

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Lev Nikolayeviç Tolstoy _ Harb Ve Sulh Cilt1
MEB YAYINLARI
DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER
173 J
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2152
BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ: 463
Dünya Edebiyatından Seçmeler: 92
Kitabın adı HARB VE SULH 1
Yayın kodu
93.34.Y.0002.762
ISBN 975.11.0465.3 (Tk. No.)
ISBN 975.11.0466.1 (1. Cilt)
Baskı yılı
1993
Baskı adedi 20.000
Dizgi, baskı, cilt MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ
Dünya Edebiyatından Seçmeler
HARB VE SULH 1
L. Tolstoy
Çeviren ZEKİ BAŞTIMAR
... Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın 14.10.1991 tarih ve
9411 sayılı yazıları ile 20.000 adet basılması uygun
görölmüş, yine Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın
27.10.1992 tarih ve 8996 sayılı yazıları ile ikinci
defa birinci parti olarak 10.000 adet basılmıştır
1993

Savaş ve Barış I

(HARB VE SULH I)

L. Tolstoy

Çeviren ZEKİ BAŞTIMAR

— Eh bien, mon prince, Genes et Lucques ne sont plus que des panages, des mülk, de la famille Buonaparte. Non, je vous prevines que si vous ne me dites pas, que nous avons la guerre, si vous vous permettez encore, de pallier toutes les infamies, toutes les atrocices de cet Antichrist {ma parole, İ'y crois) — je ne vous connais plus, vous netes plus mon ami, vous netes plus, benim sadık kulum, comme vous dites.¹ Neyse, günaydın, oturunuz, anlatınız. Je vois que je vous ais peur*

İmparatoriçe Mariya Feodorovna'nın dam donörü ve yakını meşhur Anna Pavlovna Serer 1805 yılı temmuzunda suvaresine ilk gelen mevkii de, rütbesi de yüksek Prens Vasili'yi bu sözlerle karşılıyordu.

Anna Pavlovna birkaç gündür öksürüyordu. Kendi tabiriyle grip

1 Ya, prens, Cenova ve Lucques artık Bonapart ailesinin sadece bir mülküdür. Hayır, size önceden söyleyeyim ki, eğer harbe girdiğimizi bana söylemez ve eğer bu deccalm (doğrusu onun deccal olduğuna inanıyorum) bütün alçaklıklarını, bütün gaddarlıklarını örtmeye kalkarsanız bundan böyle sizi tanımıyorum, artık benim dostum, kendi tâbirinizle sadık kulum değilsiniz.

2 Sizi ürküttüm, görüyorum.

8

olmuştu (o zamanlar grip seyrek kullanılır bir sözdü). Sabahleyin kırmızı elbiseli uşakla öteye beriye gönderilen davetiyelerin ayırtsız hepsinde şunlar yazılıydı :

"Si vous n'avez rien dc mieux â faire, •A M. le comte (yahut rnon Prince), et si la 'l~ • perspective de passer la soiree ehez une ~'y pauvre malade ne vous effraye pas trop, ^' je serai charmee de vous voir ehez moi ^ ente 7 et 10 beures. Annette Seherer".¹

Sırmalı saray üniforması, çoraplar, iskarpinler giymiş, göğsü madalyalarla dolu, yayvan yüzünden neş'e ile içeri giren Prens böyle karşılanmadan hiç te şaşkınlığa uğramaksızın cevap verdi:

s — Dieu, quelle virulente sortie!²

Büyük babalarımızın konuştuğu, hattâ düşündüğü temiz fransızca ile ve kibarlar âleminde saç ağartanların, sarayda mevki sahibi olanların yavaş sesiyle, bir hami edasıyla konuşuyordu. Anna Pavlovna'ya yaklaştı, elini dudaklarına götürdü, parlayan güzel kokulu

1 Eğer daha önemli bir işiniz yoksa M, le Comte (yahut Prens) ve zavallı bir hastanın yanında bir gece geçirmek fikrinden çok ürkmüyorsanız saat 7 ile 10 arasında sizi evinizde görmekle çok bahtiyar olacağım. Anna Serer.

2 Aman yarabbi, bu ne şiddet! ,u . .

9

çıplak başını önünde eğerek yavaşça kanapeye oturdu.

Sesini değiştirmeksizin, nezaket ve sempatisinden kayıtsızlık, hattâ alay sızan bir eda ile dedi ki:

— Avant tout dites moi, comment vous allez, ehere amie? Merakımı gideriniz.

Anna Pavlovna:

— İç azabı varken, dedi, insan nasıl iyi olabilir? Bu zamanda duygusu olan bir insanın rahat etmesi mümkün müdür? Ümit ederim ki bu akşam başka yere gitmiyorsunuz, değil mi?

Prens :

— Ya İngiliz Elçiliğindeki şenlik? Bugün çarşamba, orada bulunmam lâzım. Kızım beni gelip alacak, dedi Anna Pavlovna :

— Şenlik geri bırakıldı zannediyordum, dedi. Je vous avoue qug toutes ces fetes et tous ces feux d'artifice commencent â devenir insipides.2

tum.

1 İlk önce, nasılsınız, onu söyleyiniz aziz dos

2 Size itiraf ederim ki bütün bu şenlikler, bu hava fişekleri kabak tadı vermeye başladı. ,jt
10

Prens, söylediklerine inanılmasını kendisi de istemeyerek kurulu bir saat alışkanlığıyla :

— Bunu istediğinizi bilseler, dedi, şenliği geri bırakırlardı.

— Ne me tourmentez pas. Eh bien, quai on decide par rapport â la depeche de Novosilzoff? Vous savez tout.1

Prens soğuk, üzüntülü bir eda ile :

— Nasıl anlamlı size? dedi. Ou'at~on decide? ön a decide que Buonaparte a brûle ses vaisseaux, et je crois que nous sommes en train de brûler les nôtres.2

Prens Vasili, eski bir piyeste rol tekrarlayan bir aktör gibi, daima tembel tembel söz söylerdi. Ama Pavlovna Serer, kırkmdaydı ama, tersine, heyecan ve neşe doluydu.

Heyecanlı olması sosyal durumundan ileri geliyor, bazan da, istemediği, bir zamanda bile, tanıyanların bekleyişlerini boşa çıkarmamak için, heyecanlı görünüyordu. Çehresinde her zaman görünen zoraki gülümseyiş, onun geç

11

1 Eziyet etmeyiniz bana. Peki, Novosiltsofun raporu üzerine ne karar verildi? Siz her şeyi bilirsiniz.

2 Neye mi karar verildi? Napolyon'un geri dönmek imkânlarını ortadan kaldırdı, öyle zannediyorum ki bizde aynı şeyi yapmak üzereyiz.

kin çizgilerine yaraşmamakla beraber, şımarık çocuklar gibi, düzeltmek istemediği, düzeltmeyeceği ve düzeltmeye lüzum görmediği sevgili bir kabahatinin daimi itirafını taşırdı.

Siyasî hareketlere dair konuşma arasında Anna Pavlovna öfkeleni:

— Ah, bana Avusturyadan bahsetmeyiniz! Ben belki bir şey anlamıyorum; fakat Avusturya hiçbir zaman harb istemedi, istemiyor da. Bizi aldatıyor. Rusyaya tek başına Avrupanın kurtarıcısı olmak düşünüyor. Velinimetimiz yüksek vazifesini bilir, ona sadık kalacaktır. İnandığım bir şey varsa işte bu. İyi ve eşsiz hükümdarımızın yeryüzünde oynayacağı rol pek büyüktür. O, o kadar faziletli, o kadar iyi yürekli ki, Allah inayetini ondan esirgemeyecek; bu katilin, bu şeririn şahsında şimdi daha korkunç bir şekil alan ihtilâl ejderhasını ezmek vazifesini başaracaktır. Doğrunun kanını tek başımıza gütme zorundayız.

Kime güvenebilirsiniz, size sorarım? İngiltere kendi tüccar ruhuyla İmparator Aleksandr'in ruh yüksekliğini anlamıyor, anlayamaz da. O İngiltere ki, Malta'yı boşaltmayı reddetmiştir. Bizim hareketlerimizde gizli bir maksat görmek istiyor, gizli bir maksat arıyor. Novosiltsof'a ne dediler?... Hiç. Şahsı için bir şey istemeyen, her şeyi dünyanın iyiliği için isteyen İmparatorumuzun fedakârlığını anlamadılar ve anlaya

{.S»•

12

mazlar. Ne vadettiler? Hiç. Yarı vaatlerini bile yerine getirecek değiller. Prusya Bonapart'ın yenilmez olduğunu, bütün Avrupanın onunla başa çıkamayacağını ilân etti.. Ben ne Hardenberg'in Vie de Haugwitz'in bir dediğine inanmam. Cettefameuse neutralite prussienne, ce nest qu'un piege.¹ Ben yalnız Allaha ve sevgili İmparatorumuzun büyük talihine inanırım Avrupayı o kurtarır.

Kendi öfkesiyle alay eden bir gülümseyişle birdenbire durdu.

Prens gülerek:

— Zannedirim ki, dedi, aziz Vintsengerode'mizin yerine sizi gönderselerdi Prusya kralını bir hamlede yola getirirdiniz. Ne kadar güzel söz söylüyorsunuz. Çay vermeyecek misiniz bana?

Anna Pavlovna :

— Şimdi, — dedi ve sakinleşerek ilâve etti — A propos bugün görülecek iki davetli var. Le Vicomte Mortemart, il est allie aux Montmorency par les Robans/ Fransanın en büyük ailelerinden biri. Bizdeki mültecilerin en iyile

1 Prusya'nın o sözde tarafsızlığı bir tuzaktan başka bir şey değildir.

2 Sırası gelmişken söyleyeyim. Vikont Mortemart Rohan vasıtasıyla Montmorency'lere akrabadır.

13

rinden , hakikî mültecilerden. Sonra, Pabbe Morio geliyor,¹ bu derin zekâyı tanıyor musunuz? Hani imparator tarafından kabul edilmişti. Tanıyor musunuz?

Prens :

— Ya! — Çok memnun olacağım dedi — ve o anda aklına bir şey gelmiş gibi yaparak, ziyaretinin asıl sebebi olan işi soracağı zamanlar takındığı çok kayıtsız tavırla ilâve etti : — L'imperatricemere² Baron Funke'nin Viyana'ya başkâtip tâyinini istiyormuş, doğru mu? Cest un pauvre sire, ce baron, â ce qu'il paralt.³

İmparatoriçenin iltimasıyla Barona temin edilmeye çalışılan bu yere Prens Vasili oğlunu tâyin ettirmek isti)rordu.

Anna Pavlovna, imparatoriçenin işine gelen ve³ a hoşuna giden şeye, ne kendisinin, ne de başka birsinin kaşamayacağı mânasına gelen bir eda ile gözlerini süzdü Hüzünlü, soğuk bir sesle :

— Monsieur le baron de Fünke a ete re, commande â l'imperatricemere par sa soeur,*

1 Rahip Morio.

2 Ana İmparatoriçe,

3 Bu Baron zavallının birisiymiş.

4 Baron Funke Ana împaratoriçeye hemşiresi tarafından tavsiye edildi.

r

14

dedi ve sustu. İmaratoriçenin adını söylerken Anna Pavlovna'nın çehresinde birdenbire, büyük hamisini her andığı zaman olduğu gibi, sadakat ve saygısının hüznle karışık derin ve samimi ifadesi belirmişti. İmaratoriçe hazretlerinin Baron Funke'ye beaucoup d'estime¹ göstermek lûtfunda bulunduklarını sözlerine ilâve etti; bakışlarına yine bir hüzn çökmüştü.

Prens kayıtsız, kayıtsız susuyordu. Anna Pavlovna, bir saraylı, bir kadın inceliği ve çabuk sezerliğiyle, İmparatoriçenin tavsiye ettiği bir zat hakkında bu şekilde söz sarfetmeye yeltendiği için, Preense dokundurmak, hem de onu teselli etmek istedi.

—Mais â propos de votre famille,2 dedi. Biliyor musunuz, toplantılara girdi gireli kızınız fait les delices de tout le monde. On la trouve belle, comme le jour.3

Prese saygı ve minnetle eğildi.

— Sık sık düşünürüm Anna Pavlovna bir dakika sustuktan sonra prese sokuldu, dostça gülümsedi ve bununla,siyasete ve sosyeteye dair konuşmanın sona erdiğini, artık içli dışlı konuşmanın başlayacağını göstererek sözüne devam

1 Çok teveccüh.

2 Sırası gelmişken ailenizden bahsedeyim.

3 Herkesi meftun ediyor. Onu gün gibi güzel buluyorlar.

15

etti sık sık düşünürüm, hayatın saadetleri bazan ne kadar adaletsizce bölünüyor. Talih size ne diye bu kadar iyi, bu kadar sevimli iki çocuk (kaşlarını "karşılık istemem" der gibi kaldırarak ilâve etti: — Küçük oğlunuz Anatol'u katmıyorum, onu sevmem) evet, iki çocuk verdi? Fakat doğrusu siz, onlara herkesten az değer veriyorsunuz; bunun için de siz onlardan daha aşağısınız.

Yüzünde her zamanki muzafferane tebessüm belirdi.

Prens :

— Que vulezvous? Lafater aurait dit que je nai pas la bosse de la paternite', ' dedi.

— Şakayı bırakınız, ben sizinle ciddî konuşmak istiyorum. Küçük oğlunuzdan memnun olmadığımı biliyorsunuz. Söz aramızda (yüzünde hüznü bir ifade belirmişti) İmparatoriçe hazretlerinin yanında ondan bahsedildi, size acıyorlar...

Prens karşılık vermedi, Anna Pavlovna susmuş, manalı bakışlarla onu süzerek cevap bekliyordu. Prens Vasili kaşlarını çatıyordu. Nihayet dedi ki :

1 Ne yapmalı? Lafater olsa babalık kabiliyetim olmadığını söylerdi. (Bugün bilim değeri olmayan Frenoloji nazariyesine göre insan ruhunun muhtelif yetileri kafatası üzerindeki girinti ve çıkıntılarla izah edilirdi.)

.....

16

— 'Ne yapayım? Biliyorsunuz ki terbiyeleri için bir babanın yapabileceği her şeyi yaptım, ikisi de des imbeciler' çıktı. Ippolit hiç olmazsa sakın bir aptaldır, halbuki Anatol aynı zamanda geçimsiz de. Sırıltması yapmacıktı; alışık olmadığı bir heyecanla, ağzının etrafında şekillenen kaba ve nahoş kırışıkları göze batar derecede belirtmek ilâve etti:

— İşte bir fark.

Anna Pavlovna dalgın dalgın gözlerini kaldırdı.

— Sizin gibilerde ne diye çocuk olur? Baba olmasanız söz söylenecek bir tarafınız bulunmazdı.

— Je suis votre2 sadık kulunuz, et â vous seule je puis l'avouer. Çocuklarım — ce sont les entraves de mon existence.3 Bu benim çilem, öyle sanıyorum. Que vulez vous?i

Jestleriyle, amansız mukadderatına boyun Eğdiğini anlatarak sustu.

f 1 Imbecile: Budala

t 2 Ben sizin. •ibi:

3 3 Ve yalnız size itiraf eiMWfitim.

ömrümün yüküdür.

l: 4 Ne yapalım?

(.ifaaili..

17

Anna Pavlovna düşünüyordu.

— Siz, dedi, müsrif oğlunuz Anatol'u evlendirmeyi aklınıza hiç getirmediniz. Derler ki, ihtiyar bakireler ont la manie des manages¹. Ben bu zaafı daha kendimde hissetmiyorum. Ancak elimde bir petite personne² var ki, babasıyla çok betbahttır. une parente â nous, une princesse³. Bolkonskaya. Prens Valisi cevap vermemiş; fakat, yüksek sosyete adamlarına vergi bir çabuk kavrayışlılıkla başını sallayarak, bu havadisin üzerinde durduğunu göstermişti.

— Hayır, biliyor musunuz ki, bu Anatol bana yılda 40.000 rubleye maloluyor, dedi.

Fikirlerinin acıklı akışını durdurmak iktidarında değil gibi görünüyordu. Sustu.

— Bu böyle giderse beş sene sonra ne oJacak? voilà l'avantage d'etre pereı Bu prensesiniz zengin mi bari?

— Babası hem çok zengin, hem çok pinti. Köyde yaşar. Bilirsiniz, daha, ölen İmparator zamanında tekaüde çıkarılan "Prusya Kralı" lakabıyla tanınmış meşhur Bolkonski. Kafalı, fa

1 de evlendirmek illeti var.

2 Kızcağız.

3 Bir akrabamız, bir prenses

4 İşte baba olmanın faydası.

18

kat acayip titiz bir adam. La pauvre petite ast rnalbeureuse, comme les pierres'. Erkek kardeşi daha geçenlerde Lise Meyn erile evlenmişti. Kutuzof'un yaveridir. Kendisi şimdi buraya gelecek.

Prens apansızın muhatabının elini tutup nedense aşağı doğru eğerek :

— Ecoutez, chere Annette* dedi, arrangez. moi cette affaire et je suis volre sadık kulunuz a tout jamais (kulunuz, comme mon kâhya rriecrit des rapports:3 iki n le Kız iyi bir aileden ve zengin. Bana lâzım olan da bunlar...

Onda hususiyetler teşkil eden o serbest, lâübali, ince hareketleriyle eğilerek damdonöün elini aldı, öptü, sonra koltuğa yaslanıp yan tarafa bakarak tuttuğu eli hafifçe salladı.

Anna Pavlovna dalgın :

— Attendez⁴ dedi, ben şimdi Lise (la jemme du jeune Bolkonski)⁵ ile konuşurum. Bu iş belki olur. Ce sera dans votre famille, que je ferai mon apprentissage de vieille fille.⁶

1 Zavalılık çok betbahttır.

2 Dinleyiniz aziz Anet.

3 Bu işimi yoluna koydunuz, ben daima sizin sadık kulunuz (Kâhyamın raporlarında yazdığı gibi "kulunnuz") kalacağım.

4 Durunuz.

*

5 Liza (genç Bolkonski'nin karısı).1' | *• >||'

6 İhtiyar kızların sanatlarını ben sizden öğrene

ceğim.

, sin if >

19

II

Anna Pavlovna'nın misafir salonu yavaş yavaş dolmaya başlamıştı. Petersburg'un yüksek asilzadeleri, yaş ve karakterce, çok değişik fakat yaşadıkları muhit aynı olan birçok insanlar geliyordu. Babasıyla Elçilikteki şenliğe gitmek üzere Prens Vasili'nin kızı güzel Elen de gelmişti. Bir monogram takmış, balo elbisesi giymişti. La femme la plus seduisante de Petersburg,¹ diye tanınmış genç, küçük Prens Bolkonskaya da oradaydı. Geçen kış evlenmişti; gebe olduğu için büyük toplantılara iştirak etmiyor, fakat küçük suvarelere hâlâ geliyordu. Prens Vasili'nin oğlu Prens İppolit, Mortemai'la gelerek onu herkese takdim etti. Rahip Morio ve daha birçokları da geldiler.

Anna Pavlovna :

— Daha görmediniz mi, yoksa ma tante'W tanışmıyor musunuz? — diyerek gelenleri büyük bir ciddiyetle, davetliler sökün etmeye başlar başlamaz diğer bir odadan kendini gösteren kocaman

kurdfelâlarla süslü küçük bir ihtiyar kadının yanma götürüyor, gözlerini ağır ağır misafirden ma tante'a çevirerek adlarıyla takdim ediyor, sonra ayrılıyordu.

Petersburg'un en cazibeli kadını. Teyzem.

20

Davetlilerin hepsi de, kimsenin tanımadığı, merak etmediği, aramadığı teyzeye tazim resmini yerine getiriyordu. Anna Pavlovna onların hareketlerini sessizce tasvip ederek ciddi ve gururlu bir alâka ile takip ediyordu. Mu tante, karşısındakinin, kendisinin ve hamdolsun şimdi iyi olan İmparatoriçe hazretlerinin sıhhatine dair herkese aynı şeyleri söylüyordu. Yanına gelenlerin hepsi de, nezaket gereği ace'c ettiğini sezdirmeden, ağır bir vazifeyi yerine getirmenin verdiği ferahlık hissiyle ve bütün gece bir daha yanma yaklaşmamak üzere ondan ayrılıyordu.

Genç Prenses Bolkonskaya altın işlemeli bir kadife çanta içindeki elişiyile gelmişti. Üstü tüylerle hafifçe gölgeli güzel üst dudağı dişlerine göre kısaydı. Fakat açılışı daha zarif, alt dudağın üzerine inişi daha hoş düşüyordu. Onan bu kusuru —dudağının kısalığı, ağzının yarı açıklığı— gerçekten cazibeli olan kadınlarda daima görüldüğü gibi, asıl hususiyetini, asıl güzelliğini teşkil ediyordu. Herkes, haline bu kadar kolaylıkla katlanan bu sıhhat ve hayat dolu güzel müstakbel anayı seyretmekten haz duyuyordu. İhtiyarlara, canı sıkılanlara, mahzun gençlere, onun yanında bulunmak, onunla konuşmakla ona benzemiş oluyorlar gibi geliyordu. Onunla konuşan her sözde parlak tebessümünü, bir teviye ışıldayan beyaz dişlerini

21

gören bilhassa o anda sevimli olduğunu sanardı. Herkes de böyle zannederdi.

Küçük prenses elışı çantası elinde, yalpalanarak küçük ve hızlı adımlarla masayı dolaştı. Elbisesini topladı, her yaptığı kendisi için de etrafındakiler için de bir partie de plaisir¹ imiş gibi, gümüş semaverin yanında kanapeye oturdu, ridikülünü açarak bütün salondakilere hitapla :

— J'ai apporté mon ouvrage,' dedi.

^ Ev sahibine dönerek :

—r Annette, ne me jouez pas un mauvais tour. Vous m'avez écrit, que c'était une toute petite soiree; voyez, comme je suis attifée³. dedi..

!• ;|

Sonra, göğsünün biraz aşağısından genj^ bir kurdela ile bağlı dantelli, zarif mavi robunu göstermek için kollarını açtı.

'ı>

Anna Pavlovna :

— Soyez tranquille, Lise, vous serez toujours la plus jolie*. diye cevap verdi.

1 Eğlence.

2 Elişimi getirdim.

1 Benimle böyle fena şaka yapmayınız. Bana bunu küçük bir suvare diye yazmıştınız. Bakın ne kılıkta geldim.

4 Müsterih olunuz zira böyle de hepsinden güzelsiniz.

22

Küçük prenses generale hitabederek aynı tonla:

— Vous savez, mon mari m'abandonne, il va se faire tuer. Dites moi, pouraquoi cette vilaine guerre?¹ dedi. Prens Vasili'nin cevabını beklemeden, kızı güzel Elen'e doğru döndü.

Prens Vasili Anna Pavlovna'ya yavaşça:

— Quelle délicieuse personne, que cette petite princesse!², dedi.

Küçük Prensesten biraz sonra içeriye başı tıraşlı, gözlüklü, o zamanın modesma uygun açık renk pantolonlu, yüksek jabolu ve koyu renk fraklı iri yarı, şişman bir delikanlı girmişti. Bu şişman delikanlı şimdi Moskova'da ölen Katherine devrinin tanınmış ricalinden Kont Bezuhof'un evlilik dışında doğmuş oğluydu. Henüz bir vazifede değildi. Tahsil ve terbiye gördüğü yabancı memleketten daha yeni gelmiş, sosyete de ilk defa bulunuyordu. Anna Pavlovna onu, meratip silsilesi bakımından salonunda en aşağı

olanlara lââyık bir iltifatla karşılamıştı. Fakat bu aşağı neviden iltifata rağımen Piyer'in geldiğini görünce Anna Pavlovna'nın yüzünde, bulunduğı yere yaraşmayan büyük bir şey karşısında gösterilen telâş ve korku belirmişti. Ger

1 Biliyorsunuz kocam beni bırakıyor, ölmeye gidiyor. Söyleyiniz, bu uğursuz harb niçin?

2 şu küçük prenses ne cana yakın şey.

23

çi Piyer, gerçekten odadaki diğerk erkeklerden büyükçeydi, fakat bu korku ancak onu bütün diğerk davetlilerden ayırdeden zeki, aynı zamanda ürkek, keskin ve tabî bir bakışa ait olabilirdi.

Anna Pavlovna teyzesiyle ürkek ürkek bakışarak Piyer'e :

— C'est bien âîmable â vous, monsieur Pierre, d'etre venu voir une pauvre malade,1 dedi.

Piyer anlaşılmaz şeyler mırıldandı, bir şey arar gibi bakınmaya devam etti. Küçük Prensesi yakın bir tanıdık gibi başıyla selâmlayarak sevinç ve neşe ile gülümsedi, teyzeye yaklaştı.

Anna Pavlovna'nın korkusu yersiz değıldi; çünkü Piyer, împaratoriçe hazretlerinin sıhhati hakkında teyzenin söylediklerini sonuna kadar dinlemeden yürümüştü. Anna Pavlovna onu alıkoymak için telâşla :

— Rahip Morio'yu tanıyor musunuz? dedi. Çok enteresan bir adam.

— Evet, onun ebedî sulh plânından bahsedilir, fakat gerçekleşmesi güç..

Anna Pavlovna bir şey söylemiş olmak için ve tekrar ev sahipliğıyle ilgili işlerine dönmeye davranarak :

1 Zavallı bir hastayı görmeye gelmiş olmanız büyük bir lütuf tur. Mösyö Piyer.

24

— Öyle mi sizce? dedi.

Fakat Piyer birincinin büsbütün tersi, ikinci bir kabalık etti. Önce muhatabım sonuna kadar dinlemeden yanından ayrılmıştı. şimdi de kendisinden ayrılması gereken muhatabını lâfa tutuyordu. Başını eğımiş kocaman bacaklarını germiş, rahibin plânını neden bir hayal saydığını Anna Pavlovna'ya ispata koyulmuştu.

Anna Pavlovna gülümseyerek :

— Sonra konuşalım, dedi.

Yaşamasını bilmeyen bu delikanlıdan ayrılarak ev sahipliğıyle ilgili işlerine döndü. Konuşmanın hararetini kaybettiğı noktaya yardıma koşmaya hazır bir vaziyette etrafa göz kulak olmaya başladı. Nasıl bir iplik atölyesi sahibi işçilerini yerli yerine yerleştirip atölye içinde gezinir, iğlerin birinde bir duralama, gıcirtılı ve fazla gürültülü bir ses farkedince hemen koşar, bunu durdurur veya ona gereken hareketi verirse; bunun gibi, Anna Pavlovna da misafir salonunda geziniyor, susan veya çok fazla konuşan bir gruba yanaşıyor, bir söz veya müdahale ile yeniden ölçülü ve münasip bir muhavere makinesi kuruyordu. Lâkin bu ihtimamlar arasında, Piyer'den ayrı bir korkusu olduğı göze çarıyordu. Piyer, konuşulan şeyleri dinlemek için Mortemar'm bulunduğı yere sokulduğı ve oradan rahibi dinleyen gruba geçtiğı sırada onu endişe ile gözetlemişti. Anna

25

Pavlovna'nın bu suvaresi, yabancı bir memlekette terbiye gören Piyer'in Rusya'da gördüğü ilk suvare idi. Burada bütün Petersburg aydınlarının toplanmış olduğunu biliyor, oyuncakçı dükkânında bir çocuk gibi gözleri öteye beriye kaçıyordu. Dinleyebileceğı ciddî konuşmaları kaçıracakım diye korkuyordu. Burada toplananların güvenli ve zarif çehrelerine bakarak hep öyle dolgun bir söz bekliyordu. Nihayet Morio'ya sokuldu. Konuşma ona enteresan görünüyordu, durdu. Kendi düşüncelerini söylemek fırsatını — gençlerin sevdiğı şeyi — bekledi.

III

Arma Pavlovna'nın suvaresi başlamıştı. İğler her taraftan ahenkle ve durmaksızın uğulduyordu. Suvare, bu parlak sosyeteye yabancı, yüzü yaşlı, zayıf ve geçkin bir kadınla oturan matante'den başka üç gruba ayrılmıştı. Daha ziyade erkekler grubu olan birinin merkezi rahip, gençlerin toplandığı diğerk bir grupun

merkezi de Prens Vasili'nin kızı güzel Prenses Elen'le, sevimli, penbe yüzlü, yaşına göre fazlaca dolgun küçük Prenses Bolkonskaya di. Üçüncüsü, Mortemar'la Anna Pavlovna'nın grupuydu. Vikont kendisini her halde büyük bir şöhrat saymakla beraber terbiye gereği alçak

26

gönüllülük gösterip, bulunduğu meclisin istifadesine arzeden sevimli, yüzünün çizgileri ve tavırları ince bir delikanlıydı.. Anna Pavlovna davetlilerini onunla ağırlıyor gibi görünüyordu. Pis bir mutfakta gördüğü zaman insa; nın iğrendiği bir et parçasını iyi bir Maître o d'hôtel nasıl fevkalâde mükemmel bir şey diye (, öne sürerse, Anna Pavlovna da bu suvarede önce Vikontu, sonra rahibi, fevkalâde nefis şeyler gibi davetlilere ikram ediyordu. O sırada Mortemar'm grupunda Enghien dükünün öldürülmesinden bahsediliyordu. Vikont, onun, Bonapart'ı asıl gazaba getiren âlicenaplığı yüi zünden öldüğünü söylüyordu.

Anna Pavlovna:

I — Ah! voyons. Conte nous cela, vicom, te', dedi ve bu : Conte nous cela cümlesinin, âdeta â la Louis XV2 bir tesir yaptığını sevinçle i hissetti.

i Vikont saygıyla eğildi, nazikçe gülümsedi.

Anna Pavlovna Vikont'un etrafında bir daire çevirdi, herkesi onu dinlemeye çağırarak birinin kulağına fısıldadı:

— Le vicomte a ete personnellement connu de Monseigneur1. Başka birisine :
.Ul

27

1 Al! evet. Bize bunu anlatınız, vikont., .

2 XV inci Lui vari.

3 Vikont dükle şahsen tanıştırdı. '**

— Le vicomte est un parfait conteur.1 Bir üçüncüye :

— Cotnme on voit l'homme de la bonne compagnie, dedi2.

Böylece, Vikont sosyeteye en kibar ve en elverişli haliyle sıcak bir tabakta üzerine yeşillik serpilmiş bir rozbif gibi sunulmuştu.

Vikont hikâyesine artık başlamak istiyor, ince bir eda ile gülümsüyordu.

Anna Pavlona biraz ötede ayrı bir grubun merkezini teşkil eden güzel Prensesese seslendi:

— Buraya geliniz, chere Elen!

Prenses Elen gülümsedi; salona girdiği andaki çok güzel kadınlara mahsus o sonsuz tebessümüyle baktı. Kıvrımlar ve tırtıllarla süslü beyaz balo elbisesini hafifçe hisıldatarak, beyaz omuzlarının ışıltıları, saçının ve pırlantalarının pıltılarıyla yanlara açılan erkeklerin arasından geçti; kimseye bakmadan fakat herkese gülümseyerek ve sanki endamının güzelliğini, dolgun omuzlarını, o zamanın modasına göre çok açık olan göğsünü, ensesini seyretmek hakkını herkese bahşediyormuş ve adetâ balonun ihtişamını peşinde sürüklüyormuş gibi doğru Anna Pavlovna'nın yanına gitti. Elen belİİ

Vikont çok güzel anlatır. 2 Sözü sohbeti yerinde bir adam olduğu nasıl

28

o kadar güzeldi ki, onda bir işve gölgesi sezmek şöyle dursun, tersine olarak, söz götürmez, çok kuvvetli ve ezici bir tesir yapan güzelliğinden utanıyor gibiydi. Sanki güzelliğinin tesirini azaltmak istiyor da beceremiyordu.

Onu gören herkes:

— Quelle belle personnel1 diyordu.

Vikont, güzel Prenses karşısına oturup onu da o sonsuz tebessümüyle aydınlatınca görülmedik bir şeyle büyülenmiş gibi, omuzlarını silkerek gözlerini yere indirdi. Gülerken başım eğdi.

— Madame, je crains pour mes moyens devant un pareil auditoire,1 dedi.

Prenses çıplak ve dolgun kolunu küçük bir masaya dayadı, bir şey söylemeye lüzum görmedi, Gülümseyerek bekledi. Hikâyemi? bütün devamı sırasında ara sıra kâh hafifçe masaya dayalı dolgun ve güzel koluna, kâh kolyesini düzelttiği daha da güzel göğsüne bakarak dimdik oturdu. Birkaç defa elbisesinin kırıksıklarını düzeltti; hikâyeye bir tesir uyandırınca, Anna Pavlovna'ya bakıyor, damdonörün yüzünde beliren intibai hemen benimsiyor, sonra parlak tebes

1 Ne güzel mahlûk. ;.Js fût
2 Böyle dinleyiciler önünde» kendilâe güvene
mem, madam.
.ill

29

sümünün içinde yine hareketsiz kalıyordu. Elen'in arkasından küçük Prenses de çay masasını bırakıp gelmişti.

— Attendez moi, je vais prendre mon ouvrage, dedi ve prens İppolit'e dönerek ilâve etti: — Voyons, a quoi pensez-vous? Apportez-moi mon ridicule¹.

Prenses gülerek, herkesle konuşarak birdenbire ufak bir gürültü ve hareket dalgası uyandırdı; oturdu, neş'yle elbisesini düzeltti.

— Şimdi iyi, dedi ve başlanması rica ederek, işine koyuldu.

Prens İppolit küçük prensese ridikülünü getirmiş, arkasından geçerek yanına bir koltuk yanaştırıp, oturmuştu.

Le charmant Hippolyte² güzel kızkardeşine fevkalâde benzerliği ve daha ziyade, bu benzerliğe rağmen şaşılacak kadar çirkinliğiyle insanı hayretlere düşürürdü. Yüzünün çizgileri neşeli, şen taze ve sonsuz bir tebessümle görülmedik klâsik bir beden güzelliğiyle ışıldardı; erkekte, tersine, aynı yüz bir aptallıkla gölgelenmiş, daimi bir kendine güven ve somurtkanlık ifade ederdi. Bedence kuru ve zayıftı.

Göz

1 Durunuz elişimi alayım. Ne o? Ne düşünüyorsunuz Ridikülümü getiriniz.

2 Sevimli ippolit.

30

ler, burun, ağız hepsi birden sanki belirsiz ve sıkıntılı bir somurtkanlığa sıkışmıştı. Kollar ve bacaklar her zaman biçimsiz bir vaziyette dururdu.

Prensesin yanına oturup el gözlüğünü, sanki bunsuz söze başlayamazmış gibi, acele, acele gözlerine yerleştirerek sordu:

— Ce n'est pas une histore de revenants? 1 Hayrete düşen Vikont omuzlarını silkerek:

— Mais mon cher,² diye cevap verdi.

— C'est que je deteste les histoires de revenants³.

Prens İppolit'in sesinin tonundan belliydi ki, bu sözleri söylemiş, fakat ne mâna ifade ettiklerini sonradan anlamıştı.

Söz söyleyişindeki kendine güvenlilikten ötürü sözlerinin çok mu akıllıca, yoksa, çok mu budalaca olduğunu kimse kestiremezdi. Koyu yeşil bir frak kendi tabiriyle cuîsse de nymphe effrayee* renginde bir pantolon, çoraplar, iskarpinler giyiyordu.

Vikont, Enghien dükünün Mlle George ile buluşmak üzere gizlice Parise gittiği, orada de.

Bir hortlak masalı olmasın bu?

Hiç de öyle değil monşer.

Ben hortlak masallarına tahammül edemem

4 Ürkmüş bir peri kalçası.

f

31

meşhur aktristen kendisi gibi lütuf gören Napolyon'la karşılaştığı, dükle karşı karşıya gelen Naoplyon'un sar'ası yüzünden birdenbire düşüp bayıldığı, dükün eline düştüğü, onun bundan istifade etmediği, fakat bu âlicenaplığa karşılık Napolyon'un sonra bunun intikamını onu öldürmek suretiyle aldığı yolunda o zamanlar ağızlarda dolaşan rivayeti çok hoş anlatıyordu.

Hikâyenin bilhassa, rakiplerin birbirini ansızın tanımlarını tasvir eden yeri çok güzel, çok meraklıydı. Kadınlar da heyecanlanmış görünüyorlardı.

Anna Pavlovna küçük prensesi sorgulu bir bakışla süzerek :

— Charmant,¹ dedi.

Küçük prenses, hikâyenin meraklı ve hoş olmasının eliğine engel olduğunu anlatmak ister gibi, iğneyi işine sokarak mırıldandı

— Charmant.

Vikont bu sessiz övmeyi değerlendirmiş, teşekkür ifade eden bir tebessümle hikâyeye devam etmeye başlamıştı; fakat bu sırada, korkunç saydığı delikanlıyı gözetleyip duran Anna Pavlovna, onun rahiple hararetli ve çok yüksek sesle bir şeyler konuştuğunu farketti; hemen bu tehlikeli yerin imdadına koştu.

Gerçek

1 Hoş.

İ fi

32

ten, Piyer rahiple siyâsî muvazeneye dair konuşmaya muaffak olmuştu. Anlaşılan delikanlının sâf heyecanı ile alâkalanarak rahip sevgili nazariyesini ona izah ediyordu. İkisi de çok hararetle, tabîlikle dinliyor ve söylüyordu. İşte bu, Anna Pavlovna'nın hoşuna gitmemişti.

Rahip :

— Çare, Avrupa'nın muvazenesi ve droit des gens¹ dır — diyordu. — Dünyanın kurtulması için, Rusya gibi barbar tanınmış kudretli bir devletin menfaat gözetmeksizin, gayesi Avrupa muvazenesi olan bir birliğin başına geçmesi kâfidir.

Piyer :

— Bu muvazeneyi nasıl temin edeceksiniz? diyerek söze başlamıştı.

Fakat bu sırada Anna Pavlovna geldi, Piyer'e sert bir bakış fırlatarak, İtalyana memleketin iklimini nasıl bulduğunu sordu. İtalyanın çehresi değişti, her halde kadınlarla konuşurken takınmayı âdet edindiği, hafifserlikle karışık, yapmacık, tatlı bir ifade peyda etti.

— Muhitin ruh ve irfan güzellikleriyle o derece büyülenmiş bulunuyorum ki, daha iklimi düşünmeye vakit bulamadım, dedi.

Milletler hukuku.

»H

33

Anna Pavlovna rahiple Piyer'i artık bırakmadı, kollaması kolay olsun diye onları ana grupta birleştirdi. Bu sırada salona biri girmişti. Bu yeni gelen, küçük prensesin kocası genç Prens Andrey Bolkonski idi. Prens Bolkonski yüzünün çizgileri belirli ve kuru, kısa boylu oldukça yakışıklı bir delikanlıydı. Yorgun ve üzüntülü bakışlarından ağır, ölçülü adımlarına kadar her şeyi ve bütün şekli karısı küçük ve kıvrak prensesle tam bir tezat teşkil ediyordu. Anlaşıldığına göre salonda bulunanların hepsi de yalnız tanıdığı değil, aynı zamanda o kadar usanç duyduğu kimselerdi ki, onlara bakmak, onları dinlemek bile kendisine çok can sıkıcı geliyordu. Sıkıldığı bu yüzden onu en çok bıktıranı her halde güzel karısınınki olacaktı. Güzellikini bozan bir somurtkanlıkla başını ondan çevirdi. Anna Pavlovna'nın elini ötü, gözlerini kırıştırarak bütün salondakileri süzdü.

Anna Pavlovna sordu :

— Vous vous enrôlez pour la guerre, mon prince?¹

— Le general Koutouzoff. — Bolkonski bu sözü bir Fransız gibi, sondaki zoff hecesine faz Harbe mi gidiyorsunuz, prens?

la kuvvet vererek söyleniştii, — a bien voullu de moi pour aidedecamp...1

— Et Lise, votre femme?2

— Köye gidecek.

— Günah değil mi? Sevimli eşinizden bizi mahrum bırakacaksınız.

Küçük prenses, kocasına da, başkalarına hitabederken takındığı nazlı eda le :

— Ande, dedi Vikont bize Mlle George'la Bonapart'a dair bilsen ne anlattı!

Prens Andre kaşlarını çatarak yüzünü öbür tarafa çevirdi. Salona girdiğinden beri sevinçli ve dostça bakışlarını ondan ayırmayan Piyer yaklaşarak kolunu tuttu. Prens Andrey dönüp bakmaksızın koluna dokunana karşı memnuniyetsizlik ifade eden bir somurtkanlıkla yüzünü »ekşitti, fakat Piyer'in gülümseyen şehresini görünce beklenmedik tatlı ve içten bir gülümseyişle :

— Vay!., dedi. Sen de yüksek sosyete de la!

Piyer:

— Sizin buraya geleceğinizi biliyordum, — diye cevap verdi. — Hikâyesine devam eden

1 General Kutuzof beni yaver olarak almak lûtfunda.

2 Ya Liza, karınız?

W

Vikont'a olmamak için yavaşça ilâve etti : — Gece yemeğine size geleceğim. Olur mu?

Prens Andrey güldü, bunu sormaya lüzum olmadığını el sıkışıyla Piyer'e anlatarak:

— Hayır, dedi, olmaz.

Bir şey daha söyleyecekti, fakat bu sırada Prens Vasili kızıyla hazırlanmışlar, erkekler onlara yol vermek için ayağa kalkmışlardı

Prens Vasili, yerinden kalkmaması için Fransızın kolunu dostça sandalyadan aşağı doğ ru çekerek : Affedersiniz aziz Vikont, dedi. Elçilikte bu uğursuz şenlik beni eğlenceden mahrum ediyor, sizi alıkoyuyor. — Anna Pavlovna'ya dönerek ilâve etti— Güzel suvarinizi bırakmak bana çok ağır geliyor. Kızı Elen elbisesinin uzun eteğini hafilçe kaldırarak sandalyalar arasından geçti. Tebessümü, güzel yüzünde daha parlak ışıldıyordu. Piyer, yanından geçerken bu güzel kıza ürkmüş gibi, hayran gözlerle baktı.

Prens Andrey:

— Çok güzel .dedi.

— Çok, dedi Piyer.

Prens Vasili Piyer'in yanından geçerken kolunu yakaladı. Anna Pavlovna'ya dönerek :

— Bu yaban adamını ehlileştiriniz, dedi. Bir aydır bende kalıyor da sosyete de onu ilk defa görüyorum. Bir genç için aydın kadınlar cemiyetinden daha lüzumlu bir şey yoktur.

IV

Anna Pavlovna gülümsedi, baba tarafından Prens Vasili ile akraba olduğunu bildiği Piyerle meşgul olmaya söz verdi. Önce ma tante'la. oturan yaşlı kadın aceleyle yerinden kalktı, prens Vasiliye sofada yetiştii. Sosyete ye karşı gösterdiği bütün o evvelki yapmacık alâka şehresinden silinmişti Sevimli ve yaşlı yüzü yalnız kaygı ve korku ifade ediyordu.

Sofada Prens in arkasından giderek :

— Boris için bana bir şey söylemeyecek misiniz Prens? dedi (Boris adını, o harfine bilhassa kuvvet vererek söylemişti). Petersburg'la artık daha çok kalamam, söyleyiniz, talihsiz oğluma ne gibi haberler götürebilirim?

Prens Vsili'nin onu istemeye istemeye ve âdeta nezaketsiz bir tavırla dinlemesine, hattâ sabırsızlık göstermesine rağmen ihtiyar kadın şefkatle, rikkatle gülümsemiş, gitmesin diye kolunu tutmuştu.

— Muhafız kıtasına nakledilmesi için İmparatora bir söz söylemeniz yeter, diye yalvardı.

37

Prens Vasili:

— Elimden gelen her şeyi yapacağımdan emin olunuz Prens. Fakat hükümdardan bunu rica etmek benim için zor. Prens Golitsin vasıtasıyla Rummyantsef'e müracaat etmenizi tavsiye ederim : Bu daha makul bir hareket olur. — diye cevap verdi.

İhtiyar kadın Rusyamn en yüksek soyadlarından birini, Prens Drubetskaya adını taşıyordu. Lâkin fakirdi, yüksek sosyeteden çoktan uzaklaşmış, eski ahbablarını kaybetmişti. Şimdi biricik oğlunun muhafız kıtasına tâyinine iltimas bulmak için gelmişti. Anna Pavlovna'nın suvaresine sadece Prens Vasili'yi görmek için davetsiz olarak gelmiş, Vikontun hikâyesini sadece bunun için dinlemişti. Prens Vasili'nin sözleri onu ürkütmüş; vaktiyle güzel olan yüzünde öfke belirmişti. Fakat, bu ancak bir dakika sürdü. Yine gülümsedi, Prens koluna sıkıca yapıştı.

— Dinleyiniz Prens, dedi, sizden şimdiye kadar hiçbir ricada bulunmuş değilim, hiçbir zaman da bulunmayacağım. Babamın size karşı olan teveccühünü hiçbir zaman hatırlatmadım. Fakat şimdi, Allahaşkına olsun, yalvarırım size, oğlum için bunu yapınız, ve hemen ilâve etti: Sizi velinimetim sayacağım. gözleri yaş içinde olmasına rağmen gülümsemeye çalışarak Hayır, dedi, kızmayınız, söz

38

veriniz bana. Golitsin'e rica etmiştim, reddetti. Soyuz le bon enfant que vous avez ete.¹

Kapıda bekleyen Prens Elen antik omuzlarının üstündeki güzel başını çevirerek :

— Baba, geç kalacağız, dedi.

Fakat nüfuz, yüksek sosyetedeki kaybedilmemesi için korunması gereken bir sermayedir. Prens Vasili bunu bilir, ona her ricaya gelen için başkasına ricaya kalkarsa çok geçmez, sonra kendi işi için buna yüzü kalmayacağını düşünerek nüfuzunu seyrek kullanırdı. Bununla beraber, Prens Drubetskaya'nın işinde, onun yeni bir feryadından sonra, iç acısı gibi bir şey duymuştu. Prens ona bir hakikati hatırlatıyordu : Mesleğinde ilk adımlarını onun babasına borçluydu. Bundan başka, kadının tavır ve hareketlerinden, bir defa kafalarına bir şey koydular mı arzuları yerine getirilmedikçe geri dönmeyen, her gün, her dakika baş ağrıtmaya, hattâ kavga çıkarmaya hazır kadınlardan, hususiyile analardan biri olduğunu anlamıştı. Bu son düşünce onu sarstı. Her zamanki lâubaliliği ve üzüntülü sesiyle :

— Chere Anna Mihailovna, dedi, istediğiniz şeyi yapmak benim için hemen hemen

1 Eskisi gibi iyi yürekli olun.

39»

imkânsızdır; fakat sizi ne kadar sevdiğimi, rahmetli babanızın hâtırasına ne kadar hürmet ettiğimi ispat için imkânsız olan şeyi yapacağım : Oğlunuz muhafız kıtasına nakledilecektir, size söz veriyorum.

Memnun oldunuz ya?

— Aziz Prens, siz velinimetsiniz! Sizden başka türlü bir hareket beklemezdim; ne kadar iyi yürekli olduğunuzu zaten bilirdim.

Prens gitmeye davrandı. İhtiyar kadın ezilip büzülerek :

— Durunuz, dedi, iki söz daha. Une joie passe aux gardes...¹ Mihail İvanoviç Kutuzofla aranız iyidir, söyleyiniz de Boris'i yaver olarak yanına alsın. Ancak o zaman rahat olurum, ancak o zaman.....

Prens Vasili güldü.

— Buna söz veremem. Kutuzof başkomutan tâyin edileliden beri iltimas için nasıl rahatsız edildiğini bilmezsiniz. Moskova'nın bütün ileri gelen kadınları, çocuklarını ona yaver olarak vermeyi sözleştiklerini bana kendisi söyledi.

— Hayır, söz veriniz, sizi bırakmam, aziz velinimetim.

Güzel kız aynı sesle yine tekrar etti:

Muhafız kıtasına geçince...

40

- Baba, geç kalacağız.
- Hadi, au revoir¹, Allaha ısmarladık. Görüyorsunuz ya?
- Yarın hükümdara arzedersiniz değil mi?
- Muhakkak, fakat Kutuzoi için söz veremem.

Anna Mihailovna prensin peşinden yürüyerek, bir zamanlar her halde onun için tabî olan, lâkin şimdi çökmüş yüzüne o kadar yaraşmayan cilveli bir genç kadın gülümseyişiyle:

- Hayır, söz veriniz, söz veriniz Basile, dedi.

Yaşını unutmuş, eski alışkanlığıyla bütün eski kadınlık vasıtalarını harekete geçirmiş görünüyordu. Fakat Prens gider gitmez şehresi yine evvelki o soğuk, yapmacık şekli aldı. Vikontu dinleyen gruba döndü, yine dinliyormuş gibi görünerek gitmek zamanını bekledi; çünkü artık işini bitirmişti.

Anna Pavlovna soruyordu

- Bu son le sacre de Milan² komedisine ne dersiniz? Et la nouvelle comedie des peup

1 Allaha ısmarladık.

2 Milânodaki taç giyme "föreni.

les de Genes et de Lucques, qui viennent presenter leurs vœux â M. Buonaparte, M. Buonaparte assis sur un trône, et exaucant les vœux des nations! Adorable! Non, mais c'est â en devenir folle! On dirait, que le monde eût perdu la tête¹.

Prens Andrey gözlerini Anna Pavlovna'nın yüzüne dikerek güldü.

- "Dieu me la donne, gare â qui la touche" (Napolyonun taç giyerken söylediği söz) On dit qu'il a été très beau en prononçant ces paroles¹ — diyerek sözü italyanca tekrarlardı : "Dio mi la dona, guai a chi la tocca".

Anna Pavlovna sözüne devamla :

- J'espère enfin, dedi, que ça a été la goutte d'eau qui fera déborder le verre. Les souverains ne peuvent plus supporter cet homme, qui menace tout³.

1 Ya dileklerini M. Buonaparte'a arz etmeye gelen Cenova ve Ldcques halkının yeni komedisi. M. Buonaparte tahtında oturmuş halkın dileklerini yerine getirmekte! Görülecek şey! Çıldırma işten değil. Bütün dünya aklını kaçırdı galiba.

2 Onu bana Allah verdi, ona dokunacak olanın "vay haline... Bu sözü söylerken çok güzeldi diyorlar.

3 Ümit ederim ki nihayet bu bardağı taşıracak damladır. Hükümdarlar âlemi tehdideden bu adama artık tahammül edemezler.

Vikont nazikçe ve ümitsizlikle :

- Les souverains? Je ne parle pas de la Russie, dedi. Les souverains, madame! Qu'ontils fait pour Louis XVII, pour la reine, pour madame Elisabeth? — hararetlenerek devam etti: — Rien. Et croyezmoi, Us subissent la punition pour trahison de la cause des Bourbons. Les souverains? Us envoient des ambassadeurs complimenter l'usurpateur.¹

Hafifserlikle içini çekerek duruşunu tekrar değiştirdi. Uzun müddet el gözlüğü ile Vikonta bakan Prens İppolit, bu sözler üzerine birdenbire bütün gövdesiyle küçük prensese döndü. İğnesini istedi; bununla masaya, ona da göstererek, bir Konde arması çizdi. Sanki Prens ondan bunu rica etmiş gibi ciddî bir tavırla armayı ona izah etti.

- Bâton de gueules, engele de gueulles d'azur — maison Conde* dedi.

Prens gülümseyerek dinliyordu.

1 Hükümdarlar mı? Rusya'dan bahsediyorum. Hükümdarlar, madam! XVII nci Lui için, kraliçe için, Madam Elizabet için ne yaptılar? Hiç. İnanınız, bana, Burbonlar dâvasına hiyanetlerinin cezasını çekiyorlar. Hükümdarlar mı? Onlar zorbayı selâmlamak için elçiler gönderiyorlar.

3 Gök rengi tırtıllarla çerçevelenmiş bir armaKonde ailesi.

43

Vikont, başkalarını dinlemeyen, herkesten iyi bildiği bir işde, yalnız kendi fikirlerinin akışını takibeden bir adam tavrıyla söze devamla :

— Eğer dedi, Napolyon Fransa tahtında bir yıl daha kalırsa işler çok daha ileri gider. Entrika, cebir, sürgünler ve idamlar yüzünden cemiyet iyi bir Fransız cemiyetini kasedediyorum mahvolacak ve o zaman...

Omuzlarını silktili, kollarını açtı. Piyer bir şey söylemek istiyordu : Konuşma onu ilgilendirmişti; fakat onu kollayan Anna Pavlovna sözünü ağzında bıraktı.

İmparator ailesinden bahsederken sesinden 2iç ayrılmayan o hüznle :

— İmparator Aleksandr, dedi, idare şeTtillerini seçmeyi bizzat Fransızlara bırakacağını ilân etti. Zorbadan yakayı sıyrınca bütün milletin, kollarını meşru Krala açacağına şüphe yok zannederim.

Anna Pavlsvna bunları, mülteci kıralcıya Jcarşı nazik davranmak gayretiyle söylemişti.

Prens Andrey:

— Burası şüpheli, dedi. Monsieur le vicomte1 işlerin daha şimdiden çok ileri gittiğini

1 Bay Vikont.

44

sanmakta tamamiyle haklıdır. Eskiye dönmek güç olacak zannediyorum.

Piyer kızararak yine söze karıştı:

— İşittiğime göre bütün zadeganlar Napolyon tarafına geçmiş.

Vikont Piyer'in yüzüne bakmadan :

— Bunu Napolyoncular söylüyor, dedi. Bugün Fransanın umumi efkârını tâyin etmek zordur.

Prens Andrey güldü :

— Bonaparte l'a dit.1

(Vikonttan hoşlanmadığı anlaşılıyordu, ona bakmıyor fakat ona yöneltİ3rordu).

Kısa bir sükûttan sonra yine Napolyonun sözlerini tekrarladı:

"Je leur ai montre le ehemin de la gloire: üs nen ont pas voulu; je leur ai ouvert in es antichambres, Us se sont precipites en joule"... Je ne sais pas a quel point il a eu le droit de le dire.2

1 Onu Bonaparte söylemiştir.

2 "Onlara şan ve şeref yolunu gösterdim, istemediler: odamın dış kapısını açtım, hep birden hücum ettiler." Bunu söylemeye ne dereceye kadar hakkı vardı bilmiyorum.

45.

Vikont itiraz etti :

— Aucun1. Dükün katlinden sonra en ateşli taraftarları bile onu artık bir kahraman saymıyorlar. —

Anna Pavlovna'ya dönerek — Si meme ça a ete un heros pour certains gens, depuis l'assassinat du due il y a un martyre de plus dans le del, un heros de moins sur la terre.2 diye ilâve etti.

Anna Pavlovna ve başkaları daha Vikontun bu sözlerini tebessümleriyle tasvibe vakit bulmadan Piyer yine ileri atılmış, Anna Pavlovna münasebetsiz bir şey söyleyeceğini önceden hissetmesine rağmen, onu durduramamıştı.

— Enghien dükünün idamı — dedi Piyer — bir devlet zaruretiydi. Ben asıl ruh büyüklüğünü, Npolyon'un bu harekette mesuliyeti yalnız kendi üzerine almaktan çekinmemesinde :görürüm.

Anna Pavlovna korkunç bir sesle mırıldandı :

— Dieu! mon Dieu.

Küçük Presses gülümsedi. El işini kendine çekerek :

1 Hiç de yoktu.

2 O bazı kimselerce bir kahraman olmuşsa bile lduk öldürüldükten sonra gökte bir şehit fazlaşmış, yerde bir kahraman eksilmiştir.

— Comment, M Pierre, vous trouvez que Vassassinat est grandeur d'âme,1 dedi.

— Ah! Oh! diye türlü sesler yükseldi. Prens îppolit İngilizce.

— Capital!"

diyerek elini dizine vurdu. Vikont omuzlarını silktilti.

Piyer gözlüklerinin üstünden muzafferane dinleyicilerine bakıyordu.

Pervasızca sözüne devam etti:

— Burbonlar halkı anarşiye salıp inkılâptan kaçtıkları için böyle söylüyorum; halbuki bir tek Napolyon inkılâbı anlayabilmiş, yenebilmiştir; umurun iyiliği adına bir tek kişinin, hayatı önünde duramazdı.

Anna Pavlovna:

— Şu masaya geçmez misiniz? dedi. Piyer cevap vermeksizin sözüne devamla.

ve gittikçe daha çok hareketlenerek :

— Hayır, dedi, Napolyon büyüktür, çünkü o inkılâbın üstüne yükseldi, onun iyi taraflarını — vatandaş eşitliğini söz ve basın hürriyetlerini — korudu, yolsuzlukları önledi ve iktidarı ancak böylelikle elde etti.

1 Nasıl oluyor da insan öldürmekte bir ruh yüksekliği buluyorsunuz. M. Piyer?

2 Mükemmel! ...!> | ' |

Vikont:

— Evet, dedi, eğer iktidarı ele alıp da cinayet işlemek için ondan faydalanmayarak meşru kirala vermiş, olaydı işte o zaman ona büyük adam derdim.

Mösyö Piyer sözüne devamla :

— Bunu yapamazdı. Halk iktidarı ona sadece kendisini Bourbon'lardan kurtarsın diye ve onun büyük bir adam olduğunu gördüğü için verdi. İnkılâp büyük bir işti, dedi.

Bu cüretli ve tahrik edici ara sözle aşırı gençliğini ve her şeyi çabucak söylemeye olan arzusunu gösteriyordu.

— İnkılâp ve hükümdar katilliği büyük iş midir?... Bundan sonra... Fakat Anna Pavlovna tekrar etti şu masaya geçmez misiniz?

Vikont tatlı bir tebessümle :

— Contrat social.1 dedi.

— Ben hükümdar katilliğinden bahsetmiyorum, fikirlerden bahsediyorum.

Alaycı bir ses sözünü yine kesti :

— Evet, soygunculuk, katil ve hükümdar katilliği fikirleri.

— Bunlar ifrattı şüphesiz, lâkin işin bütün önemi burada değil; asıl önemli olan şey insan

1 "İçtimai mukavele" (Rousseau'nun eseri kastediliyor).

hukuku, boş inanların ortadan kaldırılması, vatandaşların eşitliğidir; ve Napolyon bu fikirleri bütün önemleriyle tutmuştur.

Bu gence, sözlerinin bütün saçmalığını ciddî olarak ispat etmeye nihayet karar vermiş, gibi görünen Vikont istihfafh bir eda ile dedi ki:

— Hürriyet ve eşitlik; bunlar çoktan foyaları meydana çıkmış gürültülü sözlerdir. Hürriyeti, eşitliği kim sevmez? Daha İsa hürriyet, eşitlik öğütü vermişti. İnkılâtan sonra insanlar daha mı mesut oldular? Bilâkis, biz hürriyet istedik Bonapart onu yok etti.

Prens Andrey gülümsüyor, bir Piyer'e bir Vikont'a, bir ev sahibine bakıyordu. Anna Pavlovna, kibar âlemine alışık olmasına rağmen, Piyer'in bu hareketinin ilk dakikasında fena halde korkmuştu; fakat Piyer'in hararetli sözlerine rağmen Vikontun kendini tuttuğunu görünce ve bu sözleri ağzına tıkamamın artık kabil olamayacağına kanaat getirince kendini topladı, Vikontla bir olup Piyere yüklendi.

- Mais, mon cher Mr. Pierre,¹ dedi. Bir dükü, yahut sadece bir insanı muhakemesiz,, suçsuz idam edebilen büyük bir adam nasıl tasavvur edersiniz?
- Sormak isterdim — dedi Vikont — monsieur 18 inci Brümeri nasıl izah ediyor? Bu bir

49,

1 Fakat, azizim Mösyö Piyer.

aldatma değil mi? — C'est un escamotage, qui ne ressemble nullemen¹ â la maniere a un grand bomme¹.

Küçük Prensés söze karıştı :

— Ya Afrikada öldürdüğü esirler? omuzlarını silkerek ilâve etti : Ne korkunç şey!

Prens îppolit:

— C'est un roturier, vous aurez beau dire* dedi.

Mösyö Piyer kime cevap vereceğini bilmiyor, herkese bakıyor, gülümsüyordu. Onun gülümseyişi, başkalarının gibi ciddiyetle karışık değildi. Tersine olarak, o gülümseyeceği zaman ciddî ve hattâ biraz gamlı olan çehresi birden silinir, değişir, yerine başka bir yüz, bir çocuk yüzü, sevimli, hattâ biraz aptalca ve sanki af dileyen bir yüz belirirdi.

Onu ilk defa olarak gören Vikont, bu Jacobin'cinin hiç de sözleri gibi korkunç olmadığını anlamıştı. Kimsede ses yoktu.

Prens Andrey :

— Ne istiyorsunuz, dedi, herkese bir anda mı cevap versin? Sonra, bîr devlet adamının şahsî olan hareketleriyle bir kumandanın, bir

1 Büyük bir adamın hareket tarzına hiç benzemeyen bir hokkabazlık bu.

2 Ne dersiniz deyin, bu bir soysuzdur.

:50

İmparatorun hareketlerini birbirinden ayırmak lâzımdır sanırım.

Piyer yetişen bu imdattan memnun bir hal• de hemen ilâve etti:

— Evet, evet, tabî.

Prens Andrey sözüne devamla:

— Şunu kabul etmek lâzım ki, Napolyon insan olarak Arkol köprüsünde, vebalılara el uzattığı Jaffa hastanesinde büyüktür, fakat... Fakat başka hareketleri var ki haklı gösterilmeleri güçtür, dedi.

Piyer'in söylediği patavatsız sözlerin tesirini hafifletmek istemiş gibi görünen Prens Andrey gitmeye davrandı, karısına işaret ederek kalktı.

Prens îpolit birdenbire yerinden fırladı, el işaretiyle herkesi durdurdu, oturulmasını rica ederek dedi ki:

— Ah! aujourd'hui on m'a raconte une anecdote moscovite, charmante; il faut que je vous en regale. Vous m'excusez, vicomte, il faut que je raconte en russe. Autrement on ne sen tira pas le sel de l'histoire¹.

1 Ah, bugün bana hoş bir Moskova fıkrası söylediler. Anlatayım da zevkle dinleyin. Affedersiniz, "Vikont, Rusça anlatacağım, yoksa fıkranın tadı tuzu "kalmayacak.

5£

Sonra, Rusyada ancak bir sene kalmış bir Fransız şivesiyle Rusça söylemeye başladı. Anlatacağı şeye kulak verilmesini öyle heyecanla ve o adar ısrarla istemiti ki, herkes olduğu yered durdu.

—Moscou'da bir bayan, une dame¹ var. Çok pinti biritane de çok uzun boyluya. Bu onun zevkine göre idi. Daha utane de çok uzun boyluya. Bu onun zevkine göre idi. Daha uzun boylu bir de femme de chambre't¹ vardı. Bayan dedi ki..

Burada Prens İppolit fikirlerini toparlamakta güçlük çekiyormuş gibi duralayarak düşündü.

— Dedi ki... Evet, dedi ki : "Kız (â la femme de chambre), livree³ yi giy de gidelim faire des visite"⁴.

Prens İppolit hıklayarak kahkahayı dinleyicilerinden çok daha evvel salıvermişti ki, bu hikâye anlatan hesabına elverişli bir tesir yapmadı. Bununla beraber birçokları ve bu arada yaşlı kadınla Anna Pavlovna da gülümsemişti.

— Bayanın arabası yollandı. Birdenbire sert bir rüzgâr koptu. Genç kız şapkasını kaybetti, uzun saçları darmadağın oldu.

Uşak.

Oda hizmetçisi. Uşak elbisesi. Ziyaretler yapmak.

'O

52

Kendini artık daha fazla tutamadı, katılarak gülmeye başladı ve bu gülme arasında:

— Bütün dünya biliyordu... dedi.

Fıkra burada bitmişti. Gerçi bunu niçin anlattığı ve niçin mutlaka Rusça söylemesi gerektiği anlaşılmamıştı, fakat, Anna Pavlovna ve başkaları Mösyö Piyer'in o tatsız, o kaba hareketini bu kadar hoşça tatlıya bağlayan Prens İppolit'in zarafetini değerlendirmişlerdi. Fıkradan sonra konuşma, küçük küçük gruplar arasında gelecek ve geçmiş balo ve müsamerelere, kimlerin ne zaman, nerede görüşeceğine dair önemsiz sözlerle devam etti.

V

Misafirler, charmante soiree* si için Anna Pavlovna'ya teşekkür ederek dağılmaya başladılar.

Piyer kaba saba bir delikanlıydı: Tabîden uzun bir boyu, geniş bir gövdesi, kocaman kırmızı elleri vardı. Dedikleri gibi, salona girmesini bilmez, salondan çıkmayı, yâni çıkarken işöyle münasip bir şey söylemeyi ise hiç beceremezdi. Dalgındı da. Kalkarken eline kendi şapkası diye generallere mahsus sorguçlu üç

r>

1 Güzel suvare.

53.

köşe bir şapka geçirmiş, ve onu general geri isteyinceye kadar sorgucundan çekerek elinde tutmuştu. Fakat iyi yürekliği, sadeliği ve alçak gönüllülüğü bütün o dalgınlığını, salona girmeyi, konuşmayı bilmemesini örtüyordu. Anna Pavlovna ona doğru döndü, bir hristiyan şefkatiyle, münasebetsiz hareketini affettiğini anlatarak başını salladı ve dedi ki:

— Sizi yine göreceğimi umarım, fakat fikirlerinizi değiştireceğinizi de umarım, aziz dostum.

Piyer sesini çıkarmadı, sadece eğildi ve herkese : "Fikirlerim fikirlerimdir, amma ne kadar iyi yürekli, ne babacan olduğumu görüyorsunuz" diyen gülümsemesini bir defa daha göstermekle iktifa etti. Bu gülümsemenin ne demek olduğunu herkesle beraber Anna Pavlovna da birdenbire anladı.

Prens Andey sofaya çıktı. Omuzlarına pelerinini atan uşağa sırtını çevirerek o sırada dışarı çıkan Prens İppolit'le karısının lâkırdılarına kayıtsızca kulak kabarttı. Prens İppolit sevimli ve gebe Prensesin yanıbaşında duruyor, el gözlüğünün arkasında gözlerini dikmiş ona bakıyordu.

— Gidiniz Annette soğuk alacaksınız, diye küçük Prenses, Anna Pavlovna ile vedalâştı ve yavaşça ilâve etti:

54

HAB.B VE SULH

— C'est arrete1.

Anna Pavlovna, Liza'nın görünmesiyle Anatol arasında hazırladığı evlenmeye dair onunla konuşmaya fırsat bulmuştu.

Anna Pavlovna da yavaşça :

— Size güveniyorum, aziz dostum, ona yazınız, sonra bana söyleyiniz, comment le pere envisagera la chose — Au revoir2, diyerek sofradan ayrıldı.

Prens İppolit küçük prensese sokuldu, yüzünü ona yaklaştırarak yavaşça bir şeyler söylemeye başladı.

iki uşak (biri küçük prensesin, öbürü Prens İppolit'in)' konuşmayı ne zaman bitireceklerini bekleyerek ellerinde şal ve redingot, duruyorlar, anlamadıkları bu fransızca ionuşmayı öyle dinliyorlardı ki, sanki söylenenleri anlıyor, fakat bunu sezdirmek istemiyorlardı. Prens her zamanki gibi gülümseyerek konuşuyor, gülerек dinliyordu.

Prens ippolit:

— Elçiliğe gitmediğime çok memnunum; .sıkıcı yer... Çok güzel bir suvare oldu bu, değil .mi? dedi.

1 Bu iş artık kararlaştı.

2 Baba bu işi nasıl karşılayacak. Allaha ismarladık. a . 1j»j

j , 'Si{ _ .w
55, ',

Prens üst hafifçe tüylü dudağını kaldırarak cevap verdi:

— Balo çok iyi olacak diyorlar. Kibar âleminin bütün güzel kadınları hep orada bulunacaktı.

— Hepsı değil, çünkü siz bulunmayacaksınız, hepsi değil — diye Prens İppolit neşe ile güldü; uşığı iterek elinden kaptığı şalı Prensесin omuzlarına örttü. Beceriksizlikten mi yoksa isteyerek mi (bunu kimse kestiremezdi) her nedense, şah Prensесin omuzlarına örttüğühalde, kollarını uzun zaman geri çekmedi; onu. âdeti kucaklıyordu.

Prensес zarif bir hareketle ve gülümseyerek yana çekildi; döndü, kocasına baktı. Prens Andrey'in gözleri kapalıydı: Çok yorgun ve uykusuz görünüyordu.

— Hazır mısınız? diye karısını yukardanaşağı süzerek sordu.

Prens İppolit ökçelerinden aşağı inen yeni moda redingotunu acele ile sırtına geçirdi, bacakları redingotuna dolaşarak avluya doğru uşağın yardımıyla arabaya binen Prensесin peşinden koştu.

— Princesse, au revoir¹, diye bağırdı. Dili de bacakları gibi dolaşıyordu.

1 Prensес, allaha ismarladık.

56

Prensес eteğini toplayarak, arabanın karanlık köşesine otururken, kocası kılıcını düzeltmekle meşguldü; Prens İppolit hizmet etmek bahanesiyle herkesin geçmesine engel oluyordu.

— Müsaade edin, bayım, diye Prens Andrey geçmesine engel olan Prens İppolit'e Rusça olarak sert ve soğuk bir sesle hitabetti.

Aynı ses okşayıcı ve yumuşak bir tonla :

— Seni bekliyorum, Piyer, dedi.

Sürücü, harekete geldi, arabanın tekerlekleri tıkırdamaya başladı. Prens İppolit avluda duruyor, evine kadar götürceğini vadettiğim "Vikontu bekleyerek kesik kesik gülüyordu.

Prens İppolit ile birlikte arabaya oturan Vikont:

— Eh bien, mon cher, votre petite princesse est tres bien, tres bien, dedi. Mais bien — parmaklarının ucuna dudaklarına dokundurdu. — Et tout a fait française¹.

İppolit hıkılarak güldü. Vikont sözüne devamla :

— Et savez vous que etes terrible avec votre petite air innocent, dedi. Je plains le

1 E. dostum, sizin küçük prenses çok hoş, çok hoş... Hakikaten çok hoş çok..... Tam bir Fransız Stadını.

57

pauvre mavi, ce petit officier qui se donne des axis de prince regnant¹.

İppolit yine hıkladı ve gülerек dedi ki:

— Et vous disiez, que les dames russes ne valaient pas les dames françaises, il faut savoir s'y prendre².

Piyer kendi evindeymiş gibi önden giderek Prens Andrey'in çalışma odasına geçti, âdeti üzere hemen kanepeye uzandı, kitap rafından rasgele bir kitap aldı. (bu kitap Sezar'ın hatıralarıydı) dirseğini kanepeye dayayıp kitabı ortalarından okumaya koyuldu.

Prens Andrey çalışma odasına girdi, küçücük beyaz ellerini oğuşturarak:

— Mlle Şerrer'e ne yaptın sen? Şimdi o büsbütün hasta olur, dedi.

Piyer bütün gövdesiyle öyle bir dönüş döndü ki, kanape gıcırdadı, canlanan yüzünü Prens Andrey'e çevirdi, gülümseyerek elini salladı.

— Hayır, şu rahip çok enteresan adam; ancak meseleyi iyi anlamıyor... Bence ebedî sulh mümkündür, fakat, anlatamıyorum... Fakat her halde siyasi muvazene ile değil...

1 Şu masum halin'izle ne müthiş olduğunuzu biliyor musunuz?... Zavallı kocasına, hükümdar tavırları takınan şu küçük subaya acıyorum.

2 Bir de Rus kadınlarının Fransız kadınları değerinde olmadığını söylüyorsunuz, iş onları idare etmekte.

58

59

Görünüşe göre Andrey bu mücerret lâkırdılarla ilgilenmiyordu.

— Akla gelen her şey her yerde söylenmez mon cher. E: ne ise, nihayet bir şeye karar verdin mi? Süvari muhafızı mı olacaksın, diplomat mı? — diye Prens Andrey bir an sustuktan sonra sordu.

Piyer doğruldu, bacaklarını altına çekti:

— İnanır mısınız, hâlâ bilmiyorum, ikisi de hoşuma gitmiyor.

— Bir şeye karar vermek lâzım her halde,, değil mi; Baban bekliyor.

Piyer, yedi yaşında iken bir rahip mürebbi ile yabancı bir memlekete gönderilmiş, yirmi yaşma kadar orada kalmıştı. Moskova'ya dönünce babası rahibe yol vermiş ve delikanlıya demişti ki, "şimdi sen Petersburg' git, bak, kendine bir meslek seç. Her şeye razıyım. İşle sa na Prens Vasili'ye bir mektup, işte sana para, olup biten her şeyi bana yaz, sana her hususta yardım ederim". Piyer üç aydır kendine bir meslek seçmek istiyordu ama hâlâ bir şey yapamamıştı. Prens Andrey ona işte bu işten bahsediyordu. Piyer alnını uğuşturdu; suvarede. gördüğü rahibi kasederek :

h:

— Her halde mason olacak, dedi. Prens Andrey sözünü yine kesti:

— Bunlar boş lâflar, dedi, işten konuşalım, daha iyi. Süvari muhafız alayına gittin mi hiç?

— Hayır, gitmedim, bak aklıma ne geldi, sana ne söyleşmek istiyordum. Bugün Napolvon'a karşı harb var. Bu harb hürriyet uğrunda bir harb olsa anlardım, askerlik hizmetine ilk olarak ben girerdim; fakat dünyanın en büyük adamına karşı İngiltereye, Avusturyaya yardım etmek... işte bu fena...

Prens Andrey, Piyer'in bu çocukça sözlerine omuz silkmekle iktifa etti. Bu gibi saçmalara cevap verilemeyeceğini anlatır gibi bir vaziyet aldı. Gerçekten, bu safça suale —Prens Andrey'in verdiği cevaptan başka bir cevap vermek zordu.

— Herkes sadece kendi kanaatiyle harb etmiş olsa harb olmazdı, dedi.

— Ve bu çok iyi olurdu, dedi Piyer. Prens Andrey güldü :

— Pek mümkündür ki çok iyi olurdu. LâJkin bu hiçbir zaman olmayacaktır...

Piyer sordu :

— Peki, siz niçin harbe gidiyorsunuz?

— Niçin mi gidiyorum? Bilmem. Öyle gerekiyor, gidiyorum... durdu Gidiyorum, çünkü burada geçirdiğim bu hayat bana göre bir Jiayat değil ! ,..... v

VI

Bitişik odada bir kadın elbisesi hışırdadı. Prens Andrey kendine gelmiş gibi silkindi, yüzünde, Anna Pavlovna'nın misafir salonunda bulunduğu zaman taşıdığı ifade belirdi. Piyer ayaklarını kanapeden indirdi. İçeri Prenses girdi. Başka bir elbise, bir ev elbisesi, fakat öbürü kadar zarif ve yeni bir elbise giymişti Prens Andrey kalktı. Nezaketle ona doğru bir koltuk sürdü.

— Daima düşünürüm — diye Prenses acele ve telâşla koltuğa oturdu, her zamanki gibi Fransızca olarak söze başladı. — Neden Anet kocaya varmadı acaba? Siz, messieurs, ne budalasınız ki onunla evlenmediniz. Affedersiniz, ama kadınları hiç anlamıyorsunuz. Ne kadar münakaşacımız, Mösyö Piyer. Piyer (genç bir kadına karşı genç bir erkek için bu pek tabî olduğu halde) hiçbir sıkılganlık göstermeksizin Prensese hitabederek :

— Kocanızla da hep münakaşa ediyorum. Ne diye harbe gitmek istiyor, anlamıyorum, dedi.

Prenses titredi, Piyer onun yarasına dokunmuş görünüyordu.

— Ah, işte be de bunu söylüyorum! dedi. Anlamıyorum, hiç anlamıyorum. Neden erkekler harbsiz yapamıyorlar? Neden biz kadınlar

61

"bir şey istemiyor, bir şeye karışmıyoruz? İşte siz hakem olun. Her vakit ona söylerim: Burada dayısının yanında yaverdir. Çok parlak bir mevkii var. Onu herkes tanıyor, takdir ediyor. Geçen gün Apraksinlerde bir bayanın "C'est ça. le fameux prince Andre?"¹ diye sorduğunu işittim. Ma parole d'honneur² — güldü — her yerde böyle biliniyor, kolaylıkla hükümdar yaveri de olabilir. Biliyor musunuz, hükümdar , ona çok iltifat etti. Anet'le konuştuk. Bu iş çok kolay yapılabilir. Siz nasıl düşünüyorsunuz?

Piyer Prens Andrey'e baktı. Konuşmanın dostunun hoşuna gitmediğini farkederek cevap vermedi.

— Ne zaman hareket ediyorsunuz; diye sordu.

— Ah! ne me parlez pas de ce depart, ne men parlez pas. Je ne veux pas en entendre parler/ Prenses salonda İppolit'le konuştuğu o nazlı, o kıvrak tonla, Piyer'i âdeta bir uzuv gibi kabul eden bu aile arasına her halde o kadar yaraşmayan bjr tonla söylüyordu. Bugün bütün bu kıymetli alâkaları kesmek lâzım geldiğini düşününce ... Sonra, biliyor musun An

1 Meşhur prens Andrey bu mu?

2 Yemin ederim.

3 Bana bu hareketten bahsetmeyiniz. Bunu duymak bile istemem.

Vı

62

63

drey kocasına manalı bir göz kırptı ve ürpererek mırıldandı J'ai peur, j'ai peur! ı

Prens Andrey, orada kendisinden ve Piyer'den başka birisi daha bulunduğunun farkına varmış da hayret etmiş gibi bir tavırla ona baktı; bununla beraber soğuk bir nezaketle ve sorgulu bir eda ile sordu:

— Neden korkuyorsun, Liza? Anlayamıyorum.

— Erkekler ne egoisttirler bak; hepsi hepsi egoist; keyif olsun diye, ve daha ne için Allah bilir, beni tutup yapayalnız köye kapatıyor.

Andrey yavaşça:

— Unutma ki babam, kızkardeşim orada, dedi.

— Hepsi bir, değil mi ki dostlarımdan ayrı... Sonra da korkmamamı istiyor.

Sesi hırçınlaşmıştı; üst dudağı yukarı kalkarak, yüzüne sevinçli değil de, vahşi bir hayvan, bir sincap edası vermişti. Piyer'in yanında gebeliğinden bahsetmeyi uygun bulmuyormuş gibi sustu, halbuki işin aslı buradaydı.

Prens Andrey gözlerini karısından ayırmaksızın ağır ağır :

— De quoi vous avez peur², yine de anlamadım, dedi.

1 Korkuyorum, korkuyorum!

2 Neden korkuyorsunuz.

Prenses kızardı, ümitsizce elini salladı:

— Non, Andre, je dis que vous avez tellemenı, telement change¹...

Andrey :

— Doktorun erken yatmanı emrediyor, dedi, gidip yatsan iyi olurdu.

Prenses bir şey söylemedi, üstü tüyle hafifçe gölgeli kısa dudağı ansızın titredi.

Prens Andrey kalktı, omuzlarını silkerek odada gezindi.

Piyer gözlüklerinin arkasından hayretle, bön bön bir Prens Andrey'e, bir Prensese bakıyor, sanki o da kalkmak istiyor da sonra yine vazgeçiyormuş gibi kımıldanıyordu.

Küçük Prensese birdenbire:

— Mösyö Piyer buradaysa bana ne — dedi ve güzel yüzü ağlayacakmış gibi birdenbire buruştu — çoktandır söylemek istiyordum sana, Andrey: Neden bana karşı bu kadar değiştin? Sana ne yaptım? Kıtaya gidiyorsun, bana .acımıyorsun, niçin?

Prens Andrey, yalnız:

— Lise! dedi. Fakat bu sözde hem bir tehdit, hem bir rica, hem de asıl önemli olan, Pren, ses'in kendi sözlerinden kendisi pişman olaca,:

1 Hayır, Andrey, demek istediğim, siz o kadar değiştiniz, o kadar değiştiniz ki...

64

ğma bir güvenirlik vardı. Ama Prensese, yine de sözüne telâşla devam etti:

— Bana hasta muamelesi, çocuk muamelesi ediyorsun. Ben her şeyi görüyorum. Altı ay önce böyle miydin?

Prens Andrey daha açık ve sert bir sesle :

— Lise, rica ederim kesiniz, dedi.

Bu konuşma sırasında gitgide daha çok heyecanlanan Piyer kalkıp Prensese yaklaştı. Göz yaşma dayanamamış; neredeyse kendisi de ağlayacak gibiydi.

— Sakin olunuz, Prensese. Bu, size öyle geliyor, çünkü sizi temin ederim bunu ben de çektim... Neden.. Çünkü... Hayır, affedersiniz, ben burada fazlayım.. Hayır, sakin olunuz.. Allaha ısmarladık...

Prens Andrey onu kolundan yakalayıp durdurdu.

— Yok, dur, Piyer. Prensese o kadar iyi kalblidir ki, seninle bir akşam geçirmek zevkinden beni mahrum etmek istemez.

Prensese öfke dolu göz yaşlarını tutamadı: — _f — Hayır, dedi, o yalnız kendini düşünür. Prens Andrey soğuk bir eda ile : — Lise, diye sesini, sabrının tükendiğini gösteren bir dereceye kadar yükseltti.

Öfkeli bir sincabı hatırlatan Prensese'nin güzel küçük yüzünün ifadesi, birdenbire çekici,, rikkat uyandırıcı bir korku ifadesiyle değişti; güzel gözleriyle alttan alttan kocasına baktı; yüzünde, düşük kuyruğunu hem hızlı hızlı hem de yorgun yorgun sallayan bir köpeğin korkak. ve uysal edası belirmişti.

— Mon Dieu, mon Dieu¹, dedi, bir eliyle uzun eteğini toplayarak kocasına yaklaştı alnından öptü.

— Bonsoir, Lise² — diye Prens Andrey ayağa kalktı, karısının elini yabancı bir kadını eli gibi nezaketle öptü.

İki ahbab susuyordu. Ne biri, ne öbürü' söze başlıyordu. Piyer Prens Andrey'e bakıyor,, Prens Andrey küçücük eliyle alnını uğuşturuyordu.

— Haydi yemeğe diye içini çekerek ayağa kalktı ve kapıya doğru yöneldi.

Zarif, içindeki herşey yeni ve zengin bir yemek odasına girdiler. Peçetelerden tabaklara, gümüş ve billur takımlara varıncaya kadar her şey, yeni evlilerin evinde görülen o hususî yeniliğin damgasını taşıyordu.

Yemeğin ortalarında Prens Andrey dirseğini masaya dayadı, çoktan beri içinde taşıdığı;

1 Yarabbim, yarabbim.

2 Geceniz hayır olsun. Liza.

bir derdi birdenbire dökmeye karar vermiş bir kimse gibi Piyer'in onu hiç görmediği sinirli bir tavırla söylemeye başladı:

— Asla, asla evlenme dostum : Sana tavsiyem olsun; elinden gelen her şeyi yaptığina kani olmadıkça, seçtiğin kadından soğumadıkça, onu iyice görüp tanımadıkça evlenme, yoksa fena halde düzeltilmesi kabil olmayacak şekilde aldanırsın. İhtiyarlayınca, bir şeye yaramaz bir halde geldikten sonra evlen...

Yoksa, iyi ve yüksek neyin varsa hepsi gider, yok yere harcanır. Evet, evet! Böyle hayretle bakma bana. Eğer ilerde kendinden bir şey bekliyorsan senin için her şeyin bittiğini, bir uşakla, bir budala ile aynı sırada yer alacağın misafir salonundan başka her şeyin sana kapandığını her adımda hissedeceksin.... Bu böyle

la\ Şiddetle elini salladı.

Piyer gözlüğünü çıkardı. Bu onun çehresini değiştirmiş, yüzü iyiyürekliğini daha çok belirtmişti.

Hayretle dostuna bakıyordu.

Prens Andrey devamla :

— Karım, dedi, mükemmel bir kadındır. Namusundan emin olarak kendisiyle yaşanabilecek az bulunur kadınlardan biridir; fakat yarabbi, evli olmamak için ne vermezdim şimdi! Bunu yalnız sana, ilk defa sana söylüyorum, çünkü seni severim.

67

Prens Andrey bunu söylerken, Anna Pavlovna'nın evinde koltuğa yaslanmış gözlerini kırıştırarak fransızca cümleler söyleyen Bolkonski'ye eskisinden daha az benziyordu. Kuru yüzü her adalesinin sinirli hareketiyle durmadan titriyordu, evvelce hayat ateşleri sönmüş sanılan gözler, şimdi keskin, parlak bir ışıkla parlıyordu. Belliydi ki alelade zamanında ne kadar cansız görünüyorsa kızgınlık anında o kadar enerjikti.

— Niçin böyle söylediğimi anlamıyorsun diye sözüne devam etti bu başlı başına bir hayat macerasıdır. Bonapart ve onun yükselmesi diyorsun halbuki Piyer Bonapart'tan bahsetmiş değildi Bonapart diyorsun, ama Bonapart çalıştığı, adım adım amacına yürüdüğü zaman serbestti. Amacından başka bir şeyi yoktu da buna erişti. Fakat kendini bir kadına bağladın mı, prangaya vurulmuş bir kürek mahkûmu gibi bütün hürriyetini kaybedersin, her şey, ümitlerinden, kuvvetinden ne kalmışsa hepsi, sana yük olmaktan, pişmanlık azabı vermek ten başka bir şeye yaramaz. Salon dedikoduları, balolar, gösteriş bayağılık; işte içinden çıkamadığım fasit daire. Ben şimdi harbe yollanıyorum. Şimdiye kadar olan harblerin en büyüğüne gidiyorum ama bir şey bilmiyorum, bir şeye yaramam. Je suis res aimable et tres

68

caustique¹ Anna Pavlovnanın evinde de beni dinlerler. Karımın ve şu kadınların ayrılmadığı bu mânâsız muhit... Bütün bu femmes distinguees² lerin ve umumiyetle kadınların ne olduğunu bir öğrenebilseydin! Babamın hakkı var. Egoizm, gösteriş, kalın kafalılık ve her şeyde bayağılık; olduğu gibi görüldüğü zaman kadın işte budur. Kibar âleminde ona bakarsın, bir şeydir dersin, halbuki hiç, hiçbir şey değildir. Evet, evlenme azizim, evlenme.

Prens Andrey sözünü bitirmişti.

— Kendinizi dedi Piyer kendinizi iktidarsız, hayatınızı bozulmuş bir hayat saymamız bana gülünç geliyor. Sizin için her şey, her şey ilerdedir. Ve siz...

"Siz" in sonunu getirmedi, fakat dostuna ne büyük değer verdiğini, gelecekte ondan ne çok şeyler beklediğini sesi anlatıyordu.

"Nasıl böyle söyleyebiliyor!" diye düşündü. Piyer, Prens Andrey'i, bilhassa, kendisinde bulunmayan ve en yakın olarak irade kuvveti kavramıyla ifade edilebilecek olan bütün vasıfları fazlasıyla kendisinde toplamış olduğu için, bütün olgunlukların bir numunesi sayardı. Prens Andrey'in her çeşit insana sakinlikle muamele etmekte gösterdiği kudrete, hari

1 x Hem pek nezaketliyim, hem de pek alaycıyım. ' 2 Kibar kadınlar.

69

kulâde hafızasına, çok okumasına (her şeyi okur, bilir, her şeyden anlardı) ve en çoğu çalışmak ve öğrenmekteki kabiliyetine her zaman hayret ederdi. Andrey'de (Piyer'in mütemayil olduğu) hayal ve felsefe yapmak kabiliyetinin yokluğu Piyer'i çok zaman hayrete düşürür, fakat bunu bir eksiklik değil, bir kuvvet olarak görürdü.

Tekerleklerin yürümesi için yağlanmaları ne kadar zaruri ise, en iyi, en dostça ve candan münasebetlerde yaltakçılık, medih de o kadar zaruridir.

— Je suis un hotnme fini,¹ — dedi. Prens Andrey — benden ne konuşacağız? — Bir müddet sustu kafasında dolaşan avutucu düşüncelerle gülümseyerek ilâve etti: — Gel senden konuşalım.

Bu gülümseme o anda Piyer'in yüzüne de vurmuştu.

— Peki; benden ne konuşacağız? diyeağzını kayıtsız ve neşeli bir gülümsemeyle açtı Ben neyim ki? Je suis un batar d!² birdenbire kıpkırmızı kesildi. Belliydi ki, bunu söylemek için büyük bir gayret sarfetmişti Şans uomr sans fortune³. E, doğrusu... Fakat "doğrusu" nun ne olduğunu söylemedi şimdilik boştayım.

! Ben bitmiş bir adamım.

2 Ben bir piçim.

3 Adsız ve servetsiz...

70

halimden de memnunum. Ancak neye başlayacağım, bunu hiç bilmiyorum. Sizden eiddî olarak akıl danışmak istiyordum.

Prens Andrey şefkatli gözlerle ona baktı. Fakat onun dostça, okşayıcı bakışları nede olsa kendi üstünlüğünü bildiğini anlatıyordu.

— Benim için sen, bilhassa bütün muhitimizde tek uyanık insan olduğun için, kıymetlisin. Halinden memnunsun. İsteddiğim seç; bunun ehemmiyeti yok. Senin için her yerde saadet var, fakat yalnız: şu Kuragin'lerden ayağını kes, bu türlü yaşamadan vazgeç. Bütün sefahetler, bütün bu hüsarca¹ hareketler ve bütün... sana hiç yakışmıyor

Piyer:

— Que voulez vous mon cher, — diye omuzlarını silktiler — les femmes, mon cher, les femmes!²

Andrey;

Anlamıyorum. Les Femmes comme il {aut¹ başka mesele; fakat les jcmmes de Kuragin, les femmes et le vin* bunu anlamam., diye cevap verdi.

1 Hüsar: Eskiden bazı süvari kıtalarının askerlerine verilen isim.

2 Ne yapalım azizim... Kadınlar, azizim, kadınlar!

3 Kibar kadınlar.

4 Kuragin kadınları, kadın ve şarap! '>••

71

Piyer, Prens Vasili Kuragin'in evinde kalıyor, oğlu Anatol'un — İslah olur diye Prens Andrey'in kızkardeşiyle evlendirmek istedikleri Antol'un — sefih hayatına iştirak ediyordu.

Piyer, ansızın aklına iyi bir fikir gelmiş. gibi:

— Biliyor musunuz; dedi. Ciddî söylüyorum, bunu çoktan beri düşünüyordum. Bu yaşayışla ben hiçbir şeye karar veremem, hiçbir şey düşünemem. Başım ağrıyor, param yok. Beni bugün çağırdı, gitmeyeceğim.

— Gitmiyeceğine bana namusun üzerine söz veriyor musun?

— Namusum üzerine söz veriyorum. Piyer, dostunun evinden çıktığı zaman gecenin saat ikisi olmuştu.

Gece bir haziran gecesi, bir Petersburg gecesi idi; karanlığı olmayan bir geceydi. Piyer eve gitmek niyetiyle bir kira arabasına bindi. Fakat eve yaklaştıkça, daha ziyade akşam yahut sabah vaktine benzeyen bu gecede uyku uyumanın imkânsız olduğunu daha fazla hissediyordu. Boş sokaklarda en uzak yerler bile görünüyordu. Yolda Piyer, Anatol Kuraginlerde bu akşam âdet olan oyun meclisinin toplanması lâzım geldiğini hatırladı. Her zaman oyunun sonunda bir sevdiği eğlenceyle biten içki başlardı.

"Kuragin'e gitsem iyi olur" diye düşündü, fakat o anda Kuragin'e gitmeyeceğine dair

72

Prens Andrey'e namusu üzerine verdiği sözü hatırladı.

Fakat o anda, karaktersiz denilen insanlarda olduğu gibi, çok iyi bildiği o sefih hayatı bir defa daha yaşamayı o kadar şiddetle arzu etti ki gitmeye karar verdi.

Yine o anda, verilen sözün bir şey ifade etmediği fikri içine doğdu : çünkü, Prens Anidrey'den daha evvel, geleceğine dair Prsns Anatol'a da söz vermişti. Nihayet, bütün bu namus üzerine söz vermelerin; hele belki yarın öleceği, yahut başına umulmadık bir hal geleceği ve artık ne namuslu, ne de namussuz olarak dalmayacağı düşünülürse; hiçbir belirli mânası olmayan şartlı şeyler olduğunu düşündü. Piyer, bütün kararlarını, projelerini altüst eden bu çeşit muhakemeleri sık sık yapardı. Kuragin'e yolladı. Anatol'un oturduğu süvari muhafız kıslalarından büyük bir binanın kapısına yaklaşıp merdivenlerden ışıklı sahanlığa çıktı, açık kapıdan içeri girdi. Sofrada kimseler yoktu: hoş şişeler, pelerinler, lâstikler şurada burada yatıyor, etraf şarap kokuyor, uzaktan konuşmalar, haykırışmalar geliyordu. Oyun ve yemek sona ermiş, fakat mîsafiriler henüz dağılmamışlardı. Piyer pelerinini attı, yemek artıklarını ve kendisini kimsenin görmediğini düşünerek sonuna kadar içilmemiş

73

bardakları gizlice bitirmekle meşgul bir uşağın bulunduğu ilk odaya girdi. Üçüncü odadan gürültüler, tanıdık gülüşler, haykırışlar, ayı böğürmeleri işitiliyordu. Yedi sekiz delikanlı, merak ve endişeyle açık pencerenin yanına yığılmışlardı. Üç kişi bir ayı yavrusu ile oynuyor, biri zincirinden tutuyor, ötekileri onunla korkutuyordu.

- Stivens için yüz ruble koyuyorum diye birisi bağırdı.
- Tutunmak yok, bak diye başka bir ses yükseldi.
- Ben Dolohof'un tarafındayım, Kuragin sen hakem ol. diye üçüncü bir ses duyuldu.
- E, bırakın Mişa'yı, burada bahis var. Bir dördüncü :
- Bir hamlede, yoksa oyun kaybedilir, diye bağırdı.

Önü açılmış ince bir gömlekle kalabalığın ortasında duran uzun boylu, yakışıklı ev sahibi seslendi:

- Yakof, şişe getir. Yakof! Durunuz baylar — Piyer'e döndü — İşte Petruşa, aziz dostumuz!

Kısaca boylu, açık mavi gözlü, bütün bu sarhoş sesleri arasında bilhassa ayık sesiyle

Misa: İnsan ismidir. Aylara da verilir.

74

hayret uyandıran başka birisi pencereden seslendi :

- Gel, bahse hakemlik et. Simyonofski alayı subaylarından Anatol'la beraber oturan meşhur kumarcı ve kavgacı Dolohof'tu bu.

Piyer neşeyle etrafına bakarak gülümsedi

- Bir şey anlamıyorum. Ne oluyor? Anatol:
- Durunuz, dedi, sarhoş değil o. Şişeyi ver.

Masadan bardağı aldı. Piyer'e yaklaştı.

- İlk önce iç.

Piyer bardakları biribiri arkasından içmeye başladı; alttan alttan da tekrar pencerenin yanına toplanan ve onlara kulak veren sarhoş misafirlere bakıyordu. Anatol ona şarap dolduruyor, Dolohof'un, üçüncü katın penceresine oturup ayaklarını dışarı sarkıtmak suretiyle bir şişe romu içeceğine dair orada bulunan İngiliz deniz subayı Stivens'le bahse girdiğini anlatıyordu.

Anatol son bardağı sunarak :

- İç hepsini canım! Bırakmam voksa! dedi.
- Piyer Anatol'u iterek — Hayır istemiyorum dedi, pencereye yaklaştı. b:.,

75

Dolohof İngilizin kolunu tutuyor, daha ziyade Anatolia Piyer'e hitabederek bahis şartlarını açıkça, bir bir anlatıyordu.

Dolohof orta boylu, kıvrıkcık saçlı, açık mavi gözlü bir adamdı. Yirmi beş yaşlanndaydı. Bütün piyade subayları gibi bıyıksızdı. Yüzünün en karakteristik tarafı ve tamamıyla meydana olan ağzının çizgileri fevkalâde ince işlenmişti. Üst dudak ortadan sivri bir uç teşkil ederek, sağlam alt dudağın üstüne enerjik bir surette iniyor, köşelerde âdeta her iki yan için ayrı ayrı daimî birer tebessüm belirliyordu;

ve hepsi bir arada, bilhassa keskin, küstah ve zeki bakışlarıyla birlikte bu yüz öyle bir intiba Zaratıyordu ki onu farketmemek imkânsızdı. Dolohof zengin değildi, nüfuzlu tanıdıkları yoktu. Anatol on binler harcadığı halde Dolohof onunla bir arada yaşar, onu kendisine hürmet ettirmesini bilir, onları tanıyan herkes de Anatol'dan çok ona hürmet ederdi. Dolohof bütün oyunları oynar ve hemen her vakit kazanırdı. Ne kadar içerse içsin iradesini kaybetmezdi. Kuragin de, Dolohof da o zamanlar Petersburg'un çapkın ve sefihleri diye dünyaya şöhret salmışlardı.

Rom şişesi getirilmişti; iki uşak, görünüşe göre telâşlı ve etrafındaki bayların ihtar ve bağırımlarından ürkmüş gibi, pencerenin di şan bakan çıkıntısı üzerine oturmak imkânını vermeyen çerçeveyi söküyorlardı.

76

Anatol muzaffer tavrıyla pencereye yaklaştı. Cam bir şey kırmak istiyordu. Uşakları yana iterek çerçeveye asıldı, fakat çerçeve yerinden kıpırdamadı. Camı kırdı.

Piyer'e dönerek :

— Hadi bakalım pehlivan, dedi.

Piyer çerçevenin tabanına yapıştı, çekti ve meşe çerçeveyi, bazı yerlerinden kırarak, baz* yerlerinden sökerek çatır çatır indirdi.

Dolohof :

— Hepsini aşağı al, yoksa bir yere tutunuyorum zannederler, dedi.

— İngiliz övünüyor... Ha? iyi mi?... dedi Anatol.

Piyer, rom şişesini eline alıp gökyüzündeki parlaklığın ve onunla karışan sabah ve akşam kızılıklarının görüldüğü pencereye yanaşan Dolohof'a bakarak:

— İyi, dedi.

Dolohof elindeki rom şişesiyle pencereye sıçradı.

— Dinleyin, diye pencerenin üstünde ayağa kalkıp odaya dönerek bağırıldı.

Herkes sustu.

— Bahse giriyorum, (İngilizin anlaması; için Fransızca söylüyor, fakat bu dili o kadar iyi konuşamıyordu) elli emperyal bahse giri

77

İngilize dönerek ilâve etti Yüz emperyal olsun, ister misiniz?

— Hayır, elli— dedi İngiliz.

— Peki, elli emperyal olsun. İşte şu bir şişe romu sonuna kadar bir nefeste içeceğim, pencerenin dışına, şuraya oturacağım (eğildi, duvarın pencereden dışarıya doğru uzanan meyilli çıkıntısını gösterdi, hiçbir yere tutunmadan... değil mi?

— Pekâlâ, dedi İngiliz.

Anatol İngiliz döndü, frakının düğmesini 'tuttu, yukardan aşağı ona bakarak (İngiliz alçak boylu idi) bahis şartlarını İngilizce tekrar etmeye başladı.

Dolohof dikkati kendine çekmek için şişe ile pencereye vurarak :

— Dur! Dur Kuragin; dinleyiniz. Eğer ay,nı şeyi başkası yaparsa ben yüz emperyal vereceğim. Anlıyor musunuz?

İngiliz, bu yeni bahsi kabul etmek niyetinde olup olmadığını hiç sezdirmeksizin başını salladı. Anatol ,onu bırakmadı, başını sallamakla her şeyi anladığını ifade ettiği halde yine Dolohof'un sözlerini ona tercüme etti. Bu akşam oyunda kaybetmiş olan genç, zayıf 'Ça bir çocuk, bir süvari muhafız subayı pencereye tırmandı, eğilip aşağıya baktı.

Kaldırım taşlarına bir göz atarak :

— Ay!.. Ay!.. Aaay!.. diye mırıldandı.

HARB VE SULH

79

78

Dolohof, mahmuzları biribirine takılmış., şaşkın bir hareketle kendini odaya atan subayı tutup indirerek bağırdı :

— Hazır ol!

Alması kolay olsun diye şişeyi pencerenin üstüne koyarak ihtiyatla ve yavaşça pencereye çıktı.

Ayaklarını aşağı sarkıtıp elleriyle pencerenin yanlarına dayanarak tartındı, oturdu, ellerini bıraktı. Sağa sola kımıldandı, şişeyi aldı. Ortalık artık ağardığı halde, Anatol iki mum getirip pencerenin üstüne dikti. Beyaz bir gömlek giyen Dolohof'un sırtı, kıvrıkcık saçlı başı iki taraftan da aydınlatılmıştı. Hep pencerenin yanına toplandılar. İngiliz önde duruyordu. Piyer gülümsüyor, bir şey söylemiyordu. Odada bulunanlardan biri, ötekilerden daha yaşlısı korkulu ve öfkeli bir çehre ile birdenbire ilerledi, Dolohof'u gömleğinden tutmak istedi.

İçlerinde en akli başında olan bu adam :

— Baylar, dedi, bu çılgınlıktır, düşüp bin parça olacak.

Anatol onu tuttu.

— Dokunma, korkutursun onu, düşer parçalanır. E?.. Ne olur o zaman?.. Ha?..

Dolohof döndü, tekrar ellerine dayanarak duruşunu düzeltti, rb ..!!vA . —

Kısılmış, ince dudaklarının arasından kelimeleri seyrek seyrek çıkararak:

— Eğer işime birisi daha karışırsa ben >onu şimdi işte şuraya bırakiveririm. Bak!... dedi.

"Bak!" dedikten sonra yine döndü, ellerini bıraktı, şişeyi alıp ağzına götürdü, başını arkaya jıktı..

Muvazeneyi kurmak için boş olan elini yukarı kaldırdı. Cam kırıklarını toplamaya başlayan bir uşak gözlerini pencereden ve Dolohof'un sırtından ayırmaksızın yere eğilmiş vaziyette durakladı. Anatol gözlerini açmış dimdik duruyordu. İngiliz dudaklarını uzatmış, yandan bakıyordu. Dolohof'u tutmak isteyen adam odanın bir bucağına kaçmış, yüzünü duvara çevirerek kanapeye uzanmıştı. Piyer yüzünü kapamış, şimdi korku ve dehşet ifade eden hafif bir tebessüm çehresinde unutulakalmıştı. Kimsede ses yoktu. Piyer ellerini gözlerinden çekti. Dolohof hep aynı vaziyette oturuyordu, yalnız, başı arkaya devrilmiş, ensesinin kıvrıkcık saçları gömleğinin yakasına dokunuyor, şişeyi tutan eli titreyerek, ve emekleyerek gittikçe daha yukarı kalkıyordu. Görünüşe göre şişe boşalıyor, boşaldıkça da kafayı arkaya yıkarak dikleşiyordu. Piyer içinden : "Neden böyle uzun sürdü bu?" dedi. Ona, yarım saatten çok geçmiş gibi geliyordu. Dolohof birdenbire sırtını geriye verdi. Eli sinirli sinirli tiredi; Bu titreme pencere

80

nin meyilli kenarında duran gövdeyi büsbütün yerinden oynatmaya kâfi idi. Bütün vücudu yerinden oynadı, gayret sarfeden el ve baş daha çok sarsıldı. Bir eli pencerenin taban tahtasını yakalamak için kalktı, fakat yine indi. Piyer gözlerini tekrar kapadı; içinden, "onları artık bir daha hiç açmam" diyordu. Birdenbire bütün etrafmdakilerin kımıldadıklarını hissetti. Baktı: Dolohof pencerenin üstünde ayakta duruyordu. Yüzü sararmış ve neşeliydi.

— Şişe boştur!

Şişeyi ingilize fırlattı, ingiliz maharetle onu yakaladı. Dolohof pencereden atladı, keskin bir rom kokusu neşrediyordu.

Her taraftan :

— Mükemmel! Aşkolsun! İşte bahis böyle olur! Hay Allah müstahakkım versin! gibi sesler yükseliyordu.

İngiliz çantasını çıkarmış, paraları sayıyordu, Dolohof kaşlarını çatıyor, sesini çıkarmıyordu, Piyer pencereye doğru fırladı:

— Baylar! Kim benimle bahse girişiyor?1 Ben de aynı şeyi yaparım — diye birdenbire haykırdı. — Hem bahse de lüzum yok, bir şişe emredin. Yaparım.... Emrediniz gelsin.

Dolohof gülümseyerek:

— Bırak, bırak! dedi.

HAR3 VE SULH

'. 8B

— Ne diyorsun? Aklım mı kaçırdın; Kim bırakır seni? Daha senin merdivende başm dönüyor diye her taraftan söylenmeye başladılar.

— İçeceğim, getir romu! diye Piyer azimli sarhoş bir hareketle sandalyeye vurarak haykırdı;; pencereye tırmandı.

Kolundan yakaladılar; fakat öyle kuvvetliydi ki, yanma yaklaşanı ta uzağa fırlatıyordu.

Anatol :

— Hayır, dedi, onu böylelikle vazgeçiremezsiniz. Durun, ben onu kandırırım. Baksana, ben seninle bahse giriyorum, fakat yarın; şimdi hep birlikte.... e gidelim.

Piye :

— Gidelim, gidelim! Mişka'yı da götürelim... diye haykırdı.

Ayıyı yakaladı, kucaklayıp kaldırdı, odada», onunla dönmeye başladı.

VII

Prens Vasili, biricik oğlu Boris için kendisine ricada bulunan Prenses Drubetskaya'ya Anna Pavlovna'nın suvarisinde verdiği sözü yerine getirmişti. Boris'in işi İmparatora arz edilmiş ve o, istisna olarak asteğmenlikle Semyonofski muhafız alayına nakledilmiş

82

ti. Fakat, Anna Pavlovna'nın bütün gayretlerine, entrikalarına rağmen Boris, emir subaylığına veya Kutuzof'un maiyetinde bir vazifeye tâyin edilmemişti. Anna Pavlovna'nın suvarisinden az bir zaman sonra Anna Mihailovna Moskova'ya dönmüş, doğruca, Moskova'da yanlarında kaldığı ve daha geçende orduya katılan, çok geçmeden da muhafız asteğmenliğe yükselen tapınırcasma sevdiği Borisçiğinin büyüdüğü, senelerce yaşadığı zengin akrabaları Rostofların evine inmişti. Muhafız alayı 10/ağustosta Peterburg'dan ayrılmış bulunuyordu; giyim işi için Moskova'da kalan oğlunun yolda, Radzivilof'da ona yetişmesi lâzımdı.

Rostoflarda Natalyalann, Anna ile küçük kızın, isim günleri kutlanıyordu. Kontes Rostova'nın bütün Moskovaca bilinen Povarskaya'daki büyük evine ziyaretçi taşıyan altı atlı arabalar sabahdan beri arası kesilmeden gidip geliyordu.

Kontes, güzel büyük kızı ve durmadan birbirini değiştiren misafirleriyle salonda oturuyordu.

Kontes zayıf yüzlü, şarklı tipinde, kırk beş yaşlarında, on ikiye varan, çocuklarıyla yıpranmış görünen bir kadındı. Takatsizliğinin hareketlerine ve konuşmasına verdiği ağırlık ona, saygı telkin eden manalı bir eda veriyordu.

83

Prenses Anna Mihailovna Drubetskaya orada evin kadim gibi oturuyor, misafirleri kabul etmek, onlarla konuşup meşgul olmak işine yardım ediyordu. Gençler arka odalardaydılar, ziyaretleri kabule iştirak etmeye lüzum görmüyorlardı. Kont misafirleri karşılıyor, uğurluyor, herkesi yemeğe davet ediyordu.

— Kendi hesabıma da, isim günleri kutlanan sevgililerim hesabına da size çok, çok minnettarım, ma chere, yahut mon cher (ayırıtsız, hiçbir fark gözetmeksizin kendisinden yüksek olsun, aşağı olsun herkese ma chere yahut mon chei derdi) yemeğe gelmezseniz bakm, beni gücendirirsiniz, mon cher, bütün aile adına yürekten rica ederim, ma chere. Bu sözleri dolgun, şen ve iyice traş olmuş yüzünde hep aynı ifadeyi taşıyarak, aynı kuvvetli el sıkışıyla, tekrarlanan kısa reveranslarla ayırıtsız ve değişiksiz herkese söylüyordu. Kont, bir misafir uğurlayınca salonda bir erkek veya kadının yanma döner, bir koltuk çekip oturur, yaşamasını seven ve bilen bir adam tavrıyla ayaklarını erkekçe açar, ellerini dizlerine koyarak mânah manalı başını sallar, havaya dair tahminler yürütür, sağlık öğütleri verir, bazan rusça, bazan, çek kötü fakat serbest konuştuğu bir fransızca ile söyler, sonra yorgun, fajtat vazifesini yerine getirmekte sağlam bir adam tavrıyla çıplak başındaki seyrek beyaz saçları düzelterek yine misafir uğurlamaya gider, yine yemeğe da

:84

vet ederdi. Bazan sofradan dönerken çiçeklikten ve hizmetçi dairesinden 80 kişilik sofra takımıyla donatılan masanın bulunduğu büyük mermer salona geçer, gümüş ve porselen takımları taşıyan, masaları yerleştiren, damasko masaları örtülerini yayan hizmetçilere bakar, kâhyası asilzade Dimitri Vasilyeviç'i yanına çağırır ve derdi ki:

—! Aman, Mitenka her şeyin mükemmel olmasına dikkat et açılır kapanır masaya memnun memnun bakarak ilâve ederdi: — Hah şöyle. İşin başı servistir. İyi, iyi...

Sonra memnunca içini çekerek tekrar salona dönerdi.

Kontesin iri yarı uşağı salonun kapısından girerek kalın sesiyle haber verdi:

— Mariya Lvovna Karagina — kızıyla birlikte geldiler.

Kontes bir an düşündü. Kocasının resmini taşıyan altın bir enfiye kutusundan bir çekimlik alarak :

— Bu ziyaretçiler de canımı sıktı, dedi. Ne ise onu son olarak kabul edeceğim, çok kibirli bir şey. Buyursunlar.

Bu son sözü hüzünlü bir sesle ve sanki uşağa "öldürün beni artık" der gibi söylemişti.

85

Uzun boylu, şişman azametli bir kadın ablak ve güler yüzlü kızı ile elbiselerini hışırdatarak salona girdi.

— Chere comtesse, il y a si longtemps.» elle a ete alitee, la pauvre enfant., atı bal des Razoumovsky... et la comtesse Apraksine... J'ai ete. si heureuse1...

Biribirini bastıran, elbise hışırıltıları ve sandalya gürültüleriyle karışan hararetli kadın sesleri duyuldu.

Tam, ilk fırsatta ayağa kalkmak,, elbiseleri hışırdatmak, "Je suis bien charmee;la sene de maman... et la comtesse Apraksine"" demek ve tekrar elbiseleri hışırdatıp sofraya: çıkmak, kürk veya pelerini giymek ve çıkıp gitmek zamanlarında girişilecek konuşma başladı. Söz, şehrin o zamanki başlıca havadisi olan, tanınmış zengin ve Katerina devrinin yakışıklı adamı ihtiyar Kont Bezuhof'un hastalığından ve Anna Pavlovna Şerer'in suvaresinde münasebetsizlik eden oğlu Piyer'den açıldı.

Misafir Bayan :

— Zavallı Kont'a çok acıyorum, dedi, sıhhati zaten fena; şimdi bir de oğlunun verdiği üzüntü. Bu onu öldürecek!

1 Azizim kontes, ne zamandan beri... Zavalılık yataktaydı... Razumovski'lerin balosunda... ve kontes. Apraksin.. O kadar sevindim ki...

2 Çok memnunum: annenin sıhhati... ve kontes. Apraksin.

86

— Ne olmuş? diye Kontes, Kont Bezo hof'un üzüntüsünü doğuran sebebi on beş defa dinlediği halde ziyaretçinin neden bahsettiğini bilmiyormuş gibi sordu.

Misafir Bayan :

— İşte, dedi, şimdiki terbiye! Bu delikanlı daha yabancı memleketteyken kendi havasına bırakılmıştı. Şimdi Petersburg'da öyle çirkin işler yapmış ki diyorlar, oradan onu polis kuvvetiyle çıkarmışlar.

— Anlatsanıza! dedi Kontes.

— Arkadaşlarını fena seçmiş — diye Prenses Anna Mihailovna söze karıştı. — Prens Vasili'nin oğlu, o, bir de Dolohof adında birisi; neler yapmışlar neler diyorlar. İkisi bunun acısını çekti. Dolohof'un rütbesi alındı, Bezuhofun oğlu Moskova'ya sürüldü. Anatol Kuragin'e gelince : babası nasılsa işi örtbas etti. Ama onu da Petersburg'dan uzaklaştırdılar.

Kontes :

!*!! — Ne yapabilirlerdi sanki? dedi. Misafir Bayan :

V — Tam haydut bunlar: hele Dolohof. Marya İvanovna Dolohova'mn oğludur. Anası o ka

? dar muhterem bir kadın, ama ne çare? Düşününüz bir kere: üçü ellerine bir yerden bir ayı

87

geçirmişler, onu arabaya almışlar, aktrisler götürüyorlarmış. Zabıta onları durdurmak için koşmuş. Komiseri yakalamışlar, ayı ile sırt sırta bağlayarak Moyka'ya koyuvermişler: ayı yüzmeye başlamış, komiser de sırtında.

— Komiserin manzarası görülecek şey ma fl chere, diye Kont gülmekten katılarak haykırdı. *!

— Ah, ne çirkin şey! Gülünecek şey mi bu, Kont?

Fakat kadınlarda gülmekten kendilerini alamamışlardı.

Misafir Bayan, sözüne devamla :

— Biçareyi zor kurtardılar, dedi. Kont Ki i ril Vladimiroviç Bezuhof'un oğlu işte böyle j, akıllıca eğleniyor! Halbuki onu o kadar terbiyeli, akıllı diyorlardı, işte yabancı memleket terbiyesinin sonu. Umarım ki zengin olmasına t rağmen onu burada kimse kabul etmeyecektir, j Bana takdim etmek istediler. Katiyen reddet J tim: kızlarım var. j

Kontes, hemen dinlemiyormuş gibi bir ta J vır alan genç kızdan misafir bayana doğru a esilerek sordu

s

i

—Neden bu delikanlı için o kadar zengin j
dir diyorsunuz. Kont Bezuhof'un bütün çocuk \ lan gayrimeşrûdur. Zannedersem... Piyer de
gayrimeşrû.

#8

. 1"

Misafir elini salladı:

— Yirmi kadar meşru çocuğu var zannederim.

Prenses Anna Mihailovna, anlaşıldığına göre büyüklerle münasebeti olduğunu, kibar âleminin, bütün içyüzünü bildiğini göstermek ar.zusuyla, söze karıştı. Manalı bir eda ile ve. yavaşça :

— Mesele şurada, dedi, Kont Kiril Vladimiroviç'in şöhreti malûm... Çocuklarının sayısını bile unuttu, lâkin Piyer'i severdi.

Kontes :

— İhtiyarcağız, dedi, daha geçen sene ne kadar iyi idi! Bu kadar güzel bir erkek görmedim.

Anna Mihailovna :

— Şimdi çok bozuldu, dedi. Şunu söylemek istiyordum, — diye sözüne devam etti — Prens Vasili karı tarafından bütün servetin

• doğrudan doğruya mirasçısıdır. Fakat Piyer'i babası çok severdi. Onun terbiyesiyle meşgul

• olmuştur. Hükümdara da yazmıştır... Öyle ki,

eğer ölecek olursa (o kadar fenadır ki bu her an bekleniyor, Lorrain de Petersburg'dan geldi.) bu

muazzam servet Piver'e mi, Prens Vasili'ye mi, kime kalacak, kimse bilmez. Kırk bin nüüs1 ve milyonlar.

Çok iyi biliyorum bunu, çün

1 Toprağa bağlı köylüler.

89

jjü Prens Vasili kendisi söyledi bana. Sonra Kiril Vladimiroviç ana tarafından küçük kuzenini de olur. Boris'in de vaftiz babasıdır. — bunu önemli saymıyormuş gibi ilâve etti.

Misafir:

— Prens Vasili dün Moskovaya geldi; teftişe gidiyormuş, öyle duydum, dedi.

— Evet, fakat entre nous1 bu bir bahane. Sırf Kiril Vladimiroviç için geldi. Ağır hasta olduğunu duydu da, dedi Prenses.

Kont :

— Fakat ma chere dedi. Bu çok hoş bir muziplik, yaşlı misafirin onu dinlemediğini görünce genç kızlara döndü — komiserin manzarası görülecek şeydi, gözümün önüne getiriyorum da.

Polis komiserinin el sallamasını taklid ederek her zaman iyi yiyen ve bilhassa içen insanlar gibi şişman vücudunu baştan aşağı sarsan gevrek ve baso bir kahkaha ile yine gülmeye başladı.

— E, yemeğe bekleriz, dedi.

jı

1 Söz aramızda.

re.1

90

VIII

Sessizlik başladı. Kontes misafire nazikçe gülümseyerek, fakat eğer şimdi kalkıp giderse, hiç gücenmeyeceğini de gizlemeyerek bakıyordu. Misafirin kızı sorgu ile annesine göz atarak kalkmak için elbisesini düzeltmeye başlamışa ki ansızın bitişik odadan kapıya doğru yaklaşan birkaç telâşlı kadın ve erkek ayağının sesi, birbirine çarpan, devrilen sandalyelerin gürültüsü duyuldu, on üç yaşlarında bir kız çocuğu kısa muslin eteğinde sakladığı bir şeyle içeri düştü, odanın ortasında durdu. Belliydi ki önceden tasarlanmamış bir koşuşla kendini tutamayarak böyle uzağa düşmüştü. O anda kapıda koyu kırmızı yakalı bir üniversiteli, bir muhafız subayı, on beş yaşlarında bir kız, çocuk ceketi giymiş tombul, al yaraklı bir erkek çocuk göründü.

Kont fırladı, ırgalanarak kollarını kağan kızın önünde açtı.

— Ay işte o! diye gülererek bağırdı isim gününün kahramanı! Ma chere, günün kahramanı!

Kontes yapmacık bir sertlikle :

— Ma chere, il y a un temps pour tout, u — dedi ve kocasına dönerek ilâve etti: — Onu hep sen şımartıyorsun. Elie.

Azizim her şeyin bir zamanı var.

91

Misafir Bayan:

— Bonjour, ma chere, je vous felicite,¹ — annesine dönerek —! quelle delicieuse enfant.² dedi.

Kara gözlü, büyücek ağızlı, çirkince, fakat canlı bir kız çocuğuydu; hızlı koşmaktan korsajdan fırlamış minicik açık omuzları, arkaya düşmüş siyah bukleleri, incecik çıplak kolları, dantelli bir pantolon ve üstü açık pabuçlar içindeki küçücük bacak ve ayaklarıyla genç bir kızın artık çocuk sayılamayacağı ve çocuğa henüz daha genç bir kız denemeyeceği o mesut çağdaydı. Babasından kaçarak annesine koştu, onun sert ihtarına aldırış etmeksizin kızaran yüzünü dantelli atkısında gizledi ve güldü. Eteğinin altından çıkardığı bir bebeğe dair kesik bir şeyler anlatarak gülüyordu.

— Görüyor musunuz?... Bebek... Mimi... görüyor musunuz?

Nataşa artık daha fazla söyleyemiyordu. (Durup dururken gülüyordu) Annesinin göğsüne düştü. Öyle yüksekte ve öyle çınlayıcı bir kahkaha salıverdi ki herkes, hattâ azametli misafir bile kendini tutamayarak güldü.

Annesi yapmacık bir hiddetle kızı iterek :

— Hadi bakayım, dedi, maymun suatlı be

1 Günaydın azizim, sizi kutlarını.

2 Ne tatlı çocuk.

92

beğini, al da git, hadi! Misafire dönerek ilâve etti : — Bu benim küçük kızım.

Nataşa yüzünü annesinin dantelli fişosundan bir an ayırdı, gülmekten yaşaran gözleriyle ona aşağıdan yukarı baktı, tekrar yüzünü gizledi.

Bu aile sahnesini seyretmek zorunda kalan misafir bayan ona her hangi bir suretle iştirak etmeyi gerekli bulmuştu.

Nataşa'ya :

— Söyler misiniz şeker kızım, dedi, bu Mimi neyiniz oluyor? Kızınız, öyle mi?

Misafirin sesindeki çocuk konuşmasını andıran yumuşak ton Nataşa'nın hoşuna gitmemişti. Hiç cevap vermedi, ciddî bir tavırla ona baktı.

Bu sırada bütün gençler : Prenses Anna Mihailovna'nın oğlu subay Boris, Kontun büyük oğlu üniversiteli Nikolay, yeğeni on dört yaşındaki Sonya, küçük oğlu Petruşa ve hepsi salona gelip oturmuşlardı. Hâlâ

yüzlerinde oynayan heyecan ve neşelerini muşeretin sınırından aşırmmaya gayret ettikleri görölüyordu. Belliydi ki, böyle atılırcasma koşup geldikleri arka odalardaki konuşmaları şehir dedikodularına, ha veya Comtesse Apraksine'e dair o": lan buradaki konuşmadan daha hoştu. Arasına ,ı birbirlerinin yüzüne bakıyor, gülmemek için kendilerini zor tutuyorlardı.

93

İki genç, üniversiteliyle subay, çocukluk arkadaşı ve yaşıttılar, ikisi de güzeldi. Fakat birbirine benzemezlerdi. Boris durgun ve güzel yüzünün çizgileri ince ve düzgün, uzun boylu sarışın bir delikanlıydı; Nikolay orta boylu, kıvrıcık saçlı, açık çehreli bir gençti. Üst dudağının üzerinde siyah tüyler belirmiş, bütün yüzüne bir azim ve heyecan ifadesi vermişlerdi. Nikolay, salona girince kızarmıştı. Söyleyecek bir şey aradığı, fakat bulamadığı anlaşıyordu. Boris, tersine olarak, hemen söyleyecek bir şey bulmuştu: Sakin, alaylı bir eda ile bebek Mimi'yi daha genç kızken, burnu sağlamken tanıdığını, beş yıl içinde adamakıllı ihtiyarladığını, başının yer yer çatladığını söyledi. Söyledikten sonra Nataşa'ya baktı. Nataşa başını öteye çevirerek, gözlerini yummuş, için için ve katılırcasma gülen küçük erkek kardeşine baktı, artık kendini daha fazla tutamadı, yerinden fırladı, ufacak ayaklarının bütün hızıyla odadan kaçtı. Boris gülmüyordu. Annesine döndü ve gülümser bir yüzle :

— Siz de galiba gitmek istiyordunuz değil mi maman'? Araba lâzım mı? dedi.

Annesi gülümseyerek :

— Evet, dedi, git söyle hazır olsun.

Boris sessizce kapıdan çıktı, Nataşa'nın ar

1 Anne.

94

kasından gitti. Şişman çocuk, oyunlarının bozulmasına canı sıkılmış gibi öfke ile arkalarından koştu.

1 "İ ix

Misafir salonunda Kontesin (küçük kızk?rdeşinden dört yaş büyük olan ve kendisini artık büyümüş sayan) büyük, kıızıyla misafir kızdı başka gençlerden Nikolay'la yeğen Sonya kalmıştı. Sonya, incecik, narin, uzun kirpiklerinin gölgelediği bakışları baygın, başım iki defa dolayan saç örgüsü sık ve siyah, yüzünün ve bilhassa çıplak, zayıf, fakat adaleli kollannm ve boynunun derisi sarımtırak, esmer bir kızdı. Edalı yürüyüşü, el ve ayak hareketlerinin zarafet ve oynaklığı, biraz şeytanca ve çekingen tavırlarıyla mükemmel bir dişi kedi olacağa benzeyen güzel fakat daha gelişmemiş bir kedi yavrusunu andırıyordu. Umumî konuşmaya tebessümüyle iştirak etmeyi uygun gördüğü anlaşıyordu. Fakat gözleri, orduya katılan cousin'e uzun ve sık kirpiklerinin altmdan elinde olmayarak öyle ihtiraslı bir genç kız tapışıyla bakıyordu ki, tebessümü kimseyi bir an bile aldatamazdı. Belliydi ki, dişi kedi sadece Boris'le Nataşa gibi bu salondan kendilerini dışarı atar atmaz daha hızla sıçramak, cousin'i ile oynamak için sinmişti. İhtiyar Kont misafir bayana döndü, oğlu Nikolayı göstererek: .a«r.

95

— Ma chere, dedi, işte arkadaş Boris, su oldu. Arkadaşlık dolayısıyla o da ondan ayrılmak istemiyor; üniversiteyi de, ben ihtiyarı da bırakıyor: asker oluyor, ma chere. Halbuki arşivde yeri hazır, her şey hazır. — Soran bir eda ile ilâve etti: — Arkadaşlığı görüyor musun?

Misafir Bayan :

— Ya, evet. Harb ilân edildi, diyorlar, dedi.

Kont:

— Bunu çoktandır söylüyorlar, dedi. Söylüyorlar söylüyorlar ama bir şey de olduğu yok. Ma chere, arkadaşlığı görüyor musun; Hüsar alayına gidiyor diye tekrarladı.

Misafir ne söyleyeceğini bilmiyordu, başını salladı.

Nikolay, kendisini utanılacak bir iftiradan saklar gibi:

— Hiç de arkadaşlıktan değil. Hiç de değil, sadece a,skarlığa olan sevgiden. diye cevap "verdi. Kuzenine ve misafir kıza baktı, ikisi de takdir dolu tebessümlerle ona bakıyorlardı.

Kont:

— Bugün Pavlograd Hüsar alayının Komutanı Şorbert bize yemeğe gelecek. İzinli olarak burada bulunuyor. Nikolay'ı da alıp görüre

9(3

HAEB VE SULH

cek, ne yaparsın? diye omuzlarını silkerek ona çok üzüntü verdiği anlaşılan meseleyi şaka yollu açtı.

Nikolay :

— Size söylemiştim, baba, dedi. Eğer bana müsaade etmek istemiyorsanız kalırım. Ta kat biliyorum ki, ben askerlikten başka hiçbir işe yaramam, diplomat olamam, memur olamam, hissettiğimi gizlemesini beceremem.

Güzel gençliğinin verdiği nazlılıkla daima Sonya'ya ve genç misafir kıza göz ucuyla bakarak söylüyordu. Kedi yavrusu gözleriyle onu tırmalıyor, her an oynamaya, kediliğini göstermeye hazır görünüyordu.

Kont:

— Peki, peki! dedi. Hep öfkelenir. Bonapart hepsinin başını döndürdü; teğmenken nasıl İmparator oldu diye düşünüyorlar. Eh, Allah versin, diye misafirin alaylı tebessümünü farketmeyerek ilâve etti.

Büyükler Bonapart'tan bahsetmeye başladılar. Karagin'in kızı Jüli genç Rostof'a döndü :

— Ne yazık ki perşembe günü Arharovlarda yoktunuz. Sizsiz orada canım sıkıldı. diye zarifçe gülümsedi.

97

Koltuklan kaban delikanlı, gençliğinin nazlı tebessümüyle kalkıp yanına oturdu ve elinde olmaksızın gülümsed. Bu gülümseyişin, yapmacıktan gülümseyen ve kızaran Sonya'nın kalbini kıskançlık hançeriyle doğradığını hiç farketmeksizin Jüli ile baş başa konuşmaya başladı. Konuşma arasında dönüp ona baktı. Sonya müthiş bir öfke ile onu süzdü, gözlerinde göz yaşlarını, dudaklarında da yapmacık gülümseyişini zor tutarak kalktı, odadan çıktı. Nikolay bütün canlılığını kaybetmişti.. Konuşma arasında ilk fırsatı bekledi Sonya'yi aramak için kaygılı bir yüzle odadan çıktı..

Anna Mihailovna dışarı çıkan Nikolay'r. işaret ederek :

— Şu gençlerde sır öyle sırtır ki, dedi ve ilâve etti:

— Cousinage, dangereux voisinage1.

Kontes, odaya gençlerle birlikte giren güneş ışığı kaybolduktan sonra ve âdeta ona'kimsenin sormadığı, fakat onu daima meşgul eden bir suale cevap verir gibi :

—Evet, dedi, .onlara bakıp sevinç duymak için ne zahmetler, ne üzüntüler çekilmiştir! Halbuki şimdi bile, doğrusu sevinçten çok korkumuz var. İnsan daima korkuyor, dâima Kuzenlik tehlikesi yakınlık.

98

korkuyor! Hele kız ve erkek çocukların tehlikelerle dolu olan bu çağında.

. Misafir bayan :

:- Her şey verilen terbiyeye bağlı, dedi. . kontes sözüne devamla :

—. Evet haklısınız, dedi. Hamdolsun şimdiye kadar çocuklarıma bir arkadaş oldum, bana tam bir güvenleri var Kontes, çocuklarının kendilerinden gizli bir şeyleri olmadığını sanan birçok ana babalar gibi yanılıyor, du. — Her zaman kızlarının birinci confidzıı' te'ı1 olacağımı. Nikolay'cığım ateşli mizacıyla yaramazlık etse de (erkek çocuk bunsuz olmaz) her halde şu Petersburg baylan gibi etmeyeceğini biliyorum.

— Evet, mükemmel, mükemmel çocuklar. diye karışık gördüğü meselelerin içinden her zaman "mükemmel" deyip çıkan Kont tasdik etti. Düşününüz! Hüsar alayına girmek istiyor! İşte daha ne istiyorsunuz ma chere!

Misafir bayan :

v — Küçük kızınız ne sevimli şey? Barut!

.: — Evet, Barut. Bana çekti! Ne sesi var,

ng sesi... Kızımdır amma, doğrusu yaman bir

Sırdış.

muganniye, ikinci bir Solomni olacak. Ona ders vermek için bir İtalyan tuttuk dedi. Kont.

— Erken değil mi? Bu yaşta ders almak, ses için zararlıdır, derler.

— Yok canım ne erkeni? Analarımız om iki, on üç yaşında nasıl kocaya varırlardı?

— Ne dersiniz, daha şimdiden Borise tutkun! diye Kontes, Boris'in annesine bakıp için için gülererek onu daima meşgul ettiği anlaşılan bir fikre cevap verdi ve devam etti :

— İşte bakın; onu sıkı tutsaydım, menetseydim... gizli gizli neler yapacaklardı Allah bilir (Kontes öpüşeceklerdi demek istiyordu). Halbuki şimdi ne konuşmuşsa biliyorum. Gece kendisi koşar gelir, her şeyi bana anlatır. Belki onu şımartıyorum, fakat bence bu daha iyi. Büyük kızımı sıkı. tutmuştum.

Büyük kız güzel Kontes Vera gülümseyerek :

— Evet, be'ni büsbütün başka türlü büyüttüler. dedi.

Fakat tebessüm Vera'nin yüzünü her gülümseme gibi güzelleştirmemişti. Tersine olarak, yüzü biçimsiz ve dolayısıyla0 hoşla gitmeyen bir şekil almıştı.Büyük kız Vera güzeldi, zekiceydi; mükemmel bir tahsil; iyi bir ter

100

HAEB VE SULH

biye görmüştü. Sesi hoştu. Söyledikleri doğru ve yerindeydi; fakat tuhaf şey, herkes dönüp ona baktı. Misafir bayan da Kontes de. Bunu neden söyledi diye âdeta hayret etmişlerdi, sıkılmışlardı.

Misafir bayan :

— İlk çocuklara her zaman fazla özenilir, görülmedik bir şey yapmak istenilir, dedi.

Kont :

— Neye inkâr etmeli, ma ekere! dedi. Kontes'eğim Vera'ya çok özendi doğrusu, — Vera'ya tasvip yollu bir göz kırparak ilâve etti: — Eh! Nede olsa mükemmel bir kız çıktı.

Misafirler yemeğe geleceklerine söz vererek kalkıp gittiler.

Kontes onları uğurladıktan sonra:

— Ne biçim iş! dedi. Oturdular da oturdular!

X

! Nataşa misafir salonundan fırlayıp çıkınca ancak çiçekliğe kadar koşmuştu. Burada durdu, salondaki konuşmaya kulak kabartarak Boris'in çıkmasını bekledi. Sabırsızlanmaya başlamıştı. Delikanlının yavaş, ağır, ölçülü

101

adımları duyulunca küçücük ayağını yere vurdu, çabuk gelmediği için neredeyse ağlayacaktı. Hemen kendini çiçek kasalarının arasına atarak gizlendi.

Boris odanın ortasında durdu, bakındı. Üniformasının kolundaki tozları eliyle sildi, güzel yüzünü seyrederek aynaya yaklaştı. Nataşa nefesini kısmış, ne yapacağını bekleyerek pusudan gözetliyordu. Boris aynanın karşısında bir müddet durdu, gülümsedi, büyük kapıya doğru yürüdü. Nataşa ona seslenmek istedi, sonra vazgeçti.

Kendi kendine:

—Bırak arasın, dedi.

Boris çıkar çıkmaz öbür kapıdan Sonya kıpkırmızı kesilmiş, gözleri yaş içinde öfkeyle bir şeyler mırıldanarak içeri girdi. Nataşa ona doğru koşmak için yaptığı ilk hareketten kendini alıkoydu. Sihirli şapka altındaki görünmeyen insan gibi pususundan olup bitenleri gözetledi. İçinde yeni ve başka bir hazzın varlığını duyuyordu. Sonya bir şeyler mırıldandı, dönüp salonun kapısına baktı. Nikolay kapıdan çıktı

bu?

Nikolay Sonya'ya doğru koşarak:

— Sonya! dedi. Ne oluyorsun? Olur mit

102

Sonya hıçkırarak :

— Bir şey yok. Bir şey yok, bırakınız beni! dedi.

— Hayır, ne olduğunu ben biliyorum.

— Eh, biliyorsanız çok iyi, gidiniz ona.

Nikolay onun elini alarak :

— Sonya! dedi, bir tek söz! Bir kuruntu yüzünden bana da, kendine de böyle işkence etmek olur mu?

Sonya elini çekmedi, artık ağlamıyordu.

Nataşa kıpırdamıyor, nefesini kesmiş, parlayan gözleriyle pususundan bakıyordu. "Şimdi ne olacak acaba?" diye düşünüyordu.

Nikolay :

— Sonya! Dünya gözümde değil! Sen, yalnız sen benim için her şeysin. Bunu ispat edeceğim sana. diyordu.

— Söylemeyiniz böyle, istemiyorum.

— Peki, söylemeyeceğim, affediniz Sonya! Onu kendine çekti, öptü.

Nataşa içinden: "Ah, ne iyi!" dedi. Sonya Nikolay'la odadan çıkınca arkalarından yürüdü, Boris'e seslendi.

Manalı ve şeytanca bir tavırla :

— Boris buraya geliniz, dedi, bir şey söyleyeceğim size, buraya, buraya.

HARB VE S'JLH

103

Boris'i çiçekliğe, kasaların arasında evvelce gizlendiği yere doğru sürükledi. Boris gülümseyerek arkasından gidiyordu.

— Nedir bu "bir şey?" diye sordu.

Nataşa duraladı, etrafına bakındı, kasanın üstünde duran bebeğini gördü, onu eline aldı.

— Öpünüz bebeği, dedi.

Boris dikkatli ve tatlı bir bakışla onun heyecanlı yüzüne baktı, bir şey söylemedi.

— İstemiyor musunuz? Peki, öyle ise geliniz buraya.

Çiçeklerin içine, daha derine girdi, bebeği yere attı.

— Daha yakına, daha yakına! diye fısıldadı. Subayın kol sırmasına yapıştı, kızaran yüzünde ciddilik ve korku vardı. Alttan alttan ona bakıp gülümsüyordu, heyecandan neredeyse ağlayacaktı; güç işidilir bir sesle mırıldandı:

— Ya beni öpmek ister misiniz? Boris kızardı. Ona doğru eğilerek:

— Ne tuhafınız, dedi. Gittikçe daha çok kızarıyor, fakat hiçbir hareket göstermiyor, bekliyordu.

, . .

104

Nataşa birden bire kasanın üstüne sıçradı. Şimdi ondan daha yüksekti: İki koluyla ona sarıldı; öyle ki incecik ve çıplak kolları onun boynundan yukarda çengellenmişti. Bir baş hareketiyle saçlarını arkaya attı, ta dudaklarından öptü.

Saksıların arasına, çiçeklerin öte yanma laydı, başını eğip durdu.

— Nataşa, biliyorsunuz ki sizi seviyorum, fakat...

— Bana âşıkınız öyle mi? diye Nataşa sözünü kesti.

— Evet, âşıkım, fakat rica ederim, bu yaptığınızı yapmayalım... Daha dört yıl... Dört yıl sonra benimle evlenmenizi isteyeceğim.

Nataşa düşündü.

— On üç, on dört, on beş, on altı diye incecik parmaklarıyla saydı. Peki karar mı?

Bir sevinç ve ferahlık tebessümü canlı yüzünü aydınlattı.

— Karar dedi Boris.

— Ebedî olarak mı? Ölünceye kadar mı? — diyerek Nataşa Boris'in koluna girdi, mesut bir yüzle onunla yan yana ağır, ağır buduara doğru yürüdü.

H.İ.L.'c . 'IV

XI

105

Kontes ziyaretlerden o kadar yorulmuş• tu ki, artık kimseyi kabul etmiyordu. Yalnız tebrike gelecek herkesin muhakkak yemeğe (çağırılması kapıcıya emredilmişti. Kontes Petersburg'dan geleli beri doğru dürüst görmediği çocukluk arkadaşı Anna Mihailovna ile baş başa kalmak istiyordu. Anna Mihailovna yumuşak ve ağlamış bir yüzle Kontesin koltuğuna yanaştı.

— Seninle çok açık konuşacağım, dedi. biz eski dostlar az kaldık! Bunun için senin İdostluğun bence çok kıymetlidir.

Anna Mihailovna. Vera'ya bakarak lâfı jkeşti. Kontes dostunun elini sıktı.

Sevilmediği anlaşılan büyük kızına dönerek :

— Vera, dedi, aklınız bir şey kesmez mi sizin? Burada lüzumsuz olduğunu hissetmiyor musunuz? Hadi git, kızkardeşlerinin yanına, yahut...

Güzel Vera en küçük bir alınganlık duymamış gibi istihfafla gülümsedi.

— Daha önce söyleseydiniz, anneciğim, hemen kalkıp giderdim. diyerek odasına gitti.

Fakat buduardan geçerken odada iki pencere önünde birbirine mütenazır olarak iki

106

çiftin oturduğunu gördü. Durdu. İstihfafla gülümsedi. Sonya Nikolay'in yanında oturuyor,, Nikolay ona ilk yazdığı şiirlerin kopyasını çıkarıyordu. Boris'le Nataşa öteki pencerenin, önünde oturuyorlardı. Vera içeri girince sustular.

Sonya ile Nataşa kabahatli, kabahatli fakat mesut yüzlerle Vera'ya baktılar.

Bu sevdalı genç kızlara bakmak inşama içine dokunuyor ve hoşuna gidiyordu. Fakat,, halleri besbelli Vera'da hoş bir his uyandırmamıştı.

— Benim şeylerimi almayın diye kaç defa sizden rica ettim. Kendi odanız var ya canım!

Mürekkep hokkasını Nikolay'dan aldı. Nikolay :

i.

\ — Şimdi, şimdi, diye kalemi hokkaya batırdı.

Vera:

— Hiçbir zaman yerinde bir şey yapmazsınız. Salona öyle koşuşarak döldünüz ki> sizin hesabınıza herkes utandı, dedi.

Söylediklerinin tamamıyla doğru olmasına rağmen, daha doğrusu doğru söylediği için, ona kimse cevap vermedi. Dördü de birbir

107

lerinin yüzüne bakmakla iktifa ettiler. O, elinde mürekkep hokkası olduğu halde adımlarını yavaşlattı.

— Bu yaşta Nataşa ile Boris arasında ve .sizin aranızda nasıl bir sır olabilir? Budalalık, hiç başka bir şey değil.

Nataşa yavaş bir sesle ve müdafaa yollu:

— Peki, sana ne oluyor, Vera? dedi.

Bugün herkese karşı her zamandan çok ıdaha iyi ve yumuşak davranır görünüyor.

— Çok budalalık. Ben sizin hesabımza utanıyorum. Ne bu fiskos?

Nataşa öfkelenerek :

— Herkesin kendine göre bir sırrı vardır, dedi, Berg'le sana dokunuyor muyuz biz?

Vera:

— Zannedersem, dokunmuyorsunuz, dedi, •çünkü benim hiçbir zaman fena bir hareketim .görülmez. Boris'e nasıl muamele ettiğini anneme söyleyim de gör.

Boris :

— Natalya İlyinişna bana karşı çok iyi muamele ediyor, dedi. Ben şikâyetçi olamam.

Nataşa alingan ve titreyen bir sesle:

— Bırakınız Boris, dedi, amma da diplo

108

matsınız (diplomat sözü çocuklar arasındaki hususî manasıyla o zamanlar çok modaydı); can sıkı artık. Ne diye bana sataşıyor? Vera'ya döndü — Sen bunu hiçbir zaman anlayamazsın,, çünkü sen hiçbir zaman kimseyi sevmedin. Gönül yok ki sende. Sen sadece Madame de Genlis'sin, o kadar, (büyük bir hakaret sayılan bu lâkabı Vera'ya Nikolay takmıştı), senin, en birinci zevk'in başkalarına üzüntü vermektir. Berg'e islediğin kadar cilve et sen — diye hemen ekledi.

— Evet, fakat ben her halde misafirlerini önünde bir delikanlının arkasından koşmam...

— Hah, muradına erdin diye Nikolay söze karıştı herkese karşı bütün kabalığını ortaya döktün, herkesin sinirlerini bozdun.

— Hadi kalkın, çocuk odasına gidelim. Dördü birden ürkütülmüş bir kuş sürüsü.

gibi kalktı. Odadan çıktılar.

Vera :

— Bana ağır şeyler söylediniz, ben kimseye bir şey söylemedim, dedi.

du:

Kapının ötesinden gülüşlü sesler geliyor

— Madame de Genlis! Madame de Genlisf

Herkeste böyle öfkelenendirici ve hoş gitmeyen bir tesir uyandıran güzel Vera gülüm

HAHB VE SULH

109

sedi, ona söylenen şeylere aldırmamış gibi aynaya doğru yürüdü, eşarpını ve saçlarını düzeltti: güzel yüzüne bakarak daha soğuk, daba .sakin bir hal almış görünüyordu.

Salonda konuşma devam ediyordu.

— Ak! Chere diyordu Kontes benim hayatımda da tout nest as rose¹. Görmüyor muyum ki du train, que nous allons" ikbalîtniz uzun sürmeyecek! Hep bu klüp, ve onun cömertliği! Köyde yaşıyoruz, istirahat mı ediyoruz sanki? Tiyatrolar, avlar ve daha bilmem neler. Benden ne diğ[^]e konuşuyoruz canım! E, bütün bunları nasıl yaptın? Sana hayret ediyorum Annette, bu yaşta nasıl tek başına posta arabasıyla Moskova'ya, Petersburg'a koşuyor, bütün nazırlara, büyüklere baş vuruyor,becerip hepsiyle de görüşüyorsun! Hayret ediyorum!.. E, nasıl oldu bu iş? İşte ben asla ^beceremem bunu doğrusu.

Prenses Anna Mihailovna cevap verdi:

— Ah canım! Tapmırcasma sevdiğin bir •evlâtla dul ve kimsesiz kalmanın acısını Allah çektirmesin sana. Her şeyi öğrenirsin. biraz gururluca sözüne devam etti Hayatımın gidişi bana öğretti. Büyüklerden birini görmek isteyince "Prtncesse ime telle³ falanı görmek

1 Her şey gülpembe değil.

! Bu gidişle.

3 Falanca prenses.

110

istiyor" diye bir pusla yazarım, kendim de bir arabayla iki defa, üç defa dört defa, istediğimi yaptırıncaya kadar gider gelirim. Benim için ne düşünürlerse düşünsünler, umurumda değil.

Kontes sordu :

— Peki, Borisçiğin işini kime rica ettin? Bak seninki artık muhafız subayı oldu, halbuki Nikolay çığım daha junker¹ oluyor. İltimas ettirecek kimse yok. Sen kime rica ettin?

r~ Prens Vasili'ye. Çok nazikti. Derhal her şeyi kabul etti, hükümdara arzetti.

Prenses Anna Mihailovna hedefine ulaşmak için ne kadar yüz suyu döktüğünü büsbütün unutmuş, coşarak anlatıyordu.

— Nasıl, Prens Vasili ihtiyarladı mı? — diye Kontes sordu. — Rummyantsef'lerdeki müsamerelerimizden beri onu görmedim. Beni unutmuştur zannederim — // me faisait la cour² — diye gülümseyerek ilâve etti.

Anna Mihailovna cevap verdi:

— Hep . aynıdır* Lütuf kâr ve insana ya , kın.Les: grandeurs: ne lui ont pas tourne.la> tetedu.tout.³ "Ne yazık ki sizin için çok az'.

Subay namzedi. . . .

Bana kur yapardı.

İkbal onun başını asla döndürmedi.

I

w

111

"bir şey yapabiliyorum, aziz Kontes emrediniz" dedi.

Evet, değerli bir adam, eşsiz bir akraba. Oğluma karşı olan sevgimi bilirsin Nathalie. Onun saadeti için yapamayacağım bir şey var mıdır bilmiyorum hüzünle ve sesini alçaltarak devam etti: — Fakat vaziyetim p kadar fena, o kadar fena ki, bugün çok feci bir haldeyim. Hayatımın felâketli gidişi, elimde avulcumba ne varsa eritiyor, yine de işim ileri gitmiyor. Düşün ki, para olarak bende â la lettre¹ bir grivennik² yok, Boris'i ne ile giydirip kuşatacağım bilmiyorum — mendilini çıkarıp ağladı — Beş yüz ruble lâzım, halbuki bende topu topu yirmi beş rublelik bir tek banknot var. İşte böyle bir durumdayım. Bir tek ümidim şimdi Kont Kiril Vladimiroviç Bezuhof'tadır. Eğer vaftiz oğluna — Boris'i o vaftiz etmişti — yardım etmek, ona bir şey ayırmak istemezse bütün emeklerim boşa gidecek: Boris'i neyle giydirip kuşatacağım?

Kontesin gözleri yaşarmış, sessizce bir şey düşünüyordu. '

— Çok defalar bu belki günahdır, diye düşünürüm, — dedi Prenses — Ama çok defalar da düşünüyorum ki, Kont Kiril Vladimi

1 I'am mânasiyle.

2 Metelik.

112

roviç Bezuhof tek başına yaşıyor... Bu muazzam servet... Niçin yaşıyor? Onun için hayat bir yük, halbuki Boris yaşamaya yeni başlıyor.

— Her halde Boris'e bir şey bırakır, dedi Kontes.

— Allah bilir, chere amie. Bu zenginler, büyükler çok egoist olurlar. Fakat ne olursa olsun şimdi Boris'i alıp ona gideceğim, meseleyi açıkça söyleyeceğim. Benim için ne düşünürlerse düşünsünler, oğlumun mukadderatı buna bağlı olduktan sonra umurumda değil doğrusu. Prenses ayağa kalktı saat iki, dörtte yemek yiyeceksiniz, yetişirim.

Anna Mihailovna zamandan faydalanmasını bilen hamarat bir Petersburg kadını edasıyla oğlunu çağırttı, onu alıp sofaya çıktı. Kapıya kadar kendisini uğurlayan Kontes'e:

— Allaha ısmarladık ruhum — dedi ve oğlunun duymaması için fısıldadı: — Bana başarı dile.

— Kont Kiril Vladimiroviç'e mi, ma chere? — diyerek Kont da yemek salonundan sofaya çıktı — Eğer iyi ise Piyer'i bize yemeğe çağırınız. Q bize evvelce gelmiş, çocuklarla dans etmişti. Muhakkak çağırınız, ma chere.

1 Aziz dostum.

HAB.3 VE SULH

113;

Eh, bakalım Taraş bugün kendini nasıl gösterecek. Bugün bizde pişecek yemeği Kont Orlof'un evi görmemiştir, diyor.

XII

— Mon cher Boris, — bindikleri Kontes Rostova'nın arabası samanla örtülü bir sokağı geçerek Kont Kiri Bezuhof'un geniş avlusuna girdiği sırada Anna Mihailovna oğluna döndü, — mon cher Boris, — dedi ve elini kürkü eskimiş mantosundan çıkarıp ürkekçe ve okşarca bir hareketle oğlunun eline koydu — sevimli ol, dikkatli ol. Kont Vladimiroviç ne de olsa vaftiz babandır, istikbalin, mukadderatın onun elinde. Bunu aklından çıkarma mon cher, sevimli ol, sen kendini sevdirmesini bilirsın.

Boris soğuk bir eda ile :

— Eğer bundan, alçalmadan başka bir şey çıkacağını biisem.. Fakat sizin hatırlınız: için bunu yapacağıma söz veriyorum.

Avluda bir araba duruyordu ama kapıcı (hiçbir şey sormadan kaideler üstündeki heykellerin arasından doğruca camlı methale giren) ana ile oğluna bakıp eski mantoyu manalı manalı süzerek, Prensesleri mi, Kontu mu, kimi aradıklarını sordu; Kontu aradıklarını öğrenince, Ekselansın bugün daha fe—

114

na olduğunu, Ekselanslarının kimseyi kabul etmediklerini söyledi.

Boris fransızca olarak:

— Dönelim, dedi.

Anna yalvarır bir sesle :..tt.

— Mon ami,1 diye oğlunun kolunu yine • dürttü, sanki bu dokunma onu yatıştırabilir, '. harekete getirebilirmiş gibi.

Boris sustu. Kaputunu çıkarmadı; soran bir bakışla annesine baktı.

Anna Mihailovna kapıcıya dönerek yumuşak bir sesle:

— Kuzum, dedi. Kont Kiril Vladimiroviç'in çok hasta olduğunu biliyorum... Biliyorum

da onun için geldim... Akırmam... Rahatsız etmeyeceğim, kuzum... Yalnız Prens Vasili Sergeyeviç'i göreceğim: Buradadır biliyorum. Lütfen haber ver.

Kapıcı asık bir suratla kösteğini çekti, . geriye döndü.

— Prenses Drubetskaya, Prens Vasili Sergeyeviç'i görmek istiyor diye yukardan koşup merdiven parmaklığının altından bakan «çoraplı, iskarpınli, fraklı bir uşağa seslendi.

Dostum.

H5;

Prenses renkli ipek elbisesinin buruşuklarını düzeltti, duvardaki Venedik aynasına baktı, aşınmış papuçlarıyla merdivenin halısı üzerinden dinç adımlarla yukarı çıktı.

— Mon cher, vous m'avez promis 1, diyerek oğlunu yine dürtükledi.

Boris gözlerini yere indirdi. Sükûnetle arkasından yürüdü.

Prens Vasili'ye ayrılan daireye bitişik birsalona girdiler.

Ana oğul odanın ortasından geçerken önlerine çıkan ihtiyar bir hizmetçi kadına yol. sormaya niyetlendikleri sırada kapılardan birinin tunç kolu döndü, Prens Vasili sırtında kadife bir ceket, göğsünde tek bir madalya,, her zamanki ev kıyafetiyle göründü. Siyah saçlı güzel bir erkeği uğurluyordu. Bu adam

Petersburg'un meşhur doktoru Lorrian'dı.

! ! !! • !> ! —. C'est done positif? dedi Prens2. {

— Mon prince, "errare humanum est"\, maisJ... — diye doktor harfleri boğazdan ve lâtinçe kelimeleri fransız şivesiyle söyleyerek cevap verdi.

1 Azizim, bana söz vermişsiniz. «

2 Bu doğru mu? _____

3 Prensime, yanılmak insana mahsui(tr fakat..

3116

— C'est bien, c'est bien1...

Prens Vasili, Anna Mihailovna ile oğlunu

görünce doktoru selâmlayıp ayrıldı, sessizce,
fakat soran bir tavırla onlara yaklaştı. Boris,
annesinin gözlerinde birdenbire bir kederin be
! lirdiğini farkettiler, hafifçe gülümsedi

Anna Mihailovna kendisine dikilen soğuk, ~ hakaretli bakışların farkında değilmiş gibi:

— Evet, dedi, ne hazin şartlar içinde gör:üşmek nasipmiş Prens... Aziz hastamız nasıl?

Prens Vasili bir şey anlamamış gibi soran bir bakışla ona, sonra Boris'e baktı. Boris saygıyla eğildi, Prens Vasili bu selâma karşılık vermedi, Anna Mihailovna'ya döndü ve sual'ne, hasta için ümitsizlik ifade eden baş ve • dudak hareketiyle cevap verdi.

— Ya? diye Anna Mihailovna haykırdı Ah, ne felâket! Düşünmek bile korkunç... Bu benim oğlum, Boris'i göstererek ilâve etti. Bizzat size teşekkür etmek istiyordu.

Boris bir defa daha saygıyla eğildi.

— İnanınız ki, Prens, bize yaptığınız iyiliği bir ana kalbi hiçbir zaman unutmayacaktır.

,rnr

117'

Prens Vasili jabosunu düzeltilti, korunuğu Anna Mihailovna'nın karşısında hareketlerine ve sesine burada Moskova'da Annet Sererin suvarisindekinden çok Jaha fazla azamet vererek :

— Size faydalı olabildiğim için bahtiyarım aziz Anna Mihailovna, dedi.

Sert bir tonla Boris'e dönerek ilâve etti:

— Vazifenizi iyi yapmaya, şerefli bir asker olmaya gayret ediniz. Memnun oldum... İzinli olarak mı burada bulunuyorsunuz? diye sakın bir sesle sordu.

— Yeni vazifeme yollanmak için emir bekliyorum, Ekselans.

Boris ne Prens'in sert edası karşısında bir l üzüntü, ne de söze girişmek için bir arzu göstermiş, öyle sakın ve saygılı bir sesle cevap l vermişti ki, Prens dikkatle ona baktı.

— Annenizle mi oturuyorsunuz? Boris : *

— Kontes Rostova ile oturuyorum diyerek yine "Ekselans" ı ilâve etti.

Anna Mihailovna :

— Hani, dedi, Nathalie Şişina ile evlenen Uya Rostof yok mu, işte o.

118

Prens Vasili monoton sesiyle : ..••:!'

— Biliyorum, biliyorum, dediJe n'ai jamais pu concevoir, comment Nathalie s'est decidée à epouser cet ours mâleche! Un personnage completement stupide et ridicule. Et joueur à ce qu'on dit.1

Anna Mihailovna, Prens Rostof'un, hakkında beslenen bu kanaata müstahak olduğunu kendisi de biliyor ama zavallı ihtiyara merhamet diliyormuş gibi dikkatli bir eda ile gülümsedi :

— Mais tres brave homme, mon prince2, dedi.

Bir müddet sustu, sonra ağlamaklı yüzünde yine büyük bir keder ifadesi belirtmek :

— Ne diyor doktorlar? diye sordu.

— Ümit az, dedi Prens.

— Bana ve Boris'e ettiği bütün iyilikler için dayıma bir kere daha teşekkür etmeyi ne kadar arzu ederdim, c'est son filleuil3 — diye Prens Vasiliyi bu son derece memnun edecek bir havadışmış gibi bir sesle ilâve etti.

1 Nataliya'nın bu yontulmamış ayı ile evlenmek kararını nasıl verdiğine bir türlü akıl erdiremiyorum. Büsbütün aptal ve gülünç bir adam. Söylendiğine göre üstelik kumarbazmış da.

2 Fakat çok iyi keyifli adam, prens.

Bu onun vaftiz çocuğudur.

'/İİ

ir.

Prens Vasili düşünceye daldı, alnını buruşturdu. Anna Mihailovna Kont Bezuhof'un vasiyetnamesinde Prens kendisini karşısında bir rakip bulmaktan korktuğunu anlamış ti. Telâşını yatıştırmak için hemen atıldı.

— Dayıma 'tarşı beslediğim candan sevgi ve bağlılık beni bırakmıyor. "Dayım" sözünü çok güvenle ve kayıtsızlıkla söylüyordu:

Onun asıl ve temiz huyunu bilirim. Fakatyanında küçük Prenseslerden başka kimsecik yok... Onlar daha çocuk... Prenses başını eğerek fısıldadı Son ödevini yerine getirdi mi,. Prens? Bu son dakikalar ne kadar kıymetlidir! Daha fena olamaz; eğer o kadar ağırsa. onu her halde hazırlamak gerek. Biz kadınlar Prens zarifçe gülümsedi bu gibi şeyler uasil söylenir bilimiz. Onu her halde görmek lâzım. Bu benim için ne kadar ağır da olsa... İstirap çekmeye artık alıştım.

Öyle görünüyordu ki, Prens işi anlamıştı; Anna Mihailovna'dan yakayı sıyrmanın, Annette Şerer'in suvarisindeki gibi güç olduğunu da anlamıştı.

— Bu görüşme belki ona fena tesir eder, chere Anna Mihailovna. Geceyi bekleyelim. Doktorlar buhran geleceğini söylediler.

320

HAEB VE SULH

— Fakat bekleyecek zaman değil Prens. JPensez, il y va du salut de son âme... Ah! dest terrible, les devoirs d'un chretien1...

İç odalardan birinin kapısı açıldı. Kont'un yeğenlerinden, belden yukarısı bacaklarına göre şaşılacak derecede uzun ve nispetsiz bir Prenses düşünceli ve soğuk bir çehre ile dışarı çıktı.

Prens Vasili ona doğru döndü.

— Nasıldır?

— Hep aynı, bu gürültüye gönlünüz nasıl razı oluyor. diye Prenses, Anna Mihailov : na'yı tanımadığı birisi gibi süzerek ilâve etti.

Anna Mihailovna hafif adımlarla Kontun yeğenine sokularak tatlı bir tebessümle :

— Ah, chere, je ne vous reconnaissais pas, dedi./e viens d'arriver et je suis â vous pour vous aider a soigner mon oncle. J' imagine, combien vous avez souffert2 — diye göz kapaklarını rikkatle devirerek ilâve etti.

Prenses cevap vermedi, güümsemedi bile; hemen çıkıp gitti. Anna Minailovna eldiven

I

1 Düşününüz ki ruhunun selâmeti bahis mevzuudur! Ah! bir hristiyanın ödevleri ne kadar ağırdır.

2 Ah, azizim, sizi tanıyamamıştım. Şimdi geldim, »dayıma bakmakta size yardıma hazırım. Ne kadar l.astırap çektiğinizi tasavvur ediyorum.

121

lerini çıkardı, yeni bir hamle; için mevzi alır gibi bir koltuğa yerleşti, Prens Vasili'ye yanında yer gösterdi.

— Boris dedi oğluna ve gülümsedi Ben Kontun, dayının yanına gidiyorum, sen de bu arada Piyer'e git, mon ami. Rostofların davetini söylemeyi unutma. Yemeğe çağırıyorlar onu. Girmez zannederim, değil mi? — diye Prense dönerek sordu.

Neşesi kaçmış görünen Prens :

— Hiç de değil, dedi. Je serais tres content si vous me debarrassez de ce jeune homme...1 Oturup duruyor burada... Kont onu bir defa bile sormadı.

Prens omuzlarını silktilti. Hizmetçi, delikanlıyı aşağıya, oradan başka bir merdivenle yukarıya, Piyotr Kiriloviç'in yanına götürdü.

XIII

Piyer Petersburgda kendisine bir meslek seçmeye vakit bulamamış, gerçekten taşkınlık yüzünden Moskova'ya sürülmüştü. Kont Rostof'un evinde anlatılan vaka doğrudu. Piyer Polis Komiseri ile ayıyı

biribirine bağlamaya yardım etmişti. Moskovaya birkaç gün önce gelmiş ve her zamanki gibi yine babasının

1 Bu delikanlıdan beni kurtarırsanız çok memnun olacağım.

... ,

122

evine inmişti. Macerasının daha şimdiden Moskovada bilindiğini, babasının etrafını saraa ve hiçbir zaman kendisine iyi bir gözle bakmayan kadınların Kontu kızdırmak için bu fırsattan faydalandıklarını tahmin ettiği halde, geldiği gün babasının dairesine gitmişti. Prenseslerin daima oturdukları yer olan misafir salonuna girince, gergef işlemek, kitap okumakla meşgul kadınlarla selâmlaştı. İçlerinden biri yüksek sesle okuyordu. Üç kişiydiler. Temiz, uzun boylu ve hırçın bir kız olan büyüğü (Anna Mihailovna'nın karşısına çıkan) okuyordu; ikisi de pembe yüzlü, güzel olan ve biri diğerinden yalnız, onu çok güzelleştiren bir dudağının üstündeki benle ayrılan küçükler gergef işliyorlardı. Piyer bir ölü, bir vebalı gibi karşılanmıştı. Büyük Prenses okumayı kesti, sessizce ve ürkek gözlerle ona baktı. Küçüğün, bensiz olanın yüzü aynı şekli almıştı. Şen olan, çok gülen en küçüğü, yüzü benlisi, ihtimal eğlenceli olacağını tahmin ettiği başlayacak sahnenin onda uyandırdığı gülümsemeyi gizlemek için, gergefe eğildi. İpliği aşağı çekti, örnekleri tetkik ediyormuş gibi eğildi. Gülmek için kendini zor tutuyordu.

— Bonjour, ma cousine — dedi Piyer !!—Vous ne me reconnaissez pas?

1 Günaydın kuzinim, beni tanımadınız mı?

123

— Ben sizi çok iyi tanıyorum, çok iyi.

Piyer her zamanki tereddüdüyle, fakat sıkılmaksızın sordu :

— Kontun sıhhati nasıl? Onu görebilir miyim?

— Kont hem bedenî, hem manevî ıstırap çekiyor, ona daha fazla manevî ıstırap çekirtmeye niyet ettiniz aliba?

Piyer :

— Kontu görebilir miyim ? diye tekrar etti.

— Hım!... Onu öldürmek, büsbütün öldürmek isterseniz görebilirsiniz. Olga git bak dayının et suyu hazır mıdır, vakit geliyor, diye ilâve etti, bununla Piyere anlatmak istiyordu ki, o ihtimal babasını üzmekten başka bir şey düşünmezken, onlar meşguldüler, babasının ıstırabını dindirmekle meşguldüler.

Olga çıktı. Piyer ayakta duruyor, kızkardeşlere bakıyordu. Eğilip selâm vererek dedi ki:

— Peki, ben odama gidiyorum. Onu ne zaman görebileceğimi bana söylersiniz.

Çıktı. Arkasından benli kızkardeşin gevrek fakat alçaktan çıkan kahkahası duyuldu.

Ertesi gün Prens Vasili gelmiş, Kontun evine yerleşmişti. Piyeri yanına çağırarak ona şöyle demişti:

124

— Mon cher, si vous vous conduisez icî comme â Peîterbourg, vous finirez tres mal; c'est tout ce que je vous dis. Kont çok, çok hastadır; onu katiyen görmemen lâzım.

O zamandanberi Piyer'i rahatsız etmemişlerdi. Bütün gününü yukarda odasında tek başına geçiriyordu.

Boris yanma girdiği sırada odasında geziniyor, arada bir, bir köşede durarak görünmeyen bir düşmana meş saplar gibi duvara, karşı tehdit edici hareketler yapıyor, gözlüklerinin altından sert sert bakıyor, sonra tekrar gezintisine başlıyor, anlaşılmaz lâkırdılar söylüyor, omuzlarını silkiyor, kollarını açıyordu.

— L'Angleterre a vecu2, — diye kaşlarını çatarak parmağıyla birini işaret etti — M. Pitt comme traître â la nation et au dfoit des gens est condamne âs...

Bu sırada o kendisini Napolyon sanarak kahramanıyla birlikte Padökale'den tehlikeli bir sığrama yapmış, Londra'yı fethetmiş ve

1 Azizim, eğer burada Petersburg'daki gibi hareket ederseniz sonu fena olur. Size bu kadar söylerim.

2 İngiltere'nin sonudur.

3 M. Pitt millete ve milletler hukukuna ihanetinden dolayı şu cezaya mahkûm...

125'

daha Pitti'nin mahkûmiyet kararını bitirmemişti ki, genç, boylu boslu, güzel bir subayın içeri girdiğini gördü. Durdu. Piyer Boris'i on dört yaşında bir çocuk olarak bırakmıştı. Onu asla hatırlamıyordu. Fakat buna rağmen kendine has bir çabuklukla, sevinçli bir tavırla elini sıktı, dostça gülümsedi.

Boris sakince ve hoş bir tebessümle :

— Beni hatırlıyor musunuz? dedi., annemle Kontu germeye geldik, fakat galiba rahatsız.

Piyer 'bu delikanlının kim olduğunu ha; tırlamaya çalışarak :

— Evet, galiba hastadır, rahat bırakmıyorlar ki onu, dedi.

Boris Piyer'in kendisini tanımadığını an lamıştı, fakat adını vermeye lüzum görmüyor, hiç sıkılganlık duymaksızın gözlerinin içine bakıyordu.

Oldukça uzun ve Piyer için sıkıcı olan bir sükûttan sonra :

— Kont Rostof bugün sizi öğle yemeğine çağırıyor, dedi.

Piyer sevinçle:

— A! Kont Rostof! demek siz onun oğlu, Uya'sınız ha? Düşününz bir kere, sizi ilk anda

126

tanımadım. Hatırlarsınız Mme Jacquot ile Serçe dağında gezerdik... Çok zaman geçti.

Boris cesaretli ve biraz alaylı bir tebessümle ağır ağır:

— Yanılıyorsunuz, dedi, ben Prenses Anna Mihailovna Drubetskaya'nın oğlu Boris'im,, İlya, Rostof'un babasının adıdır, oğlunun adı Nikolay'dır. Mme Jacquot isminde hiç kimseyle de tanışmış değilim.

Piyer sivrisineklelerin yahut arıların hücumuna uğramış gibi kollarını, başını salladı. — Ah, neler soluyorum!

Hep birbirine karıştırdım! Moskovada ne kadar akrabalarım varmış! Siz Boris'siniz!.. Evet! Neyse anlaştık. E, Bulon seferi hakkında ne düşünüyorsunuz? Napolyon kanalı aşarsa İngilizlerin hali haraptır.

Bence sefer pekâlâ mümkündür,. Yeter ki Vilnev bir bereciksizlik etmesin! . . .

Boris Bulon seferine dair hiçbir şey bilmiyordu. Gazete okumazdı. Vilnev'i ilk defa duyuyordu. Sakin, alaylı bir sesle: . . .

— Biz burada Moskovada siyasetten çok ziyafetler, dedikodularla meşgulüz. Bu hususta bir şey bilmiyorum, bîr şey düşünmüyorum. Moskova en çok dedikodu ile meşguldür. Şimdi de sizden ve Konttan bahsediliyor. '

Piyer muhatabının, söylediğine sonra pişman olacağı bir sözü ağzından kaçırmamasından '.

127

korkuyormuş gibi tatlı bir tebessümle gülümsedi. Fakat Boris, onun gözlerinin içine bakarak, sarıh, açık ve soğuk bir eda ile söylüyordu.

— Moskovada da dedikodudan başka yapacak bir şey yok, aiye sözüne devam etti herkes Kontun servetini kime bırakacağı meselesiyle meşgul. Ama hepimizden de çok yaşar belki, bunu candan arzu ederim...

— Bütün bunlar çok acı, çok! — diye Piyer konuşmayı kesti.

Piyer, hep bu, subayın, sözü farkında olmadan kendi kendini müşkül mevkie sokacak bir yola dökmesinden korkuyordu

— Her halde siz öyle zannedersiniz ki, — Boris hafifçe kızardı, fakat sesini ve yüzünü değiştirmeksizin devam etti — her halde siz öyle zannedersiniz ki, ailemin işi gücü bu zengin adamdan bir şey koparmaya çalışmaktır.

Piyer içinden : "Öyledir de" dedi.

— Bir anlaşmazlıktan kaçınmak için size bilhassa şunu söylemek isterim ki, eğer beni de, annemi de bu gibilerden sayıyorsanız çok yanılıyorsunuz. Biz çok fakiriz, fakat, kendi hesabıma söylüyorum: babanızı, bilhassa zengin olduğu için, ben kendime akraba saymıyorum; ne ben ne annem ondan asla bir şey istemeyeceğiz, bir şey kabul etmeyeceğiz.

128

Piyer uzun müddet bir şey anlayamadı, fakat anlayınca kanapeden fırlayarak kendine has çabukluk ve beceriksizlikle Boris i kolunun altından kavradı. Boris"ten daha çok kızarmıştı. Utançla karışık bir üzüntüyle söylemeye başladı:

— İşte bu tuhaf, sanki ben size... Evet, kim düşünebilirdi ki... Pek iyi biliyorum...

Boris yine sözünü kesti :

— Her şeyi söylediğime memnunum. Belki bu sizin için hoş bir şey olmadı, beni affediniz, — Piyer onu yatıştıracak yerde o Piyer'i yatıştırıyordu. — Fakat, ümit ederim ki sizi gücendirmedim. Ben her şeyi açık söylerim... Ne diyecektim? Rostoflara yemeğe geliyor musunuz?

Boris, kendisini güç bir durumdan kurtarıp başkasını bu durumda bırakmakla ağır bir vazifeyi üzerinden atmış gibi büsbütün ferahlamıştı.

Piyer sakinleşerek :

— Hayır, dedi dinleyiniz. Siz hayret idir lecek bir insansınız. Söyledikleriniz çok iyi,, çok. Beni tanımazsınız şüphesiz. Çoktandır birbirimizi görmedik. Ta Çocukluktan beri Siz, düşünebilirsiniz ki, ben., sizi anlıyorum, çok iyi anlıyorum. Ben bunu yapmazdım, buna cesaretim yetmezdi, fakat çok iyi.. Sizinle ta

129

rastığıma çok memnun oldum sustu ve gülümseyerek ilâve etti: Benim için düşündüğünüz şey gariptir! güldü eh, daha iyi tanışırsınız, değil mi ya? Rica ederim Boris'in elini sıktı biliyor musunuz, Kont'un yanına daha bir kere çıkmadım. Beni çağırmadı... Ona bir insan olarak acıyorum... Fakat ne yaparsın?

— Napolyon, ordusunu geçirmeye muvaffak olur mu dersiniz? diye Boris gülümseyerek sordu.

Piyer, Boris'in sözü değiştirmek istediğini anladı. Razi oldu, Bulon teşebbüsünün fayda ve zararlarının tahliline girdi.

Bir uşak, Boris'i Prenses'in yanına çağırmaya geldi. Prenses gidiyordu. Piyer, Boris'le daha yakından dost olmak için yemeğe geleceğine söz verdi. Elini kuvelice sıktı, gözlüklerinin arkasından şefkatle gözlerine baktı. O gittikten sonra, bu defa görünmez düşmana meç saplayarak değil de, bu sevimli, akıllı ve metin delikanlıyı aklına getirip gülümseyerek daha uzun müddet odada gezindi.

Bu delikanlıya karşı içinde, ilk gençlik çağlarında; bilhassa yalnızlıkta olduğu gibi, sebepsiz bir rikkat hissediyordu. Onunla mutlaka dost olmaya karar verdi...mai ar.:'

£30

Prens Vasili, Prensesi uğurluyordu. Prenses mendilini gözlerine tutmuştu, yüzü yaş içindeydi.

Ne feci şey! Ne feci! diyordu. Fakat ne bahasına olursa olun vazifemi yerine getireceğim. Geceyi gelip burada geçireceğim, onu böyle bırakmak olmaz. Dakikalar kıymetlidir. Anlamıyorum, Prensesler ne diye bekliyorlar... Belki Allah yardım eder de onu hazırlamanın bir yolunu bulurum... Adieu, mon Prince, que le bon Dieu vous soutienne1...

— Adieu, m bonme2 diyerek Prens Vasili döndü.

Tekrar arabaya bindikleri sırada anası oğluna :

— Ah, çok feci bir hali var, dedi, hemen hemen kimseyi tanımıyor.

— Anlamıyorum, anne Piyer'le münasebetleri nedir? diye Boris sordu.

— Her şeyi vasiyetname söyleyecek, oğlum, bizim mukadderatımız da ona bağlı.

— Fakat bize bir şey bırakacağını neden zannediyorsun?

— Ah yavrum! O, o kadar zengin, biz o kadar fakiriz ki!

sun.

1 Allaha ısmarladık Prens, tanrı yardımcınız olAllaha ısmarladık, azizim.

131

— Fakat, bu yeter bir sebep teşkil etmez anne.

— Ah, yarabbi! Yarabbi! Ne fena hasta! diye anası haykırdı.

XIV

Anna Mihailovna oğluyla birlikte Kont Kiril Vladimiroviç Bezuhof'a gidince Kontes Rostova mendilini gözlerinde tutarak uzun zaman yalnız oturdu.

Onu birkaç dakika bekleten hizmetçi kıza öfkeyle :

— Ne oluyorsunuz, kuzum, dedi çalışmak istemiyor musunuz yoksa? O halde ben size başka yer bulurum.

Dostunun kederi, zelilce yoksulluğu onu sarsmıştı. Bunun için keyfi yerinde değildi. Ve bu hali her zaman hizmetçiye "kuzum", "siz" diye hitabetmesinden anlaşılırdı.

Hizmetçi kız :

— Affedersiniz efendim, dedi.

— Konta beni görmesini rica ediniz. b

Kont, her zamanki gibi kabahat işlemiş bir adam tavrıyla sallanarak karısının^ yaklaştı.

132

HARE VE SULH

"!— Ah Köntesçğim! Çil kuşlarından ne saute au madere¹ olmuş, ma chere, tadına baktım; Taraska için verdiğim bin ruble helâl olsun, değer!

Karısının yanına oturdu. Kolunu erkekçe dirseğine dayayarak ak saçlarını karıştırdı.

— Ne emrediyorsunuz, Konteseğim?

— Bak, dostum, — a, orana ne bulaşmış senin? — diye Kontes kocasının yeleğini göstererek sordu — sote galiba — diye gülerak ilâve etti, Bak Kont: bana para lâzım.

Yüzü hüzünlü bir şekil aldı.

— Ah, Köntesçğim.

Kont telâşla cüzdanını çıkarmaya davrandı.

— Bana çok lâzım, Kont, beş yüz ruble lâzım.

Patiska mendilini çıkarıp kocasının yeleğini sildi.

— Şimdi, şimdi, hey, kim var orada! — diye Kont, ancak çağırdıkları kimselerin oldum olasıya seslerine koşacaklarından emin olanların sesiyle haykırdı — Mitenkayı gönderin, bana gelsin!

Mitenka (Kontun yanında büyüyen ve şimdi bütün işlerini idare eden asilzade) yavaşça odaya girdi.

I

1 Maderli sote.

133

Kont içeri giren delikanlıya :

— Bak azizim, dedi, getir bana.... — düşündü — evet 700 ruble getir. Ha, bak, geçen defaki gibi yırtık ve kirli getirme, iyilerinden getir, Kontes için.

— Evet, Mitenka, temizce olsunlar, — diye Kontes hüzünlü bir eda ile içini çekti.

— Ne zaman emredersiniz, ekselans? Müsaade buyurulur mu söyleyeyim efendim? Kont'un hiddetlenmeye başladığına işaret olan güçlkle ve sık sık nefes alışını farkederek ilâve etti: — Ha unutmuştum... Hemen şimdi getirebilir miyim efendim?

— Evet, evet getir. Kontese Ver. Delikanlı dışarı çıkınca Kont ilâve etti:

— Benim bu Mitenka altındır. Onun için yok yoktur. Buna zaten tahammül edemem. Her şey mümkündür.

— Ah Kont para, para. Veryüzünde ne ıstıraplara sebep oluyor! Fakat bu para bana çok lâzım, dedi Kontes.

— Siz, Köntesçğim, müsrifsiniz, âlem bilir, — diyerek Kont karısının elini öptü, yine odasına gitti.

Anna Mihailovna, Bezuhof'tan tekrar döndüğü zaman Kontesin, yanındaki küçük masanın üstünde mendille örtülü yepyeni kâğıt pa

134

HAIİB VE SULH

ralar duruyordu. Anna Mihailovna Kontesin biraz heyecanlı olduğunu farketmişti.

Kontes :

— E, ne var ne yok dostum? diye sordu.

— Ah, ne feci halde? O kadar fena, o kadar fena ki, onu tanıyamazsın; yanında bir dakikacık kaldım, iki söz söylemedim...

Kontes kızarak — onun geçkin, zayıf mağrur yüzü için bu tuhaftı — ye mendilin altından paraları çıkararak birbenbire:

:|| — Annette! dedi. Allah aşkına reddetme.

Anna Mihailovna işi derhal anladı, çevik tir hareketle Kontesi tam sırasında kucaklamak için eğildi.

u

— Benden, Borış'e, üniforma yaptırmak için.

Anna Mihailovna onu kucaklamış ağlıyordu. Kontes de ağlıyordu. Ahbap oldukları için, iyi yürekli oldukları için bu iki gençlik arkadaşı, böyle bayağı bir nesne ile, para ile meşgul oldukları için ne gençlikleri elden gittiği için ağlıyorlardı... Fakat ikisinin de göz yaşları tatlıydı.

! XV

M* Kontes Rostöva, kızları ve daha şimdiden tûyûk bir kalabalık teşkil eden davetlileriyle

135

salonda oturuyordu. Kont, Türk çubukları koleksiyonu göstermek için erkek davetlileri çalışma odasına götürmüştü. Arada bir çıkıp soruyordu: Gelmedi mi? Kibar âleminde le terrible dragon¹ lakabıyla anılan, zenginliği, unvanıyla değil de açık sözlülüğüyle, samimî ve sade tavırlarıyla tanınmış bir kadın olan Mariya Dimitriyevna Ahrosimova'yı bekliyorlardı

Mariya Dimitriyevna'yı çar ailesi, bütün Moskova ve Petersburg tanırdı; her iki şehirde de ona hayret ederek kabalığına gizliden gizliye gülerler, ona dair fıkralar anlatırlardı;

Dumanla dolu odada, bir beyannameyle ilân olunun harbden, asker toplamadan bahsediyordu.

Beyannameyi daha kimse okumamıştı. Ama çıktığını herkes biliyordu. Kont bir sedirde, tütün içerek konuşan iki kişinin arasında oturuyordu. Kendisi tütün içmiyor, konuşmuyor, başını kâh bir tarafa, kâh öbür tarafa eğerek belli bir memnunlukla çubuk içenlere bakıyor, birbirine tutuşturduğu yanındakileri dinliyordu.

*

Konuşanlardan biri sivrildi, buruşuk, safravî tıraşlı ve zayıf yüzlüydü; ihtiyarlık çağına yaklaşmış olmasına rağmen genç bir delikanlı gibi en son modaya göre giyinmişti. Sedire

Müthiş bir dragon.

1*1

m

alaturka ve kendi evindeymiş gibi oturuyordu. Kehribar çubuğu yandan ağzının ta içine sokmuş, sık sık çekerek gözlerini kırıştırıyordu. Bu adam Kontes'in, Moskova salonlarında kötü dilli diye anılan, amcası oğlu ihtiyar .bekâr Şinşin'di. Muhatabının gözüne girmiş. 'gibi görünüyordu. Özene bezene giyinmiş, taranmış, genç, âl yanaklı bir muhafız subayı oları diğeri kehribar çubuğu ağzının ön tarafında tutuyor, pembe dudaklarıyla dumanı hafifçe çekerek güzel ağzından buram buram savuruyordu. Bu genç, Boris'in alaya beraber "gideceği ve Nataşa'mn, yavruklusu diye büyük kızkardeşi Vera'yı kızdırdığı Semyonofski alayı subaylarından Teğmen Berg'di. ^Kont aralarında oturuyor, dikkatle dinliyordu. Çok sevdiği Boston oyunu bir yana, Kont için en hoş meşgale, bilhassa iki konuşkan muhatabı birbirine tutuşturmaya muvaffak olduğu zaman dinleyici, mevkiinde olmaktı. , , , ... :|| :

Şinşin, alaylı bir eda ile gülerek ve (bu onun sözlerinin asıl hususiyetiydi) en koyu rusça halk tâbirlerini zarif fransızca cümlelerle birleştirerek:

— Değil mi ya, Anacığım, mon t res honorable Alfons Karliç 'deâî.vous comptez vous fatre des rentes sur l'et'at', Bölükten gelir mi almak istiyorsunuz?

1 Çok sayın... devletten gelir mi temin etmek istiyorsunuz.

.

137

— Hayır, Piyotr Nikolaiç, ben yalnız süvarinin piyadeden çok daha az istifadeli olduğunu göstermek istiyorum. İşte, Piyotr Nikolaiç, şimdi benim vaziyetimi düşününüz....

Berg daima çok açık ve kısa, sükûnetle, nezaketle söz söylerdi; sözleri daima yalnız kendisiyle ilgiliydi. Onu doğrudan doğruya iliklendirmeyen bir şeyden bahsedildiği müddetçe daima sükûnetle dinlerdi. Başkalarının sözüne karışmak arzu ve teşebbüsünde bulunmadan saatlerce bu suretle susabilirdi. Fakat söz kendi şahsına dokunur dokunmaz uzun uzadıya ve belli bir memnunlukla anlatmaya '.başlardı.

— Benim vaziyetimi düşününüz Piyotr Nikolaiç, süvari olsam teğmen rütbesinde bile senenin üçte biri için iki yüz rubleden fazla bir şey alamam; halbuki şimdi iki yüz otuz ruble .alıyorum.

Başarısının bütün diğer insanların her iaman başlıca emeli olacağı kendisine aşikârmış gibi bir tavırja Şinşin'e ve Konta bakarak memnunlukla, tatlı bir tebessümle söylüyordu.

Sözüne devamla:

— Bundan başka, Piyotr Nikolaiç, süvariye geçince göz önünde olurum, dedi, hem piyade muhafızında münhaller de çok daha

138

boldur. Sonra, düşününüz, iki yüz otuz ruble ile ben nasıl geçinirim — dumanları savurarak ilâve etti: — Hem ben artırıp babama da gönderiyorum.

Şinşin çubuğunu ağzının öbür tarafına kaydırdı:

— La balance y est... ' Alman, döver balta ağzında harman2. Comrne dit le proverbe." — diyerek Konta göz kırptı.

Kont kahkaha ile güldü. Diğer davetliler Şinşin'in konuştuğunu görünce onu dinlemek için sokuldular.

Berg dinleyicilerin alaycı ve kayıtsız çehrelerini farketmeksizin, muhafıza geçmekle süvari bölüğündeki arkadaşlarını bir rütbe geçtiğini, harb zamanında bölük komutanının vurulabileceğini, bölüğün başına geçtikten sonra, da kolaylıkla bölük komutanı olabileceğini,, alayda onu herkesin sevdiğini, babasının kendisinden memnun olduğunu söyledi. Öyle görüyordu ki, Berg bütün bunları anlatmaktan haz duyuyordu; başkalarında da bir alâka uyan

1 Muvazene kurulmuştur.

2 ... diye bir atalar sözü var.

3 İğne ile kuyu kazmak yahut kalburla su taşımak tabirleriyle ifade edebileceğimiz Rusça bir atalar sözüdür. (Çeviren).

139

«dirabildiğinden şüphe etmediği anlaşılıyordu. Fakat bütün anlattıkları o kadar hoş ve cid. diydi, genç egoizmindeki saflık o kadar belliydi ki, dinleyicilerinde itiraza takat bırakmamıştı.

Şinşin omuzunu okşadı, ayaklarını sedir•den indirdi:

— Hey dostum, dedi, siz piyade de, süvaride de işinizi becerirsiniz; bunu size haber veriyorum.

Berg neşeyle gülümsedi. Kont, arkasından •da davetliler salona çıktılar.

Biriken davetlilerin, çerezlenmeye çağırılmayı bekleyerek uzun konuşmalara girişmedikleri, fakat aynı zamanda sofraya oturmaya can attıklarını anlatmak için kimıldanmayı ve susmamayı gerekli buldukları o an; ziyafetten önceki andı. Ev sahipleri dönüp kapıya bakıyor, ara sıra bakıyorlardı. Daha kimi, yahut neyi beklediklerini davetliler bu bakışlardan anlamaya çalışıyorlardı: acaba mühim bir akrabaları mı gelecekti, yoksa yemek mi daha hazır değildi.

Piyer, tam yemek başlayacağı sırada geldi, herkesin yolunu keserek salonun ortasında rasgele bir koltuğa acemicesine oturdu. Kontes onu konuşturmak istiyor, fakat o birini arar gibi gözlüklerinin arkasından bön bön etrafına bakıyor, kontesin bütün suallerine

140

kısa cevaplar veriyordu. Herkesi rahatsız ediyordu ve bunun farkında olmayan yalnız kendisiydi. Onun ayı ile olan vakasını bilen davetlilerin çoğu bu iri yarı, uysal' delikanlıya merakla bakıyor, böyle hantal ve alçakgönüllü bir adamın komisere bu muzipliği nasıl yaptığına akıl erdiremiyorlardı.

Kontes:

- Yakın mı geldiniz? diye sordu. Piyer bakınarak cevap verdi:
- Oui, madame1.
- Kocamı gördünüz mü?
- Non, madame2. — ve hiç de yerinde olmayarak gülümsedi.
- Galiba Paris'ten yeni geldiniz, öyle mi? Çok enteresan, zanederim.
- Çok enteresan.

Kontes Anna Mihailovna'ya bir göz attı. Anna Mihailovna, bu delikanlı ile meşgul olması istendiğini anladı. Kalkıp yanına oturarak babasından bahsetmeye başladı; fakat Piyer, Kontese olduğu gibi ona da ancak kısa cevaplar veriyordu. Davetliler birbirleriyle çok meşguldüler.

Her taraftan "Les Razoumovsky... Ça a ete charmant... Vous etes bien bonne... La com

1 Evet bayan.

2 Hayır bayan.

, lu l i

141

tesse Apraksine1 ?.." gibi sözler işitiliyordu. Kontes kalktı, büyük salona geçti.

— Mariya Dimitriyevna mı? diye salondan onun sesi duyuldu.

— Ta kendisi.

İşitilen bu kaba kadın sesinin arkasından Mariya Dimitriyevna içeri girdi.

Bütün genç kızlar, hattâ, en ihtiyarlar bir 3'ana bırakılmak üzere, bütün kadınlar ayağa kalktılar. Mariya Dimitriyevna kapının eşiğinde durdu, beyaz bukleli misafirleri süzdü, sıvamyormuş gibi, elbisesinin kolunu, ağır ağır düzeltti. Mariya Dimitriyevna daima rusça konuşurdu.

Bütün diğer gürültüleri bastıran yüksek ve gür sesiyle:

— İsim gününüz kutlu olsun, çocuklarınızın mürüvvetini görün — elini öpen Konta dönerek: — Ne o, ihtiyar günahkâr Moskovada canın mı sikihyqr? Ava çıkamıyor musun?..

Kızları göstererek: — E, dostum, ne yaparsın, bu yavru kuşlar bak nasıl büyüyorlar... İster istemez güveyi arayacaksın, dedi.

1 Razumovski'ler... Bu çok hoştu... Kontes Apraksin?..

i

142

Elini sıkmak için korkusuzca ve neşe ile sokulan Nataşa'yı okşayarak:

Vay benim kazağım, dedi, (Mariya Dimitriyevna Nataşa'ya kazak derdi) yaramaz kız: olduğunu bilirim, ama yine severim.

Kocaman çantasından armut biçiminde gök yakut bir çift küpe çıkardı, yüzü sevinçle parlayan, pembeleşen isim günü kahramanı Nataşa'ya verdi, hemen arkasını çevirip Piyer'e döndü.

Yapmacıktan alçak ve ince bir sesle:

— Hey! Ahbap, dedi, gel buraya bakayım. Gel...

Tehdit edici bir tavrıla kolunu daha yukarı sıvadı.

Piyer gözlüklerinin altından bön bön ona bakarak yaklaştı.

— Yaklaş, yaklaş ahbap! Vaktiyle senin babana yalnız ben öğüt verdim. Sana da vermek farzoldu.

Sustu. Herkes susmuştu. Daha bunun bir başlangıç olduğunu hissediyorlar, ne olacak diye bekliyorlardı.

— Hayırlı evlât vesselam! İyi çocuk!.. Babası ölüm döşeğinde, o eğlencesinde, komiseri ayının sırtına bindiriyor. Ayıp kuzum, ayıp! Plarbe gitsen daha iyi olurdu.

143

Döndü, gülmemek için kendini zor tutan Konta kolunu verdi.

— E, ne bekliyoruz, haydin sofraya, vakittir galiba, değil mi? dedi.

Önden Kontla Mariya Dimitriyevna sonra Nikolay'ın alaya birlikte gideceği itibarlı Hüsar alayı komutanıyla Kontes gidiyordu. Anna Mihailovna Şişin'le beraberdi. Berg kolunu Vera'ya vermişti. Gülümseyen Jüli Karagine sofraya Nikolay'la beraber gidiyordu. Arkalarından bütün salon boyunca uzanan daha başka çiftler, en arkadan da tek sıra halinde çocuklar, mürebbiler, mürebbiyeler ilerliyordu. Hizmetçiler, kımıldandı, sandalyeler gıcırdadı, orkestra çalmaya başladı. Davetliler yerlerini aldılar. Kontun ev orkestrası yerini, bıçak, çatal seslerine, lâkırılara, hizmetçilerin yavaş ayak seslerine bıraktı. Masanın bir başında Kontes oturuyordu. Sağında Mariya Dimitriyevna, solunda Anna Mihailovna ve diğer davetliler vardı. Öteki başta Kont oturuyor, solunda Hüsar alayı komutanı, sağında Şişin ve diğer erkek' misafirler bulunuyordu. Uzun masanın bir tarafında gençler vardı: Vera Berg'le, Piyer Boris'le yan yana oturuyordu. Öbür tarafta çocuklar, mürebbiler, mürebbiyeler yerleşmişti. Kont, billur takımlar, şişeler ve yemişle dolu vazolar arasında karısına, onun mavi kordelâli uzun hotuzuna bakıyor, durma

144

dan yanındakilere şarap dolduruyor, kendisini de unutmuyordu. Kontes de ev sahipliği vazifesini unutmuyarak ananasların arkasından,, kabak başının ve çehresinin kızılığı ak saçlarından keskince ayırıldılar gibi gelen kocasına manalı bakışlar fırlatıyordu. Kadınlar tarafında ahenkli bir fısıltı vardı; erkekler tarafında sesler, bilhassa Hüsar alayı komutanının sesi gitgide daha yüksek perdeden çıkıyor, alay komutanı gittikçe daha çok kızarak öyle yiyor ve içiyordu ki, Kont onu diğer davetlilere örnek göstermişti. Berg zarifçe gülümseyerek Vera ile aşkın dünyevî değil semavî bir his olduğundan bahsediyordu. Boris yeni dostu Piyer'e sofradaki davetlilerin adlarını söylüyor, karşısında oturan Nataşa'yla bakışıyordu. Piyer az konuşuyor, yeni çehreleri süzüyor, çok yiyordu. İki türlü çorbadan â la tortue'yü seçmiş ve kulebyak2 lardan çöl kuşlarına varıncaya kadar hiç bir yemeği ve sofracı başının peçeteye sarılı şişe ile yanmdakinin omuzundan "mader" yahut "macar" veyahut da "Rhin" diyerek gizlice uzattığı hiçbir şarabı kaçırmamıştı. Kontun markasını taşıyan ve her sofraya takımı önünde dört tane bulunan

1 Kaplumbağlı.

2 Kulebyak: Bir çeşit börek; un, yumurta ve sütle yapılır; içine bazen balık, bazen et, bazen de lâhna konur." '||*' ||.| »||' *....

145

billur bardaklardan rasgele birini şişenin altına sürüyor, zevkle içiyor, davetlileri gittikçe daha hoş bir çehre ile süzüyordu. On üç yaşındaki kızlar sevdikleri ve biraz evvel ilk defa olarak öpüştükleri genç bir erkeğe nasıl bakarlarsa Nataşa karşısında oturan Boris'e Öyle bakıyordu. Bu bakışlar bazan Piyer'e çevriliyor, bu gülünç ve canlı kızm bakışları altında Piyer'in, sebebini bilmeksizin güleceği geliyordu. Nikolay, Sonya'dan uzakta, Jüli, Karagin'in yanında oturuyor, yine elinde olmayarak gülümsüyor, onunla bir şeyler konuşuyordu. Sonya gösteriş olsun diye gülüyor, fakat kıskançlıktan içini yediği belli oluyordu: kâh sararıyor, kâh kızarıyor, Nikolay'la Juli'nin ne konuştuklarını duymak için kulak kesiliyordu. Mürebbiye, çocukları incitmeyi aklından geçirecek birisine karşı koymaya hazırlanır gibi endişeyle bakmıyordu. Alman mürebbi, yemeklerin, çerezlerin ve şarapların bütün çeşitlerini — Almanyaya ailesine yazacağı mektupta hepsini tafsîlâtıyla' kaybetmek için — hatırında tutmaya çalışıyor, peçeteye sarılı şişe ile şarap sunan sofracıbaşının onu atlamasına çok içerliyordu. Kaşlarını çattı, zaten almak istememiş, fakat şarabın ona hararetini, aç gözlülüğünü gidermek için değil, sadece tadını gönülden merak etmesi dolayısıyla lâzım ol*

146

•duğunu kimsenin anlamak istememesine gücenmiş gibi bir tavır takınmaya gayret etmişti.

XVI

Masanın erkekler tarafında konuşma gitgide kızışıyordu. Albay harb ilânı hakkındaki beyannamenin Petersburgda neşredildiğini, bizzat gördüğü bir nüshasının bugün kuriye ile Başkomutanlığa gönderildiğini söylüyordu.

Şinşin:

— Niçin şeytan bizi Napolyon'la harb etmeye sürüklüyor? dedi. II a dejâ rabattu le •caquet â VAutriche. Je crains, que cette fois ce ne soit nôtre tour.¹

Albay dinç, uzun boylu, kanlı canlı bir adamdı, görünüşe göre iyi ve yurtsever bir askerdi.

Şinşin'in sözleri ağına gitti.

— Niçin, Sayın Bay? — diye bir yabancı şivesiyle söze başladı — Niçin? İmparator bunu biliyor. Beynamede Rusyayı tehdideden tehlikeye, İmparatorluğun emniyetine, şerefine ve müttefiklerin kutsiyetine kayıtsız kalmayacağını söyledi.

1 Avusturyamn ağzının payı ve M şimdi sıra bizde. ,u tA'S\ i m

Korkarım

147

Nedense "Müttefikler" kelimesi üzerine,, meselenin bütün özü buradaymış gibi, bilhassa, fazla basmıştı. Yanılmaz resmî adamlara has hafızasının yardımıyla beyannamenin giriş kısmını tekrarladı... "ve hükümdarın Avrupada sulhu sağlam, temellere oturtmak arzusu, tek ve değişmez, hedefi onu bugün bir kısım askerî kıtaları memleket dışına sevk etmek ve bu yeni gayretleri muvaffakiyete ulaştırmak kararına vardırdı."

— İşte bunun için sayın bay! — diye' bardağı örnek olurcasına boşaltıp Konta takdirkâr bir göz atarak sözünü bitirdi.

— Connaissez vous le proverbe: "Erema, Erema, elinin hamuru ile erkek işine karışma"

—diye Şinşin alnını buruşturarak gülümsedim — Cela nous convient â merveille." Suvoroftan iyisi olmasın, onu bile a plate couture³ bozguna uğrattılar. Halbuki Suvorof gibi komutanlar nerede bizde şimdi; je vous demands un peu'

Boyuna söylüyordu.

ruscadan fransızcaya atlayarak.

1 Atalar sözünü bilirsiniz.

2 Bize fevkalâde uyuyor. ,. i

3 Adamakıllı.

4 Sorarım size. . :< Joş xinmljitrjf«/ö.

148

HAP.B VE SULH

Albay masaya vurarak:

— Kanımızın son damlasına kadar çarpışmalıyız, dedi. İmparatorumuz uğrunda öölmeliyiz. İşte o zaman iyi olur. Fakat mümkün olduğu kadar aaz fikir beyan etmeli ("az" kelimesini çok uzatıyordu) — yine Konta dönerek sözünü bitirdi. — Biz ihtiyar hüsarlar böyle düşünüyoruz, işte o kadar. Ya siz, delikanlı, genç hüsar, siz nasıl düşünüyorsunuz? — diye harbden bahsedildiğini duyunca muhatabını bırakarak gözlerini açıp can kulağıyla onu dinleyen Nikolay'a sordu.

Nikolay kıpkırmızı kesildi, o anda büyük bir tehlike karşısındaymış gibi sert ve ümitsiz bir tavırla tabağı döndürerek, bardakların yerlerini değiştirerek cevap verdi:

— Tamamiyle sizin fikrinizdeyim. Şuna kaniim ki, ruslar için ölmek yahut muzaffer olmak vardır. Sözünü söyledikten sonra burada bunun fazla heyecanlı, tumturaklı ve bunun için de münasebetsiz kaçtığını başkaları gibi o da hissetmişti.

Yanında oturan Jüli içini çekerek ona:

— C'est bien beau ce que vous venez de dire,¹ dedi.

Söyledikleriniz çok güzel.

149

Nikolay söz söylerken Sonya'nın bütün vücudu ürpermiş, kulaklarına, kulaklarının arkasına, ensesine, omuzlarına kadar kızarmıştı. Piyer Albayın sözlerine kulak kabarttı ve başıyla tasdik etti.

— İşte bu mükemmel, dedi.

— Tam hüsar, delikanlı, — diye Albay yine masaya vurdu.

Birdenbire masanın öbür tarafından Mariya Dimitriyevna'nın kalın sesi işitildi:

— Orada ne gürültü ediyorsunuz? —Hüsara dönerek ilâve etti: — Masaya ne vuruyorsun?

Karşıdakileri Fransız sanıyorsun galiba, ha?

— Doğruyu söylüyorum— diye hüsar gülümsedi.

Kont karşıdan bağırdı:

— Harb diye tutturmuşsunuz, oğlum gidiyor, Marya Dimitriyevna, oğlum.

Masanın öbür ucundan Mariya Dimitriyevna'nın kaba ve sakın sesi yükseldi:

— Benim askerde dört oğlum var, ama ben sızlanmıyorum. Her şey tanrının iradesine bağlı; insan ocak başında yatarak da ölür, — Allah onu savaşta da korur.

— Orası övle. ..(! rT !

150

Kadınlar, kadınlar tarafında erkekler, erkekler tarafında olmak üzere konuşma yeni>den toplulaştı.

Küçük erkek kardeşi Nataşa'ya:

— Soramazsın işte, dedi, soramazsın işte!

— Sorarım, dedi Nataşa.

Yüzü birdenbire ümitsiz ve neşeli bir azim ifadesiyle parladı. Doğruldu, bakışlarıyla karşısında oturan Piyer'i dinlemeye çağırarak annesine döndü:

— Anne! — diye nazlı bir çocuk sesi bütün masayı kapladı.

— Ne var? — diye Kontes korkuyla sordu, fakat bunun bir yaramazlık olduğunu kızının yüzünden okuyunca tehditli menfi bir baş hareketi yaparak elini sertçe ona salladı.

Konuşma durdu.

— Anne! Ne tatlısı var?

Nataşa'nın sesi hiç sarsılmamış, daha cesaretle çınlamıştı.

Kontes kaşlarını çatmak istedi, beceremedi. Mariya Dimitriyevna kalın parmağıyla onu tehdit ederek :

— Kazak! dedi. ' b '

Davetlilerin çoğu, bu hareketi nasıl karşı

151

lamak gerektiğini kestiremiyerek evin büyüklerine bakıyordu.

— Şimdi sana gösteririm, — dedi Kontes

— Anne! Ne tatlısı var? diye hareketinin iyi karşılanacağından önceden emin olan Nataşa bu sefer cesaretle ve nazlı bir neşe ile haykırdı.

Sonya ile şişman Piyer saklanmışlar, gülmekten katılıyorlardı.

— Sordum ya! — diye Nataşa tekrar Piyer'e bakarak küçük kardeşine ve Piyer'e fısıldadı.

Mariya Dimitriyevna:

— Dondurma var, ama sana vermeyecekler, dedi.

Nataşa korkacak bir şey olmadığını görüyor, bunun için Mariya Dimitriyevna'dan da korkmuyordu.

— Mariya Dimitriyevna! Ne dondurması var? Ben kaymaklısını sevmem.

— Havuç dondurması var.

— Hayır, ne dondurması var? Mariya Dimitriyevna, ne dondurması var? — bayağı haykırıyordu — bilmek istiyorum!

Mariya Dimitriyevna ile Kontes, arkalarından da bütün davetliler güldü. Herkes Mariya

152

İİARB VE SULH

Dimitriyevna'nın cevabına değil, ona böyle hitap edebilen bu kızın hayret edilecek cüretine, ataklığına gülüyordu.

Nataşa ancak, dondurmanın ananaslı olduğunu öğrenince yatıştı. Dondurmadan evvel şampanya geldi. Tekrar müzik başladı. Kontla Kontes öpüştüler, davetliler ayağa kalkarak Kontesi kutladılar, Kontla, çocuklarla ve biribirleriyle karşıdan karşıya kadeh tokuşturdular. Yine uşaklar koşuşmaya, iskemleler gıcırdamaya başladı, davetliler aynı tertipte; fakat yüzleri daha çok kızarmış olarak salona ve Kontun çalışma odasına döndüler.

XVII

Boston masaları açılıp, partiler tertip edildi, Kontun misafirleri iki salona, kütüphane ile buduara taksim oldılar.

Kont kâğıtları yelpaze şeklinde açmış, alışık olduğu öğle uykusuna zor mukavemet ediyor, herkese gülüyordu. Kontesin teşvik ettiği gençler klavsenin, harpa'nın yanına toplanmışlardı. İlk olarak Jüli herkesin ricası üzerine harpa'da varyasyonlu bir parça çaldı, sonra diğer kızlarla beraber müziğe istidatlarıyla tanınmış olan Nataşa ile Nikolay'dan bir şarkı söylemelerini rica ettiler. Kendisine bir büyük gibi hitabedilen Nataşa bundan gururlan

HARB VE SLI.H

153

mış görünüyor, fakat bir taraftan da korkuyordu.

— Neyi söyleyeceğiz? diye sordu.

— "Pınar" ı— diye Nikolay cevap verdi. Nataşa:

— Peki, dedi. Hadi çabuk. Boris, gel buraya, Sonya nerede?

Etrafına baktı. Arkadaşının odada olmadığını görünce onu aramaya koştu. Odasına baktı, dostunu orada bulamayınca çocuk odasına daldı, Sonya orada da yoktu. Nataşa, Sonya'nın koridordaki sandığın üstünde olduğunu anlamıştı. Koridordaki sandık Rostofların evinde genç kızlar için bir elem köşesiydi. Gerçekten Sonya, giydiği puslu pembe entarisini buruşturarak yüzü koyun sandığın üzerinde dadının kirli kuş tüyü minderine uzanmış, ufacık parmaklarıyla yüzünü örtmüştü, "küçük çıplak omuzları sarsılarak hıçkırıklarla ağlıyordu. İsim günü kutlanan Nataşa'nın bütün gün neşe ile parlayan yüzü birdenbire değişti: bakışları durgunlaştı, sonra geniş boynu ürperdi, dudaklarının köşeleri aşağı düştü.

— Sonya! Ne oluyorsun? Ne var, ne oldu sana? Ah!.,

Nataşa büyük ağzını hafifçe açtı, büsbütün çirkinleşerek sebebini bilmeksizin ve sadece Sonya ağladığı için bir çocuk gibi hiç

154

kırmaya başladı. Sonya başını kaldırmak, cevap vermek istedi, fakat beceremedi, başını daha ziyade gizledi. Nataşa mavi mindere oturmuş, dostunu kucaklıyor, ağlıyordu. Sonya kuvvetini toplayarak kalktı, göz yaşlarını silmeye,, anlatmaya başladı.

— Nikolenka bir haftaya kadar gidiyor. Onun... kâğıdı... çıktı... kendisi söyledi bana... Yoksa ben yine ağlamazdım... (Elinde tuttuğu bir kâğıdı gösterdi: Nikolay'ın yazdığı şiirdi) ben yine ağlamazdım, fakat onun ne kadar iyi kalbli olduğunu... sen anlayamazsın... kimse anlayamaz.

Onun ne iyi kalbi vardı, diye yine ağlamaya başladı.

— Sen mesutsun... Kıskanmıyorum... seni severim, Boris'i de, — diye kendini biraz toplayarak devam etti — o sevimlidir... Sizin için bir engel yok. Fakat Nikolay benim Cousin'itn... Gerek... bizzat metropolit, o da olmaz. Sonra ya, eğer Anneye söylerlerse... (Sonya Kontesi de anne sayar, ona anne derdi) Nikolay'ı mesleğinde yükselmekten alıkoyduğumu, kalbsiz nankör olduğumu söyleyecek.

Halbuki, işte vallahi... (Haç çıkardı) Anneyi ve hepinizi ne kadar severim, yalnız Vera'yı... Niçin? Ona ne yaptım ben? Size o kadar minnetarım ki, her şeyimi seve seve sizin için feda ederim, amma bir şeyim yok...

155

Sonya artık daha söyleyemiyordu. Başını yine ellerinin ve minderin içine gizledi.

Natasha onu yatıştırmaya koyuldu. Fakat dostunun çektiği ıstırapın önemini anladığı yüzünden belliydi.

— Sonya! — diye kuzinin üzüntüsünün asıl sebebini anlamış gibi birdenbire sordu — öğle yemeğinden sonra Vera seninle konuştu değil mi? ha?

— Evet, bu şiiri Nikolay kendisi yazdı, ten başka şiirler de kopya etmiştim; Vera onları masamın üzerinde buldu, Anneye göstereceğim, dedi, sonra, benim nankör olduğumu, Nikolay'ın benimle evlenmesine annenin asla müsaade etmeyeceğini, onun Jüli ile evleneceğini söyledi. Görüyorsun, bütün gün Jüli ile beraberdi... Natasha! Niçin?...

Yine ağlamaya, eskisinden daha acı göz yaşları dökmeye başladı. Natasha onu kaldırdı, kucakladı, göz yaşları arasında gülümseyerek avutmaya çalıştı.

— Sonya, inanma ona, ruhum, inanma. Hatırlıyor musun, biz Nikolay'la üçümüz akşam yemeğinden sonra buduarda nasıl konuşmuştuk, hatırlıyor musun? Nasıl olacağını kararlaştırmıştık ya canım. Nasıldı, aklıma gelmiyor şimdi. Fakat her şey ne kadar iyi ve iolay olacaktı, hatırlarsın, bak Şişin dayının

156

h.\i:b ve sulh

kardeşi karısıyla kardeş çocuklarıdırılar, halbuki biz kardeş çocuklarının çocuklarıyız. Boris de, bu pekâlâ caizdir, diyor. Biliyorsun, ona her şeyi söyledim. Öyle akıllı, öyle iyi kalbidir ki o, — diyordu Natasha... — Ağlama Sonya, ruhum kuzum canım, Sonya, — gülerek onu öptü. — Vera fenadır, bırak onu! Her şey iyi olacak, Anneye söylemez; Nikolay kendisi açar ona, Jüli'yi o, aklından bile geçirmedi. Onu alnından öptü. Sonya doğruldu, kedi yavrusu dirilmişti. Gözleri ışıldadı, neredeyse kuyruğunu sallayacak, yumuşak pençeleri üzerine sıçrayacak, huyu icabı yine yumakla oynayacağı benziyordu. Elbisesini ve saçlarını çabuk çabuk düzeltirerek:

— Öyle mi sence? Doğru mu? Vallahi mi? dedi.

— Doğru vallahi! — diye Natasha dostunun saç örgüsü altından fırlamış dik bir saç demetini düzeltti. İkisi de güldü.

— Haydi şimdi "Pınar" ı söyleyelim.

— Haydi.

Natasha ansızın durarak:

— Biliyor musun, hani karşında oturan şu şişman Piyer yok mu, öyle komik şey ki! çok eğleniyorum! dedi. ff:: ... jrj,*jil. ...'

157

Ve Natasha koridordan koşup gitti. Sonya, entarisinden tüyleri silktili, şiiri göğüs kemikleri çıkık boynuna doğru sokarak koynunda gizledi, hafif neşeli adımlarla yüzü kızarmış bir halde koridorda Natasha'nın arkasından .buduara koştu. Davetlilerin ricası üzerine gençler, herkesin çok hoşuna giden "Pınar" kuvartetini söylediler; sonra Nikolay'dan yeni öğrendiği bir şarkıyı dinlediler: Güzel bir gece, ay ışığında, Ne bahtıyarlıktır: Seni de hâlâ dünyada, Düşünür biri var diye hayal etmek. Güzel ellerini o da Altın harpada gezdirerek, Kendine çağırıyor, Çağırıyor, coşkun ahengiyle reni. Cennet olacak, bekle bir iki gün daha; Ama dostunun ömrü yetmeyecek, ne yazık. O son mısraları daha bitirmemişti ki salonda gençler dansa hazırlanmışlar, orkestrada çalgıcılar ayaklarını tıkırdatmaya, öksürmeye başlamışlardı. Piyer misafir salonunda oturuyordu, yabancı memleketten geldiği için Şişin kendisiyle başkalarının da katıldığı, sıkıcı siyasî bir konuşmaya girişmişti. Müzik başlayınca Natasha salona girdi. Doğruca Piyer'e yaklaştı, gülerek ve kızarak:

158

— Annem sizi dansa rica etmemi söyledi, dedi.

— Figürleri şaşırırım diye korkuyorum — dedi Piyer — fakat eğer benim öğretmenim olmak isterseniz... Piyer iri kolunu aşağıya indirerek narin kıza doğru uzattı.

Çiftler buluşuncaya ve çalgıcılar aletleri akord edinceye kadar Piyer küçük damıyla oturdu. Natasha çok mesuttu; o bir büyükle, ecnebi memleketten gelmiş biriyle dansediyordu. Kendini herkese gösteriyor, onunla tıpkı bir büyük gibi konuşuyordu. Elinde bir genç kadının tutmak için ona verdiği bir yelpaze

vardı. Tam bir yüksek sosyete pozu almış (bunu nereden, ne zaman öğrenmişti, Allah bilir) yelpazeyi sallıyor, gülümseyerek yelpazenin arasından kavalyesiyle konuşuyordu.

İhtiyar Kontes, salondan geçerken Nataşa'yı göstererek,

— A! A!.. Şuna bakın hele! dedi.

Nataşa kızardı ve güldü.

— Ne oluyorsunuz anne? Ne istiyorsunuz? Hayret edilecek ne var?

Üçüncü ekosez¹ in ortalarına doğru Kont'la Mariya Dimirtiyevna'nın oyun oynadığı sa

1 Iskoçya dansı.

159

londa sandalyeler kımıldandı. Seçkin davetlilerle yaşlıların büyük bir kısmı uzunca bir o. turmadan sonra toparlanıp cüzdanlarını, keselerini ceplerine yerleştirerek salonun kapısından çıktılar. Önde Mariya Dimitriyevna ile Kont gidiyordu. İkisi de neşeliydi. Kont kıvırdığı kolunu alaylı bir nezaketle bir balet .artisti gibi Mariya Dimitriyevna'ya takdim etti. Doğruldu, yüzü dinç ve kurnaz bir tebessümle panldadı, ekosez dansının son figürü sona erer ermez çalgıcılara el çırpıttı, birinci kemancıya hitabederek orkestraya bağırdı:

— Semyon! danilo kupor'u biliyor musun?

Bu, kontun sevdiği ve gençliğinde yaptığı bir danstı. (Danilo kupor anglez'in ayrı bir figürü idi)

— A, babama bakın, — diye Nataşa bütün salonu tutan bir sesle haykırdı, (bir büyükle dans ettiğini büsbütün unutmuştu) kıvrıcık saçlı başını dizlerine doğru eğerek billur kahİcahasıyla salonvf çınlattı.

Gerçekten, bütün salonda bulunanlar sevinçle gülümseyerek, kendisinden yüksek, heybetli dans arkadaşı Mariya Dimitriyevna'nın yanı başında, kıvırdığı kollarını ölçülü hareketlerle titreterek omuzlarını oynatan, topuklarını hafifçe yere vurarak ayaklarını kıvrıran,

160

MARB VE SULH

ablak çehresinde gittikçe genişleyen tebessümüyle seyircileri olacağa hazırlayan şen ihtiyara bakıyorlardı. Coşkun bir trepakV andıran oynak ve sürükleyici danilo kupor sesleri duyulunca birdenbire salonun — bir tarafta erkekler, öbür tarafta kadınlar olmak üzere !— bütün kapıları, neşelenen efendilerini görmeye çıkan ev halkının gülümseyen çehreleriyle doldu.

— Babamız bizim! Aslandırl! — diye dadı bir kapıdan yüksek sesle bağırdı.

Kont güzel dans eder ve bunu bilirdi, fakat dans arkadaşı hiç de iyi dans edemiyor, etmek de istemiyordu. İri gövdesi dimdik duruyor, kocaman kolları sarkıyordu. (Elçantasını kontese vermişti); dans eden yalnız sert fakat güzel yüzüydü.

Kontun bütün o yusuvarlak şeklinin ifade ettiğini Mariya Dimitriyevna'nın yalnız, gittikçe daha çok gülümseyen yüzü ve kalkık burnu ifade ediyordu. Kont, git gide coşarak seyircileri yumuşak ayaklarının umulmadık maharetli kıvrılışları, çevik sıçrayışlarıyla meftun ediyorduysa, Mariya Dimitriyevna da omuz hareketlerinde veya dönüşlerde kollarını kıvrırmakta ve ayak vuruşlarda az bir gayretle — şişman vücudu, her zamanki ciddiliği düşü

1 Trepak: Çömelip bacakları ileri, atmak sure' tiyle' oynanan bir köylü dansıdır. .i.a

161

nülürse — yerinde olarak daha az tesir yapmıyordu. Dans gitgide hararetleniyordu. Vizaviler bir an dikkati kendi üzerlerine çekemiyor, buna gayret de etmiyorlardı.

Herkes Kont ve Mariya Dimitriyevna ile meşguldü. Nataşa, gözlerini dans edenlerden zaten ayırmayan salonda bulunan herkesin kollarını, elbiselerini çekiyor, babasına bakmalarını istiyordu. Dans aralarında Kont sık sık soluyordu daha çabuk çalmaları için çalgıcılara işaret ediyor, bağıırıyordu. Kâh parmaklarının ucunda kâh ökçeleri üzerinde Mariya Dimitriyevna'nın etrafında gittikçe daha hızla,, gittikçe daha çabuk yukarı doğru kaldırıp gülümseyen bir yüzle terlemiş başını önüne eğerek ve sağ koluyla bir daire çizerek salonda bulunanların, bilhassa Nataşa'nın alkış ve kahkahaları arasında son pas'ı yaptı. Her ikisi de soluyarak ve patiska mendillerle silinerek durdular.

— İşte bizim zamanımızda dans böyle edilirdi, ma chere — dedi Kont.

Mariya Dimkriyevna sık sık soluyarak ve kolunu sıvayarak:

— Ya, ya danilo kupor! dedi.

XVIII

Rostof'larda çalgıcıların yorgunluğundan faslosu seseler çıkaran orkestra ile salonda
362

HAEB VE SULH

altıncı anglez oynandığı, uşaklar, ahçılar akşam yemeğini hazırladıkları sırada Kont Bezuhof'a altıncı burhan gelmişti. Doktorlar iyileşmesi ümidi olmadığını söylemişler; sessiz lolarak günah çıkarılmış, hastaya kuddas verilmişti. Dinî âyin için hazırlık yapılıyordu. Evde, bu gibi anlarda görülen bir bekleme telaş ve heyecan vardı. Evin dışında, sokak kapısında gelen arabalardan saklanan tabutçular birikmiş, kontun cenazesi için verilecek kârli siparişi bekliyorlardı. Kontun durumunu öğrenmek için durmadan yaverlerini gönderen Moskova başkomutanı, Katerina devrinin bu şöhretli ileri geleniyle helâllaşmak üzere bu akşam bizzat kendisi gelmişti.

Muhteşem kabul odası doluydu. Başkomutan hasta ile baş başa yarım saate yakın bir müddet kaldıktan sonra odadan çıkınca herkes saygı ile ayağa kalktı, o, selâmlara hafif'çe mukabele ederek ve doktorların, rahiplerin, Kontun akrabalarının kendisine dikilen bakışları arasında mümkün olduğu kadar çabuk geçmeye çalışarak yürüdü. Bugünlerde zayıflamış, sararmış olan Prens Vasili başkomutanı uğurlarken birkaç defa ona yavaşça birşeyler söyledi.

Başkomutanı uğurladıktan sonra Prens Vasili salonda tek başına bir sandalyeye oturdu, bacağını bacağının üstüne attı, dirseğini dizine dayayarak eliyle yüzünü kapadı.

16İ

Bu vaziyette bir müddet oturduktan sonra kalktı, ürkek bakışlarla etrafına bakarak âdeti olmadığı halde hızlı adımlarla uzun koridordan evin arka dairesine, büyük prensesin yanına giti.

Hafif ışıklı bir odada ahenksiz bir fısıltıyla konuşuyor, cançekişen hastanın odasına açılan ve hafif bir ses çıkaran kapıdan biri: girip çıktıkça susuyor, sorgu ve heyecan dolm gözlerle dönüp kapıya bakıyorlardı.

İhtiyar bir rahip yanında oturan ve onu safça dinleyen bir kadına:

— İnsan oğlunun sonu bu, diyordu. Hudut çizilmiştir, öteye aşılmaz.

Kadın bu husuta hiçbir fikri yokmuş gibi rahibin sözüne ekleyerek sordu:

— Takdis âyini vakit geçmedi mi acaba,, diye düşünüyorum?

Rahip, üzerinde taranmış, yarı ağarmış birkaç tutam saç yatan dazlak başında elini gezdirerek cevap verdi:

— Takdis âyjni büyük bir şey, anacığım.

— Kim bu? Başkomutan kendisi mi geldi? — diye odanın öbür ucundan biri sordu — Ne kadar genç görünüyor!...

— Yetmişindedir! Kont artık kimseyi tanımıyor, diyorlar, öyle mi? Takdis âyini istediler mi?

164

— Birisini tanırdım: yedi defa takdis edilmişti.

Ortanca Prensyes yaşlı gözlerle hastanın odasından çıktı, Katerina'nın portresi altında dirseğini masaya dayamış zarif bir pozla oturan doktor Lorren'in yanına oturdu.

— Tres beau — diye doktor havanın nasıl olduğu sualine cevap verdi, — Tres beau, princesse, et puis, â Moscou on se croit â la campagne.'

Prensyes içini çekerek:

— N'estce pas2? dedi. Peki, içse olur mu?

— İlâcı aldı mı?

— Evet.

Doktor brege'sine3 baktı.

— Bir bardak kaynamış su alınız, içerisine koyunuz une pinceek (ince parmaklarıyla une pinceenin ne demek olduğunu gösterdi) de cremetartari...

Bir Alman doktor yavere anlatıyordu:

1 Çok güzel hava... Çok güzel, prenses, sonra, Moskova'da olduğumuz halde insan kendini kırdan sanıyor.

2 Değil mi?

3 Breguet: Meşhur bir saat markası.

4 Bir tutam.

165

— Üçüncü buhrandan sonra insanın sağ kaldığı daha görülmüş değildir.

Yaver:

— Ne de dinç adamdı ya! — dedi — bu servet kime kalacak? — diye ilâve etti.

— Heveslisi bulunur — diye Alman gülümseyerek cevap verdi.

Gözler yine kapıya çevrildi: Kapı gıcırdadı, ortanca Prenses Lorren'in tarif ettiği ilâcı hazırlamış hastaya götürüyordu. Alman doktor Lorren'e yaklaştı:

— Sabaha çıkar mı ne dersiniz? — diye kötü bir Fransızca ile sordu.

Lorren dudaklarını büktü, parmağıyla burnunun önünde sert ve menfi bir işaret yaptı.

Hastanın halini açıkça anlayıp ifade edebildiğinden memnun, nezaketli bir tebessümle yavaşça:

— Bu geceyi atlatamaz — dedi ve uzaklaştı

Bu sırada Prens Vasili Prensese ait odanın kapısını açıyordu. Oda yarı karanlıktı; yalnız mukaddes resimlerin önünde iki kandil yanıyordu, içerde hoş bir tütsü ve çiçek kokusu vardı. Odanın her tarafı ufak tefek eşyalar, çekmeler, küçük dolaplar, masacıklarla

166

doldurulmuştu. Paravana arkasındaki yüksek bir kuş tüyü yatağın beyaz örtüleri görünüyordu. Küçük bir köpek havlamaya başladı.

— Ah, siz misiniz? Mon cousin.¹ Prenses baktı, her zaman hattâ şimdi bile, başıyla aynı kitleden yapılmış, verniklenmiş gibi aşırı derecede düz ve parlak duran saçlarını düzeltti.

— Ne o, bir şey mi oldu? — diye sordu — öyle korktum ki...

— Bir şey yok, hep aynı; ben sadece seninle iş için konuşmaya geldim. Katış, — diye Prens onun kalktığı koltuğa yorgun yorgun oturdu — Ammada sıcak burası, e, otur şuraya, cousins.²

Prenses:

— Bir şey mi acaba diye düşündüm — dedi ve dinlemeye hazırlanarak değişmeyen, taş gibi sert çehresiyle Prens'in karşısına oturdu.

— Uyumak istiyordum.mon cousin, ama uyuyamıyorum.

Prens Vasili Prensese elini alıp âdeti üzere aşağıya doğru eğilerek:

— E daha, daha... canım? dedi.

1 Kuzenim i 2 Konuşalım.

167

Bu "E daha, daha" sözünün, ne olduklarını söylemeden her ikisinin de anladığı birçok şeyleri ifade ettiği belliydi.

Belden yukarısı bacaklarına göre nispetsiz derecede uzun olan kuru ve dik gövdeli: Prenses fırlak ve kül renkli gözleriyle dosdoğru ve sakin bir tavırla Prense bakıyordu. Başını salladı, içini çekerek mukaddes resme baktı. Onun bu jesti hem keder ve bağlılığını, hem yorgunluğun ve bir an evvel istirahat etmek ümidinin bir ifadesi diye izah edilebilirdi. Prens. Vasili bunu yorgunluk ifadesi diye kabul etti.

— Ben rahat mıyım zannediyorsun, dedi. Je suis ereinte, comme un cheval de poste,¹ fakat ne olursa olsun seninle konuşmam lâzım., Katış, ciddî olarak konuşmam lâzım.

Prens Vasili sustu, yanakları kâh bir yana,, kâh öbür yana doğru sinirli sinirli kasılmaya başladı, salonlarda bulunduğu zamanlar onda hiç görülmeyen bu hâl yüzüne nahoş bir şekil veriyordu. Gözleri de her zamanki gözleri değildi: kâh küstahça bir istihza ile, kâh ürkek: ürkek bakmıyordu.

Prenses kuru, zayıf elleriyle dizlerinde küçük bir köpek tutuyor, dikkatle Prens Vasili'ye bakıyordu: fakat belliydi ki sabaha kadar

1 Bir posta beygiri gibi bitginim.

168

HARS VE SULH

169

bile susması gerekse bir şey sorup sükûtu bozmayacaktı.

— Bakınız sevgili Prensesim, kuzinim, Katerina Semenovna, — sözüne nefsiyle mücadelesiz devam etmediği anlaşılan Prens Vasili söylüyordu — Bu gibi anlarda her şeyi düşünmek gerek; geleceği düşünmek, sizi düşünmek... Bilirsin, hepinizi kendi çocuklarım gibi severim.

Prenses ona hep öyle donuk ve durgun bakıyordu.

— Nihayet benim ailemi de düşünmek lâzım — diye Prens Vasili küçük masayı öfkeyle iterek Prenses'e bakmaksızın devam etti: — Bilirsin ki, Katiş, siz Mamontof'lar üç kızkardeşsiniz, sonra benim karım da var. Kontun doğrudan doğruya varisleri yalnız biziz. Biliyorum, bu gibi şeyleri konuşmak, düşünmek senin için ne kadar acıdır, biliyorum. Benim için de acıdır; ama dostum, yaşıma altmış, her şeye hazırlanmak gerek. Piyer'in peşine adam gönderdiğimi, Kontun, doğruca portresini göstererek onu yanına istediğini biliyor musun?

Prens Vasili sorguyla Prenses'e baktı, fakat anlayamıyordu: söylediği şeyleri mi düşünüyor, yoksa sadece ona mı bakıyordu...

— Tanrıya yalnız şunun için dua etmekten geri durmayacağım mon cousin—diye Kont

tes cevap verdi — onu affetsin, güzel ruhu bu fani âlemden rahatça...

Prens Vasili çıplak başını uvuşturdu, geri ittiği küçük masayı yine öfkeyle kendine doğru çekerek sabırsızlıkla sözüne devam etti:

— Evet orası öyle, fakat nihayet... Nihayet mesele şurada: sen de biliyorsun ki, geçen kış Kont bir vasiyetname yazmış, bütün malını ,asıl varisleri ve bizi hesaba katmaksızın Piyer'e vermişti.

Prenses sükûnetle:

— Çok da vasiyetname yazmış! dedi. Fakat Piyer'i varis bırakamaz ki. Piyer gayrimeşrû.

Prens Vasili birden bire:

— Ma chere — diyerek küçük masayı sıkıp kendine yapıştırdı, heyecanla ve hızla söylemeye başladı — Ama ya eğer hükümdara mektup yazılmışsa, Kont Piyer'in meşru evlât tanınmasını rica diyorsa? Anlıyor musun, Kontun hizmetlerine' karşılık ricası kabul olunacaktır...

Prenses, karşısındakinden daha çok şeyler bildiğini sanan kimseler gibi gülümsedi.

— Size daha fazlasını söyleyeceğim: — İdiye Prens Vasili onun elini tutarak devam

170

etti — Mektup gönderilmemiş, ama yazılmıştır. Hükümdarın da bundan haberi vardı. Yalnız, mesele şurada: Yok edildi mi, edilmedi mi? Edilmediyse her şey biter — içini çekti,, bununla her şey biter sözünden ne kasdettiğini anlatmak istiyordu: — Kontun evrakı açılacak, vasiyetname mektupla beraber hükümdara verilecek, dileği her halde kabul olunacaktır,, Piyer, meşru bir evlât gibi her şeyi alacak.

Prenses:

— Ya bizim hissemiz? diye sorarak, her şey olabilir ama bu olamaz, der gibi alaylı bir eda ile gülümsedi.

— Mais, ma pauvre Catiche, c'est dair,, comme le jour'. O zaman her şeyin meşru varisi o olacak, siz hiçbir şey alamayacaksınız. Vasiyetname ve mektup yazıldı mı yazılmadı mı, yazıldıysa yok edildiler mi, bunu öğrenmek lâzım, kuzum. Her hangi bir sebeple unutulup kalmışlarsa nerde olduklarını öğrenmen, onları bulman lâzım, çünkü...

- İşte bir bu eksikti! — diye alaylı bir eda ile gülümseyerek ve gözlerinin ifadesini değiştirmeksizin Prenses sözünü kesti:
- Ben bir kadını; sizce biz aptalız; ama benim bildiğime göre gayrimeşrû evlât varis
- 1 Fakat Katişcığım bu gün gibi aşikâr.

171

olamaz... Un bâtard.¹ — diyerek fikirlerinin temelsiz olduğunu Prense kesin olarak göstermek niyetiyle bu tercümeyle ilâve etti.

— Nasıl anlamıyorsun nihayet, Katiş! O iadar zekisin de; eğer Kont hükümdara mektup yazarak oğlunun meşru evlât tanınmasını dilemişse, o halde Piyer'in artık Piyer'likten çıkıp Kont Bezuhof olacağını ve o zaman vasiyetname gereğince her şeyi alacağını nasıl anlamıyorsun? Eğer vasiyetname mektupla beraber yok edilmemişse, sana fazilet göstermiş olmak tesellisinden ve bunun doğuracağı sonuçlardan başka bir şey kalmayacak. Bu bir gerçek.

— Vasiyetnamenin yazıldığını biliyorum, fakat onun hükümsüz olduğunu da biliyorum, •siz beni galiba düpedüz bir aptal sayıyorsunuz, mon cousin.

Bunları söylerken Prenseste, nükteli ve dokunaklı bir şey söylediklerini sanan kadınların edası vardı.

*

Prens Vasili sabırsızlıkla:

— Benim aziz Prensesim, Katerina Semenovnacığım! Buraya seninle çatışmaya değil, bir akraba diye, iyi, temiz, samimi bir akraba

Bir piç.

172

173

diye yine senin menfaatlerin üzerinde konuşmaya geldim. On defadır söylüyorum sana, eğer Kontun evrakı içinde hükümdara bir mektup, Piyer için bir vasiyetname varsa, sen, kuzum, kızkardeşlerinle varis değilsin. Bana inanmazsan bu işten anlayanlara inan: şimdi Dimitri Onufriç'le (bu zat evin avukatıydı) konuştum. O da söyledi.

Prensesin düşüncelerinde ansızın bir değişiklik olmuş görünüyordu. İnce dudakları sarardı (gözleri hep aynı gözlerdi), söylemeyebaşlayınca sesi öyle gürlemişti ki, bunu kendisinin de beklemediği belliydi.

— Bu daha iyi olurdu, dedi. Ben bir şey istemedim, istemiyorum da.

Köpeğini kucığından attı, elbisesinin kırışıklıklarını düzeltti.

— İşte her şeyi onun için feda eden insanlara karşı minnetarlık ve şükran, dedi. Çok güzel! Çok iyi! Ben bir şey istemiyorum, Prens.

— Evet ama, sen yalnız değilsin ki, kızkardeşlerin var, diye Prens Vasili cevap verdi

Fakat Prenses onu dinlemiyordu.

— Evet, bunu çoktan bilirdim, fakat bu; evde bayağılıktan, aldatmadan, hasetten, entrikadan başka, nankörlükten nankörlüğün en»

Ifcoyusundan başka bir şey bekleyemeyeceğimi unutmuştum...

— Bu vasiyetnamenin nerde olduğunu biJiyor musun, yoksa bilmiyor musun? — diye yanakları eskisinden daha fazla kasılıp kımıl«danan Prens Vasili sordu.

— Evet, ben aptaldım, insanlara hâlâ inanıyor, onları seviyor, kendimi feda ediyordum. Ancak bayağı ve sefil olanlar başarı elde ederler. Bu entrikalar kimin işidir, biliyorum.

Prenses kalkmak istedi, fakat Prens elinden tutarak onu eğledi. Prenseste bütün insanlara karşı hayal kırıklığına uğramış bir insan tavrı vardı; öfkeyle muhatabına bakıyordu.

— Daha vakit var dostum, unutma ki Katiş, bütün bunlar, kızgınlık, hastalık anında yanlışlıkla yapılmış, sonra unutulmuştur. Bizim vazifemiz, kuzum, yanlışlığı düzeltmek, onun bu haksızlığı işlemesine yol vermemek suretiyle son dakikalarını rahat geçirtmek, birçok kimseleri bedbaht ettiği düşüncesiyle ölmesine meydan vermemek...

— O kimseler ki her şeylerini ona feda ettiler, — diye Prensес sözü keserek, yine kalkmaya davrandı, fakat Prens onu koyuvermedi — o bunu hiçbir zaman takdir edemedi. Hayır, mon cousin — diye içini çekerek ilâve etti — şunu hatırlayacağım ki, bu dünyada

174

mükâfat beklemek doğru değil, bu dünyada şeref, doğruluk yok. Bu dünyada hiylekâr olmak, kötü olmak gerek.

— Ee, voyons¹, sakın ol; ben senin temiz kalbini bilirim.

— Hayır, kalbim fena benim.

— Ben senin kalbini bilirim, — diye Prens tekrar etti — dostluğunu takdir ederim, senin de bana karşı aynı fikri beslemeni isterdim. Sakın ol da vakit varken parlons raison²; belki yirmi dört saat, belki bir saat kaldı; vasiyetname hakkında ne biliyorsan bana anlat; asıl mesele onun nerede olduğu... Sen bunu bileceksin. Hemen alıp Konta gösterelim. Şüphe yok ki onu unutmuştur, onu yok ermek ister. Tek emelim onun arzusunu mukaddes bir vazife olarak yerine getirmek olduğunu anlıyorsun; buraya da sadece bunun için geldim. Burada sadece ona ve size yardım etmek için bulunuyorum.

O Prensес:

— Şimdi her şeyi anladım. Bu entrikalar kîmin işidir, biliyorum. Biliyorum, dedi.

. — Mesele burada değil canım.

1 — Sizin protegee³ nizin, benîm oda hiz

1 Hadi.

2 Mâkul konuşalım. Korunma (Mahmi): 'I'

3

175

snetçisi yapmayacağım sevgili Anna Mihailovna'nızın, bu iğrenç, bu sefil kadının işi bu.

— Ne pardons point de temps*

— Ah, söylemeyiniz! Geçen kış bu kadın buraya damladı, hepimiz için hele Sophie için Kont'a öyle bayağı, öyle iğrenç şeyler söyledi ki — bunları tekrar edemem — Kont hasta oldu, iki hafta bizi görmek istemedi. Bu sıracı, bu piş, bu iğrenç kâğıdı yazdığını biliyorum; ama ben bunun hiç ehemmiyeti yok sanmıştım.

— Nous y voilà², niçin bana evvelce bir şey söylemedin?

Prensес cevap vermeyerek:

— Yastığının altında sakladığı mozayıklı çantasındadır. Şimdi anlıyorum, dedi. Evet, eğer günahım, büyük bir günahım varsa, bu alçak kadına olan hıncımdır. Prensес âdeta ılaykırıyordu, büsbütün değişmişti — ne diye 'buraya geliyor? Ama ben ona anlatırım. Zamanı gelir.

XIX

Kabul salonuyla Prensесin odasında bu türlü konuşmalar olurken (peşine adam gön

Hiç vakit kaybetmeyelim. İşte 'hak. ty, I

176

177"

derilen) Piyerle (onunla birlikte gitmeyi lüzumlu gören) Anna Mihailovna'yı taşıyan araba Kont Bezuhof'un avlusuna giriyordu. Tekerlekler pencerelerin altına serpili samanlar üzerinde hafifçe hışırdamaya başladığı sırada, teselli verici sözlerle yol arkadaşına hitaben Anna Mihailovna, arabanın köşesinde uyuduğuna kanaat getirerek onu uyandırdı. Piyer gözlerini açarak, Anna Mihailovnanın arkasından indi, ancak o zaman kendisini bekleyen cançekişen babasıyla yapacağı görüşmeyi düşündü. Teşrifat kapısına değil, arka kapıya yanaştıklarını farketmişti. Basamaktan inerken esnaf kıyafetinde iki kişinin telâşla avludan duvarın gölgesine kaçtığını gördü. Durdu, evin gölgesinde ve her iki tarafta aynı adamlardan birkaç kişi daha gördü. Fakat ne Anna Mihailovna, ne uşak, ne arabacı — ki bu adamları

görmemeleri kabil değildi — onlara aldırış etmemişlerdi. Piyer, "her halde bunun böyle olması lâzım" diye hükmederek Anna Mihailovna'nın arkasından yürüdü. Anna Mihailovna arkada kalan Piyer'i yanına çağırarak hafifçe aydınlatılmış dar bir taş merdivenden acele adımlarla yukarı çıktı. Piyer, Kontun yanına gitmesi niçin gerektiğini bilmediği, hele niçin arka merdivenden gitmek gerektiğini hiç anlamadığı halde, Anna Mihailovna'nın güvenli ve aceleci halinden, bunun zarurî bir lüzum olduğuna hükmetmişti. Merdivenin or

tasında, çizmelerini takırdatıp koşuşarak önlerine düşen elleri kovalı birtakım adamlaraz kalsın onları düşüreceklerdi. Bu adamlar, Piyerle Anna Mihailovna'ya yol vermek için duvara yapıştılar ve küçük bir hayret belirtisi göstermediler.

— Prenseslerin dairesine buradan mı gidilir? — diye Anna Mihailovna içlerinden birine sordu.

— Buradan — şimdi artık herşey caizmiş gibi pervasız ve yüksek bir sesle uşak cevap verdi — Soldaki kapı, anacığım.

Sahanlığa çıktığı sırada Piyer:

— Belki Kont beni çağırmamıştır, dedi,, odama gitsem.

Anna Mihailovna Piyer'in yetişmesi için durdu.

Sabahleyin oğluna yaptığı gibi, aynı jestle koluna dokunarak.

— Ah, mofi ami — dedi — Croyez, que je souffre, autant que vous, mats soyez hornme.¹

Piyer gözlüklerinin altından yumuşak gözlerle Anna Mihaïlovna'ya bakarak:

1 Ah dostum inan ki ben de sizin kadar ıstırap çekiyorum, cesur olun. m:

178

HAEB VE SULH

1

179*:

Sahi, ben gideyim ,dedi.

— Ah, mon ami, oubliez les torst qu'on a pu avoir envers vous, pensez que c'est votre pere... peutetre â l'agonie — içini çekti — Je vous ai tout de suite aime comme mon fils. Fiez vous â moi Pierre, je n'oublierai pas vos interets.¹

Piyer bir şey anlamıyordu; ona yine ve bu sefer daha ziyade, bütün bunların böyle olması gerekiyor geldi, kapıyı artık açmış bulunan Anna Mihailovna'yı uysallıkla takibetti.

Kapı arka dairelerin sofasına açılıyordu.

I Prenseslerin ihtiyar hizmetçisi bir köşede oturmuş çorap örüyordu. Piyer bu tarafta hiç bulunmamıştı, böyle odalar olduğunu tahmin etmiyordu bile. Anna Mihailovna, tepsi üzerin

de bir sürahi ile onlara yetişip geçen bir hizmetçi kıza (ona canım, kuzum diye hitabederek)

Prenseslerin sıhhatini sordu, ve Piyeri parke döşeli bir koridordan ileriye doğru sürükledi. Koridorda soldan birinci kapı prenseslerin odalarına açılıyordu. Sürahi götüren hizmetçi kız aceleden (bu anda evde her iş aceleydi) kapıyı kapamamıştı, Piyerle Anna

1 Ah, dostum, size karşı edilen haksızlıkları unuttunuz, düşününüz ki bu babanızdır... ve belki de can «çekiyor. Sizi kendi oğlum gibi sevdim hemen. Bana Sananız Piyer, menfaatlerinizi unutmayacağım. Mihailovna geçerlerken ellerinde olmayarak,, büyük Prensesle Prens Vasili'nin birbirine yakın oturup konuştukları bu odaya baktılar. Geçenleri görünce Prens Vasili sinirli bir hareket gösterdi, birden kendini arkaya verdi; Prenses yerinden fırladı, ümitsiz bir jestle kapıyı var kuvvetiyle iterek kapadı. Bu jest Prensesin her zamanki sakinliğine o kadar uymamış, Prens Vasili'nin yüzünde beliren korku, azametine o kadar yaraşmamıştı ki Piyer duraladı. Gözlüklerinin arkasından sorguyla kılavuzuna baktı. Anna Mihailovna ' hayret göstermedi, yalnız hafifçe gülümsedi,' bütün bunları beklediğini anlatır gibi içini çekti.

Piyer'in bakışma cevap olarak:

— Soyez homme, mon ami, c'est moi quf veillera a vos interets¹ dedi ve daha hızlı adımlarla koridordan yürüdü. Piyer, ne oluyor anlamamış, veliler â vos interets'² nin ne demek olduğunu ise hiç bilememişti.

Ama bütün bunların böyle olması gerektiğini anlıyordu. Koridordan Kontun kabul odasına bitişik yarı ay
.. dmlık bir salona çıktılar. Bu oda, Piyerin bildiği, fakat her zaman teşrifat kapısından gel"

1 Metin olunuz, dostum, ben sizin menfaatlerinizi gözeteyeceğim.

2 Menfaatlerinizi gözetmek.

180

diği soğuk ve ihtişamlı odalardan biriydi. Fakat bu odanın ortasında boş bir benuvar vardı, halı ıslaktı, ayaklarının uçlarına basarak yürüyen, onlara ehemmiyet vermeyen bir hizmetçi ve buhurdan taşıyan bir kilise muhafızı ile karşılaştılar. Piyerin bildiği, italyan biçiminde iki penceresi kış bahçesine açılan bir medhali, içinde Katerinamn büyük bir büstü ve > ayakta bir portresi bulunan kabul odasına girdiler. Hep aynı adamlar, hemen aynı vaziyette oturmuş, fısıldaşıyorlardı. Susarak içeri giren ağlamış, sararmış yüzü Anna Mihailovna ile başını eğmiş uysallıkla onu takibeden şişman, kocaman Piyer'e hepsi dönüp baktı. Anna Mihaüovna'mn yüzünde katî anın geldiğini seziş : ifadesi belirdi. Odaya Piyeri yanından ayırmaksızın, hamarat bir Petersburg kadını edasıyla ve sabahkinden daha cesaretle girdi. Cançekişen hastanın görmek istediği kimseyi getirdiğine göre, iyi kabul görmesinin sağlandığını hissediyordu. Seri bir bakışla odada bulunanları süzdü. Kont'un papazını görünce eğilerek değil de küçülerek kısa ve sık adımlarla ona yaklaştı, saygı ile önce bir papazın rsonra ötekinin duasını aldı. Papaza:

— Şükür Allaha ki yetiştik, dedi. Biz bütün akrabalar o kadar korktuk ki; işte şu de

181*

likanlı kontun oğludur — diye yavaşça ilâveetti — ne müthiş bir an!

Bu sözleri söyledikten sonra doktora yaklaştı:

— Cher docteur, dedi, ce jeune homme est~ le fils du comte.. y atil de l'espoir?1

Doktor bir şey söylemeksizin seri bir hareketle gözlerini ve omuzlarını yukarı kaldırdı. Anna Mihailovna da aynı hareketi tekrarladi ve gözlerini hemen hemen kapayarak doktordan uzaklaştı. Piyer'e doğru yürüdü, ona çok saygılı bir eda ile ve şefkatli bir hüznlehitabetti:

— Ay ez confiance en sa misericorde2 diyeoturup kendisini beklemesi için ona bir kanape göstererek sessizce herkesin baktığı kapıya doğruldu, kapının zor duyulan sesi ardınca arkasında kayboldu.

Kılavuzuna herşeyde itaat etmeye karar veren Piyer, onun gösterdiği kanapeye doğruldu. Anna Mihailovna gözden kaybolur olmaz bütün odada bulunanların gözlerinin meraktan, alâkadan fazla bir şeyle ona dikildiğini gördü. Herkesin korku dolu, hattâ yaltaklanıctt

1 Aziz doktor, bu genç kontun oğludur... Ümit: var mı?

2 Allahm rahim ve şefkatine güveniniz.

182

.gözlerle onu göstererek fısıldaştığını farkettti.

•Ona önce hiç göstermedikleri saygıyı gösteriyorlardı. Papazla konuşan tanımadığı bir kadın kalkıp yerini ona teklif etti; yaver düşürdüğü eldiveni yerden kaldırıp ona verdi; doktorlar, o yanlarından geçerken saygı ile sustular, ona yol vermek için kenara çekildiler. Piyer, ilk önce kadınları rahatsız etmemek için başka yere oturmak, eldivenini kendisi almak, ve "hiç de yolu üzerinde durmayan doktorları geç

: mek istedi; fakat birden bire bunun uygun olmayacağını hissetti.

Bu gece kendisinin, korkunç ve herkesçe beklenen bir töreni başarmaya mecbur bir şahsiyet olduğunu, bunun için de herkesin hizmetini kabul etmesi gerektiğini hissetti. Bir şey söylemeksizin yaverden eldiveni aldı, kocaman kollarını mütenazır duran dizlerine koyup saf bir Mısır heykeli pozuyla kadınların yerine oturdu.

Bütün bunların her halde böyle olması gerektiğine, bu akşam kendini kaybetmemek, bir gaf yapmamak için kendi düşüncesiyle hareket etmeyip kendini tamamiyle ona klavuzluk edenlerin ihtiyarna bırakması gerektiğine

* içinden karar verdi.

İki dakika geçmemişti ki Prens Vasili üç madalyalı kaftanını giymiş, azametle başı dik

↳ odaya girdi. Sabahtan beri zayıflamış görü

ı nüyordu. Odayı gözden geçirip de Piyer'i gö

183

rünce gözleri büyüdü. Ona yaklaştı, elini tuttu (evvelce bunu hiç yapmış değildi) kuvvetini1denemek istiyormuş gibi aşağıya doğru çekti.

— *Courage, courage, mon ami, II a demande â vous voir, c'est bien...*1 — dedi ve gitmek istedi.

Fakat Piyer şunu sormayı lüzumlu gördü:

— Nasıl sıhhati?...

Cançekişen adamı Kont diye adlandırmanın uygun olup olmadığını kestiremeyerek ezilip büzüldü; baba demeye de utanıyordu.

— *II a eu encore un coup, il y a une demi heure. Yine darbe indi. Courage, mon ami..*2

Piyer'in zihni öyle karıştı ki, "darbe" sözünü bir cismin çarpması mânasına almıştı. Şaşkın şaşkın Prens Vasili'ye baktı, "darbe" nin bir hastalık hali olduğunu sonradan düşündü.

Prens ..Vasili giderken Lorren'e bir şeyler ↳ söyledi, parmaklarının ucuna basarak kapıdan^ içeriye girdi.

Parmaklarının ucuna basarak yü

1 Cesaret, cesaret dostum. Sizi görmek istedi». , bu iyi...

2 Yarım saat önce bir buhran daha geçirdi. Cesaret dostum...

184

HAEB VE SULH

rümesini beceremiyor, bütün gövdesiyle acemicesine sekiyordu. Onun arkasından Büyük Prenses, sonra ruhanîler, kilise muhafızları girdi; hizmetçiler de kapıdan içeri girdiler. Kapının ötesinde hareketler duyuldu. Nihayet hep aynı sararmış, fakat vazifesini yerine getirmekle metin olanlara has çehresiyle Anna Mihailovna koşup geldi, Piyer'in kolunu dürterek dedi ki:

— *La bonte divine est inepuisable. C'est la ceremonie de Vextremeonction qui va com niencer. Venez.*1

Piyer yumuşak halı üzerinden yürüyerek kapıdan içeri girdi, yaverin de, tanımadığı kadının ve hizmetçilerden daha bazılarının da, şimdi, artık bu odaya girmek için müsade almaya lüzum yokmuş gibi, hep birden arkasından içeri girdiklerini gördü.

XX

Piyer, sütunlar ve kemerlerle ayrılmış her tarafı acem haklarıyla döşenmiş bu büyük odayı iyi tanırdı. Odanın, bir tarafından ipek perdeler altında mahon ağacından yüksek bir karyola, öbür tarafında kocaman mukaddes

1 Allahın lûtfu sonsuzdur. Takdis töreni şimdi '^başlayacak. Geliniz.

HAEB VE SULH

185

resimler bulunan sütunlar arkasındaki kısmı gece âyininde bir kilise gibi bol ve parlak bir ışıkla aydınlatılmıştı. Camekândaki mukaddes resimlerin ışıklı çerçeveleri altında uzun bir Volter koltuğu duruyor, yanlarına kar gibi beyaz, kırıksız ve her haide daha yeni değiştirilmiş yastıklar dizili bu koltuğa bir arsanı andıran geniş alının üstündeki o ak yele gibi saçları, güzel, kızıl sarı çehresindeki o .karakteristik ve asil iri buruşuklarıyla Piyer'in iyi tanıdığı babası Kont Bezuhof'un açık mavi bir battaniye ile bele kadar örtülü azametli şekli yatıyordu. Mukaddes resimlerin tam altındaydı; kalın ve büyük ellerinin ikisi de battaniden çıkmış, dışarda duruyorlardı. Ayası aşağı doğru duran sağ elinin baş parmağıyla şahadet parmağı arasında bir kilise mumu dikilmiş ihtiyar bir hizmetçi koltuğun üstünden eğilerek onu tutuyordu. Koltuğun etrafında ihtişamlı parlak elbiseleriyle ruhanîler ayakta duruyor

saçları omuzlarına dökülmüş, ellerinde yanan mumlar, ağır ağır ve tantanayla âyin yapıyorlardı. Onların biraz gerisinde iki küçük Prens mendillerini gözlerine tutmuşlar, önlerinde büyük kızkardeşleri Katış hırçın ve azimli bir tavırla etrafına bakarsa mesuliyet kabul etmeyeceğini ilân eder gibi gözlerini mukaddes resimlerden bir lâhza ayırmıyordu. Yüzünde yumuşak bir keder, dikkatli bir eda taşıyan Anna Mihailovna ile meşgul

186

kadın kapının yanındaydılar. Prens Vasili kapının yanındaydılar. Prens Vasili kapının öbür tarafında koltuğa yakın ve kadife kaplı oyma. bir sandalyenin arkasında duruyor, sandalyenin arkalığını kendine çevirmiş, mumu tuttuğu sol elinin dirseğini ona dayamış, sağ eliyle istavroz çıkarıyor, parmaklarını her alınına götürdükçe gözlerini yukarı kaldırıyordu. Yüzü dinî bir huşu ve tevekkül ifade ediyordu, "Eğer bu hislerden anlamıyorsanız ne kadar fena: sizin için" der gibiydi.

Arkada yaver, doktorlar, erkek hizmetçiler duruyordu, kilisede olduğu gibi kadınlar erkeklerden ayrılmışlardı. Herkes susmuş haşçıkarıyordu; yalnız dua ve hafiften, ağır, kalın bir sesle ilâhi okunuyor, ses kesildiği anlarda ayak değiştirmeler duyuluyordu. Anna Mihailovna yaptığı işi bildiğini gösteren o manalı tavrıyla odanın ta öbür ucuna giderek Piyer'e bir mum sundu. Piyer mumu yaktı, etrafındakileri seyre dalmış bir halde mumu tuttuğu eliyle haş çıkarmaya başladı.

Al yanaklı, çok gülen küçük Prens benli Sofi ona baktı. Gülümsedi, mendiliyle yüzünü kapadı, uzun zaman açmadı; fakat sonra ona bakınca yine güldü. Gülmeden ona bakmaya kendinde kuvvet hissetmiyor görünüyordu. Ama ona bakmadan da edemiyor, kendini tutamıyordu. Günaha girmemek için usulca bir

187

.sütunun arkasına geçti. Âyinin ortasında ruhanilerin sesi birden kesildi; papazlar fısıldayarak birbirlerine bir şeyler söylediler; Kontun elini tutan ihtiyar hizmetçi kalktı, kadınlara doğru döndü. Anna Mihailovna yürüdü. 'Hastaya eğildi. Arkadan parmağıyla işaret ederek Lorren'i yanına çaırdı. Aradaki mezhep ayrılığına rağmen yapılan âyinin bütün ciddiliğini anladığını, hattâ tasvip ettiğini gösteren o saygılı yabancı tavrıyla bir sütuna yaslanmış, eli mumsuz duran Fransız doktor, tam kuvvet çağında insanlara has olan sessiz adımlarıyla hastaya yaklaştı, serbest olan elini yeşil yorgandan beyaz, ince parmaklarıyla aldı, öteye dönerek nabzını yoklamaya, düşünmeye başladı. Hastaya içmek için bir şey verildi. Etrafındakiler telaşla yanma sokuldular, sonra tekrar geriye, yerlerine çekildiler. Âyin yeniden başladı. Duraklama sırasında Piyer şunu farketmişti: Prens Vasili sandalye arkalığından ayrılmış, ne yaptığını bildiğini, başkaları onu anlamazlarsa bunun onlar için daha 'fena olduğunu anlatan o eda ile hastaya yaklaşmayıp yanmdan geçerek büyük Prens'e katılmış, onunla beraber yatak odasının ta içerlerine ipek perdeler altındaki yüksek karyolaya yönelmişlerdi. Prensle Prens karyoladan ayrılıp arka kapıdan kaybolmuşlar, fakat âyin sona ermeden biribiri arkasından yerle:rine dönmüşlerdi. Piyer, bu akşam karşısında

188

olup biten her şeyin böyle zaruri ve gerekli olduğuna artık bir defa içinden karar verince,, bu vaziyete de bütün diğerlerine olduğu gibi o kadar ehemmiyet vermemişti.

İlâhi sesleri kesildi, takdis edilmesi dolayısıyla hastayı saygıyla kutlayan bir papazın sesi duyuldu. Hasta hep öyle bitkin ve hareketsiz yatıyordu. Etrafında bulunanlar kımıldanıp duruyor, ayak sesleri, fısıltılar ve hepsini bastıran Anna Mihailovna'nın fısıltısı duyuluyordu.

Piyer onun şu sözlerini işitti:

— Mutlaka karyolaya kaldırmalı, burada, asla olmaz...

Doktorlar, Prensler, hizmetçiler hastanın, etrafını öyle sarmışlardı ki, Piyer âyinin bütün devamı müddetince daha başka kimseleri de görmüş olmasına rağmen gözünden bir an bile kaçmayan o ak yeleli kızıl sarı başı artık görmüyordu. Koltuğun etrafını kuşatan insanların ihtiyatlı hareketlerinden Piyer hastanın, kaldırıldığını, nakledilmekte olduğunu anladı.

— Kolumu tut, düşürürsün böyle, — diye kulağına hizmetçilerden birinin korkulu fısıltısı geldi. — Aşağıdan... bir kişi daha — gibi sesler duyuldu. Hastayı taşıyanların soluması, ayak atışları taşıdıkları ağırlık takatlerinin üstündeymiş gibi sıklaşıyordu.

189

İçlerinde Anna Mihailovna da bulunan bu insanlar delikanlı ile yan yana geldiler, sırtlarının ve enselerinin gerisinden hastanın yüksek dolgun, açık göğsü, onu koltuk altlarından tutanların yukarıya kaldırdığı taşkın omuzları, ak, kıvrıkcık ve arslan yeleli başı bir an Piyer'in gözüne ilişti. Bu fevkalâde geniş, kabarık alınlı, güzel hassas ağızlı, azametli ve ciddi bakışla baş, ölümün yaklaşmasıyla çirkinleşmemişti. Üç ay önce Kont onu Petersburg'a gönderdiği zaman nasılsa yine öyleydi o. Fakat "bu baş, onu taşıyanların muvazenesiz adımlarıyla aciz içinde sallanıyor, soğuk, hissiz bir bakış nerde karar kılacağını bilmiyordu. Yüksek karyolanın yanında telaşlı birkaç dakika geçti; hastayı nakledenler dağıldılar. Anna Mihailovna Piyer'in koluna dokunarak vanez1 dedi. Piyer onunla beraber hastanın, besbelli biraz öndeki takdis âyiniyle ilgili bir tören pozu verilerek yatırıldığı karyolaya yaklaştı. O, başını yüksek bir yastığa dayamış yatıyordu. Kollan, mütenazır ve ayalar aşağı doğru olarak, yeşil bir ipek yorganın üstüne konmuştu. Piyer yaklaşınca Kont gözlerini dikerek ona baktı, fakat öyle bir bakışla ki mânasını, ne ifade ettiğini insan anlayamazdı. Yoksa bu bakışın söylediği bir şey yok muydu, öyle ya madem ki göz var, bir yere bakmak Geliniz.

aiii

190

lâzım; yoksa bu bakış pek çok şeyler mi söylüyordu. Piyer ne yapacağını şaşırarak durdu,, soran bir bakışla kılavuzu Anna Mihailovna'ya dönüp baktı. Anna Mihailovna hastanın elini işaret ederek ve dudaklarıyla ona havadarı bir öpücük göndererek gözleriyle telâşlı bir emir verdi. Piyer, yorgana ilişmemek için boynunu dikkatlice uzatarak onun tavsiyesini yerine getirdi, iri kemikli, etli eli öptü. Kont'un ne eli, ne de bir adalesi kıpırdadı. Piyer şimdî, ne yapacağını öğrenmek için yine sorguyla Anna Mihailovna'ya baktı. Anna Mihailovna gözleriyle ona, karyolanın yanında duran bir koltuğu işaret etti. Piyer uysalca koltuğa oturarak "böyle mi yapılacaktı" diye gözleriyle yine sordu. Anna Mihailovna başıyla tasvip işareti yaptı. Piyer kaba ve şişman vücudunun böyle büyük bir mekân işgal etmesinden müteessir olmuş gibi ve mümkün olduğu kadar küçük görünmek için bütün manevâ kuvvetini sarfederek yine bir Mısır heykelinin tenazurlu saf vaziyetini aldı.

Piyer'in ayaktayken yüzü nerdeyse Kont oraya bakıyordu. Anna Mihailovna yüzüne, baba ile oğul arasındaki görüşmenin bu son dakikalarının acıklı önemini anlayış ifade eden, bir eda vermişti. Bu iki dakika sürmüş, fakat bu iki dakika Piyer'e bir saat kadar uzun gelmişti. Ansızın Kont'un yüzündeki iri adale ve kırışıklarda titremeler belirdi. Titremeler şid

HAEB VE SULH

191

detlendi. Güzel ağız çarpıklaştı. (Piyer babacının ölümüne ne kadar yakın olduğunu ancak o zaman anladı), çarpıklaşan ağızdan belirsiz, hırıltılı bir ses çıktı. Anna Mihailovna dikkatle hastanın gözlerine baktı. Ne istediğini anlamaya çalışarak Piyer'e bardağı gösterdi, sorgulu bir fısıltı ile Prens Vasili'nin adını söyledi, yorganı işaret etti. Hastanın gözleri ve yüzü sabırsızlanma ifade ediyordu. Yatağının baş ucundan hiç ayrılmayan hizmetçiye bakmak ilcin kımıldadı.

— Öbür tarafına dönmek istiyorlar — diye hizmetçi fısıldadı ve Kontun ağır gövdesini iduvara karşı çevirmek için kalktı.

Piyer hizmetçiye yardım etmek için doğruldu.

Kontu çevirirlerken bir kolu cansızca arkaya düşmüştü, onu almak için beyhude yere uğraşıyordu. Kont bu âciz kola Piyer'in fırlattığı korkunç bakışı farketmiş miydi, yoksa bu ölüm yatağındaki baştan bu anda başka bir fikir mi geçiyordu? İtaatsiz koluna, sonra Piyer'in yüzündeki dehşet, ve tekrar koluna Tsaktı, yüzünün çizgilerine hiç yaraşmayan cılız ve acı bir tebessüm, aczine güler gibi çehresinde belirdi. Bu

tebessümü görünce Piyer için burkulduğunu, burnunun gidiştiğini hissetti, gözleri doldu. Hastayı yan üstü duvara çevirdiler. Nefes koyuverdi.

192

KARB VE SULH

Anna Mihailovna nöbetini değiştirmeye gelen Prensese farkederek:

— 'Il est assoupi, — dedi, — allons...' Piyer çıktı.

XXI

Bekleme salonunda Prens Vasili ile Büyük Prensese, Katerina'nın portresi altında oturmuşlar, hararetli, hararetli bir şey konuşuyorlardı. Piyerle kılavuzunu görür görmez sustular. Piyer'e Prensese bir şey sakladı gibi geldi. Fısıldadı:

— Bu kadına tahammül edemiyorum. Prens Vasili Anna Mihailovna'ya:

— Catiche â fait donner du the dans le petit salon, dedi. Allez, ma pauvre Anna Mihailovna, prenez quelque chose, autrement vous ne suffirez pas.²

Piyer'e bir şey söylemedi, kolunu dostça sıkıp aşağı doğru çekmekle iktifa etti. Piyer Anna Mihailovna ile birlikte petit salon³ a gittiler.

1 Uykuya daldı, gidelim.

2 Katiş küçük salonda çay verilmesini emretti. Gidiniz Anna Mihailovna'cığım, bir şey yiyiniz, yoksa dayanamazsınız.

3 Küçük salon.

193

— // n'y a rien qui restaure, comme unetasse de cet excellent the russe apres une nuit blanche¹ — diye Lorren küçük yuvarlak salonda, üzerinde çay takımları ve soğuk bir akşam kahvaltısı duran masanın karşısında ve ayakta zarif, kulpsuz bir Çin fincanından saygılı bir canlılıkla bir yudum aldı. Bu gece Kont Bezuhof'un evinde bulunanların hepsi kuvvetlerini tazelemek için yemek masasının etrafına[^] toplanmışlardı. Piyer, aynalı ve ufak masalarla dolu bu küçük yuvarlak salonu iyi hatırlıyordu. Kontun evinde balo olduğu zamanlar, dans etmesini bilmeyen Piyer bu küçük aynalı salonda oturmayı, kadınların balo tuvaletleriyle, çıplak omuzlarında pırlantalar, incilerle bu odadan geçerlerken akislerini birkaç defa tekrarlayan parlak ışıklarla aydınlatılmış aynalarda kendilerini süzüşlerini seyretmeyi severdi. Şimdi aynı oda iki mumla şöyle böyle aydınlanıyor, yan karanlıkta küçük bir masa üzerinde çay takımları, tabaklar karma karışık duruyor, içinde çeşitli ve gündelik kıyafetli insanlar fısıldaşarak, her hareketle, her sözle şimdi yatak odasında olanları ve daha da olacakları aklından kimsenin çıkarmadığını anlatarak oturuyorlardı. Piyer, cam çok istediği halde yemek yemedi. Sorguyla kılavuzuna dö

1 Uykusuz geçen bir geceden sonra hiçbir şey bir fincan âlâ Rus çayı kadar kuvvet verici değildir.

194

nüp baktı, onun, ayaklarının ucuna basarak yine Prens Vasili ile büyük Prensesein bulunduğu bekleme salonuna girdiğini gördü. Piyer, bunun da böyle olması lâzım diye düşündü, biraz bekledikten sonra arkasından gitti.

Anna Mihailovna Prensesein yanında ayakta duruyor, heyecanlı bir fısıltı ile her ikisi de birden konuşuyordu.

Besbelli, odasının kapısını şiddetle kapadığı zamanki kızgın halinde bulunan Prensese:

— Müsade ediniz de ne yapmak, ne yapmamak lâzım, bunu ben bileyim, Prensese, dedi.

Anna Mihailovna yatak odasının yolunu İcesip Prensesei öneyerek tatlılıkla ve kandırıcı bir eda ile:

— Fakat, sevgili Prensese, dedi, istirahatata muhtaç olduğu bu anda zavallı dayınız için bu çok ağır olmaz mı? Ruhu artık hazırlanmış "bulunduğu bu dakikalarda dünya işlerinden bahsetmek...

Prens Vasili ayağını ayağının üstüne atmış laubali tavıyla koltukta oturuyordu. Yanakları şiddetle oynuyor ve sarkınca alt kısımları daha kaba görünüyordu. Fakat kendine, iki kadının muhaveresiyle az ilgili bir adam süsü veriyordu.

195

— Voyons, ma bonne Anna Mihailovna, laissez faire Catiche.¹ Kontun onu ne kadar sevdiğini bilirsiniz. Prens, Prens Vasili'ye dönüp elindeki mozayıklı çantayı göstererek:

— Şu kâğıtta ne var bilmiyorum, dedi. Yalnız şunu biliyorum ki, asıl vasiyetname onun bürosundadır, bu unutulmuş bir kâğıt...

Anna Mihailovna'yı geçmek istedi, fakat o atılarak tekrar yolunu kesti.

— Biliyorum, iyi yürekli aziz Prens — diye çantaya yapıştı ve öyle sıkı yapıştı ki onu kolay kolay bırakmayacağı anlaşılıyordu — Aziz Prens, rica ederim yalvarırım, acıyın ona. Je vous en conjure.² Prens sesini çıkarmıyordu. Yalnız, çantayı elde etmek için yapılan kavganın gürültüleri duyuluyordu.

Belliydi ki, eğer bir ağzını açmaya başlarsa Anna Mihailovna için hoş bir şey söylemeyecekti. Anna Mihailovna sıkı tutuyordu, fakat buna rağmen sesi bütün tatlılığını, yumuşaklığını muhafaza ediyordu.

— Piyer, geliniz buraya kuzum. Aile ocağında o fazla değil zannederim: doğru değil mi Prens?

1 Haydi kuzum Anna Mihalovna, bırakın Katış bildiği gibi hareket etsin.

2 Size yalvarırım.

196

— Niçin susuyorsunuz, mon cousin? — diye Prens birdenbire öyle haykırdı ki, sesini misafir salonundan bile duyarak ürktüler — burada bize karışmaya, cançekişen bir hastanın kapısı önünde hâdisе çıkarmaya cûret ediyorlar da siz niçin susuyorsunuz? Entrikacı! — diye hırçın bir eda ile mırıldandı, var kuvvetiyle çantayı çekti, fakat Anna Mihailovna çantayı bırakmamak için ileriye doğru birkaç adım attı, koluna yapıştı.

Prens Vasili azarlayıcı bir eda ile ve hayretle:

— O! — dedi. Kalktı — C'est ridicule. Voyons,¹ bırakın. Size söylüyorum.

Prens bıraktı.

— Siz de!

Anna Mihailovna onu dinlemiyordu.

— Bırakınız diyorum size! Her şeyi kendi üzerime alıyorum. Gidip ona soracağım. Ben... e, artık yeter.

Anna Mihailovna:

— Mais, mon prince,² dedi. Böyle büyük bir takdis âyininden sonra bir dakika rahat

1 Bu ayıptır, gülünçtür. Haydi.

2 Fakat, Prens.

197

bırakın onu. İşte Piyer, siz söyleyiniz fikrinizi — diye yanlarına kadar sokularak hayretle Prens'in hırçınlaşmış, bütün nezaketini kaybetmiş çehresine ve Prens Vasili'nin kımıldayan yanaklarına bakan Piyer'e döndü.

Prens Vasili sertçe:

~~

— Doğacak bütün sonuçlardan mesul olacağınızı unutmayınız, dedi, ne yaptığımızın farkında değilsiniz.

— Alçak karı! — diye Prens haykırarak apansızın Anna Mihailovna'nın üzerine atıldı, çantayı çekip aldı.

Prens Vasili başını yere eğdi, ne yapayım, der gibi ellerini açtı.

Bu anda kapı, Piyer'in o kadar çok baktığı ve evvelce o kadar yavaş açılan o korkunç kapı hızla, gürültüyle arkasına kadar açılarak duvara çarptı. Ortanca Prens dışarı fırladı, ellerini çırpı.

— Ne yapıyorsunuz! — diye yeisle bağırdı — // s'en va et vous me laissez seule¹.

Büyük Prens çantayı elinden bıraktı. Anna Mihailovna hemen eğildi, dâvâlı nesneyi kaparak yatak odasına daldı. Kendilerine gelen büyük Prensle Prens Vasili arkasından

1 O ölüyor da siz beni yalnız bırakıyorsunuz.

198

HARE VE SULH

yürüdüler. Birkaç dakika sonra oradan ilk olarak büyük Prenses sararmış, soğuk bir çehre ile ve alt dudağını ısırarak çıktı. Piyer'i görünce yüzünde zaptolunmaz bir hınc belirdi.

— Evet, şimdi sevinin, dedi, bunu bekliyordunuz.

Ve hıçkırarak mendiliyle yüzünü kapadı, odadan fırladı.

Prensesin arkasından Prens Vasili çıktı. Yalpalanarak Piyer'in oturduğu kanapeye kadar geldi, gözlerini elleriyle kapayarak kanapeye düştü. Piyer onun sarardığını, alt çenesinin sıtma nöbetine tutulmuş gibi sarsıldığını, titrediğini farkettiler.

— Ah dostum! — diyerek delikanlının dirseğini tuttu; sesinde evvelce Piyer'in onda hiç görmediği bir samimilik ve yumuşaklık vardı — ne kadar günah işliyor, ne kadar aldatıyoruz, bütün bunlar niçin? Yaşım almış, dostum... Ya ben... her şeyin sonu ölüm, her şeyin. Ölüm korkunç.

Ağlıyordu.

— Anna Mihailovna sonuncu olarak çıktı. Yavaş, ağır adımlarla Piyer'e yaklaştı.

— Piyer!.. dedi.

199>

Piyer sorguyla ona baktı. Anna Mihailovna delikanlıyı göz yaşlarıyla ıslatarak alnından, öptü.

Bir müddet sustu.

— // nest plus..1

Piyer gözlüklerinin altından ona baktı.

— Allons, je vous reconduirai. Tâchez de pleurer. Rien ne soulage comme les larmes.2

Onu karanlık bir aslona götürdü. Piyer, orada yüzünü kimse görmediği için memnundu. Anna Mihailovna ondan ayrıldı, döndüğü zaman o elini başının altına koymuş, derin bir uykuya dalmıştı.

Ertesi sabah Anna Mihailovna Piyer'e şöyle diyordu:

— Oui, mon cher, c'est une grande perte pour nous tous. Je ne parle pas de vous. Mais Dieu vous soutiendra, vous etes jeune et vous voilà â, la tete d'une immense fortune, je l'espere. Le testament n'a pas ete encore ouvert. Je vous connais assez pour savoir que cela ne vous tournera pas la tete, mais cela

1 Artık yaşamıyor.

2 Haydi, ben sizi götürüyüm. Ağlamaya çalışınız, gözyaşı kadar hiçbir şey insanı hafifletmez.

200

HAKB VE SULH

vous impose des devoirs, et il faut etre homme.'

Piyer susuyordu.

— Peul etre plus tard je vous dirai, mon cher, que si je n'avais pas ete la Dieu sait ce qui serait arrive. Vous savez, mon oncle avant hier encore me promettait de ne pas oublier Boris. Mais il n'a pas eu le temps. J'espere, mon cher ami, que vous remplirez le desir de votre pere.2

Piyer bir şey anlamıyor, ses çıkarmaksızın, mahcupça kızarak Prenses Anna Mihailovna'ya bakıyordu. Anna Mihailovna Piyer'le konuştuktan sonra Rostof'lara gitti, yattı. Sabahleyin uyanınca Rostof'lara ve bütün bildiklere Kont Bezuhof'un ölümünü teferruatıyla anlattı. Kontun, onun kendisinin de ölmeyi arzu edeceği bir ölümle öldüğünü, onun ölümünün yalnız acıklı değil, aynı zamanda ibret verici ol

1 Evet dostum, bu hepimiz için büyük bir kayıptır. Sizden bahsetmiyorum. Allah size yardım eder.

Ümit ediyorum ki şimdi büyük bir servetin sahibisiniz. Vasiyetname daha açılmadı. Sizi yeter derecede tanırım, bunun başınızı döndürmeyeceğini bilirim; fakat bu size ödevler yüklüyor. Cesur olmalı.

2 Ben orada olsaydım Allah bilir neler olurdu; bunu belki size daha sonra söylerim. Biliyor musunuz, dayım daha evvelki gün bana Boris'i unutmayacağını vadetmişti, fakat vakit yetmedi. Babanızın arzusunu yerine getireceğinizi umarım, dostum.

HAEB VE SULH

201

iZi

duğunu söylüyordu; baba ile oğlunun son görüşmesi ise o kadar acıklı olmuştu ki bunu gözleri yaşarmadan anlatamıyor, bu müthiş dakikalarda kimin kendini daha iyi tuttuğunu, son nefesinde her şeyi ve herkesi

hatırlıyan, oğluna o kadar acıklı sözler söyleyen babanın mı, yoksa insanın içini sızlatacak kadar bitkin elemi gizlemeye gayret eden Piyer'in mi, bilmiyordu. "C'est pénible mais cela fait du bien; ça eleve l'âme de voir des hommes, comme le vieux comte et son digne fils"¹ diyordu.

Prensesle Prens Vasili'nin hareketlerini de, onları haksız göstererek anlatmıştı. Fakat büyük bir sır dîye ve fısıldayarak.

XXII

Lisiye Gori'de2 Prens Nikolay Andreyeviç Bolkonski'nin malikânesinde Prens Andrey'le Prensesin bugün yarın gelmesi bekleniyordu. Fakat bekleme, ihtiyar Prens'in evindeki yaşayışın ahenkli düzenini bozmamıştı. General

1 Bu acı ama, ibret vericidir; ihtiyar kont ve onun asıl oğlu gibi insanlar görmek insanın ruhunu yükseltiyor.

2 Lisiye Gori: Kel tepeler demektir. Romandaki Lisiye Gori malikânesi Tolstoy'un kendi malikânesi olan Yasnaya Polyana modeline göre tarif ve tasvir edilmiştir. Yasnaya Polyana gerek Rus gerekse dün HAKB VE SULH

203

202

anşef Nikolay Andreyeviç, kibar alemindeki lakabıyla le Roi de Prusse¹ Pavel devrinde köyde ikamete memur edileîi beri kızı Mariya ve onun nedimesi Melle Bourienne ile birlikte devamlı olarak Lisiye Gori'sinde yaşıyordu. Yeni çarın zamanında başşehre gelmesine müsaade edilmişti ama o, eğer birinin ona ihtiyacı varsa Moskova'dan bir buçuk verst uzaklıkta bunun Lisiye Gori'ye gelebileceğini, kendisinin ise kimseye ihtiyacı olmadığını söyleyerek yine hiç ayrılmadan köyde yaşamaya devam ediyordu.

İnsanda, derdi, yalnız iki kusur kaynağı var: Avarelik ve boş inan, yalnız iki fazilet var: Faaliyet ve akıl.

Kızının terbiyesiyle bizzat kendisi meşgul oluyor, bu iki ana fazileti onda geliştirmek için cebir,

geometri dersi veriyor, bütün hayatını arasız meşgalelere bölmüş bu

ya edebiyatında yer tutmuş bir isimdir. Tolstoy birçok başeserlerini burada yazmıştır. Burası meşhur

Tula şehrinin 15° kadar cenubundadır. Yasnaya Polyana gerek Tolstoy'un hayatında gerekse öldükten*

sonra bir çeşit ziyaretgâh haline gelmişti. Yalnız Rusya'dan değil, yabancı memleketlerden de

Tolstoy'un hayranları buraya akın ederlerdi. Sosyalist inkılâbından sonra burası bir müze olmuştur.

Tolstoy'a ait birçok hâtıralar, el yazıları, ve kullandığı kalemlere varıncaya kadar her şey burada büyük

bir itinayla muhafaza edilmekteydi, ikinci dünya harbinde Alman orduları burayı işgal etmişler, ve

müze de bir hayli tahribat yapmışlardır. Harb ve Sulh romana» burada yazılmıştır. 2 Prusya kiralı.

tünüyordu. Kendisi, kâh hatıralarını yazmak kâh yüksek matematik meseleleri halletmek, kâh tezgâhta

tütün tabakası yapmak, kâh çalışmak ve malikânesinin durmayan inşaatına nezaret etmek suretiyle

durmadan çalışırdı.

Faaliyetin başlıca şartı intizam olduğuna göre, intizam onun hayatında son derece sadakatle

yürürlükteydi. Sofraya hep aynı değişmez şartlar içinde, hattâ yalnız aynı saatte değil, aynı dakikada

gelirdi. Prens, kızından hizmetçilerine kadar etrafındaki bütün insanlara karşı sert ve güçbeğenirdi.

Bunun için, hırçın olmadığı halde en hırçın bir insanın kolaylıkla telkin edemediği korku ve saygıyı telkin

ederdi. Emekliye ayrılmış olmasına ve şimdi devlet işlerinde hiçbir nüfuzu bulunmamasına rağmen

malikânesinin bulunduğu vilâyetin her idare âmiri onu ziyaret etmeyi bir borç sayar, tıpkı kalfa,

bahçıvan veya Prenses Mariya gibi Prens'in büyük kabul salonuna çıkacağı belirli saati beklerdi. Çalışma

odasının kocaman yüksek kapısı açılıp da başında pudralı perukası olduğu hâde küçük kuru elleri ve

bazan kaşlarını çatdığı zaman ışıklı zeki ve daima genç gözlerinin parıltısını örten kırçıl ve sarkık

kaslarıyla ihtiyarın ufacık şekli gözükmüş bu kabul salonunda herkes aynı saygıyı hattâ korkuyu

duyardı.

204

HARB VE SÜLH

Genç evlilerin geleceği gün sabahleyin âdet üzere Prenses Mariya ders saatinde sabah selamlaşması için kabul salonuna girdi, korkuyla haç çıkardı, içinden dua okudu. Her gün gelir, günlük karşılaşmanın iyi gitmesi için dua ederdi.

Salonda oturan perukası pudralı ihtiyar hizmetçi ağır ağır kalktı, yavaşça fısıldadı: "Buyurunuz".

Kapının öte tarafından tezgâhın monoton sesleri geliyordu. Prenses kolay ve rahat açılan kapıyı ürkekçe itti, eşikte durdu. Prens tezgâh başında çalışıyordu, dönüp baktı ve işine devam etti.

Kocaman çalışma odası, besbelli daima kullanılan öteberi şeylerle doluydu. Üzerinde kitaplar ve plânlar duran büyük masa, kapılarına anahtarlar takılı yüksek camekânlı kitap dolapları, üstünde açık bir defter yatan ayakta yazmaya mahsus yüksek masa, üstü aletlerle dolu etrafına talaşlar saçılmış torna tezgâhı; bütün bunlar devamlı, çeşitli ve intizamlı bir faaliyete delâlet ediyordu. Gümüş işlemeli tatar çizmeleri geçirilmiş küçük bacaklarının hareketlerinden, damarlı kuru elinin sıkı dayanışından Prenste dinç bir ihtiyarlığın henüz çetin ve çok dayanıklı kuvveti belli oluyordu. Birkaç devir yaptırdıktan sonra tezgâhın ayaklığından ayağı çekti, marangoz kalemını silip tezgâha takılı meşin torbaya attı, masaya

I

HAHB VE SULH

205

yaklaşarak kızım çağırırdı. Çocuklarını o hiçbir zaman takdis etmezdi.

Henüz tıraşsız diken diken yüzünü ona yaklaştırıp sertçe fakat aynı zamanda dikkatli ve yumuşak gözlerle bakarak:

— İyi misin?.. Peki, otur bakalım! dedi. *

†

Kendi eliyle yazmış olduğu geometri defterini aldı, koltuğunu ayağıyla yanaştırdı.

— Yarına! — diye süratle sahifeyi bulacak sert tırnağıyla paragrafları işaretledi.

Prenses defterin üzerine eğildi.

— Dur, sana bir mektup — diye ihtiyar birden bire masaya doğru sarkan torbadan kadın yazısıyla yazılmış bir zarf çıkardı, masanın üstüne attı.

Prensesin yüzü pençe pençe kızardı, aceleyle mektuba aldı, üzerine eğildi.

— Eloiz'den mi? diye — Prens henüz sağlam olan sarıftırak dişlerini göstererek soğuk tir tebessümle sordu.

Prenses ürkek ürkek bakarak ve ürkek ürkek gülümseyerek:

— Evet, Jüli'den, dedi.

Prens sertçe: "„V

206

— İki mektuba daha müsaade ederim,, fakat üçüncüyü okurum, dedi, korkuyorum,, çok saçma şeyler yazıyorsunuz. Üçüncüyü okurum.

— Bunu da okuyunuz isterseniz, mon pere3 — diye Prenses daha çok kızarak mektubu uzattı.

Prens mektubu iterek:

— Üçüncüyü, dedim ya, üçüncüyü — diye bağırdı. Dirseğini masaya dayadı, geometri defterini yanına çekti.

— E, Bayan — diye başladı, kızına sokularak deftere eğilmiş, bir elini onun oturduğu koltuğun arkasına koymuştu, prenses çoktandır yabancısı olmadığı tütün ve kekremesi ihtiyar kokularıyla kendini her taraftan sarılmış hissediyordu — Ee, Bayan üçkenler benzerdir; bakınız lütfen: a, b, c açısı...

Prenses ürkekçe babasının, ta yanında parlayan gözlerine baktı. Yüzünü pençe pençe kırmızılıklar kapladı, belliydi ki, bir şey anlamıyor ve öyle korkuyordu ki, bu korku babasının ilerdeki bütün izahlarını da, ne kadar açık olsalar, anlamasına engeldi. Kabahat öğretmende mi, talebede miydi, her nedense her gün aynı şey tekrar edilirdi: Prensesin gözleri bı*

Babacığım.

207

lanır, bir şey görmez, bir şey işitmez, yalnız sert babasının kuru yüzünü yakınında hisseder, onun nefes alışını, kokusunu duyar ve yalnız, çalışma odasından bir çıkısa da kendi odasında meseleyi rahatça halletse diye düşünürdü, ihtiyar kızar: oturduğu koltuğu gürültüyle ileri geri sürer, öfkelenmemeye gayret ederdi. Hemen her derste öfkelenir, darılır, bazan da «defteri fırlatır atardı.

— Nasıl aptal demeyim! — diye defteri attı. Hızla yana döndü, fakat hemen kalktı, bir gezindi. Elleriyle hafifçe prensesin saçlarına dokundu. Tekrar oturdu.

Koltuğu yaklaştırdı, anlatmaya devam etti.

Prensese ders defterini alıp kapayarak gitmeye hazırlanırken ihtiyar prens:

— Olmaz, Prensese, olmaz, dedi. Matematik büyük şeydir matmazel. Kaim kafalı hanımlarımıza benzemeni istemem senin. Sabredersen seversin — yanağını okşadı— akılsızlığı giderir.

Prensese gitmeye davrandı. İhtiyar onu bir jestle durdurdu, yüksek masadan açılmamış yeni bir kitap aldı.

— İşte Eloiza'n sana yeni bir sır anahtarı gönderiyor. Dînî bir kitap. Ama ben kim

208

senin inancına karışmam... Şöyle bir göz gezdirdim. Al. Hadi bakayım. Hadi şimdi.

Kızının omuzunu okşadı, arkasından kapıyı kendisi kapadı.

— Prensese Mariya odasına, onu seyrek bırakan, çirkin ve hastalıklı yüzünü daha çok çirkinleştiren hüznü, ürkek haliyle döndü. Üzerinde minyatür resimler, devrilmiş defterler ve kitaplar duran yazı masasının başına geçti. Babası ne kadar intizamlıysa prensese o kadar intizamsızdı. Geometri defterini bıraktı. Sabırsızlıkla zarfı açtı. Mektup en yakın bir çocukluk arkadaşındandı, bu arkadaşı Rostofların isim gününde bulunmuş olan Jüli Karagina idi.

Jüli şöyle yazıyordu:

Chere et excellente antre,1 quelle chose

1 Aziz ve eşsiz dostum, ayrılık ne korkunç, ne müthiş şeymiş! Varlığının ve saadetine yarısının sizde olduğunu, bizi ayıran mesafeye rağmen kalblerimizin çözülmez bağlarla bağlı bulunduğunu kendi kendime ne kadar telkin edersem edeyim kalbim mukadderatıma isyan ediyor, etrafımı saran zevk ve eğlencelere rağmen ayrılışımdan beri kalbimin derinliklerinde duyduğum gizli bir hüznü yenemiyorum. Geçen yaz olduğu gibi neden sizin büyük çalışma odasındaki mavi kanepede, sırdaş kanepede birleşmiş değiliz? Neden o kadar sevdiğim ve şu mektubu yazarken karşımda görür gibi olduğum o tatlı, o sakın ve nüfuz edici bakışlarınızdan üç ay evvel olduğu gibi yeni mânevi kuvvetler ememiyorum.

209'

terrible et effrayante que Vabsence! J'ai beau me dire que la tnoitie de mon existence et demon bonheur est en vous, que malgre la distance qui nous separe, nos coeurs sont unis par des liens indissolubles; le mien se revoke contre la destinde, et je ne puis, malgre les plaisirs et les distractions qui m'entourent, vaincre une certaine tristesse cachee que je ressens au fond du coeur depuis notre separation. Pourquoi ne sommesnous pas reunies comme cet ete dans votre grand cabinet sur le canape bleu, le canape a confidence? Pour l quoi ne puisje, comme il y a trois mois, puiser de nouvelles forces morales dans vatre regard" si doux, si calme et si penetrant, regard que j'aimais tant et que je crois voir devant mot quand je vous ecris.

Prensese buraya kadar okuyarak derin bir nefes aldı. Solundaki duvar aynasına dönüp baktı. Ayna çirkin, cılız, zayıf yüzünü aksettiriyordu. Her zaman hüznü olan gözleri şimdi aynada ona daha çok ümitsizlikle bakıyorlardı. Prensese içinden: "hulus çakıyor bana", dedi, döndü. Okumaya devam etti. Fakat Jüli dostuna hulus çakmıyordu: Gerçekten, prensesin büyük, derin ve ışıklı gözleri (sanki bazan onlardan huzme halinde sıcak bir ışık fışkırırdı) o kadar hoştular ki, çok vakit, bütün yüzün çirkinliğine rağmen bu gözler güzellikten daha çekici bir hal alırlardı. Fakat:

1210

prenses gözlerinin güzel ifadesini, zihni kendisiyle meşgul olmadığı anlardaki o güzel ifadeyi hiç görmemişti. Aynaya bakar bakmaz yüzü, herkeste olduğu gibi, yapmacıklı, tabîî olmayan, biçimsiz bir şekil aldı. Okumaya devam etti.

"Tout Moscou ne parle que guerre. L'un de me deux freres est déjà à l'étranger, Vautre est avec la garde, qui se met en marche vers la frontiere. Notre cher empereur a quitte Petersbourg et, d ce qu'on pretend, conipte luiimeme exposer sa precieuse existence aux chan

1 "Bütün Moskova yalnız harbden bahsediyor. İki erkek kardeşimden biri şimdiden hudut dışındadır. Öbürü de hududa doğru yol almaya başlayan muhafız alayı ile beraberdir. Aziz İmparatorumuz Petersburg'tan ayrıldı, anlaşıldığına göre o da kıymetli varlığını harb tahinin tehlikelerine arz etmek niyetindedir. Tanrının kendi lütuf ve kereminden bize hükümdar olarak ihsan buyurduğu bu melek, dua ederim ki, Avrupanın rahatını bozan Korsikalı ifriti yere sersin. Bu harb, beni kardeşlerimden olduğu gibi kalbimin en aziz alâkalarından birinden de mahrum etti. Heyecanlı olduğu için hareketsiz kalmaya Tahammül edemeyen, orduda vazife almak üzere üniversiteyi bırakan genç Nikola Rostof'dan bahsediyorum. Aziz Mari'ciğim, onun orduya katılışının, genç lomasına rağmen benim için çok acı olduğunu size itiraf edeyim. Bu yaz size bahsettiğim bu delikanlıda lo kadar asalet, o kadar hakikî bir gençlik var ki böylesine yaşadığımız asırda bizim yirmi yaşındaki ihtiyarlar arasında seyrek raslamr. O çok açık yürekli «çok âlicenaptır. O kadar temiz ve şair ruhludur ki

r

21V

ces de la guerre. Dieu veuille que le monstre corsicain, qui detruit le repos de l'Europe, soit~ terrasse par l'ange que le Tout Puissant, dans Sa misericorde, nous a donne pour souverain... Şans parler de mes freres cette guerre ma privee d'une relation des plus cheres à mon coeur. Je parle du jeune Nicolas Rostoff, qui avec son enthousiasme n'a pu supporter l'inaction et a quitte l'universite pour aller s'enrôler dans l'armee. Eh bien, chere Marie, je vous avouerai, que, malgre son extraeme jeu onunla olan alâkalarım, kısa ve geçici olmalarınarağmen şimdiye kadar çok ıstıraplar çekmiş olan zavallı kalbimin en tatlı en tatlı saadeti olmuşlardır. Biribirimize nasıl veda ettiğimizi, ayrılırken neler konuştuksa hepsini size bir gün anlatacağım. Bütün bunlar henüz tazedir. Ah! Aziz dostum, bu acı hazları, bu ıstırapları bilmediğiniz için bahtiyarsınız. Bahtiyarsınız, çünkü sonuncular daima evvelkilerden daha şiddetli oluyor. Kont Nikolay'ın benim için bir" dosttan daha ileri bir şey olamayacak kadar genç olduğunu pek iyi biliyorum. Fakat bu tatlı dostluk, bu çok şairane, çok temiz alâkalar gönlümün ihtiyacı olmuşlardı. Bu bahsi kapatalım. Günün, Moskova'yı meşgul eden başlıca mevzuu ihtiyar kont Bezuhof'un ölümü ve onun mirasıdır. Düşünün ki üç prenses çok az bir şey aldı. Prenses Vasili'ye hiçbir şey düşmedi, bütün miras Piyer'e kaldı, üstelik de meşrut evlât tanındı, dolayısıyla Kont Bezuhof ve Rusya'nın en büyük servet sahibi oldu. Bütün bu işlerde Prens Vasili'nin çok çirkin bir rol oynadığını ve sonunda şaşkın, mahcup bir halde Petersburg'a döndüğünüm söylüyorlar.

3[o5

•tousppq

uapzis Bpui5[

iror

ajungAas imjng izig iT auaAung pzeuijpv 'luub18a"bs 5[ipBiJBUIsrcqBnv "JUdinni jiq gpBiBSjAaj uapa upjsa; 'irajps^nA1 nqru Bounurap Bp bsjea jsjXaS 5ng iseui1bjabî EjAiSBunp jiazb ununigo uesut apuiSj lznunAn^o iqBji^ Jfijsiui UBjptrein jajnjijnS J[nA"nq «pEjng 3A mngnpio a^auuapuog azig joAub jireq sp uisuuB ut5i 5[3uij3 3jai,uiS3iBJdiv su

ISpiipiI UipigB^J USISÂ 5[ipZ3A3g

go jiBp buo 'jb

6iuiui[dE5 5[o5 3A pznS jjoj uiipABS sji J3A JsQBq szts buib 'uiruoAinq iziuiSbobAbuİj:bî[bu nuna 'StuiSas tzis BqBq Buy 'TiSap isBi{4Bq nifo U3U3JSI Jistujipa uiuisi jijasui

i v inb aua;xf *jy ;sa(3 9nb id Udu

ajisvg; aouud a/ 'asoifo dp ndd S9ui anb nâ

3A IUOU S3SS33UUD SWA} S2\ dYlb

ij '3\$V}iuj>q uos %d Aoi(n2?Q p

uoiu v\ }Sd noosoffl inoi vdnooo inb unol np sjp/inou spuvuS vq snjd suojuvd U9U s lmdoo uoui xnod
inosaq un d}3 ;uo sdund is ssnbijddod is suoijvpu sdo 'di;uuv donop U sivi u 'iiuv unnb snjd dp dsoip
dnbpnb toiu unod MUdAdp siviuvl uiodnod unod dundi dojil }Sd svjoojn diuioo dj dnb Udiq uoj. sws d[
,jsduo} snjd Sd\ ludiuduivuiupo iuos SdXdiuxdp sd\ dnbsind dsndundq sdis snoj\ JdiuvuSiod is Sdupd
Sdo id sdouvssinol sdo dxiiuvuoo svd du
! Î\Z

Hins ha

utu,inSBA suajj 'jbz

A3 Jiq JIBp 3ZIS '

nq 5[o5 BUBq

tuisj '

issfoid

JTS Ji

Buuy TSBjBq ins isqBq ejbs maq oAidBX BAoqnzag Ejap nq maq î(tuoj>[auiaajAa uiu,eao5[soj\
[bjoS bu: nSnpio nnzAaui aouajga jiq asa>[jaq >[auii3jiB J3{;az uiBU uii>iBjjjq uiiSipBuiiuBi. jEpjap
>[o5 Eireq paq uBpjiA I51J uoAnp ipDuaj\$A J{o5 u;5i uiuaj:5[ip.n;\$iSap ^iseu luuE^Bpa 3a jiab;
nq UB>[Baiq reqijut uibps jiq tjibabz ubuibz jaq ap» uaq (mi^aXaiAos apuiSt zaiUBJBd) urauBpni
jBzztq b^ jsq uijajauuB ueue^ a^Tpjap 5[Etning boo5[BuuBizi}f; Snuiuo>[aupiq uapuaa^aAjas
^nAnq ua | 3A SiuqB tuibuAun joqnzag iuo>j ipmiS uiu ncl ziuui\$ipiuBj a^ipB jaAjj ^ jEpEîf aunS nq Bp
o bsjba AaS jiq uiiqipna 'mpapa J^jiit luuSip». BjuB zb 3[ad uapupaiâi auibujaAisBA nq unjng,,
dp dsndxridq Sdid sua diiuv didip m doui dxooud isd vpo inoj luvuvd us up inb do inoi id xndipv sou
jnof un snoA df 'udlinos iuvi ytep v inb 'undoo uoiu dp sdouvossinol Sdonop sn\d sdp dunjdid iuo
judssnj. sdjpnbd sdJdSvssvd sdnbpnb 'inj Oddv suoijvpu Sdui dnb dnbiidod id .md luduidipi isd u mdoo
dp id dsiipuvxl dp luvf inouns v // 'sun iSua dp spxvjppiA sou mi uvd suodiA. snou no dpms d\ suvp
lUdiuduvx is dxiuoudx uonb dssdundl djqviixdA dp 'dssdj qou dp iuvi v 'did ido sivjxvd snoA dl iuop
'diu uioif dirndl dq 'lotu xnod uixSvuo puvx2' un did v dduixvt\ xnod ixvddp uos
'dssdu

Hins ha

z\z:.

::214

et qui par dessus le marche a ete reconnu pour fits legitime, par consequent comte Bezuhov et
possesseur de la plus belle fortune de la Russie. On pretend que le prince Basile a jone un tres vilain
rôle dans soute cette histoire et qu'il est reparti tout penaud pour ..Petersbourg.

"Je vous avoue que je comprends tres pen toutes ces affaires de legs et de testament; ce que je sais,
c'est que depuis que le jeune . homme que nous connaissons tous sous le nom de M. Pierre tout court
est devenu comte Bezuhov et possesseur de l'une des plus fortunes de la Russie, je m'amuse fort â
observer les changements de ton et des manieres des mamans accablees de filles â marier et des
demoiselles ellesmeme a l'egard de cet individu qui, par parenthe.se, m'a paru toujours etre un pauvre
sire. Comme on s'amuse depuis deux ans â me donner des promts que je ne connais pas le plus souvent,
la chronique matrimoniale de Moscou me fait comtesse Bezubova. Mais vous sentez bien que je ne me
soucie nullement de le devenir. A propos de manage, savez vous que tout dernièrement la tante en
general. Anna Mihailovna, m'a confie sous le sceau du plus grand zsecret un projet de manage pour
vous. Cen'est ni plus, ni moins que le fils du prince ^Basile, Anatole, qu'on voudrait ranger en le

mariant â une personne riche et distinguee,, et c'est sur vous qu'est tombe le choix desparents. Je ne sais comment vous envisageret' la chose, mais j'ai cr de mon devotr de vous en avertir. On le dit tres beau et tres mauvaissujet, c'est tout ce que j'ai pu savoir sur son compte.

"Mais assez de bavardage comme cela. Je finis mon second feuillet et maman me fait chercher pour aller diner chez les Apraksines. Lisez le livre mystique que je vous envoie,, et qui fait fureur chez nous. Quoiqu'il y ait des choses dans ce livre difficiles â atteindre avec la faible conception humaine, c'est un' livre admirable dont la lecture calme et eteve l'âme. Adieu. Mes respects a Monsieur votrepere et mes compliments â Mile. Bourienne. Je vous embrasse comme je vous aime.

JULIE'

"P. S. — Donnez moi des nouvelles de~ votre frere et de sa charmante petite femme."

Prens biraz düşündü. Dalgın dalgın gülümsedi (ışıklı gözlerin aydınlattığı yüzü tamamiyle değişmişti) birdenbire kalktı, ağır adımlarla yüksek masaya yaklaştı. Bir kâğıt aldı, eli hızla yürümeye başladı, şöyle bir cevap yazdı:

Z216

"Ghere et excellente amie.1 Votre lettre

du 13 ma cause une grande joie. Vous m'ainiez done toujours, ma poetique Julie. L'absence, dont vous dites tant de mal, n'a done

,pas eu son influence habituelle sur vous. Vous vous plaignez de l'absence — que devrai je dire moi, si j'osais me plaindre, privée de tous

«ceux qui me sont ehers? Ah! si nous n'avions pas la religion pour nous consoler, la vie serait bien triste. Pourquoi me supposez vous

«un regard severe quand vous me parlez de votre affection pour le jeune homme? Sous ce rapport je ne suis rigide que pour moi. Je

1 Aziz ve eşsiz dostum. 13 tarihli mektubunuz "bende büyük bir sevinç uyandırdı. Şair ruhlu Jülicğim, demek beni hâlâ seviyorsunuz. Şu halde o kadar kötülediğiniz ayrılık, sizin üzerinizde mutad tefsirini göstermemiş. Ayrılıktan şikâyet ediyorsunuz ya ben şikâyet etmeye cesaret edebilseydim ne demeliydim? Ben ki bütün sevdiklerimden mahrumum. _ Ah! Kendimizi teselli edecek dinimiz de olmasaydı hayat ne kadar hazin olacaktı. O delikanlıya meyli: nizden bahsederken neden benim kaşlarımı çattığı: mı sanıyorsunuz? Bu hususta sert oluşum sadece kendime karşıdır. Başkalarında bu hisleri anlıyorum, • onları kendimde hiçbir zaman tecrübe etmediğim için takdir etmesem bile ayıplamam da, Yalnız bana öyle geliyor ki hristiyanlığın sevgisi, insan oğluna karşı sevgi, düşmanlara karşı sevgi, sizin gibi şair ruhlu, seven bir kıza bir delikanlının güzel gözleriyle silham edebileceği hislerden çok daha değerli, daha «tatlı, daha güzel bir sevgidir.

217

comprends ces sentiments chez les autres et

si je ne puis approuver ne les ayant jamais ressentis, je ne les condamne pas. Il me parût seulement que Vamour chretien, l'amour du proehain, l'amour pour ses ennemis est plus meritoire, plus doux et plus beau, que ne le sont les sentiments que peuvent inspirer les beaux yeux d'un jeune homme â une jeune fille poetique et aimante comme vous.

"Kont Bezuhof'un ölüm haberini mektubunuz gelmeden almıştık. Bu haber babamı çok müteessir etti. Kont Bezuhof'un, büyük asrın mümessilleri içinde sondan ikinci olduğunu, şimdi de ölüm sırasının kendisine geldiğini bununla beraber bu sırayı mümkün olduğu kadar geciktirmek için elinden gelen her şeyi yapacağını söylüyor. Tanrı bizi bu korkunç felâketten korusun. Daha çocukken tanıdığım Piyer hakkındaki fikrinize iştirak edemeyeceğim. O bana daima çok iyi yürekli bir insan olarak göründü ve bu benim insanlarda en fazla değerlendirdiğim bir haslettir. Aldığı mirasa ve Prens Vasili'nin bu işte oynadığı role gelince: Bu her ikisi için hazindir. Ah, aziz dostum, bir deve için iğne deliğinden geçmenin, bir zengin için cennete gitmekten çok daha kolay olduğu hakkında ilâhi kurtarıcımız isa'nın söylediği söz •çok korkunç bir" hakikattir. Prens Vasili'ye acır, Piyer için ise daha fazla üzülürüm. Bu yaşta bu

muazzam servetin yükü altında olmak onu ne iğvalara sürükleyecektir. Dünyada en büyük arzumun ne olduğu bana sorulsa, dilencilerin en fakirinden daha fakir olmayı istediğimi söyledim. Orada o kadar gürültü yapmış olan gönderdiğiniz kitap için binlerce teşekkür. Bununla beraber, içinde birçok güzel şeyler arasında insan oğlunun idrâkine sığmayacak başka şey

218

HARS VE SULH

La nouvelle de la mort du comte Bezubov nous est parvenue avant votre lettre, et mon pere en a ete tres affecte. II dit que c etait l'avantdernier representant du grand siecle,. et qua present c'est son tour, mais qu'il fera son possible pour que son tour vienne le plus tard possible. Que Dieu nous garde de ce terrible malheur! Je ne puis partager votre opinion sur Pierre que j'ai connu enfant. Il me paraissait toujours avoir un coeur excellent, et c'est la qualite que j'estime le plus dans les gens. Quant a son heritage et au rôle qu'y

ler de bulunduğunu söylediğimize göre, böyle anlaşılmaz bir kitapla meşgul olmanın boş olduğunu sanıyorum. Bundan hiçbir fayda elde edilemez. Bazı şahsiyetlerin, ruhlarında yalnız şüphe uyandıran, muhayyelelerini heyecanlandıran ve onlara hristiyanlığın sadeliğine büsbütün aykırı bir mübalağacılık karakteri veren mistik kitaplara bağlanarak kafalarını bulandırmak ihtirasını ben hiçbir zaman anlayamadım. Azizleri ve İncil'i okuyalım. Bunlardaki sırlara nüfuz etmeye çalışmayalım, zira bir zavallı günahkârlar, ezeliyetle aramıza nüfuz edilmez bir perde geren bu beden kalıbını taşıdıkça rabbani hikmetin müthiş ve mukaddes sırlarına akıl erdirmeyi nasıl isteyebiliriz? Bunun için, yeryüzünde nasıl hareket edeceğimize dair ilâhi kurtarıcımızın bıraktığı yüksek prensipleri öğrenmekle iktifa edelim: onlara göre hareket etmeye, âciz zekâmızı ne kadar az işletebilirsek kendinden gelmeyen her ilmi reddeden Allahın bizden o kadar çok hoşlanacağına ve bizden saklı tutmayı arzu ettiği şeyleri ne kadar az derinleştirirsek kendi ilâhî ruhuyla bize bunu o kadar

219

ça joue le prince Basile, c'est bien triste pour tous les deux. Ah! Chere amie, la parole de notre divin Sauveur qu'il est plus aise a un chameau de passer par le trou d'une aiguille, qu'il ne soit a un riche d'entrer dans le royaume de Dieu, cette parole est terriblement vraie; je plains le prince Basile et je regrette encore davantage Pierre. Si jeune et accable de cette richesse, que de tentations n'aurait-il pas a subir! Si on me demandait ce que je desirerais le plus au monde, ce serait d'etre plus pauvre que le plus pauvre des mendiants. Mille graces, chere amie, pour l'ouvrage que vous m'envoyez et qui fait si grande fureur

çabuk malûm kılacağına kendimizi inandırmaya çalışalım.

"Babam bana bir talip çıktığından bahsetmedi. Yalnız bir mektup aldığını ve Prens Vasili'nin bir ziyaretini beklediğini söyledi. Hakkımdaki evlenme projesine gelince, size şunu söyleyeyim ki aziz ve eşsiz dostum, bana göre evlenme insanın uymak zorunda olduğu ilâhî bir müessesedir. Eğer Kadirimutlak bir gün bana evli bir kadın ve ana olmak vazifelerini yüklerse, benim için ne kadar güç olursa olsun, Allahın barîa koca olarak verdiği kimseye karşı olan hislerime bakmadan bu vazifeleri elimden geldiği kadar sadakatle yerine getirmeye çalışacağım.

"Erkek kardeşimden, karısı ile birlikte Lisiye Gori'ye gelmek üzere olduğunu bildiren bir mektup aldım. Fakat bu sevinç sürekli olmayacaktır. Çünkü o, nasıl ve neden girdiğimizi Allah'tan başka kimse'nin bilmediği bu uğursuz harbe iştirak etmek üzere

220

HARS VE SULH

cbez vous. Cependant puisque vous me dites qu'au milieu de plusieurs bonnes choses il y en a d'autres que la faible conception humaine ne peut atteindre il me paraît assez inutile de s'occuper d'une lecture inintelligible; qui par la meme ne pourrait etre d'aucun fruit.. Je n'ai jamais pu comprendre la passion qu'ont certaines personnes de s'embrouiller l'entendement, en s'attachant a des livres mystiques qui n'elevent que des doutes dans leurs esprits, exaltent leur imagination et leur donnent un caractere d'exageration tout a fait contraire a la simplicité chretien

bizi bırakıp gidecek. Yalnız sizdeki iş ve toplantı merkezlerinde değil, şehirlilerin umumiyetle köyde varlığını tasavvur ettikleri buradaki sakin, tabiat muhitinde, tarla işleri âleminde de harb söylentileri duyulmakta, ağırlığını hissettirmektedir. Babamin, anlamadığım birtakım yürüyüşlerden ve karşı yürüyüşlerden başka bir şey başka bir şey anlattığı yok, dün köy yolunda her zamanki gezintimi yaparken yürekler acısı bir sahneye şahit oldum... Bu bizim burada askere alınarak orduya sevk edilen kur'a erlerinden bir posta idi... Gidenlerin anneleri, karıları ve çocuklarının hallerini görmek, iki tarafın hıçkırıklarını duymak gerekti! Sanki insanlık, hakaretlerin affını ve sevgiyi telkin eden ilâhî koruyucusunun kanunlarını unutmuş, meziyetlerini sadece biribirini öldürmek sanatına inhisar ettirmiştir.

"Aziz ve eşsiz dostum, Allaha ısmarladık, ilâhî kurtarıcımız ve onun mukaddes anası sizi mukaddes ve kudretli himayesi altında tutsun. Mari

221

ne. Lisons les Apôtres et l'Evangile. Ne cherchons pas à penetrer ce que ceux-la renferment de mysterieux, car, comment osons-nous, miserables pecheurs que nous sommes, pretendre a nous initier dans les secrets terribles et sacres de la Providence, tant que nous portons cette depouille charnelle qui eleve entre nous et V E temel un voile impenetrable? Bornons-nous done à etudier les principes sublimes que notre divin Sauveur nous a laisse pour notre conduite ici-bas: eherehons à nous y conformer et à les suivre, persuadons-nous que moins nous donnons d'essor a notre faible esprit humain et plus il est agreable à Dieu, qui rejette toute science ne venant pas de lui; que moins nous eherehons a approfondir ce qu'il Lui a plu de derobier à notre connaissance et plutôt il nous accordera la decouverte par son divin esprit.

"Mon pere ne m'a pas parle du pretendant, mais il m'a dit seulement qu'il a reçu une lettre et attendait une visite du prince Basile. Pour ce qui est du projet de manage qui me regarde, je vous dirai ehere et excellente amie, que le mariage, selon moi, est une institution divine a laquelle il faut se conformer. Quelque penible que cela soit pour moi, si le ToutPuissant m'impose jamais les devoirs d'epouse et de mere, je tâcherai de les remplir aussi fidelement que je le pourrai, sans m'inquieter

222

de Vexamen de mes sentiments a l'egard de' celui qu'il me donnera pour epoux.

"J'ai reçu une lettre de mon frere, qu'il m'annonce son arrivee à Lisiye Gort avec sa femme. Ce sera une joie de courte duree, puisqu'il nous quitte pour prendre part a cette malheureuse guerre, à laquelle nous sommes entratnes Dieu sait comment et pourquoi. Non seulement chez vous au centre des affaires et du monde on ne parle que de guerre, mais ici au milieu de ces travaux champetres et de ce calme de la nature, que les citadins se representent ordinairement a la campagne, les bruits de la guerre se font entendre et sentir peniblement. Mon pere ne parle que marche et contemarche, choses auxquelles je ne comprends rien; et avanthier, en faisant ma promenade habituelle dans la rue du village, je fus temoin d'une scene dechirante... C'etait un convoi des recrues enrolees chez nous et expediees pour Varmee. Il fallait voir l'etat dans lequel se trouvaient les meres, les femmes, les enfants des hommes qui partaient et entendre les sanglots des uns et des autres! On dirait que l'humanite a oublie les lois de son divin Sauveur, qui prechait l'amour et le pardon des offenses, et qu'elle fait consister son plus grand merite dans l'art de s'entretuer.

223

"Adieu, chere et bonne amie, que notre divin Sauveur et sa tres Sainte Mere vous aient en Leur sainte et puissante garde.

MARIE."

— A, vous expediez le courrier, princesse, moi j'ai deja expedie le mien. J'ai ecrit à ma pauvre mere' — diye gülümseyen Mile Bourienne, r'leri boğarak prenses Marya'nın düşünceli, hüzünlü ve kasvetli

havasına büsbütün başka bir hava, hoppa, neşeli, sevinçli bir hava katarak hoş ve taşkın bir sesle söze başladı.

— Princesse, il faut que je vous pevienne — sesini alçaltarak ilâve etti — Le prince a eu une altercation — altercation un r sini bilhassa boğarak ve kendini dinleyerek söylüyordu — une altercation aver Michel IvanoffII est de tres mauvaise humeur, tres morose. Soyez prevenue, vous savez.J

Prenses Marya:

— Ahi chere amie. Je vous ai prie de ne jamais me prevenir de I'humeur dans laquelle

1 A, mektup mu yolluyorsunuz, prenses, ben benimkileri yolladım. Anneciğime yazdım.

2 Prenses, size haber vermeliyim; Prens, Mihail İvanof'la atıştı. Aksiliği üstünde, canı sıkık. Haberiniz olsun...

224

se trouve mon pere. Je ne me permets pas de le juger, et je ne voudrais pas que les autres le fassent.1 diye cevap verdi.

Prenses saate baktı. Klavsen çalmak için sarfedeceği vakti beş dakika geçirdiğini görünce telâşla divan odasına gitti. Yürütülen günlük yaşayış programı gereğince prens saat on iki ile iki arasında istirahat eder, prenses de klavsen çalardı.

XXIII

İhtiyar uşak prensin, geniş çalışma odasından gelen horlmasına kulak kabartıyor ve ımızganarak oturuyordu. Evin ta öbür ucundan, kapalı kapılardan Dussk'un yirmişer defa çalman güç sonat parçaları duyuluyordu.

Bu sırada avluya bir kaleska ile bir briçka geldi, Prens Andrey briçkadan çıktı. Küçücük karısını indirerek öne geçirdi. Perukah ihtiyar uşak Tihon bekleme salonunun kapısından başını çıkardı, yavaşça Prens'in istirahat ettiğini bildirdi ve hemen kapıyı kapadı.

Tihon, ne küçük Prens'in gelmesinin, ne de her hangi beklenmedik bir vakanın, gün

1 Ah! Dostum, babamın nasıl bir ruh haleti içinde bulunduğunu bana hiçbir zaman bildirmemenizi rica etmiştim. Onu muahaze etmeye dilim varmaz benim; başkalarının da muahaze etmesini istemem.

225

lük yaşayış programını bozmaması gerektiğini biliyordu. Anlaşılan Tihon gibi Prens Andrey de bunu biliyordu. Babasını görmeyeli beri âdetlerinin değişip değişmediğini yoklamak istiyormuş gibi saatine baktı, değişmediklerine kanaat getirince karısına döndü:

— Yirmi dakika sonra kalkar. Prens Mariya'ya gidelim dedi.

Küçük Prenses bu müddet içinde şişmanlamıştı. Fakat gözleri, üstü tüylerle hafifçe gölgeli ve tebessümlü kısa dudağı, konuştuğu zaman yine öyle neşeyle, sevimli, sevimli kalkıyordu.

Küçük Prenses dört yanına bakarak balo veren birisine kompliman yapar gibi kocasına:

— Mais c'est un palais, dedi. Allons, vite, vite...' — kâh Tihon'a kâh kocasına ve onlara refakat eden uşağa bakarak gülümsüyordu.

— C'est Marie qui s'exevrce? Allons doucement, il faut la surprendre.2

Prens Andrey saygılı ve hüznü bir tavırla arkasından gidiyordu.

.... :..rf

1 Bu bir saray!.. Hadi, çabuk çabuk.

2 Mari mi ekzersiz yapıyor? Yavaş gidelim ide askın verelim
ona baskın verelim.

u

./10/uü.tf

226

— İhtiyarlamışsın sen Tihon, — diyerek elini öpen ihtiyar uşağı geçti.

Klavsens seslerinin duyulduğu odanın karşısına geldikleri sırada yan kapıdan güzelce sarışın bir Fransız kızı fırladı. Mile Bourienne sevincinden çıldırmış gibiydi.

— Ah quel bonheur pour la princesse — diye söze başladı — Enfin! İl faut que je la previenne.¹

Prences:

— A/on, non, grace... Vous etes Mile Bourienne. je vous connais de jâ a par l'amitie que vous porte ma bellesoeur — diyerek onunla öpüştü — Elle ne nous attend pas.²

Biteviye tekrarlanan parçanın çalındığı odaya yaklaştılar. Prens Andrey durdu, nahoş bir şeyle karşılaşacakmış gibi alnını buruşturdu.

Küçük Prences içeri girdi. Parça, yarıda kesildi, bir haykıрма, Prences Mariya'nın ağır adımları ve öpüşme sesleri duyuldu. Prens Andrey içeri girdiği zaman, ancak bir defa

1 Ah! Prences ne kadar sevinecek. Nihayet! Ona haber vermeliyim.

2 Sakın Allah aşkına... Siz madmazel Bourienne'siniz, görümcemin size karşı beslediği sevgiden sizi tanıyorum. O bizi beklemiyor.

227

düğününde kısa bir zaman görüşmüş olan gelinle görümce sarmaş dolaş olmuşlar, biribirlerini rasgele şapur şupur öpüyorlardı.

Mile Bourienne elini kalbinin üstüne koymuş belli ki gülmeye olduğu kadar ağlamaya da hazır bir halde hayran hayran gülümseyerek yanlarında duruyordu. Prens Andrey omuzlarını silkiyor, kulağına falsolu ses gelmiş bir musiki meraklısı gibi alnını buruşturuyordu. İki genç kadın ayrıldılar, vakit kaybetmekten korkar gibi sonra tekrar biribirinin kollan arasına atıldılar. Öpüştüler, biribirlerinin kollandan sıyrıldılar, yine biribirinin yüzünü öpmeye ve Prens Andrey için büsbütün beklenmedik bir hareketle her ikisi de ağlamaya ve yine öpüşmeye başladılar. Mile Bourienne de ağlıyordu. Prens Andrey sıkılmış gibiydi; fakat her iki kadına da ağlamaları tabî geliyordu, öyle görünüyordu ki bu karşılaşmanın başka türlü olabileceğini sanmıyorlardı

— Ah! ChereL. Ah, Marie!.. — diye birden bire ikisi birden gülmeye başladı. — J'ai reve cette nuit.. — Vous ne nous attendiez done pas?... Ah! Marie, vous avez maigri... — et vous avez repris...'

1 Ah!. Canım!.. Ah! Mari!.. Bu gece rüya gördüm. Bizi beklemiyordunuz demek?... Ah! Mari zayıflamışsınız.

— Siz de toplanmışsınız...

228

Mile Bourienne:

— J'ai tout de suite reconnu madame la rincesse.¹ diye söze karıştı.

Prences Marya:

— Et moi que ne me doutais pas!., diye haykırdı — Ah! Andre, je ne vous voyais pas.²

Prens Andrey kızkardeşiyle kucaklaşıp öpüştü ve ona yine her zamanki pleurnicbeuse³ olduğunu söyledi.

Prences Marya kardeşine döndü, o anda güzel olan büyük, ışıklı gözlerinin sevgi dolu, sıcak ve tatlı bakışı göz yaşları arasından süzölüp Prens Andrey'in yüzünde durdu.

Küçük Prences durmadan konuşuyordu. Üstü tüyle hafifçe gölgeli kısa üst dudağı bir lâhzada aşağı iniyor, kırmızı alt dudağın gereken yerine değiyor, dişleri ve gözleriyle parlayan tebessümü yeniden açılıyordu. Prences Spas dağında başından geçen, durumu için tehlikeli bir vakayı anlatıyordu, bunun arkasından da hemen bütün elbiselerini Petersburg'da bıraktığını, burada ne giyeceğini bilmediğini, Andrey'in büsbütün değiştiğini, Kitti Odint

1 Prencsesi hemen tanıdım.

2 Hiç te aklımdan geçmedi!... Ah! Andre, sizi görmemiştim.

3 Sulu gözli.

229

sova'nın bir ihtiyara vardığını, Prences Mariya için pour tout de bon¹ bir kısmet çıktığını, fakat bunu sonra konuşacaklarını söyledi. Prences Mariya hâlâ sessizce kardeşine bakıyordu, güzel gözlerinde sevgi

ve hüznü vardı. Belliydi ki, o şimdi gelinin sözleriyle ilgili olmayan başka şeyler düşünüyordu. Küçük Prenses Petersburg'taki son şenliği anlatırken kardeşine döndü:

— Muhakkak harbe gidiyor musun Andre? — diyerek içini çekti.

Lise de içini çekti.

— Hattâ yarın, — diye Prens Andrey cevap verdi.

— // m'abandonne ici, et Dieu sait pourquoi, quand il aurait pu avoir de l'avancement...2

Prenses Mariya sonuna kadar dinlemedi, düşüncelerinin seyrini takibederek geline döndü, sevgi dolu gözlerle karnını işaret ederek:

— Sahi "mi? dedi.

çirdi.

Küçük Prensesin yüzü değişti, göğüs ge

1 Hakiki.

2 Terfi edeceği bir zamanda, Allah bilir beni a» diye burada bırakıp gidiyor... >u, ^ .

230

— Evet, sahi, dedi. Ah! Çok korkunç şey bu...

Liza'nın dudağı sarktı. Yüzünü görüncesinin yüzüne yaklaştırdı, yine birden bire ağlamaya başladı.

Andrey alnını buruşturarak:

— İstirahat etmesi lâzım, dedi. Değil mi Liza? Götür odana onu, ben babama gideyim. Nasıldır o, hep öyle mi?

Prenses:

— Hep öyle, hep aynı. Bilmem sen nasıl bulacaksın. — diye sevinçle cevap verdi.

— Yine hep aynı saatler mi, ağaçlı yollarda gezintiler mi? tezgâh mı? — diye Prens Andrey babasına karşı olan bütün sevgi ve saygısına rağmen onun zayıf taraflarını bildiğini gösteren güç farkedilir bir tebessümle sordu.

Prenses Mariya:

— Hep aynı saatler ve tezgâh, üstelik te matematik ve benim geometri dersleri. — di3rerek geometri dersleri hayatının en tatlı intihalarından biriymiş gibi sevinçle cevap verdi.

İhtiyarın kalkması için gereken yirmi dakika dolunca Tihon genç Prensi babasının yanına çağdırmaya geldi.

İhtiyar, oğlunun gelişi

231

şerefine yaşayış tarzında değişiklik yapmıştı: öğle yemeğine çıkmadan evvel giyinirken genç Prens, dairesine bırakılmasını emretmişti. İhtiyar eski moda kıyafetiyle, kaftanlı ve pudralı gezerdi. Prens Andrey (Salonlarda takındığı asık suratla, sert tavırla değil, Piyer'le konuştuğu zamanki canlı yüzüyle) babasının yanına girdi, ihtiyar, tuvalet odasında, geniş maruken kaplı bir koltukta, omuzlarında pudra havlusu, başını Tihon'un ellerine uzatmış oturuyordu.

— O! Asker! Bonapart'ı altetmek istiyorsun ha? — diyerek ihtiyar, pudralı başını Tihon'un ellerindeki saç örgüsünün müsaadesi nisbetinde silkti — bari adamakıllı giriş ona, yoksa bu gidişle çok geçmez bizi de teb'a kaydedecek. İyisin! — yanağını uzattı.

Öğle yemeğinden evvelki uykudan sonra ihtiyarın neşesi yerindeydi. (Öğle yemeğinden sonraki uyku gümüş uyku; öğle yemeğinden evvelki uyku. ise altın uykudur, derdi.) sık ve sarkık kaşlarının altından göz ucuyla memnun memnun oğluna baktı. Prens Andrey yaklaştı, babasını gösterdiği yerden öptü. Babasının şimdiki askerî şeflerle, bilhassa Bonapart'la alay etmek olan sevgili konuşma mevzuunu benimsemedi.

.>y r «ü »um: .hvi n;,' ;

232

IIARB VE SULH

Prens Audrey canlı ve saygılı bakışlarla babasının yüzündeki her çizginin hareketini takibederek:

— Evet, sizi görmeye geldim, babacığım, dedi, sıhhatiniz nasıl?

— Ancak aptalların, sefih olanların sıhhati bozuk olur ahabab, fakat beni bilirsin: sabahtan akşama kadar meşgulüm, perhizkâim, işte sıhhatim de yerinde.

Oğlu gülümseyerek:

— Allaha hamdolsun, dedi.

— Allanın karışacağı iş değil bu. E, anlat bakalım — diye sevdiği mevzua dönerek devam etti — Almanlar, strateji denen yeni ilminize göre Bonapart'la savaşmayı nasıl öğretiler size, anlat, bakalım.

Eil Prens Andrey gülümsedi.

Babasının zaalı ona hürmet etmesine, onu sevmesine engel olmadığını gösteren bir tebessümle:

— Müsaade ediniz de bir kendime geleyim babacığım, dedi. Daha henüz yerleşmedim de.

— Atıyorsun, atıyorsun — diyerek ihtiyar, sağlam örülüp örülmediğini denemek için saç örgüsünü silkti ve oğlunun kolunu tuttu — karın için daire hazırdır. Prens Mariya gö

IIARB VE SULH

233

türür ona gösterir ve gevezeliğe dalarlar. Bu onların işi. Onun geldiğine çok memnun oldum. Otur, anlat bakalım. Bak Mihelson'un ordusunu anlarım, Tolstoy'unkini de... birden çıkarma yapmak cenup ordusu ne yapacak? Prusya, tarafsızlık... Evet, biliyorum. Ya Avusturya? — koltuktan kalktı, arkasından koşarak elbiselerini veren Tihon'la odada dolaşmaya başladı. — Ya İsveç? Pomeranya'yı nasıl geçecekler? Prens Andrey babasının ısrarı karşısında önce istemeye istemeye fakat sonra hararetlenerek ve söz söylerken alışkanlığın tesiriyle Rusçadan Fransızcaya geçerek tasarlanan seferin harekât plânını izaha koyuldu. Doksan bin kişilik . bir ordunun, tarafsızlıktan ayırmak ve harbe sokmak için Prusyayı nasıl tehdit edeceğini, bu ordudan bir kısım kuvvetlerin Stralsund'da İsveç ordularıyla nasıl birleşeceğini, iki yüz yirmi bin Avusturyalının yüz bin Rusla birleşerek İtalyada ve Rende nasıl harekâta bulunacağını, elli bin Rus ile elli bin İngiliz nasıl Napoli'ye çıkarılacağını ve toyekûn beş yüz bin kişilik bir ordunun ayrı ayrı istikametlerden nasıl Fransızlara saldıracağını anlattı. O anlatırken ihtiyar Prens dinlemiyormuş gibi en ufak bir alâka göstermemiş, giyinmesine devam etmiş ve sözünü üç defa birdenbire kesmişti. '*!

234

Bir defasında onu durdurarak haykırdız

— Beyaz! Beyaz!

Bu, şu demektir: Tihon ona giymek istediği yeleği vermemişti. İkinci defasında durarak sordu:

— Doğurması yakın mı? — azarlar gibî bir tavırla başını sallayarak ilâve etti: — Fena! Devam et, devam et!

Üçüncü defasında, Prens Andrey sözünü bitirince falsolu ve ihtiyarlara has bir sesle "Malbrough s'en va t en guerre. Dieu sait quand reviendra"¹ şarkısını tutturdurdu.

Prens Andrey gülümsemekle iktifa etti.

— Bu benim kabul ettiğim bir plândır demiyorum. Ben size olanı söylüyorum. Napolyon da kendine bundan aşağı kalmayan bir plân tanzim etmiştir.

— Neyse, yeni bir şey söylemedin — ihtiyar dalgın dalgın kendi kendine hızla tekrarladı: — "Dieu sait quand reviendra". Hadi sen yemek salonuna git.

XXIV

1 Malbrough harbe gidiyor, ne zaman döneceğini Allah bilir.

2 Ne zaman döneceğini Allah bilir. — ; >

235

Belirli saatte Prens pudralanmış, traş olmuş, gelini, Prens Mariye ve Mile Böurienne ile, önemsiz bir adam olduğu için böyle bir şerefe nail olacağını aklından geçiremezken, ihtiyarın garip bir arzusu üzerine sofraya alınan kalfanın bekledikleri yemek salonuna girmişti. Hayatında mevki farkına sıkıca riayet eden, vilâyetin ileri gelen memurlarını bile sofrasına seyrek kabul eden Prens, köşeye dönüp damalı mendiline sümküren kalfa Mihail İvanoviç'e birdenbire isbat ediyordu ki, bütün insanlar müsavidirler ve çok defalar kızına, onun kendilerinden aşağı olmadığını telkin etmiştir. Prens sofrada en sessiz duran Mihail İvanoviç'le konuşmuştu.

Evin bütün odaları gibi kocaman ve yüksek tavanlı olan yemek salonunda her sandal3renin arkasında bir hizmetçi, bir garson duruyordu. Prens gelmesini bekliyorlardı. Sofracıbaşı kolunda peçete, uşaklara göz ucuyla işaret ediyor, duvar saatiyle Prens geleceği Tcapı arasında telaşlı bakışlarıyla durmadan mekik dokuyarak sofra takımlarının yerleştirilmesine nezaret ediyordu. Prens Andrey, Bolkonski Prenslerinin soy kütüğünü kuşatan ve aynı büyüklükte olup ihtimalki Rürük sülâlesinden gelerek Bolkonski kabilesine baş olmuş taçlı bir Prensi gösteren fena yapılmış (her halde ev ressamının işiydi) bir levhanın karşısında asılı kocaman ve kendisi için yeni, yal

236

dızlı bir çerçeveye bakıyordu. Prens Andrey başım sallayarak bu soy kütüğünü tetkik ediyor, bir karikatüre bakar gibi gülüyordu.

Yanma sokulan Prens Mariya'ya:

— Bunların içinde onu nasıl tanıırım! dedi.

Prens Mariya hayretle kardeşine baktı. Neye gülümsediğini anlamıyordu. Babasının yaptığı her şey onda su götürmez bir saygı hissi uyandırırđı.

Prens Andrey devamla:

— Herkesin bir zayıf tarafı var, dedi. O büyük aklıyla donner dans ce ridicule!1

Prens Mariya kardeşinin hükümlerindeki cürete akü erdiremiyor, ona itiraz etmeye hazırlanıyordu ki çalışma odasından beklenen ayak sesleri duyuldu: Prens, her zamanki gibi, aceleci tavırlarıyla, evin sıkı nizamına adetâ bile bile karşı koyarak hızla ve neşeyle yürüyordu. Tam o anda büyük saat ikiyi çaldı, misafir salonunda başka bir saat ince sesiyle ona cevap verdi. Prens durdu; canlı, parlak, keskin gözleri sarkık ve sık kaşlarının altından herkesi dolaştı, küçük Prens de durdu. Prens o anda, saray mensuplarının hükümdar

Bu gülünç hale düşrofjt

HARB VE SULH

237

göründüğü zaman duydukları hissi, bu ihtiyarın bütün yakınlarında uyandırdığı korku ve saygı hissini duymuştu. İhtiyar, Prens'in, başını okşadı, sonra hafifçe ve acemice ensesine vurdu.

— Memnun oldum, memnun oldum — diyerek yine dikkatle gözlerinin içine baktı, hızla dönüp yerine oturdu — oturunuz! Mihail İvanoviç oturunuz.

Gelinine yanında yer gösterdi. Hizmetçi Prensese bir sandalye sürdü.

İhtiyar onun yuvarlak beline bakarak:

— O! O! dedi. Acele ettin, fena!

Her zaman güldüğü gibi kuru, soğuk, nahoş bir eda ile, gözleriyle değil de yalnız ağızıyla güldü.

— Gezmek lâzım, gezmek, mümkün olduğu kadar çok, mümkün olduğu kadar çok, dedi.

Küçük Pçenses duymamış, yahut duymak istememişti. Sesini çıkarmıyor, sıkılmış görünüyordu.

Prens ona babasını sordu. Prens cevap verdi, gülümsedi. Prens müşterek bildiklerden sordu: Prens daha ziyade açıldı, selâmları bildirdi, şehir dedikodularını anlatmaya başladı.

238

HARB VE SULH

— La Comtesse Apraksine, la pauvre, a perdu son niari, et elle a pleure les larmes de ses yeux,1 diye git gide hararetlendi.

O açıldıkça Prens ona daha sert bakıyorduOnu yeter derecede tanımış, hakkında açık bir fikir edinmiş gibi birdenbire yüzünü ondan çevirdi. Mihail İvanoviç'e döndü.

— E, Mihail İvanoviç, dedi, bizim Bonapart'ın hali haraptır. Prens Andrey'in (oğlunu daima arkasından anardı) bana anlattığına göre ona karşı müthiş kuvvet yığıyorlarmış! Halbuki biz seninle onu boş bir adam sayardık.

Bjonaparta dair onunla bu şekilde ne zaman konuştuğunu asla bilmeyen fakat sevdiği mevzudan söz açmak için bunun lâzım olduğunu anlayan Mihail İvanoviç bundan ne çıkacağı kendisi de kestiremeyerek hayretle genç Prense baktı.

İhtiyar Prens kalfayı işaret ederek oğluna:

— Büyük tabyacıdır ha! dedi.

Söz yine harbe, Bonapart'a, zamanın generallerine, devlet adamlarına döküldü. Anlaşıyordu ki, Prens yalnız zamanın bütün bü

:M Zavallı Kontes Apraksin kocasını kaybetti, iki gözü iki çeşme.

†

239

yüklerinin harb ve devlet işlerinin alfabesini bilmeyen birer çocuk olduklarına, Bonapart'ın sırf karşısına konacak Potemkin'ler, Suvorol'lar olmadığı için başarı elde eden ehemmiyetsiz bir Fransızcık olduğuna inanmakla kalmıyordu; şuna da kaniydi ki, Avrupada hiçbir siyasi sıkıntı yoktu. Harb de yoktu, yalnız zamane büyüklerinin, kendilerine iş görüyorlarmış süsü vererek oynadıkları bir kukla komedyası vardı. Prens Andrey babasının yenilerle alaylarını gülerek karşılıyor, görünür bir memnunlukla onu söyletiyor, dinliyordu.

— Eskiden olan her şey iyi geliyor size, dedi, fakat aynı Suvorof Moronun kendisine kurduğu tuzağa düşmemiş midir ve oradan çıkmaya muvaffak olamamış değil midir?

Prens:

— Bunu sana kim söyledi? Kim söyledi? — diye bağırды — Suvorof! — tabağını itti, Tihon çevik bir hareketle bunu tuttu — Suvorof!... Bir düşün, Prens Andrey. Onlar ikiydi: Frederik ve Suvorof... Moro! Eğer Suvorofun eli serbest olaydı Moro esirdi fakal ellerini hofs krigs vurst şnap raflara1 bağlamışlardı. Onu şeytan kurtaramazdı. İşte, gidersiniz! de bu kof s krigs vurst rafları gö tür.

1 Avusturya Yüksek Harb Şûrası üyeleriyle alay

240

HARB VE SULH

rüsrünüz! Suvorof onlarla çıkamadı da Mihail Kutuzof mu çıkacak? Hayır ahbab... İhtiyar Prens devam ediyordu — Bu generallerinizle Bonaparta bir şey yapamazsınız; kendi kendilerini tanımayacak, kendi kendilerine vuracak Fransızlar lâzım size. Alman Palen Newyorka, Amerikaya, Fransız Moronun peşine gönderildi — Rus ordusuna girmesi için o sene Moroya yapılan teklifi ima ediyordu. — İnanılır şey değil.. Peki, Potemkinler, Suvoroflar, Orloflar alman mıydılar? Yok ahbab, ya siz orada hepiniz aklınızı kaçırdınız, yahut ben bunadım. Allah versin, göreceğiz. Bonapart büyük bir kumandanmış! Hım!..

Prens Andrey:

— Alman bütün tertibatın mükemmel olduğunu söylemiyorum, dedi, yalnız anlayamıyorum, Bonapart hakkında böyle nasıl düşünebilirsiniz? İsteddiğiniz gibi alay ediniz, lâkin Bonapart nede olsa büyük bir kumandan!

— Mihail İvanoviç! — diye ihtiyar Prens, kendini et kızartmasına vermiş, unutulduğunu sanan kalfaya bağırды — Bonapart büyük bir tabyacıdır demedim miydi size? İşte o da söylüyor bunu.

j,

— A, elbette ekselans.. ::çliye kalfa cevap verdi.

HARB VE SULH

241

Prens yine soğuk soğuk güldü.

— Bonapart şanslı adamdır. Askerleri mükemmeldir. Sonra da ilk defa Almanlara hücum etmiştir.

Almanlar ise yalnız miskinler dayak atmış değil. Dünya kuruldu kurulalı herkes Almanları dövüyor.

Onlar hiç kimseyi. Sadece birbirlerini Bonapart kendine onlar i)srinde şan şeref yaptı.

Prens fikrince Napolyonun bütün muharebelerinde, hattâ devlet işlerinde işlemiş olduğu hataları izaha koyuldu. Oğlu itiraz etmiyordu, fakat belliydi ki, ne çeşit deliller gösterilirse gösterilsin ihtiyar Prens gibi o da fikirlerini değiştirmekte o kadar serbest de«ildi. İtirazdan çekinerek ve bu kadar senedir hiç çıkmadan köyde yapayalnız oturduğu halde bu ihtiyarın Avrupadaki son askeri ve siyasî ahvali bu kadar teferruatı ve inceliğine nasıl bildiğine, gözden geçirdiğine elinde olmaksızın hayret ederek dinliyordu.

— Ben ihtiyar bugünkü durumu bilmiyor muyum sanıyorsun? Avcumun içi gibi. Gece uyumuyorum.

Hani senin şu büyük kumandanın, nerde kendini göstermiştir?

— Bu uzun kaçar — diye oğlu cevap ver di.

242

HARB VE SULH

— Hadi öyleyse Boriapart'ına... Mile Bourienne, voilà encore un admirateur de vôîrc goujat d'empereur!1 — diye ihtiyar çok temiz bir fransızcayla bağırırdı.,

— Vous savez, que je ne suis pas bçmapartiste, nion prince2

— Dieu sait quand reviendra..3 —! diye Prens falsolu bir sesle şarkısını mırıldandı ve •daha falsolu bir sesle güldü, sofradan kalktı.

Küçük Prens münakaşa sırasında ve yemeğin sonuna kadar sesini çıkarmamış, ürkek ürkek kâh Prens Mariya'ya, kâh kaynatasına bakmıştı. İhtiyar sofradan kalkınca gcnimeesini elinden tutup yandaki odaya götürdü.

— Comme c'est un homme d'esprit votre pere, dedi. c'est â cause de cela peut etre •qu'il me fait peur4.

Prens Mariya:

— Ah, o kadar iyi kalblidir ki! dedi.

XXV

1 Matmazel Buriyen, işte sizin kaba İmparatorunuzun hayranlarından biri daha!

2 Bilirsiniz ki ben Bonapartçı değilim, Prens.

3 Ne zaman döneceğini Allah bilir.

4 Babanız ne zeki adam belki bunun için beni korkutuyor.

HARB VE SULH

243

Prens Andrey ertesi gün akşama hareket edecekti. İhtiyar Prens âdetini bozmayarak öğle yemeğinden sonra odasına çekildi. Küçük Prens gömüncesinin yanındaydı. Prens Andrey apoletsiz seyahat ceketini giymiş, kendisine ayrılan dairede uşağı ile eşyalarını yerleştiriyordu. Kaleskayı, bavulların nasıl yerleştirildiğini bizzat muayene ederek hayvanların koşulmasını emretti. Odada, yalnız Prens Andrey'in her zaman yanında taşıdığı şeyler kalmıştı: bir küçük sandık, büyük bir gümüş çekmece, iki türk tabancası ve babasının hediyesi olan Oçakof'tan getirilmiş bir kılıç. Bütün bu kıymetli eşyayı Prens Andrey çok iyi saklıyordu: Hepsi yepyeni, tertemizdi, hepsi çuha kılıflara konmuş şeritlerle güzelce bağlanmıştı.

Yola çıkma ve hayat değiştirme anlarında yaptıkları işi düşünmeye kabiliyetli insanlara daima ciddî bir ruh haleti çöker. Bu anlarda geçmiş gözden geçirilir, geleceğin plânları çizilir. Prens Andreyin yüzü çok düşünceli ve rikkatliydi. Ellerini arkasına koymuş önüne bakarak ve dalgın, dalgın başını sallayarak odada hızla bir köşeden bir köşeye gidip geliyordu. Muharebeye gitmekten mi korkuyordu, karısını bırakacak diye mi mütessirdi? Belki her ikisi de vardı, ancak bu vaziyette görülmek istemediği için olacak, sofada ayak sesleri duyunca hemen ellerini bıraktı, küçük sandığın

W

244

HARB VE SULH

kılıfını bağhyormuş gibi masanın önünde durdu, her zamanki sakın ve anlaşılmaz çehresini takındı.

Duyduğu ayak sesleri Prens Mariya'nın tok adımlarının sesi idi.

— Hayvanların koşulmasını emretmişsiniz — diye Prens soluyarak içeri girdi (belli ki koşmuştu)

halbuki seninle yalnız olarak da konuşmayı ne kadar istiyordum. Allah bilir yine ne kadar zaman için ayrılacağız. Geldim diye kızmadın ya? Sen çok değişmişsin Andreyciğim diye sualini izah yollu ilâve etti.

'Andreyciğim' derken gülümsemişti. Belliydi ki, bu sert tavırlı güzel erkeğin, onun çocukluk arkadaşı o sıska, haylaz Andreycik olduğunu düşünmek ona tuhaf geliyordu.

— Lise nerde? — diye Prens onun sualine sadece bir tebessümle cevap vererek sordu.

— O kadar yorulmuş ki, benim odada kanapede uyuyakaldı. Ah, Andre! quel tresor de femme vous avez!¹
— diye kardeşinin karşısında kanapeye oturdu. — Büsbütün çocuk o, ne kadar sevimli, neşeli bir çocuk. Onu o kadar sevdim ki.

Prens Andrey bir şey söylemiyordu, fakat Prenses onun yüzünde beliren alaycı, istihfafh ifadeyi farketmişti.

1 Ah, Andrey! Ne kıymetli karınız var.

HARB VE SULH

245

— Küçük zaafıları da hoş görmek lâzım; onlar kimde yok ki Andre! Unutma ki, o kibar âleminde büyüdü, terbiye gördü. Sonra onun hali de şimdi hoş değil herkesin halinden anlamak lâzım. Tout comprendre, c'est tout pardonner.¹ Düşün bir kere, alışıma olduğu o hayattan sonra kocasından ayrılmak ve tek başına, hem de o haliyle köyde kalmak zavallıyı ne yapar? Çok acıklı.

Prens Andrey kızkardeşine bakarak gülümsedi, tıpkı içlerini okuduğumuzu sandığımız kimseleri dinlerken gülümsediğimiz gibi.

— Sen de köyde yaşıyorsun, ama bu hayatı korkunç bulmuyorsun, dedi.

— Ben başka. Beni karıştıрма! Ben başka hayatı istemiyorum. İsteyemem de. Çünkü ben başka bir hayat bilmiyorum. Kibar âlemine bağlı genç bir kadın için hayatın en iyi çağlarında yapayalnız köye kapanmayı bir düşün, Andre. Evet yapayalnız; çünkü babamız her zaman meşgul, ben ise... Beni bilirsin... Kibar âlemine alışık bir kadın için en ressources² ne kadar fakirim. Bir tek Mile Bourienne...

— Sizin bu Bourienne'niniz benim hiç hoşuma gitmiyor. — dedi Prens Andrey.

Her şeyi anlamak her şeyi affetmektir. Eğlence, konuşma bakımından.

246

HARB VE SULH

— A, hayır! O çok sevimli, çok iyi yüreklidir, sonra zavallı bir kızdır. Hiç, hiç kimsesi yok. Doğrusunu isterseniz benim ona ihtiyacım olmadığı gibi beni sıkıyor da. Bilirsin ki ben her zaman yabani idim. Şimdi daha fazla öyleyim, yalnız olmayı severim... Mon pere. .J Onu çok sever. Mihail İvanoviçle ikisine daima şefkatle ve iyi muamele eder. Çünkü her ikisi de ondan iyilik görmüştür. Sterne'nin dediği gibi "İnsanları, bizim onlara yaptığımız iyilikten dolayı ne kadar seversek onların bize yaptığı iyilikten dolayı o kadar sevmeyiz". Mon pere onu sur le pave² öksüz aldı, o çok iyi yüreklidir. Mon pere' onun okuyuş tarzını beğenir. Madmazel Bourienne geceleri ona kitap okur, fevkalâde okur.

— E, doğru söyle Marie, öyle zannediyorum ki babanın huyundan bazan üzülyyorsun, değil mi? — diye Andrey birden bire sordu.

Bu sual Prenses Mariya'yı önce hayrete düşürmüştü, sonra ürkütmüştü.

" — Ben mi?.. Ben mi?.. Ben mi üzülyorum?! dedi.

— O her zaman hırçındı; şimdi çekilmez oldu sanıyorum.

1 Babam.

2 Sokakta.

M

,i

I

f

HARB VE SULH

247

Anlaşıldığına göre Prens Andrey bunları, baba hakkında böyle çekinmeden söz sarfederek kızkardeşinin ağzından söz kapmak onu tartmak için mahsustan söylüyordu.

Prenses muhaverenin seyrinden ziyade kendi fikirlerinin seyrini takibederek:

— Her yandan iyisin Andrey, fakat sende bir fikir gururu var dedi, bu büyük bir günah. Bir babayı kınamak olur mu? Olsa bile mon pere gibi bir adam veneration¹ dan başka nasıl bir his uyandırabilir? Ben ondan o kadar memnunum, onunla o kadar mesudum ki Hepiniz benim gibi mesut olsanız; tek isteğim budur.

Kardeşi inanmadığını anlatır bir tavırla başını salladı.

— Bana acı gelen yalnız bir şey var: —Sana doğrusunu söyleyeceğim Andrey — Babamın din hususundaki düşünceleri.; Anlamıyorum, nasıl olur böyle büyük bir akılla bu adam gün gibi aşikâr olan bir şeyi göremez de böyle sapıtır? İşte beni berbaht eden bir bu. Fakat bunda da son zamanlarda hafif bir düzelme hissediyorum. Son zamanlarda alayları o kadar acı değil, hem, kabul ettiği ve uzun uzun görüştüğü bir de rahip var.

1 Saygı. .,|| | |> " ' ' ' .mV;ny *

248

la:

HARB VE SULH

Prens Andrey alaylı fakat şefkatli bir eday

— Ama kardeşim, korkarım ki rahiple sen barutunuzu boşuna harcıyorsunuz, dedi.

— Ah! Mon ami?1 Ben sadece Allaha dua ediyorum. Ve ümit ederim ki sesimi işitecek — bir an sustuktan sonra ürkekçe: —Andre, dedi, senden büyük bir ricam var.

— Nedir canım?

— Hayır, reddetmeyeceğine söz ver. Bu sana hiçbir küflele mal olacak değil, şerefinden bir şey eksiltecek değil. Yalnız, beni teselli etmiş olacaksın. Söz ver Andreciğim.

Elini çantasına sokmuş, içinde bir şey tutuyor. Fakat, tuttuğu şey ricasının mevzuunu teşkil ediyormuş da söz almadan çantasından çıkarmıyormuş gibi onu henüz göstermiyordu.

Kardeşine ürkek, yalvarıcı gözlerle bakıyordu.

— Bana büyük bir zahmeti olsa bile... — diye Prens Andrey işi sezmiş gibi cevap verdi.

— Ne istersen düşün! Biliyorum,mon pere2 neyse sen de osun. Ne istersen düşün, fakat

1 Ah! Dostum.

2 Babam.

HARB VE SULH

249

benim için bunu kabul et, rica ederim. Kabul et. Onu babamın babası, dedemiz de bütün harblerde taşımıştı... — elinde tuttuğu şeyi çantasından hâlâ daha çıkarmamıştı — söz veriyorsun bana değil mi?

— Elbette, nedir?

— Andre seni mukaddes bir tasvirle takdis ediyorum. Onu hiçbir zaman boynundan çıkarmayacağına bana söz ver... Veriyor musun?

Prens Andrey:

— Eğer o iki pud1 değilse, boynumu kırmazsa... Seni memnun etmek için.. — dedi fakat bu şaka üzerine kızkardeşinin yüzünde beliren üzüntüyü farkederek hemen ağız değiştirdi — çok memnun olurum, sahi çok memnun olurum, canım. — diye ilâve etti.

Prenses, siyah yüzlü, gümüş çerçeve, ince kordonlu antika beyzi bir İsa tasvirini iki eliyle kardeşinin önüne tutarak heyecandan titreyen bir sesle ve azametli bir jestle:

— İstemesen de seni kurtarır o, affeyler, kendine çevirir, çünkü hakikat ve teselli ondadır.

Pud: bir ağırlık «çöşü (16 kilo 380 gram).

250

HARB VE SULH

Prenses haç çıkardı, mukaddes tasviri öptü. Andreye verdi.

— Lütfen Andre, benim için...

İri gözlerinden temiz ve ürkek bir ışık süzülüyordu. Bu gözler hastalıklı ve zayıf çehreyi aydınlatıyor, güzelleştiriyordu. Kardeşi tasviri almak istedi. Fakat onu durdurdu. Andrey işi anlamıştı, haç çıkardı, tasviri öptü. Yüzü hem yumuşak (rikkate gelmişti) hem müstehzi idi.

— Merci, mon ami.1

Prenses kardeşini alnından öptü, tekrar kanapeye oturdu. Sustular.

— vet, sana söyledim, Andre, her zamanki gibi iyi ve alicenap ol. Lise hakkındaki hükümlerinde insafsız olma — diye Prenses söze başladı — o ne kadar sevimli, ne kadar iyi yüreklidir. Hâli de şimdi çok fena.

— Zannedersem, size karımın her hangi bir halinden şikâyet etmedim, yahut ondan memnun olmadığına dair bir şey söylemedim. Maşa. Niçin bana hep bunları söylüyorsun?
Prenses ıMariya pençe pençe kızardı, kendisini kabahatli hissetmiş gibi sesini çıkarmadı.
Teşekkür ederimi. doktumi:
:«;

251

— Sana ben bir şey söylemedim, ama başkaları söylemiş. Bu çok acı benim için.
Pençe pençe kıdıllıklar Prenses Mariya'nin alına, boynuna, yanaklarına daha şiddetle hücum etti. Bir şey söylemek istiyor fakat ağzını açamıyordu. Kardeşi ne söylemek istediğini anlamıştı: Küçük Prenses yemekten sonra, doğurmasının felâketli olacağını hissettiğini, korktuğunu söylemiş, taliinden, kaynatasından, kocasından dert yanmıştı. Ağladıktan sonra da uyuyakalmıştı. Prens Andrey kızkardeşine acıdı.
— Yalnız şunu bil ki. Maşa, karımı ben hiçbir şey için kınayamam, kınamadım, asla da kınamayacağım. Kendimi de ona karşı hiçbir şeyde ayıplayamam, Hangi şartlar içinde bulunursam bulunayım bu her zaman böyle olacaktır. Lâkin eğer sen hakikati öğrenmek istersen... Benim mesut olup olmadığımı öğrenmek ister misin? Hayır. O mesut mudur? Hayır. Niçin? Bilmiyorum...
Bunu söyleyerek kalktı, kızkardeşine yaklaştı, eğilip alnından öptü. Güzel gözleri zeki, temiz ve onda hiç görülmemiş bir ışıkla ışıldadı. Fakat o, kızkardeşine değil, onun başının üzerinden açık kapının loşluğuna bakıyordu

— Haydi ona gidelim. Vedalaşmak lâzım. Yahut sen yalnız git, onu uyandır, ben de şim

252

HARB VE SULH

di geliyorum. Petruşa! — diye oda hizmetçisine seslendi — Buraya gel. Al götür, bunu oturulacak yere, bunu sağ tarafa koyarsın.

Prenses Mariya kalktı, kapıya doğruldu, durdu.

— Andre, s'vous aviez la foi, vous seriez adresse â Dieu, pour qu'il vous donne l'amour, que vous ne sentez pas, et votre priere aurait ete exaucee.¹

— Bu kolay canım! — dedi. Prens Andrey — git Maşa. şimdi geliyorum.

Prens Andrey kızkardeşinin odasına giderken iki daireyi birleştiren divanhanede zarifçe gülümseyen ve bugün üçüncü defa olarak heyecanlı ve saf bir tebessümle تنها geçitlerde önüne çıkan Mile bourienne'e rasladı.

— Ah! Je vous croyais² chez vous — diye matmazel nedense kızarak gözlerini yere indirdi.

Prens Andrey ona sert sert baktı. Yüzünde birdenbire bir öfke belirdi. Ona bir şey söylemedi. Ama gözlerine bakmadan alnını ve saçlarını öyle bir istihfafla süzdü ki Fransız

1 Eğer imanınız olsaydı. Andrey, kalbinizde olmayan sevgiyi size vermesi için Tann'ya dua ederdiniz ve duanız kabul olunurdu. 'fi —

2 Ah! Sizi odanızda sanmıştım. .".*!>. ûu •

HARB VE SULH

253

kızı kızardı, bir şey söylemeksizin yürüdü gitti. Kızkardeşinin odasına yaklaştığı zaman küçük Prenses uyanmıştı, sözleri biribiri arkasından kovalayan şen sesi açık kapıdan duyuluyordu. Uzun müddet kendini tuttuktan sonra kaybettiği zamanların acısını çıkarmak istiyormuş gibi konuşuyordu.

— Non, ais figür ez vous, la vieille comtesse Zouboff avec de jausses boucles et la bouche pleine de fausses dents, comme si elle voulait defier les annees...¹ Ha, ha, ha, Marie!

Prens Andrey, Prenses Zubova'ya dair elifi elifine aynı cümleyi aynı kahkaha ile yabancıların yanında karısından beş defadır duyuyordu. Yavaşça odaya girdi. Dolgun vücutlu, pembe tenli küçük Prenses elinde işiyle koltuğa oturmuş Petersburg hatıraları, hattâ dedikoduları anlatarak durmadan konuşuyordu. Prens Andrey ona yaklaştı, saçlarını okşadı, seyahat yorgunluğundan sonra dinlenip dinlenmediğini sordu. Prenses cevap verdi, lâkırdisına devam etti.

Avluda altı atlı bir kaleska duruyordu. Dışarda karanlık bir sonbahar gecesi vardı. Arabacı kaleskanın oklarını görmüyordu. Taş

1 Hayır. Tasavvur ediniz ki, ihtiyar Kontes Zubova'ya takma saçlar ve takma dişlerle sanki yıllara meydan okuyarak...

254

HARB VE SULH

hıkta hizmetçiler ellerinde fenerlerle telâşlı telâşlı gidip geliyorlardı. Koca bina geniş pencerelerinden tutuşmuş ışıklar saçıyordu. Malikâne mensupları genç Prensle vedalaşmak için sofaya dolmuşlardı. Bütün ev halkı: Mihail İvanoviç, Mile Bourienne, Prens Mariya ve küçük Prens büyük salonda ayakta duruyorlardı. Prens Andrey, kendisiyle yalnız olarak vedalaşmak isteyen babasının yanına, çalışma odasına çağırılmıştı. Herkes onun çıkmasını bekliyordu.

Genç Prens çalışma odasına girdiği zaman babası, gözlerinde ihtiyarlara mahsus gözlükler, oğlundan başka kimseyi kabul etmediği bir kıyafetle, beyaz hırkasıyla masa başına oturmuş yazıyordu. Dönüp baktı.

— Gidiyor musun?

Ve yine yazmaya başladı.

— Vedalaşmaya geldim.

— Öp şuradan — yanağını gösterdi — teşekkür ederim, teşekkür ederim!

— Niçin bana teşekkür ediyorsunuz?

— Vaktini geçirmediğin için, kan eteğine yapışmadığın için. Vazife her şeyden öncedir. Teşekkür ederim, teşekkür ederim! — ve yazısına devam etti. Öyle ki, çıtırdayan kalemde zifoslar sığıyordu —

Bir şey söylemek

I

HARB VE SULH

255

istiyorsan söyle. Bu iki işi bir arada yapabilirim. — diye ilâve etti.

— Karıma dair... Onu sizin omuzlarınıza yük edip gideceğim için öyle mahcubum ki...

— Ne saçmalıyorsun? Ne söyleyeceksen onu söyle.

— Karımın doğuma zamanı gelince Moskovadan bir ebe doktor getirtiniz... Doğumda bulunsun.

İhtiyar Prens durdu, anlamamış gibi sert bakışlarını oğluna dikti.

Prens Andrey sıkılmış gibi:

— Biliyorum ki, tabiat yardım etmezse kimse edemez, dedi. Felâketin milyonda bir tesadüf olduğunu kabul ediyorum, benim ve onun kuruntusu bu. Onu kuşkulandırdılar. Rüya görmüş, korkuyor.

— Hım... Hım... — diye ihtiyar yazıyı bitirmeye devam ederek kendi kendine mırıldandı — Peki, olur.

İmzasını attı, birdenbire oğluna döndü, güldü.

— İş fena, ha?

— Fena olan ne, baba?

a İhtiyar kısaca ve manalı bir eda ile: gî

256

HARB VE SULH

— Karın! dedi.

— Anlamıyorum — dedi. Prens Andrey.

— Evet, yapacak bir şey yok, ahbap. Onlar hep böyledirler, boşanmak olmaz. Korkma, kimseye söylemem; bilirsin ya sen.

Kemikli küçücük eliyle onun kolunu yakaladı, sarsarak, insana içini okuyorlarmış gibi gelen keskin gözlerini oğlunun yüzüne dikti, yine soğuk soğuk güldü.

Prens Andrey içini çekti. Bununla babasının kendini anladığını kabul ediyordu. İhtiyar mektubu katlamaya ve mühürlemeye devam ederken mühür mumunu, mührü, kâğıdı kendine has çabuklukla alıp bırakmıştı. Mektubu mühürlerken kesik kesik cümlelerle:

— Ne yaparsın? Güzel o! Her şeyi yaparım. Müsterih ol, dedi.

Andrey susuyordu: Babasının onu anlaması hem hoşuna gitmiş, hem gitmemişti. İhtiyar kalktı. Mektubu oğluna verdi.

— Dinle, dedi, karından yana merak etme: Ne yapmak mümkünse yapılacaktır. Şimdi dinle: Mektubu Mihail İlarionoviç'e ver. Seni iyi bir yerde kullanmasını, uzun müddet yaver olarak tutmamasını yazıyorum: Berbad bir vazife bu yaverlik! Onu daima hatırladığımı, sevdiğimi söyle. Sonra seni nasıl karşıla

HARB VE SULH

257

diğını bana yaz. Nikolay Anderyeviç Bolkonski'nin oğlu kimsenin yanında minnetle hizmet etmeyecektir. Eh, şimdi gel buraya.

Öyle çabuk söylüyordu ki, kelimeler yarım kalıyordu, fakat oğlu onu anlamaya alışkındı. İhtiyar Prens oğlunu bürosuna götürdü. Kapağı açtı, çekmeyi çekti, kendi büyük,, uzun ve sık el yazısıyla yazılmış bir defter çıkardı.

— Ben her halde senden evvel öleceğim, burada hatıralarımın bulunduğunu bil, ben öldükten sonra onları hükümdara ulaştıracaksın. Şimdi, şurada bir lombard biletiyle bir mektup var: Suvorof muharebelerini yazacak kimseye mükâfat. Akademiye gönderilecek. Burada notlarım. Benden sonra oku, faydalı bulacaksın.

Andrey babasına her halde çok daha yaşayacağı yolunda bir şey söylemedi. Bunu söylemenin lüzumsuz olduğunu biliyordu.

— Hepsini yerine getiririm baba, dedi.

— Eh, şimdi güle güle — öpmesi için elini oğluna uzattı, onu kucakladı — şunu unutma, Prens Andrey: Eğer vurulup ölürsen bea ihtiyar için bu acı olacak... Ansızın sustu, sonra birden gür ve sert bir sesle devam etti — Fakat eğer Nikolay Bolkonski'ye lâyük bir ev

258

HARB VE SULH

lât gibi hareket etmediğini öğrenirsem... utanç, «duyarım! — diye bağırdı.

Prens Andrey gülümseyerek:

— Bunu bana söylemeyebilirdiniz baba, dedi.

İhtiyar susuyordu. Prens Andrey devamla:

— Bir şey daha rica etmek istiyorum, dedi ölürsem ve eğer bir oğlum olursa, dün söylediğim gibi, onu kendinizden ayırmayınız, yanınızda büyüsün... rica ederim.

— Karma vermeyelim öyle mi? diyerek ihtiyar güldü.

Sessizce biribirinin karşısında duruyorlar*dı. İhtiyarın keskin bakışları oğlunun gözlerine dikilmişti. Alt çenesi titriyordu.

— Eh, vedalaştık... Hadi bakayım! — diye birden bire çalışma odasının kapısını açarak öfkeli ve yüksek bir sesle bağırdı — hadi bakayım!.

— Ne var? Ne oldu? — diye küçük Prensesle Prenses Mariya Prens Andrey'i ve öfkeli bir sesle bağırان beyaz hırkalı, perukasız, gözlüklü ihtiyarın kapıdan bir an uzanan silüetini görerek sordular.

259

Prens Andrey derin bir nefes aldı, cevap vermedi.

Karısına hitabederek:

— Eh, —dedi ve bu "Eh" deyişte, "şimdi siz yapmacıklarınızı yapınız" de gibi soğuk bir eda vardı.

— Andre, deja?1 — diye küçük Prenses sarardı, korku ile kocasına baktı.

Prens karısını kucakladı, küçük Prenses bir çığlık kopararak cansız gibi kocasının omuzuna yıkıldı.

Prens karısını ihtiyatla omuzundan ayırdı, yüzüne baktı, onu yavaşça koltuğa oturttu.

Alçak sesle kızkardeşine:

— Adieu Marie — dedi, biribirine sarılarak öpüştüler. Prens hızlı acumlarla odadan çıktı.

Küçük Prenses koltukta, yatıyor Mile Bourienne onun şakaklarını ovuyordu. Prenses Mariya gelinini tutarak yaşlı güzel gözleriyle hâlâ Prens Andrey'in çıktığı kpiya bakıyor, ona haş çıkarıyordu. Çalışma odasından ihtiyarın sık sık tekrarlanan ve tabanca seslerini andıran öfkeli sümkürüşleri duyuluyordu. An Andrey, daha şimdiden gidiyor musun?

260

HARB VE SULH

drey gider gitmez çalışma odasının kapısı hızla açıldı. Beyaz hırkalı ihtiyarın sert yüzü görüldü. — Gitti mi? Ha, iyi! — diyerek kendinden geçmiş bir halde bulunan küçük Prensese öfkeyle baktı, azarlayıcı bir tavırla başım salladı, kapıyı hızla kapadı. iv sji"ah.

::'

İKİNCİ KISIM

1805 yılı ilkteşrininde Rus kıtaları Avusturya Arşidükaliğinde köy ve şehirleri işgal etmişler. Rusyadan yeniden birçok alaylar gelmiş, konaklamak için ahaliye yüklenerek Braunau kalesi yakınlarına yerleşmişlerdi. Başkomutan Kutuzof 'un umumî karargâhı Braunau'da bulunuyordu.

1805 yılının 11 ilkteşrininde Braunau'ya daha yeni gelmiş piyade alaylarından biri başkomutanın teftişini bekleyerek şehirden yarım mil ötede duruyordu. Mevki ve arazinin Ruslara yabancı olmasına rağmen (yemiş bahçeleri, bahçe duvarları, kiremit damlar, uzaktan görünen dağlar, merakla askerlere bakan yabancı bir halk) alay tıpkı orta Rusyanın bir yerinde teftişe hazırlanmış herhangi bir Rus alayının manzarasını arz ediyordu.

Akşamdan son konak yerinde, başkomutanın, alayı yürüyüşte teftiş edeceğine dair günlük emir alınmıştır. Her ne kadar emrindeki sözler alay komutanına vuzuhsuz gelmiş, emrin nasıl anlaşılacağı gibi bir mesele çıkmış, teftişin seferi teçhizatla mı, nasıl olacağı an

262

laşılamamışsa da tabur komutanları toplantısında askerler, 3 verstlik bir yürüyüşten sonra göz kapamamışlar, bütün gece yırtık ve sökük dikmişler, temizlik yapmışlardı; emir subaylarıyla bölük komutanları neferleri saymışlar, ayırmışlardı; son yürüyüşten bir gün evvel dağınık, intizamsız bir kalabalık olan alay sabaha karşı, her biri kendi erini, kendi işini bilen, her birinin her düğmesi ve her kayışı yerli yerinde, tertemiz 2000 kişilik muntazam bir kütle teşkil ediyordu. İhtimam yalnız dışta kalmıyordu; eğer başkomutan üniformaların altına bakacak olsa herkeste aynı temiz gömleği görür, her asker çantasında talimatnamede tâyin olunan miktarda eşya, askerlerin tabiriyle "biz ve sabun" bulurdu. Yalnız "bir mesele herkesi düşündürüyordu: Ayakkabı. Askerlerin yarısından çoğunun çizmeleri param parça olmuştu, fakat bu eksiklik alay komutanının ihmaldinden ileri gelmiyordu. Çünkü birçok defalar istenmiş olmasına rağmen Avusturya idaresi malzeme vermemiş, halbuki alay bin verstlik bir yol almıştı. Alay komutanı yaşlı, kırmızı çehreli, kaşları ve favorileri ağarmaya yüz tutmuş, göğsü ile sırtı arasındaki genişlik omuzları arasındaki genişlikten daha fazla, iri yarı bir generaldi. Yeni, parlak ve ütülü bir üniforma giymiş, omuzlarını aşağı bastırarak yerde âdeta yukarı kaldıran zengin sırmalı apoletler tak

26\$

mıştı. Onda hayatının en tantanalı işlerinden, birini başarmakta olan bir insan tavrı vardıAlayın önünde geziniyor, gezerken her adımda hafifçe kamburlaşarak sallanıyordu. Belliydi ki alay komutanı alayı karşısında haz duyuyordu, onunla mesuttu ve bütün ruhu onunla meşguldü. Bununla beraber askerlik sevgisinden başka içtimai hayata ve kadın cinsine karşı olan sevgisinin de ruhunda az bir yer işgal etmediğini sallantılı adımları anlatır gibiydi...

— E, azizim Mihail Mitriç — diye bir tabur komutanına döndü (tabur komutanı gülümseyerek ona doğru bir adım attı; belliydi ki mesuttular) — bu gece sapartayı yediğimizin resmidir; bununla beraber alay fena değil... değil mi?

Tabur komutanı bu neşeli istihzayı anladı ve güldü.

— Çar çayırında bile olsak kovamazlardı bizi.

— Ne? — dedi komutan.

Bu sırada gözcülerin beklediği şehir yolundan iki atlı göründü; bunlar bir emir subayıyla arkadan gelen bir kazaktı.

Emir subayı, çünkü emirde vuzuhsuz bildirilen şeyleri, yâni başkomutanın alayı tama

264

HARB VE SULH

miyle yoldaki vaziyette, askeri kaputlu, silâhları kılıflı olarak ve hiçbir hazırlık yapılmadan görmek istediğini alay komutanına tasrih için umumî karargâhtan gönderilmişti

Bir gün evvel Kutuzof'a Arşidük Ferdinand ve Mack ordusuna mümkün olduğu kadar çabuk katılmak üzere yola çıkmış teklif ve isteğiyle Viyana'dan yüksek harb şûrasının bir üyesi gelmiş, Kutuzof bunu uygun bulmayarak fikrini kabul ettirmek için birçok deliller arasında Rusya'dan gelen kıtaların acıklı durumunu da bu generale göstermeyi tasarlamıştı. Bu maksatla da başkomutan, alayın durumu ne kadar kötü olursa o kadar işine yarayacağı için, onu karşılamaya çıkmak istemişti. Emir subayı bu teferruatı bilmemekle beraber askerlerin kaputlu, silâhların kılıflı olması yolunda başkomutanın katî isteğini bildirmiş, böyle olmazsa memnun kalmayacağını ilâve etmişti

Alay komutanı bu sözleri dinleyerek başını yere eğdi. Bir şey söylemeksizin omuzlarını kımıldattı, canlı bir hareketle kollarını açtı.

— iş yaptık — diyerek azarlayıcı bir tavırla tabur komutanına döndü — ben size söylemedim mi, Mihail Mitriç, yürüyüşte de kaputlar giyilir diye. Ah yarabbil! — diye ilâve ederek azimle ileri yürüdü ve her zaman ku

HARB VE SULH

265

manda verdiği sesiyle bağırdı: — Bölük komutanı baylar, başçavuşlar! Şimdi mi teşrif edecekler? — diye bahsettiği zata ait olduğu belli olan saygılı bir nezaketle gelen emir subayına sordu.

— Bir saata kadar zannediyorum.

— Yetiştirip elbise değiştirebilir miyiz?

— Bilmiyorum generalim...

Alay komutanı bizzat saflara yanaşıp yediden kaput giyilmesi işiyle meşgul oldu, bölük komutanları bölüklere koştular, başçavuşlar telâşa düştüler (kaputlar iyi bir halde değillerdi) hele o anda evvelce muntazam ve sessiz duran dörtkenli saflar dalgalandı, gevşedi ve mırıltılarla oğuldamaya başladılar, her taraftan askerler öteye beriye koşuşuyor, omuzlarını kımıldatıyor, çantalarını başlarının üzerinden çıkarıyor, kaputları çözüyor, giymek için kollarını yukarı kaldırıyorlardı.

Yarım saat sonra her şey yine eski haline gelmişti, yalnız dörtkenler siyah renklerini değiştirip kül rengi almışlardı.

Alay komutanı yine o sallantılı yürüyüşüyle alayın karşısına çıktı, uzaktan süzdü.

— Yine bu ne? Bu ne? — diye durarak fcağırdı — üçüncü bölük komutanı!...

266

HARB VE SULH

— Üçüncü bölük komutanı generala! Komutan generala! 3 üncü bölük komutana!., diye saflarda sesler yükseldi, emir subayı yaşlı bölük komutanını aramaya koştı.

Arası kesilmeyen sesler "general üçüncü bölüğe" şekline girerek hedefine ulaşınca istenilen subay bölüğün arkasından göründü, yaşlı olmasına, koşmakla başı hoş olmamasına rağmen telâşla ayakları birbirine takılarak koşar adım generale doğru ilerledi, yüzbaşının çehresinde öğrenmediği bir dersi anlatması istenilen bir mektepli telâşı vardı. Kırmızı yüzünü (besbelli fazla kaçınıyordu) benekler kapladı, ağzı kımıldanıp duruyordu, adımlarını gittikçe yavaşlatarak soluğu kesilmiş bir halde yaklaşırken alay komutanı onu yukarıdan aşağı süzüyordu.

— Siz neredeyse askerlere sarafan1 kep giydireceksiniz! Bu ne! — diye alay komutanı alt çenesini uzatıp üçüncü bölük saflarında diğer kaputlara uymayan fabrika çuhası renginde kaput giyen bir askeri göstererek bağırdı. — Hem siz neredeydiniz? Başkomutan bekleniyor, siz vazifenizin başından ayrılıyorsunuz* öyle mi? Ha? Teftişte askere kazakin giydirmeyi öğretirim size!... Ha?...

1 Sarafan: bir çeşit millî rus kadın elbisesi.. Kolsuz ve dekolte bir yelekle buna bağlı bir eteklikten ibarettir.

HARB VE SULH

267

Bölük komutanı gözlerini komutandan ayırmaksızın şimdi kurtuluş yolunu yalnız bunda görüyormuş gibi iki parmağını şapkasının siperine gittikçe daha ziyade bastırıyordu.

— Ne susuyorsunuz? Kimdir o Macar kıyafetine giren? — diye alay komutanı sert bir tavırla alay etti.

— Ekselans...

— E, neymiş "ekselans?" Ekselans! Ekselans! Nedir ekselans, kimse bilmez.

Yüzbaşı yavaşça:

— Ekselans, rütbesi alman Dolohof bu...

— Rütbesi alındı da Feld Mareşal mı oldu, yoksa nefer mi? Neferin bütün neferler gibi giyinmesi lâzım?

— Ekselans yürüyüşte ona bu müsaadeyi siz vermiştiniz.

Alay komutanı biraz sakinleşerek:

— Müsaade mi? Müsaade mi? İşte her zaman böyle toysunuz, dedi, size bir şey söyledi mi, sizde...

— Bir an sustu — Size bir şey söyledi mi siz de... Ne? — diye tekrar öfkeleni — lütfen askerlerinizi doğru giydiriniz...

Alay komutanı yavere baktı, sallantılı adm3arla alaya doğru yürüdü. Belliydi ki kızması

268

HARB VE SULH

1

hoşuna gidiyor, alayın önünden geçerken öfkelenmek için yeni bir bahane arıyordu, bir subayı rütbe işaretinin parlatılmış olmadığı, diğer birini, neferleri bir hizada bulunmadığı* için paylayarak üçüncü bölüğe yaklaştı.

— Nassıl duruyorsun? Nerde ayakların? Ayakların nerde? — diye, mavimsi bir kaput giyen Dolohof'a varmaya beş kişi kala acık b bir sesle bağırdı.

Dolohof büyük duran ayağını düzeltti, ışıltılı, pervasız gözlerini generalin gözlerine dikti.

— Ne bu mavi kaput? Defoll.. Başçavuş değiştir kaputunu., hayv... — sözünü bitiremedi.

— General emrinizi yerine getirmeye mecburum, fakat hakaret görmeye... — diye Dolohof hemen atıldı.

— Sırada lâf yok!... Lâf yok, lâf yok!..

Dolohof yüksek ve çmlayıcı bir sesle sözü tamamladı:

— Hakaret görmeye mecbur değilim.

Generalle neferin bakışları karşılaştı, general sesini çıkarmadı, gergin duran eşarpıns hiddetle çekti.

269

— Lütfen üstünüzü değiştiriniz, rica ederim, — diyerek yürüdü.

II

— Geliyorlar! — diye, bu sırada gözcü "bağırdı.

Alay komutam kızarak hayvana koştu. 'Titreyen elleriyle özengiye yapıştı, sıçradı, üstünü başını düzeltti, kılıcını sıyırdı, mesut ve azimli bir çehreyle ağzını yana açarak kumanda vermeye hazırlandı.

Alay toparlanan bir kuş gibi silkindi ve hareketsiz kaldı. — Haz roll! — diye alay komutanı ruhu titreten, kendisi için sevinçli, alaya karşı sert, komutana karşı saygılı bir sesle bağırdı.

Geniş, yanlan ağaçlı, büyük ve döşenmemiş bir yolda yüksek, gök rengi altı atlı bir Viyana kaleskası yaylarını hafifçe gıcırdatarak hızla ilerliyordu. Kaleskanın arkasından atlı maiyet ve muhafızlar geliyordu. Kutuzof'un yanında, siyah Rus üniformaları arasında acayip görünen" beyaz üniformalı bir Avusturya generali oturuyordu. Kaleska alayın yanında ıdurdu. Kutuzof'la Avusturya generali yavaşça bir şeyler konuşuyorlardı. Kutuzof, nefes almadan ona ve alay komutanına bakan bu 2000 Mşi adetâ yokmuş gibi ağır adımlarla basamaktan inerken hafifçe gülümsüyordu.

270

HARB VE SULH

Bir kumanda yükseldi, alay selâm durarak yeniden dalgalandı, bir ölü sessizliği içinde başkomutanın zayıf sesi duyuldu. Alay gürledi: "Sa ğo o ol 1 1" ve her şey yine sessiz ve hareketsiz kaldı. Kutuzof önce, alay hareketsiz kaldığı müddetçe, olduğu yerde durdu; sonra beyazlı generallerle yan yana maiyetiyle birlikte yaya olarak safları dolaşmaya başladı.

Alay komutanının, gözlerini dikerek, gerilip toplanarak başkomutana selâm durmasından, safların önünde generallerin arkasından, sarsıntılı adımlarını zor tutarak, öne eğik bir vaziyette yürümesinden, başkomutanın her söz ve hareketinde hoplamasından belliydi ki, o ast vazifesini üst vazifesinden daha zevkle yapıyordu. Alay komutanının sertliği ve gayreti sayesinde Braunau'ya aynı zamanda gelen öbür alaylara nispetle çok daha iyi bir durumda bulunuyordu. Yolda kalanlar ve hastalar ancak 217 kişiydi. Ayakkabıdan başka her şey tamamdı.

Kutuzof, ara sıra durup Türk harbinden tanıdığı subaylara, bazan da erlere iltifat ederek safları dolaşıyordu. Birkaç defa ayakkabılara bakıp mahzunca başını sallamış, kim ayıplarsa ayıplasın bunun ne kadar fena olduğunu görmemezlik edemeyeceğini anlatan bir eda ile onları generale göstermişti. Alay komutanı başkomutanın alayı ilgilendiren bir sözünü kaçırdı.

HARB VE SULH

271

inaktan korkarak her defasında ileri koşuyordu. Kutuzof'un arkasında, yavaşça söylenen her sözün işitilebileceği bir mesafeden 20 kadar maiyet memuru gidiyordu. Aralarında konuşuyor, ara sıra gülüşüyorlardı. İçlerinden başkomutana en yakın bir mesafeden gideni güzel bir yaverdi. Bu Prens Bolkonski'ydi. Yanından, fevkalâde şişman, iyi ve güzel yüzlü, güzel, ısıltı ısıltı gözlü bir kurmay subay olan arkadaşı Nesvitski yürüyordu. Nesvitski yanındaki esmer hüsar subayının komikliklerine gülmek için kendini zor tutuyordu. Hüsar subayı gülmeden, sakın bakışlarının ifadesini değiştirmeden ciddî bir tavırla alay komutanının arkasına bakıyor, her hareketini taklit ediyordu. Alay komutanı silkindikçe ve öne doğru eğildikçe hüsar subayı da tıpkı onun gibi silkiniyor, öne doğru eğiliyordu. Nesvitski gülüyor, taklit yapana bakmaları için yanındakileri dürtüyordu.

Kutuzof, kendisini takibeden evlerinden uğramış binlerce gözün önünden ağır, gevşek adımlarla ilerliyordu. 3 üncü bölüğün hizasına gelince* birdenbire durdu. Maiyeti, durduğunun farkına varmayarak iradesiz, ona doğru ilerlediler.

— A, Timohin! — diye başkomutan, mavi kaputu yüzünden lâf işiten kırmızı burunlu yüzbaşını tanıyarak bağırırdı.

272

HARB VE SULH

1

Timohin'in, alay komutanı kendisine ihtarda bulunduğu zamanki dik duruşundan daha dik durulamaz zannedilirdi. Fakat başkomutanın ona hitabettiği şu anda yüzbaşı öyle dik durmuştu ki eğer başkomutan ona bir müddet daha bakacak olsaydı dayanamayacaktı: Bunun için, Kutuzof vaziyeti anlamış ve onun iyiliğini arzu etmiş olacak ki hemen öte tarafa döndü. Şişkin, silâh yarasıyla bozulmuş, yüzünde hafif bir tebessüm belirdi.

— Ta İsmail'den tanışırız, dedi. Cesur bir subaydır! Memnun musun ondan? — diye alay komutanına sordu.

Alay komutanı, görünmeyen bir aynada akseder gibi hüsar subayında aksederek silkindi, öne yürüdü ve cevap verdi:

— Çok memnunum ekselans.

— Hepimizin bir zafı var — diye Kutuzof gülümseyerek yürüdü. — onun Baküs'e intisabı vardır.

Alay komutanı, bunun kabahati kendisinmi acaba diye korktu, bir şey söylemedi. Subay bu anda kırmızı burunlu, karnı içeri çekik yüzbaşının yüzünü gördü, çehresini ve tavrını, o kadar iyi taklit etti ki Nesvitski kendini tutamayıp güldü, Kutuzof döndü baktı. Belliydi ki subay çehresine istediği ifadeyi verebiliyordu: Kutuzof döner dönmez hemen yüzünü

273i

buruşturdu, sonra çok ciddi, saygılı ve masum bir eda takındı.

Üçüncü bölüm son bölüktü, Kutuzof bir şey hatırlamış gibi bir an düşündü. Prens Andrey maiyet subaylarından ayrılarak ilerledi, fransızca olarak yavaşça:

— Bu alayda bulunan rütbesi alınmış Do— lohof' u hatırlatmamı emretmiştiniz, dedi.

— Dolohof nerede? — diye Kutuzof sordu..

Kaputu değiştirip kül reğinde bir kaput: giymiş olan Dolohof ağrılacağını beklemiyordu. Sarışın, mavi gözlü, boylu boslu bir nefer~ silüeti sıradan çıkarak ilerledi. Başkomutana, yaklaştı, esas vaziyeti aldı.

— Bir şikâyet mi? — diye Kuzuzof hafifçe kaşlarını çatarak sordu.

Prens Andery:

— Dolohof, dedi.

— Ha! — dedi Kutuzof — ümit ederim¹, ki bu ders seni düzeltir. İyi hizmet et. Hükümdar merhametlidir. Ben de, yararlık gösterir ! sen, seni unutmam.

Mavi, parlak gözler, başkomutana tıpkı alay komutanına baktıkları gibi pervasız, başkomutanı neferden bu kadar ayıran itibarî perdeyi âdeta yırtar gibi bakıyorlardı.

1.274

HARB VE SULH

Gür, tok ve sakin sesiyle

— Yalnız bir dileğim var, ekselans, dedi. Kabahatimi düzeltmek, İmparatora ve Rusya'ya bağlılığımı ispat etmek fırsatının bana verilmesini rica ederim.

Kutuzof öteye döndü. Yüzünde Yüzbaşı Timohin'den yüzünü çevirdiği sıradaki aynı tebessüm belirdi. Döndü ve ona Dolohof'un bütün söylediklerini, çoktandır bildiğini, bütün bunların artık onu bıktırdığını ve hiç de söylenecek şeyler olmadığını ifade etmek ister gibi . alnını buruşturdu. Kateskaya doğru yürüdü.

Alay bölüklere ayrıldı, tâyin olunan yere, . ayakkabı tedarik edeceğini, zahmetli yürüyüşlerden sonra dinleneceğini umduğu Braunau yakınındaki konak yerine doğru yollandı.

Alay komutanı köprüye doğru ilerleyen 3 üncü bölümü geçip önden giden bölüm komutanı Timohin'e yaklaşarak:

— Benden davacı değilsiniz ya Prohor İnati, dedi. Alay komutanının yüzünde, çok iyi . atlatılan teftişten sonra zaptolunamaz bir sevinç belirmişti. — Hizmet ar için... olmaz... bir gün kıta önünde insan işi berbat eder... ken
«dim evvelâ af dilerim, beni bilirsiniz... Çok te
t şekkür etti.

275i

Eilini bölüm komutanına uzattı.

— Af buyurunuz generall! Ne haddime.

Yüzbaşının burnu kızardı, gülümsedi, İsmail önlerinde tüfek dipiğiyle dökülen iki ön dişinin yeri meydana ıktı.

— Ha, Bay Dolohof'a söyleyiniz, onu unutmayacağım, müsterih olsun, bak her zaman, sormak isterim, ne yapıyor? Nasıl yaşıyor?" Ve her zaman...

— Vazifede çok dikkatlidir, ekselans... Fakat huy... — dedi Timohin.

— E, huy ne? — diye alay komutam sordu.

Yüzbaşı:

— Bazı günler olur, eklelâns, dedi, hem akıllı, hem bilgili, hem iyi kalblidir. Bazan da bir canavardır. Polonyada bir Yahudiyi öldürmüştü, bilirsiniz...

— Ya, evet, evet — dedi alay komutanı, — Ne de olsa delikanlının haline acımak lâzım. Sonra büyüklerden de adamı çok... Evet, siz onu...

Timohin komutanın arzusunu anladığını, gülümseyişle hissettirerek:

— Başüstüne, ekselans, dedi.

— Ya, evet, evet.

Alay komutanı dizide Dolohof'u gözleriyle araştırarak atını durdurdu. Ve onu:

— İlk muharebede apoletler, dedi.

Dolohof dönüp ona baktı, bir şey söylemedi, alaycı bir tebessüm taşıyan ağzının ifadesini değiştirmede.

Alay komutanı devamla:

— Çok şükür iyi, dedi. Herkese birer maşraba votka, benden — ve askerlere duyurmak iisteyerek ilâve etti. — Hepinize teşekkür edeirim!

Atını sürüp başka bir bölüğe gitti. Timohin yanında yürüyen bir küçük suba

:ya:

— Eh, iyi adam doğrusu, onunla çalışılır. Küçük subay gülerek:

— Bir kelime ile kupa!... dedi. (Alay komu"ianına kupa beyi derlerdi).

Komutanların, teftiştten sonraki keyifli halleri askerlere de geçmişti. Bölük neşeyle gidiyordu. Her taraftan konuşan askerlerin sesleri »duyuluyordu.

— Hani Kutuzof'un bir gözü kördük, tek gözlüdür, diyorlardı?

— Değil mi sanki! Tek gözlünün ta kendi si.

— Yoo... Kardeş, senden fazla gözü var.. Çizmelere, çoraplara her şeye baktı.

— Ah kardeşim, ayağıma bakarken... Hah!: dedim içimden...

— Ya öteki, yanında olan Avusturyalı, sanki badana olmuş, un gibi beyaz, teçhizatı ama da parlatmışlar bel!

E, Fedesou... Savaş ne zaman başlayacak,,,, bir şey söylemedi mi? Sen yanında değil miydin? Bonapart Brunov'dadır diyorlardı hep.

— Bonapart ha! Ama da atıyor aptal! Bilmediği şeyi! Şimdi Prusyalı isyanda. Avusturyalı onu yatıştırıyor. Yatışınca o zaman Bonapart'a harb açılacak. Şuna da bak, Bonapart: Brunov'da diyor! Aptal olduğun belli. Sen konuşma da dinle.

— Bak şu konakçı heriflere! Beşinci bölüm köye doğru sapıyor, onlara kaşal pişirecekler,, biz hâlâ yerimize varamadık.

— Bir peksimet versene ülen!

— Dün tütün verdim ya sana, birader. Al' Allah müstahakkını versin.

1 Kaşa :Kara buğday bulguruyla yapılan lâpâv.

— Bir mola verseler bari, yoksa aç acına .daha beş verstlik yol yürüyeceğiz.

— Almanlar bize kaleska verseler iyi olur>du. Şöyle kurulur, giderdik.

— Burada, millet hep azgın kardeş. Ötedekiîer sanki hep Polonyalıydı, hep Rus tebaası; şimdi baştan başa Alman be kardeş.

Yüzbaşının sesi yükseldi.

— Şarkıcılar öne!

Ayrı ayrı dizilerden yirmi kişi koşup bölüğün önüne geldi. Borazancıbaşı şarkıcılara doğru döndü, eliyle işaret vererek "gün ağarması mı, güneş tutuştu." diye başlayan ve "evet kardeşler, Kamenski baba ile şan salacağız." mısraıyla biten ağır bir asker şarkısı yükseldi. Bu şarkı Türkiyede bestelenmiş, şimdi Avusturya'da söyleniyordu. Yalnız bir yerini değiştirmişlerdi: "Kamenski Baba" yerine "Kutuzof Baba" konmuştu.

Kırk yaşlarında zayıf, güzel bir er olan borazancı son mısraı askerce bitirip ellerini yere bir şey fırlatıp atar gibi sallayarak şarkıcı erleri sert bakışlarla süzdü, kaşlarını çattı, sonra, bütün gözlerin kendisine

dikildiğinden emin • olunca, iki eliyle sanki göze görünmez, kıymetli bir şeyi ihtimamla kaldırdı, başının üzerinde böyle birkaç saniye tuttu ve birdenbire ümit^siz, fırlatıp attı:

279'

Ah, kulübem, kulübem benim!

yirmisi birden hemen kaptılar: "Benim yeni kulübem" diye devam ettiler. Sazcı, teçhizatının ağırlığına rağmen şiddetle ileri fırladı, omuzlarını oynatarak, aletiyle âdeta birisini tehdit ederek bölüğün önünde geri geri gitmeye başladı. Askerler ellerini şarkıya göre sallıyorlar, istemeksizin birbirlerinin ayağına çarparak geniş adımlarla yürüyorlardı. Arkadan tekerlek gürültüleri, yay gıcırıltıları, nal sesleri duyuldu. Kutuzof maiyetiyle şehre dönüyordu. Başkomutan askerin âdi adımıyla yürümeye devam etmesini işaret etti, şarkı seslerini duyup, dans eden erleri, neşeli ve dinç adımlarla ilerleyen bölüğü. görünce onun ve bütün maiyetinin yüzlerinde memnunluk belirmişti. Kaleska bölüğün sağından geçerken kolun ikinci dizisinde şarkıya ayak uydurarak, daha dinç ve zarif adımlarla yürüyen ve âdeta geçenlere, o anda bölükte bulunmayan herkese açıyormuş gibi bakan mavi gözlü bir asker, Dolohof ister istemez göze çarpıyordu. Kutuzof'un maiyetinden alay komutanının taklidini yapan hüsar korneti kaleskadan geri kaldı, atını Dolohof'a doğru sürdü.

Hüsar korneti Jerkof bir zamanlar Petersburg'ta Dolohof'un idare ettiği sefahat âlem lerine iştirak edenlerdendi. Memleket dışında Jerkof Dolohof'a bir nefer olarak raslamış fakat ona tanışıklık göstermeyi doğru bulmamış

:J80 HARB VE SULH

ti. Şimdi, Kutuzof'un rütbesi alman bu gençle konuşmasından sonra eski bir dost sevinciyle «ona hitabediyordu:

— Aziz dostum, nasılsın? — diye şarkı sesleri arasında atının adımlarını bölüğün adımlarına uydurarak sordu.

Dolohof soğuk bir eda ile cevap verdi:

— Nasıl mıyım? Gördüğün gibi.

Oynak hava, Jerkof'un pervasız bir neşe taşıyan sesindeki tona ve yapmacık bir soğukluk taşıyan Dolohof'un cevaplarına hususi bir : mâna katıyordu.

Jerkof:

— E, komutanla aran nasıl? — diye sordu.

i — Fena değil, iyi insanlar. Sen karargâha »asıl girdin?

— Vazifeyle gönderildim. Nöbetçiyim.

Bir müddet sustular.

"Şahini salıverdi, sağ kolundan salıverdi" »diye şarkı dinç, neşeli bir his uyandırarak devam ediyordu.

Konuşmaları eğer şarkı sesleriyle bir arada olmasaydı, ihtimal ki başka türlü «olacaktı.

f; ()

I

281

— Avusturyalıları benzetmişler, doğru mu?

— Kimbilir, öyle diyorlar.

— Buna sevindim, — diye Dolohof şarkının gelişine uyararak kısaca ve açıkça cevap verdi.

— E, gel bize bir akşam, bir firavun çeviri riz, — dedi. Jerkof

— Paranız çok mu yoksa? Gel, her halde.

— Olmaz. Tövbe ettim. Rütbem geri verilinceye kadar ne içeceğim, ne de oynayacağım.

— E, ilk savaşa kadar.

— Orada belli olur.

Yine bir müddet sustular.

— Bir şeye ihtiyacın olursa gel, karargâhta herkes sana yardım eder. — dedi Jerkof.

Dolohof güldü.

— Rahatsız olma daha iyi. Bir şeye ihtiyacım olursa kimseden istemem, kendim yaparım.

— Eh, ne yapalım, ben öyleyimdir de...

— Ben de böyleyim.

— Allaha ısmarladık.

— Sağol. I 'jyAjK'

282

HARB VE SULH

HARB VE SULH

283

. ... Ve yüksek ve uzak Doğduğum diyara doğru . . .

Jerkof atını mahmuzladı. Hayvan evvelâ hangi ayağım atacağım kestiremeyerek üç defaL tepindi, kendini topladı, sıçradı, o da adımlarını şarkıya uydurarak bölüğü geçti, kaleskaya yetiştı.

III

Teftiştıen dönen Kutuzof yanında Avusturya generali olduğu halde çalışma odasına girdi, yavare seslenerek kıtaların durumlarına dair bazı evrakla öncü ordu komutanı Arşidük Ferdinand'dan gelen mektupların getirilmesini emretti. Prens Andrey Bolkonski istenilen evrakla başkomutanın çalışma odasına girdi. Masanın üzerine serilmiş bir haritanın önünde Kutuzof'la Avusturya yüksek barb şûrası üyesi oturuyorlardı.

— Ha!.. — diyerek Kutuzof beklemesini emreder gibi Bolkonski'ye baktı. Başladığı söze fransızca devam etti.

— Yalnız bir şey söyleyeceğım, general, — Kutuzof, ağır ağır, söylediği her sözü dinleten hoş bir ifade ve bir eda inceliğıyle konuşuyordu. Belliydi ki kendisi de sözlerini zevkle dinliyordu. — Yalnız şunu söyleyeceğım ki general,, eğer mesele sadece benim şahsi arzuma bağıİL olaydı İmparator Francois hazretlerinin iradeleri çoktan yerine getirilmiş olurdu. Ben çoktan Arşidük'e iltihak etmiş bulunurdum. Fakat şerefime inanınız ki ordu başkomutanlığını Avusturya'da o kadar bol olan benden daha ehliyetli, daha mahir bir generale tevdi etmek ve bu ağır mesuliyetten kurtulmak şahsen benim için bir bahtıyarlık olurdu. Fakat ahval bizi geride bırakıyor, general.

Kutuzof gülümsedi, bu gülümseyişte öyle bir eda vardı ki, şöyle diyordu: "Bana inanma.makta tamamiyle serbestsiniz, hattâ bana inanmışınız veya inanmamışınız benim için birdir. .Ama bunu bana söylemek için fırsat vermem. İşte bütün mesele burada".

Avusturyalı generalin yüzünde hoşnutsuzluk görünüyordu, fakat Kutuzof'a aynı tonla ce"vap vermemezlik edemezdi. Sözlerinin övücü ruhuna büsbütün aykırı düşen homurtulu ve öfkeli bir tonla:

— Bilâkis, dedi, bilâkis. Ekselansınızın bu müşterek işş katılmanız İmparator hazretlerince çok takdir ediliyor; fakat öyle sanıyoruz ki bu gecikme şanlı Rus ordularını ve onların başkomutanlarını harb meydanlarında devşirmeye alışık oldukları zaferlerden mahrum ediyor, — diyerek önceden hazırlanmışa benzeyen cümlesini bitirdi. |·»

284

di.

Kutuzof tebessümünü değıştirmeksizin eğii

— Ben bu kanaatte bulunuyorum, fahametlû Arşidük Ferdinand'm beni şereflemdiren, son mektubuna dayanarak tahmin ediyorum ki Avusturya orduları general Mak gibi mahir bir iş arkadaşının kumandasında daha şimdiden kesin bir zafer kazanmıştır, artık bizim yardımımıza ihtiyacı yoktur, dedi. General yüzünü ekşitti. Gerçi Avusturyalıların hezimetine dair inanılır bir haber yoktu ama her tarafta dolaşan uygunsuz söylentileri teyit eder pek çok alâmetler vardı. Bunun için, Kutuzof'un Avusturyalıların zaferi hakkındaki tahmini alaya çok benziyordu. Fakat Kutuzof hep o, bu tahmini yürütmeye haklı olduğunu gösteren eda ile, tatlı tatlı gülüyordu. Gerçekten, Mak ordusundan aldığı son mektup ona zaferden ve ordunun çok uygun stratejik durumundan bahsediyordu.

Kutuzof Prens Andrey'e dönerek:

— Versene şu mektubu, dedi. Lütfen gö

runuz.

Ve Kutuzof dudaklarının köşelerindeki alaycı bir tebessümle Arşidük Ferdinand'dan gelen mektubun şu parçasını almanca olarak egnerale okudu:

285

"Wir haben vollkommen zusammengehaltene Krafte, nahe an 70,000 Mann, um den Feind, wenn er den Lech passirte, angreifen und schlagen zu können. Wir können, da wir Meister von Ulm sind, den Vortheil, auch von beiden Uf em der Donau Meister zu bleiben, nicht verlieren; mithin auch jeden Augenblick, wenn der Feind den Lech nicbt pssirte, die Donau übersetzen uns auf seine KommunikationsLinie werfen, die Donau unterhalb repassiren und dem Feinde, wenn er sich gegen unsere treue Allirte mit ganzer Macht wenden wollte, seine Absicht alsobald vereiteln. Wir werden auf solche Weise der Zeirpunkt, wo die KaiserlichRus siche Armee ausgerüstet sein wird, muthig entgegenharren, und sodann leicht gemeinschaftlich die Mögîchkeit finden, dem feinde das Schicksal zuzubereiten, so er verdient"1

1 Düşman Lech nehrini geçtiği takdirde taarruz ederek onu bozguna uğratabilmek için tamamiyle toplu 70,000 kişiye yakın kuvvetimiz vardı. Ulm'e hâkim olduğumuz için Tunanın her iki kıyısına hâkim kalmak üstünlüğünü muhafaza edebilirsiniz. Bununla beraber eğer düşman Lech nehrini geçmemişse her an Tuna'yı aşar, onun münakale hatlarına atılır, Tuna'yı daha aşağıda bir daha aşar ve düşman bütün kudretiyle sadık mütteliklerimize yöneldiği takdirde onun bu maksadını derhal boşa çıkarabiliriz. Bunun için Rus İmparatorluk ordusunun teçhiz edileceği zaman cesaretle bekliyeceğiz, sonra hep beraber düş

286

HARS VE SULH

Kutuzof bu parçayı bitirerek derin bir nefes aldı. Dikkatle ve güler yüzle Avusturya Yüksek Harb Şûrası üyesine baktı.

Avusturya generali, şakayı bırakıp işe geçmeyi ister gibi:

— Daha beteri düşünmeyi emreden hakimce kaideyi bilirsiniz, ekselans, dedi.

— Affedersiniz, general, — diye Kutuzof sözünü keserek Prens Andrey'e döndü. — Baksana kuzum, Kozolovski, den casuslarımızın, bütün raporlarını al getir. İşte Kont Nostits'ten. iki mektup, işte fahametlû Arşidük Ferdinand'ın bir mektubu, işte bir tane daha, — diyerek ona birkaç kâğıt daha verdi. — bütün bunların içinden Fransızca bir memorandum metni,, bir not Avusturya ordusunun harekâtına dair bütün bildiklerimizi en açık gösterendir. Evet, hadi onu ekselansa sun.

Prens Andrey Kutuzof'un ilk sözlerinden beri yalnız söylediklerini değil, söylemek istediklerini de anladığını gösterir bir tavırla eğildi. Kâğıtları topladı ve toptan bir selâm vererek halı üzerinden yavaş adımlarla yürüdü, kabul salonuna çıktı.

Prens Andrey Rusya'dan ayrılalı henüz çok bir zaman geçmediği halde çok değişmişti. Yüzünün ifadesinde, hareketlerinde, yürüyüşünde

mana lâıyk olduğu akibeti hazırlamak imkânım kolayca elde edeceğiz. . -=|

HARB VE SULH

287

eski yapmacıklık, yorgunluk, gevşeklik hemen hemen farkedümez olmuştu. Onda başkaları üzerinde bırakacağı tesiri, düşünmeye vakti olmayan, hoş enteresan bir işle meşgul bir insan hali vardı. Yüzü, kendisinden ve etrafındakilerden çok memnun olduğunu ifade ediyordu; tebessümü, bakışları daha neşeli, daha çekiciydi.

Daha Polonya'da yetiştiği Kutuzof onu çok iyi karşılamış, kendisini unutmayacağını, öteki yaverlerden ayrı tutacağını vadetmişti. Viyana'dan Kutuzof Prens Andreyin babasına, bu eski arkadaşına şöyle yazmıştı:

"Oğlunuz işleriyle, sağlamlığıyla, çalışkanlığıyla seçkin bir subay olmak ümidini veriyor. Maiyetimde böyle bir genç bulunduğu için kendimi bahtiyar sayarım".

Kutuzofun karargâhında, Prens Andrey hakkında meslek arkadaşları arasında ve orduda Petersburg, kibarlar âleminde olduğu gibi büsbütün iki aykırı kanaat vardı. Azlık teşkil eden bazıları Prens

Andrey'de onu, kendilerinden ve bütün diğer insanlardan ayıran bir hususiyet kabul ederler, onu dinlerler, ona karşı hayranlık duyarlar, onu taklit ederlerdi; bunlara karşı Prens Andrey alçak gönüllü ve güler yüzlüydü. Çoğunluk teşkil eden diğerleri onu sevmez, burnu yüksekte, soğuk ve sevimsiz bir insan sayarlardı. Fakat bunlara karşı

288

HARB VE SULH

m

Prens Andrey öyle bir tavır takınmasını bilirdi ki ona hürmet eder, hattâ ondan korkarlardı. Prens Andrey Kutuzof'un çalışma odasından kabul salonuna, çıkınca kâğıtlarla elinde bir kitap pencerenin yanında oturan nöbetçi yaveri Kozlovski'ye yaklaştı.

— E, ne var Prens?

— Niçin ileri gitmediğimize dair bir tezkere kaleme alınması emredildi.

— Peki, niçin gitmiyoruz? Prens Andrey omuzlarını silktilti.

— Mak'tan bir haber yok mu? — diye Kozlovski'ye sordu.

— Yok.

— Bozguna uğratıldığı doğru olsaydı bir haber gelirdi.

— İhtimal, — diyerek Prens Andrey kapıya doğruldu: fakat o anda kapı şiddetle açıldı, karşısına çıkan uzun boylu, her halde yoldan gelmiş, redingotlu, başı siyah bir mendille sarılı, boynunda Marie Terese nişanı bulunan bir Avusturya generali, hızla içeri girdi. Prens Andrey dudu.

— General anşef Kutuzof burada mı? — diye general sağa sola bakarak ve durmadan

HARB VE SULH

289

çalışma odasının kapısına doğru yürüyerek, sert bir Alman şivesiyle çabuk çabuk sordu.

Kozlovski telâşla meçhul generale yaklaşıp kapının yolunu keserek:

— General anşef meşguldür, dedi, ne arz: etmem emir buyurulur.

Meçhul general, kendisini tanıyamamalarına hayret etmiş gibi alçak boylu Kozlovski'ye yukardan aşağı isihfafla süzdü.

— General anşef meşguldür, — diye Kozlovski sükûnetle tekrar etti.

Generalin kaşları çatıldı, dudakları büzüldü, titredi. Cep defterini çıkardı, kurşun kalemiyle bir şeyler karaladı, sayfayı kopardı, verdi, hızlı adımlarla pencereye yaklaştı, kendini sandalyeye attı, niçin ona baktıklarını sorar gibi gözlerini odada bulunanlara çevirdi, sonra başını kaldırdı, bir şey söylemeye niyetlenmiş gibi boynunu uzattı, fakat o anda kayıtsız bir tavırla şarkı mırıldanmaya başlar gibi acayip bir ses çıkardı ve derhal sustu. Çalışma odasının kapısı açıldı, Kutuzof eşikte göründü, başı sarılı general bir tehlikeden kaçır gibi, kanburlanarak kuru bacaklarının geniş ve hızlı adımlarıyla Kutuzof'a yaklaştı.

'290

HARB VE SULH

' Çatlak bir sesle: '||·|'

— Vous voyez le malheureux Mack1 dedi.

Çalışma odasının kapısında duran Kutuzof'un çehresi birkaç saniye büsbütün hareketsiz kaldı. Sonra kırışıklar bir dalga gibi yüzüne hücum etti; alnının buruşukları düzeldi; hürmetle başını eğdi, gözlerini kapadı, sessizce önünden Mark'a yol verdi, arkasından kapıyı kapadı.

Avusturyalıların Ulm önlerinde bozguna uğraması ve bütün ordunun teslim olması yolunda evvelce yapılan söylenti doğru çıkıyordu. Yarım saat sonra, şimdiye kadar harekâta bulunmayan Rus kıtalarının da yakında düşmanla karşılaşması gerektiği yolunda emirlerle, türlü istikametlere emir subayları gönderilmiş bulunuyordu.

Prens Andrey karargâhta, başlıca ilgisini harb işlerinin genel gidişi üzerinde toplayan sey. rek subaylardan biriydi. Mak'ı görünce ve felâketin tafsîlâtını öğrenince muharebenin yarısının kaydedildiğini, Rus kıtalarının çok zor Hr durumda bulunduğunu anlamış, orduyu bekleyen şeyi ve burada kendisinin oynayacağı rolü açıkça gözlerinin önüne getirmişti. Kendini beğenmiş Avusturya'nın burnu kırıldığını

Bedbaht Mak'ı görüyorsunuz.

HARB VE SULH

291".

ve ihtimal bir haftaya kadar Rusların Fransızlarla Suvorof'tan sonraki ilk çarpışmasını göreceğini, buna iştirak edeceğini düşündükçe elinde olmadan heyecanlı, sevinçli bir his duyuyordu. Fakat Napolyon'un, Rus ordularının her türlü şecaatinden üstün çıkabilecek ve aynı zamanda bir yüzkarasma meydan vermeyecek dehasından korkuyordu.

Bu düşüncelerle heyecanlanan, sinirleri alt üst olan Prens Andrey babasına her gün yazdığı mektubu yazmak üzere odasına gitti. Koridorda, beraber bir yerde kaldıkları Nesvitski ile şakacı Jerkof'a rasladı. Her zamanki gibi yine bir şeye gülüyorlardı.

Nesvitski Prens Andrey'in uçuk benzini ve parlayan gözlerini farkederek — Niye böyle düşüncelisin? — diye sordu.

Bolkonski:

— Neşelenecek bir şey yok. — diye cevap verdi.

Prens Andrey, Nesvitski ve Jerkof'la karşılaştığı sırada koridorun öbür ucundan Rus ordusunun işlerine nezaret etmek üzere Kutuzof'un karargâhında vazife gören Avusturya generali Ştroh'la bir gün evvel gelen. Avusturya Yüksek Askerî Şûrası üyesi onlara doğru geliyorlardı. Geniş koridorda generaller

292

için üç subayın yanından serbestçe geçecek İcadar yer vardı; fakat Jerkof Nesvitski'yi eliyle iterek soluyan bir sesle fısıldadı:

— Geliyorlar!.. Geliyorlar!.. Çekilin, yol verin! Lütfen yol verin.

Generaller, kendilerine sıkıcı saygı, gösterilmesinden kurtulmak isteyen tavırlarıyla geçiyorlardı. Alaycı Jerkof'un çehresinde birdenbire sanki zaptedemediği aptalca bir sevinç tebessümü belirdi. İleri yürüdü. Avusturya generallerine hitabederek, almanca:

—! Ekselans dedi, sizi tebrik etmekle müşerrefim.

Başını önüne eğdi, acemice, dans öğrenen çocuklar gibi kâh bir ayağını, kâh öteki ayağını sürtmeye başladı.

Avusturya Yüksek Harb Şûrası üyesi olan general sert sert ona baktı; fakat aptalca tebessümündeki ciddiliği görerek onunla bir an alâkalanmaktan kendini alamadı. Dinlediğini göstererek gözlerini kırıştırdı.

— Sizi tebrik etmekle müşerrefim, general. Mak sağ salim geldi. Yalnız şurası biraz berelenmiş — diye taşkın bir tebessümle kendi başını göstererek ilâve etti. , ,u < **>.

HARB VE SULH

293

General kaşlarını çatmış, döndü ve yürüdü.

— Got t, wie naiv! — diye birkaç adım giderek hiddetle söylendi.

Nesvitski kahkahalarla gülerken Prens Andrey'e sarıldı. Fakat Bolkonski daha ziyade sarardı, onu hiddetle itti, Jerkof'a döndü. Mak'ın hali, onun hezimetini haberinin sinirlerine yaptığı tesir, Rus ordusunu bekleyen akıbet kaygısı Jerkof'un bu yersiz şakasıyla içinden ısıtı.

Acı bir sesle ve alt çenesi hafifçe titreyerek:

— Eğer siz, Sayın Bay, dedi alaycı olmak istiyorsanız size mâni olamam; fakat haber veriyorum ki, eğer bir daha benim yanımda soytarılık etmeye cüret ederseniz, nasıl hareket edileceğini size öğretilirim.

Nesvitski ile Jerkof bu harekete öyle hayret etmişlerdi ki susmuşlar, gözlerini açmışlar, Bolkonski'ye bakıyorlardı.

— Ne ölmüş, ben tebrik ettim, başka bir şey yapmadım. — dedi Jerkof.

Bolkonski:

— Ben sizinle şaka etmiyorum, kesiniz sesinizi lütfen! — diye bağırarak Nesvitski'

f

nin kolundan r tuttu, söyleyecek bir şey bulamayan Jerkof'tan uzaklaştı.

Nesvitski onu teskin etmek için: — Ne oluyorsun be birader, dedi.

!— Nasıl ne oluyorum? — diye Prens Andrey heyecandan olduğu yerde durarak söze başladı. — Anlaman lâzım ki, biz ya Çarımıza, vatanımıza hizmet eden, müşterek başarıya sevinen müşterek muvaffakiyetsizlikten kederlenen subaylarız, yahut Efendisinin işini umursamayan uşaklarız. Quarante mille homines massacres et l'armee de nos allies detruite, et vous trouvez la le mot pour rire, — bu fransızca cümle ile fikrine kuvvet veriyor gibiydi. — C'est bien pour un garçon de rien, comme cet individu, dont vous avez fait un ami, j'nais pas pour vous, pas pour vous —' dedi ve Jerkof'un kendisini hâlâ işitebileceğini fark ettiği için çocuklar sözünü Fransız şişesiyle söyleyerek Rusça — Ancak çocuklar böyle eğlenebilirler — diye ilâve etti.

Kornet cevap verecek mi diye bekledi, fakaf kornet döndü, koridordan çıkıp gitti.

IV

' . 1 Kırk bin kişi kırıldı, mütteliklerimizin ordusu mahvoldu, siz de bundan bir alay mevzuu çıkarıyorsunuz. Bunu yapmak size değil, o dost edindiğiniz herife, o mânâsız çocuğa yakışır. ! "

295

Pavlograd hüsar alayı Branunau'dan iki mil uzakta bulunuyordu. Nikolay Rostof'unı Jünker olarak hizmet ettiği süvari bölümü Zaltsenek adındaki Alman köyüne yerleşmişti. Bütün süvari tümenince Vaska Denisof adıyla tanınmış olan yüzbaşı Denisof'a köyün en iyi evi verilmişti. Jünker Rostof, Polonya'da alaya yetişeli beri süvari bölümü komutanıyla birlikte kalıyordu.

11 birinciteşrinde Mak'in hezimetini haberiyle bütün umumi karargâhın ayağa kalktığı gün süvari bölümü karargâhında sefer hayatı eskisi gibi sakin geçiyordu. Rostof sabahleyin erkenden hayvanla, yem tedarikinden! döndüğü zaman, bütün gece oyunda kaybeden Denisof hâlâ gelmemişti. Rostof, Jünker üniformasıyla avluya girdi, hayvana dayanarak, çevik ve dinç bir hareketle ayağını kaldırdı,, özengide bir müddet durdu, nihayet yere atlayarak emirbere seslendi.

Oldum olasıya hayvana doğru atılan hüsara:

— Hey, Bondarenko, aziz dost, dedi, gezdir onu kuzum.

Emirbere, iyi kalbli gençlerin mesut anlarında herkese karşı takındıkları o kardeşçe ve şen nezaketle hitabetmişti.

296

HARB VE SULH

— Başüstüne ekselans — diye Küçük Rusyalı başını neşcü neşeli sarsarak cevap verdi.

— Ama dikkat et, iyi gezdir ha. Başka bir hüsar da ileri atılmış, fakat

Bondarenko dizgini ele almış bulunuyordu. Jüker'in iyi bahşiş verdiği ona hizmet etmenin istifadeli olduğu anlaşılıyordu. Rostof hayvanın boynunu, sonra sağrısını okşadı, avluda bir müddet durdu.

"Mükemmel! Müthiş bir hayvan olacak!" — diye kendi kendine söylendi, gülümsedi, kılıcını tutarak, mahmuzlarını, şıkırdatarak hızla yürüdü. Dokuma yelekli ve takkeli Alman «ev sahibi gübre temizlemeye mahsus yabayla ahırdan bakıyordu. Rostof'u görür görmez yüzü ışıldadı, neşeyle gülümsedi, gözlerini kırıştırdı: "Schön, gut mor gen! Schön, gut morgen!" — diye delikanlıyı selâmlamaktan haz «duyuyormuş gibi tekrarladı.

Rostof canlı yüzünden hiç gitmeyen o neşeli, kardeşçe tebessümüyle:

— Schon fleissig, dedi. Hoch Oestrenher. Hoch Russen. Kaiser Alexander hoch.2 — diye Alman ev sahibinin sık sık kullandığı sözleri tekrarlayarak ilâve etti.

1 Günaydın! Günaydın!

2 işe mi artık!... Yaşasın Avusturyalılar! Yaşasın Ruslar! Yaşasın imparator Aleksandr!

HARB VE SULH

Alman güldü, ahırdan büsbütün dışarı çıktı, takkesini çıkardı ve havada sallayarak haykırdı:

— Und die ganze Welt hoch.¹

Rostof'da Alman gibi kasketini havada salladı ve gülerek haykırdı. "Und vivat die ganze Welt." Ne ahırını temizleyen Alman için, ne de takımla birlikte kuru ot almaya gitmiş olan Rostof için ortada sevinecek bir şey yoktu; fakat her ikisi de mesut heyecanla, bir kardeş sevgisiyle birbirine baktılar, karşılıklı sevgilerini göstermek için başlarını salladılar ve gülümseyerek ayrıldılar: Alman ahıra Rostof Denisof'la beraber kaldığı kulübeye girdi.

— Nerde bay; — diye Denisof'un bütün alayca tanınmış dalavereci uşağı Lavruşka'ya sordu.

— Akşamdan beri yokturlar, her halde oyunda kaybettiler — diye cevap verdi — artık öğrendim: kazanınca övümeye gelirler, eğer sabaha kadaF görünmezlerse temizlendiler demektir, öfkeli gelirler. Kahve emreder misiniz?

— Evet, evet getir.

On dakika sonra Lavruşka kahveyi getirdi ve:

1 Yaşasın bütün dünya!

Geliyorlar, felâket, dedi.

Rostof pencereden baktı, eve dönen Denisof'u gördü. Denisof kırmızı çehreli, kara gözlü, parlak bıyıklı, saçları siyah ve dağınık bir adamdı, düğmeleri çözükle bir süvari ceketi, kat kat sarkan geniş, bir kilot giymiş, ezik kasketi ensesine düşmüştü, başını öne eğmiş düşünceli, düşünceli sahanlığa yaklaştı.

— Lavruşka — diye r yi yutarak yüksek: sesle ve hiddetle bağırdı — hadi, soy, hayvan!

— Peki, soyuyorum zaten — diye Lavruşka cevap verdi.

Denisof odaya girerek:

— A! Sen kalkmışsın, dedi.

— Çoktan, — dedi Rostof — Ota bile gittim, Froylayn Mathilde'i de gördüm.

Denisof:

— Ya! Ben de birader, dün kaz gibi yolundum. — diye haykırdı — Öyle talihsizlik! Öyle talihsizlik ki!.. Sen gider gitmez ben de çıktımdı. Hey, çay getir!

Danisof alnını buruşturdu, gülümsüyormuş gibi küçük ve sağlam dişlerini göstererek bir orman gibi dik, siyah ve sık saçlarını iki eliyle kısa parmaklarıyla karıştırmaya başladı.

HARB VE SULH

Elleriyle alnını ve yüzünü ovuşturarak:

— Şeytan dürttü de şu Sıçana (bir subayın lâkabı) gittim, dedi, düşün ki bana bir tek, bir tek kâğıt vermedi.

Denisof kendisine uzatılan yanmış bir pipoyu aldı, avcuyla sıktı, yere vurarak ateşini düzeltti, yine bağırmaya başladı.

— Azı veriyor, çoğu kazanıyor, azı veriyor, çoğu kazanıyor.

Ateşini döktüğü pipoyu kırıp attı. Sonra susarak parlayan siyah gözleriyle neşeli neşeli Rostof'a baktı.

— Bari kadın olsaydı. Halbuki içmekten başka yapacak şey yoktu, orada, ah, bari bir kavga olsun çıksaydı...

Mahmuz şıkırtılanyla gelip kapının önünde duran ağır çizme sesleri ve saygılı bir öksürme duyarak — Hey, kim var orada? — diye kapıya doğru seslendi.

— Bölükemini — dedi Lavruşka.

Denisof yüzünü daha çok ekşitti.

İçinde birkaç altın bulunan cüzdanını fırlattı:

— İş berbat, Rostof, say kuzum, ne kadar kalmış, sonra sok yastığın altına cüzdanı

HARB VE SULH

— diyerek bölükeminini görmek için dışarı çıktı.

Rostof paraları aldı, yeni ve eski altınları mekanik bir surette istif ederek ve kümeleri denkleştirerek saymaya koyuldu.

Öteki odadan Denisof'un sesi işitildi:

— Vay! Telyanın! Merhaba! Dün soydular beni.

— Nerde? Bikof'un orada mı, Sıçan'da mı?.. Biliyordum böyle olacağını — diye ince bir ses duyuldu, arkasından aynı süvari bölüğünde ufak tefek bir subay olan teğmen Telyanın içeri girdi.

Rostof cüzdanı yastığının altına attı, kendisine uzatılan küçük, rutubetli eli sıktı.

Telyanın seferden önce, bir iş yüzünden muhafız kıtasından nakledilmişti. Alayda kendini çok iyi idare ediyordu; fakat onu sevmeyizlerdi; bilhassa Rostof bu subaya karşı olan sebepsiz nefretini ne içinden atabiliyor,, ne de gizleyebiliyordu.

Telyanın:

— E, genç süvari, benim Graçık işinizi iyi görüyor mu? — diye sordu (Graçık Telyanın'nin Rostof'a sattığı binek atıydı.)

301

Teğmen hiçbir zaman konuştuğu adamın yüzüne bakmazdı; gözleri boyuna bir şeyden ötekine kayardı.

— Bugün sizi gördüm, atla gidiyordunuz...

7000 rubleye aldığı bu at, bu paranın yarısı değerinde bile olmadığı halde Rostof: — Eh fena değil, iyi hayvan — diye cevap verdi ve ilâve etti: — Ön sol ayağı üzerinde aksamaya başladı.

— Tırnağı çatlamıştır! Ehemmiyeti yok. Perçin çivisinin nasıl çakılacağım size gösteririm.

— Ya, ya, gösteriniz lütfen — dedi Rostof.

— Gösteririm, gösteririm, gizli bir şey değil, bu at için bana teşekkür edeceksiniz.

Rostof Telyanın'den yakayı sıyırmak arzusuyla:

— Peki söyleyeyim de atı getirsinler — dedi ve ge'tirilmesini emretmek için çıktı.

Denisof ağzında piposu sotada eşige kurulmuş kendisine bir şeyler anlatan bölük emininin karşısında oturuyordu.

Bölükemininin orada oluşuna aldırış etmeksizin: fI!; .,; r,i«jg

302

HARB VE SULH

— Ah, sevmem mübareği, dedi.

Rostof "ben de sevmem, ama ne yaparsın!" der gibi omuzlarını silktiler, hayvanın getirilmesini emretmişti, Telyanın yanına geldi

Telyanın, Rostof onu hangi vaziyette bırakmışsa hep o tenbel vaziyette, ufak beyaz ellerini ovuşturarak duruyordu.

Rostof odaya girerken içinden:

"Böyle suratsız insanlar da oluyor" dedi.

Telyanın ayağa kalkıp kayıtsızca bakınarak:

— E, atın getirilmesini emrettiniz mi? diye sordu.

— Ettim.

— Haydi biz oraya gidelim. Ben sırf Denisof'tan çünkü emri öğrenmeye gelmiştim. Aldınız mı Denisof?

— Daha almadık, nereye siz? iö\$î>

Telyanın:

— Atın nasıl nallanacağını delikanlıya öğretmek istiyorum — dedi. Avluya çıktılar, tavlaya geçtiler, teğmen, nal çivisinin nasıl perçin edileceğini gösterip ayrıldı.

HARB VE SULH

303

Rostof döndüğü zaman masanın üzerinde bir votka şişesi, bir sucuk duruyordu, Denisof masanın önüne oturmuş kalemi kâğıt üstünde gıcırdatıyordu. Dalgınca Rostof un yüzüne baktı.

— Ona yazıyorum, dedi.

Kalemi tutan elinin dirseğini masaya dayadı, yazmak istediklerini bir çırpıda söyleyivermek fırsatım bulduğuna sevinmiş olacak ki mektubunda yazacağı şeyleri Rostof'a anlattı.

— Bak görüyor musun dostum, dedi. Biz aşktan uzak kaldıkça uykudayız, hiç oğlu hiçiz. Fakat insan sevdiği zaman hilkatin ilk günündeki gibi bir melektir, tertemizdir... O da Tdm; Kovala, cehennemin dibine gitsin? Vaktim yok — diye hiç çekinmeden yanma sokulan Lavruşka'ya bağırdı.

— Ben ne yapayım, siz emir verdiniz, bölükemini para için geldi.

Denisof suratını ekşitti; hiddetle bağırmak istedi, fakat sustu.

— Berbat iş — diye kendi kendine söylenerek Rostof'a sordu — Ne kadar para kaldı cüzdanda?

304

HARB VE SULH

— Yedi tane yeni, üç eski.

— Ah berbat! E, ne, dikilip duruyorsun, salak, gönder bölükeminini — diye Lavruşka'ya bağırdı.

Rostof kızarak:

— Lütfen kabul edersen ben sana vereyim. Denisof, bende var, dedi.

— Kendi adamlarımdan ödünç almayı sevmem, hayır hiç sevmem — dedi Denisof..

fi Rostof:

— Eğer arkadaşça para kabul etmezsen gücendirirsin beni, sahi söylüyorum, bende var, — diye tekrar etti.

— Hayır, hayır. V^>

Denisof yastığın altından cüzdanı abpak için karyolaya yanaştı: rai;

— Nereye koydun onu Rostof? nûi

— Alttaki yastığın altına. *.

— Yok yahu.

Denisof yastıkların ikisini de yere attı,, cüzdan yoktu.

— Garip şey!

— Dur bakayım, düşürmüş olmayasın — diye Rostof yastıkları teker teker kaldırıp salladı, yorganı kaldırıp silkti. Cüzdan yoktu.

HARB VE SULH

305

— Unutmuş olmayayım? Hayır, hattâ, onu tıpkı bir hazine gibi başının altında sakladığını düşünmüştüm

— dedi ve Lavruşka'ya dönerek ilâve etti: — Şuraya koymuştum onu. Nerededir?

— Ben içeri girmedim, nereye koydunuzsa orada olacak.

— Yok işte.

— Her zaman böylesiniz siz, bir yere atar sonra unutursunuz, cebinize baksanıza.

— Hayır, bir hazine olduğunu düşünmemiş olsam, — dedi Rostof — Fakat koyduğumu hatırlıyorum.

Lavruşka yatağı alt üst etti, karyolanın, masanın altına baktı, hert tarafı arayıp taradı ve odanın ortasında durdu. Denisof sesini çıkarmaksızın Lavruşka'nın hareketlerini takibediyordu, Lavruşka "bir yerde yok" diyerek ve hayretle ellerini açarak Rostof'a dönüp baktı.

;,fj.

— Rostof muzipliği bırak...

Rostof Denisof'un bakışını kendi üzerinde hissederek gözlerini kaldırıp indirdi, boğazının aşağısında bir yere sıkışan kanı yüzüne ve gözlerine fışkırdı, nefes alamıyordu.

306

HARB VE SULH

.Lavruşka: i un'I

— Odada teğmenle sizden başka kimse yoktu, buralarda bir yerde olacak, dedi.

Denisof kıpkırmızı kesilip tehdit edici bir hareketle uşağın üzerine atılarak birdenbire Jıaykırdı:

— Hey, sen, şeytan bozuntusu herif, kı:jmıldan, ara bak, cüzdan bulunmalı, yoksa yakarım hepinizi, yakarım!

Rostof Denisof'u gözleriyle süzerek, ceketini düğmelemeye başladı, kılıcını kuşandı, kasketini giydi.

Denisof:

— Sana söylüyorum, cüzdan bulunmalı — » diye emirberin omuzlarını sarsarak ve onu duvara doğru iterek bağırdı.

Rostof kapıya yaklaşarak, gözlerini kaldırmaksızın:

— Denisof bırak onu; alanı biliyorum ben, dedi.

Denisof duraladı, bir an düşündü, Rostof'un kimi ima ettiğini anlamış gibi kolunu tuttu.

— Saçma! — diye öyle bir bağırış bağırdı ki, ensesinde ve alnındaki damarlar bir ip gibi şişti! Sana söylüyorum, aklını kaçırdın

HARB VE SULH

307

sen, buna müsaade etmem, cüzdan buradadır; şu alçağın derisini yüzeceğim ve cüzdan bulunacak.

Rostof:

— Alanı biliyorum. — diye titrek bir sesle tekrarlayarak kapıya yürüdü.

Denisof junkeri alıkoymak için üzerine doğru atılarak:

— Sana söylüyorum, ağzını topla! — diye bağırdı.

Fakat Rostof elini çekip kurtardı ve öyle kinli bir çehreyle gözlerini gözlerine dikti ki, sanki Denisof en büyük düşmanıydı.

— Ne söylediğini biliyor musun? — diye titrek bir sesle devam etti— Odada benden başka kimse yoktu, o halde eğer o değilse, demek...

ladı

Sözünün sonunu getiremedi, odadan fırladı

— Ah, şeytan alsın seni de, herkesi de. Bunlar Rostof'un işittiği son sözlerdi. Rostof Telyanın'nin oturduğu eve geldi.

Telyanın'nin emirberi ona:

— Bay evde yok, karargâha gitti — dedi ve junkerin allak bullak çehresi karşısında hayretle ilâve etti:

308

İİARB VE SULH

; —Bir şey mi oldu? . . .

— Hayır, bir şey yok.

— Biraz daha evvel gelseniz yetişecektiniz — dedi emirber.

Karargâh Salzenek'ten üç dört saat uzakta bulunuyordu.

Rostof eve dönmedi, bir at alarak karargâha yollandı, karargâhın işgal ettiği köyde subayların devam ettiği bir içkili lokanta vardı, Rostof lokantaya geldi; avluda Telyani'nin atını gördü.

İçkili lokantanın ikinci bölümünde teğmen, önünde bir tabak sosis, bir şişe şarap, oturuyordu.

— Siz de geldiniz ha, delikanlı —! diye gülümseyerek, kaşlarını kaldırdı.

— Evet, — dedi Rostof. †

Bu sözü söylemek ona çok küflele mal olmuş gibiydi, yanındaki masaya oturdu.

İkisi de susuyordu: Odada iki almanla bir rus subayı vardı. Kimsede ses yoktu, yalnız bıçakların tabaklarda çıkardığı sesler ve teğmenin ağız şapırtısı duyuluyordu. Telyanın yemeği bitirince cebinden iki gözlü bir kese çıkardı. Uçları yukarı kalkık küçük beyaz par

3091

maklarıyla halkayı çekti, bir altın çıkardı ve kaşlarını kaldırarak garsona verdi.

— Lütfen biraz çabuk.

Altın yeniydi. Rostof kalktı, Telyanın'e yaklaştı.

Yavaş, güç duyulur bir sesle:

— Müsaade ediniz keseye bakayım, dedi.

Telyanın, gözleri fırıl fırıl, kaşları hep öyle kalkık, cüzdanı uzattı.

— Evet, güzel cüzdan... Evet... Evet... — dedi ve birdenbire sarardı — bakınız, delikanlı — diye ilâve etti.

Rostof cüzdanı eline aldı, bir ona, bir içindeki paralara, bir Telyanın'e baktı, teğmen âdeti üzere etrafına bakıyor ve birdenbire neşelenmiş görünüyordu.

— Viyana'ya gidersek orda hepsini harcarım, fakat bu pis kasabalarda harcayacak yer yok... Eh, veriniz, delikanlı, ben gidiyorum, dedi.

Rostof susuyordu. Telyanın devamla:

— Ya siz niçin geldiniz? Siz de mi kahvaltı etmek için?

Elini uzatarak cüzdana yapıştı. Rostof cüzdanı bıraktı. Telyanın onu kiletunun cebi

310

HARB VE SULH

ne attı, kaşları kayıtsızca yukarı kalktı, ağzı hafifçe açıldı, sanki şöyle diyordu: 'evet cüzdanımı cebime koyuyorum, bunda şaşılacak İDİR şey yok, buna kimse karışamaz'.

— Ne o, delikanlı? — diye içini çekerek "kalktı kaşlarının altından Rostof'un gözlerine baktı. Telyanın'in gözlerinden bir ışık, elektrik şeraresi hızıyla Rostof'un gözlerine sıçradı, oradan tekrar geri döndü ve bütün bunlar bir an içinde oluverdi.

— Gelsenize buraya! — Rostof Telyanın'nin koluna yapıştı, onu âdeta sürükler gibi pencereye doğru çekti. — Bu para Denisof'undur, siz onu aldınız... — diye kulağına fısıldadı.

Telyanın:

— Ne? i. ' Ne?.. Ne cüretle bunu soluyorsunuz. Ne?.., dedi.

Fakat bu sözler acıklı ve ümitsiz, af dileyen bir inilti gibi çıkmıştı. Bu sesi duyar duymaz Rostof'un içindeki kocaman şüphe kayası «devrilmişti. Sevinmiş ve aynı zamanda karşısındaki betbaht adama acımıştı; fakat işi sonuna kadar götürmek lâzımdı.

— Buradaki insanlar Allah bilir ne düşünürler. — diye Telyanın kasketini yakalayarak küçük, boş bir odaya doğruldu. — İş halletmek lâzım, ui

31»

— Bunu biliyorum ve ispat edeceğim. — dedi Rostof.

— Ben...

Telyanın'in ürkmüş, sararmış yüzündeki' bütün adaleler titremeye başlamıştı; gözleri yine öyle, ama Rostof'un yüzüne bakmayarak aşağılarda bir yerde, fırıl fırıl dönüyordu.

Hıçkırıklar duyuluyordu.

— Kont!.. Bir genci mahvetmeyiniz... İşte o uğursuz para, alınız onu... — Parayı masanın üstüne fırlattı.

— İhtiyar babam, anam var'..

Rostof parayı aldı, Telyanın'in bakışlarından kaçınarak ve hiçbir söz söylemeksizin yürüdü. Fakat kapının yanında durdu, dönüp* geri geldi.

Gözleri yaşarak

— Aman yarabbi, dedi, Bunu nasıl yaptınız siz? du.

— Kont — diye Telyanın junkere sokul

Rostof yana çekilerek:

— Dokunmayınız bana dedi, sıkıntınız varsa alınız.

Cüzdanı ona attı, lokantadan fırlayıp çıktı

312

HARB VE SULH

V

Aynı günün akşamı Denisofun oturduğu •evde süvari bölümü subayları hararetli hararetli konuşuyorlardı.

— Sana diyorum ki, Rostof alay komutanından af dilemeniz lâzım, — diye saçları •ağarmaya yüz tutmuş, pala bıyıklı, buruşuk yüzü geniş çizgili uzun boylu bir süvari kurmay yüzbaşı kıpkırmızı kesilen, heyecanlanan Rostof'a hitab ediyordu.

Süvari kurmay yüzbaşısı Kirşten askerlik onuru meselesinden iki defa rütbesi alınıp neferliğe indirilmiş, iki defasında da rütbesini yeniden elde etmişti.

Rostof:

— Kimsenin beni yalancılıkla suçlandırmasına müsaade etmem! — diye haykırdı. — Bana, yalan söylüyorsun dedi, ben de, ona, sen yalan söylüyorsun, dedim. Böyle kalacak, isterse her gün nöbete koysun, hapsetsin beni; af dilemekliğim Şçin beni kimse zorlayamaz, •çünkü eğer o bir alay komutanı olarak bana tarziye vermeyi onuruna yedi remiyorsa, ben •de...

— Durunuz, anacığım; beni dinleyin. — diye süvari kurmay yüzbaşısı uzun bıyıklarını sakın sakın sıvazlayarak kaba sesiyle sözünü kesti. — başka subayların yanında alay komutanına bir subayın para çaldığını...

HARB VE SULH

313

— Orada başka subaylar vardıysa kabahat bende değil. Onların yanında söylemek doğru değildi belki, ben diplomat değilim. Sonra da hüsarlara gittim, fazla inceliğe lüzum yok, diye düşünmüştüm, bana, yalan söylüyorsun, dedi... Şimdi tarziye versin...

Bütün bunlar iyi, kimse sizin korkak olduğunuzu aklından geçirmez, mesele burada değil. Denisof'a bir sorunuz, bir junkerin bir alay komutanından tarziye istemesini akıl kabul eder mi?

Denisof bıyıklarını ısırarak açık ve dalgın bir yüzle dinliyor, söze karışmak istemiyor gibi görünüyordu.

Süvari kurmay yüzbaşısının sualine menfi bir baş işaretiyle cevap verdi.

Süvari yüzbaşısı sözüne devamla:

— Subayların yanında Alay komutanına bu alçaklıktan bahsediyorsunuz. — dedi —, jBoğdaniç (alay komutanına Boğdaniç derlerdi) sözünüzü ağzınıza tıkadı.

— Sözümü kesmedi, yalan soluyorsun, — dedi.

— Evet, çünkü ona mânâsız şey söylediniz, af dilemeniz lâzım.

— Asla! — diye haykırdı.

Süvari kurmay yüzbaşısı ciddilikle ve sertçe:

314

— Sizden bunu beklemezdim, dedi, af dilemek istemiyorsunuz: ama, yalnız ona karşı, değil ahbap, bütün alaya karşı, hepimize karşı her cihetten kabahatlisiniz. Bakınız nasıl: Bari bu işte ne yolda hareket edileceğini biraz düşünüp taşınsaydınız, başkalarına danışsaydınız; halbuki siz ulu orta, hem de subayların yanında patavatsızlık ettiniz. Alay komutanı şimdi ne yapsın? Subayı mahkemeye versin de bütün alayı lekelesin mi, Sizce böyle mi olsun? Bizce hayır, Bogdaniç'e aşkolsun doğrusu; size doğru söylemiyorsunuz demiş. Hoşbir şey değil, fakat ne yaparsın, siz kendiniz: çattınız ahbap. Şimdi de iş örtbas edilmek istenince onurunuza yedirip te af dilemek istemiyor, her şeyi anlatmak istiyorsunuz. Nöbet tutmak, sonra, ihtiyar ve namuslu bir subaydan af dilemek gücünüze gidiyor! Boğdaniç değil, kim olursa olsun, namuslu cesur ve ihtiyar bir albaydan af dilemek ağırımıza gidiyor da alayı lekelemenin ehemmiyeti olmuyor öyle mi? — Süvari kurmay yüzbaşısının sesi titremeye başlamıştı — Siz ahbap, alayda daha çok yenisiniz; bugün buradasınız, yarm bir yere yaver gideceksiniz; "Pavlograd subaylara arasında hırsızlar var!" diyeceklermiş, size vız gelir. Fakat bizim için böyle değil. Öyle değil mi, Denisof? Bizim için böyle değil, değil mi?

HARB VE SULH

315

Denîsof hep susuyor, kıpırdamıyor, parlayan siyah gözleriyle ara sıra Rostof'a bakıyordu.

Süvari kurmay yüzbaşısı sözüne devamla:

— Kendi onurunuza aziz tutuyor, af dilemek istemiyorsunuz — dedi — fakat alayda büyüyen ve evvel Allah alayda ölecek olan biz ihtiyarlar, için alayın şerefi azizdir, Boğdaniç te bunu bilir. Ah, bizim için o ne kadar azizdir, ahbap! İyi değil bu, iyi değil! İster gücenin, ister gücenmeyin, ben her zaman doğruyu olduğu gibi söylerim. İyi değil bu.

Süvari kurmay yüzbaşısı ayağa kaktı, arkasını Rostof'a çevirdi.

— Doğru; vay canına bel yerinden sıçrayarak haykırdı. İ hadi!

diye Denisof İ Hadi Rostof,

Rostof kızarıp bozarak kâh bir subaya, kah öbürüne bakıyordu.

— Hayır, baylar, hayır... Sanmayınız ki... Pek iyi anlıyorum, yersiz olarak siz benim için böyle... Benim için... Ben alayın şerefi uğrunda... Nedir peki? Ben işte göstereceğim, benim için sancağın şerefi... Eh, hepsi bir, doğru, ben kabahatliyim!.. — gözleri dolmuştu — Ben kabahatliyim, her cihetten kabahatliyim!.. Daha ne istiyorsunuz?.. .. — . 1JB

316

Süvari kurmay yüzbaşısı döndü, kocamam eliyle Rostof'un omuzuna vurarak haykırdı:

— işte bak böyle olmalı. Denisof bağırdı:

— Sana söylüyorum, o mert çocuktur.

— Böylesi daha iyi Kont, — diye süvari yüzbaşısı, itiraf ettiği için unvanını ona bir mükâfat verir gibi tekrarlardı. — gidiniz af dileyiniz, ekselans, evet.

Rostof yalvarır bir sesle:

— Baylar, her şeyi yaparım, kimse benden tek bir söz duymayacaktır, fakat af dilemeyi, yapamam, vallahi istediğiniz gibi yapamam! Tıpkı bir çocuk gibi nasıl af dilerim? dedi.

Denisof güldü.

— Sizin için daha fena. Boğdaniç kincidir, inatçılığınız pahaliya malolur — dedii Kirşten.

— Vallahi inatçılık değil! Duyduğum üzüntüyü size tarif edemem, nasıl bir...

Süvari yüzbaşısı:

— Eh, siz bilirsiniz — diyerek Denisof'a sordu: — Ya şu alçak herif nereye kayboldu?'

317

— Hasta olduğunu bildirdi, yarın kuvvetden düşürülmesi emri verildi — dedi Denisof.

Süvari yüzbaşısı:

— Bu hastalık başka türlü izah edilemez, dedi.

Denisof köpürerek:

— Hasta veya sağlam, karşıma çıkmasın, gebertirim onu! — diye haykırdı.

Jerkof içeri girdi.

— Nerden çıktın sen — diye birden bütün subaylar ona döndüler.

— İleri baylar, Mak, ordusuyla, olduğu giİbi teslim oldu.

— Yalan!

— Kendim gördüm.

— Ne? Mak'ı diri olarak gördüm ha? Eli ayağı sağlam olarak ha?

— ileri! İleri! Bu havadis için ona bir şişe getirin. Sen nasıl düştün buraya.

— Mak yüzünden, bu iblis yüzünden beni tekrar alaya sürdüler. Avusturya generali şikâyet etti.

Mak'in gelmesi dolayısıyla onu tebrik ettim de... Ne o Rostof? Hamamdan çıkmış giİBİSİN. ...j

çhh.i:,,, »...,: .13 KOi

318

HARB VE SULH

— Sorma birader, iki gündür burada bir çorbadır gidiyor.

Alay emir subayı içeri girdi. Jerkof'un getirdiği haberi teyit etti. Ertesi günü hareket etmek emri verilmişti.

— İleri baylar!

— Eh, çok şükür, küflendik burada.

VI

Kutuzof, İnn (Braunau) ve Traum (Lintzde) nehirleri üzerindeki köprüleri bozarak Viyana'ya çekiliyordu. 23 birinciteşrinde Rus kıtaları Enns nehrini geçiyorlardı. Ağırlıkla toplar, asker kollar Enns şehrinden'geçip köprü'nün karşı ve beri yanından ilerliyorlardı.

Ilık, yağmurlu bir gün, bir sonbahar günüydü. Köprüyü koruyan Rus bataryaların bulunduğu tepeden açılan geniş manzara kâh ansızın eğri bir yağmurun muslin perdesi altında uzanıyor, kâh açılıyor ve eşya tıpkı cilalanmış gibi güneşin zıyasında, uzak ve berrak görünüyordu. Kasaba, beyaz evleri, kızıl damları, katedrali ve her iki yanından dalgalar halinde Rus kıtaları akıp giden köprüsüyle ta aşağıda görünüyordu. Tuna'nın dönemecinde gemiler, bir ada, Enns'le Tuna'nın kavuşağında etrafı sularla, çevrilmiş parklı bir şato

HARB VE SULH

319

görünüyordu. Yeşil tepelerinin esrarlı uzaklıkları ve mavimsi dar geçitleriyle Tuna'nın, çam ormanlarının örttüğü kayalık ve sarp sol kıyısı görünüyordu. Balta görmemiş benzeyen vahşi bir çam ormanının arasından seçilen bir manastırın kuleleri ve dağın karşısında, uzakta, Enns'in öbür tarafında düşman devriyeri görünüyordu.

Tepede toplar arasında ve önde artçı koynutan olan bir generalle bir maiyet subayı duruyor, uzun dürbünleriyle araziye tetkik ediyorlardı. Biraz geride başkomutanın artçı komutanına gönderdiği Nesvitski bir top kundaJımn üstüne oturmuştu. Nesvitski ile gelen kazak ona bir çanta ve bir matara getirip verdi, Nesvitski subaylara börek ve halis doppelkümme1 ikram etti, subayların kimi diz çökerek, kimi yaş çimene alaturka oturarak etrafını sevinçle sarmışlardı.

— Evet, burada şato kuran Avusturya prensi aptal değilmiş. Mükemmel yer. Siz niçin yemiyorsunuz baylar? dedi Nesvitski.

— Çok teşekkür ederim, Prens, — diye subaylardan biri, böyle önemli bir kurmay memüriyle konuşmaktan zevk duyarak cevap verdi. — Çok güzel yer, biz parkın tam yanından geçtik. İki geyik gördük, bina da ne muhteşem!

Sert bir içki adı.

320

Börekten daha almayı çok isteyip te sıkılan, bunun için kendine araziye seyrediyormuş süsünü veren başka bir subay:

— Bakınız, Prens, dedi, bakınız bizim piyadeler oraya vardılar bile. işte görüyor musunuz, şurada köyün arkasındaki çayırda üç kişi bir şey sürükleyip götürüyor. Bu sarayı soyacaklar. — diye tasvip eder yollu bir eda ile ilâve etti.

— Ya, ya. — dedi Nesvitski. — Böyle olmasını çok isterdim. — diye güzel ve nemlenmiş ağzında pastayı çiğneyerek ilâve etti, — İşte şuraya girmeli, bak.

Tepede görünen kuleli manastırı gösterdi, gülümsedi, gözleri küçüldü ve ışıldadı.

— Hoş olurdu doğrusu baylar! Subaylar gülüştüler.

— Şu genç rahibeleri ürkütseler bari, İtal. yan kızları varmış orada diyorlar. Ömrümün beş senesini feda ederdim doğrusu!

Diğerlerinden daha cesur bir subay gülerek:

— Hem canları da sıkılıyordur onların, dedi.

Bu sırada, ileride duran maiyet subayı, generale bir şey gösteriyor, general uzun dürbünüyle bakıyordu.

321

Dürbünü gözünden indirdi, omuzlarını silkerek hiddetle:

— Ha, anlaşıldı dedi, anlaşıldı; nehri geçerken dövmeye hazırlanıyorlar. Onlar da ne diye eğlenip duruyorlar orada?

Nehirin öbür tarafında düşman ve üstünde süt beyaz bir duman beliren düşman bataryası dürbünsüz farkediliyordu. Dumanı, derinden gelen bir top sesi takibetti, kıtalarımızın nehri geçmekte acele etmeye başladıkları görünüyordu. Nesvitski puflayarak yerinden kalktı, gülümseyerek generale yaklaştı. — Biraz bir şey yemek istemez misiniz, ekseleâns? dedi.

General ona cevap vermeksizin:

— İş fena, dedi, gecikti bizimkiler.

— Oraya gitmeyi emreder misiniz, ekseleâns? — dedi Nesvitski.

— Evet, gidiniz — diyerek general evvelce verilen mufassal emri tekrar etti — hüsarlara en sonra "geçmelerini, köprüyü verdiğim emre göre yakmalarını, daha sonra da, köprüdeki tutuşturucu maddeleri tekrar yoklamalarını söyleyiniz, dedi.

Nesvitski:

— Pekâlâ, — diye cevap verdi. „c.

322

HARB VE SULH

Atını tutan kazağı seslendi, çantayı ve matarayı kaldırmasını tenbih etti, ağır gövdesini kolaylıkla eğerin üzerine attı.

Gülümseyerek kendisine bakan subaylara:

— İnan olsun, genç rahibelerin yanma gidiyorum — dedi ve atını eğri büğrü bir kelçiyolundan aşağıya doğru sürdü.

General topçuya dönerek:

— Hadi, yüzbaşı, dedi, nereye düşüyor, hır deneyin bakalım, cansıkmıtısını giderirsiniz.

— Top erleri, silâh başına! — diye subay kumanda verdi, bir dakika sonra da topçular ateşlerin başından neşeyle koşup geldiler, siJâh doldurdular.

— Birinci top ateş! — kumandası yükseldi.

1 inci numara şiddetle geri tepti. Top madenî bir sesle etrafı inletti ve mermi, tepenin altında bulunan bizimkilerin başları üzerinden ısıklık çalarak geçip gitti, düşmana epeyce bir mesafe kala, küçük bir duman parçası, düştüğü yeri gösterdi, patladı.

Bu ses asker ve subayların yüzlerini güldürmüştü; hep kalktılar, aşağıda ayan beyan görünen kıtalarımızın ve ilerden yaklaşmakta olan düşmanın hareketlerini göstermeye ko

32\$

yulduzlar. Bu anda güneş buluttan büsbütün, sıyrılmış, bu bir tek top ateşinin güzel sesiyle parlak güneşin ısıltıları canlı ve neşeli bir intibada birleşmişlerdi.

VII

Köprünün üstünden iki düşman güllesi geçmişti, köprüde izdiham vardı. Atından inen Prens Nesvitski iri gövdesiyle parmaklıklara sıkışmış, köprünün ortasında duruyordu. Gülererek, birkaç adım gerisinde iki atın dizginlerine yapışmış duran kazağına dönüp baktı. Prens Nesvitski ilerlemek istedikçe askerler ve arabalar üzerine çullanıyor, onu tekrar parmaklıklara sıkıştırıyorlar, gülümsemekten başka yapacağı bir şey kalmıyordu.

—Hey! Arkadaş! — diye kazak, arabasını, tekerleklerin ve atların tâ yanma yığılmış piyade askerlerinin üzerine süren bir nakliye erine bağırırdı — Hey arkadaş, biraz beklesen olmaz mı sanki: görüyorsun, general geçecek.

Fakat nakliye eri general lâfına aldırış etmeyerek yolunu tıkayan askerlere bağırıyordu:

— Hey, hemşeriler! Sola basın, varda!

Fakat hemşeriler omuz omuza sıkışıyor, süngüleri birbirine takılıyor, duralamadan tek bir kütle halinde köprüden ilerliyorlardı. Prens

324

HARB VE SULH

Nesvitski parmaklıktan aşağı baktı, Enn'in, birbirine karışarak, kırışarak ve kemer ayaklarının yanında halkalanarak birbirini kovalayan hızlı, gürültülü, ufacık dalgalarını gördü. Köprünün üstüne baktı, yine o

kadar yeknasak canlı asker dalgaları, asker şapkaları, kılıflı tulgalar, çantalar süngüler, mızraklar, tulgaların altında geniş adaleli, batık yanaklı kayıtsız, yorgun şehirler ve köprü'nün yapışkan •çamurları içinde sürüklenen ayaklar gördü. Bazan yeknasak asker dalgaları arasında, Enns'in dalgalarında beyaz bir köpük gibi, askerlerden ayırt edilen şehresiyle pelerinli bir subay kendine yol açıyordu; bazan nehirde girdaba kapılmış bir yonga gibi piyade dalgalarıyla köprü'nün üstüne yaya bir hüsar, bir emirber, bir sivil sürükleniyordu; bazan nehirde yüzen bir kütük gibi her taraftan sarılmış, ağzına kadar dolu ve derilerle örtülü bir bölük furgonu veya bir subay arabası yalpalanıyordu.

— Bak hele, su bendi gibi çözüldü. — diye kazak ümitsizce duraladı. — Daha çok var mı, orada?

— Bir milyondan bir noksan! — diye yanından geçen yırtık kaputlu şen bir asker gözünü kırparak cevap verdi ve kayboldu; onun arkasından başka, yaşlı bir asker geldi.

— Hele şimdi o, (o düşman) köprüyü bir ateşe tutsun, — diye yaşlı asker kaygılı bir

325

şehir ile arkadaşına söylüyordu, — başını kaşımayı unutursun.

Bu asker de geçti, arkasından araba üzerinde başka bir asker geldi.

— Nereye soktun tornavidayı ulan? — diye bir emirber arabanın peşinden koşarak, arka tarafını arıyordu.

Bunun arkasından neşeli askerler geldi.. Besbelli kafaları çekmişlerdi.

Kaputu yukarı kalkık bir asker kolunu genişçe açarak güldü:

— Suratının ortasına, kardeşim, dipçiği şöyle bir indirince...

— Ya, ya, pastırmasını çıkardı, — diye diğer biri kahkahayla gülererek cevap verdi.

Bir erbaş öfkeli ve azarlayıcı bir tavırla::

—Bak hele, ne konuşuyorlar sanki! Boş atıyor o, ama zannedersin herkesi yere serecek, dedi.

Kocaman ağızlı bir asker gülmemek için kendini zor tutarak:

— Gülle yanımdan geçince dayı, dizlerimin bağı çözüldü, dedi. Doğrusu o kadar korktum ki, felâket! — diye ürktüğü için övünür gibi ilâve etti.

326

O da geçti. Onu, şimdiye kadar geçenlerin hiçbirine benzemeyen bir araba takibetti. Bu, çift atlı vve anlaşıldığına göre bütün bir ev lalkıyla dolu bir Alman arabasıydı. Bir Almanın sürdüğü bu arabanın arkasına güzel, alacalı, iri memeli bir inek bağlıydı. Kuştüyü bir şiltede memedeki çocuğuyla bir kadın, kocakarı, genç kırmızı yüzlü, sıhhatli bir Alman kızı oturuyordu. Belliydi ki hicret eden bu yerliler hususi bir müsaadeyle bırakılmışlardı. Bütün askerlerin gözleri kadınlara çevrildi ve araba ağır ağır ilerleyip geçinceye kadar bütün konuşmalar sadece bu iki kadın üzerine oldu. Hepsinin yüzünde, o kadın hakkındaki çaptm düşüncelerin uyandırdığı hemen hemen aynı tebessüm vardı.

— Baksana, sucuk bile kaçıyor.1

— Satıver ihtiyar anacığını, — diye başla bir asker son heceye fazla kuvvet vererek, gözlerini yere indirmiş öfkeli öfkeli ürkek ve geniş adımlarla yürüyen almana seslendi.

— Bak hele nasıl giyinip kuşanmış! Vay köftehor, vay!

— Ah, onunla olsun Fedotof!

— Gördüler birader!

••! 1 Ruslar Almanlara sucuk derler.

.AV,

327

— Nereye siz? diye elma yiyen bir piyadesubayı da hafifçe gülümsedi ve güzel kıza bakarak sordu:

Alman gözlerini kapayarak anlamıyormuş. gibi yaptı.

— İster misin, al, — diye subay elmayı: kıza uzattı.

Kız gülümsedi ve elmayı aldı. Köprü üzerinde bulunan herkes gibi Nesvitski de kadınlar geçinciye kadar gözlerini onlardan ayırmamıştı. Onlar gidince yine evvelkilere benzeyea konuşmalarla evvelkilere

benzeyen askerler geçti, nihayet herkes durdu. Köprüden geçerken, sık sık olduğu gibi, bölük arabasının atları ürkmüş, bütün kalabalık beklemek zorunda kalmıştı.

— Ne diye duruyorlar? Düzen yok ki! — diyordu askerler. — Nereye tuttun gidiyorsun? Ulan! Bekleşene! Eğer köprüyü ateşe tutarsa o, bundan daha fena olacak. Baksana subayı pestile çevirdiler — diye duraklayan yığınlar arasında her kafadan bir ses çıkıyor, herkes birbirine bakarak ileriye, köprünün ağzına doğru dayanıyordu.

Köprüden aşağı, Enns'in sularına bakan, Nesvitski birdenbire kendisi için henüz yeni olan bir ses duydu: Hızla yaklaşan bir ses...

328

Büyük bir şeyin, suya çarpan bir şeyin, çıkardığı bir ses.

Yanında duran bir asker sesin geldiği taipafa bakarak sert bir tavırla:

— Bak hele nereye düşüyor! dedi. Başka birisi kaygılı bir çehreyle:

— Çabuk geçelim diye bize cesaret veriyor, dedi.

Kalabalık yine harekete geldi. Nesvitski bunun bir gülle olduğunu anlamıştı.

— Hey, kazak, getir beygiri, dedi. Hadi "bakayım siz! Çekilin! Açılın!

Güçbelâ beygiri yanına kadar vardı. Durmadan bağırarak ileri yürüdü. Askerler ona yol vermek için sıkıştılar, fakat tekrar onu öyle bir sıkıştırdılar ki, ayağını ezdiler. Yanmdakilerin kabahati yoktu, çünkü onları daha çok »eziyorlardı.

Bu sırada arkadan boğuk bir ses işitildi:

— Nesvitski! Nesvitski! Hey, suratsız!

Nesvitski dönüp baktı. On beş adım ötede, yürüyen canlı bir piyade kütlesinin kendisinden ayırdığı kırmızı ve esmer yüzlü, saçlı sakalı birbirine karışmış, kasketi ensesine düşmüş, ceketini kabadayıvarı omuzuna atılmış Vaska Denisof'u gördü. 6° "u 1;

HARB VE SULH

329

— Şu ibislere, şu ifritlere emret de yol versinler — diye Denisof hiddetinden titreyerek, kıvılcımlar saçan akları kızarmış kömür gibi siyah gözlerini sağa sola çevirerek ve yüzü gibi kırmızı çıplak küçücük elleriyle tuttuğu kınından çıkarılmış kılıcını sallayarak haykırdı:

— Ay! Vasya! — diye Nesvitski sevinçle cevap verdi. — Ne oluyorsun yahu?

— Süvari bölüğünün geçmesine imkân yok,

— diye Vasya Denisof hiddetle beyaz dişlerini gösterdi, çarptığı süngülerden huylanıp kulaklarını dikmiş soluyan, gen ağızlığından etrafa köpükler saçarak ayağı köprünün tahtalarına vuran ve süvarisi bıraksa köprünün parmaklıklarından sıçramaya hazır gibi görünen güzel yağız bedavisini mahmuzladı ve bağırdı.

— Nedir bu? Koyunlar gibi! Tıpkı koyunlar gibi! Çekil... Yol ver!.. Dur orada! Hey araba, allah belânı versin! Doğrarım kılıçla vallahi! — diye sahiden kılıcını çekip sallayarak bağırdı.

Askerler korkak çehrelerle birbirlerini sıkıştırmaya başladılar, Denisof Nesvitski ile birleşti.

— Nasıl oldu da bugün sarhoş değilsin?

— diye Nesvitski Denisof'un yanına gelince sordu.

330

HARB VE SULH

Denisof :

— İçmey de vakit bırakmıyorlar ki, dedi, alayı bütün gün kâh şuraya, kâh buraya sürükleyip duruyorlar. Dövüşmekse dövüşmek! Bu ne oluyor böyle!

Nesvitski onun yeni ceketini ve eğer örtüsünü süzerek:

— Bugün ne şıksınız! dedi.

Denisof gülümsedi, cebinden kokular saçan bir mendil çıkardı, Nesvitski'nin burnuna uzattı.

— Olur mu ya, savaşa gidiyorum, traş oldum, dişlerimi temizledim, kokular süründüm.

Yanında kazak bulunan Nesvitski heybetli şekli, kılıç sallayan ve acı acı bağırarak Denisof'un azimli tavrı tesirini öyle göstermişti ki köprünün öbür tarafına geçmişler, piyadeyi durdurmuşlardı. Nesvitski emri bildireceği albayı yolun ağzında buldu, vazifesini yerine getirerek geri döndü. Denisof yolu açtıktan sonra köprünün ağzında durdu. Askerlerine saldıran, sabırsızlanan aygırını kayıtsızca durdurarak karşıdan gelen süvari bölüğüne bakıyordu. Köprünün tahtalarından, sanki birkaç at koşuyormuş gibi, şeffaf nal sesleri aksetti, süvari bölümü subay

331

iar önde, dörderle kol halinde köprü boyunca uzandı, öbür taraftan çıkmaya başladı.

Olduğu yerde duran piyade erleri köprünün yanında çiğnenmiş çamurun içinde, yığılmışlar, umumiyetle ayrı sınıflardan asker kıtaları karşılaştığı zaman duydukları o kendine has kindar yabancılik ve istihza hissiyle, yanlarından geçen temiz ve zarif kıyafetli hüsarlara bakıyorlardı.

— Şık çocuklar! Yalnız Podnoyinskoye'de olmalıydı.

d

...r ' . . . , + Başka biri:

— Onlardan ne beklersin! Süs olsun diye taşıyorlar onları! dedi.

— Piyade, toz kaldırma! — diye bir hüsar, oynayarak bir piyade erini zifoslayan atının üstünden alay etti.

Piyade eri yüzündeki çamuru silerek: «

— Sırtındaki çanta ile, iki menzillik yol yürütseler kordonların dökülür senin, dedi, «atın üstünde adam değil kuş oturuyor.

— Ata bindirselerdi seni rahatı bulurdun, Zikin. — diye bir onbaşı, çantasının altında kanburlaşmış, zayıf bir askere takıldı.

332

* Bir hüsar ilâve etti:

— Bacaklarının arasına bir değnek sıkıştır, işte sana at.

VIII

Geride kalan piyadeler bir huniye dolar gibi giriş yerine yığılarak aceleyle köprüyü geçtiler, nihayet bütün arabalar geçti, izdiham azaldı. Köprüye son tabur da girdi. Düşmana karşı olan öte ucunda yalnız Denisof'un süvari bölümünün hüsarlara kalmıştı. Karşı tepeden ta uzaklarda görünen düşman, nehrin geçtiği vadiden yarım verst kadar uzakta bulunan karşıki sırtta ufuk bittiği için, aşağıdan, köprüden henüz görünmüyordu. Ön taraf yer yer kazak devriye kollarımızın, dolaştığı boş bir araziydi. Ansızın yolun karşıdaki sırtta mavi kaputlu askerler ve toplar belirdi. Bunlar Fransızlardı. Kazak devriyesi dağın eteğinden hızla uzaklaştı. Denisof'un süvari bölümünün bütün subay ve erleri başka şeyden bahsetmeye, sağa sola bakmaya gayret ediyor, fakat yukarda, tepede olup bitenleri düşünmekten zihinlerini kurtaramıyorlar, düşman kıtası sandıklan ufka doğru yükselen beneklere bakıp duruyorlardı. Öğleden sonra hava yine açılmış, güneş parlak ziyasını Tuna'ya onu kucaklayan gölgeli dağlara saldırmıştı. Her yer sessizdi. Karşıki sırtlardan ara sıra borazan sesleri, düşman

HARB VE SULH

333

haykırıışları geliyordu. Süvari bölümüyle düşman arasında küçük devriye kollarından başka kimse kalmamıştı. Onları biribirinden üç yüz sajenlik1 boş bir saha ayırıyordu. Düşman ateşi kesmiş, iki hasım orduyu ayıran sıkı, müthiş, geçilmez, erişilmez hat daha açık hissedilmişti.

"Dirileri ölümlerden ayıran sınırı andıran bu ihattın bir adım ötesi bilinmezlik, ıstırap ve bölümdür. Orada ne var? Kim var? Şu sahanın, şu ağacın, güneşin ışıldattığı şu damın ötesinde ne var? Kimse bilmez, fakat bilmek ister; bu hattı aşmak korkunçtur, fakat insan onu aşmak ister; ve bilir ki ergeç onu aşmak, hattın öbür tarafında ne var, bunu öğrenmek gerekecek, ölümün öbür tarafında ne var, bunu «Öğrenmek zaruri olduğu gibi. Halbuki kendisi iuvvetli, sıhhatli, neşeli, ateşlidir, kendisi gibi sıhhatli, ateşli ve heyecanlı insanlarla çevrilidir." Düşman karşısında bulunan her insan, eğer bunu böyle

düşünmezse böyle hisseder ve bu his bu anlarda, her şeye ayrı bir parlaklık, sevinçli bir intiba keskinliği verir.

Düşman tarafında bir tepenin ucunda küçük bir duman görüldü, bir gülle ısıklık çalarak hüsar bölüğünün üzerinden geçti. Hep bir arada bulunan subaylar kendi yerlerine dağıldılar. Hüsarîar yoktu. Herkes öndeki düşmana

Sajen : 2,134 metre

334

HARB VE SULH

ve kumanda bekleyerek bölük komutanına bakıyordu. İkinci, üçüncü bir gülle geçti. Besbelli ki, hüsarlara ateş ediliyor, gülle monoton bir hızla ısıklık çalarak hüsarların başları üzerinde geçiyor, arkada bir yere çarpıyordu. Hüsarlar dönüp bakmıyor, ama uçan güllenin sesi duyuldukça yeknasak fakat değişik çehreleriyle bütün bölük âdeta kumanda ile nefesini kısıarak özengiler üzerine kalkıyor, tekrar iniyordu, Erler başlarını çevirmeden göz ucuyla ve merakla bakarak arkadaşlarında uyanan tesiri tetkik ediyorlardı. Denisof'tan borazancıya kadar bütün çehrelerde dudakların etrafı, çeneler tele bir kavga arzusu, bir sinir ve heyecan ifade ediyordu. Bölükemini, ceza ile tahdit eder gibi bir tavırla erlere bakarak kaşlarını çattı. Junker Mironof gülle geçtikçe eğiliyordu. Rostof sol kanatta, dizleri hafifçe berelenmiş, fakat hâlâ gösterişli Graçik'in üstünde duruyor, büyük bir dinleyici kalabalığı önünde imtihana çağırılmış, kendini göstereceğinden emin bir talebeyi hatırlatıyordu. Gülleler altında ne kadar soğukkanlı durduğuna dikkat edilmesini ister gibi herkese açık ve parlak gözlerle bakıyordu, fakat onun da çehresinde ağzının kenarında bir heyecan ve kaygı çizgisi beliriyordu

— Kimdir orada reverans yapan? Junker Mironov! Fena; bana bakınız! — diye yerinde duramayan, bölüğün önünde atını sağa solay koşturup duran Denisof bağırırdı.

HARB VE SULH

335

Vaska Denisof'un yassı burunlu yüzü, siyah saçlı başı, yalın kılıcının kabzasını kavrayan damarlı (kısa parmaklı, tüylü), hantal eli ve bütün küçük, yıpranmış vücut yapısı her zaman, bilhassa akşam üzerleri iki şişe votkayı devirdikten sonra nasılsa yine öyleydi. Yalnız, her zamandan daha çok kızarmıştı. Kıllı başını, su içen kuşlar gibi yukarı kaldırıp küçük bacaklarıyla sadık bedevi'sini insafsızca mahmuzladı, arkaya düşer gibi yaparak dörtlü bölüğün öteki kanadına sürdü, boğuk bir sesle haykırarak tabancaların yoklanması emrini verdi. Kirsten'e yaklaştı. Kurmay yüzbaşı, iri ve heybetli kısırağını âdi adım yürüterek Denisof'u karşıladı. Uzun bıyıklılarıyla her zamanki gibi ciddiydi, yalnız gözleri her zamandan çok parlıyordu.

Denisof'a :

— Ne oluyor yahu? dedi. İş kavgaya varmayacak. Bak göreceksin, geri döneceğiz.

— Anlamam ki, ne yapıyorlar! — diye Denisof homurdandı, junker'in neşeli yüzünü farksederek, —Hey! Rostof! — diye bağırırdı — Eh, muradına erdim.

Takdir dolu bir eda ile gülümsedi, junker'den memnun olduğu belliydi. Rostof kendini çok mesut hissediyordu. Bu sırada köprünün üzerinde komutan görüldü. Denisof atını ona doğru sündü.

336

HARB VE SULH

— Ekselans! Müsaade ediniz, Mcum edeyim. Ben onları püskürtürüm.

— Ne hücumu canım, — diye komutan, sırnaşık bir sineği kaçırmak ister gibi alnını buruşturdu. Hem siz orada niçin duruyorsunuz? Baksanıza yancılar çekiliyor. Alınız bölüğünü geri.

Süvari bölüğü köprüyü geçti, hiç kayıp vermeden ateş sahasından çıktı. Onların arkasından ilk hattaki ikinci süvari bölüğü de köprüyü geçti; nehrin bu kıyısından son kazaklar da çekildiler.

Pavlograd alayının iki süvari bölüğü köprüyü geçmişler, biribiri arkasından tepeye dönmüyorlardı. Alay komutanı Kari Boğdaniç Şobert atını sürüp Denisof'un süvari bölüğüne yanaşmış, Rostof'un yakınından âdi adını yürüyüşüyle geçiyor, Telyanın yüzünden çıkan hâdiseden sonra biribirini şimdi ilk defa gördükleri halde Rostof'a hiç bakmıyordu. Rostof kıtada ve karşısında şimdi kendini kabahatli saydığı bir adamın hakimiyeti altında bulunduğunu hissediyor, gözlerini alay komutanının atletik gövdesinden,

sarışın ensesinden ve kırmızı boynundan ayırmıyordu. Rostof'a, kâh Boğdaniç'in ona alâka göstermeyişini yapmacıkmiş ta bütün amacı, cesaretini denemekmiş gibi geliyor, doğruluyor, neşeyle bakmıyor, kâh Boğdaniç'in kendi yiğitliğini göstermek için mahsus yanından gittiğini sanıyor, kâh

HARB VE SULH

337

maninin onu cezalandırmak için, şimdi süvari bölüğünü, bile bile ümitsiz bir hücumla kal dıracağını kâh hücumdan sonra yanma geleceğini, barışmak için, yaralanmış olan ona mertçe elini uzatacağını düşünüyordu.

Jerkof, omuzları kalkık, Pavlograd hüsarlarına yabancı olmayan şekliyle (onların alayından daha yeni ayrılmıştı) alay komutanına yaklaştı. Jerkof umumi karargâhtan kovulduktan sonra, hiçbir iş görmeden, kurmayda daha çok kendini göstermek varken kıtada çile doldurmanın bir aylık olduğunu söyleyerek alayda kalmamış. Prens Bagration'a yaver olmaya muvaffak olmuştu. Eski komutanına artçı komutanının bir emriyle geliyordu.

— Albay, — diye asık ve ciddi bir çehreyle Rostof'un düşmanına hitabederek arkadaşlarına bir göz attı — ilerlememek ve köprüyü yakmak emri verildi.

Albay sertçe :

— Kim emir verdi? — diye sordu. Kont ciddî bir tavırla:

— Orasını ben de bilmiyorum, albay,

dedi. Yalnız Prens bana: "git, hüsarların çabuk dönmelerini ve köprüyü yakmalarını alba ya söyle" diye emretti.

1338

Jerkof'un arkasından bir maiyet subayı hüsar albayına gelerek aynı emri tekrarladı. Maiyet subayının peşinden şişman Nesvitski ken«disini dörtlüyle zor sürükleyen bir kazak atıyla yaklaşıyordu.

— Bu ne iş albay, — diye daha yoldan . haykırdı, — köprü yakılacak demiştin size, halbuki birisi işi karıştırmış, ötede millet çıldırıyor, anlaşılır iş değil.

Albay sakın bir tavırla alayı durdurdu, .Nesvitski'ye döndü.

— Siz bana tutuşturucu maddelerden bah; settiniz, dedi. köprü'nün yakılması için bir şey söylemediniz.

Atını durduran Nesvitski şapkasını çıkar• ldi, terden ıslanan saçlarını tombul eliyle dü 'rzelterek:]

— Nasıl olur, kuzum, dedi, tutuşturucu

(amaddeler koyun dedim, köprü'nün yakılacağını söylemedim olur mu?)

— Ben sizin "kuzunuz" değilim kurmay .subay ve siz bana köprü yakılacak demediniz!

Ben vazifemi bilirim. Aldığım emri harfi harfin yerine getirmek âdetimdir. Siz köprüyü yakacaklar dediniz, kim yakacak, ben keramet rsahibi değilim... ;

339'

— Eh, bu her zaman böyle olur, — diyeNesvitski elini salladı, — sen buraya nerden. düştün? — diyerek Jerkof'a döndü

— Aynı şey için. Fakat sen sırsıklam olmuşsun. Gel sıkıp, suyunu çıkarayım senin!

— Siz, kurmay subay, dediniz ki... — diye albay alıngan bir tonla sözüne devam ediyordu.

— Albay, acele etmek lâzım, yoksa düşman toplarını peşrev ateşine süreceksin — diye maiyet subayı sözünü kesti.

Albay sessizce bir maiyet subayına, bir şişman kurmay subaya, bir Jerkof'a baktı, kaşlarını çatı. Başına hep böyle dertler açılmasına rağmen yapılması gereken her şeyi yine yapacağını gösteren azametli bir tonla:

Köprüyü yakacağım, dedi.

Uzun ve adaleli bacaklarıyla atına, bütün, kabahat ondaymış gibi vurarak ileri geçti. Denisof'un kumandası altında Rostof'un hizmet etmekte olduğu 2 nci süvari bölüğüne köprüye dönmek emrini verdi.

"E, tamam — dedi Rostof — beni denemek istiyor." — yüreği hopladı, kini yüzüne hücum etti, içinden: — Görsün, bak, korkak mıyım? — dedi. :..._ ;<,.** .,_.iU.
1340

Süvari bölümü askerlerinin neşeli yüzlerinde yine güller altında bulundukları andaki o ciddi ifade belirdi. Rostof tahminlerini teyit edecek bir iz bulmak arzusuyla gözlerini ayırmaksızın düşmanına, alay komutanına bakıyordu. Fakat albay Rostof'a bir defa bile bakmadı. Bakışları, kıta önünde her zaman olduğu gibi sert ve azametliydi. Bir kumanda yük; seldi.

— Çabuk çabuk — diye etrafında sesler duyuldu.

Hüsarlar kılıçlarını dizginlere takarak, mahmuzlarını şakırdatarak ve yapacaklarını kendileri de bilmeksizin aceleyle atlardan indi

_ ler. Haç çıkardılar. Rostof artık alay komutanına bakmıyordu, buna vakti yoktu. Hüsar

. lardan geri kalırım diye, korkusundan yüreği

'i oynuyordu. Atını nefere verdiği zaman eli titriyordu. Kanının şırıldayarak kalbine dökül

• düğünü hissediyordu. Denisof gövdesini arkaya vererek bağırarak atla yanından geçti, Rostof

birbirine takılan mahmuzları ve şakırda

: yan kılıçlarıyla etrafında koşuşan hüsarlardan başka bir şey görmüyordu

— Sedye! diye arkadan bir ses duyuldu.

Rostof sedye istemenin neyi gösterdiğini

düşünmedi, yalnız en önde olmaya gayret edi

:: yor, koşuyordu. Fakat bastığı yeri görmeyerek

1

341 i

tam köprünün yanında, yapışkan, çiğnenmiş ~ bir çamura battı, kayarak kolunun üstüne . düştü. Diğerleri onu geçtiler.

Kulağına, ileri geçip köprünün yakınında at üstünde azametli ve neşeli bir çehre ile duran alay komutanının sesi geldi.

— Her iki taraftan, yüzbaşı.

Rostof çamurlanan kolunu kütüne sile' rek düşmanına bir göz attı, ne kadar ileri gi derse o kadar iyi olacağını düşünerek koşmak .: istedi. Fakat Boğdaniç ona bakmadı, onu ta mmadı, seslendi:

— Kimdir o köprünün ortasından koşan? ' Sağ taraftan! Junker geri! — diye haykırdı ve köprünün tahta döşemesi üzerinden yiğitlik ... satarak atla ilerleyen Denisof'a döndü:

— Niçin kendinizi tehlikeye koyuyorsunuz ~ yüzbaşı! Attan insenize!

Vaska Denisof eğeri üzerinde dönerek:

—Eh! Kabahatliyi bulur o, — diye cevap • verdi

Bu sırada Nesvitski, Jerkof ve maiyet subayı hep bir arada ateş menzili dışında duru yor, kâh köprünün yanında kaynaşan bu sarı . tolgalı koyu yeşil ceketleri kordonlarla işlen i

342

miş mavi kütütlü küçük insan kalabalığına, kâh karşı tarafa, uzaktan yaklaşan mavi kaputlara ve atlarla (bunların top olduğu kolayca anla: şılabilirdi) ilerleyen gruplara bakıyorlardı.

"Köprüyü ateşe verecekler mi vermeyecekler ni? İlk olarak kim davranacak? Yetişip .ateşleyebilecekler mi, yoksa Fransızlar peşrev ateşi menziline sokulup onları imha mı edecekler?" Bu sualleri köprünün yukarısında duran kalabalık asker kıtaları içinden herkes, içi titreyerek ve istemeyerek kendi kendine soruyor, akşam güneşinin parlak ışığı altında köprüye, hüsarlara, karşıdan süngüler ve toplarla ilerleyen mavi kaputlara bakıyordu.

Nesvitski :

— Ah! Hüsarların işi haraptır! dedi, şiîi•di peşrev ateşi menzilinden uzak değiller.

: Maiyet subayı:

- Boşuna bu kadar adam götürdü, dedi.
— Ya doğru — ded Nesvitski — iki cesur : asker gönderilse aynı şeydi.
— Ah, ekselans — diye Jerkof gözlerini hüsarlardan ayırmaksızın, fakat söylediklerinin ciddî olup olmadığını kestirmeye imkân veremeyen o saf edasıyla söze karıştı: — Ah, ekselans! Nasıl düşünüyorsunuz! İki kişi gönderilişe diyorsunuz ama kordelâlı Vladimir nişanını

343

kim verir bize o zaman? Halbuki böyle olunca. onlar kırılırsalar bile, bölüğü öne sürerek madalya almak kabil. Bizim Boğdaniç işini bilir.

Maiyet subayı:

— Al işte, dedi, peşrev!

i • t

Topraklardan çıkarılıp süratle etrafa açılan Fransız topraklarını gösterdi.

Fransızlar tarafından toprakların bulunduğu gruplar içinde bir duman ve hemen aynı anda ikinci bir duman, üçüncü bir duman görüldü. İlk top sesinin gelmesiyle beraber de dördüncüsü görüldü. Biribiri arkasından iki top sesi. Üçüncü bir top sesi duyuldu.

— O! Of! — diye Nesvitski maiyet subayının elini yakalayarak acı bir sancı duymuş gibi inledi. — Baksanıza birisi yıkıldı, yıkıldı,, yıkıldı!

— İki galiba?

— Ben Çar olaydım asla harbetmezdim, — diyerek Nesvitski yüzünü çevirdi.

Fransız toprakları tekrar süratle dolduruldu. Mavi kaputlu piyade askerleri koşar adım köprüye doğru ilerliyorlardı. Yeniden ve yer yer dumanlar belirdi. Şarapnel köprünün üstünde çatırdayarak dağıldı. Fakat Nesvitski bu sefer köprüde olup bitenleri görmüyordu. Koyu bir

344

duman yükseldi. Hüsarlar köprüyü ateşe ver: j meye muvaffak olmuşlardı Fransız bataryaları . artık mani olmak için değil de topraklara bir hedef bularak bir yere ateş etmiş olmak için onları dövüyordu. Hüsarlar yedekçilerin yanına gelmeden evvel Fransızlar üç peşrev atışı yapmaya muvaffak olmuşlardı. Her iki yaylım ateş isabetsiz, ol. muş, şarapnel boşa gitmişti. Fakat sonuncusu bir hüsar yığınının ortasına düşmüş üç kişiyi yere sermişti.

Boğdaniç'le aralarının açık olmasından "S kaygılanan Rostof ne yapacağını bilmeyerek köprünün üstünde durdu. Kılıç çalacağı kimse yoktu. (Muharebeyi o her zaman öyle tasavvur etmişti.) Köprünün tutuşturulmasına da yardım edemiyordu. Çünkü öteki askerler gibi yanma saman kundağı almamıştı.

Durup bakmırken birdenbire köprünün üstüne cevizler saçılmış gibi bir gürültü koptu, ona en yakın • olan hüsarlardan biri inleyerek parmaklığı yı: ğıldı. Rostof başkalarıyla birlikte yanma koştu. Yine birisi bağırdı: "Sedyel" dört kişi hüsarı tuttular, kaldırmaya koyuldular.

— Of!.. Birakın, Allah aşkına. — diye ya:: ralı bağıırıyordu; fakat buna rağmen onu kal« dırdılar, sedyeye yatırdılar.

345

Nikoñay Rostof öteye döndü, bir şey arar gibi uzaklara, Tuna'nın sularına, gök yüzüne, güneşe baktı. Gök yüzü ne güzeldi. Ne kadar mavi sakın ve derindi!

Ufka yaklaşan güneş ne kadar parlak ve muhteşemdi! Tuna'nın ta ötelerinde sular ne tatlı pırıltılarla menevişleniyordu! Daha güzeli, Tuna'nın arkasındaki uzak mor dağlar, manastır, esrarlı dar geçitler, doruklarına kadar sise bürünmüş çam ormanlarıydı... Orada her şey sessiz ve bahtiyardı... "Hiçbir şey, hiçbir şey istemezdim. Bir şey istemezdim, yalnız orada olsam, — diye Rostof düşünüyordu. — Yalnız benim içimde ve bu güneşte bu kadar çok saadet var, halbuki burada!... İnilti, ıstırap, korku ve bu şaşkınlık, bu telâş... İşte yine bir emir yükseldi, yine herkes geriye doğru koşuyor, ben de onlarla koşuyorum. İşte o, işte o. — Ölüm, üzerimde, etrafımda dolaşıyor... Bir lâhza — artık ben de bu güneşi, bu sular, bu dar geçidi bir daha görmeyeceğim..."

Bu sırada güneş bulutların arasına giriyordu. Rostof'un önünde başka sedyeler peyda oldu. Ölüm korkusu, sedyeler, güneş, hayat sevgisi heyecanlı ve acı bir duygu içinde birbirine karışmışlardı. "Allahım! Ey göklerde olan sen, beni kurtar, affet, koru!" — diye Rostof kendi kendine mırıldandı.

<;

346

HARB VE S'JLH

Hüsarlar yedekçilere doğru koştular, sesler gürleştirdi ve sakinleştirdi, sedyeler gözden kayboldu.

— E, ahbab barut kokusunu aldın mı?.. — diye Vaska Denisof kulağının dibinde bağırdı.

Rostof içinden :

"Her şey bitti; fakat ben bir korkağım,, evet, bir korkağım", dedi ve derin derin içini, çekerek ayağını yana açmış duran Graçik'ini yedekçinin elinden aldı, bindi.

— Neydi bu, şarapnel miydi? — diye Denisof'a sordu.

Denisof:

— Hem de nasıl! — diye bağırdı, — Yaman çalıştık, ama berbat bir iş! Hüeum başka şeydir! Çalarsın kılıcı, fakat bu ne biçim şey,, herifçi oğlu hedef tahtasına atar gibi atıyor.

Denisof atını Rostof'un biraz ötesinde alay komutam, Nesvitski, Jerkof ve maiyet subayının teşkil ettikleri bir gruba doğru sürdü,

Rostof içinden: "ama galiba kimse farkına varmadı" dedi. Gerçekten kimse farketmemişti. Çünkü muharebe görmemiş bir jun~ ker'in duyduğu ilk his hiçbirinin yabancıysa değildi. ..

HARB VE SULH

347

— İşte size mükemmel bir rapor, dedi Jerkof — bir de bakmışsın beni asteğmenliğe terfi ettirmişler.

Albay gururlu ve neşeli bir eda ile:

— Köprüyü ateşe verdiğimi Prens'e arz edersiniz, dedi.

— Kayıplar hakkında sorarsa? : Albay sesini kalınlaştırarak:

— Hiç canım! — dedi — iki hüsar yaralandı. Biri de gümlledi.

Bunu söylerken mesut tebessümünü gizliyememiş, güzel bulduğu "gümlledi" sözünün iecelerini tınlatarak belli bir memnurlukla söylemişti.

IX

Bonapart'ın kumandası altında, yüz bin kişilik bir Fransız ordusu tarafından takip olunan, müttefiklerine artık itimat etmeyen yerli halkın düşmanca hisleriyle karşılaşan, iâşe darlığı çeken, önceden görülüp bilinmesi gereken her türlü harp şartlarının dışında harekâtta bulunmak zorunda olan, Kutuzof'un kumandası altındaki otuz beş bin kişilik bir Rus ordusu, düşman kendisini yakaladığı yerde durarak ve ağırlıklarını kaybetmeden ricat etmek için an

348

HARB VE SULH

cak gerektiği kadar artçı savaşları vererek, süratle Tuna boyundan aşağı doğru çekiliyordu. Lambah'da, Amsteten'de ve Melk'de savaşlar olmuş fakat Rusların, harbettikleri düşmanlarca da teslim olunan şecaatına, dayanıklılığına rağmen bu savaşların sonu ancak daha çabuk bir ricat olmuştu. Ulm önlerinde esir düşmekten kurtularak Braunan'da Kutuzof'la birleşen; Avusturya kıtaları şimdi Rus ordusundan ayrılmışlar, Kutuzof yalnız kendi zayıf ve bitkin kuvvetleriyle kalmıştı. Viyana'yı müdafaa etmek artık düşünülemezdi bile. Şimdi Kutuzof'a görünen biricik ve hemen hemen ulaşılmaz hedef, plânı Viyana'dayken Avusturya Yüksek Harb Şûrası tarafından kendisine tevdi edilen yeni harp ilmi (strateji) kaidelerine göre inceden inceye düşünüldü ve hazırlanmış bir taarruz harbi değil, Ulm'de Mack'ın başına geldiği gibi orduyu mahvetmeden Rusya'dan gelen kıtalarla birleşmekti.

28 birinciteşrinde Kutuzof ordusuyla Tuna'nın sol kıyısına geçti, Tuna'yı Fransızların ana kuvvetleriyle kendi kuvvetleri arasına alarak ilk defa konkaladı. Aynı 30'unda Tuna'nın sol kıyısında bulunan Mortier'in tümenine hücum ederek onu bozguna uğrattı. İlk defa olarak bu savaşta bir sancakla bazı

— Havadisler iyil dedi, ve ileril — diye sürücüye seslendi, hızla uzaklaştı.

Prens Andrey Brünn'e girmeden önce kendini yüksek binalarla, dükkânların, pencerelerin ve fenerlerin ışıklarıyla, sokakta gürüldeyen şık arabalarla, ordugâhtan sonra, bir asker için çok çekici olan büyük ve canlı bir şehrin bütün o havasıyla sarılmış gördüğü zaman ortalık artık büsbütün ağarmıştı. Yolculuğun, çabuk olmasına, geceyi uykusuz geçirmesine rağmen saraya yaklaşırken kendini bir gün evvelkinden daha dinç hissediyordu. Yalnız gözleri hummalı bir parıltı ile parlıyor, düşünceleri fevkalâde vuzuhla ve hızla birbirinin yerini alıyordu.

Savaşın bütün teferruatını, bir an içinde, artık öyle bulanık değil, zihninde İmparator Fransuva'ya anlattığı gibi, kısa ve açık, yeniden gözünün önüne getirdi. Ona sorulabilecek rasgele sualleri, bunlara vereceği cevapları bir an düşündü. Hemen İmparatora takdim edileceğini sanıyordu. Fakat sarayın teşrif kapısında bir memur koşarak onu karşıladı, kurye olduğunu öğrenince onu başka bir kapıya götürdü.

— Koridordan sağa doğru, orada Euer Hochgeboren¹, nöbetçi yaverini bulacaksınız — dedi memur — o sizi harbiye nazırına götürür.

Asaletmeap.

352

Prens Andrey'i karşılayan nöbetçi yaver beklemesini rica ederek Harbiye nazırının yanına gitti. Beş dakika sonra döndü, çok nezaketle eğilerek Prens Andrey'i öne geçirdi,, koridordan Harbiye Nazırının meşgul olduğu çalışma odasına götürdü. Yaver anlaşılan yüksek nezaketiyle Rus subayının lâubaliliğe kalkışmasını önlemek istiyordu. Harbiye Nazırının çalışma odasına yaklaştığı zaman Prens Andrey'in sevinçli hisleri oldukça zayıflamıştı. Kendini hafifsenmiş hissetti ve bu his hemen o anda sebepsiz yere bir küçüksenme hissine çevrildi. Bulucu zekâsı ona hemen yaveri de harbî³ e nazırını da küçüksemeye hak veren düşünceyi fısıldadı.

"Barut kokusu almadan zafer kazanmak onlara her halde kolay gelir!" — diye düşündü. Gözleri hafifserlikle kırıştı, ağır ağır Harbiye Nazırının odasına girdi. Büyük bir masanın başında oturan, iki dakika ona hiç bakmayan Harbiye Nazırını görünce bu his daha ziyade kuvvetlendi. Nazır şakakları ağarmış çıplak başını iki şamdanın arasına almış, kâğıtları okuyup kurşun kalemle işaretliyordu. Kapı açılarak ayak sesleri duyulduğu zaman başını kaldırmadı; okumasını bitirdi.

Kâğıdı yaverine uzatarak ve hâlâ kuryeye

bakmaksızın: . . . I

354"

HARB VE SULH

— Alınız şunu veriniz

dedi.

Prens Andrey hissediyordu ki, ya Harbiye Nazırını meşgul eden bütün işlerden Kutuzof ordusunun harekâtı onu en az ilgilendiriyor, yahut Rus kuryesine bu hissi vermeyi lüzumlu görüyordu. İçinden "fakat bana ne" dedi. Harbiye Nazırı geri kalan kâğıtları çekti, uçlarını bir hizaya getirdi, başını kaldırdı. Gösterişli ve karakteristik bir başı vardı. Fakat Prens Andrey'e dönmesiyle beraber yüzünün zeki ve metin ifadesinin — şuurlu bir alışkanlık tesiriyle olacak — değişmesi bir oldu: biribiri arkasından bir çok dilek sahibini kabul eden bir adamın aptal, yapmacık ve yapmacığını gizlemeyen tebessümü yüzüne takıldı kaldı.

— General Feld Mareşal Kutuzof'tan mı? — diye sordu. — Ümit ederim iyi haberler getirdiniz?

Mortier ile çarpışma mı oldu? Bir zafer mi? E zamanıdır artık!

Kendi adına yazılmış olan tezkereyi aldı. Üzüntülü bir eda ile okumaya başladı.

Almanca olarak:

— Ah, aman yarabbi! Aman yaabbi, Schmit! dedi — ne felâket, ne felâket!

Tezkereyi gözden geçirerek masanın üstüne bıraktı. Bir şey düşünüyormuş gibi Prens Andrey'e baktı.

355

— Ah, ne felâket' Savaş kati mi oldu diyorsunuz? Ama Mortier yakalanmadı, (biraz, düşündü) Her ne kadar Schimit'in ölümüyle zafer bahalıya mal olmuşsa da iyi haberler getirdiğiniz için çok memnun oldum. Hükümdar hazretleri şüphesiz ki sizi görmeyi arzu ederler. Fakat bugün değil. Teşekkür ederim. Dinlenin. Yarın resmi geçitten sonra cümle kapısında bulunun. Ben size haber veririm ya...

Konuşma sırasında kaybolan aptal tebessüm yeniden Harbiye Nazırının yüzünde belirdi.

—Güle güle çok teşekkür ederim. İmparator hazretleri sizi her halde görmek arzu ederler — diye tekrarladı ve başını eğerek selâmladı.

Prens Andrey saraydan çıktığı zaman artık, zaferin kendisine verdiği bütün alâka ve sevinci orada bırakmış, Harbiye Nazırıyla nazik yaverinin kayıtsız ellerine teslim etmiş olduğunu hissetti. Bütün düşünceleri, hisleri altüst olmuştu: savaş ona eski, uzak bir hatıra gibi geliyordu.

X

Brünn'de Prens Andrey, tanıdıklarından Rus diplomatı, Bilibin'e indi.

356

HARB VE SULH

Bilibin :

— Vay, azizim Prens, hoş geldiniz, diyerek Prens'i karşılamaya çıktı. — Franz, Prens'in eşyalarını benim yatak odasına. — diye Bolkonski'ye yol gösteren uşağa döndü ve tekrar Prens'e: — Ne o? dedi, yoksa zafer müjdecisi misiniz? Ne güzel. Bense hastayım, görüyorsunuz ya.

Prens Andrey yıkanıp giyindikten sonra diplomatın ihtişamlı çalışma odasına girdi ve hazırlanmış yemeğin başına oturdu. Bilibin'se rahatça, ocağın karşısına yerleşti.

Prens Andrey sade bu seferki yolculuğundan sonra değil, temizliğin türlü türlü rahatlıkları ve hayatının zerafetlelerinden mahrum kaldığı her yolculuktan sonra, çocukluğundan beri alıştığı o saltanatlı hayat şartları arasında Mış bir dinlenme hissi duyardı. Bundan başka, Avusturyalılara karşı hissedilen umumî Rus tiksintisine (şimdi bilhassa şiddetle duyuluyordu) ortak bildiği bir Rusla konuşmak, konuştukları dil rusça olmasa da, (fransızca konuşuyorlardı), Avusturyalıların kendine gösterdikleri kabul tarzından sonra hoşuna gidiyordu.

Bilibin otuz beş yaşlarında bir adamdı, bekâr ve Prens Andrey'le aynı kibar âlemiindendi. Onlar daha Petersburg'tan birbirlerini tanırlardı ama, Prens Andrey'in Kutuzof'la Viyanaya

357

son gelişinde daha yakından tanımışlardı. Nasıl Prens Andrey askerlik mesleğinde ileri gideceğine dair ümitler veren bir gençse, Bilibin de diplomaside öyle, hattâ istikbali, daha da parlak bir gençti. O, henüz genç bir adamdı ama genç bir diplomat değildi, çünkü daha on altı yaşındayken hizmete başlamış, Paris'te, Kopenhag'da bulunmuştu, şimdi de Viyana'da oldukça önemli bir yer tutuyordu. Gerek şansölye gerekse Viyana'daki sefirimiz onu tanıyor ve takdir ediyorlardı. İyi bir diplomat olmak için, yalnız menfi meziyetlere sahip bulunmak, yalnız muayyen işleri yapmamak ve fransızca konuşmak zorunda olan öteki birçok diplomatlardan değildi; çalışmasını seven ve bilen diplomatlardandı; tembelliğine rağmen de bazı gecelerini yazı masasının başında geçirirdi. İşin mahiyeti ne olursa olsun aynı ihtimamla çalışırdı. Onu ilgilendiren şey işin "neden?" i değil "nasıl?" ıydı. Yaptığı diplomatik işin neden ibaret olduğunu umursamazdı, fakat ustaca, dikkatle ve zarif bir surette sirküler, memorandum, rapor tanzim etmek — bundan büyük bir* haz duyardı. Bilibin'in hizmetleri; yazı işlerindeki ustalığından başka, yüksek mahfillerle temas ve konuşmakta gösterdiği hünerden dolayı da takdir ediliyordu.

Bilibin konuşmayı da tıpkı işi sevdiği gibi severdi, ama, konuşma zarif — nükteli olduğu zaman.

Toplantılarda hayrete değer bir

358

şeyler söylemek fırsatını daima kollar ve söze ancak böyle şartlar içinde karıştırdı. Bilibin'in konuşması herkesi ilgilendirebilecek orijinal nükteli, hazır cümlelerle, her zaman süslü bulunurdu. Bu cümleler Bilibin'in iş lâboratuvarlarında, onları değersiz salon adamları kolayca hatırlayabilsin ve salondan salona

taşıyabilsinler diye, sanki mahsustan portatif olarak hazırlanırdı. Ve gerçekten de herkesin dediği gibi les mots de Bilibine se colportaient dans les salons de Vienn¹ ve sözde önemli denilen işler üzerinde çok defa tesirini gösterirdi.

Zayıf, sarımtırak, yorgun yüzü baştan başa derin kırışıklarla örtülüydü; hani banyodan çıktıktan sonra, parmakların ucu nasıl olursa onlar da öyle, tıpkı intizamla ve itinayla yıkanmış gibiydiler. Bu kırışıkların hareketleri yüzünün başlıca oyunuydu. Bazan alını geniş katmerlerle kırışır, kaşları yukarı kalkar, bazan kaşları aşağı düşer ve yanaklarında kalın kırışıklar peyda olurdu. Yuvalarına derin derin gömülü küçük gözleri, her zaman dosdoğru ve neşeyle bakardı.

— Haydi şimdi bize kazanızı anlatın, dedi.

Bolkonski, bir kere bile kendinden bahsetmeyerek, büyük bir tevazuyla, meseleyi ve

Bilibin'in nükteleri, Viyana salonlarında dola

HARB VE SULH

359

Harbiye Nazırının kendini nasıl kabul ettiğini anlattı.

— Îls m'ont reçu avec ma nouvelle comme un chien dans un jeu de quilles¹ diye sözünü bitirdi.

Bilibin gülümsedi, yüzünün kırışıkları kayboldu

— Cependant, tnon chef, — dedi, karşıdan kendi tırnaklarına bakıp sol gözünün üstündeki deriyi kırıştırarak, — malgre la haute estime que je professe pour le "ortodoks rus ordusu" j'avoue que votre victoire n'est pas des plus victorieuses³.

Yalnız istihfafla belirtmek istediği kelimeleri rusça söyleyerek hep böyle, fransızca konuşmakta devam etti.

— Değil mi ya? Siz bütün kuvvetinizle bedbaht Mortier'in bir tek tümenine yükleniyorsunuz da Mortier yine elinizden sıyrılıyor. Zafer bunulı neresinde?

1 Quilles oyununun içine giren bir köpeği nasıl karşılarılarsa beni de öyle karşıladılar.

23 Bununla beraber azizim, ortodoks rus ordusuna karşı beslediğim yüksek saygıya rağmen zaferinizin pek de öyle parlak bir şey olmadığını itiraf ederim.

360

!— Fakat eğer ciddî konuşacak olursak, — diye Prens Andrey cevap verdi — övünmeksizin söyleyebilirsiniz ki, bu, her halde, Ulm'dan biraz daha parlakça bir iştir.

— Öyleyse niçin bize bir tek, hiç oınıazsa bir tek mareşal esir getirmediniz?

— Çünkü, bütün işler resmi geçitlerdeki gibi öyle intizamla ve önceden tasarlandığı gibi yürümüyor. Size söyledim ya, düşmanın gerisine sabahın saat yedisinde düşmeyi tasarlamıştık, halbuki akşamın beşinde bile ulaşamadık.

Bilibin gülerek :

— Peki ama niçin sabahın yedisinde ulaşamadınız? Sabahın yedisinde orada olmalıydınız. Sabahın yedisinde orada olmanız lâzımdı, dedi.

Prens Andrey aynı eda ile cevap verdi:

— Peki siz, Cenova'yı bırakmasının kendisi için daha hayırlı olacağını diplomatik yollarla Bonapart'a niçin telkin etmediniz?

Bilibin onun sözünü kesti:

— Biliyorum, ocağın karşısında sedire yan gelip mareşaller esir etmek çok kolaydır, diye düşünüyorsunuz. Doğru, ama ne de olsa, niçin almadınız? Hern; bu zaferinizle yalnız

361

Harbiye Nazırı değil, haşmetlû İmparator ve Kral Fransuva da pek bahtiyar olmazsa şaşmayınız, hattâ ben Rus sefaretinin biçare kâtibi bile öyle fevkalâde bir sevinç duymuyorum.

Dik dik Prens Andrey'e baktı, alındaki kırışıklar birdenbire düzeldi.

Bolkonski:

— Şimdi, dedi "niçin" i sormak sırası bana geldi azizim. Size şunu itiraf edeyim ki, anlamıyorum, belki bu işde benim anlamadığım diplomatik bir incelik var, fakat anlamıyorum: Mak bütün bir orduyu elden çıkarıyor, Arşidük Ferdinand ve Arşidük Şarl kollarını bile kıpırdatmıyorlar, yanlış üstüne yanlış yapıyorlar, nihayet bir Kutuzof gerçekten bir zafer kazanıyor, Fransızların charme'ini1 bozuyor, harbiye nazırı bu işin tafsilâtını öğrenmeyi merak bile etmiyor.

— İşte meselenin ruhu burada ya azizim. Voyezvous, mon chef : Çar için, Rusya için, din ve iman için hurrrrr! Tout ça est bel et bon3, ama sizin zaferinizden bize ne? — Avusturya sarayına ne? Yâni demek istiyorum ki — buraya bize, Arşidük Şarl'ın yahut Arşidük

1 Sihri.

2 Görüyor musunuz azizim.

3 Bütün bunlar iyi, hoş.

li fi

Sİ' "T6İ

362

Ferdinand'ın — malûm ya ten arehiduc vout Vautre1 — hiç olmazsa Bonapart'm bir tek etfaiye bölüğüne karşı kazanılan zafere dair bir haber getiriniz, iş değişir, yüz bir pare top atarız. Halbuki, bize inatmış gibi getirdiğinizi haber bizi ancak sinirlendirir.

Arşidük Şarl hiçbir iş beceremiyor, Arşidük Ferdinand kepaze oluyor, size de Viyana'yı başınızdan atıyorsunuz, müdafaa bile etmiyorsunuz, comme si vous disiez : Allah bizimledir, size gelince, sizin de, payitahtınızın da, işi Allaha kaldı. Bizim hepimizin sevdiği bir general var: Şmit; siz onu kurşun yağmuru altına sürüyorsunuz, sonra da gelmiş bize zafer müjdesi veriyorsunuz. Kabul ediniz, ki getirdiğiniz haberden daha sinirlendiricisi tasavvur olunamaz. C'est comme un fait expres, comme un fait expres*. Dahası var, haydi sahiden de parlak bir zafer kazanmış olun, hattâ Arşidük Şarl da kazanmış olsun, işlerin umumî gidişatında bu neyi değiştirir; Artık geç kalındı,, Viyana'yı Fransız askerleri işgal ettikten sonra.

— Nasıl işgal? Viyana işgal mi edildi?

1 Ha bir arşidük ha ötekisi.

2 Sanki siz bize diyormuş sunuz gibi,

3 Mahsustanmış gibi, mahsustanmış gibi.

HARB VE SULH

363

— Yalnız işgal edilmekle kalmadı, Bona.part da Şambrön de; sonra Kont, aziz Kontumuz Wrbna da onun emirlerini telâkki etmek üzere yola çıkıyor.

Yorgunluklar, yolculuk intibaları, gördüğü kabul tarzı ve bilhassa yemeğin üzerine duyduğu bu sözlerin ehemmiyetini iyice kavramadığını Bolkonski hissediyordu.

— Daha bu sabah Kont Sihtenfels buradaydı — diye Bilibin sözüne devam etti — ve bana Fransızların yaptıkları geçit resmini anlatan bir mektup gösterdi. Le prince Murat et tout le tremblement.

Görüyorsunuz ya sizin Zafer o kadar da yürek açıcı bir şey değil ve siz bir kurtarıcı gibi karşılanamazdınız.

— Doğrusu ya, hepsi bir benim için, benim için hepsi, hepsi bir — diyen Prens Andrey, Avusturya başşehrinin işgali gibi hâdiselerin yanında Krems muharebesine dair getirdiği haberin gerçekten de ehemmiyeti olmadığını anlamaya başlamıştı. — Peki ama Viyana nasıl alınmış? Ya o köprü, o meşhur tete de ponf. ya Auersperg? Prens Auersperg Viyana'yı müdafaa ediyor diye bir şeyler işittikti.

— Prens Auersperg bu yakada, bizim tarafta ve bizi müdafaa ediyor, bana kalırsa çok Prens Murat ve ıvır zıvır. Köprübaşı.

364

kötü müdafaa ediyor ama, müdafaa ediyor.. Viyana'ya gelince, o öte tarafta. Hayır henüz köprü zaptedilmedi ve zaptedilmeyecek te sanıyorum, çünkü lâğımlanmıştır ve havaya uçurulması için de emir

2 Güzel gözleri için. i ""O
3 Söz aramızda. • âernclj.ras<:
4 Yaşayan görür. mîsıM 'l

HARB VE SULH

367

part'm yeni zaferi, resmi geçit, merasim ve İmparator Fransuva tarafından yarınki kabulü meşgul ediyordu.

Gözlerini kapar kapamaz kulaklarında top sesleri, tüfek çatırtıları, araba tekerleklerinin gürültüsü uğuldamaya başladı. İşte yine dağlardan gergin bir iplik halinde silâhendazlar iniyor, Fransızlar ateş ediyorlar ve yüreğinin nasıl hızla çarptığını hisseden o, Şmit'le beraber ilk hatlara gidiyorlar, kurşunlar dört bir yanında neşeyle ısıklıyor, hayatın on misli çoğalmış tadını öyle bir tadıyor ki, böylesini çocukluğundan beri duymamıştır.

Silkindi.

Kendi kendine, bahtiyar ve çocukça gülümseyerek:

— Evet bütün bunlar mazi oldu, dedi, genç ve derin bir uykuya daldı.

XI

Ertesi gün geç uyandı. Olup bitenleri gözünün önüne getirdi, her şeyden önce aklına İmparator Fransuva 'um huzuruna çıkacağı geldi. Harbiye nazırım, nazik Avusturyalı yaveri, Bilibin'i ve dün geceki konuşmayı hatırladı. Saraya gitmek için, çoktandır giymediği büyük üniformasını giyerek,, taze,, canlı, yakışıklı ve kolu as

368

HARB VE SULK

kıda, Bilibin'in yazı odasına girdi. CMada kordiplomatikten dört bay vardı. Bolkonski sefaret kâtibi olan Prens İppolit Kuragin'le tanışıyordu. Bilibin ötekilerle de tanıştırdı.

Bilibin'e gelenler, kibar, genç, zengin ve neşeli adamlar; Viyanada ve burada ayrı bir grup halinde toplanmışlardı ki, reisleri olan Bilibin onlara bizimkiler, les nôtres¹, derdi. Hemen hemen yalnız diplomatlardan ibaret olan bu grup, askeri işlere ve politikaya karşı hiçbir ilgi göstermez ve ancak yüksek kibar alemiyle, bazı kadın münasebetleriyle ve memurluk hayatına ait meselelerle meşgul olurdu. Görünüşe bakılırsa bu baylar Prens Andrey'i kendilerinden biri olarak (bu çok az insana bahsettikleri bir şerefti) gruplarına memnurlukla aldılar. Nezaket icabı, konuşmaya başlamak için bir vesile olsun diye ona ordu ve muharebe hakkında bazı sualler sordular, sonra konuşma tekrar ipsiz sapsız, neşeli konuşmalarla dağılmıştı.

Diplomat arkadaşlardan birinin uğradığı bir muvaffakiyetsizliği anlatan birisi:

— Bilhassa işin hoş tarafı, diyordu, bilhassa işin hoş tarafı şu ki. Londraya tâyininin terfi etmek demek olduğunu, bunu böyle

Bizimkiler.

HARE VE SULH

369

kabul etmesi gerektiğini Şansölye, düpedüz yüzüne karşı söyledi. Siz artık suratının ne hale geldiğini bir düşünün.

— Fakat bundan daha beteri var, baylar, ben size Kuragin'i teslim ediyorum: birisinin başına bir felâket mi geldi, bundan derhal istifade eden bu donjuan bu korkunç adamdır.

Prens İppolit bir volter koltuğuna gömülmüş, a3'aklarını koltuğun kolları üzerinden sarkıtmıştı. Güldü.

— Parlez moi de çax, — dedi.

Ah seni gidi don Juan seni, seni yılan. — diye bağrışmalar oldu.

Bilibin Prens Andrey'e döndü:

— Bilmezsiniz Bolkonski, dedi, Fransız ordusunun bütün vahşeti (az kalsın Rus ordusunun diyecektim) bu adamın kadınlara * yaptıklarının yanında hiç kalır.

Prens İppolit :

— La femme est la compagne de l'homme², — dedi, ve tek gözlüğü arkasından bacaklarını süzmeye başladı.

1 Yok canım sizde.

2 Kadın erkeğin arkadaşısıdır.

370

HARB VE SULH

Bilibin ve bizimkiler İppolit'in yüzüne bakarak kahkahalarla güldüler.

Prens Andrey, karısından âdeta kışkırdığı bu İppolit'in (şimdi bunu itiraf ediyordu) bu toplantının maskarası olduğunu görmekteydi.

— Size bir Kuragin ziyafeti çekeyim, diye Bilibin Bolkonski'ye fısıldadı — politikadan bahsettiği zaman bir harikadır, kendi kendine verdiği ehemmiyeti bir görmelisiniz.

İppolit'in yanına oturdu ve alnını kırıştı: rarak onunla politikadan konuşmaya başladı. . Prens Andrey'le ötekiler etrafına toplandılar.

— Le cabinet de Berlin ne peut pas exprimer un sentiment d'alliance — diye İppolit herkesi manalı manalı süzerek başladı — şans >exprimer... comme dans sa dernière note... vous

! comprenez— vous comprenez— et puis si sa majesté l'empereur ne déroge pas au principe, de notre alii ance\..

Prens Andrey'in kolunu yakalayarak:

— Attendez, je n'ai pas fini... — dedi — . Je suppose que l'intervention sera plus forte

1 Berlin kabinesi ittifak için meyil gösteremez, : son notasında olduğu gibi... şeyi ifade etmeden... anlıyorsunuz ya... anlıyorsunuz ya... Bundan başka eğer .majesté imparator ittifakımızın ruhunu bozmayacak olursa...

371;

que la nonintervention. Et... — Sustu. — On ne pourra pas imputer à la fin de nonrecevoir notre dépeche du 28 novembre. Voilà comment tout cela finira¹.

Ve Bolkonski'nin kolunu bıraktı, söyleyeceklerinin hepsini artık söyleyip bitirdiğini bununla anlatmış oldu.

Bilibin, keyfinden perçemi titreyerek

— Demosthenes, je te reconnais au caillou que tu as caché dans ta bouche d'or² — dedi.

Hep gülüştüler. İppolit hepsinden kuvvetli güldü. Belliydi ki, azap çekiyor, nefesi tıkanıyordu. Fakat her vakit hareketsiz olan yüzünü,, şimdi altüst eden kahkahaları da tutamıyordu.

Bilibin :

— Hayır, — dedi — , bakın size ne söyleyeceğim. Bolkonski burada, Brunn'de ve evimde misafirimdir, onu, burada temini kabil bütün eğlencelerle elimden geldiği kadar ağırlamak istiyorum. Eğer Viyana'da olsaydık iş

1 Durun daha bitirmedim. Öyle farz ediyorum ki müdahale ademi müdahaleden daha kuvvetli olacaktır Ve.. Bizim 28 ikinciteşrin telgrafımız alınmamış olmakla iş bitmiş sayılamaz... İşte bütün bu iş: böyle sona erecek.

2 Demosthenes, seni altın ağzının içinde gizlediğin çakıtaşmdan tanıyorum.

.372

KARB VE SULH

kolaydı, fakat burada dans ce vilain trou morave¹ biraz güç olacak, bunun için hepinizin bana yardımını rica ediyorum. II faut lui faire les honneurs de Brunn². Siz tiyatroyu üzerinize alırsınız, ben sosyeteyi, siz İppolit, elbet te ki, kadınları.

Bizimkilerden biri parmaklarının ucuna bir öpücük kondurarak:

— Ona Ameli'yi göstermeli, — dedi — nur parçasıdır.

Bilibin :

— Lâfin kısısı, dedi, bu kana susamış askeri, adama alıştırmalıyız.

Bolkonski saatine bakarak:

- Baylar, dedi misafirsevenliğinizden iyice faydalanmaya vakit kalmadı, bana yol göründü.
- Nereye böyle? u — imparatora.
- Vay, vay, vay! ,/ ,<
- Haydi güle güle Bolkonski, — güle güle Prens, yemeğe erkence gelin — diye bağırıp çığırışıldı, — bizi atlatmayın ha!...

bfa

iiiî

rnei

1 Bu berbat Morarya çukurunda.

2 Ona Brünn'ü gezdirdiniz mi?

373

•!Uİ'Bilibin Bolkonski'yi geçirirken:

- İmparatorla konuştuğunuz zaman, ona asıl levazım, menzil ve iâşe işlerindeki intizamı övün, dedi. Bolkonski gülümseyerek cevap verdi: ri
- Övmek isterdim ama, elimden gelmeyecek sanıyorum.
- Her ne hal ise, mümkün mertebe fazla konuşun. Huzuruna adam kabul etmeye bayılır, halbuki kendisi konuşmasını sevmez, çünkü beceremez, göreceksiniz ya...

XII

!

Merasimde, Avusturya subaylarının arasında, gösterilen yerde duran Prens Andrey'in yüzüne İmparator Fransuva, dikkatle bakmak ve karşısında, uzun kafasını sallamakla iktifa etti ama merasimden sonra dünkü yaver, İmparator kendisini kabul etmek arzusunda bulunduğunu Bolkonski'ye nezaketle bildirdi. İmparator Fransuva onu odanın ortasında ayakta kabul etti. Konuşmaya başlanmadan önce Prens Andrey'i hayrete düşüren şey İmparatorun ne söyleyeceğini bilemeyecek, âdeta sıkılıp utanması ve kızarması oldu.

— Söyleyin bakalım, muharebe ne zaman. başladı — diye acele acele sordu.

374

HARB VE SULH

Prens Andrey cevap verdi. Bu sualden sonra aynı basitlikte başka sualler soruldu: "Kutuzof'un sıhhati yerinde mi? Krems'ten çıkalı çok oldu mu?" v. s... İmparator sanki bütün maksadı sadece muayyen sayıda sorgular sormaktan ibaretmiş gibi bir edayla konuşmaktaydı. Bu sorgulara verilen cevapların ise kendini katiyen ilgilendirmedığı besbelliydi.

— Muharebe saat kaçta başladı? diye sordu.

Bolkonski heyecanlanarak ve bütün bildiği ve gördüğü şeylerin, kafasında çoktan hazırladığı tam ve doğru bir tasvirini yapabilmek fırsatına bu sefer artık kavuştuğunu sanarak:

— Bütün cephede muharebenin saat kaçla başladığını majesteniye arzedeceğim, dedi, fakat bizzat bulunduğum Dürenştayn'da kıtalar akşam saat altıda hücumla kalktı.

İmparator gülümseyerek onun sözünü kesti :

— Kaç mil?

— Nereden nereye kadar haşmetmaap? i — Dürenştayn'dan Krems'e kadar.

— Üç buçuk mil haşmetmaap.

; — Fransızlar sol kıyıyı bıraktılar mı?

— Casuslarımızın raporlarına göre en arıkaya kalanları da gece sallarla çekilip gitmiş.,1er.

375

"" — Krems'te yetecek kadar yem var mı?

— Yetecek kadar temin edileme...

İmparator onun sözünü kesti :

— General Şmit saat kaçta vuruldu?

— Saat yedide galiba.

— Saat yedide mi? Çok yazık, çok yazık..

İmparator teşekkür etti ve selâm verip ayrıldı. Prens Andrey dışarı çıktı, derhal saray adamları tarafından kuşatıldı. Her yandan ona tatlı bakılıyor ve tatlı sözler söyleniyordu. Dünkü yaver ona saraya inmediği için sitemde bulundu ve kendi evini etklif etti. Harbiye Nazırı yaklaşarak, imparatorun onu üçüncü dereceden MariTerez nişanıyla taltif etmiş.' olduğundan dolayı tebrik etti. İmparatoriçenin mabeyncisi onu haşmetmaabın nezdine davet etti. Arşidüses de görmek arzusundaydı. Kime ne cevap vereceğini şaşırmıştı ancak birkaç dakika sonra kendini toplayabildi. Rus sefiri omuzunu tuttu, pencereye doğru götürdü, onunla konuşmaya başladı.

Getirdiği haber, Bilibin'in sözlerinin aksine olarak, sevinçle karşılanmıştı. Tanrıya şükretmek için âyin yapılması emrolunmuş, Kutuzof'a MariTerez nişanının büyük haç rütbesi verilmiş, bütün orduya taltifler yapılmıştı. Bolkonski dört bir yandan davet olunmuş,,, bütün gün, belli başlı Avusturya erkânını zi .376

HARB VE SULH

yaret etmek zorunda kalmıştı. Ziyaretlerini akşamın beşinde bitirdikten sonra Prens Andrey muharebeye ve Brünn yolculuğuna dair babasına yazacağı mektubu zihninde tasarlayarak Bilibin'in evine döndü. Bilibin'in oturduğu evin kadrimında yarı yarıya eşya yüklü bir briçka duruyordu. Bilibin'in uşağı Franz, güç belâ taşıdığı bir bavulla kapıda göründü. (Bilibin'in evine gelmeden önce, Prens Andrey bir kitapçı dükkânına uğramış ve sefer esnasında vakit geçirmek için bazı kitaplar almış, bir hayli zaman da dükkânda kalmıştı.)

— Bu da ne? diye sordu.

Franz bavulu briçkaya güçlkle yüklerken:

— Ach, Erlauht, dedi, Wir ziehen noch weiter. Der böse Wihbt ist schön wieder hin ter uns her¹.

Prens Andrey :

— Nasıl? Ne oluyor? diye Franz'ı sorguya çekti.

Bolkonski'yi, Bilibin karşıladı. Her zaman o kadar sükûnetli olan yüzü heyecanlıydı.

— Non non, avouez que c'est charmant, — dedi, — cette histoire du pont de Thabor (Viyanada bir köprü). Ils l'ont passe sans coup ferir².

1 Ah, ekselans! Daha uzaklara gidiyoruz. Şerir ; yine peşimizde.

2 Hayır hayır, itiraf edin ki hoştur bu Tabor .köprüsü hikâyesi. Tek kurşun atmadan geçtiler.

377

!*''' Prens Andrey hiçbir şey anlamıyordu.

— Yahu siz nerelersiniz? Şehirde arabacıların bile duyduğu bir şeyi nasıl olup da duymadınız ?

— Arşidüşe'teydim. Orada bana böyle bir şeyden bahsetmediler.

— İyi ama her tarafta göç hazırlığı yapıldığını da mı görmediniz?

— Görmedim... Peki, işin aslı ne? — diye Prens Andrey sabırsızlıkla sordu.

— İşin aslı ne mi? İşin aslı şu ki, Fransızlar Auersperg'in müdafaa ettiği köprüyü geçtiler ve köprü uçurulmadı, Brünn yolu üzerinde Murat dörtnala geliyor, öyle ki, bugün yarın buradadır.

— Buradadır ne demek? Peki ama köprü

niçin havaya uçuruimamış, mademki lâğımıydı?

— Ben de. size bunu soracaktım. Bunun neden böyle olduğunu hiç kimse, hattâ bizzat Napolyon bile bilmiyor.

Bolkonski omuz silkti.

— Öyleyse, mademki köprü geçilmiş, ordu da mahvoldu demektir, ikiye bölünecek, — dedi.

378

HARB VE SULH

— İşte mesele de burada ya, — diye Bilibin cevap verdi. — Dinleyin? Size söylemiş olduğum gibi, Fransızlar Viyana'ya giriyorlar; mükemmel. Ertesi gün, yâni dün, Mareşal efendiler: Murat, Lanne, ve

Bliard atlarına atladıkları gibi köprüye gidiyorlar. (Her üçünün de Gaskonyalı oluşlarına dikkat edin). Baylar — diyor içlerinden biri — Biliyorsunuz ki, Tabor köprüsü lâğım üstüne lâğımlanmıştır., korkunç bir tete de pont¹ var önünde ve köprüyü havaya uçurmak bizi geçirmemek emrini almış on beş bin askerle de korunmaktadır. Fakat bizim bu köprüyü almamız hükümdarımız İmparator Napolyon'un hoşuna gidecektir. Üçümüz gidelim bu köprüyü alalım. — ötekiler de, gidelim, diyorlar ve gidip köprüyü alarak geçiyorlar, şimdi bütün ordularıyla Tunanın bu tarafında bizim üstümüze, sizin, üstünüze ve getirdiğiniz haberin üstüne doğru yürümektedirler.

Kederli ve ciddî bir eda ile Prens Andrey:: n , — Şakayı bırakın, dedi.

Jj Bu haber Prens Andrey için hem keder verici hem de hoş gıdiciydi. Rus ordusunun böyle bir ümitsiz durumda bulunduğunu öğrenir öğrenmez Rus ordusunu bu durumdan, kurtarmanın bilhassa kendisine mukadder ol

1 Köprübaşı.

379

İduğu aklına gelmişti. Kendisini meçhul bir subay vaziyet vaziyetinden çekip çıkaracak; şan ve şeref yolunu açacak olan bir Tuton da işte buydu. Daha Bilibin'i dinlerken orduya nasıl dönüp harb şûrasında, orduyu kurtaracak biricik teklifi kendisi yapacağını ve plânın gerçekleştirilmesi işinin nasıl yalnız kendisine verileceğini hayalinden geçirmişti.

— Şakayı bırakın, dedi.

— Şaka etmiyorum — diye Bilibin devam «tti. — Bundandan daha doğru ve hazin bir şey olamaz. Bu Baylar, köprüye yapayalnız varıyorlar ve beyaz mendil sallıyorlar; mütareke yapıldığını ve kendilerinin, Mareşallerin, Prens Auersperg'le müzakereye geldiklerini bildiriyorlar. Nöbetçi subay onları tete de pont'a¹ bırakıyor. Onlar, ona bir sürü Gaskonya masalı okuyorlar: diyorlar ki harb bitmiştir, İmparator Fransuva Napolyon'la buluşmak için teklif yapmıştır, kendileri Prens Auersperg'i görmeye gelmişlerdir, falan filân. Subay Auersperg'e haber yolluyor, bizim baylarsa subayları kucaklıyorlar, şakalaşıyorlar, topların üzerine biniyorlar ve bu sırada da bir Fransız taburu kimseye gözükmeden köprüye giriyor, ;yangın çıkarıcı maddelerle dolu çuvaları suya atıyor ve tete de pont'a doğru ilerliyor. Niha

1 Köprübaşı.

380

HAR3 VE SULH

yet bizzat generalli ötenan bizim sevgili Prens Auersperg von Nautren geliyor. "Sevgili düşman! Avusturya ordusunun göz bebeği, Türkiye muharebelerinin kahramanı! Düşmanlık bitti, birbirimize ellerimizi uzatabiliriz. Prens Auersperg'i tanımak arzusuyla İmparator Napolyon yanıp tutuşuyor." Sözü'n kisası bu Baylar; boşuna Gaskonyalı denmemiş onlara: Auersperg'i güzel sözlerle öyle sersemletiyorlar, Fransız mareşalleriyle böyle çabucak ahhap oluverişinden o öyle bir afallıyor, Murat'ın harmaniyesi ve devekuşu tüylerinin manzarası gözlerini öyle bir alıyor, qu'il n'y voit que du feu, et oublie celui qu'il devait faire faire sur l'ennemi¹. (Sözlerinin canlı canlı akışına rağmen, Bilibin, zevkine iyice varılabilmesine vakit kalsın diye bu mot² dan sonra durmayı unutmadı). Fransız taburu koşar adım tete de pont'a³ giriyor, toparları çiviliyorlar; köprü artık zaptedilmiştir. Fakat işin daha parlak tarafı şu ki — diye heyecanını kendi hikâyesinin siniriyle yatıştırarak devam etti — lâğımın ve köprü'nün havaya uçurulması için işaret verecek olan topun başındaki çavuş, bu çavuşçağız. Fransızların koşarak köprüye geldiklerini görünce, ateş etmek istiyor ama, Lan

1 Yalnız parıltısını görüyor ve düşmanın üzerine açtıracağı ateşin parıltısını unutuyor.

2 Vecize, nükte.

3 Köprübaşı.

A

381

ne onun elini tutuyor. Herhalde çavuş generalinden akıllıymış: Auersperg'e yaklaşıyor ve diyor ki "Prens, bakm Fransızlar bizi aldatıyor!" "Eğer çavuş konuşmakta devam ederse oyunun ka3'bedileceğini Murat anlıyor. Yapma bir hayretle (herif halis Gaskonyah) Auersperge dönüyor "Bütün dünyada namı yürüyen Avusturya disiplini nerede kaldı, — diyor — astlarınızdan birinin sizinle böyle konuşmasına izin veriyorsunuz!" C'est genial. Le prince d'Auersperg se pique d'honneur et fait mettre le sergeni aux arrets. Non, niais avouez que c'est charmant toute cette histoire du pont de Thabor. Ge n'est ni betise, ni lâchete1...

Prens Andrey kendini bekleyen kül rengi kaputları, yaralıları, barut dumanını, ateş seslerini ve şan ve şerefi hayalinden geçirerek:

— C'est trahison peutetre, dedi2. ' Bilibin:

— Non plus. Cela met la cour dans de trop mauvats draps — diye devam etti — Ce n'est ni trahison, ni lâchete, ni betise, c'est comme â Ulm... — Sanki söylemek istediği şe

1 Dâhiyane. Prens Auersperg'in izzetinefsi harekete geliyor ve çavuşu hapsettiriyor. Hayır kabul ediniz ki bütün bu Thabor köprüsü hikâyesi nefistir. Eu ne ahmaklık, ne de alçaklıktır.

2 Belki ihanet. :ıS

382

HARE VE SULH

yin tam kelimesini ararken düşünüyormuş gibi yaptı — c'est... c'est du Mack. Nous sommes mackes1, — diye bir mot taze bir mot, tekrarlanacak morlardan birini savurduğunu hissederek sustu.

Alnında o zamana kadar toplanmış bulunan kırışıklar memnuniyetine işaret olarak birdenbire kayboldular, ve o hafifçe gülümseyip tırnaklarını süzmeye başladı.

Kalkıp odasına doğru giden Prens Andrey'e birdenbire:

— Nereye gidiyorsunuz? dedi.

— Yola çıkıyorum.

— Nereye?

— Orduya.

— Hani iki gün daha kalacaktınız?

— Öyleydi ama, hemen yola çıkıyorum.

Prens Andrey yol hazırlığı için emirler verip odasına çekildi.

Bilibin onun odasına gelerek:

— Biliyor musunuz, azizim — dedi — sizi düşündüm. Ne diye gidiyorsunuz?

1 O da değil. Bu mesele sarayı çok zor bir duruma düşürecek. Bu ne ihanet, ne alçaklık, ne de ahmaklıktır, bu Ulm gibi bir şey... Bu, bu makızmdır. Biz maklaştık. .am

383

ıS6 Bu mütaleasmm reddedilemezliğinin ispatıymış gibi yüzündeki bütün kırışıklar kayboldu.

Prens Andrey muhatabına sorguyla baktı, cevap vermedi.

— Niçin gidiyorsunuz? Biliyorum öyle düşünüyorsunuz ki — vazifeniz ordu tehlikedeyken ona koşmaktır.

Evet, bunu anlıyorum, mon cher c'est de l'heroisme1.

Prens Andrey :

— Hiç de öyle değil, dedi.

— Fakat siz un philosophe'sunuz, bari tam olun, meseleye bir de başka taraftan bakın, göreceksiniz ki, vazifeniz, bilâkis, kendinizi korumaktır. Başka bir işe yaramayanlara bırakın bunu. Size geri dönmeniz emri verilmemiştir, buradan gitmenize de müsaade edilmedi. Şu halde kalabilirsiniz, ve bizimle beraber, kör talihiniz nereye sürüklerse oraya gidebilirsiniz. Olmütz'e gidileceği söyleniyor. Olmütz çok şirin bir şehirdir. İkimiz benim kaleskada yolculuk ederiz.

— Şakayı bırakın Bilibin, — dedi Bolkonski.

Azizim, bu kahramanlıktır.

384

HARD VE SULH

— Size apaçık ve dostça söylüyorum. Düşünün. Nereye ve niçin gidiyorsunuz, burada kalmanız kabilken? Sizi bekleyen iki şey var: (sol gözünün üstündeki deriyi kırıştırdı): ya orduya ulaşamazsınız, sulh yapılır, yahut tekmil Kutuzof ordusuyla beraber yenilgi ve mahcubiyet.

Ve Bilibin dileminin cerhedilmezliğini hissedecek alnının kırıışıklarını giderdi. ,o n,yA

Prens Andrey soğuk bir edayla: * tiu^

— Ben bu hususta bir hüküm veremem, dedi ve şöyle düşündü: "Ben orduyu kurtarmaya gidiyorum."

— Mon cher, vous etes un heros¹. — dedi Bilibin.

XIII

Aynı gece Harbiye Nazırıyla vedalaşan Bolkonski orduya doğru — Kerms yolu üzerinde Fransızların eline geçmekten çekine çekine ve orduyu nerede bulacağını kendisi de bilmeden — yola çıktı.

Brün'de bütün saray halkı eşyalarını topluyordu, büyük denkler Olmütz'e gönderilmişti bile. Prens

Andrey Etseldorf dolaylarında

Azizim siz bir kahramansınız.

HARB VE SULH

385

Rus ordusunun büyük bir hızla ve büyük bir intizamsızlıkla geri çekildiği yola vardı. Yol ağırlık arabalarıyla öyle tıkanmıştı ki artık arabayla ilerlemenin imkânı yoktu. Kazakların âmirinden bir at ve bir kazak aldıktan sonra Prens Andrey ağırlıkları aç ve yorgun geçerek başkomutanı ve arabasını aramaya koyuldu. Yol boyunca ordunun durumuna dair en kötü rivayetler kulağına kadar geliyor, kaçmakta olan ordunun perişan hali bu rivayetleri teyit ediyordu.

"Cette armee russe que l'or de l'Angleterre a transportee des extremités de l'univers, nous allons lui faire éprouver le meme sort (le sort de l'armee d'Ulm)"¹ Napolyon'un seferin başlangıcında ordusuna verdiği emirdeki bu sözleri hatırladı, bu sözler onda hem bu dâhi kahramana karşı bir hayranlık, hem kırılmış bir gurur duygusu, hem şan ve şeref ümitleri uyandırdı. "Ya, eğer ölmekten başka yapılacak şey kalmamışsa", — diye düşündü — "Adam sen de, eğer mukadderse, bu işde de başkalarından aşağı kalmam."

Prens Andrey bu sonsuz, bu birbirine karışmış birliklere ağırlık arabalarına, mekkâre kollarına, topçulara ve sonra tekrar ağırlık

1 İngiliz altınının dünyanın öbür ucundan getirdiği bu Rus ordusuna biz aynı kaderi (Ulm ordusunun kaderini) çektireceğiz. .:\. \ i... ^ i.

386

HARB VE SULH

arabalarına yine ağırlık arabalarına yığılarak çamurlu yolu üç, dört sıra halinde tıkayan, akla gelebilecek her çeşit yük arabalarına tiksintiyle bakıyordu. Her yandan, ileriden, geriden sesin duyulabileceği her yerden, tekerlek •gürültüleri, sandıklarına, talikaların, top kundaklarının takırtıları, nal sesleri, kırbaç şaklamaları, haylayıcıların çığlıkları, emir erlerinin, askerlerin, subayların küfürleri geliyordu. Yol kıyılarında artsız arasız, kimi parçalanarak devrilmiş, kimisi sağlam olarak yıkılmış beygir leşleri, kırılmış arabalar vardı. Arabaların üzerlerinde tek başlarına, ne bekledikleri »bilinmez askerler oturuyordu. Kâh da, sıradan ayrılıp küme küme komşu köyleri boylayan, yahut köylerden tavuk, koyun, saman veya başka bir şeyler doldurulmuş çuvalarla dönen .askerler görünüyordu.

İnişlerde, yokuşlarda kalabalık, bir kat «daha iç içe giriyor ve kesilmeyen bir uğultu yükseliyordu.

Dizlerine kadar çamura batmış askerler elleriyle toplara ve mühimmat arabalarına asılmışlardı. Kamçılar saklıyor, oklar kırılıyor ve haykırıışlar boğazları yırtıyordu. Yürüyüşü idare eden subaylar arabaların arasında gidip geliyorlardı. Bu umumi uğultu içinde sesleri güçbelâ işitiliyor, bu karmakarıışıklığın önüne geçebilmekten umudu kestikleri .yüzlerinden okunuyordu.

HARB VE SULH

387

Bolkonski Bilibin'in sözlerini hatırlayarak içinden: "Voilà le cher¹ Ortodoks ordusu" dedi.

Bu adamlardan her hangi birisine başkomutanın nerede olduğunu sormak isteyerek bir arabaya yaklaştı.

Tam karşıdan tek atlı acayip bir araba geliyordu; görünüşe göre, askerlerin ellerine geçirebildikleri

derme çatma vasıtalarla yaptıkları, talika, kabriole ve kaleska arası bir araba. Arabayı bir asker kullanıyor, baştan aşağı şallara sarılmış bir kadın, yağmurluğun ve deri körüğün altında oturuyordu. Andrey yaklaştı, askere soracağını sormak üzereydi ki arabadaki kadının umutsuz çığlıkları dikkatini çekti. Katarı idare eden subay, arabayı kullanan askeri, öteki arabaları geçmek istediği için dövüyor ve kırbaç arabanın yağmurluğuna çarpıyordu. Kadın acı acı haykırıyordu. Prens Andrey'i görünce yağmurluktan sıyrıldı ve halı örneği şalın altından çıkardığı zayıf ellerini sallayarak bağırdı: — Yaver, bay, yaver, Allah aşkına... Koruyun beni... Nedir bu başıma gelenler? Ben yedinci avcı kıtası doktorunun karışımı. Bırakmıyorlar... Yollarda kaldık... Bizimkileri kaybettik...

i _____ rribiki bı
1 İşte aziz. .İbtay tO?. liu

388

HARB VE SULH

— Şimdi senin pastırmanı çıkarırım, don! — diye kızan subay askere bağırdı. — Yükünle beraber geri dön.

Doktor karısı haykırıyordu:

— Bay yaver, koruyunuz beni... Nedir bu? Prens Andrey, subaya yaklaşıyor:

— Bu arabanın geçmesine izin verin, dedi, içinde bir kadın bulunduğunu görmüyor musunuz?

Subay ona baktı ve cevap vermeden aske^âe döndü:

— Seni gebertirim... Geri bas...

Prens Andrey dişlerini sıkıp tekrarladı:

— Yol verin diyorum size. Birdenbire subay sarhoşça bir öfkeyle:

— Sen kim oluyorsun? dedi. Sen kim oluyorsun? Sen (sen'in üzerine bilhassa basıyordu), sen buranın âmiri misin yoksa? Burada âmir benim. Sen geri bas. — diye tekrarladı. — Pastırmanı çıkarırım.

Anlaşılan, bu tâbir subayın hoşuna gidiyordu.

— Tam haddini bildirdi yaverciğe, — diye arkadan bir ses geldi. .i.^ uivi

HARB VE SULH

389

Prens Andrey gördü ki, subay, insanı ne dediğini bilmez bir hale getiren bir kudurganlığın sar'ası içindedir. Anladı ki, kendisinin arabadaki doktor karısını koruması dünyada en çok korktuğu şeyi, ridicule¹ dediğimizi doğurmuştur. Fakat insiyakına kapıldı. Subay daha sözlerinin sonunu getirmeye vakit bulmadan Prens Andrey öfkeden karmakarışık bir yüzle ona yaklaştı ve kamçısını kaldırdı:

— Bırrrakm, geç . sin ler.

Subay elini silktilti ve acele acele uzaklaştı.

— Bütün bu kargaşalık bunların, genel kurnaydakilerin yüzünden, — diye mırıldandı — dilediğinizi yapın.

Kendisine "kurtarıcı" diyen doktor karısının yanından Prens Andrey başı yerde hızla uzaklaştı ve bu alçaltıcı sahneyi en küçük teferruatına kadar tiksintiyle hatırlayarak başkomutanın bulunduğu söyledikleri köye doğru atını sürdü.

Köye varınca attan indi ve birkaç dakika olsun dinlenmek, bir şeyle yemek ve kendisine eza eden bütün o küçültücü fikirleri apaçık görebilmek niyetiyle önüne çıkan ilk eve doğru yürüdü. (Bunlar asker değil hergele sürüsü)

1 Gülünç.

390

HARB VE SULH

diye düşünüp evin penceresine 'yaklaşırken tanıdık bir ses onu adıyla, çağırdı.

Etrafına bakındı. Küçük bir pencerede Nesvitski'nin güzel yüzü görünüyordu. Nesvitski ağız dolusu bir şeyler çiğneyip eliyle işaret ederek onu çağırıyordu.

— Bolkonski, Bolkonski... Duymuyor musun yatıu? Çabuk buraya gel! diye bağıırıyordu.

Prens Andrey eve girince Nesvitski'nin ve başka bir yaverin bir şeyler yediklerini gördü. Büyük bir telâşla Bolkonski'ye yeni bir haber duyup duymadığını sordular. Onların o kadar yakından tanıdığı

yüzlerinde Andrey telâş ve kuşku ifadeleri okudu. Bu ifade Nesvitski'nin her zaman gülümseyen yüzünde bilhassa belli oluyordu.

— Başkomutan nerede? diye Bolkonski sordu.

— Burada, şu evde — diye yaver cevap verdi.

— Peki, sulh ve silâhların teslimi haberi doğru mu? — diye Nesvitski sordu.

— Ben de size soracaktım. Ancak güçbelâ size yetişebildim, bundan başka bir şey bilmiyorum.

^; —

391

— Kardeşim, burada vaziyet berbat, facia. Pişman oldum kardeşim, Mak'la alay ettikti, biz ondan beter hâle düştük. — dedi Nesvitski Haydi otur, biraz birşey ye.

Öteki yaver:

— Prens, şimdi ne araba bulabilirsiniz, ne başka bir şey, sizin Piyotr Allah bilir nerede?

— Peki, ya karargâh?

— Znaym'da geceliyoruz. Nesvitski:

— Ben de lâzım olan şeyleri iki beygire yükledim — dedi, benim denkleri de hani mükemmel bağladılar.

Artık istersen Bohemya dağlarını aş. Vaziyet kötü, kardeşim. Sana ne oluyor yahu, hasta gibisin niye böyle titriyorsun? — diye Prens Andrey'in sanki Leyde şişesine dokunmuş gibi titrediğini farkederek Nesvitski sordu.

Prens Andrey: — Bir şeyim yok, diye cevap verdi.

Bu anda biraz evvel rasladığı doktor karısını ve karar subayını hatırlamıştı.

— Başkomutan burada ne yapıyor? — diye sordu.

392

HAR6 VE SULH

U. /

Nesvitski: ;

— Bundan ben de bir şey anlamıyom, dedi.

Prens Andrey :

— Ben bir şey anlıyorum, dizboyu kepezelik, ye yine kepezelik! diyerek başkomutanın bulunduğu eve gitti.

Prens Andrey Kutuzof'un arabasının ve yüksek sesle konuşan maiyet ve kazakların bitkin binek atları yanından geçerek avluya girdi. Kutuzof, Prens Andrey'e söylemiş oldukları gibi. Prens Bagration ve Veyoter'le birlikte köylü kulübesindeydi, Veyroter, ölen Şmit'in yerine gelen Avusturya generaliydi. Avluda küçük Kozlovski bir kâtibin karşısına çömelmişti. Kâtip devrilmiş bir fıçıciğin üzerinde acele acele yazı yazıyordu. Üniformasının yenlerini sıvamıştı. Kozlovski'nin yüzü çok yorgundu, onun da gece uyumadığı belli idi. Prens Andrey'e baktı ve başıyla bir işaret bile yapmadı.

— İkinci satır... Yazdın mı? — diye kâtibe yazdırmakta devam etti — Kiyef humbaracı alayı, Podoli...

a Kâtip öfkeyle ve saygısızca Kozlovski'ye gözlerini dikerek:

./ j/ i

393

Yetişilmiyor, komutanım, dedi.

Bu sırada kapının arkasından Kutuzof'un yabancı bir sesle kesilen, heyecanlı, memnuniyetsizlik ifade eden sesi geldi. Bu seslerin edasından, Kozlovski'nin kendisine karşı gösterdiği ilgisizlikten, bitik bir haldeki kâtibin isyansızlığından, kâtiple Kozlovski'nin başkomutanın bu kadar yakınında bir fıçının yanında yere oturmuş bulunmalarından ve begirJeri tutan kazakların yüksek sesle kulübenin penceresinin altında gülüşmelerinden — bütün bunlardan dolayı Prens Andrey mühim ve felâketli bir şeyler olacağını hissediyordu.

Prens Andrey ısrarla Kozlovski'yi sorguya çekti.

Kozlovski:

— Prens, şimdi. Bagration'a talimat veriliyor... dedi.

— Ya teslim olmak meselesi?

— Öyle şey yok, muharebe için hazırlıklar yapılmıştır.

Prens Andey seslerin geldiği kapıya doğru yürüdü. Fakat tam kapıyı açmak isterken odada, sesler kesildi, kapı kendiliğinden açıldı ve Kutuzof şiş yüzünde kartal burnuyla eşikte gözüktü. Prens Andrey, Kutuzof'un tam karşısında duruyordu, fakat başkomutanın sağ

394

HARB VE SULH

İsmail tek gözünün ifadesinden belliydi ki, düşünce ve kuşkuları kendisini burnunun ucunu görmeyecek kadar meşgul etmektedir. Yaverinin yüzüne baktı, onu tanımadı

— E, bitti mi? diye Kozlovski'ye sordu.

— Bir dakika, ekselans.

Bagration; orta boylu, şarklı tipinde yüzü sert ve hareketsiz, kuru, orta yaşta bir adam; başkomutanın arkasından dışarı çıktı.

— Geldiğimi bildirmekle şeref duyarım, diye Prens Andrey, bir zarf uzatarak oldukça yüksek bir sesle tekrarladı.

— Ha, Viyanadan mı? Âlâ, sonra konuşuruz, sonra.

Kutuzof Bagration'la birlikte kapının önüne çıktı, ve ona:

— Haydi Prens, Allaha ısmarladık — dedi, — İsa yardımcın olsun. Büyük gazalar için seni takdis ederim. Kutuzof'un yüzü ansızın yumuşamış, gözleri sulanmıştı. Sol eliyle Bagration'u kendine doğru çekti ve bir yüzük bulunan sağ eliyle (belli bir alışkanlık hareketiyle) haç çıkararak onu takdis etti, yanağını uzattı, fakat Bagration onu boynundan öptü. «>* ^~

HARB VE SULH

395

— İsa yardımcın olsun — diye Kutuzof tekrarladı ve arabaya doğru yürüdü, Bolkonski'ye:

— Bin sen de benimle, — dedi.

— Ekselans, ben burada faydalı olmak isterdim. Prens Bagration'un kirasıyla kalmamamüsaade buyurun.

— Otur — dedi Kutuzof ve Bolkonski'nin işi ağır aldığını görünce, — Bana, kendime, iyi subaylar lâzım, bana kendime, — dedi.

Arabaya bindiler ve birkaç dakika konuşmadan gittiler.

Bolkonski'nin yüreğinden geçenleri bir ihtiyar adam kavrayışıyla anlamış gibi:

— Daha yapılacak çok, çok iş var — dedi, eğer yarın onun birliğinin ondabiri geri dönebilirse Allaha şükredelim, — diye Kutuzof sanki kendine konuşuyormuş gibi ilâve etti.

*

Prens Andrey Kutuzof'a baktı ve İsmail'de Kutuzof'un başını delip geçen kurşunun şakağındaki tertemiz yıkanmış yara yeri ve akmış gözü, yarım arşın ötesinde istemeye istemeye gözüne çarptı, içinden: "Evet, bu adamların ölümlerinden bu kadar rahat konuşmaya onun hakkı vardır." dedi.

396

HARB VE SULH

— Ben de bunun için beni bu müfrezeğe göndermenizi rica ediyorum, dedi.

Kutuzof cevap vermedi. Kendine söyleneni çoktan unutmuş gibiydi, düşünceli duruyordu. Beş dakika sonra Kutuzof arabanın yumuşak yaylarıyla tatlı tatlı sarsılarak Prens Andrey'e döndü. Yüzünde hiçbir heyecan izi yoktu. İmparatorla yaptığı mülakatın tafsilâtına, Krems meselesi hakkında sarayda yürütülen mütalâalara ve ikisinin de tanıdığı bazı kadınlara dair Bolkonski'yi, ince bir alayla, sorguya çekti.

XIV

Kutuzof, kumandasındaki ordunun hemen hemen çıkmaz bir durumda olduğunu ikinciteğşrinin birinde casuslarından aldığı haberde» öğrenmiştir. Casus Fransızların muazzam kuvvetlerle Viyana köprüsünü geçerek Kutuzof kuvvetlerinin, Rusyadan gelmekte olan kıtalarla birleşecekleri yola doğru ilerlediklerini bildirmişti. Kutuzof eğer Krems'te kalmaya karar verirse, Napolyon'un yüz elli bin kişilik ordusu, bütün muvasala hatlarını kesecek, bitkin bir halde bulunan kırk binlik ordusunu çevirecek ve o, Mak'm

Ulm'deki durumuna düşecekti. Eğer, Rusya'dan gelen kıtalarla muvasalasını sağlayan yolu bırakmaya karar verecek olursa düşmanın üstün kuvvetlerine kar

HARB VE SULH

397

şı müdafaa muharebeleri verecek Bohemya dağlarının yolsuz ve meçhul mıntakalarına girmek zorunda kalacak ve Buksgevdan ile herhangisi bir muvasala sağlamak ümidinden vazgeçecekti. Yok eğer Rusya'dan gelen ordularla birleşmek için Krems yolundan Ulmütz'e doğru çekilmeye karar verirse Viyana köprüsünü geçmiş bulunan Fransızlar tarafından yolunun kesilmesi tehlikesine düşecek ve böylelikle kendini iki taraftan çevirecek olan üç misli kuvvetli bir düşmanla yürüyüş halinde ve bütün arabaları ve ağırlıklarıyla, muharebeyi kabul etmek zorunda kalacaktı

Kutuzof bu sonuncu hal şeklini seçti.

Casusun raporuna göre Viyana köprüsünü geçen Fransızlar, Kutuzof'un ricat hattı üzerinde ve yüz verstten fazla ilerde olan Znaym'a doğru, cebri yürüyüşle ilerliyorlardı. Znaym'a Fransızlardan önce ulaşmak — orduyu kurtamak için büyük ümit kapısı açmak demekti, Fransızlara kendinden önce Znaym'a ulaşmak fırsatını vermek — herhalde Ulm'daki ordu gibi kendi ordusunun da şerefini çiğnetmek yahut topyekûn mahvolmak demekti. Fakat bütün orduyla oraya Fransızlardan önce varmak imkânsızdı. Fransızların Viyana'dan Znaym'a gidecekleri yol Rusların Krems'den Znaym'a gidecekleri yoldan daha kısa, daha W*1

398

HARB VE SULH

J Kutuzof haberi aldığı gece, Bagration'un, dört bin kişilik öncüsünü, dağlardan sağa, Krems Znaym yolundan Viyana Znaym yolu üzerine yolladı. Bagration bu geçidi dinlenmeden geçecek ve Viyana'yı önüne, Znaym'ı arkasına alarak duracak, buraya Fransızlardan önce ulaşabilirse onları elinden geldiği kadar alıkoyacaktı. Kutuzof'a gelince bütün ağırlıklarıyla Znaym'a doğru hareket etti.

Bagration aç, yalınayak askerlerle, yolsuz dağlarda, fırtınalı bir gecede kırk beş verst gidip mevcudunun üçte birini kaybederek Viyana Znaym yolu üzerinde Hollbruna; Viyana'dan Hollbrun'a hareket eden Fransızlardan birkaç saat önce ulaştı. Znaym'a varabilmesi için Kutuzof'un ağırlıklarıyla daha bütün bir gün yürümesi lâzımdı ve bundan dolayı da Bagration ordusu kurtarabilmek için Hollbrun'da karşılaştığı tek mil düşman ordusunu bütün bir gün, bitkin aç dört bin askeriyle tutmak zorundaydı ki, bunun imkânsızlığı apaçık belliydi. Fakat talihin cilvesi imkânsızı mümkün kıldı. Viyana köprüsünü Fransızların eline muharebesiz geçiren hilenin başarısı, Murat'ı aynı suretle Kutuzof'u da aldatmayı denemeye şevkettti. Murat, Znaym yolu üzerinde Bagration'un zayıf kuvvetlerine raslayınca bunu Kutuzof'un tek mil ordusu sanmıştı. Bu orduyu mutlaka ezebilmek için Viyana yolunda geciken kuvvetlerini bekledi ve bu maksatla.

HARB VE SULH

399

her iki ordunun da vaziyetlerini değiştirmelerini ve yerlerinden kıpırdamamalarını şart koşarak üç günlük bir mütareke teklif etti. Murat sulh müzakerelerinin başlamış olduğunu ve bundan dolayı boşuna kan akmasının önüne geçmek için mütareke teklifinde bulunduğunu temin ediyordu. İleri karakolda duran Avusturya generali Kont Nostits, Murat'ın müzakere memurunun sözlerine inandı ve Bagration müfrezesinin önünü açarak çekildi. Başka bir müzakere memuru da Rus hatlarına gelerek sulh müzakeresine dair aynı haberi getirdi ve Rus kıtalarına üç günlük mütakere teklifinde bulundu. Bagration mütareke teklifini ne kabul ne de reddedebileceği cevabını verdi, kendisine yapılan teklifi bildirmek üzere yaverini Kutuzof'a yolladı.

Kutuzof için mütareke, vakit kazanmanın, Bagration'un yargun askerlerini dinlendirme ve arabalarla ağırlıkları (bunları hareket ettirenleri Fransızlardan gizlenmişti) Znaym'a doğru ruhi olmazsa bir menzil daha ilerletebilmenin biricik yoluydu. Mütareke teklifi ordusu kurtarmak için biricik ve beklenmedik bir imtihan veriyordu. Bu haberi alır almaz, Kutuzof, yanında bulunan kurmay general Vinsengerode'yi derhal düşman karargâhına gönderdi. Vinsengerode yalnız mütarekeyi kabul

etmekle kalmayacak fakat teslim olma şartlarını da teklif edecekti. Kutuzof, bir yandan da yaverlerini, bütün ordunun, Krems Znaym yolu

400

HARB VE SULH

üzerindeki nakliye arabalarının yürüyüşlerini, mümkün olduğu kadar hızlandırmak için geriye yolladı, Bagration'un aç, bitkin müfrezesi nakliye arabalarının ve bütün ordunun bu hareketlerini maskeleyerek kendinden sekiz misli kuvvetli düşmanın karşısında bir başına kımıldanmadan duracaktı.

Gerek kendini hiçbir taahhüt altına sokmayan ve nakliye arabalarından bir kısmına geçip gidebilmeleri için zaman kazandıracak olan teslim teklifi hakkında, gerekse Murat'ın, yaptığı yanlışlığın çok çabuk ortaya çıkacağı hususunda, Kutuzof'un yaptığı tahminler gerçekleşti. Hollbrundan 25 verst uzakta Schönbrunn'da bulunan Napolyon Murat'ın raporunu, mütareke ve teslim projelerini alır almaz: hilenin farkına vardı ve Murat'a aşağıdaki mektubu yazdı: Au Prince Murat, Schoenbmnn, 25 brumaire En 1805 à huit heures du matin, "II mest impossible de trouver des termes pour vous exprimer mon mecontentement. Vous ne commandez que mon avantgarde et vous n'avez pas le droit de faire l'armistice şans mon ordre. Vous me faites perdre le fruit d'une cmpagne. Rompez l'armistice surlechamp et marchez a l'ennemi, vous lui ferez declarer, que le general qui a signe cette capitulation, n'avait pas le droit de le faire, qu'it n'y a que l'empereur de Russie qui ait ce droit. '

*| |

•HARB VE SULH

401

"Toutes les fois cependant que l'empereur de Russie ratifierait la dite convention, je la ratifierai; mais ce n'est qu'une ruse. Marchez* detruisez l'armee Russe... vous etes en position de prendre son bagage et son artillerie.

"L'aide de camp de l'empereur de Russie est un..' les officiers ne sont rien quand Us n'ont pas de pouvoirs; celuici n'en avail point... Les Autrichiens se sont laisse jouer pour le passage du pont de Vienne, vous vous laissez jouer par un aidedecamp de l'empereur.

...

Napoleon

f Prens Murat'a, Şenbrun, 25 Brümer

; 1805 Y. Sabah saat 8 de

"Size memnuniyetsizliğimi ifade etmek için kelime bulamıyorum. Siz sadece benim öncüme kumanda ediyorsunuz; benim emrimi almadan mütareke yapmaya hakkınız yoktur. Siz bana bir seferin, semeresini kaybettiriyorsunuz. Derhal mütarekeyi ve düşmanın üstüne yürüyünüz. Ona teslim olmayı imza eden generalin bunu yapmaya hakkı olmadığını ancak Rusya İmparatorunun bu hakka sahip olduğunu bildiriniz. Bununla beraber eğer Rusya İmparatoru bahismevzuu olan şartlara razı olursa, Rus ordusunu yokeden... Siz onun ağırlıklarını ve topçusunu ele geçirebilecek bir durumda bulunuyorsunuz. Rus İmparatorunun general yaveri bir... Salâhiyetleri olmadığı zaman subaylar hiçdirler; onun da yoktur... Viyana köprüsünün geçilmesinde Avusturyalılar aldatıldılar siz de İmparatorun bir yaveri tarafından aldatılıyorsunuz.

Napolyon''

402

HARB VE SULH

Bonapart'ın yaveri bu dehşetli mektupla dörnala Murat'a doğru yola çıktı. Generallerine güvenemediğinden bizzat Bonapart da hazır kurbanı kaçırmamak için muhafız kıtalarıyla muharebe meydanına doğru harekete geçti. Bagration'un 4000 kişilik müfrezesi ise neşeyle, ateş yakarak, kurunuyor, ısınıyor üç gündenberi ilk defa kasalarını pişiriyor, müfreze efradından hiç kimse kendilerini neyin beklediğini bilmiyor, düşünmüyordu.

XV

Kutuzof'a yaptığı dilekte ısrar eden Prens Andrey, akşam saat dörtte Grunt'a geldi, Bagration'un yanma çıktı. Bonapart'ın yaveri henüz Murat'ın kıtasına gelmemiş ve muharebe henüz başlamamıştı. Bagration'un kıtasında işlerin umumî gidişine dair hiçbir şey bilinmiyor, barıştan bahsediliyor fakat

bunun mümkün olabileceğine inanılmıyordu. Muharebeden bahsediliyor, fakat muharebenin yakın olduğu sanılmıyordu.

Bolkonski'yi sevilen ve güvenilen bir yaver olarak tanıyan Bagration onu hususi bir itibarla ve bir âmir teveccühüyle karşıladı, her halde bugün yahut yarın muharebe edileceğini söyledi ve onu muharebe esnasında kendi yanında bulunmak, yahut ricatın intizamını

HARB VE SULH

403

sağlamak için "ki bu da çok mühimdi" artçıda kalmakta tamamiyle serbest bıraktı.

Sonra sanki Bolkonski'yi teskin etmek istiyormuş gibi:

— Fakat bugün herhalde bir şey olacağı yok, dedi.

Bagration: "Bu, eğer madalya alması için gönderilmiş genelkurmay züppelerinden biri ise madalyasını artçıda kalarak da alır. Yok benim yanımda bulunmak isterse varsın bulunsun... cesur bir subaysa işe yarar" diye düşünmüştü. Prens Andrey bir cevap vermedi ve kendisine bir vazife tevdi edildiği takdirde nereye gideceğini bilmek maksadıyla mevzileri dolaşmak, kıtaların tertibini öğrenmek için izin istedi. Birliğin itina ile giyinip kuşanmış, şahadet parmağında elmas bir yüzük bulunan, berbat fakat istekle fransızca konuşan yakışıklı nöbetçi subayı, Prens Andrey'e refakat teklifinde bulundu.

Her tarafta, şırıl sıkılam, yüzleri kederli, sanki bir şeyler arayan subaylar ve köyden kapılan, sıralan, çitleri söküp taşıyan askerler görünüyordu.

Kurmay subayı bu askerleri göstererek:

— İşte bu millettten kurtulamıyoruz; komutanları salıveriyor onları. Kendileri de işte şurada yiyecek içecek satan ordu bakkalı

404

HARB VE SULH

.um kurulmuş çadırını göstererek — toplanıp oturuyorlar. Daha bu sabah hepsini kovdum;

bakın yine dolu. Yaklaşıp şunları ürkütmeli.

Prens bir bakın, dedi.

Henüz hiçbir şey yemeye vakit bulamamış olan Prens Andrey de:

— Yaklaşalım, dedi, ben de biraz peynir «ekmek alırım.

— Ne diye söylemediniz? Size kendi tulumu ekmeğimi teklif ederim.

Atlardan indiler, ordu bakkalının çadırına girdiler. Kızarmış ve yorgun yüzleriyle bir kaç subay masalara oturmuşlardı, içiyorlar ve yiyorlardı.

! Kurmaysubay aynı şeyi bir kaç defa tek

' ırlayan bir insanın azarlayıcı edasıyla: — Ca

, nım bu ne hal? dedi. Vazifeden bu kadar da

' ayrılmak olmaz. Buraya kimsenin toplanma

:ması için prens emir verdi. Ya siz B. Yüzbaşı

diye, içeri girenlerin karşısında çizmesiz

(çizmelerini kurutması için bakkala vermişti), •çorapla ayağa kalkıp hiç te tabî olmayan bir şekilde

gülümseyen ufacık, üstü başı çamurlu, : zayıf bir topçu yüzbaşısına hitabetti

! — Ayıp değil mi yüzbaşı Tuşin? — diye

i Jkurmaysubay devam etti — siz bir topçu olarak başkalarına örnek olmalısınız. Halbuki

HARB VE SULH

405

çizmesizsiniz. Bir baskın işareti verilmeye görsün, siz böyle çizmesiz pek güzel olacaksınız.

(Kurmaysubay gülümsedi) Lütfen yerlerinizden dönün baylar, hepiniz, hepiniz — diye âmirce ilâve etti.

Prens Andrey yüzbaşı Tuşin'e göz atınca, elinde olmaksızın gülümsedi. Susan ve gülümseyen Tuşin ayak değiştirerek kocaman, zeki iyi ve soran gözleriyle kâh Prens Andrey'e kâh? kurmaysubaya bakıyordu.

Yüzbaşı Tuşin bulunduğu müşkül durumdan kurtulup işi şakaya dökmek ister gibi gülümseyerek korkak bir tavırla:

— Askerler, yahnayaklık çeviklikler derler, dedi.

Fakat daha sözünü bitirmeden yaptığı latifenin tutmadığını hissetti. Büsbütün bozuldu. Kurmaysubay da ciddiyetini muhafazaya.

çalışarak:

— Gidelim lütfen, dedi.

Prens Andrey topçunun kılığına bir keredaha göz attı. Onda kendine has ve askerlikle katiyen ilgisi bulunmayan, bir parça komik fakat fevkalâde çekici bir şeyler vardı.

Kurmaysubay ve Prens Andrey atlarına atlayıp yollarına devam ettiler.

406

HARB VE SULH

Köyden çıkınca, boyuna türlü kıtalara mensup askerler ve subaylara raslayıp onları geçerek, sollarında, kırmızımtırak taze, yeni bir balçıkla yapılmakta olan tahkimatı gördüler. Bazı asker bölükleri yalnız gömlekle; soğuk rüzgâra rağmen; beyaz karıncalar gibi bu tahkimatın üzerinde kaynaşıyordu. Çukurun içinden boyuna kimin çıkardığı gözükmeyen kürek kürek kırmızı balçık atıyorlardı. Tahkimata yaklaştılar, gözden geçirdiler ve yollarına devam ettiler. Tam tahkimatın arkasında, oradan koşarak gelen, giden, boyuna değişen birkaç düzine askere çattılar. Bu pis kokulu havadan kurtulmak için burunlarını tıkamaya ve atlarını tırısı kaldırmaya mecbur oldular.

Nöbetçi kurmaysubay:

— Voila l'agrement des camps, monsieur le prince; dedi1.

Karşı tepeye ulaştılar. Bu tepeden artık Fransızlar görünüyordu. Prens Andrey durdu ve bakmaya başladı.

Kurmaysubay en yüksek noktayı göstererek: — İşte bizim batarya şurada, — şu, çizmesiz acayip herifinki, oradan her yer görünür, gidelim, Prens, dedi.

1 işte ordugâhların güzelliği, Prens. K

407

Kurmaysubaydan kurtulmak isteyen Prens

Andrey:

— Çok çok teşekkür ederim, artık yalnız da gidebilirim oraya, siz rahatsız olmayın, rica ederim.

Kurmaysubay kaldı, Prens Andrey tek başına yola çıktı.

İleri gidip düşmana yaklaştıkça kıtaların manzarası intizamlı ve neşeli bir hal alıyordu. Kargaşalığın ve yeisin en büyüğü Prens Andrey'in sabahleyin geçtiği ve Znaym önünde Fransızlardan on verst mesafedeki nakliye arabalanındaydı. Bir parça telâş ve bir şeylerden korku Grunta'da hissediliyordu.

Fakat Prens Andrey Fransız hatlarına yaklaştıkça kıtalarımız güvenli bir manzara gösteriyordu. Kaputlu askerler sıra olmuş duruyor, piyade başçavuşları ve yüzbaşılar kıtaların ucundaki askerlerin göğüslerine parmaklarıyla dokunup ellerini havaya kaldırmalarını emrederek efradı sayıyor, dört bir yana dağılmış askerler ağaç dalları ve tahta taşıyarak neşeyle, gülüşe konuşa barakalar yapıyor, yanan ateşlerin karşısında gömleklerini, donlarını kurutarak yahut çizmelerini ve kaputlarını tamir ederek, çıplak, veya giyimli oturuyor, tencere ve kaşa kazanlarının başında toplanıyorlardı. Bölüklerin birinde yemek hazırdı, ve askerler tüten karavanalara aç gözlü yüzleriyle bakıyorlar,

408

HARB VE SULH

barakasının önünde oturan subaya bölükemininin tahta bir çanakta götürdüğü numunenin tadılmasını bekliyorlardı.

Başka, daha bahtiyar bir bölükte — günİcü votka öyle herkeste yoktu — askerler, küçük bir fıçıyı eğerek, kendisine sırayla uzatılan matra kapaklarına votka dolduran geniş omuzlu, çiçek bozuğu bir başçavuşun etrafına toplanmıştı. Matraları, zahidâne yüzlerle ağızlarına götürüyorlar, dikeyyorlar, ağızlarını çalkalayıp kaputlarının yenleriyle sildikten sonra, keyfli yüzleriyle başçavuşun yanından uzaklaşıyorlardı. Bütün yüzler öyle sakindi ki, bu olup bitenler sanki düşmanın karşısında, ve kıtanın en az yarısını yere serecek olan bir işin arifesinde değil de, vatanın bir köşesinde rahat bir mola esnasında geçiyordu. Avcı alalını, hep öyle sulh zamanı işleriyle uğraşan babayığit Kiyef humbaracılarını geçtikten sonra Prens Andrey alay komutanının ötekilerden ayırt edilen yüksek barakası yakınında

bir kumbaracı mevziine ulaştı ki, burada çırıl çıplak bir adam uzanmış yatıyordu. İki asker onu "tutuyor ve başka ikisi havada kırılan değnekleri sallıyor, ölçülü aralarla çıplak sırtına vuruyorlardı. Ceza gören asker tabîî olmayan bir sesle bağınıyordu. Şişman bir binbaşı mevzide dolaşüyor, durup dinlenmeksizin, çığlıklara ehemmiyet vermeden konuşuyordu: :/,/«;

409

— Askerin hırsızlık etmesi ayıptır. Asker soylu namuslu ve cesur olmalı, bir kere kardeşinden çaldı mıydı onda ar namus tertemiz, rezilin biridir. Vur bir daha, bir daha. Ve boyuna değenek sesleri, acı fakat yapma çığlıklar yükseliyordu. — Daha, daha, diye binbaşı tekrarlıyordu.

Yüzünde şaşkınlık ve ıstırap ifadesiyle genç bir subay ceza görenin yanından uzaklaştı, oradan geçmekte olan yavere soran gözlerle baktı.

İlk hatlara giren Prens Andrey mevzi boyunca yürüdü. Sağ ve sol kanatlarda bizim hatla düşmanıniki birbirinden uzaktılar, fakat merkezde, sabahleyin müzakerecilerin geçtiği noktada, hatlar o kadar yaklaşıyordu ki, askerler birbirini yüzünü görebilir, birbiriyle konuşabilirdi. Burada hattı tutan askerlerden, başka, heî iki tarafta da, yabancı ve acayip düşmanlarını gülümseyerek gözden geçiren birçok da meraklı duruyordu.

Hatlara yaklaşmak yasak olduğu halde, komutanlar, sabahın ilk saatlerinden beri, bu meraklılarla başa çıkamamışlardı. Hatları tutan askerler görülmedik şeyler teşhir eden insanlar gibi artık Fransızlara bakmıyorlar, seyirciler hakkında mütalâa yürütüyor, canlan sıkılmış, nöbetin değişmesini bekliyorlardı.

410

HARB VE SULH

* Prens Andrey Fransızları iyice gözden geçirmek için durdu.

Askerlerden biri, yanında bir subayla hatta yaklaşıp bir Fransız humbaracısına çabuk çabuk ve ateşli ateşli bir şeyler anlatan bir Rus silâhendazını göstererek arkadaşına:

— Hele şuna bak, şuna — dedi. Bak, nasıl da kolaycacık tekerleyi tekerleyiveriyor. Fransız bile yetişemiyor peşinden. Ne buyurdun bu işe Sidorof?

Fransızca konuşmakta usta sayılan Sidorof:

— Dur, dinle, aha, ustaca! — dedi.

Dalgacıların bahsettikleri asker, Dolohoftu. Prens Andrey onu tanıdı, ne söylediğine kulak kabarttı. Dolohof buraya alayının bulunduğu sol kanattan yüzbaşısıyla birlikte gelmişti.

Bölük komutanı öne doğru eğilmiş, anlamadığı halde konuşulanların bir kelimesini bile kaçırmak istemeyerek.

— Peki, daha, daha, — diyordu, — rica ederim çabuk olun. Ne anlatıyor?

Dolohof yüzbaşıya cevap vermedi. Fransız humbaracısıyla ateşli bir münakaşaya tutuşmuştu. Tabiatıyla muharebeden konuşuyor

HARB VE SULH

411

lardı. Avusturyalılarla Rusları birbirine katıştıran Fransız, Rusların teslim olduklarını ve Ulm'da kaçtıklarını isbata kalkışıyor, Dolohof ise Rusların teslim olmadıklarını ve Fransızları yendiklerini isbata çalışıyordu.

Dolohof:

— Buradan kovulmanız emrediliyor ve kovacağız. — diyordu.

— Aman, dikkat edin de bütün kazaklarınızla beraber sizi ele geçirmesinler, — diye Fransız humbaracısı cevap verdi.

Fransız seyirciler ve dinleyiciler gülüştü.

— Suvorof size nasıl göbek attırdıysa şimdi biz de öyle attıracağız, on vous fera danser, — dedi Dolohof.

Fransızlardan biri:

— Qu'est-ce qu'il chante! — diye sordu.

Geçmiş muharebelerden bahsedildiğini kestiren ötekisi:

— De l'histoire ancienne, — diye cevap verdi. L'Empereur va l'aire faire voir à votre Souvara, comme aux autres'...

1 Ne okuyor?

2 Eski hikâyeler.

3 İmparator ötekilere yaptığı gibi sizin Suvara'nın da hakkından gelecek.

412

HARB VE SULH

Dolohof:

— Bonapart.. diye başlarken fransız sözünü kesti:

ca — Bonapart değil imparator, — diye öfteyle haykırdı. Sacre nom!...

öv — Sizin imparatorunuzu şeytan alsın!

ı! Ve Dolohof Rusça, kaba, askerce küfürler savurdu, silâhını omuzlayarak uzaklaştı.

Yüzbaşıya:

— Haydi gidelim, İvan Lukiç, — dedi. Hattaki askerler:

— İşte fransızca dediğin böyle olur — diyorlardı, — sen de kendini göster hele Sidorof.

Sidorof göz kırptı ve fransızlara hitap ederek peşi peşine bir sürü anlaşılma lakırtıyı tekerlemeye başladı:

— Kari, mala, tafa, safi, muter, kasha, — diye sesine manalı bir eda vermeye çalışarak söyleniyodu.

— Ha, ha, ha, hi, hi, hi, hu, hu, hu, — diye askerler arasında öyle neşeli ve sıhhatli bir

Hav, dinini imanını. **r»»'5 | ' : ; ;

413

kahkahanın uğultusu yükseldi ve elde olmaksızın hatları aşır fransızları da sardı, ki, artık bundan sonra silâhların boşaltılması, mühimmatın havaya uçurulması ve herkesi evine dönmesi gerekir sanılırdı.

Fakat silâhlar dolu kaldı, evlerde ve tahkimattaki mazgal delikleri yine eskisi gibi öfkeyle ileriye doğru bakıyor, toparlaklarından ayrılmış toparlar yine eskisi gibi birbirine karşı çevrili duruyordu.

XVI

Prens Andrey sağ kanattan sol kanada doğru bütün hattı dolaşırken sonra; kurmaysubayın dediğine göre, bulunduğu yerden tek mil saha görünen;; bataryaya çıktı. Orada atından indi, toparlaklarından ayrılmış dört toptan en kenardakinin yanında durdu. Topun önünde bir top nöbetçisi dolaşıyordu, subayı görünce selâm durdu, fakat subayın bir işareti üzerine tekrar ölçülü ve can sıkıcı dolaşmasına koyuldu. Topun arkasında toparlaklar duruyordu, daha geride beygirler ve topçuların yanan ateşleri vardı. Solda, en kenardaki toptan az uzakta yeni yapılmış bir salaş vardı ki içinden heyecanlı subay sesleri gelmekteydi.

Gerçekten de, bataryadan, hemen hemen bütün Rus mevzileriyle düşmaninkilerin büyük

414

HARB VE SULH

bir kısmı, göz önüne seriliyordu. Tam bataryanın karşısında, tepenin ufkunda, Şöngören köyü görünüyordu, daha solda ve sağda, üç yerde, yaktıkları ateşlerin dumanları arasında Fransız kıtalarının kalabalığını seçmek kabil oluyordu ki, her halde bunların büyük bir kısmı köyde ve dağın arkasında bulunuyordu. Köyün solunda dumanlar içinde, bataryaya benzeyen bir şeyler gözüküyordu, fakat bunları çıplak gözle iyice ayırt etmek mümkün değildi. Bizim sağ kanadımız fransız mevzilerine hâkim ve oldukça yalçın bir tepenin üzerinde tertiplenmişti. Buraya piyadelerimiz yerleşmişler, en kenarda da dragonlar görünüyordu. Merkezde; Prens Andrey'in mevzileri seyrettiği; tam Tuşin'in bataryasının durduğu yerde, bizi Şöngören'den ayıran dereye doğru, tatlı ve doğru bir iniş ve yükselme vardı. Solda kıtalarımız, odun kesen piyadelerimizin ateşleri tüten ormana dayanmışlardı. Fransız hatları bizimkilerden daha genişti ve fransızların bizi iki taraftan kolayca sarabilecekleri besbelliydi. Mevzilerimizin gerisinde derin ve sarp bir sel çukuru vardı ki topçu ve süvarilerin buradan ricat

edebilmeleri zordu. Prens Andrey dirseğini bir topa dayayıp çantasını çıkararak kendisi için hatların tertip tarzlarının krokisini çizdi. Bagration'a bildirmek niyetiyle iki noktada kurşunkalemle not aldı. Evvelâ, bütün topçuyu merkezde bir araya top

415

lamayı, ikinci olarak, süvariye geriye, sel çukurunun öte tarafına geçirmeyi tasarlıyordu. Prens Andrey daima başkomutanın yanında bulunduğundan büyük kıtaların hareketlerini, umumî tertiplmeleri takip ettiğinden ve daima muharebelerin tarihî icmaliyle uğraştığından, bu sefer de askerî hareketlerin gelecekteki gidişini, elinde olmayarak, yalnız ana hatlarıyla mülâhaza ediyordu. Ancak şu türlü ihtimaller aklına geliyordu: "— Eğer düşman sağ kanada hücum ederse, — diye kendi kendine konuşuyordu, — merkezin ihtiyatları ulaşmıya kadar Kiyef humbaracıları ve Podolski avcıları mevzilerini tutmaya mecbur kalacaklardır. Bu takdirde dragonlar yandan vurabilir ve onları tepeleyebilirdi. Merkeze, saldırdıkları takdirde ise, biz merkezî bataryayı şu tepeye yerleştiririz, onun himayesinde sol kanadı intizamla geri çeker, sel çukuruna kadar kademe nizamiyle ricat ederiz. — diye kendi kendine muhakemeler yürütüyordu.

Bataryada topun yanında durduğu müddetçe, salaşta konuşan subayların seslerini, çok defa olduğu gibi, arasız duymuş fakat ne konuştuklarının bir kelimesini bile anlamamıştı. Salaştan duyulan seslerden birinin içten gelen edası birdenbire onu öyle bir şaşırttı ki elinde olmaksızın kulak kabarttı.

Prens Andrey'in tanır gibi olduğu hoş bir ses :

416

HARB VE SULH

— Hayır ahbap — diyordu — eğer ölümden sonra ne olacağı bilinebilseydi, o zaman ölümden hiçbirimiz korkmazdık. Böyle ahbap.

Daha genç, başka bir ses onun sözünü kesti :

— İster kork, ister korkma, kurtulamazsın ondan.

İkisinin de sözünü kesen üçüncü bir ses erkekçe:

— Ama ne de olsa korkarsın. Ah, sizi gidi âlimler sizi, — dedi. Öyle, öyle, siz topçular çok âlimsiniz, çünkü yanımızda her şeyi taşıyabilirsiniz, votkacı da, mezecikleri de.

Erkek sesin sahibi, besbelli, bir piyade subayı, güldü.

— Ama ne de olsa korkarsın, — diye birinci, tanıdık ses devam etti, — meçhulden korkarsın, işte böyle.

Ruh gökyüzüne çıkıyor filân diye istediğini söyle... Değil mi ya, biz biliyoruz ki gökyüzü yok, yalnız atmosfer var.

Erkek ses yine topçunun sözünü kesti:

— Şu sizin zıkkımdan biraz ikram edin bakalım, Tuşin, — dedi.

Prens Andrey tefelsüf eden tatlı sesi sevinçle tanıyarak içinden: "A, ordu bakkalın

HARB VE SULH

417

da çizmesiz oturan yüzbaşının ta kendisi." dedi.

— İstedğin votkayı ikram ederiz, — dedi Tuşin, — lâkin ahret var mı yok mu, bunu bilmem..... sözünü bitiremedi.

Havada bir ısıklık duyuldu, gittikçe yaklaştı, gittikçe hızlanarak gittikçe daha çok hızlanarak daha iyi duyuldu, daha iyi duyularak daha çok hızlandı, ve bir gülle, sanki söylenmesi gereken şeylerin hepsini söyleyip bitirmeye vakit bulamamış gibi, insan üstü bir kuvvetle salaş kulübeden az uzakta serpintiler saçarak toprağa saplandı.

Aynı anda, kulübeden, çubuğu dudaklarının ucunda, ufak tefek Tuşin, herkesten önce fırladı, iyi ve zeki çehresi biraz solmuştu. Onun peşinden kalın erkek sesin sahibi, babayiğit piyade subayı çıktı ve bölüğüne doğru koşmaya başladı, koşarken bir yandan da düğmelerini ilikliyordu.

XVII

Prens Andrey atının üzerinde bataryanın yanında durarak güllenin geldiği topun dumanına baktı. Gözleri geniş mesafeleri dolaştı. Gördüğü yalnız şu oldu ki, Fransızların eskiden kımıldanmayan kütleleri kımıldanıyor... Solda, gerçekten, bir batarya vardı. Üzerinden.

418

HARB VE SULH

daha dumanı dağılmamıştı. İki Fransız atlısı her halde, yaver olacaklar, tepenin üzerinde dörtnala kalkmışlardı. Tepenin eteğinde, apaçık görülebilen küçük bir düşman kolu — herhalde hatları takviye için — ilerlemekteydi. Daha birinci atışın dumanı dağılmamıştı ki, ikinci bîr duman gözüktü sonra bir top sesi yükseldi. Muharebe başlıyordu. Prens Andrey atını çevirdi, Prens Bagration'u arayıp bulmak için geriye, Grunt'a doğru sürdü. Arkasında top seslerinin gittikçe daha çok sıklaştığını, daha şiddetlendiğini duyuyordu. Aşağıdan, müzakerecilerin geçmiş oldukları yerden, hafif silâhların sesleri işitilmekteydi. Napolyon'un müthiş mektubuyla Lömaruva (Lemarrois) dörtnala Murat'a ulaşır ulaşmaz, bozulan Murat, yaptığı yanlışlığı düzeltmek isteyerek akşam oluncaya ve imparator gelinceye kadar karşısındaki bu ehemmiyetsiz müfrezeyi ezmek ümidiyle kıtalarını derhal merkeze ve iki kanadın uçlarına doğru sürmüştü.

Prens Andrey, damarlarında kanın daha hızla dolaştığını hissederek içinden: "Başladı! İşte!" — dedi. "Fakat nerede? Benim Tulonum nasıl kendini gösterecek?"

Şimdi, daha bir çeyrek önce kaşa yiyip votka içen aynı bölüklerin arasından geçerken, her tarafta silâhlarına sarılan, ve sıraya giren

419

askerlerin hep birbirine benzer süratli hareketlerini gördü. Ve bütün yüzlerde kendi yüreğindeki heyecanı tanıdı. "Başladı! İşte! Korkunç ve keyfli." — Her asker ve her subayın yüzü böyle konuşuyordu. Yapılmakta olan tahkimata varmadan önce, bulanık bir sonbahar gününün akşam ışığında, karşıdan kendine doğru gelen atlılar gördü. Öndeki, keçe gocuklu ve kuzu derisinden kasketliydi, beyaz bir ata binmişti. Bu, Prens Bagration'di. Prens Andrey'i tanıyarak başını salladı. Prens Andrey gördüklerini anlatırken o.ileriye doğru bakıyordu.

"Başladı! İşte bu!" diyen ifade Prens Bagration'un yarı kapalı, sanki uykusunu alamamış, bulanık gözlü, sert, esmer yüzünde de vardı. Prens Andrey bu hareketsiz yüzü huzursuz bir merakla seyrediyor ve bu adam bu dakikada düşünüyor mu, duruyor mu, düşündüğü nedir, duyduğu ne? — Anlamak istiyordu.

"Ordu, bu hareketsiz yüzün arkasında umumiyetle bir şey var mı?" — diye Prens Andrey ona bakarak kendi kendine soruyordu. Prens Andrey ona bakarak kendi kendine soruyordu. Prens Andrey'in sözleriyle muvafakatini göstermek üzere Prens Bagration başını eğdi ve öyle bir edayla "âlâ" dedi ki, sanki bütün bu olup biten ve kendisine anlatılan şeyler onun vaktiyle, önceden gördüklerinin ta kendisiydi.

420

Hızlı yol almış olduğundan soluğu kesilen Prens Andrey de peşini takibetti. Prens Bagration'un arkasından gidenler: maiyet subayı, Prens'in hususî yaveri Jerkof, emir çavuşu, güzel bir ingiliz beygirinin üzerinde nöbetçi kurmay subay ve merakından muharebeye gelmeyi istemiş bir âza mülâzımı, sivil bir memurdu. Âza mülâzım; tombul yüzlü, tombul tombul bir adamdı, beygirinde sarsılarak, hüsarların, kazakların ve yaverlerin arabasında sof paltosuyla, nakliye neferi eğeri üzerinde, acayip bir manzara arz ederek memnun, bön bir gülümsemeyle etrafına bakınmaktaydı.

Jerkof, âza mülâzımını Bolkonski'ye gösterip :

— İşte, muharebeyi seyretmek istiyor ama, — dedi, — karnına şimdiden sancılar girdi.

Âza mülâzımı sanki Jerkof'un alay mevzuu olmaktan iftihar duyuyordu, ve mahsus, gerçekte olduğundan daha aptal görünmeye gayret ediyormuş gibi sevinçli, bön fakat aynı zamanda kurnaz bir gülümsemeyle:

— Haydi, yeter artık, — dedi.

Nöbetçi kurmay subay :

— Tres drôle mon monsieur prince, '1 dedi, (fransızcada Prens unvanının bir hoş söy

421

\

lendiğini, fakat kendinin bir türlü bunu beceremediğini hatırlamıştı).

Bu esnada hepsi Tuşin'in bataryasına gelmiş bulunuyorlardı, önlerine bir gülle düştü.

Âza mülâzımı bön bön gülümseyerek:

— Bu düşen de ne? — diye sordu. Jerkof:

— Fransız galetası, dedi.

— Demek ki bununla öldürüyorlar? — diye sordu. — Ne müthiş şey...

Memnunluktan ilikleri gevşetmiş görünüyordu, — Sözü henüz bitirmemişti ki tekrar, birdenbire sulu bir şeye çarparak kesilen, beklenmedik, korkunç bir ısıklık duyuldu ve şşşş şap — âza mülâzımının biraz sağında ve arkasında giden kazak, atıyla birlikte, yere yuvarlandı. Jerkof ve nöbetçi kurmaysubay eğercilerinin üstüne eğildiler, atlarını sürüp uzaklaştılar. Âza mülâzımı kazağın karşısında durarak dikkatli dikkatli ve merakla onu takibe koyuldu. Kazak ölmüştü, at hâlâ debeleniyordu.

Prens Bagration gözlerini kısarak baktı, meydana gelen kargaşalığın sebebini görünce, sanki "böyle şeylerle uğraşmaya değer mi?" demek ister gibi kayıtsızca başını çevirdi. Atı

422

nı durdurdu, usta bir süvari hareketiyle biraz öne doğru eğildi, gocuğuna takılan kılıcını düzeltti. Kılıcı, eski bir kılıçtı, şimdi taşman kılıçlardan değildi. Suvorof'un İtalya'da kılıcını nasıl Bagration'a armağan etmiş olduğuna dair hikâyeyi Prens Andrey hatırlamış ve bu anda bu hatırlayış bilhassa hoşuna gitmişti. Bolkonski'nin muharebe meydanını seyrettiği zaman yanında durmuş olduğu bataryaya yaklaştılar.

— Bu kimin bölüğü? — diye cephane sandıklarının yanında duran cephane erine Bagration sordu — "Bu kimin bölüğü?" diye sorarken, hakikatte "nasıl, korkuyor musunuz?" — diye soruyordu. Cephane eri bunu anladı.

Bütün yüzü çil içindeki kırmızı saçlı cepane eri, selâm durup, neşeli bir sesle: — Yüzbaşı Tuşin'in — diye haykırdı.

Bagration bir şeyler tasarlayarak:

— Âlâ, âlâ: — dedi ve toparlakların yanından geçip en uçtaki topa doğru ilerledi.

Tam o topa yaklaşırken kendisini ve maiyetini sağır eden bir patlama duyuldu, birdenbire topu kaplayan dumanın içinde topu kavrayıp eski yerine yerleştirmek için telâşla uğraşan topçular göründü. Ayaklarını açmış, tomarı tutan geniş omuzlu, iri yarı 1 numaralı er tekerlekten tarafa sıçradı, 2 numara, titre

423

yen elleriyle topu ağızından doldurdu. Generali farketmeyen ufacık, tıknaz bir adam, subay Tuşin, kundağa çarparak ön tarafa koştu ve ufacık elini gözlerinin üstüne koyup baktı.

— İki derece daha, hah, işte şimdi tamam, — diye incecik sesine, kalıbına kıyafetine hiç te yakışmayan, babayığit bir eda vermeye çalışarak haykırdı — İkinci — diye cıvıladı. — Medvediyef, ateş!

Bagration subayı çağırdı. Tuşin utangaç ve sallapati bir hareketle, katiyen askerlerin selâm verdikleri gibi değil de tıpkı papazların takdis ederken yaptıkları gibi parmağını şapkasının güneşliğine koyup generale yaklaştı. Tuşin'in topları dereyi dövmeye ayrılmıştı ama, o, ileride gözüken ve önünde büyük fransız kütlelerinin kımıldandığı Şöngaben köyüne yangın güllesi yağıdırıyordu.

Hiç kimse Tuşin'e nereye, neyle ateş edeceğini emretmemişti, o kendiliğinden ve büyük bir saygı duyduğu cephane eri Zaharçenko'ya danışarak köyü yakmanın munasip olacağına karar vermişti. Subayın raporu üzerine Bagration "âlâ", — dedi — ve karşısında uzanan harb meydanını sanki bir şeyler tasarlıyormuş gibi gözden geçirmeye başladı. Fransızlar en çok sağ kanattan yanaşmışlardı. Kiyef alayının bulunduğu tepenin altında, dereyatağından, insanın yüreğini ağızına getiren

424

kesintisiz silâh çatırtıları geliyor ve prenze maiyet subayı, çok daha sağda dragonların gerisinde, kanadımızı sarmakta olan bir fransız kolunu gösteriyordu. Solda, ufuk yakın bir ormanla sınırlanmıştı. Prens Bagration merkezden iki taburun saği takviyeye gitmesini emretti. Maiyet subayı bu iki taburun gitmesiyle topların açıkta kalacağını prenze söylemek cesaretinde bulundu. Prens Bagration maiyet subayına döndü ve hiçbir şey söylemeden bulanık gözlerle yüzüne baktı. Prens Andrey'e öyle geldi ki, maiyet subayının ihtarı doğrudur ve gerçekten de buna karşılık söylenecek söz yoktur. Fakat bu sırada deredeki alay komutanından, muazzam fransız kütlelerinin bayır aşağı indikleri, alayın bozulduğu ve Kiyef humTsaracılarına doğru çekildiği haberiyle dötrnala bir yaver geldi. Prens Bagration tasvip ve muvafakar ettiğini belirterek başını eğdi. Uygun adım aşağı doğru ilerledi, fransızlara saldırmaları emriyle dragonlara bir yaver yolladı. Fakat oraya gönderilen yaver yarım saat sonra döndü dragon alayı komutanının sel çukuru gerisine çoktan çekilmiş bulunduğu, çünkü ona karşı şiddetli bir ateş açıldığı ve adamlarım boşuna kaybettiği, bunun için nişancılarını ormana sokmuş bulunduğu haberini getirdi.

.. "HARB VE SULH

425

i Bagration :

• ' ' ' . <

"! — Âlâ, dedi.

Bataryadan uzaklaştığı sırada soldan ve ormandan da silâh sesleri duyuldu, sol kanat kendisinin tam vaktinde yetişemeyeceği kadar uzakta bulunduğundan, Prens Bagration oraya sel çukurunun arkasına elinden geldiği kadar çabuk çekilmesini, çünkü sağ kanadın her halde düşmanı uzun zaman tutamayacağını, şu Braunau'da alayı Kutuzof'a takdim etmiş olan kıdemli generala söylemek üzere Jerkof'u yolladı. Tuşin'e gelince, hem o hem de onu örten tabur unutulmuştu bile Prens Andrey Prens Bagration'un komutanlarla konuşmasına, onlara verdiği emirlere dikkatle kulak kabartıyor ve hayret içinde görüyordu ki, verilen hiçbir emir yoktur, sadece Prens Bagration, zarurî, tesadüfi ve muhtelif komutanların iradesiyle olup biten şeylerin ve bütün bunların kendi emriyle değilse de kendi niyetlerine uygun yapıldığı intibainı uyandırmaya uğraşmaktadır. Prens Bagration'un gösterdiği incelik sayesinde, Pens Andrey farkediyordu ki, hâdiselerin bu tesadüfi oluşlarına ve komutanın iradesine bağlı bulunmayışlarına rağmen onun buradaki varlığı fevkalâde bir netice doğurmaktadır. Telâşlı yüzleriyle Prens Bagration'a yaklaşan komutanlar sakinleşiyor, askerler ve subaylar onu şevkle selâmlıyor, onun

426

karşısında bir kat daha canlanıyor, onura önünde, cesaretleriyle, âdeta böbürleniyorlardı.

a

XVIII

Sağ kanadımızın en yüksek noktasına çıkan Prens Bagration aşağıya, kesintisiz silâhı sesleri gelen ve barut dumanından göz gözü görmeyen yere inmeye başladı. Dereye doğru ne kadar inip yaklaşırlarsa etrafı da o kadar az; görebiliyorlardı, fakat asıl harb meydanının yakınlığı da o kadar hissedilir oluyordu. Yara^ lılara raslamaya başladılar. Baş kanlı, şapkasız birini, iki asker koltuklamış, götürüyordu. Yaralı mırıldanıyor ve tükürüyordu. Besbelli ki kurşun ağzına yahut boğazına isabet etmişti. Rasladıkları bir başkası, taze acısıyla avaz avaz inleyerek ve kanı bardaktan boşanırcasına kaputuna akan elini sallayarak dinç ve silâhsız, bir başına yürüyordu. Yüzünde acıdan çok korku vardı. Bir dakika önce yaralanmıştı. Yolu geçerek bayır aşağı inmeye başladılar» bayırda yatan birkaç kişi gördüler, aralarında yaralılar da bulunan bir asker yığınının rasladılar. Askerler soluyarak yokuşu tırmanıyor ve generalin görünmesine rağmen yüksek sesle konuşuyor, ellerini kollarını sallıyorlardı.. İlerde, dumanın içinde kurşunî kaputların safları artık belirmişti. Bagration'u gören bir subay, yığın halinde giden askerlerin arkasından onları geri döndürmek için bağırarak koştu.

HARB VE SULH

427

Bagration, konuşmaların ve kumanda seslerinin yer yer açılan hızlı silâh ateşleriyle gürültüye boğulduğu saflara yaklaştı. Tekmil hava barut dumanıyla ağız ağıza dolu, askerlerin yüzü barutla kararmış ve

heyecanlıydı. Bazıları harbilerle silâhlarını dolduruyor, bazıları ağız otu tavasına barut koyuyor, çantalarından kurşun çıkarıyor, kimisi ateş ediyor, faJcat kime ateş ediyorlar, rüzgârın dağıtmadığı barut dumanı yüzünden bu belli olmuyordu. Hoş vızıltılar ve ısıklık sesleri oldukça sık duyuluyordu. Prens Andrey bu asker kalabalığına yaklaşırken düşünüyordu: "Bu ne oluyor böyle?" "Bu bir hat olamaz, çünkü yığın halindedirler. Hücum ediyorlar, desem, değil, çünkü kimıldanmıyorlar. Kale nizamında da olamazlar, çünkü o vaziyette böyle durulmaz."

Zayıfça, görünüşte çelimsiz bir ihtiyar, — alayın komutanı, — hoş bir gülümsemeyle ve ona tatlı bir eda vererek ihtiyar gözlerini yarıdan fazla örten göz kapaklarıyla Prens Bagration'a yaklaştı ve onu, bir ev sahibinin değerli bir konuğu karşılaması gibi karşıladı. Alayına Fransız süvarilerinin hücum ettiklerini ve hücum her ne kadar püskürtülmüşse de alayın yarıdan fazla efradını kaybettiğini, Prens Bagration'a bildirdi. Alay komutanı hücum püskürtüldü, derken bu askeri terimi alayında olup biten şeyler için uydurmuştu, yoksa kendisine emanet edilmiş olan kıtaların bu

428

yarım saatte başından neler geçtiğini, hakikatte, kendisi de bilmiyordu, hücumun mu püskürtüldüğünü yoksa alayının mı ezildiğini kesin olarak söyleyemezdi. Muharebenin başlangıcında bildiği yalnız şuydu ki, alayın her tarafına gülle ve humbara yağmaya, efradı öldürmeye başlamış, sonra adamın biri "Süvariler" diye bağırarak ve bizimkiler ateşe başlamışlardı. Şimdi artık çekilmiş olan süvarilere değil, derede görünen ve bizimkilere ateş eden Fransız; piyadelerine ateş ediyorlardı. Prens Bagrationa bütün bunların tıpkı kendisinin istediği ve önceden tasarladığı gibi cereyan ettiğini anlatmak üzere başını eğdi. Yavere dönerek, demin yanından geçtikleri altıncı avcıdan iki taburui tepeden getirmesini emretti. Bu anda Prens Andrey'i şaşırtan şey Bagration'un yüzündeki değişiklik oldu. Yüzü, sıcak bir günde suya atılmaya hazır ve son hızını alan bir adamı yüzündeki içe toplu ve sevinçli azmini ifade ediyordu. Ne uykusunu alamamış bulanık gözler kalmıştı, ne de yapma derin — düşünücü eda: hareketleri eski ağırlıklarını ve ölçüyü, muhafaza ettikleri halde, yuvarlak, sert, akbaba gözleri belli ki, hiçbir şeyin üstünde durmayarak heyecanla ve biraz da istihfafla ile riye bakmaktaydı.

Alay komutanı buranın çok tehlikeli olması dolayısıyla Prens Bagration'a geri çekilmesini rica ediyordu.

Yanından uzaklaşan maiyet

HARB VE SULH

429

subayının da tasvibini gözleriyle dileyerek: — "istirham ederim ekselans, Allah aşkına, — diyordu — işte, lütfen şuraya bakın!" Etraflarında boyuna vızlayan, türkü söyleyen, ısıklık çalan kurşunlara işaret ediyordu. Nasıl bir dülgere baltasını alıp kullanmak isteyen bir baya: "Biz kendi işimize alışkınsınız, sizin elceğezijiiz nasırlanır—" derse, o da aynı rica ve azarlayış edasıyla konuşuyordu. Bu kurşunlar kendisini öldürmezlermiş gibi söylüyor, yan kapalı gözleri sözlerine bir kat daha kandırıcı İDİR ifade veriyordu. Maiyet subayı da alay komutanının ısrarlarına katıldı, fakat Prens Bagration onlara cevap vermedi, sadece ateşin kesilmesi ve gelen iki tabura yol verecek surette tertiplenilmesini emretti. O konuşurken, »dereyi örten duman perdesi, yükselen rüzgârla, sanki görünmez bir el tarafından sağdan sola doğru çekildi ve üzerinde yürüyen fransızlarla karşiki dağ açıldı. Arazinin girinti ve çıkıntılarını takip ederek kendilerine doğru yürüyen bu fransız koluna bütün gözler elde olmayarak dikildi. Artık askerlerin tüylü şapkaları görünüyor, artık subayları sıra erlerinden ayırt etmek mümkün oluyor ve sancaklarının gönderinde nasıl dalgalandığı gözüküyordu

430

HARB VE SULH

Bagration'un maiyetinden birisi: — Mükemmel yürüyorlar, dedi.

Kolbaşı artık dereye inmekteydi. Çarpışma inişin bu tarafında olacaktır.

Savaşta bulunan alayımızın bakiyeleri çabucak tertiplenerek sağa çekildiler, onların arkasından, geride kalanları kovalayarak, altıncı, avcının iki taburu intizamla ilerliyordu. Daha Bagration'un hizasına gelmeden bütün bu insan yığınının yüklü, ağır, muntazam adımları duyulmaya başladı. Sol kanatta, yuvarlak yüzünde ahmak ve bahtiyar bir ifadeyle, iri yan. bir adam, hani şu kulübeden dışarı fırlamış

olan bölük komutanı yürümekteydi. Besbelliydi ki o, bu anda komutanının önünden kabadayıcı geçmekten başka bir şey düşünmüyordu.

Bir cephe adamının kendini beğenmişliğiyle adaleli bacaklar üstünde kolayca yürüyor en ufak bir kuvvet harcamaksızın yaylanarak ve kendine ayak uyduran askerlerin ağır adımlarından bu hafifliğiyle kendini ayırt ederek, âdeta yüzüyordu. Kalçasından aşağıya doğru ince,, dar, yalın bir kılıç taşımaktaydı, (silâha benzemeyen eğri bir kılıç) ve kâh komutanına, kâh arkaya göz atarak, adımlarını şaşırmadan kuvvetli gövdesini çevik bir hareketle, döndürdü. Sanki ruhunun bütün kuvveti Komutanın önün

HARB VE SULH

431

den en iyi geçebilmek cehdinde toplanmıştı, ve bu işi iyice başardığını hissettiğinden bahtiyardı. Sanki her adımda içinden: "Sol... sol... sol..." diye tekrarlıyor, çantalarının ve tüfekJerinin altında ezilen çeşitli çatık yüzleriyle .asker şekillerinden bir duvar bu tempoya uyarak hareket ediyor ve sanki bu yüzlerce askerin de her biri her adımda içinden "sol... sol... sol..." diye tekrarlıyordu. Şişman binbaşı soluyarak, adımını şaşırarak yolunun üstündeki çalının etrafından dolaştı. Geride kalan bir asker nefes nefese, ve gösterdiği kayıtsızlıktan dolayı korkulu bir yüzle, koşar adım bölüğe jetişti, bir gülle havayı yırtarak Prens Bagration'un ve mayetinin başlan üstünden geçti ve sol... sol..." temposunun içinde safa düştü. Bölük komutanının o cakalı sesi duyuldu: "Toplanın!" Askerler güllenin düştüğü yerde kavis çizerek bir şeylerin etrafından dolandılar. Ve ölenlerin başında oyalanmış olan ihtiyar, madalyalı bir yancı küçük zabiti sırasına yetiştirdi, sıçrayarak ayak değiştirip yürüyüşe uydurdu, öfkeyle etrafına bakındı. Tehdit edici sükûnun ve toprağa aynı zamanda basan adımların ittirath sesi içinden "sol... sol... sol..." sesleri duyuluyor gibiydi.

Prens Bagration :

— Yamansınız, çocuklar, dedi.

Sıralardan: "Sağooooool"... sesleri yükseldi. Solda giden asık suratlı bir asker bağırır

432

HARB VE SULH

ken Bagration'a öyle bir eda ile bakmıştı Kî, sanki "öyle olduğunu biz de biliyoruz", demek istemişti. Bir başkası, hiçbir yana bakmaksızın, bir dikkatsizlik yapacağından korkuyormuş gibi ağzını bir karış açık bağırdı ve geçti.

Dur ve çanta çıkar, emri verildi.

Bagration önünden geçmiş olan safları dolaştı, atından indi. Dizginleri bir kazağa verdi, gocuğunu da çıkarıp verdi, bacaklarını esnetti, kasketini düzeltti. Fransız kolbaşı, subayları önlerinde, tepenin eteğinde gözükmüştü.

Bagration sert, işitilir bir sesle :

— Allahm izniyle! — dedi, bir an cepheye döndü, hafifçe elini silkerek hantal süvari yürüyüşüyle, zahmet çekiyormuş gibi, düz olmayan sahada ilerledi. Prens Andrey karşı konulmaz bir kuvvetin kendisini ileriye doğru çektiğini hissetmiş, büyük bir bahtiyarlık duymuştu1.

Artık fransızlar yakınlaşmıştı, Bagration'un yanında yürüyen Prens Andrey artık tüfek

1 Burada, Theiers'in : "Ruslar yiğitçe davrandılar, ve muharebede nadir görülen bir şey : — iki piyade kütlesinin azimle birbirine karşı yürüdükleri ve çatışma anma kadar ikisinin de gerilemediği görüldü," dediği hücum yapılmıştı. Ve Napolyon da SentElen adasında: "Bazı Rus taburları pervasızlık gösterdiler — " demişti.

4315

kayışlarım, kırmızı apoletleri, hattâ fransızların yüzlerini apaçık farkediyordu. (Getirleri bacaklarından düşen ve çalılara takılarak güçbelâ yamacı tırmanan ihtiyar bir fransız suba • yını apaçık görüyordu). Prens Bagration yeni bir emir vermiyor, hep öyle susarak sıraların... önünden geçiyordu. Birdenbire Fransızların arasından ateş edildi, bir ,bir daha, bir üçüncü sü... ve yayılan düşman safları boyunca bir duman yükseldi, bir yayılım ateşidir başladı. Bizden birkaç kişi düştü, bu arada o kadar şevk.: ve neşeyle yürüyen yüzü değirmi subay da... Fakat ilk ateş açılır açılmaz, Bagration etra fına bir

göz atmış ve haykırmıştı: — Hurra!" Hurraaaa !! sesi uzun bir haykırıyla hat lanmızı dolaştı, bizimkiler, Prens Bagration'u.. ve birbirlerini geçerek, intizamsız fakat sevinçli ve canlı bir kalabalık halinde tepenin.2 eteğine, bozulan Fransızlarla doğru atıldılar.

XIX

Altıncı avcının hücumu sağ kanadın ri çatını sağlamıştı. Hareketin merkezinde Tuşin'in unutulmuş bataryası Şöngören'i başarıyla yakmış, Fransızların hareketini durdurmuştu. Fransızlar rüzgârla genişleyen yangını söndürmüşler, bize ricat için zaman kazandırmışlardı. Merkezin sel çukurundan ricatı süratle ve gürültüyle yapılmakla beraber geri çekileni

434

HARB VE SULH

askerler kumandanları şaşırmamışlardı. Fakat 'Lanne'in komutasındaki mükemmel Fransız kıtaları tarafından aynı zamanda hücumu uğrayan ve çevrilen Azak ve Podolya piyade ve Pavlograd hüsar kıtalarından teşekkül etmiş sol kanat darmadağın olmuştu. Bagration, derhal geri çekilmesi emriyle sol kanat generahna Jer_kof u gönderdi.

Jerkof, elini kasketinden çekmeksizin, babayığitçe atını dört nala ileri sürdü. Fakat Bagration'dan uzaklaşır uzaklaşmaz iradesi gevşedi. Karşı konulmaz bir korkuya düştü, tehlikeli olan yere gidemedi. Sol kanad kıtalarına, ateş edilen yere, ileriye gitmeyip, generrale komutanları, bulunamayacakları yerde aramaya koyuldu, bunun için de emri bildirmedi.

Kıdem bakımından sol kanadın komutası Braunau'da Kutuzof'a taktim olunan, Dolofov'un er olarak vazife gördüğü alayın komutanına aitti. Sol kanadın en solunun komuta. sına ise Rostof'un vazife gördüğü Pavlograd alayının komutanı tayin edilmiş, bu yüzden de arada, bir anlaşmazlık çıkmıştı. Her iki komutan da birbirine dehşetli kızgındılar, sağ kanatta işler çoktan alıp yürüdüğü, Fransızlar taarruza başlamış bulunduğu bir sırada her iki komutan da birbirini tahkir etmek ^gayesini güden müzakerelerle meşguldüler.

435;

Alaylar ise, gerek piyade, gerek süvari olsun, başlayacak kavgaya çok az hazır dılar. Alayın adamları, erinden generaline kadar, muharebeyi beklemiyorlar, rahatça, kendi işleriyle uğraşıyorlardı: süvaride hayvanlar yemlendiriliyor, piyadede odun kesiliyordu

— Fakat, rütbesi benden büyüktür, — diye hüsar albayı Alman, öfkesinden kızarak, yanına yaklaşan bir yavere: — bırak istediği gibi yapsın, diyordu; ben kendi hüsarlarımı. kurban edemem. Borazan, ricat borusunu çal..

Fakat muharebe kızışıyordu. Solda ve merkezde top ve tüfek sesleri birbirine karışarak gümbürdüyordu, Lanne'in nişancılarının Fransız kaputları artık değirmenin bendini geçmişler, beri tarafta, iki tüfek atımı yerde, sıralanmaya başlamışlardı. Piyade albayı tereddütlü bir yürüyüşle beygirine yaklaştı, bindi, kendini yüksek ve dimdik tutarak Pavlograd komutanına gitti. Alay komutanları nazik, nazik selâmlaşarak, fakat yürekleri öfke dolu, karşılaştılar.

General:

— Bir kere daha soluyorum ki albay, — dedi, — ben efradımın yarısını bu ormanda bırakmam, — Rica ederim, rica ederim, — diye albay galeyana gelerek cevap verdi, — E., hazırlanınız.

'436

HARB VE SULH

— Ben size rica ederim, kendinize ait olmayan işe karışmayınız. — diye albay galeyana gelerek cevap verdi, — Eğer siz süvari olsaydınız.

— Ben süvari değilim ama, albay, Rus . generaliyim eğer bunu bilmiyorsanız...

Albay atını oynatıp kıpkırmızı kesilerek birdenbire bağırdı:

— Bunu iyi biliyorum, ekselans. Lütfen ilk hatlara teşrif ederseniz bu mevziin on para etmediğini görürsünüz. Ben kendi alayımı sizin keyfiniz için imha ettirmek istemem.

— Ne söylediğinizi bilmiyorsunuz albay. Ben kendi keyfimi yerine getirmiyorum, böyle .. le söylenmesine de müsaade edemem.

Albayın cesaret gösterme turnuvasını kabul eden general kaşlarını çatıp göğsünü kabartarak onunla beraber ilk hatlara doğru yollandı, sanki aralarında bütün anlaşmazlıklar orada, ilk hatta, kurşunların altında halledilecekti. İlk hatta geldiler, üzerlerinden birkaç I, kurşun geçti, konuşmaksızın durdular. İlk hatta görülecek hiçbir şey yoktu, zaten eskiden bulundukları yerden de süvarinin bu çalılıklarda ve dere içlerinde hareket edemeyeceği, Fransızların sol kanadı çevirdikleri açıkça görülüyordu. General ve albay boş yere birbirlejrinde korku alâmetleri gözetleyerek kavgaya

437"

hazırlanan iki horoz gibi, sert sert ve manalı, manalı bakıştılar. İkisi de imtihanda kazanmıştı. Konuşacak hiçbir şeyleri olmadığı, ne biri ne de ötekisi karşısındakine; ateş hattından ilkönce sen çekildin, dedirtmeye vesile vermek istemediği için, eğer bu esnada, ormanda, hemen hemen arkalarında silâh sesleri ve. boğuk, uzun bir feryat duyulmasaydı orada birbirinin cesurluğunu deneyecek daha uzun zaman durabilirlerdi. Fransızlar ormanda odun toplayan askerlerin üstüne çullanmışlar di. Artık hüsarların piyade ile birlikte ricatı kabil değildi. Ricat yollarıyla bağları soldan, fran— sız hattıyla kesilmişti. Artık, saha ne kadar elverişsiz olursa olsun, kendine bir yol açmak.. için hücumla geçmek zaruriydi.

Rostof'un bulunduğu süvari bölüğü atla • rına daha henüz atlamıştı ki, düşmanla burun . buruna geldi. Yine tıpkı Ens köprüsünde olduğu gibi, süvari bölüğüyle düşmanın arasında hiç kimseler yoktu, ikisinin arasında dirileri . ölülerden ayıran bir hat, o müthiş bilinmezlik ve korku hattı onları ikiye bölerek uzanmak taydı. Herkes bu hattı duyuyordu, bu hattı geçip geçemeyecekleri ve nasıl geçecekleri meselesi onları heyecanlandırıyordu.

Albay cepheye yaklaştı, subayların sorularına öfkeyle karşılık verdi, dediğinde ümitsizce ısrar eden bir insan gibi bazı emirler ver ~

!438

KARB VE SULH

di. Hiç kimseye doğru dürüst bir şey söylemedi, ama bölükte, hücumla kalkıyor, diye bir rivayet dolaştı. Sıraya girmek kumandası verildi, sonra kınlarından çekilen kılıçlar sakırdadı. Fakat hâlâ hiç kimse yerinden kımıldamamıştı. Sol kanat piyade ve hüsar kıtaları, bizzat komutanlığın da ne yapacağını bilmediğini hissediyor ve komutanların kararsızlığı kıtalara da geçiyordu.

Rostof, hüsar arkadaşlarından o kadar çok dinlediği hücumun zevkini tatmak zamanının nihayet gelip çatıştığını hissederek:

— "Çabuk olsa, biraz daha çabuk" — diye düşünüyordu.

Denisof'un sesi yükseldi:

— Allahın inayetiyle, çocuklar, süratli, : marş !

Ön sırada atların sağrıları dalgalandı. Gra• çik dizgini gerdi ve kendiliğinden ileri atıldı.

Sağda, Rostof, kendi hüsarlarının ilk sıralarını görüyordu, daha uzakta, ilerde, iyice seçemediği ve düşman olduklarını sandığı bir karanlık perde gözüküyordu.

Silâh sesleri geliyordu, fakat uzaklardan.

— Uzun süratli! — diye bir kumanda duyuldu ve Graçik'in dört nala kalkarak sağrısını

.nasıl gevşettiğini Rostof hissetti. .tC

439'

* Onun gidişindeki değişikliği önceden sezmiş ve keyiflendikçe keyiflenmişti. İlerde bir başına bir ağaç farkettti. Bu ağaç ilkönce ileride, ona o kadar korkunç gelen hattın ortasındaydı. Fakat işte bu haita geçildi ve korkula cak bir şey şöyle dursun, git gide daha çok. neşeleniyor, coşuyordu. Rostof avucunda kılıcının kabzasını sıkı rak içinden: "Ah nasıl ikiye biçeceğim onu" diyordu.

— Hurr! — sesleri yükseldi.

Rostof Graçik'i mahmuzlayıp ötekileri doludizgin geçerken:

— "Şimdi kim olursa olsun elime bir düş sün, bakalım" diye düşündü.

Artık ilerde düşman gözükiyordu. Birden bire geniş bir süpürge gibi bir şey bölüğü kırbaçladı. Rostof vurmak için kılıcını kaldırdı,» fakat o anda ilerde dörtlale giden asker Nikitenko ondan uzaklaştı ve Rostof, rüyada gibi, tabii olmayan bir hızla ileri sürüklendiğini. fakat aynı zarftanda olduğı yerde durduğunu. hissetti. Arkadan, tanıdğı hüsarlardan Bandarçuk, üzerinden atladı ve öfkeyle yüzüne baktı. Bandarçuk'un atı şahladı, sıçrayıp geçti.

"Bu ne? Kimıldanamıyorum?" — Düşüm, öldüm..." diye Rostof bir an içinde kendi kendine sordu ve cevabını verdi. Artık, saha

440

nm ortasında bir başıaydı. İlerleyen atların ve hüsarların sırtlarını değil etrafında kımıl.damayan toprağı ve ekinlerin anızlarını görüyordu. Altında sıcak bir kan vardı. "Hayır, ben yaralıyım, ölen atım." Graçık ön ayakları üstünde kalkınmak istedi, fakat süvarisinin bacağını ezerek düştü. Atm başından kan akıyordu. At debelendi. Fakat kalkamadı. Rostof kalkmak istedi, fakat o da yıkıldı: çantası eğere takılmıştı. Bizimkiler nerede, Fransızlar neredeydi — bilmiyordu. Civarda kimsecikler yoktu.

Ayağını kurtararak kalktı, "iki askerî kıtayı biribinden o kadar keskinlikle ayıran o hat şimdi nerede, hangi tarafta?" — diye kendi kendine sordu, fakat cevap veremedi.

"Başıma bir felâket gelmiş olmasın? Bunlar olağan işlerdir, bu gibi işlerde nasıl hareket etmeli?" — diye kalkarken kendi kendine sormakta devam etti. Bu anda, uyuşmuş sol

elinden lüzumsuz bir şeylerin sarktığını hissetti. Sanki bileğı kendisinin değildi. Üzerinde

• dikkatle kan arayarak kolunu gözden geçirdi. Kendine doğru koşan birkaç kişiyi görünce:

— "İşte insanlar, — diye sevinçle düşündü, — bana yardım ederler". Bu adamların •önünde acaip bir piyade şapkası giymiş, mavi ikaputlu kara yağız ve çengel burunlu birisi

441

koşmaktaydı. Arkasında iki, daha birçok insan jçoşarak geliyordu.

İçlerinden biri, rusça olmayan acayip bir şeyler söyledi. Arkadan gelen, aynı şapkalı ve aynı kaputlu insanların arasında bir rus hüсарı vardı. Kollarından yakalamışlardı, arkasında da begirini tutuyorlardı.

"Anlaşıldı, bizimkini esir almışlar... Evet. Beni de mi alacaklar? Kim bu adamlar?", — diye Rostof gözlerine inanamayarak boyuna düşünüyordu. "Sakın bunlar Fransızlar olmasın?". Yaklaşan fransızlara bakıyor ve bir saniye önce fransızlara yetişip onları kesmek için atını dörtlale sürmüş olmasına rağmen şimdi onların yakınlığı ona öyle korkunç geliyordu ki gözlerine inanamıyordu. "Kim bunlar? Niçin Jcoşuyorlar? Yoksa bana mı? Yoksa bana mı koşuyorlar? Niçin? Beni öldürmek için mi? Herkesin o kadar sevdiği beni?". Annesinin, ailesinin, dostlarının kendine karşı sevgileri hatırına geldi, düşmanın kendisini öldürmek niyeti ona imkânsız göründü. "Ama belki de öldürürler." On saniyeden fazla kımıldamadan ve durumunu kavrayamadan olduğı yerde kaldı. Öndeki çengel burunlu Fransız o kadar yakınlaşmıştı ki yüzünün ifadesini bile görmek kabildi. Süngüsü ilerde, soluğunu tutarak, rahatça üzerine koşan bu adamın kızgın, yabancı yüzü Rostof'u korkuttu. Tabancasına el attı,

442

HARB VE SULH

ateş edeceğı yerde onu Fransıza fırlattı, var kuvvetiyle fundalıklara doğru kaçmaya başladı. Ens köprüsünü geçtiğı zamanki şüphe ve kavga duygularıyla değil, köpekten kaçan bir tavşanın hissiyle kaçıyor. Genç, bahtiyar ömrü için duyduğı tek ve bölünmez korku bütün varlığını sarmıştı. Garelki oyununda koşarkenki atılmalığıyla hendeklerden süratle, sıçrayarak, solmuş, iyi, genç yüzünü arasında arkaya çevirip tarlalarda uçuyor ve sırtmdan aşağı soğuk korku terleri dökülüyordu. "Daha iyisi arkaya bakmamah," — diye düşündü, fakat fundalıklara varınca arkasına bir kere daha baktı. Fransızlar geride kalmışlardı, hattâ tam arkasına baktığı anda, öndeki koşmaktan vazgeçerek yürümeye başlamış bulunuyor ve dönmüş gerideki arkadaşına avaz avaz bir şeyler bağıırıyordu. Rostof durdu. "İş başka türlü, — diye düşündü, — beni öldürmek istemiş olmaları mümkün değil." Bununla beraber sol eli öyle ağırdı ki sanki o eline iki pudluk bir tartı asılmıştı... Daha fazla koşmadı. Fransız da durmuş ona nişan

alıyordu. Rostof gözlerini yumdu ve eğildi. Bir kurşun, bir daha, yanından, vızlayarak geçti. Son kuvvetini topladı, sol elini sağ eline aldı, fundalıklara kadar koştu. Orada Rus nişancıları vardı.

HARB VE SULH

XX

443

Ormanda ansızın baskına uğrayan piyade alayı ormandan dışarı kaçıyorlar, birbirine karışan bölükler düzensiz yığınlar halinde uzaklaşıyorlardı. Korkuya kapılan askerlerden biri muharebedeki en korkunç ve en mânâsız sözü söylemişti: "Çevrildik." ve, bu söz korku hissiyle birleşerek bütün kütleye sirayet etti. Kaçanlar:

— Çevrildik, sarıldık, mahvolduk, — diye bağışıyorlardı.

Alay komutanı, arkadan silâh sesini ve feryadı duyduğu anda alayının başına korkunç bir şeylerin geldiğini anlamış, kendisi gibi, yıllarca örnek olacak surette hizmet etmiş, hiçbir kabahat işlememiş bir subayın, komutanları yanında ihmalcilik ve idaresizlikle kabaİhatlandırılabilceği düşüncesi onu üyle şaşırtmıştı ki, hem dik kafalı süvari albayını, hem de kendi generallik itibarını o dakikada unutmuş, atının eğer kayışına yapışıp onu mahmuzlayarak ve iyi bir tesadüfle kendine değmeden etrafından gelip geçen kurşun yağmuru altında dörtnala alayına yollanmıştı. Yalnız bir şey istiyordu: neler olup bittiğini anlamak, eğer kendi tarafından yapılmış bir yanlışlık varsa onu, neye mal olursa olsun, düzeltmek, kendisini, yirmi iki yıl hizmet etmiş, hiçbir

444

ihtar görmemiş örnek subayı, kabahatli düşürmemek.

Fransızların arasından kazasız belâsız geçtikten sonra ormanın arkasındaki sahaya dörtnala ulaştı, orada da bizimkiler kaçıyor ve kumanda filân dinlemeden bayır aşağı iniyorlardı. Muharebenin kaderini tâyin edecek olan mânevi bocalayış dakikası geiip çatmıştı; ya bu bozulmuş asker yığınları komutanlarının sesini dinleyecekler, yahut ona şöyle bir göz atarak kaçmakta devam edeceklerdi. Alay komutanının eskiden askerlere o kadar dehşetli gelen ümitsiz haykırışına rağmen, onun bozulmuş, kıpkırmızı, kendine benzemeyen yüzüne ve kılıcını sallamasına rağmen askerler boyuna kaçıyorlar, aralarında konuşuyorlar, havaya silâh atıyorlar, kumandaları dinlemiyorlardı.. Muharebenin talihini tâyin eden, manevi bocalayış, besbelli, korkudan yana eğilmişti.

General bağırmaktan ve barut dumanından, öksürdü, ümitsizliğe düşerek durdu. Her şey kaybolmuşa benziyordu, fakat tam bu dakikada bizimkilere saldıran Fransızlar birdenbire, görünür bir ssbep olmaksızın, geri dönüp kaçmaya başladılar, ormanın kenarında kayboldular, ormandan Rus nişancıları göründü. Bu, Timohin'in bölüğüydü, ormanda intizamını bozmayan bir oydu, bir çukura sinerek ansızın Fransızlara hücum etmişti. Timohin

445

öyle ümitsiz bir narayla Fransızlara saldırdı, düşmanın üstüne elinde küçük bir kılıç olduğu halde öyle çılgınca, sarhoşça bir azimle yürüdü ki, Fransızlar kendilerine gelmeye vakit bulamadan, silâhlarını atarak kaçtılar. Timohin'in yanbaşımda koşan Dolohof, ta yalanına sokulup bir Fransız öldürdü, teslim olan bir subayın yakasına ilk defa o yapıştı. Kaçanlar geri döndü, taburlar toplandı ve sol kanattaki kıtaları az daha ikiye bölecek olan Fransızlar bir anda geriye atıldılar. İhtiyarlar birleşebildi, kaçanlar durdu. Alay komutanı "binbaşı Ekonomof"la köprünün yanında duruyor, geri çekilen taburları önünden geçiriyor' du ki, yanına bir asker sokuldu, üzengilerini yakalayıp, hemen hemen üzerine yaslandı. Asierin üstünde fabrika çuhasından mavimtırak bir kaput vardı, çantası ve şapkası yoktu, başı sargılı, omuzuna bir Fransız kurşun torbası asılıydı. Elinde bir subay kılıcı tutuyordu. Asker solgundu, mavi gözleri alay komutanının yüzüne küstahça bakıyor, fakat ağzı gülümsüyordu. Binbaşı Ekonomof'a emirler vermekle meşgul bulunmasına rağmen alay komutanı bu askerle ilgilenmezlik edemedi.

Dolohof Fransız kılıcını ve kurşun torbasını göstererek:

— Ekselans, işte iki ganimet, — diyordu, — bir de subay esir aldım. Taburda bıraktım. — Dolohof yorgunluktan zor nefes alıyor

446

HARB VE SULH

du, dura dura konuşuyordu, — Bütün tabur şahitlik edebilir. Rica ederim bunu hatırlayınız, ekselans. Alay komutanı

— Peki, peki, — dedi ve binbaşı Ekonomof'a döndü.

Fakat Dolohof gitmedi, sargısını çözdü,, komutanı dürttü ve saçlarında pıhtılaşan kara gösterdi:

— Süngü yarası, cepheyletim, bunu hatırlayınız, ekselans.

Tuşin'in bataryası unutulmuştu. Ancak savaş artık tamamiyle sona ererken merkezdeki top seslerini hâlâ duymakta devam eden Prens Bagration bataryanın mümkün olduğu kadar çabuk geriye çekilmesi emriyle oraya nöbetçi kurmaysubayını, sonra Prens Andrey'i gönderdi. Tuşin'in topları yanındaki setir kıtaları,, savaşın ortasında verilen, ve sadece hiç kimse tarafından korunmayan dört topun cüretkârlığına ihtimal verilmediği için Fransızlarca zaptedilmemişti. Tersine olarak bu bataryanın enerjili faaliyetine bakarak, burada, merkezde esaslı Rus kuvvetlerinin toplanmış olduğunu tahmin etmişler, iki defa bu noktaya hücumla yeltenmişlerse de her iki seferinde de bu tepede tek başlarına mevzi tutan dört topun peşrev ateşiyle püskürtülmüşlerdi.

HARB VE SULH

447

Prens Bagration'un gidişinden hemen sonra Tuşin Şöngören köyünü yakuta muvaffak olmuştu.

— Bak şu kargaşalığa! Yanıyor! Dumana bak! Aşkolsun! Mükemmel! Duman da duman — diye top erleri heyecanla konuşuyorlardı.

Bütün toplar yangın istikametini kuman-dasız dövmekteydi. Askerler sanki bir şey kovalıyorlarmış gibi her atışta bağışıyorlardı: "Aşkolsun! İşte böyle! Bak şuna hele... Mükemmel!" Rüzgârla körüklenen yangın süratle genişliyordu. Köye giren Fransız kolları geriye çekildiler. Fakat bu muvaffakiyetsizliğin acısını çıkarmak istiyormuş gibi düşman, köyün sağına on top yerleştirdi, onlarla Tuşin'i dövmeye başladı.

Yangının doğurduğu çocukça sevinç, Fransızlara karşı açılan muvaffakiyetli ateşin verdiği heyecan yüzünden bizim topçularımız bu bataryayı, ancak iki, arkasından da dört gülle topların arasına düştüğü, bir tanesi iki atı devirdiği ve başka bir tanesi de cephe arabacısının bir ayağını kopardığı zaman farkettiler.

Fakat bir kere alı yürümüş olan heyecan kuvvetini kaybetmedi, sadece şekli değişti. Atların yerine yedek kundaklardaki atlar getirildi. Yaralılar toplandı, ve dört top on topluk bataryaya karşı çevrildi. Tuşin'in arkadaşı su

448

bay savaşın başlangıcında ölmüştü ve bir saat içinde kırk top erinden on yedisi saf dışı olmuştu. Fakat topçular yine eskisi gibi neşeli ve heyecanlıydılar, İki defa aşağıda, yakınlarında Fransızların görüldüğünü farkettiler, üzerlerine peşrev ateşi açtılar.

Zayıf, hareketleri beceriksiz ufak tefek adam, boyunca emirberinden, kendi dediği gibi, bunun üzerine bir pipocuk daha, istiyor ve ateşlerini saçarak öne koşuyor ve minicik elini alına koyup altından Fransızlara bakıyordu.

— Fitilleyin çocuklar, — diyor ve kendili si topların tekerleklerine yapışarak vidalarını sıkıştırıyor, duman içinde, kesilmeyen, kendini her seferinde yerinden sıçratan top atışlarıyla sağırılarak Tuşin küçük çubuğunu ağzından düşürmeden bir toptan ötekine koşuyor, kâh nişan alıyor, kâh mermileri sayıyor, ölü ve yaralı atların değiştirilmesi ve koşumlarının çözülmesi için emirler veriyor, zayıf, incecik, kararsız sesiyle bağıriyordu. Yüzü gitgide daha çok heyecanlanıyordu. Yalnız askerler vurulup öldüğü yahut yaralandıkları zaman yüzünü ekşitiyor ve ölenlere sırtını çevirerek, yaralıları veya cesetleri kaldırıyor, her vakit olduğu gibi, acele etmeyen adamlarına öfkeyle bağıriyordu. Çoğu yakışıklı delikanlılar (topçu bölüklerinde her zaman olduğu gibi subay

lanndan iki karış yüksek ve iki defa geniş) olan askerler zor bir duruma düşmüş çocuklar gibi komutanlarına bakıyor ve onun yüzündeki ifadeyi değiştirmeksizin kendi yüzlerinde aksettiriyorlardı. Bu müthiş uğultunun, gürültünün, dikkat ve faaliyet sarfı zaruretinin neticesi olarak Tuşin en ufak, tatsız bir korku hissi duymuyor, kendini öldürebilecekleri yahut ağırca yaralayabilecekleri düşüncesini aklına bile getirmiyordu. Tersine olarak gitgide daha çok neşelenmekteydi. Ona öyle geliyordu ki, düşmanı görelî ve ilk ateşi açalıdanberi çok zaman geçmiş, neredeyse bir gün geçmişti ve üzerinde durduğu bu toprak parçası çoktanberi bildiği tanıdık bir yerdir. Herşeyi hatırlamasına, her şeyi tasarlamasına, kendi durumunda bulunan en iyi bir subayın yapabileceği her şeyi yapmasına rağmen humma hezeyanındaymış, yahut sarhoş bir adam halindeymiş gibiydi.

Her taraftan ateş eden toplarının sağırлаştıran sesi, düşman mermilerinin ısıkları ve patlamaları, topların yanında çabalayan top erlerinin kızarmış, terli manzarası, insanların ve atların kanları, karşıda, düşman tarafında yükselen dumanların görünüşü (bunların her görünüşünden sonra bir gülle geliyor, toprağa, insana, topa, yahut ata çarpıyordu) eşyanın bütün bu manzarası, kafasında bir hayal âle

450

HARB VE SULH

mi doğurmuştu ki, onun bu dakikadaki bütün hazzı oydu. Düşman toplan onun hayalinde top değil »görünmez tiryakilerin seyrek, duman yumakları savurduğu çubuklardı.

Bir duman yumağı dağdan sıçrayıp rüzgârla sola doğru giderken Tuşin kendi kendine mırıldandı:

— Bak, yine pufladı. Şimdi lâstik topu bekle, geri çevir...

Yakınında duran ve bir şeyler mırıldandığını işiten cephane eri sordu:

— Bir şey mi emrettiniz, komutanını?

— Bir şey değil. Gülle, — diye cevap verdi.

"Haydi bizim Matveyevna," diye kendi kendine konuşmakta devam etti.

Çok eskiden dökülmüş, en uçtaki büyük top onun hayalinde Matveyevna olmuştu.

Topların yanındaki Fransızlar ona karıncalar gibi görüyordu. İkinci topun yakışıklı ve sarhoş bir numaralı eri onun dünyasında "dayı" idi, Tuşin herkesten çok ona bakıyor ve her hareketinden zevk alıyordu.

Dağın eteğinde kâh sünen, kâh tekrar kuvvetlenen silâh sesleri ona birisinin nefes alması gibi gelmekteydi. Bu seslerin sönmesine ve kızışmasına kulak kabartıyordu, .^nu^ikum. ^s. »i...*,;*

HARB VE SULH

451

"Hele nefes aldı, yine nefes aldı." diye kendi kendine konuşuyordu. Kendisini Fransızların üstüne iki eliyle gülle savuran gayret uzurt boylu, muazzam bir erkek olarak tasavvur ediyordu.

— Haydi, Matveyevna, anacığım, yılına! — diyerek uzaklaşıyordu ki birdenbire başının üstünde acayip, yabancı bir ses yükseldi:

— Yüzbaşı Tuşin! Yüzbaşı!

Tuşin korkuyla bakındı. Bu, onu Grunt'ta kovan kurmaysubaydı. Tıkanmış bir sesle bağıırıyordu:

— Ne yapıyorsunuz? Aklınızı mı kaçırdınız? Size ricat etmeniz için iki kere emir verildi, halbuki siz...

Tuşin, üst subaya korkuyla göz atıp kendi kendine düşündü: "Canım bunlar ne istiyorlar benden?"

İki parmağını şapkasına götürerek:

— Ben... Hiçbir şey, dedi.

Fakat albay vermek istediği emri tamamlayamadı. Yakınından geçen bir gülle, onu. atının üstünde, suya dalar gibi eğilmeye mecbur etti. Sustu, yine bir şeyler söylemek üzereydi ki, ikinci bir gülle onu yine durdurdu. Atının başını çevirdi dörtnala uzaklaştı.

452

HARB VE SULH

Uzaklardan:

— Ricat edin, hepiniz ricat edin! — diye bağıırıyordu.

Askerler gülüştüler.

Bir dakika sonra aynı emirle bir yaver geldi. Bu, Prens Andrey'di. Tuşin'in toplarının yerleştiği sahadan geçerken ilk gördüğü şey koşulmuş atların arasında debelenen, koşumdan çıkarılmış, ayağı kırık bir at olmuştu. Ayağından, çeşmeden akar gibi kan akmaktaydı. Toparlakların arasında birkaç ölü yatıyordu. Yaklaştığı sırada biribiri arkasından gelen güller üstünden geçti, bir sinir ürpermesinin sırtında dolaştığını hissetti. Fakat korktuğunu düşünmesi bile onu kendine getirdi. "Ben korkamam." — diye düşündü, ağır ağır attan indi. Emri bildirdi, bataryadan uzaklaşmadı. Topların kendi önünde mevziden çıkartılmasına ve götürülmesine karar vermişti. Tuşin'le birlikte cesetlerin üstünden atlayarak ve Fransızların müthiş ateşi altında, topların yol hazırlığıyla uğraştı.

Bir cephe eri, Prens Andrey'e:

— Demin bir âmir geldi, çabucak tüyüverdi — dedi. Ekselansınız gibi değil.

Prens Andrey Tuşin'le hiçbir şey konuşmadı, ikisi de öyle meşguldü ki, sanki birbirlerini görmüyorlardı. Dört toptan, sağlam ka

HARB VE SULH

455

lan ikisini toparlaklara takıp bayır aşağı hareket ettikleri zaman, (hasara uğramış olan bir topla bir likorn bırakılmıştı). Prens Andrey Tuşin'e yaklaştı. Elini uzatarak:

— Haydi, Allaha ısmarladık, — dedi. Tuşin:

— Allaha ısmarladık, canım! dedi, sonra birdenbire gözlerinde niçin belirdiği bilinmez yaşlarla — güle güle kardeşim, — diye tekrarladı.

iki

XXI

Rüzgâr dinmişti. Muharebe meydanının üzerinde alçakta kara bulutlar asılı duruyorlardı. Karanlık basıyordu, iki yerde yangın yalazaları daha açık görünmekteydi. Top sesleri hafiflemeye başlamıştı, ama geriden ve sağdan tüfek sesleri daha yakından, daha sık işitiliyordu. Toplarıyla Tuşin yaralıların etrafından dolaşarak ve onlara çarparak ateş hattından henüz çıkmış ve sel yarağına inmişti ki, aralarında kurmay subayı ve iki defa gönderildiği halde bir kere bile Tuşin'in bataryasına gelmeyen Jerkof ta bulunan komutanlar ve yaverler onu karşıladı. Hepsini birbirinin sözünü keserek, nasıl, nereye gideceğine dair boyuna emirler veriyorlardı, onu azarlıyor, ona ihtarlar da bulunuyorlardı. Tuşin hiçbir şeye karar

454

HARB VE SULH

vermemişti, susarak, konuşmaktan korkarak — çünkü her kelimedeyi, kendisi de neden olduğunu

bilmeksizin ağızdan çıkarmaya hazır — lağar topçu beygirinin üzerinde arkadan geliyordu. Yaralıların

bırakılması için emir verilmiş olduğu halde birçokları kıtaların peşinde sürükleniyor, toplara binmek

istiyorlardı. Muharebeden önce Tuşin'in salaşından dışarı fırlamış olan babayığit piyade subayı

karnındaki kurşunla, Matveyevna'nın kundağı üstüne yerleştirilmişti. Dağın eteğinde solgun bir hüsar

junker bir eliyle öteki elini tutarak Tuşin'e yaklaştı, top arabasına binmek ricasında bulundu.

— Yüzbaşı, Allah aşkına, elim incindi — diye sıkılarak konuşuyordu! Allah aşkına, yürüyemiyorum, Allah aşkına...

Belliydi ki junker birçok defalar her hangi bir yere binmek için ricalarda bulunmuş ve her tarafta redle karşılaşmıştı. Kararsız, zavallı bir sesle yalvanyordu.

— Emredin, oturtsunlar beni, Allah aşkına!

Tuşin:

— Oturun, oturun! — dedi, — sen, kaputu ser — diye sevgili erine seslendi. — Peki yaralı subay nerede?

u.

HARB VE SULH

455

»»" — Kaldırdık, ölmüş, — diye birisi cevap verdi.

— Oturun, Oturun kuzum oturun. Kaputu ser Antonof :

Junker Rostof'tu. Bir elini öteki eliyle tutuyordu, solgundu, çenesi nöbet ateşiyle titriyordu. Onu Matveyevna'ya, ölen subayı indirdikleri topun üzerine bindirdiler. Serilen kaput kanlıydı, Rostof'un pantolonu ve elleri bu kana bulaştı. Tuşin Rostof'un oturduğu topa yaklaşarak:

— Ne o? Yaralı mısınız kuzum? — dedi. Hayır berelendim.

Tuşin sordu :

— Öyleyse niye kundakta kan var?

Bir topçu eri kaputunun koluyla kanı silerek ve sanki topun bu pisliğinden dolayı özür diliyormuş gibi:

— Burasını öteki subay kanlandırdı, komutanım, dedi. !

Piyadelerin yardımıyla toplar güçbelâ tepeye çıkarılabildi. Guntersdorf köyüne varılınca duruldu. Artık karanlık öyle basmıştı ki on adımdan askerlerin üniformalarını bile seçmek kabil olmuyordu, silâh sesleri aralanmaya başlamıştı. Birden, sağ taraftan tekrar bağ

456

HARB VE SULH

rışmalar ve yaylım ateşi sesleri geldi. Karanlık artık silâh atışlarıyla panlıyordu. Bu Fransızların, köy evlerinde siper almış askerler tarafından karşılanan son hücumuydu. Yeniden herkes köyün dışına fırladı. Fakat Tuşin'in toplan kımıldanmıyordu, topçular, Tuşin ve junker konuşmadan birbirinin yüzüne bakarak mukadderatı beklediler. Ateş sesleri durulmaya başladı, yan sokaktan askerlerin heyecanlı sesleri geliyordu:

— Sağ mısın Petrof? — diye birisi soruyordu.

, „u..

Başka birisi:

— Herifleri iyi kaşağıladık kardeş. Artık bir daha sürtünmezler, — dedi.

— Hiçbir şey görünmüyor. Biribirlerini tepelediler. Öyle ya, göz gözü görmüyor kardeş. İçecek bir şey yok mu?

Fransızlar katf olarak püskürtülmüşlerdi. Tuşin'in topları uğuldayan piyadeyle çerçevelemiş gibi, zifiri karanlıkta tekrar ileri doğru hareket etti.

Karanlıkta sanki görünmez, hüzünlü bir nehir fısıltılarla, konuşmalarla, nal ve tekerlek sesleriyle uğuldayarak hep bir istikamete akıyordu. Umumî uğultu arasında, bütün gürültülerin üstünde, açıkça yükselen şey yara

457

lıların gece karanlığındaki iniltileri ve sesleriydi. Askerleri çevreleyen bütün bu karanlığı onların iniltileri tamamlıyor gibiydi. Onların iniltileri ve bu gecenin zifiri karanlığı aynı şeydi. Hareket eden kalabalığın içinde bir müddet sonra bir dalgalanma oldu. Birisi maiyetiyle beraber beyaz bir atla geçti, geçerken bir şeyler söyledi.

Her taraftan hırsla sualler soruldu.

— Ne dedi. Şimdi nereye gidiliyor? Duruyor muyuz ne? Teşekkür mü etti nedir? — Ve bütün bu hareket eden kütle sıkışmaya (anlaşılan ödekiler durmuştu) başladı ve durmak emri verildiği rivayeti yayıldı.

Herkes olduğu yerde, çamurlu yolun ortasında durdu.

Ateşler parladı, konuşmalar duyulmaya "başladı.

Bölüğü tertipleyen yüzbaşı Tuşin askerlerden birini junker için saygı yerini, yahut bir doktor bulmaya gönderdi, yolun üstünde askerlerin yaktığı ateşin başına oturdu. Rostof da ateşin başına doğru kendini sürüklemişti. Ağrıdan, soğuktan ve rutubetten gelen nöbet ateşleri bütün vücudunu titretiyordu. Uyku önüne geçilmez bir surette bastırmıştı, fakat yerini bulamayan sızlayan elini dayanılmaz acısından uyuyamıyordu. Kâh gözlerini yumu

458

yor, kâh kendisine kıpkızıl gelen ateşe, kâh ateşin yanında bodur ve zayıf vücuduyla bağdaş kurup oturan Tuşin'e bakıyordu. Tuşin'in iri, zeki, iyi gözleri sevgi ve merhametle üzerine dikilmişti. Tuşin'in, bütün kalbiyle kendisine yardım etmek istediği halde elinden hiçbir şey gelmediğini görüyordu.

Her taraftan atlı ve yaya gidip gelenlerin, dolaşanların, ve civara yerleşen piyadenin ayak sesleri, konuşmaları işitiliyordu. Seslerin, tekerleklerin, adımların, çamura gömülen at nallarının, yakın ve uzak odun çıtırtılarının gürültüsü, bir tek uğultu dalgası halinde birleşiyordu.

Şimdi artık karanlıkta görünmeyen nehir akıyor, karanlık bir deniz, fırtınadan sonra yatışmış kımıldanıyor gibiydi. Rostof düşünmeden etrafında ve karşısında olup biten şeylere bakıyor, dinliyordu. Yanan ateşe bir piyade eri yaklaştı, çömeldi, ellerini ateşe uzattı ve yüzünü çevirdi.

Tuşin'e sorguyla hitap ederek:

— İzniniz olur mu, komutanım? Bölüğümü kaybettim. Nerede olduğunu bilmiyorum. Felâket! dedi. Askerlerle beraber ateşe, yüzü sanlı bir piyade subayı da yaklaştı, Tuşin'e müracaat ederek, nakliye arabalarının geçmesi için top

459

ların bir parçacık geriye çekilmesine emir vermesini rica etti. Bölük komutanının peşinden iki asker daha koşarak ateşe geldi. Bir çizmeyi çekıştırıp birbirine müthiş küfürler savunıyor ve dövüşüyorlardı.

Birisi kısık sesle:

— Sen buldun ha! Ne de elin çabukmuş! — diye bağıırıyordu.

Sonra boynu kanlı bir bezle sarılmış solgun, zayıf bir asker yaklaştı, öfkeli bir sesle topçulardan su istedi.

— Ne olacak, köpek gibi ölecek miyiz be? !— diyordu.

Tuşin, ona su verilmesini emretti. Sonra piyadeler için ateş isteyen neşeli bir asker koşarak geldi.

— Piyadeler için sıcacık bir ateş verin. Hoşça kalın hemşeriler. Ateş için teşekkür ederim.

Faiziyle iade ederiz. — dedi ve karanlıkta kızaran ateş parçasını bir yere götürdü.

Bu askerin peşinden bir kaputta ağır bir şeyler taşıyan dört asker yanan ateşin yanına geldiler.

İçlerinden biri sürçtü.

— Hay şeytanlar. Yolun üstüne odun koymuşlar! — diye homurdandı. Başka birisi:

!— İş bitmiş, ne diye taşıyoruz? — dedi.

— Ah, siz, ah!

460

HARB VE SULH

Ve yükleriyle karanlıkta kayboldular. Rostof'a Tuşin fısıltıyla sordu

— Ne o, ağrıyor mu?

— Ağrıyor...

Tuşin'e yaklaşan cepthane eri:

— Komutanım, — dedi, — sizi general çağırıyor. Şurada, bir kulübede kendisi.

— Şimdi, kuzum...

Tuşin kalktı. Kaputunu düğmeleyip üstünü başını düzelterek ateşten uzaklaştı.

Topçuların yaktıkları ateşten az uzakta, kendisine hazırlanan kulübede Prens Bagration yanında toplanmış olan bazı birlik komutanlarıyla konuşarak yemek yiyordu. Bir koyun buduna iştahla bakan o gözleri yan kapalı ihtiyarcık ve votkadan, yediği yemekten yüzü kızarmış yirmi iki yıllık kusursuz general, yüzüklü kurmaysubayı ve herkese endişeyle bakman Jerkof ve dudaklarını kısmış, gözleri nöbet ateşiyle parlayan, yüzü solgun Prens Andrey oradaydılar.

Fransızlardan alınmış bir bayrak kulübeye dayalı duruyordu, bön yüzü âza mülâzımı bayrağın kumaşını yokluyor ve bir şey anlamayarak başını sallıyordu, belki bayrak gerçekten kendisini ilgilendirdiğinden, belki de kendisi

461

için tabak çatal konulmamış olan sofraya aç karnına bakmak ağırına gittiği için. Bitişik kulübede dragonların esir aldığı Fransız subayı bulunmaktaydı. Yanında, yüzüne bakarak etrafında dolaşan bizim subaylarımız vardı. Prens Bagration kıta komutanlarına teşekkür etti, işin teferruatıyla, kayıplar hakkında malûmat istedi. Braunau'da takdim edilen alay kpmutanı, muharebe başlar başlamaz, ormandan

geri çekildiğini, odun kesen askerlerini toplayıp iki taburla süngü hücumuna kalktığını ve Fransızları püskürttüğünü rapor etmişti, anlatmıştı.....

— Ben birinci taburun bozulduğunu görür görmez, ekselans, yolun üstüne dikildim ve düşündüm: "Bunları bırakırım geçsinler, sonra üzerlerine ateş açarım", öylece de yaptım.

Alay komutanı bunu yapmayı o kadar istemişti ki, bunu yapmadığına o kadar üzülmüyordu ki, bütün bunların tıpa tıp böyle olup bittiğini sanıyordu. Evet, belki sahiden de, iş böyleydi? O kargaşalık arasında neyin olduğunu, neyin olmadığını ayırt etmek mümkün mü?

Dolohof'un Kutuzof'la konuştuklarını, rütbesi alınmış olan onunla, kendisinin son buluşmalarını hatırlayarak:

— Bundan başka şuna da işaret etmeliyim ki, ekselans, — diye devam etti, — rüt

462

besi alınmış ve şimdi sıra eri olan Dolohof benim gözlerimin önünde bir Fransız subayını esir aldı ve bilhassa temayüz etti.

— Ben de işte tam orada Pavlograt'Uların nasıl hücum ettiklerini gördüm ekselans. — O gün hüsarları katiyen görmemiş fakat yalnız onlara dair bir piyade subayının anlattıklarını dinlemiş olan Jerkof işkilli işkilli etrafına bakınarak söze karıştı. — İki kale nizamını bozguna uğrattılar.

Jerkof'un sözlerine, her zaman olduğu gibi ondan bir lâtife bekleyerek, bazıları gülümsedi, fakat onun da silâhlarımızın şerefinden ve o günden bahsettiğini farkedince ciddî bir tavır takındılar, halbuki birçoklar Jerkof'un söylediklerinin yalan ve esassız olduğunu pekâlâ biliyordu. Prens Bagration ihtiyar albaya döndü:

— Hepinize teşekkür ederim, baylar, bütün birlikler kahramanca hareket etmişler: piyade, süvari ve topçu. — Birisini gözleriyle araştırarak sordu: — Nasıl oluyor da merkezde iki top terkediliyor? (Prens Bagration sol kanadın toplan hakkında bir şey sormuyordu,, daha işin başlangıcında oradaki bütün topların terkedildiğini biliyordu) — Ben, zannederim, size rica etmiştim, — diye nöbetçi kurmaysubaya döndü.

463

Nöbetçi kurmaysubay cevap verdi:

— Bir tanesi tahrip olunmuştu fakat ötekisi, bunu ben de anlamıyorum, ben bizzat bütün gün oradaydım, talimat verdim, oradan henüz gelmiş bulunuyorum, iş çok kızışmıştı doğrusu, — diye tevazuyla ilâve etti.

Birisi yüzbaşı Tuşin'in köyde bulunduğunu ve gelmesi için haber gönderildiğini söyledi.

Prens Bagration Prens Andrey'e dönerek:

— Öyle ya, sizde oradaydınız, — dedi.

Kurmaysubay Bolkonski'ye bakıp sevimli sevimli gülümseyerek:

— Elbette, oraya hemen hemen aynı zamanda varmıştık, — dedi.

Prens Andrey soğuk bir edayla ve kelimeleri tane tane söyleyerek:

— Sizi görmek bahtiyarlığına mazhar olmadım, — dedi. Hep sustular.

Generallann arkasından, çekine çekine süzülerek eşikte Tuşin göründü. Daracık kulübede generallerin yanından geçerken, üstlerinin karşısında her zaman olduğu gibi, sıkılan Tuşin bayrağın gönderini farketmedi ve ona çarptı. Bazı gülüşmeler oldu.

— Nasıl oluyor da toplar terkediliyor? — diye Bagration, Tuşin'den ziyade işlerinde en

464

fazla Jerkof'un sesi duyulan gülüşlere kaşlarını çatarak sordu.

Tuşin, kendisi sağ kaldığı halde iki top kaybetmesinin ayıbını ve kabahatini, ancak sildi, müthiş komutanının karşısında, bütün korkunçluğuyla tasavvur edebiliyordu. Öyle heyecanlar geçirmişti ki bu dakikaya kadar bu meseleyi düşünmemişti. Subayların gülümsemesi onu büsbütün şaşırttı. Bagration'un karşısında titreyen çenesiyle duruyor ve güçbelâ konuşuyordu:

— Bilmiyorum... Ekselans... Adam yoktu ekselans...

— Setir kıtasından adam alabilirdiniz.

Setir kıtasının bulunmadığını Tuşin söylemedi, halbuki bu düpedüz bir hakikatti. Bununla başka bir âmiri lekelemekten korkuyor ve şaşkın bir talebe mümeyyizin gözüne nasıl bakarsa, o da öyle susarak Bagration'un yüzüne dimdik, kımıldanmayan gözlerle bakıyordu.

Sükût oldukça uzun sürdü. Herhalde, sertleşmek istemeyen Bagration ne söyleyeceğini bir türlü bulamıyordu, ötekiler bahse karışmaya cüret edemiyorlardı. Prens Andrey kaşlarının altından Tuşin'e bakıyor ve ellerinin parmakları sinirli sinirli kımıldanıyordu.

465

— Ekselans, — Prens Andrey sessizliği keskin sesiyle bozdu — Siz beni Tuşin'in bataryasına göndermek lûtfunda bulundunuz. Oraya gittim, efradın ve hayvanların üçte ikisinin vurulmuş ve iki topun tahrip edilmiş olduğunu ve hiçbir setir kıtasının bulunmadığını gördüm, dedi.

Şimdi hem Prens Bagration, hem Tuşin, heyecanla ve kendine hâkim konuşan Bolkonski'ye aynı dik gözlerle bakıyorlardı. O, — eğer ekselans, fikrimi söylememe izin vererseniz, — diye devam etti, — günün zaferini, biz her şeyden ziyade bu bataryanın faaliyetine ve bölüğüyle beraber yüzbaşı Tuşin'in kahramanca sebatına borçluyuz, — Prens Andrey bunları söyledikten sonra cevap beklemeden derhal ayağa kalktı masadan uzaklaştı.

Prens Bagration Tuşin'e baktı ve herhalde, Bolkonski'nin kesin hükmüne inanmaz görünmek istememekle beraber, kendini büsbütün ona inanacak bir durumda da hissetmediğinden, başını eğdi, Tuşin'e gidebilceğini söyledi. Prens Andrey de onun arkasından dışarı çıktı.

Tuşin ona :

— Teşekkür ederim, beni kurtardın, kardeşim, — dedi.

Prens Andrey Tuşin'e bir göz attı, bir şey söylemeden yanından uzaklaştı. Prens Andrey kederli, sıkıntılıydı. Bütün bu olup bitenler

466

öyle acayip, onun umduklarına o kadar benzemiyordu ki.

"Bunlar kim? Neden buradalar? Ne istiyorlar? Bu hal ne zaman sona erecek?" — Rostof, önünde değişen gölgelere bakarak düşünüyordu. Kolunun acısı git gide ağırlaşmaktaydı. Karşı konulmaz bir uyku onu bastırıyor, gözlerinin önünde kırmızı daireler uçuşuyor ve bu seslerin, bu yüzlerin intibaları ve yalnızlığının duygusu ağrısıyla karışıyordu. İşte bunlar onu eziyor, onun üzerine çullanıyor damarlarını buruyor, kırılmış kolundaki, omuzundaki etler yakıyorlardı. Onlardan kurtulmak için gözlerini kapadı. Bir dakika kendinden geçti, fakat bu kısa kendinden geçiş fasılasında rüyasına, sayılamayacak kadar çok şey girdi: annesini ve onun büyük, beyaz elini gördü, Sonya'nın zayıf omuzlarını, Nataşa'nın gözlerini ve gülüşünü, sesiyle, bıyıklarıyla Denisof'u, Telianin'i, Telianin ve Bogdanich'le aralarında geçen macerayı gördü. Bütün bunlar, keskin sesli askerlerle aynı şeydi, bütün bu macera ve bu askerler onu eziyet vererek, bırakmamacasma tutuyorlar, eziyorlar ve kolunu hep bir tarafa çekiyorlardı. Onlardan kurtulmaya uğraştı, fakat omuzunu bir saniye olsun kıl kadar bırakmadılar. Eğer onlar böyle çekiştirmeseler, omuzu acıımıyacaktı, iyileşecekti, fakat onlardan kurtulmak kabil değildi.

467

Gözlerini açtı, yukarıya baktı. Gecenin siyah örtüsü ateş aydınlığının bir arşın üstünde asılıydı. Bu aydınlıkta yağın karın tozları uçuşuyordu. Tuşin dönmemişti, doktor gelmemişti. Tek başınaydı, yalnız şimdi ateşin öte tarafında bir askercik çini çıplak oturuyor, zayıf san vücudunu ısıtıyordu.

Rostof içinden: "Ben hiç kimseye lâzım değilim, — dedi. Hiç kimse bana yardım etmiyor, acımıyor, halbuki ben de vaktiyle evimde kuvvetli ve neşeliydim, sevilirdim." Göğüs geçirdi, göğüs geçirirken elinde olmayarak inledi.

Gömleğini ateşin üstünde gezdiren askercik:

— Eey, ağrıyor mu? — diye sordu ve cevap beklemeden boğuk bir sesle ilâve etti: — Belâ! Bütün gün milletin az mı canına kıydılar, — dedi.

Rostof askerin dediklerini dinlemiyordu. Ateşin üstünde uçuşan kar parçacıklarına bakıyor ve sıcak, aydınlık eviyle, tüylü kürküyle, hızlı kızaklarıyla, sıhhatli vücuduyla ve bütün aile muhabbeti ve ihtimamiyle Rus kışını hatırlıyordu. "Sanki ben ne diye buraya gel"dim?" — diye düşünüyordu.

Ertesi gün Fransızlar hücumlarını tekrarlamadılar, Bagration müfrezesinin bakiyesi Kutuzof ordusuyla birleşti.

Lev Nikolayeviç Tolstoy _ Harb Ve Sulh Cilt3
Dünya Edebiyatından Seçmeler HARBVESULH
m

L. Tolstoy
MEB YAYINLARI
DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2154
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ: 465

Dünya Edebiyatından Seçmeler: 92
Kitabın adı HARB ve SULH III

Yayın kodu
94.34.Y.0002.1153
ISBN 975.11.0465.3 (Tk. No)
ISBN 975.11.0468.8 (3. Cilt)

Baskı yılı
1994 Baskı adedi
20.000
Dizgi, baskı, cilt MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ
I

Dünya Edebiyatından Seçmeler
HARB ve SULH III

L. Tolstoy

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 14.10.1993 tarih ve 9411 sayılı yazıları ile 20.000 adet basılması uygun görülmüş yine Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 27.10.1992 tarih 8996 sayılı yazıları ile ikinci defa birinci parti olarak 10.000 adet basılmıştır.

Çeviren Zeki BAŞTIMAR

[M.E.] B.

Savaş veBarış 3

(HARB VE SULH 3)

L. Tolstoy

Çeviren ZEKİ BAŞTIMAR

İstanbul, 1994

BİRİNCİ KISIM

1806 yılı başlangıcında Nikola)' Rostof izi Ali geliyordu. Denisof da Voronej'e sılaya gidiyordu; Rostof, birlikte Moskovaya kadar gelmesi, evlerinde kalması için onu ikna etmişti. Arkadaşıyla son duraktan bir önecekin-de buluşan Denisof onunla üç şişe şarap içmiş, Moskova'ya yaklaşıldıkça gitgide sabırsız-laşan Rostof'un yanibaşında, yolcu kızağının kuytu bir yerine uzanmış, yolun bozukluğuna rağmen, ancak Moskovaya varılırken uyanmıştı,

"Daha gelmedik mi? Daha gelmedik mi? Ah, bu çekilmez sokaklar, dükkânlar, kalaç-lar1, fenerler, arabacılar!" — diye Rostof, şe-hirin kapısında izin kâğıtları kaydedip te Mos kovaya girerken düşünüyordu.

— Denisof, geldik! Uyuyor hâlâ! — diyerek kızağın hızını arttırmayı umuyormuş gibi bütün gövdesiyle ileriye doğru eğildi. Denisof cevap vermedi.

-,:- — İşte arabacı Zahar'ın durduğu dört yo1 Kaİaç: bir çeşit beyaz ekmek. .. . >| -

HARB VE SULH

ağzı, işte Zahar'ın kendisi, hem de hep o aynı beygir. Ballı çavdar ekmeği aldığımız dükkân-cık işte. Daha gelmedik mi?

Sürücü:

— Hangi eve? !— diye sordu. Rostof :

— Canım, şu sondakine, büyüğüne, görmüyor musun yahu! Bizim evimiz o, — dedi, — işte o bizim ev! Denisof! Denisof! Geliyoruz.

Denisof başını kaldırdı, öksürdü, yine hiçbir cevap vermedi.

— Dimitri, — diye Rostof sürücünün yanında oturan uşağa seslendi. — Bizim evde ışık var değil mi?

— Evet efendim, babanızın çalışma odasında ışık yanıyor.

— Daha yamamışlar mıdır? Ha? Ne dersin? Bana bak, sakın unutma, bana hemen yeni piyade ceketimi hazırla. — diye Rostof henüz terlemiş bıyıklarını okşıyarak ilâve etti. Sürücüye bağırdı: — Durma, sür.

— Başını tekrar göğsüne düşürmüş olan Denisof'a seslendi : — Haydi, Vasya, uyan canım... — Kızığın varacağı yere üç ev kalmıştı ki Rostof haykırdı: — Durma, sür, haydi canım sür,

HARB VE SULH

7

votka parası üç teklik sana, sür! — Ona, atlar yürümüyorlarmış gibi geliyordu. Nihayet kızak cümle kapısına doğru sağa saptı; Rostof dökülmüş alçıklarıyla bildik kornişi, sahanlığı ve kaldırım kazığını gördü. Kızak daha yürürken atladı, avluya koştu. Ev, sanki gelenler umurunda değilmiş gibi hep öyle hareketsiz, ilgisiz duruyordu. Avluda kimsecikler yoktu. "man yarabbi, acaba hepsi sağ salim mi!" — diye Rostof uyuşmuş yüreğiyle bir dakika durup, sonra bildik avluda, eğri büğrü merdivenlerden hemen koşmaya başlayarak düşünüyordu. Kontes'in kirliliğine kızdığı hep o aynı kilit sapı aynı kolaylıkla döndü. Taşlıkta bir yağ mumu yanıyordu.

İhtiyar Mihail bir sandığın üzerinde uyuyordu. Bı arabayı arkasından tutup kaldıracak kadar kuvvetli olan ayak aşağı Prokofi şeritlerle laptıJ örüyordu. Aralanan kapıya bir göz. attı, kayıtsız, uykulu çehresi birdenbire coşkun — ürkmüş bir hal aldı.

— Yarabbi! Genç Kont! — diye genç efendisini tanıyarak haykırdı. — Ne iştir bu? Yavrum! — Heyecandan titriyen Prokofi, her halde, geleni haber vermek için olacak, misafir salonunun kapısına doğru atıldı fakat, besbel-

1 Ağaç liflerinden bilhasa ıhlamur lifinden yapılan bir çeşit çank.

g

HARB VE SULH

li, tekrar bir şey düşündü, geri döndü, genç efendisinin omuzuna kapandı. !

— Nasıllar? İyiler mi? — diye Rostof elini kurtarıp sordu.

— Hamdolsun! Hepsi iyiler! Daha demin yemek yediler! Bırak da sana bir iyice bakayım, ekselans!

— Hepsi de tam sıhhatte mi? — Hamdolsun, hamdolsun!

Denisof'u büsbütün unutan Rostof geldiğini hiç kimseye bildirmek istemiyerek, gocuğunu çıkardı, ayaklarının, ucuna basıp karanlık, kocaman salona daldı, -r- Her şey eskisi gibiydi, aynı oyun masaları, aynı kılıflı avizeler: fakat birisi genç efendiyi görmüştü, o ldaha misafir odasına kadar koşmamıştı ki bir şey şiddetle, fırtına gibi, yandaki kapıdan fırladı, onu kucakladı, öpmeye başladı. Bunlardan bir ikincisi, bir üçüncüsü daha, ikinci, ve üçüncü bir kapıdan dışarı uğradı; yine kucaklamalar, yine öpüşler, çığlıklar, sevinç yaşları. Kimin Nataşa, kimin Petya, kimin kim ve ner-de olduğunu ayırt edemiyordu. Hepsi birden bağılıyor, konuşuyor, onu öpüyorlardı. Aralarında yalnız annesi yoktu; bunu farketmişti.

— Bunu hiç beklemiyordum... Nikolaycık... Yavrum!

— İşte o... Bizimki... Yavrum, Kolyai.. De-

HARB VE SULH

9

ğişmişsin! Mum da yok! Çay!

— Beni de öpsene canım!

— Canımın içi... Ya beni?

Sonya, Nataşa, Petya, Anna Mihailovna, Vera, ihtiyar Kont, onu kucaklıyorlar; uşaklar, oda hizmetçileri odayı doldurarak durmadan konuşuyor, ahlayıp ofluyorlardı.

•"iPetya onun bacaklarına sarılmıştı. — Ya Beni! — diye bağıırıyordu,

Nataşa onu kendine doğru çekip yüzünü, gözünü durmadan öptükten sonra sığırarak uzaklaşıyor, onun ceketinin eteğine yapışıp hep aynı yerde bir keçi gibi zıplıyor, ince, keskin sesler çıkarıyordu.

Dört bir yanda, parıldayan sevinç yaşları, sevgi dolu gözler; dört bir yanda, öpücük arayan dudaklar vardı.

Bir kumaç1 gibi kızaran Sonya da onun koluna asılmıştır, beklediği gözlerine gözlerini dikmiş, mesut bakışlarıyla baştan aşağı panl-dıyordu. Sonya artık on altısını sürüyordu, bilhassa bu bahtiyar, sevinçli heyecan dakikasında çok güzeldi, gözlerini ondan ayırmak-sızın, gülümsiyerek ve soluğunu tutarak ona bakıyordu. O da ona minnetle baktı, fakat hâlâ birisini arıyor ve bekliyordu. İhtiyar Kon-

1 Bir çeşit, pamuklu, kırmızı kumaş.

10

HARB VE SULH

tes henüz ortalarda yoktu. İşte nihayet kapıda adımlar duyuldu. Adımlar o kadar çabuk ki bunlar annesinin adımları olamazdı.

Fakat bu, henüz bilmediği, kendisi yokken dikilmiş yeni elbisesiyle annesiydi. Herkes Ros-tofu bıraktı, Rostof annesine doğru koştu. Bi-ribirlerine ulaşınca annesi hıçkırarak göğsüne kapandı. Başını kaldıramıyordu, yüzünü onun macar ceketinin soğuk kaytanlarına bastırmaktan başka bir şey yapamıyordu. Hiç kimse tarafından farkedilmeksizin odaya girmiş olan Denisof olduğu yerde duruyor, onlara bakarak gözlerini siliyordu.

Sorguyla ona bakan kont :

— Vasili Denisof, oğlunuzun arkadaşı, — diye kendini tanıttı.

Kont, Denisof'u öpüp kucaklayarak :

— Hoş geldiniz, biliyorum, biliyorum, — dedi, — Nikolaycık yazmıştı...* Nataşa, Vera, işte Denisof.

Aynı bahtiyar, sevinçli yüzler Denisofun kıllı yüzüne çevrildi, etrafını aldılar.

— Kuzum, Denisof! — diye heyecandan kendini kaybeden Nataşa haykırarak Denisofun üzerine atıldı, onu kucakladı ve öptü. Na-taşa'nın bu hareketine herkes şaşıtı, Denisof da kızardı, fakat gülümsüyerek, Nataşa'nın elini alıp öptü. j - . r:~< o ,s- , l/l;l:l.-. l/. :l

HARB VE SULH

JI

Denisof kendisi için hazırlanmış götürüldü, Rostof'ların hepsi oturma odasında Nikola-cığm etrafında toplandılar.

ihthiyar Kontes durmadan öptüğü elini bırakmıyor, yanında otunuyordu; etraflanna toplanmış olan ötekilerse Rostofun her hareketini, her sözünü, her bakışını yakalıyor, heye-cin ve sevgi dolu gözlerini ondan ayırmıyorlardı. Erkek kardeşiyle kızkardeşleri onun yanına daha yakın sokulabilmek için çekişiyorlar, birbirlerinin yerini kapıyorlar, ona çayı, mendili, pipoyu kim getirecek diye kavg ediyorlardı.

Rostof, kendisine gösterilen sevgiden dolayı çok bahtiyardı, fakat ilk karşılaşma anları o kadar saadetli olmuştu ki şimdiki bahtiyarlığı ona az geliyor, hep, daha, daha, başka bir şeyler bekliyordu.

Ertesi sabah, yolcular, yol yorgunluğuyla, saat ona kadar uyudular.

Yattıkları odaya geçilen odada kılıçlar, hurçlar, fişeklikler, açık bavullar, çamurlu çizmeler yerlerde sürünüyordu. Mahmuzlu, boyanmış iki çift çizme biraz önce duvarın dibine konmuştu. Hizmetçiler leğen ibrik, tıraş için sıcak su, temizlenmiş elbiseleri getirdiler. Havada tütün ve erkek kokusu vardı.

— Hey, Gişka, pipo! — diye Vasili Denisof kısık sesiyle haykırdı. — Rostof, kalktı!

12

HARB VE SULH

Rostof uykudan şişmiş gözlerini oğuştu-rarak saçları darma dağın olan başım sıcak yastıktan kaldırdı.

— Ne var, o kadar geç mi?

— Geç ya, saat on, — diye Nataşa'nın sesi cevap verdi ve bitişik odadan kolalı entarilerin hışırtısı, genç kız seslerinin fısıltı ve gülüşmeleri işitildi azıcık aralık kapıdan mavi bir şeyler, kurdeleler, siyah saçlar ve neşeli yüzler görüldü. Bunlar, onların uyanıp uyanmadıklarını anlamaya gelen Nataşa'yla, Son-ya ve Petya idiler.

— Nikolaycık, kalk! — diye Nataşa'nın sesi kapıdan tekrar işitildi.

— Şimdi!

Bu sırada birinci odada bir kılıç görüp eline alan Petya erkek çocukların, asker ağabeyleri karşısında duyduğu helecını duyarak ve kızkardeşlerinin soyunup erkekleri görmesinin yakışık almıyacağını unutarak kapıyı açtı. — Bu senin kılıcın mı? — diye bağırdı. Kızlar yana doğru sıçradılar. Denisof imdat arı-yarak arkadaşına bakıp ürkek gözlerle kıllı bacaklarını yorganın altına sakladı. Kapı Petya'-yı içeri bıraktı sonra tekrar kapandı. Kapının arkasından gülüşmeler duyuldu.

— Nikolaycık, robdöşambrını giy de gel, — diye Nataşa seslendi.

!

HARB VE SULH

13

— Bu senin kılıcın mı? — diye Petya sordu, — yoksa sizin mi? — diyerek itaatli bir saygiyle bıyıklı, kara Denisof'a döndü...

Rostof aceleyle ayakkaplarını giydi, ropdöşambrını sırtına geçirdi, dışarı çıktı. Nataşa mahmuzlu çizmelerden bir tekini ayağına geçirmiş ötekini alıyordu. Rostof dışarı çıktığı sırada Sonya fır dönüyor, eteklerini kabartıp oturmaya hazırlanıyordu. Kızların ikisi de bir örnek, yepyeni, mavi entariler giymişler, taze, pembe ve neşeliydiler. Sonya kaçtı. Nataşa ise kardeşinin koluna girerek onu oturma odasına götürdü, konuşmaya başladılar. Sadece ikisini ilgilendirebilecek binlerce küçük meselelere dair henüz birbirlerine sual sorup cevap vermeye vakit bulamamışlardı. Nataşa hem kendinin, hem de onun söylediği her söze gülüyordu, söylenen sözler gülünecek şeyler olduğu için değil de keyfi yerinde olduğu için, kahkahalarla beliren sevincini tutmaya gücü yetmediğinden gülüyordu.

Her şeye :

— Ah, ne iyi, mükemmell — diyordu, Rostof evden ayrıldı ayrılalı dudaklarında bir kere bile belirmiyen o çocuk gülümseyişinin bu sıcak sevgi ışıltıları ile ruhunda ve yüzünde, bir buçuk yıldan beri ilk defa, açıldığını hissediyordu.

Nataşa: , ' !-.....;

14

HARB VE SULH

— Bak, dinle beni, — dedi, — sen şimdi sahiden de erkek oldun mu? Ağabeyimsin diye dehşetli seviniyorum. — Bıyıklarına dokundu, — siz erkeklerin nasıl şey olduğunuzu bilmek isterdim? Bizim gibi misiniz Ha?

— Sonya niye kaçtı? — diye Rostof sordu.

— Ha, Bu uzun bir hikâyedir! Sonya'yla

konuşurken ne diyeceksin, sen mi, siz mi?

— Nasıl uygun düşerse, — dedi Rostof.

— Onunla siz diye konuş kuzum, sonra sebebini sana anlatırım.

— iyi ama ne olmuş?

— Peki, şimdi anlatayım. Biliyorsun ya, Sonya benim dostumdur. Hem de öyle bir dost ki onun için kolumu ateşe soktum. İşte bak, — muslin yenini sıvadı, uzun, zayıf, narin kolçağınızda, omuzuna yakın, dirsekten çok yukarıda (balo elbiselerinde bile kapalı kalan yerde) kırmızı bir iz gösterdi.

— Ona sevgimi ispat etmek için yaktım buramı. Cetveli ateşte kızdırdım, sonra bas-tırıverdim.

Rostof, eski ders odasında, iki yanı yastıklarla bezenmiş divanda oturup, Nataşa'nın fevkalâde heyecanlı gözlerine bakarak, kendisinden başka hiçbir kimse için hiçbir mânâsı olmıyan fakat ona hayatının en büyük zevklerinden birini veren o aile ocağındaki çocuk-

HARB VE SULH

15

luğunun dünyasına tekrar girmişti; sevgiyi ispat etmek için cetvelle kolun yakılması ona mânâsız gelmedi: bunu anlıyordu, buna şaş- mıyordu.

— Peki, ne olacak? Hepsi bu kadar mı?

— diye sordu.

> — Ah, öyle dostuz, öyle dostuz ki! Bu cetvel işi saçma şey, ama biz ölünceye kadar dostuz. O birisini sevdi mi, ebediyen artık; ama ben bunu anlamıyorum, ben hemencecik unutuyorum.

— E, peki, ne olacak?

— Evet, o beni de, seni de böyle seviyor.

— Nataşa birdenbire kızardı — fakat hatırlarsın ya, sen yola çıkmadan önce... O senin için bütün bunları unutsun, dedi... Dedi ki: ben onu her zaman seveceğim, fakat varsın o bildiği gibi hareket etsin, serbesttir. Ne mü-, kemmel, ne büyüklük değil mi doğrusu! — Öyle, öyle değil mi? Ne büyüklük değil mi? Öyle değil mi? — diye Nataşa o kadar ciddilikle, heyecanla soruyordu ki şimdi bu söylediklerini evvelce göz yaşlarıyla söylediği belliydi. Rostof düşünceye daldı.

— Ben verdiğim sözü asla geri almıyorum, — dedi — Hem sonra Sonya öyle şeker şey ki böyle bir saadeti tepmek için insanın aptal olması lâzım.

16

HARB VE SULH

— Hayır, hayır, — diye Nataşa haykırdı. — Biz bunu onunla önceden konuştuk. Senin böyle söyleyeceğini biliyorduk. Fakat bu doğru değil, çünkü, ya, eğer sen böyle söyler, verdiğin sözle kendini bağlı sayarsan o zaman o> bunu sanki mahsus söylemiş gibi oluyor. Öyle oluyor ki, yine de sen onunla sanki zorla, evlenecekmisin, yani hiç de iyi bir şey olmuyor.

Rostof onların bütün bu işleri iyi düşündüklerini görüyordu. Sonya daha dün gece Rostof'u güzelliğiyle şaşırtmıştı. Bugün de onus şöyle bir gördüğü halde onu bir kat daha güzel bulmuştu. On altı yaşında nefis bir kız, kendisine dehşetli âşık olduğu da besbelli, (bundan bir an bile şüphe etmemişti). Onu şimdi ne diye sevmemeli, hattâ onunla evlen -memeli? — diye Rostof düşündü, — fakat şimdi daha bir yığın başka işler ve saadetler var! "Evet, onlar bunu iyi bulmuşlar. — diye düşündü, — serbest kalmak lâzım." — Eh iyi ya, — dedi, — bu işi sonra yine konuşuruz. Bilsen seni görmekle ne kadar bahtıyarım! — diye ilâve etti. — Peki, ya sen,, Boris'i aldatmadın mı? — diye sordu.

— Amma da saçma şeyler? — Nataşa gülerek haykırdı. — Ne onu, ne de hiç kimseyi „ ne aklımdan geçirdiğim var, ne de geçirmek isterim.

HARB VE SULH

17

— Ya, böyle, demek! Peki, sen ne yapıyorsun?

— Ben mi? — Diye tekrarlıyarak Nataşa sordu, bahtıyar bir gülümseme yüzünü aydınlattı. — Sen Duport'u gördün mü?

— Hayır.

— Meşhur Duport, dansör, görmedin mi? Öyleyse anlamazsın. İşte bak, ben ne yapıyorum. — Nataşa kollarını halka ederek eteğini kaldırdı, dans eder gibi birkaç adım koştı,, geri döndü, bir antreşa yaptı, ayaklarını biri-birine vurdu, parmaklarının ucuna kalkarak birkaç adım yürüdü.

— Durabiliyorum değil mi? Bak işte, — dedi, fakat parmaklarının ucunda tutunamadı. İşte benim yaptığım! Hiçbir zaman hiç kimseye evlenmeyeceğim, dansöz olacağım. Ama kimseye söyleme. Rostof öyle yüksek sesle, öyle neşeyle kahkahayı bastı ki odasında Denisof ona imrendi, Nataşa da kendini tutamadı o da onunla beraber güldü. Boyuna :

—r Canım iyi değil mi hele? — diyordu.

— İyi, artık Boris'e varmak istemiyorsun demek?

Nataşa kızardı — Ben hiç kimseye varmak istemiyorum. Görür görmez kendim söyleye-ceğim bunu ona.

• -\-'||>| '.."-

HARB VE SULH

Rostof :

— Bak hele! — dedi.

— Evet, öyle, bütün bunlar boş şeyler, — diye Nataşa gevezeliğine devam etti. — Bu Denisof nasıl şey, sevimli bir şey mi? — diye sordu.

— Sevimli.

— Haydi, Allaha ısmarladık, giyin. Kor-touç bir adam mı Denisof?

— Neden korkunç olsun? — diye Nikola sordu. — Hayır, Vaska iyi.

— Sen ona Vaska diyorsun, tuhaf şey. Pe-îki, çok mu sevimli?

— Çok sevimli.

— Haydi, çay içmeye gel, çabuk. Hep beraber...

•

Nataşa yine parmaklarının ucuna kalktı, bir dansöz gibi fakat ancak on beş yaşındaki bahtıyar genç kızlarda görülen bir gülümseyişle odadan çıktı. Rostof, misafir odasında Son-ya'yla karşılaşınca kızardı. Ona karşı nasıl davranacağını bilmiyordu. Dün, buluşmanın ilk sevinçli anlarında, öpüşmüşlerdi, fakat

şimdi bunu tekrarlamamın mümkün olamayacağını hissediyorlardı; Nikolay hissediyordu ki, an-aiesi de, kızkardeşleri de herkes, kendisine me-

HARB VE SULH

\<ş

rakla bakıyorlar, onun Sonya'ya karşı nasıl davranacağını görmek istiyorlardı. Sonya'nın elini öptü, ona siz — Sonya — diye hitabetti. , Fakat karşılaşan gözleri birbirlerine "sen" dediler ve tatlı tatlı öpüştüler. Nataşa'nın el-çiliğiyle ona vadini hatırlatmaya cesaret ettiği için Sonya bakışlarıyla af diledi ve gösterdiği sevgiden dolayı ona teşekkür etti. Rostof'da, keiHUni serbest bıraktığı için bakışlarıyla ona teşekkür etti ve ne olursa olsun, hiçbir zaman onu sevmekten vazgeçmeyeceğini, çünkü onu sevmemenin kabil olamayacağını söyledi.

Vera, herkesin sustuğu bir anı seçerek.

— Fakat ne tuhaf. — dedi — Sonya'yla Nikolaycık şimdi yabancılar gibi birbirlerine siz diyorlar.

İleri sürdüğü bütün düşünceleri gibi Vera'nın bu düşünceleri de doğrudu, fakat gözlerinin bir çoğunda olduğu gibi bu seferde herkes sıkılmış, yalnız Sonya, Nikolay, Nataşa değil, oğlunun Sonya'ya karşı duyduğu sevgiden, parlak bir kismetten onu mahrum bırakabilir diye çekinen ihtiyar kontes de genç bir kız gibi kızarmıştı. Denisof, Rostof'u hayrette bırakarak, yeni üniforması içinde, po-madalanmış kokular sürünmüş muharebelere girdiği zamanki şıklığıyla, kadınlara ve erkeklere karşı Rostof'un ondan hiç beklemediği bir nezaketle misafir odasında gözüktü.

HARB VE SULH

HARB VE SULH

II

Ordudan Moskovaya dönen Nikolay Rostof ev halkınca: oğulların en iyisi, bir kahraman, sevgili Nikolay'cık; hısım ve akrabalarca: sevimli, hoş, terbiyeli bir delikanlı; ahabplar-ca da : yakışıklı bir hüsar teğmeni, mükemmel hir dansör ve Moskovanın kız verilebilecek en iyi kismetlerinden biri olarak karşılanmıştı.

Rostof'lar bütün Moskovayı tanırlardı; bu yıl ihtiyar kontun yetecek kadar parası vardı, çünkü mülkler yeniden rehine konulmuştu, Ibundan dolayı da Nikolay'cık kendine bir binek atı edinmiş, bilhassa Moskovada henüz hiç kimse de olmayan en son moda süvari pantolonunu ve küçük gümüş mahmuzlu, en sivri îburunlu, en son moda çizmelerini giyerek hoşça vakit geçiriyordu. Eve dönen Rostof, uzunca bir aradan sonra, kendini eski hayat şartlarına uydurmaktan tatlı bir his duyuyordu. Kendini iyice erkekleşmiş, büyümüş sanıyordu. Din dersleri imtihanında dönmekten duymuş «olduğu ye'si, Gavril'o'dan arabaya binmek için borç almalarını, Sonya'yla gizlice öpüşmelerini, bütün bunları şimdi ölçülemeyecek kadar uzakta kalan çocukluğu gibi hatırlıyordu. O, şimdi, erlere mahsus Giyorgiyef nişanı olan, süvari ceketi gümüş kaytanlı bir hüsar teğmeniydi, yaşlı başlı, saygı değer, tanınmış meraklılarla birlikte yorgasını yarışa hazırlıyordu.

Bulvarda oturan bir bayanla tanışıyor, akşamları ona gidiyordu. Arharof'larm balosundan mazurka'yi idare ediyor, feld mareşal Kamens- kiyle harbden konuşuyor, İngiliz kulübüne uğruyor, Denisof'un tanıttığı kırk yaşlarında bir albayla senlibenli konuşuyordu.

Hükümdara karşı hayranlığı Moskovada ^ azalmıştı, çünkü bütün bu müddet içinde onu görmemişti. Fakat Hükümdardan, ona karşı sevgisinden, her şeyi sonuna kadar anlatmadığını, ona karşı duyduğu histe herkesini anlamadığı bir şeyin daha var olduğunu his-tettirerek sık sık bahsediyordu; o zamanlar Moskovada etli - kemikli melek diye ad takılan imparator Aleksandr Pavloviç'e karşı duyulan umumi hayranlığı bütün ruhiyle paylaşıyordu.

Rostof orduya tekrar dönünceye kadar Moskovada geçirdiği bu kısa zaman içinde Sonya'ya yaklaşıp yaklaşmamış, tersine olarak ondan uzaklaşmıştı. Sonya çok güzeldi, şirindi, kendisine ihtirasla âşık olduğu da besbelliydi, fakat Rostof öyle bir gençlik çağındaydı ki bu, çağda işler baştan aşkın sanıldığı için bu gibi şeylerle uğraşmaya vakit olmaz, delikanlı bir yere bağlanmaktan korkar, kendisine birçok şeyler için lüzumu olan serbestliği üzerinde titrer. Rostof Moskovaya bu yeni gelişinde Sonya'yi ne zaman düşünse, kendi kendine ^

HARB VE SCLH

HARB VE SULH

Eh, — diyordu, — daha nice nice böyleleri olacak, benim bilmediğim yerlerde onun gibi daha niceleri vardır. Canım istediği zaman sevdıyla uğraşırım, ama şimdi buna vaktim yok. Bundan başka, ona kadınlar meclisinde bulunmak erkeklığe dokunan bir şey gibi geliyordu. Balolara, kadın meclislerine, gidiyordu. Yarışlar, İngiliz kulübü, Denisof'la içki âlemleri, oraya gitmek: bütün bunlara lâf yok, bunlar genç hüsara yakışan şeylerdi.

Martin başlangıcında ihtiyar Kont İliya Andreiç Rostof, Prens Bagrationun şerefine İngiliz kulübünde verilecek ziyafetin hazırlı-ğıyla uğraşıyordu.

Kont, sırtında ropdöşambri kulüp vekilharcına ve İngiliz kulübünün meşhur ahçı basısı Feoktis'e Prens Bagration'a çekilecek ziyafet için kuşkonmazlar, taze hıyarlar, daha etleri ve balıklar hakkında emirler vererek salonlarda dolaşmaktaydı. Kont, ilk kurulduğu günden beri İngiliz kulübünün âzası ve reisiydi. Bagration için tören tertibi işini kulüp ona bırakmıştı, çünkü bir ziyafeti onun kadar cömertçe, misafirserverce, hazırlayabilecek az insan vardı, çünkü, bilhassa, bir ziyafetin hazırlanması için, icabında, onun gibi cebinden para ekleyen, bunu yapmak isteyen az insan bulunurdu. Kontun emirlerini, kulübün ahçısı ile vekilharcı neşeli yüzlerle dinliyorlardı, çünkü biliyorlardı ki, birkaç bin rubleye mal olacak bir ziyafette onun yanında olduğu kadar hiç kimsenin yanında çöplenemezler.

— Bana bak, horoz ibiklerini, kaplumbağa çorbası içine korsun, biliyorsun ya!

•-İ

Ahçı sorducak...

Demek, soğuk yemekler üç çeşit ola-

Kont düşünceye daldı:

— Üç çeşit; daha az olmaz... Mayonez bir,, — diye parmaklarıyla saymaya başladı.

— Büyüklerinden tatlı su kefalı almamızı da emreder misiniz? — diye vekilharç sordu..

— Madem ki fiatlan indirmiyorlar, ne yapalım, al. Bak, az daha unutuyordum. Sofraya* bir antre1 daha lâzım. Ah, yarabbi! — Başını elleri içine aldı, — Peki çiçekleri kim getirecek bana?

— Mitenka! Hey, Mitenka! Ata bin dörtnala benim Moskova civarındaki çiftliğe koş.. Mitenka, — diye sesini duyup gelen kâhyasına döndü, — Moskova civarındaki çiftliğe koş,, bahçıvan Maksimka'ya hemen angaryacıları

Sofraya ilk verilen yemekler.

24

HARB VE SULH

hazırlamasını söyle, ona de ki keçelere sarıp bütün limonluğu buraya taşıyın. Bana burada iki yüz sakı cumaya hazır olmalı.

Daha bir yığın çeşitli emirler verdikten sonra dinlenmek için kontesciğinin yanına gitmek istedi, fakat aklına başka, mühim bir şey daha geldi geri döndü, ahçıyla vekilharcı da döndürdü, tekrar emirler vermeye başladı. Kapının arkasından çevik bir erkek yürüyüşü, mahmuz şakırtıları duyuldu ve bıyıklan yeni terlemiş yakışıklı, al yanaklı ve görünüşe göre Moskovada sürdüğü sakın hayatın içinde dinlenmiş, toplanmış genç kont içeri girdi.

— Ah, yavrum! Başım dönüyor, -^ - diye ihtiyar oğlundan utanmış gibi gülümsedi — bari bana biraz yardım etseydin! Daha şarkıcılar da lâzım. Orkestram var ama çingeneleri de mi çağırmak ne? Sizin asker milleti onları :Sever.

— Doğrusu ya babacığım, *ben öyle sanıyorum ki Prens Bagration Schöngnaben muharebesine hazırlanırken şimdi sizin didindiğinizden daha az didinmişti. — diye oğul gülümseyerek cevap verdi. İhtiyar kont sözde öfkelen-di. — Öyleyse bir de sen uğraş, dene bakalım!

Ve kont babayla oğlu zeki, saygılı bir yüzle, dikkatli ve şefkatli bir eda ile süzen alıcıya döndü. ;

•^

HARB VE SULH

25

— Gençliği görüyorsun ya, ha Feoktist?

— dedi, — bizimle, ihtiyar milletiyle alay ediyorlar.

— Ne yaparsınız, ekselans, onlar yalnız yemeğin iyisini yemek isterler, bu iş nasıl hazırlanır, nasıl servis yapılır umurlarında değil.

— Öyle, öyle, — diye kont haykırdı, sonra ogbpiun iki elini sevinçle yakalayarak devam etti: — işte elime geçtin nihayet! Şimdi hemen çift atlı kızağa atla, Bezuhof'a koş, ona de ki, kont, yani İliya Andreiç sizden çilekle taze ananas rica ediyor. Bunları ondan başka hiçbir yerde bulamazsın. Eğer onu göremezsen prenseslere gider söylersin, oradan da Raz-guya'yı boylarsın — arabacı îpatka orayı bilir

— orada çingene İlyuşka'yı bulursun, hani şu kont Orlof'ta dans etmişti, hatırladın mı, beyaz kazakin giyiyordu? İşte onu buraya sürükler getirirsin.

*— Canım, yine de siz ona kulübe gelmesini söyleyin, avunur. Ziyafet dehşetli olacak.

— Çingene kızlarını da buraya getirecek iniyiz? — diye Nikolay gülümseyerek sordu,

— Haydi, haydi!

Bu sırada sessiz adımlarla, hamaratça, endişeli ve aynı zamanda ondan hiçbir zaman eksik olmayan hristiyanca rikkatli bir edayla odaya Anna Mihailovna girdi. Anna Mihailov-

26

HARB VE SULH

na her gün kontu robdöşambr gimış olarak rastladığı halde kont her seferinde onun karşısında bozulur ve kılık kıyafetinden ötürü özür dilerdi.

Anna Mihailovna gözlerini rikkatle kapayarak :

— Zarar yok, kont, kuzum, — dedi. — Hem Bezuhof'a ben giderim. Piyer geldi, şimdi, kont, lâzım olan şeylerin hepsini onun limonluğundan alabiliriz. Zaten ben de onu görecektim. Bana Boris'in mektubunu yollamış. Çok şükür, Borya şimdi kurmayda.

Siparişlerinden bir kısmını Anna Mihail-ovna'nın üzerine almasına kont sevindi ve küçük arabayı onun için koşmalarını emretti.

— Kendisinin de davetli olduğunu Bezuhof'a söylersiniz. Ben ona yazarım. Karısıyla arası nasıl? — diye sordu.

Anna Mihailovna gözlerini oynattı, yüzünde derin bir acı belirdi...

— Ah, dostum, çok bedbaht — dedi. — Eğer duyduklarımız doğruysa korkunç şey. Onun,saadetine hepimiz o kadar sevindiğimiz zaman hiç bu işler aklımıza gelmiş miydi! Ne ilâhi, yüksek bir ruhtur bu genç Bezuhof! Evet ben ona yürekten acıyorum, elimden geldiği kadar onu teselliye çalışacağım.

HARB VE SULH

27

— Peki ama ne olmuş? — diye Rostof'la-rın ikisi de, genci de ihtiyarı da, sordular.

Anna Mihailovna derinden derine içini çekti:

— Dolohof, Mariya İvanovna'nın oğlu, — diye esrarlı bir fısıltıyla söze başladı, — diyorlar ki kadım iyice dile düşürmüş. Piyer, Dolohof'un elinden tutuyor, Petersburga evine çağırıyor, sonra işte... Kadın buraya geldi, deli bozuk ta peşinde, — diye Anna Mihailovna Piyer'in acısına iştirak ettiğini belirtmek isti-yerek sözüne devam etti, fakat elinde olmayan edalar ve yarım gülümsemelerle daha ziyade deli bozuk diye adlandırdığı Dolohof'tan yana olduğunu açığa vuruyordu. — Diyorlar ki Piyer çektiği acıyla bitkin bir hale gelmiş.

Ertesi gün, martın üçünde, öğleden sonra saat ikide İngiliz kulübünün 250 âzasıyla 50 davetli aziz misafiri, Avusturya seferinin kahramanı Prens Bagration'u yemeğe bekliyorlardı. Austerlitz muharebesi hakkında gelen haberle ilk önceleri Moskova şaşkına dönmüştü. O zamanlarda Ruslar zaferlere öyle alışmışlardı ki yenildi haberini alınca bazıları sadece inanmamış, bazılarıysa böyle tuhaf bir hâdisenin izahını olağanüstü sebeplerde ara-mıştı. Asillerin, doğru haber alanların, itibarlı kimselerin toplandığı İngiliz kulübünde, — aralık ayında haberler gelmeye başladığı bir

28

HARB VE SULH

sırada—: harbe ve son muharebeye dair, sanki söz birliği edilmiş gibi, hiçbir şey konuşul-mamıştı.

Konuşmalara istikamet veren : kont Rostopçin, Prens Yuriy Vladîmiroviç Dolgoru-kiy, Valuyef, Kont Markof, Prens Vyazemskiy gibi adamlar kulüpte gözükmemişler evlerde, kendi aralarında toplanmışlar,

başkasının ağzıyla konuşan Moskovalılar da, (bunlara İliya Andreiç Rostof'da dâhildi) kısa bir zaman için harb işlerine dair belirli bir kanaat sahibi olamamışlar, rehbersiz kalmışlardı. Moskovalılar işlerin kötü gittiğini, bu berbat haberleri muhakeme etmenin zorluğunu, bundan dolayı da susmanın daha iyi olacağını hissediyorlardı. Fakat birkaç zaman sonra kulübe fikir veren kodamanlar, müzakere odasında çıkan hâkimler gibi ortaya çıkmış, herkes açık ve katıyetle konuşmaya başlamıştı. O inanılmaz, işitilmemiş, imkânsız hâdiseye : Rusların yenilmiş, olmasına, sebepler bulunmuş, her şey aydınlanmış, Moskovanın her köşesinde aynı mütalâa yürütülmeye başlanmıştı. Bu sebepler şunlardı: Avusturyalıların ihaneti, kıtaların işe ve mühimmatının kötü tedariki, lehli Przhebyshovski'nin, Fransız Langeron'un ihaneti. Kutuzof'un iktidarsızlığı ve kötü, hiçten adamlara bel bağlayan Hükümdarın (bunu yavaşça söylüyorlardı) gençliği, tecrübesizliği. Fakat ordu, Rus ordusu, — diyordu herkes, — harikuladeydi, yiğitlikte harikalar yaratmıştı,,

VE SULH

29

Askerler, subaylar, generaller : kahramandılar^ Fakat kahramanların kahramanı, Schöngaben muharebesi ve ricatiyle ün salan Prens Bagra-tion'du, orada kıtalarını bir o bozguna uğratmadan hareket ettirebilmiş, kendinden iki kat kuvvetli bir düşmanı püskürtmüştü. Bagrati-on'un Moskovada kahraman olarak seçilmesinde, burada ahbabı ve arkası olmamasının, ya-bağcı olmasının da tesiri olmuştu. Onun şahsında, daha İtalya seferinin hâtıralarıyla Su-vorof'un hâtırasına bağlı, savaştı, basit, arkasız ve entrikasız Rus askerlerine, lâıyk olduğu saygı gösteriliyordu. Bundan başka, ona edilen bu itibarda Kutuzof'a karşı duyulan hoş-nutnutsuzluk, beğenmemezlik de daha iyi belirtilmiş oluyordu.

Şakacı Şinşin, Voltaire'in sözüne nazire yaparak:

— Eğer Bagation olmasaydı, il faudrait l'inventer¹, — dedi.

Kutuzof'tan kimse bahsetmiyordu, bazıla-rıysa onu saray fırıldığı, ihtiyar zampara, diye adlandırarak kötülüyorlardı.

Yenilgimizin tesellisini eski zaferlerin hâtırasında bulan bütün Moskovada Prens Dol-gorukof un : "su testisi su yolunda kırılır" söz-

1 Örtü ieadetmek lâzımdı.

30

HARB VE SULH

leriyle Rostopçin'in Fransız askerlerini muharebeye sürmek için tumturaklı cümleler lâzımdır.

Alamanlarla, onları, kaçmanın ileri gitmekten daha tehlikeli olduğuna ikna ederek mantıki muhakemeler yürütmeli; fakat Rus askerlerini sadece zaptetmek, onlara, yavaş olun! diye rica etmek lâzım; yolundaki sözleri tekrarlanmaktaydı. Dört bir yanda askerlerimizin ve subaylarımızın Auterlitz'te gösterdikleri münferit yiğitlik örneklerine dair yeni yeni menkibeler işitilmekteydi. Filânca bayrağı kurtarmış, falanca beş Fransız öldürmüş, falanca bir başına beş topu kullanmış. Tanımayanlar Berg'ten de bahsediyorlardı, sağ elinden yara-lanmca kılıcını sol eline almış ileri atılmıştı. Bolkonski hakkında hiçbir şey söylenmiyordu. Yalnız, onu yakından tanıyanlar, arkasında gebe karısı ile garip garip huyları olan babasını bırakarak böyle erken öldüğü için acımışlar-dı.

III

Martin üçünde İngiliz kulübünün bütün odaları konuşan seslerin uğultusuyla doluydu; kulübün üniformalı, firaklı, hattâ bazıları pudralı, kaftanlı âzaları ile misafirleri, ilkbahar da uçuşan anlar gibi, ileri, geri, gidip geliyor, oturup kalkıyor, birleşip dağılıyorlar di. Her kapının önünde perukalı, ipek çoraplı, iskarpın",

HARB VE SULH

31

livreli¹ uşaklar dikilmiş duruyor ve hizmetlerini arz etmek için kulüp misafirleriyle âza-lann her hareketini dört gözle yakalamaya çalışıyorlardı. Ziyafettekilerin çoğu geniş, kendinden emin yüzleri, kalın parmakları, ağır hareketleri ve sesleriyle yaşlı, saygı değer insanlardı. Bu çeşit misafirlerle azalar belirli, mûtat yerlerde oturuyorlar, belirli, mûtat guruplar halinde toplaşryorlardı. Ziyafettekilerin küçük bir kısmını tesadüfi misafirler teşkil ediyordu, bilhassa gençler, bunların arasında Denisof,

Rostof ve tekrar Semyenof alay subayı olan Dolohof da vardı. Gençlerin yüzünde, bilhassa askerlerinkinde, ihtiyarlara karşı, eski nesle sanki: size itibar etmeye, sizi saymaya biz hazırız, fakat unutmayın kine olursa olsun istikbal bizimdir, diyen o istihfaflı saygı hissini ifadesi vardı. Nevitski de, kulübün eski bir âzası sıfa-tiyle, oradaydı. Piyer, karsının emriyle saçlarını uzatmış, gözlüğünü çıkarmış, moda-ya uygun giyinmişti ama kederli ve meyus bir halde salonlarda dolaşıyordu. Her yerde olduğu gibi etrafını, zenginliği önünde dize gelen in-sanların havası çevirmişti, o da onlara karşı bir saltanat alışkanlığıyla, dalgın bir hor görüşle muamele ediyordu.

Uşak elbisesi.

32

HARB VE SULH

Yaşı bakımından gençler beraber, zenginliği ve münasebetleri bakımından yaşlılar, saygı değer misafirler meclisinin âzası olması gerekiyordu, bunun için de bir meclisten ötekine gidip geliyordu. Toplantıların direği, en önemli ihtiyarlardı, yabancılar bile meşhur adamları dinlemek için saygıyla buraya, sokulmaktaydı. Kont Rostopçin'in, Valuyef'in, Na-rışkin'in etrafında büyük guruplar toplanmıştı. Rostopçin, kaçan Avusturyalıların ayaklan altında ezilen Rusların kaçanlar arasından kendilerine süngüyle nasıl yol açmak zorunda kaldıklarını anlatıyordu.

Valuyef de mahremce, Uvarof'un Peters-burgtan Moskovalıların Austerlitz hakkındaki kanaatlerini öğrenmek üzere gönderildiğini anlatıyordu.

Üçüncü bir mecliste Narişkin, Avusturya generallerinin saçmalıklarına cevap olarak Su-vorof'un horoz gibi öttüğü Avusturya harb şûrası toplantısından bahsediyordu. Orada bulunan Şinşin, besbelli, Kutuzof'un bu kolay sanatı, — horoz gibi ötmek — bile Suvorof-tan öğrenmemiş olduğu söyleyerek şaka etmek istedi; fakat ihtiyarlar burada, bugün bile, Ku-tuzof'tan böyle bahsetmenin yakışık almadığını hissettirerek şakacıya sert sert baktılar.

Kont İliya Andreiç Rostof önemli, önemsiz, hepsini tanıdığı şahsiyetleri acele

HARB VE SULH

3J

acele, hep aynı şekilde selâmlayıp yumuşak çizmeleriyle yemek salonundan misafir salonuna, işi başından aşkın, telâşlı telâşlı gidip geliyor, arada sırada da gözleriyle yakışıklı, genç oğlunu arayarak bakışlarına onun üzerinde memnurlukla durduruyor, ona göz kırptıyordu. Genç Rostof henüz tanıştığı ve kendisiyle tanışmaya değer verdiği Dolohof'la pen-Steren'in yanında duruyordu, ihtiyar kont onlara yaklaştı, Dolohof'un elini sıktı.

— Bize de buyur, işte benim babayığitle tanışsın... siz orada beraberce, bir arada yiğitlik gösterdiniz...

Vay! Vasili Ignatiç... Merhaba ihtiyar, — diye oradan geçen bir ihtiyara seslendi, fakat selâmını daha tamamlamadan ortalık karıştı, ürkmüş bir yüzle, koşarak gelen bir uşak haber verdi - teşrif ettiler!

Çingiraklar çalındı; kulübün idare heyeti azaları fırladılar; ayrı ayrı odalara dağılmış misafirler, kürekte çalkanan çavdar gibi, bir küme halinde toplandılar, büyük misafir salonunun kapısında durdular.

Bagrations ofanın eşliğinde gözüktü, şapkasız, kılıcsızdı, onları kulüpteki âdete uyararak kapıcıda bırakmıştı.

Rostof'un onu Aus-terlitz muharebesi arifesindeki gece gördüğü gibi başında koyun tüyü kasketi omuzuna asılı kamçısı yoktu, Rus ve yabancı nişanlarıyla dolu, göğsünün sol tarafında Giyorgiyef yıldızı

34

HARB VE SULH

HARB VE SULH

35

takılı, yeni, dar bir üniforma giymişti. Saçlarıyla favorilerini hemen ziyafetten önce kestirip düzelttiirdiği besbelliydi ki, bu da yüzünü aleyhine olarak değiştirmişti. Yüzünde, sert ve erkek çizgileriyle birleşerek ona hattâ biraz komikçe bir ifade veren bön ve özentili bir hal vardı. Onunla beraber gelen Bekleşof-la Fyodor Petroviç, Uvarof, baş misafir o olduğu için, önden yürümesini isteyerek, eşikte durdular. Onların bu nezaketinden faydalanmak istemeyen Bagration şaşırı; kapıda bir duraklama oldu, nihayet, yine Bagration önden yürüdü. Ellerini nereye koyacağını şaşırmıştı, ofanın cilâlı döşemeleri üzerinde utangaç ve becereksiz ilerledi : Schönggraben'de Kursk alayının önünde

yürüdüğü gibi kurşunların altında, sürülmüş tarlalarda yürümek onun için daha kolay, daha alışkın olduğu bir şeydi. Kulüp idare heyeti azaları bu kadar değerli bir misafiri görmekten duydukları memnunluğa dair birkaç söz söyleyerek onu birinci kapıda karşıladılar, sonra cevabını beklemeden, sanki onu kendilerine mal etmişler gibi, etrafını çevirdiler, misafir salonuna doğru götürdüler. Yıkılan, birbirini ezen ve Bagration'a görülmemiş vahşi bir hayvanmış gibi, birbirlerinin omuzları üzerinden bakmaya uğraşan kulüp azalarıyla misafirler yüzünden salonun kapısından geçmek kabil değildi. Kont İliya Andreiç herkesten daha enerjikti, gülerek ve : —

Yol verin monşer, yol verin, yol verin, — diye seslenerek kalabalığı iteledi, misafirleri salona soktu, orta divana oturttu. İleri gelenler, kulübün en saygı değer azalan, yeni gelenlerin etrafını kuşattılar. Kont İliya Andreiç, kalabalığın arasından tekrar kendine yol açarak misafir salonundan çıktı ve bir dakika sonra öteki idare azalarıyla beraber, Prens Bagra--jion'a doğru götürdüğü büyük, gümüş bir tepsiyle gözüktü. Tepside kahraman için yazılmış ve basılmış şiirler vardı. Bagration tepsiyi görür görmez imdat arıyormuş gibi korkuyla etrafına bakındı, fakat bütün gözler onun bu işe boyun eğmesini istiyordu. Kendini onların eline düşmüş hissedenden Bagration azimle ve iki eliyle birden tepsiyi aldı, kendisine onu getiren konta öfkeyle, sitemle baktı. Birisi,. tepsiyi saygıyla Bagration'un elinden aldı (yoksa, o bunu akşama kadar böyle tutmaya ve sofraya böyle gitmeye niyetli benziyordu) ve onun dikkatini şiirlere çekti. Bagration, sanki "Ne halt edelim, okuyacağım" diyerek yorgun gözlerini kâğıda dikip, dalgın ve ciddi bir tavırla okumaya koyuldu. Şiirleri yazan onları aldı, kendisi okumaya başladı. Prens Bagration başım eğmiş dinliyordu.

"Aleksandr devrini şana ulaştır böylece, Koru bize tahtın üstündeki Titus'ü. Hem müthiş bir rehber ol, hem de iyi bir

insan,

36

HARE VE SULH

Yurtta Rife ol harb meydanında Caesar. Evet, o bahtiyar Napoylon Deneyip bilsin de ne adamdır Bagration Rahatsız etmesin Rus Asudelerini bir daha"

Fakat henüz şiiri bitirmemişti ki kaim sesli metrdotel haykırdı. "Yemek hazır!" Kapı açıldı, yemek odasından polonez uğultuları geliyordu : "Zafer gök gürültüleri gümbürde-yin, eğlen yiğit Rus!" Kont İliya Andreiç şiiri okumakta devam eden müellife öfkeyle bakıp Bagration'un önünde eğildi. Yemeğin şiirlerden önemli olduğunu hissederek herkes kalktı ve Bagration yine herkesin önünde masaya doğru yürüdü. Başköşeye, iki Aleksandr'ın: Bekleşof'la Nariçkin'in arama; (adları Hü-kümdarinkine benzediği için bunun önemi vardı) Bagration'u oturttular, 300 kişi, rütbelerine ve önemlerine göre yemek salonuna yerleşti, en önemliler kutlulanan misafire en yakındılar; ve bu tabîydi; tıpkı en çukur yerde suyun en çok biriktiği gibi.

Yemek başlamadan önce kont İliya Andreiç oğlunu prene takdim etti. Onu tanıyan Bagration bugünkü bütün konuşmaları gibi, birbirini tutmaz, yersiz birkaç söz söyledi. Bagration oğluyla konuşurken Kont İliya Andreiç sevinçle, gururla herkese göz gezdirdi.

Nikolay Rostof, Denisof'la ve yeni tanıdığı Dolhof'la hemen hemen masanın ortala-

HARB VE SULH

37

rında bir yerde oturuyorlardı. Karşılarında Prens Nesvitski ile yanyana Piyer oturmaktay-dı.Kont İliya Andreiç kulübün öteki ileri gelenleriyle beraber Bagration'un karşısında oturmuş, şahsında Moskovamın yürekten sevgisini tecessüm ettirerek prensi ağırliyordu.

Emekleri boşa gitmemişti. Hazırladığı ye-nf\$K, yağlılar ve yağsızlar fevkalâdeydi, buna rağmen ta yemeğin sonuna kadar bir türlü rahat edemedi. Büfeciye göz kırpmıyor, uşaklara fısıldayarak emirler veriyor ve önceden bildiği her yemeği yine de heyecanla bekliyordu. Her şey mükemmeldi. İkinci olarak Mersin balığının gözükmesiyle (İliya Andreiç bunu görür görmez sevinç ve utançtan kızarmıştı) uşaklar tıpaları attırmaya, şampanyaları doldurmaya başladılar. Oldukça tesir bırakan balıktan sonra kont İliya Andreiç öteki ileriye-lenlerle bakıştı. — "Şerefe çok kadeh kaldırılacak, zamanı geldi, başlamalı," — diye fısıldadı ve bardağı eline alarak ayağa kalktı. Herkes sustu, onun ne diyeceğini bekledi.

— İmparator Hükümdarın sağlığına! — diye haykırdı ve o dakikada şefkatli gözleri, sevinç ve heyecan yaşlarıyla doldu. O anda da : "Zaferin gök gürültüleri, güröldeyin ' i çalmaya başladılar. Herkes olduğu yerde ayağa kalktı, hurra! diye bağırdılar, Bagration da, Schön-graben harb meydanında haykırdığı sesle hur-

38

HARB VE SULH

ra! diye haykırdı. Genç Rostof'un coşkun sesi bütün bu 300 sesin arasından duyuluyordu. Az daha ağlayacaktı. — İmparator Hükümdar-ın sağlığına, — diye bağırdı, — hurra! Bardağını bir yudumda içerek yere fırlattı. Birçokları onu taklidettiler, uğultulu haykırışma-lar uzun zaman sürdü. Sesler kesilince uşaklar kırılmış bardakları topladılar, herkes yerine oturmaya ve kendi haykırışından memnun bir halde konuşmaya başladı. Kont İliya An-dreiç tekrar kalktı tabağının yanında duran kâğıda göz attı, son seferimizin kahramanı Prens Piyer İvanoviç Bagration'un sağlığına kadeh kaldırdı ve mavi gözleri tekrar yaşla doldu. Hurra! — diye 300 davetlinin sesi tekrar yükseldi ve mızıka yerine Pavel İvanoviç Kutuzof tarafından uydurulan besteyi şarkıcılar okumaya başladı:

Ruslar engel tanımazlar

Zaferi getirecek yiğitliktir,

Bizim Bagration'larımız var

Düşmanlar kapanacak ayaklarımıza hep.

Şarkıcılar bitirir bitirmez yeni yeni kadeh kaldırışlar birbirini kovaladı, bu arada da Kont İliya Andreiç gitgide daha çok hislendi, daha çok bardak kırıldı, daha çok haykırıldı. Bekleşof'un, Narişkin'in, Uvarof'un, Dolgorukof'un, Apraksin'in, Valuyef'in sağlıklarıyla, kulüp idare heyeti âzalarının; müdü-

HARB VE SULH

39>

rünün, bütün kulüp âzalarının, bütün kulüp misafirlerinin, nihayet ayrı olarak da ziyafeti hazırlayan Kont İliya Andreiç'in sağlığına içildi. Bu kadeh kaldırışta kont mendilini çıkardı, onunda yüzünü örterek adamakıllı ağladı.

IV

s-| Piyer, Dolohof'la Nikolay Rostof'un karşısında oturuyordu. Her zamanki gibi çok ve oburca yiyip içmekteydi. Fakat onu iyice tanıyanlar bugün onda büyük bir değişiklik olduğunu görmekteydiler. Bütün yemek boyunca susmuştu; yüzünü buruşturup suratını asarak etrafına bakıyor ,yahut büsbütün dalgın bir halde gözlerini bir yere dikerek burnunun kökünü parmaklarıyla kaşıyordu. Yüzü mahzun ve kederliydi. Sanki etrafında olup bitenlerin hiçbirini görmüyor, işitmiyor, sadece ağır ve halledilmez bir şeyi düşünüyordu.

Kendine eza veren bu çözölmez mesele, karışma karşı Dolohof'un gösterdiği yakınlığa dair prensesin Moskovada yaptığı imayla bu sabah aldığı imzasız mektuptu ki bunda, karısıyla Dolohof arasında mevcut olup onunu gözlükleri ardından iyi görmediği âlâkanın yalnız onun için bir sır olduğu bütün imzasız-mektuplara has alçak bir alaycılıkla yazılıydı. Piyer, prensesin imalarına da, mektuba da katiyen inanmıyordu. Fakat şimdi karşısındaki

40

HARB VE SULH

Dolohof'a bakmak ona dehşet veriyordu. Her seferinde bakışları, elinde olmayarak, Dolohof'un güzel, küstah gözleriyle karşılaştıkça Piyer ruhunda, korkunç, çirkin bir şeyin yükseldiğini duyuyor ve çabucak başını çeviriyordu. Karısının geçmişini ve onun Dolohof'la münasebetini elinde olmayarak hatırlıyor Piyer apaçık görüyordu ki, mektupta yazılan şey, eğer bu kendi karısına ait olmasaydı doğru olabilir, yahut, hiç değilse doğru gözükebilirdi. Seferden sonra her şeyi geri verilen Dolohof'un Pe-tersburga nasıl döndüğünü, kendine misafir geldiğini Piyer, elinde olmayarak, hatırlıyordu. Piyerle aralarındaki içki âlemi ahbablığı münasebetlerinden faydalanan Dolohof doğruca onun evine gelmiş, Piyer onu evinde alıkoymuş, ona borç para vermişti. Dolohof'un evlerinde yatıp kalkmasına karşı Elen'in nasıl gülümseyerek hoşnutsuzluk gösterdiği, Dolohof'un nasıl kendisine karısının güzelliğini hayasızca övdüğünü ve o an*dan başlayarak ta Moskovaya gidişlerine kadar bir dakika bile yanlarından ayrılmadığını Piyer hatırlıyordu.

"Evet, o çok yakışıklı, — diye Piyer düşünüyordu, — ben onu bilirim. Benim adımlı lekeleyip, benimle alay etmek onun için hususi bir zevk olurdu; bilhassa şundan dolayı ki, ben onun iyiliği için uğraştım, onu korudum, ona yardım ettim. Eğer gerçek olsaydı bu ihanetin bundan dolayı da ona nasıl bir kat daha tatlı

HARB VE SULH
41

geleceğini biliyorum, anlıyorum. Evet, eğer bu gerçekten olsaydı; ama ben buna inanmıyorum, buna hakkım yok, buna inanmam". Polisi ayıya bağlayıp suya atması, yahut ortada hiçbir sebep yokken birini düelloya davet etmesi, yahut tabancasıyla sürücünün beygirini öldürmesi gibi zalim anlarında Dolohof'un yüzünde beliren ifadeyi hatırladı. Dolohof ona bakar-Jken de bu ifade yüzünde sık sık beliniyordu. "Evet, o düellonun biridir, — diye Piyer düşünüyordu. — adam öldürmek onun için işten bile değil, her halde o, herkesin kendinden korktuğunu sanır, bu da hoşuna gidiyor olmalı. Benim de kendisinden korktuğumu sansa gerek. Gerçekten de ondan korkuyorum," — diye Piyer düşündü ve bu düşüncelerle tekrar ruhunda korkunç, çirkin bir şeylerin yükseldiğini hissetti. Dolohof, Denisof, Rostof şimdi Piyer'in karşısında oturuyorlar ve çok neşeli görünüyorlardı. Rostof, içlerinden biri babayiğit bir hüsar, ötekisi ünlü bir düellocu, deli bozuk bir kavgacı olan iki dostuyla neşeli, ne-neşeli konuşuyor ve bu ziyafette düşünceli, dalgın, hantal şekliyle göze çarpan Piyer'e de ara sıra alaycı bir göz atıyordu. Rostof, Piyer'e kötü yürekle bakıyordu, çünkü, evvelâ, Piyer, onun hüsar görüşüyle, sivil bir zengin, bir güzel kadının kocası, umumiyetle karı gibi bir herifti; ikincisi, düşünceli, dalgın ruh haletiy-le Piyer. Rostof'u tanımamış, onun selâmına

42

HARB VE SULH

karşılık vermemişti. Hükümdarın sağlığına içilmeye başlandığı zaman düşüncelerine dalmış bulunan Piyer, ayağa kalkmadı ve kadehini kaldırmadı.

— Ne oluyorsunuz? — diye Rostof heyecanlı bir öfkeyle gözlerini ona dikerek haykırdı — işitmediniz mi yoksa; imparator hazretlerinin! — Piyer içini çekip itaatla ayağakalk-tı, bardağından içti ve herkesin oturmasını bekledikten sonra iyi yürekli gülümseyişle Ros-tof'a döndü.

— Sizi tanıyamadım, — dedi. — Fakat Rostof oralarda değildi, hurra, diye bağırıyordu.

Dolohof, Rostof'a :

— Ne o, ahbablığı tazelemiyor musun? — dedi.

— Allah canını alsın onun, aptal, — diye Rostof cevap verdi.

Denisof :

— Güzel kadınların kocalarını pohpohlamak lâzım, — dedi. Piyer onların ne konuştuklarını işitmiyordu, fakat kendinden bahsettiklerini biliyordu, kızardı, başını çevirdi.

Dolohof:

— Haydi, şimdi güzel kadınların sağlığı-

HARB VE SULH

43

na, — dedi ve ciddî bir edayla, fakat dudaklarının ucunda bir gülümsemeyle, bardağını kaldırıp Piyer'e döndü.

— Güzel kadınların sağlığına, Petruşa ve onların âşıkklarının sağlığına, — dedi.

Piyer gözlerini yere indirdi, Dolohof'a bakmayarak, cevap vermeksizin bardağından içti. Kxraizuf'un bestesini dağıtan uşak en itibarlı davetlilerden biri olması dolayısıyla, Piyer'e de verdi. Piyer almak istedi fakat Dolohof eğilerek kâğıdı onun elinden kaptı, okumaya başladı. Piyer, Dolohof'a baktı, gözbebekleri aşağı kayd : bütün yemek boyunca kendisine eziyet veren korkunç ve çirkin bir his kabardıkça kabardı ve onu kavradı. Şişman gövde-siyle masanın üzerinden abandı : — almaya 3'elterimeyin! — diye bağırıldı.

Bu haykırışı duyan ve kime söylendiğini gören Nesvitskiyle sağında oturan komşusu korku ve telâşla Bezuhof'a döndüler.

— E, yeter, yeter, ne oluyorsunuz — diye ürkmüş seslerle fısıldadılar. Dolohof, Piyer'e aydınlık, neşeli, gaddar gözlerle, sanki : "işte ben böyle şeyden hoşlanırım," diyen o gülümsemeyle bakıyordu. — Veremem! — dedi.

Dudakları titreyen, sapsarı kesilen Piyer kâğıdı çekip aldı. — Siz... siz alçağın birisiniz!..

44

HARB VE SULH

Sizi düelloya davet ediyorum, dedi ve iskemlesini iterek masadan kalktı. Piyer bunu yapıp bu sözleri söylediği anda, karısının, son yirmi dört satte kendisine o kadar azap veren suçluluğu meselesinin de büsbütün ve şüphe götürmez bir surette müspet olarak halledildiğini hissetti. Ondandır nefret ediyordu, artık ebediyen ondan ayrılmıştı. Bu işe karışmaması için Denisof'un ricasına rağmen, Rostof, Dolohof'un şahidi olmaya razı oldu ve yemekten sonra düello şartları hakkında Bezohof'un şahidi Nesvitskiye konuştu. Piyer evine döndü, Rostof ise Dolohof ve Denisof'la gecenin geç vakitlerine kadar kulüpte kalarak çingeneleri ve şarkıcıları dinlediler.

Dolohof kulübün peronunda Rostof'tan ayrılırken :

— Demek yarın, Sokolnitski'de, — dedi.

— Peki, için rahat mı? — diye Rostof sordu.

Dolohof durdu. — Bak, ben sana iki kelimeyle düelloların sırrını açayım. Eğer hem düelloya gider, hem de vasiyetnamenin yazar, anana babana içli mektuplar bırakırsan, eğer seni öldürebileceklerini düşünürsen, aptalın birisin ve mutlaka hapı yuttun demektir; düelloya, mümkün olduğu kadar çabuk ve sağlam öldürmek niyetiyle git, o zaman her şey yoluna girer. Bizim Kontrama ayıcısının bana

HARB VE SULH

45

dediği gibi : ayıdan, korkmamak mümkün mü ? Ama bir gördün mü korku geçer, ah gitmese dersin. İşte ben de öyle. A demain, mon cher!

Ertesi gün; sabah saat sekizde Piyer'le Nesvitski Sokolnitski ormanına vardılar, daha önce gelmiş olan Dolohof, Denisof ve Rostof'u orada buldular. Piyer'de yapılacak işle hiçbir ilgisi olmayan, başka düşüncelere dalmış bir insan hali vardı. İncelmiş yüzü sarıydı. Bu gece uyumadığı besbelliydi. Etrafına dalgınca göz gezdiren ve sanki parlak bir güneşten gözleri kamaşmış gibi yüzünü buruşturuyordu. Onu pek meşgul eden iki düşünce vardı: karısının suçluluğu — ki uykusuz geçen bir geceden sonra artık bundan küçük bir şüphesi bile kalmamıştı — yabancı bir insanın namusunu korumaya hiçbir suretle mecbur olmayan Dolohof'un suçsuzluğu. "Belki, ben de onun yerinde olsaydım aynı şeyi yapardım, — diye Piyer düşünüyordu. — Hattâ aynı şeyi muhakkak yapardım; ne diye bu düello, bu cinayet? Ya ben onu öldüreceğim, ya o benim kafama, dirseğime, diz kapağıma kurşunu yapıştıracak. Buradan gitmeli, kaçmah, bir yerlere saklanmalı," — diyordu. Fakat bilhassa, böyle düşünceler aklından geçtiği anlarda, kendine bakanlara saygı telkin eden çok sakın ve dalgın

Yarma, azizim,

46

HAEB VE SULH

bir tavırla soruyordu : "iş daha uzayacak mı, hazır değil miyiz?"

Aşılmayacak sınırı göstermek üzere kılıçlar kara saplanıp tabancalar doldurularak her şey hazır olunca Nesvitski, Piyer'e yaklaştı. Korkakça bir sesle :

— Eğer bu önemli dakikada, bu çok önemli dakikada size hakikati olduğu gibi söylemezsem, vazifemi yapmış sayılmam, kont, dedi ve şahitliğinize seçmek suretiyle bana karşı gösterdiğiniz güvene, bana bahsettiğiniz şerefe lâıyk olmam. Ben o kanattayım ki bu iş için yeter bir sebep yok ve kan akıtmaya değmez... Siz haksızdınız, o kadar haklı değildiniz, birdenbire ateşlendiniz...

Piyer:

— Evet, öyle, dehşetli saçma bir iş... — dedi.

— Öyleyse, eseflerinizi bildirmeme izin verin, ben hasımlarımızın tarziyenizi kabule razı olacaklarından eminim, — diye Nesvitski devanı etti, (o da ötekiler gibi ve umumiyetle bu gibi işlere iştirak eden herkes gibi, henüz işin gerçekten de düelloya kadar varacağına inanmıyordu). — Bilirsiniz

ki, kont, insanın hatasını kabul etmesi, işi tamir edilmez bir neticeye kadar vardtırmaktan çok daha asil bir harekettir. Taraflardan hiçbirini için hakaret

HARB VE SULH

47

bahis mevzuu değil. Bana izin verin bu işi görüşeyim...

Piyer :

— Hayır, ne görüşülecek! — dedi, — hepsi bir... E, hazır mı? —: diye ilâve etti. Yalnız, siz bana nasıl, nereden yürüneceğim, nereye ateş edileceğini, söyleyin, — diye tabîî olmayan tatlı bir gülümsemeyle devam etti. — Tabancayı eline aldı, nasıl kullanılacağını sormaya başladı, çünkü, itiraf etmek istememesine rağmen, şimdiye kadar eline tabanca almış değildi.----Ha, evet, demek böyle biliyorum, fakat

unutmuştum. — dedi.

— Tarziye filân katiyen istemem. — dedi Dolohof, kendi tarafında da uzlaştırmaya teşebbüslerine girişmiş olan Denisof'la konuştu ve o da tesbit edilen yere yaklaştı.

Düello yapılacak yer, kızakların bıraktığı yolun 80 adım ötesinde, bir çam ormanında, son günlerde yumuşayan havaların eritmeye başladığı karla örtülü küçükçe bir alanda seçilmişti. Hasımlar, birbirlerinden 40 adım aralıkla alanın kenarlarında duruyorlardı. Şahitler adımla ölçerlerken kendi bulundukları yerden Nesvitsky'le Denisof'un on adım aralıkla saplanan ve sınırı gösteren kılıçlarına kadar gidip gelerek yumuşak, derin karın üstünde izler bırakmışlardı. Havanın yumuşaması ve

48

HARB VE SULH

sis devam ediyordu; 40 adım ötesi görünmüyordu. Üç dakikadan beri her şey hazır, buna rağmen başlamayı geciktiriyorlardı, hepsi susmaktaydılar.

— Haydi, başlasın! — dedi, Dolohof: Piyer, hep öyle gülümseyerek :

— Haydi, — dedi. Durum vahimleşiyordu. Öyle kolayca başlayan işin artık hiçbir suretle önüne geçilmiyeceği, artık insanların iradelerine bağlı olmayarak, kendi kendine yürüdüğü ve gerçekleşeceği belliydi. İlkönce Denisof sınıra doğru ilerledi ve seslendi :

— Hasımlar ulaşmayı reddettiklerine göre lütfen başlar mısınız : tabancalar alınsın ve üç der demez yürümeye başlansın.

.

— Bir! İkili Üç... — diye Denisof öfkeyle haykırdı ve kenara çekildi. Her ikisi de çığnemiş izin üzerinde siste, birbirlerini seçerek gitgide yaklaşmaya başladılar. Hasımların, sınıra yaklaşırken canları istediği zaman ateş etmeye hakları vardı. Dolohof tabancasını kal-dırmaksızın, ışıklı, parlayan, mavi gözleriyle hasımın yüzüne bakarak ağır ağır ilerliyordu. Dudaklarında, her zamanki gibi, kendine has gülümsemeye benzer bir hal vardı.

HARB VE SULH

49;

— Demek canım istediği zaman ateş edebilirim! diye Piyer, "üç denir denmez hızlı adımlarla ve çığnemiş yoldan dışarı düşerek çığnemiş karda yürüyüp ilerledi. Piyer tabancayı, sağ kolunu ileri doğru uzatmış, kendini öldürmesinden korkuyormuş gibi tutuyordu. Sol elini arkada tutmaya çalışıyordu, çünkü bununla sağ elini desteklemek istiyordu, halbuki bunun yasak olduğunu biliyordu. Altı adım kadar ilerleyen ve yoldan sapıp kara giren Piyer ayaklarına baktı, tekrar, çabucak Dolohof'a göz attı ve kendine öğrettikleri gibi, parmağını tetiğe uzatarak ateş etti. Böyle kuvvetli bir gürültüyü asla beklemeyen Piyer kendi atışıyla sarsıldı, sonra duyduğu bu tesire gülümsedi ve durdu. Ayrıca sisle de koyulaşan duman ilkin görmesine mâni oldu; fakat beklediği karşılık atış olmadı. Yalnız, Dolohof'un aceleci adımları işitiliyordu, sonra dumanın arasından onun şekli gözüktü. Bir eliyle sol böğrünü tutuyordu, ötekisiyle de, aşağı sarkmış olan tabancasını sıkı sıkıya kavramıştı. Yüzü sap sarıydı. Rostof ona koştu, bir şeyler söyledi.

— Ha...yır, — diye Dolohof dişleri arasından söylendi, — hayır, daha bitmedi, — ve kılıca doğru sarsak, sallantılı birkaç adım daha atıp onun dibinde karın üstüne düştü. Sol eli kan içindeydi, ceketine sildi ve üstüne dayandı. Yüzü sarıydı, asıktı ve titriyordu.

3d:

HARB VE SULH

— Müsaade e... — diye Dolohof başladı fakat sözünü bitirmedi, — Müsaade edin, — diye kendini zorlayarak sözünü bitirdi. Piyer hıçkırığını zorla tutarak Dolohof'a doğru koştu; sınırları birbirinden ayıran aralığı geçmek istiyordu ki Dolohof haykırdı : — Sınır! — Ve Piyer işi anlayarak kendi kılıcının yanında durdu. Aralarında yalnız 10 adım vardı. Dolohof başını kara eğdi, karları hırsıyla ısırды, tekrar başını kaldırdı, doğruldu, ayaklarını toparladı ve sağlam bir ağırlık merkezi araştı rarak oturdu. Soğuk karları yutuyor ve emiyordu; dudakları titriyordu, fakat hep öyle gü-lümsemekteydi; son kuvvetini toplamaktan ge-Jen bir gayret ve kinle gözleri parlıyordu. Tabancasını kaldırdı ve nişan almaya başladı. Nesvitski:

— Yan dönün, tabancanızı siper alın, — dedi.

Denisof bile hasmına :

— Siper alın, — diye bağırmaktan kendini alamadı.

Tatlı bir merhamet ve pişmanlık gülüm-semesiyle Piyer elini, ayağını bırakmış, geniş göğsüyle dosdoğru Dolohof'un karşısında duruyor, ona kederle bakıyordu. Denisof, Ros-tof ve Nesvitski gözlerini yumdular. Bir silâh sesiyle Dolohof'un feryadını bir anda duydular.

HARB VE SULH

51

— Boşa gittil! — diye Dolohof haykırdı ve yüzü koyun, bitkin bir halde karın üstüne uzandı. Piyer başını elleri içine aldı ve geriye dönüp ormana yürüdü, çiğnenmemiş karları adımlarken yüksek sesle de anlaşılmasız sözler söylüyordu :

— Sersemlik... Sersemlik! — Ölüm... Yalan... — diye yüzünü gözünü buruşturarak tekrarlıyordu.

Nesvitski onu durdurdu ve evine götürdü.

Rostof ile Denisof yaralı Dolohof'u götürdüler.

Dolohof, susarak, gözleri kapalı kızakta yatıyor sorularlara hiç cevap vermiyordu; fakat Moskovaya girilirken birdenbire kendine geldi, başını güçlükle kaldırdı, yanında oturan Rostof'un elini tuttu.

Dolohof'un büsbütün değişen, umulmaz surette, heyecanlı ve yumuşak yüz ifadesi Rostof'u şaşırttı.

— Peki, nasılsın? kendini nasıl hissediyorsun? — diye Rostof sordu.

Dolohof kesik kesik:

—• Kötü! Ama mesele değil. Dostum, — dedi. — neredeyiz? Moskova'dayız, biliyorum. Bana aldırma, ama, ben o kadıncağızı öldürdüm, öldürdüm... O, buna dayanamaz. Dayanamaz...

52.

HARB VE SULH

— Kim? — diye Rostof sordu.

— Annem. Annem, meleğim, tapındığım melek, annem, — ve Dolohof, Rostof'un elini sıkarak ağlamaya başladı. Biraz sakinleşince Rostof'a annesiyle birlikte oturduğunu, eğer annesi onu böyle ölüm halinde görürse, buna dayanamıyacağını anlattı. Annesine gitmesini ve ona hazırlamasını Rostof'a yalvardı.

Rostof üzerine aldığı işi yapmak için önden gitti ve hayretler içinde öğrendi ki, Dolohof, bu şirret, düelloca Dolohof, Moskova'da ihtiyar annesi ve kanbur kızkardeşiyle oturmaktadır, en şefkatli bir oğul ve kardeşir.

VI

Son zamanlarda Piyer karısıyla başbaşa seyrek görüşüyordu. Gerek Petersburgta, gerekse Moskova'da evleri hep misafirle doluydu. Düellodan sonraki gece, çok^defa yaptığı gibi, yatak odasına gitmedi, Kont Bezuhof'un öldüğü odada, babasının büyük yazı odasında kaldı.

Divana uzandı, başından geçenlerin hepsini unutmak için uyumak istiyor, fakat bunu yapamıyordu.

Ruhunu, birdenbire, öyle bir duygular, düşünceler, hâtıralar fırtınası doldurmuştu ki yalnız

uyuyamamakla kalmıyor, yerinde oturamıyordu da, divandan sıçrayıp kalkarak hızlı adımlarla odada dolaşmak zo-

i

HARB VE SULH

53i

runda kalıyordu. Kâh karısı, ilk evlilik zamanlarındaki gibi, çıplak omuzları, yorgun, ihtiraslı bakışlarıyla gözünün önüne geliyordu ve derhal onun yanbaşımda Dolohof'un, ziyafetteki gibi güzel, küstah, sert ve alaycı yüzüyle yine aynı Dolohof'un, dönüp karın üstüne düştüğü zamanki, titreyen, eziyet çeken yüzü beli-riyordu.

"Ne oldu? — diye kendi kendine soruyordu. — Ben âşığı öldürdüm, evet, karımın âşığını öldürdüm. Evet, olan bu. Ama niçin? Ben bu hale niçin düştüm? — Onunla evlendin de-ondan, — diye içindeki ses cevap veriyordu.

"Ama bunda benim suçum ne? — diye soruyordu. — Şu ki; ontmla, onu sevmeyerek evlendin, şu ki, hem onu, hem de kendini aldattın, —! ve gözünün önüne Prens Vasili'de, akşam yemeğinden sonra içinden gelmeyen şu :: "Je vous aime" sözünü söylediği an canlandı.. — Hep bu yüzden! Ben daha o zaman hissetmiştim ki, diye düşünüyordum, ben o zaman hissetmiştim ki bunu söylememek lâzımdır. Bunu söylemeye hakkım yoktu. Ama öyle, ağzımdan kaçiverdi." Balaylarını hatırladı ve bu hatırlayış yüzünü kızarttı. Evlenmesinden az sonra bir gün, gündüz saat on ikide, ipekli robdö-şanıbr ile yatak odasından yazı odasına gelip* orada, karşısında saygıyla eğilen, yüzüne, rob-döşambnna göz atan, gülümseyen ve sanki bu.

54

HARB VE SULH

HARB VE SULH

55

gülümsemeyle de efendinin saadetine saygıyla iştirak ettiğini belirten baş kâhyasını bulduğuna dair hatırası bilhassa canlı, güce gidici ve utandırıcıydı.

"Halbuki, kaç defalar, ben onun şahane güzelliği, kibar âleminde kendini idare edişiyle övünmüştüm, — diye düşündü; — onun bütün, Petersburgu içine doldurduğu evimle, onun yanaşılmaz oluşuyla, güzelliğiyle övünmüştüm. İşte ben böyle şeylerle övünmüşüm! O zamanlar, onu anlayamıyorum, diye düşünüyordum. Onun karakteri hakkında kaç defalar düşünüp taşınarak kabahatin kendimde olduğunu, onu anlamadığımı, onun bu her zamanki sükûnetini, memnurluğunu, her çeşit ihtiras ve istek yoksuzluğunu anlamadığımı kendi kendime söylemişim, halbuki bilmecenin kilidi şu korkunç sözlerdeydi: o baştan çıkmış bir kadındır : kendi kendime bu korkunç kelimeleri söyledim ve her şey apaçık oldu*

"Anatol borç para istemek için ona gelir, çıplak omuzlarını öperdi. O para vermezdi, fakat kendisini öpmesine müsaade ederdi. Babası şakadan, onun kıskançlığını harekete getirmek isterdi, o ise, kıskançlığa düşecek kadar sersem olmadığını sakın gülümsemeyle söylerdi. Benim için "Canının istediğini yapsın" derdi. Bir gün ona, kendinde gebelik belirtileri duyup duymadığını sormuştum. İstihfafa la gülmüş ve çocuk isteyecek kadar budala olmadığını, benden çocuk yapmayacağını söylemişti." Sonra, onun fikirlerinin kabalığını, çıplaklığım, yüksek, aristokrat bir çevrede yetişmiş, olmasına rağmen kendine mahsus konuşuşu-nun bayalığını hatırladı. "Ben öyle enayilerden değilim... Git kendin dene... Allez vous pvoznener1", derdi. Yaşlı, genç erkek ve kadınların gözünde kazandığı öneme bakarak çok defa Piyer onu neden dolayı sevmediğini an-layamıyordu. "Evet, ben onu hiçbir zaman sevmedim, — diye Piyer kendi kendine söylendi, — onun baştan çıkmış bir kadın olduğunu biliyordum, — diye kendi kendine tekrarladı, — fakat bunu itirafa cesaret edemiyordum.

"Şimdi de Dolohof, işte karın üstünde oturmuş zoraki gülümsüyor, belki de pişmanlığına, yapma bir yiğitlikle karşılık vererek ölüyor."

Piyer, hani o dış yüzüne bakılınca zayıf karakterlidir denilmesine rağmen derdine ortak aramayan insanlardan biriydi. Derdini kendi içine dökerdi.

"Bütün kabahat o kadının, bütün kabahat yalnız onun : — diye kendi kendine konuştu.

1 Defol, bas...

HARB VE SULH

— fakat bundan ne çıkar? Ben ne diye kendimi ona bağladım, ne diye ona bir yalan hattâ yalandan beter olan şu : "Je vous aime" lâfını söyledim di, — dİ3^e kendi kendine konuşmakta »devanı etti, — suçlu benim, çekmeliyim.. Ne? Adımın lekelenmesi hayatımın bedbaht olması mı? Eh, hepsi boş şey, — diye düşündü, — .adm lekelenmesi de, şeref de, hepsi şarta bağlı, bütün bunlar bana bağlı olmayan şeyler. "XVI mcı Louis'i öldürdüler, çünkü onlar, onun namussuz ve cani olduğunu söylüyorlardı (diye Piyer'in aklına geldi) ve kendi görüşlerine göre de haklıydılar, nasıl ki onun uğruna bir din şehidi ölümüyle ölenler ve onu .azizler sırasına geçirenler de haklıydılar. Sonra müstebittir diye, Robespierre'in kafasını kestiler. Haklı olan kim, suçlu olan kim? Hiç kinime. Yaşıyorsun, yaşamana bak : yarm öleceksin, benim bir saat önce ölmüş olabileceğim gibi. Hem, ebediyetle ölçülünce yaşanacak ancak bir saniyemiz kaldığına göre, onu da zehir etmeye değer mi?" — Fakat kendisini bu çe-şit muhakemelerle sükûnet bulmuş saydığı bir .anda birdenbire gözlerinin önüne o geldi, hem de samimi olmayan aşkını ona her şeyden kuvvetli gösterdiği dakikalardaki haliyle. Kanının yüreğine hücum ettiğini duydu, yine kalkmalı, hareket etmeli, eline geçen şeyleri kırmalı, par-çalamalıydı. Ne diye ben ona : "Je vous aime," «dedim, — boyuna kendi kendine tekrarlıyordu.

HARB VE SULH

57

Bu sorguyu kendi kendine on defadan çok tekrar ettikten sonra aklına Moliere'in: "Mais que diable allait-il faire dans cette galere?" i geldi,1 ve kendi haline güldü.

Geceleyin oda uşağını çağırdı, Petersburga gideceğinden eşyalarının toplanmasını emretti. O kadınla bir dam altında kalamazdı. Artık onunla nasıl konuşabileceğini tasavvur edemiyordu. Ertesi gün yola çıkmaya ve ona, kendisinden ebediyen ayrılmak niyetini bildiren bir mektup bırakmaya karar verdi.

Sabahleyin oda uşağı kahveyi getirerek yazı odasına girdiği zaman Piyer elinde açık bir kitapla sedire uzanmış, uyumaktaydı.

Silkindi ve nerede olduğunu uzun zaman anlayamadan, korkuyla bakındı. Oda uşağı :

— Kontes, ekselansınızın evde bulunup bulunmadığınızı sormamı emir buyurdular, — dedi.

Fakat Piyer ne cevap vereceğini henüz tasarlamadan, kontes bizzat kendisi, gümüş işlemeli, beyaz atlas hırkasıyla başı açık (iki kalın saç örgüsü güzel başını en diademe" iki defa dolamıştı) sakın ve şahane bir tavırla

1 Taç şeklinde;

2 iyi ama hangi şeytana uydu da bü belâya

çattı? (Fakat bu kadırgada işi ne?)

58

HARB VE SULH

odaya girdi, yalnız biraz kabarıkça, mermer alnında bir öfke kırışığı vardı. Her şeye karşı koyan sükûnetiyle oda uşağının yanında konuşmak istemiyordu. Düelloyu duymuş ve ona dair konuşmaya gelmişti. Oda uşağının kahveyi bırakıp çıkmasını bekledi. Piyer gözlüklerinin arkasından ona ürkekçe bakıyordu. Etrafını köpekler çevirmiş bir tavşan kulaklarını kısarak düşmanlarının karşısında yatmakta nasıl devam ederse o da öyle okumakta devam etmeye çalıştı: fakat bunun mânâsız ve imkânsız olduğunu hissetti, tekrar ona ürkekçe bir göz attı. Kadın oturmadı, hor görücü bir gülümsemeyle ona bakarak oda uşağının dışarı çıkmasını bekledi.

— Yine ne oluyor? Bu yaptığınız nedir, soruyorum size, diye sert bir eda ile sordu.

Piyer :

— Ben? Ben mi ne yapmışım? — dedi.

— Şu kabadayıya bakm! Haydi, cevap verin, bu düello da ne demek oluyor? Siz bununla neyi ispat etmek istediniz? Neyi? Soruyorum size.

Piyer, divanın üstünde ağır ağır döndü, ağzını açtı, fakat cevap veremedi.

— Mademki siz cevap veremiyorsunuz, öyleyse ben size söyleyim... — diye Elen devam etti. — Size ne söylenirse, hepsine inanıyorsunuz-

HARB VE SULH

59

nuz, size dediler ki... — Elen güldü, — Dolo-hof benim âşıkımdır, — diye kendi konuşma tarzıma kaba kesinliğiyle "âşık" sözünü her hangi bir göz gibi söyleyerek Fransızca ilâve etti, — siz de inandınız! Fakat siz bununla neyi ispat ettiniz? Bu düelloyla neyi ispat ettiniz? Kenli aptallığınızı, que vous etes un sot¹, zaten bunu herkes biliyordu! Bu ifan sonu neye varacak? Şuna ki, ben bütün Moskovaya maskara olacağım, şuna ki, herkes sebebsiz yere kıskandığınız bir adamı, kendinizi bilmez, sarhoş bir halde düelloya çağırdığınızı söyleyecek, — Elen gitgide sesini yükseltiyor ve heyecanlanıyordu, — her hususta sizden iyi olan bir adamı...

— Hım... Hım... — diye Piyer suratını asarak onun yüzüne bakmaksızın ve kılını kıpırdatmadan homurdandı.

— Hem, onun benim âşkım olduğuna ne diye inanabildiniz? Ne diye Onun meclisinden hoşlanıyorum diye mi? Eğer siz daha akıllı ve sevimli olsaydınız sizinkini tercih ederdim.

— Benimle konuşmayın... yalvarırım, — diye Piyer boğuk bir sesle fısıldadı.

— Niçin konuşmayacak mışım! Diyebilirim ki ve cesaretle söylüyorum ki sizin gibi bir Bir aptal olduğunuzu.

60

HAEB VE SULH

kocası olup da âşıklar des amants~ peydahlamayacak çok az kadın vardır, halbuki ben bunu yapmadım. Piyer bir şeyler söylemek istedi. Elen'in ifadelerini anlamadığı acayip gözlerle ona baktı ve tekrar uzandı. Bu anda fiziki bir ıstırap çekiyordu : göğsü sıkışıyor, nefes alamıyordu. Bu işkenceye son vermek için bir şeyler yapması lâzım geldiğini biliyordu fakat yapmak istediği şey çok korkunçtu.

— Daha iyisi ayrılalım, — diye kesik kesik konuştu.

Elen:

— Ayrılmak, pekâlâ, ama bana varlık vermek şartıyla, — dedi... — Ayrılmak, bakın beni neyle korkutunuz!

Piyer divandan fırladı, sallanarak onun üstüne atıldı.

— Seni gebertirim! — diye haykırdı ve kendinde bulunduğunu bilmediği bir kuvvetle masanın mermerini kapıp ona doğru sallı-yarak bir adım yürüdü.

Elen'in yüzü korkunç bir hal aldı : çığlığı bastı, geriye doğru sıçradı. Piyerin içinde baba soyu harekete gelmişti. Kızgınlığının coşkunu-

2 Âşıklar.

HARB VE SULH

61

luğunu ve cazibesini duyuyordu. Mermeri fırlattı, parçaladı ve açık elleriyle Elen'in üstüne yürüyerek : "Defol," — diye öyle korkunç bir sesle haykırdı ki bütün evin içinde bu feryadı korkuyla duydular. Eğer Elen odadan kaç-masaydı Piyer bu dakikada Allah bilir, ne yapardı.

Bir hafta sonra Piyer servetinin yarısını-âfın fazlasını teşkil eden Büyük Rusyadaki bütün mülklerinin idaresi için karışma bir vekâletname verdi ve tek başına Petersburga gitti.

VII

Lısıya Gori'de Austerlitz muharebesine ve Prens Andrey'in kaybına dair alınan haberin üstünden iki ay geçmişti ve sefaret vasıtasıyla gelen bütün mektuplara, bütün araştırmalara rağmen Andrey'in cesedi bulunamamıştı, esirler arasında da yoktu. Ailesi için işin en kötüsü şuydu ki, onun yerliler tarafından harb meydanından alındığı, iyileşmiş yahut can çekişir bir halde, tek başına yabancılar arasında bir yerde yattığı, kendinden haber veremeyecek bir durumda bulunduğu ümidi hâlâ vardı. İhtiyar prensin Austerlitz yenilgisini ilk öğrendiği gazeteler, Rusların parlak zaferlerden sonra ri-cate mecbur kaldıklarını ve bu ricatı büyük bir intizam içinde yaptıklarını, her zaman ol-

duğu gibi, gayet kısa ve müphem bir surette yazmışlardı. İhtiyar prens bu resmî haberlerden bizimkilerin yenildiklerini anlamıştı. Aus-terlitz muharebesine dair haberler veren gazetelerden bir hafta sonra da, oğlunun akıbeti hakkında Kutuzof'tan bir mektup aldı.

"Oğlunuz, — diye Kutuzof yazıyordu, — gözlerimin önünde, elinde sancak, alayın başında, babasına ve vatana lâıyk bir kahraman gibi vuruldu. Şahsım ve bütün ordu adına esefle bildiririm ki, ölü mü, diri mi olduğu bu ana kadar meçhulümüzdür. Kendimi ve sizi oğlunuzun yaşadığı ümidiyle cesaretlendirebilirim, zira, aksi takdirde harb meydanında cesetleri bulunan ve listesi bana mükâleme memurları tarafından verilen subaylar arasında oğlunuzun da adı geçmesi lâızımdı."

Bu haberi akşam geç vakit yazı odasında bulunurken alan ihtiyar prens, ertesi gün, âdeti üzere, sabah gezintisine çıktı; fakat kâhyasıyla, bahçıvanıyla, mimarıyla konuşmadı, öfkeli bir hali vardı ama kimseye bir şey söylemedi.

Mûtat satte Prens Marya yanına girdiği zaman o tezgâhının önünde duruyor, bileği biliyordu, her zamanki gibi, dönüp ona bakmadı.

Birdenbire tabîî olmayan bir sesle :

— Vay! Prens Marya! — dedi — ma-

rangoz kalemini attı. (Aldığı hızdan çark hâlâ dönüyordu. Prens Marya gitgide sönen ve kendisi için sonraki hâdiselerle karışan, bu çark gıcirtısını uzun zaman hatırladı.)

Prens Marya babasına yaklaştı, yüzünü gördü ve birdenbire içinde bir şeyler çöktü. Gözleri bulandı. Babasının, kederli değil, bit-kiA değil, fakat hain ve kendi kendini olağanüstü yiyen yüzü ona şunu önceden haber veriyordu ki, dehşetli bir felâket, hayatta raslana-bilecek en kötü bir felâket, Marya'nın henüz tatmadığı bir felâket, tamir kabul etmez, akıl almaz bir felâket, sevdiği bir insanın ölümü, başı üstünde sallanmaktadır ve nerdeyse kendisini ezecektir.

Mon pere! Andre' — diye, zarif olmayan, hantal prenses öyle anlatılamaz bir keder ve kendinden geçiş güzelliğiyle söze başladı ki, babası onun bakışlarına dayanamadı ve hıçkırarak arkasını döndü.

— Haber aldım. Esirler arasında yok, ölüler arasında da yok. Kutuzof yazıyor, — diye prensesi kovmak istiyormuş gibi acı bir sesle haykırdı, — ölmüş!

Prens yere düşmedi, fenalık geçirmedi. Zaten solgundu, fakat bu sözü işitince yüzü

1 Baba Andrey mi?

değişti ve ışıklı güzel gözlerinde bir şeyler pa-rıldadı. Sanki bir sevinç, yüksek bir sevinç, bu dünyanın kederlerine ve sevinçlerinden ayrı bir sevinç, içindeki o şiddetli kederin üstüne döküldü. Babasından duyduğu bütün korkuyu unuttu; *ona yaklaştı, ellerini tuttu, kendine doğru çekti, damarları fırlak kuru boynuna sarıldı.

— Mon pere,1 — dedi — öteye dönmeyin, beraber ağlayalım.

— Alacaklar, reziller! — diye yüzünü ondan uzaklaştırarak ihtiyar haykırdı. — Orduyu mahvetmek, insanları mahvetmek! Neyin uğruna? Git, git, Liza'ya söyle. — Prens bitkin bir halde babasının yanbaşımdaki bir koltuğa yığıldı ve ağlamaya başladı. Şimdi, ağa-beysini kendisiyle ve Liza'yla vedalaştığı andaki o şefkatli aynı zamanda kurumlu haliyle, görüyordu. Onu, şefkatle ve alaylı alaylı boynuna tasviri geçirirken görüyordu, "imam var mıydı? İmansızlıktan pişmanlık getirmiş midir? O şimdi orada mıdır? Ebedî saadet ve sükûn mekânında mıdır?" — diye düşünüyordu.

— Mon pere, anlatın bana bu nasıl olmuş? — diye göz yaşları arasında babasına sordu.

— Git, git en iyi Rus askerlerinin ve Rus

Baba.

şerefının ölümüne sürüldüğü muharebede ölmüş. Gidiniz Prenses Marya, git, Liza'ya söyle. Ben gelirim. Prenses Marya babasının yanından döndüğü zaman küçük prenses işinin başına oturmuş çalışıyordu; yalnız gebe kadınlara has o içten gelen, bahtiyar ve sakın bakışla Prenses Marta'ya baktı. Belliydi ki gözleri Prenses Marya'yi görmüyor, derinlikleri — kendi içini — içinde olgunlaşan o bahtiyar ve esrarlı şeyi seyrediyordu.

Gergefinden uzaklaşıp kendini arkaya doğru vererek:

— Marie, — dedi, — elini ver bana. — Prensesin elini aldı, karnının üstüne koydu. Gözleri bekleyerek gülümsüyordu, hafifçe tüylü küçücük dudağı yukarı kalktı ve bir çocuk bahtiyarlığıyla öylece kalkık kaldı.

Prenses Marya önünde diz çöktü ve yüzünü onun entarisinin kıvrımları arasına sakladı.

Liza görüncesine parlak, bahtiyar gözleriyle bakarak :

— İşte, işte, işitiyor musun? Öyle tuhafıma gidiyor ki. Hem, biliyor musun Mari, onu seveceğim, — dedi.

Prenses Marya başını kaldıramadı: ağlıyordu.

HARB VE SULH

— Senin nen var, Maşa?

Marya, göz yaşlarını gelinin dizlerine silip :

— Hiçbir şeyim yok, içime keder çöktü... Andrey'in kederi. — dedi.

Bütün sabah, Prenses Marya birkaç defa gelinini hazırlamaya başladı fakat her seferinde ağlamaya koyuldu. Küçük prensesin sebebini anlamadığı bu göz yaşları o kadar dikkatsiz olmasına rağmen onu kuşkulandırıyor. Hiçbir şey söylemiyordu fakat endişeyle, bakmarak bir şeyler araştırıyordu. Daima korktuğu ihtiyar prens, yemekten önce, şimdi bilhassa endişeli, hırçın bir yüzle odasına girdi ve bir tek söz söylemeden çıktı. Liza, Prenses Marya'ya baktı, sonra gebe kadınlarda görülen dikkati kendi içine dikili gözlerle düşünceye vardı ve birdenbire boşandı.

— Andrey'den bir haber aldınız mı? — dedi.

— Hayır, biliyorsun ki, daha haber gelemez, fakat mon pere endişeye düşüyor, ben de dehşet içindeyim.

— Demek, bir şey yok?

Prenses Marya ışıklı gözlerini gelinine dikerek :

— Yok, — dedi. Ona söylememeye karar vermiş ve dehşetli haberi, birkaç gün içinde

HARB VE SULH

67

beklenen kurtuluşuna kadar gelinlerinden gizlemek için babasını da kandırmıştı. Prenses Marya ve ihtiyar prens, kendilerine göre, acısını taşıyor ve gizliyordu. İhtiyar prens ümitli olmak istemiyordu : Prens Andrey'in öldüğü kararma varmıştı ve oğlunun izini arasın diye Avusturyaya bir memur göndermiş olmasına rağmen Moskovaya onun için bir anıt ısırlamıştı ki, bunu bahçesine dikmek niyetin deydi, herkese de oğlunun öldüğünü söylüyordu. Eski, yaşama tarzını değiştirmemeye çalışıyordu ama buna gücü yetmiyordu : daha az dolaşıyor, daha az yiyor, daha az uyuyor, ve her gün biraz daha zayıfıyordu. Prenses Marya uyumuyordu.. Ağabeyisi için, sanki o> hayattaymış gibi, dua ediyor, onun dönüş haberini her dakika bekliyordu.

VIII

19 mart sabahı, kahvaltıdan sonra küçük

prens :

— Ma bonne atnie1, — dedi, ve tüylü dudağı, eski bir alışkanlıkla, yukarı kalktı; fakat bu evde yalnız bütün gülümsemelerde değil, konuşmaların edasında, hattâ yürüyüşlerde bile, dehşetli haberin alındığı günden beri nasıl bir keder vardıysa şimdi de, sebebini

Benim iyi yürekli dostum.

£g HAEB VE SULH

bilmediği halde kendini umumi ruh haletine kaptırmış olan küçük prensesin bu gülümsemesinde öyle bir eda vardı ki müsterek kederi bir kat daha hatırlatıyordu.

— Ma bonne amie, je crains que le früsscb-tique (comme dit ahçı Fcka) de ce matin ne m'aie pas fait du mal.²

— Nen var, ruhum? sararmışsın. Ah, çok sararmışsın. — diye Prenses Marya hantal, yumuşak adımlarla gelinine doğru koşarak sordu.'

Orada bulunan oda hizmetçilerinden biri:

— Ekselans, dedi, Marya Bogdanovna'yı çağırırsak mı? (Marya Bogdanovna, kaza merkezinin ebesi idi, on beş günden beri de Lisiya Gociye yerleşmiş bulunuyordu.)

— Ya, sahiden de, — diye Prenses Marya sözü aldı, — belki de lâzım.*Ben gidiyorum. Courage mon angel³ Liza'yı öptü ve odadan çıkmak istedi.

— Ah! Hayır, hayır! — küçük prensesin yüzünde solgunluktan başka önüne geçilmez fiziki bir ağrının çocukça korkusu da belirdi.

2 Dostum, bu sabahki (ahçı Foka'nın dediği gibi) früştik kahvaltının bana dokunduğundan korkuyorum.

3 Cesaret, meleğim.

HARB VE SULH

69'

— Non, dest l'estomac. dites que c'est l'estomac, dites, Marie, dites..¹, — ve küçük prenses, ellerini oğuşturarak, bir çocuk ıstıra-biyle, şımarık, hattâ biraz da yapmacıklı bir edayla ağlamaya başladı.

Marya Bogdanovna'yı çağırarak için Prenses Marya odadan dışarı fırladı.

1 — Mon Dieu! Mon Dieu² Oh! — diye ardasından sesler duydu.

Tombul, ufak, beyaz ellerini birbirine sürterek, manalı sakın yüzüyle ebe onu karşıladı..

Prenses Marya ; korkudan büyümüş gözlerini ebeye dikerek :

— Marya Bogdanovna! Galiba başladı, — dedi.

— Oh, hele şükür, prenses, — diye Marya Bogdanovna yürümesine devam ederek cevap verdi, — sizin, genç kızların böyle şeyleri bilmesi doğru değil.

Prenses :

— Peki ama Moskovadan doktor hâlâ gelmedi mi? — dedi. (Liza'nın ve Prens Andrey'-in istekleriyle, gününde bulunmak üzere, Mos-kovaya bir doğum doktoruna haber yollanmıştı ve her dakika onun gelmesi bekleniyordu.)

3 Hayır mide... mide deyin Marya.. 2 Yarabbi! Yarabbi!

70

HAEB VE SULH

Marya Bogdanovna :

— Zarar yok, prenses, merak etmeyin, — dedi, — işler doktorsuz da yolunda gider.

Beş dakika sonra, prenses odasından ağır bir şeyin taşındığını duydu. Baktı: uşaklar nedense, Prens Andrey'in yazı odasındaki deri divanı yatak odasına taşımaktaydılar. Taşıyıcıların yüzünde merasimli ve sakın bir hal vardı.

Prenses Marya odasında bir başına oturmuş, evin içinden gelen seslere kulak kabartıyor, arasına kapıyı, önünden geçildiği zaman, aralayarak koridorda olup biten şeyleri gözetiyordu. Birkaç kadın sessiz adımlarla öteye beriye gidip geliyor, prensese dönüp bakıyor ve başlarını ondan çeviriyorlardı. O, hiçbir şey sormaya cesaret edemiyor, kapısını kapıyor, yerine dönüyor, bazan koltuğuna oturuyor, bazan dua kitabını alıyor, bazan da tasvirlerin önünde diz çöküyordfci. Esefle ve şaşarak hissediyordu ki, duaları, heyecanını sa-kinleştirmemektedir. Birdenbire odasının kapısı yavaşça açıldı ve prensin yasağı neticesi olarak hemen hemen prensesin odasına hiçbir zaman girmeyen ihtiyar dadısı Praskovya Sa-vişna, başı örtülü, eşikte göründü.

Dadı:

— Maşenka, seninle oturmaya geldim, — dedi. — Prensle prensesin düğün mumlarını

HARB VE SULH

7J

evliyaların önünde yakmaya getirdim, meleğim, — diye içini çekerek devam etti.

— Bilsen, nasıl memnun oldum, dadı.

— Allah rahimdir, meleğim. — Dadı altın yıldızlı kâğıtlara sarılı mumları tasvirlerin bulunduğu camekânın önünde yaktı, elinde ördüğü çorapla kapının yanına oturdu. Prenses İlyar bir kitap aldı, okumaya başladı. Yalnız, ayak gürültüleri ve sesler işitildiği zamanı prenses ürkek ve sorgulu, dahiya teskin edici bir edayla, birbirlerine bakıyorlardı. Bütün evi saran ve herkese hâkim olan his, prenses. Marya'nın şimdi kendi odasında otururken duyduğunun aynıydı. Doğuran kadının ıstıraplarını ne kadar az insan bilirse onun da o kadar az ıstırap çektiği hakkındaki inanışa uyarak herkes, hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranmaya gayret ediyordu, hiç kimse bundan bahsetmiyor fakat prensesin evinde hüküm süren nezaket, terbiye, mûtat meratip silsilesi ve saygıdan başka herkeste bir de umumi bir meşguliyet havası, yufka yüreklilik ve bu dakikada gerçekleşmekte olan yüce, akıl almaz bir şeyin idraki vardı.

— Hizmetçilerin büyük odasından gülüşmeler işitilmiyordu. Uşak odasında herkes, bir şeylere hazır, susmuş oturuyordu. Kapıcı odasında çıralar ve mumlar yakmışlardı, uyumuyorlardı. İhtiyar prens topuklarını vura vura

72

HARB VE SULH

HARB VE SULH

73

yazı odasında dolaşıyordu. Tihon'u: ne var ne yok? — diye Marya Bogdanovna'ya gönderdi. — Ona yalnız şunu söyle : prens ne var ne yok diye sormamı emrediyor, o ne derse gel bana söyle.

Marya Bogdanovna uşağa manalı manalı bakarak :

— Prense, doğumun başladığını arz et, — dedi. — Tihon gitti, prence arz etti.

Prens :

— Âlâ, — diye kapısını kapattı, Tihon artık yazı odasından en ufak bir gürültü bile duymuyordu. Bir müddet sonra Tihon, sanki mumları düzeltmek içinmiş gibi, yazı odasına girdi. Prens'in divana uzanmış olduğunu gördü, onun harap yüzüne baktı, başını salladı, sessizce ona doğru yaklaştı ve omuzunu öptü, sonra, mumları düzeltmeden, niçin içeri girdiğini de söylemeden dışarı çıktı. Dünyanın en ihtişamlı sırrı olgunlaşmakta devam ediyordu. Akşam geçti, gece oldu. Akıl almaz şey karşısında yüreklerin yufkalaşması ve bekleme duygusu zayıflamadı, kuvvetlendi. Hiç kimse uyumuyordu.

Kış mevsiminin, sanki alacağını almak ister gibi ümitsiz bir öfkeyle son karlarını ve fırtınalarını savurduğu mart gecelerinden biriydi. Her dakika beklenen ve karşılanması

için köyleri birbirine bağlayan büyük yolun dan gelecek Alman doktorunu bozuk kaldırımlardan ve sulu kar birikintilerinden geçirsinler dönemecine adamlar yollanmış olan Moskova-diye fenerli atlar gönderilmişti.

Prenses Marya kitabını çoktan bırakmıştı, ışıklı gözlerini dadısının, en küçük ayrıntılarına kadar bildiği, kırışık yüzüne; onun baş örtüsü altından çıkan kır saçlarının lülelerine, çenesi altından sarkan derisine dikerek susmuş oturuyordu.

Sivişna dadı, rahmetli prensesin Kışını-yef'te, bir Moldav köylü kadınının yardımıyla, Prenses Marya'yi ebesiz nasıl doğurduğuna dair yüzlerce defa anlatılmış hikâyeyi, elinde ördüğü çorapla, kendi sözlerini kendisi de işitmeyerek ve anlamayarak, sakin sesiyle anlatıyordu.

— Allah yardım eder, katiyen doktora lüzum yok, — diyordu. Odanın çıkarılmış çerçevelerinin birinden birdenbire bir rüzgâr hücum etti, (tarla kuşlarının geliş zamanlarında, prensin emriyle, her odanın penceresinde bir tek çerçeve bırakıldı) ve pencerenin iyi kapanmamış mandalını itip şam kumaşından perdeyi şişirdi, soğukla ve karla eserek mumu söndürdü. Prenses Marya ürperdi; dadı çorabını bırakıp pencereye gitti, sarkarak dışarı kaçan çerçeveyi yakalamaya koyuldu. Soğuk rüzgâr,

74

HARB VE SULH

baş örtüsünün uçlarını ve kır saçlarının saçaklarını savuruyordu.

— Prenses, anacığım, preşpektten bazı kimseler geliyor! — diye kepengi tutup kapatmadan seslendi. — Fenerlerle, doktor her halde...

Prenses Marya :

— Ah, yarabbi! Hele şükür! — Gidip kar-şılmalı Rusça bilmiyor.

Prenses Marya omuzuna bir şal attı, gelenleri karşılamaya koştu. Sofayı geçerken, pencereden, bir arabanın ve fenerlerin peronda durmakta olduklarını gördü. Merdiven sahanlığına çıktı. Trabzan babasının üzerinde bir yağ mumu yanıyor ve rüzgârdan eriyordu. Uşak Filip korkmuş yüzü ve elinde başka bir mumla aşağıda, merdivenin birinci sahanlığında durmaktaydı. Daha aşağıdan, merdivenin dönemeci arkasından, kimıldanan keçe çizme-li adımların sesleri işitiliyordu. Prenses Mar-ya'ya bildik gelen bir ses, bir şeyler söylüyordu. Bu ses :

— Hele şükür! — dedi, — Ya babam?

Aşağı koşmuş olan sofracı başı Demyan'-ın sesi :

— Uyumaya gittiler, — diye cevap verdi.

Sonra öteki ses yine bir şeyler söyledi, Dem-yan birtakım cevaplar verdi ve keçe çizmeli

HARB VE SULH

75

adımlar, merdivenin görünmeyen dönemecine doğru hızla yaklaşmaya başladılar. "Bu Andrey! — diye prenses Marya düşündü. — Hayır, bu olamaz, bu çok olağanüstü bir şey olur." — diye düşünmekte devam etti ve o bunları düşündüğü anda uşağın mumla durduğu sahanlıkta, yakası karlanmış gocuğuyla Prens Andrey'in yüzü ve boyu poşu göründü. Evet, bu ötydu, fakat solgun ve zayıftı, yüzünün ifadesi değişmiş, acayip bir surette yumuşamıştı, fakat telâşlıydı. Merdivenleri çıktı, kızkardeşini kucakladı. Mektubumu almadınız mı? — diye sordu. Fakat Prenses Marya konuşmayacak bir halde olduğu için, zaten ondan alamayacağı karşılığı beklemeden döndü ve peşinden gelen doğum doktoruyla beraber (onunla son durakta buluşmuştu) hızlı adımlarla tekrar merdivenleri çıktı ve kızkardeşini tekrar kucakladı, — Ne talih! — Maşa, yavrum, — dedi ve çizmelerini, gocuğunu çıkararak prensesin dairesine geçti.

IX

Küçük prenses beyaz hotozuyla yastıklara uzanmış yatıyordu. (Ağrıları henüz dinmişti). Kızarmış, terli yanaklarında siyah saçları saçak saçak kıvrılıyordu; küçücük dudağı siyah tüyleriyle örtülü, güzel , pembe, minik ağız açıktı ve prenses bahtiyarca gülümsüyordu. Prens

76

HARB VE SULH

HARB VE SULH

77

Andrey odaya girdi, onun yattığı divanın ayak ucunda, onun karşısında durdu. Çocukça, korkuyla ve heyecanla bakan pırıltılı gözler ifadelerini değiştirmeden prensin üstünde durdular. Onların ifadesi: "Ben, sizin hepinizi seviyorum, ben kimseye kötülük etmedim, ne diye ıstırap çekiyorum? Bana yardım ediniz," diyordu. Kocasını görüyordu, fakat bu anda o-nun kendi karşısına çıkıvermiş olmasının mânasını anlamıyordu. Prens Andrey divanı dolaştı ve onu alnından öptü.

— Ruhum benim, — dedi, ki, bu sözü ona hiçbir zaman söylememiştii. — Allah rahimdir.... — Küçük prenses ona sorguyla, çocukça bir sitemle baktı.

Gözleri : "Ben senden yardım bekliyordum, halbuki boşuna, sen de ötekiler gibisin!" — diyordu. Onun gelmiş olmasına şaşmıyordu, onun geldiğini anlamıyordu. Onun gelişinin, çektiği ağrılarla ve onların hafiflemesiyle hiçbir ilgisi yoktu. Ağrılar yeniden başladı, Marya Bogdanovna Prens Andrey'e dışarı çıkmasını tavsiye etti.

Doğum doktoru odaya girdi. Prens Andrey, çıktı ve Prenses Marya'ya rastlayarak tekrar yanına yaklaştı. Fısıllar fısıllar konuşuyorlar, fakat konuşmaları iki de bir kesiliyordu. Bekliyorlar ve kulak kabartıyorlardı.

Prenses Marya :

— Allez, mon ami, — dedi Prens Andrey tekrar karısının dairesine döndü, bitişik odada oturarak beklemeye başladı. Karısının odasından ürkmüş yüzüyle bir kadın çıktı ve Prens Andrey'i görünce şaşaladı. Andrey elleriyle yüzünü kapattı, birkaç dakika öylece kaldı. Ka-fcımın arkasından ümitsiz bir hayvanın ki gibi, lavallı iniltiler işitiliyordu. Prens Andrey kalktı, kapıya yaklaştı, açmak istedi. Kapıyı birisi tutuyordu.

— Olmaz, olmaz! — diye içerden, ürkmüş ~bir ses geldi. Andrey odada dolaşmaya başladı. Feryatlar sustu, birkaç saniye daha geçti. Birdenbire, dehşetli bir çığlık, — Liza'mn çığlığı değil, o böyle bağırıamazdı, — bitişik odadan yükseldi. Prens Andrey kapıya koştu, çığlık sustu, bir bebek feryadı işitildi.

"Bebegi oraya ne diye getirmişler? — diye Prens Andrey ilk saniyede düşündü. — Bebek? Hangi bebek? Ne diye orada bu bebek? Yoksa yeni doğmuş olmasın?". Bu feryadın bütün sevinçli mânasını birdenbire kavrayınca göz yaşlarıyla takındı, iki eliyle pencere kenarına abanarak, çocukların ağladığı gibi hıç-kıra hıçkırıya ağladı. Kapı açıldı. Gömleğinin yenleri sıvanmış, ceketsiz, solgun ve titreyen

1 Gidin.dostum.

78

HAEB VE SULH

çenesiyle doktor odadan çıktı. Prens Andey ona bir şeyler söyledi, fakat doktor şaşkın şaşkın baktı ve tek kelime söylemeden yanından geçti. Bir kadın koşarak çıktı, Prens Andrey'i görünce eşikte donup kaldı. Andrey karısının odasına girdi. Liza, daha beş dakika önce görmüş olduğu aynı vaziyette ölü, yatıyordu; gözlerinin kımıldanmamasına, yanaklarının solgunluğuna rağmen küçücük dudağı siyah tüylerle örtülü bu güzel çocuk yüzde yine aynı ifade vardı.

Onun güzel, zavallı, ölü yüzü : "Ben, sizin hepinizi seviyorum, kimseye kötülük etmedim, halbuki siz beni ne hale soktunuz," diyordu. Odanın köşesinde, Marya Bogdanovna'nın tit-riyen beyaz ellerinde, kırmızı, küçücük bir şey homurdanıyor ve viyaklıyordu.

Bundan iki saat sonra Prens Andrey, sessiz adımlarla babasının yazı odasına girdi. İhtiyar, her şeyi öğrenmişti. "Kapının yanında duruyordu kapı açılır açılmaz, hiçbir şey söylemeden oğlunun boynunu, sert, ihtiyar elleriyle, mengene gibi yakaladı ve bir çocuk gibi, hıçkırıklarla boşandı.

Üç gün sonra küçük prensesin cenaze töreni yapılıyor, Prens Andrey onunla vedalaşmak için kabrin basamaklarını çıkıyordu. Tabutta da, gözleri kapalı olmasına rağmen, hep o aynı yüz vardı. Bu yüz, "Ah, beni ne hale

HARB VE SULH

79

soktunuz?" — diyordu. Prens Andrey ruhunda bir şeylerin koptuğunu, düzeltemeyeceği, unutamayacağı bir suçla suçlu olduğunu hissetti. Ağlayamıyordu. İhtiyar da geldi, küçük prensesin, öteki eli üzerinde sakın ve yüksekçe duran, balmumundan elceğini öptü, yüzü ona da : "Ah, niçin, ne diye beni bu hale soktunuz?" — diyordu. İhtiyar bu yüzü görünce öfkeyle öteye döndü...

Beş gün daha geçtikten sonra genç Prens Nikola Andreiçi vaftiz ettiler. Papaz, çocuğun buruşuk, kırmızı avuçlarını ve tabanlarını kaz tüyüyle yağlarken ebe kadın kundak bezini çenesiyle tutuyordu.

İsim babası olan dede düşürmekten korkup titriyerek yavruya teneke vaftiz leğeninin etrafında dolaştırdı ve isim anası Prenses Marya'ya verdi. Prens Andrey çocuğu boğacaklar diye ödü koparak, öteki odada oturmuş, merasimin sona ermesini bekliyordu. Dadı, kendisine çocuğu getirdiği zaman onu sevinçle seyretti, dadı vaftiz teknesine atılan ve saç kıllarını taşıyan balmumu parçasının batmayıp yüzdüğünü haber verince memnurlukla başımı salladı.

Dolohof'la Bezuhof'un yaptıkları düelloya

I

80

HARB VE SULH

Rostof'un katılması ihtiyar kontun gayretleri sayesinde örtbas edilmiş ve Rostof, umduğu gibi, rütbesi alınacak yerde Moskova umumi valisine yaver tâyin edilmişti. Bundan dolayı da, bütün ailesiyle birlikte köye gidememiş, bütün yaz Moskovada, yeni vazifesinde kalmıştı. Dolohof iyileşmiş ve Rostof onunla ne-kahat devrinde iyice dost olmuştu. Dolohof, kendisini ihtirasla ve şefkatle seven annesinin evinde hasta yatıyordu. Rostof'u, Fedya'ya karşı gösterdiği dostluktan dolayı seven ihtiyar Marya İvanovna sık sık ona oğlundan bahsediyordu.

— Evet, kont, o, bizim bugünkü fesat dünyamız için, lüzumundan fazla asil ve temiz yürekli —

diyordu. Fazileti kimse sevmiyor,, herkesin gözüne batıyor. Ama, söyleyin, Kont, bu Bezuhof'un yaptığı

doğru mu, namuslu bir hareket mi? Halbuki Fedya bütün asilliğiyle onu seviyordu, şimdi de onı hakkında kötü bir şey söylemiyor. Petersburgtaki şeytanlığı, polise yaptıkları şakayı beraber yapmışlardı değil mi? Ama ne oldu, Bezuhof'a bir şey yok, her şeyi Fedya yüklendi! Neler çekti, neler!" Doğru, rütbesini geri verdiler ama, nasıl ver-memezlik edebilirlerdi. Öyle sanıyorum ki, orada onun gibi yiğitler, vatan evlâtları o kadar da çok değildi. Şimdi de bu düello ne demek oluyor! Bu insanlarda şeref, his denen şey yok mu? Onun biricik erkek evlât olduğunu bile-

HARB VE SULH

gl

bile düelloya çağırmak ve dosdoğru üstüne ateş etmek! İyi ki Allah bizi korudu. Hem, bütün bu işler ne diye? Hem canım, şimdi bu zamanda kimin, gizli kapaklı sevda işleri yok. Bu kadar kıskançsa ne yapalım? Anlıyorum, ama o, bunu önceden hissettirebilirdi, halbuki iş bir yıldan beri sürüyordu. Hem, Fedya'mn âendisine borcu olduğu için dövüşmeyeceğini inarak düelloya çağırdı. Ne adilik, ne alçaklık! Biliyorum, siz Fedya'yı anladınız, aziz kontum, bunun için de sizi yürekten seviyorum,. inanın bana onu anlayan çok az. O, öyle yüksek, ilâhî bir ruh ki!

Dolohof'un kendisi de, nekahat devrinde, Rostof'a sık sık öyle sözler söylerdi ki, bunlar ondan katiyen beklenemezdi.

— Beni, fena bir insan sayıyorlar, biliyorum, — derdi, — varsın sayınsınlar. Sevdiklerim den gayrisi benim umurumda değil. Fakat sevdiğimi öyle bir severim ki uğrunda haya-timi feda ederim, ötekiler yolumun üstüne çıkarlarsa topunu birden ezerim. Benim taptığım, değer biçilmez bir anam iki üç dostum var, sen de onların arasındasın, geri kalanlara, ancak bana faydaları yahut zararları dokunduğu nispette dikkat ederim. Hemen hemen hepsi de muzır, bilhassa kadınlar. Evet, ruhum, — diye devam ederdi, — seven, asil ruhlu, yüksek erkeklere rastladım, fakat ka-

S2

HARB VE SULH

dınlar; satılık mallardan gayrisine — ister kontes olsun ister ahçı kadın hepsi bir, — henüz rastlamadım. Kadında aradığım o ilâhi temizliğe, sadıdığa rastlamadım. Eğer böyle bir kadına rastlarsam ona hayatımı veririm. — Halbuki bunlar!.. — Hor gören bir jest yaptı. — Hem inanır mısın bana, eğer hâlâ hayata değer veriyorsam ancak beni yeniden yaratacak, temizleyecek, yükseltecek ilâhi bir varlığa rastlamak ümidiyle seviyorum, fakat sen bunu anlamazsın.

— Hayır, çok iyi anlıyorum, — diye yeni dostunun tesiri altında bulunan Rostof cevap verirdi.

Sonbaharda Rostof ailesi Moskovaya döndü. Kışın başlarında Denisof da geldi ve Ros-tof'larda kaldı.

Nikolay Rostof'un Moskovada geçirdiği bu 1806 yılı kışının ilk zamanları kendisi ve bütün ailesi için en bahtiyar ve neşeli yıllardan biri oldu. Nikolay baba evine kendisiyle beraber birçok delikanlıları çekmişti. Ve-ra yirmi yaşında, güzel bir genç kızdı. Sonya henüz açılan bir çiçeğin güzelliğiyle on altı yaşında bir kızdı, Nataşa, yan genç kız, yarı kız çocuğu : bazan çocukça gülünç, bazan genç kızca gönül kapıcı.

İçinde çok şirin, çok genç kızların bulunduğu evlerde olduğu gibi o devirlerde Rostof-ların evinde de kendine has bir sevda havası

HAEB VE SULH

83

esiyordu. Rostof'ların evine gelen her delikanlı bu genç, hassas ve bir şeylere (her halde kendi bahtiyarlıklarına) gülümseyen genç kız yüzlerine, bu heyecanlı koşuşmalara bakarak, bu birbirini tutmaz fakat herkese karşı sevimli, her şeye hazır, ümitlerle dolu kadın gençliği civıltılarını duyarak, burabıtasız sesleri, kâh şarkı, kâh müzik seslerini işiterek, bizzat Ros-'eof'lar evinin gençlerindeki duyguyu, sevgiye hazır oluş ve saadeti bekleyiş duygusunu duyardı.

Rostof'ların aralarına ilk aldıkları delikanlıların biri de. Nataşa müstesna olmak üzere, bütün evdekilerin hoşuna gitmiş olan Dolo-hoftu. Nataşa az kalsın Dolohof yüzünden ağa-beyisiyle bozuşuyordu.

Dolohof'un şirret bir adam olduğunda ve Bezuhof'la yaptığı düelloda Piyer'in haklı, Dolohof'un haksızlığında, onun soğuk ve yapmacıklı olduğunda ısrar etmişti.

— Benim kafama girmez, — diye Nataşa inatçı bir kafa tutuşla haykırmıştı. — O, şirret ve hissiz.

Halbuki ben senin Denisof'u pekâlâ seviyorum, o da haylaz falan ama yine de onu seviyorum, demek ki

anlıyorum. Sana nasıl söyleyim bilmem ki, Dolohof'ta her şey hesaplı, işte ben de bunu sevmiyorum, Denisof'ta ise...

g4

HARB VE SULH

— Evet, Denisof başka şey, — diye Niko-lay, Dolohof'la ölçülünce hattâ Denisof'un bile <on para etmediğini hissettirerek cevap verdi, — bu Dolohof'ta nasıl bir ruh olduğunu anlamak lâzım, onu annesiyle görmeli, bu öyle bir yürek ki!

— Ben işin o tarafını bilmiyorum ama onun yanında rahatsız oluyorum. Hem, sen onun Sonya'ya sevdalandığını biliyor musun?

— Amma da saçma şey...

— Ben eminim, bak görürsün. — Nataşa'-mın tahmini doğrudu. Kadınların meclisini !sevmeyen Dolohof, eve sık sık gelmeye başlamıştı ve kimin için geldiği meselesi, çok geçmeden, (bu mesele hakkında kimsenin hiçbir şey konuşmamasına rağmen) Sonya için geliyor, diye halledilmiş oldu. Sonya da, bunu hiçbir zaman söylemeye cesaret edemediği halde, "biliyor, Dolohof'un her gözüMişünde kumaç1 gibi kızanyordu.

Dolohof sık sık Rostof'larda yemek yiyor, onların gittiği tiyatrolara gidiyor, Rostof'larm her zaman devam ettikleri İogelin adolescen-tes2 balolarında bulunuyordu. Sonya'ya karşı bilhassa ihtimam gösteriyor ve ona öyle göz-

Kumaç: bir çeşit al basma. Yeni yetişmeler.

HARB VE SULH

85

lerle bakıyordu ki, karşısında yüzü kızarmadan duramayan yalnız Sonya değildi, ihtiyar kontesle Nataşa da bu bakışı farkederek kıza-rıyorlardı.

Belliydi ki bu güçlü kuvvetli acayip erkek, başkasını seven bu esmer, zayıf genç kızın kendi üzerinde yaptığı önüne geçilmez te-sjrin altındadır.

Rostof, Dolohof'la Sonya arasında yeni bir şeylerin varlığını hissetti, fakat bu yeni münasebetin şeklini kestiremedi. Sonya Via Nataşa için : "Onlar boyuna birine âşık olurlar," —diye düşünürdü. Fakat Sonya'yla Dolohof'un yanında eskiden olduğu gibi rahat değildi, bunun için de eve gitgide daha az gelmeye başladı.

1806 yılı başlarında herkes tekrar, Napol-yonla yapılacak muharebeden, geçen yılınkine göre daha büyük bir hararetle bahsediyordu. Muvazzaf orduya binde on, millise de binde' dokuz asker toplanması için kararname çıkarıldı. Her yerde Bonapart'ı aforozla lanetliyorlar, Moskovada da yapılacak harbden başka bir şeyden konuşulmuyordu. Rostof'lar ailesinin bu harb hazırlığına karşı duyduğu bütün ilgi Nikolay'cıgm Moskovada kalmaya razı olmaması ve bayramdan sonra birlikte alaya gitmek için Denisof'un izninin bitmesini bekle-mesiydi. Bu yakın yolculuk onu eğlencelerden!

«6

HARB VE SULH

alakoymak şöyle dursun bilâkis bunlara karşı düşkünlüğünü artırmıştı. Zamanının büyük bir kısmını evin dışında, ziyafetlerde, gece toplantılarında, balolarda geçiriyordu.

XI

Noelin üçüncü gün Nikolay evde yemek yiyordu ki, son günlerde bu onun çok az yaptığı bir şeydi. Bu, resmî bir ayrılık yemeğiydi, •çünkü haçın suya atılmasından sonra Denisof-la beraber alayına gidecekti. Yemekte yirmi kişi vardı, bu arada Dolohof ve Denisof da.

Rostof'larm evindeki sevdalı hava, sevdalanma atmosferi hiçbir zaman kendini bu bayram günlerinde olduğu kadar kuvvetle hisset-tirmemişti. "Saadet anlarını avla, kendini sevdir, kendin de sevdalan! Dünyada gerçek olan yalnız budur, geri yanı saçma. Ve biz de bur-da yalnız bununla meşgulüi," — diyen bir hava vardı.

Bulunması gereken ve çağrıldığı yerlere, her seferki gibi, iki çift be3?gir çatlattığı halde yine de yetişemeyen Nikolay eve ancak yemekten biraz önce gelebildi. İçeri girer girmez levdeki sevdalı havanın gerginliğini duydu. Fakat bundan başka orada bulunanlardan bazıları arasında acayip bir sıkılğanlığın varlığını ela farkettti. Bilhassa, Sonya, Dolohof, ihtiyar

HARB VE SULH

87'

kontes ve biraz da Nataşa heyecanlıydılar. Son-ya'yla Dolohof arasında, yemekten önce, bir şeylerin geçmiş olacağını Nikolay anladı, yemekte, kendine has inceliğiyle, ikisine karşı da çok dikkatli ve şefkatli davrandı. Bayramın, üçüncü akşamı (dans hocası) İogel'de, onun bayramlarda bütün kız ve erkek talebeleri için verdiği balolardan biri verilecekti.

Nataşa :

— İogele gelecek misin, Nikolay'cık? Kuzum, gel, — dedi. — O, senin bulunmanı bilhassa rica ediyor. Vasili Dimitriç de (bu, De-nisof'tu) gelecek.

Rostof'larm evinde kendini şaka olsun diye Nataşa'nın hizmetkâr şövalyesi yerine koyan Denisof :

— Kontes emrettikten sonra ben nerelere gitmem kil. — dedi. — Pas de cbâle' ı bile oynamaya hazırım.

Nikolay :

— Eğer vaktim olursa! Arhorof'lara söz vermiştim, onlarda toplantı var, — dedi.

— Peki sen? — diye Dolohof'a döndü. Bunu sorar sormaz da, sorulmaması gerektiğini.

farketti.

1 Şa! dansı.

£8

HARB VE SULH

— Evet, belki... — diye Dolohof Sonya'-ya göz atarak soğuk soğuk ve öfkeyle cevap verdi, suratını asıp, tıpkı kulüpte Piyer'e nasıl bakmışsa aynı bakışla tekrar Nikolay'a göz attı.

"Bir şeyler var," — diye Nikolay düşündü ve Dolohof'un yemekten sonra hemen kalkıp gitmesiyle bu kanaati bir kat daha kuvvetlendi. Nataşayı çağırdı, ne var, diye sordu.

Nataşa ona doğru koşarak :

— Ben de seni arıyordum, — dedi. — Ben söylemiştim, sen hiç istemiyordun — diye konuşmasına muzafferce devam etti. — Sonya'-ya evlenme teklifinde bulundu.

O günlerde Sonya Nikolay'ı çok az ilgilendirdiği halde, yine de bunu işitince içinde bir şeyler kopar gibi oldu. Çeyizsiz, yetim Sonya için Dolohof mükemmel ve bazı cihetlerden de parlak bir kısmetti. İhtiyar kontesin ve kibar âleminin gözüyle onu reddetmek mümkün değildi, bundan dolayı da, Nikolay bunu duyar duymaz ilk hissi Sonya'ya karşı öfkelenmek oldu. "Pekâlâ, elbette, çocuklukta edilmiş vâadleri unutmak ve teklifi kabul etmek lâzım,"

— demeye hazırlanıyordu, fakat daha bunu yetiştirip söylemeden Nataşa :

— Düşün bir kere! söyledi, — diye bir

HARB VE SULH

89

müddet sustuktan sonra ilâve etti. Rostof düşündü :

"Evet, benim Sonya'm başka türlü hareket edemezdi zaten!"

— Amme de o kadar rica etti, razı olmadı, hem ben biliyorum, o bir söylediğini bir da-hai geri almaz...

— Annem de rica etti ha! — diye Nikolay sitemle sordu.

Nataşa:

— Evet, — dedi. — Biliyor musun, Niko-îa'cık, kızma ama ben senin onunla evlenmeyeceğini biliyorum. Biliyorum, Allah bilir neden ama, iyice biliyorum, sen onunla evlenmeyeceksin.

Nikolay:

— Haydi, haydi, sen bunu katiyen bilemezsin, — dedi, — fakat benim onunla konuşmam lâzım. Ne harikulade şey şu Sonya! — diye gülümseyerek ilâve etti.

— Elbette harikulade! Sana onu gönderirim. — Nataşa ağabeyisini öperek kaçtı.

Bir dakika sonra Sonya odaya, ürkmüş, şaşkın ve suçlu gibi girdi. Nikolay ona yaklaştı, elini öptü. Bu seferki dönüşten beri ilk

90

HARB VE SULH

defa onlar başbaşa, sevgilerinden konuştular.

— Sopbie, — diye Rostof ilk önce korka korka sonra gitgide daha ziyade cesaretlenerek söze başladı,
— eğer siz, yalnız parlak, iyi bir kısmeti değil; o, mükemmel asıl bir insandır da... o benim dostumdur... reddetmek istiyorsanız...

Sonya onun sözünü kesti. Acele acele :

— Ben onu reddettim artık, — dedi.

— Eğer benim için reddediyorsanız, korkarım ki, bana... — Sonya yine onun sözünü kesti, yalvaran, ürkek bir bakışla ona baktı.

— Nicolas, bana böyle şeyler söylemeyiniz, — dedi.

— Hayır, mecburum. Belki bu benim yaptığım bir sujfisance¹ dır, ama söylemek daha iyi, eğer benim için reddediyorsanız size bütün hakikati söylemek zorundayım. Sizi herkesten çok sevdiğimi sanıyorum...

Sonya kızarak :

— Bana da bu kadarı yeter, — dedi.

— Hayır, ben binlerce defa âşık oldum ve âşık olacağım da, ama hiç kimseye karşı size duyduğum dostluk, güven, sevgi hissi yok.

1 Hodbinlik.

HARB VE SULH

91

Sonra ben, gencim. Maman da bunu istemiyor. Yani, açıkçası, ben hiçbir şey vadetmiyorum, bundan dolayı da Dolohof'un teklifini iyice düşünüp taşınmanızı rica ediyorum, — diye dostunun soyadını güçlükle telâffuz ederek sözünü bitirdi.

— Bana böyle şey söylemeyin. Ben, hiçbir şey istemiyorum. Sizi erkek kardeşim gibi seviyorum ve her zaman seveceğim, bana da bundan, başka bir- şey lâzım değil.

— Siz bir meleksiniz, ben size lâıyk değilim, korktuğum şey sizi hayal sukutuna uğratmaktır.

Nikolay onun elini bir daha öptü. XII

Moskovanın en neşeli baloları İogel'de verilirdi. Henüz öğrendikleri pas'ları¹ deneyen adolescentes² larını seyreden anneler böyle derlerdi; bunu, bayılmaya kadar dans eden adolescentes ve adolescents³ larin kendileri de söylerlerdi; bu balolara lûtufta bulunuyorlar-mış fikriyle de gelen ve burada dehşetli eğlenen büyükçe genç kızlarla delikanlıları da böy-

1 Adımlar, figürleri,

2 Yeni yetişmelerini,

3 Kız ve erkek yeni yetişmeler.

92

HAEB VE SULH

le derlerdi. O yıl bu balolarda iki evlenme yapılmıştı. İki şirin Prenses Gorçakova'lar kendilerine birer nişanlı bulmuşlar ve kocaya varmışlardı, böylelikle de bu baloların şanı bir kat daha artmıştı. Bu baloların hususiyeti şuydu ki, ev sahipleri, yoktu : burda, bütün öğrencilerinden ders basma ücret alan ve tüy gibi uçan, sanatının bütün kaidelerine uygun teveranslar yapan iyi yürekli İogel vardı; bu baloların hususiyetlerinden biri de, onlara, ancak on üç, on dört yaşında ve ilk defa uzun entari giymiş kız çocuklarının gibi bir istekle dans etmek neşelenmek isteyenlerin gelmesiydi. Herkes öyle heyecanla gülümser ve herkesin gözleri öyle parlardı ki, çok az istisnalarla, herkes güzeldi, yahut herkes güzel görünürdü. En iyi öğrenciler, ki bunların da en iyisi zarafetiyle ayırdedilen Nataşa'ydı — bazan pas de cbâle bile oynarlardı; fakat bu son baloda ekosez, anglez ve henüz moda olan mazurka oynanıyordu. İogel, Bezuhof'un evinde bir salon tutmuştu ve balo, herkesin dediği gibi, çok muvaffak olmuştu. Güzel kızcağızlar çoktu, en güzelleri de Rostof'ların küçük bayanlarıydı. İkisi de bilhassa bahtiyar ve neşeliydiler. Do-lohof'un teklifi, kendisinin bunu reddedişi, Ni-kolayla yaptıkları konuşmayla bu akşam gururlanan Sonya daha evdeyken, kıpır kıpır kıpırdanarak hizmetçi kızların saçlarını taramalarına meydan bırakmamıştı. Şimdi de baş-

HAEB VE SULH

93

tan aşığı coşkun bir sevinçle ışıldıyordu.

İlk defa uzun entari giydiği ve sahici bir baloda bulunduğu için daha az gururlu olmayan Nataşa ise daha çok bahtiyardı. İkisi de pembe kurdelâlı beyaz, muslin tuvaletler giymişlerdi.

Nataşa baloya girdiği andan itibaren sev-dalanmıştı. Belirli bir kimseye değil, herkese vurapmuştu. O dakikada kime bakıyorsa ona âşık oluyordu. Sonya'ya koşarak, hep:

— Ah, ne güzel, — diyordu.

Denisof'la Nikolay dans edenleri şefkat ve koruyuculukla süzüp salonda dolaşmaktaydılar.

Deniso :

— Ne kadar da şirin, güzeller güzeli olacak! — dedi.

— Kim?

— Kontes Nataşa, — diye Denisof cevap verdi. Bir müddet sustuktan sonra :

— Hem de nasıl dans ediyor, ne zerafet! — diye devam etti.

— Canım, kimden bahsediyorsun?

— Senin kızkardeşinden, — diye Denisof öfkeyle bağırdı. Rostof gülümsedi.

Ufak tefek İogel, Nikolay'a yaklaşarak:

94

HARB VE SULH

il

li

— Mon cber comte, vous etes l'un de mes meilleurs ecoliers, il faut que vous dansiez,¹ __ dedi.—

Voyez combien de jolies demoiselles^ — diye yine kendisinin eski öğrencisi olan Denisof'a aynı dilekle döndü.

Denisof :

— Non, mon cber, je fe'ai tapisse'ie,³ — dedi.— Hem sizin derslerinizde nasıl beceriksiz olduğumu hatırlamıyor musunuz?

— Yoo, hayır, — diye İogel onu hemen teselli etti. — Siz sadece, dikkatsizdiniz, ama istidadmız vardı, evet istidadınız! vardı.

Yeni mode mazurkayı çalmaya başladılar, İogel'in dileğine Nikolay dayanamadı ve Son-ya'yı davet etti. Denisof, yaşlı kadınların yanına oturmuştu, dans eden gençleri kılıcına abanıp tempo tutarak süzüyor ve ihtiyar bayanlara neşeli bir şeyler anlatıyor, onları güldürüyordu. İogel, övündüğü en iyi öğrencisi Nataşa'yla birinci çift olarak dans etmekteydi. Küçük iskarpinli ayaklarıyla yumuşakça, zarifçe süzülen İogel, utangaç fakat bütün dik-katiyle pa'yı takibeden Nataşa'yla birlikte, ilk olarak salonda dönüyordu. Denisof gözlerini

1 Azizim kont, siz benim en iyi talebelerimden birisiniz, dans etmeniz lâzım. ;

2 Bakın ne güzel küçük bayanlar var,

3 Hayır, azizim ben duvarın dibinde oturacağım.;

HARB VE SULH

95

Nataşa'dan ayırmıyor, kendisinin beceremediği için değil de sadece istemediği için dans etmediğini açıkça anlatan bir eda takınarak kılıcıyla tempo tutuyordu. Figürün ortalarında yanından geçen Rostof'u çağırırdı.

— Bu, hiç de o değil, — dedi, — Bu da mı Leh mazurkası? Ama Nataşa mükemmel dans ediyor.

Denisof'un mazurkadaki ustalığıyla Leh-âstanda bile şan verdiğini bilen Nikolay, Na-taşa'ya koştu :

— Git, Denisof'u angele et. Öyle bir dans eder ki! Harika! — dedi.

Nataşa tekrar sırası gelince kalktı, kurde-lâlı patikleriyle çabuk çabuk kayıp, Denisof'un bulunduğu köşeye doğru utanarak hızla salonu geçti. Herkesin kendisine baktığı ve beklediğini farkediyordu.

Denisof'la Nataşa'nın gülümseyerek münakaşa ettiklerini, Denisof'un raddettiğini fakat neşeyle gülümsediğini Nikolay gördü, yanlarına koştu.

Nataşa:

— Rica ederim, Vasili Dimitriç, — diyordu, — haydi, rica ederim.

— Beni bağışlayın, kontes, — diye Denisof cevap veriyordu.

HARB VE SULH

Nikolay:

— Yeter artık. Vasya, — dedi.

— Vaska'yı tıpkı bir tekir kedi gibi kandırıyorlar, — diye şaka ederek Denisof cevap verdi. Nataşa :

— Bütün gece size şarkı söylerim — dedi,

Denisof:

— İstedğini yapıyor bana sihirbaz kız, — dedi ve kılıcını çıkardı. İskelelerin arasından sıyrıldı, damını sıkıca elinden tuttu, başını dikti, tempoyu bekleyerek bacağını gerdi. Denisof'un kısa boylu olduğu yalnız atın üstünde ve mazurkada iarkedilmez, kendi kendini nasıl hissediyorsa öyle babayiğit gözükürdü. Tempoyu bekleyerek damına yan gözle, muzaffer ve alaycı alaycı bakıyordu, ansızın bir ayağını yere vurdu, döşemenin üstünde lâstik bir top gibi sıçradı ve damını peşinden sürükleyerek dans edenlerin halkası içinde uçtu. Salonun yarısını tek ayak üzerine düşecek sanılırken birdenbire mahmuzlarını şakırdatıp bacıklarını açarak topukları üstünde durdu, bir saniye böyle kaldı, olduğu yerde mahmuz şa-kırtılanya tepindi, hızla döndü, sol ayağını sağma çarparak dans edenlerin halkası içinde tekrar uçtu. Nataşa onun ne yapmak niyetinde olduğunu önceden seziyor ve nasıl olduğunu bilmeden kendini bırakmış ona uyuyordu. O . kâh sağ, kâh sol eliyle Nataşa'yı fır döndürü-

HARB VE SULH

97

yor, kâh önünde diz çöküp kendi etrafında dolanıyor ve tekrar sıçrayarak ileriye doğru öyle bir cehitle atılıyordu ki sanki bütün odaları soluk almadan aşmak istiyordu, kâh tekrar birdenbire duruyor, yeni ve beklenmedik bir figür yapıyordu. Damını yerine getirip orada hızla döndürerek, mahmuzlarını şakırdatıp önünde eğildiği zaman Nataşa ona reverans wpmayı bile unuttu. Gülümseyerek sanki onu tanıımıyormuş gibi gözlerini şaşkın şaşkın ona dikmişti. — Bu da nasıl şey?. — diyordu.

İogel'in bu mazurkayı sahici mazurka diye kabul etmemesine rağmen herkes Denisof'un ustalığına hayran olmuştu. Boyuna onu angaje etmeye başladılar, ihtiyarlar gülümseyerek Lehistana, eski iyi zamanlara dair konuşmaya başladılar Denisof mazurkadan kızarmış, terini silerek Nataşa'nın yanına oturdu ve bütün balo müddetince ondan ayrılmadı.

XIII

Rostof, bundan sonraki iki gün içinde Do-lohof'u ne kendilerinde gördü, ne de evinde buldu, üçüncü günü ondan bir tezkere aldı.

"Sence bilinen sebeplerden dolayı artık bir daha size gelmek niyetinde olmadığımndan ve orduya gideceğim için bu akşam dostlarıma bir ayrılış ziyafeti vereceğim, İngiltere ote-
'98

HARB VE SULH

line gel." Rostof, kendininkilerle ve Denisof-Tiirlikte bulunduğu tiyatrodan çıkarak tâyin edilen günde, saat onda İngiltere oteline gitti. Onu hemen otelin o gecelik Dolohof tarafından tutulan en iyi dairesine götürdüler. Dolo-hof'un iki mum arasında oturduğu masanın •etrafına yirmi kadar insan toplanmıştı. Masada altınlar ve kâğıt paralar vardı. Dolohof kâğıt veriyordu. Yaptığı tekliten ve Sonya'nın reddinden sonra Nikolay onunla hiç görüşmemişti, onunla karşılaşacaklarını düşündükçe <ie sıkılmaktaydı. Dolohof'un ışıklı, soğuk bakışları Rostof'u, çoktandır onu bekliyormuş gibi, daha kapıdan karşıladı. — Epeyidir görüşmedik, — dedi, — geldiğin için teşekkür ederim. Şu kâğıtları vereyim. İlüşka da korosuyla kendini gösterir.

Rostof kızarak :

— Ben, seni görmeye geldim, — dedi. Dolohof cevap vermedi. — Sen de para koyabilirsin, — dedi.

Bu anda Rostof vaktiyle Dolohof'la yap-tığı acayip bir konuşmayı hatırladı. Dolohof o zaman : "Yalnız budalalar şanslarına güve rek kumar oynar," demişti.

Rostof'un bu düşüncesini sanki Dolohof keşfetmiş gibi:

HARB VE SULH

— Yoksa benimle oynamaktan korkuyor musun! — dedi ve gülümsedi. Bu gülümseyişin arkasında Rostof onda İngiliz kulübünde-ki ziyafet sırasında ve umumiyetle gündelik hayatından bıkmış gibi acaip ve ekseriya merhametsiz bir hareketle ondan ayrılmak ihtiyacını duyduğu zamanlardaki ruh halini gördü. Rostof sıkıldı; zihninde, Dolohof'un sözü- ne karşılık olabilecek bir şaka aradı, fakat bulamadı. Rostof henüz bunu bulmaya muvaffak olamadan Dolohof dik dik yüzüne bakarak, herkes işitebilsin diye ağır ağır, tane tane ona :

— Hatırlıyor musun, — dedi, — seninle kumara dair konuşmuştuk,... şansına güvenerek oynamak isteyen aptaldır, sağlama oynamak lazımdır, ben de bunu denemek istiyorum.

"Şansına oynamayı mı, yoksa sağlama oynamayı mı?" — diye Rostof düşündü.

— Evet, sen oynama daha iyi, — diye Dolohof sözüne devamla ve dağılmış iskambil kağıtlarını tarayarak ilâve etti :

— Banko baylar!

Parasını öne süren Dolohof bankoyu açmaya hazırlanıyordu. Rostof yanına oturdu, ilk önce oynamadı. Dolohof ona bir göz attı.

— Ne o, oynamıyor musun? — dedi. Tuhaf şey, Nikolay kâğıtları almak, az bir miktar para koymak ve oyuna başlamak ihtiyacını duydu.

100

HARB VE SULH

— Yanımda para yok, — dedi.

— Kredi yaparım!

Rostof kendi kâğmıma 5 ruble bastı ve kaybetti. 5 ruble daha bastı, yine kaybetti, Dolohof ardı ardına on el Rostof'un kâğıdını geçti, yani kazandı.

Dolohof bir müddet kâğıt verdikten sonra :

— Baylar, — dedi, — rica ederim paralarınızı kâğıtlarınızın üzerine koyun, yoksa hesapta şaşırabilirim. Oyunculardan biri, ona güvenileceğini san-dığını söyledi.

— Siz güvenebilirsiniz, ama ben şaşırmaktan korkuyorum, paraların kâğıtlar üzerine konmasını rica ederim. — diye Dolohof cevap verdi. — Sen çekinme, seninle hesaplaşırız, — diye Rostof'a dönüp ilâve etti.

Oyun devam ediyordu, bir uşak durmadan şampanya taşıyordu.

Rostof'un bütün kâğıtları geçildi ve hesabına 800 ruble yazıldı. Bir tek kâğıda 800 ruble birden basmak üzereydi fakat kendisine şampanya verildiği sırada bu fikirden vazgeçti, tekrar mûtat miktarı, yirmi rubleyi yazdı. Dolohof, Rostof'a bakmıyormuş gibi davrandığı halde :

HARB VE SULH

101

— 800 ü yaz, — dedi. — Zararını çabuk çıkarırsın. — Başkalarına kaybediyorum, halbuki seni geçiyorum. Yoksa benden korkuyor musun? — diye tekrarladi.

Rostof itaat etti ve 800 ruble yazdı, yerden aldığı köşesi kırık bir kupa yedilisini sürdü. Bu yediliyi sonraları iyi hatırlıyacaktı. Üs-tiine 800 ü düzgün, yuvarlak sayılarla ve kırık •İjir tebeşirle yazıp kupa yedilisini sürdü, kendisine verilen ye biraz ısınmış olan şampanya bardağına dikti, Dolohof'un sözüne gülümsedi, onun kâğıt veren ellerine, yüreği durarak ve bir yedili daha bekleyip bakmaya başladı. Bu yedilinin kazanması yahut kaybetmesi Rostof için fevkalâde önemliydi. Geçen hafta, pazar günü, Kont İliya Andreiç oğluna 2000 ruble vermiş ve para sıkıntısından bahsetmeyi hiç sevmeyen kont bu paranın mayısa kadar ona vereceği son para olduğunu söylemiş, bunun için de oğlunun bu sefer biraz daha iktisatlı davranmasını rica etmişti. Nikolay, bu paranın bile çok fazla olduğunu, bahara kadar bir daha para istemeyeceğini söylemiş, namusu üzerine söz vermişti. Şimdi bu paradan 1.200 ruble kalmıştı. Bundan dolayı da yalnız 1.600 rublenin kaybı değil fakat verilen söze, ister istemez, ihanet edip etmemek kupa yedilisine bağlıydı. Dolohof'un ellerine, yüreği durarak bakıyor ve düşünüyordu : "Haydi, şu kâğıdı bana çabuk ver, ben de şapkamı alıp

102

HAEB VE SULH

eve, Denisof, Nataşa ve Sonya'yla akşam yemeğini yemeye gideyim. Artık bir daha da katiyen elime oyun kâğıdı almam." Bu anda ev hayatı, Petya'yla şakalaşmalar, Sonya'yla konuşmalar. Nataşa'yla düellolar, babasıyla piket, hattâ Povarkaya sokağındaki evin rahat yatağı öyle açık, öyle parlak ve güzel bir halde gözünün önüne geldi ki sanki bütün bunlar çoktan geçmişe karışmış, kaybedilmiş, değeri bilinmemiş saadetlerdi. Yediliyi sağda bulunduracak yerde solda bulunduracak olan kör Tair tesadüfün onu bu, yeni baştan anlaşılmış, yeni baştan ışıtmış bahtiyarlıktan mahrum kılmasını ve şimdiye kadar uğramadığı, bilinmez bir felâket uçurumuna yuvarlamasını havsalası almıyordu. Bu olamazdı, fakat yine de Dolohof'un el hareketlerim donmuş bir halde teklemekteydi. Gömleğin altından çıkan bu kıllı, iri kemikli, kırmızımtırak eller kâğıtları bıraktılar, uzatılan bardağı ve çubuğu aldılar.

— Demek benimle oynamaya korkmuyor-sun? — diye Dolohof tekrarlardı ve sanki neşeli bir hikâye anlatmak içinmiş gibi kâğıtları bıraktı, iskemenin arkalığına yaslandı ve bir gülümsemeyle ağır ağır anlatmaya başladı:

— Evet, baylar, bana dediler ki, Moskova-da benim fentbaz olduğuma dair dedikodular dönüyormuş, bundan dolayı benimle dikkatli olmanızı tavsiye ederim.

HARB VE SULH

10\$

Rostof :

— Haydi, dağıtsana! — dedi. Dolohof:

— Ah, bu Moskovanın çenesi düşük kocakarıları! — dedi ve bir gülümsemeyle kâğıtları aldı.

I

— Eyvah! — diye Rostof ellerini saçlarına götürerek az daha haykıracaktı. Kendisine lâzım olan yedili, oyunun ilk kâğıdı üstünde yatıyordu. Ödeyebileceğinden fazla kaybetmişti.

Dolohof göz ucuyla Rostof'a bakıp kâğıdı vermekte devam ederek:

di.

—Haydi canım, kendini kaybetme,— de-

XIV

Bir buçuk saat sonra oyuncuların çoğu artık kendi oyunlarına eğlence kabilinden bakıyorlardı.

Bütün oyun Rostof'un üstünde toplanmıştı. On altı bin ruble yerine Rostof'un hesabına, on bine kadar topladığı uzun bir sayı sütunu yazılmıştı ki şimdi artık bunun on beş

104

HARB VE SULH

bine kadar yükseldiğini hayal meyal kestiriyordu. Hakikatteyse yekûn yirmi bin rubleyi aşmış bulunuyordu. Dolohof artık ne söylenenleri dinliyor ne de hikâyeler anlatıyordu. Rostof'un her el hareketini takibediyor ve ara-sıra onun hesabına yazılan sayılara kaçak bir göz atıyordu. Hesap 43.000 rubleye ulaşıncaya kadar oyuna devam karar vermişti. 43, kendi yaşıyla Sonya'mnkinin mecmuu olduğu için bu sayıyı seçmişti. Başını ellerine dayayan Ros-tof, hesap kâğıtları, şarap döküntüleri, darmadağın iskambil kâğıtlarıyla örtülü masanın başında oturuyordu. Hep o azap verici intiba yakasını bırakmıyordu : gömleğin altından çıkan bu kıllı, iri kemikli, kırmızımtırak eller, hem sevdiği, hem de nefret ettiği bu eller, onu hâkimiyetleri altında tutmaktaydılar.

"600 ruble, aso, bir misli daha, dokuzlu... zararı çıkarmanın imkânı yok!.... şimdi bizim ev kim bilir nasıl neşelidir» Pe'li bacak... Bu olamaz!.. Ne diye bana bunu yapıyor?.." — diye Rostof düşünüyor ve hatırlıyordu. Bazan yüksek bir para koyuyor fakat Dolohof bunu kabul etmiyor, konacak miktarı kendisi tâyin ediyordu. Nikolay ona boyun eğiyor ve Amste-ten köprüsünde, muharebe meydanında nasıl dua etmişse şimdi de Allaha öyle yalvarıyor; kâh masanın altına düşmüş kırışık iskambil kâğıtları yığınınan eline ilk geçen kâğıdın kendisini kurtaracağını tasavvur ediyor, kâh sü-

HARB VE SULH

105

vari ceketindeki kaytanları sayarak sayısı o kadar olan kâğıda bütün zararını basmayı deniyor, kâh gözlerini imdat arayarak öteki oyunculara göz atıyor, kâh Dolohof'un şimdiki soğuk yüzüne diyor, onun içinde geçen şeylere nüfuz etmeye çalışıyordu.

"Bu kaybın benim için ne demek olduğunu Jp, pekâlâ bilir. Benim mahvımı istiyemez. O r»ana dosttu. Ben onu sevmiştim. Ama onda da kabahat yok, şansı yardım ediyorsa ne yapsın? Ben de kabahatli değilim — diye kendi kendine konuşuyordu. — Ben kötü bir şey yapmadım. Birisini mi öldürdüm, hakaret mi ettim, kimsenin kötülüğünü istedim mi? Öyleyse bu dehşetli felâket neden? Ve o ne zaman başladı? Daha biraz önce bu masaya 100 ruble kazanmak, anneme isim günü için o kutuyu alıp eve dönmek fikriyle yaklaştım. Öyle bahtiyar, hür ve neşeliydim ki! Ama ne kadar bahtiyar olduğumu o zaman anlamıyordum! O bahtiyarlık ne zaman bitti ve bu yeni, dehşetli durum ne zaman başladı. Bu değişikliğin belirtisi ne? Ben yine hep böyle, bu olduğum yerde, bu masada oturuyordum ve yine böyle kâğıt çekiyor, sürüyor bu iri kemikli çevik ellere bakıyordum. Bu ne zaman oldu ve olan ne? Yine hep öyle sıhhatliyim, kuvvetliyim ve yine hep öyle aynı yerde oturuyorum. Hayır, bu olamaz! Bütün bunların hiçbir neticeye bağlanmayacağı muhakkak."

HARB VE SULH

106

HARB VE SULH

107

Oda sıcak olmadığı halde Rostof kıpkırmızı ve ter içindeydi. Bilhassa boş yere sakin görünmeye çalıştığı için yüzü de korkunç ve zavallıydı.

Yekûn, mukadder 43.000 e vardı. Rostof henüz verdiği üç bin rublenin iki misline gidecek olan kâğıdı hazırlıyordu ki Dolohof desteyi masaya vurup tıkırdatarak eline aldığı tebeşiri çok bastırdığı için kırmış, Rostof'un hesabını hızlı hızlı toplamaya başlamıştı.

— Akşam yemeği, akşam yemeği zamanı geldi! İşte çingeneler de! — Gerçekten de, dışarının soğuşunu getirip çingene şiveleriyle aralarında bir şeyler konuşarak içeriye yanık yüzlü kadınlarla erkekler girmişti. Nikolay, her şeyin bittiğini anladı; fakat kayıtsız bir sesle :

— Ne o, artık oynamıyor musun? — dedi, — Benim elimde nefis bir kâğıtçık var. — Onu her şeyden ziyade asıl oyunun eğlencesi ilgilen-diriyormuş gibi davranıyordu.

"Her şey bitti, mahvoldum! — diye düşünmekteydi — Şimdi alnıma bir kurşun; yapılacak bir bu kaldı."

Fakat bununla beraber neşeli bir sesle :

— Haydi, bir kâğıt daha dedi.

— Peki, — diye hesabı toplamayı bitirerek Dolohof cevap verdi, — Pekil 21 rubleye

1

gidiyor, — diye hesapta yuvarlak 43.000 yekûnunu geçen 21 sayısını gösterdi ve desteyi alıp dağıtmaya hazırlandı. Rostof, iki misli olarak yazdığı 6.000 ni uysalca sildi ve ihtimamla 21 yazdı.

— Benim için hepsi bir, — dedi, — beni ilgilendiren şey sadece, kâğıdımı geçecek misin, yoksa onluyu bana verecek misin, bunu öğrenmek.

Dolohof kâğıtları ciddî ciddî dağıtmaya başladı. Ah bu dakikada Rostof, gömleğin altından çıkan ve kendine hükmeden, bu kısa parmaklı, kıllı, kırmızımtırak ellerden nasıl nefret ediyordu... Onlu gelmişti. Dolohof:

— Kont sizin hesabınızda 43.000, — dedi ve gerinerek masadan kalktı. — Fakat çok otu-rulunca da insan yoruluyor, — diye ilâve etti.

Rostof:

— Evet, ben de yoruldum, — dedi.

Dolohof şaka etmesinin yakışık almayacağını hatırlatıyormuş gibi onun sözünü kesti :

— Parayı, ne zaman gelip almamı emredersiniz, kont?

Rostof kızarak Dolohof'u başka bir odaya çağırdı.

108

HARB VE SULH

HARB VE SULH

— Hepsini birden ödeyemem, senet alırsın, — dedi.

— Dinle Rostof, — diye Dolohof açıkça gülümseyip Nikolay'm gözlerine bakarak cevap verdi, — Atalar sözünü bilirsin : "Aşkta kazanan kumarda kaybeder". Senin kuzenin sana âşık. Biliyorum. "Ah! kendini böyle, bu adamın hükmü altında hissetmek korkunç şey." — diye Rostof düşündü. Rostof kaybını haber vermekle babasına, anasına nasıl bir darbe indireceğini anlıyordu; bütün bunlardan kurtulmanın nasıl bir saadet olacağını anlıyordu ve anlıyordu ki, onu bu ayıptan ve acıdan kurtarmaya kadir olduğunu Dolohof bilmektedir ve şimdi onunla, kedinin fareyle oynadığı gibi oynamak istiyor.

— Senin kuzenin, — diye Dolohof söze başlamak istedi, fakat Nikolay onun sözünü kesti, hızla haykırdı : t

— Benim kuzenimin bu işle alâkası yok, ondan bahsetmek de mânâsız.

. — Peki, ne zaman parayı alacağız?— — diye Dolohof sordu.

— Yarın, — dedi Rostof ve odadan çıktı.

XV

'Yarın' demek ve kibarlığı elden bırak-

109

mamak kolaydı, fakat bir başına eve dönmek, kızkardeşleri, erkek kardeşi, babayı, anayı tekrar görmek, suçunu itiraf etmek, para istemeyeceğine namusun üzerine söz verdikten sonra hakkın olmadığı halde istemek, korkunç şeydi.

Evde daha yatmamışlardı. Tiyatrodan dö-^ gençler yemek yemişler, klavsenin başına geçmişlerdi. Nikolay salona girer girmez, onu, evlerinde bu kış hüküm süren, şimdi de Dolo-hof'un teklifinden, İogel'in balosundan sonra Sonya'yla Nataşa'mn üzerinde fırtınadan önceki bulutlar gibi bir kat daha koyulaşan o sevdalı, şairane hava sardı. Sonya'yla Nata-şa tiyatroya giderken giydikleri mavi elbiseleriyle, güzelleşmiş, güzel olduklarına emin, bahtiyarca gülümseyerek klavsenin başında duruyorlardı. Vera misafir odasında Şişin'le satranç oynuyordu. Oğlunu ve kocasını bekleyen ihtiyar kontes, evlerinde oturan yaşlı asil bir kadınla pasyans açıyordu. Denisof klavsenin başında, ayağını geriye atmış, parlayan gözleri, karma karışık saçlarıyla oturuyor, kısacık parmaklarını tuşlarda dolaştırarak akortlar yapıyor, kendisinin yazdığı "Sihirbaz kadın" şiirini, gözlerini devire devire, gür olmayan, kısık fakat emin sesiyle bestelemeye çalışıyordu.

Sihirbaz kadın, söylesene, hangi kuvvet

110

HARB VE SULH

Unutulmuş bir sazın tellerine çekiyor beni ; Sen nasıl bir ateş yaktın yüreğimde benim. Nasıl bir coşkunkluk sardı benliğimi!

Kara akik gözlerini ürkmüş fakat bahtiyar Nataşa'ya dikerek ihtiraslı bir sesle şarkı söylüyordu.

— Çok güzel! Mükemmel! — diye Nata-şa bağırırdı. — Bir kıta daha, — diye Nikolay'ı farketmeyerek devam etti.

Nikolay misafir odasına göz atarak annesiyle ihtiyar kadını ve Vera'yı gördü. "Onlarda her şey eskisi gibi," — diye içinden geçirdi.

— A, işte, Nikolaycık! — Nataşa ona doğru koştu.

— Babam evde mi? — diye Nikolay sordu.

Nataşa buna cevap vermeyerek :

— Geldiğine ne kadar sevindim! — dedi, — Öyle eğleniyoruz ki, hem biliyor musun benim hatırım için Vasili Dimitriç bir gün daha kaldı.

— Hayır, babam daha gelmedi, — diye Sonya Rostof'a cevap verdi.

Misafir odasından kontesin sesi duyuldu :

— Kuku, geldin mi buraya, bana gel. canım!

HARB VE SULH

111

Nikolay annesinin yanına gitti, elini öptü hiçbir şey söylemeden masasına oturup kâğıtlar açan ellerine bakmaya başladı. Salondan boyuna, Nataşa'yı kandıran gülüşlü ve neşeli sesler geliyordu. Denisof bağırıyordu:

— Peki, iyi iyi, artık ne deseniz nafile, barcarolla¹. söyleyeceksiniz, yalvarırım.

J Kontes sessizce oturan oğluna baktı.

— Nen var? — diye sordu.

— Öf, hiçbir şeyim yok, — diye Rostof sanki kendine boyuna sorulan bu hep aynı sualden artık usanmış gibi cevap verdi.

— Babam çabuk gelecek mi?

— Zannedirim.

"Onlarda her şey eskisi gibi. Hiçbir şeyin farkında değiller! Nerelere kaçsam!" — diye Rostof aklından geçirdi ve tekrar, klavsenin bulunduğu salona döndü.

Sonya, klavsenin başına oturmuş, Deni-sof'un çok sevdiği Barcarolle 'ün prelüdünü¹ çalıyordu. Nataşa şarkıya başlamaya hazırlanıyordu. Denisof coşkun gözlerle ona bakmaktaydı.

1 Venedik gondolculannın sarkılan yahut onlara benziyen şarkılar. 1 Peşrev.

112

HARB VE SULH

Nikolay odada aşağı yukarı dolaşmaya koyuldu.

"Ne diye şarkı söylemek istiyor? hangi şarkıyı söyleyebilir sanki? Burada da neşe yok." — diye düşünüyordu.

Sonya prelüdün ilk akortlarını yaptı.

"Yarabbi, ben mahvolmuş, şerefsiz bir insanım. Alnımın ortasına bir kurşun, benim için yapacak bir bu kaldı, yoksa şarkı söylemek değil, — diye Rostof aklından geçiriyordu. — Gitmek? Ama nereye? Hepsi bir, varsın şarkı söylesinler!"

Nikolay, Denisof'a ve kızlara bakıp onların bakışlarından sakınarak odada, kederli kederli dolaşmaya devam etti.

Sonya'nın ona çevrilmiş olan bakışları r "— Nikolay'cık neniz var?" diye soruyordu. Onun başından bir şeyler geçtiğini Sonya hemen sezmişti.

Nikolay ona arkasını döndü. Nataşa'da kardeşinin halini sezgisiyle derhal farketmiş-ti. Bunu farketmişti ama bu dakikada öyle neşeliydi, acıdan, kederden, sitemden öyle uzaktı ki (gençlerle ekseriya olduğu gibi) bilerek kendi kendini aldatıyordu. Hayır, şimdi, başkasının acısına katılıp kendi neşemi bozamayacak kadar çok neşeliyim, — diye hissediyor ve kendi kendine şöyle diyordu :

HARB VE SULH

113

"Hayır, muhakkak aldaniyorum, o da benim gibi neşelidir." — Haydi Sonya, — dedi ve salonun tam ortasına doğru, fikrince oranın akustığı en iyi olduğu için, ilerledi. Dansözlerin yaptıkları gibi başını dikip kollarını cansız sarkıtarak ve enerjik hareketlerle topuklarını vurup ayaklarının ucuna dikilerekten odanın ortasına kalar geldi, durdu.

! Hareketlerini takibeden Denisof'un heyecanlı bakışlarına cevap olarak sanki: "İşte, ben böyleyim!" diyordu.

Nikolay, kızkardeşine bakıp düşündü: "Neden seviniyor sanki, nasıl oyulor da canı sıkılmıyor, utanmıyor!" Nataşa ilk notayı okudu, boğazı şişti, göğsü kabardı, gözleri ciddî bir ifade aldılar. Bu dakikada o, hiç kimseyi, hiçbir şeyi düşünmüyordu, biçimli ağzının gülümseyişinden sesler dökülüyordu, öyle sesler ki onları aynı zaman içinde ve aynı fasılalarla herkes çıkarabilir, fakat sizi bin defasında kayıtsız bıraktıkları halde, bin birinci defasında ürpertir, ağlatırlar.

Nataşa bu kış ilk defa, bilhassa Denisof sesine hayranlık gösterdiği için, ciddî olarak şarkı söylemeye başlamıştı. Şimdi şarkıyı çocukça söylemiyordu, o eski, komik, çocukça gayretkeşliği şarkılarında artık yoktu; fakat, onu dinleyen bu işten anlayanların dediklerine bakılırsa henüz daha iyi söylemiyordu.

"İşlen-

114

HARB VE SULH

memiş ama mükemmel ses, işlemek lâzım", diyordu hepsi. Fakat, bunu her vakit, artık onun sesi çoktan sustuktan sonra söylüyorlardı. Bu işlenmemiş ses, yanlış soluk alışları, geçişleri zorlamalarıyla yükseldiği zaman, hattâ işten anlayanlar bile, hiçbir şey söylemiyorlar ve sadece, bu işlenmemiş sestten haz duyuyor, onu bir kere daha dinlemek istiyorlardı. Onun sesinde öyle bakir bir el değmemişlik, öyle bir kendi kuvvetini bilmezlik, henüz işlenmemiş öyle ince bir yumuşaklık vardı ve bunlar ses sanatı kiayetsizlikleriyle öyle birleşmişlerdi ki, bu seste, onu bozmadan, hiçbir değişiklik yapılamaz sanılırdı. "Bu da ne? — diye onun sesini duyan Ni-kolay gözlerini açarak düşündü. — Buna ne olmuş böyle? Bugün ne güzel şarkı söylüyor?" Birdenbire Nikolay için bütün dünya ikinci notayı, ikinci cümleyi beklemenin üzerine toplandı ve dünyadaki her şey üç tempoya ayrılmış bir hal aldı: "Oh mio crudele affetto1... Bir, ki, üç... Bir ki, üç... Bir.. Oh mio crudello affetro.. Bir, ki, üç... Bir. Hey gidi kahpe dünya hey! — Diye Rostof düşünüyordu. — Hepsi, felâket de, para da, Dolohof'ta, öfke de, şeref de, hepsi de saçma... işte asıl olan bu... İHaydi, Nataşa, haydi yavrum! Haydi anam!.. 'Bakalım bu "si" yi nasıl geçecek! Geçti! He-Ev benim gaddar aşkım.

HARB VE SULH

115"

le şükür!" Ve kendisi de şarkı söylediğinin farkına varmadan bu "si" yi kuvvetleştirmek için yüksek notanın terasının ikinci sesini aldı. "Ya-rabbi! Ne güzel! Bunu ben mi söyledim? Ne-kadar bahtiyarım!" — diye içinden geçirdi.

Ah! bu tersa nasıl dalgalanmış, nasıl çınlamış ve Rostof'un ruhundaki en iyi şeye na- sil dokunmuştu. Ve bu şey, bütün dünyadan ayrı, bütün dünyanın üstünde bir şeydi. Kumarda kaybedişlerin de, Dolohof'larm da, namus üzerine söz vermelerin de burada işi ne!... Hepsi saçma!... Boğazlamak, çalmak ve yinede bahtiyar olmak mümkün...

XVI

Rostof çoktandır musikiden o günkü gibi zevk almamıştı. Fakat Nataşa, barkorellasmı bitirir bitirmez realite tekrar Rostof'a kendini hatırlattı. Hiçbir şey söylemeden dışarı çıktı ve aşağıya, kendi odasına indi. Bir çeyrek sonra ihtiyar kont, kulüpten, neşeli ve memnun, döndü. Onun gelişini duyan Nikolay yanma çıktı.

İlya Andreiç oğluna sevinçli ve gururlu bir eda ile gülümseyerek :

— Nasıl bakalım, eğlendin mi? — dedi,, Nikolay "evet" demek istedi fakat diyemedi: az daha hıçkırıklarla boşanacaktı. Kont pipo-

116

HARB VE SULH

sunu içiyor, oğlunun halini farketmiyordu.

"Eh, zaruri!" — diye Nikolay ilk ve son defa aklından geçirdi. Sanki şehire gitmek için bir araba rica ediyormuş gibi kendisine bile çirkin gelen büsbütün kayıtsız bir edayla birdenbire babasına:

— Baba, size para için geldim, — dedi. .Aklımdan çıkmıştı. Bana para lâzım.

Çok keyifli olan babası: —Ya, dedi. — Ben sana daha fazla para veremeyeceğimi söylemiştim. Çok mu lâzım?

Nikolay, sonraları uzun zaman affedeme-diği sersem, kayıtsız bir gülümsemeyle ve kı-zararak :

— Pek çok, — dedi, — Kumarda biraz kaybettim, yani çok, hattâ pek çok, 43.000.

— Ne? Kiminle? Şaka mı ediyorsun! — diye kont ihtiyar adamların kızardığı gibi birdenbire boynu ve ensesi bir inme kızartısıyla kızarak haykırdı.

Nikolay :

— Yarın ödemeye söz verdim, — dedi.

— E!.. — dedi ihtiyar Kont ve kollarını -açarak bitkince divana yıkıldı.

Nikolay, içinden kendini, suçunun karşılığı bütün ömrünce ödeyemeyecek alçak, re-

HARB VE SULH

117"

zil bir insan gibi gördüğü halde, ilgisiz, cesur bir edayla :

— Ne yapalım! Bu kimin başına gelmez ki — dedi. Babasının ellerini öpmek, diz çökerek onun affını dilemek istiyordu, halbuki kayıtsız ve hattâ kaba bir edayla, böyle bir şeyin herkesin başına gelebileceğini soluyordu.

J Kont İlya Andreiç oğlunun bu sözlerini işitince gözlerini indirdi ve bir şeyleri araştırarak telâşlandı.

— Evet, evet, — diye söylendi. — Ama güç, korkuyorum ki bulmak çok güç olacak... Kimin başına gelmemiş ki! Evet, kimin başına gelmemiş... — Ve kont oğlunun yüzüne kaçamak bir göz attı, odadan dışarı fırladı... Nikolay mukavemet görmeye hazırlanmıştı, fakat bunu hiç beklemiyordu...

— Babacığım! Ba...bacığım! — diye hıçkırarak onun peşinden bağırdı, — Beni affedin! Babasının ellerini yakalayarak dudaklarını onlara bastırdı, ağladı.

Babayla oğul konuşurken, anayla kız arasında da daha az önemli olmayan bir görüşme oluyordu. Nataşa heyecanla annesinin yanına koşmuştu.

— Anne!... Anne! İstedi.

— Ne istedi?

— İstedi, beni istedi. Anne!.. Anne! — di--

118

HARB VE SULH

ye bağıırıyordu. Kontes kulaklarına inanamı-yordu. Denisof evlenme teklifinde bulunmuştu. Kime? Yakın zamana kalar bebek oynayan, şimdi de hâlâ ders alan bu minicik kızı Nata-şaya.

Hâlâ bunun bir şaka olduğunu umarak:

— Nataşa, yeter saçmalama! — dedi.

Nataşa öfkeyle :

— Saçmalama ne demek! Ciddî soluyorum, — dedi, — Ne yapmalı diye sormaya geldim, siz de bana : "saçmalama" diyorsunuz.

Kontes omuzlarını silktili.

— Eğer Mösyö Denisof'un sana teklifte bulunduğu doğruysa, sen ona kendisinin aptal olduğunu söyle, başka bir şey istemez.

Nataşa kırıgın ve ciddi:

— Hayır, o aptal değil, — dedi.

— Peki öyleyse ne istiyorsun? Şimdikiler de hep sevdalısın Mademki sevdalandın ev- i len onunla! — diye kontes öfkeli öfkeli gülüm- i seyerek söylendi, güle, güle! 1

— Hayır, anne, ben ona sevdalanmış de-, ğilim, her halde sevdalanmış değilim.

— İyi ya, bunu ona böylece söyle.

HARB VE SULH

119'

— Anne, kızdınız mı? Kızmayın, kuzum benim kabahatim var mı?

— Hayır, peki ama ne yapalım, dostum? İstersen ben gidip ona söyleyeyim, — diye kontes gülümsedi.

— Hayır, ben kendim söylerim, yalnız bana öğretin. Siz her şeyin kolayını bilirsiniz,

,-{— diye Nataşa anasının gülümsemesine cevap olarak ilâve etti. — Ah, eğer onun buna bu teklifi nasıl yaptığını görseydiniz! Hem, ben biliyorum ki, o bunu yapmak istemiyordu ama ağzından kaçın verdi.

— Ama, ne de olsa reddetmek lâzım.

— Hayır, lâzım değil. Ona öyle acıyorum ki! O öyle sevimli ki.

Annesi öfkeyle ve alaylıca :

— Öyleyse teklifi kabul et, zaten kocaya gitmek zamanın geldi. — dedi.

— Hayır, anne, öyle acıyorum ki ona. Nasıl söyleyeceğim, bilmiyorum.

Şu küçücük Nataşa'yı kocaman bir kız yerine koymaya cüret ettiler diye sinirlenen kontes :

— Senin bir şey söylemen lâzım değil, ben söylerim, — dedi.

— Hayır, katiyen olmaz, ben, kendim, siz., kapıdan dinleyin, — Ve Nataşa misafir odasından salona koştu, orada Denisof aynı iskem-

120

HARB VE SULH

HARB VE SULH

121

lede, klavsenin başında, yüzünü elleriyle kapamış oturuyordu. Nataşa'nın çevik ayak seslerinden sıçradı.

— Natali, — diye hızlı adımlarla kıza doğru yaklaştı, — kaderimi tâyin edin. O sizin ellerinizde!

— Vasili Dimitriç, size öyle acıyorum ki, hajar, siz öyle iyisiniz ki... fakat bu... imkânsız... ama böyle, sizi her zaman seveceğim.

Denisof Nataşa'nın eline eğildi, Nataşa anlaşılmasın acayip sesler duydu. Onun karmakarışık, kıvrıkcık, siyah saçlı başını öptü. Bu sırada kontesin aceleci etek hışırtıları işitildi. Kontes onlara yaklaştı.

Heyecanlı fakat Denisof'a sert gelen bir sesle kontes :

— Valisi Dimitriç, — de^li, — bize verdiğiniz şereften dolayı teşekkür ederim. Fakat kızım o kadar genç ki; hem ben, oğlumun dostu olmanız sıfatıyla ilk önce bana başvurursunuz sanırdım. Bu takdirde beni teklifinizi reddetmek zorunda bırakmazdınız.

Denisof gözleri yere inik ve kabahatli bir yüzle :

— Kontes, — dedi, bir şeyler daha söylemek istedi, kekeledi.

Nataşa onun bu acınacak halini sükûnetle seyredemedi. Yüksek sesle hıçkırmaya başladı.

— Kontes, size karşı kabahatliyim, diye Denisof tutuk bir sesle devam etti. Fakat şunu biliniz : kızınıza ve bütün ailenize öyle prestij ediyorum ki uğrunuza iki cihandaki öjArümü veririm... Kontes baktı onun sert yüzünü görünce... — Haydi Allaha ısmarladık kontes, dedi, elini öptü ve Nataşa'ya bir göz bile atamadan çabuk ve azimli adımlarla odadan çıktı.

Ertesi gün Rostof artık Moskova'da bir gün bile daha kalmak istemeyen Denisof'u uğurladı.

Moskova'daki bütün dostları onunla beraber çingenelere gitmişlerdi, onu kızağa nasıl attıklarını ve ilk üç konak yerine nasıl götürdüklerini bilmiyordu.

Denisof gittikten sonra Rostof, ihtiyar kontun bir yerden tedarik edemediği parayı bekleyerek Moskovada, evden dışarı çıkmaksızın ve daha ziyade, küçük bayanların odasında, iki hafta daha geçirdi. Sonya ona karşı daha şefkatli, daha hakikatliydi. Sanki ona göstermek istiyordu ki, onun kumardaki kaybı şimdi onu daha çok sevmesine sebep olan bir kahramanlık macera-sıdır; fakat Nikolay artık kendini Sonya'ya lâ-

122

HARB VE SULH

yık görmüyordu.

Kızların albümlerini şiirler ve notalarla doldurmuş, tanıdıklarından hiçbirisiyle vedalaşmadan ve nihayet 43.000 in tamamını gönderip Dolohof tan senet alarak, çoktandır Lehis-tanda bulunan alayına yetişmek üzere ikinci-teşrinin sonunda yola çıkmıştı.

İKİNCİ KISIM

Karısıyla yaptığı görüşmeden sonra Piyer Petersburga hareket etti. Torjok'ta, konak yedinde beygir yoktu, yahut da konak memuru beygir vermek istemiyordu. Piyer beklemeye mecbur oldu. Yuvarlak bir masanın karşısındaki deriden divana soyunmadan uzandı, keçe çizmeli kocaman ayaklarını masanın üstüne koydu, düşünceye daldı.

— Bavullarınızı getirmemizi emreder misiniz? Yatak serelim mi, çay emir buyrulur mu? diye oda uşağı sordu.

Piyer cevap vermedi, çünkü hiçbir şey işitmiyor, görünüyordu. Bir önceki konak yerinde düşünceye dalmış, hâlâ öyle önemli şeyler düşünüyordu ki, etrafında olup bitenlere en ufak bir ilgi bile göstermiyordu. Onu, Petersburga geç, veya erken varacağı, yahut bu durak yerinde dinlenmek için bir yer bulup bulamıya-cağı ilgilendirmiyordu; sadece şimdi kendisini meşgul eden düşüncelerin yanında, bu durak yerinde birkaç saat mı yahut bütün ömrünce mi kalacağını düşünmek de ona eşit idi.

124

HARB VE SULH

HARB VE SULH

125

Konak - memuru, karısı, oda uşağı, Tor-jok işleri satan bir kadın, odaya girip ona hizmetlerini arz ettiler. Piyer uzanmış ayaklarının vaziyetini değiştirmeden gözlüklerinin ardından onlara bakıyor, ne isteyebileceklerini, bütün bu insanların, kendisini meşgul eden meseleleri halletmeden nasıl yaşayabildiklerini anlamıyordu. Düellodan sonra Sokolniki' den döndüğü ve ilk azaplı, uykusuz geceyi geçirdiği günden beri onu hep aynı meseleler meşgul etmekteydi, ancak, şimdi, yolculuğun yalnızlığı içinde bunlar onu daha büyük bir kuvvetle hükümleri altına almışlardı. Neyi düşünmeye başlarsa başlasın, halledemediği ve kendi kendine sormaktan vazgeçemediği hep o aynı meşelere dönüyordu. Sanki kafasının içine, bütün hayatının tutunduğu bir ana vida sokulmuştu. Vida, ne daha ileri gidiyor, ne dışarı çıkıyor, hiçbir yere ilişmeden hep aynı oyuk içinde dönüyordu, onu durdurmanın da imkânı yoktu.

*

Konak memuru odaya girdi, ekselansın iki saatçik daha beklemesini alçalarak rica etti, iki saat sonra ekselans için (ne olursa olsun) posta beygirleri verecekti. Konak memuru besbelli yalan söylüyor, sadece yolcudan açıktan para çekmek istiyordu. " Bu iyi mi oldu, yoksa kötü mü? diye Piyer kendi kendine sordu benim için iyi, başka yolcular için kötü, ama konak memuru için katî bir zaruret, çünkü aç : bu yüzden bir subayın kendisini dövdüğünü söyledi. Subay onu dövmüş-se bir an önce yola çıkmak zorunda olduğu için dövmüştür. Ben de Dolohof'a, kendimi hakarete uğramış saydığım için ateş ettim, on altıncı Lui'yi; bir cani saydıkları için idam ettiler, bir yıl sonra da onu idam edenleri yine bir şeyler yüzünden öldürdüler. Kötü olan ne? İyi olan ne? Neyi sevmek lâzım, neden nefret etmek? Neyin uğruna yaşıyor ve ben neyim? Hayat nedir, ölüm ne? Her şeyi idare eden hangi kuvvettir?" diye kendi kendine soruyordu. Ve bu suallerin hiçbirine, mantıksız, katiyen bu suallerin karşılığı olmayan bir tek cevaptan başka cevap yoktu. Bu cevap da şuydu : "Öleceksin, her şey bitecek. Öleceksin ve her şeyi öğreneceksin, yahut sorgu soramaz olacaksın." Fakat ölmek de korkunçtu.

Torjok'lu satıcı kadın cırtlak sesiyle mallarını, hususiyle telâtin terliklerini bağırarak satmaya çalışıyordu. "Benim, ne yapacağımı bilmediğim yüzlerce rublem var, halbuki bu kadın yırtık pırtık gocukla dikilip duruyor ve bana utangaç utangaç bakıyor, diye Piyer düşünüyordu. — Bu paralar neye yarar? Bu paralar onu kıl kadar olsun daha bahtiyar edebilir ve ruhuna sükûnet verebilir mi? Bu dünyada her hangi bir şey onu da beni beni de şerre ve ölüme karşı daha az mâruz bir duruma koyabilir mi? O ölüm ki her şeyi sona

126

HARB VE SULH

HARB VE SULH

127

erdirecek, bugün yahut yarın, hepsi bir, ebediyetle ölçülünce bir an sonra gelecektir". Ve hiçbir yere ilişmeyen vidayı tekrar sıktı, vida yine hep öyle aynı oyukta dönmeye başladı.

Uşağı ona yarısına kadar kesilmiş bir kitap, Mme. Suza'nın mektuplar halinde yazılmış romanını verdi. Amelie de M.msfield ismindeki bir kadının ıstıraplarını ve fazilet uğruna yaptığı mücadelelerini okumaya başladı. "Mademki kendini baştan çıkartanı seviyor, diye düşündü, öyleyse ona karşı niçin mücadele ediyor? Allah bu kadının ruhuna kendi iradesine aykırı meyiller koyamaz. Benim eski karım mücadele etmedi, belki de haklıydı. Hiçbir şey bulunmamış, diye Piyer tekrar kendi kendine söylendi, — hiçbir şey keşfolun-mamıştı. Biz, ancak, hiçbir şey bilmediğimizi bilebiliriz. Bu da beşeri hikmetin en yüksek basamağıdır."

İçindeki ve etrafındaki ner şey ona karmakarışık, mânâsız ve tiksindirici geliyordu. Fakat kendini çevreleyen her şeye karşı hissettiği bu tiksintiden Piyer sinirlendirici bir çeşit zevk duyuyordu.

Beygir noksanı yüzünden yola çıkamayan başka bir yolcuyu da peşinde getirip odaya giren konak memuru :

— Ekselansınızdan, şu bay için bir parçacık sıkışmanızı rica etmek cesaretinde buluna-

bilir miyim, dedi. Yolcu, tıknaz, iri kemikli, yüzü sarı ve kırışıklı, kırçıl kaşları parlak ve renkleri belirsiz kurşuni gözlerinin üstüne düşmüş bir ihtiyardı.

Piyer ayaklarını masadan çekti, kalktı, kendisi için hazırlanmış karyolaya uzanarak gelene arasına göz atmaya başladı, öteki Piyer'e bakmadan, titiz, yorgun bir yüzle ve hizmet-çisa^i'in yardımıyla güçlkle

soyunuyordu. Elbiselerini çıkarıp yalnız nankinle kaplı tüyleri dökülmüş gocuk ve kemikli sıksa bacaklarında keçe çizmeleriyle kalan yolcu divana oturdu, geniş şakaklı ve dipten tıraş edilmiş çok büyük kafasını arkaya yaslayarak Bezuhof'a baktı. Bu bakışın sert zeki ve nüfuz edici ifadesi Piyer hayrete düşürdü. Yolcuyla görüşüp konuşmak istedi, fakat yola dair bir sorguyla söz açmaya hazırlandığı sırada yolcu gözlerini artık kapamış bulunuyordu; parmaklarından birinde üzerine ölü kafası işlenmiş dökme demirden kocaman bir yüzük bulunan buruşuk, ihtiyar ellerini kavuşturmuş, Piyer'in zannına göre; ya dinleniyor yahut derin derin ve sükûnetle bir şeyler düşünerek, kımıldamadan oturuyordu. Yolcunun uşağı da yüzü sarı ve kırışıklarla örtülü, tıraş olduğu için değil de tıraşı hiçbir zaman çıkmadığı için, sakalsız, bıyiksız bir ihtiyarcağızı. Çevik ihtiyar uşak yol çantasını topladı, çay masasını hazırladı, kaynar semaveri getirdi. Her şey hazır olun-

128

HARB VE SULH

ca gözlerini açtı, masaya yaklaştı, bir bardak kendine doldurduktan sonra bir bardak da sakalsız ihtiyara doldurup verdi. Piyer bu yolcuyla konuşmak için rahatsızlanmaya, bunu bir ihtiyaç, hattâ bir zaruret olarak duymaya başladı.

Uşak boşalmış ve tersine çevrilmiş bardağını bitmemiş bir şeker parçasıyla beraber geri götürdü, yeni bir şey lâzım olup olmadığını sordu.

Yolcu :

— Hiçbir şey lâzım değil. Kitabı ver, dedi. Piyer'e bir din kitabı gibi gelen kitabı uşak verdi ve yolcu okumaya daldı. Piyer ona bakıyordu. Yolcu birdenbire kitabı bıraktı, yerine koydu, kapadı ve tekrar gözlerini yumup arkaya yaslanarak eski vaziyetini aldı. Piyer ona bakmakta devam ediyordu; başım ondan çevirmeye vakit bulamadan ihtiyar adam gözlerini açtı, sert, keskin baskılarım Piyer'in yüzüne dikti. Piyer şaşaladı, bu bakıştan kurtulmak istedi, fakat parlak, ihtiyar gözler onu, önüne geçilmez bir surette kendilerine doğru çekmekteydiler.

II

Yolcu sakın ve yüksek bir sesle :

HARB VE SULH

129

— Eğer yanılmıyorsam, Kont Bezuhof'la müşerref oluyorum dedi.

Piyer'e, hiçbir şey söylemeden, gözlerinin arkasından muhatabına sorguyla bakıyordu.

— Sizden bahsedildiğini duydum, diye yolcu devam etti, başınızdan geçen felâketi de işittim, mirim. — Sanki: "evet, siz ona han- gi adı verirsiniz verin, felâket o, çünkü ben biliyorum ki Moskovada başınızdan geçen şey bir felâkettir." der gibi son kelimelerin üzerine bastı. — Bu vakadan dolayı eseflerini bildiririm, mirim.

Piyer kızardı, ayaklarını yataktan telâşla indirip tabîî olmiyan ürkek bir gülümsemeyle ihtiyara doğru eğildi

— Size bunu merak saikasıyla hatırlatmadım mirim, çok daha mühim sebepler var. — Bakışlarını Piyer'den ayırmayarak sustu ve divanda yana doğru çekildi, bu hareketiyle Piyer'i yanında oturmaya çağırıyordu. Bu ihtiyar adamla konuşmaya girişmek Piyer için hoş a gider bir şey değildi, fakat elinde olmayarak ona itaat edip yaklaştı, yanma oturdu.

— Siz bahtsızsınız, mirim, — diye yolcu devam etti. — Siz gençsiniz, ben ihtiyar. Gücümün yettiği kadar size yardım etmek istedim.

Piyer, tabii olmayan bir gülümsemeyle t

130

HARB VE SULH

HARB VE SULH

— Ah, evet, — dedi. — Çok teşekkür ederim... Nereden teşrif buyuruluyor?

Yolcunun yüzü şefkatli değildi, hattâ soğuk ve sertti, fakat buna rağmen yeni tanışının konuşması da, yüzü de Piyer'i dayanılmaz bir surette kendilerine çekmekteydiler.

İhtiyar adam :

— Fakat eğer her hangi bir sebepten dolayı benimle konuşmak hoşunuza gitmiyorsa, — dedi, — bunu açıkça söyleyin, mirim. — Birdenbire beklenmedik bir gülümseyişle, bir baba şefkatiyle gülümsedi.

Piyer :

— Yo, hayır, katiyen, bilâkis sizinle tanışmakla çok bahtiyarım, deli ve yeni tanışının eline bir kere daha göz atarak yüzüğü iyice gözden geçirdi. Mason işareti olan ka-fatasını gördü.

.

— Müsaadenizle sorayım, dedi, siz mason musunuz?

Yolcu, Piyer'in gözlerine gitgide daha derinden bakarak :

— Evet ben hür masonlar biraderliğine mensubum, dedi. — Gerek kendi adıma gerekse onların adına size biraderlik elimi uzatıyorum.

I

131

Piyer, masonun şahsiyetinin kendine telkin ettiği güvenle masonların itikatlarına karşı beslenen alışılmış alay hissi arasında sallanarak ve gülümseyerek :

— Korkarım ki, — dedi, — korkarım ki anlamaktan çok uzağım, nasıl demeli, kâinatın yaratılışı hakkındaki düşüncelerim sizinki-,-^ere o kadar aykırıdır ki biribirimizi anlayamayacağımızdan korkarım.

Mason :

— Sizin düşünceleriniz malûumdur, — dedi, — sizin bahsettiğiniz, size kendi zihnî mesainizin mahsulüymüş gibi gelen düşünceler, birçok insanların düşünceleridir, gururun, tembelliğin, cehaletin birbirine benzeyen mey-valandır. Beni affedin mirim, ama, ben bunu bilmeseydim sizinle konuşmaya teşebbüs etmezdim. Sizin düşünceleriniz hazin bir delâlettir.

Piyer hafifçe gülümseyerek :

— Tıpkı, benim de, sizin dalâlette bulunduğunuz farz edebileceğim gibi, — dedi.

— Ben hakikati bildiğimi söylemeye hiçbir zaman cesaret edemem, diye, mason konuşmasındaki berraklık ve sağlamlıkla Piyeri gitgide daha çok hayrete düşürerek cevap verdi. — Hiç kimse, bir basma hakikata ulaş-

,ü

132

HARB VE SULH

maz; Ulu Tanrıya lâyük bir mesken olması gereken o mabet ancak ceddimiz Âdemden zamanımıza kadar, herkesin, milyonlarca neslin iştirakiyle taş taş üstüne konularak yükselmektedir, — dedi ve gözlerini kapadı.

Bütün hakikati olduğu gibi söylemek ihtiyacını duyan Piyer esefle ve kendini zorlayarak :

— Size şunu söylemeliyim ki, — dedi, — ben inanmıyorum, inan... mıyorum Allaha.

Mason, dikkatle, Piyer'i süzdü, bahtiyarlığım sağlayacak beş rublesinin bile bulunmadığını kendisine söyleyen bir fakire elinde milyonları olan bir zengin nasıl gülümserse öyle gülümsedi.

— Evet, siz onu tanı mıyorsunuz mirim, — dedi. — Onu tanıyamazsınız. Onu tanı mıyorsunuz, bedbahtlığınız da bundan dolayıdır.

— Evet, evet, çok bedbahtım — diye Piyer tekrarladı. — Ama ne yapayım?

Mason, titreyen sert bir sesle :

— Siz onu tanı mıyorsunuz mirim ve bundan dolayı da çok bedbahtsınız. Siz onu tanı mıyorsunuz, halbuki o burada, o benim içimde, o benim sözlerimde, o senin içinde ve hattâ senin şimdi söylediğin küfürli sözlerdedir! dedi.

HARB VE SULH

jijjj

Sustu ve besbelli, sükûnet bulmaya çalışarak içini çekti. Yavaşça :

— Eğer o olmasaydı, — dedi, — biz sizin- le ondan bahsetmezdik mirim. Biz neyi, kimi konuşuyoruz?

Sen kimi inkâr ettin? — diye birdenbire coşkun bir sertlikle ve sesine hâkim olarak devam etti. — Eğer o yoksa onu kirti icadeyledi? Anlaşılmaz bir varlığın mev-cuculiyeti faraziyesi nereden aklına geldi? Sen ve bütün dünya böyle akıl almaz bir varlığın, bütün sıfatlarında ebedî ve sonsuz, her şeye kadir bir varlığın mevcudiyetini niçin farz ettiniz?.. — Durdu ve uzun zaman sustu.

Piyer bu sükûtu bozamıyor, bozmak istemiyordu.

Mason:

— O yarıdır, fakat onu anlamak güç, — diye Piyer'in yüzüne değil de kendi önüne, iç heyecanından dolayı sakın duramayıp kitabın yapraklarını karıştıran buruşuk ellerine bakarak tekrar söze başladı. — Eğer o, varlığından şüphe ettiğin bir insan olsaydı sana bu insanı getirirdim, onu elinden tutar sana gösterirdim. Fakat bir semil fânî olan, ben, onun bütün kudretini, bütün ebediliğini, bütün rahmetini kör olan, yahut onu ve kendi bayalığını, fasitliğini görmemek, anlamamak için gözlerini yuman bir kimseye nasıl göstereyim? — Bir müddet

134

HARB VE SULH

sustu. — Sen kimsin? Sen nesen? Şu kâfirce sözleri söyleyebildiğin için kendini hakim sanıyorsun, —diye kederli ve hor gören bir gülümsemeyle devam etti, — halbuki sen ustaca yapılmış bir saatle oynayarak bunun ne işe yaradığını anlamadığın için onu yapan ustaya inanmadığını söylemeye yeltenen küçük bir çocuktan daha sersem ve daha akılsızsın. Onu idrak eylemek güçtür... Biz yüzyıllardan beri, ceddimiz Âdemden zamanımıza kadar, bu idrak için çalışıyoruz ve gayemize ulaşmaktan sonsuz derece uzağız; fakat onu anlayamayışta biz sadece kendi zaafımızı ve onun yüce1 iğini görürüz.

Piyer, yüreği donmuş bir halde ve parlayan gözlerle masonun yüzüne bakarak dinliyor, sözünü kesmiyor, ona bir şey sormuyor, fakat bu yabancı insanın kendine söylediği şeylere bütün kalbiyle inanıyordu. Masonun sözlerindeki mantıki delillere mi inanıyordu; yoksa çocukların inandığı gibi sözlerindeki edaya, güvence, yürekten gelişe, bazan hemen hemen sözünün akışını kesen ses titremelerine mi inanıyordu; yoksa aynı kanaatle ihtiyarlamış olan bu parlak, ihtiyar gözlerle mi; yoksa masonun bütün benliğinden taşan ve onu kendi düşkünlüğü, ümitsizliğiyle ölçülünce hayrete düşüren o sakinliğe, metinliğe, vazifesini müdrik oluşa mı inanıyordu neye ve neden olursa olsun bütün ruhiyle inanmak istiyor, inanı-

HARB VE SULH

135

yor, sevinçli bir sükûn, bir yenileşme, hayata bir yeniden dönüş hissini duyuyordu.

Mason :

— Ona akılla ulaşılmaz, hayatla ulaşılır, — dedi.

— Anlamıyorum, — diye Piyer içinde yük- selen şüpheyi korkuyla hissederek cevap verdi. Muhatabının delillerindeki vuzuhsuzluktan, zayıflıktan korkuyordu, ona inanmamaktan korkuyordu. — Anlamıyorum, — dedi, — sizin, bahsettiğiniz bilgiye ulaşmaya insan zekâsının neden dolayı yardım edemeyeceğini anlamıyorum.

Mason tatlı tatlı ve babaca gülümsedi.

— Yüksek hikmet ve hakikat içimize sindirmek istediğimiz tertemiz bir su gibidir, — dedi. — Ben bu temiz suyu hem pis bir kabın içinde toplar hem de onun temizliğini düşünebilir miyim? Ancak kendi içimi temizlersem, toplanan suyu da belirli bir hadde kadar temiz tutabilirim.

Piyer sevinçle :

— Evet, evet, öyle! — dedi.

— Yüksek hikmet, yalnız akla, akîl bilginin döküldüğü fizik, tarih, kimya v. s. gibi dünyevi ilimlere dayanmaz. Yüksek hikmet bir-

136

HARB VE SULH

HARB VE SULH

137

dir ; yüksek hikmetin bir tek ilmi Vardır : her şeyin ilmi, kâinatın yaradılışını ve insanın onu içinde tuttuğu yeri izah eden ilim. Bu ilmi içe yerleştirmek için nefsin temizlenmesi ve yenileştirilmesi gerektir. Bundan dolayı bilmekten önce inanmak, kemale ermek lâzımdır. Bu gayelerin elde edilmesi için de ruhumuza Alla-hm vicdan denilen ışığı konmuştur.

— Evet, evet, — diye Piyer tasdik etti.

— Nefsini ruhunun gözleriyle seyret ve kendinden memnun olup olmadığını kendi kendine sor. Kendini sadece akılla kullanarak neye erdin? Sen nesen? Siz gençsiniz, zenginsiniz, akıllısınız, kültürlüsünüz, mirim. Size verilen bütün bu nimetleri nasıl kullandınız? Kendi kendinizden ve hayatınızdan memnun musunuz?

Piyer yüzünü buruşturarak :

—: Hayır, hayatımdan nefret ediyorum, — dedi.

— Nefret ediyorsun, öyleyse onu değiştir; kendini temiz kıl, temizlendiğin nispette hikmeti idrak edersin. Hayatınıza bir göz gezdirin, mirim, onu nasıl geçirdiniz? Cemiyetten boyuna alarak ve ona hiçbir şey vermeyerek, çılgın içki âlemlerinde ve sefahat içinde. Servete konduğunuz. Onu nasıl kullandınız? Kendi yakı-

nınız için ne yaptınız? On binlerce esirinizi düşündünüz mü? Onlara maddi olarak mânevi olarak yardım ettiniz mi? Hayır. Sefih bir hayat sürmek için onların emeklerinden faydalandınız. İşte yaptığınız bu. Yakınına faydası dokunabilecek bir hizmet seçtiniz mi kendinize? Hayır. Hayatınızı aylak geçirdiniz. Sonra evlendiniz mirim, genç bir kadını idare et-jjiek mesuliyetini yüklediniz ve ne yaptınız? Hakikatin yolunu bulması için ona yardım etmediniz, onu yalanın ve bedbahtlığın uçurumuna ittiniz. Bir adam size hakaret etti, siz de onu öldürdünüz, sonra da şimdi gelmiş, Al-Jahı tanımadığınızı, hayatınızdan nefret ettiğinizi söylüyorsunuz. Bunda anlaşılmayacak bir şey yok, mirim!

Bu sözlerden sonra mason sanki uzun bir konuşmadan yorulmuş gibi divanın arkasına tekrar yaslandı, gözlerini kapadı. Piyer bu hareketsiz, sert, buruşuk ve ihtiyar, hemen hemen ölü yüze baktı, sessizce dudaklarını kımıldattı :

"Evet, kepaze, aylak, fesada uğramış bir hayat," demek istedi, fakat sessizliği bozmaya cesaret edemedi.

Mason boğuk boğuk, ihtiyarcasma öksür-dü, uşağına seslendi:

— Beygirlerden ne haber? — diye Piyer'e

138

HARB VE SULH

bakmadan sordu.

— Henüz getirdiler, —diye uşak cevap verdi. — Dinlenmeyecek misiniz?

— Hayır, söyle, koşsunlar.

Ayağa kalkan Piyer başım eğip arasına masona göz atarak odada dolaşmaya başladı :

"Nasıl olur, söyleyeceklerinin hepsini söylemeden ve bana yardım vadetmeden gidecek, beni bir başıma mı bırakacak?" — diye düşünüyordu.

"Evet, zilletli ve sefih bir hayat sürdüğümü aklıma bile getirmemiştim, ama o kadını sevmiyordum, sevmek te istemiyordum, — diye Piyer düşünmekte devam etti, — işte bu adam hakikate ermiş, eğer isteseydi bana da onu açabilirdi." Piyer bunları masona söylemek istiyor fakat cesaret edemiyordu. Yolcu alışkın, buruşuk elleriyle eşyasını topladı, gocuğunu ilikledi. Bu işleri bitirince de Bezu-hof'a döndü ve kayıtsız, terbiyeli bir tonla ona :

— Şimdi siz nereye teşrif buyuruyorsunuz mirim? — dedi.

— Ben mi? Petersburga! — diye Piyer kararsız, çocukça bir sesle cevap verdi. — Size teşekkür ederim. Sizinle her hususta fikirda-şım. Fakat siz beni o kadar da kötü sanmayın.

HARB VE SULH

139

Ben, sizin istediğiniz gibi bir insan olmayı bütün ruhumla arzuladım, fakat hiçbir zaman, hiçbir hususta kimseden yardım görmedim... . Bununla beraber, her şeyden önce bütün kabahat benimdir. Bana yardım edin, bana öğretin, belki de ben... — Piyer daha fazla söyleyemedi, soluğuyla burnunu çekti ve döndü.

J Mason, görünüşe göre, bir şeyler düşünerek uzun zaman sustu.

— Yardım yalnız Allah'tandır, — dedi, — fakat bizim tarikatımız elinden geldiği kadar size yardım eder, mirim. Petersburga gidiyorsunuz, şunu kont Villarski'ye verin, (cüzdanını çıkardı ve dörde bölünmüş büyük bir kâğıt tabakasının üzerine birkaç kelime yazdı). Size bir tavsiyede bulunmama müsaade edin.

Payitahta varınca ilk günlerinizi yalnızlığa, kendi kendinize verin ve eski hayatınızın yolunda yürümeyin. Böylece, size hayırlı yolculuklar. — Uşağının odaya girdiğini gördü, — başarılar dilerim mirim, — dedi. Konak memurunun defterinden Piyer'in öğrendiğine göre bu yolcu Osip Aleksiyeviç Bazdeyef'ti. Bazdeyef daha Novikof devrinde bile en tanınmış masonlardan ve martinistler-den biriydi. O gittikten sonra Piyer uzun zaman yatmadı, beygirlerin hazır olup olmadığını sormadı, fasit gençliğini aklından geçirip yenileşmenin heyecanıyla, kendisine o kadar

140

HARB VE SULH

kolay gerçekleşecekmiş gibi gelen, faziletli, kusursuz, hayırsever istikbalini gözlerinin önüne getirerek konak odasında dolaştı. Öyle geliyordu ki ona, o sadece hayırsever olmayı tesadüfen nasılsa unutmuş bulunduğu için fasitti. Ruhunda eski şüphelerin izi bile kalmamıştı. Fazilet yolunda birbirlerine destek olmak gayesiyle birleşmiş insanların kardeşliği imkânına iyice inanıyor ve masonluğu böyle tasavvur ediyordu.

III

Petersburga varan Piyer gelişini hiç kimseye haber vermedi, hiçbir yere gitmedi; günlerini, kendisine kimin gönderdiği bilinmeyen bir kitabı, "Tempis'te Thomas" ı okumakla geçirdi. Bu kitabı okurken Piyer tek bir şey, hep aynı şey anlıyordu : kendisine Osip Aleksiye-viç'in ifşa ettiği kemale ermek imkânına, insanlar arasında kardeşçe ve faal bir sevgi imkânına inanmanın henüz onca meçhul zevkini anlıyordu. Gelişinden bir hafta sonra Petersburg kibar âlemlerinden şöyle böyle tanıdığı lehli genç kont Villarski bir gece tıpkı Dolu-hof'un şahidi gibi resmi ve merasimli bir tavırla Piyer'in odasına girdi, kapıyı kapattı, sonra odada Piyer'den başka kimsenin bulunmadığına emniyet getirince ona döndü. Oturmadan :

HARB VE SULH

141

— Ben size bir vazife ve bir teklifle geldim, kont, — dedi. — Bizim biraderliğimizde çok yüksek bir yer tutan bir şahsiyet sizin müddetinden önce biraderliğe kabulünüz için aracılık etti ve bana sizin kefiliniz olmam teklifinde bulundu. Bu zatın isteğini yerine getirmeyi kutsal bir vazife sayarım. Siz benim kefaletimle hür masonlar biraderliğine girmek işiyor musunuz?

Hemen hemen her zaman balolarda, en parlak kadın meclislerinde sevimli sevimli gülümser gördüğü bu adamın soğuk ve sert edası Piyer'i şaşırttı.

— Evet, istiyorum, — dedi. Villarski başını eğdi.

— Bir sual daha kont, — dedi, — buna, müstakbel bir mason olarak değil, fakat şerefli bir insan (galant bonime) olarak bütün samimiyetinizle cevap vermenizi rica ediyorum : eski kanaatlerinizi bıraktınız mı, Alla-ıa inanıyor musunuz?

Piyer biraz düşündü: / — Evet... evet, Allaha inanıyorum, — de-

!!!!'y—O halde,,, — diye Villarski söze başladı, fakat Piyer onun sözünü kesti : '—'

142

HARB VE SULH

— Evet, Allaha inanıyorum, —! diye tekrarladı.

Villarski:

— O halde gidebilirsiniz, — dedi. — Arabam emrinize hazır.

Villarski bütün yol boyunca sustu. Piyer'-in, ne yapması gerektiği, nasıl cevap vereceği sualine de Villarski sadece kendinden daha liyakatli biraderlerin onu deneyeceklerini ve doğruyu söylemekten başka bir şeyin gerekmediğini anlattı.

Mason locasının bulunduğu büyük evin cümle kapısını geçip karanlık merdivenlerden çıkarak aydınlık, küçük sofaya girdiler, orada hizmetçi yardımı olmaksızın kürklerini çıkardılar. Sofadan başka bir odaya geçtiler. Acaip kıyafetli bir adam kapıda görüldü. Villarski onu karşılamaya giderek Fransızca ve yavaş, sesle bir şeyler söyledi, sonra pek büyük olmayan bir dolaba yaklaştı, Piyer orada şimdiye kadar görmediği biçimde elbiseler bulunduğunu farketti. Villarski dolaptan bir mendil alıp Piyer'in gözlerine örttü, saçlarını sıkıştırıp acıtarak arkadan düğümledi. Sonra Piyer'i kendine doğru çekti, öptü ve elinden

tutup bir yere doğru sürükledi. Saçlarını çeken düğüm Piyer'in canını yakıyordu, Piyer acıdan yüzünü buruşturuyor ve bir şeylerden

HARB VE SULH

143

utanarak gülümsüyordu. Sarkmış kollar, buruşmuş ve gülümseyen yüzüyle Piyer'in kocaman gövdesi güvensiz, korkak adımlarla Vil-İarski'nin peşi sıra gidiyordu.

Villarski onu on adım kadar götürerek durdu.

ı — Başınıza ne gelirse gelsin, — dedi, — '« eğer bizim biraderliğimize girmeye iyice karar vermişseniz hepsine erkekçe dayanmalısınız. (Piyer başını eğmek suretiyle müspet cevap verdi.) Kapıya vurulduğunu duyunca gözünüzün bağıni kendiniz çözersiniz, — diye Villarski ilâve etti. — Size yiğitlik ve başarılar dilerim. — Pi}'er'in elini sıkarak çıktı.

Bir başına kalan Piyer hep öyle gülümse-mekte devam ediyordu. İki kere omuzlarını jsilkti; elini, çözmek istiyormuş gibi, mendile götürdü ve tekrar indirdi. Gözleri bağlı kaldığı beş dakika ona bir saat kadar uzun geldi. Kolları uyuşmuş, dizleri kesilmişti; ona yorulmuştu gibi geliyordu. Çok karışık çeşitli bir duygunun tesiri altındaydı. Hem başına gelecek şeylerden hem daha çok da bu korkusunu belli etmekten korkuyordu. Kendisine ne yapacaklarını, neyi ifşa edeceklerini merak ediyordu ama, her şeyden çok da, Osip Alek-siyeviç'le karşılaştığı zamandan beri hasretini çektiği o yenileşme yoluna ve faal - faziletli hayata giriş anının nihayet gelip çatmış ol-

144

HARB VE SULH

masına seviniyordu. Kapıya kuvvetle vuruldu. Piyer bağı çözdü, etrafına bakındı. Oda kapkaranlıktı : yalnız bir yerde, bir şeyin içinde bir kandil yanıyordu. Piyer ona doğru yaklaştı, kandilin, üzerinde açık kandil yanıyordu. Piyer ona doğru yaklaştı, kandilin, açık bir kitap bulunan siyah bir masada durduğunu gördü. Kitap İncildi; içinde kandil yanan şey delikleri ve dişleriyle bir ölü kafasıydı. İncilin ilk sözlerini, "başlangıçta kelâm vardı ve kelâm Tanrıydı" yi okuyarak Piyer masanın etrafını dolaştı, bir şeylerle dolu, büyük, açık bir sandık gördü; bu, içinde kemikler bulunan bir tabuttu. Gördüğü şeyler Piyer'i katiyen hayrete düşürmemişti. Eskisinden büsbütün farklı, büsbütün yeni bir hayata girmeyi ümid ettiği için hep olağanüstü, gördüklerinden daha da olağanüstü şeyler bekliyordu. Kafatası, tabut, İncil, bütün bunlar ona zaten beklediği şeylermiş gibi geliyor, daha Cazlasın! bekliyordu. İçinde rikkat hissi uyandırmaya çalışarak etrafına bakmıyordu. — "Tanrı, ölüm, aşk, insanların kardeşliği" — diye bulanık fakat sevinçli bir hayali bu sözlerle birbirine bağlayarak kendi kendine konuşuyordu. Kapı açıldı, içeriye birisi girdi.

Piyer'in artık etrafını görebildiği hafif ışıktaki, kısaca boylu bir adam belirdi. Her halde aydınlıktan karanlığa girdiği için olacak ki

HARB VE SULH

145-;

bu adam durdu, sonra dikkatli adımlarla masaya doğru yürüdü, deri eldivenli küçük ellerini onun üstüne koydu.

Bu kısa boylu adam göğsünü ve bacaklarının bir kısmını örten beyaz, deri bir önlük giymişti, boynunda gerdanlık gibi bir şey vardı, gerdanlığın altından uzunca ve aşağından aydınlanmış yüzünü çerçeveleyen dik ve beyaz bir jabo çıkıyordu.

İçeri giren adam Piyer'in yaptığı gürültü-üzerine ondan yana dönerek :

— Buraya niçin geldiniz? — diye sordu. — Siz, nurun hakikatine inanmayan ve nuru görmeyen siz, buraya niçin geldiniz, bizden istediğiniz nedir? Hikmet mi, fazilet mi, marifet mi?

Kapı açılıp meçhul adam içeri girer girmez Piyer tıpkı çocukluğunda günah çıkarırken duyduğu korku ve saygıya benzer bir his» duymuştu : kendisini, hayat şartları bakımından ona büsbütün yabancı, fakat insanların kardeşliği bakımından yakın bir adamla göz göze hissediyordu. Soluğunu kesen yürek çarpıntılılarıyla muallime (talibi kardeşliğe girmeye hazırlayan biradere masonlukta bu isim veriliyordu) doğru yürüdü. Yanına yaklaşıncı muallim, tanışlarından biri, Smolyaninof olduğunu görmüş, fakat onun, tanışlarından bi-

HARB VE SULH

ari olduğunu düşünmek fenasına gitmişti: içeri giren bu adam onun için sadece bir birader ve faziletli bir öğretmenden başka bir şey değildi. Piyer uzun zaman söz söyleyemedi, o kadar ki muallim sorusunu tekrarlamak zorun->da kaldı.

— Evet ben... ben... yenileşmeyi istiyorum. — diye Piyer güçlükle cevap verdi.

Smolyaninof :

— Âlâ, — dedi ve hemen devam etti : — 'Gayenize ulaşmak için bizim kutsal tarikatımızın size hangi vasıtalarla yardım edeceği ihakkında fikriniz var mı?... — diye muallim ^sakince ve çabuk çabuk sordu. Piyer heyecandan ve mücerret konuları Rusça konuşmaya alışkın olmadığından sesi titreyip dili dolaşarak :

— Ben... rehberliğiniz... yardımınız... yenileşmeyi umuyorum.. — dedi.

— Fransonluk hakkında ne gibi bir İfikiriniz var?

— Ben masonluğun Fraternite¹ ve faziletli ülküler uğrunda insanların müsaviliği olduğunu tasavvur ediyorum, — diye, konuştuğça sözlerinin bu anın heybetine uygun düşmeyi-

Kardeşlik

HARB VE SULH

14?

sinden sıkılarak cevap verdi. — Ben öyle tasavvur ediyorum ki...

Bu cevaptan iyice memnun kaldığı anlaşılan muallim acele acele :

— Âlâ, — dedi. — Ülkünüze ulaşmak çaresini dinde aradınız mı?

„«| — Hayır, ben dini hakkaniyete aykırı sayıyordum ve onu takibetmedim, — diye Piyer öyle yavaş bir sesle söyledi ki muallim iştmedi ve ne dediğini sordu. — Ben ateisttim, — diye Piyer cevap verdi.

Muallim bir dakika sustuktan

sonra

— Siz hakikati arıyorsunuz, hayatınızı onun kanunlarına uydurmak için; şu halde siz hikmeti ve fazileti arıyorsunuz, öyle değil mi ?

— Evet, evet, — diye Piyer tasdik etti. Muallim öksürdü, eldivenli ellerini göğsüne kavuşturdu ve söze başladı :

— Şimdi ben size tarikatımızın esas gayesini ifşa edeceğim, — dedi. Eğer bu gaye sizinkine uygun düşerse biraderliğimize girmekle faydalanırsınız. Tarikatımızın en baş gayesi, onun dayandığı ve hiçbir beşerî kuvvetin yıkamayacağı temel: mühim bir sırrın saklanması, gelecek nesillere devridir... En uzak yüzyıllardan, hattâ ilk insandan bize kadar gelen

HARB VE SULH :

bir sır ki, belki de, insan soyunun mukadderatı ona bağlıdır. Fakat işbu sırrın öyle bir mahiyeti var ki, onu hiç kimse, eğer kendi nefsini uzun ve itinalı bir temizlemeyle hazırlamamış-sa, anlayamaz ve ondan faydalanamaz, bu yüzden de herkes onu öyle kolayca elde etmeyi umamaz. Bundan dolayı ikinci bir gayemiz vardır ki, o da, işbu sırrın aranmasında zahmet çeken erlerin nakletmek suretiyle bize fa-şettikleri vasıtalarla üyelerimizi mümkün olduğu kadar hazırlamak, yüreklerini islâh etmek, ruhlarını temizlemek, aydınlatmak ve böylelikle onları idrake kabilİ3?etli kılmaktır. İkincisi üyelerimizi temizleyip İslah etmek suretiyle bütün insan soyunu — mensuplarımızın şahıslarında ona namuskârlık ve fazilet örnekleri göstererek — ıslah etmeye çalışmaktayız, böylelikle de bütün kuvvetimizle dünyada hüküm süren şerre karşı koymaya gayret ediyoruz. Bunu düşünüp taşının, ben tekrar size geleceğim, — dedi ve odadan çıktı'

— Dünyada hüküm süren şerre karşı koymak... — diye Piyer tekrarlardı ve gelecekteki faaliyetini bu sahada tasavvur etti. İki hafta önce kendisi ne halde idiyse, tıpkı o halde olan insanlar gözünün önüne geldi, zihninde onlara öğretici ve irşat edici bir nutuk söyledi. Sözle ve işle yardımlarına koştığı fasit ve bahtsız insanlar tasavvur etti; kurbanlarını zulüm-

HARB VE SULH

lerinden kurtardığı zâlimler tasavvur etti; muallimin söylediği üç gayeden bu sonuncusu .-insan soyunun halini ıslah etmek, Piyer'e bilhassa uygun geliyordu. Muallimin bahsettiği mühim sır merakını çektiği halde ona esaslı gelmiyordu; ikinci gaye ise, nefsin temizlenmesi ve ıslahı onu az ilgilendiriyordu, çünkü bu dakikada kendini artık eski kusurlarından büsbütün temizlenmiş ve yalnız iyiliğe hazır olduğunu hazla hissediyordu.

Her masonun nefsinde benimsemeye mecbur olduğu ve Süleyman mabedinin yedi basamağına tekabül eden yedi fazileti talibe sunmak için muallim yarım saat sonra geldi. Bu: yedi fazilet şunlardır : 1) tevazu, tarikat sırrının muhafazası, 2) tarikatın ulularına itaat, 3) iyi ahlâk, 4) insanlığa karşı sevgi, 5) mertlik, 6) cömertlik, 7) ölüm sevgisi.

.Muallim :

— Yedinci olarak, — dedi, — ölümü sık sık düşünüp kendinizi o hale getiriniz ki artık o size korkunç bir düşman gibi değil fakat... fazilet işleriyle bunalan ruhu, sükûn ve mükâfat mekânına götürmek için, işbu âlemini sefaletinden kurtaran bir dost gibi gözüksün.

Muallim bu sözleri söyledikten sonra tek başına düşünsün diye onu tekrar bırakarak, yanından çıkınca Piyer: "Evet bu böyle olma-

150

HARB VE SULH

lı", — diye düşündü. — "Bu böyle olmalı ama ben hâlâ o kadar zayıfım ki, mânasını ancak şimdi bir parça anladığım hayatımı seviyorum." Fakat parmaklarıyla sayarak hatırladığı öteki beş fazileti Piyer yüreğinde duyuyordu: mertliği de cömertliği de iyi ahlâkı da, insanlığa karşı sevgiyi de, bilhassa fazilet değil saadet olarak tasavvur ettiği itaati de. (Keyfi hareketten kurtulup iradesini şüphe götürmez hakikati bilen ve bilenlere tâbi kılmak şimdi onu öyle sevindiriyordu ki). Yedinci fazileti Piyer unuttu ve bir türlü hatırlayamadı.

Üçüncü sefer muallim daha tez geldi ve Piyer'e, niyetinde ısrar edip etmediğini, kendisinden istenen her şeyi yapmaya razı olup «olmadığını sordu.

Piyer :

— Her şeye hazırım, dedi.

— Size bir şey daha bildireceğim, — diye muallim devam etti, — bizim tarikatımız akidelerini yalnız sözle değil, hikmet ve faziletin hakiki arayıcısına, belki de sözle izahtan daha kuvvetle tesir eden, başka vasıtalarla da talim eder. Tezyinatiyle birlikte gördüğünüz işbu mabet sizin kalbinize, eğer o samimiyse, sözün yapabileceğinden daha çok tesir etmiş olmalıdır; belki de buna benzer başka talim şekillerini de, vukufunuz arttıkça göreceksiniz.

-t

HARB VE SULH

15B

Bizim tarikatımız akidelerini hierogliflerle ifşa eden kadim cemiyetleri taklidetmektedir. Hi-eroglif, — diye muallim devam etti, — ihsaslarımızın almadığı her hangi bir eşyanın timsalidir ki temsil ettiği şeyin vasıflarına benzeyen vasıfları kendinde taşır.

Piyer hieroglifin ne olduğunu pek iyi biliyordu, fakat konuşmaya cesaret edemiyordu-Ölüp biten şeylerden nerdeyse tecrübelerin başlayacağım hissederek sessizce muallimi dinliyordu.

Muallim Piyer'in yanına yaklaşarak.

— Eğer metinseniz irşadınıza başlayacağım, — dedi. — Üzerinizde bulunan bütün değerli şeyleri cömertliğinizin delili olarak bana vermenizi rica ederim.

Kendinden, sahip olduğu her şeyi vermesini istiyorlar sanan Piyer :

— Fakat ben yanıma hiçbir şey almadım,, — dedi.

— Üstünüzde ne varsa onları verin; saat,, para, yüzük...

Piyer kesesini, saatini acele acele çıkardı, fakat tombul parmağından nikâh halkasını uzun zaman sıyıramadı. Bu iş de bitince mason :

152

HARB VE SULH

— İtaat alâmeti olarak soyunmanızı rica ederim, — dedi, Piyer, muallimin tarif ettiği gibi, frakını, yeleğini, ve sol çizmesini çıkardı. Mason onun göğsünün sol tarafından gömleğini açtı ve eğilerek sol bacağına pantolonunu diz kapağının üstüne kadar sıvadı. Piyer bu tanımadığı insanı zahmetten kurtarayım diye sağ ayağındaki çizmeyi çıkarmak ve pantolonunun öteki paçasını da sıvamak için telâşla davrandı, fakat mason ona lüzum olmadığını söyledi, sol ayağına bir terlik verdi. Elinde olmayarak yüzünde beliren çocukça bir utangaçlık, bir şüphe ve bir kendi kendisiyle alay ediş gülümsemesiyle Piyer muallim biraderin karşısında, yeni emirlerini bekleyerek, kollarını sarkıtmış, bacaklarını açmış duruyordu.

Muallim :

— Ve nihayet samimiliğinizin delili olarak da bana en büyük zaafınızı itiraf etmenizi rica ediyorum! — dedi.

Piyer:

— Benim zaafım! Bende onlar o kadar «çoktu ki, — dedi.

Mason:

— Sizi fazilet yolunda hepsinden çok te-xeddude düşürmüş olan zaafı, — dedi.

Piyer zihninde araştırarak sükûta vardı.

HARB VE SULH

153

"Şarap? Oburluk? Ayaklık? Tembellik? Birdenbire ateşlenmek? Öfke? Kadınlar?" — diye kusurlarını zihnen sayıyor, hangisini başta tutacağını bilemeyerek onları tartıyordu.

— Kadınlar, — diye yavaşça, zor duyulur bir sesle Piyer cevap verdi. Mason kıpırdamadı, bu cevaptan sonra uzun zaman konuşmadı. Nihayet Piyer'e doğru yürüdü, masada duran mendili aldı ve tekrar onun gözlerini bağladı.

— Size son defa söylüyorum : bütün dikkatinizi kendi nefsinize çevirin, hislerinize zincir vurun, saadeti ihtiraslarda değil kendi yüreğinizde arayın. Saadetin kaynağı dışımızda değil içimizdedir.

Piyer artık ruhunu sevinç ve şefkatle dolduran bu serinletici saadet kaynağını içinde duymaya başlamıştı bile.

IV - . III I . :v.< II

Âz sonra, Piyer'i almak için karanlık odaya muallim değil Piyer'in kefilisi Villarski geldi, Piyer onu sesinden tanıdı. Hâlâ isteğinde ısrar edip etmediği hakkında sorulan yeni suallere — Piyer: "Evet, evet, razıyım." — diye cevap verdi ışıltıyan çocukça gülümsemesiyle, tombul, açık göğsüyle, biri çıplak ötekisi çiz-meli ayaklarıyla sinirli ve korkak adımlarla

1

pp

154

HARB VE SULH

yürüdü, çıplak göğsüne Villarskinin dayadığı kılıçla ilerledi. Onu odadan çıkarıp koridorlarda aşağı yukarı dolaştırarak nihayet locanın kapısına getirdiler. Villarski öksürdü. masonca çekiç vuruşlarıyla ona cevap verdiler, kapı açıldı. Birisinin baso sesi (Piyer'in gözleri hâlâ bağlıydı) ona kim olduğunu, nerede ne zaman doğduğunu v. s. yi sordu. Sonra gözlerini açmadan onu tekrar bir yere götürdüler, yürürken ona yolculuğunun güçlüklerinden, kutsal dostluktan, kâinatın ezelî kurucusundan, meşakkate ve tehlikelere karşı koymak için göstereceği yiğitlikten remizlerle bahsettiler. Piyer bu yolculuk esnasında, kendisini bazan, arayıcı, hazan mustarip, bazan da talib diye çağırdıklarını ve her seferinde kılıç ve çekiç vuruşlarının biribirinden ayrı olduğunu far ketti. Onu bir şeye yaklaştırdıkları sırada Piyer rehberleri arasında bir kargaşalık ve tereddüdün baş gösterdiğini sezdi. Etrafını çeviren insanların kendi aralarında biribirlerine fısıltılarla bir şeyler sorduklarını ve onun bir halıdan yürütülmesi için içlerinden birinin ısrar ettiğini işitti. Bundan sonra sağ elini tuttular, bir şeyin üstüne koydular, sol eliyle de göğsünün sol tarafına bir pergeli bastırmasını söylediler ve birisinin okuduğu sözleri tekrarlatarak

tarikât kanunlarına sadakat yeminini ettirdiler. Sonra mumları söndürdüler, ispiroto yaktılar. — Piyer buna kokusundan anladı

HARB VE SULH

155

ve ona küçük nuru göreceğini söylediler. Gözlerinin bağıni çözdüler, ispiroto alevinin hafif aydınlığında Piyer, karşısında mualliminin giydiği önlük gibi önlükler giymiş birkaç kişinin durduğunu ve göğsüne doğru uzanmış kılıçlar tuttuklarını, rüya gibi gördü. Aralarında beyaz gömleği kanlı bir adam vardı. Bunu gören Piyer göğsünü kılıçlara doğru, onların ken-"Jdisini delmesini ister gibi ileri fırlattı. Fakat kılıçlar uzaklaştı ve hemen tekrar gözlerini bağladılar. Birisinin sesi ona : — Sen şimdi küçük nuru gördün, dedi. Sonra tekrar mumları yaktılar büyük nuru göreceğini söylediler, tekrar gözlerini çözdüler, birdenbire on kadar insan sesi duyuldu : sic transit gloria mundi.1

Piyer yavaş yavaş kendine gelmiye, bulunduğu odayla insanlara göz gezdirmeye başladı. Siyah örtülü uzun bir masanın etrafında on iki kişi oturmaktaydı. Hepsi de önce gördüklerinin kılığmdaydılar. Piyer bazılarını Petersburg kibar âlemlerinden tanıyordu. Riyaset mevkiinde, boynunda hususi bir nişan bulunan tanımadığı genç bir adam oturuyordu. Onun sağında, Piyer'in iki yıl önce Anna Pavlovna'da gördüğü İtalyan papazı vardı. Sonra, çok önemli bir mevkii olan bir devlet adamıyla, eskiden Buraginlerde çalışmış İsviçreli bir mürebbi

1 t\::--

Dünyanın şan, şöhreti böyle geçer::

156

HARB VE SULH

de buradaydı. Hepsi, elinde bir çekiç tutan reisin sözlerini dinleyerek azametle susmaktaydılar. Duvara alevli bir yıldız geçirilmişti; masanın bir yanında, üzeri çeşit çeşit şekilli küçük bir hah, öbür yanındaysa içinde incil ve ölü kafası bulunan mihrap gibi bir şey vardı. Masanın çepçevre etrafında, kiliselerdeki gibi, yedi büyük şamdan duruyordu. Biraderlerden ikisi Piyer'i mihraba götürdü, ayaklarını dik aç durumuna soktular ve mabedin kapılarında secde ettiğini söyleyerek yere uzanmasını emrettiler.

Biraderlerden biri yavaşça:

— Önce malayı alması lâzım, dedi. „

Başka birisi:

— A! yeter artık, rica ederim, diye cevap verdi.

Piyer itaat etmedi, şaşkın, miyop gözleriyle etrafına bakındı ve birdenbire içine şüphe düştü.

"Nerdeyim! Ne yapıyorum? Benimle alay mı ediyorlar? Bütün bunları hatırladığım zaman utanmayacak mıyım?" Fakat bu şüphe ancak bir an sürdü. Piyer etrafındaki insanların ciddî yüzlerine baktı, şimdiye kadar başından geçenleri hatırladı ve anladı ki, yarı yolda durmak olmaz. Şüphe ettiği için dehşete düştü, eski rikkatini bulmaya gayret ederek mabedin kapılarına secde etti. Gerçekten de

HARB VE SULH

157

içine eskisinden daha kuvvetli bir rikat hissi düşmüştü. Bir müddet yatınca kalkmasını emrettiler. Ona ötekilerinki gibi beyaz deri bir önlük giydirdiler, eline bir mala ve üç çift eldiven verdiler, sonra üstadı âzam ona döndü. Metanet ve safiyeti temsileden bu önlüğün beyazlığını hiçbir suretle lekelememeye gayret . etmesini söyledi; sonra muammalı mala için "J de : bununla hem kendi yüreğini nakiselerden temizlemeye hem de yakınlarının yüreğini müsamaha ile düzeltmeye çalışmasını söyledi. Sonra, birinci erkek eldiveni için : bunun mânasını anlayamayacağım, fakat onu muhafaza etmesi gerektiğini söyledi, öteki erkek eldiveni içinse : içtimalarda giymesi gerektiğini söyledi ve nihayet kadın eldiveni olan üçüncüsü için : — "Aziz birader, dedi, işbu kadın eldiveni de size tahsis kılınmıştır. Bunu kadınların arasında en çok hürmet edeceğinize veriniz. Kendinize seçeceğiniz şerefli kadın masonu işbu armağanla yüreğinizin safiyetine inandırınız." Bir müddet sustuktan sonra ilâve etti: — "Fakat dikkat et, aziz birader, bu eldiven sâf olmayan elleri süslemesin." Bu sözleri söylerken Piyer'e üstadı âzam sıkılıyor gibi geldi, kendisi daha çok sıkıldı, çocuklar gibi gözleri yaşararak kızardı, rahatsız bakındı ve etrafta sıkıntılı bir sessizlik oldu.

158

okumaya başlayan biraderlerden biri bozdu: güneş, ay, çekiç, şakul, mala, yontulmamış ve kübik taş, sütun ,üç pencere v. s. Sonra Piyer'e outracağı yeri, locanın işaretlerini gösterdiler, parolayı söylediler ve nihayet oturmasına izin verdiler. Üstadı âzam nizamnameyi okumaya başladı. Nizamname çok uzundu ve Piyer sevinçten, heyecandan, utançtan okudukları şeyi anlayacak halde değildi. Yalnız, nizamnamenin son sözlerine kulak verdi ve bunlar hatırında kaldı.

Bitirir bitirmez ayağa kalkarak Piyeri kucakladı ve öptü. Piyer tebriklerle ve eski tanışmaları tazelemelerle etrafını çevirenlere ne

159

[illegible]

160

HARB VE SULH

161

1

— Ben her şeyi biliyorum, her şeyi anlıyorum,

— dedi, sen şerefini aziz bilen rabıtalı bir insan gibi davrandım, belki biraz fazla acele ettin, ama artık bundan bahsetmeyelim. — Yalnız bir şeyi hatırla: onu ve beni, bütün kibar âleminin hattâ sarayın gözünde ne vaziyete

sokuyorsun, diye sesini alçaltarak devam et-tti. — O Moskova'da yaşıyor, sen burada, Düşün azizim, — Piyer'in elini tutup aşağı doğru çekti, ortada bir anlaşmazlıktan başka bir şey yok, sen kendin de, sanırsam, bunu hissediyorsun. Hemen benimle bir mektup yaz, buraya gelir her şey aydınlanır, yoksa sana şunu söyleyeyim ki bu işten çok kolay zarar göre-J bilirsin, azizim.

Prens Vasili, telkin edici bir bakışla Piyer'e baktı:

— Emin kaynaklardan öğrendiğime göre dul imparatoriçe bu işe karşı canlı bir ilgi gösteriyormuş. Bilirsin ya, Elen'e karşı çok teveccühü var.

Piyer konuşmaya birkaç defa hazırlandı, fakat bir yandan Prens Vasili buna fırsat vermedi, bir yandan da bizzat Piyer kayınbabası-na vereceği cevapta kullanmayı iyice kararlaştırdığı o kesin red ve itiraz edasiyle söze başlamaktan çekiniyordu. Bundan başka, mason nizamnamesinin : "Şefkatli ve güler yüzlü ol" sözleri hatırına geliyordu. İnsanın yüzüne karşı, kim olursa olsun fena bir şey, onun beklemediği bir şey söylemek gibi hayatında ona en güç gelen bir işte kendini zorlayarak yüzünü buruşturdu, kızardı ve kalkıp kalkıp yerine oturdu.

162

HARB VE SULH

Piyer, Prens Vasilinin o kayıtsız ve kendinden emin tavrına boyun eğmeye o kadar alışmıştı ki, buna karşı koymaya gücü yetmeyeceğini şimdi de hissediyordu; fakat yine hissediyordu ki bütün istikbali şimdi, bu anda söyleyeceği söze bağlıdır : eski yolunda mı yürüyecek, yoksa masonların ona o kadar cazibeli gösterdikleri ve üzerinde yeni bir hayata yeniden doğacağına iyice inandığı yeni yolunda mı?

Prens Vasili şakacı bir edayla:

— Haydi, azizim, dedi, bana: "evet" de, ten de kendimden ona yazayım, bir de yağlı danayı keseriz. — Fakat Prens Vasili daha şakasını söyleyip bitirmemişti ki, Piyer, yüzünde babasını hatırlatan bir gazapla ve muhatabının gözlerine bakmaksızın, fısıldadı:

— Prens, ben sizi evime çağırmadım, gidiniz, rica ederim gidiniz!,— Kalktı ve ona kapıyı açtı.

— Gitsenize, diye kendi de kendine inanmayarak ve Prens Vasili'nin yüzünde beliren korku ve şaşkınlık ifadesine sevinerek tekrarladı.

— Nen var? Hasta mısın?

— Gidiniz! diye titriyen bir ses bir daha tekrarladı. Ve Prens Vasili hiçbir izahat alamadan gitmek zorunda kaldı.

HARB VE SULH

163

Bir hafta sonra Piyer, yeni mason dostlarıyla vedalaşıp, onlara sadaka için büyük bir para bırakarak malikânelerine doğru yola çıktı. Yeni biraderi ona Kiyef ve Odesa masonları için mektuplar vermişler, kedisine mektup yazmayı, yeni faaliyetinde ona rehberlik etmeyi vadetmişlerdi.

VI

Piyer'le Dolohof'un işi örtbas edilmiş, o devirde düellolara karşı Hükümdarın gösterdiği şiddete rağmen iki hasıma da, şahitlere de zarar gelmemişti. Fakat Piyer'in karısından ayrılmasıyla teeyyüdeden düello hikâyesi kibar âleminde akisler bıraktı. Meşru olmayan bir evlâtken kendisine müsamahacı ve himayeci bir gözle bakılan, Rus İmparatorluğunun en iyi kısmetiyken okşanan, övülen Piyer evle-nipte gelinlik kızlar ve anneleri artık ondan hiçbir şey bekleyemez olunca kibar âleminin gözünden iyice düşmüştü, hususiyle ki, bu âlemin teveccühünü kazanmayı beceremiyordu, bunu istemiyordu da, olup biten işlerden şimdi bir onu suçlandırıyorlardı; onun da, tıpkı babası gibi, kanlı kudurganlık saralarına tutulan münasebetsiz bir kıskanç olduğunu söylüyorlardı. Piyer'in gidişinden sonra Elen Petersburg'a dönünce bütün bildikleri tarafından yalnız gü-

164

HARB VE SULH

ler yüzle değil, fakat felâketiyle ilgili bir saygı inceliğiyle de kabul edilmişti. Bahis ne zaman kocasına gelse, Elen, mânasını anlamadığı halde kendisine has incelikle benimsediği vakarlı bir tavır takmıyordu. Bu tavır, felâketini şikayetsiz taşımaya karar verdiğini ve kocasının Allah tarafından kendisine bir belâ olarak gönderildiğini anlatıyordu. Prens Vasili fikrini açıkça söylüyordu. Bahis Piyer'e gelince omuzlarını silkiyor ve alnını işaret ederek :

Un cerveau file. — Je le disais toujours.¹ — diyordu.

Anna Pavlovna Piyer için :

— Ben önceden söylemiştim, diyordu, daha o zaman da hemen söylemiştim, hem de herkesten önce (önceliğinde ısrar ediyordu) söyledim ki, bu akılsız delikanlı asrımızın fesat fikirleriyle bozulmuştur. Ben bunu daha o zamanlar, herkes ona bayılıfken ve yabancı memleketlerden henüz geldiği vakit söylemiştim, hem hatırlıyor musunuz, benim gece toplantılarından birinde Marat'lığa özenmişti, işin sonu ne oldu? Ben daha o zamanlar, bu evlenmeyi istememiş ve olup bitecek şeyleri önceden haber vermiştim.

Anna Pavlovna evinde, serbest günlerin-

1 Kafadan çatlak. Her zaman diyordum zaten.

HARB VE SULH

165

de, eskisi gibi, suvareler veriyordu. Hem öyle suvareler ki, bunları tertipte bir onun kabiliyeti vardı ve bizzat Anna Pavlovna'nın söylediği gibi, burada her şeyden önce, la creme de la veritable bonne societe, la fine fleur de Vessence intellect uelle de la socete de Peters-bourg toplanır.¹ Meclisin böyle inceden inceye seçilişinden başka, Anna Pavlovna'nın sü-J varileri sununla da temayüz ederdi ki, Anna Pavlovna, her toplantıda davetlilerine dikkate değer yeni bir şahsiyeti ikram eder ve Petersburg "lejitimiste" saray mahfillerindeki ruh halini gösteren politika termometresinin derecesi hiçbir yerde bu gece toplantılarında olduğu kadar açıkça ve emniyetle ifade edilmezdi.

1806 yılı sonunda Prusya ordusunun Iena ve Auerstadt önlerinde Napolyon tarafından ezilişinin bütün hüznü teferruatı ve Prusya kalelerinden büyük bir kısmının teslim oluşu çoktan duyuldu, ordularımızın artık Prusyaya girdiği ve Napolyonla ikinci harbimizin başlamış bulunduğu bir sırada Anna Pavlovna evinde bir suvare tertibetmişti. La creme de la veritable bonno societe, kocası tarafından bırakılmış gönül çekici ve bahtsız Elen'den, Mor-temart'dan, henüz Viyanadan dönmüş gönül

1 Sahici kibar sosyetinin kaymağı, Petersburg sosyetesı entelektüel cevherinin gülü.

166

HARB VE SULH

çekici Prens îppolit'ten, iki diplomattan, teyzeden, salonda sadece un bomme de, beaucoup de merite¹ diye adlandırılan bir delikanlıdan, yeni tâyin edilmiş bir damdönörle annesinden ve daha az göze çarpan başka birkaç kişiden teşekkül ediyordu.

Bu seferki suvarede Anna Pavlovna'mn turfanda diye misafirlerine ikram ettiği şahsiyet, Prusya ordusundan kurye olarak henüz gelen ve çok önemli bir zatın yanında yaverlik eden Boris Drubetskoy'du.

Bu gece politika termometresinin gösterdiği derece şöyleydi : bütün Avrupa Hükümdarları ve serdarları beni ve umumiyetle bizi tasaya ve üzüntüye düşürmek için Bonapartı görmemezlikten gelmeye ne kadar uğraşırlarsa uğraşınsınlar Bonapart hakkındaki kanaatimiz değişmez. Biz bu mesele hakkındaki düşünce tarzımızı açıkça ifade etmekten geri durmayız ve Prusya kralıyla ötekilere ancak, şunu söyleyebiliriz : — sizin için daha fena!... Tu Vas voulu George Dadin*, söyleyeceğimiz bundan ibaret, işte Anna Pavlovna'mn gece toplantısında politika termometresi bunu gösteriyordu. Misafirlere ikram edilecek olan Boris salona girdiği zaman, meclisin hemen hemen

1 Çok liyakatli bir adam.

2 Sen kendin istedin bunu George Dandin.

HARB VE SULH

167

hepsi toplanmış bulunuyordu. Anna Pavlovna'nın idare ettiği konuşma Avusturyayla siyasi münasebetlerimiz ve onunla bir ittifak ümidi üzerindeydi.

Boris, salona şık yaver üniformasıyla er-kekleşmiş, taze, pembe beyaz bir halde serbestçe girdi, gerektiği üzere, saygılarını sunmak üzere teyzeye götürüldü ve tekrar umumi meclise katıldı. Anna Pavlovna öpsün diye kuru elini ona uzattı. Tanımadığı bazı şahsiyetlerle onu tanıştırdı ve her biri hakkında ona fısıllı fısıllı malûmat verdi.

— Le prince Hippolyte Kouraguine — charmant jeune homme. Mr. Kroug, charge d'affaires de Kopenhague — un esprit profond, et surtout : Mr. Sbittof, un homme de beaucoup de mérite, diye de bu adı taşıyan hakkında tekrarladı.¹

Boris bu seferki hizmeti sırasında, Anna Mihailovna'nın sağa sola baş vurması, kendi meyli ve ağırbaşlı karakteri sayesinde vazifede kendine çok elverişli bir durum temin etmeye muvaffak olmuştu. Pek önemli bir zatın yaveriydi; Prusya'da çok önemli bir vazife gö-

¹ Prens İppolit Kuragin: sevimli bir delikanlı. Bay Krug: Kopenhag maslahatgüzarı, akıllı bir adam, Bay Şiroyf: çok liyakatli bir adam.

168

HARB VE SULH

rüyordu ve kurye olarak oradan henüz dönmüştü. Olmütz'de o kadar hoşuna giden yazıya alınmamış meratip silsilesini iyice benimsemişti ki buna göre bir teğmen bir generalden ölçülemeyecek kadar yüksek olabilir, yine buna göre, vazifede başarı elde etmek için gereken şey : gayret, zahmet, cesaret, sebat değil, yalnız, vazifeyi mükâfatlandıranlara karşı yapılacak muameleyi becerebilmektir; Boris'in kendisi de kendi başarılarına ve başkalarının nasıl olup da bunu anlamadıklarına sık sık şaşıyordu. Yaptığı bu keşfin neticesi olarak bütün eski hayat tarzı, eski bildikleriyle bütün münasebetleri, istikbale ait bütün plânları tamamıyla değişmişti. Zengin değildi, fakat son meteliğini de başkalarından iyi giyinmeye harcıyordu, kötü bir arabaya binmekten, yahut Petersburg sokaklarında eskimiş bir üniformayla gözükmektense nefisini birçok zevklerden mahrum kılmayı tercih, ediyordu. Ancak, kendinden yüksek bulunan ve bundan dolayı da kendisine faydaları dokunabilecek olan insanlara sokulur. Petersburg'u seviyor. Mosko-vayı hor görüyordu. Rostoflann evini ve Na-taş'a'ya karşı duymuş olduğu çocuk sevdasını Jıatırlamak hoşuna gitmiyordu, orduya gittiği günden beri bir kere bile Rostof'lara uğramamıştı. Davetlisi olarak bulunmayı vazifede yükselmek bakımından çok önemli saydığı Anna Pavlovna'nın salonunda her şehreyi dikkatle

HARB VE SULH

169

gözetleyerek ve onlardan her birine yaklaşmanın sağlayacağı imkânları ve kân tartarak hemen rolünü anlayıvermiş, şahsının uyandırdığı ilgiden faydalanması için de Anna Pavlovna'yı serbest bırakmıştı. Güzel Elen'in yanında gösterilen yere oturmuş, umumi konuşmaya kulak veriyordu.

Danimarka charge d'affaires¹ 'i:

— Vienne trouve les bases du traité propose tellement bors d'atteinte, qu'on ne saurait y parvenir même par une contenance de succès les plus brillants, et elle met en doute les moyens qui pourraient nous les procurer. C'est la phrase authentique du cabinet de Vienne² diyordu.

L'homme à l'esprit profond et d'un air d'ironie :

— C'est le doute qui est flatteur! — dedi⁴

¹ Maslahatgüzar

² Teklif edilen muahedenin esaslarını Viyana o kadar erişilmez buluyor ki, hattâ en parlak bir basanlar silsilesiyle bile bunları elde etmeyi kabul görmüyor ve bunları gerçekleştirecek vasıtalarla sahibolduğumuzdan şüphe ediyor. Viyana kabinesinin kullandığı cümle aynen budur.

³ Akıllı adam:

⁴ Hoşa giden de bu şüphedir.-

170

HARB VE SULH

HARB VE SULH

Mortemart:

— // faut distinguer entre le cabinet de Vienne et l'empercur d'Autricbe — dedi L'em-pereur d'Autricbe n'a jamais pu penser â une cbose pareille, ce nest que le cabinet qui le dit.¹

— Eb, mon cber vicomte, — diye Anna Pavlovna söze karıştı. — l'Urope, — (Her nedense l'Urope diye telâffuz ediyordu ve bunu bir Fransızla konuşurken böyle telâffuz etmeyi Fransız dilinde hususi bir inceliği olarak caiz görüyordu.) l'Urope ne sera jamais nôtre al-liee sincere.²

Bundan sonra Anna Pavlovna Borisi işe karıştırmak maksadıyla sözü Prusya kralının yiğitliğine ve mertliğine getirdi.

Boris sırasını bekleyerek, kim konuştuysa onu dikkatle dinlemiş, fakat aynı zamanda ya-nımdakine, yakışıklı ve genç yaveri gözleriyle birkaç defa tebessümle karşılayan güzel Elen'e bakmak fırsatını bulmuştu.

1 Viyana kabinesiyle Avusturya imparatoru arasında fark gözetmek lâzım. Avusturya imparatoru hiçbir zaman böyle bir şey düşünemez, bunu söyleyen sadece kabinedir.

2 Eee, azizim vikont, Avrupa hiçbir zaman bizim samimî mütefekimiz olmayacaktır.

-j Anna Pavlovna Prusya'nın durumundan bahsederken, gayet tabî olarak. Glogau'ya yaptığı yolculuğu ve Prusya kıtalarını nasıl bir durumda bulunduğunu anlatmasını Boris'ten rica etti. Boris, acele etmeksizin, temiz, düzgün bir Fransızcayla, anlatırken söylediği vakıalar hakkında kendi kanaatini belirtmekten dikkatle sakınarak kıtalara, saraya dair birçok meraklı teferruat hikâye etti. Boris umumi alâkayı bir müddet üzerine çekti. Anna Pavlovna ikram ettiği turfandadan bütün davetlilerin hoşlandıklarını hissetti. Boris'in hikâyesine herkesten çok ilgi gösteren Elen'di. Yolculuğunun teferruatı hakkında ona birkaç kere sualler sordu ve Prusya ordusunun durumuyla çok ilgiliymiş gibi göründü. Boris sözünü bitirir bitirmez Elen mûtat gülümsemesiyle ona döndü.

— // faut absolument que vous ueniez me voir¹, — dedi, bunu öyle bir edayla söyledi ki sanki Boris'in bilemeyeceği bazı mülâhazalardan dolayı bu bir zaruretti.

— Mardi entre les 8 et 9 beures. Vous me ferez grand plaisir

Boris, Elen'in isteğini yerine getirmeyi vadetti ve onunla konuşmaya hazırlanıyordu

1 Mutlaka gelip beni görmeniz lâzım.

2 Salı günü 8 ile 9 arası. Çok memnun kalırım.

HARB VE SULH

Ki, Anna Pavlovna teyzenin kendisini dinlemek istediği bahanesiyle Boris'i çağırdı.

— Kocasını tanırırsınız, değil mi? diye, Anna Pavlovna gözlerini kapayıp kederli bir jestle Elen'i göstererek sordu. — Ah, bu öyle bahtsız ve lâtif bir kadın ki! Yanında kocasından bahsetmeyin, rica ederim bahsetmeyin. Bu onu çok üzüyor!

VII

Boris'le Anna Pavlovna meclise tekrar katıldıkları zaman sözü Prens İppolit almıştı.

Koltuğunun üstünde öne doğru kayarak : "Le roi de Prusse!¹ dedi ve bunu söyler söylemez gülmeye başladı. Herkes ona döndü Le roi de Prusse? — diye İppolit sordu, tekrar güldü, sükûnetle ve ciddiyetle tekrar koltuğunun içine gömüldü. Anna Pavlovna bir müddet bekledi, fakat İppolit, görünüşe bakılırsa, katiyen başka bir şey söylemek istemediğinden Anna Pavlovna Allahsız Bonapart'ın Pots-damda büyük Frederik'in kılıcını nasıl aşmış olduğunu anlatmaya başladı.

— C'est lepee de Frederic le Grant que je...² — diye başlamıştı ki İppolit onun sözünü kesti :

1 Prusya kralı.

2 Büyük Frederik'in kılıcından bahsetmek istiyor.

HARB VE SULH

— Le roi de Prusse... — Kendisine bakılınca tekrar af diledi, sustu. Anna Pavlovna yüzünü buruşturdu.

İppolit'in arkadaşı Morte-mart ona kesin bir eda ile dedi ki:

— Voyons â qui en av ez — vous avec vot-re roi de Prusse?¹

J İppolit öyle bir güldü ki sanki gülüşünden kendisi de utanıyordu.

— Non, ce n'est rien, je voulais dire seulement...² (Viyanada duyduğu ve şimdi harcamak için bütün gece uğraştığı bir latifeyi tekrarlamak niyetindeydi.) Je voulais dire seulement, que nous avonus tort de faire la guerre pour le roi de Prusse.³

Boris ihtiyatla gülümsedi, öyle ki onun bu gülümsemesi latifenin yapacağı tesire göre, alaya da beğenişe de çekilebilirdi. Hep gülüştüler.

Anna Pavlovna parmağıyla tehdidederek :

— // est tres mauvais votre jeu de motls, Ires spirituel, mais injuste, — dedi. — Nous ne faisons pas la guerre pour le roi de Prusse,

1 Peki, Prusya kralına ne olmuş?

2 Yok, hiçbir şey sadece demek istiyordum ki...

3 Prusya kralı için harb etmekle hata ediyoruz demek istiyordum sadece — ("Prusya kralı için" tâbiri "boşuna" gibi bir mânaya geliyor.)

174

HARB VE SULH

mais pour les bons principes. Ab, le mecbant, ce prince Hippolyte!¹

Konuşma daha çok siyasi havadisler etrafında dönerek bütün toplantı boyunca, hızını kaybetmedi.

Toplantının sonlarında iş Hükümdarın bahsettiği mükâfatlara gelince konuşma bilhassa canlandı.

L'homme â I esprit profond :²

!— Geçen yıl NN portreli bir enfiye kutusu aidiydi ya, dedi, SS de aynı mükâfatı ne diye alamasın?

— Je vous demande pardon, une tabatiere avec le portrait de Vempereur est une recompense, mais point une distinction, — diye cevap verdi, — un cadeau plutôt.³

— II y a eu plutôt des antecedensts, je vous citerai Schwarzenber[^]

1 Kelime oyununuz hiç de iyi değil, çok zekice, fakat haksız. Biz Prusya kralı için değil, fakat iyi pensipler uğruna harb ediyoruz. Ah bu yaramaz Prens İppolit!

2 Akıllı adam.

3 Affmızı dilerim, üzerinde imparatorun portresi olan bir enfiye tabakası bir paye değil, bir mükâfat, hattâ daha ziyade bir hediyedir.

4 Ama bunun emsali var, meselâ Şvartsenberg.

HARB VE SULH

175

— C'est impossible,¹ — diye bir başkası itiraz etti.

-----Bahse girelim. Le grand cordon, c'est

lijjerent.J.

Herkes gitmek için kalktığı zaman, bütün toplantı müddetince çok az konuşmuş olan Elen salı günü evine gelmesi için hem rica, hem j de sevimli ve önemli bir emredişle tekrar Bo-ris'e döndü. Anna Pavlovna'ya bakıp Boris'e gülümseyerek :

— Mutlaka gelmeniz lâzım, dedi, Anna Pavlovna da, yüksek himayecisi İmparato-riçeden bahsettiği zaman sözlerine kattığı o kederli gülümsemesiyle Elen'in isteğini destekledi. Boris'in bu akşam Prusya kıtalarına dair söylediği bazı sözlerden Elen onunla görüşmek zaruretinde olduğunu birdenbire keşfetmişe benziyordu. Salı günü evine gelirse ona bu zaruretin nereden doğduğunu izah etmeyi vade-der gibiydi.

Salı akşamı Elen'in ihtişamlı salonuna giden Boris buraya gelmesini icabettiren zaruret hakkında açık bir izahat alamadı. Başka misafirler de vardı, kontes onunla az konuştu, ancak izin alıp giderken elini öptüğü sırada Elen, gülümsemediği için acayip görünen bir

1 îmkâm yok.

2 En büyük rütbeden nişan, o başka... '

176

HARB VE SULH

HARB VE SULH

edayla, ona ansızın fısıldadı .

— Venez demetin dîner... le soir... II au que vous venez— Venez.1

Boris Petersburg'a bu gelişinde kontes Be-zuhova'nın ahababı olmuştu.

VIII

Harb kızışıyordu, hareket sahası Rus sınırlarına yaklaşmaktaydı, insan soyunun düşmanı Bonapart'a karşı her tarafta lanetler işitiliyordu; köylerde milisler ve kura erleri toplanmakta, harb sahnesinden, her zaman olduğu gibi, uydurma ve bundan dolayı da başka başka tefsir edilen biribirini tutmaz haberler gelmekteydi.

ihtiyar Prens Bolkonski'nin, Prens Andrey'-in Prenses Mariya'nın hayatları 1805 yılından beri çok değişmişti.

1806 yılında ihtiyar prens, o zaman bütün Rusya için tâyin edilen sekiz milis başkomutanından biri olmuştu. İhtiyar prens, bilhassa oğlunu ölmüş sandığı zamanlarda kendisinde belirmiş olan ihtiyarlık zafiyetine rağmen bizzat Hükümdar tarafından verilmiş bir vazifeyi reddetmek hakkını kendinde görmeli ve

1 Yarın yemeğe gelin... akşama... Gelmeniz lâzım... Gelin...

yeniden başlayan bu faaliyet onu canlandırdı, sağlamlaştırdı. Kendisine emanet edilen üç vilâyette boyuna dolaşüyor, vazifesini yapmakta ukalâliğe kadar varıyor, madunlarına karşı haşinliğe kadar varan bir sertlik gösteriyor ve işin en ufak teferruatına kadar bizzat yetişiyordu. Prens Mariya artık babasından matematik dersleri almaz olmuştu, yalnız sabahla-* rı, sütninenin beraberinde ve küçük Prens Ni-kolay'la (dedesi çocuğu böyle çağırıyordu) babası evde okluğu, zamanlar onun odasına gidiyordu. Emzikteki Prens Nikolay sütninesi ve Savişna dadiyla beraber rahmetli prensesin dairesine yerleşmişti, prenses Mariya da, elinden geldiği kadar, annelik etmeye çalışarak-günün büyük bir kısmını çocuk odasında geçiriyordu. MİL Bourienne de, görünüşe bakılırsa, çocuğu çılgıncasına seviyordu. Prenses Mariya küçük meleği (yeğenine bu adı takmıştı) şımartmak ve onunla oynamak zevkini, çok defa kendini bundan mahrum ederek, ona bırakıyordu.

Lısıye Gori kilisesinin mihrabı yakınında, küçük, prensesin kabri üstünde ufak bir türbe yapılmış, bu türbeye İtalyadan getirilen ve kanadlarını açarak gökyüzüne yükselmeye? hazırlanmış bir meleği gösteren mermer bir anıt dikilmişti. Meleğin üst dudağı sanki gülümsemeye hazırlanıyormuş gibi biraz yukarı doğru kalkıktı ve bir gün Prens Andrey'le

>'İ I

HARB VE SULH

Prenses Mariya türbeden çıkarılarken, bu meleğin yüzünün, tuhaf şey; kendilerine rahmetlinin yüzünü hatırlattığını biribirine itiraf etmişlerdi. Fakat daha tuhafı ve Prens Andrey'in kızkardeşine söylemediği şey şuydu ki, meleğin yüzüne sanatkârın tesadüfen verdiği ifadede bir zamanlar rahmetli karısının yüzünde okuduğu aynı yumuşak sitemi okumuştı : '-Ah, siz ne diye beni bu hale soktunuz?'

Prens Andrey'in dönüşünden hemen sonra ihtiyar prens oğlunun hissesini ayırmış ve İona Lısıye Gori'den kırk verst uzaktaki büyük malikâneyi, Boguvarovo'yu vermişti. Kısım, Lısıye Gori ile ilgili acı hatıralar yüzünden, kısım, babasının huyuna tahammül etmek gücünü her zaman kendinde bulamadığından ve kısım de yalnızlık ihtiyacını duyduğu için Prens Andrey Boguçanovo'dan faydalıyor, orada yapılar yaptırıyor, zamanının büyük bir kısmını da orada geçiriyordu.

Austerlitz seferinden Sonra Prens Andrey artık askeri hizmete bir daha girmemeye iyice karar vermişti; harb başlayıp da herkes vazife almak zorunda kalınca, faal hizmetten uzak bulunmak için, babasının emri altında milis toplamak vazifesini aldı. 1805 yılı seferinden sonra ihtiyar prens sanki oğluyla rol değiştirmişti. Gösterdiği faaliyetle heyecanlanan ihtiyar prens şimdiki seferden çok hayırlı neticeler bekliyordu, harbe katılmayan ve buna giz-

HAR8 VE SULH

liden gizliye esef eden Prens Andrey'se, bilâkis, her şeyi kara görüyordu.

1807 yılı 26 şubatında ihtiyar prens teftişe çıkmıştı. Prens Andrey, ekseriyetle babasının orada olmadığı zamanlar yaptığı gibi, Lısıye Gori'de kaldı. Küçük Nikolay' cık dört günden beri rahatsızdı. İhtiyar prensi götüren arabacı şehirden dönmüştü Prens Andrey'e kâğıtlar, mektuplar getirmişti. Mektupları alan oda uşağı genç prensi yazı odasında bulamayınca Prenses Mariya'nın dairesine gitti, fakat prens orada da yoktu. Oda uşağına prensin çocuk odasına gitmiş olduğunu söylediler. Dadının yardımcısı kızlardan biri küçük bir çocuk iskemlesinde oturan ve yarısı suyla dolu bir kadehe kaşlarını çatmış titreyen elleriyle küçük bir şişeden ilâç damlatan Prens Andrey'e :

— Ekselans, müsaade buyurursanız, Pet-ruşa kağıtlar getirdi, — dedi.

— Ne olmuş? — diye prens öfkeyle sordu ve dikkatsizlikle elini oynatarak kadehe fazla damlalar kaçırdı. Kadehteki ilâcı yere döktü, yeniden su istedi. Kız suyu verdi.

Odada bir çocuk karyolası, iki sandık, bir masa, iki koltuk bir çocuk.masası ve Prens

-;180

HARB VE SULH

Andrey'in oturduğu küçük iskemle vardı. Perdeler inikti, ışığı karyolaya düşmesin diye ciltli bir nota defteriyle maskelenmiş bir mum masada yanıyordu.

Prenses Mariya, karyolanın yanında oturuyordu, ağabeyine dönerek :

- Dostum, — dedi. — Biraz beklesek daha iyi olur... sonra...
- Of, rica ederim, boyuna saçma şeyler söylüyorsun, şimdiye kadar bekledin durdun,
- diye Prens Andrey kızkardeşine besbelli dokundurmak isteyerek öfkeli bir fısıltıyla söylendi.
- Dostum, sahi söylüyorum, bunu yap:-:masan daha iyi olur uykuya daldı, — diye prenses yalvaran bir sesle cevap verdi.

Prens Andrey kalktı, parmaklarının ucuna basarak şişeyle karyolaya» yaklaştı.

- Acaba uyandırmasak daha mı iyi olur?
- diye kararsız kararsız sordu.

Prenses Mariya, besbelli kenli düşüncesi üstün geldiği için sıkılıp korkarak:

- Nasıl istersen, doğrusu... bana kalırsa... yine sen bilirsin. — dedi. Kardeşine, onu yavaşça çağıran hizmetçi kızı gösterdi.

Nöbet ateşiyle yanan çocukla uğraşarak s1 uykusuz geçirdikleri ikinci geceydi. Aile dok-

HARB VE SULH

ısı:

torlarına güvenmeyip, başka bir doktor için şehre adam göndermişler, o gelinceye kadar da bütün bu iki gün içinde kâh şu, kâh bu çareye baş vurmuşlardı. Uykusuzluk ve endişeyle bitkin bir hale geldiklerinden acılarını biribir-lerinin üstüne yüklüyorlar, birbirlerine sitem, ediyorlar, çekişiyorlardı.

- Petruşa, babanızdan kâğıtlar getirdi, 4 — diye hizmetçi kız fısıldadı. Prens Andrey dışarı çıktı. Öfkeli, öfkeli:

- Ey, ne var? — dedi ve babasının şifahl emirlerini, zarfları ve babasının mektubunu alarak çocuk odasına döndü.

- Peki, nasıl? — diye sordu.

Prenses Mariya içini çekip fısıldıyarak :

- Hep öyle, bekle Allah aşkına. Kari İva-niş uykunun her şeyden iyi olduğunu daima söyler, — dedi.

Prens Andrey çocuğa yaklaştı, yokladı. Çocuk yanıyordu.

- Kral İvanîninizle beraber yere batın! — İçine damlalar akıtılmış kadehi aldı, tekrar-yaklaştı.

Prenses Mariya :

- Andre, yapmayın, — dedi.

Fakat o öfkeyle, aynı zamanda ıstırapla:, kaşlarını kızkardeşine çattı, kadehle çocuğun., üstüne eğildi:

182

HARB VE SULH

- Haydi, ben böyle istiyorum, — dedi, — haydi, rica ederim, içir şunu ona.

Prens Mariya omuzlarını silkti fakat itaat ederek kadehi aldı, dadıyı çağırıp ilâcı çocuğa içirmeye başladı. Gocuk bağıyor, hırıldıyordu. Yüzü buruşan Prens Andrey başını elleri arasına alarak odadan çıktı, bitişikte, divana oturdu.

Mektuplar hâlâ elindeydi. Mihaniki bir surette onları açtı, okumaya başladı. İhtiyar prens surda burda kısaltılmış kelimeler kullanarak mavi bir kâğıda büyük, uzun el yazı-siyle şöyle yazıyordu.

"Eğer yalan değilse, şu anda bir kurye vasıtasıyla pek sevinçli bir haber aldım. Ey-lau önlerinde Benigsen, Bonapart'a karşı, güya, tam bir zafer kazanmış. Petersburg'da herkes hayram yapıyor, orduya artsız arasız mükâfat yağıyor. Alman, ama, ne de @İsa tebrik ederim. Korçevskideki şefin, Handrikof denen herifin ne halt ettiğine aklım ermiyor: şimdiye kadar ikmal eri ve erzak almadık. Derhal oraya dörtlale git ve ona söyle ki kafasını uçururum, bir haftaya kadar hepsini yollasın. Preussisch -Eylau muharebesine dair Petenka'dan da bir mektup aldım, iştirak etmiş, her şey doğru. İşe karışmaması lâzım gelenler karışmazsa Bonapart'a bir Alman bile dayak atar. Bozgun

HARB VE SULH

183

halinde kaştığını soluyorlar. Bana bak, vakit geçirmeden Korçevaya dörtlale yola çık, emirlerimi yerine getir."

Prens Andrey içini çekti ve öteki zarfı açtı. Bu Bilibin'den gelen iki tabaka kâğıda ince ince yazılmış bir mektuptu. Okumadan katladı ve babasının: "Korçevaya dörtlale yola çık, emirlerini yerine getir!" sözleriyle biten, mektubunu tekrar okuyarak "hayır, artık affedersiniz çocuk iyileşmeden gitmem." — diye düşündü ve kapıya yaklaşıp çocuk odasına göz. attı. Prens Mariya hep öyle karyolanın yanında duruyor, çocuğu ağır ağır sallıyordu.

"İnsanı çileden çıkarmak için şu yazdığı şeye bak!" — diye Prens Andrey babasının yazdıklarını tekrar hatırlayarak düşündü. — Evet. Bizimkiler tamda benim orduda hizmet etmediğim bir zamanda Napolyon'a karşı zafer kazandılar. Evet, evet, her şey benimle alay ediyor... Eh, sağlık olsun..." Bilibin'in Fransızca mektubunu okumaya başladı. Okuduğunun yarısını anlamıyordu, sadece, üzerinde çok uzun zaman, münhasıran ve ıstırap çekerek düşünmüş olduğu bir şeyi, hiç olmazsa bir dakika olsun düşünmemek için okuyordu.

IX

Bilibin şimdi diplomatik memur sıfatıyla

3184

HARB VE SULH

• ordu genel karargâhında bulunuyor, Fransız latifeleri, söz gelişleriyle ve Fransızca yazmış olmasına rağmen yalnız Ruslara has olan o -kendi kendini muhakemeden ve nefsiyle alaydan çekinmeyen bir fütursuzlukla seferi baştan başa tasvir ediyordu. Bilibin, diplomatik ^discretion' 'nun kendine azap verdiğini ve orduda olup biten şeylere karşı içinde biriken .muhatap bulmakla bahtiyar olduğunu yazıyordu. Mektup eskiydi, Preussisch — Eylau muharebesinden önceye aitti.

"Depuis nos, grands succes d'Austerlitz vous savez, mon cber prince, — Bilibin yazıyordu, — que je ne quitte plus les quartiers ge-:neraux. Decidement j'ai pris le goût dela guer-re, et bien m en a pris. Ce que j'ai vu ces trois rnois, est incroyable.

"Je commence ab ovo. L'ennemi dü. genre .bumain comme vous savez, s'attaque aux Prus-siens. Les Prussiens sont hos fideles allies, lqui ne nous ont trompes que trois fois depuis drois ans. Nous prenons fait et cause pour eux. Mais il se trouve que l'ennemi du genre bu-main ne fait nulle attention a nos beaux dis-cours, et avec sa maniere impolie et sauvage se jette sur les Prussiens sans leur donner le temps de finir la parade commencee, en deux ,lours de main les rosse â plate couture et va

Ketumluk.

HARB VE SULH

185

s'installer au palais de Potsdam.

"J'ai le plus vif desir, - ecrit le roi de Prusse a. Bonaparte, que V. M. soit accueillie et traitee dans mon palais d'une maniere, qui lui soit agreable et c'est avec empressement, que j'ai pris â cet effet toutes les mesures que les circonstances me permettaient. Puissee -ie avoir reussil Les generaux Prussiens se pi-fX[uent de politesse envers les Français et met-tent bas les armes dux premieres summations.1

1 Biliyorsunuz ki azizim, Austerlitz'teki büyük başarılarımızdan beri benim genel karargâhlardan ayrıldığım yok. Harbin tadına katiyetle vardım, bundan dolayı da çok memnunum. Şu üç ayda gördülerim inanılmaz şeylerdir.

Ab ovo başlıyorum. İnsan soyunun düşmanı, bildiğiniz gibi, Prusyalılara saldırıyor. Prusyalılar bizi üç yıldan beri ancak üç defa aldatmış olan sadık müttefiklerimizdir. Onlardan yana çıkıyoruz. Fakat insan soyunun düşmanı, bizim güzel nutuklarımıza katiyen aldırmanmış oluyor ve Prusyalıların üstüne, başladıkları geçit resmini bitirmelerine vakit bırakmadan, terbiyesiz ve vahşi usuliyle atlıyor, el çabukluğu marifet, onları bir temiz pataklıyor ve gidip Potsdam sarayına kuruluyor.

Bonapar'a Prusya kralı — Majestenizin sarayında hoşlanacakları bir tarzda kabul olunup muamele görmeleri en büyük dileğimdir ve bunun temini için şartların ve vaziyetin bana müsaadesi nispetinde gereken bütün tedbirleri aldım. Başarabildim mi acaba!" — diye yazıyor. Prusya generalleri ise Fransızlara karşı nezaket göstermekte biribirleriyle yarışıyorlar ve ilk teslim teklifiyle silâhlarını bırakıyorlar.

186

HARB VE SULH

HARB VE SULH

187

"Le cbef de garnison de Glogau avec dix mille bommes, demande au roi de Prusse, ce qu'il doit faire sil est somme de se vendre?... Tout cela est positif.

"Bref, esperant en imposer settlement par nôtre atlitute militaire, il se trouve que nous voilâ en guerre pour tout de bon, et ce qui plus est, en guerre sur nos frontieres avec et pour le roi de Prusse. Tout est au grand com-plet, il ne nous manque qu'une petite cbose, dest le general en cbef. Comme il s'est trouve que les succes d'Austerlitz auraient pu etre plus decisifs si le general en cbel eut ete mois jeune, on fait la revue des octoge-naires et entre Prosorofsky et Kamensky, on donne la preference au dernier. Le general nous arrive en kibik a la maniere Souvoroff, et est accueilli avec des acclamations de joie et de triompbe.

"Le 4 arrive le premiA- courrier de Petersburg. On apporte les mattes dans le cabinet du marecbal, qui aime a faire tout par lui-meme. On m'appelle pour aider a faire le triage des lettres et prendre celles qui nous sont des-sinees.1 Le marecbal nous regarde faire et at-

1 On bin mevcutlu Glogau garnizonunun komutanı Prusya kralından, eğer teslim olması teklif edilirse, nasıl davranması gerektiğini soruyor. Bütün bunlar aynı hakikattir.

tend les paquets qui lui sont adresses. Nous cbercbons — il n'y en a point. Le marecbal devi-ent impatient, se met lui meme a la besogne et trouve des lettres de Vempereur pour le comte T. pour le prince V.et autres Alors le voila qui se met dans une de ces coleres bleues. il jette feu et flarnme contre tout le monde, s'empare des lettres, les decacbete et lit celles de l'em-Jpureur adreesees â d'autres. Bana karşı böy-

Kısacası, biz sadece, askerî kuvvetlerimizin durumunu ileri sürerek ağır basmayı umarken, şimdi düpedüz harbe girmiş bulunuyoruz, hem dahası da var, Prusya kralıyla beraber, Prusya kralının uğruna sınırlarımızda harbe girmiş bulunuyoruz. Her şey hazır ve tamam, yalnız, küçük bir eksiğimiz var: başkomutan. Eğer başkomutan daha az genç olsaydı. Austerlitz'deki başarılarımızın daha da kesin olabileceği anlaşıldığı için seksenlikler gözden geçiriliyor ve Prozorofski ile Kamenski'den tercih

ediliyor. General bize kibitka ile (bir çeşit Rus arabası, Müt.) Suvarovfâri geliyor, zafer ve sevinç avazeleriyle karşılanıyor.

Ayın dördünde Peterburg'dan ilk kurye geliyor. Posta çantalarını, her işi bizzat yapmayı seven, mareşalin yazı odasına götürüyorlar. Mektupların tasnifine yardım edeyim ve bize ait olanları alayım diye de beni çağırıyorlar. Biz çalışırken mareşal bakıyor, şahsına ait paketin çıkmasını bekliyor. Arıyoruz, yok. Mareşal sabırsızlanıyor, bizzat kendisi işe giriyor, imparatorun kont T. ye. Prens V. ye ve daha başkalarına yolladığı mektupları buluyor ve işte o zaman küplere biniyor, herkese ateş püskürüyor, mektupları alıp açıyor, imparatorun başkalarına yazdıklarını okuyor.

ip

188

HARB VE SULH

le muamele ediyor ha! Bana itimat olunmuyor, göz altında bulunduruluyorum ha, pekâlâ, defolun! Et il écrit le fameux ordre du jour au general Benigsen.¹

"Yaralıyım, ata binemiyorum, bunun için orduya komuta edemem. Siz kolordunuzu Puİ-tusk'a ezilmiş olarak getirdiniz : orada açıktadır, yemsizdir, bunun bir çaresine bakmak lâzım ve dün sizin de kont Bukshevden'e bildirmiş olduğunuz gibi, sınırımıza doğru ricati düşünmeniz lâzım ki, bunu da bugün yapmalısınız."

İmparator da şunları yazıyor :

"At üstünde gidiş gelişlerin neticesi eyerden derilerim sıyrıldı, eski yorgunluklarım da eklenince bu hal beni at üstünde dolaşmaktan ve böyle önemli bir orduya komuta etmekten alıkoymaktadır, bundan dolayı ben işbu komutayı benden sonra en kıdemli generale, kont Bukshevden'e, kendisine brütün vazifeleri ve bu vazifelerle ilgili olan her şeyi devrederek, ekmek bulunmazsa Prusya içerlerine doğru ricat etmesini de tavsiye edip teslim ettim, çünkü fırka komutanlarından Osterman ve Sedmo-retskinin bildirdiklerine göre yalnız bir günlük ekmek kalmıştır, bazı alaylardaysa hiç kalmamıştır, köylülerinkiyse tamamen yenilmiş-

1 Ve general Benigsen'e meşhur günlük emri yazıyor.

HARB VE SULH

189

tir; ben, iyileşinceye kadar, Ostrelenko'da hastanede kalacağım. Bugünkü tarihli işbu raporu sunarak bildiririm ki eğer ordu şimdi bulunduğu açık ordugâhında on beş gün daha duracak olursa ilkbahara bir tek sağlam insan kalmayacaktır.

"Önüne çıkarılan büyük ve şerefli kısmeti gerçekleştiremediği için zaten şerefsizliğe düşen bir ihtiyarın köyüne çekilmesine izin veriniz. Orduda bir komutan değil de bir yazıcı rolünü oynamak için bu husustaki lûtuflu müsaadelerinizi burada, hastanede bekleyeceğim. Benim ordudan ayrılmaklığım bir körün ordudan ayrılması gibidir, hiçbir kılükali mucip olmaz. Rusyada benim gibi binlercesi vardır."

"Le marechal se fâche contre tempereur et nous punit tous, n'est ce pas que c'est logi-que!

1 Mareşal, imparatora kızıyor ve bizleri cezalandırıyor, ne kadar mantıklı değil mi!

İşte birinci perde bu. Bundan sonrakilerde ilgi ve gülünçlük kendiliğinden artıyor. Mareşal gittikten sonra düşmanın karşısında bulunduğumuz ve muharebe vermemiz lâzım geldiği meydana çıkıyor. Kıdem bakımından Bukshevden başkomutandır, ama general Benigsen bu kanaatte değil; hususiyle ki, kolordusuyla düşmanın karşısında olan da kendisidir ve Almanların dediği gibi "aus eigener Hand" bir muharebe vermek fırsatından faydalanmak istiyor. Ve-

190

HARB VE SULH

HARB VE SULH

191

Voilà le premier acte. Aux suivants Vinter et et le ridicule montent comme de raiscrn. Apres le depart du marechal il se trouve que nous sommes en vue de l'ennemi et qu'il faut livrer bataille. Bouksbevden est general en cbef pardro't d'ancienn ette mais le general Benig-sen n'est pas de cet avis, d'antant plus qu'il est lui, avec son corps en vue de l'ennemi, et qu'il veut profiter de l'occasion d'une bataille

"aus eigener Hande" comme disent les alle-mands. II la donne. C'est la bataille de Pul-tusk qui est sensee etre une grande victoire, mais qui a mon avis ne Vest pas du tout. Nous airtres pekins avons, comme vous savez. une tres vilaine habitude de decider du gain, on de la perte d'une bataille. Celui qui s'est retire apres la bataille, l'a perdu, voilâ ce que nous disons, et â ce titre nous avons perdu riyor da. Bu, büyük bir zafer olduğu söylenen fakat kanaatimce hiç de öyle olmayan Pultusk muharebesidir. Biz sivillerin, bildiğiniz gibi, bir muharebenin kazanılmış mı, yoksa kaybedilmiş mi olduğunu tâyinde çok kötü bir itiyadımız vardır. Muharebeden sonra geri çekilen, onu kaybetmiştir; işte biz böyle deriz ve bu bakımdan Pultusk muharebesini kaybettik. Kısacası, muharebeden sonra ricat ediyoruz ama Pe-tersburga zafer haberleri götüren bir kurye çıkarıyoruz ve general kazandığı zaferin şükranı olarak Petersburgtan başkomutanlık unvanını alacağını ümi-dediyor ve Bukshevdene bırakmak istemiyor. Bu fit-ret devri sırasında fevkalâde meraklı ve orijinal manevralar yapmaya başlıyoruz.

Maksadımız, olması ge-

la bataille de Pultusk. Bref, nous nous retirons apres la bataille, mais nous envoyons un cour-rier â Petersburg, qui porte les nouvelles d'une victoire et le general ne cede pas le comman-dement en cbefâ Boukshevden, esperant rece-voir de Petersburg en reconnaissance de sa victoire le titre de general en cbef. Pendant get interregne, nous commençons un plan de '^manoeuvres excès - sivement interessant et original. Notre but ne consiste pas, comme il dev-raït Vetre, â eviter ou attaquer l'ennemi, mais uniquement â eviter le general Bouksbevden, qui par droit d'anciennete şerait nôtre cbef. Nous poursuivons ce but avec tant d'energie, que meme en passant une riviere qui nest pas gueable, nous brulons les ponts pour nous se-parer de notre ennemi, qui, pour le moment, n'est pas Bonaparte mais Bouksbevden. Le

rektiği gibi, düşmandan sakınmak, yahut ona hücum etmek değildir, fakat kıdem hakkı bakımından şefimiz olması gereken general Bukshevden ile yüz yüze gelmemektir. Bu maksadı öyle bir enerjiyle kovalıyoruz ki, hattâ geçit vermeyen bir ırmağı geçerken şimdilik Bonapart değil Bukshevden olan düşmanla temasımızı kesmek için köprüleri yakıyoruz. General Bukshevden bizim güzel manevralarımızın birisi yüzünden az kalsın taarruza uğruyor ve üstün düşman kuvvetleri tarafından yakalanıyordu. Bukshevden bizi kovalıyor, biz ondan kaçıyoruz. O ırmağı bizim tarafımıza geçer geçmez biz öte yakaya atlıyoruz Düşmanımız Bukshevden nihayet bizi yakalayıp üstümüze saldırıyor. Her iki general de öfkelenmiştir.

192

HARB VE SULH

general Bouksbevden a manque I'etre attaque et pris par des forces ennemies superieures â cause d'une de nos belles manoeuvres qui nous sauvait de lui. Bouksbevden nous pour-suit-nous filons. A peine passe-t-il de notre côte de la riviere que nous repassons de I'autre. A la fin notre ennemi Bouksbevden nous ai-trappe et s'attaque a nous. Les deux generaux se fâcbent. il y a meme une provocation en duel de la part de Bouksbevden et une attaque d'epilepsie de la part de Benigsen. Mais au moment critique le courrier, qui porte la nouvelle de notre victoire de Pultusk, nous ap-porte de Petersburg notre nomination de general en cbef, et le premier ennemi Bouksbevden est enfonce : nous pouvons penser au second, â Bonaparte. Mais ne voilâ-î-il pas

Hattâ Bukshevden tarafından bir düello daveti yapılıyor, Benigsen tarafındaysa bir sara nöbeti geçiriliyor. Fakat zaferimizi Petersburga ulaştıran kurye oradan bize başkomutanlığa tâyinimiz ftaberini en buhranlı zamanda getirince birinci düşman Bukshevden yere vurulmuş oluyor: artık ikincisini, Bonapartı düşünebiliriz. Fakat tam bu sırada karşımıza üçüncü bir düşman yani bağırışıp çağırışarak ekmek, et, peksimet, saman, daha ne bileyim neler isteyen ortadoks'-lar çıkıyor. Ambarlar boş, yollar geçilmez bir hale. Ortodokslar talana başlıyorlar, hem de öyle ki, son sefer esnasında gördükleriniz size bu hususta en u-fak bir fikir bile veremez. Olayların yansı, bütün mıntıkeyi ateşe ve kana bulayan başı boş gruplar teşkil ediyorlar. Ahali tepeden tırnağa soyulup so-

HARB VE SULH

19\$

qua ce moment se leve devant nous un troi-sieme ennemi, c'est /'ortodoks qui demende-a grande cris du pain, de la viande, des souc-bary, du foin, — que sais-je! Les magasins sont vides, les cbemins impraticables. V or-todoks se met â la maraude, et d'une maniere dont la demlere campagne ne peut vous donner la moindre idee. La moitie des regiments ,\fonne des troupes libres, qui parcourent la contree en mettant tout â feu et â sang. Les habitants sont ruines de fond en comble, les-bopitaux regorgent malades, et le disette est partout. Deux fois le quartier general â ete-attaque par des troupes de maraudeurs et le general en cbef a ete oblige lui meme de de-mander un bataillon pour les cbasser. Dans une de ces attaques ont m'a emporte ma maile vide et ma robe de cbambre. L'empereur veut donner le droit tous les cbef s de divisions: de fusilier les maraudeurs, mais je crains fort que cela n'oblige une moitie de l'armee de fusilier l'autre.

ğana çevriliyor, hastaneler ağzına kadar hasta dolu ve her yanda kıtlık. Genel karargâh iki defa yağmacıların hücumuna uğradı ve bunları defetmek için bizzat başkomutan bir tabur istemeye mecbur kaldı. Bu hücumlardan birine benim boş bavulumla robdöşam-brımı da götürdüler. İmparator bütün tümen komutanlarına yağmacıları kurşuna dizmek salâhiyetini vermek istiyor, fakat korkuyorum ki, bu salâhiyet, ordunun bir yansını öbür yansını kurşuna dizmek zorunda bırakacaktır.

194

HARB VE SULH

HARB VE SULH

195

Prens Andrey ilk önce üstün körü okuyordu, fakat sonra, okuduğu şeyler (Bilibin'le ne dereceye kadar inanılabileceğini bildiği halde) elinde olmayarak, ilgisini gitgide daha çok çekmeye başladı. Mektubun burasına gelince buruşturup attı. Onu kızdıran mektupta okudukları değildi, onu kızdıran oradaki hayatın, kendisi için yabancı bir hayatın onu heyecana dü-şürebilmesiydi. Gözlerini yumdu, okuduğu şeylere karşı duyduğu ilgiyi defetmek istiyormuş gibi eliyle alını sildi ve çocuk odasında olup bitenlere kulak kabarttı. Birdenbire kapının arkasından, acayip bir ses duyduğunu sandı. Dehşete düştü; kendisi mektubu okurken çocuğa bir şey olmasın diye korkuyordu. Ayaklarının ucuna basarak çocuk odasının kapısına yaklaştı ve açtı.

Tam içeri girdiği anda, dadının korkmuş bir halde kendisinden bir şey sakladığını ve Prenses Mariya'nın artık karyolanın yanında bulunmadığını gördü.

— Kardeşim, diye arkadan Prenses Ma-rtıya'nın ona ümitsiz gibi gelen fısıltısını işitti. Uzun uykusuzluklardan ve sürekli heyecanlardan sonra, ekseriya olduğu gibi, sebepsiz bir dehşete düştü : çocuk öldü, diye aklına geldi. Gördüğü ve işittiği her şey ona bu korkusunu teyidediyor gibi geliyordu. "Her şey bitti", — diye düşündü; alını

soğuk bir ter kapladı! Şaşkın bir halde karyolaya yaklaştı, onu boş bulacağına, dadının ölü çocuğu sakladığına inanmış bulunuyordu. Perdeleri açtı, korkmuş ve iki yana kaçan gözleri çocuğu uzun zaman bulamadılar. Nihayet onu-gördü : pembe beyaz yavru, başı yastıktan düşmüş, sere serpe, karyolada enlilemesine yatı-, yor ve dudaklarını açıp kapayarak rüyasında !"İ meme emiyor, intizamla nefes alıyordu.

Prens Andrey, çocuğu böyle görünce sanki onu kaybetmiş de yeniden bulmuş gibi sevindi. Eğildi, çocuğun ateşi olup olmadığını,, kızkardeşinin kendisine öğrettiği gibi, dudaklarıyla yokladı. Taptaze alın nemliydi, başına eliyle dokundu, saçlar bile ıslaktı: çocuk o kadar çok terlemişti. Ölmek şöyle dursun, buhranın geçtiği ve artık iyileştiği de besbelliydi. Prens Andrey bu ufacık, bıçare varlığı yakalamak, mıncıklamak, bağrına basmak istiyordu, fakat bunu yapmaya cesaret edemedi. Yukarıdan aşağı başına, örtünün altından belli olan küçücük kollarına, ayaklarına bakıp duruyordu. Yambaşmda bir hışırtı işitildi, karyolanın cibinliği altında bir gölge belirdi. Prens o yana bakmadı, gözleri çocuğa dikili, hep onun intizamla soluk alışım dinliyordu. Koyu gölge, sessiz adımlarla karyolaya yaklaşp cibinliği kaldırarak altına giren Prenses Mariya'ydı. Prens Andrey onu bakmadan tamdı, elini ona uzattı. Prenses onun elini sıkıttı.

196

HARB VE SULH

Prens Andrey :

— Terlemiş, dedi.

— Ben de bunu söylemek için sana geldim.

Uykusunda çocuk hafifçe kımıldadı, gülümsedi, alnını yastığa sürttü.

Prens Andrey kızkardeşine baktı. Cibinliğin donuk, alaca aydınlığında Prenses Mariya'-nm ışıklı gözleri, işlerinde duran sevinç yaşlarıyla her zamankinden daha çok parlıyorlar--dı. Prenses Mariya ağabeyisine doğru uzandı, karyolanın cibinliğine hafifçe ilişerek kardeşini öptü. Parmaklarını ağızlarına götürdüler. Küçüğü ^yandırmaktan sakınıp, cibinliğin dönük aydınlığında, üçünü birden bütün kâinattan ayıran bu dünyayı bırakmak istemiyorlar-mış gibi bir müddet daha durdular. Karyolanın yanından saçları cibinliğin muslinine takılarak ilk önce Prens Andrey uzaklaştı. İçini çekerek .

— Evet, bana şimdi bir tek bu kaldı, dedi.

X

Mason kardeşliğine kabulünden hemen sonra Piyer, malikânelerinde yapacağı şeylere dair kendisi için yazıldığı tam bir muhtıra ile, köylülerinin büyük kısmının bulunduğu Kiyef

HARB VE SULH

197

vilâyetine hareket etti.

Piyer Kiyefe gelince çiftlik müdürlerini merkez yazıhanesine çağırdı, onlara niyetlerini ve isteklerini açıkça anlattı. Köylülerin toprağa bağlılıktan kurtulması için derhal tedbirler alınmasını, o zamana kadar da, köylülerin fazla işle ezdirilmemesini, kadınlarla çocukların işe gönderilmemesini, köylülere yardım edil-meşini, beden cezaları yerine tenbih ve ihtarını kullanılmasını, her malikânede hastaneler, yoksul yurtları, mektepler yapılmasını söyledi. Çiftlik müdürlerinden bazıları (bunların arasında yarı cahil kâhyalar da vardı) nutku, genç kontun idarelerinden ve para aşırımlarından; memnun olmadığı mânasına çekerek korkuyla dinliyorlardı; bazılarıysa, Piyer'in eleştire eleş-tire konuşmasını ve şimdiye kadar duyup işitmedikleri yeni sözleri dinlemeyi, ilk korkuları geçince, eğlenceli bulmaya başlamışlardı; bazılarına gelince, sadece beyin konuşmasını dinlemekten hoşlanıyor, bazıları, en akıllıları ve bu arada baş müdür, kendi çıkarlarını sağlamak için efendilerine karşı nasıl davranmaları gerektiğini bu nutuktan anlamış bulunuyorlardı.

Baş müdür Piyer'in niyetlerine karşı büyük bir ilgi gösterdi; fakat yapılacak olan bütün bu değişikliklerden başka umumiyetle kötü bir durumda bulunan işlerle de uğraşmak

198

HARB VE SULH

gerektiğini işaret etti.

Kont Bezuhof'un muazzam servetine rağmen Piyer buna tevarüs edip de denildiğine göre, 500 bin rublelik yıllık bir gelire sahip-olalı beri kendini merhum konttan onbin ruble tahsisat aldığı zamandan çok daha az zengin hissediyordu. Gözünün önüne bulanık bir surette getirdiği bütçesinin ana hatları şöyleydi : bütün malikâneleri için aşağı yukarı 80 bin ruble "şura" ya ödüyordu; Moskova civarındaki villasına, Moskovadaki evine ve prenseslere 30 bin gidiyordu; maaşlara aşağı yukarı 15 bin, bir o kadar da hayır işlerine harcanıyordu; borçların faizi olarak 70 bin ödeniyordu; başlanmış bir kilisenin yapılması, şu iki yılda aşağı yukarı 10 bine mal olmuştu; geri kalan 100 bin ruble, kendisi de nasıl olduğunu bilmeden, sarf oluyor ve hemen hemen her yıl borç almak zorunda kalıyordu. Bundan başka her yıl baş müdür kâh yangınlar çıktığını, kâh hasadın kötülüğünü, kâh fabrika yahut bir imalâthanenin tamiri gerektiğini yazıyordu. Böylece, Piyer'in önünde duran ilk iş en az istidat gösterdiği ve en az meyil beslediği bir işti : işleriyle uğraşmak.

Piyer baş müdürle birlikte her gün çalışıyordu. Fakat hissediyordu ki bu çalışması işleri bir adım bile ilerletmemektedir. Hissediyordu ki, bu çalışmasının işle ilgisi yoktur,

HARB VE SULH

199

işle kaynaşmıyor ve onu yürütmüyor. Bir yandan baş müdür, borçları ödemek ve toprağa bağlı köylüleri kullanarak, - ki Piyer buna razı değildi - yeni işlere girişmek zaruretini ona göstererek işi en karanlık

zaviyeden mütalâa ediyor;1, öte yandan, Piyer, azar etme işine başlanılmasını istiyor, buna karşılıksa müdür ilk önce Vesayet meclisine olan borcu ödemenin l" f gerektiğini, bundan dolayı da ötekisini çabucak gerçekleştirebilmenin imkânsızlığını ileri sürüyordu.

Müdür bunun büsbütün imkânsız olduğunu söylemiyordu; bu maksadın elde edilmesi için Kostruma vilâyetindeki ormanların, aşağı Volga topraklarının ve Kırım'daki malikânenin satılmasını teklif ediyordu. Fakat bütün bu muameleler, müdürün sözlerinde öyle mürekkep dâvalar, ihtiyar racizlerin kaldırılması, mahkeme kararları, izinnameler v. s. ile birbirine karışıyordu ki Piyer işin içinden çıkamıyor, ona sadece: — Evet, evet, böyle yapınız, diyordu.

Piyer'in, işleri doğrudan doğruya eline almasını mümkün kılacak, pratik bir işgüzarlığı yoktu, bunun için de bu işi sevmiyor, sadece müdürün önünde işle ilgiliymiş gibi gözükmeye çalışıyordu. Müdürse, kontun karşısında, bu işlerin efendisi için çok faydalı, fakat kendisi için çok sıkıcı olduğunu gösteren bir ta-

200

HARB VE SULH

vır takınmaya uğraşıyordu.

/

Büyük şehirde bildikler çıktı Piyer'i tanımayanlar tanışmakta acele ettiler ve yeni gelen zengini, vilâyetin büyük mülk sahibin^ sevinçle karşıladılar. Locaya kabulü sırasında Piyer'in itiraf ettiği en büyük zaafına karşı iş-valor öyle kuvvetliydi ki kendini bunlardan koruyamadı. Piyer'in hayatı Petersburgta olduğu gibi yine günlerce, haftalarca, aylarca, gece toplantıları, yemekler, kahvaltılar, balolar arasında aklını başına toplamaya vakit bırakmadan, dolu ve meşgul geçiyordu. Piyer ümit-ettiği yeni hayat yerine yine hep o eski hayatı sürüyordu, yalnız başka şartlar içinde.

Masonluğun üç vecibesinden, her masondan bir ahlâk örneği olmasını isteyen birini yerine getirmediğini ve yedi faziletten ikisinin iyi ahlâk ve ölüme karşı sevginin kendisinde katiyen bulunmadığını itiraf ediyordu. Fakat buna mukabil başka bir vecibeyi, insan soyunu ıslah vecibesini yerine getirmek ve yakınına karşı sevgi, bilhassa cömertlik faziletlerine sahip bulunmakla kendini teselli ediyordu.

Piyer 1807 yılı sonbaharında Petersburga dönmeyi kararlaştırdı. Dönüşte, yolda, bütün malikânelerine uğramak ve talimatının nasıl yerine getirildiğini, kendisine Allahm emanet ettiği ve nimetlere boğmak için uğraştığı halicin şimdi nasıl bir durumda bulunduğunu biz-

HARB VE SULH

201

zat tahkik etmek niyetindeydi.

Genç kontun bütün teşebbüslerini hemen hemen bir delilik sayan, kendisi için de, onun için de, köylüler için de zararlı bulan baş müdür fedakârlıkta bulunmuştu. Toprağa bağlı köylülerin kurtarılmaları işini imkânsız görmekte devam etmekle beraber bütün malikâne-i llerde mektep, hastahane, yoksul yurtlarına mah-"* sus büyük yapıların kurulması için tertibat almıştı, efendisinin gelişi dolayısıyla da her tarata karşılama merasimleri hazırlanmıştı; Piyer'in hoşlanmadığını bildiği debdebeli, tantanalı merasimler değil de, efendisini anladığına göre, üzerine bilhassa tesir edecek ve onu aldatacak tuz ekmekli, tasvirli, dinî ve şükran-lı merasimler.

Cenup baharı, Viyana kaleskasında1 rahat, çabuk bîr yolculuk ve yolun tenhaliği Piyer'in üzerinde iyi bir tesir bırakmıştı. Şimdiye kadar görmediği malikânelerinin hepsi resim gibi ve birbirinden güzeldiler; halk her yerde refahlı ve kendisine yapılan iyiliklerden dolayı içe dokunacak kadar minnetli görünüyordu. Her yerde, Piyer'i sıkılganlığa düşürmekle beraber ruhunun derinliğinde sevinçli bir his uyandıran karşılama merasimleri yapılıyordu. Bir yerde mujikler ona tuz ekmek ve azizler-

1 Dört tekerlekli, üstü açık, hafif bir çeşit araba.

202

HARB VE SULH

den Piyer'le Polun tasvirlerini getirdiler ve onun koruyucu melekleri olan Piyer'le Pol'un şerefine gösterdiği iyiliklere bir sevgi ve minnet karşılığı olarak kilisede kendi hesaplarına bir mihrap yapmak için izin dilediler. Başka bir yerde emzikteki çocuklarıyla kadınlar onu karşıladı ve kendilerini ağır işlerden kurtardığı için teşekkür ettiler. Üçüncü malikânede onu elinde bir haç ve etrafında çocuklarla bir papaz karşıladı, kontun ihsanlarıyla bu çocuklara okuma yazma ve din âkideleri öğretiyordu, Pi-yer

bütün malikânelerinde aynı plâna göre kurulmakta, kurulmuş ve yakında açılacak olan hasthane, mektep, misafirhanelerin taş yapılarını gözleriyle gördü. Her yerde müdürlerin angarya işlerine dair verdikleri hesaplarda bunların eskisine göre azaldıklarını gördü ve mavi kaftanlar giymiş bir köylü murahhas heyetinin bu husustaki minnettarlıklarını dinledi.

Piyer yalnız şunu bilmiyordu ki, kendisine tuz ekmek getiren, Piyer'le Pbl'a mihrap yapılan köy bir ticaret köyüdür, aziz Piyer günü burada panayır kurulur ve mihrap, kendisini karşılayan, zengin - mujikler tarafından çoktan yaptırılmaya başlanmıştır, bu köydeki mujiklerin onda dokuzu ise tam bir iflâs içindedirler. Piyer bilmiyordu ki, emzikte çocukları olan çocuklu kadınları, verdiği emir üzerine, angaryaya göndermemeye başladıklarından beri, bizzat bu kadınlar evlerinde daha ağır bir işirs

HARB VE SULH

203

altına girmişlerdir. Pier bilmiyordu ki, kendisini haçla karşılayan papaz mujiklerden aldığı "hak" la onları soyup soğana çevirmektedir ve etrafına topladığı öğrenciler ona göz yaşlarıyla gönderilmiştir, anaları babaları tarafından bir yığın para verilerek geri alınmaktadırlar. Piyer bilmiyordu ki, hep bir plâna göre i kurulan taştan yapılar kendi işçilerine yaptı-"I olmakta ve köylülerin angaryaya koşulması çoğaltılmakta, yalnız kâğıt üzerinde azaltılmaktadır. Piyer bilmiyordu ki, isteğine uygun olarak mükellefiyetin üçte bir indirildiğini çiftlik müdürü defter üzerinde kendisine göstermişse köylülerin angarya mecburiyeti orada yarım misli çoğaltılmıştır. Bundan dolayı da Piyer malikânelerine yaptığı yolculuktan pek memnun kalmış, tamamıyla Petersburgtan çıkarken taşıdığı insansever ruh haline dönmüş, mürebbi biraderine . üstadı azama bu adı takmıştı - heyecanlı mektuplar yazmıştı. Piyer içinden :

"Bu kadar çok hayır işlemek ne de kolay-rnış, bunun için ne kadar da az gayret lazımmış, — diyordu, — ve biz bununla ne kadar az uğraşıyoruz!"

Kendisine karşı gösterilen minnettarlıktan bahtiyardı, fakat bunu kabul ederken utanıyordu. Bu minnettarlık ona bu basit, iyi insanlara karşı daha ne kadar çok iyilik edebilecek bir durumda olduğunu hatırlıyordu.

204

HARB VE SULH

Çok aptal fakat kurnaz bir adam olan baş müdür, akıllı fakat sâf kontu iyice anlayarak, onunla oyuncak gibi oynayarak, ve hazırlanmış karşılama merasimlerinin Piyer'e yaptığı tesiri görerek, bugünkü hallerde de gayet bahtiyar olan toprağa bağlı köylülerin azat edilmeleri imkânsızlığını, bilhassa lüzumsuzluğunu, gösteren delillerle kesin olarak ona müracaat etti.

Onlardan daha bahtiyar insanın az bulunacağında ve azarlıkta başlarına allah bilir neler geleceğinden Piyer içten içe müdürle fi-kirdaştı, fakat isteksizce de olsa, doğru saydığı şeyde ayak diriyordu.

Müdür yalnız ormanların, malikânelerin satılması, vesayet meclisinden kurtarma işleri için gereken bütün tedbirlerin alınıp alınmadığını kontun hiçbir zaman kontrol edecek vaziyette bulunmayacağını değil, yapılan yapıların boş kaldığını, köylülerin para ve iş olarak başkalarına verdikleri şeyi,*yani verebilecekleri her şeyi, vermekte devam ettiklerini ihtimal ki hiçbir zaman sorup öğrenmeyeceğini de iyice kavrayarak onun arzusunu yerine getirmek için var kuvvetiyle çalışacağını vadetti.

XI

Cenuba yaptığı yolculuktan büyük bir iç rahatlığıyla dönen Piyer iki yıldır görmediği dostu Bolkonskiye uğramak için çoktan beri

HARB VE SULH

205

beslediği arzuyu yerine getirdi.

Boguçarovo, tarlalarla, kesilmiş ve kesilmemiş çam ve yayın ağacı ormanlarıyla örtülü, hiç de güzel olmayan bir düzlükteydi. Köşk, büyük yol boyunca dümdüz yayılan köyün sonunda, yeni kazılmış ve kıyılarında henüz ot bitmemiş ağız ağıza dolu bir havuzun arkasm-* da, birkaç büyük senaber ağacı yükselen genç bir fidanlığın ortasmdaydı.

Köşk bir samanlıktan, avluya bakan yapılardan, ahırlardan, hamamdan, bir pavyondan, yarım daire şeklinde almlıklı ve henüz bitirilmemiş büyük kagir bir evden ibaretti. Evin etrafına yeni bir bahçe yapılmıştı. Çitler ve cümle kapısı sağlam ve yeniydiler; bir çardağın altında iki yangın tulumbası, yeşile boyanmış bir fıçı duruyordu; yollar düz köprüler dayanıklı ve korkulukluydu. Her şeyin üstünde tertipliliğin ve işbilirliğin damgası vardı. Rastladığı hizmetkârlar, Prens nereden oturduğu sualine karşılık, havuzun tam kıyısındaki ufakça, yeni pavyonu gösterdiler. Prens An-drey'in ihtiyar lâhası Anton, Piyer'i kaleskadan indirdi, Prens evde olduğunu söyledi, onu küçük, temiz bir bekleme odasına götürdü.

Dostunu son defa gördüğü Petersburg'ta-ki parlak muhitten sonra bu, küçük fakat temiz evceğizin mütevazı hali Piyer'i hayrete dü-

206

HARB VE SULH

sürdü. Henüz çam kokan alçısı sıvanmamış küçük salona acele acele girdi, ileri doğru yürümek istedi fakat Anton ayakları ucunda se-yirterek önüne geçti, kapıyı vurdu.

- Ne oluyor? diyen sert, tatsız bir ses-duyuldu.
- Misafir geldi, diye Anton cevap verdi»
- Beklemesini rica et, sonra itilen bir iskemlenin sesi işitildi.

Piyer hızlı adımlarla kapıya yaklaştı, dışarı çıkan asık, ihtiyarlamış yüzlü Prens An-drey'le burun buruna geldi. Piyer onu kucakladı, gözlüklerini çıkarıp yanaklarından öptü,, yakından ona baktı.

Prens Andrey :

- Hiç de beklemiyordum, çok memnu» oldum, dedi. Piyer hiçbir şey söylemiyor, gözlerini dostundan ayırmadan şaşkın şaşkın bakıyordu. Prens Andrey'deki değişiklikten hayrete düşmüştü. Prens Andrey'in sözleri okşayıcıydı, yüzü, dudakları gülümsüyordu, fakat bakışları sönük ve ölüydüler, Prens Andrey bütün isteğine rağmen, onlara bahtiyar, sevinçli bir ışık veremiyordu. Dostunun zayıflamış, sararmış, yaşlanmış olması değil, bir tek şey üzerinde uzun zaman kapanılıp düşünüldüğü-

HARB VE SULH

I

207

siü gösteren bu bakışı, bu alın çizgileri Piyer'i, onlara alışmıca kadar, hayrete düşürmüş, yadırgatmıştı.

Uzun süren ayrılıklardan sonraki buluşmalarda her vakit olduğu gibi konuşma bir hayli zaman yerini bulamadı, üzerlerinde uzun uzadıya durulup konuşulması lâzım geldiğini kendilerinin de bildikleri birçok şeylere dair kısaca sorgular sorup cevaplar verdiler. Geçmişteki hayatlarına, gelecekteki plânlarına, Piyer'in yaptığı yolculuğa, işlerine, muharebeye v. s. ye dair önceleri parça parça bahsi geçmiş olan konuların üzerinde nihayet konuşma biraz yerini bulur gibi oldu. Prens Andrey'in bakışlarında Piyer'in farkettiği dalgınca dikkat ve bitkinlik, şimdi Piyer'i dinlerken beliren gülümsemesinde, bilhassa Piyer geçmişten veyahut gelecekte heyecanlı bir sevinçle bahsederken, bir kat daha kuvvetle ortaya çıkıyordu. Sanki Prens Andrey onun anlattıklarıyla ilgilenmek istediği halde bunu başaramıyordu. Piyer, Prens Andrey'in karşısında heyecanlanmanın, hayaller kurmanın, bahtiyarlık ve iyiliğe dair ümitler açığa vurmanın yakışık almadığını hissetmeye başladı. Bilhassa, son yolculuğuyla içinde tazelenen, canlanan bütün yeni mason fikirlerini izaha girişmekten çekiniyordu. Kendini tutuyordu, bön bir insan durumuna düşmekten korkuyordu; bununla beraber şimdi kendisinin Petersburgta olduğundan büs-

208

HARB VE SULH

bütün başka, daha iyi bir Piyer olduğunu dostuna bir an önce göstermek için de dayanılmaz bir istek duruyordu.

- Bu son günlerde başımdan neler geçtiğini size anlatamam. Ben bile artık kendimi tanımıyorum.

Prens Andrey :

- Evet, o zamandan beri çok, çok değiştik, dedi.

— Peki, siz? diye Piyer sordu — sizin ne gibi plânlarınız var?

Prens Andrey alaylı bir edayla :

— Plânlar mı? diye tekrarladı, benim; plânlarım mı? diye bu sözün anlamından kendisi de hayrete düşmüş gibi tekrar etti. — İşte görüyorsun, yapı yapıyorum, önümüzdeki yıl büsbütün burayta yerleşmek istiyorum.

Piyer susuyordu, gözlerini Andrey'in ihtiyarlamış yüzüne dikmişti.

— Hayır benim sormak istediğim... — dedi, fakat Andrey onun sözünü kesti:

— Benden bahsetmeye değmez... Sen anlat bakalım, yolculuğunu, orada çiftliklerinde neler yaptığını anlat.

HARB VE SULH

209

Piyer yaptığı ıslahatta kendine düşen payı mümkün olduğu kadar gizlemeye çalışarak malikânelerinde neler yaptığını anlatmaya başladı.

Prens Andrey Piyer'in anlattıklarını, onun bütün yaptıkları çoktan bilinen bir hikâyeymiş gibi birkaç defa önceden tamamladı ve yalnız bilgisizlikle değil hattâ kendisine anlattığı şeylerden utanıyormuş gibi dinledi.

Piyer, dostunun meclisinde kendini rahat hissetmemeye hattâ bir ağırlık duymaya başladı. Sustu.

Misafirinin yanında kendisi de besbelli rahat olmayan ve sıkılan Prens Andrey :

— Bak, ruhum, dedi, ben burada açık ordugâhtayım, buraya sadece şöyle bir bakmaya geldim. Bugün tekrar kızkardeşimin yanına dönüyorum. Seni onunla tanıştıtırırım. Ha, zannedersem tanışmıştın, belliydi ki bunları, aralarında şimdi müşterek hiçbir şey kalmadığım hissettiği misafirini oyalamak için söylüyordu. — Yemekten sonra gideriz. Şimdi benim köşkünü bir dolaşmak ister misin?

Dışarı çıktılar, aralarında samimilik olmayan insanlar gibi politika haberlerinden, müşterek tanıdıklarından bahsederek yemeğe kadar dolaştılar. Prens Andrey, yalnız yaptırdığı yeni köşkten ve yapılardan biraz heyecan

210

HARB VE SULH

ve ilgiyle bahsetti. Fakat bu bahiste de, iskelelerin üzerinde Piyer'e evin gelecekteki düzeni hakkında izahat verirken Prens Andrey konuşmanın orta yerinde birdenbire durdu :

— Mamafih burada dikkate değer hiçbir şey yok, yemeğe gidelim, sonra yola çıkarız.

Yemekte, Piyer'in evlenmesinden söz açıldı. Prens Andrey :

— Bunu duyduğum zaman pek şaşmıştım, dedi.

Piyer bu basın her açılışında olduğu gibi yine kızardı, acele acele :

— Bütün bu işlerin başıma nasıl geldiğini size bir gün anlatırım. Fakat biliyor musu-aiuz, artık bitti, hem de ebediyen.

Prens Andrey:

— Ebediyen mi? dedi.» Ebediyen olup biten hiçbir şey yoktur.

— Ama bu işin nasıl bittiğini biliyor musunuz? Düelloyu duydunuz mu?

— Evet, basma bu iş de gelmiş. Piyer :

— Adımı öldürmediğim için Tanrıya şükrediyorum, dedi.

HARB VE SULH

211

Prens, Andrey.

— Neden? diye sordu. — Hem bir köpeği öldürmek çok iyi bile.

— Hayır, insan öldürmek iyi değil, doğru değildir.

— Niçin doğru olmasın? — diye Prens J^ndrey tekrarlardı. — Neyin doğru, neyin doğru olmadığını takdir etmek insanların işi değil. İnsanlar daima yanıldılar ve yanılacaklardır, hem her şeyden çok da, doğru olduğunu ve doğru olmadığını sandıkları şeyde.

Buraya gelişinden beri Piyer. Prens Andrey'in ilk defa heyecanlandığı konuşmaya başladığını ve kendisini şimdiki haline düşüren nelerse hepsini açığa vurmak istediğini memnunlukla hissederek :

— Doğru olmayan şey, başka bir insana kötülüğü dokunan şeydir, dedi.

Prens Andrey :

— Başka bir insan için kötü olan şeyin ne olduğunu sana kim söyledi? — diye sordu.

Piyer :

— Kötülük mü? Kötülük mü? dedi, kendimiz için kötülüğün ne olduğunu hepimiz biliriz.

212

HARB VE SULH

Prens Andrey gitgide heyecanlanarak ve belli ki Piyer'e yeni görüşünü izah etmek isteyerek :

— Evet biliriz, fakat bana kötülüğü dokunan bir şeyin başkasına kötülüğü dokunmayabilir, dedi, sonra Fransızca ilâve etti. —

Je ne connais dans la vie que deux maux bien reels : c'est le remord et la maladie. 11 nest ,de bien que Vabsence de ces maux.1 Yalnız bu iki kötülükten kaçınarak kendim için yaşamak : işte benim bugünkü düsturum bu.

— Ya soydaşlarına karşı sevgi, ya özveri? diye Piyer atıldı, hayır sizinle aynı fikir •de değilim! Sadece, kötülük yapmayacak, pişman olmayacak bir şekilde yaşamak öyle mi? Bu yetmez.

Ben böyle yaşamıştım, kendim için yaşamıştım ve hayatımı mahvettim. Ancak, ;şimdi, başkaları için 3'aşamaya başlayınca hiç olmazsa, yaşamaya gayret edince (diyerek Piyer tevazula ilâve etti) yaşamamın saadetini anladım. Hayır, sizinle fikirdaş değilim, zaten siz de düşündüğünüzü söylemiyorsunuz.

Prens Andrey hiçbir şey söylemeden Pi-yer'in yüzüne baktı, alaylı alaylı gülümsedi.

Kızkardeşimi, Prenses Mariyayı görecekt-

1 Ben hayatta yalnız iki tane gerçekten felâket tanıyorum : vicdan azabı ve hastalık. Biricik saadet fou iki şerrin j'ok olmasındadır.

HARB VE SULH

2135

sin. — Onunla anlaşacaksınız, dedi. Belki sen kendine göre haklısın, diye bir müddet sustuktan sonra devam etti; fakat herkes anladığı gibi yaşar: sen kendin için yaşamışsın ve dediğine bakılırsa, az kalsın bu yüzden hayatını mahvediyormuşsun, saadeti de ancak başkaları için yaşamaya başlayınca bulmuşsun. Benimse başımdan bunun büsbütün tersi geç-tij Ben şan için yaşadım. (İyi ama, şan ne demektir? O da başkalarına karşı sevgi beslemek,, onlar için bir şeyler yapmak, onlar tarafından, övülmek isteğidir.) Ben başkaları için böyle yaşadım ve hayatımı, hemen hemen değil, büsbütün mahvettim yalnız kendim için yaşamaya başladığım o zamandan beri de rahat ettim.

— Fkat insan yalnız kendisi için nasıl yaşar? — diye Piyer heyecanlanarak sordu. — Ya oğlunuz, kızkardeşiniz, babanız?

Prens Andrey :

— İyi ama ha ben, ha onlar, onlar başkası değil ki, dedi. — Başkasına, yakınımıza, Prenses Marya'yla sizin dediğiniz gibi le procbain1 e gelince, dalâletin ve kötülüğün asıl kaynağı işte odur. Le procbain, bu, senin iyilik: etmek istediğin Kiyefteki mujiklerindir.

Piyer'i alaylı, tahrik edici bir bakışla süz-

1 İnsan oğlu (yakınır).

214

HARB VE SULH

HARB VE SULH

215

dü. Ona meydan okuduğu belliydi. Piyer gitgide heyecanlanarak :

— Siz şaka ediyorsunuz dedi. Benim iyiliği istememde (bu isteği çok az ve fena gerçekleştirdim) bunu istemiş ve bir şeylerde yapmış olmamda nasıl bir kötülük, bir delâlet olabilir? Bahtsız kimselerin, mujiklerimizin Allaha ve hakikate dair bizim gibi ayınlerden ve mânâsız dualardan başka hiçbir fikri olmadan büyüyen ve ölen insanların teselli edici ahiret imanından mücazattan, mükâfattan, teselliden ibret almalarında ne gibi kötülük olabilir? Kendilerine maddi yardımda bulunmak bu kadar kolay olduğu

halde insanlar hastalıktan, yardımsızlıktan ölürken onlara ilâç vermemde, hastahane, ihtiyarlar için barınak yaptırmamda nasıl bir delâlet ve kötülük olabilir? Gece gündüz dinlenmek nedir bilmeyen mujiğe ve çocuklu karısına dinleme ve istirahat imkânı sağlamaklığım elle tutulur, şüphe götürmez bir nimet değil midir? — diye Piyer acele acele ve şeleastire şeleastire ilâve etti. — Benim de yaptığım, bu, tam olmasa, az da olsa yine bu uğurda bir şeyler yaptım, siz yaptığım şeyin iyiliği hakkında beslediğim kanaatten beni vazgeçiremeyeceğiniz gibi sîzin başka türlü düşündüğünüze de beni inandıramazsınız. Asıl mühim olan şu ki — diye Piyer devam etti, — bu iyiliği yapmanın hazzı hayatın biricik, ger-

İİ
çek saadetidir, ben, bunu biliyorum, hem de iyice biliyorum.

Prens Andrey :

— Evet, eğer mesele böyle konursa iş değişir, dedi. — Ben ev yaptırıyorum, bahçe-yaptırıyorum, sense hastahaneler yaptırıyorsun.. O da, bu da vakit geçirmeye yarayabilir. Ama #ıeyin iyi, neyin doğru olduğunu biz değil, bı-^rak da her şeyi bilen karar versin. — Ama münakaşa etmek istiyorum, diye ilâve etti, haydi öyle olsun, edelim.

Masadan kalktılar, balkon yerini tutan sahanlıkta oturdular.

Prens Andrey :

— Haydi münakaşa edelim, dedi. Sen, okullarlan, diye parmaklarını büküp sayarak devam etti, tâlim ve terbiyeden ve sairedem bahsediyorsun, yani sen şunu, yanlarından şapkasını çıkararak geçen bir köylüyü gösterdi : — içinde bulunduğu hayvanlık durumundan kurtarmak istiyorsun, dedi, onda ruhi ihtiyaçlar yaratmak istiyorsun, halbuki bana öyle geliyor ki biricik mümkün saadet, hayvani saadettir; sense onu bundan mahrum etmek istiyorsun. Ben ona gıpta ediyorum, halbuki sen onu, hem de benim imkânlarımı vermeden, bunu yapmak istiyorsun. Bir dediğin daha var : onun işini hafifletmek. Halbuki bana kalırsa senin ve benim için kafa emeği ney-

216

HARB VE SULH

se onun için de fizik emeği öyle bir ihtiyaç, bir varlık şartıdır. Sen düşünmemezlik edemezsin. Ben saat üçte yatıyorum, aklıma bir sürü düşünceler geliyor ve düşündüğüm için, düşünmemezlik edemediğim için sabaha kadar uyuyamıyorum : tıpkı onun tarlayı sürmernezîk, biçmemezlik edemediği gibi; aksi halde o ya meyhaneye gidecek, yahut hastalanacaktır. Ben lonun harcadığı fizik emeğe dayanamaz da nasıl bir haftada ölürsem, o da benim fizik aylaklığıma dayanamaz şişkolaşır, ölür. Üçüncü olarak; daha ne demiştin? — diye Prens Andrey üçüncü parmağım бүktü.

— Ha, evet, hastaneler, ilâç. Kan tuttu, ölecek, sen ondan kan aldın, iyileştirdin. Sakat kalıp on yıl herkesin sırtından geçinecek. Ölmek onun için daha sade ve rahat bir iş olurdu. Yenileri doğar, onlar zaten yığınla. Eğer meseleye benim baktığım gibi, sırf işçilerinden birinin kayboluşu .bakımından bakıp üzülseydin yine neyse ne, fakat sen onu sevdiğin için tedavi etmek istiyorsun. Hem sonra bu ne hayal bolluğu; tıbbın hiçbir zaman, hiç-fîr kimseyi iyileştirdiği görülmüş müdür! Ama öldürmesine öldürür! — diye kaşlarını hain lıain çatıp başını Piyer'den çevirerek ilâve etti.

Prens Andrey düşüncelerini o kadar açık ve berrak söylüyordu ki üzerlerinde birçok defalar düşünmüş olduğu belliydi; hem de uzun

HARB VE SULH

217

zaman konuşmamış olan bir insan gibi istekle ve çabuk çabuk konuşuyordu. Yürüttüğü muhakemelerin kötümserliği arttıkça bakışları da canlanıyordu.

Piyer :

— Ah, ne korkunç, ne korkunç! dedi. v— Böyle fikirlerle nasıl yaşanılabilir, anlamı-
"lıyorum. Ben de aynı halleri geçirdim, hem de çok olmadı, Moskovada ve yolda, fakat o zaman öyle bir derekeye düşüyorum ki artık yaşamıyorum, her şey bana iğrenç geliyor... bilhassa da kendim. Artık yemek yemez, yıkanmaz oluyorum... E, ya siz?...

Prens Andrey :

- Ne diye yıkanmamalı, bu pisliktir, dedi, bilâkis, hayatı mümkün olduğu kadar hoş a gidici kılmaya gayret etmeli. Yaşıyorum, bunda da kabahat benim değil, öyleyse, mümkün merteye iyi, hiç kimseyi rahatsız etmeden, ölene kadar yaşamaya devam etmek lâzım.
- Fakat sizi böyle fikirlerle yaşamaya zorlayan ne? Hiçbir işe girişmeden, kımıldamadan oturmak...
- Zaten hayat bu haliyle de insanı rahat bırakmıyor. Hiçbir şey yapmamaktan memnun olurdum, ama işte, bir yandan yerli zadegan beni şefliklerine seçmek suretiyle şereflendir-

218

HARB VE SULH

diler : güç belâ kurtuldum. Gereken şeylerin, bu iş için gereken malûm sâf ve kaygılı bir bayağılığın bende bulunmadığını anıyamıyor-lardı. Sonra, işte, içinde başımı dinleyebilecek bir köşem bulunsun diye yaptırtması gereken bu ev. Şimdi bir de milisler...

- Niçin orduya hizmet etmiyorsunuz? Prens Andrey düşünceli düşünceli :
- Austerlitz'ten sonra ha! — dedi. — Hayır, sağ olun, faal Rus ordusunda hizmet etmeyeceğim diye kendime söz vermişim. Hem, hizmet etmeyeceğim de, hattâ Bonapart, Smo-lensk'e gelse, Lisiye Gori'yi tehdid etse bile Rus. ordusunda hizmete kalkmam. Evet, sana söylemiş olduğum gibi, — diye Prens Andrey sa-kinleşerek devam etti, — şimdi milis toplanıyor, babam üçüncü mıntıkanın başkomutanıdır ve benim için hizmetten kurtulmanın biricik yolu : onun mayetinde bulunmak. r

— Demek oluyor ki bir vazife görüyorsunuz.

— Görüyorum. — Bir müddet sustu.

— Peki, ne diye vazife görüyorsunuz?

— Ne diye mi? Şunun için. Babam, kendi devrinin en mükemmel adamlarından biridir. Fakat ihtiyarlamaya başlıyor, haşindir de-nilmezsede çok faal bir karakteri var, hudut-

HARB VE SULH

219

suz iktidar ve salâhiyete alışkanlığıyla müthiştir, şimdi de bu salâhiyet ona Hükümdar tarafından milis başkomutanı sıfatıyla verildi. Eğer iki hafta önce iki saat geç kalsaydım Yuh-nov'daki yazıcıyı asacakmış, — diye Prens Andrey bir gülümsemeyle ilâve etti, — işte bu yüzden, benden başka kimse babamın üzerine tesir yapamayacağından vazifeye girdim, böy-îlikle de onu, sonradan azap duyacağı bir hareketden alıkoymuş oluyorum.

— İşte görüyorsunuz ya!

— Evet.mais ce n'est pas comme vous l'entendez,1 — diye Prens Andrey devam etti. — Ben milislerin çizmelerini çalan bu mendebur yazıcıya ne iyilik etmek istedim, ne de isterim, hattâ onu asılmış görmekten çok memnun olurum, fakat babama acıyorum, yani yine kendime.

Prens Andrey gitgide canlanıyordu. Hareketlerinde hiçbir zaman soydaşına iyilik etmek isteği bulunmadığı Piyer'e ispat etmeye uğraşırken gözleri ısıtılmalı ısıtılmalı parlıyordu.

— Peki, işte sen köylüleri azat etmek istiyorsun, — diye levam etti. — Bu çok iyi bir şey, ama senin için değil (öyle sanıyorum ki hiç kimseyi kırbaçlamamış, Sibiryaya sürme- Ama anladığınız gibi değil.

220

HARB VE SULH

mişsindir) köylülerin için de bunda bir iyilik yok. Bana öyle geliyor ki onları döverlerse, kırbaçlarsa, Sibiryaya sürerlerse bu yüzden halleri katiyen daha kötü olmaz. Sibiryada da aynı hayvan hayatım sürmekte devam eder, vücuttaki kırbaç yerleriye kapanır ve o yine tıpkı eskisi gibi bahtiyardır. Bu azatlık, manen çürüyen, pişmanlıklarla yüklü ve duyduğu bu pişmanlıkları susturmaya çalışan; doğru, yanlış cezalandırmak imkânına salıp olduğu için de kabalaşan insanlara lâzımdır. İşte benim acıdıklarım ve uğurlarına köylüyü azat etmek isteyeceğim insanlar bunlardır. Sen, belki, görmedin, ama ben, bu hudutsuz iktidar geleneğiyle terbiye edilmiş nice nice iyi insanın seneler geçtikçe, daha sinirli olduklarını, haşınleş-tiklerini, kabalaştıklarını, bunu bildikleri halde kendilerini tutmadıklarını ve gitgide daha bedbaht, daha bedbaht olduklarını gördüm. — Prens Andrey bunları öyle bir heyecanla söylüyordu

ki, Piyer bu fikirleri Prens Andrey'e babasının ilham ettiğini elinde olmayarak düşündü. Hiçbir cevap vermedi.

— Ben insanların haysiyetine, vicdan rahatlığına, safiyete karşı merhamet duyarım, yoksa, onların, ne kadar döversen döv, ne kadar tıraş edersen et yine hep öyle aynı kalan sırtlarına ve alınlarına değil.

Piyer:

HARB VE SULH

221

— Hayır, hayır, bin defa hayır, sizinle hiçbir zaman aynı fikirde olamam, dedi.

XII

Akşam üstü Prens Andrey'e Piyer arabaya bindiler ve Lisiye Gori'ye doğru yola çıktılar. Prens Andrey Piyer'e bakarak keyifli oldu-İgunu gösteren sözlerle sessizliği ara sıra bozuyordu.

Tarlaları göstererek ona zirai ıslahattan bahsediyordu.

Piyer, tek hecelerle cevap vererek düşünceli düşünceli susuyor, kendi düşüncelerine gömülmüş görünüyordu.

Piyer, Prens Andrey'in bahtiyar olmadığını, delâlete düştüğünü, gerçek nuru bilmediğini ve kendisinin ona yardım etmesi, onu aydınlatması, yükselmesi gerektiğini düşünüyordu. Fakat Piyer ne söyleyeceğini daha tasarlarırken Prens Andrey'in bir sözle, bir delille kendisinin bütün inandığı şeyleri yıkacağını hissediyor, söze başlamaktan korkuyor, sevgili mukaddesatını alaya aldırma ihtimalinden çekiniyordu.

— Hayır, niçin böyle düşünüyorsunuz, diye Piyer başını ezip saldıran bir boğa biçimini alarak birdenbire söze başladı, niçin

222

HARB VE SULH

böyle düşünüyorsunuz? Böyle düşünmemelisiniz.

Prens Andrey:

— Neyi düşünüyor muşum? — diye hayretle sordu.

— Hayatı ve insanın vazifesini. Böyle şey olmaz. Ben de böyle düşünmüştüm, beni ne kurtardı biliyor musunuz? Masonluk. Yo, gü-lümsemeyin. Bu, vaktiyle benim de düşünmüş olduğum gibi; dini, âyinli bir mezhep değildir, masonluk, insanlığın en iyi, ebedî tarafının biricik ifadesidir. — Ve Prens Andrey'e masonluğu, kendi anlayışına göre, izaha başladı.

Masonluğun devlet ve din zincirlerinden kurtulmuş bir hristiyan doktrini, müsavâtı, kardeşliği, sevgiyi talim eden bir doktrin olduğunu söyledi.

— Hayatın kühüne yalnız bizim mukaddes kardeşliğimiz varmıştır, gerisi rüyadan ibaret, dedi, biliniz ki, dostum, bu birliğin dışında her şey yalandır, sahtedir; akıllı, iyi bir insan için hayatını, sizin yaptığınız gibi, sadece başkasını rahatsız etmemeye çalışarak yaşayıp tüketmekten gayri yapacak bir iş kalmaz, bunda ben de sizinle aynı fikirdeyim. Fakat, bizim temel kanaatlerimizi benimseyin, kardeşliğimize girin, kendinizi bize bırakın, size rehberlik edilmesine izin verin, derhal kendinizi, benim hissettiğim gibi, ilk hal-

HARB VE SULH

223

kası göklerde saklı o muazzam, göze görünmez zincirin bir parçası hissedeceksiniz.

Prens Andrey susup önüne bakarak Piyer'in söylediklerini dinliyordu. Tekerleklerin gürültüsünden işitemediği sözleri birkaç defa Piyer'e tekrarlattı. Prens Andrey'in gözlerinde tutuşan bir çeşit pırıltıdan ve konuşmayışm-ditn Piyer söylediği sözlerin boşa gitmediğini, Prens Andrey'in onun lâkırlısını kesmeyeceğini ve söyledikleriyle alay etmeyeceğini anlıyordu.

Taşmış bir ırmağa vardılar, bunu salla geçeceklerdi. Arabayla beygirler durdurulurken onlar sala bindiler.

Korkuluğa abanan Prens Andrey susmuş, batan güneşle parıldayan su yığınını seyreliyordu.

— Peki, bu mesele hakkında ne düşünüyorsunuz? — diye Piyer sordu, — Niye susuyorsunuz?

Prens Andrey :

— Ne mi düşünüyorum? Seni dinliyorum. Bütün bunlar böyle, dedi. — Fakat, sen bana, bizim kardeşliğimize gir, biz sana hayatın gayesini, insanın vazifesini ve kâinatı idare eden kanunları gösteririz, diyorsun. İyi ama, biz : insanlar kimiz? Siz her şeyi nereden bili-

224

HARB VE SULH

yorsunuz? Sizin gördüklerinizi, ben, bir başıma neden göremiyorum? Siz, yeryüzünde iyiliğin ve hakikatin hükümrانlığını görüyorsunuz, halbuki, ben bunu görmüyorum.

Piyer onun sözünü kesti.

— Ahirete inanıyor musunuz? — diye sordu.

— Ahirete mi? — diye Prens Andrey tekrarladı. Fakat Piyer onun cevap vermesine vakit bırakmadı, zaten Prens Andrey'in eskiden ateist kanaatler beslediğini bildiği için bu tek-rarlıyışı inkâr mânasına aldı.

— Siz, yeryüzünde iyilik ve hakikatin hükümrانlığını göremediğinizi söylüyorsunuz. Ben de onu görmemiştim, zaten eğer hayatımıza her şeyin sonu gibi bakılacak olursa onu görmek de mümkün değildir, Toprakta, bilhassa bu toprakta (Piyer kırları işaret etti) hakikat yoktur, her şey kötülük ve yalandır, fakat kâinatta, bütün kâinatta hakikatin hükümrانlığı vardır ve biz şimdilik toprağın çocukları da olsak bütün kâinatın ebedi çocuklarıyız. Ben, bu muazzam ve ahenkli bütünün bir parçası olduğumu ruhumda hissetmiyor muyum? — Ben, tanrılığın yahut yüce kuvvetin, ne dersiniz deyin — tezahür ettiği bu muazzam sayısız varlıkların içinde bir halka, aşağıdaki varlıklardan yukardakilerine doğru bir basamak

HARB VE SULH

225

olduğumu hissetmiyor muyum? Mademki ben, nebattan insana doğru uzanan bu merdiveni görüyorum, apaçık görüyorum, öyleyse bu merdivenin benimle bittiğini ve daha daha ilerlere doğru uzanıp gitmediğini ne diye farz edeyim? Ben, dünyada hiçbir şeyin kaybolmadığı gibi kendimin de kaybolamayacağımı hissetmekle kalmıyor, fakat her zaman var olacağımı, her zaman var olduğumu da duyuyorum. Benden başka, benim yukarımda ruhların yaşadığını ve o âlemde hakikatin var olduğunu hissediyorum.

— Evet, bu Herder'in doktorini, dedi, fakat ruhum, bu beni ikna etmez; hayat ve ölüm : işte beni ikna eden budur. İnsanı ikna eden şey şudur ki; kendisine karşı kabahatli olduğun ve karşısında kendini haklı çıkarmayı ümitettiğin, senin için aziz, sana bağlı bir varlık görürsün (Prens Andrey'in sesi titriyordu, başını çevirdi) sonra birdenbire bu varlık: ıstırap çekmeye başlar, ağrılar duyar, yok olur... Neden? Bunun bir cevabı olmaması mümkün değil! Ben bunun bir cevabı bulunduğuna inanıyorum... İşte beni ikna etmekte olan ikna eden şey budur.

Piyer:

— Evet öyle, evet, deli, ben de aynı şeyi söylemiyor muyum?

226

HARB VE SULH

— Hayır. Ben diyorum ki, ahretin zarureti beni ikna eden şey deliller değil şudur : hayatta bir insanla el ele yürüyüp giderken birdenbire o insan orada hiçlikte kaybolur ve sen bu uçurumun karşısında dikilip baka kalırsın. Ben de böyle baka kalmıştım...

— Peki, öyleyse! Orasının ve birisinin var olduğunu biliyorsunuz ya? Orası : ahiret, birisi : Allah. Prens Andrey cevap vermedi. Araba ve beygirler çoktan öbür yakaya geçirilmiş, koşmuşlardı; güneş yarıya kadar batmış, akşam ayazı bataklığın ağız yıldız yıldız parılatıyordu ve Piyer'le Andrey, uşakları, arabacıları, salcıları hayrette bırakarak hâlâ salın üstünde durmakta, konuşmaktaydılar.

Piyer :

— Mademki Allah vardır, ahiret vardır, öyleyse hakikatde, fazilet de vardır ve insanın en büyük saadeti bunları elde etmek için uğraşmasıdır. Yaşamak lâzım, sevmek lâzım, — dedi, — yalnız şimdi bu toprak parçasında yaşadığımıza değil, orada her şeyde (gökyüzünü işaret etti) ebedi olarak yaşadığımıza, yaşayacağımıza da inanmak lâzım.

Prens Andrey salın korkuluğuna abanmış duruyor, Piyer'i dinleyerek gözlerini mavileşen taşmış suların üzerinde güneşin kırmızı parıl-

HARB VE SULH

227

tılarına dikmiş bakıyordu, Piyer susuyordu. Sessizlik hüküm sürüyordu. Sal çoktan durmuştu, yalnız akıntının dalgaları hafif şıptırtı-larla salın dibine çarpıyorlardı. Prens Andrey'e öyle geliyordu! dalgaların bu şıptırtıları da Piyer'in sözleri için' "doğru inan" diyorlardı.

Prens Andrey içini çekti, kızaran heyecanlı J fakat dostunun üstünlüğü karşısında yine ürkek Piyer'in yüzüne, ışıklı, yumuşak, çocukça bir bakışla baktı.

— Evet, keşke bu böyle olsaydı! — dedi. — Haydi, gidip arabaya binelim, — diye ilâve etti, saldan çıkarken Piyer'in gösterdiği gökyüzüne bir göz attı. Austerlitz harb meydanında gördüğü o yüksek, ebedi gökyüzünü Aus-terlitz'ten beri ilk defa olarak, tekrar gördü ve çoktandır uyuyan bir şey, içindeki en iyi şey, birdenbire sevinçle dinç bir halde ruhunda uyandı. Prens Andrey hayatın mûtat şartlarına döner dönmez bu hissi kaybetmişti, fakat geliştiremediği bu hissi içinde taşıdığını biliyordu. Piyer'le buluşma, Prens Andrey için, görünürde yine eskisi gibi kalmış olsa da, iç âleminde yeni bir hayata başlangıç oldu.

XIII

Prens Andrey'le Piyer Lisiye Gori'deki evin cümle kapışma vardıkları zaman ortalık ka-

228

HARB VE SULH

rarmaya başlamıştı. Yaklaşırlarken Prens Andrey gülümseyerek Piyer'in dikkatini arka sahanlıktaki telâşeye çekti. Sirtında bir dilenci torbası, beli bükülmüş bir kocakarı ve siyahlar giyinmiş, uzun asçlı, kısaca boylu bir erkek, yaklaşan arabayı görünce gerisin geri büyük kapıya doğru kaçmaya koyulmuşlardı. İki kadın da peşlerinde seyirtiyordu, arabaya bakarak arka sahanlıkta dördü birden korkuyla İcaçıp kayboldular.

Prens Andrey :

— Bunlar, Mâşa'mın Allah adamlarıdır, dedi. — Bizi babam sandılar. Kızkardeşimin babama boyun eğmediği biricik şey budur : babam bu hacıların, kovulmasını emreder, kız-iardeşimse onları içeri alır.

Piyer:

— Peki, bu Allah adamları da ne demek oluyor? — diye sordu.

Prens Andrey cevap vermeye vakit bulamadı. Hizmetkârlar onu karşıladılar; onlara, ihtiyar prensin nerede olduğunu, yakında gelip gelmeyeceğini sordu.

İhtiyar prens henüz şehirdeydi, gelmesi her dakika bekleniyordu.

Prens Andrey Piyer'i babasının evinde her

HARB VE SULH

229'

zaman emrine hazır tutulan dairesine götürdü, kendisi çocuk odasına geçti.

Tekrar Piyer'in yanma dönen Prens Andrey :

— Kızkardeşime gidelim, dedi, daha onu görmedim, saklanıyor, şimdi Allah adamlarıyla oturuyordur.

Sıkılır utanır bizden, oh ol- sun ona! Sen de Allah adamlarını görürsün.. C'est curieux, ma parola!

— Quest ce que c'est ques Aîah adamları? — diye Piyer sordu.

— İşte göreceksin.

Odasına girdikleri zaman Prenses Mariya gerçekten de sıkılıp utandı, pençe pençe kızardı. İçindeki Tasvir camekânları. önünde kandiller yanan rahat ve sakin odasında, divanın üstünde, semaverin karşısında, uzun burunlu, uzun saçlı ve papaz cübbesi giymiş genç bir erkek çocukla yanyana oturuyordu. Zayıf, kırış kırış bir kocakarı, çocuk yüzünde tatlı bir ifadeyle yanlarındaki koltuğa yerleşmişti.

Prenses Mariya piliçlerini koruyan kuluçka bir tavuk gibi hacıların önünde dikilerek

1 Merale edilecek şey, vallahi.

2 Nedir bu.....

230

HARB VE SULH

tatlı bir sitemle dedi ki :

— Andre, pourquoi ne pas m avoir pre-vesu?1

Piyer elini öperken ona :

— Cbarmee de vous. le suis tres contente de vous voir,s — dedi.

Prensese onu daha çocukluğundan tanıyordu ve şimdi Andrey'le dostluğu, karısı yüzünden başına gelen felâket, bilhassa, iyi, sâf yüzü onu kendine ismıdirmıştı. Güzel, ıstıklı gözleriyle ona baktı ve sanki: "Sizi çok seviyorum ama, benimkilerle alaya kalkışmayın", — diyordu. Hal hatır soruşlardan sonra oturdular. Prens Andrey gülümseyerek genç hacıyı işaret etti. , — Vay, İvanuşka da burada, — dedi.

Prensese Marya :

— Andre! — diye yalvardı.

Andrey Piyer'e :

1 Andrey, niçin bana önceden haber vermediniz?

2 Sizi görmekle bahtıyırım. Sizi görmekle çok memnunum.

i'

HAR3 VE SULH

231

— // faut que vous sacbiez que c'est une

femme,1 —

— Andre, au nom de dieu! —2 diye Prensese Mariya tekrarladı.

Belliydi ki Prens Andrey'in hacılara takılması ve Prensese Mariya'nın boş yere onlardan i yana çıkması ikisinin arasında çoktan âdet l« haline gelmiştir.

— Mais ma bonne amie, — dedi, —= vous devriez au contraire metre reconnaissante de ce que j'explique â Pierre votre intimité avec ce jeune homme.3

Kendisinden bahsedildiğini anladığı için kurnaz gözleriyle etrafındakilere bakan İvan-uşka'nın yüzünü Piyer gözlükleri arkasından merak ve ciddiyetle (ki Prensese Mariya bilhassa bundan dolayı ona müteşekkirdi) süzerek :

— Vraiment* — dedi.

. Prensese Marya kendininkiler için boşubo-şuna telâşlanıp üzüliyordu. Onlar katiyen sı-

1 Bunun bir kadın olduğunu bilmeniz lâzım, dedi.

2 Andrey, Allah aşkına.

3 Dostum, bu delikanlıyla hususiyetinizi Piyer'e izah ettiğim için bilâkis memnun olmanız.

4 Sahi mi?

232

HAR -ı VE SULH

kılganlık göstermiyorlardı. Kocakarı, çay fincanını tabağa baş aşağı kapatıp, yanma ısınl-mış şeker parçasını da koyarak gözlerini indirmişti, ama içeriye girenlere göz ucuyla bakıyor ve kendisine bir çay daha teklif edilmesini tekleyerek koltuğunda rahatça, hareketsizce oturuyordu. Çayını tabağa döküp içen İvanuş-İca, kaşlarının altından şeytanca, kadınca bakışlarla gençlere bakıyordu.

— Nerede, Kiyefte miydin? — diye Prens Andrey kocakarıya sordu.

Kocakarı bir lâkırdı bolluğuyla :

— Ordaydım, efendim, diye cevap verdi, — hem de İsanm doğum bayramında, erenlerle birlikte gökyüzünün mukaddes sırlarına lermek nasip oldu. Şimdi de Kolyazin'den geliyorum, efendim, orada Allanın büyük bir rahmeti ayan oldu...

— İvanuşka da seninle beraber mi? İvanuşka sesini kalınlaştırmaya uğraşarak :

— Ben, bir başıma gezerim, efendimiz, dedi, — Pelageyuşka'yla Yuhnof'ta buluştuk.

Pelageyuşka yoldaşının sözünü kesti, gördüklerini anlatmak istediği belliydi.

— Kolyazin'de büyük bir rahmet ayan oldu, efendimiz.

!!!.

HARB VE SULH

233

Prens Andrey :

— Peki, ne oldu? Yine bir mukaddes emanet filân mı? — diye sordu.

Prenses Marya:

— Andrey, yeter, dedi, Pelageyuşka anlatma.

— Neden? Ne oluyorsun, anacığım, niye anlatmıyacakmışım? Ben onu severim. İyidir, Allahın sevgili kuludur, velinimetidir, hiç akr lımdan çıkmaz, bana on ruble vermişti. Kiyefe varır varmaz Karüşa haber verdi basa; meczuptur kendisi, tam Allah adamı, yaz kış yalınayak gezer. Bana dedi ki: ne diye oraya gitmiyorsun, senin yerin orasıdır, Kolyazin'e git, orada mucizeli bir tasvir, Âllahı doğuran mukaddes Meryem anamız ayan olmuş. Ben sözler üzerine, erenlerle vedalaştım, yola koyuldum.

Herkes susuyordu, yalnız hacı kadın derin derin nefes alarak ölçülü bir sesle konuşuyordu.

— Oraya vardım, efendi, millet bana : Büyük bir rahmet ayan oldu, diyor, Allahı doğuran Meryem anacığımızın yanaklarından mukaddes zeytin yağı damlıyor...

Prenses Marya kızarak :

234:

HARB VE SULH

— Peki, iyi, sonra anlatırsın, — dedi. Piyer:

— İzin verirseniz soralım, dedi. Sen kendin gördün mü? — diye sordu.

— Görmez olur muyum, efendim, kendim bu şerefe nailoldum. Yüzünde bir aydınlık var, gökyüzü nuru gibi, sonra Meryem anacığın yanaklarından damlalar akıyor da akıyor.

Kadını dikkatle dinleyen Piyer, sâfca bir edayla :

— Canım, bu sahtekârlık, — dedi.

Pelageyuşka, imdat arar gibi Prenses Mar-ya'ya dönerek, dehşetle :

— Ah, efendi, nerler söylüyorsunuz! — dedi.

— Halkı aldatıyorlar, — diye Piyer tekrarladi.

Hacı kadın haç çıkarıp :

— Allahım İsus Hristos! — dedi. — Aman böyle konuşma, efendi, vaktiyle anaralın1 biri de inanmamış : "Papazlar aldatıyor" demiş, der demez de kör oluvermiş. Sonra, rüyasında Peçerski'nin Meryem anası görünmüş, ona gelmiş demiş ki: "Bana iman et, seni iyileştiri-

1 (General) demek istiyor.

HARB VE SULH

235

rim." Bunun üzerine adam başlamış yalvarmaya : İlle de beni ona götürün. Sana bu söylediklerim aynıyle hakikattir, kendim gördüm, körü doğruca ona getirdiler, yaklaştı, yere kapandı : "İyi et beni, — dedi, — Çarın bana bahsettiğini sana vereyim." Kendim gördüm, efendinin yıldızı tasvirin içine girmiş. Ne oldu dersin, gözleri açıldı! Böyle konuşmak gü-

Jnahtır. İnsan Allahın gazabına uğrar. — diye öğretici bir tavırla Piyer'e döndü.

Piyer:

— Peki, yıldız tasvirin içine nasıl girmiş? diye sordu.

Andrey gülümseyerek:

— Meryem anayı da mı generalliğe terfi ettirmişler? dedi.

Pelageyuşka birdenbire sarardı ve ellerini birbirine çarptı.

— Oğlum, oğlum, günaha giriyorsun, oğlun var senin, — diyerek sanlığı birdenbire kızılığa döndü. —

Neler söyledin oğlum, Allah seni affetsin. — Haç çıkardı. — Onu affet yarabbi. Anacığım, bu ne demek oluyor böyle?... — Diye Prenses Maryaya döndü. Ayağa kalktı ve neredeyse ağlayacakmış gibi torbasını toplamaya başladı. Böyle şeyler konuşulan bir evden lütuf beklemiş olduğu için hem

236

HARB VE SULH

dehşete düştüğü, hem utandığı ve bu evin lût-fundan artık vazgeçmek zorunda kaldığı için de üzüldüğü belliydi.

Prenses Marya :

— Peki, bundan ne zevk duyuyorsunuz?

— dedi. — Ne diye buraya geldiniz?

Piyer :

— Yok canını, şaka ediyorum, Pelageyuş-ka, dedi, Princesse ma parole, je n'ai pas voulu V offenser,¹ şöyle, lâf olsun diye söyledim. Aklına başka bir şey gelmesin, şaka ettim, — diye kabahatini unutturmak istiyormuş gibi ürkek ürkek gülümseyip ilâve etti.

— Söze ben başlamıştım zaten, o da benim gibi sadece şaka etti.

Pelageyuşka itimatsızca, durdu, fakat Pi-yer'in yüzünde öyle samimî bir pişmanlık ifadesi vardı ve Prens Andrey bir Pelageyuşkaya, bir Piyer'e öyle tatlı tatlı bakıyordu ki, hacı kadın yavaş yavaş sakinleşti.

XIV

Hacı kadın sakinleşti ve tekrar bahse dönerek : elleri günlük kokacak kadar mübarek

1 Vallahi Prenses, onu gücendirmek istemedim,

HARB VE SULH

237

bir hayat süren Amfilch babayı, sonra, Kiyef'e son hacılığında bildik papazların ona mağaraların anahtarlarını verdiklerini ve o yanına peksimet alarak mağaralarda erenlerle iki gün geçirdiğini uzun uzadıya anlattı. "Birine dua ediyorum, okuyup üflüyorum, ötekine geçiyorum. Uyku kestiriyorum, tekrar kalkıp yüz Sürüyorum; ortalık öyle sessiz ki, anacığım, tiyle bir saadet ki, insan tekrar Allahın ışığına çıkmak bile istemiyor."

Piyer onu dikkatle, ciddiyetle dinliyordu. Prens Andrey odadan çıktı. Arkadan prenses Marya da Allah adamlarını, çaylarını bitirsinler diye bırakıp, Piyer'i salona götürdü. Ona :

— Siz çok iyi insansınız, dedi.

— Onu gücendirmeyi sahiden de düşünmemiştim, bu hisleri o kadar iyi anlıyor, o kadar çok değerlendiriyorum ki!

Prenses Marya sessizce ona baktı, şefkatle gülümsedi.

— Zaten ben sizi çoktan tanır, erkek kardeşim gibi severim, — dedi ve bu sevimli sözlerine Piyer'in karşılık vermesine meydan bırakmadan : — Andrey'i nasıl buldunuz? — diye sordu. — Beni çok endişeye düşürüyor. Sıhhati kışın daha iyi, fakat geçen bahar yara açıldı; doktor, gidip kendini tedavi ettirmesi gerektiğini söyledi. Maneviyatı da beni çok

238

HARB VE SULH

korkutuyor. Biz, kadınlar gibi acısını açığa vuracak, ağlayacak karakterde değil. Acısını içinde taşıyor. Şimdi neşeli, canlı ama sizin gelişinizin tesiriledir, yoksa, bu hali çok az görülür. Avrupa'ya gitmek için onu kandırabil-seydiniz! Faal olması lâzım, halbuki bu yeknesak, sakin hayat onu mahvediyor. Başkaları farkında değil, ama ben görüyorum.

Saat onda ihtiyar prensin yaklaşan arabasının çingiraklarını işiten uşaklar perona koştular, Prens Andrey de Piyer'le sahanlığa çıktı.

Arabadan inerken Piyer'i gören ihtiyar prens :

— Kim bu? — diye sordu. Delikanlının kim olduğunu tanıyınca da :

— Ha! Çok memnun oldum. Öp, — dedi.

İhtiyar prensin keyfi yerindeydi, Piyer'e iltifat etti.

Akşam yemeğinden önce babasının yazı odasına dönen Prens Andrey ihtiyar prensi Piyer'le ateşli bir münakaşaya girişmiş buldu. Piyer, öyle bir zaman gelecek ki artık harb olmayacak, diye ispata çalışıyordu. İhtiyar prens alay ederek, fakat öfkelenmeden onunla münakaşa ediyordu.

— Damarlarındaki kanı boşaltıp yerine su doldur, işte o zaman harb olmaz. Bunlar

HARB VE SULH

239

kanların sayıklaması, karı sayıklaması, — dedi, fakat yine de Piyer'in omuzunu muhabbetle okşayarak masaya doğru yürüdü. Görünüşe göre bahise katılmak istemeyen Prens Andrey masada, babasının şehirden getirdiği kâğıtları karıştırıyordu. İhtiyar prens ona yaklaştı, işlerden konuşmaya başladı. — Devşirici, kont Rostof, toplayacağı -*adamların yansını bile devşirip gönderemedi. Şehire gelmiş beni yemeğe çağırmaya kalkıştı, ben, ona öyle bir ziyafet çektim ki... Hele şunu bir gözden geçir... E, ahbap, — diye Piyer'in omuzuna vurarak oğluya konuşmakta devam etti, — senin ahbap aferin, hoşuma gitti. Alevlendiriyor beni. Başkası akıllıca lâf eder, ama insan dinlemek istemez, halbuki bu saçmalıyor, ama ben ihtiyarı alevlendiriyor. Haydi, gidin, gidin, — dedi, — belki ben de gelirim, akşam yemeğinizde bulunurum. Yine münakaşa ederim. Benim sersem kızı, prenses Marya'yi seviyor, — diye kapıdan Piyer'e seslendi.

Piyer, Prens Andrey'î dostluğundaki bütün kuvvet ve cazibenin değerini ancak şimdi, Lisiye Goriye bu gelişinde ölçebilmişti. Bu cazibe ikisinin arasındaki münasebetten ziyade, dostunun hısım akrabası ve ev halkıyla Piyer'-in arasındaki münasebetlerde kendini gösteriyordu. Piyer kendisini, ihtiyar, sert prensle,

240

HARB VE SULH

HARB VE SULH

241

tatlı, ürkek prenses Marya'yla, onları hemen hemen tanımadığı halde, derhal eskiden beri dostmuş gibi hissetti. Herkes de onu seviyordu. Hacılara karşı gösterdiği tatlı muameleyle kazanmış olduğu Prens Marya ona en ışıklı bakışlarıyla bakmakla kalmıyor, dedesinin bir yıllık Prens Nikolay diye çağırdığı küçük de Piyer'e gülümsüyor ve kucağına geliyordu. İhtiyar prensle konuşurken İvaniçle Mile Bouri-enne de ona en memnun gülümseyişleriyle bakıyorlardı.

İhtiyar prens, Piyer'in hatırı için olacak» akşam yemeğine geldi. Piyerin Lisiye Goride kaldığı iki gün ona hep güler yüz gösterdi, odasına gelmesine bile izin verdi. Her zaman olduğu gibi, onun hakkında da mütalâa yürüttüler, ve çok az görülen şeydir ama, hep iyiliğini söylediler.

Piyer gidip de bütün aile bir araya toplanınca, yeni bir misafirin gitmesinden sonra hep iyiliğini söylediler.

XV

Rostof, Denisof'a ve bütün alaya ne kadar kuvvetle bağlı olduğunu ilk defa bu seferki, izinden dönüşünde hissetmiş ve anlamıştı.

Rostof, alaya yaklaşıırken, Poyarskaya'daki eve yaklaştığı zaman duyduğu hisse benzer bir his duydu.

Alayının, düğmeleri çözülmüş ünifor-

malı ilk hüsbaniyle karşılaştığı, kızıl saçlı De-mentiyef'i tanıdığı, al atların açık tavlmasını gördüğü,

Lavruşka : "Kont geldi!" diye efendisine sevinçle haykırdığı, yatakta uyanan De-nisof saç başı

darmadağın zeminlikten fırlayarak, onu kucakladığı ve subaylar onu karşıladıkları zaman annesi, babası,

kızkardeşleri onu kucakladıkları andaki hissin tıpkısını duymuş, boğazını tıkayan sevinç yaşları

konuşmasına engel olmuştu. Alayı da bir evdi, ana baba evi gibi aziz, o kadar da sevimli bir ev.

Alay komutanına görünen, yine eski süvari bölüğünde vazifeye tâyin edilen nöbet alan, yem dağıtılması

işlerine bakan, alayın binlerce küçük teferruatlı hayatına tekrar karışan ve kendisini değişmez, dar bir

çerçeveye mihlanmış, hürriyetten mahrum hisseden Rostof yine aynı ferahlığı, bir dayanağı olduğu

hissini, baba ocağındayken de duyduğu o kendi evinde, yerli yerinde olduğunu anlamaktan gelen hissin

tıpkısını duyuyordu. Artık bu, içinde bir türlü yerini bulamadığı, neyi seçeceğini bilemediği o serbest

sosyete hayatının karma-karışıklığı değildi, burada kendisiyle konuşup anlaşmak lâzım mı, değilmi diye

kestirmediği Sonya da yoktu. Oraya gitmenin veya gitmemenin imkânı yoktu; o kadar çeşitli geçirilmesi

mümkün 24 saatlik günler de yoktu ; ne yakın, ne yabancı olan o sayısız insanlar da yoktu, babasıyla

aralarındaki o bulanık, belir-

.•242

HARB VE FULH

siz para münasebetleri de yoktu, Dolohof'a kumarda soyulmanın o korkunç hatırası da yoktu! Burada, alayda, her şey : açık ve sade ildi. Bütün dünya, eşit olmayan iki parçaya ayrılmıştı. Biri : bizim Pavlograt alayımız, öteki : bütün ötekiler. Bu ötekilerse kimsenin umurunda değil. Alayda her şey kimin teğmen, kimin yüzbaşı, kimin iyi, kimin fena adam olduğu ve bilhassa, kimin arkadaş olduğu malûmdu. Kantinci kredi yapar, aylığın üçte biri »çıkır; tasarlanıp uydurulacak ve seçilecek hiçbir şey yok, yalnız Pavlograt alayımca kötü sayılan şeyleri yapma; seni bir yere gönderirlerse açık, sarıh, belirli olanı, sana emredileni yap : her şey yolunda gider.

Alay hayatının bu belirli şartları içine tekrar giren Rostof, dinlenmek için uzanan yor-gun bir insanın saadet ve ferahlığını duyuyor--*du. Dolohof'a kumarda soyulmasından sonra (ailesinin bütün tesellilerine rağmen bu hareketini affedemiyen) Rostof vazifesini eskisi gibi değil, kabahatini unutturmak için, canla başla yapmaya, örnek bir arkadaş ve subay, yani, kibar âleminle o kadar güç fakat alayda o kadar mümkün görünen mükemmel, insanlardan olmaya karar verdiğiinden bu defaki seferde alay hayatı ona bir kat daha hoş geliyordu.

Rostof, kumarda kaybetmesi yüzünden

HARB VE SULH

243-

anasına, babasına borçlandığı parayı onlara beş yıl içinde ödemeye karar vermişti. Ona yılda 10 bin ruble yolluyorlardı, şimdi bunun iki binini almak, geri kalanıymysa anasına ba-babasına olan borcunu ödemek için saklamak kararındaydı.

Ordumuz Pultusk'ta, Preussisch - Eylau'da q birçok ilerlemelerden, gerilemelerden, çarpışmalardan sonra Bartenstein dolaylarında toplanıyordu. Hükümdarın orduya gelmesi ve yeni bir seferin başlaması bekleniyordu.

Ordunun 1805 yılı seferini yapmış olan kısmına bağlı ve Rusyada ikmalini tamamlayan Pavlograt alayı seferin ilk hareketlerine katılmakta gecikmişti. Ne Pultusk dolaylarında, ne de Preusisch - Eylau önlerinde bulunmuş, seferin ikinci yarısında faal orduyla birleşerek Platof müfrezesine katılmıştı. Platof müfrezesi müstakil olarak hareket ediyordu. Pavlogratlılar birçok defa düşmanla çarpışmalara iştirak etmişler, esir almışlar, hattâ bir defasında mareşal Oudinot'nun nakliye kolunu ele geçirmişlerdi. Nisan ayında Pavlogratlılar temellerine kadar yıkılmış boş bir Alman köyü yakınında, yerlerinden kımıldamadan birkaç hafta kaldılar.

Havalar ısınıyordu, ortalık çamurluydu, hâlâ soğuktu, nehirlerin buzlan çözülüyordu,

244

KARB VE SULH

yollar geçilmez bir haldeydi, birkaç gün ne insanlara ne de hayvanlara tayin verilmişti. Nakliye kollarının gelip gitmesi mümkün olmadığından erat, patates aramak için bırakılmış boş köylere dağıldı, fakat artık o da çok az bulunuyordu.

Her şey yenmişti, ahali evlerini bırakıp kaçmıştı, kalanlar da dilencilerden beterdiler ve onlardan koparılacak hiçbir şey yoktu, hattâ az merhametli askerler bile çok defa onlardan faydalanacak yerde kendi son lokmalarını onlara veriyorlardı.

Pavlograt alayı savaşlarda yalnız iki yaralı vermişti, fakat soğuk ve hastalık yüzünden efradının hemen hemen yarısını kaybetmişti. Hastahanelerde ölüm o kadar muhakkaktı ki, gıdanın kötülüğü yüzünden şişen ve ateşi yükselip hastalanan askerler hastaneye gitmektense ayaklarını hat boyunca güç belâ sürüyerek vazife görmeği tercih ediyorlardı. İlkbaharın gelmesiyle askerler topraklarda beliren ve kuşkonmaza benzeyen bir ot bulmaya başlamışlar ve buna, (çok acı olmasına rağmen) her nedense, Meryemin tatlı kökü adını takmışlardı. Bu Meryemin tatlı kökünü arayarak askerler, tarlalara, çayırlara dağılıyor, bu muzır otu yememek için emir verilmiş olmasına rağmen, onu kılıçla yerden çıkarıyor ve yiyorlardı. İlkbaharda askerler arasında ye-

HARB VE SULH

245

ni bir hazırlık başgösterdi, elleri, ayakları, yüzleri şişiyordu, doktorlar buna, bu kökün yenilmesini sebep gösteriyorlardı. Fakat yasağa rağmen Meryemin tatlı kökünü yiyen bilhassa Denisofun süvari

bölüğündeki Pavlograt-h askerlerdi, çünkü iki haftadan beri son peksimetler verilmekteydi : adam başına yalnız yarım funt,1 son alman patateslerse donmuş ve filizlenmiş bir halde getirilmekteydi. Atlar da iki haftadan beri evlerin dam-larındaki samanla besleniyordu, fena halde zayıftılar, keçeleşmiş kış tüylerini hâlâ taşıyorlardı.

Böyle bir sefalete rağmen askerler ve subaylar tıpkı her zaman yaşadıkları gibi yaşamaktaydılar, solgun, şişmiş yüzleri ve param parça üniformalarıyla da olsa hüsarlar yine yoklama zamanları sıraya diziliyorlar, temizlik yapıyorlar, beygirleri tımar ediyorlar, silâhları temizliyorlar, yem yerine damlardan samanları taşıyorlar ve açıklarıyla, berbat yiye-çekleriyle alay ederek aç kaldıkları karavanaların basma yemeğe gidiyorlardı. Her zaman olduğu gibi, vazifeden boş kaldıkları zaman-lardaysa ateş yakıyor, çırıl çıplak soyunarak ateşin karşısında terliyor, sigara içiyor, çürümüş ve fizilzlenmiş patatesleri toplayıp pişiri-

Funt: 0,410 kg.

246

HARB VE SULH

yor, ya Potemkin ve Suvorof seferlerine dair hikâyeler, yahut düzenbaz Alyoşa ve papazın ırgadı Nikolka masallarını anlatıp dinliyorlardı.

Açık, yarı yıkık evlerde subaylar da her zamanki gibi, ikişer üçer oturuyorlardı. Yüksek rütbeli subaylar, saman, patates ve umumiyetle eratin, yiyecek içeceğini sağlamaya uğraşüyor, küçük rütbeli subaylarsa, her zamanki gibi, kimi kâğıt oynamakla, (erzak yoktu -ama para çoktu), kimi çelik çomakla vakit geçiriyordu. Kısım muharebe işlerinin kötü gittiğini bulanık bir surette hissettiklerinden, kısmen de bu hususta müsbet hiçbir şey bilmedikleri için işlerin genel gidişatını az konuşuyorlardı.

Rostof, eskisi gibi, Denisofla beraber oturuyordu, izinli gittiklerinden beri dostlukları bir kat daha kuvvetlenmişti. Denisof, Rostof-un ev halkından hiçbir zaman söz açmıyordu, iakat komutanın subayına karşı gösterdiği şefkatli dostluktan Rostof hissediyordu ki bu dostluğun kuvvetlenişinde eski hüsarm Nataşaya .karşı duyduğu bahtsız aşkın payı vardır. Denisof açıkça, Rostof'u elden geldiği kadar tehlikeye az sokmaya uğraşıyor, onu koruyor ve Iher işten sonra onun sağ salım dönüşünü bilhassa sevinçle karşılıyordu. Bırakılmış, yıkılmış bir köye erzak bulmak için vazifeye gi-

HARB VE SULH

247"

dişlerinden birinde Rostof orada ihtiyar bir lehliyle, emzikli kızını bulmuştu. Çırıl çıplak ve açtılar, gidememişlerdi, gitmek için vasıtaları da yoktu, Rostof onları kendi konak yerine getirdi, dairesine yerleştirdi, birkaç hafta, ihtiyar iyileşinceye kadar onları alıkoydu. Bir arkadaşı, kadınlardan bahsedilirken Rostofa, herkesten kurnaz olduğunu ve kurtardığı güzel ıehli kadını arkadaşlarıyla da tanıştıırırsa günaha girmeyeceğini söyleyerek takıldı. Rostof bu şakayı hakaret saydı ve ateşlenerek subaya öyle hoş gitmez şeyler söyledi ki, Denisof düello etmelerinin önüne zor geçti. Subay gidip de, Rostof'un lehli kadınla münasebetinin şeklini bilmeyen Denisof, bu birdenbire parlama huyundan dolayı onu, azarlamaya başlayınca Rostof ona dedi ki :

— Nasıl isterdim ki... O benim kızkarde-şim yerinde ne kadar ağırıma gittiğini sana anlatamam...

Çünkü... Canım, şunun için ki...

Denisof onun omuzuna vurdu, ve heyecanlı olduğu zamanlarda yaptığı gibi, Rostof'a. bakmaksızın odada hızlı hızlı dolaşmaya başladı.

----- Şu sizin Rostof soyu ne delibaş şeyler... — diye söyleniyordu; Rostof Denisof'un* gözlerindeki yaşları farketti.

248

HARB VE SULH

XVI

Nisan ayında kıtalar, İmparatorun orduya geleceği haberiyle canlanmışlardı. Hükümdarın Bartenstein'de yaptığı teftişte bulunmak Rostofa nasip olmadı: Pavlogratlılar Bartens-tein'in çok ilerisinde ileri karakollardaydılar.

Açık ordugâh kurmuşlardı. Denisof'la Rostof askerlerin onlara kazdıkları, üstleri çalı çırpı ile, çimle örtülü bir zeminlikte oturuyorlardı. Zeminlik, o zamanlar moda olan şu usulle yapılmıştı : genişliği bir buçuk derinliği iki ve uzunluğu üç arşın bir çukur kazılıyordu. Çukurun bir ucuna basamaklar yapılıyor ve "bu bir çıkış yeri, bir sahanlık vazifesi görüyordu, çukurun kendisiyse odaydı; burada, süvari bölüğü komutanı gibi bahtiyarlarınkin-de, basamakların bulunduğu tarafın karşısında kazıkların üstünde bir tahta dururdu : bu da masaydı. Çukurun iki yam boyunca bir arşın uzunluğunda toprak çıkarılmıştı ki, bu da iki karyolayla divanlardı. Dam, ortada ayakta durulabilecek bir şekilde yapılmıştı; kar-yolalardaysa, masadan yana yaklaşırsa, oturmak bile mümkündü. Süvari bölümünün askerleri kendisini sevdikleri için lüks yaşayan De-nisof'un zeminliğinde damın kalınlığına bir de tahta konmuştu, bu tahtada kırık fakat yapıştırılmış bir de cam vardı. Çok soğuk olduğu zaman basamakların üstüne (savaşın bu kıs-

HARB VE SULH

249

mına Denisof'un taktığı isme göre : salona) askerlerin yaklaştığı ateşten alınarak bükülmüş saç bir levhada köz getiriliyordu ve öyle sıcak oluyordu ki Denisof'la Rostofa her zaman yığınla gelen subaylar bir gömlekle oturuyorlardı.

Nisan ayında Rostof nöbetçiydi. Uykusuz

fçen bir geceden sonra, sabahın saat sekizin-eve dönmüş, ateş getirmelerini emretmiş, yağmurdan ıslanan çamaşırlarını değiştirmiş, Al-laha dua etmiş, çayını içmiş, ısınmış, köşesindeki eşyaları ve masadakileri düzenlemiş, rüzgârdan haşlanmış yüzüyle, sırtında bir tek gömlek, elleri başının altında sırt üstü uzanmıştı. Son yaptığı keşif vazifesine karşılık bugünlerde bir rütbe terfi ettirilmesi gerektiğini aklından tatlı tatlı geçiriyor, bir yerlere giden Denisof'u bekliyordu. Canı onunla konuşmak istiyordu.

Kulübenin arkasından çok kızmışa benzeyen Denisof'un öfkeli haykırışı işitildi. Rostof onun kime çıkıştığını görmek için pencereye sokuldu, bölük emini Topçeyenko'yu gördü.

— Ben sana bu ne olduğu belirsiz Meryem kökünü onlara yedirme diye emretmişim! — diye Denisof haykırıyordu. — Halbuki Lazar-çuk'un tarladan taşıdığını kendim gördüm.

Bölük emini cevap verdi :

250

HARB VE SULH

— Ben de emir verdim, komutanım, ama dinlemiyorlar.

Rostof tekrar karyolasına uzandı, memnunlukla düşünmeye başladı: "Varsın uğraşıp dursun, ben kendi işimi bitirip uzanmışım, ne âlâ!". Bölük eminindekinden başka Lavruş-ka'nım, Denisof'un bu açık göz, hilekâr uşağının, sesini de yattığı yerden işitiyordu. Lav-ruşka erzak almaya gittiğinde gördüğü siğir eti ve peksimet götüren bir nakliye koluna dair bir şeyler anlatıyordu.

Kulübenin arkasından tekrar Denisof'un uzaklaşan sesi ve şu sözleri geldi: "İkinci takım, at bin!"

"Nereye gidiyorlar?" — diye Rostof düşündü.

Beş dakika sonra Denisof kulübeye girdi, çamurlu ayaklarıyla karyoianm üstüne çıktı, nereye? sualine, işi olduğunu söyleyerek öfkey-rını darmadağın etti, kırbacını ve kılıcını aldı, zeminlikten çıkmaya başladı.

Rostof'un, nereye? Sualine, işi olduğunu söyleyerek öfkeyle ve baştan savma cevap verdi. Çıkarken :

— İşimi Allahla büyük Hükümdar takdir etsin! — dedi ve Rostof birkaç atın kulübenin arkasında çamurda ayak şapırdattıklarını duydu. Rostof, Denisof'un nereye gittiğini

HARB VE SULH

251

öğrenmeği düşünmedi bile. Köşesinde ısınarak uyudu, kulübeden ancak akşama doğru çıktı. Denisof daha gelmemişti. Akşam almış yürümüştü; komşu zeminliğin yanında iki subayla bir junker gülerek yumuşak ve çamurlu yere turplar dikip çelik çomak oynuyorlardı. Rostof onlara katıldı. Oyunun orta yerinde subaylar kendilerine doğru yaklaşan yük ara-lıaları gördüler... arabaların peşinden zayıf beygirlere binmiş on beş hüsar geliyordu. Hü-sarların muhafazasındaki yük arabaları istinat karakoluna yaklaştılar, bir yığın hüsar etraflarını çevirdi.

Rostof:

— Denisof boyuna ne üzülp duruyordu, dedi, işte erzak geldi.

Subaylar:

— Sahil! — dediler. — Sahi, sahi, askerler sevinecek! — Hüsarlarm biraz gerisinden Denisof geliyordu, yanında bir şeyler konuştuğu iki piyade subayı vardı. Rostof onu karşılamaya gitti.

Piyade subaylarından biri, öfkelenmiş görünen zayıf, kısa boylu bir adam :

— Ben size önceden haber veriyorum, komutanım, diyordu.

252

HARE VE SULH

— Söyledim ya, geri vermem, diye Denisof cevap verdi.

— Mesul olacaksınız komutanım bu yağ macılığıdır. Kendi ordunuzun nakliyatını vurmak!... Bizimkiler iki gündür bir şey yemedi-ler.

— Benimkilerinse iki haftadır bir şey yedikleri yok, diye Denisof cevap verdi.

^— Bu, eşkıyalıktır, bunun cevabını verirsiniz, sayın bay! — diye piyade subayı sesini yükselterek tekrarladı.

Birdenbire ateşlenen Denisof:

— Ne diye bana askı oluyorsunuz? Ha? — diye haykırdı, — cevap verecek benim, siz değilsiniz, zırlayıp durmayın burada, haydi başınıza belâ gelmeden marş! — diye subaylara, bağırды. Ufak tefek subay yılmadan ve uzaklaşmadan :

.

— Pekâlâ! — diye haykırdı, — Eşkiyahk etmek, ben de size...

— Cehennemin dibine kadar yolunuz var, canını kurtarmak istiyorsun süratlice kalk. — Denisof atını subayın üstüne çevirdi.

— Peki, peki, — diye subay tehdidedici bir edayla söylendi ve atını çevirerek tırısı kaldırdı, eğerin üstünde sarsîa sarsıla uzaklaştı.

HARB VE SULH

253

Denisof peşi sıra :

— Duvarın üstüne çıkmış köpeğe bakın, duvarın üstüne çıkmış sahici bir köpek, — dedi; süvarilerin ata binmiş piyadelerle en büyük alayı idi bu; Rostof'un yanına gelirken kahkahaları bastı.

— Piyadelerden kaldırdım, nakliye kolu-zorla alıp getirdim! dedi. — Ne olacak, erat açlıktan ölecek değildi ya?

Hüsarlara gelen bu yük arabaları bir piyade alayına tahsis edilmişti, fakat bu nakliye kolunun muhafızsız gittiğini Lavruşka'dan haber alan Denisof onu hüsarlariyla çevirmiş, alıp getirmişti. Askerlere istedikleri kadar peksimet dağıtıldı, hattâ öteki süvari bölükleriyle de bölüşüldü.

Alay komutanı ertesi gün Denisof'u yanına çağırды, açık parmaklarının arasından ona bakarak : "Ben bu işe böyle bakıyorum, — dedi, — hiçbir şey bilmiyorum, bir muamele de yapacak değilim, fakat kurmaya gitmenizi, orada levazım dairesinde bu işi düzeltmenizi, mümkün olursa, şu kadar erzak aldım, diye de bir senet imzalamanızı tavsiye ederim, aksi takdirde, ayniyat piyade alayının hesabına yazılmış olduğundan muameleye başlanır, sonu da iyi gelmez."

Denisof alay komutanının yanından, tav-

254

HARB VE SULH

siyesini samimi olarak yerine getirmek isteğiyle çıkıp doğruca kurmaya gitti. Akşam üstü zeminliğe öyle bir halde döndü ki Rostof dostunu hiçbir zaman bu halde görmemişti. Deni-sof konuşamıyor, tıkanıyordu. Rostof, neyin var, diye sorunca sadece boğuk, zayıf bir sesle anlaşılmas küfürler ve tehditler savurdu.

Denisof'un halinden korkuya düşen Rostof soyunmasını, su içmesini tavsiye etti ve doktora haber gönderdi.

— Beni yağmacılıkla mahkemeye veriyorlar... Oh! Biraz daha su ver. Varsın muhakeme etsinler, ben rezilleri pataklayacağım, her zaman pataklayacağını, Hükümdara da söyleyeceğim. Buz verin, — diye söylendi.

Gelen alay doktoru kan almak gerektiğini söyledi. Denisof'un kılı kolundan derin bir tabak dolusu kan çıktı, ancak bundan sonra, başından geçenleri anlatatak hale geldi.

— Gidiyorum, diye Denisof anlatmaya koyuldu. — "E, sizin âmiriniz nerede?" Gösteriyorlar. Lütfen biraz bekleyiniz. "Vazifedeyim, 30 verslik yerden geldim, beklemeye vaktim yok, git haber ver." Âlâ, hırsızların reisi olacak herif dışarı çıkıyor: o da bana ders vermeye kalkıyor : — Bu eşkiyalıktır! — "Eşkiyalığı, diyorum, askerlerini beslemek için erzakı alan değil onu kendi cebine istif eden ya-
HARB VE SULH

255

pıyor!" Öyle mi, lütfen susmaz mısınız. "Peki." Komisyoncuya gidip imzalayın, diyor, sizin işinize gelince o da seyrini takibeder. Komisyoncuya gidiyorum. İçeri giriyorum, masa başında... kimi görsem beğenirsin? Ha? Bil bakayım! Bizi açlıktan geberten kim? — diye Denisof haykırıp, kan alman kolunun yumruğunu masaya öyle kuvvetle vurdu ki masa az .-paha devriliyordu, üzerindeki bardaklar biri-birine çarptılar. — Telyanın'î! "Demek bizi açlıktan öldüren sensin ha?" Suratı budur diye bir, bir daha, öyle elim gidiverdi... "Seni gidi bilmem ne, de bilmem ne" ve indirmeye başladım. Ama ferahladım da diyebilirim, — Denisof kara bıyıklarının altından beyaz dişlerini göstererek memnunca ve öfkeyle haykırdı. — Hani alıp götürmeseydiler öldürürdüm.

Rostof:

— Canım, ne diye bağıırıyorsun, sakın ol, dedi, işte kan akmaya başladı. Dur biraz, sargıyı yeniden sarmak lâzım.

Denisof'un sargısını yeniden sardılar ve yatağına yatırdılar. Ertesi gün sakın ve neşeli uyandı.

Fakat öğle üstü alay yaveri ciddi ve kederli bir yüzle Denisof'la Rostof'un müşterek zeminliğine geldi ve binbaşı Denisof'a teessürlerini bildirerek alay komutanının dünkü hâ-

256

HARB VE SULH

diseye ait resmi sorgu kâğıdını verdi. Yaver işin çok kötü bir mecraya döküleceğim, bir askerî mahkeme heyeti tâyin edildiğini ve yağmacılığa, disiplinsizliğe karşı bugün alınmış olan tedbirlerin ağırlığı göz önünde tutulacak olursa işin en aşağı olarak rütbesinin almma-siyle bitebileceğim söyledi.

Şikâyetçilere mesele şöyle gösteriliyordu: binbaşı Denisof nakliye kolunu basıp götürdükten sonra çağırılmadan, sarhoş bir halde, levazım reisinin yanına gitmiş, ona hırsız demiş, onu dayakla tehdidetmiş, kapı dışarı edilince de kaleme girmiş iki memuru dövmüş, birinin kolunu çıkarmıştı.

Rostof'un yeni sorgularına Denisof gülerek, galiba araya sahiden de başka birinin girdiğini, ama bütün bunların saçma sapan şeyler olduğunu, kendisinin hâkimlerden filân korkmayı aklına bile getirmediğini ve eğer bu reziller kendisine çullanmaya kalkışacak olurlarsa onlara akıllarından çıkmayacak bir karşılık vereceğini söyledi.

Denisof bütün bu işlerden aldırılmazlıkla bahsediyordu, fakat Rostof onun, içten içe (bunu başkalarından gizlemesine rağmen) mahkemeden korktuğunu ve besbelli kötü sonuçlar verecek olan bu iş yüzünden ıstırap çektiğini farkedecek kadar onu iyi tanıyordu. Sorgu kağıtları, mahkeme çağırılan her gün gel-

HARB VE SULH

257

meye başladı, Denisof süvari bölüğünü en kıdemli subaya bırakarak mayıs birde levazım komisyonundaki yağmacılık işi hakkında izahat vermek üzere tümen kurmayında bulunmak emrini aldı. Bir gün önce Platov, iki kazak alayı ve iki hüsar bölüğüyle düşman içinde bir kesife çıkmıştı. Denisof her zamanki gibi yiğitliğiyle böbürlenerek kolun önünde gi-dwordu. Fransız nişancılarının attığı kurşun-1 lardan biri baldırının kaba etine girdi. Belki, başka bir zamanda olsaydı, Denisof böyle hafif bir yara yüzünden alaydan ayrılmazdı, fakat şimdi bu fırsattan faydalanarak tümene-gitmeyi reddetti ve hastahaneye gitti.

XVII

Haziran ayında Pavlogratlıların iştirak etmediği Friedland muharebesi oldu, peşinden de mütakere ilân olundu. Dostunun yokluğunu acı acı hisseden, gittiğinden beri haberini, alamayan, işinin ve yarasının durumunu merak eden Rostof mütakereden faydalanarak hastahane Denisof'u ziyaret için izin istedi.

Hastahane, Prusyalı ve Fransız kıtaları tarafından iki defa tahrip edilmiş küçük bir Prusya kasabasıydı. Bilhassa yazın, kırların böyle güzelleştiği bir zamanda bu kasaba yıkılmış duvarları, bahçe duvarları, çöplük haline gelmiş sokakları, üstü başı param parça halkı,.

258

HARB VE SULH

sokaklarında dolaşan sarhoş, hasta askerleriyle bir kat daha hazin bir manzara gösteriyordu.

Hastahaneyi, avlusunda yıkılmış bahçe duvarının artıkları yığılı, camları ve çerçeveleri kısmen kırılmış kagir bir eve yerleştirmişlerdi. Sargılı, solgun ve şişmiş birkaç asker avluda dolaşüyor, oturuyor, güneşliyorlardı.

Evin kapısına yaklaşıp yaklaşmaz Rostof'u bir çürümüş et ve hastahane kokusu kavradı. Merdivende puro içen bir Rus askerî doktoruyla karşılaştı. Doktorun arkasından bir Rus sıhhiyesi geliyordu.

Doktor :

— Parçalanamam ya, diyordu, akşama Makar A.eskiyeviç'e gel, oradayım. — Sıhhiye bir şeyler daha sordu.

— Eeee! Bildiğin gibi yap! Hepsi bir değil mi zaten? — Doktor merdivenleri çıkan Rostof'u gördü.

— Siz ne istiyorsunuz, asaletlim? — dedi. — Ne istiyorsunuz? Yoksa kurşun yemedi-niz diye sizi tifüsün mü yemesini istiyorsunuz? _Burası, babacığım, vebalılar evi.

— Ne? — diye Rostof sordu.

— Tifüs, efendim. İçeri giren ölür. Yal:-nız Makiyef'le (sıhhiyeyi gösterdi) ikimiz bu-

HARB VE SULH

259

rada, sürünüyoruz. Burada, doktor kardeşlerimizden beşi öldü. Her yeni gelenin bir haftada işi tamam, — diye doktor belli bir memnurlukla ilâve etti. — Prusyalı doktorları çağırdılar, ama müttefiklerimiz böyle işleri sevmiyor.

Rostof ona, burada yatan hüsar binbaşısı: Denisof'u görmek istediğini anlattı.

Tanımıyorum, bilmiyorum, efendim. Düşünün bir kere, bir benim başımda üç hastahane var, 400 den fazla hasta! Yine çok şükür ki, hayırsever Prusya bayanları bize ayda iki funt kahveyle, yara için tiftik yolluyorlar, yoksa mahvolduktu, — güldü, — 400, efendim, bana hâlâ da yenilerini gönderiyorlar. 400, değil mi? ha? — diye sıhhiyeye döndü.

Sıhhiyenin bitkin bir hali vardı. Gevezelenen doktor çabuk gidecek mi diye sabırsızlıkla beklediği belliydi.

— Binbaşı Denisof, diye Rostof tekrarladı, Moliten dolaylarında yaralanmıştı.

— Galiba öldü. Ha, Makiyef ? — diye doktor kayıtsızca sıhhiyeye sordu. Fakat sıhhiye doktorun sözlerini tasdik etmedi.

— Nasıl, şöyle uzun boylu, kızılımtırak saçlı mı? — diye doktor sordu.

Rostof, Denisofun şeklini şemalini tarif

.260

etti.

HARB VE SULH

HARB VE SULH

2611

Doktor sanki neşelenmiş gibi:

— Vardı, böyle biri vardı, dedi, ama -ölmüş olacak, mamafih bir tahkik edeyim, l bende listeler olacaktı. Sende mi Makiyef?

Sıhhiye:

— Listeler Makar Aleksiyeç'te, dedi, Subaylar kovuşuna buyurun, orada kendiniz görüp anlarsınız, diye Rostof'a dönerek ilâve «etti.

Doktor :

— Aman, daha iyisi girmeyin efendim, — »dedi — hani, yoksa kendiniz de burada kalırsınız. — Fakat Rostof doktoru dinlemedi ve

^sıhhiyeden yol göstermesini rica etti.

Doktor, merdivenin alt başından:

— Bana içerlemeyin ha, Siye haykırdı.

Rostof'la sıhhiye koridora girdiler. Bu karanlık koridorda hastane kokusu o kadar kuvvetliydi ki Rostof kendini toplayıp yoluna devam edebilmek için burnunu tıkadı ve durmak zorunda kaldı. Sağda bir kapı açıldı, zayıf, *sarı, yalınayak ve sırtında yalnız iç çamaşırları olan bir adam koltuk değnekleriyle çıktı. Pervaza dayandı, geçenlere parlayan gıptalı ^gözlerle baktı. Kapıdan içeri bir göz atan Rostof hastaların ve yaralıların yerde, samanların,, kaputların üstünde yattıklarını gördü.

— İçeri girip bakmak mümkün mü? — diye sordu.

Sıhhiye :

— Nesine bakacaksınız? — dedi. Sıhhiyeni onu buraya bırakmak istemediği belliydi ki; Rostof daha çok bunun için bu asker koğuşuna girdi. Koridorda teneffüs etmeye alıştığı koku burada bir kat daha kuvvetlenmişti. Bu koku burada biraz değişmişti, daha keskindi, asıl buradan çıktığı hissediliyordu. Büyük pencerelerden giren güneşin kuvvetle aydınlattığı uzun odada, hastalar ve yaralılar iki sıra halinde, başlan duvara gelmek üzere ve ortada bir geçit bırakarak yatıyorlardı. Pek çoğu baygındı ve içeri girenlere aldırıyorlardı. Kendilerini kaybetmeyenlerin hepsi ya ayağa kalktı, yahut zayıf, sarı yüzlerini kaldırdılar, hepsi aynı yardım görmek ümidi ifadesiyle, sitemle ve sıhhatli, yabancı bir insana karşı duyulan gıptayla, gözlerini üzerinden ayırmadan Rostof'a baktılar. Rostof odanın ortasına yürüdü, bitişik odalara açılmış kapılardan bir göz attı, her iki yanda da aynı şeyi gördü. Durdu, susarak etrafına bakındı. Böyle bir şey göreceğini hiç ummamıştı. Tam önünde, ortadaki geçitte, hemen hemen

262

HARB VE SULH

HAR3 VE SULH

enlilemesine, çıplak döşemenin üstünde bir hasta yatıyordu, bir kazak olacaktı, çünkü saçları kazak usulü kesilmişti. Bu kazak kocaman kollarını ve bacaklarını açmış sırt üstü yatıyordu. Yüzü erguvani - kızıldı, gözleri büsbütün kaymıştı, o kadar ki yalnız akları gözüküyordu ve hâlâ kırmızı olan çıplak kollarıyla bacaklarında ip gibi damarlar fırlamıştı. Ensesini döşemeye çarpıyor, boğuk boğuk bir şeyler söylüyor, bu söylediği şeyi de boyuna tekrarlıyordu. Rostof ne söylediğine kulak verdi, tekrarladığı sözü anladı. Bu söz şuydu : su verin, su, su verin! Rostof, bu hastayı yerine götürebilecek, ona su verecek birisini gözleriyle araştırdı.

— Burada hastalara kim bakıyor? — diye sıhhiyeye sordu. Bu sırada bitişik odadan hastanede hademelik eden bir nakliye eri çıktı, mevzun adımla gelerek Rostof'un karşısına dikildi.

*

— Sağlığınızı dilerim, yüksek asaletlim, diye, her halde Rostof'u hastahane şefi sandığı için gözlerini ona dikerek haykırdı.

Rostof, kazağı gösterip :

— Kaldır şunu, su ver ona, dedi.

Asker gözlerini daha büyük bir dikkatle dikerek, daha çok gerilerek, fakat yerinden kı-mıldamaksızın : 26\$

— Baş üstüne yüksek asaletlim, diye memnunlukla cevap verdi.

Rostof gözlerini indirip "hayır, burada bir bey yapılmaz" diye düşündü, artık dışarı çıkmak isyordu, fakat sağ taraftan kendisine dikilmiş manalı bir bakış sezdi ve ona döndü. Hemen hemen en köşede, bir kaputun üs-Jtüne, sarı, iskelet gibi zayıf, ciddî yüzlü ve sa-xalı tıraşsız ihtiyar bir asker oturuyor, dikkatle Rostof'a bakıyordu. İhtiyar askerin sağındaki komşusu ona Rostof'u göstererek bir şeyler

fısıldıyordu. Rostof, ihtiyarın kendisinden bir ricada bulunacağını anladı. Yaklaştı, ihtiyarın yalnız bir ayağını büktüğünü ötekinin diden aşağısı olmadığını gördü. İhtiyarın öteki komşusu oldukça uzakta, arkaya düşmüş başıyla kımıldanmadan yatan genç bir askerdı, yassı burunlu, çilli yüzü balmumu sarı-ğmdaydı, kirpiklerinin altında gözleri kaymıştı, Rostof, yassı burunlu askere baktı, sırtına soğuk bir su dökülmüş gibi ürperdi.

— İyi ama, bu galiba... — diye sıhhiyeye döndü.

İhtiyar asker çenesi titreyerek :

— Rica etmiştik, komutanım, dedi. — Daha sabahleyin öldü; ne de olsa bunlar da insan, köpek değil. Sıhhiye acele acele:

.264

HARB VE SULH

— Şimdi adam gönderirim, kaldırırlar, kaldırırlar, dedi. Lütfen komutanım.

Rostof da acele acele :

— Gidelim, gidelim, dedi, gözlerini indirip büzüldü, üzerine dikilmiş bu sistemli, gıpta eden gözlerin arasından görölmeden geçmeye çalışarak odadan çıktı.

XVIU

Koridoru geçtiler, sıhhiye Rostof'u, kapıları açık üç odadan ibaret subaylar koğuşuna götürdü. Bu odalarda karyolalar vardı. Yazılı, hasta subaylar bunların üzerinde yatıyorlar, oturuyorlardı. Bazıları, odaları hastahane ka-putlarıyla dolaşmaktaydılar. Subaylar koğuşunda Rostof'u karşılayan ilk şahıs, ağzında piposuyla birinci odada dolaşan, takkeli, hastahane gömleği giymiş kolsuz, ufak tefek, zayıf İDİR adam oldu. Rostof onu süzerek nerede görmüş olduğunu hatırlamaya çalıştı.

Ufak tefek adam :

— Bakm Allah tekrar nerede görüşmeyi nasip etmiş, — Tuşin, Tuşin, sizi Schöngaben önlerinde bulup götürmüştü, hatırladınız mı? Benden bir parçacık et kestiler, işte... — diye sülümseyip kaputunun boş kolunu göstererek sözüne devam etti. — Rostof'un kimi görmek

HARB VE SULH

265

istediğini anladı : — Vasili Dimitriyeviç De-aisof'u mu arıyorsunuz? Beraberiz! — dedi. — Buradan, buradan, Tuşin onu birkaç sesin kahkahalarla yükseldiği öteki odaya götürdü.

Rostof, daha asker koğuşundayken teneffüs ettiği ceset kokusunu hâlâ duyuyor, etrafında kendisini iki yandan takibeden gıptalı bakışları ve o gözleri kaymış genç askerin yüzünü hâlâ görüyordu, "nasıl oluyor da hem burada yaşayabiliyorlar, hem de üstelik kah-iaha da atabiliyorlar?" — diye düşündü.

Saat on iki olduğu halde Denisof battaniyeyi başına çekmiş yatakta uyuyordu.

— Vay, Rostof? Merhaba, merhaba! diye tıpkı alaydaki sesiyle haykırdı; fakat Rostof bu mûtat lâubaliliğin, canlılığın arkasında yeni, berbat, gizli bir hissin, Denisofun yüzündeki ifadede, sözlerinin edasında nasıl belirmediğini kederle farkettiler.

Yaralanalı altı hafta geçtiği halde yarası, -ehemmiyetsizliğine rağmen, hâlâ kapanmamıştı. Yüzünde hastahane yatanların hepsinin yüzündeki solgun şişkinlik vardı. Fakat Rostof'u hayrete düşüren bu değildi, Rostof'u hayrete düşüren şey : Denisofun kendisini görmekten memnun kalmamış gibi durması, tabî olmayan bir edayla ona gülümsemesiydi. Denisof

266

HARB VE SULH

HARB VE SULH

267

ne alaya, ne de işlerin umumi gidişine dair bir şey sordu. Rostof bundan bahsederken De-nisof dinlemiyordu.

Rostof şunu da farkettiler ki, Denisof kendisine alaydan bahsedildiği ve umumiytle, hasta-hanenin dışında geçen serbest hayat hatırlatıldığı zaman bundan hoşlanmamaktadır. Eski hayatını unutmaya çalışıyor gibiydi, ancak levazım memurlarıyla olan işine ilgi gösteriyordu. İşin ne durumda bulunduğunu Rostofun sorması üzerine komisyondan aldığı kâğıdı ve buna verdiği karşılığın müsveddesini derhal yastığın

altından çıkardı, kendi yazdığı kâğıdı okumaya başlayınca canlandı, bu kâğıt üzerinde düşmanlarına savurduğu acı sözleri Rostof'a bilhassa işaret etti. Rostofun — dışardaki hayattan yeni gelen adamın — etrafına toplanan Denisof'un hastahane arkadaşları Denisof yazdığı kâğıdı okumaya koyulunca birer ikiye dağılmaya başladılar. Rostof bu bayların bu hikâyeyi bıkkınlık getirecek kadar çok dinlenmiş olduklarını yüzlerinden anlıyordu. Yalnız yatak komşusu, şişman bir uhlan, karyolasında mahzun bir edayla kaşlarını çatmış oturuyor, çubuğunu içiyordu; bir de, kolsuz, ufak tefek Tuşin, başını beğenmezlikle sallayarak dinlemekte devam ediyordu. Uhlan okumama yarısında Denisof'un sözünü kesti. Rostof'a dönerek :

— Bana kalırsa, dedi, sadece, Hükümdardan af dileğinde bulunmak lâzım. Denildiğine göre şimdi büyük mükâfatlar dağıtılacakmış, her halde affederler...

Eski enerjisini, ateşini vermek istediği halde sesi faydasız bir sinirlilikle çınlıyarak Denisof :

1« — Ben mi Hükümdardan af dileğinde bu-

lunacakmışırn! dedi. — Niçin? Eğer eşkiya olsaydım af edilmemi isterdim, halbuki ben eşkiyaları meydana çıkardığım için muhakeme ediliyorum. Varsın muhakeme etsinler, hiç kimseden korkum yok : ben Çara, vatana namusumla hizmet ettim ve çalmadım! Benim rütbemi indireceklermiş ve... Dinle beni, onlara düpedüz yazıyorum, işte yazdıklarım : "Eğer ben bir hazine soyguncusu olsaydım..."

Tuşin:

— Ustaca yazılmış, buna diyecek yok, dedi. — Ama mesele bunda değil Vasiliy Di-mitriç, o da Rostof'a dönerek sözüne devam etti, boyun eğmek lâzım, halbuki işte Vasiliy Dimitriç bunu istemiyor. Âza mülâzimi size işinizin fena olduğunu söyledi ya.

Denisof :

— Varsın fena olsun dedi.

I

268

HARB VE SULH

— Âza mülâzimi size bir dilekçe yazdı,, diye Tuşin devam etti, bunu imzalamak lâzım, işte kendilerine de verip gönderirsiniz. Kendilerinin — Rostof'u gösterdi — muhakkak kurmayda da eli vardır. Bundan iyi de fırsat bulamazsınız.

— Yalvarıp yakarmayacağımı söyledim ya,, — Denisof, Tuşin'in sözünü kesti ve kendi yazdığı kâğıdı tekrar okumaya devam etti.

Rostof, Tuşin'le öteki subayların teklif ettikleri yolun en doğru yol olduğunu insiyakiyle seziyordu ve Denisof'a yardımı dokunabilirse kendini bahtiyar sayacaktı ama onu kandırmaya cesaret edemedi: onun bükülmez iradesini, haklı hiddetini biliyordu.

Denisof'un zehir zemberek kâğıdının bir saatten fazla süren okunması bitince Rostof bir şey demedi, tekrar etrafına toplanan Deni-sif'un hastahane arkadaşlarının*meclisinde, bildiği şeyleri anlatıp başkalarının hikâyelerini dinleyerek gününün kalan kısmını çok kederli bir ruh hali içinde geçirdi.

Denisof bütün akşam boyunca, gamlı gamlı susmuştu.

Rostof akşam geç vakit gitmeye hazırlandı ve Denisof'tan bir siparişi olup olmadığını sordu.

:

Denisof :

HARB VE SULH

269

— Evet, dur, dedi, subaylara bir göz attı, yastığının altından kâğıtlarını alarak hokkasının bulunduğu pencereye yaklaştı, yazma-ya koyuldu.

— Baltanın ağzını kırbaçla ezemezsin, diye söylenerek pencereden uzaklaşıp Rostof'a îniyüük bir zarf verdi. Bu Hükümdar adına yazılmış istidaydı, bunu âza mülâzimi tanzim etmişti, burada Denisof levazım dairesinin suçları hakkında hiçbir imada bulunmuyor, sadece af diliyordu.

— Ver bunu, belli ki... — sözünü bitir-medi, hastaca ve sahte sahte gülümsedi.

----- -;:-: - XIX

'.

Alaya dönen ve komutana Denisof'un işinin ne durumda bulunduğunu bildiren Rostof, Hükümdara yazılmış mektupla Tilsit'e gitti.

Fransız ve Rus İmparatorları Tilsit'te 13 haziranda bulunmuşlardı. Boris Drubetskoy, yanında bulunduğu önemli zattan Tilsit'e tâyin edilen maiyet adamları arasına katılmayı rica etmişti.

Şimdiye kadar, herkes gibi Bonapart diye çağırdığı Napolyondan bahsederek : -

270

HARB VE SULH

— Je voudrais voir le grand homme,1 — diyordu.

— Vous parlez de Buonaparte1 — diye general gülümseyerek ona sordu.

Boris, generaline sorguyla baktı, bunun kendisini sınamak için yapılmış bir şaka olduğunu derhal anladı.

— Mon prince je parle de l'empereur Napoleon,3 diye cevap verdi. General gülümseyerek onun omuzunu okşadı:

— Sen çok ilerleyeceksin, dedi ve onu beraberinde götürdü.

İmparatorların Niemen'de buluştukları gün Boris orada hazır bulunan birkaç kişinin arasındaydı; imparatorların markalarını taşıyan salları ve Napolyonun karşı yakada Fransız muhafızlarının yanından geçtiğini gördü; Niemen kıyısında bir misafirhanede sessizce oturup Napolyon'un gelmesini bekleyen imparator Aleksandr'm düşünceli yüzünü gördü; iki imparatorun kayıklara nasıl bindiklerini, sala ilk önce çıkan Napolyon'un hızlı hızlı ilerleyip Aleksandr'ı nasıl karşıladığını, ona elini uzattığını, ikisinin pavyona girip nasıl kay-

1 Büyük adamı görmek isterdim.

2 Bonaparte'tan mı bahsediyorsunuz?

3 Prens'im, imparator Napolyondan bahsediyorum.

HARB VE SULH

271

dolduklarını gördü. Yüksek muhitlere girili beri Boris etrafında olup biten şeyleri dikkatle gözden geçirmeyi, bunları yazmayı alışkan-, lık haline getirmişti. Tilsit buluşması sırasında da Napolyon'a gelen zatların isimleri, giydiği üniformalar hakkında malûmat toplamıştı, önemli şahsiyetlerin sözlerini dikkatle dinlemişti. İmparatorlar pavyona girer girmez sSetine baktı. Aleksandr pavyondan çıktığı zaman tekrar saatine bakmayı unutmadı. Buluşma bir saat elli üç dakika sürmüştü : tarihî önemi olduğunu sandığı diğer olaylar arasında o akşam bunu da böylece kaydetti. İmparatorun mayitei çok az olduğundan memuriyetinde sivrilmek emeliyle çırpman bir insan için imparatorların buluşmaları sırasında Tilsit'te bulunmak çok önemli bir işti, Tilsit'e düşen Boris de bu andan itibaren durumunun iyice sağlamlaştığını hissetmişti. Artık tanınmakla kalmıyor, bakışları da üzerine çekiyordu, ona alışılmıştı. İki defa, bizzat Hükümdarın yanında vazife görmüştü, artık Hükümdar onu şahsen tanıyordu, Hükümdarın yakınları da eskiden olduğu gibi yeni bir şahsiyet diye onu yadırgamıyorlar, gözükmezse şaşıyorlardı.

Boris başka bir yaverle, lehli kont Jilins-ki'yle birlikte oturuyordu, Paris'te büyümüş bir Lehli olan Jilinski zengindi, Fransızları çılgınca seviyordu. Tilsit'te bulundukları sırada âmen hemen her gün Jilinski'yle Boris'in ögle

272

HARB VE SULH

yemeklerinde, kahvaltılarında Fransız muhafız ve genelkurmay subayları toplanıyordu.

Boris'le birlikte oturan kont Jilinski 24 temmuz akşamı tanıdık Fransızlara bir akşam, yemeği tertibetmişti. Bu akşam yemeğinde baş-misafir Napolyonun yaverlerinden biriydi, birkaç Fransız muhafız subayı ve eski bir aristokrat Fransız ailesinden olup Napolyon'a paj-lık eden bir delikanlı da vardı. Aynı gün, tanınmamak için karanlıktan faydalanarak Ros-tof sivil elbiseyle Tilsit'e geldi, Jilinski ve Bo-rs'in dairesine girdi.

Düşmanken dost olan Napolyon'a ve Fransızlara karşı genel karargâhın ve Boris'in mü-nasebetlerindeki değişiklik; geldiği orduda olduğu gibi, Rostof'ta da henüz gerçekleşmekten uzaktı. Orduda Fransızlara ve Bonapart'a karşı duyulan öfke, hor görüş ve korku ile karışık eski his hâlâ devam ediyordu. Rostof, daha yakındı, Platof'un kazak subaylarından biriyle konuşurken, eğer Napolyon esir alınırsa ona bir Hükümdar gibi değil bir cani gibi muamele edileceğini iddia etmişti. Az önce, yolda, yaralı bir Fransız albayına rastlıyan Rostof ona, meşru bir Hükümdarla cani Bonapart arasında barış olamayacağını ispata kalkışarak ha-raretlenmişti. Bundan dolayı Boris'in dairesinde Fransız subaylarını, ileri hatlarda büsbütün başka bir gözle bakmaya alıştığı aynı üni-

HARB VE SULH

273-

formalar içinde görmek Rostof'u hayrete düşürdü. Kapıda beliren bir Fransız subayını görünce de düşman karşısında her zaman duyduğu o savaşçı, düşmanlık hissi onu birdenbire kavradı. Eşikte durdu. Drubetskoy'un burada oturup oturmadığını Rusça sordu. Sofada yabancı bir ses duyan Boris onu karşıladı. Rostof'u tanıır tanımaz yüzünde bir üzüntü ifadesi belirdi. Bununla beraber gülümseyerek ve ona doğru yaklaşarak.

— Vay, sen misin, çok memnun oldum, çok memnun oldum seni gördüğüme, dedi. Fakat Rostof onun ilk hareketini farketmişti.

— Galiba vakitsiz geldim, dedi, gelmezdim ama işim var, diye soğuk bir edayla ilave etti.

— Hayır, ben yalnız alaydan nasıl geldin diye şaşmıştım. — "Dans un moment je suis-â voirs"¹, — diye kendisini çağıran sese cevap verdi.

— Vakitsiz gelmişim, görüyorum, diye Rostof tekrarladı.

Boris'in yüzünde ki üzüntü ifadesi artık kaybolmuştu, ne yapması lâzım geldiğini düşünüp taşınıp karar verdiği belliydi; Rostof'u iki elinden büyük bir sükûnetle yakaladı, bi.....

1 Bir dakika müsâade buyurun, geliyorum.

274

HARB VE SULH

HARB VE SULH

275

tişik odaya götürdü. Rostof'a sükûnet ve metanetle bakan Boris'in gözleri sanki bir şeyle, bir kapakla örtülüydü, onlara muâşeret adabının mavi gözlükleri takılmıştı. Rostof'a böyle geliyordu.

Boris :

— Yeter canım, rica ederim, senin için va-ütsiz gelip gelmemek olur mu? — dedi. Akşam yemeğinin hazır olduğu odaya girdikleri zaman onu, adını sanını anarak sivil olmadığını, bir hüsar subayı ve eski bir ahbabı olduğunu söyleyerek davetlilere tanıttı. — Kont Jîînski, La comte N. N. le capetaine S. S.: — diye davetlilerin de adını sanını söyledi. Ros-tof Fransızları asık suratla süzdü, isteksiz isteksiz eğilip selâm verdi ve sustu.

Muhitine giren bu yeni Rusu, görüşüne göre, memnunlukla karşılamayan Jîînski, Ros-tof'la tek kelime konuşmadı. Boris yeni gelenin yüzünden hâsıl olan soğukluğu farketme-miş görünüyor, gözlerinde Rostof'u karşıladığı zamanki sükûnet ve neşeyle koiLişmayı canlandırmaya çalışıyordu. Fransızlardan biri mûtat Fransız nezaketiyle, ısrarla susan Rostof'a döndü, her halde Tilsit'e İmparatoru görmek için gelmiş olacağını söyledi.

1 Kont N. N., yüzbaşı S. Ş.

— Hayır, işim var, diye Rostof kısaca cevap verdi.

Daha Boris'in yüzündeki memnuniyetsizliği farkederek etmez Rostof'un keyfi kaçmıştı, keyfi kaçan insanlarda her zaman olduğu gibi, herkesin kendisine düşmanca baktığını, kendisinin herkesi rahatsız ettiğini sanıyordu. Gerecektense herkesi rahatsız ediyordu, yeniden başlayan konuşmanın dışında bir başına kalmıştı. Davetlilerin ona dikilen bakışları: "Bu da ne diye burada oturuyor?" diyordu. Ayağa kalktı, Boris'e yaklaştı. Ona yavaşça :

— Ne de olsa seni rahatsız ediyorum, dedi, gidelim, şu işi konuşalım, ben de gideyim.

Boris :

— Yok canım, katiyen, dedi. Ama yorgunsun benim odaya gidelim, uzan, dinlen.

— Fena olmaz...

Boris'in yattığı küçük odaya girdiler. Rostof, oturmadan, Boris'ten generali vasıtasıyla Hükümdardan Denisof için ricada bulunmak isteyip istemediğini, bunu yapıp yapamayacağını, ve aynı vasıta ile mektubu verip veremeyeceğini sorarak, — sanki Boris kendisine karşı suçluymuş gibi — sinirli sinirli ona Denisof'un işini anlatmaya başladı. İkisi baş başa

276

HARB VE SULH

kaldıkları zaman Boris'in gözlerine bakmanın kendisini rahatsız ettiğine ilk defa kanaat getirdi. Boris ayak ayak üstüne atmış, sol eliyle sağ elinin ince parmaklarını okşayarak bir generalin astının raporunu dinlemesi gibi kâh yana doğru bir göz atarak, kâh, bakışlarında aynı neşeyle Rostof'un gözlerine bakarak onu dinliyordu. Rostof bu bakışla karşılaştıkça rahatsızlık hissediyor, gözlerini indiriyordu.

— Bu çeşit işleri duydum. Hükümdarın böyle hâdiselere karşı çok sert davrandığını biliyorum. Meseleyi Hükümdara kadar çıkarmamak lâzım kanaatindeyim. Bana kalırsa, doğrudan doğruya kolordu komutanına rica etmek daha iyidir. Fakat umumiyetle ben öyle düşünüyorum ki...

— Sen bir şey yapmak istemiyorsun, bunu böylece söyle! — diye Rostof, Boris'in gözlerine bakmaksızın âdeta haykırdı.

Boris gülümsedi: — Bilâkis ben elimden geleni yapacağım, yalnız şu fikirdeyim ki.

Bu sırada kapıdan Jilinski'nin Boris'i çağıran sesi işitildi.

Rostof :

— Haydi git, git, git... — dedi ve yemek yemeği reddedip de küçük odada bir başına .kalınca uzun zaman bir aşağı bir yukarı do-

HARB VE SULH

277'

laştı, bitişik odadan gelen neşeli Fransızca'yı dinledi.

XX

Rostof, Denisof için aracılık etmeye en az müsait olan bir günde Tilsit'e gelmişti. Fraklı olduğu ve Tilsit'e âmirinden izinsiz geldiğinden nöbetçi generaline kendisi gidemiyordu. Boris ise, istese bile, Rostof'un geldiğinin ertesi gün bunu yapamazdı. Bu 27 temmuz günü barışın ilk şartları imzalanmıştı. İmparatorlar birbirleriyle nişan değişmişlerdi, Aleksandr legion d'honneur nişanını, Napolyonsa birinci rütbeden Andrey nişanını almıştı ve o gün Fransız muhafız taburu Preobrajenski taburuna ziyafet çekecek, Hükümdarlar da bu ziyafette hazır bulunacaklardı.

Rostof, Boris'in karşısında öyle biçimsiz. ve hoş gitmez bir durumdaydı ki yemekten sonra Boris kendisini yokladığı zaman uyuyormuş gibi yapmış, etresi gün sabah erkenden ona görünmemeye çalışarak evden çıkmıştı. Nikolay, Fransızlara ve üniformalarına bakıp Rus ve Fransız İmparatorlarının oturdukları sokakları, evleri gözden geçirerek frakı ve yuvarlak şapkasıyla şehirde dolaştı. Meydanlıkta düzenlenmiş masaları ziyafet hazırlıklarını gördü, sokaklarda Rus ve Fransız renkleriyle işlenmiş halıları, koskocaman A. ve N...

278

HARB VE SULH

markalarını gördü, evlerin pencerelerinde de bayraklar, markalar vardı.

"Boris bana yardım etmek istemiyor, ben de bir daha ona başvurmam. Bu kararım katidir, — diye Nikolay düşünüyordu. — Aramızda her şey bitti, ama Denisof için elimden gelebilecek şeylerin hesını yapmadan, bilhassa mektubu Hükümdara vermeden buradan gitmeyeceğim. Hükümdara ha?... O buradadır" — diye Rostof, Aleksandr'm oturduğu eve yaklaşırken elinde olmayarak düşündü.

Bu evin önünde binek atları duruyordu, besbelli Hükümdarın çıkışma hazırlanan maiyet adamları da gidip gelmekteydiler.

Rostof içinden :

"Her dakika onu tekrar görebilirim, — ! diyordu — Bir kere mektubu doğrudan doğruya ona verebilsem ve her şeyi söylesem; fraklıyım diye beni tevkif mi ederler? Olamaz! Hakkın kimden yana olduğunu

anlardı. O her şeyi anlar, her şeyi bilir. Kim ondan daha çok âdil, âlicenap olabilir? Buraya geldiğim için beni tevkif bile etseler bundan ne çıkar? — diye Rostof Hükümdarın oturduğu eve giren bir subaya bakarak düşünüyordu. — İşte girip çı-Isıyorlar. Ne saçma şey. Gider mektubu Hü-Jcümdara kendim veririm : sonunu, beni bu hale zorlayan Drubetskoy düşünsün." Birdenbi-

HARB VE SULH

279

re Rostof cebindeki mektubu yokîayarak kendi kendinden beklemediği azimle doğruca, Hükümdarın oturduğu eve yürüdü.

"Hayır, artık bu sefer Austerlitz'teki gibi fırsatı kaçırmam, — diye her dakika Hükümdarla karşılaşmayı bekleyerek, bu yüzden yüreğinin hopladığını hissederek düşünüyordu. J— Ayaklarına kapanacağım, ona yalvaracağım. O beni kaldırır, dinler, hattâ teşekkür bile eder". Hükümdarın kendisine söyleyeceği -"Ben bir iyilik yapabildiğim zaman bahtiyar olurum, fakat en büyük saadet haksızlığı düzeltmektir". — yolundaki sözleri Rostof hayalinden geçirdi. Ve Hükümdarın oturduğu evin peronunda kendisine merakla bakanların yanından geçti.

Perondan doğrudan doğruya yukarıya geniş bir merdiven çıkıyordu, sağda açık bir kapı görünmekteydi.

Aşağıda, merdivenin altında alt katın kapısı vardı.

— Kimi istiyorsunuz? — diye birisi sordu.

Nikolay titreyen bir sesle :

— Mektup vereceğim, Majestelerine bir dilekçe.

— Dilekçeler nöbetçi subayına, lütfen şu tarafa, (ona aşağıdaki kapıyı gösterdiler). Fakat kabul edilmiyor.

:280

HARB VE SULH

Bu kayıtsız sesi duyan Rostof yaptığı işten korktu, her dakika Hükümdarla karşılaşacağı düşüncesi onun için öyle büyüleyici ve bundan dolayı da öyle müthişti ki hemen kaçmaya hazırды; fakat onu karşılayan perde çavuşu, nöbetçi subaylığın kapısını açtı, Rostof içeri girdi.

Bu odada beyaz pantolonlu, konçları devrik çizmeli, henüz giyildiği belli bir patiska gömleğiyle, kısaca boylu, şişman, otuz yaşlarında bir adam ayakta duruyordu; oda uşağı onun, her nedense Rostof'un gözüne çarpan, ipek işlemeli çok güzel yeni askısını arkadan ilikliyordu. Bu adam öteki odada bulunan biriyle konuşmaktaydı.

— Bien fait e et la beaute du (liable1, — l dedi ve Rostof'u görünce sustu, suratını astı.

— Ne istiyorsunuz? Bir dilekçe mi?

— Quest ce que c'est?" — diye öbür odadaki sordu.

— Encore un petitionnaire,3 — diye askılı adam cevap verdi.

— Söyleyin ona, sonra gelsin. Neredeyse «dışarı çıkacak, gitmek lâzım.

1 Gayet biçimli, şeytancasma güzel.

2 Bu nedir?

3 Yine bir ricacı.

HARB VE SULH

281

— Sonra, sonra, yarın. Vakit geçti...

Rostof döndü, çıkmak istedi fakat askılı adam onu durdurdu. — Kimin tarafından? Siz kimsiniz?

— Binbaşı Denisof tarafından, diye Rostof cevap verdi.

;-f — Siz kimsiniz? Subay mı?

— Teğmen, kont Rostof.

— Ne cesaret, meratip silsilesiyle verin. Siz gidin, gidin... — Oda uşağının verdiği üniformayı giyinmeye başladı.

Rostof tekrar sofaya çıktı, yanlarından geçmeye mecbur olduğu birçok subay ve generali büyük üniformalarıyla peronda tolan-mış gördü.

Her dakika Hükümdarla karşılaşabileceği, önünde kepaze olacağı, tevkif edileceği düşüncesiyle bitkin bir hale gelen ve hareketinin bütün yakışıksızlığını anlayan, pişman olan ve cesaretine lanet eden Rostof gözlerini yere indirerek parlak üniformalı maiyet adamlarının kalabalığıyla çevrili evden dışarı çıkıyordu ki, bildik bir ses onu çağırdı, bir el onu durdurdu.

— Siz, burada böyle firakla ne yapıyorsunuz, canım? — diye baso bir ses sordu.

282

HARB VE SULH

Bu, Rostof'un hizmet ettiği tümenin eski komutanı olan bir süvari generaliydi ki bu defaki seferde Hükümdarın hususi bir lûtfu-na uğramıştı.

Rostof korkarak özür dilemeye kalkmıştı, fakat generalin iyi yürekli, alaycı yüzünü görünce, kenara çekilerek, heyecanlı bir sesle ona bütün işi anlattı ve generalin zaten tanıdığı Denisof'tan yana çıkmasını ondan rica etti. Rostof'u dinleyen general başım ciddî ciddî salladı:

— Yazık, yazık babayığite : mektubu ver.

Rostof tam mektubu vermiş, Denisof'un işini baştan aşağı anlatmıştı ki merdivenlerde telâşlı, mahmuzlu adımlar sakırdadı, general yanından ayrılarak perona ilerledi. Hükümdarın maiyet erkânı merdivenleri inerek atlara doğru yürüdüler. Auterlitz'teki seyis Ene Hükümdarın atını getridi ve merdivenlerde Rostof'un, derhal tanıdığı adımların hafif gıcırtiları duyuldu. Tanınmak tehlikesini unutarak Rostof başka sivil meraklılarla birlikte perona çıktı, tapındığı o çizgileri, yüzü, bakışı, yürüyüşü, yücelikle güzelliğin o birleşimini iki yıl sonra tekrar görüyordu... Hükümdara karşı beslediği hayranlık ve sevgi duygusu Rostof'un ruhunda eski kuvvetiyle dirildi. Hükümdar Preobrajenski üniforması, beyaz deri külotu, konçları devrik yüksek çizmeleri ve Rostof'un

HARB VE SULH

283

bilmediği nişanıyla (bu, legion d'onneur¹ dü), şapkası koltuğunun altında, eldivenlerini giyor ek perona geldi. Sakınarak ve bakışlarıyla etrafındaki her şeyi aydınlatarak durdu. Generallerden bazılarına birkaç söz söyledi. Rostof'un eski tümen komutanını da tanıdı, gülümseyerek yanma çağırdı.

Bütün maiyet adamları geri çekildiler ve Rostof generalin uzunca bir müddet Hükümdarla konuştuğunu gördü.

Hükümdar ona birkaç söz söyledi, beygirlere doğru gitmek için bir adım attı. Maiyet adamlarının kalabalığı ve içinde Rostof'un da bulunduğu sokak kalabalığı tekrar Hükümdardan yana ilerledi.

Hükümdar atların yanında durup elini eğere koyarak, süvari generaline döndü, besbelli herkesin kendini iştirmesini istediği için yüksek sesle:

— Yapamam, general, şunun için yapamam ki, kanun benden kuvvetlidir, — dedi, ayağını üzengiye geçirdi. General saygıyla başını eğdi, Hükümdar ata bindi ve sokakta dörtnala ilerledi. Heyecandan kendisi kaybeden Rostof kalabalıkla birlikte onun peşince koştu.

1 Lejyon donör nişanı.

284

HARB VE SULH

XXI

Hükümdarın gittiği meydanlıkta, sağda, Preobrajenski alayından bir tabur, solda, ayı derisinden kalpaklarıyla bir Fransız muhafız taburu karşı karşıya duruyorlardı.

Hükümdar kendisine selâm duran taburların bir yanından geçtiği sırada öteki yanda başka bir atlılar kalabalığı dörtnala geliyordu. Rostof bunların önünde Napolyonu tanıdı. Başkası olamazdı bu. Küçük şapkası, omuzundart çapraz geçen Andrey nişanının kurdelâsı, beyaz yeleğinin üzerinde önü açık mavi üniformasıyla, sırma işlenmiş al haşalı, olağanüstü halis kan demir kırk Arap atı üstünde dörtnala ilerliyordu. Aleksandr'a yaklaşıncı kaldırdı, bu hareketi, beygirin üzerinde sağlam ve sıkı oturmadığını

Rostof'un süvari gözünden kaçıramazdı. Taburlar: Hurra! ve Vive l'empereur! — diye haykırıştılar, l'apolyon, Aleksandr'a bir şeyler söyledi. İki İmparator beygirlerinden indiler, el sıkıştılar. Napolyonun yüzünde tatsız yapma bir gülümseme var di. Aleksandr ona tatlı bir ifadeyle bir şeyler söyledi.

Rostof, kalabalığı tutan Fransız jandarmalarının beygirlerindeki tepinmeye rağmen im-

1 Yaşasın imparator.

HARB VE SULH

285

parator Aleksandr'la Bonapart'ın her hareketini gözden kaçırmadan takip ediyordu, Aleksandr'-m kendini Bonapart'la bir tutması ve Bonapart'ın. Hükümdarla bu yakınlığı gayet tabî ve alışık olduğu bir şeymiş gibi serbestçe hareket etmesi, Rus Çarına karşı eşitmiş gibi Rostof'u beklenmedik bir şey gibi şaşkınlığa idüşürüyordu.

Aleksandr'la Napolyon peşlerinde uzun bir sıra halindeki maiyetleriyle Preobrajenski taburunun sağ yanına, orada duran kalabalığa doğru yaklaştılar. Kalabalık, beklenmedik bir anda, İmparatorlara öyle yakından karşılaştı ki ön sıralarda duran Rostof sanki kendisini ta-nıyacaklarmış gibi korktu.

Her kelimenin üstüne basan keskin, açık bir ses :

Sire, je vous demande la permission de donner la legion d'honneur au plus brave de vos soldats,1 — dedi. Bunun aşağıdan yukarıya, doğruca Aleksandr'in gözlerine bakan kısa boylu Bonapart söylüyordu. Aleksandr kendisine söylenenleri dikkatle dinledi, başım eğerek tatlı tatlı gülümsedi.

1 -Sir, askerlerinizin en yiğidine legion d'honneur nişanı vermeme müsademenizi isterim.

286

HARB VE SULH

A celui qui s'est le pins vadlement conduit dans cette dernier e guerre,1 — diye Napolyon, karşısında dimdik selâm duran ve kı-mıldamksız İmparatorun yüzüne bakan Rus askerlerinin saflarında, Rostof için sinirlendirici bir sakinlik ve güvenlikle göz gezdirip her hecenin üzerine basarak ilâve etti.

Aleksandr :

— Votre mapeste me permet-elle de demander l'avis du colonel?2 — dedi ve taburun komutanı Prens Kozlovskiye doğru hızla birkaç adım attı. Bu sırada Napolyon beyaz, küçük elinden eldivenini çıkarmaya koyuldu ve onu yırtarak fırlatıp attı. Arkadan hemen ileri atılan bir yaver onu yerden kaldırdı.

— Kime vermeli? — diye imparator Aleksandr Rusça yavaş sesle, Kozlovskiye sordu.

— Majesteleri kime emrederlerse? — Hükümdar hoşnutsuzlukla yüzünü buruşturdu ve göz gezdirerek :

— İyi ama ona bir cevap vermek lâzım. dedi.

Kozlovski azimli bir tavırla saflara göz gezdirdi, bakışları Rostof'u da içine almıştı.

"Yoksa bana mı?" — diye Rostof düşündü.

1 Bu son savaşta en çok yiğitlik gösterene.

2 Majestemiz, müsaade ederlerse albayın fikrini alayım.

HARB VE SULH

287

— Lazarev, diye albay kaşlarını çatarak emretti; safın ilk askeri Lazarev babayığitçe ileri çıktı.

Nereye gideceğini bilmeyen Lazarev'in arkasından :

Nereye gideceğini bilmeyen Lazarev'in ar-sıldadı Lazarev, albaya ürkmüş, şaşşı şaşşı bakarak durdu ve yüzü, safın önüne çağrılan askerlerde olduğu gibi titremeye başladı.

Napolyon başını biraz arkaya çevirdi, bir şey almak istiyormuş gibi küçük tombul elini arkaya uzattı. İşi hemen alayan maiyetinin yüzleri telâşlandı, fısıldıyarak birbirlerine bir emri devrettiler, Rostof bir gün önce Boris'te gördüğü paj ileri doğru koştu, uzanmış elin önünde saygıyla eğilip bir saniye bile bekletmeden içine kırmızı kurdelhâ bir nişan koydu. Napolyon bakmadan iki parmağını kapadı. Nişan bunların arasında kaldı. Napolyon, gözlerini açıp ısrarla Hükümdarına bakmakta devam eden Lazarev'e yaklaştı ve şimdi bu yaptığı şeyi müttelikinin hatırı için yaptığını göstermek isteyen bir edayla imparator Alek-sandr'a baktı. Nişanı tutan küçük, beyaz el, asker Lazarev'in düğmelerine dokundu. Sanki Napolyon bu askerin ebediyen bahtiyar olması, dünyada herkesten mükâfat görmesi, ayrılması için sadece kendi edilele onun göğsüne dokunmak tenezzülünde bulunmasının yetece-

288

HARB VE SULH

ğini biliyordu. Napolyon nişanı Lazarev'in göğsüne sadece bastırdı ve sanki nişanın Lazarev'in göğsünde yapışıp kalacağını biliyormuş gibi elini indirerek Aleksandr'a döndü. Nişan, gerçekten de yapışıp kalmıştı.

Hizmetsever Rus ve Fransız elleri bir an içinde nişanı yakalayıp üniformaya iliştiirmişlerdi. Lazarev, üzerinde bir şeyler yapan beyaz elli, küçük adama hüznle baktı ve kımıldamadan selâm durmakta devam ederek tekrar gözlerini, doğruca Aleksandr'm gözlerine dikmeye başladı; sanki daha böyle durayım mı, yoksa artık yerime gideyim mi, yoksa daha başka bir şeyler de yapmak lâzım mı? — diye Aleksandr'a soruyordu. Fakat ona hiçbir emir vermediler, uzun zaman böyle kımıldamadan durdu.

Hükümdarlar atlarına binerek gittiler. Preobrajenskililer saflarını dağıttılar, Fransız muhafızlarıyla karıştılar, kendileri için hazırlanmış masalara oturdular.

Lazarev şeref yerinde oturuyordu, Rus ve Fransız subayları onu kucaklıyor, tebrik ediyor, elini sıkıyorlardı. Halk ve subay kalabalığı yalnız onu görmek için sokuluyordu. Rus -Fransız dillerinin ve kahkahaların uğultusu meydanda, masaların etrafında yükseliyordu. Neşeli, bahtiyar iki subay kırmızı yüzleriyle Rostof'un yanından geçtiler.

HARB VE SULH

289

Birisi :

— Bu ne ziyafet, kardeşim? Takımlar hep gümüş, — dedi. — Lazarev'i gördüm mü?

— Gördüm.

— Yarın da onlara Preobrajenskililer ziyafet çekecekmiş diyorlar.

J — Ama, Lazarev için ne bahtiyarlık' Ölünceye kadar bin iki yüz franklık tahsisat!

— İşte şapka böyle olmalı çocuklar! — diye bir Preobrajenskili bir Fransızın tüylü kalpağını giyerek haykırdı.

— Mükemmel, enfes!

Bir muhafız subay ötekisine :

— Parolayı biliyor musun? — dedi. — Evelsi gün. Napoleon, France, bravoure, dün, Alexandre, Russie, grandeur¹ dü, bir parolayı bizim Hükümdar veriyor, bir gün Napolyon. Yanında Fransız muhafızlarının en cesuruna bizim Hükümdar Georgiy nişanını verir. Başka türlü olmaz! Karşılığını aynen yapması lâzım. Boris de arkadaşı Jilinskiyle beraber Preo-barejnskililere verilen ziyafeti görmeye gelmişti. Dönerken bir evin köşesinde duran Rostof'u farketti.

1 Napolyon, Fransa, yiğitlik, dün Aleksandr, Rusya, büyüklük'tü.

290

HARB VE SULH

— Rostof Merhaba, görüşemedik, — dedi, Rostof'un yüzü öyle hüznü ve altüsttü ki ona, nen var, diye sormaktan kendini alamadı.

•—! Bir şeyim yok, bir şeyim yok, — diye Rostof cevap verdi.

— Bana gelecek misin?

— Evet, geleceğim.

Ziyafettekilere uzaktan uzağa bakarak Rostof köşede uzun zaman durdu. Kafasında bir türlü sona erdiremediği, azap verici bir işleyiş vardı. Ruhunda müthiş şüheler yükseliyordu. Bazan, değişmiş hali, boyun eğişiyle Denisof ve o kopmuş kollar, bacakları, pisliği ve hastalığıyla bütün hastahane hatırına geliyordu. Bu, onun için o kadar canlıydı ki, şimdi hasta-hanenin ceset kokusunu duyuyor ve bu kokunun nereden gelebileceğini anlamak için bakmıyordu Bazan, şimdi imparator olan ve imparator Aleksandr'm sevdiği, saydığı o kendi kendinden memnun Bonapart beyaz elceğiziyle hatırına geliyordu. Öyleyse kopmuş kollar, bacaklar, ölmüş insanlar niçin? Bazan, mükâfat gören Lazarev ve cezaya çarpılan, affedilmeyen Denisof hatırına geliyordu. Kendini öyle acayip fikirlerin üzerinde bulmuştu ki bunlardan korkmuştu.

Preobrajenskililerin yemek kokusu ve açlık onu bu durumdan kurtardı : yola çıkma-

HARB VE SULH

291

dan önce bir şeyler yemek lâzımdı. Sabahleyin gördüğü otele gitti. Otelde kendisi gibi sivil elbiseyle gelmiş o kadar çok subay ve halk vardı ki yemeği güç belâ getirtedi. Tümeninden iki suba}' yanma geldi. Konuşma, tabiatıyla barış meselesine döküldü. Rostof'un arkadaşı subaylar, ordunun büyük bir kısmı gibi Friedand'tan sonra yapılan barıştan hoş-'sut değillerdi. Eğer biraz daha dayanılsaydı Napolyon mahvolmuştu, kıtalarında ne peksimet, ne de mühimat kalmıştı, diyorlardı. Ni-kolay susarak yemek yiyor, daha çok da içiyordu. Bir başına iki şişe şarabı içip bitirdi. Bir sonuca varmadan sürüp giden iç çalışması ona hâlâ azap vermekteydi. Düşüncelerine kapılmaktan korkuyor ama onlardan kurtulamıyordu. Subaylardan birinin, Fransızlara bakmak insanın ağrına gidiyor, demesi üzerine Rostof birdenbire, hiç de haklı görülmeven ve bundan dolayı da subayları çok hayrete düşüren bir köpürüşle haykırmaya başladı. Ansızın kıpkırmızı kesilen bir yüzle : — Neyin daha iyi olabileceğine siz nasıl hüküm verebilirsiniz! — diye bağırıyordu. — Siz Hükümdarın hareketlerini nasıl muhakeme edebilirsiniz, bizim mütalâa yürütmeye ne hakkınız var? Biz, Hükümdarın ne maksatların ne de hareketlerini anlayabiliriz! Rostof'un bu parlayışını ancak onun sarhoşluğuna veren subay:

292

HARB VE SULH

— İyi ama, ben Hükümdar için tek kelime söylemedim, — diyerek kendini haklı gösterdi.

Fakat Rostof dinlemiyordu.

— Biz diplomasi memurları değiliz, biz askeriz, başka bir şey de değiliz, — diye devam eti. — Bize ölmemiz emrediliyor, öleceğiz. Ceza görürsek, demek ki kabahatliyiz, muhakeme etmek bize düşmez. Hükümdar imparatorun keyfi Bonapart'ın imparatorluk sıfatını kabul ve onunla ittifak etmek istemiş, demek ki böyle lazımmış. Biz her şeyi muhakeme edip mütalâa yürütmeye kalkışırsak ortada kutsal hiçbir şey kalmaz. Allah da yok, hiçbir şey yok, yok, demeye başlarız, — diye Nikolay masaya vurup dinleyenlere göre hiç de yerinde olmayarak, fakat kendi düşüncelerinin akışına uygun bir sesle haykırdı. Ve:

— Bizim işimiz, vazifemizi yapmaktır, kesip biçmektir ve düşünmemektir, işte hepsi bu kadar, — diyerek sözünü bitirdi.

Kavga etmek istemeyen subaylardan biri:

— Bir de içmektir, — dedi.

— Evet, bir de içmek, — diye Nikolay tekrar konuşmaya başlayarak. — Hey, bana bak! Bir şişe daha! — diye bağırırdı.

İkinci Cildin İkinci kısmının SONU

Lev Nikolayeviç Tolstoy _ Harb Ve Sulh Cilt5
Dünya Edebiyatından Seçmeler
HARB VE SULH V
L. Tolstoy
MEB YAYINLARI
DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2156
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ: 467 Dünya Edebiyatından Seçmeler: 92

Kitabın adı HARB ve SULH 5
Yayın kodu
95.34.Y.0002.1155
ISBN 975.11.0465.3 (Tk. No)
ISBN 975.11.0470.X (5. Cilt)
Baskı yılı
Baskı adedi
20.000
Dizgi, baskı, cilt MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ
Çeviren Zeki BAŞTIMAR
Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
14.10.1991 tarih ve 9411 sayılı yazıları ile 20.000 adet
basılması uygun görülmüş, yine Yayımlar Dairesi
Başkanlığı'nın 27.10.1992 tarih ve 8996 sayılı yazıları
ile ikinci defa birinci parti olarak 10.000 adet
basılmıştır.
İstanbul, 1995

L. Tolstoy

Savaş ve Barış 5

HARB VE SULH V

BİRİNCİ KISIM

1811 yılı sonundan itibaren Batı Avrupa'da sıkı bir siâhlanma ve kuvvet yığma başladı; 1812 yılında bu kuvvetler, milyonlarca insan (orduyu nakledenler ve besleyenlerle beraber) batıdan doğuya, 1811 yılından beri Rus kuvvetlerinin de aynı şekilde yığıldıkları Rus sınırlarına doğru ilerlemeğe başladılar. Haziranın on ikisinde Batı Avrupa kuvvetleri Rus sınırını aştı, harb başladı, yani insanın akıl ve idrakine bütün insan tabiatına aykırı olan hâdise meydana geldi. Milyonlarca insan birbirlerine karşı dünya mahkemeleri arşivlerinin asırlarca toplayamayacağı ve bu devre içinde bu insanların cinayet saymadıkları sayısız fenalıklarla, hiyanetlerle, hırsızlıklarla ortaya atıldılar, birbirlerini aldattılar, kalp banknot basıp sürdürdüler, sayısız soygunculuklar, kundaklıklar yaptılar, insan öldürdüler. Bu müthiş hâdiseyi doğuran neydi? Sebepleri nelerdi? Tarihçiler safça bir güvenlikle, bunu doğuran sebeplerin Oldenburg dukasına yapılan hakaret, kara ablukasına riayet edilmemesi, Napolyon'un saltanat hırsı,

6 HARB VE SULH

Aleksandr'ın metaneti, diplomatların hataları ve ilâh... olduğunu söylerler.

Şu halde harbin olmaması için Metter-nich'in, Rjummyantsef'in yahut Talleyrand'm bir kabul töreniyle bir ziyaret arasında, gayret edip daha ustaca bir nota kaleme almaları veya Napolyon'un Aleksandr'a: "Monsieur mon frere, je consens a rendre le duche au due d 'Oldenburg'* diye yazması kâfidir. Çağdaşlarca meselenin böyle görülmesi anlaşılır bir şeydir; Napolyon'un, (Sainte-Helene adasında söylediği gibi) harbin sebebini İngilizlerin entrikalarında bulması anlaşılır bir şeydir; İngiliz kamarası üyelerinin, harbin sebebini Napolyon'un saltanat hırsında, İlden-burg prensine karşı kullanılan cebirde, tüccarların Avrupa'yı mahveden kara ablukasında bulmaları, eski erlerle generallerin, başlıca sebebi kendilerini kullanmak zarureti olduğunu sanmaları; zamanın lejitimistleri les bons principes2 i yeniden kurmak gerektiğini, zamanın diplomatları ise her şeyin, "809 yılında Rusya Avusturya ittifakının

Napolyon'dan yeter derecede ustalıkla gizlenmemesinden, 178 No. lu memorandumun beceriksizce yazılmış olmasından doğduğunu ileri sürmeleri anlaşılır

1 Bey kardeşim, dükaliği Oldenburg dukasına geri vermeğe muvafakat ediyorum.

2 İyi prensipler.

HARB VE SULH

bir şeydir. Bu sebeplerin, sonradan sayısız,, sonsuz görüş ayrılıklarına! bağlı daha başlsa hadsiz hesapsız sebeplerin çağdaşlarca • düşünölmüş Olması anlaşılır bir şeydir. Fakat hâdiseyi bütün büyüklüğü içinde seyreden, onun basit ve korkunç ruhunu kavrayan, sonraki nesiller için, bizim için bu sebepler yeter sayılmaz. -Napolyon'da saltanat hırsı olduğı için, Aleksandr metin olduğı için, İngiliz siyaseti kurnaz olduğı için, Oldenburg dukası hakaret gördüğü için milyonlarca Hristiyânın birbir-, lerini öldürmeleri, birbirlerine işkence etmeleri bizce anlaşılır bir şey değildir. Bu keyfiyetlerin katil ve cebir olayı ile ne münasebeti olduğunu. Dükün hakaret görmesi yüzünden Avrupa'nın ta öbür ucundan binlerce insanın Smolensk ve Moskova vilâyetlerindeki insanları niçin öldürdüklerini, mahvettiklerini ye onlar tarafından öldürdüklerini anlamak mümkün değildir.

Bizim gibi tarihçi olmayan, araştırma cezbeseine kapılmayan ve bunun için hâdiseyi gölgelenmemiş bir sağduyu ile gören nesiller için sebepler sayısız denecek kadar çoktur. Bu sebepleri araştırmakta ne kadar çok derine gidersek bize o kadar açık görünürler; ayrı ve tek olarak alman her sebep veya bir sıra sebepler, bize başlı başına aynı derecede doğru, hâdisenin büyüklüğüne nispetle ehemmiyetsiz-İiği bakımından aynı derecede esassız; mey-

HARB VE SULH

dana gelen hâdiseyi doğurmaktaki yetersizliği bakımından (bütün öteki sebepler bir yana) aynı derecede saçma gelirler. Napolyon'un ordusunu Vistöl'ün ötesine çekmeği, Oldenburg Dükaliğini geri vermeği reddetmesi gibi bir sebep bize, ilk Fransız onbaşısının yeniden hizmete girmek isteyip istememesi kadar önemlidir; çünkü o, hizmete girmek istemeseydi öteki, üçüncüsü ve binlerce onbaşı ile er de istemeyecekti. Napolyon ordusunda o kadar daha az asker bulunacak, harb olamayacaktı. Ordusunu Vistöl'ün ötesine çekmek talebini Napolyon hakaret saymamış olsaydı, askerlerine taarruz emrini vermeseydi harb olmazdı; ama eğer bütün çavuşlar, yeniden hizmete girmek istemeselerdi harb gene olmazdı. İngiltere'nin entrikaları olmasa, Oldenburg prensi olmasa, Aleksandr'ın onuru olmasa, Rusya'da mutlakiyet idaresi olmasa, Fransız inkılâbı ile ondan sonra gelen diktatörlük ve İmparatorluk olmasa, Fransız inkılâbının bütün getirdikleri ve ilâhar olmasaydı gene harb olamazdı. Bu sebeplerden biri olmaksızın bir şey olamazdı. Demek ki, bütün bu sebepler-milyarlarca sebep - meydana gelen şeye tesir etmek için bir araya gelmiştir. Demek ki hiçbir şey hâdisenin tek sebebi olmamıştır. Hâdisenin meydana gelmesi gerekti, sadece meydana gelmesi gerektiği için.... İnsanca duygularından, akıl ve idrakten ayrılmış milyonlarca

HARB VE SULH

insanın batıdan doğuya gitmeleri ve kendileri gibi insanları öldürmeleri gerekti, tıpkı birkaç yüz yıl önce Doğıudan Batıya akm ederek kendi soydaşlarını öldüren insan yığınları gibi.

Napolyon'la Aleksandr'ın hareketleri - hâdisenin çıkıp çıkmaması, görünüşe göre, bunların bir tek sözlerine bağlıydı - her kur'a veya toplama* erinin hareketi kadar az ihtiyariydi. Bu, başlta türlü olamazdı, çünkü Napolyon'un ve Aleksandr'ın (görünüşe göre hâdisenin bağlı olduğı kimselerin) arzulan yerine getirilmesi için sayısız vaziyetlerin bir araya gelmesi lâzımdı ki, bunlardan biri olmasa hâdisa meydana gelemezdi. Hakiki kuvveti ellerinde tutan milyonlarca insanın, ateş eden, erzak ve top taşıyan erlerin tek ve zayıf kalan insanların bu iradelerini yerine getirmeğe razı olmaları, bunu da son derece karışık ve türlü •sebeplerden dolayı yapmaları gerekti.

Akla yakın olmayan belirtilerin (yani bizim akla yakınlıklarını anlamadığımız hâdiselerin izahı için tarihte fatalizm zaruridir. Tarihte bu belirtileri biz ne kadar akla yakın şekilde izaha çalışırsak, onlar bizim için o kadar daha akla aykırı, anlaşılmaz bir şekil alırlar.

Her insan kendisi için yaşar, kendi amaçlarına erişmek için hürriyetten faydalanır, bu veya şu hareketi şimdi yapıp yapmayacağını bütün varlığıyla duyar; fakat onu yapar yap-

HARB VE SULH

maz belli bir şın içinde yapılan bu hareket geri alınamaz olur, tarihin malı olur ki burada onun hür bir mânası değil önceden tâyin edilmiş bir mânası vardır.

Her insanda hayatın iki tarafı var: birincisi şahsî hayat ki, ilgileri ne kadar mücer-retse o kadar hürdür; ikincisi insiyaki hayat,, kovan hayatı ki, insan bulada zaruri olarak kanunların ona emrettiğini yerine getirir.

İnsan şuurlu olarak kendisi için yaşar, fakat tarihî, sosyal gayelere ulaşmak için şuursuz bir alet olarak hizmet eder. İşlenen fiil geri alınamaz; insanın fiil ve hareketi milyonlarca başka insanın fiil ve hareketleriyle aynı zaman içinde bir araya gelerek tarihî bir önem kazanır, insan sosyal merdivende ne kadar yüksekte durursa, büyük insanlarla ne kadar mü-nasebetteyse başka insanlar üzerinde o kadar nüfuzludur, her hareketinin önceden tâyin edilişi, zaruriliği o kadar açıktır.

"Hükümdarın kalbi All'ahın elindedir"1.. Hükümdar tarihin kölesidir.

Tarih, yani insanlığın şuursuz, umumi kovan hayatı, gayesine ulaşmak için hükümdarların hayatının her dakikasını, kendisi için bir alet olarak kullanır.

1 Atalar sözüdür.:

HARB VE SULH

11

Napolyon (son mektubunda Aleksandr'ın ona yazdığı gibi) verser veya ne pas verser le sang de ses peuples kendi, elinde olduğuna şimdi 1812 yılında her zamandan ziyade inanmasına rağmen, onu vukuu zaruri olan umumi dâva için, tarih için, çalışmağa zorlayan (kendine karşı, sandığına göre, keyfi istediği gibi hareket etmekle) zaruri kanunlara hiçbir zaman şimdiki kadar boyun eğmemiştir.

Batının insanları birbirlerini öldürmek için Doğuya yollandılar. Sebeplerin bir araya gelmesi kanununa göre kendi kendilerini tak-lidettiler. Bu hareket için, harb için, bu hâdiselerle binlerce sebep bir araya geldi: kara ablukasına riayet olunmaması yüzünden tekdirler, Oldenburg dukası, sadece (Napolyon böyle sanıyordu) silâhlı bir sulh elde etmek için ordunun Rusya üzerine yürümesi; Fransız İmparatorunun, milletin arzusuyla bir araya gelen harb sevgisi ve harb alışkanlığı, hazırlığın büyüklüğü karşısında duyulan heyecan; hazırlık masrafları, bu masrafları karşılayacak menfaatleri elde etmek ihtiyacı, Dresden'-deki baş döndürücü tazim gösterileri; çağdaşların görüşüne göre, sulhu elde etmek için samimi bir arzu ile yapılan ve sadece iki tarafın da onurunu yaralayan diplomat müzakereleri; hâdisenin doğmasına yol açan ve onunla

Milletlerin kanını akıtmak veya akıtmamak.

12

HARB VE SULH

bir zamana raslayan milyonlarca başka sebepler.

Elma olgunlaşınca düşer; niçin düşer? Ağırlığı onu yere doğru çektiği için mi? Sapı kuruduğu için mi, güneşten kızardığı, ağır-laştığı, rüzgâr onu sarstığı için mi, aşağıda duran erkek çocuk onu yemek istediği için mi?

Sebepler hiçbirisi değil. Bütün bunlar sadece her türlü hayati, organik, insiyaki hâdiseyi doğuran şartların bir araya gelmesidir. Elmanın, nesçi bozulduğu için falan düştüğünü ileri süren nebatçı da, aşağıda duran, kendisi yemek istediği için elmanın düştüğünü, bunum için dua ettiğini söyleyecek bir çocuk kadar haklı olacaktır. Altı kazılmış milyonlarca pud< ağırlığındaki bir dağın, son işçinin son kazmayı vurduğu için devrildiğini söyleyen kimse ne kadar haklı, ne kadar haksızsa, Napolyon'un,. Moskova'ya gelmek istediği için geldiğini ve Aleksandr onun mahvını istediği *için mahvol-duğunu söyleyecek kimse de o kadar haklı ve o kadar haksızdır. Tarihî hâdiselerde büyük dediğiniz adamlar, adlarını hâdiseye vermiş birer etiketten başka bir şey değildirler. Onların da, etiket gibi, hâdisenin kendisiyle pek az ilgileri vardır. Onların, ihtiyarî yapıldığını sandıkları hareketlerden hiçbirisi tarihî mânada ihtiyarî değildir, tarihin umumi gidişine bağlıdır, ezelden tâyin edilmiştir.

HARB VE SULH

II

13

29 martta Napolyon, prenslerden, düklerden, krallardan ve hattâ bir İmparator'dan meydana gelme bir saray halkıyla çevrili olarak üç hafta kaldığı Dresden'den ayrıldı. Hareketinden önce iltifata hak kazanan prenslere, krallara, İmparatora iltifat etti, kendile-rindejL memnun olmadığı kralları, prensleri azarladı, Avusturya imparatoriçesine kendi özel inci ve pırlantalarını, yani başka krallardan aldığı incileri, pırlantaları hediye etti, İm-paratoriçe Marie - Louise'i şefkatle kucakladı, tarihçisinin dediği gibi, onu, görünüşe göre •dayanamayacağı bir ayrılık (Paris'te başka bir eşi olmasına rağmen bu Marie - Louise onun >eşi sayılıyordu) acısı içinde bıraktı. Diplomatların sulh imkânına hâlâ kuvvetle inanmalarına, bu maksatla canla başla çalışmalarına, İmparator Napolyon, İmparator Aleksandr'a monsieur mon frere¹ hitabıyla bir mektup yazarak, harb istemediğini, onu her zaman seveceğini, ona hürmet edeceğini samimi olarak temin etmesine rağmen cepheye hareket etmişti; her menzilde, ordunun Batıdan Doğuya ilerleyişini çabuklaştırmak gayesini güden yeni emirler veriyordu. Etrafında pajlar, yaverler, muhafız müfrezesi olduğu halde atlı beygirli bir seyahat arabasıyla Posen, Thorn, Bey kardeşim.

14

HARB VE SULH

Danzig, Königsberg şasesi üzerinden gidiyordu. Bu şehirlerin herbirinde binlerce insan onu korkuyla karışık bir heyecanla karşılıyorlardı.

Ordu batıdan doğuya ilerliyordu; her menzilde değiştirilen altı beygir de onu doğuya götürüyordu. 10 haziranda orduya yetişti ve geceyi Vilkoviski ormanında bir Polonya kontunun malikânesinde kendisine hazırlanan dairede geçirdi.

Ertesi gün Napolyon orduyu geçerek kaleska ile Niyemen'e geldi, geçit yerini görmek için Leh üniformasını giyip nehir kıyısmayol-landı.

Öteki kıyıda kazakları ve ortasında, Makedonyalı İskender'in gittiği Skit Devletinin başkentine benzeyen Moscou, la ville sainte bulunan geniş stepleri görerek Napolyon, hiç beklenmedik bir şekilde stratejik düşüncelere olduğu kadar diplomatik düşüncelerde aykırı olarak taarruz emrini verdi, ertesi *gün kıtaları Niyemen'i geçmeğe başladılar.

Ayın 12 sinde sabahleyin erkenden, Niye-men'in sarp arazili sol kıyısında o gün kurulmuş olan çadırından çıktı, tek borulu uzun dürbünüyle Vilkoviski ormanından dalga dalga,, sel gibi çıkıp Niyemen üzerinde kurulu üç köprüye doğru akan askerlerine baktı. Askerler İmparatorun orada bulunduğunu biliyor, göz-

HARB VE SULH

15

teriyle onu arıyorlardı; tepede, çadırın önünde maiyetinden ayrı duran redingotlu, şapkalı silueti görünce şapkalarını havaya fırlatarak haykırdılar: "Vive Vempereur". O ana kadar içinde gizlendikleri kocaman ormandan birbiri ardınca bitip tükenmeden akın akın çıkıyor, üç köprüye doğru ayrılarak karşıki kıyıya geçiyorlardı.

— On fera du ehemin cette fois-ci. Oh! quand il s'en mele lui-meme, ça chouffe... Nom... de dieu... Le voile!... Vive I 'empereur!

— Les voilà done les steppes de l'Asie! Vilain pays tout de meme. Au rvoir, Bleauche; Je te reserve le plus beau palais de Moscou. Au revoir! Bonne chance! l'os-tu vu, l'empe->reur? Vive Vempereur!... pereur. Si on me fait gouverneur aux tndes, Gerard, je te fais minist-re du Cachem're, e'est arrete. Vive I'empe-reur! Vive! Vive! Vive! Les gredins de Cosaques, comme Us filent. Vive I'empereur! Le voilà! voilà! Le vois-tu? Je Vai vu deux fois -comme je te vois. Le petit caporal. Je Vai vu >donner la croix â l'un des vieux... Vive I'em-pereur!...1.

1 Eh, işte Asya stepleri! Amma da berbat memleket. Allaha ısmarladık Blanche, sana Moskova'nın en güzel sarayını ayıracağım. Allaha ısmarladık! Talihin açık olsun... İmparatoru gördün mü? Yaşasın İmparator!... Beni Hindistana vali yaparlarsa, •Gerard, seni Keşmir nazın yapanın, karar... Yaşa-

16

HARB VE SULH

İmdat için kayıklar gönderildiği halde nehirde 40 kişi boğulmuştu. Uhlanların çoğu gerisin geriye, ayrıldıkları kıyıya döndüler, albayla birkaç kişi nehri yüzüp geçtiler, güçlükle karşı kıyıya çıktılar.

Sırsıklam elbiselerle kıyıya çıkar çıkmaz Napolyon'un evvelce durduğu fakat artık bulunmadığı yere heyecanla bakarak. "Yaşal!" diye haykırdılar; o anda kendilerini bahtiyar sayıyorlardı.

Akşama doğru Napolyon iki emirden son-ra-biri Rusya'ya sokmak için hazırlanan sahte Rus banknotlarının mümkün olduğu kadar çabuk getirilmesi, öbürü de ele geçirilen mektubunda Fransız ordusunun tertibatına dair bilgi bulunan bir Saksonyalının kurşuna dizil-mes içindi - lüzumsuz yere nehre atılan Polonya albayının, bizzat başkanlık ettiği Legion d'hon-neur'e katılmasına dair üçüncü bir emir verdi-

Quos vult perder - dementat.1

III

Rus İmparatoru bu sıralarda bir aydan fazla bir zamandan beri Vilno'da bulunuyor,, geçit resimleri, manevralar yaptırıyordu. Herkesin beklediği ve imparatorun Petersburg'dan hazırlığını yapmak maksadiyle geldiği harb içini hiçbir şey hazır değildi. Umumî hareket plânı

Kimi mahvetmek isterse akıldan mahrum eder-

HARB VE SULH

yoktu. Teklif edilen bütün plânlardan hangisinin kabul edilmesi gerektiği üzerindeki tereddüt, İmparatorun genel karargâhta bulunduğu bir aydan sonra daha da kuvvetlenmişti. Üç ordunun herbirinde ayrı ayrı başkumandanlar vardı, fakat bütün orduların başında tek bir kumandan yoktu, İmparator da bu vazifeyi üstüne almamıştı.

İmparatorun Vilno'da kalışı uzadıkça harb hazırlığı o kadar gevşiyordu; harbi beklemekten herkes yorulmuştu. Hükümdarın etrafındaki insanların bütün gayretleri âdeta, sadece lona hoş vakit geçirtmeğe, yaklaşan harbi unutturmağa yöneltilmişti.

Polonya asilzadelerinin, saray mensuplarının ve bizzat Hükümdarın birçok balolarından, şenliklerinden sonra haziran ayında Polonyalı general yaverlerinden general yaverler adına Hükümdar'a bir ziyafet ve balo vermek fikri geldi. Bu fikir herkes tarafından *sevinçle kabul edildi. Hükümdar muvafakatini bildirdi. 'General yaverler imza ile para topladılar. Hükümdarın en çok hoşuna giden bir kimse, bir bayan baloda ev sahibi olmağa davet edildi. Vilno Vilâyeti arazi sahiplerinin biri olan Kont Bennigsen bu şenlik için şehir dışındaki konağını teklif etti.

Zakreta'da Kont Bennigsen'in şehir dışındaki konağında yapılacak balo, ziyafet, san-

HARB VE SULH

21i

dal gezintisi ve şehrayin için de 13 hazirant tâyin edildi.

Napolyon'un Niyemen'i aşmak emrini verdiği, 'öncü kıtaları Kazakları geriye atarak Rus-hududunu aştıkları gün Aleksandr, geceyi Bennigsen'in yazlık evinde, general-yaverlerin verdiği baloda geçiriyordu.

Şenlik, neşeli ve parlak oldu; işten anlayanlar bu kadar güzel kadınların bir araya seyrek toplandığını söylüyorlardı. Hükümdarın peşinden Petersbur'dan Vilno'ya gelen başka bayanlar arasında Kontes Bezuhova da bu baloda bulunuyordu, Ruslara has denen biraz kaba güzelliğiyle ince Leh bayanlarını gölgede bırakarak göze çarpmaktaydı. Hükümdar onu dansa kaldırmakla şereflendirdi.

Boris Drubetskoy karısını Moskova'da bırakıp kendisinin dediği gibi en garçon1 bu baloya gelmişti; general-yaver olmadığı halde balo için toplanan paraya büyük bir tutarla iştirak etmişti. Boris şimdi, şeref ve itibar yolunda ilerlemiş, artık himaye aramayan,, kendi yüksek akranlarıyla bir safta duran zengin bir adamdı.

Gecenin saat 12 sinde hâlâ dans ediyorlardı. Kendine lâıyk bir kavalyesi olmayan Elen, Boris'e mazurka dansı yapmağı kendisi teklif etti. Onlar üçüncü çifti teşkil edecek-

Bekâr olarak.

22

HARB VE SULH

ierdi. Boris Elen'in koyu renk, sırma işlemeli tül elbisesinden dışarı fırlayan göz kamaştırıcı, çıplak omuzlarına ilgisiz bakarak eski tanıdıklardan anlatıyor ve aynı zamanda kendisi de, "başkaları da farkında olmadan aynı salonda bulunan Hükümdar'ı kollamaktan bir an geri kalmıyordu. Hükümdar dans

etmiyordu; bir kapının yanında duruyor, yalnız onun söyleyebildiği tatlı sözlerle kâh birini, kâh ötekini durdurarak konuşuyordu.

Mazurkanın başlangıcında Boris Hüküm--dar'ın yakınlarından biri olan General-yaver Balâşef'in ona yaklaştığını bir Leh bayanıyle Ttonuşan İmparator'un yanında saray merasimine uygun olmayan bir şekilde durduğunu gördü. Bayanla konuşmasını bitirince Hükümdar sorar gibi baktı, besbelli Balâşef'in sadece önemli sebepler olduğu için böyle hareket ettiğini anlayarak bayanı başıyla selâmladı, Ba-lâşef'e döndü. Balâşef daha sözle başlar başlamaz Hükümdar'ın yüzünde bir hayret ifadesi "belirdi. Balâşef'in koluna girdi, ona yol vermek için üç sajenlik geniş bir yol açarak önünden çekilen kalabalığa bakmaksızın salondan geçti. Hükümdar Balâşefle giderken Arakçe-yef'in yüzünde beliren telâş Boris fark etmişti. Arakçeyef kaşlarının altından Hükümdar'a ba-Tcıp kırmızı burnunu çekerek onun kendisine Tiitabetmesini bekliyormuş gibi kalabalıktan sıyrıldı. (Boris Arakçeyef'in Balâşef'i kıskan-

HARB VE SULH

25

diğini ve görünüşe göre önemli olan bir haberi Hükümdar'a kendisinin bildirememiş olmasını hoş görmediğini anlamıştı.)

Fakat Hükümdar, Arakçeyef'i farketmek-sizin Balâşef'le birlikte büyük kapıdan aydınlık bahçeye çıktı. Arakçeyef, kılıcını tutarak ve öfkeyle etrafına bakarak yirmi adım geriden onları takibediyordu.

Mazurka figürüne devam ederken; Balâşef'in nasıl bir haber getirdiği, başkalarından önce bunu nasıl öğrenebileceği düşüncesi, Bo-ris'e azap vermekten geri kalmıyordu.

Figürün, kendine bayan seçmek gerektiği bir yerinde Boris, Kontes Pototskaya'yı almak istediğini ve aldanmıyorsa balkona çıktığını Elen'e fısıldadı, parke üzerinde kayarak çıkış: kapısından bahçeye koştu, Balâşef'le beraber taraçaya giren Hükümdarı görerek durdu. Hükümdarla Balâşef kapıya doğruldular. Boris telâşlanarak kenara çekilmeğe vakit bulamamış gibi saygıyla sökeye doğru çekildi, başını eğdi. Hükümdar şahsen hakarete uğramış bir adam heyecaniyle şu sözleri söylüyordu:

— Harb ilân etmeden Rusya'ya girmek! Ben ancak toprağında bir tek silâhlı düşman kalmayınca barışırim.

Boris'e öyle gelmişti ki, bu sözleri söylemek Hükümdarın hoşuna gidiyordu: fikirle-

24

HARB VE SULH

I

rini ifade ediş şeklinden memnundu, fakat Boris'in bu sözleri duyması hoşuna gitmemişti.

Hükümdar kaşlarını çatarak:

— Kimse bilmesin! diye ilâve etti. Boris bu sözün kendisine söylendiğini anlamıştı, gözlerini kapayarak başını hafifçe eğdi. Hükümdar tekrar salona girdi, baloda aşağı yukarı yarım saat kadar daha kaldı. Fransız ordusunun Niyemen'i aşması haberini ilk olarak Boris öğrenmişti, bu sayede de bazı önemli şahsiyetler, başkalarından gizli olan birçok şeyler bildiğini göstermek, böylelikle bu şahsiyetlerin gözünde büyüme fırsatını elde etti.

Fransızların Niyemen'i aşmaları hakkındaki beklenmedik haber, bir ay gerçekleşmeyen bir beklemeden sonra ve baloda çok beklenmedik bir şey oldu! Hükümdar, haberi aldığı ilk anında hiddetin, içlerlemenin tesiri altında kendisinin hoşuna giden, hislerini ta-mamiyle ifade eden, sonraları meşhur olmuş lo vecizeyi buldu. Balodan dönen Hükümdar gece saat 12 de Sekreter Şişkof'un peşinden adam yolladı, orduya bir günlük emir ve Feld-maraşal Prens Saltıkof'a bir ferman yazmasını emretti, Rus toprağında bir tek silâhlı Fransız kaldıkça barışmayacağı sözünün fermana mutlaka konmasını istedi.

HARB VE SULH

25

Ertesi gün Napolyon'a şu mektup yazıldı:

"Monsieur mon frere. J'ai appris hier que malgre l'loyaute avec laquelle j'ai maintenu mes engagements envers votre majeste, ses troupes ont franchi les frontieres de la Russie, et je reçois a l'instant de Petersbourg une note par laquelle le comte Louriston, pour cause de cette agftession annonce que votre majeste s'est cons'deree comme en etat deguerre avec moi des le moment où le prince Kourakine â fait la demande de ses passeports. Les motifs sur lesquels le due de Bassano fondait son refus des lui

ddlivrer, n'auraient jamais pu me faire supposer que cette demarche servirait jamais de pretexte â Vagression. En effet cet ambas-sadeur n'y a jamais ete autorise comme il l'a declare lui-meme et, aussitôt que j'en fus in-forme, je lui ai fait connaître combien je le desapprouvais en lui donnant l'ordre de res-ter a son poste. Si votre majeste n'est pas in-tentionnee de verser le sang de nos peuples pour un malentendu de ce genre et qu'elle con-sente â retirer ses troupes du territoire russe, je regarderai ce qui s'est passe comme non l'avenu, et un accommodement ente nous sera possible. Dans le cas contraire, votrel majeste, je me verrai force de repousser une atta-que que rien n'a provoquee de ma part. II de-

26

HARB VE SULH

pertd encore de votre Majeste d'eviter â l'hu-manite les catamites d'une nouvelle guerre.

Je suis, etc.;

(signe) Alexandre". * ;

IV

13 haziran gece saat 2 de Hükümdar, Balâşef'i yanma çağırdı, Napolyon'a yazdığı mek-1 "Bey kardeşim, Majestelerine karşı taahhütlerimi sadakatle tutmama rağmen kıtalarınızın Rus sınırlarını aştıklarını dün öğrendim; Petersburg'dan şimdi aldığım bir notada Kont Lauriston bu tecavüze sebep olarak Prens Kuragin pasaportlarını istediği andan itibaren Majestelerinin kendilerini benimle harb halinde saydığınızı bildiriyor. Dük, Bâssano'nun bu pasaportları vermediği reddedişini esaslandığı sebepler bu hareketin bir taaruz vesilesi olacağını bana asla tahmin ettiremezdi. Gerçekten de bu elçi, bizzat kendisinin beyan ettiği gibi buna ağla mezun değil^ di ve ben bunu öğrenir öğrenmez derhal ona vazifesi başında kalması için emir vererek memnuniyetsizliğimi bildirdim. Eğer Majesteleri böyle bir anlaşmazlık yüzünden milletlerimizin kanlarını dökmek niyetinde değilseler ve eğer kıtalarınızı Rus ülkesinden çekmeğe razı iseniz olup bitenlere olmamış göziyle bakacağım ve aramızda da bir uzlaşma mümkün olacaktır. Aksi takdirde hiç bir suretle benim tarafımdan sebebiyet verilmiyen bir taarruzu püskürtmek mecburiyetinde kalacağım. İnsanlığı yeni bir harbin felâketlerinden korumak yine Majestenize bağlıdır, « ;

Size v. s. (imza) Aleksandr. ,

HARB VE SULH

27

tubu ona okudu, götürüp bizzat Fransız İmparatoruna vermesini emretti. Balâşef yola çıkarken hükümdar, Rus toprağında tek bir silâhlı düşman dahi kaldıkça barışmayacağı yolundaki sözünü ona yine tekrarlardı ve bunu mutlaka Napolyon'a söylemesini emretti. Hükümdar bu sözü Napolyon'a yazılan mektuba koymanıştı, çünkü bu sözün uzlaşma için son bif* teşebbüs yapıldığı bir anda yersiz olduğunu kendine hâs sezişiyle anlıyordu; fakat bunu bizzat Napolyon'a mutlaka söylemesini Balâşef'e emretti. 13 ü 14 de bağlayan gece Balâşef, bir borazancı, iki Kazakla yola çıkarak şafakla beraber Niyemen'in beri yanındaki Fransız ileri karakolu Rikonti köyüne geldi. Fransız süvari nöbetçileri tarafından durduruldu.

Koyu kırmızı üniformalı ve kalpağı tüylü bir hüsar erbaşı, yaklaşmakta olan Balâşef'e haykırarak durmasını emretti. Balâşef hemen durmadı, bayağı adımlarla yoluna devam etti.

Erbaş kaşlarını çatıp bir küfür savurarak atını Balâşef'e doğru sürdü, kılınana davrandı, sağır mıdır da söyleneni duymuyor diye sorarak Rus Generaline kaba kaba bağırdı. Balâşef adını bildirdi, erbaş subaya bir er gönderdi.

Erbaş, Balâşef'e aldırış etmeyerek arka-daşlarıyla kendi alayının işlerinden konuşmağa başladı, Rus generaline bakmıyordu.

28

HARB VE SULH

Yüksek bir nüfuz ve kudretle yakınlıktan, Hükümdarla üç saat önceki konuşmadan sonra ve umumiyetle vazifede saygı görmeğe alışmış bir adam olarak burada, Rus toprağında kaba kuvvetlerin kendisine karşı bu düşmana daha fenası, saygısızca muamelesini görmek Bala-şef'e fevkalâde garip geliyordu.

Güneş bulutların arkasından daha yeni yükselmeğe başlamıştı; hava serin ve nemliydi. Köyden çıkan bir sürü yolda ilerliyordu. Tarlalarda çayır kuşları, su kabarcıkları gibi, biribiri peşinden cıvıltı ile birdenbire fırlıyorlardı.

Balaşef köyden gelecek subayı bekleyerek etrafına bakmıyordu. Rus kazakları, borazancı ve Fransız hüsarları arasına birbirlerine sessizce bakıyorlardı.

Besbelli yataktan daha yeni kalkan Fransız hüsar albayı, yanında iki husar olduğu halde güzel, besili, kır bir atla, köyden çıktı. Subayda askerlerde, atlarında memnun ve çalımlı bir eda vardı.

Seferin ilk zamanlarıydı; yani askerin henüz noksansız olduğu-yalnız giyimdeki savaşçı teçhizat ve sefer başlangıcında her zaman görülen neşe ve canlılık farkıyla-hemen hemen tam bir teftiş, bir barış devri faaliyetinde bulunduğu zamandı.

HARB VE SULH

29

Fransız albayı esnememek için kendini zor tutuyordu, fakat terbiyeliydi ve görünüşe göre Balaşef'in vazifesinin bütün önemini anlıyordu. Onu askerlerinin yanından hattın arkasına geçirdi, İmparatorun karargâhı, bildiğine göre, uzakta olmadığı için, takdim edilmek arzusunun belki de hemen yerine getirileceğini bildirdi. 1

Fransız Hisarlarının atlarını bağlamağa mahsus kazıkların, nöbetçilerin, kendi albaylarına selâm duran ve merakla Rus üniformalarına bakan askerlerin yanından Rikonti köyünü geçtiler, köyün öbür tarafına doğru ilerlediler. Albayın söylediğine göre Balaşef'i kabul edecek ve istediği yere götürecek olan tümen komutanı iki kilometre uzaktaydı.

Güneş artık yükselmiş, açık yeşil saha üzerinde neşeyle parlıyordu.

Tam hanın arkasından sırtın üstüne çıkarlarken sırtın eteğinden onlara doğru ilerleyen bir sürü atlı görüldü; önlerinde koşum takımları güneşten parlayan yağız bir ata binmiş uzun boylu, şapkası sorguçlu, siyah saçları omuzları üstüne kıvrılmış, kırmızı pelerinli, uzun bacaklarını Fransız binicileri gibi öne vermiş bir adam vardı. Bu adam, sorgucunu, kıymetli taşlarını, sırmalarını parlak haziran güneşinde pırıldatıp dalgalandırarak dörtnala Balaşef'e doğru geliyordu.

30

HARB VE SULH

HARB VE SULH

31

Balaşef, azametli, gösterişli bir yüzle kendisine doğru gelen bilezikli, sorguçlu, gerdan-likli, sırmalı süvariye iki hayvan boyu kadar yaklaşınca Fransız albayı Ulner saygı ile fısıldadı: "Le roi de Naples"1. Gerçekten bu, şimdi Napoli kralı diye adlandırılan Murat idi. Onun neden Napoli kralı olduğu büsbütün anlaşılmasa da ona böyle diyorlardı, o da buna inanıyordu. Onun için eskisinden daha azametli, kurumlu bir tavır takınmıştı. Gerçekten Napoli kralı olduğuna o kadar inanmıştı ki Napoli'den ayrılmazdan bir gün önce kansiyile şehirde bir gezinti yaptığı sırada birkaç İtalyan ona "Viva il re!"z diye bağırarak, o, kederli bir gülümsemeyle karısına dönmüş, şöyle demişti: "Les malheureux, Us ne savent pas que je les quitte demain!"3

Fakat Napoli kralı olduğuna kuvvetle inanmasına, bıraktığı tebaasının ıstıraplarına acımasına rağmen son zamanda yeniden hizmete girmesi kendisine emrolunduktan ve bilhassa Danzig'de Napolyon'la görüştüğü zaman ünlü kainbiraderi ona:

"Je vous ai fait roi pour regner â ma ma-niere, mais pas ü la vötre" * dedikten sonra

1 Napoli Kralı.

2 Yaşasın kral.

3 Zavallılar, yarın onları terk edeceğimi bilmiyorlar.

4 Ben sizi, bana göre saltanat sürünüz diye kral yaptım, kendinize göre değil.

yabancı olmadığı işe yeniden başlamıştı; iyi beslenen ama semirmiyen bir at gibi kendini koşumda hissederek oklar arasında oynuyor, mümkün olduğu kadar çeşitli ve kıymetli şeylerle süslenip nereye ve niçin gittiğini kendisi de bilmeksizin Polonya yollarında şen ve memnun at koşturuyordu.

Ryk generalini görünce saçları omuzları üstüne kıvrılı başını kralca bir azametle geriye attı, sorguyla Fransız albayına baktı. Albay, soyadını bir türlü söyleyemediği Balafef'in vazifesini saygılı bir tavırla Majesteye anlattı, kral (albayın çektiği güçlüğü azimle yenerek):

— De Balmacheve. - dedi, sonra krallara has iltifatlı bir eda ile ilâve etti:

— Charme de faire votre connaissance, general.¹

Kral yüksek sesle ve çabuk çabuk konuşmağa başlar başlamaz bütün krallık vekân bir an içinde yok oldu, kendisi de farkına varmadan samimi laubali edasını takındı. Elini Balafef'in atının' boynuna koydu.

Elinde olmayan bir duruma eseflenir gibi:

1 Sizinle tanıştığıma çok memnun oldum, gena-ral.

:i:-<~:':': :'''''' '.*:!!-!! -

32

HARB VE SULH

— Eh bien, general, tout est â la guerre> â ve qu'il paraît,² dedi.

Balafef cevap verdi:

— Sire, l'empereur mon maître ne desire point la guerre, et comme votre majeste le voit,³ - diye Balafef Votre majesteyi bütün hallerde kullanarak. Sık sık lâkap tekrarlayanın yapmacığıyla ve bu lâkap kendisi için henüz yeni olan bir zata hitabederek söylüyordu.

Monsieur de Balacheff'i dinlerken Murat'ın yüzü aptalca bir memnurlukla parlıyordu. Fakat: Royaute oblige:⁴ Aleksandr'm gönderdiği elçi ile bir kral ve bir müttelik olarak devlet işlerine dair konuşmak zaruretini hissediyordu. Attan indi, Balafef'in koluna girip saygı ile bekleyen maiyetinden birkaç adım uzaklaştı, manalı bir eda ile konuşmağa çalışarak onunla bir aşağı bir yukarı dolaşmağa başladı. Orduyu Prusya'dan çekmek talebini, bilhassa bu talebin açığa vurulmasını İmparator Napol-yon'un hakaret telâkki ettiğini, Fransız şerefine bundan incindiğini hatırlattı. Balafef bu talepte bir hakaret olmadığını, çünkü... Murat sözünü kesti:

2 Eh, General, her şey harb olacağını gösteriyor...

3 Sir, imparatorumuz efendimiz harbi istemiyor, majestelerinin de gördüğü gibi

4 Krallık zorluyor.

HARB VE SULH

33

— Demek sizce müsebbip İmparator Alek-sandr değil? diye birdenbire aptalca ve samimî bir gülümsemeye sordu.

Balafef, Napolyon'u neden gerçekte harbin müsebbibi saydığını anlattı.

— Eh mon cher geneneral,- diye Murat yine sözünü kesti - je desire de tout mon coeur que îesi empereurs s'arrangent entre eux, et que la^uerre commencee malgre moi se ter-mine le plus tôtpossible ¹.

Murat, efendileri arasındaki kavgaya rağmen iyi dost kalmak isteyen uşakların edasıyla konuşuyordu. Büyük Prens'i, sıhhatini sordu; Napoli'de onunla birlikte geçirdiği neşeli, eğlenceli zamanların hâtıralarını andı. Sonra,, krallık vekânı hatırlamış gibi birdenbire azametle doğruldu, taç giyme törenindeki pozunu aldı, sağ elini sallayarak:

— Je ne vous retiens plus, general: Je souhaite le succes de votre mission.z - dedi ve sırma işlemeli kırmızı pelerinini, sorgucunu dalgalandırıp, müchevlerini pırdatarak saygı ile kendisini bekleyen maiyetine doğru yürüdü.

1 Ah azizim general, imparatorların aralarında, uyuşmalarını, benim arzumla başlamış olmiyan harbin mümkün olduğu kadar çabuk bitmesini bütün kalbimle arzu ederim.

2 Sizi fazla alıkoymıyayım, general; elçiliğinize basan dilerim. ...-.:':. ">--a ...!|:.,;>|. .

34

HARB VE SULH

Balafef, Murat'nm sözü üzerine hemen Napolyon'a takdim edileceğini umarak yoluna devam etti. Fakat Napolyon'la hemen karşılaşmak isterken Davout'nun piyade kolordusuna bağlı nöbetçiler onu, ileri

hatlarda olduğu gibi, ilerideki köyde yine durdurdular, çağırılan kolordu komutanı yaveri onu köye Meraşal Davout'nun yanına götürdü.

V

Davout, İmparator Napolyon'un Arakçe-yef'iydi, onun gibi korkak olmayan, fakat onun kadar vazifebilirdi, gaddar, sadakatini ancak gad-darlığıyla ifade edebilen bir adamdı.

Tabiatın uzviyetinde kurt nasıl lazımsa devlet mekanizmasının uzviyetinde bu adamlar da böylece lüzumludurlar, her zaman vardırırlar, her zaman meydana çıkarlar; varlıkları ve devlet başkanına yakınlıkları jîe kadar mânâsız görünürse görünsün tutunurlar. Alek-·sandr'm şövalyece, asîl ve yumuşak karakteri yanında, kendi eliyle kumbaracıların bıyıklarını yolan, sinirlerinin zayıflığı yüzünden tehlikeleri göze alamayan gaddar, kültürsüz nezaketsiz Arakçeyef'in, böyle sağlam tutunabilmesi ancak bu zaruretle izah olunabilir.

Balaşef, Davout'u bir köylü kulübesinin samanlığında küçük bir fıçının üstüne otur-

HARB VE SULH

35

muş, yazı işleriyle meşgul buldu. (Hesapları kontrol ediyordu.) Yaveri, yanında ayakta duruyordu. Daha iyi bir bina bulmak mümkündü, fakat Mareşal Davout, sert ve somurtkan olmağa hak kazanmak için bilerek kendilerini en zor yaşama şartları içine sokan insanlardandı. Yine bunun içindir ki bu insanlar her zaman durmadan, dinlenmeden meşguldürler. Yüzünün ifadesi şöyle diyordu: "Hayatın saadetli tarafını düşünmek nerde? Görüyorsunuz ki pis bir samanlıkta bir fıçının üstüne oturmuş çalışıyorum". Bu adamların başlıca zevki ve ihtiyacı, neşeli insanlarla karşılaşınca kendi hüznü, devamlı faaliyetlerini onların gözlerine çarptırmaktır. Balaşef'i yanına getirdikleri zaman Davout bu zevki duydu. Rus generali içeri girince işine daha çok daldı, gözlüklerin üstünden Balaşef'in, güzel bir sabahın ve Murat ile konuşmanın tesiriyle canlanan yüzüne baktı kalkmadı, kımıldanmadı bile, kaşlarını daha çok çattı, öfkeyle gülümsedi.

Bu kabulün yaptığı fena tesiri Balaşef'in yüzünde fark ederek başını kaldırdı, soğuk bir eda ile ne istediğini sordu.

Balaşef, böyle bir kabule ancak, Aleksandr'm generyaveri, hattâ Napolyon yanında temsilcisi olduğunu Davout'nun bilmemesi yüzünden meydan verilebileceğini düşünerek kim olduğunu, vazifesini söyledi. Beklediğinin ak-

36

HARB VE SULH

sine olarak Davout daha çok sertleşti ve ka-balaştı.

— Zarfınız nerde? - dedi. - Donnez - îtemoi, je l'enverrai a l'empereur.¹

Balaşef, zarfı kendi eliyle İmparatora vermek emrini aldığını söyledi. Davout:

— İmparatorunuzun emirleri kendi ordunuzda geçer, - dedi, - burada size ne söylerlerse onu yapmağa mecbursunuz.

Sanki kaba bir kuvvetin hükmü altında olduğunu Rus generaline daha iyi hissettirmek için yaverini nöbetçiyi çağırmağa gönderdi.

Balaşef, Hükümdarın mektubunu havi zarfı çıkardı, masanın üstüne koydu. (Masa, sökülmüş rezeleri sarkan iki fıçı üzerine yerleştirilmiş bir kapıdan ibaretti.) Davout zarfı aldı, üstünü okudu.

Balaşef:

*

— Bana saygı gösterip göstermemek, ta-mamiyle hakkınızdır, - dedi. - Fakat müsaadenizle şunu hatırlatayım ki majeste imparatorun general-yaveri olmak sıfatını ve şerefini taşıyorum...

Davout bir şey söylemeden ona baktı; belli ki Balaşef'in yüzünde beliren heyecan ve şaşkınlık ifadesi ona zevk veriyordu.

1 Veriniz bana onu, imparatora göndereyim.

HARB VE SULH

37

— Lâzım gelen saygı gösterilecektir, - dedi. Zarfı cebine yerleştirerek samanlıktan çıktı.

Bir dakika sonra mareşalin yaveri Bay de Castris içeri girdi, Balaşef'i kendisine hazırlanan eve götürdü.

O gün Balafef, samanlıkta mareşalle birlikte fıçılar üstündeki tahtada yemek yedi.

Ertesi gün Davout erkenden hareket etti, gitmeden önce Balafef'i yanma davet ederek orada kalmasını, emir verilirse buradan ağır-lıklariyle ayrılmasını, Bay de Castris'den başka kimse ile konuşmamasını emreden bir tavırla rica etti.

Dört günlük bir yalnızlıktan,, çan sıkıntısından, az evvel ayrıldığı kudretli muhitin arkasından daha çok duyulan tabîlik ve acizlik duygusundan, mareşalin bagajlariyle ve bütün bölgeyi işgal etmiş olan Fransız kıtalarıyla birlikte aşılacak birkaç merhaleden sonra Balafef, şimdi Fransızlar tarafından işgal edilen Vilno'ya nakledilmiş, dört gün evvel çıktığı karakola getirilmişti.

Ertesi gün imparatorun mabeyincisi monsieur de Turenne Balafef'in yanma geldi, imparator Napolyon'un onu huzura kabulle şereflendirmek arzusunu bildirdi.

Balafef'i götürdükleri evin önünde dört gün önce Preobrajenski alayının nöbetçileri duruyordu; şimdi orada önleri açık mavi ün-

38

HARB VE SULH

HARB VE SULH

formah, kalpakları tüylü iki kumbaracı, bir hüsar ve uhlân muhafız müfrezesi ve peronda Napolyon'un binek atıyla memlûkü Roustan'm etrafında onun çıkışını bekleyen parlak üniformalı yaverlerden, pajlardan, generallerden mürekkep maiyet heyeti vardı. Napolyon Balafef'i, Aleksandr'm onu Vilno'da yola koyduğu evde kabul ediyordu.

VI

Saray ihtişamına alışık olmasına rağmen Napolyon'un debdebe ve dârâtı Balafef'i hayrete düşürmüştü. Kont Turenne onu büyük bekleme salonuna götürdü, burada birçok generaller, mabeyinciler ve Balafef'in birçoklarını Rus imparatorunun sarayında gördüğü Leh asilzadeleri beklemekteydi. Duroc, imparator Napolyon'un Rus generalini gezintiden evvel kabul edeceğini söyledi.

Birkaç dakikalık bir beklemeden sonra nöbetçi-mabeyinci büyük bekleme salonuna geldi, önünde saygıyla eğilerek Balafef'i kendisini takibetmeğe davet etti.

Balafef, bir kapısı Rus imparatorunun onu yola koyduğu çalışma odasına çıkan küçük bir salona girdi. Ayakta iki dakika bekledi. Kapının öte yanından telâşlı ayak sesleri duyuldu.

39*

Kapının iki kanadı da hızla açıldı ses, seda kesildi; çalışma odasmdân, tok, azimli adımlar, başka ayak sesleri gelmeğe başladı: gelen Napolyon'du. At gezintisi için tuvaletini yeni bitirmişti. Yuvarlak karnına inen beyaz bir yelek üstüne önü açık mavi bir üniforma, kısa bacaklarına, dolgun kaba etine yapışmış beyaz sıgım dirisinden bir pantolon, konçları geniş çizmeler giymişti. Kısa saçları belli ki yeni taranmış, fakat bir tutam saç geniş alının ortasına doğru düşmüştü. Beyaz, kalın boynu üniformasının siyah yakasıyla keskin bir tezat teşkil ediyordu; kolonya kokuyordu. Onu genç gösteren çenesi sivri dolgun yüzünde imparatorca bir kabulün iltifatlı, haşmetli ifadesi vardı.

Hızla, her adımda titriyerek, başını biraz, arkaya atmış ilerliyordu. Geniş kalın omuzları, elinde olmayarak ileri verdiği karnı ve göğsüyle biraz şişmanlanmış olan kısa vücudunun bütününde kırkına yaklaşan insanların gösterişli, heybetli hali vardı. Bundan başka, o gün çok keyifli olduğu belliydi.

Balafef'in saygıyla yerlere eğilmesine ba-şıyle karşılık verdi ve ona yaklaşarak, zamanının her dakikasına değer veren, söyleyeceği sözü önceden hazırlamağa lüzum görmeyen her zaman iyi, gerekeni söyleyeceğinden emin bir adam gibi hemen söze başladı.

I

40

HARB VE SULH

— Merhaba, General! - dedi. - İmparator Aleksandr'dan getirdiğiniz mektubu aldım, sizi gördüğüme de çok memnun oldum.

İri gözleriyle Balafef'in yüzüne baktı, sonra birden yana doğru bakmağa başladı.

Balaşef'in şahsiyetinin onu hiç ilgilendirmediği belliydi. Görünüyordu ki sadece kendi ruhunda olup bitenler onda ilgi uyandırıyor. Onun dışında hiçbir şeyin onun için ehemmiyeti yoktu, çünkü, ona 05'le geliyordu ki, dünyada her şey sadece onun iradesine bağlıdır.

— Ben harbi istemiyorum ve istemedim, -dedi, - ama beni zorladılar. Bana vereceğiniz bütün izahatı şimdi de (bu kelimeyi üzerine basarak söylemişti) dinlemeğe hazırım.

Ve Rus hükümetine karşı olan hoşnutsuzluğunun sebeplerini, açık açık ve kısaca anlatmağa başladı.

Balaşef, Fransız imparatorunun itidalli, sakın ve dosçta bir dil kullanmasından, onun sulhu arzu ettiğine, müzakereye girişmeğe niyetli olduğuna kuvvetle inanmıştı.

Balaşef:

— Sire! L'empereur, mon maitre,1 — diyerek Napolyon sözünü bitirip sorguyla kendisine bakmca çoktandır hazırladığı söyleve başladı; fakat gözlerine dikilen imparatorun

1 Sir! imparator, hükümdarım.

HARB VE SULH

41

bakışları onu şaşırttı. Napolyon Balaşef'in üniformasını, kılıcını süzerek güç fark edilir bir gülümsemeyle sanki: "Şaşırdınız, kendinize gelin" diyordu. Balaşef kendini topladı ve söylemeğe başladı. Kurakin'in pasaportları istemesini harbi için yeter bir sebep saymadığını, Kurakin'in kendi başına, Hükümdarın muvafakati Jalmadan hareket ettiğini, imparator Aleksandr'ın harbi istemediğini, İngiltere ile hiçbir anlaşma yapılmadığını söyledi.

Napolyon :

— Henüz yok, - diye ilâve etti ve sanki hissine kapılmaktan korkuyormuş gibi kaşlarını çatı, hafifçe başını sallayarak devam edebileceğini Balaşef'e anlattı.

Söylenmesi emredilenlerin hepsini bitirdikten sonra Balaşef, İmparator Aleksandr'ın sulhu arzu ettiğini, fakat müzakereye... burada Balaşef ne söyleyeceğini şaşırmıştı: imparator Aleksandr'ın mektupta yazmadığı, fakat Saltı-kof'a fermana mutlaka konmasını ve Balaşef'e Napolyon'a söylemesini emrettiği söz aklına geldi: "Rus toprağında tek bir silâhlı düşman kaldıkça" müzakereye girişmeyeceği yolundaki sözleri hatırladı. Fakat karışık bir his onu söylemekten alıyordu. Bu sözleri söylemek istediği halde söyleyemedi. Ne söyleyeceğini şaşırdı: Fransız kıtaları Niyemen nehrinin ötesine çekilmek şartıyla girişebileceğini ilâve etti. ..!.;!!

42

HARB VE SULH

HARB VE SULH

43

Napolyon, son sözleri söylerken Balaşef'in gösterdiği şaşkınlığı farketmişti: yüzü titredi, sol baldırı ölçülü bir hareketle oynamağa başladı. Yerinden ayrılmadan eskisinden daha yüksek ve aceleci bir sesle söylemeğe başladı. Devam eden konuşmalar sırasında Balaşef gözlerini birkaç defa yere indirerek Napolyon'un, sesini yükselttikçe sol baldırının şiddetlenen titreyişini elinde olmayarak seyretti...

— Ben sulhu imparator Aleksandr'dara daha az istemiyorum, - diye başladı. - On sekiz aydır onu elde etmek için her şeyi yapan ben değil miyim? On sekiz aydır izahat bekliyorum. Fakat müzakereye başlamak için benden istedikleri nedir? - diye kaşlarını çatıp küçükr beyaz ve tombul eliyle sorgulu jestler yaparak devam etti:

Balaşef:

>.-.----Niyemen'in ötesine çekflnnek, Sir, dediv

Napolyon :

' — Niyemen'in ötesine mi? - diye tekrarladı. - Demek siz şimdi Niyemen'in ötesine, sadece Niyemen'in ötesine mi çekilmemi istiyorsunuz? - Balaşef'in gözlerinin içine bakarak tekrarlıyordu.

.. Balaşef, saygıyla başını eğdi.

Dört ay önce Pomeronya'dan çekilmesi istenirken şimdi sadece Niyemen'in ötesine çekilmesi isteniyordu. Napolyon hızla döndü, odada gezinmeğe başladı.

— Müzakerelere başlamak için Niyemen'in ötesine çekilmem istendiğini söylüyorsunuz; fakat iki ay evvel de yine aynı şekilde Oder'in, Vistül'ün ötesine çekilmem istenmişti; buna rağmen müzakereye razısınız. Sensizce bir köşeden öbür köşeye gidip geldi, yine Balášef'in karşısında durdu. Yüzü sert ifadesiyle âdeta taş kesilmişti, sol bacağı eskisinden daha hızlı oynuyordu. Napolyon kendisinin bu âdetini bilirdi. Sonraları "La vibration de mon mollet gauche est grand sig-ne chez moi" 1 derdi.

Napolyon, kendisinin de hiç ummadığı bir sesle haykırır gibi:

— Oder'in, Vistül'ün ötesine çekilmek gibi bir teklif Bade prensine yapılabilir, bana değil. - dedi. - Bana Petersburg'u da, Moskova'yı da verseniz bu şartları kabul etmem. Bu harbe benim başladığımı söylüyorsunuz; ilk olarak orduya iltihak eden kim? İmparator Aleksandr, ben değil. Milyonlar harcadığını bir zamanda ve siz İngiltere ile ittifak halinde iken bana müzakere teklif ediyorsunuz, durumunuz fena iken teklif ediyorsunuz! Peki İngiltere ile ittifakınızın gayesi ne? Size ne verdi o?

1 Sol baldırımın titremesi benim için büyük bir alâmettir.

n

44

HARB VE SULH

HARB VE SULH

45

Çabuk çabuk söylüyordu, anlaşılıyordu ki sözlerini artık sulh yapmanın faydalarını anlatmak ve bu imkânları incelemek değil, sadece kendi haklılığını, kuvvetini, Aleksandr'm haksızlığını, hatasını göstermek dileğiyle söylüyordu.

Söylevinin başında kendi durumunun üstünlüğünü anlatmak ve buna rağmen müzakere açmağı kabul ettiğini göstermek amacını güttüğü belliydi. Fakat artık söylemeğe başlamıştı ve söyledikçe sözüne o kadar daha az hâkim bir hale geliyordu.

Söylevinin bütün gayesi, şimdi artık belliydi ki, sadece kendini yükseltmek, Alek-sandr'ı alçatmak, yani tam görüşmenin başlangıcında istemediği şeyi yapmaktı.

— Türklerle sulh yaptınız diyorlar, öyle mi?

Balášef, başını tasdik yollu eğdi:

— Sulh yapıldı... - diye başladı. Fakat Na-polyon ona söyletmedi. Anlaşılıyordu ki, o sadece kendisi söylemek istiyordu; şımarık insanların sinirli talâkati ve pervasızlığıyla söylemeğe devam etti.

— Evet, biliyorum, Moldavya'yı, Valaşi'yî almadan Türklerle sulh yaptınız. Finlandiya'yı verdiğim gibi bu eyaletleri de hükümdarınıza verebilirdim. Evet. - devam ediyordu. - Moldavya'yı, Valaşi'yi imparator Alek-

sandr'a vadetmiştim, verecektim de, ama şim-, Ji o, bu güzel eyaletlere sahip olmayacaktır. Halbuki onları imparatorluğuna katabilir, Rusya'yı Botni körfezinden Tuna ağzına kadar genişletebilirdi. Büyük Katerina daha fazlasını yapamazdı, - Napolyon gittikçe hararetlenerek odada geziniyor, aşağı yukarı Tilsitt'de bizzatı Aleksandr'a söylediği sözleri Balášef'e -tekrarlıyordu. - Tout cela il l'aurait dû â mon .amitie. Ah! quel beau regne, quel beau reg-ne1 — diye birkaç defa tekrar etti, durdu, cebinden bir altın enfiye kutusu çıkardı, içinden bir tutam alıp hırsıyla burnuna götürdü.

— Quel beau regne await pu etre celui de l'empereur Alexandre!2.

Esefle Balášef'e baktı; ve tam Balášef bir şey söylemek isterken hemen yine sözünü kesti.

Napolyon :

— Arzu ettiği, aradığı ne olabilir ki benim dostluğumda bunu bulmuş olmasın?... -diyerek hayretle omuzlarını silkti. - Hayır, etrafının düşmanlarımla çevrilmesini daha iyi buldu. Hem kiminle? - devam ediyordu. - Ste-in'leri, Armfeld'leri, Bennigsen'leri VVintzen-gerode'leri yanma çağırdı. Stein, vatanından

1 Bütün bunları benim dostluğuma borçlu olacaktı. Ah! ne saltanat, ne saltanat!

2 İmparator Aleksandr'm saltanatı ne güzel bir ^saltanat olurdu.

46

HARB VE SULH

kovulmuş bir hain, Armfeld, bir sefih bir entrikacı, Wintzengerode Fransanın kaçak bir tebaası, Bennigsen ötekilerden biraz daha asker, böyle olmakla beraber o da 1807 yılında hiçbir şey yapamayan, imparator Aleksandr'da korkunç hâtıralar uyandırması lâzım gelen bir âciz ... Kuvvetli olsalar onları kullanmak mümkündü diyelim, - Napolyon, ona haklılığını,, kuvvetini gösteren (onun telâkkisine göre bunlar aynı şeylerdi) ardı arası kesilmeden doğan düşüncelerine güçlkle söz yetiştirerek devam ediyordu; - Ama o da yok: ne harbde ne de sulhta bir işe yararlar! Barclay hepsinden be-cerekli diyorlar, ama ben onun ilk hareketlerine bakarak bunu kabul etmeyeceğim. Pekî ne yapıyorlar, bütün bu saray mensupları ne yapıyor! Pfuhl teklif ediyor, Armfeld münakaşa ediyor, Bennigsen gözden geçiriyor, harekete geçmeğe davet olunan Barclay ise neye karar vereceğini bilmiyor, zankan da geçiyor. Asker yalnız Bagration. Kalın kafalıdır, fakat tecrübesi, göz tahmini, azmi var... Genç hükümdarınızın bu renksiz guruh içinde oynadığı rol ne? Onu lekeliyorlar, bütün olup bitenlerin sorumluluğunu onun üzerine yüklü-yorlar. Un souverain ne doit ette â l'armee-que quand il est general¹.

1 Bir hükümdar ancak generale orduda bulunmalıdır.

HARB VE SULH

47

Bu sözleri, bir meydan okuma gibi, doğrudan doğruya hükümdarın adına yolladığı belliydi. Napolyon, imparator Aleksandr'm bir başbuğ olmağı ne kadar arzu ettiğini bilirdi.

— Sefer başlıyalı bir hafta oldu, Vilno'yı müdafaa edemediniz. İkiye ayrılmış, Polonya eyaletinden de atılmış bulunuyorsunuz. Ordunuz sıılanıyor.

Kendisine söylenenleri kavramada güçlük .çeken ve bu söz fişeklerini güçlkle takibeden Balafef:

— Bilâkis, Sire, - dedi, - ordunun içi içine sığmıyor...

Napolyon sözünü kesti:

— Her şeyi biliyorum, her şeyi biliyorum; taburlarınızın sayısını da benimkiler kadar doğru biliyorum. 200 bin askeriniz yok, halbuki benim ordum, üç misli: şerefim üzerine söylüyorum, - Napolyon, şerefi üzerine verdiği bu sözün hiçbir önemi olmayacağı unutarak söylüyordu, - size Je donne ma parole d'hon-rtieur que j'ai cinq cent trente mille hommes de ce côté de la Vistule \ Türklerden size fay* da yok; bir şeye yaramazlar, bunu sizinle barışmakla gösterdiler. Çılgın krallar tarafından İdare edilmek İsveçlilerin nasibidir. Onların

1 Şerefim üzerine söylüyorum ki Vistül'ün bu parafında, beş yüz otuz bin kişilik kuvvetim var.

48

HARB VE SULH

kralları deliydi; onu değiştirip başkasını Ber-nadotte, getirdiler> ö da. derhal çıldırdı. Çünkü bir İsveçli ancak deli olmalı ki Rusya ile iltifak akdedebilsin.

Napolyon öfkeli gülümsedi, yine enfiye kutusunu burnuna götürdü.

Balafef, Napolyonun her cümlesine itiraz etmek istiyordu; bir şey söylemek isteyen bir adam gibi durmadan hareketler yapıyor, fakat Napolyon onun sözünü kesiyordu. İsveçlilerin! deli olduğu sözüne karşı Balafef, İsveçin arkasında Rusya olduğu zaman bir ada olduğunu söylemek istedi; fakat Napolyon onun sesini gürültüye boğmak için öfkeyle haykırdı. Na-polyon'da, sadece haklı olduğunu kendi kendine ispat etmek için konuşmak, durmadan konuşmak ihtiyacında olan bir insanın sinirli hali vardı. Balafef zor bir durumdaydı: bir elçi o-larak şerefine zarar getirmekten korkuyor, itiraz etmek lüzumu duyuyordu; fakat insan olarak Napolyon'un sebepsiz öfkifisinin taşkınlığı karşısında manen büzülüyordu.

Napolyon'un şimdi söylediği hiçbir sözün ehemmiyeti olmadığını, kendine gelince bunlardan utanacağını biliyordu. Napolyon'un titreyen kalın bacaklarına bakıyor, bakışlarından kaçınmağa çalışıyordu.

Napolyon:

— Sizin bu müttefiklerinizin bence ne ehemmiyeti var? -dedi. -Benim müttefiklerim

HARB VE SULH

49

Polanyalılardır: 80 bin kişi; aslanlar gibi dövüşüyorlar. 200 bin olacaklar.

İhtimal ki bunu söylemekle açık bir yalan söylemiş olmaktan ve Balafef'in, hep o kadere boyun eğmiş vaziyette sessizce karşısında durmasından bir kat daha öfkelenerek birdenbire geri döndü, Balafef'in yüzüne sokuldu, beyaz elleriyle canlı, hızlı hareketler yaparak âdeta hayırdı:

— Biliniz ki Prusya'ya bana karşı ayaklan-dırırsanız, onu Avrupa haritasından silerim, -sararmış, biçimsizleşmiş, öfkeli bir yüzle ve küçücük ellerinin birini canlı bir hareketle ö-bürünün üstüne vurarak söylüyordu. - Evet, sizi sizi Dvina'nın Dinyeper'in ötesine atacağım ve Avrupanın canicesine, körcesine tahribine müsaade ettiği şeddi size karşı yeniden kuracağım, evet, işte başınıza gelecek olanlar, işte benden uzaklaşmakla kazandığınız şey, - ve kalın omuzlarını sarsarak sessizce odada birkaç adım yürüdü. Enfiye kutusunu yeleğinin cebine koydu, tekrar çıkardı, birkaç defa burnuna götürdü, Balafef'in karşısında durdu. Susuyordu, alaycı bir tavırla Balafef'in gözünün içine bakıyordu, yavaşça:

— Et cependant, quel beau regne aurait pu avoir votre tnaître!¹

1 Halbuki hükümdarınızın devri ile güzel bir devir olabilirdi. . : '... !!: . : J ;.!.! : :

50

HARB VE SULH

Balafef itiraz etmek lüzumunu hissederek Rusya tarafından işin böyle karanlık görülmediğini söyledi. Napolyon, bir şey söylemeden alaycı bir eda ile ona bakmakta devam ediyor, fakat belliydi ki onu dinlemiyordu. Balafef, Rusyada harbden iyi sonuçlar beklediğini söyledi. Napolyon, hoş gören bir eda ile: "biliyorum, vazifeniz böyle söylemek, ama buna siz de inanmıyorsunuz, sizi ikna ettim" der gibi başını salladı.

Balafef sözünü bitirince Napolyon, yine enfiye kutusunu çıkardı, içinden bir tutam aldı, bir işaret olarak ayağını iki defa yere vurdu. Kapı açıldı; saygıyla eğilen bir mabeyinci şapkasını ve eldivenlerini hükümdara verdi, bir başkası el mendilini verdi. Napolyon onlara bakıyordu, Balafef'e döndü:

— İmparator Aleksandr'a benim adıma temin ediniz ki, - şapkasını aldı, - ben ona eskisi gibi sadıkım: onu çok iyi tanırtm, yüksek değerini çok takdir ederim. Je ne vous retiens plus, general, vous recevrez ma lettre â l'em-peur.*

Napolyon hızla kapıya doğru yürüdü. Bütün bekleme; salonunda bulunanlar ileri atıldılar.

Merdivenlerden aşağı koştular.

! * Sizi daha fazla alıkoymayacağım, general, imparatora mektubumu alacaksınız.

HARB VE SULH

VII

51

Napolyon'un ona bütün bu söylediklerinden, parlamalarından ve soğuk bir eda ile söylenen: "Je ne vous retiens plus, general, vous recevrez ma lettre"²- yollu son sözlerinden sonra Balafef, onun kendisini artık görmeği arzu etmedikten başka hakarete uğramış elçiyi ve en mühimmi onun münasebetsiz öfkesinin şahidini görmemeğe de gayret ettiğine kanidi. Ama o gün Duroc tarafından imparatorun sofrasına davet edilince hayretler içinde kaldı.

Yemekte Bessieres, Caulaincourt ve Bert-hier vardı.

Napolyon, Balafef'i neşeli, iltifatlı bir tavırla karşıladı. Sabahki öfkesinden ötürü, bir utangaçlık veya pişmanlık göstermek şöyle dursun tersine olarak, Balafef'i cesaretlendirmeğe gayret ediyordu. Belliydi ki Napolyon hata işlemek imkânının kendisi için mevcut olmadığına çoktan inanmıştı ve ona göre yaptığı her şey iyiydi; iyi - kötü telâkkisine uyduğundan değil, onu kendisi yaptığı için iyiydi.

Vilno'da yaptığı atlı gezintiden sonra imparator çok neşeliydi, kalabalık bir halk onu heyecanla karşılamış, takibetmişti. Geçtiği bütün caddelerde pencerelere halılar, bayraklar

2 Sizi daha fazla alıkoymayacağım, general, mektubum size verilecektir.

52

HARB VE SULH

ve onun arması asılmıştı, Polonya kadınları mendil sallayarak onu selâmlıyorlardı.

Yemekte Balafef'i yanında oturttu, ona karşı sadece iltifatlı değil, sanki onu da kendi sarayının mensuplarından, onun plânlarina sempati besleyen, basanlarına sevinmesi gereken insanlardan sayıyormuş gibi davrandı. Söz arasında Moskova'dan söz açtı, Rus başkentine dair sadece meraklı bir gezginin ziyaret etmek niyetinde olduğu yeni bir yere dair sual soruşu gibi değil de, Balafef'in bir Rus olarak Tdu meraktan koltukları kabarması gerektiğine kanımış gibi, sualler sormağa başladı.

— Moskova'nın ne kadar nüfusu var? ne Tcadar ev var? Moscou'ya Moscou la sainte* «dedikleri doğru mudur? — diye sordu. Kiliselerin iki yüzden fazla olduğu cevabını alması üzerine:

— Neden bu kadar çok kilise? dedi.

Balafef:

— Ruslar çok dindardırlar, — diye cevap lverdi.

Napolyon:

— Ama manastırların, kiliselerin çokluğu daima halkın geriliğine alâmettir. — dedi, bu fikrine tasvip bekleyen bir bakışla Caulain-court'e baktı.

Kutsal Moskova.

HARB VE SULH

53;

Balafef, saygıyla Fransız imparatorunun fikrine iştirak etmemek cüretinde bulundu.

— Her memleketin kendine göre âdetleri var, — dedi.

— Fakat artık Avrupada hiçbir yerde bunun benzeri yok, — dedi Napolyon.

Balafef:

— Majestelerinin aflarını dilerim, — dedi,, — Rusyadan başka bir de İspanya var ki orada da manastırlar ve kiliseler böyle çoktur.

Fransızların bir müddet evvelki İspanya bozgununa telmih olan Balafef'in bu cevabı,, kendisinin anlattığına göre, İmparator Alek-sandr'm sarayında çok takdir edilmiş, fakat Napolyon'un sofrasında çok az tesir uyandırmış, dikkati çekmemişti.

Balafef'in sesindeki edanın işaret ettiği inceliği kavrayamadıkları Bay mareşallerin ilgisiz ve biraz hayretli yüzlerinden belliydi. Yüzlerindeki ifade şöyle diyordu: "Bu sözde bir incelik varsa biz anlayamadık, yahut hiç de bir inceliği yok" Bu cevap o kadar az anlaşıldı ki Napolyon ona hiç dikkat etmedi,, oradan Moskova'ya giden doğru yolun hânġî şehirlerden geçtiğini Balafefe safça sordu. Yemek sırasında hep tetikte olan Balafef cevap olarak: Comme tout ehemin mene a Rome,,

54

HARB VE SULH

tout ehemin mene a Moscou¹ — dedi, birçok yollar olduğunu, bu çeşitli yollar arasında XII. nci Charles'in seçtiği Poltava'ya giden yolun de bulunduğunu ilâve etti ve taşı gediğine koymuş olmanın verdiği sevinçle elinde olmayarak kızardı. "Poltava" sözünü Balafef daha bitirmeden Caulaincourt Petersburg'dan Moskova'ya giden yolların berbatlığından ve kendisinin Petersburg hâtıralarından söz açtı.

Yemekten sonra, kahvelerini içmek üzere dört gün önce imparator Aleksandr'm çalışma odası olan Napolyon'un çalışma odasına geldiler. Napolyon Cevres fincanındaki kahvesini sarsarak oturdu, Balafef'e yanında yer gösterdi.

İnsanda malûm bir öğle yemeği sonrası keyfi vardır ki, onu kendinden memnun olmağa, herkesi dost saymağa bütün akla yakın sebeplerden daha kuvvetle zorlar. Napolyon "bu keyfli durumda bulunuyordu. Etrafını kendisine tapan insanlarla çevrili sanıyordu. Bala-şef'in de yemekten sonra kendisinin dostu, tapmanı olduğuna inanıyordu. Napolyon, ona hoş ve hafifçe alaylı bir gülümsemeyle hitab-ediyordu.

— Bu oda, duyduğuma göre, imparator Aleksandr'm odasıymış, tuhaf değil mi, gene[^] rai?

1 Bütün yollar Roma'ya çıktığı gibi bütün yollar Moskova'ya çıkar.

HARB VE SULH

55

Belli ki bu sözü, onun - Napolyon'un -Aleksandr'a üstünlüğünü ispat ettiğine göre, karşısındakinin hoşuna gitmemezlik edemiye-ceğinden emin olarak söylüyordu.

Balafef, buna bir cevap veremedi, sessizce başını eğdi.

Napolyon aynı alaylı gülümsemeyle devam ediyordu.

— Evet, bu odada dört gün önce Wintzen-gerode ve Stein müşavere etmişlerdi. Anlayamadığım şey imparator Aleksandr'm benim bütün şahsi düşmanlarımı kendine yaklaştırmış olmasıdır. Bunu anlamıyorum. Benim de aynı şeyi yapabileceğimi düşünmedi mi? - diye soruyla Balaşef'e döndü, belli ki bu hatırlama onu yine henüz silinmemiş olan sabahki öfkenin izi üzerine atmıştı.

Eliyle fincanı itip kalkarak :

— Bunu yapacağımı bilsin. - dedi. - Bütün akrabalarını, Wurtemberg'leri, Bade'leri, Weimar'ları Almanyadan kovacağım... Evet kovacağım. Onlar için Rusya'da sığınacak yer hazırlasın!

Balaşef, veda edip ayrılmak istediğini, sadece ona söylenenleri dinlememezlik edemiyeeeği için dinlediğini anlatan bir tavırla başını eğdi. Napolyon bu ifadeyi fark etmemişti; Balaşef'e, düşmanının gönderdiği bir elçiye karşı davranır gibi değil, şimdi ona tamamiyle bağlı, eski

56

HARB VE SULH

hükümdarının alçaklanmasından memnun olması gereken bir insana karşı davranır gibi davranıyordu.

— Hem imparator Aleksandr, orduların kumandasını neden üzerine aldı? Neden? Harb benim sanatımdır, onun işi hükümdarlık etmek, ordulara kumanda etmek değil. Neden böyle bir sorumluluğu üzerine aldı?

Napolyon yine enfiye kutusunu çıkardı, sessizce odada birkaç defa gezindi, ansızın Balaşef'e yaklaştı, hafif bir gülümsemeyle ve onun için sadece önemli değil aynı zamanda hoş bir iş yapıyormuş gibi güvenli, çabuk ve basit bir hareketle elini bu kırkılık Rus generalinin yüzüne doğru kaldırdı, kulağı tuttu, yalnız dudaklarıyla gülümseyerek hafifçe çekti.

Avoir l'oreüle tiree par l'empereur~ Fransız sarayın da çok büyük bir şeref ve iltifat sayılırdı.

— Eh bien, vous ne dites rien, admirateur et courtisan de l'empereur Alexandre?1.

Huzurunda kendisinden başkasına courtisan ve admirateur'ü olmak gülünç bir şeymiş gibi söylüyordu.

1 Hükümdar tarafından kulağı çekilmek. 1 E, İmparator Aleksandr'm hayranı nedimi, bir şey söylemiyorsunuz.

HARB VE SULH

57

— General için atlar hazır mı? dedi. Balaşef'in saygıyla eğilmesine karşılık başını hafifçe eğerek ilâve etti:

— Benimkilerden verin, yolu uzak...

Balaşef'in getirdiği mektup Napolyon'un Aleksandr'a son mektubuydu. Konuşma bütün avrmtıları ile Rus imparatoruna bildirildi, harb başladı.

VIII

Piyer'le Moskova'da yaptığı görüşmeden sonra Prens Audrey, ailesine söylediğine göre, iş için, fakat gerçekte kendisiyle görüşmeyi gerekli saydığı Prens Anatol Kuragin'i bulmak için Petersburg'a hareket etti. Petersburg'a gelince Kuragin'i soruşturdu, fakat o artık orada yoktu. Prens Audrey'in kendisini görmek için yola çıktığını Piyer, kayınbiraderine haber vermişti. Anatol Harbiye nazırından hemen bir vazife almış ve Moldava ordusuna gitmişti. Bu sırada Prens Audrey, Petersburg'da, ona her zaman teveccüh gösteren eski generali Kutu-zof'la karşılaştı; ihtiyar general kendisiyle beraber, başkomutan tâyin edildiği Moldava ordusuna gelmesini ona teklif etti. Prens Audrey genel karargâh kurmaylığında bir vazifeye tâyin emrini alıp Türkiye'ye yollandı.

Prens Audrey Kuragin'e yazarak, onu düelloya davet etmeği uygunsuz buluyordu. Yeni

58

HARB VE SULH

bir bahane bulmadan düelloya daveti Kontes Rostova'yı lekeleyici bir hareket sayıyordu. Bunun için yeni bir düello bahanesi bulmak niyetiyle Kuragin'le doğrudan doğruya karşılaşmak fırsatını kolluyordu.

Fakat onunla Türkiye ordusunda da karşılaşmağa muaf fak olamadı, Prens Audrey Türkiye ordusuna gelince o hemen Rusyaya dönmüştü. Prens Audrey için bu yeni memlekette, yeni hayat şartları içinde yaşamak daha kolay oldu. Nişanlısının, üzerindeki tesirini büyük bir dikkatle herkesten sakladıkça ona o

kadar fazla dokunan hiyanetin-den sonra içinde bahtiyar yaşadığı hayat şartları ona ağır geliyordu, eskiden o kadar kıymet verdiği serbestlik, bağımsızlık ise daha ağır geliyordu. Austerlitz harb meydanında gökyüzüne baktığı zaman içine ilk defa doğan, Boğuçarovo'daki, sonra İsviçre'de, Roma'daki yalnızlığını dolduran, Piyer'le beraber anlatmayı sevdiği eski fikirleri düşünmek değil, sonsuz ışıklı ufuklar açan bu fikirleri aklına getirmekten bile korkuyordu. Şimdi onu yalnız, eski ilgilerinden uzaklaştıkça daha büyük bir hırsla sarıldığı, eskileriyle münasebeti olmayan en yakın, pratik ilgiler meşgul ediyordu. Bir zamanlar tepesinde sonsuz uzaklıklara açılmış duran o gök kubbesi sanki birdenbire her şeyi apaçık olan, fakat hiçbir şeyi ebedi ve esrarengiz olmayan alçak, hudutlu, onu ezen bir kubbeye dönüvermişti.

HARB VE SULH

59

Askerlik, gözünün önüne gelen işler arasında en basiti ve en çok bildiğiydi. Kutuzof'un karargâhında, nöbetçi generalliği vazifesinde, işe hevesi ve çalışkanlığıyla komutanını hayrette bırakarak durmadan, canla başla çalışıyordu. Prens Andrey Kuragin'i Türkiye'de bulamayınca arkasından tekrar Rusya'ya koşmağa lüzum görmedi; bununla beraber biliyordu ki, aîdan ne kadar zaman geçerse geçsin Kuragin'le karşılaşınca, onu o karar hor görmesine, onunla çarpışmağa tenezzül etmeğe dey-meyeceği yolunda kendi kendine ileri sürdüğü bütün delillere rağmen, aç bir insanın yemeği görüp de üstüne atılmaktan kendini alamayacağı gibi, onu düelloya çağırmaktan kendini alamazdı. Bu hakaretin hıncı daha alınmamış, öfkesinin içinde kalmış olmasını düşünmek Prens Andrey'in Türkiye'de kendine kurduğu kaygılı, gayretli, biraz ikbalperestçe, şöhrat severce bir faaliyet şeklindeki sözde rahatlığı zehirliyordu.

1812 yılında Napolyon'la harb haberi Bükreş'e (iki aydır Kutuzof'un geceyi gündüzü Ba-laşka'sının yanında geçirerek yaşadığı yere) ulaşınca Prens Andrey grup ordusuna naklini Kutuzof'tan rica etti. Kutuzof, kendi tembelliğine karşı bir sitem demek olan çalışkanlığından bıktığı Bolkonski'ye seve seve müsaade

60

HARB VE SULH

etti, ona Barclay de Tolly'nin yanında vazife verdi.

Mayısta Drissa karargâhında bulunan Prens Andrey orduya katılmadan evvel, büyük Smolensk yoluna üç verst uzakta olduğu için tam yolunun üstünde sayılan Lisiye Gori'ye uğradı. Prens Andrey'in son üç yıllık hayatında o kadar çok devrimler olmuş, düşünceleri, hisleri o kadar değişmiş, o kadar çok şeyler görmüştü ki (Batıyı da, Doğuyu da dolaşmıştı) Lisiye Gori'ye gelince en ufak ayrıntılara varıncaya kadar hep aynı olan her şey, hayatın hep aynı olan akışı onu birdenbire acayip hayrete düşürdü. Sihirli ve uykuya dalmış bir - şatoya girer gibi ağaçlı yola ve Lisiye Gori konağının taş avlı kapısından içeri girdi. Bu evde hep aynı vekar, aynı temizlik, aynı sessizlik vardı; aynı mobilya, aynı duvarlar,, aynı eserler, aynı koku, aynı ürkek fakat biraz ihtiyarlanmış yüzler vardık Prenses Mariya hayatının en iyi yıllarını korku ve daimi ruh ıstırapları içinde boşu boşuna ve neşesiz geçiren hep aynı ürkek, çirkin, ihtiyarlamağa yüz tutmuş kızdı. Bourienne, hayatının her dakikasının neşeyle tadını çıkaran kendisi için en sevinçli ümitlerle dolu, kendinden memnun aynı cilveli kızdı. Yalnız, Prens Andrey'e öyle geliyordu ki, daha kendine güvenir olmuştu, İsviçre'den getirdiği mürebbi Dessalles Rus biçimi bir redingot giymiş, Rusçanın başını gö-

HARB VE SULH

61

zünü yarararak hizmetçilerle konuşuyordu, fakat hep aynı dar kafalı, okumuş, faziletli ve biraz ukalâ mürebbiydi. İhtiyar prenste vücutça değişen yalnız bir şey vardı: ağzının yan tarafında bir dişinin eksik olduğu göze çarpıyordu, ruhça eskiden nasılsa öyleydi; yalnız, dünyada olup biten şeylere karşı daha öfkeli, daha güvârsiz olmuştu. Sadece Nikoluşka büyümüş, değişmiş, pembeleşmiş, kıvrırcık, kumral saçları uzamıştı; sebebini bilmeksizin gülüp neşelenirken tıpkı merhum küçük prenses gibi güzel ağzının üst dudağını yukarı kaldırıyordu. Bu sihirli, uyuyan şatoda hüküm süren değişmezlik kanununu dinlemeyen yalnız oydu. Dış görünüşe göre her şey eskisi gibiydi, ama bütün bu şahısların iç münasebetleri, Prens Andrey görmeyeli beri değişmişti. Aile üyeleri, ancak şimdi, onun için her zamanki

hayat tarzlarını değiştirerek yanında birbirlerine yaklaşan, ama esasta birbirlerine yabancı ve dūřman iki cepheye ayrılmışlardı. Bir yanda ihtiyaş Prens, Bourienne ve kalfa öbür yanda prenses Mariya, Desalles, Nikoluřka ve bütün dadılar ve sütanneler vardı.

Lisiye Gori'de bulunduğu müddetçe bütün ev halkı bir arada yemek yediler, fakat herkes sıkıntı içindeydi; Prens Andrey de bir misafir olduğunu, onun için bir istisna yapıldığını, hu-zuriyle herkesi sıktığını hissediyordu. İlk gün öğle yemeğinde Prens Andrey bunu birdenbire

62

HARB VE SULH

hissederek sessiz durdu, ihtiyaç Prens de onun tabiî olmayan bu halini fark ederek küs küs sustu, yemekten sonra hemen odasına çekildi. Akşam üstü Prens Andrey yanma gelip onu şevklendirmek için genç kont Kamenski'nin seferinden anlatmağa başlayınca, ihtiyaç prens birden sözü prens Mariya'ya getirdi, onu hurafelere inanmakla, kanaatince, kendisine gerçekten bağlı olan matmazel Bourienne'e karşı sevgisizlikle itham etti.

İhtiyaç Prens, hastaysa bunun prens Ma-riya'nın yüzünden, olduğunu; onun kendisini bilerek üzdüğünü, kızdırdığını, küçük prens Nikolay'ı şımartıp budalaca sözlerle bozduğunu söylüyordu. İhtiyaç Prens kızma azap çektiirdiğini, hayatın onun için çok ağır olduğunu pek iyi biliyordu; fakat ona azap çektiirmeden duramayacağını, bunu hak ettiğini de biliyordu. İhtiyaç prens, "Neden Prens Andrey bunu görüyor da kızkardeşi hakkında bana bir şey söylemiyor? - diye düşünüyordu. - Ben bir kötü kişi veya ihtiyaç bir budalayım, kızımdan sebepsiz yere uzaklaşıp Fransız kızını kendime yaklaştırdım mı sanıyor? Anlamıyor; onun için ona anlatmak lâzım, dinlemesi lâzım. - diye düşünüyordu. Kızının mânâsız huyuna tahammül edememesinin sebeplerini izah etmeğe başladı.

Prens Andrey, babasına bakmadan (onu ömründe ilk defa kınıyordu):

HARB VE SULH

63

— Bana sorarsanız, - dedi, - söylemek istemiyordum; ama bana sorarsanız bütün bunlar hakkındaki fikrimi size açıkça söyleyeceğim. Maşa ile aranızda anlaşamamazlık, geçimsizlik varsa onu ben hiçbir suretle kabahatli bulamam, onun sizi ne kadar sevdiğini, saydığını bilirim. Şimdi bana sorarsanız, - diye prens Andrey öfkelenerek devam etti, çünkü son zamanlarda öfkelenmeğe daima hazırды, -tek bir şey söyleyebilirim: ortada anlaşamamazlık varsa, sebebi, kızkardeşimin arkadaşi olacak o değersiz kadındır.

İhtiyaç ilk önce hareketsiz gözlerle oğluna baktı ve tabiî olmayan bir gülümsemeyle Prens Andrey'in bir türlü alışmadığı yeni diş çukurunu gösterdi.

— Hangi arkadaş, kuzum? Ha? Konuşmuşsun bakıyorum! Ha?

Prens Andrey hırçın ve sert bir eda ile:

— Babacığım, hakem olmak istemezdim, -dedi, - fakat siz açtınız da söyledim, her zaman da söylerim ki, Prens Mariya kabahatli değildir, kabahatliiler... kabahatli şu Fransız kızdır...

İhtiyaç sakın bir sesle ve Prens Andrey'in sandığına göre canı sıkılarak:

— Vay, mahkûm ettin beni!.. Mahkûm ettin! - dedi, fakat sonra sıçradı ve haykırdı: -defol! gözüm görmesin seni!..

64

HÂRB VE SULH

Prens Andrey hemen gitmek istemişti, fakat Prens Mariye bir gün daha kalmasını rica etti. O gün Prens Andrey, odasından dışarı çıkmayan, yanına Matmazel Bourienne'-den ve Tihon'dan başka kimseyi sokmayan, birkaç defa onun gidip gitmediğini soran ba-basiyle görüşmedi. Ertesi gün Prens Andrey yola çıkmadan oğlunun dairesine gitti. Sihatli, anası gibi kıvrıcık saçlı oğlan kucağına oturdu. Prens Andrey ona "Yeşil sakal" masalını anlatmağa başladı, fakat daha bitirmeden düşünceye daldı. Kucağında tuttuğu sevimli çocuğunu, oğlunu değil, kendisini düşünüyordu. Korkuyla kendini yokladı, fakat içinde ne babasını kızdırdığı için bir pişmanlık, ne de ondan (ömründe ilk defa aralan açık olarak) ayrılacağı için bir üzüntü buldu. En mühimi, oğlunu okşayarak, dizine oturtarak içinde ona karşı uyanacağını umduğu eski sevgisini anyor, bulamıyordu.

»

— Hadi, anlatsana, - dedi oğlu. Prens Andrey cevap vermeyerek onu dizinden indirdi, odadan çıktı. Prens Andrey günlük meşguliyetini bırakır bırakmaz, hele henüz mesut olduğu zamanlardaki hayat şartları içine girer girmez hayatın hüznü, onu gene olanca şiddetiyle sarmıştı; bu hâtıralardan bir an evvel uzaklaşmak, bir an evvel bir iş bulmak için acele ediyordu.

HARB VE SULH

65

Kızkardeşi:

— Sahiden gidiyor musun, Andre? - diye sordu.

Prens Andrey :

— Çok şükür ki gidebilirim, - dedi, - gidemediğin için sana çok acıyorum.

— Niçin böyle söylüyorsun; - dedi Prens Mariya. - Şimdi, korkunç bir harbe gidiyorsun, babam da artık pek ihtiyar; niye böyle söylüyorsun! Matmazel Bourienne seni sorduğunu söyledi...

Bundan bahsetmeğe başlar başlamaz du-daklan titredi, göz yaşları fışkırdı. Prens Andrey geriye döndü, odada gezinmeğe başladı.

— Ah Yarabbi! Yarabbi! - dedi ve Prens Manyayı korkutan bir öfkeyle ilâve etti : -Böyle değersiz bir mahlûkun insanların felâketine sebep olabileceğini nasıl düşünürsün!

Prens Mariya, değersiz diye adlandırdığı kimselerden kardeşinin sadece onu bahtsız, eden Matmazel Bourienne'i değil, kendi saadetini yıkan adamı da kasdettiğini anlamıştı.

Kardeşinin dirseğine dokundu, göz yaşları arasında ışıldayan gözleriyle ona bakarak:

— Andrey bir ricam var, yalvarım sana, -dedi. - Haklısın. (Prens Mariya gözlerini indirdi). İstirabı insanların yaptığını sanma, insanlar ıstırabın aletidir. — Bir portrenin bilinen bir yerine bakar gibi güvenli, ahşkan bir

66

HARB VE SULH

bakışla Prens Andrey'in başından bira^r yu-Jcariya doğru baktı. - İstirabı gönderen O'dur, insanlar değil. İnsanlar O'nun aletidirler, kabahatleri yok. Eğer birinin sana karşı kabahatli olduğunu sanıyorsun bunu unut, affet. Cezalandırmağa hakkımız yok bizim. Affetmenin saadetini anlayacaksın.

Prens Andrey:

— Kadın olsaydım bunu yapardım, Marie. Affetmek bir kadın faziletidir. Ama erkek unutmamalı, unutamaz, affedemez, etmemelidir de. - dedi: o ana kadar Kuragin'i düşünmediği halde yatışmamış olan bütün öfkesi birdenbire şahlandı. "Prens Mariya affetmek için beni kandırmağa çalışıyorsa demek çoktan cezalandırmam gerekti", diye düşündü ve artık Prens Mariya'ya cevap vermeyerek orduda bulunan (bunu biliyordu) Kuragiri'le karşılaşacağı mesut hınç anıı düşünmeğe başladı.

Prens Mariya bir gün daha beklemesi için kardeşine yalvardı, barışmadan giderse babasının ne kadar bedbaht olacağını söyledi; fakat Andrey, ordudan belki de çabuk döneceğini, babasına muhakkak mektup yazacağını, şimdi ne kadar fazla kalırsa bu geçimsizliği o kadar artıracığını cevap olarak ileri sürdü.

— Adieu, Andre! Rappelez-vous que les rrtalkeurs viennent de Dieu, et que leshommes

HARB VE SULH

67

ne sont jamais coupables.ı Bu sözler, kızkar-deşiyle vedalaşırken ondan işittiği son söz-. lardi. "Herhalde bu işin böyle olması gerekiyordu! - Lisiye Gori konağının, ağaçlı yolundan ilerlerken Prens Andrey böyle düşünüyordu. - O, zavallı, masum mahlûk, bunak ihtiyarın pençesinde kalıyor. İhtiyar, kabahatli olduğunu hissediyor, fakat kendini değiştiremiyor. Benim oğlan büyüyor, herkes gibi aldatılan veya aldatan bir kimse olarak yaşayacağı bu hayata gülüyor. Ben orduya gidiyorum, niçin? Ben de bilmiyorum; beni öldürmek ve benimle alay etmek fırsatını vermek için hor gördüğüm o insanla karşılaşmak istiyorum!" Hayat şartları eskiden de hep aynıydı, fakat eskiden hepsi birbirine bağlı, birbirine uygundu, şimdi, hepsi dağıldı, Prens Andrey'in gözleri önünden, aralarında hiçbir bağ olmayan mânâsız şeyler birbiri ardınca gelip geçiyordu.

Prens Andrey ordu genel karargâhına haziranın sonunda geldi. Hükümdarın bulunduğu birinci ordu birlikleri, Drissa'daki müstahkem

1 Allaha ısmarladık Andrey! Hatırlayınız ki felâket Allahtan gelir, insanlar hiçbir zaman kaba-. hatîi değillerdir.

HARB VE SULH

karargâhtaydılar; ikinci ordu birlikleri birinci ordu ile, - söylendiğine göre büyük Fransız kuvvetleri tarafından irtibatları kesilmişti -birleşmeğe çalışarak çekiliyorlardı. Rus ordusunda harb işlerinin umumi gidişinden herkes hoşnutsuzdu; fakat vilâyetlerinin istilâsı tehlikesini kimse düşünmüyor, harbin Polonya'nın batı vilâyetlerinden daha ötelere geçebileceğine kimse ihtimal vermiyordu.

Prens Andrey, yanında vazife aldığı Barclay de Tolly'yi Drissa nehri kıyısında buldu. Karargâh yakınında hiçbir büyük köy, bir yer olmadığı için büyük bir kalabalık teşkil eden bütün generaller, orduda bulunan saray mensupları on verstlik bir daire çevresi içinde nehrin karşı ve beri taraflarındaki en iyi evlere yerleşmişlerdi. Barclay de Tolly hükümdardan dört verst uzaktaydı. Bolkonski'yi soğuk karşıladı ve Alman şivesinle, vazifesini tâyin etmesi için meseleyi hükümdara arzede-ceğini söyledi, şimdilik kendi karargâhında kalmasını rica etti. Prens Andrey'in orduda bulacağını ümidettiği Anatol Kuragin burada yoktu Petersburg'daydı; bu haber Bolkonski'-nin hoşuna gitmedi değil. Muazzam bir harbin merkezinde olmanın uyandırdığı ilgi, onu sarmış; Kuragin düşüncesinin tesirinden bir zaman için kurtulduğuna sevinmişti. İlk dört gün hiçbir yerden istenmedi. Bu müddet içinde müstahkem karargâhın her tarafını gez-

HARB VE SULH

69

di, bilgisinin ve yetkili kimselerle yaptığı konuşmaların yardımıyla karargâh üzerinde açık bir fikir edinmeğe çalıştı. Fakat bu karargâhın iyi düzenlenmiş olup olmadığı meselesi Prens. Andrey için çözülmemiş kalıyordu. Askerlik tecrübeleri ona artık şunu öğretmişti ki en ince düşünülmüş plânlar (Austerlitz seferinde bunu görmüştü) hiçbir şey ifade etmezler, her şey düşmanın beklenmedik, kestirilmesi mümkün olmayan harekâtına verilecek cevaba, savaşı idare edene savaşın idare ediliş şekline bağlıdır. Bu son meseleyi kendi kendine izah etmek için Prens Andrey, durumundan ve tanıdıklarından faydalanarak ordu idaresinin, içindeki insanların, gurupların iç yüzlerine nüfuz etmeğe çalıştı ve durum hakkında şu kanaate vardı:

Hükümdar daha Vilno'dayken ordu üçe ayrılmıştı: 1- inci ordu Barclay de Tolly'nin kumandasında, 2- nci ordu Bagratiyon'un kumandasında 3- üncü ordu Tormasof'un kumandasında bulunuyordu. Hükümdar birinci ordudaydı, fakat başkomutan olarak değil.. Günlük emirlerde hükümdar için kumanda edecek denmiyor, sadece orduda bulunacak deniyordu. Bundan başka, hükümdarın özel bir başkumandanlık kurmayı yoktu, imparatorluk genel karargâhı kurmayı vardı. Yanında imparatorluk kurmayı başkanı, karargâh komutanlığı generali Prens Volkonski, general-

70

HARB VE SULH

ler, yaverler, diplomatlar, çok sayıda ecnebler vardı. Fakat ordu kurmayı yoktu. Bundan başka, hükümdarın: yanında vazifesiz olarak eski harbiye nazırı Arakçeyef, rütbe bakımından generallerin en kıdemlisi olan Kont Ben-nigsen. Sezareviç, büyükprens Konstantin Pavloviç, başvekil Kont Rumyantsef, eski Prusya nazın Stein, İsveç generali Armfeld, sefer plânının baş tertipcisi Pfuhl, Prusyalı general-yaver Paulucci Woltzugen ve daha birçokları bulunmaktaydı. Bu zatların orduda askerî bir vazifeleri yoktu, ama durumları do-layısıyla nüfuzları vardı ve çok defa kolordu komutanı, hattâ başkomutan, Bennigsen'iii veya büyük prensin yahut Arakçeyefin veyahut da Volkonski'nin bu veya şu suali ne sıfatla sorduğunu veya bir fikri tavsiye ettiğini bilmezdi; böyle tavsiye şeklinde bir emrin şahsan kendisinden mi, yoksa hükümdardan mı geldiğini, onu yerine getirmek mi, getirmemek mi gerektiğini de bilmezdi. Fakat bu dış vaziyeti, hükümdarın ve bütün bu saraya bağlı adamların (Hükümdarın yanında herkes saraya bağlı olur) orada bulunmalarının asıl mânası herkese aşikârdı. Şöyle ki: Hükümdar başkomutanlık unvanını üzerine almamıştı, fakat bütün ordu emrindeydi;

etrafındaki insanlar onun yardımcılarıydı-, Arakçeyef sadık bir nizam yürütücü - koruyucuydu, hükümdarın, muhafızıydı; Bennigsen Vikio vilâyetinin, HARB VE SULH

71

ülkeyi, âdeta les honneurs¹ etmiş bir arazi sahibiydi, hakikatta ise sırasında kendisine danışılan ve Barclay'in yerine geçmek için hazır bulundurulmuş iyi bir generaldi. Büyük - prens canı istediği için oradaydı. Eski nazır Stein istişare için faydalı olacağından, imparator Aleksandr onun şahsî meziyetlerine çok değer verdiğinden oradaydı. Armfeld, Napolyon'un can düşmanıydı, kendine güvenir bir generaldi ve bu halin Aleksandr üzerinde her zaman tesiri vardı. Paulucci sözlerinde daima cesur ve azimli olduğu için oradaydı. General yaverler oradaydılar, çünkü hükümdar neredeyse onlar da oradaydı : nihayet en mühimi : Pfuhl oradaydı, çünkü Napolyon'a karşı harb plânını o tertibetmiş ve bu plânın uygun olduğuna Aleksandr'ı inandırmıştı; bütün harb işlerini idare eden oydu. Sert, herkesi hor görecekt derecede kendine güvenli bir kabine nazarı-yecisi olan Pfuhl'in yanında fikirlerini ondan daha pratik bir şekilde nakleden Woltzogen vardı.

Adları geçen bu zatlardan, Ruslardan;-yabancılarından (bilhassa, yabancı bir muhitte çalışan insanlara has bir cesaretle her gün yeni, beklenmedik fikirler teklif eden yabancılarından) başka, şefleri orduda olduğu için orada

1 Bölgenin temsilcisi olarak hükümdarı mıştıh : |j,\.ı>,'.-/«.'^ f. .[^nc: '':--: ||' ' ' '·-|

72

HARB VE SULH

HARB VE SULH

bulunan ikinci derecede daha birçok şahsiyetler vardı.

Prens Andrey, bu muazzam, telâşlı, parlak ve gururlu âlemdeki bütün fikirler ve sesler arasında en keskin şekilde ayrılan aşağıdaki cereyanları ve partileri fark etmişti:

Birinci parti; Pfuhl'ün ve onun taraflılarının, bir harb ilmi olduğuna, bu ilmin kendi kanunları, çevirme, yan hareketleri ve ilâh... gibi değişmez kanunları bulunduğuna inanan harb nazariyecileri partisiydi. Pfuhl ve taraflıları, sözde harb nazariyesinin emrettiği müspet kanunlara uygun olarak memleketin içerilerine çekilmeği istiyorlar; bu nazariyeden herhangi bir şekilde ayrılmayı ancak bir barbarlık, bilgisizlik veya kötü niyet eseri sayıyorlardı. Bu partide bilhassa Almanlar, Alman prensleri, Woltzogen, Wintzengerode ve daha başkaları vardı.

İkinci parti birincinin zıttıydı. Her zaman olduğu gibi, biri ne kadar ifrata gidiyorsa öteki de o kadar ifrata gidiyordu. Bu partinin adamları ta Vilno'dan beri Polonya'ya taaruz etmeği ve önceden hazırlamış olan her türlü plândan uzakta kalmağı istiyorlardı. Bundan başka, bu partinin mümessilleri, cüretli hare-Tcâtın 'mümessilleriydi, aynı zamanda milliyetçiliği de temsil ediyor ve bu yüzden münakaşada daha da tek taraflı kalıyorlardı. Bunlar

Kuşlardı: Bagration, sivrilmeğe başlayan Yer-molof ve başkaları. O sıralarda, güya hükümdardan tek inayet, olarak Almanlığa terfiini rica eden Yermolof'un meşhur latifesi ağızlarında dolaşıyordu. Bu partinin adamları Suvo-rof'u anarak, düşünmek, haritaya iğneler sokmak değil, dövüşmek, düşmanı vurmak, onu Rusya'ya sokmamak, ordunun maneviyatını kırmamak lâzım diyorlardı.

Hükümdar'm en çok güvendiği üçüncü partide, her iki cereyanın arasını bulan saray mensupları vardı. Aralarında Arakçeyef de bulunan bu adamların asker olmıyan büyük bir kısmı, hiçbir kanaat taşımayan fakat öyle görünmek istiyen alelade insanların düşündükleri ve söyledikleri şeyleri söylüyorlardı. Onlar harbin, bilhassa Bonaparte gibi (ona yine Bonaparte diyorlardı) bir dâhi ile yapılacak harbin, şüphe yok ki, çok derin hesaplar ve geniş bir bilgi istediğini, bu işte Pfuhl'ün bir deha ·olduğunu, bununla beraber nazariyecilerin çoğu zaman bir taraflı düşündüklerini kabul etmek gerektiğini, bunun için onlara büsbütün güvenmemek, Pfuhl'ün hasımlarını, pratik düşünen, harb işinde tecrübesi olanları da dinlemek ve hepsinin ortasını bulmak gerektiğini îleri sürüyorlardı. Bu partinin mensupları, D-rissa karargâhını Pfuhl'ün plânı gereğince elde tutarak öteki orduların hareketlerini değiştirmekte ısrar ediyorlardı. Gerçi bu suretle varıl-

74

HARB VE SULH

ması düşünölen hedeflerden hiçbirini elde edilmiş olmuyordu, fakat bu partinin adamlarına bu daha iyi geliyordu.

Dördüncü cereyan, en ilerigelen temsilcisi,. Austerlitz'e Fransızları yığıtçe ezmek niyetiyle geçit resminde imiş gibi başında miğferi, boynunda ferahisiyle muhafız kıtası önünde giderken ansızın ilk hatta düşerek karmakarışık bir halde kaçıp güç belâ kurtulduğu zamanki ümit kırıklığını unutmıyan büyük prens Veliaht olan cereyandı. Bu partiye mensup olanların düşüncelerinde samimilik meziyeti kadar samimilik eksikliği de vardı. Bunlar Napol-yon'dan korkuyorlar, onda bir kuvvet, kendilerinde bir zayıf görüyor ve bunu açıkça söylüyorlardı. "Bütün bunlardan, ıstıraptan, yüz karasından, yıkımdan başka bir şey çıkmayacak! İşte Vilno'yu boşalttık, Vitebsk'ı boşalttık, Drissa'yı da boşaltacağız. Yapacağımız a-kıllica bir tek şey kalıyor: sulh yapmak, mümkün olduğu kadar çabuk, Petersburg'dan kovulmadan sulh yapmak!" diyorlardı.

Ordunun yüksek muhitlerinden iyice yayılmış olan bu görüş Petersburg'da da, devletle ilgili başka sebeplerle yine sulh lehinde olara Başvekil Rumyantşef tarafından da tutuluyordu. ...-... .-! , ...

•; . :|

Beşinciler, şahsi meziyet sahibi bir insanın olmaktan: ziyade; harbiye nazırı, başkomutaa olduğu için Barclay de Tolly'nin-tarafllısı ojan-

HARB VE SULH

75

lardır. Onlar şöyle diyorlardı:5 "Ne olursa olsun (her zaman böyle başlarlardı) namuslu, becerikli adamdır; ondan iyisi de yok, ona tam salâhiyet verin çünkü harb, tek kumanda olmadan başarı ile yürümez, o zaman o Firilaniya'da •olduğu gibi, neler yapabileceğini gösterecektir. Ordumuz intizamlıysa, kuvvetliyse, hiçbir "bozğun vermeden Drisse'ye kadar çekilmişse "bunts ancak Barclay'e borçluyuz.Eğer şimdi Barclay'in yerine Bennigsen'i getirirlerse her her şey mahvolur; çünkü Bennigsen iktidarsızlığını 1807 de gösterdi."

Altıncılar, Bennigsen' ciler, tersine olarak, Bennigsen'den daha becerikli, tecrübeli kimse olmadığını, ne kadar dönüp dolaşılsa yine ona gelineceğini söylüyorlardı. Bu partinin adamları, Drissa'ya kadar olan bütün çekilişimizin en utanılacak bir bozgun ve arsız bir sıra yanlış neticesi olduğunu ispat ediyorlardı. "Ne kadar çok yanlış yaparlarsa, - diyorlardı, - böyle gidemeyeceklerini o kadar iyi, hiç olmazsa o kadar çabuk anlarlar. Bir Barclay değil, 1807 yılında kendini göstermiş olan, Napolyon'un hak verdiği Bennigsen gibi bir adam lâzım; kendisine seve seve komutanlık teslim edilecek bir adam varsa ancak Bennigsen'dir"

Yedinciler, hükümdarların, hususiyle genç Mikümdarların yanında daima bulunan, imparator Aleksandrın 'yanında bilhassa çok

76

HARB VE SULH

olan, ona çılgınca bağlı ve bir imparator gibî değil, 1805 yılında Rostof gibi yürekten, şahsi menfaatini düşünmeden ona tapan, onda yalnız bütün faziletleri değil, bütün insani meziyetleri gören kimseler, generaller, hükümdar yaverleri vardı. Bu zatlar, ordunun komutasını reddeden hükümdarın tevazuunu pek beğeniyor, ama gene de tenkid ediyorlardı; yalnız bir şey istiyorlar, çok sevilen hükümdarın kendine olan yersiz güvensizliğini bırakıp ordunun başına geçerek yanında başkomutanlık umumî karargâhı kurmay heyeti teşkilinde, gerektiği yerde tecrübeli nazariyecilerin, ameliyecilerin fikirlerini alarak sadece bununla bile büyük bir şevk ve heyecana salacağı ordusunu bizzat idare etmesinde direniyorlardı.

Sekizinci grup, büyüklüğü bakımından ö-tekilere nispeti 99 un 1 e nispeti gibi olan en kalabalık grup, ne sulh, ne harb, ne taarruzi harekât, ne Drissa'da, ne hiçbir yerde müdafaa karargâhın ne Barclay'i, ne hükümdarı, ne P-fuh'ü, ne Bennigsen'i istiyen, yalnız bir şeyi: kendileri için en çok fayda ve zevk gibi en esaslı şeyi arzu eden insanlardan mürekkepti. Hükümdarın genel karargâhında kaynaşan birbirine geçmiş, birbirine karışmış entrikaların bulanık suyunda pek çok işler becermek mümkündü ki başka

zaman bu düşünülemezdi. Biri sadece kendi elverişli durumunu kaçırmamak için bugün Pfuhl'le, yarın onun hasmiyle uyu-

HARB VE SULH

77

şur, öbürğün, sadece sorumluluktan kaçınmak ve hükümdara yaranmak için muayyen bir madde hakkında hiçbir fikri olmadığını ileri sürer. Öteki, göze girmek arzusuyla hükümdarın bir gün önce çıtlattığı şeyi yüksek sesle bağırıp söyliyerek onun dikkatini üzerine çeker, konseyde, göğsüne vurarak ve kendisiyle ayıfı fikirde olmıyanları düelloya davet ederek, bu suretle de umurun menfaati için kendini feda etmeğe hazır olduğunu göstererek münakaşa eder, bağırır. Bir üçüncüsü iki konsey arasında ve hasımları yokken, isteğinin reddine vakit olmadığını bilerek, fedakârca hizmetine karşılık kendisine bir defalık bir yardım yapılması için bayağı yalvarır. Bir dördüncüsü, Tier zaman, işi başından aşkın olan hükümdarın gözüne "tesadüfle" çarpar. Bir beşincisi, çoktan beridir arzuladığı bir amaca, hükümdarın sofrasında bir öğle yemeğine kavuşmak için yeni çıkan bir fikrin doğruluğuna veya yanlışlığını şiddetle ispata kalkar ve bunun için az veya çok kuvvetli deliller gösterir.

Bu partinin bütün mensupları ruble, nişan, rütbe avlıyorlar ve bu avlanmada yalnız çarın lütuf ve inayetinin yelkovanını takibedi-yorlardı; yelkovanın bir tarafa döndüğünü fark eder etmez bütün bu arı kovanı o tarafa akın etmeğe başladılar, öyle ki, onu başka tarafa çevirmek hükümdar için güçleşirdi.

Durumun belirsizliği ortasında, her şeye telâşlı bir mahi-

78

HARB VE SULH

HARB VE SULH

79

yet veren, tehdidediği, ciddî tehlike karşısında, bu entrika, onur, çatışma, çeşitli görüş ve his kasırgası içinde ve bütün bu ayrı ayrı milletlerden insanlar arasında şahsi menfaatleriyle meşgul olan bu sekizinci ve en büyük parti mensupları umumi dâvaya büyük bir karışıklık, bulanıklık veriyorlardı. Ortaya nasıl bir mesele atılırsa atılsın bu kovan, daha eski konuyu bitirmeden yenisinin üstüne uçuyor, vı^ zıltısıyla münakaşa eden samimî sesleri boğuyordu.

Prens Andrey, orduya geldiği sırada bütün bu partilerden, sesini duyurmağa başlıyan bir parti daha, dokuzuncu bir parti doğuyordu.. Bu parti ihtiyar aklı başında devlet işlerinde tecrübeli, birbirine zıt fikirlerden hiçbirine iltifat etmeden, genel kurmayda olup biten her şeye objektif bir gözle bakabilen; bu belirsizliğe, kararsızlığa, karışıklığa ve za'fa bir çıkış yolu düşünebilen insanların partisiydi.

Bu partinin, adamları bütün fenalıkların her şeyden evvel hükümdarın askerî saray er-kânîyle birlikte orduda bulunmasından ileri-geldiğini, saraya yaraşan fakat ordu için zararlı olan belirsiz, şartlı, kararsız, döneke münasebetlerin orduya getirildiğini; Hükümdarın orduyu idare etmesi değil hükümdarlık etmesi gerektiğini, bu durumdan biricik çıkış yolunun, hükümdarın saray erkânîyle birlikte ordudan ayrılması, olduğunu; sadece hükümde-

rın ordu da bulunmasının, emniyeti için gerekli 50 bin askeri felce uğrattığını en fena bir başkomutan, fakat bağımsız olan bir başkomutanın, hükümdarın huzur ve iradesiyle bağlı en iyi bir başkomutandan daha iyi olacağını söyler lüyor ve böyle düşünüyorlardı.

Prens Andrey Drissa'da işsiz güçsüz durduğu sırada, bu partinin başlıca mümessillerinden biri olan devlet sekreteri Şişkof, hükümdara bir mektup yazmış, Balashef'le Arakçeyef de bunu imzalamağa razı olmuşlardı. Bu mektupta o, işlerin umumi gidişi hakkında mütalâa yürütmek için hükümdarın kendisine verdiği müsaadedden faydalanarak ve başkent hal-Tanın maneviyatını yükseltmek lüzumunu bahane ederek onun ordudan ayrılmasını teklif ediyordu.

Hükümdar tarafından halkın maneviyatını yükseltme ve onu vatan müdafaasına çağırma lüzumu, yani (Moskova'da bizzat hükümdarın huzuriyle yapıldığına göre) Rusyanın -zaferinin başlıca sebebi olan bu lüzum, hükümdara arz edildi ve hükümdarca ordudan ayrılmak için bir vesile olarak kabul edildi.

İ. .!«! İ: İ: İ' İİİ X ^ . İİİ-İİİ• :...v :İİ!İ"

Türkiye'ye dair sualler sormak için hükümdarın kendisini bizzat görmek arzu ettiğini ve akşam saat altıda Bennigsen'in ikametgâhın-

HARB VE SULH

da bulunması gerektiğini Barclay sofrada Bol-konski'ye bildirdiği zaman mektup daha hükümdara verilmemişti.

Aynı gün hükümdarın karargâhında Na-polyon'un yeni bir ileri hareketine dair, sonradan doğru olmadığı anlaşılan, ordu için tehlikeli olabilecek bir haber alınmıştı. Aynı sabah Albay Michaut hükümdarla birlikte Dris-sa istihkâmlarını dolaşmış, Pfuhl tarafından, kurulan ve şimdiye kadar Napolyon'u mahvedecek bir tabya chef - d'osuvre¹ ü sayılan bu müstahkem ordugâhın mânâsız bir şey olduğunu, Rus ordusunu mahva sürükleyeceğini hükümdara ispat etmişti.

Prens Andrey, tam nehrin kıyısında küçük bir konağı işgal eden Bennigsen'in oturduğu yere geldi. Bennigsen de, hükümdar da orada--yoktu; İmparatorun yaveri Çernişef Bolkon-ski'yi kabul etti, hükümdarın, general Bennigsen ve Marki Paulucci ile birlikte bugün ikinci defa olarak elverişli olduğundan kuvvetle şüphe edilmeğe başlanan Drisse ordugâhı tahkimatını teftişe çıktığını bildirdi. Çernişef, elinde bir Fransız romanıyla birinci odanın penceresinin yanında oturuyordu. Bu oda eskiden ihtimal bir temsil salonuydu,- ' > üstüne bir takım halılar yığılmış bir org hâlâ orada duruyordu, bir köşede Bennigsen'in ya-

1 Şaheser.

i

HARB VE SULH

81

verine ait portatif bir karyola vardı. Bu yaver de oradaydı; besbelli fazla yemekten veya işten bitkin düşmüş, dürülü yatağın üstünde oturuyor, ımızganiyordu. Salonda iki kapı vardı: biri doğrudan doğruya eski misafir salonuna, ö-teki sağa, çalışma odasına açılıyordu. Birinci kapıdan Almanca, arasıra da Fransızca sesler gelirdi. Orada, eski misafir salonunda hükümdarın arzusuyla, bir harb konseyi değil de (Hükümdar belirsizliği severdi), ilerdeki zorluklar hakkında fikirlerini öğrenmek istediği bazı şahsiyetler toplanmışlardı. Bu bir harb konseyi değildi, fakat hükümdar için bazı meseleleri aydınlatmak maksadiyle seçilmiş konsey gibi bir şeydi. Bu yarı konseye: İsveç generali Armfeld, General-yaver Woltzogen, Napol-yon'un kaçak Fransız tebaası dediği Wintzen-gerode, Michaut, Toll, askerlikle hiçbir ilgisi olmayan Kont Stein ve nihayet Prens Andrey'-in bütün işin la chevilte ouvriere'i¹ olduğunu duyduğu Pfuhl'in kendisi çağırılmış bulunuyordu. Prens Andrey, Pfuhl'ü iyice tetkik etmek fırsatını buluyordu, çünkü kendisinden sonra hemen gelmiş, bir dakika durup Çernişef'le konuşarak misafir odasına geçmişti. Pfuhl, kılık değiştirmiş gibi içinde rahat edemediği bir Rus generalinin dikişi kötü üni-formasıyla ilk bakışta Prens Andrey'e, onu hiç

1 Ana kuvveti.

\$2

HARB VE SULH

görmediği halde, sanki tanıdık gibi geldi. Onda, "Weirother'lerden, Machlerden, Schmit'lerden ve Prens Andrey'in 1805 yılında görmek fırsatını bulduğu daha bir sürü Alman nazariyeci generallerinden bir şeyler vardı; onların hepsinden tipikti. Öteki Alınanlarda ne varsa hepsini kendinde tophyan böyle bir nazariyeci Almanı Prens Andrey hiç görmemişti.

Pfuhl alçak boylu, çok zayıf fakat iri kemikli, sağlam yapılı, kürek kemikleri kalın bir adamdı. Yüzü çok buruşuk, gözleri derine batıktı. Saçları önden, şakaklardan besbelli acele olarak fırça ile düzeltilmiş, arkadansa püskül, püskül, bön bir ifadeyle sarkıyordu. Kaygılı ve öfkeli bakışlarla bu büyük odada her şeyden korkuyormuş gibi, içeri girdi. Beceriksiz bir hareketle kılıcını tutarak Çernişef'e döndü, hükümdarın nerede olduğunu Almanca sordu. Belliydi ki odadan mümkün olduğu kadar çabuk geçmek, hoş beşleri, selamlaşmaları ça-huk bitirmek, kendisini yerinde hissettiği harita başına geçip işe başlamak istiyordu. Çer-nişef'in sözü üzerine hemen başını salladı, o-nun - Pfuhl'ün - kendi nazariyesine göre kurduğu tahkimatı hükümdarın teftiş etmekte olduğu yolundaki sözlerini dinliyerek alaylıca gülümsedi. Kendine güvenli Almanlar gibi sert, T?as bir sesle kendi kendine homurdandı: Dumm kopf... veya zu Grunde die ganze Ges-•chichte... yahut das'wird was gescheites d'ra-

HARB VE SULH

83

us werden.. -1 gibi bir şeyler söyledi. Prens Andrey iyi işitemedi, öteye geçmek istedi, fakat Çernişef, harbin böyle mesut bir neticeyle sona erdiği yerden, Türkiye'den geldiğini söyleyerek Prens Andrey'i Pfuhl'le tanıştırdı. Pfuhl Prens Andrey'den ziyade onun üstünden öteye bir göz attı,gülerek: "da muss ein schöner tactischer

Kriegg gewesen sein" 2dedi ve hor gören bir eda ile gülerek seslerin geldiği odaya geçti.

Alaylı öfkesi zaten her zaman hazır olan Pfuhl'ün bu gün kendisi bulunmadan ordugâhın teftişine cüret edilmesi ve tenkide uğramasından bilhassa kızgın olduğu belliydi. Prens Andrey bu bir defacık kısa görüşme ile Auster-litz hâtıraları sayesinde bu adam hakkında a-çık bir fikir edinmişti. Mücerret fikirlerde i-limde yani tam hakikatin mevhum bilgisinde mutlak bir kendine güven duygusu taşıyanlar yalnız Almanlar olduğu için Pfuhl, yalnız onlarda raslanan değişmez bir şekilde, tahammül edilmez derecede kendine güvenen insanlardan biriydi. Fransız, kadınlar kadar erkekler içinde kendini hem akılca, hem bedence pek cazip saydığı için kendine güvenir. İngiliz, dünyada en iyi teşkilâtlı bir devletin vatandaşı olduğu için kendine güvenir ve bunun için de bir İngiliz

1 Budala... Cehennemin dibine... Bu iş kötüye varır.

||"||-

2 Herhalde bu harb tabiyenin bütün cephelerine göre yapılmıştır.

>

.-84

HARB VE SULH

•olarak ne yapmak gerektiğini her zaman bilir, bir İngiliz olarak her yaptığı şeyin mutlaka iyi olduğunu bilir. İtalyan, kendine güvenir, çünkü heyecanlıdır, kendini de, başkalarını da kolay unutur. Rus, bilhassa şunun için kendine güvenir: bir şey bilmez, bilmek de istemez, çünkü bir şeyin tamamıyla bilinebileceğine inanmaz. Almamın kendine güveni hepsinden kuvvetli, hepsinden fena; hepsinden berbattır. Çünkü hakikati; bizzat kendisinin uydurduğu, fakat kendisi için mutlak bir hakikat olan ilmi bildiğini tasavvur eder. Pfuhl besbelli böyle biriydi. Onun kendi ilmi, yani büyük Frederic'-in harblerinden çıkarılmış bir yan hareketleri nazariyesi vardı; yeni harb tarihinde rastladığı şeyler, ona saçma, barbarlık, taraflarca işlenmiş hatalarla dolu, harb adı verilemeyecek karmakarışık çarpışmalar gibi geliyordu: nazariyeye uymuyorlardı, ilim konusu olamazlardı.

•

1806 yılında Pfuhl, İena ile Auerstaedt tarafından sona erdirilen harb plânının tertipçile-rinden biriydi; fakat bu harbin sonunda nazariyesinin yanlışlığını gösterir en küçük bir belirti görmemişti. Tersine olarak onun nazariyesinden ayrılmalar, ona göre bütün başarısızlıkların biricik sebebiydi: kendine has neşeli alay-cılığıyle: leh sagte jadassi die game Geschichte zum Teufel gehen werde.1 derdi. Pfuhl nazari-

1 Bütün bu işin berbat olacağını söylemiştim ya!

HARB VE SULH

yenin gayesini yani fiiliyata tatbikini unutacak derecede seven nazriyecilerden biriydi; nazariyeye sevgisi yüzünden her türlü fiiliyattan nefret eder, onu tanımak istemezdi. Hattâ başarısızlığına sevinirdi bile, çünkü nazariyenin pratike feda edilmesi yüzünden doğan başarısızlık ona ancak kendi nazariyesinin doğruluğunu ispatı ederdi.

rens Andrey'le ve Çernişef'le, her şeyin fenaya varacağını önceden bilen ve buna acımaktan başka bir şey yapamayan bir adam e-dasiyle, şimdiki harb üzerinde bir kaç söz konuştu. Ensesine sarkan iyi taranmamış saç püskülleri ve acele taranmış şakakları bunu çok güzel anlatıyordu.

Öteki odaya geçti. Az sonra, oradan bas,, homurtulu sesi duyuldu.

XI

Prens Andrey, Pfuhl'ü gözleriyle takipet-meğe vakit bulmadan içeriye kont Bennigsen girdi, Bolkonski'yi başıyla selâmladı; durmadan, yaverine bir takım emirler vererek çalışma odasına geçti. Hükümdar arkadan geliyordu; bazı şeyler hazırlamak ve hükümdarı karşılamağa vakit bulmak için Bennigsen acele acele önden gelmişti. Çernişef'le Prens Andrey perona çıktılar. Hükümdar yorgun bir tavırla attan indi. Marki Paulucci hükümdara bir şey-

HARB VE SULK

ler söyledi. Hükümdar, memnuniyetsizlik ifade eden bir eda ile başım- sola eğmiş, büyük bir heyecanla konuşan Pauŭucci'yi dinliyordu. Hü-Mimdar, anlaşılan konuşmaya son vermek is-tiyerek ileri yürüdü, fakat kızarmış; heyecan-lanmış olan İtalyan, muşeret usullerini unutup arkasından yürüyerek sözüne devam etti; hükümdar basamakları çıkıp Prens Andrey'i fark ederek tanımadığı yüzüne bakarken:

— Quant â celui qui a conseille ce camp, le camp de Drissa1.- diye anlatıyordu. -Quant â celui, sire. - diyerek kendini tutmaya kudreti yokmuş gibi ümitsizlikle devam ediyordu, -gui la conseille le camp de Drissa, je ne vois pas d'autre alternative que la tnaison jaufie ou le gibef
Hükümdar, İtalyanm sözlerini sonuna kadar dinlemeden ve onu hiç duymamış gibi, Bol-konski'yi tanıyarak iltifatlı bir eda ile ona:

— Seni gördüğüme çok memnun oldum, lonların toplandıkları yere git ve beni bekle, -dedi.

Hükümdar çalışma odasına girdi, arkasından Prens Piotf Mihailoviç Volkonski, baron Stein girdiler, arkalarından kapılar kapandı.

1 Drissa ordugâhını tavsiye edene gelince...

2 Drissa ordugâhını tavsiye edene gelince, Sir, ya tımarhane, yahut darağacı, bu ikisinden başka içare göremiyorum.

HARB VE SULH

8.7

Prens Andrey hükümdarın müsaadesinden faydalanarak Türkiye'den tanıdığı Paulucci ile konseyin toplandığı misafir salonuna girdi.

Prens Piotr Mihailoviç Volkonski hükümdarın kurmay başkanı gibi bir şeydi. Volkonski çalışma odasından çıktı, misafir odasına girip< masanın üstüne haritaları yayarak üzerlerinde fikir yürütülmesini istediği meseleleri toplanan baylara anlattı. Mesele şuydu ki, Fransızların Drissa ordugâhına karşı bir çevirme hareketi yapacaklarına dair gece (sonradan yalan olduğu anlaşılan) bir haber gelmişti.

Söze ilk olarak General Armfeld, kendini gösteren güçlüklerden kaçınmak için, Moskova ve Petersburg yolları dışında tamamiyle yenî ve (kendisinin de bir fikri olduğunu göstermek arzusundan başka) hiçbir şeyle izah edilmeyen bir hat tutulmasını teklif ederek başladı, ki o-nun fikrine göre ordu bu hat üzerinde toplanıp düşmanı beklemeliydi. Belliydi ki bu plân Armfeld tarafından çok evvel tertibedilmişti, şimdi' o bu plânın ortaya atılan suallere cevap vermekten ziyade plânını ileri sürmek fırsatından faydalanmak maksadiyle izah ediyordu. Bu teklif, harbin nasıl bir şekil alacağını bilmeden yapılabilecek milyonlarca teklif içinde diğerleri kadar esaslıydı. Bazıları ona itiraz etti, bazıları onu müdafaa etti. Genç albay Toll İsveç generalinin fikrine herkesten çok itiraz ediyor-

HARB VE SULH

<du, münakaşa sırasında yan cebinden yazılı bir defter çıkardı, onu okumak için müsaade istedi. Bu uzun yazılı izahından Toll-Armfeld'in de, Pfuhl'ün de plânına tamamiyle aykırı - başka bir sefer plânı teklif etti. Paulucci Toll'e itiraz lederek bir ileri hareket ve hücum plânı teklif ediyordu ki ona göre bizi içinde bulunduğumuz kapandan (Drisse karargâhına o böyle diyordu) ancak bu kurtarabilirdi. Bu münakaşalar sırasında Pfuhl ve saray münasebetlerinde onun eli kolu olan tercümanı Woltzogen susuyorlardı. Pfuhl sadece hor gören bir eda ile burnunu -çekiyor, duyduğu saçmalara hiçbir zaman tenezzül etmiyeceğini göstererek yüzünü öteye çeviriyordu, fakat münakaşayı idare eden prens Volkonski onu fikrini izaha davet edince yalnız şunu söyledi:

— Bana niçin soruluyor? General Arnı-feld, cephe gerisi açık, mükemmel bir savaş durumu teklif etti. Yahut von diesem italienisc-hen Herrn hücum plânisehr schön1 yahut çekilme auch gut2. Bana niçin soruluyor? . — dedi. — Siz her şeyi benden daha iyi bilirsiniz.

Fakat Volkonski kaşlarını çatarak kendisinden fikrini hükümdar namına sorduğunu söyleyince Pfuhl kalktı, birdenbire canlanarak söylemeğe başladı:

1 Bu İtalyan bayın hücum plânı çok güzel.

2 O da iyi.

HARB VE SULH

— Her şey bozuldu, her şey birbirine karıştırıldı; herkes benden çok bilgilik tasladı, şimdi de bana döndüler, nasıl mı düzeltmeli? Düzeltilecek bir şey yok, tesbit ettiğim esasları noktası noktasına tatbik etmek lâzım, - kemikli parmaklariyle masayı tıkırdatarak devam etti, -t- Güçlük nerede? Saçma, Kinderspiel \ Ha-ritaja yaklaştı, kuru parmağını haritaya dayayıp çabuk çabuk anlatarak Drissa karargâhının elverişli durumunu hiçbir tesadüfün değiştire-miyeceğini, her şeyin hesaba katılmış olduğunu, eğer düşman çevirme hareketine gerçekten karar verirse muhakkak imha edilmesi gerektiğini ispata koyuldu.

Almanca bilmiyen Paulucci ona Fransızca sual sormağa başladı. Woltzogen fransızcaı fena konuşan şefinin imdadına yetişti, her şeyin yalnız olup biten değil, olabilecek her şeyin plânında hesaba katıldığını, şimdi ortaya güçlükler çıkmışsa kabahat her şeyin noktası noktasına yerine getirilmemesinde olduğunu çabuk ispat eden Pfuhl'ün sözlerini, güçlkle yetiştirerek tercüme etmeğe başladı. Pfuhl biteviye alaylı alaylı gülümsüyor, anlatıyordu. Nihayet hafıfsiyen bir eda ile, türlü usullerle bir kere ispat edilmiş bir meseleyi mizana vurmaktan vazgeçen bir matematikçi gibi bundan vazgeçti. Woltzogen onun yerine geçti, arada bir ona dö-

1 Çocuk oyuncağı.

90

HARB VE SULH

nüp "nicht wahr, excellenz?" 2 diyerek fikirlerini Fransızca anlatmağa devam etti. Pfuhl, savaşta kızmış bir adamın kendi tarafına vurması gibi, Woltzogen'e de, öfkeyle bağırdı:

—! Nun ja, was soil denn da nöch explizi-ert werden, 3

Paulucci ve Michaut, ikisi birden fransız-ca olarak Woltzogen'e hücum ediyorlardı. Arm-feld, Pfuhl'e Almanca hitabediyordu. Toll, Prens Volkonski'ye Rusça izah ediyordu. Prens Andrey sessizce dinliyor, bakıyordu.

Prens Andrey'de bütün yüksek şahsiyetler içinde en çok alâka uyandıran, öfkeli, azimli ve delicesine kendine güvenen Pfuhl olmuştı. Belliydi ki burada bulunanlar içinde kendi şahsı için hiçbir şey arzu etmiyen, kimseye düşmanlık beslemiyen yalnız oydu. Yalnız bir şey istiyor, yıllarca emek sarf ederek meydana getirdiği nazariyeye göre tertiplenen plânın tat-: bikini arzu ediyordu. Gülünçü, alaylı tavrıyla hoş değildi, bununla beraber fikirlerine olan sonsuz bağlılığıyla insana farkında \ olmadan saygı telkin ediyordu. Bundan başka Pfuhl'den masada bütün konuşanların sözlerinde 1805 yılındaki harb konseyinde bulunmayan tek müşterek bir vasıf vardı: şimdi Napolyon'un? dehası karşısında, gizli olmakla beraber, panik

2 Öyle değil mi, ekselans?

3 Tabîî, bunda izah edilecek ne var?. !,'

HARB VE SULH

91

uyandırıcı bir korku, her itirazda belli olan bir korku hüküm sürüyordu. Napolyon için her şey mümkün sayılıyordu; onu her taraftan bek-• liyorlar, onun korkunç adıyla birbirlerinin tahminlerini çürütüyorlardı. Yalnız Pfuhl, öyle görünüyordu ki, nazariyesinin bütün öteki itirazcıları gibi Napolyon'u da bir barbar saymaktaydı- Fakat saygı hissinden başka Pfuhl, Prens AnSrey'de bir de merhamet hissi uyandırmıştı. Düşmesinin yakın olduğu, saray erkânının ona karşı takındıkları tavırdan, Paulucci'nin imparatora söylemeğe cüret ettiği sözden, bilhassa kendisinin de biraz ümitsizce olan halinden belliydi; başkaları bunu biliyor, kendisi de hissediyordu. Kendine güvenmesine, Almanlara has homurtulu alaycı tavrına rağmen şakaklarına yapışmış saçları, ensesine sarkan saç püs-külleriyle acınacak bir hali vardı. Bunu, görünüşe göre, kızgın ve hor gören bir tavrıyla gizliyordu ama nazariyesini muazzam bir tecrübe île denemek ve doğruluğunu bütün dünyaya ispat etmek için biricik fırsatı şimdi elden kaçırdığından dolayı yeis içindeydi.

Münakaşalar uzun sürdü; sürdükçe de bağırma şeklini alan ve şahsiyata dökülen çıkışlar hareketlendi; bütün söylenenlerden unıu-ftîî bir neticeye varmak imkânı da o kadar a-zaldı. Prens Andrey bu çeşitli dilleri, tahminleri, plânlan, yalanlamaları ve bağırımları dinlerken hayret ettiği şey sadece hepsinin de ko-

HARB VE SULH

nuşmasıydı. Hiç bir harb ilmi olmadığı, olamı-yacağı, bunun için askerî deha denen şeyin de kabul edilemeyeceği yolunda ta eskiden, askerliği zamanında sık sık aklına gelen fikirler şimdi onun için tamamiyle açık bir hakikat olmuşlardı. "Şartları, durumu belli olmıyan, tâyin edilemiyen, faillerinin kuvveti daha da az tâyin edilebilen bir işte nazariye ve ilim nasıl olur? Ordumuzda ve düşman ordusunda durumun bir gün sonra nasıl olacağı kimse bilemedi ve bilemez; bu veya şu müfrezenin kuvveti nedir kimse bilemez Önde, "İrtibatımız kesildi!" diye bağırıp kaçacak bir korkak değil, "Hurra!" diye haykıracak neşeli, cesur bir adam bulunduğu zaman bazen 5 bin kişilik bir müfreze, Schngraben'de olduğu gibi 30 bin kişiye bedeldir, ama bazen 50 bin kişi Austerlitz'de olduğu gibi 8 bin kişinin önünden kaçır. Bütün pratik işler gibi hiçbir şeyi kestirilemiyen, önemlerini ne zaman geleceğini kimsenin bilmediği bir anda 'belli olan sayısız şartlara bağlı böyle bir işte ilim nasıl olur? Armfeld, ordumuzun irtibatı kesilmiştir diyor; Paulucci ise Fransız ordusunu iki ateş arasına aldık diyor; Michaut, Drissa karargâhının işe yaramaz oluşu nehrin arkada kalmış olmasındandır diyor, halbuki Pfuhl, o-nun kuvveti burada olduğunu söylüyor. Toll bir plân, Armfeld başka bir plân teklif ediyor; hepsi iyi, hepsi fena, her teklifin değeri ancak hâdise vukua geldiği zaman belli olabilir. Peki

HARB VE SULH

niçin herkes askerî deha deyip duruyor? Dâhi, vaktinde peksimet yetiştirilmesini, kimine sağa, kimine sola gitmesini emreden adam mıdır? Generaller sadece, şatafat ve iktidara bürünmüş olduklarından ve bir alçaklar güruhu, onlara olmıyan sıfatlar vererek iktidara dalkavukluk ettiği için kendilerine dâhi diyor. Tersimi olarak, tanıdığım en iyi generaller kalın kafalı veya dalgın insanlardır. En iyisi Bagra-tion, ki bunu Napolyon da kabul etmiştir. Ya Bonaparte'in kendisi! Onun Austerlitz harb meydanındaki kendinden memnun, kayıtsız yüzünü hatırlarım. İyi bir kumandana sadece deha değil herhangi istisnai vasıflardan da hiçbirinin lüzumu yok; fakat tersine olarak onda en yüksek en iyi insanî vasıfların: sevginin, şiir duygusunun, şefkatin, felsefi, araştırmacı şüphenin bulunmaması gerek. O, dar görüşlü ve yaptığı işin mühim bir iş olduğundan çok emin olmalıdır (yoksa tahammülü yetmez), ancak o zaman cesur bir kumandan olur. Eğer birini seven, acıyan, doğruyu, eğriyi düşünen bir adam-sa Allah saklasın. Onlar için ta eskiden bir deha nazariyesi uydurulmuş olması anlaşılır bir şeydir, çünkü onlarda kuvvet vardır. Bir harb işinde başarı onlara değil, saflarda "Mahvolduk!" yahut "Hurra!" diye bağırın adama bağlıdır. İnsan da ancak bu saflarda faydalı olduğuna emin olarak hizmet edebilir!"

HARB VE SULH

Münakaşaları dinlerken Prens Andrey böyle düşünüyordu; ancak, Paulucci ona seslendiği, herkes dağıldığı zaman kendine geldi.

Ertesi gün teftişte hükümdar Prens Andrey'e nerede hizmet etmek istediğini sordu. Hükümdarın maiyetinde kalmak ricasında bulun-mıyarak orduda hizmet etmeğe müsaade istemekle Prens Andrey saray alemi gözünde itibarını oldum olası kaybetti.

XII

- I

Sefer açılmadan önce Rostof, Nataşa'nın hastalığını ve Prens Andrey'le nişanlarının bozulduğunu (bu bozulma, ona Nataşa'nın reddettiği şeklinde anlatılmıştı) bildiren bir mektup almıştı. Ona yine istifa edip eve dönmesi rica ediliyordu. Nikolay mektubu alınca izin veya istifa dileğinde bulunmağa teşebbüs etmedi, Nataşa'nın hastalığına, nişanlısından ayrılmasına çok üzüldüğünü ve arzularını yerine getirmek için mümkün olan her şeyi yapacağını ana babasına yazdı. Sonya'ya da ayrı bir mektup yazdı.

"Ruhumun tapındığı yoldaşı, - diye yazıyordu, - Şereften başka hiçbir şey beni köye dönmekten alıkoyamaz, fakat şimdi, sefer açılacağı bir sırada, eğer saadetimi vazifeme, vatana olan sevgime tercih edeydim, kendimi yalnız bütün arkadaşlarıma karşı değil, kendi

HARB VE SULH

fendime karşı da şerefsiz sayardım. Fakat bu son ayrılıktır, tnan ki harbden sonra hemen, eğer sağsam ve beni yine seviyorsan, her şeyi bırakıp seni, artık ebedî olarak, ateşli göğsüme basmak için oraya uçacağım."

Gerçekten de, Rostof'u Sonya ile - söz verdiği gibi - evlenmekten yalnız seferin açılması alıkouyordu. Otradnoye'nin, sürgün avlariyle gözü, yortuları ve Sonya'nın aşkıyla kışı, evvel--ce bilmediği, şimdi onu kendine çeken sessiz köy, neşe ve rahatının manzarasını önüne açmışlardı. "Mükemmel bir eş, çocuklar, iyi bir av köpeği sürüsü, kuvvetli on on iki tazi sürüsü, çiftlik, komşular, zadeganlar meclisinde vazife!" - diye düşündü. Fakat şimdi harb vardı; alayda kalmak gerekti. Böyle olduğuna göre de Nikola Rostof, alayda yaşadığı hayattan da Tsarekteri dolayısıyla memnundu, bu hayatı hoş kılmasını bildi. İzinden gelince arkadaşları tarafından sevinçle karşılanan Nikolay ikmal işi için gönderilmiş, Ukraynadan pek hoşuna giden ve ona âmirinin takdirini kazandıran fevkalâde atlar getirmişti. O yokken yüzbaşılığa terfi ettirilmiş, alay seferi zaviyete getirilince eski bölüğü artırılan mevcudiyle yine ona verilmişti. Harb başladı, alay Polonya'ya hareket etti, iki aylık birden verildi, yeni subaylar, yeni as-îkerkerler, atlar geldi. Asıl mühimmi, harb baş-

96

HARB VE SULH

langışlanm takibeden o heyecanlı, neşeli ruh haleti yayıldı; Rostof alaydaki elverişli durumunu takdir ederek kendini tamamiyle, ergeç bu hayattan ayrılacağını bildiği halde, askerliğin zevklerine, cazibelerine kaptırdı.

Kıtalar karışık bir halde devletle ilgili, siyasi, taktik birçok sebeplerle Vilno'dan ayrıldılar. Çekilişin her adımını genel kurmayda karışık bir menfaat oyunu, bir istidlal, bir ihtiras takibetti. Pavlograd hüsarları içinse, yazın en iyi bir zamanında yeter erzakla yapılan bütün çekilme yürüyüşü çok basit ve neşeli bir işti. Ümitsizlenmek, endişeye düşmek, entrika çevirmek, ancak genel karargâhta olabilir. Ordunun içinde ise nereye ve ne için gidildiğini kimse kendi kendine sormuyordu bile. Çekildiklerine sadece alıştıkları konaklarından, güzel Polonya bayanlarından ayrıldıkları için esef-leniyorlardı. Birisine işlerin fena gittiği fikri gelse bile, kafasına böyle bir fikir gelen kimse, iyi bir askere yaraştığı gibi, neşeli olmağa, işin umumi gidişini düşünmemeye, kendi yakın işini düşünmeye çalışıyordu. Başlangıçta Polonya çiftlik sahipleriyle ahbaplık ederek, hükümdarın ve öteki büyük komutanların teftişlerini bekleyip atlatarak Vilno dolaylarında neşeli bir konaklama yapmışlardı. Sonra Sventsyanı'ya çekilmek, götürülemiyecek erzakı yok etmek emri çıktı. Sventsyanı, sadece, bütün ordunun dediği gibi bir sarhoş ordugâh olduğu için ve

HARB VE SULH

97

burada erzak toplamak emrinden faydalanarak erzakla beraber Polonya çiftliklerinden at, araba, inek alıyorlar diye askerlerden çok şikâyet edildiği içindir ki hüsarlarca unutulmazdı. Rostof Sventsyanı'yi, buraya ilk geldiği gün bölük emirini değiştirdiği ve kendisinin haberi olmadan beş fıçı eski birayı götürün zil zurna sarhoş olmuş bütün bir bölüğün hakkından gelemediği için hatırladı. Sventsyam'dan ta Drissa'ya kadar çekildiler; Drissa'dan da yine çekildiler, Rus sınırına yaklaştılar.

13 temmuzda Pavlogradlı'lar ilk defa olarak ciddi bir savaşa giriyorlardı.

12 temmuzda gece, muharebeden bir gün evvel yağmur ve dolu ile karışık şiddetli bir fırtına oldu, 1812 yazı umumiyetle fırtınasının bolluğu ile meşhurdur.

İki Pavlograd süvari bölüğü büyük baş-hayvanların ve atların çiğneyip yerle bir ettikleri başaklanmış bir tarlada açık ordugâh kurmuşlardı.

Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu; Rostof, himayesi altında bulunan genç subay İlin'Ie derme çatma bir barakada oturuyorlardı, alaylarından, bıyıkları kulaklarına uzanan ve kurmaya gelip yağmura tutulan bir subay, Rostof'un yanma girdi.

— Kurmaydan geliyorum, kont. Rayevs-ki'nin gösterdiği kahramanlığı duyunuz mu?

<98

HARB VE SULH

Subay, Saltanof savaşına ait kurmayda' duyduğu tafsîlâtı anlattı.

Rostof, içine yağmur sızan boynunu kırmış, pipo içiyor, arada bir genç subay İlin'e bakarak dikkatsizce dinliyordu. Alaya yeni gelmiş on altı yaşlarında bir çocuk olan bu subayın şimdi Nikola'ya karşı durumu, yedi yıl önce Ni-kolay'ın Denisof'a karşı olan durumuydu. İlin her şeyde Rostof'u taklidetnieğe çalışıyordu, ona bir kadın gibi vurgundu.

Uzun bıyıklı subay Zdrjinski, tımtırlıklı bir ifade ile Saltanof bendinin nasıl Rusların "Thermopyles'i olduğunu, bu bentte general Rayevski'nin nasıl eski zamana lââyık bir kahramanlık hareketi gösterdiğini hikâye ediyordu. Zdrjinski, korkunç bir ateş altında iki oğlunu bende süren ve onlarla yan yana hücumla geçen Rayevski'nin kahramanlık hareketini anlatıyordu. Rostof hikâyeyi dinledi, Zdrjinski'nin heyecanla katılır yollu bir şey söylemek şöyle dursun, tersine olarak, itiraza niyetli olmamakla beraber, anlatılan şeyden utanmış bir adam tavrı takındı. Rostof, Austerlitz'ten ve 1807 seferinden sonra bizzat kendi tecrübesiyle "biliyordu ki harb olayları anlatılırken her zaman yalan söylenir, nasıl ki o da anlatırken böyle yapardı; ikincisi, harbde her şeyin hiç de hizim tasavvuf edebildiğimiz ve anlattığımız gibi cereyan etmediğini bilecek kadar tecrü-

HARB VE SULH

besi vardı. Bunun için Zdrjinski'nin hikâyesi hoşuna gitmemiştir; yanaklarından uzanan bı-yıklarıyla alışkanlığı dolayısıyla hikâyeye anlattığı adamın üstüne doğru eğilip daracık barakada onu sıkıştıran Zdrjinski'ni kendisi de hoşuna gitmemiştir. Rostof sessizce ona bakıyordu, içinden : "Evvelâ hücum edilen bentte, herhalde öyle bir karışıklık, sıkışıklık olmuştur ki Ra-yecsıa oğullarıyla ileri atılmışsa bu, yanındaki on kişiden başka hiç kimseye tesir edememiştir, - diye düşünüyordu: - geri kalanlar Rayevski'nin bende nasıl ve kiminle gittiğini görememişlerdir bile. Fakat bunu görenler de çokluk hey açana gelemezlerdi, orada kendi canları bahis mevzuu olurken Rayevski'nin ince baba hislerini mi düşüneceklerdi? Sonra, vatanın mukadderatı, Thermopyle'de olduğu gibi Saltanof bendinin alınıp alınmamasına bağlı değildir. O halde bu fedakârlığa neden katlanıldı? Hem sonra burada, harbde çocukları ne diye işe ka-rıştırmalı? Ben yalnız kardeşim Petya'yı değil hattâ İlin'i, o bana yabancı fakat iyi kalbli çocuğu bile tehlikeye atmaz, korunacağı bir yere sokmağa çalışırdım". Rostof, Zdrjinski'yi dinliyerek düşünmekte devam ediyordu. Fakat düşüncelerini söylemiyordu: bunda artık tecrübesi vardı. Bu hikâyenin silâhlarımızın şerefini yükseltmeğe yardım edeceğini biliyordu; bunun, için bundan şüphe etmiyormuş gibi görünmek lâzımdı. Böyle de yaptı.

İOO

HARB VE SULH

Zdrjinski'nin konuşması Rostof'un hoşuna gitmediğini fark eden İlin:

— Dayanılmaz, - dedi. - Çoraplar da gömlek de, içimde ne varsa su içinde, gidip sığınacak bir yer anyacağım. Galiba yağmur biraz hafifledi.

İlin çıktı, Zdrjinski'de gitti.

Beş dakika sonra İlin ayaklarını çamurda şaplatarak barakaya koştu.

— Hurra! Rostof, çabuk gidelim, buldum! Şurada, iki yüz adım ötede bir han var, bizimkiler oraya girdiler. Hiç olmazsa kururuz; Ma-riya Genrihovna'da orada.

Mariya Genrihovna, alay doktorunun karısıydı; Doktor bu genç ve güzel Alman karısıyê Polonya'da evlenmişti. Doktor ya başka çaresi •olmadığı, yahut ilk evlilik anlarında genç karısından ayrılmak istemediği için kendisi hü-sar alayıyla nereye giderse onu da beraber götürüyordu; doktorun kıskançlığı hü-sar subayları arasında alışılan bir şaka mevzuu olmuştu.

Rostof pelerinini attı, eşyaları alması için Lavruşka'ya arkadan seslendi. İlin'le beraber kâh çamurda kayarak, kâh hafifliyen yağmurun altında sulara dalıp çıkarak gecenin, arasına uzak şimşeklerle yırtılan karanlığı içinde uzaklaştılar.

— Rostof, nerdesin?

HARB VE SULH

10İ

— Buradayım. Ama ne şimşek! — diye konuşuyorlardı.

XIII

HARB VE SULH

— Bana şeker lâzım değil, ben sadece bardağımı güzel elinizle sizin karıştırmanızı istiyorum. Mariya Genrihovna razı oldu, kaşığı aramağa başladı, onu birisi aşırırmıştı.

Rostof

— Küçücük parmağınızla Mariya Genrihovna, dedi, daha iyi olur.

Mariya Genrihovna memnuniyetinden kı-zararak-

— Sıcak ama! - dedi.

İlin su dolu kovayı aldı, içine rom damlattı, Mariya Genrihovna'nın yanına geldi, parmağıyla karıştırmasını rica etti.

— Bu benim fincanım, - sadece parmağınızı içine sokun, hepsini içeceğim.

Semaver bitince Rostof iskambil kâğıtlarını, aldı, Mariya Genrihovna ile kiral oyunu oynamaya teklif etti. Onunla oynamak için kura çektiler. Rostof'un teklifiyle koşulan şarta göre kiral olan Mariya Genrihovna'nın elini öpmeye hak kazanacak, sonda kalan da doktor uyanınca onun için yeniden semaver ha-zırlıyacaktı.

— Peki, ya Mariya Genrihovna kiral olursa? — diye İlin sordu.

— O zaten kraliçe! Onun emirleri kanundur.

HARB VE SULH

105

Tanı oyuna başladıkları sırada Mariya Genrihovna'nın arkasından birdenbire doktorun şaşkın başı yükseldi. Çoktandır uyumuyor, söylenenleri dinliyordu. Belliydi ki söylenenlerin, yapılanların hiçbirinde hoş, gülünecek veya eğlenceli bir şey görerneyordu. Yüzü kederli ve üzgündü. Subaylarla selâmlaşmadı, kaşındı, iyojı kapalı olduğundan çıkmak için müsaade istedi. O çıkar çıkmaz bütün subaylar gürültülü bir kahkaha koyverdiler; Mariya Genrihovna kıpkırmızı kesildi, neredeyse ağlıyacaktı. Bu onu bütün subayların gözünde daha çekici yapmıştı. Dışarıdan dönen doktor (öyle neşeyle gülümsemeyi artık bırakan ve korkuyla hükmü bekliyerek kendisine bakan) karısına yağmurun dindiğini, geceyi geçirmek için ki-bitka'ya gitmek gerektiğini, yoksa her şeyi aşıracıklarını söyledi.

Rostof :

— Emirleri gönderirim... iki emireril - dedi, — bırakınız, doktor.

İlin:

— Ben kendim nöbet beklerim! dedi. '

Doktor :

— Hayır, baylar, siz uykunuzu aldınız, ama ben iki gecedir uyumadım - dedi ve küs küs karısının yanına oturdu, oyunun neticesini bekledi.

106

HARB VE SULH

Subaylar yan gözle karısını süzen doktorun somurtkan yüzüne bakarak daha çok neşelendiler; birçokları, salıvermek için münasip bahaneler bulmağa gayret ettikleri kahkahalarını tutamadılar. Doktor, karısını alıp çıkarak onunla kibitka'ya yerleşince subaylar handa ıslak kaputlarıyla ötünp yattılar; fakat kâh doktorun korkusunu ve karısının neşesini hatırlayıp konuşarak, kâh perona koşup kibit-ka'da olup bitenleri anlatarak uzun zaman uyumadılar. Rostof birkaç defa başını örtterek uyumak istedi; fakat yine birinin düşüncesi onu ilgilendirdi, konuşma yine başladı; sebepsiz,,, neşeli ve çocukça kahkahalar yine yükseldi.

XIV

:!]

Saat 3 te bölükemini Ostrovna mevkiine-hareket etmek emriyle geldiği zaman daha kimse uyanmamıştı.

.

Subaylar yine hep aynı konuşmalar ve gülüşmelerle çabuk çabuk toplanmağa başladılar; semaveri bulanık suyla yine kaynattılar. Fakat Rostof çayı beklemeden bölüğe gitti. Ortalık ağarmıştı; yağmur dinmiş, bulutlar dağılmıştı. Hava rutubetli idi, hele iyice kuru-nıamış elbiseler altında insan üşüyordu. Handan çıkarken Rostof'la İlin ikisi birden sabahın alacakaranlığında doktorun yağmurdan pa-rıldryan meşin kaplı kibitkasma göz attılar"

HARB VE SULH

önlüğünden doktorun ayakları sarkıyor ortasında karısının takkesi görünüyor, uykulu nefesler duyuluyordu.

Rostof, kendisiyle beraber çıkan İlin'e :

— Çok sevimli kadın doğrusu. — dedi.

İlin on altı yaşının verdiği ciddilikle: 4 — Ne güzel kadın! - diye cevap verdi.

Yarım saat sonra, süvari bölüğü sıraya dizilmiş yolda duruyordu. "At bin!" kumandası duyuldu. Askerler haç çıkardılar, binmeğe başladılar. Rostof, öne geçip "Marş" kumandasını verdi, hüsarlar dört sıra halinde çamurda şa-pırtılı nal sesleri, kılınç şakırtısıyla ve yavaşça konuşarak, iki tarafında kayın ağaçları dikili büyük yolda ilerden giden piyadenin ve topçunun arkasından hareket ettiler.

Yırtık pırtık mavi - leylâk rengi bulutlar tanyeri karşısında kızarmış ve rüzgâra kapılmış hızla ilerliyordu. Ortalık gittikçe daha ziyade a3'dmlanıyordu. Köy yollarını her zaman örten ve çünkü }'ağmurdan hâlâ ıslak duran kıvrık otlar iyice görünüyordular; Kayın ağaçlarının sarkık ve ıslak dalları, rüzgârdan sallanıyor, yanlarına ışıklı damlalar döküyorlar--dı. Askerlerin yüzleri gittikçe daha iyi belli oluyordu.

Rostof, kendisinden ayrılmıyan İlinle beraber yolun kenarındaki çift sıra kayın ağaçlarının arasından gidiyordu.

HARB VE SULH

Rostof, seferde cephe beygirine değil, bir kazak atma binmekte beis görmemişti, hayvandan anlıyan ve meraklı bir kimse olarak bir müddet önce sert, büyük, ak yeleli iyi bir Don atı edinmişti ki, onu bu atla kimse geçemiyordu. Bu ata binmek Rostof için bir zevkti. Atı,, sabahı, doktorun karısını düşünüyor kendilerini bekliyen tehlikeyi bir an bile, hatırına getirmiyordu.

Eskiden Rostof, muharebeye giderken korkardı; şimdi küçük bir korku hissi duymuyordu. Korkmamasının sebebi, savaşa alışmış olması değil (tehlikeye alışılmaz,,), tehlike karşısında kendine hâkim olmayı öğrenmesiydi. Harbe giderken onu en çok ilgilendirmesi gereken-öndeki tehlikeden başka her şeyi düşünmeğe alışmıştı. Bütün gayretlerine, askerliğinin ilk zamanlarında kendini korkaklıkla suçlandırmasına rağmen bunu yapamamıştı, fakat seneler geçince şimdi bu kendiliğİnen oluvermişti.. Şimdi o, arasıra dallardan eline gelen yaprakları kopararak, bazan ayağıyla hayvanın kasığına dokunarak, bazan içip bitirdiği pipoyu geri dönmeden arkadan gelen hüsara vererek İlin'le beraber kayın ağaçlarının arasından* gezmeye gider gibi sakin ve kaygısız bir tavırla ilerliyordu. Kaygılı bir eda ile çok konuşanı İlin'in telâşlı yüzü onda merhamet hissi uyandırıyor; kornet'in çektiği azabı korkuyu ve ölümü beklemenin azabını kendi tecrübesiyle:

HARB VE SULH

biliyordu, ona zamandan başka hiçbir şeyin kâr etmeyeceğini de biliyordu.

Güneş, bulutun arasından lekesiz bir sahaya çıkar çıkmaz rüzgâr, fırtınadan sonraki bu güzel yaz sabahını bozmağa cesaret edemiyor gibi dinmişti; damlalar hâlâ damlıyordu, fakat artık dikine damlıyordu, her şey sakinleşti. Güneş büsbütün meydana çıktı, ufka yükseldi; sonra üstündeki dar ve uzun bulutun içinde kayboldu. Birkaç dakika sonra bulutun kenarını yırtarak üst ucundan, daha parlak olarak çıktı. Her taraf ışıldamağa parlamağa başladı. Bu ışıkla beraber ilerden, ona cevap verir gibi, top sesleri duyuldu.

Rostof düşünmeğe, bu top seslerinin uzaklığını düşünüp tâyin etmeğe vakit bulmadan Vitebsk'den Osterman - Tolstoy'un bir yaveri dörtnala gelerek tırısı Jcalkılması emrini getirdi.

Süvari bölüğü, çabuk gitmek için kendisi gibi acele eden piyadeyi ve topçuyu geçti, sırtı aştı, boş, ıssız bir köyden geçti, tekrar bir sırta tırmandı, atlar köpürmeğe başladılar, askerlerin jâizleri kızardı.

İlerden tümen komutanının sesi duyuldu:

— Dur, hizaya gel!

— Sol omuz ileri, adımla arş! — diye ileriden bir kumanda yükseldi.

HARB VE SULH

Hüsarlar, kıtalar boyunca mevziin sol ka-nadma geçtiler, ilk hatta duran uhlanların arkasında kaldılar. Sağda sık bir kol halinde piyademiz duruyordu: bunlar yedeklerdi; daha yukarıda, tepede temiz, tertemiz havada, sabahın eğri ve parlak ışıkları içinde, tam ufukta topraklarımız vardı. İlerde derede düşman kolları ve toprak görünüyordu. İleri hattımız derede savaşa tutuşmuş, düşmanla neşeli neşeli çarpışyordu.

Çoktanberi duymadığı bu sesler Rostof'u oynak bir musiki gibi neşelendirmişti. Tap-ta-ta-tap! diye kâh birden, kâh birbiri arkasından hızlı birkaç tüfek sesi duyuluyordu. Tekrar hepsi susuyor, sonra yine üstüne basılmış kestane fişekleri gibi patlıyorlardı.

Hüsarlar bir saat kadar oldukları yerde durdular. Top ateşi başladı. Kont Osterman, maiyetiyle süvari bölüğünün arkasından geçiyordu, durup alay komutanıyla konuştu, sonra tepeye toprakların olduğu yere yollandı.

Osterman gidince arkadan Uhan'ların arasında bir kumanda yükseldi:

— Kol halinde hücumla hazır ol!

Önlerinde piyade, süvariye yol vermek için çift sıraya geçti. Uhanlar, kargıllardaki küçük bayrakları dalgalandırarak hareket ettiler; sırtın sağ eteğinde gözüken Fransız süvarilerine doğru tırıs kalktılar.

:

HARB VE SULH

111

Uhanlar sırtın eteğine iner inmez, topçuyu perdelemek üzere Hüsarlara tepeye hareket •emri verildi. Hüsarlar Uhanların yerini aldığı sırada ateş hattından boşa gitmiş kurşunlar vızıldayıp ısıklık çalarak gelip geçmeğe başladı.

Çoktandır duymadığı bu ses Rostof'un üzerinde eskisinden daha neşeli, daha coşturucu lbin tesir yapmıştı. Doğruldu, sırttan başlayarak açılan harp meydanına baktı, bütün ruhiyle uhanların hareketine iştirak etti. Uhanlar Fransız dragunlarına yakından hücum ediyorlardı. Orada bir karışma oldu, beş dakika sonra uhanlar geri, evvelce durdukları yere değil de, daha sola çekildiler. Al atlara binmiş turuncu üniformalı uhanlar arasında ve arkalarında kır atlara binmiş mavi Fransız dragunların kalabalık bir kütle halinde görünüyordu.

XV

Rostef, kesin avcı gözleriyle, bizim uhan-ıları kovahyan bu mavi Fransız dragunlarını ilk görenlerden biriydi. Bozgun halindeki uhanlar ve onları kovahyan Fransız dragunların gittikçe yaklaşıyorlardı. Sırtın eteğinde küçücük .görünen bu insanların nasıl çarpıştıktan, birbirini kovaladıkları, kollarını yahut kılıçlarını salladıkları artık görülebilirdi. Rostof, karşı smda olup bitenleri bir av takibi gibi seyrediyordu. Hüsarların şimdi vuracakları bir dar-

112

HARB VE SULH

beye Fransız dragunlarının karşı duramayacaklarını kendine has sezişiyle hissediyordu; fakat darbe vurulacaksa hemen o anda vurulmak lâzımdı, yoksa geç kalınacaktı. Etrafına baktı, yüzbaşı yanı başında duruyor, o da gözlerini aşağıdaki süvarilerden ayırmıyordu.

Rostof :

— Andrey Sevastiyaniç, — dedi, — onları perişan ederiz be yahu...

Yüzbaşı:

— Yaman iş olurdu, — dedi, — doğrusu...

Rostof onu sonuna kadar dinlemedi, atını mahmuzladı, dörtnala süvari bölüğünün önüne fırladı; hareket kumandasını vermeğe daha vakit kalmadan, onunla a3'm hisleri duyan bütün bölük arkasından harekete geldi. Rostof, bu hareketi, nasıl ve niçin yaptığını kendisi de bilmiyordu. Bütün bunları, avda yaptığı gibi, düşünüp taşınmadan yapmıştı. Dragunların yakm olduklarını, dörtnala ve dağınık bir halde geldiklerini görmüştü. Onların dayanamayacaklarını anlıyordu, kaçırırsa bir daha geri gelmeyecek yalnız bir dakikası olduğunu biliyordu. Etrafında kurşunlar öyle tahrik edici bir şekilde vızıldıyor, ısıklık çalıyorlar, atı öyle

ileri atılıyordu ki kendini tutamadı, atım mahmuzladı, kumandayı verdi ve o anda arkasından harekete gelen bölüğünün ayak seslerini duyarak tam tırısla sırttan aşağı dra-

HARB VE SULH

113

şunlara doğru süzülürdü. Sırtın eteğine varır varmaz atlar kendiliklerinden tırıstan dörtnala geçtiler, kendi uhlanlarına, onların arkasından koşan Fransız dragunlarına yaklaştıkça hızlarını arttırdılar. Dragunlar yakındı. Önde-kiler kusarları görünce geriye döndüler, arka-dakiler durdu, Rostof, kurtun yolunu keserken atıldığı hisle Don atını dolu dizgin koyuvererek bozulan dragun saflarının önüne sürdü. Bir uhlan durdu, bir piyade çiğnenmemek için yere yattı, binicisi olmayan bir at hüsar-lara karıştı. Hemen bütün Fransız dragunları atlarını gerisin geriye sürüyorlardı. Rostof içlerinden kır atlı birini seçti, arkasına düştü. Yolda önüne bir funda çıktı; akıllı hayvan onu üstünden aşırıldı; Nikolay, eğerde güçlükle tutunarak, kendine hedef seçtiği düşmana ner-deyse yetişeceğini gördü. Üniformasına bakılırsa herhalde subay olan bu Fransız, eğilmiş, kır atım dörtnala ve kılıçla sürüyordu. Bir anda Rostof'un atı, göğsüyle subayın atının arkasına çarptı, onu az kalsın yere yuvarlıyordu,, yine o anda Rostof, sebebini kendisi de bilmeksizin kılıcını kaldırdı, Fransız vurdu.

O anda Rostof'un bütün heyecanı birdenbire kayboldu. Subay kolunu dirseğinin yukarısından sadece hafifçe kesen kılıcın darbesinden ziyade atm sarsıntısından ve korkudan düşmüştü. Rostof, atını durdurarak kimi tepelediğini görmek için düşmanını gözleriyle ara-

114

HARB VE SULH

di. Fransız dragun subayı bir ayağıyla yere atlamış, öteki üzeniye takılmıştı. Her an yeni bir darbe bekliyormuş gibi, korkuyla gözlerini kırıştırıyor, yüzünü buruşturarak aşağıdan yukarıya dehşetle Rostof'a bakıyordu. Çenesi çukurlu, parlak mavi gözlü, sararmış, çamurla zifoslanmış, sarışın, genç yüzü harp meydanlarına yaraşır bir düşman yüzü değil, basbayağı bir muhallebi çocuğu yüzüydü. Rostof, ona ne yapacağına karar vermeden subay haykırdı: Je me rends!1 telâşla ayağını üzengiden kurtarmak istiyor, kurtaramıyor, ürkmüş mavi gözlerini indirmeden Rostof'a bakıyordu. Sıçrayıp yetişen hüsarlar ayağını kurtardılar, onu eğere oturtttular. Hüsarlar her taraftan dragun-larla didişiyorlardı: biri yaralanmış, yüzü kan içindeydi, fakat atını vermiyordu. Başka biri bir hüsar kucaklayıp atının sağrısına oturtmuştu; bir üçüncüsü bir hüsarın yardımıyla onun atma tırmanıyordu, önde Fransız piyadesi ateş ederek kaçıyor, hüsarlar esirleriy-le dörtnala acele geri dönüyorlardı. Rostof, kalbini ezen kötü bir his duyarak başkalarıyla beraber, atını dörtnala geriye sürdü. Bu Fransız esir alalıberi, ona vurduğu kılıç darbesinden sonra onda, hiçbir şekilde izah edemediği belirsiz, karışık bir his belirmişti.

1 Teslim oluyorum.

HARB VE SULH

115

Kont Osterman Tolstoy, geri dönen hüsar-ları karşılıyordu, Rostof'u çağırdı, ona teşekkür etti. Yiğitçe hareketini hükümdara arz edeceğini, onun için Georgiyef haçı rica edeceğini söyledi. Rostof'u kont Osterman'm yanına çağırdıkları zaman, hücumu emirsiz başladığını hatırlayarak kendi başına hareketinden ötürü üstünün onu mutlak cezalandırmak için istediğine inanıyordu. Osterman'm koltuk kabartıcı sözlerinin ve mükâfat va'dinin Rostof'u daha sevinçli bir hayrete düşürmesi lâzımdı; halbuki hep aynı kötü belirsiz his ona mânevi bir bulantı veriyordu. "Peki ama bana azap veren ne? — diye generalden ayrılırken kendi kendine soruyordu. — İlin mi? Hayır, o sağ salim. Fena bir harekette mi bulundum? Hayır, hiçbiri değil- "ona azap veren pişmanlık gibi bir şeydi." Evet, evet, bu çenesi çukurlu Fransız subayı. Elimi kaldırırken, nasıl durduğunu hatırlıyorum."

Rostof, götürülen esirleri gördü, çenesi çukurlu Fransızın görmek için arkalarından atını dörtnala kaldırdı, Fransız subayı acayip üniformasıyla iyi bir Hüsar atı üzerinde duruyor, kaygıyla etrafına bakmıyordu. Kolundaki yara, yara denmiyecek kadar hafifti. Yapmacıklı bir eda ile Rostof'a gülümsedi, elini sal-ıyarak onu selâmladı. Rostof hâlâ bir sıkılganlık, bir utanç hissediyordu. !'-

116

HARB VE SULH

Rostof'un dostları ve arkadaşları o gün, bütün gün ve ertesi gün onun sıkıntılı, öfkeli olmadığını, fakat sessiz, dalgın ve düşüncelî olduğunu hep fark etmişlerdi. İsteksiz içiyor, yalnız kalmağa çalışıyor, bir şeyler düşünüyordu.

Rostof hep, kendisine Georgiyef nişanı kazandıran (bu onu hayrete düşürmüştü), hattâ yiğitlik şöhreti sağlıyan o parlak başarısını düşünüyor, bir şey anılamıyordu. "Onlar bizden daha çok korkuyorlar demek! — diye düşünüyordu. — E, kahramanlık dedikleri bu mu? Ben bunu vatan için mi yaptım sanki? Çenesinin çukuru ve mavi gözleriyle onun İsa bahati ne? Ne kadar korktu! Onu öldüreceğim sandı. Ne diye öldüreyim? Elim titredi. Halbuki bana Georgiyef nişanı verdiler. Hiç, hiçbir şey anlamıyorum!" Nikolay, bu sualler üzerinde işledi, fakat onu şaşırtan şey hakkında açıkça bir fikir edinemedi, ama bu sırada vazifesinde ikbalin tekerleği, çoğu zaman olduğu gibi, onun faydasına dönüyordu. Ostrovno savaşından sonra onu terfi ettirmişler, kendisine bir Hüsar taburu vermişlerdi, yiğit bir subay lâzım olunca ona vazife verilirdi.

XVI

Nataşa'nın hastalığı haber alınca henüz zayıf ve tamamıyla iyileşmemiş olan Kontes,
HARB VE SULH

117

Petya ile ve bütün hizmetçilerle birlikte Moskova'ya geldi; Rostof ailesi Mariya Dimitriyev-na'dan kendi evlerine taşındı ve büsbütün Moskova'ya yerleşti.

Nataşa'nın hastalığı çok ciddiydi, bereket versin hastalığının, yaptığı hareketin ve nişanlısından ayrılışının sebebi hakkında bütün düşünceler ikinci piânâ geçmişti. O kadar hastaydı ki bütün olup bitenlerden ne derece kabahatli olduğu düşünülmezdi; yemiyor, uyumuyor, farkedilir derecede zayıflıyor, öksürüyordu, doktorların hallerinden anlaşıldığına göre tehlikeli bir durumdaydı. Yardımına koşmak lâzımdı. Doktorlar Nataşa'ya hem tek tek,, hem konsültasyona geliyorlardı, pek çok Fransızca, Almanca, Lâtince konuşuyorlar, birbirlerini tenkidediyorlar, bildikleri bütün hastalıkların tedavisine yarar türlü türlü ilâçlar veriyorlardı; fakat canlı insanı yenen hiçbir hastalık nasıl bilinemezse, Nataşa'nın çektiği hastalığın da onlarca bilinerniyeceği, zira her canlı insanın kendi özellikleri olduğu ve her zaman, ciğer, böbrek, deri, kâlb, sinir, ve saire gibi tıbbın kaydettiği bir hastalık değil, bu uzuvlara arız olan dertlerin sayısız terkiplerinden birinin doğurduğu yeni, karışık, tıpça meçhul bir hastalık olacağı şeklinde basit bir fikir hiçbirinin aklına gelmiyordu. Bu basit şeyi kimse düşünemiyordu. (Büyücünün, büyü yapamı-yacağını düşünmiyeceği gibi.) çünkü onların

us

HARB VE SULH

işi tedavi etmekte. Çünkü bunun için para alıyorlar, çünkü bu iş için hayatlarının en iyi yıl-larını harcamışlardır. Fakat doktorların bunu düşünememelerinin başlıca sebebi muhakkak surette faydalı olduklarını görmeleri idi, Ros-toflar'da bütün ev halkı için gerçekten faydalı olmalarıydı. Faydalı olmaları hastayı çoğu zaman zararlı maddeler (bu zararın tesiri az hissediliyordu, çünkü zararlı maddeler az miktarda verilirdi) yutmağa zorladıklarından değildi, faydalı, lüzumlu ve zaruriydiler, çünkü hastanın ve hastayı sevenlerin mânevi ihtiyacını tatmin ediyorlardı. Bu sebeptendir İd yalancı doktorlar, üfrükçüler, homeopatlar her zaman vardı ve her zaman olacaklardır. Onlar inşa- !\$ um ıstırap çektiği anda hissettiği o ezelf, rahatlama ümidi ihtiyacını, şefkat ihtiyacını ken. dişiyle meşgul olunduğunu görme ihtiyacını tatmin ediyorlardı. Onlar insanın - çocukta en iptidaî şekilde görünen - eaelî bir ihtiyacını, berelenen bir yeri uğuşturmak ihtiyacını tatmin ediyorlardı. Çocuk bir yerini incitince orasını öpsünler, uğuştursunlar diye hemen annesinin veya dadısının kollarına koşar; acıyan yeri uğuşturulunca, öpülünce rahatlanır. Çocuk kendisinden daha kuvvetlilerde, daha akıllılarda ağrısına bir çare bulunmayacağına inanmaz. Rahatlama ümidi ve şişini uğuştururken annesinin şefkat göstermesi onu yatıştırır. Na-taşa için doktorlar, ufusunu öpüp okşıyarak,

HARB VE SULH

119

arabacı Arbat * eczanesine gidip bir ruble yetmiş kapike bir tozla güzel bir kutu içinde haplar getirir ve bu tozu o - asla daha erken ve daha geç olmamak şartıyla . iki saatte bir kaynamış su ile alırsa hemen geçeceğini söylemeğe yanyan insanlardı.

k Saatte bir bu haplar, bu ilk ilâçlar, tavuk köfteleri, riayet edilmesi etraftakilerin işi gücü ve tesellisi olan doktorun daha bir sürü tavsiyeleri olmasa Sonya, Kont ve Kontes ne yaparlar, hiçbir tedbir almadan nasıl durup bakarlardı? Eğer Kont, Nataşa'mn hastalığının kendisine binlerce rubleye mal olduğunu, iyileşmesi için daha binlerce rubleyi esirgemi-yeceğini. bilmese, burada iyileşmeyince, yine binlerce ruble daha harcıyıp onu yabancı ülkelere götürerek doktorlara göstermeği düşün-mese, eğer Metivier ile Feller hastalığı anlamadıklarım, Frise'in anladığını, Mudof'un daha iyi teşhis ettiğini tafsilâtıyla anlatmak fırsatım bulmasa sevgili kızının hastalığına nasıl dayanabilirdi? Eğer Kontes, doktorun tavsiyelerini tamamıyla tutmuyor diye hasta Na-taşa ile arasına kavgaya etmese ne yapardı?

Kederini unutarak öfkeyle :

— Sen böyle doktoru dinlemez, zamanında ilâç almazsan, derdi, hiçbir zaman iyi ol-Moskova'da bir meydanın ismi. .

120

HARB VE SULH

HARB VE SULH

121

mazsm! Şakaya gelmez bu, zatürreye çevirir sonra! — Mânasını bilmemekte yalnız olmadığı bu kelimeyi söyleyince büyük bir teselli duyardı. Eğer Sonya, doktorun bütün tavsiyelerini noktası noktasına yerine getirmeğe hazır olmak için ilk zamanlar üç gece soyunmadığını, yaldızlı kutudaki az zararlı hapları vereceği saatleri kaçırmamak için şimdi geceleri uyumadığını düşünerek sevinmese ne yapardı? Kendisini hiçbir ilâcın iyi etmiyeceğini, bütün bunların mânâsız olduğunu söylemesine rağmen bizzat Nataşa bile, kendisi için fou kadar fedakârlık yapıldığını, belli saatlerde ilâç alması gerektiğini görünce memnun oluyordu. Hattâ doktorun tavsiye'lerini yerine getirmeği ihmal ederek tedaviye inanmadığını, hayatına Taymet vermediğini gösterebildiğine de memnun oluyordu.

Doktor her gün gelir, nabzını yoklar, diline bakar, bitkin yüzüne aldırış etmiyerek onunla şakalaşırdı.

Fakat öteki odaya geçince kontes hemen arkasından gider, doktor ciddi bir tavır takınıp başını düşünceli düşünceli sallı-yarak, tehlike olmakla beraber bu son ilâcın tesirine güvendiğini beklemek, görmek gerektiğini söyler, hastalığın daha ziyade ruhi olduğunu, fakat...

Kontes bu tafsilâtı kendi kendisinden de^ doktordan da saklamağa çalışarak onun elifle bir altın sıkıştırır ve her defasında kalbi rahat olarak hastanın yanına dönerdi.

Nataşa'nın hastalığının âlâmetleri az yemesi, az uyuması, öksürmesi ve hiç neşelen-memesiydi.

Doktorlar, hastanın tıbbi ihtimamdan uzakta bırakılmıyacağını söylemekteydiler; bunun için onu şehrin boğucu havası için-di tutuyorlardı. 1812 yılı yazında Rostof'lar köye gitmediler.

Pek çok hap, damla, toz yutulmasına - ilâç şişelerinden ve ilâç kutularından bu gibi nesnelerin meraklısı olan madanie Schoss büyük bir koleksiyon yapmıştı.- ve alışılmış bir köy hayatından uzak yaşanmasına rağmen gençlik galebe çaldı: Nataşa'nın ıstırapı yaşadığı hayatın intıbalarıyla gitgide kapanmağa başladı, şiddetini kaybetti; sönmeğe yüz tuttu ve Nataşa vücutça düzelmeğe başladı.

... -||||| |||||'!. !;..; xvii

| ~

Nataşa daha rahattı, fakat daha neşeli değildi. Yalnız neşenin bütün dış şartlarından: balolardan, gezintilerden, konserlerden, tiyatrolardan kaçınmakla kalmıyordu; bir defa gü-lümsemişti ki peşinden ağlamış olmasın, şarkı söylemiyordu, gülmeğe başlayınca veya kendi başına şarkı söylemeğe kalkınca göz yaşları onu boğuyordu: pişmanlıktan gelen göz yaş-

122

HARB VE SULH

lan, o geri dönmez, sâf zamanları hatırlamaktan gelen göz yaşları, o kadar bahtiyar geçireceği genç hayatını böyle yok yere mahvedişin-den gelen öfkenin verdiği göz yaşları onu boğuyordu. Gülme ve şarkı elemine karşı ona bir saygısızlık gibi geliyordu. İşvebazlığı da düşünmüyordu; bu onun için bir eksiklik teşkil etmiyordu bile. Bütün erkeklerin o sırada kendisi için soyтары Nastaya İvanovna'dan farklı

olmadıklarını söylüyor ve hissediyordu. İçinde bir şey onu her türlü sevinçten şiddetle menediyordu. Onda artık genç kızlık çağını» bütün o eski tasasız, ümit dolu hayat alâkalan, hayat kaynağı yoktu. En sık, en çok Nicolas ile Otradnoye'de geçirmiş olduğu sonbahar aylarını, avı, dayıyı ve Noel yortularım hatırlıyordu. O zamanların bir gününü olsun geri getirmek için ne vermezdi? Fakat artık bu ebedî olarak geçmişti. Her türlü bahtiyarlık için hoş ve açık olduğu* zamanların artık bir dâha geri gelmeyeceği önsezisi onu o zaman aldırmıyordu. Fakat yaşamak lâzımdı.

Dünyadaki insanların, eskiden zannettiği: gibi hepsinden iyi değil, hepsinden fena, çok daha fena olduğunu düşünmek hoşuna gidiyordu. Fakat bu azdı, o bunu biliyor, kendi kendine soruyordu: "Ya sonra?" Sonra hiç. Hayatın, hiçbir neşesi yoktu ve hayat geçiyordu. Nataşa, öyle görünüyordu ki, yalnız kimseye yük olmamağa, kimseye engel olmamağa gayret

HARB VE SULH

123

ediyordu, fakat kendisi için bir şey istemiyordu, evde herkesten kaçıyor; yalnız kardeşi Petya'nın yanında biraz ferahlık duyuyordu. Onunla beraber olmayı başkalarıyla olmaktan daha çok seviyordu; onunla baş başa olduğu zaman bazan gülümsüyordu. Evden hemen hemen hiç çıkmıyordu, onlara gelenler arasında d^ yalnız bir kişiden, Piyer'den hoşlanıyordu. Oia karşı kont Bezuhof'tan daha şefkatli, daha ihtimamlı, aynı zamanda ciddi davranacak biri olamazdı. Nataşa, bu şefkatli muameleyi şuursuzca hissediyordu, bunun için onunla beraber olmaktan büyük bir zevk duyuyordu. Fakat bu şefkatten ötürü ona minnettar bile değildi. İyilik etmekte Piyer'in bir gayrete ihtiyacı olmadığını bilirdi. Herkese karşı iyi olmak Piyer'e o kadar tabîî gelirdi ki onun için bu bir meziyet değildi. Bazan Nataşa, kendi yanında Piyer'in bilhassa konuşurken bir şey onu acı hâtıralara götürecekt diye korktuğu zaman şaşırdığım, sıkıldığını farkedirdi. Farkeder ve bu hali onun iyi kalbliliğine, ona göre kendi yanında olduğu gibi herkesin yanında da aynı olması gereken utangaçlığına verirdi. Serbest olsa, diz çöküp onun elini ve gönlünü istiyece-ği yolunda Nataşa için çok heyecanlı bir anda, ağzından kaçırıldığı sözlerden sonra Piyer ona karşı hislerinden daha hiç bahsetmemişti. Nataşa için besbelliydi ki o zaman kendisini o kadar avutmuş olan o sözler, ağlıyan bir ço-

124

HARB VE SULH

cuğu avutmak için söylenen bütün mânâsız sözler gibi söylenmiş birtakım sözlerdi, Piyer, evli bir adam olduğu için değil, fakat kendisiyle onun arasındaki - Kuragin'in yanında yokluğunu hissettiği - ahlâk engellerinin öyle büyük bir tesirini hissediyordu ki, Piyer'le olan münasebetinden, kendisinde ve daha az ihtimalle Piyer'de bir aşk uyanması şöyle dursun, hattâ birkaç misalini bildiği, erkekle kadın arasında kabul edilebilir, şefkatli, şairane bir dostluk çıkabileceği bile hiçbir zaman aklına gelmemişti. Büyük perhizin sonunda Rostofların Ot-radnoye'den komşusu Agrafena İvanovna Belo-va Moskova'nın kutsal yerlerini ziyarete gelmişti. Kendini bir zaman için ibadete vermesini Nataşa'ya teklif etmiş, Nataşa sevinçle kendini bu fikre kaptırmıştı. Sabahleyin erkenden dışarı çıkması Doktorlarca menedilmesine rağmen Nataşa ibadefr etmek için, Ros-tof'larda her zaman yapıldığı gibi evde üç dua dinlemek değil, Agrafena İvanovna gibi, yani hiçbir akşamı, öğle ve sabah âyinini kaçırmadan bütün bir hafta ibadet etmek için ayak diriyordu.

Nataşa'mn bu gayreti Kontesin hoşuna gidiyordu. Başarısız bir tıbbî tedaviden sonra ibadetin ona ilâçtan çok yarıyacağı içinden ümidediyordu; korkarak ve doktordan gizliye-rek de olsa Nataşa'mn arzusuna rıza gösterdi.

HARB VE SULH

125

«onu Belova'ya teslim etti. Agrafena İvanovna gece saat üçte Nataşa'yı uyandıрмаğa geliyor ve çoğu zaman onu uyanmış buluyordu. Nataşa sabah duası zamanı uyuyakalmaktan korkardı. Çabucak elini yüzünü yıkayıp en kötü elbisesini ve eski mantosunu giyer, sahalım serinliğiyle titriyerek tan yerinin berrak kızıl-lığıyla aydınlanan sokaklara çıkardı. Agrafena İvlinovna'nın tavsiyesiyle Nataşa kendi ruhanî dairelerinde değil, dindar Belova'nın anlattığına göre papazı çok muhterem ve perhizkâr bir zat olan kilisede ibadet ederdi. Kilisede her jzaman az kimse olurdu; Nataşa Belova ile sol kiliroz 1 un arkasına

yerleştirilmiş Meryem Ana tasvirinin önünde her zamanki yerlerinde dururlardı. Sabahın bu alışılmamış saatinde önünde yanan mumlarla ve pencereden giren sabah aydınlığıyla aydınlanan Meryem Ananın siyah yüzüne bakarken ve anlıyarak takibet-meğe çalıştığı âyini dinlerken yüce ve ulaşılmaz bir şey karşısında Nataşa'yı yeni bir huşu hissi kavrardı. Duanın sözlerini anladığı zaman şahsi hisleri ince farklarıyla duasına karışırdı; anlamadığı zaman her şeyi anlamak arzusunun bir gurur olduğunu, her şeyi anlamamanın doğru olmadığını, sadece bu dakikalarda ruhuna hâkim olan * bunu hissediyordu -Allaha inanmak, kendini ona vermek gerekti-

Kilisede ilâhi söylenen yer.

126

HARB VE SULH

ğini düşünmek onun için daha tatlıydı. Haç çıkarır, secde eder, anlamadığı zaman, sadece kendi bayağılığı karşısında dehşete düşerek her şeyi, her şeyi affetmesi, bağışlaması için Allaha yalvarırdı. Kendini en çok verdiği dualar tövbe dualarıydı. Sabahın erken saatinde eve dönerlerken, yalnız işe giden duvarcılara, sokakları süpüren kapıcılara rastladıkları ve evlerde herkes daha uykuda bulunduğu zaman Na-taşa, içinde yeni bir his: kusurlarını düzeltme, yeni, temiz bir hayat ve saadete kavuşma imkânı hissini duyardı.

Bu hayatın devam ettiği bütün bir hafta bu his her gün yükseldi. Kuddas âyinine iştirak etmek veya Agra-fena İvanovna'nın ona söylediği gibi, Tanrıya ulaşmak saadeti gözüne o kadar büyük görünüyordu ki o mukaddes pazara kadar yaşamıyacak diye korkuyordu.

Fakat mesut gün geldi çattı; Nataşa, kendisi için unutulmaz olan o pazar günü beyaz elbiseleriyle Kuddas âyininden döndüğü zaman uzun aylardan sonra ilk defa olarak kendini rahat ve ilerdeki hayatını kendisine bir yük olmaktan uzak hissetti.

O gün gelen doktor Nataşa'yı muayeneden sonra, iki hafta önce verdiği son toza devam etmesini tavsiye etti. ..!-!:

Görünüşe göre başarısından samimî bir memnuluk duyarak :

HARB VE SULH

127

— Sabah ve akşam mutlaka devam etmeli, - dedi, - yalnız rica ederim, daha dikkatli o-lun. Müsterih olunuz, kontes, - diye doktor elinin ayasıyla altını maharetle yakalrıyarak şa-* ka yollu ilâve etti, - yakında gene şarkı söylemeğe, gülüp oynamağa başlar; son ilâç ona çok, çok yaradı, rengi iyice geldi. Kontes tırnaklarına bakıp tükürdü,1 ne-şelrfbir yüzle misafir salonuna döndü.

XVIII

Temmuzun başında harbin gidişine dair Moskova'da gittikçe daha çok telâş uyandıran söylentiler yayılmıştı: hükümdarın halka beyannamesinden, onun bizzat ordudan Moskova'ya gelişinden bahsolunuyordu. 11 temmuza kadar beyanname ve çağrı gelmediği için bu konu üzerinde ve Rusya'nın durumu hakkında mübalâğalı söylentiler dolaşıyordu. Hükümdarın ordu tehlikede olduğu için gittiği, Smo-lensk'in boşaltıldığı, Napolyon'un bir milyonluk ordusu bulunduğu ve Rusya'yı ancak bir mucizenin kurtarabileceği söyleniyordu.

11 temmuz cumartesi günü beyanname geldi, fakat daha basılmış değildi- Rostoflarda bulunan Piyer de ertesi gün yani pazar günü

1 Halkın tükürmede afsunlayıcı bir kuvvet aradığı hatırlanmalı.

HARB VE SULH

127

126

HARB VE SULH

ğini düşünmek onun için daha tatlıydı. Haç çıkarır, secde eder, anlamadığı zaman, sadece kendi bayağılığı karşısında dehşete düşerek her şeyi, her şeyi affetmesi, bağışlaması için Allaha yalvarırdı. Kendini en çok verdiği dualar tövbe dualarıydı. Sabahın erken saatinde eve dönerlerken, yalnız işe giden duvarcılara, sokakları süpüren kapıcılara rastladıkları ve evlerde herkes daha uykuda bulunduğu zaman

Na-taşa, içinde yeni bir his: kusurlarını düzeltme, yeni, temiz bir hayat ve saadete kavuşma imkânı hissini duyardı.

Bu hayatın devam ettiği bütün bir hafta f bu his her gün yükseldi. Kuddas âyinine iştirak etmek veya Agra-fena İvanovna'mn ona söylediği gibi, Tanrıya ulaşmak saadeti gözüne o 1 kadar büyük görünüyordu ki o mukaddes p.a-!..j] zara kadar yaşamıyacak diye korkuyordu.

Fakat mesut gün geldi çattı; Nataşa, ken- \ dişi için unutulmaz olan o pazar günü beyaz i elbiseleriyle Kuddas âyininin döndüğü zaman J uzun aylardan sonra ilk defa olarak kendini rahat ve ilerdeki hayatını kendisine bir yük f olmaktan uzak hissetti.

O gün gelen doktor Nataşa'yı muayeneden sonra, iki hafta, önce verdiği son toza devam etmesini tavsiye etti.

Görünüşe göre başarısından samîmi bir memnunluk duyarak :

— Sabah ve akşam mutlaka devam etmeli, - dedi, - yalnız rica ederim, daha dikkatli o-lun. Müsterih olunuz, kontes, - diye doktor elinin ayasıyla altını maharetle yakalıyarak şaka yollu ilâve etti, - yakında gene şarkı söylemeğe, gülüp oynamağa başlar; son ilâç ona çok, çok yaradı, rengi iyice geldi. Kontes tırnaklarına bakıp tükürdü,1 ne-i bir yüzle misafir salonuna döndü.

XVIII

Temmuzun başında harbin gidişine dair Moskova'da gittikçe daha çok telâş uyandıran söylentiler yayılmıştı : hükümdarın halka beyannamesinden, onun bizzat ordudan Moskova'ya gelişinden bahsolunuyordu. 11 temmuza kadar beyanname ve çağrı gelmediği için bu konu üzerinde ve Rusya'nın durumu hakkında mübalâğalı söylentiler dolaşıyordu. Hükümdarın ordu tehlikede olduğu için gittiği, Smo-lensk'in boşaltıldığı, Napolyon'un bir milyonluk ordusu bulunduğu ve Rusya'yı ancak bir mucizenin kurtarabileceği söyleniyordu.

11 temmuz cumartesi günü beyanname geldi, fakat daha basılmış değildi- Rostof'larda bulunan Piyer de ertesi gün yani pazar günü

1 Halkın tükürmede afsunlayıcı bir kuvvet aradığı hatırlanmalı.

128

HARB VE SULH

öğle yemeğine gelmeğe, kont Rastopçin'den temin edeceği beyanname ile çağrıyı getirmeğe söz verdi. :

O pazar günü Rostoflar, âdet üzere, Ra-zumovski'lerin özel kiliselerine âyine gittiler. Sıcak bir temmuz günüydü. Sabah saat 10 da Rostoflar kilisenin önünde arabadan indikleri zaman sıcak havada, ayak satıcılarının bağırımlarında, açık renk yazlık elbiselerde, bulvardaki ağaçların tozlu 3'apraklarında, çalgı seslerinde, geçit törenine giden bir taburdaki beyaz pantolonlarda, kaldırımdaki gürültüde, kızgın güneşin parlak ışığında berrak ve sıcak bir yaz günü şehirde bilhassa şiddetle hissolu-nan bir yorgunluk, memnunluk ve memnuniyetsizlik vardı. Bütün Moskova ilerigelenleri, Ros-tof'larm bütün tanıdıkları (her zaman köye gii den pek çok zengin aileler, bir şey bekliyorlarmış gibi bu yıl şehirde kalmışlardı) Razu-movski'lerin kilisesindeydi, annesinin yanında, kalabalığı açan livrelil bir uşağm arkasında ilerlerken Nataşa, yüksekten bir fısıltı ile kendisinden bahseden bir delikanlının sesini duydu:

— Bu Rostova, o Rostova mı? ; — Ne kadar zayıfladı, ama yine de güzel!

1 Livre: kibar konaklarında uşaklara mahsus üniforma.

HARB VE SULH

129

Nataşa, Kuragin ve Bolkonski adlarının anıldığını duydu, yahut ona öyle geldi. Zaten ona her zaman öyle gelirdi. Ona bakarken herkesin hep o başından geçeni düşündüğünü sa-nardı. Nataşa, kalabalıkta her zaman olduğu gibi içinden azap çekerek, içi titriyerek, leylâk rengi, siyah tenteneli ipek elbiseleriyle, ruhunda acı ve utanç duyduğu nispette sakin ve azametli yürümesini bilen kadınlar gibi ilerliyordu. Güzel olduğunu biliyor ve bunda aldanmı-yordu, ama bu, onu şimdi eskiden olduğu gibi sevindirmiyordu. Tersine olarak son zamanlarda bilhassa bu parlak, sıcak yaz gününde şehirde bu onu çok üzüyordu. "Bir pazar daha, bir hafta daha, - evvelki pazar günü orada bulunduğunu hatırlıyarak kendi kendine söyleniyordu, - hep aynı ruhsuz hayat ve aynı hayat şartları, eskiden o kadar iyi olan şartlar. Güzel gencim, biliyorum ki

şimdi iyi yürekliyim, eskiden kötüydüm, ama şimdi iyiyim, biliyorum, - diye düşünüyordu, - hayatımın en iyi yılları boşuna ve kimseye yaramadan geçip gidiyor." Annesinin yanında durdu, yakınındaki bir tanıdıkla başıyla selâmlaştı. Nataşa alışkanlıkla bayanların tuvaletlerini gözden geçirdi, yakınında duran bir bayanın tenue'su * su ile daracık yerde eliyle nezakete uygunsuz şekilde haç çıkarmasını kınadı, yine canı sıkıla-

1 Eda, tavır.

I

130

HARB VE SULH

rak, onun başkalarını kınadığı gibi başkalarının da onu kınadıklarını düşündü; birdenbire âyin sesleri duyarak alçaklaştığı, eski iç temizliğini yine kaybettiği için dehşete düştü.

İyi yüzlü, temiz bir ihtiyarcağız öyle yumuşak bir tantanayla âyin yapıyordu ki, ibadet edenler üzerinde kudretli, sükûnet verici bir tesir yapmaktaydı. Hükümdar kapısı açıldı, perde ağır ağır çekildi, oradan esrarengiz, hafif bir ses duyuldu. Sebebini bilmediği göz yaşları Nataşa'nın boğazını tıkadı, sevinçli, dayanılmaz bir his onu sarsıyordu.

"Ne yapacağımı, hayatımda nasıl hareket edeceğimi, kendimi ebedî olarak nasıl düzelteceğimi bana öğret!.." diye düşünüyordu.

Diyakos kürsüye ç*ktı, başparmağını genişçe açıp cüppesinin altından uzun saçlarını kurtardı; istavrozu göğsüne dayıyarak yüksek sesle ve tantanayla dua okumağa başladı: "Bütün insanlarla Tanrıya dua ediyoruz." "Bütün insanlarla, hep bir arada, sınıf ayrılığı gözetmeksizin kinsiz, kardeş sevgisiyle birleşmiş olarak dua edeceğiz," diye Nataşa düşündü.

— "Yüce âlem için, ruhlarımızın selâmeti için!"

"Üstümüzde yaşayan melekler için ve bütün cisimsiz ruhların âlemi için, diye Nataşa dua etti.

HARB VE SULH

131

Ordu için dua edilince Nataşa, kardeşini ve Denisof'u hatırladı. Denizde ve karada seyahat edenler için dua edilince Prens Andrey'i hatırladı, onun için dua etti. Ona ettiği fenalıktan ötürü Tanrının kendisini affetmesi için dua etti. Bizi sevenler için dua edilince kendi ev halkı için, babası için, annesi için, Sonya için, onlara karşı işlediği bütün kabahatleri ift defa o anda anlıyarak ve onlara olan sevgisinin bütün şiddetini o anda hissederek dua etti. Bizden nefret edenler için dua edilince kendilerine dua etmek için düşmanlar ve kendisinden nefret eden kimseler icadetti. Babasına ödünç verenleri, onunla işi olan herkesi düşmanlardan saydı; düşmanları, kendisinden nefret edenleri her düşüncesinde ona bu kadar fenalık etmiş olan Anatol'u hatırladı; gerçi ö nefret edenlerden değildi ama ona memnulukla bir düşman gibi dua etti. Prens Andrey'i ve Anatol'u ancak duada açıkça ve sükûnetle hatırlamağa kendinde kuvvet buluyordu, çünkü o zaman onlara karşı duyduğu hisler Allah korkusu ve Allah sevgisi yanında yok oluyordu. Çar ailesi için, Synod¹ için dua edilince, anlamasa da şüphe edemeyeceğini, yönel-tici Synod'u yine de sevdiğini, onun için dua ettiğini kendi kendine söyleyerek daha çok eğiliyor, haç çıkarıyordu.

1 Synod: Ortodoks kilisesinin yüksek ruhani meclisi.

I

132

HARB VE SULH

Diyakos Ekteniya'yı² bitirip göğsünün etrafını atkısıyla istavrozladı ve duasına devam etti:

"Kendimizi ve hayatımızı Tanrı Hristos'a teslim ediyoruz."

"Kendimizi Tanrıya teslim ediyoruz" diye Nataşa içinde tekrarlardı. "Yarabbi, kendimi senin iradene veriyorum", diye düşündü. "Hiçbir şey istemiyor, arzu etmiyorum: ne yapacağımı, irademi nasıl kullanacağımı bana öğret! ve beni al, beni al!" — diye bir sabırsızlıkla Nataşa, içinden böyle diyordu. Haç çıkarmıyor, incecik kollarını bırakmış, sanki görünmez bir kuvvetin onu hemen almasını, bedeninden, şikâyetlerinden, arzularından, vicdan azaplarından, emellerinden ve kusurlarından kurtarmasını bekliyordu.

Kontes âyin sırasında birkaç defa kızının rikkat ifade eden yüzüne, parlak gözlerine baktı, ona yardım etmesi için Tanrı'ya dua etti.

Âyinin ortasında birdenbire, Nataşa'nın iyi bildiği âyin kaidesine uygunsuz olarak, diyakos yamağı Üç örkün, günü, üzerinde diz üstü dua okunan iskemleyi getirdi, hükümdar kapısının önüne koydu. Papaz leylâk renginde, sivri kadife külâhıyla çıktı, saçlarını düzeltti, güçlkle diz çöktü. Herkes aynı şeyi yaptı, şaşkın şaşkın birbirlerine bakıyorlardı. Rus-

2 Ekteniya: Ortodokslarda bir dua.

HARB VE SULH

133

ya'nın düşman istilâsından kurtulması için Synod'dan henüz gelen bir dua okunacaktı.

"Ey kudret sahibi Tanrı, Selâmet Tanrımız", diye papaz Rus kalbine çok kudretli bir tesir yapan İslav ruhanilerine has o berrak, tımtırsız ve tatlı sesle okumağa başladı.

"Ey kudret sahibi Tanrı, Selâmet Tanrımız?} Değersiz mahluklarını lütuf ve kereminle koru; bizi şefkatle dinle, esirge ve affet. Dünyanı altüst eden, bütün cihanı çöle çevirmek isteyen bir düşman bize karşı ayaklandı; bu caniler, senin mülkünü, mübarek Kudüs'ünü, sevgili Rusyanı mahvetmek: mâbetini kirletmek, mihraplarını yıkmak, bizim kutsallığımıza hakaret etmek için toplandılar. Ne zamana kadar, Yarabbi, günahkârlar ne zamana kadar öğüneekler? Canice kudretlerini ne zamana kadar kullanacaklar? "Ey kudretli Tanrı! Sana dua eden bizleri dinle : zahit, otokrat, büyük hükümdarımız imparator Aleksandr Pavloviç'in kılıcını keskin eyle; onun ne kadar doğru, ne kadar yumuşak olduğunu hatırla, iyiliği için onu mükâfatlandır, bizi, senin sevgili İsrail'ini bununla koruyor. Onun niyetlerini, teşekkürlerini, işlerini takdis et; her şeye kadir sağ elinle saltanatını kuvvetlendir, düşmana karşı onu muzaffer eyle, Musa'yı Amalekt'i, Gedeon'u Ma-diam'e, Davud'u, Golyat'e karşı muzaffer kıldığın gibi. Ordularını koru, senin adına savaş-

134

HARB VE SULH

lann koltuğuna Midya'lıların yayını yerleştir, savaş için onlara kuvvet ver, silâhını ve kalkanını al, bizimkilere yardıma kalk, bizim fenalığımızı düşünenler utansın, rüsvay olsunlar, sana bağlı, orduların önünde, yel önünde toz gibi olsunlar, senin kudretli meleğin or>-Iarı rezil etsin, önüne katıp kovalasın; haberleri olmadan ağa düşsünler, onları saklıyan tuzaklar etraflarını çevirsin. Kullarının ayaklarına kapansınlar, ordularımıza çiğnensinler. Yarabbi! büyükleri ve küçükleri kurtarmağa kaadirsın, Tanrı'sın, insan sana karşı koyamaz.

"Babalarımızın Tanrı'sı! Ebedî olan lût-funu, inayetini hatırla; bizi kendinden uzaklaştırma, noksanlarımıza yüz çevirme, fakat rahmetinin büyüklüğü ve inayetinin sonsuzluğuna göre suçlarımızı ve günahlarımızı küçük gör. Kalbimizi temiz kıl, sinemizde temiz bir ruh tazele; hepimizi sana imajla kuvvetlendir, ümitle sertleştir, birbirimize karşı gerçek bir sevgiyle canlandır, bize, babalarımıza verdiğin mal ve mülkümüzün meşru müdafaası için bizi birlikte silâhlandır; şerefsizlerin hükümdarlık asası mübarek milletin üzerine kalkmasın.

"İman ettiğimiz, ümit bağladığımız ulu Tanrı, inayetine olan ümidimizde bizi utandırma, bir lütuf işareti ver, bizden ve Ortodoks dinimizden nefret edenler görsünler, rüsvay olsun, mahvolsunlar; adının Tanrı olduğunu, bi-

HARB VE SULH

135

zim senin kulların olduğumuzu bütün ülkeler bilsinler. Bugün inayetini göster bize Yarabbi, bizi selâmete ulaştır, kullarının yüreklerini inayetle neşelendir; düşmanlarımızı yere vur ve yakın bir zamanda onları sana iman edenlerin ayakları altına ser. Zira sen onların dayanağı, yardımcısı. Zafer sana ümit bağlayanlarıdır; baba, oğul, kutsal ruh, sana şimdi, fter zaman, ebediyen hamdolsun. Amin"

O duygulu halinde bu dua Nataşa'da kuvvetli bir tesir yaptı. Musa'nın Amalek'e, Ge-deon'un Madian'a, Davud'un Galiath'a zaferi ve Kudüs'ün tahribi hakkındaki sözleri dinledi; fakat bu duada Tanrıdan ne istediğini iyice bilmiyordu. Temiz bir ruha, kalblerin imanla, ümitle kuvvetlendirilmesine, sevgi ile canlandırılmasına dair isteğe bütün kalbiyle iştirak etmişti. Fakat daha bundan birkaç dakika önce

düşmanlarını sevmek, onlar hakkında dua etmek için çok olmalarını arzu ederken şimdi ayaklarının altına serilip çiğnemeleri için dua edemiyordu. Ama diz üstü okunan duamn doğruluğundan da şüphe edemezdi. İnsanların günahları yüzünden uğrıyacıkları cezayn ve bilhassa kendi günahlarını düşünerek ruhunun derinliklerinde dindarca ve titretici bir korku hissetti, herkesi de, kendisini de affetmesi için hayatta herkese de kendisine de rahatlık ve saadet vermesi için Tanrı'ya yalvardı. Ona öyle geldi ki Tanrı kendisini duymuştu.

136

HARB VE SULH

XIX

Piyer, Rostoflardan ayrıldığı, Nataşa'mn minnetli bakışlarını hatırlıyarak gökyüzünde duran kuyruklu yıldızla baktığı, önünde yeni bir ufkun açıldığını hissettiği günden beri, ona daima ıstırap veren meseleyi, dünyevî olan her şeyin boş ve mânâsız olduğu meselesini düşünmeği bırakmıştı. Evvelce her iş arasında düşündüğü bu korkunç sual: niçin? neden? suali yerine şimdi başka bir sual ve evvelki sualin cevabı değil onun düşüncesi geçmişti. Dinlediği zaman veya kendisi mânâsız bir söz söyleyince, insanların alçaklığına, manasızlığına dair bir şey okuyunca veya öğrenince eskiden olduğu gibi dehşete düşmüyordu; her şey böyle kısa ömürlü ve bilinmez olduğu halde bütün insanların neden bu kadar uğraştıklarını kendi kendine sormuyordu. Fakat son defa gördüğü şekliyle onu hatırlıyordu; bütün şüpheleri siliniyordu, zihnine gelen bütün suallere cevap verdiği için değil, onun düşüncesi bir an içinde kendisini mânevi âlemin haklısı ve suçlusu olmıyan başka, ışıklı bir sahasına, yaşamağa değen güzellik ve aşk sahasına götürdüğü için siliniyordu. Nasıl bir bayağılık aklına gelirse gelsin kendi kendine şöyle derdi : "Bırak filânca kişi devleti ve çarı soysun, devlet ve çar ise onu mevkiyle mükâfatlandırınsın; dün o bana gülümsedi, ona gitmemi rica

HARB VE SULH

137

etti, onu seviyorum, bunu asla kimse bilmi-yecek" diye düşünürdü.

Piyer, yine kibar âlemine devam ediyor, yine öyle çok içiyor, aynı avare ve dağınık hayatı yaşıyordu, çünkü Rostof'larda geçirdiği saatlerden başka geriye kalan vakti de geçirmek lâzımdı; alışıklık, Moskova'da, edindiği t baplar onu kapıldığı bu hayata mukavemet ilmez şekilde sürüklemişlerdi. Harb meydanlarından gittikçe daha çok telâş uyandırıcı sö}'-lentiler geldiği, Nataşa'mn sıhhati düzelmeğe başladığı, onda artık eski ihtimamlı merhamet hissini uyandırmaz olduğu bu son zamanlarda, gitgide onun için daha ziyade anlaşılmaz şekil alan bir kaygı duymağa başladı. İçinde bulunduğu durumun uzun zaman devam ede-miyeceğini, bütün hayatını değiştirecek felâketin yaklaştığını hissediyor ve sabırsızlıkla her şeyde, yaklaşan bu felâketin alâmetlerini arıyordu. Piyer'in mason biraderlerinden biri ona Napolyon hakkında, Yuhanna'nın Apoka-lips'inden¹ çıkarılan aşağıdaki kehaneti keşfetmişti. Apokalips'in on üçüncü bölümünün on sekizinci ayetinde şöyle deniyor :

"Burada hikmet var; akıl ve zekâ sahibi Jdşi canavar sayısını sayсын: bu insanca bir sayıdır ve bu sayı altı yüz altmış altıdır."

1 Apokalips: gaipten haber veren (ahdi cedit) Jdtaplarından biri.

138

HARB VE SULH

Aynı bölümün beşinci âyetinde : "ve onun bir ağız var ki büyük ve bayağı sözler söyler;. ve ona bir saltanat verilmiştir ki kırk iki aylıktır."

Fransız harflerinde ilk on harf, İbranî temsili rakamları gibi vahit ifade eder, diğer harfler ise şöyle bir manzara gösterir :

ABCDEFGHIJKLMNO P Q

12 3 4 5 6 7 8 9 10 20 30 40 50 60 70

R S T UVWXYZ

80 90 100 110 120 130 140 150 160

Bu alfabeye göre rakkamla l'empereur Napoleon sözü yazılınca elde edilen rakkamların tutarı 666 olur, suretle, Napoîyon'un Apoka-lips'de bildirilen canavar olduğu meydana çıkar. Bundan başka yine aynı alfabeye göre Quarante deux', yani canavarın ikbalinin sonu yazılınca bu kelimelerin rumuzu olan

rakkamların tutarı yine 666 dır; buradan Napoıyon'un satvetinin 1812 de sona ereceği ve o tarihte Fransız imparatorunun 42 yaşını dolduracağı meydana çıkmaktadır. Bu kehanet Piyer'i çok hayrete dışırdı; canavarın yani Napoıyon'un hâkimiyetine son verecek şeyin ne olduğunu sık sık kendi kendine soruyor, aynı şekilde harflerin rakkamlarla rumuzlandın-

1 Kırk iki.

HARB VE SULH

139

ması esası üzerinde ve aynı hesapla onu meşgul eden bu suale cevap bulmağa çalışıyordu. Bu suale cevap olmak üzere L'empereur Al?x-andr veLa nation Russe diye yazdı. Harfleri saydı, fakat rakkamların tutarı 666 dan ya çok fazla, yahut eksik çıkıyordu. Bu hesaplarla uğraşırken bir defasında kendi adını: Comte Pier-rehBesouhoff yazdı; rakkamların yekûnu yine hiç tutmadı. İmlâyı değiştirerek S yerine Z yazdı, bir (de) ilâve etti, article (le) ilâve etti, arzu edilen sonucu yine elde edemedi. O zaman, eğer aranan sualin cevabı kendi adındaysa, bu cevapta milliyetinin mutlaka zikredileceği fikri aklına geldi. Le Russe Besuhof diye yazdı, rakkamları saydı, 671 çıktı, yalnız beş rakkam fazlaydı; 5 rakkamı L'empereur kelimesinin önündeki article'in atılan "e" sini ifade eder. Kaideye göre yanlış olmakla beraber yine aynı şekilde "e" harfini atarak aranan 666 rak-kamma müsavı L'Russe Besuhof cevabını buldu. Bu keşif onu heyecanlandırdı. Apokalips'in haber verdiği büyük hâdiseler ile nasıl ve ne gibi bir bağla birleşmişti, bilmiyordu; fakat bu bağın varlığından bir an şüpheler etmemişti. Rostov'a'ya olan aşkı, Deccal Napolyon istilâsı, kuyruklu yıldız, 666, L'empereur Napoleon ve L'Russe Besuhof, bütün bunların bir arada olgunlaşması, patlaması ve kendini esiri hissettiği sihirli mânâsız Moskova kibar âlemi âdetlerin-

140

HARB VE SULH

den ayırıp büyük bir kahramanlığa, büyük bir saadete götürmesi gerekti!

Âyinin yapıldığı pazardan bir gün önce Piyer, iyi ahababı olduğu Kont Rastopçin'den millete hitabeden beyannameyi de, ordudan gelen son haberleri de getirmek için Rostof'lara söz vermişti. Sabah erkenden kont Ras-topçin'e giden Piyer, orada ordudan daha yeni gelmiş olan bir kuryeye rasladı. Kuriye, Piyer'in tanıdığı Moskova'nın balo dansılarından birisiydi.

— Allah aşkına bana yardım edemez misiniz, — dedi kuriye — : antam aile mektuplarıyla dolu.

Kuriye, Piyer'in tanıdığı Moskova'nın babasına bir mektup vardı, Piyer bu mektubu aldı. Bundan başka kont Rastopçin ona hükümdarın, Moskova'ya hitabeden, zarfı daha yeni açılmış olan beyyannarnesini, orduya yazılan son günlük emirleri ve kendi son aşişini verdi. Piyer, ordu günlük emirlerini gözden geçirirken bunların birinde, yaralılara ölümlere ve taltif edilenlere dair haberler arasında Os-trovno savaşında gösterdiği yararlılık dolayısıyla 4 üncü dereceden Sen Jorj nişanıyla taltif edilen Nikolay Rostof'un adını ve aynı günlük emirde prens Andrey Bolkonski'nin nişane* alayı komutanlığına tâyin edildiğini gördü. Piyer, Bölkonski'yi Rostof'lara hatırlatmak is-

HARB VE SULH

141

êemez ama oğullarının taltifi haberiyle onları sevindirmek arzusundan kendini alıkoyamazdı, öğle yemeğinde kendisi görünmek için beyannameyi, aşişi ve diğer emirleri yanında alıkoyarak basılı emri ve mektubu Rostof'lara gönderdi.

Kont Rastopçin'le konuşma, onun kaygılı, aceleci hali, kayıtsız bir tavırla orduda işlerin çok fena gittiğini söyleyen kurye ile karşılaşma, Moskova'da casusların meydana çıkarıldığına ve Napolyon'un, sonbahara kadar her iki Rus başkentine girmeye söz verdiğinden bahseden bir kâğıdın Moskova'da dolaştığına dair söylentiler, ertesi günü beklenen hükümdarın gelişi hakkındaki sözler, bütün bunlar, kuyruklu yıldızın zuhurundan, bilhassa harbin başından beri Piyer'i bırakmıyan heyecan ve bekleme hissine yeni bir kuvvet vermişti.

Askerlik hizmetine girmek fikri Piyer'de çoktan doğmuştu; bu fikri yerine getirirdi, fakat evvelâ yeminle bağlı olduğu, ebedi sulhu, harbi kaldırmağı vaiz ve telkin eden mason cemiyetine mensub oluşu buna engeldi, ikincisi, üniforma giyip, vatanseverlik öğüdü veren birçok Moskovalılara bakarak böyle bir

adım atmaktan nedense utanıyordu. Askerlik hizmetine girmek niyetini yerine getirmemesinin başlıca sebebi ise kendisinin 666 canavar rakka-mmı karşıhyan L' Russe Besuhof obuası, canavarın hâkimiyetine son verme yolundaki bü-

142

HARB VE SULH

yük işe iştirakinin ezelden tâyin edilmiş bulun-ması,bunun için de hiçbir teşebbüse girişmemek, olacağı beklemek gerektiği yolunda vazih olmyan bir fikir taşımasıydı.

XX

Rostof'larda, her pazar olduğu gibi, yakın tanıdıklardan bazıları öğle yemeği yiyorlardı. Piyer, onları yalnız bulmak için önceden gelmişti.

Piyer, bu yıl o kadar şişmanlamıştı ki, eğer böyle uzun boylu, geniş omuzlu, güçlü kuvvetli olmasa biçimsiz olurdu; ağırlığını kolaylıkla taşıdığı belliydi.

Soluyarak kendi kendine bir şeyler mırıldanarak merdivenleri çıktı, arabacısı bekleyip beklemeyeceğini artık sormamıştı. Kont Ros-tof'lara geldi mi 12 ye kadar »kalacağını bilirdi.. Rostof'ların uşakları pelerinini çıkarmak, bastonunu, şapkasını almak için sevinçle atıldılar, Piyer, kulüp alışkanlığıyla bastonunu da, şapkasını da sofada bırakırdı.

Rostof'larda ilk gördüğü kimse Nataşa oldu. Daha onu görmeden sofada pelerinini çıkarırken onun sesini duymuştu, salonda solfej yapıyordu. Piyer, hastalığındanberi onun şarkı söylemediğini biliyordu, Bunun için sesinin ahengi onu sevindirmişti. Kapıyı yavaş-

HARB VE SULH

143

ça açtı. Nataşa'yı, âyinde giydiği leylâk rengi elbisesiyle odada gezinerek şarkı söyler gördü. Kapıyı açtığı zaman Nataşa'nın arkası dönüktü, fakat birdenbire geri dönüp de Piyer'in ablak, şaşalamış yüzünü görünce kızardı, hızla ona yaklaştı.

— Yine şarkı söylemeği denemek istiyo-Jj-um, — dedi. — Ne de olsa bir iştir — diye âdeta af diler gibi ilâve etti:

— Çok güzel.

Piyer'in çoktanberi onda görmediği eski canlılıkla :

— Geldiğinize ne kadar sevindim! Bugün •o kadar bahtiyarım ki! — dedi. — Biliyorsunuz, Nicolas, Sen Jorj nişanı aldı. Onun hesabına o kadar gurur duyuyorum ki...

— Elbette, günlük emri ben gönderdim, hadi, ben size mâni olmak istemem, — diye ilâve etti ve misafir salonuna geçmek istedi.

Nataşa onu durdurdu.

— Kont! Şarkı söylemem fena mı? — de-«di; kızaranak, fakat gözlerini indirmeksizin Isorguyla Piyer'e bakıyordu.

— Hayır... neden? bilâkis... fakat niçin ba-aia bunu soruyorsunuz?

— Ben de bilmiyorum, — diye Nataşa, Tiemen cevap verdi — fakat sizin hoşunuza git-miyecek hiçbir şey yapmak istemem, size her

144

HARB VE SULH

HARB VE SULH

145-

şeyde inanırım, benim için ne kadar değerli olduğunuzu, benim için neler yaptığınızı bilmezsiniz!... — Hızla söylüyordu, bu sözler üzerine Piyer'in nasıl kızardığını farketmemişti. — Yine bu günlük emirde onun, Bolkonski'nin (bu kelimeyi sesini alçaltarak çabuk çabuk söyledi) Rusya'da bulunduğunu, yine orduda hizmet ettiğini gördüm. Ne dersiniz, — diye çabuk çabuk ilâve etti, anlaşılan söylemek için acele ediyordu. Çünkü sözünü bitirmeğe kuvveti yetmiyecek diye korkuyordu, — beni bir gün affeder mi acaba? Bana karşı fena his bes-lemiyecek mi? ne dersiniz? Ne fikirdesiniz?

Piyer:

— Ben o fikirdeyim ki... — dedi, — onura affedeceği bir şey yok... ben onun yerinde olsam... — Bir tedarikçi ile Piyer bir an içinde, Nataşa'yı teskin ederken, eğer o kendisi değil de dünyanın en iyi adamı ve serbest birisi olsa önünde diz çöküp elini ve gönlünü isteyeceğini söylediği zamana gitti, aynı merhamet, şefkat: ve sevgi hissi onu kapladı, aynı sözler dilinin ucuna geldi. Fakat Nataşa onları söylemesine vakit bırakmadı.

— A, siz... siz, — bu siz kelimesini heyecanla söylüyordu, — siz başka. Sizin kadar iyi kalbli, âlicenap, iyi insan bilmiyorum, olamaz da. Eğer o zaman, hattâ şimdi siz olmasaydınız halim ne olurdu bilmem, çünkü... Birdenbire gözleri doldu, öteye döndü; notayı gözlerine doğru kaldırdı, okumağa başladı, tekrar salonda dolaşmak üzere yürüdü.

Bu sırada Petya, misafir odasına koşarak: geldi.

Petya şimdi, güzel, pembe beyaz, on beş yaşında kaim ve kırmızı dudaklı, Nataşa'ya ben-z%en bir oğlandı. Üniversiteye hazırlanıyordu,, fakat son zamanlarda arkadaş Obolenski ile-hüsar yazılmağa gizlice karar vermişlerdi.

Petya, bu iş için konuşmak üzere adasına, koşmuştu.

Hüsarlığa kabul edilip edilmeyeceğini öğrenmesini Piyer'den rica etti.

Piyer, Petra'yı dinlemiyerek salonda dolaşıyordu.

Petya, kendisini dinlemesi için elini çekiyordu.

— Ya benim için, Piotr Kiriliç, Allah aşkına! Bir ümidim sizde, — diyordu.

— A, evet, senin için. Hüsar mı olacaksın? Söylerim, söylerim. Bugün muhakkak söylerim..

İhtiyar kont:

—Eh, mon eher,1 — eh, beyannameyi buldunuz mu? — diye sordu, — kontes, Razu-movski'lerde âyindeydi yeni bir dua dinledi,,, çok güzeldi diyor.

Azizim.

HARB VE SULH

Piyer :

— Buldum, — diye cevap verdi, — yarın hükümdar geliyor... Fevkalade bir zadegan toplantısı olacak, binde on toplama var diyorlar. Ha, sizi tebrik ederim.

— Evet, evet, hamdolsun. Eh, ordudan lne haber?

Piyer:

x

— Bizimkiler gene geri çekildiler. Smolensk dolaylarındalar, diyorlar, — diye cevap verdi.

Kont:

— Aman Yarabbi aman Yarabbi! — dedi. — Beyanname nerede?

— Beyanname! Ay, evet!

Piyer, cebinde kâğıtları aramağa başladı, bulamadı. Ceplerini karıştırmakta devam ederken içeri giren Kontes'in elini öptü, besbelli artık şarkı söylemiyen, fakat misafir salonuna

-da gelmiyen Nataşa'yı bekliyerek kaygılı kay-jgılı bakmıyordu.

— Ma parole je ne sais plus où je l'ai four-we1 — dedi.

Kontes : Ah, daima her şeyi kaybeder, — dedi.

Vallahi, onu nereye soktum bilmiyorum.

HARB VE SULH

147

↑

Nataşa, rikkatli, heyecanlı bir yüzle geldi, sessizce Piyer'e bakarak oturdu. O içeri girer girmez Piyer'in hüznü yüzü parladı; kâğıtları aramakta devam ederek birkaç defa ona baktı.

— Vallahi gidip getireceğim, evde unuttum. Muhakkak...

— Ama, yemeğe geç kalırsınız.

— Ah, arabacı da gitti.

Fakat kâğıtları aramak için sofaya giden Sonya onları Piyer'in şapkasının içinde buldu,. Piyer, onları ihtimamla astarın arasına yerleştirmişti. Piyer hemen okumak istedi, ama, anlaşılan bu okumadan büyük bir zevk bekliyeu ihtiyar Kont:

— Yok, yemekten sonra, — dedi.

Yemekte yeni Sen Jörj şövalyesinin sağlığına, şampanya içildiği sırada, Şinşin ihtiyar gürcü prensinin hastalığına, Metivier'in Moskova'dan kaybolduğuna, Rastopçin'e bir Alman getirildiğine, ona bunun bir şampinyon² olduğu bildirildiğine, (bizzat kont Rastopçin böyle anlatıyordu) ve kont Rastopçin'in halka bunun bir şampinyon olduğunu söyliyerek şampinyo-nun serbest bırakılmasını emrettiğine dair şehir havadisleri anlattı.

2 Rusça şpiyon (Fransızcadan espion) kelimesi casus mânasına gelir. Halk bu kelimeyi "şampinyon" şeklinde söylüyor ki bu kelime Fransızca man. tar demektir.

148

HARB VE SULH

— Boyuna da yakalıyorlar, — dedi kont. — Ben de Fransızca az konuşmasını kontese Jher zaman söylerim. Zamanı değil şimdi.

Şinşin :

— Duydunuz mu?, — dedi, — prens Go-litsin bir Rus öğretmen tuttu, Rusça öğreniyor, il commence a devenir dangereaux de par-ler français dans les rues \

İhtiyar kont Piyer'e dönerek:

— E, ne dersiniz, kont Piotr Kiriliç, milis toplamağa başlanınca sizin de ata binmeniz gerekiyor, değil mi? — dedi.

Piyer, yemekte hep sessiz ve düşünceliydi. Bu hitap üzerine, bir şey anlamamış gibi Kont'-a baktı.

— Evet, evet harbe, — dedi, — hayır! askerlik nerde ben nerde! Bununla beraber her şey o kadar garip, o kadar garip ki ben de bir şey anlamıyorum. Bilmem, harbin zevklerinden o kadar uzağım ki; ama bu zamanlarda kimse bir şey söyleyemez.

Yemekten sonra Kont rahatça koltuğa yerleşti, iyi bir okuyucu olarak tanınan Sonya'ya, okumasını ciddî bir yüzle rica etti.

"Birinci başkentimiz Moskova'ya.

1 Sokaklarda Fransızca konuşmak tehlikeli olmaya başladı.

HARB VE SULH

149-

"Düşman büyük kuvvetlerle Rusya'nın sınırlarını aştı. Sevgili yurdumuzu harabetmeğe geliyor". Sonya incecik sesiyle dikkatli dikkatli okuyordu. Kont gözlerini kapamış, bazı yerlerde kesik kesik içini çekerek dinliyordu.

Nataşa, dimdik oturuyor, dikkatle ve dik dik bir babasına, bir Piyer'e bakıyordu.

Piyer, onun bakışlarını üzerinde hissediyor, ona bakmamağa çalışıyordu. Kontes, beyannamenin her tumturaklı ibaresine karşı be-ğenmezlik ifade eden bir tavırla ve öfkeyle başını sallıyordu. Bütün bu sözlerde o sadece oğlunu tehdideden tehlikenin henüz daha ortadan kalkacağa benzemediğini hissediyordu. Sinsin, dudaklarında alaycı bir gülümsemeyle belli ki ilk gülünç bulunduğu şeye, Sonya'nın okuyuşuna, Kontun söyleyeceği söze, hattâ daha iyi bir bahane bulamazsa beyannamenin kendisine gülmeğe hazırlanmıştı.

Rusya'yı tehdideden tehlikelere, hükümdarın Moskova'ya bilhassa ünlü zadeganlara-bağladığı ümitlere dair olan kısımları okuduktan sonra Sonya sesinin, daha ziyade dikkati üzerine çekmiş olmaktan gelen titreyişle son sözleri okudu: "başkentimizde ve ülkemizin, başka yerlerinde bugün düşmanı önleyen ve görüldüğü her yerde bozguna uğratılması için yeni kurulan bütün milislerimizle müzakere etmek, onları idare etmek için bizzat halkımı-

150

HARB VE SULH

zın arasına katılmakta gecikmiyeceğiz. Bizi içine yuvarlamağı umduğun felâket düşmanın başına çöksün, kölelikten kurtulan Avrupa Rusyanın şanını yükseltsin!"

Kont, yaşlı gözlerini açtı, burnuna kuvvetli bir sirke tuzu çekmiş gibi şiddetle soluyup birkaç defa duruluyarak :

— İşte bu mükemmel! — dedi. — Sen yalnız söyle, hükümdarım, biz her şeyi feda ederiz, hiçbir şeyi esirgemeyiz.

Şinşin, Kontun vatanseverliği üzerine hazırladığı şakayı daha söylemeğe vakit bulmadan Nataşa, yerinden fırladı, babasına koştu, onu öperek :

— Ne şeker babadır bu! — dedi. Neşesiyle beraber geri gelen o şuursuzca işvesiyle tekrar Piyer'e baktı.

Şinşin :

— Bakın vatansever kıza! — dedi. i Nataşa alınganca :

— Hiç de vatanseverlik değil, basbayağı..; — dedi. — Size her şey şaka geliyor ama hiç •de şaka değil bu...

Kont:

— Ne şakası! — diye tekrar etti. — yalnız bir söz söyleyin o, hepimiz gideriz... Biz Alman değiliz öyle...

HARB VE SULH

15E

Piyer :

— Dikkat ettiniz mi, — dedi, — "müzakere etmek için" deniyor.

— Artık, niçin olursa olsun...

Bu sırada, hiç kimsenin dikkat etmediği¹ Petya, babasına yaklaştı, kıpkırmızı kesilmişti kâh kalınlaşan, kâh inceleşen değişik bir sesle dedi ki:

— Eh, şimdi babacığım size — isterseniz: anneme de, — kesin olarak söylüyorum ki askerlik hizmetine girmeğe bana izin vereceksiniz, çünkü artık duramam... işte bu kadar.

Kontes dehşetle gözlerini yukarı kaldırdı,, ellerini çırpı ve öfkeyle kocasına döndü:

— Buyurun bak! — dedi.

Fakat kont hemen heyecanım zaptedip kendini topladı.

— Hadi, hadi, — dedi, — askere bak hele! Budalalığı bırak; okumak lâzım.

— Budalalık değil bu, babacığım. Obo-lenski Fedya, benden küçük, o da gidiyor, mesele şurada ki, gitsem de gitmesem de okuyamam. Vatan... — Petya durdu kulaklarına kadar kızardı ve sözünü şöyle bitirdi: — vatan tehlikedeyken ben okuyamam.

— Yeter, yeter, budalalık...

— Ama her şeyi feda ederiz diye kendiniz söylediniz.

152

HARB VE SULH

Sararan, durgun gözlerle küçük oğluna bakan karısına göz atarak Kont bağırdı:

— Petya! Sana soluyorum, kes sesini!

— Size diyorum ki... işte Piotr Kiriliç söyleyin...

— Sana saçmalıyorsun diyorum. Daha ağzı süt kokuyor, askere gidecekmiş! Hadi, hadi, sana söylüyorum.

Kont, ihtimal istirahatatten önce çalışma -odasında bir defa da kendisi okumak üzere kâğıtları yanma alarak odadan çıkarken :

— Piotr Kiriloviç, — dedi. — Haydi tütün içmeğe gidelim...

Piyer, şaşkın ve kararsız bir haldeydi Na-naşa'nın şefkatden daha derin bir hisle durmadan ona bakan her zamandan parlak ve canlı gözleri, onu bu hale koymuştu.

— Yok, ben galiba eve gideceğim...

— Nasıl eve gideceksiniz, geceyi bizde geçirmek istiyordunuz hani... Hem bize seyrek rgelmeğe başladınız, sonra bu benimki... — Na-taşa'yı göstererek Kont safça ilâve etti — yalnız sizin yanınızda neşelidir...

Piyer, çabuk çabuk:

— Evet, ama unutmuştum... mutlaka eve »dönmem lâzım... işim var... — dedi.

Kont odadan büsbütün çıkarak:

— Peki, o halde güle güle, — dedi.

HARB VE SULH

153

— Niçin gidiyorsunuz? Niçin neşesizsiniz? Niçin?... — diye Nataşa meydan okuyucu bir eda ile Piyer'in gözlerine bakarak sordu.

Piyer, "çünkü seni seviyorum!" — demek istedi, fakat bunu söylemedi, kıpkırmızı kesildi, gözlerini yere indirdi.

— Çünkü size seyrek gelmem daha iyi... | Çünkü... Hayır sadece işim var...

— Niçin — Hayır, söyleyiniz, — diye Nataşa söze başladı fakat birdenbire sustu.

İkisi de korka korka ve utanarak birbirlerine bakıyorlardı. Piyer, gülümsemeğe gayret etti. Fakat beceremedi; gülümsemesi bir ıstırap ifade etmişti; susarak Nataşa'nın elini öptü ve çıktı.

Piyer, Rostof lara bir daha gitmemeğe içinden karar vermişti.

XXI

Petya, kesin bir ret cevabını aldıktan sonra, odasına girip kapandı, acı acı ağladı. Sesiz, suratı asık ve ağlamaktan kızarmış gözlerle çaya geldiği zaman herkes bir şey farketmemiş gibi davrandı.

Ertesi gün hükümdar geldi. Rostof'ların hizmetçilerinden birkaç kişi Çarı görmeğe gitmek için izin aldılar. O sabah Petya, uzun müddet giyindi, tarandı, büyüklerinki gibi bir ya-

154

HARB VE SULH

ka taktı. Aynanın karşısında kaşlarını çatıyor, jestler yapıyor, omuzlarını silkiyordu; nihayet kimseye bir şey söylemeden, kasketini giydi, görünmemeğe çalışarak arka kapıdan çıktı. Pet-ya, doğruca hükümdarın bulunduğu yere gitmeğe, bir mabeyinciye (Petya, hükümdarı her zaman mabeyincilerle çevrili sanırdı) kendisinin kont Rostof olduğunu, yaşının küçük olmasına rağmen vatana hizmet etmek istediğini, genç olmanın candan bağlılığa engel olamıya-cağını doğrudan doğruya anlatmağa karar verdi; ona kendisinin her şeye hazır... Bu sırada Petya, mabeyinciye söylemek için birçok güzel sözler hazırlamıştı.

Hükümdara takdiminde bilhassa çocuk olduğu için başarı umuyordu (hattâ yaşının küçüklüğüne herkesin nasıl hayret edeceğini bile düşünüyordu,) bununla beraber yakasının takılış şekli, taranışı, vekarlı, ağır yürüyüşle, yaşlı bir adam gibi görünmek istiyordu. Fakat ilerledikçe ve kendini akın akın Kremlin'e doğru gelen kalabalığa kaptırdıkça yaşlı insanlara mahsus ağırbaşlılığı yavaşlığı unutuyordu. Kremlin'e yaklaşırken itip kakacaklar diye kaygılanmağa başladı azimle, tehdidedici bir tavırla dirseklerini yana verdi. Fakat Troytski kapısında, bütün enerjisine rağmen, ihtimal ki ne vatan severce bir maksatla Kremlin'e geldiğini bilmiyen insanlar onu duvara öyle bir sıkıştırdılar ki, boyun eğmek ve kapıda ara-

HARB VE SULH

155

balı kemerlerin altından gürüldüyerek geçinceye kadar durmak zorunda kaldı. Petya'nın yanında uşaklı bir kadın, iki tacir ve bir emekli er vardı. Kapıda bir müddet durduktan sonra Petya, bütün arabaların geçmesini bekleme-yerek başkalarından evvel ilerlemek istedi, azimle dirseklerini işlemeğe başladı; fakat on-dpn ilk dirseği yiyen karşısındaki kadın hiddetle bağır-
— Ne itiyorsun, küçük bey, görmüyor musun ki herkes duruyor ne sokuluyorsun!

Uşak:
— Böyle herkes de sokulur, — dedi ve o oda dirsek vurmağa başladı, Petya'yı dayanıp kapının fena kokan bir köşesine sıkıştırdı.

Petya yüzünü kaplıyan teri elleriyle sildi, büyüklerinki gibi o kadar itina ile evde taktığı terden ıslanmış yakasını düzeltti.

Huzura çıkılmaz bir manzarası olduğunu hissediyor; bu haliyle mabeyincilerin karşısına çıkarsa onu hükümdarın yanına bırakmı-yacaklar diye korkuyordu. Fakat kalabalıktan üstünü başını düzeltmeğe ve başka bir yere geçmeğe imkân yoktu. Geçen generallerden biri Rostof'larm bildiğiydi. Petya ondan yardım rica etmek istedi, fakat bunun erkekliğe aykırı bir şey olacağını düşündü. Bütün arabalar geçince kalabalık akın etti. Petya'yı da, halkın her tarafını tuttuğu meydana sürükleyip götür-

156

HARB VE SULH

dü. Yalnız meydanda değil yamaçlarda damlarda, her yerde kalabalık vardı. Petya, kendini meydanda bulur bulmaz, bütün Kremlin'i kap-hyan çan seslerini ve halkın neşeli konuşmalarını açık açık duydu. Bir anda meydan genişledi, birdenbire bütün başlar açıldı, herkes yine ileriye atıldı. Petya öyle sıkışmıştı ki nefes alamıyordu; hep "hurra! hurra! hurra!" diye haykırıyorlardı. Petya ayaklarının ucuna kalkıyor, yanındaki-lerle itişiyor, fakat etrafında kalabalıktan başka bir şey görmüyordu. Bütün yüzlerde tek bir rikkat ve heyecan ifadesi vardı. Petya'nın yanında duran bir tüccar karısı hıçkırıyor, gözlerinden yaşlar boşa-nıyordu.

— Babamız, meleğimiz, pederimiz! — diyerek göz yaşlarını parmaklarıyla siliyordu.

Her taraftan :

— Hurra! — diye haykırıyorlardı.

Kalabalık bir dakika duraladı, sonra tekrar ileri atıldı.

Petya, ne yaptığını bilmiyerek dişlerini sıktı, gözlerini canavar gibi döndürdü, dirseklerini işletip, bu dakikada âdeta kendini de, herkesi de öldürmeğe hazırmış gibi "hurra!" diye haykırarak ileri atıldı; fakat yanlarından da tıpkı onunki gibi canavar yüzleri, aynı, 'hur-ra'" naralanyla ileri sokuluyorlardı.

HARB VE SULH

157

Petya, içinden,:

— "Hükümdar neymiş bir bak! — dedi, — hayır, kendi başıma ona dilekçe sunmam doğru değil, bu çok cüretlice olur!" Buna rağmen hep öyle ümitsizce ileri atılmakta devam etti; önündekilerin omuzları arasından, kırmızı çuha serili bir yolun uzandığı boş bir saha

^görünüp kayboldu; fakat bu sırada kalabalık ^ geriye doğru dalgalandı (önde polisler alaya çok sokulan halkı geriye dayanıyorlardı; hükümdar saraydan Uspenski katedraline geçiyordu); Petya, ansızın göğrüne öyle bir darbe yedi ve öyle sıkıştırıldı ki birdenbire gözleri karardı, şuurunu kaybetti, kendine geldiği zaman, arkasında bir tutam beyaz saçıyla mavi cüppeli bir din adamı, — ihtimal bir di-yasko yamağı, — bir eliyle onu koltuğunun altından tutuyor, öbürüyle kalabalığın baskısından onu koruyordu.

— Ezdiler sizi küçük bey! — dedi, — nedir bu böyle!... Biraz kendinize geldiniz mi, ezdiler, ezdiler! Hükümdar Uspenski katedraline geçti. Kalabalık tekrar toparlandı; diyakos yamağı, sararan, soluk almıyan Petya'yı "Topların Şahı" na1 doğru sürükledi. Birkaç kişi Petya'ya acı-mıştı, birden bütün kalabalık ona doğru dön-

1 Toplantı şahı: 16 ncı yüzyılda imal olunmuştur 196.500 kilo ağırlığındadır.

158

HARB VE SULH

dü onun etrafında bir baskıdır başladı. Yakında duranlar ona hizmet ediyor, redingotonun düğmelerini çözüyor, onu topun kaidesine oturtuyor, onu ezenlerden birini azarlıyorlardı.

— İnsan böyle ezerek adamın canını çıkarabilir. Nedir bu! Kaatil mi olacaksınız 1 Bak zavalıcılık sofrası örtüsü gibi bembeyaz oldu, — diye sesler duyuldu.

Petya, çok geçmeden kendine geldi, yüzünün kırmızılığı geri geldi, acısı geçti, bu geçici acıya karşılık topun üstünde yer aldı ki buradan geri dönmesi gereken hükümdarı göreceğini umuyordu. Petya, artık dilekçe sunmağı düşünmüyordu. Sadece onu bir görebilseydi; bununla da o kendini bahtiyar sayacaktı! Uspenski katedralinde, biri hükümdarın gelişi dolayısıyla, öbürü Türklerle akdedilen sulh için yapılan iki birleşik şükran âyini sırasında kalabalık biraz dağıldı; Kvas1, çörek, ve Petya'nın çok canı istediği ay çiçeği tohumu satıcıları bağırarak meydana çıktılar; alelade konuşmalar duyuldu. Bir tacir kadın yırtılan şalını gösteriyor, onu ne kadar pahalıya satın aldığını anlatıyordu, başka biri ipekli kumaşların şimdi çok pahalılaştığını söylüyordu. Petya'nın kurtarıcısı, diyakos yamağı, bir memurla, bugün hangi hürmetli piskoposun âyin yaptığını konuşuyordu. Diyakos yamağı,

Bir nevi şıra.

HARB VE SULH

159

ifşf

Petya'nın anlamadığı muhteşem âyin sözünü birkaç defa tekrarladı. İki genç esnaf fındık kıran bir hizmetçi kızla alay ediyorlardı. Bütün bu konuşmalar, bilhassa hizmetçi kızla yapılan ve Petya için o yaşta çok çekici olması gereken alay, şimdi onu ilgilendirmiyordu; o hep hükümdarı ve ona karşı sevgisini düşünüp Jîneyecanlanarak yüksekte, topun üstünde oturuyordu. Onu ezdikleri zaman duyduğu acı ve korku hissiyle coşkunluk hissinin bir araya gelmesi bu dakikaların önemini kavrayışını bir kat daha kuvvetlendiriyordu.

Birdenbire rıhtım boyundan top sesleri duyuldu (bunlar Türklerle yapılan sulhu kutlamak için atılıyordu); kalabalık, topun nasıl atıldığını görmek için şiddetle rıhtıma doğru hücum etti. Petya'da oraya koşmak istiyordu, fakat küçük beyi himayesine alan diyakos yamağı onu bırakmadı. Top sesleri henüz daha devam ederken Uspenski katedralinden subaylar, generaller, mabeyinciler dışarı fırladılar, sonradan o kadar acele etmiyen daha başkaları çıktı, yine başlardan şapkalar çıkarıldı; topları görmeğe gidenler koşup geldiler. Nihayet katedralin kapısından üniformalı, kordon-lu dört kişi daha çıktı. Kalabalık yine "hurra! hurra!" diye bağırmağa başladı.

— Hangisi? Hangisi? — diye Petya, ağlar bir sesle etrafındakilere sordu, fakat ona kimse cevap vermedi; herkes heyecan içindeydi;

160

HARB VE SULH

Petya, bu dört kişiden, gözlerinden fışkıran sevinç yaşları arasında iyice göremediği birini seçerek bütün heyecanını — bu her ne kadar hükümdar değilse de, — onun üzerine topladı, coşkun bir sesle "hurra!" diye haykırdı, ne pahasına olursa olsun ertesi gün asker olmak kararını verdi.

Kalabalık hükümdarın arkasından koştu, onu saraya kadar takibeti, sonra dağılmağa başladı. Vakit epeyce geçmiş, Petya, bir şey yememişti; buram buram ter döküyordu; ama eve gitmiyor, azalan fakat yine de oldukça kalabalık olan halkla beraber sarayın önünde duruyor, hükümdarın öğle yemeği zamanında sarayın pencerelerine bakarak daha bir şeyler olacak diye bekliyor, perona, hükümdarın sofrasına gelen büyük rütbe sahiplerine de sofraya hizmet eden ve pencerelerd görünüp kaybolan saray uşaklarına da aynı derecede imreniyordu.

Yemek sırasında Valuyef pencereden dışarı bakarak hükümdara :

— Halk hâlâ majestelerini görmeği ümid-ediyor, — dedi.

Yemek bitmişti, hükümdar elinde bitirmeğe çalıştığı bir bisküvi ile kalktı, balkona çıktı, halk, Petya, ortalarında olduğu halde balkona doğru atıldı.

HARB VE SULH

161

— Meleğimiz, pederimiz! Hurra! Babamız!... — diye halk ve onunla beraber Petya, bağıriyordu; kadınlar, bazı yufka yürekli erkekler, bu arada Petya heyecandan yine ağlıyorlardı.

Hükümdarın elinde tuttuğu oldukça büyük bir bisküvi parçası kırılarak balkonun korkuluğuna, korkuluktan yere düştü. Herkesten ileride duran önlüklü bir arabacı bu bisküvi parçasının üstüne atıldı, onu kaptı, kalabalıktan, birkaç kişi arabacıya doğru atıldılar. Hükümdar bunu fark ederek bisküvi tabağının getirilmesini emretti, balkondan bisküvi atmağa başladı. Petya'mn gözleri kızardı, ezilmek tehlikesi onu daha çok tahrik etti, bisküvilerin üzerine-atıldı. Niçin bilmiyordu, fakat Çarın elinden. bir bisküvi almak ve bu işte kimseye boyu» eğmemek lâzımdı. İleri atıldı, bir bisküviyi ele geçirmeğe çalışan ihtiyar bir kadını yere düşürdü. Fakat ihtiyar kadın, yerde yatmasına rağmen kendini yenilmiş saymıyordu, (bisküvilere uzandı, ama eli yetişmedi). Petya diziyle onun kolunu yana iterek bisküviyi yakaladı., geç kalmaktan korkar gibi "hurra!" diye bağırıldı. Fakat sesi artık kısık çıkıyordu.

Hükümdar gitti; bundan sonra halkın büyük bir kısmı dağıldı.

— Bak, daha beklemek lâzım demedim mi ben; dediğim çıktı. — diye her taraftan sevinçli sesler geliyordu.

İ62

HARB VE SULH

Ne kadar bahtiyar olursa olsun eve gitmek ve bugünün bütün zevkini sona ermiş görmek Petya'ya yine hüznü veriyordu. Petya, Kremlin'-iden eve değil kendisi gibi askere yazılmağa uğraşan on beş yaşındaki

arkadaşı Obolenski'ye gitti. Eve dönünce, müsaade edilmezse kaçacağını kesin olarak ve azimle bildirdi. Ertesi gün kont İlya Andreyiç, büsbütün boyun eğmekle beraber, Petya'yi Şöyle tehlikesizce bir yere yerleştirmenin yolunu öğrenmeğe gitti.

XXII

Bundan üç gün sonra, ayın 15 inde sabahleyin Slobodski sarayının önünde sayısız arabalar duruyordu. Salonlar doluydu. Birincisinde üniformalı asilzadeler, ikincisinde sakallı mavi kaftanlı ve göğüsleri madalyalı tacirler vardı. Asilzadelerin toplandığı salondan uğultu ve hareketler duyuluyordu. Hükümdarın portesi altında duran bir masada, yüksek arkalı sandalyelerde en önemli büyükler oturuyor, fakat asilzadelerin çoğu salonda dolaşıyorlardı.

Piyer'in bazan kulüpte, bazan evlerinde her gün gördüğü bütün bu asilzadelerin kimi Katerina devri, kimi Pavlof devri, kimi yeni Alexandr devri üniforması, kimi de umumiyetle asilzadelerin giydiği üniformayı giyiyor, üni-

HARB VE SULH

163

formalardaki bu müşterek karakter, bu ihtiyar, genç, çok çeşitler ve bildik şahsiyetlerle acayip ve fantastik bir şekil veriyordu. Gözleri zayıf, dişsiz, dazlak, sarı bir yağ bağlayıp şişmiş veya buruşmuş, zayıf ihtiyarlar bilhassa hayret vericiydiler. Büyük bir kısmı yerlerinde oturuyordu; gezecekleri, konuşacakları zaman gençlere yanaşıyorlardı. Bütün bu yüzlerde hayret verici olan şey, Petya'nın meydanda, kalabalıkta gördüğü yüzlerdeki gibi birbirine zıt çizgilerdi. Umumi, fevkalâde bir hâdiseyi bekleyişle, bir gün evvelki alelade bir boston oyununu, aşçı Petroşka'yı ve Zinayda Dimitri-yevna'nın sıhhatini ve saireyi hatırlayış gibi.

Piyer, vücudunu sıkı, darlaştıran asilzade üniformasıyla sabah erkenden beri salonlardaydı. Heyecan içindeydi; bu fevkalâde toplantı, yalnız asilzadelerin değil, tacirlerin, çeşitli sınıfların toplantısı, bu Etaîs generaux, onda Contrat social ve Fransız inkılâbı hakkındaki çoktan beri unutulmuş fakat ruhunda derin bir yer etmiş olan bir sıra fikirleri uyandırdı... Milletle müzakere için hükümdarın başkente geleceğine dair yayınlanan beyannamede dikkatini çeken söz bu görüşünü kuvvetlendirmişti. Bu mânada, çoktan beri beklediği önemli bir şeyin, yaklaşmakta olduğunu sanarak dolaşıyor, dikkatle bakmıyor, konuşmalara kulak kabartıyor, fakat hiçbir yerde onu meşgul eden düşüncelere bir ifade bulamıyordu.

164

HARB VE SULH

Hükümdarın heyecan uyandıran beyannamesi okundu, sonra küme küme olup konuşmağa başladılar; Piyer, belli konuşma konularından başka yalnız hükümdar içeriye girince önderlerin nerede duracakları, hükümdarın şerefine ne zaman balo verileceği, ilçe ilçe mi ayrılacakları, yoksa bütün vilâyetlerin bir arada mı bulunacağı v.s... üzerinde konuşmalar duyuyordu, fakat mesele harbe, asilzadelerin toplanması sebebine dokunur dokunmaz konuşmalar kararsız ve belirsiz bir şekil aldı. Herkes söylemekten ziyade dinlemek istiyordu.

Deniz emeklisi subayı üniforması giymiş lorta yaşlı, mert tavırlı, yakışıklı bir adam salonlardan birinde konuşuyordu; yanına bir kalabalık toplanmıştı. Piyer bu lâf ebesinin tetrafında teşekkül eden daireye yaklaştı, dinlemeğe koyuldu. Katerina devrine mahsus Voyvoda 1 kaftaniyle ve tatlı bir gülümsemeyle içinde herkesi tanıdığı bir kalabalığın arasında dolaşan Kont İlya Andreyiç de bu gurupa yaklaştı, her zaman dinlediği gibi, iyi yürekli insanlara has gülümsemesiyle, konuşan kimsenin fikrini doğru bulduğuna işaret olmak üzere başını tasdik yollu sallıyarak dinlemeğe başladı. Deniz emeklisi çok cesurca konuşuyordu, bu onu dinliyenlerin yüzlerinden ve Piyer'in çok uysal ve sessiz bildiği kimselerin memnu-Voyvoda: eski devirde şehir başkanı, vali.

HARB VE SULH

165

niyetsizlikle ondan uzaklaşmalarında veya ona itiraz etmelerinden belliydi. Piyer, kendine yol açarak gurubun ortasına kadar sokuldu, kulak kabarttı, söz söyliyenin gerçekten bir liberal, fakat onun anladığından büsbütün başka mânada bir liberal olduğuna kanaat getirdi. Bahriyeli çok berrak, ahenkli bir asilzade barito-giyle, "r"leri hoş bir şekilde boğarak, sedasız, harfleri yutarak bazılarının "ga-son

pipol" falan diye bağırdıkları sesle konuşuyordu. Sefa-hat hayatına ve hükmetmeye alışkın adamların, sesiyle söylüyordu.

— Eh, Smolenski'liler hükümdara milis teklif etmişler. Smolensk'lilerin her yaptıkları kanun mu bizim için? Şanlı Moskova Vilâyeti zadeganı lüzum görürse bağlılığını hükümdara, imparatora başka vasıtalarla gösterebilir. 1807 yılındaki milisi unuttuk mu! Ancak hırsızlar, yağmacılar zengin oldular...

Kont İlya Andreyç, tatlı tatlı gülümsiye-rek tasdik yollu başını salladı.

— E, peki, bizim milislerin devlete bir faydaları oldu mu? Hiçbir faydaları olmadı! Sadece çiftliklerimizi harabettiledi. Asker toplama daha iyi... Yoksa size geri dönecek olan ne bir asker, ne bir köylü olacak, bir sefih olacak işte o kadar. Asilzadeler hayatlarını esirgemiyorlar, biz hepimiz gideriz, kura askeri de alırsız, hükdağ (hükümdarı böyle söylüyordu) bir

HARB VE SULH

işaret etsin sadece, onun için hepimiz ölürüz-diye hatip heyecanlanarak ilâve etti.

İlya. Andreyiç, memnuniyetinden yutkundu, Piyer'i dürttü, fakat Piyer söz söylemek istiyordu. Sebebini bilmediği bir heyecan hissederek ve ne söyleyeceğini bilmeksizin ilerledi, tam söylemek için ağzını açmıştı ki hatibin yakınında duran tamamıyla dişsiz, zeki ve sert yüzlü bir ayan âzası Piyer'in sözünü kesti. Belli bir münakaşa alışkanlığıyla, yavaş fakat duyulur bir sesle :

— Zannederim ki, sayın bay, - diyerek dişsiz ağzını oynatmağa başladı, - biz buraya, şu an da devlet için en elverişli olan şeyin toplama asker mi, milis mi olduğunu münakaşa etmek için çağırıldık.

İmparatorun bize şeref veren beyannamesine cevap vermek için çağırıldık. Asker toplama mı, milis mi, hangisinin elverişli olduğunu münakaşa etmeği yüksek kata bırakalım... »

Piyer, birdenbire heyecanına bir çıkış yolu buldu. Zadegânlığın önünde duran iş hakkında bu formel ve dar görüşü ileri süren ayan azasına kızmıştı. Piyer ilerledi ve onun sözünü kesti, ne söyleyeceğini kendisi de bilmiyordu, fakat heyecanla söze başladı, bazan araya fran-sızca sözler karıştırıyor, Rusçayı bir kitap diliyle söylüyordu.

— Affedersiniz Ekselans, - diye başladı. (Bu ayan âzasıyla iyi tanışırdı, fakat burada

HARB VE SULH

167

ona karşı resmî davranmadığı lüzumlu görmüştü), . her ne kadar bayla aynı fikirde değilsem de... (Piyer, ne söyleyeceğini şaşırdı. Mon-tres honorable peopinant¹ demek istedi) Bayâ...: que je n'ai pas l'honneur de connaître, 2 fakat öyle sanıyorum ki zadegan sınıfı, kendi sempatisini, heyecanını ifade etmekten başka * vatana favdalı olabilecek tedbirleri de müza-kere etmek için buraya çağırılmış bulunuyor. Öyle sanıyorum ki - heyecanlanarak devam ediyordu. - eğer hükümdar bizleri ö... ö... öğüt verecek kimseler olarak değil de sadece, hizmetine vereceğimiz köylülerin sahibi ve., ve kendimizi chair a canon 3 olmağa hazır kimseler olarak bulsaydı memnun olmazdı.

Birçokları ayan azasının hafifseyici gülümsemesini ve Piyer'in çok serbest konuştuğunu görerek guruptan uzaklaştılar; Piyer'in söyle^ vinden yalnız İlya Andreyiç memnundu; Bahriyelinin, ayan azasının söylevinden ve umumiyetle son olarak dinlediği her sözden daima memnun olduğu gibi. >

Piyer devamla :

— Ben öyle sanıyorum ki, bu meseleleri münakaşa etmeden önce, - dedi, - hükümdara

1 Çok sayın muhatabım.

2 ...ki tanışmak şerefinden mahrum bulunuyorum.

3 Kurbanlık. ;

168

HARB VE SULH

sormalı, askerimizin ne kadar olduğunu, ordumuzun ne durumda bulunduğunu bize bildirmesini majestelerinden saygıyla rica etmeliyiz, o zaman...

Fakat Piyer, sözünü bitirmedi, birdenbire üç taraftan ona saldırdılar. Eskiden beri tanıdığı, arası her zaman onunla iyi olan boston meraklısı Stepan Stepanoviç Adrkasin ona herkesten daha şiddetle hücum etti. Stepan Stepanoviç üniformalıydı; üniformadan mı, başka sebepten mi nedense Piyer, karşısında

büsbütün başka bir adam görüyordu. Stepan Stepanoviç, yüzünde birdenbire beliren bir ihtiyar öfkesiyle Piyer'e bağırdı:

— İlkin şunu haber vereyim ki, bunu hükümdara sormağa hakkınız yok, ikincisi, Rus asilzadelerinin buna hakkı olmuş olsa bile hükümdar bize cevap veremez. Ordu düşmanın harekâtına göre hareket ediyor; azalıyor ve çoğalıyor...

Piyer'in, ta eskiden Çingenelerde gördüğü, kötü bir kumarcı olarak tanıdığı yine üniforma ile değişen ve ona yaklaşan orta boylu, kırk yaşlarında bir adamın sesi Adroksin'in sözünü kesti :

— Münakaşa etmek zamanı değil, - dedi, - iş görmek lâzım: harb Rusya'da oluyor, düşman Rusya'yı harabetmek, babalarımızın mezarlarını berbadetmek, karılarımızı, çocu'kları-

HARB VE SULH

169

snızı götürmek için geliyor, . asilzade göğsüne vurdu. - Çar babamız için hepimiz ayaklanırsınız, iiepimiz birden gideriz! - kızaran gözlerini döndürerek bağırdı, kalabalığın içinden tasvip yollu birkaç ses işitildi. - Biz Rusuz, dinimizi, başkentimizi, vatanımızı müdafaa için de kanımızı esirgemeyiz, eğer vatanın evlâtlarıysak iiezeryam bırakmak lâzım, Rusya'nın Rusya için nasıl ayaklanacağını Avrupaya göstereceğiz, - diye haykırdı.

Piyer, itiraz etmek istiyordu, fakat tek bir söz söyleyemedi. Sözlerinin, taşıdıkları mâna aie olursa olsun, heyecanlanan asilzadenin sözlerinden daha az duyulacağını biliyordu.

İlya Andreyiç, arkada baş sallıyordu; bazıları cümlelerin sonunda hızla hatibe doğru dönerek:

— Evet bu böyledir! bu böyle! - diyorlardı.

Piyer, ne paradan, ne mujikten yana, ne de kendi canından yana fedakârlıktan çekinmediğin, ama duruma yardım etmek için bu durumu bilmek gerektiğini söylemek istiyor, fakat söylemiyordu. Birçok sesler birden yükseliyor, bağırarak konuşuyorlardı, öyle ki İlya -Andreyiç herkese baş sallamağa yetiştiremiyordu; gurup büyüdü, dağıldı, yeniden birleşti, konuşmalarla uğuldiyerek hep birden büyük salonda, büyük masaya doğru ilerledi. Piyer, söz söyleyemiyor, sözünü kabaca kesiyor-

170

HARB VE SULH

lar, onu itiyorlar, müşterek bir düşmandan* yüz çevirir gibi ondan yüz çeviriyorlardı. Bu,, onun sözünden memnun olmamalarından doğmuyordu, peşinden söylenen birçok sözlerdens sonra onu unutmuşlardı bile; fakat kalabalığı, heyecana getirmek için hissedilir bir sevgi ve-nefret mevzuuna ihtiyaç vardı. Piyer bunun yerini tutuyordu. Heyecanlı asilzadeden sonra birçok hatipler söz söylemişler ve hepsi de aynı, tonda söylemişlerdi. Birçokları güzel ve orji-nal sözler söylemişlerdi.

Rus habercisini çıkaran ve orada tanılara Glinka (muarrir, muarrir! diye kalabalıkta seslerde duyuluyordu) cehennemini cehennemii defetmesi gerektiğini, şimşek çakınca, gök gür-leyince gülümsiyen bir çocuk gördüğünü fakat bizim bu çocuk gibi olmayacağımızı söylüyordu.

Arka sıralardan :

— Evet, evet, gök gürleyince! - diye tasvip yollu tekrarlandı.

Kalabalık, Piyer'in evlerinde soytarılarıyla* veya kulüpte boston başında gördüğü üniformalı, kordonlu, tüyü tüssü ağarmış, dazlak, yetmişlik ihtiyar kodamanların oturduğu büyük masaya yaklaştı. Kalabalık' uğultuyu kesmeden* masaya yaklaştı. Kalabalığın dayandığı sandal-yâların yüksek arkalıklarına yaslanan hatipler birbiri arkasından, bazan da ikisi birden ko-

HARB VE SULH

171

11

nuşuyorlardı. Arkada duranlar konuşan hatibin söylemediklerini kaydediyor ve atlanan bu noktaları söylemek için acele ediyorlardı. Ö-bürleri, söyleyecek bir fikir bulunur diye bu sıcakta ve bu sıkışıklıkta kafalarını araştırıyor, bir şey bulunca hemen söylemek istiyorlardı. Piyer'in tanıdığı ihtiyar kodamanlar oturtuyor, kâh şuna, kâh buna bakıyor, içlerinden fcfüyük bir kısmının hali sıcaktan çok sıkıldıklarını anlatıyordu. Bununla beraber Piyer, kendini çok heyecanlı hissediyordu; sözlerin mânasından ziyade seslerde ve yüzlerdeki ifadelerde beliren umumi his, zafer için her şeyin vız geldiğini göstermek arzusu

ona da sirayet etmişti. Fikirlerini değiştirmiş değildi, fakat kendini bir şeyde kabahatli gibi hissediyor, temize çıkmak istiyordu.

Sesini başkalarından daha çok yükseltmeğe çalışarak;

— Ben yalnız, ihtiyaçları bilirsek fedakârlık yapmanın bizim için daha kolay olacağım söyledim. - dedi. Yanında duran bir ihtiyarcağız dönüp ona baktı, fakat masanın öbür tarafından gelen bir ses hemen onu kendine çekti.

Birisi:

— Evet, Moskova teslim olacak; Ama bizim kurtarıcımız da o olacak! diye bağırdı.

172

HARB VE SULH

Başka birisi:

— O insanlığın düşmanıdır, - diye haykırdı, - Müsaade ediniz de konuşayım baylar, beni eziyorsunuz!...

XXIII

Bu sırada general üniforması giymiş, omuzdan aşırma bir kordonla sivri çeneli, keskim bakışlı kont Rastopçin, iki yana açılan asilzade kalabalığının önünde hızlı adımlarla içeri girdi..

— Hükümdar imparator şimdi gelecek -dedi. - Şimdi oradan geliyorum, öyle sanıyorum ki içinde bulunduğumuz durumdan fazla münakaşaya lüzum yok, hükümdar bizi ve tacirleri toplamak lûtfunda bulundu. Oradan, milyonlar akın edip gelecek (tacirlerin salonunu işaret etti,) yapacağımız şey milisi hazırlamak ve kendimizi esirgememektir... Bu yapabileceğimizin en azıdır. *

Yalnız masada oturan büyükler arasında bir müzakere başladı. Bu müzakere sonuna kadar çok sessiz geçti. Bütün o evvelki gürültülerden sonra "muvaffık", değişiklik olsun diye-"ben de aynı fikirdeyim" v.s. gibi ihtiyar sesleri tek tek duyulmağa başlayınca müzakere-hattâ hüznün verici bir hal aldı.

Moskovalıların, Smolensk'liler gibi 1000 de tam techizatlı 10 adam feda edeceklerine

HARB VE SULH

173

dair Moskova asilzadelerinin kararını yazması kâtibe emredildi. Toplantı yapan baylar hafiflemiş gibi kalktılar, sandalyaları gürüldetip kol kola girerek ve konuşarak ayaklan açılışın diye salonda gezmeğe çıktılar.

— Hükümdar! Hükümdar! - diye birden-'bire salonları bir ses dolaştı ve bütün halk ka-uya hücum etti. Hükümdar, asilzadelerin teşkil ettiği iki sıra arasındaki geniş geçitten salona girdi. Bütün yüzlerde saygılı, ürkek bir merak ifadesi "belirdi. Piyer, oldukça uzaktaydı, hükümdarm sözlerini iyice işitmiyordu. İşittiklerinden yalnız şunu anlamıştı ki hükümdar, devletin içinde bulunduğu tehlikeden, Moskova asilzadelerine bağladığı ümittten bahsediyordu. Asilzadelerin şimdi aldığı kararı bildiren başka bir ses hükümdara cevap verdi.

Hükümdarın titriyen sesi duyuldu : ..;

— Baylar!

Kalabalık hafifçe dalgalandı ve yine yatıştı; Piyer hükümdarm o hoş, insanca ve dokunaklı sesini iyice duydu; şöyle diyordu:

— Rus zadeğânlığının hamiyetinden hiçbir zaman şüphe etmemiştim. Fakat bugün o benim ümidimin üstüne çıkmış bulunuyor. Vatan adına size teşekkür ederim. Baylar, harekete geçelim, zaman her şeyden kıymetlidir...

174

HARB VE SULH

Hükümdar sustu, kalabalık onun etrafında sıkışmağa başladı; her taraftan coşkun haykırışlar duyuldu.

Hiçbir şey duymamış olan, fakat her şeyi kendine göre anlayan İlya Andreyiç hıçkırarak arkadan :

Hükümdar asilzadeler salonundan tacirler salonuna geçti. Orada aşağı yukarı on dakika kaldı. Başkaları gibi Piyer'de hükümdarı tacirler salonundan gözlerinde rikkat yaşlarıyla çıkarken gördü. Sonradan öğrenildi ki hükümdar tacirlere söylevine başlar başlamaz gözleri dolmuş, sözünü titriyen bir sesle bitirmişti. Piyer, hükümdarı gördüğü zaman o, beraberinde iki tacirle çıkıyordu. Biri Piyer'ira tanıdığı

şışman bir kesimci, öbürü zayıf, sivri sakallı, uçuk benizli bir belediye başkanıydı. İkisi de ağlıyorlardı. Zayıf olanın gözleri yaşlıydı, fakat şışman kesimci bir çocuk gibi hiç-kırıyor ve durmadan tekrarlıyordu : — Hayatımı da, malımı mülkümü de al, majeste!

Bu anda Piyer, artık gözünde hiçbir şeyin* değeri olmadığını, her şeyi fedaya hazır olduğunu göstermek arzusundan başka bir şey hissetmiyordu. Meşrutiyetçi temayüllü sözü ona şimdi ne kadar ayıp geliyordu. Bunu düzeltmek için fırsat arıyordu. Kont Mamonof' uis

HARB VE SULH

175

Ibir alay verdiğini öğrenince bütün yiyim ve giyim masraflarıyla beraber 1000 kişi vereceğimi hemen orada kont Rastopçin'e bildirdi.

İhtiyar Rostof, olup bitenleri göz yaşı dökmeden karısına anlatamadı; hemen o anda Pet-ya'nın ricasını kabul etti ve bizzat onu yazdırmağa gitti.

İl*î Ertesi gün hükümdar Moskova'dan ayrıldı. Bütün asilzadeler üniformalarını çıkardılar, tekrar evlerde, kulüplerde yerlerini aldılar; homurdanarak milis için kâhyalarına emirler verdiler ve yaptıkları şeye kendileri de hayret ettiler.

İKİNCİ KISIM

Napolyon, Rusya ile harbe başladı, çünkü Dresden'e gelmeden, tazimlerden başı dönmeden, Polonya üniforması giymeden; kendini bir haziran sabahının canlı intihalarına kaptırmadan edememişti;

Kuragin'in, sonra Balaşef'io yanında öfkeyle parlamaktan kendini alıkoya-mamıştı.

Aleksandr, bütün müzakeleri reddetti, çünkü kendini hakarete uğramış hissediyordu. Barclay de Tolly, ödevini yerine getirmek ve büyük kumandan diye şöhret salmak için orduyu çok iyi idare etmeğe gayret ediyordu. Rostof, atını Fransızların üzerine sürdü, çünkü düz ovada at koşturmak arzusuna dayanmamıştı. Bu harbe iştirak eden sayısız insanlar da, kendi şahsi vasıflarına, âdetlerine, şartlarına ve maksatlarına göre tıpkı böyle hareket ediyorlardı. Ne iş gördüklerini, kendileri için ne yaptıklarını biliyorlarmış gibi korkuyor, öğünüyor, seviniyor, öfkeleniyor, hüküm yürütüyorlardı, halbuki hepsi de ellerinde ol madan tarihin aletiydiler, kendilerinden sakı ve bizce anlaşılır bir iş görüyorlardı. Bütün iş yapan adamlarının değışmez nasibi budur, ve

HARB VE SULH

177

onlar toplum, içinde ne kadar yükselirlerse o kadar az hürdürler.

1812 de iktidarı ellerinde tutanlar artık yerlerini çoktan bıraktılar, onları ilgilendireni şeyler iz bırakmadan yok olup gitti. Önümüzde yalnız o zamanın tarihi sonuçları var.

Fakat Avrupadaki insanların Napolyon'unı öiüderliği altında Rusyanın ta derinliklerine kadar dalmaları ve orada mahvolmaları gerekti diyelim; o zaman bu harbe iştirak eden insanların birbirine aykırı düşen bütün mânâsız ve gaddarca faaliyetleri bizce anlaşılmalı olur.

Kader, bütün bu insanları, kendi şahsî gayelerine ulaşmağa gayret ederken hiçbir kimsenin (ne Napolyon'un, ne Aleksandr'm, ne harbe iştirak edenlerden daha küçük herhangi birinin) hiç ümidetmediği muazzam bir sonucum doğmasına yardım etmeğe zorladı.

1812 yılında Fransız ordusunun mahvolmasının sebebi şimdi bizce aşikârdır. Napolyon ordularının mahvolmasına bir taraftan geç kalması, kış seferine hazırlanmadan Rusya'nın ta içlerine dalmış olması, öbür taraftan Rus şehirlerinin yakılması üzerine harbin aldığı şekil ve Rus halkında düşmana karşı uyanan kin ve nefret sebeb olduğu üzerinde kimse münakaşa etmez. Fakat o zaman, en iyi bir kumandanın sevk ve idaresi altındaki 800 bin kişilik dünyanın en iyi bir ordusunun iki kat

178

HARB VE,SULH

zayıf ve tecrübesiz kumandanların sevk ve idaresi altındaki bir Rus ordusuyla çarpışmada .ancak böylelikle mahvolabileceğini o zaman {bu hakikat şimdi açık görünüyor} kimse kes-tirememişti; bunu kimse kestiremedikten başka Rusların bütün gayretleri daima, Rusyayı kurtarabilecek olan bir tek şeye engel olmaya, Fransızların bütün gayretleri de, tecrübelerine ve Napolyon'un sözde dehasına rağmen yaz sonunda Moskova'ya kadar uzanmağa, yani onları mahvedecek olan şeyi yapmağa yöneltmişti.

1812 ye dair yazılmış tarihi eserlerde Fransız yazarları, hattın uzamasındaki tehlikeyi Napolyon'un hissettiğinden, savaş aradığından, mareşallerinin ona Smolensk'te kalmağı tavsiye ettiklerinden bahsetmeğı ve güya seferin tehlikeleri artık o zaman anlaşılmış olduğunu ispat eden daha buna benzer birtakım deliller ileri sürmeğı çok severler, Rus yazarları ise daha ziyade Napolyon'u Rusyanın içerisine çekmek için seferin başından beri bir İskit harbi plânu mevcut olduğundan bahsetmeğı daha çok severler ve bu plânu, kimi Pfuhl'e, kimi bir Fran-sıza, kimi Tolly'e, kimi bizzat İmparator Alek-sandr'a atfeder, gerçekten de bu tarzda hareket edilmesi hakkında bazı imalar taşıyan notları, projelere, mektupları işaret ederler. Fakat olup bitenin önceden kestirilmesine dair «olan bütün bu imalar şimdi, Fransızlarca ol-

HARB VE SULH

179

I

duğı gibi Ruslarca da sadece hâdiseler onları haklı çıkardığı için ileri sürülüyor. Eğer hâdiseler olmasaydı şimdi bu imalar, o zaman revaçta olan fakat doğru çıkmıyan, bunun için de unutilan binlerce ve milyonlarca ima ve tahmin gibi unutulacaklardı. Cereyan etmekte o-lan her hâdisenin sonucu hakkında daima o 3|adar tahmin yürütülür ki, nasıl sona ererse 'Srsin sayısız faraziyeler arasında tamamıyla tersine yürütülmüş olanları da bulunduğunu büsbütün unutarak "bunun böyle olacağı ben daha o zaman söylemiştim" diyecek insanlar her zaman bulunur.

Hattın uzamasındaki tehlikenin Napolyon-ca anlaşılmış olması tahminiyle Rusların düşmanı Rusya'nın içerlerine çekme tahminleri herhalde bu çeşit tahminlerdendir; tarihçiler Napolyon'a, mareşallerine bu gibi düşünceleri ve Rus askeri şeflerine bu çeşit plânları atfetmekte büyük güçlük çekerler. Bütün olaylar bu gibi tahminlerle büsbütün tezat teşkil etmektedir. Bütün harp müddetince Ruslar Fransızları Rusyanın içerlerine çekmek arzusunu beslemedikleri gibi Rusyaya ilk taarruzlarından beri onları durdurmak için her şey yapılmıştı. Napolyon, hattın uzamasından korkmak şöyle dursun, her ileri adımına, bir zafer gibi sevinmiş, muharebeyi, eski seferlerinde olduğu gibi değil, isteksiz aramıştır.

. ' ' | - . - .

180

HARB VE SULH

Seferin daha ilk başlangıcında ordularımız ikiye ayrılmıştı; ulaşmağa çalıştığımız biricik amaç, geri çekilmek ve düşmanı memleketin içerlerine çekmek için orduların birleşmesinde bir fayda olmamakla beraber, onları birleştirmekti. İmparator orduda, Rus toprağının her adımını müdafaada onun maneviyatını yükseltmek için bulunuyordu, geri çekilmek için değil. Pfuhl'ün plânu üzerine muazzam bir Drissa ordugâhı kuruluyor, daha öteye çekilmek düşünülüyor. Hükümdar geriye çekilişte her adım için başkomutanı azarlıyor. Yalnız Moskova'nın yakılması değil, düşmanın Smolensk'e kadar sokulmasına müsaade edilmesini bile aklına sığdırmıyor; ordular birleşince hükümdar Smolensk'in zaptedilmesine, yakılmasına, surları önünde bir meydan muharebesi verilmemesine hiddetleniyor.

Hükümdar böyle düşünüyor, Rus askeri şefleri ve bütün Ruslar ismi bizimkilerin memleket içerlerine doğru çekildiklerini düşündükçe daha çok kızıyorlar.

Napolyon, ordularımızı ikiye ayırdı, memleketin içerlerine doğru ilerliyor, birçok muharebe fırsatları kaçırıyor. Bizim şimdi gördüğümüz gibi bu ileri hareket onun için aşikâr bir felâket olduğu halde, ağustos ayında Smolensk'te düşündüğü şey sadece ne yapıp ilerlemektir.

HARB VE SULH

181

I

Olaylar şunu açık olarak gösteriyor ki, ne Napolyon Moskova'ya doğru ilerlemenin tehlikesini görmüş, ne de Aleksandr ve Rus askerî şefleri o zaman Napolyon'u içeri çekmeğı düşünmüşlerdi, belki bunun aksi olmuştu. Napolyon'u memleketin içerlerine çekme işi bir plâna göre cereyan etmemiş (bunun olabileceğine kimse inanmıyordu), fakat ne olması gerektiğini ve Rusya'nın biricik selâmet yolunun ne olduğunu kestiremeyen harbe iştirak edenlerin karışık entrika oyunlarından, maksatlarında ve arzularından doğmuştu. Her şey birden oluvermişti. Seferin başlangıcında ordusu ikiye parçalanmıştı. Muharebe

vermek ve düşmanın taarruzunu durdurmak gibi açık bir maksatla onu birleştirmeye gayret ediyoruz, fakat bu birleşme gayreti sırasında düşmanın», çok üstün kuvvetleriyle savaştan kaçınarak ve istenmeden, keskin zaviyelerle çekilerek Fran-sızları Smolensk'e kadar getiriyoruz. Fakat: keskin zaviyelerle çekildiğimizi söylemek yetmez, çünkü Fransızlar her iki ordunun arasında ilerliyorlar; bu zaviye daha çok keskinleşiyor ve biz daha geriye çekiliyoruz. Çünkü Barclay de Tolly, bu sevilmiyen Alman (kumandass altına girmesi gereken) Bagration'un nefret ettiği birisiydi; Bagration'da 2 nci orduya kumanda, ederken, kumandası altına girmemek için Barclay'le mümkün olduğu kadar uzun zaman birleşmemeğe gayret ediyordu. Bağra-

182

HARB VE SULH

tion (birleşme, bütün ordu şeflerinin başlıca hedefi olmasına rağmen) birleşmiyor, çünkü bu hareketiyle ordusunu tehlikeye sokacağını lve düşmanı yandan ve arkadan taciz edip ordusunu Ukrayna'da tamamlayarak daha sola, daha güneye çekilmek onun için en elverişli bir hareket olacağını sanıyordu. Öyle görünüyordu ki bunu o, nefret ettiği, rütbece kendisinden küçük bir Alman Barclay'a tâbi olmak istemediği için düşünmüştü.

İmparator, maneviyatı yükseltmek için orduda bulunuyor, halbuki onun bulunması, neye karar verileceğinin bilinmemesi, ortada büyük sayıda danışman ve plân olması birinci lordunun enerjisini kırıyor ve ordu geri çekiliyor.

Drissa ordugâhında durmayı tasarladılar, fakat başkomutanlığa göz koyan Paulucci, enerjisiyle Aleksandr'a tesir ediyor, Pfuhl'ün plânı tamamıyla atılıyor, bütün il Barclay ya havale «diliyor. Fakat Barclay güvenlik telkin etmediği için selâhiyeti sınırlandırılıyor.

Ordular parçalanmış, tek komuta yok, Barclay, sevilmiyor; fakat bu karmakarışıklık, parçalanma ve Alman başkomutanının sevil-memesi, bir taraftan kararsızlığı, (ordular bir arada bulunsa, komutan Barclay olmasa kaçınılması imkânsız olan), savaştan çekinmeği, «öbür taraftan Almanlara karşı gittikçe artan

HARB VE SULH

18\$

hoşnutsuzluğun vatanseverlik ruhunun uyanmasını doğuruyor.

Nihayet hükümdar ordudan ayrılıyor; ayrılması için biricik ve en uygun bahane olarak da bir millet harbi hazırlamak için başkentlerde halkı heyecana getirmesi gerektiği fikri ileri sürülüyor. Hükümdarın Moskova'ya but teidisi de Rus ordusunun kuvvetini üç misli artırıyor.

Hükümdar ordudan, başkomutanın tek kumanda hâkimiyetine engel olmamak için ayrılıyor; çok daha kesin tedbirler alınacağı umuluyor; fakat ordu şeflerinin durumu daha karışık bir şekil alıyor ve zayıflıyor. Bennigsen, büyük prens ve bir sürü general-yaverler, başkomutanın hareketlerini kollamak, onda enerji uyandırmak için orduda kalıyorlar; Barclay bütün bu hükümdar gözleri altında kendini daha az serbest hissederek kesin hareketler için daha ihtiyatlı oluyor, savaştan çekiniyor.

Barclay ihtiyat taraflısıdır. Veliht hiya-nete telmih ederek meydan muharebesi istiyor. Lübomirski, Branitski, Vlotski ve daha. başkaları bütün bu gürültüleri o derece körüklüyorlar ki Barclay, hükümdara kâğıt götürmek bahanesiyle Polonyalı general - yaverleri Petersburg'a gönderiyor, Bennigsen'le ve büyük prensle açık bir savaşa giriyor.

Nihayet Smolensk'te, Bagration'un arzusuna rağmen, ordular birleşiyorlar.

184

HARB VE SULH

Bagration araba ile Barclay'm işgal ettiği lınaya geliyor. Barclay, eşarpını takarak karşılamağa çıkıyor, rütbece kendisinden yüksek olan Bagration'a tekmiil haberi veriyor. Bagration, nefsiyle mücadele ederek, rütbesinin yüksekliğine rağmen Barclay'in emrine giriyor; fakat bundan sonra daha az yazıyor. Yazdığı şu : "Hükümdarımın arzu ve iradelerine rağmen nazırla (Barclay) bir arada asla yapamıyorum. Allah aşkına, beni buradan, bir alay komutanlığıyla de olsa, bir yere gönderiniz, fakat burada duramam; bütün genel karargâh Almanlarla dolduruldu, öyle ki bir Rus'un burada yaşaması imkânsız, bunda bir fayda da ;yok. Hükümdara ve yurda gerçekten hizmet ettiğimi sanıyordum, öyle görünüyor

ki Barclay'e hizmet ediyorum, itiraf ederim, bunu yapmak istemiyorum". Baranitski'ler, Wintzenge-rode'ler ve benzerleri sürüsü başkomutanların aralarını daha çok bozuyorlar, birlik daha da zayıflıyor. Fransızlar Smolensk önlerinde hü-cuma hazırlanıyorlar. Mevzileri teftiş için bir general gönderiliyor. Barclay'den nefret eden bu general kolordu komutanı olan bir dostumun yanına gidiyor, orada bir gün kaldıktan sonra Barclay'm yanına dönüyor, görmediği müstakbel savaş meydanını nokta nokta ten-kid ediyor.

Müstakbel savaş meydanı üzerine münakaşalar olur, entrikalar dönerken ve biz, yer-
HARB VE SULH

185

îerini tâyininde aldandığımız Fransızları ararken onlar Neverovski tümeniyle karşılaşılıyor, ta-Smolensk surlarına yaklaşıyorlar.

Muvasala yollarını kurtarmak için Smo-lensk'te beklenmedik bir savaşı kabul etmek lâzım. Savaş veriliyor. İki taraftan binlerce kişi ölüyor.

;-j Smolensk, hükümdarın ve bütün halkın arzusuna rağmen terk ediliyor. Fakat şehri, valileri tarafından aldatılan kendi halkı yakıyor; perişan şehir halkı, yalnız kendi kayıplarını düşünüp diğer Rus şehirlerine örnek vererek, ve düşmanca karşı yüreklerde kin ateşi yakarak Moskova'ya gidiyor; Napolyon ilerliyor, biz çekiliyoruz; Napolyon'a galebe çalacak olan şey de elde ediliyor.

II

Oğlu gittikten bir gün sonra prens Niko-lay Andreyiç prenses Mariya'yı yanına çağırdı.

— Eh, memnun oldun mu şimdi? — dedi — oğlumla aramı bozdun; memnun oldun mu? istediğin de yalnız buydu. Gönölün oldu mu?... Benim için bu ne acı bir şey. İhtiyar ve zayıfım; gönölün buna razı oldu demek. Eh, sevin artık, sevin...

Bundan sonra prenses Mariya bir hafta babasını görmedi. İhtiyar prens hastaydı, çalışma odasından çıkmıyordu.

186

HARB VE SULH

Babasının bu hastalığı sırasında matmeze! Bourienne'ı da yanında bırakmadığını prenses Mariya hayretle fark etmişti. Ona yalnız Tihon bakıyordu.

Bir hafta sonra prens odasından çıktı, tekrar eski hayatına başladı, özel bir gayret sarf ederek yapı ve bahçe işleriyle uğraşıyordu, mat-mezel Bourienne'le bütün eski münasebetlerini kesmişti. Hali ve prenses Mariya'ya karşı takındığı soğuk tavrı ona sanki "işte görüyor musun, günahıma girdin, şu Fransız kızıyla münasebetim hakkında prens Andrey'e yalan söyledin, oğlumla aramı bozdun; görüyorsun ki bana ne sen lâzımsın, ne de "Fransız kızı"... diyordu.

Prens Mariya gününün yarısını Nikoluş-ka ile geçiriyor, derslerini takib ediyor; ona bizzat Rusça ve müzik dersleri veriyor, Dessa-les'le konuşuyordu; günün öbür kısmını kitaplarla, ihtiyar dadı ile ve baean da arka kapıdan ona gelen Tanrı adamlarıyla geçiriyordu.

Prens Mariya, harb hakkında bütün kadınların düşündüğü gibi düşünüyordu. Harbde bulunan kardeşi için korkuyor, onu anıyamı-yor, insanların, onlara birbirlerini öldürten gaddarlıkları karşısında dehşete düşüyor, fakat ona bütün eski harbler gibi görünen bu harbin önemini anlamıyordu. Harbin gidişıyla çok ilgilenen her zaman konuştuğu Dessesles'in düşüncelerini ona anlatmağa çalışmasına, ge-

HARB VE SULH

187

len Tanrı adamlarının, deccalm istilâsı hak-luıdaki halk söylentilerinden ona dehşetle bahsetmelerine, onunla yeniden muharebeye giren ve şimdi prenses Drubetskaya olan Jü-li'nin Moskova'dan ona vatanseverce mektuplar yazmasına rağmen bu harbin önemini anıl amıyordu.

Jüli bir mektubunda :

"Size Rusça j'azıyorum, aziz dostum, — diye yazıyordu, — çünkü bütün Fransızlardan olduğu gibi işitmeğe tahammül edemediğim dillerinden de nefret ediyorum... Moskova'da hepimiz sevgili imparatorumuzun getirdiği heyecan ve coşkunlukla tutuşmuş bulunuyoruz.

Zavallı kocam yayıdi lokantalarında eziyet ve açlık çekiyor; fakat aldığım haberler beni daha çok cesaretlendiriyor.

İki oğlunu kucaklayarak "onlarla öleceğim, fakat yılmıyacağım! dİ3'en Rayevski'nin gösterdiği kahramanlığı duyunuz şüphesiz. Gerçekten de düşmanın bizden iki kat fazla olmasına rağmen sarsılmadık. Nasıl mümkünse öyle vakit geçiriyoruz;; ama harbde de harbde gerektiği gibiyiz. Prenses Alina ve Sophie bütün gün benimle beraberdir; biz, yaşayan kocalarımızın bahtsız dulları yara sargısı yaparak çok güzel konuşmalar yapıyoruz..." v. s.

Prenses Mariya'mn, bu harbin bütün önemini anlamamasının başlıca sebebi, ihtiyar

188

HARB VE SULH

Prensin harbden bahsetmemesi, harbe ehemmiyet vermemesi, harbden bahseden Dessales'-le sofrada alay etmesiydi. Prensin tavrı o kadar sakın ve güvenliydi ki prenses Mariya, hiç düşünmeden ona inanıyordu.

Bütün temmuz ayı içinde ihtiyar Prens fevkalâde hamarat, hattâ heyecanlıydı. Yeni bir bahçe daha yapmış, hizmetçiler için yeni bir bina yaptırmıştı. Prens Mariya'yı kaygılandıran tek şey, babasının az uyuması, her gün çalışma odasında uyumak âdetini bırakması, yattığı, yeri her gün değiştirmesiydi. Kâh portatif karyolasının galeride kurulmasını emrediyor, kâh misafir salonundaki kanapede veya Voltaire koltuğunda kalıyor, elbiseleriyle uyukluyor, bu sırada mademoiselle Bourienne'm yerine genç Petruşa, ona kitap okuyordu; bazan geceyi yemek salonunda geçirirdi.

Bir ağustosta prens Andrey'den ikinci mektup geldi. Ayrılışından az Sonra alman ilk mektupta prens Andrey, babasına söylemeğe cesaret ettiği şeyden ötürü ondan uysalca af dilemiş, o kendisine gene eski sevgisiyle bakmasını rica etmişti. Bu mektuba ihtiyar Prens, okşayıcı bir mektupla cevap verdi; bu mektuptan sonra Fransız kızını kendisinden uzaklaştırdı. Vitebsk yakınından Fransızların şehri işgalinden sonra yazdığı ikinci mektup, çizilen bir plânla beraber, seferin kısaca bir tasvirinden ve ilerdeki seyri hakkındaki düşüncelerin-

il

HARB VE SULH

189

den ibaretti. Bu mektupta prens Andrey babasına, harb meydanına yakm kıtaların tam hareket hattı ! üzerindeki uygunsuz durumunu göstererek, Moskova'ya gitmeği tavsiye ediyordu.

O gün yemekte Dessales, Fransızların Vi-tebsk'e girdikleri sözü dolaştığını söylemesi ^zerine ihtiyar prens, oğlunun mektubunu ha-lırladı.

Prenses Mariya'ya :

— Prens Andrey'den bugün mektup aldım, — dedi, — okumadın mı?

Prenses :

— Hayır, mon pere J; — diye ürkerek cevap verdi. Geldiğini bile duymadığı mektubu okumuş olamazdı.

Prens, âdet edindiği ve bu harbden bahsederken her zaman dudaklarında beliren o hafif seyici gülümsemeyle:

— Harbden yazıyor, hani şu harbden, — dedi.

Dessales :

— Çok enteresan, herhalde, — dedi, —~ prens bilecek durumdadır...

Mademoiselle Bourienne:

— Ah, çok enteresan! — dedi.

Babacığım.

190

HARB VE SULH

HARB VE SULH

191

ihtiyar prens :

— Gidin getirin — diyerek mademoiselle Bourienne'e döndü. — Biliyorsunuz, küçük masanın üstünde, tamponun altında.

Mademoiselle Bourienne, sevinçle fırladı.

— Ah hayır, — diye kaşlarını çatarak haykırdı. — Sen git, Mihail İvaniç!

Mihail İvaniç kalktı, çalışma odasına gitti. Fakat o çıkar çıkmaz ihtiyar prens kaygılı kaygılı bakındı, peçeteyi attı ve kendisi gitti.

— Bir şey beceremezler, her şeyi karmakarışık ederler.

O çıkarken prenses Mariya, Dessales, mademoiselle Bourienne, hattâ Nikoluşa sessizce bakiştılar. İhtiyar prens elinde mektupla plân olduğu halde, Mihail İvanoviçle beraber hızlı adımlarla döndü, yemekte onları kimseye okut_ madı, yanına koydu.

Misafir salonuna geçilince mektubu prenses Mariya'ya verdi, yeni binanın plânını önüne yaydı, gözlerini ona dikti, prenses Mariya'-ya sesli okumasını emretti. Prens Mariya, mektubu okuyup bitirerek sorar gibi babasına baktı. O plâna bakıyordu, kendi düşüncelerine dalmış görünüyordu.

— Bu hususta ne düşünüyorsunuz, Prens, — diye Dessales sordu.

Prens, tatsızca uykudan uyanır gibi gözlerini yapı plânından ayırmaksızın.

— Ben mi? Ben mi?... — dedi.

— Harb sahasının böyle bize yaklaşması çok mümkün...

— Ha - ha - ha! harb sahası! — dedi prens. „Ben söyledim ve söylüyorum ki harb sahası Polonya'dır, düşman asla Niyemen'den ileri geçemez.

4 Dessales hayretle, düşman Dinyeper'de bulunduğu halde hâlâ Niyemen'den bahseden prene baktı; Niyemen'in coğrafya durumunu unutan prenses Mariya, babasının söylediklerini doğru sanıyordu.

Prens, ona besbelli daha geçende olmuş gibi gelen 1807 seferini düşünerek :

— Karlar eriyince Polonya bataklıklarında boğulurlar. Ama bunu göremezler, — dedi, — Benjgen, daha önce Prusya'ya girmeliydi, o zaman iş başka şekil alırdı.. , , , .i:i

Dessales korkakça:

— Fakat, prens, — dedi, — mektupta Vi-tebsk'ten bahsediliyor...

Prens memnuniyetsizlikle:

— Ha, mektupta mı? Evet... — dedi. — Evet... Evet...— Yüzünde birdenbire hüznü bir ifade belirdi Bir müddet sustu. — Evet, Fransızların bilmem hangi nehirde bozguna uğradıklarını yazıyor. --

; <

192

HARB VE SULH

Dessales gözlerini indirdi.

Yavaşça :

— Prens buna dair bir şey yazmıyor, —:

dedi.

Yazmıyor mu, E, kendim uydurmadım

ya-

Uzun müddet sustular.

İhtiyar prens başını kaldırıp yapı plânım işaret ederek birdenbire :

— Evet... Evet... E, Mihail İvaniç, — dedi. — Anlat bakalım, bunu ne şekilde değiştirmek istiyorsun?...

Mihail İvanoviç, plâna yaklaştı, prens onunla yeni yapının plânı üzerinde konuştuktan sonra öfkeyle prenses Mariya'ya ve Dessales'e bir göz atarak odasına çekildi.

Prens Mariya, babasına dikilen Dessales'in hayretli, sıkılgan bakışlarını görmüş, sustuğunu fark etmiş ve babasının, oğlundan gelen mektubu misafir salonundaki masanın üzerinde unutmuş olmasına şaşırıyordu; fakat Des-sales'den sıkılmasının, susmasının sebebini sormak şöyle dursun bunu düşünmekten bile korkuyordu.

Akşam üstü, prensin gönderdiği Mihail İvaniç, prens Andrey'in misafir salonunda unutulmuş mektubunu almak için prenses Mariya'-ya geldi, prenses Mariya mektubu verdi. Hoş

HARB VE SULH

kaşamakla beraber, babasının ne yaptığını Mihail İvaniç'e sordu.

Mihail İvaniç, saygılı, alaylı bir gülümsemeyle gülümsedi, bu gülüş prenses Mariya'yi sararttı:

— Uğraşıp duruyorlar, — dedi, — yeni yapıdan yana çok kaygıları var. Biraz okudu-lai, şimdi de, — sesini alçaltarak ilâve etti, — yazı masasının başmdalar, galiba vasiyetname ile meşgul olacaklar. (Son zamanlarda prensin en sevdiği işlerden biri de, öldükten sonra bırakacağı ve kendisinin vasiyetname diye adlandırdığı kâğıtlarla uğraşmaktı.)

Prens Mariya sordu :

— Alpatiç'i Smolensk'e gönderiyorlar mı?

— Elbette efendim, o çoktandır bekliyor.

III

Mihail İvaniç, mektupla yazı odasına döndüğü zaman prens gözlerinde gözlükleri, alnında abajor mumların altında, açık masasının başında, kendinden uzak tuttuğu kâğıtlarla beraber gösterişli bir tavırla oturmuş, öldükten sonra hükümdara verilmesi gereken kâğıtlarını (kendi deyimiyle remorque'lanm) okuyordu.

Mihail ivaniç, içeri girdiği sırada, şimdi okuduğu şeyleri yazdığı zamanın hâtırasıyla

HARB VE SULH

gözleri dolmuştu. Jvlihail İvaniç'in elinden mektubu aldı cebine koydu. Kâğıtları yerleştirdi çoktan beri bekliyen Alpatiç'i çağırttı. *V Elindeki küçük bir kâğıtta Smolensk'te alacağı şeyler yazılıydı; odada kapının yanında tekliyen Ajpatiç'm yanında gezinerek emirler vermeğe bj^adı.

— İlk oprak mektup kâğıdı, işitiyor musun, sekiz Jfete, işte şu numuneye göre; kenarı yaldızh.3plumüne, mutlaka ona göre olsun; Mihail İvaniç'in pusulasına göre de vernikle mühür mumu...

Odada gezindi, notuna baktı: — Sonra, mektubu valinin kendisine vereceksin.

Yeni yapıya, mutlaka kontun kendi düşündüğü biçimde, kapı sürgüleri gerekti. Sonra vasiyetnameyi koymak için bir ciltli dosya ısmarlamak lâzımdı.

Alpatiç'e emir vermek iki saatten çok sürdü... Prens onu hâlâ bırakmıyordu. Oturdu, düşünceye daldı, gözlerini kapayıp uyukladı. Alpatiç, kımıldandı.

— Hadi git, git; bir şey lâzım olursa ben seni çağırtırım.

Alpatiç çıktı, prens yine yazı masasına yaklaştı, bir göz attı, eliyle kâğıtlarına dokundu, tekrar kapadı, valiye mektup yazmak için masanın başına geçti.

HARB VE SULH

Mektubu kapayıp kalktığı zaman vakit artık geçmişti. Uyumak istiyordu, fakat kendisini uyku tutmıyacağını, en kötü düşüncelerin ona yatakta geldiğini biliyordu. Tihon'a seslendi, bu gece yatağı nereye sereceğini göstermek için onunla odaları gezdiler. Her köşeyi ölçerek dolaşıyordu.

"j[Hiçbir yeri beğenmiyordu, fakat alışık olduğu yazı odasındaki âî^ph her yerden fena idi. Bu divan, ihtimal #zerinde yatarken sıkıntılı şeyler düşündüğü için ona korkunç geliyordu. İyi bir yer yoktu, hepsinden iyi gene bu-duarda piyanonun arkasmdaki köşeydi: orada hiç uyumamış ti.

Tihon, sofracıbaşı ile yatağı getirdi, yerleştirmeye başladı.

Prens :

— Öyle değil, öyle değil! — diye bağırıldı ve karyolayı köşeden geri çekti. Sonra yine ileri dayandı.

Prens :

"Eh, nihayet hepsi tamam oldu, şimdi dinlenirim", diye düşündü, elbiselerini çıkarmasını Tihon'a emretti:

Prens, kaftanını ve pantolonunu çıkarmak için gayretle yüzünü buruşturup gözlerini kırıştıtarak soyundu, kendini bütün ağırlığıyla karyolaya bıraktı, hafifsiyen bir eda ile sarar-

HARB VE SULH

mış, kuru bacaklarına bakarak düşünceye dalar gibi oldu. Düşünmüyordu, bu bacakları kaldırmak ve karyolada ileri gitmek için sarf edeceği gayret karşısında duralamıyordu. "Ah, ne ağır! Ah, bu azaplar çabuk bitse de siz de beni bıraksanız!" — diye düşündü. Dudaklarını kısıp yirmi birinci defa bu gayreti yaptı ve yattı. Fakat yatar yatmaz bütün yatak, altında muntazam hareketlerle sanki soluyarak, yaylanarak ileri geri gidip gelmeğe başladı, ona hemen her gece böyle olurdu. Kapamış olduğu gözlerini açtı.

— Rahatlık yok ki, melunlar! Öfkeyle bi-l rine homurdandı: "Evet, evet mühim bir şey daha vardı, gece yatakta düşünmek için çok mühim bir şey saklamıştım. Sürgüler mi? Hayır, bunu söyledim. Hayır, neydi o, salonda geçen bir şeydi. Prenses Mariya bir şey saçma-lamıştı, Dessales, bu aptalca bir şey demişti. Cebinde bir şey var mı, hatırlamıyorum".

— Tişka! yemekte ne konuşulmuştu?

— Prens Mihail'den...

— Sus, sus. — Prens elini masaya vurdu. — Ha, hatırladım, prens Andrey'in mektubunu prenses Mariya okudu. Dessales, Vitebsk hakkında bir şey söyledi, şimdi okurum.

Cebindeki mektubun getirilmesini, üstünde limonata ve burmalı bir mum duran küçük

HARB VE SULH

197

masanın karyolaya yaklaştınlmasını emretti, gözlüklerini takıp okumağa başladı. Ancak orada, gecenin sessizliği içinde, yeşil abajorun altından gelen hafif bir ışıktaki mektubu okuyunca ilk defa olarak önemini bir lahza anladı.

Fransızlar Vitebsk'te, dört menzil aşarak Smolensk'te olabilirler; belki de şimdiden orandadırlar.

— Tişka! — Tihon sıçradı. — Hayır istemez, istemez! diye bağırdı.

Mektubu şamdanın altına gizledi, gözlerini kapadı. Tuna, parlak bir öğle vakti kamışlar, Rus karargâhı gözlerinin önüne geldi;; yüzünde tek bir kırışık olmanın, dinç, neşeli pembe beyaz genç bir generaldir. Potemkin'in sırmalı çadırına giriyor; gözdeye karşı ateşli bir kıskançlık hissi o zamanki şiddetiyle içinde uyanıyor. O zaman Potemkin'le ilk görüşmelerinde söylenen sözleri hâlâ hatırlıyor.. Tombul ve sarı yüzlü, alçak boylu, şişman Ana imparatoriçe ilk defa iltifat ederek onu kabul ettiği zamanki gülümsemesi ve sözleriyle gözünün önüne geliyor, katafalk'taki yüzünü ve o zaman elini öpmek hakkı dolayısıyla tabutun yanında Zu-bof'la çıkan kavgayı hatırlıyor.

"Ah, bir an evvel, bir an evvel o zamanlara dönebilsem, şimdiki her şey, çabuk, daha çabuk sona erse, beni rahat bıraksalar!"

198

HARB VE SULH

IV

Lisiye Gori, prens Nikolay Andreyiç Bol-konski'nin malikânesi Smolensk'ten 60 vers uzakta, onun arkasında, Moskova yolunun üç verst ötesinde bulunuyordu.

Prensin Alpatıç'e emirler verdiği gece Des-sales, prenses Mariya ile görüşmek istemiş, prensin sıhhati yerinde olmadığından, güvenliği için hiçbir tedbir almadığına ve halbuki prens Andrey'in mektubundan Lisiye Gori'de kalmanın tehlikeli olduğu anlaşıldığına göre, gerçek durum ve Lisiye Gori'nin karşılaştığı tehlikenin derecesi hakkında malûmat verilmesi ricasıyla Smolensk valisine Alpatıç'le kendisinin bir mektup göndermesini saygıyla tavsiye etmişti. Prenses Mariya kendi ağzından Dessales'in valiye yazdığı mektubu imzaladı, onu valiye götürmesini ve tehlike varsa mümkün olduğu kadar çabuk dönmesini emrederek Alpatıç'e verdi.

Alpatıç, bütün emirleri aldıktan sonra kendisini uğurlıyan ev halkıyla beraber başında beyaz köylü şapkası (Prensin hediyesi), elinde tıpkı prens gibi, bir bastonla, üç besili kır at koşulmuş meşin körüklü arabaya binmek üzere çıktı.

Büyük çingirak bağılıydı, küçük çingiraklar kâğıtlarla tıkalıydı. Prens Lisiye Gori'de

HARB VE SULH

199

kimseye çingirakla gezmeğe müsaade etmezdi. Fakat Alpatıç, uzun yolculuklarda büyük ve küçük çingirakları severdi. Bütün maiyeti: zaptiye komiseri, hesap memuru, biri tek biri çift iki kadın ahçı, iki kocakarı, bir kazak çocuk, arabacılar, çeşitli hizmetçiler onu uğurluyor-lardı.

-| Kızı arkasına ve altına basma kaplı kuş-tüyü yastıklar, minderler yerleştirdi. İhtiyar baldızı, gizlice arabaya bir paket soktu. Aşçılardan biri onu koltuklayarak arabaya bindirdi.

Alpatıç soluyarak tıpkı prens gibi çabuk çabuk :

— Ah, şu kadın hazırlıkları! şu kadınlar, şu kadınlar! — dedi ve arabaya oturdu, işler için zaptiye komiserine son emirleri verdi ve burada artık prensi taklidetmiyerek dazlak başından şapkasını aldı, üç kere haç çıkardı.

Harbe, düşmana dair dolaşan söylentileri ima ederek karısı ona bağırdı :

— Siz, eğer bir şey olursa... geri dönün, Yakof Alpatıç: Allah aşkına, bize acıyın.

— Şu kadınlar, şu kadınlar, kadın hazırlıkları! — diye Alpatıç kendi kendine mırıldandı, kimi yeri sararmış çavdar, kimi yeri sık ve henüz yeşil yulaf, kimi yeri yeni yeşillenmeğe başlamış, siyah olan tarlada etrafı süzerek ilerlemeğe başladı.

200

HARB VE SULH

Alpatıç, bu yılın yeni yaz mahsulünü seyrederek, yeryer biçilmiş çavdar tarlalarının çizgilerine bakarak gidiyor, ekim ve hasat için idari programını ve prensin unutulmuş bir emri olup olmadığını düşünüyordu.

Yolda hayvanları iki defa yemledikten sonra Alpatıç, ağustosta akşama doğru şehre vardı.

Yolda ağırlıklara ve askeri kıtalara rashya-rak onları geçmişti. Smolensk'e yaklaşırken uzaktan top sesleri duydu, fakat bu sesler onu hayrete düşürmedi. Onu en çok hayrete düşüren şey, Smolensk'e yaklaşırken birtakım askerlerin, besbelli, yem için biçtikleri, üzerinde ordugâh kurulmuş çok iyi bir yulaf tarlası görmüş olmasıydı. Bu vaziyet Alpatıç'ı hayrete düşürdü, fakat kendi işini düşünerek bunu çabuk unuttu.

Otuz yıldan fazla oluyordu ki Alpatıç'ın bütün hayat ilgileri, yalnız prensin arzusuyla sınırlıydı; hiçbir zaman o bu dairenin içinden çıkmamıştı. Prensın emrini yerine getirmekle ilgili oîmiyan hiçbir şey Alpatıç'ı ilgilendirmedigi gibi onun için mevcut değildi.

Alpatıç, 4 ağustos akşamı Smolensk'e gelerek Dinyeperin ötesinde Gaça varoşunda bir hanın önünde, otuz yıldır alıştığı Ferapontof-un hanında durdu. Ferapontof, on iki yıl önce Alpatıç'ın uğurlu aracılığıyla presten bir ko-

HARB VE SULH

201

ru satın almış, ticarete başlamıştı; şimdi vilâyette bir evi, bir hanı, bir uncu dükkânı vardı. Ferapontof, kaim dudaklı, iri burnunda, siyah, çatık kaşlarının üstünde urlar bulunan şişman, siyah saçlı, kırmızı yüzlü, koca göbekli kırk yaşlarında bir mujikti.

Ferapontif, sırtında yelek ve basma bir gömlekle sokağa bakan dükkânının önünde duruyordu. Alpatıç'ı görerek ona yaklaştı.

— Hoş geldin. Yakof Alpatıç, halk şehirden çıkıyor, sen şehre geliyorsun.

Alpatıç:

— Nasıl şey bu, şehirden mi çıkıyorlar? — dedi.

— Ben de söylüyorum, halk aptal, Fran-sızdan hep korkuyorlar.

Alpatıç:

— Kadın masalları, kadın masalları! —

dedi.

— Ben de böyle düşünüyorum, Yakof Alpatıç. Ben diyorum : onu şehre bırakmamak için emir var, iş emniyetinde demek. Köylüler de araba başına üç ruble istiyorlar, insaf kalmamış!

Yakof Alpatıç dikkatsizce dinliyordu. Semaver, hayvanlar için kuru ot istedi, çay içtikten sonra yattı.

Hanın önünden bütün gece askeri kıtalar geçti. Ertesi gün Alpatıç, yalnız şehirde giydiği

m

202

HARB VE SULH

elbisesini giydi, işlerini takip için çıktı. Sabah güneşliydi, daha saat sekizde ortalık sıcaktı: "Hasat için bulunmaz bir gün" diye Alpatıç düşündü. Şehrin ötesinden sabah erkenden beri tüfek sesleri duyuluyordu.

Saat sekizden sonra tüfek seslerine top sesleri eklendi. Sokaklarda acele acele bir tarafa doğru giden kalabalık bir halk, birçok askerler vardı, fakat her zamanki gibi arabacılar arabalarıyla geziyor, tacirler dükkânlarının önünde duruyor, kiliselerde âyin yapılıyordu. Alpatıç, dükkânlara, hükümet dairelerine, postaneye, valiye gitti. Hükümet dairelerinde, dükkânlarda, postanede herkes ordudan, ve artık şehre hücum etmeye başhyan düşmandan bahsediyordu; herkes birbirine ne yapmak gerektiğini soruyor, birbirini yatıştıрмаğa çalışıyordu.

Alpatıç, vilâyet konağının kalabalık bir halk, kazaklar, valiye ait bir yol arabası gördü. Peronda iki asilzade baya rasladı ki birini tanıyordu. Eski kaza polis komiseri olan tanıdığı asilzade heyecanlı heyecanlı:

— Bu şakaya gelmez, yahu, — diyordu, — yalnız olan için iyi. Tek başın derdi de tek olur. Ama 13 kişilik bir aile, sonrada bütün mal, mülk... her şeyi mahvettiler. Bu idare ne duruyor artık?... Ah, bu haydutları asardım...

HARB VE SULH

203

Öteki:

— Haydi, yeter, — dedi. Eski komiser:

— Ne olacakmış, varsın duysunlar! E, biz köpek değiliz. — dedi ve bakmarak Alpatıç'ı gördü.

, Ay, Yakof Alpatıç, burada ne işin var se-îfin?

Alpatıç, prensi andığı zaman daima yaptığı gibi başını gururla kaldırıp elini yakasının arasına sokarak :

— Ekselansların emirleriyle bay valiye geldim, — diye cevap verdi... durum hakkında malûmat almağı emir buyurdular.

Derebeyi:

----İşte gör, öğren, — diye bağırıldı. — işi

o hale soktular ki ne araba var, ne bir şey!... Bak, duyuyor musun? — diyerek tüfek seslerinin geldiği tarafı işaret etti :

— İş o hale soktular ki hep mahvız... Haydutlar! — diye tekrarladı ve perondan indi.

Alpatıç, başını salladı ve merdivenleri çıktı, kabul salonunda sessizce birbiriyle bakışan tacirler, kadınlar, memurlar vardı. Çalışma odasının kapısı açıldı, hep ayağa kalktılar, ileri doğru yürüdüler.

Kapıdan bir memur koştu, bir tacirle bir şeyler konuştu, boynu istavroz-lu şişman bir memura arkadan seslendi ve bes-

204

HARB VE SULH

belli kendisine çevrilen bakışlardan, suallerden kaçarak kapıda yine kayboldu. Alpatıç, ileri yürüdü, memurun ikinci çıkışında elini ilikli redingotunun yakasına soktu, memura iki mektup vererek:

— General en chef Bolkonski'den bay Baron Aş'e. — dedi.

Öyle gösterişle, azametle söyledi ki memur ona doğru döndü, mektubu aldı, birkaç dakika sonra Vali Alpatıç'ı kabul etti ve acele acele ona dedi ki:

— Prense ve prensese benim hiçbir şey bilmediğimi arz et: ben aldığım yüksek emirlere göre hareket ettim, işte al...

Alpatıç'e bir kâğıt verdi.

— Bununla beraber, prens hasta olduğuna göre Moskova'ya gitmelerini tavsiye ederim, kendim de şimdi gidiyorum. Böylece arz et...

Vali sözünü bitirmedi toz toprak ve ter içinde bir subay koşarak kapıdan içeriye girdi, Fransızca bir şeyler söylemeğe başladı, valinin yüzünde dehşet ifadesi belirdi.

Alpatıç'e başıyla işaret ederek:

— Git, — dedi ve subaya bir şeyler sormağa başladı, Alpatıç, valinin odasından çıkınca aç gözlü, korkak, âciz bakışlar ona çevrildi. Yakından gelen ve gittikçe şiddetlenen tüfek

HARB VE SULH

205

n

seslerine elinde olmıyarak kulak kabartan Alpatıç acele acele hana gitti.

Valinin Alpatıç'e verdiği kâğıtta şöyle ya-jzıyordu :

"Sizi temin ederim ki Smolensk şehri hiçbir tehlike karşısında değildir; hiçbir tehlike ihtimali de yoktur. Bir taraftan ben, öbür taraftan Bagration ayın 22 sinde Smolensk önlerinde vuku bulacak olan birleşme için hareket halinde bulunuyoruz; her iki ordu birleşik kuvvetlerle, yurdun düşmanlarını uzaklaş-tırmaya veya saflarında son ere kadar kahramanca ve ölünceye kadar size emanet edilen vilâyetteki vatandaşlarını koruyacaklardır. Görüyorsunuz ki Smolensk halkını yatıştırmada yerden göğe kadar haklısınız. Zira böyle kahraman iki ordu ile müdafaa edilen kimse zaferden emin olabilir" (Barclay de Tolly'nin Smolensk sivil valisi baron Aş'a günlük emri 1812 yılı)

Halk sokaklarda kaygıyla mekik dokumaktaydı.

Ağızına kadar kapkacaklı, sandalyelerle, iüçük dolaplarla yüklü arabalar, evlerin avlu kapılarından boyuna çıkıp sokaklarda ilerliyorlardı. Ferapontof'a komşu olan evin önünde arabalar duruyor, kadınlar vedalaşarak ağ-laşıyorlardı. Bir ev köpeği havlıyarak koşulu hayvanların önünde dört dönüyordu.

206

HARB VE SULH

Alpatıç, her zamanki adımlarından çok daha hızlı adımlarla avluya girdi ve doğru odunluğa, atlarının, arabasının yanına gitti. Arabacı uyuyordu; onu uyandırdı, atları arabaya koşmasını emrederek evin sofasına girdi. Ev sahibinin odasından çocuk ağlaması, yürek par-çalıyıcı kadın hıçkırıkları ve Ferapontof'un öfkeli, boğuk sesi duyuluyordu. Alpatıç, içeri girince aşçı kadın, ürken bir tavuk gibi çırpınarak kaçtı.

— Öldüresiye döğdü, karısını döğdü!... öyle döğdü, öyle çekip sürükledi kil...

Alpatıç sordu:

— Ne diye?

— Gitmek istedi, kadın bu! Götür beni, dedi, küçük çocuklarımla beni mahvetme; bütün halk gitti, dedi, biz ne duruyoruz? Bir döğ-meye başladı, öyle döğdü, öyle çekip sürükledi kil!

Alpatıç bu sözler üzerine başını (doğru) der gibi salladı, başka bir şey öğrenmek iste-miyerek satın aldığı şeylerin olduğu yere : ev sahibinin odasının karşısındaki odaya yaklaştı.

Bu sırada kollarının arasında bir çocuk, başında parçalanmış bir başörtüsüyle zayıf, sapsarı bir kadın kapıdan fırladı, merdivenlerden avluya kaçarak haykırdı:

— Alçak katil!

HARB VE SULH

207

Ferapontof, arkasından çıktı, Alpatıç'i görünce yeleğini, saçlarını düzeltti, esnedi ve Al-patıç'in arkasından odaya girdi.

— Ne o, gidiyor musun? — diye sordu.

Alpatıç, suala cevap vermedi, ev sahibine bakmadan, satın aldığı şeyleri toplıyarak oda için ne kadar borcu olduğunu sordu :

•1 — Hesap ederiz! E, valinin yanında ne oldu? — diye Ferapontof, sordu, — neye karar ^verildi?

Alpatıç, valinin kesin hiçbir şey söylemediği cevabını verdi.

Ferapontof:

— Bizim iş yürür mü ki? — dedi. — Do-Togobuj'e kadar her yük arabası için 7 ruble ver. Diyorum ya : insaf kalmamış.

— Silivanof'un perşembe günü işi yolundaydı; orduya çuvalı 9 rubleden un sattı. E, çay içecek misiniz?

— diye ilâve etti.

Atlar koşulurken Alpatıç, Ferapontof'la çay içtiler, zahire fiyatları bereket ve hasat için elverişli havalar üzerinde konuştular.

Ferapontof, üç bardak çay içtikten sonra kalkarak:

— Ama sesler kesildi, herhalde bizimkiler ağır bastılar. Şehre bırakmıyacaktılar, dendi ya, <demek kuvvet var... Geçende anlatıyorlardı,

208

HARB VE SULH

Matvey İvaniç Platof, onları Marin nehrine dökmüş, bin on sekizini mi ne bir günde boğmuş.

Alpatıç, satın aldığı şeyleri topladı, onları içeriye giren arabacıya verdi, ev sahibiyle hesabını gördü.

Avlu kapısından, giden kibitka-ların tekerlek gürültüleri, nal ve çingirak sesleri duyuluyordu.

Öğleyi çok geçmişti; sokağın yarısı gölgede, öbür yarısı güneşin parlak ışığı altındaydı. Alpatıç, pencereden baktı, sonra kapıya doğru yürüdü. Birdenbire uzaktan acayip bir ısıklık ve çarpan bir cismin sesi duyuldu, peşinden pencereleri zangırdatan arka arkaya top sesleri yükseldi.

Alpatıç, sokağa çıktı; iki adam köprüye doğru koşuyorlardı. Her taraftan ısıklar, şehre düşen güllelerin çatırdısı, kumbaraların patlaması duyuluyordu. Fakat bu sesler, şehrin ötesinden gelen top seslerinin yanında hemen hemen işitilmiyor, şehir halkının dikkatini çekmiyorlardı. Bu, Napolyon'un 130 topla saat beşte başlamasını emrettiği bombardımanı. Halk ilkin bu bombardımanın mânasını anlamamıştı.

Düşen kumbaraların, güllelerin sesleri ilk önce yalnız bir merak uyandırdı. O ana kadar odunluğun önünde sesle ağılıyan Ferapontof-un karısı sustu, kollarında çocuğıyle avlu ka-

HARB VE SULH

209'

pısına çıktı, sessizce halka bakıyor, gürültülere kulak kabartıyordu.

Aşçı kadınla bir dükkâncı da kapıya çık- tılar, hepsi de neşeli bir merakla başlarının! üstünden geçen gülleleri görmeğe çalışıyorlardı. Köşe başından birkaç kişi hararetli hararetli konuşarak çıktı.

Biri:

— Arama kuvvet ha! Damı da, tavanı da* yongaya çevirdi.

Başka biri:

— Yeri de domuz gibi eşeledi.

Gülerek:

—• Bak bunu anlarım, cesaret verir bul!* — dedi.

— Bereket versin yana fırladın, yoksa seni benzetirdi.

Halk bu adamlara doğru döndü. Onlar durdular. Tam yanlarında güllenin bir eve nasıl: düştüğünü anlatıyorlardı, bu sırada başka mermiler, hızlı ve hazin ısıklarla gülleler, boş iniltiyle kumbaralar halkın başının üstünde uçmakta devam ediyordu; fakat hiçbir mermi yakma düşmüyor, hepsi geçip gidiyordu. 41-ıatıç, kibitkaya bindi. Ev sahibi kapıda duruyordu. Anlatılanları dinlemek için çıplak dirseklerini oynatarak köşeye yaklaşan kolları sıvalı, kırmızı etekliki aşçı kadına bağır-
dı:

210

HARB VE SULH

r— Gprmediğın neymiş orada sanki!

Ay, ne garip şey, — diye aşçı kadın mı-ldandı, fakat ev sahibinin sesini duyunca yukarı kalkık eteğini düzelterek geri döndü.

Tekrar, fakat bu defa çok yakından bir :ısıklık duyuldu, bir ateş yukarıdan aşağıya doğru bir kuş gibi süzülerek sokağın ortasında parıldadı, bir patlama oldu, sokağı duman kapladı.

Ev sahibi aşçı kadına doğru koşarak :

— Alçak, ne yapıyorsun orda? — diye haykırdı.

O anda her taraftan şikâyetli kadın çığlıkları yükseldi, küçük bir çocuk korkuyla ağlamağa başladı, halk sararmış yüzlerle aşçı kadının etrafına toplandı. Bu kalabalığın içinden -en ziyade duyulan aşçı kadının inilti ve feryatlarıydı.

— Ah, ah, kardeşlerim! Canım kardeşlerim! Ölmeğe bırakmayın beî! canım kardeşlerim!...

HARB VE SULH

ŞE dakika sonra sokakta kimse kalmamıştı. Bir şarapnel parçasıyla kalçası kırılan aşçı kadını mutfağa götürmüşlerdi. Alpatıç, arabacısı, Ferapontof'un karısıyla çocukları ve kapıcı bodrumda oturmuşlar, etrafı dinliyorlardı. Top uğultusu, mermi vızıltısı ve bütün sesleri bastıran aşçı kadının acıklı iniltisi b an dinliyordu. Hancının karısı kâh çocu-

ğu sallıyor, avutuyor, kâh bodruma giren herkese sokakta kalan kocasının nerede olduğunu! acıklı bir fısıltı ile soruyordu. Bodruma giren dükkâncı ona kocasının halkla beraber mucizeli Smolensk mukaddes tasvirinin kaldırıldığı katedrale gittiğini söyledi.

Ortalık kararınca top sesleri kesilmeğe batladı, Alpatıç, bodrumdan çıktı, kapının eşi-ğirtde durdu, evvelce berrak olan gökyüzü dumanla kaplıydı. Yüksekte duran yeni ayın orağı bu dumanın arasından acayip bir şekilde parlıyordu. Evvelki korkunç top gürlemelerinden sonra, şehrin üzerine, yalnız bütün şehre yayılmış gibi olan ayak hışırtılarının, iniltilerin, uzaktan gelen haykırımların ve yangın, çatırdıların ihlâl ettiği bir sessizlik çökmüş gibiydi. Aşçı kadının iniltileri artık dinmişti. Sağdan soldan siyah yangın dumanı sütunları yükseliyor ve dağılıyordu. Sokakta türlü üniformalar giymiş askerler, sıra halinde, değil bozulan bir yuvanın karıncaları gibi, türlü istikametlere gidiyor, koşuyorlardı. Alpatıç'ın gözü önünde bunların birkaçı Ferapontof'un avlusuna kaçıp girdi. Alpatıç, kapıya çıktı, bir alay, sıkışıp itişerek acele acele geriye doğru gidiyor, yolu kapatıyordu.

Alpatıç'ın silüetini fark eden bir subay r

— Şehir teslim ediliyor kaçın, kaçın, — dedi ve hemen askerlere dönerek haykırdı:

— Evlere girmeyi size ben gösteririm!

HARB VE SULH

Alpatıç eve döndü, arabacıya seslenerek hareket etmesini emretti. Alpatıç'ın ve arabacının arkasından Ferapontof'un evindekilerin hepsi de dışarı çıktı. Başlıyan alacakaranlıklarla şimdi iyice beliren yangın dumanlarını hattâ alevleri görünce o zamana kadar ses çı-karmıyan kadınlar yangına bakarak birdenbire feryada başladılar. Sokağın öbür uçlarından aynı ağlamaların, onlara cevap verir gibi, tekrarlandığı duyuldu. Aîpatıç, arabacı ile çatı saçağı altında dolaşan dizginleri ve atların koşum kayışlarını titriyen elleriyle düzeltiyordu.

Alpatıç, avlu kapısından hareket ederken Ferapontof'un açık dükkânında on kadar askerin yüksek sesle konuşarak torbalarını, çantalarını buğday unu ve ay çiçeği tohumuyle doldurduklarını gördü. O sırada sokaktan dönen Ferapontof, dükkâna giriyordu. Askerleri görünce bağırarak istedi, fakat birdenbire durdu, saçlarını elleriyle tutarak ağlar gibi bir kahkaha salıverdi.

— Hepsini götürün çocuklar! İblislere bir şey bırakmayın, — diye haykırdı, çuvaları yakalılarak sokağa fırlattı.

Bazı askerler korkup kaçtılar, bazıları, torbalarını, çantalarını doldurmakta devam ettiler, Ferapontof, Alpatıç'ı görerek ona döndü :

— Rusya mahvoldu! — diye bağırdı. — Alpatıç! Mahvoldu! Kendim yakarım, mahvoldu...

HARB VE SULH

Ardı arası kesilmeyen askerler sokağın her tarafını tutmuşlardı, Alpatıç geçemedi, beklemek zorunda kaldı. Ferapontof'un karısı da çocuklarıyla bir talikaya oturmuş hareket edebilmek için fırsat bekliyordu.

Artık büsbütün gece olmuştu. Gökte yıldızlar vardı, dumanla örtülü yeni ay arasım psfrlıyordu.

Askerlerle ve başka arabalarla yan yana ilerleyen Alpatıç'le hancının karısının arabaları Dinyeperin inişinde durmak zorunda kaldılar. Arabaların durduğu dört yol ağzının: biraz ötesindeki sokakta bir ev ve bazı dükkânlar yanıyordu. Yangın artık sona eriyordu.. Alev kâh sönüyor, kâh siyah dumanların içinde kayboluyor, kâh birdenbire parlak bir ışıkla tutuşarak dör yol ağzında biriken insanların yüzlerini şaşılacak derecede parlak bir şekilde aydınlatıyordu. Yangının önünden siyah insan şekilleri gelip geçiyordu; kesilmeyen ateş çatırdıları arasından konuşmalar ve bağırımlar işitiliyordu. Yere inmiş olan Alpatıç, arabasına öyle çabuk yol verilmiyeceğini görünce yangını seyretmek için dönerek sokağa girdi.

Askerler durmadan yangının yanında ileri geri gidip geliyorlardı; Alpatıç iki askerle friz1 ka-putlu bir adamın yanan kütükleri yangından* çıkarıp sokaktan yandaki avluya sürükledik-

1 Friz: bir çeşit havlı yün kumaş.

214

HARB VE SULH

lerini, başkalarının kucak, kucak kuru ot taşıdıklarını gördü.

Alpatıç, her tarafını alev sarmış bir ambarın karşısında duran büyük bir kalabalığa yaklaştı. Duvarlar ateş içindeydi, arka duvar yıkılmıştı, ince tahtadan çatı çökmek üzereydi, direkler alev almıştı. Belli ki halk çatının çökeceği an bekliyordu. Alpatıç de bunu bekliyordu.

Ansızın tanıdık bir ses duyuldu :

— Alpatıç!

Alpatıç, genç prensin sesini bir anda tanıyarak :

— Allahım, Ekselans! diye cevap verdi.

Prens Andrey, pelerinli, yağız bir at üstünde kalabalığın ortasında duruyor, Alpatıç'e bakıyordu.

— Burada ne arıyorsun, — diye sordu. Alpatıç :

— Eks... Ekselans, — dedi ve hüüngür hün-gün ağlamaya başladı... — Eks... Eks... mah-"volduk mu yoksa? Baba...

Prens Andrey:

— Ne arıyorsun burada? — diye tekrarladı.

Bu sırada alev şiddetle parladı, genç efendisinin sararmış, bitkin yüzünü Alpatıç'e aydınlattı. Alpatıç, nasıl gönderildiğini ve nasıl .güç belâ yola çıkabildiğini anlattı.

HARB VE SULH

215

- — Nasıl, Ekselans, mahvolduk mu yoksa? diye tekrar sordu.

Prens Andrey cevap vermiyerek cep def-* terini çıkardı, dizini kaldırıp kopardığı bir kağıt üzerine kurşun kalemle yazmağa başladı. Kızkardeşine şunları yazdı:

"Smolensk teslim ediliyor. Bir hafta içinde Lisfye Gori düşman tarafından işgal edilecek.. Hemen Moskova'ya hareket edin. Yola çıkar çıkmaz Usviyaj'a bir adam gönderip bana malûmat ver."

Kâğıdı yazıp Alpatıç'e vererek prensin.. , prensesin ve öğretmenle beraber oğlunun hareketiyle nasıl meşgul olunacağına, ona nası ve nereye cevap verileceğine dair sözlü emirler verdi. Bu emirleri daha bitirmemişti ki kurmay başkanı atlı olarak, maiyetiyle beraber dörtnala ona doğru ilerledi.

Kurmay başkanı bir Alman şivesiyle ve Prens Andrey'e yabancı gelmiyen bir sesle :

— Siz albay mısınız? diye bağıldı. — Yanınızda evleri yakıyorlar da siz duruyorsunuz?' Bu ne demek?

Siz sorumlusunuz. — Bu bağırın, şimdi birinci ordu piyade kıtaları sol ka-nad kurmay başkan muavini olan Berg'di. — mevki gayret hoş ve homutanların gözü önünde diyordu.

Prens Andrey ona baktı, cevap vermiyerek Alpatıç'e emir vermekte devam etti.

216

HARB VE SULH

— Ayın onuna kadar cevap beklediğimi söyle, eğer ayın onunda hepsinin gittiğine dair haber alamazsam, her şeyi bırakıp kendim Lisiye Goriye gelmek zorunda kalacağım.

Berg, prens Andrey'i tanıyarak.

— Ben prens sadece emirleri yerine getirmek zorunda olduğum için böyle söylüyorum, —dedi, — çünkü aldığım emirleri ben daima harfi harfine yerine getiririm... Beni affediniz, rica ederim. — diye özür diledi.

Ateşin içinde bir çatırdı oldu. Ateş bir an içinde söndü; çatının altından siyah duman sütunları devrildi. Ama ateşte daha korkunç bir çatırdı oldu ve muazzam bir şey çöktü.

Halk, içindeki yanmış zahireden çörek ko-iusu gelen ambarın çöküşüyle bir anda :

— Hurra! — diye gürledi. Bir alev parladı, yangının etrafındaki insanların heyecanlı, neşeli ve yorgun yüzlerini «aydınlattı.

Friz kaputlu adam elini yukarı kaldırarak bağıldı:

— Çok güzel! mükemmel iş! Çocuklar çok .güzel!..
— Bu mal sahibinin kendisi. — diye sesler duyuldu.
Prens Andrey Alpatîç'e dönerek :
— Evet, — dedi, — sana bütün söylediklerimi söyle.

HARB VE SULH

217

Yanı başında sessizce duran Berg'e hiçbir cevap vermeksizin atını sürdü, sokağa doğru ilerledi.

V

Kıtalar Smolensk'ten çekilmeğe devam ediyorlardı. Düşman peşlerini takibetmekteydi. 40 ağustosda prens Andrey'in kumanda ettiği alay Lisiye Gori'ye giden caddenin yanındaki büyük yoldan geçiyordu. Sıcak ve kurak, geçen üç haftadan fazla bir zamandan beri devam ediyordu. Gökyüzünde her gün kıvrıkcık bulutlar, arasına güneşi kapatarak, dolaşıyorlardı; fakat akşama doğru hepsi yine dağılıyor, güneş esmerimtırak - kırmızı bir buğunun arasına giriyordu. Ancak gece bol bir çiğ toprağı serinletiyordu. Biçilmemiş kalan ekinler yanmış, taneler dökülmüştü. Bataklıklar kurumuştı. Hayvanlar güneşten yanmış çayırlarda yem bula-mıyarak açlıktan böğürüyorlardı. Yalnız akşamları ve çiğler durduğu müddetçe ormanlar serindi. Fakat yollarda, kıtaların geçtiği büyük yolda gece ve ormanlarda bile bu serinlik yoktu. Çiğ, bir çeyrek arşından fazla yükselen yoldaki kum tozları üzerinde fark edilmiyordu. Ortalık ağarır ağarmaz hareket başlıyordu; ağırlık kolları, top arabaları dingil başlıklarına kadar, piyade ise topuk kemiklerine kadar bu yumuşak, bunaltıcı, gece soğumıyan kızgın kum tozlarına gömülmüş sessizce ilerliyorlar-

218

HARB VE SULH

HARB VE SULH

219

di. Bu kum tozlarının bir kısmı ayaklar ve tekerleklerle yoğruluyor, öbür kısmı havaya kalkıp askerlerin üstünde bir bulut teşkil ediyor, gözlere, saçlara, kulaklara, burun deliklerine ve bilhassa bu yolda ilerliyen insanların ve hayvanların ciğerlerine doluyordu. Güneş, yükseldikçe toz bulutu da yükseliyordu, bu ince, kızgın tozun arasından bulutlarla kapalı olmıyan güneşe çıplak gözle bakılabiliirdi. Güneş kocaman, kıpkırmızı bir yuvarlak gibi görünüyordu, rüzgâr yoktu; insanlar durgun hava içinde boğuluyorlardı, burunlarını, ağızlarını mendillerle bağliyerek gidiyorlardı. Bir köye gelince hepsi kuyulara hücum ediyordu; su için boğuşuyor ve onu çamurana varıncaya kadar içiyorlardı.

Prens Andrey, bir'alaya kumanda ediyordu; alayın idaresi, askerlerinin rahatı, emir alıp verme bütün vaktini alıyordu. Smolensk yangını ve şehrin terki Prens Andrey'in hayatında bir devir açtı. Düşmana karşı duyduğu yeni bir kin ona derdini unutturmuştu. Kendisini tamamiyle alayının işlerine vermişti. Askerlerine, subaylarına karşı ilgi gösteriyor, iltifatlı davranıyordu. Alayda ona bizim prens derlerdi, onunla öğünürler, onu severlerdi. Ama o yalnız kendi alayının adamlarına karşı, Ti-mobin ve benzeri gibi büsbütün yeni ve yabancı bir muhite mensup, onun geçmişini bilmesi, anlaması imkânsız olan kimselere karşı iyi

ve yumuşaktı; fakat eskiden, kurmaydan tanıdığı kimselerden biriyle yüz yüze gelir gelmez hemen yine tüyleri diken diken olurdu; somurtkan, alaycı, hor gören bir adam olurdu. Hâtırasını geçmişe bağliyan her şey ona geri tepiyordu : bunun için o bu eski âleme karşı îaksız bir duruma düşmemeğe, vazifesini yerine getirmeğe çalışıyordu.

Gerçekten prens Andrey'e her şey bilhassa 6 ağustostan yani Smolensk'in terkinden sonra (ona göre müdafaa edilebilirdi ve edilmeliydi) hele hasta babasının Moskova'ya kaçmak ve o kadar sevdiği, kendisinin kurup şenlendirdiği Lisiye Gori'yi talancılara bırakmak zorunda kalışından beri loş ve kasvetli görünüyordu; fakat buna rağmen alayı sayesinde prens Andrey, başka bir şey umumî meselelerden büsbütün ayrı bir şey düşünebiliyordu. 10 ağustosta alayının bulunduğu kol Lisiye Gori hizasına geldi. Prens Andrey babasının, oğlunun ve kızkardeşinin Moskova'ya gittiklerine dair iki gün önce bir mektup almıştı. Gerçi onun Lisiye Gori'de yapacağı bir şey yoktu, fakat kendine has bir dert tazelemek arzu-siyle oraya gitmesi gerektiğine karar verdi.

Atının eğlerlenmesini emretti ve menzilden -doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği köye, babasının köyüne yollandı. Her zaman bir sürü kadının konuşarak çamaşırlarını tokmaklarla d-

220

HARB VE SULH

đp yıkadıkları gln yanndan geçerken orada kimse olmadığını, kıyıdan ayrılmış, yarıya kadar suya batmış olan salın gl ortasında yan yan yüzdüğünü gördü. Prens Andrey bekçi kulübesine yaklaştı. Taş avlu kapısında kimse yoktu; kapı açıktı. Bahçenin yolunda otlar büyümüştü, danalar ve atlar İngiliz bahçesinde dolaşıyorlardı. Prens Andrey limonluğa yaklaştı : camlar kırıkta; kasalardaki fidanların kimi devrilmiş, kimi kurumuştu. Bahçivan Ta-ras'a seslendi. Sesine kimse cevap vermedi, ta-raanın üstünden limonluğu dolaştı, oymalı pedavra parmaklığın yıkıldığını, eriklerin dal-larıyla koparıldığını gördü. İhtiyar bir mujik (prens Andrey çocukluğunda onu kapıda görürdü) yeşil bir sırada oturmaş lapti1 örüyordu. Sağırdı, prens Andrey'in geldiğini duymamıştı. İhtiyar prensin oturmağı sevdiği sırada, oturuyordu, yanında kırık ve kuru bir manolya budağna lif ilesi asılıyd^.

Prens Andrey eve yaklaştı, eski bahçede birkaç ıhlamur ağacı kesilmıştı; alaca bir at, yavrusıyla evin önünde gller arasında dolaşıyordu. Evin pancurları iviliydi. Aşağıda bir pencere açıktı, bir hizmetçi çocuğu prens Andrey'i görerek eve kaçtı.

Alpati, ailesini yollamış, Lisiye Gori'de yalnız kalmıştı; evde oturuyor, Azizlerin Ha-

1 Lapti: ağaç liflerinden örülen bir çeşit arık.

HARB VE SULH

221

yatını okuyordu. Prens Andrey'in geldiğini duyunca, gözlükleri burnunun üstünde olduğu halde önünü dğmeliyerek evden çıktı, acele acele pren Andrey'e yaklaştı, eteğini öptü, bir şey sylemiyerek ağlamaya başladı.

Sonra kendi yufka yürekliliğine kızarak döndü, olup bitenleri anlatmağa başladı. Kıy-Aetli, değerli ne varsa Boguçarovo'ya gnderilmıştı. 100 etvert1 kadar zahire kaldırılmıştı; kuru otu yazlık ekini, bu yılın, Alpati'in dediğine göre, görülmemiş bir şey olan mahsulünü yeşilken almışlar, askerler biçmişlerdi. Mujikler darmadağın olmuşlardı; bir kısmı da Boguçarovo'ya gitmiş, az bir kimse kalmıştı.

Sözünü bitirmeden prens Andrey sordu:

Babamla, kızkardeşim ne zaman gittiler? — Moskova'ya ne zaman gittiler demek istiyordu, — Alpati, Boguçarovo'ya ne zaman hareket ettikleri soruluyor sanarak ayın 7 sinde gittiklerini söyledi ve sözü tekrar idare işlerine döktü, talimat istedi.

— Makbuz mukabilinde orduya yulaf vermeyi emreder misiniz? Bizde daha 600 cetvert kaldı, — diye sordu.

Prens Andrey ihtiyarın güneşte parlıyan dazlak başına bakıp bu suallerinin yersiz olduğunu kendisinin de bildiğini, fakat bunları der-

1 etvert: 2,097 hl.

222

HARB VE SULH

in-

dini unutturmak için sorduğun yüzünün ifadesinden alıyarak "ne cevap vereceğim ona?" — diye düşündü.

— Peki, ver. — dedi.

Alpati: -

— Bahçenin düzensizliğine dikkat buyur-muşsunuzdur. — dedi. — nlemek mümkün olmadı:  alay geldi, burada gecelediler, hele drgunlaf; şikâyet etmek için komutanın rütbesini ve adım kaydettim.

.*»

— E, sen ne yapacaksın? Düşman işgal ederse kalacak mısm? — diye Prens Andrey sordu.

Alpati yüzünü prens Andrey'e çevirdi, ona baktı; birdenbire gösterişli bir jestle elini yukarı kaldırdı:

O, benim koruyucumdur, onun iradesi neyse o olsun! — dedi.

ayırdan başları açık bir köylü ve hizmetçi kalabalığı prens Andrey'e'doğru ilerlemektedir.

Prens, Alpati'e doğru eğilerek:

— Hadi Alaha ısmarladık! — dedi. — Sen de git, ne götürebilirsen al götür; köylülere de Riyazan malikânesine veya Moskova yakınındaki malikâneye gitmelerini söyle.

Alpatiç, onun ayaklarına sarıldı ve ağladı. Prens Andrey ihtimamla onu kendinden ayırdı; atma yol vererek ağaçlı yoldan aşağıya doğ-

HARB VE SULH

223

ru dört nala ilerledi. Taraçada ihtiyar, değerli bir ölünün yüzünde bir sinek gibi hep öyle ilgisiz oturuyor, laptinin kalıbına vuruyordu; iki küçük kız eteklerinde limonluktaki ağaçlardan kopardıkları eriklerle öteden koşarak geliyorlardı; prens Andrey'le kaşşı karşıya geldiler. Genç efendilerini görünce büyüğü, korku ifade eden bir yüzle küçük arkadaşının eli-ni-|yakaladı, dökülen yeşil erikleri toplamağa vakit bulamıyarak, kayın ağacının kâ|||||k landılar.

Prens Andrey, onları gördüğünü fark edecekler korkusuyla ürkekçe ve hızla başını öteye çevirdi. Bu sevimli, korkmuş küçük kıza acı-mıştı, ona bakmağa korkuyordu, fakat içinde de bakmak için yenilmez bir arzu vardı. Bu kızcağızlara bakınca onu yeni, sevinçli, ferah-lılık verici bir his kapladı. Hayatta, ona büsbütün yabancı, onu meşgul edenler kadar tabîî taşka insanca ilgilerin var olduğunu anladı. Bu kızcağızların belli ki yalnız bir arzulan vardı; bu yeşil erikleri götürüp yemek ve yakalanmamak; prens Andrey, bu teşebbüste onlara başarı temenni ediyordu. Onlara bir defa daha bakmaktan kendini alamadı. Onlar kendilerini artık emniyette sanarak pusudan fırladılar; incecik sesleriyle bir şeyler konuşup cıvıldaşarak etekleri kalkık, güneşten yanmış küçücük çıplak ayaklarıyla çayırın otları arasında neşeli neşeli ve hızla kaçıp gittiler.

224

HARB VE SULH

HARB VE SULH

225

Prens Andrey kıtalarla ilerlediği büyük yoldaki tozlu bölgeden çıkınca biraz ferahladı. Fakat Lisiye Gori'ye yakın bir yerde tekrar yola çıktı. Küçük bir gülün bendi yanmda mola vermiş olan alayına yetişti. Gündüz saat ikiydi. Güneş, tozlar içinde kızıl bir top gibi, siyah ceketinin arasından sırtını dayanılmaz bir hararetle yakıyor, kavuruyordu. Toz, istirahatle-ki kıtaların uğuldiyan sesleri üzerinde hep öyle hareketsiz duruyordu. Rüzgâr yoktu, prens Andrey, su bendi boyunca ilerlerken çamur kokusu ve gölün serinliğini duyuyordu. Canı, ne kadar pis olursa olsun, suya girmek istiyordu. Haykırmaların, kahkahaların geldiği göle baktı. Bu küçük, bulanık yeşil sazlı göl, görünüşe göre iki çetvert yükselmiş, bendi basmıştı, çünkü kollar, yüzleri, ve boyunları kırmızı kiremit rengi, çırpman, çıplak, beyaz insan vücut-larıyla, asker vücutları ile doluydu. Bütün bu çıplak, beyaz insan etleri kahkahalar ve haykırışlarla bu pis su birikintisinde bahçıvan kovaşına doldurulmuş taban balıkları gibi çırpıyorlardı. Bu çırpmanın neşeli akisler yapıyor ve bunun için insana çok hüznü geliyordu.

Baldırı kayışlı genç, sarışın bir asker — prens Andrey onu daha üçüncü bölükten tanırdı — haç çıkararak hız alıp suya dalmak için geri çekiliyordu; esmer ve saçları her zaman dağınık başka biri, bir erbaş, yarı beline

kadar suya girmiş, adaleli gövdesini bahtiyarca oynatıp bileklerine kadar esmer olan elleriyle başını ıslatarak neşeyle soluyordu. Şamar sesleri, çığlıklar, haykırışlar duyuluyordu.

Kıyılarda, bentte, gölde, her yerde beyaz,, sıhhatli, adaleli insan vücutları vardı. Küçük kırmızı burnuyla subay Timohin bendin üstünde havlı ile siliniyordu, prensi görünce utan-df, bununla beraber ona hitabetmeğe karar verdi:

— Ama iyi oluyor, Ekselans, siz de buyur-sanız!

Prens Andrey, alnını buruşturarak :

— Su pis, — dedi.

— Şimdi temizleriz.

Daha giyinmemiş olan Timohin, suyu temizlemeğe koştu.

— Prens istiyor.

— Hangi prens? Bizim prens mi? — diye sesler yükseldi, herkes atıldı, öyle ki prens-Andrey onları zor yatıştırabilirdi. Salahta su dö-künmenin daha iyi olacağını düşünüyordu.

Kendi çıplak vücuduna bakarak :

"Et — vücut, chair a canon" ' — diye düşündü. Soğuktan ziyade pis suya dalıp çıkan bu muazzam sayıdaki insan vücudu karşısında

Kurbanlık.

226

HARB VE SULH

duyduğu ve sebebini bilmediği tiksintinin, dehşetin tesiriyle titredi.

7 ağustosta prens Bagration, Smolensk yolu üzerindeki Mihailovka karargâhında aşağıdaki mektubu yazdı:

"Sayın bay kont Aleksey Alekseyeviç"

(Arahçeyef'e yazıyordu, fakat mektubunun hükümdar tarafından okunacağını biliyor, bunun için de elinden geldiği kadar, her kelime üzerinde düşünüyordu.)

"Smolensk'in düşmana bırakılması hakkındaki raporunu nazırın verdiğini sanıyorum. En önemli bir yerin yok yere bırakılması acı ve hazin bir şeydir, bütün ordu yeis içindir, ben kendi hesabıma ona bizzat ısrarla rica ettim, nihayet yazdım da; fakat onu hiçbir şey yola getirmedim. Size şerefim üzerine yemin ederim ki Napolyon şimdiye kadar hiç girmedığı bir torbaya düşmüştü; ordusunun yarısını kaybedebilirdi de Smolensk'i gene alamazdı. Askerlerimiz öyle dövüştüler ve öyle dövüşüyorlar ki, hiçbir zaman böyle dövüşmemişlerdir. Ben 15000 kişi ile 35 saatten fazla dayandım ve onları tepeledim; fakat o, 14 saat bile kalmak istemedi. Bu ayıptır, ordumuz için bir lekedir ve ben öyle sanıyorum ki o kendisi de dünyada yaşamamalıdır. Eğer kaybın büyük olduğunu bildirirlerse yalandır; belki 4 bin kişiye yakın, fazla değil, hatta o kadar da yok; isterse on

HARB VE SULH

227

bin olsun, ne yapacaksın, harb bu; buna mukabil düşmanın kaybı sayısız...

"İki gün daha kalınca ne olurdu? Muhakkak ki kendiliklerinden giderlerdi; çünkü askerlere ve hayvanlara içirecek sulan yoktu. Geri çekilmiyeceğine dair bana söz vermişti ama birdenbire gece hareketi için emir çıkar-Jh. Bu suretle savaşmağa imkân yok, bu gidişle düşmanı yakında Moskova'ya götürebiliriz...

"Barışı düşündüğünüze dair rivayetler dolaşüyor. Barışmak mı, Allah saklasın! Bütün bu fedakârlıklardan, böyle çılgınca bir geri çekilişten sonra barışmak : bütün Rusya'yı aleyhinize çevirirsiniz, üniforma taşımak da bizler için utanılacak bir şey olur. Mademki böyle oldu, Rusya dayandıkça ve insanlar ayakta durdukça döğüşmek gerek...

"Orduya bir kişinin kumanda etmesi lâzım, iki kişinin değil. Nazırınız nazırlıkta iyi olabilir; ama general olarak sadece kötü değil, çok kötüdür; halbuki yurdumuzun bütün mukadderatı ona teslim edildi... Ben, doğrusu öfkemden çıldıracağım; küstahlığımı affediniz. Besbelli ki, barış yapmağı ve nazırın orduya kumanda etmesini tavsiye eden hükümdarı sevmiyor, hepimizin mahvını istiyor. Böylece size hakikati yazıyorum : milisi hazırlayınız. Zira nazır çok ustaca misafiri arkasından başkente götürmektedir. Bay yaver Woltzogen bütün

228

HARB VE SULH

orduda büyük bir şüphe uyandırıyor. O, bizden ziyade Napolyonun adamı diyorlar, nazıra de hep o akıl veriyor. Bana gelince, ona karşı sadece nezaketli davranmakla kalmıyorum, rütbece daha üstün olmama rağmen ona bir onbaşı gibi itaat ediyorum, bu acıdır; fakat velinimetlerimi ve hükümdarımı sevdiğim için itaat ediyorum. Yalnız, hükümdara acıyorum ki şanlı orduyu bu gibi adamlara emanet ediyor. Tasavvur ediniz ki geri çekilişimizde yorgunluktan ve hastanelerde 15 binden fazla insan kaybettik; taarruz etseydik bu olmazdı. Söyleyiniz Allah aşkına, Rusyamız, — anamız — böyle korkmamıza, bu iyi şerefli yurdumuzu alçaklara teslim etmemize, her vatandaşa bir hınç ve utanç uyandırmamıza ne der? Neden ve kimden korkuyoruz? Nazırın kararsız, korkak, beyinsiz, ağır olması, bütün kötü vasıfları kendinde toplaması benim kabahatim değil. Bütün ordu kan ağlıyor, ona müthiş küfürler savuruyor..."

VI

Hayat belirtilerini sayısız bölümlere ayırabiliriz, bunlar arasında bir de muhtevaca üstün belirtiler, şekilce üstün belirtiler diye bir bölümlere, yapmak mümkündür. Bu sonun-yatınm tersine olarak Petersburg hayatını, bilhassa salon hayatı katılabilir. Bu hayat değişmez bir hayattır.

HARB VE SULH

229

1805 yılından beri Bonapart'la barışmış ve bozuşmuştuk, anayasalar yapmış, bozup yeniden yapmıştık, Anna Pavlovna ile Elen'in salonları ise, biri yedi yıl, öteki beş yıl önce nasılsa öyleydiler. Anna Pavlovna'nın salonunda Bonapart'ın başarılarından yine öyle hayretle bahsedilir, başarılarında olduğu gibi Avrupa hükümdarlarının ona yüz vermelerinde de, An-rılı Pavlo\rna'nın temsil ettiği saray muhitinin üzülmeye, kaygılanması biricik gayesi olan kötü bir kast görülürdü. Ziyaretiyle Rummyantsef'-in şereflendirdiği, fevkalâde zeki bir kadın saydığı Elen'in salonunda 1812 de de tıpkı yine 1808 de olduğu gibi büyük millettten, büyük adamdan heyecanla bahsedilir; Elen'in salonunda toplananlara göre barışla sone ermesi gereken, Fransa ile münasebetin kesilmesi işine esefle bakılırdı.

Son zamanlarda, hükümdar ordudan geldikten sonra bu birbirine zıt çevrelerde — salonlarda bazı çalkanmalar olmuş, birbirlerine karşı birtakım gösteriler yapmışlar, fakat çevrelerin temayülleri aynı kalmıştı. Anna Pav-lovna'nın mahfiline Fransızlardan yalnız ka-şarlanmış kırılcılar kabul ediliyordu; burada Fransız tiyatrosuna gitmemek gerektiği ve tiyatro heyetinin geçinme masrafı bütün bir kolordunun geçinme masrafı tutarında olduğu 3'ünde vatanseverce bir fikir ileri sürülüyordu-

230

HARB VE SULH

du. Askerî olaylar he3^ecanla takibolunuyordu; bizim ordu için çok elverişli rivayetler çıkarılıyordu. Elen'in, Rummyantsef'in, yani Fransız taraftarları mahfilinde düşmanın ve harbin sertliği hakkındaki rivayetler yalanlanıyor, Napol-yon'un bütün barış teşebbüsleri üzerinde görüşülüyordu. Bu mahfilde, sarayın, Ana impa-ratoriçenin himayesi altında bulunan kız öğretim müesseselerinin Kazan'a taşınmağa hazırlanması için çok acele bir emir çıkarmağı tavsiye edenler takbih ediliyordu. Umumiyetle Elen'in salonunda bütün harp işleri, yakında barışla bitecek boş birer gösteri gibi görülüyor, şimdi Petersburg'da, Elen'in evinde olan (bütün akıllıların onun evinde olması gerekti) Bilibin'in, işi barut değil, onu icadedenler halledecekler, yolundaki fikri hâkim bulunuyordu. Petersburg'a hükümdarla birlikte gelen Moskova'nın coşkunluğuna dair haberlerle bu mahfilde, gerçi çok ihtiyatla fakat çok ince alay ediliyordu.

Anna Pavlovna'nın mahfilinde, tersine olarak bu coşkunluklara hayrandılar; onlardan, Plutarkhos'un eski zamanlardan bahsettiği gi-hi bahsediliyordu. Hep aynı önemli vazifeyi şi-gal eden prens Vasili iki mahfil arasında bir birleşme halkası teşkil ediyordu. Ma bonne amie1 Anna Pavlovna'ya gider, dans le salon Sevimli dostum.

HARB VE SULH

231

diplomatie de ma fille'e - gider ve ekseriya bir karargâhtan ötekine yaptığı bu ardi arası kesilmeyen ziyaretlerde şaşırır, Anna Pavlov-na'da söyleyeceğini Elen'de söyler, Anna Pav-lovna'da ise bunun aksini yapardı.

Hükümdarın gelişinden az sonra prens. Vasili, Anna Pavlovna'da harbdan bahsederken -parclay de Tolly'yi şiddetle tenkid etti, kimin başkomutan tâyin edileceğinde kararsızdı.. Davetlilerden, un homme de beaucoup de mertte s: adıyla tanınmış biri, Petersburg milis şefi seçilen ve gönüllü kabulü için hazine salonunda toplantıya gelen Kutuzof'u o gün gördüğünü anlatarak onun bütün istekleri tatmin edecek adam olduğu fikrini ihtiyatlı bir dille ileri sürmek cesaretini gösterdi.

Anna Pavlovna, hüznü hüznü gülümsedi, Kutuzof'un hükümdara dertten başka bir şey getirmediğini söyledi.

— Ben söylemiştim, asilzadeler toplantısında da söyledim, — diye prens Vasili sözü kesti, — ama beni dinlemediler. Onun milis şefi seçilmesi hükümdarın hoşuna gitmez, dedim, beni dinlemediler.

— Hep aynı yermek hastalığı, — diye devanı etti, — hem de kime karşı? Hep Moskova'nın budalaca coşkunluklarını taklidetmek

2 Kızımın diplomatlar salonu.

3 Çok değerli adam.

232

HARB VE SULH

istediğimizden, — Prens Vasili, Elen'de Moskova'nın heyecanlarıyla alay etmek, Anna Pav-lovna'da ise onlara hayranlık göstermek gerektiğini unutarak bir an şaşırdı. Fakat hemen kendini topladı. — Peki, kont Kutuzof gibi, Rusyanın en ihtiyar generalinin orada toplantı yapması yakışık alır mı, et il en rest era pour sa peine'. Atma binemiyen, konseyde uyuyan, öyle fena âdetleri olan bir adam nasıl olur da başkomutan tâyin edilir! Bükreş'te iyi gösterdi kendini! Daha onun askerlik vasıflarından da bahsetmiyorum, ama şu anda böyle çökmüş, kör, bayağı kör bir adam başkomutan tâyin edilebilir mi? Kör general de yaman olur doğrusu! Hiç görmez o, körebe oynamalı... hiçbir şey görmez!

Bu sözlere kimse itiraz etmemişti.

24 temmuzda bu söylenenler çok doğruydu. Fakat 29 temmuzda Ku^uzof'a prens unvanı verildi. Prenslik unvanı onu atlatmak istediklerine delâlet edebilirdi; bunun için prens Vasili'nin düşüncesi, şimdi söylemeye acele etmiyordu ama, hâlâ doğruydu. Fakat 8 ağustosta harb meselelerini görüşmek üzere General Peldmareşal Saltikof, Arakçeyef, Vyazmitinof, Lopuhin, ve Koçubey'den mürrekkep bir komite toplandı. Komite başarısızlıkların tek bir kumandanın mevcut olmamasından ilerigeldi- Zaten bu işten de bir şey çıkmaz.

HARB VE SULH

233

ğine karar verdi; komiteyi teşkil eden zatlar, hükümdarın Kutuzof'tan hoşlanmadığını bildikleri halde, komite kısa bir müzakereden , sonra Kutuzof'u başkomutanlığa getirilmesini teklif etti. Aynı günde Kutuzof, ordulara ve orduların işgali altında bulunan ülkelere tam 3'etkili başkomutan tâyin edildi. J 9 ağustosta prens Vasili, yine Anna Pavlov-na'da Vhomme de beaucoup de merite'le1 karşılaştı. L'homme de beaucoup de merite, kız öğretim müessesesine nazır tâyin edilmek istediği için Anna Pavlovna'ya yaranmak istiyordu. Prens Vasili, bahtiyar bir galip, arzusuna ermiş bir adam tavriyle odaya girdi.

— Eh bien, vous la grande nouvelle. Le prince Koutouzojf est marechal2. Bütün anlaşmazlıklar sona erdi. O kadar mesudum; o kadar memnunum ki! — diye prens Vasili devam «diyor. — Enfin voilà un homme 3 — diye salonda bulunanları sert bir bakışla süzerek manalı manalı ilâve etti. L'homme de beaucoup de merite bir mevki almak arzusunu beslemesine rağmen evvelki düşüncesini prens Vasi-li'ye hatırlatmak için kendini tutamadı. (Bu, Anna Pavlovna'nın salonunda prens Vasili'ye

1 Çok değerli adam.

2 E, mühim haberi biliyor musunuz. Prens Ku-
tuzof Mareşal oldu.

3 Nihayet işte bir adam.

234

HARB VE SULH

karşı da, bu haberi sevinçle karşılayan Anna Pavlovna'ya karşı da bir nezaketsizlikti; fakat kendini tutamamıştı.)

Prens Vasili'ye sözünü hatırlatarak.

— Mais on dit qu'il est aveugle, mon prince? '' — dedi.

Prens Vasili, bas sesiyle, çabuk çabuk ve öksürerek (bütün güçlükleri hallettiği sesi ve öksürüğüyle) :

— Allez done, il y voit assez5 — dedi. — Allez, ü y voit assez, — diye tekrarlardı. — Beni sevindiren şey, — diye devam etti, — hükümdarın ona bütün ordular, bütün ülkeler üzerinde, hiçbir zaman, hiçbir başkomutanda ol-mıyan tam bir yetki vermiş olmasıdır : ikinci bir otokrat oldu, — diye sözünü bitirdi.

Anna Pavlovna :

— İnşallah, inşallah, — dedi.

Saray âleminin henüz yabancıları olan l'hom-me de beaucoup de merite, Anna Pavlovna'ya hulus çakmak için evvelki fikrinde ona haklı göstermeğe çalışarak :

— Hükümdar, bu yetkiyi Kutuzof'a iste-miyerek verdi diyorlar. On dit qu'il comme une demoiselle a laquelle on l'ait Joconde, en lut

4Ama kördür diyorlar, prens.

5 Yok canım yetecek kadar görüyor.

HARB VE SULH

235

disant: le souverain et la patrie vous decer-nent cet honneur.1

Anna Pavlovna :

— Peu tetre que le coevr n'etait pas de la par tie 2. — dedi.

— A, hayır, hayır, — diye prens Vasili ha-raietle müdafaa etti. Şimdi o artık Kutuzof'u kimseye vermiyordu. Prens Vasili'nin fikrine göre Kutuzof, sadece iyi değildi, herkes ona tapıyordu da. — Hayır bu mümkün değil, çünkü hükümdar onu evvelce de takdir etmeği bilmişti, — dedi.

Anna Pavlovna :

— Alah verede, gerçek iktidarı prens Kutuzof ele alsa, kimsenin tekerleğe sopa sokmasına müsaade etmese, — dedi.

Prens Vasili bu kimsenin kim olduğunu derhal anlamıştı. Yavaşça dedi ki:

— Ben iyice biliyorum ki Kutuzof, Veli-hat'm orduda bulunmamasını mutlak bir şart olarak ileri sürmüştür. Vous savez ce qu'il a l'dit il l'empereur? 3.

1 Kendisine Joconde okunan bir kız gibi kızardı ve ona: hükümdar ve vatan sizi bu şerefle mükâfatlandırdı, dedi, diyorlar.

2 Belki de bu işi istemeden yapmıştır.

3 Hükümdara ne söyledi biliyor musunuz?

236

HARB VE SULH

f

Prens Vasili, Kutuzof tarafından hükümdara söylenmiş olduğu rivayet edilen "fena bir şey yaparsa ben onu cezalandıranlara, iyi bir şey yaparsa mükâfatlandıramam" sözünü tekrarladı.

— Oo! Prens Kutuzof çok zeki bir adamdır, je le connais de longue date'.

Saray nezaketinden henüz mahrum bulunan l'homme de beaucoup merite :

— Hattâ diyorlar ki, — dedi, — prens bizzat hükümdarın da orduya gelmemesini mutlak bir şart olarak ileri sürdü.

Bunu söyler söylemez, prens Vasili ile Anna Pavlovna hemen yüzlerini öteye çevirdiler,, onun saflığı karşısında hüznü hüznü işlerini çekerek birbirlerine baktılar.

VII

Petersburg'da bunlar olurken Fransızlar Smolensk! aşmışlar, Moskova'ya gittikçe daha çok yaklaşarak ilerliyorlardı. Napolyon'uns tarihçisi Thiers, başka tarihçiler gibi, kahramanını mazur göstermek gayretiyle onun Moskova varoşlarına elinde olmıyarak çekilip götürüldüğünü söyler. O da tarihî olayların iza-

HARB VE SULH

237

1 Ben onu çok eskiden tanırım.

İhını bir adamın iradesinde ariyan bütün diğer tarihçiler gibi haklıdır. Napolyon'un Moskova'ya Rus komutanlarının meharetiyle çekilip götürüldüğünü söylenen Rus tarihçileri gibi o da haklıdır. Burada, bütün geçmişin olup bittiye bir hazırlık teşkil ettiği kanaatini veren "ru-cu" kanunundan başka bütün işi karıştıran bir da karşılıklı münasebet vardır. Satrançta kay-betlen iyi bir oyuncu kaybetmesinin kendi hatasından ilerigeldiğine işten inanır; bu hatayı oyunun başlangıcında arar fakat her hamlesinde, oyunun bütün devamı sırasında böyle "hatalar işlediğini, hiçbir oyununun mükemmel -olmadığını unuttur. Dikkatini

çeken hatayı ancak düşman bundan faydalandığı için fark eder. Halbuki belli bir zamanın şartları içinde cereyan eden bu harb oyunu ne kadar daha mürekkeptir; burada cansız makineleri idare eden bir irade değildir, her şey türlü keyfi hareketlerin sayısız çarpışmalarından doğmaktadır.

Smolensk'den sonra Napolyon, Vyazma'ya yakın Dorogobuj'un ötesinde sonra Tsarevo — Zaymişçe önlerinde savaş vermek için fırsat aradı; fakat öyle oldu ki, sayısız sebepler dolayısıyla, Ruslar, Moskova'dan 112 vers uzakta bulunan Borodino'ya kadar savaşı kabul etmediler. Vyazma'dan sonra Napolyon, doğrudan doğruya Moskova üzerine yürüme emrini verdi. Moscou la capitale asiatique de ce grand •l'empire, la villa sacree des peuples d'Alexandre,

238

HARB VE SULH

Moscou avec ses innombrables eglises en forme de pagodes chinoises!'.
Bu Moscou, Napolyon'un muhayyelesini rahatsız ediyordu. Vyazma'dan Tsarevo - Zay-mişçe'ye

geçerken Napolyon, İngiliz kan kır yorgası üstünde, muhafızları, nöbetçileri, paj-lan ve yaverleriyle ilerliyordu. Kurmay başkanı Berthier süvariler tarafından esir edilen Rusları sorguya çekmek için geri kalmıştı. Yanında tercüman Lelorme d'Iderville olduğu halde dörtmala Napolyon'a yetişerek neşeli bir yüzle atını durdurdu.

Napolyon :

— Eh bien? % diye sordu.

— Un cosaque de Platov 3 Platof kolordusunun büyük ordu ile birleşmek üzere olduğunu, Kutuzof'un başkomutan tâyin edildiğini söylüyor. Tres intelligent et bavard!'.
»

Napolyon gülümsedi, bu kazağa bir at verilmesini ve yanma getirilmesini emretti. Onunla bizzat konuşmak istiyordu. Birkaç yaver atlarını dörtmala kaldırdılar, bir saat sonra De-

1 Moskova, bu büyük imparatorluğun asyâî başkenti, Aleksandr'm halklarının mukaddes şehri, Çin pagodları biçimindeki sayısız kiliseleriyle Moskova.

2 E?

3 Bir Platof kazağı.

4 Çok zeki ve geveze.

HARB VE SULH

239

nisof'un Rostof'a bıraktığı toprak kölesi Lav-ruşka emir eri mintaniyle Fransız süvari eğeri üstünde, hilekârca, sarhoşça bir tavırla, neşeli bir yüzle Napolyon'a yaklaştı. Napolyon kendisiyle yan yana at sürmesini emretti ve sormağa başladı:

Kazak mısınız? İ — Kazağım, Asaletlû1.

Thiers bu vakayı anlatırken -

"Le cosaque ignorant la compagnie dans laquelle il se trouvait, car la simplicité de Napoleon n'avait rien qui put reveler a une imagination orientale la presence d'un souverain, s'entretint avec la plus extreme familiarite des ajjaiesi de la guerre actuelle"2 diyor. Gerçekten de körkütük oluncaya kadar içerek efendisini yemeksiz bırakan Levruşka bir gün önce kırbaçlanmış ve tavuk bulmak için köye gönderilmişti; burada kendini çapulculuğa kaptırmış, Fransızlar tarafından esir edilmişti. Levruşka çok şeyler görmüş, her şeyi alçakça, hilekârlıkla yapmağı vazife sayan, efendilerine her

1 Erler, yüzbaşı rütbesine kadar olan subaylara Asaletlû diye hitabederlerdi.

2 Kimler arasında bulunduğunu bilmiyen kazak <çünkü Napolyon'un sade görünüşünde bir şarklı muhayyilesi için bir hükümdar halini gösteren bir 'Şey yoktu> büyük bir teklifsizlikle bu harbin olay-San üzerinde konuşuyordu.

240

HARB VE SULH

türlü hizmete hazır, onların kötü düşüncelerini keşfeden, zayıf ve bayağı taraflarını bilir» terbiyesiz, küstah uşaklardandı.

Lavruşka, kim olduğunu çok iyi ve kolaylıkla anladığı adamın karşısında hiç şaşırma-di, sadece bütün ruhiyle yeni efendilerine hizmet etmeğe çalıştı.

Karşısındakinin Napolyon'un kendisi olduğunu çok iyi biliyordu; onun yanında Rostof-un veya eli değnekli bölük emininin yanında olduğundan daha çok sıkılmıyordu. Çünkü onu ne bölük emini, ne de Napolyon hiçbir şeyden mahrum edemezdi.

Emirlerleri arasında neler konuşulmuşsa anlattı. Bunların birçoğu doğrudu. Fakat Napolyon, Rusların Bonapartı yenip yenemeyecek-leri hakkında ne düşündüklerini sorunca Lavruşka gözlerini kırptırdı ve düşündü.

Burada o, — Lavruşka »gibilerin her şeyden daima hile sezdikleri gibi — ince bir hile seziyordu.

Dalgınca :

— Yani sizin anlıyacağınız : eğer hemen muharebe olursa. — dedi. — ne âlâ, ama, eğer üç gün geçerse o zaman iş uzar.

Lelorme d'İdeville gülümsiyerek, Napol-yon'a bunu şöyle tercüme etti: "Si la bataille est donnee avant trois jours, les Francois Ice.

HARB VE SULH

241

gagneraient, mais que si elle serait donnee plus tard, Dieu sait ce qui en arriverait".

Napolyon, görünüşte çok keyifli olmasına rağmen, gülümsemedi, bu sözlerin kendisine tekrar edilmesini emretti.

Lavruşka, bunu fark etti, onu keyiflendirmek için kim olduğunu bilmiyormuş gibi davranarak konuştu.

— Biliyoruz, sizde bir Bonapart var ki bütün dünyayı alt etmiştir, ama bizimle iş başka.. — Bu övünçlü vatanseverliğin ağzında» nasıl ve neden çıktığını kendisi de bilmiyordu.. Tercüman bu sözleri Napolyon'a son kısmını çıkararak tercüme etti; Bonapart, gülümsedi. Thiers "Le jeune cosaque fit sourire son puissant interlocuteur "~ diyor. Napolyon, sessizce birkaç adım atarak Berthier'e döndü ve konuştuğu adamın imparatorun kendisi, ölümsüz ve muzaffer adını ehlamlara yazan imparatorun, kendisi olduğunu haber vermenin, sur cet enfant dui Don s yapacağı tesiri görmek istediğini söyledi.

Lavruşka, (bunun onu şaşırtmak için pa-pıldığını, Napolyon'un, onun korkacağını san-

1 Savaş üç gün evvel verilirse Fransızlar kazanır, fakat daha geç verilirse ne olacağını Allah bilir.

2 Genç kazak, kudretli muhatabını güldürdü. 2 Bu Don çocuğunun üzerinde.

242

HARB VE SULH

HARB VE SULH

243

diğini anlıyarak) yeni efendilerine yaranmak için birdenbire hayrete düşmüş, şaşalamış gibi yaptı, gözlerini açtı, yüzüne, kırbaçlanmağa götürüldüğü zaman vermeğe alışmış olduğu şekli verdi. "Apeine l'interprete de Napoleon, -Thiers yazıyor - avait-il parle que le cosaque saisi d'une sorte d'ebahissement ne profera plus une parole et marcha les yeux constant-tnent attaches sur ce conquerant, dont le nom avait penetre jusqu'a lui, â travers les steppes de l'Orient. Toute sa loquacite s'etait subite-ment arretee, pour faire place a un sentiment d'admiration naive et silencieuse.

Napoleon, apres l'avoir recompense, lui fit donner la li-berte, comme a un oiseau qu'on rend, aux champs qui l'ont vu naitre".

Napolyon, hayalini çok meşgul eden Mos-cou'ye dair hayaller kurarak yoluna devam etti, l'oiseau qu'on rendit aux champs qui l'ont vu naitre2 ise arkadaşlarına anlatacağı olmamış şeyleri önceden düşünerek atını dörtnala ileri

1 Napolyon'un tercümanı bunu kazağa söyler söylemez, şaşkınlığa uğrayan kazak bir söz söyleyemedi, adı şarkın steplerini aşarak ona kadar gelen fatihten gözlerini ayırmadan ilerledi? Bütün konuşkanlığı birdenbire kesilmiş, yerine sâf ve sessiz bir hayranlık almıştı. Napolyon, onu taltif ettikten sonra öz kırlarına iade edilen bir kuş gibi serbest bırakıldı.

2 Öz kırlarına iade edilen kuş.

;

karakollara sürdü. Gerçekten başından geçenleri ise anlatılmağa değer görmediği için anlatmak istemiyordu. Kazaklara yetiştii, Platof kolordusuna bağlı alayının nerede olduğunu soruşturup öğrendi akşama doğru ise Yankof'ta bulunan ve İlyin'le beraber yakın köylere bir gezinti yapmak için atma daha yeni binen efendisi Nikolay Rostof'u buldu. Rostof Lavruşka-* vya başka bir hayvan vererek onu da yanına aldı.

VIII

Prens Mariya, prens Andrey'in sandığı gibi Moskova'da ve tehlike dışında değildi.

Alpatıç, Smolensk'ten döndükten sonra ihtiyar prens birdenbire uykudan uyanır gibi oldu. Köylerden milis toplanmasını, silâhlandı-rılmalarını emretti. Başkomutana bir mektup yazdı, en eski Rus generallerinden birinin esir düşeceği veya öldürüleceği yeri, Lisiye Gori'-yi, müdafaa etmek için tedbir alıp almamağı onun takdirine bırakarak sonuna kadar orada kalmak ve kendini müdafaa etmek yolundaki niyetini ona bildirdi, ev halkına Lisiye Gori'de kalacağını haber verdi.

Fakat, prens kendisi Lisiye Gori'de kalmakla beraber prensesin ve Dessales'le küçük prensin Boguçarovo'ya, oradan Moskova'ya naklini emretti. Babasının, eski kaygısızlığının yerini

244

HARB VE SULH

alan hummalı, geceli gündüzlü faaliyetinden ürken prenses Mariya onu bırakmağa karar veremedi ve hayatında ilk defa olarak ona itaat etmemeğe cüret etti, gitmeği reddetti; ihtiyarın korkunç öfke fırtınası üstüne yüklendi. İhtiyar ona karşı olan bütün haksız ithamlarını tekrarladı. Onu üzdüğünü oğluyla arasını bozduğunu kendisine karşı iğrenç şüpheler beslediğini, hayatını zehirlemeği vazife edindiğini söyliyerek onu suçlandırmaya çalıştı; gitmezse umrunda olmadığını ilâve etti ve onu çalışma odasından kovdu. Onun varlığını, yokluğunu bilmek istemediğini söyledi, fakat gözüne görünmeğe yeltenmemesini önceden ihtar etti. Korktuğunun aksine olarak, babasının onu göndermiyerek yalnız gözüne görünmemesini emretmesi prenses Mariyayı sevindirmişti, biliyordu ki, evde kalmasına, gitmemesine babasının içinden memnun olduğunu bu ispat etmektedir.

*

Nikoluşka'nın gittiği günün ertesi, sabah, erkenden ihtiyar Prens resmî üniformasını giydi, başkomutana gitmeğe hazırlandı. Kaleska hazırda. Prens Mariya, üniformayla ve bütün nişanlarıyla onun evden çıktığını, silâhlı köylüleri, hizmetçileri teftiş etmek için bahçeye doğru gittiğini gördü. Pencerenin önünde oturdu, onun bahçeden gelen sesine kulak kabarttı. Birdenbire ağaçlı yoldan birkaç kişi korku, ifade eden yüzlerle koşarak çıktı.

HARB VE SULH

245

Prens Mariya perona, oradan çiçek bahçesine ve ağaçlı yola koştu karşıdan ona doğru bir milis ve hizmetçi kalabalığı geliyordu; bu kalabalığın ortasından birkaç kişi üniformalı, göğsü nişanlarla dolu ihtiyarı, koltuğuna girmiş sürüklüyordu, Prens Mariya onlara doğru koştu; ıhlamur ağaçlarının gölgeleri arasından düşen ışık daireciklerinin titreyişleri içinde onun yüzünde nasıl bir değişiklik husule geldiğini anılamadı. Gördüğü tek şey yüzünün evvelki sert ve azimli ifadesinin bir ürkeklik ve teslimiyet ifadesiyle değişmiş olmasıydı. Kızını görünce cansız dudaklarını kımıldattı, hırıltılı bir sese çıkardı, ne istediğini anlamak imkânsızdı. Onu kaldırıp el üstünde çalışma odasına götürdüler, son zamanlarda o kadar çok korktuğu divana yerleştirdiler.

Getirilen doktor o gece presten kan aldı, sağ tarafına inme indiğini söyledi.

Lisiye Gori'de kalmak gitikçe daha tehlikeli bir hal alıyordu, inmeden bir gün sonra prensi Boguçarovo'ya naklattılar, doktor da. onunla beraber gitti.

Boguçarovo'ya geldikleri zaman Dessales. küçük prensle Moskova'ya gitmiş bulunuyordu..

Hep aynı durumda, ne iyiye, ne fenaya doğru hiçbir değişiklik göstermeden ihtiyar prens Boguçarova'da, prens Andrey'in yaptırdığı yeni evde üç hafta yattı. İhtiyar prens kendinden

246

HARB VE SULH

HARB VE SULH

geçmiş bir haldeydi; büzülmüş bir ceset gibi yatıyordu. Kaşlarını, dudaklarını oynatarak durmadan bir şeyler mırıldanıyordu; etrafında olanları bilip bilmediğini anlamak imkânsızdı. Muhakkak olarak bilinen yalnız onun ıstırap çektiği ve bir şey söylemek arzusunu hissettiği idi. Fakat bunun ne olduğunu kimse an-ıyamıyordu; hastanın, yan delinin bir kap-rizi miydi bu, olayların umumi gidişiyle mi, yoksa aile işleriyle mi ilgiliydi?

Doktor, hastada görünen endişenin bir şey ifade etmediğini, bunun fizik bir sebebi olduğunu söylüyordu; fakat prenses Mariya, kendisine bir şey söyleyecek sanıyordu. (Yanında huzursuzluğunun her zaman şiddetlenmesi bu tahmini kuvvetlendiriyordu).

Belli ki bedence de, ruhça da ıstırap çe-İriyordu. İyileşmesi ümidi yoktu, nakledilemez-di. Ya yolda ölse ne yaparlardı? Prens Mariya bazan, "son, bütünü s-5n daha iyi değil mi!" diye düşünüyordu. Gece ve gündüz, hemen hemen hiç uyumuyarak onu kollar, söylemesi korkunç ama, çoğu zaman iyileşme alametleri bulmak ümidiyle değil de sona yaklaşma alâmetleri bulmak arzusuyla onu kollardı.

İçinde böyle bir his bulunduğunu kabul etmek prenses için ne kadar garip olsa da bu his onda vardı.

Onun için daha korkunç olan, babasının hastalığından beri (hattâ belki daha da önce, bir şey bekliyerek onunla beraber kaldığı zamandan beri) içinde uyuyan bütün unutulmuş şahsi arzuları, emelleri uyanmışlardı. Yıllardan beri aklına gelmiyen babasından korkusuz, hür bir hayat düşüncesi, hattâ aşk imkânı ve aile saadet düşünceleri bir şeytan iğvası gibi durmadan hayalinde dolaşıyorlardı. Şimdi, bundan sonra hayatını nasıl kuracağına dair sualler, kendinden onları ne kadar uzaklaştırırsa uzaklaştırsın, durmadan zihnini meşgul ediyorlardı. Biliyordu ki ona karşı biricik silâh ibadetti; ibadet etmeğe çalıştı. Duaya kalktı, mukaddes resme baktı, dua okudu, fakat okuyamıyordu. Şimdi o, evvelce içinde mahpus bulunduğu, en iyi tesellisini ibadette bulduğu mânevi âlemin tamamıyla zıddı, âdi, zor ve serbest bir faaliyet âleminin kendisini kavradığını hissediyordu.

Boguçarova'da kalmak tehlikeli bir hal aldı. Her tarafta Fransızların yaklaştığına dair haberler geliyordu; Boguçarovo'ya 15 verst uzaktaki bir köyde bir çiftlik Fransız talancı-ları tarafından yağma edilmiştir.

Doktor, prensin daha geriye naklinde ısrar ediyordu; asilzade önderi prenses Mariya'-ya bir memur göndererek mümkün olduğu kadar çabuk gitmesi için onu kandırmağa çalıştı. Zaptiye komiseri Boguçarova'ya geldi, Fransızların 40 vers uzakta bulunduklarını, köyler-

HARB VE SULH

de Fransız beyannameleri dolaştığını, prenses babasıyla ayın 15 ine kadar gitmezse hiçbir sorumluluk kabul etmeyeceğini söyleyerek aynı şeyde ısrar etti.

Prens, ayın 15 inde gitmeğe karar ver-di. Hazırlık işleri, emirler vermek — şimdi herkes ona müracaat etmekteydi — bütün gün onu meşgul ediyordu. 14 dü 15 e bağliyan geceyi prensin yattığı odanın yanındaki odada her zamanki gibi soyunmadan geçirdi. Birkaç defa uyanarak onun iniltisini, sayıklamasını, karyolasının gıcirtısını, yatakta onu çeviren Tihon'-la doktorun ayak seslerini duydu. Birkaç defa lapıdan dinledi, ona bu gece her zamandan daha fazla iniyor gibi, yatakta sık sık dönüyor gibi geldi. Uyuyamıyordu, birkaç defa kapıya yaklaştı, dinledi, içeri girmek istedi, ce- H saret edemedi. Gerçi o konuşmuyordu, fakat korku ifade eden bir yüzün ona ne kadar fena tesir ettiğini görüyor, biliyordu. Bazan, elinde olmıyarak kendisine diktiği bakışlarını memnuniyetsizlikle ondan nasıl ayırdığını fark ediyordu. Gece uygunsuz bir zamanda gelişinin onu kızdırdığını biliyordu.

Fakat onu kaybetmek prenses Marivaya hiçbir zaman bu kadar acıklı, bu kadar korkunç gelmemişti. Onunla geçen bütün hayatını hatırladı; onun her sözünde, her hareketinde kendisine karşı bir sevgi ifadesi buluyordu. Arada bir bu hâtıraların arasından, şeytan iğ-

HARB VE SULH

vaları, bu ölümden sonra ne olacağına, yeni ve serbest hayatını nasıl kuracağına dair düşünceler zihnine sokuluyordu. Fakat o bu düşünceleri nefretle kendinden uzaklaştırıyordu. Sabaha karşı babası sakinleşti, o da uyudu.

Geç vakit uyandı, uyanma anının açık yürekliliği babasının hastalığında onu en çok meşgul eden şeyi açık olarak ona gösterdi. Uyandı, kapının öbür tarafında olup bitenlere kulak kabarttı, onun iniltisini duyunca, içini çekerek hep aynı durumda olduğunu kendi kendine söyledi.

— Peki, ne olacak? Ne istiyorum ben? Onun ölümünü mü istiyorum? — diye kendi kendinden tiksinererek bağırdı.

Giyindi, elini yüzünü yıkadı, duasını okudu, perona çıktı. Orada içine eşya yerleştirilen atsız bir araba duruyordu.

Sıcak ve sisli bir sabahı, prenses Mariya, kendi mânevi düşkünlüğü karşısında hâlâ dehşet içindeydi, babasının yanma girmeden önce düşüncelerini düzene koymağa çalışarak peronda durdu.

Doktor merdiveni indi, ona yaklaştı.

— Bugün biraz daha iyidir. — dedi. — Sizi arıyordum. Söylediklerinden bir şeyler anlamak mümkün, zihni daha açık, gidelim. Sizi çağırıyor...

250

HARB VE SULH

Bu haber karşısında, prenses Mariya'nın kalbi o kadar şiddetle çarpmağa başladı ki sarardı, düşmemek için duvara dayandı. Şimdi, bütün ruhu bu müthiş ve canice iğvalarla doluyken onu görmek, onunla konuşmak, bakışlarının altına düşmek prenses Mariya için hem bir sevinç, hem de korkunç bir azaptı.

— Gidelim, — dedi doktor.

Prensес Mariya babasının yanma girdi, karyolaya yaklaştı. Hasta sırt üstü, başı yüksekte, küçücük, kemikli, mor ve şişkin damarlı elleri yorganın üzerinde, sol gözü ileriye dikilmiş, sağ gözü yana kaymış, kaşları ve dudakları hareketsiz bir halde yatıyordu. Zayıflamış, küçülmüş, acınacak bir hale gelmişti. Yüzü sanki kurumuş, erimiş, hatları incelmışti. Prensес Mariya yaklaştı, elini öptü. Sol el prenses Mariya'nın elini sıktı, belli ki prens onu çoktandır bekliyordu. Elini sarmağa başladı, kaşları dudakları öfkeli öfkeli kımlırdıyordu.

Kendisinden ne istediğini keşfetmek için prenses Mariya korkuyla ona bakıyordu. Kimildanarak solgözü kendisini göreceğ şekilde vaziyetini değiştirince ihtiyar prens sakinleşti, gözünü birkaç saniye ondan ayırmadı. Sonra dudakları ve dili kımlırdandı, sesler duyuldu; kendisini anlamıyacak diye korkuyormuş gibi korkakça ve yalvaran bir eda ile kızma bakarak konuşmağa başladı.

HARB VE SULH

251

Prensес Mariya bütün dikkatini germiş ona bakıyordu. Dilini oynatmak için ihtiyarın sarf ettiği komikçe gayret onu gözlerini yere indirmeğe ve boğazını tıkıyan hıçkırıkları güçlükle bastırmağa zorladı. Hasta sözlerini birkaç defa tekrarhyarak bir şeyler söyledi. Prensес Mariya onları anlıyamıyordu; fakat ne söylediğini ^keşfetmeğe çalışıyor, onun söylediği sözleri ^"«sorgu şeklinde tekrar ediyordu.

— Ca, ca,... yor... — diye hasta birkaç defa tekrarladı...

Bu sözleri anlamak imkânsızdı. Doktor anladığını sandı, onun sözlerini tekrar ederek :

— Prensес mi korkuyor? — diye sordu. Hasta başıyla menfi işareti yaptı ve yine aynı şeyi tekrarladı...

Prensес Mariya birdenbire keşfederek :

— Canım, canım, acıyor. — dedi.

O tasdik yollu inledi; kızının elini aldı ve onu nasıl yerini arıyormuş gibi, göğsünün şurasında burasında bastırmağa başladı.

Şimdi, sözlerinin anlaşıldığına kanaat getirince öncekinden çok daha anlaşılır bir sesle :

— Bütün düşüncem! sensin... düşüncem... — dedi.

Prensес Mariya, hıçkırıklarını ve göz yaşlarını göstermemek için başını onun eline yapıştırdı. O, elini kızının saçlarında gezdirdi.

n

252

HARB VE SULH

— Bütün gece seni çağırdım... — dedi. Prensес Mariya göz yaşları arasından :

— Eğer bilseydim... — dedi. — içeri girmeğe korkuyordum.

Kızının elini sıktı.

— Uyumadın mı?

Prenses Mariya başıyla menfi bir işaret yaparak :

— Hayır, uyumadım, — dedi.

Elinde olmadan babasına uyararak, şimdi onun gibi konuşuyor, daha çok, işaretlerle anlatmağa çalışıyor, sanki o da dilini zorla oynatıyordu.

— Ruhum... canımın içi... — Prenses Mariya anıyamıyordu; fakat babasının bakışlarındaki ifadeye bakılırsa söyledikleri herhalde hiçbir zaman söylemediği yumuşak, tatlı sözlerdi. — Niçin uyumadın? Prenses Mariya : • "Ya ben onun ölümünü istiyordum, ölümünü!" — diye düşündü.

İhtiyar prens bir müddet sustu.

— Teşekkür ederim... kızım, dostum... her şey için, her şey için... affet... teşekkür ederim... affet... teşekkür ederim! — gözlerinden yaşlar akıyordu. — Andryuşka'yı çağır, — diye birden bire ilâve etti ve bu isteği ileri sürerken yüzünde çocukça bir ürkeklik ve güvensizlik ifadesi

HARB VE SULH

253

belirdi. İsteğinin hiçbir mânası olmadığını sanki kendisi de biliyordu, yahut prenses Mariya' -ya öyle göründü.

— Ondan mektup aldım, — diye cevap verdi. Babası hayret ve korkuyla ona bakıyordu.

— O nerede?

>-j[— Orduda, mon pere, Smolensk'de.

İhtiyar prens gözlerini kapıyarak uzun müddet sustu; sonra kendi şüphelerine bir ce-vapmış gibi ve şimdi her şeyi anladığını, hatırladığını tasdik yollu başını salladı, gözlerini açtı.

Açık olarak ve yavaşça

— Evet, — dedi. Rusya mahvoldu! Mahvoldu! — yine ağladı, gözlerinden yaşlar akıyordu. Prenses Mariya kendini daha fazla tutamadı, babasının yüzüne bakarak o da ağladı.

Hasta gözlerini tekrar kapadı, ağlaması kesildi, eliyle gözlerini işaret etti. Tihon onu anlıyarak yaşlarını sildi.

Sonra hasta, gözlerini açtı, uzun müddet kimsenin anıyamadığı bir şeyler söyledi, nihayet bunu yalnız Tihon anlıyarak nakletti; prenses Mariya, söylediklerini mânasını bir •dakika önceki sözlerine hâkim olan ruh halinde arıyordu. Onun kâh torunundan, kâh ölü-

254

HARB VE SULH

münden konuştuğunu sanıyordu. Bu yüzden sözlerinin mânasını keşfedemiyordu.

İhtiyar prens :

— Beyaz elbiseni giy, hoşuma gidiyor benim, — dedi.

Prenses Mariya bu sözleri anlıyarak daha kuvvetle hıçkırmağa başladı; doktor onun koluna girdi, sakinleşmesini, gitmek için hazırlıklarla meşgul olmasını söyleyerek onu odadan taraçaya götürdü.

Prenses Mariya odasından çıktıktan sonra prens yine oğlundan, harbdan, hükümdardan konuştu, kaşlarını öfkeyle oynatmağa, kısık sesini yükseltmeğe başladı, ikinci ve sonuncu buhran geldi.

Prenses Mariya taraçada durdu. Kava açmıştı; güneş ve sıcak vardı. Babasına karşı beslediği derin sevgiden, o ana kadar bilmediğini sandığı sevgiden başka bir şey anıyamı-yor, bir şey düşünemiyor, hissedemiyordu. Bahçeye koştu; hıçkırarak, prens Andrey'in diktiği ıhlamur fidanları arasındaki yoldan aşığıya göle doğru koştu.

— Evet... ben... ben onun ölümünü istedim! Evet, çabuk ölmesini arzu ettim... Rahat etmek istedim... Peki ben ne yapacağım? O olmadıktan sonra rahatlık neye yarar!

Prenses Mariya hızlı adımlarla bahçede dolaşarak ve heyecanlı hıçkırıkların kopup gel-

HARB VE SULH

255

diği göğsünü elleriyle sıkıştırarak yüksek sesle mırıldanıyordu.

Bahçenin etrafında onu yine eve götüren bir daire çizdikten sonra karşıdan ona doğru gelen (Boguçarovo'da kalan, gitmek istemiyen) mademoiselle Bourienne'i ve tanımadığı bir erkek gördü. Bu, hemen hareket etmek için zaruri her şeyi temin etmek üzere bizzat prenses Mariya'ya kadar gelen ilçenin asilzadeler önderiydi. Prens Mariya onu dinledi ama anlamadı. Onu eve götürdü, kahvaltı teklif etti ve yanına oturdu, sonra önderden af dileyerek ihtiyar prensin kapısına yaklaştı. Doktor telâşlı bir yüzle dışarı çıktı, girilemeyeceğini söyledi.

— Gidiniz, prenses, gidiniz, gidiniz!

Prens Mariya tekrar bahçeye çıktı, gölün yanındaki sırtın eteğinde kimsenin göremi-yeyeceği bir yerde otların üstüne oturdu. Orada ne kadar kaldığını bilmiyordu. Yoldan koşan bir kadının ayak sesleri onu kendine getirdi. Kalktı, besbelli onu ariyan oda hizmetçisi Dun-yaşa'mn, onu görünce birdenbire korkmuş gibi durduğunu gördü.

Dünyaya, titriyen bir sesle mırıldandı :

— Geliniz lütfen, prenses... Prens...

— Şimdi, geliyorum, geliyorum, — diyerek prenses, Dunyaşa'nın sözünü bitirmesine vakit bırakmadan hemen söze başladı ve Dün-yaşa'yı görmemeğe çalışarak eve koştu.

256

HARB VE SULH

Önder, evin kapısında onu karşılayarak:

— Prens, Tanrının iradesi yerine geliyor, her şeye hazır olmalısınız, — dedi.

— Bırakınız beni; bu olamaz! diye prenses ona öfkeyle bağırdı.

Doktor, onu durdurmak istedi, doktoru iterek kapıya koştu. "Bu korkmuş yüzlü insanlar niçin beni durduruyorlar? Kimseye ihtiyacım yok! Orada ne yapıyorlar!" Kapıyı açtı. Evvelce yarı karanlık olan bu odadaki parlak gündüz ışığı onu dehşete düşürdü. Orada kadınlarla dadı vardı. Karyolanın yanından çekilerek ona yol verdiler, karyolada o hep aynı şekilde yatıyordu; fakat sakın yüzünün sert şekli prenses Mariya'yı kapının eşiğinde durdurdu.

"Hayır, o ölmedi, bu olamaz! — diye söylendi, ona yaklaştı; kendisini kavriyan dehşeti yenerek dudaklarını onun yanağına yapıştırdı. Fakat hemen kendini ondan ayırdı. Ona karşı içinde duyduğu şefkat bir an içinde yok oldu, yerini önündeki manzara karşısında bir korku hissi aldı. "O artık yaşamıyor! O artık yok, orada, onun durduğu yerde yabancı, düşman, korkunç, insanı dehşete düşüren, kendisinden uzaklaştıran bir sır var!" Prens Mariya, yüzünü elleriyle kapıyarak kendisini tutan doktorun kolları arasına düştü.

HARB VE SULH

257

Kadınlar Tihon'la doktorun yanında onu yıkadılar, açık ağzının sertleşmemesi için çenesini mendille bağladılar; başka bir mendille de birbirinden ayrılan ayaklarını bağladılar. Sonra üniformasını giydirdiler, nişanlarını taktılar, ufacık, büzülüp küçülmüş vücudunu masanın üstüne yatırdılar. Bu işlerde kimin ve ne zaman ilgilendiğini Allah bilir, fakat her şey âueta kendiliğinden oluverdi. Gece yarışma doğru tabutun etrafında mumlar yakıldı, üstünde bîr örtü vardı, yere ardıc serpildi, ölünün, büzülüp küçülen başının altına matbu bir dua konmuştu, köşede diyakos yamağı oturmuş, mezamir okuyordu. Atlar nasıl ölü bir atın etrafına toplanıp arsızlanır, ürküp solurlarsa, tabutun etrafında da yabancılar ve ev halkı, önder, muhtar, kadınlar toplanmışlar durgun gözlerle, korkak tavırlarla haç çıkararak eğiliyor, ihtiyar prensin soğuk, katılaşmış elini öpüyorlardı.

IX

Boguçarovo, prens Andrey oraya yerleşmeden önce metruk bir malikâneydi; Boguçarovo köylüleri Lisiye Gori köylülerinden büsbütün ayn bir karakter taşımaktaydılar. Onlardan lehçe bakımından da, giyim bakımından da, âdetçe de ayrılıyorlardı. Onlara step adamları derlerdi. Hasada, yardım etmek ya-

258

HARB VE SULH

hut gölcükler ve hendek kazmak için Lisiye •Gori'ye geldikleri zaman ihtiyar prens, işe dayanıklı oluşlarından ötürü onları över, fakat yabanilikleri yüzünden de onları sevmezdi.

Prens Andrey, Boguçarovo'da son kalışında getirdiği yeniliklerle, — hastanelerle, okullarla vergiyi hafifletmekle — onların huylarını yumuşatmamış, tersine olarak karakterlerinin, ihtiyar prensin yabancılık dediği tarafını kuvvetlendirmişti. Aralarında her zaman kapalı dedikodular dolayıştı. Kâh hepsinin birden kazak olacağından, kâh girmeğe mecbur edilecekleri yeni bir dinden, kâh Çarın birtakım kâğıtlarından, kâh Pavel Petroviç'in 1797 yılında •ettiği yeminden (köylünün daha o zaman azad-•edildiği fakat beylerin bu kararı geri aldıkları söylenirdi) kâh Piyotr Fendoroviç'in yedi yıla kadar tahta çıkacağından, o gelince herkesin azadedileceğinden ve her şeyin kanuna lüzum göstermiyecek derecede sadeteşeceğinden bah-•sedilirdi. Harbe, Bonapart'a onun istilâsına •dair rivayetler onlarda, Deccala, dünyanın sonuna, tam hürriyete dair olan yine öyle kapalı fikirlerle birleşirlerdi. Boguçarovo'nun yakınlarında devlete ve •derebeylere ait büyük köyler vardı. Buralarda •oturan derebeyler azdı;; hizmetçiler ve okur yazarlar da azdı; bura köylülerinin hayatında, Rus halk hayatının, sebep ve önemleri çağdaş-

HARB VE SULH

259

larca izah edilemeyen esrarengiz cereyanları başka yerlerdekinden daha göze batıcı ve daha kuvvetliydi. Bu tezahürlerden biri, bu havalinin köylüleri arasında yirmi yıl önce bazı ' sıcak nehirlerle doğru baş gösteren göç hareketidir. Yüzlerce köylü, bu arada Boguçarovo köylüleri, ansızın hayvanlarını satmağa ve aileleriyle birlikte güney doğuya doğru gitmeğe başladılar. Denizin ötesinde bir yere doğru uçan muhacir kuşlar gibi bu insanlar karıları ve çocuklarıyla, içlerinden hiçbirinin bilmediği bir yere doğru güney-doğu yolunu tuttular. Kafiler halinde kalktılar, kendilerini tek tek fidye verip azadettirerek veya kaçarak, arabalarla yahut yaya olarak ovalara, sıcak nehirlerle yollandılar. Birçokları cezalandırıldı, Sibiry'a sürüldü, birçokları yollarda soğuktan ve açlıktan öldü, birçokları kendiliklerinden geri döndü ve görünür bir sebep olmadan hareket, başladığı gibi kendiliğinden yatıştı. Fakat halkta bu su altı cereyanları durmadı, acayip, beklenmedik, aynı zamanda basit, tabî ve kuvvetli bir şekilde yeniden meydana çıkmak için biriktiler; şimdi 1812 yılında, halka yakın yaşıyan bir adam, bu su altı cereyanlarının içten içe büyük bir faaliyet gösterdiklerini, dışarı vurmağa yakın olduklarını görebilirdi.

Alpatiç, ihtiyar prens ölmeden bir müddet önce Boguçarovo'ya gelince halk arasında kaynaşma olduğunu bütün köylüleri, step mm-

260

HARB VE SULH

tıkasına giden (köyleri yağmacı kazaklara bırakarak). Lisiye Gori bölgesinde altmış verst-lik bir sahada olup bitenlerin aksine olarak burada köylülerin Fransızlarla münasebette oldukları söylentisinin dolaştığını, elden ele gezen birtakım kâğıtlar aldıklarını, yerlerinden ayrılmadıklarını gördü. Geçenlerde bir beylik araba ile gitmiş olan halk arasında büyük nüfuz sahibi mujik Karp'm, ahalisi çıkan köyleri kazakların talan ettikleri, fakat Fransızların bunlara dokunmadıkları havadisıyla döndüğünü, kendisine sadık yaşamalarından öğrendi, Başka bir mujikin bir gün önce — Fransızların bulunduğu — Vislouhova köyünden köylülere liçbir zarar verilemeyeceğini, kalırlarsa onlardan alınan her şeyin bedeli ödeneceğini köylülere ilân eden Fransız generalinin bir kâğıdını hile getirdiğini biliyordu. Buna delil olarak kendisine verilen yüz ruble değerinde banknotlar (Bunun sahte olduklarını bilmiyordu) getirmişti.

.

Nihayet, en mühimi, Alpatiç biliyordu ki prensesin eşyalarını Boguçarovo'dan nakletmek için muhtara arabaları hazırlamak emrini verdiği gün sabahleyin köyde toplantı olmuş, burada köyden çıkmamağa, beklemeğe karar verilmişti. Bununla beraber zamanın tahammülü yoktu. Önder, prensin öldüğü gün, 15 ağustosta gitmesi için prenses Mariya'ya ısrar ediyordu, çünkü tehlike başgöstermişti. Ayın 16

HARB VE SULH

261

sından sonra hiçbir sorumluluk kabul etmiye-ceğini söylüyordu. Prens öldüğü gün akşam üstü gitti, ertesi gün cenaze törenine gelmeğe * söz verdi. Fakat, Fransızların ansızın ilerledikleri haberini alınca ertesi gün gelemedi; ancak kendi malikânesinden ailesini ve bütün kıymetli eşyalarını nakletmeğe vakit bulabildi.

q İhtiyar prensin Dronuşka diye çağırdığı muhtar Dron Boguçarovo'yu otuz yıl idare etmişti.

Dron, yaşlandıkça sakalını daha çok uzatan, böylece 60-70 yaşına kadar hiç değişmeden, saçına tek bir ak düşmeden ve bir tek dişi eksilmeden yaşıyan, altmış yaşında da otuzunda olduğu kadar dik, kuvvetli, vücutça ve ruhça sağlam mujiklerdendi.

Dron, sıcak şehirlere doğru yapılan ve başkaları gibi onun da iştirak ettiği göçmeden biraz sonra Boguçarovo'ya muhtar olmuş, o zamandan beri yani 23 yıl kusursuz olarak bu vazifede kalmıştı. Mujikler efendiden daha çok ondan korkarlardı, baylar, ihtiyar ve genç. prens, idare müdürü ona saygı gösterir, şaka olarak onu nazır diye çağırırlardı. Bütün hizmeti müddetince Dron hiçbir defa sarhoş görülmemiş, hasta olmamıştı; hiçbir zaman ne uykusuz geçen gecelerden, ne de, nasıl olursa olsun, herhangi bir işten sonra küçücük bir yorgunluk eseri göstermez, okur yazar olma-

262

HARB VE SULH

makla beraber hiçbir para hesabını ve kocaman yük arabalarıyla sattığı unların kaç pud 1 olduğunu unutmaz, Boguçarovo tarlalarında her desyatına³ daki tınazı bildirdi.

İşte bu Dron'u, yağma edilmiş olan Lisi-ye Gori'den gelen Alpatiş prensin cenaze gününde yanma çağırdı, prensesin arabaları için 12, eşyaları taşıyacak araba için de 18 atın Bo-guçarovo'dan hareket etmek üzere hazırlanmasını emretti. Gerçi köylüler borçlu :: köylülerdi, ama Alpatiş'e göre, bu emrin yerine getirilmesi zorlukla karşılaşamazdı. Çünkü Boğuça-rovo'da 230 aile vardı, köylüler varlıklıydılar; fakat muhtar Dron emri dinledikten sonra sessizce gözlerini indirdi. Alpatiş, tanıdığı ve kendilerinden araba alınmasını emrettiği köylülerin adlarını ona bildirdi.

Dron, bu köylülere ait hayvanların işte olduklarını söyledi, Alpatiş, başka köylerin adlarını verdi. Dron'a göre bunların da hayvanları yoktu : bir kısmı hükümetin arabalarında işliyordu, bir kısmı yorgundu, bazılarının atları ise yemsizlikten gebermişlerdi. Dron'a göre yalnız binek arabaları için değil, yük arabaları için de hayvan bulmak imkânsızdı.

HARB VE SULH

263

1 Pud; 16,380 kilogr.

2 Desyatina: 1.092 hektar,

3 Derebeyine vergi ile bağlı köylü.

Alpatiş, dikkatle Dron'a baktı, kaşlarını çattı. Nasıl Dron köylülerin örnek bir muhtarı ise, Alpatiş de prensin malikânesini yirmi yıl boşuna idare etmemiş olan örnek bir kâhya idi. Münasebette bulunduğu halkın ihtiyaçlarını içgüdülerini sezgisiyle anlamakta yüksek bir kabiliyeti vardı; bunun için mükemmel bir idareciydi. Dron'a bakınca cevaplarının kendi düşüncelerini değil, Boguçarovo halkının, onu da kavnyan umumi ruh haletini ifade ettiğini hemen anlamıştı. Fakat bununla beraber Alpatiş biliyordu ki zenginleşmiş olan ve halkça sevilmiye Dron iki karargâh arasında : efendilerle köylülerin karargâhları arasında sallanmak zorundaydı. Bu sallantıyı onun bakışlarında görmüştü; bunun için Alpatiş, kaşlarını çatarak Dron'a yaklaştı:

— Dinle, Dronuşka! — dedi. — Bana boş. lâf etme, bütün halkın boşaltılmasını, düşmanla kimsenin kalmamasını Ekselans prens And-rey Nikolayeviç bana kendileri emrettiler, Çarın da bu yolda bir emri var. Kim kalırsa Çara hiyanet etmiş olacaktır işitiyor musunuz?

Dron, gözlerini kaldırmadan :

— Evet efendim, — diye cevap verdi., Alpatiş, bu cevapla kanmamıştı. ! Başını sallıyarak :

-1

— Bana bak, Dron sonra fena olur! —^ dedi.

264

HARB VE SULH

Dron, kederli bir eda ile : İrade sizin! dedi.

Alpatiş, elini kournundan çıkarıp azametli bir jestle Dron'un ayak ucuna doğru uzatıp yeri işaret ederek :

— Bana bak, Dron, kes! — diye tekrarlardı. — Ben senin yalnız içindekileri değil, üç arşın altındakileri bile görürüm. — diyerek Dron'un ayak ucuna yere bakarak ilâve etti.

Dron şaşırđı, kaçamaklı bir bakışla Alpatıç'e baktı, sonra yine gözlerini yere indirdi.

— Boş lâfi bırak; millete söyle, Moskova'ya gitmek üzere evlerinde hazırlansınlar, prensesin eşyaları için yarın sabah arabaları hazırlasınlar, hem sen de toplantıya gitme. Dinliyor musun?

Dron birdenbire onun ayaklarına kapandı :

— Yakof Alpatıç, vazifeden beni affet! Anahtarları al, bana yol vfer, Allah aşkına.

Alpatıç, sert bir eda ile :

— Kes, kes! — dedi. — Senin içini üç arşın aşağıya kadar görüyorum. — diye tekrarladı. Arılara bakmaktaki maharetinin, yulaf ekme zamanını bilmenin, ihtiyar prensi yirmi yıl memnun etmenin ona çoktan büyücü diye şöhret kazandırdığını, ve insanın üç arşın aşağısını görmenin büyücülere vergi olduğunu biliyordu.

HARB VE SULH

265

Dron kalktı, bir şey söylemek istiyordu, fakat Alpatıç sözünü kesti:

— Aklınızdan geçirdiğiniz şey ne? Ha? Ne düşündünüz? Ha?

Dron :

— Halkla ne yapacağını? — dedi. — Bütün baştan çıktı. Ben de onlara söylüyorum...

J Alpatıç :

— İşte söylüyorum ya, — dedi. — İçiyorlar mı? — diye kısaca sordu.

— Hep baştan çıktılar, Yakof Alpatıç : ikinci bir fıçı getirdiler.

— Bak dinle, ben zaptiye komiserine gidiyorum, sen de millete söyle, bütün bunları bıraksınlar, arabalar hazır olsun.

— Başüstüne, — diye cevap verdi.

Yakof Alpatıç, fazla ısrar etmedi. Halkı o uzun zaman idare etmişti. İnsanların itaat ettirmenin başlıca çaresi, onlarda itaat etmemezlik edebilecekleri şüphesini uyandırmamak olduğunu bilirdi. Dron'dan itaatlice bir "başüstüne" koparan Yakof Alpatıç, — her ne kadar askeri bir müfrezenin yardımı olmadan arabaların temin edilemeyeceğinden şüphe etmiyor, hattâ buna hemen hemen inanmış bu-lunuyorduyse da, — bununla yetindi.

Gerçekten de akşam üstü arabalar toplanmadı, köyde meyhanenin önünde yine köylü

266

HARB VE SULH

toplantısı oldu, bu toplantıda atları ormana sürmek, araba vermemek karar altına alındı. Alpatıç prensese bu hususta bir şey söylemi-yerek Lisiye Gori'den gelen kendi eşyasıyla boşaltılmasını, bu atların prensesin kupa arabası için hazırlanmasını emretti, kendisi de hükümete yollandı.

X

Babasının cenaze töreninden sonra prenses Mariya odasına kapandı, yanma kimseyi bırakmıyordu. Bir hizmetçi kız Alpatıç'in, hareket için emir sormağa geldiğini söylemek, üzere kapıya yaklaştı. (Bu, daha Alpatıç'le Dron. konuşmadan evvel oluyordu). Prensese Mariya yattığı divandan kalktı; kapalı kapının arasından, hiçbir yere gitmeyeceğini söyledi, rahat bırakılmasını rica etti.

Prensese Mariya'nın yattığı odanın pencereleri batıya bakıyordu, divanda yüzü duvara doğru yatıyor, meşin yastıktaki düğmeleri parmaklarıyla yokluyor ve yalnız bu yastığı görüyordu; belirsiz düşünceleri tek bir şey üzerine toplanmışlardı: ölümün geri alınmazlığını ve şimdiye kadar hiç bilmediği, babasının hastalığı zamanında meydana çıkan kendi ruh ba-yalığım düşünüyordu. Dua etmek istiyor, fakat buna cesaret edemiyordu, bulunduğu ruh haleti içinde Tanrı'ya dönmeğe cesareti yoktu. Prensese Mariya uzun müddet bu vaziyette yattı.

HARB VE SULH

267

Güneş evin öte tarafına geçmiş, akşamın eğri ışıklariyle açık pencerelerden odayı ve prensese Mariya'nın baktığı maroken yastığın bir kısmını aydınlatıyordu. Fikirlerinin akışı birdenbire durdu, şuursuzca doğruldu, saçla' rım düzeltti, kalktı, akşamın berrak, fakat yağmurlu serinliğini elinde olmadan içine çekerek pencereye yaklaştı.

"Evet, şimdi akşamı seyredebilirsin! O artık yok, sana kimse engel olmaz" diye kendi kendine söylendi, kendini bir sandalyeye bıraktı, başı pencerenin kenarına düştü.

Birisi tatlı ve yavaş bir sesle bahçe tarafından onun adını çağırdı, başının öpüldüğünü duydu, dönüp baktı. Bu karalar giyen ve matem işareti taşıyan mademoiselle Bourienne'di. Yavaşça prenses Mariya'ya yaklaştı, içini çekerek onu öptü, hemen ağlamağa başladı. Prensес Mariya dönüp ona baktı. Onunla bütün çarpışmaları, ona karşı duyduğu kıskançlık hatırasına geldi: son zamanlarda Onun matmazel Bourienne'e karşı nasıl değiştiğini, onu nasıl görmek istemediğini ve bundan ötürü içinden ona ettiği sitemlerin ne kadar haksız olduklarını hatırladı. "Ben, onun ölümünü arzu eden ben, başkasını kınıyorum ha!" diye düşündü.

Son zamanlarda ondan uzak duran, ona bağlı olmakla beraber yabancı bir evde oturan mademoiselle Bourienne'in durumu açıkça

268

HARB VE SULH

prensес Mariya'nın gözünün önüne geldi. Ona acıdı yumuşak ve sorgulu bakışlarla ona baktı, elini uzattı, mademoiselle Bourienne hemen ağlamağa, onun elini öpmeğe, uğradığı ve acısına kendisinin de ortak görüldüğü felâketten bahsetmeğe başladı. Kederinin biricik tesellisinin, bu kederi prensesin kendisiyle paylaşmağa müsaade etmesi olduğunu söyledi. Büyük kederin karşısında bütün eski anlaşmazlıkların silinip gitmesi gerektiğini, kendisini her şey önünde temiz hissettiğini, sevgisini, minnettarlığı oradan Onun gördüğünü söyledi. Prensес onu, sözlerini anlamadan, fakat ara-sıra ona bakarak, sesinin ahengine kapılarak dinliyordu.

Mademoiselle Bourienne bir müddet sustuktan sonra:

— Sizin durumunuz iki kat korkunç, sevgili prenses, — dedi, — anhyorum ki siz kendiniz düşünemediniz ve düşünemiyorsunuz; fakat size karşı olan sevgim sizin için bunu yapmağa beni mecbur ediyor... Alpatıç size geldi mi? Hareket için konuştu mu sizinle? — diye sordu.

Prensес Mariya cevap vermedi, kimin, nereye gitmesi gerektiğini anlamıyordu. "Şimdi bir şey yapılabilir mi, bir şey düşünülebilir mi? hepsi bir değil mi?" diye düşünüyor cevap vermiyordu.

HARB VE SULH

Mademoiselle Bourienne :

269

— Biliyor musunuz, chere Marie, — dedi,

— tehlikede olduğumuzu, Fransızlar tarafından sarıldığımızı biliyor musunuz; gitmek tehlikeli şimdi. Giderek herhalde esir düşeriz; belki de Allah bilir ya...

Prensес Mariya dostuna bakıyor, ne söylediğini anlamıyordu.

— Ah, benim için şimdi her şeyin, her şeyin bir olduğunu bilen olsa, — dedi. — Elbette •Ondan hiçbir şekilde uzaklaşmak istemezdim... Alpatıç, gitmek için bana bir şeyler söyledi... Onunla konuşun, ben hiçbir şey, hiçbir şey yapamam ve istemem...

Mademoiselle Bourienne:

— Onunla konuştum. Yarın gidebileceğimizi umuyor; fakat ben şimdi burada kalmamızın daha iyi olacağını sanıyorum, — dedi.

— çünkü, kabul ediniz ki, chere Maria, yolda -askerlerin veya isyan eden köylülerin eline düşmek çok korkunç bir şey olur.

Mademoiselle Bourienne çantasından, halkın evlerini terk etmemesine, Fransız makamlarınca himaye edileceklerine dair Fransız generali Rameou'nun bir beyannamesini çıkardı (beyanname alelade bir Rus kâğıdına yazılmamıştı) prensese verdi.

270

HARB VE SULH

— Bence en iyisi bu generale müracaat etmek, — dedi. — eminim ki size gereken saygı gösterilecektir.

Prensес Mariya kâğıdı okudu, yüzü kura bir hıçkırıkla kasıldı.

— Kimden aldınız bunu? — diye sordu.

; Mademoiselle Bourienne kızarak :

— İhtimal adımdan Fransız olduğumu anladılar da, — dedi.

Prens Mariya elinde kâğıtla pencereden kalktı, sararmış bir halde odadan çıktı, prens. Andrey'in büyük çalışma odasına gitti.

Dunyaşa, Alpatîç'i, Dronuşka'yı, birini bana çağırın! — dedi. — Amaliya Karlovna'ya da söyleyin yanıma gelsin, — diye Mademoiselle Bourienne'in sesini duyarak ilâve etti. — çabuk gitmek lâzım! Mümkün olduğu kadar çabuk!

Fransızların eline düşnjek düşüncesi onm dehşete düşürmüştü.

"Ya eğer prens Andrey Fransızların elinde olduğunu öğrenirse! Kendisinin, yani prens. Nikolay Andreyiç Bolkonski'nin kızının bay general Rameau'nun himayesini rica ettiğini,, onu hayırhahlığımdan faydalandığını duyarsa!" Bu düşünce onu dehşete düşürdü, titretti, kızarttı, o ana kadar hiç bilmediği bir şeyi, bir hiddet nöbeti ve gurur duymağa zorladı. Durum-

HARB VE SULH

271

da zor, bilhassa insanı alçak düşürücü ne varsa açıkça gözünün önüne geldi. "Onlar, Fransızlar, bu eve yerleşecekler, bay general Ra-nieu prens Andrey'in çalışma odasını işgal edecek. Eğlence olsun diye onun mektuplarını, Tcâğıtlarmı karıştıracak, okuyacak Mademoiselle Bourienne lui jera les honneurs de Boguşa-3k>vo '. Bana lütfedip bir oda verecekler; askerler, haçlarını, nişanlarmı sökmek için babasının daha yeni olan mezarını bozacaklar; Ruslara karşı kazandıkları zaferleri bana anlatacaklar, yapmacıktan kederime iştirak edecekler..." — diye prens Mariya, kendi fikirleriyle -değil, babasının ve kardeşinin fikirleriyle düşünmeğe kendini mecbur hissederek içinden böyle diyordu. Nerede kalırsa kalsın, başına ne hal gelince gelsin onun için hepsi birdi, fa-rkat bununla beraber o kendisini rahmetli babasıyla prens Andrey'in mümessili hissediyordu. Elinde olmyarak onların fikirleriyle düşünüyor, onların hisleriyle hissediyordu. Ne söylemişler, ne yapmışlarsa şimdi bunları yapmak zaruretinin duyuyordu. Prens Andrey'in çalışma odasına gitti, onun fikirlerine nüfuz etmeğe çalışarak durumunu etrafıca düşündü.

Babasının ölümüyle yok olmuş saydığı hayat istekleri birdenbire yeni ve henüz bilinmi-

1 Mademoiselle Bourienne Boguşarovo'nuri sa-ftiibi gibi onu ağırlayacak.

272

HARB VE SULH

yen bir kuvvetle prenses Mariya'nın karşısına çıktı, onu kavradı. Kâh Alpatîç'i, kâh Mihaî İvanoviç'i, kâh Tihon'u ve Dron'u istiyerek heyecanlı ve kızarmış bir halde odada dolaşıyordu. Dunyaşa, dadı ve bütün hizmetçi kızlar mademoiselle Bourienne'in anlattıklarının ne de* receye kadar doğru olduğu hakkında bir şey; söylemiyorlardı. Alpatîç, malikânede yoktu:: eyalet merkezine gitmişti. Çağırılan ve uyuklu gözlerle prenses Mariya'nın karşısına çıkan kalfa Mihail İvanoviç bir şey söyleyemedi. On beş yıldan beri kendi fikirlerini söylemeden, ihtiyar prense cevap vermekte alışkın olduğu o itaatli gülümsemeyle prenses Mariya'nın suallerine öyle cevaplar verdi ki bunlardan belirli bir şey çıkarmak mümkün değildi. Çağırılan ihtiyar oda hizmetçisi Tihon umulmaz bir acının izlerini taşıyan zayıflamış, bitkin bir yüzle prenses Mariya'nın bütün suallerine "başüstü-ne" diye cevap verdi, ona bakarken ağlamamak, için kendini zor tuttu.

Nihayet odaya muhtar Dron girdi, Pren sesi yerlere eğilip selâmlıyarak söke başlığını yanında durdu.

Prens Mariya odada birkaç adım yürüdü ve onun karşısında durdu.

Karşısında, her yıl Vyazma'ya panayıra gidişinde her defa kendi özel bademli çöreklerini gülümsiyerek ona veren o sadık dostunu görerek :

HARB-VE SULH

273"-

— Dronuşka, — dedi, — Dronuşka, felâketimizden sonra şimdi, — diye başladı, fakat devam etmeğe kendinde kuvvet bulamıyarak sustu.

Dron, içini çekerek :

— Hepimiz Tanrının himayesi altındayız,, —t dedi. Bir müddet sustular.

m — Dronuşka, Alpatîç bir yere gitmiş, başvuracağım kimse yok, gidemiyeceğimi söylüyorlar, doğru mu?

— Dron :

— Niçin gidemiyecekmişsin, Ekselans, gidilebilir. — dedi.

— Bana düşman tehlikesi var dediler, kuzum, bir şey yapamıyorum, bir şey anlamıyorum,, benimle gelecek kimse yok, gece, yahut yarm sabah erken muhakkak gitmek istiyorum.

Dron susuyordu. Kaşlarının altından prenses Mariya'ya baktı:

— Hayvan yok, — dedi, — Yakof Alpa-tiç'e de söyledim.

— Niçin yok? — diye prenses sordu.

— Allahm cezası bu bize, — dedi Dron. — Olan atların bir kısmını askeriyeden aldılar, bir kısmı geberdi, bu yıl öyle bir yıl, kendimiz açlıktan ölmeyelim de hayvanları besle mekten vazgeçtik. Üç gündür aç oturanlar var,, bir şey kalmadı, her şey tamamiyle harabedildi.

274

HARB VE SULH

Prensese Mariya, onun söylediklerini dikkatle dinliyordu.

— Köylüler perişan oldular öyle mi? Zahireleri yok mu? — diye sordu.

Dron'

— Açlıktan ölüyorlar, — dedi, — araba derdinde değiller.

— Peki niçin söylemedin, Dronuşka? Yardım edilemez mi? Ben elimden gelen her şeyi yapacağım...

Şimdi, ruhunu böyle bir keder doldurduğu bir zamanda insanların zengin ve fakir olabileceklerini ve zenginlerin fakirlere yardım etmemezlik edebileceklerini düşünmek prenses Mariya'ya garip geliyordu. Efendilerde zahire bulundurdıklarını, bunu köylülere verdiklerini bulanık bir surette bilir ve duyardı. Ne kardeşinin, ne de babasının ihtiyaç içindeki mujiklerin yardımına koşmaktan onu alıkoy-mıyacaklarını da bilirdi; o yalnız mujiklere dağıtılmasına emir vermek istediği buğdayın taksimi içinde bir yanlışlık yapmaktan korkuyordu. Vicdan azabı duymadan kederini ona unutturacak bir kaygı bahanesi bulunduğundan memnundu. Köylülerin ihtiyaçlarına ve Bogu-çarovo'da kendilerine ait neler bulunduğu dair Dronuşka'dan tafsîlât sormağa başladı.

— Bizde malikâneye, kardeşime ait buğday var değil mi?— diye sordu.

HARB VE SULH

275

Dron sururla

— Malikânenin buğdayı hiç dokunulmamış bir halde duruyor, — dedi. — prensimiz, satılmasına müsaade etmedi.

Prensese Mariya :

— Ver köylülere, ne lazımsa hepsini ver : kardeşimin adına size müsaade ediyorum. — dldi.

Dron, bir şey söylemedi, derin bir nefes, aldı.

— Eğer yeterse bu buğdayı dağıt onlara, hepsini dağıt, kardeşimin adına emrediyorum. Onlara söyle : bizim demek onların demektir. Onlardan hiçbir şey esingemiyoruz, böyle söyle onlara-.

Prensese söylerken Dron gözlerini dikmiş dikkatle ona bakıyordu.

— Vazifeden affet beni, anacağım, Allah aşkına, emret anahtarları alsınlar benden, — dedi, — 23 yıl hizmet ettim, fena bir şey yapmadım, affet vazifeden, Allah aşkına.

Prensese Mariya, onun kendisinden ne istediğini, niçin vazifeden affedilmek istediğini anlamamıştı. Ona, sadekatinden hiçbir zaman şüphe etmediğini, onun için, köylüler için her şeyi yapmağa hazır olduğu cevabını verdi.

276

HARB VE SULH

XI

Bir saat sonra Dunyaşa, prensesin yanına girerek Dron'un geldiğini ve bütün mujiklerin, emri üzere, ambarın önünde toplandıklarını, kendisiyle konuşmak istediklerini haber verdi.

Prensese Mariya:

— Fakat ben onları hiç de çağırmadım,

— dedi, — ben sadece Dronuşka'ya onlara buğday dağıtmasını söyledim.

Dunyaşa:

Aman, Allah aşkına, prensesciğim, emredin de onları kovsunlar, oraya gitmeyin. Bütün bunlar sadece bir hiyle — dedi, — Yakof Alpatıç gelince gideceğiz.... Sakın çıkmaymız...

— Ne hilesi? — di)'e prenses sordu.

— Sormayın, biliyorum ben, beni dinleyin, Allah aşkına. İşte dadıya da sorunuz. Emrinizin aksina olarak gitmeğe razı olmadıkları söyleniyor. ..'!!!

Prensesc Mariya:

— Sen ne söylediğini bilmiyorsun. Ben hiçbir zaman gitmeleri için emir vermedim ki...

— dedi. — Dronuşka'yı çağır..

İçeri giren Dron, Dunyaşa'nın sözlerini doğruladı: köylüler prensesin emriyle gelmişlerdi.

HARB VE SULH

277

Prensesc :

— Ama ben onları hiçbir zaman çağırmadım, — dedi, — sen herhalde emirlerimi onlara yanlış bildirdin, ben sadece onlara buğday vermeni söyledim.

Dron cevap vermiyerek içini çekti : i — Emrederseniz giderler, — dedi. '* — Hayır, hayır, onları göreceğim.

Dunyaşa ile dadının yalvarmalarına rağmen prensesc Mariya perona çıktı. Dronuşka, Dunyaşa, dadı ve Mihail İvanoviç onu takib-ediyortardı.

Prensesc Mariya içinden :

"İhtimal ben onlara, yerlerinde kalsınlar diye buğday teklif ediyorum, kendim onları Fransızların eline bırakıp gideceğim diye düşünüyorlar, — dedi, — Moskova yakınındaki malikânede aylık zahire ve mesken vadede-ğim; eminim ki Andre benim yerimde olsa daha çok yapardı."

Prensesc Mariya, karanlıkta ambarın önündeki çimenlikte duran kalabalığa yaklaşıp böyle düşünüyordu. Kalabalık sıkışarak dalgalandı, çabuk çabuk şapkalar çıkarıldı, prensesc Mariya, gözlerini indirip ayaklarını eteklerine dolastırarak onlara yaklaştı. O kadar çeşitli, ihtiyar ve genç göz ona dikilmişti, karşısında o kadar çeşitli

278

HARB VE SULH

yüz vardı ki bir tek bile yüz görmüyor, hepsiyle birden konuşmak lüzumunu hissederek ne yapacağını bilmiyordu. Fakat yine, babasının ve kardeşinin mümessili olduğunu düşünmesi ona kuvvet verdi, cesaretle söylevine başladı :

— Geldiğinize çok memnun oldum, — diye gözlerini kaldırmaksızın, kalbinin nasıl hızla ve şiddetle çarptığını duyarak söze başladı, — Dronuşka, bana harbin sizi perişan ettiğim söyledi, bu bizim müşterek felâketimizdir; size yardım etmek için hiçbir şey esirgemeyece-ğim. Kendim de gideceğim, çünkü burada kal' mak tehlikeli... düşman yakındadır... çünkü... size her şeyi vereceğim, dostlarım; rica ederim her şeyi, yoksulluk çekmemek için bütün buğdayımızı alın, buğdayı burada kalın diye veriyorum demişlerse size bu doğru değil. Ben tersine olarak, bütün mallarımızla Moskova yakınındaki malikânemize girmenizi rica ediyorum; orada, size söz veriyorum ve üzerime alıyorum ki yoksulluk çekmiyeceksiniz. Size ev de, buğday da verilecek .

Prensesc durdu, kalabalıktan yalnız derin nefesler duyuluyordu.

— Bunu kendiliğimden yapmıyorum, — diye prensesc devam etti. — Bunu, size iyi bir efendi olan rahmetli babamın, kardeşimin ve onun oğlunun adına yapıyorum.

HARB VE SULH

279

Yine durdu, sükûtu kimse bozmadı.

— Felâketimiz müşterektir, her şeyi yara yarıya bölüşeceğiz, benim neyim varsa sizindir. — diyerek karşısındakilere baktı.

Bütün gözler, mânasını anılamadığı tek bir ifade ile ona bakıyorlardı. Bu bir merak, bağlılık, minnettarlık yahut korku ve güven-aişlik ifadesi miydi, anlaşılmıyordu; fakat bü-'win yüzlerdeki ifadeler aynıydı.

Arkadan bir ses :

— Lûtuflarınıza çok teşekkür ederiz, fakat efendilerin buğdayını almak işimize gelmez.

— Peki, niçin? — diye prenses sordu.

Kimse cevap vermedi. Prens Mariya kalabalığa baktı, karşılaştığı bütün gözlerin şimdi hemen yere indiğini fark etti.

— Peki niçin istemiyorsunuz? — diye tekrar sordu, kimse cevap vermedi. Bu susuş prenses Mariya'nın fenasına gitti, birisiyle .goz göze gelmeğe çalışıyordu.

Karşısındaki değneğine dayanmış duran bir ihtiyara :

— Niçin konuşmuyorsun? — diye sordu. — daha başka bir şey lâzım diye düşünüyorsan söyle. Her şeyi yaparım. — diye onun bakışlarını yakahyarak ilâve etti. Fakat ihtiyar bundan kızmış gibi başını büsbütün yere eğerek mıldandı:

280

HARB VE SULH

— Neye razı olacağız, buğdayın lüzumu yok bize.

— Ne diye hepimiz bırakıp gidelim razı değiliz... Rızamız yok. Sana acıyoruz; rızamız yok. Kendin yalnız git... — diye kalabalıktan iler taraftan sesler yükseldi. Yüzlerde yine tek bir ifade belirdi; şimdi bu artık, muhakkak M bir merak ve minnettarlık ifadesi değil, öfkeli bir azim ifadesiydi.

Prens Mariya hüzünlü bir gülümsemeyle:

— Anlamadınız herhalde, — dedi, — niçin gitmek istemiyorsunuz? Sizi yerleştirmeye, beslemeğe söz veriyorum. Halbuki burada düşman sizi perişan eder...

Fakat kalabalık sesini gürültüye boğdu.

— Rızamız yok, varsın perişan etsin! Buğdayını almayacağız, rızamız yok!

Prens Mariya, yine kalabalıktan birisiyle göz göze gelmeğe çalıştı, fakat hiç kimse ona bakmıyordu; gözler, besbelli ki ondan kaçmıyorlardı. Tuhafına gitti, kendini güç bir durumda hissetti.

Kalabalığın içinden :

— Bak hele, yaman söylüyormuş, arkasından kaleye gideceğiz! Evlerimiz harabolsun, boyunduruk peşine git. Bak sen! Bize buğday verecekmiş! — diye sesler duyuldu.

Prens Mariya, başını yere indirerek halkadan çıktı, eve girdi. Ertesi gün için atların

HARB VE SULH

281

hazır olması yolundaki emri Dron'a tekrar ederek odasına çekildi, düşünceleriyle başbaşa kaldı.

XII

Prens Mariya, o gece uzun müddet odasının açık penceresi önünde oturup mujiklerin köyden gelen seslerini dinledi, fakat onları düşünmüyordu. Ne kadar düşünürse düşünsün onları anlayamayacağını hissediyordu. Bir tek şey, — hal kaygılarının meydana getirdiği bir fasıladan sonra şimdi kendisi için artık bir mazi olan kaderini — düşünüyordu. Şimdi artık hatırlayabilir, ağlayabilir, dua edebilirdi.

Güneşin batmasından sonra rüzgâr dinmişti, gece sessiz ve serindi. Saat 12 de sesler kesilmeğe başladı; horozlar ötüyordu. İhlamurların arkasından bir bütün ay çıkmaya başladı; taze, beyaz bir çiğ sisi } oiksiliyor köyün ve evlerin üzerinde bir sessizlik hüküm sürüyordu.

Yakın geçmişin tabloları : babasının hastalığı ve son dakikaları birbiri ardından gözünün önüne geldi.

Şimdi o, kederli bir sevinçle bu tablolar üzerinde duruyor, yalnız onun, gecenin bu ıssız ve esrarlı

saatinde hayalinde bile görmeğe tahammül edemediği — bunu hissediyordu — son ölüm sahnesini

dehşetle kendinden uzaklaştırıyordu. Bu tablolar öyle açık bir şekilde, öyle ince ayrıntılarıyla gözlerinin

282

HARB VE SULH

önüne geliyordu ki onları kâh bir gerçek, kâh bir geçmiş, kâh bir gelecek sanıyordu.

Ona inme indiği, Lisiye Gori'de bahçede koltuklarına girip onu sürükledikleri, kuvvetsiz diliyle bir şeyler mırıldandığı, ağarmış kaşlarının oynattığı, kaygılı ve ürkek gözlerle kendisine baktığı an bazan açıkça gözlerinin önüne geliyordu.

"Öldüğü gün bana söylediklerini daha o zaman söylemek istiyordu, — diye düşündü. — bana söylediklerini her zaman aklından geçirirdi". İşte o, Lisiye Gori'de son buhrandan bir gün evvel felâketi önceden hissederek babasının arzusuna rağmen yanında kaldığı geceyi bütün ayrıntılarıyla hatırlıyordu. Uyuyamadı, gece ayaklarının ucuna basarak aşağıya indi, babasının bu geceyi geçirdiği çiçekliğin kapısına yaklaşıp onun sesine kulak verdi, bitkin, yorgun bir sesle Tihon'a bir şeyler söylüyordu. Belli ki konuşmak istiyordu. "Beni niçin çağırmadı? Niçin orada Tihon'un yerine benim bulunmama müsaade etmedi? — diye prenses Mariya şimdi de o zaman ki gibi düşündü, — bundan böyle o artık içinde-dekileri hiçbir zaman kimseye söyleyemeyecek. Bütün söylemek istediklerini söyleyeceği bu an benim için de, onun için de artık bir daha geri gelmeyecek, halbuki ben Tihon değilim, onu anlardım. Niçin o zaman odaya girmedim? — diye düşünüyordu. — Öldüğü gün

HARB VE SULH

283

söylediklerini belki de bana o zaman söyleyecekti. Daha o zaman Tihon la konuşurken iki defa beni sordu, beni görmek istiyordu, halbuki ben orada, kapının arkasında duruyordum. Kendisini anlamayan Tihon'la konuşmak onun için üzücü ve zor bir işti. Onunla Liza'dan sağmış gibi nasıl bahsettiğini hatırlıyorum: öldüğünü unutmıştı; Tihon ona Li-za'nın artık yaşamadığını hatırlatınca "aptal" diye bağırıyordu, fena olmuştu. Nasıl inleyerek karyolaya yattığını ve yüksek sesle "Allahım" diye haykırdığını kapının arkasından işittim. Niçin o zaman içeri girmedim? ne yapardı bana? Ne kaybederdim? Belki, o zaman sakinleşirdi de bu sözü bana söylerdi". Prens Mariya babasının, öldüğü gün kendisine söylediği okşayıcı sözü yüksek sesle tekrarladı "canımın içi!" — diye söylendi, ruhu teskin eden göz yaşlarıyla ağlamaya başladı.

Şimdi karşısında onun yüzünü görüyordu. Kendini bildi bileli tanıdığı ve her zaman uzaktan gördüğü yüzü değil, son gün onun ne söylediğini işitmek için ağzına doğru eğilerek ilk defa olarak bütün buruşuklukları ve ayrıntılarıyla yakından gördüğü o ürkek ve zayıf 3'üzü görüyordu.

"Canımın içi" diye prenses tekrarladı.

Aklına birdenbire "bu sözü söylediği zaman ne düşünüyordu? şimdi ne düşünüyor?"

HARB VE SULH

285

284

HARB VE SULH

diye bir sual geldi; buna cevap olarak karşısında onu tabuttaki beyaz mendille bağlı yüzünün ifadesiyle gördü. Ona temas ettiği, bunun o değil, esrarengiz ve itici bir şey olduğuna kanaat getirdiği zaman kendisini kavramış olan dehşet onu şimdi yine kavradı. Başka bir şey düşünmek, dua etmek istiyordu, fakat bir şey yapamıyordu. Büyümüş, kocaman gözlerle ay ışığına ve gölgelere bakıyor, her saniye onun ölü yüzünü görecekti diye bekliyordu; evin üzerine ve içine çöken sessizliğin elini kolunu bağladığını hissediyordu.

— Dünyaşa! — diye fısıldadı. — Dünya-şa! — diye vahşi bir sesle bağırdı ve sessizliğin içinden fırlayıp hizmetçi odasına, karşıdan ona doğru koşup gelen dadiya ve hizmetçilere doğru koştu.

XIII

17 ağustos'ta Rostof'la İlin, yanlarında esirlikten daha yeni dönen Lavruşka ile bir hüsar emireri olduğu halde Boguçarovo'dan 15 verst uzakta bulunan Yankovo'daki ordugâhlarından at gezintisine çıkmışlardı. İlin'-in yeni satın aldığı atı tecrübe edecek, köylerde ot bulunup bulunmadığını da öğreneceklerdi. Boguçarovo üç gündür iki düşman ordu arasında bulunuyordu. Öyle ki Rus ardıcıl

i i

da Fransız öncüleri de buraya kolaylıkla girebilirlerdi; bunun için Rostof, ihtiyatlı bir süvari bölüğü komutanı olarak, Boguçarovo'-da kalan erzaktan Fransızlardan evvel faydalanmak istiyordu. Rostof'la İlin, çok keyifliydi. Boguçarovo'ya, büyük bir hizmetçi kalabalığı ve güzel kızlar bulacaklarını ümid ettikleri prens Malikânesine doğru yol alırlarken kâh Na-polyon'a dair Lavruşka'ya sualler soruyor, o-nun anlattıklarına gülüyorlar, kâh İlin'in atını denemek için yarışıyorlardı.

Rostof, gittikleri köyün, kızkardeşinin eski nişanlısı Bolkonski'nin mülkü olduğunu ne biliyor, ne de aklından geçiriyordu.

Rostof'la İlin, Boguşarovo'nun ilerisindeki yokuşta atlarını son defa yarışa sürdüler; İlin'i geçen Rostof ilk defa olarak dörtnala Boguşarovo köyünün sokağına girdi.

Kızaran İlin :

— Beni geçtin, — dedi.

Rostof, köpüren don atını eliyle okşayarak:

— Evet, hep geçiyorum, çayırda da, burada da, — dedi.

Lavruşka, arkadan kendi lagır koşum beygirini kastederek, arkadan;:

— Ben de Ekselans, benim Fransızla geçerdim. — dedi. — ama utandırmak istemedim.

286

HARB VE SULH

Âdi yürüyüşle önünde büyük bir köylü kalabalığı duran ambara yaklaştılar.

Köylülerden bazıları şapkalarını çıkarmışlar, bir kısmı şapka çıkarmadan gelenlere bakıyorlardı.

Meyhaneden, yüzleri buruşuk, sakalları seyrek iki ihtiyarla uzun boylu bir mujik çıktı, gülümseyerek, sallanarak ve rabıtasız bir şarkı tutturarak subaylara, yaklaştılar. ;

Rostof gülerek :

— Bak, aferin! — dedi, — E, ot var mı?

— Nasıl da birbirine benziyorlar... — dedi İlin.

Mujiklerden biri neşeli bir gülümsemeyle :

— Eğ... le... e... celi me... mec... lis... — diye bir şarkı tutturdu

Kalabalığın içinden bir köylü çıkarak Ros-tof'a yaklaştı

— Siz hangi taraftansınız? — diye sordu.

İlin gülerek :

— Fransızlardan — diye cevap verdi, Lav-ruşka'yı göstererek — işte Napolyon'un kendisi, — dedi.

Köylü yine sordu :

— Herhalde Russunuz, değil mi?

Başka, ufak tefek bir köylü onlara yaklaşıp sordu:

:/..'| — Burada çok

kuvvetiniz var Hu? "'''''''' '*~4

HARB VE SULH

287

— Çok, çok, — diye Rostof cevap verdi. —E, siz ne diye buraya toplanmışsınız. — diye ilâve etti. — Bayram mı nedir?

— Köylü ondan uzaklaşarak :

— İhtiyarlar cemaat işleri için toplanmışlardı. — diye cevap verdi.

i Bu sırada yolda, efendilerin konağı yönünden subaylara doğru gelen iki kadınla beyaz şapkalı bir adam göründü.

İlin, azimle kendisine doğru koşan Dun-yaşa'ja görerek :

— Pembelisi benim, göz koymak yok! — dedi.

Lavruşka göz kırparak İlin'e :

— O bizim! — dedi. İlin gülümseyerek sordu:

— Ne istiyorsunuz, güzelim?

— Prenses, hangi alaydan olduğunuzu ve soy admızı sormamı emretti.

— O, süvari bölüğü komutanı Kont Rostof, ben de itaatli hizmetkârınız.

Sarhoş köylü neşeli neşeli gülümseyip genç kızla konuşan İlin'e bakarak :

— Me... mec... li... s!... — diye şarkısına devam etti. Dunyaşa'dan sonra Alpatıç, şapkasını ta arkada çıkararak Rostof'a yaklaştı.

285

HARB VE SULH

Saygıyla fakat subayın gençliğini biraz ha-fıfsiyen bir eda ile ve elini yakasına sokarak :

— Rahatsız etmeğe cüret ediyorum, Ekselans, — dedi, — hanımefendi, bu aym 15 inde ölen general - anşef prens Nikolay Andreyeviç Bolkonski'nin kızı, bu adamların — köylüleri gösterdi — cahilliği yüzünden müşkül bir durumda bulunuyor, teşrifinizi rica ediyor... Lütfen biraz ayrılamaz mısınız? — diye hüznü bir gülümsemeyle ilâve etti. — Bu adamların yanında uygun olmaz, — diyerek at peşinde at sinekleri gibi arkasında dolaşan iki mujiki gösterdi.

Mujikler ona bakıp neşeli neşeli gülüm-siyerek :

— Ah!... Alpatıç... Ah! Yakof Alpatıç... Peki, Affet, Allah aşkına, peki! Ha? — diye söyleniyorlardı.

Rostof, sarhoş mujiklftre bakarak gülümsedi.

Alpatıç, yakasının arasında olmyan eliyle ihtiyarları göstererek ağır başlı bir tavırla:

— Belki bu ekselansınızı eğlendiriyor? — dedi.

Rostof :

— Hayır, bunda eğlenecek fazla bir şey yok. — dedi ve atını yana sürdü. — Ne var? — diye sordu.

:

HARB VE SULH

289

— Ekselansınıza şunu bildirmeğe cüret ederim ki buranın kaba halkı hanımefendiyi malikâneden bırakmak istemiyor, hayvanları koşumdan çıkarmak tehdidini savuruyor; öyle ki sabahtan beri her şey arabalara yerleştirilmiş durduğu halde prenses hareket edemiyor.

Rostof:

— Yok canım! — diye bağırdı. Alpatıç :

— Size hakikati olduğu gibi arz etmekle bahtıyım, — diye tekrarladi.

Rostof atından indi, onu emirlerine teslim edip işin ayrıntıları hakkında sualler sorarak Alpatıç'le eve doğru yollandı.

Gerçekten, prensesin köylülere dün buğday teklif etmesi, Dron'la ve cemaatle konuşması işi o kadar bozmuştu ki Dron anahtarları kesin olarak teslim etti, mujiklere katıldı, Alpatıç kendisini çağırdığı halde gitmedi; sabahleyin prenses gitmek için hayvanların arabaya koşulmasını emredince köylüler kalabalık bir kütle halinde ambarın önüne yığıldılar, prensesin köyden ayrılmasına müsaade etmiyeceklerini, göç etmemek için emir çıktığını, atları çözeceklerini haber vermek üzere adam gönderdiler. Alpatıç, onları yola getirmek için yanlarına gitti, fakat ona, prensesin bırakılamıya-cağırılı, bunun için emir çıktığını, kalması gerektiğini, eskisi gibi ona hizmet edeceklerini.

290

HARB VE SULH

HARB VE SULH

291"

her şeyde itaat edeceklerini söylediler. (En çok Karp konuşuyordu, Dron kalabalığın arasında görünmüyordu).

Rostof'la İlin dörtnala yolda ilerlerken prenses Mariya Alpatıç'in, dadının ve hizmetçi kızların vazgeçirme gayretlerine rağmen atların koşulmasını emretti. Gitmek istiyordu. Fakat arabacılar ilerliyen süvarileri görünce onları Fransız sanarak kaçtılar, evde kadınlar ağlaşmağa başladılar.

Rostof, sofayı geçerken yalvaran sesler duyuluyordu :

— Aziz peder! Öz baba! Allah seni gönderdi.

Rostof'u yanına götürdükleri zaman, Prens Mariya, perişan ve bitkin bir halde salonda oturuyordu. Rostof'un kim olduğunu, oraya niçin geldiğini, ne olacağını bilmiyordu. Ruslara has yüzünü görüp içeri girişinden ve söylediği ilk sözden kendi muhitinden bir kimse olduğunu anlıyarak derin ve ışıklı gözleriyle baktı, heyecandan kısılan ve titriyen bir sesle söze başladı. Bu karşılama o anda Rostof'a bir roman sahnesi gibi geldi. "İşyan eden kaba köylülerin eline bırakılmış, kederle bitkin bir hale gelmiş yalnız, kimsesiz genç bir kız! Na garip bir tesadüf beni buraya sürükledi!" — diye Rostof onu dinliyerek ve süzerek düşünüyordu. — "yüzünün çizgilerinde, if adillerinde ne tatlılık, ne asillik var!" — Rostof, onun ürkek ürkek anlattığı hikâyeyi dinlerken böyle düşünüyordu.

Prenses, bütün bunların babası gömüldükten bir gün sonra olduğunu söylediği zaman sesi titredi, yüzünü öteye çevirdi sonra Rostof, kendisini rikkate getirmek istediğini düşünecek diye korkuyormuş gibi sorguyla, ürkek ür^ek ona baktı. Rostof'un gözleri dolmuştu. Prenses Mariya, bunu fark etti, yüzünün çirkinliğini unutarak o ışıklı bakışlarıyla ve minnetle Rostof'a baktı.

Rostof, kalkarak :

— Bir tesadüf eseri olarak buraya geldiğimden, emrinize hazır bir durumda bulunacağımndan dolayı ne kadar bahtiyar olduğumu ifade edemem, prenses, — dedi — buyurunuz yola çıkınız, şerefimle size temin ederim ki hiçbir kimse size dokunmağa cesaret edemez, ancak size muhafızlık etmeme müsaade ederseniz tabî, — hanedan kanından bir bayan kar-şısmdaymış gibi saygıyla eğilerek kapıya doğruldu. Rostof, saygılı edasıyla kendini, prensesle ahbablığı ilerletmeyi bir saadet saymasına rağmen onun felâketinden faydalanmak istemiyormuş gibi gösteriyordu.

Prenses Mariya, bu edayı anladı, takdir etti.

292

HARB VE SULH

Ona Fransızca:

— Size çok, minnattarım, — dedi, fakat ümidederim ki bütün bunlar sadece bir anlaş-mamazlıktı, bunda kimsenin kabahati yok. — Birdenbire ağlamağa başladı. — Beni affediniz, — dedi.

Rostof, kaşlarını çatarak bir defa daha yerlere kadar eğildi ve odadan çıktı.

XIV

— E, nasıl, hoş mu! Yok kardeş benim pembeli enfes, adı da Dünyaşa...

İlin Rostof'un yüzüne bakarak sustu, kahramanı ve komutanının büsbütün başka taraflarda olduğunu gördü.

Rostof, öfkeyle İlin'e baktı, ona cevap ver-miyerek hızlı adımlarla köye doğru yollandı.

— Onlara göstereceğim,» ağızlarının payını "vereceğim haydutların, diye söylendi.

Alpatiç, kaygın adımlarla âdeta koşar gibi Rostof'a yetişmeğe çalışıyordu.

Ona yetişerek:

— Neye karar verdiniz efendim? — dedi.

Rostof durdu, yumruklarını sıkarak birdenbire tehdidedici bir tavırla Alpatiç'in üstüne yürüdü.

HARB VE SULH

293

— Karar ha? Neye karar verdik ha? İhtiyar bunak! — diye bağırdı. — Sen ne diye durup baktın? Ha? Köylüler isyan ediyor da sen ne yapacağını bilmiyorsun ha? Sen de hainsin. Sizi bilirim ben, yüzeceğim hepinizin... — Ve sanki yedek kızgınlığını boş yere harcamaktan korkuyormuş gibi Alpatiç'i bırakarak hızla^ ileriye doğru yürüdü. Alpatiç, duyduğu alınganlık hissin yenerek kaygın adımlarla Rostof'un arkasından yetişti, kendi düşüncelerini ona anlatmağa devam etti. Köylülerin taşkın bir halde bulunduklarını, o anda askerî bir müfreze olmadan onlara karşı koymanın tedbirli bir hareket olmayacağını, önce bir müfreze getirmenin daha doğru olacağını söyledi.

Nikolay, ne söylediğini düşünmeden şuursuz, vahşi bir öfkeyle ve öfkesini almak ihtiya-ciyle soluyarak:

— Askerî müfrezeyi onlara gösteririm... Ben onlara karşı duruyorum işte, — dedi.

Ne yapacağını düşünmeden, şuursuzca, hızlı, azimli adımlarla kalabalığa doğru yürüdü. Kalabalığa yaklaştıkça Alpatiç,onun bu tedbirsiz hareketinin iyi sonuçlar verdiğini daha çok hissediyordu, kalabalığın içindeki köylülerde, onun hızlı, metin yürüyüşüne, azimli, çatık kaşlı yüzüne bakarak aynı şeyi hissetmiş-

Hüsarlar köye girdikten ve Rostof prensesin yanma gittikten sonra kalabalıkta şaşkın-

294

HARB VE SULH

HARB VE SULH

2Q5

lık ve bozgun başgöstermişti, bazı köylüler, gelenlerin Rus olduklarını, prensesi bırakmadıkları için muhakkak kızacaklarını ileri sürmeğe başladılar. Dron da bu fikirdeydi; fakat bu fikrini söyler söylemez. Karp ve öbür mujikler eski muhtara şiddetle hücum ettiler.

— Kaç yıldır cemaati sömürdün?, — diye Karp ona bağırdı. — Sana vızgelir, gömülü küpünü çıkarır, götürürsün, sana ne olur, bizim evlerimiz harabolacak.

Başka birisi:

— Dedik ya, nizamı muhafaza etmeli, kimse evinden çıkmamalı, tek bir iğne çıkarmamalı, işte bu kadar!

— diye bağırdı.

Ufak tefek bir ihtiyar Dron'a hücumla geçerek :

— Sıra senin oğlundaydı, anlaşılan kendi veledine acıdın, — diye çabuk çabuk söylemeğe başladı, — ama benim Vanka'mı askere gönderdim. Ah, öleceğiz, öleceğiz!

— Öyle, evet, öleceğiz!

— Ben cemaatin vekili değilim. — Dron.

— Öyle, evet, vekil değilsin, ama göbek saldın...

Uzun boylu iki mujik de kendi düşüncelerini söylediler. Rostof, yanında İlin, Lavruş-ka ve Alpatiş olduğu halde kalabalığa yaklaşınca Karp parmaklarını kuşağının arasına so-

kup hafifçe gülümsüyerek öne doğru çıktı. Dron tersine olarak, arkadaki sıraya adımlarla kalabalığa yaklaşarak bağırdı: • — Hey! Muhtarınız kim burada?

— Muhtar mı? Ne yapacaksınız...? — diye Karp sordu.

Fakat sözünü bitirmedi, şapkası havaya uçtu, başı şiddetli bir darbe ile yana düştü. Rostof, bütün sesiyle haykırdı:

— Şapkalar aşağı, hainler! Nerede muhtar?— diye müthiş, bir sesle ilâve etti.

— Muhtar çağırıyor, muhtar!... Dron Za-hariç, sizi çağırıyor, — diye yer yer telâşlı ve itaatli sesler duyuldu, şapkalar çıkarılmağa başladı.

Karp :

—İsyan etmek olmaz bizim için, nizamı muhafaza etmeliyiz, ^-. dedi.

O anda arkadan birkaç ses birden duyuldu :

— İhtiyarların Jkarar verdiği gibi, sizde amirler çok...

— İtiraz ha?i.. Bu bir isyan!... Dağılın! Haydutlar! Hainler! — diye Rostof, Karpın yakasına sanılarak düşünmeden, tanınmaz bir sesle bağırp çağırmağa başladı. — Bağla onu, bağl^J — diye bağlamak için Lavruşka ile Al-patiç'ten başka kimse olmadığı halde bağın-yordu.

296

HARB VE SULH

Bununla beraber Lavruşka, Karpın yanma koştu, arkadan ellerini yakaladı.

— Emredersiniz sırtın ötesinden bizimkileri çağırayım, diye haykırdı.

Alpatiş köylülere döndü, Karp'ı bağlamaları için iki kişiyi adlarıyla çağırdı. Köylüler uysal kalabalıktan ayrılıp ileri çıktılar, kuşaklarını çözmeğe koyuldular.

Rostof :

— Nerede muhtar? — diye bağırdı. Dron yüzü asık, benzi uçuk bir halde kalabalıktan ayrılıp ileri çıktı.

— Sen muhtar mısın? Bağla, Lavruşka — diye Rostof, bu emri de bir engelle karşılaşa-mazmış gibi bağırdı, gerçekten, iki mujik daha, yardım eder gibi kuşağını çıkarıp onlara veren Dron'u bağlamağa koyuldular.

— Siz de hepiniz beni dinleyin, — diye Rostof köylülere, döndü : — Şimdi evlere marş! Sesinizi duymıyacağım.

— Eh, biz bir fenalık yapmadık. Yalnız, nasıl derler, bir akılsızlıktır ettik, bir aptallıktır ettik... Bunun nizamsızlık olduğunu söyle- I mistim ben, — diye birbirine sitem eden ses-| ler duyuldu.

Alpatiş otoritesini ele alarak:

— İşte ben size söyledim di — dedi, — bu hareket iyi değil çocuklar!

HARB VE SULH

297

— Akılsızlığımıza ver, Yakof Alpatiç, — diye sesler duyuldu; kalabalık hemen köyün içine dağılmaya, uzaklaşmaya başladı.

Bağlı iki mujik, konağın avlusuna götürüldü. İki sarhoş mujik de arkalarından gitmişti.

Bunlardan biri Karp'a hitabederek :

— Vah, vah, bakıyorum da sana! dedi.

— Efendilerle böyle konuşulur mu hiç? Ne sandın, aptal, — diye öbürü tasdik etti, — sahiden aptal!

İki saat sonra arabalar Boguçarovo konağının avlusunda duruyordu, köylüler neşeyle efendilerinin eşyalarını taşıyıp yerleştiriyorlardı; Dron, prensesin arzusuyla kapatıldığı odunluktan çıkarılmış, avluda duruyor, köylülere emirler veriyordu :

Köylülerden uzun boylu, ablak, gülümser yüzlü biri bir oda hizmetçisinin elindeki kutuyu alarak :

— Öyle biçimsiz koyma onu, — dedi, ona para verildi. Neden onu böyle fırlatıyorsun, sicimle bağlasana, düşer sonra. Böyle şeyi sevmem, her şey namusluca, düzenli şekilde yapılmalı, hah şöyle, hasırla veya ot demetiyle örtüver, işte o kadar.

Prens Andrey'in kitap dolaplarını taşıyan başka bir mujik:

— Amma da çok kitap ha, — dedi, -*-. değmesin! Ağırbe çocuklar! adam akıllı kitap!

298

HARB VE SULH

Uzun boylu, ablak yüzlü mujik dikine duran lûgatları gösterip manalı manalı göz kırparak :

— Evet, herifler yazmışlar, boşuna gezmemişler! — dedi.

Rostof, prenses Mariyâ ile ahbablığı ilerletmek istemediğinden yanma gitmedi, köyde kalarak yola çıkmasını bekledi. Prens Mari-ya hareket edince atma bindi, kıtalarımızın işgal ettiği Boguçarovo'ya on iki verst uzaktaki yola kadar onu atlı olarak geçirdi. Yankavo'da, handa, ona saygıyla veda etti; ilk defa elini öpmek cesaretini gösterdi. ;

Kendisini (onun tabiriyle) kurtardığı için teşekkür eden prenses Mariyaya;;

— Beni mahcup ediyorsunuz, — diye cevap verdi, — bir zaptiye komiserinin yapacağı şey de buydu.

Eğer yalnız köylülerle savaşmamız gerekseydi düşmanın bu kadar ilerleme-^ sine müsaade etmezdik. — diye bir şeyden utanarak ve lâfı değiştirmeye çalışarak ilâve etti; — Fakat sizinle tanışmak fırsatını bulduğumdan bahtiyarım. Allahâ ısmarladık, prenses size saadetler, teselliler dilerim; sizinle daha mesut şartlar içinde karşılaşmak isterim. Eğer beni mahcubetmek istemezseniz rica ederim, teşekkür etmeyiniz. >.,. | .

Fakat prenses artık sözle etmiyorsa, yüzünün; miririетtarlık ve şefkatle ışıldıyan'bü-

HARB VE SULH

2.9.9

tün ifadesiyle teşekkür ediyordu. - . Rostof'un, teşekkür edecek bir şey olmadığı yolundaki sözüne

inanmıyordu. Tersine olarak, eğer o olmasaydı isyancıların ve Fransızların elinde muhakkak

mahvolacağına kanidi. Onu kurtarmak için o kendisini çok açık ve korkunç bir tehlikeye atmıştı;

kendisinin durumunu ve ıstıra-* bini anhyabilen yüksek ve asîl ruhlu bir insan '• olduğu da muhakkaktı.

Ağlıyarak ona babasının ölümünü söylediği zaman yaşla dolan onun iyi ve temiz gözleri hayalinden gitmiyordu.

Onunla vedalaşmak yalnız kalınca prenses Mariya, birdenbire gözlerinin yaşardığını hissetti, ve orada ilk defa olarak aklına acayip bir sual geldi: onu seviyor muydu acaba?

Moskova'ya doğru ilerlerken, arabada prensesle birlikte giden Dunyaşa, onun sevinecek durumda olmamasına rağmen, birkaç defa arabanın penceresinden başını uzatıp, neşeyle, hüzünle gülümsediğini fark etti.

Prens Mariya:

— "E, onu sevsem de ne olur sanki?" — diye düşündü.

Belki de hiçbir zaman kendisini sevmiye-cek olan bir adamı ilk olarak sevdiğini kendi kendine itiraf etmekten utanç duymakla be^ raber bunu hiçbir zaman kimsenin bilmiyece^ ği, ilk ve son olarak sevdiği bir adamı hayatının sonuna kadar kimseye söylemeden sever-

HARB VE SULH

se suçlu olmayacağı düşüncesi onu teselli ediyordu.

Bazan onun bakışlarını, alâkasını, sözlerini hatırlar, saadet ona imkânsız görünmez, ve o zaman Dünyaşa, onun gülümsiyerek arabanın penceresinden baktığını fark ederdi. Prenses Mariya içinden:

"Boguçarovo'ya gelmesi gerekmiş, hem de tam bu anda! — diyordu, — kızkardeşinin de prens Andrey'i reddetmesi gerekmiş!" ve bütün bunlarda prenses Mariya kaderin parmağını görüyordu.

Prenses Mariya da Rostof'un üzerinde çok iyi bir tesir bırakmıştı. Onu hatırladığı zaman neşeleniyordu; arkadaşları, Boguçarovo'da başından geçenleri öğrenince ot için gidip, Rus-yanm en zengin kısmetlerinden birine yapıştığını söyleyerek onunla şakalaştıkları zaman kızıyordu. Kızıyordu, çünkü» muazzam bir servetin sahibi olan bu hoş, yumuşak prensesle evlenmek düşüncesi, iradesine rağmen, birçok defa zihninden geçmişti. O şahsen prenses Ma-riya'dan daha iyi bir kar istiyemezdi: onunla evlenmesi kontesi — annesini mesudeder, babasının işini düzeltirdi, hattâ — Nikolay bunu hissediyordu — prenses Mariya'yı da mesut ederdi.

Fakat ya Sonya? Ya verdiği söz? İşte bunun içindir ki Rostof, prenses Bolkonski'den

HARB VE SULH

301

bahsederek onunla şakalaştıkları zaman kızıyordu.

XV

Kutuzof, orduların kumandasını ele alınca prens Andrey'i hatırladı, genel karargâha gelmesi için ona buyruk gönderdi.

J Prens Andrey, Tsarevo — Zaymışçe'ye tam Kutuzof, kıtaların ilk teftişini yaptığı gün ve saatte geldi. Prens Andrey, köyde başkomutana ait arabanın bulunduğu yerde, papazın evinin «önünde durdu; şimdi herkesin Serenisim dediği Kutuzof'u beklemek için avlu kapısının yanındaki sıraya oturdu. Köyün arkasındaki sahalarda kâh alay orkestrasının sesi, kâh yeni başkomutan için "hurra!" diye yükselen muazzam bir ses kalabalığının uğultusu duyuluyordu. Orada, prens Andrey'den 10 adım ötede iki süvari emireri, bir kuriye, bir metrdotel duruyor, Kutuzof'un yokluğundan ve havanın güzelliğinden faydalanıyorlardı. Esmerimsi, bıyıkları ve favorileri birbirine karışmış ufak tefek tir hüsar yarbayı atla kapıya yaklaştı, prens Andrey'e bakarak Serenisim'in orada mı kaldığını, çabuk gelip gelmiyeceğini sordu.

Prens Andrey, Serenisim'in kurmayından olmadığını, kendisinin de şimdi geldiğini söy-iedi, hüsar yarbayı iyi giyinmiş bir emirerine sordu, başkomutanın emireri, başkomutan

302

HARB VE SULH

emîrlerinin subaylarla konuşurken takındık*-lan o hafifsiyen bir eda ile ona:

— Ne? Serenisim mi? Belki şimdi gelir, ne istiyorsunuz?

Hüsar yarbayı emirerinin bu edasına bıyık altından gülümsedi; atından indi, onu kendi emirerine teslim etti, Bolkonski'ye yaklaşarak hafifçe eğildi. Bolkonski, yana çekilerek sırada ona yer açtı, hüsar yarbayı Onun yanına oturdu.

— Siz de başkomutanı mı bekliyorsunuz? — diye sordu. — Yanına herkes girebiliyor,, diyorlar, Allaha şükür, yoksa sucukçularla1 başımız dertteydi. Yermolof, boşuna Almanlı-ğa terfini istemedi.

Yermolof, boşuna Almanlı-lerini çıkarabilirler. Yoksa neydi o? Hep geri çekiliyor, geri çekiliyorduk.

Savaşta bulundunuz mu siz? — diye sordu.

Prens Andrey :

, —r Bu zevki tattım, — diye cevap verdi, r— Sadece geri çekilişe iştirak etmekle kalmadım, bu geri çekilişte kıymetli neyim varsa hepsini, mülkleri öz evimi bir tarafa bırakalım... kederinden ölen babamı da kaybettim. Ben Smolensk'liyim.

Aha?... Siz prens Bolkonski misiniz? Müşerref oldum : ben yarbay Denisof, daha çok

1 Almanlarla.

HARB VE SULH

303

Vaski adıyla tanıhrım, — Denisof çok şefkatli bir bakışla prens Andrey'i süzerek. elini sıktı ve kederle: — evet duydum, — dedi, bir an susarak devam etti: — işte Skit harbi de; bütün bunlar iyi ama acıyı çekenler için değil. Siz prens Andrey Bolkonski'siniz ha? — başını salladı. — Çok memnun oldum, prens tanıştığımıza çok memnun oldum. — diye elini sıkı-Érak hüznü bir gülümsemeyle yine ilâve etti. Prens Andrey, Denisof'u, ilk göz ağrısına •dair Nataşa'nın kendisine anlattığı hikâyeler*-<den bilirdi. Bu hâtıra onun için hem tatlı hem açıydı ve onu son zamanlarda artık hiç düşünmediği, fakat ne. de olsa yine ruhunda taşıdığı o hasta hislere götürmüştü. Son zamanda Şmo-lenskin bırakılması, Lisiye Gori'yi ziyareti, ba-Ibasınm ölümü haberi gibi ve daha başka o kadar ciddî intibalar almış, öyle hisler duymuştu ki bu hâtıralar çoktan aklına gelmiyor, gelseler de eski kuvvetli tesiri yapmaktan uzak bulunuyorlardı. Bolkonski adının Denisof'ta uyandırdığı bir sıra hâtıra, bir akşam yemeğinden ve Nataşa'nın şarkı söylemesinden sonra, nasıl olduğunu kendisi de bilmeksizin bu on beş yaşındaki kıza evlenme teklifi yaptığı güj nün, uzak, şairane bir geçmişin hatıralarıydı. !O zamanı, Nataşa'ya aşkını hatirhyarak gülümsedi ve hemen,, onu çılgınca, aşırı derecede meş-gul eden şeye geçti- Bu, çekiliş sırasında ileri ^karakolda hizmet ederken düşündüğü muha-

304

HARB VE SULH

rebe plânydı. Bu plânı Barclay de Tolly'e arz etmişti; şimdi de Kutuzof'a arz etmek niyetindeydi. Plân şu esasa dayanıyordu: Fransızların! harekât hattı fazla açılmıştı, cepheden hare* kete geçip yollarım kapamak, harekâtı muvasalaları üzerine yöneltmek gerekti. Plânım prens Andrey'e izah etmeğe koyuldu. — Bu hat üzerinde tutunamazlar. Buna imkân yok, onları yarmağı üzerime alırım; 500 kişi verin, onları bozguna uğratarım, muhakkak! Bir tek sistem var : çete harbi.

Denisof ayağa kalkmış, jestler yaparak teftiş yerinden haykırışlar daha belirsiz, daha yayılmış, müzik ve şarkılarla karışmış geliyordu. Köyden ayak sesleri ve haykırmalar duyuluyordu.

Kapıda duran kazak: — Geliyor! — diye bağırdı. — Geliyor! Bol-konski ile Denisof, önünde bir küme asker (ihtiram mangası) duran kapıya yaklaştılar. Sokaktan küçük, doru bir at üzerinde ilerliyer» Kutuzof'u gördüler, arkasında kalabalık bir maiyet alayı, generaller ilerliyordu. Barclay hemen hemen yanı sıra geliyordu; arkalarından ve yanlarından kalabalık bir subay alayı at koşturuyor, "Hurra!" diye haykırıyorlardı. —!

Yaverler ondan evvel avluya girmek için atlarını ileri sürdüler. Kutuzof, ağırlığı altında ezilmiş gibi, eşkin yürüyüşle ilerliyen atını sa-

HARB VE SULH

305

hırsızlıkla iterek durmadan başını sallıyor, elini giydiği (kırmızı kenarlı ve güneşliksiz) beyaz süvari muhafızı kasketine götürüyordu-Ona selâm duran ve büyük bir kısmı madalyalı olan yiğit kumbaracıların ihtiram mangasına yaklaşıncı şeflere has keskin bir bakışla sessizce ve dikkatle onları süzdü, etrafında duran general ve subay kalabalığına döndü. Yü:-|-| zünde birdenbire bir ifade belirdi; hayret anlatan bir hareketle omuzlarını kaldırdı:

— Böyle yiğitlerle geri çekilmek, durmadan çekilmek ha! — dedi, — Hadi Allaha ismarladık, general, — diye ilâve ederek, atım kapıya, prens Andrey'le Denisof'un önlerine doğru sürdü.

— Hurra! Hurra! Hurra! — diye arkasından bağınıyorlardı.

Prens Andrey görmiyeli beri Kutuzof daha çok şişmanlamış, şişmiş, yağ bağlamıştı. Fakat bildiği ak gözü, yara izi, yüzünde ve halindeki yorgunluk ifadesi aynıydı. Bir üniforma redingotu giyiyor (ince kayışlı kırbacı omuzundan sarkıyordu), kendini olduğu gibi koyuvermiş, sallanarak küçük dinç atının üstünde oturuyordu.

— Fü... fü... fü... — diye hafiften ısıklık çalarak avluya girdi. Yüzünde, angaryadan sonra istirahat etmeğe niyet eden bir adamın sakin sevinci vardı. Sol ayağını üzengiden çıkar-

306

HARB VE SULH

di, kendini olduğu gibi koyverip ahlıya pufly-ya alnını buruşturarak ayağını güçlkle eğerin üstüne getirdi, diziyle dayandı, inledi, ona yardım eden kazakların ve yaverlerin kollarına kendini bıraktı.

Kendini topladı, gözlerini kırıştıtararak etrafını süzdü, prens Andrey'e baktı, anlaşılan onu tanımadı, dalar gibi yürüyüşüyle perona doğru yürüdü.

Fü... fü... fü... — diye ısıklık çaldı; tekrar prens Andrey'e dönüp baktı. Yüzünün ilk intibai, (ihtiyarlarda sık sık görüldüğü gibi), onun -şahsiyle ilgili hâtırayla ancak birkaç saniye -sonra bağlandı.

Etrafına bakarak yorgun bir eda ile :

— Vay, merhaba, prens, merhaba, yavrum, ıgidelim... — dedi ve ağırlığı altında gıcırdayan perona güçlkle girdi. Redingotunun düğmelerini çözdü, perondaki sıraya oturdu.

— E, baban nasıl?

Prens Ândrey kısaca :

— Dün ölüm haberini aldım, — dedi.

Kutuzof, dehşetle açılan gözlerle prens .Andrey'e baktı, sonra başını açtı, haç çıkardı, "'Yeri cennet olsun! Tanrının iradesi hepimizin üzerinde tecelli etsin!" Bütün göğsiyle de-j-in bir nefes aldı, bir müddet sustu. "Onu sewer, sayardım, bütün ruhumla acına iştirak ede-

HARB VE SULH

307

rim." Prens Andrey'i kucakladı, etli göğsünde onu sıktı, uzun müddet bırakmadı. Onu bıraktığı zaman prens Andrey, Kutuzof'un sarkan dudaklarının titrediğini, gözlerinin yaşardığını gördü. Kutuzof içini çekti, kalkmak için iki eliyle sırayı tuttu.

— Gidelim, bana gidelim, konuşalım, — jdedi; fakat bu sırada, âmirleri karşısında da Viüşman karşısında olduğu gibi az korku duyan Denisof, peronun yanında yaverlerin kendisini öfkeli fısıltılarla durdurmak istemelerine rağmen mahmuzlarını cesaretle basamaklarda şakırdatarak perona çıktı. Kutuzof, sıraya da* yadığı ellerini kaldırmaksızın, memnuniyetsizlik ifade eden bir bakışla Denisof'a baktı. Denisof kendini takdim ederek, vatanın iyiliği için Altes'e çok önemli bir mesele arz edeceğini söyledi. Kutuzof, yorgun bir bakışla Denisof'a bakıyordu; can sıkıntısı ifade eden bir hareketle ellerini çekip karnının üstüne koyarak tekrar etti: "Vatanın iyiliği için mi? Peki, neymiş bakalım? Söyle". Denisof bir kız gibi kızardı (Bu bıyıklı, geçkin ve sarhoş yüzü kızarmış görmek çok tuhaftı), Smolensk'le Vyazma arasında düşmanın harekât hattını kesme plânını serbestçe anlatmağa başladı. Denisof bu bölgelerde yaşamıştı, oraları iyi bilirdi. Plâni, sözlerindeki güvenliliğin kuvvetine bakılırsa herhalde iyiydi. Kutuzof ayaklarına bakıyor, arasına komşu evin kapısına göz atıyordu, oradan hoşla git-

308

HARB VE SULH

miyecek bir şey bekliyor gibiydi. Gerçekten de, baktığı kapıdan, Denisof söz söylerken, koltuğunda çanta ile bir general göründü.

Kutuzof:

— Nasıl? — diye Denisof anlatırken sordu, — Hazır mı?

— Hazır, Altes, — dedi general. "Bir adanı bunlara nasıl yetiştirir der gibi Kutuzof başını rsalladı; Denisof'u dinlemeğe devam etti.

Denisof :

— Bir Rus subayı olarak namusum, şerefim üzerine söz veriyorum ki— dedi, — Na-polyon'un muvassala hatlarını alt üst edeceğim.

Kutuzof sözünü kesti :

— Başlevazımcı Kiril Andreyeviç Denisof neyin olur senin?

— Öz amcam olur, Altes.

Kutuzof neşeyle:

— Ya! Dosttük onunla, *— dedi, — peki, peki, kuzum, burada karargâhta kal, yarın konuşuruz.

Denisof başıyla uğurluyarak döndü, elini Konovnitsin'in ona getirdiği kâğıtlara uzattı.

Nöbetçi general memnuniyetsizlik ifade «eden bir sesle:

— Odaya teşrif buyursanız olmaz mı. Altes — dedi; plânları gözden geçirmek ve bazı Jcâihlari imzalamak lâzım.

HARB VE SULH

309*

Kapıdan giren bir yaver, dairede her şeyin hazır olduğunu bildirdi, fakat öyle görünüyordu ki Kutuzof her şeyi bitirmeden odaya, girmek istemiyordu, alnını buruşturdu.

— Hayır, söyle de buraya küçük bir masa getirsinler, kuzum, burada bakayım, — dedi, — sen gitme — diye prens Andrey'e dönerek ilâve etti. Prens Andrey, peronda kaldı,, nöbetçi generalini dinledi. Nöbetçi general rapor verirken giriş kapısının öte yanından prens Andrey'in kulağına, kadın fısıltıları, ipekli kadın elbisesi hışırtıları geliyordu. Birkaç defa dönüp o tarafa baktı; kapının ötesinde elinde bir tabakla, besbelli başkomutanın yanına girmek için bekliyem pembe elbiseli, başına leylâk renginde bir ipek başörtüsü sarılı etine dolgun, pembe beyaz güzel bir kadın gördü. Kutuzof'un yaveri hafif bir sesle, bunun altese tuz ekmek 1 sunmağa niyetlenen ev sahibesi, bir papaz karısı, olduğunu prens Andrey'e anlattı. Kocasını Alteti kilisede haçla karşılaşmıştı, o da evde kar-şılıyacaktı... Çok hoş bir şey" diye gülümsiye-rek ilâve etti. Bu sözler üzerine Kutuzof dönüp» baktı. Nöbetçi generalinin (başlıca maddesi Tsarevi - Zaymışçe'deki mevzii tenkid olan» raporunu da tıpkı Denisof'u ve yedi yıl önce 1 Tuz ekmek Ruslarda misafirpervverliğin remzidir.

310

HARB VE SULH

HARB VE SULH

311

Austerlitz harbi şûrasının münakaşalarını dinlediği gibi dinliyordu. Besbelli sadece kulakları olduğundan ve bir kulağında gemi halatı bulunmasına rağmen duymamazlık edemediklerinden dinliyordu; fakat belliydi ki nöbetçi generalinin kendisine söyleyebileceklerinden hiçbirini onu hayrete düşüremez, ilgilendiremez-di; söylenecek her şeyi o zaten biliyor ve bütün bunları sadece papazın duası gibi, dinlemek gerektiği için dinliyordu. Denisof'un bütün söyledikleri ameli ve mâkul şeylerdi. Nöbetçi generalin söylediği şeyler daha ameli, daha mâkuldü. Fakat belli ki Kutuzof bilgiyi de, zekâyı da hafifliyor, meseleyi halledecek başka bir şey, zekâyı, bilgiye bağlı olmıyan daha başka bir şey biliyordu. Prens Andrey, başkomutanın yüzündeki ifadeleri dikkatle takibet-mekteydi; fark edebildiği biricik ifade, can sıkıntısı, kapının öte yanındaki kadın fısıltısının ne olduğunu bilmek merak ve nezaketi muhafaza etmek arzusuydu. Belliydi ki Kutuzof, zekâyı, bilgiyi ve hattâ Denisof'un gösterdiği vatanseverce hisleri hafifliyor, fakat zekâsıyla, hissiyle, bilgisiyle değil (çünkü bunları göstermeğe gayret etmiyordu bile), başka bir şeyler : ihtiyarlığıyla, hayat tecrübesiyle hafifliyordu. Bu rapor üzerine Kutuzof'un verdiği tek emir Rus kıtalarının çabulculuğuna Bir ilâç.

aitti. Raporu sona erince nöbetçi general, yeşil yulafların biçilmesinden ötürü bir toprak sahibinin şikâyeti üzerine askerî şeflerden ceza alınması hakkındaki bir kâğıdı imza için altese sundu. Kutuzof, meseleyi dinledikten sonra ağzını şapırdattı, başını salladı. İl — Ocağa... ateşe! Her zaman söylüyorum? sana, kuzum, — dedi. — bütün bu gibi şeyler ateşe. Bırak isterlerse sağlıkları için ekinleri biçsin, odunları yaksınlar. Ben bunu emretmem, buna izin de vermem, ama cezalandırmam da. Bunsuz olmaz, odunlar kesilince, yongalar uçar1 — tekrar kâğıda bir göz attı, — Ah bu Alman intizamı! diyerek başını salladı.

Kutuzof, son kâğıdı imzalıyarak:

— Eh, şimdi tamam, — dedi, güçlkle kalktı, beyaz, kalın boynunun katmerlerini düzelterek neşeli bir yüzle kapıya doğruldu.

Papazın karısı yüzü kıpkırmızı kesilecek,, uzun zaman hazırlanmasına rağmen yine zamanında yetiştirip sunmadığı tabağa sarıldı, alçaktan bir reveransla onu Kutuzof'a sundu.

Kutuzof'un gözleri kırıştı : gülümsedi,, onun çenesini tuttu :

. — Ne kadar da güzel! — dedi, — teşekkür ederim, yavrum!

2 Rusça bir ata sözü.

312

HARB VE SULH

HARB VE SULH

Şalvarının cebinden birkaç altın çıkardı, tabağa koydu.

— E, nasılsın bakalım? — diyerek kendisine ayrılan odaya doğruldu. Papazın karısı, al yüzünü çukur çukur eden bir gülümsemeyle arkasından yürüdü. Bir yaver perona prens Andrey'in yanına geldi, onu kahvaltı etmeğe davet etti; yarım saat sonra prens Andrey'i yine Kutuzof'un yanına çağırdılar. Kutuzof, aynı düğmeleri çözüp redingotiyle koltuğa uzanmıştı. Elinde Fransızca bir kitap vardı, prens Andrey içeri girince sahifeyi kâğıt keseceğiyle işaretliyerek kapattı. Bu kitap madame de Genlis'nin "Les chevaliers du Cygne" 1 adlı eseri idi, prens Andrey bunu kapakta gördü.

Kutuzof :

— E, otur otur şurada konuşalım, --^-- dedi, — hazin, çok hazin. Fakat hatırla ki, dostum, ben senin babanım, diğer babanım...

.

Prens Andrey babasının ölümü hakkında bütün bildiklerini ve Lisiye Gori'den geçerken «orada gördüklerini Kutuzof'a anlattı.

Prens Andrey'i dinledikten sonra Kutuzof, besbelli Rusyanın durumunu açıkça gözlerinin önüne getirerek birdenbire heyecanlı bir sesle:

— Ne hale koydular... ne hale koydular memleketi! dedi. Ama sabret; sabret, — diye,

1 Kuğu Şövalyeleri.

kinli bir yüzle ve belli ki onu heyecanlandıran bu konuşmaya devam etmek istemiyerek ilâve etti: — seni yanımda alıkoymak için çağırdım.

Prens Andrey:

— Teşekkür ederim, Altes, — diye cevap verdi, — fakat kurmay hizmetlerinde artık işe yaramam diye korkuyorum, — diye Kutuzof-v^ fark ettiği bir gülümsemeyle ilâve etti. Kutuzof, ona sorar gibi bakıyordu, — asıl mesele, — prens Andrey devam ediyordu, — alaya alıştım, subayları sevdim; askerler de, zannediyorum ki, beni sevdiler. Alayımın ayrılmak bana zor gelecek, yanınızda olmak şerefini reddediyorsam emin olunuz ki...

Kutuzof'un yüzünde zeki, iyi, aynı zamanda ince ve alaycı bir ifade parladı, Bolkonski'-nin sözünü kesti:

— Yazık, bana lâzımdın; ama haklısın, haklısın. Burası için adama ihtiyacımız yok. Müşavir her zaman çoktur, ama adam yok. Eğer bütün müşavirler alaylarda senin gibi hizmet etselerdi, alayların hali böyle olmazdı. Ben seni Austerlitz'te hatırlarım... Hatırlarım; hatırlarım. Elinde sancakla hatırlarım. — dedi Kutuzof. Bu hatırlayış üzerine prens Andrey'in yüzünü sevinçli bir kırmızılık kapladı. Kutuzof, onun elinden tutup çekti, yanağını ona uzattı! Prens Andrey, ihtiyarın gözlerinin yine yaşardığını gördü.

Kutuzof'un yüreği yufka ol-

HARB VE SULH

duğunu, kendisine çok iltifat ettiğini, babasının ölümü dolayısıyla kederine iştirak etmek, hatırlayış hoşuna gitmiş koltukları kabarmıştı. — Kendine çizdiğin yolda yürü, yolun açık olsun. Biliyorum ki yolun şeref yoludur, — bir an sustu. — Bükreş'te senin yokluğunu çok hissettim : vazife ile gönderecektim. — Kutuzof, lâfı değiştirerek Türk harbinden ve sulh imzalanmasından söz açtı. — Evet, epeyce azarladılar beni, — dedi, — harb için de, sulh için de... ama hepsi de zamanında oldu. Tout vient à point à celui qui sait attendre'. Orada da müşavirler buradakilerden daha az değildi... — Anlaşılan onu meşgul eden müşavirler bahsine dönerek devam ediyordu. — Ah şu müşavirler, ah! — dedi, !— eğer herkesi dinliyecek olsak orada, Türkiye ile sulh yapmaz, harbi bitirmezdik. Her şey çabuk olmalı, ama acele işe de şeytan karışır. Eğer Kameriski ölmeseydi hali haraptı. Otuz bin kişi ile kaleye hücum etti. Kaleyi almak zor değil, harbi kazanmak zor. Bunun için hücum etmeğe, saldıрмаğa lüzum yok, sabır ve zaman lâzım. Kamenski Ruscûk'a asker gönderdi, halbuki ben yalnız onları (sabır ve zamanı) göndermiş, Kâmenski'den daha çok kale almıştım. Türkleri de at eti yemeğe mecbur etmiştim. — başını salladı, — Fransızlar da yiyecekler. Sözüme inan, — Kutuzof heye-

Beklemesini bilen için her şey zamanında gelir.

HARB VE SULH

canla göğsüne vurarak ilâve etti : — onlara da at eti yedireceğim! — yine gözlerinde yaşlar ışıldadı.

Prens Andrey :

— Bununla beraber muharebeyi kabul temek lâzım gelecek herhalde değil mi?— dedi.

— Herkes bunu isterse herhalde lâzım gelece^, ne yaparsın... İnan kuzum : şu ki muharipten, yani sabır ve zamandan kuvvetli bir şey yok : her şeyi bunlar yapar. Fakat müşavirler, n'entendent pas de cette oreille, voilà le mal*. Bir kısmı ister, bir kısmı istemez, ne yapmalı? — bir cevap bekler gibi durdu.

— Evet, ne yapmalı dersin, — diye tekrarladı; gözleri, derin, zeki bir ifadeyle parlıyordu. Ben size ne yapılacağını söyleyeyim, — prens Andrey yine cevap vermediği için sözüne devam ediyordu. — ne yapmak gerektiğini ve benim ne yaptığımı size söyleyeceğim. Dans le doute, mon cher, — sustu — abstiens toi2 — diye kesik konuşarak ilâve etti.

— Hadi, güle güle dostum, unutma ki bütün ruhumla açma iştirak ediyorum, ben senin için bir Serenisim, bir prens, bir başkomutan değilim, senin babanım. Bir şeye ihtiyacın olursa doğru bana gel. Güle güle, yavrum! — onu tekrar kucaklayıp öptü. Prens Andrey, da-

1 Böyle düşünmezler, işin kötüsü de bu ya.

2 iş şüpheli olunca karar vecmekten şaknu

HARB VE SULH

316

HARB VE SULH

317

ha kapıdan çıkmadan Kutuzof genişçe bir nefes aldı, tekrar Madam Genlis'in bitmemiş o-lan "Les chevaliers du Cygne adlı romanına başladı.

Bu nasıl ve neden böyle olmuştu, prens Andrey bunu asla izah edemiyordu; fakat Ku-tuzof'la yaptığı bu görüşmeden sonra işlerin genel gidişinden memnun, işin tevdi edildiği adamdan emin olarak alayına döndü. Kendisinden âdeta ihtirasların yalnız alışkanlıkları ve (olayları toplayıp neticeler çıkaran) bir zekâ yerine yalnız hâdiselerin gidişini sükûnetle seyretmek kabiliyeti kalan bu ihtiyarı her türlü şahsi menfaatten ne kadar uzak görüyorsa, her şeyin gereği gibi yürüyeceğinden o kadar emin bulunuyordu. Prens Andrey; "kendinden bir şey katacak değil, o bir şey yapmıyor, hiçbir tedbir almıyor", — diye düşünüyordu — fakat her şeyi dinliyor, hatırlıyor, her şeyi yerine yerleştiriyor, faydalı hiçbir şeye engel olmuyor, zararlı hiçbir şeye yol vermiyor, anlıyor ki kendi iradesinden daha kuvvetli ve önemli bir şey: olayların zaruri akışı vardır; onları görüyor, önemlerini kavlıyor, bu önemden ötürü bu olaylara müdahaleden kendini alıkoymasını ve başka tarafa çevrili şahsi arzusundan vazgeçmesini biliyor. Asıl mesele — prens Andrey düşünüyordu — insan ona güveniyor, çünkü Genlis'in romanına ve Fransız ata sözlerini sıklık kullanmasına rağmen o Rustur; çünkü "mem-leketi ne hale koydular" dediği zaman sesi titriyordu." Onlara at eti yedireceğim" derken hıçkınıyordu. Kutuzof'un başkomutan seçilmesi karşısında halktaki, sarayın düşüncesine aykırı fikir birliği ve umumi tasvip de, herkesin az veya çok bulanık bir şekilde duyduğu bu hisse dayanıyordu.

i

XVII

Hükümdar gittikten sonra Moskova hayatı gene eski şeklini aldı; bu hayat her zamanki hayatın o kadar aynıydı ki eski vatan sever-lik heyecan ve coşkunluğu günlerini hatırlamak zordu. Rusyanın gerçekten tehlikede olduğuna ve İngiliz kulübü üyelerinin aynı zamanda vatanın her türlü fedakârlığa hazır evlâtları olduklarına inanmak zordu. Hükümdarın Moskova'da bulunduğu zamanki coşkun, vatanseverce ruh halini hatırlatan şey yalnız, hemen yerine getirilerek kanuni, resmî bir şekil alan ve zarurî görünen insan ve para fedakârlıkları talebiydi.

Düşmanın Moskova'ya yaklaşması durumları ciddileşen Moskovalıları endişeye düşürmek şöyle dursun, tersine olarak onları, yaklaşan büyük bir tehlike karşısında insanlarda daima görüldüğü gibi, daha çok kaygısız yapmıştı. Tehlike yaklaşınca, insanın ruhunda daima görüldüğü gibi, daha çok kaygısız yap-

318

HARB VE SULH

mıştı. Tehlike yaklaşıncı, insanın ruhunda dâima aynı kuvvette iki ses yükselir : biri, çok mâkul bir şekilde, tehlikenin mahiyetini insanın inceden inceye düşünmesini, bundan kaçınmanın çaresini bulmasını söyler; öbürü, daha mâkul bir şekilde tehlikeyi düşünmenin çok ağır ve ıstıraplı bir şey olduğunu her şeyi önceden görmek ve işin umumi akışından kurtulmak insanın elinde olmadığını, bunun için en iyisi tehlike başgösterinceye kadar ondan yüzçevir-mek ve iyi şeyler düşünmek olduğunu söyler. Yalnızlıkta insan birinci sese kapılır, toplulukta ikinciye. Şimdi Moskova halkında da görülen buydu. Çoktan beridir Moskova'da bu yıl olduğu kadar eğlenilmemişti.

Rostopçin afişlerinin baş tarafında bir meyhane, bir meyhaneci ve Moskova burjuvası Karpuşka Çigirin'in resmi vardı. Milis yazılmış olan Karpuşka, ayak üzerinde sonuncu bardağı çekiyor, Bonapart'ın güya Moskova'ya gelmek istediğini duyarak kızıyor, bütün Fransızlara kaba kaba söğerek meyhaneden çıkıyor, tabelânın altında toplanan halka nutuk veriyor; bu afişler okunuyor, Vasili Lvoviç Puşkin'-in son yazdığı koşması gibi yorumlanıyordu.

Bu afişleri okumak için kulüpte, köşedeki odada toplanmışlardı; lahanadan şişecekle-^{*1} rini, kasadan çatlıyacıklarını, şci' den boğulur

1 Bir çeşit çorba.

HARB VE SULH

319

caklarını, hepsinin cüce olduğunu, bir köylü karısının üçünü birden yaba ile savurabileceğini söyliyerek Karpuşa'nın Fransızlarla alay etmesi bazılarının hoşuna gidiyordu. Bazıları bu edayı doğru bulmuyor, bunun bayağı ve kaba olduğunu söylüyorlardı. Rostopçin'in Fransız-ları, bütün yabancıları Moskova'dan çıkardığını, aralarında casuslar ve Napolyon'un ajan-Işfcı bulunduğunu söylüyorlardı; fakat bunu daha ziyade gönderilirlerken Rostopçin'in söylediği nükteleri bu münasebetle nakletmek için söylüyorlardı. Yabancılar barka ile Nijni'ye gönderilirken Rostopçin onlara şöyle demişti : "Rentrez en vous - meme, entrez dans la barque et nen faites pas une barque de Charon" '. Moskova'dan bütün hükümet dairelerinin taşınmış olduğunu söylüyorlar ve burada Şinşin'-in, yalnız bunun için Moskova'nın Napolyon'a teşekkür etmesi gerektiği yolundaki latifesini ilâve ediyorlardı. Mamonof'un alayının ona 800 bin rubleye mal olacağını, Bezohuf'un kendi milislerine daha çok harcadığını, fakat onun için en iyi hareket, kendisinin de üniforma giyip at üstünde alayının başına geçmesi, kendisine bakacak kimseden de hiçbir şey almaması olacağını söylüyorlardı.

1 Kendinize gelin, sandala binin, bu sandal bir ölüm sandalı olmasın.

320

HARB VE SULH

Juli Drdbetskaya, didik didik olmuş bir tiftik yığının yüzük dolu ince parmaklariyle toplayıp sıkıştırarak :

— Kimseye merhamet etmeyin, — dedi.

Jüli etresi gün için Moskova'dan ayrılmağa hazırlanıyor ve bir veda süvaresi veriyordu.

— Bezuhof est ridicule¹ ama o kadar iyi yürekli, o kadar sevimli ki böyle caustique² olmaktan ne zevk duyuyorsunuz?

Juli'nin "mon chevalier"³ dediği ve Nij-ni'ye birlikte geldiği milis üniforması giyen delikanlı:

— Ceza! — dedi.

Juli'nin salonunda Moskova'nın birçok salonlarında olduğu gibi yalnız Rusça konuşmak kararı verilmişti, yamılarak Fransızca söyliylen-ler başış komitesi menfaatine ceza veriyorlardı.

Salonda bulunan, bir Rus papazı:

— Galisizm⁴ için ayrı ceza, — dedi, — "olmaktan zevk duymak" Rusça değil.

Juli, papazın söylediğine kulak asmaksızın milise dönerek devamla :

1 Gülünçtür.

2 Dokunaklı.

3 Şövalyem.

r

4 Galisizm: cümle kuruluşu bakımından fran-sızca'yı andıran ifade tarzı.

HARB VE SULH

— Kimseye merhamet etmeyin, — dedi..

— Caustique de kabahatliyım, ama "zevk duymak" için doğrusunu isterseniz mesuliyet kabul etmem; Galisizm'ler için, — yazara döndü,

— sorumluluk kabul etmem: prens Galitsin gibi bir öğretmen tutup Rusça öğrenmek için ne param, ne de vaktim var. A, işte o, — dedi Juli, — Quand on...1 yok, yok, — diye milise

f\ döndü, — işitmemiş olun, güneşten bahsedildiği zaman şuaları görülür. — Piyer'e dönerek nazikçe gülümsedi. — Şimdi sizden bahsediyorduk, — Juli, yüksek sosyete bayanlarına has bir kolaylıkla yalan söylüyordu. — Sizin alayınızın Mamonof'un alayından muhakkak daha iyi olacağını söylüyorduk.

Piyer, ev sahibi bayanın elini öpüp yanına oturarak :

— Ah, benim alaydan bahsetmeyin, — diye cevap verdi. — O kadar usanç verdi ki!

Juli, milisle kurnaz ve alaycı bir eda ile bakışarak :

— Ona herhalde kendiniz kumanda edeceksiniz, değil mi? — dedi.

Milis Piyer'in aynında artık öyle caustique değildi; yüzü, Juli'nin gülümsemesindeki mânayı anlamamaktan gelen bir şaşkınlık ifade ediyordu. Piyer'in şahsiyeti, dalgınlığına, iyi Ne zaman...

!>)i'

HARB VE SULH

yürekliliğine rağmen yanında her türlü alay teşebbüsüne derhal son vermişti.

Piyer, kendi kocaman, şişman gövdesini süzerek ve gülerek:

— Hayır, — dedi. — Fransızlar bana çok kolay isabet ettirdiler, hem sonra korkarım ki ata da binemem...

Juli'nin salonunda birçok kimseler konuşma konusu olarak ele alındıktan sonra söz Ros-tof'lara gelmişti.

Juli:

— İşleri çok fena diyorlar, — dedi. — Bu İcont, o kadar düşüncesiz ki. Razumovskiler konağını ve Moskova yakınındaki malikânesini satın almak istiyorlardı, iş hâlâ uzayıp gidiyor. Fazla istiyor.

Birisi:

— Hayır, galiba satış bugünlerde olacak, — dedi, — şimdi Moskova'da bir şey satın almak delilik ama...

— Niçin? — dedi Juli. — Moskova için bir tehlike mi var sanıyorsunuz?

— Peki siz niçin gidiyorsunuz? —

•— Ben mi? Amma da tuhaf. Ben gidiyorum, çünkü... şey, çünkü herkes gidiyor; hem sonra ben bir Jeanne d'Arc, bir Amazon değilim.

— E, peki bana daha bez verin.

HARB VE SULH

Milis sözüne devamla :

— İş yürütebilirse, bütün borçlarını ödi-yebilir, — dedi.

— İyi bir ihtiyar ama çok pauvre sir '. Neden burada bu kadar çok kalıyorlar? Ta ne zaman köye gitmek istiyorlardı. Natali, zannedersem, şimdi iyidir, değil mi? — diye Juli kurnazca gülümsiyerek Piyer'e sordu.

— Küçük oğullarını bekliyorlar, — dedi Piyer, — Obolenski'ye kazak yazılarak Belaya Tserkov'e gitti. Orada bir alay teşkil ediliyor, Şimdi onu benim alayıma naklettirdiler, onu her gün bekliyorlar. Kont çok evvel gitmek istiyordu, fakat kontes, oğlu gelmeden Moskova'dan gitmeğe hiç razı değil.

— Evelsi gün onları Arharov'larda görmüştüm. Natali yine güzelleşmiş, neşelenmiş. Bir roman söyledi. Bazı insanlarda her şey ne kolay geçiyor!

Piyer memnuniyetsizlikle :

— Neymiş geçen? diye sordu. Juli gülümsedi:

— Bilirsiniz ki, kont, sizin gibi şövalyeler ancak Madame Suza'nın romanlarında bulunur.

Piyer kızarak:

— Ne şövalyesi? Bu da. ne içmek?— diye sordu.

Zavallı adam.

324

HARB VE SULH

— E, yeter, aziz kont, c'ets la fable de tout Moscou. Je vous admire ma parole d'honneur¹.

— Ceza! Ceza! — dedi milis.

— Ama, peki Konuşmak imkânsız, ne can sıkıcı şey!

Piyer, ayağa kalkarak öfkeyle :

— Qu'est ce qui est la fable de tout Moscou? 2 — dedi.

— Yeter, kont. Siz bilirsiniz!

— Bir şey bilmiyorum. — dedi Piyer.

— Biliyorum ki Natali ile ahbaptınız; bunun için... Hayır, ben Vera ile daima ahababım. Cette chere Vera³.

Piyer, memnuniyetsizlik ifade eden bir eda ile :

— Non, madame ", — diye devam etti. Ben hiç de Rostova'nın şövalyesi rolünü üzerime almış değilim; hemen hemen bir ay kadar oluyor ki onlara gitmedim. Fakat bu gaddarlığı anlamıyorum...

Juli gülümseyip, tiftiği sallıyarak :

— Qui s'excuse — s'accuse⁵, — dedi ve son sözün kendisinde kalması için lâfı hemen

1 Bütün Moskova'da dillere destan bu. Size hayranım doğrusu.

2 Neymiş bütün Moskova'da dillere destan olan.

3 Bu aziz Vera.

4 Hayır, madam.

5 Af diliyen kendi kendini ithaia edfef.

HARB VE SULH

325

değiştirdi. — Bilir misiniz, zavallı Mariya Bol-konskaya dün Moskova'ya geldi. Babasını kaybetmiş/duydunuz mu?

Piyer :

— Ne diyorsunuz! Nerede o? çok görmek isterdim. — dedi.

^ — Dün geceyi onunla geçirdim. Bugün ya-h\İt yarın sabah yeğeniyle Moskova yakınındaki malikâneye gidecek.

Piyer sordu :

v

— E, ne yapıyor, nasıldır?

— Fena değil, kederli. Onu kim kurtardı biliyor musunuz? Başlı başına bir roman bu. Nicolas Rostof. Prenses Mariya'yı sarmışlar, öldürmek istiyorlarmış, adamlarını yaralamışlar. Rostof yetişmiş, onu kurtarmış...

Milis :

— Bir roman daha, -r- dedi, — muhakkak ki bu umumi kaçış, bütün ihtiyar kızlar kocaya varsınlar diye tertiplendi. Önce Catiche, sonra da prenses Bolkonskaya :

— Biliyor musunuz, ben hakikaten öyle sanıyorum ki, unpetit peu amoureuse du jeune homnie'. İ

• , :

— Ceza! Ceza! Ceza! ' ^f' '

— Ama bunu Rusça nasıl söylersin, danım?

Delikanlıya biraz âşık.

326

HARB VE SULH

xviii

Piyer, eve dönünce ona Rostopçin'in o gün getirilen iki afişini verdiler.

Birincisinde Moskova'dan ayrılmanın güya kont Rostopçin tarafından yasak edildiğine dair dolaşan söylentilerin doğru olmadığından, tersine olarak, bayanların ve tacir kadınlarının Moskova'dan

ayrılmalarına kont Rostopçin'in memnun olduğundan bahsediyordu. "Az korku, az havadis — afişinde böyle yazıyordu, — ama ben hayatımı ortaya koyarım ki şerir Moskova'ya girmeyecektir!" Bu sözler Fransızların Moskova'ya gireceklerini ilk defa açık olarak Piyer'e gösteriyordu. İkinci afişte genel karargâhımızın Vyazma'da olduğu, kont Wit-genştein'in Fransızları yendiği ve halktan birçoğu silâhlanmak istediğinden depoda onlar için hazırlanmış silâh kılıç, tabanca, tüfek bulunduğu, halkın bunları ütüz fiyatla satın alabileceği yazılıydı. Af sinin edası, artık öyle eski Çigirin konuşmalarında olduğu gibi alaylı değildi. Piyer, bu afişler üzerinde derin derin düşündü. Besbelli ki, ruhunun bütün kuvvetiyle davet ettiği ve aynı zamanda içinde elinde olmiyan bir korku uyandıran fırtına bulutu yaklaşıyordu.

"Askerî hizmete mi girmeli, orduya mı katılmalı, yoksa beklemeli mi?" Piyer bu suali yüzüncü defa olarak kendi kendine sordu. Ma-

HARB VE SULH

327

sasının üstünde duran iskambil destesini âldı, fal açmağa koyuldu.

Desteyi karıştırdıktan sonra elinde tutup yukarı bakarak kendi kendine :

— Bu fal çıkarsa — dedi, — çıkarsa demek ki... demek ki...

Sözünü bitirmeğe vakit bulamadı, kapının jJtesinden içeri girmeğe müsaade istiyen büyük prensesin sesi duyuldu.

Orduya katılmam lâzım demek, — diye Piyer sözünü tamamladı ve prensese hitabede-rek : — giriniz, giriniz, :— diye ilâve etti.

(Uzun belli, hissiz yüzlü, yaşlı prenses hâlâ Piyer'in yanında kalıyordu; iki küçükler kocaya varmışlardı.)

Prensese sert, heyecanlı bir sesle :

— Yanınıza geldiğim için beni affediniz, mon cousin, — nihayet bir karar vermek lâzım! Ne olacak böyle? Herkes Moskovadan çıktı, halk da isyan halinde, biz kalacakmıyız ?

Prensese karşı velinimet rolüne daima sıkılarak katlanan Piyer, onun yanında her zaman takındığı o şakacı alışkanlığıyla :

— Tersine, her şey yolunda sanıyorum, ma cousine, —' dedi.

— Evet yolunda, ama ne de yolunda! Kıtalarımızın nasıl kendilerini gösterdiklerini Varvara İvanövna bana bugün anlattı. Onlar hesabına bu şeref kaydedilebilir. Ama halk büs-

328

HARB VE SULH

bütün isyan etti, artık bir şey dinlemiyor; kız hizmetçim bile kafa tutmağa başladı. Böyle giderse bizi döğmeğe de kalkacaklar. Sokaklardan geçilemiyor. İşin fenası bugün — yarın Fransızlar gelecekler, biz ne bekliyoruz! Bir şey rica ediyorum, mon cousin, emredin de beni Petersburg'a götürsünler : ne olursam olayım, Bonapart'm hâkimiyeti altında yaşayamam.

— Neler söylüyorsunuz, ma cousine, bu haberleri nereden alıyorsunuz? Tersine olarak...

— Sizin Napolyon'unuza boyun eğmem ben, başkaları nasıl isterlerse öyle hareket etsinler... Eğer siz bunu yapmak istemezseniz...

— Peki yapayım, şimdi emir vereyim. Anlaşılan darılacak kimse olmadığı için canı sıkıyordu. Bir şeyler mırıldanarak bir sandalyeye oturdu.

Piyer :

'— Ania size yanlış haber veriyorlar, — dedi, — şehir sükûnet içinde; hiçbir tehlike yok. İşte daha şimdi okudum... — afişleri prensese gösterdi, — kont; hayatımı koyarım ki düşman Moskova'ya girmeyecektir, diye yazıyor.

Prensese kinli bir eda ile :

— Ah, sizin bu kont, — dedi, — halkı ayaklanmak için bizzat kendisi kışkırtan bu iki yüzlü, bu sefil. Bu mânâsız afişlerde, "Kim olursa perçeminden yakalayıp karakola sürükleye" diye yazan o değil mi? Ne sersemlik! Böyle hat

HARB VE SULH

329

reket edenlere mevki ve rütbe vad ediyor. İş1 lte bütün bu güler yüzlülüklerin sonucu. Var--vara İvanovna Fransızca konuştuğu için halkın az kalsın kendisini öldüreceğini; söyledi... Pi yer':

— Evet bu böyle... Siz her şeyi mesele yapıyorsunuz, — diyerek iskambilleri sıralama^-* ğa başladı.

Falı çıktığı halde Pi yer, orduya katılmadı, boşalan Moskova'da, hep öyle telâşlı kararsız ve müthiş bir şey beklemenin, sevinciyle .karışık bir korku içinde kaldı.

Ertesi gün akşama doğru prenses hareket letti; Pi yerin baş idare müdürü yanma geldi, bir malikâne satılmazsa alayın teşhizi için istenen parayı bulmanın imkânsız olacağını bildirdi. Baş idare müdürü Pi yer'e bu alay teşkil etmek tasavvurları onu muhakkak mahve sü-rükliyeceğini anlatmağa çalıştı. Pi yer, idare müdürünün sözlerini dinlerken gülümsemesini zor gizliyordu.

— Eh, satın, — dedi, — ne yapalım, şimdi artık vazgeçemem!

Umumi durum, bilhassa kendi işleri ne kadar fena ise Pi yer'in o kadar hoşuna gidiyor, beklediği felâketin yaklaşmakta olduğu o kadar açık görünüyordu. Şehirde artık Pi yer'in tanıdıklarından hemen hemen kimse yoktu. Juli gitmiş, prenses Mariya gitmişti. Yakın bildik-

330

HARB VE SULH

lerinden yalnız Rostoflar kalmışlardı; fakat Pi yer onlara gitmiyordu.

O gün Pi yer, biraz vakit geçirmek için Lep-pih tarafından düşmanı mahvetmek maksadıyla yapılan büyük bir balonu ve ertesi gün havaya salıverilecek bir tecrübe balonunu görmek üzere Vorontsovo köyüne gitti. Bu balon daha hazır değildi, fakat Pi yer'in öğrendiğine göre hükümdarın arzusu üzerine yapılıyordu. Hükümdar bu balon hakkında kont Rostop-çin'e şunları yazmıştı:

"Aussitôt que Leppich sera pret, composez. lui un equipage pour sa nacelle d'hommes sùrsr el entelligents et depechez un courrier atı general Koutouzoff pour l'en prevenir. Je l'ai instruit de la chose".

"Recommandez, je vous prie, â Leppich d'etre bien attentif sur l'endroit otı ile des-cendra la premiere fois, pour ne pas se trom-per et ne pas toniber dans fes mains de l'enne-mi. İl est indispensable qu'il combina ses mow vementsavec le general - en - chef"1.

1 "Leppich hazır olur olmaz teknesi için ona: emin ve zeki kimselerden bir tayfa teşkil ediniz, Kutuzof'a haber vermek için bir kurye yollayınız, meseleyi kendisine bildirdim".

"İlk ineceği yere dikkat etmesini, yanılmaması,, düşmanın eline düşmemesi Leppich'e söyleyin lütfen. Harekâtı başkomutanın harekâtına uydurması gerektir".

|

HARB VE SULH

331

Pi yer Vorontsovo'dan dönüşte bataklık meydandan geçerken Lobotnoye Mesto'da bir kalabalık görerek durdu, arabadan indi. Casuslukla suçlandırılan bir Fransız aşçıya işkence ediliyordu. İşkence yeni bitmişti; cellât, acıklı acıklı inliyen sarı favorili şişman, mavi çoraplı, yeşil mintanlı bir adamı işkence şantiyesinden çözüyordu. Zayıf, benzi uçuk başka bir suçlu da orada sıra bekliyordu. Her ikisi, de, yüzlerinden anlaşıldığına göre, Fran-sızdı. Pi yer zayıf Fransız gibi ürkmüş, bitkin bir halde kalabalığı yararak ilerledi.

— Ne bu? Kim? Niçin? — diye sordu.

Fakat kalabalığın — memurların, esnafların, tacirlerin, köylülerin, gocuklu ve mantolu kadınların — dikkati Lobnoye Mesto'da olup bitenlere öyle saplanmıştı ki ona kimse cevap vermedi. Şişman adam kalktı, kaşlarını içatarak omuzlarını silkti, besbelli metin görünmek istiyerek etrafına bakmaksızın mintanım giymeğe başladı; fakat birdenbire dudakları titredi. Kendi kendine kızarak yaşlı deme-vî insanlar gibi ağlamağa başladı. Kalabalık, Pi yer'e öyle geliyordu ki onun merhamet hissini gürültüye boğmak için, yüksek sesle konuşuyordu.

— Bilmem hangi prensin aşçısı...

Fransız ağlarken Pi yer'in yanında duran, buruşuk yüzlü bir küçük memur: •

HARB VE SULH

— E, mösyö, Rus salçası Fransıza ekşi geldi besbelli... Kamaştırdı. — dedi. — sözüne etraftan bir takdir bekler gibi bakındı. Bazı kimseler güldü, bazıları öbür suçluyu soyan cellada korkuyla bakmakta devam ettiler.

Piyer, burnundan solumağa başladı, yüzünü buruşturdu, hızla dönerek arabaya doğru, yürüdü. Durmadan kendi kendine bir şeyler mırıldanarak arabaya bindi. Yolda birkaç defa ürpererek öyle yüksek sesle bağırdı ki arabacı sordu :

— Ne emriniz var?

Piyer Lubyonkaya giren arabacıya haykırdı:

:rf-,,. :.::!

— Nereye gidiyorsun?'

Arabacı:

— Başkomutana emretmiştiniz, ->- diye-cevap verdi.

Piyer:

— Sersem! Hayvan! — diye ağzından seyrek çıkan sözlerle arabacıya söğüp saydı. — Eve dedim ben; çabuk sür, aptal. Daha bugün» hareket etmek lâzım, — diye kendi kendine mırıldandı.

Piyer, Lobnoye Mesto'da cezalandırılanı Fransızı ve etrafını saran o kalabalığı görünce Moskova'da daha kalamıyacağını anladı, bugünden orduya katılmağa kesin olarak karar ver-

HARB VE SULH

<di, bunu arabacıya söylediğini sanıyordu yahut arabacının kendisi bunu anlaması lâzımdı»

Eve gelince Piyer, her şeyi bilen, her şeyi beceren bütün Moskovanın tanıdığı arabacısı Evstafyeviç'e bu gece Mojaisk'te orduya katılacağını, binek atının oraya gönderilmesini emretti. Bütün bunlar hemen o gün yapılamazdı; bundan ötürü, Evstafyeviç'in fikrince, menzil beygirlerini hazırlamağa vakit bırakmak için, Piyer'in hareketini geciktirmesi gerekiyordu.

Ayin 24 ünde (bir gün önce fena olan) hava açmıştı, o gün öğle yemeğinden sonra Piyer, Moskova'dan hareket etti. Gece Perhuş-kovo'da atları değiştirirken o akşam büyük bir muharebe olduğunu öğrendi. Orada, Perhuş-kovo'da top seslerinden yerlerin sarsıldığını söylüyorlardı. Piyer'in, kimin yendiği sualine kimse cevap vermedi. (Bu savaş ayın 24 ündeki Şevardino savaşıydı). Saf ak sökerken Piyer Mojaisk'e geldi.

Mojaisk'in bütün evleri kıtalar tarafından işgal edilmişti; seyis ve arabacısı tarafından karşılandığı handa yer yoktu: bütün odalar subaylarla doluydu.

Mojaisk'de ve Mojaisk yakınlarında, her yerde askerler duruyor, gidip geliyorlardı. Her yerde kazaklar, piyadeler, atlı askerler, furgonlar, sandıklar, toplar görünüyordu. Piyer, ilerlemek için acele ediyordu; Moskova'dan uzak-

HARB VE SULH

laşdııkça, bu asker denizinin derinliklerine gömüldükçe telâş ve o ana kadar hiç duymadığı yeni ve sevinçli bir his onu o kadar kuvvetle kavuruyordu. Bu his, Slobodsk sarayında Çar geldiği zaman duyduğu hisse benzer bir histi: bir şey yapmak, bir fedakârlıkta bulunmak lüzumunun doğurduğu bir histi. Şimdi o, insanların saadetini, hayatın rahatlığını, zenginliği,, hattâ bizzat hayatı teşkil eden her şeyin, bir şeye kıyaslanınca memnunlukla atılacak bir saçma olduğunu idrakten gelen tatlı bir his duyuyordu. Bu şey neydi, Piyer bunu anlamı-yordu; her şeyi feda etmekte kim için ve niçin özel bir güzellik bukindüğünü anlamağa gayret de etmiyordu. Niçin fedakârlıkta bulunmak istediği onu meşgul etmiyor, fakat fedakârlık onun için yeni bir sevinç hissi teşkil ediyordu.

XIX

24 de Şevardino tabyîteında savaş oldu, 25 te her iki taraftanda tek bir silâh atılmadı, 26 da Borodino savaşı vukua geldi.

Şevardino ve Borodino savaşları niçin ve nasıl oldu? Borodino savaşı niçin oldu? Ne Fransızlar için, ne Ruslar için onun hiçbir mânâsı yoktu. Onun en yakın sonucu, biz Ruslar için (dünyada en korktuğumuz şey olan) Moskova'nın mahvına doğru biraz daha yaklaşmak, Fransızlar içinse (onların da dünyada en çok

HARB VE SULH

335

korktukları şey olan) bütün ordularının mahvına doğru biraz daha yaklaşmak oldu, olacak da buydu. Bu sonuç daha o zaman besbelliydi, bununla beraber Napolyon bu savaşı verdi, Kutuzof da kabul etti. Büyük kumandanlar mâkul düşüncelerle hareket etmiş olsalardı, herhalde, iki bin verst Agidip ordusunda 1/4 kayıp vermek ihtimaliyle '* savaşı kabul ederek muhakkak bir mahva doğru sürüklendiği Napolyon için ne kadar açık olmak gerektyse savaşı kabul ederek aynı şekilde ordunun dörtte birini tehlikeye koymakla Moskova'yı muhakkak surette kaybedeceği de Kutuzof'a o kadar açık görünmek gerekti. Dama oyununda, bende bir eksik taş olduğuna göre, kırışırsam oyunu mutlak kaybedeceğim için kırışmamam gerektiği ne kadar aşî-kârsa Kutuzof için bu o kadar açık, matematik bir hakikatti. Hasmında 16, bende 14 taş olunca ben ondan ancak sekizde bir zayıfım; ama eğer 13 taş kırışırsam benden iki kat kuvvetli olacaktır.

Borodino savaşından önce kuvvetlerimizin Fransız kuvvetlerine nispeti aşağı yukarı altının beşe nispeti gibiydi, savaştan sonra ise birin ikiye nispeti gibi oldu, yani savaştan önce 100 bine karşı 120 bindi, savaştan sonra 50 ye karşı 100 oldu. Bununla beraber akıllı "ve tecrübeli Kutuzof, savaşı kabul etti.

Napol-

336

HARB VE SULH

yon, yani dâhi kumandandan ise savaş vererek ordusunun dörtte birini kaybetti, cephe hattını daha çok uzattı, Moskova'yı zaptedip, Viyanayı zaptettiği zaman olduğu gibi, harbi bitirmeği düşündüğü söylenecek olursa bunun aksini gösterir birçok deliller vardır. Bizzat Napol-yon'un tarihçileri onun daha Smolensk'te durmak istediğini, cephe hattını uzatmanın tehlikesini ve Moskova'yı zaptetmekle harbin bit-miyeceğini anladığını, çünkü Smolensk'ten itibaren Rus şehirlerinin kendine ne halde bırakıldıklarını gördüğünü, müzakereye girişmek arzusunda olduğuna dair yaptığı birçok demeçlerde tek bir cevap alamadığını hikâye ederler.

Kutuzof ve Napolyon, biri Borodino savaşını verirken öbürü kabul ederken iradesiz ve düşüncesiz hareket etmişlerdi. Olup bittik-den sonra tarihçiler, cihan olaylarının bütün iradesiz aletleri içinde en esir ve iradesizleri olan kumandanların basireti, dehası hakkında kurnazca hazırlanmış deliller ileri sürdüler.

Eskilerin bize bıraktıkları kahramanlık destanı örneklerinde tarihin bütün mânâsını kahramanlar teşkil eder; bu çeşit tarihin zamanımız için mânâsız olduğu gerçeğine biz halâ alışamıyoruz.

Diğer mesele de, Borodino ve ondan önceki Şevordino savaşlarının nasıl cereyan ettiği meşelerinde de iyice belli, herkesçe malum, ta-

HARB VE SULH

337

mamıyla yanlış bir telâkki mevcuttur. Bütün, tarihçiler savaşı şöyle tasvir ediyorlar:

Rus ordusu, güya Smolensk'ten çekilirken meydan muharebesi için kendisine en elverişli mevzii aramış ve güya bu mevzii Borodino'da bulmuştu.

Ruslar, bu mevzii önceden, Moskova - Smolensk yolunun solunda ve yola hemen hemen, amut olarak Borodino'dan Utisa'ya doğru savaşın olduğu yerde tahkim etmişlermiş.

Bu mevziin ilerisinde Şevardino tepesine, güya düşmanı gözetlemek için tahkimli bir ileri karakol yerleştirilmiş. Ayın 24 ünde güya Napolyon ileri karakola hücum etmiş, onu ele geçirmiş ; 26 smda da Borodino ovasında mevzi alan bütün Rus ordusuna hücum etmiş.

Tarihler böyle diyor; işin özüne nüfuz etmek istiyen herkesin kolay inanacağı bütün*, bunlar tamamıyla yanlıştır.

Ruslar daha iyi bir mevzi aramadılar; tersine olarak, geri çekilirken Borodino'dan daha iyi birçok mevzileri geçtiler. Kutuzof, kendisinin seçmediği bir mevzii tutmak istemediği için, bir halk savaşı isteği

henüz o kadar kuvvetle ifade edilmediği için, Miloradoviç mili-siyle henüz yaklaşmadığı için ve daha başka. sayısız bir sürü sebepler dolayısıyla bu mevzilerin hiçbirinde durmadılar. Vakıa ki: evvel-
338

HARB VE SULH

ki mevziler daha sağlamdı, Borodino mevzii {savaşın olduğu yer} sağlam olmak şöyle dursun Rus imparatorluğunun haritada toplu iğnelerle gösterilecek gelişigüzel herhangi bir yerinden asla farklı değil.

Ruslar, Borodino ovasında soldu, yola amut mevzilerini (yani savaşın olduğu yeri) tahkim etmek şöyle dursun 1812 yılının 25 ağustosuna kadar hiçbir zaman savaşın burada olabileceğini de düşünmemişlerdi. Evvelâ, ayın 25 inde burada tahkim olmadıktan başka 25 inde başlayan tahkimatın 26 sında bitmemiş olması bunu ispat eder; sonra da, Şevardino tabyasının durumu bunu ispat eder: savaşın kabul edildiği mevziin ilerisinde bu tabyanın hiçbir mânası yok, neden bu tabya bütün diğer noktalardan daha kuvvetli tahkih edilmişti? Neden ayın 24 ünde gecenin geç vaktine kadar bu tabya müdafaa edilerek bütün enerjiler tüketilmiş, altı bin kişi kaybedilmişti? Düşmanı gözetlemek için bir kazak devriyesi yeterdi. Üçüncüsü, Barclay de Telly'nin ve Bag-ration'nun ayın 25 sine kadar Şevardino tabyasının, mevziin sol kanadı olduğuna kani bulunmaları ve bizzat Kutuzof'un, savaştan sonra sıcağı sıcağına yazdığı raporunda "Şevardinc" tabyasına mevziin sol kanadı demesi, savaşın cereyan ettiği mevziin Önceden görülmediğini! ve Şevardino tabyasının bu mevziin ileri noktası olmadığını ispat eder.

Çok sonraları Boro-

HARB VE SULH

339

dino savaşına dair serbest raporlar yazılınca (ihtimal ki yanlış olması gereken başkomutanın hatasını mazur göstermek için) Şevardino tabyasının güya ileri karakol hizmetini gördüğü (halbuki sadece sol kanadın tahkimli bir noktasıydı) ve Borodino savaşını apansız ve hemen hiç tahkim edilmemiş bir yerde kabul ettiğimiz halde güya tahkimli ve önceden geçilen bir yerde kabul ettiğimiz yolundaki yanlış ve garip ifade uyduruldu.

Gerçekte mesele şöyleydi: mevzi, büyük yolu dikeyine değil yatayına kesen Koloça nehri boyunca seçilmişti, öyle ki sol kanad Şevardino'da, sağ kanad Novoye köyünün yakınında, merkez Borodino'da Koloça ve Voyna nehirlerinin birleştiği yerdedir. Koloça nehrinin himayesi altında bu mevzi, Smolensk yolundan Moskova'ya doğru ilerliyen düşmanı durdurmağı gaye edinen bir ordu için ve savaşın nasıl cereyan ettiğini unutarak Borodino ovasını gözden geçiren herkes için meydandadır.

Napolyon, ayın 24 ünde Valuyevno'ya hareket ederek (tarihlerin yazdığı gibi) Utitsa'-dan Borodino'ya doğru olan Rus mevziini görmedi, (bunu göremezdi, çünkü böyle bir şey yoktu); Rus ordusunun ileri karakolunu da görmedi; Rus ardasını takibederken Rus mevziinin sol yanıla Şevardino tabyasıyla karşılaştı Ruslar için beklenmedik bir anda orduyu Ko-

340

HARB VE SULH

locadan geçirdi. Ruslar meydan muharebesine girişmeğe vakit bulmadan işgal etmeğe niyetlendikleri mevziden sol kanadlarını çektiler, önceden görülmemiş, tahkim edilmemiş yeni bir mevzi tutular.

Napolyon, Koloça'nın sol kıyısına yolun soluna geçince gelecek savaşı Rusların sağ yanlarından sol yanlarına geçirdi. Utitsa, Semyonovsko'ye ve Borodino arasındaki sahaya (mevzi için Rusyanın herhangi bir sahasından daha elverişli hiçbir tarafı olmu-yan bu sahaya) cereyan etti. Tasarlanan ve cereyan eden savaşın plânı kaba şekliyle şöyleydi1.

Eğer Napolyon, ayın 24üncü günü akşamı Koloça'ya gitmese ve derhal tabyaya hücum emri vermiyerek ertesi sabah hücumu başlamış olsaydı Şevardino tabyasının mevziimizin sol yanı olacağından kimse şüphe edemezdi; savaş da beklediğimiz gibi cereyan ederdi. Bu takdirde ihtimal ki biz Şevardino tabyasını, sol yanımızı daha sert müdafaa ederdik; merkezden veya sağdan Napolyon'a saldırırdık; aynı 24 ünde tahkim, edilmiş önceden görülmüş bir mevzide meydan muharebesi olurdu. Fakat sol kanadımıza hücum, ardımızın geri çekilişinin arkasından yani Giridniyevo savaşından sonra hemen başladığına ve Rus askeri şefleri o zaman, 24 akşamı meydan muharebe-

Kitabın sonundaki klişeye bak.

HARB VE SULH

341

sine girişmeği istemedikleri veya buna vakit bulamadıklarına göre Borodino savaşının ille ve başlıca hareketi daha ayın 24 ünde kaybedilmiş ve muhakkak ki ayın 26 sında verilen savaşın kaybedilmesine yol açmıştı.

Şevardino tabyasının kaybindan sonra ayın 25 inde sabaha karşı sol kanadda mevzi-"İsiz kaldık, sol kanadımızı düzeltmek, onu hemen rasgele bir yerde tahkim etmek zorunda bırakıldık.

26 ağustosta Rus kıtalarının hafif, tamamlanmamış bir tahkimatın himayesinde bulunmaları yetmiyormuş gibi, durumun elverişsizliği, Rus askerî şeflerinin olup bittiği (sol kanadda mevziin kaybını ve gelecek savaş meydanının olduğu gibi sağdan sola naklini) tama-miyle kabul etmiyerek Novoye'den Utitsa'ya kadar uzanan bir mevzide durmaları ve bu yüzden savaş sırasında kıtalarını sağdan sola kaydırmak zorunda kalmalarıyla da artıyordu-Böylece bütün savaş sırasında sol kanadımıza yöneltilen Fransız ordusuna karşı Ruslarda iki kat zayıf kuvvet vardı. (Ponyalovski'nin Utitsa'ya, Uvarof'un Fransızların sağ yanlarına karşı hareketleri savaşın umumi gidişinden ayrı,, başlı başına hareketlerdi.)

Böylece Borodino savaşı hiç de (askeri şeflerimizin hatalarını örtmeğe çalışarak, dolayısıyla Rus ordusunun ve halkın şerefini küçül-

342

HARB VE SULH

terek) tasvir ettikleri gibi cereyan,etmemiştir. Borodino savaşı Rusların, sadece biraz zayıf kuvvetleriyle seçilmiş, tahkim edilmemiş bir mevzide cereyan etmiş değildir, bu savaş Ruslarca Şevardino tabyasının kaybı yüzünden açış, hemen hemen hiç tahkim edilmemiş bir arazide Fransızlara karşı iki kat zayıf kuvvetlerle ve öyle şartlar içinde kabul edilmişti ki on saat çarpışmak ve savaşı neticesiz bırakmak şöyle dursun orduyu tam bir bozgundan, firardan üç saat alıkoymak imkânsızdır.

xx ' _.-!" |" |"

Ayın 25 inde sabahleyin Piyer, Mojaisk'ten ayrıldı, kocaman dağın, biraz sağdaki kated-rala giden dik ve dolamaçlı yolunda Piyer arabadan indi. İniş aşağı yaya yürümeğe başladı. Katedralde âyin yapılıyor, çanlar çalmıyordu. Piyer'in arkasından, önünden şarkıcılarıyla bir süvari alayı inmekteydi. Karşıdan bir gün evvel savaşta yaralananlarla dolu bir sıra araba yokuş yukarı tırmanarak ona doğru ilerliyordu. Köylü arabacılar atlara bağırarak, onları kamçuluyarak bir yandan öbür yana koşuyorlardı. Üçer, dörder yaralı askerin yattığı veya oturduğu arabalar dik yokuşta, kaldırım taşı diye şuraya buraya atılmış taşların üstünde zıplıyorlardı. Yaralılar, yaraları bezlerle sarılı, benizleri sararmış, dudakları kısılmış, kaşları

HARB VE SULH

343,

çatılmış bir halde, arabaların yanlarına tutunarak zıplıyor, arabalar da birbirlerine çarpıyorlardı. Hemen hepsi de sâf ve çocukça bir merakla Piyer'in beyaz şapkasına ve yeşil frakına bakıyordu.

Piyer'in arabacısı, bir taraftan gitmeleri için yaralı arabalarına hiddetle bağırırdı. Süvari şarjı ile dağdan inerek Piyer'in arabasına yaklaştı, yolu kapladı Piyer, dağda oyulmuş yolun, kenarına sıkışarak durdu. Dağ yamacı yüzünden güneş yolun derinliklerine giremiyordu,, oralar serin ve rutubetliydi; Piyer'in üstünde parlak bir ağustos sabahı vardı; çan sesleri havalarda neşeyle yayılıyordu. Yaralılarla dolu bir araba yolun kenarında Piyer'in yanında durdu. Çarık giyen bir arabacı soluyarak arabasının yanına koştu, çembersiz arka tekerleklerin altına bir taş soktu, duran atının paldımını düzeltmeğe koyuldu.

Arabanın arkasından giden kolu sargılı ihtiyar bir yaralı asker sağlam eliyle arabaya tutundu, dönüp Piyer'e baktı :

— Ne dersin hemşeri, burada yatıracaklar mı bizi? Yoksa Moskova'ya kadar gidecek miyiz? — dedi.

Piyer o kadar dalmıştı ki, suali duymadı. O, kâh şimdi yaralı kafilesiyle karşılaşan süvari alayına, kâh yanında durduğu, — içinde iki yaralı oturan, bir yaralı yatan — talikaya

344

HARB VE SULH

bakıyordu. Talikada oturan askerlerden biri yüzünden yaralıya benziyordu. Başlı bezlerle tamamıyla sarılmıştı; yüzünün bir tarafı bir çocuk başı kadar şişmişti. Ağzıyla burnu yana kaçmışlardı. Bu asker katedrala bakarak haş «çıkartıyordu. Genç bir çocuk, bir kura eri, ince yüzü büsbütün kansız gibi beyaz olan öbürü, yüzünde donakalmış saf bir gülümsemeyle Piyer'e bakıyordu; üçüncüsü yüzükoyun yatıyor, yüzü görünmüyordu. Şarkıcı süvariler talikanın tam önünden geçiyorlardı.

— Ah, hapi yuttu... kirpi kafalı...

— Başkaların ülkesinde yaşayanlarv.. — «diye hep bir ağızdan bir asker şarkısı, dans şarkısı söylüyorlardı. Onlara cevap verir gibi, fakat başka çeşit bir neşeyle tepeden çanların madenî sesleri geliyordu. Daha başka çeşit bir neşeyle de güneşin kızgın şuaları karşıkı pepenin yamaçlarını yıkıyordu. Fakat yamâfîn eteği, yaralılar talikasının j'anı, soluyan atların (Piyer' bunların yanındaı) olduğı yer rutubetli, loş ve kasvetliydi.

Yanağı şiş asker öfkeyle şarkıcı süvarilere bakıyordu.

— Ah züppeler! — diye azarlıyan bir eda ile mırıldandı.

Talikanın arkasında duran asker hüznü, S bir gülümsemeyle :

...t • i, l.

HARB VE SULH

345

— Bugün sade asker değil mujiklerde var! Mujikleri de çepice sürüyorlar — dedi ve Piyer'e döndü : — şimdi ayırdetmiyorlar... bütün halkla beraber yüklenmek istiyorlar, bir tek söz var: Moskova. İşin sonunu getirmek istiyorlar.

Askerin sözlerindeki bütün kapalılığa ragman Piyer, onun bütün söylemek istediklerini amamıştı; başını tasdik yollu salladı.

Yol açıldı; Piyer dağın eteğine geldi ve yoluna devam etti.

Piyer, iki tarafına bakıp tanıdık yüzler arı-yarak ilerliyor, her yerde onun beyaz şapkasına ve yeşil frakına aynı derecede hayretle ba-Jtan kendisine yabancı ve çeşitli sınıflara mensup askerler görüyordu.

Dört verst sonra ilk tanıdığa rastladı, onu sevinçle karşıladı, Bu tanıdık, bir ordu baş-doktoru idi, yanında genç bir doktor olduğı halde brikaç' ile karşıdan Piyer'e doğru geliyordu; Piyer'i tanıyınca arabacı yerine oturan kazağı durdurdu.

;-Kont! Ekselans, burada ne arıyorsunuz? — diye sordu.

— Eh şöyle bir görmek istedim... •., :

— Evet evet, görülecek şeyler olacak; i üi;

Üstü açık bir binek arabası.

346

HARB VE SULH

Piyer indi, durup doktorla konuştu; savaşa iştirak etmek niyetinde olduğınu ona anlattı :

Doktor, Bezuhof'a doğrudan doğruya Se-renisim'e başvurmasını tavsiye etti.

Genç arkadaşıyla bakışarak:

— Savaş zamanında nerede bulunacağınızı Allah bilir, — dedi, — Serenisim sizi nerede olsa tanır ve güleryüzle kabul eder. Böyle yapınız, azizim.

Doktor, yorgun ve acele eder görünüyordu.

— Siz sanıyorsunuz... Mevziin nerede olduğınu da sormak istiyordum size, — dedi, Piyer.

Doktor:

— Mevzi mi? — dedi. — Bu benim işimle ilgili değil. Tatarinovo'ya gidiniz, orada bir şeyler kazıp duruyorlar. Tepeye çıkınız oradan görünür. *

— Oradan görünür öyle mi?... Eğer siz....

Fakat doktor onun sözünü kesti, arabaya doğruldu.

— Sizinle gelirdim vallahi, işte (doktor boğazını gösterdi) acele kolordu komutanına gidiyorum.

Bizde nasıl?... Biliyorsunuz ki, kont, yarın savaş var; yüz bin kişilik bir orduda en aşağı yirmi bin yaralı saymak lâzım, halbuki bizde altı bin kişi için bile ne sedye ne yatak.

HARB VE SULH

347

İşte sıhhiyesi, ne hekim var. On bin talika var ama, başka şeyler de lâzım; gel de işin içinden çık. Garip bir düşünce! Neşeli bir hayretle şapkasına bakan canlı, sıhhatli, genç ve ihtiyar binlerce insanın içinden muhakkak ki yirmi binin (belki de onun gördüklerinin) yaralanma-J'ğa ve ölüme mahkûm bulunduğu düşüncesi Piyer'i hayrete düşürdü.

"Belki yarın ölecekler, niçin ölümden başka bir şey düşünüyorlar?"

Birdenbire esrarlı bir tedai ile Mojaisk tepesinden iniş, yaralılarla dolu talikalar, çan sesleri güneşin eğri şuaları, süvarilerin şarkıları hayalinde carilâdı.

Piyer, Tatarnovo'ya doğru yoluna devam edecek:

"Süvariler muharebeye gidiyor, yaralılarla karşılaşıyorlar; kendilerini bekliyen akıbeti bir an düşünmüyorlar, yaralıların yanından geçiyor, onlara göz kırpmıyorlar. Bunlardan yirmi bini ölüme mahkûmdur, halbuki onlar benim şapkama gülüyor! Ne garip şey!" — diye düşünüyordu.

Yolun sol tarafındaki derebeyi konağının yanında arabalar, furgonlar bir emireri kalabalığı ve devriyeler duruyordu. Serenisim orada kalmaktaydı. Fakat Piyer geldiği zaman o yoktu; kurmaydan da hemen kimse yoktu. Her-

348

HARB VE SULH

kes âyindeydi. Piyer Gorki'ye doğru yoluna devam etti.

Tepeye gelip köyün küçük sokağını geçim ce yolun sağ tarafında otları büyümüş büyük, bir sırtta Piyer ilk defa, yüksek sesle konuşarak, kahkahalarla gülererek çalışan, kalpaklar* hağlı, beyaz gömlekli, canlı, terli köylü milisleri gördü.

İki subay tepede duruyor, onlara emirler veriyorlardı. Piyer, anlaşılan yeni askeri durumları hoşlanma giden bu köylüleri görünce yine Mojaisk'teki yaralı askerleri hatırladı, bütün halkla yüklenmek istiyoruz diyen askerin bu sözle ifade etmek istediği şeyi anlamağa başlıyordu. Savaş meydanında çalışan bu acayip, kaba çizmeli, boyunları terlemiş, bazılarının gömleklerinde yan yaka düğmeleri çözülmüş, alttan yanık köprücük kemikleri görünen, bu sakallı mujiklerin manzarası Piyer'de, şimdiye kadar o anın azameti *ve önemi hakkında bütün gördükleri ve duyduklarından daha kuvvetli bir tesir yaptı.

||' || +

XXI

' f' f' |

Piyer, arabadan indi; çalışan milislerini yanından, doktorun ona söylediğine göre, üzerinden savaş meydanı görünen tepeye çıktı.

Saat sabahın on biriydi. Güneş Piyer'in arkasında ve biraz solda duruyor, sâf ve ber-

HARB VE SULH

349

rak bir hayvanın arasından, önünde, anfiteatr şeklinde açılan sarp arazinin muazzam panoramasını parlak ışıklarıyla aydınlatıyordu.

Tepenin 50 adım ilerisinde ve aşağısındaki beyaz kiliseli köyden (burası Borodino idi) geçen büyük Smolensk yolu bu anfitiatri keserek yukarısında ve solda kıvrıla kıvrıla uzanıyordu. Yol, köyün sonunda bir köprüden geçiyor, inişlerden ve yokuşlardan kıvrılarak altı verst uzakta görünen Valuyeva köyüne doğru yükseliyordu (Napolyon şimdi oradaydı). Valuyevna'nın ötesinde yol, ufukta sararmış bir ormanda kaybolduyordu. Bu kayın ağacı ve köknar ormanında yoldan itibaren sağda Ko-lots manastırının uzak haçı ve çan kulesi güneşten parlıyordu. Bütün bu mavi uzaklıklarda, ormanın ve yolun sağında ve solunda yer yer tüten çoban ateşleri bizim ve düşman askerlerinin belirsiz yığınları görünüyordu. Sağda Koloça ve Moskova nehirleri mecrası boyunca arazi sarp ve dağlıktı. Boğazların arasında Bezzuhovo - Zaharino köyleri uzaktan görünüyordu. Solda arazi düzdü, ekinler biçilmemiş-ti; tüten, yanmış bir köy: Semyonovskaya görünüyordu.

Piyer'in, sağda, solda bütün gördükleri öyle belirsiz şeylerdi ki sahanın ne sol tarafı, ne sağ tarafı tahayyül ettiklerine tamamiyle uymuyordu. Beklediği gibi savaş meydanı bir

HARB VE SULH

yerde yoktu, her yerde tarlalar, boş sahalar, ormanlar, çoban ateşi dumanları, köyler, tepeler, dereler vardı; bütün dikkatine rağmen Pi-yer, bu canlı arazide bir mevzi göremiyor, bizim kıtaları bile düşman kıtalarından ayırd-edemiyordu.

"Bir bilene sormalı", diye düşündü, sivil kıyafetine, kocaman şekline merakla bakan bir subaya döndü :

— Sorabilir miyim, — dedi, — şu önümüzdeki köy hangi köydür?

Subay arkadaşına dönerek :

— Burdino değil mi? — diye sordu. > Öbürü düzelterek cevap verdi:

— Borodino.

Subay, konuşmak fırsatını elde ettiğinden memnun görünerek Piyer'e yaklaştı.

Piye sordu :

— Orası bizde mi? »

— Evet, şurada, daha ötede Fransızlar var, — dedi subay, — işte, işte görünüyorlar.

— Nerede? Nerede? — diye Piye sordu.

— Dürbünsüz görünüyor. İşte şurada.

Subay nehrin ötesinde solda görünen dumanları eliyle gösterdi; yüzünde, Piye'in birçok yüzlerde gördüğü sert ve ciddî ifade belirdi.

— -Ah, bunlar Fransızlar hâ! Ya şurada?

HARB VE SULH

Piye yanında askeri kıtalar görünen sağdaki tepeli eliyle gösterdi.

— Bunlar bizimkiler.

— Ah, bizimkiler ha! Ya şurada?...

Piye, başka uzak bir tepeli gösterdi, boğazda görünen köyün yakınındaki bu tepenin üzerinde bir ağaç vardı; köyün yanında da ço-Jban ateşleri tütüyor, siyah bir şey görünÜ3'ordu.

Subay:

— Bu yine o, — dedi (bu Şevardino tab-yasıydı.) — Dün bizimdi, bugün onun.

— Bizim mevzi nerede?

Subay bir memnurluk gülümsemesiyle :

— Bizim mevzi mi? — dedi. — Size bunu iyice anlatabilirim, çünkü bizim hemen hemen bütün tahkimatı ben yaptım. Bakın, görüyor musunuz, Borodino'da merkezimiz işte şurası,

— önündeki beyaz kiliseli köyü gösterdi, — şurada Koloça nehrinin geçidi var. İşte şurada, görüyor musunuz, biraz aşağısında sıra sıra kesilmiş otlar duran yer yok mu hani, işte orada köprü var. Burası bizim merkez, sağ yanımız işte şurası (tam sağ, boğazın uzak derinliklerini gösterdi), orası Moskova nehri; orada çok sağlam üç tabya kurduk. Sol yanımız...

— subay burada durdu. — bakın; bunu size izah etmek güç... Dün sol yanımız şurada, Şe-vardinodaydı, işte, görüyor musunuz, meşenin

HARB VE SULH

olduğu yerde; ama şimdi sol kanadı geriye aldık, şimdi bakın işte şu köyü, dumanları görüyor musunuz.

Orası Semyonovsko'yedir. Sol kanadımız işte burası. — Rayevski tepesini gösterdi. — Ama zannetmem ki orada savaş olsun. Onun buraya asker nakletmesi aldatmadır, O muhakkak Moskova'nın sağından bir çevirme hareketi yapacak. Eh, nerde olursa olsun, birçok kimseler yarın eksiktir! — dedi. Subay anlatırken ona yaklaşan ihtiyar bir erbaş sessizce komutanının sözünü bitirmesini beklemişti; fakat subayın sözlerinden besbelli hoşlanmamış olacak ki burada lâfını kesti.

Sert bir tavırla :

— Gabiyon almağa gitmek lâzım, — dedi.

Subay bozuldu, yarı birçok kimselerin eksik olacağının düşünölebileceğini, fakat bunu söylememek gerektiğini anlar gibi olmuştu.

Subay çabuk çabuk: »

— E, peki, üçüncü bölümü yine gönder» — dedi.

!rŋI»

— Ya siz kimsiniz, doktor musunuz?

!!:

! .~u»

...! Piyer :

— Hayır, bir şey değilim. — diye cevap verdi. Tekrar milislerin yanından yokuş aşağı yürüdü.

Arkasından giden subay burnunu tıkayıp çalışanların yanından koşarak:

HARB VE SULH

355

— Ah, melunlar! — diye söylendi.

— İşte onlar!... Getiriyor geliyorlar... İşte O... Şimdi geliyorlar... — diye ansızın sesler duyuldu;

subaylar, erler, milisler yolda ileri doğru koştular

Borodino'dan gelen kilise alayı tepeye tır-maiju}'ordu. Tozlu yolda en önde, tolgalarını çıkarmış, tüfek namlularını aşağı sarkıtmış-olarak piyade gidiyordu. Piyadenin arkasından ilâhiler duyuluyordu.

Askerler ve milisler açık başlarla Piyer'i yetişip geçerek gelenlere doğru koştular.

— Meryem anayı getiriyorlar! Koruyucumuzu!... İversk anayı!...

— Smolensk anayı, — diye başka biri düzeltti.

Milisler, köyde bulunanlar, bataryada çalışanlar küreklerini bırakarak kilise alayına doğru koştular.

Tozlu yolda ilerliyen taburun arkasından sırma göğüslükler takmış papazlar, kilise heyeti ve mugannilerle birlikte külâhlı bir ihtiyarcağız geliyordu. Onların arkasında askerler ve subaylar, büyük, siyah yüzlü, madenî çerçevesi bir mukaddes resim taşıyorlardı. Bu mukaddes resim Smolensk'ten çıkarılan ve o zamandan beri ordunun peşinde taşınan mukaddes resimdi. Mukaddes resmin arkasından, etraftan, ilerisinden, her yandan

354

HARB VE SULH

ordu mensupları açık başlarla yürüyor, koşuyor, yerlere eğilerek secde ediyorlardı.

Tepeye çıkınca mukaddes resim durdu; onu havlılarla tutanlar nöbet değiştirdiler, diyakos yamakları, buhurdanları yeniden yaktılar; âyin başladı. Güneşin kızgın şuaları tepeden dikine iniyordu; hafif, serin bir rüzgâr açık başlarda saçlarla ve mukaddes resmi süsliyen kurdelâlarla oynuyordu; ilâhi, açık havada hafif akisler yapıyordu. Açık başlı muazzam bir subay, asker ve milis kalabalığı mukaddes resmin etrafını sarmıştı. Papazın ve diyakos yamağının arkasında açılan bir yerde yüksek rütbeli kimseler duruyordu. Dazlak bir general boynunda St. Georges kordonuyla tam papazın arkasında duruyor, haç çıkarmadan (besbelli Almandı) ihtimalki Rus halkının vatanseverlik hissini uyandırmak için dinlemeği gerekli saydığı âyinin sonunu' sabırla bekliyordu. Başka bir general askerce bir vâzyette duruyor, etrafına bakarak elini göğsünün önünde titretiyordu. Köylü ; kalabalığına karışan Piyer, bu yüksek rütbeli şahsiyetler arasında bazı bildiklerini tanıdı; fakat onlara bakmıyordu : bütün dikkatini aynı şekilde, aynı hırsla mukaddes resme bakan bu asker ve milis kalabalığı içindeki yüzlerin ciddî ifadesi çekmişti. Yirmi dua okuyarak yorulan diyakos yamakları "kölelerini belâlardan koru, ya Meryem ana" diyerek gevşek gevşek, alelaide bir eda ile okumağa baş-

HARB VE SULH

355

layıp da, "şefaatiniz için Booz adilleri gibi ve; sarsılmaz bir duvara koşar gibi sana koşuyoruz" diye papazla diyakos onlara katılınca bütün 3oizlerde, yaklaşmakta olan anın azametini idrakten gelen bir ifade, Mojaïsk de dağın eteğinde ve o sabah şurada burada rasladığı birçok yüzlerde gördüğü ifade belirdi; başlar sık-sık yere eğiliyor, saçlar dalgalanıyor, ahlar ve gfeğüsler çarpan haçların sesi duyuluyordu.

Afekaddes resmin etrafını saran kalabalık birdenbire açıldı. Piyer'i sıkıştırdı, önünde herkesin hemen kenara çekilmesinden çok önemli bir şahsiyet olduğu anlaşılan birisi mukaddes resme yaklaştı.

Bu zat, mevzii dolaşan Kutuzof'tu. Tata-rinovo'ya dönerken âyine uğramıştı. Piyer, herkesten ayrılan kendine has şeklinden Kutuzof'u derhal tanıdı.

Kocaman, iri vücudunda uzun bir redingotla, kamburumsu sırtıyla, açık ve beyaz ba-şıyle, porsumuş yüzündeki akmış beyaz göziyle, kaygın, sallanışlı yürüyüşüyle Kutuzof halkaya girdi. Papazın yanında durdu. Alışkınca bir hareketle haç çıkardı, elini yere dokundurdu, derin bir nefes alarak beyaz başını yere eğdi. Ku~tuzof'un arkasında Bennigsen ve maiyeti vardı. Bütün yüksek rütbeli subayların dikkatini üzerine çeken başkomutanın orada bulunmasa

356

HARB VE SULH

na rağmen milisler ve askerler, duaya devam ediyorlar, ona bakmıyorlardı.

Âyin sona erince Kutuzof mukaddes resme yaklaştı, güçlükle diz çöktü, yere kapandı, uzun zaman kalkmağa uğraştı, ağırlığı, kuvvetsizliği yüzünden kalkamadı. Ağarmış başı zorlanmaktan sarsılıyordu. Nihayet kalktı, çocuklara has safça bir dudak uzatışıyle mukaddes resmi öptü, tekrar eğilerek, elini yere dokundurdu. Bütün generaller onun yaptığı gibi yaptılar; sonra subaylar, arkalarından da, birbirlerini ezerek, tepinerek, soluyarak ve itişip kakışarak heyecanlı yüzlerle askerler ve milisler sokuldu.

XXII

Piyer, kendisini kavriyan baskıdan sarsılarak etrafına bakındı. !

Bir ses :

— Kont, Piyer Kiriliç! Burada ne arıyorsunuz — diye sordu.

Piyer dönüp baktı.

Boris Drubetskoy (herhalde o da mukaddes resme secde ederek) kirlettiği dizlerini eliyle silip gülümsiyerek Piyer'e yaklaştı. Boris, seferi askerliğin özelliklerini taşıyan bir zera-fete giyinmişti. Sırtında, Kutuzof'da olduğu gibi, uzun bir redingot, omuzunda kamçı vardı.

HARB VE SULH

357

Bu sırada Kutuzof, köye yaklaşmıştı, en yakın evin gölgeliğinde bir kazağın koşarak getirdiği, başka bir kazağın da hemen üstüne seccade koyduğu sıraya oturdu, muntazam, parlak bir maiyet alayı başkomutanın etrafını aldı.

Mukaddes resim kalabalıkla birlikte yoluna devam etti. Piyer, Kutuzof'tan otuz adım Aadar uzakta durarak Boris'le konuşuyordu.

Piyer, savaşa iştirak etmek ve mevzii görmek yolundaki niyetini anlatıyordu.

— Bakın, nasıl yapın, — dedi Boris, — Je vous ferai les honneurs du camp J. Her şeyi en iyi göreceğiniz yer kont Bennigsen'in yeridir. Ben onun yanıdayım. Mevzii dolaşmak isterseniz bizimle geliniz: şimdi biz sol kanada gidiyoruz. Sonra döneceğiz, buyurun geceyi bizde geçirelim; bir parti çeviriniz. Dimitri Ser-geyiç'le tanışırsınız değil mi? İşte şurada kalır, — Gorki'deki üçüncü evi gösterdi.

Piyer :

— Ama ben sağ kanadı görmek isterdim; çok sağlamdır diyorlar, — dedi. — Moskova nehrinden başlayarak bütün mevzii gezmek isterdim.

— Eh, bunu sonra gezip görebilirsiniz, asıl mesele sol kanadda...

Size karargâhı gezdireceğim.

358

HARB VE SULH

Piyer:

.....

— Evet, evet. Ya prens Bolkonski'nin alayı nerede, bana gösteremez misiniz! — diye sordu.

— Andrey Nikolayeviç'in mi? yanından geçeceğiz, sizi ona götürürüm.

Piyer sordu :

— Sol kanad nasıl?

Boris, güvenlik ifade eden bir eda ile sesini alçaltarak:

— Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, en-tre nous', sol yanımızın durumu acıklıdır, — dedi, kont Bennigsen'in düşüncesi hiç de böyle değildi. İşte şu tepenin tahkimini o hiç de böyle düşünmemiştir... Ama...— Boris omuzlarını silktilti, — Sercnisim istemedi, yahut onu kandırdılar, bilirsiniz ki... — Boris sözünü bitirme-di, çünkü bu sırada Kutuzof'un yaveri Kaysar-of Piyere yaklaştı, —! Ay! Paisiy Sergeyiç, —: diye Boris rahat bir gülümsemeyle Kaysarof'a döndü, — ben de konta mevzii anlatmağa çalışıyorum. Fransızların niyetlerini, Serenisim'-in bu kadar doğru bir şekilde kestirebilmesi hayrettir!

Kaysarof :

1. ., - .1 ,

— Sol yandan mı bahsediyorsunuz? — dedi.

HARB VE SULH

359

Aramızda.

— Evet, evet tamam. Sol yanımız şimdi, çok sağlam, çok.

Kutuzof, bütün lüzumsuz unsurları kurmaydan çıkardığı halde yapılan değişiklikten sonra Boris genel karargâhta tutunmanın yolunu bulmuştu. Kont Benigsen'in yanına yerleşmişti. Genç prens Drubetskoye'yi, maiyetindi bulunduğu herkes gibi Benigsen'de çok değerli bir adam sayardı.

Ordu yüksek komutanlığında keskince belirmiş iki parti vardı: Kutuzof'un partisiyle kurmay başkanı Bennigsen'in partisi. Boris bu sonuncu partideydi; Kutuzof'a kölece bir saygı gösterip de bu ihtiyarın iktidarsız olduğunu, her şeyi Bennigsen'in yaptığını haliyle anlatmağı kimse onun kadar, beceremezdi. Şimdi savaşın öyle keskin bir anı gelmişti ki, bunun ya Kutuzof 'u ortadan kaldırması, iktidarı Benigsen'e vermesi veyahut Kutuzof savaşı kazansa bile her şeyi Bennigsen'in yaptığı hissini uyandırması gerekti. Herhalde yarın büyük mükâfatlar dağılacak, yeni adamlar sivrilecek-ti. Bundan dolayı Boris o gün büyük bir heyecan içindeydi.

Kaysarof 'tan sonra Piyer'in yanına daha haşka tanıdıkları geldi; Moskova'ya dair yağdırılan suallere yetiştirip cevap veremiyor, anlatılan hikâyeleri dinlemeğe vakit bulamıyordu. Bütün yüzlerde heyecan ve telâş" ifadesi

360

HARB VE SULH

HARB VE SULH

361

vardı. Fakat Piyer'e öyle geliyordu ki bu yüzlerden bazılarında beliren heyecanın sebebi daha ziyade şahsi başarı ve menfaat meseleleriydi, başka yüzlerde gördüğü ve şahsi değil de umumi meselelerin, hayat ve ölüm meselelerinin uyandırdığı başka heyecan ifadesi hatırından çıkmıyordu. Kutuzof, Piyer'i ve etrafında toplanan gurupu gördü.

— Çağırın onu bana, — dedi. Yaver Sereni-sim'in arzusunu bildirdi; Piyer sıraya doğru yürüdü. Fakat ondan evvel Kutuzof'un yanına bir milis eri yaklaştı. Bu Dolohof' tu.

Piyer:

— Burada ne arıyor o? — diye sordu.

— O öyle bir it ki her yere sokulur! — diye cevap verdiler. Rütbesi geri alındı. Şimdi yeniden göze girmesi lâzım. Birtakım tasanlar sundu ve geceleyin düşman haclarına sokuldu... ama aşk olsun doğrusu... Piyer şapkasını çıkardı. Kutuzof'un önünde saygıyla eğildi.

Dolohof:

— Altesinize arz edersem — dedi, — beni koyabileceğinizi yahut bütün anlattıklarımın sizce malûm bulunduğunu söyleyebileceğinizi düşündüm ki, o zaman ben...

— Evet, peki.

— Haklıysam, uğrunda ölmeğe hazır olduğum vatana faydam dokunacak.

— Evet... peki...

— Ve eğer canını esirgemeyecek bir adama ihtiyacınız olursa beni lütfen hatırlayınız... belki Altesinize faydalı olurum.

. Kutuzof gülen ve süzen bir gözle Piyer'e Üiakararak :

— Evet... Peki... — diye tekrarladi.

Bu sırada Boris saray mensuplarına has bir çeviklikle, başkomutana yakın olmak için Piyer'e sokuldu ve çok tabî bir tavırla başlanmış bir konuşmaya devam eder gibi yavaşça ona dedi ki:

— Milisler, âdeta ölüme hazır olmak için beyaz gömlekler giymişler. Ne kahramanlık, kont!

Boris, Piyer'e bunu besbelli ki Serenisim duysun diye söylemişti. Kutuzof'un bu söze kulak kabartacağını biliyordu; gerçekten de Serenisim ona döndü:

— Milisler için ne söylüyorsun sen? — diye Boris'e sordu.

— Onlar, Altes, yarına ölüme hazırlanarak beyaz gömlekler giydiler.

Kutuzof:

— Ah... harikulade, emsalsiz bir halk, —

362

HARB VE SULH

dedi, gözlerini kapıyarak başını salladı, — emsalsiz bir halk! diye içini çekerek tekrarladı.

Piyer'e :

— Barut mu koklamak istiyorsunuz? 1 — dedi, — evet, hoş kokudur. Eşinizin hürmetkarı olmakla bahtıyarım, sıhhati yerinde mi? Konak yerim emrinizdedir.

Kutuzof, ihtiyar adamlardan sık sık görüldüğü üzere söyleyeceği yahut yapacağı her şeyi unutmuş gibi dalgınca bakınmağa başladı.

Besbelli aradığını bulmuş gibi yaverinin kardeşi Andrey Sergeyeviç Kaysarof'u bir işaretle yanma çağırdı:

— Nasıl, nasıl, Marin'in şiirleri nasıl, şiirler nasıl? Gerakof ne yazmıştı: "kolordu da üstat olacaksın..." söyle, söyle, — diye gülmeğe hazırlandı.

Kaysarof okumağa başladı... Kutuzof gü-lümsüyor, şiirin ahengine başıyla tempo tutuyordu.

Piyer, Kutuzof'un yanından ayrılınca, Do-lohof ona sokularak elini tuttu. Âdeta bağırarak, yabancılara aldırış etmeksizin özel bir azimle ve heyecanla:

— Sizi burada gördüğüme çok memnun oldum, kont, — dedi, — içimizden kime ha-

1 "Barut koklamak" Ruscada, harb görmek, harbe iştirak etmek mânasına gelir.

HARB VE SULH

363

yatta kalmak mukadder olacağını kimsenin bilmediği bir günün arifesinde, aramızda geçen anlaşmazlıklardan üzüntü duyduğumu size söylemek fırsatım bulduğumdan bahtıyarım. Bana karşı fena his beslememenizi isterdim. Beni affetmenizi rica ederim.

Piyer gülümsüyerek Dolohof'a bakıyor, ona nç söyleyeceğini bilmiyordu. Dolohof yaşaran gözlerle Piyeri kucaklayıp öptü.

Boris, generaline bir şeyler söyledi; kont Bennigsen, Piyer'e döndü, kendisiyle birlikte cephe hattına gelmeği teklif etti.

— Sizin için enterasan, — dedi.

— Evet, çok enteresan, — dedi Piyer.

Yarım saat sonra Kutuzof, Tatarinovo'ya hareket etti; Bennigsen, aralarında Piyer'in de bulunduğu maiyetiyle cephe hattına yollandı.

Savaş ve Barış 6

HARB ve SULH VI

L. Tolstoy

Çeviren Zeki BAŞTIMAR

XXIII

Goroki'den hareket eden Bennigsen, büyük yolu tutup, kıyısında saman kokan biçilmiş otlar dizili köprüye indi; tepedeki subay burasını Piyer'e, mevziin merkezi diye göstermişti. Köprüden geçip Borodino köyüne girdiler, oradan da sola saptılar, pek çok sayıda askerlerin, topların yanından geçerek yüksek, bir tepeye vardılar; burada milisler toprağı kazıyordu. Bu tabpa, henüz adı konmıyan, fakat sonraları "Rayevski tabyası" yahut "tepe bataryası" diye anılacak olan tabyaydı.

Piyer, bu tabyaya pek de öyle dikkat etmedi. Burasının, kendisi için, Borodino muharebe meydanındaki yerlerin en unutulmazı olacağını bilmiyordu. Sonra, bir sel çukurundan Semyonovski'ye geçtiler, burda askerler evlerden, samanlıklardan arta kalan son mertekleri de alıp götürüyorlardı. Sonra, inişlerden yokuşlardan; dolu vurmuş gibi ezik, darmadağın çavdarlar arasından; sürülmüş bir tarlanın çizilerinde topçunun yeni açtığı bir yoldan ilerliyerek istikâmlara vardılar.

Bennigsen, durdu, karşıya (daha dün bizim olan) Şevardino tabyasına bakmağa başladı; orada bir kaç atlı görünüyordu. Subay-

HARB VE SULH 6

lar; Napoleon yahut Murat olmalı, diyor; herkes bu bir avuç atlıya hırsla bakıyordu. Piyer de; bu belli belirsiz seçilen insanlardan hangisinin Napoleon olabileceğini tahmine çalışarak oraya baktı.

Nihayet/atlılar tepeden inip gözden kayboldular. ;

Bennigsen, yanına yaklaşan bir generale dönerek ona kıtalarımızın durumunu açıklamaya başladı.. Piyer, yapılacak savaşın özünü kavramak için baştan aşağı dikkat kesilerek Bennigsen'in söylediklerini dinliyor, fakat zekâsının bu işe yetmediğini üzülenek hissediyordu. Hiçbir şey anlamıyordu. Bennigsen sözünü bitirdi, kulak kabartan Piyer'i fark edip birden bire ona döndü.

— Bunlar sizi ilgilendirecek şeyler değildir herhalde, dedi. Piyer:

— Yoo, bilâkis, çok ilgi verici şeyler, dedi, ama doğruyu söylemediği oldukça belli idi. . İstihkâmlardan hareket ettiler, sık fakat bodur bir kayın ormanı içinde kıvrılan bir yolu tutup daha sola saptılar. Bu ormanın orta yerinde önlerine, yola, beyaz ayaklı, boz bir tavşan sıçradı; bu kadar çok beygirin nal sesleriyle öyle afallamıştı ki, herkesin ilgisini çekip milleti güldürerek önlerinde yolda, uzun zaman zıpladı. Ancak bir kaç sesin yükselmesi üzerine kendini yana attı, çalıların içinde kay-

HAEB VE SULH

7

boldu. Atlılar ormanda iki verst kadar yol aldıktan sonra bir açıklığa çıktılar, buraya sol kanadı korumakla ödevlendirilmiş Tuçkof kolunun kıtaları toplanmıştı.

Bennigsen burada, sol kanadın en ucunda, uzun uzadıya hararetli hararetli konuştu, Piyer de onun böylece askerlik bakımından ö-nemjâ tertipler aldığını zannetti. Tuşkof kıtalarının mevzii karşısında bir tepe vardı. Bu tepe tutulmamıştı. Bennigsen, dolaylara hâkim bir tepayı tutmayıp da, kıtaları onun eteğine yerleştirmenin akılsızlık olduğunu söyleyerek bu yanlışlığı yüksek sesle tenkid etti. Bazı generaller de aynı ; düşünceyi ileri sürdüler. Hele bir tanesi, kendilerini buraya salhaneye gönderir gibi gönderdiklerini, askerce bir şiddetle söyledi. : ; -,,.l -:: . :. l'!!l Sol kanadın böyle, tertiplenmiş oluşu, Piyer'i, askerlik işlerini anlamaktaki kabiliyetinden büsbütün şüpheye düşürmüştü. Kıtaların tepenin altına yerleştirilmiş olmasını tenkid eden Bennigsen'le generalleri dirilerken Piyer onları iyice anlıyor, onlara hak veriyor, düşüncelerini paylaşıyordu, ariia işte yine bundan dolayı da bu kıtaları buraya, tepenin altına yerleştirenin' bu' kadar apaçık, kaba1 bir yanlışlığa nasıl olup da' düşebildiğine akıl erdiremiyordu. ' ? ; :: l ; ;

Piyer, şunu »biliniyordu ki,; bu kıtalar*' öyle Bennigsen'iri'Zâhnettiği-gibi; mevzii •müda-i

S HARB VE SULH

faa etmek için konmuş değillerdi, bu gizli yerde pusuya yatırılmışlar, yani saklı kalsınlar, yaklaşan düşmana ansızın saldırınsınlar diye 3' erleştirilmişlerdi. Bennigsen de bunu bilmiyordu; başkomutana haber vermeden kendi özel görüşüne uyarak, kıtaları ileriye sürdü.

XXIV

Bu aydınlık 25 ağustos akşamında Prens Andrey, alayının yerleştiği yerin en ilerisinde, Knyazkova köyünün yıkık bir hangarında dirseğine dayanıp uzanmıştı. Yıkık duvarların yarıkları arasından, alt dalları budanmış otuzluk kayın ağaçlarının çit boyunca giden sırasına, yulaf tınazları darmadağın bir tarlaya, üstünde asker kazanları için yakılmış ateşlerin dumanları görünen fundalıklara bakıyordu.

Bu anda hayatı Prens Andrey'e ne kadar dar, ne kadar faydasız, ne kadar ağır geliyordu, ama yine de kendini, tıpkı yedi yıl önce Austerlitz savaşının arifesinde olduğu gibi lieyacanh, sinirli hissediyordu. Yarınki savaş için gerekli emirleri verip almıştı. Artık yapacağı hiç bir şey yoktu. Fa-İcat düşünceler, en basit, en açık, bundan dolayı da korkunç düşünceler onu rahat bırakmıyordu. Yarınki savaşın, şimdiye kadar katıldıklarının en dehşetlisi olacağını biliyordu;

HAEB VE SULH

9

«ölmek ihtimali, ömründe ilk defa, yaşıyan her •şeyle ilgisiz, başkalarına nasıl tesir edeceğini düşünmeden, sırf kendi şahsiyle, kendi ruhile , ilgili, hemen hemen muhakkak gibi, basit, korkunç bir şekilde açıkça, gözünün önüne geldi.

Eskiden onu üzmüş, uğraştırmış olan şeylerin hepsi, şimdi düşüncelerinin ulaştığı yük-İseîclikten vuran soğuk, be}' az bir ışıkla, gölge-siz, perspektif, çevre çizgileri belirsiz bir halde birdenbire aydınlanmıştı.

Uzun zaman bütün hayatı ona bir sihirbaz fenerinin camı arkasından, yapma bir ışıkla

aksettiriliyormuş •gibi gelmişti. Şimdi ise, o kaba saba boyalı resimleri birdenbire parlak bir gün

ışığında, ara yerde cam olmadan görüyordu. Bir sihirbaz feneri olan hayatının belli başlı resimlerini

teker teker aklından geçirip, şimdi onları "bu apaçık ölüm fikrinin soğuk, beyaz gün ışığı .altında

seyrederek kendi kendine: "Evet, evet, işte onlar, beni o kadar heyecanlandırmış, hayran bırakmış,

üzmüş olan o aldatıcı hayaller," diyordu. "İşte onlar, bana vaktiyle o kadar güzel, esrarlı bir şeylermiş

gibi görünen o kaba saba boyalı şekiller... Şan kamu menfaati, kadına karşı sevgi, hattâ vatan : bu re--

simler bana ne kadar büyük, ne kadar derin mânalarla dolu gelmişti! Halbuki benim için ;son defa

ağardığını hissettiğim bu sabahın soğuk, beyaz aydınlığında bütün bunlar öyle

10

HARB VE SUIİH

basit, solgun, kaba saba ki. ..." Hayatının belli başlı üç acısı dikkatini bilhassa çekiyordu: aşkı, babasının ölümü, Rusya'nın yarısını ele-geçiren Fransız istilâsı. — Sevdal... Bana esrarlı kuvvetlerle doluymuş gibi gelen o kızcağız. Hem onu nasıl da sevmiştim.. . Sevdaya dair, ikimizin bahtiyarlığına dair şairce hayaller kuruyordum. Hey gidi aslan delikanlı!" — diye yüksek sesle öfkeli öfkeli söylendi. "Öyle ya! Bütün bir yıllık yokluğumda bana onun sadakatini sağlıyacak olan ideal bir sevdaya falan da inanmıştım. Masalların narin güvercini gibi yolumu gözleye gözleye eriyip bitecekti. Halbuki bütün bu işler çok daha basit bütün bunlar dehşetli basit, iğrenç!"

"Babam da Lısıye Gori'de yerleşmişti, burasının kendi yeri, kendi toprağı, kendi havası; mujiklerinin kendi mujikleri olduğunu sanıyordu, halbuki Napoleon gelip de, babamın, varlığından bile habersiz, onu bir saman çöpü gibi yolunun üstünden süpürüp atınca, adamcağızın Lısıye Gorisi de, bütün hayatı da yıkılıp gitti. Prens Mariya'ya bakarsan, bu felâket, Tanrının bizi denemesidir. Lâkin, mademki artık babam yok, bir daha da olmayacak, bir daha hiçbir zaman var olmayacak, öyleyse bu deneme niçin? Babam yok! Öyleyse-bu deneme kimin için? Vatan, Moskova'nın mahvı!.. Yarm da beni öldürecekler', hem de-bir Fransız değil\ bizimkilerden biri, dün silahını kulağımın dibinde boşaltan o asker gibi

HARB VE SULH

II

birisi, sonra Fransızlar gelecekler, burunları •dibinde kötü kötü kokmıyayım diye beni başımdan, bacaklarımdan tutup bir hendeğe atıverecekler; sonra, başkalarına yine eskisi kadar tabî gelecek olan yeni hayat şartları doğacak, benimse bunlardan haberim bile ol-mıyacak, ben varolmıyacağım."

İ Kimıldanmıyan sarımtınlıkları, yeşillikleri, bembeyaz kabuklarıyla güneşte pınlıyan :sıra sıra kayın ağaçlarına baktı. "Ölmek, beni •öldürsünler. .. Yarın... Artık ben varolmıyacağım, bütün bunlar varolsun da ben varol-mıyayım.. ." Kendinin hayattaki yokluğunu •gözü önüne apaçık getirdi. Renkleriyle, göl-geleriyle şu kayın ağaçları, şu kıvrır kıvrır bulut, şu açık ordugâh ateşlerinin dumanları, etrafındaki her şey ona öre, birdenbire şeklini değiştirdi, korku verici, dehşetli bir hal -aldı. Sırtı ürperdi. Hızla ayağa kalkıp hangar--dan dışarı çıktı yürümeğe başladı.

Hangarın arkasından sesler geldi. — Kimdir o? — diye Prens Andrey sordu. Dolohofun eski bölük komutanı, şimdiiyse subay eksikliği yüzünden tabur komutanlığı yapan, kırmızı burunlu yüzbaşı Timohin, utanıp sıkılarak hangara girdi. Onun peşinden de -alayın hesap memuriyle yaver göründüler. Prens Andrey çarçabuk kalktı, subayların Taporlarını dinleyip yeniden bazı emirler ver-

12

HARB VE SULH

di; artık onları saymağa hazırlanıyordu ki., hangarın arkasından, fısıldıyan bildik bir ses geldi. Bir şeye çarpan bu insanın sesi:

—Que diable! — diyordu.

Prens Andrey hangardan dışarı göz atınca kendisine doğru yaklaşan Piyer'i gördü., ayağı yerde duran bir sırtı takılmış, az kalsın düşecekmiş.

Genel olarak Prens Andrey çevresinin in-sanlarıyla, hele Moskova'ya son gidişinde yaşadığı bütün o acı dakikaları hatırına getireni Piyer'le karşılaşmaktan hoşlanmıyordu.

— Vay, siz misiniz? — dedi. — Hangi' rüzgâr attı? Hiç beklemiyordum doğrusu...-

Bunları söylerken gözlerinde, yüzünün ifadesinde soğukluktan da fazla bir şey, Piyer'in? hemen fark ettiği bir düşmanlık vardı. Piyer buraya ruhu coşkunkluk içinde gelmişti. Fakat Prens Andrey'in yüzündeki ifadeyi görünce* bir sıkıntı, bir huzursuzluk duydu.

— Geldim, öyle, işte... Biliyorsunuz ya.... geldim... beni çok ilgilendiriyor..- dedi. Bütünü gün bu "ilgilendiriyor" sözünü boyuna düşünmeden tekrarlayıp durmuştu. - Savaşı görmek: istedim...

Prens Andrey alay ederek :

— Ya, sahi mi! Peki, savaş hakkında mason biraderler ne buyuruyorlar? Bunu nasîf

1 Hay aksi şeytan!..

HARB VE SULH

13

önlemeli? — dedi, sonra da, — Moskova'da sîe var ne yok? Benimkiler ne âlemde? Niha-yet Moskova'ya geldiler mi? — diye ciddiyetle sordu.

* — Gelmişler! Juli Drubeskaya'dan duy-•dum. Kendilerine uğradım, ama bulamadım. Moskova dolayındaki malikânelerine gitmiş-iler.

<1

XXV

Subaylar çekilmek istediler, fakat Andrey, dostuyla baş baş kalmak istemiyormuş gibi, oturmalarını, çay içmelerini rica etti. Oturmak için bir kaç sıra getirildi, çay da geldi. Subaylar, Piyer'in şişman, koskocaman göv-»desine biraz hayretle bakıyor, Moskova'ya kıtalarımızın, dolaşabildiği, mevzilerine

dair anlattığı hikâyeleri dinliyorlardı. Prens Andrey susuyordu; suratını öyle ekşitmişti ki, Piyer daha ziyade tabur komutanı i)ri yürekli Timo-hin'e hitabediyordu.

Prens Andrey:

— Kıtalarımızın nasıl tertiplendiklerini anladın demek? diye Piyer'in sözünü kesti. Piyer:

— Evet, yani, şey, - dedi, - asker olmadığım için, iyice, büsbütün anladım diyemem,, ama ne de olsa genel plânı kavradım.

14

HARB VE SULH

Prens Andrey :

— Eh bien, vous etes plus avance que qu'il ce soit1. - dedi.

Piyer gözlüklerinin altından prens Andre'-ye şaşkın şaşkın bakarak :

— Ha! dedi; Peld, Kutuzöf'un tâyin edilmesine ne buyuruyorsunuz?

Prens Andrey :

— Bu tâyinden çok memnunum, bildiğim*, de bundan ibaret. — dedi.

— Peki ya Barclay de Tolley hakkında ne-düşünüyorsunuz? Moskova'da onun için söylemediklerini bırakmıyorlar. Siz ne kanaattesiniz?

Prens Andrey subayları göstererek :

— Bunu onlardan sor, — dedi. Timohin'e hitabederken herkesin yaptığı: gibi Piyer de hoşgören, soran bir gülümsemeyle ona baktı.

Timohin başkalarını alay komutanından! ayırmaksızın utangaç bir edayla :

— Serenisim gelince nura kavuştuk, ekselans, — dedi.

— O da neden? - diye Piyer sordu.

— Meselâ, arz edeyim, odun ve yem işlerinde bu böyle oldu. Eskiden hani, Svetsyani'-

1 Eh> demek siz hiç kimsenin bilmediğini biliyorsunuz.. ' :.

HARB VE SULH

15

»den gerilemeğe başladık ya, bir çalı çırpı parçacığına, yahut samana filân el süreyim deme, yasaktı.

İyi ama, biz çekiliyoruz bunlardan "o" faydalanacak, öyle değil mi, ekselans ? - diye prene dönüp sözüne devam etti, - biz çalı çırpıya, samana filân el sürdük müydü, yandık. Bu yüzden alayımızdan iki subayı mahkemeye verdiler. Lâkin Serenisim gelir gelmez, bu bakımdan, iş yoluna girdi. Nura kavuştuk.

— Peki, eski general bunu neden yasak «etmişti?

Timohin böyle bir soruya nasıl karşılık vereceğini bilemiyerek şaşkın şaşkın bakınmağa başladı. Piyer aynı şeyi Prens Andrey'e lde sordu. Prens Andrey öfkeli öfkeli alay ederek :

— Düşmana bıraktığımız ülkeyi harabet-memek için, - dedi. - Doğrusu da bu : memleketin yağma edilmesine, askerlerin soygunculuğu öğrenmesine izin verilmez. O, Smolensk'-te Fransızların bizi kuşatabileceğini, kuvvetlerinin bizimkinden çok olduğunu düşünmekte de haklı idi. Fakat şunu anlıyamadı ki, - diye birdenbire ince bir sesle haykırdı, - fakat şunu anlıyamadı ki biz ilk defa olarak orada Rus toprağı uğruna döğüşüyorduk, askerler şimdiye kadar hiçbir zaman görmediğim bir coşkunluk içindeydiler, Fransızların saldırısını îbirbiri ardısıra iki gün kırdık, bu başarı kuv-

16

HARB VE SULH

vetimizi on kere çoğaltmıştı. Halbuki o, geri çekilmek emrini verdi, bütün gayretler de, kayıplar da boşuna gitti. Hayınlık etmeyi aklından bile geçirmedi, her şeyi elinden geldiği kadar mükemmel yapmak istedi, her şeyi önceden düşünüp taşındı, ama işte işe yaramazlığı da bu yüzdendir. Hele artık hiçbir işe yaramaz, çünkü her Almanın yaptığı gibi o da her şeyi derinden derine, özene bezene önceden düşünüp taşıyor. Sana bunu nasıl anlatsam. . . . Tut ki, babanın Alman bir uşağı var, mükemmel bir uşak, onun bütün isteklerini senin becerebileceğinden çok daha iyi karşılıyor, sen ne yaparsın, bırakırsın uşak hizmet eder; fakat baban ölüm derecesinde hastalanınca u-şağı dehlere; kendi acemi, beceriksiz ellerinde babana bakmağa başlarsın, onun acılarını, usta fakat yabancı bir adamın yapabileceğinden çok

daha iyi dindirirsin, işte Barclay'a karşı da böyle davranıldı, Rusya sağlık içindeyken ona yabancı hizmet edebilirdi, hem de o mükemmel bir nazırdı doğrusu, ama Rusya tehlikeye düşer düşmez ona kendinden, candan bir adam lâzımdı. Sizin orada, kulüpte, Barclay hayındır diye bir lâf çıkarmışlar. Ona haym diye iftira edilmesi yalnız şu işe yarar ki. sonradan yalanlarından utanacak o-lanlar, haymı, kahraman, dâhi yaparlar, bu da daha büyük bir haksızlık olur. O namuslu, çok dürüst bir Almandır...

HARB VE SULH

17

Piyer :

— Ne de olsa, çok usta bir general olduğu söyleniyor, - dedi.

Prens Andrey gülümsüyerek :

— Ben, - dedi, - çok usta bir genaral ne-demektir, anlamıyorum.

— Çok usta bir genaral, şey, yani bütün; ihtimalleri önceden hesaplıyan... şey, düşma-rim ne düşündüğünü sezen adam...

Prens Andrey sanki çoktan beri çözümlenmiş bir meseleden bahseder gibi:

— İyi ama, bunun imkânı yok, - dedi. Piyer ona hayretle baktı :

— Ne de olsa, savaşın satranca benzediğini söylüyorlar ya...

Prens Andrey :

— Evet, - dedi, - yalnız şu küçük farkla ki,, santrançta her hamleyi yapmadan önce istediğin kadar düşünebilirsin, zamanla bağlı değilsin, sonra yine şu farkla ki, orada, at, piyadeden, iki piyade de bir piyadeden her zaman kuvvetlidir, halbuki muharebede bir tabur ba-zan bir tümenden kuvvetli, bazan da bir bölükten zayıftır; kıtaların nispi kuvvetini hiç kimse bilemez. İnanın bana, eğer iş, kurmay heyetlerinin yaptıkları tertiplere bağlı olsaydı ben orada kalırdım, emirler verirdim, halbuki bunu yapacak yerde, burada, alayda bu baylarla birlikte hizmet etmekle övünüyorum. Ya-

18

HARB VE SULH

nn alınacak neticeyi de gerçekten bize bağlı cayıyorum, onlara değil. . . Başarı hiç bir zaman ne mevziye, ne silâh kuvvetine, ne de sayıya bağlı olmuştur, ne de olacağı vardır, hele •en az bağlı olduğu şey mevzidir.

— Peki, neye bağlıdır öyleyse?

— Bendeki - Timohin'i gösterdi, - ondaki, her erdeki duyguya.

Prens Andrey kendisine yani komutanına ürkek ürkek, şaşkın şaşkın bakmakta olan Ti-mohin'e bir göz attı. Prens şimdi, o eski suskun, temkinli halini kaybetmiş, heyecanlı-nıışa benziyordu. Aklına yığınla hücum eden düşünceleri söylemekten kendini alamadığı belliydi.

— Muharebeyi, kazanmağı iyice aklına koyan kazanır. Biz Austerlitz'te, muharebeyi niçin kaybettik? Kayıplarımız hemen Fransızlarınki kadardı, ama biz muharebeyi kaybettiğimizi çok çabuk kabullendik, kayıp da ettik. Bunu kabullenişimiz orada, uğrunda dövüşeceğimiz hiç bir şeyin olmaması yüzündendi : muharebe meydanından biran önce çekilmek istiyorduk. "Muharebe kaybedildi, haydi kaçmağa bakın" ve kaçtık. Bunu daha akşam olmadan söylemeseydik işin sonu neye "varırdı, orasını Allah bilir. Halbuki yarın böyle söylemiyeceğiz. Sen: mevzilerimiz, sol kanad .zayıf, sağ kanad çok yayılmış diyorsun. Bü-

HARB VE SULH

19

tün bunlar saçma, bunlardan hiçbir şey çıkmaz... Yann bizi bekliyen nedir? Bizimkilerin yahut onların kaçmış bulunmaları, yahut kaç-malarıyla şunun yahut bunun öldürülmesiyle, * biran içinde çözümlenecek çeşit çeşit, yüz milyonlarca ihtimal; şimdi yapılan şeylerse: eğlence... Mesele şu ki, birlikte mevzileri dolaştığın insanlar, işin genel gidişine yardım etmek şö^e dursun, ona engel oluyorlar. Onlar yalnız kendi küçük menfaatleriyle ilgilidirler. Piyer öğrenerek :

— Böyle bir anda mı?-dedi.

— Böyle bir anda da, - diye Prens Andrey tekrarladı, - onlar için bu an sadece öyle bir an ki, rakibin ayağı altına karpuz kabuğu koymak, fazladan bir nişancık bir kordelâcık almak mümkün. Bana göre yarın durum şu : Yüz binlik Rus kıtalarıyla yüz binlik Fransız kıtalan dövüşmek için karşılaşacaklar; gerçek olan şey de, bu iki yüz binin dövüşeceği; kim en insafsız dövüşür, kendi nefesine de en az acırsa

onun kazanacağıdır. Sana bir şey daha söyleyeyim, ister misin? Orada, yüksek mevki sahipleri arasında neler olursa olsun, onlar işleri ne kadar karmakarışık ederlerse etsinler, biz yann savaşı kazanacağız...

Timohin :

— işte bu doğru ekselans, bu, hakikatin tâ kendisi, - dedi,- artık kendi nefesine acımak

20

HARB VE SULH

olur mu! Benim taburun erleri, inanır mısınız, votka bile içmediler: "Zamanı değil" diyorlar.

Herkes sustu.

Subaylar kalktı. Prens Andrey, yaverine .son emirleri vererek onlarla birlikte hangarın önüne çıktı.

Piyer, subaylar gidince Prens And-rey'in yanına yaklaştı, söze başlamak üzereydi ki, yoldan, hangarın az ötesinden üç atın nal sesleri geldi, Prens Andrey, o yana bakınca bir kazakla birlikte yaklaşan Voltzogen ile Clauzevitz'i tanıdı. Piyer'le Andrey'in yanından, konuşmalarına devam edip geçerlerken onlar da istemiyerek şu cümleleri işittiler:

Birisi:

— Der Krieg muss im Raunt verlegt \ver-den. Der Ansicht kann ich niecht genug Pre-is gaben,' - diyordu.

Öteki ses :

*

— O ja, - dedi, - der zweck ist nur den Fe-iend zu Schwachen, co kann man gewiss nicht den veerlust der Privat Personen in achtung nehmen2. >

1 Savaşın yayılıp genişlemesi lâzım. Bu görüşü ne kadar övsem azdır...

2 Elbette, maksat, düşmanı zayıflatmak olduğuna göre; insan kaybına aldırmamak lâzım...

HARB VE SULH

21

Birinci ses tastik etti:

— O ja3.

— Evet, imraum verlegen* - diye Prens; Andrey, onlar geçip gittikten sonra burnundan soluyarak öfkeyle tekrarladı. - İm raum da,5 babam, oğlum, kızkardeşim Lisiye Gori'de kaynaşmış, onun umrunda değil. İşte sana söylemiş olduğum şey: Yarın savaşı kazanacak olan bu Alman baylar değildir, onlar güçlerinin yettiği kadar işi berbad etmekten başka bir halt karıştırmayacaklar, çünkü onun Alman kafasında yalnız kalp, metelik etmez mülâhazalar var, yüreğinde ise yarınki savaşı kazanmak için gereken biricik şey, Timohin'de olan* şey yok. Bütün Avrupa'yı ona teslim ettiler,, sonra bir de bize ders veriyorlar, ünlü öğretmenler! diye sesi tekrar çınladı.

Piyer:

— Demek yarınki savaşın kazanılacağını, sanıyorsunuz, - dedi.

Prens Andrey:

Evet, evet, - diye dalgın dalgın karşılık verdi, - eğer buyuruk bende olsaydı, - diye tekrar söze başladı, - yapacağım tek şey, esir kalmamak olurdu. Esir de ne demek! Şövalyelik!!

3 Elbette.

4 Yayılıp genişlemeli.

||*..||. ||

..

! 6 Yayılıp genişlemek.

y

!.,«? . > ,

22

HARB VE SULH

Fransızlar evimi yıktılar, Moskova'yı yağmaya gidiyorlar, bana boyuna hakaret ettiler, ediyorlar da.

Onlar benim düşmanım, onların hepsi, bana göre, canidir. İşte Timohin de, bütün ordu da, bunu tıpatıp böyle düşünüyor. Til-şitt'te bize hangi kurt masalını okumuş, olurlarsa olsunlar, mademki düşmanlarımdırlar, dostum olamazlar.

Piyer pırıldıyan gözlerle Prens Andrey'e bakarak :

— Evet, evet,-dedi, ben de tıpkı sizin gibi düşünüyorum.

Mojayisk tepesinden beri, bütün gün Piyer'i kaygılandırmış olan mesele şimdi ona, açıklanmış, büsbütün çözümlenmiş gibi geliyordu. Artık bu savaşın, yapılacak muharebenin bütün mânasını, bütün önemini

anıyordu. Bugün gördüğü her şey, şöyle bir bakıp geçtiği yüzlerdeki bütün o ciddi, ağır ifadeler, kendisi için yepyeni bir ışıkla aydınlanmıştı. Gördüğü bütün insanlardan taşan yurtseverliğin o gizli (fizikte latent denilen) sıcaklığını anladı. Bu da 'ona bütün insanların ölümüne neden böyle' rahatça, hattâ düşüncesizce hazır olduklarını açıkladı.

— Esir almamak, - diye Prens Andrey devam ediyordu, - yalnız bu, bütün muharebenin şeklini değiştirir, onu daha az zalim kılar. Halbuki biz şimdiye kadar sadece muharebe

HARB VE SULH

££

oyunu oynadık, işte bu fena;; ruh yüceliği falan filân göstermeye çalışıyoruz. Bu ruh yüceliği, bu hislilik, kesilen bir danayı görüp de fe-* nalaşan bir hanımefendinin ruh yüceliği, hisli-liği soyundandır; bayan o kadar iyi yürekli ki, kan görünce dayanamaz, ama gene de o danayı, salçayla filân pişirilince afiyetle yer. Bize Ayavaş yasalarından, şövalyelikten, müzakereciler göndermekten, bahtsızlara acıtmaktan bahsediyorlar. Bütün bunlar saçma şeyler. Ben* 1805 yılında şövalyeliğin, müzakereciler göndermenin ne demek olduğunu gördüm, onlar bizi, biz onları kafese koyduk. Elâlemin evin? barkını soyarlar, kalp kâğıt para sürerler; evet,, en kötüsü de benim çocuklarımı, babamı öldürürler, sonra da savaş yasalarından; düşmana, karşı mertlikten bahsederler. Esir almamak öldürmek ve ölümüne gitmek! Bu kanaate benim* gibi, benim çektiğim acılardan geçerek gelert bir insanın...

Moskova'yı da Smolensk gibi alıp alırra-yacaklarının umurunda olmadığını düşün» Prens Andrey, boğazından onu kavriyan bir ihtilâcın tesiriyle ansızın sustu. Konuşmadan yukarı aşağı dolaştı, fakat gözleri sıtmalılı sıtmalılı parlıyordu, söze tekrar başladığı zaman dudakları titremekteydi.

— Eğer savaşta o sahte mertlik olmasaydı, biz ancak, bugünkü gibi, muhakkak bir ölümüne gitmek gerekince harbe giderdik.-Böylece

24

HARB VE SULH

de artık, Pavel İvaniç, Mihail İvaniç'e hakaret etti diye harb çıkmazdı, bugünküne benziyen bir harb çıkırsa da artık bu tam savaş olurdu. 'O zaman kıtaların sayı çokluğu da şimdiki gibi olmaz; o zaman Napoleon'un sürüklediği bütün o Hesliler, Westefalyahlar peşine takılıp Rusya'ya gelmezlerdi; biz de Avusturya'da, Prusya'da, niçinini kendimiz de bilmiyerek dö-ğüşmeğe gitmezdik. Savaş bir eğlence değil, 'dünyanın en iğrenç şeyidir; bunu anlamalı da muharebe oyunu oynamamalı. Bu korkunç zarureti sıkı ve ciddi olarak ele almalı. İşin ruhu *şu: yalan bir yana bırakılmalı; savaşta savaş, oyuncak değil. Öteki türlü muharebe; düşüncesiz, aylak insanların sevgili eğlencesidir... Bu insanların en saygı değerleri de : asker sınıfı... Peki, savaş nedir, askerlik işlerinde başarı elde etmek için gereken şey nedir? Askerlik dünyasının görenekleri nelerdir?... Savaşın gayesi: 'öldürmek; savaşın silâhları : »casusluk, hayın-lık ve bunları kışkırtmak : halkın yokedilmesi, 'soyulması, yahut orduyu beslemek için hırsızlık, harb kurnazlığı denilen aldatma ve yalan; asker tabakasının görenekleri: hürriyet yokluğu yani disiplin, aylaklık, cahillik, kabalık, sefihlik, ayyaşlık.. Bununla beraber bu tabaka herkesin saydığı yüksek bir tabakadır. Çin İmparatorundan başka bütün krallar asker üniforması giyerler, en büyük mükâfat en çok adam öldürüne verilir. Birbirini öldürmek

HARB VE SULH

25

için yarınki gibi karşılaşılır, on binlerce insan birbirini vurur, sakat bırakır, sonra çok insan öldürüldü diye (ölülerin sayısını da şişirirler) . şükran âyinleri yapılır; ne kadar çok insan öl-dürülmüşse o kadar da çok parlak olduğu ileri sürülerek zafer ilân edilir.. Tanrı yukardan onlara bakıp dualarını nasıl da kabul eder! - diye* Prens Andrey keskin, ince sesiyle haykırdı.

- Mı, ruhum efendim, son zamanlarda hayat bana ağır gelmeğe başladı. Pek çok şeyleri anlamağa başladığımı görüyorum. İyilik ve kötülük ağacının yemişlerini yemek insana yaramıyor. Bereket versin ki, bu iş çok uzun sür-miyecek! - diye ilâve etti. Sonra birdenbire :

- Galiba uyuyorsun, - dedi. -Benim de uyku zamanım geldi... sen dön, Gorki'ye git.

Piyer, ürkek, şefkatli gözlerle Andrey'e bakarak :

— Yo, hayır! - dedi.

— Git, git, insan, dövüşten önce uykusunu almalı - diye prens Andrey tekrarlıyarak hızla Piyer'e yaklaştı. Onu kucakladı, öptü, - Allaha ısmarladık, haydi git, - diye haykırdı. - Bir daha görüşebilecek miyiz, hayır! - Çarçabuk döndü, hangara girdi.

Artık ortalık kararmıştı, Piyer de Prens Andrey'in yüzündeki ifadenin yumuşak mı, sert mi olduğunu seçememişti. Peşinden gideyim mi, yoksa yerime mi döneyim,, diye bir

26

HARB VE SULH

müddet sessizce düşündü. "Hayır, bana ihtiyacı yok!" diye kendi kendine karar verdi. - "Bunun son buluşmamız olduğunu ben de biliyorum." Derin derin içine Lçekti, dönüp Gorki'nin yolunu tuttu.

Hangara giren Prens Andrey bir kilime uzandı, fakat uyuyamadı.

Gözlerini yumdu. Hayaller birbiri ardınca geçiyordu, bir tanesine sevinçle, uzun müddet baktı.

Petersburg'daki bir suvare açıkça gözünün önüne geldi. Nataşa, coşkun yüzü heyecan içinde, ona, geçen yıl mantar toplarken büyük bir ormanda nasıl kaybolduğunu anlatmıştı. Birbirini tutmıyan cümlelerle hem ormanın derinliklerini hem kendi duygularını tasvir etmiş,, hem de rasladığı bir aracıyla konuştukları şeyleri anlatmış, ikide bir de hikâyesini keserek : "Hayır, beceremiyorum, anlatamıyorum, hayır,, anlamıyorsunuz", demiş, Prens Andrey de anladığını söyliyerek onu teskin etmişti, zaten söylemek istediklerinin hepsini gerçekten de anlamıştı. Nataşa istediği gibi anlatmadığı için üzülüyordu : o gün duyup da şimdi dışarı vurmak" istediği o coşkun, şiirli duyguları ortaya dökemediğini hissediyordu. "O ihtiyar adam öyle şirindi ki, ormanın içi de öyle bir karanlık... sonra o ihtiyarın öyle iyi bir... hayır anlatmasını beceremiyorum/' - diye kızarak heyecanla konuşuyordu. Prens Afidrey o zaman onun gözlerinin içine bakarak nasıl gülümsemişse

HARB VE SULH

27

şimdi de aynı bahtiyar gülümsemeyle gülümsedi. "Onu anlıyordum - diye düşündü, - hem yalnız anlamakla kalmıyordum, ondaki ruh ' kuvvetini, samimiliği, saflığı, onun vücudunun âdeta sarıp bağladığı ruhunu seviyordum.. Ne kadar kuvvetle, ne kadar da bahtiyarlıkla seviyordum." Bu sevdâ hikâyesinin nasıl sona lemediğini de birdenbire hatırladı. "Bütün bunlar o herifin umurunda bile değildi, onun bütün bunlardan hiçbir şey anladığı yoktu. Onun gözünde Nataşa, kaderini ortak etmeğe bile lââyık görmediği, güzel, taze bir kızcağızdan başka bir şey değildi. Halbuki ben? O adam da hâlâ sağ ve keyif sürüyor."

Prens Andrey sanki bir yerini yakmışlar gibi sıçrayıp kalktı, hangarın önünde tekrar dolaşmağa başladı.

".. XXVI ..' ' . .., ""."

25 Ağustosta Borodino savaşının arifesinde Fransa İmparatorunun saray nazırı M. de Bausset ile albay Fabvier, ilki Paris'ten, ötekisi Madrit'ten, Napoleon'un yanına, Valuyeva-daki konak yerine geldiler. Saray üniformasını giyen. Al, de Bausset, imparatora getirdiği emanetin önden götürülmesini emretti, sonra kendisi Napoleon'un çadırının birinci bölümüne girdi, orada etrafını

28

HARB VE SULH

saran yaverlerle konuşarak emaneti açmağa başladı.

İçeri girmiyen Fabvier çadırın önünde tanıdık generallerle konuşuyordu.

İmparator Napoleon henüz yatak odasından çıkmamıştı, tuvaletini bitirmek üzereydi. Aksırıp tıksırarak vücuduna bir oda uşağının sürttüğü fırçaya kâh etli sırtını, kâh tombul kıllı göğsünü, çeviriyordu. Başka bir oda uşağı da bir şişenin ağzını parmağıyla bastırıp, sanki nereye, ne kadar serpileceğini bir kendisi bi-lebilirmiş gibi bir eda takınarak imparatorun bakımlı vücuduna kolonya serpiyordu. Napo-leon'un ıslak kısa saçları alnının üzerinde darmadağındı. Yüzünde, şişkin, sarı olmasına rağmen, maddi bir rahatlık ifadesi vardı. Fırçanın altında büzülüp aksırarak oda uşağına : "Allez ferme, allez toujours"",- diyordu. Dünkü savaşta ne kadar esir alındığını İmparatora arz etmek üzere çadırın yatak odası bölümüne girmiş olan yaver, gereken şeyleri bildirmiş, çekilmek için izin bekliyerek kapının yanında duruyordu. Napoleon kaşlarını çatıp göz altından yavere baktı.

— Point de prisonniers, - diye yaverin söylediklerini tekrarladı. - 7/5 se font demolir. Tant pis pour Vorm.ee russe. Allez toujours; allez

1 Haydi, durma, haydi daha kuvvetli.

HARB VE SULH

29

ferme2 - diye de kamburlaşıp etli sırtını çıkararak söylendi. Başıyla yavere işaret edip:

— C'est bien. Faites entrer M. de Bausset, ainsi que Fabvier', - dedi.

—Qui, Sire'', - diyen yaver çadırın arka kapısından çıkıp kayboldu.

İki oda uşağının yardımıyla çarçabuk giyinen Napoleon, mavi muhafız üniformasıyla, Ekrt, hızlı adımlarla çadırın kabul salonuna .geçti.

Bu sırada Bausset, İmparatoriçeden getirdiği hediye, imparatorun gireceği yerin tam karşısında iki iskemlenin üstüne yerleştirmenin telâşi içindeydi. Fakat imparator o kadar giyinmiş, öyle ansızın çıkagelmişti ki, Bausset sürprizini gereği gibi hazırlanmağa vakit bulamamıştı.

Bir şeyler yapıldığını hemen fark eden imparator, hazırlığın henüz bitmediğini de sezmiş, onları kendisine sürpriz yapmak zevkinden mahrum etmek istemişti, Bay Bausset'yi görmemezlikten geldi, Fabvieri yanına çağırdı» Avrupanın öbür ucunda, Salamank' ta dövüşüp imparatorlarına lâyük olmaktan başka düşün-

2 Esir yok. Kendilerini mahvettiriyorlar. Rus «ordusu için daha fena. Haydi durma, haydi daha kuvvetli.

3 Pekâlâ. De Bausset ile Fabvier gelsinler.

4 Peki, haşmetlim...

30

HARB VE SULH

çeleri, onu memnun edememekten başka korkuları olmıyan askerlerinin yiğitliği, sadakati hakkında Fabvier'in anlattıklarını, kaşları çatık, yüzü asık, dinledi. Savaş felâketle neticelenmişti. Fabvier anlatırken, Napoleon, kendi yokluğunda işin başka türlü olabileceğini de zaten ummamış olduğunu belirten alaylı sözler söyledi.

— Bunun acısını Moskova'da çıkarırım -dedi - A tantot1 - diye de ilâve etti ; sonra san-dalyalının üstüne koyduğu şeyi artık bir örtüyle örtüp sürprizi hazırlamış olan de Baus-set'yi çağırdı.

De Bausset Fransız sarayı usulünce ve ancak Bourbon'ların eski emektarlarının bece-rebildikleri derin bir reveransla eğildi, bir zarf uzatarak yaklaştı.

Napoleon onu neşeyle karşıladı, kulağını çekti. Yüzünün deminki ciddi ifadesini, birdenbire çok şefkatli bir ifadeyle» değiştirerek :

— Tez geldiniz, çok memnun oldum, - dedi.-Paris ne âlemde? i =

De Bausset:

— Sire, tout Paris regrette votre absence*, -diyerek karşılık verdi. Napoleon, de Bausset' -

1 Yine görüşelim.

2 Bütün Paris yokluğunuzun üzüntüsünü duyuyor-

HARB VE SULH

31

iiin böyle, yahut buna benzer bir şey söylemek zorunda olduğunun farkındaydı, ve soğuk kanlılıkla muhakeme ettiği zamanlarda bunun doğru olmadığını da bilirdi, ama yine de bu sözleri onun ağzından işitmek hoşuna gitti. Kulağına tekrar dokunmak suretiyle ona şeref verdi.

— Je suis fâche de vous avoir fait faire îtant de ehemin' - dedi.

İl Bausset:

— Sire! Je ne m'attendais pas â mains qua vous trouver ceux portes de Moscou,2 - diye karşılık verdi.

Napoleon gülümsedi. Başını dalgın dalgın kaldırarak sağa doğru şöyle bir baktı. Bir yaver kayar gibi yürüyerek yaklaştı, altın bir enfiye kutusunu Napoleon'a sundu. Napoleon açık kutuyu burnuna yaklaştırıp :

—! Talihiniz varmış, - dedi, - siz ki yolculuk etmeği seversiniz, 3 gün sonra Moskova'yı göreceksiniz. Bu Asyalı başkenti göreceğinizi herhalde aklınızdan bile geçirmemişsinizdir. Hoş bir yolculuk yapacaksınız. (Bausset şimdiye kadar kendisinde varlığını bile fark etmediği bu yolculuk etmek merakına karşı gösterilen ilgiden dolayı minnetle eğildi).

1 Sizi böyle uzun yollara düşürdüğümünden dolayı müteessirim.

2 Haşmetlim, sizi hiç olmazsa Moskova kapılarında bulacağımı ummuştum.

32

HARB VE SULH

Bütün maiyet halkının örtüyle örtülmüş bir şeye baktıklarını fark eden Napoleon :

— A, o da ne? - dedi.. Bausset arkasını dönmeden, bir saray adamı ustalığıyla yan yan geri çekilip iki adım attı, örtüyü kaldırırken de:

— Haşmetlime, İmparatoriçenin armağanı, - diye cevap verdi.

Bu, Napoleon'la Avusturya İmparatorunun kızından doğma, her nedense herkesin Roma Kralı diye adlandırdığı çocuğun Gerard tarafından parlak renklerle yapılmış bir portresiy-di. Bakışları Sixtine'deki Madonnası İsa'nın bakışlarına benzeyen, bu kıvrır kıvrır, çok güzel çocuk bilboke1 oynuyordu. Oyuncağın yuvarlağı yeryuvarlağını temsil ediyordu, çocuğun öteki elindeki değnekse hükümdarlık asası biçimindeydi.

Ressamın, sözde Roma kralını bir değnekle yeryuvarlağını deler göstererek bilhassa neyi ifade etmek istediği pek de belli değildi ama bu allegori tabloyu Paris'te görenler için olduğu kadar, Napoleon için de kolayca anlaşılan bir şey sayılmış, çok da hoş gitmişti.

— Le roi de Rome2 - diyerek edalı bir el hareketiyle portreyi gösterdi. - Admirable3.

1 Tahtadan yahut rildişinden küçük bir yuvarlakla bir değnekçiden ibaret oyuncak.

2 Roma Kiralı.

3 Fevkalâde.

HARB VE SULH

33

Portreye yaklaştı yüzlerinin ifadesini istedikleri zaman değiştirmekte İtalyanlara vergi olan kolaylıkla düşünceli, şefkatli bir tavır takındı. Şimdi söyleyeceği her sözün, yapacağı her hareketin tarihe geçeceğini iyice hissetmekteydi. Oğlu, onun yüceliği sayesinde yeryuvar-lağıyla bilboke oynıyabiliyordu; işte bu yücelikle tezat teşkil edercesine en sade bir babalık şemati göstermeği bu anda yapabileceği en uygun bir iş saydı. Gözleri sulandı, bakışlarıyla bir iskemle aradı, hemen getirdiler, portrenin karşısına oturdu. Tek bir hareket yaptı, herkes ayaklarının ucuna basarak dışarı çıktı, büyük adamı düşünceleriyle baş başa bıraktılar.

Napoleon, bir müddet sessizce, dalgın dal-gm resmi seyrettikten ve bu sırada elini boyaların kabarıklıklarında, kendi de bunu niçin yaptığını bilmiyerek, dolaştırdıktan sonra kalktı, de Bausset'yi ve nöbetçi subayı çağırdı. Roma kralını, tapındıkları imparatorlarının oğlunu, veliahtını görmek saadetinden hassa askerlerini mahrum bırakmamak için portreyi çadırın önüne koymalarını emretti.

M. de Bausset ile kahvaltı ettiği sırada da, (Bausset bu iltifattan büyük bir zevk duyuyordu), çadırın önünde, oraya yaklaşmış olan hassa erleriyle subaylarının, umduğu gibi, coşkun haykırıışları yükseldi.

34

HARB VE SULH

— Vive, l'Empereur! Vive le roi de Rome! Vive l'Empereur!1.

Napoleon, kahvaltıdan sonra, de Baus-set'nin yanında, ordu emrini yazdırdı. Düzeltmeden, bir solukta yazdırılmış olan beyannamesini kendisi de alıp okuyunca :

— Court et energique! - dedi.2 Bu ordu emri şöyleydi:

"Askerler! İşte o kadar arzulamış olduğunuz savaş. Bundan böyle zafer size bağlıdır. O bize lâzımdır, o bize bolluk, rahat kışlaklar ve yurda bir an önce dönüşü sağlayacak. Aus-terlitz'te, Friedland'da, Vitelsk'te ve Smolensk'-te davrandığınız gibi davranınız; çok sonra, gelecek nesiller bile bugünkü gazanızı ansınlar. Sizler için: o, Moskova duvarları dibindeki büyük savaşta bulunmuştu; denilsin."

— De la Moskoval³ - diye Napoleon tekrarladı ve yolculuk etmeği*seven bay de Baus-set'yi gezintisine çağırarak çadırdan çıkıp eğerli atlara doğru yürüdü. İmparatorun kendisine refakat etmesi yolundaki davetine Bausset:

— Votre majeste a trop de bonte,* - dedi,

1 Yaşasın İmparator! Yaşasın Roma kiralı! Yaşasın İmparator!

2 Kısa ve sert.

3 Moskovanm.

4 Çok lûtuftkârsınız haşmetlim.

HARB VE SULH

35

halbuki uykusu vardı, ata binmeği de bilmezdi, korkardı.

Fakat Napoleon, seyyaha başıyla bir işaret edince, adamcağız yola koyulmak zorunda kalmıştı. Napoleon çadırdan çıkınca oğlunun portresi önündeki hassa askerlerinin haykırma-ları bir kat daha artmıştı.

İmparator, kaşlarını çattı, edalı, azametli bir jestle portreyi göstererek :

— Kaldırın ordan onu, dedi, - savaş alanını göreceğiz çağda değil henüz.

Bausset gözlerini yumup başını eğerek derin derin içini çekti, İmparatorun sözlerini ne kadar takdir edebildiğini, anladığını bu hareketiyle belirtmiş oluyordu.

XXVII

Tarihçilerinin söylediklerine bakılırsa, Napoleon bütün o 25 ağustos gününü, sahayı gözden geçirerek, mareşallerinin sundukları plânları inceliyerek, generallerine bizzat emirler vererek at üzerinde geçirmişti.

Rus kıtalarının Kolotça boyunca tuttukları ilk mevzi hattı delinmişti; bu hattın bir parçası, Rusların sol kanadları, ayın 24 ünde Şe-vardino tabyasının düşmesi üzerine daha geriye alınmıştı. Hattın bu parçası ne tahkim edilmişti, ne de bir nehirle korunur bir durum-

36

HARB VE SULH

daydı, önünde açık, düz bir sahadan başka bir şey yoktu. Asker olsun olmasın herkes için Fransızların buraya saldırmaları gerektiği apaçık bir şeydi. Bundan dolayı da öyle uzun uza-dıya düşünüp taşınmalara, İmparatorla generallerinin öyle uğraşıp didinmelerine, hele Na-poleon'a o kadar istekle yakıştırdıkları dâhilik denilen o özel, yüksek kabiliyetlere lüzum yoktu; fakat sonradan bu olayı yazan tarihçiler de, o zaman Napoleon'un çevresinde bulunanlar da, hattâ kendisi bile hiç de böyle düşünmediler.

Napoleon, sahayı geziyor, derin derin düşünerek araziye gözden geçiriyor, beğenen veya beğenmiyen bir eda ile kendi kendine başını sallıyor; etrafını saran generallere, aldığı kararları doğuran derin düşüncelerin seyrini bil-dirmiyerek sadece ulaştığı kesin sonuçları emir şeklinde tebliğ ediyordu.

Eckmuhl dukası diye anılan Davout, Rusların sol kanadını çevirmek teklifinde bulundu, Napoleon*sa bunun yapılmaması gerektiğini söyledi, ama niçin yapılmaması gerektiğini açıklamadı. İstihkâmlara saldıracak olan general Compans'm tümenini ormandan geçirmek teklifini ise, sözde Elcingen dukası yani Ney, orman içinde yapılacak hareketlerin tehlikeli olduğunu, tümenin dağılabi-leceğini söylemeğe cüret ettiği hal de beğendi.

Şevardino tabyasının karşısına düşen sahayı gözden geçirerek bir müddet sustu, dü-

HARB VE SULH

37

şüncelere daldı, Rus bataryasını döğecek olan iki bataryanın ertesi gün yerleştirilecekleri yerle yanibaşlarında sahra topçusunun yerle-• şeceği yeri işaret etti.

Daha başka emirler de vererek konak yerine döndü, savaş plânını söyleyip yazdırdı.

Fransız tarihçilerinin coşkunlukla, öteki tarihçilerinse derin bir saygıyla bahsettikleri bu plân şöyleydi:

"Prens Eckmuhlün tuttuğu düzlüğe gecedan yerleştirilmiş olan yeni iki batarya, gün ışıır ışımaz, düşmanın karşıdaki iki bataryasına ateş açacak.

"Aynı anda, birinci kolordu komutanı general Pernety; ileri sürülecek olan Dessaix ve Friant tümenlerinin bütün obüsleri ve Com-pans tümeninin otuz topuyla düşman bataryasına ateş yağdıracak, böylece düşmana karşı: Hassa topçusunun 24 Topu

Compans tümeninin 30

Friant ve Dessait tümenlerinin 8 ki topyekûn 62

Top faaliyete geçecektir. "3 üncü kolordunun topçu komutanı general Focher, soldaki tabyayı döven bataryanın etrafında, üçüncü ve sekizinci kolorduların, sayısı on altıya varan bütün obüsleriyle yer alacak, böylelikle de bu bataryaya karşı 40 top bulunacaktır.

38

HARB VE SULH

"General Sorbier emir alır almaz hassanın bütün obüsleriyle tabyalardan birinin yahut ötekisinin üstüne yüklenmek için hazır olacaktır.

"Bu top ateşi sırasında, Prens Ponyatovs-ki, köyden ormana doğru ilerleyip düşman mevziini çevirecektir.

"General Compans ise birinci tabyayı ele geçirmek için orman boyunca ilerliyecektir.

"Böylece, savaş başlayınca da, düşmanın yapacağı hareketlere göre emirler verilecektir.

"Solda top ateşi, sağdan top sesleri gelir gelmez başlayacak. Morand tümeniyle Vice -roi tümenlerinin silâhendazları, sağ kanadın hücumu katıldığını görür görmez sıkı bir ateş açacaklar.

"General Morand ile general Gerard, düşman tabyasını ele geçirmek ve ordunun öteki birlikleriyle aynı hizayı tutmak için Vice-roi'-mn emri altında harekete geçtikleri sırada, Vi-ce-roi, köyü almış, üç köprüden geçerek tepeye varmış bulunacaktır.

"Bütün bunlar intizamla (Le tout se fera avec ordre et methode2) ve her zaman için elde büyük sayıda ihtiyat kuvvetlerinin bulunmasına önem verilerek yapılacaktır.

1 Borodino'yu.

2 Bütün bunlar intizamla, metotla yapılacak.

HARB VE SULH

39-

"Mojaisk yakınında imparator karargâhı,, 6 eylül, 1812 yılı".

Çok vuzuhsuz ve karışık yazılmış olan bu harekât emri - insan Napoleon'un dehâsına kar- şı duyulan dindarcasına korkuya kapılmaksızın onun emirlerinden bahsetmek cüretini kendinde görürse denilebilir ki - dört noktayı, dört talimatı ihtiva etmekteydi. Bu dört emirden hidbiri yerine getirilemezdi, nitekim yerine getirilememiştir de. Bu harekât emrinde evvelâ : Napoleon tarafından seçilen yere yerleştirilen bataryalarla onlara katılacak olan Pernety ve Foucherin toplan, yani hep bir arada 102 top ateş açacak, Rus istihkâmlariyle tabyasına gülle yağdıracak; deniliyor. Halbuki bu yapılamazdı, çünkü Napoleon'un seçtiği yerden gülleler Rus tahkimli mevkillerine ulaşamazdı; bundan dolayı da, bu 102 top, yakında bulunan bir komutan, Napoleon'un emirlerine aykırı olarak onları ileri alıncaya kadar boşu boşuna ateş etti.

Harekât emrinin ikinci noktası : Rusların sol kanadını çevirmek için Ponyatovski'nin, köyün üzerinden ormana doğru ilerlemesini, istiyordu. Bu da yapılamazdı; yapılamadı da,, çünkü köyün üzerinden ormana doğru ilerliyen Ponyatovski orda yolunu kesen Tuçkov'la karşılaştı, Rus mevzilerini çeviremedi.

Harekât emrinin üçüncü noktası: General Carapans, tahkimli ilk mevzileri zaptetmek için

40

HARB VE SULH

HARB VE SULH

41

ormanı baştan haşa geçecektir, diyordu. Com-pans'm tümeni tahkimli ilk mevzii zaptedemedi, püskürtüldü; çünkü ormandan dışarı çıkar çıkmaz; Napoleon'un önceden kestiremeyeceği bir peşrev ateşi altında saflarını düzenlemek zorunda kalmıştı.

Dördüncü olarak da : Vice-roi, köyü (Bo-rodino'yu) ele geçirecek ve tabyaya doğru komutası altında ilerleyip öteki kıtaların hizasını tutacak olan Friand ve Morand'in tümenleriyle (bu tümenlerin ne

zaman, nereye hareket edeceklerinden bahsedilmiyor) aynı seviyeyi muhafaza ederek köyün üç köprüsünden geçecektir, deniliyor.

Bu emrin kaleme alınışındaki vuzuhsuzluk yüzünden hiç bir şey anlamak mümkün değildir, ancak, Vice - roi'nin bu emri yerine getirmek için giriştiği teşebbüslere bakılırsa, Borodino'yu tabyanın solundan geçmesi gerekiyordu; Morand'le Friant tümenleri ise aynı anda cepheden saldıracaklardı.

Bütün bu noktalar da, harekât emrinin bütün öteki noktaları gibi gerçekleştirilemediler, zaten gerçekleştirilmeleri de imkânsızdı. Bo-rodino'yu geçen Vice-roi, Koloca istikametinde püskürtüldü, ilerleyemez oldu; Morand'la Friant'ın tümenlerine gelince onlar da tabyayı alamadılar, ezildiler; tabyayı ancak savaşın sonunda süvari kuvvetleri zaptetmişti (bu işin böyle olacağını ise Napoleon herhalde önceden hesaplamış değildi). Böylece, plânın hiçbir noktası yerine getirilmedi, zaten getirilemezdi. Bundan başka, ordu emrinde : savaşa başladıktan sonra da, düşmanın yapacağı hareketlere göre talimat verilecektir; deniyordu; bunun için Napoleonun savaş sırasında gerekli bütün emirleri vereceği sanılabilirdi, halbuki bu^da olmadı, olamazdı da, çünkü bütün savaş süresince Napoleon savaştan o kadar uzakta bulunuyordu ki (sonradan da anlaşıldığı gibi) savaşın gidişi hakkında bilgisi olamaz, savaş sırasında vereceği hiçbir emir yerine getirilemezdi.

XXVIII

Birçok tarihçiler, eğer, diyorlar, Borodino savaşını Fransızlar kazanamadıysa bu, o gün Napoleon'un nezleli oluşu yüzündendir; nezleli olmasaydı, gerek savaştan önce, gerekse savaş sırasında verdiği emirler daha dâhice olur, Rusya geçer, la face du monde ete chan-gee.1 Rusya'yı bir tek insanın, Büyük Petro'nun iradesi yarattığını; Fransa'nın cumhuriyetten imparatorluğa dönmesinin ve Fransız askerlerinin Rusya'ya girişinin bir tek insanın, Napoleon'un iradesiyle olduğunu kabul eden tarihçiler için, Rusyanın güçlü kuvvetli kalışına,

1 Dünyanın da yüzü değişirdi.

42

HARB VE SULH

ayın 26 sında Napoleonun dehşetli nezleye tutulması sebep olduğu yolunda bir muhakeme zarurî ve mantıkî bir muhakemedir.

Mademki Borodino savaşını verip vermemek Napoleon'un iradesine bağlıydı, falan yahut filân tertibi almak da sırf onun elindeydi,, öyleyse iradesinin belirmesinde tesiri olan nezlenin de Rusya'nın kurtuluşu sebebi olabileceği, bundan dolayı da Napoleon'a ayın 24 ünde su geçmez çizmelerini vermediği unutulmaz oda uşağının da Rusya'nın kurtarıcısı olduğu meydandadır. Bu tarz düşünce ile böyle bir netice,, tıpkı Voltaire'in, neyle alay ettiğini kendi de pek bilmeden; St. - Barthelemy gecesi X uncu Şarl'm mide bozukluğu yüzündendir diyerek çıkardığı netice gibi, muhakkaktır. Fakat, Rusya'yı bir tek insanın, Büyük Petro'nun iradesi yaratmıştır, Fransız imparatorluğunun meydana gelişi, harbin başlaması %bir tek insanın,, Napoleon'un iradesiyle olmuştur iddiasını kabul etmeyen insanlar için böyle bir muhakeme tarzı yalnız yanlış ve saçma sapan değil, fakat insanlık tarihinin esaslarına da aykırıdır. Tarihî olayların sebebi nedir, sorusuna verilecek başka bir karşılık vardır ki, o da şudur : dünya olaylarının akışı önceden ve yukardan tâyin edilmiştir, bu olaylara katılan insanların kendi keyiflerince yaptıkları bütün hareketlerin birbirlerine uygun düşmesine bağlıdır, bu

HARB VE SULH

43

Olaylar üzerinde Napoleon'ların tesiri sadece görünüştedir, dışıdır.

St. - Barthelemy gecesi, bu katliâmın yapılması için emir veren IX uncu Şarl'm iradesine bağlı olmadan yapıldı, ona sadece, böyle bir emir vermiştir gibi geldi, diye bir iddiada bulunmak ilk bakışta ne kadar acayip görünürse görsün, 80 bin kişinin canına mal olan Borodino boğazlaşması (savaşın başlaması için ve savaş sırasında emirler verdiği halde), Napoleon'un iradesine bağlı olmadan gerçekleşti, o, sadece böyle emirler verdiğini sandı demek insana ne kadar tuhaf gelirse gelsin; bana, her-birimizin büyük Napoleon'dan yüce değilsek de hiç olmazsa ondan küçük bir insan da olmadığımızı söyleyen insanlık haysiyeti bu meselenin bu suretle çözümlenmesine kabul ettirir; zaten tarih incelemeleri de bu iddiayı faz-lasiyle doğru göstermektedir.

Borodino savaşında Napoleon kimseye ateş •etmedi, hiç kimseyi öldürmedi. Bütün bunları yapan askerlerdi. Şu halde insanları öldüren o değildir.

Fransız ordusunun askerleri Borodino savaşında Rus askerlerini Napoleon'un emriyle değil, kendi istekleriyle öldürmeğe geldiler. Bütün ordu : aç, üstleri başları yırtık pırtık, yürümekten bitkin bir halde, Fransızlar, İtalyanlar, Almanlar, Lehliler, kendilerini Moskova'ya ulaş-

44

HARB VE SULH

maktan alıkoyan öteki ordunun karşısında hissediyorlardı ki le vin est tire etqu'il faut le bo-ire¹. Napoleon, şimdi Ruslarla dövüşmelerini yasak etse onu öldürürler, yine de Ruslarla dövüşmeğe giderlerdi, çünkü bu artık onlar için sakınılmaz bir şeydi.

Yeryuvarlağımı bilboke değneğiyle delen küçük çocuğun resmi karşısında "Vive l'empereur",¹ diye nasıl bağırırlarsa; kendilerine söylenecek her saçma sapan söze karşılık "Vive l'empereur" diye de nasıl bağıracaklarsa; gelecek nesillerin onlar için : Moskova önlerindeki savaşta bulunmuşlardı, diyeceğini, sakat kalmalarına, ölmelerine karşılık teselli kabilinden ileri süren Napoleon'un günlük emrini dinledikleri zaman da işte tıpkı öyle "Vive V-emperaur," diye bağırıışmışlardı. Çünkü "Vive l'empereur," diye bağırmaktan, muzaffer olup Moskova'da dinlenecek yer, yiyecek yemek bulmak için dövüş gitmekten başka bir şey yapamazlardı. Bundan dolayı da soydaşlarını öldürmeleri, Napoleon'un emirleri yüzünden değildi.

Savaşın gidişini düzenliyen de Napoleon değildi, çünkü plânının hiçbir noktası gerçekleşmediği gibi, savaş sırasında da ilerisinde

1 Şarabın tıpası çekilmiştir, gerek. (Ok yaydan» fırladı, sonuna kadar gitmek gerek.)

2 Yaşasın imparator.

HARB VE SULH

45

neler olup bittiğini bilmiyordu. Bunun için bu insanların birbirlerini öldürmeleri Napoleon'un iradesine bağlı olmadan, o öyle istediği için değil, fakat, genel işe katılmış yüz binlerce insanın iradesiyle gerçekleşmişti. Napoleon'sa, işlerin kendi keyfine, iradesine bağlı olarak yürüdüğünü, sadece sanmıştı. Bundan dolayı da Napoleon'un nezleli olup olmayışı meselesi, tarih için,|^ierhangi bir taşıt erinin nezleli olup olmayışından daha önemli değildir.

Bundan başka, Napoleon'un 26 ağustosta nezleli oluşu şu sebepten de önemsizdir: tarih yazarları, Napoleon'un plânı, savaş sırasında verdiği emirler nezlesi yüzünden eskileri kadar parlak olmamıştır, diyorlar, halbuki bu baştan aşağı yanlış bir iddiadır.

Çünkü, yukarıya yazıp geçirmiş olduğumuz harekât emri, eski plânlardan daha kötü değil, hattâ savaşlar kazandırmış olan bütün öteki harekât emirlerinden daha iyiydi. Savaş sırasında sözde verdiği emirlere gelince, bunlar da başka savaşlardaki emirlerden daha kötü değil, verilegelen emirlerin tıpkısıydı. Fakat, Napoleon'un kazanmadığı ilk savaş Borodino savaşı olduğu içindir ki, bu plân ve emirler eskilerinden kötüymüş gibi geliyordu. En parlak, en derin plânlar, tertipler bile savaşı kazandırmazlarsa berbat şeylermiş gibi görünür, her askerlik bilgini de onları, bilgiç bir

46

HARB VE SULH

edayla tenkid eder, savaşı kazandıran en kötü plânlar, emirler ise çok parlak şeylermiş gibi görünür, en ciddî insanlar da bu kötü plânların meziyetlerini ispat için ciltlerle yazı yazar Austerlitz savaşında Weirotter'in tertiplemediği plân, bu cins eserlerin en olgun bir örneği idi,, bununla beraber beğenilmedi; mükemmelliği,, ince elenip sık dokunmuş olması yüzünden beğenilmedi.

Napoleon, Borodino savaşında, iktidara temsil etmek görevini öteki savaşlarda olduğu gibi, hattâ daha da iyi yerine getirdi. Savaşın gidişine zarar verecek hiçbir şey yapmadı, en akla uygun tedbirlere başvurdu, afallamadı, bir yapıp bir bozmadı, korkmadı, savaş alanından kaçmadı, hayır, başkomutanlık yapmıyormuş gibi görünen rolünü, ince ustalığına harb-işlerindeki tecrübelerine dayanarak, soğukkanlılıkla, vekarla oynadı.

XXIX ,

Hatları ikinci defa dolaşıp inceden inceye-gözden geçirdikten sonra dönen Napoleon :

— Satranç takımı yerli yerinde dizili, hazır, oyun yarın başlıyor, — dedi.

Kendisine punç getirmelerini emretti, Ba-usset'yi çağırıp ona Paris'ten, â la maison de l'imperatrice¹ te yaptırmak niyetinde olduğu

1 İmparatoriçenin dairesinde.

HARB VE SULH

47

bazı değişikliklerden bahsetti, saray münasebetlerine dair en ufak şeyleri bile hatırlayışıyla de saray nazırını hayrette bıraktı.

Hiçten işlere ilgi gösterdi, Bausset'yi, yolculuk etmeğe karşı duyduğu sevgiden ötürü alaya aldı ve hastayı portatif karyolasına bağladıkları sırada, kendine güvenen, işini bilir, üplü bir operatörün kollarını sıvaması gibi, Umursamaz bir edayla gevezelikler etti. —"Bütün işin dizginleri elimde, kafamın içinde apaçık, besbelli- İşe başlamak gerekince de bunu hiç kimsenin beceremeyeceği gibi becereceğim, ama, şimdi alay edebilirim, hem ben ne kadar çok lâtife edersem, ne kadar, sâkin-sem, siz de o kadar çok güven ve rahatlık duymalı, dehâma hayran olmalısınız."

İkinci puncunu da bitiren Napoleon, ertesi gün karşılaşacağını sandığı önemli işten önce dinlenmeğe gitti.

Karşılaşacağı işle o kadar ilgileniyordu ki, uyuyamadı. akşamın nemli havasıyla artan nezlesine rağmen gece saat üçte gürültüyle sümkü-rerek, otağın büyük bölümüne geçti. Ruslar yerlerinde duruyorlar mı? diye sordu. Düşmanın yaktığı ateşler hep aynı yerde görünüyor, diye karşılık verdiler. Bunu uygun bulan bir edayla başını salladı.

Nöbetçi yaver otağa girdi:

— Eh bien, Rapp, croyez vous, que nous

48

HARB VE SULH

ferons de bonnes affaires aujurd'hui? — diye Napoleon ona döndü.

— Sans aucun doute, sire² — diye Rapp karşılık verdi.

Napoleon yavere bir göz attı. Rapp :

— Vous rappelez - vous, sire, ce que vous m'avez fait l'honneur de dire â Smolensk,³ — dedi, —! le vin est tire, il faut le boire*.

Napoleon kaşlarını çattı, başını ellerine alarak uzun zaman sessiz sedasız oturdu.

— Cette pauvre armee, — diye birdenbire söze başladı, — elle a bien diminuee depuis Smolensk. La fortune est une franche courtî-sane, Rapp, je le disais toujours, et je commence â l'eprouver. Mais la garde, Rapp, la garde est intacte?⁵ — diye sordu.

— Qui, sire⁶, — diye Rapp karşılık verdi.

1 Ne dersin, Rapp, bugün işimiz yolunda gidecek mi?

2 Elbette, haşmetlim.

3 Bana Smolensk'te söylemek lûtfunda bulunduğumuz sözü hatırlıyor musunuz, haşmetlim?

4 Şarap şişesinin mantarı çıkarılmıştır, içmek gerek (Ok yaydan fırladı, sonuna kadar gitmek gerek).

5 Bu zavallı ordu, Smolensk'ten beri bir hayli ufaldı. Talih düpedüz, yüksek bir orospudur, bunu her zaman söyledim, Rapp, şimdi de nefsimde bunun böyle olduğunu denemeğe başlıyorum. Fakat hassa kıtaları gibi, tastamam duruyorlar değil mi?

6 Evet haşmetlim.

HARB VE SULH

49»

Napoleon bir pastil aldı, ağzına koydu,, saate baktı uykusu yoktu, sabaha daha çok. zaman vardı; vakti emirler vererek öldürmek , de mümkün değildi, çünkü bütün emirler verilmişti, şimdi artık verilen emirler yerine getiriliyordu.

— A-t-on distribu'e les biscuits et le riz: auxkr'egiment de la garde?1 — diye Napoleon serf bir tavırla sordu.

— Qui, sire2.

— Mais le riz? 3.

Rapp, piring hakkındaki emrin kendi tarafından bildirilmiş olduğunu söyledi, fakat. Napoleon, emrinin yerine getirildiğine sanki inanmıyormuş gibi hoşnutsuzlukla başını salladı. İçeri, punç getiren bir uşak girdi. Napoleon, Rapp'a da bir bardak punç verilmesini, emretti, kendisinininkini, konuşmadan, yudum yudum içmeğe koyuldu. Bardağını koklıyarak:

Ne ağzımın tadı var, ne de burnum koku alıyor, — dedi, — bu nezle de bıktırdı usandırdı beni.

Doktorluktan bahsedip dururlar. Bir nezleyi bile iyi edemedikten sonra hangi doktorluk? Bana bu pastilleri Corvisart veriydi, ama hiç faydası yok. Onlar hangi hastalığı

1 Hassa alaylarına peksimetle piring dağıtıldımı?"

2 Evet haşmetlim.

3 Piring de mi?

r50

HARB VE SULH

: iyi edebilirler ki. Zaten bir hastalığı tedavi etmek, iyileştirmek de mümkün değildir. Notre

l corps est une machine â vivre. İl est organise pour cela, c'est sa nature, laissez-y la vie a

.son aise, qu'elle s'y def ende elle meme: elle fera plus que si vous la pardlysiez en l'encom-brant de remedes. Notre corps est comme une montre parfaite qui doit aller un certain temps,

- l'horloger n'a pas la faculte de l'ouvrir, il ne peut la manier qua tâtons et les yeux bandes. Notre

corps est une mcachine â vivre, voilà' Bir şeyi tarif etmeği definitions*, seven Napoleon böylece bir kere bu yola saptıktan sonra

apansızın yeni bir şeyi daha tarif etti.

— Savaş sanatının ne olduğunu bilir misiniz, Rapp? — diye sordu. Bu, belirli bir anda düşmandan daha kuvvetli olmak sanatıdır.

— Voila tout5.

1 Vücudumuz yaşamağa jmrayan bir makinedir, bu iş için kurulmuştur, onun mahiyeti budur, içindeki hayatı rahat bırakın, kendi kendini savunsun; o, bu işi, sizin onu ilaçlarla tıka basa doldurup felce uğratmanızdan daha iyi becerir. Bizim vücudumuz, belirli bir müddet işleyecek olan, kusursuz bir saat gibidir, saatçi onu açamaz, onu ancak, gözü bağlı bir halde ve el yardımıyla yoklayarak idare edebilir. Vücudumuz yaşamağa yarayan bir makinadır, işte •bu kadar.

B Bir şeyi tarif etmek. "l' !>' v;

3 İşte bu kadar.

HARB VE SULH.

Rapp, cevap vermedi. Napoleon :

— Demain nous allons avoir affair â Koutouzoff.

dedi. — Görüşürüz! Hatırlarsınız ya, Braunau'-da orduya komuta eden O3/du, tahkimatı gözden geçirmek için üç hafta içinde bir kere olsun ati binmemişti. Görüşürüz!

Saatine bir göz attı. Henüz dörttü. Uykusu yoktu, punç içilmişti, yapılacak hiçbir iş de kalmamıştı.

Kalktı, bir aşağı bir yukarı gezindi, kalın ceketini, şapkasını giydi, çadırdan dışarı çıktı. Gece karanlık ve nemliydi, pek hafif bir sis yukardan aşağı bastırıyordu. Fransız: hassalarının ateşleri yakınlarda belli belirsiz, yanıyor; uzaklarda dumanların arasından Rus hatlarının ışıkları pırıldıyordu. Ortalık durgundu, mevzilerini tutmak için harekete geçmiş, olan Fransız kıtalarının boğuk uğultusu ve a-yak sesleri iyiden iyiye işitiliyordu.

Napoleon, otağın önünden ilerledi, ateşlere-baktı, ayak seslerine kulak kabarttı, otağının önünde nöbet bekliyen ve imparator görünür görünmez simsiyah bir kazık gibi dikiliveren,, kalpağı tüylü, iri yarı bir hassa askerinin yanından geçerken karşısında durdu.

Yarınki işimiz Kutuzofladır.

52

HARB VE SULH

Askerlere söz söylerken her zaman takındığı yapmacıklı kaba ve okşayıcı askerce bir sedayla :

— Kaç yıldan beri hizmettesin? — diye sordu, asker karşılık verdi.

— Ah! un des vieux¹

— Alayda piring verdiler mi?

— Verdiler, haşmetlim. Napoleon başını salladı, uzaklaştı.

Saat beş buçukta Napoleon atma binerek Şevavrdino köyüne doğru yollandı.

Ortalık ışımağa başlamıştı, gökyüzü ağa-rıyordu, yalnız doğuda bir tek bulut parçası vardı. Bırakılmış ateşler sabahın alaca aydınlığında sönmek üzereydiler.

Sağdan, boğuk ve tek bir top sesi gürledi, yayılıp genel durgunluğun arasında söndü. Birkaç dakika geçti, ikinci bjr gürleyiş, sonra üçüncüsü havayı sarstı; dördüncü, beşinci gürlemeler yakınlarda, sağda bir yerlerde heybetle aksettiler.

İlk top sesleri henüz dinmemişti ki, yeni yeni gürlemeler birbirine karışıp uğuldadılar.

Napoleon maiyetiyle Şevardino tabyasına geldi, atından indi. Oyun başlamıştı.

1 Ha, eskilerden..

HARB VE SULH

53

XXX

Prens Andrey'in yanından Gorki'ye dönen Piyer, seysisine atları hazırlamasını, kendisini erkenden uyandırmasını emretti; sonra, Boris'in, bölmenin arkasında ona ayırdığı köşe-cikte uyuyuverdi.

;- \$ Piyer, ertesi sabah gözlerini açtığı zaman, izbede kimsecikler kalmamıştı. Küçük pencerelerde camlar zingirdiyordu. Başucunda duran seysis onu dürtmekteydi.

— Ekselans, ekselans, ekselans, diye Piyer'in yüzüne bakmadan, onu uyandırabileceğinden ümidini kesmiş gibi omuzlarından tutup sarsarak inatla homurdanıyordu.

Uyanan Piyer sordu:

— Ne? Başladı mı? Vakit geldi mi?

Emekli bir asker olan seysis :

— Top seslerini dinleyiniz, — dedi, — bayların hepsi çoktan gittiler, serenisim de çoktan yola çıktılar.

Piyer, acele acele giyindi, sahanlığa fırladı.. Dışarda hava aydınlıktı, taze, serin ve iç açıcıydı, çiğ yağmıştı. Kendisini örten bir buluttan kurtulmakta olan güneş, bulutla yarı yarıya, kesilen ışıklarını, karşı sokağın damlarından, yolun nemli tozlarına, evlerin duvarlarına, çitin aralıklarına, Piyer'in izbe önünde duran*

34

HARB VE SULH

beygirleri üstüne saçıyordu. Top gürültüleri dı-rşarda daha açık işitilmekteydi. Bir yaver, ya-.nmda bir kazakla, yoldan dörtnala geçti.

— Vakittir, kont, vakit! diye bağırırdı.

Atını peşinden getirmelerini emreden Pi-yer, dün üstüne çıkıp savaş alanını seyrettiği höyüğün yolunu tuttu. Bu höyükte bir asker ^kalabalığı toplanmıştı; kurmaylıkan olanların Fransızca konuşmaları işitiliyor, Kutuzof'un, kırmızı kordeleli beyaz şapkası, ağarmış başı, .geniş omuzlarına gömülü kaim ensesi görünüyordu. Kutuzof ileriye, büyük yola tek dürbünle bakmaktaydı.

Höyüğün merdivenlerini çıkarken Piyer, uzaklara bir göz attı, önündeki manzaranın güzelliği karşısında hayranlıkla donup kaldı. Bu, dün aynı höyükten seyrettiği aynı panoromaydı, fakat şimdi bütün o yerler «asker kıtaları, ateş eden silâhların dumanlariyle kaplıydı; Piyer'-in arkasında, solunda yükselen parlak güneşin »eğri ışıkları, altın ve pembe renklerin bin bir çeşidi ve koyu, uzun gölgelerle delinen sabahın tertemiz havası içinde bu manzaranın üstüne vuruyordu. Panoramanın sonunu çerçe--veliye uzak ormanlar tıpkı sarı yeşil renkli, kıymetli bir taşa oyulmuş gibiydiler; tepelerinin dalgalı çizgileri ufukta göze çarpıyor, aralarını, Valuyef'in gerilerinde asker kıtalarıyla *dolmuş büyük Smolensk yolu kesiyordu. Daha

HARB VE SULH

yakınlarda, altın tarlalar, baltalıklar, ışıldamaktaydı. Dört bir yanda, ilerde, sağda, solda asker kıtaları görünüyordu. Bütün bu manzara canlıydı, heybetliydi, umulmadık bir şeydi, fakat Piyer'i en çok hayran bırakan şey, savaş alanının, Borodino'nun ve Koluça'nın üstünde ve her iki yanındaki derenin görünüşü--

İki Borodino'da, Koluça'nın üstünde ve her iki yanında, hele solda Voyna'nın Kolaca ile birleştiği bataklık kıyıda, parlak güneşin doğ-masıyla dağılan, dalgalanan, şeffafâşan ve dolaylarında görünen her şeyi sihirbazcasına boyayıp ortaya çıkaran bir sis vardı. Bu sise barut dumanları da katılıyor; bu sisle dumanın, suyun, kırılgının, kıyıları boyunca yığılan kıtaların süngüleri üzerinde, her yerde sabah aydınlığının ısıltıları pırıldıyordu. Bu sisin arasından beyaz bir kilise, şu yanda Borodino izbelerinin damları, ötede kesif asker yığınları, beride yeşil cephane sandıkları, toplar beliri-yordu. Bütün bunlar kımıldıyor, yahut da kımıldanıyor gibi görünüyorlardı, çünkü dumanla sis bütün sahanın üzerinde yayılıp yürüyordu. Borodino dolaylarındaki sisle kaplı alçaklarda olduğu gibi, daha yukarlarda, hele bütün cephe hattı boyunca solda, ormanlarda, kırlarda, basık yerlerde, yüksekliklerin üstlerinde, atılan topların kâh ayrı ayrı, kâh yığın yığın, kâh aralıklı, kâh sık dumanları kabarıp-

56

HARB VE SULH

kahnlaşıp, kıvranıp, yayılıp bütün sahada yük-seliyordu.

Manzaraya asıl güzelliğini veren de bu top dumanları, söylemesi tuhaf oluyor ama, top sesleriydi.

"Puff!" — diye, menekşe, kurşuni ve süt beyaz renklerle pırıltılı yuvarlak, dolgun, bir duman birdenbire görünüyor, bir saniye son-ra da bu dumanın sesi "Bun!" diye yükseliyordu.

"Puf, puf!" diye birbirine çarpıp karışarak iki duman yükseldi, "Bum, bum," — diye de iki ses gözün gördüğünü doğruladı.

Piyer, demin, yusuvarlak, tıpkı bir lâstik top biçiminde görmüş olduğu birinci durmana tekrar bir göz attı, şimdi onun yerinde yana doğru uzanan duman yuvarlakları var, ve birdenbire "puf!..." sonra duraklamalarla "puf, puf..." diye üç yuvarlak, daha ve işte dördüncüsü, sonra hemen, fasılalarla "bum... bum - Tbum - bum..." diye güzel, tok, güvenli uğuldamalar... İnsana, bu dumanlar kâh hızla geçip .gidiyorlarmış gibi geliyor, kâh onlar duruyor-larmış da yanlarından ormanlar, tarlalar, par-lıyan süngüler kaçıyor gibi görünüyordu. Sol-»da, tarlaların, fundalıkların üstünde bu kocaman dumanlar, heybetli yankıları ile ardsız arasız başgösteriyor, daha yakınlarda, alçaklarda, ormanlarda ise tüfeklerin yuvarlaklaşmağa va-

HARB VE SULH

57

kit buiamıyan dumancıkları fışkırıyor, onlar da, minik seslerini aksettiriyorlardı. "Trah - ta -tah" diye tüfekler sık sık, fakat top sesleri yanında düzensiz ve heybetsizce çatırdamaktaydılar.

Piyer, orda, bu dumanların, bu pırıldıyan süngülerin, bu hareketin arasında olmak istiyordu. İntihalarını başkalarının da üzerinde mihfne vurmak için Kutuzof'la maiyetinde-kilere bir göz attı, ona, onlar da tıpkı kendisi gibi aynı duygularla karşıya, savaş alanına ba-kıyorlarmış gibi geldi. Bütün yüzlerde, Piyer'in dün fark ettiği ve Prens Andery'le konuştuktan sonra da iyice kavradığı o gizli ısı "chaleur la-tente" pırıldıyordu. Kutuzof, gözünü savaş alanından ayırmaksızın yanında duran generale :

— Git, yavrum, git, - dedi, İsa yardımcın olsun.

Bu emri alan general, Piyer'in yanından geçip höyükten aşağı indi. Kendisine nereye gittiğini soran kurmaylardan birine de, soğuk bir edayla :

— Derenin geçidine, - dedi.

Piyer : "Ben de, ben de" - diye düşündü ve generalin peşince yürüdü.

General, bir kazağın getirdiği ata bindi. Piyer, beygirleri tutan seyisine yaklaştı. Hangisinin en uslu olduğunu sorduktan sonra bindi, yeleye yapıştı, burkulan ayaklarının topukla-

58

HARB VE SULH

riyle hayvanın karnını sıkıştırdı, gözlüklerinin düşeceğini, fakat yeyle dizginlerini bırakmıyacağını hissederek ve höyükten kendisine bakmakta olan kurmay subayların güldürerek generalin ardınca atını dörtlale sürdü.

XXXI

Piyer'in takibettiği general, tepeden indikten sonra ansızın sola saptı, onu gözden kaybeden Piyer de, önünde giden piyade askerlerinin safları arasına daldı. İleri, geri, sağa, sola başvurarak sıyrılmak istedi, fakat dört bir yanda yüzleri tasalı ve kendilerini, görünmez lâkin besbelliki önemli bir işe kaptırmış askerler vardı. Hepsisi de, onları atıyla ne diye itip kaktığı bilinmiyen bu beyaz şapkalı, şişman adama aynı hoşnutsuz, sorgulu bakışlarla bakıyorlardı.

İçlerinden biri bağırdı,;

— Taburun içinde atınla işin ne!

Bir başkası, beygire bir dipçik vurdu, eğerin kaşına yapışan Piyer de, gemi azıya alan hayvanı güç belâ zaptederek askerlerin arasından dörtlale sıyrılıp boş bir sahaya çıktı.

İlerisinde bir köprü, köprüde de ateş eden başka askerler vardı. Onlara yaklaştı. Piyer,, savaşın ilk merhalesinde Borodino'yu ele geçiren Fransızların hücumla kaktıkları Borodino

HARB VE SULH

59

ile Gorki arasındaki Koluça köprüsüne geldiğinin farkında değildi. Önündeki köprüyü; köprünün iki yanında ve çayırılıkta, dün de fark ' etmiş olduğu sıra sıra kuru ot kümeleri arasında askerlerin toz duman içinde bir şeyler yaptıklarını gördü, fakat burada ardsız arasız ateş edilmesine rağmen savaş alanının işte buE&ısı olduğunu aklına bile getirmede. Dört bir yanda vızıldıyan kurşunların, başının üstünden geçen güllerin seslerini duymuyor, derenin karşı kıyısındaki düşmanı görmüyordu; birçokları yanıbaşında düştükleri halde, yaralılarla ölüleri uzun zaman fark edemedi. Yüzünden eksik oîmiyan gülümsemesiyle etrafına bakmıp duruyordu.

— Bu herif de, beygir üstünde, hatların «önünde ne arıyor? - diye birisi haykırdı.

— Sola, sağa sap, - diye kendisine bağırdılar.

Piyer, sağa saptı, general Rayevski'nin tanıdık yaverlerinden biriyle ansızın karşılaştı. Yaver ona öfkeyle baktı, her halde o da haykırmak üzereyken Piyeri tanıyınca, başını salladı.

— Burada ne arıyorsunuz?-deyip atını •dörtlale kaldırarak uzaklaştı.

Burasını yadırıyan, burada hiçbir işe yaramadığını hissededen Piyer yine, şunu bunu

60

HARB VE SULH

rahatsız etmekten çekinerek, atını yaverin peşince dörtlale sürdü.

— Orası, burası değil mi?-Sizinle gelebilir miyim? - diye sordu.

— Bir dakika müsaade buyurun, bir dak-ka, - diye yaver karşılık verip çayırılıkta duran şişman bir albaya doğru at sürerek ona bir şeyler söyledikten sonra tekrar Piyer'in yanından döndü, gülümsiyerek :

— Buraya ne diye geldiniz, kont? - dedi. -Hâlâ öyle meraklı mısınız?

Piyer :

— Evet, evet, - dedi.. Yaver ise beygirini çevirip uzaklaşırken :

— Burası yine çok şükür... - dedi, - fakat sol kanadda, Bagration'un orada, işler dehşetli kızıştı.

— Sahi mi?-diye Piyer sordu. - Orası da neresi?

Yaver :

— Haydi, benimle beraber höyüğe gelin,, bizim oradan her taraf iyice görülüyor, bizim batarya da hâlâ dayanmakta. - dedi. - Nasıl, geliyor musunuz?

Piyer etrafına bakmıp gözleriyle seyisini arıyarak :

— Evet, sizinle geliyorum, - dedi. Piyer, ayakları üstünde sürünen, sedyelerde taşınan

HARB VE SULH

61

yaralıları, işte ilk defa-burada, bu anda gördü. Dün geçmiş olduğu o kokulu kuru ot yığmla-riyle örtülü çayırılıkta kümelerin ortasında, başı yana devrik, başlığı yere yuvarlanmış bir « asker, kımıldanmadan

yatıyordu. Piyer : — Bunu niçin kaldırmamışlar? — demek üzereydi ki, gözlerini o yana dikmiş olan yaverin sert yüzüyle karşılaşarak sustu.

İseyisini arayıp bulamıyan Piyer, yaverle birlikte, dere boyunca alçaklardan ilerliyerek Rayevski höyüğünün yolunu tuttu. Beygiri ya-verinkinden geri kalıyor, onu ölçülü bir şekilde sarsıyordu.

— Ata binmeğe alışkın değilsiniz herhalde, kont, öyle mi? diye yaver sordu.

Piyer şaşkın şaşkın :

— Yoo, - dedi, - ama bu, boyuna zıplıyor da...

Yaver :

— Vay! Yahu, hayvan yaralı, - dedi, - sağ ön ayağında, dizin üstü. Kurşun olacak. Tebrik ederim, kont: le bapteme dufeu'.

Kulakları sağır edercesine boyuna ateş eden ileriye alınmış topçunun arkasındaki altıncı kolorduyu duman içinden geçip küçük bir ormana ulaştılar. Ormanın içi serindi, dur-

1 Ateş vaftizi, (ilk harb tecrübesini görmek.)

62

HARS VE SULH

gundu, bahar kokuyordu. Piyerle yaver atlarından indiler, tepeyi yaya tırmandılar.

— General burada mı? - diye höyüğe varan yaver sordu.

— Şimdi buradaydılar, şu yana gittiler, -diye sağ tarafı göstererek ona karşılık verdiler.

Yaver, şimdi onu ne yapacağını bilmiyormuş gibi Piyer'e bir göz attı.

Piyer:

— Siz rahatsız olmayın, - dedi. Ben höyükte kalırım, mümkün mü?

— Olur, kalınız, oradan her taraf görünür, o kadar da tehlikeli değildir. Sonra gelir sizi alırım.

Piyer bataryalara doğru yürüdü, yaver uzaklaştı. Bir daha da görüşmediler; Piyer, bu yaverin o gün bir kolunu kaybetmiş olduğunu ancak çok sonraları öğreymişti.

Piyer'in çıktığı höyük sonraları Ruslarca höyük bataryası, yahut Rayevski bataryası diye, Fransızlarcaysa la grande redoute, la fatale redoute, la redoute du centre¹ diye ün almış bir yerdi.

Çevresinde on binlerce insan ölmüş ve Fransızlar burayı mevziin kilit noktası saymışlardı.

Büyük tabya, uğursuz tabya, merkez tabyası.

HARB VE SULH

63

Bu tabya, höyüğün üç yanına kazılmış siperlerden ibaretti. Siperlere de mazgallardan ateş eden on top yerleştirilmişti.

Cephe hattında ve höyüğün iki yanında da durmadan ateş eden toplar vardı. Topların biraz gerisinde piyade askeri yer almıştı. Höyüğe ulaşan Piyer, birkaç topun ateş ettiği bu birkaç siperin; savaşın en önemli yeri olduğunu aklından bile geçirmemişti.

Tersine, Piyer'e burası (hele kendisi de burada bulunduğu için) savaşın en önemsiz yeriy-miş gibi geliyordu.

Höyüğe çıkmış olan Piyer, bataryayı çev-reliyen siperin sonuna gidip oturdu, etrafında olup biten şeyleri şuursuz, bahtiyar bir gülümsemeyle seyre daldı. Yine hep o gülümsemeyle arasına kalkıyor;; topları dolduran, tekrar eski yerlerine getiren ve yanıbaşmdan torbalarla, barut hartuçlariyle, artsız arasız geçen askerleri rahatsız etmemeğe çalışarak bataryayı dolaşıyordu. Bu bataryanın topları, gümbürtüle-riyle kulakları sağır edip dolaylarını barut dumanına boğarak, birbiri peşi sıra, durup dinlenmeden ateş etmekteydiler.

Bataryayı korumakla ödevli piyade askerlerinin arasında hissedilen huzursuzluğa karşılık, burada, başkalarından siper çukurlariyle ayrılmış, sınırlanmış, kendilerini işe kaptırmış

64

HARB VE SULH

bir avuç insanın arasında, burada, bataryada, herkes için ayrı ve müşterek bir aile hayatı gibi bir şey vardı.

Piyer'in beyaz şapkalı, sivil kıyafetli şeklinin ortalıkta görünmesi, önceleri, bu insanların üzerinde tatsız bir tesir bıraktı. Yanından geçerken askerler ona şaşkın şaşkın, hattâ ürkerek, yan gözle bakıyorlardı. Yüksek rütbeli topçu subaylarından biri, uzun bacaklı, uzun boylu, çöpür bir adam, en sondaki topun nasıl işlediğini incelemek bahanesiyle Pi-yer'e yaklaştı, onu merakla süzdü.

Emrine verilmiş iki topla uğraşıp didinen ve harb okulundan yeni çıktığı besbelli genç, henüz çocuk denecek bir yaşta, toparlak yüzlü bir subaycık sert bir edayla Piyer'e :

— Bayım, lütfen buradan uzaklasınız, rica ederim, - dedi, - Yasak.

Askerler, Piyer'e göz atarak başlarını hoşnutsuzlukla sallıyorlardı. Fakat herkes, bu beyaz şapkalı adamın kendilerine zararı dokunması şöyle dursun, siperin meyilli kıyısında uslu uslu oturduğuna, askerlerin yolundan utangaç bir gülümsemeyle terbiyeli terbiyeli çekilerek top ateşleri altında, bataryada, sanki bir bulvardaymış gibi rahat rahat dolaştığına kanaat getirince ona karşı duyulan hoşnutsuzluğun yerine gitgide, şefkatli ve alaycı bir duygu almağa başladı; bu, askerlerin, kendi hay-

HARB VE SULH

65

vanlarma, köpeklerine, tavuklarına, keçilerine,, genel olarak asker kıtalarının yanında beslenen hayvanlara karşı duydukları hisse benzer bir duyguydu. Askerler, yüreklerinde, Piyer'i kendi ailelerinin içine alıverdiler, onu benimsediler, bir de lâkap taktılar: "Bizim efendi" diyorlardı ona ve aralarında sözü geçtikçe şefkatle gülümsüyorlardı. k

1ı Bir gülle Piyer'in iki adım ötesinde toprağa gömüldü. Piyer, elbisesinin üstünden, güllenin fışkırttığı tozu toprağı silerken gülümsi-yerek etrafına bakındı.

Kırmızı suratlı, iri yarı bir asker, kuvvetli bembeyaz dişlerini göstererek Piyer'e :

— Nasıl, demek korkmuyorsunuz, bayım,. aşk olsun! - dedi,

"— Yâ sen, korkuyor musun? - diye Piyer sordu.

Asker :

— Ne demezsin? - diye karşılık verdi. - İnsanın gözünün yaşma bakmaz ki... Bir çarptı mı, barsaklarımı döküverir. Korkmamak olmaz - dİ3?e de güldü.

Birkaç asker, sevinçli, şefkatli yüzleriyle Piyer'in başına toplandılar. Onun da bütün insanlar gibi konuşabileceğini sanmamışlar da Şimdi böyle bir şeyle karşılaşınca sevinmişler gibi bir halleri vardı.

HARB VE SULH

— Askerlik bizim sanatımız. Ama, baya, bak, şaşılacak iş. Bay da baymış doğrusu!

Genç subay, Piyer'in başına toplanan as-ierlere:

— Yerlerinizel - diye bağırdı. Bu, herhalde genç subayın aldığı ilk, yahut ikinci vazifeydi, bundan dolayı da, gerek askerleriyle, gerekse üstleriyle olan münasebetlerinde, kılı kırk yararcasma usul ve merasim dairesinde hareket ediyordu.

Sürekli top, tüfek ateşi bütün alan boyunca, hele solda, Bagration istihkâmlarının olduğu yerde şiddetlenmekteydi, fakat Piyer'in bulunduğu yerden, barut dumanları yüzünden liemen hemen hiçbir şey seçilemiyordu. Savaş alanının görünüşü ve gürültüleri karşısında duymuş olduğu ilk şuursuz ve sevinçli heyecan, şimdi yerini, hele çayırılıkta tek başına serilmiş yatan o askeri gördükten sonra, bambaşka duygulara bırakmıştı. Şimdi, çevresindeki insanları, siperin meyilli kıyısına oturup seyre dalmıştı. Saat ona doğru, bataryadan yirmiye yakın insan kaldırılıp götürülmüş bulunuyordu, toplardan ikisi parçalanmıştı; bataryanın üstüne sık sık gülleler düşüyor, seken kurşunlar vızıldıyor, ıslak çalarak aşıp gidiyordu. Fakat bataryadaki insanlar sanki bütün bunların far-

HAKB VE SULH

67

landa değildiler; her taraftan şakalaşmalar, neşeli konuşmalar duyuluyordu.

Askerlerden biri, ısıklarla uçup gelen bir , gülleye:

—: Aman, aslanım, - diye haykırdı, güllenin aşıp giderek bataryayı koruyan piyade saflarının arasına

düştüğünü fark eden başka bir asker de : † Buraya değil! Piyadelere! - diye kakhahayı basarak ilâve etti.

Başka birisi de, bir gülle geçerken çöme-len bir köylüye :

— Ne o, ahbabını mı selâmlıyorsun? - diye alay etti.

Önlerinde neler olup bittiğini seyretmek için birkaç asker istihkâm siperine toplanmışlardı :
Siperden ötesini göstererek :

— Hatları geri çekmişler, görüyor musun, gerilemişler - diye konuşuyorlardı.

Eski gedikli erbaşlardan biri:

— Siz kendi işinize bakın, geri çektiler-se, demek ki geride yapılacak iş vardı da ondan, - diye bağırıp içlerinden birini omuzlardan yakaladı ve diziyile vurdu. Etrafta kahkahayı bastılar.

— Beşinci top, ileril - diye bir yerlerde kumanda verildi.

Topu tekrar eski yerine getirenlerin sevinçli haykırıışları duyuldu:

HARB VE SULH

— Hep beraber, dayanın çocuklar, yedek-çiler gibi.

— Ay, az daha bizim efendinin şapkasını uçuruyordu, - diye kırmızı suratlı, alaycı asker, bembeyaz dişlerini göstererek Piyer'e takıldı, o anda bir tekerleğe ve bir insan bacağına çarpan gülleyle de öfkeyle : — Vay, münasebetsiz,-dedi. Öteden başka birisi, yaralıları toplamak için bataryaya eğile eğile giren milis askerleriyle alay etti:

— Ah, sizi gidi tilkiler!

Ayağı kopmuş olan askerin baş ucunda dikilip duran milislere haykırdılar:

— Lapanın tadı tuzu yok değil mi? Ha? Ah gidi ödle kargalar!

— Keyifler nasıl, yavrum, - diyerek de köylüleri kızdırıyorlardı. — Hiç de böyle işe gelemesler! Piyer, her düşen mermiden, her insan kaybindan sonra ortalığın birkat daha kızıştığını fark ediyordu. Bütün bu insanların yüzlerinde, (olup biten şeylere meydan okuyorlarmış gibi) yanan gizli bir ateşin pırıltıları, sanki yaklaşan bir fırtına bulutuyla gittikçe daha sık, dha parlak ışıldamaktaydı.

Piyer, ileriye, savaş alanına bakmıyor, orada olup biten şeylerle ilgilenmiyordu : kendini

HARB VE SULH

69

tanıamıyla, gitgide daha kuvvetle yanan ve ruhunda (bunu hissediyordu) aynı şekilde tutuşmuş olan bu ateşin temasına kaptırmıştı. • Bataryanın ilerisinde, fundalıklarda, Ka-menka deresinin kıyılarında yerleşmiş olan piyade kuvvetleri saat onda gerilemeğe başladılar. Tüfeklerinin üstünde yaralıları taşıyarak geriye doğru kaçıştıkları, bataryadan görülebiliyordu. Bir general, maiyetiyle birlikte höyüğe geldi, albayla konuştu. Piyer'e sert sert baktı, geride bataryayı koruyan piyade kuvvetlerine de daha az hedef teşkil etmeleri için yere yatmalarını emrederek tekrar aşağı indi. Biraz sonra, bataryanın sağındaki piyade kuvvetleri saflarından trampet gürültüleri, komuta sesleri geldi; safların ileriye doğru hareket ettikleri, bataryadan görünüyordu.

Piyer, istihkâm siperinden baktı. Bir insan yüzü bilhassa gözüne çarptı. Bu, yüzü genç, solgun bir subaydı, kılıcını aşağı sarkıtmış, kaygıyla etrafına bakmarak geride yürüyordu.

Piyade kuvvetlerinin safları dumanın içinde kayboldu, haykırıışları, yaylım ateşlerinin sesleri duyuldu. Birkaç saniye sonra da, yığınla yaralı ve sedye oradan sökün etti. Bataryaya güller daha sık düşmeğe başlamıştı. Birkaç kişi yerde kendi hallerine bırakılmış yatıyordu. Topların yanında askerler daha büyük bir canlılıkla uğraşıp didinmekteydiler. Ar-

70

HARB VE SULH

tık hiç kimsenin Piyer'e aldırış ettiği yoktu. Yolun üstünden çekilmesi için bir iki defa öfkeyle bağırıldılar. Komutan kaşlarını çatmış, geniş, hızlı adımlarla bir toptan öbürüne gidip geliyordu. Küçük, genç subayın yüzü büsbütün kızarmıştı, askerlere daha büyük bir titizlikle kumanda veriyordu. Askerler, mermiler uzatıyorlar, dönüyorlar, topları dolduruyorlar, işlerini fiyakalı bir dikkatle yapıyorlardı. Gidip gelirken, yaylıymışlar gibi sıçramaktaydılar.

Fırtına bulutu yaklaşıyordu; Piyer'in, yanışını seyrettiği ateş artık bütün yüzlerde alev alev tutuşmağa başlamıştı. Piyer, batarya komutanının yambaşmda duruyordu. Küçük, genç subaycık, eli şapkasının siperliğinde koşarak komutanın yanma geldi.

— Ancak sekiz mermi kaldığını bildirmeme müsaade buyurun, bay albay, ateşe devam edelim mi?-diye sordu. •

İstihkâm siperinden bakan albay cevap vermedi:

— Peşrev ateşil - diye haykırdı. Birdenbire bir şey oldu, genç subaycık bir ah etti, iki büküm oldu, uçarken vurulmuş bir kuş gibi yere düştü. Piyer'in gözleri karardı, her şey bir acayıpleşti, bulanıklaştı.

Mermiler birbiri ardı sıra ısıklık çalıyor, sipere, askerlere, toplara çarpıyordu. Önceleri

HARB VE SULH

71

bu gürültülerin farkına bile varmıyan Piyer, artık başka bir şey işitmez olmuştu; ona, bataryanın sağında, kanadındaki askerler "Hurra," diye bağırarak ileriye değil geriye doğru koşuşuyorlar gibi geliyordu.

Piyer'in bulunduğu siperin kıyısına bir gülle düştü, üstünü başını toz toprak içinde bıraktı, gözlerinin önünden kara bir yuvarlak gelip geçti, aynı anda bir şey sakladı. Batar' yaya giren milisler kaçıştılar.

— Bütün topar, peşrev ateşil-diye komutan haykırdı.

Bir gedikli erbaş koşarak komutanın yanına geldi, ürkek bir fısıltıyla (tıpkı bir ziyafette ev sahibine şarabın bittiğini haber veren bir sofracıbaşı gibi) artık cephane kalmadığını bildirdi.

Komutan, Piyer'den yana dönerek :

— Haydutlar! Ne halt ederler böyle! - diye bağırıldı. Terli yüzü kıpkırmızıydı, çukura batmış gözleri pırıldıyordu. Piyer'i tepeden tırnağa öfkeli öfkeli süzerek askerlerden birine haykırdı:

— Koş ihtiyata, cephane sandıklarını getir!

Piyer:

— Ben giderim, - dedi. Subay karşılık vermedi, açık adımlarla uzaklaştı.

— Ateş kes... bekle! - diye haykırıyordu.

72

HARB VE SULH

Gidip cephane getirmesi emredilen asker, Piyer'e çarptı.

— Hey, efendi, burası sana göre yer değil, - dedi ve koşa koşa yokuşu inmeğe başladı.

Piyer, genç subaycığın yıkıldığı yerin etrafından dolaşarak askerinin ardınca seçirtti.

Bir, iki, üç mermi, başının üstünden geçip ileriye, geriye düştü. Piyer, bayır aşağı koşarak indi. Yeşil boyalı sandıkların yanına varmıştı ki birdenbire: "Böyle nereye gidiyorum?" - diye düşündü. Geriye mi dönmeli yoksa ilerlemeli miydi? Bunu kestiremiyerek kararsızlıkla durdu. Birdenbire korkunç bir çarpına onu arkaya doğru iterek yere yuvarladı. O anda, büyük bir ateşin alevleriyle aydınlandı; yine aynı an içinde, kulaklarında sağır edici bir gök gürlemesi, ısıklarla, gümbürtülerle uğuldadı.

.

Piyer kendine geldiği zaman elleri yere dayalı, kış üstü oturuyordu; demin yanbaşında bulunan sandık yok olmuştu; yalnız, yeşil, yanık tahta parçalarıyla paçavralar, kavrulmuş otların külleri üstünde şuraya buraya dağılmıştı; bir beygir, peşinde bir araba okunun kalıntıları sürükliyerek dörtlüye uzaklaşıyor, bir başka beygir de, tıpkı Piyer gibi, yere serilmişti; uzun, keskin kışnemelerle etrafı çınlatıyordu.

HARB VE SULH

XXXII

73

Piyer, kendini korkudan kaybetmiş bir halde yerinden sıçradı, etrafını saran dehşetten kendisini koruyacak biricik sığınağa, geriye, bataryaya doğru can havliyle koştu.

Sipere girdiği sırada, bataryada top ses-leiinin dinmiş olduğunu; bazı insanların orada bir şeylerle uğraştıklarını fark etti. Bu insanların kim olduğunu anlamağa vakit bulamadı. Sanki eğilmiş de, aşağıda bir şeylere bakıyormuş gibi istihkâm siperinin üstüne abanmış, yüzü koyun yatan ihtiyar albayı gördü; sonra, gözünün ısırdığı bir askeri de gördü; bu asker kollarını tutan insanların arasında ileriye doğru fırlamak istiyerek debeleniyor : "Kardeşler!" diye bağırıyordu, Piyer, acayip bir şeyler daha gördü.

Fakat albayın ölü, "Kardeşler!" diye bağırmanın da esir olduğunu henüz kavramağa vakit bulamamıştı ki, gözlerinin önünde bir baş-1ta asker arkadan süngüledi. Piyer, sipere ayak atar atmaz, mavi üniformalı,

yüzü gözü ter içinde, sararmış, zayıfça, bir adam, bir şeyler haykırarak, yalın kılıç, ona doğru koşmuştu. Piyer içgüdüsüne uyarak sakındı, çünkü ikisi de birbirini görmeden çarpışmak üzereydiler; kolunu uzattı, bir eliyle adamın (bu bir Fransız subayıydı) omuzundan yakaladı, öteki

74

HARB VE SULH

eliyle de boğazına sarıldı. Subay, kılıcını bırakarak, Piyer'in yakasına yapıştı.

Birkaç saniye her ikisi de birbirlerinin yabancı olan yüzlerine, korkulu gözlerle baktılar. Her ikisi de yaptıkları işten şaşırılmış, ne-yapacaklarını bilmez bir haldeydiler. Herbiri: "Ben mi esir düştüm, yoksa ben mi esir aldım?" diye düşünüyordu. Fakat belliydi ki Fransız subayı kendisinin esir düştüğü fikrine-daha çok temayül ediyordu, çünkü Piyer'in, iradesi dışında hareket eden eli onun boğazını gittikçe daha çok sıkıyordu. Fransız, bir şeyler söylemek isterken bir gülle, korkunç ısıklar çalarak alçaktan tam başlarının üstünden, geçti, Fransız subayı başını o kadar süratle eğdi ki, Piyer'e bu baş kopup gitmiş gibi geldi.

Piyer de başını eğip ellerini bıraktı. Artık kimin kimi esir aldığı» düşünmeyen Fransız geriye, bataryaya doğru koştu; Piyer ise ayaklarına sarıldıklarını sandığı yaralılarla ölümlere-takılıp sendeliyerek bayır aşağı kendini koyuverdi. Fakat henüz bayırın altına ulaşmamıştı ki, birbirlerini itip kakarak, düşe kalka, bağıra çağıra bataryaya doğru sevinçle ve alabildiğine koşan bir sürü Rus askeriyle karşılaştı.. (Bu hücum, Ermolof'un kendine mal ettiği hücumdu; dediğine bakılırsa bu mucize ancak* onun yiğitliği sayesinde, şansının da yardımıyla-

HARB VE SULH

75

gerçekleşebilmiş ve o, ceplerine doldurduğu Georgiyef nişanlarını işte bu hücumda höyüğün üstüne saçmışmış).

Bataryayı ele geçirmiş olan Fransızlar kaçtılar. Fransızları, hurra! diye bağırarak bataryadan çok uzaklara kadar kovalayan bizim askerlerse güç belâ durdurulabildi.

^ Esirler, bu arada da, etrafı subaylarımızla çevrilmiş bir Fransız Generali, bataryadan götürüldü.

Yüzleri acı çekmekten bozulmuş, Piyer'in tanıdığı, tanımadığı bir sürü Rus ve Fransız yaralı, yürüyerek, sürünerek, yahut da sedyelerde, bataryadan uzaklaşıyordu. Piyer, üstünde bir saatten fazla bir vakit geçirdiği höyüğe çıktı; orada, kendisini de içine almış olan o aile ocağında hiç kimseyi bulamadı. Tanımadığı bir çok ölümler vardı. Bununla beraber, yine bazı bildik ölümlere rastladı. Küçük subaycık, siperin kıyısında, alkanlar içinde, hep öyle iki büklüm duruyordu. Kırmızı suratlı asker de hâlâ kıpırdanıyordu, ama onu kaldırıp götürmemişlerdi.

Piyer, bayır aşağı koştu.

Savaş alanından gelen sedye kalabalığının peşine maksatsızca takılarak: "Hayır artık, bu işi durdururlar, bu yaptıkları işten artık kendileri de dehşete düşmüşlerdir" - diye düşünüyordu.

76

HARB VE SULH

Fakat dumanlarla kararan güneş henüz ufkun üstündeydi; ilerde, hele solda, Semyo-nofski tarafında, sisin içinde bir şeyler kaynıyor; top ateşlerinin uğultusu, silâh sesleri, azalmak şöyle dursun, soluğu kesilirken son kuvvetiyle haykıran bir insan gibi, ümitsiz bir hamleyle artıyordu.

XXXIII

Borodino savaşının başlıca hareketleri,, Borodino ile Bagration siperleri arasındaki bin sajenlik¹ bir sahada yapılmıştı. (Bu sahama dışında Ruslar, bir yandan, öğle üstü, Uvarof atlılarıyla bir gösteriş yapmışlar; öte yandan,, Utitsa dolaylarında da Ponyatovski kuvvetleriyle Tuçkof kuvvetleri arasında bir çarpışma olmuştu, fakat savaş alanının merkezinde o~îup bitenlerle kıyaslanırsa bu, münferit, zayıf iki hareketti). Savaşın belli başlı hareketleri, Borodino ile siperler arasındaki alanda,, orman dolaylarında, açık her iki yandan görünen bir kesimde çok sade ve basit bir şekilde olup bitmişti.

Savaş, iki tarafın açtığı yüzlerce top ateşiyle başlamıştı.

Sonra, bütün savaş alanını duman kapla-| yınca bu dumanın içinde Fransızların iki tü-|

1 Sajen = 2,13 metre.

HARB VE SULH

77

meni (Dessaix ve Compans tümenleri) sağdan siperlere doğru; Vice-roi'nin alayları da soldan Borodino'ya doğru ilerlediler.

Napoleon'un bulunduğu Şevardino tabya-siyle siperlerin arası bir verstti, halbuki Borodino'ya olan mesafesi, kuş uçuşu, iki verst-ten çoktu; bu yüzden de Napoleon, orada ne-fer cî'up bittiğini, dumanla sis de birbirine karışıp! sahayı örttüğü için, göremiyordu. Siperlere yöneltilen Dessaix tümeninin askerleri, ancak, kendilerini siperlerden ayıran sel çukuruna ininceye kadar görülebilirlerdi. Sel çukuruna iner inmez de, siperlerin üstünde silâh ve top ateşlerinin dumanları o kadar koyulaş-mıştı ki, çukurun karşı yakasındaki yokuşu baştan aşağı kaplamıştı. Orada, dumanın arasında, kapkara bir şeyler - herhalde insanlar-kımıldanıyor, arada sırada da süngüler pırıldıyordu. Fakat bunlar ilerliyor mu, yoksa yerlerinde mi duruyorlar; Fransız mı, yoksa Rus mu, bunu Şevardino tabyasından seçmek, ayır-detmek mümkün değildi.

Güneş pırıl pırıl yükseliyor, eğri ışıklar elinin altından siperleri süzen Napoleon'un tam yüzüne vuruyordu. Siperlerin önündeki duman yayılıyor, insana, kâh bu duman kımıl-danıyormuş, kâh da askerler hareketteymişler gibi geliyordu. Ateş sesleri arasından, arasıra insan çığlıkları işitiliyor, fakat oralarda neler olup bittiğini anlamak mümkün olmuyordu.

78

HARB VE SULH

Höyüğün üstünde duran Napoleon, tek dürbünle bakıyordu; dürbünün dar çemberi içinde dumanı ve insanları görüyordu; görünenler bazan onunkiler, bazan da Ruslardı; fakat dürbünü bırakıp gözleriyle baktığı zaman demin gördüğü şeylerin yerini kestiremiyordu.

Höyükten inip önünde aşağı yukarı dolaşmağa başladı.

Arada sırada duruyor, silâh seslerine kulak kabartıyor, savaş alanına doğru göz atıyordu.

Orada neler olup bittiğini ne buradan, aşağıda durduğu yerden ne şimdi üstünde bazı generallerin bulunduğu höyükten; ne de kâh Rusların, kâh Fransızların, ölü, diri, yaralı korkuya kapılmış, aklını oynatmış askerlerin aynı zamanda, yahut sırayla göründükleri siperlerden anlamak mümkündü. Orada, saatlerce durup dinlenmeyen top ve tüfek ateşleri arasında, birbiri ardı sıra, kâh Fransızlar, kâh Ruslar, kâh piyadeler, kâh atlılar görünüyordu; ne yaptıklarını bilmeden görünüyor; düşünüyor, ateş ediyor, çarpışıyor, bağırıp çağırıyor; sonra gerisin geri kaçıyorlardı.

Savaş alanından Napoleon'un yanma, boyuna gönderdiği yaverleri, emir subayları, mareşaller dörtnala geliyorlar, savaşın gidişi hakkında rapor veriyorlardı, fakat; savaşın kızgınlığı içinde belirli bir anda olup biten şey-

HARB VE SULH

79

leri anlatmak mümkün olmadığı için bu raporların hiçbiri doğru değildi; bundan başka, yaverlerin birçoğu asıl savaş yerine kadar git miyor, başkalarından duyup işittikleri şeyleri gelip bildiriyorlardı; sonra, yaver, kendisiyle Napoleon arasındaki iki üç verstlik mesafe}] geçip gelene kadar durum değişiyor ve getirdiği haber de böylece gerçekliğini kaybetmiş oluyordu. İşte bu suretle. Vice - roi'nin yaverlerinden biri, atını dörtnala sürüp gelerek Borodino'nun alındığı Koloça köprüsünün Fransızların elinde olduğu haberini getirdi. Kıtaların, derenin karşı kıyısına geçirilmeleri hakkında bir emirleri olup olmadığını Napoleon'-dan sordu. Napoleon, kıtaların karşı kıyıda sıralanıp beklemelerini emretti; fakat o bu emri verirken, hattâ daha da önce, yaver, Borodino'-dan ayrıldığı sıralarda, Ruslar köprüyü tekrar ele geçirmişler, yıkmışlardı bile; bu iş savaşın ta başlangıcında, Piyer'in de katıldığı çarpışma sırasında olmuştu.

Siperlerden dörtnala gelen ve sapsarı yüzünü korku kaplamış olan bir yaver, hücumun püskürtüldüğünü, Compans'ın yaralandığını, Davout'un öldüğünü Napoleon'a bildirdi; halbuki, bu yaver Fransızların püskürtüldüğün-den bahsederken, siperler başka Fransız kıtaları tarafından tekrar ele geçirilmişti.

Hafifçe

80

HARB VE SULH

berelenen Davout ise sağdı. Napoleon, bu baştan aşağı yanlış haberlere dayanarak tedbirler aldı, bunların bir kısmı ya önceden gerçekleşmiş, yahut da gerçekleşmeyecek, gerçekleştirilemeyen şeylerdi. Savaş alanının dah, yakınında bulunan, fakat tıpkı Napoleon gibi, savaşa katılmayıp, ateş hattına ancak arasına sokulan mareşallerle, generaller, Napoleon'a sormadan, kendi bildikleri gibi tedbir alıyor, nereye, nasıl ateş edileceği, atlıların nereye saldıracağı, piyade askerlerinin ne yana koşacakları hakkındaki emirlerini diledikleri gibi veriyorlardı. Fakat onların aldıkları tedbirleri de tıpkı Napoleon'un tedbirleri gibi, çok dar bir ölçüde ve ancak seyrek olarak gerçekle-şebiliyordu. Hareketler, çoğu zaman, verdikleri emirlerin tersine çıkıyordu. İlerlemeleri emredilen askerler, peşrev ateşine düşerek geri kaçıyorlar; oldukları yerde durmaları emredilen askerlerse, karşılıklı Ruslar çıkıverince bazan geri kaçıyor, bazan da ileri atılıyorlar; atlılar da, kaçan Rusları emir almadıkları hal- | de takibediyorlardı. Böylelikle, iki atlı alayı Semyonofski sel çukurunu dörtnala aşarak tepeye henüz çıkmışken birdenbire çark edip dolu dizgin geriye dönmüştü. Çok kere, emredilen yere saldırmıyan piyade askerleri de aynı şekilde hareket etmekteydiler. Topların ilerlemeleri, piyade askerlerinin ateşe başlamaları, atlı-

HARB VE SULH

81

ların Rus piyadeleri üzerine saldırıp onları çığnemeleri hakkında verilen bütün bu emirler yalnız Napoleon'a değil, hattâ Ney'e, Davout'a yahut Murat'a bile sorulmadan doğrudan doğ-* rüya kıtaların en yakın, sıra komutanlarınca veriliyordu. Onlar yukardan verilen emirleri yerine getirmedikleri, yahut kendi başlarına tedbirler aldıkları için sorumlu olacaklarından korumuyorlardı; çünkü savaşta işin ucu, insan için en değerli olan şeye : kendi öz hayatına dokunur; bu yüzden de kurtuluş bazan geriye kaçmakta, bazan ileriye seyirtmekte görülür; ateşin göbeğinde bulunan bu insanlar da artık bundan dolayı, o anın gereğine göre hareketler, gerçekte, kıtaların durumunu ne kolaylaştırıyor, ne de değiştiriyordu. Karşılıklı yapılan bu piyade, yahut atlı hücumlarının onlara zararı da dokunmuyordu; zarar, ölüm ve sakatlanış bütün insanların çırpındıkları sahanın üzerinde, dört bir yanda uçan mermilerin, kurşunların eseri idi. Bu insanlar, mermilerin; kurşunların uçtuğu sahadan çıkar çıkmaz; arkada duran komutanlar hemen onları düzene sokuyor, disiplin altına alıyor, bu disiplinin baskısı altında da onları tekrar ateş sahasına sokuyorlardı, ama onlar orada (ölüm korkusunun tesiriyle) disiplini bozuyor, yığınların içgüdüüne körükörüne uyarak çırpınıyorlardı.

82

HARB VE SULH

XXXIV

Napoleon'un generalleri, ateş hattının yakınlarında bulunan, hattâ bazan içine giren Davout, Ney, Murat, intizamlı yığın yığın asker kıtalarını birkaç kere ateş hattının bu sahasına sokmuşlardı. Fakat, şimdiye kadarki bütün savaşlarda şaşmadan tekrarlanan şeyin tersine olarak düşmanın beklenen firar haberi yerine, intizamlı kıtalar oradan ürkmüş, darmadağın sürüler halinde geri gelmişlerdi. Onlar, bu kıtaları tekrar tertiplemişlerdi, ama kıtaların mevcutları da gitgide azalıyordu. Murat öğleye doğru, yaverini takviye istemek için Napoleon'a gönderdi.

Murat'nm yaveri, bir tümen daha gönderilirse Rusların ezileceği teminatiyle dörtnala Napoleon'un yanma geldiği zaman, o, höyüğün dibinde oturmuş punç içiyordu.

»

Napoleon, (tıpkı Murat'ın saçları gibi) kıvrırcık, siyah, uzun saçları olan bu çocuk denecek kadar genç, yakışıklı yaveri süzüp, sanki onun söylediklerini anlamıyormuş gibi sert bir hayretle:

— Takviye mi? — dedi, — "Takviye" — diye düşündü. — Rusların en zayıf, tahkimatsız kanadlarına yöneltilecek yarı ordu ellerindey-ken, nasıl olur da hâlâ takviye isterler!"

HARB VE SULH

83

Sert sert:

— Dites au roi de Naples, — dedi, — qu'il nest pas midi et que je ne vois pas en- core dair sur mon echiquier. Allez—1

Uzun saçlı, yakışıklı, minicik yaver; elini şapkasından indirmeden; derin derin içini çekti, tekrar oraj^a, insanların öldürüldükleri yere doğfru atını dörtnala sürdü.

Napoleon ayağa kalktı, Caulencourt ile Berthier'yi çağirtıp onlara savaşı hiçbir ilgisi olmıyan şeylerden bahsetti.

Napoleon'u ilgilendirmeğe başlıyan bu konuşma sırasında Berthier'nin gözleri, kan ter içindeki atının üstünde höyüğe doğru maiye-tiyle birlikte dörtnala gelen bir generale takıldı. Bu, Belliard'dı. Atından inerek hızlı hızlı Napoleon'a yaklaştı, takviye gönderilmesi gerektiğini yiğitçe bir tavırla ve yüksek sesle ispata koyuldu. Bir tümen daha gönderilirse Rusların mahvolacağına namusu üzerine yemin ediyordu. Napoleon omuz silkti, hiçbir karşılık ver-miyerek gezisine devam etti. Belliard, etrafını alan maiyet generalleriyle yüksek sesle, heyecanlı heyecanlı konuşmağa başladı.

1 Napoli kralına söyleyin, henüz öğle vakti bile değil, ben de henüz satranç tahtamın üstündeki durumu iyice kavramış değilim. Haydi...

84

HARB VE SULH

Napoleon, generale yaklaşarak: — Çok ateşlisiniz, Belliard, — dedi, — Coşkunluğun ateşi insanı tez yanıltır. Gidiniz, durumu gözden geçiriniz, sonra gelip beni gö-runuz.

Belliard henüz gözden kaybolmamıştı ki, savaş alanından gelen başka bir haberci, başka bir yandan dörtnala belirdi. Napoleon, boyuna karşısına çıkan engellerle sinirlenmiş bir insan edasiyle:

— Eh hien qu'est ce quit ya?1 dedi.

Yaver:

— Sire, le prince*... — diye lâfa başlar- | ken Napoleon öfkeli bir hareketle :

— Takviye mi istiyor? — dedi. Yaver evet demeğe getirerek başını eğdi, rapor vermeğe koyuldu, fakat imparator ona arkasını dönerek iki adım attı, durdu, geri döndü. Berthi-er'yi çağirttı. Kollarını hafifçe açıp :

— Takviye göndermeli, — dedi Sonraları "Oison que j'ai fait aigîe"3 diye adlandırdığı Berthier'ye döndü:

— Oraya kimi göndermeli dersiniz?

Bütün tümenleri, alayları, taburları ezbe- | re bilen Berthier.

Peki, yine ne var? Haşmetlim; prens.. Kartallaştırdığım kaz palazı.

HARB VE SULH

85

— Haşmetlim, Claparede'in tümenini gönderelim, dedi.

Napoleon tasvibederek başını salladı.

Bir yaver, Claparede'in tümenine doğru atını dörtnala sürdü. Birkaç dakika sonra da, höyüğün arkasında duran genç hassalar yerlerinden hareket ettiler. Napoleon, konuşmadan o ^na doğru baktı, birdenbire Berthier'ye döndü :

— Hayır, Claparede'i gönderemem. Fri-ant'ın tümenini yollayınız, — dedi.

Claparede'in yerine Friant'm tümenini göndermenin daha üstün bir faydası yoktu; hattâ şimdi Claparede'i durdurmak, onun yerine Friant'ı yollamak herhalde zorluklar doğuracak, vakit kaybettirecekti, ama yine de emir, harfi harfine, yerine getirildi. Napoleon, kıtalarına karşı hastalığı ilâçlarıyla bir kat daha kötüleştiren bir doktor gibi davrandığını görmüyordu, halbuki o, bu çeşit hareketlerin kötülüğünü çok iyi anlar ve tenkid ederdi. :

Friant tümeni de, tıpkı ötekiler gibi, savaş alanının dumanı içinde kayboldu, Dört bir yandan yaverler dörtnala gelmekte devam ediyorlar, sanki hepsi de, ağız birliği etmişler gibi hep aynı şeyi söylüyorlardı- Hepsi, takviye gönderilmesini rica ediyor,, hepsi, Rusların

86

HARB VE SULH

yerlerinde tutunduklarını, Fransız kıtalarını eriten bir feu d'enfer¹ açtıklarını söylüyorlardı.

Napoleon, portatif iskemlesinin üstünde düşüncelere dalmış oturmaktaydı.

Yolculuğa meraklı olan ve sabahtan beri aç duran M. De Bausset, imparatora yaklaştı, haşmetliye, öğle yemeği yemelerim saygıyla teklif etmek cesaretinde bulundu.

— Zaferinizi artık şimdiden kutlayabilece-ğimi ümidediyorum, haşmetlim, dedi.

Napoleon hiçbir şey söylemeden başını hayır demeğe getirerek salladı. Bu hayır deyişin öğle yemeğiyle değil de zaferle ilgili olduğunu tahmin eden M. De Bausset, yemek yemek mümkünken buna dünyada hiçbir şeyin engel olamayacağına neşeli bir saygıyla işaret etmek cesaretinde bulundu.

Napoleon hüzünlü bir tavırla birdenbire:

— Allez vous...² — dedi ye arkasını döndü: M. De Bausset'nin yüzünde bahtiyarca bir acıma, pişmanlık ve hayranlık gülümsemesi işildi, kayar gibi yürüyerek öteki generallerin yanına gitti. Napoleon, boyuna kazandığı için parasını delicesine süren, fakat birdenbire, tam oyunun bütün ihtimallerini hesaba kattığı bir sı-

1 Cehennem ateşi.

2 Haydi gidin.

HARB VE SULH

87

rada, yapacağı hamle ne kadar inceden inceye düşünülmüş olursa, kaybının da o kadar muhakkak olacağını sezen talihli bir kumarbazın duyduğu ağır duyguya benzer bir hissin tesiri altındaydı. Kıtalar, hep aynı kıtalardı; generaller de öyle, hazırlıklar da öyle; aynı savaş plânı, aynı prefylamation courte et energique; 1 kendisi de değişmemişti, bunu biliyordu, hattâ eskisine göre şimdi daha tecrübeli, daha usta olduğunu da biliyordu: düşman da Austerlitz'teki, Fri-edland'daki aynı düşmandı, fakat işte bütün bunlara rağmen, düşmana savunduğu yumruğun korkunç hamlesi sanki büyülenmiş gibi güçsüz, kuvvetsiz kırılıyordu.

Hiç şaşmadan daima başarı kazanan bütün o eski usuller : bataryaları bir noktaya toplama, hatları yarmak için intiyatları hücumla kaldırma, des fer² süvarileri saldırtma, ve her şey yine tatbik edilmişti, fakat zaferin elde edilmesi şöyle dursun, her yandan, ölü yahut yaralı generallere, takviye isteklerine, Rusları ezmenin imkânsızlığına, kıtalardaki kargaşalıklara dair, hep aynı kötü haberler geliyordu.

Eskiden, iki, üç emir, iki, üç cümleden sonra, mareşaller, yaverler, yüzleri sevinç için-

1 Kısa ve enerjik beyanname. : .'|•|

2 Demir gibi adamlardan mürekkep...

S8

HARB VE SULH

HARB VE SULH

89

de ve tebriklerle gelir; savaş ganimetleri diye de sürü sürü esirler, des faisceaux de drape-aux et d'aigles ennemis¹, top, nakliye arabaları alındığını bildirirlerdi; ve Murat sadece, nakliye kollarını çevirip devşirmek için süvarilerin harekete geçirilmelerine izin isterdi. Lo-di'de, Murengo'da, Acole'de Austerliti'te, İena'-da Wagram'da daha bir sürü yerlerde bu, hep böyle olmuştu. Halbuki şimdi kıtalarının başından acayip bir iş geçiyordu.

Siperlerin alındığı haberine rağmen, Napoleon, bunun bütün öteki savaşlarında olup biten şeylere benzemediğini, ama hiç benzemediğini görüyordu. Duyduğu bu hissi, etrafında bulunan ve savaş işlerinde kaşarlanmış bütün insanların da aynen duyduklarını anlıyordu. Bütün yüzler kederliydi, bütün gözler birbirleriyle karşılaşmaktan çekiniyordu; olup biten şeylerin önemini ancak Bausset anlamıyabiliyordu.

Napoleon ise, sekiz s*aat, bütün gayretler sarf edildikten sonra hücum eden tarafın hâlâ savaş kazanamamasının ne demek olduğunu harb işlerindeki uzun tecrübeleri sayesinde çok iyi biliyordu. Bunun hemen hemen kaybedilmiş bir savaş demek olduğunu, artık en ufak bir tesadüfün, bu gergin, kararsız durumda kendisini ve ordusunu mahvedebileceğim de biliyordu.

1 Deste deste düşman bayrak ve kartallı armaları...

Bir tek savaşın bile kazanılmadığı, ve iki ay içinde ne bayrak, ne top, ne de kolorduların ele geçirildiği bu acayip Rusya seferini hatırladıkça; etrafındakilerin, kederlerini belli etmemeğe çalışan yüzlerini görüp, Rusların hâlâ dayandıkları haberini işittikçe, kâbuslu rü-yalardakine benzer korkunç bir duyguya kapılıyor, aklına kendini mahvedebilecek bütün köfe ihtimaller geliyordu. Ruslar, sol kanadına düşebilir, merkezini yarabilir, kör bir mermi bizzat onu öldürebilirdi. Bütün bunlar olabilirdi. Bundan önceki savaşlarında o, yalnız, savaş ihtimallerini düşünürdü, şimdiyse gözlerinin ö-nüne getirdiği, beklediği şey; hadsiz hesapsız kötü ihtimallerdi. Evet, hani insan rüyasında bir caminin hücumuna uğradığını görür de, herifi mahvedeceğine emin olduğu bir kuvvetle ona vurmak için saldırdığı bir sırada kolunun bir paçavra gibi yumuşak, güçsüz sarkıverdiğini hissedince karşı konulmaz bir ölüm korkusuna kapılır ya, işte bu hal de böyle bir rüyaya benziyordu.

Rusların, Fransız ordusunun sol kanadına hücum ettikleri haberi Napoleon'u böyle bir korkuya düşürmüştü. Höyüğün dibinde, başı sarkmış, dirsekleri dizlerinde, portatif iskemlesinde konuşmadan oturuyordu. Berthier yanına yaklaştı, savaşın hangi durumda bulunduğunu iyice anlamak için hatları dolaşmağı teklif etti. Napoleon :

90

HARB VE SULH

— Ne? Ne söylüyorsunuz? — dedi. bana bir at getirmelerini emredin.

Ha,

Ata bindi, Semyonofskoye'ye doğru yola çıktı.

Ağır ağır dağılan barut dumanları arasında, geçtiği bütün yol boyunca, beygirlerle insanlar, teker teker ve küme küme serilmiş, al-kanlar içinde yatıyorlardı. Napoleon da, generallerinden hiçbiri de, böyle bir dehşeti, bu kar dar bir sahada bu kadar çok sayıda ölüyü hiçbir zaman görmemişlerdi. On saattir ardi arası kesilmeyen, kulakları sağır eden top gürültüleri de bu manzaraya (canlı sahnelerde müzik gibi), ayrıca bir heybet vermekteydi. Napoleon Semyonofskoye tepesine ulaştı, dumanın arasından üniformalarının renkleri gözlerine yabancı gelen sıra sıra insanlar gördü. Bunlar Ruslardı.

Ruslar, Semyonofskoye köyünün ve höyüğün arkasında sıkışık saflar halinde yer almışlardı; topları durmadan ateş ediyor, hatlarını dumana boğuyordu. Artık bu bir savaş değildi. Artık bu, ne Ruslara, ne Fransızlara kazanç sağlayacak olan bir boğuşmanın devamıydı. Napoleon, atını durdurdu; tekrar Berthier'nin onu ayırmış olduğu düşünceye daldı; önünde, dört bir yanında olup biten ve kendisi tarafından sevk ve idare ediliyormuş, kendisine bağlıymış> sanılan işi durdurmağa gücü yetmiyor; başa-

HARB VE SULH

91

rızsızlığı yüzünden de bu iş ona, ilk defa olarak, lüzumsuz, korkunç bir şeymiş gibi geliyordu.

Napoleon'a yaklaşan generallerden biri, eski hassaların harekete geçirilmesini teklif etmek cüretini gösterdi, Napoleon'un yanibaşm-da duran Ney'le Berthier bakıştılar, generalin bu saçma teklifine karşı hafifsiyen bir edayla süjjömsediler.

Napoleon başını eğdi, uzun zaman konuşmadı. Sonra:

— A huit cent lieux de France je ne ferai pas demolir magarde!1 — diyerek atını çevirip geriye, Şevardino'ya doğru yollandı.

XXXV

Kütozof, Piyer'in sabahleyin onu gördüğü yerde, halı örtülü bir sıranın üzerine, vücudunun bütün ağırlığıyla yığılmış, beyaz başı sarkmış, öyle oturuyordu. Hiçbir tedbir almıyor, kendine teklif edilenleri de sadece, ya kabul, yahut reddediyordu.

Çeşitli tekliflere : "Evet, evet, yapın." — <liye karşılık veriyor, yakınlarından şuna buna: ""Evet, evet, git bir bak yavrucuğum", yahut •da: "Hayır, olmaz, daha iyisi bekliydim," —

1 Fransa'dan 80 fersahlık bir yerde hassalarımı «ezdirmem.

92

HARB VE SULH

diyordu. Kendisine verilen raporları dinliyor ve ancak altları kendisinden emir istediği zaman emir veriyordu. Fakat raporları dinlerken söylenen sözlerin mânalarıyla değil de, başka şeylerle: rapor

verenlerin yüzlerindeki ifade, sözlerindeki eda ile ilgileniyormuş gibiydi. Uzun savaş tecrübelerine dayanarak biliyor, ihtiyar aklıyla anlıyordu ki, ölümle boğuşan yüz binlerce insanı bir tek insanın sevk ve idare etmesi mümkün değildir; yine biliyordu ki, savaşın talihini belli eden şey: başkomutanın aldığı tedbirler, kıtaların bulunduğu yer; top ve ölü sayısı değil, kıtaların mânevi kuvveti denilen o elle tutulmaz kudrettir; bundan dolayı da, bu kuvveti gözden kaçırmamağa, o-nu, gücü yettiği kadar sevk ve idare etmeğe çalışıyordu.

Kutozofun yüzündeki genel ifade : ihtiyar, zayıf bir vücudun yorgunluğunu güçbelâ yenebilen bir gayretin, hiç gevşemiyen, sakın bir dikkatin ifadesiydi.

Fransızların eline geçen siperlerin geri alındığı, fakat Prens Bagratio'nun yaralandığı haberini sabah saat on birde getirdiler. Kuto-zof içini çekip başını salladı. Yaverlerinden birine :

— Hemen Piotr İvanoviç'e git, durumunu iyice anla, öğren, — dedi, sonra arkasında duran Prens Wurtemberg'e döndü :

HARB VE SULH

93

— Altesiniz, birinci ordunun komutasını almak istemezler mi?

Prensin gidişinden hemen sonra, henüz o, * Semyonofskoye'ye ulaşmadan, yaveri geri dönerek, prensin takviye istediğini Serenisime bildirdi.

Kutozof yüzünü buruşturdu, birinci ordu-İ komutasını alması için Dohturof'a emir

gönderdi, presten de, bu önemli anlarda onsuz edemeyeceğini ileri sürerek, yanma dönmesini rica etti.

Murat'ın esir alındığı haberi gelip de komutanlar Kutozof'u tebrike başlayınca, gülümsedi:

— Durun, baylar, — dedi, — savaşın kazanılmış, Murat'ın esir edilmiş olmasında hiçbir fevkalâdelik yok. Ama, çayı görmeden paçaları sıvamamaî, sevinmek için bekleyin biraz.

Bununla beraber bu haberi kıtalara bildirmek için bir yaver yolladı. Şçerbin'in, Fransızların siperleri ve Semyonofskoye'yi ele geçirdiklerini rapor etmek için sol kanaddan dörtlü geldiği zaman, Kutuzof, onun yüzündeki ifadeye ve savaş meydanından gelen seslere bakarak getirdiği haberin iyi olmadığını anlamıştı; bacaklarının uyuşukluğunu gidermek ister gibi kalktı. Şçerbin'in koluna girip onu kenara çekti.

HARB VE SULH

Yermulof'a :

— Git, yavrucuğum, — dedi, -yapılamaz mı, bir bak bakalım...

bir şeyler

Kutozof, Rus mevzilerinin merkezinde, Gorki'de bulunuyordu. Napoleon'un, sol kanadımıza yönelttiği hücum birkaç defa püskür-tülmüştü. Merkezde, Fransızlar, Borodino'dan öteye gidememişlerdi. Sol kanadda Uvarof atlıları, Fransızları kaçmak zorunda bırakmışlardı.

Saat üçe doğru Fransızların hücumu durdu. Kutozof, savaş alanından gelen, yahut etrafında bulunan insanların yüzlerinde son kertesine varmış bir gayretin ifadesini okuyordu. Günün, umduğunu aşan başarısından memnundu. Fakat ihtiyarın vücut kuvveti tükeniyordu. Başını birkaç defa düşer gibi sarkmış, uyuklamıştı. Yemeğini getirdiler. İmparator yaveri Woltzogen; hani şu prens Andrey'in yanından geçerken savaşın im Rautn verlegen1 gerektiğini söyleyen ve Bagration'un o kadar nefret ettiği adam; Kutozof yemek yerken yanına yaklaştı. Sol kanadın durumuna dair bilgi vermek üzere Barclay tarafından gönderilmişti. İhtiyatlı bir insan olan Barclay - de - Tolli, yığınla yaralının kaçıştığını ordunun gerilerinde-ki bozgunu görünce işi her yönünden ölçüp

Yayıpı genişlemesi.

HARB VE SULH

95

biçmiş, savaşın kaybedildiği sonucuna varmış, sevgili subayını da, başkomutana, bu haberi götürsün diye yollamıştı.

Kızarmış bir tavuğu çiğniye çiğniye zorlukla yiyen Kutozof kırpışan keyifli gözleriyle Woltzogene baktı.

Woltzogen, gevşek bir yürüyüş ve dudak-larında yarı hafifsiyen bir gülümsemeyle Ku-tozof'a yaklaştı, parmaklarını şapkasının siperine şöyle bir götürerek selâm verdi.

Woltzogen, Kutozof'a karşı yapmacıklı, aldırmaçlıktan gelen bir tavır takınıyordu, bundan da maksadı, çok bilgili bir asker olarak kendisinin bu faydasız, ihtiyar adamı putlaştırmak işini Ruslara bıraktığını; karşısındakinin ne değerinde bir adam olduğunu çok iyi bildiğini göstermekti. "Der alte herr (Almanlar kendi aralarında Kutozof'a bu adı takmışlardı) ,macht sich ganz bequem"1 — diye düşündü ve Kutozof'un önünde duran tabağa büyük bir ciddiyetle gözlerini dikerek sol kanad-daki durumu, Barclay'in emrettiği, kendisinin de görüp anladığı gibi, rapor etmeğe başladı.

— Mevzilerimizin her noktası düşman elindedir, onları oralardan atmak da imkânsız, çünkü kuvvet yok; kıtalarımız kaçıyor, durdurulmaları imkânsız, — diyordu.

1 İhtiyar efendinin keyfi gayet yerinde.

96

HARB VE SULH

HARB VE SULH

97

Yemeği bırakan Kutozof, gözlerini hayret içinde ve sanki kendine söylenenleri anlamı-yormuş gibi Woltzogene dikmişti. Allen Hem1 in heyecanlandığını fark eden Woltzogen gü-lümsiyerek dedi ki:

— Ben öyle sanıyorum ki, gördüğüm şeyleri altesinizden saklamağa hakkım yoktur. Kıtalar tam bir bozgun içindedir.

Kutozof kaşlarını çatarak hızla yerinden kalktı, Woltzogen'in üstüne yürüyerek bağırdı:

— Siz gördünüz mü? Siz gördünüz mü; Nasıl, ne cesaretle banal...

Titriyen elleriyle tehdidedici hareketler yapıyor, öfkeden boğularak haykırıyordu:

— Siz, sayın bay, bana bunu söylemeğe nasıl cesaret ediyorsunuz? Hiçbir şey bildiğiniz yok. Tarafımdan general Barclay'e bildirin ki, aldığı malûmat yanlışdır, savaşın bu andaki gerçek durumunu ben, başkomutan, ondan daha iyi biliyorum.

Woltzogen karşılık vermek istedi, fakat Kutozof onun sözünü kesti:

— Düşman sol kanadda püskürtülmüş, sağ kanadda bozguna uğratılmıştır. Mademki doğru görmüyorsunuz, öyleyse sayın bay, bilmediğimiz şeylerden bahsetmeğe kalkışmayınız. Lütfen, general Barclay'e gidip ona, yarın ,,

İhtiyar efendinin.

düşmana mutlaka taarruz etmek niyetinde olduğumu bildirin, — diye sert sert ilâve etti. Herkes susmuştu. Yalnız soluyan ihtiyar generalin ağır ağır nefes alışığı duyuluyordu.

— Her tarafta püskürtüldüler, bundan dolayı da Tanrıya ve yiğit askerlerimize şükürler olsun.

Düşman yenilmiştir, yarın onu kutsal Ru* toprağından kovacağız. — İstavroz çıkardı '*ve birdenbire göz yaşlariyle hıçkırdı. Woltzogen omuz silkip dudak bükerek hiçbir şey söylemedi, über diese Eingenommenheit des alïen Hem1 şaşmıştı.

Kutuzof, tam bu sıralarda höyüğe gelen kara saçlı, yakışıklı iriyarlı bir generali göstererek :

— Hah, işte benim kahramanım, — dedi. Bu, bütün gününü Borodino savaş alanının en. önemli noktasında geçirmiş olan Rayefskiy'di.

Rayefski, kıtaların yerlerinde sıkıca tutunduklarını, Fransızların da artık hücum kalkmağa cesaret edemediklerini rapor etti.

Onun anlattıklarını dinledikten sonra Kutuzof, Fransızca:

Vous ne pensez done pas comme les ant-res que nous sommes obliges de nous retirer?2 — dedi.

1 İhtiyar efendinin bu inatçılığına.

2 Siz, öyle başkaları gibi, bizim çekilmek zorunda olduğumuzu düşünmüyorsunuz, demek?

!98

HARB VE SULH

— Au contraire, votre altesse dans les af. faïres indecises c'est toujours le plus opinatre qui reste victorieux, — diye Rayevski verdi. -^ . Et non opinion...1

Kutuzof, yaverine seslendi:

— Kaysarof! Otur, yarınki günlük emri yaz, sen de, — diye başka bir yavere döndü, — hatları dolaş, yarın hücumla kalkacağımızı bildir.

Rayefski ile konuşulduğu ve günlük emir yazdırıldığı sıralarda Barclay'in yanına gidip dönmüş olan Woltzogen, general Barclay-de-Tolli'nin feldmareşal tarafından verilen emrin yazıyla perkitilmesini istediğini bildirdi.

Kutuzof, eski başkomutanın sorumluluktan kurtulmak için, çok haklı olarak, istediği Tdu emri, Woltzogen'in yüzüne bile bakmadan, yazdırdı.

Kutuzof'un sözleri, ertesi günkü savaşı da bütün orduda hep bir örnek ruh halini muhafaza eden ve ordunun maneviyatı denilen o esrarlı, tarif edilmez bağ sayesinde kıtalara, baştan başa, aynı anda yayılmıştı.

Bu bağın son halkalarına bu sözler, bu •emir, aynıyle nakledilmiş olmaktan uzaktı. Hattâ her yerinde anlatılan hikâyelerde, Kutu-

HARB VE SULH

99

1 Bilâkis, altes, kararsız işlerde en çok direne» zafere alışır. Kanaatıma göre de...

zof'un söylediği sözlerle benzer hiçbir şey yoktu; fakat bu sözlerin özü, ruhu dört bir tarafa yayılmıştı, çünkü Kutuzof'un söyledikleri, kurnaz, ince düşüncelere değil, her Rus'un ruhunda olduğu gibi, başkomutanın da yüreğinde yanan duygulara dayanıyordu.

Ertesi gün taarruza geçeceğimizi öğrenen, zaten inanmak istedikleri bu şeyin doğruluğuMf ordunun yüksek çevrelerinden de duyan bitkin, tereddütlü insanlar teselli buldular, yi-ğitleştiler.

: XXXVI .T.

Prens Andrey'in alayı, Semyonofskoye gerilerinde, kuvvetli bir topçu ateşi altında saat ikiye kadar kımıldanmadan beklemiş olan ihtiyat kuvvetleri arasındaydı. Saat ikiye kadar iki yüzden çok insan kaybeden alay; çignenmiş bir yulaf tarlasında, Semyonofskoye köyü ile höyük bataryası arasındaki aralıkta, o gün üzerinde binlerce insanın vurulup düştüğü ve tam saat ikide yüzlerce düşman topunun toplu bir ateşle dövdüğü sahada ileri sürüldü.

Alay, burda da kımıldanmadan, bir tek kurşun atmadan mevcudunun üçte birini dana kaybetti. İlerde, hele sağda, dağılmıyan dumanların içinde toplar ateş ediyor, karşıları baştan başa kaphyan bu esrarlı duman sahasından mermiler hızlı ısıklarla artsız arasız

100

HARB VE SULH

-uçuyor, ağır homurtularla obüsler yağıyordu. Bazan bir çeyrek saat, sanki işe aralık verilmiş gibi, bütün mermilerle obüsler hedefi aşıp geçiyor, fakat bazan da bir dakika içinde alaydan birçok insan vuruluyor, ölümler durup dinlenilmeden kaldırılıyor, varalılar götürülüyordu.

Henüz vurulmamış olanlar için sağ kalmak ihtimali her yeni darbeye biraz daha azalmaktaydı. Alay, üç yüzer adım aralıklarla tabur nizamında durduğu halde bütün alay efradı aynı ruh hali içindeydi. Bütün alay efradı aynı suretle suskun ve kaygılıydı. Arada sırada saflarda konuşuluyordu, ama her seferinde bu konuşmalar, bir mermi düşer düşmez, ve "Sedyeler!" haykırışı işitilir işitilmez kesiliveriyor-du. Alay etradı, üstlerinin emriyle, çoğu zaman yerde oturuyorlardı. Kimisi başlığını çıkarıp katlarını dikkatle açıyor, sonra tekrar katlıyor; kimisi avucunda ufaladığı kuru balçıkla süngüsünü parlatıyor; kimisi* kayışını çözmüş, askısının tokasını sıkıyor; kimisi de ayak sargılarını dikkatle düzenliyor, yeniden ayağına sarıyor, postallarını giyiyordu. Bazıları sazlar^ dan sığınakçılar yapmakta; yahut saman çö] leriyle hasırcıkîar örmekteydi. Hepsi de b\ işlere dalıp gitmiş gibiydiler. İnsanlar yar| lanır, insanlar öldürülürken, sedyeler taşını bizimkiler yüz geri eder, yahut dumanın içi den düşman yığınları belirirken hiç kimseni!

HARB VE SULH

101

bütün bu olup biten şeylere aldırış ettiği yoktu. Bununla beraber, topçularla atlılar ileriye doğru geçip gittiği, piyade askerlerimiz yürümeğe başladığı zaman, her yandan, bu hareketleri beğenen mütalâalar duyuluyordu. Fakat, dikkati üzerine en çok çeken şeyler, savaşla hiçbir ilgisi olmıyan olaylardı. Bu,

keyifleri kaçmış, yorgun, bitkin insanlar; günlük hayatın bu küçük olaylarıyla dinleniyor gibiydiler. Alayın cephesi önünden bir topçu bataryası geçti. Cephane arabalarından birinde yedeğin ayaklan koşum kayışına takılmıştı. Bütün alay boyunca sıralardan :

— Hey, yedek koşuma dikkat! Düzeltin şunu! Düşecek... görmüyorlar bel!..." diye bağıldılar. Bir aralık, herkesin dikkatini, nereden çıktığı bilinmeyen sert ve dik kuyruklu, sarımtırak, küçük bir köpek üzerine çekti; sıraların önünden tırıs kalkmış, şaşkın şaşkın geçerken yakınlarına düşen bir güllenin yere çarpışıyle birdenbire viyakladı, kuyruğunu bacakları arasına kıştırıp kaçtı. Bütün alay kahkahalarla, viyaklamalarla doldu. Fakat bu çeşit eğlenceler ancak bir dakika sürüyordu, halbuki insanlar, sonu gelmiyen bir ölüm korkusu içinde sekiz saatten beri işsiz güçsüz, yemeden, içmeden bekleyip durmakta; kaygılı, solgun yüzler gitgide daha çok sararıp asılmaktaydı.

Prens Andrey de, tıpkı bütün alay efradı gibi, kaygılı ve solgundu, yulaf tarlasının ya-

HARB VE SULH

103

102

HARB VE SULH

jımdaki çayırılıkta bir hendekten öbürüne, elleri arkasında, başı eğik, gidip geliyordu. Yapacağı, emredeceği hiçbir iş yoktu. Her şey kendiliğinden oluyordu. Ölümler cephe gerisine kaldırılıyor, yaralılar taşmıyor, saflarda açılan boşluklar, sıkışarak kapatılıyordu. Askerler, kaçacak olsalar bile hemen geri dönüyorlardı. Önceleri, askerlere cesaret vermeği, örnek olmağı ödevi sayan prens Andrey, safların arasında dolaşmış, fakat sonra, onların kendisinden öğrenecek hiçbir şeyleri olmadığını anlamıştı. Her askerde olduğu gibi ruhunun bütün kuvveti, şuursuz olarak sadece içinde bulundukları durumun dehşetini görmekten çekinmeğe yöneltilmişti. Çayırılıkta, ayaklarını sürte sürte, otları çiğneye çiğneye, çizmelerini örten toza baka baka dolaşılıyor; kâh oraklardan kalan izlerin üstlerine basmak için adımlarını açıyor, kâh adımlarını sayıyor, bir verst-lik yol almak için bir h*endekten bir hendeğe iac kere gidip gelmesi gerektiğini hesaplıyor; iâh, sınır hendeklerinde biten yabancı karanfilleri koparıp çiçeklerini avuçlarında ezerek kes-ldn kokularını kokluyordu. Dün kafasının içinde yuğrulan şeylerden hiçbir şey kalmamıştı. Hiçbir şey düşünmüyordu. Hep aynı gürültülere; havada uçan mermilerin ısıklarını patlama seslerinde ayırdetmeğe çalışarak, isteksizce kulak kabartıyor, gözlerini üstüne diken birinci s tabur efradının yüzlerine bakıyor, bekliyordu. I

iCapah duman sahasında gelen bir şeylerin vaklaşan ısığına kulak vererek : "İşte bir tane daha... Bu da bizim için..." diye düşündü, "gir bir tane daha! Tamam, isabet..." Durdu, sıralara göz gezdirdi. "Hayır, aşip geçmiş... Ama işte bu tamam!" Sınır hendeğine 16 adımda ulaşayım diye adımlarını geniş geniş açmağa, çalışarak dolaşmağa başladı .

Bir ısıklık ve bir çarpış!... Bir gülle, beş adım ötesinde kuru toprağı fışkırtarak yere gömüldü. Andrey'in sırtı, elinde olmıyarak, ür-perdi. Sıralara tekrar bir göz attı. Herhalde birçok insan vurulmuş olmalıydı ki, ikinci taburun olduğu yere büyük bir kalabalık yığılmıştı.

— Bay yaver, — diye seslendi, — Emredin de, öyle toplaşmasmlar.

Yaver, emri yerine getirerek prens Andrey'e yaklaştı. Öte yandan tabur komutanı atla geliyordu.

Bir askerin korku ifade eden haykırışı duyuldu :

— Kendini kollal

Isıklık çalarak hızla uçarken yere konan bir kuş gibi bir obüs, prens Andrey'in iki adım ötesinde, tabur komutanının beygiri yanında, gürültüsü, patırtısız yere düştü. Korktuğunu göstermek iyi midir, kötü müdür diye düşün-miye ilk beygir kişniyerek şahlandı, az daha

104

HARB VE SULH

binbaşığı yere yuvarlıyordu, yana doğru sığ radi. Atın korkusu insanlara da geçti. Kendi-ni yere atan yaver:

— Yere yat! — diye haykırdı. Prens Andrey, kararsızlık içinde, ayakta duruyordu. O-büs, yaverle kendi arasında, tarlayla çayırın sınırında, yabancı karanfil kümelerinin yanında dumanlar çıkararak, bir topaç gibi dönüyordu.

Prens Andrey, otlara; yabani karanfillere, fır dönen kara yuvarlaktan kıvrıla, kıvrıla çı-İcan dumana, yepyeni adetâ hasret dolu bir gözle bakarak : "Bu ölüm demek ha?" — diye düşünüyordu. "Yapamam, ölmek istemiyorum, hayatı seviyorum; şu otu, toprağı, havayı sekiyorum..." Hem böyle düşünüyor, hem de kendisine baktıkları aklından geçiyordu. Yavere:

— Ayıp, bay subay, — dedi, — nalı da... — Sözüünü bitiremedi. Obanda bir patlayış, camlar kırılıyormuş gibi bir şangırtı duyuldu; boğucu bir barut kokusu... Prens Andrey yana -doğru fırladı; elini yukarı kaldırarak yüzü koyun yere düştü.

Birkaç subay ona doğru koştular. Karnının sağından otların üstüne büyük bir kan lekesi yayılıyordu. Çağırılan milisler, subayların gerisinde, sedyeleriyle durdular. Prens Andrey yüzü ko-

HAEB VE SULH

105

yun yatıyordu, burnu otların içindeydi, derin derin hırıldıyor, soluk alıyordu.

— Haydi, ne duruyorsunuz, yaklaşın!

Yaklaşan köylüler onu omuzlarından ve bacaklarından tuttular, fakat o sızıldanarak inleyince köylüler bakışıp tekrar onu yere bıraktılar.

1 — Kaldırın onu, koyun sedyeye, aldırmayın, — diye birisi haykırdı. Tekrar omuzlarından tutup sedyeye koydular. Subaylar :

— Aman Allah! Allahım! Bu ne hal böyle?.. Karnından!. İşi bitmiş demektir. Hay Allah! diye konuşuyorlardı.

Yaver:

!— Kulağının dibinden vızıldıyarak geçtiy-di, dedi.

Sedyeyi omuzlıyan köylüler, gide gele çiğneyip açtıkları patikadan acele acele sargı mahallinin yolunu tuttular. Bozuk adımlarla yürüyerek sedyeyi sarsan köylüleri, bir subay omuzlarına dokunup durdurdu:

— Ayak uydurun... Hey!... Kaba köylüler!

— diye haykırdı. Öndeki köylü :

— Hvedor, Hvedor, ayak uydursana be,

— dedi. Arkadaki ayak uydurarak:

— Bu da büyük bir marifetmiş sankirr—> diye keyifli keyifli karşılık verdi. . , ;i

106

HAEB VE SULH

HARB VE SULH

107

Koşarak gelip sedyeye bir göz atan Time hin, titrek bir sesle :

— Siz misiniz ekselans? Ha? Prens mi? dedi.

Prens Andrey gözlerini açtı, bu sözleri söyleyene, başının gömüldüğü sedyenin için- j den, baktı, sonra tekrar gözlerini kapadı.

Milisler, prens Andrey'i arabaların ve sargı mahallinin bulunduğu ormana getirdiler. Sargı mahalli, bir kayınlığın kenarında etekleri katlanmış üç çadırdan ibaretti. Arabalarla beygirler kayınlıktaydı.

Beygirler başlarındaki torbaların içinden yulaf yiyor, serçeler de saçılan taneleri toplamak için

etraflarında uçuşuyorlardı. Kan kokusunu alan kargalar sabırsız gıklamalarla kayınlıkta uçup

dolaşıyorlardı. Çadırların etrafında; iki desetindens genişçe bir sahada; çeşit çeşit üniformalı, kana

bulanmış insanlar yatmakta, oturmakta, yahut ayakta durmaktaydı. Yaralıların etrafında, kederli, dikkat

kesilmiş yüzleriyle sedyeci askerler toplanmışlardı, mevkiin subayları onları oradan uzaklaştıрмаğa

uğraşıyorlardı. Subayları dinlemiyen sedyeci askerlerse, sedyelerine dayanıp yerlerinden kımıldamıyor,

karşılarında olup biten şeylere, sanki bu manzaranın dehşetli mânasını kavramağa çalışıyorlarmış gibi;

ısrarla bakıyorlardı. Çadırlardan kâh vahşi, acı çığlıklar; kâh şikâyetli inilti

geliyordu. Arasıra oradan bir sıhhiye su getir-jnek için koşarak çıkıyor ve içeriye taşınmak sırası

gelenleri gösteriyordu. Çadırların önlerin-" de sıralarını bekleyen yaralılar hırıldıyor, inliyor, ağlıyor,

bağırıyor, sövüp sayıyor, votka istiyordu.

ı Prens Andrey'i alay komutanı olduğu için, yanlıların arasından öne geçirip çadırlardan birinin yanına getirmişler, orada, emir bekli-yerek durmuşlardı. Prens Andrey, gözlerini açtı, etrafında neler olup bittiğini uzun zaman kavrayamadı. Çayır; yabancı karanfiller, yulaf tarlası; fır dönen, siyah küçük yuvarlak; yaşamağa karşı duyduğu ihtiraslı sevginin coşkunluğu; bütün bunlar aklına geldi. İki adım ötesinde; yüksek sesle konuşup herkesin dikkatini çeken; başı sarılı, uzun boylu, yakışıklı, kara saçlı bir erbaş, köklü bir kütüğe dayanmış duruyordu. Başından ve bacağından kurşun yarası almıştı. Etrafına, sözlerini merakla dinliyen yaralılarla sedyeciler üşümüştü.

O ışıltı ışıltı yanan kara gözleriyle etrafına takınıp :

— Biz onu oradan dehleyince, her şeyini bırakıp basıverdi, kralını yakaladık, - diye bağıırıyordu. - Eğer "ehtiyetler"1 vaktinde yetişsey-ldi, kardeşim, namı şanı kalmıyacaktı yeryü-İhtiyatlar, demek istiyor.

,f

î'BY

108

HAEB VE SULH

zünde, hani sözümde hilafım yok, senin anlı-yacağm...

Erbaşın etrafını çeviren bütün öteki dinleyiciler gibi Prens Andrey de ona ısıldıyan gözlerle bakıyor, avunuyordu. "Ama artık hepsi bir değil mi?-diye düşündü - Orada olacak şeylerden, burada olan şeylerden bana ne? Hayattan ayrılmak niçin bana böyle acı geliyor? Demek ki hayatta, benim anlıyamamış olduğum, hâlâ da anlıyamadığım bir şeyler var."

XXXVII

Doktorlardan biri çadırdan çıktı, önlüğü kanlıydı, ufacık elleri de kanlanmıştı, başparmağı arasında kana bulaştırmak istemediği bir sigara tutuyordu. Başını kaldırdı, yaralılarla üstünden etrafa bakındı, biraz dinlenmek istediği belliydi. Başını bir müddet sağa sola döndürdükten sonra içini çekti, gözlerini aşağı eğdi. Kendisine Prens Andrey'i gösteren sıhhiyenin sözlerine karşılık :

— Peki, şimdi, - dedi. Prensi, çadıra götürmelerini emretti.

Bekleşen yaralıların arasında mırıldanmalar oldu. Birisi:

— Belli, - dedi, - öteki dünyada da itibar

yalnız efendilere,

HARB VE SULH

109

Prens Andrey getirildi, henüz boşalmış o-Jan ve bir sıhhiyenin ovup temizlediği masanın üstüne yatırıldı. Prens Andrey, çadırdaki şeyleri iyiden iyiye ayırdedip seçemiyordu. Dört bir yandan gelen iniltiler, kalçasında, karnında, sırtındaki acılar onu başka bir şeye dikkat edemez bir hale getirmişti; Etrafında gördüğü her şey ona göre genel bir intibada; çjAlak, kanlı bir insan vücudunun bıraktığı "bir intibada birleşmişti, bu vücut, birkaç hafta önce, o sıcak ağustos gününde, Smolensk yolundaki çamurlu bendi doldurduğu gibi, şimdi de sanki bu basık çadırı dolduruyordu. Evet, bu aynı vücuttu, görünüşü sanki daha o zaman ona bugünkü hali önceden haber vererek kendisini dehşete düşüren o aynı chair a canon1 du. Çadırdaki üç masa vardı, ikisi meşguldü, Prens Andrey'i üçüncüsünün üstüne yatırmışlardı. Bir müddet onu yalnız bıraktılar, o da öteki masalarda yapılanları, istemiyerek, gördü. Bir Tatar, oracığa atılmış üniformasına göre herhalde bir kazaktı; yakındaki masanın üstünde oturmaktaydı. Dört asker onu tutuyordu. Bir doktor, esmer, adaleli sırtında bir şeyler kesiyordu.

— Uh, uh, uh... - diye Tatar boğazlanıyor-muş gibi hırıldıyordu; basık burunlu, kemikli,

1 Toplan yemlik insan eti, kurbanlık.

110

HARB VE SULH

esmer yüzünü birdenbire kaldırdı. Beyaz dişlerini gıcırdatarak çırpınmağa, çabalamağa, uzun uzun, acı acı çığlıklar atmağa başladı. Etrafına büyük bir kalabalık toplanmış olan öteki masada ise iri yarı, şişman bir adam; başı arkaya düşmüş, sırt üstü yatıyordu. (Kıvrıcık saçları, saçlarının rengi, başının biçimi Prens Andrey'e hiç de yabancı gelmedi). Sıhhiyelerden birkaçı bu adamın göğsüne abanmışlar, onu

tutuyorlardı. Beyaz, kocaman, şişman bacağı sık sık, çabuk çabuk, artsız arasız, sıtmal bir çirpinişle titriyordu. Bu adamın kıpkırmızı olan öteki bacağında iki doktor, konuşmadan, - bir tanesi sararmıştı, titriyordu-bir şeyler yapıyorlardı. Artık üstüne bir kaput örtülmüş- olan Tatarın ameliyatını bitiren gözlüklü doktor, ellerini kurularak, Prens Andrey'e yaklaştı.

Prens Andrey'in yüzünü süzdü sonra, hızla döndü:

— Elbiselerini çıkarın. Ne bekliyorsunuz? - diye sıhhiyelere öfkeli öfkeli bağırdı.

Kolları sıvalı bir sıhhiye, Prens'in düğmelerini telâşlı telâşlı çözüp elbiselerini çıkarırken o, ta küçüklüğünü, çocukluğunu hatırladı. Doktor, yaranın üstüne iyice eğildi, yokladı, derin derin göğüs geçirdi. Sonra, oradakilerden birine işaret etti. Prens Andrey karnının içindeki dayanılmaz acıyla kendinden geçti.

HAKB VE SULH

111

Kendine geldiği zaman kalçasındaki kırık kemikler çıkarılmış, ezik etler kesilmiş, yara sarılmıştı. Yüzüne su serpiyorlardı. Prens Andrey gözünü açar açmaz, doktor üstüne eğildi, hiçbir şey söylemeden dudaklarından öpüp acele acele uzaklaştı.

Prens Andrey, çektiği acılardan sonra, şimdi, çoktandır duymadığı bir rahatlık içindeydi. Hayatının en güzel, en bahtiyar anları, hele uzak çocukluğu, onu soyup karyolacığına yatırırları; baş ucunda dadısının ninni söyleyişi; başını yastığına gömüp, sadece, yaşadığı için duyduğu bahtiyarlık, gözünün önüne geldi, hem de geçmişe ait bir hâtıra gibi değil "bugüne ait bir gerçek gibi...

Başının biçimi Prens Andrey'e yabancı gel-miyen yaralının yanında doktorlar uğraşıp .durmaktaydılar.

Onu kaldırıyor, teskin etmeğe çalışıyorlardı. Yaralının :

— Gösterin şunu bana... Uh, uh, uh... - diye hıçkırıklarla kesilen, ürkmüş, acıya yenilmiş iniltisi işitiliyordu. Bu iniltileri duyan Prens Andrey'in ağılayacağı geldi. Şanlı bir ölümle ölmediğinden dolayı mı, yoksa hayattan ayrılmanın acısıyla mı, bir daha geri gelmesi mümkün olmıyan o çocukluk günlerinin hâtıraları yüzünden mi, kendisi, başkaları acı çektiği, karşısındaki bu adam böyle acıklı acıklı inlediği için mi, nedir, merhametli, âde-

112

HARB VE SULH

ta bahtiyar göz yaşlarıyla bir çocuk gibi ağlamak istiyordu.

Yaralıya, hâlâ çizmeninin içinde duran kanlı, kesik bacağına gösterdiler.

— U... uuu... uu... - diye bir kadın gibi hıçkırıklarla boşandı. Önünde durarak yüzünün görülmesine engel olan doktor çekildi.

Prens Andrey kendi kendine :

— Aman Yarabbi, - dedi, - bu da ne? O, burada ne arıyor?

Ayağı henüz kesilmiş olan bu bedbaht, bu hıçkıran, bu güçten kuvvetten düşmüş adamın Anatol Kuragin olduğunu görmüş, onu tanımıştı; Anatol'u koltuklarının altından tutmuşlar, ona, titriyen, şiş dudaklarıyla kıyılarını ya-kalıyamadığı bir bardakla su veriyorlardı. Anatol hıçkırmakta devam ediyordu. Bu karşılaştığı olayı henüz iyice kavrayamıyan Prens Andrey : "Evet, o; evet, bu adamla benim aramda yakın ve ıstıraplı bir bağ var" diye düşünüyordu. "Bu adamı benim çocukluğuma, hayatıma bağlayan bağlar nelerdir?" - diye kendi kendine soruyor, fakat bu sorunun karşılığını veremiyordu. Birdenbire, çocukluğunun temiz, sevdalı dünyasından yeni, umulmadık bir hâtıra gözünün önüne geldi. Nataşa'yı 1810 yılında, baloda ilk defa gördüğü gibi, ince boynu, ince kolları, heyecanlanmağa hazır, ürkek, bahtiyar yüzüyle hatırladı; ona karşı duyduğu

HARB VE SULH

113

sevda ve şefkat, şimdiye kadar ulaşamadığı bir kuvvetle, bir canlılıkla ruhunda uyandı. Kendisine, şişmiş gözlerini dolduran göz yaşları arasından bulanık bulanık bakan bu adamla kendi arasındaki bağı artık hatırlıyordu. Prens Andrey artık her şeyi hatırlamıştı, bahtiyar yüreği, bu adama karşı duyduğu coşkun bir ^merhamet ve sevgiyle doldu.

Kendini daha fazla tutamadı, kendisinin ve insanların hallerine, sapıklıklarına şefkatli,. sevgi dolu göz yaşlarıyla ağladı.

"Kardeşlerimize, bizi sevenlere karşı merhamet ve sevgi; bizden nefret edenlere karşı sevgi, düşmana karşı sevgi; evet, Tanrının yeryüzüne inip öğütlediği ve Prenses Mariya'nın bana öğretmek isteyip de benim anlamadığım sevgi; işte buna hayattan ayrıldığım için acı duyuran şey bu sevgiyi anlamamış olmaklım-dır, eğer ölmeseydim bana kalabilecek biricik şey de bu sevgi olurdu. Ama artık çok geç. Bunu biliyorum".

XXXVIII

Cesetlerle, yaralılarla örtülü savaş alanının korkunç manzarası; duyduğu şiddetli baş. ağrısı ve şahsen tanıdığı generallerden yirmisinin ölmüş yahut yaralanmış oldukları haberi : sonra, eskiden o kadar kuvvetli olan kolunun artık kuvvetten düştüğünü de idrak edi-

114

HARB VE SULH

F

.şi; bütün bunların bir araya gelişi; Napoleon'un üzerinde umulmadık bir tesir yaptı; halbuki, o, .çoğu zaman, (kendisinin de dediği gibi) ruh kuvvetini denemek için yaralıları, ölüleri seyretmekten hoşlanırdı. O gün, savaş alanının korkunç manzarası, büyüklüğünün ve meziyetlerinin kaynağı olduğunu sandığı bu ruh kuvvetini yenmişti. Savaş alanından çabucak uzaklaşıp Şevardino tabyasına döndü. Yüzü solgun, şişmiş asık; burnu kırmızı : sesi kısık; portatif iskemlesine oturmuş, gözlerini yere dikmiş, »ateş seslerine istemiyerek, kulak kabartıyordu. Kendisini ortak saydığı fakat şimdi durduramadığı bu işin sonunu sıtmalı bir kaygıyla beklemekteydi. Şahsi, insanca duygular, hayatın o kadar uzun zaman kulluk ettiği yalancı yapma şeylerine bir an için üstün çıkmıştı. Savaş alanında seyrettiği ölümü, acıları, kendi şahsında da hissediyordu. Başının, göğsünün ağrısı, kendisinin »de ölebileceğim, acı çekebileceğini ona hatırlatıyordu. Bu anda artık ne Moskova'yı zaptetmek, ne zafer kazanmak, ne de şan almak istiyordu. (Şan almak «ona artık ne lâzımdı!.) Şimdi istediği biricik şey : dinlenmek, sükûnet ve hürriyetti. Fakat, Semyonofskoye tepesine çıktığı zaman batarya komutanı ona, Kmyazkovo önlerinde toplanmış olan Rus kıtalarının üstüne açılan ateşi kuvvetlendirmek için bu tepeye birkaç ba-rtarya yerleştirilmesi teklifinde bulundu. Napo-

HARB VE SULH

115

leon, bu teklifi uygun gördü, bu bataryalarla alınacak sonucun kendisine bildirilmesini de emretti. Bir yaver gelip Rusların üzerine, İmparatorun emriyle, iki yüz topun ateş etmekte olduğunu, fakat Rusların hâlâ dayandıklarını bildirdi:

Jj — Ateşimizle sıra sıra biçiliyorlar, ama yine de oldukları yerde duruyorlar.

Napoleon, kısık bir sesle :

— Us en veutent encore!.. 1 - dedi. Napoleon'un ne dediğini işitmiyen yaver :

— Sir? - diye sordu.

— Ils en veutent encore, - diye Napoleon kaşlarını çatarak boğuk bir sesle homurdandı, - donnez leur-en2

İstediği şeyler, emri olmadan yapılıyor, o ancak, kendisinden emir istediklerini sandığı için emir veriyordu. O eski, yalancı, yapma büyüklük dünyasına tekrar dönmüş, zalim, hazin, ağır, insanca olmiyan, mukadder rolünü (dolabı çevirirken kendine faydalı bir iş yaptığını sanan bir dolap beygiri gibi) uysallıkla tekrar oynamışa başlamıştı. ; .,!;

1 Dahasını istiyorlar.

2 Dahasını istiyorlar, yüklenin,

116

HAEB VE SULH

Olup bitenlerin bütün ağır sorumluluğunu, bu işe katılanların hepsinden daha çok taşıyan bu adamın akli, vicdanı, yalnız bu saat, bugün kararmış değildi, o, ömrünün sonuna kadar hiçbir zaman ne iyiyi, ne güzeli, ne doğruyu; ne de iyilikle, doğrulukla taban tabana :zıt ve insanca olan her şeyden çok uzak oldukları

için içyüzlerini kavramasına imkân ol-mıyan hareketlerinin mânasını anlıyabilmıştı. O, dünyanın yarışınca övülen hareketlerinden hiçbir zaman vazgeçemezdi; bu yüzden de, iyiyi, doğruyu, insanca olan her şeyi inkâr etmek zorundaydı.

Sakatlanmış ve ölü insanlarla dolu (Kendisi böyle istediği için böyle olduğunu sanıyordu) savaş alanını dolaşırken bu insanları gözden geçirip bir Fransıza ne kadar Rusun düştüğünü hesaplayışı; kendi kendini aldatarak, bir Fransıza beş Rusun düştüğünü kestirip bununla sevinmeğe kalkışması, yalnız bugüne mahsus değildi. Elli bin cesedin yattığını gördükten sonra Paris'e gönderdiği mektupla le champ de bataille a ete superbe¹ diye yazmıştı; fakat kendi deyişine bakılırsa, boş zamanlarını yaptığı büyük işlerin açıklanmasına ayırmak niyetinde olduğu Saint - Helene'de, yalnızlığın sessizliği içinde de şunları yazmıştı:

1 Savaş alanı ihtişamlıydı.

HARB VE SULH

117

"La guerre de Ruissie a dû etre la plus po-pulaire des temps modernes: c etait celle du bon sens et des vrais interets, celle du repos et de la securite de tous, elle etait purement pacifique et conservatrice" "C'etait pour la grande cause, la fin des hasards et le commencement de la securite. Un füouvel horizon, de nouveaux travaux allaint se derouler, tout plein du bien-etre de la pros-perite de tous. Les systeme europeen se trou-vait jönde; il n'etait plus question que de Vorganiser".

"Satisfait sur ces grands points et tranqu-ille par tout, j'aurais eu aussi mon congres et ma Sainte-Alliance. Ce sont des idees qu'on ma volees. Dans cette reunion de grands souvera-ins, nous eussions traites de nos interets en jamille et compte de elere a mâtre avec les~ peuples".

"L'Europe n'eût bientôt fait de la sorte ve-ritablement qu'un meme peuple, et chacun, en voyageant partout, se fût trouve toujours dansla patrie commune. J'eus demande toutes les rivières navigables pour tous, la communaute des mers, et que les grandes armees permanan-tes fussant reduites desormais â la seul garde-des souverains"

"De retour en France, au sein de la patrie, grande, forte, magnifique, tranquille, glo-

118

HARB VE SULH

HARB VE SULH

119»

rieuse, j'eusse proclame ses limites immuab-les, toute guerre juture, purement defensive, tout ograndissement nouveau antinational. J'eusse associe mon fils a Vempire; ma dicta-ture eût fini, et son regne constitutionnel eut commence"

"Paris eût ele la capitale du monde, et les Français l'envie de nations".

"Mes loisirs ensuite et mes vieux jours e-ussent ete consacres, en compagnie de Vim-peratrice et durant Vapprentissage royal de mon fils, a visiter lentement et en vrai couple campagnard, avec nos progres chevaux, tous les recoins de VEmpire, recevant les plaintes, redressant les torts, semant de toutes parts et partout les monuments et les bienfaits¹".

1 Rusya savaşı, yeni zamanların, halk arasında len namlı savaşı olabilirdi; bû, sağduyunun, gerçek menfaatlerin, herkesin sükûn ve güvenliğinin savaşıydı, tamamiyle barışsever ve muhafazakârı.

Bu savaş, büyük ölkü uğruna, tesadüflerin sona ermesi, güvenliğin başlaması için yapılıyordu. Her-Tces refaha kavuşacak, saadetle dolu yeni bir ufuk, yeni işler açılacaktı. Avrupa sisteminin temelleri atılıyor, iş yalnız onu teşkilâtlandırmağa kalıyordu.

Bu büyük meselelerde tatmin edilip, her yanda sükûna kavuşunca benim de bir congrement, bir mukaddes - ittifakım olacaktır. Zaten bunlar benden çalman fikirlerdir. Büyük hükümdarların bu toplantısında biz menfaatlerimizi ailece görüşürdük, halk-

Halkların cellâdı rolünü, bu hazin, serbest olmayan rolü oynaması mukadder olan bu adam

hareketlerindeki maksadın milletlere iyilik etmek olduğuna, milyonlarca insanın alın-yazılarını dilediği

gibi çizebileceğine ve iktidarda bulunması sayesinde de hayırlı işler yapabileceğine kendisini inandırmak istiyordu!

larfık münasebetlerimiz de, kâtiple patronu arasındaki münasebet gibi olurdu.

Böylelikle de, çok geçmeden, Avrupa gerçektene bir tek millet haline gelir, herkes de, nerede yolculuk ederse etsin, her zaman, ortak bir yurt içinde bulunmuş olurdu. Nehirlerin herkese açık olmasını, denizlerin ortaklaşa kullanılmasını, daimi büyük orduların, bundan böyle, sadece, hükümdarların muhafız kıtalarından ibaret olasıya kadar küçültülme-lerini isterdim.

Fransa'ya dönüşte, büyük, güçlü, haşmetli, sakin,, şanlı yurdun içinde, sınırlarının değişmezliğini, gelecekte yapılacak her savaşın ancak savunma savaşı olabileceğini, her yeni genişlemeyi gayri millî olarak. ilân ederdim. Oğlumu imparatorluğa ortak ederdim, benim diktatörlüğüm sona erer, onun meşrutî devri. başlardı...

Paris, dünyanın başkenti, Fransızlarsa bütün milletlerin imrendiği bir millet olurdu...

Sonra, boş zamanlarımı ve ihtiyarlık günlerimi, imparatoriçe ile beraber, ve oğlum krallık sanatını, öğrendiği sıralarda, imparatorluğun köşesini bucağım, şikâyetleri dinleyerek, haksızlıkları ortaya çıkararak, her yerde, her tarafa anıtlar dikip iyilik saçarak, gerçek bir köylü karı koca gibi, ağır ağır,, kendi beygirlerimizle dolaşmağa hasrederdik.

120

HARB VE SULH

Rusya seferine dair, daha ilerde de, şunları yazıyor :

"Des 400.000 hommee qui passèrent la Vis-tülle, la moitié eût Autrichiens, Prussiens, Saxons, Polonais, Bovarios, Wurtembergeois, Espagnols, Italitains. L'arme imperiale, prop-rement dite, etait pour un tiers composee de Hollandais, 'Beiges, habitants des bords du Rhin, Piemontais, Suisses, Genevois, Toscans, Romains, habitants de la 32-e division milita-ire, Breme, Hamburg, ete, elle comptait â pe-ine 140.000 hommes parlant français. L'expedition de Russie coûta moins de 50.000 hommes îâ la France actuelle; l'armee russe dans la re-raite de Wilna a Moscou dans les differentes batailles, a perdu quatre fois plus que l'armee française; l'incendie de Moscou a coûté la vie <a 100.000 Russes, morts de froid et de misere -dans les bois; enfin, dans sa marche de Mos-ïcou â l'Oder, l'armee rrisse fut aussi atteinte par l'imtemperie de la saison; elle ne comptait a son arrivee â Wilna que 50.000 hommes, et a Kalisch moins de 18.0001

1 Vistül'ü geçen 400.000 adamın yarısı Avusturyalı, Prusyalı, Saksonyalı, Polonyalı, Bavyeralı, Wurtembergli, Meklemburglu, İspanyol, italyan, Napoli-liydi. Asıl imparatorluk ordusunun ise bir çeyreği Hollandalılardan, Belçikalılardan, Ren nehri kıyısı sakinlerinden, Piyemontelilerden, İsviçrelilerden, Cenevalılardan, Toskanlardan, Romalılardan, Bremen,

HARB VE SULH

121

O, Rusya'ya karşı girişilen savaşın kendi arzusuyla yapıldığını sanıyordu da ruhu, meydana gelen dehşetten ürpermiyordu. Olayların bütün sorumluluğunu cesaretle yükleniyordu; hüznülenen ruhu yüz binlerce ölünün arasında Fransızların, Heslilerden, Bavyeralı-lar-dan daha az oluşuyla kendini temize çıkarmağa çalışıyordu.

4

XXXIX

Bay Davidof'un ve beylik köylülerin tarlalarında, çayırlarında, çeşit çeşit üniformalı, çeşit çeşit vaziyette yüz binlerce insan ölüsü serilmiş yatıyordu. Bu tarlalarda, çayırlarda, Borodino, Gorok, Şevardino, Semyonovskoye köylüleri yüz yıllarca hasat yapmış, sürülerini otlatmışlardı. Sargı mahallerinde bir desetin'-lik bir sahada otlar ve toprak kana bulanmıştı. Çeşitli birliklerden yığınlarla yaralı ve sağ-

Hamburg ve saire gibi 32 nci askerî mmtaka halkından ibaretti; bu arada, Fransızca konuşanlar ancak 140.000 kişi kadardı. Rusya, seferi asıl Fransaya 50.000 kişiden daha aza mal oldu. Rus ordusu ise, Vilna'dan Moskova'ya çekilirken çeşitli muharebelerde Fransız ordusuna nazaran dört misli zayıf verdi. Moskova yangını, ormanlarda soğuktan ve sefaletten ölen 100 bin Rusun hayatına mal oldu, nihayet, Rus ordusu Moskova'dan Oder'e yürürken de mevsim dolayısıyla kayıplar verdi, Vilna'ya geldiği zaman mevcudu ancak 50.000 di, Kalışte ise bu yekûn 18.000 den aşağıya düşmüştü."

HARB VE SULH

İnsan, yüzleri dehşet içinde, bir yandan Mojajsk'e, öte yandan, Valuyev'e doğru çekilmekteydi. Başka insan yığınları da, komutanlarının sevk ve idaresinde, aç ve yorgun ilerliyorlardı. Üçüncü bir kısım ise, olduğu yerde duruyor, ateşe devam ediyordu.

Sabah güneşinde pırlıdıyan süngüleri, du-manlariyle eskiden o kadar neşe verici, güzel olan saha boyunca şimdi dumanla karışık ıslak bir sis duruyor; acayip, ekşi küherçile ve kan kokuyordu. Bulutlar yığıldı; ölümlerin, yaralıların, korkanların, sakatlanmış imanları sarsılmış insanların üstüne ince ince yağmur çiselemeğe başladı. Sanki yağmur onlara: "Yeter, yeter artık, insanlar, durun. Kendinize gelin. Ne yapıyorsunuz?" - diyordu.

Her iki tarafın yorgunluktan, açlıktan bitkin düşmüş askerleri, böyle boğuşmakta devam etmeğe değer mi, diye şüphelenmeğe başlamıştı; yüzlerde tereddüt okunuyordu, bütün ruhlarda aynı soru belirliyordu: "Ne diye, kimin için öldüreyim, kimin için öldürüleyim? Siz istediğinizi öldürün, istediğinizi yapın, ama ben istemiyorum, yeter artık!" Bu düşünce, akşama doğru, herkesin ruhunda aynı şekilde belirmişti. Bütün bu insanlar, yaptıkları işten her an dehşete düşebilir, her şeyi bırakarak, nereye olursa olsun, kaçabilirlerdi.

Fakat, savaşın sonlarında askerler yaptıkları işin bütün korkunçluğunu hissettikleri ve

HAEB VE SULH

bunu durdurmaktan memnun da olacakları halde anlaşılmaz, esrarlı bir kuvvet hâlâ onları sevk ve idare ediyordu; üçte bire inen topçular, barut, kan ve ter içinde, yorgunluktan bitkin, sendeleye sendeleye hartuçları taşıyorlar, topları dolduruyor, nişan alıyor, fitilleri ateşliyor, güller, her iki taraftan da, aynı hız-İ la, aynı şiddetle uçuyor, insan vücutlarını paramparça ediyor ve hep aynı korkunç iş, insanların iradesiyle değil de, insanları, dünyaları sevk ve idare edenin iradesiyle sürüp gidiyordu.

Rus ordusunun bozulmuş gerilerine kim şöyle bir göz atacak olsa, "Fransızlar ufak bir gayret sarf ettiler miydi, Rus ordusu yok olmuştur", diyebilirdi; ama, Fransızların gerilerine de şöyle bir göz atılsa, "Ruslar daha biraz gayret etsinler, Fransızların mahvolduğu gündür." denilebilirdi. Fakat, ne Fransızlar, ne de Ruslar bu son gayreti gösteremiyor, savaşın alevi de ağır ağır sönüyordu.

Ruslar bu gayreti gösteremediler, çünkü Fransızlara hücum eden onlar değildi. Savaşın başlangıcında onlar sadece Moskova yolunu tutmuşlar, kapamışlardı, savaşın sonlarında da tıpkı başlangıçta olduğu gibi, mevzilerini tutmakta devam ediyorlardı. Fakat, Rusların maksadı Fransızları tepelemek bile olsaydı, onlar yine de bu son gayreti gösteremezlerdi,

HARB VE SULH

çünkü Rusların bütün kıtaları ezilmişti, savaşta hırpalanmamış bir tek birlikleri bile yoktu, mevzilerinde tutunup duran Ruslar mevcutlarının yarısını kaybetmişlerdi.

On beş yıllık zaferlerinin hâtırasına dayanan, Napoleon'un yenilmezliğine güvenen ve savaş alanının bir kısmını ele geçirdiklerini, mevcutlarının da ancak dörtte birini kaybedip geride henüz el değmemiş yirmi bin kişilik bir hassa kuvvetinin bulunduğunu bilen Fransızlar için ise bu gayreti göstermek çok daha kolaydı. Rus ordusuna, onu mevzilerinden atmak için saldıran Fransızlar bu gayreti göstermeliydiler, çünkü Ruslar savaştan önce olduğu gibi şimdi de Moskova yolunu kapamakta devam ettikleri müddetçe, Fransızlar maksatlarına erememiş, bütün gayretleri, kayıpları boşa gitmiş oluyordu. Fajsat, Fransızlar bu gayreti gösteremediler. Bazı tarihçiler, savaşın kazanılması için Napoleon'un, el değmemiş eski hassa kuvvetlerini ileri sürmesi yeterdi, diyorlar. Napoleon muhafız kıtalarını sürseydi şöyle olurdu, böyle olurdu demek, tıpkı, sonbahar ilkbahar olsaydı şöyle olurdu, böyle olurdu, demeğe benzer. Bu, olamazdı. Napoleon'un muhafız kıtalarını sürmemesi bunu yapmak istemediğinden değildi, fakat bu yapılamazdı da ondandı. Fransız ordusunun bütün generalleri, subayları, askerleri, bunun ya-

HARB VE SULH

pılamıyacağını biliyorlardı, çünkü, kıtaların göz yılgınlığı buna engeldi.

Bir rüyadaymış gibi, yaptığı korkunç hamlenin kesilip kolunun güçsüz kuvvetsiz sarktığı hissini yalnız Napoleon duymamıştı, fakat, bundan önceki savaşların (şimdi sarf edilen gayretin onda biri sarf edilince düşmanın feş ettiği savaşların) tecrübelerinden geçen bütün generaller, Fransız ordusunun savaşa katılmış katılmamış bütün askerleri de, kuvvetinin yarısını kaybettiği halde savaşın sonunda da başında olduğu gibi hâlâ tehdidederek duran bir düşmanın karşısında aynı dehşete kapılmışlardı. Fransızların, saldıran ordunun, mânevi kuvveti tükenmişti. Borodino'da Rusların kazandığı zafer, sopaların ucunda sallanan ve adına sancak denilen bez parçalarının ele geçirilmesiyle, asker kıtalarının durduğu ve durmakta olduğu sahaların zaptıyla belli olan bir zafer değil, düşmana karşısındakinin mânevi üstünlüğünü ve kendisinin kudretsizliğini kabul ettiren bir zaferdi. Fransız istilâsı, koşusunda can evinden yaralanmış, azgın, vahşi bir hayvan gibi mahvını hissediyor, fakat du-ramıyordu; nasıl ki, iki kat zayıf olan Rus ordusu da çekilmemezlik edemiyordu. Aldığı ilk hızla Fransız ordusu Moskova'ya kadar yuvar-lanabilecekti, fakat orada Rus kuvvetlerinin 3-eni bir gayret sarf etmesine lüzum kalmadan,

126

HARB VE SULH

Borodino'da aldığı ölüm yarısından kanı aka aka mahvolacaktı. Napoleon'un sebepsiz yere Moskova'dan kaçışı; eski Smolensk yolu boyunca çekilişi; beş yüz binlik bir istilânın yok oluşu ve üzerine ilk defa Borodino'da, ruhça daha kuvvetli bir düşmanın yumruğu inen Napoleon Fransa'sının mahvi, doğrudan doğruya Borodino savaşının neticesidir.

ÜÇÜNCÜ KISIM I

Hareketin mutlak sürekliliğini insan aklı kavrayamaz. Her hangi bir hareketin kanun-îarını insan, ancak o hareketin parçalarını dilediği gibi ele alıp incelediği zaman anlıyabilir. Bununla beraber, insanların düştüğü hataların birçoğu, sürekli hareketin, böyle keyfe göre, ayrı parçalara bölünmesinden ileri gelmektedir.

Eskilerin meşhur bir safsatasına göre: Akhylleus, önünde giden kaplumbağaya, kendisi ondan on kere daha hızla gittiği halde, hiçbir zaman yetişemez; çünkü, kendisiyle kaplumbağa arasındaki mesafeyi aşana kadar kaplumbağa onun önünde bu mesafenin onda birini gitmiş olacak; Akhylleus, bu onda biri aşana kadar da kaplumbağa yüzde birini gitmiş olacak ve bu böyle sonsuz sürecektir. Eskiler, bu meseleyi çözümlenmez sayarlardı. Akhylleus hiçbir zaman kaplumbağa yetişemez, diye çıkarılan neticenin saçmalığı, sadece, hareketin keyfe göre fasıllı parçalara bölünmesi yüzündendir; halbuki Akhylleus'ünde kaplumbağanın da hareketleri arasız olarak, vukua gelmektedir. >

128

HARB VE SULH

Hareketin gitgide daha ufak parçalarını ele almakla biz ancak meselenin çözülmesine yaklaşabiliriz; ama hiçbir zaman ona ulaşamayız. Biz, ancak, sonsuz küçük kemiyetler ve onların yukarı doğru onda bire kadar çıkan nispetlerini farz ve kabul eder, bu geometrik nispetin toplamını yaparsak meseleyi çözebiliriz. Sonsuz küçük kemiyetler ve hareketin daha mürekkep birçok meseleleriyle uğraşmakta ustalaşan yeni bir matematik kolu, vaktiyle çözümlenmez gibi gelen sorulara artık karşılık verebiliyor. Matematiğin eskilerce bîinmiyen bu yeni kolu, hareket meselesinin incelenmesinde, sonsuz küçük kemiyetler farz etmek suretiyle hareketin ana şartlarını, (mutlak arasızlığını), tekrar kuruyor, böylelikle de insan aklının, arasız hareket yerine, hareketin ayrı ayrı parçalarını incelemekle düştüğü önüne geçilmez hatayı düzeltmiş oluyor. •

Tarihteki hareketin kanunlarını araştırırken de iş yine tıpkı tıpkısına böyledir.

İnsanlığın hareketi, sayısız insan irade ve isteklerinin neticesidir, arasız olarak, vukua gelmektedir.

Tarihin hedefi, bu hareketin kanunlarını idrak etmektir. Fakat bütün bu insan istek ve iradelerinin meydana getirdiği arasız hareketin kanunlarını idrak etmek için insan aklı, key-

HARB VE SULH

129

fine göre ayrı ayrı parçaları ele alır. Tarihçilerin kullandıkları birinci usul şudur: birbiri ardından gelen bir sıra olayı keyiflerine göre seçerler, bunu öteki olaylardan ayrı olarak in-* çelerler, halbuki hiçbir olayın başlangıcı yoktur, olamaz da; her zaman, bir olay başka bir olaydan doğar. İkinci usul ise şudur:

bir insanın, bir kralın, bir başbuğun hareketleri, herlesin arzu ve isteklerinin toplamıymış gibi göz önünde tutulur; halbuki hiçbir zaman, insanların istek ve iradelerinin toplamı, tarihe mâî olmuş bir tek insanın hareketlerinde ifadesini bulmuş değildir.

İlerliyen tarih bilimi de gitgide daha küçük, parçaları incelemek yolunu tutmakta, bu yoldan da gerçeğe yaklaşmağa çalışmaktadır. Fakat, biz burada şunu görüyoruz ki, tarihin ele aldığı parça ne kadar küçük olursa olsun, bir parçayı ötekilerden ayırmış gibi kabul etmek; herhangi bir olaya başlangıç kabul etmek; bütün insanların istek ve iradelerinin bir tek insanın hareketlerinde ifadesini bulduğunu kabul etmek; kendiliğinden yanlıştır.

Tarih alanında çıkarılan her netice, tenkidin en ufak bir gayretine bile lüzum kalmaksızın, arkasında hiçbir iz bırakmadan, tuz buz olup dağılıvermektedir ve bu, sadece, tenkidin incelenecek konu diye büyük yahut kü-

130

HARB VE SULH

çük ayrı ayrı parçaları ele alması yüzündendir. 1 Bu da her zaman onun hakkıdır; çünkü ele alınan tarih parçası her zaman keyfe göre seçilmiş olan parçadır.

İncelemelerimizde, ancak, sonsuz küçük parçayı; tarihin diferansiyelini, yani insanların bir örnek meyillerini ele almakla, onları entegre etmek (yani bu sonsuz küçük parçaların toplamını yapmak) sanatına ulaşmakla tarihin kanunlarını anlamak ümidini besliyebiliriz.

XIX uncu yüzyılın ilk on beş yılı, Avrupa'da milyonlarca insanın olağanüstü bir hareket içinde bulundukları yıllardır. İnsanlar işlerini bırakıyor : Avrupa'nın bir yanından öbür yanma atlıyor; talan ediyor; birbirlerini öldürüyor; muzaffer oluyor; umutsuzluğa düşüyor; bu birkaç yıl içinde de hayatın seyri değişiyordu. Bu, önceleri artan, sonra gitgide durulan kuvvetli bir hareketti. Bu hareketin sebebi neydi? Yahut, hangi kanunla göre vukua geliyordu? Diye insan akli sorar.

Tarihçiler bu soruya cevap verirken, Paris şehrinin yapılarından birinde toplanan birkaç düzine insanın faaliyetini, söylevlerini önümüze koyuyor; bu faaliyete, söylevlere de devrim adını takıyorlar; sonra, Napoleon'la ondan yana, yahut ona düşman olan birkaç kişinin hal tercümelerini uzun uzadıya yazıyor, bunların birbirleri üzerindeki tesirlerini anlatıyor ve :

HARB VE SULH

131

işte, diyorlar, o hareketin sebebi, işte kanunları..

Fakat insan akli bu açıklamaya inanmamakla kalmıyor, bu açıklama usulünün yanlış olduğunu da açıktan açığa söylüyor, çünkü bu açıklamada, en zayıf olay en kuvvetlinin sebebi diye ele alınmıştır. Devrimi de, Napoleon'u da ^peydana getiren insan irade ve isteklilerinin toplamıdır ve onlara tahammül eden, onları yokeden ancak odur.

Tarihçiler : "Fakat, - diyorlar, - fetihlerin ol-. duğu her zaman fâtipler de vardı; bir devlette ne zaman devrimler yapılmışsa büyük adamlar görülmüştür." Gerçekten de, ne zaman fâtipler türemişse harbler de olmuştur, diye insan akli cevap verir; fakat bu, harblerin sebebi fâtipler olduğunu, harblerin kanunlarını bir tek adamın kişisel faaliyetlerinde arayıp bulmanın mümkün olduğunu ispat etmez. Ne zaman saatime bakıp da akrebinin 10 a yaklaştığını görsem bitişik kilisede çanların çalmağa, başladığını duyarım. Fakat, akrebin saat onu her gösterişinde çanlar çalıyor diye bundan, çanlardaki hareketin sebebi saatimdeki akrebin durumudur neticesini çıkarmağa hakkım yoktur.

Hareket halindeki bir lokomotif her görüşümde düdüğünü duyar, supabının açıldığını; tekerleklerinin döndüğünü görürüm; fakat.

132

HARB VE SULH

bundan düdük ve tekerleklerin dönmesi loko-motifteki hareketin sebebidir diye bir son çıkarmağa hakkım yoktur.

Köylüler; meşelerde tomurcuklar çatladığı için ilkbahar sonlarında soğuk bir rüzgârın, estiğini söylerler. Gerçekten de her ilkbaharda, meşe tomurcuklarının çatladığı sıralarda böyle bir rüzgâr eser. Fakat meşe tomurcukları çatladığı sırada esen soğuk rüzgârın sebebini bilmediğim halde, yine de soğuk

rüzgârın sebebi, tomurcukların çatlayışdır, diyen köylülerin düşüncesini kabul edemem. Çünkü, elbette, rüzgârın kuvveti meşe tomurcuğunun tesiri dışındadır. Ben sadece, bütün hayat olaylarında olduğu gibi burada da birbirine uygun düşen olayları görüyorum; yine şunu da görüyorum ki, saatin akrebini lokomotifin supabını tekerleğini meşenin tomurcuğunu ne kadar inceden inceye tetkik edersem edeyim; çanların çalmışının, lokomotifin hareketinin, ilkbahar rüzgârının sebebini anlıyamam. Bunu anlamak için müşahede noktamı büsbütün değiştirmeli; baharın, çanların, rüzgârın hareket kanunlarını incelemeliyim. Tarih de aynı şeyi yapmalıdır. Zaten böyle bir teşebbüse de girişilmiştir. Tarihin kanunlarını incelemek için, müşahede konularımızı büsbütün değiştirmeli, kralları, bakanları, generalleri bir yana bırakarak, halk yığınlarını sevk ve idare eden bir örnek, sonsuz küçük unsurları tetkik etmeliyiz. Bu yolla ta-

HARB VE SULH

133

rihin kanunları ne dereceye kadar anlaşılabilir, bunu hiç kimse söyleyemezse de, bu kanunların ancak bu yoldan kavranılabileceği meydanda-• dır. Fakat henüz insan aklı bu yolda, çeşit çeşit kralların, başbuğların, bakanların hareketlerini yazıp çizmek, bu hareketler dolayısıyla kendi düşüncelerini ifade etmek için tarihçilerce sarf edilen gayretin milyonda birini bile sarf etmemiştir.

II

Avrupa'nın on iki dil konuşan orduları Rusya'ya dalmışlardı. Rus kıtaları ve halkı düşmanla temastan sakınarak Smolensk'e, Smolensk'-ten de Borodino'ya kadar çekiliyor. Fransızlar, hareketlerinin hedefi olan Moskova'ya doğru boyuna artan bir ileri itici kuvvetin tesiriyle yürüyorlar. Düşen bir cismin hızı yere yaklaştıkça nasıl artarsa, Fransızlam ileriye itici kuvveti de, gayeye yaklaştıkça öyle artıyor. Arkada aç, düşman bir memleketin binlerce versti, önde, hedefle kendi aralarında, düzünelerle versti. Napoleon ordularının her askeri bunu hissetmektedir; istilâ kendiliğinden yürüyor: sırf, ileri itici kuvvetin zoruyla..

Rus kıtalarında düşmana karşı duyulan kin ricat edildikçe daha kuvvetle yanmakta, geri çekiliş onu bir noktaya toplamakta, çoğaltmaktadır. Borodino dolaylarında çatışma olu-

134

HARB VE SULH

yor.. Orduların ne biri ne de ötekisi yıkılıyor; fakat bir gülle büyük bir ileri itici kuvvetle üzerine gelen başka bir gülleyle çatıştığı zaman zaruri olarak, nasıl gerilerse, Rus kıtaları da bu çatışmadan sonra, öylece zaruri olarak geriliyor; hızla gelen istilâ güllesi de (çatışmada bütün gücünü kaybetmiş olmasına rağmen) yine zaruri olarak, bir müddet daha yuvarlanıp yer kazanıyor.

Ruslar Moskova'nın 120 verst ötesine çekiliyorlar; Fransızlar Moskova'ya varıp orada duruyorlar.

Bundan sonra geçen beş hafta içinde hiçbir savaş yapılmıyor. Fransızlar yerlerinden kımıldamıyorlar.

Kan kaybede ede yarasını yalayan can evinden vurulmuş vahşi bir hayvan gibi, hiçbir teşebbüse girişmeden beş hafta Moskova'da kalıyor, sonra yeni hiç bir sebep yokken birdenbire kaçıyorlar: kendilerini Kaluga yoluna atıyorlar ve (Malo-Yaros-lavetz savaş alanına yine *hâkim olduklarına göre, bir zaferden sonra) hiçbir ciddî muharebe vermeden, daha büyük bir hızla Slomensk'e, Smolensk'ten öteye Vilna'ya, Vilna'dan öteye Berezina'ya, Berezina'dan öteye ve daha ötelere doğru gerisin geriye kaçıyorlar.

26 ağustos gecesi Kutuzof da, bütün ordusu da, Borodino savaşının kazanıldığından e-mindiler. Kutuzof, bunu böylece İmparatora da yazmıştı. Kutuzof, şunu bunu aldatmak is-

HARB VE SULH

135

tediği için değil; fakat, düşmanın yenildiğini, savaşa katılmış olan herkes gibi kendisi de bildiğinden, Fransızların işini bitirmek için yeni bir savaşa hazırlanmasını emretmişti. Fakat, aynı akşam ve ertesi gün, eşi görülmedik zayıat haberleri birbiri ardınca gelmeğe başladı, ordunun yarısı yok olmuştu. Böylelikle de, yeni Jbir savaş maddeten imkansızlaşmıştı.

Haberler tamamlanmadan, yaralılar toplanmadan, cephaneler tamamlanmadan, ölüler sayılmadan, ölenlerin yerine yeni komutanlar tâyin edilmeden, askerler karınlarını doyurup uykularını almadan yeni bir muharebe vermek mümkün değildi. Bununla beraber, savaştan hemen sonra, ertesi sabah Fransız

ordusu (sanki şimdi mesafe karesiyle makûsen mütenasip artmış olan o itici kuvvetin hızıyla) kendiliğinden Rus ordusunun üstüne yürümeğe başladı. Kutuzof, ertesi günü hücumla geçmek istiyordu; bütün ordunun da istediği buydu; fakat, hücumla geçmek için, istemek yetmez, bunu yapabilmek imkânı da lâzımdır, halbuki böyle bir imkân yoktu. Bir merhale geri çekilmemek elde değildi, sonra ikinci merhale, derken üçüncü merhale ve en sonra 1 eylülde ordu Moskova'ya ulaştığı zaman kıtaların mânevi yüksek olduğu halde durumun icapları bu kıtaların Moskova gerilerine çekilmelerini gerektirdi, ki-
136

HAKB VE SULH

calar da bir merhale daha, son bir merhale daha çekilip Moskova'yı düşmana bıraktılar. Yazı odamızda, haritanın başına geçip, şu veyahut bu savaşta ben olsam şöyle veya böyle tedbir alırdım, diye biz nasıl fikir yürütürsek, harb ve savaş plânlarının da, yüksek komutanlar tarafından, işte böyle yapıldığını düşünmeğe alışmış olanlar, Kutuzof çekilirken niçin şöyle hareket etmedi, Fili önlerindeki mevzileri niçin tutmadı, Moskova'yı bıraktığı zaman niçin doğruca Kaluga yoluna çekilmedi, falan gibi suallerle karşılaşırılar. Böyle düşünmeğe alışkın olan insanlar her zaman, her başkomutanın hangi kaçınılmaz şartlar içinde hareket ettiğini ya bilmiyorlar, yahut unutuyorlar. Bizim, odamızda rahatça oturarak, haritanın üzerinde, her iki tarafın, belli bir yerde, sayıları belli kıtalarını ele alıp belirli bir andan başlayarak plânlar kurmağa kalkışmamızla bir başbuğun faaliyeti arasında en ufak bir benzerlik bile yoktur. Bir başkomutan, hiçbir zaman, bir olayın başlangıç şartları içinde bulunamaz; halbuki biz, olayı daima bu şart içinde gözden geçiririz. Başkomutan, hareket halindeki bir sıra olayın her zaman ortasında bulunur, böylece de gerçekleşmekte olan olayların tam değerini hiçbir zaman kestiremez. Olay, fark edilmeden azar azar değerini alıp şekilleşmeğe başlar; olayın, bu birbiri peşince

HARB VE SULH

137

gelen, artsız arasız ortaya çıkışının her anında başkomutan, çok karışık entrikaların, oyunların, kaygıların, salâhiyetlerin, bağılıkların tasarıların, öğütlerin tahditlerin merkezinde bulunur; çok kere de birbirine zıt bir yığın soruya boyuna cevap vermek zorundadır.

Asker yazarlar; büyük bir ciddiyetle; Ku-tuzoj| Fili'ye varmadan çok önce kıtalarını Kaluga yoluna geçirmeliydi; hattâ, birisi ona böyle bir tasarıyı teklif de etmiştir; diyorlar. Fakat, başkomutanın emrinde, böyle müşkil an-Jarda, yalnız bir tek tasarı değil, düzüneîlerle tasarı vardır. Stratejiye ve taktiğe dayanan bu tasarıların herbiri de ötekilerle tezat halindedir. İnsana, başkomutanın işi bu tasarılarından birisini seçmektir gibi gelir, halbuki, o bunu da yapamaz. Olaylar ve zaman durup beklemez. Farz edelim ki, ona ayın 26 smda Kaluga yoluna geçmesi teklif ediliyor, fakat tam bu sırada Milaradoviç'iii bir yaveri dörtmala geliyor: "'Fransızlarla hemen kapışalım mı? Yoksa çekilelim mi?" Diye soruyor. Onun, hemen o dakika emir vermesi lâzımdır. Çekilmek emrini vermek, Kaluga yoluna giden dönemeçten uzaklaşmamız demektir. Yaverin peşinden, bu sefer de, levazımcı sorar: erzakı ne yana sevk edelim? Derken, başdoktor sorar: yaralıları nereye yollıyalım? Bu arada da Petersburg'dan gelen ulak, Moskova'yı bırakmak ihtimalini kabul etmiyen hükümdarın mektubunu getirir;

138

HARB VE SULH

I

başkomutanın ayağına karpuz kabuğu koymağa uğraşan rakibi (böyleleri her zaman bulunur, hem de bir tane değil, birkaç tane), Kaluga yoluna çıkış plâniyle taban tabana zıt yeni bir tasarı teklif eder; başkomutanın kendisi ise yorgunluğunu gidermek için uyumak, kuvvetlenmek ihtiyacmdadır, halbuki mükâfat dağıtılmış olan sayın bir general gelmiş dert yaniyor; halk ise, düşmana karşı korunmalarını: yalvarmaktadır; bu sırada da, araziye tetkike-gönderilmiş bir subay gelir, kendinden önce-gönderilmiş olan subayın söyledikleriyle taban tabana zıt şeyler bildirir; bir casus, bir esir,, keşfe gidip dönen bir general, hepsi de düşman ordusunun durumunu başka başka anlatırlar.. Her başkomutanın bu zaruri çalışma şartlarını anlamamıya veya unutmıya alışmış kimseler, meselâ, kıtaların Fili'deki durumunun bir tablosunu çizerek Moskova'yı bırakmalı mı,, yoksa müdafaamı etmeli "meselesini başkomutanlığın 1 eylülde rahatça çözebileceğini farr. ediyorlar; halbuki, Rus ordusu Moskova'nın 5 verst yakmmdayken

böyle bir mesele bahis: konusu bile olamazdı. Öyleyse bu mesele ne-zaman çözümlendi? Bu mesele, Drisada, Smo-lensk'te, en hissedilir şekilde de aym 24 ünde-Şevardino'da 26 smda Borodino'da, Borodino'-dan Fili'ye kadar yapılan çekilişin her gününde, her saatinde, her dakikasında çözümlenmiştir. HARB VE SULH

III

139

P"

Mevzileri gözden geçirmesi için Kutuzof tarafından gönderilmiş olan Yermolof gelipte Moskova'nın duvarları dibinde bu mevzilerde dövüşülemeyeceğini feldmerşala söylediği zaman, Kutuzof, onu sessizce süzdü, sonra :

İ — Elini ver, - dedi nabzını tutup yoklıya-rak : — Hastasın, yavrucuğum, - diye ilâve etti. — Ağzından çıkanı kulağın işitiyor mu?

Moskova'nın savaşılmadan bırakılabileceğine Kutuzof'un henüz akli yatmıyordu.

Kutuzof, Poklonaya sırtlarında, Dorogomi-lof şeddinin altı verst yakınlarında arabadan indi, yolun kıyısındaki bir sıranın üstüne oturdu. Etrafına büyük bir general kalabalığı toplandı. Moskova'dan gelen kont Rastopçin de aralarına katılmıştı. Birkaç gruba ayrılan bu parlak toplantı, mevziin uygunluğunu, uygunsuzluğunu; kıtaların durumunu; ileri sürülen plânları; Moskova'daki durumu, ve daha bir yığın askerlik meselesini tartışıyordu. Herkes, bir askeri şûraya çağırılmadıkları ve şûra denmediği halde, bunun bir askerlik şûrası oldu;-ğini hissediyordu. Hep genel meseleler üzerinde konuşuluyor, şahsi bir meseleden bahsedilmek istenince yavaş sesle konuşuluyor, sonra hemen tekrar genel meselelere geçiliyordu: imtün bu insanların ne şakalaştığı, ne gülüştü-

140

HARB VE SULH

ğü, hattâ ne de gülümsediği görülüyordu; herkesin, durumun yüceliğine uymağa çalıştığı belliydi. Kendi aralarında görüşen bütün gruplar (üstünde oturduğu sıra bütün grupların merkezini teşkil eden) başkomutanın yakınında bulunmağa gayret ediyor, sözlerini ona işit-tirebilecek bir şekilde konuşuyordu. Başkomutan dinliyor, arada sırada da, etrafında konuşulanlara dair bir şey soruyor, fakat kendisi söze karışmıyor, hiçbir fikir yürütmüyordu. Çok kere, herhangi bir grubun konuşmalarına kulak kabarttıktan sonra öğrenmek istediği şeyle hiçbir ilgisi olmıyan meselelerden konuşulduğunu işitince, umutsuz bir tavırla başını çeviriyordu. Kimisi, seçilen mevzilerden bahsedip, bizzat bu mevzilerden ziyade seçicilerinin kabiliyetlerini tenkid ediyor; kimisi, yanlışlığın önceden yapıldığını, savaşın daha üç gün önce kabul edilmesi gerektiğini ileri sürüyor; bazıları da, İspanyol üniforması giymiş Crossart adında, henüz gelen bir Fransız'ın anlattıklarına dayanarak Saîamanka savaşından bahsediyordu. (Bu Fransız, Rus ordusunda hizmet eden Alman prenslerinden biriyle Saragos muhasarasını inceliyor. Moskova'nın da böyle müdafaa edilebileceğini tahmin ediyordu). Dördüncü grupta, kont Rastopçin, Moskova'nın duvarları dibinde Moskova gönüllüleriyle birlikte ölmeğe hazır olduğunu söylüyor; fakat, kendisine olup biten işlerden haber veril-

HARB VE SULH

141

I

seyisine esef etmemezlik edemeyeceğini, eğer önceden haber olsaydı işin başka türlü olacağını da, sözlerine katıyordu... Beşinci grup, kendi statejik düşüncelerinin derinliğini meydana vurarak, kıtaların yöneltilmeleri gereken istikametten bahsediyordu. Altıncı gruptakilerin konuşmaları büsbütün saçma sapandı. Ku-tuzof'un yüzü gitgide dalgımlaşıyor, mahzun-laTıyordu. Bütün bu konuşmalardan, Kutuzof, bir tek netice çıkarıyordu : Moskova'yı müdafaa etmek kelimenin tam mânasiyle, maddeten imkânsızdır; yani o derece imkânsızdır ki, bir çılgın başkomutan, savaş verilmesini emretse bile karmakarışık bir şeyler olur, ama savaş yine de verilemez; verilemez, çünkü, bütün yüksek komutanlar bu mevzii yalnız uygunsuz saymakla kalmıyorlar, fakat bütün konuşmalarında sadece, bırakılacağı şüphe götürmeyen bu mevziin bırakılmasından sonra ne olacağını müzakere ediyorlardı. Komutanlar, imkânsız saydıkları bir şey nasıl yapar, kıtaların savaş alanına nasıl sürerlerdi? Subaylar, hattâ erler

(onlar da işi muhakeme ederler) mevzii elverişsiz sayıyorlardı;; bunun için yenileceklerini bile bile dövüşmeğe gidemezlerdi. Bennigsen, bu mevziin savunmasında ısrar ediyor, başka-larıysa hâlâ bu fikri tenkid ediyorlardı, ama bunun artık başlıbaşma hiçbir önemi yoktu: bu, artık sadece, bir tartışma ve entrika vesi-lesiydi.

142

HARB VE SULH

Bu mevzii seçmiş olan Bennigsen yurtseverliğinin ateşli ateşli gösterisini yapıyor, (Kutuzof, onun söylediklerini kaşlarını çatma-dan dinliyemiyordu) Moskova'nın savunmasında ısrar ediyordu. Kutuzof, Bennigsen'in ne gibi bir maksat güttüğünü gün gibi açık görüyordu : savunma başarısızlığa uğrarsa, suçu, kıt'alan Serçe dağlarına kadar savaş vermeden geri çekmiş olan Kutuzof'a yüklemek; başarı elde edilirse, bunu kendine maletmek, savunma teklifi reddedildiği takdirdeyse, Moskova'yı bırakmak gibi bir cinayetten kendini temize çıkarmak. Fakat, bu entrikalar şimdi ihtiyar adamı ilgilendirmiyordu. Onu meşgul eden bir tek dehşetli soru vardı. Bu sorunun karşılığını da hiç kimseden alamamıştı. Şimdi, ona göre mesele yalnız şundan ibaretti : "Na-poleon'u Moskova'ya kadar getiren ben miyim, ben bunu ne zaman yaptım? Bu iş ne zaman oldu? Dün, Platof'a ricat emrini gönderdiğim zaman mı; yahut, evvelsi *akşam, uyukladığım sırada mı; yoksa, Bennigsen'e tertiplenmesini emrettiğim zaman mı? Yoksa, daha önce mi? Bu dehşetli iş ne zaman, ne zaman oldu? Moskova bırakılacak, kıtalar geri çekilecekler, hem de bu emri vermek lâzım." Bu dehşetli emri vermek ona, ordunun komutanlığından çekilmek gibi bir şey geliyordu. İktidarı sevmesi, ona alışmış olması bir yana, (Türkiye'de yanında bulunduğu prens Prozorovski'ye gösterilen

HARB VE SULH

143-

saygı onu vaktiyle sinirlendirdi). Rusya'yı kurtarma işinin de kendisine mukadder olduğuna inanmıştı; hükümdara rağmen halkın arzusuyla başkomutanlığa da ancak bunun için seçilmişti. Bu ağır şartlar içinde ordunun başında yalnız kendisinin bulunabileceğine, bütün dünyada, düşmanın yenilmez Napoleon olduğunu bilip de bundan korkuya düşmeyecek biricik in.skn kendisi olduğuna inanmıştı; ama yine de vermek zorunda bulunduğu emri düşünmekten bile korkuyordu. Fakat, ne de olsa bir karara varmak lâzımdı, etrafında artık çok uluorta bir mahiyet almağa başhyan konuşmaları kesmek gerekti..

Generallerin en kıdemlilerini yanına çağırıp ve oturduğu sıradan kalkarken:

— Ma tete, fût - elle bonne ou mauvaise, na qua s aider d'elle -mem,1 -dedi ve arabalarının bulunduğu Fili'ye yollandı.

IV

Andrey Savostianov'un geniş, rahat kulübesinde, saat ikide askerî şûra toplandı. Kalabalık köylü ailesinin erkekleri kadınları, çocukları, sofanın öbür tarafındaki bacasız izbeye sıkıştılar. Yalnız Andrey'in torunu, Sere-

1 Kafam, iyi de olsa, fena da olsa, kendi işini üşendi görecekl!

144

HAS3 VE SULH

nişimin çay içerken okşayıp bir şeker parçası verdiği altı yaşındaki Malaşa büyük izbede, ocağın başında kalmıştı. Malaşa, birbiri ardınca kulübeye girip "güzel köşede" tasvirlerin altındaki geniş sıralara oturan generallerin yüzlerine, üniformalarına, nişanlarına, ocaktan ürkek, memnun bir edayla bakıyordu. Dede (Maîaşa içinden, Kutuzof'a bu adı takmıştı) ötekilerden ayrı, ocağın yanındaki karanlık köşede oturuyordu. Portatif koltuğuna iyice gömülmüştü, boynuna hornurdamyor,ceketinin yakasını; düğmeleri çözükle olduğu halde; boynunu sıkıyormuş gibi çekiyordu. İçeri girenler, feldmareşale birbiri ardı sıra yaklaşıyorlar, o da kiminin elini sıkıyor, kimini başıyla selâmlıyordu. Yaver Kaysarof, Kutu-zof'un karşısındaki pencerenin perdesini açmağa kalkıştı, fakat, Kutuzof ona öfkeyle elini salladı, Kaysarof Serenisimin yüzünü göstermek istemediğini anladı.

Üzerinde haritalar, plânlar, kurşun kalemleri, kâğıtlar duran camdan yapılmış köylü masasının etrafına o kadar çok insan toplandı ki, emir erleri bir sıra daha getirip masanın yanına koydular. Gelenlerden: Yermolof, Kaysarof, Toll bu sıranın üstüne oturdular. Tasvirlerin tanı altında, baş köşede, boynunda St-

Georges nişaniyle; solgun, hasta yüzü ve çıplak kafasının dazlaklığına karışıp büsbütün uzayan geniş alniyle Barclay de Tolly oturuyor-

HARB VE SULH

145

du. Onu, iki gündenberi sıtma tutuyor, şimdi bu anda da titriyor, bütün vücudu kırılıyordu. Yambaşma Uvarof oturmuştu, telâşlı hareketler yaparak yavaş sesle (zaten herkes böyle konuşuyordu) ona bir şeyler anlatmaktaydı. Ufak tefek, yusuvarlak Dohturof, kaşları kalkık, ellerini göbeğinin üstünde kavuşturmuş; dikkatle dinliyordu. Öteyanda, kont Ostermann-İplstoy; elini yiğit çizgili, parlak gözlü kocaman başına dayamış, düşüncelere dalmış görünüyordu. Rayefski, kara saçlarını şakaklarının üstünde, alışkın bir hareketle öne doğru kıvırtarak, sabırsızlıkla bir Kutuzof'a bir kapiya bakıyordu.

Konovnitsin'in sert, güzel, iyi yüzü; şefkatli, kurnaz bir gülümsemeyle aydınlanmıştı. Malaşa'nın bakışlariyle karşılaştı, kızcağızı gülümseten bir göz işareti yaptı.

Herkes Bennigsen'i bekliyordu, halbuki o, mevzii yeniden gözden geçirmek bahanesiyle, dışarda, bir yerlerde nefis yemeğini bitirmekle meşguldü. Saat dörtten altıya kadar beklenildi, bütün bu müddet içinde de müzakereye başlanılmadı, yavaş sesle başka meselelerden konuşuldu.

Ancak, Bennigsen kulübeye girdiği zaman Kutuzof köşesinden ayrıldı; yüzünü, masaya getirilmiş olan mumların aydınlığından sakınarak yaklaştı.

Bennigsen : "Rusya'nın kutsal ve eski başkenti savaşılmadan bırakılacak mı?" sorusuy-

146

HARB VE SULH

la toplantıyı açtı. Uzun genel bir sessizlik oldu. Bütün suratlar asıldı, ortalıkta çıt yok, yalnız Kutuzof'un öfkeli, öfkeli öksürüğü, homurdan-dığı işitiliyor. Bütün gözler ona dikilmiş. Ma-laşa da dedeciğe bakıyor. Onun en yakınında olan kendisiydi, bundan dolayı da yüzünün nasıl kırıştığını görüyor; dedecik nerdeyse ağlıya-cak; fakat bu hal uzun sürmedi. Kutuzof, öfkeli bir sesle birdenbire :

— Rusya'nın kutsal, eski başkenti!... - diye Bennigsen'in sözlerini öfkeli bir sesle tekrarlı-yarak ve bu sözlerin akortsuzluğunu belirterek söze başladı. Size şunu söylemekliğine müsaade buyurun. Ekselans, bu sorunun bir Rus için hiçbir mânası yoktur. (Ağır vücuduyla öne doğru abandı). Böyle bir soru sorulamaz. Böyle bir soru manasızdır. Burada toplanmalarını rica ettiğim bu baylara sorulacak soru sırf askerî bir sorudur. Bu soru da şudur: "Rusya'nın kurtuluşu ordusuna bağlıdır. Savaşı kabul edip orduyu ve Moskova'yı kaybetmek tehlikesini göze almak mı daha faydalıdır, yoksa Moskova'yı savaşız bırakmak mı?" İşte, bu soru hakkındaki düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum. (Koltuğunun arkalıgına yaslandı).

Tartışma başladı. Bennigsen, henüz oyunu kaybedilmiş saymıyordu. Fili dolaylarında bir savunma savaşı vermenin imkânsızlığı hakkın->da Barclay'm ve başkalarının ileri sürdükleri

ti

HARB VE SULH

147

düşünceleri kabul etmekle beraber; yüreği yurt ve Moskova sevgisiyle dolu olduğu için geceleyin kıtaları sağ kanaddan sol kanada geçirmeği, ertesi gün de Fransızların sağ kanadına yüklenmeği, teklif etti.

Fikirler ayrıldı, bu düşüncenin lehinde aleyhinde tartışmalar oldu. Yer-nıolof, Dohturof, Rayefski, Bennigsen'den yana çıktılar. Başkenti bırakmadan önce bir fedakarlık yapmanın gerektiğine inandıkları için mi; yoksa, başka şahsi düşünceler yüzünden mi her nedense bu generaller işin durdurulmaz akışını bu toplantının değiştiremeyeceğini Mos-kovanın daha şimdiden bırakılmış olduğunu anlamıyor gibiydiler.. Öteki generaller bunu anlamışlardı. Moskova meselesini bir yana bırakarak, kıtaların çekilirken tutacakları istikameti tartışıyorlardı. Önünde olup biten şeylere gözünü ayırmadan bakan Malaşa bu toplantının mânasını başka türlü anlıyordu. Ona öyle geliyordu ki, bütün iş "Dedecik" ile "Uzun eteklinin" - Bennigsene bu adı takmıştı - arasındaki şahsi kavgadan başka bir şey değildir. Birbirleriyle konuşurken öfkeli olduklarını görüyor, Dedeciğin tarafını tutuyordu. Konuşmaların orta yerinde Dedeciğin, Bennigsen'e çabucak fırlattığı alaylı bir bakışı yakaladı, bundan sonra da Dedeciğin Uzun etekliye bir

şeyler söyleyip onu bozum ettiğini sevinçle farkettti: Bennigsen birdenbire kızarmış, odada dolaşmağa başlamıştı. Bennigsen'e bu kadar dokunan bu söz-

148

HARB VE SULH

ler, Fransızların sağma yüklemek için kıtaların geceleyin sağdan sola geçirilmesi teklifi hakkında Kutuzof'un yavaş, sakın bir sesle ifade edilen düşünceleriydi.

Kutuzof :

— Ben, baylar, - dedi, — Kontun plânını kabul edemem. Düşmanın yakınında kıtalara yer değiştirmek her zaman tehlikelidir, harb tarihi de bunu tasdik eder. İşte, meselâ.... (Kutuzof aydınlık, saf bir bakışla Bennigsen'e bakıp, sanki bir misal arıyormuş gibi düşünceye daldı). Evet, işte, meselâ, kontun da çok iyi hatırlıyacağımı sandığım Friedland savaşı, bu savaş pek de başarılı olmadı, bunun da biricik sebebi, kıtaları düşmana çok yakın bir mesafede yeniden tertiplendirmek...

Herkese çok uzun sürmüş gibi gelen bir dakikalık bir sessizlik oldu.

Tartışma tekrar başladı, fakat sık sık durulamalar oluyor ve artık konuşulacak bir şey kalmadığı hissediliyordu.

Böyle durulamalardan birinde Kutuzof bir şey söylemeğe hazırlanıyormuş gibi derin bir nefes aldı.

Bütün gözler ona dikildi. O :

— Eh bien, messieurs! Je vois que c'est moi qui payerai les pots cassis,1 - dedi. Sonra

1 işte böyle baylar! Görüyorum ki, kabak benim başıma patlayacak!

HARB VE SULH

149

ağır ağır doğrularak masaya yaklaştı. — Baylar, düşüncelerinizi dinledim, bazılarınız benimle hem fikir olmayacak. Ama, ben, (durdu) bana hükümdarımın ve yurdun verdiği salâhiyete dayanarak, ben, çekilme emrini veriyorum.

Bu sözler üzerine generaller, bir ölü gö^nüldükten sonra herkes merasimli, suskun bir ağırbaşlılıkla nasıl dağılırsa tıpkı öyle dağılmağa başladılar.

Generallerden bazıları başkomutana, şûra-dakinden büsbütün ayrı bir perdeden, yavaş sesle bir şeyler söylediler.

Çoktan beri akşam yemeğine beklenen Ma-laşa çıplak ayakcıklarıyla ocağın çıkmalarına tutunarak, tüneğinden ihtiyatla sırtüstü aşağıya kaydı; generallerin bacakları arasından geçerek kapıdan dışarı sıvıştı.

Generalleri yolladıktan sonra, Kutuzof dirsekleri masaya dayalı, uzun zaman oturdu; hep o aynı dehşetli soruyu düşündü : "Moskova'nın bırakılmasına ne zaman, ne zaman karar verildi. Bu meseleyi çözümleyen hareket ne zaman yapıldı, bu işte kabahat kimin?"

Gece geç vakit yanma gelen yaveri Şnay-der'e :

— Bunu beklemiyordum - dedi, - bunu beklemiyordum ben! Ben, böyle bir şey düşünmemiştim!

150

HARB VE SULH

Şnayder:

— Dinlenmelisiniz, altes, - dedi.

Kutuzof, yavere cevap vermedi, kocaman yumruğunu masaya vurdu, haykırdı :

— Ya, öyle mi! Onlar da Türkler gibi at eti yesinler de görsünler, hem de yiyecekler, fakat bir kere şu...

V

Bu sıralarda, ordunun savaşız çekilmesinden daha önemli bir hâdisede, Moskova'nın bırakılması ve yakılması hâdisesinde, bü işin sevk ve idarecisi olarak gördüğümüz Rastop-çin, Kutuzof'un kiyle taban tabana zıt bir yol tutmuştu...

Bu olay, Moskova'nın bırakılması ve yakılması olayı, tıpkı Borodino savaşından sonra ordunun savaş vermeden Moskova gerilerine çekilmesi gibi sakınılmaz bir şeydi.

Her Rus, bu olup biten şeyi mantık yoluyla değil, fakat içimizi dolduran, atalarımızın da yüreklerini doldurmuş olan duygulara dayanarak önceden kestirebilirdi.

Smolensk'ten başlayarak Rus toprağının bütün şehirlerinde, köylerinde, Rastopçin'e ve afişlerine lüzum kalmaksızın, Moskova'da yapılan şeyin tıpkısı yapılmıştı. Halk, düşmanı telâssızca beklemiş, ayaklanmamış, heyecana

HARB VE SULH

151

kapılmamış, hiç kimseyi kesip parçalamamış, fakat en zor dakikada yapılması' gereken şeyi bulup yapabilecek kudreti kendinde görerek, kaderini sükûnetle beklemişti. Böylece de düşman yaklaşır yaklaşmaz, halkın zengin tabakaları mallarını, mülklerin, bırakıp gitmişler, fukaraları ise yerlerinde kalıp bırakılan şeyle-Jri yakıp yıkmışlardı.

Bunun böyle olması gerektiğine, her zaman da böyle olacağına her Rus yürekten inanıyordu ve inanıyor. Bu his, hattâ Moskova'nın alınacağı önsezisi 1812 yılında Rusların, Moskovalıların içine doğmuştu. Daha temmuzda ve ağustos başında, Moskova'dan gitmeğe başlı-yanlar bunu beklediklerini göstermiş oluyorlardı. Götürebildiklerini götürüp, evlerini barklarını, mallarının mülklerinin yarısını bırakıp gidenler, sözle ve yurdun kurtuluşu uğruna çocuklarını öldürmek falan gibi tabiata aykırı şeylerle değil; gösterişsiz, sade, gayet tabî bir surette beliren, bu yüzden de her zaman en iyi neticeler veren o gizli (latent) yurtseverlikle hareket etmişlerdi.

Onlara : "Tehlikeden kaçmak ayıptır, yalnız korkaklar Moskova'dan kaçır" diyorlardı. Rastopçin, afişleriyle onlara Moskova'dan gitmenin şerefsizlik olduğunu telkin ediyordu. gitmek güçlerine gidiyordu, fakat yine de gidiyorlardı; çünkü bunun böyle gerektiğini biliyorlardı. Niçin gidiyorlardı? Napoleonun ele

152

HARB VE SULH

geçirdiği topraklarda yaptığı korkunç şeyleri anlatıp Rastopçin'in onları ürkütmüş olduğu farzedilemez. Gidiyorlardı, hem de, ilk önce gidenler zenginler, kültürlü insanlardı; onlar-sa, Viyana'nın, Berlin'in olduğu gibi yerinde durduğunu; Napoleon tarafından işgalleri sırasında bu şehirler ahalsinin; o aralık Rus erkekleri, hele bayanları tarafından o kadar sevilen; sevimli Fransızlarla hoşça vakit geçirdiklerini çok iyi biliyorlardı.

Gidiyorlardı, çünkü, Ruslar için Moskova'da Fransız idaresi altında yaşamak iyi mi olacak, fena mı, diye bir mesele yoktu. Fransız idaresi altında kalmak imkânsızdı: bundan beter bir şey olamazdı. Daha Borodino savaşından önce gitmeğe başlamışlardı, Borodino savaşından sonra ise, savunma çağırılana aldırmadan, Moskova komutanının İberi İkonu-nu çıkarıp dövüşmek niyetinde olduğunu bil- J dirmesine Fransızları yok edecek olan balonlara, Rastopçin'in afişlerinde yazdığı bütün o saçmalara rağmen, daha da çabuk gitmeğe başladılar. Dövüşmesi gerekenin ordu olduğunu, eğer o, bunu yapamıyorsa; küçük bayanları, uşakları alıp Napoleon'la dövüşmek için Üç dağlara gidilemeyeceğini, malı, mülkü yüzüstü bırakıp göçmek gerektiğini biliyorlardı. Gidiyorlardı; hemşehrilerince bırakılan, yansın diye kurban edilen (bırakılmış, ahşap,

HARB VE SULH

153

büyük bir şehir yanmaz da ne yapardı) bu koskocaman, zengin başkent büyük önemini düşündükleri yoktu; herkes kendi başını almış gidiyordu; bununla beraber onlar gittikleri için, sırf bu yüzden, öyle yüce bir olay meydana geldi ki, bu Rus milletin kazandığı en büyük şan olarak kalacaktır. Bonapart'a hiz-mjçilik edemeyeceğini bulanıkça idrak ede-reR daha Haziran ayında zencileriyle, soytarı-larıyla Moskova'dan bir Saratof köyüne göç eden ve kont Rastopçin'in emriyle yolda durdurulurum diye korkan hanımefendi, Rusya'yı kurtaran o muazzam işi, sade ve gerçek bir şekilde yapmış oluyordu. Kâh gidenleri utandıran; kâh devlet dairelerini boşaltan; kâh bir sarhoş güruhuna hiçbir işe yaramaz silâhlar dağıtan; kâh sokaklarda tasvirler dolaştıran; kâh metropolit Ogüstin'e ajnıı işi yapmasını yasak eden; kâh Moskova'da şahıslara ait bütün yük arabalarına el koyan; kâh Leppich'in meşhur balonunu 136 yük arabasıyla taşıtan; kâh Moskova'yı yakacağını ima eden; kâh kendi evini nasıl 3'aktıgını anlatan ve kendi

çocuk yuvasını tahrip ettiklerini cakalı bir edayla yüzlerine vurarak Fransızlara beyanname yazan; kâh Moskova'nın yakılması şerefini üstüne alman; kâh bunu reddeden; kâh bütün casusları yakalayıp kendisine getirmelerini halka emreyleyen; kâh bunu yaptıkları için halkı azarlıyan; kâh Moskova'daki bütün Fran-

154

HARB VE SULH

sız Kolonisinin toplantı merkezi olan bayanjl Aubert - Chalme'ye dokunmıyan, buna karşılık, hiçbir esaslı sebep yokken, saygı değer, ihti-l yar polis müdürü Klüçaref'in yakalanıp sür-l güne gönderilmesini emreden; kâh Fransızlar-[la dövüşmek için halkı Üçdağlara toplıyan; kâh I bu halkın elinden kurtulmak için, öldürsün-1 ler diye önlerine bir adam atıp kendisi de ar-1 ka kapıdan sıvışan; kâh Moskova'nın felâke-l tine dayanamayacağını söyleyen; kâh albümüne, o zaman oynadığı role dair Fransızca şiirler! yazan bu adam; olup biten olayların mânasını I anlamıyor, sadece kendisi, kendi başına biri şeyler yapmak, göze görünmek; yurtseverceJ kahramanca bir haltlar karıştırmak istiyor; [Moskova'nın bırakılması, yanması gibi sakı-j nılmaz muazzam bir olaym içinde bir çocuk[gibi şeytanlıklar yapmağa kalkışıyor; kendisi-1 ni de sürükliyen halk yığınları selini küçücük I eliyle kâh hızlandıрмаğa, kâh durdurmağa) çabalıyordu.

VI

Vilna'dan, Saray halkıyla birlikte Peters-burg'a dönen Elen zor bir duruma düşmüştü.

1 Je suis ne Tartar - Je voulais etre Romain, - Les I Français m'appelerent barbare. - Les Russes; Georges Dandin. Yani: Soyum Tatar. - Romalı olmak istedim ben. Fransızlar bana barbar dedi - Ruslar: [Jorj Danden.

HARB VE SULH

155

Elen, Petersburg'day ken en yüksek devlet memurluklarından birini işgal eden büyük bir beyin özel himayesinden faydalanıyordu. Vilna'da ise, genç bir ecnebi prensine bağlanmıştı. Petersburg'a dönüşünde prens de, bey de ordaydı, her ikisi de hak iddiasındaydılar; bu yüzden Elen, mesleğinde kendisi için he-i^üz yeni olan bir meseleyle karşılaşmıştı: ne birini ne de ötekini kırarak her ikisiyle de yakın münasebetini devam ettirmek...

Başka kadınlara zor, hattâ imkânsız gibi gelebilecek olan bu iş, kontes Bezuhova'yı şöyle bir kere bile olsun düşünüp taşınmağa mecbur etmedi; çok akıllı kadın diye tanınması elbette ki boşuna değildi. Eğer, hareketini gizlemeğe, zor durumundan kurnazlıklara saparak sıyrılmağa kalkışsaydı suçluluğunu kabul edecek, işini de böylece bozmuş olacaktı; fakat, Elen böyle davranmadı, tersine, kendini birdenbire, içten inanarak, canının her istediğini yapabilir gerçekten büyük bir insan gibi, haklı yerine, herkesi de kabahatli yerine koydu.

Genç, ecnebi prensin daha ilk siteminde, güzel başını gururla kaldırmış, ona yan dönerek, düpedüz şöyle demişti:

— Voilâ l'egoisme et la cruauté des hom-mes! Je ne m'attendais pas à une chose. La femme se sacrifie pour vous, elle souffre, et voilà sa récompense. Quel droit avez-vous,

156

HARB VE SULH

monseigneur, de me demander compte de moi, de mes affections? C'est un homme qui a été plus qu'un père pour moi.¹

Prens birşeyler söylemek istedi, Elen onun sözünü kesti:

— Eh, bien, oui, - dedi, - peut-être qu'il a pour moi d'autres sentiments que ceux d'un père, mais ce n'est pas une raison pour que je lui ferme ma porte. Je ne suis pas un homme pour être ingrat.

Sachez, monseigneur, pour tout ce qui a rapport à mes sentiments intimes, je ne rends compte qu'à Dieu et à ma conscience.² • dedi, ve elini kabaran güzel göğsüne koyup, gökyüzüne bakarak sözünü bitirdi.

— Mais écoutez - moi, au nom de Dieu

— Épousez - moi, et je serai votre esclave.¹

— Mais, c'est impossible.⁵

HARB VE SULH

157

1 işte erkeklerin bencilliği, zalimliği! Zaten başka bir şey de beklemezdim. Kadın size kendisini kurban eder, ıstırap çeksr ve mükâfatı. Asalet-lim, dostluklarım, rabıtararım hakkında benden hesap istemeğe ne hakkınız var? O, bana babamdan daha yakınlık göstermiş olan bir adamdır.

2 Evet, belki de hakkımda beslediği duygular bir babamnkilerden farklıdır, fakat bu ona kapımı kapamaklıgım için bir sebep değildir. Ben erkek değilim ki nankör olayım. Şunu biliniz ki, asaletlim, mahrem duygularımın hesabım, bir Tanrıya, bir de vicdanıma veririm.

3 Fakat Allah aşkına beni dinleyiniz...

4 Benimle evlenin, köleniz olayım...

5 iyi ama bunun imkânı yok...

r

— Vous ne daignez as descendre jusqu'a moi, vous.¹

Elen ağlamağa başladı.

Prens onu teselliye kalkıştı, Elen (kendinden geçmiş gibi bir edayla), evlenmesine hiçbir şeyin mâni olamayacağı, bir sürü boşanma misalleri olduğunu, (o zamanlar bu misaller azdı, ai#a o yine de Napoleon'u ve diğer büyük şahsiyetleri saydı), kocasına hiçbir zaman karılık yapmadığını, kendisinin bu işte kurban edildiğini, göz yaşları arasında söyledi.

Artık teslim bayrağını çekmeğe başlıyan Prens :

İyi ama, kanunlar, din... - dedi.

— Kanunlar, din, böyle bir işin yapılmasına yaramadıktan sonra ne diye uydurulmuşlar.

Prens, bu kadar basit bir şeyi akıl edemediğine şaştı; yakından ilgili bulunduğu İsa-Der-neğindeki mübarek kardeşlere danışmağa gitti.

Birkaç gün sonra, Elen'in Kamenni Ostrof'-taki köşkünde tertiplediği parlak eğlentilerden birinde ona, kar gibi beyaz saçlı kara parlak gözlü; orta yaşlı; gönül çekici Mr. de Jo-bert'i, un jesuite â la robe courte² u tanıttılar; o da bahçede, şenlik ışıkları altında, orkestra sesleri arasında Elen'e; Tanrı, İsa, Meryem ana

1 Siz benimle evlenmeğe tenezzül etmezsınız.

2 BayJobert, kısa fistanlı bir Cezvit.

158

HARB VE SULH

yüreğine karşı duyulan aşktan, biricik gerçek din olan katoliklik sayesinde bu dünyada ve öteki dünyada kavuşulan teselliden bahsetti... Bu sözler Elen'in içine dokundu, birkaç defa kendi gözleri de, Jabert'in gözleri de sulandı, sesi titredi. Elen'i dansa çağırır bir kavalye, directeur de conscience¹ ile sohbetlerini yarıda bıraktı, fakat ertesi gün akşam Mr. de Jobert yalnızca Elen'e geldi; o andan itibaren de Elen'e sık sık gelip gitmeğe başladı.

Bir gün, Elen'i katolik kilisesine götürmüştü. Orada Elen kendisine gösterilen mihrabın önünde diz çöktü. Orta yaşlı, sevimli Fransız, elini onun başına koydu, sonradan Elen'in anlattığına göre, bu temasla, içinde serin bir rüzgârın estiğini duyar gibi olmuş. Ona, bunun la grace² olduğunu söylediled.

Sonra, ona bir â robê longue rahip getirdiler.³ Elen'e tövbe ettirip günahlarını çıkardı. Ertesi gün eve, içinde şaraplı ekmek bulunan bir kutu getirip kullanması için bıraktılar. Birkaç gün sonra da Elen, gerçek kiliseye, katolik kilisesine artık kabul edilmiş olduğunu, yakında da bizzat Papanın bunu haber alıp kendisine bir kâğıt göndereceğini memnunlukla öğrendi.

1 Vivdan rehberi..

2 Gufran. Uzun fistanlı.

3

HARB VE SULH

159

Bu sıralarda, çevresinde ve kendisiyle olup biten herşey, bu kadar akıllı, böyle hoş, kibarca konuşan insanların kendisine karşı gösterdiği bütün o ihtimam; şimdi içinde bulunduğu o ak güvercin temizliği (o sıralarda beyaz kurdeleli beyaz elbiseler giyiyordu) bütün bunlar hoşuna gidiyordu; hoşuna gidiyordu ama, ermek istediği maksadı da bir dakika bile unut-mıtyordu. Dalavereli işlerde akılsızın, kurnazı her zaman atlattığı görülegelmıştır, bu sefer de öyle oldu; bütün o sözlerdeki, müracaatlar-daki başlıca maksadın; kendisini katolik yapıp cezvit kurumları için para çekmekten (zaten ona bunu çıtlatmışlardı da) ibaret olduğunu anlayan Elen, parayı vermeden önce, kocasından ayrılmasını sağlayabilecek çeşitli muamelelerin yapılmasında direndi. Onun anlayışına göre, bütün dinlerin mânası, insanca istekler yerine getirilirken belli bir edep ve terbiyenin gözetilmesinden ibaretti. Bundan dolayı da, rahiple yaptığı konuşmalardan birinde, nikâhının kendisini ne dereceye kadar bağladığı sorusuna karşılık vermesini ondan ısrarla istedi.

Misafir odasında, pencerenin yanında oturmuşlardı. Akşam oluyordu. Açık pencereden çiçek kokuları geliyordu. Elen, omuzlarını ve göğsünü belli belirsiz örten beyaz bir elbise giymişti. Rahip iyice besiliydi, sinek kaydı tıraş edilmiş tombul tombul yanakları, kuv-

160

HARB VE SULH

vetli, güzel ağzı, dizlerinin üstünde yumuşakça kavuşmuş beyaz elleriyle Elen'in yanında oturuyor, arada sırada dudaklarında ince bir gülümseyiş ve güzelliğine hayran bir bakışla sakın sakın onun yüzüne bakıyor, ilgilendikleri mesele hakkındaki görüşünü açıklıyordu. Elen, sinirli sinirli gülürnsiyerek onun kıvrıkcık saçlarına, sakal karartısı belli olan taze tıraş edilmiş yanaklarına göz atıp konuşmanın yeni bir yola dökülmesini her dakika bekliyordu. Fakat rahip karşısındakinin güzelliğinden besbelli zevk aldığı halde, yine de kendini işinin ustalığına kaptırmış gidiyordu.

Öğüt veren rahibin düşüncelerindeki akış şöyleydi : "Siz, giriştiğiniz işin önemini bilmi-yerek bir erkeğe sadakat yemini verdiniz; o erkekse, nikâhın dinî önemine inanmadığı halde evlenmeğe kalkışmak suretiyle küfre sapmış oldu. Bu nikâhın iki türlü mahiyeti olmak gerekti ki, bu yoktu. Fakat, buna rağmen yemininiz sizi bağlamıştı. Bu bağı kopardınız, böylelikle de nasıl bir günah işlemiş oldunuz? Peche veniel mi yoksa Peche mortel1 mi? Peche veniel, çünkü bunu kötü bir niyetle yapmadınız. Eğer şimdi, çocuk doğurmak maksa-diyle yeni bir nikâh kıydırmağa girişerseniz, günahlarınız bağışlanabilir. Bununla beraber mesele yine ikiye ayrılmaktadır: Evvelâ...

it

1 Affedilen günah mı, yoksa günahı kebair Mi?

HARB VE SULH

161

İçki sıkılan Elen, o gönül kapıcı gülümse-mesiyle birden bire :

— İyi ama, öyle sanıyorum ki, - dedi, - ben gerçek dini kabul ettiğim için yalancı dinin bana yüklemiş olduğu şeylerle artık bağlı o-
iamam.

J1' Directuer de conscience1, Kristof Kolomb'-un yumurtası meselesinin bu kadar büyük bir sadelikle karşısına çıkarılmasına hayret etti. Öğrencisinin umulmadık bir hızla ilerlemiş olmasına sevindi; fakat yerine o kadar zahmetle ve o kadar iyi oturmuş olan delillerinin mantık yapısını kurmakta devam etmekten de vazgeçemedi. Gülümsiyerek :

— Entendons nous, comtesse2, - deyip mânevi kızının ileri sürdüğü düşünceyi reddetmeğe koyuldu...

!-. ! VII ' ;!!"!!

Elen, din bakımından işin çok sade, kolay olduğunu; fakat, mürşitlerinin, bu işi lâıyk devlet makamlarının nasıl karşılayacağınt bilmedikleri için zorluk çıkardıklarını anlıyordu.

1 Vicdan rehperi.

2 Anlaşalım kontes...

İ62

HAEB VE SULH

Bundan dolayı Elen, halkoyunu bu işe hasırlamağa karar verdi. İhtiyar, önemli şahsiyetin kıskançlığını kamçıladi, önüne çıkacak ilk sevdalisına söyleyeceklerini ona da söyledi, yani, kendi üzerinde hak iddia edebilmenin biricik şartı olarak evlenmeyi ileri sürdü. İhtiyar önemli şahsiyet, kocalı bir kadınla evlenmek teklifi karşısında ilk anlarda, vaktiyle genç prensin düştüğü şaşkınlığın tıpkısını duydu, fakat bunun bir genç kızla evlenmek kadar basit, tabî bir şey olduğunu söyleyen Elen'in sarsılmaz güveni onun üstünde de tesirini gösterdi. Eğer Elen en ufak bir duraksama, utanma, yahut çekinme alâmeti gösterseydi partiyi şüphesiz kaybetmiş olurdu; fakat bu utanma, sıkılma alââmetlerini göstermek şöyle dursun, tersine, büyük bir sadelik, iyi yürekli bir saflıkla bütün yakın dostlarına, yani bütün Peters-turg'a, prensin de, önemli şahsiyetin de kendisine evlenme teklifinde bulunduklarını, ken-disininse her ikisini de sevdiğini, ikisini de gücendirmemek istediğini söyledi.

Elen'in kocasından boşanmak niyetinde olduğu söylentisi değil (çünkü söylenti böyle yayılsaydı bu kötü niyete karşı, birçokları ayaklamrdı) fakat zavallı, güzel Elen'in ikisinden hangisine varayım diye şaşırıp kaldığı söylentisi bir anda Petersburg'a yayıldı. Artık mesele, bunun ne dereceye kadar mümkün olduğunda değil, fakat hangi partinin daha uy-

HARB VE SULH

163

gun olduğunda, sarayın bu işe ne gözle baka-cağmdaydı. Meselenin önemini kavrayamıyan ve bu tasarıyı nikâhın kutsallığına karşı saygısızlık sayan bazı geri kafalı insanlar da vardı, ama böyleleri çok azdı, ağızlarını açtıkları da yoktu; çoğunluksa, Elen'in bahtıyarlığı, hangisini seçmesinin daha kârlı olacağı meselesiyle ilgileniyordu. Kocasını yaşarken tekrar evlen-dkenin iyi mi, kötü mü olduğundan kimsenin bahsettiği yoktu; kimsenin bahsettiği yoktu, çünkü, besbelli, bu mesele sizden de, benden de akıllı adamlar tarafından (böyle deniliyordu) çoktan halledilmişti; verilen hükmün doğruluğundan şüphe etmekse, insanın kendi sersemliğini, görgüsüzlüğünü ilân etmeği göze alması demektir.

Yalnız, oğullarından biriyle görüşmek için o yaz Petersburg'a gelen Mariya Dimitriyevna Ahrosimova, herkesinkine aykırı olan kanaatini söylemek cesaretini gösterdi. Bir baloda Elen'e raslıyan Mariya Dimitriyevna onu salonunun ortasında durdurdu, herkes susmuştu, kaba sesiyle dedi ki:

— Sizin burada, kocalar sağken tekrar kocaya varmaya başlanmış. Sen galiba, yeni bir şey icadettiğini sanıyorsun? Geç kaldın tatar ağası. Bunu çoktan icadettiller. Bu iş bütün..... de yapılır. - Bu son kelimeleri söyledikten sonra da Mariya Dimitriyevna tehdide-

164

HARB VE SULH

m

dici bir tavırla geniş yenlerini, âdeti üzere sıvayıp etrafa öfkeli bir göz atarak yürüdü git-ti.

Petersburg'da Mariya Dimitriyevna'ya, ondan çekinildiği halde, şakacı gözüyle bakılırdı, bunlardan dolayı da söylemiş olduğu sözlerden yalnız son kaba kelimenin üstünde durdular. Bunu, söylenen sözlerin bütün ruhu sayarak birbirlerine fısıldayıp tekrarladılar.

Son zamanlarda, söylediklerini sık sık u-nutan, aynı şeyi yüzlerce defa tekrarlıyan prens Vasili kızma raslamak fırsatını her buluşunda:

— Helene, j'ai un mot â vous dire, - diyor, kolunu tutup aşağıya doğru sarsarak kızını kenara çekiyor, - j'ai eu vent de certains projts relatifs â... Vous savez. Eh bien, ma chere enfant, vous savez que mon coeur de pere se re-jouit de vous savoir... Vous avez tant souffert... Mais, chere enfant... ne consultez que votre coeur. C'est tout que je vous dis' — diye ilâve ediyordu. Sonra da hep bir çeşit, zoraki heyecanını bastırmağa çalışarak, yanağını kızının yanağına sürtüp uzaklaşıyordu.

1 Elen, sana söyleyecek bir çift sözüm var. Şu, şey hakkındaki tasarılarla dair bir şeyler duydum ...

biliyorsun işte. İşte böyle, bilirsin ki, sevgili çocuğum, benim baba yüreğim sizin, şey görmekle bahtıyar olur. O kadar ıstırap çektiniz ki... Fakat, sevgili yavrum, yalnız yüreğinizin dediğine bakınız... işte sana vereceğim öğüt bundan ibarettir.

HARB VE SULH

165

Çok akıllı adam şöhretini hâlâ muhafaza. eden, Elen'in menfaat gütmeyen dostu - hani şu anlı şanlı kadınların daima sahip oldukları,, fakat hiçbir zaman da âşık rolüne geçemiyen: erkek dostlardan biri olan — Bilibin, bir gün; *petito comite*¹ de Elen'e bütün bu işler hakkındaki görüşünü bildirdi. Elen de ona :

— Ecoutez, Bilibine, - dedi, (Bilibin gibi dostlarını Elen hep böyle soyatlarıyla çağırırdı) ve yüzüklerle süslü, beyaz eliyle frağmın koluna dokundu. - Dites moi, comme vous di-riez a une soeur, que dois - je fair e? Le quet de s deux?z

Biblin, alnının derisini kırıştırdı, dudaklarında bir gülümsemeyle, düşünceye daldı.

— Vous ne nie prenez pas en gafil, vous savez - dedi. - Comme veritable ami j'ai pense â votre affaire. Voyez vous. Si vous epousez le prince (yani genç adamla),- parmaklariyle-saymağa başladı.vous perdrez pour toujours la chance d'epouser Vautre, et puis vous me-contentez la cour. (Comme vous savez, il ya une espece de parente). Mais si vous epusez Is vieux comte, vous faites le bonheur de ses der-niers jours, et puis comme veuve du grand...

1 Samimi dostlar meclisinde.

2 Dinleyin, Bilibin, kızkardeşinizmişim leyin bana, ne yapmalıyım? İkisinden hangisi?

166

HARB VE SULH

le prince ne fait plus de mesalliance en vous epousant¹. Ve Bilibin alnının kırıışıklığını düzeltti.

Elen, elini Bilibin'in koluna bir kere daha dokundurarak sevinçle :

— Voilâ un veritable ami! - dedi, Mais c'est que j'aine l'un et l'autre, je ne voudrais pas leur afire de chagrin, je donnerais ma vie pour leur bonheur a tous deux².

Bilibin, böyle bir ıstırap karşısında kendisinin bile elinden bir şey gelemeyeceğini belirtmek ister gibi omuzlarını silktilti.

"Une maîtresse - femme! Voilâ ce qui s'a-pelle poser carrement la question. Elle voudra-

1 Beni gafil avlamıyorsunuz, emin olun. Sizin işi, gerçek bir dost gibi tekrar tekrar düşündüm. Bakınız. Eğer prensle evlenecek olursanız, ötekisiyle evlenmek ümidini ebediyen kaybetmiş olursunuz, sonra, saray da bundan hoşnut kalmayacak (bildiğiniz gibi, arada akrabalık gibi bir şey var). Fakat ihtiyar kontla evlenecek olursanız, onun son günlerini bahtiyarlık içinde geçirmesine sebep olacaksınız, sonra da büyük bir beyzadeden dul kalacağınız için, prens sizinle evlenmek suretiyle denksiz bir izdivaç yapmamış olacak.

8 işte hakiki bir dost. Fakat, mesele şu ki, ben her ikisini de seviyorum, hiçbirini de üzmem istemem. Her ikisinin de bahtiyarlığı için canımı vermeğe hazırım.

HARB VE SULH

167

it epouser tous les trois â la fois¹ - diye düşünüyordu.

— Fakat, söyleyin bakalım, kocanız bu işe ne diyecek? - dedi, böyle bönce bir suali, şöhretinin su götürmezliğine dayanarak sormuştu. - Razi olacak mı?

Her nedense Piyer'in de kendisini sevdiği-nifsanan Elen :

Ah! İl m'aime tant! - dedi. // fera tout pour moi".

Bilibin alnının derisini tekrar kırıştırdı, bu bir mot' hazırladığına alâmetti.

— Meme le divorce*, - dedi. - Elen güldü.

Tasarlanan evlenmenin kanuna uygun olduğundan şüphe etmek cesaretini gösterenler arasında Elen'in annesi prenses Kuragina da vardı. O zaten hep, kızını kıskanmanın ıstıra-biyle kıvranmıştı, şimdi de kızının bu kadar candan istediği bir şeyin gerçekleşmesini havsalası almıyordu. Boşanmanın, koca sağken başkasına varmanın ne derece mümkün olabileceği hakkında bir Rus papazından akıl danıştı; papaz da bunun mümkün olmadığını söy-

1 Yaman bir kadın! işte meseleyi düpedüz koymak diye buna derler. Aynı zamanda üçünün birden karısı olmak istiyor.

2 Ah, beni o kadar sever ki. Benim için her fedakârlığa hazırdır.

3 Nükte.

4 Boşanmaya da mı?

168

HARB VE SULH

ledi. İncil'in (papaza göre) koca sağken evlenmeyi kesin olarak yasak eden metnini gösterip onu sevindirdi.

Kendisine çürütülemez gibi gelen bu delillerle silâhlanan prenses, kızını yalnızca bulabilmek için bir sabah erkenden onun evine gitti.

Annesini itirazlarını dinliyen Elen, yumuşak, alaycı bir edayla gülümsüyordu. İhtiyar prenses :

— İyi ama, kitap apaçık şöyle diyor : Her kim boşanmış bir karıyla evlenirse... - diye tekrarlıyordu. Elen, konuşmayı Rusça'dan Fransız'caya çevirerek, (çünkü rusça konuşulurken ona her Zaman işinde bir vuzuhsuzluk var gibi gelir-İdi):

— Ah, maman, ne dites pas de betises. Vo-us ne comprenez rien. Dans ma position j'ai des devoirs¹ - dedi.

— İyi ama, dostum...

— An, maman, comment est - ce que vo-us ne comprenez pas qui a le droit de donner des dispenses...²

1 Kuzum anneciğim saçmalamayın. Hiçbir şey anladığınız yok. Durumum birçok vazifeler yüklüyor bana.

2 Ah, anneciğim, nasıl anlamıyorsunuz ki, ruhsat vermek hakkını haiz olan mukaddes peder...

HARB VE SULH

169

Bu sırada Elen'in nedimesi içeri girdi, altesin salonda olduğunu, onu görmek istediğini haber verdi.

— Non, dites lui que je ne veux pas le voir, que je suis furieuse contre lui, parce qu'il m'a manque parole¹.

— Comtesse, a tout peche misericorde", -di^erek uzun burunlu, uzun yüzlü, sarışın bir delikanlı içeri girdi.

İhtiyar prenses saygıyla ayağa kalkıp bir reverans yaptı. İçeri giren delikanlıysa ona aldırış bile etmedi. Prensес, kızma başıyla işaret ederek kapıya doğru süzüldü.

Altesin görünmesiyle bütün kanaatleri yıkılan ihtiyar prenses : "Hayır, kızımın hakkı -var, - diye aklından geçiriyordu, - hakkı var fakat bu işi, artık bir daha ele geçmez gençliğimizde ne diye biz de yapmamışız? Halbuki öyle basit bir şey ki" - diye arabasına binerken düşünmekte devam ediyordu.

Ağustos başlarında Elen'in işi artık iyice foelli olmuştu; (onu çok sevdiğini sandığı) kocasına gönderdiği mektupta, N. N. le evlenmek niyetinde olduğunu, gerçek dini kabul ettiğini yazmış; bu mektubu getirenin bildireceği bo-

1 Hayır, ona kendisini görmek istemediğim, sözünü tutmadığı için beni kızdırdığım, söyleyin.

2 Her günah bağışlanabilir, kontes.

170

HARB VE SULH

sanmak için gerekli formaliteleri yerine getirmesini kendisinden rica etmişti.

"Sur ce je prie dieu, mon ani, de vous-avoir sous sasainte et puissante garde. Votre amie Hâlene"¹.

Bu mektup Piyer'in evine o, Borodino alanında bulunduğu sırada getirilmişti.

VIII

Borodino savaşının sonlarına doğru Rayef-saki bataryasından ikinci defa olarak kaçan-, Piyer, asker kalabalığıyla Kmyazkova sel çukuruna doğru yollandı, bir sargı mahalline geldi; kan görüp feryatlar, iniltieler işitince yine: bir asker yığınının içine katılarak oradan çarçabuk uzaklaştı.

Şimdi Piyer'in bütün ruhuyla istediği tek şey: o gün içinde yaşadığı o korkunç intıba-lardan bir an önce kurtulmak, her günkü hayat şartlarına dönmek, odasında, karyolasında rahatça uyuyabilmektir. Kendi kendini, gördüklerini, başından geçenleri ancak her günkü hayat şartlarına dönmek anlıyabileceğini: hissediyordu. Fakat, bu her günkü hayat şartları hiçbir yerde yoktu.

1 Böylece sizi kutsal ve kadir himayesi altında bulundurması için Tanrıya yalvarırım dostum. Dostunuz Elen.

HARB VE SULH

171

Burada, üzerinde yürüdüğü yolun üstünde kurşunlar, güller ısıkl ıalmıyordu, ama dört bir yanının manzarası muharebe meydanmda-kinin tıpkısıydı. Her yanda hep aynı ısıraplı, "bitkin, bazan tuhaf bir kayıtsızlık taşıyan yüzler, hep o kan, hep o asker kaputları, uzaklardan da gelse etrafa yine de korku saçan aynı sİİâh sesleri vardı. Üstelik de, insan tozdan dumandan boğulur gibi oluyordu.

Piyer, büyük Mojaisk yolunda üç verst Tcadar yürüdükten sonra yolun kenarına çekilip oturdu. Karanlık basıyordu, top sesleri dinmişti. Piyer, elini başına dayayarak uzandı, karanlıkta yanından gelip geçenleri gözleriyle takibe-lderek, öylece uzun zaman kaldı. Her dakika, bir güllenin korkunç ısıklar çalarak, üstüne doğru geldiğini sanıyor, irkiliyor, doğruluyordu. Burada böyle ne zamandan beri bulunduğunu hatırlamıyordu. Kuru dallar taşıyan üç asker, gece yarısı gelip yanma yerleştiler, ateş yakmağa başladılar.

Askerler, yana gözle Piyer'e bakarak ateşi tutuşturdular, üzerine bir tencere koydular, içine peksimetle domuz yağı attılar. Duman kokusuyla karışık yağlı, nefis bir yemek kokusu etrafa yayıldı. Piyer ayağa kalktı, içini çekti. Üç asker, Piyer'e aldırış etmeden kendi

172

HARB VE SULH

aralarında konuşarak yemeklerini yiyorlardı. Askerlerden biri birdenbire Piyer'e :

— Sen hangi kıtadansın? - diye sordu, bu soruyla; Piyer'in de düşündüğü gibi; şunu söy-söylemek istiyordu : yemek istiyorsan, verimiz,, yalnız söyle bakalım bize, namuslu bir adam mısın, değil misin? Askerlere yakın olmak, onlar tarafından daha iyi anlaşılmaq için içtimai mevkiini elden geldiği kadar küçültmek zorunda olduğunu hisseden Piyer:

— Ben mi? Ben... - dedi. - Ben, halihazırda milis subayıyım, ama müfrezem burda değil, savaşa girdim, benimkileri kaybettim..

— Deme bel! - diye askerlerden biri haykırdı.

Öteki asker başını salladı. İlki, tahta bir kaşığı yalayıp temizliyerek Piyer'e verdi:

— Haydi, canının istediği kadar tiritten ye, bakalım.

Piyer, ateşin yanma oturdu, tiritten, tencerenin içindeki yemekten yemeğe başladı; bugüne kadar yediği yemeklerin hiçbirisi ona bu kadar tatlı gelmemişti. Tencerenin üstüne-eğilmiş, yemeği oburcasma, ardı ardına kaşıkladığı sırada yüzü ateşin ışığında aydınla-nıyor, askerler de konuşmadan onu seyrediyorlardı, içlerinden birisi yine sordu :

— Sen nereye gideceksin?

HARB VE SULH

173

— Mojaisk'e.

— Demek efendilerdensin?

— Evet.

— Peki, adın ne?

— Piyotr Kiriloviç.

— Peki, Piyotr Kiriloviç! gidelim, seni götürürüz.

A Askerler zifiri karanlığın içinde, Piyer'le beraber Mojaisk'e doğru yollandılar.

Mojaisk'e ulaştıkları zaman horozlar ötüyordu, şehre giden sarp yamacı tırmanmağa başladılar. Piyer, inmiş olduğu hanın aşağıda, tepenin eteğinde bulunduğunu, onu geçtiklerini büsbütün unutmuş, askerlerle beraber yürüyüp duruyordu. Öyle dalgın bir haldeydi ki, şehirde kendisini aramaya çıkan, şimdi de geriye, hana dönen seyisiyle yamacın ortasında karşılaşmasaydı bunu hatırlamıyacaktı. Seyis, Piyer'i karanlıkta ağaran beyaz şapkasından tanımıştı.

— Ekselans, - dedi, - biz artık umudu kesmiştik, niçin yaya gidiyorsunuz? Nereye efendim, böyle buyurun!

Piyer :

— Ha, evet,-dedi.

Askerler durmuştu, içlerinden biri:

— Ne o, seninkileri buldun mu? - dedi,
174

HARB VE SULH

— Haydi, Allaha ısmarladık! Piyotr Kiri-loviç, adın öyleydi değil mi- Allaha ısmarladık Piyotr Kiriloviç! - diye seslendiler.

Piyer:

— Allaha ısmarladık, - dedi ve seyisiyle beraber hanın yolunu tuttu.

"Onlara bir şey vermek lâzım!"-diye elini cebine atarak düşündü, sonra içinden bir ses ona : "Hayır, olmaz öyle şey." dedi.

Handa yer kalmamıştı, hepsi tutulmuştu, Piyer avluya geçti, orada arabasının içinde, paltosunu başına çekip yattı.

IX

Piyer, başını yastığa koyar koymaz uykunun bastırıldığı hissetmişti; fakat, ansızın, iyiden iyiye, hemen hemen gerçekten, topların bumbumlarını ısıtır, iniltir haykırırlar, obüs patlayışları, kan ve barut kokuları duydu; dehşete düştü, ölüm korkusuna kapıldı. Ürkerek gözlerini açtı, başını kaputun altından çıkarıp doğruldu. Avlu, sessizlik içindeydi. Yalnız, cümle kapısında bir hizmet eri kapıcıyla konuşarak çamura bata çıka gidiyordu. Piyer'in doğrulurken yaptığı hareketten ürken güvercinler, yukarda, başı üstünde, padavra saçığının karanlık kuytusunda uçuştular. Bütün avluya; bu anda Piyer'e o kadar hoş gelen;

HARB VE SULH

175

rahatlık verici bir koku keskin bir han kokusu, saman, gübre, katran kokusu sinmişti. Kararmış iki padavranın arasından yıldızlı, temiz gökyüzü görünüyordu.

Piyer, tekrar başını örterek "Yarabbi şükür, öyle şeyler yok artık, - diye düşündü. -Ah, korku, ne müthiş şey, ben de bu korkuya âsıl da rezilcesine kapıldım! Halbuki onlar... İlonuna kadar hep öyle sakin ve metanetlidirler...." - Piyer'e göre onlar: askerlerdi, batır-yadakiler, kendisine yemek verenler, ikonun önünde dua edenlerdi. Onlar: şimdiye kadar tanımadığı bu acayip insanlar, onlar Piyer'in zihninde, bütün öteki insanlardan açık ve keskin bir surette ayrılıyorlardı.

Piyer, uykuya dalarken düşünüyordu: "Asker olmak, bayağı asker! Bu ortak hayata 'bütün varlığımla katılmak, onları böyle oldukları gibi şeyin içine girmek. Fakat dış hayatın bütün o lüzumsuz, şeytanca yükünü nasıl silkip atmalı? Bir aralık ben de böyle bir as-ler olabilirdim. Babamın yanından kaçabilirdim, zaten bunu da istiyordum. Dolohof'la yaptığım düellodan sonra da asker olarak alaya gönderilebilirdim. - Piyer'in hayalinde Do-lohof'u düelloya çağırdığı kulüpteki ziyafetle Trojok'taki velinimetin canlandı. İşte, locanın törenli toplantısı Piyer'in gözü önüne geliyordu. Bu toplantı İngiliz kulübünde yapılmıştı.

176

HARB VE SULH

'i * i

Masanın öbür ucunda, bildik, yakın sevgili bir insan oturmaktadır. Evet, o! Velinimet "iyi a-ma, o; ölmedi miydi? - diye Piyer düşünüyor. - Evet, ölmüştü, ben onun hâlâ sağ olduğunu bilmiyordum. Ölmesine ne kadar da üzül müştüm, yine dirildiği için ne kadar seviniyorum!" Masanın bir yanında Anatol, Dolohof, Nevitski, Denisof ve benzeri insanlar oturmuştu, (uykusu içinde Piyer'in ruhunda bu insanların mahiyeti, onlar diye adlandırdığı öteki insanlarınki kadar belliydi), bu insanlar, Anatol, Dolohof, yüksek sesle bağırıyor, içiyorlardı; fakat onların sesleri arasından, durup dinlenmeden konuşan velinimetin sesi geliyordu; sözlerinin çınlayışı savaş alanının uğultusu gibi artsız arasız ve heybetli olmakla beraber, hoştu, teselli ediciydi. Piyer, velinimetinin ne söylediğini anlamıyordu, fakat (düşünceler rüyasında da berraklıklarını muhafaza ettikleri çin) velinimetin iyilikten, onlar gibi olmanın imkânlarından bahsettiğini biliyordu. Onlar, basit, iyi, metanetli yüzleriyle dört bir yandan velinimetinin etrafını sarmışlardı. Fakat, onlar, iyi insanlar oldukları halde Piyer'e bakmıyorlar, onu tanımıyorlardı. Piyer, onların dikkatini kendi üzerine çekmek, onlara söz söylemek istedi. Doğruldu, fakat o anda açılan ayakları üşüdü.

Utandı; eliyle ayaklarını örttü, kaput gerçekten kaymıştı. Kaputu düzeltirken, bir an M çin, gözlerini açtı, aynı padavraları, direkleri.

HARB VE SULH

nr

avluyla gördü. Fakat, şimdi bütün bunlar ma-vimtraktı, aydınlıktı, çiğ yahut kırağı damlala-riyle pul puldu. "Şafak söküyor, - diye düşündü. - Fakat,, mesele bunda değil. Velinimetin sözlerini sonuna kadar dinleyip anlamam lâzım". Kaputu tekrar üstüne çekti. Fakat, artık ne loca toplantısı ne de velinimet vardı. Şimdi var olan şey; kepmelerle apaçık ifade edilen düşünceler, birisinin konuşup söylediği, yahut kendisinin aklından geçirdiği düşüncelerdi.

Piyer, sonraları bu düşünceleri hatırladığı zaman, o günkü intihalardan doğmuş olmalarına rağmen, bunları kendi dışında bir başkasının kendisine söylemiş olduğuna inanıyordu. Ona, uyanıkken hiçbir zaman böyle düşünemez, düşüncelerini böyle ifade edemez gibi geliyordu.

Bir ses ona : "Harb, insan hürriyetlerinin tanrı kanunlarına en zor bir şekilde boyun eğişidir, - demişti. - Yürek saflığı: Tanrıya itaattir, her şey ona bağlıdır... ve onlar sade ve saftırlar, onlar lâf etmezler, iş görürler.. Söz gümüşdür, ama sükût altındır. İnsan, ölümden korktukça hiçbir şey elde edemez, her şey ölümden korkmıyanmdır. Eğer acı çekmek olmasaydı insan kendi haddini bilmez, kendi nefsin tanımazdı. En zor olan şey (diye Piyer rüyada düşünmekte, yahut işitmekte devam ediyordu) insanın kendi ruhunda her şeyin mânasını bir-

378

HARB VE SULH

HARB VE SULH

179<

leştirmeyi bilmesidir. Her şeyi birleştirmek! Hayır, birleştirmek değil. Düşünceleri birleştirmek olmaz, bütün düşünceleri birbirine bağlamak, işte gereken bu! Evet bağlamak, birbirine •bağlamak lâzım!" Piyer, söylemek istediği şeyin bilhassa ve yalnız bu kelimelerle ifade edilebildiğini, ona azap veren meselenin baştanbaşa halledildiğini hissederek içinden gelen bir heyecanla kendi kendine bu sözleri tekrarlayıp durmuştu.

— Evet, birbirine bağlamak lâzım, bağlamanın vakti geldi.

— Arabayı koşmak lâzım, vakittir, vakti -geldi, ekselans! Ekselans - diye bir ses tekrarladı, - arabayı koşmak lâzım vakittir ...

Bu, Piyer'i uyandıрмаğa gelen seyisin sesiydi. Güneş Piyer'in tam yüzüne vuruyordu. •Ortasında askerlerin kuyudan sıska beygirlerini suladıkları ve kapısından yük arabaları çıkan pis hana bir göz attı. Tiksinerek başını çevirdi, gözlerini yumup kendini hemen tekrar arabanın minderine bıraktı. "Hayır, bütün bunları görmek istemiyorum; görmek, anlamak istemiyorum; buna rüyamda ayan olan şeyi anlamak istiyorum. Bir saniye daha geçseydi her şeyi anlıyacaktım. Şimdi ne yapayım? Bağlamak, ama her şeyi birbirine nasıl bağlamalı?" Piyer rüyasında gördüğü, düşündüğü şeyin bütün mânasını kaybettiğini dehşetle hissetti. ,

Seyisi, arabacısı, kapıcı, Piyer'e, bir subayın geldiğini; Fransızların Mojaisk'e yaklaştıklarını, bizimkilerin de çekildiklerini bildirmiş olduğunu söylediler.

Piyer, kalktı, arabayı koşup peşinden gelmelerini emrederek şehri yayan geçti.

Kitalar şehirden çıkmışlardı, arkalarında on bine yakın yaralıyı bırakmışlardı. Bu yara-Ktar; avlularda, evlerin pencerelerinde görünüyor, sokakları dolduruyorlardı. Sokaklarda yaralıları götürmesi gereken arabaların yanında bağırıp çağırışmalar, sövüp saymalar işitiliyor, dövüşülüyordu. Piyer, peşinden yetişen arabasına yaralı, bildik bir generali aldı, onunla beraber Moskova'ya kadar gitti. Kaynıyla Prens Andrey'in öldüklerini yolda öğrenmişti.

X

Ayın otuzunda Piyer Moskova'ya dömüş bulunuyordu. Surlara henüz ulaşmıştı ki, kont Rastopçin'in yaverlerinden biriyle karşılaştı. Yaver:

— Biz de her yanda sizi arıyorduk, - dedi.. - Kont, sizi mutlak görmek istiyor. Çok önemli bir iş için hemen gidip kendisini bulmanızı rica ediyor.

Piyer evine gitmeden, bir arabaya binip başkomutanın yanına gitti.

380

HARB VE SULH

Kont Rastopçin, Sokolniki sayfiyesindeki köşkünden daha o sabah şehre dönmüştü. Kontun evindeki bekleme ve kabul salonları, kimi daveti üzerine, kimisi de emir almak için gelmiş memurlarla doluydu. Vasilçikof ile Platof kontu görmüşler, ona, Moskova'yı müdafaa etmenin imkansızlığını, şehrin teslim edileceğini açıklamışlardı. Bu haber şehir halkından gizlemiyordu, ama memurlar, çeşitli dairelerin şefleri, Rastopçin'in de bildiği gibi, Moskova'nın düşman eline geçeceğini biliyorlardı; hepsi de, sorumluluğu üstümüzden atalım diye, başkomutana kendi mıntıklarında nasıl hareket etmeleri gerektiğini sormak için gelmişlerdi.

Piyer kabul salonuna girdiği sırada ordudan gelen bir ulak, kontun yanından çıkıyordu.

Ulak, kendisine sorulan suallere umutsuz bir el hareketiyle cevap vererek salondan geçti.

Piyer, kabul salonunda beklerken orda bulunan çeşit çeşit, ihtiyar, genç, asker, sivil, önemli, önemsiz memurları; yorgun bir bakışla gözden geçirdi. Hepsini, kaygılı, hoşnutsuz görünüyordu. Piyer bir gruba yaklaştı, içlerinden birini tanıyordu. Piyer'le selâmla-şarak konuşmalarına devam ettiler.

— Onu dehlemekten sonra tekrar çağırmaktan da bir kötülük çıkmaz, ama böyle bir durumda hiçbir şeyden emin olunamaz.

HARB VE SULH

181'

Başka birisi, elinde tuttuğu basılmış bir kağıdı göstererek :

— Evet, ama bakın ne yazıyor, - dedi Birisi :

— Bu başka iş. Halk için bu lâzım - diye karşılık verdi.

"**" Piyer sordu:

— Neymiş o?

— Yeni bir afiş.

Piyer, afişi eline aldı, okumağa başladı:

"Fehametlû prens, kendisine doğru yaklaşan kitalarla biran önce birleşmek üzere Mojaisk'i geçmiş ve tahkimli mevzilere yerleşmiştir, orada düşman onu ansızın bastıramaz. Buradan kendisine cephanesiyle birlikte 48 top gönderilmiştir ve fehametlû, Moskova'yı kanının son damlasına kadar müdafaa edeceğini, sokaklarda bile dövüşmeğe hazır olduğunu söylemektedir. Siz, kardeşler, dairelerin kapanmış olmasına bakmayın : elbette onları emniyet altına almak gerekiyordu. Biz o haydudun hakkından geleceğiz! Vakti zamanı gelince bana şehirli, köylü babayiğitler gerekecek. Bir iki güne kadar vazife başına çağıracağım, şimdi buna lüzum yok diye susuyorum. O zaman, baltayla gelerseniz iyi, kargıyla gelerseniz; fena değil, üç dişli diğren en iyisi: Fransızlar bir çavdar demetinden daha ağır değildirler-

182

HAEB VE SULH

Yarın, yemekten sonra İber tasvirini Yekaterin hastahanesine, yaralıları götüreceğim. Orada -suyu takdis edeceğiz, yaralılar çabucak iyileşecekler, hem de artık iyileştim : gözüm ağrıyordu, ama şimdi iki gözümü dört açtım."

Piyer:

— Halbuki bana askerler, şehrin içinde savaşmanın asla mümkün olmadığını söylemişlerdi, - dedi, - mevzilerin...

Birinci memur:

— Biz de bunu konuşuyorduk ya, - dedi. Piyer:

— Gözüm ağrıyordu, ama şimdi iki gözümü dört açtım da ne demek? - diye sordu.

Yaver, gülümsüyerek :

— Kontun gözünde arpacık çıkmıştı, - dedi, - halkın gelip, nesi var diye sorduklarını kendisine bildirdiğim zaman çok üzülüyordu. Ha, .sahi, kont? Aileniz arasında bazı can sıkıcı işler geçtiğini duyduktuk, zevceniz, kontes, sözde...

Piyer, ilgisizlikle :

— Ben hiçbir şey duymadım, - dedi. - Nedir »o duyduğunuz?

Hayır, malûm ya, çoğu zaman uydururlar Böyle şeyleri. Ben duyduğumu naklediyorum.

— İyi ya, ne duyduunuz?

HARB VE SULH

183*-

Yaver, aynı gülümsemeyle :

— Diyorlar ki, - dedi, - kontes Avrupa'ya gitmeğe hazırlanıyor. Herhalde dedikodu, olacak.

Piyer, etrafına dalgın dalgın bakarak ::

— Herhalde, - dedi. - Sonra kısaca boylu,, temiz, mavi kaftanlı, kar gibi beyaz, uzun sahili, yine öyle beyaz kaşlı, pembe yüzlü ihtiyarı gösterip - "Bu da kim?" - diye sordu.

— Bu mu? Bu, tüccardır, yani hancı Ve-reşçagin. Şu beyanname işini duymuşsunuzdur belki.

Piyer, gözlerini ihtiyar tüccarın sakın, a-zimli yüzüne dikip onda hainliği belirten bir ifade arıyarak :

— Ya, demek Vereşçagin! - dedi.

— Bu, o değil. Beyannameyi yazanın babası bu. Ötekisi, genç. Kodeste şimdi, galiba işi de kötüye varacak.

Göğsü nişanlı bir ihtiyarla, boynunda haç nişanı asılı bir Alman memur konuşanlara yaklaştı.

— Bakınız, - diye yaver anlatıyordu, - bu hikâyedir. Bu beyanname iki üç ay önce ortaya çıkmıştı.

Konta haber verdiler. O da tahkikat yapılmasını emretti. Gavril İvaniç tahkikata başladı, beyanname elden ele tam almış üç el dolaşmış. Gavril bunlardan birini buluyor : "Beyannameyi kimden aldınız?"-"Falan-

584

HARB VE SULH

cadan". Falanca bulunuyor: "Siz kimden aldınız?" Böylece Vereşçagin'e kadar dayanıyor... Vereşçagin...

Yarı cahil bir tacir, sâf bir adam,- diye yaver gülümsiyerek devam etti. - Ona soruyor : "Sen kimden aldın?" İşin önemli tarafı şu ki, biz onun beyannameyi kimden aldığını biliyoruz. Posta müdüründen başka kimden alabilir ki. Fakat, besbelli, aralarında uyuşmuşlar. Kimseden almadım, diyor, ben kendim -yazdım. Tehdit ediyorlar, rica ediyorlar, ama o, dayanıyor: ben yazdım da ben yazdım. Meseleyi konta bildirdiler. Kont yanma getirilme-rsini emretti. "Beyannameyi sana kim verdi?" - "Ben yazdım". - Kontu bilirsiniz! - diye yaver -gururlu ve keyifli bir edayla gülümsiyerek sözüne devam etti. - Kont dehşetli surette parladı, düşünün bir kere: böyle bir küstahlık, yalan, inat!

Piyer:

— Ha, anlıyorum, - dedi, kont, onun Klü-çariyef'i ele vermesini istiyordu.

Yaver, ürkerek :

— Hiç de değil, - diye karşılık verdi. - Klü-çariyef'in zaten kabahatleri vardı, o yüzden -de sürüldü ya.

Fakat, iş surda ki, kont, çok

öfkelenmişti. - "Sen nasıl bunu yazabildin?"-dedi, masanın üstünden Hamburg gazetesini aldı. "İşte burda. Sen yazmadın, ama tercüme «ettin, hem de kötü bir tercüme, çünkü sen

HARB VE SULH

185

Fransızca bilmezsin, aptal herif." - Ne dersiniz? "Hayır, diyor, ben hiçbir gazete filân o-İcumadım,

kendim yazdım." - "ya, mademki öyle, demek ki sen bir hainsin, ben de seni mahkemeye vereceğim,

asılacaksın. Söyle, kimden aldın? - "Ben hiçbir gazete filân görmedim, kendim yazdım.".. İş bu kadarla

kaldı. Kont, babasını da çağırdı: yine hep öyle. Mahkeme-yeirerdiler, mahkûm ettiler, galiba da küreğe.

İşte şimdi babası yalvarmağa gelmiş; amma da kötü çocuk! Biliyor musunuz, hani şu tüccar çocuklarından

biri, züppe, yakışıklı, bir yerlerde de kursa filân devam etmiş, handa da ulu Tanrının büyük bir tasviri

vardır, bir elinde saltanat asası, ötekinde dünya. Oğlan, bu tasviri birkaç gün için eve aldı ve ne yapsa

beğenirsiniz! Bir alçak ressam bulmuş...

XI

Bu yeni hikâyenin yarı yerinde Piyer'i başkomutanın yanına çağırdılar kendini dev aynasında görüyor.

İşte böyle bir çocuk. Babası, şurada Kamenni köprüsünde bir han işletir, biliyorsunuz.

Piyer, Kont Rastopçin'in yazı odasına girdi. Bu sırada Rastopçin kaşlarını çatmış, alnını ve gözlerini eliyle ovuşturuyordu. Kısaca boylu bir adam ona bir şeyler söylemek-

HARB VE SULH

teydi, Piyer içeri girince sustu, dışarı çıktı. Bu adam çıkar çıkmaz Rastopçin :

— Vay! Merhaba; ünlü savaşçı, - dedi, - pro-uesses¹ larmızı duyduk. Mesele bunda değil, Mon cher, entre nous² mason musunuz?-diye de sanki bu kötü bir şeymiş, ama kendisi bunu hoş görüp affetmek niyetindeymiş gibi sert bir edayla sordu. - Piyer susuyordu. - Mon cher je suis bien informe", ama biliyorum mason var, masoncuk var, öyle ümidediyorum ki, siz insan soyunu kurtarmak maskesi altında Rusya'yı mahvetmek isteyen masonlardan değilsiniz.

— Evet, ben masonum, - diye cevap verdi.

— Pekâlâ, bakınız var yavrum. Bay Spe-ranski'ye Magniski'nin lâıyk oldukları yeri boy-ladıklarını haber almışsınızdır sanıyorum; Süleyman'ın mabedini korumak bahanesiyle yurdun mabedini yıkmaya kalkışan bay Klüça-ref'in de, daha başkalarının da başlarına aynı iş geldi. Bütün bunların bir sebebi olduğunu elbette anlarsınız, yoksa ben, kötü bir insan olmasaydı, buranın posta müdürünü sürmezdim. Şimdi öğrendiğime göre, o şehirden giderken kendisine arabanızı göndermişsiniz. Hattâ saklamak için evinden bazı kâğıtlar al-

1 Yiğitlikler...

2 Azizim, lâf aramızda...

3 Azizim, iyice haberim var...

HARB VE SULH

missiniz. Ben, sizi severim, kötülüğünüzü de istemem, siz benden iki kat genç olduğunuz için, size bir baba gibi şunu tavsiye ederim : bu çeşit insanlarla her türlü münasebeti kesiniz, kendiniz de buradan mümkün olduğu kadar çabuk gidiniz.

^ — Peki ama, Klüçaref'in suçu neydi, kont? - diye Piyer sordu. Rastopçin bağırdı:

— O, benim bileceğim iş, sizin benden soracağınız iş değil.

— Eğer Napoleon'un beyannamesini dağıtmakla suçlandırılıyorsa, bu ispat edilmiş değildir, - diye Piyer, (Rastopçinin yüzüne bakmadan) devam etti, - Vereşçagin'e gelince...

Rastopçin birdenbire kaşlarını çattı, eskiden daha yüksek sesle hay kırıp Piyer'in sözünü kesti.

— Nous y voilà. Vereşçagin haindir, hainlik etmiştir, lâıyk olduğu cezaya da çarpılacaktır, - Rastopçin şahsen hakarete uğramış bir insanın öfkesiyle konuşuyordu. - Fakat, ben buraya sizi, yaptığım işleri münakaşa etmek için değil, size öğüt vermek, yahut, nasıl isterseniz öyle olsun, emir vermek için çağırdım. Klüçaref gibi baylarla münasebeti kesmenizi ve buradan gitmenizi rica ediyorum. Kim olursa olsunlar akıllarını başlarına getireceğim. -

İşte mesele bu ya...

HARB VE SULH

Henüz hiçbir şeyle suçlandırılmıyan Bezuhof'la konuşurken ona bağıırıp çağırdığının herhalde farkına varmış olmalı ki, Piyer'in koluna dostça girerek ilâve etti: - Nous sommes à la veille d'un desastre public, et je n'ai pas le temps de dire des gentilleses a tous ceux qui ont affaire à moi¹. Bazan, insanın başı dönüyor! Eh bien, mon cher, quest-ce que vous faites, vous personnellement?²

Piyer, gözünü yerden kaldırmaksızın ve yüzünün düşünceli ifadesini değiştirmiyerek cevap verdi:

— Mais rien,". Kont, kaşlarını çattı :

— Un conseil d'ani, mon cher. Decam-peze, et au plutôt, c'est ce que je vous dis. A bon entendeur salut!³

Güle güle yavrum. Ha, sahi, - diye kapıdan Piyer'e seslendi, - kontes, saints pares de la So-ciete de Jesus'nün⁵ pençesine düşmüş, öyle mi?

1 Bir genel felâketin arifesindeyiz, benimle işi olanlara karşı nazik davranmaya vaktim yok.

2 Peki, azizim, siz şahsen ne yapmak niyetin-desiniz?

3 Hiçbir şey.

4 Size bir dost öğüdü, azizim. Basıp gidin, hem de bir an önce, işte diyeceklerim bu kadar. Lâf anlayan kârlı çıkar.

5 Isa Derneği aziz pederleri.

HARB VE SULH

189

Piyer hiçbir cevap vermedi ve şimdiye kadar onda hiç kimsenin görmediği, çatık, öfkeli bir yüzle Rastopçin'in yanından çıktı.

Eve döndüğü zaman ortalık kararmıştı. O akşam çeşit çeşit, sekiz on kişi onu görmeğe geldi. Komitenin kâtibi, taburunun albayı, sofracıbaşı, kâhyası ve birçok ricacılar; hepsinin de Piyer'le görülecek işleri vardı, o da bu işleri halletmek zorundaydı. Halbuki Piyer'in bu işlerden hiçbir şey anladığı yoktu, hiçbirisiyle ilgilenmiyor, bütün sorulara, bu insanlardan bir an önce kurtulmak için şöyle bir cevap verip geçiriyordu. Nihayet, yalnız kalınca, karısının mektubunu açıp okudu.

"Onlar: bataryadaki askerler... Prens An-rey öldü... İhtiyar adam... Yürek saflığı Tanrıya itaattir. Acı çekmek gerek... Her şeyin mânası... Bunları birbirine bağlamak lâzım... Karım kocaya gidiyor... Unutmak ve anlamak lâzım..." Yatağına yaklaşarak, soyunmadan kendini üstüne attı, hemen uyudu.

Ertesi sabah uyanınca sofracıbaşı gelip, Kont Rastopçin tarafından bilhassa gönderilen bir polis memurunun geldiğini, kont Bezuhof gitti mi, gidecek mi, diye sorduğunu bildirdi.

Piyer'le görülecek işleri olan çeşit, çeşit sekiz on kişi onu misafir salonunda bekliyordu. Piyer çarçabuk giyindi, kendini bekliyen-

190

HARB VE SULH

lerin yanına gidecek yerde, hizmet merdiveninden inip arka kapıdan çıktı.

O andan itibaren de, ta Moskova'nın tahribinin sonuna kadar, Bezuhofların ev halkından hiç kimse, bütün araştırmalara rağmen, Piyer'i bir daha görmedi, nerede olduğunu da bilmiyorlardı.

XII

Rostoflar, eylülün birine, yani düşmanın Moskova'ya girdiği günün arifesine kadar şehirde kaldılar. Petya Obolenski kazak alayına girdikten ve bu alayın teşekkül etmekte olduğu Belaya Ser-kof'a gittikten sonra kontesi bir korku almıştı. İki oğlunun da savaşta olduğu, kanadı altından ikisinin de uçup gittiği, tanışlarından birinin üç oğlu gibi, bugün yahut yarın, onlardan her-birinin yahut ikisinin birden vurulabilecekleri düşüncesi ilk defa şimdi*, bu yaz, müthiş bir berraklıkla aklına gelmişti. Nikola'yı yanına getirmeğe uğraşmış; kendisi Petya'nın yanına gitmek onu Petersburg'da bir yere yerleştirmek istemiş; fakat ne o, ne de bu mümkün olabiliyordu. Petya ancak alayıyla birlikte, yahut da, başka bir faal alaya geçmek suretiyle dönebilirdi. Nikolay orduda bir yerlerdeydi, Prenses Mariya'yla buluşmalarını bütün ayrıntılarıyla anlatan son mektubundan sonra da kendisin-

HAEB VE SULH

I

191

den hiçbir haber çıkmamıştı. Kontes, geceleri uyumuyor, uyukladığı zamanlarda da rüyasında oğullarını vurulmuş görüyordu. Kont, birçok danışmalardan, konuşup görüşmelerden sonra, nihayet kontesi teskin edecek çareyi yarattı. Petya'yi, Obolenski alayından, Moskova dolaylarında teşekkül eden Bezuhof'un alayına geçirtti. Petya yine de askerlik hizmetinde kalıyordu, ama bu nakil sayesinde kontes hiç olmazsa oğullarından birini kendi yanında, ka-nadıcının altında görmekte teselli buluyor; Petya'sını artık bir daha bırakmayacağını, onu her zaman, harbe girmesine hiçbir suretle imkân vermiyecek vazifelere yerleştireceğini umuyordu. Tehlikede olan yalnız Nicolas iken kontese, büyük oğlunu öteki çocuklarının hepsinden çok seviyormuş gibi geliyordu (hattâ bunun böyle olduğuna yemin bile ediyordu); fakat küçüğü, haylaz, derslerini zorlukla öğrenen, evde her şeyi kırıp döken, herkesi canından bezdiren Petya, o yassı burunlu Petya, neşeli kara gözleri, pembe, taze suratı, yanaklarında henüz bitmiş ayva tüyleriyle, orada dövüşüp duran, bundan da zevk alan o korkunç, yırtıcı, koskocaman erkeklerin arasına düşünce anneye, en çok onu, bütün çocukları içinde en çok onu seviyormuş gibi geldi. Petya'nın Moskova'ya

dönme zamanı yaklaştıkça kontesin huzursuzluğu da arttı. Böyle bir bahtiyarlığa asla erişemeyeceğini sanıyordu. Yalnız

192

HARB VE SULH

Sonyanm değil, fakat sevgili Nataşa'sımn, hattâ kocasının huzuru bile onu sinirlendiriyordu. "Onlardan bana ne, bana Petya'dan başka kimsenin lüzumu yok." - diye düşünüyordu.

Rostoflar, ağustosun sonlarında Nikolay' -dan bir ikinci mektup daha aldılar. Mektubu, orduya beygir toplamak için gönderildiği Voro-nej ilinden yazmıştı. Bu mektup kontesi yatıştırmadı. Oğullarından birinin tehlikede olmadığını öğrenince ötekisi için bir kat daha kaygılandı.

Ağustosun yirmisinden itibaren Rostofların hemen hemen bütün tanışları Moskova'dan gitmiş oldukları ve herkes kontesi bir an önce yola çıkması için sıkıştırdığı halde; o hazinesi, tapındığı Petya'sı gelmeden önce yola çıkmanın lafını bile etmek istemiyordu. 28 ağustosta Pet-ya geldi. Kendisini karşılarken anasının gösterdiği marazi coşkun şefkat, on altı yaşındaki subayın hoşuna gitmem^{ti}. Anne, artık onu kanadığını altından bırakmamak niyetinde olduğunu belli etmemeğe çalıştığı halde Petya bunu anlıyordu, anasının dizi dibinde kalıp (kendi kendine böyle düşünüyordu) yumuşamaktan, karışmaktan, içgüdüsel bir surette korkarak ona karşı soğuk davranıyor, ondan kaçınıyordu; Moskova'da bulunduğu sırada bütün zamanını özel, hemen hemen sevdalı bir erkek kardeş şefkatiyle sevdiği Nataşa'mn yanında geçirdi.

HARB VE SULH

193

Kontun her zamanki kaygısızlığı yüzünden 28 ağustosta henüz hiçbir yol hazırlığı yapılmış değildi; eşyaları götürecek olan yük arabaları Riyazan ve Moskova dolayındaki köylerinden ancak ayın 30 unda geldiler.

28 ağustostan 31 ağustosa kadar bütün Moskova ayakta, hareket halindeydi. Borodino savaş alanının binlerce yaralıını taşıyan yüfearabaları her gün Dorogomilof surlarında Moskova'ya giriyor, şehrin öteki kapılarından binlerce araba, halkı ve eşyalarını taşıyarak dışarı çıkıyordu. En birbirini tutmaz, en acayip haberler, Rostopçin'in afişlerine rağmen, yahut onlara bağlı olmadan, yahut da onların yüzünden, şehre yayılıyordu. Kimisi, hiç kimsenin şehirden çıkmasına İzin verilmediğini; kimisi, tersine, bütün tasvirlerin kiliselerden kaldırıldığını, herkesi şehirden zorla çıkardıklarını söylüyor; kimisi, Borodino'dan sonra bir savaş daha olmuş, orda Fransızlar ezilmişler, diyor; kimisi de, tersine, bütün Rus kıtalarının mahvolduğunu söylüyor; kimisi, başta papazlar, Moskova milislerinin Üç dağlara gideceklerini iddia ediyor; kimisi, Metropolit Ogüs-tin'e şehirden çıkması yasak edildiğini, birçok hainin yakalandığını, köylülerin isyan ettiklerini, gidenleri soyduklarını fısıldıyordu. Fakat, bunlar sadece lâftı. Gerçekte ise (Moskova'nın bırakılmasına karar veren askerî şûra Fil'de henüz toplanmamış olduğu halde), gidenler de,

194

HARB VE SULH

kalanlar da, herkes; açıkça söylenmese de; Moskova'nın teslim edileceğini, bir an önce , toparlanmak, canını, malını kurtarmak gerektiğini seziyordu. Her şeyin birdenbire yıkılacağı, düşeceği hissediliyordu, fakat; eylülün birine kadar hiç bir şey değişmedi. İdama götürülen bir cani, çok az sonra mahvolacağını bildiği halde, nasıl etrafına bakmakta devam eder, kafasına biçimsizcesine geçirilen şapkasını düzeltirse, Moskova da, elinde olmıyarak, her günkü hayatını yaşamakta devam ediyor, bununla beraber mahvının yakm olduğunu, boyun eğmeğe alışılmış bütün hayat şartlarının altüst olacağını biliyordu. Felâketten önceki üç gün içinde bütün Ros-tof ailesi çeşit çeşit günlük işlerle uğraşıp durdular. Ailenin reisi kont İlya Andereiş dört bir yandan haberler toplayarak, durup dinlenmeden şehirde dolaşıyor; evde de, yol hazırlığı için üstünkörü, genel, telâşlı emirler veriyordu.

Kontes eşyaların toplanmasına bakıyordu, hiçbir şeyden memnun değildi;; boyuna kendisinden kaçan Petya'nın peşini bırakmıyor, onu, bütün vaktini yanında geçirdiği Nataşadan kıskanıyordu. İşin pratik tarafıyla : eşyaların top-lanmasıyla uğraşan bir Sonya'ydi. Fakat, Son-ya da, bu son zamanlarda hep kederli ve suskundu. Nicolas'nm prenses Mariya'dan bahseden son mektubu, onun yanında, kontesin se-

HARB VE SULH

vinçli fikirler yürütmesine, Nicolas ile Mariya'-mn birbirlerine Tanrı buyruğıyle Tasladıklarını söylemesine vesile olmuştu. Kontes :

— Bolkonski, Nataşa'nın nişanlısı olduğu zaman hiç de sevinmemiştim, - demişti, - ama, Nikolaycığm, prensesle evlenmesini hep bekledim, bu işin olacağı da içine doğuyor, hem bu ne ikadar da iyi olurdu! Sonya, bu fikrin doğruluğunu, Rostofların ancak zengin bir evlenme ile işlerini düzeltebileceklerini, prensesin de iyi bir kısmet olduğunu takdir ediyordu. Ama bu ona çok acı geliyordu. Çektiği bütün ıstıraba rağmen, yahut belki de bilhassa bu ıstırap yüzünden, eşyaların toplanması, bağlanması işinin bütün ağır yükünü üzerine almıştı; bütün gün uğraşıyordu. Kontla kontes ancak, emir vermeleri gerektiği zaman ona başvurmaktaydılar. Petya ile Na-taşa ise, analarına babalarına yardım etmek şöyle dursun, tersine evde herkesi canından bezdiriyor, rahatsız ediyorlardı. Hemen hemen bütün gün evin içinde koşuşmalarının gürültüsü, haykırışları, sebepsiz kahkahaları işitiliyordu. Gülüşmeleri, ortada gülünecek bir şey olduğu için değildi, fakat gülmek, sevinmek içlerinden geliyor, bundan dolayı da her şey gülmelerine, sevinmelerine vesile oluyordu. Petya, evden çocuk gidip (ona herkesin dediği gibi) babayığit bir erkek olarak döndüğü için,

HARB VE SULH

evde olduğu için, savaşa katılmak ümidi pek de yakın olmıyan Belaya Serkofa'dan şu birkaç gün içinde savaşa girecek olan Moskova'ya geldiği için sevinçliydi; sonra, bilhassa, her zaman ruh halatinin tesiri altında bulunduğu Nataşa sevinçli olduğu için o da sevinçliydi. Nataşa'nın sevinçli oluşu da, çok uzun zaman kederli kalmış olmasından, şimdi ise hiçbir şeyin ona artık bu kederi hatırlatmayışından, kendini sıhhatli hissedişindendi. Sevinçli oluşunun bir sebebi daha vardı, o da, yanında kendisine hayran bir insanın bulunuşuydu (başkalarının hayranlığı, makinenin iyi ve serbestçe hareket edebilmesi için gereken bir makine yağıydı), işte Petya da ona hayrandı. Baş-lıcası, sevinçliydi çünkü savaş Moskova'ya gelip dayanmıştı, şehir kapılarında dövüşüle-cek, silâh dağıtılıyor, şehir halkı bir tarafa doğru kaçıyor, ortalıkta olağanüstü bir şeyler dönüyordu; bunlar 4a insanı, hele gençleri, her zaman coşturan şeylerdir.

XIII

31 ağustos cumartesi günü Rostofların evi karmakarışıklı. Kapılar ardına kadar açık, eşyalar götürülmüş, yahut yerlerinden oynatılmış, aynalar, tablolar kaldırılmıştı. Odalarda sandıklar öylece duruyor, yerde saman ve ambalaj kağıtları, ipler sürünüyor. Eşyaları ta-

HARB VE SULH

şıyan köylülerle uşaklar parke döşeme tahtalarının üstünde ağır adımlarla gidip geliyorlardı. Avluya köylü arabaları yığılmıştı, kimisi tepeleme yüklü, bağlı; kimisi de henüz boştu.

Avluda, evin içinde, birbirlerine seslenen yığınla uşağın, hizmetçinin ve arabalarla gelmiş köylülerin ayak sesleri, haykırışları çınılıyordu. Kont, sabah erkenden bir yere gitmişti. Gürültüden patırtıdan başı ağırıran kontes, alnına sirkeli bez sarıp yeni budvarında uzanmıştı. Petya evde yoktu, (milislikten beraberce1 çıkıp faal orduya girmek istedikleri bir arkadaşına gitmişti). Sonya, büyük salonda porse^ lenlerih, kristallerin ambalajına nezaret ediyordu. Nataşa, darmadağın olan odasında, atılmış elbiselerin, kurdelelerin, şalların arasında, gözlerini döşemeye dikmiş, yerde kımıldanmadan oturuyor, elinde, Petersburg'da ilk baloya gidişinde giymiş olduğu (modası geçmiş) eski bir balo elbisesini tutuyordu. Evin içinde herkes uğraşıp didinirken kendisinin böyle boş oturması ağırına gidiyordu; sabahtan beri birkaç defa işe katılacağı denemiş, fakat her seferinde, içinden iş yapmak gelmemişti; can ve gönülden istemedikten sonra da bir iş yapamıyor, beceremiyordu. Porselenler yerleştirilirken Sonya'nın, yanında durmuş, yardım etmek istemiş, fakat, hemen işi bırakıp kendi eşyalarını toplamak için odasına

HARB VE SULH

dönmüştü. İlk önceleri kurdelelerini, elbiselerini oda hizmetçilerine dağıtmakla eğlenmiş, fakat ne de olsa geri kalanları toplayıp yerleştirmek gerekince, bu ona çok can sıkıcı gelmişti.

— Dünyaşa, bunları sen, yerleştirirsin, kuzum, değil mi? Değil mi?

Dunyaşa her şeyi yapacağını vadedince de Nataşa yere oturdu, eline eski balo elbisesini alarak, şimdi meşgul olması gereken şeylerden büsbütün başka şeyleri düşünmeğe başladı. Bitişikteki hizmetçi odasından gelen konuşma sesleri, oradan hizmet merdivenine doğru koşuşan ayak patırdıları Nataşa'yı düşüncelerinden ayırdı. Kalktı, pencereden baktı. Sokakta, büyük bir yaralı katarı duruyordu. Hizmetçiler, uşaklar, vekilharç, sütüne, aşçılar, arabacılar, sürücüler, aşçı yamakları; cümle kapısının önüne toplanmışlar, yaralılara bakıyorlardı. *

Nataşa başına beyaz bir mendil örtüp iki ucunu da iki eliyle tutarak sokağa çıktı.

Eski kâhya kadın, ihtiyar Navra Kuzmi-nişna, cümle kapısının önünde duran kalabalıktan ayrıldı, üzeri hasır tenteli bir arabaya yaklaşıp içinde yatan genç, solgun bir subayla konuşmağa başladı. Nataşa birkaç adım ilerledi, utanarak durdu. Eski kâhya kadının söylediklerini, mendilini hep öyle başında

HARB VE SULH

199

tutmakta devam ederek, dinledi. Mavra Kuz-minişna :

— Ya, demek, sizin Moskova'da kimseniz , yok? - diyordu. - Bir evde olsanız daha rahat ederdiniz... Meselâ, bizim evde. Bizim efendiler gidiyor.

— Bilmem ki, izin verirler mi?-diye subay ^ zayıf bir sesle cevap verdi.-İşte komu-tarfî. Ona sorun...- Arabaların sırasınca geri gelen şişman bir binbaşığı gösterdi.

Nataşa, ürkek bakışlarını yaralı subayın yüzüne dikti, sonra hemen, binbaşığı doğru yürüdü.

— Yaralılar bizde, evde kalamazlar mı?-diye sordu.

Binbaşı, elini gülümsiyerek şapkasının siperine götürdü. Gözünü kırıp gülümsemek-te devam ederek :

— Ne emrediyorsunuz, matmazel? - dedi. Nataşa, sorusunu, sükûnetle tekrarladı, mendilini iki ucundan tutmakta devam etmesine rağmen yüzü, hal ve tavrı öyle ciddiye ki, binbaşı gülümsemeyi bıraktı; ilkönce, bunun ne dereceye kadar mümkün olabileceğini kendi kendine şoruyormuş gibi düşündü, sonra müspet cevap verdi:

— Hayhay, kalabilirler, olur.

Nataşa hafifçe başını eğdi ve hızla, yaralı subayın üstüne eğilmiş duran, şefkatli bir ilgi

200

HARB VE SULH

ile onunla konuşan Mavra Kuzminişna'nın yanına döndü.

— Olur, diyor, olur! - diye fısıldadı.

Subayın yattığı araba Rostofların avlusuna saptı; yaralılarla yüklü düzinelerle başka arabalar da şehir halkının daveti üzerine, Po-varskâya sokağındaki evlerin avlularına daldılar. Her gün görüp alıştığı şeylere benzemi-yen bu hal, yeni insanlarla münasebet peyda etmek, Nataşa'nın besbelli hoşuna gitmişti. Mavra Kuzminişna'yla beraber, kendi avlularına mümkün olduğu kadar çok sayıda yaralı almağa gayret etti. Mavra Kuzminişna :

— Ne de olsa, babanıza haber vermeli, -dedi.

— Zararı yok, zararı yok, ne çıkar! Biz bir gün için misafir salonuna geçeriz. Bütün bizim daireleri onlara verebiliriz.

— Amma da yaptınız ha, küçük hanım! Hizmetçiler bölüğünü, sahdık odalarını falan bile onlara verelim desek, yine bunun için de sormak lâzım.

— Peki, ben sorayım.

'! Nataşa eve koştu, ayaklarının ucuna basarak kapısı aralık duran ve sirkeyle Hofman ilâcı damlası kokan buduara girdi.

— Uyuyor musunuz, anne?

!.'!.'! Henüz uyuklamaya başlamış olan kontes : ; ! !— Ah, uyku neredel - diye silkinip uyandı.

HARB VE SULH

201

Nataşa, annesinin önünde diz çöküp yanağını yanağına yaklaştırarak :

— Anne, kuzum, - dedi, - Affedersiniz, bir daha yapmam, sizi uyandırdım. Beni Mavra Kuzminişna yolladı, orada yaralılar var, subaylar, müsaade eder misiniz? Nereye sığınacaklarım bilmiyorlar, razı olacağınıza eminim... *dwe soluk almadan çabuk çabuk sözünü bi-tı?di.

— Ne subayları? Kimi getirdiler buraya? Hiç bir şey anlamıyorum.

Nataşa güldü, kontes de hafifçe gülümsedi.

— Müsaade edeceğinizi biliyordum zaten.... Gidip böylece söyleyeyim.

Nataşa, annesini öptü, kalktı kapıya doğru yürüdü.

Salonda, kötü bir haberle eve dönen babasına rasladı. Kont, elinde olmıyarak, canı sıkı bir edayla :

— Geç kalmışız! - dedi, - kulüp kapanmış, polisler de gidiyor.

Nataşa :

— Babacığım, ben yaralıları eve davet ettim, zarar yok, değil mi? - diye sordu.

Kont dalgın dalgın:

— Elbette zarar yok, - dedi. - Mesele bunda değil, şimdi rica ederim, artık saçma sapan şeylerle uğraşılmasın, eşyanın toplanmasına

202

HARB VE SULH

yardım edilsin ve gidilsin artık, yarın gidilsin.... - Kont, sofracıbaşıya, uşaklara da aynı emri verdi.

Yemeğe, eve dönen Petya da kendine göre haberler getirdi.

Bugün halkın Kremlin'e gidip silâh aldığını; Rastopçin'in afişlerinde her ne kadar halkın bir iki gün içinde savaşa çağrılacağı ya-zılıyorsa da, yarı bütün halkın silâhlariyle Üçdağlara gitmesi için tertibat alındığının muhakkak olduğunu, orada büyük bir savaş verileceğini anlattı.

Oğlu konuşurken kontes onun sevinçli,, coşkun yüzünü ürkekçe bir dehşet içinde seyrediyordu. Bu savaşa katılmaması için Petya'-ya rica yollu bir tek kelime söylerse (biliyordu ki yapılacak bu savaştan o büyük bir sevinç duymaktadır) erkeklikten, şereften, yurttan filân söz açacağını; mânâsız, erkekçe, dik kafalica bir şeyler söyleyeceğini; bunlara itiraz: etmenin kabil olmayacağını; böylelikle de işin bozulacağını biliyordu; bunun için ona hiçbir şey söylemedi; çünkü daha önceden yola çıkmağı, Petya'yı da yanına bir muhafız, bir koruyucu gibi alıp götürmeğı sağlayacak bir surette hareket edebileceğini umuyordu; yemekten sonra da kontu çağırdı, kendisini hemen,, mümkünse o gece yola çıkarmasını ağıyarak yalvardı. O güne kadar hiçbir korku eseri göstermemiş olan kontes, hemen bu gece yola.

HARB VE SULH

203

İçılmazsa korkudan öleceğini, sevgiden gelen kadınca, irade dışı bir kurnazlıkla söylüyordu. Ama, yapmacık yapmıyordu, şimdi her şeyden korkuyordu.

XIV

Kızını görmeğe giden Mme Schos, Miyas-ky sokağında, içki deposunda gördüklerini anlatarak kontesin korkusunu bir kat ,daha artırdı. Deponun yakınlarında gürültü patırdı eden bir yığın sarhoş yüzünden, eve dönerken, sokağı geçememişti. Bir arabaya binmiş, eve arka sokaklardan gelmişti; arabacı ona, halkın içki deposunda fıçıları parçala-dığım,çünkü böyle emir aldığını anlatmıştı.

Yemekten sonra bütün ev halkı, pek büyük bir telaşla, eşyaları toplama işini bitirmeğe, yol hazırlığını tamamlamağa girişti. Birdenbire işe katılan ihtiyar kont, çalışanları sebepsiz yere azarlayıp büsbütün telâşa düşürerek avludan eve, evden avluya boyuna gidip geliyordu. Petya, avludaki işlere komuta ediyordu. Kontun verdiği birbirini tutmaz emirlerle ne yapacağını bilmiyen Sonya şaşkına dönmüştü. Hizmetkârlar bağırarak, münakaşa ve gürültü ederek odalarda, avluda koşuyorlardı. Nataşa, her şeyde gösterdiği o kendine hâs ateşlilikle işe koyulmuştu. Onun, eşyaları toplama işine katılması ilkönce gü-

204

HARB VE SULH

vensizlikle karşılandı. Ondan hep muziplik bekledikleri için, sözlerine aldırış etmediler:: fakat o ısrarla, şiddetle, sözünü dinlemelerini istiyordu. Kendini dinlemiyorlar diye kızıyor,, ağlamaklı oluyordu; nihayet, sözünü dinletti.. Kendisine büyük gayretlere malolan ve otoritesini sağlıyan ilk başarısı, halıların denklen-mesi işi olmuştu. Kontun, evde değerli goblenleri, acem halıları vardı.. Nataşa işe koyulduğu zaman salonda açık iki sandık duruyordu : birisine ağzına kadar, porselenler yerleştirilmişti, ötekine;

halılar. Şurada, burada,, masaların üstünde daha birçok porselen duruyor, hâlâ da sandık odasından porselen getiriyorlardı. Yeni, üçüncü bir sandık lâzımdı,, onu getirmeğe gittiler. Nataşa :

- Sonya, dur! Hepsini bunlara yerleştiririz, dedi.
- Olmaz, küçük hanım, biz denedik zaten,-diye büfeci lâfa kartştı.
- Hayır, durun rica ederim, - diyen Nataşa sandıktan, kâğıtlara sarılı yemek tabak-lariyle, sofra tabaklarını çıkarmağa başladı-
- Yemek tabaklarını, şuraya, halılarını arasına koymalı, - dedi.
- Allah artırsın, daha üç sandıkhk hain var-diye büfeci itiraz etti.

Nataşa:

- Dur, rica ederim. - dedi ve çabuk ça-

HARB VE SULH

205

İbuk, ustalıklı eşyaları çıkarmağa başladı. Ki-yef işi sofra tabaklarını göstererek: — Bu kalsın, - dedi, Saksonya yemek tabaklarını işaret etti: — Bu, evet, halıların içine.

Sonya homurdandı:

- Bırak, Nataşa, yeter, biz yerleştiririz.

, Sofracıbaşı:

« — Hayır, küçük hanım - dedi. Fakat Nataşa ayak diredi; değersiz halıları, fazla tabak ve çanağı götürmenin lüzumsuzluğuna karar vererek bütün eşyaları çıkardı ve yeniden, çabuk çabuk yerleştirmeğe başladı. Böylece hepsi çıkarılınca tekrar yerleştirilmeğe başlandı. Gerçekten de, götürülmeğe değmiyen bütün kıymetsiz şeyler bir yana bırakıldıktan sonra, değerli şeylerin hepsi iki sandığa sığıdı. Yalnız, halı sandığının kapağı kapanmıyordu. İçinden birkaç şey daha çıkarılıp bırakılabilirdi. Ama, Nataşa dediğim dedik, diyordu; yerleştiriyor, çıkarıp yeniden yerleştiriyor, sıkıştırıyor, büfeciye ve kendisine yardım etsin diye işe sürüklediği Petya'ya kapağı zorlamalarını söylüyor; kendisi de bütün gayretiyle uğraşıyordu. Sonya ona:

- Peki, yeter, Nataşa, - dedi. - Görüyorum, haklısın, yalnız şu en üsttekini defet.

Nataşa; terli yüzüne düşen saçları bir e-iliyle itip ötekisiyle de halıları bastırarak:

206

HARB VE SULH

- Hayır, olmaz - diye bağırdı. - Petya; bastır, bastırsana, canım! Vasiliç, sıkıştır!

Halılar sıkıştı, kapak kapandı, Nataşa da sevinçle haykırarak ellerini cırpı, gözlerinden yaşlar fışkırdı. Fakat bu ancak bir saniye sürdü. Hemen başka bir işe koyuldu, artık ona iyice inanıyorlardı; verdiği emirleri Natali İli-nişna'nın değiştirdiğini söyledikleri zaman kont kızmadı. Artık usaklar gelip Nataşa'ya : denkleri arabayı bağhyayım mı bağlamıyalım mı, bu kadar yüklenmesi yeter mi, yetmez mi? - diye soruyorlardı. İş Nataşa'nın sayesinde ilerliyordu : lüzumsuz şeyler bırakılıyor, değerli şeylerse kabil olduğu kadar az yer tutacak bir şekilde sıkı sıkıya yerleştiriliyordu.

Bununla beraber, herkes çalışıp çabaladığı halde, gecenin geç vaktine kadar eşyaların hepsi henüz yerleştirilememişti. Kontes uyumuştı, kont da yola çıkmağı sabaha bırakarak yatmağa gitti.

Sonya ile Nataşa, buduarda soyunmadan yatıp uyudular.

O gece Povarskaya sokağına bir yaralı daha getirildi; cümle kapısında duran Mavra Kuzminişna onu Rostofların evine aldı. Mavra Kuzminişna'ya bu yaralı, çok önemli bir şahsiyet gibi görünmüştü. Onu, körüğü kapalı, muşambası içine çekili bir kaleska ile getirmişlerdi. Arabacı oturağında, arabacının ya-

HARB VE SULH

207

nmda, ihtiyar onursal oda uşağı oturuyordu. -Geriden gelen bir arabada da bir doktorla iki asker vardı. İhtiyar kadın ihtiyar hizmetkâra seslendi:

- Buyurun bize, buyurun. Bizim efendiler gidiyorlar, ev bomboş.

Oda uşağı içini çekerek : ^ — Öyle, - dedi, - buraya getireceğimizi bile utnmuyorduk! Bizim de Moskova'daevimiz var, ama uzak, sonra içinde de kimseler yok, bomboş.

— Bize buyurun, hoş geldiniz, bizim efendilerin her şeyi var, buyurun, - diye Mavra Kuzminişna karşılık verdi, - yoksa, çok mu ağır hasta?

Uşak şöyle bir elini salladı.

— Buraya kadar getirebileceğimizi bile ummuyorduk! Bir kere doktora soralım. - O-da uşağı yerinden indi, arkadaki arabaya gitti.

Doktor:

— Peki, olur, - dedi.

Oda uşağı tekrar kaleskaya yaklaştı, içine bir göz attı, başını salladı; arabacıya, avluya girmesini emretti ve Mavra Kuzminişna'nın yanına gelip durdu. Kadın :

— Ya Rabbi, İsus Hristos! - diye mırıldandı.

Mavra Kuzminişna yaralının evin içine a-immasını teklif etti.

.-.,.-.

208

HARB VE SULH

— Bizim efendiler bir şey demezler... - dedi. Fakat yaralıyı merdivenlerden çıkarmak olmazdı, bunun için onu yan paviyona, Mme Schos'un odasına götürdüler. Bu yaralı, prens Andrey Bolkonskiydi.

XV

Moskova'nın son günü gelip çattı. Açık, neşeli bir sonbahar havası vardı. Günlerden pazardı. Her pazar gibi bütün Moskova kiliselerinde âyin çanları çalmıyordu. Henüz hiç kimse Moskova'nın başına geleceklerin farkında değilmiş gibiydi.

Moskova'nın bulunduğu durumu yalnız, cemiyetin halini gösterir iki alâmet belli ediyordu : — kara kalabalığın, yani fakir insan yığınlarının hali ve eşya fiyatlarının yüksekliği. Aralarına memurların, papaz okulları öğrencilerinin, eşrafın da karıştığı fabrika işçileri, hizmetkârlar, köylüler, o gün sabah erkenden, büyük yığınlar halinde, Üçdağlara çıkmışlardı. Orada duran bu kalabalık, Rastopçin'i boşu-boşuna bekleyip de Moskova'nın teslim edileceğine akli kesince şehre dönüp meyhanelere, hanlara dağılmıştı. Durumu o günkü fiyatlar da belli ediyordu : silâh, altın, yük arabası, beygir fiyatları boyuna yükseliyor; kâğıt para, lüks eşya fiyatlarıysa boyuna düşüyordu; öyle ki, öğle üstü kumaş filân gibi değerli mallar yarısı

HARB VE SULH

209

fiyata elden çıkarıldığı halde, bir köylü beygiri 500 ruble ediyor; mobilyalara gelince, aynalar, bronzlar, bedavaya gidiyordu.

Rostofların vekarlı ve eski konağında eski hayat şartlarının bozuluşu kendini çok az hissettirdi. Konağın çok kalabalık adamlarından ancak üçü geceleyin ortadan kaybolmuş; fakat hiçbir şey çalınmamıştı; eşyaların değeri bakımından da, köylülerden gelen otuz yük arabası, herkesin göz koyduğu ve satın almak için Rostoflara büyük paralar teklif ettiği muazzam bir servetti. Bu yük arabaları için büyük paralar teklif edildikten başka, akşamdan ve 1 eylül sabahıyla beraber erkenden, Rostofların avlusuna yaralı subayların gönderdikleri emir ve hizmet erleri gelmeğe başladı, bazan da Rostoflarda ve komşu evlerde yerleşmiş subayların kendileri sürüklenip geliyor, Moskova'dan çıkmak için kendilerine araba verilmesine yardım edilmesi için Rostofların adamlarına yalvanyorlardı. Bu gibi ricalarla karşılaşan sofracıbaşı, yaralılara acımasına rağmen, bunu konta bildirmeğe bile cesaret edemiye-ceğini söylüyor, bu istekleri kesin olarak reddediyordu. Yaralılara ne kadar açınırsa acınsın, besbelliydi ki, eğer içlerinden birine araba verilecek olursa ötekine de vermek gerekecek, böylelikle de efendilerin binek arabalarına varıncaya kadar bütün arabaları elden çıkarmak icabedecekti. Otuz yük arabası bütün yaralı-

210

HARB VE SULH

lan kurtarmağa yetmiyeceği gibi, bu genel felâket içinde insan kendi kendini de düşünme-mezlik edemezdi. İşte, sofracıbaşı kendini efendilerinin yerine koyup böyle düşünüyordu.

Kont İliya Anderiç 1 eylül sabahı uyanınca; daha şimdi, sabaha karşı uyuyabilmiş olan Jcontesi uyandırmamak için, yatak odasından usullacık sıvışıp leylâk rengindeki ipekli gecelik hırkasiyle perona

çıktı. Yüklendi bağlanmış yük arabaları avluda duruyordu. Binek arabaları peronun önündeydi.

Sofracıbaşı da oradaydı; ihtiyar bir emir eri ve kolu sarılı lgenç, solgun bir subayla konuşuyordu. Kontu gören sofracıbaşı; uzaklaşmaları için emir eriyle subaya manalı, sert bir işaret yaptı. Elini kafasının dazlağı üstünden geçiren kont, subayla emir erini tatlı tatlı süzüp başıyla se-lâmlıyarak (kont tanımadığı insanlarla karşılaşmaktan hoşlanırdı) :

— Eee, her şey hazır mı Vasiliç? - diye lsordu.

— Hemen arabaları koşabilirsiniz, ekselans.

— Hele şükür, kontes neredeyse uyanır, derhal yola çıkarız, - Subaya döndü: — Sizin arzunuz bayım? Bizim evde mi bulunuyorsunuz?

Subay yaklaştı, solgun yüzü birdenbire kıpkırmızı olmuştu.

HARB VE SULH

211

— Kont, rica ederim, müsaade edin. Allah aşkına, yük arabalarınızdan birisinin üstüne, yüklerin arasına yerleşirim. Yanımda hiçbir eşyam yok. Yük arabalarından birine sığırım...

Subay henüz sözünü bitirmemişti ki, emir eri de kendi efendisi için konttan aynı ricada bulundu. Kont, çabuk çabuk : ^ — Ha! Olur, olur, olur, çok memnun ol-tİüm; Vasiliç, sen işi idare ediver; bir iki yük arabasını filân boşaltıversinler, işte şunları... Neyse... Ne lazımsa - diyerek pek de belli ol-mıyan birtakım emirler verdi. Fakat o anda subayın hararetli teşekkürleri verilen emri sağlamlaştırmıştı. Kont etrafına baktı: avlu, cümle kapısının yanı, paviyonun penceresi yaralılar ve emir erleriyle doluydu. Hepsi konta bakıyorlar, perona doğru yaklaşıyorlardı. Sofracıbaşı:

— Galeriyi teşrif eder misiniz, ekselans; hangi tabloların götürülmesini emrediyorsunuz?-dedi.

Kont, gitmek istiyen yaralıların isteklerinin yerine getirilmesini bir kere daha emrederek sofracıbaşıyla birlikte eve girdi. Sözlerini birisinin iştmesinden çekiniyormuş gibi, yavaş esrarlı bir sesle ilâve etti:

— Ne de olsa, birkaç parça eşya bırakılabilir.

Kontes saat dokuzda uyandı, ona bir çeşit jandarma çavuşluğu hizmeti görmüş olan

212

HARB VE SULH

eski oda hizmetçisi, Matrena Timofeyevna gelip, Mariya Karlovna'nın çok gücendiğini; küçük hanımların yazlık elbiselerini burada bırakmanın doğru olmayacağı eski hanımına bildirdi. Mme Schos'un niçin gücendiği sorusuna da, sandığının arabadan indirilmiş olduğu; kontun saflıkla verdiği emre uyulup yaralıları yer ayrılması için yük arabalarının boşaltıldığı açıklandı. Kontes, kocasının çağrılmasını emretti.

— Bu da ne demek oluyor, dostum, işittiğime göre eşyalar boşaltılıyor mu?

— Biliyor musun, ma chere, bak sana ne söyleyecektim... ma chere kontesçğim... Bir subay geldi, yaralıları birkaç yük arabasının ayrılmasını rica etti. Boşaltılan eşyaları öteki arabalara sıkıştırıp yerleştirmek mümkün, ama yaralıları burada kalırlarsa halleri ne olur, bir düşün!... Sonra, biz çağırdık onları, bu subayları evimize... Biliyor musun, doğrusu ya, ben öyle sanıyorum ki, ma chere, işte böyle ma chere... Bırak, götürelim onları da... Acelemiz ne?.. - Kont bunları, paradan bahsedilirken her zaman olduğu gibi, ürkek bir eda ile söylemişti. Kontes, bir resim galerisinin, bir limonluğun, evin içinde bir tiyatronun, yahut bir orkestra takımının kurulması gibi, çocuklarının servetini mahva yarıyan teşebbüslerden Önce kontun takındığı bu edaya artık alışmıştı; bu ür-

I

HARB VE SULH

213

kek edanın ifade ettiği şeye karşı koymağı her zaman bir vazife sayardı.

Boynu bükük bir kurban tavrı takınarak, • kocasına dedi ki:

— Dinle, kont, işleri o hale getirdin ki, ev on para etmez oldu, şimdi de bütün varımızı, yoğunuzu, çocuklarınızı mahvetmek istiyorsun. Evde yüz bin rublelik eşya bulunduğunu söyleyen sensin; ben, dostum, razı değilim, hayır, razı değilim. İrade senin! Yaralıları hükümet düşünsün, onlar işlerini

bilirler. Bak, şurada, karşımızda Lopuhinler, iğne ipliğe varıncaya kadar her şeylerini alıp götürdüler. İşte herkes böyle yapıyor. Budala olan bir biziz. Bana acımıyorsan çocuklarına acı.

Kont, elini şöyle bir salladı, bir şey söylemeden odadan çıktı.

Tam bu sırada annesinin odasına girmekte olan Nataşa, konta :

— Baba! Ne oluyor! - dedi. Kont öfkeyle :

— Hiçbir şey yok! Ne işine senin! - diye söylendi,

Nataşa :

— Hayır, ben duydum, - dedi. - Annecik niçin razı olmuyor?

— Sen böyle şeylere karışma! - diye kont

214

HARB VE SULH

bağırdı. Nataşa, pencereye gitti, düşünceye daldı. Pencereden dışarı bakarken:

— Babacığım, işte Berg geldi. - dedi.

XVI

Rostofların damadı Berg, artık boynu Vladimir ve Anna nişanlarıyla süslü bir albaydı ve hep aynı rahat, hoş yerde ikinci kolordu kurmay şefliği birinci şube kurmay şefi muavininin muavini vazifesindeydi.

1 eylülde ordudan Moskova'ya dönmüştü.

Moskova' da yapılacak hiçbir işi yoktu, a-ma orduda, herkesin Moskova'ya gitmek için izin istediğini, orada bir şeyler yaptıklarını fark etmişti. Kendisi de görülecek aile işlerini ileri sürerek izin istemeği münasip bulmuştu.

Berg, kaynatasının evine, tıpkı tanıdık bir prensin drojkası1 gibifir demir kırık, besili, iki beygir koşulu zarif drojkasıyla gelmişti. Avludaki yük arabalarını dikkatle gözden geçirdi, perona çıkarken de, cebinden temiz bir mendil alıp düğümledi.

Hızlı, voltalı adımlarla sofayı geçip misafir salonuna girdi, kontu kucakladı, Nataşa'yla Sonya'nın ellerini öptü ve hemen annenin sıhhatini sordu. Kont:

1 Bir çeşit binek arabası.

HARB VE SULH

215;

— Şimdi iyi olmak mümkün mü? - dedi. -Sen anlat bakalım ordu ne âlemde? Çekilecek. mi, yoksa bir savaş daha olacak mı?

Berg:

— Yurdun kaderi yalnız ulu Tanrının elindedir, - dedi. - Ordu, kahramanlık ruhiyle yanıp tutuşuyor; şimdi, efendime söyleyeyim, şefler bir toplantı yaptılar. Ne olacağı belli değil. Fakat ben genel olarak size şunu söyleyebilirim ki, baba 26 Ağustos savaşında Rus ordularından (kelimeyi düzeltti), ordularının gösterdiği kahramanlığı, gerçekten de eski za-manîlara has o yiğitliği, tarif edecek söz yoktur... Beri size söylüyorum, işte babacığım,, (vaktiyle yanında bu çeşit bir hikâyeyi göğsüne vurarak anlatmış olan bir general gibi, o da göğsüne vurdu; yalnız; biraz geç kalmıştı, çünkü göğsüne "Rus orduları" derken vurması lâzımdı), - ben size açıkça söylüyorum ki, biz, komutanlar, askerleri savaşa sürmek için falan zorlamak şöyle dursun, onları güç belâ zaptedebildik, biz, yani şey... Evet, bu yiğitçe, eski zamanlara has bir gaza idi, - diye çabuk çabuk konuşarak ilâve etti. - General Barclay de Tolly her yerde, kıtaların önünde hayatını tehlikeye atmaktan çekinmedi. Bizim kolorduya gelince, tam tepenin yamacına yerleşmişti. Düşünün bir kere! - Artık Berg, o zamanlar işittiği çeşitli hikâyelerden aklında kalanları

216

HARB VE SULH

anlatmağa başladı. Nataşa, kendisini meşgul eden bir soru karşılığı onun yüzünde arıyormuş gibi, gözlerini üstünden ayırmadan ona bakıyor ve bu, Berg'i şaşırtıyordu.

Berg de, gözlerini Nataşa'ya dikerek, sanki teveccühünü kazanmak istiyormuş gibi inatçı bakışlarına karşı gülümseyip :

— Rus savaşçılarının gösterdikleri kahramanlık havsalaya sığmaz, bununla ne kadar övünülse azdır! - dedi: "Rusya Moskova'da değil, evlâtlarının yüreğindedir!" Öyle değil mi baba? - diye ilâve etti. Bu sırada kontes, buduarından çıktı; yorgun, hoşnutsuz bir hali vardı. Berg hemen koştu, kontesin elceğini öptü, sıhhatini sordu, ilgisini başını sallamak suretiyle belirterek yanında durdu.

— Evet, anneciğim, gerçekten de öyle, yaşadığımız günler her Rus için ağır, kederli günlerdir. Fakat niçin böyle*kaygılanmalı? Yola çıkmakta henüz geç kalmış değilsiniz...

Kontes, kocasına dönerek:

— Bizimkiler ne yapıyorlar, anlamıyorum, - dedi. - Daha hiçbir şeyin hazırlanmadığını şimdi gelip haber verdiler bana. Emir verecek, idare edecek biri lâzım. Mitenka'yı nasıl aramazsın. Bu işin sonu gelmiyecek!

Kont bir şeyler söylemek istedi, fakat kendini tuttu. Oturduğu iskemleden kalktı, kapıya

HARB VE SULH

217

doğru yürüdü. Bu sırada Berg burnunu silmek istiyormuş gibi mendilini çıkardı, düğümü görünce başını kederli kederli ve önemle sallıya-, rak, düşünceye daldı.

— Babacığim, sizden büyük bir ricam var. - dedi. Kont, durdu :

— Hım?

İ Berg gülümsiyerek:

— Demin Yusupofların evi önünden geçiyordum, - dedi. - Kâhyalarını tanırım, koşup yanıma geldi, bir şeyler satın almaz mısınız, diye sordu. Gidip baktım; yani, sırf merak; orada, gözlü bir dolapçıkla bir tuvalet masası vardı, Veruşka böyle bir şeyi ne kadar istemişti, bu yüzden de ne kadar çekişmiştik, bilirsiniz. (Berg dolaptan, tuvaletten bahsederken istemiyerek sesinin tonu evinin konforundan duyduğu memnunluğu belirtiyordu) Hem fevkalâde bir şey! Çeşit çeşit çekmeceleri, gizli bir İngiliz anahtarı da var, biliyor musunuz? Veruşka da çoktandır böyle bir şey istiyordu. Ona bir sürpriz yapmağı ne kadar da isterdim. Sizin avluda bir yığın köylü gördüm. Bir tanesini bana verin, rica ederim, herife iyi de para veririm, ve...

Kont, kaşlarını çattı, hıkladı.

— Kontese söyleyin, kumanda bende de-ğil.

218

HARB VE SULH

Berg:

— Eğer çok zor olacaksa, kalsın, vazgeçtim, - dedi. - Ben bunu, sadece, Veruşka için istemiştim.

İhtiyar kont:

— Hay cehennemin dibine gidin hepiniz, dibine, dibine ve dibinde!...-diye haykırdı.-Başım dönüyor. - Odadan çıktı. Kontes ağlıyordu.

Berg:

— Evet, evet, anneciğim, çok ağır günler yaşıyoruz! - dedi.

Nataşa da babasıyla beraber çıktı; ilkönce güç bir şeyler düşünüyormuş gibi, babasının peşinden gitti, sonra koşa koşa merdivenlerden aşağı indi.

Kafıyle birlikte gidecek adamlarının si-lâhlandırılmasıyla uğraşan Petya, peronda duruyordu. Yüklü, koşulu yük arabaları hâlâ, avludaydılar. İkisinin eşyaları çözülmüştü. Bunlardan birisine, emir erinin yardımıyla, bir subay tırmanıyordu.

— Sebep neymiş biliyor musun?- diye Petya, Nataşa'ya sordu. (Nataşa, Petya'nın, babamla ananın kavgalarının sebebi neymiş, demek istediğini anladı. Cevap vermedi). Petya :

HARB VE SULH

219

— Babam, bütün yük arabalarını yaralılara vermek istiyormuş da ondan, - dedi. - Bana kalırsa...

— Bana kalırsa, - diye Nataşa öfkeli yüzünü Petya'ya çevirerek haykırdı, - bana kalırsa, bu öyle çirkin, öyle ayıp, öyle.... bilmiyorum işte. Biz Alman filân mıyız ?-Boğazı hıçkırıklarla tıkanıyordu, taşan öfkesini boşu boşuna zayıflatmamak, harcamamak için döndü, hızla merdivenleri çıktı.

Berg, kontesin yanına oturmuş, onu evlâtça bir saygiyle avutuyordu. Nataşa, öfkeden karmakarışık olmuş yüziyle bir fırtına gibi içeri dalıp hızlı adımlarla annesine yaklaştığı zaman kont, elinde çubuğu, aşağı yukarı dolaşmaktaydı. Nataşa :

— Bu rezalettir! Bu alçaklıktır! - diye haykırıyordu. - Böyle bir şeyi siz emretmiş olamazsınız. Berg'le kontes hiçbir şey anlamıyarak ür-Ttek ürkek onun yüzüne bakıyorlardı. Kont, pencerenin önünde durdu, kulak kabarttı.

— Anneciğim, bu, olur iş değil, şu avlunun haline bakınız! - diye Nataşa bağıırıyordu, - Kalıyorlar...

— Ne oluyorsun? Kalanlar kim? İstedığın ne?

— Kim olacak, yaralılar! Bu olmaz, anneciğim; bu olur iş değil... Hayır, anneciğim, ku-

!

220

HARB VE SULH

zum, böyle şey olmaz; affedersiniz; kuzum... Anneciğim, bütün bu gördüğümüz eşya ne işimize yarıyacak; siz şu avluda olup bitenlere bir bakın... Anneciğim!... Böyle şey olmaz!...

Kont, pencerenin önünde duruyor, başını çevirmeden Nataşa'nın sözlerini dinliyordu. Birdenbire burnunu çekti, yüzünü pencereye büsbütün yaklaştırdı.

Kontes, kızına baktı, yüzünde, kendisini ayıplıyan bir eda okudu, ne kadar heyecanlı olduğunu gördü; kocasının, gözlerini niçin kendisinden kaçırdığını anladı. Şaşkın şaşkın etrafına bakındı.

— Ah, peki, istediğinizi yapın! Benim kimseye engel olduğum yok. - dedi, ama henüz büsbütün teslim olmamıştı.

— Anneciğim, canım affedin beni, Fakat kontes kızını itti, konta yaklaştı.

— Mon cher, sen gepeken emirleri ver... Ben bunu bilmiyordum ki, - diyip suçlu suçlu önüne baktı.

Kont, bahtiyar göz yaşları içinde :

— Yumurtalar... Tavuklara yumurtalar ders veriyor... - dedi, karısını kucakladı; kontes, utangaç yüzünü kocasının göğsünde saklamanın sevincini duydu.

— Babacığim, anneciğim! Emredilebilir mi? Olur mu?...-diye Nataşa sordu.-Biz yine

HARB VE SULH

221

de en lüzumlu şeylerin hepsini götürebiliriz...-dedi. Kont, olur, der gibi başını salladı, Nataşa da kovalamaca oynarken koştuğu gibi koşarak salondan sofaya fırladı, merdivenleri dörder dörder inip avluya çıktı.

Hizmetkârlar, Nataşa'nın başına toplandılar; verdiği acayip emre; bütün yük arabaları-nın yaralılara bırakılıp sandıkların sandık odasına taşınması emrine; kont gelip de bunu karısı adına tasdik edinceye kadar, inanamadılar. Fakat, emri anlayınca sevinçle, canla başla bu yeni işe sarıldılar. Şimdi artık bu, onlara acayip gelmiyordu; tersine, bir çeyrek saat önce yaralıların bırakılıp eşyaların götürülmesini nasıl gayet tabîî bulmuşlarsa, şimdi de eşyaların bırakılıp yaralıların götürülmesini öylece gayet tabîî buluyorlardı.

Bütün ev halkı, sanki bu işi önceden yapmamakla kaybettikleri zamanı kazanmak istiyorlarmış gibi, canla başla yaralıların yerleştirmesi işine sarıldılar. Yaralılar, sürüne sürüne, odalarından dışarı çıkıyor, sevinçli, solgun yüzlerle arabaların etrafını sarıyorlardı. Haber komşu evlere de yayılmıştı, oradaki yaralılar da Rostofların avlusuna gelmeğe başladılar. Yaralılarından birçoğu, eşyaların indirilmemesi-ni, kendilerinin, sadece, eşyaların üstüne bindirilmelerini istediler. Fakat boşaltma işi bir kere başlamıştı, artık durdurulamazdı. Zaten, eş-

222

HARB VE SULH

yaların hepsiyle yarısını bırakmak arasında ne fark vardı ki? Dün gece o kadar özene bezene yerleştirilmiş olan tabak çanak, bronz, tablo ve aynalarla dolu sandıklar avluda kaldırılmamış duruyor; herkes, şunu da bunu da indirip daha çok yük arabasını serbest bırakmanın çaresini arıyor ve buluyordu. Kâhya :

— Dört araba daha boşalabilir, - dedi. -Ben kendi yük arabamı da veriyorum, başka türlü hepsi yerleşemiycek.

Kontes :

— Evet, - dedi, - gardrop eşyamin yüklendiği arabayı da verin. Dünyaşa da benim arabaya biner. Gardirop arabası da verildi ve iki ev ötedeki yaralıları almağa gönderildi. Uşaklar, hizmetçiler, sevinçli bir heyecan içindeydi.. Na-taşa'da, çoktandır duymadığı bahtiyar bir coşkunluk duyuyordu. Bir yük arabasının dar basamağına bir sandığı yerleştirmeğe çalışan uşaklar:

— Bunu nasıl bağliayacağız? Hiç olmazsa yük arabalarından bir tanesini olsun bırakmak lâzımdı, - dediler.

Nataşa :

— O sandıkta ne var? - diye sordu.

— Kontun kitapları.

— Bırakın. Vasiliç kaldırır. Onlar lâzım değil.

HARB VE SULH

223

Brička ağzına kadar insanla dolmuştu. Pi-otr İliç nereye oturacak deniyordu. Nataşa haykırdı:

— Arabacı yerine oturur, canım. Arabacı yerine oturursun, değil mi Petya?

Sonya da durup dinlenmeden uğraşıyordu. Fakat onun gördüğü iş Nataşa'nın tersi-nfydi. Bırakılacak eşyaları topluyor, kontesin isteği üzerine, bunların listesini çıkarıyor, elden geldiği kadar çok eşya götürmeğe çalışıyordu.

XVII

Saat ikide Rostofların yüklenmiş, koşulmuş, dört binek arabası kapıda bekliyordu. Yaralılarla dolu yük arabaları birbiri ardı sıra avludan çıkmışlardı.

Prens Andrey'i getiren Kaleska, peronun Önünden geçerken, bir hizmetçinin yardımıyla, kontesin yüksek, kocaman arabasında, onun yerini hazırlayan Sonya'nın gözüne çarptı. Başını arabadan dışarı uzatarak:

— Bu kimin kaleskası? - diye sordu. Oda hizmetçisi cevap verdi:

— Nasıl, bilmiyor muydunuz, küçük hanım? Yaralı prensin, geceyi bizde geçirdi, bizimle de geliyor.

— Kimmiş? Soyadı ne?

!İ|W

224

HARB VE SULH

HARB VE SULH

225

Oda hizmetçisi içini çekerek cevap verdi:

— Eski nişanlı prens Bolkonski! Çak ağırmiş diyorlar.

Sonya arabadan sıçrayıp indi, kontese koştu. Kontes yol kryafetkideydi, şalım örtmüş, şapkasını giymişti; misafir salonunda yorgun yorgun dolaşıyor; kapılar kapalı olarak bir müddet oturup yola çıkmadan önce dua etmek için ev halkının gelmesini bekliyordu. Nataşa orada değildi. Sonya:

— Maman, - dedi, - prens Andrey burada, ölüm derecesinde yaralı. Bizimle geliyor.

Kontes gözlerini dehşetle açtı, Sonya'nın kolunu yakaladı, yüzüne baktı.

— Nataşa biliyor mu?-dedi. || j

İlk anda Sonya için de, kontes için de bu haber bir tek mâna ifade etmişti. Nataşa'larını biliyorlardı; bu haberi alınca ne hale geleceğini düşünerek duydukları dehşet, ikisinin de sevdiği prens karşısı her türlü şefkat hissini onlara unutturmuştu. Sonya:

— Nataşa henüz bilmiyor, ama prens bizimle geliyor, - dedi.

— Ölüm halinde midir dedin? Sonya, başını salladı.

Kontes, Sonya'yı kucakladı, ağlamağa başladı.

"Alîahm hikmetinden sual olunmaz" - diye düşündü, her şeye gücü yetenin, evvelce insanların gözünden saklı kalmış olan iradesinin şimdi bütün bu olup biten işlerde, kendini göstermeğe başladığını hissediyordu.

Heyecanlı bir yüzle koşarak odaya giren

Nataşa :

^ - Haydi, anne, her şey hazır. Ne yapıyorsunuz?... - diye sordu. Kontes :

— Hiçbir şey, - dedi. - Mademki hazıra, gidelim. - Heyecanını gizlemek için ridikülüne¹ doğru eğildi.

Sonya, Nataşa'yı kucaklayıp öptü: Nataşa hayretle ona baktı.

— Ne var? Ne oldu?

— Hiç, hiçbir şey.

Bir şeyler sezen Nataşa :

— Bana verilecek fena oir haber mi?... Ne oluyor? - diye sordu.

Sonya, içini çekti, cevap vermedi. Kont,, Petya, Mme Schoss, Mavra Kuzminişna, Vasi-liç, misafir salonuna girdiler, kapıları kapatıp oturdular; konuşmadan, birbirlerinin yüzüne bakmadan birkaç saniye öylece durdular.

İlkönce kont ayağa kalktı, kuvvetle içini çekerek tasvirin önünde haç çıkarmağa başladı. Ötekiler de aynı işi yaptılar. Sonra, kont

1 Cep yerini tutmak üzere kadınların omuzlarına astıkları bir çeşit, küçük çanta.

226

HASB VE SULH

Moskova'da kalacak olan Mavra Kuzminişna ile Vasiliç'i kucakladı; onlar kontun elini yakalayıp omzunu öperlerken, kont anlaşılmaz, okşayıcı, teselli edici bir şeyler söyleyerek sırtlarını okşadı. Kontes, dua odasına gitti, Son-ya onu, orada duvarlarda kalmış olan birkaç tasvirin önünde (aile yadigârı olarak en değerlilerini beraberinde götürüyorlardı) diz çökmüş buldu.

Gidecek olan uşaklar, Petya'nın dağıttığı hançerleri, kılıçları takıp takıştırmışlar; pan-talon parçalarını çizmelerinin içine sokmuşlar; kemerlerini, kuşaklarını sımsıkı sıkmışlar; ialacak olan uşaklarla peronda, avluda veda-laşıyorlardı.

Yola çıkışlarda her zaman olduğu gibi, birçok şeyler unutulmuş, yahut gereği gibi yer-leştirilememişti; hizmetçi kızlar yastıklarla, bohçalarla evden faytona, kaleskaya, bırıçka-ja koşa koşa gidip geldikleri sırada iki haydut¹, kanadları açık cümle kapısında, kontesi bindirmek için araba basamağının iki yanında bir hayli zaman durup beklemişlerdi.

Kontes :

— Bizim kızlar yüz yıl yaşasalar yine bu unutkanlık huylarından vazgeçemeyecekler! -diyordu. - Sen de pekâlâ bilirsin ki, ben böyle

Yol uşağı.

HARB VE SULH

227

oturamam. - Dünyaşa dişlerini sıktı, cevap vermedi, yüzünde hoşnutsuzluğunu belirten bir ifade vardı, arabaya doğru koştu, minderleri düzeltti. Kont, başını sallıyarak : — Ah, bu millet! - diyordu.

Kontesin, arabaya bindiği zamanlarda güvendiği biricik arabacısı ihtiyar Efim, yüksek-te[^]yerinde oturmuştu; arka tarafında olup biten işlere aldırış ettiği yoktu. O, "Haydi, Allah yolumuzu açık etsin" demelerine henüz çok vakit olduğunu, bu dendikten sonra da iki defa daha durdurulacağını; unutulmuş şeyleri almağa gönderileceğini; hattâ bundan sonra da, bir kere daha durdurulacağını; kontesin, başını araba kapısından uzatarak kendisine, Allah rızası için inişlerde yavaş git, diyeceğini, otuz yıllık tecrübesiyle biliyordu. Bunu bildiği için de, işin sonunu, beygirlerinden, (hele, gemini kemiren, eşinen soldaki al Sokol'dan) daha büyük bir sabırla bekliyordu. Nihayet herkes yerine yerleşti, basamaklar içeri alındı, kapı küt diye kapandı, bir kutuyu getirsin diye birisi gönderildi, kontes başını uzatıp gereken sözleri söyledi. Artık Efim de şapkasını ağır ağır kaldırdı, haç çıkardı. Sürücü de, bütün uşaklar da aynı şeyi yaptılar. Efim, şapkasını tekrar giyerken :

— Allah yolumuzu açık etsin, sür, - dedi. Sürücü, beygiri harekete getirdi. Sağdaki

228

HARB VE SULH

dip beygiri hamuta yüklendi, yüksek yaylar gı-? cıradı, araba yaylandı. Oda uşağı, araba yürürken, arabacının yanma sıçradı. Avludan kaldırım taşlı sokağa çıkılırken sarsıntılar oldu, öteki arabalar da aynı suretle sarsıldılar ve kabile, yokuşu tırmanmağa başladı. Bütün kupa arabalarında, kaleska ve brişkada bulunanlar karşıdaki kiliseye haç çıkardılar. Moskova'da iyalacak hizmetkârlar arabaların iki yanında yaya yürüyerek kabileyi uğurluyorlardı.

Kupa arabasında, kontesin yanında oturan Nataşa, bırakılan, telâşlı Moskova'nın ağır ağır geçen duvarlarını seyrederken duyduğu sevinç şimdiye kadar pek az duymuştu. Arasına başını arabanın penceresinden çıkarıyor, öne arkaya, kendilerinden önce yola çıkan uzun, yaralı katarına bakıyordu. Prens Andrey'in, katarın en önünde giden kaleskasının kapalı körüğünü görüyordu. İçinde kimin bulunduğunu bilmiyor ve her defasında, kendi yük arabalarının sahasını tahmin ederek gözleriyle bu kaleskayı arıyordu. Onun en önde olduğunu biliyordu.

Kudrin'de, Nikitskaya'dan Priyesniler'den, Podnoviski'den, Rostofların katarı gibi birkaç tatar geldi; Sadovaya'da binek arabalarıyla yük arabaları artık iki sıra olmuşlardı.

Kimi arabada, kimi yaya giden kalabalığı merakla, fıldır fıldır seyreden Nataşa, Suhari-

HARB VE SULH

229>

yef kulesinin önünden geçerken, birdenbire sevinçli bir hayretle bağırdı :

— Ay! Anne, Sonya, bakın! O.

— Kim, o dediğin de kim?

— Bakın, vallahi, Bezuhof.

Arabanın penceresinden uzanan Nataşa;-frij^1 kaputlu yüzü gözü sapsarı, sakalsız bir ih-tiyarcığının yanında yürüyerek Suhariyef kulesinin kemeri altına yaklaşan, arabacı kaftanı giymiş; yürüyüşünden, halinden, tavrından kılık değiştirmiş bir efendi olduğu belli olan iri-yarı, şişman bir adama bakıyordu.

— Vallahi, Bezuhof, kaftan da giymiş; ihtiyar bir çocukla beraber gidiyor. Vallahi, - dedi, - bakın, bakın!

— Yok canım, o değil. Böyle saçma şey olur mu!

— Anne, - diye Nataşa haykırdı, - kafamı veririm ki, o; inanın bana. Dur, dur, - diye arabacıya bağırdı, fakat arabacı arabayı durduramadı, çünkü Meşçanskayadan yeni yeni yük arabalarıyla binek arabaları geliyor, Rostof-lara, yolu tıkamamaları, yürümeleri için haykı-rıyorlardı.

Gerçekten de - eskisinden daha uzakta bulunmakla beraber - bütün Rostoflar, uşağa benzeyen sakalsız, ufacık bir ihtiyarcağızın ya-

Friz bir çeşit havlı yün kumaş. .

230

HARB VE SULH

HARB VE SULH

231

nında, arabacı kaftanı giymiş, başı öne eğik, ciddî ciddî yürüyen Piyer'i, yahut ona olağanüstü benzeyen birisini gördüler. İhtiyarcağız da, arabadan uzanan başı fark etti. Piyer'in dirseğine saygıyla dokunup arabayı göstererek bir şeyler söyledi. Piyer, onun ne demek istediğini bir hayli zaman anılamadı: belli ki o İçendi düşüncelerine dalmıştı. Nihayet söyleneni anlayınca gösterilen yere baktı, Nataşa'yı tanıdı ve o anda ilk hissin tesirine kapılarak Tızla arabaya doğru yürüdü. Fakat, birkaç a-dım gittikten sonra, herhalde bir şeyler hatırlıyarak durdu.

Nataşa'mın arabadan uzanmış olan yüzü alaycı bir şefkatle pırıl pırıldı, Ona elini uzatarak :

— Piatr Kiriliç, gelsenize! Biz, sizi tanıdık işte! Bu olur şey değil. - diye haykırıyordu, -Ne arıyorsunuz burada, Bu ne hal?

Piyer uzatılan eli tuttu (araba yürümekte devam ettiği için o da yürüyerek) beceriksizce l'öptü.

— Ne oldunuz, kont? - diye kontes hayretle ve acıyan bir sesle sordu.

Piyer :

— Ne o? Ne o? Niçin? Sormayın, - dedi "ve kendisim pınlıyan sevinçli bakışlarının cazibesıyla yıkılan (bunu onun yüzüne bakmadan da hissediyordu) Nataşa'ya baktı.

— Ne o, yoksa Moskova'da mı kalıyorsunuz?

Piyer susuyordu.

— Moskova'da mı? - diye sordu, - Evet,, Moskova'da, Allahaismarladık.

Nataşa :

— Ah, ben de erkek olsaydım, mutlaka sakinle kalırdım. Ah, ne iyi olurdu! - dedi. - Anne, izin verin, kalayım.

Piyer dalgın dalgın Nataşa'ya baktı, bir şeyler söylemek istedi, fakat, kontes ona vakit bırakmadı.

— Savaştaymışsınız, işittik, öyle mi? Piyer :

Evet, öyle, - diye cevap verdi. - Yarın yine savaş olacak. . . - diyerek anlatmağa başlıyordu ki, Nataşa onun sözünü kesti :

— Peki, ama neniz var, kont? Büsbütün değişmişsiniz. ..

— Ah, sormayın, kendim de bilmiyorum. Yarın... Fakat, hayır! Allahaismarladık, Allahaismarladık. Müthiş zamanlar yaşıyoruz!

Arabadan uzaklaştı, kaldırırma çıktı.

Nataşa ona şefkatle, biraz da alaycı, bahtiyar bir gülümsemeyle bakarak daha bir hayli zaman arabanın penceresinden sarkıp durdu.

232

HARB VE SULH

XVIII

Piyer, konağından kaybolalı iki gün olmuştu, o zamandan beri, rahmetli Bazdiye-fi'n boş evinde oturuyordu. Bu, şöyle olmuştu:

Piyer, Moskova'ya geldiğinin, kont Ras-topçin'le görüştüğünün ertesi günü uyandığı zaman nerede bulunduğunu, kendisinden ne istediklerini uzun zaman kavrayamadı. Kabul salonunda kendisini bekliyenlerin arasında, kontes Elena Vasiyevna'dan mektup getiren Fransızın da bulunduğu bildirilince birdenbire, her zaman kolaylıkla kapıldığı o şaşkınlık ve umutsuzluk hissini duydu. Birdenbire ona, artık her şey bitmiş, her şey karmakarışık olmuş, her şey yıkılmış, artık haklı, haksız diye bir şey yokmuş, gelecek günlerde de hiçbir şey olamazmış, bu durumun içinden çıkmak imkânsızmış gibi geldi. Zoraki gülümseyip bir şeyler mırıldanarak kâh »ümitsiz bir halde divana uzandı, kâh kalkıp kapıya yaklaştı, anahtar deliğinden kabul salonuna baktı, kâh ellerini sallayıp geri döndü, bir kitap okumağa çalıştı. Sofracıbaşı bir daha gelerek, kontesten mektup getirmiş olan Fransızın kendisini bir dakika olsun mutlak görmek istediğini; sonra, dul J.A. Bazdiyeva'nın bir adam gönderdiğini, ldtapları almsını rica ettiğini, bayan Bazdiye--va'nın kendisi ise köye gittiğini söyledi. Piyer, sofracıbaşı:

HARB VE SULH

233

— Ha, evet, şimdi, söyle ki... Yahut hayır, git; hemen geleceğimi söyle; - dedi.

Fakat, sofracıbaşı çıkar çıkmaz Piyer, masanın üzerinde duran şapkasını alıp odanın aria kapısından fırladı. Koridorda kimseler yoktu. Piyer, koridoru baştanbaşa geçerek merdivene geldi, yüzünü buruşturup iki eliyle al-niypı oğuşturarak birinci sahanlığa kadar indi. .Kavas şeref kapısında duruyordu. Piyer'in bulunduğu sahanlıktan ikinci bir merdiven evin arka kapısına gidiyordu. Kapıdan avluya çıkan Piyer'i hiç kimse görmedi. Fakat, cümle kapısından sokağa çıkar çıkmaz, orada, binek ara-balariyle duran arabacılar ve kapıcı, efendilerini görünce şapkalarını çıkardılar. Gözlerin kendi üzerine dikildiğini hisseden Piyer, görünmemek için kafalarını saklıyan deve kuşları gibi yaptı, başını eğdi, adımlarını sıklaştırarak sokağa daldı.

Yosif Aleksiyeviç'in kitaplarıyla kâğıtlarını almak, Piyer'e o sabah önünde duran işlerin en önemlisi gibi geliyordu.

Önüne çıkan ilk kira arabasına atladı, dul bayan Bazdiyeva'nın oturduğu Patriyarşiyeye Prudi sokağına çekmesini emretti.

Dört bir yanında .Moskova'dan çıkan kafilelere bakıp duran, yuvarlanmamak için de gövdesini, gıcırdayan eski arabaya iyice yerleştirmeye çalışan Piyer, bir okul kaçağının

234

HARB VE SULH

duyduğu sevince benzer bir sevinç duyuyor ve arabacıyla konuşuyordu.

Arabacı ona, bugün Kremlin'de silâh dağıtıldığını, yarın bütün halkın Üçdağlara gönderileceğini, orada büyük bir savaş yapılacağını anlatıyordu.

Patriyarşiyeye Prudi'ye vardılar, Piyer çoktandır gelmediği Bazdiyef'in evini buldu. Küçük kapıya yaklaştı; Gerasim, beş yıl önce Tor-jok'ta Yosif Aleksiyeviç'in yanında gördüğü, o> yüzü gözü sapsarı, sakalsız ihtiyarcık, Piyer'io kapıyı vuruşu üzerine çıktı.

— Evde kimse var mı - diye Piyer sordu.

— Bugünkü durum icabı, Sofia Danilovna, çocuklarla beraber köye gittiler, ekselans.

Piyer :

— Zararı yok, ben yine gireyim, kitapları toplıyacağım, - dedi.

İhtiyar uşak :

— Buyurun, sefa geldiniz, rahmetlinin, mekânı cennet olsun, erkek kardeşi burada kaldılar; bildiğiniz gibi, akıldan yana biraz zayıftır, - diye karşılık verdi.

Piyer'in de bildiği gibi, Yosif Aleksiyeviç'in kardeşi Makar Aleksiyeviç, yarı deli ve ayyaştı. Piyer :

— Evet, evet, biliyorum. Girelim, girelim— - diyerek eve girdi. Çıplak ayaklarında kaloş-lar, sırtında hırka, kırmızı burunlu, dazlak, iri

HAEB VE SULH

235

yan bir ihtiyar oda aralığında duruyordu, Pi-yer'i görünce öfkeli öfkeli bir şeyler homurdandı, sonra sofaya çıkıp gitti. Gerasim :

— Çok akıllıydı, ama şimdi, gördüğünüz gibi, oynattı, - dedi. - Yazı odasına buyurur musunuz? - Piyer başım salladı. Yazı odası mühürlendiği gibi duruyor. Sofiya Danilovna, e-ğer parafınızdan biri gelirse kitapların kendisine verilmesini emretmişti.

Piyer, velinimetinin sağlığında titriyerek girdiği o aynı kasvetli yazı odasına girdi. Yosif Aleksiyeviç'in ölümünden beri tozlanmış, el sürülmemiş olan bu oda şimdi bir kat daha kasvetliydi.

Gerasim bir pancur açtı, ayaklarının ucuna basarak dışarı çıktı. Piyer odayı dolaştı, el yazılarının durduğu dolaba yaklaştı, tarikatın tarihi bakımından en önemlilerinden bir vesikayı aldı. Bu, İskoçya localarının resmî vesikalarıydı; üzerlerinde de velinimetin şerhleri, notları vardı. Piyer, tozlanmış yazı masasının başına oturdu, el yazılarını önüne koydu, yapraklarını açtı, kapadı, nihayet; onları iterek başını elleri arasına alıp düşüncelere daldı.

Gerasim birkaç kere yazı odasından içeriye ihtiyatla göz attı, Piyer'i hep aynı vaziyette oturur gördü. İki saatten fazla bir zaman geçti. Gerasim, Piyer'in dikkatini kendi üstüne çekmek için kapının önünde gürültü yapmak

r

HARB VE SULH

237

236

HARB VE SULH

zorunda kaldı. Piyer bunun farkında bile olmadı.

— Arabacı gitsin mi?

Kendine gelen Piyer, çarçabuk ayağa kalkarak :

— Ha, evet, - dedi. - Dinle beni, - Gerasim'» in ceket düğmesini tutarak, parlak, nemli, heyecanlı gözlerle ihtiyarı tepeden tırnağa süzdü. -Dinle, yarın savaş olacağını biliyor musun?

— Öyle diyorlar, - diye Gerasim cevap verdi.

— Benim kim olduğumu hiç kimseye söylememeni rica ederim. Şimdi sana diyeceklerimi yap....

— Emredersiniz, yemek yemek arzu bu-yuruluyor mu?

Piyer :

— Hayır, benim istediğim şey başka, - dedi. - Buna bir köylü elbisesiyle bir tabanca lâzım. - Birdenbire kızardı. Gerasim biraz düşündükten sonra:

— Emredersiniz, - dedi.

O günün geri kalan kısmını Piyer, velinimetin yazı odasında, bir köşeden öbür köşeye,, sinirli sinirli gidip gelerek, (Gerasim onun a-yak seslerini duyuyordu), kendi kendine bir şeyler konuşarak, bir başına geçirdi, gece de oracıkta hazırlanan bir yatakta yattı.

Gerasim, Piyer'in eve yerleşmesini, bütün ömrünce birçok acayip şeyler görmüş bir hizmetkâr alışkanlığıyla şaşmadan karşıladı; hizmet edebileceği bir insanın ortaya çıkmasına âdeta sevindi. Hemen o akşam, ne işe yarıya-cağını kendi kendine bile sormadan, Piyer'e bir kaftanla bir şapka buldu. İstenilen tabancayı da, ertesi günü bulacağını va'detti. O akşam Makar Aleksiyeviç de, keloşlarını sürülerek iki defa gelmiş, kapının önünde durmuş, Piyer'e ahablık etmeği istiyen bir edayla bakmıştı, fakat Piyer ondan yana döner dönmez, utangaç ve öfkeli bir hareketle hırkasını kavuşturup hemen uzaklaşmıştı. Piyer, Gerasim'-in bulup temizlediği arabacı kaftanını giyerek bir tabanca satın almak için onunla birlikte Suharef kulesine gitiği sırada da Rostoflara rastlamıştı.

XIX

1 eylül gecesı Kutuzof Rus kıtalarına Moskova üstünden Riyazan yoluna çekilme emrini verdi.

İlk kıtalar geceleyin harekete geçtiler. Gece yol alan kıtalar acele etmiyor, ağır ağır, rahat rahat yürüyorlardı; şafakla birlikte harekete geçmiş olan kıtalarsa Dorogomilof köprüsüne vardıklarında, ilerde, karşı yakada, köprüye doğru akın akm giden ve o yanda sokakları, ara sokakları tıklım tıklım doldu-

238

HARB VE SULH

rup tıkıyan, arkarmdan gelenlerle ileri itilen, hadsiz hesapsız bir asker kalabalığı gördüler. Kıtalar sebepsiz yere acele etmeğe, telâşlanmağa başladı. Herkes, ileriye, köprüye, geçide,, kayıklara doğru koşuyordu. Kutuzof kendisinin arka sokaklardan, Moskova'nın öte yanma götürülmesini emretti.

İki eylül sabahı saat onda Dorogomilof un, dış mahallelerinde meydana yalnız ardcı kıtaları kalmıştı. Ordu artık Moskova şehrinin öbür tarafında, Moskova'nın gerisindeydi.

Aynı anda, iki eylül sabahı saat onda Napoleon, kıtalarının arasında, Poklonnaya dağının üstünde duruyor, karşısında açılan manzarayı seyrediyordu. 26 ağustostan 2 eylüle kadar Borodino savaşından düşmanın Moskova'ya girişine kadar geçen o heyecanlı, unutulmaz haftanın her gününde, insanları her zaman şaşırtan olağanüstü bir sonbahar havası hüküm sürmüştü; yanda Jtalan güneş ilkbahardan çok yakıyordu, hafif, tertemiz havada her şey pırıl pırıldı, göz kamaştırıyordu; insan, sonbahar kokularını içine çekerek göğsünü» genişleyip serinlediğini hissediyordu; geceler bile ılıktı ve bu karanlık ılık gecelerde insanr boyuna korkutup sevindirerek gökyüzünde altın yıldızlar kayıyordu.

2 eylül sabahı saat onda böyle bir hava vardı. Sabahın pırıltısı fevkalâde güzeldi. Pok-

HARB VE SULH

239

Üonaaya dağından bakılınca Moskova'nın nehriyle, bahçeleriyle, kiliseleriyle mesafelere yayıldığı görülüyor; şehir, güneşte yıldızlar gibi ışıldıyan kubbeleriyle kendine has hayatını ya-şıyormuşa benziyordu.

Görülmedik şekilli garip bir mimarisi olan bu acayip şehrin manzarası önünde Napoleon, ihsanların, bilmedikleri şekiller, yabancıları olukları bir âlem karşısında duydukları o biraz kıskanç ve kaygılı meraka kapıldı. Bu şehrin kendi âleminde var kuvvetiyle yaşadığı belliydi. Canlı bîr vücudu, uzakta da olsa, bir kadavradan yanılmamacasma ayırdettiren o belli belirsiz alâmetlere bakarak Napoleon, Poklonnaya dağından, yaşryan şehrin yürek çarpıntısını görüyor, bu kocaman, güzel vücudun nefes alışını duyar gibi oluyordu.

— Cette ville asiatique aux innombrables leglises, Moscoula sainte. La violâ done enfin, cette fameuse ville! İl etait temps. -1 dedi, atından indi; Moskova plânının getirilip açılmasını emrederek tercüman Lelorgne d'Idevil-le'i çağırttı.- "Une ville occupee par l'ennemi ressemble a une fille qui a perdu son honneur,"*

1 İşte nihayet, hadsiz hesapsız kiliseleriyle o «dillere destan Asya şehri, mukaddes Moskova! Va-
Tdtti.

2 Düşman tarafından işgal edilen bir şehir, ırzına geçilmiş bir kıza benzer.

240

HARB VE SULH

- diye düşünüyordu, (bunu Smolensk'te Tuç-kof'a da söylemişti). İşte, karşısında yatan, ömründe ilk defa gördüğü doğu güzeline o, bu gözle bakıyordu. Çoktan beri beslediği, imkânsız sandığı bir isteğin nihayet gerçekleşmesi onun kendisine de bir tuhaf geliyordu. Bu parlak sabah ışığında kâh şehre bir göz atıyor, kâh bu şehrin ayrıntılarını incelemek için plâna bakıyor, onu ele geçireceğine olan inancıyla heyecanlanıyor, dehşete düşüyordu.

.. "Zaten başka türlü de olabilir miydi? - diye düşünmekteydi, - İşte o başkent, kaderini bekliyerek ayaklarının dibinde uzanmış yatıyor. Aleksandr şimdi nerede? Ne düşünüyor? Acayip, güzel, yücelerin yücesi şehir! Acayip ve yüce bir an! - Kendi askerleri aklına geldi. - Onların gözüne kim bilir nasıl görünüyor. İşte bütün bu imansızlara verilecek mükâfat, diye etrafındakilere ve intizamla ilerliyen kıtalarına göz atarak düşünmeğe devam ediyordu. - Ağzımdan çıkacak bir tek söz, elimin bir tek hareketi: czar'ların bu çok eski başkenti mahvolmuş demektir. Maîs ma clemence est tou-jours prompte â descendre sur les vaincus¹-Yüce ruhlu, gerçekten büyük olmalıyım... Yok. hayır, Moskova'ya ulaşmış olmam imkânsız.-

1 Fakat benim merhamet ve şefkatim, yenilmişlere kadar inmeğe her zaman hazırdır.

HARB VE SULH

241'

birdenbire aklından böyle geçti. - İyi ama altın kubbeleri ve haçlarıyla güneşte pırıl pırıl yanarak ayaklarının dibinde yatan işte odur. Onu koruyacağım, barbarlığın, istibdadın çok eski anıtları üzerine büyük, adalet ve merhamet sözlerini yazacağım... Aleksandr'm bilhassa bu ağırına gidecek, biliyorum (olup biten şeyler Napoleon'a, esasında kendisiyle Alek-saflır arasındaki şahsi bir kavga imiş gibi geliyordu). Kremlin'in üstünden — evet, şu görünen Kremlin, evet — onlara adaletli kanunlar çıkaracağım, onlara gerçek medeniyetin ne olduğunu göstereceğim, bu barbarların gelecek nesilleri, fâtihlerinin adını sevgiyle anacaklar. Murahhaslara harbi istememiş olduğunu, istemediğini, sırf saraylarının güttüğü yanlış politika yüzünden savaşa mecbur kaldığını, Aleksandr'ı sevdiğimi, saydığımı, kendime ve milletlerime lâıyk barış şartlarını Moskova'da kabule hazır olduğumu söyleyeceğim. Başarıyla bitirilmiş bir savaştan, saygıdeğer bir hükümdarı alçaltmak için faydalanmak istemem. Boyarlar, diyeceğim onlara : ben harb istemiyorum, ben barışı ve bütün tebaalarının refahını istiyorum. Zaten murahhaslarla karşılaşmak bana ilham verecektir, onlara, her zamanki gibi, açık, muhteşem, büyük sözler söyleyeceğim. Fakat gerçekten Moskova'da mıyım? Evet, işte o!"

:.242

HARB VE SULH

— Qu'on namene les boyards.¹ - diyerek imaiyetine döndü. Peşinde parlak bir alayla, atını dört nala kaldıran bir general, boyarları aramağa gitti.

Aradan iki saat geçti. Napoleon kahvaltılını etmiş, yine aynı yerde, Poklonnaya dağın-'da, murahhasları bekliyerek duruyordu. Boyarlara vereceği söylevi artık zihninde iyice tasarlamıştı. Bu söylev, Papoleon'un anladığı değerlerle, büyüklüklerle doluydu.

Moskova'ya karşı göstermek niyetinde olduğu yüce ruhluluğun tesirine kendini kaptır-mıştı. Dans le palais des czars 'da reunion² günlerini tâyin etmişti. Bu toplantılarda Fransız imparatorunun yüksek maiyet erkânıyla Rus eşraf ve ayanı tanışacaklardı. Kendisine şehir halkının muhabbetini kazandırabilecek bir valiyi zihninde tâyin etti.

Moskova'da hayır işleri kurumlarının çok olduğunu öğrenince, bu kurumlara cömertçe yardımlarda bulunmağı tasarlamıştı. Afrika'da nasıl maşlah giyip mescitte oturmak gerekmiş-se, Moskova'da da, çarlar gibi cömert olmak gerektiğini düşünüyordu; nihayet, Ruslann yüreğini iyice yumuşatmak için; ma chere, ma ztendre, ma pauvre mere³ demeden duygulanı-

1 Boyarlar getirilsin bana.

2 Çarların sarayında toplantı günlerini. 3 Sevgili, şefkatli, zavallı anneciğim.

HARB VE SULH

lamıyacağını sanan her Fransız gibi; bütün kurumların binalarına büyük harflerle Etablis-sement dedie â ma chere Mere¹ diye yazılmasını emretmeğe karar verdi. Hayır, sadece, Mason de ma Mere,² diye kararını değiştirdi. "Gerçekten de Moskova'da mıyım? Evet, işte karşımda; fakat şehrin murahhasları niçin hâlâ gelmediler?. - diye düşündü.

!^ Bu arada, maiyet erkânının arka sıralarında, maraşallariyle generalleri fısıltıyla bir şeyler konuşuyorlardı. Murahhasları alıp getirmesi için gönderilenler, Moskova'nın bomboş, herkesin şehri bırakıp gitmiş olduğu haberini getirmişlerdi. Arka sırada müşavere edenlerin yüzleri sapsarıydı. Onları korkutan şey, halkın şehri bırakmış olması (bu olay ne kadar önemli görünürse görünsün) değil, fakat, bu haberi imparatora nasıl verecekleri; Majesteyi Fransızların ridicule³ dedikleri duruma düşürmeden, kendisine boyarları bu kadar zaman boşuna beklediğini, şehirde sarhoş takımından başka kimseciklerin kalmadığını nasıl söyleyebilecekleri meselesiydi. Kimisi, ne olursa olsun hiç değilse birkaç murahhas tutulup getirilmeliydi, diyor; kimisi de bu fikre

1 Sevgili anneciğimin adına kurulmuş müessesedir.

2 Annemin evi.

3 Gülünç.

:244

HARB VE SULH

itiraz ederek, imparatoru meseleye ihtiyatla ve akıllıca hazırlayıp kendisine doğruyu söylemek gerektiği fikrini ileri sürüyordu. Maiyet bayları:

— II fandra le dire tout de meme...J -^ diye konuşuyorlardı, - Mais messieurs.. J

İmparatorun, kendini yüce ruhluluk tasarılarına vermesi, arasına elini alnına götürüp Moskova yolunu gözden geçirerek, keyifli keyifli ve gururla gülümsiyerek şehrin plânı önünde, sabırla, yukarı aşağı dolaşması da durumu bir kat daha zorlaştırmaktaydı.

Maiyet baylan, akıllarından geçen ridicull sözünü söylemeğe cesaret edemiyerek omuzlarını silkip : — Mais cet impossible.. / diyorlardı.

Bu sırada boşuboşuna beklemekten yorulan imparator, yüce anın, artık fazla uzaması yüzünden yüceliğini kaybetmeğe başladığını aktör sezisiyle hissederek eliyle bir işaret yaptı. Bir tek işaret topu atıldı; şehre dört bir yandan yaklaşmış olan kıtalar Tverskaya'dan, Kaluga şosesinden, Dorogomilof surlarından Moskova'ya doğru yürüdüler. Kıtalar, kaldırdıkları toz bulutları içinde kaybolarak, havayı ^haykırıışlarının uğultusuyla doldurup gitgide

1 Ne olursa olsun kendisine söylemek lâzım.

2 Fakat baylar..

3 Fakat bu imkânsız...

HARB VE SULH

245'-

daha hızla, birbirlerini geçerek, koşar adım, dörtnala ilerliyorlardı

Askerlerinin hareketine kendini kaptıran Napoleon, kıtalarla birlikte Dorogomilof surlarına kadar geldi, fakat orada durdu, atından indi, Kamer köle jskaya tabyasının üstünde, u-zun zaman, murahhasları bekliyerek dolaştı.-t

XX

O sırada Moskova bomboştu. Henüz içinde insanlar vardı, eski nüfusunun beşte biri daha oradaydı, ama şehir bomboştu. Beyi u-çup gitmiş, can çekişen bir arı kovanı gibi boştu.

Beyi uçup gitmiş olan kovanlarda hayat artık sönmüştür, ama üstünkörü bakılınca o da ötekiler gibi canlı görünür.

Öğle sıcağında, güneşin ışığında, arılar beysiz kovanın etrafında yine öyle sevinçle dönerler; bal kokusu ondan yine öyle ta uzaktan duyulur; arılar yine içine girip çıkarlar. Fakat artık bu kovanda hayatın sönmüş olduğunu anlamak için onu şöyle bir gözden geçirmek yeter. Artık, arılar canlı kovanlardakiler gibi uçmamaktadır, atık, ne o eski koku, ne o eski uğultu vardır. Arıcı, hasta bir kovana vurduğu zaman, eskiden olduğu gibi, kıçlarını teh-didedici bir eda ile kaldırıp hızlı- hızlı kanad*

çırpışlariyle havada o canlı uğultuyu meydana getiren on binlerce arının el birliğiyle bir anda verdikleri karşılık yerine; şimdi, boş kovanın şurasından, burasından, tektük ayrı ayrı vızıltılar ona cevap verir. Kovanın ağzından eskisi gibi alkollü, ıtırılı bir bal ve ağı kokusu gelmez; oradan insanın yüzüne, dolu bir yerin ılık havası çarpmaz; oradan gelen bal kokusuna bir boşluk ve çürük kokusu da karışmıştır. Artık, kapıda, gerilerindeki iğneleri havaya kalkık, toplanma trampeti çalan; savunmak için ölüme hazır o eski muhafızlar yoktur. Oradan artık, emeğin, kaynıyan bir su fıkırdıma benziyen o düzenli, rahat sesi gelmez;; işitilen şey, düzensizliğin, parçalı; ahenksiz gürültüsü-dür. Kovana, bala bulaşmış, kara, uzunca :gövdeli, hırsız arılar; korka korka ve kurnazca girip çıkarlar; tehlikenin üstüne atılıp sokmazlar, tehlikeden kaçınırlar. Eskiden, işçi arılar kovana yüklü gelir, boş denerlerdi şimdiyse boş gelip yüklü dönmektedirler. Arıcı, alt sürgüyü çeker, kovanın alt katma bir göz atar. Evvelki, birbirlerine ayaklariyle tutunup asılan, artsız arasız bir uğultuyla balmumu yu-ğuran, emeğin sakinleştirdiği işçi arıların dibe kadar sarkan salkımı yerine, şimdi kovanda, dipte ve yanlarda, teker teker dolaşan cılız, uyuşuk arılar vardır. Sakızla tertemiz sıvanıp, kanadlarla iyice süpürülmüş bir döşeme yerine de, dipte, şurada, burada; balmumu par-
çaları, arı pislikleri, ayaklarını cansız cansız: kımıldatan yarı ölü arılar, kaldırılmamış cesetler sürünmektedir.

Arıcı, üst kapağı açıp kovanın üst katını?: gözden geçirir; yumurtaları sıcak tutmak için. gömeçlerin bütün aralıklarını tıkıyan, saf saf anların yerinde, çok ustaca yapılmış, çok ka-rışık bir gömeç mimarisiyle karşılaşır; fakat tfu artık kızlığını kaybetmiştir. Her şey yüzüstü bırakılmış, kirletilmiştir. Kara, hırsız: arılar, işçilerin arasında çabuk çabuk, kurnaz kurnaz her tarafa sokulurlar; kurusu çıkmış, çelimsiz, âdeta ihtiyarlamış işçi arılarsa, bu soyguna karşı koymağı akıllarından bile geçir-miyerek yaşamının bile tadını kaybetmiş, isteksiz isteksiz, ağır ağır dolaşmaktadır. Yabani arılar, eşek arıları, sığır sinekleri, kelebekler uçarken gelip kovanın yanlarına çarparlar. Şurada, burada, ölü yumurtaların, balla dolu1 peteklerin arasından, arasına öfkeli bir vızıltı gelir; bir yerlerde iki arı içgüdülerine ve alışkanlıklarına uyarak kovanın içini temizlemeğe kalkışırlar, ne yaptıklarını kendileri de bilmeden, bir eşek arısının yahut bir işçinin ölüsünü, güçlerini aşan bir gayretle dışarı sürüklerler. Başka bir köşede, iki ihtiyar arı, tembel tembel, birbiriyle dövüşür, yahut üstlerini başlarını temizler, yahut da yaptıkları işin dostça mı, düşmanca mı olduğunu kendileri de-bilmiyerek birbirlerini beslerler. Başka bir

yerde de, bir arı kalabalığı, birbirlerini ezerek, bir kurbanın üstüne saldırır, onu yenip boğarlar. Takati kesilen, yahut ölen kurban, bir tüy gibi ağır ağır, yukardan kadavra yığınlarının üstüne düşer. Arıcı, yuvayı görmek için ortadaki iki peteği kaldırır. Eskiden orada, sırt sırta vererek sıkı, siyah bir daire teşkil edip doğum işinin yüksek sırrını gözetliyen binlerce arı vardı; şimdiyse arıcının gördüğü, mahzun, yarı canlı, cılız birkaç yüz arıdır. Vaktiyle korudukları, fakat artık var olmıyan bu mihrapta birçoğu, kendileri de farkına varmadan, can çekişir bir halde durmaktadırlar. •Onlardan ölü ve çürüme kokusu gelmektedir. Yalnız, aralarında birkaçı kımıldanıyor, dikiliyor, isteksiz isteksiz uyor, düşmanın eline yetmiyor; ötekiler, ölümler, aşağıya balık pulları gibi yavaşça dökülüyorlar. Arıcı, kovanın ağzını tıkıyor, üstünü tebeşirle işaretliyor, vakti zamanı gelince de onu parçalayıp odun •diye yakacak.

Napoleon, gelmeleri zevahiri kurtarmak için de olsa, kendi anlayışına göre zarurî ve nezaket icabı olan murahhas heyetini beklie-rek Kamer Kollejskaya tabyalarında, kaşları çatık, yorgun argın, sinirli sinirli, yukarı aşağı dolaştığı sırada Moskova işte böyle bomboştu.

Şehrin şurasında, burasında ne yaptıkla-iTini kendileri de bilmiyerek, sırf eski alışkan-lıklarma uyup hâlâ avare avare dolaşan insanlar vardı.

Nihayet, gerekli ihtiyata başvurularak, Na-poleon'a, Moskova'nın boş olduğu bildirilince o, gözlerini öfkeyle bunu söyleyenin yüzüne dikti, Sonra dönerek, sessiz sedasız yürümekte devam etti.
fc — Arabamı getirsinler, - dedi - Nöbetçi yaverle birlikte arabaya bindi, varoşlara doğru yollandı.
Kendi kendine : "— Moscou deserte! Quel evenement invraisemblable!1" - diyordu.

Şehre girmedi, Dorogomilof varoşundaki handa kaldı.

Le coup de theatre avait rate2. XXI

Rus kıtaları gece saat ikiden gündüz saat ikiye kadar Moskova'nın içinden geçmiş, şehirden son çıkanlarla, yaralıları da peşince sürüklemişti.

Kıtalar geçerken en büyük sıkışıklık Ka-menni, Moskova nehri ve Yauza köprülerinin üstünde olmuştu.

Kıtalar, Kremlin'in iki ya-

kmıştı.

1 Moskova bomboş. Ne inanılmaz olay!

2 Piyesin en canlı noktası fiyaskoyla sonuçlan-

250

HARB VE SULH

HARB VE SULH

251

nmdan geçmek için ikiye bölünüp Kamenni ve Moskova nehri köprülerine akın ettikleri sırada, yürüyüşün duraklamasından ve kalabalığın kesafetinden faydalanan bir yığın asker köprülerden geriye döndüler, Vasili Blajenni boyunca sessiz sedasız, sinsi sinsi yürüyerek Borovitski kapısından geçip tepeye, Kızıl meydana tırmandılar; burada, zahmetsizce ele geçirilecek şeyler bulunabileceğini sezmişlerdi. Böyle bir kalabalık da Gostinyi Dvor'un bütün giriş yerlerini ve ara sokaklarını, ucuz satış günlerinde olduğu gibi, doldurmuştu. Fakat; şimdi burada, dükkâncıların tatlı, kandırıcı sesleri, ayak satıcıları, kadın müşterilerin alaca kalabalığı yoktu; ortalıkta görünenler,, mağazalara yüksüz girip yüklenerek, sessiz sedasız çıkan silâhsız askerlerin üniformaları, kaputlarıydı. Dükkâncılar ve adamları (sayılan çok azdı) dükkânlarını açıp kapıyarak, kendilerinden geçmiş bir Jıalde, askerlerin arasında dolaşıyor, mallannı bir yerlere taşımağa uğrşıyorlardı. Gostinyi Dvor meydanında trampetçiler toplanma trampetesi çalıyorlardı; fakat trampet gürültüsü yağmacı askerleri, kendi sesinden yana koşturacak yerde, tersine, trampetlerden onları uzaklaştırıyordu. Askerlerin arasında, dükkânlarda ve giriş yerlerinde kafaları kazanmış, kül rengi kaftanlı adamlar vardı. Biri, koyu demirkırı zayıf bir ata binmiş, üniforması hamayilli; öteki, kaput-

lu, yaya; iki subay İlyinka'nın köşesinde duruyor, bir şeyler konuşuyorlardı. Beygirini dörtnala süren üçüncü bir subay onlara yaklaştı. * — General, bütün buradakilerin ne paha-

sına olursa olsun şimdi kovulmasını emretti. Bu ne hal böyle! Askerlerin yarısı kaçıp dağıldı. Kaputlarının eteklerini kaldırarak, yanında^ sıynlıp mağazalara dalan silâhsız üç piyade askerine haykırdı:

— Sen nereye? Siz nereye? Dur, alçak herifler!

Öteki subay :

— İşte, gelin de toplayın bakalım, - dedi. - Nafile, toplıyamazsm. Son kalanların da kaçıp gitmemesi için hemen gitmekten başka çare yok.

— Nasıl gidersin? Orada, aşağıda duraklamışlar, köprüyü tıkamışlar, ilerliyemiyorlar. Yoksa, son kalanların da kaçıp gitmemesi için etraflarına kordon mu çevirmeli ne?

Kıdemli subay haykırdı:

— Haydi, şunların üstüne yürüyün! Kovalayın hepsini!

Hamayilli subay; atından indi, bir tram-peteçi çağırdı, beraberce kemerlerin altına gittiler. Bir iki asker topluluğu kaçıştı. Burnunun yanlarında yanakları kırmızı sivilceli, dolgun yüzünde sükûetli, sarsılmaz bir azmin ifadesi

\

HARB VE SULH

253

HARB VE SULH

okunan bir dükkâncı çabuk çabuk, edalı edalı yürüyüp elini kolunu sallıyarak subaya yaklaştı.

— Asaletlûm, - dedi, - lütfediniz, bizi koruyunuz. Ufak tefek şeylere aldırış ettiğimiz yok, seve seve veririz. Arzu buyurulursa derhal gidip kumaş getirelim, sizin gibi bir zata iki parça kumaş da veririz, seve seve! Çünkü anlamaz: değiliz, fakat şu hale bakın, düpedüz soygun! Lütfedin! Nöbetçi filân bir şeyler koyunuz, hiç olmazsa dükkânları kapatabilelim...

Subayın etrafına birçok dükkâncı daha toplandı. İçlerinden biri, asık suratlı; zayıf bir adam. :

— Eee! Boşuna çeneni yorma, ölmüş eşeğin kurttan korkusu olmaz. Herkes canının istediğini alsın,-dedi ve subaydan yana yarım dönerek elini şiddetle silkti.

— Senin. İvan Sidorîç, umrunda değil, konuşursun, - diye birinci dükkâncı öfkeli, öfkeli karşılık verdi. Siz, ekselans, lütfen...

Zayıf adam haykırdı :

— Konuşurmuşum, öyle mi! Benim şurada, üç dükkânda yüz bin rublelik malım var. Ordu şehri bırakıp gittikten sonra malı korumak mümkün olur mu? Hey insanlar, insanlar, Allahm yazısı bozulmaz.

Birinci dükkâncı yerlere eğilerek :

— Lütfen, ekselans, - diye tekrarlıyordu. Subay kararsızlık içindeydi, bu hali de yüzünden okunuyordu.

— Eh, bana ne! - diye birdenbire bağırды, mağazalara doğru hızlı hızlı ilerledi. Açık bir dükkânın içinden kavga dövüş, sövüp sayma gürültüleri geliyordu; subay oraya yaklaştığı sırajia arkasından itilen kurşuni armiyaklı¹, başı tıraşlı bir adam kapıdan dışarı fırladı. Herif eğilip ufalarak subayla tüccarların arasından sıyrıldı, gitti. Subay, dükkândaki askerlerin üstüne yürüdü, fakat bu sırada Moskova nehri köprüsünden muazzam bir kalabalığın korkunç çığlıkları yükselince, dükkândan çıkarak meydana doğru koştu.

— Ne var, ne oluyor? - diye sordu, fakat arkadaşları beygirlerini Vasili Blajenni önünden, haykırıışların geldiği tarafa doğru dörtlü kaldırmışlardı. Subay da atma binip peşlerinden sürdü. Köprüye ulaşıncı, orada, ön düzeninden çıkarılmış iki top, köprüyü geçen piyadeler, devrilmiş yük arabaları, dehşete düşmüş yüzler, kahkahalarla gülen askerler gördü. Topların yanında çift beygirli bir yük arabası duruyordu. Arabanın tekerlekleri arkasına, birbirine sokulmuş dört tazi bağlıydı. Arabanın üstüne dağ gibi eşya yüklenmişti, en

1 Rus köylülerinin giydiği bir çeşit kaftan.

HARB VE SULH

tepeden, ayakları havada, ters yüzü devrilmiş bir çocuk iskemlesinin yanında bir kadın oturuyor, cıyak cıyak bağıriyordu. Kalabalığın neden feryadettiğini, kadının niçin çığlıklar kopardığını arkadaşları subaya anlattılar. İzdihama raslıyan general Yermolof, askerlerin dükkânlara dağıldığını, halkın köprüde biriktiğini öğrenince topların ön düzenlerinden çıkarılmasını emretmiş, ibret olsun diye köprüyü topa tutacağını söylemiş... Şimdi halk yığını, yük arabalarını devirip birbirlerini ezerek feryadediyor, sıkışıp köprüde yol açıyor; kıtalar da böylelikle ilerliyebiliyorlardı.

Bu sırada şehrin içi bomboştu. Sokaklarda hemen hemen kimseler yoktu. Avlu kapıları, dükkânlar hep kapalıydı; şurada burada, meyhanelerin yanlarında, tektük haykırıışlar, yahut sarhoş şarkıları yükseliyordu. Sokaklardan araba geçmiyor, ayak sesleri de arasına işitiliyordu. Pavarskaya baştan başa sessiz ve boştu. Rostofların evinin kocaman avlusunda, yerde, saman kırıntıları, beygir gübreleri yatıyordu; görünürlerde de kimsecikler yoktu. Bütün eşyaları bırakılmış olan Rostofların evinde, büyük misafir salonunda, iki kişi oturmaktaydı. Bunlar kapıcı İgnat'la, dedesiyle beraber Moskovada kalan Vasiliç'in torunu küçük kazak Mitiska'ydı. Mitiska, klavsenin kapağını açmış, tek parmakla tuşların üstüne basıp çalıyordu. Kapıcı ellerini kalçasına koymuş

HARB VE SULH

neşeyle gülümsiyerek büyük aynanın karşısında duruyordu.

Birdenbire tuşlara iki eliyle vurmaya baş-lıyan küçük oğlan :

— Bak, ne güzel çalışıyorum. Ha? İgnat amca! - dedi.

Aynada yüzünün gitgide daha çok gülümsemesine hayran olan İgnat:

4- Bak hele! - diye cevap verdi.

Odaya yavaşça girmiş olan Mavra Kuzmi-Bİşna geriden seslendi:

— Utanmazlar! Tu utanmazlar! Şu ağı kulaklarına varan şişko surata da bakın; sizi bunun için mi tuttular, ortalık daha iyice toplanmadı bile, Vasiliç'in de ayakta duracak hali kalmadı. Görüşürüz!

İgnat, kemerini düzeltmeğe başlayarak gülümsemeyi bıraktı, gözlerini uslu uslu yere eğip kapıdan dışarı çıktı. Küçük oğlan :

— Teyzeciğim, yavaşcacık çalacağım... - dedi. Mavra, elini ona doğru sallıyarak :

— Şimdi, yavaşcacığı gösteririm sana, haylaz! - diye bağırıldı, - git, dedenin semaverini hazırla!

Mavra Kuzminişna tozları silip klavseni kapadı, derin derin içini çekerek salondan çıktı, kapıyı kilitledi.

Avluya çıkan Mavra Kuzminişna, şimdi nereye gitsin diye düşünmeğe başladı: pavi-

256

HARB VE SULH

HARB VE SULH

257

yona, Vasiliç'in yanına çay içmeğe mi gitsin; yoksa, sandık odasına gidip henüz iyice toplanmamış ortalığı mı toplansın.

Sessiz sokaktan hızlı ayak sesleri duyuldu. Küçük kapının önünde ayak sesleri durdu, mandal, onu açmağa uğraşan bir elin baskısı altında tıkırdamağa başladı.

Mavra Kuzminişna kapıya gitti :

— Kim o, kimi istiyorsunuz?

— Kontu, kont İliya Anderiç Rostof'u.

— Siz kimsiniz?

Tatlı, efendice bir Rus sesi karşılık verdi:

— Ben subayım, kendisini görmek istiyordum.

Mavra Kuzminişna kapıyı açtı. Avluya, yüzünün tipi Rostoflara benzeyen, dolgun yanaklı, on sekiz yaşlarında bir subay girdi. Mavra Kuzminişna sevimli bir edayla :

— Gittiler, babacığım, dün akşam hareket ettiler. - dedi.

Gireyim mi girmiyeyim mi diye kararsızlık içinde kapıda duran genç subay dilini şaklattı.

— Ah, ne fena, - dedi. - Dün akşam gel -mek varmış... Ah ne yazık.

Bu sırada Mavra Kuzminişna, delikanlının yüzünde, iyice bildiği Rostoflar soyunun çizgilerini; giydiği yırtık kaputu, aşınmış çizmeleri dikkatle ve sempatiyle gözden geçiriyordu.

— Kontu niçin görmek istiyordunuz?-diye sordu.

Subay, üzgün üzgün :

— Artık hiç, ne yapalım... - dedi, dönüp gitmek istiyormuş gibi de bir adım attı. Sonra tekrar, kararsızlıkla durdu. Birdenbire :

— Bakınız - dedi - ben, kontun akrabası-yım, »kendisinin her zaman çok iyiliğini gör-düni? İşte gördüğünüz gibi (temiz ve neşeli bir gülümsemeyle kaputuna, çizmelerine baktı) kılık kıyafet perişan; para filân da kalmadı; yani, konttan rica edecektimki...

Mavra Kuzminişna subayın sözünü kesti.

— Bir dakikacık bekleyiverin, babacığım. Bir dakikacık. - dedi. Subay kapıdan içeri girerken Mavra Kuzminişna döndü, henüz çevik kalmış ihtiyar bacaklarıyla arka avluya doğru yürüdü, paviyondan yana seyirtti.

Mavra Kuzminişna odasına koşup gittiği sırada subay başını eğip parçalanmış çizmelerine bakarak, gülümsiye gülümsiye avluda dolaşmaktaydı. "Amcamı bulamayışım yazık oldu, bu da ne iyi kocakarıymış! Nereye koşup gitti böyle. Şimdi artık Rogojkskaya'ya yaklaşmış olması gereken alayıma bir an önce yetişmek için hangi sokaklardan gitmek lâzım geldiğini nasıl öğrenmeli?"-diye düşünüyordu. Mavra Kuzminişna ürkek, aynı zamanda azimli bir yüzle köşeden göründü, elinde, durulmuş;

258

HARB VE SULH

HARB VE SULH

259

İdamalı bir mendil vardı. Birkaç adım yaklaşır yaklaşmaz, mendili çözdü, yirmi beş rublelik beyaz bir kayme çıkardı; çarçabuk subaya uzattı.

— Efendimiz evde olsalardı, elbette ki ama şimdi... belki... - Mavra Kuzminişna sıkılıp şaşırmişti.

Fakat subay reddetmedi, yavaşça parayı aldı, Mavra Kuzminişna'ya teşekkür etti. Mavra Kuzminişna :

— Eğer kont evde olsaydı, - diye boyuna özür diliyerek konuşmakta devam ediyor, önünde eğilip onu geçirirken de - Hristos yardımcınız olsun, babacığım. Allah korusun sizi, - diyordu.

Subay, başından geçen işe güldü, kafasını sallıyarak, Yauza köprüsünde alayına yetişmek için koşar adım boş sokaklara daldı.

Mavra Kuzminişna ise, kapanan kapının arkasında, gözleri yaşlı, başını düşünceli düşünceli sallıyarak ve tanımadığı bu subaya karşı birdenbire bir anne şefkat ve merhameti lduyarak uzun zaman durdu.

XXIII

Varvarka'da, yarım kalmış bir evin alt katındaki meyhaneden sarhoş çığlıkları, şarkıları geliyordu.

Sıralarda, pis, küçükçe bir odada on kadar fabrika işçisi masaların başına

oturmuşlardı. Bütün bu sarhoş, terli, gözleri bulanık insanlar, kendilerini sıkarak, ağızlarını genişçe

açarak bir şarkı söylüyorlardı. Şarkıyı ayrı ayrı, zahmetle, zorla söylemekteydiler; * canları istediği için değil, fakat, sadece, sarhoş olduklarını, keyif çattıklarını göstermek için şarkı söyledikleri belliydi.

İçlerinden biri; mavi, temiz kaftanlı, uzun boylu, sarışın bir delikanlı; baş uçlarında, ayakta duruyordu.

İnce, kısık, boyuna kımıldanan ağzı, hareketsiz, hırçın, bulanık gözleri olmasaydı, düzgün, ince burunlu yüzüne güzel denilebilirdi. Şarkı söyleyenlerin tepesine dikilmiş duruyor ve her halde bir şeyler

yaptığını sanarak, kirli parmaklarını alabildiğine açmağa çalıştığı, dirseklerine kadar sıvalı beyaz

kolunu, başları üstünde beceriksiz, cakalı bir hareketle sallıyordu. Kaftanının sıvalı yeni boyuna düşüyor,

fakat delikanlı, sanki bu sallanan, beyaz, ade-leli kolun hep öyle çıplak kalması çok önemliymiş gibi,

yenini özene bezene sol eliyle tekrar sıvıyordu. Şarkının ortasında; taşlıktan ve sahanlıktan kavga

sesleri duyuldu. Uzun boylu delikanlı, şarkı söyleyenleri bir el hareketiyle durdurdu :

— Kes. - diye emredercesine haykırdı. -Kavga var çocuklar. - Yenlerini sıvamakta devam ederek perona çıktı.

Fabrika işçileri peşinden yürüdüler. Meyhanede kafayı çeken bu işçiler, o sabah, uzun

P

260

HARB VE SULH

boylu delikanlının rehberliği altında fabrikadan meyhaneciye deri getirmişlerdi, içtikleri şarabı bu derilerle ödemiş oluyorlardı. Bitişikteki demirhanenin demircileri, meyhaneden gelen gürültüyü işitince,

meyhanenin basıldığını sanmışlar; zorla içeri girmek istemişlerdi. Böylece de peronda kavga başlamıştı.

Meyhaneci kapıda, demircilerden biriyle dövüşüyordu. İşçiler gelince demirci, meyhanecinin elinden

kurtuldu, yüzüstü kaldırılma yuvarlandı.

Bir başk demirci kapıya saldırıp göğsüyle meyhanecinin üstüne abandı.

Kolları sıvalı delikanlı, tam kapıdan çıktığı sırada o yana yüklenen bu demircinin suratına bir yumruk aşk etti ve böğürdü.

— Çocuklar, bizimkileri dövüyorlar.

Bu sırada, birinci demirci yerden kalktı, ezik yüzünden akan kanfarı silerken ağılayan bir sesle haykırdı:

— İmdat, öldürdüler!... Adam öldürdüler! Kardeşler.. .

Bitişikteki bir avludan çıkan bir kocakarı:

— Uy, babacıklarım, ölesiye vurmuşlar birini, adam öldürmüşler. - diye ciyak ciyak bağırmağa

başladı. Kan içinde ki demircinin başına kalabalık toplandı. Bir ses, meyhaneciye :

HARB VE SULH

261

— Halkı soyup soğana çevirdiğin yetmiyormuş gibi, bir de kalkmış adam öldürüyorsun, ha? Haydut... - diye haykırdı. Peronda duran uzun boylu delikanlı sanki şimdi hangisiyle dövüşmek gerektiğini tasarlıyormuş gibi, bulanık gözlerini bir meyhaneciye, bir demirciye çeviriyordu. Birdenbire meyhaneciye haykırdı :

^ — Katil. Bağlayın şunu çocuklar.

— Ne. Beni mi bağliyacaktı? - diyen meyhaneci, üstüne saldıranları silkip kurtularak ve şapkasını çıkarıp yere atarak haykırdı. Bu hareketin tehdidedici, esrarlı bir mânası varmış gibi de, fabrika işçileri, üstüne saldırmaktan vazgeçip kararsızca duraladılar :

— Ben nizamın ne demek olduğunu çok iyi bilirim, kardeş. Gidip polise haber vereceğim. Gidemem mi sanıyorsun, haydutluk yasak edildi artık. - diye meyhaneci şapkasını yerden alarak bağlırdı.

Meyhaneciyle uzun boylu delikanlı birbiri peşi sıra :

— Gidelim, bak hele! Gidelim.. .Bak hele, - diye tekrarlayıp, ikisi birden yolu tuttular. Yüzü gözü kanlanmış demirci de yanları sıra yürüyordu. Fabrika işçileri ve seyre gelmiş olan halk, bağıra çağıra peşlerine takıldı.

Maroseyka'nın köşesinde, üstünde kunduracı tabelası asılı, pancurları kapalı büyük bir evin karşısında mahzun yüzleriyle, zayıf, bit-

262

HARB VE SULH

kin yirmi kadar kunduracı duruyordu, kaftanları; hırkaları yırtık pırtıktı.

Seyrek sakallı, çatık kaşlı, sıska bir ustabaşı :

— Milletin hakkını versin. - diyordu. -Hem kanımızı emdi, hem de şimdi aldırış ettiği yok. Bütün bir hafta bizi oyaladı, oyaladı, şimdi, iş sonuna varınca basıp gitti.

Gelen halkı ve yüzü kanlı adamı görünce ustabaşı sustu, kunduracıların hepsi telâşlı bir merakla bu gelen kalabalığa katıldılar.

— Halk nereye gidiyor böyle?

— Nereye gittiği belli, polise.

— Bizimkilerin yenildiği doğru mu?

— Ne sandındı! Millet ne anlatıyor, din-lesene.

Sorular ve cevaplar duyuluyordu. Kalabalığın meşguliyetinden»faydalanan meyhaneci geri kaldı, dönüp meyhanesine gitti.

Düşmanı meyhanecinin kaybolduğunu fark etmeyen uzun boylu delikanlı, sıvalı kollarını geniş hareketlerle sallayıp, böylelikle herkesin dikkatini üstüne çekerek boyuna konuşuyordu. Millet, herkesi ilgilendiren soruların karşılığını almak umuduyla bilhassa onun başına toplanmıştı. Uzun boylu delikanlı, belli belirsiz gülümsiyerek:

HARB VE SULH

263

— Bize nizamdan, kanundan bahsediyor, bu, hükümetin bileceği iş! Doğru söylemiyor muyum, Ortodokslar?

— Yoksa hükümet kalmadı mı sanıyor? Hükümeteşizlik olur mu? Öyleyse yağma Hasanın böreği.

Kalabalığın içinden biri :

4 — Bu, ne saçmalıyor be. - Moskova'yı başı boş bırakıp giderler mi? Sana bunu biri a-lay olsun diye söylemiş, sen de inanmışsın. Askerlerimizin gitmesinden bir şey çıkmaz. Onlar, onu içeri sokmazlar.

Âmirler bu iş için tâyin edilmiş zaten.

— Şuna da bak, milletin kafasını şişiri-yor. - diye de birisi uzun boylu delikanlıyı göstererek bağlırdı.

Kitay - Gorod'un duvarları dibinde de küçük bir kalabalık, elinde bir kâğıt tutan, friz kaputlu bir adamın etrafını çevirmişti.

— Buyrultu, buyrultu okunuyor. Buyrultu okunuyor. - diye kalabalığın içinden sesler geliyor, halk, tellâlin başına birikiyordu.

Friz kaputlu adam, 31 tarihli afişi okuyordu. Kalabalık, etrafı iyice sarınca, bunalıp sıkılır gi,bi oldu. Fakat, yanına kadar sokulan uzun boylu delikanlının isteği üzerine hafifçe, titrek bir sesle afişi yeni baştan okumağa başladı:

264

HARB VE SULH

HARB VE SULH

265

"Ben yarın erkenden, Fehametlû prensin yanına gidiyorum. - (Fehametlû, diye uzun boylu delikanlı, dudaklarında gülümseme, kaşları çatık, cakalı cakalı tekrarlardı) - Onunla görüşeceğim, harekete geçeceğim, haydutları yok etmesi için kıtalarımıza yardım edeceğim, biz onların canına..." - diye okumakta devam eden tellâl sustu (uzun boylu delikanlı : Gördün mü? - diye muzafferce haykırdı. Anandan emdiği südü burnundan getirecek..) - okuyacağız ve bu misafirleri cehennemine dibine göndereceğiz. Ben, öğleye döneceğim, işi ele alacağız, eninde, sonunda, haydutların canına okuyacağız." Tellâl bu son sözleri derin bir sessizlik içinde okudu. Uzun boylu delikanlı mahzun, mahzun başını eğdi Bu son sözleri hiç kimsenin anlamadığı belliydi, hele "ben, yarın öğleye döneceğim" sözü, tellâli da, dinleyicileri de üzmüşe benziyordu. Halkın ruhu öyle bir seviyeye yükselmişti ki, bu söz ona çok basit, çok kolay anlaşılır bir şeymiş gibi geliyordu; bu, içlerinden herhangi birinin de sarf edebileceği bir sözdü, bundan dolayı da hükümet ağziyle konuşan bir buyrultuda böyle basit şeyler söylenmemesi lâzımdı.

Herkes, gamlı gamlı susuyordu. Uzun boylu delikanlı dudaklarını kıpırdatarak sallanıyordu.

— Ona bir sorulsa!... İşte ta kendisi!... Evet sormalı ona!.. . Ne çıkar... O bize gösterir... - diye kalabalığın arka sıralarından sesler geldi. Herkesin dikkati, atlı iki dragonla birlikte meydana doğru gelen polis âmirinin arabasına çevrildi.

Polis âmiri o sabah, kontun emriyle ka-i yıkıları yakmağa gitmiş, bu vesileyle de yüklüce bir para ele geçirmişti; şimdi bu paralar cebindeydi, kendine doğru yaklaşan kalabalığı görünce arabacıya durmasını emretti. Dağınık bir halde, korka korka arabaj'a yaklaşanlara :

— Bu kalabalık ne? - diye haykırdı. Cevap alamayınca da tekrarlardı: — Bu kalabalık ne? Size soruyorum?

Friz kaputlu tellâl:

— Bunlar, ekselans, - dedi, - bunlar, kontun beyannamesi gereğince vazife uğruna canlarını feda etmek istiyorlar; yoksa bu, kontun kaydettiği şekilde bir isyan filân değil, ekselans.

Polis âmiri:

— Kont gitmedi, buradadır, emirlerini a-lırsınız, - dedi. Arabacıya : — Çek... - emrini verdi. Hükümet adamının sözlerini işitebilmiş olanların etrafına toplanan kalabalık, uzaklaşan arabaya bakıyordu. Uzun boylu delikanlı haykırdı:

266

HARB VE SULH

HARB VE SULH

267

— Aldatıyorlar bizi, kardeşler... Gidip» kendisini bulalım.

— Bırakmayın, çocuklar. Bize hesap versin. Durdurun... tutun... - diye sesler yükseldi, halk arabanın ardından koşmağa başladı..

Polis âmirini kovalıyan kalabalık bağıra, bağıra Libyankaya'ya doğru yollandı.

— Ne olacak, efendiler de tüccarlar da basıp gitti, biz de burada kalakaldık, gebereceğiz. Biz köpek miyiz be! - diye kalabalığın, içinden boyuna sesler yükseliyordu.

XXIV

Kont Rastopçin, 1 eylül akşamı, Kutuzof'la. yaptığı mülakattan sonra kızgın ve gücenmiş, olarak Moskova'ya döndü : kendisini harb şûrasına çağırmamışlardı, başkentin savunmasına katılmak için yaptığı teklife, Kutuzof aldırış bile etmemişti; bundan başka, karargâhta kendisi için yepyeni bir görüşle de karşılaşmıştı; bu görüşe göre Moskova'da sükûnetin ve yurtseverlik havasının hüküm sürmesi yalnız ikinci derecede bir iş değil, fakat büsbütün lüzumsuz, önemsiz bir meseleydi. Kont

akşam yemeğini yedikten sonra soyunmadan kanapeye uzanmıştı; saat birde, Ku-tuzof'tan mektup getiren bir ulak tarafından uyandırıldı. Mektupta, Riyazan yolu boyunca Moskova'nın gerilerine çekilen kıtaları şehirden geçirmek için polis memurları göndermesini konttan rica ediyordu. Bu haber Rastopçin için yeni bir şey değildi. Kont Rastopçin, Moskova'nın bırakılacağını, Kutuzof'la Poklonnaya dağında yaptığı dünkü mülakattan beri değil, fakat daha Borodino savaşından sonra Moskova'ya gelen bütün generaller yeni bir savaşın yapılamıyacağını ağız birliğiyle söyledikleri sırada; beylik eşyalar kendi izniyle her gece Moskova'dan taşındığı, halkın yarısı şehirden çıktığı zaman anlamıştı; bununla beraber, Kutuzof'un emrini taşıyan basit bir pusula ile geceleyin, tatlı uykusu arasında kendisine bildirilen bu haber kontu hayrete düşürmüştü, isinirlendirmişti. Sonraları, o devirde faaliyetini açıklıyan notlarında kont Rastopçin o sıralarda iki önemli maksat gütmüş olduğunu birkaç kere tekrarlamıştır : de maintenir la tranquillité de Moscou et d'en faire partir les habitants.¹ Eğer, gerçekten de böyle çifte bir maksat güttüğünü kabul edecek olursa, Rastopçin'in yaptığı bütün işlere diyecek yoktur. Fakat, öyleyse mukaddes Moskova, silahlar, hartuçlar, barut, buğday ihtiyatları niçin şehirden çıkarılmamış, binlerce insan Moskova teslim edilmeyecek di-
1 Moskova'da asayiş ve halkın muhaceretini sağlamak.

İt :

268

HARB VE SULH

ye niçin aldatılıp iflâsa sürüklenmiştir? Kont Rastopçin bunu, Moskova'da sükûneti sağlamak için, diye izaha kalkışıyor. Öyleyse, dairelerin lüzumsuz, yığınlarla kâğıtları niçin şehirden çıkarılmış, Leppich balonu filân gibî şeylere niçin başvurulmuştur? Kont Rastopçin buna, boş bir şehir bırakmak için, diye karşılık veriyor. Halkın huzurunun, asayişin; tehlikede olduğu bir kere kabul edildikten sonra, alınan her tedbir haklı çıkar...

Terörün bütün dehşeti de halkın huzurunu, asayişini koruma kaygısından başka bir şeye dayanamıyordu. Kont Rastopçin'in, 1812 yılında, Moskova'da asayişin bozulacağından korkması neye-dayanıyordu? Şehirde kargaşalık çıkabileceğini farz ettirecek ne gibi bir sebep vardı? Halk gidiyor, geri çekilen kıtalar Moskova'yı dol-duruyordu. Halk bu yüzden ne diye isyan edecekti.

Düşman ilerlerken yalnız Moskova'da değil, fakat bütün Rusya'da kargaşalığa benzer bir şeyler olmamıştır. Bir ve iki eylülde Moskova'da on binden fazla insan kalmıştı; başkomutanlık konağı avlusuna kalabalığın top* lanmasından başka bir hâdise olmadı, buna da Moskova başkomutanının kendisi sebebiyet vermişti. Eğer, Rastopçin Borodino savaşından sonra artık Moskova'nın bırakılacağına

HARB VE SULH

269

belli olunca yahut hiç değilse ihtimal içine girdiği zaman, halkı silâh ve afiş dağıtarak heyecana düşüreceği yerde, bütün değerli şeylerin, barutun, cephanenin, paranın şehirden boşaltılması için gereken tedbirleri alsaydı, halka da şehrin bırakılacağını açıkça söyleseydi, halkın ayaklanması ihtimali herhalde daha az akla gelirdi.

Hep devlet idaresinin yüksek çevrelerinde yaşamış ateşli, demevi bir adam olan Rastopçin'in, bütün yurtseverliğine rağmen, idare etmeğe kalkıştığı halk hakkında en ufak bir fikri yoktu. Düşmanın Smolensk'e girmesiyle beraber, Rastopçin de hayalinde ulusal duyguya önderlik etmeği, Rusya'nın kalbi rolünü oynamağı üzerine almıştı. Her idareci gibi ona da, Moskova'lılar yalnız maddî yaşayışını değil; halkın kendi çevresinde hor gördüğü, yukar-dakilerin ağzından işitince de anlamadığı a-şğılık bir dille yazılmış çağrılar, afişleri va-sıtasiyle onların maneviyatını da idare ediyormuş gibi geliyordu. Ulusal duyguya rehberlik etmek rolü, bu güzel rol, Rastopçin'in o kadar hoşuna gitmişti, bu rolü, o kadar benimsemişti ki, bundan vazgeçmek zorunda kalışı, Moskova'yı hiçbir kahramanlık gösterisi yapmadan bırakmak zarureti onu gafil avladı, tutunduğu dal birdenbire kırıldı ve ne yapacağını büsbütün bilmez bir duruma düştü. Moskova'nın bırakılacağını biliyordu, ama, bü-

270

HARB VE SULH

tün kalbiyle, son dakikaya kadar buna inanmadı. Bu yüzden de böyle bir ihtimal için gerekli olan şeylerden hiçbirini yapmadı. Şehir halkı, onun arzusuna rağmen, şehri bırakıyordu. Eğer devlet daireleri boşaltılmış ise bu sırf memurların isteği üzerine yapılmış, kont buna gönülsüz gönülsüz razı olmuştu. O, sadece,, kendine yakıştırdığı rolle meşguldü. Hayali kuvvetli insanlarda çok defa olduğu gibi, o-da, Moskova'nın bırakılacağını çoktan beri biliyor, bunu akliyle kavırıyordu, ama içinden buna inanmak gelmiyor, hayali bu yeni durumu kavrayamıyordu.

Gayretli, enerjik olan (bunun ne kadar faydalı olduğu, halka ne derece tesir ettiği ayrı bir meseledir) bütün faaliyeti, kendisinin Fransızlara karşı duyduğu yurtseverce kinin,, kendi nefesine güveninin şehir halkı arasında da uyandırılmasına yöneltmişti.

Fakat olaylar, tarihî, gerçek ölçülerini a-lmca; Fransızlara karşı kinini yalnız sözle ifade etmek yetmeyince; bu kini bir savaşla bile belirtmek mümkün olmayınca; Moskova'yı kurtarmak meselesinde nefesine güvenmenin de faydası kalmayınca; bütün şehir halkı malını mülkünü bırakarak bir tek insan gibi şehirden dışarı akıp ulusal duygusunun bütün kuvvetini de bu menfi hareketiyle gösterince : Rastopçin'in kendine seçtiği rol birdenbire bütün

HARB VE SULH

271

mânasını kaybetmiş oldu. Birdenbire kendini yapıyınız, zayıf, gülünç hissetti. Tutunacak dalı kalmamıştı. Uykusundan irkilip uyanarak, Kutuzof'un soğuk, emredencesine bir edayla yazılmış pusulasını alan Rastopçin kendini kabahatli hissettiği için bir kat daha sinirlendi. Ona emanet edilip bilhassa şehirden çıkarılması gereken ffcyler, bütün beylik eşya Moskova'da kalmıştı. Bunların hepsini şehirden çıkarmak da artık mümkün değildi.

"Kabahat kimde, işi bu hale kim getirdi? - diye düşünüyordu. - Elbette ben değil. Ben, her şeyi hazırlamıştım, Moskova'yı işte şöyle avucumun içinde tutuyordum. Bak, onlar işi ne hale getirdiler. Reziller, hainler!" Bu rezillerin, hainlerin kimler olduğunu iyice kestire-miyordü, fakat kendisini bu gülünç, münasebetsiz duruma düşüren, o kimler olduğu bilinmez hainlerden nefret etmek ihtiyacını duyuyordu.

Kont Rastopçin, bütün gece emirlerini almak için Moskova'nın dört bucağından gelenlere emirler verdi. Yakınları,hizbir zaman kontu böyle gamlı, böyle sinirli görmemişlerdi.

"Emir almak için timar - zeamet dairesi müdüründen geldiler, ekselans... Konsistoir-dan, Üniversiteden, kimsesiz çocuklar evinden geldiler, başpapaz vekili de adam göndermiş...

272

HARB VE SULH

soruyor... İtfaiye için ne emir buyurursunuz?.. Hapishane müdürü adam yollamış..... Tımarhaneden bir gardiyan geldi" - diye bütün gece kontun kapısını aşındırdılar.

Kont, bütün bu suallere, artık emirlerinin faydasız olduğunu, özene bezene hazırladığı işin birileri tarafından bozulduğunu, bundan böyle olup bitecek şeylerin bütün sorumluluğunu da artık onların taşıdığını belirtten öfkeli, kısa cevaplar verdi.

Timar ve zeamet dairesi müdürlüğünün adamına :

- Git, o serseme söyle, - dedi, - kağıtlarının başında nöbet beklesin. Bana bak, sen,, itfaiye için ne saçmalayıp duruyorsun? Beygirleriniz var, Vladimir'e basıp gidin. Fransızlara bırakacak değilsiniz ya.
- Ekselans, tımarhaneden gardiyan gelmiş, ne emir buyurulur? ,
- Ne mi emir buyuruyorum? Hepsi gitsin, işte bu kadar. Delileri şehire salsınlar. Öyle ya şimdi bizde ordulara deliler komuta ediyor. Allahm emri böyleymiş demek.

"Zindana atılmış hapisler ne olacak? -diye sorangardiyana kont öfkeyle haykırdı:

- Ne olacak, sana, onları götüresin diye bizde de olmiyan iki tabur muhafız mı vereceğiz? Bıraksınlar hepsini, işte bu kadar.

HARB VE SULH

273

- Ekselans, siyasiler de var: Meşkov, Ve-reşşagin.
- Vereşagin mi? O daha asılmadı mı?

- diye kont haykırdı. - Getirsinler onu bana.

XXV

Sabah saat dokuza doğru kıtalar Moskova içinden geçmeğe başlayınca artık hiç kimse koAttan emir almağa gelmedi. Gidebilenler kendi kendilerine gitmiş, kalanlarsa ne yapacaklarını kendi bildikleri gibi karar vermişlerdi.

Kont, Sökolniki'ye gitmek için arabasının hazırlanmasını emretmişti. Şimdi yazı odasında, yüzü asık, sararmış bir halde sessizce oturuyordu.

Sakin, gürültüsüz, patırtısız zamanlarda her idareciye, başında bulunduğu bütün halkı yalnız kendi gayretiyle hareket ettiriyormuş gibi gelir; böylece de, her idareci, gayretinin, zahmetinin başlıca mükâfatını kendi vücudunun mutlaka lâzım olduğu kanaatine varmakla elde eder. Yürüyen halk gemisine narin san-dalcığının içinde kancasıyla dayanan "İdareci

- kılavuza", gemiyi yürüten şeyin kendi gayre-tiymiş gibi gelmesi, tarih denizi sakin olduğu müddetçe anlaşılır bir şeydir; fakat, bir kere fırtına çıkar da; deniz kabarır, gemiyi sürüklemeye başlarsa, artık hayale kapılmak mümkün değildir. Gemi, muazzam, bağımsız seyrini ta-kibetmekte; kanca artık ona erişememektedir.

274

HARB VE SULH

HARB VE SULH

275

kılavuz da deminki hükmedici ve kuvvet kaynağı olmak durumundan çıkmış, birdenbire faydasız zayıf, hiçten bir adam haline gelmiştir.

İşte Rastopçin böyle bir hale düştüğünü hissediyor ve bu onu sinirlendiriyordu.

Kalabalığın durdurduğu polis amiriyle, arabanın hazır olduğunu bildirmeye gelen yaver birlikte kontun yanına girdiler. Her ikisi de sapsarıydı, polis âmiri aldığı vazifeyi yerine getirdiğini söyledikten sonra, konta, kendisini görmek isteyen büyük bir kalabalığın avluda toplanmış olduğunu bildirdi.

Rastopçin cevap vermeden ayağa kalktı, hızlı hızlı yürüyerek ihtişamlı, aydınlık misafir salonuna geçti, balkonun kapısına yaklaştı, tokmağını yakaladı; pencerenin yanına gitti, oradan bütün kalabalık görünüyordu. Uzun boylu delikanlı, kalabalığın ön sıralarında duruyor, sert bir yüzle, elin^ kolunu sallıyarak bir şeyler söylüyordu. Yüzü gözü kanlı demirci de, somurtkan bir tavırla yanında duruyordu. Kapalı pencereden içeriye seslerin uğultusu geliyordu. Rastopçin, pencereden uzaklaşırken :

— Araba hazır mı? - diye sordu. Yaver:

— Hazır, ekselans, - dedi.

Rastopçin tekrar balkonun kapısına yaklaştı.

— Peki, ne istiyorlar bunlar? - diye polis âmirine sordu.

— Emriniz gereğince, Fransızların üzerine yürümek için toplandıklarını söylüyorlar, ekselans.

Aldatıldıklarını filan da haykınıyorlar. Azgın bir kalabalık, ekselans. Ellerinden zor kurtuldum. İzniniz olursa bir teklifim var, ekselans. ..

Rastopçin öfkeyle :

— Lütfen çıkınız, ben ne yapacağımı sizden iyi bilirim, - diye haykırdı. Balkon kapısında duruyor, kalabalığı gözden geçiriyordu. Bütün bu olup biten şeylerin sorumluluğunu üstlerine yükletebilecek birilerine karşı ruhunda önüne geçilmez bir öfkenin yükseldiğini hissederek : "İşte Rusya'yı ne hale getirdiler. İşte beni ne hale soktular..." - diye düşünüyordu. Çabucak alevlenen insanlarda çok defa olduğu gibi kendisini öfkesine kaptırmış bulunuyor, fakat hâlâ da bu öfkesine bir konu arıyordu. Elini kolunu sallıyan uzun boylu delikanlıya bakarak, "La voilà la populace, la lie du peuple, la plebe gu'ils ont soulévee par le-ur sottise. II leur faut une victime"1 - diye düşündü.

— Araba hazır mı?-diye tekrar sordu.

1 İşte sersemlikleri yüzünden ayaklandırdıkları kara kalabalık, halkın tortusu, onlara bir kurban lâzım!

276

HARB VE SULH

Yaver :

— Hazır, Ekselans, Vereşçagin ne emir buyurulur? Kapı altında bekliyor, - dedi.

Rastopçin, aklına birdenbire bir şey gelmiş de hayrete düşmüş gibi:

— A! - diye haykırdı, kapıyı hızla açarak azimli adımlarla balkona çıktı. Konuşan seslerin uğultusu birdenbire kesildi; kasketler, kürklü şapkalar çıkarıldı, bütün gözler, balkondaki konta dikildi. Kont, çabuk çabuk konuşarak, yüksek sesle :

— Merhaba, çocuklar! - dedi, - geldiğiniz için teşekkür ederim. Şimdi yanınıza ineceğim, ama her şeyden önce, bir şeririn hesabını görmeliyiz. Moskova'nın mahvına sebep olan şeriri cezalandırmalıyız, bekleyin beni! - Kont kapıyı çarpıp kapıyarak, hızlı hızlı içeri döndü.

Kalabalığı tasvip ve memnunluk ifade eden mırıltılar dolaştı. Sanki birbirlerini güvensizlik göstermiş olmakla suçlandırıyorlarmış gibi : "Gördünüz ya, bütün haydutların hakkından gelecek... Sen de kalkmış bir Fransızdan bahsediyorsun... O, hepsinin icabına bakacak!.." - diye konuşuyorlardı.

Birkaç dakika sonra bir subay şeref kapısından hızla çıktı, bir şeyler emretti, dragonlar hazır ol vaziyeti aldılar; kalabalık kapı altına doğru hırsıyla yaklaştı. Öfkeli, hızlı bir yürü-

HARB VE SULH

277

yüşle kapı altına gelen Rastopçin de, sanki birini arıyormuş gibi çabuk çabuk etrafına baktı:

— Nerede o?-dedi. Bu sözleri söylediği 4 anda, iki dragonun arasında evin köşesini dönüp gelen bir genci gördü. İnce uzun boyunluydu, yarısı tıraş edilmiş kafasında tıraş yeri tekrar uzamıştı. Yakasındaki tilki kürkünün tuyjeri dökülmüş, vaktiyle şık olduğu belli, mavi Şuha bir gocuğu vardı; mahkûmların giydiği kenevir dokuması, kirli şalvarının paçalarını boyasız, aşınmış, ince çizmelerinin içine sokmuştu. İncecik, zayıf bacaklarından sarkan ağır pranga zincirleri genç adamın kararsız yürüyüşünü bir kat daha zorlaştırıyordu. Rastopçin,, gözlerini tilki kürkü giyen delikanlıdan hızla yana çevirip peronun son basamaklarını göstererek :

— Ha! - dedi. - Şuraya çıkarın!,

Genç adam zincirlerini şakırdatarak, boğazını sıkın gocuğun yakasını parmaklarıyla çekiştirerek gösterilen basamağa zahmetle çıktı; uzun boynunu iki üç defa sağa sola bükte, içini çekti; işçi eline benzemiyen ince ellerini göbeğinin üstünde tevekkülle kavuşturdu.

O, basamağa yerleşirken sessizlik birkaç saniye sürdü. Yalnız, hep bir yana doğru yığılan kalabalığın arka sıralarında öksürmeler, inilti, itişip kakışma, sesleri ve ayak patırdı-ları duyuluyordu.

278

HARB VE SÜLH

Genç adamın gösterilen yere çıkıp durmasını bekliyen Rastopçin suratını asarak eliyle yüzünü ovuşturdu. Çınlıyan, madenî bir sesle :

— Çocuklar! - dedi. - Bu adam Vereşça* gin'dir. Moskova bu sefil herifin yüzünden mahvoldu.

Gocuğunun tüyü dökük genç adam, elleri göbeğinde kavuşuk, gövdesi hafifçe öne eğik, hep o tevekküllü halini muhafaza ediyordu. Tıraş edilmiş kafasının çirkinleştirdiği ümitsiz, zayıf, genç yüzü yere bakıyordu. Kontun ilk sözleriyle beraber, başını ağır ağır kaldırdı, sanki ona bir şey söylemek, yahut hiç olmazsa, bakışlarıyla karşılaşmak istiyormuş gibi aşağıdan yukarı konta baktı. Fakat, Rastopçin ona bakmıyordu. Genç adamın ince, uzun boynunda bir damar, ip gibi şişip kulağının arkasında mavileşti, birdenbire yüzü al al oldu.

Bütün gözler ona dikilmişti. O da kalabalığa baktı, karşısındaki insanların yüzlerinde okuduğu ifade ile ümitlenmiş gibi hazin hazin ve ürkekçe gülümsedi, sonra tekrar başını eğip basamağın üstüne daha iyi yerleşme-ğe çalıştı.

Rastopçin yeknesak, keskin bir sesle : — Bu, çarına, yurduna ihanet etti, Napoleon'a satıldı, bütün Rusların içinde Rus adını kirleten bir budur, Moskova da bunun yüzünden mahvoluyor, - dedi, ve birdenbire göz-

HARB VE SULH

279'

lerini aşağıya, hep aynı tevekküllü halini muhafaza eden Vereşçagin'e dikip baktı. Sanki gördüğü şey onu çileden çıkarmış gibi kolunu kaldırdı, halka dönüp âdeta haykırdı :

— Adaletinizi bildiğiniz gibi gösterin, onu size teslim ediyorum.

Halk susuyor, birbirini gitgide daha çok sıkıştırıyordu. Birbirini tutmak; bu ağır, bozu» havanın içinde nefes almak; kımıldanmağa gücü yetmemek; bilinmiyen, anlaşılmıyan müthiş bir şeylerin olacağını beklemek dayanılır gibi değildi. Karşılarında olup biten şeyleri gören, işiten ön sıradakiler, arkadaşilerin itişini; gözleri korkudan dışarı fırlamış, ağızları hayretle açılmış, var kuvvetleriyle dayanarak; sırtlariyle durduruyorlardı. Rastopçin :

— Vurun!.. Hain, gebersin, artık Rus adını bir daha kirletemessin! - diye haykırdı, -çal kılıcı! Ben emrediyorum.

Rastopçin'in söylediklerini değil de sesindeki öfkeli çınlayışı işiten kalabalık, homurdandı, ilerledi, fakat yine durdu. Tekrar ortalığı kaplıyan bir anlık sessizliğin içinde Vereş-çagin, ürkek, fakat gösterişli bir sesle :

— Kont! - dedi. - Kont, yukarda bir Allah var... - Bunu söylerken başını yukarı kaldırdı, ince boynundaki kalın damar tekrar kanla dolup şişti, yüzüne hemen bir kırmızılık gelip kayboldu. Başladığı sözü bitiremedi.

280

HARB VE SULH

HARB VE SULH

281

Birdenbire, tıpkı Vereşçagin gibi sararan Rastopçin :

— Çalın kılıcı şuna! Ben emrediyorum!... -diye bağırdı.

Subay, kılıcını çekerek dragonlara haykırdı :

— Kılıç çek!

Eskisinden daha kuvvetli ikinci bir hamle, kalabalığı dalgalandırarak ön sıralara ulaştı, onları ileriye doğru itip sallantılarla peronun basamakları dibine kadar getirdi. Uzun boylu delikanlı, taş kesilmiş yüzü, havada kalkıp duran kolu ile, Vereşçagin'in yanbaşıma gelivermişti.

Subay, dragonlara âdeta fısıldadı:

— Kılıç vur!

Askerlerden biri, yüzünü öfkeyle buruşturarak birdenbire Vereşçagin'in kafasına kılıcının tersiyle vurdu.

Vereşçagin, sanki bunu kendine niçin yaptıklarını anlamıyormuş gibi, korkuyla etrafına bakınarak, hayret içinde, yavaşçacık : "Aa!" - diye bağırdı. Kalabalık da aynı hayret ve dehşetle inilmedi.

— Aman Allahım! - diyen hazin bir ses duyuldu.

Fakat Vereşçagin ağzından kaçan ilk hayret nidasından sonra, duyduğu acıyla bir çığlık attı, işte onu mahveden de bu çığlık oldu. Ka-

labalığı hâlâ olduğu yerde tutan son dayanma haddine kadar gerilmiş insanca duygu engeli birdenbire yıkıldı. Cinayete başlanmıştı, sonu gelmeliydi. Sitemli, acıklı feryat kalabalığın öfkeli, korkunç böğürtüsü içinde kayboldu. Gemiye deviren sonuncu, yedinci dalga gibi, arka sıralardan, karşı konulmaz sonuncu bir dalga kabardı, ön sıralara kadar geldi, onları devirdi, Her şeyi yuttu. Genç adamın başına vurmuş olan dragon bir daha vurmak istedi. Vereşçagin dehşetle haykırdı. Elleriyle korunmağa çalışarak halkın üstüne atıldı, uzun boylu delikanlıya çarptı, o da elleriyle Vereşçagin'in incecik boynuna yapışarak vahşi biç çığlık attı; onunla birlikte, böğüren, saldıran halkın ayakları dibine düştü.

Kimisi Vereşçagin'e, kimisi uzun boylu delikanlıya vuruyor, çekiştirip tartaklıyordu. Sıkışıp ezilenlerin ve uzun boylu delikanlıyı kurtarmağa çalışanların çığlıkları halkın öfkesini artırmaktan başka bir işe yaramadı. Dragonlar, kan içinde kalan, ölesiye dövülmüş fabrika işçisini bir hayli zaman kurtaramadılar.

Yine bir hayli zaman, bir kere başlamış olduğu işi artık sonuna erdirmek istiyen kalabalığın hararetle acelesine rağmen, Vereşçagin'e vuranlar, boğazını sıkanlar, onu tartaklıyanlar bir türlü onu öldüremediler; kalabalık onları dört bir yandan sıkıştırıyor, ortada onlarla birlikte, bir külçe gibi bir o yana, bir bu yana dalgala-

II

282

HARB VE SULH

nıyor, ne Veraşçagin'in işini bitirmelerine, ne de onu bırakmalarına imkân veriyordu.

"Baltayla falan mı vursak ne?... Ezdiler... Hain, Hristosu sattı!.. Yaşiyor... Ne çıkmaz canı varmış... Ettğini buluyor, hırsız... Baltayla!.. Hâlâ yaşıyor mu?"

Ancak kurban takattan kesilip de çığlıkları ölçülü, uzun hırıltılar haline gelince, yerde yatan kanlı cesedin etrafından kalabalık çabuk çabuk yer değiştirmeye başladı. Sonra her biri yaklaşp yapılan işe bir göz attı; dehşetle, hayretle, ayıplıyarak arkaya çekildi.

"Aman Yarabbi, halk dediğin vahşî bir hayvan. Nasıl sağ kalabilirdi ki!"-diye kalabalığın içinden sesler geliyordu. - "Pek de genç... Tüccarlardan olacak, ah, bu millet!... Suçlu olan da bu değilmiş, diyorlar... Nasıl o değil... Aman Yarabbim!... Başkasını batakla-dılar deniyor, herif yarı canlı... Ah, bu millet.... Kim günaha girmekten korkmaz ki..". İşte aynı insanlar, şimdi morarmış yüzü kan ve toz: içinde, ince uzun boynu kırılmış, yerde yatan bu vücudu acı bir merhametle seyrederken böyle söylüyorlardı.

İşgüzar bir polis memuru, Fehametlûnun avlusunda bir cesedin bulunuşunu yakışksız görerek onu sokağa atmalarını dragonlara emretti. İki dragon cesedi kırık bacaklarından yakalayıp sürüklemeye başladılar. Uzun boy-

HARB VE SULH

283

nun ucundaki kana ve toza bulanmış, tıraşlı ölü kafa yerde zıplıyarak sürünüyordu. Halk cesetten uzaklaşarak bir yana yığılıyordu.

Veraşçagin düşüp de halk vahşi böğürtülerle üstüne saldırdığı sırada Rastopçin birdenbire sararmış, ve arabasının beklediği arka peronu gidecek yerde, ne yaptığını, nereye gittiğini kendi de bilmiyerek başını eğip alt kattaki odalara giden koridordan hızlı hızlı yürüdü. Kont sapsarıydı, alt çenesinin sıtma tutmuş gibi titreyişine mâni olamıyordu.

— Ekselans, buraya... Nereye teşrif buy-ruluyor?... Buraya lütfen - diye arkadan, titri-yen ürkek bir ses duyuldu. Kont Rastopçin cevap verecek halde değildi, uysalca dönüp gösterilen tarafa yürüdü. Arka peronun önünde kaleskası bekliyordu. Bağırıp çağırın kalabalığın uzak uğultusu buraya kadar geliyordu. Kont Rastopçin, çabucak kaleskaya bindi, So-kolniki'deki köşküne gideceğini söyledi. Miyas-tintskeya'ya gelip de artık kalabalığın çığlıkları işitilmez olunca, kont pişmanlık duymağa başladı. Memurları karşısında gösterdiği heyecanı, korkuyu şimdi üzülerek hatırlıyordu. "La populace est terrible, elle est hideuse", - diye Fransızca düşünüyordu, - Ils sont comme les loups qu'on ne pent apaiser qu'avec de la Karakalabalık korkunç, iğrenç.

284

HARB VE SULH

chair.¹ Birdenbire aklına Veraşçagin'in sözleri geldi : "Kont, yukarda bir Allah var!" Sırtı soğuk soğuk ürperdi. Fakat bu his bir an sürdü, sonra kendi kendini hor görerek acı acı gülümsedi. "J'avasât d'autres devoirs² - diye düşündü. -// fallait apaiser le peuple. Bien d'autres vic~ times on perissent pour le bien publique"³, diye de ailesine karşı, kendisine emanet edilen başkente karşı, kendi kendine karşı, Feodor Vasiliç Rastopçin olarak değil de (Feodor Vasiliç Rastopçin'in bien publique' uğruna nefsinı feda edeceğini sanıyordu), başkomutan, devleti temsil eden bir adam, çarın vekili sıfatıyla kendi kendine karşı olan vazifelerini düşünmeye başladı. "Eğer ben sadece Feodor Vasiliç olsaydım, ma ligne de conduite aurait ete tout autrement trace", fakat ben başkomutanın hayatını, şerefını korumak zorundaydım."

Arabasının yumuşak yayları üzerinde hafif hafif sallanan ve artık »kalabalığın dehşetli çığlıklarını işitmiyen Rastopçin maddî bir rahatlık duyuyordu, her zaman olduğu gibi, bu çeşit rahatlıklarda vücudu bir yandan sükûna

1 Ancak etle doyurulabilen kurtlar gibiydiler.

2 Başka vazifelerim vardı.

s Halkı teskin etmek lâzımdı, genel menfaat uğruna daha birçok kurbanlar mahvpldu ve mahvolmaktadır.

4 Genel menfaat. '""."7.'r" ..,')

5 Hareket hattım barrtbaşka olurdu.'

HARB VE SULH

285

iavuşurken, aynı anda öbür yandan akli ona mânevi rahatlığını sağlayacak sebepleri de buluyordu. Rastopçin'i rahatlatan bu düşünce t yeni bir şey değildi. Dünya kuruldu kurulalı, insanlar birbirlerini öldürmeğe başladı başlı-yah, hiç kimse vicdanının aynı düşünceyle a-vutmağa kalkışmadan kendi benzerine karşı cinayet işlememiştir. Bu düşünce, sözde başkalarının hayrı demek olan le bien publique'tir.

Gözünü hırs bürümemiş bir insan için böyle bir menfaat asla malûm değildir; fakat cinayet işliyen bir insan bu menfaatin ne olduğunu her zaman çok iyi bilir. İşte, artık Rastopçin de bunu biliyordu.

Şimdi düşünüp taşınırken yaptıklarından dolayı kendi kendini ayıplamak şöyle dursun, fakat hem caniyi cezalandırıp hem de böylelikle kalabalığı avutarak bu işten bu kadar başarıyla a propos' faydalanabilmiş olmasından dolayı memnunluk duymak için sebepler buluyordu.

"Vereşçagin yargılanmış, ölüme mahkûm edilmişti" - diye Rastopçin düşünüyordu, (hai-buki ayan meclisi Vereşçagin'i sadece küreğe mahkûm etmişti). "Haindi, namussuzdu, onu cezasız bırakamazdım; sonra je faisais d'une pierre deux coups*, halkı yatıştırmak için ona

1 Yerinde, tam vaktinde.

2 Bir taşla iki kuş vurmuş oldum.

286

HARB VE SULH

HARB VE SULH

287

bir kurban verdim, hem de bir şeriri cezalandırdım".

Kont, şehir dışındaki köşküne gelip de yerleşmek için gereken emirleri de verince iyice rahatlaştı.

Yarım saat sonra da, artık olup biten şeyleri aklından bile geçirmiyerek, sadece olacak şeyleri düşünüp tasarlıyarak, beygirleri tırısı kalkmış arabasıyla Sokolniki meydanını geçiyordu. Şimdi Yauza köprüsüne gitmekteydi, ona Kutuzof'un orada olduğunu söylemişlerdi. Kendisini aldattığı için Kutuzof'a edeceği iğneli, acı sitemleri zihninde hazırlıyordu. Bu ihtiyar saray tilkisine; başkentin bırakılması, Rusyanın mahvı (Rastopçin böyle düşünüyordu) yüzünden meydana gelen bütün felâketlerden, yalnız onun akılsız, ihtiyar kafasının sorumlu olduğunu hissetirecekti. Böylece, ona söyliyeyeceği şeyleri önceden* düşünüp taşman Rastopçin; kaleskasının içinde öfkeli öfkeli sağa, sola dönüyor, hiddetle etrafına bakmıyordu. Sokolniki meydanı bomboştı. Yalnız meydanın sonunda, hastane ile tımarhanenin yanında beyazlar giymiş insan kümeleriyle, yine aynı kıyafette, fakat ellerini kollarını sallayıp haykırarak haykırarak meydanda bir başlarına yürüyen adamlar görünüyordu.

Bunlardan biri kont Rastopçin'in kaleskasının önüne doğru koştu. Kont Rastopçin de, arabacısı da, dragonlar da korku ve merakla karışık bulanık bir hisle bu başıboş bırakılan delilere, bilhassa kendilerine doğru koşana bakıyorlardı.

Gözlerini Rastopçin'den ayırmadan boğuk bir sesle ona bir şeyler haykırıp, dursun diye de ibretler eden bu deli, zayıf uzun bacakları üzerinde sallanarak, kaputunun etekleri sivrula sivrula var kuvvetiyle koşuyordu. Delinin sakalı tutam tutam, uzunlu kısalı uzamıştı; gamlı, ciddî yüzü solgun ve zayıftı. Aşağıya doğru kaymış kara kehribar gözbebekleri, safran gibi sarı aklarında kaygılı kaygılı fır dönüyordu.

— Dur! dur! Sana söylüyordum! -diye acı acı haykırdı, sonra soluğu kesilerek, sesinde ve hareketlerinde tehdit edici bir edayla bağırarak bir şeyler daha söyledi.

Arabayla bir hizaya gelmiş onunla baş-baş koşuyordu.

— Beni üç kere öldürdüler, ben de ölümlerin arasından üç kere tekrar dirildim. Beni taşladılar, beni çarmıha gerdiler... Ben tekrar dirileceğim... dirileceğim... dirileceğim... Vücudumu parça parça ettiler... Ahret yıkılacak, onu üç defa yıkacak, üç defa tekrar kuracağım." diye sesini gitgide yükselterek bağırıyordu.

fi

288

HARB VE SULH

HARB VE SULH

289*

Kont Rastopçin, kalabalık Vereşçagin'in üzerine saldırırken nasıl sararmışsa yine öyle birdenbire sarardı, başını çevirdi. Titrek bir sesle arabacıya: " — Sür.... daha hızlı sür!"-diye haykırdı.

Beygirleri dörtmala kalkan araba hızlandı; fakat kont Rastopçin, arkadan, gitgide uzaklaşarak gelen umutsuz, deli çılgınlıklarını daha bir hayli zaman işitti ve kürklü hainin hayret ve korku içindeki kanlı yüzü gözlerinin önüne dikildi.

Bu hâtıra çok tazeydi, ama Rastopçin onu yüreğinin derinliklerine kök salıp yerleşmiş hissediyordu. Apaçık hissediyordu ki, bu hâtıranın kanlı izi hiçbir zaman silinmeyecek; tersine, bu korkunç hâtıra gün geçtikçe acılaşa-rak, ıstırap vererek yüreğinde ömrünün sonuna kadar yaşıyacaktı. Şimdi ona : "Çal kılıcı şu herife, yoksa ben sizin kafanızı keserim!"

- diyen kendi sesini işidiyormuş gibi geliyordu. "Ben, niçin bu sözleri söyledim! Ağzımdan öyle kaçiverdi, bu sözleri söylemiyebilirdim, -

- diye düşünüyordu, - o zaman hiçbir şey de olmazdı". İlk darbeyi vuran dragonun önce ürkek, sonra birdenbire insafsızlaşan yüzü, ve o gocuğu tilki kürklü çocuğun sessiz, ürkekçe bir sistemle kendime bakışı tekrar gözünün önüne geldi..." Fakat ben bunu kendim için yapmadım. Ben, böyle hareket etmek zorun-

daydım. La plebe, le traire... le bien publique"1 i diye düşündü.

Yauza köprüsü, hâlâ, yığılıp sıkışan kıtalarla doluydu. Kutuzof, suratını asmış, bitkin bir halde, köprüünün yakınlarındaki bir sırada, oturup kamçisiyle kumun üstüne şekiller çizdiği sırada bir kaleska gürültüyle ona doğru yaklaştı. General üniformalı şapkası tüylü bir adañh, boyuna kayan ve bir bakıma öfke, bir bakıma korku ifade eden gözlerle Kutuzof'a yaklaştı. Fransızca bir şeyler söylemeğe başladı. Bu adam, kont Rastopçin'di. Kutuzof'a, artık Moskova, ve başkent, mevcut olmadığı,, ortada yalnız bir ordu kaldığı için kendisinin de kalkıp buraya geldiğini söylüyordu.

— Eğer altesiniz, Moskova'yı savaşımadan teslim etmiyeceğinizi bana söylememiş bulun-saydınız, iş başka türlü olurdu. Başımıza bu işler gelmezdi! - dedi.

Kutuzof gözlerini Rastopçin'e dikmişti; söylenen sözlerin mânasını anlamıyormuş da^ kendisiyle konuşanın yüzünde yazılı bir şeyleri okumağa uğraşıyormuş gibiydi. Sıkılıp bozulan Rastopçin sustu. Kutuzof başını hafifçe salladı, dikkatli bakışlarını Rastopçin'in yüzünden ayırmadan, yavaşça :

— Hayır, - dedi, - Moskova'yı savaşız ver-miyeceğim.

Ayak takımı, haym... genel menfaat.

290

HARB VE SULH

HARB VE SULH

291

Kutuzof bu sözleri söylerken büsbütün başka bir şey mi düşünüyordu, yoksa manasızlığını bildiği için bunu mahsustan mı söylemişti, her ne hal ise, kont Rastopçin hiçbir cevap vermedi; Kutuzof'un yanından hemen uzaklaştı. Tuhaf şey! Moskova'nın başkomutanı, gururlu kont Rastopçin eline kılıcı alarak köprüye yaklaştı, yığılan yük arabalarını, bağıra çağıra dağıtmağa başladı.

XXVI

İkindiye saat dörtte Murat'ın kıtaları Moskova'ya girdiler. Başta Vurtemberg hüsar-ları gidiyor, arkada atlı olarak, kalabalık bir maiyet alayile Napoli kralının kendisi geliyordu.

Murat, şehir kalesi "le Kremlin"in durumunu öğrenmek için gönderilmiş öncülerden Ihaber gelmesini bekliyerek, Arbat'm ortalarında bir yerde, Nikola-Yavlenni kilisesinin yakınında durdu.

Şehirde kalan Moskovalılardan küçük bir Tcalabalık Murat'ın etrafına toplandı. Hep ürkekçe bir hayretle, renk renk tüyler, altın yıldızlarla süslenip püslenmiş uzun saçlı komutana bakıyorlardı.

— Bana bak, yoksa onların çarı bu mu ne? E, fena değil doğrusu! - diye fısıltıyla konuşuyorlardı.

;

Bir tercüman bu küçük kalabalığa yaklaştı.

Kalabalığın içinde millet birbirine fısıldıyordu :

— Şapkanı çıkar be... Şapkanı.

Tercüman, ihtiyar bir kapıcıya, Kremlin daha epey uzak mı, diye sordu. Yabancıyı olduğunu Leh şivesine hayretle kulak kabartıp teîûmanın konuştuğu Rusçayı Rus diline benzetemiyen kapıcı, kendine söylenenleri an* îmadı, ötekilerin arkasına çekilip saklandı.

Murat, tercümana doğru yürüdü, Rus kıt'-alarının nerede bulunduklarını sormasını emretti. Ruslardan biri sorulani anlamıştı; birdenbire birkaç tercümana cevap verdi. Öncü kıtasından bir subay Murat'a yaklaştı, kale kapılarının tıkalı olduğunu, orada herhalde bir pusu kurulduğunu bildirdi. Murat :

— Pekâlâ, - dedi, sonra maiyet baylarından birine dönerek, dört hafif topla kapıların topa tutulmasını emretti.

Murat'ın ardı sıra gelen saflardan bir batarya tınsa kalkarak hareket etti, Arbat boyunca ilerledi.

Vozdvijenka'nın sonuna gelen batarya orada durdu, meydanlıkta sıralandı. Birkaç Fransız subayı toplan yerleştirip tek dürbinlerle Kremlin'e bakmağa başladılar.

Kremlin'de akşam duası çanları çalıyordu, bu çan sesleri Fransızları şaşırttı. Bunu,

292

HARB VE SULH

silâh başı işareti sandılar; birçok piyade askeri Kutafiyet kapısına doğru koştu. Kapıda kütükler ve taban tahtaları vardı. Kıtasiyle birlikte subay kapıya yaklaştığı sırada altından iki el silâh atıldı. Topların yanında bulunan general; subaya bağırarak emir verdi; subay, askerleriyle birlikte koşarak geri döndü. Kapıdan üç el silâh daha atıldı.

Kurşunlardan biri, Fransız askerlerinden birinin bacağına isabet etti, tahta perdenin arkasından birçok sesin acayip haykırışları yükseldi. Fransız general; subay ve askerlerinin yükünde, o anda, sanki kumanda ile olmuş gibi; deminki sevinçli, rahat ifadenin yerine kavgaya, ıstıraba hazır insanların inatçı, çetin ifadesi İDelirdi. Onlar için, mareşalından dümen neferine kadar hepsi için, burası artık Vozdvijen-Tcaya, Mohavaya, Kutafiyef yahut Troiski kapısı değil, üzerinde belki de kanlı bir savaşın yapılacağı yeni bir yer, yeni bir muharebe meydanıydı. Hepsı de bu muharebeye hazırlanıyordu. Tahta perdeli kapının arkasından gelen Tiaykırışlar kesildi. Toplar drisa edildi. Topçular, yanmış fitillerine üflediler. Subay komuta verdi: Feu! ve birbiri peşinden iki peşrev kutusu ıslığı duyuldu. Hartuç gülleleri kapının taşlarında, kütüklerin ve taban tahtaları üzerinde çatırdadı, iki duman bulutu meydanlığın üstünde yükseldi.

1 Ateş!

HARB VE SULH

293

Kremlin'in taş kapısına açılan ateşin uğultusu dindikten az sonra, Fransızların başları üstünde acayip bir gürültü işitildi. Muazzam bir ala karga sürüsü duvarların üstünde yükseldi, garklayıp vaklıyarak, binlerce kanad gü-rültüsüyle havada dönmeğe başladı.. Bu gürültülerle beraber kapıdan tek bir insan haykırışı işetildi, dumanların arasında kaftanlı, başı açılçİ bir adamın karaltısı belirdi. Elindeki tüfekle Fransızlara nişan aldı. Topçu subayı : "Feu!"-diye tekrarladı. O anda bir tüfek ve iki top sesi işitildi. Kapıyı tekrar duman kapladı.

Tahta perdenin arkasında artık hiçbir şey kımıldamıyordu, Fransız piyadeleri subayla-riyle birlikte kapıya yaklaştılar. Kaftanlı iki adam duvar boyunca Znamenka'ya doğru bayır aşağı koşup kaçtı. Subay, kütükleri ve cesetleri göstererek :

... Enlevez - moi ça1,- dedi. Fransızlar yaralıları öldürüp cesetleri hisardan aşağı attılar. Bu adamların kim olduklarını kimse bilmiyordu. Onlar için sadece "Enlevez - moi ça" denilmiş, sonra da kokmasınlar diye bir araya toplanıp uzaklara atılmışlardı. Yalnız Thiers onların hâtırasını birkaç beîâgatli satırla anmış-tır : "Ces miserables avaient envahi la citadel-

Kaldırım şunu.

294

HARB VE SULH

HARB VE SULH

295

le sacree, s'etaient empires des fusils de Varsenal ettiraient (ces miserables) sur les Fran-çais. On en sabra queltiraient sur les Français. On en sabra quelques-uns et on purgea le remlin de leur presence"1. Murat'a yolun açılmış olduğu bildirildi. Fransızlar kapılardan girip ordugâhlarını ayan meclisi meydanında kurmağa başladılar. Askerler meclis binasının pencerelerinden iskemleleri dışarı atıyor, ateş yakıyorlardı.

Diğer kıtalar Kremlin'den geçerek Maro-seyka'da, Lubyanka'da Pakrofka'da yerleştiler. Kıtaların bazıları, Vozdvijenka, Znamenka, Mkolska ve Tverskaya boyunca yerleşti. Hiçbir yerde ev sahiplerini bulamıyan Fransızlar, başka şehirlerdeki gibi evlere yerleşecek yerde, bir açık ordugâhta olduğu gibi, dışarda; sokaklara yerleştiler.

Üstleri başlan paramparçaydı, açtılar, bitkindiler, mevcutlarının üçte birini kaybetmişler, ama yine de şehre büyük bir intizamla girmişlerdi. Bu; bitkin, yıpranmış, fakat henüz kavgacı ve korkulacak bir orduydu. Lâkin, bu ordu orduluğunu ancak askerleri evlere •dağılıncaya kadar muhafaza edebildi. Alayla-1 Bu zavallılar, mukaddes kaleyi istilâ etmişler, cephanelikten silâh almışlar, Fransızlara ateş etmişlerdi. Birkaçı kılıçtan geçirildi ve Kremlin vücutlarından temizlenmiş oldu.

rın efradı, boş zengin evlere dağılmağa başlar başlamaz bu ordu da ebediyen orduluktan çıktı; sivile de, askere de benzemiyen, plaçkacı denilen ikisi ortası bir şey oldu. Aynı insanlar beş hafta sonra Moskova'yı bırakıp giderlerken artık ortada ordu diye bir şey kalmamıştı. Bu, herbiri kendi aklınca değerli, faydalı zannettiği bir yığın eşyayı yüklenip götüren yahut taşıyan bir plaçkacılar güruhuydu. Moskova'dan çıkarken bu insanlardan her-birinin gayesi, eskiden olduğu gibi savaşmak değil, fakat ele geçirdiği ganimeti elinden kaptırmamaktı. Elini çömleğin dar boğazından geçirip içindeki cevizleri avuçladıktan sonra onları bırakmamak için avucunu açmıyan, böylelikle de kendi mahvına sebep olan maymun gibi, Fransızların da; yağma ettikleri şeyleri Moskova'dan çıkarken beraberlerinde alıp götürmeleri yüzünden mahvolacakları belliydi. Ama, nasıl maymunun cevizle dolu avucunu açması imkansızsa, onların da, bu yağma edilmiş şeyleri bırakmaları tıpkı öyle imkânsızdı. Her Fransız alayının Moskova'nın herhangi bir mahallesine girişinden on dakika sonra ortada ne asker ne de subay kalıyordu. Güle oynıya odalara girip çıkan kaputlu, tozluklu insanlar evlerin pencerelerinden görünüyor; aynı çeşit insanlar kilerlerde; mahzenlerde erzaklara hükmediyor; ahırların, arabalıkların kapılarını aynı çeşit insanlar açıyor, kırıyor, mutbak-

296

HARB VE SULH

JHARB VE SULH

297

larda ateş yakıyor; sıvalı kollarla yemek pij-şiriyor, kaynatıyor, kotarıyor, çocuklarla kadınları korkutuyor, güldürüyor, okşuyorlardı. Bu adamlar her tarafta, dükkânlarda, evlerde yığınlaydı. Ama, artık ortada ordu yoktu.

Aynı gün, Fransız komutanları, askerlerin şehir içine dağılmaması, şehir halkına eziyet ledilmemesi; plâçkacılığın kesin olarak önlenmesi hemen o akşam genel bir yoklama yapılması için emir üstüne emir yağdırdılar; fakat evvelce orduyu teşkil eden insanlar, bütün tedbirlere rağmen, rahat etmek imkânlarıyla, Tdoi bol ihtiyat erzakla dolu olan bu zengin, boş şehire dağılıverdiler. Çorak bir kırdan aç bir Tiayvan sürüsü toplu bir halde gider de, bir mer'aya raslayınca nasıl zaptedilmezcesine da-ğılıverirse, ordu da bu zengin şehrin içinde •öyle, zaptedilmezcesine dağılıvermişti.

Moskova'da şehirlilerden kimsecikler yoktu; askerler, kumun üstünde su gibi şehrin içinde sızıp gittiler; ilk girdikleri yer olan Kremlin'den başlayarak dört bir yana yol yayıldılar. Olduğu gibi bütün eşyayla bırakılmış zengin bir tüccar evine giren süvari askerleri orada beygirleri için lüzumundan fazla geniş ahırlar buluyor, ama yine de, kendilerine daha iyi gelen aynı sıradaki başka bir •evi gidip işgal ediyorlardı. Birçokları, içine kimlerin yerleştiğini tebeşirle yazarak birkaç evi birden işgal ediyor; başka kıtalarla muna-

kaşaya tutuşuyor; hattâ dövüşüyorlardı. Askerler daha henüz bir yere yerleşmeğe vakit bulamadan şehri dolaşmak için sokaklara fırlıyorlar, her şeyin yüzüstü bırakılmış olduğunu haber alınca da, ellerine bedavadan değerli eşyalar geçirebilecekleri yerlere saldırıyorlardı. Komutanlar, askerleri durdurmağa gidiyor, fakat kendileri de istemiyerek aynı işe katılıyorlardı. Arabacılar çarşısında birçok mağaza çeşitli arabalarla dolu kalmıştı, oraya da generaller yığılmış, kendilerine kaleska ve kupa arabası seçiyorlardı. Şehirde kalan halk, yağmadan kurtulmak ümidiyle komutanları ev-Herine davet etmekteydi. Yüzüstü bırakılmış malın mülkün haddi hesabı yoktu. Fransızların işgal ettiği yerlerin çevresinde, her tarafta, henüz keşfedilmemiş, işgal olunmamış yerler vardı, Fransızlar buralarda daha değerli şeyler bulunduğunu sanıyorlardı. Böylece Moskova onları gitgide daha çok emip içine çekiyordu. Kuru bir toprağın üstüne su döküldüğü zaman nasıl hem su, hem de kuru toprak yok olursa, zengin, boş bir şehre aç bir ordunun girmesi yüzünden de, öylece hem ordu; hem de zengin şehir yok oldu; ortada kalan şey, çamur, yangın ve plâşkacılıktı.

Fransızlar, Moskova yangınını au patrio-iisme feroce de Rastopchine'e' atfederler, Rus-
1 Rastopçin'in vahşi yurtseverliği'ne.

298

HARB VE SULH

HARB VE SULH

299

larsa Fransızların taassubuna... Gerçekte ise; Moskova yangınına, bu yangının sorumluluğunu bir yahut birkaç kişinin omzuna yükletmek bakımından sebep aranıyorsa, böyle bir sebep yoktu ve olamazdı. Moskova, şehirde 130 tane kötü yangın tulumbası bulunmuş, yahut bulunmamış olsun, herhangi bir ahşap şehrin yanabileceği bir duruma düşürüldüğü için yanmıştı. Moskova nasıl olsa yanacaktı, çünkü halkı onu bırakıp gitmişti; üzerine günlerce kıvılcım yağın bir yonga yığınının tutuşması gibi bu yangın da önüne geçilmez bir şeydi. Daha ev sahipleri evlerindeyken ve polisi yardıma koşarken bile, içinde her yaz, he^ men hemen her gün yangın çıkan tahta bir şehri artık ahaliyi bırakıp gider de; onu günde iki defa yemek pişiren, çubuk içen ve açık ordugâh ateşlerini ayan meclisi meydanında saray iskemleleriyle yakan askerler doldurursa, elbette ki yanmamazlık edemezdi. Barış zamanlarında bile, askerleri belli bir yerde köylere ev ev dağıtın, oralarda çıkan yangın sayısının* hemen arttığını görürsünüz. Yabancı bir ordunun işgal ettiği boş, ahşap bir şehirde yangın ihtimallerinin ne derece artacağını artık düşünün. Bu işte ne le patriotisme feroce de Ras~ topchim, ne de Fransızların taassubu bahis konusu olamaz. Moskova; bacalar, mutfaklar, açıkta yakılan ateşler, düşman askerlerindeki umursamazlık, ev sahibi olmıyan şehir halkı»

yüzünden yandı. Kundakçılar olsa bile (bu da ^çok şüphelidir ya, çünkü şunun bunun yangın »çıkarması için hiçbir sebep yoktu; sonra bu zahmetli, tehlikeli de bir iştir) bu kundakçıları Moskova yangınının sebebi diye gösteremeyiz; çünkü aynı iş onlarsız da olacaktı.

Fransızların, Rastopçin'i vahşilikle; Rusların da Bonapart'ı haydutlukla suçlandırmaları; sonra da milletlerinin eline bir kahramanlık meşalesi vermeleri kendileri için ne kadar övünülecek bir şey olursa olsun yangının böyle doğrudan doğruya bir sebebi olamazdı, çün-kü sahipleri tarafından bırakılan, yabancı insanların içinde hüküm sürmesine, çorba pişirmesine müsaade edilen her köy, her fabrika, her ev nasıl eninde sonunda yanarsa, Moskova da öylece yanacaktı. Moskova'yı içinde oturanlar yakıtı, bu doğrudur; fakat bunlar gitmeyip kalan şehir halkı değil, şehre dışardan gelmiş olanlardır. Düşmanın işgal ettiği Moskova; Berlin; Viyana ve başka şehirler gibi sağlam kalmadı; çünkü Moskovalılar, Fransızlara ekmek tuz ve şehrin anahtarlarını getirecek yerde şehirden çıkıp gittiler.

XXVII

Moskova'da Fransızların emilip dört bir yana akışı, Piyer'in şimdi oturduğu mahalleye, 2 eylülde ancak akşama doğru ulaşmıştı.

1 Ekmek tuz Ruslarda misafirsevejliliğin remzidir.

300

HARB VE SULH

HARB VE SULH

Piyer, inzivasında bir başına, fakat acayip bir surette getirdiği son iki günden sonra deliliğe yakın bir duruma düşmüştü. Bütün varlığına bir tek düşünce hâkim olmuştu. Ne zaman, nasıl olduğunu kendi de bilmiyordu, ama bu düşünce şimdi onu öyle bir sarmıştı ki, artık ne geçmişi, ne de hali hatırlıyor, gördüğü işittiği şeyler ona bir rüya gibi geliyordu.

Piyer, hayatın, kendisini sarmış olan ve o günkü durumunda çözmeğe gücü yetmediği karışık kör düğüm isteklerinden kurtulmak için evini bırakmıştı. Yosif Aleksiyeviç'in evine rahmetlinin, kâğıtlarını, kitaplarını toplamak bahanesiyle gidişi, sırf sükûna, huzura kavuşmak içindi; çünkü şimdi kendisinin sürüklendiğini hissettiği karmakarışık gailelerin büsbütün tersine olarak. Yosif Aleksiyeviç'in hâtırası Piyer'in ruhunda ebedi, sakın, yüksek düşünceler alemiyle bağlıydı. Aradığı sakın bir sığmaktı; Yosif Aleksiyeviç'in yazı odasında bunu gerçekten de bulmuştu. Yazı odasının ölü sessizliği içinde tozlu masaya dirseklerini dayayıp oturunca, hayalinden son günlerin, hele Borodino savaşının hâtıraları sükûnetle, manalı bir surette birbiri ardından geçmeğe başladı; ruhunda, onlar diye iz bırakmış olan insanlardaki doğruluğun, sadeliğin, kuvvetin yanında kendi hiçliğini, sahteliğini anlamaktan gelen hissi tekrar duydu. Gerasim onu daldığı

düşüncelerden ayılttığı zaman Piyer, Moskova'nın halkça yapılacak savunmasına (böyle bir savunmanın hazırlandığını biliyordu) katılmağı tasarlamıştı. Bu maksatla da Gerasim'den, kendisine hemen bir kaftanla bir tabanca bulmasını rica etmiş, ona; Yosif Aleksiyeviç'in e-vinde, adını gizliyerek kalmak niyetinde olduğunu bildirmişti. Sonra, bir başına işsiz güç-,süf geçirdiği (Piyer, dikkatini masonlukla ilgili el yazma belgelerin üzerinde toplamağa birkaç kere boşuna gayret etmişti) bu ilk gün içinde, eskiden de düşündüğü gibi, kendi adının Bonapart adıyla birleştirilince aldığı esrarengiz mâna birkaç kere aklından bulanık bir surette geçti; ama bu, yani vahşi hayvanın saltanatına son vermek işinin kendisine, l'Russe Besuhof'a mukadder olduğu düşüncesi, insanın aklından sebepsiz yere, hiçbir iz bırakmadan gelip geçiveren hülyalardan biriydi.

Piyer, (sadece Moskova'nın halkça savunmasına katılmak maksadiyle) kaftan satın aldıktan sonra Rostoflara raslayıp da, Nataşa ona : "Kalıyor musunuz? Ah, ne iyi..." dediği zaman aklına, Moskova'yı alsalar bile şehirde kalarak kendine mukadder işi yapmanın gerçekten de iyi olacağı düşüncesi gelmişti. Ertesi gün de bir tek düşünceyle, nefesine acımamak, hiçbir hususta onlardan geri kal-anamak düşüncesiyle Üçdağlar şeddinin yolunu

I

| I

I

302

HARB VE SULH

HARB VE SULH

303

tutmuştu. Fakat, Moskova'nın savunulmıyacağına kanaat getirerek eve döndüğü zaman, eskiden aklından bir ihtimal gibi geçen şeyin şimdi kesin bir zaruret haline geldiğini birdenbire hissetti. Adını gizliyerek Moskova'da kalacak, Napoleon'la karşılaşacak, onu öldürecek; ya kendisi mahvolacak; yahut da, ona göre; sırf Napoleon'un yüzünden Avrupa'nın başına gelen felâketlere bir son verecekti. Piyer, 1809 yılında, Viyana'da bir Alman öğrencisinin Napoleon'a yaptığı suikastın bütün ayrıntılarını, bu öğrencinin kurşuna dizildiği" de biliyordu. Fakat, görevini yerine getirirken karşılaşacağı ölüm tehlikesi onu bir kat daha coşturmaktaydı.

Aynı kuvvette iki duygu, Piyer'i, aldığı karardan yana karşı konulmazcasına çekiyordu. Birincisi, onda genel felâketin uyandırdığı kendini feda etmek, ıstırap çekmek Jihtiyacıydı; 25 ağustosta yine bu duyguya kapılarak Mojaisk'e doğru yola çıkmış, savaşın içine sürüklenmişti, şimdi yine bu duygunun tesiriyle evinden kaçıp alışkın olduğu lüks rahatlığı bırakarak, kaskatı bir divanın üstünde soyunmadan yatıyor, Gerasim'le aynı yemeği yiyordu; öteki duygu, şarta bağlı; yapma ve fânî olan, insanların çoğunluğunca dünyanın en büyük nimeti sayılan her şeye karşı hissedilen o,, sırf Ruslara has, belirsiz hafifseme duygusuy-

du. Piyer, bu sihirli, acayip duyguya ilk defa Slobodski sarayında kapılmıştı; çünkü orada birdenbire anlamıştı ki, insanların o kadar peşinden koştukları dört elle sarıldıkları zenginliğin, iktidarm, hattâ hayatın bile bir değeri varsa o da bütün bu şeylerin fırlatılıp atılma-sındaki zevktedir.

Gönüllü genç askere son kapağına kadar kafayı çektiren; sarhoşa, sebepsiz yere, bu işin cebindeki son meteliğe de mal olacağını bildiği halde aynaları, camları kırdıran yine aynı bu duygudur; delice işler (bayağı mânada) yapan insanın beylik telâkkileri dışında yüksek fciir hayat telâkkisinin varlığını ilân ederek sanki kendi şahsî kudretini, kuvvetini denemesi de bu duygunun neticesidir.

Piyer bu duyguya Slobodski sarayında ilk defa kapıldığı günden beri hep tesiri altında kalmıştı, fakat onu tam mânasiyle ancak şimdi duyuyordu. Bundan başka, Piyer'i kararında sabit tutan ve ondan vazgeçmesini imkânsız kılan bir şey de, bu yolda şimdiye kadar atmış olduğu adımlardı. Evinden kaçışı, kaftanı, tabancası; Moskova'da kalacağını Ros-tof'lara söylemesi; bütün bunlar; eğer o da başkaları gibi Moskovadan gitmeğe kalkışırsa; yalnız mânasızlaşmakla kalmıyacak, fakat ayıp, gülünç olacaktı (ki bu Piyer'in hassas yeri idi).

304

HARB VE SULH

HARB VE SULH

305

Piyer'in vücutça durumu, her zaman olduğu gibi, mânevi durumuna uygundu. Alışık olmadığı kötü yemekler, o günlerde içtiği votka, yaprak sigarası ve şarap yokluğu, değiştiremediği çamaşırların kirliliği, şiltensiz, dar bir divanın üstünde geçirdiği iki gece, bütün bunlar Piyer'i deliliğe yakın bir sinirlilik içinde tutuyordu.

Öğleden sonra saat ikiydi. Fransızlar Moskova'ya girmişlerdi. Piyer bunu biliyor, fakat harekete geçecek yerde, girişeceği işi en küçük ayrıntılarına kadar gözden geçirip düşünmekten başka birşey yapmıyordu. Piyer, darbeyi ne suretle indireceğini, Napoleon'un ölümünü hülyalarında açıkça gözlerinin önüne getiremiyor; fakat kendi ölümü, kendi kahramanca yiğitliği, olağanüstü bir berraklıkla, kederli bir hazla gözünün önüne geliyordu.

"Evet, ben bir başıma Jierkes için bu işi yapmalıyım, yahut mahvolmalıyım!"- diye düşünüyordu. - "Evet, ona yaklaşacağım... sonra, birdenbire... tabancayla mı, hançerle mi?... Ama hepsi bir... Ben değil, Tanrının eli cezalandırıyor seni diyeceğim ona... (Napoleon'u öldürürken söyleyeceği sözleri düşünüyordu). Ne olacak, alın, idam edin beni!"-diye yüzünde kederli, fakat azimli bir ifadeyle, başını eğip kendi kendine konuşmakta devam ediyordu.

Piyer; odanın orta yerinde durup böyle kendi kendine muhakemeler yürüttüğü sırada kapı açıldı, eşikte, eskiden her zaman korkak olan Makar Aleksiyeviç'in, büsbütün değişmiş bulunan şekli görüldü. Hırkası savruluyordu.. Yüzü kıpkırmızıydı, iğrençti. Sarhoş olduğu belliydi. Piyer'i görünce ilk anda şaşaladı, fakat aynı şaşalamayı Piyer'in yüzünde de fark edfr etmez yiğitleşti, ince bacakları üzerinde sendeliyerek odanın ortasına geldi. Kısık, fakat emin bir sesle :

— Korktular, - dedi; - ben söylüyorum : teslim olmayacağım, ben söylüyorum. Doğru değil mi, bayım? Bir an düşündü, sonra birdenbire; masanın üstünde tabanca görünce, beklenmedik bir hızla, tabancayı alıp koridorda koşarak kaçmağa başladı.

Makar Aleksiyeviç'i kovalıyan Gerasim'le kapıcı onu sofa aralığında durdurdular, elinden tabancayı almağa çalıştılar. Koridora çıkan Piyer de bu yarı deli ihtiyara acıyarak, tiksinererek bakıyordu. Sarf ettiği gayretle yüzü buruşmuş olan Makar Aleksiyeviç tabancayı tutuyor, besbelli fevkalâde bir şeyler tasavvur ederek kısık bir sesle haykırıyordu :

— Silâh başına! Rampa! Yalan söylüyorsun, alamazsın!

Gerasim, Makar Aleksiyeviç'i incitmeden dirseklerinden tutup kapıdan içeri itmeğe çalışarak :||·||'

306

HARB VE SULH

— Yeter rica ederim, yeter, Lütfen, rica ederim vazgeçin, ama rica ederim beyefendi, --diyordu.

— Sen kimsin? Bonapapt mısın, - diye Makar Aleksiyeviç haykırıyordu.

— Bu yaptığınız doğru değil, sultanım, lütfen odaya buyurun, dinlenin. Lütfen şu tabancayı...

Makar Aleksiyeviç tabancayı sallıyarak bağıırıyordu :

— Defol, aşağılık köle! Dokunma bana! 'Görüyor musun şunu? Rampa! :

Gerasim, kapıcıya fısıldadı:

— Yakala,

Makar Aleksiyeviç'i kollarından yakalayıp kapıya doğru sürüklediler.

Sofa aralığı, iğrenç çığlıklarla, soluğu kesilen bir sarhoş sesinin kısık feryatlarıyla doldu.

Birdenbire sahanlık tarafından acı bir kaldın çığlığı yükseldi, ahçı kadın koşu koşu sofa .aralığına geldi.

— Onlar! Aziz babalarım!... Vallahi onlar, dört tane atlı! - diye haykırdı.

Gerasim'le kapıcı, Makar Aleksiyeviç'i bıraktılar. Sessizleşen koridorda dış kapıya vuran birkaç elin gürültüsü açıkça duyuldu.

HARB VE SULH

XXVIII

307

Tasarısını gerçekleştirinceye kadar adım sanını gizlemeğe, Fransızca bildiğini söylememeğe kendi kendine karar vermiş olan Piyer, Fransızlar içeri girer girmez hemen saklanmak niyetiyle koridorun yarı açık kapısı önünde duruyordu. Fakat Fransızlar içeri girdikleri hal^p Piyer kapıdan uzaklaşmadı : merakını ye-nemiyerek orada kalmıştı.

İki kişiydiler. Birisi subay : uzun boylu, babayiğit tavırlı, yakışıklı bir erkek; ikincisi ise, herhalde asker yahut emir eriydi : bodur, zayıf, yanakları çökük, yüzü gözü güneşte yanmış, bön bir adam. Subay, bir değneğe dayanarak, topallıya topallıya önden yürüyordu. Birkaç adım attıktan sonra sanki bu evin munasip olduğuna kendi kendine karar vermiş gibi, geriye, kapıda duran askerlere döndü, beygirleri içeri alsınlar diye kuvvetli, komutanca bir sesle haykırdı. Bu işi bitirince de dirseklerini babayiğitçe bir jestle kaldırarak bıyıklarını burdu, sonra elini şapkasının siperine götürdü. Gülümseyip etrafına bakmarak keyifli keyifli:

— Bonjour, la compagnie!1 - dedi. Hiç kimse karşılık vermedi.

Merhaba ihvan.

308

HARB VE SULH

— Vous etes le bourgeois?1 - diye Gera-sim'e sordu.

Gerasim bir şey anlamıyarak korka korka subaya baktı.

Subay, bu ufacak adamı hoşgören sevimli bir gülümsemeyle tepeden tırnağa süzerek:

Quartire, quartire, logement, - dedi. - Les Français son des bons enfants. Que diable! Vo-yons! Ne nous jâchons pas. mon vieu,2 - diye korkmuş, suskun Gerasim'in omuzunu okşıya-rak devam etti. Sonra etrafına bakınıp Piyer'in "bakışlarıyla karşılaşarak :

— A çal! Dites done, on ne parle done pas Français dans cette boutique/ • dedi. Piyer kapıdan uzaklaştı.

Subay tekrar Gerasim'e döndü. Kendisine evin odalarını göstermesini istedi.

Gerasim, lâfı anlaşılabilirsin diye kelimeleri eğri büğrü söyliyerek : •

— Efendi yok... Ben anlamaz... Benim o-da.. Siz... - dedi.

Fransız subayı gülümsedi, söylediklerini anlamadığını anlatmak için Gerasim'in burnu

1 Ev sahibi siz misiniz?

2 Oda, oda, mesken. Fransızlar iyi çocuklardır. Hay şeytan, danlıp gücenmeyelim babalık.

3 Amma da iş ha, yoksa burada Fransızca bilen

yok mu?

— >1

HARB VE SULH

309»

dibinde eliyle hareketler yaptı, Piyer'in durduğu kapıya doğru topallıya topallıya yürüdü. Piyer elinden kurtulmak için çekilmek istedi. Fakat tam bu sırada mutfağın açılan kapısında elinde tabancayla beliren Makar Aleksiye-viç, bir deli kurnazlığıyla gözlerini Fransıza dikti; tabancasını kaldırarak nişan aldı.

Tetiğe asılıp :

4- Rampall! -diye sarhoş sarhoş haykırdı. Fransız subayı sesten yana döndü, o anda da, Piyer; sarhoşun üstüne atıldı. Tabancayı yakalayıp havaya kaldırdığı sırada Makar Aleksiyeviç viç tetiği çekti; kulakları sağır eden, her tarafı barut dumanına boğan bir silâh sesi duyuldu.. Fransız, sarardı, kendini arkaya; kapiya doğru attı.

Fransızca bildiğini belli etmemeğe karar vermiş olduğunu unutan Piyer, tabancayı alıp fırlatarak subaya doğru koştu, ona Fransızca:

— Vous n'etes pas blesse?1 - dedi. Subay kendini yokluyarak :

— Je coris que non, - diye cevap verdi. Duvarın alçı sıvasındaki bir sıyrığı göstererek : -n'ais je l'ai manque belle cette fois-ci, - dedi. Piyer'e sert sert bakıp : - Quel est cet hemme?2-

1 Yaralanmadınız ya?

2 Galiba, hayır. Ama bu sefer iyi kurtuldum-Kim bu herif?

.310

HARB VE SULH

HARB VE SULH

311i

diye sordu. Piyer rolünü büsbütün unutarak -çabuk karşılık verdi:

— Ah, je suis vraiment au desespoir de ce -qui vient l'arriver, - dedi. - Cet un fou, un mal-heureux qui ne savait pas ce qu'il jaisait1

Subay, Makar Aleksiyeviç'e yaklaşıp yaka-rsından tuttu.

Makar Aleksiyeviç duvara dayanmış, dudağı sarkmış, sanki ayakta uyukluyormuş gi. bi sallanıyordu.

Fransız, elini çekerek :

— Brigand, tu me la pay er as, - dedi, cafcaflı mahzun bir oda ile ve azimli, güzel bir jestle : — Nous autres nous sommes elements apres la victoire, mais nous ne pardonons pas .!ais traitres,2 - diye ilâve etti.

Piyer, bu sarhoş, deli adamdan öğ almaması için subaya, Fransızca konuşarak; yalvarmakta devam ediyordu. Subay, hep o mahzun edasiyle dinledi, sonra birdenbire gülüm-siyerek Piyer'e döndü, onu birkaç saniye sessizce süzdü. Güzel yüzünde facialı fakat aynı .-zamanda tatlı bir ifade belirdi, elini uzattı:

— Vous m'avez savue la vie! Vous etes Français?3 - dedi. Bir Fransızın böyle bir ne-

1 Başınıza gelen işe cidden çok müteessifim. Delidir, ne yaptığını bilmiyen bir zavallı.

2 Haydut, bana bunun hesabını vereceksin. Bizler zaferden sonra merhametliyiz, ama hainleri affetmeyiz.

3

Hayatımı kurtardınız! Fransız mısınız?

ticeye varması tabiiydi. Büyük bir işi ancak, bir Fransız yapabilirdi; onun; 13 üncü alan yüzbaşısı Mr.

Ramball'ın hayatını kurtarmak, da; hiç şüphesiz büyük bir işti.

Fakat böyle bir netice ve bu neticeye dayanan subayın kanaati ne kadar tabîî olursa, olsun Piyer yine de onu hayal kırıklığına düşürmeği gerekli buldu. Hemen :

!A- Je suis Russe,1 - dedi..

Fransız parmaklarını burnunun ucunda; oynatıp gülümsiyerek :

. . . — Haydi, haydi, haydi, â d'autres,s - dedi. - Tout â l'heure vous allez me confer tout ça,s - diye de artık Piyer'e karşı öz kardeş gibi davranarak ilâve etti : — Chamre de rencon-trer un compatriote. Eh bien! qu'allons nous-fair e de cet homtne?*

Fransız subayının yüzündeki ifade, sesinin tonu; Piyer gerçekten de Fransız olmasa bile, yeryüzündeki bu en yüksek sıfatı bir kere aldıktan sonra, elbette artık ondan vazgeçemez, diyordu. Subayın sorduğu son soru üzerine Piyer; Makar Aleksiyeviç'in kim olduğunu bir kere daha anlattı; kendileri gelmeden.

1 Ben Rüsum.

2 Başkalarına anlat.

3 Birazdan bana bütün bu hikâyeleri anlatırsınız-

4 Bir vatandaşa raslamış olmakla bahtıyarım.. Peki, bu herifi ne yapacağız?

.az önce bu sarhoşun delinin, dolu tabancayı kapıp götürdüğünü, onu elinden alamadıklarını açıkladı; zavallının cezaya çarptırılmama-smı bir kere daha rica etti.

Fransız, göğsünü kabartıp eliyle şahane bir hareket yaptı. Çabuk ve dokunaklı bir e-dayla konuşarak :

— Vous m'avez savue la vie! Vous etes .Français. Voue me demendez sa grçce? Je vous Tacorde. Qu'on emmene cet homme.1 - dedi, hayatını kurtardığı için Fransızlık payesini verdiği Piyer'in koluna girip onunla birlikte içeri girdi.

Avludaki askerler silâh sesini duyunca sofa aralığına gelmişlerdi, ne olduğunu soruyorlar, suçluları cezalandıracaklarını söylüyorlardı, fakat subay onları sert bir eda ile durdurdu :

— On vous demandera quand on aura be-son de vous,2 - dedi. Askerler çıktılar. Bu arada mutfağı şöyle bir dolaşmış olan emir eri, subaya yaklaştı.

1 Hayatımı kurtardınız. Siz Fransızsmız. Ben-lden bu adamın affını istiyorsunuz. İsteğinizi yerine getiriyorum.

2 Lüzum olursa çağırılırsınız.

— Capitaine, Us ont de la soupe et du gi-got de mouton dans la cuisine. Faut-il vous î'apporter?2 - dedi.

• Yüzbaşı :

— Oui, et le vin,2 - diye cevap verdi.

XXIX

!!^Fransız subayı Piyer'le birlikte odaya girince, Piyer kendisinin Fransız olmadığına subayı bir kere daha ikna etmeği vazife bildi ve çekilmek istedi, fakat subay razı olmadı. Hayatını kurtardığı için Piyer'e karşı öyle nazik, sevimli, hoş davranıyor, öyle gerçek bir minnettarlık gösteriyordu ki, ricasını reddetmeğe Piyer'in yüzü tutmadı; ilk girdikleri yer olan salonda onunla kaldı. Piyer, Fransız olmadığına ısrar edince, yüzbaşı, böyle öğünülecek bir sıfatın nasıl reddedilebileceğine besbelli akıl erdiremiyerek omuz silkti, ille de kendini Rus olarak göstermek istiyorsa mesele kalmadığını, fakat, buna rağmen, ne olursa olsun, hayatını kurtardığı için artık ona ebedî bir minnettarlıkla bağlanmış bulunduğunu söyledi.

Eğer bu adamda başkalarının duygularını azıcık olsun anlamak, Piyer'in hissettiklerini

1 Yüzbaşım, mutfakta çorbayla koyun kızartması var.. Arzu buyrulur mu?

2 Evet, ama şarap da getir.

sezmek kabiliyeti olsaydı, Piyer herhalde onun yanından uzaklaşırdı; fakat bu adamın kendinden başka her şeye karşı gösterdiği coşkun vurdumduymazlık onu yendi.

Piyer'in kirli fakat ince çamaşırlarına, elindeki yüzüğe şöyle bir göz atan Fransız :

— Français ou prince russe incognito, - dedi. - Je vois dois la vie et je vous off re mon amitie. Un

Français n'oublie jamais ni une in-sulte ni un service. Je vous offre mon amitie. Je ne vous dis que ça.1

Bu subayın sesindeki edada, yüzündeki ifadede, hareketlerinde, Fransız görüşüyle; öyle bir iyi yüreklilik, bir asalet vardı ki, Piyer onun gülümsemesine şuursuzca bir gülümsemeyle karşılık vererek uzatılan eli sıkıttı.

Subay, bıyıklarının altında dudaklarını büzen, kendini beğenmiş, dadanılmaz bir gülümsemeyle kendini takdim etti :

—Capitaine Ramballe du 13 -em leger, de-core pour l'affaire du Sept. Voudrez - vous me dire â present, q qui j'ai l'honneur de parler

1 Fransız, yahut hüviyetini gizleyen Rus prensi, ne olursanız olunuz, size hayatımı iiorçluyum,

dostluğumu kabul ediniz. Bir Fransız, hiçbir zaman ne bir hareketi, ne de bir iyiliği unuttur. Dostluğumu kabul ediniz. İşte söylemek istediğim bundan ibaret.

aussi agreablemen au line de rester â l'arribu-lance avec la halle de ce fou dans le corps.¹

Piyer, ismini bildiremeyeceğini söyledi; kızarak, bir isim uydurmağa, adını söylemeye-yişinin sebebini Fransıza anlatmağa kalkıştı; Fransız, hemen onun sözünü kesti.

— De grâce, - dedi. - Je comprends vos ra-isgns, vous et es off icier... offisier supérieur, pint - etre. Vous avez porte les armes contre nous. Ce nest pas mon affaire. Je vous dois la vie. Cela me suffit. eJ suis tout a vous. Vous etes gentilhomme? - diye de sorar gibi ilâve etti. Piyer başını salladı. Votre nom de bap-teme, sil vous plaît? Je ne demande pas da-vantage. Mr. Pierre, dites vous... Parfait. C'est tout que je desire savoir.²

Koyun kızartması, omler, Fransızların bir Rus şarap mahzeninden almış oldukları şarap,

1 Yüzbaşı Ramballe, 13 üncü hafif süvari alayından, 7 eylül savaşından dolayı nişanla taltif edilmişimdir. Vücudumda şu delinin kurşuniyle sargı mahallinde oturacak yerde, böyle zevkle konuşmak şerefine nail olduğum insanın kim olduğunu siz de artık söyler misiniz?

2 Rica ederim. Mazeretinizi anlıyorum, subaysınız, belki de yüksek rütbeli bir subay. Bize karşı savaştınız. Bu beni ilgilendirmez. Size hayatımı borçluyum. Bu kadarı bana yeter. Emrinize âmedeyim. Asilzade misiniz? Vaftiz adınızı lûtfeder misiniz? Fazlasını soracak değilim. Mr. Piere mi'dediniz? Âîâ.v Bilmek istediğim zaten bu kadardı.

316

HARB VE SULH

HARB VE SULH

317

semaver, votka getirildi; Ramballe, Piyer'i yemeğe buyur etti, sonra hemen kendisi kuvvetli dişleriyle çiğneyip ağzını şapırdatar şapırdatar ve excellent, exquis!¹ diye diye, sıhhatli, aç bir adam gibi oburcasına, çabuk çabuk yemeğe başladı. Yüzü kızarıyor, terliyordu. Piyer de açtı, memnunlukla yemeğe katıldı. Hizmet eri Morel, sıcak suyla dolu bir tencere getirip içine bir kırmızı şarap şişesi koydu. Bundan başka tadına bakılmak için mutfaktan alıp getirdiği bir kvas şişesini de masaya yerleştirdi. Bu içki, Fransızlar arasında nam almıştı. Onlar kvasa Limonade de cochon (domuz limonatası) diye ad takmışlardı. Morel, mutfakta bulduğu bu limonade de cochon'u övüyordu. Fakat, yüzbaşında, Moskovada dolaşırken ele geçirdiği şarap vardı, bunun için kvası Morel'e bıraktı; bordo şarabının şişesine yapıştı. Şişenin boğazına bir peçete sarıp kendinin ve Pi-ye'r'in bardağını doldurdu;» açlığını gidermekte olması ve şarap, yüzbaşmayı bir kat daha coşturmuştu, hem yiyor ve hem de boyuna konuşuyordu.

— Oui, mon cher Mr. Pierre, je vous dois tine fiere chandelle de m'avoir sauve... de cet enrage... J'en ai assez, voyez-vous, de balles dans le corps. En voilâ une (böğrünü işaret etti) â Wagram et de aux a Smolensk - yanağın-

1 Mükemmel nefis.

daki yara izini gösterdi. - Et cette jambe, com-me vous voyez, qui ne veut pas marcher.. C'est â la grande bataille du 7 a la Moskova que j'ai reçu ça. Sacre dieu, c'etait beau! II fallait vo-ir ça c'etait un deluge de feu. Vous nous avez taille une rude besogne, vous pouvez vous en vanter, nom d'un petit bonhomme. Et, ma parole, malgre la toux, que j'y ai gagne, je sera-İŞ&pret a recommencer, Je plains ceux qui ri-ont pas va ça.¹

Piyer :

— J'y ai ete, " dedi.

— Bah, vraiment! Eh Men, tant mieux, -diye Fransız devam etti. - Vous etes de fiers en-nemis, tout de même. La grande redoute a ete tenace, nom d'une pie. Et vous nous I'avez fait crânement payer. J'y suis aile trois fois, tel que vous me voyez. Trois nous etions sur les

1 Beni şu kudurmuş herifin elinden kurtardığınız için bir mum adıyacağım, evet, azizim Mr. Pierre.

Vücudumda kurşun taşımaktan bıktım, usandım artık... işte bir tanesi. Vagramdan kaldı, şu ikisi de Smolenskten... Sonra şu, gördüğünüz gibi, yürümek istemiyen bacak; ayın yedisinde büyük Moskova savaşının yadigârıdır. Hay Allah, o ne güzelliikt! Görülmeğe değer, bir ateş tufanı. Anamızdan emdiğimiz

sütü burnumuzdan getirdiniz, övünebilirsiniz. Vallahi, orada yakalandığım öksürüğe rağmen aynı işe yeniden başlamağa hazırım. O hali görmeyenlere acırım doğrusu.

2 Ben de oradaydım. . . .

318

HARB VE SULH

canons et trois fois on nous a culbute et com-me des capucins de cartes. Oh! C'etait beau, Mr. Pierre. Vous grendiers ont ete superbes, tonnere de dieu. Je les ai vu six fois de suite serrer les rangs, et marcher comme a une rev-vue. Les beaux hommes! Notre roi de Naples qui s'y connatt a crie :bravo! Ah! Ah! soldet comme nous autres! - bir an sustu. - Tant mi-eux, tant mieux, Mr. Pierre, Terribles en baa-tille... galants... gülümsiyerek göz kırptı, - avec les belles, voilà les Français, Mr. Pierre, nest ce pas?1

Yüzbaşı öyle iyi yüreklice, safça bir keyif içindeydi, öyle bir kendi kendine, yeter; kendi kendinden memnun hali vardı ki, Piyer de ona keyifli keyifli bakarak göz kırpar gibi oldu... "Galtnt" sözü yüzbaşının aklına Moskova'nın durumunu getirmiş olmalıydı ki:

1 Ya, sahi mi? Daha iyi ya. Ne de olsa yiğit düşmanlarsınız. Büyük tabya da amma dayandı ha. Onu pahalya mal ettiniz bize. Şimdi nasıl gözünüzün önündeysen, oraya da öyle üç defa gittim. Toplara üç kere saldırdık, üçünde de bizi iskambil kâğıdı dizisi gibi devirdiler. Ah, o ne güzellikti Mr. Pierre. Kumbaracılarınız kusursuz vallahi. Birbiri ardı sıra altı kere saflarını sıkıştırıp, bir geçit resminde gibi yürüdüklerini gördüm. Aslan gibi adamlar. Ha, demek ki siz de bizim gibi askersiniz. Daha iyi ya Mr. Pierre. Savaşta korkunç... güzellere karşı nâzik, işte Fransızlar böyledir, değil mi Mr. Pierre?

HARB VE SULH

319

— A propos, dites done, est - ce vrai que toutes les femmes ont quitte Moscou? Une drole d'idee! Qu'avaient i elles a craindre?1 -dedi.

Piyer :

— Est-ce que les dames françaises ne qu-itteraient pas Paris, si les Russes y entraient? -«jjiye karşılık verdi.2

Fransız :

— Ah, ah, ah!... - diye kahkahadan kırılarak Piyer'in omzuna vurdu. -Ah, elle est foret celle- la, - diye devam etti Paris?.. Mais Pans-Paris...3

Piyer, onun sözünü tamamlayarak :

— Paris, la capitale du monde...*, - dedi.

Yüzbaşı, Piyer'e baktı. Lâfm ortasında durup gülümsiyen sevimli gözlerini karşısındakinin yüzüne dikmek âdetiydi.

— Eh bien, si vous ne m'avez pas dit que vous et es Russe, j'aurai parie que vous et es

1 Ha, sahi, bütün kadınların Moskovayı bıraktıkları doğru mu? Ama da acayip fikir ha. Neden korkuyorlardı ki?

2 Eğer Ruslar Paris'e girselerdi. Parisli kadınlar şehirde gitmezler miydi?

3 Ha, ha, ha, bu çok fazla, Paris? Fakat o Paris... Paris...

4 Paris, dünyanın başkenti.

320

HARB VE SULH

Parisien. Vous av ez ce que je ne sais quoi, ce...1 Bu komplimanı yapar yapmaz da tekrar susarak Piyer'i süzdü.

Piyer :

— J'ai ete â Paris, j'y ai passe des annees,2 - dedi..

— Oh ça se voit bien. Paris... Un homme qui ne connaît pas Paris, est un sauvage. Un Parisien, ça se sent a deuz lieux. Paris, c'est T alma, la Duschenois, Potier, la Sorbonne, les boulevards/ Lâfının başıyla sonu arasındaki uygunsuzluğu sezdi ve çarçabuk ilâve etti : — // n'y a qu'un Paris aumonde. Vous avez ete â Paris et vous etes reste Russe. Eh bien, je ne vous estime pas moins.*

Gamlı düşüncelerle başbaşa, yapayalnız geçirdiği günlerden sonra, şimdi içtiği şarabın tesiri altında kalan Piyer, bu neşeli, iyi yürek-

1 Hani, eğer bana Rus olduğumuzu söylemesey-diniz, Parislisinizdir diye bahse girerdim. Sizde öyle bir şey var, bir, ne bileyim, öyle bir...

2 Pariste bulundum, orada yıllarca kaldım.

3 Belli, gören göz kılavuz istemez. Paris... Parisi bilmeyen bir insan vahşi demektir. Parisli iki fersahlık yoldan kendini belli eder. Paris: Talma, Duschenois, Potier, Sorbon; bulvarlar demek.

4 Yeryüzünde bir tek Paris vardır. Parise gitmiş olduğunuz halde Rus kaldınız. Ne çıkar, ben bu yüzden sizi daha az sayıyor değilim..

HARB VE SULH

321-

li adamla konuşmaktan, elinde olmyarak zevk duyuyordu.

— Pour en revenir â vos dames, on les dit bien belles. Quelle fichue idee d'aller s'enter-rer dans les steppes, quand I'armee Français est â Moscou. Quelle chance elles ont manque celles - la. Vos moujiks c'est autre chose, mais vaus autres gens civilises vous devriez nous

rÇonnaitre mieux que ça. Nous avons pris Vi-enne, Berlin, Madrid, Naples, Rome, Varsovie; toutes les capitales du monde... On nous cra-ient, mais on nous aime. Nous sommes bons â connaître. Et puis l'empereur,1 - diye başlayınca Piyer onun sözünü kesti:

— L'empereur, - diye tekrarladı ve yüzü birdenbire gamlı, şaşkm bir ifade aldı. - Est-ce que l'empereur...2

— L'empereur? C'est la generosite la cle-mence, la justice l'ordre, le genie, voila l'empereur! C'est moi Ramballe qui vous le dit..

1 Sizin bayanlara gelelim, çok güzel olduklarını söylüyorlar. Fransız ordusu Moskovadayken gidipte steplere kapanmak ne saçma şey. Mükemmel bir fırsat kaçırdılar: Mujikleriniz bir yana; fakat sizler, medeni insanlar, bizi bundan daha iyi tanımanız gerekirdi. Viyana'yı, Berlin'i, Madrid'i, Napoli'yi, Roma'yı, Varşova'yı, dünyanın bütün başkentlerini aldık... Bizden korkarlar, ama severler de... Bizi yakından tanımanın faydası vardır. Sonra, imparator...

2 mparator... Sahi, imparator... !

322

HARB VE SULH

Tel que vous me voyez, j'etais son ennemi il y a encore huit ans. Mon pere a ete comte emigre... Mais il m'a vaincu, cet homme. 11 m'a empoigne. Je n'ai pas pu resister au spectacle de grandeur et de gloire dont il couvrait la France. Quand j'ai compris ce qu'il voulait, quand j'ai vu qu'il nous faisait une lidere de lauriers, voyez vous, je me suis dit: voil âun souverain, et je me suis donne â lui. Eh voilâ! Oh, oui, moncher, c'est le plus grand homme des siecles passes et â venir.1

Piyer, tereddütle ve yüzünde suçluymuş gibi bir ifade belirerek :

— Est-il a Moscou?2 - diye sordu.

Fransız, Piyer'in suçlu yüzüne bakıp gülümsedi.

1 İmparator mu? Cömertlik, merhamet, adalet, nizam, deha, işte imparator bunlardır. Size bunu, ben, Ramballe söylüyorum. Sizi temin ederim, daha bundan sekiz yıl önce onun düşmanıydım. Babam hicret etmiş kontlardandır. Fakat bu adam beni yendi. Beni avucunun içine aldı. Fransaya verdiği şan ve şeref manzarasının büyüklüğü karşısında dayanamadım. Ne yapmak istediğini anladığım, bize zafer çelenklerinden bir yataklık yaptığını gördüğüm zaman anlıyor musunuz, kendi kendime: işte bir hükümdar, dedim ve ona tepeden tırnağa verdim kendimi. İşte böyle! Evet, azizim, o gelmiş ve gelecek yüzyılların en büyük adamıdır.

2 Moskovada mı?

HARB VE SULH

fi!

323

— Non, il fera son entree demain¹, - dedi, hikâyesine devam etti.

Sokak kapısı tarafmdan yükselen birkaç haykırıyla ve Vurtemberg hüsarlarının da beygirlerini kendi beygirlerinin bulunduğu avluya sokmak istediklerini yüzbaşıya bildirmek için gelen Morel'in içeri girmesiyle sohbetler yarıda kaldı.

Yüzbaşı, kıdemli erbaşı çağırttı; hangi alaydan olduğunu, komutanlarının adını, işgal edilmiş bir eve ne cesaretle girip yerleşmeğe kalkıştığını sert sert sordu. Pek iyi fransızca bilmiyen Alman, ilk iki suale karşılık vererek alayını, komutanının adını söyledi; fakat üçüncü suali hiç anlamadığı için almancasına kırık dökük fransızca kelimeler karıştırarak kendisinin bölük emini olduğunu, bütün evleri sırayla baştan başa işgal etmek için komutanından emir aldığını söyledi. Almanca bilen Piyer, Almanın dediklerini yüzbaşıya, yüzbaşının cevaplarını da Vurtembergli hüsara tercüme etti. Bu suretle, kendine söylenenleri anlıyan Alman boyun eğdi, adamlarını alıp Yüzbaşı perona çıktı, yüksek sesle bir şeyler emretti. Odaya döndüğü zaman, Piyer başını elleri arasına almış, hâlâ eski yerinde oturmaktaydı. Yüzü ıstırap ifade ediyordu. Bu anda o, gerçekten de ıstırap çekiyordu.

Hayır, y-arm girecek.

324

HARB VE SULH

Yüzbaşı odadan çıkıp da Piyer yalnız kalınca, içine düşmüş olduğu durumu birdenbire kavramış, anlamıştı. Piyer'e şimdi azap veren şey, çok ağırına gittiği halde Moskova'nın alınmış olması değildi, bahtiyar galiplerin şehirde kendi evlerindeymişler gibi hareket etmeleri, hattâ onu himayeye kalkışmaları da değildi. Ona azap veren şey, kendi za'fını anlamış olmasaydı. İçilen birkaç bardak şarap, bu iyi yürekli adamlarla lâf atmak, Piyer'in son günlerde içinde bulunduğu ve kararını gerçekleştirmek için zaruri olan o dalgın, gamlı ruh halini yok edivermişti. Tabanca, hançer, kaftan hazır. Napoleon da yarın geliyordu. Piyer, o haydudu öldürmeği hep öyle faydalı şerefli bir iş saymakta, ama artık bunu yapamıyaca-ğını da hissemekteydi. Niçin? Bilmiyordu, fakat kararını yerine getiremeyeceğini önceden sezer gibiydi. Za'fma karşı mücadele ediyor, fakat onu yenemeyeceğini, karşısına çıkan ilk insanla temasa gelir gelmez öç almak, öldürmek, nefisini feda etmek gibi gamlı düşüncelerinin tuz buz oluverdiklerini hayal meyal hissediyordu.

Yüzbaşı, hafifçe topallıyarak, ısıklık çala çala odaya girdi.

Fransız eskiden Piyer'i eğlendiren gevezeliği artık onu tiksindiriyordu. Isıklıkla çaldığı hava da, yürüyüşü de, bıyıklarını buruşu da, her hali şimdi Piyer'in ağırına gidiyordu.

HARB VE SULH

325

"Ben artık giderim, onunla bir tek lâf bile konuşmam." - diye Piyer düşündü. Bunu düşünüyor, ama yine de hep aynı yerde oturuyordu. Acayip bir za'af duygusu onu oturduğu yere mıhlamıştı: istediği halde, kalkıp gidemiyordu.

Yüzbaşı, tersine, çok keyifli görünüyordu, adada iki defa aşağı yukarı dolaştı. İçimden çbk eğlenceli bir şey düşünüyormuş da, kendi kendine buna gülüyormuş gibi gözleri pırıldıyor, bıyıkları hafifçe titriyordu. Birdenbire:

— Charmant, - dedi, - le colonel de ces Wurtembourgeois! C'est un Allemand; mais brave garçon, s'il en fût. Mais Allemand.¹

Piyer'in karşısına oturdu.

—"A propos, vous savez done Vallemmand,, votis?s :

Piyer ses çıkarmadan ona baktı.

— Comment dites - vous asile en allemand?3

— Asile?- diye Piyer tekrarladi. - Asile en allemand: Unterkunft.'*

— Comment dites - vous?1 - diye yüzbaşı

1 Şu Vurtembergliğin albayı hoş adam. Alman ama yine de iyi delikanlı. Fakat Alman.

2 Ha sahi, demek Almanca biliyorsunuz? | ..

3 Atıncada sığınağa ne derler?

4 Sıgmak mı? Almanca sığınak: ünterkunft. '

5 Nasıl dediniz?

326

HARB VE SULH

inanmazlık ifade eden bir eda ile ve çabuk çabuk sordu.

Piyer tekrarladi:

— Unterkunft. Yüzbaşı:

— Onterkoff, - dedi, gülen gözlerini Piyer'-e dikti. - Les Allemands sont des fieres bâtes. N'est-ce pas, Mr. Pierre, - diye bir de netice çıkardı. - Eh Men, encore une bouteille de ce Bordeaux Muscovite, n'est ce pas? Morel, vas nous cahuffer encore une petite bouteille. Modell! - diye de neşeyle haykırdı. Morel bir şamdanla bir şişe şarap getirdi. Yüzbaşı mumların ışığı altında Piyer'e bir göz attı, karşısındakinin karmakarışık yüzü onu besbelli hayrete düşürdü ki, samimî bir üzüntü ve ilgiyle Piyer'e yaklaştı, üstüne doğru eğildi. Eline dokunarak :

— Eh, bien, nous sommes tristes? - dedi, - Vous aurai-je fait de la Peine? Non, vrai, avez-vous quelque chose contre moi? - diye sordu. - Peut etre rapport a la situation?

1 Almanlar mağrur hayvanlardır, öyle değil mi Mr Pierre? Pekâlâ, şu Moskova Bordosundan bir şişe daha içsek, ne dersiniz? Morel bir küçük şişe daha ısıt bize. Morel!

2 Ne o, kederli miyiz? Sizi gücendirdim mi? Sahi ama, bana dargın mısınız? Belki de durum dolayısıyla üzülüyorsunuz.

HARB VE SULH

327

Piyer cevap vermedi, fakat Fransızın gözlerine muhabbetle baktı. Kendisine karşı gösterilen bu ilgiden hoşlanmıştı.

— Parole d'honneur, sans parler de ce que je vous dois, j'ai de Vamittie pour vous. Puis-je faire quelque chose pour vous? Disposez de moi. C'est â la vie et â la mort. C'est la main sifr le coeur que je vous dis! diye yüzbaşı göğsüne vurarak ilâve etti.

Piyer:

— Merci,2 - dedi. Yüzbaşı, sığmağa Almanca ne dendiğini öğrendiği vakit Piyer'e nasıl bakmışsa yine öyle dikkatle baktı, yüzü birdenbire parıldadı.

— Ah! dans ce cas je bois â nôtre amittie!3 diye sevinçle haykırıp bardaklarına şarap doldurdu. Piyer, dolu bardağı alıp içti. Ram-balle de bardağını dikti, Piyer'in elini bir daha sıktı, düşünceli; malihülyalı bir tavır takınıp dirseklerini masaya dayadı.

— Oui, mon cher ami, voilà les caprices de la fortune, - diye söze başladı. - Qui m'aurait dit que je serai soldat et capitaine de dragons

1 Şerefsizim ki, size borçlu olduğum şey bir yana, dostunuzumdur. Size herhangi bir yardımım dokunamaz mı? Emrinize amadeyim. Canımı fedaya hazırım. Bunu size yürekten söylüyorum.

2 Teşekkür ederim.

3 Hah! öyleyse, dostluğumuza içiyorum.

328

HARB VE SULH

au service de Bonaparte, comme nous Vappel-lions jadis. Et cependant me voila a Moscou avec lui. 11 faut vous dire, mon cher, - diye uzun bir hikâye anlatmaya niyetlenen bir insanın kederli, ölçülü sesiyle devam ediyordu, - que nôtre nom est l'un des plus anciens de la France.1

Yüzbaşı, cedlerinin tarihi, kendi çocukluğunu, yetişkinlik, delikanlılık zamanlarını, bütün hısım akraba, mal mülk, aile münasebetlerini, bir Fransızın rahat, saf, açık yürekli-ğiyle Piyer'e anlattı. Bu hikâyede "Ma pauvre mere'2 in önemli bir rol oynadığını söylemeğe lüzum yok.

Yüzbaşı gitgide coşarak :

— Mais tout ça ce nest que la mise en scene de la vie, le fond c'est l'ammour. L'amour! N'est-ce pas, Mr. Pierre?-dedi - Encore un

verre.3

1 Evet, aziz dostum; işte kaderin cilveleri. Kim derdi ki, Bonapart'ın (vaktiyle onu böyle çağırırdık) maiyetinde asker ve dragon yüzbaşı olacağım. Ama, işte onunla beraber Moskovadayım. Size şunu söylemeliyim ki, azizim, ailemiz Fransanın en eski ailelerinden biridir.

s Zavallı anneciğim.

temel aşktır. Aşk. Değil mi Mr. Pierre. Bir bardak daha?

3 Fakat bütün bunlar hayatın mizansenidir, asıl

HARB VE SULH

329

Piyer tekrar şarap içti, ve bardağını doldurdu.

— Oh! les femmes, les femmes!1 - bakışları ^nahmutlaşan yüzbaşı, gözlerini Piyer'e dikerek aşktan, kendi aşk maceralarından bahsetmeğe başladı. Bunlar pek de çoktu.. Subayın memnun, güzel yüzüne; kadınlardan bahsederken Jppıldığı coşkun heyecana bakılacak olursa Suna kolayca inanmak mümkündü. Ramballe'in bütün aşk hikâyelerinin, Fransızlar için aşkın biricik sihrini, şiirini teşkil eden, hayasız bir mahiyeti vardı; ama buna rağmen yüzbaşı, aşkın bütün güzelliklerini bir kendisi denemiş, kendisi tatmış gibi hikâyelerini löyle bir samimî inançla anlatıyor, kadınları ballandıra ballandıra öyle bir tasvir ediyordu ki, Piyer onu merakla dinliyordu..

Besbelliydi ki, Fransızın o kadar sevdiği L'amour* Piyer'in bir zamanlar kendi karısına karşı duyduğu o aşığı, basit aşkın soyundan olmadığı gibi: Nataşa'ya karşı duyduğu, o kendi kendini alevlendiren romantik sevdada 'da değildi (Ramballe bu iki çeşit aşkı da aynı derecede hoş görüyordu : birisi, Vamour des <charretiers, ötekisi, Vamour des nigauds)3 Fran-sızın beğendiği l'amour daha ziyade, kadına

1 Ah, kadınlar, kadınlar...

2 Aşk.

3 Birisi arabacı aşkı, ötekisi enayilerin aşkı.

330

HARB VE SULH

karşı sahte münasebetlerde ve aşka başlıca cazibesini veren bir takım dalavereli işlerdeydik Böylece yüzbaşı; gönül avlayıcı otuz beşlik bir markizle bu gönül avlayıcı markizin on yedi yaşında masum bir çocuk olan güzel kızma karşı, aynı zamanda ikisine birden, duyduğu aşkın dokunaklı hikâyesini anlattı. Ana kız arasındaki âlicenaplık mücadelesinin sonunda ana, kendini feda ederek, âşığına kıziy-le evlenmesini teklif etmişti; bu çok uzak hâtıra yüzbaşıyı hâlâ heyecanlandırıyordu. Sonra bir hikâye daha anlattı, burada koca, âşık rolünü, kendisi ise (yani âşık) koca rolünü oynamıştı. Sonra, Asile e Unterkuft1 denilen memleketten. Souvenirs d'Allemagne dan2 birkaç komik hâtıra daha anlattı, burada les marts: mangent de la choux croute, ve les jeunes fil-les sont trop blondes'dı.s

Nihayet söz; hâtırası yüzbaşıda hâlâ tazeliğini muhafaza eden* ve Polonya'da geçmiş, olan son maceraya geldi; hızlı hızlı el kol hareketleriyle ve alevlenen bir yüzle anlattığı bu. hikâyeye göre : bir Lehlinin hayatını kurtarmış (zaten yüzbaşı anlattığı hikâyelerde boyuna hayat kurtarıyordu) Lehli de Fransanın hiz-

1 Sığmağa Unterkunft denilen.

2 Almanya hâtıralarından.

3 Kocaları lahana çorbası içer ve genç kızlar çok sarışındır.

HARB VE SULH

3.31

metine girmek için yola çıkarken ona gönül çekici kansmıfParisiienne de coeur)1 emanet etmişti. Yüzbaşı bahtiyardı gönül çekici Lehli kadın onunla kaçmak istiyordu; fakat yüce ruhlulukla hareket eden yüzbaşı kadını kocasına geri vermiş bunu yaparken de : "je vous ai savue la vie, et je sauve votre honneur;2 demiş-^ti. Yüzbaşı bu sözleri tekrarlarlarken gözlerini silip, bu dokunaklı hâtıranın kendisinde uyandırdığı heyecanı üstünden atmak ister gibi silkindi.

Yüzbaşının hikâyelerini dinlerken, gecenin geç vakitlerinde ve şarabın tesiriyle çok defa olduğu gibi, Piyer onun bütün söylediklerini takibediyor, hepsini anlıyor; aynı zamanda da birdenbire, her nedense, hayalinde sıra sıra beliren kendi hâtıralarının peşinden gidiyordu. Bu aşk hikâyelerini dinlerken

apansızın Nataşa'ya olan aşkını hatırlamış; hayalinden bu aşkın safhalarını teker teker geçirerek onları zihninde Ramballe'in hikayeleriyle kıyaslamıştı. Vazifeye aşk arasındaki kavgayı anlatan hikâyeyi dinlerken de gönlünün arzuladığı kadınla Suhariyef kulesindeki son tesadüfleri en küçük ayrıntılarına kadar Piyer'in gözünün önüne geldi. O zaman bu tesadüf o-

1 Ruhü Parisli.

2 Sizin hayatınızı kurtarmıştım, şimdi de serefinizi kurtarıyorum.

332

HARB VE SULH

nun üzerinde hiçbir tesir yapmamış hattâ bunu bir daha da hatırlamamıştı. Halbuki şimdi ona, bu tesadüfte çok önemli, şiirli bir şey varmış gibi geliyordu.

Şimdi onun : "Piyotr Kriliç, buraya gelin, sizi tanıdım" yolundaki sözlerini işitiyor,, gözlerini, gülümsemesini, yolcu şapkacığını kıvrır kıvrır zülüflerini karşısında görüyor... bütün bunların hepsi de birden içine dokunuyor, onu müteessir ediyordu.

Gönül çekici Lehli kadına dair hikâyesini) bitiren yüzbaşı, böyle sevda uğruna nefisini feda etmek ve meşru bir kocayı kıskanmak işinin başından geçip geçmediğini Piyer'e sordu..

Piyer bu sual üzerine başını kaldırdı. İçini dökmek ihtiyacını duydu; kendisinin aşkı nasıl biraz da başka türlü anladığını açıklamaya koyuldu. Bütün hayatmca bir tek kadın sevmiş olduğunu, onu hâlâ da sevdiğini, bu kadınsa hiç bir zaman kendisinin olamayacağını söyledi. Yüzbaşı:

— Tienst dedi..

Sonra, Piyer, bu kadının daha henüz çocuk denilecek bir yaştaiken sevmeğe başladığını, fakat onu düşünmeğe bile cesaret edemediğini, çünkü onun çok genç, kendisininse o vakitler meşru olmayan bir çocuk, adsız bir

1 Bak hele...

HARB VE SULH

333

ansan olduğunu anlattı. Sonra, soyunun adımı, servetini elde edince de onu düşünmeğe yine cesaret edememişti; çünkü çok sevdiği fou kadını bütün dünyanın, bunun için de şüphesiz kendisinin çok üstünde görmüştü. Hikâyesinin burasında Piyer yüzbaşıya bunu anlayıp anlamadığını sordu.

Yüzbaşı bu duyguyu kendisi anlamasa bile yine de ondan hikâyesine devamını rica ettiğini belirten bir hareket yaptı.

— L'amour platonique, les nuages...1 - diye mırıldandı. İçilen şaraptan mı, içini dökmek ihtiyacıyla mı, hikâyesindeki şahıslardan hiçbirini bu adamın tanımamasından, hiçbir zaman da tanıyamıyacağımdan mı, yoksa, bunların hepsinden dolayı mı, her ne hal ise, Piyer'in dili çözüldü. Mahmur gözlerini uzak bir noktaya dikip ağzını şapırdatar şapırdatar hikâyesini baştan aşağı anlattı: evlenmesini, en yakın dostuna Nataşanın sevdalanmasını, sonra aldatmasını, genç kızla kendi arasındaki basit münasebeti, her şeyi... Ramballe'in sualleri üzerine de, eskiden ondan gizlediği şeyleri: sosyal durumunu, hattâ soyadını bile söylemişti.

Piyer'in hikâyesinde yüzbaşıyı en çok şaşırtan şey çok zengin oluşu, Moskovada iki sa-srayınm bulunuşu, bütün bunları yüzüstü bı-

1 Platonik aşk, bulutlar... ..

334

HARB VE SULH

rakması, şehirden gitmeyişi, Moskovada da adını ve mevkiini gizliyerek kalışydı.

Sokağa birlikte çıktıkları zaman, gece bir hayli ilerlemişti. Evin solunda, Petrofka'da, Moskova'da ilk başlayan yangının kıvıltıları görünüyordu. Sağda, yüksekte orak biçiminde yeni ay ve karşı tarafta, kuyruklu yıldız pırıldıyor ve Piyer'in ruhunda onun sevdasıyla bağlanıyordu. Cümle kapısında Gerasim, ahçı kadın ve iki Fransız toplanmış duruyorlardı; kahkahaları, birbirlerinin anlamadıkları dilde konuşmaları işitiliyordu. Şehrin üstünde yükselen kızılığa bakıyorlardı.

Koskocaman şehirdeki bu küçücük uzak yangında korkulacak bir şey yoktu.

Yıldızlı, yüksek gökyüzüne, aya, kuyruklu yıldıza, yangın kızılına bakan Piyer'in yüreği sevinçli bir rikkatle doldu. "Ah, ne kadar güzel, daha fazlası ne lâzım?" diye düşündü. Fakat birdenbire kararını hatırlayınca başı döndü, içi bulandı, öyle ki, düşmemek için: parmaklığı dayandı. Dostuyla vedalaşmadan yanından ayrıldı,, sarsak adımlarla kapıdan uzaklaştı, odasına dönünce de divana uzandı, hemen uyudu.

XXX

Şehirden kaçıp gitmekte olanlar ve çekilen kıtalar iki eylülde başlayan ilk yangının»

HARB VE SULH

335

kızıltılarına ayrı ayrı yolların üstünde, ayrı ayrı duygularla bakıyorlardı.

O gece Rostofların katarı Moskova'dan yirmi verst kadar uzakta, Mitişçi'de konaklamıştı. Eylülün birinde öyle geç vakit yola çıkmışlar, yol, yük arabalarıyla, kıtalarla öyle tıkanmış, gidip getirilmeleri için boyuna adam gönderilen o kadar çok şey unutulmuştu ki o af şam Moskova'nın beş verst ötesinde konaklamağa karar verilmişti.. Ertesi sabah da geç uyanılmış, yollarda yine bir sürü duraklamalar yüzünden ancak Büyük Mitişçi'ye ulaşılabilin-mişti. Rostoflarla, beraberlerinde giden yaralılar saat onda büyük köyün avlularına, evlerine yerleştiler. Rostofların adamları, arabacıları yaralıların hizmet erleri, efendilerini yerleştirip yemeklerini yediler, beygirlerin yemlerini verdiler, sonra sahanlığa çıktılar. Rayefski'nin yaveri evlerden birinde yaralı yatıyordu, bileği kırılmıştı, duyduğu dehşetli ağrı yüzünden "boyuna inim inim iniyor, sonbahar gecesinin karanlığı içinde bu inilti acı acı aksediyordu. Bu yaver, ilk geceyi Rostoflarla aynı avluda geçirmişti. Kontes, bu inilti yüzünden bütün gece gözünü yummadığını söyledi, Mitişçi'de de sırf bu yaralıdan uzak olmak için berbat bir kulübeye yerleşti. Adamlardan biri avlunun giriş yerinde duran arabanın yüksek sandığı arkasında gece-

336

HARB VE SULH

nin karanlığında yeni, zayıf bir yangın kızılığı daha fark etti. Öteki, ilk kızılık çoktandır görünüyordu, bunun Momonof (kazaklarının yaktığı Küçük Mitişçi köyü olduğunu herkes biliyor-du. Hizmet eri:

- Yahu, kardeşler, bu da başka bir j'an-gın, - dedi. Herkes yeni kızılığa dikkatle baktı.
- Küçük Mitişçi olacak, Momonof kazakları yakmış diyorlar ya.
- Hayır! Bu Mitişçi değil, bu daha uzakta.
- Hele bir bak, tıpkı Moskova'daymış gibi.

Adamlardan ikisi sahanlıktan inerek kupa arabasının yanma gittiler, basamağının üstüne çıktılar.

- Bu daha solda, öyle ya, Mitişçi nah şurada, ama bu, büsbütün başka bir yönde.

Yanlarına birkaç kişi daha geldi. İçlerinden biri :

- Bak, nasıl yalazalanıyor, - dedi. - Efendiler, bu yangın Moskova'da, ya Suşevskaya'da, ya Rogojnskaya'da.

Hiç kimse cevap vermedi. Bütün bu insanlar, uzakta, alev alev yanan bu yeni yangın bir hayli zaman sessiz sedasız seyrettiler.

Kontun oda uşağı (ona böyle ad takmışlardı), ihtisars Danilo Terentiç, kalabalığa yaklaşarak Mişka'yı çağırdı:

HARB VE SULH

337

- Orada durup nereye bakıyorsun, sersem... Kont adam arıyor, ortada kimseler yok, haydi git, elbiseleri yerleştire.

Mişka:

- Ben zaten suya gelmişim, - dedi. Uşaklardan biri:
- Siz ne dersiniz, Danilo Terentiç, şu kı-Jıllık Moskovadaymış gibi görünüyor, değil mi?-diye sordu. Danilo Terentiç cevap vermedi, yine bir hayli zaman sessiz sedasız durdular. Kızılık gitgide yayılıyor, alevleniyordu. Bir ses :
- Aman Allah!... Hem rüzgâr var, hem de ortalık kupkuru... - dedi.
- Bak hele, nasıl da ilerliyor. Ah yarab-bim! Alakargalara bak. Biz günahkâr kullarına acı Allahım!

— Nasıl olsa söndürürler.

O zamana kadar susan Danilo Terentiç'in sesi duyuldu:

— Kim söndürecek? - Danilo'nun sesi sakindi, ağır ağır konuşuyordu. - Evet, Moskova, kardeşler, - dedi. - Ak duvarlı anamız... - Sesi kısıldı, birdenbire ihtiyarcasma hıçkırdı. Sanki görülen kızılığın ifade ettiği müthiş mânâyı anlamak için herkes yalnız bunu bekliyordu. Kontun ihtiyar hizmetkârının hıçkırıklarına iç çekişler, dua sesleri karıştı.

338

HARB VE SULH

XXXI

HARB VE SULH

339

Oda uşağı, kontun yanına dönerek Moskova'nın yandığını bildirdi. Kont, hırkasını giydi, anlamak için dışarı çıktı. Henüz soyunmamış olan Sonya ile madam Schoss da onunla beraber çıktılar. Nataşa'yla kontes odada bir başlarına kaldılar. (Petya artık ailesinin yanında değildi, Troytse istikametinde ilerliyen alayı ile birlikte önden gitmişti).

Moskova'nın yandığı haberini duyan kontes ağlıyordu. İsa ve Meryem ana tasvirlerinin altında, solgun yüzü ve bir noktaya dikili gözleriyle oturan Nataşa (zaten geldiğinden beri hep burada oturuyordu) babasının söylediklerine dikkat bile etmemişti. Yaverin üç ev öteden gelen bitip tükenmez iniltilerine kulak kabartıyordu. Dışardan üşümüş, korkmuş bir lâlde dönen Sonya:

.

— Ah, ne dehşetli şey. - dedi, - Moskova baştan aşağı yanıyor gibi geliyor bana, ne müthiş kızılık! Nataşa, bak şimdi şuradan, pencereden görünüyor. - Nataşa'yı herhangi bir şeyle oyalamak istediği belliydi. Fakat Nataşa kendisinden ne istendiğini anlamıyormuş gibi ona baktı, gözlerini tekrar ocağın köşesine dikti. Nataşa bu sabahdan beri, yani Sonya'nın ona, prens Andrey'in yaralı olduğunu, kendi kafilelerinde bulunduğunu; kontesi hayrete ve üzüntüye düşürerek her nedense söylemeğe lüzum gördüğü andan beri böyle kendinden geçmiş, uyuşuk bir haldeydi. Kontes, Sonya'ya, çok az kapıldığı bir öfkeyle kızmıştı. Sonya ağlamış, af dilemişti, şimdi de sanki suçunu unutturmak istiyormuş gibi boyuna Nataşa'yla ilgileniyordu. - Bak, Nataşa, nasıl dehşetli yanıyor.

^4- Yanan ne?- diye Nataşa sordu, -ha, evet, Moskova.. Sonra âdeta teklifini reddederek Sonya'yi kırmamak ve onun elinden kurtulmak için başını pencereye yaklaştırdı, herhalde hiçbir şey görmiyerek dışarı bir göz atıp tekrar eski vaziyetini aldı.

— Yoksa görmedin mi?

Nataşa, rahat bırakılmasını yalvaran bir sesle :

— Yo, gördüm sahiden, sahiden, - diye cevap verdi.

Kontes de, Sonya da anlamışlardı ki, Moskova'nın, Moskova yangınının ne olursa olsun hiçbir şeyin şimdi Nataşa için bir mânası yoktur.

Kont, tekrar bölmenin arkasına çekilip yattı. Kontes, Nataşa'ya yaklaştı, kızının hastalandığı zamanlarda yaptığı gibi elinin tersiyle başını yokladı; sonra ateşi var mı, yok mu diye anlamak istiyormuş gibi, dudaklariyle alnına dokundu, öptü.

340

HARB VE SULH

— Soğuk mu aldın, titriyorsun? Yatsan, - dedi.

— Yatmak mı? Evet, peki, yatacağım. Hemen şimdi yatacağım, - diye Nataşa cevap verdi.

Ona bu sabah, prens Andrey'in yaralı olduğunu, kendileriyle birlikte yolculuk yaptığını söyledikleri andan beri; nerede, nasıl, ağır mı yaralandığını, kendisini görmenin mümkün olup olmadığı yalnız ilk zamanlarda sorup durmuştu. Fakat görülemeyeceği, yarası ağır olsa da hayatının tehlikede olmadığı kendisine söylendikten sonra, buna inanmadığı halde — ne derse desin hep aynı cevabı vereceklerine de

kanaat getirerek — artık sormaktan, konuşmaktan vazgeçmişti. Bütün yol boyunca da, kontesin o kadar iyi bildiği, ifadelerinden o kadar korktuğu, koca koca açılmış gözleriyle arabanın köşesinde kımıldanmadan oturmuştu; şimdi de sıranın üstünde öylece oturuyordu. Aklından bir şeyler geçtiğini, bir şeylere karar vermek istediğini, yahut artık karar vermiş olduğunu, bütün bunları kontes biliyordu, ama bunların neler olduğunu bilmiyordu, onu "korkutan, üzen zaten buydu.

— Nataşa, soyun yavrucuğum, benim yatağıma uzan. (Yalnız kontesin karyolası kurularak üzerine yatak serilmişti, Mme. Schoss ve iki küçük hanım yerde, samanların üstünde yatacaklardı).

HARB VE SULH

341

Nataşa öfkeli öfkeli.

— Hayır anne, ben şurada, yerde yatacağım, - dedi. Pencereye gitti, açtı. Açık pencereden yaverin iniltileri daha iyi işitilmeğe başladı. Nataşa başını gecenin nemli havasına uzat^ ti, kontes, onun pencere pervazına dayanan ince boynunun hıçkırıklarla sarsıldığını gördü. Natalia, inliyenin prens Andrey olmadığını biliyordu. Prens Andrey'in, ancak bir bölmeyle ayrılmış bitişikte yattığını da biliyor, fakat bu dinriiyen korkunç iniltiler onu ağlatıyordu. Kontesle Sonya bakıştılar. Kontes, Nataşa'nın omuzuna eliyle hafifçe dokunarak :

— Yat yavrucuğum, uzan küçücüğüm, - dedi. - Haydi yat canım.

Nataşa :

-*-! Ha, evet... Şimdi, hemen yatacağım. -: dedi. Acele acele soyunmağa başladı; soyunurken de etekliğinin bağını kopardı. Entarisini çıkarıp geceliğini giydikten sonra yer yatağının üstüne bağdaş kurup oturdu. Pek uzun ve gür olmyan saçlarını omuzundan önüne sarkıtarak örmeğe başladı. Nataşanm başı, alışkın bir hareketle, kâh sağa, kâh sola dönüyor; fakat sıtmalı, açılmış gözleri dimdik önüne bakıyordu. Gecelik kıyafeti tamam olunca Nataşa, kapının dibinde samanların üstüne serilmiş olan çarşafa yavaşça uzandı.

342

HARB VE SULH

Sonya:

— Nataşa, sen ortaya yat, - dedi. Nataşa:

— Ben buraya yatacağım, - diye cevap verdi. - Haydi, siz de yatsamza, - diye de keyifsiz ilâve etti, yüzünü yastığa gömdü.

Kontes, Mme. Schoss, Sonya çarçabuk soyunup yattılar. Odada yalnız, tasvirlerin önündeki kandil yanıyordu; fakat dışarı, iki verst öteki Küçük Mitişçi'nin yangınıyla aydınlanmıştı; yolun dönemecinde, Mamonof kazaklarının yağma ettikleri meyhaneden halkın gece uğultuları aksediyor, yaverin bitip tükenmez iniltisi de hep öyle işitiliyordu.

Nataşa, evin içinden ve dışından gelen seslere, olduğu yerde kıpırdamadan, bir hayli zaman kulak kabarttı. İlkönce annesinin duasını, iç çekişini, karyolasının gıcirtısını; sonra Mme. Schoss'un, kendisine hiç de yabancı gelmiyen, ısıklı horultularını, Sonya'nın hafif hafif nefes alışını dinledi. Sonra, kontes, Nataşa'ya seslendi; Nataşa cevap vermedi.

Sonya, yavaşça :

— Galiba uyuyor, anne, - dedi. Kontes bir müddet sustu; tekrar seslendi, fakat artık hiç kimse cevap vermedi.

Biraz sonra Nataşa, annesinin hep bir ayar nefes alıp verişini duydu. Örtünün altm-

HARB VE SULH

343

dan çıkmış olan çıplak, minicik ayağı döşeme-nin üstünde üşüdüğü halde Nataşa kıpırdamıyordu.

• Bir cırcır böceği sanki bütün bü uyuyanlara karşı kazandığı zaferin bayramını yapıyormuş gibi deliğinde cırlamağa başladı. Uzaklarda bir horoz öttü, yakınlardaki bir horoz onşAkarşılık verdi. Meyhanede gürültüler din-mişti, yalnız, yaverin iniltisi hep öyle devam etmekteydi. Nataşa doğruldu.

— Sonra? Uyuyor musun? Anne?-diye fısıldadı. Kimse cevap vermedi. Nataşa, ihti-tiyatla, ağır ağır kalktı, haç çıkardı; dar, yumuşak tabanını ihtiyatla kirli, soğuk döşemeye bastı. Döşeme tahtaları gıcırdadı. Bir kedi yavrusu gibi, seken adımlarla koştu, kapının soğuk mandalını yakaladı. Ona, odanın duvarlarına ağır bir şey muntazam darbelerle vurarak gümbürdüymüş gibi geliyordu : bu, korkudan, dehşetten, sevgiden duracakmış gibi parçalanırcasma çarpan yüreğiydi. Kapıyı açtı, eşiği atladi, oda aralığının soğuk, ıslak toprağına bastı. Serinlik onu kendine getirdi. Çıplak ayağı uyuyan bir adama çarptı, üstünden atladi; prens Andrey'in yattığı kulübenin kapısını araladı.. Burası karanlıktı.. Dip köşede, üzerinde bir şey yatan kar-

344

HARB VE SULH

yolanın yanında, sıranın üstünde bir iç yağı mumu tüte tüte yanıyordu.

Nataşa, daha sabahleyin, kendisine prens Andrey'in yaralı olduğunu, burada bulunduğunu söyledikleri andan beri, onu görmesi gerektiğine karar vermişti. Bunun niçin gerektiğini bilmiyordu, ama bu görüşmenin açılacağı anlıyor, bu da bu işin zaruretiye onu bir kat daha inandırıyor.

Bütün gününü, gece gidip onu görmek ümidiyle geçirmişti. Fakat şimdi bunun vakti gelip çatınca yüreğine göreceği şeyin korkusu düşmüştü. Kim bilir sakatlanıp nasıl bozulmuştur? Nereleri sakatlanmış? Durmadan in-liyen yaver gibi mi o? Evet, o da tıpkı onun gibi. O korkunç inilti, Nataşa'nın hayalinde, prens Andrey'in tâ kendisiydi. Köşede, belli belirsiz bir şekil fark edip de, battaniyenin altında dikilmiş dizlerini, omuzları sanınca, gözünün önüne korkunç bir vücut geldi; olduğu yerde dehşetle durdu. Fakat dayanılmaz bir kuvvet onu öne doğru çekiyordu. İhtiyatla bir adım attı, bir adım daha ve kendini tıklım tıklım dolu küçük odanın ortasında buldu.

Tasvirlerin altında, bir sıranın üstünde bir adam daha yatıyordu (bu, Timohin'di), yerde yatan iki adam daha vardı (bunlar, doktorla oda uşağıydı).

Oda uşağı doğruldu, bir şeyler fısıldadı. Bacağındaki yaranın acısıyla uyuyamayan Ti-

HARB VE SULH

345

mohin gözlerini dört açmıştı; bu beyaz gömlekli, mintanlı, gecelik takkalli genç kız hayaletine bakıyordu. Oda uşağının uykulu, ürkek .bir sesle "ne istiyorsunuz, ne var?" demesi Na-taşa'yı sadece köşede yatana doğru bir kat daha çabuk yaklaştırdı. Ne kadar korkunç, ne kadar insan şeklinden çıkmış olursa olsun bu vücudu mutlaka görecek. Oda uşağının yanından geçti, mumun yanık fitil ucu düştü; böylelikle de mum daha parlak yanınca, prens Andrey'i apaçık gördü; ellerini battaniyenin üstüne koymuş yatıyordu; evvelce, her zaman .gördüğü gibiydi.

Prens Andrey her zamanki gibiydi; ama ateşten kızarmış yüzü, Nataşa'nın üstüne hayran hayran dikilmiş, pırıl pırıl gözleri hele gömleğinin yakasından çıkan incecik çocuk boynu ona şimdiye kadar Nataşa'nın onda görmediği masum, çocukça bir hal vermişti. Nataşa yaklaştı; çabuk, çevik, dinç bir hareketle diz çöktü.

Prens Andrey gülümsedi, ona elini uzattı. XXXII

Borodino savaş meydanı sargı mahallinde prens Andrey'in ayrılışından beri yedi gün geçmişti. Bütün bu zamanı hemen hemen arasız bir dalgınlık içinde geçirmişti. Düşmiyen

346

HARB VE SULH

ateşi ve zedelenen barsaklarının iltihabı, beraberinde giden doktorun kanaatine göre, onu götürecekti. Yedinci gün, bir ekmek dilimini çayla beraber seve seve yedi; doktor ateşin,, genel olarak, düştüğünü tesbit etti. Sabahleyin kendine gelmişti. Moskova'dan yola çıkışlarının ilk gecesi hava oldukça sıcaktı, prens Andrey'i kaleskasında geceletmişlerdi. Fakat Mi-tişçi'de bir eve götürülmesini, çay içmeği yaralının kendisi istemişti. Eve taşınırken duyduğu acı prens Andrey'i yüksek sesle inletmiş ve tekrar bayıltmıştı. Portatif karyolaya yatırıldıktan sonra da uzun zaman gözlerini açmadan kımıldamadan öylece uzanıp kalmıştı. Sonra gözlerini açmış, yavaşça fısıldamıştı: "Çay hazır mı?" Onun böyle önemsiz bir şeyr hatırlaması doktoru hayrete düşürmüştü; nabzını yoklamış, şaşarak, biraz da canı sıkılarak,, nabzının daha iyi olduğunu fark etmişti. Doktor bunu pek de memnun olmıyarak fark etmişti,

çünkü tecrübelerine dayanarak iyice biliyordu ki, prens Andrey yaşayamaz, şimdi ölmezse, bir müddet sonra daha çok acı çekerek ölecektir. Alayının, kendilerine Moskova'da katılan kırmızı burunlu binbaşısı Timohin de-prens Andrey'le birlikte yola çıkarılmıştı. Borodino savaşında o da bacağından yaralanmıştı. Yanlarında bir doktor, prensin oda uşağı, arabacısı, iki hizmet eri vardı..

HARB VE SULH

347

Prens Andrey'e çay verdiler. Sanki bir şeyleri anlamağa, hatırlamağa çalışıyormuş gibi sıtmalı gözlerini, karşıya, kapıya dikerek çayı hırsıyla içti.

— Artık yeter, istemem. Timohin burada mı ? - diye sordu. Timohin sıranın üstünde sürünerek yanına yaklaştı.

,-.\$— Buradayım, ekselans.

— Yara nasıl?

— Benimki mi? Ehemmiyetsiz. Ya sizinki? Prens Andrey sanki bir şeyleri hatırlamağa uğraşıyormuş gibi tekrar düşünceye daldı.

— Bir kitap bulmak kabil değil mi?-dedi.

— Nasıl kitap?

— İncil. Bende yok.

Doktor incil bulmağı vadetti, sonra prensten neler hissettiğini sormağa başladı.. Prens Andrey, doktorun bütün sorularına isteksizce fakat akli başında cevaplar verdi; sonra, rahat edemediğini, çok acı duyduğunu söyleyerek altına bir yastık konmasını istedi. Doktorla oda uşağı prensin üstündeki battaniyeyi kaldırdılar; yaranın ağır, çürümüş et kokusuyla yüzlerini buruşturarak bu korkunç yarayı gözden geçirmeğe başladılar. Doktorun bir şeylere çok canı sıkıldı, bir şeyleri değiştirip başka türlü yaptı, yaralıyı çevirdi; prens, acıdan inledi, çevrildiği sırada kendini kaybetti, sayıklamağa

348

HARB VE SULH

başladı. Kitabı hemen getirmelerini, şuracığa,, baş ucuna koymalarına tekrarlayıp duruyordu.

— Bulup getirseniz ne olur! - diyordu.--Bende yok işte... Bulun şunu rica ederim... Birkaç dakikacık şuracığa koyun, - diye acıklı bir sesle söyleniyordu.

Doktor, ellerini yıkamak için aralığa çıktı. Eline su döken oda uşağına :

— Amma da vicdansızlık doğrusu, - dedi. -Ben bakmasam aldırış eden yok adamcağıza. Böyle bir acıya nasıl dayanıyor, şaşıyorum.

Oda uşağı:

— Biz elimizden geleni yapıyoruz, vallahi, - dedi.

Prens Andrey nerede bulunduğunu, başına neler geldiğini ilk defa şimdi anlamıştı; yaralı olduğunu, kaleskası Mitişçi'de durduğu zaman bir odaya taşınmasını istediğini hatırlıyordu. Duyduğu acıyla tekrar kendini kaybetmiş, çay istediği sırada tekrar kendine gelmiş, ve başından geçenleri tekrar hatırlamış, hele-sargı mahallinde, nefret ettiği bir adamın çektiği acıları görünce içini saadetle dolduran o yeni düşüncelere kapılışı gözünün önünde canlanmıştı. Bu düşünceler şimdi bulanık ve belli belirsiz olsalar da yine ruhunu doldurmuştu. Artık yeni bir saadete kavuştuğunu, bu bahtiyarlığın incille ilgili olduğunu hatırlamış, in-

HARB VE SULH

349

Cili de işte bunun için istemişti. Fakat yaraları temizlenirken ve doktor onu çevirdiği sırada duyduğu acıyla şuuru tekrar bulanmış, kendine üçüncü defa geldiği zamansa, çoktan * gece olmuştu. Etrafında her şey uykudaydı. Oda aralığında bir cırcır böceği ötüyor, sokakta birisi bağırıyor, şarkı söylüyordu; masanın, tasvirlerin, duvarların üstünde hamam böcekler^ hışırdıyor, kocaman bir sinek, baş ucunda ve büyük bir alevle yanarak eriyen yanındaki mumun etrafında şaşkın şaşkın uçuyordu. Ruhça tabii bir durumda değildi. Sihatli bir adam hadsiz hesapsız bir sürü şeyi aynı anda düşünür, hisseder, hatırlar; fakat bunların içinden bir sıra düşünceyi veya olayı seçip, bütün dikkatini onun üstüne toplamağa gücü ve kudreti vardır. Sihatli bir adam, en derin düşüncelere daldığı bir anda bile, içeri giren bir insana, hoş

geldin demek için bu düşüncelerden ayrılıp sonra tekrar onlara dönebilir. Prens Andrey'in ruhu ise bu bakımdan tabî bir durumda değildi. Ruhunun bütün kuvvetleri her zamankinden daha işlek, daha uyanıktı, ama iradesi dışında hareket ediyorlardı. Kendini aynı anda, çeşit çeşit, bir yığın hayal ve düşünceye kaptırmıştı. Bazan kafası birdenbire işlemeğe, hem de sıhhatli zamanlarında ulaşamadığı bir kuvvet, açıklık ve derinlikle işlemeğe başlıyor, fakat yine birdenbire; bu faaliyetin orta yerinde, umulmadık bîr hayale

350

HARB VE SULH

takılarak duruyor, eski faaliyetine dönmeğe gücü yetmiyordu.

"Evet, içime, insanın elinden alınması kabil olmiyan yeni bir saadet doğdu, - diye bu alaca karanlık, sessiz odada yatarak sıtmayla açılmış gözlerini karşıya dikmiş düşünüyordu. -Maddi kuvvetlerin dışında, maddi olayların insan üzerindeki tesiri dışında bir saadet, sadece ruhun saadeti, aşkın saadeti. Bunu her insan anıyabilir, ama onu bize ancak Tanrı tattırabilir, ilham edebilir. Fakat, Tanrı bu kanunu nasıl koymuştur? Oğlu niçin?..." Bu düşüncelerin akışı birdenbire, kesiliverdi, prens Andrey bir ses duydu (bu kendi sayıklaması mıydı, yoksa gerçekten de böyle bir şey var mıydı, bilmiyordu) bu ses, artsız arasız, ölçülü bir fısıltıyla aynı heceleri tekrarlıyordu: "Su, su, su", sonra tekrar "u - u - u"; tekrar "su; su; su", ve tekrar "u - u - u". Aynı zamanda, bu fısıldıyan müziğin nağmeleriyle, prens Andrey yüzünün üstünde, tam ortasında, incecik iğnelerden veya talaşlardan yapılmış acayip, havai bir yapının yükseldiğini hissediyordu. Yükselen yapının yıkılmaması için muvazenesini bozmamağa gayret etmesi gerektiğini (her ne kadar bu ona çok zor gelse de)) hissediyordu; ama yapı yine de yıkıldı, sonra yine fısıltılı müziğin nağmelerine uyarak tekrar yükselmeğe başladı. Prens Andrey kendi kendine "Uzuyor, uzuyor! yükseliyor; boyuna yükseliyor" diyordu.. Bu

HARB VE SULH

351

fısıltıyı duyarken, iğnelerden yapılmış, boyuna yükselen o yapıyı hissederken de prens Andrey, arasıra iç yağı mumunun kırmızı halesini ^görüyor, hamam böceklerinin hışırtısını, yastığına ve yüzüne çarpan sineğin vızıltısını işitiyordu. Sinek ne zaman yüzüne dokunsa yanık hissine benzer bir şey duyuyor, aynı zamanda da yüzünde yükselen yapının bulunduğu yere çarpan sineğin onu yıkmayışına şaşıyordu. Fakat, bundan başka, önemli bir şey daha vardı. Kapıda beyaz bir şey duruyordu, Sfenksin heykeliydi bu, o da prensi ezmekteydi.

"Ama bu belki de, masanın üstünde duran gömleğidir, - diye prens Andrey düşündü, - işte şunlar da benim ayaklarım, şu da kapı, ama ne diye boyuna uzuyor, yükseliyor ve boyuna: su, su, su - u - u - u - su; su; su... Yeter, kes rica ederim; kes". Prens Andrey birisine yalvarıyor-du. Sonra tekrar, olağanüstü bir açıklık, bir kuvvetle düşünceler, hisler belirdi.

"Evet, aşk (diye yine tam bir berraklıkla düşünmeğe başladı) ama herhangi bir maksat güden, herhangi bir şey elde etmek için duyulan aşk değil, kendim ölmek üzereyken düşmanımı görüp de onu yine de sevdiğim zaman ilk defa duyduğum aşk. Ben, ruhun özü olup maddeye muhtaç bulunmiyan aşkı duydum. Ben bu aziz aşkı şimdi de duyuyorum. Yakın-

352

HARB VE SULH

larını sevmek, düşmanlarını sevmek. Herkesi sevmek, Tanrıyı bütün belirtilerinde sevmek^ tir. Senin için aziz olan bir insanı, insanca seversin; ilâhî bir aşkla ise ancak düşman sevinebilir. İşte ben de o insanı sevdiğimi hissettiğim zaman böyle bir saadet duydum. Ne haldedir acaba? Sağ mı... İnsanca bir sevgi duyulduğu zaman bu sevgi nefrete dönebilir; fakat ilâhî aşk değişmez, hep öyle kalır. Hiçbir şey, ne ölüm, ne hiçbir şey onu yıkabilir. O, ruhun özüdür. Halbuki hayatımda ne kadar da çok insana karşı nefret duymuştum. Bütün bu insanların içinde de hiç kimseyi o genç kız kadar sevmemiş, hiç kimseden o kadar nefret etmemiştim". Gözünün önüne bütün canlılığıyla Nataşa'yı getirdi, ama eskiden olduğu gibi ona hoş gelen güzellikleriyle değil, ilk defa olarak, onun ruhunu gözünün önüne getirdi. Onun duygularını, ıstıraplarını, utancını; pişmanlığını anladı. Onu reddetmekle, qndan ayrılmakla ona karşı ne kadar zalimce davranmış olduğunu ilk defa şimdi anlıyordu. "Onu yalnız bir kerecik daha görmem mümkün olsaydı.. O

gözlere bir kerecik olsun bakarak deseydim ki..." Su - su - su, u - u - u - u, su - su - ve pat diye sinek ona çarptı.... Prens Andrey'in dikkati, birdenbire, içinde acayip bir şeyler cereyan eden, gerçeikle hayal kırıışığı başka bir âleme çevrildi. Bu âlemde o yapı hep öyle, yıkılmadan yükselmekte devam ediyor; bir şey hep

HARB VE SULH

353

öyle uzanıyor; yağ mumu hep öyle kırmızı hâ-lesiyle yanıyor; Sfenks-gömlek hep öyle kapı tarafında uzanmış yatıyordu. Ama, bütün bunlardan başka da bir çıtırtı işitmiş, taze bir •rüzgârın kokusunu duymuş; kapının önünde; ayakta duran başka bi* beyaz Sfenks belirmişti. Bu Sfenksin yüzü solgundu, gözleri de, henüz şimdi düşündüğü Nataşa'nın pırıl pırıl gözleriydi.

Prens Andrey, bu yüzü hayalinden kovmağa çalışarak :

"Ah, yakamı bırakmıyan bu hayaller ne ıstırap vericil!" - diye düşündü.. Fakat bu yüz, bütün gerçekliğiyle karşısında duruyor, ona doğru yaklaşıyordu. Prens Andrey, deminki saf düşünceler dünyasına dönmek istedi, fakat bunu başaramadı, hayal âlemlerine doğru sürükledi. Yavaşçacık fısıldıyan ses ölçülü mırıltısına devam ediyor; prens, bir ağırlığın baskısını duyuyor; bir şey uzuyor, o acayip yüz hep öyle karşısında duruyordu. Prens Andrey kendine gelmek için bütün kuvvetini topladı, kımıldadı, fakat birdenbire kulakları uğulda-dı, gözleri karardı, suda boğulmakta olan bir insan gibi kendini kaybetti. Kendine geldiği zaman, Nataşa, etiyile kemiğiyle Nataşa, içine doğan yeni, temiz ilâhî aşkla, bu dünyadaki bütün insanların arasında en çok sevmek istediği Nataşa, karşısında diz çökmüş duruyordu. Bu-

354

HARB VE SULH

nun canlı, sahici Nataşa olduğunu anladı, şaşmadı, tatlı bir sevinç duydu. Diz çökmüş duran Nataşa, hıçkırıklarını tutarak korku ile fakat mıhlıanmış gibi (çünkü kımıldanamıyordu) ona bakmaktaydı. Yüzü solgundu, hareketsizdi.. Yalnız yüzünün alt kısmında bir titreme vardı.

Prens Andrey rahat rahat nefes aldı, gülümsedi, elini uzattı.

— Siz misiniz? - dedi. - Ne saadet! Nataşa, dizlerinin üstünde çevik, fakat ihtiyatlı bir hareketle sürünerek yaklaştı, elini ihtiyatla tuttu başını önüne eğdi dudaklarını hafifçe dokunarak öpmeğe başladı.

— Affedin! - diyerek başını kaldırdı, gözlerini ona dikip fısıldadı: - Affedin beni!

Prens Andrey :

— Sizi seviyorum, - dedi.

— Affedin...

— Affedecek ne var?-diye prens Andrey sordu.

Nataşa kesik kesik zor duyulan bir fısıltıyla :

!— Yap... yaptığım şeyden dolayı beni affedin, - diye mırıldandı, elini daha sık sık, yine dudaklarını öyle hafifçe dokundurarak öpmeğe başladı.

Prens Andrey onun gözlerini görmek için eliyle yüzünü kaldırdı:

HARB VE SULH

355

— Ben seni eskisinden daha çok, daha iyi seviyorum, - dedi.

Nataşa'nın saadet yaşlariyle dolu gözleri lona ürkekçe; şefkatle, sevinçli bir aşkla bakıyordu. Dudakları şişmişti, zayıf solgun yüzü ,güzel olmak şöyle dursun, korkunçtu. Fakat prens Andrey bu yüzü görmüyordu, onun gör-•düğü: harikulade güzel, pırıl pırıl gözlerdi. Arkadan sesler geliyordu.

Şimdi iyice uyanmış olan oda uşağı Piotr, doktoru dürttü. Bacağının sızısı yüzünden gözünü bir dakika bile yummamış olan Timohin, olup biten şeylerin hepsini çoktan görmüş ve -çıplak vücudunu battaniyesiyle örtmeğe çalışarak sıranın üstünde büzülmüştü. Yattığı yerden doğrulan doktor: — Bu da ne demek oluyor? - dedi. - Rica «ederim gidiniz hanımefendi.

Kızını aramak için kontesin gönderdiği Lhizmetçi tam bu sırada kapıya vurdu.

Nataşa, uykusunun ortasında uyandırılmış bir uyurgezer gibi odadan çıktı, yattığı eve gelince hıçkırıklarla boşanarak yatağının üstüne ikapandı.

O günden başlayarak, Rostoflann bütün yolculukları boyunca, bütün duraklarda, konaklarda Nataşa, yaralı Bolkonskinin yanında .ayrılmadı; doktor da, bir genç kızın bu kadar rnietin olabileceğini, bir yaralıya bu kadar us-

356

HARB VE SULH

KARB VE SULH

357

f

talıkla bakabileceğini ummamış olduğunu itiraf etmek zorunda kaldı.

Prens Andrey'in yolda, kızının kollarında ölebileceği (doktora göre bu, çok kuvvetli bir ihtimaldi)) düşüncesi kontesi dehşete düşürüyordu. Ama, yine de Nataşa'ya karşı koyamıyordu. Nataşa'yla yaralı prens Andrey arasında yeniden başlayan yakınlık dolayısıyla prens, iyileşecek olursa eski nişanlılık münasebetinin tekrar başlayacağı akla geliyordu ama hiç kimse hele Nataşa'yla prens Andrey, bunun lâfım bile etmiyordu : yalnız Bolkonski'nin başı üstünde değil, bütün Rusyanm üstünde çözümlenmeden asılı duran ölüm dirim meselesi bütün öteki düşünceleri gölgede bırakıyordu.

XXXIII

Piyer, 3 eylül sabahı geç uyandı. Baş ağrıyordu, çıkarmadan yattığı elbise vücuduna sıkıntı veriyor, bir gün önce utanılacak bir şeyler yaptığını bulanık bir surette idrâk ediyordu. Bu utanılacak şey, yüzbaşı Ramballe ile dünkü sohbetiydi.

Asma saat onbiri gösteriyordu ama avlu hâlâ alacakaranlıktı. Piyer kalktı gözlerini oğuş-turdu.

Gerasim'in tekrar getirip yazı masasının üstüne koymuş olduğu sapı kakmalı tabancayı görünce, nerede bulunduğunu, bilhassa bugün ne yapmak gerektiğini hatırladı.

"Artık geç kalmış değil miyim? - diye düşündü. - Hayır herhalde o, Moskova'ya on ikiden önce giremez". - Piyer yapacağı işi düşünüp taşınmağı bir yana bırakarak bir an önce harekete geçmekte acele ediyordu.

Üstünü başını düzelttikten sonra tabancayı eline aldı, dışarı çıkmağa hazırlandı.. İşte ifam bu anda, bu silâhı sokakta nasıl taşıyacağı 'ilk defa aklına geldi, onu herhalde böyle elinde tutamayacağını düşündü. Böyle kocaman bir tabancayı geniş kaftanının altmda bile saklamak mümkün değildi. Onu, kemerine, koltuğunun altına da, belli etmeden, sokamazdı. Bundan başka, tabanca boştu, doldurmağa vakit bulamamıştı. "Ne yapalım, hançerle olsun" - diye kendi kendine söylendi, halbuki birçok defalar, maksadını nasıl gerçekleştireceğini düşünüp taşınırken, 1809 yılında öğrencinin yaptığı en büyük yanlışlığın, Napoleon'u hançerle öldürmek istemesi olduğu kanaatına varmıştı. Fakat, sanki başlıca ülküsü, tasarladığı işi gerçekleştirmek değilmiş de, maksadından caymadığını, onu yerine getirmek için elinden gelen her şeyi yapacağını kendi kendine karşı ispat etmek-rniş gibi Piyer, Suhariyef kulesinde tabancayla birlikte satın aldığı yeşil kınlı, paslı kör "hançeri telâşla yeleğinin altına sakladı. Kaftanının kemerini sıktı, şapkasını bastırdı, gürültü etmemeğe, yüzbaşıya raslamama-ga çalışarak koridoru geçti, sokağa çıktı.

358

HARB VE SULH

Dün, o kadar ilgisizlikle seyrettiği yangın geceleyin iyiden iyiye yayılmıştı. Moskova? artık dört ucundan yanıyordu. Arabacılar çarşısı, nehrin öteki kıyısındaki mahalle, Gostin-ni Dvor, Pvarskaya, Moskova nehrinin üstündeki mavnalar, Dorogomilof köprüsünün yanındaki keresteciler çarşısı hep birden ateş almıştı.

Piyer arka sokaklardan geçerek Povarska-ya'ya oradan da Arbat yolu ile Nikola Yavlen-ni'ye gidecekti; orada, maksadının gerçekleşeceği yeri zihninde çoktan tayin etmişti. Evlerin büyük bir kısmının avlu kapıları, pan-curları kapalıydı. Sokaklar, ara sokaklar ıssızdı. Havada yanık ve is kokusu vardı. Ara-sıra ürkek, kaygılı Ruslara, sokakların ortasından yürüyen asker kıyafetli Fransızlara raslıyordu. Onlar da, ötekiler de Piyer'e hayretle bakıyorlardı. Rusları Piyer'e baktıran şey: iri yanlığınan,

yüzünde, bütün Şeklinde okunan düşünceli, ıstıraplı, gamlı, acayip ifadeden başka, bir de; bu adamın hangi tabakadan olduğunu anlıyanlamalarıydı.. Fransızları hayrete-düşürüp onu gözleriyle takip etmelerine sebep olan şeyse, öteki Ruslar gibi kendilerine merakla, ürkek ürkek bakacak yerde Piyer'in onlara dikkat bile etmeyişiydi. Sözlerini anlamı-yan Ruslara bir evin avlu kapısında bir şeyler anlatmağa çalışan üç Fransız Piyer'i durdurarak ondan Fransızca bilip bilmediğini sordular..

HARB VE SULH

359

f-

Piyer, hayır demeğe getirerek, başını sallayıp yoluna devam etti. Başka bir ara sokakta, yeşil bir sandığın başında duran nöbetçi Piyer'e haykırdı; fakat o, ancak nöbetçi öfkeli öfkeli bağırıp çağırmaya devam ettikten, eline aldığı silâhını doldurmağa başladıktan sonra uzaklaşması, karşı taraftan geçmesi gerektiğini anlıyabildi. Etrafında olup bitenleri görmüyor, işitmiyordu. Niyetini, sanki kendinin olmıyan, korkunç bir eşya imiş gibi telâşla, dehşetle, — dün geceki işten ders aldığı için — onu kaybetmeden korkarak yanında taşıyordu. Fakat, yöneldiği yere kadar aynı ruh hali içinde gitmek Piyer'e mukadder değilmiş. Zaten, yolundan alakonmamış olsaydı bile maksadı yine gerçekleşemeyecekti çünkü Dorogomilof varoşundan gelen Napoleon Kremlin'e gitmek için dört saat önce Arbat'tan geçmiş bulunuyor, şimdi de canı olağanüstü sıkkın bir halde, Kremlin sarayında, çarın yazı odasında oturmuş, yangının derhal söndürülmesi, plaç-kacılığın önlenmesi, şehir halkının sükûnete kavuşturulması için gerekli, uzun emirler veriyordu. Fakat Piyer'in bunu bildiği yoktu, kendini tamamiyle olacak şeyin düşüncesine kaptırmıştı, imkânsız bir işe — zorlukları yüzünden değil de, onu yapacak olanın karakterine uyamaması yüzünden imkânsız olan bir işe — girişmiş bütün inatçı insanlar gibi üzülüyordu; son dakikada za'fa düşeceği; bundan dolayı

360

HARB VE SULH

HARB VE SULH

361

da kendi kendine karşı beslediği saygıyı kaybedeceği korkusuyla üzülüyordu.

Etrafında olup bitenleri görmüyor işitmiyordu, yolunu içgüdüsiyle buluyor onu Povars-kaya'ya çıkaracak olan ara sokakları şaşırımı-yordu.

Piyer Povarskaya'ya yaklaştıkça duman da gitgide çoğalmakta, hattâ hava, yangının ateşiyle ısınmaktaydı. Evlerin damlarından ara sıra kıvılcımlar fışkırıp yükseliyordu. Artık sokaklarda daha çok insana rastlanıyordu, bu insanlar daha kaygılı ve telâşlıydılar. Fakat Piyer, etrafında olağanüstü bir şeylerin geçtiğini hissettiği halde yangına yaklaştığını henüz açıkça kavramıyordu. Bir ucu Povarskaya'ya ötekisi prens Gurzinski'nin konağı bahçelerine dayanan geniş, boş bir arsayı kesen ara yoldan geçerken birdenbire yambaşmda bir kadının acı acı ağladığını duydu. tSanki bir rüyadan uyamyormuş gibi durdu, başını kaldırdı.

Ara yolun yan tarafında, kuru, tozlu otların üzerinde bir yığın ev eşyası duruyordu : döşekler, semaverler, tasvirler, sandıklar. Yerde, sandıkların yanında başlıca, zayıf, üst dişleri uzun bir kadın oturuyordu, siyah bir sako giymişti, başında hotozu vardı. Boyuna bir şeyler söyleyerek sallana sallana, hıçkırı hıçkırı ağlıyordu. Kirli, kısa entarili, kısa hırkalı; 10 -12 yaşlarında iki kız çocuğu, solgun yüzlerin-

de şaşkınca bir ifade ile annelerine bakıyorlardı.. Başına çok büyük gelen bir kasket giymiş kaftanlı, yedi yaşlarında bir oğlan çocuğu da ihtiyar sütninenin kollarında ağlıyordu. Yalınayak, pis bir hizmetçi kız da bir sandığa oturmuş, kumral ss\$ örgüsünü çözüyor, kavrulmuş telleri kopararak kokluyordu. Kadının k^ocası; alçak boylu, kamburumsu, kasketinin* altından çıkan tıraş başları yapışık, çember favorili, memur üniformalı bir adam; birbiri üstüne konmuş sandıkları yüzünde duygusuz bir ifade ile yerlerinden oynatıyor, altlarında kalan bir elbiseyi çekiştiriyordu.

Kadın, Piyer'i görür görmez atıldı, ner-deyse ayaklarına kapanacaktı.

— Kadeşler! Ortodoks Hristiyanlar! Kurtarın bizi, yardım edin, kuzum! Kim olursanız olunuz, yardım edin, - diye hıçkırıklarla yalvarıyordu. - Küçük bir kızcağız!.. Kızım.. En küçük kızımı bıraktılar!... Yandı! U, u, u, ul Ben seni bunun için mi bu kadar... U, uuu, ul

Kocası, herhalde kendini, bir yabancıнын karşısında mazur göstermek için olacak, sakın tir sesle :

— Yeter, Mariya Nikolayevna, - dedi. - Kız kardeşiniz alıp götürmüştür, başka nerede olabilir ki!
362

HARB VE SULH

Ağlamasını birdenbire kesen kadın öfkeyle haykırdı:

— Taş yürekli herif, canavar! Taş yürekli herif, çocuğuna bile acıımıyorsun. Başka biri olsaydı onu ateşin içinden alıp çıkarırdı. Ama bu, baba değil, insan değil, canavar. Siz iyr yürekli bir insana benziyorsunuz, - diye ağız dolusu konuşup sızlanarak Piyer'e döndü. - Bi-tişliğimizdeki ev yanıyordu, bizimkine atladi-Hizmetçi kız : yangın var! diye bağırdı. Hemera eşyaları toplamağa koyulduk. Biz sırtımızda-kilerle dışarı fırladık. İşte kurtarabildiğimiz de-şunlar... Şu takdis edilmiş Tanrı tasviri bir de-şu çeyiz yatağım, geri kalanı hep mahvoldu.... Çocukları topladık, Kateşka yok. Aman Allah! U, uuu, ul - tekrar hıçkırmağa başladı. - Canın» yavrucuğum, yandı! Yandı!

Piyer:

— Peki, nerede, nerede kalmıştı? - dedi. Kadın, bu adamdan yardım görebileceğini

Piyer'in yüzünde beliren heyecandan anlamıştı* bacaklarına sarılarak :

— Babacığım! Babal - diye haykırdı. - Velinimetim, hiç olmazsa içimi rahatlandırm, - sonra ağzını öfkeyle alabildiğine açıp uzun dişlerini büsbütün meydana çıkararak hizmetçi kıza bağırdı. - Aniska, buraya gel, hınzır; yol göster.

Piyer, boşuk bir sesle, çabuk çabuk konuşarak :

'!.-!!!'

HARB VE SULH

363

— Yolu göster, yolu göster, ben... ben her-şeyi yaparım... - dedi. Pis, kirli hizmetçi kız sandıklarının arkasından çıktı, saçlarını topladı, içini çekerek, çıplak; küt ayaklarıyla ara yolda önde yürüdü. Piyer, uzun bir baygınlıktan sonra birdenbire ayağı hayata dönmüş gibiydi.. Başını yukarı kaldırdı, gözleri canlı canlı pırıldadı, hızla yürüyüp hizmetçi kıza yetişti, Pavârskaya'ya çıktı. Sokağı kara bir duman bulutu baştanbaşa kaplamıştı. Bu dumanın şurasından burasından alevlerin dilleri fışkırı-yordu. Yangının önüne kalabalık bir halk yığını birikmişti. Sokağın orta yerinde bir Fransız generali duruyor, etrafındakilere bir şeyler söylüyordu. Piyer, hizmetçi kıza beraber generalin durduğu yere yaklaşmak üzereydi ki, bir Fransız askeri onu durdurdu. .

— On ne passe pas..1 - diye haykırdı, kız, Piyer'e bağırdı:

— Şuradan, amcacığım, ara sokaktan, Nikulin'i geçeceğiz.

Piyer geri döndü, hizmetçi kıza yetişebilmek için arasına atliyerek yürüyordu. Hizmetçi kız, sokağı koşarak geçti, sola sapıp bir yan sokağa daldı, üç ev geçtikten sonra da sağa dönüp bir avlu kapısına doğru yürüdü.

— İşte, şimdi, buracıkta, - dedi, avluyu hızla geçti; bir tahta darabanın küçük kapısı-

1 Geçilmez.

364

HARB VE SULH

nı açtı, durdu; etrafa ışık ve hararet saçarak alev alev yanan ahşap, küçük bir paviyonu Piyer'e gösterdi. Bir yanı çökmüştü bile, öbür 3'ünü ise yanıyordu, pencere aralıklarından, çatının altından parlak alevler fışkırıyordu.

Piyer, küçük kapıyı açınca yüzüne boğucu bir sıcaklık çarptı, elinde olmıyarak durdu.

— Hangisi, hangisi sizin ev? - diye sordu. Hizmetçi kız :

— U, uuu, ul - diye sızlanarak Piyer'e paviyonu gösterdi - işte şu, bizim küçücük evimiz 03'du. - Yangının karşısında kendi teessürünü de belirtmeği lüzumlu gören Aniska sızlanıyordu : - Sen de yandın biriciğimiz, Kateç-kamız; benim sevgili küçük hanımcığım, uuu, uuu!

Piyer, paviyona yanaştı, fakat öyle şid-dertli bir sıcaklık vardı ki, elinde olmayarak, paviyonun etrafında bir daire çimerek büyük evin yanma çıktı, onun çatısı henüz tutuşmuştu. Evin etrafında bir yığın Fransız toplaş-mıştı. Piyer, bir şeyler taşıyan bu Fransızların ne yaptıklarını ilkönce anlamadı; fakat bir köylüye, elindeki tilki kürkünü almak için kılıcının kiniyle vuran bir Fransız görünce burada yağmaya girişildiğini anlar gibi oldu; ama, bu fikrin üzerinde durmağa vakti yoktu.

Göçen duvarların, tavanların gürültüsü, uğultusu, alevlerin tıslayışı, çıtırdısı, halkın

HARB VE SULH

365

heyecanlı haykırıışları, dalgalanan kâh koyu, kara, kâh kıvılcımlarla aydınlanmış, daha hafif dumanların kıvrıla kıvnla yükselişi; duvarlara tırmanan yer, koyu kızıl küme küme, bazı yerlerde pul pul altın alevlerin yer, koyu kızıl küme küme; bazı yerlerde altın alevlerin manzarası duman, sıcaklık, hareketlerdeki çabukluk Piyer'in üstünde yangınların her zamanki uyandırıcı tesirini yaptı. Piyer, zihnini yoran¹ düşüncelerden bu yangının karşısında birdenbire kurtulduğunu hissettiği için de bir kat daha kuvvetlenmişti. Kendini genç, neşeli, çevik ve azimli hissediyordu. Büyük evin yanından paviyonun etrafını dolandı, henüz göçmemiş olan kısma koşarak içeri dalmak istiyordu ki, tepesinde haykırıışmalar duydu, sonra hemen bir çatırdı oldu ağır bir şeyler ya-mbaşına düştü.

Piyer bakındı, evin pencerelerinde Fran-sızları gördü, içi madeni eşyalarla dolu bir konsol çekmecesini aşağı atıyorlardı.. Aşağıda duran başka Fransız askerleri, düşen çekmeceye yaklaştılar. İçlerinden biri Piyer'e bağırdı:

— Eh bien qu'il veut celui -la.¹ Piyer :

— Un enfant dans cette maison. N'qvez vous pas vu un enfant?² - dedi.

1 Yahu, bu herif te ne istiyor?

2 Bu evde bir çocuk. Bir çocuk görmediniz mi?

366

HARB VE SULH

— Tiens, qu'est ce qu'il chante celui la. Va te promener.¹ - diye bir ses duyuldu, besbelli Piyer'in, sandıkdaki gümüşleri, bronzları ellerinden almağa kalkışacağından korkan bir Fransız tehdid edici bir tavırla onun üstüne yürüdü.

Yukardan bir Fransız bağırdı:

— Un enfant? j'ai enfendu piailler quel-que chose ou jardin. Peut-etre, c'est son mou-tard au bonhomme. Faut etre humain, voyez vous...²

Piyer sordu :

— Oü est-il? Oü est-il?³

Penceredeki Fransız evin arkasındaki bahçeyi göstererek Piyer'e haykırdı:

— Par ici! Par idi'¹ Attendez, je vais des-cendre.⁵

Gerçekten de bir dakika sonra Fransız, yanağı lekeli, kara gözlü, ceketsiz bir delikanlı, alt katın penceresinden sıçradı, Piyer'in omuzuna vurarak onunla birlikte bahçede koşmağa başladı. - Depechez vous, vous autres, -

1 Yahu, neler söylüyor bu? Alsana voltanı sen.

2 Bir çocuk mu? Bahçede bir şeylerin zorladığını duydumdu. Belki, bu adamcağızın yumurcağıdır. Ne de olsa, insanlık lâzım.

3 Nerede? Nerede?

4 Şurada, şurada.

5 Bekleyin, iniyorum.

HARB VE SULH

367

diye de arkadaşlarına bağıırıyordu, - commence a faire chaud.¹

Kumlu bir ara yoldan evin arkasına va-rınca Fransız, Piyer'in kolunu çekti, eliyle havada bir daire çizdi. Bir sıranın altında, pembe entarili, üç yaşlarında bir kızcağız yatıyordu.

3— Voilâ votre moutard - Ah! une petite, tant mieux; - dedi. Aurevoir mon gros. Faut âtre humain. Nous sommes tous mortel,, voyez-vous.2 Ve yanağı lekeli Fransız, geriye; arkadaşlarının yanma seğırtti. Piyer, sevinçten soluğı kesilerek, kızcağıza doğru koştu, kucaklamak istedi.. Fakat hastalıklı, çirkin yüzü annesine benziyen kızcağız, yabancı bir adamı görünce ha3~kırdı, kaçmağa başladı. Buna rağmen Piyer onu yakaladı, kucağına aldı; kızcağız acı aç vıyaklıyor, minicik elleriyle, ayaklariyle Piyer'in kollarını bükmeğe, sümüklü ağziyle ısırmağa çalışıyordu. Piyer'i küçük bir hayvana dokunurken duyduğu tiksinti ve dehşet hissi kavradı. Çocuğı fırlatıp atmamak için kendini zor tut-ladı.

1 Sizler, elinizi tez tutun. Ortalık ısınmağa baş-

2 İşte yumurcağızınız. Vay, kız çocuğıymuş, daha âlâ. Allahaismarladık iri kıyım, insanlık lâzım. Ne lde olsa hep fâniyiz.

368

HARB VE SULH

tu; onunla büyük evin arkasına doğru koştu; Fakat aynı yoldan dönmek mümkün değildi : hizmetçi kız Aniska ortalıkta görünmüyordu. Piyer, acı acı hıçkıran, sırılsıklam kızcağızı bir merhamet, bir tiksinti hissiyle ve mümkün olduğu kadar incitmeden bağıra bastı, başka bir çıkış yeri aramak için bahçeyi koşarak geçti.

XXXIV

Piyer, birçok evleri, ara sokakları koşarak geçip yüküyle birlikte Povarskaya'nın köşesinde Gruzinski parkına doğru geri döndüğü zaman burası öyle kalabalıktı; evlerden kurtarılıp yığılan eşyalarla öyle dolmuştu ki, çocuğı aramak için daha demin geçtiği bir yeri tanıyamadı. Burada Rus ailelerinden, yangından kurtarılmış eşyalarından başka, çeşitli sınıflara mensup birçok Fransız askeri de vardı. Piyer onlara bakmadı bile. Memurun ailesini bularak çocuğı anasına vermek, sonfa gidip daha başkalarını kurtarmak için acele ediyordu. Pi-yer'e, daha yapacak bir sürü işi varmış, bunları hemen yapması gerekmiş gibi geliyordu. Koşmaktan ve yangının sıcaklığından kızışan Piyer; çocuğı kurtarmak için ileri atıldığı sırada duyduğu gençlik heyecanını, azmini, çevikliğini bu anda bir kat daha kuvvetle duyuyordu. Çocuk artık sakinleşmişti; minicik elleriyle Pi-yer'in kaftanına sarılmış, kucağında oturuyor,

HARB VE SULH

369

vahşi bir hayvan yavrusu gibi etrafına bakmıyordu. Piyer, çocuğa arasına bir göz atıp gü-lümsüyordu; ona bu korkunç, hastalıklı yüz-ceğizde, insanın içine dokunan bir şeyler görüyormuş gibi geliyordu. Memur da, karısı da eski yerlerinde yoksular. Piyer, karşılaştığı her yüzü süzerek halkın arasında hızlı adımlarla dolaşıyordu. Sır-tınaİİ işlemeli yeni bir gocuk, ayağına yeni çizmeler giymiş şarklı tipinde çok güzel, çok ihtiyar bir erkekle, aynı tipte bir kocakarı ve bir genç kadından ibaret bir Ermeni, yahut Gürcü ailesi istemiyerek gözüne ilişti. Bu çok genç kadın; ince, siyah, hilâl kaşları, görülmedik bir tatlılıkta gül rengi, uzun, fakat üstünde hiçbir ifade okunmayan yüziyle Piyer'e, şark güzelliğinin mükemmel bir örneği gibi geldi. Meydanın üstünde duran darmadağın, karmakarışık eşyaların, kalabalığın arasında, o, zengin atlas kürkü; parlak menekşe rengi başör-tüsüyle, karların üstüne atılmış ince bir limonluk bitkisine benziyordu. Kocakarının biraz arkasında, denklein üstüne oturmuştu. Uzun kirpikli, hareketsiz, kocaman, kara, çekik gözlerini yere dikmişti. Güzelliğini bildiği ve koruduğu belliydi. Bu yüz, Piyer'i hayrete düşürdü, parmaklıkların boyunca telâşla giderken birkaç defa ona baktı. Parmaklığın sonuna gelip de aradıklarını orada da bulamayınca durdu, bakındı.

370

HARB VE SULH

Kucağında bir çocuk taşıyan Piyer'in şekli şimdi eskisinden daha çok göze çarpıyordu; erkek, kadın, birkaç Rus başına toplandılar.

— Birini mi kaybettin hemşerim?

— Siz asilzadelerdensiniz galiba?

— Çocuk kimin? - diye sormağa başladılar.

Piyer, çocuğun demin şurada çocuklarıyla oturan siyah sakolu bir kadının olduğunu söyledi. Nereye gittiğini bilen var mı? - diye sordu.

İhtiyar bir diyakos, çiçek bozuğu bir kocakarıya :

— Herhalde bunlar Anferoflar olacak, -dedi. - Tanrım acı bize, Tanrım acı bize, - diye de dua okur gibi alışkın baso bir sesle ilâve etti.

Kocakarı:

— Anferof lar nerede? - dedi. - Anferof lar daha sabahtan gittiler, bu, ya Mariya Nikola-yevnalar olacak yahut da İvanoflar.

Bir uşak :

— O, bir kadından bahsediyor, halbuki Mariya Nikolayevn-a bir hanımefendidir, - dedi.

Piyer, söze karıştı:

— Tanıyacaksınız, uzun dişli, zayıf.

— Ta kendisi, Mariya Nikolayevna.

— Bu kurtlar, - diye kocakarı Fransız askerlerini gösterdi, - saldırır saldırmaz onlar da bahçeye kaçtılar.

HARB VE SULH

371

Diyakos :

— Aman Tanrım acı bize, - diye tekrarladı. • Kocakarı :

— Nah şurada, geçin, onlar oradalar. Ta kendisi. Kendini parçalıyor, ağlıyordu, - dedi, -Ta kendisi, işte şuracıktı.

**Fakat Piyer'in kocakarısını dinlediği yoktu. Birkaç saniyeden beri, börlerini ayırmadan birkaç adım ötede olup bitenlere bakmaktaydı. Ermeni ailesine ve Ermenilerin yanlarına sokulan iki Fransız askerlerine bakıyordu. Bu askerlerden biri, ufak tefek yerinde duramı-yan bir adamdı; beli iple sıkılmış mavi bir kaput giymişti. Başında kalpak vardı, yalınayaktı. Piyer'in bilhassa gözüne çarpan ötekisi, uzun boylu, iri kemikli, zayıf bir adamdı, hareketleri ağırdı, yüzünde aptallık okunuyordu. Friz bir kaput, mavi bir pantolon giymişti, ayaklarında uzun konşlu, kocaman süvari çizmeleri vardı. Mavi kaputlu, yalınayak Fransız Ermenilerin yanına gelir gelmez bir şeyler söylye-rek ihtiyarın ayaklarına saldırdı; ihtiyar hemen, çabuk çabuk çizmelerini çıkarmağa başladı.. Ötekisi, kaputlusu, güzel Ermeni kadınının karşısına dikilmiş, ellerini ceplerine sokup sessizce, kımıldanmadan ona bakıyordu. Piyer, çocuğu hemen kocakarıya uzatarak, em-redercesine :

372

HARB VE SULH

— Al çocuğu, - dedi. - Ve bağırın çocuğu yere oturtarak : - Ver, onlara ver, - diye âdeta bağırdı, sonra tekrar Fransızlarla, Ermeni ailesine baktı. İhtiyar artık yalınayaktı. Onun son çizmesini de çıkaran küçük Fransız iki çizmeyi birbirine vurdu. İhtiyar hıçkırarak bir şeyler söylüyordu. Fakat Piyer bunları ancak şöyle bir fark etti, bu sırada bütün dikkati, ağır ağır sallanarak genç kadına doğru yaklaşan ve cebinden çıkardığı elini onun boynuna atan kaputlu Fransıza çevrilmişti.

Güzel Ermeni kadım uzun kirpiklerini öne eğmiş hep öyle hareketsiz oturuyor, askerın kendisine yaptığı şeyi sanki görmüyor, duymuyordu.

Piyer, kedisiyle Fransızların arasındaki birkaç adımlik mesafeyi koşarak aşarken, u-zun boylu, kaputlu plâşkacı, Ermeni kadınının boynundaki gerdanlığı koparmıştı bile; kadın ellerini boğazına götürerek acı acı bağırıyordu. Piyer çılgın, boğuk bir sesle :

— Laissez, cette femmel1 -diye haykıra-rak uzun boylu, iri kemikli askeri omuzundan yakalayıp itti. Asker düştü, kalktı, kaçıp gitti. Fakat arkadaşı, çizmeleri atarak kasaturasını çekti, tehdidedici bir tavırla Piyer'in üstüne yürüdü.

1 Bırakın o kadını.

HARB VE SULH

373

— Voyons, pas de betises..1 diye bağırıyordu.

Piyer, çılgınca bir heyecana kapılmıştı; böyle bir hale düştüğü zaman gözü dünyayı görmez olur, kuvveti on kere artardı. Çıplak ayaklı Fransızın üstüne atıldı, o daha kasaturasını çekmeğe vakit bulamadan herifi yere devirdi, yumruklamağa başladı. Etraftaki kalabalık şevklendirici naralar atıyordu, tam bu sırada Fransız uhlanlarının atlı devriyesi köşeden belirdi. Uhlanlar dörtmala gelip Piyer'le Fransızın etrafını sardılar. Piyer, bundan sonra neler olup bittiğini hatırlamıyordu, aklında kalan şey, birisini dövdüğü, kendisinin dövüldüğü, nihayet ellerinin bağlandığı, başına bir yığın Fransız askerinin üşüşüp üstünü başını aradıklarıydı.. Piyer'in anlıyabildiği ilk sözler :

— İl a un poignard, lieutenant,2 - oldu. Subay:

— Ah, unarmel* - diyip Piyer'le birlikte tevkif edilen çıplak ayaklı Fransıza döndü:

— C'est bon, vous direz tous cela au con-seil de guerre.1* diye ilâve etti. Sonra Piyer'e sordu :

1 Bana bak, zırvalama.

2 Bir hançeri var, teğmenim.

3 Ha, bir silâh!

4 Pekâlâ, bütün bunları harb divanında anlatırsınız.

374

HARB VE SULH

HARB VE SULH

375

— Parlez vous français?'

Piyer, kan oturmış gözlerini etrafta dolaştırdı, cevap vermedi. Yüzü çok korkunç bir hal almış olmalıydı ki, subay bir şeyler fısıldadı, devriyeden dört nefer daha ayrılıp Piyer'in iki yanına geçtiler. Piyer'den mümkün mertebe uzak duran subay:

— Parlez - vous français? - diye tekrar sordu. - Faites venir V interpret e.2

Sıraların arasından sivil bir adam çıkıp ilerledi, Rus şehirlileri gibi giyinmişti. Piyer, elbisesine, konuşmasına bakarak bunun Moskova mağazalarından birindeki Fransız olduğunu hemen tanıdı. Piyer'i gözden geçiren tercüman :

— II n'a pas l'aire d'un homme du peup-le,s - dedi.

Subay:

— Oh, oh! ça m'a bien l'aire d'un des in-cendiaires, -dedi,- Demandez lui*ce qu'il est? - diye de ilâve etti.4

Tercüman sordu:

— Sen kimsin? Hükümet adamlarına cevap vermeğe mecbursun.

1 Fransızca bilir inisiniz?

2 Fransızca bilir misiniz? Tercüman getirin.

3 Halktan bir adama benzemez.

4 Kundakçıya benzetiyorum onu. Sorun bakalım kimmiş?

i-t

Piyer, birdenbire Fransızca:

— Je ne vous direi pas qui je suis. eJ suis l'votre prisonnier Emmenez - moi,1 - dedi.

. — Ah! Ah! - diye subay homurdandı -

Marchons!2

Halk, uhlanların etrafına toplanmıştı. Deminki çiçek bozuğu kocakarı kız çocuğıyle birlikti Piyer'in yanıbaşma sokulmuş duruyordu, kafne hareket eder etmez ileri atıldı:

— Seni nereye götürüyorlar yavrucuğum?

- dedi. - Şu kızcağız eğer onlarınki değilse, ne yapayım bu kızcağızı?

— Quest ce qu'elle veut, cette femme?3

- diye subay sordu.

Piyer sarhoş gibiydi. Hayatını kurtardığı kızcağızı görünce çılgın heyecanı bir kat daha artmıştı.

— Ce qu'elle dit? - dedi. - Elle m'apporte ma fille que je viens de sauver des flamm.es. Adieu!1'

Böyle lüzumsuz bir yalanı niçin ağzından kaçırdığını kendisi de anlamıyarak azimli, gururlu adımlarla Fransız muhafızlarının arasında yürüdü.

- 1 Kim olduğumu size söylemeyeceğim. Esirini-zim. Götürün beni.
- 2 Yürüyelim.
- 3 Ne istiyor bu kadın?
- 4 Ne mi diyor? Bana alevlerin arasından kurtardığım kızımı getiriyor. Elveda!

376

HARB VE SULH

Bu Fransız devriyesi, plâçkacıları cezalandırmak, bilhassa Fransız yüksek komutanlığı çevrelerinde o gün hüküm süren genel kanaate göre yangınlara sebep olan kundakçıları yakalamak için Drunelle'in emriyle Moskova sokaklarına çıkarılmış devriyelerden biriydi. Devriye, birçok sokak daha dolaşıp, biri dükkâncı, ikisi papaz okulu öğrencisi, biri köylü, biri de uşak olmak üzere beş Rusla, birkaç plâçkacı daha yakaladı. Fakat şüphelilerin en şüphelisi Piyer sayılıyordu. Gecelemeleri için Zubof tabyasında muhafız komutanlığının yerleştiği büyük eve getirildikleri zaman Piyer, sıkı bir muhafaza altında ayrı bir yere kapatıldı.

ÜÇÜNCÜ CİLDİN SONU

MEB YAYINLARI

DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2158 BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ: 469 DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER : 92

Kitabın adı HARB VE SULH 7

Yayın kodu

95.34.Y.0002.1157

ISBN 975.11.0465.3 (Tk. No.)

ISBN 975.U.0472.6 (7. Cilt)

Baskı yılı

1995

; Baskı adedi

20.000

Dizgi, baskı, cilt MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 14.10.1991 tarih ve

9411 sayılı yazıları ile 20.000 adet basılması uygun

görülmesi yine Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın

27.10.1992 tarih ve 8996 sayılı yazıları ile

ikinci defa birinci parti olarak 10.000

adet basılmıştır.

Dünya Edebiyatından Seçmeler

Savas ve Barış 7

HARB VE SULH VII

L. Tolstoy

Çeviren Zeki BAŞTIMAR

İstanbul, 1995

BİRİNCİ KISIM

Bu sırada, Rummyantsef'in Fransızların, Mariya Ftodorovna'nın, Tsesareviç'in ve daha başkalarının grupları arasındaki karışık kavga, daima olduğu gibi, Petersburg yüksek çevrelerinde, saraydaki aylak arıların uğultusuna karışarak her zamandan fazla bir hararetle cereyan ediyordu. Fakat hayatın yalnız hayalleri, yankilariyle kaygılı, sakin, ihtişamlı Petersburg hayatı eski akışında devam etmekteydi; hayatın bu gidişi arkasından tehlikeyi ve Rus halkının durumunu kavramak için çok gayret sarf-fetmek lâzımdı. Resmî törenler, balolar hep eskisi gibiydi, Fransız tiyatrosu, saray, mevki ilgileri ve entrikalar hep eskisi gibiydi. Gerçek durumun zorluğunu anlamak için yalnız en yüksek çevrelerde gayret sarf ediliyordu. Böyle zor durumlarda iki imparatoriçenin nasıl birbirine zıt hareket ettikleri kulaktan kulağa fısıldanarak anlatılmaktaydı. Himayesi altındaki hayır ve eğitim kurumlarının durumlarını düşünen imparatoriçe Mariya Feodorövria bütün enstitülerin Kazan'a naklini emretmiş ve Tsesareviç; eski Rus veliahtlarına verilen ad.

6

HARB VE SULH

bütün bu kurumların eşyaları şimdiden taşınıp yerleştirilmişti. İmparatoriçe Elizavetta Alekseyevna ise, ne emir buyuracağı sualine, kendine has bir Rus yurtseverliğiyle, devlet kurumları için hiçbir emir veremeyeceği, çünkü bunun hükümdara ait bir iş olduğu cevabını vermişti; kendine ait iş hakkında ise, Peters-burğdan sonuncu olarak çıkacağı söylemişti. 26 ağustosta, tam Borodino savaşı günü Anna Pavlovna'nın konağında bir balo veriliyordu, aziz Sergey'in mübarek tasviri hükümdara gönderilirken metropolit hazretleri tarafından yazılan mektubun okunması bu suva-renin buketi olacaktı. Mektup yurtseverce, dindarca bir belagat örneği sayılıyordu. Onu, okumada ustalığıyla tanınmış olan (İmparatoriçenin yanında da okurdu) prens Vasili okuyacaktı. Okumasında ustalık sayılan şey, kuvvetli, ahenkli bir sesin, ümitsiz bir bağış ile şefkatli bir inilti arasında, kelimelerin mânalany-la hiçbir münasebeti olmadan yükselip aîçal-masıydı, öyle ki, kelimeler, rasgele, biri bir bağış şeklinde,

öbürü bir inilti halinde dökülürdü. Bu okuma, Anna Pavlovna'nın bütün suvarileri gibi, siyasi bir mâna taşıyordu. Su-vareye birkaç önemli şahsiyet gelecekti ki, Fransız tiyatrosuna gittikleri için onları utandırmak, vatanseverlik duygularını uyandırmak lâzımdı. Oldukça kalabalık bir davetli kitlesi toplanmıştı, fakat Anna Pavlovna beklediği

HARB VE SULH

?

kimselerin hepsini salonda henüz görmüyordu; onun için, daha mektuba başlanmadan genel bir konuşma konusu açtı.

O gün Petersburg'da günün havadisi, Kontes Bezuhova'nın hastalığıydı. Kontes birkaç gün önce ansızın hastalanmış, süsünü teşkil ettiği toplantıların birkaçını kaçırmıştı; kimseyi kabıl etmediği, onu her zaman tedavi eden ünlü Petersburg doktorları yerine yeni, olağanüstü bir usulle tedavi eden bir İtalyan doktoruna itimadettiği söyleniyordu.

Güzel kontesin hastalığının bir anda iki kocaya birden varmanın uygunsuz olmasından ilerigeldiğini, İtalyanın tedavisinin, bu uygunsuzluğu ortadan kaldırmaktan ibaret olduğunu herkes biliyordu; fakat Anna Pavlovna'nın yanında bunu kimse düşünmeğe cesaret edemediği gibi sanki kimse de bunu bilmiyordu.

— On dit que la pauvre comtesse est tres mal. Le medecin dit que c'est l'angine pectorale.

— Hangine? Oh, c'est une maladie terrible!

— O dit que les rivaux se sont reconcilies grâce à l'angine1...

1 — Zavallı Kontes çok hasta, diyorlar. Doktor göğüs anjini olduğunu söyledi.

— Anjin mi? A, bu korkunç bir hastalık!

— Rakipler bu anjin sayesinde barışmış diyorlar...

HARB VE SULH

Angine kelimesi büyük bir zevkle tekrar ediliyordu.

— Le vieux comte est touché par ce qu'on dit. Il a pleuré comme un enfant quand le médecin lui a dit que le cas était dangereux.

— Ob serait une perle terrible. C'est une femme ravissante1.

Anna Pavlovna'ya yaklaşarak,

— Vous parlez de la pauvre comtesse, dites-m'en envoyez savoir de ses nouvelles. On m'a dit qu'elle allait un peu mieux. Oh, sans doute, c'est la plus charmante femme du monde2, — Anna Pavlovna kendi heyecanına gülerek söylüyordu. — Nous appartenons à des camps différents, mais elle ne m'empêche pas de l'estimer, comme elle le mérite. Elle est bien malheureuse3, diye İlâve etti.

1 — İhtiyar Kont çok müteessirmiş, diyorlar. Doktor durumun tehlikeli olduğunu söylediği zaman bir çocuk gibi ağlamış.

— A, bu müthiş bir kayıp olur. Gönül çekici bir kadın.

2 Zavallı Kontesten mi bahsediyorsunuz? Sağlık

durumunu öğrenmek için adam gönderdim. Bana biraz iyi olduğunu söylediler. Ah, şüphe yok ki o, kibar âleminin en hoş kadını.

3 Biz ayrı ayrı cephelere mensubuz, ama bu ona lâyık olduğu değeri yermeme engel değil- Çok bahtsız bir kadın.

HARB VE SULH

"9

İhtiyatsız bir delikanlı, Anna Pavlovna'nın, bu sözlerle Kontesin hastalığı üzerindeki esrar perdesini hafifçe kaldırdığını sanarak, tanınmış doktorların çağınlmaması, tehlikeli bir ilâç verebilecek bir şarlatanın Kontesi tedavi etmesi karşısında hayretini açığa vurmak cüretini gösterdi.

4~ Vos informations peuvent être meilleures que les miennes1, diye Anna Pavlovna bir öfkeyle delikanlıya saldırdı. Mais je sais de bonne source que ce médecin est un homme très savant et très habile. C'est le médecin intime de la Reine d'Espagne2.

Böylece delikanlıyı kenara attıktan sonra Anna Pavlovna, başka bir grupta Avusturyalılardan bahsederek alınının derisini kaldırıp, görünüşe göre un mot söylemek için onu in-dirmeğe hazırlanan Bilbin'e döndü.

— Je trouve que c'est charmant⁴.

Winttgenstein, le hiros de PetropoV (Pe-tersburgda ona böyle diyorlardı) tarafından

1 Sizin istihbaratınız benimkinden iyi olabilir.

2 Ama ben iyi kaynaklardan biliyorum ki bu doktor çok bilgin, çok hazık bir doktordur. İspanya Kraliçesinin özel doktorudur.

3 Bir nükte. ; |

4 Ben bunu fevkalâde buluyorum; :. /

5 Petropol kahramanı. * V |' | =|'

10

HARB VE SULH

ele geçirilmiş olan Avusturya bayraklarıyla Vi-yana'ya, gönderilen diplomatik bir vesikadan bahsediyordu.

Anna Pavlovna kendisinin bildiği bu mot nun herkesçe işitilmesi için sessizlik yaratmaya çalışarak ona:

— Nasıldı o, nasıldı? diye sordu. Bilibin, kendisinin kaleme aldığı diploma-

tik yazının aşağıdaki sözlerini tekrarladı:

— L'empereur renvoie îes drapeaux Aut-ricbiens, dedi Bilibin, Drapeaux amis et egares quit a trouve hors de la route¹, diye sözünü bitirerek alınının derisini indirdi.

Prens Vasili:

— Charmant, charmanf, dedi.

Prens İppolit yüksek sesle ve birdenbire :

— C'est la route de Varsovie peut etresr. dedi. Herkes ne söylemek istediğini anlamıya-rak dönüp ona baktı. Prens tppolit de neşeli bir hayretle etrafına bakındı. O da diğerleri gibi, söylediği sözlerin de ifade ettiğini anlamamıştı. Diplomatik mesleğinde bulunduğu zamanlar, bu şekilde apansız söylenmiş sözlerin çok nükteli düştüğünü birçok defalar gör-

1 İmparator yolun dışında bulunduğu, yollannr. şaşırmış dost Avusturya bayraklarını gönderiyor,

2 Pek güzel, pek güzel.

3 ihtimal Varşova yolu bu.

HARB VE SULH

11

müştü; her fırsatta aklına ilk gelen sözü söylerdi. "Belki çok iyi düşer, diye düşünürdü, iyi düşmezse onlar uydurmasını bilirler". Gerçekten de, sıkıcı bir sessizlik hüküm sürmeye başladığı bir sırada, açış için Anna Pavlovna'nın beklediği, yurtseverlikleri noksan kişiler içeri girdiler; Anna Pavlovna gülümsüyerek ve par-mağıyla İppolit'i tehdidederek prens Vasili'yi masaya, davet etti, ona iki mumla birlikte yazılı kâğıdı getirdi, başlamasını rica etti. Herkes sustu.

Prens Vasili sert bir eda ile ve yüksek sesle :

— "Çok atıfetlû hükümdar, İmparator! — diye okumaya başladı ve buna karşı kimsenin bir söyleyeceği olup olmadığını sorar gibi dinleyicilere .baktı. — İlk başkent Moskova, yeni Kudüs, kendi mesihimi, birdenbire kendi kelimesini vurgulamıştı, sevgili evlâtlarının kollarına atılan bir ana gibi kabul ediyor; belirmekte olan sisin arasından devletinin parlak şan ve şerefini görerek vecit içinde şu duayı okuyor: "Hamdolsun, gelecek olanı Tanrı korusun!"

Prens Vasili bu son sözleri ağlamaklı bir sesle söylemişti.

Bilibin dikkatle tırnaklarına bakıyordu;; birçokları âdeta korkmuşlardı, ne kabahatleri -olabilir diye sorar gibiydiler. Anna Pavlovna, kuddas duası okuyan ihtiyar kadınlar gibi, ya-

12

HARB VE SULH

vaşça önceden tekrarlıyordu : "Varsın küstah ve hayâsız Goliath¹..."

Prens Vasili devam etti:

"Varsın küstah ve hayâsız Goliath Fransa, sınırlarından Rusya ülkelerine ölüm dehşetleri saçsın.

Mütevazî iman, Rus Davud'unun bu sapam, kana susamış gururunun başını ansızın uçurur. Yurdumuzun iyiliği dâvasının eski mücahidi aziz Sergey'in tasviri majesteniz, imparatora sunuluyor. Mecalsiz halimin

yüksek huzurunuzda bulunmak zevkinden beni mahrum ettiğine müteessifim. Göklere ateşli dualar yolluyorum, Tanrı müminleri yükseltsin ve rahmetiyle siz majastelerinin ümitlerini gerçekleştirtsin."

— 'Quelle force' 'Quelle style-1 diye okuyan ve yazan için takdir sesleri yükseldi.

Bu yazının belâgatiyle maneviyatları yükselten Anna Pavlovna'nın davetlileri, yurdun durumuna dair daha uzun zaman konuştular,, o günlerde verilmesi gereken savaşın sonucu üzerinde türlü tahminler yürüttüler.

Anna Pavlovna dedi ki :

— Vous verrez³, yarın, hükümdarın doğum günü, haber alacağız. Benim önsezim iyidir.

1 Efsanevi bir Filistinli pehlivanın adı. s Ne kudret, ne üslûp! ? Göreceksiniz,

HARB VE SULH

II

Anna Pavlovna'nın önsezisi sahiden gerçekleşti. Ertesi gün, hükümdarın doğum günü münasebetiyle sarayda yapılan dinî tören sırasında prens Volkonski kiliseden çağrıldı, kendisine prens Kutuzof'un bir zarfı verildi. Bu, Kutuzof'un, savaş sırasında yazılmış bir raporu⁴du. Kutuzof Rusların bir adım gerile-medikferini, Fransızların bizden çok daha fazla kayıp verdiklerini, raporunu savaş alanından, son haberleri toplamaya henüz vakit bulamadan gönderdiğini yazıyordu. Demek bu bir zaferdi. Hemen o anda, mabetten çıkmadan, lettiği yardım ve kazanılan zafer için Yaradana şükredildi.

Anna Pavlovna'nın önsezisi gerçekleşmişti; şehirde öğleye kadar sevinçli bir bayram havası hüküm sürdü. Herkes tam bir zafer düşünüyordu; hattâ bazıları Napolyon'un esir düştüğünden, tahttan indirildiğinden, Fransa-ya yeni bir baş seçildiğinden, bahsediyordu.

Olayların, geçtikleri yerlerden uzakta, saray hayatının şartları içinde tam ve kuvvetli bir akis bulması çok zordur. Genel olaylar, is-temiyerek özel bir vaka etrafında toplanır. Şimdi de saray mensuplarını, en çok sevindiren şey, kazanılan zafer kadar, zafer haberinin, tam hükümdarın doğum günü gelmiş olmasıydı. Bu lâdetâ parlak bir sürprizdi. Kutuzof'un rapo-

14

HARB VE SULH

HARB VE SULH

15

runda Rus kayıplarından da bahsediliyor ve-bunlar arasında Tuçkof'un, Bagration'un, Ku-taysof'un adları geçiyordu. Vakanın bütün acıklı tarafı da burada Petersburg kibar âleminde, nedense tek bir olayda, Kutaysof'un ölümü etrafında toplanıyordu. Onu herkes tanırdı, hükümdar kendisini severdi, gençti ve yakışıklıydı. O gün herkes birbirine şu sözleri söylüyordu:

— Ne garip tesadüf. Tam ibadet zamanı.. Kutaysof ne büyük kayıp! Ah ne yazık!

Prens Vasili şimdi bir peygamber gururiyler

— Kutuzof için size demez miydim? diyordu. Her zaman, Napolyon'u yalnız o yenebilir,, derdim.

Fakat ertesi gün ordudan haber gelmedi; halk telâşlanmağa başladı. Saray mensupları, bir haber almayan hükümdarın üzüldüğünü görerek üzülmüyorlardı.

— Hükümdarın halini düşünün! diyorlar ve Kutuzof'u şimdi, evvelsi günkü gibi, göklere çıkamıyor, kınıyorlardı. Başkomutandan bahsedilince prens Vasili protege si Kutuzof'la o gün artık daha fazla öğünmüyor, susuyordu. Diğer taraftan, o gün akşama doğru, Petersburg halkını telâş ve heyecana düşürmek için her şey birlik etmiş gibiydi: Korkunç bir haber daha çıkmıştı. Kontes Elena Bezuhova, söylemesi o kadar hoş olan o müthiş hastalıktan

ansızın ölmüştü. Büyük toplantılarda herkes kontes Bezuhova'nın müthiş bir angine pecto-rel¹

buharından öldüğünü açıkça söylüyordu, ama samimî çevrelerde, le midecin intime de la reine

d'Espagne² in belli tesiri husule getirmek için, Elen'e nasıl dozu hafif bir ilâç verdiği; fakat Elen'in,

ihtiyar Kontun kendisinden şüphelenmesinden ve yazdığı mektuba ko-casımrr((şu zavallı sefihi Piyer'in)

cevap vermemesinden üzüldüğü verilen ilâcı nasıl birdenbire pek fazla miktarda alarak, imdat yetişinceye

kadar ıstıraplar içinde öldüğü tafsilâtıyla anlatılıyordu. Anlatıldığına göre prens Vasili ile ihtiyar kont

İtalyan'ın yakasına yapışmışlar, fakat İtalya bahtsız ölünün öyle mektuplarını çıkarıp göstermiş ki, onu

hemen bırakmışlar.

Genel konuşma üç acıklı olay etrafında toplanıyordu: hükümdarın bir haber alamaması, Kutaysof'un kaybı, Elen'in ölümü.

Kutuzof'un raporundan üç gün sonra Pe-tersburg'a Moskova'dan 'bir pomeşçik³ geldi; Moskova'nın teslim edildiği haberi bütün şehre yayıldı. Bu müthiş bir şeydi! Hükümdarın halini düşünün! Kutuzof bir haindi; prens Vasili kızının ölümü dolayısıyla kendisine yapılan visite de condolence⁴ sırasında eskiden övdü-

1 Göğüs anjini.

2 İspanya Kraliçesinin özel doktoru.

3 Toprak sahibi, derebeyi.

4 Taziye ziyaretleri.

16

HARB VE SULH

ğü Kutuzof'tan bahsederken (evvelce söylediğini kederden unutmuş olması affedilir bir şeydi), kor ve sefih bir ihtiyardan başka bir şey bek-lenemiyeceğini söylüyordu.

— Yalnız, hayret ediyorum, Rusyanm mukadderatı böyle bir adamın eline nasıl teslim edildi.

Haber resmi olmadığına göre henüz şüphe ile karşılanabilirdi, fakat ertesi gün kont Rastopçin'den şöyle bir rapor geldi.

"Prens Kutuzof'un yaveri bir mektup getirdi, ordunun Riyazan yoluna geçirilmesi için benden polis subayları istiyor. Moskova'yı maalesef bırakacağını yazıyor. Hükümdar! Kutuzof'un hareketi başkentin ve imparatorluğun uzun mukadderatını tâyin ediyor. Rusya, kendi büyüklüğünün toplandığı, dedelerinizin kemiklerinin bulunduğu şehrin terk edildiğini Öğrenince titriyecektir. Ben orduyu takibedi-yorum. Her şeyi çıkardım, bana vatanımın bahtına ağlamak düşünüyör".

Bu raporu alınca hükümdar prens Vol-konski ile Kutuzofa aşağıdaki buyrultuyu yolladı:

"Prens Mihail İlarionoviç! 29 ağustostan beridir sizden rapor almıyorum. Halbuki Moskova'yı ordu ile terk etmeğe karar verdiğinizde dair Yaroslav'dan Moskova komutanından 1 Eylül tarihli acı bir haber aldım. Bu haberim bende yaptığı tesiri kendiniz tasavvur edebi-

HARB VE SULH

17

lirsiniz; sükûtunuz hayretimi bir kat daha artırıyor. Ordunun durumunu ve sizi bu kadar elim bir karara sevk eden sebepleri öğrenmek için bununla general yaver prens Bolkonski'-yi gönderiyorum".

III

Moskova'nın terkinden on gün sonra Kutu-zof'un qir memuru şehrin terki hakkındaki resmî haberle Petersburg'a geldi. Bu memur Rusça bilmiyen, fakat, kendisinin söylediği gibi, quoi que etranger, Russe de caeur et d' âme¹, olan Fransız Michaux idi.

Hükümdar, memuru Kamenni adası sarayında, çalışma odasında kabul etti. Seferden Önce Moskova'yı hiç tanımayan ve Rusça bilmiyen Michaux, alevleri yolunu aydınlatan Moskova yangını haberiyle (sonradan yazdığı gibi) nôtre tres gracieux souverain² in huzuruna çıktığı zaman kendini ne de olsa heyecanlı hissediyordu.

Her ne kadar M. Michaux'un chagrin* kaynağı Rusların felâket kaynağından başka olmak gerekse de, hükümdarın çalışma odasına götürüldüğü zaman öyle kederli bir yüzü vardı ki, hükümdar hemen sordu : Yabancı ama, kalbi ve ruhu Rus. Çok âtîfetlû hükümdarımız. Elem.

18

HARB VE SULH

1

—• M'apportez vous de tristes nouvelles, colonel¹?

Michaux içini çekip başını önüne eğerek :

— Bien triste, dedi, l'abandon de Moscoü¹, Hükümdar birden öfkelenerek çabuk çabuk sordu :

— Auraî on livre mon ancienne capüale şans se battre³?...

Michaux, Kutuzof'un söylemeyi emrettiği şeyleri saygıyla bildirdi: Moskova önünde dönüşmenin imkânsız olduğunu, iki şıktan birini seçmek : ya orduyu da Moskova'yı kaybetmek yahut yalnız Moskova'yı kaybetmek gerektiği için Feldmareşalin ikinci şıkkı seçmek zorunda kaldığını söyledi. Hükümdar sessizce, Michaux'ya bakmadan -dinliyordu.

!— L'ennemi est-il en ville4? diye sordu.

— Oui, sire, et elle est en cendres â l'heure qu'il est. Je l'ai laissée toute en flammes5. Michaux bu sözleri azimli bir eda ile söyledi; fakat hükümdara bakınca yaptığından korktu. Hükümdar güçlükle ve sık sık nefes almağa

1 Bana acı haberler mi getiriyorsunuz, albay?

2 Çok acı, haşmetlû, Moskova'nın terki.

3 Eski başkentim savaşız mı teslim edildi?

4 Düşman şehre girdi mi?

5 Evet, haşmetlû ve şimdi o bir kül yığınıdır. Ben onu alevler içinde bıraktım.

HARB VE SULH

\Ç}

başlamıştı, alt dudağı titriyordu; güzel, mavi gözleri birdenbire doldu.

Fakat bu ancak bir dakika sürdü. Hükümdar za'fmdan ötürü kendi kendini kınar gibi, birden kaşlarını çattı. Başını kaldırdı, sert bir sesle Michaux'ya :

— Je vois, colonel, par tous ce qui nous arrive, dedi, que la providence exige de grands sacrifices de nous... Je suis prêt â me soumettre â toutes ses volontés, mais dites moi, Michaux, comment avez-vous laissé Varmee, en voyant ainsi, sans coup jerir, abandonner mon ancienne capitale? N'avez vous pas aperçu dit decouragement1?...

Tres gracieux souverain* inin sakinleştiğini görünce Michaux da sakinleşti, fakat hükümdarın açık cevap istiyen açık ve esaslı sualine cevap hazırlamaya daha vakit bulamamıştı. Vakit kazanmak için dedi ki :

— Sire me permettez - vous de vous par-ler franehement en loyal militaire3?

1 Bütün olup bitenlerden anlıyorum ki, albayP Tanrı bizden büyük fedakârlıklar istiyor... Her şeyden onun iradesine boyun eymeye hazırım; fakat söyleyiniz bana, Michaux, benim eski başkentimi savaşız terkedene orduyu ne halde bıraktınız? Maneviyat bozukluğu görmediniz mi?...

2 Çok âtîfetlû hükümdar.

3 Hükümdar! Namuslu bir asker gibi açık. konuşmama müsaade eder misiniz?

20

HARB VE SULH

Hükümdar:

— Colonel, je Vexige toujours, dedi. Ne me cachez rien, je veux savoir absolument ce qu'il en est1. Michaux cevabını hafif ve saygılı bir jeu de mot' şeklinde hazırlamaya muvaffak olarak, dudaklarında güç fark edilir ince bir gülümsemeyle :

— Sire! dedi. Sire! J'ai laissé toute l'ar-mee depuis les chefs jusqu'au dernier soldat, sans exeption, dans une crainte epouvantable, effrayé ante3...

— Comment ça? diye hükümdar kaşlarını sertçe çatarak sözünü kesti. Mes russes se lais-seront-ils abattre par le malheur... Jamais4...

Kelime oyununu yapmak için Michaux bunu bekliyordu. Saygılı, kıvrak bir ifade ile :

— Sîre, dedi, üs craignent settlement que votre majeste par bonte de caeur se laisse persuader de faire la paix. Us brûUnt de combat-tre, Rus halkının murahası devam ediyordu,

1 Albay, ben her zaman bunu isterim. Benden tir şey saklamayınız, her şeyi mutlaka bilmek isterim.

2 Kelime oyunu.

4 Haşmetlû! Komutanlardan sıra erlerine kadar istisnasız bütün orduyu büyük bir korku ve dehşet içinde bıraktım.

4 Nasıl olur bu? Benîm Ruslanmı hiç felâket yıldırabilir mi... Asla...

HARB VE SULH

2i:

et de pouver â votre majeste par le sacrifice de leur, vie, combien Us lui sont devoues1...

Hükümdar sakinleşti, gözlerinde şefkatli bir parıltı belirdi, Michaux'nun omuzuna vurarak :

— Ah! dedi. Vous me tranquillisez, colonel". Hükümdar başını eğdi, bir müddet sustu.

Bijiün endamıyla doğrulup şefkatli ve a-zimli 'bir tavırla Michaux'ya hitabederek :

— Eh bien, retournez a l'armee, dedi, et dites a nos braves, dites a tous mes bons su-jest partout où vous passerez que quand je n'aurai plus aucun soldat, je me mettrai, moi -meme, a la tete de ma chere noblesse, de mes bons po.ysans et j'üsserai ainsi jusqu'a la der-niere ressource de mon empire. II men affre encore plus que mes ennemis ne pensen³, —

1 Haşmetlû, onların korktuğu şey yalnız, majestenezin İyi yürekliliğinizden sulh yapmaya karar vermenizdir. Onlar savaşmak ve majestene ne-kadar bağlı olduklarını, canlarını feda ederek göstermek arzusuyla tutuşuyorlar.

E Beni ferahlandırılıyorsunuz, albay, ³ Peki, orduya dönünüz ve bizim yiğitlere, gittiğiniz her yerde bütün iyi yürekli tebaama şunu söyleyiniz ki, tek bir askerim kalmazsa bizzat kendim sevgili asilzadelerimin ve iyi yürekli: köylüleri-' min başına geçer, böylece" imparatorluğumun son' kaynağına varıncaya kadar harcarım. Onlar düşmanlarımın: sandığından daha çoktur., ..."!!

22

HARB VE SULH

Hükümdar gittikçe daha çok heyecanlanarak söylüyordu. — Mais si jamais it jut ecrit dans ês decrets de la divine Providence, — diyerek güzel, tatlı ve duyguyla parıldayan gözlerini yukarı kaldırdı, — que ma dinastie dût cesser de regner sur le trône de mes anceires, alors, apres avoir epuise tous les moyens qui sont en nion pouvoir, je me laisserai croître la bar-be jusqu'ici (hükümdar eliyle göğsünün ortasını gösterdi), et j'irai manger des pommes de terre avec le dernier de mes paysans pluiôt, que de signer la honte de ma patrie et de ma chere nation, dont je sais apprecier les sacrifices¹!...

Hükümdar heyecanlı 'bir sesle bu sözleri söyleyerek, gözlerinden fışkıran yaşlan Mic-haux'dan gizlemek ister gibi, birdenbire öte tarafa döndü ve çalışma odasının derinliğine doğru yürüdü. Orada birkaç saniye durduktan sonra geniş adımlarla dönüp Michaux'nun yanına geldi ve kuvvetli bir hareketle elini sıktı. Hükümdarın güzel, tatlı yüzü kıpkırmızı olmuştu; gözleri azim ve kin parıltısıyla yanıyordu. 1 Dedelerimin tahtında hanedanın saltanatının sonu Tanrının yazısı ise, o zaman elimdeki bütün vasıtaları kullandıktan sonra şuraya kadar sakal koyverir, yurdumun ve fedakârlığını takdir ettiğim sevgili milletimin yüzkarasını imzalamaktansa köylülerimin sonucusuyla patates yemeye giderim.

HARB VE SULH

23

— Colonel Michaux, n'oubliez pas ce que je vous dis ici; peut etre qu'un jour nous le rappellerons avec plaisir¹... Napoleon ou moi, — diyerek elini göğsüne dokundurdu. — Nous ne pouvons plus regner ensemble. J'ai appris â le connaitre, İl ne me trompera plus²...

Hükümdar kaşlarını çatarak sustu. Bu sözleri dpyan ve hükümdarın gözlerinde kuvvetli bir âtim ifadesi gören Michaux — Quoique etranger, mais Russe de casur et d'âme³, — bu fevkalâde anda kendini (sonraları söylediği gibi) enthousiasme par tout ce qu'il venait d'entendre⁴ hissetti; aşağıdaki sözlerle de hem kendi hislerini, hem de kendini sözcüsü saydığı Rus milletinin hislerini ifade etti:

— Sire! dedi, votre majeste signe dans ce moment la gloire de sa nation et le salut de V Europe⁵!

Hükümdar bir baş hareketiyle Michaux'ya gidebileceğini anlattı.

1 Albay Michaux, burada size söylediklerimi unutmayınız, belki bunu bir gün zevkle hatırlarsınız...

2 Ya Napolyon ya ben... Artık ikimiz birden saltanat süremeyiz. Onu anladım; beni bir daha aldatamaz.

3 Yabancı ama kalbi ve ruhu Rus.

4 Şimdi duyduklarıyla heyecanlanmış.

5 Sire! Majestenez şu anda milletimizin şan Ve şerefini ve Avrupanın kurtuluşunu imzalıyorsunuz!

HARB VE SULH

IV

Rusya'nın yarısı zaptedilmiş bulunduğu, Moskova halkı uzak illere kaçıp gittiği, yurdu savunmak için sivil halk yığınları birbiri .arkasından silâha sarıldığı sıralarda, o devri yaşamamış olan bizlere, elimizde olmayarak, öyle gelir ki, küçüğünden büyüğüne kadar bütün Ruslar sadece kendilerini feda etmek, yurdu kurtarmak veya onun felâketine ağılamakla meşguldü. O zamana ait hikâyelerin, yazıların istisnasız hepsi, sadece Rusların fedakârlığını, yurtseverliğini ümitsizliğini, acısını, kahramanlığını anlatmaktadır. Gerçekte ise bu hiç böyle olmamıştır. Bunu böyle saymamız, geçmişte sadece o devrin genel tarihî ilgisini görüp, insanlardaki bütün şahsi ve beşerî ilgileri gör-meyişimizdendir. Halbuki gerçekte halin şahsi ilgileri genel ilgilerden o kadar çoktur Kî bunlar arasında genel ilgiler hiç hissedilmez (hattâ hiç fark edilmez). O devir insanların büyük bir kısmı işlerin genel gidişine hiç aldırmış etmemişler, sadece halin şahsi ilgilerine uymuşlardı. Ve bu insanlar o zamanın en faydalı unsurlarıydı.

İşlerin genel gidişini anlamaya kalkışanlar, fedakârca, kahramanca ona katılmak isti-yenler ise cemiyetin en faydasız üyeleriydiler; onlar her şeyi tersine görüyorlardı; iyi niyet-Je yaptıkları her şeyin, Rus köylerini yağma

HARB VE SULH

25

eden Piyer'in ve Mamontof'un alayları gibi, ba-vanlar tarafından hazırlanan ve hiçbir zaman yaralılara ulaşmıyan yara tiftiği v.s. gibi faydasız ve boş olduğu görüldü. Ukalâlık etmekten, hislerini açığa vurmaktan hoşlanıp da Rusyanın gerçek durumu üzerinde konuşanların sözleri bile ya sahtelik ve yalan, yahut kimsenin kabahatli olamayacağı şeylerle suçlandırılan insanlara karşı faydasız bir tenkid ve kin damgası taşıyordu. Tarihî olaylarda bilgi ağacının yemişini tatmanın yasakladığı her yerde olduğundan daha aşikârdır. Ancak şuursuz faaliyetler ki yemiş verir; tarihî hâdiselerde rol oynayan insan bu hâdisenin mânasını hiçbir zaman anlamaz. Onu anlamaya kalkışırca bu hareketin kısırlığı karşısında şaşar kalır.

O zaman Rusyada geçen hâdiselerin mânası, insanın bu hâdiselere iştiraki yakın olduğu nispette belirsizdi. Petersburg'da ve Moskova'dan uzak illerde kadınlar ve erkekler milis üniformalarıyla Rusya ve başkent için açılıyor, fedakârlıktan bahsediyorlardı; fakat Moskova'nın ötesine çekilen orduda Moskova'dan hemen hemen hiç bahsedilmiyor, Moskova düşünülüyordu, yanan şehre bakarak kimse Fransızlardan öc almaya andıçmıyordu. Maaşlarının gelecek üçte birini, ilerdeki konak yerini, kantinci Matreşka'yi falan düşünüyorlardı.

Nikolay Rostof ayrıca hiçbir fedakârlık gayesi gütmenden, harb kendisini vazife başın-

26

HARB VE SULH

da bulduğu için, tesadüfen vatan müdafaasına yakından ve devamlı olarak iştirak etmişti; bu sebepten o zaman Rusya'da olup bitenlere, ü-mitsiz, karamasar hükümler yürütmeden bakıyordu. Eğer ona Rusya'nın o zamanki durumu hakkında ne düşündüğü sorulsaydı, kendisinin düşünmesine lüzum olmadığını, bunun Kutu-zof'la başkalarının işi olduğunu, alaylar teşkil edildiğini herhalde daha uzun zaman çarpışılacağı, mevcut şartlara göre iki yıl içinde bir alay elde etmesinin zor olmayacağını söylerdi.

İşte böyle baktığı içindir ki, tümenin ikmal işiyle vazifeli olarak Voronej'e tâyin edildiği haberini, son savaşa iştirakten mahrum edildiği için, üzölmek şöyle dursun, hattâ saklamadığı ve arkadaşlarının pek iyi anladığı bir sevinçle, büyük bir sevinçle karşıladı.

Borodino savaşından birkaç gün önce Nikolay parasını ve evrakını alfjı, hüsarını ilerden yollıyarak posta arabasıyla Voronej'e yollandı.

Orduların, yem tedarikçileri, iaşe arabaları ve hastahaneleriyle yayıldıkları bölgeden çıkıp da askersiz, ağırlıksız, yakın bir karargâhın varlığını gösteren pis izlerden uzak kadınlı, erkekli köyleri, pomeşçik konaklarını^ üzerinde hayvan othyan memurları uyuyan menzil evlerini gördüğü zaman Nikolay'in duyduğu, zevki, ancak bunu yaşamış, yani asker

HARB VE SULH

27

muhitinde, harb hayatının havası içinde sürekli olarak birkaç ay geçirmiş bir kimse anlıya-bilir. Bütün bunları ilk defa görüyormuş gibi seviniyordu. Onu uzun zaman hayrete düşüren, sevindiren şey, bilhassa, her birinin peşinde bir sürü subay bulunmıyan, yoldan geçen subayın kendileriyle şakalaşmasından hoşlanan, koltukları kabaran genç ve sıhhatli kadınlardı.

Nikolay çok neşeli ve keyifli bir halde gece Voronej'de otele indi, uzun zaman orduda mahrum kaldığı ne varsa getirtti; ertesi gün temizce bir tıraş oldu, çoktan beri giymediği büyük üniformasını giydi, komutanlığa yollandı.

Milis komutanı bir sivil generaldi, kendi askerî mevkiiyle, rütbesiyle gönül eğlendiren ihtiyar bir adamdı. Nikolay'ı sert bir tavırla (askerliğin özelliği bu tavidir sanıyordu) karşıladı; işlerin genel gidişini inceliyormuş, buna hakkı varmış gibi ve aldığı cevapları kâh tasvibederek, kâh etmiyerek onu ciddî ciddî sorguya çekti. Nikolay o kadar neşeliydi ki, bu onu sadece eğlendiriyordu.

Milis komutanından ayrıldıktan sonra valiye gitti. Vali ufak tefek, canlı, pek tatlı, kendi halinde bir adamdı. Nikolay'a beygir tedarik edebileceği haraları gösterdi, şehirde ona bir at cambazı, şehirden 20 verst uzakta bir

28

HARB VE SULH

pomeşçik¹ tavsiye etti, her ikisinde, de iyi atlar vardı, kendisine her türlü yardımı yapacağına söz verdi. Çıkmasına müsaade ederken :

— Kont İlya Andreyevinç'in oğlusunuz: ha? dedi. Karım annenizle çok ahbaptı. Perşembeleri bizde toplanılır. Bugün perşembe, teklifsizce buyurun, rica ederim.

Validen ayrılınca doğru posta arabasına atladı, Süvari başçavuşunu yanına oturtarak 20 verst uzaktaki pomeşçik'in harasına yollandı. Voronej'e gelişinin bu ilk günlerinde Ni-kolay için her şey neşeli, ve hoş geçiyordu; insanın keyfi yerinde iken daima olduğu gibi,, her şey iyi ve yolunda gidiyordu.

Nikolay'ın gittiği pomeşçik, bekâr, ihtiyar bir süvari, bir at meraklısı ve avcıydı, kıymetli halıları, yüz yıllık içkileri, eski Macar şarapları ve harikulade atları vardı.

Nikolay iki sözle altı bin rubleye seçme (kendisinin dediği gibi), ikmal işinin numuneliği olarak 17 aygır satın aldı. Öğle yemeğini yiyip Macar şarabını biraz fazla kaçıracak artık senli benli olduğu pomeşçikle öpüşen Ros-tof dönüşte çok keyfliydi, valinin suvaresine yetişmek için arabacıyı durmadan sıkıştırıyordu.

! :L'

Pomeşçik: toprak sahibi, derebeyi.

HARB VE SULH

29

Kıyafetini değiştirip kokular süründükten lve başını soğuk su ile ıslattıktan sonra, Nikolay, biraz geç kalmış olmakla beraber, hazırlanmış olduğu vout mieux tard que jamais¹ cümlesiyle valinin evine geldi. Bu bir balo değildi, dans edileceği de söylenmemişti; fakat Katerina Petrovna'nın klavsende valsler ve ekosez'ler çalacağını, dans edi-leceğini herkes biliyordu ve herkes bunu düşünerek balo kıyafetiyle gelmişti.

1812 yılında taşra hayatı her zamanki taşra hayatıydı; yalnız şu farkla ki, Moskova'dan birçok zengin aileler geldiği için şehirde büyük bir canlılık vardı ve o zamanlar Rusya'da olup biten her şeyde görüldüğü gibi bir pervasızlık, bir umursamamazlık hüküm sürüyor, her şey vız geliyordu; sonra da evvelce havaya suya, müşterek bildiklere dair olan konuşmalar şimdi Moskova, ordu, Napolyon üzerinde oluyordu.

Valinin evinde toplanan sosyete Voronej'-in en iyi sosyetesiydi.

Bayanlar pek çoktu, Moskovadan da Nikolay'ın tanıdığı birkaç bayan vardı; fakat Georgiyef süvarisi, ikmalci hüsar, aynı zamanda iyi yürekli, kibar kont Rostof'la bir dereceye kadar olsun rekabet edecek bir erkek yoktu. Erkekler arasında, Fransız ordusundan esir edilmiş bir İtalyan subay bulunuyordu, Niko-iy bu esirin yanında kendi öneminin, bir Rus

30.

HARB VE SULH

kahramanı olarak, daha çok yükseldiğini hissediyordu. Bu âdeta canlı bir ganimetti. Ni-kolay bunu hissediyor ve ona, herkes İtalyana bu gözle bakıyormuş gibi geliyordu; ona ve-karlı bir çekingenlikle iltifat ediyordu.

Nikolay'ın, etrafına lavanta ve şarap kokuları saçarak hüsar üniformasıyla içeri girip de vaut mieux îard que jamais¹ sözünü söylemesi ve birkaç defa bu sözün kendisine söylendiğini duymasıyla etrafının sarılması bir oldu. Bütün gözler ona çevrilmiş kendine uygun bir vilâyete düştüğünü, her zaman hoş olan, fakat şimdi uzun bir mahrumiyetten sonra onu hazdan sarhoş eden bir duruma, herkesin gözdesi durumuna girdiğini hemen hissetmişti. Ona göz diken hizmetçi kızlar yalnız menzillerde, hanlarda, pomeşçiğin salonunda değil, burada, valinin konağında da (Nikolay'a öyle geliyordu) bitmez tükenmez genç bayanlar, güzel kızlar vardı ki, sabırsızlıkla ve sadece Ni-kolay'm kendilerine bir bakmasını bekliyorlardı. Bayanlar ve kızlar ona kendilerini beğendirmeye çalışıyorlardı. İhtiyarlar da ilk günden itibaren bu çapkın genç hüsarı bir şey yapıp evlendirmek ve uslandırmak için uğraşmağa başladılar. Bu sonuncular arasında, Rostof'u yakın bir akraba gibi kabul eden, ona "Nicolas"

1 Geç olması hiç olmamasından iyidir, (geç olsun güç olmasın).

HARB VE SULH

31

ve "sen" diye hitabeden valinin karısı da vardı.

Katerina Petrovna gerçekten de vals ve ekosez çalıyordu; danslar başladı, Nikolay bütün vilâyet sosyetesini dansta bir kat daha teşhir etti; danslardaki özel, açık saçık edasıyla herkesi hayrete düşürdü, Nikolay bu geceki dans edişine kendisi de biraz şaşmıştı. O, hiçbir zaman Moskova'da böyle dans etmemişti. Büsbupün açık saçık dansı münasebetsizlik,, mauvaais genre bile sayardı; ama burada, olağanüstü bir şeyle, başkentlerde tabîî görülecek,, fakat taşrada henüz bilinmiyen bir şeyle onların hepsini hayrette bırakmak ihtiyacını duyuyordu.

Suvarede Nikolay'ın dikkatini en çok, mavi gözlü, etine dolgun, sevimli, sarışın bir bayan, vilâyet memurlarından birinin kansı çekiyordu. Neşelenen gençlerin, başkalarının karıları kendileri için yaratıldıkları yolundaki safça inancıyla Rostof bu bayandan ayrılmıyor, kocasına karşı ahbapça, biraz da kötü niyetli davranıyordu; söylenmiyordu ama, onların Niko-layla bu adamın karısının birbirine ne kadar yaraşacakları sanki biliniyordu.

Bununla beraber koca, besbelli, bu kanaate iştirak etmiyor, Rostof'a karşı soğuk davranmaya çalışıyordu. Fakat Nikolay'ın iyi yürek-liği, saflığı o kadar hudutsuzdu ki, kadının kocası bazan elinde olmiyarak kendini onun ne-

32

HARB VE SULH

şeşine kaptmıyordu. Suvarenin sonuna doğru kadının yüzü kızardıkça, canlandıkça kocasının yüzü çatılıyor, ciddileşiyordu; sanki ikisinin bir tek neşe payı vardı: kadında arttıkça kocada azalıyordu.

V

Nikolay, yüzünden eksilmiyen bir gülümsemeyle, koltuğunda hafifçe yana yatmış, sarışın kadına doğru iyice eğilmiş oturuyor, onu efsanevi güzellerle mukayese ediyordu.

Nikolay, dar külotunda gergin duran bacaklarının durumunu değiştirip güzel kokular saçarak, damını, kendi kendini ve çizmelerinin konçları içindeki gergin bacaklarının güzel biçimlerini seyrediyor, sarışın kadına, burada Voronej'de bir bayanı kaçırmak istediğini söylüyordu.

— Hangi bayan?

— Harikulade bir bayanı, ilâhî bir kadını, gözleri (Nikolay muhatabını süzdü) mavi, ağzı mercan, bir beyazlık... — omuzlarına baktı. — Endam Diana...

Sarışın kadının kocası yanlarına sokuldu, asık bir yüzle karısına ne konuştuğunu sordu. Nikolay nezaketli bir tavırla kalkarak:

— A! Nikita İvaniç, dedi. Nikita İvaniç'in <le kendi şakalarına iştirak etmesini ister gibi

HARB VE SULH

33

bir bayanı kaçırmak yolundaki niyetini ona da anlatmağa başladı.

Nikita İvaniç zorla, karısı neşeyle gülümsediler, fyi yürekli vali karısı memnuniyetsizlik ifade eden bir tavırla onlara yaklaştı.

— Anna İgnatyevna seni görmek istiyor,, Nicolas, — dedi. Anna İgnatyevna sözünü Öyle bir sesle söylemişti ki, Rostof, Anna İgnatyev-na'nın çok önemli bir bayan olduğunu hemen anladı. -- Gidelim, Nicolas. Seni böyle çağırmama müsaade ettindi değil mi?

— A, elbette ma tante! Kim bu?

— Anna İgnatyevna Malvintseva. Senden ve kendisini nasıl kurtardığından yeğeni ona bahsetmiş... Anladın mı kim?...

— Kurtardığım kimseler çok! dedi. Nikolay.

— Yeğeni prenses Bolkonskaya. Teyzesiyle beraber burada, Voronej'de. Vay, nasıl da kızardın! Ne o yoksa?...

— Hiç de değil, bırak ma tante.

— Peki, peki. Ah sen!

Valinin karısı onu, şehrin en Önemli şahsiyetiyle oynadığı kâğıt oyununu henüz bitirmiş olan mavi hotozlu, uzun boylu ve şişman bir ihtiyar kadının yanına götürdü. Bu bayan prenses Mariya'nın daima Voronej'de oturdu

1 Teyze İğim.

34

HARB VE SULH

zengin ve çocuksuz dul teyzesi Malvintseva idi. Rostof kendisine yaklaştığı sırada ayakta ka-yıbını ödemekte idi. Sert ve azametli bir eda ile gözlerini kırıştıtararak Rostof'a baktı ve kendisini yenen generali paylamakta devam etti. — Çok memnun oldum azizim, diyerek elini Rostof'a uzattı. Bize buyurmanızı rica edeceğim.

Prens Mariya'dan ve onun, besbelli, Mal-vintseva'nın sevmediği rahmetli babasından bahsettiler; azametli ihtiyar prenses Andrey'e dair — belli ki ondan da o kadar hoşlandığı yoktu — bildiklerini sorduktan sonra davetini tekrarlıyarak Rostofa gitmesi için müsaade etti.

Nikolay söz verdi ve Malvintseva'yı selâmlayıp ayrılırken yine kızardı. Prens Mariya adı anılırken Rostof anlaşılabilir bir utangaçlık, hattâ korku hissi duymaktaydı.

Rostof, Malvintseva'dan ayrılınca dansa dönmek istedi, fakat valfım küçük karısı tumbul eliyle Nikolay'ın elini tutarak kendisiyle konuşmak istediğini söyledi, onu buduara götürdü; orada bulunanlar, valinin karısını rahatsız etmemek için hemen dışarı çıktılar.

Valinin bayanı, küçük temiz yüzünde ciddî bir ifade ile:

— Biliyor musun, mon cher, dedi, senin için iyi bir kısmet var; ister misin sana yapayım?

HARB VE SULH

35

— Kim, ma tante? diye Nikolay sordu.

— Prens Katerina Petrovna, Liliyi söylüyor. Bence olmaz, Prens daha İyi, ister misin? Eminim ki annen teşekkür edecek. Sahi ama ne kız, fevkalâde! Sonra hiç de öyle çirkin değil.

Nikolay gücenmiş gibi:

t-~ Hiç de değil, dedi ve ne söylediğini düşünmeğe vakit kalmadan ilâve etti, ben, ma tante, bir askere yakıştığı gibi, ısrarla hiçbir şey istemem, hiçbir şeyi de reddetmem.

— Ama unutma; şaka değil bu.

— Ne şakası!

Valinin karısı kendi kendine söylenir gibi:

— Evet, evet dedi. Hem sonra, mon cher, antre antre, vous etes trop assidu aupres de l'autre, la blonde! Kocasına insan acıyor doğrusu...

Nikolay safça:

— Yo, hayır, onunla ahababız dedi. Kendisi için böyle neşeli geçen bir zamanın herhangi bir kimse için neşesiz geçebileceği aklına gelmiyordu.

Akşam yemeğinde Nikolay birdenbire : "Valinin karısına amma da aptalca lâf söyledim! diye düşündü. Sahiden de evlendirecek beni, ya Sonya?..."

1 Aziz dostum. Siz öbürüyle, şu şansınla pek ilgileniyorsunuz.

36

HARB VE SULH

Vedalaşırken valinin bayanı gülümsiyerek bir defa daha kendisine: "hadi bakalım, unutma" diye tekrarlayınca, onu bir kenara çekti ve dedi ki:

— Bakın, doğrusunu söylüyeyim mi, ma îante...

— Ne var, ne var, dostum; şuraya gidip oturalım.

Nikolay birdenbire bütün içini (annesine, kızkardeşine ve bir dostuna açmıyacağı şeyleri) bu yabancı kadına açmak arzu ve ihtiyacını duydu. Sonraları, kendisi için çok önemli sonuçlar doğurmuş olan bu sebepsiz, izah edilmez açıkyüreklik nöbetini ne zaman hatırla-sa, Nikolay'a (insanlara daima öyle gelir) o anda sersemliği tutmuş gibi gelirdi. Bununla beraber, bu açıkyüreklik nöbeti, diğer ufak tefek olaylarla birlikte, kendisi ve bütün ailesi için çok önemli sonuçlar doğurmuştur.

— Bakınız, ma îante, Maman beni çoktan beridir zengin bir kızla evlendirmek istiyor; ama para için evlenmek bana iğrenç geliyor.

Valinin bayanı:

— Ah, evet, anlıyorum dedi.

— Ama prenses Bolkonskaya başka; evvelâ, size doğrusunu söylüyeyim, o benîm çok hoşuma gidiyor, gönlüme göre; sonra, onu o garip durumda gördükten sonra sık sık aklıma geliyor. Bu benim kısmetim diyordum. Düşü-

HARB VE SULH

37

nün bir kerre: maman bunu çoktandır tasarlıyordu, fakat evvelce onunla karşılaşmamıştım, nedense karşılaşmadık. Kızkardeşim Nataşa kardeşiyle nişanlı olduğu zaman onunla evlenmeği düşünemezdim. Onunla tam Nataşa'-nın işi bozulunca karşılaşmamız lâzımdı, sonra da bu vaziyet... işte mesele bu. Hiç kimseye söylemedim ve söylemeyeceğim. Yalnız size söylüyorum.

Valinin bayanı- teşekkür yerine onun dirseğini sıktı.

rak

Nikolay tereddütlü bir eda ile ve kızara-

— Kuzinim Sofi'yi tanır mısınız? Onu seviyorum, ona söz verdim ve onunla evleneceğim... Bunun için görüyorsunuz ki bu işte söz olamaz, dedi.

— Mon cher, mon cher, neler söylüyorsun? Ama Sofi'nin hiçbir şeyi yok, halbuki babanın işleri çok fena olduğunu kendin söylüyorsun. Ya annen? Bu onu öldürür, bu bir. Sonra, Sofi, eğer kal'b taşıyan bir kızsâ, onun için bu nasıl .bir hayat olur? Annen ümitsizlik içinde, işler bozuk... Hayır mon cher, sen ve Sofi bunu anlamalısınız.

Nikolay susuyordu. Bu hükümleri duymak hoşuna gidiyordu.

38

HARB VE SULH

Bir müddet sustuktan sonra içini çekerek:

— Ne olursa olsun ma tante, bu olamaz, dedi. Hem Prensese bana varır mı bakalım? O şimdi yine matemde, hiç böyle bir şey düşünö-nebilir mi?

Valinin bayanı:

— E, seni hemen şimdi evlendirecek miyim sanıyorsun? // ya maniere et manie1, dedi.

Nicolas onun tombul elini öperek,

— Ne çöpcatansınız, ma tante... dedi.

VI

Prenses Mariya, Rostofla karşılaşmadan sonra Moskova'ya geldiği zaman, orada yeğeni ile mürebbisini ve Prenses Audrey'in, teyzesi Malvintseva'yı ziyaret için Voronej'e gitmek üzere takibedeceği yolu bildiren bir mektubunu buldu. Yolculuk kaygusu, kardeşi için duyduğu endişe, yeni eve yerleşme, yeni simalar, yeğenin terbiyesi, bütün bunlar prenses Mariya'nın ruhunda, babasının hastalığı zamanında, ölümünden sonra, bilhassa Rostofla karşılaşahberi onu rahatsız eden içvaya benzer hissi örtbas ediyordu. Kederliydi. Ruhunda, Rusyanın felâketiyle birleşen babasının acısını şimdi, o zamandan beri geçen bir aylık sa-

Her şeyin bir yolu var.

HARB VE SULH

39

itin bir hayattan sonra gittikçe daha çok hissediyordu. Endişe içindeydi; kalan tek yakın kimsesi olan kardeşinin karşılaştığı tehlikeleri düşünmek ona durmadan azap veriyordu. Yeğenimin terbiyesi onu düşündürüyor, kendini bu İşte daima ehliyesiz hissediyordu. Fakat ruhunun derinliklerinde, Rostof'un ortaya çıkmasıyla, beliren kendi hülya ve emellerini kendi içinfte boğduğunu duymaktan gelen bir iç rahatsızlığı vardı.

Valinin bayanı, suvaresinden bir gün sonra bayan Malvintseva'ya gelip plâni hakkında onunla görüştüğü ve (her ne kadar şimdiki şartlar içinde resmen bir çöpatanlık düşünül-mezse de gençleri buluşturmanın, onlara birbirleriyle tanışmak fırsatını vermenin mümkün olduğunu söyleyerek) teyzenin rızasını aldıktan sonra Prenses Mariya'nın yanında Ros-tof'tan bahsettiği, onu övdüğü, Prensesten bahsedilince nasıl kızardığını anlattığı zaman prenses Mariya tatlı değil, acı bir his duymuştu: önceki iç huzuru artık kalmamıştı. Arzular, şüpheler, sitemler yine baş kaldırmışlardı.

Bu haberden sonra ve Rostof'un ziyaretinden önceki iki gün içinde prenses Mariya biteviye Rostof'a karşı nasıl davranacağını düşündü. Kâh, o teyzesini ziyarete geldiği zaman misafir salonuna çıkmamaya, büyük bir yas içindeyken misafir kabul etmek yakışık alımyaca-

40

HARB VE SULH

gına karar veriyor, kâh kendisine yaptığı iyilikten sonra bunun kabalık olacağını düşünüyor; kâh teyzesiyle valinin bayanının ona ve Rostof'a başka türtü baktıklarını sanıyor (onların bakışları ve sözleri bazan bu zannı doğ-ğular gibi oluyordu); bazan, zahir kalbi fesat olduğu için ancak kendisinin onlar için böyle düşünebileceğini kendi kendine söylüyordu: onlar kendi durumunda, olsalardı daha yas şeritlerini sökmeden böyle bir işin kendisi için de, babasının hâtırası için de bir saygısızlık olacağını hatırlarına getirmemezlik edemezlerdi. Prenses Mariya ona varacağını farz ederek, onun kendisine ve kendisinin ona söyleyeceği sözleri düşünüyor ve bu sözler ona ya çok soğuk, ya çok manalı geliyordu. Onunla buluşmalarında en çok, onu görür görmez, geçireceğini ve kendisini ele vereceğini hissettiği şaşkınlıktan korkuyordu.

Fakat pazar günü âyindeki sonra uşak salona gelerek kont Rostof'un geldiğini haber verdiği zaman, Prenses şaşkınlık göstermedi; yalnız yanaklarını hafif bir kırmızılık kapladı, gözleri yeni, parıltılı bir ışıkla aydınlandı.

Prenses Mariya:

— Siz gördünüz mü onu? diye sakın sesle ve nasıl böyle sakın ve tabîî görünebildiğine kendisi de hayret ederek sordu.

Rostof odaya girince prenses Mariya, teyze ile halhatır etmesi için misafire vakit bıra-

HARB VE SULH

41

kır gibi bir an başını eğdi; sonra, tam Niko-lay ona döndüğü anda başını kaldırıp ışıdı-van gözlerle onun bakışlarını karşıladı. Kibarca, zayıf bir hareketle ve sevinçli bir gülümsemeyle doğruldu, ince, narin elini ona uzattı, ilk defa olarak yeni, kadınca ve derin titreşmeler yapan bir sesle söze başladı. Misafir salonunda bulunan Mile Bourienne şaşkınca bir hacetle prenses Mariya'ya bakıyordu. Usta bir kırıtkan olan Mile Bourienne kendisini beğendirmek istediği bir kimse ile karşılaşmada bundan daha iyi bir manevra yapamazdı. Mile Bourienne içinden:

"Siyah mı ona iyi gidiyor, yoksa gerçekten o bu kadar güzelleşti de ben mi farkında değilim? Ya bu eda, bu incelik!" diyordu.

Eğer prenses Mariya o anda düşünecek halde olsaydı kendisinde husule gelen değişikliğe Mile Bourienne'den daha çok hayret ederdi. Bu sevimli ve sevgili yüzü görelî beri onu yeni bir hayat hamlesi kavramıştı, iradesine rağmen, onu konuşmağa ve hareket etmeğe zorluyordu. Yüzü, Rostof içeri girdiği andan beri birden değişmişti. Camlan resimli ve oymalı bir fenderde ışık yandığı zaman, evvelce kaba, karanlık ve saçma görünen karmaşık, ince sanat eseri camlarda nasıl birdenbire beklemedik, hayran eden bir güzellikle meydana çıkarsa, prenses Mariya'nın yüzü de öylece birden

42

HARB VE SULH

HARB VE SULH

43

değişmişti. Şimdiye kadar yaşadığı bütün o temiz, mânevi, derimi hayatı ilk defa dışam aksediyordu. Onun bütün deruni, mânevi faaliyeti, ıstırapları, iyiliğe meyli, tevekkülü, sevgisi, fedakârlığı, bütün bunlar şimdi bu ışıklı gözlerde, ince gülümsemede, onun zarif yüzünün her çizgisinde ışıldıyordu. Rostof, bütün bunları, onun bütün hayatını biliyormuş gibi açıkça görüyordu. Hissediyordu ki karşısında bulunan mahlûk büsbütün başka bir mahlûk, şimdiye kadar bütün» karşılaştıklarından bilhassa kendisinden daha* iyi bir mahlûktu.

Konuşma çok basit ve önemsizdi. Harb-den bahsettiler ve bu hâdise karşısında duydukları acıyı, herkes gibi, istemeksizin mübalâğa ederek bahsettiler;- son karşılaşmalarından bahsettiler, bu aralık Nikolay konuşmayı başka bir konuya çevirmeğe çalıştı; valinin; iyi yürekli bayanından, Nikolay'm ve prenses. Mariya'nın akrabalarından bahsettiler.

Teyzesi Andrey'den lâf açar açmaz prenses. Mariya sözü başka tarafa çevirerek, kardeşinden konuşmağa yanaşmıyordu. Belliydi ki or Rusya'nın felâketini yapmacıklı bir dille konuşabilirdi, ama kardeşi, kalbine fazla yakın?, olan bir şeydi; ondan üstünkörü bahsetmek istemiyor, bahsedemiyordu. Nikolay bunu fark. etti. Nasıl ki, kendine has olmıyan keskin bir görüşle, onun karakterinin, büsbütün başka ve olağanüstü bir mahlûk olduğu hakkındaki kanaatini kuvvetlendiren bütün inceliklerini ,de fark etmişti. Nikolay da, Prensesten bahsedildiği, hattâ onu düşündüğü zaman kızarır, sıkılırdı. Fakat onun yanında kendini tamamiyle serbest hissediyor, söylemek için hazırladığı şeyleri değil, birden aklına gelen ve daima da ^ylenmesi uygun olan şeyleri söylüyordu. Kısa ziyareti sırasında Nikolay, (çocuk o-Ean her yerde daima görüldüğü gibi) sessizlik hüküm sürdüğü bir anda prens Andrey'in küçücük oğluna yanaştı; onu okşıyarak hüsar olmak isteyip istemediğini sordu. Çocuğu kolları arasına aldı, neşeyle döndürmeğe başladı, prenses Mariya'ya baktı. Onun duygulanmış, mesut ve ürkek bakışları, sevdiği adamın kolları arasındaki sevgili çocuğu takibediyordu. Nikolay bu bakışları fark etti, onların mânâsını anlamış gibi memnuniyetinden kızardı, safça bir neşeyle çocuğu öpmeğe başladı.

Prensес Mariya yasta olduğu için kimseye gitmiyor, Nikolay da tekrar onlara gitmeği münasip görmüyordu; fakat valinin bayanı çöpçatanlık rolüne yine devam ediyor ve prenses Mariya'nın Nikolay hakkında, Nikolay'm prenses Mariya için söylediği hoş gidecek sözleri birinden öbürüne götürerek Rostof'un prenses Mariya ile görüşüp birbirine açılmalarında ısı-

44

HARB VE SULH

rar ediyordu. Bu görüşme için iki genç arasında Başpapazın evinde, âyinden önce bir buluşma tertibetti. Rostof, prenses Mariya'ya açacağı bir şey olmadığını valinin bayanına söylemekle beraber gitmeğe de söz verdi.

Nasıl Tilsit'te Rostof herkesin iyi diye tanıdığı bir şeyin iyiliğinden şüphe etmeyi aklına getirmemişse, şimdi de, hayatım kendi bildiği şekilde tanzim etmek teşebbüsüyle, şartlara uysalca boyun eğme arasında kısa fakat samimî bir savaştan sonra ikinci yolu seçmiş ve kendisini bir yere doğru çeken (bunu hissediyordu), o karşı durulmaz kuvvete kendini teslim etmişti. Sonya'ya söz verip de prenses Mariya'ya aşk ilân etmenin kendisinin alçaklık dediği şey olacağı biliyordu. Alçaklığı hiçbir zaman

yapmıyacağını da biliyordu şunu da biliyordu ki (sadece bilmiyor, ruhunun derinliklerinde hissediyordu) şintdi, onu idare eden şartların ve insanların tesirine kendini kaptırmakla fena bir şey yapmak şöyle dursun, ömründe hiç yapmadığı çok ve çok önemli bir şey yapmaktadır.

Prenses Mariya ile görüşmesinden sonra, yaşayış tarzı görünüşte aynı kalmakla beraber, bütün, eski zevkler onun için cazibelerini kaybetmişti, sık sık prenses Mariya'yı düşünüyordu. Fakat onu hiçbir zaman, kibar âlemlerinde

HARB VE SULH

45

karşılaştığı bütün genç kızları düşündüğü gi-j-j-jI vaktiyle uzun zaman aşk ve heyecanıyla yaşadığı Sonya'yı düşündüğü gibi düşünmüyordu- Genç kızları, hemen bütün namuslu delikanlılar gibi, müstakbel bir eş olarak düşünür, onlarla evlilik hayatının bütün sahnelerini hayalinde prova ederdi: beyaz bir sabahlık, karısı semaver başında, bayanın kupa arabası, çocuklar, maman ve papa, onların analarıyla münasebetleri vs. vs.; bu tahayyül ona zevk verirdi; fakat kendisiyle evlendirilmek istenen prenses Mariya'yı düşününce gelecek evlilik hayatından hiçbir zaman gözünün Önüne bir şey getiremiyordu. Bunu yapmağı deneyince, biçimsiz, uydurma bir şeyler meydana geliyordu. Sadece içine bir korku giriyordu.

VII

Borodino savaşıyla ölü ve yaralı kaybımıza dair müthiş haber ve daha müthiş olan Moskova'nın kaybı haberi, Voronej'e eylülün ortalarında geldi. Kardeşinin yaralandığını ancak gazetelerden öğrenen ve ondan hiçbir haber alamayan prenses Mariya, Nikolay'ın duyduğuna göre (kendisi Prensesi görmemişti) onu aramağa gitmeğe hazırlanıyordu.

Borodino savaşı ve Moskova'nın terki haberini alınca Rostof'a Voronej'de her şey birdenbire, ümitsizlik, kin, intikam ve buna ben-

/-

.4

46

HARB VE SULH

I

HARB VE SULH

47

zer hislerle ilgili olmaksızın, can sıkıcı, üzücü gelmeğe başladı; bir utanç, bir rahatsızlık duyuyordu.

Dinlediği bütün konuşmalar yapmacık gibi geliyordu, bütün bunlar hakkında ne düşüneceğini bilmiyor, her şeyin onun için ancak yine alayda aydınlanacağını hissediyordu. Beygir satın alma işinin neticesi için acele ediyor, hizmetçilerine ve başçavuşa haksız yere ikide bir çıkışıyordu.

Rostof'un hareketinden birkaç gün önce, Rus ordularının kazandığı zafer dolayısıyla Katedralde bir âyin yapıyordu; Nikolay da âyine gitmişti. Valinin biraz gerisinde duruyor, dinî bir vekarla ve binbir türlü şeyler düşünerek âyini takibediyordu. Âyin sona erince valinin bayanı onu yanma çağırdı. Kliros'un önünde duran siyahlar giymiş bir bayanı başıyla işaret ederek :

— Prensesi gördün mü? dedi.

Nikolay, prenses Ma/iya'yı, şapkasının altından görünen profilinden ziyade o anda içini kaplıyan bir çekinme, korku ve merhamet hissiyle hemen tanıdı. Kendi düşüncelerine dalmış görünen prenses Mariya kiliseden çıkmadan son haçı çıkarıyordu.

Nikolay hayretle onun yüzüne bakıyordu. Bu yüz Önce gördüğü yüzün aynıydı, aynı de-

1 Kliros: Kilisede ilâhi söyleyenlerin durduğu, yüksek yer.

i, mânevi faaliyetin ifadesini taşıyordu; fa- şimdi büsbütün başka türlü aydınlanmıştı. Onda dokunaklı bir acı, bir yalvarış ve ümit ifadesi vardı. Nikolay, onun bulunduğu yerde * evvelce de olduğu gibi, kendisine sokulmak için valinin bayanından tavsiye beklemeden, burada, kiliside konuşmanın yakışık alıp al-mıyacağını düşünmeden ona yaklaştı; felâke-tini\$ı duyduğunu, bütün ruhiyle başsağlığı düe-diğmi söyledi. Prenses onun sesini duyar duymaz yüzünde birdenbire hem acısını, hem sevincini aydınlatan parlak bir ışık yandı.

— Yalnız şunu söylemek istiyorum size,

Prenses, dedi, Rostof, eğer prens Andrey Ni-kolayeviç hayatta olmasaydı, alay komutanı olduğu için gazetelerde bu hemen ilân edilirdi.

Prenses sözlerini anlamadan, fakat yüzündeki duygudaşlık ve ıstırap ifadesine sevinerek ona bakıyordu. Nikolay:

— Birçok misallerini bilirim: mermi parçasının yarası (gazeteler dane yarası diyor) ya öldürücü olur, yahut aksine çok hafif olur, dedi. İyi beklemek lâzım ve ben eminim...

Prenses Mariya sözünü kesti:

— Ah, bu korkunç olurdu... diye başladı, heyecandan sözünü bitiremedi, (onun yanındaki bütün hareketleri gibi) zarifçe bir hareketle

48

HARB VE SULH

başını eğerek minnetle ona baktı ve teyzenin arkasından yürüdü.

O günün akşamı Nikolay hiçbir yere mi-J safirliğe gitmedi, at cambazlarıyla bazı hesapları bitirmek için evde kaldı. İşleri bitince bir yere gitmek için vakit artık geçmişti. Fakat yatmak için de daha erkendi, Nikolay hayatını düşünerek yalnızca uzun müddet odada bir aşağı bir yukarı gidip geldi, bu onun bindebir yaptığı bir şeydi.

Prenses Mariya Smolensk yakınında onun üzerinde iyi bir tesir bırakmıştı. O zaman Prenses böyle bambaşka şartlar içinde raslamas], annesinin de zengin bir eş olarak tam onu göstermiş olması, ilgisini bir kat daha artırmıştı. Voronej'de, ziyareti sırasında bu tesir sadece iyi olmamış, kuvvetli de olmuştu. Nikolay, bu sefer onda bulduğu fevkalâde ahlâk güzelliğine hayran kalmıştı. Bununla beraber, yola çıkmağa hazırlanıyordu; Voronej'den ayrılmakla Prensesi görmek fırsatından mahrum kalacağına hayıflanmak, aklından bile geçmiyordu. Fakat prenses Mariya ile kilisede bugünkü karşılaşması (Nikolay bunu hissediyordu) kalbine, tahmin ettiğinden ve kendi huzuru için arzu ettiğinden daha derin yer etmişti. Bu soluk, ince, kederli yüz, bu ışıklı bakışlar, bu yavaş, zarif hareketler ve hele bütün çizgilerinde beliren bu derin ve yumuşak keder onu telâşa

HARB VE SULH

4^

düşürüyor, ondan ilgi bekliyordu. Rostof erkeklerde yüksek mânevi bir hayat tezahürü aörmeğe tahammül edemezdi, (prens Andrey'i bunun için sevmezdi) hafifsiyen bir eda ile buna felsefe, hayalperestlik dedi; fakat prenses. Mariya'da bilhassa kendisine yabancı mânevi bir âlemin bütün derinliklerini açığa vuran bu kederde, karşı durulmaz bir cazibe hissediyordu. J

İçenden:

"Harikulade birkız herhalde! İşte tam bir melek! diyordu. Ah, neden serbest değilim neden Sonya için acele ettim?" ve elinde olmya-rak ikisi arasında bir mukayese yapıyordu: Nikolay'in malik olmadığı ve bunun için bu kadar çok değerlendirdiği mânevi vergilerden yana biri yoksul, öbürü zengindi. Serbest olsa ne olacağını tasavvur etmeyi denedi. Ona nasıl evlenme teklif ederdi, o nasıl karısı olurdu? Hayır bunu tasavvur edemiyordu. İçine bir korku giriyor, gözlerinin önüne belirsiz, karışık birtakım şekiller geliyordu. Sonya ile kendine çoktan beri bir gelecek hayat tablosu çizmişti; bu çok basit ve açıktı, çünkü her şey önceden düşünülmüştü; Sonya'nın her şeyini bilirdi, fakat prenses Mariya ile kendine bir gelecek tasavvur etmek imkânsızdı, çünkü onu anlamıyor, sadece seviyordu.

Sonya hakkındaki hayallerinde neşeli, eğlenceli bir şeyler vardı. Fakat prenses Mariya

50

HARB VE SULH

üzerinde düşünmek, her zaman güç, biraz da acayip oluyordu.

"Nasıl dua ediyordu!" diye hatırladı. "Bütün benliğini ibadete verdiği belliydi. Evet, bu dua, dağları harekete getiren dua; ve ben eminim ki, onun duası kabul olunacak. Neden ben kendime lâzım olan şeyler için dua etmiyorum?" diye düşündü. "Bana ne lâzım? Serbestlik, Sonya ile münasebeti kesmek. O, doğru söyledi! Valinin bayanının sözünü hatırladı, onunla evlenmemiz bahtsızlıktan başka bir şey getirmez.

Karmakarışık iş. Maman için acı... işler... Karmakarışık, müthiş karışık! Hem ben onu sevmiyorum ki. Evet, gerektiği gibi sevmiyorum. Allahmı! beni bu korkunç, içsüz durumdan kurtar!" diye birdenbire duaya

başladı. "Evet, dua dağları harekete getirir, ama inanmak ve çocukluğumuzda Nataşa ile karın şeker olması için dua edip de dışarı koşarak şeker olmuşmu diye*karı tattığımız zamanki gibi dua etmemek gerek. Hayır, ben şimdi saçma şeyler için dua etmiyorum", diyerek piposunu bir köşeye koydu, ellerini kavuşturup tasvirin önünde durdu. Prenses Ma-riya'nın hâtırasıyla duygulanmış bir halde dua -etmeğe başladı, çoktan beri böyle dua etmemişti. Lavruşka birtakım kâğıtlarla kapıdan içeri girdiği zaman gözleri yaşla dolmuş, bo-ğazı hıçkırıklarla tıkanmıştı.

HARB VE SULH

51

Nikolay, vaziyetini hemen değiştirerek:

— Aptal! çağırılmadan içeri ne giriyorsun! dedi.

Lavruşka uykulu bir sesle :

— Vali'den kurye geldi, dedi, size mektup var.

— Peki, iyi teşekkür ederim, hadi git!

Nikolay'a iki mektup gelmişti. Biri annesinden öbürü Sonya'dandı. El yazılarından tanıdı ve ilk olarak Sonya'nın mektubunu açtı. Birkaç satır okur okumaz yüzü sarardı, gözleri ürkek ve sevinçli bir ifade ile açıldı..

"Hayır, bu olamaz!" diye mırıldandı.

Yerinde oturamıyordu, mektubu okuyarak odada dolaşmağa başladı. Önce mektuba çarçabuk bir göz gezdirdi, sonra bir defa, bir defa daha okudu, omuzlarını kaldırıp kollarını sallıyarak ağzı açık, gözleri bir noktaya dikilmiş olduğu halde odanın ortasında durdu. Tanrının kabul edeceğinden emin olduğu biraz önceki duası yerine gelmişti; fakat Nikolay, bu, sanki görülmedik bir şeymiş, bunu beklemiyor-muş ve bilhassa arzusunun bu kadar çabuk gerçekleşmesi, yalvardığı Allahın işi değil, basbayağı bir tesadüf eseri olduğunu ispat ediyormuş gibi, hayretler içindeydi.

Nikolay'ın hürriyetini bağliyan ve çözülmez görünen düğüm, Sonya'nın bu beklenmedik (Nikolay'a öyle geliyordu) sebepsiz mek-

52

HARB VE SULH

tubiyle çözülyordu. Kız, son felâketli durum, Rostofların hemen hemen bütün servetlerini Moskova'da kaybetmeleri ve Nikolay'ın prenses Bolkonskaya ile evlenmesi için Kontes'in birçok defalar gösterdiği arzu, onun son zamanlardaki susuşu ve soğuk davranışı, bütün bunlar bir araya gelerek verdiği sözden onu kurtarmak, tamamıyla serbest bırakmak kararını kendisine verdiğini yazıyordu.

"Bana iyilik eden bir aile içinde ıstıraba veya geçimsizliğe sebeb olabileceğini düşünmek benim için çok acıdır, diye yazıyordu, sevgimin bir tek gayesi sevdiğim kimsenin bahtiyarlığıdır; onun için size yalvarırım, Nicolas, kendinizi serbest sayınız ve her şeye rağmen sizi hiç kimsenin Sonya'nız kadar seve-miyeceğine inanınız."

Her iki mektup da Troytsa'dan geliyordu. Öbür mektup Kontes'tendi. Bu mektupta Mos-kova'daki son günler, yola çıkış, yangın ve bütün servetin mahvoluşu tasvir ediliyordu. Bu mektupta Kontes söz arasında prens And-rey'in yaralı olarak kendileriyle birlikte yolculuk ettiğini yazıyordu. Durumu çok tehlikeliydi, fakat şimdi doktor daha çok ümit var diyormuş. Sonya ile Nataşa hasta bakıcı gibi hizmet ediyorlarmış.

Ertesi gün Nikolay bu mektupla beraber prenses Mariya'ya gitti. Nikolay da prenses

HARB VE SULH

53"

Mariya da "Nataşa ona bakıyor" sözünün ne ifade edebileceği üzerinde bir tek söz söylemediler; fakat, bu mektup Prensesle Nikolay'ı birdenbire hemen hemen bir akraba gibi birbirlerine yakınlaştırmıştı. Ertesi gün Rostof, prenses Mariya'yı Ya-roslavl'a uğurladı, birkaç gün sonra kendisi de Algfra hareket etti.

VIII

Sonyanın Nikolay'a mektubu — bu gerçekleşen duası — Troytsa'dan yazılmıştı. Yazılmasına sebep şuydu : Nikolay'ın zengin bir kızla evlenmesi fikri ihtiyar Kontes'i gittikçe daha çok meşgul ediyordu. Buna

başlıca engelin Sonyâ olduğunu biliyordu. Sonya'nın hayatı, son zamanlarda, bilhassa Nikolay'm Bo-guşarovo'da prenses Mariya ile karşılaşmasını anlatan mektubundan sonra Kontesin evinde gittikçe zorlaşmıştı. Kontes, Sonya'ya dokunaklı ve acı tarizler için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Fakat Moskova'dan çıkmadan birkaç gün önce bütün olup bitenlerden sinirleri bozulan, heyecanlanan Kontes, Sonya'yı yanına çağırdı,, azarlıyacak emredecek yerde fedakârlık etmesini, Nikolay'la münasebetini kesmek suretiy-

54

HARB VE SULH

le kendisine yapılan iyilikleri ödemesini göz yaşları dökerek rica etti.

— Bana bunun için söz vermedikçe rahat etmiyeceğim.

Sonya hüngür hüngür ağlamağa başladı, her şeyi yapacağını, her şeye hazır olduğunu söyleyerek hıçkırıklarla cevap verdi, fakat açıkça bir söz vermedi, kendisinden isteneni yapmağa içinden karar veremedi. Onu besleyen, yetiştiren ailenin saadeti için fedakârlık etmesi lâzımdı. Başkalarının saadeti için fedakârlık etmek Sonya'nın alışık olduğu bir şeydi. Evde durumu öyleydi ki kendi değerini ancak fedakârlık yolunda gösterebilirdi; fedakârlık etmeğe alışmıştı ve bunu yapmağı severdi. Evvelce bütün hareketlerinde, fedakârlıkta bulunurken değerini hem kendisinin hem de başkalarının gözünde yükselttiğini, hayatında her şeyden çok sevdiği Nicolas'ya daha çok lâıyk olduğunu anlıyordu. Fakat şimdi yapacağı fedakârlık, fedakârlığın bütün mükâfatını, hayatının bütün mânasını teşkil eden şeyden vazgeçmek olacaktı. Ömründe ilk defa olarak, ona daha çok azap vermek için iyilik eden insanlara karşı acı bir his duyuyordu; hiçbir zaman böyle bir şey denememiş olan, hiçbir zaman fedakârlıklarda bulunmak ihtiyacını duy-rnıyan, başkalarını fedakârlıkta bulunmağa zorlıyan ve yine de herkes tarafından sevilen Nataşa'ya imreniyordu. İlk defa olarak Sonya,

HARB VE SULH

55

Nikolay'a olan sakin, temiz aşkından birdenbire kaidelerden de, faziletten de, dinden de üstün ihtiraslı bir hissin nasıl yükselmeğe başladığını duydu; bu hissin tesiri altında bağımlı hayatının, ister istemez kendisine öğrettiği,, umumi, belirsiz sözlerle Kontes'e cevap vererek onunla konuşmayı uzatmaktan kaçındı ve Nikolay'la görüşmeyi beklemeye, onu serbest bıraltmak için değil, tersine, bu görüşmede kendini ebedî olarak onunla bağlamak için,, karar verdi.

Rostof'ların Moskova'daki son günlerinin telâş ve dehşeti, Sonya'yı ezen acı düşünceleri unutturmuştu. Bu düşüncelerden kaçıp gündelik işlerde bir kurtuluş yolu bulduğuna memnundu. Fakat prens Andrey'in kendi evlerinde bulunduğunu öğrenince, ona ve Nataşa'ya karşı duyduğu içten merhamete rağmen, Nicolas ile ayrılmasını Tanrının istemediğini düşünerek sevinçli ve bâtil bir hisse kapıldı. Nataşa'mn yalnız prens Andrey'i sevdiğini, onu her zaman ve hâlâ sevdiğini biliyordu. Biliyordu ki bu korkunç şartlar içinde onlar bir araya gelince yeniden birbirlerini sevecekler ve o zaman aralarında kurulacak akrabalık dolayısıyla Nikolay, prenses Mariya ile evlenemeyecek-tir. Son günlerde ve yolculuğun ilk zamanlarında geçen hâdiselerin dehşetine rağmen, kendi şahsi işlerine Tanrının karıştığına inanmaktan gelen bu his onu sevindirmişti.

56

HARB VE SULH

Rostof'lar yolculuklarının ilk gününde Troytsa manastırında konakladılar.

Manastır otelinde Rostof'lara üç büyük oda ayrılmıştı. Odanın birini prens Andrey işgal ediyordu. Yaralı o gün çok iyi idi. Nataşa, yanındaydı. Bitişik odada Kont'la Kontes eski bildiklerini, başışçı larını ziyarete gelen manastır başpapazıyla saygılı saygılı konuşuyorlardı. Sonya da orada idi. Prens Andrey'Ie Nataşa'nın ne konuştukları merakı onu kemiri-yordu. Kapının arkasından seslerini duyuyordu. Prens Andrey'in yattığı odanın kapısı açıldı. Nataşa telâşlı bir yüzle dışarı çıktı, kalkıp onu karşıhyan ve geniş yenini sağ eliyle tutan papazı fark etmeksizin Sonya'ya yaklaştı, elini tuttu.

Kontes :

— Nataşa, ne oluyorsun? Buraya gel, de-ldi.

Nataşa papazın hayır duasını almak için yaklaştı, papaz ona Tanrının ve Onun aziz kulunun inayetine sığınması öğüdünü verdi.

Papaz çıkar çıkmaz Nataşa dostunun koluna girdi, onu boş odaya götürdü.

— Sonya ne dersin? Yaşayacak değil mi? dedi. Sonya, ben ne kadar bahtiyarım ve ne kadar bahtsızım! Sonya, kuzum, her şey es-

Bağışçı: Vahip.

HARB VE SULH

57

kisi gibi şimdi. Yeter ki o yaşasın, ama hayır... çünkü... çünkü... Nataşa hüngür hüngür ağlamağa başladı.

— Evet! Bunu biliyordum! Hamdolsun, dedi Sonya. Yaşayacak

Sonya, dostunun korkusuyla, acısıyla ve kimseye söylemediği düşünceleriyle daha az telâşlı değildi.

Hıçkırıkla hıçkırıkla ağlayarak Na-taşa'yı ıptı. "Yeter ki o yaşasın!" diye düşündü. İki dost bir müddet ağladıktan, konuştuktan ve göz yaşlarını sildikten sonra prens Andrey'in kapısına yaklaştılar. Nataşa, ihtiyatla kapıyı açtı, içeri baktı. Sonya yarı açık kapının önünde, onun yanında duruyordu.

Prens Andrey sırtım üç yastığa dayamış yatıyordu. Solgun yüzü sakindi, gözleri kapalıydı, muntazam nefes aldığı belliydi.

Sonya birdenbire :

— Ah, Nataşa! diye kuzin'İnin kolunu yabalayıp âdeta bağırarak kapıdan geri çekildi.

— Ne var? Ne var diye Nataşa sordu. Sonya ürkmüş ve ciddî bir yüzle :

— Bu, haniya, o yok mu, şey... dedi.

Nataşa kapıyı yavaşça kapadı, kendisine söylenilen sözleri anlamaksızın Sonya ile pencereye doğru çekildi.

Sonya ürkmüş ve ciddî bir yüzle :

— Hatırlıyor musun? dedi, senin için aynaya baktığımı hatırlıyor musun... Otradno-

58

HARB VE SULH

HARB VE SULH

59

ye'de Noel yortusunda... ne gördüğümü hatırlıyor musun?...

Nataşa gözlerini iyice açtı, Sonya'nın o-zaman yatar vaziyette gördüğü prens Andrey hakkında söylediklerini bulanık bir şekilde hatırladı:

— Evet, evet! dedi.

— Hatırlıyor musun? — diye Sonya devam ediyordu. — O zaman görmüş, sana, Dun-yaşa'ya ve herkese söylemiştim. Onu yatakta yatar görmüştüm, — tafsîlâtını anlatırken parmağı kalkık eliyle jestler yapıyordu, — gözlerini kapamıştı, tam şimdiki gibi pembe bir yorganla örtülü idi, kollarını kavuşturmuştu. — Sonya şimdi gördüklerini anlatırken bunları o zaman gördüğüne daha çok inanıyordu. O zaman bir şey görmemiş, aklına gelen şeyleri görmüş gibi anlatmıştı fakat o zaman uydurduğu şeyler ona her hâtıra kadar gerçek gibi geliyordu. O zaman, kendisine baktığını, gülümsediğini, üstü kırmızı bir şeyle örtülü bulunduğunu söylemişti, bunu hatırlıyordu, ama iyice kanıyordu ki üstünde pembe, evet pembe bir yorgan olduğunu gözlerinin kapalı bulunduğunu daha o zaman söylemiş ve görmüştü.

— Evet, evet, pembe bir yorgandı, dedi Nataşa. Şimdi o da Sonya'nın pembe yorgan

1 Sonya bir ayna falını hatırlatıyor.

dediğini hatırlıyor ve kehanetin asıl fevkalâdeliğini, esrarengizliğini burada görüyordu.

Dalgın dalgın:

. — Ama bunun mânası ne? diye ilâve etti. Sonya başını elleriyle kavrıyarak :

— Ah, bilmiyorum; ne görülmemiş şeyler bütün bunlar, dedi.

Biikaç dakika sonra prens Andrey zili çaldı, Nataşa yanına girdi; Sonya pencerenin önünde kaldı, binde bir duygu bir heyecan ve teessür içinde olup bitenlerin fevkalâdeliğini düşünüyordu.

O gün orduya mektup yollamak fırsatı çıkmıştı; Kontes oğluna mektup yazıyordu.

Yeğeni yanından geçerken başını mektuptan kaldırarak;

— Sonya, dedi ve yavaş, titrek bir sesle ilâve etti: Nikolay'a mektup yazmıyor musun?

Sonya, Kontes'in bu sözle bütün söylemek istediklerini gözlükleri ardından bakan yorgun gözlerinden okumustu. Bu bakışlarda hem bir yalvarış, hem reddedilmek korkusu, hem ricada bulunmak gerektiğinden ötürü bir utanma ve reddedilmek ihtimaline karşı barışmaz bir kine hazırlanma ifadesi vardı.

Sonya Kontes'e yaklaştı, diz çökerek elini öptü.

— Şimdi yazacağım, maman, dedi.

60

HARB VE SULH

Sonya, o gün bütün olup bitenlerin, bilhassa biraz Önce esrarlı bir surette çıkan falın tesiriyle yumuşamış, heyecanlanmış, rikkate gelmişti. Şimdi, Nataşa'nın prens And-rey'le yeniden münasebet kurması dolayısıyla Nikolay'm prenses Mariya ile evlenemeyeceği-ni düşünürken sevdiği ve alışmış olduğu o fedakârlık duygusunun geri geldiğini sevinçle hissediyordu. Gözlerinde yaşlarla ve âlicenapça bir harekette bulunduğunu idrakten gelen bir sevinçle kadife, siyah gözlerini dumanlandıran göz yaşlarını silmek için birkaç defa durarak, Nikolay'ı hayrete düşüren o dokunaklı mektubu yazdı.

IX

Piyer'in götürüldüğü askerî cezaevinde kendisini teslim alan subaylar ve erler ona düşmanca, bununla beraber saygıyla muamele ediyorlardı. Ona karşı münaibetlerinde hâlâ, kim olduğu üzerinde hem bir şüphe (çok önemli bir adam mıydı acaba) hem kendisiyle mücadeleleri henüz yeni olduğu için bir düşmanlık hissediliyordu.

Fakat ertesi sabah nöbetçiler değişince Piyer, yeni nöbetçiler için -subaylar ve erler için- onu yakahyanlarca taşıdığı önemi artık taşımadığını hissetti. Gerçekten de ertesi günkü nöbetçiler, köyü kaftanı giyen bu uzun

HARB VE SULH

61

boylu ve şişman adamı karşılarında artık yağmacı ile ve muhafız erleriyle o kadar yaman döğüşen, çocuğu kurtarmak için okkalı lâf eden o enerjik adam olarak değil, sadece yüksek komutanlığın emriyle nedense hapsedilen esir Ruslar'm 17 ncisi olarak görüyorlardı. Piyer'de bir özellik varsa o da ancak onun korkusuz, dalgın, düşünceli tavırları, Fransızları hayrete düşürecek derecede iyi konuştuğu Fransızcasıydı. Buna rağmen, işgal ettiği ayrı oda bir subaya lâzım olduğu için o gün Piyer, yakalanan diğer şüpheli kimselerle bir araya konuldu.

Piyer'le birlikte tutuk bulunan Ruslar'm hepsi de en aşağı tabakadan insanlardı. Piyer'in bir bey olduğunu, Fransızca da konuştuğunu öğrenince ondan büsbütün çekinmeğe başladılar. Piyer kendisiyle nasıl alay ettiklerini üzümlerle işitiyordu.

Piyer, ertesi günün akşamı, bütün bu tutukların (ihtimal bu arada kendisini de) kundakçılık suçu ile yargılanacaklarını öğrendi. Üçüncü gün Piyer'i diğerleriyle birlikte beyaz bıyıklı bir Fransız generaliyle iki albayın ve pazubentli diğer Fransız'ların bulunduğu bir eve götürdüler. Piyer'e, diğerleriyle beraber, umumiyetle sorulduğu gibi, sözde beşer zayıflarını aşan bir açıklık ve keskinlikle, kim olduğu, nerede yakalandığı, oraya ne maksatla ve ilh... yolunda sueller soruldu.

62

HARB VE SULH

Bu sualler mahkemelerde sorulan bütün sualler gibi, işin asıl özünü bırakarak ve bunun meydana konması imkânını ortadan kaldırarak sadece yargıçların sanığı arzu edilen hedefe, yani ithama götürmek cevapların akacağı oluğu yerleştirme gayesini taşıyordu. İt-hamm gayesine uymıyan bir şey söylemeğe başladı mı oluğu alıyorlar, su istediği yere akıyordu. Bundan başka Piyer, bütün sanıkların mahkemelerde uğradıkları şeye, şaşkınlığa uğramıştı: Bütün bu suallerin kendisine neden sorulduğunu anlamıyordu. Oluk hilesinin sırf hoş görünmek için veya nezaket olsun diye kullanıldığını hissediyordu. Bu insanların hâkimiyeti altında bulunduğunu, onu ancak kuvvetin buraya getirdiğini, suallere cevap istemek hakkım ancak kuvvetin onlara verdiğini, bu toplantının biricik gayesinin kendisini suçlandırmaktan ibaret olduğunu biliyordu. Bunun için kuvvet ve suçlandırma arzusu olduktan sonra hilelere ve mahkemeye lüzum yoktu. Bütün cevapların suçluluğa götürüleceği besbelliydi. Onu yakaladıkları zaman ne ile meşgul

olduğu sualine Piyer, cevap vererek biraz trajik bir eda ile, "bir çocuğu, qu'il avait sauve des flammes1, ana ve babasına götürmekte olduğunu" söyledi. Yağmacı ile niçin kavga ettiği sualine verdiği cevapta Piyer, "bir

Alevler içinden kurtardığı.

HARB VE SULH

63

Şadını müdafaa ettiğini, tecavüze uğrıyan bir kadını müdafaa her insanın vazifesi..." sözünü festiler : Bu zabta geçmedi, şahitler kendisini alevler içindeki evin avlusunda görmüşlerdi, burada ne aradığı soruldu. Moskova'da neler olduğunu görmeğe gittiğini söyledi. Yine sözünü kestiler: ona nereye gittiği sorulmuyor, vangının yanında ne aradığı soruluyordu. Cevap ^vermek istemediğini söylediği ilk soru tekrar edilerek kim olduğu soruldu. Verdiği cevapta yine söyleyemeyeceğini tekrar etti.

Beyaz bıyıklı, kırmızı yüzlü general sert sert:

— Yazınız, bu fena çok fena, dedi.

Dördüncü gün yangınlar Zubovo tabyasında başlamıştı.

13 kişi ile birlikte Piyer'i Krimskiy Brod1'-a, bir tacirin araba hangarına götürdüler. Sokaklardan geçerken Piyer, bütün şehrin üstünü kaplamış gibi görünen dumandan nefes alamıyordu. Her tarafta yangınlar görünüyordu. Piyer o zaman felâketin önemini daha anlamıyor, bu manzarayı dehşetle seyrediyordu.

Krimskiy Brod'a da bir evin araba hangarında Piyer dört gün daha kaldı ve bu dört günde, buradaki bütün tutukların her gün mareşalin kararnı beklediklerini Fransız askerleri-

Kırım geçidi.

64

HARB VE SULH

nin konuşmalarından öğrendi. Hangi mareşal olduğunu Piyer askerlerden Öğrenemedi. Asker için, besbelli, mareşal, iktidarın yüksek ve biraz esrarengiz bir halkasıydı.

Esirlerin ikinci defa sorguya götürüldükleri 8 eylül gününe kadar geçen bu ilk günler Piyer'in en acı günleriydi.

X

8 eylülde hangara esirlerin yanma, -nöbetçilerin gösterdikleri saygıdan anlaşıldığına göre- çok önemli bir subay girdi. Herhalde bir kurmay olan bu subay, elinde bir liste ile Rus'ların yoklamasını yaparak Piyer'in adını da Celui qui navone pas son nom1 diye okudu. Kayıtsız ve gevşek bir eda ile bütün esirleri süzerek mareşalin huzuruna çıkarmadan önce uygun bir kıyafete sokulmalarını nöbetçi subayına emretti. Bir saat sonra bir bölük asker geldi, Piyer diğer 13 kişi ile Bakireler meydanına sevk edildi. Hava açıldı, yağmurdan sonra güneş açılmıştı. Gökyüzünde olağanüstü bir berraklık vardı. Duman, Zubovo tabyası askerî cezaevinden Piyer'in sevk edildiği zamanki gibi yere doğru yayılmıyor, açık havada sütun halinde yükseliyordu. Yangın alevleri bir yerde görünmüyordu, fakat her ta-

1 ismini söylemeyen.

HARB VE SULH

65

raftan duman sütunları yükseliyordu; bütün jVloskova, Piyer'in görebildiği her yer bir yan-ein yerinden ibaretti. Her tarafta, ocakları ve bacalarıyla boş arsalar ve arasına kârgir bina- ların etrafı yanmış duvarları görünüyordu. Pi-ver yangın yerlerine dikkatle bakıyor, şehrin iyi bildiği mahallelerini tanııyordu. Şurada burada yangından kurtulmuş kiliseler görünüyordu. Harap olmiyan Kremlin, kuleleri ve Büyük Ivan'ı ile uzaktan patlıyordu. Novode-viçi manastırının -kubbesi yakından neşeli neşeli parıftıyor ve oradan gelen çan seslerinde başka bir çınlama işitiliyordu. Bu çan sesleri Piyer'e pazar gününü, İsa'nın doğum yortusunu hatırlattı. Fakat bu bayramı kutlıyacak kimseler görünmüyordu. Her yer harabe ve yangın yeri; Rus halkından yalnız, Fransız'ları görünce saklanan üstü başı yırtık, ürkek tavırlı tektük insanlara raslamıyordu.

Belliydi ki, Rus yuvası bozulmuş, yok edilmişti; fakat yok edilen bu Rus yaşayış düzeninin arkasından, bu harap yuvanın üstünde büsbütün başka, ama sert bir Fransız düzeninin kurulduğunu Piyer şuursuz olarak

hissediordu. Bunu, düzgün saflar halinde ilerliye-rek ona ve diğer suçlu arkadaşlarına muhaf-fizlık eden güler yüzlü, neşeli askerlerin halinden, tavırlarından hissediyordu; bunu, bir askerin idare ettiği iki atlı bir kaleska ile karşıdan gelen önemli bir Fransız memurunun tav-

66

HARB VE SULH

nndan hissediyordu. Bunu, bir alay bandosunun meydanın sol tarafından gelen neşeli sesinden hissediyordu; bunu bilhassa, bu sabah gelen Fransız subayının yüksek sesle esirlerin adlarını okuduğu listeden hissetmiş ve anlamıştı. Piyer, basit erler tarafından yakalanmış, bir sürü başka insanlarla dolu bir yere sonra başka yere nakledilmişti. Onu unutabilirler, başkalarıyla karıştırabilirlerdi. Ama hayır : sorguda verdiği cevaplar Celui qui n n->avoue pas son nom adıyla ona geri verilmişlerdi. Piyer'e korkunç gelen bu adla şimdi o bir yere götürülmekte, geri kalan bütün diğer esirlerin ve onun gereken kimseler olduklarını, : gereken yere sevk edildiklerini muhafızlarının yüzleri tam bir emniyetle ifade etmekteydi. Piyer kendini, bilmediği, fakat iyi işliyen bir makinenin çarkları arasına düşmüş önemsiz bir yonga hissediyordu.

Onu diğer suçlularla birlikte Bakireler meydanının sağ tarafında manastıra yakın, geniş bir bahçesi olan büyük ve beyaz bir eve götürdüler. Burası, eskiden Piyer'in sık sık rgittiği bir yer, prens Sçerbatof'un eviydi; askerlerin konuşmalarından öğrendiğine göre şimdi burada Mareşal Dük Ekmühl oturuyordu.

Onları dış kapıya doğru götürdüler ve birer birer içeri almağa başladılar. Piyer'i al-

HARB VE SULH

67

tuıcı olarak içeri aldılar. Yabancıları olmadığı camlı galeriden, sofadan, dişodadan, geçirip kapısında yaver duran alçak tavanlı, uzun bir çalışma odasına götürdüler.

Davout, burnunun üstünde gözlüklerle odanın nihayetindeki bir masanın başında oturuyordu. Piyer yanma yaklaştı. Davout gözlerini indirmiş, Önünde duran bir kâğıdı inceli-yordıj1. Başını kaldırmadan, yavaşça sordu: "Qui etes vous1?"

Piyer, söz söylemeğe takati olmadığı için susuyordu. Davout, Piyer için herhangi bir Fransız generali değildi; onun için Davout gaddarlığı ile tanınmış bir adamdı. Bir müddet sabretmeye ,beklemeğe razı olmuş sert bir öğretmeni andıran Davout'nun soğuk yüzüne bakarken Piyer, geciktiği her saniyenin hayatına mal olabileceğini hissediyordu; fakat ne söyleyeceğini bilmiyordu. İlk sorguda söylediği şeyi söylemeğe cesareti yoktu. Adını, sanını açığa vurmaı hem tehlikeli, hem utanılacak bir şeydi. Piyer susuyordu-. Fakat onun bir karar vermesine vakit kalmadan Davout başını doğrulttu, gözlüğünü alına kaldırdı, gözlerini kırıştırdı, dikkatle Piyer'e baktı.

Besbelli Piyer'i korkutmak için ölçülü, soğuk bir sesle:

— Bu adamı ben tanıyorum dedi.

1 Kimsiniz?

68

HARB VE SULH

Önce Piyer'in sırtında dolaşan bir soğukluk, bir mengene gibi başını kavradı.

— Mon General, vous ne pouvez pas me comnâitre, je ne vous ai jamais vu1...

Davout, Piyer'in odada fark etmediği başta bir generale dönerek :

— C'est espion Russe2, diyerek Piyer'in sözünü kesti.

Davout, başını öteye çevirdi. Piyer birden gürliyen bir sesle söze başladı:

— Non, monseigneur — Davout'nun Dük olduğunu birdenbire hatırlatmıştı. — Non, monseigneur, vous n'avez pas pu me connaître., Je suis un officier militionnaire et je n'ai pas] quitte Moscou3.....

Davout:

— Votre nom4 diye tekrarladi.

— Besouhof.

— Qu'est ce qui me prouvera que vous ne mentez pas6?

1 Generalim, beni tanıyamazsınız, ben sizi hiç görmedim...

2 Bu bir Rus casusu.

3 Hayır, asaletmaap, beni tanımış olamazsınız. Ben bir milis subayıym ve Moskovayı terk etmedim.

4 Adınız?

5 Bezuhof.

6 Yalan söylemediğinizi bana kim ispat edecek]

HARB VE SULH

69

Piyer güceniklik ifade etmiyen, fakat yalvaran bir sesle :

— Monseigneur! diye bağırdı.

Davout gözlerini kaldırdı, dikkatle Piyer'e baktı. Birkaç saniye birbirlerine bakiştılar ve işte bu bakışma Piyer'i kurtardı. Bu bakışlarla, bütün harb ve mahkeme şartlarına rağmen, bu iki, adam arasında insanca bir münasebet kurufSu. Bu bir an içinde ikisi de bulanık olarak sayısız şeyler hissetmişler, ikisi de insanlığın çocuğu, kardeş olduklarını anlamışlardı.

İnsan işlerinin, hayatın numaralarla ad-âandırıldığı listesinden başını kaldıran Davout için ilk bakışta Piyer sadece bir önemsiz nokta idi; hiçbir vicdan rahatsızlığı hissetmeden onu kurşuna dizdirebilirdi; fakat şimdi onu bir insan olarak görüyordu. Bir an düşündü.

Soğuk bir tavırla.

— Comment me prouverez vous la verile de ce que vous me dites1? dedi.

Piyer Ramballe'ı hatırladı, onun alayını, evin bulunduğu sokağı söyledi.

— Vous n'etes pas que vous dites2, dedi Davout.

Piyer kesik ve titrek bir sesle iddiasının doğruluğunu ispat için deliller ileri sürmeğe başladı.

1 Doğru söylediğinizi bana nasıl ispat edersiniz?

2 Siz söyledığınız adam değilsiniz.

70

HARB VE SULH

Fakat bu sırada yaver içeri girdi, Davout'-ya bir şeyler söyledi.

Yaverin verdiği haber üzerine birdenbire Davout'nun yüzü ışıldadı, ceketini iliklemeğe koyuldu. Piyer'i büsbütün unutmuşa benziyordu.

Yaver ona esiri hatırlatınca kaşlarını çattı, başıyla Piyer'i işaret ederek götürülmesini söyledi. Fakat nereye götürülecekti? Gerisingeri barakaya mı, yoksa — Bakireler meydanından geçerlerken arkadaşlanm onı gösterdiği — hazırlanan idam yerine mi? Piyer bunu bilmiyordu.

Başını çevirdi, yaverin bir şeyler sorduğunu gördü.

— Oui, şans doute1! dedi Davout. Fakat bu J'evet" niçindi? Piyer bilmiyordu.

Piyer ne kadar gittiğini ve nereye gittiğini hatırlamıyordu. Tamamıyla şuarsuz, aptallaş-mış bir halde, etrafında bir şey görmeden başkalarıyla beraber ayaklarını hareket ettirdi, herkes durunca o da durdu. Bütün bu müddet içinde zihninde bir tek düşünce vardı: onu idama mahkûm eden kimdi peki? Komisyonunda onu sorguya çekenler değildi : onlardan hiçbiri bunu istemez ve görünüşe göre bunu yapamazdı. Bu, ona öyle insanca bakışlarla bakan Davout

1 Evet, şüphesiz!

HARB VE SULH

71

da değildi. Bir dakika daha geçse bir şey yaptıklarını Davout anlıyacaktı; fakat içeri giren yaver bu bir dakikaya engel olmuştu. Bu yaver de herhalde fena bir şey istememişti. Ama, içeri girmiyebilirdi. Onu bütün hâtıralarıyla, arzularıyla, emelleriyle, düşünceleriyle birlikte idam etmek, öldürmek, hayattan mahrum etmek is üyen kimdi peki? Bunu yapan kimdi? Bumın kimse olmadığını Piyer hissediyordu.

Kabahat düzende, durumun şeklindeydi.

Düzen onu öldürüyor, hayattan, her şeyden mahrum ediyor, onu yok ediyordu.

XI

Prens Şçerbatof'un evinden esirleri doğruca Bakireler meydanından aşağı, Deviçi manastırından sola doğru götürerek, içinde dikili bir direk bulunan bir sebze bahçesine soktular. Direğin ötesinde yeni kazılmış büyük bir çukur görünüyordu; çukurun ve direğin yanında yarım daire şeklinde büyük bir

kalabalık vardı. Kalabalığın az bir kısmı Rus'lar, çoğunu da Napolyon'un sıra dışındaki askerleri; çeşit çeşit üniformalar giyen Almanlar, İtalyan'lar, Fransız'lar teşkil etmekteydi. Direğin sağında ve solunda mavi üniformalı, kırmızı apoletli, tozluklu ve tolgalı iki dizi Fransız askeri duruyordu.

72

HARB VE SULH

Suçluları liste sırasına göre (Piyer altıncı idi) sıraya dizdiler; direğin yanına götürdüler. Birdenbire iki taraftan da birkaç trampete sesi duyuldu; Piyer sanki bu sesle birlikte ruhunun yarısının kopup gittiğini hissetti. Düşünmek, muhakeme etmek kabiliyetini kaybetmişti, sadece görebiliyor, işitebiliyordu. Bir tek arzusu vardı : ne olaksa çabuk olsa. Arkadaşlarına dönüp baktı, onları dikkatle süzdü.

En baştaki iki kişi saçları dibinden kesilmiş iki mahkûmdu. Biri uzun boylu, zayıftı; öbürü esmer, kıllı, adalı vücutlu, yassı burunlu. Üçüncüsü, 45 yaşlarında saçları ağarmağa yüz tutmuş, etine dolgun, iyi beslenmiş bir hizmetçiydi. Dördüncüsü kumral tahta sakallı, kara gözlü, çok yakışıklı bir köylüydü.

Beşincisi sarı, zayıf, ufak tefek, hırka giymiş 18 yaşlarında bir fabrika işçisiydi.

Piyer, "biri birer mi, ikiser ikiser mi kurşuna dizsek" diye Fransız'ların müzakere ettiklerini duydu.

"İkiser ikiser" diye üstü-bay soğuk ve sakin bir eda ile cevap verdi. Askerlerin saflarında bir kımıldanma oldu; herkesin acele ettiği görülüyor, fakat herkesin anlayacağı bir işi yapmak için acele edildiği gibi değil, zarurî olan, fakat hoş olmıyan, anlaşılmaz bir işi bitirmek isteyen insanlar gibi acele ediyorlardı.

HARB VE SULH

73

Pazubentli bir Fransız memuru, suçlular dizisinin sağ tarafından yaklaştı, kararı Rusça ve Fransızca olarak okudu.

Sonra dört Fransız, suçlulara yaklaştı, subayın bir işaretleriyle başta duran iki mahkûmu yakaladılar.

Mahkûmlar direğe yaklaşarak durdular; torbalar getirilirken, yaklaşan avcı-va balşan yaralı bir hayvan gibi, sessizce etraflarına*1 bakmıyorlardı. Biri durmadan haş çıkıyor, öbürü sırtını kaşıyor, dudaklarını gülümser gibi oynatıyordu. Askerler acele acele onların gözlerini sarmağa, torbaları boyunlarına geçirmeğe ve onları direğe bağlamağa Itoyuldular,

Silâhlı 12 nişancı eri ölçülü, sert adımlarla saflardan dışarı çıkıp direğe sekiz adım kala durdular. Piyer, olacak şeyi görmemek için başını öteye çevirdi. Birdenbire, Piyer'e en korkunç gök gürültülerinden daha şiddetli gelen bir çatırdı ve gürültü duyuldu. Etrafta bir duman yayıldı; Fransız'lar, sararmış yüzlerle ve titriyen ellerle çukurun başında bir şeyler yapıyorlardı. Diğer iki kişiyi götürdüler. Bu iki mahkûm da boş yere, sessizce, imdat istiyerek ve belli ki ne olacağını anlamıya-rak, buna inanmıyarak, herkese aynı şekilde, aynı gözlerle bakıyorlardı. İnanamıyorlardı, çünkü hayatın kendileri için ne olduğunu yalnız onlar biliyor, onun kendilerinden alınabileceğini anlamıyor, buna inanmıyorlardı.

74

HARB VE SULH

Piyer, bakmamak için başını öteye çevirdi; yeniden korkunç bir patlama kulakların^ çınlattı; bu seslerle birlikte bir duman, bir kan ve direğin yanında titriyen elleriyle birbirlerini iterek yine bir şeyler yapan Fransız'ların ürkmüş yüzlerini gördü. Piyer güçlükle nefes alarak "bu ne?" diye sorar gibi etrafına' bakındı. Onun bakışlarıyla karşılaşan bütün gözlerde aynı sual vardı.

Bütün Rus'ların, Fransız askerlerinin ve subayların yüzlerinde, istisnasız bütün yüzlerde kendi içindeki korkunun, dehşetin ve mücadelenin aynısını okudu. "Bunu kim yapıyor peki? Hepsi de benim gibi ıstırap çekiyor. Kim yapıyor? Kim?" diye içinde bir sual bir anda parlayıp söndü.

— Tirailleurs du 86-me, en avant! diye birisi bağırırdı. Piyer'in yanında duran beşinciye tek olarak götürdüler. Piyer kendisinin kurtulduğunu, onun ve bütün *diğer geri kalanların buraya sadece idamda hazır bulunsunlar diye getirildiklerini anlamadı. Durmadan artan bir korku ile bir sevinç, bir ferahlık hisset-meksizin ne oluyor diye bakıyordu. Beşinci,, hırkalı fabrika işçisiydi. Kendisine dokunulur dokunulmaz dehşetle irkildi, Piyer'e sarıldı (Piyer silkinerek ondan kurtuldu) fabrika işçisi yürüyemiyor du, koltuklarına girerek ona

HARB VE SULH

_ 86 nci alay nişancıları, ileri!

sürüklediler; o bağırarak bir şeyler söylüyordu. Direğin yanma götürülünce birdenbire sustu. Sanki birdenbire bir şeyler anlamıştı. Bağırmanın beyhude olacağını mı, insanların kendisini öldürmelerinin imkânsız bulunduğunu mu anlamıştı, her ne hal ise, direğin dibinde durdu, diğerleri gibi gözlerinin bağlanmasını beklenmeğe, yaralı bir hayvan gibi ateş saçan gözlerle etrafına bakınmağa başladı. Piyer artık başını öteye çeviremiyordu; gözlerini kapadı. Bu beşinci cinayette onun ve bütün kalabalığın merak ve heyecanı en yüksek derecesini bulmuştu. Diğerleri gibi bu beşinci de sakin görünüyordu; hırkasına sarılmış, çıplak ayaklarının biriyle ötekini kaşıyordu.

Gözleri bağlanırken ensesine batan düğümü kendisi düzeltti; sonra onu kanlı direğe dayadıkları zaman, kendini arkaya verdi, bu durumda rahat edemediği için doğruldu, ayaklarını bir hizaya getirerek rahatça arkaya yaslandı. Piyer gözlerini ondan ayırmıyor, en küçük bir hareketini kaçırmıyordu.

Herhalde bir kumanda duyulmuş olacaktı; kumandadan sonra sekiz tüfek sesi birden yükselmiş olsa gerekti. Fakat Piyer, sonraları bütün gayretlerine rağmen, küçücük bir tüfek sesi duyduğunu hatırlamıyordu. O yaldız, işçinin nedense birdenbire kendini iplere

76

HARB VE SULH

koyverdiğini, iki yerde kan belirdiğini, sarka vücudun ağırlığı ile iplerin gevşediğini, işçinin tabî oîmyan bir şekilde başını eğdiğini,, ayağını büküp çöktüğünü görmüştü. Piyer direğe doğru koştu, onu kimse tutmadı. Ürk müş, benizleri sararmış insanlar, İşçinin etra^ fmda bir şeyler yapıyorlardı. İpleri çözerke yaşlı, palabıyık bir Fransız alt çenesi titri yordu. Ceset düştü. Askerler şaşkın şaşkın telâşlı telâşlı onu direğin arkasına sürüklediler ve çukura itmeğe başladılar.

Cinayetlerinin izlerini bir an evvel kaybetmeleri gereken caniler olduklarını hepsi. de, pek iyi biliyordu. Piyer çukura bir göz attı, orada işçinin dizleri yukarı kalkık, başına yakın bir durumda ve bir omuzu öbüründen yukarda olarak yattığını gördü. Bu omuz, ürpermelerle ve ölçülü bir şekilde inip kalkıyordu. Fakat artık kürekler bütün cesedi toprakla örtmüşlerdi. Askerlerden biri geri dönmesi için Piyer'e öfkeyle, hiddetle acı acı bağııyordu. Fakat Piyer söylenileni anlamıyor, direğin dibinde duruyordu; onu kimse oradan kovmuyordu.

Çukur tamamıyla dolunca bir kumanda yükseldi. Piyer'i yerine götürdüler; direğin iki tarafında saf halinde duran Fransız askerleri yarım dönüş yaparak düzgün adımlarla direğin yanından geçmeğe başladılar. Dairenin or-

HARB VE SULH

77

tasında duran 24 kişi, bölük yanlarından geçerken, boşalmış tüfeklerle koşar adım yerlerine geçtiler. Piyer şimdi mânâsız bakışlarla, daireden •ikişer ikişer koşan bu nişancılara bakıyordu. Bir kişiden başka hepsi bölüklere katıldılar. Benzi ölü gibi sarı, tolgası arkaya yıkık genç bir asker, tüfeğini indirmiş, hâlâ çukurun karşısında ateş ettiği yerde duruyordu. Ayakta durabilmek için kâh ileri, kâh geri birkaç adım atarak bir sarhoş gibi sallanıyordu. İhtiyar bir asker, bir erbaş, saflardan çıkıp koştu, genç askeri oomuzlarından yakalıyarak bölüğe sürükledi. Rus ve Fransız kalabalığı dağılmağa başladı. Hep sessiz ve başları eğilmiş yürüyorlardı.

Fransızlardan biri :

— Ça îeur appendra a incendier¹, dedi.

Piyer ona baktı, bunun yapılan işten ötürü bir teselli ariyan, fakat bulamıyan bir asker olduğunu gördü. Başladığı sözü bitirmeden elini salladı ve yürüdü.

XII

İdamdan sonra Piyer'i diğer sanıklardan ayırdılar, harap, kirletilmiş bir kilisede yalnız bıraktılar.

— Bu onlara kundakçılık etmeği Öğretir.

78

HARB VE SULH

HARB VE SULH

İkinci üzeri nöbetçi çavuşu iki erle kiliseye girdi, affedildiğini, şimdi harb esirleri barakasına geçeceğini Piyere bildirdi. Piyer, kendisine ne söylendiğini anlamadan kalktı, askerleri takibetti. Onu, meydanın üst tarafında yanık tahtalardan, kütüklerden, padav-radan yapılmış barakaların bir tanesine soktular. Karanlıkta yirmi kadar çeşitli insan Piyer'in etrafını sardı. Piyer, kim olduklarını,, orada ne aradıklarını, kendisinden ne istediklerini anlamadan onlara bakıyordu. Kendisine söylenen sözleri duyuyor, fakat onlardan bir şey çıkarmıyor, mânalarını anlamıyordu. Sorularına cevap veriyor, fakat kendisini kimin dinlediğini, verdiği cevapların nasıl anlaşılacağını düşünmüyordu. Yüzlere, biçimlere bakıyor, hepsi ona aynı şekilde mânâsız geliyordu.

Arzularına aykırı olarak insanların işledikleri bu korkunç cinayeti gördüğü andan beri sanki Piyer'in ruhunda her şeyi tutan, her şeye can veren zemberek birdenbire kopmuş, içinde ne varsa dökülüp şekilsiz bir çöp yığını haline gelmişti. Kendisi farkında değildi ama, kâinatın ahengine, insanlığa, kendine ve Tanrıya imanı silinip gitmişti. Eskiden de Pi-yer'e bu hal olmuştu, fakat hiçbir zaman böyle kuvvetli olmamıştı. Eskiden Piyer'de bu çeşit şüpheler uyanmıştı, ama o zaman bunların kaynağı kendi suçuydu. Piyer o zaman bu

ümitsizlikten, bu şüphelerden kurtuluşun kentli elinde olduğunu ruhunun derinliklerinde hissedirdi.

Fakat şimdi o, dünyanın batmasının, geride mânâsız bir harabeden başka bir şey kalmamasının kendi suçu olmadığını hissediyordu. Hissediyordu ki hayata inanışa dönmek kendi iktidarında değildir.

Karanlıkta etrafına adamlar toplanmıştı: herhalde kendisindeki bir şey onları çok ilgilendirmişti. Ona bir şeyler anlattılar, sualler sordular, sonra bir yere götürdüler. Nihayet kendini, dört bir taraftan konuşan, gülü-. şen birtakım insanlarla barakanın bir köşesinde buldu.

Karşı köşeden bir ses duyuldu. "İşte kardeşlerim... O Prens ki" (ki'yi bilhassa vurgulamıştı)...

Piyer sessiz ve hareketsiz bir halde duvarın dibinde samanların üstüne oturmuş, gözlerini bir açıp bir kapıyordu. Fakat gözlerini kapayınca karşısına yine fabrika işçisinin korkunç, bilhassa saflığı ile korkunç yüzünü ve iradeleri ellerinde olıyan katillerin endişeden ötürü daha korkunç bir şekil alan yüzlerini gördü. Tekrar gözlerini açtı, mânâsız bakışlarla karanlıkta etrafına bakındı .

Yanıbaşında, varlığını ilkönce her kımıldanışında neşrettiği keskin ter kokusundan fark ettiği, ufak tefek bir adam iki kat olmuş

80

HARB VE SULH

oturuyordu. Bu adam karanlıkta ayaklarıyla bir şeyler yapıyordu; yüzünü görmediği halde Piyer onun kendisine baktığını hissetti. Karanlıkta dikkatle bakınca bu adamın ayakkaplan-nı çıkarmakta olduğunu gördü. Bunu ne suretle yaptığını merak etti.

Küçük adam bir ayağına sarılmış olan ; sicimleri çözerek ihtimamla sardı ve hemen j Piyer'e bakarak öteki ayağını eline aldı. Bir * eliyle sicimin birini asarken öteki eliyle öbür' i ayağını çözmeğe başladı. Bu suretle hiç ya- f vaşlamadan birbirini takibeden ölçülü, çevik hareketlerle ayakkaplarını güzelce çıkaran adam, onları bir takoza astı, çakısını çıkardı, bir şeyler kesti; çakıyı kapadı, yastığının altına koydu ve oturduğu yere iyice yerleşip kal- î kik dizlerini iki eliyle kucakladı, gözlerini Pi- | yer'e dikti. Piyer bu çevik hareketlerde, onun 1 bu tertipli köşesinde hattâ bu adamın koku- j sunda hoş, teskin edici, tatlı bir şeyler hisse- | diyordu. Kendisi de gözferini ayırmadan ona bakıyordu.

Küçük adam birdenbire sordu :

— Hayatta çok mu çektiniz, bayım? Ha?

Ahenkli sesinde öyle bir tatlılık, samimîlik vardı ki Piyer cevap vermek istedi, fakat genesi titriyordu; gözlerinin yaşardığını hissetti. Küçük adam Piyer'in şaşkınlık göster-

HARB VE SULH

gf

meşine meydan vermeden hemen aynı tatİL sesle devam etti.

— Ee, aldırma şahinim, — ihtiyar Rus kadınlarının tatlı, şefkatli sesiyle söylüyordu. — Aldırma, dostum : çile bir saat sürer, hayat ebedîdir! Ya, böyle azizim. Hâlâ yaşıyoruz şurada,

elhamdülillah burnumuzun kanadığı yok. İnsanların fenası da var, iyisi de, dedi ve konuşarak çevik bir hareketle dizlerine doğru eğilip kalktı, öksürerek uzaklaştı.

Barakanın - nihayetinden Piyer aynı şefkatli sesi duydu.

— Vay kerata! Geldin ha! Geldin ha kerata, tanıdık! Ee, anladık.

Asker, üzerine sığıryan küçük bir köpeği iterek yerine dönüp oturdu. Elinde beze sarılı bir şey vardı.

Yine evvelki saygılı edasını takındı, Pi-ye'e birkaç pişmiş patates vererek :

— Alın, yeyin bayım, dedi, öğle yemeğinde çorba vardı. Patatesler de yenecek şeyler ha!

Piyer bütün gün bir şey yememişti; patateslerin kokusu ona fevkalâde hoş geliyordu.. Askere teşekkür etti ve yemeğe başladı.

Asker gülümsüyerek :

— O ne öyle dedi, patateslerden birini eline aldı. — ŞÖyle yapsana. — Tekrar çıkısını

Bir ata sözü.

1182

HARB VE SULH

çıkardı, avucunda patatesi iki eşit parçaya ayırdı, bezden tuz alıp üzerine ekerek Piyer'e uzattı.

— Patatesler yenecek şeyler, diye tekrarlardı. İşte böyle ye.

Piyer'e hiç bu kadar lezzetli bir şey yememiş gibi geliyordu.

— Hayır benim için hepsi bir, dedi, fakat neden bu zavallıları kurşuna dizdiler!... Sonuncusu yirmi yaşlarında yoktu.

— Sus... sus., dedi. Günah, günah... diye çabuk çabuk ilâve etti ve sanki sözleri ağzında her zaman hazırmış da kendiliğinden dökü-lüyorlarmış gibi, devam etti: nasıl oldu, bayım, neden Moskova'da kaldınız?

Piyer :

— Bu kadar çabuk geleceklerini düşünmemiştim. Bilmiyerek kaldım dedi.

— Peki, nasıl yakaladılar seni şahinim, evinden mi aldılar? •

— Hayır, yangına gitmiştim, orada yakaladılar, kundakçı diye yargıladılar.

Küçük adam :

— Nerede hüküm, orada haksızlık, diye ilâve etti.

Piyer son patatesi yiyip bitirerek :

— Sen çoktan beri mi buradasın?--diye sordu.

z

HARB VE SULH

83

— Ben mi? O pazar beni Moskova'da hastaneden aldılar.

— Sen kimsin, er misin?

— Apşeron alayı erlerinden. Sıtmadan ölüyordum. Bize bir şey söylemediler. Orada yirmi kişi yatıyorduk, düşünmedik, akıl etmedik.

Piyer :

E, sıkılıyor musun burada? diye sordu. Nasıl sıkılmam şahinim. Adım Platon; lâkabım Karatayef, -bu sözleri herhalde kendisine hitabederken Piyer'e kolaylık olsun diye ilâve etmişti. Vazifede Şahin diye çağırırdı. Nasıl sıkılman, şahinim. Moskova, şehirlerin anasıdır. Bunları görür de nasıl sıkılmaz, üzülmezsin? Kurt lahanayı yer, kendisi ondan evvel yok olur¹. Büyükler böyle söylerlerdi, diye çabuk çabuk ilâve etti.

Piyer :

— Nasıl, nasıl dediniz? diye sordu. Karatayef:

— Ben mi? dedi. Bizim istediğimiz değil, AHahın yazdığı olur, diyorum. — Bunu söylerken evvelki ata sözünü tekrarladığını sanıyordu. Hemen sözüne devamla : — nasıl bayım, babadan kalma mülkünüz var mı? Her şeyiniz bol demek! Köroğlu da var değil mi? İhtiyar ana babanız sağ mı? diye sordu ve sorarken Bir ata sözü.

HARB VE SULH

dudaklarının şefkatli, zaptedilmiş bir gülüm-.semeyle büzüldüğünü Piyer karanlıkta görmedi, fakat hissetti. Anlaşılan Piyer'in anası, ba-tası, hele anası olmadığına üzülmüştü.

— Karı nasihat için, kaynana iltifat içindir, öz anadan aziz bir şey yok! dedi. E, çocukların var mı? diye sordu, Piyer'in menfi cevabı besbelli onu yine üzmüştü, hemen ilâve etti : Eh, gençsiniz, Allanın izniyle o da olur. Yalnız geçim olsun...

Piyer elinde olmıyarak :

— Evet ama şimdi hepsi bir, dedi. Platon :

— Ah, aziz adam, diye itiraz etti. Dilenci torbasiyla zindanı kimse reddedemez -yerine iyice yerleşti, uzun bir hikâye anlatmaya hazırlanır gibi öksürdü.- Evet sevgili dostum, daha evimdeydim, diye başladı. Mülkümüz geniş, toprağımız çok, mujikler iyi yaşıyor, ev halkı da, hamdolsun, iyi yaşıyorlar. Babam, yanında yedi kişiyle ekin biçmeye giderdi, iyi yaşardık. Tam bir Hristiyan gibi. Bakın ne oldu... Platon Karatayef, odun kesmek için nasıl yabancı bir koruya gittiğine, bekçiye yakalandığına, nasıl dayağa çekildiğine, yargılandığına ve asker edildiğine dair uzun bir hikâye anlattı. Gülümsemenin değiştirdiği bir sesle :

HARB VE SULH

85

— Eee, şahinim, dedi, bunu bir felâket sandık, ama hayır iyi oldu. Beni yakalamasalar kardeşim gidecekti. Küçük kardeşimin beş. çocuğu var; benim ise bak bir tek karım kaldı evde. Bir kızım vardı, daha asker olmadan önce onu Allah aldı. Bir defa izinli gitmişim,, efendime söyleyeyim, bir de ne göreyim, eskisinden iyi yaşıyorlar. — Hayvan istediğin kadar, — kadınlar evde, iki kardeşim kazanç peşinde. Yalnız küçük kardeşim Mihayla evde.. Babam "Evladın hepsi birdir, diyordu, hangi parmağı ısırırsan ısır, hepsi acır. Platon'u askere almasalardı, Mihaylo gidecekti"... Hepimizi bir araya topladı, — inanır mısın? — mukaddes tasvirin önüne dikti. "Mihaylo, dedi, gel buraya, kapan ayaklarına bakayım; karı, sen de kapan, siz de torunlar. Anladınız; mı?". İşte aziz dostum : Her kaderin bir sebebi var. Biz hep hüküm yürütürüz : bu iyi değil,. bu yaramaz. Bizim saadetimiz, ahbap, ağın içinde su gibidir : çekersin şişer; sudan çıkarırsın bomboş. Bu da öyle.

Platon oturduğu samanların üstünde yer değiştirdi.

Bir müddet sessizce durduktan sonra. kalktı.

— Ee, galiba uykun geldi, ha? diyerek; çabuk çabuk haç çıkarmağa ve mırıldanmağa^ başladı:

.86

HARB VE SULH

— Yarabbi, ya Mesih, aziz Nikola, Frole ve Lavre! Yarabbi, ya Mesih, aziz Nikola! Frole ve Lavre! Yarabbi ya Mesih, inayet eyle, bizi kurtar! -diyerek duasını bitirdi, secde etti, kalktı, derin bir nefes aldı, samanının üstüne oturdu. — İşte böyle. Tanrım, bir taş gibi yatır, has ekmek gibi kaldır bizi, — diyerek mırıldandı ve kaputunu üstüne çekerek yattı.

Piyer:

— Hangi duayı okudun? diye sordu. Ha? diye Platon mırıldandı, (uyumuştur bile), ne mi okudum? dua ettim. Sen dua etmez misin?

— Ederim, ben de ederim, dedi Piyer. Ama sen ne okudun: Frole ve Lavre mi?

Platon çabuk çabuk :

— Elbette, ya nasıl? — diye cevap verdi, — At bayramı. Hayvanlara da acımak lâzım, .. bak hele kerata, tortop olmv^s. Isındı, itin kancığı, diyerek ayaklarının dibinde yatan köpeği eliyle yokladı ve öbür tarafa dönerek hemen uyudu.

Dışarda, uzaklarda bir yerde ağlamalar, haykırmalar işitiliyordu, barakanın aralıklarından bir ışık görünüyordu; fakat barakanın içi sessiz ve karanlıktı. Piyer uzun zaman uyumadı, yanında yatan Platon'un muntazam horultularını dinliyerek, gözleri açık, karanlıkta kenedi yerinde yatıyor, evvelce yıkılan mânevi

HARB VE SULH

87'

âlemin şimdi, yeni bir güzellikle, yeni ve sarsılmaz birtakım temeller üzerinde ruhunda kımıldadığını hissediyordu.

XIII

ra

Piyer'in girdiği ve dört hafta kaldığı bada 23 esir er, üç subay ve iki memur vardı..

- Sonraları Piyer bütün bu insanları bulanık bir şekilde hatırladı. Fakat Platon Kara-tayef onun ruhunda daima kuvvetli ve kıymetli bir hâtıra olarak, bir Rusta iyi ve cana yakın ne varsa hepsinin canlı bir ifadesi olarak kaldı. Ertesi gün Piyer tanyeri ağarırken komşusunu gördüğü zaman, ilk intibai, onun yuvarlaklığı tamamıyla doğru çıktı. Belinden iple bağlı Fransız kaputiyle, kasketi ve çanklany-la Platon'un bütün görünüşü, baştan aşağı yuvarlaklığı. Baş, sırtı, göğsü, omuzları, hattâ daima birini kucaklıyacakmış gibi tuttuğu kolları yuvarlaklığı; hoş gülümsemesi, kestane renginde büyük, şefkatli gözleri yuvarlaklığı. Platon Karatayef, eski bir asker olarak iştirak ettiği seferlere dair anlattığı hikâyelerden anlaşıldığına göre elli yaşlarında vardı. Kaç yaşında olduğunu kendisi asla bilmez,, söyleyemezdi; fakat güldüğü zaman (sık sık gülerdi) iki dizisi de meydana çıkan kuvvetli ve bembeyaz dişleri tam ve sağlamdı; saçların-

HARB VE SULH

-da ve sakallarında bir tek beyaz yoktu; vücudu kıvrak, çok sağlam ve dayanıklı görünüyordu.

Yüzünde küçücük ve yuvarlak kırışıklara rağmen, bir masumluk ve gençlik ifadesi vardı; sesi hoş ve ahenkliydi. Söz söyleyişindeki başlıca özellik, kolaylıkla ve çabuk konuşması idi.

Söylediği ve söyleyeceği sözü hiçbir zaman düşünmediği belliydi; bu çabuklukta, sesinin adasındaki doğrulukta hayret verici özel bir

kandırıcılık vardı.

Kuvvetli yapısı ve çevikliği, esirliğinin ilk zamanlarında öyleydi ki yorgunluk, hastalık nedir, bilmiyordu.

Her gün sabah akşam yatakta şöyle derdi : "Tanrım, bir taş gibi yatır, bir has ekmek gibi kaldır bizi";

sabahleyin kalkarken hep aynı şekilde omuzlarını silkerek şöyle derdi : "Yattım kıvrıldım, kalktım sil-

kindim"! Gerçekten de, hemen bir taş gibi uyuması için başını yastığa koyması ve kalkar kalkmaz,

oyuncaklarına koşan çocuklar gibi, bir saniye geçirmeden silkinip hemen bîr işe sarılması bir olurdu.

Elinden her şey gelirdi, yaptığını çok iyi yapmazdı ama, fena da yap-xnazdı. Ekmek yapar, yemek pişirir, dikiş diker, rendeler, çizme yapardı.... Her zaman meşguldü; çok sevdiği konuşma, şarkı söyle-jme, ancak geceleri yaptığı şeylerdi. Şarkıyı o,

HARB VE SULH

89

başkaları tarafından dinlendiklerini bilen şarkıcılar gibi söylemez, kuşlar gibi söylerdi; çünkü bu sesleri çıkarmak besbelli onun için .gerinmek veya yürümek gibi zaruri bir şeydi; bu sesler daima ince, yumuşak, hemen hemen kadın sesi gibi yanıktı; şarkı söylerken yüzü çok ciddî bir şekil alırdı.

\$Esir düşüp de sakal bırakınca, ona iğreti olarak yaptırılmış yabancı ve askerce olan ne varsa hepsini atmış, elinde olmaksızın, eski köylülüğüne, halk adamı karakterine dönmüştü.

"İzinli olan askerlerin gömleği pantolondan dışarıdadır," derdi.

Askerlik hayatından şikâyet etmezdi ama, istemiyerek bahsederdi; bütün askerlik hizmeti müddetince de bir defa bile dayak yemediğini sık sık tekrarları. Anlatınca, en ziyade eski ve anlaşılan kıymetli olan köylülük, kendi tabiriyle "Hristiyanlık" hayatı hâtıralarından anlatırdı. Sık sık kullandığı ata sözleri, umumiyetle askerlerin söylediği çoğu çirkin, açık saçık ata sözleri değil, ayrı olarak alındıkları zaman mânâsız görünen, yerinde söylenince birdenbire derin bir hikmet ifade eden halk vecizeleriydi.

Çoğu zaman evvelce söylediğinin aksine şeyler söylerdi, fakat evvelce söylediği de, sonraki de daima doğruydu. Konuşmağı sever,

90

HARB VE SULH

iyi konuşur, sözlerini sevgi ifade eden küçültme edatîarıyla ve Piyer'e kendisi uyduruyor gibi gelen ata sözleriyle süslerdi; fakat hikâyelerinin başlıca güzelliği, bazan fark edilmeden geçen en basit vakaların onun sözlerinde fevkalâde çekici bir mahiyet almasındaydı. O, geceleri bir askerin anlattığı (hep aynı) hikâyeleri dinlemeğı severdi, fakat en çok gerçek hayat hakkındaki hikâyeleri dinlemekten hoşlanırdı. Bu çeşit hikâyeleri dinlerken neşeyle gülümser, araya söz katar, anlatılan şe-j yin güzelliğini kavramaya çalışarak suâilei sorardı. Piyer'in anladığına göre, Karatayef'ı özel bağlılıkları, dostlukları, sevgileri

yoktu; hayatta karşılaştığı her şeyi, herkesi, bilhassa insanları, herhangi bilinen bir insanı değil, karşısındaki bütün insanları sever, onlarla dostça geçinirdi. Köpeğini sever, arkadaşları-! nı, Fransızları sever, komşusu olan Piyer'i severdi; fakat Piyer, hissediyordu ki, kendisine gösterdiği bütün şefkatine rağmen (bununla, elinde olmayarak Piyer'in mânevi hayatının hakkını veriyordu) Karatayef, ondan ayrılmaktan bir an müteessir olmayacaktı. Piyer de Ka-ratayef'e karşı aynı hissi beslemeğe başladı. Platon Karatayef bütün diğer esirler için basbayağı bir askerdi; onu Şahin veya Plato-şa diye çağırırlar, onunla dostça şakalaşırlar, onu öte beri almağa yollarlardı. Fakat, Piyer için o, ilk gece nasıl samimilik ve hakikat ruju

HARB VE SULH

91

hunun kavranmaz, cana yakın ve ebedî bir timsali gibi görünmüşse daima öyle kaldı.

Platon Karatayef duasından başka bir şey ezberlemezdi. Söz söylediği zaman, söze başlarken, sanki nasıl bitireceğini bilmezdi.

Piyer, sözlerinin mânasına hayran kalıp da j söylediğini tekrar tekrar etmesini bazan ri-cai ettiği zaman Platon, bir dakika önce söylediğini hatırlıyamazdı, nitekim sevdiği bir şarkının güftesini Piyer'e bir türlü söyleyeme-mişti. Bu şarkıda şu sözler vardı: "sevgili, küçük kayın ağacı", "içim sıkılıyor", fakat sözlerden bir mâna çıkmıyordu. Konuşma içinden ayrı olarak alınan kelimelerin mânasını anlamaz, anlayamazdı. Onun her sözü, her hareketi, hayatını teşkil eden bilmediği bir faaliyetin belirtisiydi. Fakat hayatın, ona göre, tek başına bir hayat olarak mânası yoktu. Onun ancak daimî surette hissettiği bütünü bir parçası olarak mânası vardı. Sözleri ve hareketleri, çiçekten koku çıkar gibi ölçülü, zaruri ve kendiliğinden dökülürdü. Ayrı ayrı alınan hareketlerin veya kelimelerin değerini de mânasını da anlayamazdı.

XIV

Kardeşinin Rostof'larla birlikte _ Yaros-lavl'da bulunduğu dair Nikolay'dan mektup

92

HARB VE SULH

alınca prenses Many, teyzesinin vazgeçirmeğe çalışmasına bakmadan, hemen yola çıkmağa, hattâ yeğenini de götürmeğe hazırlandı. Bu güç müydü, değil miydi, mümkün müydü, imkânsız mıydı, bunu sormuyor, öğrenmek istemiyordu : onun vazifesi yalnız, belki de can çekişen kardeşinin yanında olmak değil, oğlunu ona götürmek için mümkün olan her şeyi yapmaktı ve gitmeğe karar verdi. Prens And-rey'in durumu ona bildirmemesini prenses Ma-riya, kardeşinin mektup yazamayacak kadar bitkin olmasına yahut bu uzun yolculuğu oğlu için zor ve tehlikeli görmesine yoruyordu.

Birkaç gün prenses Mariya yol hazırlığı yaptı. Arabaları, Voronej'e gelirken bindiği büyük prens kupasıyla brıçkalardan¹ ve yük arabalarından ibaretti. Yanında Mile Bourien-ne, Nikoluşka ile mürebbisi, ihtiyar dadı, üç hizmetçi kız, Tihon, genç bir uşak ve teyze-; nin ona kattığı bir yol»uşağı vardı.

Asıl Moskova yolundan gitmek asla düşünülemezdi; onun için prenses Mariya'nın ta-! kibetmek zorunda olduğu dolaşık Lipetsk, Ri-j yazan Viladmir, Suya yolu, çok uzun ve her] yerde posta arabası bulunmadığından yolcu-j luk çok zordu, hattâ (söylendiğine göre) Fran-j sızların gömndüğü Riyazan yakınları dahi teh-j likeliydi.

1 Brıçka: bir çeşit üstü açık binek arabası. \S

HARB VE SULH

93

Bu güç yolculuk sırasında Mile Bourienne, pessales ve prenses Mariya'nın hizmetçileri onun gösterdiği metanete, canlılığa hayret etmişlerdi. O herkesten geç yatıyor, herkesten evvel kalkıyordu; hiç bir güçlük onu durdur-mıyordu. Yol arkadaşlarını harekete getiren canlılığı, enerjisi sayesinde ikinci haftanın sonunda Yaroslav'la vardılar.

g Prens Mariya, Voronej'de geçirdiği son gşnlerde, hayatının en büyük saadetini duymuştu. Rostof'a olan aşkı ona artık ıstırap vermiyor, onu telâşlandırmıyordu. Bu aşk bütün ruhunu doldurmuş, onun ayrılmaz bir parçası olmuştu; artık aşkıyla mücadele etmiyordu. Son zamanlarda prenses Mariya — bunu sözle, kendi kendine açıkça itiraf etmiyorsa da — sevildiğine inanmıştı. Kardeşinin Ros-tof'larla beraber olduğunu bildirmek için geldiği zaman Nikolay'la yaptığı görüşmede, son prens Andrey

arasındaki münasebetin (prens Andrey iyileştiği takdirde) yeniden başlayabi-leceğine dair Nikolay hiçbir imada bulunmuyor, fakat prenses Mariya, bunu bildiğini, düşündüğünü yüzünden okuyordu. Buna rağmen kendisine karşı olan ihtimamh, nazik, şefkatli tavırları değişmek şöyle dursun, tersine olarak, öyle görünüyordu ki, aralarındaki akrabalık, dostluğunu, sevgisini şimdi daha serbest ifade etmek imkânını kendisine verdiği için — prenses Manyanın bazan düşündüğü

94

HARB VE SULH

gibi — seviniyordu; prenses Mariya ömründe ilk ve son defa olarak sevdiğini biliyor, sevildiğini de hissediyordu; bu bakımdan bahtiyar ve müsterihtti.

Fakat ruhunun bir tarafının bu bahtiyarlığı, kardeşinin ıstırabını bütün şiddetiyle duymasına engel değildi; tersine olarak, bu iç rahatlığı bir bakımdan, kendini tamamiyle, kardeşine karşı beslediği hisse terk etmek için ona büyük bir imkân veriyordu. Bu his, Voronej'den hareketinin ilk anlarında o kadar kuvvetliydi ki, onu uğurlıyanlar ıstıraplı, ye-isli yüzüne bakarak yolda muhakkak hastalanacağına kani olmuşlardı. Fakat prenses Manyanın canla başla katlandığı asıl bu güçlükler, yolculuğun sıkıntıları onu bir an için ıstırabından kurtardı ona kuvvet verdi.

Yolculukta daima olduğu gibi, prenses Mariya yolculuğun gayesini unutmuş, yalnız bu yolculuğun kendisini düşünüyordu. Fakat Ya-roslav'l'a yaklaşıp da karşılaşabileceği, birçok günler sonra değil, bu akşam karşılaşabileceği şeyi tekrar hatırlayınca heyecanı son dereceyi buldu.

Rostof'larm Yaroslavl'da nerede kaldıklarını ve prens Andrey'in ne durumda bulunduğunu öğrenmek için önceden gönderilmiş olan yol uşağı, şehir kapısında, içeri girmekte olan büyük kupa arabasına rasladığı zaman, pencereden başını çıkarıp kendisine ba-

HARB VE SULH

95

|;an Prensesin korkunç bir şekilde sararmış vüzünü görünce fena halde korktu.

— Her şeyi öğrendim. Prenses hazretleri: Rostof'lar meydanda, tacir Bronnikof'un evince kalıyorlar. Volga kıyısına yakın, dedi.

Prenses Mariya, asıl meseleye, kardeşinin nasıl olduğu sualine neden cevap vermediğini anlamıyarak, ürkek, soran bakışlarla onun yüzüne bakıyordu. Mile Bourienne Prenses'in yerine 6u suali sordu.

— Prens nasıl? dedi.

— Ekselans da aynı evde kalıyorlar. Prenses Mariya : "Demek ki yaşıyor" diye düşündü ve yavaşça sordu :

— Nasıl o?

— Hizmetçiler, hep aynı durumda, diyorlar,

Prenses Mariya, "hep aynı durum" un ne demek olduğunu sormadı, karşısında oturan ve bir şehre geldikleri için sevinen yedi yaşındaki Nikoluşka'ya gizlice bir göz atarak başını eğdi, ağır kupa arabası gürültüyle, sarsılıp sallanarak bir yerde duruncuya kadar onu kaldırmadı. Arkaya atılmış olan araba basamakları tıkırdıyordu.

Arabanın kapılan açıldı. Solda su: büyük bir nehir; sağda bir dış kapı vardı; kapıda adamlar, hizmetçiler ve prenses Mariya görününce tatsız, yapmacıklı bir eda ile gülümsi-

96

HARB VE SULH

yen, büyük, siyah bir saç örgüsü olan pembe beyaz bir kız vardı, (bu Sonya idi). Prenses merdivenlere koştu,yapmacıklı bir eda ile gü-Tümsiyen kız "Buradan, buradan!" dedi, Prenses kendini sofada, heyecanlı bir tavırla onu çabuk karşılamağa gelen şarkh tipinde ihtiyar bir kadının karşısında buldu. Bu kadın, ihtiyar Kontes'ti. Prenses Mariya'yi kucakladı, öpmeğe başladı.

— Mon enfant, dedi, je vous aime et vous connais depuis longtemps¹.

Bütün heyecanına rağmen prenses Mariya, onun Kontes olduğunu, ona bir şeyler söylemek gerektiğini anladı. Nasıl olduğunu kendisi de bilmiyerek, kendisine karşı kullanılan eda ile birtakım Fransızca nezaket sözleri söy-îdedi ve sordu :

— O nasıl? Kontes :

— Doktor, tehlike yok diyor, dedi, fakat söylerken içini çekerek gözlerini yukarı kaldırdı, bu hareketinde sözlerine uymıyan bir ifade vardı.

Prenses :

— Nerede o? Görebilir miyim, görebilir] miyim diye sordu.

Çocuğum, sizi sever ve çoktanberi bilirim.;

HARB VE SULH

97

— Şimdi Prenses, şimdi dostum. Bu onun O&lu mu? diye Dessales'le içeri giren Nikoluş-ka'ya döndü. Hepimiz sığarız, ev büyük Ah, ne şeker çocuk!

Kontes, Prensesi misafir odasına aldı. Sonya, Mile Bouriennele konuşuyordu. Kontes küçüğü okşuyordu. İhtiyar kont, Prensesi. selâmhyarak odaya girdi. Prenses'in son gör-düğürtden beri ihtiyar Kont çok değişmişti. O zaman dinç, neşeli, kendine güvenen bir ihti-varcağızdı, şimdi, zavallı, şaşkın bir adam gibi görünüyordu. Prensesle konuşurken bir yanlışlık yapıp yapmadığını herkesten sorar gibi durmadan etrafına bakmıyordu. Moskova'nın ve kendi mülklerinin harabolmasmdan sonra hayatı, tabîî yolundan çıkmış, kendine olan güvenini kaybetmişti. Hayatta artık yeri olmadığını hissediyordu. Prenses, tek arzusu kardeşini bir an evvel görmek olmasına ve o anda bir tek şey — onu görmek — isterken kendisini meşgul etmelerine, sahte tavırlarla yeğenini övmelerine canı sıkılmasına rağmen, etrafında olup bitenleri görüyor, geçici bir zaman için girdiği bu yeni düzene boyun eğmek zaruretinin duyuyordu. Bütün bunların zaruri olduğunu biliyordu. Ona güç gelmekle beraber bunlara katlanıyordu.

Kont, Sonya'yi takdim ederek :

— Yeğenim, dedi, onu tanıyor musunuz: Prenses?

"98

HARB VE SULH

a

Prenses, Sonya'ya döndü, içinde bu kıza karşı duyduğu düşmanca hissi yenmeye çalışarak onu Öptü. Fakat bütün etrafındakilerin ruh hallerinin kendi ruhunda geçen şeylerden bu Jçadar uzak olması ona acı geliyordu.

Hepsine hitabederek bir defa daha sordu:

— O nerede?

Sony a kızarak:

Aşağıdadır, Nataşa, yanında, diye cevap verdi. Haber vermeğe gittiler. Siz herhalde yorulmuş sunuzdur, Prenses?

Sabırsızlıktan ve öfkeden Prenses'in gözleri doldu. Başını öteye çevirdi, onun yanma nereden gidileceğini Kontes'e tekrar sormak istiyordu ki kapıdan hafif, azimli, âdeta neşeli bir ayak sesi duyuldu.

Prenses dönüp baktı, koşar gibi gelen Na-taşa'yı, eskiden Moskova'da görüştükleri zaman hiç hoşuna gurniyen Nataşa'yı gördü.

Fakat Prenses, daha Nataşa'nın yüzüne bakmadan onun kendisine samimi bir ıstırap arkadaşı, bunun için de bu dost olduğunu anladı. Ona doğru koştu, kendisini kucakladı, başını omuzuna dayayıp ağladı.

Prens Andrey'in başucunda oturan Nataşa prenses Mariya'nın geldiğini öğrenince Pren-ses'e neşeli gibi gelen o hızlı adımlarla odasından çıkmış, ona doğru koşmuştu. ">i

HARB VE SULH

99

Koşarak odaya girdiği zaman Nataşa'nın telâşlı yüzünde tek bir ifade, bir sevgi ifadesi vardı; ona, Prenses'e, sevdiği insana yakm herkese karşı sonsuz bir sevgi ifadesi, başlan için merhamet, ıstırap ifadesi, ihtiraslı bir arzu* kendini tamamıyla onlara yardıma vermek arzusu vardı. Belliydi ki bu anda Nataşa'nın içinde kendisi ve onunla münasebetleri hakkında hiçbir düşünce yoktu.

Hassas bir kadın olan prenses Mariya, Nataşa'nın yüzüne ilk bakışta bütün bunları anladı, acı bir zevkle omuzu üstünde ağladı.

Nataşa, onu öteki odaya doğru götürerek:

— Gidelim, yanma gidelim, Mari, dedi. Prenses Mariya başını kaldırdı, gözlerini sildi, Nataşa'ya döndü. Ondan her şeyi öğreneceğini hissetmişti.

— Nasıl... diye sorguya başladı, fakat birdenbire durdu. Sormanın da cevap vermenin de sözle imkânsız olduğunu hissetmişti. Nata-taşa'nın yüzündeki, gözlerindeki ifade, her şeyi çok açık ve derin anlatıyordu.

Nataşa ona bakıyor, fakat korku ve şüphe içinde görünüyordu. Bütün bildiklerini söylemeli mi, söylememeli miydi; ruhun derinliklerine nüfuz eden bu ışıklı gözlerin karşısında her şeyi, gördüğü bütün hakikatları söylemenin imkânsız olduğunu âdeta hissediyordu. Na-taşa'nın dudağı birdenbire titredi, ağzının et-

100

HARB VE SÜLH

HARB VE SULH

İOE

rafında biçimsiz kırışıklar belirdi; hıçkırarak yüzünü elleriyle kapadı.

Prenses Mariya her şeyi anlamıştı.

Fakat hâlâ ümitliydi, kendi de inanmadığı sözlerle sordu:

— Yarası nasıl? Umumiyetle durumu nasıl?

Nataşa sadece:

— Kendiniz., kendiniz göreceksiniz, diyebildi.

Ağlamağa son verip yanına sakın yüzlerle | .girmek için odasının yanında bir müddet oturdular.

Prenses Mariya:

— Hastalığı nasıl bir seyir takibetti? Çoktan beri mi fena gidiyor? Ne zaman oldu bu? diye sordu.

Nataşa, ilk zamanlar ateş ve ağrı yüzünden tehlikeli bir durum meydana geldiğini fakat Troytsa'da bunun geçtiğini, doktorun yalnız kangrenden korktuğunu anlattı. Bu tehlike de atlatılabiliyordu.

Yaroslavl'a geldikleri zaman yara irinlenmeğe başlamış (Nataşa irinlenme ve saireye ait her şeyi biliyordu) ve dok-j tor irinlenmenin iyi bir seyir takibedebilece-j .ğini söylemişti. Tekrar ateş yaptı. Doktor bı ateşin öyle tehlikeli olmadığını söyledi.

— Fakat iki gün önce, dedi Nataşa, birdenbire hu oldu... — hıçkırıklarını tutarak ilâ-j ve etti, — neden bilmiyorum, fakat ne hale geldiğini kendiniz göreceksiniz.

Prenses:

• — Takatten mi düştü, Zayıfladı mı?... diye sordu.

— Hayır, değil, ama daha fena. Kendiniz göreceksiniz. Ah, Mari, o çok fazla iyi bir in-sanJyaşıya... yaşayamaz, çünkü...

XV

Nataşa alışkınca bir hareketle kapıyı açıp prenses Mariya'yi öne geçirdiği zaman prenses,, hıçkırıkların boğazını tıkadığını hissetti. Kendini o kadar hazırlamasna, sakinleşmeye çalışmasına rağmen onu görünce ağlamamak elinde olacağını biliyordu.

Prenses Mariya, Nataşa'nın: "Bu, iki gün. evvel oldu" sözleriyle ne kasdettiğini anlamıştı. Anlamıştı ki bu onun birdenbire yumuşaması demektir ve bu yumuşayış, rikkate geliş, ölüm alâmetleridir. Kapıya yaklaştı, And-rüşa'nın çocukluğundaki yumuşak, tatlı ve rikkatli ifadesiyle, seyrek görünen ve bunun için. ona daima o kadar kuvvetli tesir eden yüzünü hayalinde görüyordu. Babası gibi onun, ölmeden evvel kendisine yavaş ve tatlı sözler söyleyeceğini buna dayanamayacağını, başucunda hüngür hüngür ağlayacağını biliyordu. Fakat

İf4ü

102

HARB VE SULH

er geç bu olacaktı. Odaya girdi. Miyop gözleriyle vücudunun şeklini seçtikçe, yüzünün çizgilerini buldukça hıçkırıklar boğazına daha çok yaklaşıyordu; işte yüzünü gördü, bakışlarıyla karşılaştı.

Sincap derisi kaplı bir oda elbisesiyle yanlarına yastıklar dizilmiş bir divan üzerinde yatıyordu. Zayıf ve sapsarı idi. Zayıf, şeffaf, beyaz elinde bir mendil vardı, öbür elini, hafif parmak hareketleriyle, uzamış ince bıyıklarına dokunduruyordu. Gözleri içeri girenlere takıyordu.

Onun yüzünü görüp de bakışlarıyla karşılaşınca prenses Mariya adımlarını birdenbire yavaşlattı ve göz yaşlarının kuruduğunu, hıçkırıklarının durduğunu hissetti. Yüzünün, "bakışlarının ifadesini kavrayınca birdenbire korktu. Kendini suçlu gibi hissetti.

"Ama suçum ne?" diye kendi kendine sordu. Soğuk ve sert baktışlar ona: "Suçun yaşaman ve hayatı düşünmen, ya ben!..." diye cevap verdiler.

Kızkardeşini ve Nataşa'yı ağır ağır süzerken dışarı değil, kendi içine bakan derin bakışlarında âdeta bir kin vardı.

Kızkardeşiyle, âdetleri üzere, birbirlerinin ellerini öptüler.

Tıpkı bakışları gibi sakın ve yabancı bir sesle:

HARB VE SULH

103,

— Hoş geldin Mari, nerden çıktın böyle dedi.

Ümitsiz bir çılgılla haykırmış olsaydı,, çılgılığı* prenses Mariya'yı bu sestten daha az dehşete düşürürdü.

Aynı sakın sesle, ağır ağır ve besbelli hâtırasını zorlayarak:

J — Nikoluşka'yı da getirdin mi? dedi. Prens Mariya:

— Sıhhatin nasıl şimdi? diye sordu; bunu nasıl söylediğine kendisi de şaşırıyordu.

Prens Andrey:

— Bunu doktora sormalı, dostum, dedi; görünüşe göre güler yüzlü olmak için kendini daha da zorlayarak sadece dudaklarının ucu ile ilâve etti (Ne söylediğini hiç düşünmediği, belliydi) :

— Merci, chere amie, d'etre venu1.

Prens Mariya onun elini sıktı, elinin sıkılmasından prens Andrey, hafifçe yüzünü buruşturdu.

Susuyordu; Prens ne söyleyeceğini bilmiyordu. İki gün evvel olup bitenleri anlamıştı. Sözlerinde, sesinin tonunda, bilhassa. bu bakışlarda, — bu soğuk, âdeta düşmanca bakışlarda — dünyevi olan her şeyden uzaklaşma, yaşayan insan için korkunç bir uzaklaşma hissediliyordu. Yaşayanları güçlkle an-Geldiğiniz için teşekkür ederim, dostum.

304

HARB VE SULH

lıyor gibi görünüyordu; bununla beraber yaşayanları anlamayışı, anlama kabiliyetini kaybettiğinden değil, yaşayanların anlamadığı, anlayamadığı başka bir şeyi, onun bütün varlığını emen bir şeyi anlamasından ileri geldiği hissediliyordu.

Sessizliği bozarak ve Nataşa'yı göstererek:

— Evet, bak kader ne garip şekilde birleştirdi bizi! dedi. Bütün gün bana hizmet ediyor.

Prens Mariya dinliyor, ama söylediklerini anlamıyordu. O ince duygulu, nazik prens .Andrey, sevdiği bir kızın, onu seven bir kızın yanında bunun asıl söyleyebilirdi! Eğer yaşa-jnağı düşünseydi bunu böyle soğuk, gönü! kırıcı bir eda ile söylemezdi. Öleceğini bilmesey-di, ona nasıl acımaz, yanında bunu nasıl söyleyebilirdi! Bunun ancak bir izahı olabilirdi: onun için artık her şey bireri; ona daha başka, daha önemli bir şey görüldüğü için her şey birdi.

Konuşma soğuk ve insicamsızdı, her an iesiliyordu.

Nataşa:

— Mari, Riyazan yolu ile gelmiş, dedi.

Prens Andrey, Nataşa'nm, kızkardeşini Mari diye küçük adı ile çağırdığını fark etmedi. Nataşa ise, prens Andrey'in yanında onun

HARB VE SULH

105

admi söylerken kendisi ilk defa bunun farkına varıyordu.

Prens Andrey:

— E, peki? dedi.

— Ona Moskova'nın yandığını, tamamıyla yandığını söylemişler ve güya...

Nataşa durdu: devam edemiyordu. Prens Andrey, besbelli ki, dinlemek için kendini zorluyor," yine dinlemiyordu.

— Evet, yandı, diyorlar, dedi, çok yazık, dalgın dalgın parmaklarıyla bıyıklarını düzelterek ileriye doğru bakmaya başladı.

Besbelli hoşlarına gitsin diye birdenbire:

— Kont Nikolay'İa mı karşılaştın Mari? dedi. Buraya yazdığına göre onun çok hoşuna gitmişsin, — sözlerinin, yaşayan insanlar için taşıdığı karışık mânayı anlamaya kudreti yokmuş gibi sade, sakın bir eda ile devam ediyordu. Sanki uzun zaman arayıp da nihayet bulduğu kelimelere sevinmiş gibi: — Sen de onu sevseydin çok iyi olurdu... evlenirdiniz, diye çabuk çabuk ilâve etti. Mariya onun sözlerini işitiyor, fakat onun için bu sözler, kardeşinin bütün yaşayanlardan şimdi ne korkunç şekilde uzak olduğunu ispat etmekten başka hiçbir mâna taşııyordu.

Sakin bir eda ile:

— Benden bahsetmek de ne oluyor! dedi ve Nataşa'ya baktı. Bakışlarını kendi üzerin-

106

HARB VE SULH

de hissederek Nataşa ona bakmadı. Yine her kes sustu.

Prences Mariya titreyen bir sesle birdenbire:

— Andre ister misin... dedi, Nikoluşka'yi görmek ister misin? Her zaman seni anardı..

Prens Andrey ilk defa olarak hafifçe gülümsedi, fakat kardeşinin yüzünü o kadar iyi bilen prences Mariya, bunun sevinçten, oğluna şefkatten gelen bir gülümseme değil, kendisinin, onu duygulandırmak için aklınca son çareye başvurusuyla hafif, tatlı bir alay olduğunu dehşet içinde anladı.

— Evet, Nikoluşka'yı getirdiğine çok memnun oldum. Sıhhati yerinde mi?

Ürkek ürkek babasına bakan, fakat kimse ağlamadığı için ağlamayan Nikoluşka yanına getirildiği zaman Prens Andrey onu öptü: belliydi ki, ona ne söyleyeceğini bilmiyordu.

Prences Mariya, Nikoluşka dışarı çıkarılınca, yine kardeşine yaklaştı, onu öptü, kendini artık fazla tutamamaya başladı..

Prens Andrey gözlerini dikmiş ona bakıyordu.

— Nikoluşka için mi ağlıyorsun? diye sordu.

Prences Mariya ağlayarak başını tasdik eder yollu eğdi:

— Mari, bilirsin, İncil... birden sustu.

HARB VE SULH

107

— Ne diyorsun?

Aynı soğuk bakışlarla kızkardeşine bakarak:

— Hiç. Burada ağlamamak lâzım, dedi.

Prences Manyanın, Nikoluşka babasız kalacak diye ağladığım kardeşi anlamıştı. Kendini zorlayarak hayata dönmeğe, yine yaşayanları^ görüşüne gelme.ye çalıştı.

*"Evet, bu herhalde onlara acıklı gelir! diye düşündü. Halbuki ne basit şey!"

Kendi kendine:

"Gökyüzü kuşları, ne eker, ne de biçerler, ama mukaddes babamız onları besler" dedi ve aynı şeyi

Prences'e söylemek istedi; "Ama olmaz, onlar bunu kendilerine göre anlarlar; anlamazlar ki bunu! Şunu anlamazlar ki: bu kadar değer verdikleri bütün bu hisler, bize o kadar önemli görünen bütün bu fikirler lüzumsuzdur. Biz birbirimizi anlayamayız!" sonra sustu.

Prens Andrey'in oğlu yedi yaşında idi. Yazıyı zor sökebiliyor, daha bir şeyler bilmiyordu. O günden sonra çok şeyler görüp geçirmiş, birçok bilgiler, müşahedeler, görgüler edinmişti; fakat eğer sonradan edindiği bütün hu kabiliyetlere o zaman sahip olsaydı, babasıyla prences Mariya ve Nataşa arasında geçen sahnenin bütün önemini şimdi anladığından daha iyi, daha derin anlayamazdı. Her şeyi an-

108

HARB VE SULH

lamıştı; ağlamaksızın odadan çıktı, arkasından çıkan Nataşa'ya sesizce yaklaştı, dalgın, güzel gözleriyle utangaç bir eda ile ona baktı; hafifçe yukarı kalkık kırmızı üst dudağı titriyordu, başını Nataşa'ya dayadı, ağlamaya başladı.

O günden beri Desales'den, onu okşayan Kontes'ten kaçıyor, ya tek başına oturuyor, yahut ürkek ürkek prenses Mariya'ya ve halasından daha çok sever görüldüğü Nataşa'ya yanaşıyor, sesizce, sıkılarak onlara sokuluyor,, okşanmak istiyordu.

Prens Mariya, prens Andrey'in yanından çıktığı zaman Nataşa'nın yüzünde okunan şeyleri tamamıyla anlamıştı. Kardeşinin hayatının kurtulması ümidi üzerinde Nataşa ile bir daha konuşmazdı. Yatağının yanında sıra ile onunla nöbet bekliyor ve artık ağlamıyordu; fakat içinden, can çekişen bir insanın başucun-da huzuru şimdi o kadar çok hisedilen o Ebedî, Ulaşılmaz varlığa hiiabederek durmadan dua ediyordu.

XVI

Prens Andrey öleceğini sadece bilmiyor, can çekiştiğini, yan yarıya Ölmüş olduğunu da hisediyordu. İçinde, dünyevi olan her şeyden uzaklaşmanın şuuru, varlığın garip, neşeli bi] hafifliği vardı. Acele etmeden ve telâş göstei meden olacağı bekliyordu. Bütün hayatı b<

HARB VE SULH

109

yunca daima hissettiği o müthiş, ebedî, meçhul ve uzak varlık, onun için şimdi yakın — yaşamının garip hafifliği dolayısıyla, — hemen hemen anlaşılır, hisedilir bir şey olmuştur.

Eskiden, ölümden korkardı. Bu, korkunç ıstıplp verici ölüm korkusu hissini iki defa duymuştu; şimdi böyle bir duyguyu artık bilmiyordu.

İlk defa bu hissi, önünde mermi tanesi hir topaç gibi döndüğü zaman duymuştu; biçilmiş ekin tarlasına, çalılara, gökyüzüne bakıyor, ölümün kendi başucunda dolaştığını görüyordu. Yaralandıktan sonra ayrıldığı ve ru-İiunda birdenbire, onu tutan hayat boyunduruğundan kurtulmuş gibi, ebedî, hür, bu hayatla bağlı olmayan sevgi çiçeği açıldığı zaman o, artık Ölümden korkmuyor, onu düşünmüyordu.

Yaralandıktan sonra geçirdiği ıstıraplı yalnızlık ve yarı sayıklama saatlerinde, ona açılan yeni, ebedî aşk âlemine ne kadar çok dal-mışsa, kendi de hissetmeden, dünyevi hayattan o kadar uzaklaşmıştı. Her şeyi, herkesi sevmek, sevgi için daima kendini feda etmek; hiç kimseyi sevmemek, bu dünyevi hayatı yaşamamak demekti. Bu aşk âlemine ne kadar çok girmişse hayattan o kadar ayrılmış, sevgimiz ol-

no

HARB VE SULH

madiği zaman hayatla ölüm arasında durant korkunç engeli o kadar tam yıkmıştı. Bu ilk zamanlarda öleceğini hatırlayınca kendi kendine şöyle derdi: ne olacak sanki, daha iyi.

Fakat Mitişçi'de yarı sayıklama halinde arzuladığı kadın, gözünün önüne geldiği ve* kendisi dudaklarını onun eline yapıştırarak sakın, sevinçli göz yaşlarıyla ağladığı geceden. sonra bir kadının aşkı gizlice kalbine girmiş,, onu tekrar hayata bağlamıştı. Ona hem sevinç, hem kaygı verici düşünceler gelmeye başladı. Sargı yerinde, Kuragin'i gördüğü anda, onu,, kavramış olan hisse şimdi tekrar donemiyor-du: ona şimdi yaşayıp yaşamadığı suali azap veriyordu. Bunu sormaya cesaret edemiyordu.

Hastalığı tabîî seyrini takibediyordu, fakat Nataşa'nın "bu hal oldu" diye bahsettiği değişme, onda prenses Manya gelmeden iki. gün. evvel olmuştu. Bu hayatla ölüm arasındaki son savaş, ölümün galefçe çaldığı ruhi bir savaştı. Bu, Nataşa'ya olan aşkından ibaret^ gördüğü hayatta hâlâ değer verdiğinin âni bil itirafı ve bütün varlığının meçhul karşısmdakij son isyanıydı.

Bir akşamdı. Her zaman olduğu gibi, ye-ı mekten sonra hafif bir ateşi vardı; düşünce-; leri fevkalâde berraktı. Sonya masanın yanında oturuyordu. Hasta, ımızganiyordu. Birdenbire onu bir saadet hissi kapladı.

HARB VE SULH

nı

"Ah, o geldi" diye düşündü.

Gerçekten de, Sonya'nın yerinde, sessiz adımlarla biraz Önce içeri girmiş olan Nataşa oturuyordu.

Nataşa kendisine hizmet etmeye başlayalı beri prens Andrey, onun yakınlığının bu maddi tesirini daima hissetmişti. Nataşa onu yana alarak bir koltuğa oturmuş, mumun ışığından (\$ıu koruyarak çorap örmekte idi. (Prens Andrey onu bir defa, hiç kimsenin hastalara, çorap ören ihtiyar dadılar gibi bakmadığını, çorap örmekte teskin edici bir şey bulunduğunu söylemiş ve o zamandan sonra Nataşa çorap örmesini öğrenmişti). İnce parmakları arasına tokuşan şişleri çabuk çabuk değiştiriyordu; eğik yüzünün düşünceli profilini Andrey açık açık görüyordu. Nataşa kımıldandı, yumak dizlerinin üstünden yuvarlanıp düştü. Nataşa ürperdi, prens Andrey'e dönüp baktı; mumun ışığı eliyle kapayarak, ihtiyatlı, çe--vik, yanhşsaz bir hareketle eğildi, yumağı aldı ~ve yine eski vaziyette oturdu.

Prens Andrey kımıldamadan ona bakıyordu, bu hareketten sonra derin bir nefes almaya ihtiyacı olduğunu, fakat onun buna cesaret edemediğini, ihtiyatla nefes alıp verdiğini gördü.

Troytsa manastırında geçmişten bahsetmişlerdi; prens Andrey Nataşa'ya sağ kalırsa,

112

HARB VE SULH

onu kendisiyle birleştiren yara için Tanrıya' ebedî olarak şükredeceğini söylemişti; ama o» zamandan beri gelecekte hiç konuş mamı şıardı.

Şimdi, prens Andrey ona bakıp şişlerden çıkan hafif çelik seslerini dinleyerek içinden:

"Bu olabilir mi acaba?" diyordu. "Kader beni onunla sırf öleyim diye böyle garip bir şekilde birleştirdi?...

Hayatın gerçeği, sırf hiçlik içinde yaşamam için mi bana zahir oldu? Onu dünyada her şeyden çok seviyorum. Fakat onu seviyorsam ne yapayım?" dedi ve birdenbire ağrı çektiği zamanlardan kalma bir alışkanlıkla elinde olmayarak inledi.

Bu sesi duyunca Nataşa çorabı bıraktı,, başım ona doğru uzattı; birdenbire ışıldayan gözlerini fark ederek hafif adımlarla ona yaklaştı, eğildi.

— Uyuyor musunuz?

— Hayır, çoktan beri size bakıyorum; geldiğinizi içimden duydum. Sizin verdiğiniz tatlı; sükunu... ışığı bana kimse vermiyor. Sevincimden ağlamak istiyorum:

Nataşa ona daha çok sokuldu. Yüzü taşkın bir sevinçle parlıyordu.

— Nataşa, sizi çok seviyorum. Dünyada herkesten çok.

— Ya ben? — bir an öteye döndü. — Ne-j den çok? dedi.

HARB VE SULH

11

— Neden mi çok?.. E, nasıl düşünüyorsunuz, içiniz, kalbiniz size ne diyor, yaşayacak mıyım? Ne dersin?

Nataşa onun iki elini ihtirasla tutarak âdeta haykırdı:

— Buna eminim, eminim!

Prens Andrey susuyordu. * — Ne iyi olurdu! dedi ve elini alıp öptü..

Nataşa mesut ve heyecanlıydı; bu hareketin doğru olmadığını, onun sükûna ihtiyacı olduğunu hemen hatırladı.

Sevincini yenerek:

— Ama siz uyumadınız, dedi. Uyumaya çalışın... rica ederim.

Prens Andrey, onun elini sıkarak bıraktı; Nataşa mumun yanma geldi; yine eski vaziyette Oturdu. İki defa dönüp ona baktı, parıldayan gözleri kendi gözleriyle karşılaştı. Ördüğü çorapta kendine bir vazife tâyin etti, bunu bitinciye kadar ona bakmamaya karar verdi.

Gerçekten de biraz sonra prens Andrey gözlerini kapadı ve uyudu. Aradan çok geçmedi, birdenbire soğuk terler dökerek telâşla uyandı.

Uyurken, bu sıralarda daima düşündüğü şeyi, hayatı ve ölümü, ama daha çok ölümü düşünüyordu. Kendini ona yakın hissediyordu-

.114

HARB VE SULH

HARB VE SULH

115:

"Aşk mı? Aşk nedir?" diye düşünüyordu.

"Aşk ölüme engel oluyor. Aşk hayattır. Hayattan ne anlıyorsam ancak sevdiğim için anlıyorum. Her şey sadece sevdiğim içindir, sevdiğim için vardır. Her şey ona bağlıdır. Aşk Tanrı'dır; ölmek, benim için, aşkın parçası için, genel ve ebedî kaynağa dönmektir". Bu düşünceler ona teselli verici geliyordu. Ama bunlar ancak düşünceydi. Onlarda bir şey eksikti, onlarda sübjektif, zihnî bir şey vardı, apaçıklık yoktu. Yine kaygı, belirsizlik baş-gösterdi. Uykuya daldı.

Rüyasında, gerçekten yattığı odada yattığını, fakat yaralı değil, sıhhatli olduğunu görüyor, karşısına türlü türlü, önemsiz, kayıtsız birçok insanlar çıkıyor, onlarla lüzumsuz bir şeyler üzerinde konuşup münakaşa ediyor, onlar bir yere yollanmaya hazırlanıyorlar, prens Andrey, bütün bunların önemsiz şeyler olduğunu, onun başka, daha önemli kaygıları bulunduğunu bulanık bir şekilde hatırlıyor, fakat, onları hayrette bırakarak, boş, nükteli birtakım sözler söylemekte devam ediyor, bütün bu şahıslar yavaş yavaş, hissedilmeden kaybolmaya başlıyor; hepsinin yerini kapıyı kapama meselesi alıyor. Kalkıyor, sürgüsünü sürmek ve kapamak için kapıya doğru gidiyor. Her şey onu vaktinde kapamaya muvaffak olup olamayacağına bağlı. Yürüyor, acele ediyor, fakat ayakları kımıldanmıyor; kapıyı, yetişip kapı-vamıyacağını biliyor, ama yine de olanca kuvvetini sarf ediyor. İstirap verici bir korku, üzerine çöküyor. Bu korku ölüm korkusudur: O, kapm arkasında duruyor. Fakat bitkin, şaşkın bir halde kapıya doğru sürünürken korkunç bir şey öbür taraftan dayanıyor. Beşerî olmayan bir şey —! Ölüm — kapıyı zorluyor, onu durdurmak gerek. Kapıya sarılıyor, son gayretini sarf ediyor, kapamak artık imkânsız, hiç olmazsa onu tutmalı, fakat kuvveti yetmiyor, dayanamıyor, korkunç şeyin zorladığı kapı açılıyor, tekrar kapanıyor.

Kapı arkadan bir defa daha zorlanıyor.. Son, tabiatüstü gayret bir fayda vermiyor, iki kanad sessizce açılıyor. O, içeri giriyor; o. Ölümdür. Prens Andrey ölmüştür.

Fakat prens Andrey ölür ölmez uykuda olduğunu hatırlıyor ve o anda kendini zorlayarak uyanıyor. "Evet, ölümdü. Öldüm ve uyandım. Evet, ölüm bir uyanıştır". Bu düşünce zihinde birdenbire parlayıp söndü; şimdiye kadar meçhulü örten perde can gözünün Önünde açıldı. Evvelce onu bağlayan bir kuvvetten kurtulur gibi olduğunu ve o zamandan beri onu bırakmayan o garip hafifliği hissetti. Soğuk terler içinde uyanıp da divan üzerinde kımıldanınca Nataşa, yanına yaklaştı, ne~ oldu diye sordu. Prens Andrey ona cevap ver-

116

HARB VE SULH

medi, ne söylediğini anlamayarak tuhaf tuhaf ona baktı.

Bu, prenses Mariya gelmeden iki gün evvel olan şeydi. O günden sonra, doktorun dediği gibi, takattan kesici ateş fena bir mahiyet aldı, fakat Nataşa doktorun söyledikleriyle ilgilenmiyordu: bu korkunç ve kendisi için daha aşikâr, mânevi alâmetleri görüyordu.

O günden sonra prens Andrey için uykudan uyanma ile birlikte hayattan uyanma da başladı. Hayatın devamına nispetle bu uyanış ona, rüyanın devamına nispetle uykudan uyanıştan daha yavaş gelmiyordu. Bu nispeten yavaş uyanışta korkunç ve tehlikeli bir şey yoktu.

Son günleri ve son saatleri her zamanki gibi normal geçmişti. Yanından ayrılmayan prenses Mariya ile Nataşa da bunu hissediyorlardı. Ağlamıyor, telâş göstermiyorlardı ve son zamanlarda, kendileri de bunu hissederek, ona değil, (o artık yoktu, onlardan uzaklaşmıştı) -en yakın hâtırasına, cismine hizmet ediyorlar--dı. İkisinin de hisleri o kadar kuvvetliydi ki ölümün dış tarafı, korkunç tarafı onlara tesir etmiyordu: acılarını tahrik etmeye lüzum görmüyorlardı. Yanında da, o yokken de ağlamıyorlardı, fakat aralarında ondan asla bahsetmiyorlardı. Anladıklarını kelimelerle ifade ede-jnediklerini hissediyorlardı.

HARB VE SULH

117"

Onun ağır ağır ve sükûnetle onlardan uzaklaşarak gittikçe daha derinlere, yokluğa gömülüp gittiğini ikisi de görüyor, bunun böyle olması gerektiğini, böyle olması iyi olduğunu biliyorlardı.

Günahını çıkarttılar, kuddas verdiler; herkes helâllaşmak için yanma geldi. Oğlu yanına getirilince dudaklarını yüzüne dokundurdu, îjçi sızladığı, dayanamadığı için değil, (prens Mariya ile Nataşa bunu anlıyorlardı) sadece ondan istenen şeyin hepsi bu olduğunu sandığı için başını öteye çevirdi; fakat onu takdis etmesi söylenince istenen şeyi yerine getirdi ve daha başka bir şey yapmak lâzım mı diye sorar gibi baktı.

Son nefesini verdiği zaman prenses Mariya ile Nataşa orada idi.

Ceset karşılarında hareketsizce birkaç dakika yattıktan, soğuduktan sonra prenses Mariya: — Tamam mı? dedi. Nataşa yaklaştı, cansız gözlerle baktı, onları hemen kapadı. Öpmeyi, en yakın hâtırasını bağrına bastı.

"Nereye gitti? Şimdi nerededir?..."

Giydirilen, yıkanan ceset, masanın üstündeki tabuta yatarken herkes yaklaşıyor, herkes ağlıyordu.

118

HARB VE SULH

Nikoluşka, kalbini parçalayan ıstıraplı bir şaşkınlıktan ağlıyordu. Kontesle Sonya, Na-taşa'ya. acıdıklarından ve prens Andrey artık yaşamadığı için ağlıyorlardı. İhtiyar kont, yakında — bunu hissediyordu — kendisinin de aynı korkunç adımı atması mukadder olduğu için ağlıyordu.

Nataşa ile prenses Mariya da şimdi ağlıyorlardı, fakat onlar kendi şahsi acılarına ağlamıyorlardı; gözlerinin önünde geçen basit ve muhteşem ölüm sırrı karşısında ruhlarını kaplayan dindarca bir heyecan ve teessürden sağlıyorlardı.

İKİNCİ KISIM

I

J

* İnsan zekâsı için hâdiselerin bütün sebeplerini kavramak imkânsızdır. Fakat sebepleri'. arayıp bulmak ihtiyacı insan ruhuna has bir şeydir. Hâdiselerin, her biri ayrı ayrı sebep-olarak görünebilen, sayısız ve karışık şartlarına nüfuz edemeyen insan zekâsı, önüne ilk çıkan kavranması en kolay bir izaha yapışır, "işte sebep" der. Tarihî olaylarda (ki burada. müşahade konusu insanların fiil ve hareketleridir) en iptidai izah şekli tanrıların İradesi, sonra da en ileri tarihi mevkide bulunanlar, tarihî kahramanlardır. Fakat tarihî kahramanın iradesinin kitle hareketlerini idare etmesi _ şöyle dursun, kendisinin de daima idare edildiğine kanaat getirmek için tarihî olayın Özüne, yani bütün insan kitlelerinin faaliyetine' nüfuz etmek kâfidir. Tarihî olayların mânâsını bu veya şu şekilde anlamamanın ehemmiyeti yok gibi görünür. Fakat batı milletlerinin,, Napolyon istediği için, doğuya yürüdüklerini söyleyen insanla bunun böyle olması gerektiği için böyle olduğunu söyleyen insan arasın—

120

HARB VE SULH

daki fark; arzın sabit durduğunu : seyyarelerin onu etrafında hareket ettiklerini iddia eden insanlarla arz'm neye dayandığını bilmediklerini, fakat onun da, öbür seyyarelerin de hareketlerini idare eden kanunlar mevcut olduğunu söyleyen insanlar arasındaki farkın aynıdır. Tarihî olayın, bütün sebeplerin biricik sebebinden başka sebepleri yoktur ve olamaz. Fakat olayları idare eden, kısmen meçhulümüz olan, kısmen yaklaşıp dokunduğumuz kanunlar vardır. Bu kanunların keşfi ancak, sebepleri bir kişinin iradesinde aramaktan tamamıyla vazgeçtiğimiz zaman mümkün olabilir; nasıl ki seyyarelerin hareket kanunlarının keşfi de ancak, arzu sahipliği telâkkisinden insanlar vazgeçtikleri zaman mümkün olmuştur. Tarihçiler Borodino savaşından, Moskova'nın düşman tarafından işgali ve yıkılmasından sonra 1812 harbinin en önemli vakası olarak, Rus ordusunun Riyazan yolufidan Kaluga yoluna ve Tarutino karargâhına doğru Krasnaya Parha için yan yürüyüşü denen hareketi kabul ederler. Tarihçiler bu dâhice hareketin şerefini ayrı ayrı şahıslara mal eder, kime ait olduğu üzerinden tartışır. Yabancı tarihçiler, hattâ Fransız tarihçileri bile Rus kumandanlarının dehasını kabul eder, bu yan yürüyüşün- <den, bahsederler. Fakat neden askerî yazarlar ve onların arkasından herkes bu yan yü- rüyüşün, Rusya'yı kurtaran, Napolyon'u mah-

HARB VE SULH

121

veden tek bir şahsın derin fikirli bir buluşu olduğunu sanırlar, bunu anlamak çok zordur. Evvelâ, hareketteki derin fikirliliğin, dâhiliğin +ie olduğunu anlamak zor, zira ordunun en iyi durumunun (ona hücum edilmediği zaman) en çok erzak bulunan yerde olduğunu anlamak için fazla kafa yormaya lüzum yok. Herkes, hattâjon üç yaşında kalın kafalı bir çocuk bile, 1812*yıhnda, Moskova'dan çekildikten sonra Kaluga yolunda ordu için en elverişli durumun meydana geldiğini kolayca anlayabilirdi. Böylece

evvelâ, tarihçilerin hangi karinelerle bu manevrada derin düşünölmüş bir şey bulunduğu hükmüne vardıklarını anlamak mümkün değildir. İkinci tarihçilerin, Ruslar için kurtarıcı, Fransızlar için felâketli bir şeyi bu manevranın neresinde gördüklerini anlamak daha da zordur; zira bu yan yürüyüşü, daha evvelki, o andaki ve daha sonraki şartlar içinde Rus ordusu için felâketli, Fransız ordusu için kurtarıcı olabilirdi. Eğer bu hareket vuku bulduğu andan itibaren Rus ordusunun durumu düzelmeye başladıysa sebebin bu hareket olması icabetmez.

Eğer başka şartlarla birleşmemiş olsaydı bu yan hareketi, bir fayda sağlaması şöyle dursun, Rus ordusunu mahvedebilirdi. Moskova yanmasaydı ne olacaktı? Murat, Ruslarla teması kaybetmese, Napolyon atalet içinde bulunması, Krasnaya Parha önlerinde Rus ordusu

122

HARB VE SULH

Bennigsen'le Barclay'in tavsiyesine göre savaş verseydi ne olacaktı? Rus'lar Parha üzerine yürüdükleri sırada Fransızlar onlara saldırırsa-lardı ne olacaktı? Sonradan Napolyon Taru-tino'ya yaklaşarak Smolensk'e hücumda sarf ettiği enerjisinin onda biriyle dahi Rus'lara sal-dırısa ne olacaktı? Fransız'lar Petersburg üzerine yürüselerdi ne olacaktı?... Bütün bu ihtimaller yan hareketinin kurtarıcı rolünü felâkete çevirebilirdi.

Üçüncüsü, en anlaşılmayan nokta, yan hareketinin tek bir kişiye mal edilmeyeceğini, hiçbir zaman onu kimsenin önceden görmediğini, bu manevrayı tıpkı Fili'deki çekilme gibi, hakikatte bütünlüğü ile hiçbir zaman kimsenin tasavvur etmediğini, bunun çok çeşitli, sayısız şartlardan, adım adım, olay olay, lâhza lâhza doğduğunu ve ancak gerçekleştiği, bir geçmiş olduğu zamandır ki bütün genişliği ile göz önüne getirdiğini tarihi inceleyen insanların bilerek görmek istememeleridir.

Fili'deki askeri mecliste Rus komutanlarında hâkim olan kanaat, en tabîî hareket olarak düz hat istikametinde, yani Nijninogorod yolu boyunca geriye çekilmektir. Mecliste çoğunluğun bu fikri tutması ve bilhassa toplantıdan sonra başkomutanın îaşe kısmı âmiri Lanskoy'la yaptığı meşhur konuşma buna delildir. Lanskoy, ordu için erzakın en ziyade

HARB VE SULH

123

Oka nehri boyunca Tula, Kaluga illerinde toplandığını, Nijni'den ricat edilirse erzak stokları, kış başında üzerinde taşıtların geçmesine imkân olmayan büyük Oka nehriyle ordudan ayrılmış olacağını başkomutana arz etmişti. Bu, Nijni'ye giden ve evvelce en tabîî görünen düz istikametten sapma zaruretinin ilk alâmetiydi. Ordu daha güneyi, Riyazan yolunu, yedeklere yakın olan yolu tuttu. Sonradan Rus ordusuyla teması bile kaybeden Fransız'ların ataleti, Tula atelyelerini savunma kaygısı ve bilhassa iâşe üslerine yaklaşmanın elverişliliği orduyu daha güneye, Tula yoluna çevirdi. Parha'yı ele geçirmek için çok sıkı bir yürüyüşle Tula yoluna geçtikten sonra Rus komutanları Podolsk'ta durmayı düşündüler, Tarutino mevziini kimse hesaba katmıyordu; fakat sayısız- şartlar ve evvelce Rus'larla teması kaybetmiş olan Fransız ordusunun tekrar meydana çıkması, savaş projeleri ve bilhassa Kaluga'-daki erzak bolluğu ordumuzu daha çok güneye saptmaya, kendi iâşe yollarının merkezine, Tula yolundan Kaluga yoluna, Tarutino'ya geçmeye zorladı. Moskova'nın ne zaman terk edildiği sualini nasıl cevap verilemezse Tarutino'ya geçmeye ne zaman ve kimin karar verdiği sualine de cevap verilmez. Ancak ordu sayısız, ayrı ayrı kuvvetlerle Tarutino'ya girdikten sonradır ki, herkes, bunu istediğini, bunu çoktan lemin ettiğini düşünmeye başladı.

124

HARB VE SULH II

Meşhur yan hareketi, Rus ordusunun, daima taarruzun aksi istikamette geriye doğru çekilirken Fransız ordusunun taarruzu durduktan sonra ilkönce tuttuğu düz istikametten saptasından, takibedilmediğini görünce tabîî olarak erzak bolluğunun çektiği tarafa kendini koyuvermesinden ibaretti.

Rus ordusunun başında dâhi kumandanlar tasavvur edilmez de sadece kumandansız basit bir ordu tasavvur edilse, bu ordu ile erzakın çok olduğu taraftan, her şeyi bol mıntıkadan bir kavis çizerek Moskova'ya doğru bir gerileme hareketinden başka bir şey yapamazdı.

Nijninogorod yolundan Riyazan, Tula, Kaluga yollarına geçiş o derece tabiî idi ki Rus ordusunun apulcuları bu istikameti takibedi-yor. Petersburg'dan, Kuttızof'un ordusunu bu istikamette sevk etmesi isteniyordu. Tarutino'-da Kutuzof, orduyu Riyazan yolundan sevk ettiği için hükümdardan bayağı bir takdirname aldı. Hükümdarın mektubunu aldığı zaman kendisinin o sırada Kaluga karşısında almış olduğu durum işaret edilmekteydi.

Bütün sefer müddetince ve Borodino savaşı sırasında itiş kuvveti istikametinde yuvarlanan Rus ordusu yuvarlağı, itiş kuvveti

HARB VE SULH

125

tükenince ve yeni hamleler alamayınca kendisi için tabiî olan durumu aldı.

Kutuzof'un hizmeti söylediği gibi herhangi bir dâhice stratejik manevrada değil, vukua crelen hâdisenin önemini yalnız onun anlamış olmasındadır. Daha o zaman Fransız ordusun-daki hareketsizliğin önemini yalnız o anlamış, yalnız o, Borodino savaşının bir zafer olduğu-rrı iddia etmekte devam etmişti; yalnız o — Başkomutan sıfatıyla herhalde taarruz tarafına meyilli olması gerekirken — bütün kuvvetini Rus ordusunu lüzumsuz savaşlardan alıkoymak yolunda kullanmıştı.

Borodino'da yaralanan canavar, kovalayan avcının onu bıraktığı yerde yatıyordu; ama yaşıyor muydu, kuvvetli miydi, yoksa sadece oyun mu ediyordu? Avcı bilmiyordu. Birdenbire bu canavarın iniltisi duyuldu. Bu yaralı Fransız ordusu canavarının hezimetini açığa vuran inilti, Lauriston tarafından Kutuzof'un karargâhına gönderilen sulh teklifi idi.

İyi olan şeyin değil, aklına esen şeyin iyi olduğuna inanan Napolyon, Kutuzof'a aklına ilk gelen ve hiç mânası olmayan sözler yazıyordu.

"Monsieur le prince Koutouzov, diye yazıyordu, J'envoie pres de vous un de mes aides de camps generaux pour vous entretenir de plusieurs objets interessants. Je desire que

126

HARB VE SULH

votre Altesse ajoute foi â ce qu'il lui dira, sur\ tout lorsqu'il exprimera les sentiments d'estA me et de particuliere consideration que j'a\ depuis longtemps pour sa personne. Cette let\ tre rietant a autre fin, je prie Dieu, monsiew le prince Koutouzov, qu'il vous ait en sa sain\ te et digne garde.

Moscou, le 30 Octobre, 1812.

Signe Napoleon1

Kutuzof:

— Je serais maudit par la posterite si l'oi me regardait comme le premier moteur d'ui accommodement quelconque. Tel est l'esprû actuel de ma nation2 diye cevap verdi ve or] duyu taarruzdan alıkoymak için btn kuvve! tini kullanmakta devam etti.

Fransız ordusunun Moskova'da yağmacılık, Rus ordusunun Tarutino'da istirahat ettiği ayda, iki ordu kuvvetleri arasındaki nispette

1 "Bay prens Kutuzof, birçok enteresan konular üzerinde görüşmek üzere general yaverlerimden birini yanınıza gönderiyorum. Bütün söyleyeceklerine, bilhassa size karşı eskiden beri beslediğim takdir ve özel saygı hissini ifade edeceği zaman Altesinizin itimat etmelerini arzu ederim. Bununla; sizi kutsal ve kadir himayesi altında tutmasını Tanrıdan dilerim. Moskova, 30 ekim, 1812. îmza: Napolyon".

2 Bana herhangi bir uzlaşmanın ilk tahrikçisi olarak bakılsaydı gelecek nesil bana lanet okurdu. Milletimin bugünkü arzusu budur.

HARB VE SULH

127

(mânevi bakımdan ve sayıca) bir değişiklik oldu ve neticede stnlk Rus ordusunun tarafına geçti. Fransız ordusunun durumu ve sayısı Ruslarca bilinmemesine rağmen nispet de-• gişir değişmez taarruz lüzumunun sayısız alâmetleri belirdi. Bu alâmetler: Lauriston'un gönderilmesi, Tarutino'da erzakın bol oluşu, Fransız'ların hareketsizliğine, düzensizliğine dairi, her taraftan gelen haberler, alaylarımızın yeni1 kur'a erleriyle tamamlanması, havaların, iyi gitmesi, Rus askerlerinin devamlı istirahat etmiş

olması, toplanmalarının sebebi olan işi yapmak için asklerde istirahat sonunda umumiyetle görülen sabırsızlık, çoktan beri gözden kaybedilen Fransız ordusunda neler olduğu merakı, Rus ileri karakollarına şimdi Tarutino yakınındaki Fransızların etrafında cirit oynatan cesaret, köylülerin ve çetelerin Fransız'lara karşı kazandıkları kolay zaferlere dair gelen haberler, bunun uyandırdığı kıskançlık, Fransız'lar Moskova'da bulunduğu müddetçe herkesin kalbinde yatan intikam hissi ve bilhassa kuvvet nispetinin değiştiği, üstünlüğün şimdi bizim tarafımızda olduğu hissini belirsiz bir şekilde fakat her erin ruhunda doğmuş bulun-masıydı. Kuvvet nispetleri değişmişti; taarruz bir zaruret olmuştu. Yelkovan tam bir devir yapar yapmaz çalmaya başlayan bir çalar saat gibi şaşmadan, yüksek çevrelerde, kuvvet nispetleri değişmişti; taarruz bir zaruret olmuş-

128

HARB VE SULH

tu. Yelkovan tam bir devir yapar yapmaz çal*;; maya başlayan bir çalar saat gibi şaşmadan, yüksek çevrelerde, kuvvet nispetleri arasındaki esaslı değişmeye uygun olarak, artan bir canlılık görüldü; bir cızıldama oldu ve saat sesleri aksetmeye başladı.

III

Rus ordusunu, Kutuzof, onun kurmay heyeti ve Petersburg'dan Hükümdar idare ediyordu. Petersburg'da, daha Moskova'nın bırakılması haberi alınmadan bütün harbin mufassal bir plânı tanzim edilmiş, sevk ve idare için Kutuzof'a gönderilmişti. Bu plân, Moskova elimizde bulunduğu düşünülerek tertibedil-miş olmasına rağmen, kurmay heyetince tav-sibedilmiş ve tatbikine geçilmesi kararlaştırılmıştı. Kutuzof sadece, uzaktan yapılan harb plânlarının tatbikinin daima güç olduğunu yazıyordu. Karşılaşılan güçlükleri halletmek için yeni direktiflerle onun harekâtını takibetmek, rapor vermekle ödevli şahıslar gönderildi.

Bundan başka, Rus ordusunun bütün genel kurmayı tamamıyla değiştirilmişti. Vurulan Bagration'la gücenen ve çekilen Barklay'm yerleri doldurulmuştu. A. yi B. nin yerine, B. yi de D. nin yerine, yahut tersine, D. yi A. nin yerine ve ilh. getirmenin iyi olup olmayacağı meselesi üzerinde ciddî olarak durulmuştu. San-

P

HARB VE SULH

129

ki bunun A. ile B. yi memnun etmekten başka ,bir faydası olabilirmiş gibi.

Ordu karargâhında, Kuzutof'la kendi kurmay başkanı Bennigsen arasındaki düşmanlık,. Hükümdarın itimadını kazanmış şahısların bulunuşu ve bu nakiller yüzünden her zamankinden daha karışık bir partiler oyunu dönüyordu; mümkün olan bütün nakillerde, konbine-J: onlarda A. B. nin, D. C. nin kuyusunu kazıyordu, bütün bu tertiplerde entrika konusu, ekseriyetle bütün bu insanların idare etmeği düşündükleri harb işiydi. Fakat bu harb işi onlara bağlı olmaksızın, cereyan edeceği şekilde, yani, insanların tertipleriyle hiçbir zaman birleşmeden, kitle münasebetlerinin mahiyetinden doğarak cereyan ediyordu. Birbirleriyle çarpışan, birbirine karışan bütün bu tertipler yüksek çevrelerde ancak, vukua gelmesi mukadder olan şeyin doğru bir yankısı olarak kabul edilmekteydi.

İmparator, Tarutino savaşından sonra alınan 2 ekim tarihli mektubunda şöyle yazıyordu:

"Prens Mihail İlarionoviç! Moskova 2 eylülünden beri düşman elinde bulunuyor. Son raporunuz 20 eylül tarihli; bütün bu müddet zarfında düşman karşı harekete geçmek ve ilk başkentimizi kurtarmak için bir tedbir almak şöyle dursun, son raporlarınızdan anlaşıldığına göre, daha da geri çekildiniz. Serpuhof bir

130

HARB VE SULH

düşman müfrezesi tarafından işgal edildi; Tula, ordu için o kadar zaruri olan meşhur atel-yeleriyle tehlikede. General Wintzengerode'nin raporlarından öğreniyorum ki 10.000 kişilik bir düşman kolordusu Petersburg yoluna doğru ilerliyor. Birkaç bin kişilik başka bir kolordu da Dimitrof üzerine yürüyor. Üçüncüsü Vladimir yolunu tutmuştur. Oldukça önemli olan dördüncüsü Ruza ile Mojaysk arasında bulunuyor. Napolyon'un kendisi ise ayın 25 inden beri Moskova'da. Bütün bu bilgilere göre,

düşman kendi kuvvetlerini önemli müfrezelere ayırmışken, Napolyon'un kendisi muhafız kı-talarıyla birlikte hâlâ Moskova'da iken karşısındaki düşman kuvvetlerinin önemli olması ve size taarruza geçmek imkânı vermemeleri mümkün müdür? İhtimal ki tersine olarak, onun, size tevdi edilen ordudan çok daha zayıf müfrezelerle veya olsa olsa bir kolordu ile sizi takibettiği düşünülebilir. Herhalde bu durumdan faydalanarak sizdeji zayıf bir düşmana başarılı bir hücum yapabilir, onu yok edebilirsiniz veya hiç olmazsa onu çekilmeye zorlayarak şimdi düşman işgali altında bulunan ilin büyük bir kısmını elimizde tutabilirdiniz, böylelikle de Tula'dan ve diğer iç şehirlerimizden tehlikeyi uzaklaştırabilirdiniz. Düşman Petersburg üzerine — hemen hemen müdafaasız kalan bu başkenti tehdit için — önemli bir kolordu sevk edebildiği takdirde bunun sorum-

HARB VE SULH

131

luluğu size ait olacaktır. Zira size tevdi edilen ordu ile kesin ve azimli hareket etmek suretiyle, bu yeni tehlikeyi uzaklaştırmak için bütün vasıtalarla maliksiniz. Unutmayınız ki siz Moskova'nın kaybı için de, hakarete uğramış vatana hesap vermeye mecbursunuz. Sizi daima mükâfatlandırmaya hazır olduğumu tecrübelerimizle bilirsiniz. Bu teveccühüm zayıflamış değinir, fakat benim ve Rusya'nın, zekânızın askerlik kabiliyetinizin, sevk ve idare ettiğiniz ordunun kahramanlığının bize önceden haber verdiği bütün gayretleri, metaneti ve başarıları sizden beklemek hakkımızdır".

Fakat, mevcut kuvvetler nispetinin Peters-burg'a aksetmiş olduğunu gösteren bu mektup yolda bulunduğu sırada Kutuzof, kumandası altındaki orduyu taarruzdan artık alıkoyama-mış, savaş başlamış bulunuyordu.

2 Ekimde kazak Şapovalof keşifte bulunduğu bir sırada tüfekle bir tavşanı öldürmüş, diğer bir tavşanı yaralamıştı. Yaralı tavşanı kovalarken Şapovalof ormanın uzak derinliklerine dalmış ve Murat ordusunun, hiçbir ihtiyat tedbiri almadan duran sol kanadının üzerine düşmüştü. Kazak, az kalsın Fransızların eline nasıl düşeceğini ürkerek arkadaşlarına anlattı. Sancaktar dinlediği bu hikâyeyi komutana bildirdi.

132

HARB VE SULH

Kazak çağırıldı, sorguya çekildi; kazak komutanları atları kaçırmak için bu fırsattan faydalanmak istediler. Fakat komutanlardan, ordunun büyük rütbeli subaylarıyla tanışan biri bu olayı bir kurmay generaline bildirdi. Son 1 zamanlarda kurmay heyetinde duran çok gergindi. Yermolof bundan birkaç gün önce Ben-nigsen'e gelerek taarruza geçilmesi için başkomutan üzerindeki nüfuzunu kullanmasını rica etmişti.

Bennigsen:

— Eğer sizi tanımamış olsam, rica ettiğiniz şeyi siz kendiniz istemiyorsunuz diye düşünürdüm. Benim bu tavsiyem bunun tamamıyla aksini yapması için Serenissim'e kâfidir, diye cevap verdi.

Kazakların, gönderdikleri süvari keşif kollarıyla doğrulanı haber, hâdisenin iyice olgunlaştığını gösteriyordu. Gerilen telin ucu kaçmıştı; saat cızıldamış, çalmaya başlamıştı, Ku-tuzof, sözde salâhiyetine, zekâsına, tecrübesine, insanları tanımasına rağmen, hükümdara doğrudan doğruya rapor gönderen Bennigsen'in tezkeresini, generallerin izhar ettikleri müşterek arzuyu, hükümdarın tahmin edilen arzusunu, kazakların verdiği bilgiyi hesaba katarak zaruri hareketi artık durdurmamış, faydasız ve zararlı saydığı şey için emir vererek olup bittiği kabul etmişti.

HARB VE SULH

IV

133

Taarruzun zaruri olduğuna dair Bennigsen'in verdiği rapor, Fransız'ların sol kanadının açık bulunduğu hakkında kazakların verdiği bilgi, taarruz emrini vermek zaruretinin ancak son işaretleriydi; 5 Ekim taarruz günü olarak tesbit edildi.

"f, 4 Ekim sabahı Kutuzof savaş talimatını imzaladı. Toll onu Yermolof'a okuyarak daha sonraki telbirlerle meşgul olmasını teklif etti.

Yermolof:

— Peki, peki, şimdi vaktim yok, dedi ve kulübeden çıktı. Toll'ün hazırladığı muharebe tertibatı çok mükemmeldi, Osterliç tertibatında olduğu gibi burada da, Almanca olmamakla beraber şöyle deniyordu : "Die erste Ko-lonne marscbirt1 falan yere, die zwite Kolonne marscbirf falan yere" v.s. ve bütün bu kollar kâğıt üzerinde, tâyin edilen zamanda yerlerine geliyor, düşmanı yok ediyorlardı. Her şey, bütün savaş tertiplemelerinde olduğu gibi, çok iyi düşünülp hazırlanmış ve yine bütün tertiplemelerde olduğu gibi, hiçbir kol tâyin edilen zamanda tâyin edilen yere gelmemişti.

Tertibattan gereken miktarda nüsha hazırlanınca bir subay çağrıldı, tatbik için kâ-

1 Birinci kol yürüyor.

2 ikinci kol yürüyor.

^w^

134

HARB VE SULH

HARB VE SULH

135

ğitları vermek üzere Yermolof'a gönderildi. Kutuzof un emir subayı olan bu genç süvari muhafız subayı, kendisine verilen vazifenin önemliliğinden memnun bir halde Yermolof un karargâhına yollandı.

— Gitti, diye Yermolof'un emir eri ona cevap verdi. Süvari muhafız subayı Yermolof'-un sık sık yanında bulunduğu bir generale gitti.

— Yoktur, general de yok.

Süvari muhafız subayı atına binip başka birinin yanına gitti.

— Hayır, gittiler.

Subay:

"Gecikme yüzünden başıma bir iş çıkmasa! Ne can sıkıcı şey!" diye düşündü. Bütün karargâhı dolaştı.

Kimi, Yermolof'u başka generallerle birlikte bir yere doğru giderken gördüklerini, kimi, herhalde vine evde olduğunu söylüyordu. Subay öğle yemeği yemeden akşamın altısına kadar aradı. Yermolof bir yerlerde yoktu. Nerede olduğunu da kimseler bilmiyordu. Subay bir arkadaşında çarçabuk hafif tertip bir yemek yedi ve tekrar ileri karakolda Miloradoviç'in yanına gitti. Miloradoviç de evde yoktu. Fakat ona, Miloradoviç'in general Kikin'in balosunda bulunduğunu, Yermolof-un da ihtimal orada olduğunu söylediler.

— Peki, nerede bu balo?

Bir kazak subayı uzaktaki bir pomeşçik konağını göstererek:

— İşte şurada, Yeçkino'da, dedi.

— Nasıl olur, orası hattın ötesi.

— Bizim alaylardan ikisini hatta sürdüler.. Orada şimdi öyle bir âlem var ki, dehşet! İki orkestra, üç şarkıcı korosu.

7 Subay, hattın ötesine, Yeçkino'ya yollandı. Eve yaklaşırken ta uzaktan bir asker dans; şarkısının ahenkli şen nağmelerini duydu.

— "Çayırlarda... çayırlarda!..." diye arada bir haykırıslara karışan ıslık ve simbal sesleri duyuyordu.

Subay bu seslerden hem neşelendi, hem de kendisine tevdi edilen önemli emri böyle uzun zaman yerine ulaştırmadığı için suçlu olduğunu düşünerek içinde bir korku hissetti. Saat dokuz olmuştu. Attan indi, Rus'larla Fransız'lar arasında bulunan sağlam kalmış büyük pomeşçik konağının dış kapısından girdi. Büfede ve sofada uşaklar şaraplarla, yemeklerle telâşlı telâşlı öteye beriye gidip geliyorlardı.

Şaskıcılar pencerelerin altında duruyorlardı. Subayı kapıdan içeri aldılar; birdenbire o, ordunun önemli generallerini hep bir yerde, bu arada Yermolof'un büyük, heybetli vücudunu da gördü. Bütün generallerin ceket düğmeleri çözüp, yüzleri kızarmış ve canlıydı, yarım daire şeklinde ayakta duruyor, yüksek sesle gülüşüyorlardı. Salonun ortasın-

136

HARB VE SULH

da yakışıklı, orta boylu, kırmızı yüzlü bir general, çevik ve ustaca hareketlerle trepak1 oynuyordu.

— Ha, ha, ha! E, aşkolsun Nikolay İvano-viç! Ha, ha!...

Subay, bu anda önemli bir emirle içeri girdiği için iki kat suçlu olduğunu hissetti; beklemek istedi; fakat generallerden biri onu gördü, niçin geldiğini öğrenip Yermolof'a söyledi. Yermolof yüzünü buruşturarak subaya doğru ilerledi, kendisini dinledikten sonra kağıtları aldı, ona bir şey söylemedi.

O gece bir kurmay arkadaşı süvari muhafız subayına Yermolof'tan bahsederken:

— Bilmiyerek mi gitti sanıyorsun? diyordu. Bu bir tuzak, hep mahsustan. Konovnit-sin'e bir oyun oynanıyor. Bak, yarın ne curcuna kopacak!

V

Ertesi gün, ihtiyar, çökmüş Kutuzof erkenden kalktı, Tanrıya dua etti, giyindi, doğru bulmadığı bir savaşı idare etmesi gerektiğini duymaktan gelen tatsız bir duyguyla arabaya bindi, Tarutino'nun beş verst ötesindeki Le-taşevka'dan taarruz edecek kolların toplan-

1 Trepak: ayaklar şiddetle yere vurularak yapılan bir Rus halk dansı.

HARB VE SULH

137

çağı yere yollandı. Kutuzof, uyuyup uyanarak, sağdan silâh sesleri gelip gelmediğini, savaşın başlayıp başlamadığını anlamak için kulak kabartarak gidiyordu. Fakat daha her yer sessizdi. Nemli, sisli bir sonbahar gününün şafağı daha yeni sökmeğe başlamıştı. Tarutino'ya yaklaşırken Kutuzof; atlarını arabanın geçtiği yoldan öbür tarafa geçirerek su başına götüren Süvarileri gördü. Kutuzof dikkatle onları süzdü, arabayı durdurdu, hangi alaydan olduklarını sordu. Bu süvariler şimdi çok uzakta, pusuda bulunması gereken kola mensuptular. İhtiyar başkomutan "Bir yanlışlık olacak" diye düşündü. Fakat biraz ilerleyince Kutuzof, silâh çatmış piyade alayları, aş pişiren, odun toplayan donlu askerler gördü. Bir subay çağırttı. Subay hareket için hiçbir emir verilmediğini bildirdi.

Kutuzof "Nasıl olur..." diye başladı, fakat hemen sustu ve üst subayın çağırılmasını emretti. Arabadan indi, başını eğip güçlükle nefes alarak bir aşağı bir yukarı gidip geldi, sessizce bekledi. İstenen subay, genel kurmaydan Eichen'i görünce Kutuzof, — bu subay hatanın suçlusu olduğu için değil, fakat öfke dökmeğe müstehak bir kimse olduğu için, — kıpkırmızı kesildi. İhtiyar, titriyerek, soluyarak, öfkesinden yerlere yatıp yuvarlanabilecek hale geldiği zamanki çılgınca hiddetiyle elleriyle tehdit ederek, bağırarak ve çok kaba küfürler

138

HARB VE SULH

savurarak Eichen'i adamakıllı payladı. Tesadüfen oraya düşmüş olan başka bir subay, hiçbir suçu olmayan yüzbaşı Brozin aynı âkibete uğradı.

Ellerini sallayıp sarsılarak ve boğuk bir sesle:

— Bu resil de kim oluyor? Kurşuna diz-meli! alçaklar! diye haykırıyordu. Âdeta maddi bir ıstırap hissediyordu. O, başkomutan, Rusya'da hiçbir zaman kimseye nasip olmayanı bir iktidara sahip olduğunu herkesin kabul ettiği Serenissim, bütün ordu karşısında gülünç: bir duruma düşmüştü. İçinden "Boşuna bugün için o kadar dua ettim, boşuna gece uyumadım, her şeyi inceden inceye hesabettim! diyordu. Genç bir subay olduğum zaman benimle kimse böyle alay etmeye cesaret edemezdi... Ama şimdi!" Dayak cezası çeker gibi ıstırap hissediyor ve bunu hiddetli ve acı haykırımlarla ifade etmekten kendini alamıyordu, fakat çok geçmeden takattan kesildi; etrafına bakı-nıp fazla kötü söylediğini hissederek arabayat bindi, sessizce gerisin geri döndü.

Bu öfke sıtması artık bir daha gelmedi;. Kutuzof gözlerini takatsızca kırpiştırarak mazeretleri, müdafaaları (Yermolof ertesi güne kadar ona görünmemiştii) ve Bennigsen'in Ko-novnitsun'm Toll'un, başarısızlığa uğrayan bu hareket ertesi gün yeniden başlanması yolun-

HARB VE SULH

139

claki ısrarlarını dinledi. Kutuzof yine razı olmak zorundaydı.

VI

Ertesi gün kıtalar tâyin edilen yerlerde toplandılar ve gece harekete geçtiler. Koyu mor bulutlu, fakat yağmursuz bir sonbahar gecesi idi, yerler ıslaktı, ama çamur yoktu; kıtal^ sessizce ilerliyorlardı, yalnız

arasına pek hafif işitilen top sesleri duyuluyordu. Yüksek sesle konuşmak, pipo içmek, çakmak yakmak yasak edilmişti; atları kışnemeye bırakmıyorlardı. Teşebbüsün esrarengizliği onun cazibesini artırıyordu. Askerler neşeliydi. Bazı kollar durmuşlar, tüfek çatmışlar gereken yere geldiklerini sanarak soğuk toprağın üstüne ^uzanmışlardı; bazıları (çoğu) bütün gece yürümüş ve besbelli ki gidecekleri yerden başka yerlere gitmişlerdi.

Yalnız kont Orlof-Denisof, kazaklarla (bütün diğerleri içinde en ehemmiyetsiz olan müfreze) zamanında kendi yerine vardı. Bu müfreze orman kenarının ucuna, Stromilovo'dan Dmitrovskoye'ye giden patika üzerinde durdu.

Uyuklamağa başlayan kont Orlof'u tanyeri ağarmadan evvel uyandırdılar. Fransız karargâhından gelen bir kaçağı getirdiler. Bu, Ponyatovski kolordusundan bir erbaşı. Bu er-fcaş, vazifede hakarete uğradığı için kaçtığını,

140

HARB VE SULH

çoktan subay olması gerektiğini, herkesten cesur olduğunu, bunun için onları terk ettiğini,, öc almak istediğini, Lehçe olarak söyledi. Murat'ın bulundukları yerden bir verst uzakta gecelediğini, kendisine yüz atlı verilirse onu diri olarak ele geçireceğini sözlerine ilâve etti. Kont Orlof-Denisof arkadaşlarıyla istişare etti. Teklif reddedilmeyecek kadar cazipti. Herkes gitmek için öne atıldı; herkes teşebbüse girişmeyi tavsiye etti. Birçok tartışmalardan, müzakerelerden sonra, tuğgeneral Grekof, erbaşı da alıp iki kazak alayı ile gitmeye karar verdi.

Kont Orlof-Denisof erbaşı bırakırken ona: — Ama iyi bil ki, dedi, yalan söyledinse- seni bir köpek gibi astırırım, doğruysa sana yüz duka var.

Erbaş cevap vermedi, ata bindi, azimli bir tavırla çarçabuk hazırlanan Grekofu takibetti.. Ormanda kayboldular. Kont Orlof, Grekofu geçirip tanyeri ağarırken sabah serinliğinin tesiriyle büzülerek, üzerine aldığı sorumluluğun telâşı içinde ormandan çıktı, ağarmaya başlayan günün ve sönmeye yüz tutan ateşlerin ışığında şimdi belirsiz bir şekilde görünen düşman karargâhına bakmaya başladı. Kont Or-lof-Denisof'un sağında açık bir meyil üzerinde bizim kolların görünmesi lâzımdı. Kont Orlof oraya bakıyordu; fakat bu kollar uzaktan görünmeleri gerektiği halde, görünmüyorlar-

HARB VE SULH

141

«di. Fransız karargâhında, kont Orlof-Denisof'a göre ve bilhassa çok iyi gören yaverinin sözlerine bakılırsa, kımıldamalar başlamıştı.

Kont Orlof karargâha bakarak:

— Ah, galiba geç kaldık, dedi.

Sözüne inandığımız bir adam gözümüzün önünden kaybolunca çoğu zaman, olduğu gi-tj', bu erbaşın bir aldatıcı olduğunu, yalan söylediğini, sadece, nereye götüreceğini kimsenin bilmediği bu iki alayı uzaklaştırarak taarruz işini altüst etmek istediğini birdenbire bütün açıklığıyla anladı. Böyle yığınlarla asker arasından başkomutanı kaçırmak mümkün mü!

— Hiç şüphe yok, yalan söyledi, namussuz, dedi Kont.

Karargâha bakınca girişilen teşebbüsün doğruluğundan Kont Orlof-Denisof gibi şüpheye düşen biri:

— Geri dönerek mümkün, dedi.

— Ha? doğru mu... Siz nasıl düşünüyorsunuz, bu işi bırakalım mı? yoksa bırakmayalım mı?

— Emreder misiniz, geri çevirelim?

Kont Orlof saatine bakarak azimli bir tavırla birdenbire:

— Çevirin, çevirin! dedi, geç kalacağız, ortalık tamamıyla ağardı.

142

HARB VE SULH

Yaver, Grekof'a yetişmek için atını dörtnala S ormana sürdü. Grekof dönünce, hem vazgeçilen bu teşebbüsten, hem hâlâ görünmeyen piyade kollarını boşuna beklemekten, hem de düşmanın

yakınlığından telâşlanan Kont Orlof-Denisof (müfrezesinin bütün adamları da aynı kaygıyı duymaktaydı) taarruz etmeğe karar | verdi.

Yavaşça kumanda verdi: "At bin!" Herkes yerini aldı, haç çıkardılar.. "Tanrı yardımcımız olsun!"

"Hurra!" sesleriyle orman inledi; kazak f bölükleri birbiri ardından ve torbadan dökülür gibi, ırmağı aşarak, kargılar önde, neşeyle karargâha doğru aktılar.

Kazakları ilk gören Fransız, korkudan ümitsiz bir feryat kopardı, bütün karargâhta (bulunanlar, giyinmemiş, yarı uyanık bir halde toplan, tüfekleri, beygirleri bırakıp rasgele bir tarafa kaçtılar.

Kazaklar, arkalarında ve etraflarında olup bitenlere aldırış etmeyerek Fransız'ları takib-etselerdi Murat'yı ve bütün orada bulunanları yakalayacaklardı. Komutanlar da bunu yapmak istiyorlardı. Fakat ganimetleri, esirleri gören kazakları yerlerinden kımıldatmak imkânsızdı. Kimse kumanda dinlemiyordu. Burada 1500 kişi esir edilmiş, 36 top, sancaklar, — kazaklar için hepsinden önemlisi — atlar, eyerler, battaniyeler ve türlü şeyler ele geçirilmişti. Bü-

HARB VE SULH

143

tün bunlarla uğraşmak, esirleri, topları toplamak, ganimetleri paylaşmak, çekişmek, hattâ kavga etmek gerekti: kazaklar işte bunlarla meşguldü.

Artık takibedilmeyen Fransızlar kendilerine geldiler, toplandılar, ateş etmeye başladılar. Orlof-Denisof bütün kolların gelmesini bekliyor taarruzu devam ettirmiyordu. J Halbuki "Die erste Kolonne marschirt" ve ilh, diye başlayan tertibata göre Bennigsen'-in kumandası ve Toll'un idaresi altında bulunan gecikmiş kolların piyadeleri gereken şekilde hareket etmişler ve her zaman olduğu gibi bir yere gelmişler, fakat kendileri için tâyin edilen yere gelmemişlerdi. Yine her zaman olduğu gibi, neşeyle yola çıkan askerler durmaya başlamışlardı. Memnuniyetsizlik ifade eden sözler duyuluyor, saflarda düzensizlikler görülmüyor, birçokları gerisin geri dönüyorlardı. Atlarını dörtnele sağa sola süren yaverler, generaller bağırıyor, kızıyor, çekişiyor, yanlış gidildiğini, geç kalındığını söylüyor, birini aza-hyorlardı; ve sonunda hepsi lanet olsun, der gibi, ellerini sallayarak, sırf bir yere gitmiş olmak için ilerliyorlardı. "Herhalde bir yere varırız!" diyorlardı. Gerçekten de bir yere varıyorlardı, ama, varacakları yere varmıyorlardı; bazıları varacakları yere varmışlardı, fakat o kadar gecikmişlerdi ki düşmanın ateşine he-«def olmaktan başka bir işe yaramamışlardı.

144

HARB VE SULH

Bu savaşta Weirother'in Osterliç'e oynadığı rolü oynayan Toll gayretle sağa sola at sürüyor, her yerde bütün işlerin tersine gittiğini görüyordu. Gün artık tamamıyla ağardığı ve Baggovut'un kolordusu Orlof - Denisof'la beraber çoktan ormanda bulunması gerektiği bir sırada atını böylece ormana, bu kolorduya doğru sürmüştü. Başarısızlığa sinirlenen, üzülen. Toll, bunun bir suçlusu olmak gerektiğini düşünerek atını kolordu komutanına doğru sürdü, kurşuna dizdirmekle tehdidederek onu şiddetle azarlamaya başladı, bütün gecikmelerden, karışıklıklardan, uygunsuzluklardan kendisi de üzülen ihtiyar, yiğit, sakın general Baggovut herkesi hayrete düşürecek şekilde, karakterine tamamıyla aykırı olarak fena halde öfkeleni, Toll'a ağır lâflar söyledi.

— Kimseden ders almak istemiyorum, askerlerimle ölmesini ise başkaları kadar bilirim, diyerek bir tümenle ileri atıldı.

Fransız kurşunları altında açık sahaya çıkınca, öfkelenmiş yiğit Baggovut bir tümenle şimdi savaşa girişmenin faydalı mı, faydasız mı olacağını düşünmeden dosdoğru ilerledi, askerleri ateş altına sürdü. Tehlike, gülle, kurşun, bu öfkeli halinde ona tam lâzım olan şeylerdi. İlk kurşunlardan biri onu devirdi, sonraki kurşunlar birçok askerleri öldürdü. Ve onun tümeni Fransız'ların ateşi altında lüzumsuz yere bir müddet kaldı.

HARB VE SULH

VII

145

Bu sırada başka bir kolun cepheden Fransız'lara saldırması gerekti, fakat Kutuzof bu koldaydı. Arzusuna rağmen başlayan bu savaştan karmakarışıklıktan başka bir şey çıkmayacağını biliyor, elinden geldiği kadar kıtaları tutuyordu. Kimıldanmıyordu.

J' Kutuzof, hücum etmek tekliflerine isteksizce cevap vererek küçük kır atı üzerinde sessiz sessiz ilerliyordu.

İleri atılmak emri rica eden Miloradoviç'e:

— Hepimizin dilinde hücum etmek; görmüyorsunuz ki, karışık manevralar yapmayı beceremiyoruz, diyordu.

Başka birine:

— Sabahleyin Murat'yi diri diri yakalamayı, tâyin edilen yere vaktinde gelmeyi be-ceremediniz: şimdi yapılacak bir şey yok! diye cevap veriyordu.

Fransız'ların gerilerinde, kazakların verdiği malûmata göre, evvelce hiç kimse yokken şimdi iki Polonya taburu bulunduğu Ku-tuzof'a bildirdiği zaman dönüp göz ucu ile Yermolof'a baktı (dünden beri daha onunla konuşmamıştı).

— İşte bak taarruz isterler, türlü projeler teklif ederler, bir de işe başlarsın ki hiç-

S46

HARB VE SULH

bir şey hazır değil; işi anlayan düşman da ted-.bir alır.

Yermolof, bu sözleri duyunca gözlerini kırıştıtararak hafifçe gülümsedi, kendisi için fırtınanın geçtiğini, Kutuzof'un bu tarzıyla yetineceğini anlamıştı.

Yanında duran Rayevski'yi diziyle dürterek yavaşça:

— Bana taş atıyor, dedi.

Biraz sonra Yermolof, Kutuzof'a yaklaştı ve saygıyla dedi ki:

— Daha vakit geçmedi Altes, düşman uzaklaşmadı. Taarruz emreder misiniz? Yoksa muhafız kıtası savaş görmeyecek.

Kutuzof bir şey söylemedi, fakat Murat'nm -geri çekildiği kendisine haber verilince taarruz emri verdi. Ama her yüz adımda üç çeyrek saat duruyordu.

Bütün muharebe Orlof-Denisof kazaklarının yaptığı savaştan ibaretti. Kalan kıtalar boşuna birkaç yüz kişi kaybetmişlerdi.

Bu savaş dolayısıyla Kutuzof bir elmas nişan, Bennigsen, elmaslar ve yüz bin ruble, başkaları da rütbelerine göre pek çok iyi şeyler maldılar; bu savaştan sonra kurmay heyetinde yeniden birçok nakiller yapıldı.

"Bizde daima böyle, her şey tersine yapı-hr" Tarutino savaşından sonra Rus subay ve

HARB VE SULH

147

generalleri böyle söylüyorlardı, nasıl ki şimdi de bir aptalın orada her şeyi tersine yaptığını, kendileri olsa böyle yapmayacaklarını anlatmak isteyerek aynı şeyi söylüyorlar. Fakat bunu söyleyenler ya bahsettikleri şeyi bilmiyorlar, yahut bile kendilerini aldatıyorlardı. Hiçbir savaş, — Tarutino savaşı olsun, Boro-.dino savaşı olsun, Osterliç savaşı olsun, — hatırlayanların düşündüğü gibi cereyan etmez. Bu esaslı bir şarttır.

Sayısız hür kuvvetler (zira insan hiçbir yerde, ölüm dirim meselesinin bahis konusu olduğu yerdeki, savaştaki gibi hür değildir) savaşın gidişi üzerine tesir eder; bu gidiş, hiçbir zaman önceden bilinmez ve hiçbir zaman bir tek küvetin gidişine uymaz.

Aynı zamanda türlü istikametlere yönetilmiş birçok kuvvetler herhangi bir cisme tesir ettiği zaman bu cismin hareket istikameti kuvvetlerden hiçbirine uymaz; bu istikamet daima, mekanikte kuvvetlerin paralelkenar köşegeniy-ye ifade olunan orta ve en kısa istikamet olacaktır.

Tarihçilerin izahlarında, bilhassa Fransızlarda harblerin ve savaşların önceden tesbit edilmiş bir plâna göre cereyan ettiğini görürsek varabileceğimiz tek sonuç bu izahların doğru olmadığıdır.

Tarutino savaşında, besbelli ki, Toll'un göz önünde tuttuğu hedef: kıtaları tertibata

148

HARB VE SULH

göre sırasıyla savaşa sürmek hedefi gerçekleşmemiştir; Murat'yı esir etmeyi düşünebilecek olan kont Orlof'un hedefi de, bütün bir kolorduyu bir anda yok etmeyi düşünen Bennigsen'-in ve diğer şahısların hedefi de, savaşa iştirak edip sivrilme isteyen subayların hedefi de, ele geçirdiğinden daha çok ganimet elde etmek isteyen kazakların hedefi de ve ilh... gerçekleşmemiştir. Fakat hedef, gerçekte vaki olan ve bütün Rusların o zaman müşterek arzusunu teşkil eden şey (Fransız'ların Rusya'dan kovulması ve ordularının yok edilmesi) olsaydı, açıkça görülecektir ki, Tarutino savaşı, bilhassa uygunsuz oluşu dolayısıyla seferin o devresinde tam lâzım olan şeydi. Bu savaşa, vardığı sonuçtan daha uygun bir sonuç düşünmek güç ve imkânsızdır. En küçük bir gayretle, çok büyük bir karışıklık içinde ve en önemsiz bir kayıpla bütün seferin en büyük sonucu elde edilmiş, ricatten taarruza geçilmiş, Fransızların za'fı meydana çıkmış* Napolyon ordusunun kaçmak için beklendiği itme kuvveti verilmiştir.

VIII

Napolyon, Moskova'ya parlak victoire de la Moskova'dan sonra giriyor; bu, şüphe götürmez bir zaferdir, çünkü savaş alanı Fransız'ların arkasında kaldı. Rus'lar geri çekiliyor, başkent'i teslim ediyorlar. Erzaklar, silâhlar,

HARB VE SULH

149

cephaneler ve sayısız zenginliklerle dolu. Moskova, Napolyon'un elinde, Fransız ordusundan iki kat zayıf olan Rus ordusu, bir ay tek bir baskın teşebbüsünde bulunmuyor. Napolyon'-un durumu pek parlaktır. İki misli bir kuvvetle, arta kalan Rus ordusu üzerine yüklenip onu yok etmek, elverişli bir sulh sağlamak veya red cevabı verilirse, Petersburg üzerine tehdidedici bir yürüyüş yapmak, hattâ başarısızlığa uğrandığı takdirde Smolensk'e veya Vilno'ya dönmek, yahut Moskova'da kalmak, bir kelime ile, o sırada Fransız ordusunun bulunduğu parlak durumu muhafaza etmek için herhalde büyük bir dehaya lüzum yoktu. Bunun için, yapılacak şey çok basit ve çok kolaydı : askerlerin çapulculuğuna meydan vermemek, bütün ordu için Moskova'da tedarik edilebilecek kış elbiselerini hazırlamak ve şehirde bulunan, bütün orduyu (Fransız tarihçilerinin ifadelerine göre) altı aydan fazla beslemeğe yetecek erzakı düzenli bir şekilde toplamak. Napolyon, ordular idare etmek iktidarına sahip bu dâhiler dâhisi, tarihçilerin söylediğine göre, böyle bir şey yapmadı.

Yalnız bir şey yapmamakla kalmadı, aksine olarak, iktidarını, aklına gelen bütün tedbirlerin en budalacasını, en felâketlisini seçmekte kullandı. Napolyon, bütün yapılabileceği şeylerin — Moskova'da kışlamak, Petersburg ve Nijî-Novgorod üzerine yürümek, geri

150

HARB VE SULH

dönmek, daha kuzeye yahut sonraları Kutu-zof'un gittiği yoldan daha güneye gitmek gibi — akla gelebilecek en budalacasını, en felâketlisini, yani, askerlerini şehri yağma etmekte serbest bırakarak ekime kadar Moskova'da kalmak, sonra, şehirde bir garnizon bırakmakta tereddüdederek Moskova'dan, çıkmak, Kutuzof'a yaklaşmak, savaşa girişmemek, sağa geçmek, yine bir yarma hareketi fırsatını kaçırarak Malo-Yaroslavl'ı tutmak, Kutuzof'un gittiği yoldan gitmeyerek harap Smolensk yolunda Mojayisk'e dönmek şıkkını seçiyor ki, sonuçların gösterdiği gibi bundan daha budalaca, ordu için bundan daha felâketli bir şey düşünülemezdi. Varsın en mahir kumandanlar, Napolyon'un gayesi kendi ordusunun mahvetmek olduğunu farz ederek bütün Fransız ordusunu muhakkak surette ve Rus ordusunun girişeceği teşebbüslere bağlı olmaksızın, Napolyon'un yaptığı gibi, tamamıyla yok edece! başka bir sürü harekât düşünsünler!

Dâhi Napolyon bunu yaptı. Fakat Napolyon'un: istediği için veya çok budala olduğu için ordusunu mahvettiğini söylemek de; iste- diği için, çok akıllı ve dâhi olduğu için bu orduyu Moskova'ya sürüklediğini söylemek ka-î dar yanlış olurdu.

Her iki halde de, bir erin ferdi faaliyetinden fazla bir tesiri olmayan şahsi icraatı, an-

P

HARB VE SULH

151'

cak hâdiselerin bağılı olduğu kanunlara uymuştur.

Tarihçiler, tamamıyla yanlış olarak (sırf sonuçlar Napolyon'un icraatını haklı çıkarmadığı için) bize Napolyon'un kuvvetini Moskova'da zayıflamış gösterirler. O evvelce ve sonraları olduğu gibi, 1813 yılında da, kendisi ve Jrdusu için en iyi olan şeyi yapmak arzusuyla Ibütün maharetini ve kuvvetini kullandı. Napolyon'un o zamanki faaliyeti, Mısır'da, İtalya'da, Avusturya'da ve Prusya'daki faaliyetlerinden' daha az hayret verici değildi. Napolyon'un dehası, onun azametini kırk asrın seyrettiği Mısır'da ne derece sokmuştur, bunu doğru olarak bilemeyiz; çünkü bütün bu büyük kahramanlık hareketlerini bize yalnız Fransız'lar anlatmışlardır. Onun Avusturya ve Prusya'da gösterdiği deha üzerinde doğru hüküm yürütenleyiz, çünkü oralarındaki faaliyeti hakkındaki malûmatı Fransız ve Alman kaynaklarından-almamız gerekiyor; akla sığmıyan bir şey, kolorduların savaşı ve kalelerin muhasarasız-teslim oluşu ise, Almanları, Almanya'da yapılan harbin tek izahı olarak dehayı kabule yanaşmaya zorluyor. Fakat bizim, aybımızı örtmek için onun dehasını kabul etmemize, çok şükür, sebep yok. Biz işi basit ve olduğu gibi görmeye hak kazanmanın karşılığını ödedik; bu haktan vazgeçmeyiz.

152

HARB VE SULH

Onun Moskova'daki faaliyeti, her yerdeki gibi, hayret verici ve dâhicedir. Moskova'ya girdiği andan çıktığı ana kadar emir üstüne emir, plân üstüne plân çıkarıyor, şehir halkının, murahhas heyetinin olmaması ve Moskova yangınının kendisi onu şaşırtmıyor. Ne kendi ordusunun menfaatlerini, ne düşmanın hareketlerini, ne Rusya'daki halkların iyiliğini, ne Paris'teki işlerin idaresini, ne de gelecek sulh şartları hakkındaki diplomatik mülâhazaları göz önünden ayırıyor.

IX

Askerî işlere gelince: Napolyon Mosko-I va'ya girer girmez, Rus ordusunun harekâtını* takibetmeyi general Sebastiani'ye sıkıca emrediyor, kıtaları ayrı ayrı yollara gönderiyor, i Murat'ya Kutuzof'un bulunması emrini veriyor. Sonra Kremlin'in tahkimi işini ciddi olarak ele alıyor. Bütün bir Rusya haritası üzerinde gelecek seferin dâhice bir plânını yapıyor.

Diplomasi işlerine gelince: Napolyon, Moskova'dan nasıl çıkacağını bilmeyen, soyulmuş, üstü başı yırtık yüzbaşı Yakovlef'i huzuruna çağırıyor, bütün siyasetini, âlicenaplığını ona > uzun uzadıya izah ediyor ve imparator Alek-sandr'a bir mektup yazıp Rastopçin'in Moskova'da fena hareket ettiğini dostuna ve birade- 1

HARB VE SULH

153

rine bildirmeyi bir borç saydığını anlatarak Yakovlef'i Petersburg'a yolluyor. Tutolmin'in önünde de görüşlerini, âlicenaplığını uzun uzun * izah ederek, bu ihtiyarcağızı da müzakere için Petersburg'a gönderiyor.

Hukuki işlere gelince: yangınlardan sonra hemen suçluların bulunup idam edilmesi em-redâmiştir. Seri Rastopçin de evi yaktırılmak suretiyle cezalandırılmıştır.

İdari işlere gelince: Moskova'ya bir anayasa bağışlandı, bir belediye kuruldu ve aşağıdaki beyanname yayımlandı:

"Moskova halkı!

"Felâketiniz büyüktür, fakat İmparator ve Kral hazretleri ıstıraplarınıza son vermek istiyor.

İtaatsizliği, suçu nasıl cezalandırdığını korkunç misaller size öğretmiştir. Düzensizliğe son vermek ve genel emniyeti iade etmek için tedbirler alınmıştır. Kendi içinizden seçilmiş bir baba meclisi, belediyenizi veya şehir idarenizi teşkil edecektir. O, sizi, ihtiyaçlarınızı, menfaatlerinizi düşünecektir. Bu teşkilâtın üyeleri, omuzdan aşırma kırmızı ibir şeritle ayırdedilecek, belediye başkanı ayrıca beyaz bir kemer taşıyacaktır. Fakat vazife dışında yalnız sol kollarında kırmızı bir şerit bulunacaktır."

"Şehir polisi eski şekline göre kurulmuştur. Gösterdiği faaliyet sayesinde şimdiden iyi

154

HARB VE SULH

HARB VE SULH

bir düzen hüküm sürmektedir. Hükümet, iki genel komiser veya polis müdürü ve şehrin bütün kesimlerine yerleştirilmiş 20 komiser veya mmtaka polis âmiri tâyin etti. Onları, sol kollarındaki beyaz şeritlerden tanıyacaksınız. Türlü mezhepler için bazı kiliseler açıldı; bunlarda serbestçe dinî tören yapılmaktadır. Hem-şerileriniz her gün evlerine dönüyorlar; felâketin gerektirdiği yardım ve himayeyi görmeleri için emir verilmiştir. Düzenin iadesi ve durumumuzun düzelmesi yolunda hükümetin başvurduğu çareler bunlardır; fakat bu amaca ulaşmak için gayretlerinizi onun gayretleriyle birleştirmeniz, mümkünse, uğradığınız felâketleri unutmanız, o kadar zalim olmayan mukadderata ümit bağlamanız, hayatınıza ve geri kalan mallarınıza kasdedenleri kaçınılmaz, utanılacak bir ölümün beklediğine emin olmanız ve nihayet bunların muhafaza edileceğinden şüphe etmemeniz lâzımdır; zira bütün hükümdarların en büyüğünün ve en âdilinin iradesi budur. Erler ve şehir sakinleri, hangi milletten olursanız olunuz! Genel güveni, devletin bu saadet kaynağını yeniden kurunuz, kardeş gibi yaşayınız, kötü niyetlilerle savaşmak için birlesiniz, sivil ve asker şeflere itaat ediniz; göz yaşlarınız kısa zamanda dinecektir".

Ordunun iâşesine gelince: Napolyon bütün kıtalara, kendilerine erzak tedarik etmek ve böylece ordunun gelecek ihtiyaçlarını sağlamak

üzere sıra ile Moskova'ya plâşkacılık yapmaya (â la maraude) gelmelerini emretti.

Din işlerine gelince: Napolyon ramener les popes' ve kiliselerde â5'inlerin yeniden başlanması emrini verdi.

Ticaret işleri ve ordunun iâşesi için her yere aşağıdaki beyanname asıldı:

J

Beyanname

"Siz, Moskova'nın sakin halkı, felâketlerin şehirden uzaklaştırdığı zanaatkarlar ve işçiler; siz, yersiz bir korkunun hâlâ kırlarda tuttuğu, öteye beriye dağılmış çiftçiler, dinleyiniz! Başkentte sükûn avdet ediyor, düzen yeniden kuruluyor, hemşerileriniz, kendilerine saygı gösterdiğini görerek korkusuzca sığınaklarından çıkıyorlar. Onlara ve mallarına karşı her türlü tecavüz hemen cezalandırılıyor. İmparator ve Kiral hazretleri onları himaye ediyor ve içinden, itaat etmeyenlerden başka kimseyi düşman saymıyor. O, felâketlerinize bir son vermek istiyor. Evlerinize, ailelerinizin yanma dönmenizi arzu ediyor. Onun hayırseverce niyetlerine uygun hareket ediniz ve korkusuzca bize geliniz. Ey ahali! oturacak yerlerinizden emin olarak geri dönünüz: ihtiyaçlarımızı tatmin edecek vasıtaları hemen bulacaksınız! Za-

1 Papazları geri getirmek.

HARB VE SULH

naatkârlar ve çalışkan işçiler! Geri, işlerinizin başına dönünüz: evler, dükkânlar, koruyucu karakollar sizi bekliyor, işinize karşılık gereken ücreti alacaksınız! Ve nihayet, siz, köylüler, korkudan saklandığınız ormanlardan çıkınız, himaye göreceğinizden tamamıyla emin olarak korkusuzca kulübelerinize geri dönünüz. Şehirde, köylülerin fazla stoklarını, toprak ürünlerini getirebilecekleri pazarlar kuruldu. Serbest satışı temin etmek için hükümet aşağıdaki tedbirleri almıştır: 1) Bugünden itibaren köylüler, çiftçiler ve Moskova yakınlarında oturanlar, her çeşit yiyecek maddelerini hiçbir tehlike ile karşılaşmadan, tâyin edilen iki çarşıya, yâni Mahovaya ile Ohotni pazarlarındaki mağazalara getirebilirler. 2) Onlardan bu mahsuller, alıcı ile satıcının aralarında anlaşacakları bir fiyat üzerinden satın alınacaktır; fakat satıcı istediği insafıca fiyatı almazsa malını köyüne, geri götürmekte serbest olacaktır; bunda kimse ona hiçbir şekilde engel olamaz. 3) Her hafta pazar ve çarşamba günleri büyük alışveriş günü, olarak tesbit edilmiştir; bunun için, salı ve cumartesi günleri, şehre yakın bütün büyük yollarda taşıt vasıtalarını korumaya yetecek kadar asker bulundurulacaktır. 4) Bu tedbirler köylülerin, arabaları ve atlarıyla geri dönüşlerinde bir engele uğramamaları için alınacaktır. 5) Alelade pazar yerlerinin en yakın bir zamanda yeniden kurulması

HARB VE SULH

için hemen tedbir alınacaktır. Şehir ve köy halkı ve siz sanatkârlar ve işçiler, hangi milletten olursanız olunuz, İmparator ve Kral hazretlerinin babaca niyetlerini gerçekleştirmeye ve genel refahın kurulmasına yardım etmeğe çağınıyorsunuz. Onun ayaklarına tazim ve güven duyguları getiriniz ve bize katılmakta gecikmeyiniz!"

"J Askerin ve halkın maneviyatını yükseltme işine gelince: durmadan geçit resmi yapılıyor, mükâfaatlar dağıtılıyordu. İmparator at üstünde sokaklarda dolaşıyor, halka teselli veriyordu; devlet işleriyle o kadar meşgul bulunmasına rağmen kendi emriyle kurulan tiyatroları da ziyaret ediyordu.

Tacidarların en büyük erdemi olan hayırseverliğe gelince : Napolyon bu işte de elinde olan her şeyi yaptı. Hayır müesseselerinin alınlığına "Maison de ma mere¹" diye yazılmasını emrederek bu hareketiyle ince evlâtlık duygularını bir hükümdarın faziletindeki büyüklükle birleştirdi. Eğitim evini ziyaret etti; beyaz elini, kurtarmış olduğu yetimlere öptürerek Tutolmin'le iltifatlı bir eda ile konuştu. Sonra, Thiers'in belâgatlı ifadesine göre, bastırıldığı kalp Rus paralarıyla askerlerine maaş dağıtılmasını emretti. Relevant l'emploi de ces mo-yens par un acte digne de lui et de l'armee

Annemin evi.

158

HARB VE SULH

HARB VE SULH

159

française, il fit distribuer des secours aux incen-' dies. Mais les vivres etaient trop precieux pour etre donnees â des etrangers, la plupart enne-mis, Napoleon aima mieue leur fournir de l'argent afin qu'ils se fournissent au debors, et il leur fit distribuer des roubles papiers¹.

Ordunun disiplini işine gelince: vazifesini ihmal edenlerin şiddetle cezalandırılacağına ve yağmacılığa son verilmesine dair ardsız arasız emirler veriliyordu.

X

Fakat tuhaf değil mi, buna benzer durumlarda görülenlerden hiç de fena olmayan bütün bu emirler, gayretler ve plânlar, işin özüne dokunmuyor, saat kadranı üzerinde makineden ayrılmış yelkovanlar gibi çarklara ilişmeden başıboş ve gayesiz dönüyorlardı.

Harb işine gelince: Thiers'in "son genie n'avait jamais rien imagine de plus profond, de plus habile et de plus admirable²" diye bah-

1 Bu tedbirlerin alınmasını, kendisine ve Fransız ordusuna lââyık bir hareketle artırarak yangına uğramışlara iane dağıttı. Fakat yiyecek maddeleri yabancılara ve çoğu düşman olan kimselere verilmi-yecek kadar pahalı olduğuna göre Napolyon onlara | başka yerden erzak tedarik etmeleri için para vermeyi tercih etti ve onlara kâğıt ruble dağıttı.

2 Onun dehası hiçbir zaman daha derin, daha ustaca, daha hayret ve takdire değer bir şey bulma-J mıştı.

settiği ve M. Fain ile üzerinde polemiğe girdiği dâhice sefer plânının tertip tarihinin 4 Ekim değil 15 Ekim olmak gerektiğini, bu plânın hiçbir zaman tatbik edilmediğini, edilemediğini, çünkü realite ile hiçbir yakınlığı bulunmadığını ispat ediyor. Kremlin'in tahkimi işinin faydası olduğu görüldü; bu iş için la Mos-quee¹ nin (Napolyon Vasili Blajenniy kilisesini :bölle adlandırıyor) temelinden yıkılması ge-reMyordu. Kremlin'in altına lâğım açılması ancak İmparatorun, Moskova'dan çıkarken Krem-lin'i havaya uçurmak arzusunun yerine gelmesine, yeni bir çocuğu ezen döşemenin çökmesine yardım etti. Napolyon'u o kadar kaygılandıran Rus ordusunun takibi işitilmemiş bir hâdise teşkil ediyordu. Fransız askerî şefleri 60 bin kişilik bir Rus ordusunu gözden kaybetmişlerdi; ancak Thiers'in ifadesine göre, Murat'nın mahareti ve galiba yine dehasıdır ki, bu 60 bin kişilik Rus ordusunu, bir toplu iğne gibi bulabilmişti.

Diplomatik duruma gelince: Napolyon'un âlicenaplığı ve âdilliği hakkındaki bütün delilleri, Tutolmin'in karşısında da, daha ziyade bir kaput ve bir araba elde etmeyi düşünen Ya-kovlef'in karşısında da para etmedi: Aleksandr bu elçileri kabul etmedi, getirdikleri mektuplara cevap vermedi.

Cami.

160

HARB VE SULH

Hukuki duruma gelince: sözde kundakça ların idamından sonra Moskova'nın diğer yarısı da yandı.

İdari duruma gelince: bir belediye kurulması yağmacılığı önlemedi, sadece bu belediyeye iştirak eden, düzeni gözetme bahanesiyle Moskova'yı yağma eden veya kendini yağmadan koruyan bazı kimselere menfaat sağladı.

Din işine gelince: camileri ziyaret etmek suretiyle Mısır'da o kadar kolay yoluna giren iş, burada hiçbir sonuç vermedi. Moskova'da bulunan iki veya üç papaz, Napolyon'un iradesini yerine getirmeyi denediler, fakat bunlardan biri âyin sırasında bir Fransız askerini tokatladı, öbürü hakkında bir Fransız memuru şöyle bir ihbarda bulundu: "Le petre que j'av-ais decouvert et invite â recommencer â dire la meşe, a nettoye et ferme l'eglise. Cette nuit on est venud e nouveau enfoncer les portes, caser les cadenas, déchirer les livres et com-nietre d'autres desordres1*."

Ticari duruma gelince: çalışan zanaatkarlara ve bütün köylülere hitabeden beyanname, hiçbir akis uyandırmamıştı. Çalışkan zanaatkarlar yoktu, köylüler ise bu beyannamelerle

HARB VE SULH

161

1 Bulduğum ve âyin yapmağa davet ettiğim papaz kiliseyi temizleyip kapattı. O gece tekrar kapıyı ve kilidi kırmağa, kitapları yırtmağa ve başka nizamsız hareketlerde bulunmağa geldi.

fazla uzağa açılan komiserleri pusuya düşürüp öldürüyorlardı.

Halkı ve askerleri tiyatrolarda eğlendirmek işine gelince: bu iş de başarı sağlamadı. Krem-lin'de ve Poznyakof'un evinde açılan tiyatrolar hemen kapandı, çünkü aktrisler ve aktörler soyulmuşlardı.

Hayirseverlik de arzu edilen sonuçlar ver-mdfli. Moskova kalp ve kalp olmayan banknotlarla doluydu, bunlarında hiçbir değeri yoktu. Ganimet toplayan Fransız'lara yalnız altın lâzımdı. Değersiz olan şey yalnız, felâkete uğrayanlara Napolyon'un o kadar cömertçe dağıttığı kalp banknotlar değildi, gümüş bile değerinden aşağı bir fiyat üzerinden altınla değiştiriliyordu...

Fakat o zaman yüksek emirlerin tesirsiz-liğinin en hayret edilecek belirtisi, Napolyon'un yağmaları önlemek ve disiplini iade etmek yolundaki gayretiydi.

İşte ordu şeflerinin verdikleri raporlar: "Durdurulması için verilen emre rağmen şehirde yağmalar devam ediyor, düzen henüz iade edilmedi; meşru şekilde ticaret yapan tek bir tacir yok. Yalnız kantinciler satış yapmayı göze alıyor, onlar da yağma eşyası satıyorlar". "La partie de mon arrondissement continue â etre en proie mı pillage des soldats du 3 ieme ports, qui, non contents d'arracber aux

162

HARB VE SULH

malheureux refugies dans des souterrains le peu qui leur reste, ont mime ferocite de les blesser â coups de sabre, comme j'en ai vu plusieurs exemples".

"Rien de nouveau outre que les soldats se permettent de voler et de piller. Le 9 os-tobre".

"Le vol et le pillage continuent. II y a une bande de voleurs dans notre district qu'il faudra faire arreter par de fortes gardes. Le 11 octobre1".

"Yağmayı önlemek için şiddetli emirler verildiği halde hâlâ muhafız çapulcu müfrezelerinin Kremlin'e döndüğü görülüyor, bundan İmparator hiç memnun değil. Eski muhafız kıtasında nizamsızlık ve yağmacılık dün, dün akşam ve bugün her zamandan daha hararetli olarak yeniden başladı. İmparator, şahsını korumak için ayrılmış, bir itaat örneği olması

1 "Mıntakanm bir kısmı» bodrumlarda saklanan, felâkete uğramış halkın elinde kalan pek az şeyleri de gaspetmekle yetinmiyerek, birçok misallerini kendim gördüğüm gibi, onları kılıç darbeleriyle yaralamak vahşetini gösteren 3 üncü kolordu erlerinin yağmalarına uğramakta devam etmektedir".

"Askerler çalmakta ve yağmada devam ediyorlar, başka yeni bir şey yok. 9 ekim".

"Hırsızlık ve yağma devam ediyor. Kesimimizde, şiddetli tedbirlerle durdurulması gereken bir hırsız çetesi var. 11 Ekim".

HARB VE SULH

163

ill r

gereken seçme askerlerin, itaatsizliği, ordu için hazırlanmış mahzenleri ve mağazaları tahri-bedecek derecede ileri götürdüklerini esefle görüyor. Diğerleri o dereceye düşmüşlerdir ki, nöbetçi ve devriye subaylarını dinlemiyor, küfrediyor, onları dövüyorlar".

Vali:

4' "Le grand marechal du palais se plaint vivement, -diye yazıyordu,- que malgre les defenses reiterees", les soldats continuent â faire leurs besoins dans toutes les cours et meme jusque sous les fenetres de l'empereur1".

Bu ordu başıboş bırakılmış bir sürü gibi, kendisini aç ölmekten kurtarabilecek yemi ayaklarının altında çiğniyerek Moskova'da kalman her gün biraz daha göçüyor, mahvoluyor-du. Fakat yerinden kımıldadığı yoktu.

Ancak, Smolensk yolunda ağırlık kollarının pusuya düşürülmesi ve Tarutino savaşının doğurduğu panik yaratıcı korku onu birdenbire istilâ ettiği zaman tabanlarını kaldırdı. Bir geçit resminde Napolyon'un ansızın Tarutino savaşı hakkında aldığı bu haber, Thiers'-

1 Yüksek saray mareşali pek şikâyet ediyor, üstüste verilen emirlerle yasak edilmesine rağmen askerler, sarayın her yerinde, imparator dairesinin pencerelerinin altlarına varıncaya kadar her yerde aptes ediyorlarmış.

164

HARB VE SULH

in dediğine öre, onda Rus'ların cezalandırmak arzusunu uyandırmış, kendisine bütün ordunun da istediği gibi, hareket emrini verdirmişti.

Moskova'dan kaçarken ordunun mensupları yağmada ele eçindikleri ne varsa alıp götürdüler. Napolyon da kendi özel tresor'umı yanına aldı. Ordunun yolunu kapıyan ağırlık kollarını görünce Napolyon (Thiers'in dediğine göre) dehşete düştü. Fakat o, kendi harb tecrübesi sayesinde, Moskova'ya yaklaşırken bir mareşalin yaptığı gibi, bütün fazla arabaların yakılmasını emretmedi; askerlerin bindiği bu kaleskalara ve kupa arabalarına bakarak, bunların erzak, hasta ve yaralıları için kullanılması çok iyi olduğunu söyledi.

Ordunun durumu, mahvolduğunu hisseden ve ne yaptığını bilmiyen yaralı bir hayvanın durumuna benziyordu. Napolyon'un ve ordusunun, bu ordunun Moskova'ya girişinden imhasına kadar olan ustaca manevralarını ve gayelerini incelemek, ölüm yarası almış bir hayvanın ölümünden önceki sıçrayışlarının, çırpınışlarının mânasını incelemekten farksızdır; çok defa yaralı hayvan bir hışırtı duyarak ateş eden avcının üstüne atılır, öne, arkaya koşar ve kendi ölümünü çabuklaştırır. Napolyon da ordusunun baskısı altında aynı şeyi yaptı. Ta-rutino savaşının hışırtısı canavarı ürküttü ve o, silâh ateşine doğru atıldı, avcıya koştu, tekrar geri döndü; nihayet her canavar gibi, en

HARB VE SULH

165

elverişsiz ve tehlikeli yoldan, fakat bildiği eski jzler üzerinden geriye doğru kaçtı.

Bize bütün bu hareketin idarecisi gibi görünen Napolyon (bir geminin başına oyulu bir şeklin, vahşiye, vapuru idare eden kuvvet olarak görüldüğü gibi) bütün bu faaliyeti sırasında, bir arabanın içindeki kayışa tutunan ve onu kendisinin idare ettiğini kabul eden çocuğa banziyordu.

XI

Piyer, altı ekimde erkenden barakadan çıktı ve geri dönüp kapının yanında durarak, etrafında dört dönen kısa ve eğri bacaklı, boz, uzun bir köpekle oynamağa başladı. Bu kö-pekeğiz onların barakasinda kalıyor, Karata-yef'le yatıyor, fakat bazan şehirde bir yerlere gidip yine geri geliyordu. İhtimal o hiçbir zaman kimseye ait olmamıştı; şimdi de kimsenin değildi, adı yoktu. Fransızlar onu Azor diye, hikayeci asker, Femgalka, Karatayef ve başkaları Sieriy, bazan Visliy diye çağırırlardı. Boz köpek, sahibi bulunmamasından ismi, cinsi, hattâ belli bir rengi olmamasından bir zorluk çekmiyor görünüyordu. Sorguş şeklindeki tüylü kuyruğu sert ve yukarı doğru kıvrık dururdu, eğri bacakları vazifelerini o kadar iyi yapıyorlardı ki çoğu zaman dört ayağını birden kullanmayı hafifsiyerek arka ayaklarından

166

HARB VE SULH

birini edalı edalı kaldırır, çok çabuk ve kolaylıkla üç ayak üzerinde koşardı. Onun için her şey bir eğlence konusuydu. Kâh sevincinden ince sesler çıkararak sırt üstü yerlerde sürünür, kâh düşünceli ve ciddî bir tavırla güneşlenir, kâh bir yonga parçasıyla ve bir saman çöpü ile oynar dururdu.

Piyer'in giyecek eşyası şimdi, eski çamaşırlarından kalan kirli ve yırtık bir gömlekle sıcak tutsun diye Karatayef'in tavsiyesiyle, bacaklarından bağladığı bir asker donu, bir kaftan ve bir mujik kalpağından ibaretti. Piyer vücutça çok değişmişti. Aynı tabîî iriyanlığı ve kuvveti muhafaza etmekle beraber artık öyle şişman görünmüyordu. Sakalı ve bıyıkları uzamış, yüzünün alt kısmını örtmüştü. Uzamış, karmakarışık olmuş bir dolu saçları şimdi şapkasının altından kıvrılıyordu. Bakışlarının ifadesi, sert, sakin, canlı ve azimliydi, öyle ki bu ifade eskiden hiç görülmeydi. Bakışlarında da beliren eski gevşekliğin yerini şimdi işe, mücadeleye hazır bir enerji ve azim almıştı. Yalınayaktı.

Piyer kâh ovoidan aşağı, bu sabah yük arabalarının atlıların geçtiği tarafa, kâh nehrin karşı tarafındaki uzaklıklara, kâh, şakacıktan değil, sahiden ısırmak istiyormuş gibi yapan köpeğe, kâh kirli, iri, kocaman parmaklarını oynatarak türlü vaziyetler vermekten hoşlan-

HARB VE SULH

167

dığı çıplak ayaklarına bakıyordu. Çıplak ayaklarına her bakışında yüzünde bir heyecan ve memnurluk ifadesi belirirdi. Bu çıplak ayaklarının manzarası ona bütün yaşadığı, öğrendiği şeyleri hatırlatır ve bu hatırlayış hoşuna giderdi.

Hava birkaç günden beri artık sakin ve 4çıktı, sabahları hafifçe don yapıyordu: pastırma yazıydı.

Açık havada, güneşte sıcaklık hüküm sürüyordu; bu sıcaklığın, hâlâ hissolunan sabah ayazının dinçleştirici serinliği ile karışması bilhassa hoştu.

Her şeyde, uzak yakın bütün eşyada, ancak mevsimin bu anında görülen o sihirli billur parıltısı vardı.

Uzakta köyü, kilisesi ve büyük beyaz binasıyla Vorobiyev tepeleri görünüyordu. Çıplak ağaçlar, kum, taşlar, evlerin damları, kilisenin yeşil kubbesi, uzaktaki beyaz binanın köşeleri, bütün bunlar görülmeyen bir açıklıkla ve zarif çizgilerle berrak havada beliriyordu. Daha yakında Fransız'ların işgal ettiği, bahçesi henüz koyu yeşil leylâk küme-leriyle dolu yarı yanmış konağın yabancı gel-miyen harabesi görünüyordu. Sisli bir havada hoş görünmeyen bu yıkık, berbat binanın bile parlak, hareketsiz ışıltılar içinde ferahlık veren bir güzelliği vardı.

168

HARB VE SULH

Ceket düğmeleri (evdeymiş gibi) çözüktü, kalpaklı bir Fransız onbaşı ağızda kısa bir pipo ile barakanın köşesinden çıktı, dostça göz kırparak Piyer'e yaklaştı.

— Quel soleil, bein, monsieur Kiril? (bütün Fransız'lar Piyer'i böyle çağırırlardı). On dirait le printemps¹.

Onbaşı kapıya yaslandı ve piposunu — her zaman teklif etmesine ve karşısındakinin daima reddetmesine rağmen — Piyer'e uzattı.

— Si l'on marchait par un temps cotnme celui la2... diye söze başladı.

Piyer ona hareket hakkında ne söylediğini sordu, onbaşı hemen hemen bütün ordunun hareket edeceğini, bugün esirler hakkında günlük bir emir çıkması lâzım geldiğini anlattı. Pi-yer'in bulunduğu barakada, askerlerden biri, Sokolof ölüm derecesinde hastaydı; Piyer bu askerle ilgilenmek gerektiğini söyledi.

Onbaşı, Piyer'e müsterih olabileceğini, bunun için sey- S yar ve sabit hastahaneler bulunduğunu, hastalar için talimat verileceğini ve umumiyetle mey- i dana gelebilecek her şeyin komutanlıkça ön- S ceden düşünülmüş olduğunu söyledi.

Et puis Mr. Kiril, vous n'avez qua dire | un mot an capitaine, vous savez. Oh, c'est un... qui n'oublie jamais rien. Dites au capitaine

1 Ne güneş, ha, Bay Kiril? Sanki bahar.

2 Böyle bir havada yürünseydi...

HARB VE SULH

169

quand il fera sa tournée, il fera tout pour
vous1...

Onbaşının bahsettiği yüzbaşı, Piyer'le sık sık, uzun uzun konuşur, ona her türlü yardımda bulunurdu.

— Vois-tu, St. Thomas, qu'il me dirait l'autre jour: Kiril c'est un homme qui a de l'instruction, qui parle français; c'est un seigneur russe, qui a eu des malheurs, mais c'est un homme. Et il s'y entend le.... S'il demande quelque chose, qu'il me dise il n'y a pas de refus. Quand on a fait ses études, voyez vous, on aime l'instruction et les gens comme il faut, C'est pour vous que je dis cela, Mr. Kiril. Dans l'affaire de l'autre jour si ce n'était grâce à vous, ça aurait fini mal2

Onbaşı daha bir müddet gevezelik ettikten sonra gitti. (Onbaşının bahsettiği ve daha ya-

1 — Ve sonra, bay Kiril, yüzbaşıya bir söz söylemeniz kâfi, biliyorsunuz. Ah, bu öyle bir adam ki...

hiçbir zaman bir şey unutmaz. Teftiş yapacağı zaman yüzbaşı söyleyin, sizin için her şeyi yapar...

2 — Bak. St. Thomas, bana geçende şöyle söyledi: Kiril tahsil görmüş, Fransızca konuşan bir adamdır; felâkete uğramış bir Rus beyidir, ama adamdır. O anlar... Bir şey isterse bana söylesin, reddedilmez. İnsan okuyunca, anlıyor musun, tahsili ve dürüst insanları sever. Sizin için söylüyorum bay Kiril, Geçen günkü hâdisede sen olmasan iş fenaya varacaktı.

170

HARB VE SULH

kında geçmiş olan mesele, esirlerle Fransız'lar arasındaki bir kavgaydı ki burada Piyer arkadaşlarım yatıştırmağa muvaffak olmuştu). Birkaç esir Piyer'le onbaşının konuşmasını dinlemişlerdi. Ne söyledi diye hemen sormağa başladılar. Piyer arkadaşlarına onbaşının hareket hakkında söylediklerini anlatırken barakanın kapısına zayıf, sararmış, üstü başı yırtık bir Fransız askeri yaklaştı. Çabuk ve ürkek bir hareketle parmaklarını alnına götürerek selâm, verdiği asker Platoche'un bu barakada olup-olmadığını sordu.

Bir hafta önce Fransız'lar çizme malzemesi ve keten bezi almışlar, çizme yapmak, göm--lek dikmek için esir askerlere dağıtmışlardı-İ

Karatayef itina ile katlanmış bir gömlekle-| barakadan çıkarak:

— Hazır, hazır, şahinim! dedi.

Karatayef, havanın sıcak olması dolayısıyla ve rahat çalışmak için bir don, toprak gibi i siyah ve yırtık bir gömlek giyiyordu. Saçları,,! işçilerinki gibi, liflerle bağlıydı; yuvarlak yü-j zü daha yuvarlak ve sevimli görünüyordu.

Gülümsiyerek ve diktiği gömleği açarak:

— Söz işin öz kardeşidir. Cuma günü, dedim, işte cuma günü veriyorum, dedi.

Fransız, kaygılı kaygılı etrafına bakındı ve* tereddüdünü gidermiş gibi çabucak üniformasını çıkardı, gömleği giydi. Fransız, üniforma-

HARB VE SULH

171

sının altında gömlek giymiyordu, çıplak, sarı, sıska vücudunu uzun, yağlanmış, çiçekli bir yelek örtmekteydi. Besbelli Fransız kendisine bakan esirler gülecekler diye korkuyordu, çabuk çabuk başını gömleğe soktu. Esirlerden hiçbiri bir şey söylemedi.

Platon, gömleği çekip düzelterek:

J — Bak, tam sana göre oldu, dedi.

! Fransız, başını ve kollarını geçirdikten sonra gözlerini kaldırmadan gömleğini süzdü, dikişleri gözden geçirdi.

Platon yayvan yayvan gülümsiyerek ve eseri karşısında, besbelli, memnurluk duyarak:

— E, şahinim, burası terzi dükkânı değil, gereken aletler de yok; aletsiz bit bile öldürülmez, demişler dedi.

— C'est bien, c'est bien, merci, mais vous devez avoir de la toile de reste1 dedi Fransız.

Karatayef eseri karşısında haz duymakta devam ederek:

— Vücuduna giydikçe daha iyi olacak, de-fdi. Hem iyi, hem rahat olacak...

Fransız gülümsiyerek:

— Merci, merci mon vieux, le reste... — diye tekrarladı ve bir bankont çıkarıp Kara-tayef'e verdi, — mais le reste2...

1 İyi, iyi, teşekkür ederim ama sizde artık parça olması lâzım.

2 Teşekkür ederim, teşekkür ederim, ahbap.

172

HARB VE SULH

Piyer, Fransız'ın söylediği şeyi Platon'ur» anlamak istemediğini görüyor, söze karışmak-sızım onlara bakıyordu. Karatayef paraya teşekkür etti; eserini hâlâ seyretmekteydi. Fransız, kalan parça üzerinde ısrar ediyordu. Söylediğini tercüme etmesini Piyer'den rica etti.

— Kalan parça ne lâzım ona? dedi Karatayef. — Bize iyi ayak sargısı çıkardı ondan,, eh, ne yaparsa yapsın. — Karatayef birden değişen, hüzünlü bir yüzle koynundan kırpıntı paketini çıkardı, bakmadan Fransız'a uzattı. — Eyvanlar olsun! — diye mırıldandı, geri dönüp yürüdü. Fransız, keten parçasına baktı, düşündü, sorgulu sorgulu Piyer'e bir göz attı, Piyer'ins bakışları ona sanki bir şeyler söyledi.

Fransız kızarak:

— Platoche, dites done, Platoche diye birdenbire acı bir sesle bağırdı. — Gardez pour vous', — diyerek parçayı uzattı, dönüp gitti..

Karatayef başını sallıyarak:

— İşte bak, dedi. Hristiyan değil derler,, ama onların da kalbi var. Tevekkeli ihtiyarlar: terli el açık, kurusu sıkı olur2 demezlerdi.. Kendisi çıplak, ama bak verdi gene. Karatayef dalgınca gülümsüyerek ve parçaya bakarak bir müddet sustu, — iyi ayak sargısı olur, ahbap, — dedi ve barakaya döndü.

1 Platon, hey Platon, sizde kalsın.

2 Bir ata sözü.

HARB VE SULH

XII

173

Piyer esir düşeli dört hafta olmuştu. Fransız'ların, onu er barakasından subay barakasına geçmeyi teklif etmelerine rağmen ilk gün girdiği barakada kaldı.

Piyer, harabolmuş, yanmış Moskova'da bir insanın tahammül edebileceği mahrumiyetlerin 4emen en son haddini tattı; fakat o ana kadar takdir etmediği kuvvetli bünyesi ve sıhhati sa-3^esinde, bilhassa bu mahrumiyetlerin, ne zaman başladığı söylenemeyecek kadar hissedilmeden gelmesi dolayısıyla bu duruma yalnız kolayca değil, hattâ neşe ile katlanmıştı. Eskiden boşuna üzerine düştüğü huzura ve kendi kendinden memnuluk duyusuna asıl bu sırada kavuşmuştu. Borodino savaşında askerlerde göre de o kadar hayran olduğu bu iç huzurunu hayatında uzun zaman her yerde aramıştı; bunu hayırseverlikte, masonlukta, kibar hayatının eğlencelerinde, şarapta, kahramanca fedakârlık haketlerinde, Nataşa'ya olan romantik aşkında aramıştı; bunu düşünce yoluyla aramış ve bütün bu aramalar ve teşebbüsler onu aldatmıştı. Şimdi ise bu sükûnu, bu iç huzurunu düşünmeden, sadece ölüm korkusuyla, mahrumiyetlerle ve Karatayef'in ruhuna nüfuz etmekle bulmuştu. İdam sırasında yaşadığı korkunç anlar, eskiden ona önemli görünen telâş verici düşünceleri, hisleri sanki onun ha-

174

HARB VE SULH

yalinden ve hâtırasından ebedî olarak silmişti. Artık ne Rusya'ı, ne savaşı, ne siyaseti, ne de Napolyon'u düşünüyordu. Bütün bunların onu ilgilendirmedigi, bütün bunlar hakkında hüküm yürütmek onun işi olmadığı, bunun için de hüküm yürütmeyeceği kendisince besbelli bir şeydi. "Rusya ile yaz bir arada olmaz" diyerek Karatayef'in sözünü tekrarlıyor ve bu söz ona teselli veriyordu. Napolyon'u öldürmek niyeti, kabalistik rakkam ve apokalips canavarı üzerine yaptığı hesap, şimdi ona anlaşılmaz, hattâ gülünç geliyordu. Karısına olan öfkesi, adının kirleneceği endişesi, şimdi ona sadece ehemmiyetsiz değil, hattâ garip görünüyordu. Bu kadın oralarda istediği hayatı süre-cekmiş, onun nesine lâzımdı? Esirlerinin adı kont Bezuhof olduğunu öğrenecek veya öğren-miyecekmiş, kimin nesine, hele onun nesine gerekti? Şimdi o Prens Andrey'le olan konuşmasını sık sık hatırlıyor, onun «fikirlerini tamamıyla, fakat biraz başka türlü anlıyarak kabul ediyordu. Prens Andrey, saadetin ancak menfi bir mahiyet taşıdığını düşünür

ve söylerdi. Fakat onun söyleyişinde bir acılık, bir alay korkusu vardı. Sanki, bunu söylerken, müspet saadete karşı olan bütün meyillerimizin, sırf tatmin edilmemek suretiyle bize ıstırap çekirtmek için içimize konulduğu yolundaki başka bir fikri ifade ederdi. Ama Piyer bunun doğruluğunu.

HARB VE SULH

175

altında gizli bir fikir bulunduğunu düşünmeden kabul etmişti. İstırap yokluğu, ihtiyaçların tatmini ve bunun neticesi olarak iş güç, yani hayat tarzını seçme hürriyeti şimdi Piyer'e insanın şüphe götürmez, en yüksek saadeti gibi görünüyordu. Acıkınca yemenin, susayınca içmenin, uyku gelince uymanın, soğuk olunca sıcaklığın, konuşmak ve bir insan sesi duymak istenince bir insanla konuşmanın zevkini burada, ancak şimdi ilk defa olarak tamamiyle tadıyordu. İhtiyaçların tatmini, — iyi yiyecek, temizlik, hürriyet — şimdi bütün bunlardan mahrum olduğu, bir zamanda, Piyer'e tam saadet gibi görünüyordu; bir iş güç seçme, yani hayat ise, bu seçmenin şimdi böyle sınırlanmış bulunduğu bir sırada ona o kadar kolay bir iş geliyordu ki, fazla hayat rahatlığının, ihtiyaçları tatmin etmenin bütün saadetini yok ettiğini ve büyük bir iş güç seçme hürriyetinin, ona sağladığı hürriyetin ise, iş güç seçmeyi fevkalâde güçleştirdiğini, ihtiyacın kendisini ve iş güç imkânını yok ettiğini unutuyordu.

Şimdi Piyer'in bütün hülyaları serbest olacağı zamana yönelmişti. Bununla beraber sonraları ve bütün ömrü müddetince Piyer, bu esaret ayını, ancak o zamanlar duyduğu o geri •dönmez, kuvvetli, sevinçli hisleri, bilhassa o mânevi huzuru, tam iç hürriyetini heyecanla •düşünür ve heyecanla onlardan bahsederdi.

176

HARB VE SULH

İlk gün erkenden kalkıp barakadan şafak ışığına çıkınca, Novodeviçi manastırının kubbelerini, haçlarını, tozlu otlar üstünde donmuş, çiyi, Voroiyaf tepelerini, nehrin üstünde kıvrılan ve mor uzaklıklarda kaybolan ağaçlıklı kıyıyı görünce, taze havanın temasını duyunca, ovayı aşarak Moskova'dan uçup gelen ala kargaların sesini işitince, sonra birdenbire doğrudan bir ışık fışkırmca, güneşin ucu bulutun arkasından ihtişamla sıyrılıp çıkınca, kubbelerde, haçlarda, çiyde, uzaklıklarda, nehirde, her şey neşeli bir nurla pırıldayınca Piyer içinde hiç duymadığı bir sevinç hissi ve hayat kuvveti duydu.

Bu his, onu bütün esirliği sırasında bırakmamış, tersine olarak durumun zorluğu arttığı nispette büyümüştü.

Bu her şeye hazır olma hissi, mânevi uyanıklık, Piyer'de barakaya girdikten sonra arkadaşlarında bıraktığı iyi tesirle bir kat daha kuvvetlenmişti. Piyer, birçok«dilleri bilmesiyle, Fransız'ların kendisine gösterdikleri saygıyla, istenen her şeyi gönülden verişiyse (bir subay gibi haftada üç ruble alıyordu) barakanın duvarındaki bir çiviye içeri batırarak askerlere gösterdiği kuvvetiyle, arkadaşlarına karşı gösterdiği güler yüzlülüğüyle, bir şey yapmadan hareketsizce oturup düşündüğü zamanki an- | laşılmaz haliyle askerlere biraz esrarengiz, yüksek bir varlık gibi görünürdü. Evvelce yaşadı-

HARB VE SULH

177

ğı kibar âleminde onun için zararlı olmasa bile sıkıcı olan vasıfları, kuvveti, rahata karşı ilgisizliği, dalgınlığı, alçakgönüllülüğü, burada, bu insanlar arasında onu hemen hemen bir kahraman mevkiine yükselmişti. Piyer, bu halin, kendisine bir vazife yüklediğini hissediyordu.

XIII

İ 6 Ekimi 7 ye bağliyan gece Fransız'ların geri çekilme hareketi başladı: mutfaklar, barakalar tahribedildi, arabalar yüklendi, kıtalar ve ağırliklar yola dizildiler.

Sabahın saat yedisinde bir Fransız muhafız kıtası seferi kıyafetle, tolgalarla, tüfeklerle, çantalarla ve kocaman torbalarla barakaların, önünde duruyor; küfürle karışık harareti Fransızca konuşmalar bütün yol boyunca devam edip gidiyordu.

Barakada herkes hazırlanmış, elbiselerini, ayakkaplarını giymiş, kayışını takmış, sadece çıkmak emrini bekliyordu. Yalnız hasta Soko-lof, sararmış, zayıf, etrafı morarmış gözlerle ayakkabısız ve giyinmemiş olarak yerinde oturuyor, kendisine ehemmiyet vermiyen arkadaşlarına zayıflıktan fırlamış gözlerle

sorgulu sorgulu bakıyor, yavaştan biteviye inliyordu. Görünüşe göre ıstırap — kanlı basuru vardı — onu yalnız kalmak korkusu ve derdi kadar inletmiyordu.

178

HARB VE SULH

Piyer, pençe yaptırmak için bir Fransız'ın getirdiği çay kutusundan Karatayef'in kendisine yaptığı yemenleri giymiş, belini bir ipile bağlamış olarak hastaya yaklaştı, önünde çö-zneldi.

— Ne var, Sokolof, temelli gitmiyorlar ki! Burada bir hastahaneleri var, senin işin bizimkinden iyi olur belki, dedi.

Asker yüksek sesle:

— Hey Yarabbi! Hey ölüm neredesin! Ya-rabbil diye inledi.

Piyer:

— Şimdi onlara yine sorarım, dedi, kal-Tap barakanın kapısına doğru yürüdü. Bu sırada dışardan, bir gün önce Piyer'e pipo ikram eden onbaşı iki erle yaklaştı. Onbaşı da, erler de çantalanyla, çene kayışları düğümlü, yabancı gelmiyen yüzlerini değiştirmiş tolgalarıyla seferi kıyafetteydiler.

Onbaşı, komutanın emriyle kapıyı kapamağa gelmişti. Yola çıkmadan önce esirleri saymak lâzımdı.

Piyer:

— Caporal, que fera-t-on du malade'?... diye söze başladı; fakat o anda karşısındaki, tanıdığı onbaşı mı, yoksa tanıdık olmayan birisi mi diye şüpheye düştü: o anda onbaşı ken-

1 Onbaşı, hasta ne olacak?...

HARB VE SULH

179

dişine o kadar benzemiyordu. Bundan başka, Piyer'in bunları söylediği anda birdenbire iki yandan trampet gürültüleri duyuldu. Onbaşı, Piyer'in sözleri üzerine kaşlarını çatı, kaba bir küfür savurarak kapıyı küt diye kapadı. Barakanın içi loş bir hal aldı; iki yandan trampetler şiddetle gümbürdüyor, hastanın iniltilerini boğuyordu.

İ Piyer içinden:

"İşte ol!...-yine ol!" dedi ve sırtında birden bire ürperme hissetti. Onbaşının değişen yüzünde, sesinin ahenginde, trampetlerin tahrik edici, sağırlandırıcı gürültülerinde Piyer, arzularına aykırı olarak insanlara soydaşlarını öldürten esrarengiz, duygusuz kuvveti, tesirini idam sırasında gördüğü kuvveti tanıdı. Bu kuvvetten korkmak, kaçmak, ricalar veya öğütlerle onun aleti olmuş insanlara hitabetmek, faydasızdı. Piyer şimdi bunu biliyordu. Beklemek ve sabretmek lâzımdı. Piyer artık hastaya yaklaşmadı, dönüp ona bakmadı. Kaşları çatık, sessizce barakanın kapısında duruyordu.

Barakanın kapısı açılıp da esirler, bir koyun sürüsü gibi, kapının ağzında birbirlerini sıkıştırıp ezdikleri sırada Piyer aralarından sokularak, onbaşının söylediğine göre, kendisi için her şeyi yapmağa hazır olan yüzbaşıya doğru ilerledi. Yüzbaşı da seferi kıyafetteydi; onun soğuk yüzünden de, onbaşının sözlerin-

180

HARB VE SULH

de ve trampetlerin gürültüsünde Piyer'in tanıdığı şey, hep aynı "şey" bakmaktaydı.

Yüzbaşı sertçe kaşlarını çatıp yanında biriken esirlere bakarak:

— Filez, filez1, dedi.

Piyer teşebbüsünün boşuna olacağını biliyordu; fakat ona yaklaştı.

Subay, tanımamış gibi, soğuk soğuk ba-kınarak:

— Eh bien, quest ce qu'il y a? dedi.

Piyer hastadan bahsetti.

— // pourra marcher, que diables\ dedi yüzbaşı. — Filez, filez, — diyerek Piyer'e bakmaksızın devam etti.

I Piyer:

— Mais non, il est â V agonie*... diye sözfe başlamıştı.

Öfkeyle kaşlarını çatan yüzbaşı:

— Voulez vous bien?! diye bağırıldı. Trampetler gümbürdüyordu : "Dram

da dam, dam, dam."

Piyer, esrarengiz kuvvetin bu insanları artık tamamıyla hâkim olduğunu, şimdi bi şey daha söylemenin faydasızlığını anladı.

1 Geçin, geçin.

2 E, ne var?

3 Yürüyebilir, Allah belâsını versin.

4 Fakat hayır, can çekiyor.

't

HARB VE SÜLH

181

Esir subaylar erlerden ayrıldı ve ileri geçmeleri emredildi. Piyer'in de aralarında bulunduğu subaylar 30, erler 300 kişiydi.

Diğer barakalardan gelen subayların hepsi de Piyer'in yabancısıydı ve çok daha iyi giyinmişlerdi; ona ve ayakkaplarına güvensizlikle, yadırgıyarak bakıyorlardı. Piyer'in biraz. ötesinden, görünüşe göre esir arkadaşlarının gerfel saygısını kazanmış, Kazan hırkası giyen, beline havlu sanlı tombul, sarı ve sert yüzlü şişman bir 'binbaşı gidiyordu. Bir elini bütün kesesiyle beraber koynunda tutuyor, öbürüyle çubuğuna dayanıyordu. Binbaşı soluyarak, of-layıp pufliyerek, ona arkadan itiyorlarmış gibi geldiği için, acele gidilecek bir yer olmadığı halde herkes acele ettiği için ve ortada hayret-edilecek bir şey yokken herkes bir şeye hayret ettiği için homurdanıyor, herkese çıkışlıyordu. Ufak tefek, zayıf başka bir subay, şimdi götürüldükleri yer ve o gün ne kadar yol alacakları üzerinde tahminler yürüterek herkesle konu* şuyordu. Keçe çizmeler ve levazımcı elbisesi giyen bir memur dört bir tarafa koşuyor, yanın Moskova'ya bakıp neresinin yandığı hakkındaki müşahedelerini ve Moskova'nın görünen şu veya bu kısmının neresi olduğunu yüksek sesle anlatıyordu. Şivesine bakılırsa Polonya'-lı olan üçüncü subay Moskova'nın mahallelerini tâyinde aldandığını ileri sürerek levazım memuriyle münakaşa ediyordu.

182

HARB VE SULH

Binbaşı öfkeli öfkeli: — Ne münakaşa ediyorsunuz? dedi. Ha! Ser Nikola, ha Vlas, hepsi bir;- görüyorsunuz, hep yanmış, işte o kadar... Ne istiyorsunuz öyle, yo| dar mı geliyor, diyerek arkadan gelen ve ona hiç de dokunmayan birine bağırırdı.

Yangın yerlerini seyreden esirlerin sağdar soldan sesleri duyuluyordu:

— Vah, vah, vah, ne yaptılar! ZamoskvoJ reçye de Zubovo da Kremlin de... Baksanıza] yansı kalmamış. Ben size bütün Zamoskvoreç ye demiştim, işte bakın.

Binbaşı:

— Canım, görüyorsunuz ki yandı, e, n^ uzatıyorsunuz lâfı! dedi.

Hamovniki' de (Moskova'nın yanmıyan peki az mahallerinden biri) kilisenin yanından geçerken esir kalabalığı birdenbire hep bir tara-1 fa kaydı; haşyet ve nefret haykırıışları duyul-1 du.

— Ah alçaklar! Hıristiyan değil bunlar! Ölü, bir ölü var... Yüzüne bir şey sürmüşler.

Piyer de haykırıışlara sebeb olan şeyi gör-', mek için kiliseye doğru ilerledi; kilisenin parmaklığına yaslanmış bir şey gördü. Bulanık | bir şekilde gördüğü şey, ondan daha iyi gören arkadaşlarının sözlerinden anladığına göre, parmaklığa dikilmiş ve yüzüne is sürülmüş bir insan cesediydi.

HARB VE SULH

185

!!

Muhafızların küfürleri duyuldu: —Marchez, sacre nom... Filez.-trente mille diables1...

Fransız askerleri ölüye bakan esir kalabalığını yeni bir öfkeyle kasaturalarla kovaladılar.

XIV

Hamovniki' nin ara sokaklarında esirler, yalnız kendi muhafızlarıyla, muhafızlara ait bulunan ve arkadan gelen yük arabalarıyla, furgonlarla gidiyorlardı; fakat erzak mağazalarının bulunduğu yere çıkınca özel arabalarla karışık, sıkışmış bir halde ilerliyen büyük bir topçu kafilesinin içine düştüler.

Önden gidenlerin ilerlemesi için köprünün yanında hep durup beklediler. Esirler köprüden, arkalarında ve önlerinde ilerliyen nihayetsiz araba kabilelerinin uzayıp gittiğini gördüler. Sağda, Kaluga yolunun Neskuçni'nin yanından kıvrıldığı yerde, bir ucu uzaklarda kaybolan sonsuz asker kabileleri ve ağırlık kolları ilerliyordu. Bunlar, bütün kıtalardan önce şehirden çıkan Beauharnais'nin kolordusuydu; arkadan nehir kıyısı boyunca ve Kamenski köprüsünden Ney'in kıtaları ve ağırlıkları ilerliyordu.

1 Yürüyün, Allah belânızı versin... Geçin... otuz bin iblis...

1

184

HARB VE SULH

Esirlerin bağlı bulunduğu kıtalar, Davout'-nun kıtaları Kırım geçidini aşmış, bir kısmı Kaluga caddesine girmişlerdi. Fakat ağırlıklar o kadar uzuyordu ki Beauharnais'nin son ağırlıkları daha Moskova'dan Kaluga yoluna çıkmamış, Ney'in kıtalarının başı ise daha şimdiden Bolşoy Ordinki'den çıkmıştı.

Esirler Kırım geçidini aşınca birkaç adım ilerlediler ve durdular; tekrar ilerlediler; binek arabaları ve insanlar her taraftan gittikçe daha çok sıkışıyorlardı. Köprüyü Kaluga caddesinden ayıran "birkaç yüz adımlık mesafeyi bir saatten fazla bir zamanda aşarak Zamosk-voreçye caddesinin Kaluga caddesiyle birleştiği meydana varınca, sıkışık bir kitle haline gelmiş olan esirler durdular. Bu kavşakta birkaç saat beklediler. Her tarafta, deniz gürültüsü gibi, ardı arası gelmiyen tekerlek sesleri, ayak patırdıları, sonu gelmiyen hiddetli bağırımlar ve küfürler duyuluyordu. Piyer yanmış bir evin duvarına sıkışmış, hayalinde trampet gürültülerine karışan bu sesleri dinliyordu.

Birkaç esir subay, iyi görmek için, yanında Piyer'in durduğu yanmış evin duvarlarına tırmandılar.

Birisi:

— Ne kalabalık! Aman ne kalabalık!... Topların üstü de dolu! Baksana: kürkler... diyordu. Bak, namussuzlar yağma etmişler... Şu ara-

HARB VE SULH

185

bada olanın arkasındakine bak hele... Vallahi mukaddesi resimler bu!... Bunlar Alman olacak. Biri de bizim mujiklerden, vay anasını be... Ah, alçaklar!... Bak yükünü tuttu, zorla vuruyor! Al sana, binek arabasını da almışlar!... Görüyor musun, sandıklara oturmuş, vay canına!... Döğüşmeğe başladılar!...

4— Yaa, suratına bir indir ki! Böyle akşama kadar bekle istersen. Bak, bakın... herhalde bu Napolyon'un kendisi. Görüyor musun ne atlar! taçlı bir monogram. Bu portatif bir ev, çuvalı düşürdü, görmüyor. Yine döğüş-tüler... Çocuklu bir kadın, fena da değil. Evet, bekle sana yol verecekler...

Baksana, sonu gelmiyor. Rus kızları, vallahi Rus kızları! Kaleskada ne de rahat oturmuşlar!

Hamovniki kilisesinin yanında olduğu gibi, yine genel bir merak dalgası, bütün esirleri yola çekti; Piyer de esirlerin merakını bu kadar çeken şeyi boyu sayesinde yanmdakile-rin başlan üstünde bakarak görmüştü. Cephane sandıklarının arasına karışmış üç kaleskada, birbirine sıkışarak oturmuş, açık renk elbiselerle süslenmiş, allıklı, acı acı bağırıp bir şeyler söylenen kadınlar vardı.

Piyer esrarengiz kuvvetin belirtisini kabul «deli beri hiçbir şey ona garip veya korkunç gelmiyordu : ne eğlence olsun diye yüzüne is sürülmüş ceset, ne acele acele bir tarafa uzak-

186

HARB VE SULH

laşan bu kadınlar, ne Moskova'nın yangın harabeleri. Bütün gördükleri şimdi ona hemen, hiç tesir etmiyordu; sanki ruhu, çetin bir savaşa hazırlanırken kendisini zayıflatabilecek tesirleri reddediyordu. Kadın arabaları gelip geçti. Onların arkasından yine talikalar askerler, furgonlar, taşıt arabaları, kupa arabaları, askerler, sandıklar, askerler ve arada kadınlar uzayıp gitmekteydi-

Piyer insanları ayrı ayrı görmüyor, onların hareketini görüyordu.

Bütün insanlar ve atlar sanki görünmez: bir kuvvet tarafından kovalanıyorlardı. Bütün bunlar, Piyer'in onları seyrettiği bir saat müddetle ayrı ayrı sokaklardan, hep aynı arzu ile,, bir an evvel geçmek arzusuyla akın akın geçtiler; hep aynı şekilde birbirleriyle itişip kakışarak kızmağa, dövüşmeğe başladılar, beyaz, dişlerini gösterdiler, kaşlarını çattılar, birbirlerine aynı küfürleri savurdular; bütün

yüzlerde, sabahleyin trampet sesleri duyulduğu zaman onbaşının yüzünde beliren ve Piyer'i hayrete düşüren o yiğitçe, azimli sert ve soğuk ifade vardı.

Akşama doğru muhafız komutanı müfrezesini topladı, bağırarak, tartışmalarla ağırlıklar arasına sokuldu; her taraftan çevrilmiş olan esirler de Kalga yoluna çıktılar.

HARB VE SULH

187

Çok hızlı ve dinlenmeden gidiyorlardı; ancak güneş artık batmağa başladığı zaman durdular. Yük arabaları birbiri peşinden yanaştı; askerler gece konaklamak için hazırlık yapmağa başladılar. Herkes öfkeli ve hoşnutsuz görülüyordu. Uzun zaman her taraftan küfürler, hiddetli bağırımlar, kavga sesleri duyuldu. Muhafızların peşinden gelen bir kupa arabası on-Tkrm bir yük arabasına çarptı, oku ile onu deldi. Sağdan soldan askerler yük arabasına doğru koştular; bir kısmı kupa arabasına koşulu atları, başlarına vurarak, çeviriyor, diğerleri birbirleriyle dövünüyordu; Piyer bir Alman'ın kasatura ile başından ağırca yaralandığını gördü.

Öyle anlaşıyordu ki, bütün bu insanlar şimdi, kır ortasında, sonbahar akşamının soğuk alacakaranlığı içinde durdukları zaman, hep aynı hissi, telâşla yola çıkarken ve gayretle ilerlerken herkesi kavramış olan bir meraktan ayrılmanın verdiği tatsız hissi duymuşlardı. Durunca, nereye gittiklerinin daha belli olmadığını bu yollarda onları çok fena ve güç anlar beklediğini sanki herkes anlamıştı. Bu molada muhafızlar, esirlere yürüyüşte olduğundan çok daha fena muamele ediyorlardı. İlk ıdefa olarak bu molada esirlere at etinden yemek verildi.

Subaylardan sonuncu sıra erine kadar herkeste bütün esirlere karşı, âdeta — eski dost-

188

HARB VE SULH

ça muamelenin yerini âni olarak alan— aksi bir hınç görülmekteydi.

Esirlerin yoklaması yapıldığı zaman, Moskova'dan çıkarken telâş sırasında, karnı ağrı-yormuş gibi yapan bir Rus askerinin kaçtığı anlaşılmca hınç bir kat daha artmıştı. Piyer, bir Fransız'ın yoldan uzaklaştığı için bir Rus. askerini dövdüğünü gördü; dostu olan yüzbaşının, Rus askerinin kaçması dolayısıyla bir erbaşı azarladığını ve mahkemeye vermekle tehdidettiğini işitti. Askerin hasta olduğu, yü-rüyemediği bahanesini erbaşın ileri sürmesi üzerine subay, geri kalacak olanların kurşuna dizilmesine emir verildiğini söyledi. Piyer, idam sırasında kendisini ezen, esirlik sırasında his-sedilmiyen o uğursuz kuvvetin şimdi benliğini yeniden kavradığını hissediyordu. Dehşet içindeydi; fakat uğursuz kuvvetin onu ezmek için gösterdiği gayret nispetinde, ruhunda, kendisine bağlı olmiyan bir hayat enerjisinin yükseldiğini, sağlamlaştığını duyuyordu.

Piyer, akşam yemeği diye çavdar unu ile at eti karışık bir çorba yiyerek arkadaşlarıyla konuşuyordu.

Piyer de arkadaşları da, ne Moskova'da gördüklerinden, ne Fransız'ların kaba muamelesinden, ne de onlara bildirilen kurşuna dizme emrinden hiç bahsetmiyorlardı: hepsi de, kötülenen durumu inkâr eder gibi, çok canlı

HARB VE SULH

189

ve neşeliydi. Kendi özel hâtıralarından sefer sırasında görülen gülünç sahnelerden bahsediyorlardı; konuşmalar, içinde bulundukları durumu unutturuyordu.

Güneş çoktan batmıştı. Gökyüzünde yer ver parlak yıldızlar ışıldıyordu; doğmakta o-lan dolunayın bir yangını andıran kızılığı uf-kiin kıyısına akmıştı, kocaman ve kızıl yuvarlak, kül rengine çalan buharın içinde acayip bir şekilde titriyordu. Ortalık aydınlanmıştı. Akşam artık sona ermiş, ama gece daha başlamamıştı. Piyer yeni arkadaşlarının yanından kalktı, çoban ateşlerinin arasında esir askerlerin bulunduğunu duyduğu yere, yolun öbür tarafına gitti. Onlarla konuşmak istiyordu. Yolda bir Fransız nöbetçi onu durdurdu, dönmesini emretti.

Piyer geri döndü, fakat ateşin başına, arkadaşlarının yanına değil, etrafında kimse olmayan, koşumları çıkarılmış bir yük arabasının yanına gitti. Tekerleklerin dibinde soğuk toprağın üstüne bağdaş kurarak başını eğip ve uzun müddet hareketsizce durup düşündü. Bir saatten fazla bir zaman geçti. Piyer'i

kimse rahatsız etmemiştir. Ansızın kaba, sâf gülüşüyle öyle yüksekte bir kahkaha salıverdi ki, her taraftan askerler hayretle dönüp)bu garip tek kahkahaya baktılar.

190

HARB VE SULH

Piyer:

— Ha, ha, ha! — diye gülüyordu. Yüksek sesle de kendi kendine konuşuyordu: — asker bırakmadı beni. Yakalandım. Kapadılar beni. Esir tutuyorlar beni. Kimi, beni mi? Beni ha,? Benim ölmez ruhumu! Ha, ha, ha!... Ha, ha, ha!... gülüyor ve gözlerinden yaşlar fışkırıyor-du.

Birisi kalktı, bu garip iriyarı adamın tek başına neden güldüğünü görmek için yaklaştı. Piyer gülmeyi kesti, kalktı, mütecessis adamdan uzaklaşarak daha öteye gitti, etrafına bakındı.

Evvelce çoban ateşlerinin çıtırtısı ve askerlerin sesleriyle inliyen kocaman, sonu gö-rünmiyen ordugâhta ses yoktu; kızıl ateşler sönmüş, sararmışlardı. Aydın gökyüzünde dolunay yüksekte duruyordu. Karargâh yerinin dışında evvelce görünmeyen ormanlar ve kırlar şimdi uzaklarda görünmeğe başlamıştı. Bu ormanlardan ve kırlardan daha ilerde aydın, titreşen, kendine doğru çağırان sonsuz uzaklıklar görünmekteydi. Piyer gökyüzüne, yıldızların titreştiği, kaybolduğu derinliklere baktı. "Bütün bunlar benim bütün bunlar bende, bütün bunlar ben! — diye düşünüyordu. — Bütün bunları yakaladılar tahtalarla sarılı bir barakaya kapadılar!" Gülümsedi ve yatmak üzere arkadaşlarının yanına doğru yürüdü.

HARB VE SULH

XV

191

PI

Ekim ayının ilk günlerinde Napolyon'un .— kendisi Kutuzof'un biraz ilerisinde, eski Kaluga yolunda bulunduğu halde aldatmak için Moskova'dan yazılmış gibi işaretlenen — bir mektubuyla ve sulh teklifiyle Kutuzof'a bir müzakereci daha geldi. Kutuzof bu mektuba da Lourtiston ile gönderilmiş olan ilk mektuba verdiği cevabı verdi: sulhun bahis konusu ola-mıyacağını söyledi-.

Çok geçmeden Tarutino'nun solunda çete kuvvetleriyle dolaşan Darohof'tan. Fominsko-ve'de düşman askerlerinin görüldüğüne, bunların Broussier'nin tümeninden ibaret olduğuna, öbür birliklerden ayrılmış olan bu tümenin kolayca yok edilebileceğine dair bir haber geldi. Askerler ve subaylar yine taarruz istiyorlardı. Tarutino önlerindeki kolay zaferi hatırlayarak heyecana gelen kurmay generalleri, Dorohof-un yaptığı teklifin tatbik edilmesi için Kutuzof'u sıkıştırıyorlardı. Kutuzof hiçbir taarruza lüzum görmüyordu. İkisinin ortası, yani yapılması gereken şey yapıldı; Fominskoye'de Broussier'ye hücum edecek küçük bir müfreze gönderildi.

Garip bir tesadüf eseri olarak, sonraları anlaşıldığı gibi, bu en güç, en önemli vazife Dohturof'a, hiç kimsenin bize, savaş plânlarını tertibeden, kıtalarının önünde hücumla kalkan,

192

HARB VE SULH

bataryalara haçlar atan bir komutan olarak anlatmadığı, kararsız, basiretsiz sayılan, Öyle anılan, fakat Osterliç'ten 1813 yılına kadar bütün Fransız harblerinde durumun güç olduğu her yerde kumandayı eline aldığını gördüğümüz o küçücük, alçakgönüllü Dohturof a verildi. Osterliç'te herkes kaçarken, mahvolurken, ardçı kuvvette bir tek general yokken o Augezd bendinde sonuncu olarak kalıp alayları topluyor, kurtarılması mümkün her şeyi kurtarıyor. O, hasta, sıtmalı bir halde 20 bin kişi ile bütün Napolyon ordusu karşısında müdafaa yapmak için Smolensk'e koşuyor. Smolensk'le, Ma-lahof kapısında, sıtma nöbetleri içinde tanı gözleri kapanırken Smolensk! döğen topların sesi onu uyandırıyor ve Smolensk bütün gün dayanıyor. Borodino savaşında Bagration'un vurulduğu, sol kanadımızdaki askerlerin dokuzda biri kırıldığı ve Fransız topçusunun bütün kuvveti oraya yöneltildiği zaman bir başkası değil, işte o kararsız, basiretsiz Dohturof oraya gönderiliyor; ilk önce başkasını gönderen Kutuzof hemen hatasını düzeltiyor. Küçücük, sessiz Dohturof oraya gidiyor ve işte Borodino, Rus ordusunun en büyük şan ve şereflerinden biridir. Şiirle, nesirle bize birçok kahramanlar tasvir edilmiştir, fakat Dohturof'u

hemen hemen tek kelime ile anan olmamıştır. Fominskoye'ye, oradan da Maliy Yaroslav-lets'e, Fransızlara son savaşın olduğu, Fransız-

HARB VE SULH

193

lar için felâketin artık başladığı yere yine Dohturof gönderiliyor; bize seferin bu devrinde yine birçok dâhiler, kahramanlar tasvir ediliyor, fakat Dohturof'tan hiç bahsedilmiyor, yahut çok az veya şüphe uyandıracak şekilde bahsediliyor. Dohturof hakkındaki bu sükût onun değerini her şeyden daha açık ispat eder.

Makinenin nasıl işlediğini bilmiyen bir inhanın, onun faaliyetini görünce tesadüfen içine düşen ve çırpınarak hareketine engel olan bir çöpü bu makinenin en önemli kısmı sanması tabîdir. Makinenin kuruluşunu bilmiyen insan, onun en esaslı kısımlarından birinin, faaliyetine engel olan bu çöp değil, sessizce dönen küçük, dişli bir çark olduğunu anlıya-maz.

10 Ekimde Dohtrurof Fominskoye'nin yarıyoluna varıp Aristovo köyünde durarak, verilen emri noktası noktasına yerine getirmeğe hazırlandığı sırada bütün Fransız ordusu cebri ve telâşlı bir yürüyüşle, herhalde savaşmak için Murat'nın mevzilerine kadar gelerek birdenbire sebepsiz yere sola, yeni Kluga yoluna döndü, önce yalnız Broussier'nin bulunduğu Fominskoye'ye girmeğe başladı. Dohturof'un kumandası altında o sırada Dorohof'tan başka Figner'le Seslavin'in iki küçük müfrezesi vardı.

11 Ekim akşamı Seslavin, yakalanan bir Fransız muhafız eriyle Aristovo'ya, kumandan-

İ94

HARB VE SULH

lığa geldi. Esir, bugün Fominskoye'ye giren kıtaların bütün bir ordunun öncüsünü teşkil ettiklerini, Napolyon'un orada bulunduğunu, ordunun Moskova'dan çıkış beş gün olduğunu söyledi. Aynı akşam, Borovsk'tan gelen bir malikâne hizmetçisi büyük bir ordunun şehre girişini nasıl gördüğünü anlattı. Dorohof müfrezesinin kazakları, yolda Borovsk'a doğru ilerliyen Fransız muhafız kıtalarını gördüklerini bildirdiler. Bütün bu haberlerden açıkça belli oluyordu ki bir tek tümen bulacaklarını umdukları yerde, şimdi Moskova'dan eski Kaluga yolunu takibederek beklenmedik bir istikamette ilerliyen bütün Fransız ordusu vardı. Doh-turof hiçbir tedbir almak istemiyordu. Çünkü vazifesinin ne olduğunu şimdi iyi bilmiyordu. Fominskoye'ye hücum etmesi emredilmişti. Fakat Fominskoye'de evvelce yalnız Broussier vardı, şimdi bütün Fransız ordusu orada idi. Yermolof kendi bildiği gibi hareket etmek istiyordu, fakat Dohturof, Serenissim'den emir alması gerektiğinde istiyordu, fakat Dohturof, Serenissim'den emir alması gerektiğinde ısrar ediyordu. Karargâha bir rapor göndermeğe karar verildi.

Bunun için zeki bir subay, yazılı rapordan başka bütün durumu sözle de anlatacak olan Bolhovitinof seçildi. Gece saat 12 de Bolhovitinof zarfı ve sözlü emri alarak yanında bir

HARB VE SULH

195

kazakla ve yedek atlarla dörtmala genel karargâha doğru yollandı.

XVI

Karanlık, ılık bir sonbahar gecesi idi. Dört gündür yağmur yağıyordu. Atları iki defa değiştirip çamurlu ve yapışkan bir yoldan bir buçuk saatte 30 verst gittikten sonra Bolhovitinof gece saat ikide Letaşovka'ya geldi. Çiti üzerinde "Genel karargâh" tabelâsı asılı bir köy evinin önünde indi, atım bırakarak karanlık sofaya girdi.

Sofanın karanlığı içinde ayağa kalkan ve sık sık soluyan birine:

— Nöbetçi generalini, çabuk! Çok mühim!

dedi..

Bir emir eri sesini alçaltarak;

— Dünden beri çok hastadırlar, üçüncü gecedir uyumuyorlar, — diye fısıldadı. — Önce yüzbaşını uyandırınız.

Bolhovitinof el yordamıyla bulduğu açık kapıdan girerek:

— Çok mühim, general Dohturof'tan, — dedi. Emir eri önüne geçti, birisini uyandıрмаğa koyuldu. — Ekselans, ekselans, bir kurye.

Uykulu bir ses: 's;|«! ! !;

— Ne, ne? Kimden? diye sordu. ; J'

196

HARB VE SULH

Bolhovitinof:

— Dohturof'tan ve Aleksey Petroviç'ten. Napolyon Fominskoye'de dedi. Kendisiyle konuşanı karanlıkta görmüyor, fakat sesinden bunun Konovnitsin olmadığını tahmin ediyordu.

Uyandırılan adam, esnedi ve gerindi. Eliyle yanını yokluyarak:

— Onu uyandırmak istemiyorum, dedi. Oldukça hasta! Belki bir söylenti bu.

— İşte rapor, — dedi Bolhovitinof; — hemen nöbetçi generale verilmesi emredildi.

— Durun, ışığı yakayım. Her zaman nereye sokarsın onu melun — diyerek emir erine çıkıştı. Bu, Konovnitsin'm yaveri Şçerbinin'di. — Buldum buldum, diye ilâve etti.

Emir eri çakmağını çaktı, Şçerbinin el yordamıyla şamdanı arıyordu. Tiksinti ifade eden bir öfkeyle:

.

— Ah, alçaklar, dedi.

Bolhovitinof kıvılcım ışığında, elinde bir şamdan tutan Şçerbinin'in genç yüzünü ve kar-şiki köşede uyuyan bir adamı gördü. Bu Ko-novnitsin'di.

Kükürtlü kibritler, önce mavi, sonra kızıl bir alevle kav üstünde tutuşunca Şçerbinin, altından mumu kemiren hamam böceklerinin kaçtığı şamdanı yaktı ve haberciye baktı. Bol-

HARB VE SULH

197

hovitinof baştan aşağı çamur içindeydi, koluyla silinerek yüzünü çamura buladı. Şçerbinin zarfı alarak:

— Peki, raporu kim gönderiyor? diye sordu..

Bolhovitinof:

— Haber doğrudur, dedi. Esirler de, kazaklar da, casuslar da hep bir ağızdan aynı şe-jp söylüyorlar.

Şçerbinin kalktı:

— Çaresi yok, uyandırmak lâzım, diyerek gece takkesi giymiş, üstü kaputla örtülü adama yaklaştı.

— Piotr Petroviç, diye seslendi. Konovnitsin kımıldanmadı. Şçerbinin gülümsüyerek; Genel karargâha diye ilâve etti; bu sözlerin onu muhakkak uyandıracığını biliyordu. Gerçekten de, gece takkesi içindeki baş hemen doğruldu. Elmacık kemikleri sıtma ateşiyle yanan Ko-novnit'sin güzel, metin yüzünde, realiteden uzak rüyaların izi bir an daha kaldı, fakat sonra birdenbire silkindi: yüzü her zamanki sakin, azimli ifadeyi aldı.

— E, ne var? Kimden? diye ışıktan kamaşan gözlerini kırpıştırarak telâssızca, fakat hemen sordu.

Subayın raporunu dinledikten sonra Konovnitsin zarfı açtı, okudu. Bitirir bitirmez yün çoraplı ayaklarını toprak yere indirdi, ayakkaplarını giymeğe başladı. Sonra tak-

198

HARB VE SULH

kesini çıkardı, şakaklarındaki saçlarını tarayıp kasketini giydi.

— Çabuk mu geldin? Serenissim'in yanına gidelim.

Konovnitsin getirilen haberin büyük bir önemi olduğunu, vakit kaybetmeye gelmiyece-ğini derhal anlamıştı. Bunun iyi mi, fena mı olduğunu düşünmüyor, kendi kendine sormuyordu. Bu onu ilgilendirmiyordu. Bütün harb işlerini o, akılla, muhakemesiyle değil, başka bir şeyle götürdü. İçinde, her şeyin iyi olacağı, fakat buna inanmamak, hele bunu söylememek, sadece kendi işini yapmak gerektiği yolunda derin bir kanaat, hiçbir zaman ifade etmediği bir kanaat vardı. Kendi işini de bütün kuvvetini ona vererek yapardı.

Piort Petroviç Konovnitsin da Dohturof gibi 1812 yılı kahramanları denen Barklay'le-rin, Rayevski'lerin, Yermolof'larm, Pîatof larm, Miloradoviç'lerin listesine âdeta sırf nezaket icabı olarak sokulmuştu;» Dohturof gibi, kabiliyetleri ve bilgisi çok mahdud bir kimse olarak tanınmıştı; Dohturof gibi Konovnitsin

da hiçbir zaman savaş plânları yapmazdı, fakat daima durumun en güç olduğu yerde bulunurdu; nöbetçi generali tâyin edileli beri her zaman kapısı açık olarak uyurdu, kurye gelince de uyandırılmasını emretmişti. Savaş sırasında daima düşman ateşinin altındaydı, öyle ki Kutuzof bu yüzden onu azarlar vebir yere yol-

HARB VE SULH

199

lamaktan. çekinirdi; Dohturof gibi o da, tıkr-damaksızın, .gürültü etmeksizin makinenin en esaslı kısmını teşkil eden görünmez çarklardan biriydi.

Köy evinden çıkıp da kendini nemli, karanlık bir gecenin ortasında bulan Konovnitsm, kısmen artan baş ağrısından, kısmen de bjitün karargâhın, bu nüfuzlu adamlar yuva-smın, bilhassa Tarutino'dan sonra Kutuzof'la kanlı bıçaklı olan Bennigsen'in şimdi bu haberi alınca nasıl heyecanlanacağını düşünerek yüzünü ekşitti; nasıl teklifler ileri sürülecek, tartışılacak, emirler verilecek ve geri alınacaktı. Bu önsezi, başka türlü olmayacağını bilmekle beraber, hoşuna gitmiyordu.

Gerçekten, yeni haberi bildirmek için yanma girdiği Toll, beraber kaldığı generale hemen kendi düşüncelerini izah etmeğe koyuldu; sessizce ve yorgun dinliyen Konovnitsm, Se-ranissim'in yanma gitmek gerektiğini ona hatırlattı.

XVII

Kutuzof, bütün ihtiyarlar gibi, geceleri az uyurdu. Gündüzleri sık sık ve ansızın uyuklamağa başladır; fakat geceleri soyunmadan yatağına uzanır, çoğu zaman uyumaz, düşünürdü.

Şimdi yine karyolasında yatıyor, ağır, kocaman yara izleriyle şekli bozulmuş başım tom-

1 i

200

HARB VE SULH

HARB VE SULH

201

bul eline dayamış, açık tek gözünü karanlığa dikmiş düşünüyordu.

Kutuzof, hükümdarla mektuplaşan ve kurmay heyetinde herkesten çok nüfuz ve iktidara sahip bulunan Bennigsen kendisiyle yüzyü-ze gelmekten çekinmeğe başlıyalı beri, ordusuyla beraber faydasız taarruz hareketlerine girişmeye tekrar zorlanmayacağı için müsterihtir. Tarutino savaşının ve hâtırasında acı bir iz bırakan bir gün önceki olaylardan alman dersin de tesirini göstermesi gerekirdi, diye düşünüyordu.

İçinden:

Taarruz hareketine girişmekle kaybetmek^ ten başka elimize bir şey geçmiyeceğini anlamaları lâzım.

Sabır ve zaman: işte benim bahadır askerlerim!" diyordu. Elmayı olmadan koparmamak gerektiğini biliyordu. Olunca o kendi kendine düşecektir, Jiam koparırsan elmayı da, ağacı da berbat edersin,

dişlerin de kamaşır. Tecrübeli bir avcı olarak, canavarın yaralı olduğunu, bütün Rus gücünün

yaralıyabilece-ği şekilde yaralı olduğunu biliyordu; fakat bu yaranın öldürücü olup olmadığı daha

çözülmemiş bir meseleydi. Şimdi Lauriston ve Bert-hier'nin mektuplarından ve çetelerin raporlarından,

onun öldürücü bir yara ile yaralı olduğunu Kutuzof aşağı yukarı biliyordu. Fakat daha deliller lâzımdı,

beklemek gerekti.

I

"Koşup onu nasıl vurduklarını görmek istiyorlar. Durun görürsünüz. Daima manevra, daima taarruz! diye düşünüyordu. Ne lüzumu var? Hep sivrilmek için! Çekişme, eğlenceli şey de ondan. Tıpkı, işin nasıl cereyan ettiği hakkında kendiliğinden bir şey öğrenilmiyen çocuklar gibi, hepsi de nasıl iyi dövüştüklerini ispat etmek isterler. Ama şimdi mesele bu de- gill .

"Bana ne ustaca manevralar da teklif ediyorlar! Bir iki ihtimal göz önüne getirdiler mi (Petersburg'dan gelen genel plânı hatırladı) her şeyi düşündüklerini sanıyorlar. Halbuki bu ihtimallerin sayısı yok!"

Borodino'da açılan yaranın öldürücü olup olmadığı suali bir aydır Kutuzof'un zihnini kurcalayıp

duruyordu. Bir taraftan Fransızlar Moskova'yı işgal etmişlerdi. Diğer taraftan Kutuzof, bütün Rus'larla birlikte var kuvvetiyle indirdiği müthiş darbenin öldürücü olması gerektiğini bütün varlığıyla

hissediyordu. Fakat her halde yine deliller lâzımdı ve o bunları bir ay beklemişti; zaman geçtikçe sabırsızlığı artıyordu. Uykusuz gecelerinde yatağında uzanırken bütün bu genç generallerin yaptığı şeyi, onları azarlamasına sebeb olan şeyi yapıyordu. Onlar gibi bütün ihtimalleri aklına getiriyordu, yalnız şu farkla ki bu tahminler üzerine bina kurmuyordu, o bunların birini, ikisini değil, binlercesini görüyordu. Ne kadar dü-

202

HARB VE SULH

şünürse onları o kadar çok görüyordu. Bütün Napolyon ordusunun veya bu ordunun bir kısmının her çeşit hareketlerini, Petersburg'a,, kendi üzerine yürümesini, çevrilmesini ve (en çok korktuğu da buydu) Napolyon'un ona karşı kendi silahıyla mücadeleye kalkması ve Moskova'da kalıp onu beklemesi ihtimalini düşünüyordu. O, Napolyon ordusunun hattâ geriye,, Medin ve Yuhnof üzerine doğru bir hareketini, bile düşünüyordu; fakat onun önceden göremediği tek şey, vukuagelen şeydi, yani Napolyon ordunun Moskova'dan çekilişini takibedem ilk on bir gün içinde kendini yerden yere-vurarak çılgınca atılışı, o zaman Kutuzof'un) daha ne de olsa düşünmeğe cesaret edemediği şey: Fransız'ların tamamıyla yok edilmesini', mümkün kılan bozgundu. Broussier'in tümeni hakkında Dohturofun raporu, Napolyon ordusunun uğradığı felâketlere dair çetelerden^ gelen haberler Moskova'ya boşaltma hazırlıklarına dair söylentiler, Fransız ordusunun bozguna uğradığı, kaçamağa hazırlandığı tahminini doğrulamaktaydı. Fakat bunlar Kutuzof için değil, ancak gençler için önemli görünen? tahminlerdi. Altmış yıllık tecrübesiyle o, söylentilere ne derece ehemiyet vermek gerektiğini, bir şey arzu eden insanların bütün haberleri arzu ettikleri şeye hak verdirecek şekilde-yorumlamağa mütemayil olduklarını, burada, da arzularına uygun düşmeyen her şeye seve-

HARB VE SULH

203

•seve göz yumduklarını biliyordu. Kutuzof bunu ne kadar arzu ediyorsa, buna o kadar az inanıyordu. Bu mesele onun bütün mânevi varlığını işgal ediyordu. Geri kalan her şey onun için hayatın alışılmış şeylerini yerine getirmektir. Bunlar, kurmaylarla konuşmaları, M-me Sta-*el'e Tarutino'dan mektuplar yazma, roman oku-ma, mükâfat dağıtma, Petersburgla haberleş-Jhe ve ilh... gibi işlerdi. Fakat Fransızların, yalnız onun önceden gördüğü felâketi, biricik ve candan arzusüydü.

11 Ekim gecesi elini başına dayamış yatıyor ve bunu düşünüyordu.

Bitişik odada bir hareket oldu, Toll'un Konoçnitsm'm Bolhovitinof'un ayak sesleri duyuldu.

— Hey, kim var orada? Giriniz, gir! Yeni bir haber mi? diye feldmareşal sordu.

Uşak mumu yakarken Toll haberin mahiyetini anlattı.

Mum yanmca, Toll'u hayrete bırakan soğuk ve sert bir yüzle Kutuzof sordu:

— Kim getirdi haberi?

— Şüphe edilemez, Altes.

— Çağır, çağır onu buraya!

Kutuzof, bir ayağını karyoladan indirip İkocaman karnıyla öteki bükük ayağının üstüne çökmüş, oturuyordu. Gelen memuru iyi görmek için gören gözünü kırpıştırıyor, sanki yüzünün

^^^^iâto^jî^,

204

HARB VE SULH

gizgilerinde, kendisini meşgul eden şeyi okumak istiyordu.

Göğsünde açılan gömleğini örtterek yavaş, ihtiyar sesiyle Bolhovitinofa:

— Söyle, söyle dostum, dedi. Yaklaş, daha Yaklaş. Nasıl haberler getirdin bana bakalım? Ha? Napolyon Moskova'dan çıktı öyle mi? Sahi mi? Ha?

Bolhovitinof evvelâ, söylenmesi emrediler şeyleri etraflica anlatmağa başladı.

Kutuzof:

— Söyle, çabuk söyle, üzme, diye sözünü] kesti.

Bolhovitinof her şeyi anlatarak sustu; emir bekliyordu. Toll bir şey söylemek için söze baş lamıştı, fakat Kutuzof sözünü kesti. Bir şey söylemek istiyordu, fakat birdenbire yüzünür derisi titredi buruştu;

Tbll'a elini salladı, öbür tarafa, köy evinin, mukaddes resimlerden kararmış gibi duran kızıl köşesine1 doğru döndü-

Ellerini kavuşturarak titriyen bir sesle:

— Tanrım, yaradanım! Dualarımızı kabul etsin... dedi. Rusya kurtuldu. Sana şükürler olsun, Rabbim! Ve ağladı.

1 Kızıl köşe: Mukaddes resimlerin bulunduğu köşe.

!Bj

HARB VE SULH

XVIII

205

Fransız'ların Moskova'dan çıkması haberi alındığı andan seferin sonuna kadar Kutuzof'-un bütün faaliyeti, otorite ile, kurnazlıkla, rica ile ordusunu lüzumsuz taarruzlardan, manevralardan ve mahvolan bir düşmanla çatışmayı önlemekten ibaret kaldı.

Dohturof, Maloyaroslavets'e gidiyor, fakat Kutuzof bütün ordu ile birlikte yavaş ilerliyor, Kaluga'nın arkasından geri çekilmeyi çok mümkün görerek bu şehrin boşaltılmasını emrediyor.

Kutuzof her yerde geri çekiliyor, fakat düşman onun çekilmesini beklemiyerek aksi istikamete doğru gerisin geri kaçıyor.

Napolyon'un tarihçileri bize onun Tarutino ve Maloyaroslavets'deki ustaca manevralarını tasvir ederler, Napolyon zengin güney illerine sokulmağa muvaffak olsaydı ne olurdu, diye faraziyeler yürütürler.

Fakat, Napolyon'un bu güney illerine gitmesine hiçbir engel bulunmadığı bir tarafa bırakalım (çünkü Rus ordusu ona yol vermişti) tarihçiler unutuyorlar ki, Napolyon ordusunu hiçbir şey kurtaramazdı; zira felâketin kaçınılmaz şartlarını daha o zaman kendi içinde taşımaktaydı. Moskova'da bol erzak bulan ve «onu muhafaza edemiyerek ayak altlarında çiğ-

206'

HARB VE SULH

niyen, Smolensk'e geldiği zaman erzakı toplayacak yerde yağma eden bu ordu, Moskova'-daki Rus'ların aynı olan ve her şeyi yakıp yıkmaya hassasını, aynı ateşi taşıyan Rus'larla meskûn Kaluga ilinde kendini nasıl toplıyacaktı?

Bu ordu hiçbir yerde kendini toplıyamadı.. Borodino savaşından, Moskova'nın yağmasından beri içinde kendi çözülüşünün âdeta kimyevi şartlarını taşıyordu.

Bu eski ordunun askerleri Basbuglanyla, birlikte, nereye gittiklerini kendileri de bilmeksizin (Napolyon'dan sıra erlerine kadar) bir tek arzu ile, bulanık da olsa idrak ettikleri bu içinden çıkılmaz durumdan kendilerini elden geldiği kadar çabuk kurtarmak arzusuyla kaçıyorlardı.

Ancak bunun içindir ki, Maloyaroslavets'--teki şûrada generaller kendilerine, aralarında müzakere ediyorlarmış süsü vererek türlü fikirler ileri sürdükleri sırada, basıp gitmek,, mümkün olduğu kadar çabuk gitmek gerektiğini söylemek suretiyle herkesin düşündüğü şeyi ifade eden sâf yürekli er Mouto'nu bu; son mütalâası bütün ağızları kapamıştı; hiç kimse, hattâ Napolyon bile herkesin kabul ettiği bu hakikata karşı bir şey söyleyememişti..

Basıp gitmek gerektiğini gerçi herkes biliyordu, ama bir de kaçmak gerektiğini kabul etmenin utancı vardı. Bu utancı yenecek bir"

HARB VE SULH

207

hamle lâzımdı. Bu hamle gereken anda kendini gösterdi. Bu, Fransız'ların "le Honrra de ,1'empereur1" dedikleri şeydi.

Napolyon, şûradan bir gün sonra erkenden orduyu, geçmiş ve gelecek savaş alanlarını teftiş etmek bahanesiyle maiyet mareşalleri ve muhafız müfrezesiyle hatlar arasından geçiyordu. Ganimetlerin etrafında dört dönen kazak-Jlar imparatorla burun buruna geldiler; onu az •kalsın yakalıyorlardı. Kazaklar Napolyon'u bu defa esir etm'edilerse, onu Fransız'ları mahveden şey kurtardı: ganimet; Kazakların Taru-tino'da da, burada da insanları bırakıp üstüne hücum ettikleri ganimet. Kazaklar Napolyon'a bakmayarak ganimetin üstüne atıldılar, Napolyon kaçmağa muvaffak oldu.

Les enfant s du Don2, imparatoru kendi ordusunun içinde nerdeyse yakahyabilecekler-di, böyle olunca bilinen en yakın bir yoldan .mümkün olduğu kadar çabuk kaçırmaktan başka yapılacak bir şey olmadığı apaçıktı. Napolyon kırk yıllık göbeğiyle, kendinde eski çevikliğini, cesareti artık hissetmiyor, bu ihtarı anlıyordu. Kazakların verdiği korkunun tesiriyle derhal Mouton'nun fikrini kabul etti ve tarihçilerin dediği gibi, Smolensk yoluna çekilme emrini verdi.

1 imparatora hura. 3 Don çocukları.

208

HARB VE SULH

Mouton'un fikrini kabul etmesi ve ordunun geri dönmesi, Napolyon'un bunu emrettiğini değil, fakat bütün orduya — onu Mo-jaysk yoluna yöneltmekte — tesir eden kuvvetlerin aynı zamanda Napolyon'a da tesir ettiğini ispat eder.

XIX

İnsan harekette bulunduğu zaman bu harekete daima bir gaye düşünür. Bin verst gitmesi için insanın bu 1000 verstin ötesinde iyi bir şey olduğunu düşünmesi lâzım. Kendinde yürümeğe kuvvet bulabilmek için insanın mev'-ut toprak hakkında bir fikri olması gerekir..

Mev'ut toprak, Fransızların taarruzu sırasında Moskova'ydı, geri çekilme sırasında öz: vatandı. Fakat öz vatan çok uzaktı; 1000 verst giden bir adamın, son gayeyi unutarak kendi j kendine mutlaka: "Bugün 40 verst gidip dinlenme yerine, konak yerjne varacağım" demesi lâzım; ilk merhalede bu dinlenme yeri son gayeyi örter, bütün arzuları, emelleri kendi üzerinde toplar. Tek kişilerde görülen arzular kalabalıkta daima artar.

Eski Smolensk yolundan geri dönen Fransız'lar için öz vatan son gayesi çok uzaktı; kalabalıkta, bütün arzuların, emellerin büyük ölçüde şiddetlenip yöneldikleri, en yakın gaye-Smolensk'ti. Smolensk'te pek çok erzak, yahut

HARB VE SULH

209

yeni kıtalar bulunduğu, onlara böyle söylendiği için değil (tersine, ordunun yüksek rütbeli subayları ve Napolyon'un kendisi orada az erzak bulunduğunu biliyorlardı) fakat ilerlemekte ve mahrumiyetlere katlanmakta yalnız bu onlara kuvvet verebildiği için böyleydi. Bilenler de, bilmiyenler de aynı şekilde kendilerini aldatarak, mev'ut toprağa gider gibi Smolensk'e ^ulaşmağa gayret ediyorlardı.

Büyük yola çıkınca Fransız'lar şaşılacak bir enerjiyle, görülmemiş bir hızla tasarladıkları hedefe doğru koşmağa başladılar. Fransız yığınlarını bir bütüne bağlayan ve onlara biraz enerji veren müsterek gayretin bu sebebinden başka, onları birbirine bağlayan başka bir sebep daha vardı. Bu sebep onların sayışıydı. Onların muazzam kitlesi, fizikte çekim kanununda olduğu gibi, ayrı ayrı insan atomlarını kendime çekiyordu. Yüz bin kişilik kitle halinde bütün bir devlet gibi ilerliyorlardı.

Hepsi de yalnız bir şey istiyordu: teslim olmak, bütün bu korkunç şeylerden, felâketlerden kurtulmak. Fakat bir taraftan Smolensk'e doğru yapılan genel hamlenin kuvveti herkesi aynı tarafa çekerken öbür taraftan bir kolordu bir bölüğe teslim olamazdı; birbirinden ayrılmak, en küçük ve münasip bir bahane ile teslim olmak için Fransız'ların her fırsattan faydanlanmalarına rağmen bu vesileler

210

HARB VE SULH

her zaman ortaya çıkmıyordu. Sayılanımı çokluğu, sıkışık olmaları, hızlı yürüyüş, onları bu imkândan mahrum ediyor ve Fransız kitlelerinin bütün enerjilerini verdikleri bu hareketi durdurmayı Rus'lar için yalnız güçleştirmiyor, fakat imkânsız da kılıyordu. Cismin mekanik şekilde parçalanması, vukua gelen çözülme ameliyesini muayyen bir haddten fazla hızlandırmazdı.

Kar topunu bir anda eritmek imkânsızdır. Muayyen bir zaman haddi var ki, derecesi ne kadar yüksek olursa olsun hiçbir hararet ondan evvel kan eritemez. Tersine olarak, hararet ne kadar çok olursa kalan kar o kadar sertleşir.

Rus askerî şefleri arasında Kutuzof'tan başka kimse bunu anlamamıştı. Smolensk yolu üzerinde Fransız ordusunun kaçış istikameti belli olunca 11 ekim gecesi, Konovnitsm'in önceden tahmin ettiği şey

gerçekleşmeğe başladı. Ordunun bütün yüksek rütbeli subayları sıvrılmak, Fransız'lann ricat hattını kesmek, onları çevirmek, esir etmek, tepelemek arzusunu besliyor, hepsi taarruz istiyordu. Yalnız Kutuzof, bütün kuvvetini (bu kuvvet her başkomutanda böyle büyük değildir.) taarruz fikrine karşı durmak için sarf ediyordu.

Bizim şimdi söylediklerimizi o onlara söy-liyemiyordu: muharebe, yollar tıkamak, asker

HARB VE SULH

211

kaybına meydan vermek, felâkete uğramış kimseleri insanlığa sığmayacak bir şekilde öldürmek neye? Moskova'dan Vyazma'ya kadar bu ordunun üçte biri savaşız erimişken bütün bunlara ne lüzum var? Fakat o, ihtiyarlara has anlayışıyla onlara anılabilecekleri şeyi söylüyordu; onlara altın köprüden bahsediyordu; pnlar kendisiyle alay ediyor, ona iftira ediyor; "ÿyarah hayvan karşısında taşkın bir heyecanla itişerek ileri atılıyorlardı.

Vyazma önlerinde Yermolof, Miloradoviç, Platof ve başkaları, Fransız'lara yakın bulunduklarından iki Fransız kolordusunun ricat hattını kesmek, onu tepelemek arsusundan kendilerini alamıyorlardı.

Niyetlerini Kutuzof'a bildirmek için ona bir zarf içinde rapor diye beyaz bir tabaka kâğıt gönderdiler. Orduyu tutmak için Kutuzof'un sarf ettiği bütün gayretlere rağmen askerlerimiz yolları tıkamak maksadıyla hücumla geçtiler. Piyade alayları, anlatıldığına göre, bando ile, trampetlerle hücumla kalktılar, binlerce kayıp verdirdiler ve kayıp verdiler.

Ama ricat hattını kesmeğe gelince, kimsenin yolunu kesmediler kimseyi tepelemediler. Tehlikenin daha sıkı birleştirdiği Fransız ordusu, muntazam bir şekilde eriyerek, Smo-lensk'e doğru uğursuz yoluna devam etti.

ÜÇÜNCÜ KISIM I

Borodino savaşı, ardından Moskova'nın işgali ve Fransız'ların yeni savaşlar vermeksizin kaışı, tarihin en ibret verici olaylarından biridir.

Bütün tarihçiler şunda birliktirler ki, devletlerin ve milletlerin dış faaliyetleri, aralarındaki anlaşmazlıklarda harb şeklinde kendini gösterir, büyük veya küçük askerî başarılar neticesi olarak devletlerin ve milletlerin siyasi kudreti doğrudan doğruya çoğalır veya azalır.

Başka bir imparator #veya kuralla bozuşan herhangi bir kiral veya imparatorun asker toplayıp düşman ordusuyla savaşması, zafer kazanması, iki bin, üç bin, on bin kişi öldürmesi, neticede bir devlete veya birkaç milyonluk bir millete boyun eğdirmesi üzerine yapılan tarihî açıklamalar, ne kadar garip görünürse görünsün; bir ordunun, milletin bütün kuvvetlerinin yüzde birinin bu milleti neden boyun eğmeğe zorladığı ne kadar anlaşılmas bir şey olursa olsun; tarihin bütün olayları

HARB VE SULH

213

(bizce bilindikleri nispette) şu hakikati teyid-ederler ki, bir milletin ordusunun başka bir milletin ordusuna karşı elde ettiği büyük veya küçük başarılar, milletlerin kuvvetlenmesi veya zayıflamasının sebepleri veya hiç değilse önemli belirtileridir. Ordu zafer kazanır, derhal, yenen milletin hakları yenilen milletin zararına olarak çoğalır. Ordu hezimete uğrar, derhal hezimetin derecesine göre, millet haklarından mahrum edilir, ordusunun uğradığı hezimet tam bir he'zimet ise tamamıyla boyun eğ. Eski zamanlarda (tarihe göre) bugüne kadar böyle olmuştur. Napolyon'un bütün harb-leri bu kaideyi doğruluyor. Avusturya, ordularının hezimetini nispetinde haklarından mahrum ediliyor, Fransa'nın hakları ve kuvvetleri artıyor. Fransız'ların İena ve Auerstaedt zaferleri Prusya'nın bağımsız varlığını yok ediyor.

Fakat 1812 yılında birdenbire Fransızlar Moskova önlerinde zafer kazanıyorlar, Moskova zaptediliyor; neticede yeni savaşlar olmadan, Rusya'nın değil, 600 bin kişilik bir ordunun, sonra da Napolyon Fransanın varlığı sona eriyor. Olayları tarihin kanunlarına uydurmak, Borodino'da savaş alanının Rusların arkasında kaldığını, Moskova'dan sonra Napolyon ordusunu yok eden savaşlar geçtiğini söylemek imkânsız bir şeydir.

214

HARB VE SULH

Fransızların Borodino zaferinden sonra bir meydan muharebesi şöyle dursun, önemli bir çarpışma bile olmadı, ama Fransız ordusu mahvoldu. Bu ne demektir? Eğer bu, Çin tarihinden bir misal olsaydı tarihi bir hâdise olmadığım (bir şey işlerine gelmediği zaman tarihçiler için bir kaçamak yolu) söyleyebilirdik; eğer mesele az sayıda askerin iştirak ettiği süreksiz bir çarpışmadan ibaret olsaydı bu hâdiseyi bir istisna kabul edebilirdik; fakat bu olay, o zaman vatanlarının ölüm dirim meselesi bahis konusu olan babalarımızın gözleri önünde geçti; bu harb de bilinen bütün harb-lerin en büyüğü idi.

1812 yılı seferinin, Borodino savaşından Fransızların kovulmasına kadar olan devresi şunu ispat etmiştir ki kazanılan bir savaş, bir memleketin fethi sebebi olmak şöyle dursun, fethin yanılmaz bir alâmeti dahi değildir; ispat etmiştir ki milletlerin mukadderatını tâyin eden kuvvet, fâtihlerde, hattâ ordularda ve savaşlarda değil, başka bir şeydedir.

Fransız tarihçileri Fransız ordusunun Moskova'dan çıkmadan önceki durumunu anlatırlarken Büyük orduda süvariden, topçudan ve ağırlık kollarından başka her şeyin düzeninde olduğunu, ama beygirler ve büyük baş hayvanlar için de yem bulunmadığını söylüyorlar. Bu âfete hiçbir çare yoktu, çünkü civardaki köy-

HARB VE SULH

215:

lüler otlarını yakmışlar, Fransızlara vermemişlerdi.

Kazanılan savaş¹, her zamanki sonuçları vermedi, çünkü Fransızlar çıktıktan sonra şehri yağma etmek için arabalarla Moskova'ya gelen ve umumiyetle kendileri kahramanlık duygulan taşımayan Karp ve Vlas mujikler ve bü-tüA diğer sayısız köylüler, teklif edilen bol pa-ra*karşılığında Moskova'ya ot getirmemiş, otları yakmışlardı.

Eskrim sanatının bütün kaidelerine uygun olarak meçlerle düelloya çıkan iki kişi tasavvur edelim: düello oldukça uzun sürüyor; ansızın hasımlardan biri kendini yaralı hissediyor; bunun şaka bir iş olmadığını, hayatını ilgilendirdiğini anlıyarak meçi atıyor, eline ilk geçirdiği bir sopayı döndürmeğe başlıyor. Fakat tasavvur edelim ki gayeye ulaşmak için en iyi, en basit bir vasıtayı bu kadar akıllıca kullanan bu adam aynı zamanda şövalyelik hisleriyle heyecana gelerek işin mahiyetini örtmek istiyor ve meçte sanatın bütün kaidelerine uygun olarak hasmını yendiğinde ısrar ediyor. Yapılan düellonun böyle bir tasvirinden nasıl bir karışıklık, vuzuhsuzluk meydana geleceğini tasavvur etmek mümkündür!

Düelloyu sanatın kaidelerine göre isteyen eskrimci Fransızlardır; onun, meçi atarak so-paya sarılan hasmı Kuşlardır; her şeyi eskrim

216

HARB VE SULH

kaidelerine göre izah etmeğe çalışanlar bu vakayı yazan tarihçilerdir.

Smolensk yangınından sonra eski harb geleneklerine uymayan bir harb başladı. Şehirlerin ve köylerin yakılması, savaşlardan sonra geri çekilme, Borodino darbesi, yine geri çekilme, Moskova yangını, çapulcu avı, taşıtlara baskın verme, çete harbi, bütün bunlar harb kaidelerine aykırı şeylerdi.

Napolyon bunu hissediyor ve Moskova'da doğru bir eskrim pozu alarak durduğu, hasmının meçi yerine başının üstüne kaldırılmış bir sopa gördüğü andan beri harbin bütün kaidelere aykırı bir şekilde yapıldığını (sanki insanları öldürmek için bir kaide varmış gibi) Ku-tuzof'a ve imparator Aleksandr'a şikâyet edip duruyordu. Kaideye riayet edilmediğinden Fransızların şikâyet etmesine, sopa ile dövüşmek yüksek mevkilerdeki Rus şahsiyetlerine nedense ayıp gelmesine ve bütün kaidelere uygun olarak en quarte veya en tierce vaziyetinde durup ustaca bir prime hamle falan yapmak istemesine rağmen halk savaşının sopası bütün şiddeti ve dehşetiyle, kimseden zevkini ve kaideleri sormaksızın, kabaca bir saflıkla, fakat maksada uygun bir şekilde, sağını solunu gözetmeden kalkıp inmiş, bütün istilâ hareketi yok oluncaya kadar Fransızları doğmuştu.

Ne mutlu o millete ki 1813 yılında Fransızların hareket ettiği gibi hareket etmez, ya-

HARB VE SULH

217

ni sanatın bütün kaidelerine uygun bir şekilde hasmını selâmlayarak kılıcının kabzasını çevirip zarifçe ve nezaketle âlicenap galibine takdim etmez; ne mutlu o millete ki, bir felâket anında, başkalarının benzeri

hallerde kaidelere göre nasıl hareket ettiklerini sormadan, eline ilk geçen bir sopayı basitçe ve ustaca kaldırıp ruhundaki kin ve intikam hissinin yerini küçümseme ve merhamet hisleri alıncıya kadar vurur.

II

Harb kaideleri denen şeylerin en göze batır, en elverişli istisnalarından biri, dağınık insanların sıkı bir kitle teşkil edenlere karşı hareketidir. Bu çeşit hareketler millî bir mahiyet alan harblerde daima görülür. Bu hareketlerde insanlar kitleye karşı kitle olarak duracak yerde etrafa dağılır, ayrı ayrı hücum ederler, kendilerine büyük kuvvetlerle hücum edildi mi, hemen kaçarlar, sonra fırsat bulunca gene hücum ederler. İspanya'da gerillacılar böyle yapmışlardı; Kafkas dağlıları böyle yapmışlardı; 1812 de Ruslar böyle yapmışlardı.

Bu çeşit harbe çete adı veriliyor, bu ad verilmekte mânâsının izah edildiği sanılmaz ka-İ3ul edilen malûm taktik kaideye de tamamıyla aykırıdır. Bu kaideye göre hücum edenin savaşta hasmından daha kuvvetli olması için kuvvetlerini bir yere toplaması lâzımdır.

218

HARB VE SULH

Çete harbi (tarihin gösterdiğine göre daima başarılı olur) bu kaideye tamamıyla aykırıdır.

Bu aykırılık harb fenninin, ordunun kuvvetini askerlerinin sayısı ile özdeş kabul etmesinden ilerigeler.

Harb fenni, asker ne kadar çok-sa kuvvet o kadar çoktur der. Les gros batail-lons ont toujours raison¹.

Harb fenni bunu söylemekle, kuvvetleri ancak kitlelerine göre inceliyen mekanik gibi,, kuvvetlerin kendi aralarında eşit olup olmaması, kitlelerinin eşit olup olmamasına bağlıdır, demiş olur.

Kuvvet (hareketin miktarı) kitlenin süratle çarpımıdır.

Harb içinde ordunun kuvveti kitlenin başka bir şeye, bilinmiyen x'e çarpımıdır.

Harb fenni, bir ordu kitlesinin kuvvetle birbirine uymamasının, kftçük müfrezelerin büyükleri yenmesinin tarihte sayısız misallerini' görerek bu bilinmiyen çarpımın varlığını müphem bir şekilde kabul eder ve onu kâh geometrik bir tertiplenmede, kâh silâhların üstünlüğünde ve en ziyade komutanların dehasında bulmağa çalışır. Fakat bütün bu çarpanlarım vardığı sonuçlar, tarihî vakialara uygun olmaktan uzaktır.

1 Büyük kuvvetler daima galebe çalar, i 'i

HARB VE SULH

219

Bununla beraber, yüksek komutanların îarb zamanındaki emirlerine, kahramanların liatırı için, önem veren yanlış görüşten vazgeçmek bu bilinmiyen x'i bulmak için kâfidir.

Bu x ordunun maneviyatı yani dâhilerin veya dâhi olmayanların kumandası altında, üç veya iki cephede, sopalarla veya dakikada otuz mermi atan tüfeklerle, nasıl olursa olsun, dö-vâşmek, kendini orduyu teşkil eden bütün insanların karşısındaki tehlikelere atmak için az veya çok beslenen arzudur. Dövüşmeye en çok arzusu olanlar her zaman dövüş için en elverişli mevkilerde yer alırlar.

Ordunun maneviyatı kitle ile çarpılınca kuvvet hâsıl eden bir âmildir. Ordu mânevya-tının önemini, bu bilinmiyen çarpanı tâyin ve ifade etmek bir bilim meselesidir.

Bu mesele ancak kuvveti doğuran şartları, yani komutanın emirlerini teşhizat vesai-reyi çarpan diye alarak keyfi surette bilinmiyen x'in yerine koymaktan vazgeçtiğimiz ve bu bilinmiyeni tam olarak yani dövüşmeye, kendini tehlikeye koymaya karşı duyulan çok veya az bir arzu diye kabul ettiğimiz takdirde mümkündür. Ancak o zaman, bilinen tarih o-layların denklemlerle göstererek bu bilinmi-yenin nispî değerinin mukayesesinden bizzat bilinmiyenin tâyini ümidedilebilir.

On kişi, on tabur veya on tümen, on beş 3cişi, on beş tabur veya on beş tümenle sava-

220

HARB VE SULH

şarak yeniyor, yani istisnasız hepsini öldürüyor veya esir ediyorlar, kendileri de 4 kayıp veriyorlar; şu halde bir tarafın dört, öbür tarafın on beş kaybı vardır. Şu halde dört on beşe eşittir ve şu halde $4 \times = 15$ y. Şu halde $x : y = 15 : 4$. Bu denklem, bilinmiyenin değerini vermiyor, fakat iki bilinmiyen arasındaki nispeti veriyor. Ayrı ayrı alman tarihî birimlerin (savaşların, seferlerin, harb devrelerinin) kurulacak bu

denklemlerinden içlerinde kanunlar bulunması gereken ve kanunlar keşfedile-bilen bir sürü adetler elde edilir.

Taarruzda kitlelerle, geri çekilmede dağınık olarak hareket etmek gerektiği yolundaki taktik kaide, ordunun kuvveti, maneviyatına bağlı olduğu hakikatini şuursuz olarak doğrular. İnsanları ateş altına sürmek için, ancak kitlelerle hareket halinde sağlanabilir bir disipline, taarruz edenlerden kendini savunmak için gerekenden daha sıkı bir disipline ihtiyaç var. Fakat ordunun maneviyatını gözden uzak tutan bu kaide daima yanlış çıkar ve bilhassa kuvvetli bir maneviyat yüksekliği veya bozukluğu olduğu yerde, bütün halk savaşlarında realite ile hayret edilecek şekilde tezat teşkil eder.

Fransızlar 1812 yılında geri çekilirken, taktik kaideye göre ayrı ayrı korunmaları gerektiği halde bir yere sıkışıp bir yığın teşkil ediyorlar, çünkü askerlerin maneviyatı o kadar

HARB VE SULH

221

bozulmuştu ki ancak kitle onları bir arada tutabiliyor. Rusların, tersine, taktik kaideye göre kitle halinde hücum etmeleri lâzımdı, halbuki dağılıyorlar, çünkü maneviyat öyle yüksekti ki ayrı ayrı şahıslar emir almadan Fransızları vurmakta, güçlülere katlanmak, kendilerini tehlikeye atmak için zorlamağa ihtiyaç duymamaktadırlar.

III

Çete harbi denilen şey düşmanın Srao-lensk'e girmesiyle başladı.

Çete harbi hükümetimizce resmen kabul edilmeden önce düşman ordusundan binlerce insan geri kalanlar, çapulcular, yem tedarikçileri — kendilerini, kudurmuş, azgın bir köpeği boğan köpekler gibi şuursuzca kazaklar tarafından tepelenmişlerdi. Denis Davidof, Ruslara has sezişiyle, harb kaidelerini sormadan Fransızları yok eden bu müthiş silâhın önemini ilk olarak anlamıştı; bu çeşit harbin kanunlaşması için ilk adımı atmak şerefi ona aittir.

24 Ağustos'ta Davidof'un ilk çete müfrezesi teşkil edildi, peşinden de başka müfrezeler teşkil edilmeye başladı. Harekât ilerledikçe müfrezelerin sayısı artıyordu.

Çeteler büyük orduyu parça parça yok ediyorlardı. Kuruyan ağaçtan — Fransız ordusun-

222

HARB VE SULH

m

HARB VE SULH

223

dan — kendiliğinden dökülen yaprakları topluyor, araya da bu ağacı silkiyorlardı. Ekim ayında Fransızlar Smolensk'e doğru kaçarken, türlü büyüklük ve vasıflarda olan bu çetelerin sayısı yüzlere varıyordu. Muntazam ordunun bütün savaş usullerini benimsemiş, piyadesi, topçusu, kurmayları ve kâfi kaynakları olan çeteler vardı; yalnız kazaklardan, süvarilerden mürekkep guruplar, piyade ve süvari ile karışık küçük müfrezeler, köylülerden ve toprak sahiplerinden teşekkül etmiş, kimsenin bilmediği çeteler vardı. Bir ay içinde birkaç yüz esir alan bir diyakos yamağı çetebaşı vardı. Yüzlerce Fransız öldüren Vasilisa adında bir muhtar karısı vardı.

Ekim ayının son günleri çete savaşlarının, en kızgın zamanıydı. Çetelerin kendi cüretlerine kendilerinin de hayret ettikleri, her an Fransızlar tarafından yakalanmaktan sarılmaktan korktukları, eğerler çıkarmadan ve hemen hemen atlarından inmeden ormanlarda saklanarak her an takip bekledikleri devre, ilk devre geçmişti. Şimdi artık harb belli olmuştu. Fransızlara karşı ne yapılabileceği, ne yapılamıya-cağı herkesçe aşikârdı. Daha birçok şeyleri imkânsız sayanlar, artık yalnız kurmaylarıyla beraber, harb kaidelerine uygun olarak, Fransızlardan uzakta duran müfreze komutanlarıydı. İşlerine çoktan başlamış olan ve Fransızları yakından gözetliyen küçük çete gurupları ise

I

büyük müfreze komutanlarının düşünmeğe cesaret edemedikleri şeyleri bile mümkün sayıyorlardı.

Fransızların içine kadar sokulan kazaklarla mujikler de şimdi artık her şeyi mümkün görmekteydiler.

Çetecilerden biri olan Denisof, 22 Ekim'de .çetesiyle birlikte çete hırsının en hararetli noktasına ulaşmıştı. Çetesiyle sabahdan beri yürüyüşteydi. Bütün gün büyük yola yakın ormanlarda, süvari

teçhizatı yüklü büyük bir taşıt koluyla, diğer kıtalardan ayrılan ve casuslardan, esirlerden öğrenildiğine göre kuvvetli bir himaye altında Smolensk'e giden Rus esirlerini gözetiyordu. Bu taşıt kolunu haber alan yalnız Denisof ve (yine başında bulunduğu küçük bir çete ile) onun yakınlarında faaliyette bulunan Dolohof değildi, kurmaylı büyük müfrezelerin komutanları da bundan haberdardı: hepsi bu taşıt kolunu biliyor, Denisof'un dediği gibi ona dış biliyorlardı. Bu büyük müfrezelerin komutanlarından ikisi — biri Polonyalı öbürü Almandı — taşıt koluna hücum etmek için aşağı yukarı aynı anda Denisof'a davetiyeler yollayıp her biri kendi müfrezesiyle birleşmesini istedi.

Denisof bu kâğıtları okuyarak:

— Yok ahbab, ben kendi işimi bilirim, »dedi ve böyle kahraman ve önemli bir generalin kumandası altında hizmet etmek için duy-

Ifüj

w

224

HARB VE SULH

HARB VE SULH

225

duğunu, çünkü daha önceden Polonyalı generalin kumandası altına girdiğini Alman yazdı. Polonyalı generale de aynı şeyi yazarak Alman generalin kumandası altına girmiş bulunduğunu bildirdi.

Bu suretle hareket eden Denisof yüksek komutanlığa haber vermeden Dolohof'la birlikte kendi küçük kuvvetiyle taşıt koluna hücum edip onu ele geçirmek niyetindeydi. 22 Ekim'de taşıt kolu Mikulino köyünden Şamşevo köyüne doğru ilerlemekteydi. Mikulino'dan Şamşevo'ya giden yolun solunda, yer yer yola yaklaşan, yer yer yoldan bir verst ve daha fazla ayrılan bir orman uzanıyordu. Denisof bu ormanda, kâh onun derinliklerine dalarak, kâh kenarına çıkarak, geçen Fransızları gözden kaçırmamaksızın, çetesiyle bütün gün ilerlemişti. Sabahleyin Mikulino yakınında ormanın yola yaklaştığı yerde Denisof çetesinin kazakları, eğer yüklü, çamura gömülmüş iki furgon ele geçirerek ormana götürmüşlerdi. Ondan sonra tâ akşam oluncaya kadar çete, hücum etmeden Fransızların hareketini takibet-mişti. Onları ürkütmemek, Şamşevo'ya kadar rahatça gitmelerine müsaade etmek, sonra akşama doğru görüşmek üzere toplanma yerine gelecek olan Dolohof'la ormanda (Şamşevo'-dan bir verst uzakta) buluşarak şafakla beraber iki yandan ansızın başlarına üşüşüp birden hepsini tepelemek, ele geçirmek lâzımdı.

I

Geride, Mikulino'dan iki verst uzakta, ormanın tam yola yaklaştığı yerde altı kazak bırakılmıştı, yeni Fransız kolları görünür görünmez hemen haber vereceklerdi.

Şamşevo'nun ilerisinde Dolohof'un da aynı şekilde daha başka Fransız kıtalarının ne kadar uzakta olduğunu öğrenmek için yolu göz-Jden geçirmesi lâzımdı. Taşıt kolunda 1500 kişi tahmin ediliyordu. Denisof'un 200 adamı vardı, Dolohof'un kuvveti de olsa olsa o kadardı. Fakat sayı üstünlüğü Denisof'u durdurmamıştı. Yalnız bir şeyi daha bilmesi lâzımdı, o da bu kıtaların hangi kıtalar olduğuydu; bu maksadı sağlamak için Denisof'un bir dil (yani düşman kollarından bir adam) ele geçirmesi gerekiyordu.

Furgonlara yapılan sabahki baskında iş. o kadar acele olmuştu ki furgonlarda bulunan Fransızların hepsi öldürülmüş, diri olarak yalnız, bir döküntü olan ve kolda hangi kıtaların bulunduğu hakkında müspet bir şey söylemiyen trampetçi bir genç çocuk ele geçirilmişti.

Denisof, bütün kolu telâşe vermemek için ikinci bir baskını tehlikeli buluyordu; bundan ötürü, mümkünse, Şamşevo'da bulunan öncü konakçılardan hiç olmazsa birini ele geçirmek için çetecilerden biri köylüyü, Tihon Şçerba-tof'u önden oraya yolladı.

226

HARB VE SULH

IV

Ilık, yağmurlu bir sonbahar günüydü. Gökyüzü ve ufuk aynı renkte, bulanık bir su ren-gindeydi. Kâh bir sis çöker gibi oluyor, kâh iri damlalı iğri bir yağmur bütün şiddetiyle bo-şanıyordu.

Denisof sırsıklam yamçısı ve kalpağıyla zayıf, kaburga kemikleri çıkmış cins bir at üzerinde ilerliyordu. Başı yana eğilmiş, kulakları kısılmış atı gibi o da serpilen yağmurdan yüzünü buruşturarak kaygıyla ve dikkatle ileriye bakıyordu. Sık, kısa ve siyah bir sakalın kapladığı zayıflamış yüzü öfkeli görünüyordu. Denisof'un yanında, besili kocaman bir Don atıyla gene yamçılı ve kalpaklı olan bir kazak yasavul¹, onun iş arkadaşı ilerlemekle idi.

Üçüncüsü yasavul Lovayski de yamçılı ve kalpaklıydı. Uzun boylu, tahta gibi düz, beyaz yüzlü, sarışın bir adamdı; küçücük, parlak gözleri, yüzünde ve at üstünde duruşunda sakin, kendinden memnun bir ifade vardı. Gerçi atın ve binicinin özelliği ne olduğu söylenemezdi, fakat yasavulla Denisof'a ilk bakışta, hem ıslak olan hem rahatsız gibi duran Denisof'un tesadüfen ata binmiş bir kimse olduğu aşikârdı, halbuki yasavulun her zamanki gibi rahat

1 Yasavul = eski Rus ordusunda kazak birliklerinde yüzbaşı.

HARB VE SULH

227,

ve sakin olduğu, ata binmiş bir adam değil, atla bir arada kuvveti iki kat artan, onunla bir tek varlık teşkil eden bir adam olduğu belliydi. Onların biraz ilerisinden, iliklerine kadar ıslanmış, boz kaftanlı, beyaz kalpaklı bir köylü kılavuz gidiyordu.

Biraz arkadan, zayıf; ince kuyruğu ve yelesi kocaman, gemden yırtılan dudakları kan--|ı bir kırgız atı üstünde mavi bir Fransız kaputu giymiş genç bir subay geliyordu.

Onun yanından, atının sağrısında yırtık pırtık bir Fransız üniforması ve mavi kalpak giymiş genç bir çocuk taşıyan bir hüsar ilerliyordu. Genç çocuk soğuktan kızarmış elleriyle hüsara tutunuyor, çıplak ayaklarını ısıtmağa çalışarak oynatıyor, kaşlarını kaldırıp şaşkın şaşkın etrafına bakmıyordu. Bu sabahleyin ele geçirilen Fransız trampetçisiydi.

Arkadan hüsarlar, sonra kazaklar, kimi yamçılı, kimi Fransız kaputuyla, kimi başına attığı bir çulla çamurlu, çiğnenmiş dar orman yolunda üzer üzer, dörder dörder ilerliyorlardı. Bütün atlar, al atlar da, dorular da, üzerlerinden sızan yağmurdan yağız gibi görünüyorlardı. Yelelerinin ıslaklığı atların boyunlarını hayret edilecek şekilde ince gösteriyordu. Atlardan buğu çıkıyordu. Elbiseler, eğerler, dizginler hepsi yer gibi, yolu kaplıyan dökülmüş yapraklar gibi ıslak, vıcık vıcık ve yumu-

228

HARB VE SULH

HARB VE SULH

229

saıktı. Askerler omuzlarını kaldırıp büzülerek içlerine işliyen suyu ısıtmak için kımıldanma-maya, atlarına, dizlerine ve boyunlarına sızan yeni soğuk suyu içeri bırakmamaya çalışıyorlardı. Uzayıp giden kazakların ortasında Fransız atları ve ilâve olarak kazak atlan koşulu iki furgon omacalar ve kuru dallar üzerinde gürül-düyor, su dolu tekerlek çukurlan içinde ho-murdanıyorlardı.

Denisof'un atı yol üstündeki bir su birikintisini dolaşırken yana düştü, Denisof'un dizini bir ağaca çarptı.

Denisof öfkeyle:

— Hay Allah kahretsin! diye haykırdı, dişlerini gıcırdatıp atma üç kamçı çalarak kendi kendini ve arkadaşlarını zifosladi. Denisof'un keyfi yerinde değildi: yağmurdan sırsıklamdı, açtı (sabahtan beri kimse bir şey yememişti), en mühimi, Dolohof'tan hâlâ bir haber yoktu, dil yakalamağa giden *de dönmemişti.

Dolohof'tan beklenen haberciye görmek ümidiyle Denisof durmadan ileriye bakıyor ve düşünüyordu: "Taşıt koluna hücum etmek için bugünkü gibi bir fırsat daha zor ele geçer. Yalnız olarak hücum etmek fazla tehlikeli, başka bir güne bıraksan: burnumuzun dibindeki avı büyük çetelerden biri kapacak".

I

Denisof, sağda uzakları görmeğe imkân veren bir açıklığa çıkınca durdu.

— Birisi geliyor, dedi.

Yasavul, Denisof'un işaret ettiği tarafa baktı:

— İki kişi geliyor: bir subayla bir kazak. Ama yarbayın kendisi olması muhtemel değil-

J dir, dedi. Yasavul kazakların bilmediği kelime-

• leri kullanmayı severdi.

Gelen atlılar sırttan aşağı inince gözden kayboldular, birkaç dakika sonra tekrar görün-düler. Önden yorgun bir dörtnalla, üstü başı perişan, sırsıklam, pantolan paçaları dizlerinden yukarı kalkmış bir subay atmı kırbaçlıya-rak geliyordu. Arkasından özengilere kalkmış bir kazak tırtı gidiyordu. Ablak, kırmızı yüzlü, neşeli gözleri fırıl fırıl çok genç bir çocuk olan bu subay atını Denisof'a doğru sürdü, ona ıslak bir zarf uzattı.

— Generalden, dedi. Kusura bakmayınız, biraz ıslak...

Denisof kaşlarını çatarak zarfı aldı, açmağa koyuldu. O verilen kâğıdı okurken subay yasavul'a dönerek:

— Bak, herkes bu işin tehlikeli, çok tehlikeli bir iş olduğunu söylüyordu, dedi. Ama biz Komarof'la, — kazağı gösterdi — tedbirimizi aldık. Herbirimizde iki tabanca... A, bu ne? — diye Fransız trampetçisini göstererek

230

HARB VE SULH

sordu. —: Esir mi? Savaş mı yaptınız? Konuşulabilir mi onunla?

Bu sırada Denisof verilen zarfı çarçabuk gözden geçirerek:

— Rostof! Petya, diye haykırdı. Ne diye kim olduğunu söylemedin yahu? Denisof gü-lümsiyerek dönüp elini subaya uzattı.

Bu subay Petya Rostof'tu.

Bütün yol boyunca Petya, Denisof'un karşısında bir büyüğe, bir subaya yaraşır şekilde, eski tanışıklığı hatırlatmadan alacağı tavra hazırlanmıştı. Fakat Denisof kendisine gülümser gülümsemez Petya'nın yüzü birdenbire sevinçle aydınladı, kızardı, hazırlandığı resmiliği unutarak Fransızların yanından nasıl geçtiğini, kendisine böyle bir vazifenin verilmesine nasıl sevindiğini, Vyazma önlerindeki savaşta bulunduğunu, orada bir hüsarm nasıl kendini gösterdiğini anlatmağa başladı.

Denisof:

— Peki, seni gördüğüme memnun oldum, diye sözünü kesti ve yüzünde yine endişeli bir ifade belirdi.

Yasavula dönerek:

— Mihail Feoklitç, dedi. Bu gene Almandan yahu. Bûrbiun yanında. Denisof şimdi getirilen kâğıdın rmealini yasavula anlatarak Al' man generalin taşıt koluna hücum etmek için kendisine iltihak edilmesi yolundaki isteğini bununla tekrarı lettiğini söyledi. ^ :;mt

HARB VE SULH

231

— Eğer yarın ele geçirmezsek onu burnumuzun dibinden kapar, diyerek sözünü bitirdi.

Denisof yasavulla konuşurken, onun soğuk edası karşısında bozulan ve buna sebep de kendi paçaları kalkık pantolonu olduğunu sanan Petya, kaputunun altında pantolonunu düzelterek mümkün olduğu kadar bir savaşçı .jtavrı takınmağa çalıştı.

Elini kasketinin güneşliğine götürüp tekrar generalle yaver oyununa, kendi hazırlamış olduğu oyuna dönerek:

-ı- Asaletlûnuzun ne emirleri var? dedi, yoksa yanınızda mı kalmam gerek?

Denisof dalgın dalgın:

— Emir mi?... dedi. Peki yarma kadar kalabilir misin?

Petya:

— Ah, emrederseniz... Yanınızda kalmam mümkün mü? diye haykırdı.

Denisof:

— Peki, generalin sana verdiği emir ne, hemen dönmek mi? diye sordu, Petya kızardı.

Sorgulu bir eda ile:

— Hayır, o bir şey söylemedi. Kalabilirim, sanıyorum, ha? dedi.

Denisof:

— Eh, pekâlâ, dedi ve astlarına dönerek, çetenin ormanda tâyin edilen toplantı yerine,

232

HARB VE SULH

istirahate gitmesi, kızgın atı üzerindeki subayın (bu subay yaver hizmetini görüyordu) Du-lohof'u aramağa çıkması, nerede olduğunu, akşama, gelip gelmiyeceğini öğrenmesi için emir verdi. Kendisi de yasavul ve Petya ile birlikte, ertesi günü hücum edilecek yeri, Fransızların konak yerini görmek üzere ormanın Şamşevoy'a bakan tarafına gitmeye karar verdi.

Kılavuza dönerek:

— Hadi bakalım, sakallı, dedi. Şamşevoy'a götür bizi.

Denisof, Petya ve yasavul yanlarında birkaç kazakla esiri taşıyan hüsar olduğu halde sola, sel çukurundan orman kenarına doğru yollandılar.

V

.....

Yağmur dinmişti, yalnız ortalığa sis çöküyor ve ağaç dallarırîdan damlalar düşüyordu. Denisof, yasavul ve Petya, çarıklı ayaklarıyla köklerin ve ıslak yaprakların üzerinden hafif ve gürültüsüz adımlarla yürüyerek kendilerini orman kenarına götüren kalpaklı mujiğin arkasından sessizce ilerliyorlardı.

Mujik bir inişe gelerek durdu, etrafına bakındı, seyrekleşmiş ağaçların teşkil ettiği bir şedde doğru yöneldi. Yapraklarını daha dökmemiş büyük bir meşenin dibinde durdu, es-

HARB VE SULH

233

rarengiz bir şekilde eliyle işaret ederek diğerlerini yanma çağırırdı.

Denisof'la Petya atlarını ona doğru sürdüler. Mujiğin durduğu yerden Fransızlar görünüyordu. Ormanın hemen ötesinde, aşağıda yarım höyük teşkil eden yazlık bir ekin vardı. Sağda, sarp bir sel çukurunun ötesinde küçük Ibir köy ve damı çökmüş bir bey konağı görünüyordu. Bu köycükte, bey konağında, höyüğün her tarafında, bahçede, kuyu ve göl başlarında, köprüden köye çıkan yokuşta, bütün yol boyunca, 200 saj enden fazla olmıyan bir uzaklıkta, titriyen sisin içinde yığın yığın insanlar görünüyordu. Onların, yokuşa tırmanan araba atlarına yabancı bir dille haykırmaları, birbirlerini çağırışmaları iyice işidiliyordu.

Denisof gözlerini Fransızlardan ayırmadan, yavaşça:

— Esiri getirin buraya, dedi.

Kazak attan indi, genç Fransızı indirdi, «onu alıp Denisof'un yanma yaklaştı. Denisof Fransızlar! göstererek hangi kıtalar olduklarını sordu. Oğlan üşümüş ellerini ceplerine sokup kaşlarını kaldırarak ürkek ürkek Denisof'a baktı, bütün bildiklerini söylemek istediği halde cevap verirken şaşırıyor, sadece Denisof'un sorduklarını tasdik ediyordu. Denisof kaşlarını çatarak öteye döndü, düşüncelerini yasavul'a bildirdi.

234

HARB VE SULH

Petya önemli bir şey kaçırmamak için başını hızla çevirerek kâh trampetciye, kâh Denisof'a, kâh yasavula, kâh köydeki ve yoldaki Fransızlara bakıyordu.

Denisof, gözleri neşeyle parlıyarak:

— Denisof gelsin gelmesin hücum etmek lâzım!... Ha, ne dersin? dedi.

— Yer elverişli, dedi yasavul. Denisof devamlı:

— Piyadeyi aşağıdan, bataklıklardan gönderelim, dedi. Bahçeye sokulsunlar; siz kazaklarla şuradan gelirsiniz, — Denisof köyün arkasındaki ormanı işaret etti? — ben de hüsar-larımla buradan. İşaret tüfek sesi...

— Dereden olmaz, bataklık, dedi yasavul.. Atlar batır, daha soldan dolaşmak lâzım...

Onlar yavaşça böyle konuşurlarken aşağıda, derede göl tarafından bir silâh sesi, sonra bir silâh sesi daha yükseldi, beyaz bir duman», belirdi, sırttaki Fransızların, yüzlerce ağızdan» bir anda yükselen âdeta şen bir haykırışı duyuldu. İlk anda Denisof da, yasavul da irkildi-ler. O kadar yakındaydıkları ki bu silâh ateşlerinin ve haykırışların sebebi kendileri olduğunu sandılar. Fakat silâh ateşlerinin, haykırışların onlarla ilgisi yoktu. Aşağıda, bataklıklarda kırmızı gibi giymiş bir adam kaçıyor» Anlaşılan Fransızlar ona ateş ediyor, ona ba-ğırıyorlardı.

- .:

HARB VE SULH

Yasavul:

- Bu bizim Tihon yahu, dedi.
- O dur o! Ta kendisi!
- Bak hayduda! dedi Denisof. Yasavul gözlerini küçülterek:
- Kaçıyor, dedi.

Onların Tihon dedikleri adam ırmağa ka-^ koştı, içine daldı, sular etrafa sıçradı: bir an gözden kayboldu, sonra dört ayak üstüne simsiyah bir halde sudan çıktı, yine kaçmağa başladı. Arkasından koşan Fransızlar durdular.

— Yaman adam, dedi yasavul.

Denisof cansıkıntısı ifade eden aynı eda ile:

- Hay it herif! dedi. Hem şimdiye kadar ne yaptı?

Petya:

- Kim bu? diye sordu.
- Bizim plastun¹. Onu bir dil yakalamağa yollamıştım.

Petya, Denisof'un ağzından çıkan ilk kelime ile her şeyi anlamış gibi başını sallıyarak:

- Ha, evet, evet, dedi.

Halbuki tek bir kelime anlamamıştı.

Tihon Şçerbatıy müfrezede en lüzumlu olan adamlardan biriydi. Gjat yakınındaki Pok-rovskoye'den bir köylüydü. Denisof, faaliyeti-

1 Plastun: piyade kazak.

HARB VE SULH

nin başlangıcında Pokrovskoye'ye geldiği ve her zamanki gibi, muhtarı çağırıp Fransızlar hakkında ne bildiklerini sorduğu zaman muhtar, bütün muhtarlar gibi, kendilerini müdafaa eder yollu, asla bir şey bilmediklerini söylemişti. Fakat Denisof ona maksadının Fransızlara hücum etmek olduğunu izah edip de köylerine gelip gelmediklerini sorunca muhtar çapulcuların geldiğini, ama köylerinde bu işlerle yalnız Tışka Şçerbatıy'ın meşgul olduğunu* söyledi. Denisof Tihon'u çağırttı, faaliyetinden ötürü onu överek, Çar'a, vatana bağlılık, memleket evlâdlarının Fransızlara karşı beslemeleri gereken kin üzerinde ona muhtarın yanında birkaç söz söyledi.

Tihon Denisof'un bu sözlerinden korkmuş; gibi:

- Biz Fransızlara bir fenalık yapmıyoruz,, dedi. Yalnız çocuklarla haniya, şöyle eğleniver-dikti. Tam yirmi çapulcu* öldürdük, yoksa fena bir şey yapmadık...

Ertesi gün Denisof bu köylüyü büsbütüne unutup da Pokrovskoye'den ayrıldığı sırada Tihon'un müfrezeye takıldığını, kendileriyle kalmasına müsaade rica ettiğini ona bildirdiler. Denisof, kalmasını emretti.

İlkönce ateş yakmak, su getirmek beygirleri yüzmek ve ilâh... gibi kaba işler yapan Tihon çok geçmeden çete harbi için büyük bir

HARB VE SULH

't,

istek ve kabiliyet gösterdi. Geceleri ganimet avına çıkar ve her defasında Fransız elbiseleri ve silâhlarıyla dönerdi, emir verilirse esirler de getirirdi. Denisof Tihon'u kaba işlerden almış, keşiflerde onu beraberinde götürmeye başlamış ve kazak yapmıştı.

Tihon ata binmeyi sevmezdi, her zaman yaya gider ve hiçbir zaman süvarilerden de ge-rîi kalmazdı. Silâhı, daha ziyade gülünç olsun diye taşıdığı bir süvari çakmaklısıyla bir kargıdan ve kıllarından pireleri ayıklarken, iri kemikleri kemirirken bir kurdun dişlerini kullandığı kadar maharetle kullandığı bir baltadan ibaretti. Tihon baltasını alabildiğine sallıyarak kütükleri aynı düzgünlükte yarar, tersinden tutup ince değnekler yontar, kaşıklar oyardı. Denisof'un müfrezesinde Tihon ayrı, müstesna bir yer tutuyordu. Çok zor ve berbat bir iş yapmak — taşıt arabasını omuzlayıp çamurdan çıkarmak, beygiri

kuyruğundan çekip bataklıktan kurtarmak, yüzmek, Fransızların ta ortalarına sokulmak, günde elli verst yol aşmak — gerektiği zaman herkes gülerek Tihon'u gösterirdi. Onun hakkında:

— Bir şey olmaz iblise, ayı gibi sağlam, derlerdi.

Bir defa, yakaladığı bir Fransız, Tihon'a tabancayla ateş etmiş ve kurşun arkadan kaba etine isabet etmişti. Dıştan ve içten yalnız 'votka ile tedavi edilen bu yara bütün müfre-

238

HARB VE SULH

zede Tihon'un hoş karşıladığı çok eğlenceli şakalara mevzu olmuştu.

Kazaklar ona gülerek:

— Ne o kardeş, artık gitmiyorsun ha? Çarpıldın mı, ne oldu? derlerdi; Tihon mahsustan belini büküp suratını asar, kızmış gibi yaparak Fransızlara gülünecek küfürler savu-rurdu. Bu vakanın Tihon üzerindeki tesiri yalnız şu olmuştu ki, bu yaradan sonra seyrek olarak esir getiriyordu.

Tihon çetenin en faydalı, en cesur adamıydı. Kimse onun kadar baskın vermek fırsatı bulmaz, kimse onun kadar Fransız yakalamaz, onun kadar Fransız öldürmezdi; bundan ötürü o bütün kazakların, hüsarların eğlencesiy-di, kendisi de bu rütbeyi severek kabul etmişti. Şimdi Denisof Tihon'u daha geceden Şam-şevoy'a dil yakalamaya göndermişti. Fakat bir Fransızla 3retinmediğinden mi, yoksa gece uyuyakaldığından mı, her Nedense Tihon gündüzden çalılağa, Fransızların ta ortalarına sokulmuş ve Denisof'un sırttan gördüğü gibi, Fransızlar tarafından fark edilmişti.

VI

Denisof, anlaşılan Fransızların yakınlığına bakarak şimdi kesin olarak karar verdiği bir gün sonraki baskın üzerinde yasavulla bir müd-

HARB VE SULH

239

elet daha konuştuktan sonra atını çevirdi, geriye döndü.

Petya'ya:

— Hadi kardeşim, şimdi gidip kurunalım, dedi.

Denisof ormandaki toplanma yerine gelip durdu, etrafı dikkatle gözden geçirdi. Ormanda ağaçların arasından mintanlı, çarıklı, ka-.kk kalpağı giymiş, tüfeği omuzuna asılı, baltası belinde uzun bacaklı bir adam, geniş hafif adımlarla ve ellerini sallıyarak geliyordu. Denisof'u görünce bu adam hemen çalılıklara bir şey fırlattı; kenarları sarkan ıslak kalpağını çıkararak âmirine yaklaştı. Bu Tihon'du. Çopur ve kırışıklı yüzü, küçücük gözleri memnurluk ifade eden bir neşe ile parlıyordu. Başını yukarı kaldırdı, gülmek için kendini tutuyormuş gibi gözlerini Denisof'a dikti.

Denisof:

— Yahu, nereye kayboldun? diye sordu. Tihon kısık fakat türkü söyler gibi, bas sesiyle:

— Nereye mi kayboldum? Fransız yakalamaya gittim, diye korkusuzca ve çabuk çabuk cevap verdi:

— Güpe gündüz ne diye içlerine sokuldun? Hayvan. E, ne oldu, yakaladın mı?...

— Yakalamasına yakaladım, dedi Tihon.

— Nerede, peki?

240

HARB VE SULH

1

Tihon:

— İlkin daha gün ağarırken bir tane yakalamıştım, — çarıklı yassı ayaklarını daha genişçe açarak devam etti, — ormana götürdüm. Baktım iyi değil. Gidip şunun bir iyisini getireyim, dedim.

Denisof yasavula:

— Bak hele hayduta, evet öyle, dedi. Neden onu getirmedin?

Tihon öfkeyle hemen sözü kesti:

— Ne diye getireyim, bir şeye yaramazdı ki. Size ne türlü lâzım bilmem mi ben?

— Bak hınzır! E?... Tihon devamla:

— Başkasını aramaya gittim, dedi. Şöyle sürünerek ormana sokuldum ve yattım — Tihon nasıl yaptığını göstermek için ansızın ve çevik bir hareketle karnı üstüne yattı. — Bir tane göründü, — şöyle üstüne atıldım. — Tihon hızla ve çevik bir hareketle sıçradı. — Yürü, dedim, yürü, yarbayın yanma. Bastı çığlığı. Dört kişi idiler orada. Kasaturalarla üstüne atıldılar. Baltayı şöyle bir çektim — Tihon ellerini sallayıp kaşlarını tehdidedici bir eda ile çatarak ve göğsünü gererek haykırdı.... — Ne var, dedim, yanaşmayın! Yasavul parlıyan gözlerini küçülterek:

— Evet su birikintisinden nasıl tabana kuvvet kaçtığını sırttan gördük, dedi.

HARB VE SULH

241

Petya şiddetli bir gülme arzusu duyuyor, fakat herkesin gülmemek için kendini tuttuğunu görüyordu. Bütün bunların ne demek olduğunu anlamaksızın gözlerini süratle Tihon'-un yüzünden yasavulun ve Denisof'un yüzüne kaydırıyordu.

Denisof öfkeyle öksürerek:

— İşi aptallığa vurma, dedi. İlk yakala->!"} diğmi niçin getirmedin?

Tihon bir eliyle sırtını, öbürüyle başını kaşımaya başladı; ve birdenbire, eksik dişini meydana koyan (bu yüzden onu Şçerbatıy¹ diye çağırırlardı) neşeli bir aptal gülümseyişi bütün yüzünü kapladı. Denisof gülümsemedi, Petya, Tihon'un da katıldığı şen bir kakhaha salıverdi:

— Ama canım, tutacak tarafı yoktu, dedi Tihon, Elbisesi kötüydü, nereye götürecektim onu? Hem edepsizin de biriydi, asaletlû. Nasıl olur dedi, ben anaral² oğluyum gitmem! dedi.

Denisof:

— Be hayvan herif! dedi. Onu sorguya çekmem lâzımdı...

— Ben sorguya çektim onu, dedi Tihon. "Çok bir şey bilmiyorum dedi. Bizimkiler sa-

1 Şçerbatıy: Çentikli.

2 General demek istiyor.

242

HARB VE SULH

yıca fazla, ama işler fena, dedi; lâfını etmeye değmez. Şöyle adam akıllı, dedi, bir nara atın, her şeyi ele geçirirsiniz". Tihon neşeyle, azimli bir tavırla Denisof'un gözlerine bakarak sözünü bitirdi.

Denisof sert sert:

— Şimdi yüz kırbacı yedin miydi işi aptallığa vurmayı görürsün dedi.

— Kızacak ne var, dedi Tihon, sizin bu Fransızlarımızı ben hiç mi görmedim sanki? Bak şimdi ortalık kararsın, sana istediğini getireyim, istersen üç tane birden.

Denisof:

— E, haydi, gidelim dedi. Toplanma yerine kadar kaşları öfkeyle çatık, hiç konuşmadan gitti.

Tihon arkadan geliyordu, çalılıklara attığı bir çift çizmenin lâfını ederek kazakların onunla güldüklerini, ona^ güldüklerini Petya duyuyordu.

Tihon'un sözleri ve gülümsemesi karşısında tutulduğu gülme nöbeti geçip de onun bir adam öldürdüğünü Petya birdenbire anlayınca fena oldu. Esir trampetçiye dönüp baktı; yüreğinin sızladığını duydu. Fakat bu his ancak bir an devam etti. Başını daha dik tutmak, cesur olmak ve bulunduğu çevreye yakışmayan bir kimse olmamak için ciddî bir tavırla ertesi

HARB VE SULH

243

günkü harekete dair yasavula sualler sormak lüzumunu hissetti.

Gönderilmiş olan subay yolda Denisofla karşılaştı, Denisof'un kendisi şimdi geleceğini, onun tarafında her şeyin yolunda gittiğini bildirdi.

Denisof birdenbire neşelendi, Petya'yı yanma çağırdı: *| — E, anlat bakalım kendi işlerinden, dedi.

VII

Petya, ailesinden ayrılıp Moskova'dan çıktıktan sonra alayına katılmış, çok geçmeden de büyük bir kuvvete kumanda eden bir generalin emir subayı olmuştu. Subaylığa terfi ede-li, bilhassa faal orduya girip Vyazma savaşma iştirak edeli beri, Petya, artık büyüdüğü, adam olduğu için daimî surette tatlı bir

sevincin coşkunluğu içindeydi. Gerçek bir kahramanlık fırsatını kaçırmak korkusuyla arasız bir heyecan ve telâş hissediyordu. Orduda gördüğü, tecrübe ettiği şeylerden çok memnundu. Bununla beraber, ona daima asıl kahramanca işler şimdi onun bulunmadığı yerlerde oluyor gibi geliyordu. Ve şimdi bulunmadığı yerlere yetişmek için can atıyordu.

21 Ekim'de general, Denisof'un müfrezesine birini göndermek arzusunu açığa vurunca

244

HARB VE SULH

Petya kendisinin gönderilmesini o kadar acıklı bir ifadeyle yalvardı ki, general reddedemedi. Fakat onu gönderirken, Vyazma savaşındaki çılgınca hareketini, gönderdiği yere yolu takibederek gidecek yerde, atını savaş hattına, Fransızların ateşi altına sürerek orada tabancasıyla iki el ateş etmesini hatırlıyarak, Denisof ona kalıp kalamıyacağım sorduğu zaman Petya bundan ötürü kızarmış, şaşırılmıştı. Orman kenarına gelinceye kadar, Petya vazifesini harfi harfine yerine getirerek, hemen dönmek gerektiği fikrindeydi. Fakat Fransızlar, Tihon'u görüp de gece mutlaka baskın verileceğini öğrenince, şimdiye kadar çok saygı gösterdiği generalin değersiz bir adam, bir Alman olduğuna, Denisof'un, yasavulun, Tihon'un, birer kahraman olduklarına, müşkül bir anda onları bırakıp gitmenin ayıp olacağına, bir görüşten diğerine geçişte gençlere has bir süratle, içinden karar verdi.

Denisof, Petya ve yasavulla toplanma yerine vardığı zaman ortalık artık karanyordu. Yarı karanlıkta eyerli atlar ve meydanlıkta ku-lübecikler kuran ve (Fransızlar duman görmesin diye) ormanın sel çukurunda kor haline gelmiş ateşler yakan kazaklar, hüsarlar görünüyordu. Küçük bir kulübenin sofasında bir kazak, "kollarını sıvamış koyun eti doğruyor-du. Kulübenin içinde Denisof müfrezesinden üç subay vardı, bir kapıyı masa haline koyma-

HARB VE SULH

245

ya çalışıyorlardı. Petya ıslak elbiselerini çıkarıp kurutmaya verdi ve hemen yemek masası kurma işinde subaylara yardıma koyuldu.

On dakika sonra masa hazırlanmış, üstü sofraya beziyle örtülmüştü, masada votka, bir matra rom, beyaz ekmek, kızarmış koyun eti ve tuz vardı.

J Subaylarla birlikte sofraya oturup her ye-. rinden yağlar akan elleriyle, güzel kokulu yağlı koyun etini parçalarken Petya kalbinde herkese karşı derin ve çocukça bir sevginin heyecanını duyuyor; bunun için başkalarının da kendisine karşı aynı hissi beslediğine inanıyordu.

Denisof'a hitabederek :

— E, ne dersiniz, Vasili Fedoroviç, dedi, sizinle bir gün kalırsam bir şey olur mu? — muhatabını beklemeden cevabını kendisi verdi: — Öğrenmem emredilmişti, işte ben de öğreniyorum... Yalnız bırakın beni en... en önemli yere... Bırakın beni... Mükâfat istemiyorum... Şunu istiyorum ki... Petya dişlerini sıktı, dik tuttuğu başını sarsıp elini sallıyarak etrafına bakındı

Denisof gülümsiyerek:

— En önemli yere... diye tekrarladı. Petya:

— Yalnız rica ederim, bana bir takım veriniz, ben kumanda edeyim, — diye devam et-

246

HARB VE SULH

ti, — ne olursunuz? Ah bıçak mı? Eti kesmek isteyen bir subaya döndü, çakısını ona uzattı.

Subay çakıyı beğendiğini söyledi. Petya kızarak:

— Sizde kalsın efendim. Bende böyle çok var... dedi. Ay! Büsbütün unutmuşum be yahu, diye birdenbire haykırdı. Bende kuru üzüm var, fevkalâde, çekirdeksiz. Bizim kantinci, çok iyi şeyleri var. On funt1 aldım. Tatlısız yapamam. İster misiniz?... Petya sofraya kazağın yanına koştı, içinde beş funt kadar kuru üzüm bulunan bir dağarcık getirdi. — Yiyiniz, baylar, yiyiniz.

Yasavula hitabederek:

— Kahve cezvesi lâzım değil mi? dedi. Bizim kantinciden fevkalâde bir cezve satın aldım. Mükemmel şeyler var onda. Hem çok namuslu bir adam. İşin başı bu. Size mutlaka göndereceğim. Hem belki^ de

çakmak taşlarınız tükenmiştir. Olur ya. Yanıma aldım, işte şurada... Dağarcığını gösterdi. Yüz tane çakmak taşı var. Çok ucuza aldım. Ne kadar lazımsa alın, rica ederim, yoksa hepsi... Fazla gevezelik ettiğini düşünerek birdenbire durdu ve kızardı.

Başka budalalıklar edip etmediğini hatırlamaya çalıştı. O gün olup bitenleri hatırlıya-

1 Funt: 409,5 gram.

HARB VE SULH

247

rak trampetci Fransız hakkındaki intibaları üzerinde durdu. ' 'Bizim için mükemmel ya, ama onun için? Onu nereye soktular? Karnını doyurdular mı? Bir fenalık ettiler mi ona?' diye düşündü. Fakat çakmak taşları bahsinde fazla gevezelik ettiğini hissederek şimdi konuşmaktan korkuyordu.

i "Sorsam mı acaba? diye düşündü. Kendi-" : 'si çocuk olduğu için çocuğa acıdı diyecekler. Ne biçim çocuk olduğumu yarın onlara gösteririm! Sonra ayıp mı olur acaba? diye düşünüyordu. Eh, hepsi bir!" ve hemen kızarak, yüzlerinde alay ifadesi belirip belirmediğini görmek için ürkek ürkek subaylara bakıp dedi ki: — Esir alman şu çocuğu çağırmak olur mu? yemek için ona bir şey vermek... belki...

Denisof bu hatırlatmada ayıp bir şey gör-miyerek:

— Ya, zavallı çocukcağız, dedi. Çağırın buraya. Adı Vincent Bosse. Çağırın.

— Ben çağırırım, dedi Petya. Denisof:

— Çağır, çağır. Zavallı çocuk, diye tekrarladı.

Denisof bunları söylerken Petya kapıda duruyordu. Subayların arasından geçti, Denisof'un yanına sokuldu.

248

HARB VE SULH

HARB VE SULH

249

— Müsaade edin sizi öpeyim, kuzum, dedi. Ah, ne mükemmel! Ne mükemmel!

Denisof'u öperek dışarıya koştu: Kapının eşiğinde durarak bağırdı:

— Bosse! Vincent!

Kapının eşiğinde durarak bağırdı:

— Bosse! Vincent! Karanlıkta bir ses:

— Kimi arıyorsunuz, bayım? diye sordu. Petya, bugün esir edilen genç Fransızı aradığını söyledi.

Kazak:

— Ha! Vesionni'yi mi? dedi.

Vincent adını kazaklar Vesionni, mujikler ve askerler Visenia şekline sokulmuşlardı. Her iki şekilde de baharın hatıra gelmesi genç Fransızın haline uygun düşüyordu¹.

Karanlıkta ağızdan ağıza geçerek giden sesler ve gülüşmeler duyuldu.

— Şurada ateşin yanında ısıniyordu. Hey, Viseniya! Viseniya! Vesennü...

Petya'nın yanında duran bir kazak:

— Oğlan açıkgöz, dedi. Biraz evvel karnını doyurduk. Fena halde acıkmıştı!

Karanlıkta ayak sesleri duyuldu, çıplak ayaklarını çamurda şaplatarak trampetci kapıya yaklaştı.

1 Vesna, Rusçada bahar demektir.

Petya:

— Ah dest vous! dedi. Voulez vous man-gez? N'ayez pas peur, on ne vous fer a de mal — diye ürkek ürkek ve şefkatle koluna dokunarak ilâve etti. — Entrez, entrez¹.

Trampetci titriyen ve âdeta çocukça bir sesle:

J — Merci, monsieur², diye cevap verdi ve • çamurlu ayaklarını kapının eşiğinde silmeye başladı.

Petya trampetciye çok şeyler söylemek istiyor, ama cesaret edemiyordu. Sofrada onun yanında ayak değiştirip durmaktaydı. Nihayet karanlıkta elini alıp sıktı.

Şefkatli bir fısıltıyla:

—Entrez, entrez³, diye tekrarladı.

Kendi kendine: "Ah, ona ne iyilik etsem!" dedi, kapıyı açarak genç çocuğa yanından yol verdi. Trampetci kulübeye girince Petya, dikkati üzerine çekmeyi onur kırıcı sayarak ondan uzakta oturdu. Cebindeki paraları elliyor, onları trampetciye vermenin ayıp olup olmya-cağında tereddüdediyordu.

1 Ah, siz inisiniz! Yemek ister misiniz? Korkmayın, size bir fenalık yapmayacaklar. Girin, girin.

2 Teşekkür ederim, efendim.

3 Girin, girin.

250

HARB VE SULH

VIII

Petya'nın dikkati, Denisof'un emriyle kendisine votka, koyun eti verilen, çetede alıkonulması ve diğer esirlerle karıştırılmamak için Rus kaftanı giydirilmesi emredilen trampet-ciden Dolohof'un gelmesiyle ayrılmıştı. Dolo-hof'un olağanüstü yiğitliğine, Fransızlara karşı merhametsizliğine dair Petya orduda birçok hikâyeler duymuştu, onun için Dolohof kulübeye girdiği andan beri Petya gözlerini ayırmadan ona bakıyor, Dolohof'un meclisine ya-kışmıyan bir kimse olmamak için dik tuttuğu başını sarsarak daha yiğit görünmeye çalışıyordu.

Dolohof'un kılığı sadeliğiyle Petya'yı hayrete düşürmüştü.

Denisof çekmen¹ giyiyordu, sakal bırakmıştı, göğsünde keramet sahibi Nikolay'm mukaddes tasvirini taşıyor, konuşmasında, bütün tavırlarında mevkiinin özelliğini belli ediyordu. Eskiden Moskova'da acem elbisesi giyen Dolohof'ta ise, şimdi, tersine, en itinalı bir muhafız ceketi, giyiyordu, başında düz giydiği bir kasket vardı. Islak yamçısını köşede çıkardı, Denisof'a yaklaşıp, kimse ile hoşbeş etmeden hemen işe dair sualler sormaya başladı.

1 Çekmen: Kafkaslılara mahsus bir çeşit uzun çeket.

|-|-|

HARB VE SULH

251

Denisof, taşıt kolu hakkında büyük müfrezelerin tasarılarını, Petya ile gelen tezkereyi, iki generale verdiği cevabı ona bildirdi. Sonra Denisof Fransız müfrezesinin durumu hakkında bütün bildiklerini anlattı. Dolohof:

— Bu böyle, ama ne kadar ve hangi kıta-lai olduklarını bilmek lâzım, dedi: gidip görmeli. Ne kadar olduklarını iyice bilmeden işe girişmek olmaz. Ben sağlam işi yapmayı severim. Baylardan kimse benimle onların karargâhına gelmek istemez mi? Yanında üniformam da var.

Petya:

— Ben, ben... ben gelirim sizinle! diye bağırdı.

Denisof, Dolohof'a hitabederek:

— Gitmene hiç de lüzum yok, dedi, onu ise asla bırakmam.

Petya:

— İyi doğrusu! diye bağırdı... Niçin getir-miyecekmişim ?-..

— Evet, çünkü lüzum yok.

— Fakat affediniz beni, çünkü... çünkü... gideceğim, işte o kadar. — Dolohof'a dönerek: — Alıyor musunuz beni yanınıza? dedi.

Dolohof, Fransız trampetçisinin yüzüne dikkatle bakarak dalgın dalgın:

— Niçin almayı?... cevap verdi.

252

HARB VE SULH

Denisof'a dönerek:

— Bu delikanlı çoktan mı yanınızda? diye sordu.

— Bugün yakaladılar, ama bir şey bilmiyor. Yanımda alıkoydum onu.

— Peki, öbürlerini ne yapıyorsun? dedi Dolohof.

Denisof birdenbire kızarak:

— Ne mi yapıyorum? Makbuz karşılığında gönderiyorum, diye haykırdı. Ve cesaretle söyleyebilirim ki, sorumluluğunu vicdanımda taşıdığım tek bir kimse yok. Senin için 30 yahut 300 kişiyi muhafızların nezareti altında şehre göndermek, açık söyleyeyim, askerliğim şerefini lekelemekten daha mı zor sanki. Dolohof soğuk bir gülümsemeyle:

— Bak, on altı yaşındaki küçük kontu bu-tatlı sözleri söylemek yakışır, dedi, ama sen bunları artık bir tarafa laırakmalısın.

Petya sıkılanca:

— E, ben bir şey söylemiyorum ki, yalnız sizinle mutlaka geleceğim, diyorum, dedi.

Dolohof, Denisof'u kızdıran bu konudan özel bir haz duyuyormuş gibi:

— Senin ve benim için, ahbap, bütün bu çeşit nezaketleri bir tarafa bırakmak zamanı geldi artık, diye devam etti. Peki bunu niçift yanında tutuyorsun, — diyerek başını salladı.

HARB VE SULH

253

— Ona acıdığın için mi? Senin o makbuzlarını biz biliriz. Yüz kişi gönderirsin, ama oraya 30 kişi varır. Yolda açlıktan ölürlere yahut öldürülürler. Esir almamak da aynı şey değil mi?

Yasavul ışıklı gözlerini küçülterek doğru der gibi başını salladı:

— Hepsi bir, lâfı uzatmaya lüzum yok. ^evi sorumluluğu kendi üzerine almak istemem. Ölecekler diyorsun. İyi ya. Benim elimle ölmesinler de.

Dolohof güldü:

— Beni yakalamaları yirmi defa onlara emredilmediğine inanır mısın? Yakalasalar beni de, şövalyeliğine bakmadan seni de akçakavak adıyla sallandırırılar. — Sustu. — Ama iş yapmak lâzım. Kazağımı eşyaları aramaya göndermeli! Bende iki Fransız üniforması var. E, gidelim mi beraber? diye Petya'ya sordu.

Petya kulaklarına kadar kızardı:

— Ben mi? Evet, evet, muhakkak, diye Denisof'a bakarak haykırdı.

Dolohof esirlere yapılacak muamele üzerinde Denisof'la tartışırken Petya yine bir huzursuzluk, bir telâş hissetti; fakat onların neden bahsettiklerini iyice anlamaya yine muvaffak olamadı. "Büyükler, tanınmış kimseler böyle düşünüyorlarsa demek böyle lâzım, demek böylesi iyi, diye düşündü. Asıl mesele ken-

254

HARB VE SULH

dişine itaat ettiğimi, bana emredileceğini De-nisof aklına getirmemelidir. Muhakkak Dolo-hof'la Fransız karargâhına gideceğim. Bu işi o yapabiliyorsa ben de yaparım!"

Gitmemesi için Denisof'un bütün söylediklerine Petya, her şeyi kendisinin de gelişigüzel değil, itina ile yapmaya alışık olduğunu, tehlikeyi asla düşünmediğini söyleyerek cevap verdi.

— Çünkü, şunu kabul ediniz ki, ne kadar oldukları doğru bilinmezse... belki yüzlerce kişinin hayatı buna bağlı, halbuki biz iki kişiyiz. Sonra ben bunu çok istiyorum, muhakkak, muhakkak gideceğim, beni alıkoyamazsınız, dedi, daha fena olur...

IX

Fransız kaputları ve şapkaları giyen Petya ile Dolohof, atlarını Denisof'un ordugâhı gözetlediği açıklığa doğru sürdüler, ormanı zifiri bir karanlıkta geçerek dereye indiler. Aşağıya inince Dplohof yanlarındaki kazaklara orada beklemelerini söyledi, hızla tırısla yoldan köprüye doğru yollandı. Petya heyecandan nefesi kesilmiş bir halde yanında ilerliyordu.

— Eğer yakalanırsak canlı teslim olmam, bende tabanca var, diye fısıldadı.

Dolohof çabuk çabuk ve yavaşça:

— Rusça konuşma, dedi, o anda karanlık-

HARB VE SULH

255

ta "Qui vive'?" diye bir ses ve bir silâh şakırtısı duyuldu.

Petya'nın kan yüzüne hücum etti; tabancasına sarıldı.

Dolohof atının hızını yavaşlatmadan ve artırmadan:

— Landers du 6 me2, dedi. Köprünün üstünde bir nöbetçinin siyah

şej:li duruyordu:

— Mot d'ordre3?

Dolohof atını yavaşlattı, adım adım gitmeye başladı:

— Dites done le colonel Gerard est icii, dedi.

Nöbetçi cevap vermedi, yolu keserek:

— Mot d'ordre, diye tekrar etti. Dolohof birden parlayıp atını nöbetçinin üstüne doğru sürerek:

— Quand un officier fait sa ronde les sen-tinelles ne demandent pas le mot d'ordre... diye bağırırdı. Je vous demande si le colonel est ici5?

Yana çekilen nöbetçinin cevabını beklemeden âdi yürüyüşle atını sırta doğru sürdü.

1 Kim o.

2 6 ncı alay uhlanları.

3 Parola.

4 Albay Gerard burada mı?

5 Bir subay etrafı dolaşırken nöbetçiler parola sormaz. Ben size albay burada mı diye soruyorum.

256

HARB VE SULH

HARB VE SULH

257

Dolohof yolun bir tarafından öbür tarafına geçen bir insan karaltısı görerek onu durdurdu, komutanın ve subayların nerede bulunduklarını sordu. Omuzunda bir torba bulunan ve bir asker olan bu adam durdu, Dolohof'un atma yaklaştı, eliyle onu okşayarak samimî ve dostça bir eda ile komutanın ve subayların sırtın yukarısında, sağda, bir çiftliğin (bey malikânesini böyle adlandırıyordu) avlusunda bulunduklarını söyledi.

Dolohof, her iki yanında çoban ateşleri yanan ve Fransızca konuşmalar duyulan yolu takibederek bey konağının avlusuna doğru döndü. Avlu kapısından girip attan indi, etrafında birkaç kişinin yüksek sesle konuşarak oturduğu, büyük alevlerle yanan bir ateşe yaklaştı. Kenarda bir kazanda bir şeyler pişiyor, kalpaklı, mavi kaputlu, ateşin parlak ışığıyla aydınlanan bir asker diz çökmüş, harbi ile onu karıştıırıyordu.

Ateşin öte yanında, gölgede oturan subaylardan biri:

— O, c est un dur â cuire', dedi. Öbürü gülerek:

— // les fera marcher les lapins*, dedi. Karanlıkta atlarıyla ateşe yaklaşan Dolohof'la

1 Ah, bu çok sert, pişmez.

2 Ada tavşanlarını yürütür (Fransız ata sözü).

Petya'nın ayak seslerinin geldiği tarafa bakarak ikisi de sustu.

Dolohof yüksek sesle ve kelimeleri belirterek:

— Bonjour, messieurs1, dedi.

Subaylar ateşin gölgesinde kımıldandılar; uzun boylu ve uzun boyunlu bir subay ateşin yanından dolaşarak Dolohof'a yaklaştı.

.-<? — C'est vous, Clement2, dedi. D'ou diab-

le... fakat yanıldığını anlıyarak sözünü bitirme-di; hafifçe kaşlarını çatıp Dolohof'u bir yabancıyı selâmlar gibi selâmladı, ne hizmeti dokunabileceğini sordu. Dolohof arkadaşıyla alayına yetişmek istediğini söyledi ve umuma hita-bederek 6 inci alay hakkında bir şey bilip bilmediklerini sordu. Kimse bir şey bilmiyordu; Petya'ya, subaylar kendisine ve Dolohof'a düşmanca ve şüpheyile bakıyor gibi geldi. Birkaç saniye herkes sustu.

Ateşin ötesinden çekingen bir gülüşle karışık bir ses:

— Si vous comptez sur la soupe du soirr vous venez trop tard3, dedi.

Dolohof karınları tok olduğunu, gece yollarına devam etmeleri gerektiğini söyledi.

1 Günaydın baylar!

2 Siz misiniz Clement? Nerden çıktın iblis...

3 Akşam yemeği umuyorsanız geç kaldınız.

258

HARB VE SULH

Atlan kazam karıştıran askere verdi, ateşin önünde, uzun boylu subayın yamna çömel-di. Bu subay gözlerini ayırmadan Dolohof a bakıyordu, tekrar hangi alaydan olduğunu sordu. Dolohof suali işitmemiş gibi yaparak cevap vermedi, cebinden çıkardığı bir Fransız piposunu yakarak önlerindeki yolun kazaklara karşı ne dereceye kadar emniyette olduğunu subaylara sordu.

Ateşin ötesindeki subay: — Les brigands sont partout¹, diye cevap verdi.

Dolohof, kazakların ancak kendisi ve arkadaşı gibi geri kalmış olanlar için tehlikeli olduğunu söyledi, büyük müfrezelere saldırmaya herhalde cüret edemeyeceklerini sorar yollu ilâve etti. Kimse cevap vermedi.

Petya ateşin önünde durup onun konuşmasını dinlerken her an içinden şöyle diyordu: ""Eh, şimdi ayrılır". Fakat Dolohof kesifen konuşmaya tekrar başladı, taburlarında kaç kişi bulunduğunu, ne kadar tabur mevcut olduğunu, esirlerin sayısını açık açık sordu. Dolohof, kıtalarında bulunan Rus esirlerine dair sual sorarak şunları söyledi:

— La vilaine affair de trainer ces cadav-res apres soi. Vaudrait mieux fusilier cette

1 Haydutlar her yerde mevcut.

HARB VE SULH

259

canaille¹ ve öyle acayip bir kahkaha salıverdi ki, Petya, Fransızların hileyi hemen keşfedeceklerini sandı, elinde olmyarak ateşten bir adım geri çekildi. Dolohof'un sözlerine ve gülmesine kimse cevap vermedi; görünmeyen bir Fransız subayı (kaputuna sarılmış yatıyordu) doğruldu, arkadaşına yavaşça bir şeyler söyle-. di. Dolohof kalktı, atları tutan askere seslendi. 1 Petya elinde olmaksızın Dolohof'a yaklaştı.

"Atlan verecekler mi acaba?" diye düşünüyordu.

Atları verdiler.

— Bonjour, messieurs², dedi Dolohof.

Petya bonsoir³ diyecekti, sözünü bitiremedi. Subaylar yavaşça birbirlerine bir şeyler söylediler.

Dolohof yerinde durmayan atma binmek için uzun zaman uğraştı; sonra âdi yürüyüşle avlu kapısından çıktı. Petya yanından gidiyor, arkalarından Fransızların koşup konuştuklarını görmek için dönüp bakmak istiyor, fakat cesaret edemiyordu.

Yola çıkınca Dolohof geriye, kıra doğru değil köy boyunca ilerledi. Bir yerde durup kulak kabarttı.

"İşitİ5ror musun? dedi. Petya Rusça sesler duydu, ateşlerin yanlarında Rus

1 Bu leşleri beraber taşımak berbat iş. Bu alçakları kurşuna dizmeli daha iyi.

2 Günaydın, baylar.

3 Tünaydın.

n

260

HARB VE SULH

esirlerinin karaltılarını gördü. Aşağıya, köprüye inen Petya ile Dolohof, köprüünün üstünde Mçbir şey söylemeden gamlı gamlı dolaşan nöbetçiyi geçtiler, kazakların beklediği dereye indiler.

Dolohof:

— Eh, şimdi Allahaismarladık. Denisof'a söyle, şafak sökerken ilk silâh sesiyle, dedi ve uzaklaşmak istedi, fakat Petya onun koluna yapıştı.

— Hayır! diye haykırdı, siz ne kahramansınız! ah ne iyil! ne mükemmel! Ne kadar seviyorum sizi.

Dolohof:

— Peki, peki, dedi.

Fakat Petya onu bırakmıyordu; Dolohof karanlıkta, Petya'nın kendisine doğru eğildiğini gördü. Öpüşmek istiyordu. Dolohof onu öptü, güldü ve atını çevirerek karanlıkta kayboldu.

X

Toplanma yerine dönen Petya sofada De-nisof'la karşılaştı. Denisof Petya'yı koyverdiği için kendi kendine kızarak heyecan ve telâş içinde onu bekliyordu.

— Çok şükür! diye bağırırdı. Eh çok şükür! — Petya'nın heyecanlı hikâyesini dinliyerek tekrarlardı. — Allah müstahakmı versin, senin

HARB VE SULH

261

yüzünden uyku uyumadım! Eh, çok şükür, şimdi yatmalı. Sabaha kadar bir uyku kestirebiliriz.

— Evet... Hayır, dedi Petya. Benim daha uykum gelmedi. Hem ben kendimi bilirim, uyursam tamamdır. Sonra benim savaştan evvel uyumamak da âdetimdir.

Petya gezisinin tafsîlâtını sevinçle hatırlı--| yarak ve ertesi gün olacak olan şeyleri açıkça gözünün önüne getirerek kulübede bir müddet oturdu. Sonra, Denisof'un uyuduğunu fark ederek kalkıp dışarı çıktı.

Dışarısı daha zifiri karanlıktı. Yağmur din-mişti, ama ağaçlardan hâlâ yağmur damlaları düşüyordu. Toplanma yerinin yakınında kazak kulübeciklerinin ve bir araya bağlı beygirlerin karaltıları görünüyordu. Kulübenin arkasında, yanlarında beygirler bulunan iki furgonun karaltısı görünüyor, sel çukurunda sönmeye yüz tutmuş ateşlerin son kızılıkları belirliyordu. Kazakların ve hüsarların hepsi uyumuyordu: şurada burada, düşen yağmur damlalarından ve beygirlerin yem çiğnemesinden çıkan seslerle karışık hafif, âdetâ fısıldaşma gibi konuşmalar duyuluyordu.

Petya sofadan çıktı, karanlıkta etrafına 'bakındı, furgonlara yaklaştı. Furgonların altında biri horluyor, etraflarında eyerli beygirler yulaf yiyordu. Küçük Rusya soyundan olmak-

262

HARB VE SULH

la beraber Karabah diye çağırdığı atını Petya karanlıkta tanıdı, ona yaklaştı.

Burun deliklerini koklayıp onu öperek:

— E, Karabah, yarm iş göreceğiz, dedi. Furgonun altındaki kazak:

— Ne o, bayım, uyumuyor musun? dedi.

— Hayır; şey... adın galiba Lihaçof'tu değil mi? Daha ben şimdi geldim. Fransızlara gitmiştik.

Petya yalnız geziye çıkışını değil, niçin geziye çıktığını ve hayatını feda etmeyi, körü-körüne iş görmeye neden tercih ettiğini de uzun uzun anlattı.

— E, bir uyku kestirseniz, dedi kazak.

Petya:

— Hayır, alışkınım, diye cevap verdi. Ta-bancalarınızdaki çakmak taşları tükendi mi? Ben getirdim, lâzım mı? İstersen vereyim.

Petya'yı yakından görmek için kazak, furgonun altından başını çıkardı:

— Çünkü ben her şeyi itina ile yapmaya alışmışımdır, dedi Petya. Bazıları tesadüfe bırakır, hazırlık yapmazlar, sonra da sızlanırlar. Ben böyle şeyi sevmem.

— Bu doğru, dedi kazak.

— Ha sonra, kuzum, kılıcımı bileşene lütfen; körlen... (fakat Petya yalan söylemekten korktu) hiç bilenmemiştir. Yapar mısın?

— Niçin yapmıyayım, olur.

HARB VE SULH

26Î

Lihaçof kalktı, eşyaları karıştırdı; çok geçmeden Petya çeliğin ve bileyi taşının savaşı sesini duydu. Furgonun üstüne çıkıp kenarına oturdu.

Kazak forgunun altında kılıcı biliyordu:

— E nasıl, yiğitler uyuyorlar mı? dedi Petya.

— Kimi uyuyor, kimi uyumuyor.

— Ya oğlan ne yapıyor?

— Vesenniy mi? Sofada bir yere çöküverdi. Çektiği korkudan sonra uyuyor. Memnundur artık.

Bundan sonra Petya uzun müddet susarak seslere kulak verdi. Karanlıkta ayak sesleri duyuldu; bir kazak göründü.

Birisi furgona yaklaşarak: - --

— Bilediğin ne? diye sordu.

— Bayın kılıcını biliyorum. '!'.'!' Petya'nın hüsar sandığı adam:

— Çok iyi yapıyorsun, dedi. Tas sizde mî kaldı?

— İşte şurada, tekerleğin yanında. Hüsar tası aldı:

— Galiba neredeyse gün ağaracak dedi. Esnedi ve uzaklaştı.

Ormanda, Denisof'un müfrezesinde, ana yoldan bir verst uzakta bulunduğunu, Fransızlardan alınmış yanbaşımda atlar- bağlı bir fur-

HARB VE SULH

264

HARB VE SULH

265

gonun üstünde oturduğunu altında kazak Li-haçof onun kılıcını bilemediğini, sağdaki büyük karaltının toplanma yeri, aşağıda soldaki kızıl parlak beneğin sönmekte olan tası almaya gelen adamın susayan bir hüsar olduğunu Pet-ya'nın bilmesi gerekti; fakat o bir şey bilmiyor, bilmek istemiyordu. O içinde gerçeğe benzer hiçbir şey bulunmayan sihirli bir âlemdeydi. Büyük karaltı belki sahiden de toplanma yeri idi, ama belki yeraltına açılan bir mağaraydı. Kızıl benek belki ateşti, ama belki de muazzam bir devin gözüydü. Belki şimdi o sahiden de bir furgonun üstünde oturuyordu, belki de furgonun üstünde değil, üzerinden düşse yere bütün gün, bütün bir ay ve hiçbir zaman ulaşamayacağı korkunç şekilde yüksek bir kuledeydi. Furgonun altında oturan belki basit bir kazak olan Lihaçof'tu, belki de kimsenin bilmediği dünyanın en iyi, en yiğit, en harikulade, en mükemmel adamıydı. Belki su almak için oraya gelip dereye inen, sahiden de bir hüsardı, belki de daha şimdi gözden kaybolmuş, büsbütün yok olmuştu; o yoktu.

Şimdi ne görse Petya'yı hayrete düşürmü-yordu. Her şeyin mümkün olduğu sihirli bir âlemde yaşıyordu. Gökyüzüne baktı. Gökyüzü de yeryüzü gibi sihirliydi. Gökyüzü berraklaşıyordu. ağaçların tepeleri üzerinden bulutlar, yıldızların üstünü açar gibi, hızla çekilmekteydi. Bazan gök- 3'üzü açılır gibi oluyor, siyah temiz bir gök görünüyordu. Bazan bu siyah lekeler bulut hissini veriyordu. Bazan gök yüksek, çok yüksek görünüyordu; bazan büsbütün alçalıyor, elle ulaşılabilir gibi oluyordu. Petya gözlerini kapadı, sallanmaya başladı.

Damlalar damlıyordu. Yavaştan bir konuş- j ma duyuyordu. Atlar kişniyor, tepişiyorlardı. -İ Birisi horluyordu.

Bilenen kılıç : "Szink, zink, szink, zink" diye gıcırıyordu. Petya birdenbire bilinmiyen, tatlı ve parlak bir marş çalan ahenkli bir orkestra sesi duyuldu. Petya, Nataşa gibi müziğe Nikolay'dan daha çok istidatlıydı, fakat hiçbir zaman müzik öğrenmemiş, müziği düşünmemişti; bundan ötürü ansızın içine doğan motifler ona çok yeni ve cazip geliyordu. Müzik gittikçe daha iyi duyuluyordu. Melodi yükseliyor, aletlerin birinden öbürüne geçiyordu. Füg denen şey oluyordu, fakat Petya'nın füg hakkında en ufak bir fikri yoktu. Kâh kemana, kâh boruya benzeyen — fakat kemandan ve borudan daha iyi ve daha temiz ses çıkaran — aletlerin her biri kendi havasını çalıyor, daha onu bitirmeden, hemen hemen aynı şeye başlamış olan bir diğeriyle, bir üçüncüsüyle ve dördüncüsüyle karışıyor; sonra hepsi bir arada birleşiyor, tekrar kâh muhteşem bir ilâhîde, kâh parlak bir zafer marşında birleşiyor-lardı. -.....-

266

HARB VE SULH

HARB VE SÜLH

267

Petya sallanarak: "Ah, rüya görüyormuşum, dedi, bu ses benim kulaklarımda. Belki benim orkestram bu. Haydi, tekrar. Devam* benim orkestra! Haydi!..."

Gözlerini kapadı. Her taraftan ve sanki' uzaktan gibi gelen sesler titreşmeye, yükselmeye, dağılmaya, birbirine karışmaya başladı ve yine her şey aynı tatlı ve muhteşem marşta birleşti. Petya kendi kendine:

"Ah, bu harika ne! Ne kadar istiyorum ve nasıl istiyorum" dedi. Bu muazzam orkestrayı idare etmeyi denedi.

"Ey, sussss, suss, kesin nefesinizi şimdi. — Ve sesler ona itaat ettiler. — Haydi şimdi daha kuvvetli, daha canlı, daha, daha neşeli" .. Ve meçhul derinliklerden gittikçe yükselen vakur sesler duydu. Petya: "Haydi, sesler, katılın." diye emretti. Uzaktan ilkönce erkek sesleri, sonra kadın sesleri işitildi. Sesler yükseldi, ölçülü, vakur bir gayrete kadar yükseldi.. Onların harikulade güzelliğini içmek Petya için hem korkunç, hem neşeli bir şeydi.

Parlak zafer marşına bir şarkı karıştı; damlalar damlıyordu; kılıç szink, zink, zink... diye-gıcırıyordu; atlar koroyu bozmadan ve ona uyararak yine tepişiyor, kişniyorlardı.

Petya bunun ne kadar sürdüğünü bilmiyordu: bir haz duyuyor, haz duyusuna hayret ediyor, bunu kimseyle paylaşmayışına hayıflanıyordu. Lihaçof'un şefkatli sesi onu uyandırdı:

— Tamam, asaletlû, bir hıramızı1 ikiye biçebilirsiniz.

Pei\'a ayrıldı:

— Ortalık ağarıyor, sahiden ortalık ağarı-yor! diye haykırdı.

Evvelce görünme}en atlar şimdi kuyruklarına kadar seçiliyor, çıplak dalların arasından nemli bir aydınlık görünüyordu. Petya sil-kindî, furgondan aşağı atladı, cebinden gümüş bir ruble çıkarıp Lihaçof'a verdi, kılıcı sallı-yarak denedi ve kılıfına yerleştirdi. Kazaklar, atları çözdüler, kollarını sıkıştırdılar :

— İşte komutan da, dedi, Lihaçof. Denisof toplanma yerinden çıktı, Petya'ya

^seslendi, hazırlanma emrini verdi.

XI

Alacakaranlıkta herkes atını çarçabuk buldu, kollar sıkıştırıldı ve kumanda ile herkes yerini aldı.

Denisof toplanma yerinin yanında duruyor, son emirleri veriyordu. Müfrezenin piyadesi, çamurda şaplıyan yüzlerce ayak önden }'ol boyunca ilerledi, ağaçlar arasından sabahın sisi içinde süratle kayboldu. Yasavul kazaklara birtakım emirler verdi. Petya binmek

1 Fransız'ı demek istiyor.

HARB VE SULH

268

HARB VE SULH

269

emrini sabırsızlıkla bekliyerek atını dizginle*-lerinden tutuyordu. Soğuk su ile yıkanmış yüzü, bilhassa gözleri ateşle yanıyordu; sırtında soğuk bir ürperme, bütün vücudunda hızlı ve-ölçülü bir titreme hissediyordu.

Denisof:

— E, her şeyiniz hazır mı? dedi. Atları getirin.

Atlar getirildi. Kollar gevşek olduğu için Denisof, kazağına çıkıştı; onu azarlıyarak atına bindi. Petya ayağını üzengiye geçirdi. Beygir, âdeti üzere, ayağını ısırmak istiyordu, Petya kendi ağırlığını duymaksızın hızla eyere sıçradı, arkadan karanlıkta yola koyulan hüsara dönüp bakarak Denisof'a yaklaştı:

— Vasili Fedoroviç, bana bir vazife veremez misiniz? Rica ederim... Allah aşkına... dedi.

Denisof Petya'nın varlığını unutmuşa benziyordu. Ona baktı. S^rt sert:

— Yalnız bir şey rica ederim, dedi: bana itaat edeceksin ve hiçbir yere burnunu sokmayacaksın.

Denisof, bütün yürüyüş müddetince Petya ile bir daha tek bir söz konuşmadı, sessizce ilerledi. Orman kenarına vardıkları zaman ortalık hissedilir derecede ağarmıştı. Denisof ya-savulla yavaşça bir şeyler konuştu; kazaklar Petya ile Denisof'un yanından geçmeye başladılar. Hepsi geçince Denisof atını sürdü, sır-

tın eteğine doğru yollandı. Atlar kendilerini arkaya doğru vererek, kayarak süvarileriyle dereye indiler. Petya, Denisof'la yanyana gidiyordu. Titreme bütün vücudunda gittikçe artıyordu. Ortalık gittikçe daha çok ağarıyor, uzak •eşyayı yalnız sis kapatıyordu. Aşağıya inince Denisof arkaya dönüp baktı, yanında duran kazağa başını salladı: — İşaret! dedi.

Kazak elini kaldırdı, bir silâh sesi duyuldu. O anda ilerden dörtnala kalkan atların nal sesleri, her taraftan haykırmalar ve yeniden silâh sesleri işitildi.

İlk nal seslerinin ve haykırıışların duyulmasıyla beraber Petya atını kamçılayıp dizginleri koyvererek, kendisine bağırın Denisof'u dinlemeksizin dörtnala ileri atıldı. Silâh sesi duyulunca Petya'ya ortalık birdenbire, gün ortasında olduğu gibi, parlak bir ışıkla büsbütün aydınlanmış geldi. Atını doğru sürdü. Önde, yol üzerinde atlarını dörtnala kaldırmış kazaklar vardı. Köprünün üstünde geri kalmış bir kazağa çarptı ve dörtnala yoluna devam etti. İlerde birtakım adamlar — ihtimal Fransızlardı — yolun sağ yanından sol yanma doğru koşuyorlardı. Biri Petya'nın atının ayakları altında çamura yuvarlandı. Bir kulübenin önünde kazaklar toplanmışlar, bir şey yapıyorlardı. Kalabalığın içinden

270

HARB VE SULH

korkunç bir haykırıış duyuldu. Petya atını bu kalabalığa doğru sürdü. İlk gördüğü şey göğsüne doğrultulan mızrağın sapına sarılmış sarılmış yüzü sapsarı, alt çenesi titriyen bir Fransız oldu. Petya:

— Hurra!... Çocuklar... bizimkiler... diye haykırdı ve kızışan atma dizginlerle vurarak köy sokağından ileriye doğru atıldı.

İlerden silâh sesleri işidiliyordu. Yolun iki tarafından koşan kazaklar, hüsarlar ve üstleri başları yırtık Rus esirleri bağırıp çağırarak anlaşılmaz bir şeyler söylüyorlardı. Mavi ka-putlu, şapkasız kırmızı yüzlü, kaşları çatılmış genç bir Fransız kendini süngü ile hüsarlar-dan koruyordu. Petya yetiştiği zaman Fransız yıkılmıştı. Petya'nın kafasında "yine geç kaldım" diye bir düşünce şimşek gibi parlayıp söndü. Atını sürekli silâh seslerinin geldiği tarafa sürdü. Silâh sesleri bir gün evvel Dolo-hof'la gittikleri yerden, #ey konağının avlusundan geliyordu. Fransızlar orada çitin arkasında, sık otların бүрүдүğü bahçede saklanmışlar, avlu kapısının önünde toplanmış olan kazaklara ateş ediyorlardı. Kapiya yaklaşınca Petya barut dumanları içinde Dolohof'u gördü; solgun, yeşilimtrak bir yüzü vardı, adamlarına bağırarak bir şeyler söylüyordu. Petya kendisine yaklaşınca bağırdı: "Arkadan! Piyadeyi bekleyin!"

HARB VE SULH

271

Petya:

— Beklemek mi?... Hurra!... diye haykırdı ve bir dakika kaybetmeden atını tüfek seslerinin geldiği tarafa, barut dumanlarının en sık olduğu yere doğru dörtnala sürdü. Bir yaylım ateş duyuldu, boşa giden kurşunlar vızıldıyor ve bir yerlere çarpıyordu. Kazaklar ve 4 Dolohof, Petya'nın peşinden atlarını konağın • avlu kapısından içeri sürdüler. Dalgаланan koyu dumanlar ortasında Fransızların bir kısmı silâhlarını atarak otların içinden fırlayıp kabaklara doğru koşuyor, diğer bir kısmı sırttan aşağı göle doğru kaçıyor. Petya atını avlu boyunca dörtnala sürüyor ve dizginleri tutacak yerde her iki elini acayip bir şekilde ve hızla sallıyor, eyerden gittikçe yana doğru kayıyordu. Hayvan, sabah aydınlığında görünmeyen kül bağlamış bir çoban ateşinin üstüne düşerek birdenbire durdu; Petya bütün ağırlığıyla ıslak toprağa yuvarlandı. Kazaklar, başı kımıldamadığı halde kollarının ve bacaklarının nasıl hızla sarsıldığını gördüler. Kurşun başını delip geçmişti.

Dolohof, kılıcına bağlı bir mendille evden çıkıp yanma gelen ve teslim olduklarını bildiren Fransız komutanıyla konuştuktan sonra atından indi, hareketsiz ve kollan açık yatan Petya'ya yaklaştı.

272

HARB VE SULH

HARB VE SULH

273

Kaşlarını çatarak:

— Tamam, dedi ve avlu kapısına karşıdan gelen Denisof'a doğru yürüdü.

Denisof Petyanın yattığı vaziyeti, pek iyi bildiği bu muhakkak cansız vaziyeti ta uzaktan görerek:

— Öldü mü? diye bağırdı.

Dolohof:

— Tamam, — diye tekrarladı, bu sözü söylemek ona âdeta zevk veriyordu; yetişen kazakların kuşattığı esirlere doğru hızla yürüdü. — Esir almak yok! diye Denisof'a haykırdı.

Denisof cevap vermedi; Petya'nın yanına geldi, attan indi, titriyen elleriyle Petya'nın kana, çamura bulanmış ve sararmış yüzünü kendine doğru çevirdi.

"Tatlısı yapamam. Fevkalâde bir üzüm,, hepsini alın" diye hatırladı. Ve kazaklar, hayretle dönüp köpek havlamasını andıran hıçkırıklara baktılar, Denisof hızla başını çevirdi,, çite yaklaştı, tutundu.

Piyer Bezuhof, Denisof'la Dolohof'un kurtardığı Rus esirleri arasındaydı.

XII

Piyer'in bulunduğu esir kafilesi hakkında Moskova'dan çıkmalı beri Fransız komutanlığından yeni bir talimat gelmemişti. Bu ka-

I

file 22 Ekim'de artık, Moskova'dan beraber çıktığı kıtalar ve ağırlıklarla bir arada değildi. İlk merhalelerde arkalarından gelen peksimet yüklü araba kafilesinin yarısı kazaklar tarafından ele geçirilmiş, öbür yarısı ilerlemişti; ilerden giden yaya süvarilerden artık tek bir kimse kalmamıştı; hepsi ortadan kaybolmuştu. İlk merhalelerde önde görünen topçunun > yerini şimdi mareşal Junot'nun Vestifalyalı muhafızlar tarafından korunan muazzam yük arabaları kafilesi tutmuştu. Esirlerin arkasından süvari teçhizat ağırlıkları geliyordu.

Evvelce üç kol halinde ilerliyen Fransız kıtaları, Vyazma'dan itibaren tek bir yığın halinde gidiyorlardı. Moskova'dan sonra ilk molada Piyer'in fark ettiği düzensizlik alâmetleri artık son haddini bulmuştu.

Geçtikleri yolun iki yanı at leşleriyle doluydu; türlü kıtalardan geri kalmış, üstleri başları yırtık pırtık askerler durmadan değişiyor, kâh geçen kola katılıyor, kâh yine geri kalıyorlardı.

Yürüyüş sırasında birkaç defa yalancıkdan tehlike işareti verildi; muhafız erleri silâhlarını kaldırdılar, havaya ateş ettiler, birbirlerini ezerek alabildiklerine kaçtılar, fakat yine toplanarak boşuna korktukları için birbirlerine çıktılar.

274

HARB VE SULH

Bir arada giden bu üç topluluk — süvari •deposu, esirler ve Junot'nun araba kafilesi —hâlâ başlı başına birer bütün teşkil ediyordu, ama her üçü de süratle eriyordu.

Başlangıçta 120 yük arabası bulunan depoda şimdi ancak 60 araba kalmıştı; diğerleri çeteciler tarafından ele geçirilmiş veya atılmışlardı. Junot'nun kafilesinden birkaç araba terk edilmiş veya ele geçirilmişti. Üç araba Davout'-nun kolordusundan geri kalan askerler tarafından soyulmuştu. Bu kafiye esirlerin muhafızlarından daha çok nöbetçi dikildiğini, yanında mareşale ait gümüş bir kaşık bulundu diye arkadaşlarından bir Alman erin, mareşalin emriyle kurşuna dizildiğini Piyer Almanlar konuşurken duymuştu.

Bu üç topluluktan en çok eriyen esirlerdi. Moskova'dan çıkan 330 kişiden geri kalanlar şimdi yüz kişiden azdı. Esirler, muhafızlık eden askerleri eyer deposundan ve Junot'nun kafilesinden daha çok sıkıyordu. Eyerlerin, Junot'nun kaşıklarının bir şeye yarıyabileceklerini biliyorlardı, fakat aç ve çıplak askerlerin başında nöbet beklemek, ölen, yolda kalan ve kendilerine ateş edilmesi emredilen aynı aç ve çıplak Rusları muhafaza etmek sadece anlaşılmasa değil insanın gücüne de giden bir şeydi. Muhafızlar, kendilerinin de içinde bulundukları bu acıklı durumda, esirlere karşı duyduk

HARB VE SULH

275

la±_ merhamet hissine kapılmaktan ve böylelikle kendi durumlarını kötüleştirmekten korkar gibi, onlara çok soğuk ve sert muamele ediyorlardı.

Dorogobuj'da muhafız erler, esirleri bir at ahırına kapayıp kendi mağazalarını yağmaya gittikleri bir sırada esir askerlerden birkaçı .duvarın altını delerek kaçtılar, fakat Fransız'ı lar tarafından yakalanıp kurşuna dizildiler.

Esir subayların erlerden ayrı gitmesi için Moskova'dan çıkarken konulan evvelki kaide, çoktan kalkmıştı; yürüyebilen herkes bir arada gidiyordu; üçüncü merhaleden sonra Piyer de Karatayef'le ve Karatayef'i kendine sahip seçen eğri bacaklı boz köpeklerle tekrar birleşti.

Moskova'dan ayrılışın üçüncü günü Kara-tayef'ın Moskova hastanesinde tedavi edilen sıtması tutmuştu; Karatayef ne kadar zayıflarsa Piyer ondan o kadar uzaklaşıyordu. Neden bilmiyordu, fakat Karatayef

zayıflamaya başlayalı beri ona yaklaşmak için Piyer'in gayret sarf etmesi gerekiyordu. Ona yaklaşıp da molada yatarken her zaman çıkardığı iniltiyi duyunca ve neşrettiği şimdi keskinleşen kokuyu alınca Piyer ondan uzaklaşıyor, onu düşünmüyordu.

Esirlikte, barakada Piyer akıl ve muhakemesiyle değil, bütün varlığıyla havayt[^]la öğrenmişti ki, insan saadet için yaratılmıştır,

276

HARB VE SULH

saadet onun kendisinde, tabîî, insani ihtiyaçlarının tatminindendir; bütün bahtsızlıklar yokluktan değil, çokluktan ileri gelir: fakat şimdi, yürüyüşün bu son üç haftasında yeni, teselli verici bir hakikat daha öğrenmişti: öğrenmişti ki dünyada korkunç olan bir şey yoktur. Öğrenmişti ki, dünyada bahtiyar ve tamamıyla hür olacağı bir durum nasıl yoksa, tamamıyla bahtsız ve hürriyetsiz olacağı bir durum da yoktur. Öğrenmişti ki, bir ıstırap sının, bir de hürriyet sınırı vardır ve bu sınırlar çok yakındır: kuş tüyü yatağında bir tüy kıvrıldığı için ıstırap çeken adam, tıpkı şimdi çıplak ve nemli toprak üzerinde uyurken ve bir tarafı üşüyüp öbür tarafı ısınırken onun çektiği ıstırapı çekiyordu; dar, balo iskarpinlerini giydiği zamanlar, tıpkı şimdi yara bere içinde ve artık büsbütün çıplak olan ayaklarıyla (ayakkaplan çoktan parçalanmıştı) yürürken çektiği ıstırapı çekiyordu. Öğrenmişti ki, karısı ile, zannettiği gibi, kendi itibarıyla evlendiği zaman, geceyi geçirmek için at ahırına kapandığı şu andan daha hür değildi. Sonraları kendisinin de ıstırap dediği, fakat o zaman hemen hemen hissetmediği şeylerin başlıcası, açılmış ve kabuk bağlamış yaralarla dolu çıplak ayaklarından çektikleriydi. (At eti lezzetli ve besleyici idi, tuz yerine kullanılan baruttaki küherçilenin tadı da hoştu, şiddetli soğuklar yoktu, gündüzleri yolda ortalık daima sıcaktı, geceleri çoban

HARB VE SULH

277

ateşleri yanıyordu; kendisini yiyen bitler vücudunu ısıtıyorlardı.) İlk zamanlar feci olan bir şey vardı: ayakları.

Yürüyüşün ikinci gününde ateşin başında yaralarını muayene ederek yürümenin imkânsız olduğunu düşündü; fakat herkes kalkınca o da topallayarak yola koyudu, ısındıktan son-4a. da artık sızı duymuyordu, akşama doğru ise ayakları daha korkunç bir şekil alıyordu. Fakat onlara bakmıyor, başka şeyler düşünüyordu.

İnsandaki bütün hayatîyet kudretini, kesafeti muayyen haddi aşınca fazla buhara yol veren buhar kazanlarındaki emniyet süpâmi andıran insan dimağına has faaliyetin, dikkatin 3[^]er değiştirmesinin kurtarıcı kuvvetini Pi-[^]yer ancak şimdi anlıyordu.

Geride kalan esirlerin nasıl ateş edilerek öldürüldüğünü, yüzden fazla esir bu suretle öldüğü halde, görmemiş, işitmemişti. Günden güne takattan düşen ve besbelli ki yakında aynı akıbete uğrayacak olan Karatayef'i düşünmüyordu. Kendini ise daha az düşünüyordu. Durumu kötüleştikçe gelecek daha korkunç bir şekil aldıkça, zihnine içinde bulunduğu durumla o nispette bağlı olmaksızın sevinçli, teselli verici düşünceler, hâtıralar, sahneler geliyordu.

278

HARB VE SULH XIII

Piyer, aym yirmi ikisinde, öğle vakti çamurlu, kaypak bir yoldan ayaklarına ve yolun arızalarına bakarak yokuş yukarı çıkıyordu. Arasıra başını kaldırıp yabancısı olmayan etrafındaki kalabalığa ve yine ayaklarına bakıyordu. Kalabalık da ayakları da aynı derecede kendisinin olan, yabancı olmayan şeylerdi. Eğri bacaklı, boz Seriy -yolun kenarında neşeli neşeli koşuyor, arada bir kendi çevikliğini göstermek için arka ayağını бүкүп üç ayak üzerinde, sonra yine dört ayak üzerinde sığıyor ve havlıyarak, leşlere konan kargaların üstüne atılıyordu. Seriy, Moskova'da olduğundan daha keyfli, daha canlıydı. Her tarafta insan etinden hayvan etine kadar türlü bozulma derecelerinde çeşitli etler vardı; geçen askerler de kurtların yavaşmasına engel oluyor, Seriy istediği kadar yiyebiliyord[^]ı.

Sabaktan beri yağmur yağıyordu, neredeyse denecek, hava açacak gibi olurken kısa bir aradan sonra daha şiddetli yağmur başlıyordu. Yağmurla doyan yol artık su kabul etmiyor, tekerlek izlerinden derecikler akıyordu.

Piyer sağa sola bakıp adımlarını üçer üçer sayarak ilerliyor ve parmaklarıyla hesabedi-yordu. Yağmura hitabederek içinden: "Hadi bakalım, hadi, daha yağ, daha" diyordu.

HARB VE SULH

279-

Ona hiçbir şey düşünmüyormuş gibi geliyordu; ama ruhu uzak ve derin bir yerde önemli, teselli edici bir şey düşünüyordu. Bu bir şey Karatayef'le bir gün evvelki bir konuşmadan çıkan derin mânâ idi.

Bir gün evvel gece molasında Piyer sönmüş bir ateşin yanından üşüyerek kalmış, da-;-Jia iyi yanan yakınındaki bir ateşin yanına gitmişti. Yaklaştığı bu ateşin yanında Platon bir harmani giyer gibi başına kadar kaputuna sarılmış, tatlı, hoş fakat zayıf ve hasta sesiyle, Piyer'in bildiği bir hikâyeyi askerlere anlatıyordu. Vakit gece yarısını geçmişti. Karatayef' -in her zaman sıtma nöbetinden kurtularak dirildiği ve bilhassa canlı olduğu bir andı. Piyer, ateşe yaklaşıp da Platon'un zayıf hasta sesini lduyunca, ve ateşin parlak ışığıyla aydınlanan acıklı yüzünü görünce yüreğinin sızladığını hissetti. Bu adama karşı duyduğu merhametten ürkerek uzaklaşmak istedi, ama başka ateş yoktu; Platon'a bakmamaya çalışarak ateşin yanına oturdu:

— E, sıhhatin nasıl?

. Karatayef:

— Sıhhatim mi? Hastalığa ağlamakla ölüme çare olmaz, dedi ve hemen yine hikâyesine döndü.

280

HARB VE SULH

HARB VE SULH

281

... İşte, kardeşim, — zayıf, solgun yüzünde bir gülümseme, gözlerinde sevinçli bir parıltıyla devam etti, — işte kardeşim...

Piyer bu hikâyeyi biliyordu; Karatayef yalnız ona altı defa anlatmıştı ve daima ayrı bir zevkle anlatmıştı. Ama Piyer bu hikâyeyi iyi bildiği halde yeni bir şey dinler yine dikkatle dinliyordu; anlatırken Karatayef'in, görünüşe göre, duyduğu sessiz heyecan Piyer'e de geçmişti. Bu hikâye, ailesiyle birlikte namusluca, kalbinde Allah korkusuyla 3'aşçıyan ve bir gün zengin bir tacir arkadaşıyla Makari panayırına giden ihtiyar bir tacire dairdi.

Bir hana inen iki arkadaş yatıp uyuyordu, ertesi gün tacirin arkadaşı boğazlanmış ve soyulmuş olarak bulunuyor. Kanlı bıçak ihtiyar tacirin yastığı altından çıkıyor. Tacir yargılanıyor, kırbaçlanıyor, — o zamanın nizamına göre, diyor Karatayef, — kürek cezasıyla sürgüne gönderiliyor:

— "İşte kardeşim (Piyer hikâyenin burasında gelmişti), aradan on yıl yahut daha fazla bir zaman geçiyor. İhtiyarcağız sürgünde kürek hayatı yaşıyor. Gerektiği üzere buna katlanıyor, fena bir şey yapmıyor. Sadece Tanrıdan ölümünü istiyor. Alâ. Bir gece kürek mahkûmları işe gitmek için, şuradaki bizler gibi, toplanıyorlar, ihtiyar da onlarla beraber. Kimin ne yüzden mahkûm olduğundan, Tanrı karşısındaki suçundan söz açılıyor. Kimi bir, kimi iki cana kıydığını, kimi kundakçılık ettiğini, kimi kaçak bir toprak kölesi olduğunu yani hiç yüzünden ıstırap çektiğini söylüyor. İhtiyara soruyorlar: ya sen, büyük baba, neden çekiyorsun? İhtiyar: ben aziz kardeşler, diyor, kendi günahımızı insanların günahını .çekiyorum. Ben kimsenin canına kıymadım, Hİmsenin bir şeyini almadım, tersine fıkara kardeşlere verirdim. Ben, aziz kardeşler, tacirim; büyük servetim vardı. Bu böyle, diyor. Ve onlara, efendime söyleyeyim, bütün olup bitenleri bir bir anlatıyor. Ben, diyor, kendi çektiğime yanmıyorum. Beni, efendime söyleyeyim, Tanrı seçti. Yainız, diyor, ihtiyar karıma ve çocuklarıma acıyorum. Ve ihtiyarcağız ağlamaya başlıyor. Tesadüf bu ya, taciri öldüren adam da, efendime söyleyeyim, aralarmdaymış. Büyük baba, diyor, bu iş nerede oldu? Ne zaman, hangi ayda? Ve her şeyi sorup öğreniyor. Yüreği sızlıyor. İhtiyara şöylece yaklaşıp pat diye ayaklarına kapanıyor. Benim yüzümden yandım zavallı ihtiyar, diyor. Gerçek mi gerçek; bu adam suçsuz olarak, boşuna yere ıstırap çekiyor, çocuklar. O işi ben yaptım ve bıçağı uyurken başının altına soktum. Beni affet, büyük baba, İsa aşkına, diyor?.

Karatayef tatlı tatlı gülümseyip ateşe bakarak sustu; odunları düzeltti:

— "İhtiyar ona, Allah seni affeder, diyor;

282

HARB VE SULH

biz hepimiz Allaha karşı günahkârız, ben kendi günahımı çekiyorum. Ve ihtiyar acı gözyaşlarıyla ağlıyor. Ne dersin şahinim, — hikâyenin asıl güzelliği ve bütün önemi şimdi anlatacağı şeyde saklıymış gibi, yüzü heyecanlı bir gülümsemeyle gittikçe daha çok aydınlanarak devam ediyordu: — Bu cani, idareye ne söylüyor dersin? Ben, diyor altı kişi öldürdüm (o müthiş bir caniydi), fakat en çok acıdığım bu ihtiyarcağızdır. Benim yüzümden ağlamasın. Ve anlattı: yazıp çiziyorlar, kâğıdı gereken yere yolluyorlar. Yer uzak, mahkeme işi bitirinceye, hükümet makamları arasında, gerektiği üzere, yazılıp çizilinceye 'kadar zaman geçiyor. Nihayet iç Çara dayanıyor. Tacirin serbest bırakılması, kendisine, giydiği hükme göre tazminat verilmesi hakkında Çarın buyruğu gelinceye kadar aradan yine zaman geçiyor. Kâğıt geliyor, ihtiyarcağızı aramaya koyuluyorlar: suçsuz olarak boşuna yere ıstırap çeken ihtiyar nerde? Çardan kâğıt gelmiş. Arıyorlar. — Karatayef'in alt çenesi titriyordu. — Halbuki o, Allah taksiratını affetsin, ölmüştü. İşte böyle şahinim", diyerek Karatayef sözünü bitirdi ve uzun müddet sessizce gülümseyerek önüne baktı. Hikâyenin kendisi değil, esrarengiz mânası, bu hikâyeyi anlatırken Karatayef'in yüzünde parlayan tatlı heyecan ve bu heyecanın esrarengiz mânâsıdır 'ki, Piyer'in ruhunu şimdi belirsiz ve tatlı bir hisle dolduruyordu.

HARB VE SULH

283

XIV

— A vos places! diye birdenbire bir ses duyuldu. Esirlerle muhafızlar arasında, mesut, önemli bir hâdiseyi beklemekten gelen sevinçli bir telâş başgösterdi. Her yandan kumanda sesleri yükseldi; sol taraftan esirleri dolaşarak gelen, giyimleri ve atları mükemmel, tırısı kaldırmış süvariler görüldü. Bütün yüzlerde, büyük şahsiyetler yaklaşırken insanlarda umumiyetle görülen heyecan ifadesi vardı. Esirler bir yere yığıldılar; itilerek yoldan çıkarıldılar; muhafızlar sıraya dizildiler.

— L'empereur! L'empereur! Le marechal! Le duxfl

Besili muhafızlar geçer geçmez çift sıra koşumlu, kır atlı bir kupa arabasının gürültüsü duyuldu. Üç köşeli şapka giyen bir adamın sakın, güzel, tombul ve beyaz yüzü Piyer'in gözüne ilişti. Bu, mareşallerden biriydi. Mareşalin bakışları Piyer'in kocaman, göze çarpan şekli üzerinde durdu; kaşlarının çatışında, yüzünü öteye çevirişindeki ifadede Piyer bir acıma ve bunu gizleme arzusu görür gibi oldu. Depoyu idare eden general, kızarmış, ürkek bir yüzle zayıf atını sürerek kupa arabasını dörtlü takibediyordu. Birkaç subay bir

Herkes yerine.

imparator! İmparator! Mareşal! Due!

HARB VE SULH

285

284

HARB VE SULH

araya gelmiş, askerler onların etrafını sarmışlardı. Herkesin yüzü heyecanlı, telâşlıydı.

Piyer şu sözleri duydu:

— Quest ce qu'il a dit? Quest ce qu'il a dit1...

Mareşal geçerken esirler yığın halinde bir araya toplanmışlardı; Piyer bu sabah henüz görmediği Karatayef'i gördü. Karatayef kaputuna sarılmış, bir kayın ağacına yaslanmış oturuyordu. Bir gün önce suçsuz ihtiyar tacirin hikâyesini anlatırken yüzünün ifade ettiği tatlı rikkate ayrıca bir de sakın bir vekar eklenmişti.

Karatayef gözlaşlarıyla şimdi buğulanmış; olan sevimli, yuvarlak gözleriyle Piyer'e baktı: besbelli ki onu yanma çağırıyordu, ona bir şey söylemek istiyordu. Fakat Piyer kendisi için fena halde korkuyordu. Onun bakışlarını görmemezZikten geldi- çabuk çabuk uzaklaştı.

Esirler tekrar yola düzülünce Piyer dönüp geriye baktı. Karatayef yolun kenarında, kayın ağacının altında oturuyordu; iki Fransız ona bir şeyler söylüyorlardı. Piyer bir daha dönüp bakmadı. Topallıyarak sırta tırmandı.

Arkadan, Karatayef'in oturduğu yerden bir silâh sesi geldi. Piyer bu silâh sesini açıkça duymuştu, fakat hemen o anda, Smolensk'e

1 Ne dedi? Ne dedi?

| : →

kadar kaç merhale kaldığını bulmak için mareşal geçmeden evvel başlamış olduğu hesabı daha bitirmediğini hatırladı. Saymaya başladı. İki Fransız askeri koşarak Piyer'in yanından geçti; biri, namlusundan hâlâ duman çıkan tüfeğini elinde tutuyordu. İkisi de sararmıştı, yüzlerinin ifadesinde, — biri ürkek ürkek Piyer'e baktı — kundakçıların idamında genç ^askerin yüzünde gördüğüne benzer bir şey var-di. Piyer askerce baktı, evvelki gün bu askerin, gömleğini ateşte kuruturken yaktığını ve onunla alay edildiğini hatırladı.

Arkada, Karatayef'in oturduğu yerde bir köpek uluyordu. Piyer: "Hay aptal, ne diye bağıyor," diye düşündü.

Piyer gibi yanıbaşında giden asker arkadaşları da silâh sesinin, sonra köpek ulumasının geldiği tarafa dönüp bakmadılar; fakat bütün yüzlerde sert ve ciddi bir ifade okunuyordu.

XV

Depo, esirler ve mareşalin yük arabaları, Şamşevo köyünde durdular. Herkes çoban ateşlerinin etrafına toplandı. Piyer bir ateşe yanaştı, bir parça kızarmış et yedi ve sırtını ateşe vererek yattı, hemen uyudu. Yine Borodino'dan sonra Mojaysk'te uyuduğu uykuyu uyuyordu.

Yine gerçek olaylar rüyalarla karıştı; yine birisi — kendisi mi, başkası mı, her kimse —

286

HARB VE SULH

ona birtakım fikirler, hattâ Mojaysk'te kendisine söylenen fikirlerin aynını tekrarladı.

"Hayat her şeydir. Hayat Tanrıdır. Her şey yer değiştirir, hareket eder; bu hareket Tanrıdır. Hayat var oldukça Tanrıyı tanımak zevki vardır. Hayatı sevmek Tanrıyı sevmektir. Asıl güç ve kutsal olan bu hayatı ıstırap-larıyla, günahsız çekilen ıstıraplarıyla sevmektir."

Piyer:

"Karatayef!" diye hatırladı.

Birdenbire, İsviçre'de kendisine coğrafya dersi vermiş olan çoktan unuttuğu yumuşak tabiatlı ihtiyar öğretmen bütün canlılığıyla gözünün önüne geldi. "Dur bakalım" dedi ihtiyar. Mücessem küreyi Piyer'e gösterdi. Bu mücessem küre belli çevresi olmayan canlı, tit-riyen bir küre idi. Kürenin bütün yüzü sıkıca birbirine temas eden damlalardan ibaretti. Bu damlalar durmadan tepreniyor, yer değiştiriyordu, kâh birkaçı birleşip tek bir damla haline geliyor, kâh biri bölünüp birkaç damla oluyordu. Her damla yayılmaya, fazla yer kaplamaya çalışıyor, fakat aynı gayreti gösteren diğer damlalar onu sıkıştırıyor, bazan onu yok ediyor, bazan birleşiyorlardı.

İhtiyar öğretmen: — İşte hayat, dedi.

HARB VE SULH

287

Piyer:

"Ne kadar basit ve açık, diye düşündü. Evvelce bunu nasıl biliniyordun".

— Tanrı ortadadır; her damla onu mümkün olan en büyük ölçülerde aksettirmek için genişlemeye çalışıyor. Yükseliyor, başka damlalarla karışıyor, yüzde kayboluyor, derine gömülüyor, sonra tekrar yüze çıkıyor. İşte Kara--layef akıp gitti. — Vous av ez compris, mon enfant¹, — dedi öğretmen.

— Vous avez compris, sacre nom², diye birisi bağırdı; Piyer uyandı.

Doğrulup oturdu. Ateşin önünde, biraz evvel bir Rus askerini yerinden iten bir Fransız çömelmiş, harbiye geçirilmiş bir eti kızartıyordu. Sıvanmış kıllı kolları, damarlı, kısa parmaklı kırmızı elleri harbiye maharetle çevirmekteydi. Kaşları çatıktı, kahverengi aşık yüzü korların ışığında iyice görünüyordu.

Arkasında ayakta duran bir askere hitab-ederek çabuk çabuk:

— Ça lui est bien egal, diye homurdandı... brigand. Va³!

Asker, harbiye çevirerek, Piyer'e somurtkanca bir göz attı. Piyer öteye dönerek gölgeli ye-

1 Anladınız mı, çocuğum?

2 Anladınız mı kerata...

3 Ona göre hepsi bir... haydut... Geç!

288

HARB VE SULH

HARB VE SULH

289

re baktı. Bir Rus askeri, Fransızın itip yerinden attığı esir, ateşin yanında oturuyor, eliyle bir şeyi sıvazlıyordu. Daha yakından bakınca Piyer, askerin yanında kuyruğunu sallıyarak oturan boz köpeği tanıdı.

— A, geldi mi? dedi. Ya Pla...

Sözünü bitiremedi. Birdenbire ağacın dibinde oturarak Platon'un kendisine bakışı, duyulan silâh sesi, köpek uluması, yanından koşarak geçen Fransızların kaatil yüzleri, namlusundan duman çıkan tüfek, bu molada Ka-ratayef'in yokluğu bir anda, birbirine bağlanarak hayalinde canlandılar; Karatayef'in öldürüldüğünü anlamaya artık hazırdı, fakat o anda, nerden peyda olmuşsa, bir yaz bir Leh dil-beriyle Kiyefteki evinin balkonunda geçirdiği bir gecenin hâtırası içinde canlanıverdi. Piyer, bu hâtıraları yine de bugünkü intibalarıyla bağ-lanmaksızın, onlar hakkında bir hükme varmaksızın gözlerini kapadı, yaz tablosu bir soğuk su banyosunun, titriyen bir mavi kürenin hâtırasıyla karıştı, kendini suya doğru attı, su boyunu aştı.

Güneş doğmadan, gürültülü haykırışlarla ve sürekli tüfek sesleriyle uyandı. Yanından Fransızlar kaçıyorlardı.

İçlerinden biri:

— Les cosaquer! diye haykırdı, bir dakika sonra Piyer'in etrafını birçok Rus çehreleri sardı.

Piyer uzun müddet kendisine ne olduğunu anlayamadı. Her taraftan arkadaşlarının sevinç cıgıllıklarını duyuyordu.

J İhtiyar askerler kazakları ve hüsarları kucaklayıp ağlıyarak:

— Kardeşlerim! Dostlarım, yavrularım! diye haykırıyorlardı. Hüsarlar ve kazaklar esirlerin etrafım almışlar, acele acele onlara kimi elbise, kimi çizme, kimi ekmek veriyordu. Piyer ortalarına oturmuş hüngür hüngür ağlıyor, bir kelime söylemiyordu; yanına ilk yaklaşan askeri kucakladı ve ağlıyarak öptü. Dolohof harap evin kapısında duruyor, silâhsızlandırılmış Fransız kafilelerini önünden geçiriyordu. Olup bitenler karşısında şaşkına dönen Fransızlar yüksek sesle konuşuyorlardı; fakat, kamçıyla hafifçe çizmelerine vurarak soğuk, cansız, iyi bir şey vadetmiyen bakışlarla kendilerine bakan Dolohof'un yanından geçerlerken konuşmaları kesiliyordu...

Öbür tarafta Dolohof'un kazağı duruyor, esirleri sayarak her üç sayıda bir avlu kapısına tebeşirle bir çizgi çiziyordu.

1 Kazaklar.

290

HARB VE SULH

Dolohof esirleri sayan kazağa sordu:

— Ne kadar?

Kazak cevap verdi:

I

— İki yüzdeyim.

Dolohof Fransızlardan öğrendiği bir tâbirle:

— Filez, füzé! dedi; geçen esirlerin gözleriyle karşılaşan bakışları müthiş bir parıltı ile yanıyordu. Denisof kalpağını çıkarmış, Petya Rostof'un cesedini bahçede kazılan bir çukura götüren kazakları çatık bir yüzle takibediyordu.

XVI

28 Ekim'de donlar başlayınca Fransızların kaçıışı daha trajik bir hal aldı: bir kısım insanlar soğuktan donuyor veya çoban ateşlerinin başında ölesiye havluyor, diğerleri kaleskalar içinde kürklere bürünmüş, imparatorun, kiral-ların, düklerin yağma mallarıyla yollarına devam ediyorlardı. Fakat esas itibarıyla, kaçış, Fransız ordusunun çözülüşü. Moskova'dan çıkmalı beri hiç değişmemişti.

Moskova'dan Vyazma'ya kadar 73 bin kişilik bir Fransız ordusundan (bütün harb müd-detince çapulculuktan başka bir şey yapmıyan muhafız kıtasını saymaksızın) 36 bin kişi kal-

1 Geçin, geçin.

HARB VE SULH

291

itnişti (savaşlarda kırılanlar beş bin kişiden fazla değildi). İşte sonra gelen hadleri matematik bir kesinlikle tâyine yarıyan dizinin ilk haddi budur. Fransız ordusu Moskova'dan Vyazma'ya, Vyazma'dan Smolensk'e, Smolensk'-ten Berezina'ya, Berezina'dan Vilna'ya kadar, soğğun, takibin, yolda karşılaşılan engellerin derecesine ve ayrı ayrı alınacak bütün diğer şartlara bağlı olmaksızın, aynı nispet dahilinde eriyip yok oldu. Üç kol halinde ilerliyen Fransız kıtaları Vyazma'dan sonra birleşip bir yığın haline geldiler ve sonuna kadar böyle gittiler, Bertier hükümdarına durumu bildirdi, (ordunun durumunu yazarken ordu şeflerinin hakikattan nasıl uzaklaştıkları malûmdur.) O şöyle yazıyordu:

"Je cois devoir faire connâître â Votre Ma-jestâ l'etat de ses troupes dans les differents corps d'armee que j'ai ete â meme d'observer depuis deux trois jours dans differents passages, Elles sont presque debandeés. Le nombre des soldats qui suivent les drapeaux est en proportion du quart au plus dans presque tous les regiments, les autres marchent isolement dans differentes directions et pour leur com-pte, dans l'esperance de trouver des subsistan-ices et pour se debarrasser de la discipline. En general Us regardent Smolensk comme le point où Us doivent se refaire. Ces derniers jours on la remarque que beaucoup de soldats jettent

292

HARB VE SULH

HARB VE SULH

293

jettent leurs cartouches et leurs arm.es. Dans cet etat de choses, l'interet du service de Votre Majeste exige, quelles que soient ses vues ul-terieures, qu'on rallie Varmee â Smolensk en commençant â la debarasser des non-combat-tans, tels que hommes demontes et des бага-ges inutiles et du materiel de Vartillerie qui n'est plus en proportion avec les forces astuel-les. En outre les jours de repos, des subsis-tances sont necessaires awe soldats qui sont extenués par la faint et la fatigue; beaucoup sont morts ces derniers jours sur la route et dans les bivacs. Cet etat de choses va toujours en, augmentant et donne lieu de craindre que si Von n'y prete un prompt remede, on ne oit plus maître des troupes dans un combat. Le 9 novembre, â 30 verstes de Smolensk".

1 Çeşitli kolordulardaki kıtaların bu son iki üç gün içinde türlü teftişlerde müşahede etmiş, olduğum durumlarını Majestenize bildirmeyi vazife bilirim. Bunlar darmadağın denecek bir haldedirler-Hemen hemen bütün alaylarda bayrakları takibeden askerlerin sayısı ancak dörtte bir nispetindedir, diğerleri yiyecek bulmak ve disiplinden kurtulmak ümidiyle türlü istikametlerde gidiyorlar. Hepsi Smo-lensk'e rahat edilecek bir yer olarak bakmaktadır. Bu son günlerde birçok askerlerin fişeklerini, silâhlarını fırlatıp attıkları görüldü. Bu durum karşısında, ilerdeki niyetleriniz ne olursa olsun, Majestenize hizmet etmenin menfaati, kıtaları Smolensk'te toplamayı, işe yaramayanları, yani atlarını kaybetmiş Kendilerine mev'ut toprak gibi görünen Smolensk'ten içeri dalınca Fransızlar yiyecek jüzünden birbirlerini öldürdüler, kendi mağaralarını yağma ettiler, her şey yağma edilince »de daha ötelere kaçıp gittiler.

Herkes gidiyordu, nereye ve niçin gittiklerini bilmiyorlardı. Kendisine kimse emir vermediğine göre Napolyon, dehasıyla bunu başka-

J larından daha az biliyordu. Fakat yine de o ve

•çevresindekiler, eski alışkanlıklarını muhafaza »ediyorlardı: emirler, mektuplar, raporlar ordre .du jour yazılıyordu; birbirlerini Sire, Mon cousin, Brencé d'Ekmuhle, Roi Naples1 ve ilâh... •diye çağırıyorlardı.

Fakat emirler ve raporlar iâğıt üstünde kalıyor, hiçbiri tatbik edilmiyor--du, çünkü edilemiyordu;

birbirlerine haşmet-lû, fehâmetlû, kuzen demelerine rağmen, şim-

...-., -. -di acısını çektikleri birçok fenalıklar yapmış zavallı, sefil insanlar olduklarını hepsi

hissediyordu. Orduyu düşünüyorlarmış gibi tavır-

.-süvarileri, silâhsızları, lüzumsuz bagajları ve bugünkü kuvvetlerle artık olmayan bir kısmı topçuyu ayırmayı talep ediyor. Bundan başka açlıktan ve yor-;gunluktan bitkin bir hale gelmiş olan askerler için birkaç günlük istirahat ve erzak da zaruridir; son günlerde birçok kimseler yolda ve ordugâhlarda öldü. Bu durum durmadan daha da fenalaşıyor, buna acele bir çare bulunmadığı takdirde bir savaşta kıtalara hâkim olamamaktan korkmak için sebep hazırlayacaktır. 9 Kasım, Smolensk'ten 30 verst uzakta. 1
Günlük emir.

294

HARB VE SULH

HARB VE SULH

295

lar takınmalarına rağmen herkes yalnız kendini, mümkün olduğu kadar çabuk kaçımayı,, düşünüyordu.
XVII

Moskova'dan Niemen'e kadar olan çekilme sırasında Rus ve Fransız ordularının harekâtı bir körebe oyununa benzer; bir oyun ki her iki oyuncunun gözleri bağlanır, biri, kovalıyan oyuncuya kendini haber vermek için arada bir-elindeki çingırağı sallar. İlkin, kovalıyan oyuncu hasmından korkmadan çingırağı sallar, fakat fena duruma düştü mü sessizce sıyrılmaya çalışarak hasmından kaçır ve çoğu zaman kaçmayı düşünürken onun kollan arasına düşer.

Başlangıçta Napolyon orduları kendilerini haber veriyorlardı; Kaluga yolu üzerinde hareketin ilk devresinde böyle yapıyorlardı; fakat sonra Smolensk yoluna çıkınca çingırağın topunu elle tutarak kaçıyorlar ve çoğu zaman uzaklaştıklarını sanarak doğruca Rusların üstüne düşüyorlardı.

Fransızların kaçış sürati, Rusların aynı hızla onları takibi ve bu yüzden atların bitkin bir hale gelmesi, düşmanın bulunduğu durumu takibi olarak öğrenmek için başlıca vasıta olan süvari keşiflerine imkân vermiyordu. Bundan: başka, her iki orduda durumun sık sık ve süratle değişmesi dolayısıyla elde mevcut malûmat da vaktinde yetişmemekteydi. Düşman or-

dusunun ayın birinde falan yerde olduğuna dair ayın ikisinde bir haber gelirse üçünde bir ted-i bir almak mümkün olacağı zaman bu ordu ar-

| tık iki merhale aşmış oluyor ve büsbütün baş-

) ka bir durumda bulunuyordu.

[Bir ordu kaçıyor, öbürü kovalıyordu. Smo-

! lensk'ten itibaren Fransızların önüne çeşitli

birçok yollar açıldı; öyle sanılır ki orada dört j gün kaldıktan sonra Fransızlar düşmanın ner-

*« de olduğunu öğrenebilirler, iyi bir şey düşün-

bilirler, yeni bir tedbir alabilirlerdi. Fakat dört j günlük bir durmadan sonra sürü halinde yi-

| ne sağa sola değil, hiçbir manevraya başvur-

maksızın ve bir hedef gözetmeksizin eski ber-j bat yoldan, ayak izlerini takibederek Krasno-ye'ye ve Orsa'ya kaçıyorlardı.

Düşmanı önden değil, arkadan bekleyen Fransızlar, yayılmış ve birbirinden 24 saatlik bir mesafe ile ayrılmış olarak kaçıyorlardı. En ilerden imparator, sonra kırallar, dükler kaçıyordu. Rus ordusu Napolyon'un Dinyeper'i aşarak sağı tutacağını — münasip olan tek yol çıktı. Orada, körebe oyununda olduğu gibi, Fransızlar öncülerimizle burun buruna geldiler. Apansızın düşmanı görünce Fransızlar şaşkırdılar, âni bir korku ile duraladılar, fakat sonra, arkadan gelen arkadaşlarını bırakarak yine kaçmaya başladılar. Öyle ki Rus ordularının âdeta safları arasından üç gün (birbiri ardından ayrı ayrı Fransız birlikleri — kırıl

296

HARB VE SULH

naibinin, sonra Davout'nun ve Ney'in birlikleri — geçti. Bütün bunlar birbirlerini kendi talihlerine terk etmişler, bütün ağırlıklarını, topçularını, askerlerinin yarısını bırakmışlardı; Rusların etrafında sağdan yarım daireler çizerek yalnız geceleri kaçıyorlardı.

Ney, kimseye zararı dokunmayan Smolensk duvarlarını havaya uçurmakla meşgul olduğu için

(durumlarının felâketi olmasına rağmen yahut bilhassa bundan ötürü, canlarını acıtan yeri çocuklar gibi

döverek öc almak istiyorlardı) 10 bin kişilik kolordusuyla en son hareket eden bütün askerlerini, bütün toplarını bırakıp, gece ormandan gizlice Dinyeper'i aşarak ancak bin kişiyle Orşa'ya Napolyonun yanına koştu.

Kendilerini takibeden ordu ile yine köre-be oynayarak Orşa'dan Vilna'ya doğru daha gerilere kaçtılar. Berezina'da yine karıştılar, birçokları boğuldu, birçokları teslim oldu, fakat nehri karşıya geçenler kaçarak yollarına devam ettiler. Başkomutanları kürkünü giymiş, kızağa binip arkadaşlarını bırakarak tek başına dörtnala kaçmıştı. Kaçabilenler böylece kaçtı, kaçamayanlar teslim oldu yahut öldü.

/(i ;|| XVIII . :,,,,

Fransızların bu kaçışında, mahvolmak için mümkün olan her şeyi yaptıkları, Kaluga yo-

HARB VE SULH

297

îuna sapıştan komutanın ordudan kaçışına kadar bu kalabalığın hiçbir hareketinin bir mânası olmadığı bu devrede — seferin bu devresinde — kitlelerin hareketlerini bir kişinin iradesine atfeden tarihçilerin bu çekilmeyi kendi görüşlerine göre izah etmeleri imkânsız gibi görünür. Ama böyle olmadı. Bu sefere dair tarihçiler tarafından yığınlarla kitap yazıldı ve İter yerde Napolyon'un emirleri, plânlarının, manevralarının inceliği, mareşallerinin dâhiliği anlatıldı.

Her şeyi bol bir memlekete geçmek için kendisine yol verildiği bir sırada Napolyon'un Malo-Yaroslavets'ten çekilmesi ve sonraları Ku-tuzof'un onu kovaladığı muvazi yol kendisine açıkken, harap bir yoldan yapılan lüzumsuz bir çekilme, bize türlü türlü derin mülâhazalarla izah ediliyor. Smolensk'ten Orşa'ya çekilmesi de aynı derin mülâhazalarla izah edilmiştir. Sonra, muharebeyi kabul ve orduya bizzat kumanda etmeye hazırlandığı yerdeki, Krasnoye'-deki kahramanlığı tasvir ediliyor; burada o bir Tcaym ağacı sopasıyla dolaşarak şöyle diyor:

— J'ai assez fait l'empereur, il est temps lde faire le general¹ ve buna rağmen sonra hemen ordunun arkada bulunan dağınık birlik-

¹ Kâfi derecede imparatorluk yaptım, şimdi generallik yapmak zamanı.

298

HARB VE SULH

HARB VE SULH

299

lerini kendi mukadderatlarıyla başbaşa bırakarak kaçıp yoluna devam ediyor.

Sonra bize mareşallerin, bilhassa Ney'irt geceleyin ormanı yandan dolaşıp Dinyeper'i aşarak, sancaksız, topçusuz askerlerin onda dokuzunu kaybetmiş olarak Orşa'ya kaçmaktan ibaret olan mertliğini anlatıyorlar.

Ve nihayet büyük imparatorun kahraman; ordudan son ayrılışım tarihçiler bize büyük ve dâhice bir iş diye gösteriyorlar. İnsan oğlunun dilinde alçaklığın son kertesini diye adlandırılan ve her çocuğa yüz kızartıcı bir şey diye öğretilen bu son kaçış bile tarihçilerin dilinde bir mazeret bulmaktadır.

Tarihî mütalâaların o kadar elâstiki olan ipliklerini daha çok germek artık imkânsızlaş-tığı ve hareket, bütün insanlığın iyilik, hattâ, doğruluk dediği şeye artık açıkça aykırı olduğu zaman tarihçiler büyüklük kavramı can kurtaranına sarılırlar. Büyüklük iyi ve jfena ölçüsü imkânını âdeta dışarda bırakır. Büyük için fena yoktur. Suçu bir büyüğe yüklenebilecek bir fecaat olamaz.

Tarihçiler, bir defa "C'est grand!" dedi mi, o zaman artık iyi ve fena yok, "grand" ve "grand olmıyan" vardır. Grand iyi, grand olmayan fenadır. Onlara göre grand, kahraman adım verdikleri birtakım özel varlıkların sıfa-

tıdır. Napolyon sıcak kürkleri içinde yalnız arkadaşlarını değil (fikrince) kendisinin buraya getirdiği insanları ölümle başbaşa bırakarak memleketine çekilip giderken hissediyor que c'est grand; ve içi rahattır.

"Du sublime (o kendisinde sublime bir şey görüyor) au ridicule i In'y a qu'un pas"¹, diyor. Ve bütün dünya elli yıl tekrarlıyor; Sublime! A Grand! Napoleon le grand! Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas.

Kimsenin aklına gelmiyor ki, büyüklüğü iyi ve fena ölçüleri dışında kabul etmek ancak kendi hiçliğini ve ölçüsüz küçüklüğünü kabul etmektir.

Ellerinde İsa'nın verdiği iyi ve fena ölçüsü bulunan bizler için ölçülmez hiçbir şey yoktur. Sadelik, iyilik ve doğruluk olmayan yerde de büyüklük yoktur.

XIX

Hangi Rus, 1812 yılı seferinin son devresine ait yazıları okurken acı bir keder, bir tatminsizlik hissi duymamış, bir vuzuhsuzluk hissetmemiştir? Üç ordu sayıca üstün bir kuvvetle Fransızları sarmışken, bozguna uğrayan Fransızlar açlıktan ve soğuktan kırılıp kitle

1 Yüce ile gülünç arasında ancak bir adımlık mesafe vardır.

300

HARB VE SULH

halinde teslim olurlarken ve Rusların hedefi (tarihin bize anlattığına göre) bütün Fransız-ları durdurmak, yollarını kesmek ve onları esir etmekten ibaret iken neden esir edilmedikleri, yok edilmedikleri sualine kim kendi kendine sormamıştır?

Borodino savaşını sayıca Fransızlardan daha az bir kuvvetle veren Rus ordusu nasıl olup da Fransızları üç taraftan sardığı ve onları esir etmek gayesini güttüğü halde hedefine ulaşamadı? Fransızların bize karşı bu kadar büyük bir üstünlükleri mi var ki onları üstün bir kuvvetle kuşattığımız halde tepeliyemedik? Bu nasıl böyle oldu?

Tarih (bu adla anılan tarih) bu suallere cevap vererek bunun Kutuzof'un, Tormasof'un, Çiçagof'un falan ve filânın bu veya şu manevraları yapmamasından ilerigeldiğini söylüyor. Fakat neden onlar bütün bu manevraları yapmadılar? Çizilen hedefe ulaşılmamasından onlar suçlu ise niçin onları yargılamadılar ve idam etmediler? Fakat Rusların başarısızlığından suçlu Kutuzof, Çiçagof ve başkaları olduğu farz edilse bile, Kranoye ve Berezina önlerinde Rus kıtalarının bulunduğu şartlar içinde (her ikisinde de Ruslar kuvvetçe üstün durumda idiler) Fransızlar ordusunun mareşallerle, kırıllarla, imparatorla birlikte — Rusların gayesi bu olduğu halde — neden esir edilmediğini anlamak yine imkânsızdır.

HARB VE SULH

301

Bu garip olayın (Rus harbi tarihçilerinin yaptığı gibi) Kutuzof'un taarruza engel oluşuyla izahı yersizdir, zira biliyorsunuz ki Kutuzof'un iradesi orduyu Vyazma ve Tarutino önlerinde taarruzdan ahkoymamıştır. Borodino'da zayıf kuvvetlerle tam ve üstün kuvvette bir düşmana galebe çalan Rus »ordusu,

Krasnoye'de, Berezina'da intizamsız *Fransız sürüleri tarafından neden yenildi?

Rusların hedefi ricat hattını kesip Napol-yon'u ve mareşallerini esir etmek idiye ve bu hedefe ulaşmak şöyle dursun, bu yolda girilen bütün teşebbüsler en yüz kızartıcı bir şekilde suya düştüyse, seferin son devresi de tamamıyla haklı olarak Fransızlarca bir sıra zafer telâkki edilmekte ve tamamıyla haksız olarak da tarihçilerine bir galibiyet gibi görünmektedir.

Rus harb tarihçileri, mantıki kendileri için mecburi saydıkları nispette istemiyerek bu hükme vanyorlar; yiğitlik, fedakârlık ve ilâh... gibi heyecanlı sözlere rağmen istemiyerek kabul etmeleri gerekiyor ki Fransızların Moskova'dan çekilişi Napolyon'un bir ara zaferi ve Kutuzof'un yenilgisidir.

Fakat, millî onur tamamıyla bir yana bırakılırsa, bu hükmün kendi içinde tezat taşıdığı hissedilir. Çünkü Fransızların bir sıra za-

302

HARB VE SULH

HARB VE SULH

303

feri onları tam bir felâkete sürüklemiş, Rusların bir sıra yenilgisi ise onları düşmanı tamamıyla yok etmeye, vatani kurtarmaya götürmüştü.

Bu tezadın kaynağı, hâdiseleri hükümdarların, generallerin mektuplarından, bildirilerinden, raporlarından falan inceliyen tarihçilerin 1812 harbinin son devresi için yanlış, hiçbir zaman mevcut olmayan ve mahiyeti güya ricat hattını keserek Napolyon'u mareşalleriyle, ordusuyla esir etmekten ibaret olan bir gaye farz ve kabul etmiş olmalarıdır.

Böyle bir gaye hiçbir zaman yoktu ve olamazdı, çünkü mânası yoktu; erişilmesi büsbütün imkânsız bir şeydi...

Böyle bir gayenin hiçbir mânası yoktu, evvelâ çünkü, bozgun halinde olan Naporyon ordusu alabildiğine kaçıyor, yani tam her Rusun arzu edebileceği şeyi yaşıyordu. Ellerinden geldiği kadar süratle kaçan Fransızlara karşı türlü harekâta girişmeye ne lüzum vardı? İkincisi, bütün gayretlerini kaçmaya yöneltmiş insanların yolu üzerinde durmak manasızdı.

Üçüncüsü, Fransız ordularını yok etmek için asker kaybetmek manasızdı, çünkü bunlar dış sebeplerin tesiri olmadan da zaten yok oluyorlardı, o derecede ki yollarında hiçbir engel bulunmadığı halde aralık ayında sınırdan

«öteye geçirdikleri kuvvetten yani bütün ordunun yüzde birinden fazlasını geçilmemişlerdi.

Dördüncüsü, imparatoru, kıralları, dukeleri falan esir etmek arzusu manasızdı, çünkü bu, zamanın en mahir diplomatlarının da (J. Mai-tre ve başkaları) kabul ettiği gibi, Rusların işini bir hayli güçleştirecekti. Fransız kıtaları-j m esir etmek arzusu daha manasızdı, çünkü ' • kendi ordularımız Krasnoye'ye kadar yan yarıya erimişti, halbuki esir kıtalarına muhafız tümenleri ayırmak gerekirdi, kendi askerlerimiz tam tayin alamıyor ve mevcut esirler açlıktan ölüyordu.

Napolyon'un yolunu kesip ordusuyla birlikte ele geçirilmesine ait derin düşünülmüş plân, evleklerini çığnıyan hayvanı bostandan kovalarken avlu kapısına koşup bu hayvanın kafasına vurmaya koyulacak bir bahçıvanın plânına benziyordu. Bahçıvanın çok kızmış olması onu haklı görmek için tek sebep olarak ileri sürebilirdi. Fakat proje hazırlayanlar için bu da söylenemez, çünkü evleklerin çığnenme-sinden zarar gören onlar değildir.

Fakat bundan başka, Napolyon'un ordu ile irtibatını kesmek manasızdı, aynı zamanda imkânsızdı.

İmkânsızdı, çünkü, evvelâ, bir savaşta kolların beş verst uzaktaki bir hareketinin hiçbir

304

HARB VE SULH

zaman plâna uymadığını tecrübe gösterdiğine göre Çiçagof'un, Kutuzof'un, Wittgenstein'in tâyin edilen yerde zamanında buluşmaları ihtimali o kadar azdı ki, imkânsızdı denebilir; daha plânı alırken, uzun mesafelerde şaşırtma hareketlerinin arzu edilen sonucu vermediklerini söyleyen Kutuzof da böyle düşünüyordu.

İkincisi, imkânsızdı, çünkü Napolyon'un ordusunu geri çeken atalet kuvvetini felce uğratmak için Rusların elinde mevcut kuvvetlerle kıyas kabul etmiyecek derecede büyük kuvvetler lâzımdı.

Üçüncüsü, imkânsızdır, çünkü askerî bir terim olan kesmek¹ tâbirinin hiçbir mânası yoktur. Ekmekten bir parça kesilebilir, ama ordu kesilemez. Ordunun ricat hattını kesmek — yolunu kapamak — asla mümkün değildir, zira etrafında daima geçilecek yer bulunur; Kras-noye ve Berezina misalleriyle olsun bu kanaate varabilirler. Esir almak ise, esir alınacak kimsenin rızası olmadan asla mümkün değil; nasıl ki kırılancı da yakalamak imkânsızdır, ama elinize konarsa onu yakalayabilirsiniz. Almanlar gibi strateji ve taktik kaidelerine göre teslim olanlar esir edilebilir. Fakat Fransız askerleri, tamamıyla haklı olarak, bunu uygun bulmuyorlardı, çünkü kaçmakta da, esirlikte

i

HARB VE SULH

305

Ordunun irtibatını (ricat hattını) kesmek.

de onları açlığın ve soğğun getirdiği aynı ölüm bekliyordu.

Dördüncü ve başlıcası, imkânsızdı, çünkü dünya kurulalı beri 1812 yılı harbinin cereyan ettiği korkunç şartlar içinde bir harb hiçbir zaman olmamıştı; Rus orduları Fransızların takibinde var kuvvetiyle çalışmışlar, kendileri yok olmadan daha fazlasını yapamamışlardı.

Rus ordusunun Tarutino'dan Krasnoye'ye geçişi sırasında elli bin hasta ve döküntü asker, yani büyük bir vilâyet merkezi nüfusuna eşit bir kuvvet saf dışı olmuştu. Ordunun yarısı savaş vermeden yok oldu.

Seferin bu devresi hakkında, — askerin çizmesiz, gocuksuz, votkasız, noksan erzakla aylarca geceyi sıfırın altında on beş derece soğukta kar üstünde geçirdiği; gündüzlerin ancak 7-8 saat sürdüğü, geri kalan zamanlarda tesirli bir disipline imkân vermiyen gecelerin hüküm sürdüğü; savaşta olduğu gibi

askerlerin, disiplinden uzak bir ölüm alanına sadece birkaç saat için girmeyip açlığın ve soğğun getirdiği ölümle savaarak aylarca yaşadıkları; bir ayda ordunun yansının mahvolduğu bir devre hakkında — tarihçiler bize Milora-doviç'in falan istikamete, Tormasof'un ise falan istikamete doğru bir yan yürüyüşü yapması, Çiçagof'un falan yere doğru kayması (diz-boyu bir karda yer değıştirmek) gerektiğini,

306

HARB VE SULH

falancanın düşmanı tepelediğini, irtibatını kestiğini falan anlattılar.

Yarı yarıya ölen Ruslar, yapılması mümkün olan ve millete yaraşır bir hedefe ulaşmak için yapılması gereken her şeyi yaptılar; sıcak odalarda oturan diğer Ruslar, yapılması imkânsız şeyler teklif etmişlerse bunda onlar kabahatli değıllerdir.

Olaylarla tarihî izahlar arasındaki şimdi anlaşılmıyan bu garip tezat, sırf hâdiseyi yazan tarihçilerin, olayların tarihini değıl, bazı generallerin güzel hislerinin ve sözlerinin tarihini yazmış olmalarından ilerigilir.

Miloradoviç'in sözleri, bu veya şu generalin aldığı mükâfatlar, yürüttüğü faraziyeler, onlara çok enteresan geliyor; hastanelerde, mezarlarda kalan 50.000 kişi onları ilgilendirmiyor bile, çünkü bu mesele onların tetkik konusu değıldir.

Halbuki raporların ve dâhice plânların incelenmesinden vazgeçilsin, hâdiselere doğrudan doğruya ve araşsız iştirak eden yüzbinlerin hareketine nüfuz edilsin, evvelce çözülmeyen bütün meseleler, birdenbire olağanüstü bir kolaylıkla ve çok basit şekilde çözülecektir.

Napolyon'la ordusunun ricat hattını kesme gayesi beş on kişinin hayalinden başka bir yerde asla mevcut olmamıştı. Mevcut olarnaz-

HARB VE SULH

307

di, çünkü saçmaydı, erişilmesi imkânsız bir şeydi.

Halkın bir tek gayesi vardı: topraklarını istilâdan kurtarmak. Bu gayeye evvelâ, kendiliğinden varıldı, çünkü Fransızlar kaçıyorlardı, gereken şey sadece bu hareketi durdurmamaktı. İkincisi, bu gayeye, Frnsızları yok eden halk savaşı hareketleriyle, üçüncüsü, büyük Rus ordusu, Fransızların hareketi durduğu takdirde, kuvvet kullanmaya hazır bir vaziyette onların izini takibettiği için varıldı.

Rus ordusunun kaçan hayvan üzerinde bir kırbaç tesiri yapması lâzımdı. Tecrübeli sürücü biliyordu ki, en iyisi tehdidederek kırbacı havada kalkık tutmaktır, onu koşan hayvanın başına indirmek değıl.

Lev Nikolayeviç Tolstoy _ Harb Ve Sulh Cilt8
Dünya Edebiyatından Seçmeler
HARB VE SULH VIII
L. Tolstoy
MEB YAYINLARI
-f
DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2159
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ: 470
Dünya Edebiyatından Seçmeler: 92
Kitabın adı HARB ve SULH 8
Yayın kodu
95.34.Y.0002.1158
ISBN 975.11.0465.3 (Tk. No)
ISBN 975.11.0473.4 (8 Cilt)
Baskı yılı
1995 Baskı adedi
20.000
Dizgi, baskı, cilt MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ
Dünya Edebiyatından Seçmeler
HARB VE SULH VIII
L- Tolstoy
Çeviren Zeki BAŞTIMAR
Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 14.10.1991 tarih ve
'9411 sayılı yazıları ile 20.000 adet basılması uygun
görölmüş yine yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
27.10.1992 tarih ve 8996 sayılı yazılan ile ikinci
defa birinci parti olarak 10.000 adet basılmıştır.
İstanbul, 1995

Dünya Edebiyatından Seçmeler

Savas ve Barış 8

HARB VE SULH VIII

L. Tolstoy

Çeviren Zeki BAŞTIMAR

DÖRDÜNCÜ KISIM I

İnsan can çekişen bir hayvan görünce dehşşje düşer : sanki kendisinden bir şey — kendi aslı — gözlerinin önünde yok olmakta, sona ermektedir. Fakat can çekişen bir insansa, sevilen bir insansa yok olan hayat karşısında dehşetten başka bir acı, bir yürek yarası da hisseder ki, bu yara bir beden yarası gibi ba-zan öldürür, bazen kapanır, fakat her zaman sızlar, irkiltici dış temaslardan sakınır. Prens Andrey'in ölümünden sonra Nataşa ile prenses Mariya bunu aynı derecede hissetmişlerdi. Manen sinmişler, tepelerinde duran korkunç ölüm bulutunun altında gözlerini kırptırtıyor, hayatın yüzüne bakamıyorlardı. Kapanmış yaralarını dokunaklı, acı temaslardan dikkatle koruyorlardı. Her şey : sokaktan hızla geçen bir araba, yemek zamanının hatırlatılması, hazırlanacak bir elbise hakkında hizmetçi kızın sorduğu bir sual; daha fenası, içten gelmiyen bir söz, zayıf bir ilgi, yarayı acı acı sızlatıyor, onlara bir saygısızlık gibi geliyordu, muhayyilelerinde hâlâ devam eden korkunç, sert koroyu dinlemek için gerekli sükûtu bo-

6

HARB VE SULH

zuyor ve karşılarında bir an açılan esrarlı, sonsuz uzaklıklara bakmalarına engel oluyordu.

Ancak ikisi bir arada yalnız oldukları zaman bir üzgünlük ve acı duymuyorlardı. Birbirleriyle az konuşuyorlardı. Konuşunca da önemsiz şeylerden bahsediyorlardı. İkisi de gelecekle münasebeti olan herhangi bir şeyi hatırlamaktan aynı derecede çekiniyordu.

Bir geleceği mümkün görmek, onun hâtırasına bir saygısızlık gibi geliyordu. Konuşmalarında, ölü ile münasebeti olabilecek her şeyi pek ihtiyatlı bir sükûtle geçiştiriyorlardı. Hayatta çektikleri, duydukları onlara sözle anlatılmaz gibi geliyordu. Onun hayatının ayrıntılarını her hatırlatma, onlara gözleri önünde dönen esrarın azametini, kutsallığını bozuyor gibi geliyordu.

Sözlerinde daima ihtiyatlı davranma, sözü ona dökebilecek her şeyden biteviye ve dikkatle kaçınma : söylenemeyecek şeylerin sınırı üzerinde her tarafta görülen duralamalar, hissettikleri şeyleri muhayyileleri önüne daha berrak, daha açık olarak sermekteydi.

Fakat sâf ve tam bir sevinç gibi sâf ve tam "bir keder de imkânsızdır. Kendi mukadderatının tek bağımsız hâkimi, yeğenin vasisi ve mürebbiyesi durumunda olan prenses Mariya, iki hafta yaşadığı kader âleminde kendisini hayatın çağırıldığını ilk olarak duydu. Akraba-

HARB VE SULH

T

larından mektuplar almıştı, onlara cevap vermek lâzımdı; Nikoluşka'ya verilen oda rutubetliydi, çocuk öksürmeye başlamıştı. Alpatiş, işlerin hesabını vermek ve sağlam kalan, sadece küçük bir tamir isteyen Vzdvijski'deki eve, Moskova'ya gitmeyi teklif ve tavsiye etmek için Yaroslav'a gelmişti. Hayat, durmuyordu; yaşamak lâzımdı. Şimdiye kadar yaşadığı mün-zevi"î murakabe âleminde çıkmak prenses Mariya'ya ne kadar zor gelirse gelsin, Nataşa'-yı yalnız bırakmak, onun için ne kadar acı, âdeti azap verici olursa olsun, hayat kaygıları ondan alâka istiyordu, o da elinde olmuştuk kendini teslim etti. Alpatiş'le birlikte hesapları kontrol etti, yeğeni hakkında Desalles'e danıştı, kendisinin Moskova'ya gitmesi için hazırlık yapılmasını emretti.

Nataşa yalnız kalmıştı, prenses Mariya gitme hazırlıklarıyla uğraşmaya başlayacak beri ondan da kaçıyordu.

Prensес Mariya, kendisiyle Moskova'ya gitmesi için Nataşa'ya müsaade etmesini Kontese teklif etti. Anne de, baba da bu teklifi memnurlukla kabul ettiler, çünkü kızlarının günden güne kuvvetten düştüğünü fark ediyor, hava değiştirmesinin de, Moskova doktorlarının da onun için faydalı olacağını düşünüyorlardı.

Bu teklifi kendisine bildirdikleri zaman Nataşa :

8

HARB VE SULH

J

— Hiçbir yere gitmeyeceğim, — diye cevap verdi, — bırakın beni rica ederim.

Kederden ziyade güceniklik ve öfkeden gelen göz yaşlarını güçlükle tutarak odadan fırlayıp çıktı.

Nataşa, kendisini prenses Mariya tarafından terk edilmiş, kederi ile başbaşa bırakılmış hissedeli beri vaktinin büyük bir kısmını odasında tek başına geçiriyor, divanın bir köşesine çömelip oturuyor, ince, sinirli parmaklarıyla bir şeyleri yolarak veya mıcıkılarak gözlerinin rastgele durduğu bir yere, dik, hareketsiz hakışlarla bakıyordu. Bu yalnızlık onu eziyor, bitiriyordu; fakat onun için zaruri idi. Birisi yanına girince hemen kalkar, durumunu, bakışlarının ifadesini değiştirir, kitabını veya di-Tdşini eline alarak ona engel olan kimsenin çıkmasını sabırsızlıkla beklerdi.

Ona hep, can gözünün korkunç, çetin bir sorgu ile dikildiği şeyi neredeyse hemen anla-yıverecek, kavrayıverecekmiş gibi gelirdi.

Aralık ayının sonlarında, zayıf ve solgun Nataşa, sırtında siyah yün bir elbise, başında itinasız bir şekilde top yapılmış saç örgüsüyle divanın bir köşesine ayaklarını altına alıp oturmuş, kemerinin uçlarını sinirli sinirli buruşturup sarkıtarak kapının köşesine bakıyordu.

HARB VE SULH

9

Onun gittiği yere, hayatın öbür tarafına bakıyordu. Hayatın evvelce hiç düşünmediği, çok uzak ve ihtimal dışı gördüğü öbür tarafı, şimdi onun için, boşluktan, haraplıktan, acı ve ıstıraptan başka bir şeyi olmayan bu tarafından daha yakın, daha sıcak, daha anlaşılır görülüyordu.

»Onun yaşamış olduğunu bildiği bir yere basıyordu; fakat onu ancak burada olduğu zamanki şekliyle görebiliyor, başka türlü göre-miyordu. Mitişçi'de, Troytsa'da, Yaroslavl'da nasılsa onu yine öyle görüyordu.

Yüzünü görüyor, sesini duyuyor, sözlerini ve kendisinin ona söylemiş olduğu sözleri tekrarlıyor; bazan kendi adına, onun adına o zaman söylenebilecek yeni sözler düşünüyordu.

İşte o, başını zayıf, solgun eline dayamış, kadife kürkiyle koltukta uzanıyor. Göğsü kor-Tiunç şekilde çökük, omuzları kalkık. Dudakları sıkıca kapanmış, gözleri panlıyor, solgun alnında buruşuklar belirip kayboluyor. Bir ayağı hafifçe, hızlı hızlı titriyor. Nataşa onun şiddetli bir ağrı ile savaştığını biliyor. "Bu ağrı nedir? Ağrı niye? Ne hissediyor? Nasıl bir ağrısı var." diye düşünüyordu. O, Nâtaşa'nın kendisine Laktiğini fark etti, gözlerini kaldırdı, gülümsemeden konuşmaya başladı.

"Korkunç olan yalnız şu, dedi: İstirap çeken bir insana ebedî olarak bağlanmak. Bu

10

HARB VE SULH

ebedî bir azap" — dikkatle Nataşa'ya baktı. Nataşa, her zaman olduğu gibi, yine ne söyli-yeceğini düşünmeye vakit kalmadan cevap verdi, dedi ki: "Bu böyle devam edemez, olmaz, siz iyileşeceksiniz, tamamiyle iyi olacaksınız."

Şimdi Nataşa onu yeniden görüyor, o zaman bütün hissettiklerini yeniden yaşıyordu. Bu sözleri söylerken kendisine dikilmiş sürekli bakışlardaki sitemin ve ümitsizliğin mânasını anladı.

Nataşa, şimdi kendi kendine söyleniyordu : "Biliyorum, o her zaman ıstırap çekecek bir halde kalsaydı, korkunç bir şey olurdu. Bu sözleri o zaman sadece, bu kendisi için korkunç bir şey olur diye söyledim, halbuki o başka türlü anladı. Benim için korkunç bir şey olurdu ölümden korkuyordu. Hem o kadar sersemce, kabaca söyledim ki, Bunu düşünmedim. Büsbütün başka bir şey düşünmüştüm.

Düşündüğümü söyleseydim şöyle derdim : varsa ölseydi, gözlerimin önünde daima ölseydi, şimdiki halime nispetle bahtiyar olurum. Şimdi... hiçbir şey yok, hiç kimse yok. O bunu biliyor muydu? Hayır. Bilmiyordu, hiçbir zaman da bilemeyecek. Şimdi artık bunu hiçbir zaman, düzeltmeye imkân yok". O yine kendisine aynı sözleri söyledi, fakat şimdi Nataşa hayalinde ona başka türlü cevap verdi. Onu durdurdu ve dedi ki: "Sizin için korkunç bir şey, ama

HARB VE SULH

11

benim için değil. Biliyorsunuz ki sız siz benim için hayatın bir değeri yok, sizinle birlikte ıstırap çekmek benim için en büyük saadettir". Sonra o, Nataşa'nın elini tuttu, ölümünden dört gün önceki o korkunç akşam sığıdığı gibi sığıttı. Hayalinde ona tatlı, sevdalı daha başka sözler söyledi ki bunları o zaman söyleyebilirdi. "Seni seviyorum... Seni... Seviyorum, seviyorum:!" diye ellerini sıkıp ezerek, dişlerini var kuvvetiyle sıkarak tekrarladı.

Tatlı bir keder onu sardı, gözleri yaşla dolmuştu, fakat birdenbire kendi kendine sordu: bunları kimse söylüyordu? O nerededir ve şimdi kimdir? Her şey yine soğuk, ağır bir kararsızlıkla kaplandı, yine kaşlarını gergin gergin çatarak gözlerini onun bulunduğu yere dikti. O-na, neredeyse sıra nüfuz ediyor gibi geldi... Fakat muamma ona çözülür gibi geldiği bir anda kapı tokmağının gürültülü sesi şiddetle kulaklarına çarptı. Oda hizmetçisi Dünyaşa, hızla ve ihtiyatsızca, ürkmüş, şaşkın bir yüzle odaya girdi. Çok heyecanlı bir ifadeyle :

— Lütfen babanızın yanına buyrun, çabuk, dedi. Bir felâket, Piyotr İliç'e dair... Bir mektup, diyerek hışırtıya başladı.

II

Nataşa bu sıralarda bütün insanlardan uzaklaşma gibi genel bir histen başka, özel bir

12

HARB VE SULH

his, kendi ailesinden olan kimselerden uzaklaşma hissi de duymaktaydı. Bütün yakınları: babası, annesi, Sonya, o kadar yakın, o kadar alışılmış ve her günkü kimselerdi ki onların bütün sözleri, duyguları ona, son zamanlarda yaşadığı âleme karşı bir saygısızlık gibi geliyordu; onlara karşı yalnız kayıtsız davranmıyor, düşman gibi de bakıyordu. Dünyaşa'nın Piotr İliç'e, felâkete dair söylediği sözleri duymuş, fakat anlamamıştı.

Nataşa içinden : "Ne felâketi, nasıl bir felâket olabilir? Her şey eskisi gibi, her zamanki gibi sakin", diye düşündü.

O salona girerken babası hızla Kontesin odasından çıkıyordu. Yüzü buruşmuş, göz yaş-larıyla ıslanmıştı. Belliydi ki bastırılan hıçkırıklarına yol vermek için odadan kaçıyor. Na-taşa'yı görünce ümitsizlik ifade eden bir hareketle ellerini salladı, ablak, yumuşak yüzünü biçimsizleştiren acı, ihtilâçlı hıçkırıklarla sarsılmaya başladı:

— Pe... Petya... Git, git, seni... seni... çağırıyor...

Sonra bir çocuk gibi hıçkırıp takattan kesilen bacaklarıyla kısa ve hızlı adımlar atarak sandalyeye yaklaştı, düşer gibi kendini üstüne bıraktı, yüzünü elleriyle kapadı.

Birdenbire, sanki bir elektrik cereyanı, Na-taşa'mn bütün varlığını dolaştı. Müthiş bir san-

HARB VE SULH

13

cı ile kalbine bir şey inmişti. Dehşetli bir sızı Jıissediordu; içinden bir şey koptu, ölüyor gibi geldi ona. Fakat sızının arkasından, üzerine çökmüş olan hayat yasağından kurtulduğunu bir anda hissetti. Babasını görüp de annesinin kapının ötesinden gelen müthiş, kaba çığlığını duyunca bir anda kendini ve kederini unuttu. Babasına doğru koştu, fakat o bitkin bir halde* elini sallıyarak annesinin kapısını gösterdi? Prenses Mariya sararmış, alt çenesi titrer bir halde kapıdan çıktı, Nataşa'ya bir şeyler söyleyerek elini tuttu. Nataşa onu görmüyor, duymuyordu. Hızlı adımlarla kapıdan girdi, nefsiyle mücadele ediyormuş gibi, bir ;an durdu; annesine doğru koştu.

Kontes koltuğa uzanmış, acayip bir şekilde, beceriksizce çırpıyor, başını duvara çarpıyordu. Sonya ile hizmetçi kızlar başını tutuyorlardı :

— Nataşa'yı, Nataşa'yı çağırın... — diye Kontes bağıırıyordu. — Yalan, yalan... Yalan söylüyor... Nerede Nataşa! — diye etrafındaki-leri iterek haykırıyordu. — Çekilin hepiniz, yalan! Öldürdüler!... Ha-ha-ha! Yalan!

Nataşa koltuğa diz çöktü, annesine doğru eğildi, onu kucakladı, umulmadık bir kuvvetle kaldırdı, yüzünü kendine çevirdi ve bağırına Ibastı:

14

HARB VE SULH

— Anneciğim!... Kuzum!... Ben şuradaydım, canım. Anneciğim, diye bir saniye susmadan fısıldayıp duruyordu.

Annesini bırakmıyordu, incitmeden onunla savaşıyor, yastık istiyor, su istiyor, annesinin üstündeki elbiselerin düğmelerini çözüyor, elbiselerini paralıyordu. — Şekerim, kuzum... Anneciğim... canım, — diye başını, ellerini, yüzünü öperek ve göz yaşlarının, burnunu, yanaklarını gıcıklayıp zaptolunmaz seller gibi akışını hissederek, durmadan fısıldıyordu.

Prenses kızının elini sıktı, gözlerini kapadı ve bir an sakinleşti. Birdenbire umulmadık bir çabuklukla kalktı, mânâsız mânâsız bakındı, Nataşa'yı görünce var kuvvetiyle başını sıkmaya başladı. Sonra onun acıdan buruşmuş yüzünü kendine doğru çevirdi uzun müddet baktı.

Yavaş, güvenli bir fısıltı ile :

— Nataşa, sen beni seversin,»dedi. Nataşa, sen beni aldatmazsm, değil mi? Bana bütün hakikati söylersin değil mi?

Nataşa yaşlı gözlerle ona baktı, gözlerinde de, yüzünde de sadece af diliyen bir yalvarış ve sevgi vardı. Annesini bitiren ıstırabın fazlasını bir şey yapıp kendisi almak için sevgisinin bütün kuvvetini toparlıyarak :

— Canım, anneciğim, diye tekrarlardı. ?

HARB VE SULH

15

Anne, realite ile zayıf mücadelesinde, sevgili oğlu genç yaşında vurulup ölmüşken kendisinin yaşayabileceğine inanmayı reddederek realiteden kaçıp tekrar çılgınlık âlemine sığındı.

Nataşa o günün, o gecenin, ertesi günün, ertesi gecenin nasıl geçtiğini anlamadı. Uyumuyor, annesinin yanından ayrılmıyordu. O-nun jjenilmez, sabırlı sevgisi, bir izah, bir teselli olarak değil, hayata bir çağırış olarak her an sanki Kontesi her tarafından sarıyordu. Üçüncü gün Kontes birkaç dakika

sakinleşti; Nataşa da başını koltuğun koluna dayayıp gözlerini kapadı. Karyola gıcırdadı, Nataşa gözlerini açtı. Kontes karyolada oturuyor, yavaşça konuşuyordu :

— Geldiğine ne kadar memnun oldum. Yoruldun, çay ister misin? — Nataşa ona yaklaştı. —

Güzelleştin, geliştin sen. — diye Kontes kızının elini tutarak devam ediyordu.

— Anneciğim, neler söylüyorsun!..

— Nataşa, o artık yok, yok!

Kontes kızını kucakladı, ilk defa olarak ağlamaya başladı.

III

Prences Mariya hareketini geri bırakmıştı. Sonya ile Kont, Nataşa'nın nöbetini değiştirmeye çalışıyor, fakat muvaffak olamıyorlar-

16

HARB VE SULH

di. Annesini çılginca ye'se kapılmaktan ancak onun alıkoyabileceğim görüyorlardı. Nataşa üç hafta, hiç ara vermeden annesinin yanında kaldı; onun odasında koltukta uyuyordu; onu yediriyor, içiriyor, durmadan onunla konuşuyordu, konuşuyordu, çünkü Kontesi yalnız o-nun tatlı, okşayıcı sesi teselli ediyordu.

Annesinin ruh yarası iyileşmiyordu. Petya'-nm ölümlü, hayatının yarısını koparıp almıştı.. Petya'nm, elli yaşında, taze dinç bir kadinken kendisine ulaşan bu ölüm haberinden bir ay sonra, odasından yarı ölü, hayatla ilgisi kalmamış bir kocakarı olarak çıktı. Fakat Kontesi yarı yarıya öldüren aynı yara, bu yeni yara., Nataşa'yı hayata çağırıyordu.

Ruh varlığının parçalanmasıyla açılan ruh yarası — garip de görünse — tıpkı beden yarası gibi yavaş yavaş kapanır. Derin yara sa-ęaldıktan, kenarları birleşir gibi olduktan sonra ruh yarası da onun gibi, aneak içerden dışarı vuran hayat kuvveti ile sağalır. Nataşa'nm yarası da böyle kapandı. O, hayatının sona erdiğini sanmıştı. Fakat birdenbire annesine karşı olan sevgisi, hayatının özünün — sevginin — henüz içinde yaşadığını ona gösterdi. Sevgi uyanmış, hayat da uyanmıştı..

Prens Andrey'in son günleri Nataşa'yı prenses Mariya'ya bağlamıştı. Yeni felâket onları birbirine daha çok yaklaştırdı. Prences Ma-

HARB VE SULH

17

riya, hareketini geri bırakmış, üç hafta hasta bir çocuğa bakar gibi Nataşa'ya bakmıştı. Annesinin yanında geçirdiği son haftalar Nataşa'nm beden kuvvetini tüketmişti.

Bir gün öğle üstü prenses Mariya, Nata-şa'nın sıtma nöbetiyle titrediğini görerek onu kendi odasına götürdü, yatağına yatırdı. Nataşa v-attı, fakat prenses Mariya istoryları indirerek odadan çıkmak isteyince Nataşa onu yanına çağırdı. :

— Uykum yok Mari, otur benimle.

— Yorgunsun, uyumaya çalış.

Hayır, hayır. Niçin beni getirdin? Beni arar.

— O çok iyi. Bugün o kadar iyi konuştu1 ki, dedi prenses Mariya.

Nataşa yatağa uzanmış, odanın alacakaranlığı içinde prenses Mariya'nm yüzüne bakıyordu.

"Ona benziyor mu? diye düşündü. Evet hem benziyor, hem benzemiyor. Fakat bunda benim bilmediğim ayrı, yabancı, büsbütün yeni bir şey var. Beni de seviyor. Kalbinde ne var acaba? Her şeyi iyi. Fakat nasıl? Ne düşünüyor? Bana ne gözle bakıyor? Evet, o, çok iyi".

rek :

Prencesin elini ürkek kendine doğru çeke-

1&

HARB VE SULH

— Maşa, dedi. Beni fena bir kız sanma. Sanmazsm değil mi? Maşa, kuzum. Seni ne kadar seviyorum. İyi, çok iyi dost olacağız.

Nataşa, prenses Mariya'yı kucakladı, ellerini, yüzünü öpmeye başladı. Prens Mariya utandı, Nataşa'nın bu sevgi gösterisine sevindi.

O günden sonra prenses Mariya ile Nataşa arasında, ancak kadınlar arasında görülen ihtiraslı, şefkatli bir dostluk başladı. Durmadan öpüşüyor, birbirlerine tatlı sözler söylüyorlar, zamanlarının büyük bir kısmını bir arada geçiriyorlardı. Biri çıkınca öbürü üzülür, onun yanma gitmeye can atardı. Bir aradayken kendilerini ayrı ayrı olduklarından daha büyük bir huzur içinde hissediyorlardı. Aralarında dostluk hissinden daha kuvvetli bir his belirmişti : bu his, yaşamının onlar için ancak bir arada kabil olabileceği inancından doğma, olağanüstü bir histi.

Bazan saatlerce susarlardı; bazan yataklarında konuşmaya başlarlar ve sabaha kadar konuşurlardı. Çoğu zaman çoktan geçmiş şeylerden bahsederlerdi. Prens Mariya kendi çocukluğunu, annesini, babasını, kendi hülyalarını anlatırdı; evvelce bu fedakârlık, bu tevekkül hayatından, Hristiyanlık feragatinin şuurundan sakın bir kayıtsızlıkla yüz çeviren Nataşa, şimdi kalbiyle kendini prenses Mariya'ya bağlı hissediyor, onun geçmişini de seviyor,

HARB VE SULH

19'

hayatın eskiden anlamadığı tarafını şimdi anlıyordu. Tevekkülü ve fedakârlığı hayatına tatbik etmeyi düşünmüyordu, çünkü o başka hazlar aramaya alışmıştı, fakat eskiden anladığı bu faziletleri, başkasında görünce anlıyor ve seviyordu. Nataşa'nın çocukluk ve ilk gençlik hikâyelerini dinliyen prenses Mariya için de hayatın evvelce anlamadığı bir tarafı, hayat inancı, hayat zevki ortaya çıkmıştı.

İçlerindeki hissin yüceliğini bozmamak için — onlara öyle geliyordu — ondan hâlâ bahsetmiyorlardı; bu sükût ise, inanmıyorlardı ama, o'nu yavaş yavaş unutturuyordu.

Nataşa zayıflamış, sararmış, vücutça öyle bitkin bir hale gelmişti ki, herkes hep onun sağlığından bahsediyor, bu onun hoşuna gidiyordu. Fakat bazan birdenbire içine bir korku, yalnız ölüm korkusu değil, hastalık, zayıflık korkusu, güzelliğini kaybetme korkusu düşüyor, elinde olmıyarak bazan dikkatle çıplak koluna bakıyor, zayıflığına şaşıyor yahut sabahları aynada uzamış, perişan görünen yüzünü seyrediyordu. Ona, böyle olması lazımmış gibi geliyor, bununla beraber içine bir korku, bir hüznün çöküyordu.

Bir gün çabuk çabuk yukarı kata çıktı,, nefesi tıkanmıştı. Hemen o anda, elinde olmıyarak, bir bahane bulup aşağıya, oradan tek-

.20

HARB VE SULH

rar yukarıya koştu, böylece kuvvetini denedi, kendini yokladı.

Başka bir defa Dünyaşa'yı çağırdı; sesi titrek çıkmaya başladı. Hizmetçi kızın ayak seslerini duyduğu halde ona bir defa daha seslendi, şarkı söylerken çıkardığı o göğüsten gelen sesle seslendi, kulak kabarttı.

Bilmiyordu, inanmıyordu, fakat ruhunu örten geçilmez balçık tabakasının altından ince, narin, taze ot iğneleri baş vermişti, bunların kökleşmesi ve onu ezen ıstırapı görünmez, fark edilmez şekilde hayat filizleriyle çok geçmeden örtmesi lâzımdı. Yara içten iyileşmişti.

Ocak ayının sonunda prenses Mariya, Moskova'ya hareket etti; Kont, doktorlara danışmak üzere Nataşa'nın da onunla beraber gitmesinde ayak diremişti.

IV

Kutuzof'un düşmanı tepelemek, ricat hattını kesmek v.s. gibi arzularla yanıp tutuşan kıtalarını zaptedemediği Vyazma çarpışmasından sonra kaçan Fransızların ve arkalarından ko-valıyan Rusların devam eden hareketi, Kras-noye'ye kadar savaş vermeden geçti. Kaçış o kadar hızlı oluyordu ki Fransızları kovalıyan Rus ordusu, onlara yetişemiyor, süvarilerin,

HARB VE SULH

21

topçuların atları duruyor, Fransızların harekâtı hakkında gelen haberler hep yanlış çıkıyordu.

Rus askerleri, yirmi dört saatte 40 verst gitmek suretiyle yaptıkları bu arasız yürüyüşlerden o kadar bitkin bir hale gelmişlerdi ki daha hızlı gidemiyorlardı.

"İ Rus ordusunun bitkinlik derecesini anlamak için sadece şu olayın mânasını iyi anlamak lâzımdır:

Tarutino'dan itibaren bütün harekât sırasında yaralı ve ölü kaybı beş binden fazla olmadığı, esir kaybı

yüz kişiye varmadığı halde Tarutino'dan yüz bin kişi olarak çıkan Rus ordusu Kransnoye'ye elli bin kişi olarak gelmişti.

Süratli kovalama harekâtı Rus ordusu üzerine, kaçışan Fransızlar üzerine yaptığı yanı yıkıcı tesiri yapmamıştı. Fark yalnız şuradaydı ki, Rus ordusu kendi ihzariyle, Fransız ordusunun tehdideden mahvolma tehlikesiyle karşılaşmadan ilerliyor, Fransızlarda geri kalan hastalar düşman eline düşüyor, geri kalan Ruslar ise kendi topraklarında kalıyorlardı. Na-polyon ordusunun azalmasına başlıca sebep, hareketindeki süratli; Rus ordusunun azalmasının şüphe götürmez sebebi de budur.

Kutuzof'un bütün gayreti sadece, Taruti-no ve Vyazma önlerinde olduğu gibi, Fransız-

21

HARB VE SULH

lar için öldürücü olan bu ileri hareketi (Peters-burg'dakilerin ve ordudaki Rus generallerinin istedikleri şekilde) elinden geldiği kadar durdurmak, ona yardım etmek, kendi kıtalarının hareketini kolaylaştırmak işine yönelttilmişti.

Fakat Kutuzof, orduda kendini gösteren yorgunluktan ve süratli hareketten doğan büyük kayıptan başka, kıtaların hareketini yavaşlatmak ve beklemek için bir sebep daha görüyordu. Rus kıtalarının hedefi Fransızları takipti. Fransızların gittikleri yol belli değildi; onun için, kıtalarımız Fransızların izini ne kadar yakından takibederlerse o kadar fazla yol alıyorlardı. Ancak belli bir mesafeden taki-bederek Fransızların yaptığı zigzakları en kısa yoldan kesmek mümkündü. Generallerin teklif ettikleri bütün ustaca manevralar, kıtaların yer değiştirmesinden, yürüyüş mesafelerinin artırılmasından ibaretti, biricik akla uygun hedef ise bu mesafeleri azaltmaktı. Moskova'dan Vilna'ya kadar, bütün sefer müddetince Kutuzof'un gayreti bu hedefe yönelmişti; tesadüfi, geçici olarak değil, öyle sebatlı bir şekilde yönelmişti ki, onu bir defa bile değiştirmemişti.

Kutuzof, her Rus askerinin hissettiğini, Fransızların yenildiğini, düşmanların kaçtığını, onları savmak gerektiğini zekâsiyle veya bilgisiyle değil, bir Rus olarak bütün benliğiyle Ibiliyordu, biliyor ve hissediyordu; fakat aynı

HARB VE SULH

23-

zamanda sürati ve mevsimi bakımından bu işitilmemiş seferin bütün ağırlığını da askerlerle beraber hissediyordu.

Fakat generallere, bilhassa Rus olmıyan, sivrilme, hayranlık yaratmak, bir dük veya bir kral esir etmek isteyen generallere, şimdi,, her türlü savaşın hem çirkin hem saçma bir şeyiOİduğu bir sırada, savaş vermenin ve bir zafâr kazanmanın tam zamanıdır gibi geliyordu. Savaş vermeden bir ay içinde yarı yarıya eriyen ve en iyi şartlar içinde hududa kadar aştıkları mesafeden daha fazla mesafe aşmaları gereken ayakkabısız, kaputsuz, yarı aç askerlerle manevra yapmak için birbiri peşinden kendisine projeler sunulduğu zaman Ku-tozof omuzlarını silkmekle yetiniyordu.

Bu sivrilme, manevra yapmak, düşmanı -tepelemek ve ricat hattını kesmek gayreti bilhassa Rus kıtaları Fransız ordusuyla karşılaştığı zaman belirliyordu.

Üç Fransız kolundan birinin yakalanacağı sanıldığı halde 16 bin kişilik kuvvetiyle Napol-yon'a raslandığı zaman Krasnoye önlerinde böyle olmuştu. Bu tehlikeli karşılaşmadan sakınmak ve askerlerini harcamamak için Kutu-zof'un bütün vasıtaları kullanmasına rağmen-Krasnoye'deki dağınık Fransız guruplarının bitkin Rus askerleri tarafından yok edilmesi işi üç gün sürdü.

HAEB VE SULH

Toll tertibatı kaleme almıştı : die ersße Co-îonne marscbirt1 v.s. Her zaman olduğu gibi hiçbir şey tertibata göre yapılmıyordu. Prens Eugene de Wurtemberg kaçan Fransızlara bir tepeden ateş ediyor ve bir türlü gelmiyen takviyeleri istiyordu. Fransızlar geceleri Rusların etrafından dolaşıp kaçarak öteye beriye dağılıyor, ormanlarda saklanıyor ,herkes kendi bildiği gibi aradan süzülüp geçerek ilerliyordu.

Müfrezenin levazım işleri hakkında hiçbir şey bilmek istemediğini söyleyen, gerektiği zaman asla bulunmayan, kendi kendine "chevalier sans peur et sans reproche" diyen, Fransızca konuşmaya meraklı

Miloradoviç, teslim olmak teklifiyle müzakereci gönderip vakit kaybediyor, kendisine emredileni yapmıyor, başka türlü hareket ediyor.

Kıtalarla yaklaşmış süvarilere Fransızları göstererek :

— Bu kolu size veriyorum, çocuklar, dedi.

Süvariler güçlükle hareket eden atlarını mahmuzlarla, kılıçlarla sürerek büyük bir gayretten sonra tırısla, kendilerine bağışlanan kola, yani soğuktan donmuş, uyuşmuş ve aç Fransız kalabalığına yaklaştılar; bağışlanan kol, silâhlarını atarak teslim oldu, zaten çok-iandır bunu yapmak istiyordu.

1 Birinci kol ilerliyor.

1 Korkusuz ve kusursuz şövalye.

HARB VE SULH

25

Krasnoye dolaylarında 26 bin esir, yüzlerce top, mareşal asası diye adlandırılan bir sopa aldılar; orada kimin yararlık gösterdiği üzerinde münakaşa ettiler; bundan memnundular, fakat Napolyonu veya bir kahraman, bir mereşal olsun esir edemediklerine çok hayıflanıyorlar ve kabahati birbirlerinde, bilhassa Kutuzof'ta buluyorlardı.

1 Kendilerini ihtiraslarına kaptırmış olan

bu adamlar, zaruretin en acıklı kanununun kör bir aletinden başka bir şey değillerdi; ama onlar kendilerini birer kahraman sayıyor ve yaptıkları şeyin çok değerli ve asil bir iş olduğunu tahayyül ediyorlardı. Kutuzof'u suçlandırıyorlar, seferin ta başından beri Napolyon'-m yenmelerine engel olduğunu, yalnız kendi ihtiraslarını tatmin etmeyi düşündüğünü, Po-lotniyaniye Zavodı'dan çıkmak istemediğini, çünkü orada rahatı yerinde olduğunu, Krasno-ya dolaylarında ileri hareketi durdurduğunu, çünkü Napolyon'un orada olduğunu öğrenince büsbütün şaşırıldığı, Napolyon'la elbirliği ettiğine, ona satıldığına v.s., v.s. ihtimal verilebileceğini falan söylüyorlardı.

İhtiraslarına kapılmış çağlaşlarının bu söyledikleri yetmiyormuş gibi, sonraki nesiller ve tarih, Napolyon'u grand, Kutuzof'u ise — yabancı tarihçiler — kurnaz, sefiş, zayıf bir ihtiyar saraylı olarak tanıdılar; Ruslarsa, be-

26

HARB VE SULH

lirsiz, sadece bir Rus adı taşıdığı için faydalı bir kukla olarak...

V

1812-13 yıllarında Kutuzof, açıktan açığa, hata işlemekle suçlandırılıyordu. Hükümdar ondan memnun değildi. Yüksek bir emirle geçenlerde yazılan bir tarih kitabında Kutuzof-tan bahsedilirken, Napolyon'un adından korkan, Krasnoye ve Berezina dolaylarındaki ha-talariyle Rus ordusunu şan ve şereften, Fransızlara karşı tam bir zaferden mahrum eden kurnaz ve yalancı bir saraylı idi, deniyor.¹ Rus kafasının kabul etmediği büyük adamların, grand-homme² un değil de, kaderin iradesini anlayıp kendi iradesini ona tâbi kılan seyrek ve her zaman tek olan insanların nasibi budur. Yığınların nefreti, hor görüşü bu adamlara yüksek kanunları kavramalarının bir cezasıdır.

Rus tarihçileri için (söylemesi garip ve korkunçtur) Napolyon, — hiçbir zaman, hiçbir yerde, sürgünde bile insani bir meziyet göstermemiş olan tarihin bu değersiz aleti — bir hayranlık ve heyecan konusudur; grand dır-

1 Bogdanoviç'in 1812 yılı tarihi: Kutuzof'un portresi ve Krasnoye savaşı sonuçlarının tatmin edici olmayışı üzerinde düşünceler (yazarın notu).

2 Büyük adam.

HARB VE SULH

27

Kutuzof, 1812 yılındaki faaliyetinin başından sonuna kadar, Borodino'dan Vilna'ya kadar hiçbir hareketiyle, hiçbir sözüyle kendini bir defa yalanlamadan tarihte görülmemiş bir fedakârlık, bir öngörü örneği veren Kutuzof ise onlara belirsiz, acınacak bir şey görünür, ondan ve 1812 yılından bahsederken her zaman biraz utanır gibi olurlar.

Halbuki, faaliyeti böyle değişmez şekilde, biteviye hep aynı "hedefe yöneltilmiş tarihî bir şahsiyet tasavvur etmek zordur. Daha asîl, bütün halkın iradesine daha uygun bir hedef tahayyül etmek zordur. Tarihî bir şahsiyet tarafından çizilmiş ve 1812 yılında Kutuzof'un bütün faaliyetini yönelttiği hedef kadar mükemmel ulaşılmış bir hedefe tarihte başka bir örnek bulmak daha da zordur.

Kutuzof, hiçbir zaman ehramlardan bakan 40 asırdan, varan için yaptığı fedakârlıklardan, yapmak niyetinde olduğu ve yaptığı şeylerden bahsetmezdi : umumiyetle kendisinden hiç bahsetmezdi; hiçbir surette rol yapmaz, her zaman çok basit ve alelaide bir insan olarak görünür, çok basit ve alelaide şeyler konuşurdu. Kızlarına ve Mme Stael'e mektuplar yazar, roman okur, güzel kadınların meclisinden hoşlanır, generallerle, subaylarla, erlerle şakalaşır, kendisine bir şey ispat etmek isteyen insanlara hiç itiraz etmezdi. Kont Rastopçin, Moskova'nın

I

28

HARS VE SULH

kaybından suçlu bir kimseye karşı kendisine sitemlerde bulunmak üzere Yauza köprüsünden dörtlüye Kutuzof'a doğru ilerleyip de: "Nasıl olur; hani Moskova'yı muharebesiz bırakmamaya söz vermiştiniz?" dediği zaman, Moskova çoktan teslim edildiği halde Kutuzof: "Moskova'yı yine de muharebesiz bırakacak değilim" diye cevap vermişti. Hükümdardan gelen Arakçeyef, Yermolof'un topçu komutanı tâyin edilmesi lüzumunu ileri sürdüğü zaman Kutuzof, şu cevabı vermişti : "Evet, ben de şimdi bunu söylüyordum", halbuki bir dakika önce büsbütün başka bir şey söylemişti. Etrafını saran düşüncesiz kalabalığın içinde hâdiselerin muazzam mânasını o zaman anlıyan bir o vardı : başkent felâketini kont Rastopçin kendi üzerine alacakmış yahut ona yükleyecek-miş, onu mu düşünecekti? Topçu komutanı kimin tâyin edileceği meselesi onu daha da az ilgilendirebilirdi. »

Yalnız bu vakalarda değil, hayat tecrübesiyle, fikirlerin ve onları ifadeye yarıyan sözlerin insanları yürüten kuvvet olmadığı kanaatine varan bu ihtiyar adam her zaman büsbütün manasız sözler söylerdi, aklına ne gelirse söylerdi.

Fakat kendi sözlerine bu kadar ehemmiyet vermiyen bu adam, faaliyet hayatında hiçbir defa, bütün harb müddetince ulaşmaya çalıştığı biricik hedefe uygun olmıyan bir tek söz

HARB VE SULH

29

söylememişti. Anlaşılmayacağına istemiyerek kani bulunmasına rağmen, elinde olmıyarak, türlü şartlar içinde birçok defalar düşüncesine söylemişti. Etrafmdakilerle geçimsizliğinin baş-• langıcı olan Borodino savaşından başlayarak bu savaşın bir zafer olduğunu bir tek o söylemiş, bunu ağızdan da, bildirimlerinde de, raporlarında da ölünceye kadar tekrar etmişti. Moskova'nın kaybı Rusya'nın kaybı demek olmadığını yalnız o söylemişti. Lauriston'un sulh teklifine karşı, buna imkân olmadığı, çünkü halkın arzusunun böyle olduğu cevabını vermişti. Fransızların çekilişi sırasında bütün manevralarımızın lüzumsuz olduğunu, her şeyin kendiliğinden bizim istediğimizden daha iyi olacağını, düşmana altın bir köprü yapmak lâzım geldiğini, Tarutino savaşının da, Vyazma savaşının da, Krasnoye savaşının da yersiz olduğunu, hududa yeter bir kuvvetle varmak gerektiğini, on Fransız bir Rus feda etmiyeceği-ni yalnız o söylemişti. Yalnız o, bize tasvir edildiği gibi, bu saraylı, hükümdara yaranmak maksadiyle Arakça-yef'e yalan söyleyen adam, yalnız bu saraylı adamdır ki Vilna'da hududun ötesinde harbe devamın zararlı ve faydasız olduğunu söylüyor, bu sözüyle de hükümdarın gözünden düşüyor.

O zaman olayların mânasını anladığını yalnız sözleri ispat etmez. İstisnasız bütün fiil

30

HARB VE SULH

ve hareketleri, üç şeyden mürekkep tek bir gayeye yöneltilmişti : 1) Fransızlarla çarpışmak için bütün kuvvetleri toplamak, 2) Onları yenmek ve 3) Rusya'dan kovmak, halkın ve ordunun ıstıraplarını mümkün olduğu kadar hafifletmek.

O, şiarı sabır ve zaman olan kesin hareketler düşmanı o savaşçı Kutuzof, hazırlığını emsalsiz bir tantanaya bürüyerek Borodino savaşını veriyor. Osterliç savaşma başlamadan bunun kaybedileceğini evvelden söyleyen Kutuzof ve yalnız o, Borodino'da generaller, savaşın kaybedildiğini söyledikleri halde

ve kazanılmış bir savaştan sonra ordunun geri çekilmesi gerektiğine tarihte eşi görülmemiş bir misal teşkil etmesine rağmen herkesin aksine olarak ve ölünceye kadar Borodino savaşının bir zafer olduğunu iddia ediyor. Yalnız o, bütün çekiliş sırasında, o an için faydasız olduğunu ileri sürerek, savaş vermemekte, yeni bir harbe başlamamakta ve Rusya* sınırlarını öteye aşmamakta ısrar ediyor. Şimdi bir avuç insanın kafasındaki bütün bu maksatlar bir tarafa bırakılırsa, olayların mânasını anlamak kolaydır, çünkü bütün olaylar sonuçlarıyla birlikte önümüzdedir.

Fakat nasıl bir ihtiyar adam, o zaman herkesin düşündüğünün aksine olarak, olayların bütün halkın kavrayabildiği mânasını bu

HARB VE SULH

31

kadar doğru keşfedebildi de bütün faaliyeti müddetince ona bir defa hiyanet etmedi?

Vukua gelen hâdiselerin ruhunu kavramaktaki bu görülmedik kuvvetin kaynağı, o-nun, ruhunda bütün saflığıyla ve sapasağlam taşıdığı halk duygusundaydı.

Ancak onda bu duyguyu bulmasıdır ki halkı böyle acayip yollardan, onu — gözden düşmüş^ bir ihtiyarı — Çarın arzusuna rağmen, halk savaşının mümessili seçmeye zorladı. Ancak bu duygudur ki insanları öldürmek, yok etmek için değil, kurtarmak, onlara acımak için onu — başkomutanı — bütün kuvvetlerini sevk ve idare ettiği o insani yüksekliğe çıkardı.

Bu basit, alçakgönüllü ve onun için gerçekten heybetli sima, tarihin icadettiği, insanları kenardan idare eden Avrupa kahramanının yalancı kisvesine giremez.

Uşak için büyük adam olamaz, çünkü uşağın kendine göre bir büyüklük anlayışı vardır.

VI

5 kasım, Krasnoye adıyla anılan savaşın ilk günüydü. Akşama doğru, birçok tartışmalardan, kıtalarını gereken yere sevk etmeyen generallerin hatalarından, birbirine aykırı emirlerle gelip giden yaverlerden sonra, düşmanın kaçtığı, savaş yapılamıyacağı, yapılmıyacağı ar-

32

HARB VE SULH

tık belli olunca Kutuzof, Krasnoye'den ayrıldı, o gün genel karargâhın taşındığı Dobroye'ye yollandı. Hava açık ve soğuktu. Kutuzof, kendisinden memnun olmıyan, arkasında fısıldaşan generallerden mürekkep kalabalık bir maiyetle semiz, beyaz atının üstünde Dobroye'ye doğru gidiyordu. Bütün yol boyunca, o gün alman Fransız esirleri (o gün 7 bin esir alınmıştı) gurup gurup toplanmışlar, çoban ateşlerinde ısınıyorlardı. Dobroye yakınlarında üstleri başları yırtık, ellerine ne geçirmişlerse vücutlarına sarmış bir esir kalabalığının, yolda uzun bir sıra teşkil eden koşumlardan çözülmüş Fransız toplarının yanında uğultulu konuşmaları işitiliyordu. Başkomutanın yaklaşmasıyla konuşma kesildi; bütün gözler kırmızı kenarlı beyaz kalpağıyla, kamburumsu omuzlarının üzerine oturmuş pamuklu kaputıyla yolda ağır ağır ilerliyen Kutuzof'a dikildi. Generallerden biri topların ve esirlerin nerde ele geçirildiği hakkında Kutuzof'a rapor veriyordu..

Kutuzof, kaygılı görünüyor, generalin sözlerini dinlemiyordu. Memnuniyetsizlik ifade eden bir eda ile gözlerini kırıştırıyor, çok perişan bir manzara gösteren esirlerin haline dikkatle, dik dik bakıyordu. Fransız askerlerinin çoğunun yüzleri bozulmuş, burunları yanakları donmuştu; hemen hepsinin gözleri kızarmış, şiş ve çapaklıydı.

HARB VE SULH

33

Bir yığın Fransız, yolun yakınında duruyor, iki asker — birinin yüzü çibanlarla doluydu — elleriyle çiğ bir et parçasını parçalıyorlardı. Geçenlere fırlattıkları bakışlarda korkunç ve hayvani bir şey vardı; kinli bir ifade ile Kutuzof'a bakan yüzü çibanlı asker, birdenbire yüzünü ondan çevirdi, işine devam etti.

Kutuzof uzun müddet dikkatle bu iki askere 'Baktı; yüzünü daha çok buruşturup gözlerini kırıştırdı ve düşünceli düşünceli başını salladı. Başka bir yerde bir Fransız askerine, gülerek ve omuzuna vurarak dostça bir şeyler söyleyen bir Rus askeri gördü. Kutuzof yine aynı eda ile başını salladı.

Kendisine rapor vermekte devam eden ve ona Preobrajenski alayının önündeki (ele geçirilmiş) Fransız bayraklarını işaret eden generale :

— Ne söylüyorsun sen? diye sordu.

Zihnini işgal eden şeyden, görünüşe göre, kendini güçlükle ayırarak :

— A, bayraklar! diye ilâve etti. Dalgınca etrafına bakındı. Binlerce göz her taraftan ona dikilmiş, ne söyleyecek diye bekliyordu. Preobrajenski alayının önünde durdu, derin bir nefes aldı, gözlerini kapadı, maiyetinden biri, bayrakları tutan askerlerin yaklaşmaları ve onları günderleriyle başkomutanın önüne

34

HARB VE SULH

dikmeleri için bir işaret yaptı. Kutuzof birkaç dakika sustu, istemiye istemiye, durumunun zaruretine boyun eğerek, başını kaldırdı ve söze başladı. Bir subay kalabalığı etrafını sardı. Subay çemberini dikkatli bir bakışla süzerek içlerinden bazılarını tanıdı.

— Hepinize teşekkür ederim! — diyerek askerlere, sonra yine subaylara döndü. Ağır ağır söylediği sözler etrafta hüküm süren sessizlik içinde açıkça duyuluyordu : — Çetin ve sadakatli hizmetlerinizden dolayı hepinize teşekkür ederim. Zafer tamdır ve Rusya sizi unutmayacaktır. Şanınız ebedî olsun. Sustu, etrafına bakındı. Bir kartalı tutan ve bilmiyerek onu Preobrajenski alayının sancakları önüne doğru çıkaran bir askere :

— Eğiver, eğiver, dedi. Daha aşağı, daha aşağı, hah işte öyle, — hızlı bir çene hareketiyle askerlere döndü. — Hurra! çocuklar.

Binlerce ses birden gürledi :

— Hurra-hurra-hurra!

Askerler haykırırken eyerin üstünde bü-Mlmüş duran Kutuzof başını eğdi; gözleri tatlı, âdeta alaycı bir ışıkla parılıyordu :

— Şimdi bakın, kardeşler, diyerek sesler kesilince söze başladı....

Birdenbire sesi ve yüzünün ifadesi değişti : sanki başkomutan susmuş, arkadaşlarına,

HARB VE SULH

35

anlaşılan, çok önemli bir şey bildirmek isti-yen basit bir ihtiyar söze başlamıştı.

Şimdi ne söyleyeceğini iyi duymak için subay kalabalığı içinde ve saflarda bir kımıldanma oldu :

— Şimdi bakın kardeşler. Biliyorum ki sizin için zor ama ne yaparsın! Biraz sabredin; çok kalmadı. Misafirleri savalım, ondan sonra dinleniriz. Çar hizmetinizi unutmayacaktır. Sizin için zor, ama ne de olsa siz kendi toprak-larınızdasmız; onlar ise, görüyorsunuz ne hale geldiler, — diyerek esirleri gösterdi. — En düşkün dilencilerden daha fena. Kuvvetli oldukları zaman onlara acıımıyorduk. Ama şimdi acımak lâzım .Onlar da insan. Değil mi çocuklar?

Etrafına baktı, kendisine dikilen keskin, saygılı, hayretli bakışlarda sözlerine karşı bir duygudaşlık okudu: yüzü, dudaklarının ve gözlerinin köşelerini yıldız buruşturan tatlı bir ihtiyar gülümsemesi ile gittikçe daha çok aydınlanıyordu. Sustu, şaşırmış gibi başını eğdi. Birdenbire başını kaldırarak :

— Ama onları kim davet etti diyeceksiniz? Oh oldu onlara, avratlarını... İşte öyle... dedi. Kamçısını sallıyarak bütün sefer müdde-tince ilk defa atını dörtnala sürüp, neşeyle gülüşen, hurra diye gürliyen askerlerin bozulan saflarından uzaklaştı. ;

36

HARB VE SULH

Kutuzof'un söylediği sözler askerlerce anlaşılmış olmaktan uzaktı. Kimse feldmareşalin, tantanalı bir eda ile başlayıp açıkkalbli bir ihtiyar ağziyle bitirdiği söylevin muhtevasını tekrar edemezdi. Fakat bu söylevin yürekte gelme mânaâsı sadece anlaşılmamış, o yüce ve muhteşem anın verdiği his düşmanlara karşı merhamet duygusuyla ve haklı olmanın, bilhassa bu ihtiyarca ve samimî küfürle ifade edilen şuuriyle birleşerek her askerin ruhunda yer etmiş, uzun müddet dinmiyen neşeli haykırışlarda ifadesini bulmuştu. Bundan sonra generalden biri, araba ile gitmeyi arzu edip etmediğini başkomutandan sorunca Kutuzof, cevap verirken birdenbire hıçkırdı, çok heyecanlı olduğu belliydi.

8 kasımda, Krasnoye savaşının sonuncu günü kıtalar geceliyecekleri yere geldikleri zaman ortalık artık kararmıştı. Bütün gün sakın ve soğuk geçmiş, hafiften? seyrek bir kar yağmıştı; akşama doğru hava

açmaya başladı. Kar taneleri arasından yıldızlı siyah-mor bir gökyüzü görünüyordu; soğuk şiddetlenmeye başlamıştı.

Tarutino'dan 3.000 kişi olarak çıkan ve şimdi mevcudu 900 e inen silâhendaz alayı, geceleme için büyük yolun üstündeki köyde tâyin edilen yere ilk gelenlerdendi. Alayı kar-şılıyan konakçılar bütün köy evlerinin hasta-

HARB VE SULH

37

lar, Fransız ölüleri, süvariler ve kurmaylar tarafından işgal edildiğini söylediler. Yalnız alay komutanı için bir tek ev vardı.

Alay komutanı kendisine ayrılan kulübeye geldi. Alay, köyü geçip son evlerin yanında tüfek çattı.

Alay, birçok uzuvları olan kocaman bir hayvayı gibi, inini, yemini hazırlama işine koyuldu? Askerlerin bir kısmı dizlere kadar kara gömülerek köyün sağındaki kaym ağacı ormanına daldı; o anda ormanda balta sesleri, kırılan dalların çatırdısı ve neşeli bağrıışmalar duyuldu; askerlerin diğer kısmı alay arabala-riyle ve bir araya yığılmış beygirlerin ortasında uğraşıp duruyor, arabalardan kazanları çıkarıyor, peksimet alıyor, beygirlere yem veriyorlardı. Üçüncü bir kısım köye dağılmış, karargâh binalarını düzenliyor, köy evlerinde yatan Fransız ölülerini kaldırıyor, ateş için damlardan tahta, kuru, odun, saman getiriyor, korunma için çitleri söküp taşıyorlardı.

On beş kadar asker köy kenarındaki evlerin ötesinde neşeli haykırışlarla çatısı sökülmiş bir samanlığın yüksek tahta perdesini sarsmakta idi:

— Hadi, hadi, hep birden dayanın! diye sesler yükseldi ve karla örtülü kocaman tahta perde, gecenin karanlığı içinde bir buz çıtırdı-siyle yerinden oynadı. Alt kazıklar gittikçe da-

38

HARB VE SULH

ha çok çatırdıyordu; nihayet tahta perde, ona dayanan askerlerle beraber devrildi. Gürültülü, kaba ve neşeli kahkahalar duyuldu.

— İkişer kişi yapışın! Ver buraya manivelayı! Hah, işte böyle. Nereye sokuluyorsun?

— Hadi, hep birden... Ama durun, çocuklar!... Heyamola ile!

Herkes sustu; hafiften, kadife gibi yumuşak bir ses şarkıya başladı. Üçüncü kıtanın sonunda, son sesin bitmesiyle beraber yirmi ses birden yükseldi : "Hadi, dayan! Geliyor! Hep birden! Yatın, çocuklar!" fakat gayretlere rağmen tahta perde pek az kımıldadı; çöken sessizlik içinde sık sık solumalar duyuluyordu.

— Hey siz, altıncı bölük! Şeytanlar, iblisler! Yardım etsenize... Sizin de işiniz düşer.

Altıncı bölükten köye doğru giden yirmi kişi tahta perdeyi sürükliyenlere katıldı; beş sajen¹ boyunda, bir sajen enindeki tahta perde yana yatmış bir vaziyette, soluyan askerlerin omuzlarını bastırıp tarazlıyarak köy sokağından ileri doğru yollandı.

— Yürü, hadi bakalım... Ayağını çarptı, bak hele... Ne durdun? Hadi...

Sajen: 2,134 metre.

HARB VE SULH

39

\ Neşeli, yakası açılmadık küfürlerin ardı ar^sı gelmiyordu. Ansızın, onlara doğru koşan bir askerin emreden sesi duyuldu :

i— Ne yapıyorsunuz burada?

i Başçavuş :

i— Baylar burada, anaralın² kendisi de kulübede, sizi şeytanlar, iblisler, alçaklar. Size göstmrım ben! — diye haykırdı, var kuvvetiyle önüne gelen bir askerin sırtına vurdu.

— Sessiz yapamaz mısınız?

Askerler sustular. Başçavuşun vurduğu er tahtaya çarpıp yırtılan ve kan içinde kalan yüzünü inliye inliye silmeye başladı.

Başçavuş gider gitmez korkakça bir fısıltıyla :

— Bak hele nasıl vuruyor, iblis! Suratımı kan içinde bıraktı, dedi.

Gülen bir ses :

— Hoşuna gitmedi mi yoksa? dedi. Askerler seslerini alçaltarak yollarına devam ettiler. Köyün ötesine ulaşınca aynı hedefsiz küfürleri savurarak yine yüksek sesle konuşmaya başladılar.

Askerlerin önünden geçtiği kulübede yüksek komuta heyeti toplanmıştı; çaydan sonra, geçen gün hakkında ve gelecekte yapılması düşünülen manevralar üzerinde hararetli bir ko-

General demek istiyor.

40

HARB VE SULH

nuşma oluyordu. Soldan bir yan hareketi yapmak, kral naibini tecridetmek ve ele geçiniek düşünülüyordu.

Askerler tahta perdeyi getirdikleri zaman her tarafta mutfak ateşleri yanmıştı. Oduplar çatırdıyor, karlar eriyor, askerlerin siyah (gölgeleri işgal edilen, çiğnenmiş karla örtülü bütün alanda öteye beriye gidip geliyordu.

Baltalar, kasaturalar her tarafta Her iş hiçbir emir verilmeden yapıyordu. Gece için yedek odun taşmıyor, komutanlar i^in baraka-cıklar kuruluyor, kazanlar kaynatılıyor, tüfekler ve teçhizat temizleniyordu.

Sekizinci bölümün getirdiği tahta perde, yarım daire şeklinde kuzey tarafına dikilmiş desteklerle sağlamlaştırılmış, önüne odunlar yığılmıştı. Yat borusu çaldı, yoklama yapıldı, akşam yemeği yendi, geceyi geçirmek için ateşlerin etrafına yerleşildi : kimi ayakkabısını tamir ediyor, kimi pipo içiyor, kimi çıırçiplak soyunmuş bitleniyordu.

VIII

Öyle sanılırdı ki Rus askerlerinin o zaman bulundukları hemen hemen hayale sığmaz ağır hayat şartları içinde — kışlık ayakkabısız, gocuksuz, üstleri damsız 18° soğukta, karda, ordunun arkasından her zaman yetişemiyen

HARB VE SULH

41

erzakları noksan bir halde — çok acıklı ve hazin bir manzara göstermeleri lâzımdı.

Tersine, ordu, hiçbir zaman en iyi maddi ' şartlar içinde, bundan daha neşeli, daha canlı bir manzara göstermemişti. Bu, sızlanmaya, takatten düşmeye başlayan bütün unsurların atılmasından ileri geliyordu. Bedence ve maneviyatça zayıf kim varsa çoktan geride bırakılmıştı : maddi ve mânevi kuvvet bakımından ordunun en iyi kısmı kalmıştı.

Tahta perdeyi kuran sekizinci bölümde her yerden daha çok kalabalık toplanmıştı. Yanlarında iki başçavuş oturuyordu; ateşleri başka-larmkilerden daha parlak yanıyordu. Tahta perdenin altında oturmaya hak kazanmak için odun getirmek şart koşulmuştu.

Dumandan gözlerini kırıştıran, fakat ateşin yanından kırırdamıyan kırmızı suratlı, kızıl saçlı bir asker : — Hey Makeyef, nerdesin, sen... Kayıplara mı karıştın? yoksa kurtlar mı yedi seni? Odun getirsene, diye bağırdı. — Sen git bari, karga, odun getir, — diyerek başka birine döndü.

Kızıl saçlı, bir gedikli erbaş değildi, onbaşı da değildi, ama sağlam yapılı bir askerd; o-nun için kendisinden zayıf olanlara emrederdi. Karga diye çağrılan zayıf, ufak tefek, küçücük sivri burunlu er, itaatli itaatli kalktı, emri yeri-

42

HARB VE SULH

ne getirecekti; fakat bu sırada ateşin ışık sahasına bir kucak odun taşıyan genç bir askeri» ince, güzel endamı girmişti :

— Ver buraya. Önemli kişi!

Odunları kırdılar, parçaladılar, ateşe koydular, üflediler, kaputlarının etekleriyle yellediler; alev cızıldamaya, çtırdamaya başladı. Askerler yanaştılar, pipolarını yakıp tıttırmeye koyuldular.

Odun getiren genç, yakışıklı asker, ellerini kalçalarına dayadı, soğuktan donan ayaklariyle hızlı hızlı yerinde zıplamaya başladı.

— Ah, anacığım, soğuk, kırağı, ama iyi, silahşor... diye sanki hıçkırığı tutmuş gibi her hecede duralıyarak bir şarkı tutturdu.

Kızıl saçlı asker dans eden askerin ayak-kaplannın altı sarktığını görerek :

— Hey, ayakkaplarmm tabanları sarkıyor! diye bağırdı. Şuna bak h31e, dans ediyor?

Dans eden asker durdu, sarkan köseleyi koparıp ateşe attı :

— Ya, ya kardeş, — oturup çantasından bir parça mavi Fransız çuhası çıkardı, ayağını sarmaya başladı .Sonra ayaklarını ateşe uzatarak ilâve etti : — İkisi de hapı yuttu.

— Yakında yenilerini verecekler. İşlerini tamamiyle bitirelim, herkese ikişer takım, diyorlar.

HARB VE SULH

43

— Bak şu Petrol köpoğlusuna, geri kaldı, dedi başçavuş.

Başka biri :

— Ben çoktandır bunun farkındaydım, dedi.

— Eh ne olacak, asker taslağı...

Üçüncü bölükte dün dokuz kişi yoklamada yoktu, diyorlardı.

— Ama düşün, ayaklar donunca nasıl yürürsün?

E, bırak gevezeliği! dedi başçavuş.

İhtiyar bir asker, ayaklarının donduğunu söyleyen askere dönerek, azarlayıcı bir eda ile:

— Yoksa senin canın da öyle mi istiyor? dedi.

Karga diye çağırılan sivri burunlu asker birdenbire ateşin yanından kalkarak ince ve titriyen bir sesle :

— Ne sanıyorsun ya? dedi. Biraz şişman olan böyle zayıflıyor, zayıf da ölüyor. Bakın bana. Takatim

kalmadı. — Birdenbire azimle başçavuşa dönerek ilâve etti: — Beni hastaneye gönder; romatizma beni bitirdi. Yoksa ben de ötekiler gibi yolda kalacağım...

Başçavuş sakın bir eda ile :

— E, yeter, yeter, dedi.

44

HARB VE SULH

Askercik sustu; konuşma devam etti. Askerlerden biri :

— Bugün şu Fransızlardan az mı ele geçirdik; ama hiçbirinde adamakıllı bir çizme diyerek sözü değiştirdi.

Dans eden asker :

— Hepsini kazaklar çıkarıp aldı. Albay için evi temizlediler, onları dışarı çıkardılar. İnsan görünce acıyor, dedi. Perişan ettiler onları; henüz daha canlı olan bir tanesi, inanır mısın, kendi dilinden bir şeyler mırıldanıyordu.

Birinci asker :

— Ama, temiz insanlar ha, çocuklar, dedi. Beyaz, kayın ağacı gibi beyaz, yiğitleri de var, sonra soyluları da var.

— Ne sanıyorsun ya? Her sınıftan almışlar.

Dans eden asker hayret ilâde eden bir gülümsemeyle :

— Rusça hiç bilmiyorlar, dedi. "Hangi krallıktansın?" diye soruyorum ona, kendi dilinden bir şeyler mırıldanıp duruyor. Hayret edilecek insanlar!

Fransızların beyazlığına şaşan asker :

— Evet, kardeşler, garip şey bu, — diye devanı etti. — Mojaisk köylüleri, savaşın olduğu yerde ölüleri toplamaktan nasıl yorulduklarını

HARB VE SULH

45

anlattılar. Ölüler, aşağı yukarı, bir ay yatmışlar orda. Kâğıt gibi bembeyaz, tertemizmişler, koku diye bir şey yokmuş.

— E, soğuktan mı acaba? diye birisi sordu.

— Akıllıya bak hele! Soğuktan mı, diyor! Ortalık sıcaktı be yahu! Soğuktan olsa bizimkiler de kokmazlar. Halbuki bizimkiler hep çü-rüyüp kurtlanmışlar. Çenelerini mendillerle bağlayıp başlarını yana

çevirerek sürüklemişler : insan dayanamıyormuş. Ama onlarınkiler kâğıt gibi beyazmış; koku diye bir şey yokmuş.

Hep susmuşlardı. Başçavuş :

— Yemeklerden olacak herhalde, dedi. Bey yemeği yiyorlardı.

Kimse itiraz etmedi:

----Savaşın geçtiği yerden olan bu Mojaisk

köylüsü, on köyden onları kovduklarını, yirmi gün ölü taşıdıklarını, yine hepsini çıkaramadıklarını söyledi, şu kurtların, dedi...

İhtiyar asker:

— O savaş tam savaştı, dedi. Anılacak hâtıraları var; ama ondan sonrakilerin hepsi... Millete eziyetten başka bir şey değil.

— Ya, ya, dayı. Evvelsi gün onları kovalayıp sıkıştırmıştık. Yanlarına bırakmıyorlardı yalnız. Hemen silâhlarını fırlatıp atıyor ve diz •çöküyorlardı. Pardon! diyorlardı. Bu yalnız

46

HARB VE SULH

bir misal. PolyonJun kendisini Platof iki defa yaklaştırmış, diyorlar. Söz bilmiyor ki söylesin.. Yakalıyor, yakalıyor : ama o kendini torbada keklik gibi gösteriyor, uçup gidiyor. Yeri de değil ki, öldüresin.

— Amma da palavra atıyorsun ha, Kise-lef; bakıyorum da sana.

— Ne palavrası be, gerçeğin ta kendisi.

— Ben olsam onu yakaladıktan sonra diri diri toprağa gömerdim. Hem de akçakavak kazığına vurarak.

Halkı mahvetti.

İhtiyar asker esniyerek :

— Hepsi bir kapiya çıkar, kaçamıyacak,, dedi.

Konuşma kesildi, askerler yatmaya başladılar. Bir asker, samanyolunu seyrederek :

— Yıldızlara bak, uuu ne kadar çok, hep böyle pırıldıyorlar! Bak, kadınlar yatak çarşafalarını sermişler, dedi.

— Bereketli bir yıla işarettir, çocuklar..

— Daha odun gerekecek.

— Sirtını ısıtıyorsun, karnın donuyor. Tuhaf şey.

— Hey, Yarabbil!

— Ne istiyorsun, ateş yalnız senin mi? Bak... Devrildi.

Napolyon demek istiyor.

HARB VE SULH

47

Çöken sessizlik içinde uyuyan birkaç kişinin horultusu duyuldu; geri kalanlar sağa sola dönüp arasına konuşarak ısınıyorlardı. Ateşin yüz adım kadar ötesinden coşkun ve . neşeli kahkahalar geliyordu.

Bir asker :

— Bak beşinci bölükte cümbüş var dedi. Aman ne kalabalık!

m Bir asker kalkıp beşinci bölüğe gitti. Biraz sonra dönerek :

— Ama ne gülüyorlar, dedi. İki hıransız1 getirdiler. Biri büsbütün donmuş, ama öbürü löyle serbest ki sormayın! Şarkı söylüyor.

— Vay canına! Sahi mi? Haydi gidip balalım...

Birkaç asker beşinci bölüğe doğru yollandı.

IX

Beşinci bölük tam ormanın kenarındaydı. Kocaman bir ateş, karın üstünde parlak bir alevle yanıyor, kırağıdan eğilmiş ağaç dallarını aydınlatıyordu.

Beşinci bölük erleri, gecenin karanlığı içinde ormanda, karda ayak sesleri ve dal çıtırtıları duyular.

1 Fransız demek istiyor.

48

HARB VE SULH

Bir asker :

— Çocuklar, ayı, diye bağırđı.

Hepsi kaşlarını kaldırıp, kulak kabarttılar; ormandan ateşin parlak ışığı içine birbirine tutunmuş acayip kıyafetli iki insan şekli girdi.

Bunlar ormanda saklanmış iki Fransızdı. Askerlerin bilmediğı bir dilde ve kısık bir ses-1 ebir şeyler söyleyerek ateşe yaklaştılar. Biri uzun boyluydu, başında bir subay şapkası vardı, çok bitkin görünüyordu. Ateşe yaklaşıncı oturmak istedi, fakat yere düştü. Ufak tefek, tıknaz, çenesi bağı bir asker olan öbürü daha kuvvetliydi. Arkadaşını kaldırdı, ağzım göstererek bir şeyler söyledi. Askerler Fransızların etrafını sardılar, hastanın altına bir kaput serdiler, her ikisine de kaşa2 ve votka getirdiler. Hasta Fransız subayı Ramballe'di: çenesi bağı olan onun emir eri Morel'di.

Morel votkayı içip bir karavana kasayı yiyince birdenbire zoraki bir ne|e ile neşelendi,, kendisini anlamıyan askerlere durmadan bir şeyler anlatmağa başladı. Ramballe yemeğı reddetmişti, ateşin yanında dirseğıne dayanmış, mânâsız ve kızarmış gözlerle, sessizce Rus askerlerine bakıyordu. Arada bir derin-derin içini çekiyor, sonra yine susuyordu. Morel, omuzlarını işaret ederek, bir subay oldu- Bir çeşit bulgur pilâvı.

HAEB VE SULH

49

ğunu, onu ısıtmak gerektiğini askerlere anlatmağa çalıştı. Ateşe yaklaşan bir Rus subayı ısınması için Fransız subayını yanına kabul edip etmiyeceğini sormak üzere albaya adam yolladı; gidenler geri gelipde albayın subayı getirmelerini emrettiğini söyleyince, bunu Ramballe'e anlattılar. Ramballe kalktı, yürümek istedi, fakat sendeledi, yanında duran asker onu tutmasa düşecekti.

Bir asker, alaylı bir eda ile göz kırparak Ramballe'e :

— Ne o? Gitmiyecek misin? dedi.

— Hey, aptal! Patavatsız patavatsız ne maval okuyordun öyle! Kaba köylü, tam mujik, diye alay eden askere karşı her taraftan takdir sesleri yükseldi.

Ramballe'm etrafım sardılar, iki kişi onu tutup kollarının üzerine aldılar, kulübeye götürdüler. Ramballe kollarını askerlerin boyun larına sardı, onu götürürlerken acıklı bir sesle mırıldanıyordu :

— Oh, mes braves, oh, mes bons, mes bons amis! Voilâ des hommes! Oh mes braves, mes bons amis! Bir çocuk gibi başını eğip askerlerden birinin omuzuna dayadı.

1 Ah, yiğitler! Ah benim iyi kalbli, iyi yürekli dostlarım! İşte insanlar! Ah benim yiğit dostlarım, iyi yürekli dostlarım.

50

HARB VE SULH

Bu sırada Morel askerlerin ortasında, en iyi bir yerde oturuyordu.

Morel ufak tefek, tıknaz, kızarmış ve yaşarmış gözlü bir Fransızdı, başını kasketinin üstünden kadınlar gibi mendille bağlamış, bir kadın kürkü giymişti. Belli ki kafayı tütsüle-miş, yanında oturan bir askeri kolu ile sararak kısık ve kesik çıkan bir sesle bir Fransız şarkısı tutturmıştu. Askerler gülmekten katılarak ona bakıyorlardı.

Morel'in sarıldığı şarkı meraklısı şakacı asker:

— Hadi, hadi, öğret şunu, nasıldı o? Ben çabuk kaparım. Nasıl?... dedi.

Vive Henri quatre,

Vive ce roi vaillant!

diye gözlerini kırparak şarkı söylemeye başladı.

Ce diable â quatrer...

Asker :

— iVvarika! Vif seruvaru! Sidyablâka... «diye tekrarladı; sahiden de şarkının havasını kapmıştı.

Her taraftan kaba, neşeli kahkahalar yükseldi :

— E, aşkolsun! Ho-ho-ho-ho-ho!

2 Yaşasın dördüncü Hanri, yaşasın yiğit kral!

HARB VE SULH

51

Morel de yüzünü buruşturup gülüyordu :

— Hadi, devam, daha, daha! Qui eut le triple talent.

. De boir, de battre.

Et d'etre un vert galant...1

— Bu da iyi yahu. Hadi bakalım, Zale-tayef!...

2^1etayef kendini zorlıyarak :

— Kiu... — diye özentiyile dudaklarını uzatarak şarkıyı söylemeye başladı — Kiu - yu -yü!...

Letriptala, de bu de ba ve detravagala.

— Ay, mükemmel! Tam hıransuz! Ho - ho-ho -ho! E, daha yemek ister misin?

— Daha kaşa ver ona; aç insan çabuk doymaz.

Ona tekrar kaşa verdiler; Morel gülümsi-yerek üçüncü kavra vanayı yemeye koyuldu Morel'e bakan bütün genç askerlerin yüzlerinde sevinçli bir gülümseme vardı. Böyle boş şeylerle uğraşmayı yakışıksız bulan askerler ateşin öbür tarafına uzanmışlar, arasına gülüm-siyerek Morel'e bakıyorlardı.

İçlerinden biri kaputuna sarılarak :

— Onlar da insan, dedi. Pelin kendi kökleri üzerinde büyür".

1 Üçüzlü bir marifeti vardı. İçmek, döğüşmek ve çapkınlık etmek.

2 Bir ata sözü.

52

HARB VE SULH

— Uuu! Allahım! Ne kadar yıldız var! Don yapacağına alâmettir...

Ortalığa sessizlik çöktü. Yıldızlar, sanki şimdi kendilerini kimsenin görmediğini biliyorlarmış gibi, kapkara gökyüzünde parılıyor-lardı. Kâh birden alevlenerek, kâh sönerek, kâh titriyerek telâşla birbirlerine sevinçli, fakat esrarlı bir şeyler fısıldıyorlardı.

X

Fransız kıtaları hendesi bir nispetle muntazam bir surette eriyorlardı. Hakkında çok şeyler yazılmış olan Berezina geçişi, Fransız ordusunun imhasında ancak ara mırhaleler-den biriydi, seferin asla kesin bir olayı değildi. Berenzina'ya dair o kadar çok şeyler yazılmışsa, yazılıyorsa Fransızlarda bu, sadece Fransız ordusunun önce muntazam bir şekilde uğradığı felâketlerin burada, yıkılan Berezina köprüsünde, birdenbire bir anın içine ve herkesin hâtırasında kalan tek bir trajik manzarada toplanmış olmasından ilerigeliyor. Ruslar tarafında ise Berezina hakkında bu kadar çok şeyler söylenip yazılması, sırf Napolyon'un Berezina nehri üzerindeki stratejik tuzakta yakalanması için harb sahasından uzakta, Peters-burg'da (Pfuhl tarafından) bir plân hazırlanmış olmasındandır. Herkes tatbikatta her şeyin tamamiyle plâna göre yapılacağına inanı-

HARB VE SULH

53

yor, bunun için de Fransızları bilhassa Berezina geçişinin mahvettiğinde ısrar ediyorlar. Gerçekte ise, Berezina geçişinin sonuçları, Fransızlar için silâh ve asker kaybı bakımından, rakkamların gösterdiğine göre, Krasno-ye'den daha az felâketli olmuştur.

Berezina geçişinin biricik önemi, düşmanın rıcat hattının kesilmesine ait bütün plânların^yanışlığını ve Kutuzof'un istediği, mümkün olan biricik hareket tarzının — yalnız düşmanı takibetmenin — doğruluğunu açık ve şüphe götürmez bir surette ispat etmiş olmasındandır. Fransız kalabalığı devamlı olarak artan bir hızla ve hedefe ulaşmak için bütün gayretiyle kaçıyordu. Yaralı bir canavar gibi kaçıyordu, yol üzerinde duramazdı. Bunu geçişin tertibinden ziyade köprülerdeki hareket ispat ediyordu. Köprüler yıkılınca silâhsız askerler, Moskova sakinleri, Fransızların ağırlık kolundaki çocuklu kadınlar aldıkları hızın tesiriyle teslim olmamışlar, ileriye, kayıklara, donmuş nehre doğru koşmuşlardı.

Bu telâş akla uygun bir şeydi. Kaçanların da, kovalıyanların da durumu kötüydü. Kendi tarafında iken herkes felâket anında arkadaşının yardımına, kendi arkadaşları arasında tuttuğu belli bir yere güveniyordu. Ruslara teslim olunca da yine felâketli durumdaydı, fakat ihtiyaç maddelerinin dağıtımında son

HARB VE SULH

basamakta yer alıyordu. Rusların bütün kurtarmak arzuların rağmen, ne yapacaklarını bilmedikleri esirlerin yarısının soğuktan ve açlıktan mahvolduğuna dair gelen doğru haberlerin Fransızlara lüzumu yoktu; onlar bunun başka türlü olmayacağını hissediyorlardı. En merhametli Rus komutanları, Fransız dostları, Rus hizmetinde çalışan Fransızların kendileri bile esirler için bir şey yapamıyorlardı. Fransızları; Rus ordusunun da içinde bulunduğu felâket mahvediyordu. Zararlı olmıyan, düşman olmıyan, suçlu olmıyan, sadece lüzumsuz olan Fransızlara vermek için aç ve lüzumlu askerlerin ekmekleri, elbiseleri alınamazdı. Bazıları bunu bile yaptılar; fakat bu ancak bir istisna idi.

Geride muhakkak bir ölüm, önde ümit vardı. Bütün köprüler atılmıştı; toplu bir kaçıştan başka bir selâmet yolu yoktu; Fransızların bütün kuvvetleri de bu hedefe yöneltilmişti.

Fransızlar gerilere kaçtıkça, arta kalanlarının hali berbatlaştıkça, hele Petersburg plânı dolayısıyla çok ümit bağlanan Berezina'dan sonra birbirini, bilhassa Kutuzof'u suçlandıran Rus komutanlarının ihtirasları da o kadar artıyordu. Petersburg'da hazırlanmış olan Berezina plânının başarısızlığa uğramasından o-nun sorumlu olacağı ileri sürülüyor; bunun için ona karşı olan memnuniyetsizlik, hafifse-

HARB VE SULH

me, alay duyguları gittikçe daha kuvvetle ken dini gösteriyordu. Alay, hafifseme şüphesiz ki saygılı bir şekilde ifade ediliyordu, öyle bir şekilde ki Kutuzof ne ile ve niçin suçlandırıldığı-nı soramazdı. Onunla ciddî olarak konuşmuyorlardı, ona rapor verilirken, ondan müsaade istenirken, acıklı bir tören yapılmış gibi bir tavır takınıyor, arkasından göz kırpılıyordu; her adımda onu aldatmaya çalışıyorlardı.

Bütün bu insanlarca, bilhassa onu anlıya-madıkları için, ihtiyarla konuşacak bir şey olmadığı, plânlarının derin mânasını hiçbir zaman anlıyamayacağı, altın köprü hakkındaki ve hudut dışına bir serseri gürühiyle gidile-miyeceği, falan yolundaki lâflarından (onlara sadece lâf gibi geliyordu) sorumlu olacağı kabul ediliyordu. Bu sözleri hepsi ondan duymuştu. Onun bütün söyledikleri: meselâ erzak beklemek gerektiği, askerlerin çizmesiz olduğu yolundaki bütün sözleri, çok basit şeylerdi, kendilerinin bütün teklifleri ise o kadar karmaşık ve derin şeylerdi ki, onun kalın kafalı bir ihtiyar olduğu, besbelliydi, onlarsa ellerinde yetki olmıyan dâhi kumandanlardı.

Bilhassa şanlı amiral ve Petersburg'un kahramanı Wittgenstein'in iltihakından sonra bu ruh haleti ve karargâh dedikoduları son haddine vardı. Kutuzof bunu görüyor, içini çe-

HARB VE SULH

kerek omuzlarını silkmekle yetiniyordu. Be-rezina'dan sonra ancak bir defa kızmış, hü-kümdarra ayrıca rapor veren Bennigsen'e şu mektubu yazmıştı:

"Çeçirdiğiniz hastalık nöbetleri dolayısıylâ, ekselansınız bu mektubu alınca, lütfen Ka-luga'ya hareket ediniz, orada imparator hazretlerinin gelecek emirlerini ve tâyinlerini bekleyiniz".

Fakat Bennigsen'in azlinden sonra orduya, sefere ilk başlayan ve Kutuzof tarafından ordudan uzaklaştırılan büyük prens Konstan-tin Pavloviç geldi. Büyük Prens şimdi orduya gelerek kıtalarımızın zayıf başarılarından ve hareketlerin yavaşlığından ötürü İmparator efendimizin hoşnutsuzluğunu Kutuzof'a bildirdi, imparator efendimiz, yakında bizzat orduya gelmek niyetindeydi.

Harb işlerinde olduğu kgdar saray işlerinde de tecrübeli olan ihtiyar aynı yılın ağustosunda hükümdarın arzusuna rağmen başkomutan seçilmiş olan Kutuzof, velahut büyük Prensi ordudan uzaklaştıran, kendi yetkisine dayanıp, hükümdarın arzu ve iradesinin aksine olarak Moskoova'nın bırakılmasını emreden Kutuzof, işte bu Kutuzof, şimdi devrinin sonuna erdiğini, rolünün bittiğini, sözde iktidarının artık mevcut olmadığı hemen anlamıştı. Hem bunu yalnız bir saraylı olarak anlamış değildi.

HARB VE SULH

Bir taraftan, içinde kendi rolünü oynadığı harb işinin sona erdiğini görmüş, vazifesinin bittiğini hissetmişti. Öbür taraftan, aynı zamanda da ihtiyar vücudunda yorgunluk ve dinlenme ihtiyacı hissetmeye başlamıştı.

XI

İ9 kasımda Kutuzof Vilna'ya, kendisinin dediği gibi güzel Vilna'ya girdi. Hizmet hayatında Vilna'da iki defa valilik etmişti. Sağlam kalan zengin Vilna'da Kutuzof çoktan beri mahrum bulunduğu rahatlıktan başka eski dostlarını, hâtıralarını da buldu. Bütün askerî işlerden ve devlet kaygılarından birdenbire yüz çeviren Kutuzof, etrafında kaynaşan ihtiraslar ona rahat verdiği nispette, her zamanki muntazam hayatına daldı, cereyan eden ve edecek olan tarihî olaylarla sanki hiçbir ilgisi yoktu. Çiçagof, düşmanın yolunu kesmek, onu bozguna uğratmak isteyenlerin en ateşlilerinden biri olan Çiçagof, önce Yunanistan'da, sonra Varşova'da şaşıрма hareketi yapmak is-tiyen, fakat emredilen yere bir türlü gitmek is-temiyen Çiçagof, hükümdara en cüretli sözleri söylemekle tanınmış olan Çiçagof, 1811 yılında, Kutuzof'tan ayrı olarak, Türkiye ile sulh yapmaya gönderildiği zaman sulhun akdedilmiş olduğuna kanaat getirerek bu şerefin Kutuzof'a ait olduğunu hükümdarın karşısında

58

HARB VE SULH

kabul ettiği için Kutuzof'u kendine minnetli sayan Çiçagof, işte bu Çiçagof, Vilna'da Kutuzof'u, kalacağı şatonun önünde ilk olarak karşıladı. Çiçagof bahriyeli elbisesiyle, meçiyle, kasketi koltuğunun altında olduğu halde Ku-tuzof'a garnizonun teknik haberini ve şehrin anahtarlarını verdi. Bunamış bir ihtiyara karşı gençlerde görülen o küçümsiyen saygılı eda, Kutuzof'a karşı yapılan ithamları bilen Çiça-gof'un hareketlerinde apaçık kendini gösteriyordu.

Kutuzof, Çiçagof'la konuşurken söz arasında, Borisof'ta ondan alman binek araba-lariyle sofra takımının eksiksiz olduğunu, ona geri verileceğini söyledi.

Çiçagof birden heyecanla :

— C'est pour me dire que je n'ai pas sur quoi manger... Je puis au contraire vous four-nir de tout dans le cas meme où vous voudriez. donner des diners', dedi. Heç sözüyle kendisinin haklı olduğunu ispat etmek istiyor, Kütu-zof'un da bundan kaygılandığını sanıyordu. Kutuzof ince keskin tebessümüyle gülümsedi,, omuzlarını silkerek cevap verdi:

— Ce nest que pour vous dire ce que je-vous diss.

1 Üzerinde yiyecek bir şeyim olmadığım söylemek istiyorsunuz... Tersine, ziyafet bile vermek: isterseniz size her şeyi temin edebilirim.

2 Ben size sadece söylemek istediğimi söylüyorum.

HARB VE SULH

59

Kutuzof, hükümdarın arzusuna aykırı olarak, kıtaların büyük bir kısmını Vilna'da durdurdu. Yakınlarının söylediğine göre Kutuzof, Vilna'da bu seferki ikameti sırasında müthiş çökmüş, vücutça zayıflamıştı. Ordu işleriyle istemiye istemiye meşgul oluyordu, her şeyi generallerine bırakmıştı; hükümdarı bekliyerek kendini başıboş bir hayata kaptırmış bu-lunıyordu.

Hükümdar maiyetiyle — kont Tolstoy, prens Volkonski, Arakçeyef ve başkalarıyla — 7 aralıkta Petersburg'dan yola çıkarak 11 aralıkta Vilna'ya geldi, seyahat kızağıyla doğruca şatoya indi. Şiddetli soğuğa rağmen dışarda büyük üniformalarıyla yüz kadar general, kurmay :subay ve Semyonovski alayının ihtiram kıtası duruyordu.

Hayvanları kan ter içinde bir trokya1 ile, dörtnala hükümdardan evvel, şatoya yaklaşan bir kurye haykırdı : "Geliyor!" Konovmtsm, küçük İsviçre odasında Kutuzof'a haber vermek için sofaya fırladı. Bir dakika sonra ihtiyarın şişman, kocaman endamı, büyük üniformasıyla, göğsünü kaplıyan bütün nişanlarıyla, omuz atkısının gerdiği karniyle sallanarak merdiven başında göründü. Kutuzof kıtanın önünde şapkasını

1 Üç atlı binek arabası.

60

HARB VE SULH

giydi, eldivenlerini tuttu, merdivenleri güçlükle inerek hükümdara sunulmak üzere hazırlanan raporu eline aldı.

Bir konuşma, bir fısıltı oldu, Daha müthiş bir hızla uçup gelen bir troyka göründü; bütün gözler d rt nala yaklaşan kızaĝa çevrildi, hükümdarla Volkonski'nin yüzleri artık belirmişti.

Bütün bunlar, 50 yıllık bir alışkanlıkla, ihtiya generalde telâşlı bir maddî tesir yaptı; kaygılı, telâşlı bir hareketle kendini yokladı,, şapkasını d zelitti ve hükümdarın kızaktan çıkararak gözlerini ona kaldırmasiyle bir anda din leşti, doĝruldu, raporunu sundu, ölçülü,, rikkatli bir sesle söze başladı.

Hükümdar süratli bir bakışla Kutuzofu baştan ařaĝı bir söz d , bir an kaşlarını çattı,, fakat hemen kendini toplayarak ona yaklaştı,, kollarını açarak ihtiya generali kucakladı. Yine eski alışılmış intıbalann ve samimî duyguların tesiriyle hükümdarın bu hareketi Ku-tuzof'a her zaman olduĝu gibi dokundu; hıçkırmaya başladı.

Hükümdar subaylarla ve Semyonovksi kı-tasiyle sel  mlaştı, ihtiya elini bir daha sıkarak beraberce şatoya yürüdüler.

Hükümdar feldmareşalle yalnız kalınca takip hareketinin yavařlıĝı, Krasnoye ve Bere-

HARB VE SULH

61

zina'daki hatalar dolayısıyla memnuniyetsizliĝini ifade etti, sınır dışına yapılacak sefer hakkındaki düşüncelerini bildirdi. Kutuzof ne itiraz etti, ne de bir m tal  a yürüttü. Yedi yıl önce Osterliç harb meydanında hükümdarın emirlerini dinlerken yüzünde görülen o itaatli, mânâsız ifade, şimdi tekrar belirmişti.

Kutuzof  alışma odasından çıkıp da aĝır, volt h adımlariyle başını eĝerek salondan geçerken bir ses onu durdurdu :

— Altes, diye birisi ona hitabediyordu.

Kutuzof başını kaldırdı, içinde k     k bir şey bulunan gümüş bir tabakla karşısında duran Tolstoy'un gözlerine uzun müddet baktı. Kutuzof, anlaşılan, kendisinden ne istendiĝini anlamamıştı. Birdenbire hatırlamış gibi tombul yüzünde hafiften bir gülümseme parıldı-dı; ayaĝıyla yerlere kadar eĝilerek tabakta duran şeyi aldı. Bu, birinci dereceden bir Sen Jorj nişanıydı.

XII

Ertesi gün feldmareşalin şatosunda, hükümdarın da řereflendirdiĝi bir ziyafet ve balo vardı. Kutuzof'a birinci dereceden bir şen jorj nişanı verilmişti; hükümdar ona fevkalâde itibar ediyordu; fakat ona karşı olan memnuniyetsizliĝi herkesçe biliniyordu.  daba riayet ediliyordu. Hükümdar bunun ilk  rneĝini

62

HARB VE SULH

vermişti; fakat herkes ihtiya kabahatli olduĝunu, bir şeye yaramadıĝını biliyordu. Baloda hükümdar salona girerken ele ge irilmış olan sancakları eski Katerina devri âdeti gereĝince ayaĝının altına serilmesini Kutuzof emredince, hükümdar tatsız bir eda ile yüzünü buruşturdu, bazılarının iřittiĝi şu sözleri mırıldandı : "eski komedyacı".

Hükümdarın Kutuzof'a karşı olan memnuniyetsizliĝi Vilna'da bilhassa tasarlanan seferin önemini anlamak istemediĝi veya anlı-yamadıĝı için olacak, artmıştı.

Ertesi gün sabahleyin hükümdar, etrafını saran subaylara : "Siz yalnız Rusya'yı kurtarmadınız; Avrupa'yı da kurtardınız." dediĝi zaman, harbin sona ermediĝini artık herkes anlamıştı.

Bir tek Kutuzof, bunu anlamak istemiyordu, yeni bir harbin durumu iyileřtiremeyeceĝi, Rusya'nın şan ve şerefini   kseltmeyeceĝi, sadece Rusya'nın ona göre, şimdiki yüksek şan ve şeref mertebesini al altabileceĝi yolundaki düşüncesini açıkça söyledi. Yeni asker toplamanın imk nsızlıĝını hükümdara ispat etmeye çalışıyordu; halkın aĝır durumundan, başarısızlık ihtimalinden falan bahsetti.

Bu ruh haleti içinde feldmareşal tabiatıyla, tasarlanan sefer için sadece bir mâni, bir engeldi.

HARB VE SULH

63

İhtiyarla çarpışmaktan kaçınmak için, Os-terliç'te ve seferin başlangıcında. Barclayle olduğu gibi, üzerinde durduğu iktidar temelini gürültüsüzce, haber vermeden altından çekip almak ve bunu bizzat hükümdara geçirmekten ibaret olan çıkış yolu kendiliğinden bulunmuştu.

Bu maksatla kurmayda yavaş yavaş esaslı bir değişiklik yapıldı, Kutuzof kurmayının esas* kuvveti yok edildi ve hükümdara geçirildi. Toll, Konovnitsin, Yerniolof başka yerlere tâyin edildiler. Herkes açıktan açığa feldmareşalin çok zayıfladığını, sıhhatinin bozulduğunu söylemekteydi.

Yerini kendinden sonra gelene teslim etmek için sıhhatinin bozuk olması lâzımdı. Gerçekten de sıhhati bozuktu.

Kutuzof milis toplamak için Türkiye'den Petersburg'a, sonra da tam lüzumlu olduğu bir zamanda orduya nasıl tabî, basit bir şekilde ve yavaş yavaş geldiyse, şimdi rolü sona erdiği bir zamanda da tıpkı öyle tabî olarak, yavaş yavaş ve basit bir şekilde, onun yerine yeni, istenen birisi geliyordu.

1812 harbi, Rus kalbi için değerli olan millî karakterinden başka Avrupa ölçüsünde bir önem taşıyacaktı. Halkların batıdan doğuya akınını, onların doğudan batıya akını takibedecekti; bu yeni

64

HARB VE SULH

harb için Kutuzof'taki vasıflardan başka vasıfları, başka sebeplerin tahrik ettiği başka görüşleri olan yeni bir adam lâzımdı.

Rusya'nın kurtulması, şan ve şerefi için Kutuzof nasıl zaruri idiyse, halkların doğudan batıya akım için, sınırların yeniden düzenlenmesi için Birinci Aleksander de öyle zaruri idi.

Avrupa, muvazene, Napolyon ne demektir, Kutuzof bunu anlamıyordu, bunu anlıya-mazdı. Düşman yok edildikten, Rusya kurtarıldıktan, şan ve şerefin en yüksek mertebesine çıkarıldıktan sonra bir halk temsilcinin, bir Rus'un, Rus olarak yapacağı başka bir şey yoktu. Halk savaşının temsilcisi için ölmekten başka yapacak birşey kalmamıştı. Kutuzof öldü.

XIII

Piyer, çoğu zaman olduğu gibi, esarette tattığı maddi mahrumiyetlerin, eziyetlerin bütün ağırlığını ancak bunlar sona erdiği zaman hissetmişti. Esarettten kurtulunca Orel'e gelmiş, geldiğinin üçüncü günü, Kiyef'e gitmeye hazırlandığı sırada hastalanmış, Orel'de üç ay yatmıştı; doktorlar safra hummasına tutulduğunu söylüyorlardı. Doktorların tedavisine, kan almalarına, ilâç içirmelerine rağmen o yine iyi oldu.

Esarettten kurtulduğu andan hastalığına kadar geçen bütün devre onda hemen hemen

HAR3 VE SULH

65

hiçbir intiba bırakmamıştı. Sadece, sisli, kasvetli, kâh yağmurlu, kâh karlı bir havayı, içten gelen bedenî bir ıstırapı, ayaklarının, belinin ağrısını hatırlıyordu; insanların felâket ve ıstıraplarının genel intibasını hatırlıyordu; sual soran subayların, generallerin onu bezdiren merakı, araba ve hayvan bulmak için çektiği sıkıntıları ve bilhassa o zamanki düşünme ve duyma kabiliyetsizliğini hatırlıyordu. Serbest bırakıldığı gün Petya Rostof'un cesedini görmüştü. Aynı günde prens Andrey'in Borodino-savaşından sonra bir aydan fazla yaşadığını, ancak daha yakında, Yaroslavl'da Rostof'la-rın evinde öldüğünü öğrendi. Aynı günde Piyer'e bu haberi veren Denisof, söz arasında, Piyer'in bunu artık çoktan bildiğini sanarak, Elen'in ölümünü hatırlattı. Bütün bunlar o zaman Piyer'e sadece garip görünmüştü. Bütün bu haberlerin manasını anlamayacağını hissetmişti. O zaman o, yalnız insanların birbirlerini öldürdükleri bu yerlerden gidip sakin bir yere sığınmak, orada kendine gelmek, dinlenmek, bu müddet içinde gördüğü bütün garip ve yeni şeyleri etraflıca düşünmek için can atıyordu. Fakat Orel'e gelir gelmez hastalanmıştı. Biraz kendine gelince, başucunda Moskova'dan gelen iki hizmetçisini, Terenti ile Vaska'yi ve Elest'te onun malikânesinde oturan, esarettten kurtulduğunu ve hastalığını duyarak ona bakmak için gelen büyük Prensi gördü.

<66

HARB VE SULH

Nekahet devresinde Piyer, alıştığı son ayların intihalarından ancak yavaş yavaş sıyrıldı; onu yarın kimsenin hiçbir yere kovamayacağı, sıcak yatağını hiç kimsenin alamıyacağı, öğle yemeği çayı, akşam

yemeği mutlaka hazır olacağı düşüncesine alıştı. Fakat rüyasında daha uzun zaman kendisini hep aynı esaret şartları içinde gördü. Esareten kurtulduktan sonra duyduğu haberleri, prens Andrey'in ölümünü, Fransızların imha edilmesini de Piyer yavaş yavaş anlıyordu.

Sevinçli hürriyet hissi, Moskova'dan çıkınca ilk menzilde ilk defa duyduğu o tam, ayrılmaz, insanoğluna has hürriyet hissi, nekahet devresinde Piyer'in ruhunu dolduruyordu. Dış şartlara bağlı olmıyan bu mânevi hürriyetin şimdi sanki, fazladan ve süs olarak maddi hürriyetle de bezenmiş olmasına hayret ediyordu. Yabancı bir şehirde tek başına idi, tanıdığı ümseler yoktu. Ondan kimse bir şey istemiyordu; onu bir tarafa yollamıyorlardı. Canının istediği her şey vardı. Ona devamlı olarak azap veren düşünceler, karısı hakkındaki düşünceler artık yoktu, çünkü onun kendisi de yoktu :

— Oh ne iyi! Ne âlâ!...

Üzerinde mis kokulu et suyu ile tertemiz sofraya önüne sürüldüğü veya geceleyin yumuşak, tertemiz bir yatağa uzandığı, yahut karısının ve Fransızların artık mevcut olmadıkları-

HARB VE SULH

67

nı hatırladığı zaman kendi kendine böyle söylüyordu :

— Oh, ne iyi! Ne âlâ!...

• Sonra eski alışkanlığı ile kendi kendine sordu : "E, sonra? Sonra ne yapacağım?" Hemen cevap veriyordu : "Hiç, yaşıyacağım. Oh, ne âlâ!"

^Evvelce eziyetini çektiği, devamlı surette aradığı şey, hayatın gayesi, şimdi onun için yok olmuştu. Hayatın bu aranan gayesinin şimdi onun için mevcut olmayışı tesadüfi bir şey, yalnız o ana mahsus bir şey değildi, bunun olmadığını, olmayacağını hissediyordu, işte bu gayesizlik ona o anda, saadetini teşkil eden hürriyetin tam ve sevinçli idrakini sağlıyordu.

Onun bir gayesi olamazdı çünkü onun şimdi bir inancı vardı, birtakım prensiplere veya sözlere, yahut fikirlere değil, yaşıyan, her zaman hissolunan bir Tanrıya inancı vardı. Evvelce onu, kendine çizdiği gayelerde arıyordu. Bu gaye arama sadece bir Tanrı arama idi; ansızın esarete dadısının çok eskiden ona söylemiş olduğu şeyi : Tanrının burada, orada, her yerde bulunduğunu, tartışmalarla, mülâhazalarla, değil, doğrudan doğruya duygusu ile anlamıştı. Esarete anlamıştı ki, Karata-yef'in Tanrısı, masonların kabul ettiği kâinat mimarından daha büyük, daha sonsuz, daha ulaşılmazdır. Gözlerini dört açıp uzaklara bak-

HARB VE SULH

69*

HARB VE SULH

tığı halde, aradığı şeyi ayaklarının dibinde bulan bir adamın duyduğu hissi duymakta idi. O, bütün hayatmca etrafındaki insanların başları üstünden bir yere doğru bakmıştı, halbuki gözlerini dört açması değil, sadece önüne bakması lâzımdı.

Eskiden o, büyük ulaşılmaz, sonsuz hiçbir şey göremezdi. Sadece bunun bir yerde bulunması gerektiğini hisseder, onu arardı. Yakında bulunan, anlaşılır olan her şeyde yetersizlik, önemsizlik, bayağılık ve manasızlıktan başka bir şey göremezdi. Mânevi bir uzun dürbünle silâhlanmıştı; uzağa bakar, bu değersiz, bayağı şey, sisli uzaklıklarda kaybolarak belli belirsiz İZİİİ şekilde görüldüğü için ona sonsuz gibi gelirdi. Avrupa hayatı, siyaset, masonluk, felsefe, hayırseverlik, ona böyle görünürdü. Fakat o zaman, kendi za'fını hesaba kattığı anda bile ze-Mısı bu uzaklığa da nüfuz eder, orada aynı değersiz, bayağı, mânâsız şeyi görürdü. Şimdi o Tier şeyde büyüklüğü, ebediliği ve sonsuzluğu görmeyi öğrenmişti, bundan ötürü tabîî olarak, onu görmek, zevkle seyretmek için, şimdiye kadar insanların başları üzerinden baktığı u-zun dürbünü bırakmış, etrafında devamlı surette değişen, ebedî olarak büyük, ulaşılmaz ve sonsuz olan hayata bakıyordu. Ne kadar ya kindan bakarsa o kadar rahat ve bahtiyardı. Evvelce onun bütün mânevi yapılarını yıkan o korkunç "Niçin" sualı şimdi onun için yoktu. Bu "Niçin" sualinin basit cevabı, içinde şimdi her zaman hazır : Tanrı var olduğu . için; bir Tanrı ki iradesi dışında insanın başından tek bir saç düşmez.

XIV

"İPiyer dıştan bakılınca hemen hemen hiç değişmemişti. Görünüşte eskiden nasılsa yine öyleydi. Yine eskisi gibi dalgındı, gözlerinin önündeki şeylerle değil, kendi içindikilerle, başka şeylerle meşgul görünüyordu. Eski haliyle şimdiki hali arasında şu fark vardı ki_ eskiden gözünün önünde olan, ona söylenen bir şeyi unuttuğu zaman üzüntü ile alnını buruşturarak, sanki kendisinden uzak bir yerde duran bir şeyi görmeye çalışır da göremezdi. Şimdi o kendisine söylenen şeyleri unutuyor, gözünün önünde olan şeyi görmüyordu; fakat şimdi (büşbütün başka şeyler gördüğü ve işittiği belli olmakla beraber) güç fark edilir, ââdeta alaylı bir gülümseme ile karşısındaki şeye dikkatle bakıyor, kendisine söylenenleri dinliyordu. Eskiden, gerçi iyi yürekli fakat bahtsız bir adam görünürdü; bunun için iste-miyerek insanlar ondan uzaklaşıyorlardı. Şimdi hayatından memnun bir insan gülümsemesi biteviye dudakları etrafında oynuyor, göz-

70

HARB VE SULH

lerinde insanlara karşı şefkat ifade eden bir sual fısıldıyor, sanki onlardan kendisi gibi memnun olup olmadıklarını soruyordu. İnsanlar da onun yanlarında olmasından hoşlanıyor-lardı. Eskiden o çok konuşur, konuşurken öfkelenir, az dinlerdi; şimdi konuşmaya seyrek meylediyor; insanları, en mahrem sırlarını kendisine seve seve açacak şekilde dinlemesini biliyordu.

Piyer'i hiçbir zaman sevmemiş olan, ihtiyar Tcontun ölümünden sonra kendini ona borçlu hissedeli beri de, ona karşı bilhassa düşmanca bir his besliyen Prensese, nankörlüğüne rağmen kendisine bakmayı borç bildiğini ispat etmek niyetiyle Orel'e geldiğinden az sonra öfkeyle ve hayretle hissetmişti ki, onu seviyordu. Piyer, Prensese'nin sevgisini kazanmak için bir şey yapmıyordu. Sadece merakla onu süzüyordu. Evvelce Prensese onun bakışlarında kendisine karşı bir ilgisizlik, bir alay hissedirdi; onun yanında başkalarının da yanında olduğu gibi büzülür, sadece kendi kavgacı tarafını gösterirdi; şimdi tersine onun sanki hayatının en mahrem taraflarına kadar sokulduğunu hissediyordu; •o da, önce güvensizlik, sonra minnetle, karakterinin gizli olan iyi taraflarını ona göstermişti.

En kurnaz bir adam bile, gençliğinin en iyi nâtıralarını canlandırarak ilgi gösteren Prensese daha ustaca güven telkin edemezdi. Oy-

HARB VE SULH

7J

saki, Piyer'in bütün kurnazlığı, bu öfkeli, soğuk ve kendine göre mağrur Konteste insani. hisler uyandırarak kendine bir zevk aramaktan ibaretti.

Prensese kendi kendine :

"Evet, fena insanların değil, benim gibi' insanların tesiri altında bulunduğu zaman o çok iyi, çok iyi insan." diyordu.

Piyer'de görünen değişikliği uşakları Te-renti ile Vaska kendilerine göre görüyorlardı.. Onlar Piyer'i çok sadeleşmiş buluyorlardı. Te-renti çoğu zaman, efendisini soyduktan sonra, çizmeler elinde, iyi geceler diliyerek konuşmaya başlayacak mı diye bekler, dışarı çıkmakta acele etmezdi. Çok defa Piyer konuşmak istediğini söyleyerek Terenti'yi durdururdu :

— E, söyle bakalım... Kendinize yiyecek: nasıl buluyordunuz? diye sorardı. Terenti Moskova'nın harap oluşundan, ölen Konttan anlatmaya başlar, anlatarak ve bazan Piyer'irt anlattıklarını dinliyerek elinde elbiselerle uzum zaman durur, sonra efendisiyle içli dışlı olmanın, dost olmanın gururunu duyarak sofaya çıkardı.

Piyer'i tedavi eden, onu her gün yoklıyan doktor, bütün doktorlar gibi her dakikası muz-tarip insanlık için değerli olan bir kimse edası taşımayı vazife saymasına rağmen saatlerce Piyer'in yanında oturur, ona kendi sevdiği fıkra-

72

HARB VE SULH

Jan, umumiyetle hastaların, hususiyle kadınların psikolojileri üzerindeki müşahedelerini anlatırdı.

— Evet, bak böyle adamla konuşulur, bizim taşradakiler gibi değil, derdi.

Orel'de birkaç esir Fransız subayı vardı; doktor bir gün bunlardan birini, genç bir İtalyan subayını getirdi.

Bu subay Piyer'e gidip gelmeye başladı; Prensese İtalyanm Piyer'e ifade ettiği ince hislere gülüyordu.

İtalyan ancak Piyer'e geldiği onunla konuştuğu, ona kendi geçmişinden, kendi ev hayatından, aşkından bahsettiği, Fransızlara, bilhassa Napolyon'a karşı olan hıncını döktüğü zaman mesut görünüyordu. Piyer'e :

— Eğer bütün Ruslar • size biraz olsun benziyorlarsa — diyordu — C'est un sacrilege l'ique de faire la guerre â un peuple comme le votre¹. Sizler, Fransızlar yüzünden bu kadar zarar gören, ıstırap çeken sizler, onlara kin bile beslemiyorsunuz.

Piyer, İtalyanın ateşli sevgisini şimdi sadece onun ruhunun iyi taraflarını uyandırıyor.

1 Sizin gibi bir milletle harb etmek bir küfür-

HARB VE SULH

73

rak ve onlara hayranlık göstererek kazanıyordu.

Orel'de iken son zamanlarda Piyer'e eski , tanıdığı bir mason — 1807 yılında onu mason locasına sokan kont Villarski — geldi. Villars-ki Orel vilâyetinde büyük bir malikânesi olan zengin bir Rus kadını ile evliydi ve şehirde levazım dairesinde geçici bir vazife başındaydı. "İ Bezukof'un Orel'de olduğunu öğrenince Villarski, hiçbir zaman yakın bir dost olmadıkları halde ona gelerek, umumiyetle çölde xaslasan insanların birbirine gösterdikleri dostluk ve yakınlık hislerini ifade etti. Villarski Orel'de sıkılıyordu, kendisiyle aynı çevreden, sandığına göre, aynı ilgileri taşıyan birine ras-lamakla bahtiyardı. Fakat Villarski, Piyer'in gerçek hayattan çok geri kaldığını, kendi tarifine göre, kaygısızlığa, egoizme düştüğünü çok geçmeden hayretle gördü.

Ona:

— Vous vous encroûtez mon cher², dedi.

Bununla beraber Villarski Piyer'den eskisinden daha çok hoşlanıyordu; ona her gün geliyordu. Piyer'e ise, Villarski'ye bakarken, şimdi onu dilerken kendisinin de çok yakın zamanlara kadar onun gibi olduğunu düşünmek, garip ve inanılmaz bir şey geliyordu.

Kendinizi kapıp koyuvermişsiniz, dostum!

74

HARB VE SULH

Villarski evli barklı bir adamdı, hem karısının malikâne işleriyle, hem memuriyetle,, hem de ailesiyle meşguldü. O, bütün bu işleri hayatta bir engel ve hor görülecek şeyler sanıyordu, çünkü gayeleri yalnız kendi şahsının, ve ailesinin menfaati idi. Askerî, idari, siyasi meseleler ve masonluğa ait düşünceler zihnini devamlı surette meşgul ediyordu. Piyer o-nun görüşlerini değiştirmeye çalışmadan, onu kınamadan, artık daima sessiz, tatlı olan gülümsemesiyle, o kadar yabancı olmadığı bir garip olayı seyrediyordu.

Piyer'de Villarski ile, Prensesle, doktorla, şimdi karşılaştığı bütün insanlarla olan münasebetlerinde, herkesin sempatisini kendine çeken yeni bir vasıf vardı: bu vasıf, her insan için düşünmek, hissetmek ve eşyaya kendi gözü ile bakmak hakkını tanıması, insanı sözünden, fikrinden caydırmanın imkânsızlığını kabul etmesiydi. Her insanın, eskiden Piyer'i heyecanlandıran, kızdıran bu meşru özelliği, şimdi onun insanlarda bulduğu alâka ve hareketin esasını teşkil ediyordu. İnsanların görüşleriyle kendi hayatı arasındaki ve bu görüşlerin birbirleri arasındaki ayrılık ve bazan derin zıddiyet, Piyer'i sevindirir, onda gülünç, tatlı bir gülümseme uyandırır.

Pratik işlerde Piyer şimdi, birdenbire kendisinde eskiden olmıyan bir ağırlık merkezi

HARB VE SULH

75

bulunduğunu hissetmişti. Eskiden her para meselesi, bilhassa çok zengin bir adam olmak dolayısıyla sık sık karşılaştığı para talepleri onu içinden çıkılmaz tereddütlere, heyecanlara düşürürdü. "Vermeli mi, vermemeli mi? — diye kendi kendine sorardı. — Bende var, ona da lâzım. Ama öbürüne daha çok lâzım. Kime daha çok lâzım. Belki ikisi de dolandırıcıdır, kim bilir?" Evvelce bütün bu tahminlerde bir çıkış yolu bulamaz, verecek bir şey olunca herkese verirdi. Evvelce onun servetiyle ilgili her meselede, birisi bir türlü, başkası başka türlü hareket etmeyi ileri sürdüğü zaman yine aynı şaşkınlığa düşerdi.

Şimdi bütün bu meselelerde artık hiç şüphe ve tereddüt bulunmadığını hayretle görüyordu. Artık onun içinde bilmediği bir kanuna göre, ne yapmak ve ne yapmamak gerektiğine karar veren bir yargıç belirmişti.

Para işlerine karşı, eskiden olduğu gibi, ilgisizdi; fakat şimdi ne yapmak, ne yapmamak ayrılacağı zaman İtalyan subayını, görünüşe göre, muhtaç olduğu parayı yanına almaya zorlamak için bir kurnazlık düşünmek lüzumuna karar verdi. Piyer için, pratik işlerde gerçekten görüşünün yeni bir delili, karısının borçları meselesiyle, Moskova ev ve sayfiyelerini onarma meselelerini hallettiydi.

Orel'de baş idare müdürü yanına geldi, beraberce, değişmiş olan gelirlerinin genel mu-

76

HAEB VE SULH

hasebesini yaptılar. Moskova yangını baş idare müdürünün hesabına göre Piyer'e aşağı yukarı iki milyona mal olmuştu.

Baş idare müdürü, bu kayıpların tesellisi olarak Piyer'e Kontesten kalan ve ödemeye mecbur olmadığı borçları kabul etmezse, yılda seksen bin rubleye mal olan ve hiçbir şey getirmiyen Moskova yakınındaki evleri tamir ettirmezse, bu kayıplara rağmen gelirlerinin azalmak şöyle dursun artacağını gösterir bir hesap sundu.

Piyer neşeli neşeli gülümsüyerek : — Evet, evet, doğru, dedi. Evet, bana hiç de lüzumu yok. Yıkım beni daha çok zenginleştirdi.

Fakat ocak ayında Saveliç, Moskova'dan geldi, Moskova'nın durumundan, evlerin ve sayfiyelerin onarılması için mimarın yaptığı keşiflerden bahsetti ve bunları halledilmiş bir iş gibi anlattı. Bu sırada Piyer^ prens Vasili'den ve Petersburg'daki diğer bildiklerden mektuplarda karısının borçlarından bahsalunuyordu, gerektiğini pek iyi biliyordu. Bu yeni yargıcın ilk mevzuu, ona gelip kendi yararlıklarını uzun uzun anlatan ve sonunda karısına, çocuklarına göndermek üzere kendisine 4000 frank vermesini âdeta emreden esir bir Fransız albayının isteği olmuştu. Piyer hiç güçlük çekmeden ve tereddüt göstermeden onu reddetmiş, eskiden

HARB VE SULH

77

fevkalâde güç görülen bu işin ne kadar basit ve kolay olduğuna sonradan hayret etmişti. Albayı reddederken aynı zamanda da Orel'den O kadar hoşuna gitmiş olan idare müdürünün plânının doğru olmadığını düşündü, Petersburg'a gidip karısının işlerini bitirmeye, Moskova'daki evleri yaptırmaya karar verdi. Niçin böyle yapması gerekti, bilmiyordu; fakat muhlakkak olarak biliyordu ki, böyle olması gerekti. Gelirleri bu karar yüzünden dörtte üç eksilmişti. Fakat böyle gerekti; bunu hissediyordu. Villarski Moskova'ya gidiyordu; birlikte gitmek için sözleştiler. Piyer, Orel'de bütün nekahet devresi içinde bir sevinç hissi, hürriyet hissi, yeni bir hayat hissi duymuştu; fakat yolculuğu sırasında kendini hür bir hava içinde bulup da yüzlerce yeni çehre görünce bu his daha çok kuvvetlendi. Bütün yolculuğu boyunca tatil devresinde bulunan bir mekteplinin sevincini duymuştu. Arabacı, menzilci, yolda veya köydeki mujikler, herkes, onun için yeni bir mâna taşıyordu. Biteviye Rusyanın fakirliğinden, Avrupadan geri kalmış olmasından, cahilliğinden şikâyet eden Villarski'nin yanından oluşu, yürüttüğü mütalâalar, Piyer'in neşesini sadece, artırıyordu. Villarski'nin ölü hali gördüğü yerde o, hayatîyetin olağanüstü kudretini, karlar içinde, şu geniş sahada, bu sağlam, bambaşka ve birleşmiş halkın varlığını

78

HARB VE SULH

devam ettiren kudreti görüyordu. Villarski'ye itiraz etmiyor, sanki onun fikrine iştirak ediyormuş gibi görünerek (çünkü yapmacık oy-daşma hiçbir sonucu olmayan mütâaların münakaşasından kaçınmanın en kestirme yolu) onu dinlerken neşe ile gülümsüyordu.

XV

Karıncağın; bir kısmı çöpleri, yumurtaları, ölü böcekleri sürükliyerek, bozulmuş yuvalarından öteye, diğerleri geriye, yuvaya doğru, acele, niçin ve nereye gittiklerini — neden itişip kakışıklarını, birbirini kovaladıklarını, çekiştiklerini — izah etmek nasıl güçse, Fransızlar çıktıktan sonra, eskiden Moskova denilen yere Rusları yığılmaya zorlayan sebepleri izah etmek de öyle güçtür. Fakat bozulan yuvaları

etrafına dağılmış karıncalara bakınca,, tamamiyê yok olmasına rağmen, didinen böceklerin tuttuklarını koparmalarından, enerjilerinden, sayısız olmalarından yuvanın bütün kuvvetini teşkil eden mahvedilmez, madde dışı bir varlıktan başka her şeyin harabolduğu nasıl belli olursa, Moskova da ekim ayında hükümet, kiliseler, kutsal şeyler, zenginlikler, binalar bulunmamasına rağmen gene ağustostaki Moskova idi. Madde dışı fakat kudretli ve mahvedilmez varlığı bir yana, her şey yıkılmıştı.

HARB VE SULH

79

Düşmandan temizlendikten sonra her taraftan Moskova'ya akın eden insanlar, çok çe-şitî, şahsi ve ilk zamanlar büyük bir kısmı vahşi ve hayvani olan arzular taşıyorlardı. Yalnız tek bir arzu herkeste umumi idi : kendine bir faaliyet alanı bulmak için oraya, evvelce Moskova denen yere varmak arzusu.

Bir hafta sonra Moskova'da 15 bin oturan, ş hafta sonra 25 bin oturan vardı ve ilh... Bu sayı durmadan yükselerek, 1813 sonbaharına doğru 1812 nüfusunu aşan bir miktara vardı.

Moskova'ya ilk giren Ruslar Wintzengerode müfrezesinin kazakları, yakın köylerin mujikleri ve Moskova'dan kaçıp şehrin yakınlarında gizlenmiş olan halktı. Harap Moskova'ya giren Ruslar şehri yağma edilmiş görünce kendileri de yağma etmeye başladılar. Fransızların yaptığına onlar devam ettiler. Köylüler, harap evlerde, sokaklarda bırakılmış ne varsa köylerine taşımak için arabalarıyla Moskova'ya geldiler. Xazaklar, ne götürebildilerse karargâhlarına taşıdılar; bina sahipleri, başka evlerde ne buldularsa topladılar; kendilerine ait olduklarını ileri sürerek evlerine taşıdılar.

Fakat ilk yağmacıların arkasından başkaları geldi ve yağma, yağmacıların artışı nispetinde günden güne güçleşti, daha belirli şekiller aldı.

80

HARB VE SULH

Fransızlar Moskova'yı boş bulmuşlardı,, ama, çeşitli ticaret, sanat işleriyle, lüksüyle, devlet daireleri ve din faaliyetleriyle, teşkilâtı muntazam bir şehrin bütün şekilleriyle bulmuşlardı. Bu şekiller cansızdı, fakat henüz, mevcuttu. Çarşılar, dükkânlar, mağazalar, un. depoları, pazarlar vardı; çoğu malla dolu idi; fabrikalar, atelyeler vardı, lüks eşyalarla dolu saraylar, muhteşem binalar vardı; hastaneler, zindanlar, bürolar, kiliseler, katedraller vardı. Fransız işgali ne kadar uzadıysa şehir hayatının bu şekilleri o nispette yok oldu ve sonunda şehir geniş ve ölü bir talan sahasına döndü.

Fransızların talanı devam ettikçe Moskova'nın zenginliği, talancıların kuvveti de gittikçe tükeniyordu. Başkentte faaliyetin başlangıcı olan Rus yağması devam ettikçe, iştirak edenler çoğaldıkça Moskova'nın zenginliği ve şehirdeki muntazam hayat daha çabuk kalkmıdı.

Yağmacılardan başka çeşit çeşit insanlar, bina sahipleri, papazlar, büyük ve küçük memurlar, tacirler, zanaatkarlar, köylüler — kimi merak ederek, kimi vazife dolayısıyla, kimi

bir menfaat kaygısıyla -----dört bir taraftan,

kalbe dökülen kan gibi, Moskova'ya aktılar.

Bir hafta sonra eşya götürmek için boş yük arabalarıyla gelen mujikler artık hükümetçe durdurulmuş, şehirden ölüleri taşıma-

HARB VE SULH

81

ya mecbur edilmişlerdi. Diğer mujikler arkadaşlarının başarısızlığa uğradığını duyunca, şehre buğday, yulaf, kuru ot yüklü geldiler, birbirleriyle rekabet ederek fiyatları eski seviyelerinden aşağı düşürdüler, dülger artelleri1 yüksek ücret almak ümidiyle her gün Moskova'ya geliyordu; her tarafta yeni binalar yapılıyor, yangın görmüş eski binalar onarılıyordu. Tacirler barakalarda alışverişe başlamışlardı.

Meyhaneler, oteller, bir kısmı yanmış binalara yerleşmişlerdi. Papazlar, yangından kurtulmuş birçok kiliselerde âyinlerine yeniden başlamışlardı. Bağışçılar çalınmış kilise eşyalarını getiriyorlardı. Memurlar üstü çuha örtülü masalarını ve evrak dolu dolaplarını küçük odalara yerleştirmişlerdi. Yüksek makamlar ve polis, Fransızlardan kalan malların taksimi işini idare ediyorlardı. Başka yerlerden getirilmiş birçok eşyaların bırakıldığı evlerin sahipleri, bütün eşyaların Taş Saray'a taşınmasmdaki haksızlıktan şikâyet ediyorlardı; diğerleri, Fransızların eşyaları başka başka evlerden bir yere taşıdıklarını, bunun için

yanlarında bulunan eşyaların ev sahiplerine verilmesinin doğru olmadığını ileri sürüyorlardı. Polis azarlanıyor, para ile kandırılıyor, yanmış hazine mallarına on misli değer biçilerek keşif kararları yazılı-

1 Artel: bir çeşit kolektif işletme veya iş yeri-

2 Kremlin sarayı.

:32

HARB VE SULH

HARB VE SULH

yordu. Kont Rastopçin, beyannamelerini yazıyordu.

XVI

Ocak ayı sonunda Piyer, Moskova'ya geldi, konağının sağlam kalan bir dairesine yerleşti. Kont Rastopçin'i, Moskova'ya dönmüş olan bazı bildiklerini ziyaret etti, iki gün sonra Petersburg'a gitmeye hazırlanıyordu. Herkes zaferi kutluyordu; canlanmakta olan harap başkentte her yer hayat kaynıyordu. Piyer'i herkes sevinçle karşılıyordu; herkes onu görmek istiyor, neler gördüğünü soruyordu. Piyer rasladığı herkese karşı içinde özel bir sevgi duyuyordu. Fakat herhangi bir şeye bağlanmamak için, elinde olmıyarak şimdi, herkesin ya-nmda ihtiyatlı davranıyordu. Ona, nerede o-turacağı, ev yaptırıp yaptırmıyacağı, Petersburg'a ne zaman gideceği, küçük kutuyu götürmeyi üzerine alıp almıyacağı yolunda sorulan önemli veya önemsiz bütün suallere şöyle cevap veriyordu : evet, belki, zannedersem, v.s. Rostof'larm Kostroma'da olduklarını duymuştu. Nataşa seyrekle aklına geliyordu. Gelse de ancak eski bir geçmişe ait hoş bir hâtıra gibi geliyordu. O, kendini yalnız âdi hayat şartlarından değil, sandığına göre, bilerek taşıdığı bu duygudan da kurtulmuş hissediyordu.

Moskova'ya gelişinin üçüncü günü, prenses Mariya'nın Moskova'da olduğunu, Drubes-koy'lardan öğrendi. Ölüm, ıstıraplar, prens-Andrey'in son günleri, Piyer'i sık sık meşgul ediyordu; şimdi de yeni bir canlılıkla aklına, , gelmişlerdi. Öğle yemeğinde prenses Mariya'nın Moskova'da olduğunu, bir kısmı yanan Voz-dvijenka'daki evinde oturduğunu öğrenince-hemen o akşam ona gitti.

jj Piyer, prenses Mariya'ya giderken yolda hefi prens Andrey'i, onunla olan dostluğunu, birçok karşılaşmalarını, bilhassa Borodino'da-ki son karşılaşmayı düşündü.

İçinden : "O zamanki o kinci ruh haleti, içinde mi öldü? Ölmeden önce hayatın izahı o-na açıklanmadı mı?" dedi. Karatayef'i, onun ö-lümünü hatırladı, birbirinden o kadar farklı o-lan, aynı zamanda her ikisine karşı beslediği sevgi bakımından ve ikisi de yaşadığı, öldüğü için birbirine o kadar benzeyen bu iki insanı elinde olmıyarak mukayese etmeye koyuldu .

Piyer çok ciddî bir ruh haleti içinde ihtiyar Prens'in evine yaklaştı. Bu ev yangından kurtulmuştu, yıkıntı izleri belliydi, fakat evin şekli aynı idi. Piyer'i Prens'in yokluğu ile evin nizamı bozulmadığını anlatmak ister gibi sert bir yüzle karşılayan ihtiyar oda uşağı, Prens'in, odasına çekildiğini, pazar günleri ziyaret kabul ettiğini söyledi.

Piyer:

— Haber ver, belki kabul eder, dedi.

\$4 HARB VE SÜLH

Oda uşağı :

— Başüstüne, diye cevap verdi. Portreli salona buyurun.

Birkaç dakika sonra oda uşağı ile Dessales Piyer'in yanına geldiler. Dessales, Prens'in onu görmekle çok memnun olacağını, teklifsizliği affederse yukarıya, odasına gelmesini rica ettiğini, Prens adına rica etti.

Prens tek bir mumla aydınlanan alçak duvarlı bir odada siyah elbiseli biriyle oturuyordu. Piyer, Prens'in yanında daima kadın arkadaşları bulunduğunu hatırlıyordu, fakat bu arkadaşların kimler olduğunu bilmiyor, hatırlamıyordu. Siyah elbiseli kadına bir göz atarak "Arkadaşlarından biri" diye düşündü.

Prens hemen kalkıp onu karşılayarak, -elini uzattı. Elini öpen Piyer'in yüzüne dikkatle bakarak :

— Ya, dedi, işte baknasıl karşılıyoruz si-lizinle. Son zamanlarda da o sizden sık sık bahsederdi, diyerek, gözlerini Piyer'den, utangaçlığı ile onu bir an hayrete düşüren kadın arkadaşına çevirdi.

— Kurtulduğunuzu öğrenince o kadar sevindim ki. Bu çoktan beri aldığımız biricik sevinçli haberd.

Prenses daha kaygılı bir eda ile kadın arkadaşına tekrar baktı, bir şey söylemek istedi; fakat Piyer sözünü kesti:

HARB VE SULH

85".

— Düşününüz ki ona dair bir şey bilmiyordum, dedi. Ben onu vurulmuş sanıyordum.. Ne biliyorsam başkalarından, üçüncü şahıslardan öğrendim. Yalnız onun Rostof'lara rasladı-ğını biliyorum... Ne garip tesadüf!

Piyer çabuk çabuk, heyecanla konuşuyordu. Siyah elbiseli bayana bir baktı. Onun kendisine dikilmiş dikkatli, okşayıcı, meraklı bakışlarını gördü ve konuşurken her zaman olduğu gibi, nedense bu siyah elbiseli bayanın prenses Mariya ile samimî, konuşmalarına engel olmayacak, sevimli, iyi, temiz bir mahlûk olduğunu hissetti.

Fakat Rostof'lara dair olan son sözleri söylenince prenses Mariya'nın yüzündeki şaşkınlık ifadesi daha kuvvetli belirdi. Bakışlarını yine Piyer'in yüzünden siyah elbiseli bayanın yüzüne kaydırıldı:

— Tanımadınız mı? dedi.

Piyer tekrar siyah elbiseli bayanın kara,, gözlü, garip ağızlı, solgun ince yüzüne baktı. Kendisine bakan bu keskin gözlerde sıcak, çoktandır unutulmuş, sevimli olmaktan daha çok bir şeyler vardı.

"Yok, yok, bu olamaz, diye düşündü. Bu sert, zayıf, soluk, ihtiyarlamış yüz! O, olamaz. Bu ancak onun bir hâtırası!"

Fakat bu sırada prenses Mariya: "Nataşa" dedi. Keskin gözlü yüz, paslı bir kapının açıl-
\$6 HARB VE SULH

ması gibi, zorla, güçlükle gülümsedi ve bu açık kapıdan Piyer'e birdenbire, çoktan unuttuğu, hele şimdi hiç düşünmediği bir saadet kokusu hücum etti. Bu koku onun bütün varlığını sardı, yuttu. Gülümseyince artık şüphe kalmamıştı : bu, Nataşa idi ve Piyer onu seviyordu.

Daha ilk anda Piyer, elinde olmayarak, o-na, prenses Mariya'ya ve sonra kendi kendine, kendisinin de bilmediği bir sırrı açıyordu. Sevinçli ve ıstıraplı bir hisle kızardı. Heyecanını saklamak istiyordu. Fakat saklamak istedikçe de onu sevdiğini kendi kendisine de, ona da, prenses Mariya'ya da o kadar daha açık — belli sözlerden daha açık — anlatıyordu.

Piyer içinden: "Hayır, beklenmedik bir karşılaşmanın tesiriyle oldu bu" dedi. Tam prenses Mariya ile başlayan konuşmaya devam etmek isterken yine Nataşa'ya baktı, daha şiddetli bir kırmızılık yüzünü kapladı, ruhunu daha şiddetli bir sevinç ve, korku heyecanı sardı. Ne söyleyeceğini şaşırıldı, sözün ortasında durdu.

Piyer, Nataşa'yı birdenbire fark etmemişti, çünkü onu orada göreceğini hiç ummuyordu, ama onu tanımamıştı da, çünkü, onu gör-

:meyeli ruhunda çok büyük değişiklikler olmuştu. Nataşa zayıflamış, sararmıştı. Ama onu tanınmaz hale sokan bu değildi: Piyer içeri girer

^girmez, o anda, onu tanıması imkânsızdı, çün-

HAK.B VE SULH

8?

kü eskiden gözleri her zaman gizli bir gülümseme, bir hayat neşesiyle parıldayan bu yüzde -şimdi, içeri girdiği, ona ilk baktığı zaman bir gülümseme gölgesi bile yoktu; yalnız gözleri,. dikkatle bakan, iyi, kederli bir sorgu ile dolu gözleri vardı.

Piyer'in şaşkınlığı Nataşa'ya bir şaşkınlık gibî değil, sadece bütün yüzünü hafiften aydınlatan bir memnurluk şeklinde aksetmişti.

XVII

— Bana misafir geldi — dedi prenses Mariya. — Kontla Kontes de bugünlerde gelecekler. Kontes, korkunç bir halde. Ama Nata-şa'mn kendisinin de doktorlara görünmesi lâzım. Onu zorla alıp geldim.

Piyer, Nataşa'ya dönerek :

— Evet, dertsiz aile varmı? dedi. Biliyorsunuz ki tam bizi serbest bıraktıkları gündü. Onu görmüştüm : ne mükemmel çocuktul!

Nataşa ona baktı; sözlerine karşılık sadece gözleri daha çok açıldı, yaşla dolup ışıldadı..

Piyer :

— Teselli için ne söylenebilir, ne düşünülebilir? dedi. Hiç. Böyle mükemmel, hayat dolu bir genç niçin ölsün?

\$8

HARB VE SULH

Prenses Mariya :

— Evet, bu zamanda itikatsız yaşamak zor olurdu... dedi.

Piyer hemen sözü kesti:

— Ya, evet, işte asıl hakikat bu. Nataşa dikkatle Piyer'in gözlerine bakarak sordu :

— Niçin? Prenses Mariya :

— Nasıl niçin? dedi. Orada ne olacağı düşüncesi...

Nataşa Prenses Mariya'yı sonuna kadar »dinlemeyerek, yine sorgulu sorgulu Piyer'e baktı.

Piyer:

— Ve şunun için ki, onunki... Ve sizinki ;gibi bir felâkete ancak bizi idare eden Tanrının varlığına inanan bir kimse dayanabilir, de-

Nataşa bir şey söylemek için ağzını açmıştı, fakat birdenbire durdu. Piyer hemen öteye döndü, yine prenses Mariya'ya hitabederek, dostunun son günlerine dair sual sordu. Piyer'-in heyecanı şimdi hemen hemen geçmişti; fakat aynı zamanda önceki hürriyetinin de tamamıyla yok olduğunu hissediyordu.

Hissediyordu ki şimdi her sözü, her hareketi üzerinde, -vereceği hüküm onun için dünyanın bütün in-

HARB VE SULH

89

sanlarının vereceği hükümden daha değerli o-lan bir yargıç vardır. O şimdi söylüyor, aynı zamanda da sözlerinin Nataşa üzerindeki tesirini düşünüyor. Onun hoşuna gidebilecek şeyleri mahsustan söylemiyordu; fakat ne söylerse söylesin kendini onun gözü ile yargılıyordu.

Prenses Mariya her zaman olduğu gibi, istemeyerek prens Andrey'e rastladığı zamanki hali anlatmaya başladı. Fakat Piyer'in sualleri, kaygılı bakışları, heyecandan titreyen yüzü yavaş yavaş onu, aklına getirmekten korktuğu tafsillâta girmeye zorluyordu.

Piyer bütün gövdesiyle öne, prenses Ma-riya'ya doğru eğilip can kulağı ile dinleyerek:

— Evet, evet, öyle... dedi. Evet, evet; nasıl, sakinleşti mi? Biraz rahatladı mı? Ruhunun bütün kuvvetiyle o her zaman bir şey arardı : ölümden korkmamak için tamamıyla iyi olmak. Ondaki eksikler — kendisinden gelmiyordu. Yani biraz rahatladı mı? Birdenbire Nataşa'ya dönüp onun yaşla dolu gözlerine bakarak ilâve etti: sizinle karşılaşması ne bahtiyarlık.

Nataşa'nın yüzü ürperdi. Kaşlarını çatı. Hemen gözlerini yere indirdi. Bir an tereddüt geçirdi: söylemeli mi, söylememeli miydi?

Sakin ve soğuk bir sesle :

— Evet, bu bir bahtiyarlıktı, dedi, benim

90

HARB VE SULH

için şüphesiz bu bir bahtiyarlıktı. — Sustu. — Yanına gittiğim zaman o... o... o da bunu arzu ettiğini söylemişti...

Nataşa'nın sesi kısıldı. Kızardı, ellerini dizlerine bastırdı, birdenbire kendini zorlayarak başını kaldırdı, çabuk çabuk konuşmaya başladı:

— Moskova'dan ayrılırken bir şey bilmiyorduk. Ona dair bir şey sormaya cesaret edemiyordum. Birden Sonya, onun bizimle beraber olduğunu bana söyledi. Aklıma bir şey gelmedi, onun ne halde olduğunu tasavvur edemedim : ben sadece onu görmek, onunla beraber olmak istiyordum. — Titreyerek ve soluyarak söylüyordu. — Sözüünün kesilmesine meydan vermeden daha hiçbir zaman hiçbir kimseye anlatmadığı şeyleri : üç haftalık yolculukları sırasında, Yaroslavl'da kaldıkları sırada bütün çektiklerini anlattı.

Piyer yaşla dolu gözlerini ondan ayırmak-sızın, ağzı açık dinliyordu. Onu dinlerken ne prens Andrey'i, ne ölümü, ne de onun anlattığı şeyleri düşünüyor. Onu dinliyor ve sadece onun şimdi anlatırken duyduğu ıstıraptan ö-türü ona acıyordu.

Göz yaşlarını tutmak için yüzünü buruşturan Prens, Nataşa'nın yanında oturuyor, kardeşiyle Nataşa arasındaki aşkın bu son günlerinin hikâyesini ilk defa olarak dinliyordu.

HARB VE SULH

91

Bu ıstıraplı fakat aynı zamanda sevinçli hikâye anlaşılan Nataşa için zaruriydi. Önemsiz ayrıntıları en mahrem sırlarla karıştırarak anlatıyor ve hiç biteceği benzemiyordu. Birkaç defa hep aynı şeyi tekrarladı.

Kapının ötesinden Dessales'in sesi duyuldu. Vedalaşmak için Nikoluşka'nın içeri girip giremeyeceğini soruyordu.

— Evet, işte hepsi, hepsi bu... dedi. Niko-luşka içeri girerken o hızla kalktı, âdeta koşar gibi kapıya doğru yürüdü, başını, kapı perde-siyle örtülü kapıya çarptı, acıdan mı, kederden mi olduğu belli olmayan bir iniltiyle dışarı fırladı.

Piyer onun çıktığı kapıya bakıyor, neden yeryüzünde birdenbire yalnız kaldığını anla-mıyordu.

Prens Mariya, dikkatini odaya giren yeğenine çekerek onu dalgınlıktan ayırdı.

Nikoluşka'nın, babasına benezeyen yüzü o duygulu anında Piyer'e o kadar tesir etti ki, Mkoluşka'yı öptü, çabuk çabuk kalktı, mendilini çıkarıp pencereye doğru yürüdü. Prens Mariya ile vedalaşmak istedi, fakat Prens onu alıkoydu :

— Hayır, biz Nataşa ile bazan saat üclere kadar uyumayız; otururuz, rica ederim. Akşam

92

HAR3 VE S'JLH

yemeği hazırlatayım. Aşağı inin, biz şimdi geliriz.

Piyer çıkarken Prens ona :

— İlk defadır ki ondan böyle bahsediyor, dedi.

XVIII

Piyer'i büyük, aydınlık yemek salonuna götürdüler; birkaç dakika sonra ayak sesleri duyuldu, prenses Mariya ile Nataşa içeri girdiler. Nataşa sakindi, ama yüzünde şimdi yine sert, ciddî bir ifade vardı.

Prens Mariya, Nataşa ve Piyer, ciddî ve samimî konuşmalardan sonra her zaman gelen o rahatsız edici duyguyu aynı derecede hissediyorlardı. Evvelki konuşmaya devam etmek imkânsız; boş şeylerden konuşmaya insan utanır, susmak biçim-siz, çünkü insan konuşmak ister, bu sükût ise zoraki oluyor. Sessizce masaya yaklaştılar. Uşaklar kenara çekildiler, sandalyeleri ileri sürdüler. Piyer soğuk peçateyi açtı, sükûtu bozmaya karar vererek Nataşa'ya ve prenses; Mariya'ya baktı. Onlar da o anda aynı şeye karar vermiş benziyorlardı: ikisinin de gözlerinde hayattan memnunluğun, acıdan başka neşenin de varlığının itirafı parıldıyordu.

Prens Mariya :

— Votka içer misiniz, Kont? dedi ve bu sözler geçmişin gölgelerini birden sürüp götürdüler.

HAEB VE SULH

93

— Kendniizden anlatsanıza, — diye ilâve etti, — size dair inanılmayacak menkıbeler anlatıyorlar.

Piyer şimdi âdet edindiği tatlı ve alaycı bir gülümsemeyle;

— Evet, dedi. Hattâ bana bile rüyamda dâhi görmediğim menkıbeler anlatıyorlar. Many* Abramovna beni evine davet etti, bütün başımdan geçen veya geçmesi gereken şeyleri bana anlattı. Stepan Stepaniç de nasıl anlatmam gerektiğini öğretti bana. Umumiyetle farkına vardım ki enteresan adam olmak çok rahat şey (ben şimdi enteresan bir adamım) ; beni davet ediyorlar, anlatıyorlar.

Nataşa gülümsedi, bir şey söylemek istedi. Prens Mariya :

— Moskova'da iki milyon kaybettiğinizi söylediler bize, — diyerek Nataşa'mn sözünü kesti. — Doğru mu bu?

Piyer :

— Oysaki ben eskisinin üç misli zengin oldum, dedi.

Karısının borçları ve yapı yaptırmak zarureti işlerini altüst etmiş olmasına rağmen hâlâ üç misli zenginleştiğini söylüyordu :

— Kârlı çıktığım muhakkak, dedi; — bu hürriyet... — diye ciddî bir eda ile başladı; fa-

94

HARB VE SULH

kat bunun çok egoistçe bir konuşma konusu olacağını düşünerek devam etmekten vazgeçti.

— Bina yaptırıyor musunuz?

— Evet, Saveliç emrediyor. Prenses Mariya

— Söylesenize, Moskova'da iken Kontesin öldüğünü daha bilmiyor muydunuz? dedi ve birdenbire kızardı, bu suali, hür olduğu yolundaki sözlerinin arkasından sormakla ,onun sözlerine belki de yanlış bir mâna verdiğini fark etmişti.

Piyer, kendi hürlüğü hakkında imasını prenses Mariya'nın tefsirinde besbelli bir patavatsızlık görmeyerek :

— Hayır, — diye cevap verdi. — Orel'de duydum; bunun beni ne kadar sarstığım tasavvur edemezsiniz.

Örnek bir karı koca değildik, — diye Nataşa'ya bir gö^ attı, karımdau nasıl bahsedildiğini öğrenmek için onun merakla kendisine baktığını fark ederek çabuk çabuk ilâve etti. — Fakat bu ölüm beni müthiş sarstı. Kavga eden iki kişinin daima ikisi de kabahatlidir. Artık yaşamayan bir insana karşı işlenmiş bir kabahat, birdenbire korkunç bir şekilde ağırlaşıyor. Hem sonra böyle bir ölüm... Kimsesiz, tesellisiz. Çok, çok acıdım ona, diye sözünü bitirdi ve Nataşa'nın yüzündeki takdir ifadesini memnunlukla fark etti.

HARB VE SULH

95

Prenses Mariya :

— Evet, işte yine bekârsınız, yine evlenebilirsiniz, dedi.

Piyer birdenbire kıpkırmızı kesildi, uzun müddet Nataşa'ya bakmamaya gayret etti. Nihayet ona bir göz atmaya cesaret ettiği zaman Nataşa'nın yüzü soğuk ve sertti, hattâ ona öyle geldi ki, bu yüz, hafifseyen bir ifade taşımak-taydı|.

Prenses Mariya :

— Bize anlatıldığı gibi, Napolyon'u gördüğünüz, onunla konuştuğunuz doğru mu? diye sordu.

Piyer güldü :

— Asla, bir defa bile. Herkes esir olmayı, hep Napolyon'a misafir olmak demek sanıyor. Onu görmediğim gibi, ondan bahsedildiğini de duymadım. Çok fena bir muhitteyim.

Akşam yemeği sona ermişti, ilkönce esirlik hayatını anlatmayı reddeden Piyer, yavaş yavaş kendini bu hikâyeye kaptırdı.

Nataşa hafifçe gülümseyerek :

— Ama Napolyon'u öldürmek için kaldığınız doğru, değil mi? diye sordu. Ben, Suha-rev kulesinde size rastladığımız zaman anlamıştım; hatırlıyor musunuz?

96

HARB VE SULH

Piyer bunun doğru olduğunu itiraf etti ve bu sualden sonra yavaş yavaş prenses Mariya'-mn, bilhassa Nataşa'nın sualine uyararak maceralarını uzun uzun hikâye etmeye başladı.

İlkin, başkalarına, bilhassa kendi kendine karşı olan şimdiki alaylı, yumuşak edası ile anlattı; fakat sonra, gördüğü korkunç sahnelerin, ıstırapların hikâyesine gelince, kendisi de farkına varmadan hararetlendi, hâtırasında acı intibalar yaşayan bir insanın ölçülü heyecanıyla söylemeye başladı.

Prenses Mariya tatlı bir gülümsemeyle bir Piyer'e, bir Nataşa'ya bakmaktaydı. Bütün bu hikâyelerde o yalnız Piyer'i ve onun iyi yürekliğini görüyordu. Nataşa dirseğine dayanmış, anlatılan hikâye ile birlikte ifadesi durmadan değişen bir yüzle bir an gözlerini ayırmadan Piyer'i takibediyor, belliydi ki anlattığı şeyleri o da onunla birlikte yaşıyordu. Yalnız bakışları değil, çıkardığı hayret nidaları ve sorduğu kısa sualler Piyer'e« gösteriyordu ki, bu hikâye ettiği şeylerin içinden o tam kendisinin anlatmak istediklerini anlıyordu. Belliydi ki o sadece Piyer'in anlattıklarını değil, anlatmak isteyip de sözle ifade edemediği şeyleri de anlıyordu. Korumayı üstüne aldığı çocukla kadına dair olan vakayı Piyer şöyle anlattı :

— Korkunç bir manzaraydı bu, çocuklar terk edilmiş, bazıları alevler içine bırakılmış-

HARB VE SULH

97

ti... Yanımda birini ateşten çıkardılar... Eşyaları zorla elinden alman, küpeleri kulakları yırtılarak sökülen kadınlar... — Piyer kızardı, ne söyleyeceğini şaşırdı. — O sırada devriye geldi, talana katılmayan herkesi, bütün erkekleri topladılar. Beni de. Nataşa :

— Herhalde siz hepsini anlatmıyorsunuz; herhaide bir şeyler yapmışsınızdır... — diyerek sustu, sonra ilâve etti: — İyi bir şeyler.

Piyer anlatmaya devam etti. İdamları anlatırken korkunç tafsîlâtı atlamak istiyordu; fakat Nataşa hiçbir şey atlamamasını istedi.

Piyer Karatayef'i anlatmaya başladı (masadan kalkmış, bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, Nataşa gözleriyle onu takibediyordu), fakat birden durdu :

— Hayır, bu cahil, bu sâf adamdan neler öğrendiğimi anlayamazsınız.

Nataşa:

— Yok, yok, anlatın, dedi. Şimdi nerede o?

— Onu hemen hemen gözümün önünde öldürdüler.

Piyer, çekişlerinin son zamanlarını, Kara-tayef'in hastalığı ve ölümünü anlatmaya başladı (sesi biteviye titriyordu).

Maceralarını öyle anlatıyordu ki, onları hiçbir zaman daha böyle hatırlatmamıştı. Bü-

98

HARB VE SULH

tün başından geçen şeylerde şimdi o sanki yeni bir mânâ keşfediyordu. Şimdi o, bütün bunları Nataşa'ya anlatırken, kadınların erkekleri dinledikleri sırada insana verdikleri o ender hazzı duyuyordu; dimağlarını zenginleştirmek, sırası gelince aynı şeyi başkasına nakletmek için dinlediklerini hatırla tutmaya veya kendilerine mal etmeye, kendi küçücük a-kıl evlerinde imal ettikleri nükteli sözleri anlatmaya can atan zeki kadınların verdiği hazzı değil, erkeklerde iyi ne varsa süzüp almaya kabiliyetli gerçek kadınların verdiği hazzı duyuyordu. Nataşa, kendisi de farkında olmadan, tamamiyle dikkat kesilmişti: Piyer'in ne bir kelimesini, ne sesinin bir titreyişini, ne bir bakışını, ne yüzünün bir ürperişini, ne de bir jestini kaçırmıyordu. Sözleri, ağızdan çıkar çıkmaz havada kapıyor, doğruca açık kalbine indiriyordu, Piyer'in bütün ruhi faaliyetinin; mânasını keşfediyordu.

Prences Mariya hikâyemi anlıyor, ilgi duyuyordu, fakat şimdi bütün dikkatini çeken başka şeydi; Nataşa ile Piyer arasında bir aşk ve saadet imkânı görüyordu, tik defa aklına; gelen bu fikir içini sevinçle doldurmuştu.

Gecenin saat üçüydü. Uşaklar asık, sert yüzlerle mumları değiştirmeye gelmişler, fakat kimse onları fark etmemişti.

Piyer hikâyesini bitirdi. Nataşa geride, belki söylenmemiş kalan şeyleri de anlamak

HARB VE SULH

99

ister gibi parlak, heyecanlı gözlerini dikmiş, hâlâ dikkatle Piyer'e bakıyordu. Piyer bahtiyar bir utangaçlıkla arada bir ona bakıyor, sözü başka bir konuya dökmek için şimdi ne söyleyeceğini düşünüyordu. Prences Mariya susuyordu. Gecenin saat üçü olduğu, yatma zamanı geldiği kimsenin aklına gelmiyordu. Piyer:

4- Felâketten, ıstıraptan bahsediliyor, dedi. Ama şimdi, şu anda bana: "esirlikten önce ne idiyse öyle mi kalmak, yoksa bütün bunları yeniden yaşamak mı istersin?" diye sor-salar, "Allah aşkına, bir kere daha esirlik ve at eti" derim. Alışılmış yoldan bizi attılar mı her şeyi mahvolmuş sanırsınız: halbuki burada yeni, daha iyi bir hayat başlamaktadır. Hayat var oldukça saadette vardır. İlerde çok, çok şeyler var."— Nataşa'ya dönerek: — Bunu size söylüyorum, dedi.

Nataşa büsbütün başka şeyler düşünerek:

— Evet, evet, — diye cevap verdi, — ben de her şeyi yeniden yaşamaktan başka bir şey istemezdim.

Piyer dikkatle ona baktı :

— Evet, başka bir şey istemezdim, diye Nataşa tekrar etti.

Piyer: rf

— Doğru değil, doğru değil, diye bağırdı.

100

HARB VE SULH

HARB VE SULH

101

Ben yaşıyorsam, yaşamak istiyorsam kabahatli değilim; siz de.

Birdenbire Nataşa başını ellerine aldı, ağlamaya başladı.

Prenses Mariya :

— Ne oluyorsun, Nataşa, dedi.

— Hiç, hiç. — Göz yaşları arasından Piyer'e gülümsedi. — Geceniz hayır olsun, yatmak zamanı.

Piyer kalktı, vedalaştı.

Prenses Mariya ile Nataşa, her zaman olduğu gibi, yatak odasına çekildiler, Piyer'in anlattığı şeyler üzerinde konuştular. Prenses Mariya, Piyer hakkında fikrini söylemedi. Nataşa da ondan bahsetmedi:

— Eh, Allaha ısmarladık, dedi Nataşa. Biliyor musun, ondan (prens Andrey'den) bahsetmiyoruz diye çok defa korkuyorum; hislerimizi bayağılaştırmaktan, korkuyor gibiyiz ama unutuyoruz.

Prenses Mariya derin derin içini çekti, bu iç çekişiyle Nataşa'nın sözlerinin doğruluğunu kabul ediyordu; fakat sözleriyle onun fikrine iştirak etmedi:

— Unutmak kabil mi? dedi.

— Bugün her şeyi anlatmak benim için o kadar iyi oldu ki; hem zor, hem acı, hem iyi Çok iyi, dedi

Nataşa; eminim ki Piyer, onu

gerçekten severdi. Bunun için kendisine anlattım... Bir şey var mı anlatmamda? diye birdenbire kızarak sordu.

Prenses Mariya :

— Piyer'e mi? A, hayır! O çok iyi insan dedi.

Nataşa, yüzünde prenses Mariya'nın çok-tanefer görmediği bir gülümseme ile birdenbire :

— Biliyor musun Mari, dedi. Temiz, parlak, taze bir hali var şimdi. Sanki banyodan çıkmış; anlıyor musun? Mânevi bir banyodan; değil mi?

Prenses Mariya :

— Evet, dedi. O, çok şey kazandı.

— Küçük redingotu da, dipten kesilmiş saçları da; tıpkı, ama tıpkı banyodan çıkmış gibi... Papa gibi, bir gün...

Prenses Mariya :

— Onun (prenses Andrey'in) neden onun kadar hiç kimseyi sevmediğini şimdi anlıyorum, dedi.

— Evet, ona benzemezdi de. Erkekler birbirlerine hiç benzemedikleri zaman dost olur, derler. Herhalde doğru bu. Ona benzer hiçbir tarafı yok, değil mi?

— Evet, ama fevkalâde bir insan.

102

HAEB VE SULH

— Eh, Allaha ısmarladık, diye Nataşa cevap verdi.

Aynı yaramazca gülümseme, unutulmuş gibi, yüzünde uzun zaman kaldı.

XIX

Piyer o gece uzun zaman uyuyamadı; kâh kaşlarını çatıp derin derin düşünerek, kâh birdenbire omuzlarını silkip irkilerek, kâh bahtiyarca gülümseyerek odada bir aşağı bir yukarı dolaştı durdu.

Prens Andrey'i, Nataşa'yı, onların sevimlerini düşünüyor, kâh Nataşa'nın geçmişini kısıyor, kâh bundan dolayı kendini kınıyor, kâh mazur görüyordu.

"E peki, ya bunsuz olmazsa ne yapmalı? Ne yapmalı? Demek böyle gerek", diye kendi kendine söylenip soyunarak bahtiyar, heyecanlı, fakat içinde şüphe ve kararsızlık hissetmek-sizin yatağa uzandı.

Kendi kendine :

"Bu bahtiyarlık ne kadar garip, ne kadar imkânsız olursa olsun, onunla karı koca olmak için her şeyi, her şeyi yapmak lâzım", dedi.

Piyer, daha bundan birkaç gün önce cuma günü Petersburg'a gitmeye karar vermişti. Perşembe günü uyandığı zaman Saveliçeş-

HARB VE SULH

103

yalan hazırlamak emrini almak için yanma geldi.

Piyer elinde olmayarak, fakat içinden :

"Nasıl, Petersburg'a mı? Ne Petersburg'u? Kim var Petersburg'da?" diye sordu. "Evet, çok zaman evvel, daha bu hâdiseden önce bir şey İEİn Petersburg'a gitmeye hazırlanıyordum galiift" diye hatırladı.

"Niçin ama? Belki de giderim. — Saveliç'in ihtiyar yüzüne bakarak: — Ne iyi yürekli, ne işine dikkatli adam, nasıl her şeyi hatırlıyor!" diye düşündü. "Hem ne tatlı gülümsemesi var!"

— E, hâlâ azad olmak istemiyor musun, Saveliç, diye sordu.

— Ne yapacağım azatlığı, ekselans? Yeri cennet olsun, rahmetli Kontun zamanında yaşadık, sizinle de başımız ağrımadı.

— Ya çocukların?

— Çocuklar da yaşar, ekselans: böyle e-fendilerle yaşanır.

Piyer :

— Peki ama, ya mirasçılarım? dedi. — Bir de evleniveririm... — elinde olmayan bir gülümsemeyle ilâve etti: Olur ya.

— Haddim olmayarak söylüyorum: çok iyi olurdu, ekselans.

104

HARB VE SULH

Piyer :

"Bunu kolay sanıyor, diye düşündü. Ne tehlikeli, ne korkunç bir şey olduğunu bilmiyor. Çok erken veya çok geç... Korkunç şey!"

Saveliç :

— Ne emredersiniz? Yarın gidecek misiniz? diye sordu.

Piyer :

— Hayır, hareketimi biraz geciktireceğim. Gideceğim zaman sana haber veririm. Zahmet oldu, affet, dedi ve Saveliç'in gülümsemesine bakarak şöyle düşündü: "Şimdi artık bir Petersburg meselesi olmadığım, her şeyden önce bu işin halledilmesi gerektiğini bilmemesi ne garip ama. Fakat herhalde biliyor da bilme-mezlikten geliyor. Konuşmalı mı onunla? Ne fikirde acaba? Hayır başka bir vakit". Kahvaltıda Piyer, Prenses bir gün önce prenses Mariya'da olduğunu ve orada hiç ummadığı biriyle: Nataşa Rostova ile karşılaştığım söyledi.

Prenses bu haberde, Piyer'in Anna Sem-yonovna'yı görmesinden daha büyük bir fevkalâdelik bulmadığını anlatır bir tavır takındı. Piyer sordu :

— Onu tanır mısınız?

— Prensesi görmüştüm, — diye cevap verdi. — Onun genç Rostof'a varması için ara-

HARB VE SULH

105

cılık edildiğini duydum. Rostoflar için bu çok iyi olurdu; hiçbir şeyleri kalmamış, diyorlar.

— Hayır, Rostova'yı tanır mısınız?

— Yalnız şu malûm hikâyeyi o zaman duymuştum. Çok acıklı.

Piyer içinden :

% Hayır, anlamıyor, yahut anlamamazlık-tan' geliyor, dedi. Ona söylememek daha iyi".

Prenses de Piyer'e yoî için azık hazırlamıştı.

Piyer içinden :

"Hepsi de ne iyi yürekli insanlar, dedi, bütün bu şeyler şimdi artık herhalde onlar için ilgi çeken bir şey olamaz, ama yine bu işlerle uğraşıyorlar. Hep benim için; şaşılacak

Şey".

Aynı gün polis âmiri Piyer'e gelerek o gün mülk sahiplerine dağıtılacak şeyleri almak için mutemedini Taş Saray'a yollamasını söyledi.

Piyer polis âmirinin yüzüne bakarak içinden

"Bak, bu da öyle, dedi, ne yiğit, ne yakışıklı, ne iyi yürekli subay! Böyle boş şeylerle uğraşıyorşimdi.

Sonra da namuslu bir adam olmadığını, dalavere çevirdiğini söylerler. Ne saçma şey! Hem neden çevirmesin? Öyle terbiye almış. Herkes aynı şeyi yapıyor. Ne hoş,

106

HARB VE SULH

ne iyi bir yüzü var; bana bakarken gülümsüyor da".

Piyer öğle yemeğine prenses Mariya'ya gitti.

Arabasıyla sokakta yanmış evlerin arasından geçerken bu harabelerin güzelliğine hayran olmuştu.

Evlerin bacaları, çökmüş duvarlar şiirli bir şekilde Rhin ve Colisee'yi andırıyor, yanıp yıkılmış mahalleler boyunca birbirini örterek, uzanıp gidiyordu. Karşılaştığı arabacılar, biniciler, kereste biçen doğramacılar, tacirler, dükkâncılar, hepsi neşeli, güler yüzlü, Piyer'e bakıyor ve sanki: "ay işte ol Bakalım bundan ne çıkacak", diyorlardı.

Prensес Mariya'mn evine girerken Piyer dün burada olduğunun, Nataşa ile görüştüğünün, konuştuğunun doğruluğundan şüpheye düştü. "Belki ben uydurdum bunu. Belki girince kimseyi göremeyeceğim". Fakat daha o-daya girmemeşti ki bir an*yok olan iradesiyle bütün benliğinde onun varlığını hissetti. Yine aynı hafif kıvrımlı siyah elbiselerini giyiyordu, saçları yine dünkü gibi taranmıştı, fakat kendisi büsbütün başkalaşmıştı. Dün Piyer, odaya girdiği zaman böyle olsaydı onu bir anda tanımakta gecikmezdi.

Daha çocuk denecek çağdayken, sonra prens Andrey'in nişanlısyken onu nasıl biliyor-duysa yine öyleydi. Gözlerinde neşeli bir sor-

HARB VE SULH

107

gu ışığı parıldıyordu; yüzünde okşayıcı, garip bir yaramazlık ifadesi vardı.

Piyer öğle yemeğini yedi, akşam geç vak- te kadar kalacaktı; fakat prenses Mariya akşam duasına gidiyordu; o da beraber çıktı.

Ertesi gün Piyer erkenden oraya gitti, öğle yemeğini orada yedi, geç vakte kadar kaldı. JPrensес Mariya ile Nataşa'nın, misafirlerinden memnun oldukları besbelli olmasına, Piyer'in bütün hayat ilgilerinin şimdi bu evde toplanmasına rağmen akşama doğru söylenecek lâf kalmamıştı; söz biteviye önemsiz bir konudan öbürüne geçiyor ve sık sık kesiliyordu. Piyer o akşam o kadar çok oturmuştu ki prenses Mariya ile Nataşa, ne zaman gidecek diye sorar gibi, birbirlerine bakıyorlardı. Piyer bunu görüyor da yine gidemiyordu. Kendini fena, zor bir durumda hissediyordu, fakat gene de oturuyordu, çünkü kalkıp da gidemiyordu.

Prensес Mariya bunun sonu gelmeyeceğini görünce ilk olarak kalktı, baş ağrısını ileri sürerek müsaade istedi:

— Demek yarın Petersburg' agidiyorsu-mız, öyle mi? dedi.

Piyer hayretle ve âdeta alınmış gibi, çabuk çabuk :

— Hayır, ben gitmiyorum, dedi. Ama yok, Petersburg'a mı? yarın; yalnız, şimdi ve-

HARB VE SULH

109

108

HARB VE SULH

dalaşmayacağım. Siparişleriniz için uğrayacak ğım.

Bunları söylerken prenses Mariya, karşısında kızarak ayakta duruyor, gitmiyordu.

Nataşa elini ona uzattı ve çıktı. Prensес Mariya, tersine olarak, gidecek yerde kendini koltuğa bıraktı.

Işıklı, derin bakışlarla sert sert, dikkatli dikkatli Piyer'e baktı. Bundan evvel açıkça gösterdiği yorgunluk şimdi büsbütün geçmişti. Uzun bir konuşmaya hazırlanır gibi derin derin içini çekti.

Piyer'in bütün utangaçlığı, şaşkınlığı, Na-taşa'nın gitmesiyle birdenbire yok oldu, yerine telâşlı bir canlılık geldi. Koltuğunu hızla prenses Mariya'ya yaklaştırdı.

Bir söze karşılık verir gibi:

— Evet, söylemek istiyordum size, — diyerek onun bakışlarına cevap verdi. — Prens, bana yardım ediniz, ne yapayım? Ümid-edebilir miyim? Prens, dostum, dinleyiniz beni. Her şeyi biliyorum. Biliyorum ki ona lâıyk değilim; biliyorum ki şimdi bundan bahsedilemez. Fakat onun kardeşi olarak istiyorum, yapamam...

Durdu, elleriyle yüzünü, gözlerini sildi. Düzgün konuşmak için kendini zorlayarak :

— Ya, evet, — diye devam etti. —

ne zamandan beri sevdiğimi bilmiyorum. Fa4

İcat ben yalnız onu, bütün hayatım müdde-tince yalnız onu sevdim ve öyle seviyorum ki onsuz kendime bir hayat tasavvur edemiyorum. Ona şimdi evlenme teklifinde bulunma-. ya cesaret edemem; fakat benim olabileceği ve benim bu fırsatı... bu fırsatı kaçıracağım düşüncesi... korkunç: — Bir an sustu, Prens cevap vermeyince eline dokunarak ilâve etti: — Söyleyiniz, ümid-edebilir miyim? Söyleyi-mi?ne yapayım? Aziz Prens. Prens Mariya :

— Söylediğiniz şeyi düşünüyorum, — di-. ye cevap verdi. — Bakın ne söyleyeceğim size Şimdi ona aşktan bahsetmekte haklısınız... Prens durdu. Şimdi ona aşktan bahsedilemez, diyecekti; fakat durdu, çünkü evvelki gün Nataşa'nın birdenbire değişmesinden anlamıştı ki Piyer'in aşkını ilân etmesinden gücenmek şöyle dursun, istediği yalnız buydu.

Fakat prenses Mariya sözünü yine şöyle bitirdi:

— Şimdi ona söylemek... olmaz.

— Peki, ne yapayım ben? Prens Mariya :

— Bunu bana bırakın, dedi. Biliyorum ki...

Piyer, prenses Mariya'nın gözlerine baktı:

— Evet, sonra?... dedi.

110

HARB VE SULH

Prens Mariya :

— Biliyorum ki seviyor... dedi, sevecek sizi, diye düzeltti.

Bu sözü bitirmesine vakit kalmadan Piyer yerinden fırladı, ürkek bir yüzle prenses Mariya'nın elini yakaladı :

— Neden böyle sanıyorsunuz? Sizce ümit besleyebilirim demek, öyle mi? Öyle mi sizce?!

Prens Mariya gülümseyerek :

— Evet, bence öyle, dedi. Ana babasına yazın, sonrasını bana bırakın. Sırası gelince ben ona açarım. Ben istiyorum bunu ve kalbim bana bu olacak diyor.

Piyer, prenses Mariya'nın ellerini öperek :

— Hayır, bu mümkün değil! Ne kadar mesudum! Bu mümkün değil!... Ne kadar mesudum! Hayır, mümkün değil! diyordu.

Prens Mariya:

— Siz Petersburg'a gidin; daha iyi. Ben size yazarım, dedi.

— Petersburg'a mı? Gideyim öyle mi?I Peki, olur. Ama yarın yine size gelebilir mi-| yim?

Ertesi gün Piyer vedalaşmaya geldi. Na-I taşa evvelki günlerden daha az heyecanlıydı;] fakat bugün Piyer bazan onun gözlerine baka-1 rak kaybolduğunu, kendisinin de, onun da artık mevcut olmadığını, ortada sadece bir saa-

HARB VE SULH

111

çlet duygusu kaldığını hissediyordu. Ruhunu sevinçle dolduran her bakışı, her hareketi karşısında, her sözünde içinden: "Acaba? Hayır, mümkün değil", diyordu.

Onunla vedalaşırken ince, zarif elini aldı, istemeyerek elinde uzun zaman tuttu.

"Bu elin, bu yüzün, bu gözlerin, bana yabancı olan bütün bu kadın güzelliği hazinesinin ^bed'i olarak benim olması, bana kendim kadar yakın olması mümkün mü? Hayır, bu mümkün değil..."

Yüksek sesle Nataşa ona :

Allaha ısmarladık, Kont, — dedi ve yavaşça ilâve etti: — Sizi dört gözle bekleyeceğim.

Bu basit sözle, bu sözlerle birlikte canlanan bakışlar ve yüz ifadesi, iki ay müddetle Piyer'in bitmez tükenmez hatıralarına, konuşmalarına, tatlı hülyalarına konu olmuşlardı. İçinden: "Sizi dört gözle bekleyeceğim... Evet, evet, nasıl söylemişti? Evet, sizi dört gözle bekleyeceğim. Ah, ne kadar mesudum! JMedir bu, ne kadar mesudum!" diyordu.

XX

Piyer şimdi Elen'le evleneceği zaman aynı şartlar içinde ruhunda olup bitenlere benzer bir şey hissetmiyordu.

112

HARS VE SULH

HARB VE SULH

113

Kendisine söylenen sözleri, o zamanki gibi, acı bir utanma hissi ile tekrarlamıyor, içinden: "Ah niçin bunu söylemedim, niçin o zaman Je vous aime1 dedim?" demiyordu. Şimdi, tersine, onun ve kendisinin her sözünü, yüzünün, gülümsemesinin bütün ayrıntılarıyla hayalinde tekrarlıyor, onlardan bir şey eksiltmek, onlara bir şey ilâve etmek istemiyor: sadece tekrarlamak istiyordu. Giriştiği iş iyi midir, fena mıdır diye içinde şimdi bir şüphe gölgesi yoktu. Bir tek korkunç şüphe bazan içine düşüyordu. Bu bir rüya mı acaba? Prenses Mariya aldanmış olmasın? Fazla mağrur muyum, kendime fazla mı güveniyorum yoksa? İnanıyorum; ya bir de, olur ya, prenses Mariya ona açar da, o da gülümseyerek "Ne garip şey! Herhalde aldanmış olsa gerek, ş bilir mi ki o bir insan, basbayağı bir in- ; san, ama ben?... Ben büsbütün başka, üstün i bir varlığım, diye cevap verirse.

<

Yalnız bu şüphe sık sık Piyer'in içine dü- j şüyordu. Şimdi hiçbir plân da tasarlamıyordu. | İlerdeki saadet ona o kadar inanılmaz bir şey ; geliyordu ki, bu gerçekleşse artık başka bir , şey istemezdi. Her şey biterdi.

{

Piyer'i, — kendini kabiliyetsiz saydığı — beklenmedik bir sevinç çılgınlığı kapladı. Ha-j yatm bütün mânası, yalnız kendisi için değil

1 Sizi seviyorum.

bütün dünya için, ona yalnız kendi aşkından ve onun kendisini sevmesi imkânından iba-retmiş geliyordu. Bazan bütün insanlar ona, yalnız bir şeyle, onun gelecek saadetiyle meşgul görünüyorlardı. Bazan ona öyle geliyordu ki herkes de kendisi gibi sevinç içindedir, ancak başka şeylerle ilgili görünerek bu sevinci gizlemeye çalışmaktadır. Her sözde, her harekette kendi saadetine bir îma görüyordu. Rastladığı insanları çoğu zaman, gizli bir muvafakat ifade eden manalı, mesut bakışları ve gülümsemeleriyle hayrete düşüyordu. Fakat insanların onun saadetini bilmeleri mümkün olabileceğini anlayanca bütün kalbiyle onlara acıyor, uğraştıkları şeylerin ehemmiyet vermeye değmez, büsbütün saçma ve boş şeyler olduğunu ne yapıp yapıp onlara anlatmak arzusunu duyuyordu.

Bir memuriyet alması teklif edildiği yahut bütün insanların saadeti bu veya şu sonuca bağlı olduğu farz edilerek umumi, devlete ait birtakım işler hakkında veya harb üzerinde görüşüldüğü zaman rikkatli, acıyan bir gülümsemeyle dinliyor, kendisiyle konuşan kimseleri garip mütalâalarıyla hayrete düşürüyordu. Fakat hayatın gerçek mânasını, yani onun hislerini anlamış görünen insanlar gibi bunu besbelli anlamayan bahtsızlar ve bütün insanlar da o devirde ona, içinde yanan hissin öyle

114

HARB VE SULH

i

HARB VE SULH

115

parlak bir ışığı altında görünüyorlardı ki herhangi bir kimseyle karşılaşınca ondaki iyi ve sevmeye değer her şeyi küçük bir gayret sarf etmeden hemen görüyordu.

Ölen karısının işlerine ve kâğıtlarını incelerken onun hâtırasına karşı — şimdi kendisinin tattığı saadeti bilmediği için duyduğu merhametten başka — hiçbir his duymuyordu. Yeni bir vazife ve bir nişan aldığı için şimdi bilhassa gururlu olan prens Vasili ona acınacak, iyi yürekli ve zavallı bir ihtiyar görünüyordu. Piyer sonraları bu mesut çılgınlık devrini sık sık hatırladı. Bu müddet içinde insanlar ve olaylar hakkında verdiği bütün hükümler onun için daima doğru kaldı. İnsanlar ve eşya karşısındaki bu görüşlerinden sonraları ayrılmak şöyle dursun, tersine olarak, iç şüphelerinde, tereddütlerinde bu çılgınlık devrindeki görüşüne sarılır ve bu görüş her zaman doğru çıkardı.

"İhtimal ki, diye düşünürdü, ben o zaman garip ve gülünç bir insandım; fakat görüldüğüm gibi çılgın değildim o zaman. Tersine, o zamankinden daha akıllı ve anlayışlıydım; hayatta anlamaya değer her şeyi anlardım, çünkü... mesuttum".

Piyer'in çılgınlığı şundan ibaretti ki, eskiden olduğu gibi, insanları sevmek için — onların meziyetleri diye adlandırdığı — şahsi sebepler beklemiyordu; sevgi yüreğini dolduruyor ve insanları sebepsiz yere severken onları sevmeye lâyık kılan şüphe götürmez sebepler buluyordu.

XXI

Piyer gittikten sonra Nataşa'nın sevinçli, bir gülümseme ile, onun tıpkı, ama tıpkı, banyodan çıkmış gibi, redigotlu, kesik saçlı olduğunu prenses Mariya'ya söylediği o ilk akşamdan beri genç kızın ruhunda gizli, kendisinin de bilmediği yenilmez bir şey uyanmıştı.

Her şeyi: yüzü, yürüyüşü, bakışı, sesi her şeyi birdenbire değişmişti. Kendisi için de beklenmedik bir hayat hamlesi, saadet ümitleri belirmişti ve tatmin edilmek istiyorlardı. İlk akşamdan beri Nataşa bütün başına gelenleri sanki unutmuştu. O zamandan beri durumundan bir defa şikâyet etmemiş, geçmişe dair tek bir söz söylememişti ve artık gelecek için eğlenceli plânlar yapmaktan korkmuyordu. Piyer'den az bahsediyordu, fakat prenses Mariya onu anınca gözlerinin çoktan beri sönen ferisi yanıyor, dudakları garip bir gülümsemeyle büzülüyordu.

Nataşa'da görünen değişiklik prenses Mariya'yi ilkin hayrete düşürmüştü; fakat mâna-

116

HARB VE SULH

sını anlayınca bu değişiklik onu müteessir etti. Değişikliğin sebebini yalnız düşündüğü zaman içinden : "Kardeşimi o kadar az mı seviyordu ki onu bu kadar çabuk unuttu" diyordu. Fakat Nataşa ile beraber oldukları zaman ona darılmıyor, onu ayıplamıyordu. Uyanan ve Nataşa'yı kavrayan hayat hamlesi, anlaşılan, o kadar zaptolunmaz, kendisi için o kadar beklenmedik bir şeydi ki prenses Mariya, Nataşa'nın yanında, kendi içinden bile onu ayıplamaya hakkı olmadığını hissediyordu.

Nataşa bu yeni hisse kendini öyle candan, öyle yürekten kaptırmıştı ki şimdi kederli değil, neşeli olduğunu gizlemeye bile kalkışmıyordu.

Prensес Mariya, Piyer'le yaptığı gece konuşmasından sonra odasına döndüğü zaman Nataşa eşikte onu karşıladı:

— Söyledi değil mi? Ha^ Söyledi değil mi? diye tekrarlardı.

Sevinçli, aynı zamanda sevinç için af di-liyen acıklı bir ifade Nataşa'nın yüzünde durakladı :

— Kapının arkasından dinlemek istedim; ama biliyorum ki bana söyleyeceksin.

Nataşa'nın bakışları prenses Mariya için çok açık, çok dokunaklıydı; onun heyecanım

HAEB VE SULH

117

görmek kendisine çok acı gelmişti, ama sözleri ilk anda prenses Mariya'nın ağrısına gitti. Kardeşini onun aşkını hatırladı.

İçinden :

"Ama ne yapsın! Başka türlü yapamaz", dedi.

Hüzünlü, biraz sertçe bir yüzle Piyer'in bütün söylediklerini Nataşa'ya nakletti. Nataşa onun Petersburg'a gitmeye hazırlandığını duyunca şaştı. Anlamamış gibi tekrarlardı:

— Petersburg'a hal!

Fakat prenses Mariya'nın yüzündeki hüznü ifadeyi görünce, bu hüznün sebebini anladı, birden ağlamaya başladı :

— Mari, dedi, ne yapayım, söyle bana : kötü olmaktan korkuyorum. Sen ne söylerse» onu yapacağım; bana öğret...

— Onu seviyor musun? Nataşa yavaşça :

— Evet, dedi.

Prens Mariya bu göz yaşlarının hatırı için Nataşa'nın sevincini büsbütün affederek :

— Peki neye ağlıyorsun? Senin hesabına ben bahtıyarım, dedi.

— Hemen olmaz bu, bakalım ne zaman. Düşün, onun karısı olunca ne kadar bahtıyar olacağım; ya sen Nicolas'ya varacak mısın?

118

HARB VE SULH

— Nataşa, benden bahsetmemeni rica ettimdi. Senden konuşalım.

Sustular. Nataşa birdenbire :

— Ama neden Petersburg'a gidiyor, — dedi; ve hemen cevabını kendisi verdi. — Hayır, hayır, öyle lâzım herhalde... Değil mi, Ma-ri? Öyle lâzım...

EPİLOG

BİRİNCİ KISIM

I

"fi 812 den sonra yedi yıl geçti. Avrupa'nın fırtınalı tarih denizi kendi kıyılarına çekildi. Yatışmışa benziyordu; fakat insanlığı hareket ettiren esrarengiz kuvvetler (esrarengiz, çünkü onların hareketini tâyin eden kanunlar meç-hulümüzdür) hükümlerini yürütmekte devam, ediyordu.

Tarih denizinin yüzü durgun görünmesine rağmen insanlık da zaman gibi arsız olarak hareket etmekteydi. Türlü insan gurupları teşekkül edip sonra dağılıyor; devletlerin doğması, dağılması ve milletlerin yer değiştirmesi sebepleri hazırlanıyordu.

Tarih denizi, eskisi gibi, taşıp köpürerek bir kıydan öbürüne hamle etmiyordu : içinden kaynıyordu.

Tarihî şahsiyetler, eskisi gibi, dalgalar halinde bir kıydan öbürüne akın etmiyor, şimdi oldukları yerde dönüyor gibiydiler. Evvelce askerî kıtaların başında kitlelerin hareketini, harb, sefer ve muharebe emirleriyle aksettiren tarihî şahsiyetler, şimdi kay-

120

HAEB VE SULH

nıyan hareketi siyasi, diplomatik mülâhazalarla, kanunlarla, antlaşmalarla aksettiriyorlardı...

Tarihî şahsiyetlerin bu faaliyetini tarihçiler irtica diye adlandırdılar.

Tarihçiler, irtica dedikleri şeyin, kanaatle-rince, sebebi olan bu tarihî şahsiyetlerin faaliyetlerini anlatırken onları şiddetle tenkid-ederler. Aleksandr'dan, Napolyon'dan, Mme Stael, Fotius, Schelling, Fichte, Chateaubriand vesaireye kadar o zamanın bütün tanınmış simaları onların amansız mahkemelerinin ö-nünden geçer, terakkiye veya irticaa yardım edip etmediklerine göre beraet eder veya mah| kûm olurlar.

Onlara göre bu devirde Rusya'da da irti-' ca vardı ve bu irticanın başlıca sebebi I. Alek-sandr'dı; o Aleksandr ki, yine onların yazdığına göre, saltanatı devrinde alman liberal tedbirlere ve Rusya'nın kfertuluşuna âmil olmuştu.

Bugünkü Rus edebiyatında kolej öğrencisinden tarih bilginine kadar, saltanatın bu devresindeki yanlış hareketlerinden ötürü, Aleksandr'a taş atmıyan kimse yoktur.

"Yok, şöyle hareket etmesi gerekti. Bu işte iyi, öbüründe fena hareket etti. Saltanatının başlangıcında ve 1812 yılında çok iyi davrandı; fakat Lehistan'a anayasa vermekle, mu-

HARB VE SULH

121

jcaddes ittifakı yapmakla, Arakçeyef'e yetki vermekle, Golitsm, onun onun mistisizmini Ordunun cephedeki kısmıyla meşgul olmakla fena yaptı; Semyonovski alayını dağıtmakla fena etti v.s.".

İnsanlığın iyiliği hakkındaki bilgilerine dayanarak tarihçilerin ona karşı yaptıkları bütün tenkidleri birer birer saymak için sahife-leîft dolusu yazı yazmak lâzımdı.

Bu tenkidler ne ifade eder?

I Aleksandr'm, saltanatı devrindeki liberal tedbirler, Napolyon'la mücadele, 1812 de gösterdiği matanet ve 1813 yılı seferi gibi, ta-rihçilerce tasvibedilen hareketleriyle aynı kaynaktan — Aleksandr'm şahsiyetini meydana getiren kan, terbiye ve hayat şartlarından — çıkan mukaddes ittifak, Lehistan'ın yeniden kurulması, 1820 seneleri irticai gibi hareketleri tenkid edilmektedir.

Bu tenkidlerin mahiyeti nedir?

Üzerine toplanan bütün tarihî şuaların kuvvetini körleten bir mihrakta durur gibi insan iktidarının mümkün olan en yüksek bir derecesinde duran I. Aleksandr gibi tarihî bir şahsiyetin; dünyada iktidarın ayrılmaz eşi olan en kuvvet nüfuzlara, entrikalara, aldatmalara, dalkavukluklara, iğvalara mâruz bir şahsiyetin; ömrünün her dakikasında Avrupa'da olup biten her şeyin sorumluluğunu kendi üzerinde

122

HARB VE SULH

HAEB VE SULH

123

hisseden bir şahsiyetin, uydurma değil, her insan, gibi kendine mahsus âdetleri, ihtirasları, iyiliğe, güzelliğe, hakikate meyli olan canlı bir şahsiyetin elli yıl önce, faziletli olmaması değil (tarih bunun için kimseyi suçlandırmaz), gençliğinden beri ilimle, yani kitap okumakla, ders vermekle, bu kitapları ve dersleri bir deftere geçmekle uğraşan bir profesörün insanlığın iyiliği hakkında şimdi taşıdığı görüşleri ta-şımamasıdır.

Fakat I. Aleksandr'm elli yıl önce milletlerin iyiliği neden ibaret olduğu hakkındaki görüşünde aldandığı farz edilse bile kabul etmek lâzımdır ki. Aleksandr hakkında hüküm yürüten tarihçi de bir müddet geçtikten sonra aynı şekilde insanlığın iyiliği ne olduğu hakkındaki görüşünde haksız çıkacaktır. Tarihin gelişmesini takibederken, insanlığın iyiliği neden ibaret olduğu hakkındaki görüşün her yıl, her yeni yazarla değiştiğini, gördüğümüze göre, bu tahmin bir kat daha tabî ve zaruridir. Öyle ki, hayır görünen şey on yıl sonra şer olu-yoor. Bundan başka, aynı zamanda hayır ve şer hakkında birdenbire tamamiyle zıt görüşler buluruz : Lehistan'a verilen anayasayı, mukaddes ittifakı bir kısım insanlar Aleksandr'-m bir hizmeti, diğer bir kısmı hatası olarak ileri sürüyor.

Aleksandr'la Napolyon'un icraatı için faydalı veya zararlı demek doğru değildir, çünkü bunun neden faydalı veya zararlı olduğunu söyleyemeyiz. Eğer bu icraat bir kimsenin hoşuna gitmezse, sadece onun, hayır hakkındaki mahdut anlayışına uygun düşmediği için gitmez. 1812 de Moskova'da babamın evini korumayı veya Rus ordusunun şerefini, Petersburg üniversitesinin veya diğer üniversitelerin gelişmesini yahut Lehistan'ın hürriyetini, Rusya'nın kudretine veya Avrupa muvazenesini yahut bir nevi Avrupa medeniyetini, ilerlemeyi hayır sayıyorsam, her tarihî şahsiyetin icraatında bu gayelerden başka gayeler, benim anlıyamıyacağım daha umumi gayeler bulunduğunu kabul etmem lâzımdır.

Fakat, ilim denen şeyin bütün tezatları u-zaklaştırmak imkânını, tarihî şahsiyetler ve olaylar için değişmez bir iyi ve fena ölçüsü taşıdığını farz edelim.

Farz edelim ki Aleksandr her şeyi başka türlü yapabildi. Farz edelim ki onu suçlan-dıranlarm, insanlığın son gayesini bilmek iddiasında olanların talimatı gereğince şimdiki tenkidcilerin ona verecekleri halkçılık, hürriyet, eşitlik ve ilerleme (daha başkaları da galiba yok)) programına göre hareket edebilirdi. Farz edelim ki bu program gerçekleşebilirdi ve gerçekleşmişti, Aleksandr da ona göre hareket etti; hükümetin o zamanki yoluna aykırı hareket edenlerin icraatı, tarihçilerin kanaa-

124

HARB VE SULH

tince iyi, faydalı olan icrat o zaman ne olurdu? Bu icraat olmazdı, hayat olmazdı, hiçbir şey olmazdı.

Beşer hayatının akıl ve idrakla idare edi-'lebileceği kabul edilirse hayat imkânı yok olur. i

II

Tarihçilerin yaptığı gibi, insanlığı, Rusya veya Fransa'nın azameti yahut Avrupa muvazenesi veya inkılâp fikrinin yayılması yahut umumi ilerleme gibi ve daha başka büyük gayelere büyük adamların götürdükleri kabul edilirse, tarih hâdiselerini tesadüf ve deha kavramı olmadan izah etmek imkansızlaşır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılın başındaki Avrupa harplerinin gayesi Rusya'nın büyüklüğü idiyse bu gayeye bütün evvelki harpler ve istilâlar olmadan da varılabilirdi. Gaye Fransa'nın büyüklüğü idiyse bu gayeye inkılâpsız ve imparatorluksuz da ulaşılabilirdi. Eğer gaye bazı fikirleri yaymak idiyse basın, bunu askerlerden çok daha iyi yapardı. Gaye ilerleme ve medeniyet idiyse medeniyetin yayılması için insanları ve onların zenginliklerini mahvetmekten başka daha uygun yollar bulunduğunu tahmin etmek çok kolaydır.

Niçin böyle oldu da başka türlü olmadı? Çünkü böyle oldu.

HARB VE SULH

125

"Tesadüf böyle bir durum hazırladı; deha ondan faydalandı". Tarih böyle diyor. Fakat tesadüf nedir? Deha nedir?

, Tesadüf ve deha kelimeleri gerçekten mevcut bir şey ifade etmezler; bunun için tarif edilemezler. Bu kelimeler ancak olayları anlayışın belli bir derecesini ifade ederler. Böyle bir volayın neden meydana geldiğini bilmiyo-rurîrç bilemeyeceğimi sanıyorum: bunun için öğrenmek istemiyorum, tesadüf diyorum. Tesiri bütün insanlığın vasıflarıyla mütenasip olmayan bir kuvvet görüyorum; bunun neden ilerigeldiğini anlamıyorum, deha diyorum.

Çoban tarafından her akşam özel bir bölmeye sürülen ve diğerlerinin iki misli semiren bir koyun sürüye bir dâhi görünse gerektir. Her akşam umumi ağıla değil de özel bir yulaf yemliğine bilhassa bu koyunun düşmesi, bilhassa onun böyle yağ bağlaması, semirmesi dâhiliğin bir sıra olağanüstü tesadüfle hayret verici bir birleşmesi gibi görünecektir.

Fakat koyunlar, kendilerine ne olursa kendi koyunca gayelerine erişmek için olacağını düşünmekten vazgeçsinler; başlarından geçen hâdiselerin kendileri için anlaşılabilir bir gaye olabileceğini farz etsinler, besiyeye konan koyunun başından geçen şeylerdeki vahdeti, mantıki akışı derhal görürler. Onun ne maksatla

126

HAEB VE SULH

besiyeye konduğunu bilmeseler bile bütün başın-1 dan geçenlerin umulmadık bir şekilde geçmediğini, ne tesadüf, ne tesadüf, ne deha kavramına artık ihtiyaçları kalmadığını herhalde öğreneceklerdir. Ancak anlaşılır ve yakın olan gayeyi bil-1 mekten vazgeçmekle, son gayenin bizim içini ulaşılmaz bir şey olduğunu kabul etmekle) ki tarihî şahsiyetlerin hayatındaki mantıki akışı ve maksada uygunluğu görürüz; onların yapacakları umumi insanlık vasıflarıyla mütenasip olmayan tesirin sebebini anlarız, tesadüf ve deha sözlerine ihtiyacımız kalmaz.

Avrupa milletlerinde hüküm süren heyecanın gayesini bilmediğimizi, sadece evvelâ Fransa'da, sonra İtalya'da, Afrika'da, Prusya'da, Avusturya'da, İspanya'da ve Rusya'daki cinayetlerden ibaret olayları bildiğimizi, batıdan doğuya ve doğudan batıya hareketler bu olayların umumi mahiyetini teşkil ettiğini kabul edelim, o zaman Napolyon'un ve Aleksandr'ın karakterlerinde fevkalâdelik, dâhilik görmemize lüzum kalmayacağı gibi bu zarları bütün diğer insanlardan başka türlü tasavvur etmemiz de imkânsız olacaktır; bu insanları oldukları gibi yapan küçük vakaları bir tesadüf diye izah etmeye lüzum kalmayacağı gibi bütün bu küçük vakaların zaruri olduğu da meydana çıkacaktır.

HARB VE SULH

127

Son gayeyi öğrenmekten vazgeçince açık olarak anlarız ki, tıpkı hiçbir bitkiye, verdiğinden daha uygun çiçekler ve tohumlar düşünölemeyeceği gibi, bütün geçmişleriyle, yapacakları vazifeye en küçük ayrıntılara varıncaya kadar bu derece uygun başka iki insan düşünölemez.

-t

III

içinde bulunduğumuz yüzyılın başında Avrupa olaylarının esaslı, önemli mânası, Avrupa milletlerinin batıdan doğuya, sonra doğudan batıya kitle halindeki savaşçı hareketidir. Bu hareket ilk önce batıdan başladı. Batı milletleri savaşçı hareketlerini Moskova'ya kadar uzatabilmek için; 1) Doğunun savaşçı grubuyla çarpışmaya dayanacak büyüklükte bir grup meydana getirmeleri; 2) Yerleşmiş olan bütün geleneklerden, âdetlerden vazgeçmeleri; 3) Savaş hareketlerini yaparken, bu hareketleri sırasında aldatmaları, yağmaları, katilleri, gerek kendisi, gerekse onlar için haklı gösterebilecek bir adamın başlarında bulunması lâzımdı.

Fransız inkılâbından başlayarak eski, yeter derecede büyük olmıyan gurup dağılıyor, eski âdetler, gelenekler yok oluyor; yavaş yavaş yeni daha büyük bir gurup doğuyor, müstakbel hareketin başında bulunması ve olacak

128

HARB VE SULH

HARB VE SULH

129

işlerin bütün sorumluluğunu taşıması gereken adam hazırlanıyor.

Kanaatleri, âdetleri, gelenekleri, asleti ol-mıyan, hattâ Fransız olmıyan bir adam, çok garip görünen tesadüflerle, Fransayı heyecana salan bütün partilerin arasından ilerliyor ve hiçbirine yanaşmadan önemli bir mevkie yükseliyor.

İş arkadaşlarının bilgisizliği, düşmanlarının zayıflığı, değersizliği, yalanma inandırma, göz kamaştırıcı, kendine güvenir dar görüşlülük, onu ordunun başına getiriyor. İtalyan ordusunun parlak kadrosu, hasımların çarpışmaya isteksiz oluşu, çocukça bir küstahlık ve kendine güvenlilik ona askerî bir şöhret sağlıyor. Sayısız tesadüfler ona her yerde yoldaşlık ediyor. Fransız zimamdarlarının gözünden düşmesi işine yarıyor. Kendisine mukadder olan yolu değiştirmek teşebbüsü başarısızlığa uğruyor : Rusyanm hizmetine kabul edilmiyor, Türkiyede iş bulamıyor. İtalyan harbi sırasında birkaç defa mahvolmak tehlikesiyle burun buruna geliyor, her defasında da umulmadık bir şekilde kurtuluyor. Rus orduları, onun sat-vetini yok edebilecek o Rus orduları, türlü diplomatik düşüncelerle, o Avrupada bulundu müddetçe oraya ayak basmıyor.

İtalyadan Paris'e dönüşünde hükümeti, içine düşenleri mutlak surette silip süpüren, yok eden bir çözülme halinde buldu. Onun için bu tehlikeli durumdan çıkmanın çaresi mânâsız, sebepsiz bir Afrika seferidir. Yine aynı tesadüf denen şeyler ona yoldaşlık ediyor. Zaptedilmez Malta tek bir silâh patlama-rdan teslim oluyor; en düşüncesizce emirleri başarı ile neticeleniyor. Sonraları tek bir sandal geçirmeyecek olan düşman donanması bütün bin orduya yol veriyor. Afrikada hemen hemen âflâhsız olan bir halka karşı bir sürü cinayetler işleniyor. Bu cinayetleri işliyen insanlar, bilhassa onların şefi, bunun çok güzel bir hareket, bir şan ve şeref olduğuna, Sezar'm Makedonyalı İskender'in başarılarına benzediğine inanıyor.

Kendisi için hiçbir şeyi fenalık saymamak her türlü cinayete anlaşılmaz, tabiatüstü bir önem vererek onunla iftihar etmekten ibaret olan şan, şeref ve büyüklük ideali, bu adama ve ona bağlı kimselere rehber olacak ideal, Afrikada serbestçe imal ediliyor. Ne yaparsa altından çıkıyor. Veba yanma yaklaşıyor. Esirlere zulmetmek, esirleri öldürmek onun için suç olmuyor. Çocukça ihtiyatsızlık, Afrikadan, felâket içinde bulunan arkadaşlarından sebepsiz yere ve nankörce ayrılış onun için bir hizmet sayılıyor; yine düşman donanması, kaçmasına iki defa yol veriyor. İşlediği mesut cinayetlerle başı dönmüş, rolüne hazırlanmış, hiçbir maksadı olmaksızın Paris'e geldiği za-

I

130

HARB VE SULH

man bir yıl önce onu mahvedecek olan cumhuriyet hükümetinin dağılışı artık son haddine varmıştı; bu yeni, partilere yabancı adamın varlığı hükümeti ancak yükseltirdi.

Hiçbir plânı yoktu; her şeyden korkuyordu; fakat partiler ona sarılıyor, yardımını is. tiyorlar.

Yapılacak şeyi, İtalyada, Mısırdaki hazırladığı şan ve şeref idealiyle, kendine tapma çılgınlığıyla, cinayet işlemekte küstahlığıyla, ha-yâsızlığıyla, yalnız o gerçekleştirebilir.

O, kendisini bekliyen yer için lâzım; bunun için hemen hemen iradesine bağlı olmadan, kararsızlığına, plâni olmamasına, işlediği bütün yanlışlıklara rağmen iktidarı ele geçirmek amacını taşıyan bir komploya sürükleniyor ve komplo başarı ile sonuçlanıyor.

Onu direktuvar toplantısına itiyorlar. Korkuyor, kendini mahvolmuş sayarak kaçmak istiyor; bayılıyormuş gibi Çapıyor; onu mahvetmesi gereken mânâsız şeyler söylüyor. Fa-Tsat evvelce anlayışlı, gururlu olan Fransa idarecileri rollerinin sona erdiğini şimdi hissederek ondan daha çok şaşırılmışlar, söyledikleri sözler, iktidarı elde tutmak ve onu mahvetmek için söylenmesi gereken sözler değil.

Tesadüf, milyonlarca tesadüf ona iktidarı veriyor, herkes, sanki anlaşılmış gibi bu iktida-

HARB VE SULH

131

nn sağlamlaşmasına yardım ediyor. Tesadüfler o zamanki Fransız idarecilerinin karakterine ona boyun eğen bir şekil veriyor, tesadüfler I. Paul'un karakterine onun iktidarını kabul edecek bir şekil veriyor, tesadüf ona karşı, kendisine bir zarar vermek şöyle dursun iktidarını sağlamlaştıran bir komplo hazırlıyor. Tesadüf Enghien dükünü onun eline düşürüyor *e bilmiyerek onu öldürmeye zorluyor; bununla da, kuvvetli olduğu için haklı olduğuna halkı bütün diğer vasıtalarından daha iyi inandırıyor. Tesadüf öyle yapıyor ki bütün kuvvetini, kendisini mahvedeceği besbelli olan İngiltere seferine veriyor, fakat bu niyetini hiçbir zaman yerine getirmiyor, ansızın savaşı teslim olan Makc'a, onun Avusturyalı kuvvetlerine saldırıyor. Tesadüf ve deha Osterliç önlerinde ona zafer sağlıyor; bir tesadüf eseri olarak yalnız Fransızlar değil, vukua gelecek hâdiselere iştirak etmeyecek olan İngiltere müstesna, bütün Avrupa, herkes, cinayetleri karşısında eskiden duydukları korku ve nefretin aksine olarak şimdi onun iktidarını, kendi kendine verdiği unvanı, herkese pek güzel ve akla uygun gelen şan ve şeref idealini kabul ediyor.

Batı kuvvetleri, kendilerini gelecek harekete alıştırır, hazırlar gibi 1805, 1806, 1807, 1809 yıllarında kuvvetlenerek ve artarak birkaç defa doğuya akın ettiler. 1811 de Fransada te-

132

HARB VE SULH

.şekkül eden bir grup, Orta Avrupa milletleriy. le birleşerek büyük bir grup vücuda getiriyor. Büyüyen insan grubuyla beraber, hareketin başında bulunan adamın kendini haklı gösterme gücü de daha çok geliyor. Büyük harekettten önceki on yıllık bir hazırlık devresi içinde bu adam Avrupanın bütün taçlı şahsiyetleriyle münasebete giriyor. Dünyanın saltanatlarından mahrum edilmiş hükümdarları Napolyon'un mânâsı olmıyan şan ve şeref idealine karşı akla uygun hiçbir ideal ileri süremiyorlar. Birbiri peşinden ona kendi hiçliklerini göstermeye can atıyorlar. Prusya kralı büyük adamdan iltifat dilemek için karısını yolluyor; Avusturya İmparatoru, bu adamın Sezarların kızını yatağına kabul etmesini bir lütuf sayıyor; milletlerin kutsallığını koruyan Papa, diniyle büyük adamın yükselmesine hizmet ediyor. Napolyon'un kendisi rolünü yapmak için, olan ve olacak şeylerin sorumluluğunu üzerine almaya bütün etrafmd&kilerin onu hazırladıkları kadar hazırlanmıyor. Yaptığı hiçbir hareket, işlediği hiçbir cinayet veya tertibettiği küçük bir hile yok ki hemen etrafındakilerin ağızlarına büyük bir iş şeklinde aksetmesin. Almanların onun için düşünebilecekleri en iyi tayram Iena ve Auerstaedt'in kutlanmasıdır. Büyük olan yalnız o değildir, onun dedeleri, kardeşleri, üvey oğulları, enişteleri de büyüktür. Her şey onu aklın son kalıntılarından mahrum

HARB VE SULH

133

etmek, korkunç rolüne hazırlamak etrafında dönüyor. O hazır olduğu zaman kuvvetler de hazırdır.

İstilâ doğuya doğru ilerliyor, son hedefe : Moskova'ya varıyor. Başkent almıyor; Rus ordusu

Osterliç'ten Bayram'a kadar eski harblerin herhangi birinden çok daha fazla kayıp veriyor. Fak^t ansızın, onu bu ana kadar böyle devamlı, arasız bir sıra başarı ile çizilen hedefe götüren tesadüfler ve deha yerine Borodino'da yakalandığı nezdeden soğuklara ve Moskova'yı tutuşturan kıvılcıma kadar sayısız aksi tesadüfler çıkıyor; rehanın yerini misli görülmedik bir budalalık ve alçaklık alıyor.

İstilâ hızla ilerliyor, gerisin geri dönüyor, hızını yine muhafaza ediyor; bütün tesadüfler şimdi devamlı surette onun lehinde değil, aleyhindedir.

Doğudan batıya, batıdan doğuya olan önceki harekete olağanüstü benziyen bir karşı hareket başlıyor. Yine aynı 1805, 1807, 1809 yıllarındaki doğudan batıya hareket teşebbüsleri büyük bir harekete başlangıç oluyor; yine muazzam bir grupta birleşiyor; yine Orta Avrupa milletleri harekete katılıyorlar; yolun ortasında aynı kararsızlık, hedefe yaklaşıldıkça artan aynı hız görülüyor.

Son hedefe, Paris'e ulaşılmıştır. Napolyon'un hükümeti ve ordusu dağılmıştır. Bizzat

134

HARB VE SULH

HARB VE SULH

135

Napolyon'un artık bir mânası yok; onun bütün hareketleri artık acınacak ve iğrenç hareketlerdir, fakat yine izah edilmez bir tesadüf oluyor: müttefikler kendi felâketlerinin sebebi olarak gördükleri Napolyon'dan nefret ediyorlar; satvetten, saltanattan mahrum edilmiş, cinayetleri, hainlikleri açığa vurulmuş olan Napolyon onlara on yıl önce ve bir yıl sonra görüldüğü gibi, kanun dışı bir haydut görünmesi lâzımdı. Fakat garip bir tesadüf eseri olarak kimse bunu böyle görmedi. Onun rolü daha sona ermemiştir. On yıl önce ve bir yıl sonra kanun dışı bir haydut sayılan adam, bir muhafız kıtasıyla ve nedense kendisine verilen milyonlarla beraber, Fransadan iki günlük mesafede mülkiyetine terk olunan bir adaya gönderiliyor.

IV

Milletlerin fırtınalı denizi kıyılarına çekilmeye başlıyor. Büyük hareketin dalgaları geri çekiliyor; sakinleşen denizde diplomatların, sükûneti bilhassa kendilerinin getirdiklerini tasavvur ederek üzerlerinde dolaştıkları çevreler teşekkül ediyor.

Fakat sakinleşen deniz ansızın kabarıyor. Diplomatlar bu yeni kuvvet hamlesinin sebebi kendileri, aralarındaki anlaşmazlık olduğunu sanıyorlar; hükümdarları arasında bir harb bekliyorlar; durum onlara içinden çıkılmaz gibi geliyor. Fakat yükseleceğini hissettikleri dalga beklendiği taraftan gelmiyor. Aynı dalga aynı çıkış noktasından; Paris'ten yükseliyor. Batıdan son hareket yansıması oluyor: çözülmez görünen diplomatik güçlükleri çözmesi ve bu devrin savaşçı hareketine son vermesi gereken ^yansıma meydana geliyor.

Fransayı çöle çeviren adam komplosuz, askersiz tek başı. Fransaya geliyor. Herhangi bir bekçi onu yakalayabilirdi; fakat garip bir tesadüf eseri olarak, yakalamak şöyle dursun, herkes bir gün evvel lanet okuduğu, bir ay sonra da lanet okuyacağı bu adamı coşkun bir heyecanla karşılıyor.

Son toplu hareketi haklı göstermek için bu adam lâzımdı.

Hareket oldu bitti.

Son rol oynandı. Aktöre elbiselerini çıkarması, sürmesini, rujunu silmesi emredildi: artık ona ihtiyaç yoktu.

Birkaç yıl geçiyor, bu arada adasında yalnızlık içinde bulunan bu adam kendi kendine acınacak bir komedya oynuyor, entrikalar çevirip yalan söylüyerek, artık buna lüzum kalmadığı halde, hareketlerinde kendini mazur göstermeye çalışıyor, görünmez bir el tarafından idare edildikleri zaman insanların kuvvet

136

HARB VE SULH

sandıkları şeyin ne olduğunu bütün dünyaya gösteriyor.

Tertipçi, dramı bitirip aktörü soyarak bize gösterdi:

— Bakın kime inanıyordunuz! İşte ol Şimdi görüyor musunuz ki sizi o değil, ben hareket ettiriyordum. Fakat hareketin şiddetiyle gözleri kamaşmış insanlar, onun sözlerini uzun zaman anlamadılar.

I. Aleksandr'm, doğudan batıya olan karşı hareketin başındaki zatın hayatı daha mantıklı ve daha zaruri görünüyor.

Doğudan batıya olan bu hareketin başında, başkalarını gölgede bırakarak duracak bir kimse için ne lâzımdır?

Doğruluk hissi, Avrupa işlerine karşı ilgi, fakat altında bayağı menfaatler gizîlenmiyen, bunlardan uzak olan bir ilgî lâzım, arkadaşları olan aynı devir hükümdarlarından ahlâkça üstün bir seviye lâzım.

Yumuşak, cazip bir şahsiyet lâzım; şahsan Napolyon'un hakaretine uğramış olmak lâzım. İşte bütün bunlar I. Aleksandr'da var; bunların hepsi onun geçmiş hayatındaki sayısız tesadüfler: aldığı terbiye, literal temayülleri, etrafındaki danışmanlar, Osterliç, Tilsit ve Erfurt hazırladı.

Halk savaşı sıralarında bu zat bir şey yap' mıyor, çünkü ona ihtiyaç yok. Fakat bir Av-

HARB VE SULH

137

rupa genel harbi zarureti belirir belirmez o hemen kendi yerine geçiyor, Avrupa milletlerini birleştirerek hedefe yöneltiliyor.

Hedefe varılmıştır. Son 1815 harbinden sonra Aleksandr insan oğlu için mümkün olan iktidarın en yüksek noktasında bulunmaktadır. Onu nasıl kullanıyor?

L Aleksandr, Avrupayı sulha kavuşturan, küçük yaştan beri kendi halklarının. iyiliğine çalışan, memlekette liberal reformlara önyak olan bu adam, şimdi elinde en büyük bir iktidar, dolayısıyla halklarına iyilik etmek için imkânlar bulunduğu sanılırken (Napolyon menfasında, iktidarda olsaydı insanlığa sağ-hyacağı bahtiyarlık üzerinde çocukça ve saçma plânlar hazırladığı bir sırada) vazifesini yerine getirip Allahm elini üzerinde hissederek birdenbire bu yalancı iktidarın hiçliğini kabul ediyor, ondan yüz çevirip, onu hor gören ve onun hor gördüğü kimselerin eline teslim ediyor ve şöyle diyor : — "Bizim için değil, bizim için değil, Senin Adm için"! Ben de sizin gibi bir insanım; bırakın insan gibi yaşıyayım, ruhumu ve ve Tanrıyı düşüneyim.

Güneş gibi her esîr atomu da başlı başına tam bir küredir, bununla beraber, büyüklük bakımından insanın kavrayamayacağı bükünün ancak bir zerresini teşkil eder; bunun

138

HARB VE SULH

gibi, her insan da içinde kendi gayelerini taşır ve aynı zamanda onları insanın kavrayacağı, müşterek şeylere hizmet etmek için taşır.

Çiçeğe konan arı çocuğu sokmuştur. Çocuk anlardan korkuyor, arıların gayesi insanları sokmak olduğunu söylüyor. Şair çiçeğim çanağına yapışan arıyı seyrediyor; arıların gayesi çiçeklerin itirini içlerine çekmek olduğunu, söylüyor. Arıcı, arının çiçek tozu ve tatlı usare toplayıp kovana götürdüğünü görerek, arımı* gayesi bal toplamaktır, diyor. Başka bir arıcı, arı sürüsünün hayatını yakından inceliye-rek, arının oğul arılarını beslemek ve bey an yetiştirmek için çiçek tozu ve usare topladığı, nı, gayesinin soyunu devam ettirmek olduğunu söylüyor. Nebatatçı arının iki evcikli çiçek to-ziyle beraber dişi organa uçarak onu dölediğini müşahade ediyor ve arınm gayesini bu döllemede görüyor. Başka biri, nebatların göç edişini görerek, arıların bu gö^ edişe yardım ettiklerini ileri sürüyor; bu yeni müşahit de arıların gayesi bu olduğunu söyleyebilir. Fakat arının son gayesi, insan zekâsımm keşfedebildiği bu gayelerin ne biriyle, ne öbürüyle, ne de üçüncü-siyle bitmez. İnsan zekâsı bu gayelerin keşfinde ne kadar yükselirse son gayenin kavranmazhğî onun için o kadar aydınlanır.

İnsan ancak arınm hayatiyle diğer hayat olayları arasında müşahade ettiği benzerliği

HARB VE SULH

139

ikavriyabilir. Tarihî şahsiyetlerin ve milletlerin gayeleri hakkında da aynı şeyi söylemek lâzımdır.

V

1813 yılında Bezuhof'a varan Nataşa'mn .düğünü eski Rostoflar ailesi için son mesut hâdise olmuştu.

Aynı yılda kont İlya Andreyeviç •öldfc; ve her zaman olduğu gibi, onun ölümüyle ;bu eski aile dağıldı.

Son yılların olayları: Moskova yangını, o-şradan kaçış, prens Andrey'in ölümü, Nataşa'-nm ümitsizliği, Petya'nın ölümü, Kontesin kederi ve bütün bunlar, âdeta darbe darbe üstüne Shtiyar Kontun beynine inmişlerdi. Öyle görünüyordu ki o bütün bu olayların önemini anlamıyor, kendini bunları anhyacak kadar kuvvetli hissetmiyordu; ihtiyar mukadderata boyun eğmiş, sanki işini bitirecek yeni darbeler bekliyor, diliyordu. Bazan korkmuş ve şaşırılmış, bazan tabîî olmayacak derecede canlı, hamarat görünüyordu.

Nataşa'mn düğünü dış şekliyle onu bir zaman meşgul etti. Öğle ve akşam ziyafetleri tertibediyor, belli ki neşeli görünmek istiyordu; fakat eskiden olduğu gibi neşesi etrafa sirayet etmiyordu; tersine olarak, onu tanıyanlarda, sevenlerde bir merhamet hissi uyandırıyor.

HARB VE SULH

Piyer'le karısı gittikten sonra sakinleşt ve can sıkıntısından şikâyet etmeye başladı. Birkaç gün sonra hastalandı, yatağa düştü. Hastalığın ilk günlerinden, doktorların tesellisine rağmen, ayağa kalkamıyacağını anlamıştı. Kontes, soyunmadan koltukta onun baş-ucunda üç hafta geçirdi. Her ilâç verişinde kocası hıçkırarak bir şey söylemeden onun elini öpüyordu. Son gün ağhyarak mal ve mülkünün kaybindan ötürü — ki bunda başlıca kabahati kendinde buluyordu — karısından ve gıyabi olarak oğlundan af diledi. Komünyon ve kuddas âyini yapıldıktan sonra sessizce öldü; ertesi gün ölüye son ödevlerini ödemeye gelem bir ahbap kalabalığı Rostofların kira ile oturdukları eve doldu. Kaç defa onun ziyaretinde ; bulunmuş, evinde dans etmiş, kaç defa onunla alay etmiş olan bütün bu ahbablar, şimdi birinden özür diler gibi, hep aynı iç azabiyle, aynı teessürle: "Ya, Allah taksiratını affetsin, çok iyi adamdı. Şimdi böyle adam bulamazsın... Zayıf tarafları olmayan kim var ki?... " diyorlardı. Kontun işleri öyle sarpa sarmıştı ki bir yıl daha devam etse sonu nereye varacağı kes-^ tirilemezdi ve tam bu sırada ansızın ölmüştü.

Babasının ölüm haberini aldığı zaman Ni-kolay, Rus ordusuyla Paris'teydi. Hemen istifasını verdi ve neticeyi beklemeden izin alarak Moskova'ya geldi. Para işleri, Kontun ölü-

HARB VE SULH

141

münden bir ay sonra belli olmuş, kimsenin şüphe etmediği çeşitli ufak tefek borçların muazzam yekûnu karşısında herkes şaşmıştı. Borç servetin iki misliydi.

Akrabaları ve dostları Nikolay'a mirastan vazgeçmesini tavsiye ettiler. Fakat Nikolay servetten vazgeçmekte babasının, kendisi için mukaddes olan hâtırasına karşı bir saygısızlık gö-rüjfordu, bunun lâfını bile işitmek istemedi, borçları ödemek mecburiyetiyle birlikte mirası kabul etti.

Kalenderliğinin, iyi yürekliliğinin belirsiz fakat kudretli tesiriyle Kontun sağlığında ona bağlı olan ve uzun zaman ses çıkarmıyan alacaklılar bir anda hep birden icraya başvurdular. Her zaman olduğu gibi, kim önce alacak diye T?ir yarıştı başladı; Mitenka ve başkaları gibi hediye yerine emre yazılmış senet alanlar şimdi en titiz alacaklı olarak ortaya çıktılar. Nikolay'a ne vâde, ne de rahat verdiler; kendi zarar ve ziyanlarının (eğer ortada zarar ve ziyan -varsa) sebebi olan ihtiyara görünüşte acıyanlar da şimdi merhametsizce, borçları ödemeyi gönüllü olarak üzerine alan ve onlara karşı suçlu olmadığı besbelli olan genç mirasçının üzerine çullanıyorlardı.

Nikolay'm düşündüğü şekillerden hiçbirisi başarı sağlamadı; mülkler haraç mezat satıldı, fakat borçların yansı yine de ödenmemiş kaldı.

142

HARB VE SULH

Asıl borç saydığı para borçlarının bir kısmın? ödemek için Nikolay, eniştesi Bezuhof'un teklif ettiği 30000 rubleyi aldı. Geri kalan borçlar yüzünden hapse girmek için (alacaklılar) onu bununla tehdidediyorlardı) yeniden memuriyete girdi.

İlk münhalde alay komutanı olacaktı, fakat orduya dönmek olmazdı, çünkü anası oğluna hayatının son ümidi olarak sarılmıştı; bunun için de evvelce onu tanıyanlar arasında kalmak istememesine, sivil hizmetten nefret etmesine rağmen Moskova'da sivil bir memuriyet aldı, çok sevdiği üniformayı çıkararak annesi ve Sonya ile Sivtsev - Vrajek'te küçük bir daireye yerleşti.

Nataşa ile Piyer bu sırada Petersburg'da oturuyor, Nikolay'm durumu hakkında doğru dürüst bir şey bilmiyorlardı. Nikolay, eniştesinden ödünç para aldıktan sonra yoksulluğunu ondan gizlemeye çalışıyordu. Nikolay'm durumu, 1200 ruble maaşla yalnız kendisini, Sonya'yı, annesini geçindirmek zorunda olduğu için değil, fakat annesini, yoksulluklarını sezmiyecek bir şekilde geçindirmek zorunda olduğu için bilhassa fena idi. Kontes, çocukluğundan beri alışmış olduğu lüks hayat şartları dışında yaşanabileceğini anlamıyor, oğlu için bunun ne kadar güç olacağını düşünmiyerek kâh bir ahbabını getirmek için kendilerinde

HARB VE SULH

143

olmayan cinsten bir araba, kendisi için pahalı bir yemek, oğlu için pahalı şaraplar, kâh Nata-şa'ya, Sonya'ya, Nikolay'a sürpriz olsun diye bir hediye almak için para istiyordu.

Sonya ev işlerini idare ediyor, teyzesine bakıyor, ona kitap okuyor, kaprislerine, gizli nefretine tahammül ediyor, yoksulluklarını ondan gizlemekte, Nikolay'a yardım ediyordu. Ni[^]olay, annesi için bütün bu yaptıklarından ötürü Sonya'ya karşı kendini ödenmez bir minnettarlık borcu içinde hissediyor, onun tahammülüne, sadakatine hayran oluyor, fakat ondan uzak kalmaya gayret ediyordu.

Haddinden fazla kusursuz olduğu, ayıplanacak bir tarafı olmadığı için onu âdeta içinden suçlandırıyordu. İnsanlarda değerli olan her şey onda vardı; fakat kendisini sevdirtcek şeyleri azdı. Ona ne kadar çok değer veriyorsa o kadar az sevdiğini Nikolay hissediyordu. Kendisini serbest bırakın mektubunda onu kendi sözüyle yakalamıştı; şimdi ona karşı aralarında geçen her şeyi artık çoktan unutmuş gibi, bunlar hiçbir surette tekrarlanamazmış gibi davranıyordu.

Nikolay'm durumu gitgide daha çok fena-laşıyordu. Maaşından artırmak düşüncesinin bir hayal olduğu görüldü. Artırmak şöyle dursun, annesinin istediklerini yerine getirmek âçin ufak tefek borçlara da girmişti. İçinde bu-

144

HARB VE SULH

lunduğu durumdan çıkmak için bir yol göre-' miyordu. Akrabalarının teklif ettiği, gibi, zengin bir mirasyedi kızla evlenme fikri ona uygunsuz geliyordu. Bulunduğu durumdan çıkmanın başka yolu — annesinin ölümü — hiç aklından geçmiyordu. Hiçbir şey arzu etmiyor, bir şeye güvenmiyordu; ruhunun derinliklerinde, duruma tevekkülle katlanmaktan karanlık, acı bir zevk duyuyordu. Ona teselli veren, ağrına gidecek yardımlar teklif eden eski-ahbablarından kaçmaya çalışıyor, her türlü zevkten, eğlenceden kaçmıyor, evde bile annesiyle iskambil falı açmaktan, odada sessizce dolaşmaktan, pipo üstüne pipo içmekten başka bir şey yapmıyordu. O karanlık ruh haletini sanki içinde ihtimamla saklıyor, kendi duruma ancak bu ruh haleti içinde tahammül edebileceğini sanıyordu.

;
i

Kışın başında prenses M&riya, Moskova'ya geldi. Rostofların durumunu, şehirde söylen-, diği gibi, "evlâdın annesi için kendini feda edişini" şehir dedikodularından öğrendi. Prenses Mariya, Nikolay'a olan aşkının kuvvetlendiğini sevinçle hissederek kendi kendine "ben de zaten ondan başka şey beklemezdim" diyor-; du. Bütün aileye karşı dostça, hemen hemen akrabaca münasebetini hatırlıyarak onlara git-; meyi bir ödev sayıyor, fakat Nikolay'la Voro-1

HARB VE SULH

145

nej 'deki münasebetini hatırlayınca bundan korkuyordu. Şehre geldikten birkaç hafta sonra kendini zorlıyarak Rostoflara uğradı.

Onu ilk karşıhyan Nikolay oldu, çünkü Kontesin yanına ancak onun odasından geçilebilirdi. Ona ilk bakışta Nikolay'm yüzünde, prenses Mariyanın beklediği memnunluk ifadesi yerine evvelce görmediği bir soğukluk, his-siztŞc ve gurur ifadesi belirdi. Prensesin sıhhatini sordu, onu annesinin yanına götürdü, orada beş dakika kadar kaldıktan sonra odadan çıktı.

Prenses, Kontesin yanından çıkınca Nikolay onu yine karşıladı; oldukça merasimli ve soğuk bir tavırla sofaya geçirdi. Kontesin, sıhhatine dair söylediği söze karşılık vermedi. Bakışları sanki : "Size ne? Beni rahat bırakın" diyordu.

Prensesin arabası evden ayrıldıktan sonra Nikolay kendini tutamıyarak, Sonya'nm yanında yüksek sesle : — Ne dolaşıp duruyor? Ne istiyor? Bu bayanlara ve bütün bu komplimanlara tahammül edemiyorum. Sonya sevincini zor gizleyerek :

— Ah, nasıl böyle söylüyorsunuz, Nicolas, dedi. O kadar iyi kalbli ve mantarıl onu o kadar seviyor ki... Anne.

146

HARB VE SULH

Nikolay cevap vermedi, Prensesen hiç bahsetmek istemiyordu. Fakat Prensesin ziyaretinden sonra ihtiyar Kontes her gün birkaç defa onu anmaktaydı.

Kontes onu övüyor, oğlundan onun ziyaretine gitmesini istiyor, onu sık sık görmek arzusunu gösteriyor, fakat aynı zamanda da ondan bahsettiği zaman daima keyfi kaçıyor.

Annesi Prensesen bahsederken Nikolay bir şey söylememiye çalışırdı, fakat onun susması Kontesi sinirlendiriyordu.

— Çok değerli çok iyi bir kız, — diyordu, — onu ziyarete gitmelisin. Ne de olsa birini görmüş olursun; bizimle canın sıkılıyor, sanırım.

— Hiç istemiyorum, anne.

— Önceleri görmek istiyordun, şimdi istemiyorum, diyorsun. Seni anlamıyorum, kuzum, gerçekten anlamıyorum. Canın sıkılıyordu, şimdi birdenbire kimseyi görmek istemiyorsun.

— Canım sıkılıyor demedim ki ben.

— Nasıl demedim, onu görmek bile istemediğini kendin söyledin. Çok değerli bir kız, senin de her zaman hoşuna giderdi; şimdi ise birdenbire birtakım bahaneler. Her şeyi gizliyorsun benden.

— Hiç de değil anneciğim.

HAEB VE SULH

147

— Fena bir şey yapmanı istesem neyse; ben senden bir ziyaret rica ediyorum. Zannedersem nezaket de bunu gerektirir... Senden rica ettimdi, şimdi annenden saklı sırların olduğuna göre, artık karışmam.

— Peki, istersen giderim.

— Bence hepsi bir; ben senin için istiyorum.

Nikolay bıyıklarını ısırarak içini çekti; annesinin dikkatini başka taraflara çekmeye çalışarak iskambil kâğıtlarını yaydı.

Ertesi gün, üçüncü, dördüncü günler aynı konuşma hep tekrar edildi.

Rostofları ziyaretinden ve Nikolay'm o beklenmedik soğuk kabulünden sonra prenses Mariya, ilk olarak Rostoflara gitmek istememekte haklı olduğunu kabul etmişti.

Gururuna sığınarak kendi kendine :

"Zaten başka bir şey beklemiyordum, diyordu. Onunla hiçbir işim yok; sadece bana karşı daima iyi olan ve kendisine birçok şeyler borçlu olduğum ihtiyar kadıncağızı görmek istiyordum".

Fakat bu düşünceler onu bir türlü sakin-leştirmiyordu : ziyaretini hatırladıkça pişmanlığa benzer bir his ona azap veriyordu. Rostoflara bir daha gitmemiye ve bütün bunları unutmaya kesin olarak karar verdiği halde kendini

148

HARB VE SULH

daima belirsiz bir durumda hissediyordu. Ona azap veren şeylerin neler olduğunu kendi kendine sorunca bunların Rostof'la münasebetleri olduğunu kabul etmek zorunda kalıyordu. Rostof'un soğuk, nezaketli tavrı kendisine karşı beslediği histen gelmiyordu (bunu biliyordu), bu tavırdaki bir şeyler gizliydi. Bu bir şeyleri aydınlatması lâzımdı; aydınlatmaya kadar da rahat edemiyeceğini hissediyordu.

Kış ortasında, Rostof'un geldiği ona haber verildiği zaman ders salonunda oturuyor, yeğeninin derslerini takibediyordu. Sırrını açığa vurmamak, şaşkınlığını göstermemek için azimli bir kararla Mile Bourienne'i çağırttı, o-nunla birlikte misafir salonuna geçti.

Nikolay'ın yüzüne daha ilk bakışta sadece nezaket borcunu yerine getirmek için geldiğini anladı; onun kendisine karşı takındığı tavrı metanetle takınmaya karar verdi.

Kontesin sağlığından,» bildiklerden, son harb haberlerinden bahsedildi; misafirin kalabilmesi için nezaketin gerektirdiği on dakika geçince Nikolay müsaade istiyerek kalktı.

Prenses Mariya, Mile Baurienne'in yardımıyla konuşmayı çok iyi idare etmişti; fakat en son dakikada, Nikolay kalktığı sırada kendisini ilgilendirmiyen şeylerden bahsetmekten öyle bir yorgunluk hissetmiş ve neden hayatta neşeden yalnız kendinin bu kadar az pay aldığı

HAEB VE SULH

449

düşüncesine kendini öyle kaptırmıştı ki ışıklı gözlerini dalgın dalgın önüne dikmiş, Nikolay'ın kalktığını fark etmeksizin sessizce oturup kalmıştı.

Nikolay ona baktı, dalgınlığını fark et-miyormuş gibi görünmek istiyerek Mile Bouri-enne'e birkaç söz söyledi ve tekrar Prensese baktı. O yine öyle hareketsiz oturuyordu; rikkatli yüzü ıstırap ifade ediyordu. Nikolay birdenbire ona acıdı ve yüzünün ifade ettiği elemin sebebi kendisi olabileceğini belirsiz bir şekilde hissetti. Ona yardım etmek, dostça bir şeyler söylemek istedi; fakat bir şey uydurup söyleyemiyordu :

— Allaha ısmarladık, Prensese, dedi.

Prensese Mariya kendini topladı kızardı, derin derin içini çekti. Uykudan uyamıyormuş gibi :

— Ah, affedersiniz, dedi. Affedersiniz, gidiyor musunuz artık Kont; hadi, güle1 güle! Ya Kontesin yastığı?

Mile Bourienne :

— Durunuz, şimdi getiririm, diyerek odadan çıktı. İkisi de susuyordu, arasıra birbirlerine bakıyorlardı. Nihayet Nikolay mahzun mahzun gülümsüyerek :

— Ya evet, Prensese, dedi, bana daha şimdi gibi geliyor, halbuki sizinle Boğuçarovo'da ilk

150

HARB VE SULH

görüştüğümüzden beri ne kadar zaman geçti. Hepimiz ne kadar bahtsız görünüyorduk, halbuki o zamanları geri getirmek için neler vermezdim... Ama o zamanlar geri gelmez artık. Nikolay bunları söylerken Prensese ışıklı bakışlarını gözlerinin içine dikmiş ona bakıyordu. Onun sözlerinin, kendisine karşı beslediği hisleri açıklıyacak gizli mânasını anlamaya çalışıyordu.

— Evet, evet, dedi, fakat geçmişte sizin acıyacağınız bir şey yok, Kont. Benim bildiğim şimdiki hayatınızı daima zevkle anacaksınız, çünkü şimdi katlandığınız fedakârlık...

Nikolay :

— Övgülerimizi kabul edemeyeceğim, — diye hemen onun sözünü kesti, — tersine, daima kendimi ayıplarım; fakat bu hiç de en- teresan, neşeli bir konuşma değil.

Bakışları yine evvelki soğuk, hissiz ifadeyi aldı. Fakat Prensese oîda o bildiği ve sevdiği adamı tekrar bulmuştu; şimdi yalnız b adamla konuşuyordu:

Bunu size söylememe müsaade edersiniz,! sanıyorum, dedi. — Sizinle... Ve ailenizle o kadar dost olmuştuk; ilgimi yersiz bulmazsınız sanmışım; fakat aldanmışım, — Sesi birden bire titredi. — Bilmiyorum niçin, diye kendini toplıyarak ilâve etti, — eskiden siz başkaydınız ve...

HARB VE SULH

151

— Binlerce sebebi var (Nikolay binlerce sözünü bilhassa vurgulamıştı). Teşekkür ederim, Prensese, — ve yavaşça ilâve etti: — Ba-zan insan kederli oluyor.

Prensese Mariya'nın ruhunda gizli bir ses :

"İşte bunun için demek! Bunun için demek!" diyordu. Hayır ben onu yalnız bu ne-şeîîj iyi ve samimî bakışlarını, yalnız yakışıklılığını sevmiş değildim; asîl, sağlam ve fedakâr ruhunu keşfetmişim onun —

içinden böyle söylüyordu. — Evet, o şimdi fakir, ben zenginim... Evet yalnız bunun için... Evet, bu olmasa..." Onun eski güler yüz lüğü nü hatırladı;; âsf, mahzun, yüzüne bakarak soğuk durmasının sebebini birdenbire anladı :

— Ama niçin, Kont, niçin? — diye birdenbire ona doğru yürüyerek elinde olmaksızın âdeta hıçkırıldı : — Niçin, söyleyiniz bana. Söylemelisiniz. — Nikolay susuyordu — bahsettiğiniz sebepleri anlamıyorum, — Prensese devam ediyordu. — Fakat benim için acı, benim için.. Size itiraf ediyorum. Bir şeyden dolayı eski dostluktan beni mahrum ediyorsunuz. Benim için bu acıdır, — gözleri dolmuştu, sesi titriyordu. — Hayatta o kadar az saadet gördüm ki her kayıp bana ağır geliyor... Affedin beni, Allaha ısmarladık, — birdenbire ağlamaya başladı ve odadan çıktı.

152

HARB VE SULH

Nikolay onu durdurmaya çalışarak :

— Prenses! Durun, Allah aşkına, diye bağırdı. Prenses!

Prenses Mariya dönüp baktı. Birkaç saniye sessizce birbirlerinin gözlerine baktılar; uzak ve imkânsız görünen şey ansızın yakın, mümkün ve zaruri bir şey oldu.

VII

1814 sonbaharında Nikolay prenses Mariya ile evlendi ve oturmak üzere karısı, annesi ve Sonya ile birlikte Lısıye Gori'ye taşındı.

Üç yıl içinde, karısının malına dokunmadan, kalan borçlarını ödedi, ölen bir kuzeninden kalan küçük bir mirası aldıktan sonra da Piyer'e olan borcunu ödedi.

Üç yıl daha geçince, yani 1820'de Nikolay, para işlerini öyle yoluna koydu ki Lısıye Gori yakınında küçük bir mülk* satın aldı ve babasının Otradnoye'deki malikânesini satın almak için — en büyük emeli buydu — müzakereye girişti.

Zaruret dolayısıyla idare işlerine başladıktan sonra çok geçmeden onu öyle bir heves sarmıştı ki bu iş en sevdiği ve hemen hemen biricik meşgalesi olmuştu. Nikolay basit bir çiftçi idi, yenilikleri, bilhassa o sıralarda moda olan İngiliz yeniliklerini sevmezdi, ziraate dair naza-

HARB VE SULH

153

™ I

ri eserlerle alay ederdi, haraları, pahalı üretimleri, kıymetli buğday ekimlerini sevmez ve umumiyetle ziraatin hiçbir kısmıyla ayrıca meşgul olmazdı. Gözünün önünde her zaman yalnız bütün bir malikâne vardı, onun herhangi bir parçası değildi. Malikânenin ise başlıca maddesi yerdeki, havadaki azot, oksijen, pulluk ve gübre değil; azotu da, oksijeni de, gübreyi de, pulluğu da işleten asıl alet yani işçi-köylüydü. Nikolay işe sarılıp da çeşitli işlere nüfuz edince köylü onun dikkatini bilhassa üzerine çekti; köylü ona sadece bir alet gibi değil, bir gaye, bir hakem gibi görünüyordu. İlk önce köylüyü, onun ihtiyaçlarını, iyi ve fena saydığı şeyleri anlamaya çalışarak incelemişti; sadece emir, talimat verir göründü, gerçekte ise köylülerin tavır ve hareketlerinden de, sözlerinden de, iyi ve fena hakkındaki hükümlerinden de ders aldı. Ve ancak köylünün zevklerini anlayınca, onun diliyle konuşmasını öğrenince, sözlerinin gizli mânasını kavrayınca, kendini onunla kaynaşmış hissedince ancak o zaman onu cesaretle idare etmeye, yani mujiğe karşı olan ödevini yerine getirmeye başladı. Nikolay'ın çiftlik işleri çok parlak sonuçlar verdi. Malikâne idaresini ele alınca Nikolay, derhal yanılmadan, bir çeşit sezikle, vekil, muhtar, temsilci diye öyle kimseleri tâyin etti ki, seçmeye hakları olsa köylüler de ancak onları seçerlerdi; memurları da hiçbir zaman değiş-

154

HARB VE SULH

tirmezdi. Gübrenin kimyevi evsafını araştırmadan, "zimmet" ve "matlup"a (alay olsun diye böyle söylemekten hoşlanırdı) girişmeden önce köylüdeki davar sayısını öğrenir ve bu sayıyı mümkün olan bütün vasıtalarla çoğaltmaya çalışırdı. Köylü ailelerine en büyük ölçülerde yardımlar yapar, onların ayrılıp parçalanmasına müsaade etmezdi. Tembelleri, ahlâksızları, zayıfları aynı şekilde takibeder, cemiyetten çıkarmaya çalışırdı.

Ekimlerde, ot ve ekin biçme zamanlarında kendi tarlalarıyla mujiklerin tarlalarına aynı ilgi ile bakardı. Çok az toprak sahibinin tarlası Nikolay'ınkiler kadar erken ve iyi ekilip biçilir ve çok mahsul verirdi. Ev hizmetçileriyle senli benli olmayı sevmez, onlara tufeyli der, söylendiği gibi, onları başıboş bırakır, şımartırdı; bir hizmetçi hakkında bir emir vermek gerekince ve bilhassa cezalandırmak icabettiği »zaman kararsızlık gösterir, evdekilerin hepsinin fikrini alırdı: ancak bir mujiğin yerine ev hizmetçilerinden birini askere göndermek kabilse bunu hiç te-reddüdetmeden yapardı. Köylüleri ilgilendiren emirleri verirken hiçbir vakit asla tereddüt geçirmezdi. Her emrinin bir veya birkaç kişiden başka herkes tarafından tasvibedileceğini bilirdi.

Sırf keyfi istediği için birine eziyet etmeyi veya onu cezaya çarptırmayı kabul etmediği

HARB VE SULH

155

gibi canı istediği için de bir kimsenin yükünü hafifletmeye veya onu mukâfatlandırmaya razı olmazdı. Yapılması ve yapılmaması gereken şeylerin ölçüsü ne olduğunu söyleyemezdi; fakat bu ölçü onun ruhunda sağlam ve sarsılmaz bir şekilde yerleşmişti.

Bir başarısızlık ve yolsuzluk karşısında canı sıkılınca sık sık : "Bizim Rus milletiyle" tffe söylenir, köylüye tahammül edemediğini tasavvur ederdi.

Fakat, o, ruhunun bütün kuvvetiyle bu bizim Rus milletini ve onun yaşayış tarzını severdi, sırf bunun içindir ki iyi sonuçlar vermiş olan biricik idare yolunu, usulünü kavramış ve benimsemişti.

Kontes Mariya kocasının bu sevgisine imrenir, bu işe iştirak edemediğine hayıflanır-dı;; fakat kendisine uzak ve yabancı bir âlemin kocasına getirdiği bu sevinçleri, üzüntüleri anılamazdı. Şafakla beraber kalkıp da bütün sabahı tarlada veya harman yerinde geçirerek ekimden, çayır veya ekin yerinden çaya geldiği zaman neden bilhassa böyle canlı ve neşeli olduğunu anılamazdı. Ailesiyle birlikte bütün gece ekin demetleri taşıyan ve daha kimse birşey kaldırmadığı halde tarlasında tınazlar yükselen zengin köylü Matvey Yermişin'den heyecanla bahsederken neden böyle hayranlık gösterdiğini anlamazdı.

Ku-

156

HARB VE SULH

HARB VE SULH

rumaya yüz tutan yeni filizlenmiş yulaflara ılık ve sık bir yağmur yağdığı zaman pencereden balkona geçerek neden böyle memnurlukla bıyık altından gülümsediğini yahut neden biçme ve harman günleri ekinleri tehdideden fırtına bulutu rüzgârla sürüklenenin gittiği zaman kızarmış, güneşten yanmış, kan ter içinde, saçlarında misk otu ve nane kokula-» riyle harman yerinden gelip ellerini memnurlukla uğuşturarak : "Eh, bir gün daha lâzım, benimkiler de köylülerinki de, bütün ekinler harmandır", dediğini anlamazdı.

İşten affedilmeleri için kendisine başvuran bazı kadınların veya mujiklerin ricasını kocasına söylediği zaman, Kontes, arzularını yerine getirmeye daima hazır olan iyi yürekli Nicolas'ın neden âdeta ye'se düştüğünü, iş: olmıyan bir şeye karışmamasını öfkeyle rica] ederek kendisini niçin şiddetle reddettiğini daha da az anhyabiliyordu. Onun ihtirasla sevdiği ayrı bir âlemi, kendisinin anlamadığı bir takım kanunları bulunan bir âlemi olduğunu hissediyordu.

Bazan anlamaya çalışarak, tebaasına ettiği iyilikten, gösterdiği büyüklükten bahsedince, kocası, kızarak cevap verirdi: "Hiç de değil, hiçbir zaman aklımdan bile geçmez; onlara iyilik olsun diye yapmıyorum.

Soydaşa iyilik falan bütün bunlar şairane hayaller, ko-

157

cakan masalları. Benim istediğim çocuklarımızın elâleme avuç açmamasıdır; istediğim şey yaşadığım müddetçe dünyalık yapmaktır, işte o kadar. Bunun için de nizam ve intizam • lâzım, sert olmak lâzım...

İşte mesele bu!" diyerek yumruğunu heyecanla sıkardı. "Hakkaniyet gerek, şüphesiz, — diye ilâve ederdi, — çünkü köylü çıplaksa, açsa, beygiri tekse ne kefidine, ne de bana çalışabilir".

Başkası için, fazilet olsun diye bir şey yaptığım aklıma getirmediklerinden olacak, Ni-koîay'ın her işi verimli olurdu : serveti gittikçe artıyordu; komşu köylüler kendilerini satın almasını ondan rica etmeye geliyorlardı; ölümünden sonra idaresinin hürmetli hâtırası halk arasında uzun zaman yaşadı. "Efendiydi... Evvelâ köylünün, sonra da kendisinin efendisi. Yüz de vermezdi. Kısacası efendiydi".

VIII

Bununla beraber, köylüleriyle münasebetlerinde Nikolay'ı bazan üzen şey, eline hâkim olamamak gibi eski bir hüsar alışkanlığıyla birleşen öfkeliği idi. İlk zamanlar bunda ayıplanacak bir şey görmüyordu, fakat evlendiğinin ikinci yılında bu türlü cezalandırmalara karşı görüşü birden değişti.

Bir yaz günü Boguçarovo'dan, ölen Dron'un yerine geçmiş olan ve türlü dalaverelerle, yol-

158

HARB VE SULH

HARB VE SULH

159

suzluklarla suçlandırılan muhtar çağırıldı. Ni-kolay kapı önünde onu karşıladı; muhtarın ilk cevaplarıyla beraber sofada bağırma, dayak sesleri duyuldu. Kahvaltı için eve dönen Niko-lay, başını gergefe eğmiş oturan karısına yaklaştı, âdeti üzere, o sabah onu meşgul eden şeyleri, bu arada Boguçarovo muhtarıyla olan vakayı anlatmaya başladı. Kontes Mariya kızarıyor, sararıyor, dudaklarını kısıp hep öyle başı eğik oturuyor, söylediklerine hiç cevap vermiyordu.

Nikolay bir şey hatırlayıp heyecanlanarak:

— Ne küstah herif, dedi. — Sarhoştum dese bari, ama hayır... Ne oluyorsun, Mari? — diye birdenbire sordu.

Kontes Mariya başını kaldırdı, bir şey söylemek istedi, fakat hemen yine başını eğdi, dudaklarını büzdü :

— Ne oluyorsun? Nen var? Yavrum...

Güzel olmıyan kontes Mariya ağlayınca her zaman güzelleşirdi. O hiçbir zaman acıdan veya öfkeden ağlamaz, daima hüzünden, merhametten ağlardı; ağladığı zaman da ışıklı gözleri tarif edilmez bir şekilde güzelleşirdi.

Nikolay elini eline alınca kendini tutamadı, ağlamaya başladı:

— Nicolas, gördüm... o kabahatli, fakat sen, niçin sen... Nicolas...

Elleriyle yüzünü kapadı.

Nikolay susuyordu, kıpkırmızı kesilmişti, ondan uzaklaşarak sessizce odada dolaşmaya başladı. Neden ağladığını anlamıştı; fakat ço-·-cukluğundan beri alışmış olduğu, çok olağan saydığı bir şeyin fena olacağını içi birden kabul etmiyordu. "Bunlar nazeninlik, kadın masalı; yoksa haklı mı o?" diye kendi kendine soruyordu. Bunu kendi kendine çözemeyince tekrar karısının ıstırap ve sevgi ifade eden yüzüne baktı; onun haklı olduğunu, kendisinin çoktandır kendi kendine karşı kabahatli bulunduğunu birdenbire anladı.

Ona yaklaşarak yavaşça:

— Mari, dedi, — bir daha hiçbir zaman bu olmayacak. Sana söz veriyorum. Hiçbir zaman, — diye, af dilemeye hazırlanan bir çocuk gibi, titrek bir sesle tekrarladı.

Kontesin gözlerinden daha çok yaşlar dökülüyordu. Kocasının elini eline aldı, öptü.

Üzerinde Laocoon'un başını taşıyan bir yüzük bulunan bu eli süzerek sözü değiştirmek için :

— Nicolas, taşı ne zaman kırdın? diye sordu.

— Bugün; gene aynı şey. Ah, Mari, bunu hatırlatma bana, — yine kızardı. — Sana şerefim üzerine söz veriyorum ki bu bir daha

16Ö

HARB VE SULH

olmıyacak, — taşı kırılan yüzüğü göstererek : Benim için ebedî bir hâtıra olsun bu, dedi.

O zamandan sonra Nikolay muhtarla veya vekilharçla konuşurken öfkesinden kanı beynine sıçrayıp da elleri yumruklanmaya başlar başlamaz kırık yüzüğünü parmağında çevirir, kendisini öfkeliendiren adamın önünde gözlerini yere eğdi, bununla beraber yılda bir iki defa kendini kaybeder ve o zaman, karısının yanına gelerek itirafta bulunur, bunun sonuncu olduğuna söz verirdi:

— Mari, bana herhalde hor bakıyorsun-değil mi? derdi. Buna lââyıkım.

Prences Mariya kocasını teselli etmeye çalışarak mahzunca:

— Kendini tutamazsan uzaklaş, çabuk uzaklaş, derdi.

Vilâyetin asilzadeler çevresinde Nikolay'a saygı beslenirdi, fakat onu sevmezlerdi. Asilzade işleri onu ilgilendirmezdi. Bu yüzden bazıları onu gururlu, bazıları da kaba sayarlardı. Yazın, ilkbahar ekiminden hasada kadar bütün vakti ziraat işleriyle geçirdi. Sonbaharda yine ziraatle meşgul olduğu zamanki iş adamı ciddiliğiyle kendini ava verir, avcılara-riyla bir veya iki ay dolaşırdı. Kışın diğer köylere gider yahut okumakla vakit geçirirdi. O-kuduğu kitaplar daha ziyade tarih kitaplarıydı, her yıl belli bir para ayırır, kitap ısmarla^

HARB VE SULH

161

di. Kendi deyimiyle önemli bir kütüphane vücuda getirmiş ve satın aldığı kitapları okumayı kaide edinmişti. Çalışma odasında ciddî bir tavırla oturup okurdu: ilkönce bu işi üzerine yükletilen bir vazife

gibi kabul etmiş, sonra bu, ona özel bir zevk ve ciddî bir işle meşgul olduğu hissini veren alışılmış bir maş-gale haline gelmişti. İşleri için gittiği zamanlar müstesna, kışın vaktinin büyük bir kısmını evde, aile yuvasında, ana ile çocuklar arasındaki en ufak işlere karışarak geçirdi. Karısıyla gittikçe daha çok kaynaşıyor, her gün onda yeni yeni ruh zenginlikleri keşfediyordu.

Nikolay evleneli beri Sonya onun yanında duruyordu. Daha evlenmeden önce Nikolay, onunla bütün aralarında geçenleri, kendini suçlu tutup Sonya'yi överek karısına anlatmıştı. Kuzenine karşı şefkatli ve iyi kalbli olmasını kontes Mariya'dan rica etmişti. Kontes Mariya kocasının suçunu tamamiyle hissediyordu; Sonya'ya karşı kendi suçunu da hissediyordu; Nikolay'm kendisini seçmesinde zenginliğinin, tesiri olduğunu düşünüyor, Sonya'yi hiçbir suretle ayıplamıyor, onu sevmek istiyordu; fakat sevmek şöyle dursun sık sık ona karşı fena hisler keşfediyor, onları yene-miyordu. ! : , . : Birgüni dostu Nâtaşa'ya Sonya'dai ve kendisinin ona karşı haksızlığından bahsetti:

İ62

HARB VE SULH

m

HARB VE SULH

163

— Bana bak, dedi Nataşa : Sen İncili çok okudun; onda bir yer var ki tam Sonya için.

— Neresi? diye kontes Mariya hayretle sordu.

"Varlıklıya verilir, yoksuldan alınır", hatırlıyor musun? O yoksuldur. Neden? Bilmiyorum; ihtimal onda bencilik yok; bilmiyorum, fakat ondan almıyor ve her şeyi alınmıştır. Bazan dehşetli acırım ona; evvelce Nice las'nın onunla evlenmesini çok isterdim; fs Yat bunun olmayacağını her zaman sanki içi de duyardım. Biliyor musun, o ümitleri kırı^mış solmuş bir çiçektir. Bazan acırım, bazıj biz olsak bunu daha çok hissederdik, o bumj lo kadar hissetmiyor, diye düşünürüm.

Kontes Mariya, İncildeki bu sözlerin mâ naşı başka olduğunu Nataşa'ya izah etmesini rağmen, Sonya'ya bakınca onun yaptığı iza-*hı kabul ediyordu. Gerçekten de, Sonya'nınJ İçendi haline üzülmeyişi, kaderine (kaderi sol-'muş bir çiçek olmağı) boyun eğdiği sanılırdı. Ayrı ayrı insanlara karşı olan sevgisi bütün aileye karşı olan sevgisi kadar kuvvetli -değil gibi görünürdü. Bir kedi gibi insanlara ldeğil eve bağlıydı. İhtiyar Kontes hizmet eder, çocukları okşar, şımartırdı; elinden gelen küçük hizmetleri yapmaya her zaman hazır; fakat bütün bunlar istemiyerek çok zayıf bir minnetle karşılanırdı.

Lısıye Gori malikânesi yeniden yapılmıştı, fakat, ihtiyar Prens zamanındaki eski ihtişam yoktu.

Darlık zamanlarında başlanan inşaat çok basitti. Eski taş temel üzerindeki kocaman konak ahşaptı, yalnız içerisi sıvalıydı. İşlenmemiş, boyasız tahta döşemeli geniş ev çok basit, sert divanlar ve koltuklarla, kendi ka-yınj ağaçlarından, kendi marangozları tarafından yapılmış masalar, sandalyelerle döşenmişti. Bina, hizmetçi odaları, misafir daireleri olan geniş bir konaktı. Rostofların ve Bolkonskilerin akrabaları aileleriyle, on altı beygir ve bir sürü hizmetçi ile bazan Lısıye Gori'ye misafirliğe gelir, aylarca kalırlardı. Bundan başka yılda dört defa efendilerin isim ve doğum günlerinde bir veya iki günlüğüne 100 kadar misafir gelirdi. Senenin kalan zamanlarında hayat her zamanki işlerle, malikâne erzakiyle hazırlanmış çayları, kahvaltıları, öğle, akşam yemekleriyle aksamaz bir intizam içinde geçirdi.

IX

Kış Sen-Nikola'smın arifesi, 1820 aralığının beşiydi. Bu yıl Nataşa, çocukları ve kocasıyla sonbaharın başından beri kardeşinde misafirdi. Piyer, kendisinin söylediğine göre hususi işleri için, üç haftalığına Petersburg'a git-

164

HARB VE SULK

misti, fakat yedi hafta oluyordu ki oradaydı. Her an bekleniyordu.

5 aralıkta Bezuhof ailesinden başka Nikolay'in eski dostu emekli general Vasili Fedo-roviç Denisof da Rostofların misafiri idi.

Aym altısında, misafirlerin akm akın geldiği tören günü beşmeti1 çıkarıp redingotu, sivri uçlu dar çizmeleri giymesi, yeni yaptırdığı kiliseye gitmesi, sonra tebrikleri kabul etmesi, ordövr ikram etmesi, asilzadeler seçiminden ve mahsul bereketinden bahsetmesi gerektiğini Nikolay biliyordu : fakat arife

günü hâlâ her zamanki gibi vakit geçirmeye kendinde hak görüyordu. Öğle yemeğine kadar Nikolay, karısının yeğenine ait bir Ryazan köyünden gelen bir vekilin hesaplarını inceledi, işlerine ait iki mektup yazdı, harman yerini, davar ve beygir ahırlarını dolaştı. Bayram dolayısıyla ertesi gün beklenen umumi sarhoşluğa karşı tedbirler aldıktan sonra öğle yemeğine geldi, karısıyla başbaşa konuşmaya vakit bulamadan etrafında bütün ev halkının toplandığı yirmi kişilik uzun yemek masasına geçip oturdu. Masada annesi, onunla beraber oturan ihtiyar Belova, karısı, üç çocuğu, mü-rebbiye, mürebbi, yeğeni, onun mürebbisi, Sonya, Denisof, Nataşa, Nataşanm üç çocuğu, onların mürebbiyesi, Prensın Lısıye Gori'ye is-

1 Beşmet: Bir çeşit uzun ceket.

HARB VE SULH

165

tirahate çekilmiş olan mimarı ihtiyar Mihail İvaniç vardı.

Kontes Mariya masanın öbür ucunda oturuyordu. Kocas, yerine oturup peçeteyi alırken de yaptığı gibi, sert bir hareketle önünde duran bardağı ve kadehi hızla yana sürünce kontes Mariya,— bilhassa çorbadan evvel ve iş^n gelip de doğruca yemeğe oturduğu zamanlar bazan görüldüğü gibi — yine keyfi yerinde olmadığına hükmetti. Kontes Mariya onun ruh haletini pek iyi bilirdi ve kendi keyfi yerinde olduğu zaman çorbayı içmesini sükûnetle beklerdi, ondan sonra onunla konuşmaya başlar, keyfi yerinde olmamasının sebepsiz: olduğunu ona kabul ettirirdi; fakat bugün bu müşahedesini büsbütün unuttu; onun sebepsiz yere kendisine kızmasına üzüldü, kendini bahtsız hissetti. Ona nereye gittiğini sordu. Kocas karşılık verdi..Çiftlikte her şeyin yolunda olup olmadığını sordu. Nikolay onun bu tabî ol-mıyan edasından ötürü soğuk soğuk alnını buruşturdu ve çabuk çabuk cevap verdi.

Kontes Mariya içinden :

"Evet, yanılmamışım, dedi: ama neden kızıyor bana?" Onun cevap verişindeki edada, kontes Mariya kendisine karşı bir gafezkâr-^lık ve sözü uzatmamak arzusu seziyordu. Kendi sözlerinin tabî olmadığını hissediyordu; fâj

166

HAHB VE SULH

iat birkaç sual daha sormaktan kendini alamadı.

Yemekte konuşma Denisof'un sayesinde çok geçmeden umumileşti ve hararetlendi; kontes Mariya kocasıyla konuşmuyordu. Yemek masasından kalkıp da ihtiyar Kontesi kutlamağa geldikleri zaman kocasını kucaklayıp öptü, kendisine niçin kızdığını sordu.

Nikolay:

— Ne garip şeyler düşünürsün her zaman: ıızmak aklımdan bile geçmedi, dedi.

Fakat, her zaman sözü Kontese şu cevabı vermişti: evet kızıyorum, ama neden kızdığımı söylemem.

Nikolay, karısıyla o kadar iyi geçiniyordu ki, kıskançlıktan ötürü aralarında geçimsizlik çıkmasını arzu eden Sonya ile ihtiyar Kontes bile kötölemek için bahane bulamıyorlardı; fakat onlar arasında da düşmanlığın hüküm sürdüğü anlar oluyordu. Bazan, bilhassa en mesut devirlerden sonra içlerinde birdenbire bir yabancılik ve düşmanlık hissi belirirdi; bu his en çok kontes Mariya'nın gebelik zamanlarında kendini gösterirdi. O şimdi bu devredeydi.

Nikolay yüksek sesle ve neşeli gibi bir eda ile :

— E, messieurs et mesdanes, dedi (Kontese bu mahsustan, onu üzme için gibi geldi).

HARB VE SULH

167

Altı saattir ayaktayım. Yarın da çalışmak lâzım, şimdi gidip dinlenmeli.

Ve kontes Mariya'ya başka bir şey söylemeden küçük budura gitti, divanın üstüne uzandı.

Kontes Mariya içinden :

"İşte her zaman böyle, dedi. Herkesle konuşur, yalnız benimle konuşmaz. Görüyorum, görüyorum ki ben onun gözüne düşman görünüyorum. Bilhassa bu halimle". Şiş karnıma ve aynada sarı, solgun, zayıflamış yüzüne, her zamandan ziyade büyük gözlerine baktı.

Her şey : Denisof'un haykırışları, kahkahaları, Nataşa'nın konuşmaları, bilhassa Sonya'nın kendisine fırlattığı kaçak bakışlar ona dayanılmaz gelmeye başladı.

Sonya, her zaman kontes Mariya'nın sinirlenmek için seştiğı ilk bahaneydi.

Konuştuklarından bir şey anlamadan misafirlerle bir müddet oturduktan sonra yavaşça çıktı, çocuk odasına gitti.

Çocuklar sandalyelerle Moskova'ya gidiyor, onu da çağırıyorlar. Oturup onlarla bir müddet oynadı, fakat kocasına, onun sebepsiz can sıkıntısına dair düşünceler durmadan kendisine azap veriyordu. Kalktı, güçlükle ayaklarının ucuna basıp yürüyerek küçük buduara doğru gitti.

168

HARB VE SULH

"Belki uyumamıştır; onunla açıkça konuşurum", diye düşündü. Büyük oğı Anruşa 'onu taklidedip ayaklarının ucuna basarak arkasından geliyordu. Kontes Mariya onu fark etmemişti.

Her yerde karşısına çıkan Sonya (kontes Mariya'ya öyle geliyordu) büyük buduardan lona :

— Chere Marie, il dört, je crois; il est si fatigue¹, dedi. Andruşa onu uyandırmasa.

Kontes Mariya dönüp arkasına baktı, Andruşa'yı gördü, Sonya'nın haklı olduğunu anladı, bilhassa bundan ötürü kızardı, belliydi ki acı bir şey söylemekten kendini zor alabilmişti. Bir şey söylemedi, onu dinlemiyor görünerek Andruşa'ya arkadan gelmesi, ama gürültü yapmaması için eliyle işaret etti; kapıya yaklaştı. Sonya başka bir kapıdan geçti. Uyuduğu odadan Nikolay'ın muntazam, -r- karısının, en küçük hususiyetlerine kadar bildiğı — nefesleri duyuluyordu. Kontes Mariya bu nefesleri duyuyor, karşısında onun parlak, güzel alnını, bıyıklarını, uyurken sık sık gecenin sessizliğı içinde uzun uzun seyrettiğı yüzünü görüyordu. Nikolay ansızın kımıldandı, ök-sürdü. O anda Andruşa kapının ötesinden haykırdı :

"Babacığım, anne şurada duruyor!" Kontes Mariya korkusundan sarardı, oğına

Mariciğim, uyuyor galiba; çok yorgun....

HARB VE SULH

169

eliyle işaretler yapmaya başladı. Çocuk sustu, kontes Mariya için korkunç olan sessiz bir an geçti.

Nikolay'm uykudan uyandırılmayı ne kadar sevmediğini bildirdi. Ansızın kapının ötesinden yeni bir öksürme, bir hareket duyuldu, Nikolay, hoşnutsuzluk ifade eden bir sesle :

— Bir dakika rahat vermiyorlar. Mari, sen

.\$ misin? Niçin onu buraya getirdin?

I

— Ben sadece bakmak için uğradım, bilmiyordum... Affet...

Nikolay öksürdü ve sustu. Kontes Mariya kapıdan uzaklaştı, oğınu çocuk odasına götürdü. Beş dakika sonra babasının çok sevdiğı kara gözlü, üç yaşındaki küçük Nataşa babasının uyuduğunu, annesinin buduarda olduğunu kardeşinden öğrenince annesine görünmeden babasının yanına koştu. Kara gözlü kız lapıyı cesaretle gıcırdattı, küçücük, küt ayaklarının enerjik adımcıklarıyla divana yaklaştı, sırtı ona doğru dönük olarak uyuyan babasının durumunu gözden geçirerek ayaklarının ucuna kalktı, babasının başının altında duran elini öptü. Nikolay yüzünde duygulu bir gülümsemeyle döndü.

Kapının ötesinden kontes Mariya'nın ürkek fısıltısı duyuldu:

— Nataşa, Nataşa! Baban uyuyacak.

170

HARB VE SULH

Küçük Nataşa kandırıcı bir tavırla :

— Hayır, anne, uykusu yok, dedi. Gülüyor.

Nikolay, ayaklarını yere indirdi, doğruldu, kızını kucağına aldı:

— Gir, Maşa, diye karısına seslendi.

Kontes Mariya odaya girdi, kocasının yanına oturdu. Ürkek bir eda ile :

— Arkamdan geldiğini görmedim, dedi. Ben şöyle bir bakmak için gelmiştim.

Nikolay bir eliyle kızını kucağında tutarak karısına bakıyordu; yüzündeki suçlu edasın» fark ederek öbür eliyle onu kucakladı, saçlarından öptü.

- Anneyi öpebilir miyim? diye Nataşa'ya sordu. Nataşa utangaç utangaç gülümsedi. Emredercesine bir hareketle, karısını öptüğü yeri Nikolay'a işaret ederek "gene", dedi. Nikolay karısının içinde sezdiği bir suale cevap vererek :
- Bilmiyorum, keyfim olmadığını nereden çıkarıyorsun, dedi.
- Böyle olduğun zamanlar ne kadar baht* siz olduğumu, yalnızlık hissettiğimi tasavvur edemezsin. Hep öyle sanıyorum ki...

Nikolay neşeyle:

- Mari, hadi, saçmalama. Ayıp, dedL

HARB VE SULH

171

- Öyle sanıyorum ki beni sevmiyorsun, çirkinim... ve her zaman... şimdi de... bu halimle...
- Ah, ne kadar gülünçsün! Güzel olan sevgili değildir, sevgili olan güzeldir. Ancak Malvina¹ ve başkalarıdır ki güzel oldukları için sevilirler; karımı ben öyle sever miyim? Sevmem, o başka, bilmem nasıl anlatmalı sa-
- *41a. Sen yokken ve aramızdan bir kara kedi geçince ben sanki hapı yutarım, hiçbir şey yapamam. Peki, ben parmağımı sever miyim? Sevmem, ama onu kesmeyi bir dene hele...
- Hayır, bunu söylemek istemedim, ama anlıyorum. Demek bana kızmıyorsun?

Nikolay gülümsüyerek :

- Müthiş kızıyorum, dedi ve kalktı, saçlarını düzeltti, odada dolaşmaya başladı.

Karısıyla sulh yapınca düşündüğü şeyleri şimdi yanında sesle anlatmaya başlıyarak :

- Biliyor musun ne düşünüyorum, Mari? dedi. Kendisini dinlemeye hazır olup olmadığını sormadı; ona göre hepsi birdi. Kendisinin düşündüğü bir şeyi onun da düşünmüş olması lâzımdı. Piyer'i ilkbahara kadar kalmaya razı etmek yolundaki niyetini ona anlattı.

Mme Cottim'in 1801 de çıkan bir romanı.

172

HAE.B VE SULH

Kontes Mariya onu dinledi, fikrini söyledi, sonra o da kendi düşündüğü şeyleri anlatmaya başladı. Onun düşüncelerinin konusu, çocuklarıydı.

Küçük Nataşa'yı göstererek Fransızca :

- Şimdiden âdeta bir kadın, dedi. — Biz: kadınları mantıksızlıkla itham edersiniz. İşte-o : bizim mantığımız. Babanın uykusu var diyorum, hayır, gülüyor o, diyor. Haklı da, — kontes Mariya mesut bir eda ile gülümsedi.

- Evet, evet!

Nikolay kızını kuvvetli kolları arasına alarak havaya kaldırdı, omuzuna ooturttu. Ayaklarını tutarak onunla odada dolaşmaya başladı. Babada da, kızda da aynı düşüncesiz,, mesut yüz vardı.

Kontes Mariya yavaş sesle Fransızca :

- Bak, belki haksızlık ediyorsun. Bunu pek fazla seviyorsun, dedi.»

- Evet, ama ne yapayım?.. Belli etmemeye çalışıyorum...

Bu sırada sofada ve dış odada bir makara sesi, bir yolcunun geldiğini gösterir ayak sesleri duyuldu :

- Birisi geldi. Kontes Mariya :

- Eminim ki Piyer'dir. Gidip öğreneyim, diyerek odadan çıktı.

HARB VE SULH

173

O çıkınca Nikolay dörtmala koşarak kızını dolaştırmaya başladı. Soluğu kesilince gü-lümsiyen kızını hızla indirerek bağrına .bastı. Sıçrayışları ona dansı hatırlatmıştı; kızının küçücük, yuvarlak, mesut yüzüne bakarak ihtiyarlığında onu kibar âlemlerine götüreceği zamanı düşündü, rahmetli babası kızıyla Da-nilo Cooper yaptığı gibi, o da onunla mazurka yapacaktı.

Birkaç dakika sonra kontes Mariya odaya dönerek :

— Odur, o, Nicolas, dedi. — Şimdi bizim Nataşa dirilmiştir. Onun sevincini ve geciktiği için kocasına nasıl çıktığını görmek lâzımdı. Haydi çabuk gidelim, haydi! — Babasına sarılmış duran kıza bakıp gülümseyerek ilâve letti: — ayrılan artık canım. — Nikolay kızını elinden tutarak çıktı.

Kontes Mariya buduarda kaldı :

— Asla, asla, — diye kendi kendine mırıldandı; — bu kadar mesut olabileceğime inanmazdım. — Yüzü bir gülümsemeyle aydınladı; fakat o anda içini çekti, derin bakışlarında hafif bir hüznün belirdi. Sanki duyduğu saadetten başka bu hayatta, elinde olmayarak bu anda hatırladığı, ulaşılmaz, ayrı bir saadet "vardı.

174

HARB VE SULH

X

Nataşa 1813 yılında kocaya varmıştı, 1820 de üç kızı bir de doğurmayı çok istediği ve şimdi kendisinin emzirdiği bir oğlu vardı. Öyle toplanmış, serpilmişti ki bu kuvvetli ananın o ince, kıvrak Nataşa olduğunu tahmin etmek zordu. Yüzünün çizgileri belirmiş, sakın,, yumuşak ve açık bir ifade peyda etmişti. Yüzünde, eskisi gibi durmadan yanan, ona cazibe veren o canlılık ateşi yoktu. Şimdi en çok. yalnız yüzü, vücudu görünüyordu, ruhu hiç görünmüyordu. Yalnız kuvvetli, güzel ve doğurgan bir dişi görünüyordu. Eski ateş şimdi onda çok seyrek yanıyordu. Bu ancak, şimdi olduğu gibi, kocası bir yerden döndüğü, hastalanan çocuğu iyileştiği, yahut kontes Mariya ile prens Andrey'i hatırladıkları zaman (kendisini prens Andrey'in hâtırasından kıskanacağını düşünerek kocasına ondan hiç bahsetmezdi) ve çok seyrek olarak da, »evlendikten sonra büsbütün bıraktığı şarkıya bir şey tesadüfen onu çektiği zaman, olurdu. Güzel, gelişmiş vücudunda eski ateşin yandığı bu seyrek anlarda eskisinden çok daha çekici olurdu. Nataşa evleneli beri kocasıyla Moskova'da, Petersburg'da Moskova yakınındaki köyde annesinin yanı Nikolay'ın yanında yaşıyordu. Genç Kontes Bezuhova kibarlar âleminde ar görünüyordu, görenler de ondan memnun kal-

HARB VE SULH

175

4

iniyorlardı. Ne güler yüzlü, ne tatlı sözlüydü. Yalnızlığı sevdiğinden değil (sevip sevmediğini bilmiyor, hattâ ona sevmiyor gibi geliyordu), fakat çocuklarını karnında taşıırken, doğurur-ien ve emzirirken, kocasının hayatının her dakikasına iştirak ederken ve bütün bu ihtiyaçları tatmin ederken Nataşa için kibarlar âleminde eletmekten başka çare yoklu. Nataşa'yı evliliğinden önce bütün tanıyan-ar onda görülen olağanüstü değişikliğe hayret ediyorlardı. Yalnız ihtiyar Kontes, bir ana .sezişiyle Nataşa'mn bütün taşkınlıklarının sırf aile sahibi, (Otradnoye'deyken yarı şaka yarı ciddî haykırıp söylediği gibi)) koca sahibi olmak ihtiyacından ilerigeldiğini anlayan annesi, Nataşa'yı anlamayanların hayretine şaşıyor, o--nun örnek bîr eş, bir anne olacağını her zaman bildiğini söylüyordu :

— Yalnız, kocasına ve çocuklarına olan sevgisini ifrata vardiıyor, diyordu. Bu da saçma.

Bir kızın, kocaya varınca kendini ihmal etmemesi, istidatlarını bırakmaması, üstü ba-şiyle kızlık zamanından daha çok megul olması, kocasını kocası olmadan önce nasıl kendine çekmişse aynı şekilde çekmesi gerektiği yolunda akıllı insanların bilhassa Fransızların lögütlediği altın kaideye Nataşa riayet etmiyordu. Tersine olarak, bütün çekici özelliklerini ve bu arada olağanüstü güzel sesini bir-

176

HARB VE SULH

HARB VE SULH

177'

den bırakmıştı. Onu, kuvvetli bir çekici tarafı olduğu için bırakmıştı. Nataşa ne edalarını, ne kibar konuşmayı, ne kocasına en elverişli pozlarda görünmeyi, ne tuvaletini, ne de kocasını sıkacak istekleri düşünüyordu. Hep bu. kaidelerin aksine hareket ediyordu. Hissediordu ki evvelce içgüdüsünün ona kullanmayı öğrettiği çekici kuvvetler, kendini ilk anda ta-mamiyle, yani bütün ruhiyle, açılmamış hiçbir köşe bırakmaksızın teslim ettiği kocasının gözünde şimdi ancak gülünç olurdu. Hissediordu ki kocasıyla

arasındaki bağıllık onu kendisine çeken şairce hisleri değil, kendi ruhiyle cismi arasındaki bağıllık gibi belirsiz, fakat sağlam bir şeyle tutunuyordu.

Kocasını kendine çekmek için zülûflerini kabartıp panyeleri¹ giyerek romans söylemek, ona- kendi kendisinin hoşuna gitmek için süslenmekten belki hoşlanırdı: — bilmiyordu — ama buna da hiç vakti yoktu. Şarkı ile, tuvaletle meşgul olmamasının, söylediği sözleri iyice tartmamasının başlıca sebebi bu işlerle uğraşmaya vakti olmamasıydı.

Malûmdur ki insanda kendini tamamiyle bir şeye, — ne kadar önemsiz bir şey olursa olsun — vermek kabiliyeti vardır. Yine malûmdur ki, üzerinde dikkatle durulunca, öne-

1 XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Avrupa'da moda» olan geniş etekli bir çeşit kadın elbisesi.

mi sonsuzluğa kadar yükselmiyecek önemsiz, bir şey yoktur.

Nataşa'nın kendini tamamiyle verdiği şey ailesi, yani mutlak surette kendine, eve bağlı tutması gereken kocası; taşıması, doğuması, emzirmesi, yetiştirmesi gereken çocuklarıydı.

Onu meşgul eden şeye — yalnız zihniyle-değil, bütün ruhu, bütün benliğiyle — gömüldükçe bu şey onun gözünde o kadar büyüyor, kendi kuvveti ona o kadar zayıf, o kadar önemsiz geliyordu; öyle ki bütün dikkati bir tek şeyin üzerine toplandığı halde yapılması gerekli gördüğü her şeyi yine de yetiştirip yapamıyordu.

Kadın hukuku, karı koca münasebetleri, onların serbestliği ve hakları üzerinde mütalâa yürütmeler, tartışmalar, her ne kadar şimdiki gibi henüz mesele adını taşııyorduysa-da, o zaman da vardı; fakat Nataşa, bu meselelerle ilgilenmek şöyle dursun onları onun hiç aklı almıyordu.

Bu meseleler, şimdi olduğu gibi o zaman da ancak evlenmede, yalnız karı kocanın birbirinden aldıkları zevki, yani onun aileden ibaret olan asıl mânasını değil, sadece ilk başlangıcını gören insanlar için vardı. Bu düşünceler ve şimdiki, ne suretle yemekten mümkün olduğu kadar fazla zevk alınabileceği meselesine benzer meseleler o zâ-

:,178

HARB VE SULH

:man yoktu, nasıl ki yemeğin gayesini beslen-| me, karı kocalığın gayesini de aile bilenler için şimdi de yoktur.

Yemeğin gayesi vücudun beslenmesi ise bir anda iki övün yemek yiyen belki büyük bir

:zevk duyar, fakat gayesine ulaşmaz, çünkü iki

-övün yemeği mide hazmedemez.

Evlenmenin gayesi aile ise çok karı veya koca almak isteyen belki çok zevk duyacak, fakat asla aile sahibi olmayacaktır.

Yemeğin gayesi beslenme, evlenmenin gaye-

. si aile ise bütün mesele ancak midenin hazme-debileceğinden fazla yememekle ve aile için lâzım olandan, yani bir karı veya kocadan fazla almamakla çözülür. Nataşa'ya koca lâzımdı.

*Ona bir koca bulundu. Bu koca ona bir aile verdi. Başka, daha iyi bir kocaya lüzum görmediği gibi, kendini bütün ruhiyle bu kocaya ve aileye hizmet etmeye verdiği için bunu tasavvur bile edemezdi; başkası olsa ne olurdu diye düşünmekte hiçbir feyda görmüyordu.

Nataşa sosyetenin umumiyetle hoşlanmaz-

> di, fakat buna karşılık aile meclisine : kontes Mariya'mın, kardeşinin, annesinin, Sonya'nın meclisine o kadar çok değer verirdi. O sabahlığı içinde saç başı darmadağın, sevinçli bir yüzle ve geniş adımlarla çocuk odasından yanlarına çıkabileceği, evvelki yeşil leke yerine şimdi sarı bir leke taşıyan kundak bezini gös-

HARB VE SULH

179»

terebileceği ve çocuğun şimdi çok daha iyi olduğu tesellisini kendilerinden duyabileceği, insanların meclisinden hoşlanırdı.

Nataşa kendini o derece salıvermişti ki. elbiseleri, saç tuvaleti, gelişigüzel söz söylemesi, kıskançlığı — Sonya'yı, mürebbiyeyi, güzel, çirkin her kadını kıskanırdı — bütün yakınlarının her zamanki alay konusuydu. Umumi. kahaat Piyer'in kılıbık olduğuydu; gerçek-ten de öyleydi. Evlendiklerinin daha ilk

günlerinde Nataşa isteklerini bildirmişti. Hayatının her dakikası kendisine ve ailesine ait olduğu yolundaki bu yepyeni teklifine Piyer, çok hayret etmişti; karısının isteklerine hayret etmişti ama gene de memnurlukla boyun eğmişti.

Piyer'in kılıbıklığı şuradaydı ki, kur yapmak şöyle dursun başka bir kadınla gülümsi-yerek bile konuşamaz, şöyle bir vakit geçirmek için kulüplere, ziyafetlere gidemez, keyfi için para harcıyamaz, işi olduğu zamanlar müstesna — karısı, bir şey anlamadığı fakat büyük bir önem verdiği ilimle uğraşmasını da iş sayıyordu — uzun bir zaman için ayrılıp bir yere gidemezdi. Buna karşılık, Piyer evde istediği gibi, yalnız kendi kendine değil, bütün aileye hükmetmek için tam bir hakka sahipti. Nataşa, evinde kocasının kölesiydi; Piyer meşgul olduğu zaman — yazı odasında okurken veya yazarken — bütün ev halkı ayaklanma ucuna basarak dolaşırdı. Canı istediği şeyin

180

HARB VE SULH

hemen yerine gelmesi için sadece bir çıtlatması yeterdi. Arzusunu belli etse Nataşa yerinden fırlar, koşup yerine getirirdi.

Bütün ev Piyer'in mevhum emirleriyle ya-; ni Nataşa'nın onda keşfetmeye çalıştığı arzu-, lara göre idare edilirdi. Nataşa'nın hayat tarzı, yaşayacağı yer, ahbapları, münasebetleri, işleri, çocukların terbiyesi hep Piyer'in gösterdiği arzuya göre seçilip düzenlendiği gibi, Nataşa, Piyer'in konuşmalarında ileri sürdüğü fikirlerden ne çıkabileceğini de keşfetmeye çalışırdı. Piyer'in arzularının özünü doğru keşfeder, bir defa keşfedince de seçtiği yolun üzerinde ayak direrdi. Piyer kendi arzusunu değiştirmek istediği zaman Nataşa ona karşı yine onun silâhiyle savaşırdı.

Piyer'le Nataşa'nın daima hatırladıkları zor bir anda, Nataşa'nın ilk cılız çocuğunun doğumundan sonra üç sütnine değiştirmek gerektiği ve Nataşa ye'sinden hastalandığı bir sırada bir gün ona Piyer, «Rousseau'nun süta-naların tabiata aykırı olduğu ve zararları înakmdaki — kendisinin de tamamıyla kabul ettiği — fikirlerinden bahsetti. Sonraki çocuğu doğunca, o zamanlar işitilmemiş bir şey, zararlı bir şey diye onu emzirmesine karşı isyan eden annesinin, doktorların ve bizzat kocasına karşı durmasına rağmen çocuğu emzirmekte ayak diremişti, o zamandan beri de iendi çocuklarını kendi emziriyordu.

HARB VE SULH

18E

Sinirli anlarında karı kocanın oldukça, sık sık münakaşa ettikleri olurdu, fakat münakaşadan çok sonra Piyer sevinçle ve hayretle,, , karısının sadece sözlerinde değil, hareketlerinde de kendi fikrini, evvelce karşı durup münakaşa ettiği fikri bulurdu. Ama yalnız bu fikri bulmazdı, onu ifadede, münakaşanın, hararetlenmenin davet ettiği fazla ve lüzumsuz ne varsa 'jepsînden temizlenmiş olarak bulurdu. Yedi yıllık bîr evlilikten sonra Piyer, kendinde fena bir insan olmadığının sevinçli, sağlam şuuruunu hissediyordu; hissediyordu,, çünkü kendisini karısında aksetmiş görüyordu. Birbirine karışmış,birbirini gölgelemiş olarak iyi ve fena her şeyi kendisinde hissetmekteydi. Fakat karısına akseden şeyleri sadece gerçekten iyi olan şeyleriydi; yeter derecede iyi olmıyan her şeyi atılmıştı. Bu yansıma, mantıkî fikir yoluyla değil, başka bir yoldan esrarengiz bir kuvvetle, doğrudan doğruya olmuştu.

XI

Bundan iki ay önce Piyer, daha RostofV larda misafirken, prens Fedor'dan bir mektup almıştı. Piyer'in başlıca kurucularından olduğu bir derneğin üyelerini meşgul eden önemli birtakım meseleleri görüşmek üzere onu Petersburg'a çağırıyordu.

182

HARB VE SULH

Kocasının bütün mektuplarını okuyan İNataşa bu mektubu okuyunca, Piyer'in yokluğu ona çok zor gelmesine rağmen, Peters-burg'a gitmesini ona kendisi teklif etti. Kocasının bütün fikrî ve mânevi işlerine, onları anlamadan, büyük bir önem verir, her an bu faaliyetlerinde kocasına engel olmak korkusunu taşırdı. Piyer'in, mektubu okuduktan sonraki ürkek bakışlarına, gitmesini, ancak döneceği zamanı tam olarak tâyin etmesini rica etmekle cevap verdi. Dört haftalık da izin çıktı.

Piyer'in izin müddeti biletli beri, yani iki haftadır Nataşa sonu gelmiyen bir korku, hüznün ve sinirlilik içindeydi.

Son haftalar içinde gelen ve halden memnun olmıyan emekli general Denisof, bir zamanlar sevdiği bir insana benziyen bir resme hakar gibi, hayretle ve hüznle Nataşa'ya bakıyordu. Eski gözağrısmıdan gördüğü ve işittiği şeyler, hep neşesiz ve sıkıntılı bakışlar, yersiz cevaplar, çocuk bahisleriydi. Nataşa bu sıralarda bilhassa annesi, kardeşi, Sonya veya kontes Mariya, Piyer'i mazur görmeye, gecikmesine sebepler bulmaya çalışarak onu teselli ettikleri zamanlar hep hüznü ve sinirliydi.

— Hepsi saçma, hepsi boş, diyordu. Onun, hiçbir sonuca varmıyan bütün bu düşünceleri, bu mânâsız dernek. — Büyük bir önem taşıdıklarına kuvvetle inandığı işler için Nataşa

HARB VE SULH

1835

böyle derdi. Sonra çocuk odasına biricik oğlu: Petya'yı emzirmeye giderdi.

Hiç kimse bu üç aylık küçücük varlığın,, göğsüne yaptığı, ağız kımıldanışlarını, küçük burnunun soluyuşunu duyduğu zaman ona söylediği kadar teselli verici, akla uygun bir şey söylemezdi. Bu varlık ona şöyle diyordu : "Kteiyorsun, kiskaniyorsun, ondan öç almak: isterdin, korkuyorsun ama ya ben, ya ben..." Verilecek cevap yoktu. Bu gerçekten de daha^ fazla bir şeydi.

Kaygı ile geçen bu iki hafta içinde Nataşa teselli bulmak için o kadar sık çocuğun yanına koşmuş, onunla o kadar uğraşmıştı ki,, fazla emzirip onu hasta etmişti. Hastalanmasından korkmuştu, bununla beraber, onun için. bu lâzımdı. Çocuğa bakarken kocası için duyduğu kaygı hafifliyordu.

Piyer'in arabası methalde gürüldediği ve hanımını ne ile sevindireceğini bilen dadı sevinçli bir yüzle, sessizce fakat hızla kapıdan, içeri girdiği zaman, o, çocuğunu emziriyordu.

Uykuya dalan çocuğu uyandırırım diye kımıldamaktan korkarak fısıltı ile çabuk çabuk: sordu:

— Geldi mi? Dadı fısıldadı:

— Geldi, anacığım.

184

HARB VE SULH

Nataşa'nın kanı yüzüne hücum etti, ayakları farkında olmıyarak kımıldadı; fakat fırlayıp koşmak olmazdı. Çocuk tekrar gözlerini açtı, baktı. "Orda mısın" der gibi, tekrar dudaklarını gevşek gevşek oynatmaya başladı.

Nataşa memesini hafifçe çekerek, onu salladı, dadiya teslim etti, hızlı adımlarla kapıya doğru yürüdü. Fakat sevincinden çocuğu çok çabuk bıraktığı için vicdanının azarını duymuş gibi, kapıda durdu, dönüp baktı. Dadı dirseğini yukarı kaldırarak çocuğu küçücük karyolasının korkuluğundan aşırđı.

Umumiyetle dadı ile hanım arasında görülen bir lâubalilikle gülümsiyerek :

— Ya, gidin artık, gidin .anacığım, müsterih olun, gidin, diye fısıldadı.

Nataşa hafif adımlarla sofaya koştu.

Ağzında piposu ile çalışma odasından salona çıkan Denisof eski Nataşa'yı ilk defa orada gördü. Değişen yüzünden parlak, göz kamaştırıcı, sevinçli bir ışık sel halinde akıyordu. Koşarken Denisof'a dönerek :

— Geldi, dedi. Ve Denisof çok az sevdiği Piyer'in geldiğine çok sevindiğini hissetti. Nadasa koşarak sofaya girince boyun atkısını •çözmekle meşgul kürklü, uzun bir adam şekli gördü.

"Odur! O! Gerçek! İşte o!" — diye kendi lendine mırıldandı, boynuna atıldı, onu kucak-

HARB VE SULH

185

ladı, başı göğsünde kendine yapıştırıp sıktı, sonra geri çekilip Piyer'in kırağı tutmuş, kızarmış, mesut yüzüne baktı. — Evet, bu o mesut, memnun...

Biren bire son iki hafta içinde duyduğu bütün o bekleyiş azaplarını hatırladı : yüzün-zünde parlıyan sevinç kayboldu; kaşlarını çattı; sitem ve acı söz seli Piyer'in üstüne dökülmeye başladı:

— Evet senin için iyi, çok memnunsun, keyif sürdün... Ama ben? Çocuklara acısaydım bari.

Emziriyorum, südüm bozuldu.... Petya az kalsın ölüyordu. Ama senin keyfin yerinde. Evet, keyfin yerinde...

Piyer kabahatsiz olduğunu biliyordu; çünkü daha evvel gelemezdi. Karısının bu parlayışının yersiz olduğunu biliyordu, bir iki dakika sonra bunun geçeceğini de biliyordu; kendisinin keyifli ve neşeli olduğunu da çok iyi biliyordu. Gülümsemek isterdi, fakat bunu düşünmeye bile cesaret edemiyordu.

Yüzüne acınacak, ürkek bir şekil verdi ve iki büklüm oldu :

- Gelmem imkân yoktu, vallahi! Petya nasıl?
- İşimdi fena değil, gidelim. Ne insafsızsın! Sensiz ne hal olduğumu, neler çektiğimi busen...
- Sıhhatin iyi mi?

186

HARB VE SULH

HARB VE SULH

187

Nataşa onun elini bırakmaksızın :

- Gidelim, gidelim dedi. Odalarına gittiler.

Nikolay karısı ile beraber Piyer'i görmeye geldikleri zaman, o, çocuk odasında idi, u-yanmış olan emzikteki oğlunu kocaman sağ-avucunun içinde tutuyor, onu okşuyordu. Çocuğun ablak yüzünde, dışsız açık ağzında mesut bir gülümseme durakalmıştı. Fırtına çoktan geçmişti; duygulu bir eda ile kocasına ve oğluna bakan Nataşa'nın yüzünde parlak, bir sevinç güneşi parlıyordu.

- Prens Fedor'la konuşmalarınız iyi geçti mi? diye Nataşa sordu.
- Evet, mükemmel.
- Bak, tutuyor. (Nataşa çocuğun başını kastediyordu.)
- Ah, beni ne kadar korkuttu.
- Prensesi gördün mü? Şu şeyi sevdiği doğru mu...
- Evet, tasavvur eder misin...

Bu sırada Nikolay'la kontes Mariya içeri girdiler. Piyer oğlunu elinden bırakmadan eğilip onlarla öpüştü, suallere cevap verdi. Fakat besbelli ki, konuşulacak birçok meraklı şeyler olduğu halde, takkeciğiyle, sallanan başı ile çocuk, Piyer'in bütün dikkatini kendine çekiyordu.

Kontes Mariya çocuğa bakıp onunla oy-nıyarak :

- Ne sevimli şey! — dedi, kocasına dön-, dü — bu harikulade şeylerdeki güzelliği nasıl anlamıyorsun. İşte ben bunu anlamıyorum, Nicolas.

Nikolay soğuk bir bakışla çocuğa baka-rakj:

- Anlamıyorum, anlamıyorum, dedi. Et parçası. Haydi Piyer.

Kontes Mariya kocasının kusurunu örtmek ister gibi:

- Asıl mesele onun bu kadar şefkatli bir baba olması, dedi. Ama ancak bir sene geçtikten sonra falan...
- Hayır, Piyer onlara mükemmel dadılık eder; dedi. Nataşa. Elinin, çocuğun tam gerisine göre yapılmış olduğunu söyler. Bakın.

Piyer, birdenbire gülerek :

- Ama yalnız bunun için değil, dedi ve çocuğu kavrayıp dadıya verdi.

XII

Lısıya Gori konağında, her gerçek ailede olduğu gibi, her biri kendi özelliğini muhafaza eden, birbirine fedakârlıkta bulunarak ahenkli bir bütün halinde birleşip kaynaşan

188

HARB VE SULH

birbirinden tamamiyle ayrı birkaç âlem yaşamaktaydı. Konakta geçen her hâdisе bütün bu âlemler için aynı derecede önemli, aynı derecede sevinçli veya acıklı idi; fakat her âlemin, herhangi bir hâdiseye sevinmek veya kederlenmek için, tamamiyle kendine mahsus, bağımsız sebepleri vardı.

Piyer'in gelişi böyle sevinçli, önemli bir hâdiseydi. Herkeste de böyle bir akis yapmıştı.

Hizmetçiler — ki, efendilerinin en yanıl-maz yargıçlarıdır, zira onlar konuşmalara, açığa vurulan duygulara göre değil, fiil ve hareketlere, yaşayış tarzına göre yargırlarlar — Piyer'in gelişine sevinirlerdi, çünkü bilirlerdi ki o varken Kont her gün malikâneyi dolaşmayı bırakır, şen, güler yüzlü olur, sonra da bayramda herkese bol hediyeler verilirdi.

Çocuklarla mürebbiyeler Bezuhof'un gelişine sevinirlerdi, çünkü kimse onları müşterek hayata Piyer gibi çekmezdi. Üzerine, onun dediği gibi, her çeşit dans yapılabilen ekosez'i (bildiği biricik parça) klavsende çalabilen bir tek o idi, sonra herkese muhakkak hediye getirirdi.

Şimdi on beş yaşında zayıf, kıvrıkcık, açık kumral saçlı, güzel gözlü, hastalıklı, zekî bir oğlan olan Nikolinkâ sevinirdi, çünkü Piyer amca (ona böyle derdi) hayran olduğu, çok sevdiği bir kimse idi. Hiç kimse Nikolinka'ya Pi-ye'r'e karşı özel bir sevgi telkin etmemişti ve|

HARB VE SULH

189

Piyer'i ancak o, arada sırada görürdü. Onu terbiye eden kontes Mariya, kocasını ona da kendisinin sevdiği gibi sevdirmek için bütün kuvvetini sarf ederdi; Nikolinka da onu severdi; fakat güç fark edilir bir hafifseme far-kiyle severdi. Piyer'e ise tapmırdı. O, Nikolay amca gibi ne hüsar olmak, ne de Senjirj nişanı taşımak değil, Piyer gibi akıllı ve iyi yürekli oknak istiyordu. Piyer'in yanında yüzü her zaman bir sevinç ışığı ile parlar, Piyer ona bir şey söyleyince kızarır, nefesi tutulurdu. Piyer'in söylediklerinden bir söz kaçırmaz, sonra Desales'le beraber ve kendi kendine onun her sözünü hatırlıyarak mânası üzerinde düşünürdü. Piyer'in geçmiş hayatı, 1812 yılından önce başına gelenler (duyduğu sözlerden bunlar hakkında bulanık, şairce bir fikir edinmişti), Moskova'daki maceraları, esirliği, hikâyesini Piyer'den dinlediği Platon Karatayef, kendisi nin de özel bir sevgi ile sevdiği ile sevdiği Nataşa'ya olan aşkı, bilhassa Nikolin-ka'nın tanımadığı babasıyla olan dostluğu, bütün bunlar Piyer'i onun gözünde bir kahraman, bir aziz yapmıştı.

Aşktan daha yeni bir şeyler sezmeye baş-lıyan çocuk, babası ve Nataşa hakkında söylenen üstü kapalı sözlerden, Piyer'in rahmetli babasını andığı zaman heyecanlanmasından, Nataşa'nın da ondan ihtiyatlı, saygılı ve şefkatli bir dille bahsetmesinden, babasının Na-

190

HARB VE SULH

taşa'yı sevdiği ve ölürken onu dostuna vasiyet ettiği kanaatine varmıştı. Çocuğun hatırlamadığı bu baba ise ona, kalbi burkulmadan, keder ve heyecan yaşlarıyla gözleri dolmadan düşünemediği, tahayyül edilmesi imkânsız bir Tanrı gibi gelirdi. O da Piyer'in gelişi dolayısıyla bahtiyardı.

Misafirler, her toplantıyı daima neşelendiren, birleştiren bir kimse olduğu için Piyer'in gelişine memnundular.

Yaşlılar, ev halkı, karısını bir tarafa bırakalım, yanında daha hoş, daha rahat yaşanan bir dostu gördükleri için memnundular.

İhtiyar kadınlar, hediyeler getireceği için ve bilhassa Nataşa yeniden canlanacak diye memnundular.

Piyer bu çeşit âlemlerin kendisine karşı olan bu çeşitli görüşlerini seziyor, her birine beklediğini vermekte acele ediyordu.

Çok dalgın ve unutkan bir adam olan Piyer, karısının hazırladığı bir listeye göre şim-, di her şeyi, annesinin, kardeşinin siparişlerini de, Belova'nın elbiselik hediyelerini de. yeğenlerinin oyuncaklarını da unutmamış, hepsini almıştı. Evlenmesinin ilk zamanlarında karısının — satm alacağı şeylerin hepsini alması, bir şey unutmaması yolundaki — iste ği ona garip gelmiş ve ilk seyahatinde hepsini unuttuğu zaman Nataşa'nın gösterdiği cidd|

HARB VE SULH

191

dargınlık onu hayrete düşürmüştü. Fakat sonraları buna alışmıştı. Nataşa'nın kendine bir şey istemediğini, başkaları içinse ancak kendisi arzu edince bir şey havale ettiğini bilen Piyer, şimdi bütün ev halkına hediye getirmede umulmadık bir çocuk hazzı buluyor ve asla bir şey unutmuyordu.

Nataşa'dan azar işitiyorsa, sadece fazla ve çok pahalı şeyler aldığı j için işitiyordu. Bütün, çoğunluğun fikrine gö--"İ re, kusurlarına veya Piyer'in fikrine göre meziyetlerine, itinasızlığına, dağınıkliğine, Nataşa bir de cimrilik ilâve etmişti.

Piyer büyük masraflar isteyen kalabalık bir ev hayatı, bir aile hayatı yaşamaya başlı-yalı beri, eskisinden iki defa daha az masraf yaptığını, son zamanlarda (bilhassa ilk karısının borçlan yüzünden) bozulan işlerinin düzelmeye başladığını hayretle görmüştü.

Az masrafla yaşıyordu, çünkü başıboş bir hayat sürmüyordu : her an değiştirilebilecek böyle bir hayat tarzının gerektirdiği pahalı lüksten artık kurtulmuştu ve onu artık istemiyordu. Hayat tarzının ebedî

olarak, ölüncüye kadar değişmeyeceğini, onu değiştirmenin elinde olmadığını hissediyordu; bunun için bu hayat tarzı ucuza maloluyordu.

Piyer neşeli, gülümsiyen bir yüzle, satın aldığı şeyleri ayırıyordu. Bir kumaş parçasını bir tezgâhtar gibi açarak :

192

HARB VE SULH

— Ne mall dedi.

Nataşa, dizlerinin üstünde, büyük kızı olduğu halde, karşısında oturuyor, ısıldıyan gözlerini hızla kocasından gösterdiği şeye kaydırıyordu :

— Bu Beyova için mi? Çok güzel. — Nataşa kumaşı yokladı. — Arşını bir ruble bunun herhalde, değil mi? Piyer fiyatını söyledi :

— Pahalı, dedi Nataşa. Ah, çocuklar da, maman da ne kadar sevinecek. — O zamanlar daha yeni moda olan inci işlemeli altın tarağı hayranlıkla gözden geçirip gülümsemesini tutamıyarak ilâve etti: yalnız, benim için bunu boş yere satın almışsın.

Piyer :

— Adel ille al diye başımın etini yedi, dedi.

— Ne zaman takacağım— Nataşa onu sa-1 çının örgüsüne taktı — büyüyünce Maşenke takar; belki o zaman yine moda olur. Hayc gidelim.

Hediyeleri topluyarak önce çocuk odasına] sonra Kontesin yanına gittiler.

Piyer ile Nataşa koltuklarında paketlerld misafir salonuna girdikleri zaman Kontesi âdeti üzere Belova ile oturmuş, kâğıt falı açıp yordu.

HARB VE SULH

193

Kontes artık altmış yaşındaydı. Saçı başı büsbütün ağarmıştı. Tülü bütün yüzünü saran bir hotoz giyiyordu. Yüzü buruşmuştu, üst dudağı içeri batmıştı, gözleri bulanıktı.

Oğluya kocasının birbiri arkasından bu kadar çabuk gelen ölümlelerinden sonra elinde olrmyarak kendisini bu dünyada, hiçbir hedefi ve mânası olmıyan unutulmuş bir mahlûk hissediyordu. Yiyor, içiyor, uyuyor, uyanık duruyor, ama yaşamıyordu. Hayat onda hiçbir iz bırakmıyordu. Hayatta sükûnetten başka bir şey istemiyoordu; bu sükûneti ise ancak ölümde bulabilirdi. Fakat ölüm gelinciye kadar yaşaması, yani hayat kuvvetini harcaması gerekiyordu. Çok küçük çocuklarla çok ihtiyarlarda görülen şeyler onda fazlasıyla göze çarpıyordu. Hayatında hiçbir dış gaye görülmüyor, sadece türlü temayülleri, kabiliyetlerini işletmek ihtiyacı belli oluyordu. Yemek, uyumak, düşünmek, konuşmak, ağlamak, çalışmak, kızmak v.s., sadece midesi, beyni, ade-leleri, sinirleri ve karaciğeri olduğu için ona lâzımdı. Bütün bunları o, dıştan gelen bir tesirle yapmıyordu; tam sıhhatte insanların, ulaşmaya çalıştıkları gaye, kuvvetlerini kullanmaktan ibaret olan diğer bir gayeyi görmelerine engel olduğu zaman yaptıkları gibi yapmıyordu. Sadece, ciğerlerini, dilini işletmek fizikî bir ihtiyaç olduğu için konuşuyordu. Çocuk gibi ağlıyordu. Çünkü sümürmesi lâzımdı ve ilh...

194

HARB VE SULH

Gücü kuvveti yerinde insanlar için gaye olan lbesbelli onun için bir bahane idi.

Sabahları, hele bir gün önce yağlı bir şey yemişse, içinde öfkelenme ihtiyacı belirir, o zaman en yakın bahaneyi, Belova'nın sağır-ı-ğmı seçerdi.

Odanın öbür ucundan ona yavaşça bir şeyler söylemeye başladı:

— Bugün hava galiba daha sıcak azizim, diye fısıldardı. Belova : "Elbette geldiler" di- i ye cevap verince öfkeyle homurdanırdı.

— Aman Yarabbi, ne sağır, ne sersem şey.

Bazan kuru, bazan nemli, bazan iyi ovulmamış gelen enfiye de ayrı bir bahane olurdu. Bu öfkelenmelerden sonra yüzü sapsarı kesilir ve oda hizmetçileri Belova'nın ne zaman sağırlaşacağı, enfiyenin ne zaman nemleneceğini, yüzünün ne zaman sararacağını, yanıl-maz alâmetlerden anlarlardı. Nasıl safrasını işletmesi gerekiyorsa, durmuş olan düşünmek kabiliyetlerini de bazan işletmesi

gerekirdi; bu bahane ile de fal açardı. Ağlaması gerekince, bahane rahmetli Konttu. Telâşlanması gerekince, bahane Nikolay ve onun sağlığı idi; dokunaklı konuşması gerekince, bahane kontes Mariya idi. Ses uzvunu işletmesi gerekince — bu ekseriyetle saat yedide karanlık odada hazım istirahatinden sonra olurdu — ba-

HARB VE SULH

195

hane dinleyicileri hep aynı kimseler olan aynı vakaların hikâyesi idi.

İhtiyar kadıncağızın bu hali, bundan hiçbir zaman kimse bahsetmemekle beraber, bütün ev halkınca anlaşılmakta ve bu ihtiyaçları tatmin için mümkün olan bütün gayret herkesçe sarf edilmekteydi. Onun durumunu bu karşılıklı anlaşılmakta, ancak Nikolay la Piyer, Na-taşA ve Kontes Mariya arasındaki seyrek bakışmalarda ve hüznü yarım gülümseyişlerde ifadesini buluyordu.

Fakat bu bakışlar başka birşey daha söylerdi; bu bakışlar, onun hayatta vazifesini yaptığını, onun sadece şimdi görüldüğünden ibaret olmadığını, hepimizin onun gibi olacağımızı, ona itaat etmenin, bir zamanlar kıymetli, bizim gibi hayat dolu, fakat şimdi zavallı olan bir mahlûk için kendini zaptetmenin bir bahtiyarlık olduğunu söylerdi. Memento mori¹ diyordu bu bakışlar.

Bütün ev halkından ancak büsbütün kötülerle aptallar ve küçük çocuklar bunu anlamazlar, onu yadırgarlardı.

XIII

Piyer karısıyla misafir salonuna girdiği zaman Kontesin kâğıt faliyle zihnini işletme

1 Ölümü hatırla.

196

HARB VE SULH

ihtiyacım duyduğu her zamanki hali, üzerindeydi, bunun için, Piyer veya kendi oğlu bir yerden döndüğü zaman âdeti üzere daima: "Nerdesin, dostum, nerdesin; gözlerimiz yol-; da kaldı. Eh, çok şükür" gibi sözler söylemesine, hediyeler kendisine verilince de başka alışılmış sözlerle : "Hediyenin kıymeti yok, dostum. Ben ihtiyarı düşündüğün için teşekkür ederim..." diyerek iltifatta bulunmasına rağmen, dikkatini, açmakta olduğu faldan ayırdığı için Piyer'in gelişi, anlaşılan, bu anda hoşuna gitmemişti. Falını bitirdi, hediyelerle ancak ondan sonra meşgul oldu. Bunlar, fevkalâde bir iş olan bir iskambil kutusuyla üzerinde çoban resimleri bulunan kapaklı, açık mavi bir Sevr fincanı ve Piyer'in Petersburg'da bir minyatürcüye ısmarladığı Kontun portresini taşıyan altın bir enfiye kutusundan (Kontes bunu çoktan beri arzu ediyordu) ibaretti. Kontes şimdi ağlamak istemiyordu; onun için portreye ilgisizce bakıyor,* daha ziyade kutt ile meşgul oluyordu:

— Teşekkür ederim, dostum, — diyere iler zamanki sözünü tekrarladı, — fakat he sinden iyi olan kendi kendini getirmiş olm dır. Yoksa, bu olmaz. Karma biraz çıkışsa bari. Ne oluyor bu böyle. Sensiz deli gibi. G zü bir şey görmüyor, bir şey hatırlamıyor, diye her zamanki sözlerini tekrarladı. —

HARB VE SULH

197

sana Anna Timofeyevna, — diye ilâve etti, — oğlumuz bize ne güzel bir kutu getirdi.

Belova hediyeleri övdü, kendi kumaşına hayran oldu.

Piyer, Nataşa, Nikolay, kontes Mariya ve Denisof'un Kontesin yanında, — kendisinden bir şey gizlendiği için değil, fakat birçok noktalarda o kadar geri kalmıştı ki yanında bir şey söylemeye başlanınca yerinde olmiyan birçok suallerine cevap vermek ve birkaç defa tekrarlanan şeyleri ona yeniden tekrarlamak; hatırlamadığı bazı olayları, şunun öldüğünü, bunun evlendiğini anlatmak lâzım geldiği için — söylenmeyecek birçok şeyler konuşmaları gerekti. Böyle olduğu halde âdet üzere misafir salonunda semaverin etrafında toplanmışlar,. Kontesin, prens Vasili'nin ihtiyarlayıp ihtiyarlamadığı, kontes Mariya Alekseyevna'nın onun hatırlayıp hatırlamadığı, selâm yollayıp yol-lamadığı v.s. yolundaki hiç lüzumu olmiyan ve kimseyi ilgilendirmiyen suallerine Piyer cevap veriyordu.

Kimseyi ilgilendirmiyen fakat zaruri olan bu konuşma, çay içildiği müddetçe sürdü. Ailenin bütün yaşlı üyeleri yuvarlak masa başında ve Sonya'nın bulunduğu semaver etrafında toplanmışlardı. Çocuklar,

mürebber ve mürebiyeler çaylarını içmişlerdi; sesleri yandaki buduardan geliyordu. Çayda herkes her za-

198

HARB VE SULH

manki yerinde oturuyordu; Nikolay sobanın başında, çayının konduğu küçük masanın önünde oturmakta idi. İlk Milka'nın yavrusu yüzü büsbütün ağaran, bunun için de kara gözleri daha belirgen görünen ihtiyar tazı Milka, yanındaki koltukta yatıyordu. Kıvrıkcık saçları, bıyıkları, favorileri kırılmış olan Denisof önu çözüük general üniformasıyla kontes Mariya'nın yanında oturuyordu. Piyer karısı ile ihtiyar Kontesin arasında idi. İhtiyar kadını ilgilendirebilecek, onun için anlaşılabilir şeyler anlatıyordu. Dış hâdiselerden, sosyete olaylarından, bir zamanlar ihtiyar Kontesin akranı olan kimselerin çevresini teşkil eden ve bir zamanlar gerçekten, canlı, ayrı bir çevre olan fakat şimdi büyük bir kısmı dünyanın bir bucağına dağılan kendisi gibi, hayatta ettikleri şeylerin son başaklarını toplıyarak ömürlerinin son günlerini yaşıyan kimselerden bahsediyordu. Fakat onlar, bu akranlar ihtiyar Kontese biricik ciddî ve gerçek âlem gibi geliyordu. Piyer'in heyecanlanmasından Nataşa onun seya-tinin meraklı geçtiğini, çok şeyler anlatmak istediğini, fakat Kontesin yanında buna cesaret edemediğini anlıyordu. Ailenin üyesi olmıyan, bunun için Piyer'in gösterdiği ihtiyatlı-lığı anlamıyan Denisof — ayrıca durumdan memnun olmıyan bir kimse olarak da Peters-burg'da olup bitenlerle çok ilgilenmekte idi — Piyer'i durmadan, kâh Semyonofski alayında

HARB VE SULH

1991

daha yeni geçen bir vakaya, kâh Arakçayefr kâh Mukaddes Kitap Derneği'ne dair anlatmaya teşvik ediyordu. Piyer bazan dalarak an- latmaya başlıyor, fakat Nikolay ile Nataşa her defasında prens İvan'm ve kontes Mariya Anto-va'nın sıhhatinden bahis açarak sözü başka tarafa çeviriyorlardı.

i Denisof:

— Eh, bütün bu çılgınlıklar, bu Gosner, bis Tatarinova ne oluyor, diye sordu, bütün bunlar devam ediyor mu?

Piyer:

— Nasıl, devam etmek mi? — diye her zamankinden daha gür çıkan bir sesle haykırdı. — Mukaddes Kitap Derneği, şimdi bütün hükümet.

Çayını bitiren Kontes besbelli yemekten sonra öfkelenmek için bahane arayarak :

— Bu ne oluyor, mon cher ami? diye sordu. Hükümet, diye nasıl söylüyorsun. Ben bunu anlamıyorum. Bu yeni haberin annesinin diline nasıl tercüme edileceğini bilen Nikolay söze karıştı:

— Biliyor musunuz, maman, bu prens Aleksandr Nikolayeviç Golitsm bir dernek kurdu, çok nüfuzluymuş, diyorlar.

Aziz dostum.

200

HARB VE SULH

Piyer ihtiyatsızca:

— Şimdi bütün hükümet Arakçayef ile Golitsm, dedi, hem de nasıl! Her şeyde bir suikast görüyor, her şeyden korkuyorlar.

Kontes alinganca :

— Eh, prens Aleksandr Nikolayeviç'in kabahati ne? Çok saygıdeğer bir adam o. Ben ona o zaman Mariya Atonovna'da raslamış-tım, — dedi ve herkes sustuğu için daha ziyade alınarak devam etti: — şimdi herkesi kınamaya başladılar. Mukaddes Kitap Derneği, e bunda fena ne var? Ayağa kalktı. (Herkes de kalktı) Sert bir tavırla buduara, kendi masasına doğru süzüldü.

Ortalığa çöken hüzünlü bir sessizlik arasında yandaki odadan çocuk gülüşmeleri ve sesler duyuluyordu.

Besbelli ki çocuklar arasında neşeli bir heyecan hüküm sürmekteydi.

Küçük Nataşa'nın, bütün diğer sesleri bastıran neşeli çığlığı duyuluyordu :

— Tamam, tamam!

Piyer, kontes Mariya ve Nikolay ile bakıştı (Nataşa her zaman gözünün önünde idi) ve bahtiyarca gülümsedi:

— İşte harikulade bir müzik! dedi.

— Anna Makarovna çorabı bitirdi, dedi kontes Mantya.

HARB VE SULH

201

Piyer:

— A, gidip bakacağım, diye haykırdı. — Biliyor musun, kapının yanında durdu — her şeyin iyi gittiğini bana ilk olarak onlar söylüyor. Bugün geliyorum: eve yaklaştıkça korkum artıyor. Sofaya girince Andriüşka'nın şa-kıyarak bir şeyler söylediğini duydum, eh, demek her şeyi iyi...

4 Nikolay:

— Bilirim, bu duyguyu bilirim, — diye tasdik etti. — Benim gitmem doğru olmaz. Çoraplar bana bir sürpriz.

Pİ3'er çocukların yanına girdi, kahkahalar, haykırıışlar daha çok arttı:

— E. Anna Makarovna, — Piyer'in sesi duyuldu; — şöyle ortaya gel. Kumanda et. Bir, iki, üç deyince buraya, ortaya çık, Elini uzat. Hadi bakalım, bir, iki... — Bir sessizlik oldu... — üç! — Odada çocuk seslerinin coşkun uğultusu koptu. — İki tane, iki! —diye haykırı-yorlardı.

Anna Makarovna'nın elindeki, sırrını yalnız kendisinin bildiği bir sualle ikisini bir anda «ördüğü ve her zaman çocukların yanında merasimle şişlerden çıkardığı iki çoraptı.

XIV

Biraz sonra çocuklar vedalaşmaya geldiler. Herkesle öpüştüler, mürebbiler, mürebbiyeler

\

202

HARB VE SULH

eğilip selâm verdiler ve çıktılar. Yalnız Des-sales ile öğrencisi kaldı. Mürebbi yavaşça öğrencisini aşağı kata çağırdı.

Nikolinka Bolkonski de yavaşça :

— Non. Mr. Dessales, je demanderai â ma tante de rester', diye cevap verdi.

Halasına yaklaşarak :

— Ma tante², müsaade ediniz de kalayım, dedi. Yüzü yalvarış, heyecan, sevinç ifade ediyordu. Kontes Mariya onu süzdü, Piyer'e döndü.

— Siz burada olduğunuz zaman ayrılamaz... dedi.

Piyer elini İsviçreliye uzatarak :

— Je vous le ramenerai tout â l'heure, Mr. Dessales; bonsoir³ dedi ve gülümsiyerek Nikolinka'ya döndü. — Seninle hiç görüşmedik. — Kontes Mariya'ya bakıp ilâve etti: — Mari, gitgide ona ne kadaf benziyor.

Oğlan kıpkırmızı kesilip hayran, parıldı-yan gözlerle aşağıdan yukarı Piyer'e bakarak :

— Babama mı? dedi. Piyer başını salladı ve çocukların kestiği hikâyesine devam etti..

1 Hayır bay Dessales, halamdan kalmamı rica edeceğim.

2 Halacığım.

3 Onu şimdi size getiririm bay Dessales; akşamınız hayrolsun.

HARB VE SULH

203

Kontes Mariya elinde bir kanaviçe işliyordu; Nataşa gözlerini ayırmadan kocasına bakıyordu. Nikolay ile Denisof kalktılar, pipolarını isteyip yaktılar, mahzunca ve ısrarla semaverin başında oturan Sonya'dan çay aldılar, Piyer'e sualler sordular. Kıvrıcık saçlı, hastalıklı oğlan, parıldıyan gözleriyle kimsenin dikkatini çekmeden köşede oturuyordu, devrik yakasından çıkmış ince boğaiunun üstündeki kıvrıcık başını Piyer'in bulunduğu tarafa çeviriyor, besbelli yeni, kuvvetli bir his duyarak arada bir ürperiyor, kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu.

Konuşma, insanların çoğunun, umumiyetle, iç politikanın en ilgi çeken bir meselesi gibi gördükleri, yüksek idari çevre dedikoduları etrafında dönüyordu. Mesleğinde gadre uğradığı için hükümetten memnun olmıyan Denisof, şimdi Petersburg'da yapılan bütün (kanaa-tince) sersemlikleri sevinçle öğreniyor, şiddetli, keskin ifadelerle Piyer'in sözleri üzerinde fikir yürütüyordu :

— Evvelce Alman olmak varmış, şimdi Tatarinova ile, Mme Krudner'le dans etmek, Eckartshausen ve kardeşler'ini... okumak lâzım. Ah! Bizim yiğit Bonapart'ı yine bir salı-verseler. Akıllarını başlarına getirdi. Semyo-novski alayı er Sshwartz'a verilirse ne olur, sorarım? diye bağırırdı.

204

HARB VE SULH

Nikolay da, Denisof gibi her şeyi fena görmüyorsa da hükümeti tenkidetmeyi oldukça yüksek, önemli bir iş sayıyor, A nm falan nazırlığa getirilmesini, B nin genel vali olarak falan yere tâyin edilmesini ve hükümdarın veya nazırın falan sözü söylemesini, bütün bu işleri çok önemli görüyordu. Bunlarla ilgilenmeyi gerekli sayıyor, Piyer'e sual soruyordu. Bu iki muhatabın karşılıklı sualleriyle konuşma bu her zamanki yüksek idareci çevre dedikodusu hududundan öteye aşmadı.

Fakat kocasının her halini anlıyan, bütün düşündüklerini bilen Nataşa, Piyer'in çoktan beri konuşmayı başka bir yola dökmek istediğini, fakat bunu yapamadığını, yeni dostu prens Fedor'a danışmak için onu Petersburg'a götüren samimî düşüncesini açamadığını görüyordu; prens Fedor'la işinin ne durumda olduğunu sorarak ona yardım etti:

— Ne bu? diye Nikolay. sordu. Piyer etrafına bakmarak :

— Hep o, hep aynı şey, dedi. İşlerin fena gittiğini, bunun böyle bırakılamıyacağını, bütün namuslu insanların vazifesi kuvvetleri yettiği kadar karşı durmak olduğunu herkes görüyor.

Nikolay hafifçe kaşlarını çatarak:

— Namuslu insanlar ne yapabilirler? dedi. Ne yapılabilir?

— Bak ne yapılabilir...

HARB VE SULH

205

Nikolay:

— Çalışma odasına gidelim, dedi.

Çocuğu emzirmek için gelip kendisini çağıracaklarını çoktan anlıyan Nataşa, dadının sesini işitince çocuk odasına gitti. Kontes Mariya da onunla beraber çıktı. Erkekler çalışma odasına gittiler; Nikolinka Bolkonski de amcası farkına varmadan içeri girdi, pencere-yejykm, yazı masasının yanma gölgede oturdu.

Denisof:

— E, ne yaparsın bakalım? dedi.

— Ebedî hayal, dedi Nikolay. Piyer:

— Bakın ne yapılabilir, — diye oturmadan söze başladı; kâh odada dolaşüyor, kâh duruyor, ısıklık alıyor, konuşurken elleriyle hızlı hareketler yapıyordu. — Bakın. Peters-feurg'da durum şöyle: Hükümdar bir şeye karışmıyor. O kendini tamamiyle şu mistisizme verdi (Piyer şimdi mistisizmi kimseye affetmiyordu). Yalnız sükûn arıyor; ona sükûnu ancak herkesi kolunun bütün kuvvetiyle doğrıyan, boğan şans foi ni loi1... insanlar verebilir : Magnitski, Arakçeyef ve touti quanti*... gibi. — Nikolay'a dönerek — eğer sen çiftçilikle kendin meşgul olmayıp da sadece sükûn.

1 İmansız ve vicdansız.

2 Ve başkaları.

206

HARB VE SULH

isteseydin gayene burmister1 inin sertliği nispetinde çabuk ulaşacağını kabul eder misin? diye sordu.

Nikolay :

— E, peki ne diye söylüyorsun bunu? dedi.

— Her şey mahvoluyor. Mahkemelerde hırsızlık, orduda yalnız dayak hüküm sürüyor: yürüyüş talimi, asker kolorileri. Halka zulmediliyor; kültür boğuluyor. Genç olanları, namuslu olanları mahvediyorlar!

Bunun böyle yürümiyeceğini herkes görüyor. İp çok gergin, muhakkak kopacak, — diyordu Piyer (insanların, herhangi bir hükümetin icraatına bakarak, hükümet var olalı beri her zaman söyledikleri gibi). — İşte Petersburg'da onlara söylediğim buydu.

Denisof :

— Kime? diye sordu.

Piyer kaşlarının altından manalı manalı bakarak:

— Canım, kime olduğunu biliyorsunuz, dedi rpnens Fedorof'a ve onların hepsine. Kültür ve hayırseverlik yarışı yapmak, şüphesiz, iyi. Gaye pek güzel, ama o k^dar; halbuki bu durumda başka şey lâzım.

1 Toprak köleliği devrinde köylüleri derebeyi adına idare eden adam, vekil.

HARB VE SULH

207

Bu sırada Nikolay yeğeninin orada olduğunu fark etti; suratı asıldı; ona yaklaştı.

— Burada ne işin var? Piyer:

— Niçin? Bırak onu, — diyerek Nikolay'-kolunu tuttu ve sözüne devam etti: — Bu az, ben onlara : şimdi başka şey lâzım diyorum. Bu tel ha koptu, ha kopacak diye siz durup peklerken, herkes kaçınılmaz devrimi gözlerken genel felâketi önlemek için safları mümkün olduğu kadar sık ve kalabalık bir insan kitlesinin elele vermesi lâzım. Genç ve kuvvetli olan herkes oraya sürükleniyor ve bozuluyor. Kimini kadınlar, kimini şeref ve itibar, :şöhret düşkünlüğü, para baştan çıkarıyor; onlar öbür karargâha geçiyorlar. Sizin gibi, benim gibi bağımsız, hür insanlar kalmıyor. Ben şöyle diyorum: derneğin çevresini genişletmek. Yalnız fazilet değil, bağımsızlık ve faaliyet Mot d'or dr e1 olsun.

Nikolay yeğenini bıraktı, koltuğu öfkeyle ileri sürüp oturdu; memnuniyetsizlik ifade eden bir tavırla öksürerek Piyer'i dinliyor, kaşlarını gittikçe daha çok çatıyordu:

— Peki, bu faaliyetin amacı ne olacak? — diye haykırdı. — Hükümete karşı münasebetleriniz nasıl olacak?

Şair, parola.

208

HARB VE SULH

HARB VE SULH

209

— Nasıl mı olacak? Yardımcı bir münasebet. Dernek, hükümet müsaade ederse gizli olıyabilir.

Hükümete düşman olması şöyle dursun, bu dernek tam bir muhafazakârlar derneğidir. Kelimenin tam manasıyla bir centilmenler derneği. Biz sadece, Pugaçef'in senin ve benim çocuklarımızı kesmeye gelmemesi, Arakçeyef'in beni askerî sürgün kolonilerine göndermemesi için, yalnız bunun için ve yalnız genel menfaat, genel güvenlik gayesiyle elele veriyoruz.

— Evet; ama gizli bir dernek; şu halde ancak fenalık doğurabilecek, hükümete düşman, zararlı bir dernek.

— Neden? Avrupa'yı kurtaran Tugend-bund (Avrupa'yı Rusya'nın kurtardığını düşünmeye o zamanlar henüz cesaret edilemezdi),, zararlı bir şey mi yaptı? Tugenbund bir fazilet birliğidir : bu bir sevgi, bir yardımlaşmadır; İsa'nın çarmıhta öğütlediği şey...

Konuşmanın ortasında odaya giren Nata-şa memnun memnun kocasına bakıyordu. Onu memnun eden şey kocasının söyledikleri değildi. Bu, onu ilgilendirmiyordu bile, çünkü bütün bunlar ona pek basit şeylermiş, bütüa bunları çoktan biliyormuş gibi geliyordu (ona öyle geliyordu, çünkü o bunların geldiği yeri: Piyer'in bütün ruhunu biliyordu); fakat Pi-

yer'in heyecanlı, coşkun şekline bakarak memnunluk duyuyordu.

İnce boynu devrik yakasından çıkan, herkesin unuttuğu genç çocuk Piyer'e daha sevinçli bir heyecanla bakmaktaydı. Piyer'in her sözü kalbini yakıyordu; parmaklarının sinirli hareketleriyle amcasının masasında eline geçen mühür mumunu ve tüy kalemi, kendi dej farkında olmadan kırmıştı:

— Hiç de senin sandığın gibi değil, işte Alman Tugendbund'u ve işte benim teklif ettiğim.

Denisof'un gür, azimli sesi duyuldu :

— Eh, birader, bu sucukçular¹ için Tu-gendbund iyi; ama ben bunu anlamıyorum, lâfını da etmem. Her şey fena, berbat, kabul; yalnız, bu Tugendbund'u anlamıyorum ben. Beğenmiyorsan, o halde bunt, bak bunu anlarım! Je suis votre homme!"

Piyer gülümsedi, Nataşa güldü, fakat Ni-kolay kaşlarını daha çok çattı, ufukta hiçbir devrim görünmediğini, bahsettiği tehlikenin sadece onun hayalinde olduğunu Piyer'e ispat etmeye koyuldu. Piyer aksini ileri sürü-

1 Ruslar Almanlara sucukçu derler.

2 Denisof burada kelime oyunun yapıyor: Al-mancada bund birlik mânasına gelir, Rusçada bunt isyan demektir.

3 Sizinle beraberim (sizin adamınızım).

flflfl

210

HARB VE SULH

yor ve onun fikrî kabiliyetleri daha kuvvetli ve daha kıvrak olduğu için Nikolay kendini •çıkmaza sokulmuş hissediyordu. Bu onu çok kızdırdı, çünkü o içinden — muhakemesiyle değil, muhakemeden daha kuvvetli bir şeyle — kendi fikrinin şüphe götürmez doğruluğunu biliyordu.

Ayağa kalkıp sinirli hareketlerle piposunu bir köşeye uzattı ve nihayet büsbütün bırakarak :

— Sana bir şey söyleyeyim, dedi. İspat ledemem sana. Her şeyimizin fena olduğunu, bir devrim olacağını söylüyorsun; ben böyle bir şey görmüyorum. Ant, şarta bağlı bir şeydir, diyorsun; buna karşılık sana şunu söy-liyeceğini: benim en iyi bir dostum olduğunu bilirsın, fakat gizli bir dernek kurun, hükümete karşı gelmeye kalkışın, nasıl bir hükümet olursa olsun, bilirim ki vazifem ona itaat etmektir. Arakçayef bir süvari bölüğüyle üzerinize yürümeyi ve sizi kılıçtan geçirmeyi bana hemen emretsin, bir saniye düşünmem, giderim. Sen nasıl istersen öyle düşün.

Bu sözlerden sonra sıkıcı bir sessizlik oldu. Nataşa kocasını savunmak, kardeşine hücum etmek için ilk olarak söze başladı. Müdafaası zayıftı, beceriksizceydi; fakat hedefine ulaştı. Konuşma yeniden tazelendi, fakat Ni-

HAHB VE SULH

211

kolay'in son sözlerini söylediği anda hüküm süren tatsız, düşmanca hava artık kalmamıştı.

Hep birden akşam yemeğine kalktıkları sırada Nikolinka Bolkonski sararmış bir halde, parlıyan, ışıklı gözlerle Piyer'e yaklaştı.

— Piyer amca... siz... hayır... Babam sağ olsaydı... fikrinize iştirak eder miydi? diye sordu.

-f Konuşma sırasında bu genç çocuğun ruhunda geçen özel, ayrı, karışık ve kuvvetli his ve fikir faaliyeti Piyer birdenbire anladı,, bütün söylediklerini hatırlayarak çocuğun kendisini dinlemiş olmasına canı sıkıldı. Bununla beraber ona cevap vermek gerekti. İstemiyerek :

— Bence ederdı, dedi ve çalışma odasından çıktı.

Çocuk başını eğdi ve masanın üstünde neler yaptığını o zaman ilk defa olarak gördü. Yüzü kıpkırmızı oldu, Nikolay'a yaklaştı.

Kırılmış mühür mumunu ve tüy kalemi göstererek :

— Amca beni affet, bilmiyerek yaptım,, dedi.

Nikolay öfkeyle ürperdi. Mumu ve tüy parçalarını masanın üstüne atarak:

— Peki, peki! dedi. Ve besbelli ki içinde kabaran Öfkeyi güçlkle zaptederek öteye döndü.

212

HARB VE SULH

— Senin burada bulunman hiç gerekmezdi, - dedi.

XV

Akşam yemeğinde politikadan, derneklerden artık bir daha bahsedilmedi; tersine, Ni-kolay'm çok hoşlandığı 1812 hâtıralarından açıldı; Denisof'un deştiği bu hâtıraları Piyer çok hoş ve komik bir eda ile anlatıyordu. Çok dostça bir hava içinde ayrıldılar.

Yemekten sonra Nikolay çalışma odasında soyunup da çoktandır bekliyen idare müdürüne emirler vererek oda elbisesiyle yatak odasına geldiği zaman karısını yazı masası başında buldu: bir şeyler yazıyordu.

— Ne yapıyorsun Mari? diye sordu. Kontes Mariya kızardı. Yazdığı şeyin kocası tarafından anlaşılacağından iyi görülmeyeceğinden korkuyordu.

Yazdığını ondan gizlemek istemiş, fakat aynı zamanda da kendiskii gördüğü için sırrını ona açmak gerektiğine sevinmişti.

İşlek ve kocaman elyazısıyla mavimtrak defterciği ona uzatarak :

— Günlük hâtıra defteri, Nicolas, dedi.

Nikolay alaylı bir eda ile :

— Günlük hâtıra defteri mi?., diyerek defteri eline aldı. Fransızca yazılmıştı:

"4 aralık. Bugün Andrüşa (büyük oğlu) uyandığı zaman giyinmek istemedi; Mile Louise

HARB VE SULH

213

beni çağırttı. Çocuğun hırçınlığı, inadı üzerindeydi. Tehdidetmeği denedim, ama bu onu kızdırmaktan başka bir şeye yaramadı. O zaman ciddiyetimi takındım, onu bıraktım, dadı ile birlikte öbür çocukları kaldırmağa koyuldum, ona da kendisini sevmediğini söyledim. Hayret etmiş gibi, uzun müddet sustu; sonra bir tek gömlekle boynuna atıldı ve öyle hıçkırmaya başladı ki, uzun zaman onu teskin edemedim. Her şeyden ziyade, beni gücendirdiği için üzüldüğü belliydi; sonra, akşam ona bülteni verdiğim zaman beni öperek yine acıklı ağladı. Tatlılıkla ona her şey yaptırılır.". Nikolay:

— Bülten de ne? - diye sordu.

— Nasıl davranacaklarına dair büyüklere akşamları günlük notlar vermeğe başlamıştım.

Nikolay kendisini süzen ışıklı gözlere baktı; sayfaları çevirmeğe ve okumağa devam etti. Hâtıra defterinde çocukların karakterini ifade eden kayıtlar ve eğitim usullerine dair umumi fikirlerle çocuk hayatında anne için enteresan görünen her şey vardı. Bunların büyük bir kısmı çok ehemmiyetsiz teferruattı; fakat anneye de, onları şimdi ilk defa okuyan babaya da öyle görünmüyordu.

5 aralıkta şöyle yazılmıştı:

"Mitya sofrada yaramazlık etti. Babası ona pasta verilmemesini emretti. Pasta veril-

214

HARB VE SULH

medi; fakat başkaları yerken pastalara öyle acıklı, öyle aç gözlü bir bakışı vardı ki. Bence tatlı vermemek suretiyle çocuğu cezalandırmak ancak açgözlülüğü geliştirir. Nicolas'ya söylemek lâzım".

Nikolay defteri bıraktı, karısına baktı. Işıklı gözler (defteri beğendi mi beğenmedi mi diye) sorgu ile ona bakıyorlardı. Nikolay'-m, yalnız beğendiğinden değil, karısına karşı hayranlık duyduğundan da şüphe edilemezdi.

"Belki lüzumsuz teferruata girişip bunu böyle uzatmamak lâzımdı, belki de hiç lüzum yok buna" diye

Nikolay düşündü; fakat gayesi sadece çocukların ahlâki iyiliği olan bu devamlı, sonu gelmez ruhi gayret onu hayran etmişti. Nikolay hislerini itiraf edebilseydi, karısına karşı olan sarsılmaz, şefkatli, gururlu sevgisinin başlıca temeli, her zaman, onun yüksek ruhluluğuna, içinde yaşadığı, Nikolay'm hemen hemen de kavrayamayacağı yüce, mânevi âleme karşı duyduğu bu hayranlık hissi olduğunu görürdü.

Karısının bu kadar akıllı oluşundan gurur duyar, manevi âlemde onun yanında hiçliğini itiraf ederdi; hele, onun bütün ruhuyla beraber sadece kendisine ait olmakla kalmayıp aynı zamanda kendisinin bir parçasını teşkil etmesine sevinirdi.

HARB VE SULH

215

Manalı bir tavırla :

— Çok iyi, çok iyi, dostum, dedi. Bir an sustuktan sonra ilâve etti:

— Ama bugün ben çok fena hareket ettim. Yazı odasında yoktun sen. Piyer'le münakaşa ettik; biraz öfkelen dim. Ama olur şey değil. Öyle çocuk ki. Nataşa dizginlerini tut-masfa hali ne olurdu bilmem.

Petersburg'a niçin* gittiğini tahmin edebilir misin?.. Orada bir dernek...

Kontes Mariya :

— Evet, biliyorum dedi. Nataşa anlattı bana.

Münakaşayı sadece hatırlamak bile Nikolay'ı öfkelenmişti:

— Ha, biliyorsun, diye devam etti, her namuslu insanın vazifesi, içilen anda ve ödeve rağmen, hükümete karşı gelmek olduğuna beni inandırmak istiyor. Yazık ki sen yoktun. Hepsi bana yüklendi, Denisof'da Nataşa da... Nataşa çok gülünç. Kocasını avucunun içinde tutuyor, ama iş fikir yürütmeğe geldi mi — kendi fikri yok — onun sözlerini tekrarlıyor, diye Nikolay en aziz, en yakın kimseleri ten-kid için duyduğu o karşı durulmaz meyle kendini kaptırarak ilâve etti. Unutuyordu ki Nataşa hakkında söylediklerini kelimesi kelimesine kendi karısı hakkında da söylemek mümkündü.

216

HARB VE SULH

Kontes Mariya :

— Evet, farkındayım, dedi.

— Ben ona vazife ve ant her şeyin üstündedir deyince birtakım lâflar etmeğe başladı. Yazık ki sen yoktun; ne derdin olan?

— Bence sen tamamiyle haklısın. Nata-şa'ya da bunu söyledim. Piyer herkesin azap, ıstırap çektiğini, bozulduğunu, vazifemiz soydaşlarımıza yardım etmek olduğunu söylüyor. Şüphesiz haklıdır, diyordu Kontes Mariya; ama unutuyor ki bizzat Allahm bize gösterdiği başka vazifelerimiz var; kendimizi tehlikeye atabiliriz, ama çocuklarımızı değil.

Nikolay :

— Evet, tamam, ben de ona bunu söyledim, — diye sözü aldı, gerçekten de bunu söylediğini sanıyordu.

— Bu sözler, soydaşa karşı sevgi, hristiyanlık... Bütün bunlar yazı odasına sokulmuş olan ve her şeyi kırıp geçiren Nikolinka'nın yanında söylendi.

Kontes Mariya :

Ah, biliyormusun, Nicolas, Nikolinka beni ne kadar çok üzüyor, dedi. — Öyle garip bir çocuk ki. Kendiminkiler yüzünden onu unutuyorum diye korkuyorum. Hepimizin çocuğu var, hepimizin ailesi var; ama onun kimsesi yok. O, daima kendi düşünceleriyle baş başa.

HARB VE SULH

217

— Ama, bana kalırsa, onun için kendini ayıplamağa lüzum yok, en şefkatli bir ananın kendi oğlu için yapabileceği her şeyi onun için yaptın ve yapıyorsun. Ben de şüphesiz, buna memnunum. İyi, mükemmel bir çocuk. Bugün Piyer'i kendinden geçmiş bir halde dinledi. Tasavvur et: akşam yemeğine çıkıyorduk; bir de Jie göreyim, masamın üstünde ne varsa paramparça etmiş; ve hemen de söyledi bunu. Yalan söylediğini hiç görmedim. İyi mükemmel bir çocuk! diye Nikolay tekrarladı. O, Ni-kolinka'yı içinden sevmez, fakat onu daima mükemmel diye kabul etmek isterdi.

Kontes Mariya :

— Hiçbir şey annenin yerini tutmaz, dedi, öyle hissediyorum ki tutamıyor da; bu beni üzüyor.

Harikulade bir çocuk; fakat onun için dehşetli korkuyorum. Topluluk onun için faydalı olacak.

Nikolay:

— Eh, az kaldı; bu yaz onu Petersburg'a yollıyacağım, dedi.

Besbelli onu heyecanlandıran çalışma o-dasındaki konuşmaya dönerek :

— Evet, Piyer her zaman bir hayalciydi ve bir hayalci olarak kalıyor, — diye devam etti. — Bütün bunlardan bana ne, Arakçeyef iyi değilmiş, neme gerek, ben evlendikten sonra, hapse girecek kadar borçlu olduktan son-

218

HARB VE SULH

ra, bunu görmiyen, anlamıyan bir annem varken neme lâzım benim. Sonra sen, çocuklar, işler. Ben kendi zevkim için mi sabahtan akşama kadar iş peşinde, yazıhanedeyim? Hayır, biliyorum ki annemi yatıştırmak, sana olan borcumu ödemek, çocukları, kendim nasıl sefil kaldımsa öyle bırakmamak için çalışmam lâzım.

Kontes Mariya ona, insanın yalnız ekmekle doymayacağını ve onun bu işlere çok fazla ehemmiyet verdiğini söylemek istedi; fakat bunu söylememek gerektiğini, söylemenin faydasız olacağını biliyordu. Elini alıp öpmekle yetindi. Nikolay karısının bu hareketini kendi fikirlerini doğru bulmak ve tasdik etmek diye kabul etti; bir müddet sessizce düşündükten sonra düşüncelerinin akışını sesle takibe devam etti: — Biliyor musun Mari, dedi, bugün İlya Mitrofanıç (idare müdürü) Tambov köyünden-geldi; ormana 80 bin ruble veriyorlar, diyor.

Ve Nikolay, heyecanlı bir yüzle Otradno-ye'nin çok yakın bir zamanda yeniden satın alınması imkânından bahsetmeye başladı:

— Bir on senecik daha ömrüm olsun; çocukları ben... Çok iyi bir durumda bırakırım.

Kontes Mariya kocasını dinliyor, bütüro söylediklerini anlıyordu. Biliyordu ki o böyle yüksek sesle, düşündüğü zaman bazan ne söy-

HARB VE SULH

219

lediğini sorar ve onun başka şeyler düşündüğünü görünce kızardı, fakat kontes Mariya onu dinlemek için çok gayret sarf ederdi, çünkü söyledikleri kendisini hiç ilgilendirmezdi. Ona bakar, başka şeyler düşünmezse başka şeyler hissederdi. Kendisinin bütün anladıklarını hiçbir zaman anlayamayacak olan bu adama karşı itiatlı, şefkatli bir sevgi duyardı; injeta bundan dolayı onu daha şiddetle, daha ihtiraslı bir şefkatle severdi. Onu tamamiyle emen ve kocasının plânlarının teferruatına nüfuz etmesine engel olan bu hislerden başka, kafasından onun söyledikleriyle hiç ilgisi olmayan fikirler geçerdi. Yeğenini düşünürdü (Piyer'i dinlerken gösterdiği heyecana dair kocasının anlattıkları onda şiddetli bir tesir yapmıştı); onun yumuşak, duygulu karakterinin türlü çizgileri gözlerinin önüne gelirdi; yeğenini düşünürken kendi çocuklarını da düşünürdü. Yeğenini çocuklarıyla mukayese etmezdi, fakat onlara karşı duyduğu hisleri mukayese etmezdi, fakat onlara karşı duyduğu hisleri mukayese eder, Nikolinka'ya karşı hislerinde bir şeylerin eksik olduğunu kederle görürdü.

Bazan bu farkın yaştan ilerigeldiğini düşünürdü; fakat ona karşı suçlu olduğunu hisseder, nefisini ıslah etmeye, imkânsız olan şeyi yapmaya, yani bu dünyada kocasını, çocuklarını, Nikolinka'yı ve bütün soydaşlarını İsa'-

220

HARB VE SULH

HARB VE SULH

221

nın insanlığı sevdiği gibi sevmeye içinden söz verirdi. Kontes Mariya'nın ruhu daima sonsuza, ebediye ve mükemmele doğru hamle ederdi; bunun için hiçbir zaman rahat olamazdı. Yüzü, cismin yükü altında ezilen bir ruhun gizli, derin ıstırabının sert ifadesini taşırdı. Nikolay ona bakardı. "Aman Yarabbi! Eğer o, yüzü böyle olduğu zamanlar sandığım gibi, ölürse halimiz ne olur", diye düşünür ve mukaddes resmin önünde durarak akşam duasını okurdu.

XVI

Nataşa da kocasıyla yalnız kalınca onunla, bir kadının kocasıyla konuştuğu gibi konuşurdu, yani bir karı koca birbirlerinin düşüncelerini nasıl bütün mantık kaidelerine aykırı bir yolla, muhakeme, hüküm, istidlal işe karışmadan, büsbütün ayçı bir şekilde, gayet açık ve çabuk anlayarak ve çok kolay anlaşarak konuşurlarsa Nataşa da kocasıyla öyle konuşuyordu. Onunla bu tarzda konuşmaya o derece alışmıştı ki Piyer'in fikirlerinin mantıki akışı, aralarında bir soğukluk bulunduğunun en yanılmaz alâmetiydi. Kocasını bir şeyi ispat etmeye, düşünerek, sükûnetle konuşmaya başladığı ve Nataşa ona uyararak aynı şeyi yaptığı zaman bunun sonu mutlaka kavgaya varacağını bilirdi.

Yalnız kaldıkları ve Nataşa açılan bahtiyar, iri gözleriyle yavaşça ona yaklaştığı, birdenbire başını hızla kavrayıp göğsüne basarak "Şimdi hep, hep benimsin! Artık gitmeyeceksin!" dediği andan beri bütün mantık kaidelerine — bir anda birbirinden büsbütün ayrı şeylerden bahsedildiği için — aykırı olan bu konuşma başlamıştı. Bir anda birçok şey-lettin görüşülmesi. açıkça anlaşmaya engel de-ğiMi, tersine, birbirlerini tamamiyle anladıklarının en yanılmaz bir deliliydi.

Nasıl rüyada, rüyayı idare eden histen başka her şey yanlış, mânâsız, birbirini tutmaz şeylerse, onun gibi, bütün akıl ve mantık kanunlarına aykırı olan bu görüşmede de rabbitalı, açık olan sözler değil, ancak bu sözleri idare eden duyguydu.

Nataşa, Piyer'e kardeşinin yaşayış tarzını anlattı, onsuz (kocasız) kendisinin yaşamadığını, sadece ıstırap çektiğini, Mari'yi daha çok sevdiğini, onun her hususta kendisinden daha iyi olduğunu söyledi. Bunu söylerken Nataşa, Mariya'yı kendisinden üstün gördüğünü samimî olarak kabul ediyordu; bununla beraber, yine de kendisini Mariya'dan ve bütün diğer kadınlardan üstün tutmasını ve şimdi, bilhassa Petersburg'da birçok kadınlar gördükten sonra bunu kendisine bir defa daha tekrar etmesini Piyer'den istiyordu.

222

HARB VE SULH

Piyer, Nataşa'nın sözlerine cevap vererek, Petersburg'da bayanlarla suvarelerde, ziyafetlerde bulunmanın kendisi için ne tahammül edilmez bir şey olduğunu ona anlattı:

— Bayanlarla konuşmasını büsbütün unutmuşum, dedi, bayağı can sıkıcı geliyor. Hem ben o kadar meşguldüm ki.

Nataşa dikkatle onu süzerek devam etti:

— Mari ne kadar iyi bir insan! dedi. Çocukları anlamasını nasıl biliyor. Sanki onların yalnız ruhunu görüyor. Dün, meselâ, Mi-tenka hırçınlaşmaya başlamıştı...

Piyer sözünü kesti:

— Babasına ne kadar benziyor. Nataşa, Mitenka'nın Nikolay'a benzediği

yolundaki bu mütaleayı Piyer'in niçin ileri sürdüğünü anladı: kaymbiraderiyle aralarında geçen münakaşayı hatırlamak hoşuna gitmiyordu, bu hususta Nataşa'nın fikrini öğrenmek istiyordu :

— Nikolay'm öyle bir*za'fı var ki, herkesin kabul etmediği bir şeyi asla kabul etmez. Ama anlıyorum, sen bilhassa ouvrir une carrier e'1 e kıymet veriyorsun, diyerek Piyer'in bir sözünü tekrarladı.

Piyer :

— Hayır, asıl mesele, dedi, Nikolay içi fikirler, düşünceler bir eğlence, âdeta boş va Mevki yapmaya.

HARB VE SULH

223

kit geçirmek için. İşte bir kütüphane kuruyor ve satın alınan kitapları, Sismondi'yı, Rousseau'yu veya Montesquieu'yu okumadan yeni kitap satın almamak gibi bir kaide koyu-. yor, — diye gülümseyerek ilâve etti. — Bilirsin, ben onu ne kadar... Sözlerinin tonunu hafifletmeye başlamıştı; fakat Nataşa söylemek istediği şeyin lüzumsuz olduğunu haliyle anla-tamk sözünü kesti.

* — Fikirler onun için eğlencedir, diyorsun ya...

— Evet benim için de geri kalan her şey eğlence. Petersburg'da her şeyi hep rüyada görür gibi gördüm. Beni bir fikir meşgul etti mi geri kalan her şey eğlencedir.

Nataşa :

— Ah, çocuklarla nasıl karşılaştığını göremedim, ne yazık, dedi. En çok hangisi sevindi? Herhalde Liza, değil mi?

Piyer:

— Evet, — dedi ve kendisini meşgul eden konuya devam etti. — Nikolay, biz düşünmemeliyiz, diyor. Bu benim elimden gelmez. Ben-siz (bunu sana söyleyebilirim) bütün işlerin bozulduğunu, herkesin bir tarafa çektiğini Petersburg'da hissettim. Ama hepsini birleştirmeye muvaffak oldum; bunun içindir ki fikirlerim böyle sade ve açık. Falan veya filâna karşı durmalıyız, demiyorum ki ben. Aldanabili-

224

HARB VE SULH

riz. Ben diyorum ki: iyiliği sevenlerle elele veriniz; faal fazilet tek bayrağınız olsun. Prens Sergey iyi insan, akıllı da.

Piyer'in fikirleri büyük fikirler olduğuna Nataşa şüphe etmiyordu, fakat bir şey onu şaşırtıyordu. Bu da onun kendi kocası olmasıydı. "Demek için bu kadar önemli ve lüzumlu bir insan aynı zamanda benim

kocam demek ha. Bu neden böyle oldu?" Bu şüphesini ona açmak istiyordu. "Onun gerçekten böyle herkesten akıllı olup olmadığına hüküm verebilecek kimdir, kimlerdir", diye kendi kendine sordu ve Piyer'in çok saygı beslediği kimseleri zihninden geçirdi. Onun anlattıklarından çıkardığına göre bütün insanlar içinde Platon Karatayef kadar saygı beslediği kimse yoktu:

— Biliyor musun, ne düşünüyorum? dedi : Platon Karatayef'i. O nasıl? Senin fikrini doğru bulur muydu şimdi?

Piyer bu suale hiç şaşmadı. Karısının zihninden geçenleri anlamıştı:

— Platon Karatayef mi? — dedi. Anlaşılan Karatayef'in bu mesele hakkında ne düşüneceğini samimî şekilde tasavvur etmeye çalışarak düşünmeye başladı. — Anlamazdı, ama belki doğru bulurdu.

Nataşa birdenbire :

— Seni müthiş seviyorum! dedi. Müthiş!

HARB VE SULH

225-

Piyer biraz düşünerek :

— Hayır, doğru bulmazdı, dedi. Onun doğru bulacağı şey bizim aile hayatınız. Her şeyde güzellik, bahtiyarlık, sükûnet görmeyi o kadar isterdi ki, ona kendimizi göğsüm kabarak gösterirdim. Bak sen ayrılıktan şikâyet ediyorsun. Ama bu ayrılıktan sonra sana karşı ne-derin bir sevgi duyduğuma inanmazsın...

H— Sonra bak... diye Nataşa söze başlamıştı.

— Hayır, değil. Sana karşı sevgim hiç ek-silmedi. Daha çok sevmek de imkânsız; ama bu bilhassa...

Şey, evet... sözünü bitirmedi, çünkü karşılaşan bakışları sözün gerisini tamamladı.

Nataşa birdenbire :

— Ne saçma şey, dedi, bal ayından bahsedilir ve ilk zamanların en mesut anlar olduğu söylenir. Tersine, en iyi zamanlarımız şimdi. Yalnız, sen gitmezsen. Nasıl kavga etmiştik,, hatırlarsın. Hep kabahat benim. Hep ben. Niçin kavga etmişti, hatırlamıyorum bile.

Piyer gülümsüyerek :

— Hep aynı şeyden, dedi, kıskan... Nataşa:

— Söyleme, tahammül edemiyorum, diye bağırdı. Gözlerinde soğuk, kinli bir parıltı ışıldadı; bir müddet sustuktan sonra ilâve etti :- , i--~'<\:- ;«.'|: • | • |. | -...| <| •-| ^

HARB VE SULH

226

HARB VE SULH

227

— Onu gördün mü?

— Hayır, görsem de tanımazdım.

Sustular :

— Ah, biliyor musun? Çalışma odasında Jconuştuğun zaman sana bakıyordum. — diye Nataşa, görünüşe göre toplanan bulutu dağıtmaya çalışarak söze başladı. — Bir elmanın iki yarısı gibi onunla, oğlanla (oğluna böyle derdi) birbirinize benziyorsunuz. Ah, yanma gitmek zamanı geldi... Vakit... Yazık ki ayrılacağım.

Birkaç saniye sustular. Sonra birdenbire o anda birbirlerine doğru döndüler, bir şeyler konuşmaya başladılar. Piyer memnun, neşeli bir eda ile; Nataşa yavaş, mesut bir gülümsemeyle başlamıştı.

Karşılaşarak ikisi birde ndurup birbirlerine yol verdiler:

— Hayı, ne var? Söyle, söyle.

— Yok, sen söyle; ben» öyle iş olsun diye, dedi Nataşa.

Piyer başladığı söze devam etti. Peters-burg'daki başarılarını memnun bir eda ile anlatıyordu. O anda bütün Rus topluluğuna ve bütün dünyaya yeni bir istikamet vermeye çağrıldığını sanıyordu :

— Yalnız şunu söylemek istiyordum ki, sonuçları büyük olan bütün fikirler daima basittir. Benim fikirlerimin bütün ruhu şurada

I

ki, eğer kötü insanlar birbirlerine bağlıysalar ve nasıl bir kuvvet teşkil ediyorlarsa, o halde namuslu insanların da aynı şeyi yapmaları lâzım. Ne kadar basit.

— Evet.

— Ya sen ne söylemek istiyordun?

— Ben öyle, iş olsun diye.

— Hayır, bir şey var.

* * Nataşa, yüzü daha ışıklı bir gülümsemeyle parıldıyanak :

— Hiç canım, ehemmiyetsiz, dedi; ben yalnız Petya hakkında söylemek istiyordum :: bugün dadı yaklaşık benden onu almak istedi^ çocuk güldü, gözlerini kırıştırdı, bana yapıştı, gizlendiğini sandı herhalde. Aman ne sevimli şey. İşte bağıyor. Hadi Allaha ısmarladık I odadan çıktı.

Bu sırada aşağıda, Nikolinka Bolkonski-nin dairesinde yatak odasında her zamanki gibi yine kandil yanıyordu (oğlan karanlıkta korkardı, bu kötü huyundan onu vazgeçireme-mişlerdi). Dessales sırtını dört yastığa dayamış, başı yüksekte uyumaktaydı; Romalı burnunu andıran burnundan muntazam horultular çıkarıyordu. Daha yeni uyanmış olan Nikolinka soğuk bir ter dökerek yatağında oturuyor, genişçe açılmış gözlerle ileriye doğru bakıyordu. Korkunç bir rüyadan uyanmıştı.

228

HARB VE SULH

Rüyada kendisini ve Piyer'i, Plutarkhoş'un kitabındaki resimler gibi, miğferli görüyordu. Piyer amca ile beraber muazzam bir ordunun önünde gidiyorlardı. Bu ordu, Dessales'in le fil de vierge' dediği sonbaharda uçan örümcek ağları gibi havayı dolduran beyaz iğri çizgilerden teşekkül ediyordu. İlerde bu ipliklere benzer, yalnız biraz daha sık, şan ve şeref vardı. Onlar — o ve Piyer — hedefe gittikçe daha çok yaklaşarak hafifçe ve neşeyle süzülmekteydiler. Ansızın, onları yürüten iplikler gevsemeye, birbirine dolaşmaya başladı; durumları güçleşti. Nikolay İliç amca tehdidedici ve sert bir tavırla önlerine dikildi.

Kırk mumla tüy kalemi göstererek :

— Bunu siz mi yaptınız? dedi. Sizi severim, fakat Arakçeyef bana emir verdi, ilk ola-rak kim ilerlerse öldüreceğim. Nikolinka Pi-ye'e baktı; fakat Piyer artık orada yoktu. Piyer, babası prens Andrey ojmuştu; babasının şekli, biçimi yoktu, ama kendisi vardı; onu görünce Nikolinka sevgisinin zayıfladığını hissetti : kendini takatsiz, kemiksiz, mayi halinde hissediyordu. Babası onu okşuyor, teselli ediyordu. Fakat Nikolay İliç amca gittikle onlara yaklaşıyordu. Nikolinka korku içinde uyandı.

Meryem iplikleri.

HARB VE SULH

229*

"Babam, — diye düşündü, — babam (evde ona benzeyen iki portresi bulunduğu halde Nikolinka prens Andrey'i hiçbir zaman insan şeklinde tasavvur etmezdi), babam yanımdaydı, beni okşadı. Beğendi beni, Piyer amca'yı da beğendi. Her ne söylerse yapacağım. Muci-us Scerola elini yaktı. Niçin benim hayatımda da aynı şey olmasın? Biliyorum, onlar benim okumamı istiyorlar. Ben de okuyacağım. Fakat bir gün bitireceğim; o zaman işe başlıya-cağım. Tanrıdan bir dileğim var : Plutarkhoş'un adamlarında olan bende olsun; ben de onların yaptığını yapacağım, daha iyisini yapacağım. Beni herkes bilecek, sevecek; herkes bana hayran kalacak". Ve birdenbire boğazının hıçkırıklarla tıkanıp hissetti, ağlamaya, başladı.

Dessales'in sesi duyuldu :

— Etes-vous indispose1?

— Norv, diye Nikolinka cevap verdi ve başını yastığa koydu. Dessafes'i düşünerek içinden : "O, temiz yürekli, iyi bir insan, onu severim, dedi. Ya Piyer amca! Ah, ne harku-lâde adam! Babam! Babam! Evet, onu bile memnun edecek şeyi yapacağım..."

1 Rahatsız mısınız?

2 Hayır...

HARB VE SULH

23 ↑

I

İKİNCİ KISIM

I

Tarihin konusu milletlerin ve insanlığın hayatıdır. Yalnız insanlığın değil, bir tek milletin hayatını sözle doğrudan doğruya kavramak ve yazmak imkânsızdır.

Eski tarihçiler milletlerin kavranmaz görünen hayatını yazmak, kavramak için, çoğu zaman, basit bir usul kullanırlardı. Halkı idare eden tek kişilerin faaliyetlerini ele alırlardı; bu faaliyet onlar için bütün milletin faaliyeti demekti.

Tek kişilerin, milletleri ne suretle kendi iradelerine göre hareket etmeye zorladıkları ve bu kişilerin iradelerini kimin idare ettiği sorulduğu zaman tarihçiler; ilk suale, milletleri bir tek seçkin adamın iradesine tâbi kılan bir Tanrı iradesi kabul etmekle, diğer suale de, seçkinin bu iradesini, tâyin edilen hedefe yönelten bu Tanrıyı tanımakla cevap verirlerdi.

Bu suretle bu meseleler, Tanrının insanlık işlerine doğrudan doğruya karıştığı inancıyla halledilirdi.

Yeni tarih ilmi nazariyesi bu iki tezin ikisini de reddediyor.

Eskilerin Tanrıya itaata, milletlerin götürüldüğü belli hedefe inançlarını reddettikten sonra yeni ilim, iktidarın tezahürlerini değil, doğuş sebeplerini inceliyecek sanılırdı. Fakat o bunu yapmadı. Nazariyede eski tarihçilerin görüşlerini reddettiği halde tatbikatta onun izini takibediyor.

Yeni tarih, Tanrısal iktidara sahip ve doğrudan doğruya Tanrının iradesiyle idare olunan insanların yerine, ya olağanüstü, insanüstü kabiliyetlere sahip kahramanlar, yahut kitleleri idare eden, hükümdardan gazeteciye kadar en çeşitli sıfatlarda basbayağı insanları getirdi. Eskilere insanlığın hareketlerine hedef diye görünen Yahudi, Yunan, Roma halklarının Tanrıya yaraşır eski hedefleri yerine, yeni tarih kendine Fransız, Alman İngiliz halklarının, ve çok mücerret bir genelleme ile, eski kıtanın batısında küçük bir köşeyi işgal eden milletlerin temsil ettiği bütün insanlık medeniyetinin hayrına bir hedef çizdi.

Yeni tarih eski inançları reddetti, ama yerlerine yenilerini koymadı; durumun mantığı, hükümdarların Tanrısal kudretini ve eskilerin inandıkları kaderi sözde reddeden tarihçileri başka yoldan aynı noktaya getirdi : 1) Milletlerin tek kişiler tarafından idare edildiğini, 2) Milletlerin ve insanlığın tuttuğu belli bir hedef mevcut olduğunu onlara kabul ettirdi.

232

HARB VE SULH

Gibbon'dan Buckle'e kadar en yeni tarihçilerin bütün eserlerinde, aralarındaki zaruri ayrılığa ve görüşlerindeki zaruri yeniliğe rağmen, bu iki kaçınılmaz eski prensip esas teşkil eder.

Evvelâ, tarihçi, kendi fikrinde, insanlığı idare etmiş olan tek kişilerin faaliyetlerini ele alır : bir tarihçi ancak hükümdarları, başbuğları böylesi sayar; diğeri — hükümdarlardan başka — hatipleri, bilginleri, ıslahatçıları, filozofları, şairleri de bunlara katar. İkincisi, tarihçi insanlığın götürüldüğü hedefi bilir : birisi için bu hedef Roma, İspanya, Fransa devletlerinin büyüklüğü; öbürü için hürriyet, eşitlik, dünyanın Avrupa denen küçük bir köşesinin belli medeniyet tarzıdır.

1789 yılında Paris'te bir ayaklanma oluyor; bu ayaklanma büyüyor, taşıyor, ve milletlerin batıdan doğruya hareketi şeklini alıyor. Bu hareket birkaç defa doğruya yöneliyor, doğudan batıya doğru bir İterşî hareketle çarpışıyor; 1812 yılında son haddine, Moskova'ya ulaşıyor; sonra fevkalâde bir tenazurla doğudan batıya — tıpkı ilk harekette olduğu gibi, Orta Avrupa halklarını arkasından sürükliye-rek — bir karşı hareket başlıyor. Karşı hareket ilk hareketin çıkış noktasına, Paris'e varıyor ve sükûnet buluyor. Bu yirmi yıllık devre içinde geniş topraklar ekilmemiş kalıyor; evler yanıyor, ticaret

HARB VE SULH

233

istikametini değiştiriyor; milyonlarca insan yoksullaşılıyor, zenginleşiyor, göç ediyor; soydaş sevgisi kanununa inanan milyonlarca Hristiyan birbirini öldürüyor..

Bütün bunların mânâsı nedir? bunlar neden oldu? Bu insanlara evleri yaktıran, birbirlerini öldürten nedir? Bu olayların sebepleri nelerdi? İnsanları bu şekilde hareket etmeye hangi kuvvet zorladı? İşte insanın, tarihî eserlerle, geçmiş hareket devrine ait hikâyelerle karşılaşınca önüne çıkan gelişigüzel, basit, tabîî meseleler.

Bu meseleleri çözmek için, gayesi milletleri ve insanlığı kendi kendilerine tanıtmak olan tarih ilmine başvuruyoruz.

Tarih eski görüşte dursaydı şöyle derdi : Tanrı, kullarını mükâfatlandırmak veya cezalandırmak için Napolyon'a iktidar vermiş, kendi Tanrısal gayelerine ulaşmak için onun iradesini idare etmiştir. Cevap tam ve açık olurdu. Napolyon'un Tanrısal rolüne inanmak veya inanmamak mümkündü; ama ona inananlar için, bütün bu devrin tarihi içinde her şey anlaşılır, hiçbir tenakuz mevcut olamazdı.

Fakat yeni tarih ilmi bu şekilde cevap veremez. İlim eskilerin insanlık işlerine Tanrının doğrudan doğruya karışması yolundaki görüşünü tanımıyor; bunun için onun başka cevaplar vermesi lâzım gelir.

234

HARB VE SULH

F

HARB VE SULH

235

Yeni tarih ilmi bu suallere cevap verirken şöyle diyor: bu hareketin ne olduğunu,, neden ilerigeldiğini, bu olayları hangi kuvvetin doğurduğunu bilmek mi istiyorsunuz? Dinleyin :

"XIV üncü Louis çok gururlu, kendine güvenen bir adamdı; şöyle metresleri, böyle nazırları vardı; Fransa'yı fena idare ediyordu. Louis'nin mirasçıları da zayıf insanlardı, onlar da Fransa'yı fena idare ettiler. Onların da şöyle gözdeleri, böyle metresleri vardı. Sonra,, bu sıralarda bazı kimseler kitaplar yazdılar. XVII nci yüz yıl sonunda Paris'te iki düzüne kadar insan toplandı, bunlar bütün insanların-eşit ve hür olduğunu söylemeye başladılar. Bu yüzden bütün Fransa'da insanlar birbirlerini doğramaya, boğazlamaya başladı. Bu adamlar kralı ve daha birçok kimseleri öldürdüler. Bu sıralarda Fransada bir dâhi vardı : Napolyon^ O her yerde herkesi yendi, yani birçok insanları öldürdü; çünkü büyük bir deha sahibi idi. Neden bilinmez, Afrikalıları öldürmeye gitti; onlar o kadar iyi öldürdü ki, o kadar kurnaz ve zekiydi ki Fransa'ya dönünce herkesin kendisine boyun eğmesini emretti. Ve herkes ona boyun eğdi. İmparator olunca tekrar halkı öldürmek için İtalya'ya, Avusturya'ya, Prusya'ya gitti. Oralarda birçok insanlar öldürdü. Rusya'da ise imparator Aleksandr vardı ki, Avrupa'da düzeni yeniden kurmak

istiyordu, onun için Napolyon'la savaştı. Fakat 1807 de birdenbire onunla dost oldu, 1811 de yine bozuştular, yine birçok insanları öldürmeye başladılar. Napolyon 600 bin kişi ile Rusya üzerine yürüdü ve Moskova'yı zaptetti; sonra ansızın Moskova'dan kaçtı, o zaman imparator Aleksandr, Stein ve başkalarının öğütle-aiden faydalanarak Avrupa'nın huzurunu bozan adama karşı silâha sarılmak için Avrupa'yı birleştirdi. Napolyon'un bütün müttefikleri birdenbire düşmanı oldular ve bütün bu halk yeni kuvvetler toplamış olan Napolvon'un üzerine yürüdüler. Müttefikler Napolyon'u yendiler, Paris'e girdiler, Napolyon'u tahttan vazgeçmeye mecbur ettiler; beş yıl önce ve bir yıl sonra herkes kendisini kanun dışı bir haydut saydığı halde onu imparator unvanından mahrum etmeden ve ona türlü saygıyı göstererek Elbe adasına gönderdiler. Fransızların da, mü-tefiklerin de o zamana kadar alay ettikleri XVIII inci Louis saltanat sürmeye başladı. Napolyon ise eski muhafızlarının önünde göz yaşı dökerek tahttan vazgeçti, sürgüne gitti. Sonra usta devlet adamları ve diplomatlar (bilhassa başkasından önce belli bir koltuğa oturmaya muvaffak olan, böylelikle de Fransa'nın hudutlarını genişleten Talleyrand) Viyana'da görüştüler, bu görüşmeyle de milletleri bahtiyar veya bahtsız ettiler. Bir aralık diplomatlar ve hükümdarlar az kalsın dögüşeceklerdi; yine ordu-

236

HARB VE SULH

larına birbirlerini öldürmeyi emretmeye hazırıldılar; fakat bu sırada Napolyon bir taburla Fransa'ya geldi; ondan nefret den Fransızlar hemen ona itaat ettiler. Fakat müttefik hükümdarlar buna kızdılar, tekrar Fransızlarla harbe giriştiler. Dâhi Napolyon'u yendiler, birdenbire onu haydut ilân ederek Sainte-Helene adasına naklettiler. Sürgün, orada kalbinde aziz tuttuğu şeylerden, sevdiği Fransa'dan uzakta, kayalar üzerinde tedricî bir ölümlle öldü; büyük eserlerini gelecek nesillere bıraktı. Avrupa'da ise irtica başgösterdi; bütün hükümdarlar yeniden kendi milletlerini ezmeye başladılar".

Bunun bir alay, tarihî izahların bir kari-katörü olduğunu düşünmek boşunadır. Tersine olarak, bu, hatırat ve ayrı ayrı devletlerin özel tarihlerini yazanlardan genel tarih veya o zamanın yeni tarz kültür tarihini yazanlara kadar bütün tarihçilerin birbirini tutmı-yan ve suallere cevap vermiyen izahlarının en> hafif bir ifadesidir.

Bu izahların garipliği ve gülünçlüğü yeni: tarihin, hiç kimsenin kendisine sormadığı suallere cevap veren sağır bir insana benzemesinden ilerigedir.

Tarihin gayesi insanlığın ve milletlerin hareketlerini îzahsa diğer bütün suallerin anlaşılması için cevabı verilmesi gereken ilk sual

HARB VE SULH

237

şudur : milletleri harekete getiren hangi kuvvettir? Yeni tarih bu suale, ya Napolyon'un büyük bir dâhi, yahut XIV üncü Louis'nin çok gururlu bir adam olduğunu veyahut da birtakım yazarların birtakım kitaplarını özenerek anlatmakla cevap veriyor.

Bütün bunlar çok mümkündür; insanlık da bunu kabul etmeye hazırdır; fakat onun sorduğu bu değil. Eğer biz, kendi kendine da-yanan ve her zaman aynı olan, kullarını Napolyon'lar, Louis'ler, yazarlar vasıtasıyla idare eden tanrısal bir kuvvet kabul etseydik bu enteresan olabilirdi; fakat böyle bir kuvvet kabul etmiyoruz, onun için, Napolyon'lardan, Louis lerden, yazarlardan bahsetmeden önce bu şahıslarla milletlerin hareketleri arasında mevcut bağı göstermek lâzımdır.

Tanrısal kudret yerine başka bir kuvvet geçmişse bu yeni kuvvetin ne olduğunu izah etmek lâzım, çünkü tarihin mânası işte bu kuvvetten ibarettir.

Tarih sanki bu kuvvetin şüphe götürmez, herkesçe bilinen bir şey olduğunu farz eder. Fakat, bu yeni kuvveti bilinen bir şey diye ka-"bul etmek arzusuna rağmen, çok tarihî eserler okuyan bir kimse, bizzat tarihçilerin de başka başka anladıkları bu yeni kuvvetin herkesçe tamamiyle bilinen bir şey olduğundan istemiyerek şüphe eder.

238

HARB VE SULH

II

Milletleri harekete getiren hangi kuvvettir?

Özel biyografik tarih ve özel millî tarih, yazarları bu kuvveti kahramanlara, büyük a-damlara has bir iktidar diye anlıyorlar. Onlara göre, hâdiseler ancak Napolyon'larm, Aleksandr'larm veya umumiyetle özel tarihçinin, hayatlarını yazdığı kimselerin iradesiyle meydana gelirler. Bu çeşit tarihçilerin, hâdiseleri yürüten kuvvete dair sorulan suale verdikleri cevaplar tatmin edicidir, ama ancak her vaka için bir tarihçi olursa tatmin edicidir. Fakat milliyetleri ve görüşleri ayrı ayrı olan tarihçiler aynı hâdiseyi izaha kalkınca verdikleri cevaplar bütün mânasını hemen kaybediyor, çünkü her biri bu kuvveti yalnız başka başka değil, çoğu zaman da birbirine tamamiyle zıt bir şekilde anlıyor. Bir tarihçi hâdiseye Napolyon'un iktidarı sebeb olduğunu ileri sürer; başka biri bunu Aleksandr'm iktidarına hamleder; bir üçüncüsü bir üçüncü şahsın iktidarından bahseder. Bundan başka, bu çeşit tarihçiler, aynı şahsın iktidarına esas olan kuvvetin izahında bile birbirlerine aykırı hüküm yürütürler. Bonapartist Thiers, Napolyon'un iktidarının onun faziletine, dehasına; cumhuriyetçi Lanfrey dalavreciliğine, halkı aldat-

HARB VE SULH

239

masına dayandığını söyler. Böylece bu çeşit tarihçiler birbirlerinin tezlerini karşılıklı olarak çürütmek suretiyle aynı zamanda hâdiseyi doğuran kuvvet hakkındaki telâkkiyi de yıkıyorlar; tarihin en önemli meselesine hiçbir cevap vermiyorlar.

Bütün milletlerin hayatiyle meşgul olan genel tarih yazarları hâdiseyi doğuran kuvvet -£ hakkında özel tarihçilerin görüşlerini doğru bulmuyor gibi görünüyorlar. Bu kuvveti onlar kahramanlara, büyük adamlara has bir iktidar diye kabul etmiyor, onu ayrı ayrı istikametlere yöneltmiş birçok kuvvetlerin muhas-salası sayıyorlar. eGnel tarihçi, bir harbi veya bir istilâyı yazarken hâdisenin sebebini bir şahsın iktidarında değil, hâdisi ile ilgili birçok şahısların birbirleri üzerindeki karşılıklı tesirlerinde arar.

Bu görüşe göre, birçok kuvvetlerin mahsulü olan tarihî şahsiyetlerin iktidarı, hâdiseyi kendiliğinden doğuran bir kuvvet olarak lele alınamaz gibidir. Bununla beraber genel tarih yazarları, çoğu zaman, iktidar kavramını, yine hâdiseyi kendiliğinden doğuran ve ona sebep teşkil eden bir kuvvet olarak kullanırlar. Onların anlattığına göre kâh tarihî şahsi-. yet kendi devrinin, onun iktidarı ise ancak çeşitli kuvvetlerin mahsulüdür; kâh onun iktidarı hâdiseyi doğuran kuvvettir. Meselâ Ger-

240

HARB VE SULH

vinus, Schlosser¹ ve başkaları, kâh Napol-yon'un inkılâbın, 1789 yılı fikirlerinin falan» eseri olduğunu ileri sürerler, kâh açıktan açığa, 1812 seferinin ve hoşlarına gitmiyen olayların sadece Napolyon'un şerre yöneltmiş, iradesinin eseri olduğunu 1789 fikirlerinin Napolyon'un istibdadı yüzünden gelişemediğini söylerler. İnkılâp fikirleri, genel ruh haleti Na-polyon'u yarattı. Napolyon'un iktidarı ise inkılâp fikirlerini ve genel ruh haletini boğdu.

Bu garip tezat tesadüfi değildir. Buna yalnız her adımda raslanmıyor, genel tarih yazar-larının bütün izahları, bunun gibi bir sıra tezattan meydana gelmiştir. Bu tezat, genel tarih yazarlarının tahlil yoluna girip de yarı yolda kalmalarından ileri geliyor.

Terkip edici kuvvetlerin muayyen bir mürekkip veya muhassala vermesi için terkip edici kuvvetler yekûnunun mürekkiye eşit olması lâzımdır. Bu şart genel tarih yazarlarınca hiçbir zaman gözetilmez, bundan dolayı onlar, muhassala yerini tutan kuvveti izah etmek için, kâfi gelmeyen terkip edici kuvvetlerden başka mürekkip tesiri yapan henüz izah edilmemiş bir kuvvet kabul etmek zorundadırlar.

1 XIX: uncu yüzyılda yaşamış iki Mman tarih-
çisi.

HARB VE SULH

241'

Özel tarih yazarı 1813 seferini yahut Bur-bonların yeniden tahta geçişini anlatırken a-çıkça bu vakaların Aleksandr'm iradesiyle olduğunu söyler. Fakat genel tarih yazarı Ger-vinus, özel tarih yazarının bu görünüşü reddederek 1813 seferinin ve Bourbon'ların yeniden tahta geçişinin Aleksandr'm iradesinden başka Stein, Metternich, Mme Stael, Talleyrand, Fichte, Chateaubriand vesairenin faaliyeti gibi sebepleri olduğunu ispat etmeye çalışıyor. Tarihçi, besbelli, Aleksandr'm iktidarını unsurlarına yani Talleyrand'a, Chateaubri-and'a ve başkalarına ayırmıştır; bu mürekkiplerin yekûnu yani Chateaubriand'ın, Tal-leyrand'm, Mme Stael'in ve başkalarının tesiri, besbelli ki, bütün muhassalaya yani milyonlarca Fransızın Bourbon'lara boyun eğmesi olayına eşit değildir. Chateaubriand, Mme-Stael ve sair kimselerin birbirlerine söyledikleri bu veya şu sözler, milyonların boyun eğmesi sebebini izah etmez, ancak bunların birbirleriyle olan münasebetlerini gösterir. Onun için bu mürekkiplerden milyonların boyun eğmesi ne suretle çıktığını, yani bir A ya eşit mü-rekkiplerin bin A ya eşit bir muhassala verd*-ğini izah için kuvvetlerin sonucu diye kabui etmek suretiyle tarihçinin inkâr ettiği bu iktidar gücünü yine kabul etmesi, yani mürekkip tesiri yapan, izah edilmez bir kuvvet tanınması : lâzımdır. Genel tarih yazarlarının yap-

-242

HARB VE SULH

tığı budur. Bu yüzden de yalnız özel tarih yazarlarıyla değil, kendi kendileriyle de tenakuz halindedirler. Köylüler, yağmurun sebepleri hakkında açık bir fikirleri olmadan, yağmur veya iyi hava istediklerine göre : rüzgâr bulutları dağıttı yahut rüzgâr bulutları topladı, derler. Genel tarih yazarları da tıpkı bunun gibi: bazan canları isteyince ve nazariyelerine uygun düşünce, iktidar hâdiselerin sonucudur, derler; bazan da başka şey ispat etmek gerek-i ce, iktidarın hâdiseleri doğurduğunu söylerler.

Kültür tarihçisi adı verilen üçüncü bir kısım tarihçiler, bazan yazarları, bayanları, hâdiseleri doğuran sebepler diye kabul eden genel tarih yazarlarının açtıkları çığır takib-ederek bu kuvveti büsbütün daha başka türlü anlıyorlar. Onlar bunu kültür denilen şeyde, fikir faaliyetinde görüyorlar.

Kültür tarihçileri ke*ndi ilk atalarına .genel tarih yazarlarına tamamiyla sadıktırlar, çünkü eğer tarihî olaylar bazı insanların birbirlerine karşı bu veya şu şekilde davranma-larıyla izah edilebiliyorsa, o halde ne diye falan ve filân kimselerin falan ve filân kitapları yazmış olmalarıyla izah edilmesinler? Bu

tarihçiler, her canlı olayla beraber giden sayısız alâmetlerden fikir faaliyeti alâmetini sekiyor ve bu alâmetin bir sebep olduğunu söy-

HARB VE SULH

243;

lüyorlar. Fakat hâdisenin sebebi fikir faaliyeti olduğunu ispat etmek yolunda sarfettikleri bütün gayretlere rağmen, fikir faaliyetleriyle halkların hareketi arasında müşterek bir şey bulunduğu ancak büyük bir müsamahayla kabul edilebilir; fakat artık fikir faaliyetinin insanların hareketlerini idare ettiği hiçbir surette kabul edilemez, çünkü Fransız inkılâbının insan eşitliği öğüdünden çıkan müthiş katli-ajınları, sevgi öğüdünden çıkan zalimce harb-ler ve idamlar bu faraziye aykırıdır.

Fakat, bu tarihleri dolduran bütün ince mülâhazaların doğru olduğu, milletlerin fikir denilen belirsiz bir kuvvet tarafından idare edildiği kabul edilse bile tarihin asıl meselesi yine cevapsız kalıyor; yahut hükümdarların iktidarına, danışmanların ve diğer şahısların genel tarih yazarlarınca ileri sürülen nüfuzuna, kitlelerle bağı izah edilmek gereken yeni bir fikir kuvveti daha katılıyor. Hâdisenin Napolyon iktidara sahip olduğu için çıktığı iddiasını anlamak mümkündür; Napol-yon'un başka tesirlerle beraber hâdisenin sebebi olduğu da biraz müsamaha ile kabul edilebilir; fakat Conîrat social kitabı ne yaptı ve nasıl yaptı ki Fransızlar birbirlerini boğazladılar? İşte bunu, bu yeni kuvvetin hâdisi ile o-ları nedenlik bağı izah edilmeden anlamak imkânsızdır.

.244

HARB VE SULH

Aynı zamanda yaşayan bütün insanlar a-rasmda bir bağ olduğunda şüphe yoktur; onun için insanların fikrî faaliyetleriyle tarihî hareketleri arasında — tıpkı insanlık hareketiyle ticaret, zanaatkârlık, bahçıvanlık ve istediğiniz her şey arasında olduğu gibi — bir bağ bulmak mümkündür. Fakat insanların fikir faaliyetlerinin neden kültür tarihçilerince bütün tarihî hareketin sebebi veya ifadesi sanıldığını anlamak güçtür. Tarihçilerin bu hükmü ancak şu şekilde izah edilebilir: 1) Tarih bilginleri tarafından yazılır; onun için, kendi faaliyetlerinin bütün insanlığın hareketlerine temel olduğunu düşünmek onlar için tabî ve hoş bir şeydir, nasıl ki tüccarlar, çiftçiler, askerler için de (ancak bu, tüccarlar, askerler tarih yazmadıkları için söylenmez) bu böyledir, 2) Mânevi faaliyet, öğretim, medeniyet, kültür, fikir, bütün bunlar vuzuhsuz ve belirsiz şeylerdir ki, gölgelerine sığınarak mânaları daha az açık olan, bunun için de hertürlü nazariyeye kolaylıkla uyan kelimeler kullanmak oldukça elverişlidir.

Fakat bu çeşit tarihlerin zati değerini bir tarafa bırakalım (belki bunlar herhangi bir kimse için veya herhangi bir şey için lüzumludur), yavaş yavaş bütün genel tarihlerin yerini anlamaya başlayan kültür tarihlerinin ö-Tiemli olan tarafları, türlü felsefi, dinî siyasi akideleri hâdiselerin sebebi olarak ele alırlar-

HARB VE SULH

245"

ken, meselâ 1812 seferi gibi, gerçek tarihî bir olayı izah etmeleri gerektiği zaman daima, bunun Napolyon'un iradesi eseri olduğunu söy-liyerek istemeksizin onu bir iktidar sonucu diye tarif etmeleridir. Bu suretle kültür tarihçileri istemiyerek kendi kendileriyle tezada düşüyor, buldukları bu yeni kuvvetin tarihî hâdiseleri izah etmediğini, tarihi anlamanın biricik vasıtası kendilerinin güya tanımadıkları bu iktidar olduğunu ileri sürüyorlar.

III

Lokomotif gidiyor. Nasıl hareket ediyor,, diye sorulur. Köylü onu şeytanın yürüttüğünü söyler. Başka birisi, tekerlekleri hareket ettiği için yürüdüğünü iddia eder. Bir üçüncüsü, hareket sebebinin rüzgârla savrulan duman olduğunu ileri sürer.

Köylünün iddiası çürütülmez : onu çürütmek için şeytan diye bir şey olmadığını birisinin ona ispat etmesi veya lokomotifi şeytanın değil, Almanın yürüttüğünü başka bir köylünün ona izah etmesi lâzım. Ancak o zaman her ikisi de haklı olmadıklarını tezatlar içinde görecektir. Fakat sebebin tekerleklerin hareketi olduğunu söyleyen kendi kendini çürütüyor, zira tahlil yoluna girince çok daha ileri gitmesi gerekecektir : tekerleklerin hareketi sebebinin izah etmesi lâzım. Lokomotifin hareket:

.246

HARB VE SULH

etmesinin sonuncu sebebine, buhar kazanında-ki sıkışmış buhara gelinceye kadar da sebepleri araştırmadan vazgeçmeye hakkı olmalıydı. Lokomotifin hareketini rüzgârın geriye savurduğu dumanla izah eden de ihtimal şöyle yapmıştır: tekerlekler hakkındaki izahın sebebi vermediğini görerek ilk rasladığı alâmeti almış, kendi tarafından onu sebep olarak ileri sürmüştür.

Lokomotifin hareketini izah edebilecek tek kavram bu harekete eşit bir kuvvet kavramıdır.

Milletlerin hareketini izah edebilecek tek kavram bu harekete eşit bir kuvvet kavramıdır.

Milletlerin hareketini izaha yarıyabilecek tek kavram onların genel hareketine eşit bir kuvvet kavramıdır.

Bununla beraber bu kavram ayrı ayrı tarihçiler tarafından başka başka, bu harekete hiç de eşit olmayan bir kuvvet olarak anlaşılmaktadır. Bazıları onda, köylünün lokomotifte şeytanı gördüğü gibi, doğrudan doğruya kahramanlara has bir kuvvet; bazıları da tekerleklerin hareketi gibi, başka birtakım kuvvetlerden üremiş bir kuvvet, diğer bir kısmı ise savrulan dumanlar gibi mânevi olan bir tesir görmektedirler.

HARB VE SULH

247'

Tek kişilerin tarihi, — hâdiseye iştirak eden bütün, istisnasız bütün insanların tarihi değil de yalnız Cesar'ların, Aleksandr'ların yahut Luther'lerin, Voltaire'lerin tarihi, — yazıldığı müddetçe bu tek kişilere, başka insanların faaliyetlerini bir hedefe yöneltmeye zor-hyan kuvvetler izafe etmemiye imkân yoktur. Tarihçilerin bildiği böyle bir tek kavram ikti-dirdir.

Bu kavram tarih materyelini bugünkü izah edilmiş şekliyle kavramaya yarıyan biricik tutamaktır; tarih materyelini başka türlü kullanmasını bilmeyip de bu tutamağı, Burck-le'ün yaptığı gibi, koparacak olan kimse ancak ondan faydalanmak için son imkândan kendisini mahrum etmiş olur. Tarihî olayları izah için iktidar kavramının zaruriliğini en iyi genel tarih yazarlarının kendileri ve iktidar kavramını sözde reddeden, zaruri olarak da her adımda onu kullanan kültür tarihçileri ispat etmektedir.

Tarih ilmî şimdiye kadar, insanlığı ilgilendiren meselelerde tedavül eden paraya: bakınca, sesli akçaya benzerdi. Biyografik ve özel millî tarihler banknotlara benzerler. Kimseye zarar vermeden, hattâ faydalı bir şekilde: vazifelerini yaparak, ne ile garanti edildikleri sorusu ortaya çıkıncıya kadar geçebilir, tedavül edebilirler. Kahramanların iradesinin hadi-

248

HARB VE SULH

seleri ne suretle doğurduğu bir unutulsun, Thier'lerin tarihleri enteresan, ibret verici bir mahiyet alır, ayrıca şairane de bir renge bürünürler. Fakat nasıl kâğıt paranın gerçek değerinden, kolay imal edildikleri için fazla basılmaya başlanacakları, yahut yerlerine altın isteneceği için şüphe edilmeye başlanırsa, tıpkı bunun gibi bu çeşit tarihlerin gerçek önemin-i den de ya pek fazla oldukları için veya birisi: Napolyon bunu nasıl bir kudretle yaptı? diye safça sorduğu için, yani geçer kâğıt parayı gerçek kavramın sâf altımiyle değiştirmek istediği için şüphe edilmeye başlanır.

Genel tarih yazarları ve kültür tarihçileri ise, banknotların elverişsizliğini kabul ederek, kâğıt para yerine altının kesafetini taşımayan bir madenden sesli para yapmaya karar verecek bir adama benzerler. Para gerçekten de sesli, ama sadece sesli olacaktır. Kâğıt para, bil-miyenleri daha da aldatabilir; sesli fakat değersiz para ise kimseyi aldatmaz. Nasıl altın sadece değiş tokuş için değil, ancak iş için de kullanıldığı zaman altımsa, genel tarih yazarları da ancak tarihin asıl meselesine, iktidarın ne olduğu sualine cevap verecek kudrette oldukları zaman altın olacaklardır. Genel tarih yazarları bu suale birbirine zıt cevaplar veriyorlar; kültür tarihçileri ise onu tamamiyle "bir tarafa bırakıp büsbütün başka bir şeye «cevap vermektedirler. Altına benzeyen kumar

HARB VE SULH

249

fişleri, ancak onları altın diye kabul etmek için aralarında anlaşılan ve altının hassalarını bil-miyen kimseler arasında kullanılabildiği gibi, genel tarih yazarları ve kültür tarihçileri de, * insanlığın asıl

meselelerine cevap vermiyerek, üniversitelerde ve okuyucu kitleleri içinde, kendi deyimleriyle, ciddi kitapları sevenler arasında geçer akça olan kendi birtakım gayeleri için hizmet ederler.

IV

Halkın iradesinin tanrısal ilhamla bir tek seçkine, bu seçkinin iradesinin de Tanrıya bağlı olduğu yolundaki eski görüşünden ayrılınca tarih şu iki yoldan birini seçmeden tena-kussuz bir adım atamaz : ya Tanrının insanlık işlerine doğrudan doğruya karıştığı yolundaki eski inanca dönecek yahut tarihî olayları doğuran iktidar denen kuvvetin mânasını açıkça izah edecektir.

Birinciye dönmek imkânsızdır : inanç yıkılmıştır; onun için, iktidarın mânasını izah etmek lâzımdır.

Napolyon asker toplamak ve harbe gitmek emrini verdi. Bu kanaate o kadar alışmışızdır, bu görüşle o derece kaynaşmışızdır ki, Napolyon'un bir sözüyle 600 bin insanın niçin harbe gittiği suali bize mânâsız gelir. O,

250

HARB VE SULH

iktidara sahipti, onun için, emrettiği şey yerine getirildi.

Ona iktidarı Tanrının verdiği inaniyorsak bu cevap bizim için tamamiyle tatmin edicidir. Fakat bunu kabul etmediğimiz anda, bir tek insanın diğerleri üzerindeki otoritesinin ne olduğunu hemen tâyin etmemiz lâzımdır.

Bu otorite kuvvetlinin zayıfa karşı doğrudan doğruya fizikî bir üstünlüğün otoritesi, Her-rakles'in kuvveti gibi fizikî bir kuvvet kullanmaya veya kullanma tehdidine dayanan bir üstünlük otoritesi olamaz; o, tarihî şahsiyetlerin kahramanlar, yani deha adı verilen özel bir ruh ve zekâ kudretine sahip insanlar olduğunu söyleyen bazı tarihçilerin safça sandığı gibi, mânevi kuvvet üstünlüğüne de dayanmış olamaz. Bu iktidar, mânevi kuvvet üstünlüğüne dayanmış olamaz, çünkü mezîyetleri hakkındaki kanaatler birbirini hiç tutmayan Napolyon gibi kahraman kışkırtıcıları, bir tarafa bırakalım, tarih bize gösteriyor ki milyonları idare eden XI inci Louis'ler, Metternich'ler de özel hiçbir mânevi kuvvet taşıyorlar, tersine olarak, çoğu, idare ettikleri milyonlarca insanın hepsinden ruhça daha zayıftırlar.

Eğer iktidarın kaynağı iktidara sahip şahsın maddi ve mânevi vasıflarında değilse herhalde şahsın dışında, iktidara sahip kimsenin kitlelerle münasebetinde bulunmak gerektir-

HARB VE SULH

251

Hukuk ilmi, yani iktidarın tarihî anlayışını sâf altınla değiştirmeyi vaadeden tarihin şu sarrafı da iktidarı tıpkı böyle anlıyor.

İktidar, kitlelerin kendileri tarafından seçilen zimandarlara sözlü veya zımî bir mu-vaffakatle devrolunmuş iradelerinin yekûnudur.

, -| Devlet ve otorite kurmak mümkünse, bunların nasıl kurulması gerektiği düşüncelerinden ibaret olan hukuk ilmi alanında bütün bunlar çok açıktır; fakat tarihe tatbik edilen bu iktidar tarihi izaha muhtaçtır.

Hukuk ilmi devlete ve iktidara, eski çağ insanlarının ateşe baktıkları gibi, mutlak surette mevcut bir şey diye bakar. Tarih içinse devlet ve iktidar ancak bir olaydır, nasıl ki zamanımız fizikçiler için de ateş bir unsur değil bir olaydır.

Tarihle hukuk ilmi arasındaki bu esas görüş ayrılığından şu çıkar ki, hukuk ilmi iktidarı, kendine göre, nasıl kurmak lâzım geleceğini ve zaman dışındaki hareketsiz, değişmez bir iktidarın ne olduğunu etraflıca anlatabilir; fakat zamanla şekil değiştiren iktidarın önemi hakkındaki tarih meselelerine hiçbir cevap veremez.

İktidar idare edenlere devrolunmuş iradelerin yekûnu olduğuna göre, Pegaçef kitlelerin iradelerini mi temsil ediyor? Etmiyorsa I inci

HARB VE SULH

253

252

HARB VE SULH

Napolyon niçin ediyor? Niçin III üncü Napol-yon, Boulogne'de kendisini yakaladıkları zaman bir caniyi de sonradan onun yakaladıkları cani oldular.

Bazan iki üç kişinin iştirak ettiği saray devrimlerinde aynı kitle iradesi yeni bir şahsa geçer mi? Milletler arası münasebetlerde halk kitlelerinin iradesi kendilerini mağlubeden fatihe geçer mi? 1808 yılında Rhin birliğinin iradesi Napolyon'a geçmiş miydi? 1809 da ordumuz Fransızlarla birlikte Avusturya'ya karşı harbe girdiği zaman Rus halk kitlelerinin iradesi Napolyon'a geçmiş miydi?

Bu suallere üç şekilde cevap verilebilir :

1) Ya, kitlelerin iradesinin mutlaka her zaman, bu kitlelerin seçtikleri bu veya şu idareciye yahut idarecilere devrolunduğunu, bunun için de her yeni iktidarın doğuşuna ve devrolunmuş iktidara karşı her mücadeleye ancak gerçek iktidarı ihlâl gibi bakılmak gerektiğini kabul etmek lâzım.

2) Ya, kitlelerin iradesinin idarecilere belli, bilinen şartlarla devredildiğini kabul etmek ve iktidara karşı bütün baskıların, bütün çatışmaların, hattâ iktidarın yok edilmesinin, bu iktidar kendilerine teslim edilirken koşulan şartlara idarecilerin riayet etmemesinden ile-rigeldiğini göstermek lâzım.

. . .

3) Yahut da, kitlelerin iradesinin idarecilere şartlı olarak, fakat bilinmiyen, belli ol-mıyan şartlarla devredildiğini, birçok iktidarların doğuşu, mücadeleleri ve düşüşlerinin sırf kitlelerin iradesinin bir kısım şahıslardan diğer bir kısmına geçmesini gerektiren meğhul şartların idarecülerce iyi veya fena yerine getirilmesinden ilerigeildiğini kabul etmek lâzımdır.

||<[Kitlelerin idarecilerle münasebetini tarihçiler bu üç şekilde izah ediyorlar.

Bir kısım tarihçiler, yukarda bahsi geçen özel tarih yazarları ve biyografi tarihçileri saflıklarından ötürü iktidar meselesini anlamı-yarak kitlelerin iradeleri yekûnunun tarihî şahsiyetlere şartsız olarak geçtiğini kabul edebilirler; onun için bu tarihçiler herhangi bir iktidarı tarif ederken mutlak ve gerçek iktidarın ancak bu olduğunu, bu gerçek iktidara aykırı bütün diğer kuvvetlerin iktidar değil, iktidara tecavüz, cebir ve şiddet sayılacağını sanıyorlar.

Tarihin ilk çağları ve sükûn devreleri için işe yarıyan bu nazariyelerini, halkların hayatındaki karışık, fırtınalı devirlere — türlü iktidarların aynı zamanda doğduğu, birbirleriyle mücadele ettiği devirlere — tatbikmda şu uygunsuzluğu var ki, lejitimist tarih yazarı Con-vention'un, Directoire'in ve Bonapart idaresinin

254

HARB VE SULH

HARB VE SULH

255

ancak bir iktidara tecavüz olduğunu ileri sürecek, cumhuhriyetçi ve bonapartist ise : biri Convention'un, öbürü imparatorluğun gerçek iktidar olduğunu, geri kalan hepsinin iktidara tecavüz sayılmak gerektiğini iddia edecektir. Açıktır ki bu tarihçilerin iktidarı izahları bu tezatlarla ancak en küçük yaştaki çocukların işine yarıyabilir.

Başka çeşit tarihçiler, bu görüşün yanlışlığını kabul ederek, iktidarın, kitle iradeleri yekûnunun şartlı olarak idarecilere verilmesi üzerine kurulduğunu, tarihî şahsiyetlerin ancak, halk iradesinin zımni bir muvafakatle kendilerine emrettiği programı yerine getirmek şartıyla iktidara sahibolduklarını söyler. Fakat bu şartların neden ibaret olduğunu bu tarihçiler bize söylemezler, söyleseler de daima birbirleriyle tenakuz halindedirler.

Her tarihçi ,halk hareketinin gayesi hakkındaki görüşüne göre, b^u şartları Fransa veya başka bir devlet vatandaşının büyüklüğü, zenginliği, hürriyeti ve kültürü diye anlar. Fakat tarihçilerin bu şartlar üzerindeki tezatlarını bir tarafa bıraksak bile bu şartların hepsi için umumi bir program mevcut olduğunu kabul ederek görürüz ki, tarihî olaylar bu nazariye ile hemen her zaman tezat halindedirler. Eğer iktidarın şartları zenginlik, hürriyet ve halkın aydınlatılmasından ibaretse niçin

XIV üncü Louis'ler ve IV üncü İvan'lar rahatça saltanat sürüyorlar da XVI ncı Louis'ler, I inci Charle'lar halk tarafından idam ediliyorlar? Bu tarihçiler bu suale, XIV üncü Louis'nin programa aykırı icraatının XVI ncı Lo-uis'ye aksettiği yalunda cevap veriyorlar. Fakat neden bu XIV üncü ve XV inci Louis'lere aksetmedi, niçin bilhassa XVI ncı Louis'ye akset-mesi gerekti? Aksetme müddeti nedir? —

Bu suallere cevap yoktur ve olamaz. Bu nazariye ile, irade yekûnunun birkaç asır hükümdarların ve vârislerinin elinde kalmak, sonra ansızın 50 yıl müddetle Convention'a, directo ire'a, Napolyon'a, Aleksandr'a, XVIII inci Louis'ye, tekrar Napolyon'a, X uncu Charles'a, Louis-Philippe'e, cumhuriyet hükümetine, III üncü Napolyon'a geçmesi sebebi de az izah ediliyor. Bu tarihçiler, iradelerin bir şahıstan diğerine süratle geçişinin izahında, bilhassa milletlerarası münasebetlerde, fetihlerde, ittifaklarda bu olayların bir kısmının, artık iradelerin muntazam bir geçişi değil, diplomatın, hükümdarın veya parti önderinin kâh kurnazlığına, kâh yanılmasına yahut hiylesine veya za'fına bağlı bir tesadüf olduğunu ister istemez kabul edeceklerdir. Öyle ki, tarihî olayların büyük bir kısmı, iç savaşlar, inkılâplar, istilâlar bu tarihçilere artık hür iradelerin başkalarına geçmesi eseri değil, bir veya birkaç kişinin yanlış yola yöneltmiş iradesi eseri, yani yine bir

256

HARB VE SULH

HARB VE SULH

257

†

iktidara tecavüz görünür. Onun için tarihî hâdiseler bu çeşit tarihçilere de nazariyeden ayrılma gibi gelir.

Bu tarihçiler, bazı bitkilerin tohumdan iki çenekli olarak çıktığını görüp de toprakta biten her şeyin ancak iki çeneğe ayrılarak biteceğini; palmiyenin, mantarın hattâ, alabildiğine dal budak saldı ve artık iki çenekliye benzer bir tarafı kalmadığı için, meşenin nazariyeden ayrıldığını iddia eden Botanikçi'ye benzer.

Üçüncü bir kısım tarihçiler, kitlelerin iradesinin tarihî şahsiyetlere şarta bağlı olarak geçtiğini, fakat bu şartların bizce meçhul olduğunu kabul ederler. Onlar, şahsiyetlerin ancak kendilerine geçen kitle iradesini yerine getirdikleri için iktidar sahibi olduklarını söylerler.

Fakat, eğer halkları, hareket ettiren kuvvet tarihî şahsiyetlerde değil de halkların kendilerinde ise o halde bu tarihî şahsiyetlerin önemi nedir?

Bu tarihçiler, tarihî şahsiyetlerin kitlelerin iradesini ifade ettiğini, tarihî şahsiyetlerin faaliyeti kitlelerin faaliyetini temsil ettiğini söylüyorlar.

Fakat o zaman bir sual ortaya çıkıyor: tarihî şahsiyetlerin bütün faaliyeti mi, yoksa bu faaliyetin belli bir tarafı mı kitlelerin irade-

desini ifade ediyor? Eğer, bazılarının sandığı gibi, tarihî şahsiyetlerin bütün faaliyetleri kitlelerin iradesini ifade ediyorsa, o halde Napolyon'ların, Katerina'ların biyografileri, bütün saray dedikodularıyla beraber, halkların hayatını ifade eder ki, bu apaçık bir saçmadır; diğer, sözde filozof - tarihçilerin de sandığı gibi, tarihî şahsiyetlerin faaliyetinin yal-j^z bir tarafı halkların hayatını ifade ediyorsa bu faaliyetin hangi tarafının bunu ifade ettiğini tâyin etmek için her şeyden önce halkın hayatının ne olduğunu bilmek lâzım.

Bu güçlüklerle karşılaşınca bu çeşit tarihçiler, büyük sayıda olayı içine alabilen çok vuzuhsuz, belirsiz, umumi bir tecrit yapıyor,, insanlık hareketinin gayesi bu tecrit olduğunu söylüyorlar. Hemen hemen bütün tarihçilerin kabul ettiği en tabîi umumî tecritler şunlardır: hürriyet, eşitlik, aydınlık, terakki, medeniyet ve kültür. Tarihçiler herhangi bir tecridi insanlık hareketine gaye diye çizerek arkalarından en çok âbide ve eser bırakanları — hükümdarları, nazırları, kumandanları, müellifleri, ıslahatçıları, papaları, gazetecileri — belli tecride yardım ettikleri veya karşı durdukları nispette incelerler. Fakat insanlığın gayesi hürriyet, eşitlik, aydınlık veya medeniyet olduğu hiçbir suretle ispat edilmediğine ve kitlelerin idare edenlerle, insanlığın aydmlaticılarıyla baği ancak, kitlelerin irade-

HARB VE SULH

259

258

HARB VE SULH

leri yekûnunun daima en göze çarpan kimselere geçtiği yolundaki keyfî faraziyeye dayandığına göre, göçen, evlerini yakan, çiftini çubuğunu bırakan, birbirlerini öldüren milyonlarca insanın faaliyeti, evlerini

yakmayan, ziraatla uğraşmayan, soydaşlarını öldürmeyen beş on kişinin faaliyetini ele almakla hiçbir zaman ifade edilmez.

Tarih her adımda bunu ispat ediyor. Geçen yüzyılın sonunda batı halklarındaki kaynaşma ve doğuya hamleleri XIV üncü, XV inci, XVI ncı Louis'lerin, onların metreslerinin, nazırlarının faaliyetiyle, Napolyon'un, Rous-seau'nun, Diderot, Beaumarchais ve başkalarının hayatıyla izah edilir mi?

Rus halkının doğuya, Kazan'a, Sibiry'a doğru hareketi IV üncü İvan'ın mazarî karakterinin ayrıntılarıyla, Kurbski ile mektuplaş-masıyla ifade edilir mi?

Haçlı seferleri zamanında kavimlerin göçüşü Godefroy'larm, Saint-Louis'lerin ve bayanlarının hayatını incelemekle anlaşılır mı? Halkların, bir serseri güruhiyle ve Piotr Pus-stinnik'le batıdan doğuya gayesiz, başsız hare-Tseti bizce anlaşılmamış kaldı. Seferlerin akla -uygun ve kutsal gayesi — Kudüs'ün kurtarılması — tarihî şahsiyetler tarafından açık olarak çizildiği bir anda bu hareketin sona ermesi daha çok anlaşılmamış kaldı. Papalar, kı-

ralar, şövalyeler halkı kutsal toprağı kurtarmaya teşvik ettiler; fakat halk gitmedi, çünkü önceleri onu tahrik eden meçhul sebep artık mevcut değildi. Godefroy'larm, Minnezin-ger'lerin1 tarihi, besbelli ki, halkların hayatını içine alamaz. Godefroy'larm, Minnezinger'-lerin tarihi de, Godefroy'larm ve Minnezin-ger'lerin tarihi olarak kaldı, halkların hayat tarihi ve onların arzuları ise meçhul kaldı, •i Yazarların ve ıslahatçıların tarihi halkların hayatını bize az izah eder.

Kültür tarihi bize bir yazarın veya ıslahatçının fikirlerini, hayatının saik ve şartlarını izah eder.

Öğreniyoruz ki Luther'in tez Öfkelenen bir mizacı vardı, falan falan sözleri söylemişti; öğreniyoruz ki Rousseau güç iti-madeden bir adamdı, falan ve filan kitapları yazdı; fakat reformasyondan sonra halkların neden boğazlaştıklarını, Fransız inkılâbı sırasında insanların birbirini niçin idam ettiklerini bilmiyoruz.

V

Milletlerin hayatı birkaç kişinin hayatına karışmaz; zira bu birkaç kişi ile milletlerin arasındaki bağ bulunmuş değildir. Bu bağın, iradeler yekûnunun tarihî şahsiyetlere geçme-

1 Orta Çağda kadınlara şövalye aşkını öven bir çeşit saz şairi. :: . ..-.....

i

260

HARB VE SULH

sine dayandığı nazariyesi tarih tecrübesiyle doğrulanmayan bir faraziye-dir.

Kitlelerin iradeleri yekûnunun tarihî şahsiyetlere geçişi nazariyesi hukuk ilmi alanında belki çok şeyler izah eder ve kendi özel gayeleri için belki de zaruridir; fakat tarihe tatbikmda inkılâplar, istilâlar, iç savaşları ortaya çıkınca, tarih başlayınca bu nazariye artık bir şey izah etmez.

Bu nazariye, bilhassa halkın iradesinin geçişi kontrol edilemeyeceği içindir ki yalanlanmaz gibi görünür. Nasıl bir hâdis vukua gelirse gelsin, hâdisenin başında kim bulunursa bulunsun nazariye her zaman falan kişinin onun başında bulunduğunu, çünkü iradeler yekûnunun ona geçtiğini söyleyebilir.

Bu nazariyenin tarih meselelerine verdiği cevaplar, ilerlemekte olan bir sürüye bakıp otlağın çeşitli iyi taraflarına da, çobanın sürmesine de aldırış etmeksizin, sürünün bu veya şu istikameti tutmasının sebepleri hakkında önde yürüyen hayvana bakarak hüküm verecek bir adamın cevaplarına benzer.

"Sürü bu istikamette gitmektedir, çünkü önde giden hayvan onu sürüklüyor; geri kalan diğer bütün hayvanların iradeleri yekûnu bu sürü idarecisine geçmiştir". İktidarın şart-

HARB VE SULH

261

sız geçişini kabul eden ilk kategorideki tarihçiler böyle cevap veriyorlar.

"Sürünün başında giden hayvanlar değişiyorsa bu, bütün hayvanların iradeleri yekûnu-nunun — baştaki onları bütün sürünün seçtiği istikamette götürüp götürmediğine göre — bir idareciden öbürüne geçmesinden ilerigeli-yjAr". Kitlelerin iradeleri yekûnunun, malûm saydıkları şartlar altında idare edenlere geçtiğini kabul eden tarihçiler böyle cevap veriyorlar. (Bu türlü müşahede ile çoğu zaman öyle olur ki müşahit, seçtiği istikameti düşünerek, kitlelerin tutmuş oldukları istikametini değişmesiyle artık önde değil, yanda bulunanları, bazan da arkada kalanları önder sayar.)

"Baştaki hayvanlar ve bütün sürünün istikameti durmadan değişirse bü, bizce bilinen istikameti elde etmek için hayvanların, iradelerini en çok göze çarpan hayvanlara devretmelerinden ilerigeler; bundan ötürü sürünün hareketini incelemek için her tarafından giden en çok göze çarpan hayvanları görmek lâzım". Hükümdarından gazetecisine kadar bütün tarihî şahsiyetleri yaşadıkları devirlerin ifadesi diye kabul eden üçüncü kategorideki tarihçiler böyle diyorlar.

Kitlelerin iradesinin tarihî şahsiyetlere geçişi nazariyesi sadece başka bir deyim, meselenin başka terimlerle ifadesidir.

262

HARB VE SULH

Tarihî olayların sebebi nedir? — İktidar. İktidar nedir? — İktidar bir şahsa devredilmiş iradeler yekûnudur. Kitlelerin iradeleri bir şahsa hangi şartlarla geçer? Bütün insanların iradeleri bu şahıs tarafından ifade edilmek şartıyla. Yani iktidar iktidardır. Yani iktidar, bizce mânası anlaşılmamış bir kelimedir.

İnsan oğlunun bilgi alanı yalnız mücerret düşünce ile kalsaydı insanlık ilmin yaptığı izahı tenkide tâb itularak iktidarın sadece bir söz olduğu, gerçekte mevcut olmadığı sonucuna varırdı. Fakat, olayları kavramak için insanda, mücerret düşünüşten başka bu düşünmenin sonuçlarını üzerinde kontrol ettiği bir tecrübe silâhı da vardır. Ve tecrübe, iktidarın bir sözden ibaret olmadığını, gerçekten mevcut bir şey olduğunu söylüyor.

İktidar kavramı olmadan insanların müşterek faaliyeti hakkında hiçbir izahın yapıla-mıyacağını bir tarafa bırakalım, tarih ve onun kadar bugünkü olayların müşahedesi de iktidarın varlığını ispat etmektedir.

Ne zaman bir hâdis vuku bulursa daima "bir veya birçok insanlar ortaya çıkar ki bu hâdiseyi iradeleriyle meydana getirmiş görünürler. III üncü Napolyon emrediyor, Fransızlar Meksika'ya gidiyorlar. Prusya kralı ve Bis-mark emrediyor, ordu Bohemya'ya giriyor.

HARB VE SULH

263P

I inci Napolyon emir veriyor, ordu Rusya'ya yürüyor. I inci Aleksandr emir veriyor, Fransızlar Bourbon'lara boyun eğiyorlar. Tecrübe bize gösteriyor ki, nasıl bir hâdis vuku bulursa bulsun bu hâdis daima onu emreden bir veya birkaç kişinin iradesiyle ilgilidir.

Tarihçiler, insanlık işlerine tanrısal mü-dahaleyi tanımanın eski alışkanlığıyla, olayın sebebini iktidara bürünmüş şahsın ifade edilen İradesinde görmek isterler; fakat bu hüküm ne akıl ve muhakeme ile, ne de tecrübe ile doğrulanıyor.

Bir taraftan, akıl ve muhakeme gösteriyor ki, bir insanın ifade edilen iradesi — onun sözleri — sadece genel faaliyetin hâdisede, meselâ harbd, inkılâpta ifadesini bulan bir parçasıdır; bunun için, anlaşılmaz, tabiat üstü bir kuvvet, bir mucize kabul etmeden sözlerin doğrudan doğruya milyonların hareketinin sebebi olabileceği kabul edilemez; öbür taraftan, sözlerin hâdisenin sebebi olabilecek leri kabul edilse bile, tarih gösteriyor ki, tari-hî şahsiyetlerin ifade edilen iradeleri birçok vakalarda hiçbir tesir yapmamakta, yani onların emirleri, çoğu zaman, yerine getirilmek şöyle dursun, hattâ bazan verilen emrin tama-miyle tersi vukua gelmektedir.

Tanrının insanlık işlerine karıştığını kabul etmeden iktidarı hâdiselerin sebebi diye alamayız.

264

HARB VE SULH

HARB VE SULH

265

Tecrübe bakımından iktidar, kişinin ifade ledilmiş iradesiyle bu iradenin diğer insanlar tarafından yerine getirilmesi arasındaki bağımlılıktan ibarettir.

Bu bağımlılığın şartlarını kendimize izah etmek için her şeyden önce ifade edilen irade kavramını, Tanrıya değil, insana izafe etmek suretiyle, yeniden yaratmamız lâzımdır.

Eğer, eski zaman tarihinin bize gösterdiği gibi, Tanrı emir verir, iradesini ifade ederse, ifade edilen bu irade zamana tâbi değildir, o-ıu hiçbir şey de doğurmuş değildir, çünkü Tanrı hâdiseye hiçbir şeyle

bağlı bulunmuyor. Fakat emirlerden, zaman içinde faaliyette bulunan ve birbirleriyle bağlı olan insanların ifade edilen iradelerinden bahsederken emirlerin hâdiselerle bağıni izah etmek için, 1) Bütün olup biten hâdiselerin şartlarını: hâdiselerin olduğu gibi, emreden şahsın da zaman içinde aralıksız hareketini, 2) Emrâden şahsın, emirlerini yerine getirenlerle arasındaki zaruri bağıni şartını yeniden yaratmamız lâzımdır.

VI

Ancak Tanrının zamanla bağıni olmyan iradesidir ki, birkaç yıl veya birkaç yüzyıl içinde -vukua gelecek bir sıra hâdisede kendini gösterebilir; ancak Tanrıdır ki, hiçbir tesire tâbi olmadan, sadece kendi iradesiyle insanlık hareketinin istikametini çizebilir; insan ise zaman içinde faaliyette bulunur, kendisi de hâdiseye iştirak eder.

Gözden kaçan ilk şartı, zaman şartını yeniden yaratarak görürüz ki, hiçbir emir kendisinden sonraki emrin yerine getirilmesini smümkün kılacak daha evvelki bir emir olmak-ş^in yerine getirilemez. Hiçbir zaman hiçbir emir kendiliğinden ortaya çıkmaz ve bir sıra hâdiseyi ihtiva etmez; fakat her emir başka bir emirden çıkar •ve hiçbir zaman bir sıra hâdiseye ait olmaz, •daima hâdisenin ancak bir noktasına ait olur.

Biz, meselâ Napolyon kıtalarına harbe girmelerini emretti, dediğimiz zaman, bir anda ifade olunan bu emri birbirine bağıni bir sıra «mirle bir arada birleştirmiş oluyoruz. Napolyon, Rusya seferini emredemezdi ve hiçbir zaman da bunu emretmemiştir. O, bugün Viya.» îia'ya, Berlin'e Petersburg'a birtakım kâğıtlar yazılmasını emretti; yarın için orduya, donanmaya, levazım idaresine ve sair yerlere birta-İcım buyruklar, günlük emirler yazdırdı; Fransız kıtalarını Rusya'ya getiren bir sıra hâdiseler ile ilgili bir sıra emri içine alan milyonlarca emir verildi.

Napolyon bütün saltanatı müddetince îin-giltire seferi için emirler verdiğı, teşebbüsle-
266

HARB VE SULH

rinden hiçbirine bu kadar gayret ve zaman sarf etmediğı halde bir kere bile niyetini yerine getirmeyi deneyip de, birkaç defa açığa vurduğı kanaate göre, müttefiki olmayı faydalı gördüğü Rusya'ya sefer açıyorsa, bu, emirlerin bir sıra hâdiseye uymamasından, ikincilerin uymasından ilerigeliyor.

Emirlerin mutlaka yerine getirilmesi için yerine getirilebilecek emirler verilmesi lâzımdır. Neyin yerine getirilebileceğini, neyin getiri-lemiyeyeceğini bilmek ise sadece milyonların iştirak ettiğı Rusya seferi için değil, en basit bir vaka için de mümkündür, zira bu veya şu emrin yerine getirilmesi her zaman milyonlarca engelle karşılaşabilir. Yerine getirilen her emrin yerine getirilmemiş kalan birçok tarafları daima vardır. Tabî ki imkânsız bütün emirler hâdiseler ile bağlanmazlar ve yerine getirilmezler. Ancak yerine getirilmesi mümkün emirlerdir ki hâdiseler dizilerini karşılayan sıra sıra emir dizilerine bağlanır ve yerine getirilirler.

Hâdiseden önceki emrin bu hâdisenin sebebi olduğı hakkındaki yanlış telâkkimiz şundan ilerigilir ki, hâdiseler vuku bulunca ve binlerce emirden yalnız hâdiseler ile bağlananlar yerine getirilince biz, yerine getirilemedikleri için yerine getirilmeyen emirler unutunuz. Bundan başka, bu bakımdan yanılmamızın başlı-

HARB VE SULH

267

I

ca kaynağı, tarihî izahta, meselâ Fransız ordularını Rusya'ya sürükliyen hâdiseler gibi bir sıra sayısız, çeşitli, küçük hâdisenin, doğurdıkları sonuca göre, bir tek hâdisede genelleşmesinden ve bu genelleşmeye uygun olarak bir sürü emrin ifade edilen bir tek iradede genelleşmesinden çıkıyor.

J Diyoruz ki: Napolyon istedi de Rusya'ya sefer açtı. Gerçekte ise biz Napolyon'un bütün faaliyetinde hiçbir zaman bu iradenin ifadesine benzer bir şey görmeyiz, çok çeşitli ve belirsiz şekillerde verilmiş seriler halinde emir veya onun iradesinin ifadelerini görürüz. Na-polyon'un sayısız emirlerinden 1812 seferi için yerine getirilmiş belli bir sıra emir meydana gelmesi bu emirlerin yerine getirilmeyen öteki emirlerden herhangi bir şekilde ayrılmış olmalarından değil, bu bir sıra emrin Fransız ordusunu Rusya'ya götüren bir sıra hâdiseler ile uygun düşmüş olmasındandır; nasıl ki bir kalıpla resim

yapılırken bu veya şu şeklin meydana gelmesi, boyanın kalıp üzerine ne tarafa ve nasıl sürüleceğine dikkat edilmesinden değil, kalıptaki şeklin her tarafının boyanmış olmasındandır. Böylece emirlerin hâdiselerle münasebetini zaman içinde gözden geçirirken emrin hiçbir suretle hâdisenin sebebi olmayacağı, biriyle öbürü arasında bilinen belirli bir bağlilik bulunduğunu görürüz.

268

HARB VE SULH

Bu bağliliğin ne olduğunu anlamak için her türlü emrin Tanrıdan değil insandan gelen, ve bizzat emreden insanın da hâdiseye iştirakinden ibaret olan gözden kaçırılmış diğer bir şartını yerine koymak lâzımdır. İşte iktidar diye, emreden kimsenin emrettiği kimse ile olan bu münasebetine deniyor.. Bu münasebet şundan ibarettir :

Müşterek faaliyet için insanlar her zaman» bazı belli gruplarda birleşirler; bu gruplarda müşterek hareket için çizilen gayelerde ayrılık olmasına rağmen harekete iştirak eden insanların münasebetleri her zaman aynıdır.

İnsanlar bu gruplarda birleşince aralarında daima öyle münasebetler doğar ki kendilerini bir araya toplayan bu müşterek harekete en çok sayıda olanların doğrudan doğruya iştirak payı en çok, en az sayıda olanların doğrudan doğruya iştirak payı en az olur.

İnsanların müşterek hareket için birleştikleri bütün gruplar içinde en göze batanı ve en belirlisi ordudur.

Her ordu, askerî meratipte daima en büyük sayıyı teşkil eden ast üyelerden: sıra neferinden, sonra gelen, sayıları birincilerden az* onbaşılardan, erbaşlardan, daha az olan üstlerden ve böylece bir şahısta toplanan en yüksek askerî otoriteden teşekkül eder.

HAKB VE SULH

269

Askerî teşkilât mahrut şekliyle pek güzel ifade edilebilir: burada kutru en büyük kaide sıra neferlerini teşkil eder; kaideden yukarıda olan maktalar ordunun yüksek rütbeleridir; böylece mahrutun ucuna, yani başbuğa kadar gider.

Sayısı en çok olan erler mahrutun en aşağı noktasını, kaidesini teşkil ederler. Er, doğrucan doğruya süngüler, keser, yakar ve bu iş için her zaman üstünden emir alır; kendisi ise hiçbir zaman emretmez. Erbaş (bunların sayısı daha azdır) asıl işi erden az yapar; fakat o emreder. Subay asıl işi daha az yapar ve daha çok emir verir. General artık yalnız hedef göstererek kıtalara hareket emrini verir ve hemen hemen hiç silâh kullanmaz. Başbuğ, üşe doğrudan doğruya iştirak edemez, sadece yığınların hareketi hakkında genel emirler verir. Müşterek faaliyet için her insan birliğinde: ziraatte, ticarette ve her türlü idari işlerde şahıslar arasında aynı münasebet görülür.

Böylece, mahrutun kavuşan bütün noktalarını, yani ordunun bütün rütbelerini veya, büyük küçük ne olursa olsun, herhangi bir idarenin yahut kamu teşekkülünün unvan ve mevkilerini suni şekilde ayırmaksızın şu kai-fdeyi görürüz : insanlar müşterek bir iş yapmak için aralarında öyle toplanırlar ki, işe iştirakleri ne kadar vasıtasız olursa o kadar az emre-

270

HARB VE SULH

debilirler ve sayıları o kadar çoktur; işe doğrudan doğruya iştirak nispetleri ne kadar azsa o kadar çok emrederler ve sayıları o kadar azdır; aşağı tabakalardan yükselerek bu suretle hâdiseye doğrudan doğruya en az iştirak eden ve faaliyetini herkesten daha çok e-mirle yürüten sonuncu tek adama varılır. Emreden şahısların emrettikleri kimselerle bu münasebeti iktidar denen kavramın özünü teşkil eder. Hâdiselerin geçtiği zamanların şartlarını yeniden yaratarak, emrin ancak onunla ilgili bir sıra hâdiseye ait olduğu zaman yerine getirildiğini gördük. Emredenle emri yerine getiren arasındaki zaruri şart bağını yeniden yaratarak da emredenlerin, mahiyetleri icabı, hâdisenin kendisine en az iştirak ettiklerini, faaliyetlerinin tamamıyla emretmeğe yöneltildiğini gördük.

VII

Bir hâdisе vukubulunca insanlar onun hakkında düşüncelerini, arzularını ifade ederler; hâdisе birçok insanların toplu faaliyetinden ıçıktığına göre, ifade edilen düşünce veya arzuların biri takriben de olsa mutlaka yerine getirilir. İfade edilen düşüncelerden biri yerine getirilince bu düşünce, zihnimizde hâdisе ile ondan önce gelen bir emir gibi bağlanır.

HARB VE SULH

271

Birtakım insanlar bir kütüğü çekip götürüyorlar. Nasıl ve nereye götürüleceği hakkında herkes bir fikir söylüyor. Kütük sürüklenip götürülüyor; anlaşılıyor ki içlerinden birinin söylediği gibi yapılmış. O emretmiştir. İşte size iptidai şekliyle emir ve iktidar: elleriyle çok çalışan kimse yaptığı işi az düşünebilir; müşterek faaliyetten ne çıkabileceğini 4z idrak edebilir ve az emredebilir. Çok emreden kimse, işi sözlerle olduğu için, herhalde «İleriyle az iş görebilir.

Faaliyetlerini bir hedefe yöneltten büyük bir insan gurupunda, müşterek işe doğrudan doğruya iştirakleri emir vermekle meşgul oldukları nispette az olan insanlar kategorisi daha belirgin olarak ayrılır.

Yalnız başına hareket ettiği zaman insan, daima — öyle sanır ki — geçmiş faaliyetini idare etmiş olan, haldeki faaliyetini mazur gösteren ve gelecek hareketleri hakkındaki tahminlerinde kendisine rehber olan bazı düşünceler taşır. İnsan gurupları da müşterek faaliyetleri hakkında mülâhazalar, mazeretler ve faraziyeler uydurma işini harekete iştirak etmeyenlere bırakırken tamamıyla aynı şeyi yaparlar.

Bize bilinen veya bilinmeyen sebeplerle Transızlar birbirlerini boğmağa, boğazlaşmağa başlıyorlar. Bu hâdiseye, insanların ifade

272

HARB VE SULH

edilen iradelerinde, Fransa'nın iyiliği için, hürriyet için, eşitlik için bunun zaruri olduğu yolundaki mazeret uygun geliyor ve onu takibe-diyo. İnsanlar birbirlerini boğazlamayı bırakıyorlar; bu hâdiseyi iktidar birliği zarureti,. Avrupa'ya karşı koyma vesairenin teşkil ettiği' mazeret takibediyor. İnsanlar soydaşlarını öldürerek batıdan doğuya gidiyorlar; bu hâdiseyi Fransa'nın şan ve şerefi, İngiltere'nin alçaklığı sözleri v. s. takibediyor. Tarih bize gösteriyor ki bu mazeretlerin hiçbir mânası yoktur, kendi kendileriyle tezat halindedirler; haklarını kabul etmekten ötürü bir insanın öldürülmesi, İngiltere'yi alçak düşürmek için» Rusya'da milyonların katli gibi. Fakat bu mazeretler bugünkü mânada zaruri bir değer taşımaktadırlar.

Bu mazeretler hâdiselerin faili olan insanlardan mânevi sorumluluğu kaldırıyor. Bu geçici gayeler rayları temizlemek için tirenin ö-nünden giden süpürgelere benzerler : insanların* mânevi sorumluluk yolunu temizlerler. Bu mazeretler olmasa her hâdisenin incelenmesinde kendini gösteren en basit bir mesele izah edilemezdi : nasıl oluyor da milyonlarca insan toplu olarak cinayetler işliyor, harbler, katliamlar v. s. yapıyorlar? . . .

Avrûpa'nın şimdiki karışık devlet ve cemiyet hayâtı şekillerinde, 'hükümdarlar, nazır-

HARB VE SULH

27\$

lar, parlâmentolar, gazeteler tarafından tavsiye-edilmemiş, gösterilmemiş, emredilmemiş herhangi bir hâdisе düşünmek mümkün müdür? Mazeretini devletin birliğinde, milliyette, Avrupa'nın muvazenesinde, medeniyette bulmıya-cak bir toplu faaliyet var mıdır? Öyle oluyor ki geçen her hâdisе ifade edilen herhangi bir arzu ile zaruri olarak birleşiyor, kendi maze-reşni bularak bir veya birkaç insanın iradesi eseri gibi görünüyor.

Giden bir gemi ne tarafa yönelirse yönel-sin, her zaman önünde yarıp geçtiği dalgaların akıntısı görülecektir. Gemide bulunan insanlar için bu akıntının hareketi görünen tek: hareket olacaktır.

Ancak bu akıntının hareketini yakından, her an takibetmekle, bu hareketi geminin hareketiyle kıyaslamakladır ki akıntının her anını geminin hareketi tâyin ettiği ve biz kendimiz de farkında olmadan hareket ettiğimiz: için yanıldığımız kanaatine varırız.

Tarihî şahsiyetlerin hareketini adım adım takibedersek, (yani bütün olayların zaruri şartını, zaman içinde hareketin arasızlığı şartını yeniden yaratırsak) ve tarihî şahsiyetlerin kitlelerle zaruri bağıni gözden kaçırmazsak aynı şeyi görürüz.

Gemi bir istikamette gittiği zaman önünde hep aynı akıntı vardır; istikametini sık sık de-

HARB VE SULH

275

274

HARB VE SULH

ğiştirince önünde koşuşan akıntı dalgaları sık sık değişir. Fakat ne tarafa dönerse dönsün her yerde hareketinden önce gelen bir akıntı bulunacaktır.

Nasıl bir olay olursa olsun her zaman bunun önceden keşfolunmuş, emredilmiş olduğu görülür. Gemi ne tarafa yönelirse yönelsin, akıntı onun hareketini idare etmeksizin, artırmaksızın önünde köpürecek ve uzaktan bize, yalnız kendi kendine hareket eder gibi değil, geminin hareketini de idare eder gibi görünecektir.

Tarihçiler, sadece tarihî şahsiyetlerin, hâdiselere bir emir gibi bağlanabilen ifade edilmiş iradelerine bakarak hâdiselerin emirlere bağlı olduğunu sandılar. Fakat biz, hâdiselerin kendilerini ve tarihî şahsiyetlerin kitlelerle olan bağına inceleyerek, bu şahsiyetlerin ve emirlerinin hâdiselere bağlı bulunduğunu gördük. Emir ne kadar çok olursa olsun başka sebepler yoksa hâdisenin vukua gelmemesi bu sonucun şüphe götürmez bir delilidir; fakat hâdiseye vukua geldi mi, — nasıl bir hâdiseye olursa olsun, — türlü şahsiyetlerin fasılasız surette ifade edilen iradeleri arasında öyleleri bulunur ki mâna ve zaman bakımından bu hâdiseye bir emir gibi bağlanabilirler.

Bu hükme varınca tarihin şu iki esaslı meselesine doğrudan doğruya ve müspet olarak «cevap verebiliriz:

1) İktidar nedir?

2) Halkların hareketlerini doğuran hangi kuvvettir?

1)) İktidar belli bir şahsın diğer şahıslarla öyle bir münasebetidir ki, burada bu şahıs toplu hareketin fikirlerini, tasavvurlarını, mazeretlerini ne kadar çok ifade ederse bu harekete o kadar az iştirak eder.

4 2) Halkların hareketini doğuran iktidar, fikir faaliyeti, hattâ tarihçilerin sandığı gibi,, bunların bir araya gelmesi değil, hâdiseye iştirak eden bütün insanların faaliyetidir ve bu insanlar her zaman o şekilde birleşirler ki, hâdiseye doğrudan doğruya en çok iştirak edenler en az, en az iştirak edenler ise en çok sorumluluk taşırlar.

Mânevi bakımdan hâdisenin sebebi iktidar, maddi bakımdan iktidara boyun eğenlerini^ gibi görünür.

Fakat mânavi faaliyet maddi faaliyetsiz düşünülemediğine göre, hâdisenin sebebi ne birinde, ne öbüründedir, ancak her ikisinin birleşmesindedir.

Yahut, başka bir deyimle, incelediğimiz olaya sebep kavramı girmez.

Son çözümlemede biz ebedî daireye, kendi konusuyla oynamadığı takdirde insan aklının düşünce alanında eriştiği son hadde geliriz. Elektirik ısı yapar, ısı elektrik yapar.

:ı\

276

HARB VE SULH

Atomlar birbirini çeker, atomlar birbirini iteler.

ismin, elektriğin veya atomların en basit tesirlerinden bahsederken bu tesirlerin sebebini söyleyemeyiz; bu olayların karakteri böyledir, bu onların kanunudur, deriz. Tarihî olaylar içinde böyle. Harb veya inkılâp niçin olur? Bilmeyiz. Yalnız şunu biliriz ki, bu veya şu fiili işlemek için insanlar belli bir gurupta birleşirler ve hepsi iştirak eder; biz de, insanların karakteri böyledir, bu bir kanundur, deriz.

VIII

Tarih dış olaylarla meşgul olsaydı bu basit Me apaçık kanunu vazetmek kâfiydi; biz de sözümüzü bitirdik. Fakat tarihin kanunu insanı ilgilendirir. Maddenin bir cüzü, çekme ve itme ihtiyacını hiç de duymadığını, bunun doğru olmadığını bize söyleyemez; tarihin konusu olan insan ise açıktan açığa : ben hürüm, onun için ianunlara tâbi değilim, der.

İnsanın hür iradesi meselesinin varlığı, ifade edilmemiş de olsa tarihin her adımında hissedilmektedir.

Bütün ciddi düşünen tarihçiler istemeksizin bu meseleye gelmişlerdir. Tarihin bütün tezatları, vuzuhsuzlukları, üzerinde yürüdüğü

HARB VE SULH

277

yanlış yol sırf bu meselenin çözülmemiş olmasından ileri geliyor.

Eğer her insanın iradesi hürse, yani eğer herkes canı istediği gibi hareket edebilirse o halde bütün tarih insicamsız bir sıra tesadüflerden ibarettir.

ı Eğer milyonlarca insandan bir teki bile bîs. yıllık bir devre içinde serbestçe, yani canı istediği gibi hareket etmek imkânını elde edebilmişse besbellidir ki bu adamın kanuna aykırı bir tek hür hareketi bütün insanlık için her türlü kanunların varlığı imkânını yok eder.

Eğer insanların hareketlerini idare eden» bir tek kanun dahi varsa hür irade olamaz, çünkü o zaman insanların iradesi bu kanuna tâbi olacaktır.

Ta eski zamanlardan beri insanlığın en değerli dimağlarını meşgul eden ve en eski zamanlardan beri bütün azametiyle ortaya konan, hür irade meselesi bu tezattadır.

Mesele şurada ki, — dinî tarihî, ahlâkî,, felsefî — hangi bakımdan olursa olsun bir müşahede konusu olarak ele alınca, bütün varlıklar gibi onun da tâbi olduğu zaruret kanuniyle karşılaşırız. Ona içimizden, şuurumuzla bakınca ise kendimizi hür hissederiz.

Bu şuur tamamiyle ayrı, akla tâbi olmı-yân bir kendini bilme kaynağıdır. İnsan akıl-

278

HARB VE SULH

la kendi kendini müşahede eder; fakat kendini ancak şuurla bilir.

Şuursuz akim hiçbir müşahedesini, faaliyeti düşünülemez.

Anlamak, müşahede etmek, hüküm vermek için insan ilkönce kendisinin yaşıyan bir varlık olduğunu bilmelidir. İnsan kendini ancak istiyen bir kimse olarak yaşıyan bir varlık bilir, yani kendi iradesini idrak eder. Hayatının özünü teşkil eden iradesini ise insan ancak hür bir irade olarak idrak edebilir.

İnsan kendini müşahede altına aldığı zaman (gıda almak zarureti, dimağ faaliyetini, neyi müşahede ederse etsin) iradesinin hep aynı kanuna göre hareket ettiğini görürse, her zaman aynı olan bu hareketini ancak iradesinin sınırlanmış olması şeklinde anlayabilir. iBr şey hür olmasa sınırlanmış olamazdı. İnsanın iradesi kendisine, bilhassa oî* u ancak hür idrak edebildiği içindir ki sınırlanmış gelir. Ben hür değilim, diyorsunuz. Halbuki ben elimi kaldırıyor ve indiriyorum. Herkes anlar ki bu mantıksız cevap hürriyetin çürütülmez bir delilidir.

Bu cevap şuurun akla tâbi olmıyan bir ifadesidir.

Hürriyetin idraki akıldan ayrı, bağımsız bir kendini bilme kaynağı olmasaydı muha-

HARB VE SULH

279"

kemeye ve tecrübeye tâbi olurdu; fakat gerçekte böyle bir tâbiyet hiçbir zaman olmaz ve düşünülemez.

Bir sürü tecrübe ve muhakeme her insana, bir müşahede konusu olarak, belli bazı kanunlara tâbi olduğunu gösterir; insan onlara boyun eğer ve bir defa öğrendiği çekim veya geçirmezlik kanuniyle hiçbir zaman savaştırmaz.. FaËat aynı tecrübeler ve muhakemeler kendinden bulduğu tam hürriyetin imkânsız bir şey olduğunu, her hareketin kendi bünyesine,, karakterine ve özüne tesir eden âmillere bağlı olduğunu ona gösterir; ama insan hiçbir zaman bu tecrübelerin, muhakemelerin sonuçlarına boyun eğmez.

İnsan taşın düştüğünü tecrübe ve muhakeme ile öğrenince buna mutlak surette inanır ve öğrendiği bu kanunun her hâdisede uygulanmasını bekler.

Fakat iradesinin kanunlara tâbi olduğunu: da aynı şekilde mutlak surette öğrenince buna inanmaz, inanamaz.

Tecrübe ve muhakeme insana, aynı şartlar içinde, aynı karakterle evvelce yaptığıının: aynını yapacağını kaç defa gösterirse gösterebilir, aynı şartlar içinde, aynı karakterle her zaman aynı şekilde biten bir işe bininci defa girişirken istediği gibi hareket edebileceğinden!

280

HARB VE SULH

kendini muhakkak surette tecrübeden önceki kadar emin hisseder.

Vahşi veya düşünür her insan aynı şartlar içinde iki ayrı hareket düşünülemediğini mu-Jıakeme ve tecrübe kendisine ne kadar reddedilmez bir şekilde ispat ederse etsin (hürriyetin mânasını teşkil eden) bu saçma telâkki olmaksızın hayatı düşünemediğini hisseder. Hisseder ki bu ne kadar imkânsız da olsa böyledir; 2İra hürriyetin bu telâkkisi olmasa o hayatı an-lıyamıyacağı gibi bir an bile yaşıyamazdı.

Yaşıyamazdı, çünkü insanların bütün temayülleri, hayata doğru bütün hamleleri ancak hürriyetin çoğalması amacım güder. Zenginlik ve yoksulluk, ün ve bilinmezlik, iktidar ve tâbîlik, kuvvet ve zaîf, sağlık ve hastalık, bilgi ve cahillik, çalışma ve aylaklık, tokluk ve açlık, fazilet ve noksan, bütün bunlar hürriyetin az veya çok derecelerde olması şartlarından başka bir şey değillerdir*

Hürriyetsiz insan ancak hayattan mahrum İDİR insan olarak tasavvur edilebilir.

Hürriyet kavramı akıl için iki ayrı hareketi aynı şartlar içinde işlemek imkânı veya sebepsiz bir fiil gibi saçma bir tezatsa bu ancak -şuurun akla tâbî olmadığını ispat eder.

İşte, bütün düşünürlerce kabul edilen, istisnasız bütün insanlarca hissedilen bu sarsıl-

HARB VE SULH

281

maz, çürütülmez, tecrübeye ve muhakemeye tâbî olmıyan hürriyet şuurı, (varlığı dışında insan hakkında hiçbir telâkkiye imkân olmıyan şuur)) meselenin öbür tarafım teşkil eder.

İnsan her şeye kadir, her şeyden yüce, her şeyi bilen Tanrının mahlûkudur. Kavramı insan hürriyeti şuurundan doğan günah nedir? İşte tanrıbilimin meselesi.

'İ İnsanın fiil ve hareketleri istatistiğin ifade ettiği genel, değişmez kanunlara tâbidir. Cemiyet karşısında insanın, kavramı hürriyet şuurundan doğan sorumluluğu nedir? İşte hukukun meselesi.

İnsanın fiil ve hareketleri fıtrî karakterinden ve ona tesir eden âmillerden doğar. Vicdan ve hürriyet şuurundan doğan iyi ve fena hareketler kavramı nedir? İşte ahlâkın meselesi.

İnsanlığın müşterek hayatıyla bağlı insan bu hayatı tâyin eden kanunlara tâbidir. Fakat aynı insan bu hayata bağlı olmaksızın hürdür. Milletlerin ve insanlığın geçmiş hayatına nasıl bakmalı? İnsanların hür veya hür olmıyan faaliyetlerinin bir sonucu gibi mi? İşte tarihin meselesi.

Ancak en kuvvetli cehalet vasıtasının, yani basımın yayılması sayesinde bilginin herkes için anlaşılacak bir şekle sokulduğu kendini beğenmiş devrimizde hür irade meselesi öyle bir

282

HARB VE SULH

esasa irca edilmiş bulunuyor ki kendisi bir mesele olmaktan çıkıyor. Zamanımızda ileri denen insanların çoğu, yani bir cahiller güruhu, bütün meseleyi çözmek için onun bir tarafıyla meşgul olan tabiiyatçıların işlerini ele aldılar.

Ruh da, hürriyet de yoktur, çünkü insanın hayatı adali hareketlerde tezahür eder, adali hareketlerle sinir faaliyetiyle bağlıdır; ruh da, hürriyet de yoktur, çünkü biz bilinmiyen bir devirde maymundan çıktık, diye onların fizyoloji ve mukayeseli zoloji ile şimdi o kadar gayretle ispata çalıştıkları zaruret kanununun binlerce yıl evvel bütün dinlerce, bütün düşünce-lerce kabul edilmiş olduğunu, hattâ hiçbir zaman inkâr edilmediğini asla akıllarına getirmeksizin söylüyor, yazıyor ve basıyorlar. Tabîî ilimlerin bu meseledeki rolünün sadece onun bir tarafını aydınlatmağa hizmet etmekten ibaret olduğunu görmüyorlar. Zira müşahede bakımından akıl ve irade ancak dimağın salgısı (secretion) olmaları fe insanın, genel kanuna uyarak, aşağı hayvanlardan bilinmiyen devirde gelişebilmesi, ancak binlerce yıl önce bütün dinlerce, felsefe nazariyelerince kabul edilen, akıl ve muhakeme bakımından insanın zaruret kanununa tâbî olduğu hakikatinin yeni bir tarafını izah eder, fakat diğer tarafında, ters tarafında bulunan ve hürriyet şuuruna dayanan meselenin halli işini kıl kadar ileri götürmez. ^

I ;.

HARB VE SULH

283

Eğer insanlar bilinmiyen bir devirde maymundan çıktılarsa, bu, onların bilinmiyen bir zamanda bir avuç topraktan yaratılmaları kadar anlaşılır bir şeydir (birinci halde x zaman, ikinci halde soyun türeme şeklidir); insanın hürriyet şuurı, onun tâbî olduğu hürriyet kanuniyle ne şekilde birleştiği sualı

mukayeseli fiiyoloji ve zooloji ile halledilemez, çünkü kurbağada, tavşanda, maymunda biz ancak adale ve sinir faaliyeti müşahade edebiliriz, insanda ise hem adale ve sinir faaliyeti, hem şuur vardır.

Tabiiyatçılar ve onların bu meseleyi çözmeyi düşünen taparları, kilise duvarının bir tarafını boyamaya memur edilen ve iş âmirinin yokluğundan faydalanarak aşırı bir gayretle pencereleri, mukaddes resimleri, ahşap kısımları, henüz daha berkitilmemiş bölmeleri de sıvıyan ve kendilerine göre her şeyin muntazam ve yolunda gittiğine sevinen sıvacılara benzerler.

IX

Tarih için hürriyet ve zaruret meselesinin çözülmesi, bu meseleyi çözen diğer ilimler karşısında şu üstünlüğü taşır ki, tarih için bu mesele insan iradesinin asıl öziyle değil, bu iradenin geçmişte ve belli şartlar altında hâdiseyi anlayışıyla ilgilidir.

284

HARB VE SULH

Bu meselenin halli içinde tarih, diğer ilimlere nazaran, tecrübi bir ilmin sırf nazari ilimler karşısındaki mevkiinde bulunuyor.

Tarihin konusu insan iradesinin kendisi değil bizim bu irade hakkındaki telâkkimiz-dir.

Bundan ötürü tarih için tanrıbilim, ahlâk ve felsefe için de olduğu gibi, hürriyetle zaruretin birleşmesinde çözülmez bir sır yoktur. Tarih, bu iki tezadı birleştiren insan hayatı anlayışını inceler. Gerçek hayatta her tarihî hâdis, insanın her hareketi, bütün hâdiselerin kısmen hür, kısmen zaruri görünmesine rağmen, küçük bir tezat hissedilmeden çok açık ve sarîh anlaşılır.

Hürriyetle zaruretin nasıl birleştiği ve bu iki kavramın özünü teşkil eden şeyin ne olduğu meselesini çözmek için tasrih felsefesi diğer ilimlerin gittiği yola aykırı bir yoldan gidebilir ve gitmek zorundadır. Tarih, hürriyet ve zaruret kavramlarının tariflerini bizzat bu kavramlardan çıkarmaya ve hayat olaylarını böylece elde edilen tariflere uydurmaya çalışacak yerde bu tarifleri, göz önünde duran ve her zaman hürriyetle zarurete bağlı bulunan olayların muazzam yığınının çıkarmalıdır.

Birçok insanların veya bir kişinin faaliyetine nasıl bakarsak bakalım, biz onu ancak

HARB VE SULH

285

kısmen insan hürriyetinin, kısmen zaruret kanunlarının sonucu gibi anlarız.

Kavimlerin göçmesinde olsun, barbar istilâlarında olsun yahut III üncü Napolyon'un buyruklarında veya bir kimsenin bir saat önce işlenen ve gezinti için mevcut birkaç yoldan birini seçmekten ibaret olan fiilinde olsun küçücük bir tezat görmeyiz. Bu insanların fiil ve hareketlerini idare eden hürriyet ve zaruret "ölçüsü bizim için açık olarak belli olmuştur.

Az veya çok hürriyet telâkkisi, hâdiseyi incelemekte bize hâkim olan türlü görüşlere göre çok değişir; fakat, her zaman aynı şekilde, insanın her hareketi bize ancak hürriyet ve zaruretin belli bir terkibi gibi görünür. İncelediğimiz her fiilde belli bir hürriyet ve belli bir zaruret payı görürüz. Ve her zaman, herhangi bir fiilde ne kadar çok hürriyet görürsek o kadar az zaruret; ve ne kadar çok zaruret görürsek o kadar az hürriyet buluruz.

Hürriyetle zaruret arasındaki münasebet, fiilin incelendiği görüşe göre azalır veya çoğalır; fakat bu münasebet her zaman ters orantılı kalır.

Boğulmakta olan ve başkasına sarılarak onu da boğan bir adam, yahut çocuğunu emzirmekten bitkin bir hale gelerek yiyecek çalan aç bir anne veya müdafaasız bir insanı saf ni-

286

HARB VE SULH

zamında kumanda ile öldüren disipline alıştırmış bir adam bu insanların bulundukları şartları bilen bir kimseye daha az suçlu, yani daha az hür ve zaruret kanununa daha çok tâbi görünür; bu adamın kendi kendine boğulduğunu, annenin aç, askerinin saf nizamında olduğunu falan bilmiyen kimse ise daha çok hür görünür. Tıpkı bunun gibi, 20 yıl önce bir katil fiili işlemiş, ondan sonra da rahatça, ceza görmeksizin cemiyette yaşamış olan bir adamı daha az suçlu görünür; onun fiili, 20 yıl sonra onu inceliyen bir kimse için zaruret kanununa daha çok tâbi, aynı fiili işlendiği günden bir gün sonra inceliyen kimse içinse daha çok hürdür. Tıpkı bunun gibi, bir delinin, bir sarhoşun veya şiddetli bir heyecana kapılmış bir adamın

hareketi, onun ruh durumunu bilen bir kimseye daha az hür, daha çok zaruri, bilmiyen bir kimseye ise daha çok hür, daha az zaruri görünür. Bütün bu hallerde, hürriyet kavramı azalır veya çoğalır; Juna uygun olarak da zaruret kavramı, fiilin incelenmesinde hâkim olan görüşe göre, azalır veya çoğalır. Öyle ki zaruret ne kadar çok görünürse hürriyet o kadar azdır, hürriyet ne kadar çok görünürse zaruret o kadar azdır.

Din, insanlığın sağduyusu, hukuk ve tarih ilminin kendisi zaruretle hürriyet arasındaki bu münasebeti aynı şekilde anlıyorlar.

HARB VE SULH

287

Hürriyet ve zaruret anlayışımızın artıp ek-sildiği istisnasız bütün hallerde yalnız üç esas vardır :

- 1) Fiili işliyen kimsenin dış âleme karşı münasebeti,
- 2) Zamana karşı münasebeti,
- 3) Fiili doğuran sebebe karşı münasebeti.

j Birinci esas, insanın dış âlemlerle bize az veya* çok belli münasebeti ve her insanın, kendisiyle aynı anda mevcut olan her şey arasında işgal ettiği belli yer hakkındaki az veya çok açık fikirdir. Bu esastan ötürüdür ki boğulan adamın karada duran adamdan daha az hür ve zarurete daha çok tâbi olduğu açıktır; bu esastan ötürüdür ki sık nüfuslu bir yerde diğer insanlarla sıkı bir münasebet halinde yaşayan, aileyle, vezifeyle, müesseselerle bağlı bir kimsenin hareketleri, şüphesiz ki, tek ve yalnız başına olan kimsenin hareketlerinden daha az hür, zarurete daha çok tâbidir.

Bir insanı tek olarak, bütün çevresiyle münasebetleri dışında incelersek onun her hareketi bize hür görünür. Fakat onunla çevresi arasında herhangi bir münasebet, onu herhangi bir şeyle, konuştuğu insanla, okuduğu kitapla, meşgul olduğu işle, onu çevreleyen hava ile, hattâ etrafındaki eşyaya düşen ışıqla bağlayan bir bağ görürsek bu şartlardan her birinin onun üzerine tesir ettiğini, faaliyetinin

288

HARB VE SULH

hiç olmazsa bir tarafını idare ettiğini anlarız. Bbu tesirleri gördüğümüz nispette onun hürriyeti hakkındaki telâkkimiz zayıflar, tâbi olduğu zaruret hakkındaki telâkkimiz kuvvetlenir.

İkinci esas, insanın yaşadığı zamanın az veya çok belli şartları : fiilin zaman içinde işgal ettiği yer hakkındaki az veya çok açık fikirdir. Bu esastan ötürüdür ki beşer soyunun aslı olan ilk insanın düşüşü açık olarak bugünkü insanın medeni evlenmesinden daha az hür görünür. Bu esastan ötürüdür ki bir asır önce yaşayan ve bana zamanla bağlı bulunan insanların hayat ve faaliyeti sonuçları bence henüz meçhul olan bugünkü hayat kadar hür görü-nemez.

Fiile izafe edilen hürriyet ve zaruret derecesi, bu bakımdan, fiilin işlendiği an ile üzerinde fikir yürütüldüğü an arasında geçen zamanın uzunluğuna veya kısalığına bağlıdır.

Bir dakika önce aşağı yukarı şimdi bulunduğum şartlar içinde işlemiş olduğum bir fiili incelersem, bu fiil bana muhakkak hür gibi görünür.. Fakat bir ay önce işlenmiş bir fiili incelersem, başka şartlar içinde bulunduğum için, istemiyerek kabul ederim ki bu fiil işlenmemiş olsaydı doğurduğu birçok faydalı, iyi, hattâ zaruri sonuçlar olmayacaktı. Eğer hâtıramda daha uzak bir fiile, on yıl arkaya ve

HARB VE SULH

289"

daha gerilere gidersem işlediğim fiilin sonuçları bana daha açık görünür; bu fiil olmasaydı ne olacağını tasavvur etmek benim için zor olur. Hâtıralarımla ne kadar geriye veya muhakememle ne kadar ileriye — ki bu aynı şeydir — gidersem fiilin hür olduğu hakkındaki hükmüm o kadar şüpheli bir hüküm olacaktır.

Jİnsanlığın müşterek işlerinde hür iradenin rolü hakkındaki görüşte, tarihte de aynı değişme nispetini görürüz. Şimdiki bir hâdiseye bize muhakkak surette bazı tanınmış insanların eseri gibi görünür; fakat daha uzak bir hâdisede biz onun artık, başka bir şey tasavvur etmemize engel olan zaruri sonuçlarını görürüz. Hâdiseleri incelemede ne kadar geriye gidersek bize o kadar az keyfî görünürler.

Avusturya-Prusya harbi bize kurnaz Bis-mark'm hareketlerinin şüphe götürmez neticesi v.s. gibi görünür.

Napolyon harpleri, her ne kadar artık şüpheli de olsa, bize hâlâ kahramanların iradesi eseri gibi gelirler; fakat haçlı seferlerinde biz açıkça kendi yerini alan bir hâdise görürüz ki,, onsuz Avrupa'nın yeni tarihi düşünülemez; bununla beraber vakanüvisler için bu hâdise aynı şekilde sadece bazı şahsiyetlerin iradesi eseri idi. Kavimlerin göçmesi bahis konusu olunca, Ayrupa âlemini yenileştirmek Atillâ'nın keyfine bağlı olduğu zamanımızda artık kipi-

290

HARB VE SULH

senin aklına gelmez. Müşahede konumuzu tarihte ne kadar uzaklara götürürsek hâdiselerin faili olan insanların hürriyeti o kadar şüpheli bir şekil alır, zaruret kanunu o kadar aşikâr olur.

Üçüncü esas, akim zaruri kıldığı sonsuz sebepler dizisinin bizce az veya çok kavranıla-bilir oluşudur ki, her anlaşılan hâdisenin ve idolayısıyla insanın her fiilinin, daha önceki fiillerin neticesi ve daha sonrakilerin sebebi olarak, bu dizide belli bir yeri olmak gerektir.

Bu esastan ötürüdür ki kendimizin ve başkalarının fiil ve hareketleri bize, bir taraftan, insanın tâbi olduğu, müşahededen çıkarılmış fizyolojik ve tarihî kanunları ne kadar biliyorsak, fiil ve hareketlerin fizyolojik, psikolojik ve tarihî sebeplerini ne kadar dikkatle incele-mişsek; öbür taraftan, müşahede edilen fiilin Icendisi ne kadar basitse, fiil ve hareketini incelediğimiz adam karakterce, zekâca ne kadar az mürekkepe o kadar hür ve zarurete o kadar tâbi görünür.

Bir fiilin sebebini hiç anlamadığımız zaman — suç olsun, hayırlı bir iş olsun, yahut liattâ, iyilikle de fenalıkla da ilgisi olmıyan bir fiil olsun — ona büyük bir hürriyet payı tanırız. İşlenen bir cürümse her şeyden evvel Tdu fiilin cezalandırılmasını isteriz; hayırlı bir işse bu hareketi takdir ederiz. İyilikle de fe-

HARB VE SULH

291

malıkla da ilgisiz bir fiilse özellikten, orjinal-likten, hürriyetten bahsederiz. Fakat eğer sayısız sebeplerden birini olsun biliyorsak zarurete belli bir pay tanırız; cürüm için daha az lceza isteriz, hayırlı işde daha az değer, orjinal görünen fiilde daha az hürriyet kabul ederiz. Caninin kötü kişiler arasında terbiye görmüş olması suçu hafifletir. Babanın, ananın feda-'kârlığı, mükâfat görmesi muhtemel bir fedakârlık sebepsiz bir fedakârlıktan daha akla yatan bir şeydir; bunun için daha az sempatiye lâıyk, daha az hürdür. Bir tarikat kurucusu, bir parti kurucusu, bir muhteri, faaliyetinin nasıl ve ne ile hazırlandığını bildiğimiz zaman bizi daha az hayrete düşürür. Eğer birçok tecrübelerimiz varsa, müşahedemiz devamlı surette insanların fiil ve hareketlerinin sebep ve neticeleri arasındaki münasebetlerin araştırılmasına yöneltilmişse, neticeleri sebeplere ne kadar sağlam bağlarsak, bu fiil ve hareketler tize o kadar çok zaruri ve o kadar az hür görünür. Eğer incelenen işler basitse ve müşahede için elimizden böyle pek çok işler geçmişse onların zaruriliği hakkındaki telâkkimiz daha tam olacaktır. Şerefsiz bir baba evlâdının şerefsizce hareketi, belli çevreye düşmüş bir kadının kötü hareketi, bir ayyaşın ayyaşlığa dönüşü falan öyle hareketlerdir ki, sebepleri bizce ne kadar anlaşılır şeylerse o kadar hür görü-mürler. Fiil ve hareketini incelediğimiz kimse-

292

HARB VE SULH

nin kendisi bir çocuk, bir deli, bir budala gibi, zekâca çok aşağı bir gelişme seviyesinde bulunuyorsa fiilin sebeplerini, karakterin ve zekânın basitliğini bilmekle biz artık onda o kadar büyük bir zaruret payı ve o kadar az hürriyet görürüz ki fiili doğuracak sebebi öğrenince onu önceden haber verebiliriz. Bütün kanuni mevzuatta mevcut suç sorumluluğu ve suçu hafifleten haller ancak bus üç esas üzerine kurulur. Sorumluluk, fiili incelenen kimsenin bulunduğu şartlar hakkındaki bilginin ve fiilin işlenmesinden, hakkında hüküm verilinceye kadar geçen zamanın çok veya az olmasına, fiil sebebinin anlaşılma derecesine göre, büyük veya küçük görünür.

X

Böylece, hürriyet ve zaruret telâkkimiz: dış âlemlerle fiil arasındaki bağın derecesine, zamanın yakınlık veya uzaklığına, incelenen hayat olaylarının sebeplerine bağlılık nispetine-göre derece derece azalır ve çoğalır.

Öyle ki, eğer biz insanı, dış âlemlerle bağr en çok bilindiği, fiilin işlendiği zamanla hükmü ayıran devrenin en uzun ve fiil sebebinin en açık olduğu bir durumda incelersek en çok zaruret, en az hürriyet fikrine varırız. Eğer insanı dış şartlara en az bağlı bir durumda in-

HARB VE SULH

293

celersek; eğer fiil yakın bir zamanda işlenmişse, fiilin sebepleri bizce kavranılamazsa en az zaruret ve en çok hürriyet fikrine varırız.

Fakat ne o, ne öbür durumda, görüşümüzü ne kadar değiştirirsek değiştirelim, insanın dış alemiyle arasındaki bağı ne kadar iyi görürsek görelim, yahut o bize ne kadar kavranılmaz görünürse görünsün, arada geçen za-Jnan devresini ne kadar uzatır veya kısaltırsak kısaltalım, sebepler bizim için ne kadar anlaşılır veya kavranılmaz olursa olsun hiçbir zaman ne tam hürriyet, ne de tam zaruret tasavvur edebiliriz.

1) İnsanı ne kadar dış âlemin dışında tasavvur edersek edelim hiçbir zaman mekân içinde hürriyet fikrine varamayız. İnsanın her hareketi zaruri olarak kendi cismiyle ve onu çevreleyen şeylerle bağlıdır. Elimi kaldırıyor ve indiriyorum. Hareketim bana hür gibi geliyor. Fakat, elimi her istikamette kaldırabilirim mi, diye kendi kendime sorduğum görüyorum ki, beni çevreleyen eşya içinde olduğu gibi kendi gövdemin vaziyetine göre de hangi istikamette bu hareket için en az engel varsa elimi o istikamette kaldırdım. Seçilmesi mümkün bütün istikametlerden birini seçtimse bu istikamette az engel bulunduğundan için onu seçtim. Hareketimin hür olması için hiçbir engelle karşılaşmaması gerektir. Hür bir insan tasavvur

294

HARB VE SULH

etmek için onu mekân dışında tasavvur etmemiz lâzım ki, bunun imkânsızlığı meydandadır.

2) Hüküm zamanını fiil zamanına ne kadar yaklaştırırsak yaklaştıralım, hiçbir vakit zaman içinde hürriyet fikrine varamayız. Zira, eğer ben bir saniye önce işlenmiş bir fiili incelersem, işlendiği zamanla zincirli bulunduğuna göre, bu fiilin hür olmadığını yine de kabul etmek zorundayım. Elimi kaldırabilir miyim? Onu kaldırıyorum; fakat kendime soruyorum : geçen o anda elimi kaldırmıyabilir miydin? Bunu anlamak için sonraki anda elimi kaldırmıyorum. Fakat onu, hür olup olmadığını kendi kendime sorduğum ilk anda kaldırmamış değilim ki. Durdurmak gücünde olmadığım bir zaman geçti; o zaman kaldırdığım bir zaman geçti; o zaman kaldırdığım el şimdi kımıldatmadığım el değildir, o hareketi yaptığım zamanki hava şimdi beni çevreleyen hava değildir. İlk hareketi yaptığım an bir daha geri gelmez; o anda ben ancak bir tek hareket yapabilirdim ve nasıl bir hareket yaparsam yapayım bu hareket ancak tek bir hareket olabilirdi. Sonraki anda elimi kaldırmamış olmam kaldırmıyabileceğimi ispat etmez. Hareketim bir an içinde ancak bir tek hareket olabileceğine göre, bu başka türlü olamazdı. Bu hareketi hür tasavvur etmek için onu hal içinde, geçmişle geleceğin sınırında, yani zamanın

HARB VE SULH

295

dışında tasavvur etmek lâzım ki, bu da imkânsızdır.

3) Sebebi kavramanın güçlüğü ne kadar artarsa artsın hiçbir zaman biz tam hürriyet fikrine, yani sebebin yokluğu sonucuna varamayız. Kendimizin yahut yabancı birisinin herhangi bir fiilinde ifade edilmiş bir iradenin sebebi bizim için ne kadar kavranılmaz olursa okun, akim istediği ilk şey, varlığı dışında hiçbir olay düşünülemediği sebebin tahmini ve araştırılmasıdır. Hiçbir sebebe bağlı olmıyan bir fiil işlemek istemiş olmam fiilimin sebebidir.

Hattâ bütün tesirlerin dışında bir insan tasavvur edip de sadece onun âni bir hareketini incelersek ve bunu hiçbir sebebin doğurmadığını farz ederek sıfıra eşit sonsuz küçüklükte bir zaruret kalıntısı kabul etsek bile yine de tam bir hürriyet kavramı elde edemeyiz; zira dış âlemin tesirini kabul etmiyen, zaman dışında bulunan, sebeplere bağlı olmıyan bir varlık artık insan değildir.

Tıpkı bunun gibi biz hiçbir zaman hürriyetin iştiraki olmadan vukua gelen ve yalnız zaruret kanununa tâbi olan bir fiil tasavvur edemeyiz.

1) İnsanın bulunduğu mekân şartları hakkındaki bildiğimiz ne kadar artarsa art-

HARB VE SULH

sın, sonsuz olan mekân gibi bu şartların sayısı da sonsuz büyüklükte olduğu için, bilgi hiçbir zaman tam olamaz. Onun için insan üzerine tesir eden bütün şartlar tâyin edilmemiş kaldıkça tam zaruret yoktur, fiilde hürriyetin belli bir payı vardır.

2) İncelediğimiz hâdiseden hüküm devresine kadar olan müddeti ne kadar uzatırsak uzatalım bu müddet sonlu olacaktır, zaman ise sonsuzdur, onun için bu bakımdan hiçbir zaman tam zaruret olamaz. 3) Herhangi bir fiilin sebepler zinciri ne kadar kavranılır bir mahiyet taşırsa taşırsın, sonsuz olduğuna göre, zincirin tamamını hiçbir zaman bilmeyeceğiz; ve yine hiçbir zaman tam zaruret elde etmeyeceğiz. Fakat bundan başka, en küçük hürriyet kalıntısını sıfıra eşit farz ederek herhangi bir şeyde, meselâ can çekişen bir insanda, bir rü-şeymde, bir budalada hürriyetimi tam yokluğunu kabul etmiş olsak bile bununla, incelediğimiz insan hakkındaki kavramın kendisini ortadan kaldırmış oluruz; zira hürriyet yoksa insan yoktur. Onun için, en ufak bir hürriyet kalıntısı olmadan yalnız zaruret kanununa tâbi bir fiil de tamamıyla hür bir fiil gibi imkânsızdır.

Böylece, yalnız zaruret kanununa tâbi hür-riyetsiz bir fiil tasavvur etmek için sonsuz sa-

HARB VE SULH

yıda mekân şartının, sonsuz bir zaman devresinin ve sonsuz bir sıra sebebin bilindiğini kabul etmek lâzımdır.

Zaruret kanununa tâbi olmıyan tamamıy-* la hür bir insan tasavvur etmek için onu mekân ve zamanın dışında, sebeplere bağılıktan uzak tasavvur etmemiz lâzımdır.

. Birinci halde, eğer hürriyetsiz zaruret miçkün olsaydı aynı zaruretle zaruret kanununun tarifine, yani muhtevassız bir şekle varırdık.

İkinci halde, eğer zaruretsiz hürriyet mümkün olsaydı mekân, zaman ve sebepler dışında mutlak bir hürriyete varmış olurduk ki bu hürriyet, mutlak olduğu, hiçbir şeyle sınırlanmış bulunmadığı için kendisi bir hiçten, şekilsiz bir muhtevadan ibaret kalırdı.

Umumiyetle, insan oğlunun dünyayı görüş tarzını meydana getiren iki esasa, hayatın kavranılmaz mahiyetine ve bunu tâyin eden kanunlara gelirdik.

Akıl ve idrak diyor ki: 1) Mekân, görünüşünün — maddenin — ona verdiği bütün şekilleriyle sonsuzdur, başka türlü düşünülemez. 2)) Zaman, bir an sükûnu olmıyan sonsuz bir harekettir, başka türlü düşünülemez. 3) Sebepler ve neticeler zincirinin başlangıcı yoktur, sonu da olamaz.

HARB VE SULH

HARB VE SULH

Şuur diyor ki : 1) Yalnız ben varım, var olan her şey benden ibarettir; şu halde ben mekânı ihtiva ediyorum; 2) Koşan zamanı halin hareketsiz aniyle ölçüyorum ve yaşıyan bir varlık olduğumu yalnız bu halin içinde idrak ediyorum; şu halde ben zamanın dışımdayım, 3)) sebebin de dışımdayım, zira kendimi hayatımın her türlü tezahürlerinin sebebi hissediyorum.

Akıl ve idrak zaruret kanunlarını ifade eder. Şuur hürriyetin mahiyetini ifade eder.

Hiçbir şeyle sınırlı olmıyan hürriyet insan oğlunun şuurunda hayatın özüdür. Muh-tevasız zaruret insanın (üç şekliyle) akıl ve idrakidir.

Hürriyet incelenen şeydir. Zaruret inceli-yendir. Hürriyet muhtevadır. Zaruret şekildir.

Ancak, birbirlerine karşı şekil ve muhteva durumunda olan iki idrajx kaynağını birbirinden ayırmaklardır ki hürriyet ve zaruret hakkında ayrı ayrı, birbirini istisna eden idrak edilmez kavramlara varılır.

Ancak onların birleşmesiyledir ki insan oğlunun hayatı hakkında açık bir fikir edinilir.

Birleşmek suretiyle — şekil ve muhteva olarak — birbirini tâyin eden bu iki kavramın dışında hiçbir hayat anlayışı olamaz.

insanların hayatı hakkında bütün bildiklerimiz ancak hürriyetle zaruret, yani şuurla akıl ve idrak kanunları arasındaki belli münasebettir.

• Dış tabiat âlemi hakkında bütün bildikle-

rimiz ancak tabiat kuvvetleriyle zaruret arasındaki, yahut hayatın özüyle akıl ve idrak kanunları arasındaki belli münasebettir.

! * Tabiatın hayat kuvvetleri bizim dışımızdadır, idrakimiz onları kavramaz; bu kuvvetleri biz cazibe, atalet, elektrik, hayat kuvveti v.s. diye adlandırırız; ama insanın hayat kuvvetini idrakimiz kavrar ve biz onu hürriyet diye adlandırırız.

Fakat nasıl kendi özü içinde kavranılmaz: olan, her insanın hissettiği, cazibe kuvvetini biz ancak, tâbi olduğu zaruret kanunlarını (bütün cisimlerin ağır olduğu hakkındaki ilk bilgiden Newton kanununa kadar) bildiğimiz: nispette anlıyorsak, bunun gibi, kendi özü içinde kavranılmaz olan, herkesin idrak ettiği' hürriyet kuvvetini de biz ancak tâbi olduğu zaruret kanunlarını (her insanın öleceğini bilmekten başlayarak en karışık iktisat ve tarih kanunları bilgisine varıncıya kadar) bildiğimiz: nispette anlarız. Bilgi, hayatın özünü aklın kanunlarına tâbi kılmaktan ibarettir.

300

HARB VE SULH

İnsan hürriyeti bütün diğer kuvvetlerden, insan tarafından idrak edilen bir kuvvet olmakla ayrılır; fakat akıl için diğer kuvvetlerden hiçbir suretle ayrılmaz. Cazibe kuvveti, «elektrik veya kimyevi alâka birbirinden sadece aklın ayrı ayrı tarifleriyle ayrılırlar. Aynı suretle insan hürriyetinin kuvveti de, akla göre, tabiatın diğer kuvvetlerinden ancak bu aklın kendisine yaptığı tarifle ayrılır. Zaruretsiz hürriyet, yani kendisini tarif eden akıl ve idrak kanunları dışında hürriyet ise cazibeden yahut harareten veya bitki kuvvetinden hiç -farklı değildir; akıl ve idrak için o sadece hayatın âni, tâyin edilmez bir duyumdur.

Nasıl gökcisimlerini hareket ettiren kuvvetin tâyin edilmez mahiyeti, hararetin, elektriğin tâyin edilmez kuvveti veya kimyevi alâka kuvveti yahut hayat kuvveti astronominin, fiziği, kimyanın, botaniğin, zoloji vesairenin muhtevasını teşkil ederlerse bunun gibi hürriyet kuvvetinin özü de tarihi» muhtevasını teşkil eder. Fakat nasıl her ilmin konusu hayatın bu bilinmeyen özünün belirtisi ise ve bu özün kendisi ancak metafiziğin konusu olabilirse bunun gibi insanların hürriyet kuvvetinin mekân ve zaman içinde, sebeplere bağlı olarak tezahürü de tarihin konusunu teşkil eder; hürriyetin konusu ise metafiziğin konusudur.

Canlı cisimlere ait ilimlerde bizce bilinen şeylere zaruret kanunları diyoruz; bilinmeyen-

HARB VE SULH

305

lere hayat kuvveti diyoruz. Hayat kuvveti ancak hayatın özü hakkında bildiklerimizden' artakalan bilmediklerimizin ifadesidir.

Aynı şekilde, târihte bizce bilinen şeylere zaruret kanunları diyoruz; bilinmeyenlere hürriyet diyoruz.

Tarih için hürriyet ancak, insan* hayatının kanunları hakkında bildiklerimizden? arkalan bilmediklerimizin ifadesidir.

XI

Tarih, insan hürriyeti tezahürlerini zaman: içinde dış âlemle bağlı ve sebeplere tâbi bir halde inceler, yani bu hürriyeti aklın kanunlarıyla tâyin eder; onun için tarih ancak bu hürriyet bu kanunlarla tâyin edildiği nispette ilimdir.

Tarih için, insanların hürriyetini, tarihî hâdiselere tesir edebilen, yani kanunlara tâbi olmıyan bir kuvvet olarak kabul etmek ne ise astronomi için kök kuvvetlerinin hareketinde hür kuvveti kabul etmek de odur.

Bunu kabul etmek kanunların varlığı imkânını, yani bütün ilimleri ortadan kaldırmaktır; Hür olarak hareket eden tek bir cisim bile varsa Kepler ve Newton kanunları artık mevcut değildir, gök cisimlerinin hareketi hakkında hiçbir fikir artık mevcut olamaz. Eğer

302

HARB VE SULH

bir tek hür insan hareketi varsa hiçbir tarih kanunu ve tarihî hâdiseler hakkında hiçbir fikir yoktur.

Tarih için insan iradelerinin birtakım hareket hatları vardır ki bir uçları meçhulde kaybolur, diğer uçlarında ise mekân ve zaman içinde, sebeplere bağlı bir halde insanların haldeki hürriyet şuuru hareket eder.

Bu hareket alam gözlerimizin önünde ne kadar çok uzanırsa bu hareketin kanunları o kadar açıktır. Bu kanunları yakalayıp tarif etmek tarihin vazifesini teşkil eder.

İlmin şimdi kendi konusunu ele aldığı görüşle, tezahürlerin sebeplerini insanların hür iradelerinde arıyarak tuttuğu yolda kanun ortaya koymasına imkân yoktur, çünkü insanların hürriyetini ne kadar sınırladırsak sınırlandırılabilir, onu kanunlara tâbi olmıyan bir kuvvet olarak kabul ettiğimiz anda kanunun varlığı imkânsız olur.

Ancak bu hürriyeti sonsuzluğa kadar sınırlandırarak, yani ona sonsuz küçüklükte bir kemiyet gibi bakarak sebeplerin tamamıyla kavranılmaz olduğuna kanaat getiririz ve o zaman tarih kendi önüne sebepleri araştırma vazifesini koyar.

Bu kanunları araştırma işi çoktan başlanmıştı; tarihin benimsemesi gereken yeni dü-

HARB VE SULH

303

şünüş tarzları, hâdiselerin sebeplerini gittikçe daha çok parçalara ayırarak eski tarihin yok olmağa doğru gitmesiyle bir anda hazırlanıyorlar.

Bütün beşerî ilimler bu yolu takibetti. İlimlerin en doğrusu olan matematik sonsuz küçüğe vararak parçalanma yolunu bırakıyor, yani bir yola, meçhullerin, sonsuz küçüklerin bütünlenmesi yoluna giriyor. Matematik, sebep kavramından ayrılarak bir kanun, yani bütün meçhul sonsuz küçük unsurlar için müşterek vasıflar arıyor.

Diğer ilimler de, başka bir şekil altında olmakla beraber, aynı düşünüş yolunu takibet-tiler. Newton cazibe kanununu ifade ettiği zaman güneşin veya arzın çekme hassası olduğu söylemedi; en büyüğünden, en küçüğüne kadar bütün cisimlerin birbirlerini âdeta çeken bir hassası olduğunu söyledi, yani cisimlerin hareketi sebebi meselesini bir tarafa bırakıp sonsuz büyükten sonsuz küçüğe kadar bütün cisimler için müşterek olan vasfı ifade etti. Tabîî ilimler de aynı şeyi yapıyorlar: sebep meselesini bırakıp kanunları arıyorlar. Tarih de aynı yol üzerinde bulunuyor. Tarihin konusu insanların hayatından bazı vakalar anlatmak değil de milletlerin ve insanlığın hareketlerini incelemekse, sebepler kavramını ortadan kaldırıp hürriyetin eşit ve ayrılmaz surette bir-

304

HARB VE SULH

birine bağlı bütün sonsuz küçük unsurlarına müşterek kanunlar araştırması gerektir.

XII

Copernic sistemi bulunalı ve ispat edileli beri güneşin değil, arzın döndüğü kabul edilmesi, yalnız bu nokta, eskilerin bütün kozmoğ-rafyasını alt üst etti. Bu sistemi reddedip cisimlerin hareketi prensipine dayanan eski görüş üzerinde durmak mümkündü, ama onu çürütmeden Ptolemee âlemlerini incelemeye devam etmek imkânsız görünüyordu. Fakat Copernic'in keşfinden sonra da Ptolemee âlemleri daha uzun zaman incelenmekte devam etti.

Doğum veya cinayet sayısının matematik kanunlara tâbi olduğu ve bazı coğrafi, siyasi ve ekonomik şartların bu veya şu idare şeklini tâyin ettiği, nüfusla toprak arasındaki belli münasebetlerin halk hareketlerini doğurduğu söy-leneli ve ispat edileli beri tarihin dayandığı temeller esasından yıkıldı. Yeni kanunları reddedip eski tarih görüşünü muhafaza etmek mümkündü, fakat onları reddetmeden, herhalde, tarihî hâdiseleri insanların hür iradelerinin eseri olarak incelemeye devam etmek imkânsızdı. Zira bu veya şu idare şekli, bu veya şu halk hareketi, bu veya şu coğrafi, etnografik veya ekonomik şartların sonu-

HARB VE SULH

305

cu olarak kurulmuş ve meydana gelmişse bize idare şeklini kurmuş veya halk hareketini uyandırmış gibi görünen insanların idaresi artık bir sebep sayılamaz.

Öyleyken eski tarih, kendi prensipleriyle doğrudan doğruya tezat halinde olan istatistik, coğrafya, siyasi ekonomi, mukayeseli filoloji ve jeoloji kanunlarıyla yan yana incelenmekte devam ediyor.

Tabiat felsefesinde eski ve yeni görüşler arasındaki savaş uzun ve şiddetli oldu. Tanrıbilim eski görüşün muhafızlığını yaptı, yeni görüşü, vahyi yıkmakla suçlandırdı. Fakat hakikat galebe çalınca tanrıbilim yeni temel üzerine yine öyle sağlamca yerleşti.

Eski ve yeni tarih görüşleri arasındaki savaş şimdi de öyle uzun ve şiddetli oluyor, tanrıbilim yine eski görüşün muhafızlığını yapıyor, yeni görüşü vahyi yıkmakla suçlandırıyor.

Birinci halde olduğu gibi ikincisinde de savaş her iki tarafta ihtirası uyandırıyor, hakikati boğuyor. Bir taraftan yüzyılların yükselttiği bina için beslenen korku ve acıma duygusu; öbür taraftan yıkmak ihtirası başgösteriyor.

Tabiat felsefesinin yeni hakikatiyle savaşıyan insanlara, bu hakikati kabul etmekle Tan-

306

HARB VE SULH

HARB VE SULH

307

riya, kâinatın yaradılışına, Naun oğlu Yeşu'un mucizelerine imanları yıkıyormuş gibi geliyordu. Copernic ve Newton kanunlarını müdafaa edenlere, meselâ Voltaire'e astronomi kanunları dini yıkıyor gibi geliyor ve o, cazibe kanunlarını dine karşı bir silâh olarak kullanıyordu.

Şimdi de aynı şekilde, öyle sanılıyor ki ruh, iyilik, kötülük kavramlarının ve bu kavramlar üzerinde yükselen bütün devlet ve kilise müesseselerinin yıkılması için zaruret kanununun kabul edilmesi kâfidir.

Şimdi de aynı şekilde, zamanında Voltaire gibi zaruret kanununun takdir görmemiş müdafileri de bu kanunu dine karşı bir silâh olarak kullanıyorlar; halbuki astronomide Copernic kanunu gibi tarihte zaruret kanunu da devlet ve kilise müesseselerinin yükseldiği temeli yok etmek şöyle dursun hattâ sağlamlaştırıyor.

O zaman astronomide olduğu gibi şimdi de tarih meselesinde bütün görüş farkları, görünür olaylara ölçü hizmetini gören mutlak birimin tanınması veya tanınmaması üzerinde temellenmiştir. Astronomide bu, tarzın hareketsizliği; tarihte kişinin bağımsızlığı, hürriyetidir.

Nasıl astronomide arzın hareketini kabul etmenin güçlüğünü, onun hareketsizliğini ve aynı suretle seyyarelerin hareketini doğrudan doğruya duyumdan vazgeçmek teşkil etmişse, tarih için de şahsın mekân, zaman ve sebep kanunlarına bağlılığını kabul etmenin güçlüğünü onun kendi şahsiyetinin bağımsızlığını doğrudan doğruya duyumdan vazgeçmek teşkil eder. Fakat nasıl astronomide yeni nazariye : doğru, arzın hareketini biz duymuyoruz, ama onun hareketsizliğini kabul etmekle saçmaya varırız; hissetmediğimiz bir hareketi kabul etmekle ise kanunlara varırız" diyorsa, tarihte de yeni nazariye : "doğru, bağımlılığımızı biz duymuyoruz, fakat hürriyetimizi kabul etmekle saçmaya varırız; dış âleme, zamana, sebeplere bağımlılığımızı kabul etmekle ise kanunlara varırız" diyor.

Birinci halde mekânda hareketsizliği kabul etmekten vazgeçmek, duymadığımız bir hareketi kabul etmek lâzımdı; burada yine aynı şekilde, kabul edilen bir hürriyetten vazgeçmek, duymadığımız bir bağımlılığı kabul etmek gerek.

SON

Millî Eğitim Yayınları ve Bakanlık Yayınları satıcısı kitaplılar
% 8 KDV DAHİL FİYATI: 150000 LİRA (138888 Lira+11112 Lira)
Lev Nikolayeviç Tolstoy _ Harb Ve Sulh Cilt8

Lev Nikolayeviç Tolstoy _ Harb Ve Sulh Cilt2

Dünya Edebiyatından Seçmeler HARBVESULH

LEV. Tolstoy
MEB YAYINLARI
DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELER
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2153 BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 464
Dünya Edebiyatından Seçmeler: 92
Kitabın adı 2
Yayın kodu
94.34.Y.0002.1152
ISBN 975.11.0465.3 (Tk.No.)
ISBN 975.11.0467.X (2. Cilt)
Baskı yılı
1994 Baskı adedi
20.000
Dizgi, baskı, dit MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ
Dünya Edebiyatından Seçmeler
Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 14.10.1991 tarih ve
9411 sayılı yazıları ile 20.000 adet basılması uygun
görölmüş, yine Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
27.10.1992 tarih ve 8996 sayılı yazıları ile ikinci
defa birinci parti olarak 10.000 adet
basılmıştır.
İstanbul, 1994

Savaş ve Barış 2

(HARB VE SULH 2)

L. Tolstoy

Çeviren ZEKİ BAŞTIMAR

ÜÇÜNCÜ KISIM

Prens Vasili plânlarını önceden hazırla- mazdı. Hele kendisine menfaat temin etmek için insanlara kötülük etmeyi hiç düşünmezdi. O, sadece, kibar âleminde muvaffak olan ve oradaki başarılarını itiyat haline getirmiş bir salon adamıydı. Kafasında kedisinin de içyüzünü iyice kavrayamadığı fakat hayatının bütün mânasını teşkil eden muhtelif plânlar ve tasavvurlar, şartlara ve insanlarla münasebetine göre durmaksızın meydana gelirdi. Onda bu gibi plân ve tasavvurlardan bir iki tanesi değil onlarcası yürürlükte bulunurdu. Bunlardan bazıları henüz tasarlanmaya başlanmış, bazıları elde edilmiş, bazıları da suya düşmüştü. Meselâ, o, kendi kendine şöyle demezdi: "Bu a-dam şimdi nüfuzludur, onun itimadını ve dostluğunu kazanmalıyım ve sayesinde kendime bir tahsisat temin etmeliyim." Yahut şöyle de demezdi- "İşte Piyer zengin oldu, kızımı alması için onu iştaha getirmeliyim ve bana lâzım olan kırk bini ondan borç almalıyım." Fakat nüfuzlu bir adamla karşılaştı mı, bu adamın ona faydalı olabileceğini şevki tabîisi o anda kendisine fısıldar ve Prens Vasili ona soku-

hır, ilk imkânda, hazırlıksız, insiyaki olarak yaltaklanır, teklifsiz olur ve ne lazımsa söylerdi. Piyer Moskovada elinin altındaydı, Prens Vasili onu o vakitler devlet müşavirliği ile aynı derecede bir paye olan kameryunkerliğe tâyin ettirmiş, kendisiyle birlikte Petersburga gelmesinde ve kendi evinde kalmasında ısrar etmişti. Vasili alâkasızmış gibi duruyor, fakat sağlam bir güvenle kendi kızıyla Piyeri evlendirmek için gereken her şeyi yapıyordu. Eğer Prens Vasili plânlarını önceden düşünmüş olsaydı münasebetlerinde bu kadar tabîî, mevkice gerek kendisinden üstün gerek aşağı bütün insanlarla temasında bu kadar sade ve teklifsiz olamazdı. Kendinden zengin, yahut kendinden kudretli insanlara doğru, onu, bir şeyler boyuna çekerd, insanlardan istifade edilmesi mümkün ve Jfabil olan anı bilhassa yakalamakta az bulunur bir hüneri vardı.

Ansızın zengin ve Kont Bezuhof oluveren Piyer çok eskiye ait olmıyan yalnızlık ve kaygısızlıktan sonra kendisini insanlarla o derece çevrilmiş ve meşgul hissediyordu ki bir başına, kendi kendine ancak

yatağında kalabiliyordu. Kalıtlar imzalaması, ehemmiyetleri hakkında kendisinin de açık fikir sahibi bulunmadığı dairelerle iş görmesi, başkâhyasma bir şeyler sorması, Moskova civarındaki mülkle-

7

rine gitmesi, eskiden varlığından bile haberdar olmak istemiyen, fakat şimdi eğer kendilerini görmek istemeyecek olursa darılacak, üzülecek olan bir yığın insanı kabul etmesi gerekiyordu. Bütün bu çeşitli insanlar - işadamları, akrabalar, bildikler, - hepsi aynı şekilde iyidiler, genç vârise karşı şefkatliyidiler,, hepsi Piyer'in yüksek meziyetlerine, şüphesiz ve aşikârdı ki, inanmıştırlar. Piyer: "Sizin harikulade iyiliğinizle..", yahut "Güzel kalbinize göre...", yahut "Siz ki öyle temizsiniz, Kont...", yahut "Eğer o sizin gibi akıllı olsaydı..." v. s. gibi sözleri o kadar işitti ki nihayet kendi harikulade iyiliğine, kendi harikulade zekâsına kendi inanmaya başladı; zaten her zaman ruhunun derinliğinde kendisini, gerçekten çok iyi ve çok akıllı sanırdı. Hattâ eskiden şirret ve apaçık düşmanı olan insanlar bile ona karşı sevimli ve nazik olmuşlardı. Uzun boylu, kuklalarinki gibi yapışık saçlı ve o kadar hiddetli olan prenseslerin en büyüğü, cenaze merasiminden sonra Piyer'in odasına gelmişti. Gözlerini yere indirmiş, durup dinlenmeden içini çekerek, ona, aralarındaki eski anlaşmazlığa çok esef ettiğini ve şimdi uğradığı bu ağır darbeden sonra o kadar sevdiği, o kadar kahrını çektiği bu evde birkaç hafta kalmasına izin verilmesinden başka bir ricada bulunmaya kendisinde hak görmediğini söylemişti. Bu sözleri söylerken de kendini tutamamış, ağla-

9

mıştı. Bu heykele benziyen prensesin bu kadar değişebilmesinden müteessir olan Piyer, elini tutmuş, kendisi de neden olduğunu bilmeden, af dilemişti. Prens o günden beri Piyere çizgili bir boyun atkısı örmeye başlamış, ona karşı vaziyetini büsbütün değiştirmişti.

Prens Vasili prensesi faydalandırarak bir kâğıdı imzalatmak için Piyere uzatarak :

— Bunu onun için yapiver, nion cber, demişti. Ne de olsa merhumdan çok çekti.

Her halde, işlemeli, çanta meselesine Prens Vasili'nin de karıştığına dair gevezelik etmek kızın aklına gelmesin diye bu kemiği, otuz binlik poliçeyi, prensesin önüne atmaya karar vermiş olacak ki, Piyer poliçeyi imzalamış, ve prenses o zamandan beri ona karşı daha da iyileşmişti. Küçük kızkardeşler oje Piyere karşı sevimli davranıyorlardı. Bilhassa en küçüğü, güzeli, benlisi, Piyeri gülümseyişleriyle, onu görünce şaşalamalarıyla heyecanlandırıyordu. Herkesin kendini sevmesi Piyere o kadar tabii geliyordu ve eğer birisi onu sevmeyecek olsa bu ona o kadar gayritabîi gelecekti ki, etrafını çeviren insanların samimîliğine inanmazlık edemiyordu. Zaten bu insanların samimi olup olmadıklarını kendine soracak vakit de yoktu. Kendini hep tatlı, neşeli bir sarhoşluk içinde

9

Ve ehemmiyetli umumi bir hareketin merkezi hissediyor, boyuna kendisinden bir şeyler beklendiğini, eğer bunu yapmazsa birçoklarını müteessir edeceğini, onları umduklarından mahrum kılacağını, halbuki şunu yahut bunu yaparsa yapıyor fakat ona Öyle geliyordu ki her şeyin yine de en iyisini yapmış oluyordu.

i Bu ilk zamanlarda Piyer'in, gerek işlerine, gerekse bizzat kendisine herkesten çok Prens Vasili hâkimdi. Kont Bezuhof'un Ölümünden sonra Piyer'i avcundan bırakmadı. Prens Va-sili'de işleri başından aşkın, yorgun, bitik, fakat acıdığı bu yarımsız delikanlıyı, apres tout¹ dostunun oğnu böyle büyük bir servetle talihin keyfine, dolandırıcılara bırakmayan bir insanın hali vardı. Kont Bezuhofun Ölümünden sonra Moskovada kaldığı o birkaç gün içinde Piyeri çağırmış, yahut kendisi ona gitmiş, ne yapması lâzım geldiği hakkında öyle yorgun, emniyet verici bir eda ile talimat vermişti ki sanki her seferinde : "Vous savez, que je suis accable d'affaires et ce n'est que par pure charite, que je m'occupe de vous, et puts vous savez bien, que je vous propose est la seule chose faisable²." diyordu.

1 Ne de olsa

2 Biliyorsunuz ki, işlerim başımdan aşkın, sizinle uğraşmam sırf acıdığımdan, sonra, size teklif ettiğim şeyin yapılabilecek biricik şey olduğunu da biliyorsunuz.

Bir gün gözlerini kapayıp, parmaklariyle onun direğine vurarak, sanki söylediği şey aralarında çoktan beri kararlaştırılmış, sanki başka türlü de yapılamazmış gibi bir eda ile :

Eh, dostum, nihayet yarın gidiyoruz, demişti. Yarın gidiyoruz ben sana arabamda yer ayırdım. Çok memnunum. Burada mühim işlerimizi bitirdik. Zaten benim çoktan yola çıkmam lâzım gelirdi. İşte şansölyeden haber geldi. Senin için ona rica etmiştim, kordiplomatiğe kaydedildin, kameryunker oldun. Artık Önünde diplomatlık yolu açıktır.

Bu sözlerin söyleniş edasındaki yorgunluk ve itimat verici kuvvete rağmen seçeceği mesleği vaktiyle uzun boylu düşünmüş olan Piyer itiraz etmek istedi. Fakat Prens Vasili kendi sözünün kesilmesine imkân bulamıyan ve katiyetle ikna etmek istediği zamanlarda kullandığı mırıltılı, kalın sesiyle onyn sözünü kesti

— Mais, mon ebet¹ ben bunu kendim için yaptım, kendi vicdanım rahat etsin diye, hem bana teşekkürle lüzum yok. Hiçbir zaman, hiç kimse çok fazla sevildiği için şikâyet etmemiştir. Sonra sen serbestsin, istersen yarın vazgeç. Hem sen Peterburgda her şeyi kendin gider görürsün. Zaten bu müthiş hatırlardan uzaklaşmanın zamanı geldi, geçiyor bile. — Prens-
Fakat azizim.

Vasili içini çekti. — Böyle canım. Benim oda uşağı, senin arabayla gitsin. Ha, evet, bak, unuttuyordum, — diye Prens Vasili ilâve etti, — biliyorsun ya mon eber, merhumle aramızda bir hesap vardı, Riyazan'dakilerden bir şeyler aldım, o bende kalsın, sana lâzım değil. Biz seninle hesaplaşırız. I Prens Vasili'nin "Riyazan'dakilerden" dediği şey kendine ayırdığı birkaç bin rublelik, toprağa bağlı köylü geliriydi.

Petersburgda da Moskovada olduğu gibi nazik, sevimli insanîarın havası Piyer'in etrafını sardı. Prens Vasili'nin kendisine sağladığı mevkii, yahut daha doğrusu unvanı, (çünkü hiçbir iş görmüyordu) reddedemedi, tanışmalar, davetler, kibar âlemi meşguliyetleri o kadar çoktu ki Piyer bir zihin bulanıklığı, bir telâş, boyuna yaklaşan fakat bir türlü gerçek-leşmiyen bir saadet hissini Moskovadakinden daha çok duyuyordu.

Eski bekârlık âlemi arkadaşlarından birçoğu Petersburgda değildi. Muhafızlar seferdeydiler. Dolohof'un rütbesi alınmış, Anatol orduyla taşrada, prens Andrey hudut dışında bulunuyordu; bunun için de Piyer gecelerini eskiden o kadar sevdiği tarzda geçiremiyor, kendisinden yaşlı, hürmet ettiği bir arkadaşın, dostça samimiliğiyle arasına ruhunu ferahlatmıyordu. Bütün vakti ziyafetlerde, balolarda,

i

12

bilhassa Prens Vasili'nin evinde, onun kanss şişman Prensesle kızı güzel Elenin yanında geçiyordu. Piyer karşı kibar âleminin değişen görüşünü bütün Ötekiler gibi Anna Pavlovna Serer de belli etmekeydi.

Piyer, eskiden daima Anna Pavlovna'nın yanında söylediği her şeyin yakışık almadığını, münasebetsiz olduğunu, söylenmemesi lâzım geldiğini ve zihninde hazırladığı müddetçe kendisine akıllıca gelen sözlerin onları yüksek sesle söyler söylemez saçmalasıverdiklerini, halbuki bunun tersine, Ippolitin en mankafaca lâkırdılarının bile, akıllı, sevimli göründüklerini hissederci. Şimdi ise ne söylerse söylesin cbarmant¹ oluyordu. Anna Pavlovna'mn, bunu söylemese bile, söylemek istediğini, sırf onun, tevazunuuna hürmet ettiği için kendini tuttuğunu görüyordu.

Piyer 1805—1806 yılının başlangıcında Anna Pavlovnadn mûtat pembe davet tezkeresini aldı; tezkerede şu ilâve vardı: "Vous trou-verez cbez nioi la belle Kelene, qu'on ne se las-se jamais de voir²."

Bunu okuyan Piyer kendisiyle Elen ara-

1 Hoş.

2 "Evimde bakılmaya doyulmıyan güzel Elen'i de bulacaksınız.

smda başka insanlarca da kabul edilmiş bir bağın teşekkül etmeye başladığını ilk defa hissetti, bu düşünce, üzerine taşıyamıyacağı bir mesuliyeti yükleniyormuş gibi hem onu kor-1 kutmuş, hem de eğlenceli bir ihtimal olarak hoşuna gitmişti.

Anna Pavlovna'nın suvarisi birincisi gibiy-<di, yalnız şimdi Anna Pavlovna'nın misafirlerine Ifurfanda olarak ikram ettiği Mortemar de-Jil de Berlinden gelen, İmparator Aleksandrın Potsdam'ı ziyaretine ve orada insan soyunun düşmanına karşı hakkı korumak dâvası uğrunda çözülmez bir ittifak için iki yüce dostun nasıl yemin ettiklerine dair en taze haberler .getiren bir diplomattı. Piyer, Anna Pavlovna tarafından, her halde genç adamın uğradığı taze kayıpla Kont Bezuhof'un ölümüyle ilgili olarak, ince bir kederle karşılanmıştı (herkes boyuna Piyeri, hemen hemen hiç tanımadığı babasının Ölümünden dolayı çok üzülmüş olduğuna inandırmayı borç biliyordu), keder, azametli imparatoriçe Mariya Feodorovna'dan bahsettiği zaman beliren o yüce kederin tıp-kışıydı. Piyer bundan iftihar duydu. Anna Pavlovna mûtat ustalığıyfe salonunun guruplarını tertipledi. Prens Vasili'nin ve generallerin bulunduğu büyük grup, diplomattan faydalaniyordu. Başka bîr grup çay masasının etrafına toplanmıştı. Piyer birinci gurupa girmek istedi, fakat aklına gelen binlerce parlak fikri ger-

14

çekleştirmeye zor vakit bulan harb meydanındaki bir kumandanın sinirliliği içinde, Anna Pavlovna, onu görünce parmağıyla yenine dokundu.

— Attendez, j'ai des vues sur vous pour ce soir¹. Elen'e göz attı, ona gülümsedi.

— Ma bonne Hâlene, il fatit, que vous-soyez charitable pour ma pauvre tarat e, qui a une adoration pour vous. Allez lui tenir com-pagnie pour 10 minutes². Canınızın fazla sıkü-maması için de işte size refakati reddetmiye-cek olan sevgili kont.

Güzel kız teyzeye doğru yürüdü, fakat Anna Pavlovna sanki Piyere son, zaruri bir talimat daha vermesi lâzım geliyormuş gibi onu biraz daha yanında alıkoydu.

Şahane yürüyüşlü güzeller güzelini göstererek :

— Ne kadar gönül çekici, değil mi? dedi. Et quelle tenue³! Böyle bir genç kız için bu ne incelik ne ustaca kendini kullanış! Bu onun içinden geliyor. Ona kim sahip olursa bahti-

1 Durun, bu akşam sizin için bazı düşündüklerim var.

2 Benim iyi Elenim, sizin hayranınız olan zavallı teyzeme şefkat göstermeniz lâzım. Gidip onun yanında on dakikacık oturun.

3 Kendini ne güzel kullanış.

15

yar olur! Onunla, kibar âlemine en yabansı koca bile, farkına varmadan, bu âlemde parlak bir yer tutar. Doğru değil mi? Ben sadece sizin kanaatinizi öğrenmek istemiştim de.

Anna Pavlovna Piyeri bıraktı.

Elen'in kendi kendini kullanışmdaki ustalığı hakkında Anna Pavlovna'nın sorduğu suali Piyer samimi olarak müspet cevap verdi. Eğer arasına Eleni düşünmüşse bilhassa güzelliği, onun kibar âleminde sessiz, vekarlı olabilmekte gösterdiği olağanüstü rahatça ustalığı düşünmüştü. Teyze iki genci köşesinde kabul etti. Fakat Elene karşı duyduğu hayranlığı gizlemek, hele Anna Pavlovnaya korkusunu göstermemek istediği belliydi. Bu insanlarla ben ne yapayım, diye soruyormuş gibi yeğenine baktı: Anna Pavlovna onlardan uzaklaşırken tekrar parmaklariyle Piyer'in yenine dokundu :

— J'espere que vous ne direz plus qu'on .s'ennuie cbez moi¹, dedi. Elen'e göz attı.

Elen öyle bir eda ile gülümsedi ki, bu, her "hangi bir insanın kendini görebilip de hayran kalmamasına ihtimal vermediğini anlatıyordu. Teyze öksürdü, tükürüğünü yuttu, Eleni gördüğüne çok memnun olduğunu Fransızca olarak söyledi. Sonra aynı iltifat, aynı eda ile Piyere

1 Umanm ki benim evimde insanın canı sıkıl-dığını artık bir daha söylemezsiniz.

16

hitabetti. Bu can sıkıcı kesik kesik konuşma* nın ortasında Elen Piyer'i süzüyor. Piyere, herkese yaptığı gibi o açık, güzel gülümsemesiyle-gülümsüyordu. Piyer bu gülümsemeye o kadar az bir şey ifade ediyordu ki hiç ehemmiyet vermedi. Teyze bu sırada, Piyerin rahmetli babası Kont Bezuhofun enfiye kutusu koleksiyonundan bahsetti, kendi enfiye kutusunu da gösterdi. Prenses Elen teyzeden, kocasının bu enfiye kutusuna İşlenmiş resmine bakmak ricasında bulundu.

— Bu, her halde Vines'in işi, diye meşhur bir minyatürçünün adını anan Piyer öte masadaki konuşmaya kulak kabartıp enfiye kutusunu almak için masaya eğildi.

Yandan dolaşmak istiyerek ayağa kalktı, fakat teyze enfiye kutusunu doğrudan doğruya Elen'in arkasından uzattı. Elen yer açmak için öne doğru eğildi, gülümsüyerek gözlerini süzdü. Her suvarede olduğu gibi, devrin modasına göre, önü, arkası çok açık bir elbise giymişti. Prenses Elenin her zaman Piyere mer-merdenmiş gibi gelen belden yukarısı, gözlerine öyle yakın bir mesafedeydi ki, elinde olmu-yarak, omuzlarla boynun bütün canlı güzelliklerini, miyop gözleriyle de seçebilmişti. Bu güzellikler dudaklarına öyle yakındılar ki onlara dokunmak için bir parçacık eğilmesi yetecekti. Vücudunun ılıkliğini, lavantalarının ko-

17

kuşunu, kımıldanırken korsesinin pıtırdsını duyuyordu. Gördüğü, yalnız onun elbisesiyle bir kül teşkil eden mermerden güzelliği değil, gördüğü, duyduğu yalnız elbisesiyle Örtülü vücudunun bütün güzellikleriydi. Bir kere de bunu böyle gördükten sonra artık başka türlü. göremezdi, nasıl biz bir yanlışlığı bir kere an-t ladıktan sonra bir daha tekrar etmezsek.

Sanki Elen : "— Demek benim ne kadar güzel olduğumu şimdiye kadar farketmediniz-di?" diyordu. Bakışları konuşuyordu : "— Benim kadın olduğumun farkına varmadınız mıydı? Evet, ben bir kadının, herkese de size de ait olabilir bir kadın". Bu dakikada Piyer hissetti ki Elen onun karısı olabilir değil, olmalıdır da, hem bu başka türlü de olamaz.

Çelengin altında duracakları zaman nasıl bunu bilecekse şimdi bu dakikada da bunu öyle, aynı katıyetle biliyordu. Bu nasıl olacak, ne zaman, bilmiyordu; hattâ iyi mi olacak, bunu da bilmiyordu, (hattâ bunun, nedense kötü olacağını da hissediyordu,) fakat bunun böyle olacağını biliyordu.

Piyer gözlerini indirdi, tekrar kaldırdı, onu tekrar Öyle uzak, kendisine yabancı bir güzel olarak eskiden her gün gördüğü gibi görmek istedi, fakat muvaffak olamadı. Tıpkı siste, insan kurumuş bir step otunu ilk gördüğü zaman ağaç sanır da ot olduğunu -anlayınca onu

;18

tekrar ağaç olarak görmeye muvaffak olamadığı gibi. O kendisine dehşetli yakındı. Elen artık ona hâkimdi. Kendisiyle onun arasında artık kendi iradesinin sınırından başka hiçbir engel kalmamıştı.

— Bon, je vous laisse dans voîre petit coin. Je vois, que vous y etes tres bien,1 diye Anna Pavlovna'nın sesi geldi.

Piyer, korkuyla, acaba hoş görülmiyecek bir şey mi yaptım diye düşünüp kızarak etrafına bakındı, başından geçen şeyi kendisi kadar herkesin de bildiğini sanıyordu.

Bir müddet sonra büyük gurupa yaklaştığı zaman Anna Pavlovna ona:

— On dit que vous embeñissez votre mai-son de Petersburg2, dedi.

(Bu doğrudu : Mimar ona bunun gerektiğini söylemişti. Piyer, kendisi de neden olduğunu bilmeden, Petersburgdaki kocaman evinde değişiklikler yapıyordu.)

— C'est bien, inais ne demenagez pas de chez le prince Basile, il est bon d'avoir un ami 'comme le prince, diye Prens Vasiliye gülüm-

1 Âlâ, sizi köşeciğinizde bırakıyorum, görüyo ,rum ki orada rahatsızsınız.

2 Petersburgdaki evinizi güzelleştirdiğiiiiz söyle-.*nıyor.

"j

siyerek devam etti. — J'en saİs quelque cbose. N'est-ce pas1. Siz henüz o kadar gençsiniz ki(. nasihata muhtaçsınız. Ben kocakarı haklarıim kullandığım için bana kızmayınız. — Kadınlar yaşlarından bahsettikleri vakit her zaman nasıl susarlar, bir şeyler beklerse öylece susfh. — Eğer evlenirseniz iş

değişir. — İkisini bir bakış altında topladı. — Piyer Elen'e bakmi- yordu. — o da ona bakmıyordu. Fakat Elen yine de ona dehşetli yakındı. Piyer, bir şeyler mırıldandı, kızardı.

Evine dönünce Piyer başından geçen şeyleri düşünerek uzun zaman uyuyamadı. Kendisine ne olmuştu? Hiçbir şey! Yalnız şunu anlıyordu ki, çocukluğunu tanıdığı, ve kendisine : Elen güzeldir diye ondan bahsedilince dalgın bir eda ile "evet, fena değil," dediği kadın, kendisinin olabilirdi.

"Ama o budaladır, budala olduğunu ben kendim söyledim, — diye düşünüyordu, — bende uyandırdığı bu histe aşağılık bir şey var, haram bir şey... Bana, erkek kardeşi Anatol'un ona âşık, onun da ona sevdalı bulunduğunu, arada birçok şeylerin geçtiğini, bu yüzden Ana-tol'u uzaklaştırdıklarını söylemişlerdi.

Kardeşi: Ippolit... Babası: Prens Vasili... Kötü." diye

1 Güzeli, ama Prens Vasili'nin evinden çıkmayı-nız; Prens gibi bir dostu olmak iyidir. Bu hususta bildiğim bir şeyler var. Değil mi ya?

.20

düşünüyor, bu mülâhazayı yaparken de (henüz bu mülâhazalar sona erdirilmiş değildi) kendi kendini gülümser yakalıyor, birincisinin arkasından başka bir sıra mülâhazanın akıp geldiğini, aynı anda hem onun hiçliğini düşündüğünü, hem karısı olacağını, kendisini sevebileceğini, bir başka insan olabileceğini, ona dair bütün düşündükleri ve duyduklarının dcğru ol-mıyabileceği hayalini kurduğunu kendi kendine itiraf ediyordu. Sonra, tekrar onu gördü; Prens Vasili'nin kızı olarak değil de, sadece gümüş renkli bir elbiseyle örtülü bütün bir vücut olarak gördü. "Fakat hayır, eskiden aklıma niye böyle bir düşünce gelmiyordu?" Kendi kendine, bunun mümkün olamayacağını, bu evlenmede aşağılık, tabiat aykırı, kendine şerefsizce gelen bir şeylerin bulunduğunu tekrarlardı. Onun eski sözlerini, bakışlarını ve onları bir arada görenlerin sözlerini ve bakışlarını hatırladı. Anna Pavlovna'nın evden bahsederken söylediği sözleri, bakışlarını hatırladı; Prens Vasili ve başkaları tarafından yapılan böyle binlerce imayı hatırladı; apaçık kötü o-lan, yapmaması gereken bir işin yapılmasına artık kendini her hangi bir suretle bağlamış mıdır, diye dehşete düştü. Fakat kendi kendine bu hükmü tasarlarlarken aynı zamanda ruhunun l^ir başka tarafında onun hayali, bütün kadın .^güzelliğiyle yüzüyordu.

II

21

V

1805 yılı ikinciteşrin ayında Prens Vasili'nin dört vilâyeti teftişe gitmesi lâzım gelmişti. O hem bakımsız çiftliklerine uğramak, hem de oğlu Anatol'u (alayının bulunduğu yerden) alarak beraberce Prens Nikolay Andreyeviç. Balkonskiye — oğlunu bu zengin ihtiyarın kı-yiyle evlendirmek için — gitmek niyetiyle bu. vazifeyi temin etmişti. Fakat hareketinden ve bu yeni işlerden önce, Prens Vasili, son zamanlarda gerçekten de bütün gününü evde — yani oturmakta olduğu Prens Vasili'nin evinde — geçiren, Elen'in karşısında (bir âşık olması lâzım geldiği gibi) gülünç, heyecanlı, budala olan fakat hâlâ bir türlü evlenme teklifinde bulunmayan Piyer'in işini halletmek zorundaydı.

Ona karşı o kadar çok şey borçlu olan. Piyerin (varsın yine de Allah yardımcısı olsun!) bu işte hiç de iyi hareket etmediğini kabul eden Prens Vasili, bir sabah kederle içini çekip kendi kendine: "Tout ça est bel et bon mais il faut que ça finisse1" dedi. "Gençlik... Hafif meşreplik... haydi Allah yardımcısı olsun," diye Prens Vasili kendi iyi yürekliliğini hissederek düşünüyordu : — mais il faut, que

1 Bütün bunlar iyi, hoş ama, artık bir sona ermesi lâzım.

22

ça finisse. Öbür gün Elen'in isim günüdür, birkaç kişi davet ederim, eğer ne yapması gerektiğini yine de anlamazsa artık iş bana düşer. Evet, iş bana düşer. Ben, babayım!"

Piyer, Anna Pavlovna'nın suvaresinden ve onu takibeden uykusuz, heyecanlı saatlerden, Elen'e evlenmesinin bir felâket olacağına, Elen'den kaçması gerektiğine karar verdiği gebeden bir buçuk ay sonra da, vermiş olduğu karara rağmen Prens Vasili'nin evinden ayrılmamış ve dehşetle hissetmişti ki insanların gözünde Elen'le her gün daha çok bağlanmaktadır, onun hakkındaki eski görüşlerine bir türlü dönememektedir, ondan ayrılmıyor; korkunç bir şey olacak ama kaderini onunkıyla birleştirmek

zorundadır. Belki de kendini geri çekebilirdi, fakat gün geçmiyordu ki (vaktiyle nadiren davet yapan, seyrek ziyaret kabul eden) Prens Vasili'de, umumi neşeyi bozmamak, herkesin bekleyişini *boşa çıkarma-mak için Piyer'in hazır bulunması gereken bir suvare olmasın. Prens Vasili evde olduğu na-xlir dakikalarda Piyer'in yanından geçerken onun kolunu aşağıya doğru çekiyor, Öpsün diye henüz tıraş olmuş kırışık yanağını dalgın -dalgın ona uzatıyor; "Yarın görüşürüz" veya "Yemekte bulun, yoksa seni göremeyeceğim." yahut "Senin için kalıyorum" diyordu. Fakat Prens Vasili (kendi sözüne bakılırsa) Piyer için Jsaldığı zaman, onunla bir çift lâf bile etmediği

23-

halde Piyer onun umduğunu boşa çıkarmak;. kuvvetini kendinde göremiyordu. Her gün kendi kendine hep aynı şeyi söylemekteydi: "Eninde sonunda Elen'i tam anlamam lâzım; düşünmeliyim, o neyin nesidir? Önce mi yanılmış--tim, şimdi mi yanılıyorum ? Hayır budala değil, fevkalâde bir kız? — diye bazen kendi-' kendine konuşuyordu, — hiçbir zaman, hiç--fbir şeyde yamlmıyor. Hiçbir zaman aptalca, 'bir şey söylemezdi. Az konuşuyor, fakat söyledikleri daima sade ve açıktır. Demek aptal: değil. Hiçbir zaman sapıtmadı, sapıtmıyor. Demek, fena bir kadın değil". Sık sık Elenin karşısında muhakemeler yürüttüğü, yüksek sesle -kendi kendine konuştuğu oluyordu, her seferinde o, buna bazen kısa fakat yerinde, bu işin-kendisini ilgilendirmediğini gösteren bir mütalâa ile, bazen de sessiz bir gülümseme yahut: bir bakışla cevap verirdi ki Fiyer'e onun üstünlüğünü her şeyden ziyade belli eden buydu. Bu gülümsemenin yanında bütün muhakemeleri saçma bulmakta Elenin hakkı vardı.

Elen daima ona neşeyle, güvenle, yalnız. kendisine ait bir gülümsemeyle hitabederdi ki: bunda yüzünü her zaman süsliyen her zamankim gülümsemesinden daha manalı başka bir şeyler de vardır. Piyer biliyordu ki artık herkes» kendisinin nihayet bir tek kelime söylemesini,, bilinen çizgiyi aşmasını beklemektedir, biliyordu ki, ergeç bu çizgiyi aşacaktır. Fakat ataca-

24

ğı bu müthiş adımı düşünmek bile onu anlaşılmasız bir korkuya düşürüyordu. Kendini salan o uçuruma gitgide daha çok yuvarlandığını hissettiği bu bir buçuk ay içinde Piyer binlerce defa kendi kendine: "Bu da ne demek, azimli olmak lâzım, acaba bu azim bende yok mu?" demişti.

Bir karar vermek istiyordu, fakat dehşetle hissediyordu ki kendisinde bulunduğunu bildiği hem gerçekten de var olan azmi bu meselede göstermemektedir. Piyer, kendilerini ancak tamamiyle temiz hissettikleri zaman kuvvetli olan insanlardandı. Halbuki Anna Pav-lovna'da enfiye kutusunu alırken duyduğu arzusun pençesine düştüğü gündenberi bu meylin itiraf edilmemiş kabahatlilik duygusu, onun azmini felce uğratmıştı,

Eleni'n isim günü Prens Vasiliye en yakın insanlardan; Prens dediği gibi, "ahbaplarla akrabalar" ibaret İftiçük bir gurup akşam yemeğine gelmişti. Bütün akrabalarla dostlara hissettirilmişti ki isim günü yapılanın mukadderatı da bugün halledilecektir. Misafirler akşam yemeğine oturdular. Prenses Kurağın vaktiyle güzel, alımlı olan iriyarı bir kadını, ev sahibi mevkiine oturmıştu. Onun iki yanında en itibarlı misafirler yer almıştı. İhtiyar bir general, karısı, Anna Pavlovna Serer; masanın ucunda daha az yaşlı, daha az

25

itibarlı misafirler yer almıştı, ev halkı da o yandaydılar, Piyerle Elen yanyana oturuyordu. Prens Vasili yemek yemiyordu, kâh şu mi-safirin, kâh bu misafirin yanına oturarak masanın etrafında keyifli dolaşıyordu. Görünüşe bakılırsa varlıklarını farketmediği Piyerle Elen müstesna herkese gelşigüzel, hoş gdecek sözler söylüyordu. Prens Vasili toplantıyı canlandırıyor. Mumlar ısı ısı yanıyor, yemek talkımların gümüşü, kristali; bayanların süsleri; apoletlerin altını, gümüşü pırıldıyordu; masanın etrafında kırmızı kaftanlı uşaklar dolaşüyor, bıçak, bardak, tabak gürültüleri geliyor, masadan bazan heyecanlı sesler yükseliyordu. İhtiyar bir mabeyincinin bir ihtiyar baronese kendisine karşı duyduğu ateşli aşkı temin ettiği, kadının da gülüşü masanın bir ucundan duyuluyor; öteki uçta Viktorov adlı birinin uğradığı muvaffakiyetsizliğin hikâyesi anlatılıyordu. Masanın ortasında Prens Vasili etrafına dinleyicileri

toplamıştı. Dudaklarında alaycı bir gülümsemeyle bayanlara son — sah günkü — devlet şûrası tolantısını anlatmaktaydı : Toplantıda Petersburg yeni askerî umumi valisi Sergey Kuzmiç Viyazmitinof, hükümdar Alek-sandr Pavloviçin ordudan kendisine hitaben gönderdiği o zamanlar meşhur olan iradeyi okumuştı ki, burada hükümdar, her taraftan halkın sadakatini bildiren mazbatalar aldığıını, Petersburg'dan gelenden bilhassa mütehasşıs

26

olduğunu, böyle bir milletin başı olmakla Övündüğünü, ona lâıyk olmaya çalışacağını bildirmekteydi. Bu irade şu sözlerle başlıyordu: "Sergey Kuzmiç! Bana her taraftan haberler geliyor ki, v. s."

Bayanlardan biri:

— Peki ama, "Sergey Kuzmiç" den ötesini söylemedi mi? diye sordu.

— Öyle, öyle; kıl kadar sökemedi, — diye Prens Vasili cevap verdi — "Sergey Kuzmiç... Her taraftan. Her taraftan. Sergey Kuzmiç.." Zavallı Viyazmitinof bir türlü devam edemiyordu. Mektubu birkaç kere baştan başladı, fakat Sergey, der demez hıçkırıklar... Ku... zmi...ç. göz yaşları, her taraftan hüngüriüler-le boğuluyor, gerisini okuyamıyordu. Haydi mendil, yine "Sergey Kuzmiç her taraftan." göz yaşları... O kadar ki artık başkasının okuması rica edildi.

— Kuzmiç... her taraftan., ve göz yaşları., diye birisi gülererek tekrarladı.

Anna Pavlovna masanın ucundan parma-ğıyle tehdidederek:

— İnsafsız olmayın, — dedi, — c'est un si brave et excellent bomme nötre bon Vias-mitinoff.

1 Bizim iyi Viyazmitinof'umuz öyle mükemmel* babacan bir adamdır ki...

27

Herkes kahkahalarla güldü. Masanın şeref yeri olan üst ucunda, görünüşe bakılırsa herkes neşeli ve fevkalâde muhtelif heyecanlı ruh haletlerinin tesiri altındaydı. Yalnız Piyer-le Elen hemen masanın alt ucunda susarak yan-yana oturuyorlardı: her ikisinin de yüzünde Sergey Kuzmil'ten gelmiyen parlak bir gülümseme, kendi duygularının karşısında hissettikleri utangaçlıktan gelen bir gülümseme vardı. Ötekiler ne konuşursa konuşsun, gülsün, eğlensin, istedikleri kadar iştahla Ren şarabı içsin, sote, dondurma yesin, istedikleri kadar bu çifte bakmaktan çekinsin, istedikleri kadar onlara karşı ilgisiz, kayıtsız görünsün, arasına onları bulan bakışlardan hissediyordu ki Sergey Kuzmiç hakkında anlatılan fıkra da, gülüşler de, yemek de bütün bunların hepsi yapmaydı, bu toplantının bütün dikkati yalnız bu çifte. Piyer'le Elene çevrilmişti. Prens Vasili hem Sergey Kuzmiç'in hıçkırıklarını taklidediyor, hem de yan gözle kızına bakıyordu; gülerken yüzünün ifadesi: "Ha şöyle, işler yolunda gidiyor, bugün her şey olup bitecek," diyordu. Onu, nötre bon Viasmitinoff'la tehdideden Anna Pav-lovnanın bu esnada Piyer'e gizlice fırlattığı bakışların pırıltısından Prens Vasili kendisini, "müstakbel damadı ve kızının saadetinden dolayı tebrik ettiğini okuyordu. Kederle içini çekerek yanındakine şarap ikram eden, bir yandan da öfkeyle kızına bakan ihtiyar Prensese

28

bu iç çekişle sanki: "Evet azizim, artık sizinle tatlı şarap içmekten başka yapacak bir şeyimiz kalmadı; şimdi böyle pervasızca ve bize meydan okuyarak bahtiyar olmak sırası bu gençlerindir", diyordu. "Ne budalaca şeyler anlatıyorum, sanki anlattıklarım beni il-gilendiriyormuş gibi — diye diplomat, sevgililerin bahtiyar yüzlerine göz atarak düşünüyordu — İşte saadet bu!"

Bu toplantıyı bağliyan yapma, miskin, küçük alâkaların arasına, güzel, sıhhatli genç erkek ve kadınların birbirlerini çeken sade duygulan karışmıştı. Bu insanca duygu hepsini eziyor, onların sahte gevezelikleri üstünde ka-nadlarını germiş, yükseliyordu. Latifeler neşeli, haberler ilgilendirici değildi; heyecanlıklar, besbelli ki zorakiydi. Yalnız onlar değil, sofrada hizmet eden uşaklar da aynı şeyi duymuşa benziyorlar, ışıldıyan vüziyle güzel Elen'i Piyer'in kırmızı, şişman, bahtiyar, huzursuz yüzüne seyrederek hizmetlerinin sırasını şaşı-nyorlardı. Mumların ışıkları bile yalnız bu iki bahtiyar yüzün etrafında toplanmışa benziyordu.

Piyer her şeyin merkezi olduğunu hissediyor, bu onu hem memnun ediyor, hem de sıkıyordu. Onda bir işin içine gömülmüş insanların hali vardı. Hiçbir şeyi açık olarak görmüyor, anlamıyor, işitmiyordu. Yalnız arasıra^

29

ansızın, ruhunda gerçeğe ait rabıtasız fikirler, intibalar belirip sönüyordu.

"Demek artık her şey tamam! — diye düşündü. — Bütün bunlar nasıl oluverdi? Bu kadar çabuk! Şimdi biliyorum ki yalnız onun için ve yalnız benim için değil, bu herkes için mutlaka gerçekleşecektir. Onlar hep bunu öy-J0 bekliyorlar, bunun olacağından, benim da-yanamıyacağımdan, onları aldatamıyacağımdan emindirler. Fakat bu nasıl olacak? Bilmiyorum; ama olacak, mutlaka olacak!" — diye Piyer bakışlarını gözlerinin dibinde parlıyan omuzlara dikmiş düşünüyordu.

Bazen birdenbire bir şeylerden utanıyordu. Herkesin dikkatini tek başına üzerine çekmekten, başkalarının gözlerine bahtiyar bir insan görünmekten, çirkin vüziyle Elen'i avu-cuna geçirmiş bir Paris olmaktan sıkılıyordu. "Fakat her halde bu her zaman böyle oluyor, böyle olması lâzım, — diye kendi kendini teselli etti. — Hem zaten bu uğurda ne yaptım? Bu ne zaman başladı? Moskovadan Prens Vasiliyle yola çıktım. Oradayken henüz bir şey yoktu. Sonra ben ne diye onun evinde kalmı-yacaktım? Sonra Elenle iskambil oynadım, düşen et çantasını yerden aldım. Birlikte arabayla dolaştık. Bu iş ne vakit başladı, bütün bunlar ne zaman oldu?" İşte onun yanında nişanlısı olarak oturuyor, onun yakınlığını, ne-

30

fes alışını, hareketlerini, güzelliğini duyuyordu. Bazen, birdenbire ona, böyle harikulade güzel olan Elen değil, kendisidir, ona bunun için böyle bakıyorlar gibi geliyor, umumi hayranlıktan bahtiyar, göğsünü kabartıyor, başını kaldırıyor, saadetinden kabına sığamıyordu. Birdenbire bir ses, birisinin tanıdık sesi işitiliyor, ona birkaç kere aynı şeyi tekrar ediyor. Fakat Piyer o kadar meşguldür ki kendisine söyleneni anlamıyor.

— Sana Bolkonski'den ne vakit mektup aldığını soruyorum, —! diye Prens Vasili üçüncü defa tekrar ediyor — ne kadar da dalgınsın azizim.

Prens Vasili gülümsüyor, Piyer görüyor ki herkes, herkes, kendisiyle Elen'e gülümsemek-tedir. Kendi kendine : "E, ne yapalım, mademki hepiniz biliyorsunuz." diyor. "Evet, ne olacak? Doğrudur." Ve o tatlı, çocuk gülümseme-siyle kendisi de gülümsüyor, Elen de gülümsüyor.

Prens Vasili, bir münakaşayı halletmek için bunu bilmesi lazımmiş gibi tekrar soruyor:

— Ne zaman almıştın? Olmütz'ten mi?

"Böyle saçmasapan şeyler de düşünmeye, konuşmaya değer mi?" — diye Piyer düşünüyor, içini çekerek cevap veriyor :

31

— Evet, Olmütz'ten.

Yemekten sonra Piyer ötekilerin peşinden damım misafir odasına götürdü. Misafirler dağılmaya başlamışlardı, bazıları Elen'le vedalaşmadan gitmişlerdi. Bazıları da sanki onu ciddî işlerinden alıkoymak istemiyorlarmış gibi bir dakika yanına yaklaşıyorlar, kendilerini uğurlamasına mâni olarak çabucak uzaklaş-ıyorlardı. Misafir odasından çıkarken diplomat mahzunca susuyordu. Piyer'in bahtiyarlığı yanında kendi diplomatlık mesleğinin bütün hiçliğini gözünün Önüne getiriyordu. İhtiyar generale, karısı, ayağının nasıl olduğunu sorduğu zaman, öfkeyle homurdandı ve cinden : "Haydi sen de, ihtiyar budala, — dedi. — Bak, Elena Vasiliyevna elli yaşında da böyle güzel kalacak."

Anna Pavlovna Prensese fısıldadı: — Zannedersem artık sizi tebrik edebilirim. — Onu kuvvetle öptü. — Eğer başım ağ-nmasaydı kalırdım.

Prensese hiç cevap vermedi; kızının saadetinden duyduğu kıskançlığın azabı içindeydi.

Misafirler uğurlandığı sırada Piyer küçük misafir odasında Elenle yalnız kaldı.

Son bir buçuk ay içinde Elenle sık sık yalnız kaldığı olmuştı, fakat ona.hiçbir zaman

sevgiden bahsetmemiştir. Bunun zaruri olduğunu şimdi hissediyordu. Fakat bu son adımı atmaya bir türlü karar veremiyordu: utanıyordu. Ona öyle geliyordu ki, burada ki, Eien'in yambaşında bir başkasının yerini almıştır. İçinden bir ses: "Bu bahtiyarlık sana göre değil. Bu bahtiyarlık o insanlara göredir ki, sende olan şey onlarda yoktur," diyordu. Fakat bir şeyler söylemek lâzımdı, konuştu. Bu geceki toplantıdan memnun kalıp kalmadığını sordu. O, her zamanki sadeliğiyle, bu seferki isim gününün en hoşuna gidenlerden biri olduğu, cevabım verdi.

Yakın akrabalarından bazıları henüz gitmemişlerdi. Büyük misafir odasında oturuyorlardı. Prens Vasili tembel adımlarla Piyer'e yaklaştı. Piyer kalktı, artık vaktin geciktiğini söyledi. Prens Vasili sert ve sorgulu bir bakışla ona baktı, sanki onun bu söylediği şey öyle acayıptı ki bunu işitmek bile caiz değildi, Fakat derhal bu sert ifade değişti, Prens Vasili, Piyer'in kolunu aşağı doğru çekti, onu oturttu, tatlı tatlı gülümsedi.

— Eee, ne var ne yok Lyolya? diye hemen küçüklüklerinde çocuklarını okşayan ana babalara has fakat Prens Vasili'nin ancak başka ana babaları takdirle edindiği mûtat bir şefkat kayıtsızlığıyla kızına hitabetmişti.

Sonra tekrar Piyer'e döndü :

— Sergey Kttzmiş, her taraftan, — diyerek yeleğinin düğmelerini çözdü.

Piyer gülümsedi, fakat bu gülümseyişinden belliydi ki Sergey Kuzmiş hakkındaki fıkranın Prens Vasiliyi bu anda ilgilendirmediyi anlıyordu. Piyer'in bunu anladığını Prens Vasili de anladı. Birdenbire bir şeyler mırıldandı, çıktı. Prens Vasili'nin bile şaşaladığını Xiyer farketmişti. Bu ihtiyar salon adamının şaşkın hali Piyer'in içine dokundu, Elen'e baktı, onun da şaşaladığını ve bakışlarıyla : "Ne yapalım, kabahat sizde," dediğini gördü.

"Adımı atmak mutlaka lâzım, fakat elim-değil, elimde değil," — diye Piyer düşündü, sonra tekrar bu işle ilgisi olmayan şeylerden, Sergey Kuzmiş'ten konuşmaya başladı, dinlemediği bu fıkranın ne olduğunu sordu. Elen gülümsüyerek kendisi de bilmediği cevabını verdi.

Prens Vasili misafir odasına girdiği zaman Prenses yaşlı bir bayanla Piyer'e dair konuşuyordu.

— Elbette, c'est un parti tres brillant, mats le bonheur, ma cbere1...

— Les mariages se font dans les cieux,2 — diye yaşlı bayan cevap verdi.

1 Bu güzel bir kismettir, fakat azizim, saadet..-

2 Nikâhta keramet vardır.

.34

Prens Vasili bayanların konuşmalarını duy-muyormuş gibi, uzak bir köşeye gitti, divana oturdu. Gözlerini kapadı, sanki uyukluyordu. Başı göğsüne düşer gibi olunca gözlerini açtı. Atine, — dedi karışma, — dllez voir ce -qu'ils font1.

Prenses kapıya yaklaştı, manalı, ilgisiz bir tavırla kapının yanından geçti, içeriye göz attı. Piyerle Elen hep öyle oturmuş konuşuyorlardı.

— Hep aynı şey, diye kocasına cevap verdi.

Prens Vasili kaşlarını çattı, ağzını çarpıttı, yanakları kendine has, kaba, sevimsiz bir ifadeyle ürperdi; silkinerek ayağa kalktı, başını arkaya attı, kadınların yanından azimli adımlarla geçerek küçük misafir odasına girdi. Hızlı adımlarla ve neşeyle Piyer'e yaklaştı. Prensin yüzünde öyle olağanüstü, Öyle muhteşem bir eda vardı ki Piyer onu görünce korkuyla ayağa kalktı.

Prens Vasili:

— Çok şükür Allaha! — dedi. — Karım "bana her şeyi anlattı! — Bir kolu ile Piyeri, öteki kolu ile kızını sardı. — Dostum Lyolya! Çok memnunum, çok, — Sesi titriyor-

1 Alina, git bak ne yapıyorlar.

du. Senin babanı severdim... kızım sana lâyük, bir karı olacaktır... Allah sizi takdis etsin. Kızını ve sonra tekrar Piyeri kucakladı. İhtiyar ağziye onu öptü. GÖz yaşları gerçekten yanaklarını ıslatıyordu.

— Prenses, buraya gelsene, diye bağırdı.

Prenses geldi, o da ağlamaya başladı. Yaşla bayan da gözlerini mendiliyle siliyordu. Pi-yer'i öptüler, o da birkaç defa güzel Elen'in elni Öptü. Bir-müddet sonra onları yine yalnız bıraktılar.

Piyer içinden "Bütün bunların böyle olması lâzımdı, başka türlü olamazdı, diyordu. Bunun için, iyi mi oldu kötü mü? diye düşünmekten bir şey çıkmaz. İyi oldu, çünkü olup bitti, artık azaplı düşünce kalmadı."

Piyer susarak nişanlısının elini tutuyor, onun kalkıp-inen güzel göğsüne bakıyordu.

Yüksek sesle :

— Elen! dedi, ve durdu.

"BÖyle zamanlarda bilhassa bir şeyler söylenir/' — diye düşünüyordu, fakat böyle zamanlarda bilhassa söylenen şeyi bir türlü ha-tırhyamıyordu. Elen'in yüzüne baktı. Elen ona doğru yaklaştı. Yüzü al al olmuştu.

— Ah, şunları çıkarın., şey şunları... Gözlüklerini gösteriyordu.

Piyer gözlüklerini çıkardı, gözleri gözlük-

HAR3 VE SULH

lerini çıkaran insanların gözlerindeki malûm acayıplıktan başka üstelik korkulu bir sorguyla da bakıyordu. Elen'in elini eğilip öpmek istedi, fakat o, hızlı, kaba bir baş hareketiyle onun dudaklarını yakaladı, kendisinininkilerle "birleştirdi. Yüzü değişen tatsızca baygınlaşan ifadesiyle, Piyer'i şaşırttı.

Piyer içinden:

"Artık iş işten geçti, her şey bitti, hem onu seviyorum da," dedi.

Böyle zamanlarda söylemesi lâzım gelen şeyi hatırlayarak :

— Je vous aime! dedi, fakat kelimeler ağzından o kadar zavalıca çıktı ki kendi kendinden utandı.

Bir buçuk ay sonra Pier nikahlanmış. Kont Bezuhofların Petersburg'daki, yeniden tamir gören konağına, o zamanlar söylediği gibi, güzeller güzeli bir kadının ve1 milyonların bahtiyar sahibi olarak yerleşmişti.

III

İhtiyar Prens Nikolay Andreiç Boikonski 1805 yıl birinci kânununda Prens Vasili'den, oğlu ile beraber ziyaretine geleceğini bildiren bir mektup aldı. "Ben teftişe çıkıyorum, elbet-

1 Sizi seviyorum.

te ki çok sayın velinimetimi ziyaret etmekten

yüz verstlik bir dönemeç beni alıkoyamaz — diye yazıyordu — Anatol'um yanımdadır, orduya gidiyor; onun da, tıpkı babası gibi, size karşı beslediği derin saygıyı şahsen ifade etmesine müsaade buyuracağınızı ümidetmekte-yim."

I Bu haberi alan küçük Prenses düşüncesizce :

— İşte Mari'yi görüp göstermeye lüzum-. kalmadı, istekliler kendilerinden bize geliyor., dedi.

Prens Nikolay Andreiç yüzünü buruşturdu, bir şey söylemedi.

Mektubun alınmasından iki hafta sonra., bir akşam, önden Prens Vasili'nin adamları., ertesi gün de oğlu ile beraber kendisi geldi.

İhtiyar Boikonski öteden beri Prens Vasi* H'nin karakteri hakkında yüksek bir kanaat beslemiyordu, hele son zamanlarda Pavel ve Aleksandr'm yeni saltanatları devrinde Prens Vasili rütbe ve mevki almakta böyle ileri gittikten sonra. Şimdi de mektuptaki imadan, ve küçük Prensesten işin aslını öğrendikten sonra Prens Vasili hakkında beslediği pek de yük* sek olmıyan kanaat, Prens Nikolay Andreiç'in ruhunda düşmanca bir istihfafa çevrilmişti» Ondan bahsederken boyuna genzini temizliyor-

4u. Prens Vasili'nin geldiği gün Prens Nikolay Andreiç'in canı çok sıkındı, hırçında Prens Vasili geliyor diye mi canı sıkındı, yoksa ca-tii sıkın olduğu için mi Prens Vasilinin gelmesinden bilhassa memnun değildi? Neden olursa olsun, fakat, canı sıkındı; Tihon, mimara, raporunu vermek üzere prensin yanma yıkmamasını daha sabahtan tavsiye etmişti.

— Duyuyor musunuz? nasıl yürüyor? — diye Tihon prensin ayak seslerine mimarın dik-îtatini çekmişti. — Topuklarını yere vura vura yürüyor. Bunun ne demek okluğunu biz biliriz.

Bununla beraber her vakit olduğu gibi prens yakası samur kadife kürkü, aynı örnek şapkasiyle saat dokuzda gezmeye çıktı. Bir .gün önce kar yağmıştı. Prens Nikolay Andreiç'in yürüdüğü, portakallığa giden dar yol temizlenmişti. Süpürülmüş karların üstünde süpür-;ge izleri görölüyordu, dar yolun iki tarafınca .giden gevrek kar kümesine bir kürek saplanmıştı. Sessiz, somurtkan bir halde Prens portakallığı, hizmetçi odalarını, müstemilâtı geçti.

Kendisine eve kadar refakat eden ve yü-:ziyle, hareketleriyle tıpkı efendisine benziyen .saygı değer kâhyasına sordu :

— Kızakla geçmek kabil mi?

— Kar derin, ekselans, ben geçidi süpür-snelarını emretmişim.

Prens başını eğdi, sahanlığa yaklaştı:

"Yarabbi çok şükür, — diye kâhya düşündü, — fırtına uzaklaştı."

— Geçmek zor oluyordu, ekselans, — diye kâhya ilâve etti. — Söylendiğine göre, ekselans, bir nazır, ekselansınızı ziyaret buyuru-

J1 yormuş.

Prens, kâhyaya döndü, çatılmış kaşlarla-gözlerini ona dikti, sert, keskin bir sesle :

— Ne? Nazır mı? Hangi nazır? Kim sana. böyle bir emir verdi? Prens için, benim kir zım için temizlik yapmadınız da nazır için yaptınız ha? Burada nazır filân yok! dedi.

— Ekselans, ben öyle zannettim ki...

— Sen zannettin! — Prens kelimeleri gitgide daha çabuk, daha rabıtasız söyliyerek haykırdı. — Sen zannettin... Haydutlar. Haylazlar!... Sana zannetmeyi Öğretirim! — sopasını kaldırarak Alpatıç'a doğru salladı. Eğer kâhya, elinde olmayarak sakımmasaydı sopa çarpacaktı. Prens hâlâ çabuk çabuk bağırıyordu. — Zannetmiş! Haylazlar! — Fakat sopadan sakınmakla gösterdiği küstahlıktan kendi de korkan Alpatıç'm prene yaklaşıp önünde dazlak kafasını itaatle eğmesine rağmen, yahut belki de: bilhassa bundan dolayı Prens : "Haylazlar., yolu tekrar kapatın!" diye bağırmakta devam, ettiyse de sopasını bir daha kaldırmadı, hız-

40

I

la odasına döndü.

/

Prens canı sıkın olduğunu bilen Prenslesle Mile Bourienn, sofra başında duruyor, Mile Bourienne "Ben hiçbir şey bilmiyorum, hen her zamanki gibiyim." diye aydınlık yüziyle, Prensles Mari solgun, korkulu, yere inik gözleriyle onu bekliyorlardı; Prensles Mariya'ya €n zor gelen şey böyle zamanlarda Mile Bourienne gibi hareket etmek lâzım olduğunu bildiği halde bunu yapamamasıydı. Öyle sanıyordu ki: "Hiçbir şeyin farkında değilmişim gibi hareket edersem kendisiyle ilgilenmediğimi zannedecek, benim de canım sıkılıyormuş, keyfim yerinde ldeğilmiş gibi yaparsam (şimdiye kadar olduğu gibi) surat astığımı söyleyecek" v. s.

Prens, kızının korkulu yüzüne baktı., homurdandı.

— Geveze., yahut budala!., diye söylendi.

Sofrada bulunmayan küçük prensesi düşünerek içinden : "Öteki de yok! dedikoduyu yapmışlar," dedi.

— Prensles nerede? — diye sordu — Saklanıyor mu?

Mile Bourienne sevinçli sevinçli gülümsi-yerek cevap verdi:

— Biraz rahatsızca da, odasından çıkmıyor. Vaziyeti dolayısıyla bu gayret tabî.

Prens :

— Hım! hım! kh! kh! — diye homurdanarak sofraya oturdu.

Tabağı temiz bulmadı, bir lekeyi gösterdi, tabağı fırlattı. Tihon yere düşmeden taba-ğı yakaladı, büfeciye verdi. Küçük Prenses rahatsız değildi, fakat Prensten öyle önüne geçilmez bir surette korkuyordu ki canı sıkkin olduğunu duyunca odasından çıkmamaya karar vermişti.

Mile Bourienne'e :

— Çocuk için korkuyorum, — demişti, — Allah bilir korkudan neler olur.

Küçük prenses zaten Lisi'ye Gori'de ihtiyar prense karşı arasız bir korku ve. soğukluk hissi içinde yaşıyordu, fakat korkusu o kadar üstün geliyordu ki bu soğukluğun farkında olmuyordu. Soğukluk hissini Prens de duymaktaydı; fakat bu his, duyduğu istihfaf hissiyle bastırılmış bulunuyordu. Lisiye Goride yaşamak zorunda kalan Prenses, Mile Bourienne'i bilhassa sevmişti. Günlerini onunla geçiriyor, odasında gecelemeğini ondan rica ediyor, onunla kaynatasını konuşuyor ve çekiştiriyordu.

Mile Bourienne pembecik elleriyle beyaz peçeteyi açarken:

— Il nous arrive du monde, mon prince,, dedi.Son excellence le Prince Kouragine avec son fils, a ce que j'ai entendu dire¹ diye sordu.

Prens, onuruna dokunulmuş gibi:

— Hım., bu excellence çocuğun biridir... Onu memur tâyin ettiren de benim — dedi, — oğlu ne diye geliyor, anlamıyorum. Prenses. Lizaveta Karlovna, prenses Mariya belki bilirler. Ben oğlunu niçin buraya getirdiğini bilmiyorum. Bana lâzım değil... Kıpırmızı kesilen kızma baktı:

— Hasta mısın ne? Yoksa demin o budala Alpatıç'ın söylediği gibi nazır korkusu mu?

— Hayır, mon pere².

Mile Bourienne lâfı münasebetsiz bir yerinden açmış olmasına rağmen susmamış, portakallığa, yeni açan bir çiçeğin güzelliğine dair gevezelğine devam etmişti, prens ds çorbadan sonra yumuşamıştı.

Yemekten sonra gelinine gitti. Küçük prenses küçük bir masanın başında oturuyor, oda hizmetçisi Maşa ile lâf atıyordu. Kaynatasını görünce rengi uçtu.

1 Bize misafir geliyor, Prens. Duyduğuma göre, oğlu ile birlikte ekselans Prens Kurağın.

3 Babacığım. ; :v.

Küçük Prenses çok değişmişti. Şimdi güzel olmak şöyle dursun âdeta çirkindi. Yanakları sarkmış, dudakları yukarı kalkmış, gözleri aşağı doğru çekilmişti.

Prensin, sıhhatini sormasına karşı:

— Şöyle bir ağırlık duyuyorum, diye ce-i,vap verdi.

* — Bir şey istiyor musun?

— Hayır, merci, mon pere¹

— Eh, pekâlâ.

Odadan çıktı, hizmetçilerin odasına girdi. Alpatıç oradaydı, başını eğmiş duruyordu.

— Yol kapatıldı mı?

— Kapatıldı, Ekselans, Allah aşkına bu bir defalık aptallığımı af buyurun.

Prens onun sözünü kesti, zoraki bir gülüşle güldü :

— Peki, peki.

Elini uzattı, Alpatıç öptü, Prens odasına girdi.

Akşam üstü Prens Vasili geldi. Onu uşak-îarla arabacılar preşpekt'âe (ağaçlık yola böy-üe diyorlardı) karşıladılar; bağrışıp çağrışarak eşyalarıyla kızağını, mahsustan tekrar karla

1 Teşekkür ederim babacığım.

kapanan yolun üzerinden evin bir kanadına doğru görüldüler.

Prens Vasili ile Anatola ayrı ayrı odalar hazırlanmıştı.

Anatoî mintanını çıkarmış, elleri kalçasında gülümsiyerek iri, güzel gözlerini dikip bir köşesine dalgın dalgın baktığı bir masa başında oturuyordu. O bütün hayatım artsız arasız bir eğlence sayardı ki, bunu, birisi onun için her nedense düzenlemeyi üzerine almış bulunuyordu. Şimdi şu şiret ihtiyarla çirkin mirasçısını ziyaret edişine de aynı gözle bakıyordu. Kendi tahminine göre bütün bu işler gayet iyi, eğlenceli olabilirdi. Anatol "kız bu kadar zengin olduktan sonra ne diye evlen-memeli? Zenginlik hiçbir şeye mâni değildir."

— diye düşünmekteydi.

Alışkın olduğu bir ihtimam ve itina ile tıraş oldu, kokular süründü; doğuştan yumuşak ve muzaffer edasiyle güzel başını dik tutarak babasının odasına girdi. Prens Vasilinin yanında iki oda uşağı onu giydirmeye uğraşıyor, kendisi heyecanla etrafına bakmıyordu^ içeri giren oğluna: "Ha şöyle, tam istediğim gibisin," demeye getirerek neşeyle başını salladı.

Anatol, yolda birçok defalar konuşulmuş bir bahse devam eder gibi:

— Sahi, şakayı bırakın babacığım, kız çok mu çirkin? Ha? diye Fransızca sordu.

— Saçmalama, asıl iş, ihtiyar Prense karşı akıllı, saygılı davranmaya çalışmandadır.

Anatol:

— Eğer azarlamaya başlarsa, giderim, —

İ «dedi. — Ben böyle ihtiyarlara tahammül edemem. Ha? .

— Bütün istikbalinin bu işe bağlı olduğunu unutma.

Bu esnada hizmetçi kızların odasında, oğlu ile beraber bir nazırın geldiği bildirilmekle kalmamış, her ikisinin de dış şekilleri tafsi-lâtiyle çizilmiş bulunuyordu. Prenses Mariye odasında yalnızdı, iç heyecanını gidermeye boş yere uğraşıyordu.

"Ne diye yazdılar? Niçin Liza bana bundan bahsetti? Böyle şey olamaz kil — diye aynaya göz atarak kendi kendine konuşuyordu.

— Misafir odasına nasıl çıkacağız? Hoşuma

gitse bile ben ona kendimi olduğum gibi gösteremem ki."

Yalnız babasının bakışlarını düşünmek bi-ie onu dehşete düşürüyordu.

Küçük Prensesle Mile Bourienne nazır oğ-

IP

lunun nasıl al yanaklı, kara kaşlı bir erkek güzeli olduğuna, babacığının merdivenleri çıkmakta nasıl zorluk çektiğine, halbuki kendisinin üçer üçer, basamakları, bir kartal gibi atlıyarak nasıl onun peşince seğirttiğine dair oda hizmetçisi Maşa'dan bütün gerekli haberleri almışlardı.

Bu haberleri alır almaz da Mile Bourienne— le küçük Prenses ta koridordan işitilen heyecanlı seslerle konuşarak Prensesin odasına girdiler.

Küçük Prenses ağır karniyle yuvarlanı yuvarlana gelip kendini koltuğa bırakarak:

—Üs sont arrives, Marie1, biliyor musunuz? dedi.

Artık sabahki blûziyle değildi, en iyi elbiselerinden birini giymişti, saçlarını ihtimamla toplanmıştı. Ama yüzündeki heyecan da, onun çökmüş hatlarını ve yüzünün mecalsiz-halini gizliyemiyordu. Ne kadar çirkinleştiği, ekseriya Petersburgda sosyetelerde taşıdığı bu. tuvaletle bir kat daha belli oluyordu. Mile Bourienne'de de taze, şirin yüzünü bir kat daha çekici yapan farkedilmez bazı tuvalet y&-nilikleri peyda olmuştu.

— Eb bien, et vous restez cornme vous l'etes, cbere princesse — dedi. — On va venir annoncer, que ces messieurs sont atı salon, il faudra descendre, et vous ne faites pas un petit brin de toilette¹.

Küçük Prenses koltuğundan kalktı, çingırağı çalarak oda hizmetçisini çağırdı, telâşla, "«neşeyle Prenses Mariya için süs icat ve tatbik etmeye koyuldu. Prenses Mariya kendisine seçilen nişanlının gelişinden heyecan duyduğu için izzetinefsinin kırıldığını hissediyor, bunun başka türlü olabileceğini her iki dostunun da tahmin etmemeleri büsbütün gücüne gidiyordu. Hem onlar için, hem de kendisi için nasıl üzüldüğünü onlara söylemek bu heyecanım açığa vurmak demektir; bundan başka, süslenmesi için yapılan teklifi kabul etmemek uzun uzadıya alaylara, ısrarlara sebeb olacaktı. Kızardı, güzel gözleri dumanlandı, yüzü pençe pençe oldu, yüzünde ekseriya görünen o sevimsiz mazlum ifadeyle kendini Mile Bourienne ve Liza'nın iradesine bıraktı. Her iki kadın da tamamiyle samimî olarak onu güzelleştirmeye çalıştılar. O kadar çirkindi ki hiçbirisinin aklına onunla rekabet etmek gelemezdi. Bun-

Geldiler, Mari.

1 Peki ama, üstünüzü değiştirmeyecek misiniz aziz prenses? Neredeyse, bu bayların salonda beklediklerini haber verirler, inmek lâzım gelecek, halbuki sizde hiçbir hazırlık yok.

48

49'

dan dolayı tamamiyle samimî olarak süsün yüzü güzelleştirdiği hakkında kadınların taşıdığı o sâf katî kanaatle onu giydirmeye başladılar» Liza uzaktan, yandan Prensese bakarak.

— Hayır, doğrusu ma bonne amie', bu

elbise güzel değil, dedi, söyle de şu sendeki masakayr versinler. Öyle ya! Kim bilir, belki de alının yazısı belli olacak. Hayır, bu çok açık renk, güzel değil, hayır güzel değil.

Güzel olmıyan elbise değil, prensesin yüzü, bütün vücuduydu, fakat bunu Mile Bourienne ile küçük Prenses hissetmiyorlardı; onlara hep öyle geliyordu ki, eğer yukarı doğru taranmış saçlara mavi kordelâ takılacak olursa, kahverengi elbiseden mavi bir atkı sar-kıtırarsa, falan filân, her şey güzel olacak. Onlar korkmuş bir yüzü ve korkmuş bir vücudu değiştirmenin kabil olmadığını unutuyorlardı, bundan dolayı da bu yüzün, süsünü, çerçevesini ne kadar değiştirmeye çalışırlarsa çalışsınlar, yine zavallı ve çirkin kalıyordu. İtaatle boyun eğdiği iki üç provadan sonra saçları tepesine taranarak (yüzünü büsbütün değiştirip bozan bir saç tuvaleti), mavi atkısı ve süslü masaka elbisesi giydirilince, küçük Prenses,

1 Aziz dostum.

2 Masaka: Koyu yeşil bir renktir, lüks kumaş*-ların, bilhassa kadifelerin rengi o devirde böyleydi.

Mariya'nın etrafında birkaç defa dolaştı, öteden elbisenin bir kıvrımını küçük elleriyle düzeltti, beriden atkıyı bir kenarından çekti, başını eğerek bir bu yanından, bir öte yanından, onu seyretti.

Ellerini çırpıp azimle :

— Hayır olmadı, — dedi. — Non, Marie,, decidement ça ne vous va pas. Je vous aime

Jkiiieux dans votre petite robe grise de tous les-jours. Non, de grâce, faites cela poür moi¹. Katya, — diye hizmetçiye seslendi, — Prensese gümüşü elbiseyi getir. — Duyacağı o artistçe-sevinçten dolayı önceden gülümsiyerek — Göreceksiniz Mile Bourienne ben nasıl bu işi becereceğim, dedi.

Fakat Katya istenilen elbiseyi getirdiği zaman Prenses Marya hâlâ aynanın karşısında kendi yüzüne bakarak oturmakta, gözlerinde yaşların toplandığını, hıçkırmaya hazırlanan ağzının titrediğini görmekteydi.

Mile Bourienne :

— Voyons, cbere Prİncesse, — dedi, — encore un petit effort³

Küçük Prenses elbiseyi oda hizmetçisinin, elinden alarak Prenses Mariya'ya yaklaştı.

1 Hayır Mari bu size hiç de gitmiyor. Gündelik: gri elbisenizle daha çok hoşuma gidiyorsunuz.

Kuzum, hatırım için bir deneyin bunu.

2 Haydi prenses bir gayret daha.

.750

— Hayır, bu sefer sade, düz, şirin tarafm-*dan tutalım, dedi.

Onun ve Mile Bourienne ile bir şeylere gülen Katya'nın sesleri kuşların şakımasına ben-.iziye neşeli bir cıvıltı halinde birbirlerine ka-.rıştı. Prenses :

— Non, laissez-moi¹ dedi.

Sesi Öyle bir ciddiyet ve acıyla çınladı ki I'kuş cıvıltıları derhal kesildi. Kendilerine açık->.ça ve yalvararak bakan, yaşla, düşünceyle dolu iri, güzel gözlerine baktılar, anladılar ki is-,rar etmek faydasızdır, hattâ zalimcedir.

Küçük Prenses :

— Au moins changez de coiffure, — dedi,

..Mile Bourienn'e dönerek sistemle, —Je vous

.disais, — dedi, — Marie a une de ces figures,

auxquelles ce genre de coiffure ne vas pas du

tout. Mais du tout, du toigl Changez de grace¹.

— Laissez-moi, laissez-moi, tout ça mest parfaitement egal, — diye göz yaşlarını zor tutan bir ses cevap verdi³.

1 Hayır bırakınız beni.

2 Hiç olmazsa saç tuvaletinizi değiştirin. Ben -size söylemişim, Marinin yüzüne bu çeşit saç hiç

gitmez. Ama hiç gitmez, hiç. Değiştirin kuzum.

3 Bırakın beni, bırakın beni, benim için hepsi vbir.

5^

Prenses Manyanın bu haliyle her zamankinden daha beter, daha çirkin olduğunu Mlle-Bourienne ile küçük prenses kendi kendilerine itiraf etmek zorunda kaldılar, fakat artık iş isten geçmişti. O, bildikleri bir ifadeyle, düşünceli, kederli bir ifadeyle kendilerine bakıyordu. Bu ifade onlara Prenses Mariya'ya kor-j ku telkin etmiyordu. (Zaten o bu hissi hiçbir-1 zaman telkin etmemişti.) Fakat, biliyorlardı' ki yüzünde bu ifade belirlediği zaman o artık: susmuştur, kararından dönmiyecektir.

Liza :

— Vous cbangerez, n'est-ce pas?¹ dedi.-. Prenses Mariya hiçbir cevap vermeyince de Liza odadan çıktı.

Prenses Mariya bir başıma kaldı. Lizannx istediğini yerine getirip saçının biçimini değiştirmek şöyle dursun aynada kendisine bir' göz bile atmadı. Ellerini, gözlerini indirmiş,, bezgin, sessiz oturuyor, düşünüyordu. Gözlerinin önüne, birdenbire onu büsbütün başka, bahtiyar bir dünyaya alıp götüren bir koca, bir erkek, kuvvetli, üstün, anlaşılmaz, çekici bir varlık geldi. Çocuğu — tıpkı dün akşam süt-ninenin kızımda gördüğü gibi — göğsü üstünde gözlerinin önüne geliyordu. Kocası ayakta^ duruyor, ona, çocuğa muhabbetle bakıyordu..

Değiştireceksiniz değil mi?

'52

"Hayır, bu mümkün değil, ben çok çirkinim," -diye düşündü.

Kapıdan oda hizmetçisi seslendi:

— Çaya buyurun, Prens şimdi geliyor.

Silkindi, düşündüğü şeylerden korktu, vaşağı inmeden önce kalktı, dua odasına girdi, siyah yüzü bir kandille aydınlanan kocaman "bir kurtarıcı tasvirine gözlerini dikerek karşısında elleri kavuşmuş, birkaç dakika durdu. Prenses Mariya'nın ruhunda ıstıraplı bir şüphe vardı. Acaba aşk saadeti: erkeğe karşı dünyevi bir aşk onun için mümkün müydü? Evlenmeye .ait düşüncelerinde Prenses Mariya aile saadetine de, çocukların da, hülyasını kurardı, fakat başlıca en kuvvetli, gizli hülyası dünyevi aşka ait olanıydı. Bu his kuvveti endi kçe o bunu başkalarından, hattâ kendi kendinden de gizlemeye uğraşıyordu. "Allahım, — dedi, !— :yüreğindeki bu şeytan düşüncelerin nasıl yeneyim? Senin iradeni rahatça yerine getirmek /için bu kötü düşüncelerinden nasıl ebediyen kurtulayım?" Bu suali sorar sormaz. Allah -ona, onun yüreği

içinde cevap verdi : "Kendin için hiçbir şey isteme, arama, heyecanlanma, haset çekme, insanların geleceği, senin kaderin, senin için meğhul kalmalıdır, fakat öy-
-îe yaşa ki, her şeyi karşılamaya hazır buluna-"Sm. Eğer Allah seni evlilik vazifeleriyle denemeyi isterse onun bu iradesini yerine getirme-

53*

ye hazır ol." Bu teselli verici düşünceyle (fakat yine de dünyevi ve memru hülyasının gerçekleşmesi ümidiyle) Prens Mariya içeri çekerek haç çıkardı, ne elbisesini, ne saç tuvaletini, ne de içeri nasıl girip ne söyleyeceğini. düşünmiyerek aşağı indi. İradesi olmaksızın insanın başından tek kıl bile düşürmiyen Allahın takdiri yanında bütün bunların ciddî ne-. değeri olabilirdi?

IV

Prens Mariya içeri girdiği zaman, Prens Vasili oğliyle beraber misafir odasında küçük Prens ve Mile Bourienne ile konuşuyordu. O, topuklarını vura vura, ağır yürüyüşle içeri girince erkeklerle Mile Bourienne ayağa kalktılar, küçük prenses onu erkeklere göstererek : "Voilà Marie!" dedi. Prens Mariya hepsini gördü, hem iyice gördü. Onu görür görmez bir an ciddileşen, sonra hemen gülümsiyen Prens Vasili'nin çehresini ve üzerlerinde uyandırdığı intibai merakla misafirlerin yüzünde okuyan küçük prensesin yüzünü gördü. Her zamandan ziyade heyecanlı bakışlarını onun üzerine dikmiş olan kurdelh güzel yüzlü Mile Bourienne'i gördü; fakat onu görmedi, yalnız, odaya: girdiği zaman kendisine doğru gelen büyük, aydınlık, harikulade bir şey görmüştü. Onat

1 İşte Mariya.

.54

ilk önce Prens Vasili yaklaştı, Mariya elinin -üzerine eğilen dazlak başı öptü, sözlerine cevap vererek, bilâkis Kendisim çok iyi hatırla--dığını söyledi. Sonra Anatol yaklaştı. Mariya hâlâ onu göremiyordu, sadece elini kuvvetle tutan yumuşak bir el hissetti, üstüne güze], .kumral saçlar yapışık beyaz bir alına hemen .hemen dokundu. Ona bakınca güzelliğine hayran oldu. Anatol sağ elinin baş parmağını üniformasının çözüp bir düğmesine geçirmiş, göğsünü öne, sırtını arkaya vermiş boştaki ayağını sallıyarak, başını hafifçe eğip Prensese, bes-"belli, katiyen onu düşünmiyerek, hiçbir şey söylemeden, neşeyle bakıyordu. Anatol konuş-:xnada ne buluş kabiliyetine malikti, ne hazır - cevaptı ne de belagat sahibiydi fakat buna karşılık onda kibar âlemi için değerli olan bir telâşsızlık, hiçbir şeyle değışrmiyen bir emniyet vardı. Kendine güvenmiyen insan ilk tanışma anlarında susar, bu susuşun hoş kaçmadığını anlar, bir şeyler ftulup söylemeye kalkışır, işi de berbadeder; fakat Prensesein saç "tuvaletine neşeyle bakarak Anatol susuyor, ayağını sallıyordu. Daha uzun zaman böyle ra-That susabileceği de belliydi. Sanki bu hali ile : "Eğer bu susuştan hoşlanmıyan varsa, kendisi konuşsun, benim canım istemiyor," diyordu. Bundan başka Anatol'un kadınlarla münasebetinde, kadınlarda merak, korku, hattâ aşk myandırmakta yekta bir tavır vardı; kendi üs-

55:

tünlüğünün istihfaflı idrakinden gelen bir tavır. O sanki haliyle onlara: "Bilirim, sizi bilirim, sizinle uğraşmaya ne lüzum var? Böyle yapsam ne kadar sevinirdiniz!" derdi. Belki, de kadınlara rasladığı zaman böyle bir şey düşünmezdi, (hattâ düşünmediği de muhakkak,, çünkü umumiyetle az düşünürdü,) fakat hali,, Javırlan böyleydi. Prensese bunu sezdi, onu kendisiyle meşgul etmeyi düşünmeye bile yeltenmediğini ona "göstermek istiyormuş gibi ihtiyar Prense döndü. Küçük prensesin sesceğizi. ve beyaz dişleri üstünde kımıldanan tüylü du-dakcıklan, sayesinde, konuşma heyecanlı, umumi bir hal aldı... Küçük prenses Prens Vasili'yi ekseriya geveze, neşeli insanlarda görülen şakacı bir eda ile karşıladı, bu hal, kendisine bu.. şekilde davranılan insanla davranan arasında.. çoktan beri mevcut şakah, neşeli ve çoğu herkes tarafından bilinmiyen eğlenceli hâtıraları. icabettirir halbuki Prens Vasili'yle küçük prenses arasında böyle bir hâtıra da yoktu. Prens Vasili bu edayı memnunlukla benimsedi; küçük prenses bu hiçbir zaman olmamış gülünç; maceraların hâtıraları içine hemen hemen tanımadığı Anatol'u hâtıraları içine hemen hemen tanımadığı Anatol'u da sokmuştu. Mille-Bourienne de bu müşterek hâtıraları

paylaşıyordu, hattâ Prens Mariya bile bu neşeli hâtıralara sürüklendiğini memnurlukla hissediyordu.

....
56

Küçük prenses, Prens Vasiliye, tabîî Fransızca olarak :

— İşte hiç olmazsa şimdi biz sizden iyice ifaydalıyoruz, aziz Prens, — dedi Annette'm ,gece toplantılarında olduğu gibi değil, orada her zaman çabuk kaçardınız. Cette cbere An-«nette? hatırlıyor musunuz?

— Ha, Annette'm yaptığı gibi bana politikadan konuşmaya zorlamıyacaksınız ya!

— Ya bizim çay masacığımız?

— Ah, evet!

— Siz niye hiç Annett'e gelmediniz? — İdiye küçük prenses Anatol'a sordu. — Ha, biliyorum, — diye gözünü kırparak ilâve etti. — Kardeşiniz, Ippolit bana sizin işleri anlatmıştı. Ah sizi ah! — Parmağıyle onu tehdideUi.

— Daha Paristeyken marifetlerinizi biliyordum!

Prens Vasili (oğluna dönerek ve küçük prensesin de kolunu sanki o kaçmak istiyormuş da kendisi onu güçbelâ alıkoymaya muvaffak olmuşmuş gibi, tutarak.) :

— Peki ama, İppolit sana söylemedi mi-

— dedi, — Peki o sana kendisinin şirin, bir prenses için nasıl yanıp kül olduğu-

1 O aziz Annette'i.

57

nu ve onun nasıl kendisini mettait a la porte,1 söylemedi mi?

— Ob! C'est la perle des jemm.es, prin-İcesse!2 — diye prensese hitabetti.

Paris lâfı edilir edilmez Mile Bourienne de hâtıralariyle umumi konuşmaya karışmak fiisatını kaçırmadı.

1

Anatol'un Pariste çok mu kaldığını, bu şehrin hoşuna gidip gitmediğini sormaya cesaret etti. Anatol büyük bir memnurlukla Fransız kızına cevap verdi, gülümsiyerek, ona bakarak vatani hakkında onunla konuştu. Güzel Bourienne'i görünce Anatol burada Lısıye Gori'de canının sıkılmıyacağına hükmetmişti. "Hiç de fena değil! — diye onu süzerek düşünüyordu, — Hiç de fena değil bu demoiselle de compagne*.

Bana vardığı zaman bunu yanma alır ümidindeyim. — diye düşünüyordu, — la petite est genûlle,1"

İhtiyar prens kaşları çatık, ne yapacağını tasarlıyarak yazı odasında acele etmeden giyinmekteydi.

"Misafirlerin gelişi onu öfkelenmişti. "Prens Vasili'yle veledinden bana ne? Prens Vasili kendini beğenmişin, boş herifin

1 Kapı dışarı ettiğini.

2 Prens, kadınların incisidir.

3 Nedime.

* Şirin şey bu küçük.

58

biri, oğluna gelince o da malın gözü olmalı '„, diye kendi kendine homurdandı. Onu öfkelen diren şey, halledilmiyen, daima yatıştırılan ve ihtiyar prensin her zaman kendini aldattığı bir meselenin bu misafirlerin gelişiyle ruhunda canlanmasıydı. Mesele şundan ibaretti : Prens Mariya'dan ayrılmaya, onu kocaya vermeye bir gün olup karar verecek mi? Hakkaniyet üzere cevap vereceğini, hakkaniyetin ise hislerinden ziyade sürdüğü hayat tarzının aleyhine çıkacağı önceden bildiği için Prens-bu suali hiçbir zaman açıkça kendine sormaya cesaret edememişti. Prens Nikolay Andreiç: için Prens Mariya'sız — görünüşe bakılırsa onu az takdir ettiği halde — hayat imkânsız bir şeydi. "Hem niçin evlensin? — diye düşünüyordu. — Her halde bedbaht olacak. Liza; işte Andrey'e vardı, (şimdi ondan iyi koca bulmak güç galiba), talihinden memnun mu; sanki? Severek onu kim ajır? Çirkin, becerik-siz. Onu zenginliği için, muhiti için alacaklar. Sanki ihtiyar kız olarak yaşanılmaz mı? Daha bahtiyar olurdu!" Prens Nikolay

Andreïç giyinirken böyle düşünüyordu, bununla beraber geriye bırakılan meselenin derhal halli lâzımdı. Prens Vasili oğlunu besbelli kızı istemek niyetiyle getirmişti, her halde bugün yahut yarın açık bir cevabı istiyecekti. İsim, içtimai mevki oldukça yerinde. "Ne yapalım, ben razıyım; — diye kendi kendine söylendi, — fakat yeter

59

"İki kıza lâîk olsun. Onu da göreceğiz."

— Bunu da göreceğiz işte, — diye yüksek sesle tekrarladı, — bunu da göreceğiz.

Sonra her zamanki gibi dinç adımlarla misafir odasına girdi, oradakilere süratle göz gezdirdi, hem küçük prensesin elbise değiştir-miş olduğunu, hem Bourienne'in kurdeîâciği-m, hem Prenses Mariya'nın beraber saç tuvaletini, hem Bourienn ile Anatolun gülümse-melerini, hem de kendi prensesçığının umumi konuşmada bir başına kaldığını gördü. "Aptalca giyinip kuşanmış! — diye kızına Öfkeyle göz atarak düşündü. — Utanmıyor: herifin lona aldırıldığı bile yok!"

Prens Vasili'ye yaklaştı.

— Merhaba, merhaba, gördüğüme memnun oldum.

— Aziz bir dost için yedi verslik yol, yol değildir, — diye Prens Vasili her zamanki gibi çabuk çabuk, kendinden emin, teklifsizce «*!-!» söze başladı. — İşte benim ikincisi, onu sev-menizi, korumanızı dilerim.

Prens Nikolay Andreïç, Anadolu süzdü.

— Aslan gibi, maşallah aslan gibi! — de-ldi, — Haydi bakalım gel Öp! Ve yanağını uzat-öÖ

Anatol, ihtiyarı öptü, sakın sakın babasının anlattığı münasebetsizliklerden birini hemen yapacak mı diye ona baktı.

Prens Nikolay Andreïç her zamanki yerine, divanın köşesine oturdu, Prens Vasili için de bir koltuğu kendine doğru çekti, yer gösterdi, siyasi işler, havadisler hakkında ona sualler sormaya koyuldu. Prens Vasilinin anlattıklarını dinliyor görünüyor, fakat boyuna. Prenses Mariya'ya bakıyordu.

— Demek artık Potsdam'dan yazıyorlar?

— diye Prens Vasilinin son sözünü tekrarladı, sonra birdenbire ayağa kalkarak kızma yaklaştı.

— Sen misafirler için böyle süslendin ha?

— dedi, — Güzel, çok güzel, misafirler için yeni bir baş tuvaleti yapmışsın, ama, ben sana misafirlerin yanında söylüyorum ki bir daha bana sormadan kılık kıyafet değiştirmeye kalkışma.

— Kabahat bende, mon pere. — diye Küçük Prenses kızarak araya girdi.

Prens Nikolay Andreïç gelininin Önünde: topuklarını birbirine vurdu, eğilerek:

— Siz dilediğinizi yapabilirsiniz, — dedi*

— fakat onun kendisini çirkinleştirmeye ihtiyacı yok, zaten nasıl olsa çirkin.

61

Ağhyacak dereceye getirdiği kızma artık bir daha dikkat etmiyerek tekrar yerine otur-ldu.

Prens Vasili :

— Bilâkis, bu saç tuvaleti Prensese çok yakışmış, dedi.

— Eee apbap, genç prens, adın neydi? — Vdiye Prens Nikolay Andreïç, Anatola döndü,

— buraya gel konuşalım, tanışalım.

Prens Anatol, "İşte pandomima başlıyor,"

— diye düşündü, gülümsiyerek ihtiyar prensin yanına oturdu.

Anatol'u yakından, dikkatle süzen ihtiyar sordu :

— Bak, ne diyeceğim : sizin ahbap, tahsilinizi Avrupada yaptığınızı söylüyorlar. Alfabeyi diyakostan öğrenen babanla benim gibi değil. Söyleyin bana ahbap, şimdi atlı muhafızda mı hizmet ediyorsunuz?

Anatol gülüşünü zor tutarak cevap verdi:

— Hayır, orduya geçtim.

— Ya; çok iyi, demek azizim, Çara ve vatana hizmet etmek istiyorsunuz? Harb içindeyiz. Böyle babayiğitlerin hizmet etmeleri lâzım. Cephede mi bulunuyorsunuz?

62

63

— Hayır prens, bizim alay henüz iltihak edecek. Ben de... şey meyanındayım. Ben, ne; meyanındayım, baba? diye Anatol gülererek babasına döndü.

Prens Nikolay Andreiç güldü:

— Mükemmel hizmet ediyor, mükemmel. Ne meyanındayım? Ha, ha.

Anatol da daha kuvvetli güldü. Birdenbire Prens Nikolay Andreyeviç kaşlarını çatı. Anatol'a:

— Haydi, git, dedi.

Anatol gülümsiyerek tekrar kadınların yanına gitti.

İhtiyar prens :

— Sen bunları orada, Avrupada tahsil ettirdin, değil mi Prens Vasili? Ha? diye Prens Vasiliye döndü.

— Elimden geleni yaptım, hem size şunu söyleyeyim ki bugünkü tahsil ve terbiye bizimkinden çok iyi.

— Evet, öyle, şimdi her şey başka türlü, her şey yeni usul üzere. Aslan gibi çocuk! Aslan! Haydi benim odaya gidelim.

Prens Vasilinin koluna girdi, onu yazı odasına götürdü.

Prensle başbaşa kalan Prens Vasili ona hemen arzusunu ve emellerini anlattı.

— Ne zannediyorsun? — diye ihtiyar Prens Öfkeyle söze başladı, — Ben onun yakasını bırakmıyor muyum? Ondan ayrılmaz mıyım? Düşündüğü şeye bak! — diye öfkeyle tekrarladı.

— Yarından tezi yok! Yalnız sana şunu söy- Üyeyim, damadımı daha iyi tanımak isterim. Benim prensibimi bilirsin : her şey açık olmalı! Yarın sem'n yanında sorarım : kız razı oldu mu, oğlan burada kalır. Burada kalır, ben onu tetkik ederim. — Prens genzini temizledi

— Varsın kız ona gitsin, benim için hepsi bir! diye oğliyle vedalaşırken nasıl haykırmışsa aynı keskin sesle haykırdı.

Anlayışlı bir muhatabın karşısında kurnazlığa sapmanın lüzumsuzluğuna kanaat getirmiş kurnaz bir insan edasiyle prens Vasili:

— Size açıkça söyleyeyim, — dedi. — Siz insanların ciğerini okursunuz. Anatol bir dâhi değildir. Fakat namuslu, iyi bir çocuk, mükemmel bir oğul, candan bir evlâttır.

— Peki, peki, âlâ, görürüz.

Uzun zaman erkek meclislerinden ayrı yaşamış bekâr kadımların her zaman başına geldiği gibi, Prens Nikolay Andreiç'in evindeki üç kadının üçü de, Anatolun gözükmesiyle şimdiye kadar sürdürdükleri hayatın hayat olmadı-

64

ğın aynı surette hissetmişlerdi. Bütün benlik-lerindeki düşünüş, hissediş, görüş kuvvetleri bir anda on misli çoğalmış, sanki şimdiye kadar karanlıkta geçen hayatları birdenbire, yeni, bol, kudretli bir ışıkla aydınlanmıştı.

Artık Prenses Mariya yüzünü, saç tuvaletini katiyen ne düşünüyor, ne de hatırlıyordu. Belki kocası olacak insanın güzel, açık yüzü onun bütün dikkatini kendine çekmişti. Anatol ona iyi, cesur, iradeli, mert, âlicenap geliyordu. Bundan emindi. Gelecekteki aile hayatına dair binlerce hayal durup dinlenmek-sizin muhayyilesinden geçiyordu. O, bunları kovuyor, gizlemeye çalışıyordu.

"Ona karşı acaba çok mu soğuk davranıyorum? — diye Prenses Mariya düşünüyordu. — Kendimi tutmaya çalışıyorum, çünkü şimdiden, ona çok yakın olduğumu ruhumun derinliğinde hissetmekteyim; fakat o, kendisi hakkında düşündüğüm bütün şeyleri bilemez ki, belki de hoşuma gitmediğini sanıyordu."

Ve Prenses Mariya yeni misafirlere karşı, o kadar uğraştığı halde, sevimli olmayı bece-remiyordu.

Anatol onun hakkında, "La pauvre fille! Elle est diablement laide'." — diye düşünmekteydi.

1 Zavallı kız, dehşetli de çirkin.

HARR VF. St'LH

65

Anatol'un gelişiyle fevkalâde heyecanlanan Mile Bourienne de başka türlü şeyler düşünüyordu. Belirli bir içtimai mevkii olmıyan, ak-rabasız, dostsuz, hattâ vatansız güzel genç kız, elbette ki, bütün hayatını Prens Nikolay An-dreyeviç'in hizmetine, ona kitap okumaya Prenses Mariya'nın dostluğuna hasretmeyi düşünmüyordu. Mile Bourienne, çirkin, giyinmesini bilmez, kaba Rus prenseslerinin yanında, kendisinin üstünlüğünü derhal takdir edecek bir Rus prensini çoktandır beklemekteydi. İşte bu Rus prensi nihayet gelmişti. Mile Bouri-enne'in teyzesinden dinleyip kendisinin tamamladığı bir hikâyesi vardı ki bunu zihninde tekrarlamayı severdi. Bu hikâye, aldatılmış bir genç kızın zavallı anacağı sa pauvre mere¹ gözünün Önüne gelerek kendini bir erkeğe nikâhsız teslim ettiği için onu nasıl azarladığına dairdi. Mile Bourienne hayalinde bu hikâyeyi ona, kendini baştan çıkarana anlatarak sık sık gözleri dolardı. Fakat artık işte o, sahici Rus prensi gelmişti, kendisini götürecektir sonra pauvre mere meydana çıkacak; evlenecekler. Anatol'-la Parise dair konuşurken Mile Bourienne'in kafasında gelecekteki bütün macerası böyle bir şekil almıştı. Mile Bourienne'e hâkim olan hesapta hareket etmek düşüncesi değildi, (ne yapacağını bir dakika bile düşünmemişti,) bü-

Biçare anası.

ifâ

tün bunlar, çoktan beri kafasında hazırdı. Şimdi yalnız, mümkün olduğu kadar çok hoşuna gitmek istediği, hoşuna gitmeye çalıştığı Ana-tol'un meydana çıkmasıyla sadece onun etrafında toplanmış bulunuyorlardı.

Küçük Prenses, boru sesini duyan ihtiyar bir alay beygiri gibi, şuursuzca, gebeliğini unutarak, her hangi bir gizli düşüncesi olmaksızın, zahmetsizce, fakat, hoppaca bir neşeyle dörtlüye kırıtmaya hazırlanıyordu.

Anatol, mûtadı üzere, kendisini kadın meclislerinde kadınların takibinden usanmış bîr insan mevkiine koyduğu halde, şimdi bu üç İcadına yaptığı tesiri görerek gururlu bir sevinç duyuyordu. Bundan başka şirin, tahrik edici Bourienne'e karşı, fevkalâde bir hızla gelişmeye başlayan, kendisini en kaba, en cesur hareketlere sürükleyebilecek, ihtiraslı ve hayvani bir his duymaya başlamıştı.

.

Çaydan sonra toplantı divan odasına geçti, prenesten klavsen çalmasını rica ettiler. Anatol onun karşısında, Mile Bourienne'in yanında dirseğine dayanıp durdu; gözleri gülerek, sevinçle Prenses Mariyaya bakıyordu. Prenses Mariya ıstıraplı, sevinçli bir heyecanla onun bakışlarını üzerinde duymaktaydı. Sevdiği sonat onu en içli, şairane bir dünyaya götürüyor, üzerinde duyduğu bakışlarsa bu dünyayı bir kat daha şairaneleştiriyordu. Anatol'ım

67

bakışları onun üzerine dikiliydi ama ona değil, bu sırada piyanonun altında ayağıyla dokunduğu Mile Bourienne'in küçücük ayaklarının hareketlerine aitti. Mile Bourienne de prensese bakmaktaydı, onun güzel gözlerinde de Prenses Mariya için yeni olan ürkek bir saadet, bir ümit ifadesi vardı.

"Bourienne beni nasıl da seviyor? — diye Prenses Mariya düşünüyordu, — Şimdi ne bahtiyarım, böyle bir dostla, böyle bir kocayla ne kadar bahtiyar olabilirim! Sahiden kocam mı?" diye üzerine hep o aynı bakışın ağırlığını duyarak ve onun yüzüne bakmaya cesaret edemiyerek düşünmekte devam ediyordu. Gece yemekten sonra dağıldıkları zaman Anatol Prensesin elini öptü. Mariya miyop gözlerine yaklaşan bu güzel yüze, nasıl olup da cesaret ettiğini kendisi de bilmeden, dosdoğru baktı. Anatol prenesten sonra Mile Bourienne'in eline uzandı, (bu yakışık almaz bir hareketti, fakat o her şeyi öyle sade, kendinden, emin yapıyordu ki,) Mile Bourienne, kızardı, korkuyla Prenseseye baktı.

"Quelle delicatesses"1 diye prenses düşündü. Yoksa Amelie (Mile Bourienne'i böyle çağırıyorlardı) benim kendisini kıskanacağını, temiz muhabbetini, bana karşı sadakatini tak-

1 Bu ne incelik.

dir edemeyeceğimi mi sanıyor? Mile Bourien-ne'e yaklaştı, onu kuvvetle öptü. Anatol küçük prensesin eline uzandı.

— Non, non, non! Quand votre pere m'e.c-rira, que vous vous conduisez bien, je vous donnerai ma main a baiser. Pas avant¹.

Parmağını kaldırıp Prenses odadan çıktı.

gülümsiyerek küçük

Hepsi dağıldılar, yatağına yatar yatmaz uyuyan Anatol'dan başka o gece hiç kimse uzun zaman uyuyamadı. Prenses Mariya: "Sahiden o benim kocanı mı? Bu yabancı, güzel iyi, yürekli bilhassa iyi yürekli erkek benim kocam mı? _ diye düşünüyordu. Hemen hemen hiçbir zaman duymadığı bir korkuya tutulmuştu. Etrafına bakınmaktan korkuyordu; ona öyle geliyordu ki orada, paravananın arkasında, karanlık köşede birisi duruyor. %Bu birisi o idi; şeytanla o; bu beyaz alınlı, kara kaşlı, kızıl ağızlı erkek. Oda hizmetçisini çağırdı, odasında yatmasını rica etti.

Mile Bourienne o gece boş yere birisini

1 Hayır, hayır, hayır! Babanız bana akıllı uslu hareket etmeye başladığınızı yazdığı zaman elimi öptürürüm size. Daha evvel olmaz.

bekliyerek, kâh birisine gülümseyip, kâh yaptığı hareketten kendisini ayıplıyan pauvre me-rein muhayyel sözleriyle gözleri dolarak kışlık bahçede uzun zaman dolaştı.

Küçük Prenses yatağı iyi yapılmadığı için oda hizmetçisini azarladı. Ne yüzükoyun, ne an üstü yatması kabildi. Bütün vaziyetler kğır, uygunsuz geliyordu. Karnı engel oluyordu. Bilhassa .şimdi her zamankinden ziyade engel oluyordu, çünkü Anatol'un varlığı sanki onu alıp, karnının daha böyle çıkmamış ve her şeyin kendisi için kolay, neşeli olduğu başka zamanlara götürmüştü. Gömlekle, gece baş-lığıyla koltukta oturuyordu. Uykulu ve örgüleri darmadağın Katya bir şeyler mırıldanarak ağır kuştüyü şilteyi üç defadır altüst ediyordu.

— Sana söyledim, hep yamrı yumru, — diye Küçük Prenses söyleniyordu, — uyuya-bilsem memnun olacağım, demek ki kabahat benim değil. — Sesi ağlamaya hazırlanan bir Çocuğunki gibi titremekteydi. İhtiyar prens de uyumuyordu. Tihon, uykusu arasında onun öfkeyle dolaştığını, burnunu çektiğini duyuyordu. İhtiyar prence öyle geliyordu ki kızı yüzünden hakarete uğramıştı. Bu, çok acı bir hakaretti, çünkü kendisine değil, başkasına kendinden çok sevdiği kızmaydı. Bütün bu işi yeniden düşüneceğine.

70

!doğru olan, yapılması gereken neyse onu arayıp bulacağına kendine söz vermişti, ama şimdi kendi kendisini daha çok sinirlendirmekten başka bir şey yaptığı yoktu.

"Rasgele biri önüne çıkıyor : baba da, her şey de unutuluyor, haydi yukarı kata koşuyor, saçlarını tarıyor, kuyruk sallıyor, kendine benzemez bir kılığa giriyor! Babasını başından atmaktan memnun! Benim bunları fark edeceğimi de bilir! Fır... fır., fır... sanki "ben o sersemin yalnız Buryenka'da gözü olduğunu görmüyor muyum (karıyı defetmeli)! Nasıl da bunu anlamıyacak kadar gururu yok! Kendin için gururun yoksa bari benim için olsaydı. Bu budala herifin onu aklından bile geçirmediğini, yalnız Bourienne'e baktığını ona göstermeli. Onun gururu yok ama, ben onun gözünü açarım..."

İhtiyar prens, ona aldandığını, Anatol'un Bourienne'ie oynaşmak niyetinde olduğunu söylerse Prenses Mariya'nın izzetinefsine dokunacağım, kendi dâvasının da (kızından ayrılmamak isteği) kazanılacağını biliyordu, bundan dolayı, bu düşünce üzerine sükûnet buldu. Tihon'a seslendi, soyunmaya başladı.

Tihon, onun zayıf, kuru, ihtiyar, göğsü beyaz kıllı vücuduna gecelik entarisini geçirir-ien o içinden : "Şeytan götürsün hepsini! — diye düşün-

71

dü. — Onları çağıran ben değilim, hayatımı altüst etmeye geldiler. Kaç günlük ömrüm kaldı?" Henüz başı entarinin içindeyken :

— Şeytan alsın! diye söylendi.

Tihon Prens'in bazen düşündüklerini yüksek sesle söylemek âdet olduğunu bilirdi, bun-., dan dolayı, entarinin altından çıkan başın sorgulu, öfkeli bakışlarını sakın bir yüzle karşıladı.

Prens sordu :

— Yattılar mı?

Bütün iyi uşaklar gibi Tihon da efendisinin düşünceleri ne yana çevrilmiştir, sezerdi. Prens Vasiliyle oğlunun sorulduğunu tahmin* etti.

— Yattılar ve ışıklarını söndürdüler, ekselans.

İhtiyar :

— Bana ne... Bana ne... — diye çabuk söylendi, ayaklarını terliklerine, kollarını hırkasına geçirerek üzerinde uyuduğu divana yaklaştı.

MHe Bourienne'îe Anatol arasında konuşulmuş bir şey olmadığı halde romanın, pauvre mere'in, meydana çıkmasına kadar olan birinci kısmında birbirlerini mükemmelen anlamış-

72

îardı, anlamışlardı ki birbirlerine gizlice söylenecek birçok şeyleri vardı. Bunun için de sabah olur olmaz başbaşa kalmak fırsatını aramışlardı. Prens, mûtat saatinde, babasının odasına gidince Mile Bourienne kışlık bahçede Anatolia buluşmuştu.

O gün Prens Mariya babasının kapısına tir tir titreyerek yaklaşmıştı. Ona öyle geliyordu ki mukadderatının bugün tâyin edileceğini yalnız herkes bilmekle kalmıyor, kendisinin bu husuta ne düşündüğünü de herkes biliyor. Hem Tihon'un yüzünde, hem de Prens Vasli'nin, koridorda sıcak su ile rasladığı yerlere eğilen, oda uşağının yüzünde bu mânayı okumuştı.

İhtiyar Prens o sabah kıзма karşı büyük bir muhabbet ve ihtimam gösterdi. Prens Mariya bu ihtimamli hali çok iyi bilirdi. Bu o haldi ki, Prens Mariya aritmetik meselelerini anlamadı diye Prens üzüntüsünden kuru ellerin yumrukleştirerek sıkığı, kalkıp onun yanından uzaklaştığı, yavaş sesle aynı kelme-leri birkaç kere tekrarladığı dakikalarda Prens'in yüzünde belirirdi.

Prens .hemen işi açtı, "siz" diye knuşarak söze başladı.

Zoraki gülümsiyerek :

— Sizin hakkınızda bana bîr teklifte bu-

73

Sundular. — dedi — Zannederim tahmin ediyorsunuz ki, — diye devam etti, — Prens Va-sili'nin buraya gelmesi, yetiştirmesini (Niko-lay Andreyeviç her nedense Anatol'a yetiştirme diyordu,) beraberinde getirmesi benim güzel gözlerim için değil. Dün akşam bana sizin hakkınızda teklifte bulundular. Siz ise benim ^prensibimi biliyorsunuz, bunun için size baş-"İvuruyorum.

Prens sararıp kızarak :

— Sözlerinizi ne mânaya almalı, mon pere? dedi.

— Ne mânaya almahymış! — diye babası öfkeyle bağırdı — Prens Vasili gelini olmam zevkine uygun buluyor, benden, yetiştirmesi için seni istedi. İşte mânası bu. Ne mâ-oaya almalı?! Şimdi ben de sana soruyorum :

Prens yavaşça mırıldandı :

— Ben, sizin bunu nasıl bulduğunuzu bilmiyorum ki, mon pere.

— Ben? Ben? Bana ne? bir tarafa bira-'kın. Kocaya varacak ben değilim. Siz ne diyorsunuz? Öğrenmek istenilen budur.

Babasının bu işe iyi gözle bakmadığını prenses görüyordu, fakat alinyazısı şimdi hal-âedilmezse hiçbir zaman halledilmiyeceği düşüncesi o anda aklına geldi. Tesirleri altında

74

hiçbir şey düşünemediğini, fakat alışkanlıkla-ancak boyun eğbildiğini! hissettiği bakışlara görmemek için gözlerini indirdi.

— Ben yalnız bir şey istiyorum : sizin istediğinizi yerine getirmek, dedi, fakat eğer kendi arzumu söylemek...

Sözünü bitirmeye muaf fak olamadı, Prens-onun sözünü kesti:

— Pekâlâ! — dedi. — Seni cihazınla alacak, bu arada da Mile Bourienne'i ele geçirecek. O karısı olacak, sense...

Prens durdu. Bu sözlerin kızının üstünde yaptığı tesiri farkettili. Başını eğmiş ağlamaya hazırlanıyordu.

— Haydi, haydi, şaka ediyorum, şaka ediyorum, — dedi. — Şunu unutma Prens : ben,, bir kızın istediğini seçmekte tam hakkı olduğu prensipine sadıkım. Seni serbest bırakıyorum. Şunu unutma: hayatının saadeti alacağın kar rara bağıdır. Beni bir yana bırak.

— Ama, mon pere, bilmem ki...

— Fazla konuşma! O emir kulu, yalnız seninle değil, kiminle istersen onunla evlenir; ama sen istediğini seçmekte serbestsin... O-dana git, iyice düşün, birkaç saat sonra bana gel, onun yanında, evet, yahut hayır, de. Bili-

75

yorum dua etmeye başlayacaksın. Pekâlâ, dua et. Fakat daha iyisi düşün. Git.

Prens bir sis içindeymiş gibi sallanarak odadan çıktığı anda o hâlâ :

— evet, yahut 'hayır, evet yahut hayır, evet yahut hayır! diye bağıırıyordu.

J' Mukadderatı tâyin ediliyordu, hem de bahtiyarlıkla tâyin ediliyordu. Fakat babasının Mile Bourienne hakkında söylediğı şey, bu ima, müthiştii. Doğru değil diyelim, fakat ne de olsa bu müthiştii, bunu düşünmemezlik edemiyordu. Hiçbir şey görüp işitmeden dikine yürüyerek fısıltısı onu kendine getirdi. Gözlerini kaldırdı, iki adım Ötede Fransız kızını kucaklamış ona bir şeyler mırıldanan Anatol'u gördü. Anatol güzel yüzünde korkulu bir ifadeyle gözlerini Prens Mariya'ya dikti, Mariya'yi görmemiş olan îville bounenne'u. belini birdenbire bırakmadı.

Anatol'un yüzü sanki: — "Kim var orada? Niçin? Bekleyin!", — eliyordu. Prens Mariya sessizce, onlara bakmaktaydı. Bunu an-hyamıyordu. Nihayet Mile Bourienne bir çiğ-hk kopardı, kaçtı. Anatol Prens Manyanın -önünde, sanki onu bu acayip vaka ile alay etmeye çağırıyormuş gibi, gülümsiyerek eğildi, sonra omuzlarını silkerek dairesine açılan kaya doğru yürüdü.

76

Tihon bir saat sonra Prens Mariya'yi çağırmaya geldi. Onu prensin yanına davet etti. Prens Vasili Sergeic'in de orda bulunduğunu söyledi.

Tihon geldiğı zaman Prens kendi odasında, divanda oturuyor, ağılıyan Mile Bouri-enne'i kucağında tutuyordu. Prens Mariya hafif hafif onun başını okşuyordu. Prens güzel gözleri bütün o eski sakinliği ve ışıltıla-riyle Mile Bourienne'in şirin, küçücük yüzüne tatlı bir sevgi ve merhametle bakıyordu. Mile Bourienne:

— Non, Princesse, je suis perdue pour toujours dans votre cœur¹, — dedi.

— Pourquoi? Je vous aime plus que ja-mais, — diyordu Prens Mariya, — et je tâc-berai de faire tout ce qui est en mon pouvois pour votre bonheur.²

— Mais vous me meprisez. Vous si pure, vous ne comprendrez jamais cet egarement de la passion. Ab, ce 11'est que ma pauvre mere³...

1 Hayır Prens, gözünüzden ebediyen düştüm.

2 Neden? Sizi her zamandan ziyade seviyorum ve saadetiniz için elimden geleni yapacağım.

3 Ama benden tiksiniyorsunuz; siz ki o kadar temizsiniz, bu ihtiras şaşkınlığım hiçbir zaman anlayamazsınız. Ah! ancak zavallı anlıyorum...

77

— Je comprends tout¹. — diye Prens Mariya kederle gülümsiyerek cevap verdi. — Müsterih olun, dostum. Ben babama gidiyorum, dedi, çıktı.

Prens Mariya içeri girdiği zaman Prens Vasili dizleri yukarda, enfiye kutusu elinde, -fevkalâde bir hassasiyet içindeymiş, bu hassasiyetine kendisi de acıyor, bu haliyle kendisi de alay ediyormuş gibi, yüzünde rikkatli bir gülümsemeyle oturuyordu. Birdenbire bir tutum enfiye çekti ve ayağa kalkıp Manyamın iki elini tutarak :

— Ab, ma bonne, ma bonne, — dedi, içini çekerek, ilâve etti, — Le sort de mon fils est -en vos mains. Decidez, ma konne, ma cbere, lma douce Marie, que j'ai tou jour s ainée, com-me ma fille2.

Uzaklaştı. Gözlerinde sahici yaşlar belir-

— Fır... fır... — diye Prens Nikolay An-ldreiç genzini temizledi.

— Prens, yetiştirmesi... oğlu adına seni istiyor. Prens Anatol Kuraginin karısı olmak is-

1 Her şeyi anlıyorum.

2 Ah, güzelim, güzelim... Oğlumun mukadderatı l sizin elinizdedir. Her zaman kendi kızım gibi sevdiğim, beni miyi benim aziz, benim tatlı Mari'm; ka-srar verin:!

78

ter misin, istemez misin? Sen sadece: evet, hayır, de — diye bağırdı, — Sonra, kendi kanaatimi söylemek hakkımı ben muhafaza edi-yorum.Evet, kendi kanaatimi, yalnız kendi kanaatimi, — diye Prens Vasili'ye dönüp onun yalvaran haline cevap vererek ilâve etti:

— Evet mi? Hayır mı?

Prens Mariya güzel gözleriyle Prens Vasili'ye ve babasına bakarak azimli bîr eda ile :

— Benim arzum, mon pere, sizi hiç bırakmamaktır, hayatımı sizinkinden hiçbir zaman* ayırmamaktır. Kocaya varmak istemiyorum,, dedi.

— Saçma şey, mânâsız şey, saçma şey,, saçma, sarma! diye kaşlarını çatarak Prens Ni-kolay Andreiç haykırdı, kızını elinden tuttu, kendine doğru çekti, öpmedi fakat yalnız alnını alnına yaklaştırarak dokundu? du, elini öyle bir sıkış sıkı ki prenses yüzünü buruşturdu, bir çığlık attı.

Prens Vasili ayağa kalktı:

— Ma ekere, je vous dirai, que c'est un moment que je n'oublierai jamais, jamais, ma-is, ma bonne, est-ce que vous ne nous donne-rez pas un pen d'esperance de toucher ce coeür,, si bon, si genereux. Dites, que pent-etre.... L'a-

79

yenir est si grand. Dites : veut-etre?1.

— Prens, yüreğimde ne varsa söyledim. Bana verdiğiniz şerefe teşekkür ederim, fakat hiçbir zaman oğlunuzun karısı olmayacağım.

İhtiyar prens:

— İşte iş bitti azizim. Çok memnun oldum lseni gördüğüme, çok memnun oldum. Odana git Prens, odana, — dedi. Prens Vasiliyi ku-caklıyarak tekrarladi:

— Çok, çok memnun oldum seni gördüğüme.

"Benim vazifem başka, — diye kendi kendine Prens Marya düşünüyordu, — benim vazifem başka bir saadetle, aşk, fedakârlık saade-tiyle mesut olmaktır. Hem bana neye mal olursa olsun zavallı Ameliem saadetini temin edeceğim. Onu öyle ihtirasla seviyor ki. ÖyJe ihtiraslı bir pişmanlık duyuyor ki. Onunla evlenmesini yoluna koymak için her şeyi yapacağım. Eğer Anatol zengin değilse kıza maddi kolaylık gösteririm, babama yalvarırım, Andre'ye yalvarırım. Onun karısı olduğu zaman okadar

1 Azizim size söyleyebilirim ki, bu, hiç, hiçbir Zaman unutmıyacağım bir andır, fakat güzelim, öyle âyi, öyle âlîcenap olan bu yüreği yumuşatmak için "bize bir parça umut vermiyecek misiniz? Belki, de-, istikbal öyle uçsuz bucaksızdır ki. Belki deyin.

80

saadet duyacağım ki. Kızcağız öyle bahtsız, yabancı, yalnız ve kimsesiz ki! Hem böyle kendini kaybedecek bir hale düşmesi için onu* nasıl bir ihtirasla sevmiş olması lâzım Yarab-bi! Belki ben de aynı şeyi yapardım!" diye: Prens Mariya düşünüyordu.

VI

Rostoflar uzun zaman Nikoîaycıktan haber almamışlardı; ancak kış ortalarında konta, oğlunun el yazısını, adresinden tanıdığı bir mektup verilmişti. Kont mektubu alınca korktu^ telâşlandı, kimseye görünmemeye çalışarak ayaklarının ucuyla yazı odasına koştu, kapıyı kilitleyip mektubu okumaya başladı. Mektup' geldiğini haber alan Anna Mihailovna (evde o~ lup biten her şeyi haber alırdı), sessiz adımlarla Kontun odasına girmiş, onu, mektup elinde, hıçkırır, aynı zamanda da güler yakalamış-ti.

Anna Mihailovna işlerinin düzelmiş olmasına rağmen hâlâ Rostofla oturuyordu.

Anna Mihailovna sorgulu, kederli, her şe-yi paylaşmaya hazır ir eda ile :

— Mon bon ami! dedi.

Kont daha çok hıçkırmaya başladı:

1 Aziz dostum.

8£

— Nikolaycık... mektup... yaralan... mı... mış... ma cbere... yaralı.., yavrum benim... kon-tesciğim... subaylığa geçirilmiş... Allaha şükür.... kontesciğe nasıl haber vermeli?

Anna Mihailovna yanma oturdu, kendi mendiliyle onun göz yaşlarını, mektubun üstüne akanları ve kendininkileri sildi, mektubu. i,okudu, Kontu teskin etti, yemeğe ve çaya ka-« dar Kontesi hazırlamaya, çaydan sonra da, Allah izin verirse ona her şeyi anlatmaya karar verdi.

Yemek yendiği müddetçe Anna Mihailovna harb havadislerinden, Nikolaycıktan bahsetti; ondan sonra son mektubun ne zaman geldiğini bildiği halde bunu iki defa sordu; şimdimektupların gayet kolay alınabildiğine işaret etti. Bu imaları her duyuşunda Kontes-meraklanmaya, teiâşla bir Konta, bir Anna Mi-hailovna'ya bakmaya başlayınca Anna Mihailovna hiç belli etmeden lâfı ehemmiyetsiz meselelere götürüyordu. Seslerin bakışların, yüz ifadelerinin en ufak değişimlerini bütün aile içinde herkesten ziyade anlamak kabiliyetinde olan Nataşa yemeğin başından beri konuşanlara kulak kabartıyor ve anlıyordu ki babasıy-le Anna Mihailovna arasında bir şeyler, kardeşine ait bir şeyler var, Anna Mihailovna da zemin hazırlıyor. Bütün cesurluğuna rağmen (Nataşa annesinin Nikolaycığa ait haberlerde

!32

ne kadar hisli olduğunu biliyordu,) yemekte bir şey sormaya karar veremedi; endişesinden hiçbir şey yemedi, mürebbiyesinin ihtarlarına kulak asmayarak iskemlesinde döndü durdu. Yemekten sonra soluk soluğa Anna Mihailovna'nın peşince koşu, divan odasında onun boy--nuna atıldı.

— Teyzeciğim, kuzum, ne oluyor, söyleyin?

— Hiçbir şey, dostum.

— Hayır canımın içi, kuzum, sevgilim, •baymağım, yakanızı bırakmam, sizin bir şey-4er bildiğinizi biliyorum.

Anna Mihailovna başını salladı:

— Vous êtes une fine mouche, mon en-Janîx dedi,

— Nikoloycıktan mektup mu? Muhakkak!

— diye Anna Mihailovna'nın yüzünde müspet ! cevabı okuyan Nataşa çılgılığı bastı.

— Fakat Allah aşkına dikkat et- r.ia-mun'ın nasıl meraklanacağını bilirsin.

— Dikkat ederim, ederim ama anlatın, .anlatmıyacak mısınız? Öyleyse şimdi gider ona !^söylerim. Sen cin gibi bir şeysin, çocuğum.

83.

Anna Mihailovna hiç kimseye söylememek, şartıyla mektupta yazılanları kısaca Nataşaya. anlattı.

Nataşa haç çıkararak :

— Namusum üzerine söz veriyorum, —-dedi, — hiç kimseye söylemem. — Derhal Son-yanm yanına koştu.

Muzafferce ve sevinçle :

— Nikolaycık... yaralanmış... mektup... de-di.

Sonya bir an içinde sapsarı kesilerek, an-

cak :

Nicolas! — diyebildi.

Kardeşinin yaralanması haberinin Sonya'nın yaptığı tesiri gören Nataşa bu haberdeki bütün acıklı tarafı ilk defa anladı.

Sonyanın kollarına atıldı, onu kucakladı,, ağlamaya başladı.

— Azıcık yaralanmış, fakat subaylığa yükselmiş, şimdi iyileşmiş, mektubu yazan kendisi, — diye göz yaşları arasında konuştu.

Petya, odada geniş, azimli adımlarla dolaşarak :

— Hepinizin kadın olduğu, gözü sulu olduğu belli, — dedi. — Kardeşimin böyle ken-

î-84

dişini göstermesinden ben çok memnunum. Siz hepiniz nanemollasınız! Bir şeyden anladığınız yok.

Nataşa göz yaşları arasında gülümsedi. .Sonya soruyordu.

— Sen mektubu okumadın mı?

— Okumadım ama Anna Mihailovna bana, artık hiçbir şeyi kalmadığını, subay oldu-
^ğunu söyledi.

Sonya haç çıkararak:

— Aîlaha şükür, — dedi. — Fakat belki -de seni aJdatmıştır. Mamana gidelim.

Petya konuşmaksızın odada geziniyordu.

— Eğer ben Nikolaycığm yerinde olsay->dım şu Fransızlardan daha çok öldürürdüm,

— dedi, — onlar Öyle alçak herifler ki! O ka-ıdar öldürürdüm ki yığın yapardım onlardan

— diye Petra sözüne devam etti.

— Sus Petya, ne aptal şeysin!

Petya :

— Aptal ben değilim, aptal böyle ufak tefek şeylere ağlıyanlardır — dedi.

Bir an sessizlikten sonra Nataşa birden-Ibire sordu :

— Sen onu hatırlıyor musun?

85*

Sonya gülümsedi:

— Nikolayı mı hatırlıyor muyum?

Nataşa sözlerine, besbelli, ciddî bir ifade-vermeye çalışarak gayretli bir jestle dedi ki.

— Öylesi değil, Sonya, yani onu şöyle iyice, tamamiyle hatırlıyor musun? ben de Niko-
daycığı hatırlıyorum, hatırlıyorum ama Borisi "hatırlamıyorum. Katiyen hatırlamıyorum.

Sonya hayretle sordu :

— Nasıl? Borisi hatırlamıyor musun?

— Hatırlamıyorum değil, nasıl olduğumu biliyorum, ama Nikolaycığı hatırladığım gibi hatırlamıyorum. Gözlerimi kapıyorum, onu hatırlıyorum, halbuki Borisi hatırlıyamıyorum (gözlerini kapadı). İşte, yok, hiçbir şey yok!

Sonya arkadaşına, sanki onu söylemeye niyetlendiğı şeyi dinlemeye lââyık görmüyGrmuş ve o bunu kendisiyle şaka edilmez başka birisine söylüyormuş gibi ciddiyetle, heyecanla, bakarak :

— Ah Nataşa — dedi — Ben bir kere senin kardeşini sevdim, ikimizin de başımıza ne-gelirse gelsin bütün hayatımca onu sevmekten vazgeçmiyeceğim.

Nataşa hayretle, merakla Sonya'ya bakıyor, susuyordu. Sonya'nın söylediğı şeyin doğ-

^36

ruluğunu, onun anlattığı gibi bir aşkın var olduğunu hissetmekteydi, fakat daha Nataşa buna benzer bir şey duymamıştı. Böyle bir şeyin olabileceğine inanıyor, fakat bunu anla-
mıyordu.

— Ona mektup yazacak mısın? — diye sordu.

Sonya düşünmeye başladı : Nicolasya mektubu nasıl yazmalıydı; yazmak lâzım mıydı? IBunlar onu üzen meselelerdi. Şimdi artık o bir subay, yaralı bir kahramanken kendisini •ona hatırlatmak ve kendisine karşı girdiği -taahhüdü âdeta onun aklına getirmek yakışık ;alır mıydı?

Kızarak :

— Bilmiyorum, — dedi, — eğer o yazarsa !-ben de yazarım sanıyorum.

— Peki, ona mektup j^azmayı utanmıya-<*cak mısın?

Sonya gülümsedi:

— Hayır!

— Halbuki ben Boris'e mektup yazmaya «utanırım, ben yazmıyacağım.

— Peki, utanacak ne var bunda?

— İşte Öyle, bilmem. Ayıp, utanırım.

Nataşanm birinci ihtarına içermiş olan

HARB VF. St'LH

8T

Petya :

— Neden utandığım ben biliyorum, — dedi, — o gözlüklü şişkoya âşık da ondan, (Petya adaşına, yeni kont Bezuhof'a bu adı vermişti), şimdi de şu şarkıcıya âşık, (Petya, Na-taşa'nın ses hocası İtalyandan bahsediyordu,)» işte bunun için utanıyor.

< Nataşa:

— Petya sen aptalsın, — dedi.

Dokuz yaşındaki Petya sanki bir ihtiyar jandarma onbaşıymış gibi:

— Senden daha aptal değilim, anacığım,,, — diye cevap verdi.

Kontes, Anna Mihailovna'nın yemek esnasındaki imalarıyla olacağı hazırlanmış bulunuyordu. Odasına çekilip koltuğuna oturarak, gözlerini, üzerine oğlunun minyatür portresi' işlenmiş enfiye kutusuna dikti, gözleri doldu. Anna Mihailovna ayaklarının ucuna basarak mektupla Kontesin odasına yaklaştı, durdu.

Peşinden gelen ihtiyar Konta :

— İçeri girmeyin, — dedi, — biraz sonra, — kendisi içeri girip kapıyı kapadı.

Kont kulağını anahtar deliğine dayadı. Dinlemeye başladı.

İlk önce ehemmiyetsiz lâkırdılar, sonra*

İS8

yalnız uzun bir nutuk veren Anna Mihailovna-ının sesini sonra bir çığlık duydu, sonra sessizlik, sonra sevinçli bir eda ile iki ses birden konuştu, daha sonra adımlar, Anna Mihailov-na ona kapıyı açtı.

Anna Mihailovna'nın yüzünde zor bir am-pütasyon ameliyatını bitirdikten sonra sanatını takdir edebilsinler diye halkı içeriye ^sokan bir operatörün gururlu ifadesi vardı.

Bir elinde portreli enfiye kutusunu, ötekinde mektubu tutan ve sıkın Kontesi muzaffer bir jestle Konta göstererek :

•— C'est fait, dedi1.

Kontes Kontu görünce ellerini ona doğru 'uzattı, dazlak kafasını kucakladı, bu dazlak kafanın üstünden tekrar mektupla portreye "baktı, onları tekrar dudaklarına bastırabilmek için dazlak kafayı hafifçe ftti. Vera, Nataşa, !Sonya, Fetya oraya girdiler, mektubun okunmasına başladı. Mektupta seferden, Nikoîay-«cığın iştirak ettiği iki muharebeden, subaylığa terfînden, kısaca bahsediliyor, hayır malarını dileyerek mamanın, papa'mn ellerinden öptüğü, Verayı, Nataşayı, Petya'yı da öptüğü ya-azılıyordu. Bundan başka Nikolay Mösyö Şelin-ge, Madam Şos'a, sütnineye selâmlar ediyor.

Oldu bitti.

89

daima sevdiği, hep hatırladığı, aziz Sonya'yı kendisi için öpmelerini rica ediyordu. Bunu duyunca Sonya öyle kızardı ki gözleri yaşla doldu. Üstüne çevrilen bakışlara dayanamıya-rak salona kaçtı, koşarak dolaştı, kendi etrafında fır döndü, eteklerini balon gibi şişirerek kızarmış, gülümser bir halde yere oturdu. Kontes ağlıyordu. * Vera:

— Niçin ağlıyorsunuz maman? — dedi. —! Yazdığı şeylere sevinmek lâzım, ağlamak değil.

Bu çok doğrudu ama hem Kont, hem Kontes, hem de Nataşa, hepsi sistemle ona baktılar. Kontes : "Bu kime çekmiş böyle!" di'le düşündü.

Nikolaycığin mektubu yüzlerce defa okundu, onu dinlemeye lâayık görülenler mektubu elinden bırakmıyan Kontesin karşısına çıkmak zorundaydılar. Dadılar, sütnineler, Mitenka, bazı bildikler geldiler, Kontes her seferinde mektubu yeni bir zevkle okuyordu her seferinde bu mektuba bakarak Nikolaycığında yeni faziletler keşfediyordu. Yirmi yıl önce belli be-Jirsİz minimini uzuvlariyle içinde kımıldanan, fazla şımartıyor diye kendisi için Kontla kavga ettiğı ve ilk önce gruşa1 sonra baba* demesini

1 Gruşa: armut * Baba: Kocakarı.

90

91

öğrenen bu çocuğun kendi oğlunun, şimdi orada, yabancı bir toprakta, yabancı bir muhitte,, bir başına, yardımsız, rehbersiz, mert bir asker gibi, erkekçe birtakım işler görmesi onun. için ne garip, ne sevinçli ne harikulade bir şeydi. Çocukların farkına varılmadan beşikten başlayarak gelişip erkek olduklarına dair bütün dünyanın asırlık tecrübesi Kontes içirt mevcut değildi. Oğlunun her erkekleşme çağı sanki hiçbir zaman milyonlarca insan aynı şekilde erkekleşmemiş gibi, onun için fevkalâde bir şey olmuştu. Yüreğinin altında bir yerlerle yaşıyan küçücük varlığın bağırabileceğı-ne, memesini emmeye başlayacağıma, sonra konuşacağına yirmi yıl önce nasıl inanmamışsa. şimdi aynı varlığın bu mektubun gösterdiği gibi oğullara ve insanlara örnek, kuvvetli, cesur bir erkek olabileceğine de öylece inanmıyordu.

— Bu ne stil', ne güzel de tasvir ediyor! — diye mektubun tasvir kısmını okuyarak konuşuyordu. — Bu ne ruh! Kendisi için hiçbir şey yazmamış! Denisof diye birinden bahsediyor, halbuki kendisi elbette onların hepsinden cesurdur. Kendi çektikleri için hiçbir şey yazmamış. Bu ne yürek! Bak onu nasıl tanıyorum! Nasıl da herkes hatırlamış! Hiç kim-

I

yor.

Üslûp (fakat bunu style değil stil diye söylü (Mütercim)

sevi unutmamış. Ben her zaman her zaman söyledim, daha işte o, şu kadarcıkken ben her zaman söyledim...

Bir haftadan ziyade bütün evce Nikolay-cığa mektuplar hazırlandı, müsveddeler yapıldı, temize çekildi; Kontesin nezareti altında, Kontun ihtimamiyle subayın teşhizatı ve yer-teşmesi için lüzumlu eşya ve para bulundu. İPratik bir kadın olan, Anna Mihailovna, mektuplaşmaları için bile kendisine ve oğluna orduda bir himaye sağlamayı becermişti. Mektuplarını muhafızların komutanı Büyük Prens Konstantin Pavloviç'e göndermek fırsatını elde etmişti. Rostoflar öyle sanıyorlardı ki Sınır dışında Rus Muhafızları diye yazmak ta-mamiyle yeter bir adrestir ve eğer mektup muhafız komutanı Büyük prensin eline kadar varıyorsa, oraya yakın bir yerde bulunması lâzım gelen Pavlograt alayına varmaması için hiçbir sebep yoktur. Bundan dolayı da mektupla paranın Büyük Prensın kuryesi eliyle gönderilmesine karar verildi, artık Boris bunları Nikolaycığa ulaştıracaktı. İhtiyar Konttan Kontesten, Petyadan, Veradan, Nataşadan, Son-yadan mektuplar ve nihayet Kontun teşhizat için oğluna gönderdiği 6000 ruble ve türlü türlü eşyalar vardı.

92

VII

Karargâhını Olmütz yakınında kurmuş o-lan faal Kutuzof ordusu 12 sonteşrinde iki imparatorun, Rus ve Avusturya imparatorlarının ertesi gün yapacakları teftişe hazırlanıyordu. Rusyadan henüz gelmiş bulunan muhafızlar Olmütz'ün 15 verst uzağında gecelemiş, hemen teftiş vermek için de etresi gün sabahın saat 10 unda Olmütz teftiş alanına girmişlerdi.

Nikolay Rostof o gün Boris'ten, îsmailiye alayının Olmütz'e varmadan 15 verst bir mesafede gecelediğine, parayla mektubu vermek, üzere kendisini beklediğine dair bir pusula aldı. Nikolaya para

bilhassa şimdi, seferden donen kıtalar Olmütz eteklerinde bulundukları malı bol kantinlerle Avusturya çiftliklerinin her çeşit çekici şeyleri satmak için karargâhı doldurdıkları bu sırada lâzımdı. Pavlogratlılar- da cümbüş üstüne cümbüşler, seferde kazanılan taltifleri kutlamalar, Olmütz'e, yeni gelip garsonları kadın bir lokanta açmış olan Macar Karolin'i ziyaretler oluyordu. Rostof süvari teğmenliğine terfini henüz kutlamıştı. Denisofun atını, Bedeviyi, satın almış, arka-daşlarıyla kantincilere girtlağa kadar borçlanmıştı. Borisin pusulasını alır almaz Rostof ar-

93

;kadaşlarıyla Olrnütze gitti, yemek yedi, bir şişe şarap içti, sonra çocukluk arkadaşını aramak için yalnız olarak Muhafızlar Karargâhına yollandı. Rostof henüz teçhizatlanmaya muvaffak olamamıştı. Üzerinde asker nişaniyle havı dökülmüş bir yunker ceketi, yine öyle meşini üzülmüş bir süvari pantolonu, bir dra-Jgon subayı kılıcı vardı; bindiği at seferde bir : 'kazaktan satın aldığı bir Don atıydı; başındaki hüsar kalpağı arkaya ve yana doğru mağrurca eğilmişti. İsmailiye alayının karargâhına girerken Borisi de, bütün muhafız arkadaşlarını da bu savaşçı hüsar kıyafetiyle nasıl şaşıracağını düşünüyordu.

Muhafızlar bütün sefer boyunca, gezinti-deymişler gibi, temizlikleri, disiplinleriyle övünerek yol almışlardı. Menziller kısaydı, torba-Jar nakliye arabalarından taşınmıştı, bütün menzillerde Avusturya makamları subaylara mükemmel yemekler hazırlamışlardı. Alaylar şehirlere mızıkayla girmiş, mızıkayla çıkmış, bütün seferde büyük prensin emriyle erler uygun adım, subaylarsa kıtaları başında yaya yürümüşlerdi (muhafızlar bununla övünüyorlardı). Boris bütün sefer boyunca, şimdi artık bölük komutanı olan Berg'le düşüp kalkmıştı. Bölüğü sefer esnasında alan Berg takayyüt ve itinası sayesinde şeflerinin güvenim kazanmaya muvaffak olmuş, iktisadi işlerini gayet kârlıca yoluna koymuştu; sefer esnasında Bo-

94

ris kendisine faydalı olabilecek birçok insanlarla ahbab olmuş, Piyerden getirdiği tavsiye mektubu sayesinde Prens Andrey Bolkons-kiyle tanışmıştı ki onun vasıtasıyla başkomutanlık genel kurmayında bir yer bulmayı umuyordu. Bergle Boris, temiz, özene bezene giyinmişler, son günkü yürüyüşün yorgunluğunu çıkardıktan sonra kendilerine ayrılan yerde, yuvarlak bir masanın başında oturmuş satranç oynuyorlardı. Berg yanan piposunu dizleri arasında tutuyordu. Bergin hamle yapmasını bek-liyen Boris kendine has ihtimamı ve ince beyaz elleriyle taşlardan bir ehram yapmış, her zaman nasıl yalnız meşgul olduğu işi düşünürse, besbelli, şimdi de oyunu düşünerek arkadaşının yüzüne bakıyordu.

— Peki, siz bu işin içinden nasıl çıkacaksınız ?

— Çalışırız, — diye l^ir paytağa dokunan, sonra hemen elini çeken Berg cevap verdi.

Bu esnada kapı açıldı. Rostof bağırdı:

— işte, nihayet buldum! Berg de burada!

Ah, sen, pöüzanfan ufe kuşe dormir¹. — diye bir zamanlar Borisle beraber alay ettikleri da-

1 Çocuklar haydi uykuya. (Aslında Rus harfleriyle yazılmıştır.)

(Mütercim)

95

«Ularınin sözlerini tekrarlıyarak haykırdı.

— Vay canına! Ama da değişmişsin! Boris Rostof'u karşılamak için kalktı, fakat kalkarken düşen satrancı tutup, yerine koymayı unutmadı, dostunu kucaklamak istedi, fakat Nikolay ondan uzaklaştı. Nikolay arkadaşıyla buluşma sırasında, herkesin geçtiği yoldan geç--\ mekten çekinen, hissenin başkalarını taklidet-miyerek ve yaşlılar gibi, ekseriya yapmacıklı değil, yeni bir tarzda, kendine göre ifade etmek isteyen gençliğin o kendine has duygusuyla, kimsenin yapmadığı bir şeyi yapmak istedi : Borisi hiç olmazsa çimdikleme, tartaklamak istiyordu, fakat herkesin yaptığı gibi asla onunla öpüşmek değil. Boris ise, aksine, sakın, dostça Rostofu kucakladı, üç defa öptü.

Onlar hemen hemen altı aydır buluşma-mışlardı, gençlerin hayata ilk adımlarını attığı bir yaşta her ikisi de birbirlerinde büyük değişiklikler, hayata ilk adımlarını attıkları muhitlerin üzerlerindeki yepyeni

akislerini gördüler. Her ikisi de son buluşmalarından beri çok değişmişti, ikisi de kendilerinde meydana gelen değişiklikleri birbirine hemen göstermek istiyorlardı.

— Ah siz, döşeme parlatıcıları, melunlar! Tertemiz, taptaze, sanki gezintiden geliyor-

96

HARB VE SÜLH

sunuz, öyle bizim gibi orducu günahkârlardan değilsiniz, — diye Boris için yeni olan bariton bir sesle, askerce bir babayanilikle, çamurla zifoslanmış pantolonunu göstererek Rostof bağırdı.

Rostofun yüksek sesi üzerine ev sahibi Alman kadın kapıdan başını uzattı.

Rostof gözünü kapıyarak:

— Nasıl güzelmi? — dedi. Boris :

— Neye böyle bağıırıyorsun? Ürküteceksin, — dedi. — Ben bugün seni beklemiyordum. — diye ilâve etti. — Ben sana pusulayı Kutuzof'un yaverlerinden tanıdığım Boİkonki'-yle ancak dün yollıyabilmişim. Seni bu kadar çabuk bulacağım sanmamıştım. Eh, ne var ne yok? Nasılsın? muharebeye girdin mi? — diye Boris sordu.

Rostof cevap vermedi, üniformasının kaytanlarına asılı asker nişanım sarstı, sarılı elini gösterip gülümsiyerek Berg'e baktı.

— Gördüğün gibi, — dedi.

— Demek böyle ha, peki, peki! — diye Boris gülümsedi. — Biz de mükemmel bir sefer yaptık. Elbette biliyorsun, Tesareviç¹ alayımı-

1 Tsesareviç: Eski Rus veliahtı.

97

zın yanından ayrılmadı, böylece, biz de çok rahat ettik, çok faydalandık. Lehistanda o ne kabul resimleriydi, ne ziyafetlerdi, ne balolardı, sana anlatamam. Tsesareviç de bütün subaylarımıza karşı gayet iltifatlıydı.

İki arkadaştan, birisi hüsar içki âlemlerini, muharebe hayatını, ötekisi yüksek mev-ı kideki şahsiyetlerin komutası altında hizmet İ etmenin, zevkini, faydalarını v. s. anlattı.

Rostûf ::

— Ah, muhafızlar! — dedi. — Yahu, bana bak, gönder de şarap alsınlar.

Boris kaşlarını çatı:

— Eğer muhakkak istiyorsan, — dedi.

Karyolaya giderek temiz yastıkların altından para çantasını çıkardı, şarap almalarını emretti.

— Ha, sana da mektupla parayı vermeli, — diye ilâve etti.

Rostof mektubu aldı, parayı divanın üstüne atarak dirseklerini masaya dayadı, okumaya başladı. Birkaç satır okudu, sonra öfkeyle Berge göz attı. Onun bakışlarıyla karşılaşınca Rostof yüzünü mektupla kapattı.

rak-

Berg divana gömülü ağır çantaya baka-

98

— Size, her halde, yüklüce para göndermişler — dedi.

— İşte biz de böyle maaşla çabalayıp duralım. Sana kendim için diyebilirim ki...

Rostof :

— Bakın, ne diyeceğim, Berg, aziz dostum, — dedi, — Evden bir mektup aldığınız -ve kendisine birçok şeyler sormak istediğiniz bir adaminize rasladığınız zaman ben orada bulunursam, sizi rahatsız etmemek için derhal dışarı çıkarım. Bana bakın, bir yere gidin rica ederim, bir yere...

Cehennemin dibine! — diye bağırdı, sonra derhal onu omuzlarından yakalayıp, sözlerinin kabalığını yumuşatmaya l çalışarak yüzüne muhabebtle baktı, ilâve etti: -- Biliyorsunuz, kızmayın, yavrum, kuzum, sizinle eski bir dostunuz gibi yürekten konuşuyorum.

Berg ayağa kalkıp gırtlaktan gelen bir sesle homurdanarak:

— Ah, bağışlayın kont, çok iyi anlıyorum, — dedi.

— Ev sahiplerinin yanına gidin, sizi çağırmışlardı! — diye Boris ilâve etti.

Berg, tertemiz, lekesiz, tozsuz redingotunun giydi, aynanın karşısında, saçlarını Alek-sandr Pavloviç'inki gibi şakaklarının üzerinden

yukarıya doğru taradı. Rostof'un bakışından, redingotunun göze çarptığına emin olarak hoş bir gülümsemeyle odadan çıktı.

Rostof mektubu okuyarak: „ . . . ! ' .- .>.

— Ah, ben de ne hayvanım! — dedi.

— Ne oldu?

— Ah, ben ne domuzum, bir tek mektup olsun yazmadım da onları böyle korkuttum. Ah, ben ne domuzum! — diye birdenbire kıza-rarak tekrarladı. — Ne oluyor, Gavril o şarap^ almaya gönderilmedi mi? Haydi öyle olsun,, daha iyil — dedi.

Ana babasından gelen mektubun içine Prens Bagration'a yazılmış bir tavsiye mektubu da vardı ki Anna Mihailovna'mn tavsiyesiyle İhtiyar Kontes bunu ahbablarından temin_ etmiş, sahibine götürüp faydalanmasını rica ederek oğluna göndermişti.

Rostof mektubu masanın altına atıp :

— Ama da saçma şey! Sanki ihtiyacımı varmış, — dedi.

Boris sordu :

— Neye onu attın?

— Bir tavsiye mektubu, şeytan görsün,, sanki buna ihtiyacım varmış.

Boris mektubu kaldırıp serlevhasını okuyarak:

100

— Mektubu şeytan görsün olur mu? — dedi. — Bu mektup sana çok lâzım.

— Bana hiçbir şey lâzım değil, hem ben hiç kimseye yaver gitmem.

Boris sordu:

— O da niçin?

— Uşaklık.

Boris başını salhyarak :

— Görüyorum, hep öyle, eskisi gibi hayalperestsin.

— Sen de hep öyle diplomat. Haydi canım, mesele bunda değil... Eh, sen ne yapıyorsun? — diye Rostof sordu.

— Ben, böyle, gördüğün gibi. Şimdiye kadar işler yolunda gitti. Fakat itiraf edeyim ki bir yaverlik yakalamayı, cephede kalmamayı çok isterdim.

— Niçin?

— Şunun için ki, bir kere askerliğe girdikten sonra elden geldiği kadar meslekte parlamak lâzım.

Rostof görünüşe göre başka bir şeyler düşünerek.

— Ha, demek böyle! — dedi. Görünüşe göre boş yere bir meselenin hal-

lini araştırarak dikkatle, sorguyla arkadaşının gözlerine bakıyordu.

İhtiyar Gavril o şarabı getirdi. Boris :

— Alfons Karliç'e haber gön derm iyelim \$mi? — dedi. — Seninle içerdin, ben içmem.

Rostof istihfafh bir gülümsemeyle :

— Gönder, gönder! Bu Alman da ne biçim bir şey? dedi.

Boris :

— Çok iyi çok, namuslu ve hoş bir adam,

—İ dedi,

Rostof bir kere daha dikkatle Boris'in gözlerine baktı, içini çekti. Berg dönds, şarap şişesinin etrafında üç subay arasında konuşma kızıştı. Muhafızlar Rostofa kendi seferlerini, Rusyada, Lehistanda, sınır dışında kendilerinin nasıl ağırlandıklarını anlattılar. Komutanları büyük prensin sözlerine, hareketlerine,

dair hikâyeler, iyi yürekliliğine, çabuk öfkele-nişine dair fıkralar anlattılar. Berg, iş şahsen kendisini ilgilendirmedikçe âdeti üzere, susuyordu, fakat Büyük Prens'in çabuk öfkelenmesine dair fıkralara söz gelince Galiçyada alayları teftiş edip de hareketlerin yanlışlığı dola-yısı ile küplere bindiği zaman, kendisinin onun-

102

la nasıl konuşmaya muvaffak olduğunu zevkle hikâye etti. Çok öfkelenmiş olan Büyük Prens'in kendisine yaklaşıp : "Arnavutlar!" diye nasıl bağırp (Tsesareviç'in öfkeli zamanlarında en sevdiği lâf Arnavutlar'dı) bölük komutanını istediği, tatlı bir gülümsemeyle anlattı. — İnanır mısınız, Kont, katiyen korkmadım, çünkü haklı olduğumu biliyordum. Ben, biliyor musunuz, Kont, Övünmeksizin soyliye-bilirim ki, alaya verilen günlük emirleri ezbere bilirim. Babamız gökyüzündedir ilâhisini nasıl bilirsem talimatnameyi de öyle bilirim, bundan dolayı Kont, benim bölükte ihmal olmaz. İşte böyle, vicdanım rahattır. Neyse karşısına çıktım. (Berg ayağa kalktı, eli kasketinde nasıl karşısına çıktığını yüziyle gösterdi. Gerçekten de bir yüzde saygınlığı, kendi kendinden memnunuğu bundan daha çok belirtmek kabil değildi.) Artık o beni, hani nasıl derler, ha babam kalaylıyor, yüzüme, gözüme verıştırıyor, "arnavutlar" mı, "iblisler" mi, "Si-biryaları" mı kaldı. — Berg ince, anlayışlı bir tebessümle konuşuyordu — Ben haklı olduğumu biliyorum, bunun için susuyorum, öyle değil mi ya Kont? "Sen dilsiz misin ne?" diye bağıyor. Ben hep susuyorum. Ne sanırsınız Kont? Ertesi gün günlük emirde bundan bahsedilmedi, işte soğukkanlılığı muhafaza etmenin faydası. Ya, Kont! — Berg piposunu çe-Jcip halkalar çıkararak sözünü bitirdi.

103

Rostof gülümsedi:

— Evet, mükemmel, — dedi.

Rostof'un Berg ile alay etmeye hazırlandığını sezen Boris bahsi ustaca değiştirdi. Yarayı nerede, nasıl aldığı anlatmasını Rostof-tan rica etti. Bu teklif Rostof'un hoşuna gitmişti, gitgide daha çok heyecanlanarak anlatmaya başladı. Onlara Schöngaben muharebesini, bir savaşa iştirak edenler bunu umumiyetle nasıl anlatırlarsa tam öyle, yani olduğu: gibi değil olmasını istedikleri, başkalarından dinledikleri gibi, en güzel anlatılacak şekilde anlattı. Rostof gerçeksever bir delikanlıydı, doğru olmanın bir şeyi bilerek, isteyerek katiyen söylemezdi. Olup bitenleri aynen olup bittikleri gibi anlatmak niyetiyle hikâyeye başladı, fakat farkına varmadan, elinde olmadan, ister istemez gerçekten ayrıldı. Eğer o, kendisi gibi birçok defalar hücum hikâyesi dinlemiş, hücumun ne demek olduğu hakkında belli bir fikri edinmiş olan, şimdi de kendisinden tıpkı böyle bir hikâye bekleyen bu dinleyicilere doğruyu söyleseydi, onlar, ya inanmıyacaktı, yahut, daha kötüsü, umumiyetle süvari hücumlarını anlatanların başlarından geçen şeylerin Rostof'un başından geçmemesinde bizzat kendisi kabahatlidir diye düşüneceklerdi. O, sadece, süratiyle kalktıklarını, attan düştüğünü, kolunun çıktığını, Fransızlardan kurtulmak

104

için bütün kuvvetiyle ormana kaçtığını düpedüz anlatamazdı. Bundan başka, her şeyi olduğu gibi anlatması için kendini ancak olan şeyi anlatmaya zorlaması lâzımdı. Doğruyu anlatmak çok güçtür, bu işe gençlerin pek az kabiliyeti vardır. Onlar kendisinden, tepeden tırnağa kadar ateşle nasıl yandığını, kendisi bilmeksizin bir bora gibi kale nizamına nasıl saldırdığının, nasıl içine daldığının, sağı solu biçtiğinin, kılıcıyla etleri nasıl doğradığının, sonra bitkin bir halde nasıl düştüğünün, buna benzer şeylerin hikâyesini bekliyorlardı. O da onlara bütün bunları anlattı.

Hikâyesinin ortasında, tam : "Hücumda insanın nasıl acayip bir kudurganlık hissi duyduğunu tasavvur edemezsin" derken odaya Bo-ris'in beklediği Prens Andrey Bolkonski girdi. Genç adamları korumağı seven, kendi himayesinin istenilmiş olrnasiyle de koltuklan kabaran Prens Andrey bir gün*önce gözüne girmeye muaffak olan Boris'e karşı da iyi niyetler beslediği için delikanlının arzusunun yerine getirmek istiyordu. Kutuzof'tan Tsesare-viç'e evrak götürmeye memur edilince genç adamı yalnız bulmak

ümidiyle ona uğramıştı. Odaya girip de bir ordu hüsarının (Prens Andrey'in tahammül edemediği bir insan çeşidi), barb maceralarını anlatmakta olduğunu görünce Boris'e muhabbetle gülümsedi, Rostof'tan yana kaşlarını çatıp gözlerini kırıştırdı,

105

hafifçe eğilip selâm vererek divana yorgunca, tembel tembel, oturdu. Münasebetsiz bir toplantının içine düşmüş bulunması hoşuna gitmemişti. Bunu anlıyan Rostof kıpkırmızı kesildi. Ama aldırmadı: bu onun yabancıları olan bir adamdı. Fakat Boris'e bakınca ordu hü-sarı yüzünden onun da sanki utandığını gördü. Prens Andrey'in sevimsiz, alaycı edasına, onun da dâhil bulunduğu bütün kurmay yaverlerine karşı beslenen istifafı faal ordu gö-rüşüyle hissetmesine rağmen Rostof, sıkılıp utandı, kızardı, sustu. Boris, kurmayda ne haberler olduğunu, söylemekte mahzur yoksa, hazırlıklar hakkında neler duyduğunu, sordu. — Galiba ileriye doğru yürüyüş var, — diye görünüşe göre yabancıların yanında daha fazlasını söylemek istemiyen Bolkonski cevap verdi.

Fırsattan istifade eden Berg, söylenildiği gibi artık ordu bölük komutanlarına iki misli saman tayını verilip verilmeyeceğini belli bir nezaketle sordu. Prens Andrey gülümsüyerek, bu kadar ehemmiyetli bir devlet işi hakkında fikir yürütemeyeceği cevabını verdi, Berg neşeyle güldü.

— Sizin işinize gelince. — Prens Andrey Boris'e döndü, — bunu sonra konuşuruz, diye Rostof'tan yana bir göz attı — bana teftiştten sonra uğrayın, elden gelen her şeyi yaparız.

106

Sonra odaya göz gezdirip önüne geçilmeze Rostof'a döndü, onu farketmek tenezzülünde bile bulunmaksızın dedi ki:

— Galiba Schöngnaben savaşını anlatıyordunuz? — dedi — Orada bulundunuz mu?

Rostof öfkeyle :

— Orada bulundum, — dedi, bununla yaveri tahkir etmek ister gibiydi.

Bolkonski hüsarın bu halini farketmiş,, bu ona eğlenceli gelmişti. Hafif bir istifafla gülümsedi.

— Evet! Şimdi bu savaşa dair birçok hikâyeler var.

Rostof birdenbire kuduran gözlerle bir Bolkonski'ye, bir Boris'e bakarak yüksek sesle:

.

— Evet, hikâyeler! — dedi — birçok hikâyeler var ama, bizim hikâyelerimiz, düşmanın ateşi altında bulunanların hikâyeleridir. Ağır basan bizim hikâyelerimizdir, yoksa o> hiçbir şey yapmadan rütbe alan kurmay delikanlılarının hikâyeleri değil.

Prens Andrey rahatça ve çok hoş bir gülümsemeyle:

— Onlarn arasında benim de bulunduğu-

107

anu sanıyorsunuz öyle mi? dedi.

Bu sırada Rostofun ruhunda bu adamın sakinliğine karşı öfkeyle karışık acayip bir saygı duygusu birbirine karışmıştı.

— Sizin için söylemiyorum, — dedi. — Sizi tanımıyorum, hem itiraf edeyim ki tanı- mak da istemiyorum. Ben umumiyetle kurmay- dakilerden bahsediyorum.

Prens Andrey, sesinde sakin bir hâkimiyetle onun sözünü kesti -

— Bakın size ne söyleyeceğim. Siz bana hakaret etmek istiyorsunuz, kendinize yeter derecede saygınız yoksa bunu yapmanızın çok kolay olduğunda ben de sizin fikrinizi kabule hazırım. Fakat siz de kabul ediniz ki bunun için zaman ve yer gayet kötü seçilmiştir. Bu günlerde hepimiz büyük, daha ciddî bir düello yapacağız, bundan başka, suratım hoşunuza gitmemek felâketine uğradıysa bunda eski dostunuz olduğunu söyleyen Drubetskoy'un suçu yok. Mamafih, — diye ayağa kalktı, — soyadımı biliyorsunuz, beni nerede bulacağınızı da biliyorsunuz, fakat unutmayın ki, — diye ilâve etti, — ben ne kendimi, ne de sizi hakarete uğramış saymıyorum, hem, sizden yaşlı bir insan olarak tavsiyem şu : bu işi bir sonuca vardırımadan bırakın. Eh, cuma günü, teftiştten sonra sizi beklerim, Drubetskoy. Allaha

ısmarladık, — diye Prens Andrey sözünü bitirdi, ikisini de selâmlayıp dışarı çıktı.

Rostof verilmesi lâzım gelen cevabı ancak o dışarı çıktıktan sonra hatırladı. Bunu söylemeyi unuttuğu için de daha çok öfkelen-di. Rostof atının hemen hazırlanmasını emretti, Borisle soğukça vedalaşarak yerine döndü. Yarın genel karargâha gidip bu cakalı yaveri kavgaya çağırırsa mı, yoksa gerçekten de bu işi olduğu yerde mi bıraksa? Bütün yol boyunca ona azap eden mesele bu oldu. Kâh öfkeyle tabancası karşısında bu küçük, zayıf, kibirli adamın korkusunu memnurlukla nasıl seyredeceğini düşündü, kâh tanıdığı bütün insanlardan hiçbirisiyle, nefret ettiği bu küçük yaverle olduğu kadar dost olmayı istemediğini hayretle hissetti.

VIII

Borisle Rostof'un buluşmalarından bir gün sonra Avusturya kıtalarıyla gerek Rusyadaa yeni gelmiş, gerekse Kutuzofla seferden dönmüş Rus kıtalarının teftişi vardı. Her iki imparator — Rus İmparatorunun yanında Veliaht Tsesareviç, Avusturya İmparatorunun yanında Arşidük olduğu halde — 80 bin kişilik müttefik ordularım teftiş edeceklerdi.

Tertemiz giyinip kuşanmış, pırıl pırıl kı-

109

Çalar, kale önündeki meydanda sıralanmak üzere sabahın ilk saatlerinde harekete başlamışlardı. Kâh binlerce ayak, süngü, açılmış sancaklarla yürüyor, başka üniformalı piyade kütlelerini geçerek subaylarının komutasıyla duruyor, çark ediyor, kademe kademe yer alıyor; kâh, Önlerinde yağız, al, gümüş kırk atlara binmiş şeritli mızıkacılarıyla mavi, kırmızı, yeşil kaytanlı geçit resmi üniformaları içinde, süvarilerin ölçülü ayak vuruşları, şakırtıları duyuluyor; kâh, kundaklan üzerinde sarsılan, te-jnizlenmiş, ıslıl ıslıl toplarının tunç sesleri, yanmış fitil kokularıyla yürüyüş kolunda topçular, piyadeyle süvarinin arasına sokularak kendilerine ayrılan yerde nizama giriyorlardı. Yalnız haddinden fazla şişman ve ince belleriyle, yakalarına gömülü ve eşarph kızarmış ense-leriyle, göğüsleri nişanlarla dolu, büyük üniformalarını giymiş generaller, pomatlı, şık subaylar değil, traş olmuş, yıkanmış yüziyle ter-iemiz parlıyan techizatiyle her asker; tüyleri tımandan atlas gibi yanan, yeleleri tel tel cilâlı her at, herkes, şakaya gelmez, önemli, tantanalı bir şeylerin olacağını hissediyordu. Her general, her asker kendisinin bu insan denizi içinde, bir kum tanesi olduğunu idrak ederek hiçliğini anlıyor, fakat aynı zamanda bu muazzam bütünün bir parçası olduğunu da idrak «ederek kendi kudretini hissediyordu.

Telâş ve hazırlıklar sabah erkenden baş-

no

lamış, saaat 10 da her şey istenildiği gibi yoluna girmişti. Muazzam meydanda saflar yer almışlardı. Bütün ordu üç kademe üzerine sıralanmıştı. En önde süvariler, arkada topçular, daha arkada piyadeler. Kıtaların her kademesi arasında sanki bir yol vardı. Bu ordunun üç kısmı birbirinden iyice ayrılmıştı faal Kutuzof ordusu (bunların sağ kanadında, ilk sırada Pavlogratlılar yer almıştı), Rasyadan gelen ordu, muhafız alayları ve Avusturya kıtaları. Fakat bunların hepsi aynı hat üzerinde, aynı komuta altında, aynı nizamda duruyorlardı.

Yapraklan yalayan bir rüzgâr gibi heyecanlı bir fısıltı duyuldu: "Geliyorlar! Geliyorlar!". Ürkek sesler işitildi, son hazırlıkların kaynaşması bütün kıtaları dalgalandırdı.

Olmütz önünden bu yana hareket eden bir gurup gözüksü. O anda, hava rüzgârsız olduğu halde, orduyu hafif bir rüzgârın soluğu dolaştı, mızrakların flamalarını, gönderlerinde aşağı sarkıp yapraklanan sancakları hafifçe dalgalandırdı. Sanki ordu bu hafif hareketlerle hükümdarların gelişinden duyduğu sevinci belirtiyordu. Bir ses yükseldi: "Hazır ol!" Sonra, şafak vaktinde öten horozlar gibi, ayrı ayrı yerlerde sesler tekrarlandı. Her şey sustu.

Bu ölü sessizlik içinde yalnız atların ayak

sesleri duyuluyordu. Bu gelenler imparatorların maiyetiydi. Hükümdarlar kolluk hattına yaklaştılar, teftiş marşını çalan birinci süvari alayı borazanlarının sesi yükseldi. Sanki bunu borazanlar çalmıyor da hükümdarların yakın-Jaşmasıyla sevka gelen ordunun kendisi bu sesleri tabî olarak çıkarıyordu. Bu seslerin arasından İmparator Aleksandr'ın genç, okşayıcı sesi iyice duyuluyordu. Orduyu selâmladı, birinci alay : "Hurra!" diye öyle uzun, sevinçli sağır edici bir bağırış bağırıldı ki kendi sayılarından, kudretlerinden askerler kendileri de ürktüler.

Hükümdarın ilk önce yaklaştığı Kutuzof ordunun ön sıralarında bulunan Rostof bu ordudaki her insanın duyduğu hissi, kendinden ,geçiş, kudreti gururla idrak ediş hissi, bu törene sebebler kimseye karşı ihtiraslı bir hayranlık hissi duruyordu.

Bu insanın bir tek söziyle bütün bu koca ^kütlenin (bu kütleye bağlı, ufacık bir kum tanesi : kendisinin) suya, ateşe, cinayete, ölüme, iyahut muazzam kahramanlıklara atılabileceğini hissediyor, bundan dolayı da yaklaşan bu sesin önünde ürpermekten, donup kalmaktan -kendini alamıyordu.

•— Hurra! Hurra! Hurrrrr! — diye dört İDİR taraf gürlüyor, alaylar biribiri ardından teftiş marşı arasında hükümdarı karşıyorlar-

112

113"

di; sonra "hurra!.." teftiş marşı ve yine gitgide kuvvetleşerek, yükselerek, sağır edici bir uğultu ile kaynaşan "hurra!...", "hurra!.." sesleri...

Hükümdar yaklaşmadan önce her alay sessizliği ve hareketsizliğiyle cansız bir vücut gibiydi; fakat hükümdar hizasına gelir gelmez alay canlanıyor, hükümdarların geride bıraktığı safların kükremesine katılarak gürlüyor-du.

Bu seslerin sağır edici, müthiş uğultusu içinde; kale nizamlarında taş kesilmiş gibi hareketsiz duran asker kütleleri arasında yüzlerce atlı maiyet kayıtsız fakat mütenazır olarak, rahat rahat ilerliyor, önlerinde iki adam : imparatorlar bulunuyordu. Bütün bu insan kütlesinin zaptedilmiş ihtiraslı dikkati bölünmez bir surette onların üzerine toplanmıştı.

Altı muhafız üniformas^, biraz yana eğik üç köşe şapka giymiş güzel, genç İmparator Aleksandr, sevimli yüzü, çok yüksek olrruyan tanınan sesiyle bütün dikkati kendine çekiyordu.

Rostof borazanların yakınında duruyordu; hükümdarı keskin gözleriyle uzaktan tanımıştı, onun

yakınlaşmasını gözleriyle takibediyor-du. İmparator yirmi adım mesafeye kadar yak-

laşıp da Nikolay onun yakışıklı, genç, bahtiyar yüzünü bütün ayrıntılarına varıncaya kadar apaçık görünce hiç duymadığı bir heyecan, bir muhabbet hissi duydu. Hükümdarın. her şeyi, — her çizgisi her hareketi — onu hayran ediyordu.

Pavlograt alayının karşısında duran hükümdar. Avusturya İmparatoruna Fransızca bir şeyler söyledi, gülümsedi.

Bu gülümsemeyi gören Rostof da elinde-olmaksızın gülümsemeye başladı, içinde hükümdarına karşı daha kuvvetli bir sevginin kabardığını duydu. Hükümdarına karşı beslediği aşkı ona her hangi bir suretle göstermek istiyordu. Bunun kabil olmadığını biliyor, içinden ağlamak geliyordu. Hükümdar alay komutanını çağırdı, ona bir iki söz söyledi.

"Yarabbi! Eğer hükümdar bana hitabet-seydi ben ne hallere girmezdim! — diye Rostof düşündü — Bahtiyarlığımdan ölürdüm."

Hükümdar subaylara da hitabetti:

— Hepinize baylar, (Rostof her kelimeyi gökten gelen nidalar gibi dinliyordu) bütün ruhumla teşekkür ederim.

Eğer Rostof şimdi çarı için ölebilsydi ne kadar bahtiyar olacaktı!

— Siz Georgiyef sancaklarını hakettiniz.

014

!-onlara lââyık oldunuz.

'Ölebilmek, ölmek onun uğruna!" — diye Rostof düşünüyordu.

Hükümdar, Rosiol'un ıstıtemediği bir şeyler daha söyledi, askerler göğüslerini şişirir ek haykındılar: "Hurra"

Rostof da eyerinin üstüne eğilip hükümdarına duyduğu hayranlığı iyice ifade edebilmek için bütün kuvvetiyle ve yırtılırcasına haykır--di.

Hükümdar sanki bir kararsızlık içindeymiş : gibi hüsarların Önünde birkaç saniye durdu.

"Hükümdar nasıl kararsızlık içinde olabilir?" — diye Rostof düşündü; fakat sonra bu kararsızlık bile hükümdarın yaptığı her şey gibi Rostof a yüce ve hayranlığa değer göründü.

Hükümdarın kararsızlığı yalnız bir an sürmüştü. Onun, o zamanlar giyilen dar, sivri burun çizmeli ayağı bindiği doru İngiliz kısırağının kasiğine dokundu, beyaz eldivenli eli dizginleri topladı, arkasında karmakarışık dalgalanan bir yaver deniziyle birlikte hareket etti. Öteki alayların önünde durarak gitgide uzaklaştı, uzaklaştı; nihayet, onu çevreleyen maiyeti arasında yalnız beyaz sorgucu Rostof'a ,Örünün oldu.

115*

Maiyet efendileri içinde, Rostof, atının üzerinde tembelce kendini koy vermiş oturan. Bolkonski'yi de farketmişti. Onunla yaptıkları dünkü münakaşayı Rostof hatırladı, onu kavgaya çağırmak lâzım mı, değil mi? meselesi aklına geldi. Şimdi Rostof "şüphesiz, lâzım değil," — diye düşünüyordu. — böyle bir anda, bu iş düşünülmeğe, bahsetmeye değer mi? Böyle bir sevgi, heyecan ve fedakârlık anında bütün bizim münakaşalarımız, dargınlıklarımız nedir ki? Şimdi ben herkesi seviyorum,, herkesi affediyorum, diye düşünüyordu Rostof.

Hükümdar hemen hemen bütün alayları geçtikten sonra kıtalar onun önünden resmi geçit adımlarıyla yürümeye başladılar. Rostof Denisof'tan yeni aldığı Bedevi'sinin üstünde,, kendi süvari bölüğüne kenetli, yani bir başına,, hükümdarın tam gözünün önünden geçiyordu..

İyi bir süvari olan, Rostof, Hükümdarın hizasına gelmeden önce mahmuzlarını iki kere Bedevisine gömdü ve çok şükür ki onu tahrik edildiği zamanların kudurgan süratlisine. kal-dirabildi. Köpüklenen ağzı göğsüne eğilmiş, kuyruğu dik, sanki havada uçuyor, yere dokun-muyormuş gibi, edalı edalı, adımlarını yüksekte atıp değiştirerek, herkes gibi hükümdarın, bakışlarını kendi üzerinde duyan Bedevi mükemmel bir geçiş geçti.

2116

117'

Rostof, ayaklarını geriye atmış, karnını içeri çekmiş, kendini atla aynı parça hissederek çatık, fakat mesut bir yüzle, Denisof'un dediği gibi, iblisçesine hükümdarın önünden -geçti.

Hükümdar:

Aşkolsun Pavlograthlara! — diye ses-
îlendi.

"\arabbi, o bana şimdi ateşe atılmamı semretse ne kadar bahtiyar olurum" — diye Rostof düşündü. Teftiş 'bilince yeni gelen subaylarla Ku-tuzof'unkiler, gurup gurup toplandılar; taltif-İlere, Avusturyalıları ve onların üniformalarına, cephelerine, Bonaparta, bilhassa Essen kolordusu da geldikten, Prusya da bizim tarafımızı tuttuktan sonra, şimdi onun hali kötüle-
şeceğine dair konuşmalar başladı.

Fakat bütün guruplarda her şeyden ziyade hükümdar Aleksandr'dan bahsediliyordu. Onun her sözü, her hareketi naklediliyor, ona hayran olunuyordu.

Hepsi, yalnız bir tek şey istiyordu: hüküm-* darın sevk ve idaresi altında derhal düşmana karşı yürümek. Bizzat hükümdarın komutası -altında, kimi olursa olsun yenmemek kabil «değildi; teftişten sonra Rostof'la subayların çoğu böyle düşünmekteydi.

Teftiştten sonra, zafere herkes, kazanılmış.

iki muharebeden sonra emin olabileceğinden, daha çok emindi.

IX

Teftişin ertesi günü en iyi üniformasına giyen Boris, arkadaşı Berg'in başarılar dileğiyle uğurlanıp Bolkonski'nin sevgisinden faydalanmak, daha iyi bir mevki, bilhassa — kendisine orduda çekici gelen — mühim bir şahsiyet yanında bir yaverlik bulmak isteğiyle Olmütz'e gitti. "Babasından bir elde 10 bin ruble alan Rostof'un hiç kimsenin önünde eğilmi-yeceğini, hiç kimseye uşaklık etmiyeceğini söylemesi kolaydır, fakat ben, kendi başından başka bir şeyi olmıyan ben, mesleğimde kendim ilerlemek, fırsatları kaçırmamak, bilâkis onlardan faydalanmak zorundaydım."

O gün Olmütz'de Prens Andrey'i bulamadı. Fakat genel karargâhla kor diplomatığının, bulunduğu, her iki imparatorun da sarayh mai-yetleriyle, yakmlariyle, yaşadıkları Oİmütz'ün manzarası onda bu yüksek âleme katılmak isteğini bir kat daha kuvvetlendirmiş oldu.

Hiç kimseyi tanıımıyordu, giydiği şık muhafız üniformasına rağmen şatafatlı arabaları,, sorguçları, kurdelâlatı, nişanlariyle sokaklarda-

1118

-dolaşan bütün bu yüksek insanlar, saraylılar, askerler; ona Öyle geliyordu ki, bir muhafız rubayı olan kendisinden ölçü kabul etmez derecede yüksektirler, onun varlığını yalnız kabul etmek istemiyor değil kabul edemiyorlar «da.

Bolkonskiyi sorduğu başkomutan Kutu-zof'un karargâh merkezinde bütün o yaverler, "hattâ emir erleri ona, kendisi gibi subayların "buralarda boyuna dolaşıp durduğunu, artık ^bunlardan bıkip usandıklarını anlamak ister gibi bakıyorlardı. Buna rağmen, daha doğru-ısu asıl bu yüzdün ertesi gün, ayın on beşinde, yemekten sonra tekrar Olmütz'e gitti, Kutu-zofun yerleştiği binaya girerek Bolkonski'yi isordu. Prens Andr.ey evdeydi; Borİsi, her hal-'de eskiden dans edilen fakat şimdi beş karyolanın çeşitli mobilyenin, masa, iskemleler lve klavsenlerin bulunduğu büyük bir salona ıgötürdüler. Acem hırkası grymiş bir yaver, ka-rpiya yakın, masanın başında oturuyor, yazı yazıyordu. Bir başkası, kırmızı, şişman Nes-~vitski, elleri başının altında yatağa uzanmış, yanında oturan bir subayla gülüşüyordu. Bir ^üçüncüsü klavsende bir Viyana valsi çalışıyor, vaynı klavsenin üzerine uzanmış bir dördüncümü ona şarkı söylüyordu. Bolkonski yoktu. Bo-lris'i görünce bu baylardan hiçbiri vaziyetini değıştirmedi. Boris'in müracaat ettiği yazı ya-«an, can sıkıntısıyla ona döndü. Bolkonski'nin

115 <

nöbetçi olduğunu, eğer onu görmek istiyorsa, kapının solunda kabul salonuna gitmesini söyledi. Boris teşekkür ederek kabul salonuna gitti. Kabul salonunda subay, general on kişii vardı.

Boris içeri girdiği sırada, Prens Andrey istinaf af la göz kıpıştırarak (hani o, eğer vazi-ffem olmasa sizinle bir dakika bile durup konuşmazdım, diyen nezaketli - yorgun bir tavırla) kıpkırmızı yüzünde askerce bir inkıyat ifadesi olduğu halde, âdeta parmaklanma* ucunda dimdik duran ve bir şeyler rapor eden göğsü nişanlarla dolu ihtiyar bir Rus generalini dinliyordu.

Prens Andrey istihfafla konuşmak istediği zaman kullandığı Fransız ağziyîe generale. Rusça hitabetti - — Pekâlâ, lütfen bekleyiniz. — Sonra Bo-ris'i örünce, artık (kendisini biraz daha dinlemesi için yalvararak peşinden koşan) generale aldırmadan başıyla Boris'e işaret edip neşeli bir gülümsemeyle ona doğru döndü.

Bu dakikada Boris önceden de tahmin ettiği bir şeyi yani şunu, artık açıkça anlamıştı ki, orduda, talimatnameye yazılı, alayda bilinen, kendisinin de bildiği o meratıp silsilesinden, disiplinden başka, daha esaslı bir me-ratip silsilesi vardır ki, şu kıpkırmızı yüziylet

dimdik duran generali; yüzbaşı Andrey keyfi Öyle istiyor diye teğmen Drubetskoy'la konuşmayı daha münasip görünce, saygıyla beklemeye zorlar. Boris bundan sonra talimatnamedeki yazılışa göre değil de yazılı oîmiyan meratip silsilesine göre hizmet etmeye her zamankiden ziyade ahdettti. Başka şartlar

içinde, «cephede, kendisini, yani muhafız teğmeni ezebilecek bir generalden artık, sırf Prens Andrey tarafından tutulduğu için, birdenbire üstün oluverdiğini şimdiden hissetmekteydi. Prens Andrey ona yaklaştı, elini tuttu.

— Dün beni bulamadığınıza çok üzül-*düm. Bütün gün Almanlarla sürttüm durdum. Weierother'le birlikte tertibatı teftiş ettik. Bu Almanlar bir kere kılı kırk yarmaya başladılar mı, sonu yoktur! Boris, Prens Andreyin sanki herkesçe bilinen bir şeye dairmiş gibi yaptığı imaya sözde anlamış görünerek gülümsedi. Halbuki hem Weierother soyadını, hemde, hattâ tertibat kelimenin ilk defa işitiyordu.

— E, azizim, hep yaver olmak istiyorsu-muz ha? Bu günlerde daima aklımdaydımız, Boris elinde olmadan, her nedense kıza-

121

— Evet, ben, — dedi — Başkomutana unca etmeyi düşünüyordum. Benim hakkımda Prens Kuragin'den ona bir mektup var, ben sadece şunun içine rica edecektim ki, — diye sanki özür diliyormuş gibi ilâve etti, — muhafızların savaşa girişmeyeceklerinden korkuyorum da ondan.

Prens Andrey:

. — Pekil! Pekil! Bütün bunları konuşuruz.

İ — dedi — Yalnız müsaade edin de şu bayın geldiğini haber vereyim, sonra sizinim.

Prens Andrey kıpkırmızı generali haber vermek üzere içeri girdiği sırada, Boris'in yazılı olmayan meratip silsilesinin faydaları hakkındaki görüşünü besbelli kabul etmiyen bu general, kendisinin yaverle sonuna kadar konuşmasına engel olan küstah teğmene gözlerini öyle bir dikti ki, Boris bozuldu, döndü. Prens Andrey başkomutanın yazı odasından çıksın diye sabırsızlıkla bekledi.

Klavsenli büyük salona gittikleri sırada Prens Andrey :

— Bakın, azizim sizin için ne düşündüm, Başkomutanı görmenize lüzum yok, — dedi, — size bir yiğın iltifatta bulunur, öğle yemeğine gelmenizi söyler, ("şu meratip silsilesine göre hizmet etmek için hiç de kötü bir şey olmazdı" — diye Boris düşündü). Fakat işte hepsi bu kadar; biz yaverler, emir subayları ner-deyse bir tabur olacağız. Fakat bakın ne yapalım: benim yakın bir dostum var, yaver — ge-

122

neral, mükemmel bir insan, Prens Dolgorukof:; siz bilmiyebilirsiniz ama mesele şu, şimdi kur-mayıyla beraber Kutuzof ve bütün bizler hiçbir şey değiliz : bütün işler hükümdarda toplanıyor; işte bunun için biz Dolgorukof'a gideriz, zaten onu ben de göreceğim, sizden evvelce ona bahsetmiştim, böylece bakarız, sizi o kendi yanında bir yere yerleştirmenin yolunu bulabilir mi, yahut orada bir yerlere, güneşe yakın.

Prens Andrey genç bir adamı idare ettiği,, kibar âleminde muvaffak olması için ona yar-1 dımda bulunduğu zamanlar daima fazla heyecanlanırdı. O, başka birine yardım bahanesiyle - ki bunu hiçbir zaman gururuna yedirip kendisi için kabul etmezdi - başarı imkânı veren ve onu çeken muhite yakın bulunuyordu. Boris'in işini memnunlukla üzerine aldı, beraberce Prens Dolgorukof'a gittiler.

İmparatorla yakınlarının oturdukları Oh mütz sarayına vardıkları zaman çoktan akşam. olmuştu.

Aynı gün, yüksek harb şûrasının bütütv âzalarıyla iki imparatorun iştirak ettikleri harb-şûrası toplanmıştı. Bu şûrada, ihtiyarların: Kutuzof'la Prens Schvarzenberg'in fikirlerine. neticeli bir muharebeye girişilmesine karar verilmiştir. Prens Dolgorukof'u bulmak için. Prens Andrey, Boris'le beraber saraya girdiği

123

zaman harb şûrası henüz dağılmıştı. Genel karargâhtaki şahsiyetler henüz, gençler partisi için zaferle biten bugünkü harb şûrasının sihri altındaydılar. Hücum etmiyerek bir şeyleri beklemeyi tavsiye eden, işi ağır alma taraftarlarının sesleri rey birliğiyle bastırılıp itirazları hücumla geçmekteki faydanın şüphe götürmez ! delilleriyle öyle bir çürütülmüşü ki şûrada konuşulmuş olan müstakbel muharebe ve hiç şüphesiz zafer, artık geleceğe ait değil, geçmişe aitmiş gibi görünüyordu. Bütün

elverişli şartlar bizim taraftaydı. Hiç şüphesiz Napol-yonunkine üstün olan muazzam kuvvetler aynı yere yığılmıştı, kıtalar imparatorların hu-ûriyle coşmuşlar, dövüşmük için paralanıyorlardı, kıtalara komuta edecek olan Avusturya Generali Weierother üzerinde hareket yapılacak stratejik noktaları en küçük ayrıntılarına kadar biliyordu, (şimdi Fransızlarla boy Ölçüşülecek sahalarda, iyi bir tesadüf eseri olarak, geçen yıl Avusturya kıtaları manevra yapmışlardı) bu yerler en küçük ayrıntılarına kadar malûmdur, haritalarda tesbit edilmişti. Bona-part, besbelli, zayıf düştüğünden hiçbir teşebbüste bulunmuyordu. Hücumun en ateşli taraftarlarından biri olan Dolgorukof şûradan yorgun, bitik, fakat kazanılan zaferle gururlu, heyecanlı olarak henüz dönmüştü. Prens Andrey himayesine aldığı subayı ona takdim etti, fakat Prens Dolgru-

124

kof nezaketle, kuvvetle elini sıktığı halde Boris'e bir şey söylemedi, besbelli kendisini bu anda en fazla meşgul eden düşünceleri anlatmaktan kendini alamıyarak Prens Andrey'e-fransızca hitabetti:

— Hani azizim, nasıl çarpıştık! Allah vere de bundan sonra olacak olan şey de böyle zaferle bitse. Ancak azizim, — kesik kesik, heyecanla konuşuyordu, — Avusturyalılara, bilhassa Weierother'e karşı kabahatli olduğumu itirafa mecburum. O ne kılı kırk yarma, o ne-intizam, o ne arazi bilgisi, bütün imkânları, bütün şartları, bütün en küçük ayrıntıları o ne önceden görüş! Hayır, azizim, içinde bulunduğumuz şartlardan daha elverişlisini düşünüp icadetmek kabil değildir. Avusturya he-saplılığının Rus cesurluğuyla birleşmesi : daha başka ne istersiniz?

Bolkonski:

— Demek hücum kesin olarak kararlaştı? — dedi.

— Hem de, biliyor musunuz azizim, bana Öyle geliyor ki Napolyon ne yapacağını şaşırdı. Biliyor musunuz, bugün ondan İmparatora bir mektup geldi. — Dolgorukof mânâk manalı gülümsedi.

— Ya? Ne yazıyor? — diye Bolkonski sor-

125

— Ne yazacak? Tradiridira v. s. bütün bunlar sadece vakit kazanmak maksadiyle. Ben size söylüyorum ki, o bizim avucumuzun içindedir, muhakkak! Fakat hepsinden hoş şu ki, — diye birdenbire safça gülerek devam etti, — verilecek cevapta ona nasıl hitabedile-ceğini bir türlü bulamadılar. Konsül denemi-yeceğine göre, elbette imparator da denemez, i bana kalsa general Bonaparta demeli.

Bolkonski:

— İyi ama, onu imparator olarak tanımamakla general Bonapart diye çağırmak arasında fark var, — dedi.

Dolgorukof gülerek ve sözünü keserek çabuk çabuk:

— Mesele de burada ya, — çledi — Bili-bin'i tanırırsınız, çok akıllı adamdır : "Zorbaya, insan soyunun düşmanına", diye hitabedilme-lisini teklif etti.

Dolgrukof keyfli bir kahkaha attı. Bonkonski:

— Dahası yok mu? — dedi.

— Fakat Bilibin yine de ciddi bir hitap unvanı buldu. Ne aklı, ne ince zekâlı adam.

— Nasıl?

Dolgorukof ciddi ve memnun -

— Fransız Hükümeti Reisine, an cbef du

t/- '.ym

126

gouvernement français, dedi. Güzel değil mi hele?

Bolkonski:

— Güzel, ama, hiç de hoşuna gitmiyecek-

— Ya, evet, hiç de! Erkek kardeşim onu tanıyor: birçok defalar Paris'te onunla yani şimdiki imparatorla yemek yemiş; bundan daha ince, daha kurnaz bir diplomat olamaz diyor : biliyorsunuz ya, Fransız açık gözlülüğüyle İtalyan aktörlüğünün birleşmesi! Kont Mar-kof'la ona dair fıkraları biliyor musunuz? Yalnız Kont Markof onun karşısında kendini kullanmasını bilmiştir. Mendil hikâyesini biliyor musunuz? Nefistir!

Konuşkan Dolgorukof bir Boris'e, bir prens Andrey'e hitabederek sefirimiz Markof'u denemek için Bonapartın, mendilini onun Önünde nasıl mahsustan düşürdüğünü, her halde Markof'un mendili kaldırmasını bekliyerek durup yüzüne baktığını, bunun üzerine Markof'un da hemen kendi mendilini ötekinin yanına nasıl düşürdüğünü; sonra da Napolyonun mendilini bırakarak nasıl kendi mendilini aldığı anlattı.

Bolkonski:

—• Cbarman! — dedi — Fakat Prens, şey, ben size bu delikanlı için ricacı gelmişim. Bakınız, mesele şu ki...

127

Prens Andrey sözünü bitirmeden içeriye Dolgorukof'u imparatorun yanma çağırın bir yaver girdi.

Dolgorukof telâşla kalkıp Prens Andrey'-î Boris'in ellerini sıkarak :

— Ah, ne aksilik! — dedi — Bilirsiniz, gerek sizin için gerekse bu sevimli delikanlı Açın elimden gelen her şeyi yapmaktan memnun olurum. — Boris'in elini tekrar sâf, samimi, heyecanlı, hoppa bir eda ile sıktı. — Fakat görüyorsunuz ya... Bir dahaki sefer!

Kendisini yüksek makamlara bu anda böyle yakın hissetmek Boris'i heyecana düşürmüştü. Alayında kendini küçük, itaatli, değersiz bir parçası olarak hissettiği, kütlelerin o muazzam hareketlerini idare eden yaylarla burada temasa geldiğini anlıyordu. Dolgorukof'un arkasından koridora çıktılar, {Dolgorukof'un girdiği hükümdar odasının kapısından} çıkan sivil elbiseli, zeki yüzlü, çenesindeki keskin yara izinin çirkinleştirmedeği hususi bir canlılık, bir cerbeze ifadesi verdiği kısacaboylu bir adamla karşılaştılar. Bu kısaca boylu adam bir ahababî selâmlar gibi Dolgorukof'u başıyla selâmladı, sonra Prens Andrey'e doğru yürüyerek kendisine selâm vermesini, yahut yol açmasını bekler gibi dik ve soğuk bir bakışla yüzüne bakmaya başladı. Prens Andrey ne onu, ne bunu yaptı, yüzünde öfke belirmişti; genç

128

adam geri dönerek koridorun bir tarafına saptı.

— Kim bu? — diye Boris sordu.

—! Bu, en dikkate değer, fakat benim en hoşuma gitmîyen adamlardan biri. Hariciye Nazırı Prens Adam Çartorijski.

Saraydan çıkarlarken sindirmeye muvaffak olamadığı bir iç çekişle Bolkonski :

— İşte bu adamlar, — dedi — milletlerin mukadderatını bu adamlar tâyin ediyor.

Ertesi günü kıtalar hareket ettiler, artık ta Austerlitz muharebesine kadar Boris ne Bol-konoski'yle, ne de Dolgorukof'la buluşabilmiş, daha bir müddet İsmailiye alayında kalmıştı.

Ayın on altıncı günü şafağında Nikolay Rostof'un vazife gördüğü, Prens Bagration müfrezesine dâhil Denisof'un süvari bölüğü gecelediği yelden, söylendiğine göre, savaşa yollanmış, öteki kolların arkasında bir verst kadar yol aldıktan sonra büyük bir yolun üstünde durmuştu. Rostof ilk önce Kazakların, sonra birinci hüsar süvari bölüklerinin, topçularla piyade taburlarının, yanbaşında yürüyüp gittiklerini, sonra General Bagration ve Dolgorukof'un yaverleriyle geçtiklerini gördü.

129

Eskisi gibi, savaş arifesinde hissettiği bütün, korku, bu korkuyu uzaklaştırmak için yaptığı bütün iç mücadelesi; bu savaşta, kendini bir hüsar gibi nasıl göstereceği yolundaki bütün hülyaları boşa çıkmıştı. Onların süvari bölüğü ihtiyata bırakılmıştı, bunun için de Rostof o günü canı sıkkın, kederli geçirdi. Sabahın saat dokuzunda ilerden silâh sesleri, hurr * diye haykışmalar duydu, geriye taşınan ya--ralılan gördü, (bunlar çok değildiler) en sonrada yüz kadar Kazağın arasında bütün bir Fransız süvari

kıtasının nasıl götürüldüğünü gördü. Besbelli savaş bitmişti ve bu savaş her halde o kadar büyük değildi ama mesut bir surette neticelenmişti. Geriye gelen askerlerle subaylar parlak bir zaferden, Vishau şehrinin işgalinden, bütün bir Fransız süvari bölüğünün esir alındığından bahsediyorlardı. Geceki kuvvetli dondan sonra hava açık ve güneşliydi, bu sonbahar gününün sevinçli ışıltıları yalnız iştirak edenlerin anlattıklarıyla değil, fakat Rostof'un yanından geçerek gidip gelen askerlerin,, subayların, generallerin, yaverlerin yüzlerinde-ki bahtiyar ifadenin verdiği zafer haberleriyle de uygun düşüyordu. Olup biten savaşın bütün korkusunu boşuboşuna çekmiş ve bu güzel günü hareketsiz geçirmiş olan Nikolay'in yüreği daha ziyade eziliyordu.

— Rostof, buraya gel, kederi, gamı dağıtmak için içelim! — diye yolun kıyısında, bir

130

înatra ile mezelerin karşısında oturan Denisof ihay kırdı.

Denisof'un çilingir sofrası etrafında toplanan subaylar yiyip içerek konuşmaya başladılar.

— Subayların biri, iki Kazağın yaya olarak getirdiği bir esir Fransız dragonunu gösterip :

— İşte bir tane daha getiriyorlar! — dedi. Kazaklardan biri esirden alman yüksek, ;güzel bir Fransız atını yedeğinde getiriyordu.

— Atı bana sat! — diye Denisof Kazağa ^haykırdı.

— Emredersiniz, komutanım...

Subaylar kalktılar, Kazaklarla esir Fransızın etrafını aldılar. Fransız dragonu Fransız-ıcaı Alman şivesiyle konuşan genç sevimli bir Alsaslıydı. Heyecanından tıka*nyordu, yüzü kızarmıştı, Fransızca söylendiğini duyar duymaz bir ona, bir ötekine dönerek subaylarla çabuk çabuk konuşmaya başladı. Kendisini esir ala-ınıyacıklarını, esir düşmüşse kabahatin kendisinde olmadığını, kabahatin, Ruslar çoktan oradadırlar, dediği halde onu eyer örtülerini toplamaya yollıyan le caporal'de1 olduğunu Onbaşı.

131

söyledi. Her lâfının başında: mais qu'on ne jasse pas de mal â mon petit cbeval2 diye tekrarlıyor, atını okşuyordu. Nerede bulunduğunu iyice anlamadığı belliydi. Onu esir aldıktan için bazen özür diliyor, bazan kendini âmirlerinin karşısında farz ederek askeri terbiyesini, vazifede gösterdiği gayreti övüyordu. O,. bizim artçımıza kendisiyle beraber, Fransız ki-J talarımın, bizim için o kadar yabancı olan ha- vasini da bütün tazeliğiyle getirmişti.

Kazaklar atı iki çervonets'e sattılar ve onup parası geldiği için şimdi subayların en zengins olan Rostof satın aldı.

At bir hüsara teslim edilirken Alsaslı saflıkla Rostof a :

— Mais qu'on ne fasse pas de mal a mon petit cbeval, dedi.

Rostof gülümsedi, dragonu teskin etti, ona para verdi.

zak :

Yürümesi için esirin koluna dokunan Ka-

— Ale, Ale, — dedi. Birdenbire hüsarlarm arasında sesler duyuldu.

— Hükümdar! Hükümdar!

2 Aman benim atcağzum hırpalamasınlar.

1132

Herkes telâşla koştu, Roslof da arkasına dönerek, yol boyunca beyaz şapkalı birkaç atlının yaklaştığını gördü. Bir dakika içinde herkes yerlerini almış, oeklemeye başlamıştı.

Rostof kendi yerine kadar na*ıl koştuğunu, atına nasıl bindiğini anlamamış, hissetmemişti. Savaşa karışmaktan gelen üzüntüsü, biribirinin yüzüne bakan insanların arasında duyduğu iç takıntısı bir an içinde geçmiş, kendine ait bütün düşünceler bir an içinde silinmişti : Hükümdarın yakınlığından bir bahtiyarlık hissiyle dopdoluydu. Sadece bu yakınlığın bile kaybolmuş gününü telâfi ettiğini duyuyordu.

Vadedilen bir buluşmaya uzun şamarı beklemiş bir aşık gibi bahtiyardı. Onun yaklaştığını, cepheye göz atmaya cesaret etmeksizin ve göz atmaksızın heyecanlı bir sezişle hissediyordu. Bunu, yaklaşan anılar alayının yalnız nal seslerinden değil, o yaklaştıkça etrafındaki her şeyin daha aydınlık, daha sevinçli, daha manalı bir hal "alışından, her şeye bir bayram havası katılışından da hissediyordu. Rostof için bu güneş dört bir yanma tatlı, muhteşem bir aydınlığın pırıltılarını salarak gitgide daha yakma, daha yakma geliyordu;; işte artık kendini bu pırıltılarla sarılmış hissediyor, onun sesini bu okşayan, rahat muhteşem, aynı zamanda o kadar da sade olan sesi duyuyordu. Rostof'un da beklediği gibi

oldu : etrafa bir ölü sessizliği çöktü; sonra bu sessizliğin arasında Hükümdarın sesi yüksel-di: du.

— Les buzzards de Pavlogard?1 — diye sor-

"Les huzards de Pavlograd" diyen bu in- sanüstü sestten sonra, çok beşeri gelen bir ses:

— La reserve, sire2! diye cevap verdi.

Hükümdar Rostof'un hizasına geldi, durdu. Aleksandr'm yüzü üç gün önceki teftişte-kindenden daha güzeldi. Öyle bir neşeyle, gençlik-le, öyle masum bir gençlikle parlıyordu ki on dört yaşındaki bir çocuğun canlılığını hatırlıyordu, bununla beraber bu yüz, haşmetli bir imparatorun yüzüydü. Hükümdarın gözleri tesadüfen, süvari bölümünü dolaşırken, Rostof'un gözleriyle karşılaştı, iki saniye kadar onların üzerinde durdu. Rostof'un ruhunda neler olup bittiğini Hükümdar anladı mı, anlamadı mı, (Rostof'a o her şeyi anladı gibi geliyordu) fakat mavi gözleriyle iki saniye kadar Rostof'un yüzüne baktı. (Onlardan, yumuşak ve tatlı bir ışık dökülüyordu.) Sonra birdenbire kaşlarını kaldırdı, sol ayağını şiddetli bir hareketle ata vurdu, dötrnala ilerledi.

Pavlograd hüsarları mı? ihtiyatlar, haşmetmaap.

134

Genç İmparator savaşta bulunmak isteğinden kendini alamamış, saray mensuplarının bütün tavsiyelerine rağmen takibettiği üçüncü koldan saat 12 de ayrılarak atını öncülere doğru sürmüştü. Daha hüsarların yanma varmadan birkaç yaver onu işlerin mesut gidişi haberleriyle karşılamışlardı.

Bir Fransız süvari bölümünün esir edilmesinden ibaret olan savaş Fransızlara karşı kazanılmış parlak bir zafer gibi telâkki olundu. Bundan dolayı da, hem Hükümdar, hem de ordu henüz harb meydanında barut dumanı kaybolmadan, Fransızların yenildiklerine, istemedikleri halde gen çekildiklerine inandılar.

Hükümdarın gelişinden birkaç dakika sonra Pavlograt fırkasını ileri istediler. Vishau'da, bu küçük Alman kasabasında Kostoir, Hükümdarı bir daha gördü. Hükümdar gelmeden önce oldukça şiddetli bir müsademenin cereyan lettiği şehrin meydanında henüz kaldırılmamış birkaç ölü ve yaralı yatıyordu.

Asker, sivil maiyetiyle çevrili hükümdar şimdi teftiştekin-den başka al bir İngiliz kırsağına binmişti.

Biraz yana eğilerek altın saplı el gözlüğünü -edalı bir tavırda gözlerine götürdü, yüzükoyun yatan başı

kanlı, tolgasız bir askere bakıyordu. Yaralı asker öyle pis, kaba, tiksindiriciydi ki onun Hükümdara

yakınlığı Rostof'un gücüne gitmişti. Rostof Hükümdarın geniş omuzlarının gelip geçen bir soğuk

dalgasından

135

ürperir gibi ürperdiğini, sol ayağıyla hayvanın, böğrünü sinirli sinirli mahmuzladığını, terbiyeli hayvanın buna aldırmandan etrafına bakı-nıp yerinden kımıldamadığını gördü. Atından inen bir yaver askerin koluna girdi, onu, getirilen sedyeye yerleştirmeye koyuldu. Asker inliyordu.

İmparator, ölmekte olan askerden çok acı duyar gibi:

daha

— Yavaş, yavaş, yavaş olamaz mısınız? — diyerek oradan uzaklaştı.

Rostof, İmparatorun gözlerine dolan yaşları görmüş, uzaklaşırken Çar tori j ski'ye Fransızca :

— Harb ne korkunç şey, ne korkunç şey?. Quelle terrible chose que la guerre! — dediğini, duymuştu.

Öncü kıtalar, Vishau'nun ilerisinde bütün gün ufak bîr ateş teatisiyle bize toprak bırakan düşman

hatlarının karşısında mevzi almışlardı. Öncülere hükümdarın teşekkürü bildirilmiş, taltifler vadedilmiş,

etrafa iki misli' votka tayını verilmişti. Açık ordugâhın ateşleri bir gece evvelkinden daha sevinçli çitirdi-yor, askerlerin şarkıları yükseliyordu. Bu gece Denisof binbaşılığa terfini kutlıyordu, oldukça içmiş olan Rostof ziyaretin sonunda İmparatorun şerefine kadeh kaldırmayı teklif et-

136

ti, ama resmî ziyafetlerde denildiği gibi "İmparator Hükümdarın değil, iyi kalbli, sevimli büyük bir insan olan hükümdarın sıhhatine içelim, onun sıhhatine, Fransızlara karşı tam bir zafer kazanılması şerefine içelime" — dedi.

— Mademki biz daha evvel de doğuştuk, Schöngrabende olduğu gibi Fransızlara geçirmedik, şimdi, o başımızdayken neler olmaz? — dedi. Biz hepimiz Ölüyoruz, onun uğruna zevkle ölüyoruz, değil mi bay'ar? Belki ben gerektiği gibi konuşmuyorum, çok içtim, fakat ben böyle hissediyorum, siz de böyle. Birinci Alek-sandr'm sıhhatine! Hurra!

— Hurra! — diye subayların heyecanlı sesleri yükseldi.

İhtiyar yüzbaşı Kristen de heyecanla, yirmi yaşındaki Rostof'tan aşağı kaymıyan bir samimilikle haykırdı.

Subaylar içip kadehlerini kırdıkça Kristen onlara başkalarını doldurdu, üzerinde bir gömlek, bir süvari pantolonu, elinde kadeh, askerlerin yaktıkları ateşe yaklaştı, azametli bir tasvir takınarak eli havada, uzun kır bıyıkları ve açılmış gömleğinden görünen beyaz göğsiyle ateşin aydınlığında durdu.

— Çocuklar, İmparatorun Hükümdar sağlığına, düşmana karşı kazanılacak zafere, hur-

137

J

rra! — diye bariton ve ihtiyar sesiyle babayiğitçe, hüsarca haykırdı.

Hüsarlar toplastılar, gürliyen bir haykırıyla dostça cevap verdiler.

Gece geç vakit herkes dağılınca Denisof sevgili Rostofunun omuzunu küçükçük eliyle sarstı.

— İşte, seferde âşık olunacak kimseyi bulamadığı için Çara âşık olmuş, — dedi.

— Denisof, böyle şaka yapma, — diye Ros. tof bağırdı, — bu Öyle yüksek, öyle güzel bir îhis ki, öyle...

— İnanmıyorum, inanmıyorum yavrucuğum, aynı hissi paylaşıyor, seni takdir ediyorum...

— Hayır anlamıyorum!

Rostof kalktı, ölmenin, İmparatorun canını kurtarıırken değil (bunu tahayyüle cesaret bile etmiyordu), onun gözleri önünde sadece ölmenin nasıl bir saadet olacağını tahayyül ederek yanan ateşlerin arasında dolaşmaya başladı. O, gerçekten de hem Çara, hem Rus silâhlarının şanına, hem de müstakbel zafer umuduna âşık olmuştu. Auterlitz muharebesine takaddüm eden o unutulmaz günlerde bu hissi duyan yalnız o değildi: o zamanlarda, daha az heyecanlı olsa da, Rus ordusundaki insan-

138

ların onda dokuzu çarına, Rus silâhlarının şanına âşıktı.

XI

Ertesi günü Hükümdar Vishau'da kaldı. Baş hekim Villiers birkaç defa onun yanına, çağrıldı, genel karargâhta da, civardaki kıtalarda da Hükümdarın keyifsizliği haberi yayıldı. Yakınlarının dediklerine göre hiçbir şey yememiş, geceyi fena geçirmişti. Bu keyifsizliğin sebebi hükümdarın hassas ruhu üzerine yaralılarla ölümlerin yaptığı kuvvetli tesirdi.

Müzakereci bayrağıyla gelen, Rus împara-

toriyle görüşmek isteğinde bulunan bir Fransız subayını ileri karakollardan ayın 17 sinin şafağında Vishau'ya getirdiler. Bu subay, Sa~ vary idi. Hükümdar henüz uyumuştı, bundan dolayı da Savary beklemeye mecbur oldu. Öğle vakti Hükümdarın yanına çıkarıldı, bir saat sonra da Prens Dolgorukof'la beraber Fransız ordusunun ileri karakollarına gitti.

Duyulduğuna göre, Savary'nin gelmesinden* maksat İmparator Aleksandr'm Napolyon'la buluşmasını teklifti. Şahsen buluşma teklifine bütün ordunun sevinç ve iftiharla karşılacağı ret cevabı verilmiş,

Napolyon'la müzakereye, — eğer bu müzakereler, umulduğunun aksine olarak gerçekten de barış isteğini güdüyorduy-

139

sa, — Hükümdarın yerine Vischau galibi Dol-gorukof Savary ile birlikte gönderilmişti.

Dolgorukof akşama doğru döndü, doğruca Hükümdara çıktı, uzun zaman onunla baş-başa kaldılar.

İkinci teşrinin 18—19 unda kıtalar iki mer-J hale daha ilerlediler, düşman ileri karakolları kısa bir müsademedi sonra geri çekildi. Ayın 19 unda öğle vaktinden itibaren ordu yüksek mahfillerinde, ertesi günün sabahına, o unutulmaz Austerlitz Muharebesinin verildiği ikin-citeşrinin 20 sine1 kadar sürecek olan gayretli, canlı, sıkı bir faaliyet başladı.

19'un öğle vaktine kadar faaliyetleri heyecanlı konuşmalar, koşuşmalar, yaverlerin gidip gelişi yalnız imparatorların genel karargâhına münhasırdı; aynı gün öğleden sonra ise faaliyet Kutuzof'un genel karargâhına, kol kurmaylıklarına da sirayet etti. Akşam üstü yaverler vasıtasıyla bu faaliyet ordunun her yanını, bütün kısımlarını sardı, 19 u 20 ye bağ-lıyan gece ise müttefik kıtalarının 80 bin kişilik kütlesi konak yerlerinden kalktı, konuşmalarla uğuldadı, dalgalandı, ve dokuz verstlik muazzam bir perde halinde hareket etti.

1 Austerlitz Muharebesi 2 birincikânun 1805 te oldu. O zaman Rusların rumi takvimi de 13 gün geri idi.

140

HARE VE SULH

Sabahleyin imparatorların genel karargâhında başlayıp da bütün sonraki faaliyetlere hız veren mütemerkiz hareket, büyük kule saat-lerindeki orta çarkların ilk hareketine benziyordu. Bir çark ağır ağır harekete geçer, ötekisi, üçüncüsü döner, çarklar, çark fenerleri,, makaralar gitgide daha hızlı, daha hızlı işler,, çanlar çalmaya başlar, şekiller meydana çıkıp geçerler, sonra bu faaliyetin neticesini göstererek, yelkovanlar intizamla yürümeye koyulur.

Saatlerin mekanizmasında olduğu gibi harb mekanizmasında da ük hız bir kere verildikten sonra son neticeye kadar varmasının önüne geçilmez, mekanizmanın henüz sırası gel-miyen parçaları da, tıpkı öyle, faaliyet kendilerine intikal edinceye kadar işe katılmaz, hareketsiz dururlar. Dişleri birbirine geçerek mihverlerinde çarklar ısılf çalar, dönen çark fenerleri hızdan inler, fakat yanındaki çark hep öyle sakin, hareketsizdir, hareketsizliğini yüzlerce yıl böyle muhafaza edecekmiş gibi. Fakat zaman geldimi: bir manivela ona takılır, çark harekete boyun eğerek dönüp gıcırda; neticesi, gayesi kendisi için malûm olmıyan bir tek faaliyetin içinde erir.

Nasıl saatlerde zamanı gösteren yelkovanların ağır, muntazam hareketleri sadece, çeşitli, sayısız çark fenerlerinin mürekkep hareketle-

141

ri neticesi ise, tıpkı öyle bu 160 bin Rusla Fran-sızın bütün mürekkep, beşerî hareketlerinin İ3U insanlardaki bütün ihtirasların, isteklerin, pişmanlıkların, alçalışların, ıstırapların, gurur, korku, heyecan hamlelerinin - neticesi de sadece üç imparatorlar muharebesi denilen Austerlitz muharebesinin kaybı yani cihanşümül tarihi yelkovanın insanlık tarihinin kadrânında ağır ağır hareketi oldu.

Prens Andrey o gün nöbetçiydi, başkomutanın yanından ayrılmıyacaktı.

Akşam saat altıda Kutuzof imparatorların genel karargâhına geldi, hükümdarın yanında çok kalmadan Ober-hofmareşal Kont Tolstoy'un yanına çıktı.

Bu zamandan istifade eden Boîkonski işin ayrıntıları hakkında malûmat almak üzere Dol-gorukof'a gitti. Kutuzof'un bir şeylerden sinirlendiğini, memnun olmadığını, genel karargâhta da ondan memnun olmadıklarını, imparatorların genel karargâhındaki bütün zevatın o nunla, başkaların bilmedikleri bazı şeyleri bilen insanların edasıyla konuştuklarını Prens Andrey hissediyordu, işte bundan dolayı Dol-gorukofla görüşmek istemişti.

Bilbinle çay içmekte olan Dolgorukof:

— Ooo, merhaba mon cber, — dedi, — yarın bayram. Sizin ihtiyar ne âlemde? Keyfi gerinde değil mî?

— Keyfi yerinde değil diyemem, fakat kendisini dinlemelerini isterdi sanırım.

— Harb şûrasında onu dinlediler, işten* bahsettiği zaman yine de dinlerler, fakat şimdi, Bonapart'ın her şeyden ziyade bir meyda» muharebesinden korktuğu bu sırada, işi ağır almak, beklemek mümkün değildir.

Prens Andrey:

— Peki, siz onu gördünüz, — dedi, — Bo-napart nasıl şey? Sizin üzerinizde nasıl bir tesir bıraktı?

— Evet, gördüm, kani oldum ki dünyada her şeyden ziyade meydan muharebesinden korkuyor — diye Dolgorukof Napolyonla buluşmasından çıkardığı bu umumi neticeyi mü-himser gibi, tekrarladı. — Eğer muharebeden korkmasaydı bu mülakatı ne diye istiyecek* müzakereler yapacak, hele, geri çekilecekti; geri çekilmek muharebeyi* sevk ve idaredeki bütün metotlanna o kadar aykırıyken? İnanın bana, korkuyor, meydan muharebesinden korkuyor, onun da son saati çaldı. Ben bunu size söylüyorum.

Prens Andrey yeniden, sordu :

— Fakat anlatın, nasıl şey o?

— Külrengi redingotlu, kendisine "haş,-metmeap" dememi çok isteyen fakat, kendi hesabıma maalesef, benden hiçbir unvan alamı-lyan bir adam. İşte böyle bir adam, o kadar, — diye Dolgorukof Bilbin'e gülümseyip göz ata-xak cevap verdi.

—İhtiyar Kutuzofa karşı beslediğim derin saygıya rağmen, — diye devam etti, — şimdi elimize düştüğü muhakkaken, hani eğer bir v şeyler bekliyerek ona çekilmek, yahut bizi al* II -datmak fırsatını verirsek hoş oluruz doğrusu. Hayır Suvorof'u ve onun prensipini unutma-jnak lâzım : taarruza uğramış vaziyete düşmemek, taarruz etmek. İnanın, harbde genç insanların enerjisi tutulacak yolu çok defa, ihtiyar şeflerin bütün tecrübelerinden daha doğru gös* terir.

Prens Andrey :

— Fakat biz hangi mevzilerden ona hücum edeceğiz? Bugün ileri karakollardaydım, ana kuvvetlerinin bilhassa nerde bulunduğunu katıyetle bilmeye imkân yok, — dedi.

Dolgorukof'a kendi tarafından hazırlanmış taarruz plânını anlatmak istiyordu..

Dolgorukof ayağa kalkıp haritayı masajım üstüne yayarak çabuk.çabuk :

— Ha, bunun hiç ehemmiyeti yok — dedi. — Bütün İhtimaller önceden göz önünde tutulmuştur, eğer o Bründe bulunuyorsa...

Prens Dolgorukof çabuk çabuk, vuzuhsuz bir surette, Weierothern cenah hareketi plânını izah etti.

Prens Andrey itiraza, kendi plânını izaha girişti, bunun Weierother plânı kadar iyi olması mümkündü, fakat şu noksanı vardı ki Weierother'in plânı ondan daha Önce tavsibe-dilmiş bulunuyordu. Prens Andrey ötekinin elverişsizliklerini, kendisininin faydalarını ispata koyulunca, Prens Dolgorukof onu dinlemekten vazgeçti, haritaya değil dalgın dalgın Prens Andrey'in yüzüne bakmaya başladı:

— Mamafih bugün yanında harb şûrast taplanarak : siz bütün bunları orada izah edersiniz, — dedi Dolgorukof.

Prens Andrey haritadan uzaklaşarak:

— Zaten ben de öyle yapacağım, — dedi..

— BÖyle nelerle uğraşıyorsunuz, baylar?'

— diye o zamana kadar neşeli bir gülümsemeyle onların konuşmalarını dinliyen, şimdi de* anlaşılan, şaka etmeye hazırlanan Bilbin söze karıştı. — Yarın ister zafer kazanılsın, isterr se yenilgiye uğranılsın, Rus silâhlarının şerefi sigortalıdır. Sizin Kutuzof'unuzdan başka tek Rus kol komutanı yok. Komutanlar: Herr General Wimpfen, le comte de Langeron le prince de Licbtenstein, le prince de Hobenloe, et enfin

145

Prscb... prscb... et ainsi de suite, comme tous: les noms polonais1.

Dolgorukof :

— Taisez vous mauvaise langue2. — dedi.,

— Doğru değil, şimdiden iki Rus var : Milora-doviç'le Dohturof, hem bir üçüncüsü de ola-aktı, Kont Arakçeyef, ama onun sinirleri za-
ıf.

Prens Andrey :

— İyi ama ben Mihail İlarinoviç döndü*

sanıyorum, — dedi. — Saadetler, başarılar dilerim baylar, — diye ilâve etti, Dolgorukof la. Bilibi'nin ellerini sıkarak çıktı.

Prens Andrey eve dönünce yanında susmuş oturan Kutuzof'a ertesi günkü muharebe: hakkında ne düşündüğünü sormaktan kendini, alamadı.

Kutuzof yaverinin yüzüne sert sert baktı,, biraz sustuktan sonra cevap verdi:

— Ben muharebenin kaybedileceğini sanıyorum, böylece Kont Tolstoy'a da söyledim,, bunu Hükümdara bildirmesini rica ettim. Ba-

1 Bay general Wimpfen, Kont dö Langeron,, Prens Lichtenstein, prens Hohenloe ve nihayet Prsch.-ve ilâahir bütün Lehli isimler gibi.

2 Susun şirret adam.

«46

na ne cevap verse beğenirsin? Eb, mon cber

general, je me mile de riz et des cötelettes, .melez vous des affaires de la guerre1. Evet... : işte böyle cevap verdi!

XII

Weierother, gece saat 10 da plânlariyle 'harb şûrasının toplanacağı Kutuzof'un dairesine geldi. Bütün kol komutanları başkomutanlığa çağırılmış, gelmeyi reddeden Bagration -müstesna, hepsi tâyin edilen saatte gelmişlerdi.

Tasarlanan muharebenin tam tertipçisi

'Olan Weierother heyecanlı, telâşlı haliyle, harb şûrasının reisliği, idareciliği rolünü istemeye istemeye İstemeye oynayan hoşnutsuz, uykulu

'Kutuzofla keskin bir tezat teşkil ediyordu.

'Weierother, besbelli, kendini artık önüne geçilmez bir hale gelen Jiareketin başında hissediyordu.

Yükiyle hayır aşağı koşan arabaya koşulu, bir at gibiydi. O mu çekiyordu, yoksa, onu mu itiyorlardı, bilmiyordu, fakat bu hareketin nasıl sona ereceğini muhakeme etmeye bile vakit bulmaksızın mümkün olduğu kadar

'büyük bir hızla sürüklenmekteydi. O akşam Weierother bizzat gözden geçirmek üzere iki

1 Eh, aziz general, ben piriñle pirezolalara ka-, srışınm, siz de harb işlerine bakın.

147

defa düşman hatlarında, rapor ve izahat vermek için iki defa da Rus ve Avusturya imparatorlarının yanında bulunmuş sonra da tertibatın Almancasını yazdırmak için kendi bürosuna gitmişti. Şimdi bitkin bir halde Kutu-zof'a gelmişti.

Besbelli, o kadar meşguldü ki, başkomutana karşı nazik olmağı bile unutuyordu : onun sözünü kesiyor,, çabuk çabuk, müphem bir şe-şilde, muhatabının yüzüne bakmıyarak, kendine sorulan suallere cevap vermeksizin, konuşuyordu. Çamura bulanmıştı, bitik, zavallı,, dalgın, aynı zamanda da kendi kendinden emin,, kibirli bir hali vardı.

Kutuzof, Aus terli tz dolaylarında küçük bir şatoda yerleşmişti. Başkomutana yazı odasî diye ayrılan büyük misafir salonunda, Kutuzof kendisi, Weierother ve harb şûrası azalan toplanmıştı. Çay içiyorlardı Harb şûrasının toplantısına başlamak için yalnız Bagration'us bekliyorlardı. Saat sekizde Bagration'un

bir emir subayı prensin toplantıda hazır buluna-mıyacağı haberini getirdi. Bu haberi başkomutana bildirmek için Prens Andrey içeri girmiş, Kutuzof'un eskiden kendisine şûrada bulunmak iznini vermiş olmasından da istifade ederek odada kalmıştı.

Weierother yerinden acele acele kalkıp üzerine Brün dolaylarının kocaman bir hari-
S48

I

İtası yayılmış olan masaya yaklaşarak :

— Mademki Prens Bagration bulunamıya-cak, o halde biz başlayabiliriz. — dedi.

Kutuzof düğmeleri çözükle üniformasından kurtulmuş gibi yağlı ensesi yakasından taşmış, ^şış ihtiyar ellerini iki yanına tenazurla yerleştirmiş, bir "volter" koltuğunda oturmakta, 'uyuklanmaktaydı.

Weierother'in sesinden çıkan ^gürültü üzerine biricik gözünü güçlkle açtı:

— Evet, evet, buyurunuz, yoksa geç kalırız — dedi, başını salladı, sarkıttı, tekrar gözlerini kapadı.

Eğer ilk önceleri şûra azaları Kutuzof'un -uyuyan bir adam taklidi yaptığını sanmışlarda sonradan, okuma sırasında burnunun çıkardığı sesler ispat etmişti ki bu dakikada başkomutan için, tertibata yahut her hangi bir :şeye karşı duyduğu istihfafı göstermek isteğinden çok daha mühim bir şey bahis mevzuuydu: onun için bahis mevzuu olan şey, önüne geçilmez beşerî bir ihtiyacın, uykunun tatmini idi. Gerçekten de uyuyordu. Weierother bir dakika lı ile kaybedecek vakti olmıyan çok meşgul bir insan hareketiyle Kutuzof'a baktı, onun uyuduğuna emin olunca kâğıdı aldı, yapılacak muharebenin tertibatını, başlığı da dâhil olmak üzere, yeknesak, yüksek bir sesle okumaya başladı :

149)

"3805 yılı ikinci teşrinin 20 sinde Kobelnits. ve Lokobutz gerilerdeki düşman mevzilerine taarruz tertibatı."

Tertibat çok karışık, çok zordu. Aslı şöyleydi :

"Da der Feind mit seinem Unken FluegeV an die mit Wvald bedeckten Berge lebnt und' "I sicb mit seinem recbten Flügel laenks Kobelnits und Sokolnits binter die dort befindliben' Teicbe ziebt, wir gegentbeil mit unseren Unken: Fluegel seİnen recbten sebr debordiren, so ist es vorteilbaft letsteren Flunegel des Feindes-zu attakiren, besonders wenn wir Doerler So-kolnitz und Kobelnits İm besitze baben, wo-durch wir dem Feind zugleich in de Flanke fallen und ibn auf der Flaecbe zwisoben Sla-lpanitz und dem Tibueratsa - Walde verfolgen koennen, indent wir dem Defileen von Scbla-pnits un Bellauwits ausweichen, welcbe die-feindlicbe Front decken. Zu diesem Endzwec-ke ist es noelbig... Die erste Kolonne marsc--birt... die zweite Kolonne marscbirt... die drit-te Kolonne marscbirt...1 v. s. - diye Weierother

1 Düşman sol kanadiyle ormanlı tepelere dayandığı, sağ kanadiyle de Kobelnitz, Sokolnitz boyunca,, ordaki bataklıkların gerisine yayıldığı, biz ise bilâkis sol kanadımızla onun sağ kanadından üstün bulunduğumuz için, aynı zamanda düşman cephesini, Schlapanitz Bellowitz arasında örten dar boğazlardan da sakınarak bize düşman koltuk hattına düş-

(150

HAKB VE SULH

okuyordu. Generaller bu zor tertibatı istemeye istemeye dinlere benziyorlardı. Uzun boylu, sarışın General Buxhevden sırtını duvara dayamış, gözlerini yanan mumlara dikmiş ayakta duruyor, dinlemiyor, hattâ dinlediğini sanmalarını bile istemiyora benziyordu. Tam Weie-rother'in karşısında, pırıldıyan, açık gözlerini lona dikmiş, bir savaşçı tavrı takınmış, dirsekleri ilerde, elleri dizlerinde, kalkık bıyıkları ve omuzlariyle kırmızı çehreli Miloradoviç oturmaktaydı. Gözlerini Weierother'in yüzüne dikmiş, ısrarla susuyordu, ancak Avusturya kurmay başkanı sustuğu zaman gözlerini ondan ,-ayıırıyordu. Bu anda Miloradoviç öteki generallere manalı manalı bakıyordu. Fakat bu manalı bakıştan onun tertibatı kabul edip etmediğini, onu beğenip beğenmediğini anlamak :rnümkün değildi. Üstü resimli altın enfiye kutusunu köşelerinden hızla çeviren ince parmak-Alarmı, bütün okuma müddetince cenuplu Fran-:sızlanna has yüzünden kaybolmıyan ince gü-lümsemesiyle, süzmekteydi.. En uzun süren 2fa sı 11 ardan birinin ortasında enfiye kutusunun hareketini durdurdu, başını kaldırdı, ince du-

~mek, onu Schlapanitz ile Tihueratsa ormanı arasm-!daki ovada kovalamak imkânını verecek olan Sokol-
î.nitz, Kolenitz köylerini de bilhassa işgal ederek düşmanın bu kanadına taarruz etmek bizim için
elverişlidir. Bu maksatla zaruri olan... Birinci kol ilerler... > ikinci kol ilerler... üçüncü kol ilerler... v. s.

151?

daklannın ta kenarlarında görünen tatsız bir nezaketle Weierother'in sözünü kesmek, bir şeyler
söylemek istedi, fakat Avusturya generali okumasını kesmeden öfkeyle suratını astı: fikirlerinizi bana
sonra söyleyiniz, sonra; siz şimdi lütfen haritaya bakın, dinleyin, der gibi dirseklerini oynattı.
Langerson şaşmış bir-eda ile gözlerini havaya kaldırdı, izahat istiyormuş gibi Milarodoviç'in yüzüne
baktı, lâkin Miloradoviç'in manalı fakat bir şey ifade etmiyen bakışlarıyla karşılaşınca gözlerini kederle
indirdi, tekrar enfiye kutusunu döndürmeye başladı.

Kendi kendine söylenir gibi, fakat herkesin işitebileceği kadar yüksek sesle :

!— Une leçon de gâograpbie¹., dedi.

Przhebyshevsky dikkat kesilmiş bir insan--tavrı takınarak saygılı fakat vekarlı bir nezaketle kulağını
eliyle eğip Weierother'den yana çevirmişti. Kısa boylu Dohturof gayretli,, tavazulu bir tavırla
Weierother tam karşısında oturmuş, açık haritanın üzerine eğilerek, tertibatı, kendisi için meçhul olan
araziye samimîlikle inceliyordu. İyi anlamdığı kelimelerle zor köy isimlerini tekrarlamasını Weierot
— her'e birkaç kere rica etti. Weierother onuna istediğini yerine getirdi, Dohturof kaydetti.

1 Bir coğrafya dersi.

Ü52

Bir saatten fazla süren okuma bitirimce Langeron enfiye kutusunu tekrar durdurarak Weierother'e de,
kimseye de bakmaksızın böyle bir tertibatı gerçekleştirmenin güç olduğu hakkında söze başladı,
burada, düşmanın durumu belli farz edildiğini, halbuki bu durumun bizim için meçhul de olabileceğini,
çünkü düşmanın hareket halinde bulunduğunu,-söyledi. Langeron'un itirazları esaslıydı ama
belliydi ki bu itirazların gayesi, tertibatım mektep çocuklarına okur gibi öyle kendinden emin okuyan
General Weierother'e sadece budalalarla değil de harb işlerini ona bile Öğretebilecek insanlarla iş
gördüğünü hissettirmek isteğiydi. Weierother'in yeknasak sesi kesilir ke-!silmez Kutuzof değirmen
çarklarının uyutucu gürültüsünün kesilmesiyle uyanan bir değirmenci gibi gözünü açtı, Langeron'un
söylediklerine kulak verdi, sonra, sanki "Ha, hâlâ siz o saçma sapan şeylerde» konuşuyorsunuz!" der
...gibi hemen gözlerini kapadı, başını daha aşağı düşürdü.

Weierother'in askerî nüelliflik izzetinefsini insanların beni sevmesi kadar, hiçbir şeyi sev-
miyorsam ne yapayım? Ölüm, yara, ailemi kay betmek, hiçbir şey beni korkutmuyor. Birçok insanlar,
benim için ne kadar aziz, değerli

-olurlarsa olsunlar - baba, kızkardeş, karı, benim için en değerli insanlardır, - ve bu ne ka-
•dar korkunç, tabiata aykırı gözükürse gözük-

153

İ

mümkün olduğu kadar dokunaklı bir surette kırmaya çalışarak Langeron, Bonapart'm taarruza uğrıyacak
yerde, kolayca taarruz edebileceğini, bunun neticesinde de bütün bu tertibatı tamamiyle faydasız
kılacağını ispat ediyordu. Her çeşit itiraza karşı besbelli önceden hazırlanmış olan Weierother ne
söylerlerse söylesinler bütün itirazlara sert, istihfaflı "bir gülümsemeyle cevap veriyordu.

— Eğer bize karşı taarruza geçebilseydi, bunu bugün yapardı, — dedi.

Langeron :

— Demek ki, siz onun kuvvetsiz olduğunu sanıyorsunuz? — dedi.

•— Eğer 40 bin askeri varsa, çoktur. — diye Weierother, kocakarı tarafından kendisine iocakarı ilâçları
tavsiye edilen bir doktor gülüm semesiyle cevap verdi.

Langeron ince, istihzah bir gülümsemeyle :

— Şu halde o bizim taarruzumuzu bekî-yerek kendi mahvına yürüyor, !— dedi, yanındaki Miloradoviç'e, tasdik etmesi için tekrar göz attı.
Fakat besbelli, Miloradoviç'in bu anda en az düşündüğü şey generallerin münakaşa ettikleri şeydi.
154

155

— Ma foi,1 —dedi, — ne olup biteceğini yarın muharebe meydanında görürüz.

Weierother, Rus generallerinin itirazları-le karşılaşmanın ve yalnız kendisinin değil, imparator hükümdarların da emin oldukları bir şeyi ispat etmenin, kendisine gülünç, garip geldiğini belirten gülümsemeyle tekrar gülümsedi.

— Düşman ateşlerini söndürdü, karargâhından artsız arasız bir gürültü işitiliyor, — dedi, — bu ne demektir? Ya çekiliyor, ki yegâne korkacağımız şey de budur, yahut da mevzi değiştiriyor (gülümsedi). Hattâ Turas'ta mevzi tutmasa bile bizi sadece bir yığın külfetten kurtarmış olur. Aldığımız bütün tertibat, en> küçük ayrıntılarına kadar, olduğu gibi aynen-kalır.

Şüphesini açığa vurmak fırsatını çoktandır beklemekte olan Prens" Andrey: — Ne suretle? diye sordu. Kutuzof uyandı, ağdalı ağdalı öksürdü,, generallere göz gezdirdi.

— Baylar, yarın için, hattâ bugün için,' (çünkü saat bire geliyor) alınan tertibat değişmez, — dedi. — Siz bunu dinlediniz, biz,, hepimiz, vazifemizi yapacağız. Hem bir muha-

1 Vallahi.

;

rebeden önce... (bir an sustu iyice bir uyku çekmekten daha mühim bir şey yoktur.

Kalkıyormuş gibi bir tavır takındı. Generaller eğilip selâmlaştılar, ayrıldılar. Vakit gece yarısını geçmişti. Prens Andrey dışarı çıktı.

Umduğu halde kanaatlerini söylemeye 1 muvaffak olamadığı harb şûrası Prens Andery'-da bulanık, endişeli bir intiba bırakmıştı. Haklı olan kimdi? Weierother'Ie Dolgorukof mu, yoksa taarruz plânını doğru bulmayan Lange-ron ve ötekilerle Kutuzof mu; bilmiyordu. "Fa-tat Kutuzof'un kendi fikirlerini Hükümdara doğrudan doğruya söyleyebilmesi kabil değil miydi? Başka türlü de yapılamaz mıydı? Saray adamları ve şahsi mülâhazalar yüzünden on binlerce insanın hayatı benim, benim hayatım tehlikeye mi düşmeli?" diye düşündü.

"Evet, yarın beni öldürmeleri çok mümkündür" — diye düşünmekte devam etti. Bütün bir sıra hâtıralar, en uzak, en candan bildikler, bu ölüm düşüncesiyle, birdenbire hayalinde canlandı, babası ve karısıyla son vedamı hatırladı, onunla ilk seviştikleri günleri onun gebeliğini hatırladı, hem ona, hem kendine acıdı, Nesvitsky ile birlikte oturduğu köy evinden sinirli, yumuşamış ve heyecanlı bir halde «çıktı, evin önünde dolaşmaya başladı.

Gece sisliydi, sisin arasından ay ışığı es-

156

rarlı bir şekilde sızıyordu. "Evet, yarın, yannS — diye düşünüyordu. — Yarın, belki, her şey bitecek benim için; bütün bu hâtıralar artık yok olacak, bütün bu hâtıraların artık benim için hiçbir mânası kalmıyacak. Yarın belki, hattâ muhakkak ki, bunu hissediyorum, neler yapabileceğimi göstermeye, nihayet, ilk defa, fırsat bulacağım". Muharebeyi, onun kaybedili-şini, savaşın bir noktaya toplanışını, bütün idareci şahsiyetlerin şaşkınlığını hayalinden geçirdi. İşte o mesut an, o kadar uzun zamandır beklediği Touion1, nihayet kendini ona gösteriyor. Düşüncelerini hem Kutuzof'a, hem. Veierother'e, hem de imparatorlara, açık, kesin olarak söylüyor. Hep si tasavvurlarının doğruluğu karşısında şaşıp kalıyor, fakat hiçbir kimse bunları gerçekleştirmek işine yanaşmıyor ve işte o bir alay, bir tümen alıyor, tertibatına hiç kimsenin karışmamasını şart koşuyor, tümenini katî neticeli noktaya sürüyor,, bir başına zaferi kazanıyor. "İyi ama, ya ölüm ve ıstıraplar?" diye başka bir ses soruyor. Fakat Prens Andrey bu sese cevap vermiyor, başarılarına devam ediyor. İkinci muharebenin tertiplenmesi yalnız kendisi

tarafından yapılıyor. Kutuzof'un yanında ordu mülhâkı unvanını taşıyor ama, bütün işleri tek başına yapıyor. Sonraki muharebeyi bir başına kendisi

1 Bonapart'm yıldızı Toulon'da parlamaya başlamıştı.

157

kazanmıştır. Kutuzof değiştiriliyor, kendisi tâyin ediliyor... "Peki, ya sonra?" diye öteki ses tekrar soruyor. Peki, ya sonra, eğer bütün bunları yapmadan önce on kere yaralanmaz, ölmez, yahut aldatılmazsam, bütün bunlardan sonra ne olacak? "Eh, sonra... — diye Prens Andrey kendi kendine cevap veriyor, — ne olacağını bilmiyorum, bilmek istemiyorum, bilenmem de; fakat bunu istiyorsam, şan, şeref işetiyorsam, insanlarca meşhur olmak, onların sevgilisi olmak istersem, bunu istediğim için, yalnız bunu istiyorum, yalnız bunun için yaşıyorum diye, kabahatli değilim. Evet, bir bunun için! Bunu hiçbir zaman, hiçbir kimseye söyleyemem, fakat Yarabbi! Şeref, şan kadar, insanların beni sevmesi kadar, hiçbir şeyi sevmiyorsam ne yapayım? Ölüm, yara, ailemi kaybetmek, hiçbir şey beni korkutmuyor. Birçok insanlar, benim için ne kadar aziz değerli olurlarsa olsunlar — baba, kızkardeş, karı, benim için en değerli insanlardır, ve bu ne kadar korkunç, tabiata aykırı gözükmüşse gözüksün, ben onların hepsini, insanlar üzerindeki zaferim uğruna, tanımadığım, tanıyamıyacağım insanların beni sevmeleri, işte bu insanların aşkı, bir dakikalık şan ve şeref uğruna şimdi feda ederim." — diye Kutuzof'un avlusunda, geçen konuşmalara kulak vererek düşünüyordu. Ortılığı topbyan emir erlerinin sesleri geliyordu. Bir ses — her halde arabacının sesi — Prens Andrey'in tanıdığı ve Kutu-

158

zof'un Tit diye çağırılan ihtiyar ahçısını kızdırıyor, "Tit, hey, Tit!" diyordu.

— Eeeh, — diye ihtiyar cevap verdi. Alaycı:

— Tit, buğday döv git! — dedi.

— Tuh, canın cehenneme. — diye hizmetçilerin, emir erlerinin kahkahalarıyla bas tınlan, bir ses yükseldi.

"Hem ne olursa olsun, Hen, yalnız, bütün insanlar üzerinde muzaffer olmayı seviyorum,, buna değer veriyorum, ben, işte şurada, üstümde bu sisin aracından yükselen o esrarlı kuvvete, o şan ve şerefte bağlıyım." XIII

Rostof, süvari takımıyla, o gece Bagration. müfrezesinin önündeki koltuk hattında bulunuyordu.

Hüsarlar ikişer ikişer bir hat halinde yayılmışlardı; kendisi önüne geçilmez bir surette bastıran uykuyu dağıtmaya çalışarak bu hat boyunca dolaşıyordu. Gerilerinden bizim ordunun sis içinde, bulanık bir şekilde yanan ateşlerinin muazzam sahası görünüyordu; ilerisinde sisli bir karanlık vardı. Rostof bu sisli uzaklıklara gözlerini ne kadar dikerse diksin hiçbir şey görmüyordu : kâh bir şeyler kur-şunileşiyor, kâh kararıyordu; kâh, düşmanın bulunması lâzım gelen yerde sanki ateşçikler pınlıyordu; kâh ona, bunlar kendi gözünün kıvılcımlarından başka bir şey değildir gibi

HARB- VE SULH

159

^geliyordu. Gözleri kapanıyor, hayalinde kâh .Hükümdar, kâh Denisof, kâh Moskova hâtıraları beliriyor, tekrar gözlerini hemen açıyor, önünde, yakınında, bindiği atın başıyla kuyruklarını, bazan da, altı adım yakınlarından geçtiği zaman, hüsarların kara şekillerini, uzaklarda hep o aynı sisli karanlığı görüyordu. "Neden olmasın? Gayet mümkün, — diye Rostof düşünüyordu, — Hükümdar bana raslayınca, her subaya verebileceği gibi, bir vazife verir, der ki- "git, orada ne var, ne yok öğren". Fi-lânca subayı böyle tamamiyle tesadüfen tanıyıp kendine yakın kıldığı hakkında birçok şeyler anlatıyorlar. Beni kendine yakın kılsa ne olur? Ah, onu nasıl korurdum, ona bütün hakikati nasıl söyledim, aldatıcıların maskelerini nasıl yırtardım!". Rostof, Hükümdara karşı sevgisini, sadıkhgını canlı canlı tasavvur lededilmek için de yalnız zevkle öldürdüğü değil, fakat Hükümdarın gözleri önünde yanaklarını tokatladığı bir düşmanı, yahut bir Alman hainini hayalinden geçirdi. Birdenbire uzak bir haykırış Rostof'u uyandırdı, silkindi, gözlerini açtı.

"Nerdeyim! Ha, hatta: parola, işaret: araba oku, Olmütz. Ne yazık, yarın bizim süvari bölüğü ihtiyatta kalacak... — diye düşündü. — İşe katılmayı rica ederim. Hükümdarı tekrar görmek için bu belki biricik çaredir. Evet, nöbetin değişmesine çok bir şey kalmadı. Bir kere daha dolaşırım, döner dönmez ge-

160

nerale giderim, ona rica ederim." Eyerin üstünde toplandı, hüsarları bir kere daha dolaşmak için atım sürdü. Ona ortalık aydınlanmış gibi geldi. Sol tarafta aydınlık bir tatlı iniş gözüküyordu, bunun karşısında da duvar gibi yalçın görünen siyah bir tepe. Bu tepede beyaz bir leke vardı ki bunun ne olduğunu Ros-tof bir türlü anhyamadı: ormanda ayın aydınlattığı bir açıklık mıydı, yoksa erimemiş bir kar tabakası mı, yoksa beyaz evler mi? Hattâ ona öyle geldi ki bu beyaz lekede bir şey kımıldanıyor. Bu leke kar olacak, leke une tac-be1 — diye Rostof düşündü. — Ai sana taş değil işte2..."

"Nataşa, kızkardeşim, kara gözlü. Na... ta-şacık (Hükümdarı gördüğümü ona söylediğim zaman amma da şaşacak ha!) Nataşacık... al sana taşçık..." "Sağ tarafa, komutanım, burada fundalık var", - diye Rostofun uyukluyarak yanından geçtiği bir hüsarın sesi duyuldu. Rostof atın yelesine kadar düşmüş başını kaldırdı, hüsarın yanmda durdu. Bir genç çocuk uykusu bir türlü yakasını bırakmıyordu. "Yahu, şey, ne düşünüyordum? - unutmamalı. Hükümdarla nasıl konuşacağımı mı? Hayır, bu değil; bu yarma, Evet, evet! Nataşacık, hücum ettik sanacağız... yanacağız. Kim? Hüsarlar. Hüsarın

161

1 Leke.

2 Taş diye düşündüğü Fransızca leke mânasına gelen sözdür.

bıyığı var... Tverskaya caddesinde bu bıyıklı hüsar gidiyordu, Suriyef'in evi karşısında ben yine onu düşünüyordum... İhtiyar Guriyef.-. Eeeeh! babayığit çocuktur Denisof! Bütün bunlar saçma şeyler. Şimdi mühim olan, Hükümdar burada. Nasıl da bana baktı, bir şeyler söylemek istedi ama cesaret edemedi... Hayır,, cesaret edemiyen benim. Canım bütün bunlar fıçına, mühim olan şey, ben lüzumlu bir şey-r düşündüm, bunu unutmamalı, evet. Na -taşa, ya - nacağız, evet, evet, evet. Âlâ". Tekrar başı atın boynuna düştü. Birdenbire ona, üzerine ateş ediyorlarmış gibi geldi. "Ne? Ne? Ne?... Doğrayın! Ne?" diye uyanarak söylendi. Rostof gözlerini açtığı zaman ilerisinden, düşmanın bulunduğu yerden yüzlerce sesin uziyan gürültüsünü işitti. Kendi atiyle yanında durart hüsarinkisi kulaklarını bu sestten yana diktiler. Seslerin geldiği yerde bir ateşçik yanıp söndü, sonra bir tane daha, ve bütün Fransız hatları boyunca dağda ateşler yandı, sesler gitgide daha, daha çok kuvvetlendi. Rostof Fransızca kelimelerin seslerini işitiyor, fakat onları ayırdemiyordu. Sesler çok uğuldamaktaydı: şimdi, aaaa! rrrrrr! diye bir şeyler işitiliyordu,

— Bu da ne? Sen ne fikirdesin? — diye Rostof yanında duran hüsara döndü. — Bütün bunlar düşman tarafından, değil mi?

Hüsar hiçbir cevap vermedi.

— Ne oluyor, duymuyor musun? diye Rostof cevabı uzun müddet bekledikten sonra tek-

162

rar sordu.

Hüsar isteksizce cevap verdi:

— Kim bilir neyin nesi, komutanım.

— İstikametine bakılırsa düşman olacak? diye Rostof yine tekrarladı.

Hüsar :

— Belki düşmandır, belki öyle bir şey, dedi. Gece işi. Haydi! Kendine gell diye altında kımıldanan atma haykırdı.

Rostofun atı da telâşlıydı, seslere kulak kabartıp, gözlerini ateşlere dikerek ayağını don^muş toprağa vuruyordu. Seslerin gürültüsü gittikçe hızlanıyor, hızlanıyor, ancak birkaç bin kişilik ordunun çıkarabileceği müsterek bir oğultu içinde erylirdi. Ateşler, her halde' Fransız ordugâhının hatları boyunca daha ve daha çok yayılıyordu. Artık Rostof'un uykusu kaçmıştı. Düşman ordusundak* sevinçli

zafer hay-ırlarını ona uyandırıcı bir surette tesir ekmişti: Vive l'empereur, l'empereur'ü1 artık Rostof açıkça işitiyordu.

Yanında duran hübara:

— Uzakta değil, - dedi, - derenin'ötesinde olacak, değil mi?

1 Yaşasın imparator, imparator.

-I:

Hübar hiçbir cevap vermiyerek sadece içini çekti, öfkeyle öksürmeye koyuldu. Hübar-, ların tuttuğu hat boyunca süratli giden süvarilerin nal sesleri duyuldu; birdenbire gecenin sisleri arasından bir hübar çavuşunun şekli kocaman bir fil gibi yükseldi.

Rostof'a yaklaşan çavuş :

— Komutanım dedi generaller!

Rostof hat boyunca gelen birkaç atlıya doğru, ateşlerle sesleri gözden kaçırmıyarak, çavuşla beraber ilerledi. Bunlardan biri beyaz bir ata binmişti. Prens Bagration, Prens Dol-gorukofla, yaverleriyle birlikte düşman ordu-sundaki bu acayip ateş, haykırış hâdisesini tet-kika çıkmışlardı. Rostof Bagrationa yaklaşıarak raporunu verdi, sonra generallerin konuştuklarına kulak kabartarak yaverlerin arasına katıldı.

Dolgorukof, Bagrationa hitabederek:

— İnanımz, — diyordu,— bu bir kurnazlıktan başka bir şey değil: geri çekildi, bizi aldatmak için de artçılarına ateş yakmalarım, gürültü etmelerini emretti.

— Pek de öyle değil, — dedi Bagration,

— ben daha akşamdan onları o tepede görmüştüm, eğer gitseydiler, oradan da çekilirlerdi. Bay subay, — diye Prens Bagration, Rostofa.

164

döndü, l da mı?

165

düşmanın koltuk hatçıları hâlâ ora-

Rostof :

— Akşama kadar oradaydılar, ama şimdi bilemem, ekselans. Emrederseniz hübarlarla gideyim, dedi.

Bagration durdu, cevap vermiyerek, sisin içinde, Rostofun yüzünü görmeye çalıştı. Bir müddet sustuktan sonra:

— Haydi öyle olsun, bir bakın, dedi.

— Baş üstüne.

Rostof atını mahmuzladı, çavuş Fedçenko'-yla iki hübara daha seslendi, kendini takibet-inelerini emretti, sonra hâlâ süren seslerin istikametine, dağın eteğine doğru süratliye kalktı. Oraya, kendinden Önce hiç kimsenin varmadığı o esrarlı, tehlikeli, sisli uzaklıklara, üç hübarla bir başına gitmekten Rostof hem dehşet, hem de sevinç duyuyordu. Bagration tepeden ona bağırarak dereden öteye geçmemesini söyledi. Fakat Rostof onun sözlerini duy-mamazhğa geldi; çalıları ağaç, hendekleri de insan sanıp boyuna aldanarak ve bu yanılmalarının sebeblerini boyuna kendi kendine izah ederek durmadan daha, daha ilerlere gitti. Bayır aşağı süratiyle inince artık ne bizimkileri, ne de düşmanın ateşlerini görür oldu, fakat Fransızların haykırışlarını daha açık işitmeye

başladı. Vadide en ilerde ırmağa benziyen bir şeyler gördü. Fakat ona yaklaşınca bunun büyük bir yol olduğunu anladı. Yola çıkıp atım kararsızlıkla durdurdu : yol boyunca mı, yoksa yolu geçerek dağdaki siyah tarlalardan mı gitmeli? Sislin içinde aydınlanmış yol boyunca gitmek tehlikesizdi, çünkü insanları daha çabuk farketmek mümkündü. "Beni takibsdin" diye seslendi, yolu geçti, akşamleyin bir Fransız istinat karakolunun bulunduğu yere doğru dörtnala kalkıp dağa tırmanmaya başladı.

— Komutanım, işte! diye hübarlardan biri arkadan seslendi.

Rostof sisin içinde birdenbire kararan bir şeye bakmaya daha vakit bulamadan bir ateş patladı bir silâh çatırdısı duyuldu, bir kurşun sanki bir şeylerden şikâyet eder gibi, yukarda, siste vızıldadı geçti. Başka silâh sesi duyulmadı ama sırtta bir ateş parladı. Rostof atını çevirdi, dörtnala geriye döndü. Muhtelif fasılalarla, dört silâh sesi daha duyuldu, kurşunlar sisin içinde ayrı ayrı perdelerden şarkı söyleyerek geçtiler. Rostof silâh seslerinden, kendisi gibi sevka gelen atını durdurdu, uygua adım yürümeye başladı. "Haydi bir daha, haydi bir daha!" diye ruhunda neşeli bir ses konuşuyordu. Fakat başka silâh atılmadı. Rostof, ancak Bagratîona yaklaşırken atını yine dörtnala kaldırdı, eli şapkasının gü~

166

Tieşliğinide, ona yaklaştı.

Dolgorukof, hâlâ Fransızların çekildikleri, sadece bizi aldatmak için ateş yaktıkları kanaatinde ısrar etmekteydi.

Rostof onlara yaklaştığı zaman Dolgoru* kof:

— Bu neyi ispat eder? — diyordu — Onlar hem geri çekilmiş, hem de istinat karakal-lan bırakmış olabilirler.

Bagration :

— Hepsinin gitmediği besbelli Prens, — dedi. —Yarın sabaha, yarın her şeyi öğreniriz.

— Dağda istinat karakolu hep o, akşamki yerinde duruyor, Ekselans, diye Rostof ileri ldoğru eğilerek eli güneşliğinde, yaptığı yolculuktan, hele bilhassa kurşun seslerinden gelen t>ir sevinç gülümsemesini tutmaya muvaffak olamıyarak raporunu verdi.

Bagration :

— Âlâ, âlâ, dedi. Teşekkür ederim, bay •subay.

Rostof :

— Ekselans, — dedi, — müsaadenizle sizden bir ricada bulunacağım.

... „ — Ne gibi?

167

— Yarın bizim süvari bölüğümüz ihtiyatta kalıyor, birinci bölüğe geçirilmemi rica etmeme müsaade buyurunuz.

— Soyadınız?

— Kont Rostof.

— Ya, âlâ, benim yanımda emir subayı kal.

Dolgorukof :

— İliya Andreiğin oğlu mu? dedi. Fakat Rostof ona cevap vermedi, \

— Demek, ümidedebilirim, Ekselans.

— Ben emir veririm.

"Yarın beni bir vazifeyle hükümdara göndermesi çok mümkün, — diye Rostof düşündü, — Yarabbi şükür!"

Düşman ordusundaki haykırırmalar ve ateşler, kıtalara Napolyonun günlük emri okunduğu sırada bizzat imparatorun açık ordugâhlarını atlı olarak dolaşması yüzündendi. Askerler, imparatoru görür görmez, samandan meşaleler yakmışlar, Vive Vempereur! haykırışla-riyle ona doğru koşmuşlardı. Napolyonun günlük emri şöyleydi:

"Askerler! Avusturya Ulm ordusunun öcünü almak için Rus ordusu .size karşı çıkıyor.

168

Bunlar, sizin Hollabrunda ezdiğiniz, o zamandan beri de buraya kadar boyuna kovaladığınız taburlardır.

"Bizim tuttuğumuz mevziler pek kuvvetlidir, onlar benim sağımı çevirmeye çalışırken, bana yanlarını açacaklar! Askerler! Taburlarınızı ben kendim idare edeceğim. Eğer her zamanki cesaretinizle düşman safları arasında kargaşalık, intizamsızlık çıkarırsanız ben kendimi ateşten uzak tutacağım, fakat zafer bir an şüpheye düşerse imparatorunuzun kendini ilk darbelere mâruz bıraktığını göreceksiniz, zira

bütün milletin şerefi için o kadar mühim olan Fransız piyadesinin şerefi bilhassa bahis mevzuu olduğu böyle bir günde zafer sallantıda kalamaz.

"Yaralıları taşımak bahanesiyle saflar seyretilmesin, her biriniz, bizim milletimize kar-;şı o kadar büyük bir Kinle hareket eden bu İngiltere aylıkçılarını yenmek lâzım geldiği fikrine iyice kanaat getirsin.

"Bu zafer, sona erecektir; biz kışlaklarımıza dönebileceğiz, Fransada teşekkül etmekte olan yeni ordular orada bize iltihak edecek ve o zaman benim yapacağım sulh, halkıma, size, bana lâyük olacaktır."

"Napolyon"

XIV

169

Sabahın saat beşinde ortalık hâlâ adamakıllı karanlıktı. Merkez kıtaları, ihtiyatlar, Bagrationun sağ kanadı henüz hareketsiz duruyordu, fakat sol kanadda Fransızların sağ kanadına taarruz edip onları, tertibata göre, Bohemya dağlarına atmak için bayırdan aşağı ilk önce inmek vazifesini alan piyade, süvari, topçu kolları kımıldanmaya, geceledikleri yerlerden kalkmaya başlamışlardı. İçlerine bütün lüzumsuz şeyler atılan ateşlerin dumanı gözleri kör ediyordu. Soğuktu, karanlıktı. Subaylar acele acele çay içiyor, kahvaltı ediyorlardı, askerler peksimetlerini kemiriyor, ısınmak için oldukları yerde tepiniyor, odunların arasına kulübe parçalarını, iskemleleri, masa-Tan, tekerlekleri, küçük tekne ve fıçıları, taşınması mümkün olmayan her lüzumsuz şeyi atarak ateşlerin başında toplaşıyorlardı. Avusturya kolbaşılan Rus kıtaları arasında dolaşarak, İcadırı yanında bir Avusturya subayı gözükür gözükmez alay kaynaşmaya başlıyordu : askerler ateşlerin başından koşarak uzaklaşıyor, pipolarını çizmelerinin konçlarına sokuyor, torbalan arabalara yüklüyor, silâhlarını alıyor, sıraya giriyordu. Subaylar düğmelerini ilikliyorlar, kılıçlarını, çantalarını kuşanıyor, bağırarak safları dolaşıyorlar, nakliyecilerle emir erleri ağırlık arabalarını koşuyor, yüklüyor.

170

bağlıyorlardı. Yaverler, alay, tabur komutanları atlarına biniyorlar, haç çıkarıyorlar, geciken nakliyecilere son emir, işaret ve talimatlarını veriyorlardı; yere çarpan binlerce ayağın yeknesak sesi duyuluyordu. Kendilerini çev-reliyen insanlardan, dumandan, kalınlaşan sis-den ne çıktıkları yeri, ne de ayak bastıkları yeri görmeksizin ilerliyorlardı.

Yürüyüşte asker, alayının içinde, tıpkı gemisiyle çevrili, kayıtlı, gemisiyle sürüklenen, bir gemici gibidir. Ne kadar uzağa giderse gitsin, hangi acayip, meçhul ve tehlikeli arz dairesine açılırsa açılısın çevresinde gemicinin her zaman, her yerde, aynı güverteler, aynı direkler, halatlar olduğu gibi, aynı yoldaşlar, aynı saflar, aynı başçavuş Ivan Mitriç, aynı alay köpeği Juçka, aynı âmirler vardır. Gemisinin; hangi arz dairesinde bulunduğunu asker nadiren bilmek ister; fakat ^muharebe günü, kesin ve tantanalı bir şeyin yaklaşmasıyla çın-ıyan ve onlarda alışmadıkları bir merak uyandıran, hepsi için bir olan, sert ihtar, Allah bilir nasıl, nereden, kıtamn mânevi âleminde işitilir. Askerler, muharebe günü kendi alaylarının alâkalarından heyecanla sıyrılmaya uğraşırlar, kulak kabartırlar, etrafa göz gezdirirler, çevrelerinde neler olup bittiğini ihtirasla sorup soruştururlar.

Sis o kadar kalınlaştı ki şafak söktüğü hal-

171

de on adım Öteyi görmek mümkün değildi. Çalılar, kocaman ağaçlar gbi, düzlüklerse uçu-rumlu, yamaçlı görünüyordu. Her yerde, her tarafta, on adım ötedeki görünmez bir düşmanla karşılaşmak mümkündü. Fakat bahçelerin, çitlerin yanından geçerek uzun zaman hep o sisin içinde yürüdüler, düşmanla hiçbir yerde karşılaşmadılar. Bilâkis askerler, kâh Önlerinde, kâh arkalarında, her tarafından aynı istikamete bizim Rus kollarının gittiğini öğreniyorlardı. Kendi gittiği yere, yani neresi olduğu bilinmiyen yere, bizimkilerden daha bir çok, pek çok kimselerin de gittiğini öğrenmek her askerin ruhuna ferahlık veriyordu.

— Hele bak, Kursklular da geçti. — diye sıralarda konuşuluyordu.

— Vay canına, bizim asker buraya amma !da yığılmış ha! Akşam baktım, ateşler yanın-ca, bir uçtan bir ucu görünmüyor, sanki Mos-İcova!

Kol âmirlerinden hiçbiri sıralara yaklaşmıyordu, askerlerle konuşmıyordu ama (kol âmirlerinin, harb şûrasında, görmüş olduğumuz gibi, canlan sıkındı, yapılmakta olan işten memnun değillerdi, bundan dolayı da yalnız verilen emirleri yerine getiriyorlar, askerleri neşelendirmeye uğraşmıyorlardı), buna rağmen, askerler, her zaman olduğu gibi savaşa, bilhassa taarruz savaşına neşeyle gi-

172

173

diyorlardı. Fakat, bir saat kadar hep kaim bir sisin içinde yürüdükten sonra kıtaların büyük bir kısmı durmak zorunda kaldı ve meydana gelmekte olan intizamsızlıkla kargaşalığın nahoş tesiri saflar arasında yayılmaya başladı-Bu tesir nasıl sirayet eder, bunu izah etmek çok güç; fakat şüphesiz olan şu ki, fevkalâde doğru ve çabuk sirayet eder, çabucak yayılır,, tıpkı suyun çukurda yığıldığı gibi, farkedilmeksizin, zaptedilmez bir surette. Eğer Rus ordusu müttefiksiz, bir başına olsaydı bu kargaşalık suurunun umumi bir kanaat haline gelmesi için belki de daha bir hayli zaman geçerd; fakat şimdi intizamsızlıkların sebebini,, büyük bir memnurluk ve tabîlikle, sersem Almanlara yükliyerek, herkes "sucukçuların" yaptıkları muzır bir kargaşalığın meydana gelmekte olduğuna emindi.

— Ne diye durdular, ha, yol mu tıkalı? Yoksa Fransıza mı rasladılar?

— Yoo, bir şey işitildiği yok, öyle olsa çoktan çatırdı başlardı.

— İki ayağımızı bir pabuca soktular, yola çıkardılar, boş yere getirip kırım ortasında bıraktılar, hep o kahrolası Almanlar karıştırıyor işi, o sersem şeytanlar!

— Öyle, öyle, ben olsam onları öne sürerdim. Yoksa vallahi, hep arkaya yığılıp kar

I

ırlar. Şimdi işin yoksa aç açma burada çakıl kal.

Bir subay :

— Oradakiler çabuk olmayacaklar mı daha? Süvariler yolu tıkamış diyorlar — dedi.

Bir başkası :

1 — Ah, melun Almanlar, kendi toprakla-rını tanımıyorlar — dedi.

Yaklaşan bir yaver:

— Siz kaçınıcı tümendensiniz? diye hay-ırdı.

— On sekizinci.

— Öyleyse burada ne arıyorsunuz? Sizin çoktan ilerde olmanız lâzımdı, şimdi artık akşama kadar varamazsınız.

Subay:

— İşte sana aptalca bir talimat, ne yaptıklarını kendileri de bilmiyorlar, — diyerek uzaklaştı.

Sonra bir general geldi, Rusça olmiyan bir dille öfkeli öfkeli, bir şeyler haykırdı.

Bir asker uzaklaşan generali taklidederek:

— Tafa — lâfa, ama ne dırlandığımı anlı-yabilersen anla, — dedi — Ben onları kursu-

174

175

na dizerdim, reziller.

— Yerimizi saat dokuzda almamız emredildi, daha biz yolun yarısına varmadık. İşte emir dediğin böyle olur! — diye dört bir yandan tekrarlandı.

Kıtaların işe başlarkenki enerji duygusu;-saçma sapan emirlere ve Almanlara karşı küskünlüğe, öfkeye çevrilmeye başladı.

Kargaşalığın sebebi, sol kanadda giden; Avusturya süvarisinin yürüyüşü esnasında yüksek komutanlıkça bizim merkezimizin sağ ka-naddan çok uzak kaldığı hesabedilmiş ve bütün süvarilere sağ tarafa geçmeleri emri verilmiş olmasıydı. Birkaç bin süvari, piyadenin önüne geçmiş bulunuyor, piyade de beklemek zorunda kalıyordu.

İlerde, Avusturyalı bir kol rehberiyle bir Rus generali arasında anlaşmamazlık çıkmıştı. Rus generali süvarilerin durdurmasını isti-yerek bağırıyordu, Avusturyalıysa kabahatin kendisinde değil, yüksek komutanlıkta olduğunu ispata çalışıyordu. Bu esnada da kıtalar sıkılarak, maneviyatları kırılarak beklemekteydiler. Bir saatlik bekleyişten sonra nihayet kıtalar ileriye hareket etti, bayır aşağı inmeye başladı. Tepede dağılmaya başlayan sis, kırağıkların indiği alçaklarda daha çok kahnlaşı-yordu. İlerde, sisin içinden, bir, bir daha silâh.

İ

sesi geldi, ilk önce intizamsız değişik aralarla : tat... tatat... tat, sonra gitgide daha ittiratlı, daha sık... ve nihayet Goldbah deresinin kıyılarında savaş alevlendi.

Aşağıda, derenin kıyısında düşmana ras-lıyacıklarını hesabetmiyen, siste onunla apansızın burun buruna gelen, yüksek âmirlerin- den teşvik sözleri duymıyan ve kıtalarının ara- sında artık geç kalındığına dair yayılmış bir .kanaatle ve bilhassa, kalın sisin içerisinde önlerini arkalarını görmıyen Ruslar, kıtalarını "bulamıyarak siste dolaşıp duran âmirlerden, yaverlerden de zamanında emir alamadıkları için düşmana ağır ağır, tembel tembel ateş ediyor, ilerleyip tekrar duruyorlardı. Bayır aşağı inen birinci, ikinci, üçüncü kollar için iş böyle başladı. Bizzat Kutuzof'un bulunduğu ""İdördüncü kol Pratzen tepelerindeydi.

'. Aşağıda, savaşın başladığı yerde hâlâ kaim bir sis vardı, yukarda ortalık ışıklıydı, fakat ilerde olup biten şeyleri görmek hâlâ mümkün değildi. Dumanın bütün kuvvetleri, tahmin ettiğimiz gibi bizden on verst Ötede miydi, yoksa şuracıkta, şu sis çizgisinin içinde miydi, saat dokuza kadar bunu kimse bilmiyordu.

Sabahın saat 9 uydu. Sis boydan boya, bir deniz gibi, aşağılarda yayılıyordu, fakat Sch-lapanitz köyü önlerinde, Napolyonun mareşal-leriyle çevrili olarak durduğu yükseklikte or-

176

talik iyice aydınlıktı. Tepelerinde açık, masmavi bir gök vardı, güneşin koskocaman küresi* koskocaman, kıpkızıl başı boş bir şamandıra gibi sisin süt denizi üzerinde dalgalanıyordu. Yalnız bütün Fransız kıtaları değil, kurmayiy-le birlikte Napolyonun kendisi de, arkasında mevzi tutup işe başlamayı tasarladığımız derelerin, Sokolnitz ve Schlapanitz köyler eteklerinin öte tarafında değil, bu tarafında duruyor ve kıtalarımıza o kadar yakın bulunuyordu ki çıplak gözle kıtalarımız içinde süvariye piyadeden ayırdedebilirdi. Napolyon bir arap atı üstünde ve İtalya seferindeki o mavi papu-tiyle mareşallarımın biraz ilerisinde duruyor du. Ta uzaklarda Rus kıtalarının ilerlediği^, âdeta bir sis denizi içinde yükselen tepelere, konuşmadan bakıyor, sel çukurundan gelen silâh seslerine kulak kabartıyordu. Bu sırada,, zayıf yüzünde henüz hiçbir adale kımıldamıyordu; pırıldıyan gözleri bir tek noktaya hareketsiz dikilmişti. Tahminleri doğruçıkmişti. Rus kıtalarının bir kısmı sel çukuruna, bataklıklara, göllere iniyor, bir kısmı da kendisinin, kilit noktası saydığı, hücum etmeyi tasarladığı Pratzen sırtlarını bırakıyordu. Pratzen köyü yakınındaki iki dağın meydana getirdiği derinlikte, hep sel çukuruna doğru, aynı istikamette, süngüleri parıldıyarak Rus kıtalarının biribiri peşinden sis denizinde nasıl kaybolduklarını sisin arasında görüyordu. Bütün tahmin-

177'

lerine uygun olarak akşamdan aldığı haberlerden, gece ileri karakollarda duyulmuş olan te-ker]ek, ayak seslerinden, Rus kıtalarının intizamsız hareketlerinden, apaçık bir surette anlıyordu ki, müttefikler onu kendilerinden, çok ilerde sanmaktaydılar; Pratzen yakınlarında ilerliyen kollar Rus ordusunun merkezini teşkil ediyor ve merkez kendisine başarıyla taarruza geçemiyecek kadar zayıflamıştır. Fakat o hâlâ savaşa başlamıyordu.

Bugün onun için parlak bir gündü : taş giymesinin yıl dönümü. Sabaha yakın birkaç saat uyku kestirmişti; her şeyi mümkün gören,,, her şeyi başaran mesut bir ruh haleti içinde,, sıhhatli, neşeli, dinç bir halde atına binmiş, sahaya gelmişti. Sisin arkasından gözüken tepelere gözünü dikmiş, hareketsiz duruyordu; soğuk yüzünde, sevdalı, bahtiyar bir çocuğun yüzündeki o kendinden emin, hakedilmiş bahtiyarlık edası vardı. Mareşaller onun arkasında duruyorlar, dikkatini başka tarafa çekmeye-cesaret e demiyorlar di. Kâh Pratzen sırtlarına kâh, sisin üzerinde yüzen güneşe bakıyordu.

Güneş sisten büsbütün kurtulup göz kamaştırıcı aydınlığıyla tarlaların, sislerin içine yayılınca (savaşa başlamak için bir bunu bek-liyormuş gibi) güzel beyaz elinden eldiveni çıkardı, onunla mareşallere işaret etti; işe başlanması için emrini verdi. Mareşaller, yanların-

178

179*

da yaverleri olduğu halde muhtelif istikametlere doğru atlarını dörtlüyle sürdüler, birkaç dakika sonra da Fransız ordusunun ana kuvvetleri solda sel çukuruna doğru inen Rus kıtaları tarafından gitgide daha ziyade boşaltılan Pratzen tepelerine doğru hızla harekete geçti.

XV

Kutuzof saat sekizde atla, aşağı inmiş bulunan Przhebyshesky, Langeron kollarının yerini alacak dördüncü Milarodoviç kolunun önünde Pratzen'e yollandı. Baştaki alayın ef-radiyle selamlaştı, hareket emri verdi, böylelikle de bu alaya kendisinin komuta etmek niyetinde olduğunu gösterdi. Pratzen köyüne varır varmaz durdu. Prens Andrey başkomutanın maiyetini teşkil eden büyük kalabalığın arasında, onun arkasında duruyordu. Çoktan beri beklediği bir anın yaklaştığını gören bir insan ne hale girerse Prens Andrey de kendini Öyle heyecanlı, sinirli, aynı zamanda da sakin hissediyordu. Bugün onun Toulon günü, yahut Areole köprüsü olduğunu tamamiyle emindi. "Bunun nasıl gerçekleşeceğini bilmiyordu, fakat bunun olacağına iyice inanıyordu. Kıtalarımızın yeri, vaziyeti bizim ordumuzdan her hangi bir insan için ne kadar bilinebilirse onca da o kadar biliniyordu. Besbelli, şimdi ger-

çekleştirilmesi düşünölmek bile faydasız olan* kendi stratejik plânını unutmuştu. Şimdi, artık Weierother plânının içerisine giren Prens. Andrey, çıkabilecek tesadüfleri mülâhaza ediyor, kendisinin muhakeme ve karar süratine-ihhtiyaç gösterebilecek yeni tasavvurlar kuruyordu.

Sol tarafta aşağıdan, sisin içinden, görün-miyen kıtalar arasındaki silâh sesleri duyuluyordu. ' Prens Andreye öyle geliyordu ki muharebe orada merkezleşecek, orada bir engelle karşılaşılacak ve, "ben oraya gönderileceğim, — diye düşünüyordu, — bir tugayla, yahut bir tümenle ve işte orada elimde bayrak ileri atılacağım, önüme çıkacak olan her şeyi ezeceğim."

Prens Andrey geçen taburların bayraklarına heyecanlanmadan bakamıyordu. Bayrağa, bakarken aklından hep şunlar geçiyordu: kıtaların önünde belki de işte bu bayrakla yürüyeceğim.

Geceki sisten sabahleyin yükseklerde yalnız, çiğ haline gelen bir kırağı kalmıştı, fakat çukurluklarda sis hâlâ süt beyaz bir deniz gibi yayılıyordu. Kıtalarımızın indiği ve silâh seslerinin geldiği soldaki çukurlukta hiçbir şey görünmüyordu. Tepelerin üstünde koyu-mavi, berrak bir gök vardı, sağda güneşin kocaman küresi, İlerde, uzaklarda, sis denizinin-

;15Ç)

öte kıyısında yükselen ve üzerlerinde düşman ordusunun bulunması lâzım gelen ormanlı münferit tepeler gözüktüyor, orada bir şeyler Deliriyordu. Sağda, nal, tekerlek sesleriyle ve arada sırada parlıyan süngüleriyle muhafızlar sis mıntıkasına giriyorlardı; solda, köyün gerisinde de tıpkı böyle süvari kitleleri aklaşıyor, sis denizine gömölüyordu. İlerde, geride piyade ilerliyordu. Başkomutan, köyün giriş yerinde duruyor, kıtalar yanından geçiyordu. Bu sabah Kutuzof bitkin ve sinirliye benziyordu, önünden geçen piyadeler, her halde, ilerde bir şey onları alıkoymuş olacak ki; emir almadan durdular.

Kutuzof yanına yaklaşan generale öfkeyle :

— Canım artık, söyleyin de tabur koluna Lgirsinler ve köyü arkadan dolışsınlar. Ekselans, canım efendim nasıl anlamıyorsunuz ki düşmana karşı yürürken böyle tek sıra, köyün sokaklarında uzanmak olmaz.

— Köyün arkasında tertiplenmeyi düşünmüştüm, Ekselans, — diye general cevap verdi.

Kutuzof acı acı güldü.

— Düşmanın karşısında cephenizi yayınca âialiniz hoş olur. Çok hoş.

— Düşman daha uzakta, Ekselans. Terti-

18i3

bata göre...

— Tertibat, — diye Kutuzof hırçın hırçın bağırdı. — Size bunu kim söyledi?... Lütfet*, size emredileni yapın.

— Baş üstüne.

Nesvitski, Prens Andrey'e fısıldadı:

— Mon cber vieux est d'une bumeur de' cbien1.

Şapkası yeşil tüylü, beyaz üniformalı bir Avusturya subayı dörtnala Kutuzof'un yanına geldi- dördüncü kolun savaşa başlayıp başlamadığını imparator adına sordu.

Kutuzof ona cevap vermedi, döndü, tesadüfen* .gözleri yanında duran Prens Andrey'e ilişti. Bolkonskiyİ görünce Kutuzof sanki olup biten şeylerden yaverinin kabahati olmadığını sezmiş gibi bakışının öfkeli, hınçlı ifadesini yumuşattı, Avusturyalı yavere cevap vermiye-rek Bolkonskiye hitabetti;

— Allez voir, mon cber, si la troisieme division a depasse le village. Dites-lui de s'ar-reter et d'attendre mesordres*.

Prens Andrey uzaklaşırken onu durdurdu :

1 Azizim, ihtiyarın cam fena halde sikkim.

2 Gidin bakın, azizim, üçüncü fırka köyü geç- l miş mi? Durmasını, emirlerimi beklemesini söyleyin...

jJ82

— Et demandeZ'luiy si les tirailleurs sont postes, — diye ilâve etti. — Ce quils font1 l— diye de hâlâ Avusturyalıya cevap vermiyerek kendi kendine söylendi.

Prens Andrey emri yerine getirmek için -atını sürdü.

Önde giden bütün taburları geçip 3 üncü tümeni durdurdu, kollarımızın ilerisinde, gerçekten de, nişancı hattının bulunmadığına kanaat getirdi. Alayın önünde bulunan alay komutanı, nişancıları ileri sürmesi için başkomutanın, kendisine tevdi olunan emrine çok şaştı. Alay komutanı kendi ilerisinde başka kıtaların bulunduğu, düşmanın on verstten .daha yakında olamayacağına tamamen emindi. Gerçekten de ileride, öne doğru meyilli ve kalın bir sisle örtülü boş bir araziden başka bir şey görünmüyordu. İhmalin hemen telâfi edilmesini başkomutan adına emrederek Prens Andrey dörtnala geri döndü. Kutuzof hep aynı yerdeydi, ağır vücudiyle kendini eyerin üstüne-ihtiyarcasma koyvermiş, gözü kapalı, tembel tembel esniyordu. Kıtalar artık yürümüyorlardı, silâhları ayaklarının ucunda, duruyordu.

Prens Andrey'e:

183-

1 Sorun ona, nişancılar ileri sürülmüş mü? Ne yapıyorlar, ne yapıyorlar? ;

— Âlâ, âlâ, — dedi, sonra sol kanaddaki bütün kollar indiği için hareket etmek zamanının geldiğini söyleyen ve elinde saatini tutan; bir generale döndü, esneme arasında :

— Daha vaktimiz var, Ekselans, — dedi — vaktimiz var! — diye tekrarlardı.

Bu sırada Kutuzof un gerisinde, uzaklar-Jı da, alayların "sağol" sesleri duyuldu; bu ses-: ler yürüyen bütün Rus kolları boyunca süratle yakınlaşmaya başladı. Selâmlanan adamın, hızlı hareket ettiği belliydi. Kutuzofun önünde durduğu alayın askerleri de bağırmaya başlayınca o da biraz kenara çekildi, yüzünü buruşturarak bakındı. Pratzen'den gelen yolun üzerinde âdeta renk renk atlılardan mürekkep bir süvari bölüğü ılgayarak geliyordu. İşlerinden ikisi ötekilerin önünde, yanyana dörtnala, kalkmışlardı... Birisi siyah üniformalı, beyaz. sorguçluuydu, al bir İngiliz atma binmişti; ötekisi beyaz üniformalıydı, yağız bir atın üstündeydi. Bunlar maiyetleriyle iki imparatordu. Kutuzof, duran kıtalara, cephedeki ihtiyar bir asker yapmacığıyle: "Hazır ol/' kumandasını veriip, imparatoru askerce 'selâmlıyarak ona_ yaklaştı. Bütün şekli, tavırları birdenbire değişmişti. Emir altında bulunan, muhakeme et-miyen bir insan

tavrı takınmıştı. İmparator-Aleksandr'da, besbelli, tatsız bir hayret uyandıran yapmacıklı bir saygıyla ona yaklaştı, selâm durdu. ...

184

Hoşa gitmez bir intiba İmparatorun genç, bahtiyar yüzünde, berrak bir gökteki sis kalıntısı gibi uçup gitti. Bolkonski'nin onu memleket dışında ilk gördüğü yer olan Olmütz meydanındakine göre, bugün rahatsızlığından sonra, biraz zayıftı; fakat külrengi güzel gözlerinde yine o haşmetle tatlılığın sihirleyici birleşmesi, ince dudaklarında yine o çeşitli ifadeler imkânı ve hepsinin üstünde saf, günahsız bir gençlik ifadesi vardı.

Olmütz teftişinde daha haşmetliydi, burada daha neşeli, enerjili. Bu üç versti dörtnala geçmekten yüzü biraz kızarmıştı, atını durdurup, yorgunca içini çekti, maiyetinin kendi-sininki gibi genç, heyecanlı yüzlerine göz gezdirdi. Çartorijski, Novosiltsef, Prens Volkonski, Stroganof ve ötekiler, hepsi zengin giyinmiş, neşeli, genç adamlar, güzel, nazlı taze, hafifçe terlemiş atlarının üstünde, birbiriyle konuşarak, gülümsüyerek? Hükümdarın arkasında durdular. İmparator Fransuva, kırmızı ve uzun yüzlü bir gençti; yağız aygırın üzerinde dimdik oturuyor, dikkatle, telâssızca etrafına göz gezdiriyordu. Beyaz üniformalı yaverlerinden birini çağırdı, bir şeyler sordu. L.Prens Andery onun huzuruna çıkışını hatırlayıp tutmaya muvaffak olamadığı bir gülümsemeyle bu eski bildiği tetkik ederek "saat Akaçta yola çıktıklarını soruyor muhakkak,"

185

— diye düşündü. İmparatorların maiyetinde muhafız ve ordu alaylarından seçilmiş, Rus, Avusturyalı babayiğit emir erleri bulunuyordu. Bunların arasında seyisler, haşaları işlemeli, güzel yedek çar atlarını tutuyorlardı.

Açılan bir pencereden, havası boğucu bir odaya birdenbire taze bir kır havası esmiş, gibi neşesiz Kutuzofkarargâhmda da bu dörtnala gelmiş parlak gençlerden, gençlik, enerji ve başarıya güven havası esmişti.

— Ne o, siz başlamıyor musunuz Mi-hail Larionoviç? — diye İmparator Aleksandr telâşla Kutuzofa hitabetti, aynı zamanda da İmparator Fransuvaya göz attı.

— Bekliyorum haşmetmaap, — diye Ku-tuzof saygıyla eğilerek cevap verdi.

İmparator hafifçe yüzünü buruşturup işitmemiş gibi kulak kabarttı.

— Bekliyorum, haşmetmaap, — diye Ku-tuzof tekrarladı (Prens Andrey Kutuzof'un bu "bekliyorum" u söylerken üst dudağının tabîî olmıyan bir şekilde titrediğini farkettiler.) — Henüz bütün kollar toplanmadı, haşmetmaap.

Hükümdar iyice işitmiş, fakat bu cevap, besbelli, hoşuna gitmemişti, geniş omuzlarını silktiler, yanında duran Novosiltsofa Kutuzof'tan şikâyet eder gibi bir göz attı.

186

— Fakat biz bir talimhanede değiliz ki bütün alaylar gelmeden geçide başlanmasın,. Mihail Larionoviç, — diyerek Hükümdar, bahse katılmaya değilse de söylediğini dinlemeye, davet ediyormuş gibi tekrar İmparator Fransuvanın gözlerine baktı, fakat İmparator Fransuva dinlemiyor, etrafına göz gezdirmekte devam ediyordu.

Kutuzof iyice işitilmemek imkânını ortadan, kaldırmak istiyormuş gibi çınhyan bir sesle :

-*r- Ben de işte bunun için başlamıyorum ya, haşmetmaap, — dedi ve yüzünde yine bir şey titredi, — işte bunun için başlamıyorum ya,, haşmetmaap, çünkü ne resmigeçitteyiz, ne talimhanede, — diye açık, tane tane tekrarladı.

Hükümdarın bir anda biribirlerine bakıştan maiyetinin yüzlerinde ayıplama, hoşnutsuzluk ifadeleri belirdi. Bu yüzler: "ne kadar ihtiyar olursa olsun böyle, katiyen böyle ko-nuşmıyacaktı" diyordu.

Hükümdar, daha başka bir şey söylemi-yecek mi diye bekliyerek, ısrarla, dikkatle Ku-tuzof'un gözüne baktı. Fakat Kutuzof da başını saygıyla eğmiş, bekliyor görünüyordu. Sükût bir dakika kadar sürdü.

Kutuzof başını kaldırıp yeniden eski edasını, dar kafalı, muhakeme etmiyen, fakat itaat eden bir general edasını takınarak:

187

— Mamafih, eğer emir buyurursanız, haşmetmaap, — dedi. Atını sürdü, kol âmiri Mi-ioradoviç'i yanına çağırıp taarruz emrini bildirdi.

Kıtalar tekrar kımıldadı. Novgorod alayının iki tabiriyle Apşeron alayının bir taburu Hükümdarın önünden geçmeye başladılar.

Apşeron taburu geçerken Miloradoviç ka-putsuz, üniformalı, nişanlar içinde ve yana eğdiği kocaman sorguçlu şapkasiyle, marş marşla atını ileri sürdü, babayiğitçe selâm vererek atını Hükümdarın önünde durdurdu.

İmparator ona :

— Allah yardımcınız olsun, general, — dedi..

O:

— Ma foi sire, nous ferons ce qui sera dans notre possibility, sire,1 — diye neşeyle cevap verdi ve kötü Fransızca telâffuzıyla de Hükümdarın maiyet subaylar arasında alaycı bir tebes^ sum uyandırdı.

Miloradoviç atını doludizgin çevirdi, Hükümdarın az gerisinde yer aldı. Hükümdarın varlığıyla heyecanlanan Apşeronlular, babayi-

1 Vallahi haşmetmaap, elimizden gelen her şeyi yapacağız, haşmetmaap.

188

ğit dinç adımlarla imparatorlarla maiyetlerinin Önünden geçtiler.

Silâh seslerinden, kavgayı beklenişten, babayiğit Apşeronluların, bu Suvorof zamanındaki arkadaşlarının manzarasından hükümdar-ların varlığını unutacak kadar heyecanlanmış, görünen Miloradoviç, kendinden emin neşeli bir sesle :

— Çocuklar! — diye kuvvetle haykırdı. — Çocuklar, bu zaptettiğiniz ilk köy olmya-çaktır ^

— Elimizden geleni yapacağız, — diye askerler haykırıştılar.

Hükümdarın atı bu beklenmedik haykı-şmayla yana doğru sıçradı. Hükümdarı daha Rusyadaki teftişlerde taşıyan bu at, burada Austerlitz meydanında ne bu işitilen silâh seslerini, ne imparator Fransuvarın yağız aygını-le komşu oluşunu, ne de üzerindeki o gün konuştuğu, hissettiği şeylerin hiçbirini anla-maksızın, tıpkı, talimhanede olduğu gibi kulaklarını silâh seslerine dikmiş, süvarisinin sol ayağının dalgın vuruşlarına dayanıp onu taşıyordu :

Hükümdar gülümseyip babayiğit Apşeronlu-ları göstererek yakınlarından birine döndü, ona bir şeyler söyledi.

XVI

189

Kutuzof, yanında yaverleri olduğu halde uygun adımla karabinlerin arkasında gidiyor-

Kolun peşinde bir buçuk verst kadar gittikten sonra iki yol kavşağı yakınındaki tek ve *! boş bir evin (her halde eski bir han olacak) önünde durdu, her iki yol da bayır aşağı iniyordu, her ikisi boyunca da kıtalar ilerlemekteydi.

Sis dağılmaya başlamıştı, iki verst kadar bir mesafede, karşiki tepelerde düşman kıtaları belli belirsiz görünüyordu. Solda - aşağıda silâh sesleri daha çok duyulmaya başladı. Ku-tuzof, Avusturya generaliyle konuşarak durdu. Biraz geride bulunan Prens Andrey onları sü-züyordu, tek dürbününü rica etmek için bir yavere döndü.

Gözlerini uzaktaki kıtalara değil, aşağıya, bayırın dibine, hemen önlerine dikmiş olan bu yaver:

— Bakınız, bakınız, — dedi, — Fransızlar.

İki generalle yaverler dürbüne sarıldılar, biribirlerinden kaparak bakmaya başladılar. Birdenbire bütün yüzler değişti, hepsinde dehşet belirdi. Fransızlar bizden iki verst uzakta sanılıyordu, halbuki birdenbire, hiç beklenme-.

190

diği halde, Önümüze çıkmışlardı.

— Düşman mı bu?... Hayır!... Evet, bakınız, o.... muhakkak... nasıl olur? — diye sesler duyuldu.

Prens Andrey sağda - aşağıda Kutuzof'un bulunduğu yerden ancak beş yüz adım kadar uzakta

Apşeronlulara doğru çıkan kalabalık bir Fransız kolunu çıplak gözle gördü.

"İşte o katı an geldi! İş bana kadar dayandı", — diye düşündü, atını mahmuzlayarak Kutuzof'a yaklaştı.

— Apşeronluları durdurmak lâzım, yüce Ekselans, — diye bağırdı.

Fakat bir anda her şeyi duman kapladı; yakından silâh sesleri duyuldu. Prens Andreyin iki adım ötesinde bir ses çocukça bir korkuyla haykırdı: "Kardeşler, hâpı yuttuk!" Sanki bu ses bir komutaydı. Bu ses üzerine herkes kaçışmaya başladı.

Karmakarışık, gitgide artan bir kalabalık geriye, beş dakika önce imparatorların önünden kıtaların geçtiği yere doğru kaçıyordu. Bu kalabalığı durdurmak yalnız zor değildi, fakat kalabalıkla birlikte geriye doğru sürüklenmemek de imkânsızdı. Bolkonski sadece ondan geri kalmamaya çalışıyor, önünde olup biten şeyleri anlamaya muktedir olmaksızın etrafa

191

şaşkın şaşkın bakmıyordu. Nesvitski öfkeli bir yüzle, kıpkırmızı, kendi kendine benzemez bir halde, eğer hemen uzaklaşmazsa mutlaka esir edileceğini Kutuzof'a, haykırıyordu. Kutuzof aynı yerde duruyordu, cevap vermiyerek mendilini çıkardı. Yanağından kan akıyordu. Prens Andrey ona sokuldu.

— Yaralandınız mı? — diye çenesinin titremesini zor tutarak sordu.

Kutuzof mendilini yanağına bastırıp kaçanları işaret ederek.

— Yara burada değil, işte orada! — dedi. — Durdurun şunları! — diye bağırdı, fakat aynı zamanda onları durdurmanın kabil olmadığına her halde, kanaat getirerek, atını mah-muzladı, sağa doğru gitti. Yeniden kabaran kaçak kalabalığı onu kendi içine aldı, geriye doğru sürükledi.

Kıtalar öyle kesafetli bir kalabalık halinde kaçıyorlardı ki bu kalabalığın ortasına bir kere düşüldükten sonra ondan sıyrılmak zordu. Kimisi bağıırıyordu: "Yürü! Ne diye takıldın?" Kimisi olduğu yerde geri dönerek havaya ateş ediyor, kimisi Kutuzofun bindiği ata vuruyordu. Kalabalığın selinden çok büyük bir gayretle sol, yana sıyrılan Kutuzof, yandan fazla azalan maiyetiyie birlikte, yakından gelen top seslerine doğru ilerledi. Kutuzof'tan

192

geri kalmamaya çalışarak kaçanların kalabalığından sıyrılan Prens Andrey dağın yamacında, duman içinde, hâlâ ateş etmekte olan bir Rus bataryasını ve onlara doğru koşan Fransızları gördü. Daha yukarda, ne bataryanın imdadına gitmek için ileriye, ne de kaçanlarla beraber aynı istikamete geriye giden Rus piyadeleri, duruyordu. Bir general, atının üstünde, bu piyadelerden ayrıldı, Kutuzof'a yaklaştı. Kutuzof'un maiyetinde yalnız dört kişi kalmıştı. Hepsi solgundu, konuşmadan birbir-lerine bakıyorlardı.

— Durdurun şu alçakları! — diye Kutuzof kaçanları gösterip alay komutanına, boğu-îurcasına seslendi; fakat aynı zamanda, sanki bu sözlerin cezasıymış gibi, kurşunlar ısıklık çalarak alaya ve Kutuzofun maiyetine doğru bir kuş sürüsü gibi uçuştular.

Fransızlar bataryaya hücum ediyorlardı. Kutuzofu görünce ona afeş açtılar. Bu yaylım ateş üzerine alay komutam ayağına sarıldı, birkaç asker yıkıldı, sancaktar elinden sancağı bıraktı; sancak iki yana sallandı, devrildi, yanındaki askerlerin silâhlarına takılarak kaldı. Askerler komutasız ateşe başladılar.

Kutuzof ümitsiz bir halde :

— Aaaa! — diye inledi, etrafına bakındı, ihtiyarlığının kudretsizliğini anlamaktan

193

İ

gelen titrek bir sesle, — Bolkonski, — diye fısıldadı. — Bolkonski, — bozulan taburu ve düşmanı gösterdi. — Bu ne hal?

Fakat o daha bu sözü söyleyip bitirmeden. Prens Andrey utanç ve öfkeden boğazının göz. yaşlariyle tıkanığını hissederek atından inmiş, sancağa doğru koşmuştu.

— Çocuklar, ileri! — diye bir çocuk çığ-hığıyla haykırdı.

Prens Andrey sancağın gönderini yakalayıp bilhassa kendine doğru atıldıkları muhakkak olan kurşunların ısığını hazla dinliyerek içinden : "İşte o an geldi!" — dedi.

— Hurra! — diye Prens Andrey ağır sancağı ellerinde zorlukla taşıyarak bağırdı ve bütün taburun kendi ardından koştuğuna katiyetle emin olarak ileri atıldı.

Gerçekten, tek başına o ancak birkaç adım koşmuştu. Bir asker, bir asker daha ileri atıldı, sonra bütün tabur "Hurra!" narasiyle onu geçerek ileriye doğru koşmaya başladı. Tabur gediklisi koşup, ağırlığı yüzünden ellerinde sallanan sancağı Prens Andrey'den aldı, fakat & anda vurulup düştü. Prens Andrey tekrar sancağı yakaladı, onu gönderine sokarak taburla birlikte koştu. İlerisinde kimi döğüşen, kimi toplan bırakıp ona doğru seğırtten topçularımızı gördü; topçu beygirlerini yakalayan ve top-

194

195

lan çeviren Fransız piyade askerlerini de gördü. Prens Andrey taburla beraber artık toplardan yirmi adım uzaktaydı. Üstünde kurşunların kesilmeyen ısıklarını duyuyor, sağında askerler boyuna iniyor ve düşüyorlardı. Fakat onlara bakmıyordu;; o gözlerini yalnız ilerisinde, bataryada olup biten şeylere dikmişti. Bir ucundan bir Fransızın asıldığı bir top tomarını öteki ucundan kendine doğru çeken, şapkası yana eğik, kırmızı saçlı bir topçuyu artık apaçık görüyordu. Prens Andrey, anlaşılan ne yaptıklarını bilmiyen bu iki insanın yüz-lerindeki şaşkın, aynı zamanda Öfkeli ifadeyi artık iyice seçiyordu.

"Ne yapıyorlar? — diye düşündü, — mademki silâhı yok, kırmızı saçlı topçu niye kaçmıyor? Fransız onu niçin tepelemiyor? O, daha kaçmaya vakit bulmadan Fransızın aklına silâhı gelir ve onu tepeler."

Gerçekten, bir fcaşka Fransız, dövüşenlere doğru nişan alarak koştu, hâlâ kendini neyin beklediğini anlamayıp top tomarını muzafferce çekiştiren kırmızı saçlı topçunun mukadderatı artık tâyin edilecekti. Fakat Andrey bu işin nasıl bittiğini göremedi. Ona, sanki yakınındaki askerlerden biri, var kuvvetiyle, kafasına kuvvetli bir sopa indirmiş gibi geldi. Bu biraz acı vermişti, fakat asıl fenası, bu acı dikkatini başka tarafa çekmiş, baktığı şeyi görmesine engel olmuştu.

"Bu da ne düşüyor muyum? Bacaklarım kesiliyor", — diye düşündü, sırt üstü düştü. Fransızlarla topçunun arasındaki kavganın nasıl bittiğini görmek ümidiyle ve kırmızı saçlı topçunun ölüp ölmediğini, topların kurtarılıp kurtanmadığını, düşmanın eline geçip geçmediğini öğrenmek istiyerek tekrar gözlerini açtı. Fakat hiçbir şey göremedi. Başının üstünde artjk gökyüzünden başka bir şey yoktu : yavaş yavaş kayan kurşuni bulutlariyle bulanık fakat yine de ölçülemeyecek kadar yüksek bir gökyüzü. "Ne sessiz, ne sakın ne azametli, hiç de koştuğum zamanki gibideğil, — diye Prens Andrey düşünüyordu, — hiç de koştuğumuz, bağıştığımız, dövüştüğümüz zamanki gibi değil ; Fransız topçunun öfkeli ve korkmuş, yüzlerle tomarı çekiştirdikleri zamanki gibi değil;; bu yüksek, sonsuz gökyüzünde bulutlar hiç de Öyle kaymıyor. Nasıl olmuş da ben bu yüksek gökyüzünü eskiden görmemişim? Nihayet onu tanıdığım için öyle bahtıyarım ki, Evet! Bu sonsuz gökyüzünden gayn her şey, boş, her şey yalan. Ondandır hiçbir şey, hiçbir şey yok. Fakat hattâ, o da yok, hiçbir şey yok, sessizlikten, sükûna ulaşmaktan gayrı. Yarabbi şükür!"

XVII

196

197

Bagration'un sol kanadında saat dokuzda savaş henüz başlamamıştı. Dolgorukof'un, savaşa başlanması yolundaki isteğine uymak is-temiyerek mesuliyeti üzerinden atmaya bakan Prens Bagration bunun başkomutandan sorulmasını Dolgorukofa teklif etti. Bagration biliyordu ki gönderilecek adamı iki kanad

arasındaki on verstlik mesafe içinde öldürmezler de (öldürmesi çok muhtemeldi.), hattâ bulunması çok zor olan başkomutanı bulsa bile, gönderilen, akşamdan Önce geri dönemez.

Bagrations uykusuz, hiçbir şey ifade etmi-yen kocaman gözlerini maiyeti arasında dolaştırdı. Rostof'un heyecandan, ümitten, elinde olmıyarak, sararıp solmuş çocuk yüzü derhal gözüne çarptı. Onu seçti.

Rostof, elini güneşliğinde tutarak :

— Ya eğer başkomutandan önce haşmet-maabı görürsem, ekselans? — dedi.

Dolgorukof Bagration'dan evvel atılarak:

— Meseleyi haşmetmaaba arz edebilirsiniz, dedi.

Hattaki nöbetini değiştiren Rostof sabaha karşı birkaç saat uyuyabilmişti ve kendini neşeli, cesur, azimli, hareketlerinde çevik., saadetine güvenli ve her şeyi kolay, şen, mümkün gören bir ruh haleti içinde hissediyordu.

Bütün istekleri bu sabah yerine geliyordu; meydan muharebesi veriliyor, ona iştirak ediyordu; dahası var, en cesur bir generalin yanında emir subayıydı; ayrıca da. bir vazifeyle Kutuzof'a, belki de bizzat Hükümdarın yanına gidiyordu. Sabah berraktı, altındaki at iyiydi. Yüreği ferah ve bahtiyardı. Emri alır almaz atını kapıp koyuverdi, hatlar boyuncasürdü. İlk önce, henüz savaşa girmemiş olan, hareketsiz duran Bagration kıtalarının hatları yanından geçti, sonra Uvarof süvarilerinin tuttuğu arazide ilerledi, burada bazı hareketler, savaşa hazırlanma alâmetleri gördü; Uvarof süvarilerini geçince, ilerisinden top ve silâh seslerini açıkça duymaya başladı. Silâh sesleri gitgide kuvvvetleniyordu.

Taze sabah havası içinde, artık eskisi gibi intizamsız aralarla ikişer üçer silâh sesi sonra da bir iki top sesi değil, dağ yamaçları boyunca), ^Pratzen önlerinden sürekli tüfek sesleri duyuluyordu; bu sesler sık top ateşleriyle kesiliyor, bazan da birkaç top sesi artık biri-birinden ayırdedilmiyor, bir tek umumi uğultu halinde birleşiyorlardı

Tüfek dumanlarının, birbirlerini kovalıyor gibi yamaçlarda koştuğu, top dumanlarının yükseldiği yayıldığı, birbirine karıştığı görünüyordu. Duman arasında, süngü parıltılarından, îterliyen piyade kütleleri ve yeşil sandıklı topçuların dar çizgileri fark olunuyordu.

198

Rostof olup biten şeyleri görmek için atını br tepede bir dakika durdurdu, fakat dikkatini ne kadar toplarsa toplansın bu olup biten şeyleri ne ayırdedebiliyor, ne de anlıyordu : orada, dumanda birtakım insanlar kımıldanıyor, birtakım kıtalar perde perde ileri hareket ediyordu; fakat niçin? Kim bunlar? Nereye? anlamak kabil değildi. Bu manzara, bu sesler onda her hangi hüznü yahut ürkek bir his uyandırmak şöyle dursun ona, enerji, azim veriyordu.

"Haydi daha, daha veriştir!" — diye zihninde bu seslere hitabetti ve artık çarpışmaya başlamış bulunan kıtaların bölgesine dalarak hatlar boyunca gittikçe daha ileriye doğru atını tekrar dörtlale koyuverdi.

İçinden : "Artık orada ne olacak bilmiyorum, ama her şey iyi olacak" — diyordu.

Bazı Avusturya kıtalarını geçen Rostof hattın bundan sonraki kısmının (bunlar muhafızlardı) artık savaşa başlamış olduğunu farkettiler.

"Daha iyi! Daha yakından görürüm," — diye düşündü.

Hemen hemen ilk hatlar boyunca gidiyordu. Ona doğru bazı atlılar gelmekteydi. Bunlar dağılmış sıralarıyla hücumdan dönen bizim

199

muhafız uhlan'larımızdı. Rostof yanlarından geçti, birisinin kan içinde olduğunu, istemiye-rek, farkettiler, dörtlale uzaklaştı.

"Bu beni ilgilendirmez," — diye düşündü. Bundan sonra, daha birkaç yüz adım gitmemişti ki solunda, saha boyunca yağız atlara binmiş, parlak beyaz üniformalarla yoluna amut olarak süratiyle ona doğru yürüyen muazzam bir süvari kütlesi göründü. Rostof bu süvarilerin yolundan çekilmek için atını dolu dizgin sürdü, eğer onlar da aynı yürüyüşle git-seydiler, uzaklaşabilecekti. Fakat onlar hızlarını boyuna arttırıyorlardı, o kadar ki bazı atlar dörtlale kalkmıştı. Onların nal seslerini, silâh şakırtılarını Rostof gittikçe daha

ziyade duyuyordu; atlarım, şekillerini, hattâ yüzlerini daha iyi görüyordu. Bunlar, karşılarından hareket eden Fransız süvarilerine hücumu giden atlı muhafızlarımızda

Atlı muhafızlar dörtnala gidiyorlardı ama dizginleri henüz bırakmamışlardı. Rostof artık onların yüzlerini görüyor ve halis kan atını, karnı yere değercesine sürüp saldıran subayın "marş, marş!" komutasını duyuyordu. Rostof ezilmekten, yahut Fransızlara karşı yapılan bu hücumu sürüklenmekten çekinerek cephe boyunca, atının var kuvvetiyle, dörtnala gitmeye başladı, fakat yine de onları geçmeye muvaffak olamadı.

200

201

En uçtaki kocaman boylu, çiçek bozuğu atlı muhafız, muhakkak çarpacağı Rostof' u önünde görünce öfkeyle kaşlarını çatı. Eğer Rostof kamçisiyle atlı muhafızın atının gözüne vurmaya akıl etmeseydi (bu kocaman atlarla insanların yanında Rostof kendi kendine küçücük, zayıf görünüyordu), atlı muhafız onu Bedevisinin üstünden muhakkak alaşağı edecekti. Ağır, beş verşokluk1 yağız at kulaklarını dikerek şahlandı; fakat çiçek bozuğu süvari kocaman mahmuzlarını var kuvvetiyle böğrüne gömdü, at kuyruğunu dikip boynunu, uzatarak daha hızlı gitmeye başladı. Atlı muhafızlar kendisini geçer geçmez Rostof onların - 'Hurra! ' seslerini duydu, dönüp bakınca da ilk saflarının yabancılarla ve her halde Fransız olan kırmızı apoletli süvarilerle karıştığını gördü. Gerisini görmek kabil olmadı, çünkü, hemen bundan sonra bir yerden top atılmaya başlandı, her şey dumanla örtüldü.

Atlı muhafızla yanından geçip duman içinde kaybolunca, Rostof bunların ardınca atını sürmek mi, yoksa gereken yere gitmek mi lâzım geldiğinde tereddüde düştü. Bu hücum, atlı muhafızların, Fransızları bile hayran bırakmış olan o parlak hücumuydu. Rostof, yanından dörtnala geçen bütün bu muazzam :güzel insanlar kütlesinden, bütün bu parlak,

[kıymetli atlara binmiş, zengin delikanlılardan, subaylardan, yünkerlerden on sekiz kişi kaldığını sonraları duyunca dehşete düşmüştü.

"Onlara ne diye imreneyim, benim de sıram gelir, hem ben şimdi, belki de Hükümdarı göreceğim." diye Rostof düşündü, yoluna dörtnala devam etti.

Piyade muhafızların hizasına gelince yakınlarından ve üzerlerinden güllerin geçtiğini, onların ısığını işitmekten ziyade, askerlerin yüzünde bir huzursuzluk, subayların yüzünde tabî olmıyan savaşçı bir heybet gördü:-ğü için farketti.

Piyade muhafız alayları hatlarından birinin arkasından geçerken kendisini adiyle ça- .gıran bir ses duydu.

— Rostof!

— Ne var? verdi.

diye Borisi tammiyarak ses

Verşok: Bir Rus ölçüsü.

Boris ateş hattına ilk defa giren delikanlı-3arm bahtiyar gülüşüyle gülümsiyerek :

— İlk hatta biz düştük, nasıl! Rostof durdu.

— Ya, öyle demek! — dedi, — E, ne oldu? Gevezeleşmiş olan Boris heyecanla!

H

202

203

dedi, — tasavvur eder

— Püskürttük!

misin?

Boris, mevzi alan muhafızların, karşılarında kıtaları görünce bunları Avusturyalılar sandıklarını, bu kıtaların attıkları güllerden ilk hatta girildiğini birdenbire anladıklarını ve hiç beklenmedik bir anda savaşa tutuşmak zorunda kaldıklarını anlatmaya koyuldu. Ros-tof, Boris'i sonuna kadar dinlemeden atını ileri sürdü.

— Sen nereye böyle? — diye Boris sordu.

— Vazifeyle haşmetmaaba.

Rostof'un "haşmetmaap" ı değil "fehamet-maap" ı aradığını sanan Boris :

— işte surda! — dedi.

Yüz adım ötelerinde, beyaz üniformalı,, sararmış bir Avusturya subayına, geniş omuzları, çatık kaşlarıyla, haykırarak bir şeyler söyleyen miğferli ve atlı muhafız yakalı büyük Prensi gösterdi.

Rostof :

— Canım, bu büyük Prens, ben başkomutana yahut Hükümdara gideceğim, — dedi, atını sürdü.

— Kont, Kont! — diye, tıpkı Boris-gib» heyecanlı olan Berg öte taraftan koşarak hay-

Sardı. — Kont, sağ elimden yaralandım (mendille sarılmış kanlı bileğini göstererek söyli-yordu) ve cephede kaldım. Kont, kılıcımı sol elimle kullanıyorum : bizim von Bergler soyunda, Kont, herkes şövalyeydi.

Berg bir şeyler daha söyledi, fakat Rostof onu sonuna kadar dinlememiş, uzaklaşmıştı.

J Muhafızları ve boş bir aralığı geçen Ros-

tof ath muhafızların hücumunda olduğu gibi tekrar ilk hatlara düşmemek için en kızgın silâh ve top seslerinin geldiği yeri uzağından dolanarak ihtiyatların tuttuğu hattan ilerlemekteydi. Birdenbire önünden, kıtalarımızın gerisinden, düşmanın bulunacağını hiç tahmin etmediği bir yerden yakın silâh sesleri duydu.

"Bu ne olabilir? — diye düşündü, — Düşman, kıtalarımızın gerisinde mi? îmkânı yok, — diye Rostof düşünmekte devam etti ve birdenbire kendisi için, muharebenin akıbeti için duyduğu korkunun dehşetine düştü. — Ne olursa olsun. — Artık şimdi kurtulmanın yolu yok, Başkomutanı burda aramalıyım, eğer her şey mahvolmuşsa, benim yapacağım iş de herkesle birlikte mahvolmaktır."

Birdenbire Rostof'u yakalayan kötü bir önseziş, çeşitli asker kıtalarının işgal ettiği Pratzen köyünün arkasındaki sahada ilerledikçe gitgide daha çok kuvvetleniyordu.

204

205

Rostof, biribirine karışmış kütleler halinde yoluna doğru koşuşan Rus ve Avusturya. askerlerinin hizasına gelerek.

— Ne oluyor? Ne oluyor? Kime ateş ediyorlar? Kim ateş ediyor? — diye sordu.

Tıpkı onun gibi burada neler olup bittiğini anlamıyan kaçak yığınları:

— Şeytan bilir. Hapı yuttuk! Her şey maf! — diye Rusça, Almanca, Çekçe cevap verdiler..

— Vur Almanlara! — diye birisi bağırdı.

— Canları cehennemle! Hainler!

— Zum Banker diese Russen...1 — diye Almanın biri bir şeyler söylendi.

Yolda birkaç yaralı gidiyordu. Küfürler,, çığlıklar, inlemeler umumi bir tek uğultu içinde birleşiyordu.

Ateş sesleri kesildi; sonradan Rostof un Öğrendiğine göre Avusturya ve Rus-askerleri biribirlerine ateş etmişlerdi.

Rostof.

"Yarabbi, bu da ne oluyor böyle? — diye düşündü. — Hem de burada, Hükümdarın her an onları görmesi mümkün... Fakat,, hayır bu her halde birkaç alçaktan ibaret... Bu hal geçecek, olmaz, bu olamaz, şunları çabuk bir kere geçseydim!"

1 Şeytan alsın bu Rusları.

Yenilgi, bozgun düşüncesini Rostof' unı aklı almıyordu. Kendisine başkomutanı arayıp bulmasını söyledikleri yerde, yani Pratzen tepesinde Fransız toplarıyla kıtalarını görmüş olmasına rağmen buna inanmıyor, inanmak istemiyordu.

XVIII

Rostof Kutuzof' la Hükümdarı Pratzen köyü dolaylarında aramasını emretmişlerdi. Fakat burada yalnız onlar değil bir tek âmir bile yoktu, burada yalnız bozulmuş kıtaların çeşitli kalabalığı vardı. Bu kalabalığı çabuk geçmek için artık yorulmaya başhyan atını sürdü, fakat, ileriye doğru gittikçe, külelerde bozgunluk o kadar artıyordu.

Geçtiği bu büyük yolun üzerine, her cins binek ve yük arabası her çeşit kıtadan yaralı, yarasız Rus ve Avusturya askerleri, yığılmıştı. Bütün bunlar, Pratzen tepelerine yerleştirilmiş Fransız bataryalarından yağın güllerin korkunç ısıkları altında karmakarışık bir halde kaynaşıyor, uğûduyorlar.

— Hükümdar nerde? Kutuzof nerde? — Rostof durdurabildiği herkesten soruyor, fakat hiçbirinden cevap alamıyordu.

Nihayet bir askeri yakasından yakahya-rak kendisine cevap vermeye zorladı.

206

207

Asker bir şeylere gülüp elinden sıyrılarak t

— Hey! kardeş! Hepsi çoktan oradalar.. Herkesten evvel kaçtılar, dedi.

Rostof, her halde, sarhoş olan bu askeri' bırakarak, Önemli bir şahsiyetin emireri, ya-^ hut seyisi olan birinin atını durdurdu, onu sorguya çekmeye başladı. Emireri, bir saat önce Hükümdarı bu yolun üstünden dolu dizgin arabayla götürdüklerini, kendisinin tehlikeli surette yaralı olduğunu söyledi.

Rostof :

— İmkânı yok, — dedi, — her halde başka biridir.

Emireri alaylı bir kendine güvenlilikle :

— Kendim gördüm, — dedi. —! Artık beni de Hükümdarı tanımazsam! kaç kere onu Pe-tersburg' da, böyle yakınaan gördüm gibi geliyor bana. Arabada sararmış, solmuş oturuyordu. Dört yağız atı dolu dizgin bırakmışlar,, anacığım, yanımdan şimşek gibi geçtiler. Çarın atlarını da İliya İvaniçi de tanırız sanırım;, Uya Çardan gayrısma arabacılık etmez gibi geliyor bana.

Rostof onun atını bıraktı, yoluna devam etmek istedi. Yanından geçen yaralı bir subay ona seslenerek:

•↑

— Siz kimi arıyorsunuz? — diye sordu. — Başkomutanı mı? Bir gülleyle öldü o, bizim alayımızın yanında göğsünden vuruldu.

— Ölmedi, yaralandı, — diye başka bir subay düzeltti.

— Kim canım, Kutuzof mu? diye Rostof •sordu.

— Kutuzof değil, adı neydi onun — canım hepsi bir, çok azı sağ kaldı. İşte şuraya gidin, nah şu köye, bütün komutanlar orada toplanmış, — diye subay, Gostiyeadek köyünü gösterdi, yanından geçip yürüdü. Rostof artık kime ve niçin gittiğini bilmi-jyerek atını uygun adımla sürüyordu. Hükümdar yaralı, muharebe kaybedilmiş. Artık buna inanmamak olmazdı. Rostof kendine gösterilen istikamete, uzaklardan bir kuleye, bir kilisenin gözüktüğü yere doğru gidiyordu. Ne diye acele edecekti? hattâ yaralı olmasalar, sağ bile olsalar artık Hükümdara, yahut Kutuzof' a ne söyleyecekti?

— Bu yolu tutun komutanım, yoksa vurulursunuz, — diye bir asker ona haykırdı. — Vurulursunuz!

Bir başkası:

— Yahu, neler soluyorsun! — dedi — ner-den gidecek Öyle? Bu taraf daha yakın.

208

Rostof düşündü ve bilhassa, kendisine vurulursunuz denilen istikameti tuttu.

"Şimdi hepsi bir : artık Hükümdar bile yaralandıktan sonra, ben kendimi mi koruyacağım?" — diye düşünüyordu. Pratzenden kaçan insanların en çok vurulup öldükleri sahadan gidiyordu. Fransızlar bu mevkii henüz işgal etmemişlerdi ama Ruslardan sağ kalanlarla yaralananlar orayı çoktan bırakmışlardı. Sahada her desyatina'da1, iyi bir tarladaki-: ekin demetleri gibi on, onbeş yaralı yahut ölü yatıyordu. Yaralılar, ikisi üçü bir arada sürükleniyor, nahos, hattâ bazan Rostofa yapmacık gelen iniltileri, feryatları duyuluyordu. Rostof,, bütün bu ıstırap çeken insanları görmemek için atını süratiyle kaldırdı, içine bir korku, düştü. Kendi hayatından değil, muhtaç olduğ a ve bu zavallıların manzarasına dayanamıyacağı nı bildiği, cesaretini kaybetmekten korkuyordu.

Üzerinde canlı hiç kimse kalmıyan, ölüler, yaralılarla örtülü bu sahaya artık ateş et-miyan Fransızlar, oradan bir yaverin geçtiğini görünce, toplarını ona çevirdiler, birkaç gülle savurdular. Bu ısı lık çalan müthiş seslerle çevresindeki ölüler Rostofun içinde tek bir korku ve kendine acıma hissi halinde birleştiler-

Desyatina: 1,092 hektar.

209'

Anasının son mektubunu hatırladı. "Beni, eğer şimdi burda, üzerime çevrilmiş toplarla but sahada görseydi, kim bilir ne olurdu." diye düşündü.

Gostiyeradek köyünde, savaş alanından uzaklaşan birbirine karışmış fakat büyük bir intizam içinde bulunan Rus kıtaları vardı. J Fransız gülleleri buraya ulaşmıyordu, silâh ses-'. leri uzaklardan geliyordu. Burada artık herkes muharebenin kaybedildiğini açıkça görüyor, söylüyordu. Rostof kime baş vurduysa hiç kimse ona ne Hükümdarın, ne de Kutuzof'un bulundukları yeri soylıyemedi. Bazıları Hükümdarın yaralanması rivayetinin doğru olduğunu,, bazılarıyse doğru olmadığını söylüyor, yayılan bu yalan haberi, Hükümdarın maiyeti arasında, savaş alanına gitmiş olan Ober-Hofmarşal Kont Tolstoy'un gerçekten de Hükümdarın arabasıyla sap san, korkmuş bir halde savaş, alanından dört nala geriye dönmüş olmasıyla izah ediyorlardı. Subaylardan biri, Rostofa köyün arkasında solda komutanlardan birini gördüğünü söyledi ve Rostof, artık her hangi bir kimseyi bulmak ümidiyle değil de sadece kendi vicdanı karşısında temize çıkmak için oraya yollandı. Üç verst kadar gidip son Rus kıtalarını da geçtikten sonra Rostof hendeikle çevrili bir bostanın yanında, hendeğe karşı duran iki atlı gördü. Şapkası beyaz sorguçlu olanı nedense Rostofa bildik geliyordu; güzel bir al

;2iû

ata binmiş olan (bu at da Rostof'a bildik ge-Jiyordu) Öteki, tanımadığı süvari hendeğe yaklaştı, atına mahmuzla dokundu, dizgini gevşeterek bostanın hendeğinden çevik bir hareketle sıçradı. Sadece, atın art nallarından toprak serpildi. Atını hızla çevirdi, hendeği tekrar ge-xiye aştı, beyaz sorguçlu süvariye saygiyle hi-tabederek, her halde, ona da aynı şeyi yapmasını teklif etti. Şekli Rostofa bildik gelen ve 'her nedense elinde olmiyarak, dikkatini kenedine çeken süvari eliyle ve başıyla menfi bir .işaret yaptı, bu işaretten Rostof felâketine ağıladığı ve taptığı Hükümdarını derhal tanıdı, "Ama bu, bir başına bu bomboş kırım or-ıtasında, o olamazdı." — diye Rostof düşündü. Bu sırada Aleksandr başını çevirdi. Rostof, hafızasına o kadar canlı kazılmış sevgili çiz-:,gileri gördü. Hükümdar solgundu, yanakları sarkmış, gözleri çukurlaşmıştı, fakat çizgilerinde bir kat daha güzellik» ve füsun vardı, Rostof İmparatorunun yaralandığı rivayetinin doğru olmadığına kanaat getirdiği için bahtiyardı. Onu gördüğü için bahtiyardı. Ona hitab-'• edebileceğini, hattâ Dolgorukofun bildirmesini l emrettiği şeyi bildirmek için doğrudan doğruya ona hitabetmesi gerektiğini biliyordu.

Fakat sevdalı bir delikanlı, arzulanan sa-_at gelip de sevdiğiyle baş başa kalınca, geceleri hasretini çektiği şeyi söylemeye cesaret edemed en nasıl titrer, afallar, yardım, yahut

21!

işi geri bırakmak, kaçmak imkânlarını arıya-rak korkuyla etrafına bakmırsa, şimdi Rostof da öyle, dünyada en çok arzuladığı şeye ulaşınca, Hükümdara nasıl yaklaşacağını bilmiyor,, bunun münasebetsiz, yakışksız, imkânsız olduğuna dair aklına binlerce düşünce geliyordu.

"Nasıl olur! Ben onun bir başına ve ıstırap içinde bulunuşundan faydalanmak fırsatıy-le sanki memnun gibiyim. Bu kederli dakikada tanımadığı birisine gözükmek belki onun hoşuna gitmez, bu onun için ağır olabilir, sonra, şimdi ben ona ne söyleyebilirim, ona bakarken bile yüreğim durur, ağzım kururken?" Hükümdara hitabedeceği zaman söylemeyi tasarladığı sayısız sözlerden hiçbiri şimdi aklına gelmiyordu. Bu sözlerin büyük bir kısım başka şartlar için hazırlanmıştı, birçoğu zafer ve şeref dakikalarında, bilhassa, aldığı yaralarla ölüm döşeğine düşüp de kahramanlıklardan dolayı Hükümdar ona teşekkür ettiği, o da işle teyidedilmiş sevgisini ölürken ona, bildirdiği zaman söylenecek sözlerdi.

"Sonra, şimdi saat akşamın dördü olmuş, muharebe kaybedilmişken Hükümdara, sağ ka-nad hakkında ne emirleri olduğunu ne diye soracağım? Hayır ona katiyen yaklaşmamah-yım, onun bu düşünceli halini bozmamalıyım. Onun acı bir bakışıyle karşılaşmaktan, hakkımda kötü bir kanaat beslenmesine sebeb olmak-tansa ölmek bin kere daha hayırlıdır." — diye

1212

KARB VE SULH

213;

Rostof kararını verdi ve hep o kararsız vaziyette duran Hükümdara kederle, yüreğinde ümitsizlikle boyuna dönüp bakarak oradan uzaklaştı.

Rostof bu mülâhazaları yapar, Hükümdardan kederli kederli uzaklaşırken yüzbaşı von Tol tesadüfen oradan geçiyordu. Hükümdarı görür görmez doğruca ona yaklaştı, hizmetlerini arz etti, yaya olarak hendekten geçmesi için ona yardımda bulundu. Dinlenmek isteyen, kendini rahatsız hisseden Hükümdar bir elma ağacının altına oturdu. Tol yanında ayakta duruyordu. Von Tol'un Hükümdara uzun uzadı-ya, hareketli hareketli bir şeyler söylediğini, Hükümdarın, ağlar gibi gözlerini eliyle kapadığını, sonra Tolun elini sıktığını uzaktan gıpta ve esefle gördü. Rostof içinden :

"Halbuki onun yerinde ben olabilirdim!" — dedi, sonra Hükümdarın kederine acımdan gelen göz yaşlarını güç zaptederek büyük bir ümitsizlik içinde, artık nereye, niçin gitti-...ğini bilmeden, yoluna devam etti.

Acısına sebep kendi zafı olduğunu hissettiği için ümitsizliği bir kat daha kuvvetliydi. Yaklaşabilirdi.. Yalnız yaklaşabilirdi değil, Hükümdara yaklaşması lâzımdı da. Bu, onun Hükümdara karşı sadakatini göstermesi için biricik fırsattı. O, bundan faydalanmadı... "Ben ne yaptım?" — diye düşündü, atını çevirdi, geri-

dü; fakat artık hendeğin ötesinde kimsecikler yoktu. Sadece yük ve binek arabaları geçmekteydi. Rostof, bir nakliye erinden, Kutuzof kurmayının arabaların gittiği köyün yakında bulunduğunu öğrendi. Onların peşlerini takibet-ti.

Önünde, Kutuzof un seyisi kaşağılanmış atları yederek gidiyordu. Seyisin arkasından bir yük arabası, yük arabasının arkasından, da çarpık bacaklı, kasketli, yarım gocuklu ihtiyar bir yavaşma geliyordu.

Seyis :

— Tit, hey Tit! — dedi.

— Ne var? diye ihtiyar dalgın dalgın sordu.

— Tit buğday döv git.

— Hey aptal tuh! — diye ihtiyar öfkeyle tükürdü. Bir müddet konuşmadan yürüdüler,, sonra aynı şaka yine tekrarlandı.

Akşam saat beşte muharebe bütün noktalarda kaybedilmişti. Şimdiden Fransızların*. eline yüzden fazla top geçmişti.

Przhebyshesky kolordusuyle birlikte silâhını teslim etmişti. Mevcutlarının yarısı kadarını kaybeden öteki kollar, darmadağın, karmakarışık yığınlar halinde ricat ediyorlardı.

Langeron'la Dohturof kıtalarının bakiyeleri birbirine karışarak Augest koyu kıyılarında bentlerle göllerin yakınlarına yığılmaktaydı.

214

Saat altıda Augest bentlerinde hâlâ yalnız, Pratzen tepelerinin yamaçlarında birçok 'batoryalar yerleştiren ve ricat halindeki kıtalarımızı döğen Fransızların şiddetli top sesleri duyuluyordu.

Dohturof'la başkaları bizimkileri kovalı--yan Fransız süvarilerine karşı taburları artçıda toplıyarak müdafaaya girişmişlerdi. Ortalık kararmaya başlıyordu. Torunu bahçe kocasının içinde oynayan gümüş balıklan kollarını sıvayıp avuçladığı ve takkeli ihtiyar değirmencinin kamış oltasıyla bunca yıl üzerinde ra-Tıatça ömür sürdüğü Augestin dar bendinde, ;buğday yüklü, çift koşulmuş arabalarında kürklü şapkaları, mavi gömlekleriyle Moravların rahatça geçtikleri, sonra, beyaz arabalarıyla ve una bulanmış bir halde geri döndükleri bu bent; şimdi bu dar bentte ölüm korkusuyla "Çirkinleşmiş insanlar, birbirlerini ezerek, can çekişerek, can çekişenlerin üzerinden atlrya-j-ak, sadece birkaç adım gittikten sonra kendileri de aynı suretle Öldürölmek için birbirlerini öldürerek, nakliyelerin, topların arasında, atların ve tekerleklerin altında üst üste yı-ğihyorlardı.

Bu kesif kalabalığın ortasına, her on saniyede bir, havayı kırtıp yakındakileri Öldü-ren, kana bulıyan bir gülle düşüyor, yahut bir obüs patlıyordu. Bütün alaylardan sağ kalan-âar, eli yaralı yayan Dolohofla (artık subaydı)

215-

-I

bölüğünden on kadar asker ve atla giden alay komutaniydi. Kalabalık tarafından sürüklenip bendin methaline itilmişler, her yandan sıkı -tırılıp duruyorlardı, çünkü ilerde bir at topun altına yuvarlanmıştı, kalabalık onu oradan çekiyordu. Bir gülle arkalarında birini öldürdü,, bir başkası önlerine düştü, Dolohofun üstüne kan sıçrattı. Kalabalık ümitsizce bir hamlem yaptı, sıkıştı, birkaç adım ilerledi, tekrar durdu.

Herkes "yüz adım ilerle, muhakkak kurtulursun, burada iki dakika daha kalırsan mahvın muhakkak." — diye düşünüyordu.

Kalabalığın ortasında duran Dolohof iki askeri deviterek kendini bendin kenarına attıs. gölü örten kaypak buzun üzerinde koşmaya başladı.

Altında çatırdıyan buzun üzerinde sıçrıya-rak:

—Çevir topu. — diye bağırdı. — Çevir bu yana! — Buz sağlam!

Buz Dolohof'u tutuyordu ama, eğilip, çatlıyordu ve yalnız topun veya kalabalığın değil sadece onun altında bile parçalanacağı belliydi. Buzun üstüne çıkmaya bir türlü cesaret ede-miyerek ona bakıyorlar, kıyıya yığılışıyorlardı. Bendin methalinde atının üzerinde duran alay komutanı, Dolohofa dönerek elini kaldırdı, ağzını açtı. Birdenbire güllelerden biri kalabalığın üstünde o kadar alçaktan ısılık ça-

216

larak geçti ki, herkes eğildi. Sulak yerde bir şeyler şapladı, general atıyla beraber bir kan ^deryasına yuvarlandı. Hiç kimse generale bakmadı, onu kaldırmayı düşünmedi.

Generale çarpan güllenden sonra birdenbire, kendileri de niçin bağırdıklarını bilmiyen-İlerin sayısız sesleri duyuldu.

— Buzdan gidelim! Buzun üstünden gide-.lim! Haydi! Döndür! Duymuyor musun be!

Haydi!

Bende giren arkadaki toplardan biri buza -doğru döndü. Asker yığınları bentten atlayarak donmuş golün üzerinde koşmaya başladılar. Öndeki askerlerden birinin altında buz çatladı, bir ayağı suya girdi; toparlanmak istedi, İbeline kadar gömüldü. Yakındaki askerler oldukları yerde kaldılar, top arabacısı atım dur-'durdu, fakat hâlâ hepsinin arkasında "Buzdan gidelim! Ne diye durdunuz? Yürüyün, yürüyün!" — diye haykırışmalar duyulmaktaydı. Kalabalığın arasında dehşet çığlıkları yüksel--di. Topun etrafım

çeviren askerler atları kamçılıyor, dönüp hareket etmeleri için zorluyor-. lardı. Atlar kıydan ilerlediler. Yayaları taşıyan buz, kocaman parçalara ayrılarak göktü, bu-.zun üzerindeki kırka yakın insan birbirlerini batırarak, kimi önden, kimi arkadan yuvarlandılar. Gülleler hâlâ öyle ahenkle ısıklı çalıyor, lbuzun üstüne, suya ve bilhassa bendi, gölü, hkıyıyı dolduran kalabalığa düşüyordu.

217

XIX

Prens Andrey Bolkonski, Pratzen tepesinde elinde sancak gönderiyle düştüğü yerde, kanları akarak yatıyor, kendi de farkına varmadan zayıf, acıklı, ve bir çocuk iniltisiyle inliyordu.

Akşama doğru iniltisini kesti, büsbütün sustu. Baygınlığının ne kadar sürdüğünü bilmiyordu. Birdenbire kendini; başında yakıcı, koparıcı bir aciyle mustarip ve tekrar hayatta hissetti.

İlk düşüncesi: "şimdiye kadar bilmediğim -ve demin gördüğüm o yüksek gökyüzü nerede?" demek oldu.

"Hem böyle bir ıstırapı da bilmiyordum, — diye düşündü, — evet, ben şimdiye kadar hiç, hiçbir şey

bilmiyordum. Fakat neredeyim. Etrafa kulak kabartmaya başladı. Atlıların gürültülerini ve Fransızca

konuşan sesleri duydu. Gözlerini açtı. Başının üzerinde, daha yukarlara çıkmış yüzen ve aralarından

mavilemiş sonsuzluklar gözüktürken bulutla-riyle yine aynı gökyüzü vardı. Başını çevirmedi, nal

gürültülerinden ve seslerden anlaşıldığına göre, kendine doğru yaklaşarak duran insanları görmedi.

Yaklaşan atlılar, Napolyonla iki yaveriydi. Bonapart muharebe meydanını dolaşarak Augest bendini döven

bataryalara ateşlerini kuvvetlendirmeleri için son emirlerini vermiş, "harb meydanında kalan ölülerle

yaralıları gözden geçiriyordu.

218

219

Napolyon : artık kaskatı kesilmiş olan kollarından birini genişçe açarak yüzü koyun, ensesi kararmış, karnının üstüne yatan bir Rus humbaracısını gösterip.

— De beaux bommes! — dedi.

Bu sırada Augest'e ateş eden bataryalardan gelen, bir yaver :

— Les munitions des pieces de position sont epuisees, sire. — dedi.2

Napolyon:

— Faites avancer celles de la reserve,3 — dedi ve birkaç adım uzaklaşıp, yanındaki sancak gönderiyle (sancak Fransızlar tarafından ganimet olarak alınmış bulunuyordu) sırt üstü yatan Prens Andrey'in başucunda durdu. Gözlerini Prens Andrey'e dikerek :

— Voilâ une belle mort! — dedi.

Prens Andrey onun kendisi için söylendiğini, bunu Napolyonun söylediğini, anladı. Bu. sözleri söyleyene sire5 diye hitabedildiğini işit-misti. Fakat o bu söyleri sineklerin vızıltısını duyar gibi duymuştu. Onlarla ilgilenmemekle-kalmamış, onları farketmemiş, onları hemen. unutmıştu da. Başı yanıyor, kan kaybettiğini duyuyor, başının üzerinde uzak, yüksek,.

1 Yaman adamlar.

2 Mevzilerdeki topların cepanesi tükendi, haş-metmaap.

3 İhtiyattakileri aldırın.

4 İşte güzel bir ölüm.

5 Haşmetmaap.

İlebedi gökyüzünü görüyordu. Biliyordu ki bu kendi kahramanı olan Napolyondur, fakat şimdi, bulutları koşuşan o yüksek, sonsuz gökyüzüyle kendi ruhu arasında geçen şeylere kıyas edilince Napolyon ona Öyle küçük, o kadar hiçten bir adam geliyordu ki. Bu dakikaca başında duran kim olursa olsun, kendi hakkında ne söylerse söylesin ona göre hepsi birdi, sadece onu bahtiyar eden şey baş ucunda insanların durmakta oluşuydu, sadece, bu insanların kendisine yardım etmelerini, kendini, artık başka türlü anladığı için ona o kadar .güzel gelen hayata döndürmelerini istiyordu. Kımıldamak, bir ses çıkarmak için bütün kuvvetini topladı. Ayağını hafifçe kımıldattı ve kendi içini de sızlatan zayıf, hasta bir inilti çıkardı.

— Vay, yaşıyor, — dedi Napolyon, — Bu genç adam ce jeune bomme, kaldırılınsın, sargı yerine götürülsün. Napolyon bunları söyliyerek ilerledi, şapkasını çıkarmış gülümseyip zafer tebrikleriyle imparatora yaklaşan mareşal Lannes'a doğru yürüdü.

Prens Andrey bundan sonrasını hatırlamıyordu : sedyeye yerleştirilirken, taşınma esnasındaki sarsıntılardan, sargı yerinde yarasına ^onda sokulmasından duyduğu müthiş acılar-"Ja kendini kaybetmişti. Ancak günün sonuna -doğru, onu öteki yaralı ve esir Rus subayla-fl"iyle birleştirip hastaneye götürdükleri zaman

220

kendine gelmişti. Bu seferki taşınmalarda kendini biraz canlı hissetmiş, etrafına bakmabil-miş, hattâ konuşmuştu.

Gözlerini açtığı vakit iik duyduğu sözler, kafiye refakat eden Fransız subayının acele acele söylediği:

— Burada durmak lâzım - şimdi imparator geçecek, bu esir baylan görmekten memnun olur, — sözleri oldu.

Başka bir subay -

— Bugün öyle çok esir var ki, aşağı yukarı bütün Rus ordusu; her halde ona artık bıkkınlık gelmiştir, — dedi.

— Öyle ama, ne de olsa! Söylediğine göre, imparator Aleksandr'ın muhafız koımıta-nıymış şu, — diye beyaz atlı muhafız üniforması giymiş bir Rus subayını göstererek birincisi cevap verdi.

Bolkonski Petersburg kibar âlemlerinde raslanmış olduğu Prens Reprin'i tanıdı. Onua yanında, 19 yaşlarında bir çocuk olan yaralı bir atlı muhafız subayı daha, duruyordu.

Napolyon dörtnala gelerek atmı durdurdu. Yaralıları görünce :

— En üstünüz kim? — diye sordu. Albay Prens Reprin'in adını verdiler.

— Siz imparator Aleksandr'ın atlı muhafız alayı komutanı mısınız? —diye Napolyon. sordu.

— Ben bir süvari bölüğüne komuta ediyordum, — diye Reprin cevap verdi.

221

— Sizin alayınız vazifesini namusuyla yaptı. — dedi Napolyon.

— Büyük bir başbuğun takdiri bir asker için en iyi mükâfattır. — dedi Reprin.

Napolyon :

— Onu size memnurlukla veriyorum, — dedi. — Bu yanınızdaki delikanlı kim?

Prens Reprin, teğmen Suhtelen'in adını söyledi:

Napolyon ona bakıp gülümsiyerek :

— // est venu bien jetine se forîler â nous,

— dedi.1

— Gençlik cesur olmaya mâni değildir.

— diye Suhtelen heyecandan titriyen bir sesle cevap verdi.

— Mükemmel bir cevap, — dedi Napolyon, — delikanlı, istikbaliniz parlaktır.

Esirler ganimetinin tamam olması için imparatorun gözü Önüne sürülen Prens Andrey de onun dikkatini çekmemelik edemezdi. Besbelli Napolon, onu sahada gördüğünü hatırlamıştı ki ona söz söylerken yine

— hafızasına ilk önce bu adla yerleştiği için — delikanlı — jeune bomme tâbirini kullandı.

— Et vous jeune bomme? — Peki ya siz delikanlı? — diye ona hitabetti. — Siz kendinizi nasıl hissediyorsunuz mon brave?2

Bundan beş dakika önce Prens Andrey kendisini taşıyan askerlere birkaç söz söyliy-

1 Bizimle boy ölçüşmeye çok genç gelmiş. Yiğitim.

222

bildiği halde şimdi gözlerini Napolyona dikmiş, susuyordu... Ona bu dakikada Napolyonıt meşgul eden bütün alâkalar öyle hiçten geliyordu, gördüğü, anladığı o adil, yüksek ve iyi gökyüzüyle ölçülünce bizzat

kahramanın kendisi de bu âdi övünüŖü ve zafer memnunluğuy-la öyle küçücük geliyordu ki, ona cevap veremedi.

Evet, kan kaybetmesiyle düŖtüęü halsizlikten, çektiği acılardan ve yakın bir ölümlü bek-leŖiyten o sert, yüce, fikir düzeniyle ölçölünce her Ŗey öyle faydasız ve hiçten görünüyordu ki. Gözlerini Napolyonun gözlerine dikerek Prens Andrey büyüklüğünün hiçliğini, mânasını kimsenin anlıyamadığı hayatın hiçliğini, ve hepsinden daha çok da, yaŖıyanlardan hiç kimsenin mânasını anlayıp izah edemediği ölümlün hiçliğini düşünüyordu.

İmparator cevabı beklemeden döndü, uzaklaŖırken Ŗeflerden birine döndü :

— Bu baylara ihtimam gösterilsin ve onlar benim açık ordugâha getirilsin, doktorum Larey yaralarını muayene etsin. Allaha ismarladık Prens Repnin, — ve atını sürerek dörtlümla uzaklaŖtı.

Yüzünde kendinden memnurluk ve bahtiyarlığın ıŖıltısı vardı.

Prens Andreyi taŖımış olan askerler, boynuna kızkardeŖi Prens Mariya tarafından

223

asılan ve yere düşen küçük altın tasvirî almışlardı, fakat imparatorun esirlere karşı yaptığı iyi muameleyi görünce bunu hemen ona geri verdiler.

Prens Andrey onu tekrar kimin, ne suretle ona taktığını görmemiŖ, fakat küçük tasvir göğsünde, üniformasının üstünde ince altın bir zincirin ucunda birdenbire belirivermiŖti. "Ne iyi olurdu, — diye Prens Andrey kız-kardeŖinin o kadar heyecanla, vecitle boynuna asmış olduğu bu küçük tasvire bakarak düşünüyordu, — ne iyi olurdu, eğer her Ŗey Prens Mariya'ya göründüğü gibi sade ve açık olsaydı. Bu dünyada nereden imdat aranacağını ve bu dünyadan sonra orada, kabrin ötesinde neyin beklediğini bilmek ne iyi olurdu! EŖer Ŗimdi ben: merhamet et bana Yarabbi! diyebil-seydim ne kadar bahtiyar olurum... Fakat bunu kime söyleyeceğim! Ya, belirsiz, ulaŖıla-mıyan bir kuvvettir ki, ben ona yalnız hitab-edemem değil, onu ifade edecek söz de bulamam;; öyle ulu yahut hiçtir, — diye kendi kendine konuşuyordu,— yahut o, buraya Prens Mariya'nın Ŗu muskaya işlediği Allaktır. İdrak edebildiğim bütün Ŗeylerin hiçliğinden, ve an-laŖılamıyan fakat her Ŗeyden önemli olan bir Ŗeyin yüceliğinden başka gerçek olan hiç, hiçbir Ŗey yok.1"

Sedyeler hareket etti. Her sarsıntıda yeniden dayanılmaz bir ağn duyuyordu, ateŖi

224

arttı, sayıklamaya baŖladı. Babasına, karısına, kızkardeŖine, doğacak oğluna karşı hasreti; muharebenin baŖlıyacaęı günün gecesi duyduğu rikkat; küçücük, hiçten Napolyonun Ŗekli ve bütün bunların üzerinde yüksek gökyüzü sırtmalı hayallerinin başlıca temeliydi.

Lisiye Gori'deki sakin hayat ve aile saadeti gözlerinin önüne geliyordu. Fakat bu saadetin zevkini henüz tadıyordu ki küçücük Napol-yon, kayıtsız, dar, başkalarının felâketinden zevk duyan bakışlariyle birdenbire beliriyor, Ŗüpheler, azaplar baŖlıyor ve rahatlığı yalnız gökyüzü vadediyordu. Sabaha karşı bütün hülyaları birbirine karıştılar, bir kaos içinde ve Napolyonun doktoru Larey'e göre ölümlü neticelenmesi iyileŖmesinden çok daha kuvvetle muhtemel bulunan bir baygınlık ve kendinden geçiŖ karanlığı içinde birleŖtiler.

Larey :

— C'est un sujet nerveux et bilieux, — dedi, —it nen recbappera pas1

Prens Andrey öteki ümitsiz yaralılar arasında yerli halkın ihtimamına bırakıldı.

BİRİNCİ CİLDİN SONU a